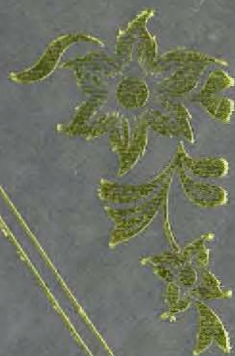
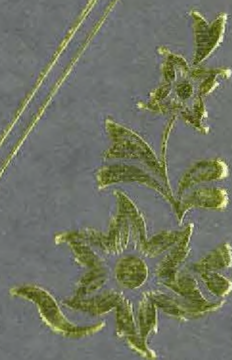

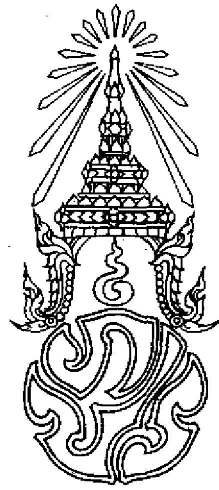

๏หนังสือจดหมายเหตุ

THE BANGKOK RECORDER.

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY
3961151164

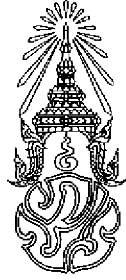

๏หนังสือจดหมายเหตุ

THE BANGKOK RECORDER.

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พิมพ์พระราชทาน
ในงานพระราชทานเพลิงศพ

นายสมหมาย ฮุนตระกูล ป.จ., ม.ป.ช., ม.ว.ม.
ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส
วันเสาร์ที่ ๒๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๖

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ สยามินทราธิราช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระอนุสรณ์ถึงนายสมหมาย ฮุนตระกูล ซึ่งถึงแก่อนิจกรรมล่วงไปเมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๓๖ ว่าเป็นนักเศรษฐศาสตร์ผู้มีความรู้ความสามารถอย่างเอกผู้หนึ่ง ซึ่งได้รับความเคารพยกย่องอย่างสูงในวงการเศรษฐกิจ การเงิน และการคลัง ด้วยเป็นผู้มีส่วนอย่างสำคัญในการแก้ไขภาวะเศรษฐกิจตกต่ำของประเทศ เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๒๗ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รับการศพไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์โดยตลอด และทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานมาเป็นลำดับ บัดนี้ถึงวาระที่จะได้พระราชทานเพลิงศพเป็นอวสานแห่งการพระราชกุศล จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดพิมพ์หนังสือ "จดหมายเหตุ บางกอกรีกอเดอ" ขึ้นพระราชทานเป็นอนุสรณ์วิทยาทาน

"จดหมายเหตุ บางกอกรีกอเดอ" นี้ เป็นหนังสือพิมพ์ภาษาไทยฉบับแรกที่หมอบรัดเลและคณะมิชชันนารีริเริ่มจัดทำขึ้น พิมพ์เผยแพร่เป็นสองคราวด้วยกัน คราวแรกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ออกเป็นรายเดือน ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ๑๘๔๔ ถึงเดือนตุลาคม ๑๘๔๕ รวม ๑๖ ฉบับ ก็เลิกกิจการ ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็พิมพ์ออกเผยแพร่อีกครั้งหนึ่ง คราวนี้ออกเป็นรายปักษ์ เริ่มแต่วันที่ ๑ มีนาคม ๑๘๖๕ ถึงประมาณปี ๑๘๖๗ ก็เลิกล้มกิจการ ในเรื่องวันเวลาทางจันทรคติอย่างไทยที่พิมพ์ไว้ในหนังสือจดหมายเหตุฯ ฉบับต้นๆ นั้น ออกจะสับสนอยู่บ้าง กล่าวคือ หน้าปกฉบับรวมเล่ม บอกไว้ว่าเล่มที่หนึ่ง ตั้งแต่เดือน ๕ ขึ้น ๗ ค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๖ ปีฉลูยังเป็นฉศก จนถึงเดือน ๔ ขึ้นค่ำหนึ่ง ปีฉลูสัปตศก แต่ในเล่ม ฉบับแรกหรือใบที่ ๑ เป็นเดือนหก ขึ้นเจ็ดค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๗ วันที่ ๑ มีนาคม ๑๘๖๕ ฉบับที่สอง เป็นเดือนสี่ จุลศักราช ๑๒๒๕ วันที่ ๑๖ มีนาคม ๑๘๖๕ ฉบับที่สาม เป็นเดือนห้า จุลศักราช ๑๒๒๗ วันที่ ๑ เมษายน ๑๘๖๕ ดังนั้นจึงต้องถือเอาวันเวลาทางสุริยคติและปีคริสต์ศักราชเป็นหลัก แท้จริงแล้ว ฉบับแรก วันที่ ๑ มีนาคม ๑๘๖๕ ตรงกับเดือนสี่ ขึ้นห้าค่ำ ปีชวด จุลศักราช ๑๒๒๖ ฉบับที่สอง วันที่ ๑๖ มีนาคม ๑๘๖๕ ตรงกับเดือนสี่ แรมห้าค่ำ ปีชวด จุลศักราช ๑๒๒๖ ฉบับที่สาม วันที่ ๑ เมษายน ๑๘๖๕ ตรงกับเดือนห้า ขึ้นหกค่ำ ปีฉลูยังเป็นฉศก จุลศักราช ๑๒๒๖ และตั้งแต่ฉบับที่สี่เป็นต้นไป วันเดือนปีทางจันทรคติและสุริยคติที่ตีพิมพ์ไว้ในหนังสือจดหมายเหตุฯ จึงถูกต้องตรงกัน หนังสือจดหมายเหตุบางกอกรีกอเดอในปัจจุบันหาต้นฉบับที่สมบูรณ์ได้ยากแล้ว จึงเป็นหนังสือที่มีผู้ต้องการแสวงหามาก ในการรวบรวมจัดพิมพ์ครั้งนี้ ต้นฉบับส่วนใหญ่ได้มาจากหอสมุดแห่งชาติ แม้จะได้พยายามแสวงหาจากแหล่งอื่นเพิ่มเติมอีก แต่ก็ยังขาดบางหน้าบางตอนอยู่ ไม่ครบถ้วน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดพิมพ์ขึ้นตามต้นฉบับเดิมทุกประการ เพื่อประโยชน์แก่บุคคลทั่วไปในการศึกษาเรื่องราว อักขรวิธี และการพิมพ์ในสมัยนั้น

ทรงพระราชอุทิศผลแห่งพระราชกุศลและวิทยาทานทั้งนี้ แก่นายสมหมาย ฮุนตระกูล ผู้ล่วงลับไปแล้วนั้น ให้ประสบความเกษมสุขในที่ทุกสถานตลอดกาลทุกเมื่อไป.

พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

วันที่ ๓๐ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๓๗

นายสมหมาย ฮุนตระกูล ป.จ., ม.ป.ช., ม.ว.ม.

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

BANGKOK RECORDER.

เล่ม ๑

จุลศักราช ๑๒๐๖ - ๑๒๐๗

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

BANGKOK RECORDER.

VOL. I. เล่ม ๑ บังกอกเดือนแปดปีมะโรงจุลศักราช ๑๒๐๖ JULY, 1844. คริศศักราช ๑๘๔๔ ใบ ๑ No. 1.

คำอธิบาย. Prospectus.

พวกครูอะเมริกาซึ่งอาไศรยอยู่หน้าวัดเจ้าคุณพระคลัง, ได้ปฤกษาพร้อมใจกันว่า, จะแต่งหนังสือข่าวตีพิมเปนภาษาไท, ตีพิมเดือนละแผ่น ขนาดกว้างยาวเท่ากับแผ่นนี้, คือปีหนึ่งสิบสองแผ่น. ในหนังสือข่าวนั้นจะมีข่าวใหม่มาแต่เมือง ซิงกะโปร์, เมืองจีน เมืองพม่า เมืองกลาปาเมือง กาลกัตตา เมืองลังกา เมืองบัมเบเมืองซุรัต เมืองอิงลันดาเมือง ฝรั่งเศศเมือง อเมริกาแลอีกหลายเมือง. จะบอกไว้ว่ามีข่าวมาแต่ทุกเมือง. อนึ่งในหนังสือนี้จะให้รู้ราคาของ, ซึ่งเอาไปจากเมืองนี้ไปขายในเมืองนอก, แลของในเมืองนอก, เอามาขายในเมืองนี้. อนึ่ง ลางทีจะว่าด้วยพงษาวะดานแลทำเนียมแห่งเมืองนอก. อนึ่ง ลางทีจะว่าด้วยตำรารักษาโรคต่างๆ, แลบอกซึ่งสิ่งที่จะกระทำมิให้มีโรคด้วย. อนึ่ง ลางทีจะแต่งคำสอนสำหรับคน ซึ่งปรารถนาจะเรียนคำอังกฤษ. ผู้แต่งหนังสือนี้ปรารถนาจะแต่งให้เปนประโยชน์ แลเปนที่จำเริญใจแก่ผู้อ่าน. ราคาหนังสือข่าวนี้ ปีละบาท คิดเปนหนังสือสิบสองแผ่น. ถ้าคนจะซื้อทั้งปีแล้ว ก็เอาเงินบาทหนึ่ง, จะให้เงินเมื่อได้แผ่นที่หนึ่งก็ได้, จะให้เงินเมื่อถึงแผ่นที่หกก็ได้, ตามแต่ใจผู้ซื้อ. อย่างหนึ่ง ถ้าไม่ปรารถนาจะซื้อให้ครบปี, จะซื้อแผ่นหนึ่งสองแผ่น ตามใจปรารถนาของคนนั้น, ก็ดี ราคาไว้แผ่นละเฟื้อง.

~~~~~~~~~~~~~~~~~~

ตำราไฟฟ้า. Lightning.

อันว่าไฟฟ้านั้นอยู่ในดินทุกแห่ง, แต่ทว่าอยู่แห่งละน้อยๆ ทั่วทั้งแผ่นดิน. แลไฟฟ้านั้นออกจากดินทีละน้อยๆ ทุกวัน, ขึ้นพร้อมกับอายดินแลอายน้ำ, ขึ้นไปประชุมพร้อมกันอยู่ในเมฆ. อันธรรมดาไฟฟ้านั้น ถ้าประชุมอยู่ในเมฆก้อนหนึ่งมาก, ในเมฆก้อนหนึ่งน้อย, ถ้าแลเมฆสองก้อนนั้นใกล้กันเข้าแล้ว, ไฟฟ้าที่มากนั้นก็จะแลบแล่นไปหาที่น้อยให้อยู่เท่ากัน. เพราะเหตุดังนั้นเราจึ่งได้เหน, เมื่อฟ้าร้องแลแลบแล่นไปจากเมฆหนึ่งไปถึงเมฆอื่น. อีกประการหนึ่ง, เมฆซึ่งเต็มด้วยไฟฟ้านั้นลอยลงมาใกล้แผ่นดินแล้ว, ไฟฟ้าที่มีมากอยู่ในเมฆนั้น, ก็แลบแล่นออกไปหาไฟฟ้าที่น้อยที่อยู่ในดินให้เสมอเท่ากัน. อันธรรมดาไฟฟ้าแลบลงมาจากเมฆนั้น, ก็ย่อมลงมาตามของอันตั้งอยู่สูง, คือเสากระโดง, แลต้นไม้, แลเรือน, เปนทางที่สายฟ้าจะลงมาถึงแผ่นดิน.

แต่ทว่ามีของหลายสิ่ง ที่ไม่ชอบกับไฟฟ้า, คือแก้ว, แลยางไม้, แลกำมะถัน, แลไหม, แลขนสัตวทั้งปวง, แลไม้ที่หย้างไฟภอแห้ง, สิ่งทั้งปวงนี้ไม่ชอบกับไฟฟ้า, ไม่เปนหนทางแห่งไฟฟ้า. แลสิ่งที่ไฟฟ้าชอบมักตามไปนั้น, คือเงินเปนต้น, แลทองแดงเปนที่สอง, ทองคำเปนที่สาม, สังกะสีเปนที่สี่, เหล็กเปนที่ห้า, ตะกั่วเกรียบเปนที่หก, ตะกั่วดำเปนที่เจด. เมื่อไฟฟ้ามาใกล้จะถึงสิ่งทั้งปวงนี้, สิ่งนี้ก็ย่อมชักให้ไฟฟ้าลงไปตามสิ่งนี้. นักปราชทั้งปวงได้เหนดังนั้นจึ่งคิดดูว่า, เงินแลเหล็กแลทองแดงชักไฟฟ้ามากเท่าไร, แล้วจึ่งคิดทำเปนตำราห้ามไฟฟ้า, มิให้ตกถูกเปนต้นว่าเรือน, แลกำปั่น, แลสิ่งของทั้งปวง. ถ้าแลมีที่เปนวงกลมเลกใหญ่เท่าใดมิได้กำหนฎ, ถ้าจะมิให้ไฟฟ้าถูก, จึ่งเอาเงินก็ได้, แลเหล็กอ่อนก็ได้, แลทองแดงก็ได้, เอาแต่อย่างเดียวทำให้เปนสี่เหลี่ยมสามกระเบียด, ปักไว้ในดินให้สูงส่วนหนึ่ง, ให้วัดดูที่วงนั้นโดยตรงเปนสี่ส่วนเอาส่วนหนึ่ง, จึ่งเอาแท่งเงินก็ดี, แลแท่งเหล็กอ่อนก็ดี, แลแท่งทองแดงก็ดี, ตามแต่จะเอาอย่างหนึ่ง, ทำให้เปนสี่เหลี่ยมสามกระเบียด ปักตั้งแต่ดินขึ้นไป, ให้สูงเท่าส่วนหนึ่งนั้น. เมื่อไฟฟ้าลงมาก็จะลงมาตามแท่งเงิน, แลแท่งเหล็กอ่อนแลแท่งทองแดง, ที่ปักไว้ มิได้ถูกต้องของอื่นๆ ในวงนั้นเลย. ถ้าวงนั้นกว้างแปดวา, ก็จะต้องปักแท่งเงินแลแท่งเหล็กอ่อนแลแท่งทองแดงให้สูงสองวา. ในเมืองนอกนั้น, เขาได้ใช้แต่เหล็ก
~~~~~~~~~~~~~~~~~~

ออ่น อย่าง เดียว, เพราะ ราคา ถูก กว่า เงิน แล ทองแดง. ถ้าเรือนยาว แปดวา จะไม่ให้ไฟฟ้า ถูก เรือน นั้น, ก็ให้ ปักแท่งเหลก สี่เหลี่ยม สาม กระเบียด ตรง หน้า จั่ว ข้าง นอก. ถ้า ปัก ข้าง เดียว, ตั้ง แต่ ดิน ขึ้น มา ให้ สูง พ้น อกไก่ ขึ้นไป สี่วา, ถ้า ปัก ข้าง นอก จั่ว ทั้ง สอง ข้าง, ให้สูง พ้น อกไก่ ข้าง ละ สอง วา, ก็ จะ กันไฟ ฟ้า ได้. อีก อย่าง หนึ่ง, ให้ ปัก นอก จั่ว ข้าง เดียว, ให้ สูง กว่า อกไก่ น่อย หนึ่ง, แล้วให้ ต่อ เหล็ก ทอดไป ตาม อกไก่ ให้ ถึง ท่ำกลาง อกไก่, แล้วให้ ติด กัน เหมือน ทอ ขึ้นไป ตรง กลาง อกไก่ ให้สูง สอง วา, ก็ จะ กันไฟ ฟ้า ได้. ถ้า เรือน ยาว กว่า ห้าวา, ให้ ปัก แท่ง เหลก ทั้ง สอง ข้าง หน้า จั่ว, ให้ สูง กว่า ส่วน ที่ ว่า มา แล้ว นั้น น่อย หนึ่ง, ก็ จะ ดี กว่า ปัก ข้าง เดียว. แล ที่ ปลาย แท่ง เหลก นั้น ข้าง บน ให้ แหลม เปน สามง่าม สี่ง่าม, ยาว ง่าม ละ หกนิ้ว, แล ปลาย ง่าม ข้าง บน, ใส่ เงิน ก็ ได้, ใส่ ทอง แดง ก็ ได้, อย่า ให้ เปน สนิม. แล ข้าง ต้น เหล็ก ที่ ปัก ลง ในดิน นั้น, ให้ ทำ เปน สาม ง่าม สี่ง่าม, ให้ ปัก ไกล ออก จาก เรือน ลง ในดิน ประมาณ สอง ศอก สาม ศอก, ภอ ถึง ดิน เปียก. ในเมือง อังกฤษ, แล เมือง อะเมริกา, แล เมือง อาละมาน นั้น, เขาได้ กระทำ กันเรือน ห้าม ไฟ ฟ้า อย่าง นี้ เปน อัน มาก. ไฟ ฟ้า มิได้ เผา ถูก เรือน, แล มิ ได้ ถูก ต้อง คน ซึ่ง อยู่ ใน เรือน นั้น เลย. ถ้า กลัว ว่า สนิม จะ กิน ต้น เหล็ก ที่ อยู่ ใน ดิน นั้น, ให้ ใส่ ถ่าน ไฟ น่อย หนึ่ง ให้ รอบ เหล็ก นั้น. ประการ หนึ่ง, เมื่อ จะ ปัก แท่ง เหล็ก นั้น, ให้ มี สายยู เหล็ก, แล ห่วง เหลก ติด ไว้, แล้ว ให้ เอา ผ้า ชุบ ครั่ง, แล ชัน พัน สายยู แล ห่วง นั้น เสีย, เพื่อ จะ มิ ให้ ไฟ ฟ้า ตาม เหลก นั้น เข้า ไป ใน เรือน, เพราะ ไฟ ฟ้า มิ ได้ ชอบ กัน กับ ครั่ง แล ชัน. จึ่ง เอา แท่ง เหล็ก สี่ เหลี่ยม สาม กระเบียด ปัก ลง ใน สายยู แล ใน ห่วง นั้น เหมือน ที่ ว่า มา แล้ว. อีก ประการ หนึ่ง, ถ้า จะ มิ ให้ ไฟ ฟ้า ถูก กำปั่น ก็ ดี, สำเภา ก็ ดี, ให้ ปัก เหลก สี่ เหลี่ยม สาม กระเบียด บน ปลาย เสา กระโดง, ให้ สูง ภอ ประมาณ ก็ จะ กัน ไฟ ฟ้า ได้. ถ้า กำปั่น มี สาม เสา, จะ ต้อง ปัก เสา หัว, แล เสา ท้าย ทั้ง สอง เสา, แล้ว จึ่ง เอา โซ่ร พัน ให้ ติด กับ เหลก นั้น, ให้ สาม โซ่ร นั้น ลง มา ให้ ติด กับ ทอง แดง ที่ ทอง กำ ปั่น นั้น, ไฟ ฟ้า ก็ จะ ตาม โซ่ร ลง ไป ถึง ทอง แดง, แล้ว จะ ตาม ทอง แดง ลง ไป ใน น้ำ. ถ้า ไม่ มี ทอง แดง ก็ ให้ โซ่ร นั้น ลง ไป ใน น้ำ ศักศอก สอง ศอก ก็ ได้. อีก ประการ หนึ่ง, ตึก ที่ สำหรับ ไว้ ดินปืน จะ มิ ให้ ไฟ ฟ้า ถูก ไหม้, ให้ ปัก เสา ทั้ง สี่ มุม, ให้ ห่าง ตึก ศอก หนึ่ง, สอง ศอก ก็ ได้, ให้ ปัก เหลก สี่ เหลี่ยม สาม กระเบียด ลง ใน ดิน ให้ เข้า ใน สายยู ทุก เสา, ให้ สูง กว่า อกไก่ ตึก นั้น ตาม ตำรา ที่ ว่า มา แล้ว, ไฟ ฟ้า จะ มิ ได้ ถูก ต้อง ตึก นั้น เลย. มาทว่า ไฟ ฟ้า จะ ลง มา เหลก นั้น ก็ จะ ชัก ให้ ลง ไป ใน ดิน สิ้น. อีก ประการ หนึ่ง, ถ้า คน กลัว ไฟ ฟ้า จะ ตก ถูก ตัว; ให้ ทำ เก้าอี้ แล เตียง นอน, ให้ ทำ ตีน เตียง แล ตีน เก้าอี้ นั้น, ด้วย แก้ว ก็ ได้, ครั่ง ก็ ได้, ชัน ก็ ได้, สูง ศอก หนึ่ง สอง ศอก ก็ ได้, ถ้า คน นั่ง นอน อยู่ บน เตียง แล เก้าอี้ นั้น, อย่า ได้ ถูก ต้อง ของ สิ่ง อื่น, อย่า ให้ ท้าว แล มือ ห้อย ลง ไป ใกล้ พื้น เรือน, ให้ อยู่ แต่ บน เตียง แล บน เก้าอี้ นั้น. ถึง ไฟ ฟ้า จะ ตก ลง บน ศีศะ คน นั้น, ๆ ก็ มิ ได้ เปน อัน ตราย, เพราะ ไฟ ฟ้า มิ ได้ แล่น ออก จาก ตัว เรา. ถ้า คน จะ เอา ผ้า แพร ทำ ด้วย ไหม, คลุม ศีศะ กับ ทั้ง ตัว ไว้, ก็ มิ ได้ เปน อัน ตราย, เพราะ ไฟ ฟ้า มิ ได้ ชอบ กับ ไหม นั้น.

อันตำรา ไฟ ฟ้า นี้, นักปราชญ, ชื่อ ฟรังกลิน, อยู่ ใน เมือง อะเมริกา, ได้ คิด ทำ ไว้ เปน ต้น.

ข่าว ต่างๆ. NEWS.

เสือเมืองใหม่. Tigers in Singapore.

ข่าว ว่า เมือง ใหม่ นั้น มี เสือ ชุม นัก, กัด คน ตาย เปน มาก. เจ้า เมือง ก็ ประกาศ ว่า, ถ้า ใคร ฆ่า เสือ ตาย ตัว หนึ่ง, เรา จะ ให้ แก่ ผู้ ฆ่า ห้า สิบ เหรียน. ยัง มี พวก ที่ ทำ นา ใก้ล ป่า นั้น ก็ สัญา อีก ว่า จะ ให้ ร้อย เหรียน. ครั้น ถึง เดือน ญี่ ปี เถาะ เบญศก, มี เจ๊ก ฉลาด คน หนึ่ง ขุด ซึ่ง บ่อ ให้ ลึก ใน ทาง เสือ เดิน, แล้ว เอา ไม้ ปิด ปาก บ่อ ไว้ ให้ หมิ้น, กระทำ ให้ ดี มิ ให้ เสือ เหน ว่า เปน บ่อ. แล มี เสือ ตัว หนึ่ง เดิน มา ที่ ไม้ พาด บ่อ นั้น, ทั้ง ไม้ ทั้ง เสือ ก็ พลัด ตก ลง ไป ใน บ่อ ขึ้น มิ ได้. เจ๊ก นั้น เหน แล้ว ก็ ดี ใจ, ไป บอก แก่ พวก อังกฤษ, ๆ ก็ ยิง เสือ นั้น ตาย. เจ๊ก ก็ ได้ เงิน ร้อย ห้า สิบ เหรียน, แล้ว เจ๊ก เอา เสือ นั้น ไป ขาย ได้ เงิน อีก สิบ เหรียน, เข้า กัน เปน ได้ เงิน ร้อย หก สิบ หรียน.

งาใหญ่. A large tusk.

เดือน แปด ปี เถาะ เบญศก, วัน คืน ขึ้น แรม มิ ได้ กำหนด, ใน ข่าว ว่า มี คน อเมริกา พวก หนึ่ง, มี ธุระ ขุด ซึ่ง แผ่น ดิน ลง ไป, ตื้น แล ลึก มิ ได้ กำหนด, แต่ ว่า ขุด ลง ไป ก็ ภบ ซึ่ง งา สัตว หัก อยู่ อัน หนึ่ง, แล กราม สัตว สอง อัน. จะ เปน งา แล กราม สัตว สิ่ง ใด มิ ได้ รู้, แต่ งา นั้น โดย ยาว วัด ได้ สาม ศอก, โดย กว้าง ข้าง โต นั้น วัด ได้ ศอก

หนึ่ง. กามนั้นโดยกว้างวัดได้สิบนิ้วอันหนึ่ง, วัดได้เจดนิ้ว กระเบียดอันหนึ่ง, แต่ยาวนั้นมิได้ว่ามาในหนังสือ.

จีนกระบท. Rebellion in China.

ปีเถาะเบญศก, วันเดือนขึ้นแรมมิได้กำหนด, ในข่าวว่ามีพวกจีนอยู่ที่ภูเขาเมืองเซซวนกับเมืองรับีคต่อกัน, คิดกระบทแก่กระษัตรจีน. ๆ ครั้นทราบเหตุแล้วก็ใช้ให้ทหารยกทัพไปจับซึ่งพวกกระบท, แต่ทำสงครามต่อสู้กันอยู่ช้านาน จนผู้คนล้มตายเปนอันมาก. ภายหลังทหารก็ได้ไชยชำนะปราบสัตรูหมดสิ้น.

น้ำท่วม. A flood.

เดือนสิบ ปีเถาะเบญศก, ในข่าวว่าน้ำท่วมซึ่งเมืองโคนวน แหวันแค้วนจีน, หน้ากลัวนัก. บ้านแลเมืองนั้นก็จมอยู่ในน้ำสิ้น, ทั้งคนก็ตายเปนอันมาก. บ้านเมืองนั้นอยู่ริมแม่น้ำเหลือง. ทำนบที่เขาทำกั้นมิให้น้ำท่วมบ้านเมืองนั้น มันพังไป, น้ำจึ่งท่วมเข้ามาได้, เพราะเจ้าเมืองมิได้ดูแลเอาใจใส่. กระษัตรจีนครั้นทราบเหตุก็ตรัสสั่งให้ทำโทษแก่เจ้าเมืองนั้น.

กำปั่นแตก. A shipwreck.

ปีเถาะ เดือนญี่ขึ้นสี่ค่ำ, มีกำปั่นลำหนึ่งชื่อเปโลรัศแตกในทเลจีน, นายกำปั่นนั้นชื่อตริซซ์, แต่ก่อนเปนนายกำปั่นหลวงในเมืองนี้. กำปั่นนั้นบันทุกฝิ่น, แล่นออกไปจากเมืองใหม่ จะไปเมืองจีน, ก็เกยหินแตก แต่ว่าของนั้นยังไม่เสีย. นายกำปั่นกับลูกเรือสี่ห้าคนก็ลงลองโบตกลับไปเมืองใหม่, เก้าวันก็ถึง. แล้วเขาเช่ากำปั่นไฟกลับไปรับลูกเรือแลเข้าของที่อยู่ในกำปั่นที่เกยหินแตกนั้นได้ส่วนหนึ่ง, แล้วก็กลับไปเมืองใหม่.

น้ำตานทราย. Sugar.

ที่เกาะหมากนั้น เดี๋ยวนี้เขาทำน้ำตานทรายมากขึ้น กว่าแต่ก่อน, มีโรงหีบอยู่หลายแห่ง, แต่เดี๋ยวนี้มีสองแห่งที่เขาหีบดวยเครื่องไฟ, เครื่องไฟแห่งหนึ่งนั้นคิดเปนกำลังม้าได้สิบสี่ม้า.

เฮาควา. Häuqua.

ปีเถาะเบญศกเดือนสิบขึ้นสิบค่ำ, มีพ่อค้าจีนคนหนึ่งชื่อเฮาควาตายในเมืองกวางตุ้ง, เปนคนมีเงินมากประมาณสองโกฏิห้าล้านเหรียน, คิดเปนเงินไทได้กว่าหมื่นสี่ร้อยหาบ เมื่อตายนั้นอายุศมได้ ๗๕ ปี.

คำสุภาสิต. Proverbs.

ในภาษาอังกฤษมีคำสุภาสิตว่าดังนี้, ว่าผลไม้แต่เช้าเปนทองคำ, เที่ยงเปนเงิน, เอย็นเปนตะกั่ว. แปลว่า, กินผลไม้แต่เช้ามีประโยชน์มาก, กินเที่ยงก็มีประโยชน์มาก แต่ว่าไม่เหมือนกินแต่เช้า, กินเอย็นก็มีประโยชน์น้อยนัก.

มีคำสุภาสิตอีกว่า, ไม่เปลืองไม่อด. แปลว่า, ให้รักษาของไว้อย่าให้เสียได้, แลอย่าให้กระจัดกระจายไปได้, ของนั้นก็จะกอเลี้ยงชีวิตรไป, ไม่ต้องอด.

คำราขี้ผึ้งบีดแผลทั้งปวง. Ointments.

นี้ข้าพเจ้าเขียนไว้ให้เปนทานแก่คนยากจนขัดสนเงินที่จะซื้อสรรพคุณที่หายาก. ยาขี้ผึ้งนี้เราคัดแปลออกให้ผู้เขนใจทั้งปวง, แต่ลวันของหาได้ง่าย, แลราคาทั้งนั้นแล.

ขนานหนึ่ง, สำหรับบีดแผลสด. เอาขี้ผึ้งแขงหนัก ๒ ส่วน, เอายางสนจีนหนัก ๕ ส่วน, เอาน้ำมันมะพร้าว ๙ ส่วน, ใส่ขมลง, หุงละลายเข้ากัน, แล้วรินน้ำมันที่ใสๆ ออกเสีย, ให้ขี้มันตรองลงไปอยู่ต่างหาก. ครั้นแห้งกอดีแล้ว, จึ่งเอายานี้ทาลงที่ผ้าขาวแต่บางๆ, ให้เสมอกัน, แล้วเอาบีดแผลสด, ทั้งเรียกเนื้อ, ทั้งสมานแผล, หายเรวโดยมากแล.

ขนานหนึ่ง, เอายางสนจีนหนัก ๘ ส่วน, เอาน้ำมันมะพร้าวส่วนหนึ่ง, หุงให้ละลายเข้ากัน, แล้วเอายานี้ทาลงที่ผ้าขาว, เอาไม้ปาดเป็ดเกลี่ยให้ทั่ว, ให้เสมอกัน, แล้วเอาบีดแผลลงที่บาดเจ็บทั้งปวงนั้น. ถ้าแผลนั้นกว้างอยู่, ก็ให้เอาขี้ผึ้งทาผ้าลง, ให้หนากอเหนียวเหนี่ยวแผลให้บีดกัน, แล้วหมั่นณะหมั่นล้างแผลสดทั้งปวงหายโดยมากแล.

ขนานหนึ่ง, เอาน้ำมันดินหนัก ๓ ส่วน, ขี้ผึ้งแขงส่วนครึ่ง, น้ำมันมะพร้าวส่วนครึ่ง, หุงให้ละลายเข้ากันแขงดีแล้ว, เอาทากระดาดก็ได้, ทาผ้าขาวก็ได้, บีดแผลเมรงเก่า, เรียกเนื้อดีนัก แล. ทั้งบีดฝีปะคำร้อยที่แตกหนองแล้วก็ได้, ที่ยังไม่แตกก็ได้, บีดไปเถิดหายโดยมากแล. บีดแก้ลมที่เข้าข้อให้เมื่อยขบก็คงเห็นคุณโดยมากแล.

ขนานหนึ่ง, เอาน้ำมันดินหนัก ๒ ส่วน, ขี้ผึ้งแขงครึ่งส่วน, หุงละลายเข้ากันดี, แล้วยกวางลงไว้กอเอย็นตะลุ่มๆ, แล้วเอากำมะถันเหลืองหนัก ๒ ส่วน, บดให้เปนจุลเข้าลายมือแล้ว, เอาใส่ลงกวนให้เข้ากันกับขี้ผึ้งนั้น, สำหรับรักษาขี้กลากแลลงพื้นหมดทั้งมือแลเท้า. ทาเข้าแล้วเห็นว่าจะหาย. ถ้าไม่หายจะ

คอ่ย ยัง ชั้ว, ดี กว่าไม่รักษา. ทั้งรักษาหิดเปื้อย ก็ได้แล.

ขนาน หนึ่ง, เอา ขี้ผึ้ง หนัก ๖ ส่วน, น้ำมัน มะพร้าว หนัก ๑๖ ส่วน, หุงให้ ละลาย, แล้ว ปลง ลงไว้ แต่ภอ เอยั่น น่อย หนึ่ง, แล้ว เอา กำมะถัน เหลือง มา หนัก ๕ ส่วน, บดให้ เปน จุล, ใส่ ลง กวนให้ เข้า กับ น้ำมัน ที่ ปลง ลงไว้ แล้ว, เกบไว้ สำหรับ ทา หิด ที่ เปื้อย ตาม ง่ามมือ, แล ท้าว, แลใน ร่มผ้า นั้น, ให้ ทา เพลา เมื่อ จะ นอน ศัก เจด แปดวัน ก็หาย. แต่ว่า ตอ้ง กิน กำมะถัน หนัก สลึง หนึ่ง, เปน ยา ภายใน. กิน เพลาเอยั่นทุก วัน, หายเรว, แล ดวัยตัง มัน ตาย.

ขนาน หนึ่ง, เอา เนย ปลา วาน หนัก ๔ ส่วน, น้ำมัน มะพร้าว หนัก ส่วนหนึ่ง, ปรอด หนัก ๘ ส่วน, กวนไปให้ปรอด หาย, เข้า อยู่ ใน ขี้ผึ้ง แล น้ำ มัน นั้น จงได้, อย่าให้เหน เม็ด ปรอด เลย. นี้เรียกว่า ขี้ผึ้ง เข้า ปรอด อย่าง กล้า. ขี้ผึ้ง นี้ สำหรับรักษาโรค สำหรับ บุรุษ. ให้เอา ขี้ผึ้ง นี้ ทา เข้า ที่ หว่าง ขาทั้งสอง ข้าง, แล ทา ที่ รักแร้ทั้งสอง ข้าง, ให้ปรอด เข้าในตัวได้ แล้วดี นักแล. ให้ทา ยา นี้ วัน ละ สอง หน เช้าเอยั่น. เมื่อ จะ ทา นั้นเอามือ ถูๆ ลงให้หนักๆ, จึ่ง จะดี ดวัย ปราถนา จะให้ ปรอด เข้าไปใน เนื้อ, จึ่งให้ ถู ลงให้ หนัก จึ่ง จะ เหน คุณ. ถ้าเงือกเจบ เมื่อไร แล้ว, นั้นแล ปรอด เข้า ตัว. อนึ่ง ถ้าเปนไข้พิศม์มา แต่ป่า, แพทยาทั้งหลาย สิ้น มือ แล้ว, จึ่ง เอา ยา ขี้ผึ้ง นี้, ทาให้ ทั่วตัว คนไข้, ให้ปรอด เข้าตัวได้ จน เจบ เงือก ก็คง เหน คุณแล. อีก อย่างหนึ่ง, ถ้า เปนฝีที่ตับ เอาขี้ผึ้ง นี้ ทา ที่ ตรง ตับ, แล หว่างขา แล รักแร้ ทั้ง สอง, ทา ยา นี้ ถู ลงให้หนัก จนปรอด เข้าตัว, แจบเงือก, หาย มา มาก แล.

ขนาน หนึ่ง, เอา ขี้ผึ้ง เข้า ปรอด อย่าง กล้าที่ว่า มาแล้ว นั้น หนัก ๒ ส่วน, เอา ขี้ผึ้ง แขง หนัก ส่วน หนึ่ง, เอา น้ำ มัน มะพร้าว หนัก ๓ ส่วน, หุง น้ำมัน กับ ขี้ผึ้งให้ เข้ากันแล้ว, จึ่ง ปลง ลงไว้ให้ ขี้ผึ้ง ม้าน เข้า แล้ว, จึ่ง เอา ขี้ผึ้ง เข้า ปรอด กล้า นั้น, มา ประสม กัน เข้า. นี่แล เรียก ว่า ขี้ผึ้ง เข้า ปรอด อย่าง อ่อน. ขี้ผึ้ง นี้ ปิด แผลได้หลาย อย่าง, คือ แผล คชราด ก็ ได้, แล ปิด แผล เมรง ที่ เรื้อ รัง นั้น ก็ ได้, ปิด ฝีมะคำร้อย ที่ ยังไม่ แตก ก็ ได้, ที่ แตก แล้ว ก็ ได้, แล ปิดแผล โรค สำหรับบุรุษ ก็ ได้. ถ้า จะ ปิด ขี้ผึ้ง ขนาน นี้ แล้ว, ก็ ให้ ล้าง ชำระ แผล เสียดวัย น้ำ ข่าหมู่ ก่อน, แล้ว ฌะ แผล ดวัย น้ำ ท่า, เอา จุลศิว แก่วงๆ ลง ภอ ฝาด ๆ, แล้ว ฌะ ปาก แผล ให้ สิ้น โทษ แล้ว, จึ่ง ปิด ยา ขี้ผึ้ง นี้ เถิด, ให้ ฌะ แผล ทุก วัน แล.

ราคาสินค้าเมืองใหม่, คิดเหรียนหนึ่งเปนเงินไทหกสลึงเฟื้องสองหุน

Price Current.		บาท	เฟื้อง	บาท	เฟื้อง
โซ่ร สาย สมอ	หาบละ	๑๐	๑	๑๑	๐
แผ่น ทอง แดง แล ตะปู ทอง แดง	หาบละ	๕๐	๒		
ผ้าใบ	พับละ	๑๑	๕	๑๓	๖
ขี้ผึ้ง	หาบละ	๕๐	๒	๕๓	๔
กำญาน อย่าง กลาง	หาบละ	๕๘	๕	๖๑	๗
หมาก แห้ง	หาบละ	๓	๖		
การะบูนจีน	หาบละ	๓๐	๑		
เข้า แฟ มา แต่ ยะกะตรา	หาบละ	๙	๒		
ฝ้ายดีห่อหนักสองหาบยี่สิบสี่ชั่ง	ห่อละ	๒๕	๑	๒๖	๖
ฝ้าย อื่น มา แต่ บำเบ	ห่อละ	๑๓	๓	๒๖	๖
งา ช้างใหญ่	หาบละ	๑๖๗	๔	๑๘๓	๗
งา ช้าง เลก	หาบละ	๑๐๐	๔	๑๓๓	๖
หนัง ควาย ดี	หาบละ	๖	๒	๖	๕
ครามไท	หาบละ	๕	๐	๖	๕
น้ำมัน มะพร้าวไท	หาบละ	๑๒	๔	๑๕	๐
พริกไท	หาบละ	๖	๕	๗	๐
พริก ลอ่น	หาบละ	๑๒	๗		
พริก เทศ	หาบละ	๖	๒	๖	๕
เข้าสารดีเกียน หนึ่ง หนัก ๔๐ หาบ	เกียนละ	๙๗	๑		
เข้า อย่าง กลาง	เกียนละ	๙๒	๑		
เข้า อย่าง ต่ำ	เกียนละ	๖๖	๗	๗๖	๗
น้ำ ตานซาย เมืองไท	หาบละ	๘	๓	๙	๒
เกลือ เมืองไท	เกียนละ	๓๖	๖		
ฝาง เมืองไท	หาบละ	๒	๐	๒	๑
ครั่ง เมืองไท	หาบละ	๘	๓	๑๑	๕
ตะกั่วเกรียบ	หาบละ	๒๒	๕	๒๕	๑
กระ	หาบละ	๖๖๙	๗	๗๕๓	๖
หวาย	หาบละ	๓	๐	๕	๐
เชือก อังกฤษ สำหรับ กำปั่น	หาบละ	๑๘	๖	๒๐	๑
ปืน คาบ ศิลา กับ เหลก แซ่	ลำละ	๓	๖	๔	๕
สมอ เหล็ก	หาบละ	๑๐	๐	๑๑	๑

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

BANGKOK RECORDER.

VOL. I. เล่ม ๑. บังกอก เดือน แปดทุติยาสาตร์ จุลศักราช ๑๒๐๖ AUGUST, 1844. คริศศักราช ๑๘๔๔. ใบ ๒. No. 2.

หนังสือ ข่าว นี้ ตีภิม หน้า วัด เจ้าคุณ พระ คลัง, ที่ บ้าน พวก ครู อเมริกา อาไศรย. ตีเดือน ละแผ่น, คือปี หนึ่ง สิบสอง แผ่น. ราคา, ถ้าซื้อเปนปี, ก็เปนบาทหนึ่ง. ถ้าซื้อเปนแผ่น, ก็เปนแผ่นละเฟื้อง. คนที่ ซื้อทั้งปี จะให้เงิน เมื่อได้แผ่น ที่หนึ่ง ก็ ได้, จะให้เงินเมื่อถึงแผ่นที่หก ก็ได้, ตามแต่ใจผู้ซื้อ.

~~~~~~~~~~~~~~~~

ภาษาไท ภาษาคัมตี เทียบกัน. Siamese and Khamti compared.

ตั้ง แต่ปี นี้ ล่วงไปได้ เจดปี แปดปีแล้ว, มิอังกฤษ อยู่ในเมืองกาลกัตตา พวก หนึ่ง, มีจิตรปราถนา จะใคร่ รู้ว่า ภาษา พูดที่ภาษาต่างๆ นั้น, จะพูด ถูก กันผิด กันเปน คำ มาก น้อย ศัก เท่าใด. เขา จะใคร่ รู้ดังนี้ จึ่งแต่ง หนังสือ คำ พูด, มีชื่อ ศัก หกสิบชื่อ, เปน ชื่อของซึ่ง มี อยู่ทุกเมือง. เขาจึ่ง จำลอง หนังสือ คำ พูด นั้น เปน หลาย ฉะบับ, ฝากไป ถึง อังกฤษ ซึ่ง อาไศรย อยู่ ใน เมือง พม่า เมืองไท เมืองยวน เมืองจีน แล เมือง อื่นๆ หลาย เมือง, ปราถนา จะให้ เขาเอา คำ หกสิบคำ นี้ แปล ออก เปน คำ ภาษา ต่างๆ, แต่ ทว่าให้ เขา เขียน เปน อักษร อังกฤษ. ครั้นได้หนังสือ แปล คำ ภาษา ต่างๆ นับได้ ยี่สิบเก้า ภาษา แล้ว, ก็ จัดเรียง กันไว้ เปน แถวๆ ได้ ยี่ สิบเก้า แถว, แล้ว ก็ตีภิม แจก กันไป. หนังสือนั้น ก็มี อยู่ แก่ พวก ครู อเมริกา ซึ่ง มา อาไศรย อยู่ ใน เมืองนี้. เมื่อตริก ตรอง ดู ใน หนังสือ คำ พูด ยี่สิบเก้า ภาษานั้น, ก็ เหนว่ามี สอง ภาษา คำ พูด นั้น คล้าย กัน นัก, คือ ภาษาไท แล ภาษา คัมตี. ภาษา คัมตี นั้น, คือ คน อาไศรย อยู่ ใกล้ เมือง อาซัม, อยู่ทิศ เหนือ แห่ง เมือง พม่า นั้น. ที่ นี้ จะ เอา คำ หกสิบ คำ ใน ภาษาไท ภาษา คัมตี, เขียน เรียง กัน เปน คู่ๆ กัน, ด้วย ปราถนา จะให้ท่าน ทั้งปวง เหน ว่า ภาษา คำ พูด สอง ภาษา นั้น จะถูก กันผิดกัน เปน คำ ศัก กี่ คำ. คำ ก่อน นั้น เปน ภาษาไท, คำ ที่ หลัง นั้น เปน ภาษา คัมตี.

ลม ลุม, มด มุด, ลูกสอน เลมปื่น, นก นก, เลือด เลือด, เรือ เฮือ, กระดูก นุก, ควาย ควาย, แมว มิว, งัว โง, กา กา, วัน วัน, หมา หมา, หู หู, ดิน ลังนิน, ไข่ ไข่, ช้าง ตะช้าง, ตา ตา, พ่อ พ่อ, ไฟ ไฟ, ปลา ปา, ดอกไม้ มอก, ตีน ตีน, แพะ แพะ, ผม ผุม, มือ มือ, หัว โห, หมู หมู, เขา เขา, ม้า ม้า, เรือน เฮือน, เหลก เหลก, ใบไม้ มาอื, แสง แสง, คน คุน, ลิง ลิง, เดือน เลอืน, แม่ แม, ภูเขา นอย, ปาก ปาก, ยุ้ง ยุง, ชื่อ ตชื่อ, คืน คืน, น้ำมัน น้ำมัน, กล้วย กวย, แม่น้ำ แม่น้ำ, ทาง ทาง, เกลือ เกือ, หนัง หนัง, ฟ้า ฟ้า, งู งู, ดาว นาว, หิน หิน, ตะวัน วัน, เสือ เสือ, ฟัน เคียว, ต้นไม้ ตุน, น้ำ น้ำ, บ้าน มาน, หัวมัน โห มัน.

~~~~~~~~~~~~~~~~

ราคา กำปั่นไฟ. Price of Steamboats.

ในเมือง กาละกัตตา นั้น, มีพ่อ ค้า พวก หนึ่ง คิด ปฤกษา กันว่า จะ ซื้อ กำปั่นไฟ หลาย ลำ, สำหรับ จะได้ จ้าง เขา ลาก เรือในแม่น้ำคงคา. คิด พร้อม กัน แล้ว, จึ่ง จัด แจงให้พ่อ ค้า สอง สาม คนไป เที่ยว สืบ ราคา กำปั่นไฟ, ด้วย จะใคร่ รู้ ว่า จะ ซื้อ กำปั่นไฟ มา จ้าง เขา ลาก เรือ นั้น จะมี กำไร หฤๅ ไม่มี กำไร. ครั้น ถึง ปี เถาะ เดือน ญี่ นั้น, พ่อ ค้า สอง สาม คน นั้น สืบได้ ราคา แล้ว, ก็เอา ราคา นั้นมา บอก แก่ พ่อ ค้า ทั้งปวง. ราคา กำปั่นไฟ นั้น เรา จะว่า ต่อไป ข้าง หน้า นี้. ความ ว่า มี กำปั่นไฟ ลำ หนึ่ง ยาว ๙๐ ศอก, กว้าง ๑๕ ศอก, ใช้ เครื่องไฟ เปน กำลัง ม้า ได้ ๑๒๐ ม้า, กำปั่น นั้น มี ห้อง สอาด ที่ สำหรับ คน เดิน สาน อาไศรย หลาย ห้อง, แล มี ที่ จะ บันทุก สิ่ง ต่าง ๆ จุได้ ถึง ๒๑๘๘ หาบ. แล กำปั่น ลำ นั้น, เมื่อ ซื้อ มา แต่ เมือง อังกฤษ, เปน แต่ ตัวไม้ ยังไม่ได้ ต่อ เปน กำปั่น, ทั้ง ซื้อไม้ ทั้ง จ้าง บันทุกไม้ มา แต่ เมือง อังกฤษ นั้น, เปน ราคา เงิน ถึง ๒๘๐๐๐ รูเปีย. ราคา ค่า จ้าง ทำ กำปั่นไม้ ที่ ซื้อ มา แต่ เมือง อังกฤษ นั้น, เปน เงิน จ้าง ถึง ๒๕๐๐ รูเปีย. ราคา ที่ ซื้อไม้ แล ราคา ที่ จ้าง ต่อไม้ ที่ ซื้อ ใน เมือง กาละกัตตา ใส่อีก, นั้น เปน เงิน ถึง ๑๐๐๐๐ รูเปีย. ราคา เครื่องไฟ สำหรับ กำปั่น ลำ นั้น เปน ราคา ซื้อ ถึง ๓๐๐๐๐ รูเปีย. ราคา กำปั่น ลำ

นั้นคิด เปนเสร็จ, ทั้งค่าจ้างต่างๆ, ทั้งต่อ, ทั้งค่าไม้, จนแล้ว ลงอยู่ในน้ำ, เปนราคาเงินถึง ๗๐๕๐๐ รูเปีย. รูเปียหนึ่งนั้น, ถ้าแม้นจะคิดเปนสามสลึงเงินไท, เจ็ดหมื่นห้าร้อยรูเปียนั้นก็ คิดเปนเงินบาทไท, ได้ถึง๕๒๘๗๕ บาท. อีกอย่างหนึ่ง, คนที่สืบราคานั้นบอกว่า, ปีหนึ่งจะต้องเสียเงินอีกปีละ๓๙๕๐๐ รูเปีย, เปนเงินบาทคิดได้ถึง๒๙๖๒๕ บาท, คือค่าจ้างซ่อมแปลงกำปั่นบ้าง, คือค่าจ้างนายกำปั่นแลลูกเรือบ้าง, คือซื้อสเบียงอาหารกินบ้าง, คือซื้อฟืนที่ใส่ไฟบ้าง. ราคาที่เราว่ามานี้เปนราคากำปั่นไฟลำหนึ่ง.

ข่าวเมืองอเมริกา. America.

อนึ่งข่าวเมืองอเมริกาว่าเดือน ๔ขึ้น๑๔ ค่ำ, เจ้าเมืองอเมริกากับขุนนางใหญ่หลายคนลงกำปั่นไฟจะไปเที่ยวเล่นที่แม่น้ำปะโตมัก. ในกำปั่นไฟนั้นมีปืนใหญ่อยู่บอกหนึ่ง, ปืนใหญ่นั้นใช้ลูกหนัก๑๓๓ชั่งจีน. นายกำปั่นจะยิงปืนบอกนั้นเล่น, ยิงหนหนึ่งไม่เปนอันตราย, หนที่สองนั้นปืนก็แตกถูกขุนนางใหญ่ตายสองคน, ขุนนางน้อยสองคนกับลูกเรือสองสามคน. เมื่อก่อนปืนจะแตกครู่หนึ่งนั้น, เจ้าเมืองอเมริกายืนอยู่ในที่ขุนนางใหญ่ถูกปืนตายนั้น, แต่ทว่ามีธุระด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งจึ่งไปจากที่นั้น. เหตุดังนั้นเจ้าเมืองอเมริกาจึ่งไม่ตาย. ครั้นล่วงมาได้สามวัน, ก็เอาศภขุนนางใหญ่ไปฝัง. เมื่อฝังศภแล้ว, เจ้าเมืองอเมริกาขึ้นขี่รถจะกลับไปวัง, ม้าที่ลากรถนั้นก็ตกใจด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง จึ่งพารถวิ่งไปในหนทางหน้ากลัวนัก. บังเหียนม้านั้นก็ขาด จะชักม้านั้นก็มิได้. ม้าก็พารถวิ่งไปเกือบจะถึงที่หนึ่งที่มีหินมาก, ถ้ารถจะถูกหินนั้นแล้วก็คงจะฉิบหายหมด. แต่ทว่าม้านั้นมันวิ่งไปก็อยุดอยู่ครู่หนึ่ง, ก็มีคนกล้าวิ่งเข้าไปจับเอาปากม้านั้นไว้. ม้านั้นก็มิได้วิ่งไปอีกได้, เจ้าเมืองอเมริกานั้นก็มิได้เปนอันตราย.

กระษัตรเยี่ยมกัน. Kings visiting each other.

ปีเถาะเดือนสิบข้างขึ้นนั้น, มหากระษัตรเมืองอังกฤษเสด็จออกจากเมืองไปเยี่ยมเจ้าเมืองฝรั่งเศศ. ในสามร้อยปีที่ล่วงไปก่อนนั้น, กระษัตรสองนครนั้นไม่ได้ไปเยี่ยมเยียนกันเลย. แลเมื่อกระษัตรอังกฤษเสด็จไปเยี่ยมกระษัตรฝรั่งเศศ, แลอยู่ในเมืองฝรั่งเศศสักเจดวัน, แล้วก็เสด็จออกจากเมืองฝรั่งเศศไปเยี่ยมกระษัตรเมืองเบลเชียม. เสด็จอยู่ในเมืองเบลเชียมน่อยหนึ่ง, แล้วก็เสด็จออกจากเมืองเบลเชียมไปเยี่ยมกระษัตรเมืองยามะนี. อยู่ในเมืองยามะนีน่อยหนึ่ง, แล้วก็เสด็จกลับไปเมืองอังกฤษดังเก่า. แลข่าวว่าในเดือนสิบปีนี้กระษัตรเมืองฝรั่งเศศจะเสด็จไปเยี่ยมกระษัตรเมืองอังกฤษตอบบ้าง. ที่กระษัตรจะไปเยี่ยมซึ่งกันแลกันดังนี้ก็ดีกว่าจะกระทำซึ่งสงครามกัน.

สงครามเมืองฆวาลิโอร. Battle of Gwalior.

ในประเทศฮินดูสถานข้างทิศเหนอ มีเมืองๆหนึ่งชื่อฆวาลิโอร. เมื่อปีกลายนี้ก็เกิดสงครามแก่พวกอังกฤษ. ปีเถาะเดือนยี่ขึ้นแปดค่ำก็เกิดรบพุ่งกันมากนัก, พวกอังกฤษได้ไชยชำนะ, แต่คนตายในที่รบนั้นเปนอันมาก. ฝ่ายพวกอังกฤษนั้นตายร้อยหกคน, ที่ถูกเปนแผลแต่ไม่ตายหกร้อยแปดสิบสี่คน. ฝ่ายข้างฆวาลิโอร, ที่ตายแลไม่ตายที่เปนแผลนั้นมิได้กำหนด, แต่ว่ามาก. เดี๋ยวนี้เมืองฆวาลิโอรนั้นขึ้นแก่อังกฤษ. อนึ่งมีเมืองอีกสองเมืองที่ขึ้นแก่อังกฤษในปีกลายนี้, คือเมืองซินดะหนึ่ง, อยู่ที่ปากแม่น้ำอินดัชเหนือเมืองซูรัต, แลเมืองไกตูลอยู่ในประเทศฮินดูสถานข้างทิศเหนือ, เปนเมืองเลกหนึ่ง.

ข่าวเมืองจีน. China.

เดือนแปดปัถมาสาท ม ค่ำ, มีหนังสือข่าวตีภิมในเมืองจีนว่า, มีอังกฤษคนหนึ่งชื่อว่าดาวิช จะมาเปนเจ้าเมืองในเมืองฮงคง. เจ้าเมืองเก่าชื่อว่าโปตินเชร ซึ่งแต่ก่อนเปนทูต, นั้นจะกลับไปเมืองอังกฤษแล้วไม่ซ้ำ. อนึ่งพ่อค้าอังกฤษที่อาไศรยอยู่ในเกาะมกาวแต่ก่อนนั้น, เดี๋ยวนี้เขาขนเข้าของจะไปอาไศรยอยู่ในเมืองฮงคง. อนึ่งมีคนหนึ่งชื่อว่ากูชิงเปนทูตมาแต่เมืองอเมริกามาถึงเมืองจีนแล้ว. อนึ่งมีทูตฝรั่งเศศจะมาเมืองจีนแต่ว่าเขามายังไม่ถึง. อนึ่งเมื่อก่อนเดือนแปดปถมาสาทนั้น กำปั่นไฟมาถึงเกาะมกาวแล้ว

ข่าวเมืองซิงกะโประ. Singapore.

เดือนแปดปถมาสาทแรมห้าค่ำ, เขาตีภิมหนังสือข่าวในหนังสือข่าวนั้น, ว่ามีกำปั่นไฟลำหนึ่งมาแต่เมืองฮงคง, มาถึงเมืองใหม่ มาเรวนัก ๙ วันถึง, เมื่อมานั้นทวนลมด้วย. แลโปตินเชร์ทูตนั้นก็มาในกำปั่นไฟลำนั้นด้วย. แลทูตฝรั่งเศศที่จะไปเมืองจีนนั้น, ก็มาถึงเมืองซิงกะโประก่อนวันที่ตีภิมหนังสือข่าวนี้.

ข่าวต่างๆ. Summary.

๏ เดือนสิบแรมสิบค่ำปีนี้, อายุศม์กระษัตรฝรั่งเศศจะถึง ๗๑ ปี, กระษัตรองค์นั้นชื่อลูอีฟิลิบ. แลก่อนกระษัตรองค์นี้ไปนับขึ้นไปเจดสิบองค์ที่ได้เสวยราชล่วงไปแล้ว, แลกระษัตร ๗๐ องค์นั้น, ถ้าจะคิดเอาอายุศม์มาประมวนกันเข้า, แล้วก็แบ่งอายุศม์ให้เท่ากันทุกองค์ๆ ทั้ง ๗๐ องค์นั้น, ก็จะคิดอายุศม์กระษัตรเหล่านั้นจะได้แต่องค์ละ ๓๐ ปีๆ.

๏ เดี๋ยวนี้เมืองอังกฤษ, เขาต่อกำปั่นด้วยเหลกมาก. ที่หัวเมืองลิวะปูลเปนประเทศอังกฤษ, เขาต่อกำปั่นมาก. เมื่อปีเถาะเดือนเก้าเขายังต่ออยู่ ๑๖ ลำ, เปนทำด้วยเหลกหมด, ที่ทำด้วยไม้ไม่มีสักลำหนึ่งเลย.

๏ ในเมืองอังกฤษนั้นมีที่แห่งหนึ่งที่ทำสำหรับไว้หนังสือ, หนังสือที่ไว้ในที่นั้นมาก. ถ้าจะเอามาวางเรียงให้ชิดกันเปนแถวไปให้สิ้นหนังสือนั้น, ก็วัดยาวได้ ๔๐๐ เส้น.

๏ เมืองยูไนติชเทษ, เมื่อปีชวดนั้น, เขาเกบเข้าโพชได้กว่าแปดล้านสามหมื่นเกียน.

๏ เมื่อปีเถาะเดือนเก้านั้น, ราคาน้ำตานทรายในเมืองนุยอกเปนประเทศอเมริกา, ที่อย่างดีนั้น [illegible]ขายหาบละ ๑๗ บาท ๓ สลึง, ที่อย่างต่ำนั้นเขาขายหาบละ ๑๓ บาท สลึงเฟื้อง.

๏ ในเมืองอังกฤษนั้น, มีหนังสือที่เขาแปลออกจากหนังสือพระเจ้าเปนภาษาถึง ๘๒ ภาษา. หนังสือนั้นมีอยู่ในหอไตรหลวงในเมืองอังกฤษ.

๏ เมืองยูไนติชเทษคือเมืองอเมริกา, มีกำปั่นใหญ่สำหรับจับปลาวาฬ ๖๕๐ ลำ. กำปั่น ๖๕๐ ลำนั้นมีลูกเรือคิดหมดด้วยกันถึง ๑๖๐๐๐ คน.

๏ เมื่อปีกลายนี้, ในเมืองปรูเซียนั้น, เขาทำบันชีสำมะโนครัวนับคนทั้งปวง, นับหมดด้วยกันเปนคนได้ถึงสิบห้าล้านกับสามแสนคน.

๏ หนังสือข่าวมาแต่เมืองใหม่ว่า, กำปั่นไฟที่เข้ามาเมืองนี้แต่ก่อนนั้น, เมื่อกลับออกไป, เขาขายไว้แก่เจ้าเมืองยวน, เปนเงิน ๖๗๐๐๐ เหรียน, คิดเปนเงินไทได้ ๑๑๖๖๖ บาท.

๏ ในปีกลายนี้, ในเมืองอังกฤษนั้น, เขาเอากำปั่นไฟลงน้ำลำหนึ่ง, กำปั่นนั้นโตใหญ่นัก, ยาวถึง ๑๙๒ ศอก, คือสองเส้นแปดวา.

๏ ข่าวว่ากระษัตรในเมืองซะเวเดนนั้นตายเสียแล้ว. ตายเมื่อเดือน ๔ แรม ๕ ค่ำ, แลพระราชบุตรชื่อว่าโอซะการได้เสวยราชแทนพระราชบิดา.

๏ จะว่าด้วยดอกเบี้ยในเมืองยูไนติชเทษ. ที่เรียกว่าเมืองยูไนติชเทษนั้น, คือเมืองทั้ง ๒๖ เมืองนั้นเปนไม้ตรีกัน, เปนเมืองที่พวกหมออเมริกาอยู่ก่อน. แต่ดอกเบี้ยในเมือง ๒๖ เมืองนั้นไม่เหมือนกัน. ๑๙ เมืองนั้นถ้าใครกู้เงินต้นไป ๑๐๐ บาทครบปีแล้ว เอาดอกเบี้ย ๖ บาท. เอามากขึ้นไปมิได้ด้วยมีกฎหมายสำหรับเมืองห้ามไว้. แต่เมืองหนึ่งนั้นเอา ๑๐๐ ละ ๕ บาท เปนทำเนียม. ในเมืองอีก ๓ เมืองนั้นเอา ๑๐๐ ละ ๗ บาท. อีก ๓ เมืองนั้นเอา ๑๐๐ ละ ๘ บาท. เปนเมืองทั่ว ๒๖ เมืองด้วยกันในนี้.

Lotions for Ulcers.

ที่นี้คัดออกจากตำราหมอบรัดเล, ว่าด้วยน้ำชะแผลทั้งปวง, เอาแต่ยาที่หาได้ในเมืองนี้, มาประสมกันเข้าเปนน้ำชะ.

๑. ขนานหนึ่ง, เอาน้ำกรดดินปสิว ๖๐ หยด, น้ำฝนทนานหนึ่ง, ปนกันเข้า, เปนน้ำสำหรับชะแผล, กัดฟ้าเรียกเนื้อให้ชิดกัน, ปากแผลเลกเข้า, ให้ชะทุกวันวันละหนหายเรวโดยมากแล.

๒. ขนานหนึ่ง, เอาน้ำกรดดินปสิว ๑๒๐ หยด, เอาน้ำท่าครึ่งทนาน, เข้าด้วยกันเปนยาสำหรับชะแผลวันละหน กัดเนื้อเน่าเนื้อร้ายทั้งปวง, เรียกเนื้อแดงขึ้นเรวนัก. ถ้าเหนเนื้อแดงดีสิ้นฟ้าแล้ว, อย่าเอาน้ำยานี้ชะเลย, เอาน้ำยาที่หนึ่งขนานแรกนั้นชะไปจนหายเถิด.

๓. ขนานหนึ่ง, เอาน้ำกรดดินปสิวอย่างกล้า, เปนยาเผาแผลที่เปนและลำลาบลามเลอะไป, และแผลที่จะมากก็ไม่มาก, ที่จะหายก็ไม่หาย, เปนจุมลึกลงไปถ่ายเดียว, ก็ให้เอายานี้หยดลงที่ตรงแผลนั้น, อย่าให้ถูกเนื้อหนังที่ดีเลย. แต่พอกัดเนื้อร้ายทั่วแล้ว, จึ่งเอาน้ำท่าล้างถอนพิศม์เสีย, แล้วก็เอามันเทศต้มให้เปื่อยพอกแปลก็ได้, เอาเข้าต้มให้เปื่อยพอกแผลก็ได้, ถ้าเหนเนื้อแดงขึ้นแล้ว, จึ่งเอายาขี้ผึ้งที่ทำไว้ในจดหมายเหตุที่หนึ่งปิดไปเถิด. ถ้าจะชะเอายาชะ ๖๐ หยดในที่หนึ่งทำชะไปเถิด, หายโดยมาก.

๔. ยาณะขนานหนึ่ง, เอาจุลษรีหนัก สลึง๑, บดเปนผงเอาน้ำท่าทนานหนึ่ง, ละลายลงเปนน้ำณะแผลเปนที่เรียกเนื้อ, ให้ปากแผลชิดเข้าหากัน. ถ้าเอายาณะขนานที่หนึ่งนั้นณะกัดแผลนั้นหนักไป, ก็เอาน้ำณะขนานนี้ใช้ให้อ่อนลงน่อยหนึ่ง, ณะไปเถิด, ให้ณะวันละหน.

๕. ขนานหนึ่ง, เอาจุลษรีหนักบาท บดให้เปนผง, เอาน้ำท่าทนานหนึ่ง ละลายลงให้เข้ากัน, เปนยาณะเนื้อเน่าเนื้อร้ายนั้น, ให้สิ้นโทษแลเรียกเนื้อ, ให้ณะวันละหน จนเหนเนื้อแดงขึ้นแล้ว, จึ่งเอายาขนานที่๓นั้นพอก, แล้วเปลี่ยนน้ำณะเสีย, เอาน้ำณะที่หนึ่งที่ห้าก็ได้, แล้วบีดขี้ผึ้งในตำราก่อนนั้น หายโดยมากแล.

๖. ขนานหนึ่ง, เอาน้ำกรดเข้าดินปสิว หนักหุนหนึ่ง, เอาน้ำฝนหนัก บาทหนึ่ง ละลายเข้าด้วยกัน, เปนน้ำณะแผลทั้งปวง, เปนยาอย่างดีที่สุด, เรียกเนื้อให้สนิดกัน, ให้หนังนั้นหนาขึ้นด้วย. น้ำกรดอย่างนี้เปนยาหยอดตาแดงดีนัก. ถ้าได้หยอดยานี้ทันแล้ว, แก้วตาไม่เสีย, ถึงเปนมานานก็ดี, รักษาด้วยยาอื่นไม่ใคร่จะหาย, เอายานี้หยอดหายมาโดยมากแล้ว, ให้หยอดวันละหน, แล้วให้กินยาทุเลาด้วย จึ่งจะหาย. ทั้งให้อดของแสลงทั้งหลายที่แพทย์ห้ามนั้น, จึ่งจะหายโดยเรวแล.

General Treatment of Ulcers.

ถ้าผู้ใดเปนแผลด้วยโรคต่างๆนั้น, ถ้ารักษาให้ล้างชำระด้วยน้ำข่าบู่เสียทุกวันๆก่อน, จึ่งเอาน้ำยาณะที่บอกไว้นี้, ณะจึ่งจะต้องด้วยโรค. แล้วให้กินยาถ่ายให้บ่อยๆ, และอดของแสลง คือเนื้อสดเนื้อเคม, แลมะพร้าวแลของที่ประกอบเปนน้ำมันมากนั้น, อย่ากินเลย. กะปิก็แสลงนัก. อนึ่งสุราก็ยิ่งแสลงกว่าของทั้งปวง, ถึงเปนโรคก็ดี, มิเปนก็ดี, สุรานี้ร้ายนักอย่ากินเลย.

ถ้าเปนแผลที่ท้าว, แลเปนตามปี่ลน่องก็ดี, น่าแค่งก็ดี, ห้ามมิให้เดินไปเดินมานัก, เพราะเส้นแลโลหิตไม่ปรกติ, ตึงบ้างหย่อนบ้าง แผลนั้นหุบเข้าแยกออก, จึ่งให้นอนนิ่งอยู่. ถ้าเดินหนัก, เนื้อจะคร่ากรักษายากซ้ำหาย. ถ้าเปนแผลที่ปีลน่องนั้นก็ว่า, ก็ให้เอาผ้าขาวทาขี้ผึ้งเหนียวผูกรัดแผลไว้ให้ตึง, แล้วฉีกผ้าออกโดยกว้าง๓นิ้ว, โดยยาวศักสิบศอก, พันตั้งแต่ปลายท้าวจนถึงเข่า, คู่ให้ตึงเสมอกัน, อย่าให้ตึงๆหย่อนๆ, ให้รัดแผลไว้อย่าให้เนื้อดิ้นได้, จึ่งหายเรวโดยมากแล.

ราคาสินค้าเมืองใหม่, คิดเหรียนหนึ่งเปนเงินไทหกสลึงเฟื้องสองหุน

Price Current.		บาท	เฟื้อง	บาท	เฟื้อง
แผ่นทองแดงแลตะปูทองแดง	หาบละ	๕๐	๒	๕๓	๓
ผ้าใบ	พับละ	๑๓	๕	๑๕	
ขี้ผึ้ง	หาบละ	๕๐	๒	๕๓	๓
กำญาน อย่าง กลาง	หาบละ	๕๘	๕	๖๑	๗
หมากแห้ง	หาบละ	๓	๕	๔	๑
การะบูนจีน	หาบละ	๓๓	๔	๔๑	๕
เข้าแฟมาแต่ยะกะตรา	หาบละ	๙	๒		
ฝ้ายดีห่อหนักสองหาบยี่สิบสี่ชั่ง	ห่อละ	๒๕	๑	๒๖	๖
ฝ้ายอื่นมาแต่บำเบ	ห่อละ	๑๓	๓	๒๖	๖
งาช้างใหญ่	หาบละ	๑๖๗	๔	๑๘๓	๗
งาช้างเลก	หาบละ	๑๐๐	๔	๑๓๓	๖
หนังควายดี	หาบละ	๖	๕	๗	
ครามไท	หาบละ	๕	๐	๖	๕
น้ำมันมะพร้าวไท	หาบละ	๑๐			
พริกไท	หาบละ	๖	๕	๗	๐
พริกล่อน	หาบละ	๑๔	๑		
พริกเทศ	หาบละ	๖	๕		
เข้าสารดีเกียนหนึ่งหนัก๔๐หาบ	เกียนละ	๙๗	๑		
น้ำตานซรายเมืองไท	หาบละ	๘	๓	๙	๑
เกลือเมืองไท	เกียนละ	๓๖	๖		
ฝ่ายเมืองไท	หาบละ	๓			
ครั่งเมืองไท	หาบละ	๘	๓	๑๑	๕
ตะกั่วเกรียบ	หาบละ	๒๕	๑	๒๗	๔
กระ	หาบละ	๖๖๙	๗	๗๕๓	๖
รง	หาบละ	๑๑๗	๑		
ด้ายดิบ	หาบละ	๓๐	๕	๕๕	๒

The RECORDER is published on the first Thursday of every month, at the press of the mission of the A. B. C. F. M. in Siam. Price, one tical, or sixty cents, a year.

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

BANGKOK RECORDER.

VOL. I. เล่ม ๑. บังกอกเดือนเก้าปีมะโรงจุลศักราช ๑๒๐๖. SEPTEMBER 1844. ครีศศักราช ๑๘๔๔. ใบ ๓. No. 3.

ตำราลมอากาษ. The Atmosphere.

บทหนึ่ง.

อันว่า อากาษนั้น ล้อมรอบ แผ่นดินทุกทิศ, เปรียบเหมือน น้ำ อยู่บน แผ่น ดิน ทุก ทิศ, แต่ ลม นั้น เบา กว่า น้ำ หลายเท่า. แล สิ่ง ของทั้ง หมด อยู่ บน แผ่นดิน, เปน หนัก มาก น้อย ตาม กำลัง แผ่น ดิน จะชักเข้าไป. ทอง คำ หนัก กว่า เหลก, เหลก หนัก กว่าไม้, ไม้ หนัก กว่า กระดาด, เพราะ เหตุ แผ่นดินได้ชัก ตาม ของ หนัก แล เบา. ถ้าแผ่น ดิน มิได้ชัก ของ ทั้งปวง นั้น, ๆ ก็ จะมี น้ำ หนัก น้อย จะเบาเท่า กันทุกสิ่ง. ฝ่ายว่า อากาษ นั้น แผ่นดินได้ชัก แรง เท่าไร, นักปราชได้คิด กำหนฎไว้แล้ว. แล อากาษนั้น อยู่บน แผ่น ดิน ก็ดี, อยู่บน ชะเล ก็ดี, นิ้ว แล นิ้ว ทั่วไป หนักได้สิบชั่ง, เปรียบ เหมือนน้ำ อยู่บน แผ่นดิน ฦกได้ห้าวา กับเจดนิ้ว, อากาษนั้น ก็หนัก เท่า กับ น้ำนั้น ทุก ทิศ. ถ้าผู้ใด มีวิมุติสงไสย, จะใคร่ ลองดูว่า, จะ จริงเหมือนว่า แล้ว นั้น หฤๅไม่, ถ้า จะ ลอง จง ทำ ท่อ สี่ เหลี่ยม, ข้างใน นั้น กว้าง เหลี่ยม ละ นิ้ว, สูง หกวา ให้ตันไว้ ข้าง หนึ่ง. แล้ว ใส่น้ำให้เตม จึ่ง กลับ ท่อ นั้น, เอาตันขึ้น เอา ปาก ข้าง เปิดไว้ นั้น, ลง จุ่มไว้ใน ขัน น้ำก็ได้ใน ซ่มน้ำก็ ได้, น้ำในท่อ นั้น ก็ จะ ทรุด ลง มา คง อยู่แต่ ห้า วา กับเจด นิ้ว เท่า นั้น, ไม่ได้ ทรุด ลง มาอีก เลย, เพราะ เหตุลม อากาษ นั้น ดัน น้ำ ใน ขัน แลใน ซ่มนั้น ไว้ทุก นิ้ว เท่า กัน กับน้ำในท่อนั้น. แล้ว จงเทน้ำที่อยู่ ใน ท่อนั้นขึ้นชั่ง ดู, ก็จะเหน ว่าหนัก สิบชั่ง เหมือน ที่ว่าแล้ว.

อีกประการ หนึ่ง, อากาษ อยู่ บน แผ่นดิน ก็ดี, อยู่บน ชะเล ก็ดี, แล นิ้ว แล นิ้ว ทั่วไป, หนักเท่ากับปรอด สูง สาม สิบ เจด นิ้ว ทุก ที. ถ้า จะ รู้ เปน สำคัญ แน่, จง เอา ท่อ สี่ เหลี่ยม ข้างใน เหลี่ยม ละ นิ้ว, ยาว สาม สิบ แปด นิ้ว, ให้ ตัน ข้าง หนึ่ง, จึ่ง เอา ปรอด ใส่ ให้เตม แล้ว, จึ่ง กลับ ท่อ นั้น เอา ตัน ขึ้น เอา ปาก ลงใน ขัน ใน ซ่ม เปล่า ก็ได้, ปรอด นั้น ก็ จะ ทรุด ลง มา คง อยู่แต่ สาม สิบ เจด นิ้ว เท่า นั้น, ไม่ได้ ทรุด ลง มาอีกเลย, เพราะเหตุ ลม อากาษนั้น ดัน ปรอด ที่ ปาก ท่อ นั้นไว้ ทุก นิ้ว ทุก นิ้ว, เท่า กัน กับ ปรอด ใน ท่อ นั้น, ไม่ให้ ปรอด ในท่อ นั้นไหล ออกได้. แล้ว จง เท ปรอด ใน ท่อ นั้น ออก ชั่ง ดู, ก็ จะเหน ว่า หนัก สิบ ชั่ง เท่า กัน, เปน สำคัญ ว่า, อากาษ หนัก เท่า กับ ปรอด ใน ท่อ สาม สิบ เจด นิ้ว, แล หนัก เท่า กับ น้ำ ใน ท่อ ห้า วา กับ เจด นิ้ว เหมือน กัน.

อีก ประการ หนึ่ง, ถ้า จะ เอา ท่อ ทำ ด้วย เหลก ก็ดี, แล ทอง แดง ก็ดี, สี่ เหลี่ยม ข้าง ใน เหลี่ยม ละ นิ้ว, ยาว สั้น ตาม ชอบใจ, ให้ตัน ข้าง หนึ่ง แล้ว, จึ่ง เอา ปาก ข้าง เปิด นั้น คว่ำ ลง กับ ก้อน ตะกั่ว แล ก้อน ทองแดง, หนัก สิบ ชั่ง ให้ อัด ลม ไว้, แล ทำ รู ข้าง ก้น เปิด หนิด หนึ่ง, ภอ จะ ชัก สูบ ลม ให้ ออก หมด แล้ว, ก็ ปิด รู นั้น เสีย, ท่อ นั้น ก็ จะ ยก ก้อน ตะกั่ว แล ของ ทั้งปวง หนัก ได้ สิบ ชั่ง, เปน เพราะ เหตุ ว่า ไม่มี ลม ข้างใน, แล ลม อากาศ ข้าง นอก นั้น มัน จึ่ง ดัน ไว้ให้ ติด หนัก สิบ ชั่ง ได้, เปน สำคัญ ว่า, ลม อากาษ อยู่ ทุก นิ้วๆ ยก หนัก ได้ สิบ ชั่ง สิ้น ตำรา แต่ เท่า นี้. แล เดือน ภายหน้า จะว่า ด้วย เครื่อง สูบ น้ำ, แล เครื่อง ต่าง ๆ ตาม วิชา ที่ เรา ว่า มา แล้ว.

นก ถือ หนังสือ. Carrier Pigeons.

แต่ ก่อน เมือง ตูระเกีย แล เมือง เประเซีย ใช้ นก พิราบ ถือ หนังสือ บอก ข่าว ต่าง ๆ, เปน ทำเนียม. แล นก พิราบ นั้น ไม่ เหมือน นก พิราบ ใน เมือง นี้, แต่ ว่า คล้าย กัน. ถ้า เขา จะ เอา นก พิราบ นั้น ไป จาก ที่ มัน เกิด, แล เอา ไป ปล่อย ใน อื่น ๆ, มัน ก็ จะ กลับ มา สู่ ที่ ที่ มัน เกิด นั้น ได้ โดย เรว, ด้วย ใจ มัน ผูก อยู่ ใน ที่ นั้น. อีก ประการ หนึ่ง, เขา หัด มัน ไว้, เมื่อ มัน เปน เลก ๆ แล มี ปีก บิน ได้, แล เขา ก็ เอา ตัว นก นั้น, ไป สู่ หน ทาง ไกล ได้ ร้อย เส้น สอง ร้อย เส้น, แล้ว ก็ ปล่อย นก นั้น นก นั้น ก็ บิน มา สู่ ที่ ของ ตน ได้. แล้ว เขา ก็ เอา นก นั้น ไป ปล่อย ให้ ไกล ไป ทุก ที ๆ, นก นั้น ก็ กลับ มา สู่ ที่ ของ ตน ได้ ทุก ที ๆ. เขา ฝึก หัด มัน ให้ มัน เคย อย่าง นี้. เมื่อ มัน เคย แล้ว, ถึง

จะเอา มันไปทางไกล หลายวัน แล้วจะ ปล่อย มัน, มัน ก็ จะ กลับมา สู่ที่ของ มันได้. แต่ ก่อน นั้นมีพ่อ ค้า อังกฤษ พวก หนึ่ง อยู่ในเมือง อเลโป เปน ประเทษ ตุระเกีย, เขา เคยใช้นก พิราบให้บอกข่าว กำปั่น ว่า กำปั่น นั้น เข้า มา ถึง เมือง ซะกันดะรุน เมื่อไร. แล เมือง ซะกันดะรุนนั้น อยู่ริม ซะเล, เมือง อะเลโป นั้น อยู่ที่ ดอน, เมือง สอง เมือง นี้ หน ทางไกล กัน ศัก สอง สาม วัน. แลพ่อค้าใน เมือง อเลโป นั้น ก็ สังเกต ว่า, อีก ศัก สอง วัน สาม วัน, จะ มี กำปั่น เข้ามา ถึง เมือง ซะกันดะรุน แล้ว, เขา ก็ ฝาก นกพิราบ นั้นไป ถึง พ่อ ค้า ซึ่ง อยู่ใน เมือง ซะกันดะรุน. ถ้า กำปั่นเข้า มา ถึง เมือง ซะกันดะรุน เมื่อใด, พ่อ ค้าใน เมือง นั้นก็เขียน หนังสือ ผูกใน นก พิราบ, แล้ว ก็ปล่อย นกพิราบ ให้มันไป หา พ่อค้าที่ อยู่ใน เมือง อเลเป นั้น. เมื่อ นกพิราบ มัน มา นั้นเรว นัก, หน ทางไกล กัน สอง วัน สาม วัน, มัน มา นั้นสอง โมง สามโมง ก็ ถึง. ถ้าเขา จะใช้ การ เรว, เขา ก็เอา แม่ นกที่ มี ลูก อ่อน ยังบินไม่ได้ ฝากไป, ถ้ามิฉนั้น ก็เอา แม่นก ที่ ยัง ฟักไข่อยู่ฝาก ไป. แม่ นก เหล่า นี้ แลมัน จะ กลับ มาเรว กว่า นก อื่นๆ, ด้วย มัน คิด ถึง ลูกนัก. อนึ่ง เขา ก็ฝาก นก อื่นให้สืบ ข่าว. แล มี เรื่องใน บูราณ นั้น, ว่า มี กระษัตรใน เมือง อายฆุบโต องค์หนึ่ง, มี นกกา ตัว หนึ่ง เปนที่ สำหรับใช้, ๆได้ง่าย, ใช้เปนผล เปน ประโยชน์ มาก นัก. กระษัตร นั้น รักษ นกกา ตัว นั้น มาก, ครั้น นก กา ตัว นั้นตาย กระษัตร นั้น ก็ เอา นกกา นั้นไป ฝังไว้ใน อุโมง, เหมือน กับ ฝังลูก ของ คน นั้น. แลเรา คิดในใจ ของ เราว่า, เหน จะใช้นก พิราบใน เมือง นี้ให้ไป เอาข่าวใน เมือง ปาก น้ำ ก็จะได้ ดอก กระมัง.

ผ้าฝ้ายเมืองโลเวล. Lowell Cottons.

ใน ประเทษ อเมริกา มี เมือง หนึ่ง ชื่อว่าโลเวล, เขาทำผ้าฝ้าย ขาย มาก. ผ้า ขาว พับที่ เขา ขาย ที่ แพใน เมือง นี้, สาง ที ก็เปนผ้า ที่มา แต่ เมือง โลเวล, ด้วยเหตุ ว่าเราได้ เหนหนังสือ ที่เขาเขียน ติด อยู่ กับ พับผ้า ขาว นั้น. แลในเมือง โลเวล นั้น วัน หนึ่งเขา ทอ ผ้า ขาว ยาวได้ ประมาณ ศัก สอง แสน ห้า หมื่น ศอก. คนที่ ทำผ้า ทั้ง ปั่น ทั้ง ทอ นั้น ประมาณได้ ศัก เก้า พัน คน. วัน หนึ่ง เขาใช้ฝ้าย ทำ ผ้านั้น สิ้น ฝ้าย วัน ละ ห้า ร้อย สี่ สิบ สี่ หาบ, ปี หนึ่ง คิด เปน ฝ้าย สิ้น ๑๖๙๖๘๑ หาบ. จะ ภอ บันทุก กำปั่นได้ ศัก ห้าสิบลำ, ลำ หนึ่ง คิด บันทุก ประมาณได้ ๕๙๐๐ หาบ.

นกใหญ่. A large bird.

จะว่า ด้วย นกใหญ่ ในเกาะ เซลันดา, ๆนั้น ขึ้นแก่ เมือง อังกฤษ. เมื่อล่วงไปได้ สอง สาม ปีตั้ง แต่ปีนี้ ไปเจ้า เมือง เซลันดา นั้นได้ยิน ว่าที่ ปากน้ำ แห่ง หนึ่ง, มี กระดูก นกใหญ่ ตาย จม อยู่ ที่ แผ่นดิน เปนอัน มาก. เจ้า เมือง จึ่งสั่ง ชาวเกาะเซลันดา ว่า จะ ซื้อ ซึ่ง กระดูก นก นั้น, ให้พวกเกาะเซลันดา ขุด มา ขาย. พวกเกาะ เซลันดาก็ขุด ซึ่ง กระดูก นก นั้น, สาง ที่ ก็พบแต่ กระดูก ขา บ้าง, สางที ก็พบ แต่ กระดูก อื่นๆ บ้าง, สาง ที ก็พบ กระดูก บริบูรรณ์ อยู่ ทั้งตัว. ได้ แล้ว ก็เอาไป ขาย แก่เจ้าเมือง, ๆ ก็เอา กระดูก นก นั้น ต่อ กันเข้า ตาม ที่ ของมัน, แล้ว ก็วัด กระดูกนั้น, โดย สูงนั้นวัด ได้เก้า ศอก, เปน แต่ กระดูก นก ตาย. แล อยู่มา มี ลูกเรือ อังกฤษ คน หนึ่ง ว่าได้เหนซึ่ง นก เปน สูง เท่า นก ตาย นั้น. มัน เที่ยว กินอยู่ ที่ริม ซะเลในเกาะ เซลันดา นั้น, ครั้น ลูกเรือ เข้าไป ใกล้ นกนั้น, มัน ก็เดิน หนี ขึ้นภูเขา เสีย โดย เรว.

ราคากำปั่นไฟอีกที. Price of Steamboats again.

จะว่า ด้วย ราคา กำปั่นไฟ อีก ที่ หนึ่ง. ใน หนังสือ จดหมายเหตุ ใบที่ สอง, เราได้ บอก ราคาไว้ ว่า เปน เงิน ห้า หมื่น สอง พัน แปด ร้อยเจด สิบห้า บาท. ครั้น เราตริก ตรอง ดูใหม่ ก็เหนว่า ราคาผิด พลั้งไปบ้าง, ด้วย หนังสือแบบ ที่ มาแต่ เมือง กาละกัตตา นั้นเปน ความมัว อยู่ไม่ ชัด. ครั้น ตริก ตรอง ดูใหม่ ก็เหนว่า, พวกพ่อ ค้า ที่ สืบ กำปั่น นั้น เขา สืบ กำปั่น สอง ลำ เปน คู่. สอง ลำ นั้น เท่ากัน แต่ ลำ หนึ่งมีเครื่องไฟ แล มี ห้อง สำหรับ คน จะ เดิน สารไป, แต่ ลำ หนึ่งไม่มี เครื่องไฟ ไม่ มี ห้อง ที่ คน จะ เดิน สาร, เปน แต่ กำปั่น บันทุก ของ, ไม่มี ใบ, กำปั่นไฟ ต้อง ลาก. เหตุ ฉนั้น ราคา กำปั่น ทั้ง สอง นั้น จะ ไม่ เสมอ กัน, ลำที่มี เครื่องไฟ จะมี ราคา มาก กว่า ลำ ที่ไม่ มี เครื่องไฟ. เรา คิด ราคาใหม่, ว่า ราคา กำปั่นไฟ นั้น จะ มี ราคา ศัก ๙๕๓๙๕ บาท.

Number of Sheep in England and the United States.

ในเมือง อังกฤษ แลเมือง อะเมริกา แล เมือง อื่น ๆ อีกหลาย เมือง, เขาใช้ผ้าศักลาด มาก, ด้วย ว่า เมือง เหล่า นั้นเปน เมือง หนาว. ผ้า ศักลาด นั้น เขา ทำ ด้วย ขน แกะ. ขนแกะ นั้นปี หนึ่งเขา ตัด หน หนึ่ง, ตัด เมื่อ สิ้น ระดู หนาว แล้ว. แกะ ตัว หนึ่ง นั้น เขาตัดได้ ขน หนักได้ สอง ชั่งจีน บ้าง สามชั่ง จีน บ้าง. แล เมือง อังกฤษ นั้นมีตัว แกะ อยู่ ประมาณ ศัก สาม สิบ สอง ล้าน ตัว, แล เมือง อเมริกา นั้นมีตัว

แกะ อยู่ ประมาณ ศัก ๒๐ ล้าน ตัว. แล แกะ ๒๐ ล้าน นั้น, ถ้า จะ คิด ตั้ว แกะ ยาว สอง ศอก ทุก ตัว ๆ, แล เอา แกะ นั้น มา เรียง ตาม ยาว ให้ ชิด กัน ติด กัน เข้า ทั้ง หมด, แกะ ๒๐ ล้าน ตัว นั้น ก็ จะ ไป ไกล ตั้ง แต่ เมือง นี้ ไป ก็ จะ ไป ถึง เมือง กะลาป่า.

ม้า เมือง อ่ารับ. Arabian horses.

จะ ว่า ดว้ย ม้า ใน เมือง อารับ. ม้า ใน เมือง นั้น งาม ดี นัก, พวก อารับ นั้น เคย เอา ไป ขาย ใน เมือง บัมเบ นั้น มาก ทุก ปี. ลาง ปี ก็ ขาย มาก ประมาณ สาม พัน ตัว. เจ้า เมือง บัมเบ นั้น เคย ซื้อ ปี ละ พัน ตัว สำหรับ จะ ให้ พวก ทหาร ขี่, แต่ ปี กลาย นี้ เจ้า เมือง บัมเบ นั้น ก็ ซื้อ แต่ รอ้ย ห้า สิบ ตัว. ถ้า จะ นับ ปี ที่ ล่วง ก่อน ปี กลาย นี้ ไป ห้า ปี นั้น, ราคา ที่ ซื้อ ม้า ใน เมือง บัมเบ นั้น, ก็ คิด ได้ เปน ราคา ซื้อ ปี ละ รอ้ย หาบ ๆ.

Vaccination Successful in Siam.

ที่ นี้ จะ สำแดง ให้ ผู้ อ่าน ผู้ ฟัง ทั้ง ปวง แจ้ง ว่า, โรค ธอระพิศม์ ใน เมือง ไท นี้ ทำ ประการ ใด, จึ่ง จะ ตัด เสีย ให้ ขาด ได้, อย่า ให้ บัง เกิด ต่อ ไป เลย.

ถ้า มี เสือ ทวี ขึ้น นัก, กำเริบ กล้า หาร ไม่ กลัว ผู้ ใด, เข้า มา อยู่ ทั่ว ทั้ง แผ่น ดิน, มา ล้อม รอบ อยู่ ทุก บ้าน ทุก ตำบล, กัด มนุษ นั้น ทุก คน, คือ บิดา มารดา แล ลูก หลาน ญาติ พี่ น้อง นั้น, ตาย มาก หนัก หนา ปี ละ หลาย ๆ พัน มี, คน จะ ปราถนา ฆ่า เสือ เหล่า นั้น เสีย มาก ศัก เท่า ใด. ถ้า มี ผู้ ใด ผู้ หนึ่ง ประกอบ ไป ดว้ย วิทิ, อาจ จับ เสือ ร้าย ทั้ง หลาย นั้น, ฆ่า เสีย ได้, ไม่ ตอ้ง เสีย ศัก หนิด หนึ่ง, ไม่ เจบ ไม่ ปวด ไม่ ตาย, ถ้า จับ ได้ ดั้ง นั้น จริง, คน ทั้ง ปวง จะ มา ออ้น วอน ผู้ นั้น ให้ ช่วย จับ ประหาร เสีย มาก ศัก เท่า ใด. เสือ นั้น มี อุปมา ฉัน ใด, มี อุปไม เหมือน ฝีดาษ ที่ ร้าย กาจ กระทำ ให้ คน ตาย เสีย มาก กว่า มาก นั้น. คน ที่ เปน ฝีดาษ, ให้ เจบ ปวด ตาย หน้า กลัว นัก ใน เมือง ไท นี้, จะ มี ใคร อาจ นับ ได้, ว่า ปี ละ เท่า ไร. ที่ ไม่ ตาย ดว้ย ฝีดาษ นั้น ก็ มี, แต่ ให้ เปน โรค ต่าง ๆ ดว้ย พิศม์ ฝีดาษ นั้น บ้าง, ที่ ให้ แขน เสีย ขา ลีบ, ตา บอด, เปน ฝี ใน อก ใน ซ่ อง นั้น, ก็ มาก นัก ใคร อาจ นับ ได้. ฝีดาษ นั้น บัง เกิด ขึ้น ทุก บ้าน ทุก เรือน ทั้ง ลาว ทั้ง มอญ ทั้ง จีน ทั้ง ยวน ทั้ง หวาย, มี พวก ไท เปน ต้น, รอด บ้าง ตาย บ้าง. แท้ จริง คน ชาว เมือง นี้ เปน อัน ตราย ดว้ย โรค ฝีดาษ นั้น มาก กว่า มาก นัก ไม่ มี ใคร อาจ พรรณา ได้.

จึ่ง มี คำ บุฉา ว่า, ไม่ มี วิทิ สิ่ง ใด ที่ จะ กัน อัน ตราย ดว้ย โรค อย่าง นี้ บ้าง แล้ว หฤๅ. วิสัชนา ว่า วิทิ มี อยู่, ที่ มี ฤทธิ มี เดช มาก นัก, ที่ ไม่ ตอ้ง เสีย ทรัพย์, แล ไม่ เจบ ไม่ ปวด ไม่ เปน อัน ตราย. ทั้ง ชาย ทั้ง หญิง แล เดก เลก ทั้ง ปวง, ก็ ขอ ได้ โดย ง่าย, เอา แต่ ครั้ง เดียว. ของ สิ่ง นั้น ใช้ ได้ จน ตลอด อายุศม์. วิทิ อัน นี้ พวก อังกฤษ, แล พวก อเมริกา เปน หลาย โกติ คน, ก็ ได้ ทด ลอง วิทิ นี้ ดู มา กว่า ๔๖ ปี แล้ว. ทำเนียม ประเทษ อังกฤษ แล ทั่ว ประเทษ ยุรบ แล อเมริกา ใช้ แต่ วิทิ นี้. เหตุ ดั่ง นี้ โรค ธระพิศม์ ใน ประเทษ เหล่า นั้น, จึ่ง ไม่ ใค่ร จะ มี เชื้อ, เหลือ อยู่ บ้าง เลก นอ้ย. แต่ คน ที่ ไม่ เอา วิทิ นี้ ใช้, จึ่ง เปน โรค ธระพิศม์ นั้น บ้าง.

บัด นี้ ข้าพเจ้า จะ กล่าว โดย พิษดาร ตรง ๆ ว่า ดว้ย วิทิ ที่ จะ กัน ฝีดาษ นั้น เปน ยังไร. อัน วิทิ นั้น, คือ บุพโพ ฝี พัน อย่าง หนึ่ง, แต่ เดิม เกิด ขึ้น ที่ นม แม่ โค, จึ่ง เอา บุพโพ ฝี ที่ นม โค นั้น, มา ปลูก ที่ คน ที่ ยัง ไม่ เปน ฝีดาษ. เมื่อ จะ ปลูก นั้น เอา มีด สกิด เข้า หนิด หนึ่ง, เอา บุพโพ โค ใส่ ที่ ใต้ ผิว หนัง ตาม รอย มีด นั้น. เมื่อ ขณะ ปลูก นั้น ก็ เจบ เท่า ยุง กัด เท่า นั้น. ได้ สอง วัน สาม วัน ก็ แดง ขึ้น. ครั้น ถึง แปด วัน, ก็ เปน เมด ฝี, มี น้ำ บุพโพ ใส ๆ. ครั้น ถึง ๑๑ วัน ๑๓ วัน, ก็ ยุบ ลง แห้ง ไป เอง. ไม่ ตอ้ง กิน ยุก ยา แล ปิด ยา เลย. ปลูก คราว หนึ่ง ๑๙ คน ๒๐ คน ก็ จะ มี ตัว รอ้น บ้าง เลก นอ้ย ศัก คน หนึ่ง, ถึง กระนั้น, ก็ ไม่ ตอ้ง กิน ยา ไม่ ตอ้ง อด ของ แสลง. ฝี จะ ออก เท่า แผล ปลูก เท่า นั้น เอง. วิทิ นี้ แล เปน ที่ กัน ฝีดาษ ได้ มั่นคง นัก. ถ้า จะ ปลูก ต่อ ไป, ก็ ให้ เอา บุพโพ ที่ ปลูก ขึ้น แล้ว แต่ ใส ๆ อยู่, เอา มา ปลูก ลง ที่ คน อื่น, ก็ เปน ต่อ ไป, ใช้ ไป ได้ อีก หลาย พัน ชั่ว, ไม่ กลับ กลาย เปน ฝีดาษ ฝี ร้าย เลย. เรียก ว่า พัน ฝี โค อยู่ อย่าง นั้น. ผู้ ใด มา ขอ ให้ เรา ปลูก, เรา ก็ จะ ปลูก ให้, ไม่ เอา วัถุ สิ่ง ใด เลย.

ตำรา รักษา แผล ต่อ ไป. Treatment of Ulcers Continued.

ถ้า เหน แผล นั้น มี หนอง ขาว เหลือง ปน กัน อยู่, แต่ หนอง นั้น ไหล ไม่ เหนียว ติด อยู่ ที่ แผล, เนื้อ แผล นั้น งอก แดง ขึ้น เปน เมด มะระ, ก็ พึง เข้า ใจ เถิด ว่า, แผล นั้น ค่อย ยัง ชั่ว เข้า แล้ว. เมื่อ เมด นั้น งอก ขึ้น เสมอ กับ เนื้อ ที่ ดี, ริม เนื้อ ที่ ดี นั้น ก็ เปน ผิว หนัง ขาว ๆ ขึ้น ออ่น ๆ ก่อน, แล้ว กลับ หนา ขึ้น กว้าง ออก ไป ทุก วัน จน เตม ทั้ง แผล. แผล เช่น นี้ ตอ้ง ชำระ ดว้ย น้ำ ซ่าบู่ วัน ละ สอง หน, แล้ว จึ่ง เอา น้ำ ฌะ ที่ ๑ ที่ ๒ ก็ ได้, ใน จด หมาย เหตุ ใบ ที่ สอง นั้น ทา ถะ ไป เถิด. แล้ว เอา ขี้ ผึ้ง แขง ส่วน ๑, น้ำ มัน มะพร้าว ๒ ส่วน หุง ละ ลาย ให้ เข้า กัน, แล้ว เอา ขี้ ผึ้ง นั้น ทา กระดาด หนัง ก็ ได้, ทา ผ้า

ขาวบางก็ได้, บิด แผล เข้า. ถ้าไม่ชอบก็เอา ขี้ผึ้ง ที่หนึ่งในจด หมาย เหตุใบที่ หนึ่ง นั้น ทำ บิด ไปเถิด, แล้ว ฉีก ผ้า ออก พัน ทับ กระดาด ที่บิดแผล นั้นผูก รัดไว้ให้ ตึง, อย่าให้เนื้อ แยกกันได้, จึ่ง จะ หายโดยเรว.

อนึ่ง ถ้า เนื้อแดง นั้น เปน เมดมะระสูง กว่าเนื้อที่ ปรกติ ดี แล้ว, แผล นั้น จะไม่ หาย เว้น แต่ให้เนื้อแดงนั้นราบเสมอ เนื้อที่ ดีเสีย ก่อน จึ่ง จะ หาย. ถ้า แผล เลกๆเปนดังว่า มานี้, ก็ ให้เอา จุลชริ ก้อน ที่ มิ สัณถาน ร้าย อยู่ หน้า หนึ่ง เหมือน หน้าหิน นั้น, เอา มา จุ่ม น้ำ ลง ภอเปียก, แล้ว เอา ถูๆ ลงเบาๆ ที่ เมด แผล ที่งอก ขึ้น สูง กว่า เนื้อ ดี นั้นศัก ประเดี๋ยวหนึ่ง, แล้ว เอา น้ำท่า ล้าง แผล นั้น เสีย, ให้ ทำดังนี้ วัน ละ สอง เวลา, แล้ว เอา ขี้ผึ้ง เช่นว่า มา แล้ว นั้น บิดไปเถิด, แล้วเปิด ออกเอา จุลชริถู ลงทุก วันจนเหน เนื้อ แดงราบลงเสมอเนื้อ ที่ ดี แล้ว จึ่งจะ หาย. ถ้าแผลที่ใหญ่ กว้าง เปน เมด ดัง ว่า มา นั้นเล่า, ก็ ให้เอาสำลีประชี ออก แต่ บางๆ วางบิด ลงไว้ ที่ กลางแผล, อย่า ให้สำลีชิดบิดเนื้อดีเสีย, เอาบิด ลง จำเพาะ ที่ ตรง กลาง, แล้วจึ่ง เอา ขี้ผึ้ง ทา กระดาดให้ เปน วง ตาม ช่อง แผล ที่เว้น สำลี ไว้นั้น, แล้ว เอาผ้า พันไว้ให้ แน่น, จึ่ง จะ เกิด ผิว หนังขึ้น ยึด ออก ไปบิด แผลที่ท่ากลางนั้น. ต้องณะ ด้วย น้ำท่า เสีย ก่อน วัน ละ สอง หน ตาม ขอบแผล, แล้ว จึ่งณะ ด้วย น้ำ ยาที่ ฝาดๆ ในที่ ๑ ที่ ๒ ที่ว่าไว้ แล้ว นั้น. ถ้ารักษาดังนี้ไม่ชอบ, ก็ ให้เอาขี้ผึ้งเหนียวที่สองใน จด หมายเหตุใบที่ ๑ นั้น ทาผ้าให้ บางๆ, บิด เหนี่ยว แผลให้ ตึง, แล้ว จึ่ง ฉีกผ้า ออก เอาพัน ทับ ลงที่ ตรง แผล นั้น, อย่าให้เนื้อ แยกออก จาก กันได้, อย่าให้ สูงขึ้นได้. รักษาดังนี้ หาย มาโดย มาก แล้ว. ถ้าไม่หาย, ก็เอา ขี้ ผึ้งแขง กับ น้ำมัน มะพร้าว ที่ว่าไว้นั้น, ทา สำ ลีเข้า แต่ บางๆ บิด ลง ที่ แผล, แล้ว เอาตะกั่ว ทำซ มา แต่ จีน นั้น, ตัด ออกบิด ทับสำลี ลงไว้, แล้ว เอาผ้า พัน เข้าให้ ตึง, ก็หาย โดย มาก แล. เมื่อ กำลัง รักษาแผล อยู่ดังนี้, ก็ต้อง อดของ แสลง ตาม ที่ห้ามไว้ใน จด หมาย เหตุ ใบที่ สอง นั้น. แต่ส้มทั้งปวง นั้นมิได้ ห้าม สาระพัด จะกินได้, ด้วย ส้มนั้นเปน ที่บำรุงโลหิตให้ เอยันเปน ปรกติ อยู่. ที่ คน ทั้งหลาย ถือ ว่า ส้ม นั้นให้ บังเกิด หนอง หนัก นั้น. แต่ ข้าพเจ้าไม่เหน ด้วย เพราะได้ รักษา บาด แผลทั้งเมือง นอกเมือง นี้ มา นานแล้ว, พิจรณาดูส้มนั้น เหนไม่แสลง กับ บาดแผล ทั้งปวง นั้นเลย, ที่ กลัวว่าส้ม จะ เปน แสลง นั้น, ก็ กลัว เปล่าๆ.

ราคาสินค้าเมืองใหม่, คิดเหรียนหนึ่งเปนเงินไท หกสลึงเฟื้องสอะหุน.

Price Current.		บาท	เฟื้อง	บาท	เฟื้อง
แผ่น ทอง แดง แล ตะปู ทอง แดง	หาบละ	๕๐	๒	๕๓	๓
ผ้าใบ	พับละ	๑๓	๕	๑๕	
ขี้ผึ้ง	หาบละ	๕๐	๒	๕๘	๓
กำญาน อย่าง กลาง	หาบละ	๕๘	๕	๖๑	๗
หมาก แห้ง	หาบละ	๓	๕	๔	๑
เข้า แฟ มา แต่ ยะกะตรา	หาบละ	๙	๒		
ผ้ายดีห่อหนักสองหาบยี่สิบสี่ชั่ง	ห่อละ	๒๕	๑	๒๖	๖
ผ้าย อื่น มา แต่ บำเบ	ห่อละ	๑๓	๓	๒๖	๖
งา ช้าง ใหญ่	หาบละ	๑๖๗	๔	๑๘๓	๗
งา ช้าง เลก	หาบละ	๑๐๐	๔	๑๓๓	๖
หนัง ควาย ดี	หาบละ	๖	๕	๗	
คราม ไท	หาบละ	๕	๐	๖	๕
น้ำมัน มะพร้าวไท	หาบละ	๑๐			
พริกไท	หาบละ	๖	๕	๗	๖
พริก ล่อน	หาบละ	๑๔	๑		
พริก เทศ	หาบละ	๖	๕		
เข้าสารดีเกียน หนึ่ง หนัก ๔๐ หาบ	เกียนละ	๙๗	๑		
น้ำ ตานทราย เมืองไท	หาบละ	๘	๓	๙	๑
เกลือ เมืองไท	เกียนละ	๓๖	๖		
ฝ้าย เมืองไท	หาบละ	๓			
ครั่ง เมืองไท	หาบละ	๘	๓	๑๑	๕
ตะกั่วเกรียบ	หาบละ	๒๕	๑	๒๗	๔
รง	หาบละ	๑๑๗	๑		
ฝ้ายดิบ	หาบละ	๓๐	๕	๕๕	๒

หนังสือ ข่าว นี้ ตี ถึม หน้า วัด เจ้าคุณ พระ คลัง, ที่ บ้าน พวก ครู อเมริกา อาไศรย. ตีเดือน ละแผ่น, คือปี หนึ่ง สิบสอง แผ่น. ราคา, ถ้า ซื้อ เปนปี, ก็ เปน บาท หนึ่ง ถ้า ซื้อ เปน แผ่น, ก็เปน แผ่น ละ เฟื้อง.

The RECORDER is published on the first Thursday of every month, at the press of the mission of the A. B. C. F. M. in Siam. Price, one tical, or sixty cents, a year.

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

BANGKOK RECORDER.

VOL. I. เล่ม ๑. บังกอกเดือนสิบปีมโรงจุลศักราช ๑๒๐๖. OCTOBER, 1844. คริศศักราช ๑๘๔๔. ใบ๔. No. 4.

ตำราลมอากาษ. The Atmosphere

บทสอง. No. 2.

ในหนังสือจดหมายเหตุเดือนก่อนนั้น, ได้ว่าลมอากาษนิ้วแลนิ้วทั่วแผ่นดินหนักสิบชั่ง, เท่ากันกับน้ำสูงได้ห้าวากับ ๗ นิ้ว. ถ้าจะเอาท่อสูงหกวาให้ตันข้างหนึ่ง, ให้เต็มด้วยน้ำแล้วกลับท่อนั้นลงในอ่าง, น้ำในท่อนั้นก็จะทรุดลงคงอยู่แต่ห้าวากับเจดนิ้วเท่านั้น, ไม่ได้ทรุดลงอีกเลย. เปนทั้งนี้เพราะลมอากาษได้ดันน้ำที่ปากท่อนั้นไว้, นิ้วแลนิ้วหนักสิบชั่ง, เหมือนที่ว่ามาแล้วนั้น. คนทั้งปวงได้รู้ดังนั้นแล้ว, จึ่งทำเปนสูบน้ำ. สูบนั้นมีหลายอย่างต่างๆ กัน, คือสูบน้ำ, แลสูบลม, แต่ทว่าได้ทำตามวิชาลมอากาษที่ว่ามาแล้วนั้น. แลเครื่องสูบน้ำอย่างหนึ่งที่จะทำได้ง่าย, ที่คนได้ใช้มากนั้นเขาทำอย่างนี้, ให้ทำเปนท่อเลกใหญ่ตามใจมิได้กำหนฎ, ริมปากท่อข้างในที่จะจุ่มลงในน้ำนั้น, ให้มีประตูลมเบิดขึ้นแลบิดลงได้, ที่ลูกสูบนั้นก็ทำให้มีประตูลมเบิดขึ้นแลบิดลงเหมือนกัน, เอาท่อสูบนั้นจุ่มลงในน้ำน่อยหนึ่ง. ถ้าชักลูกสูบขึ้นเพียงใด, น้ำก็จะเข้าตามช่องประตูข้างล่างเพียงเสมอลูกสูบเท่านั้น, แลน้ำเข้าไปในสูบนั้นเพราะไม่มีลมอยู่ข้างใน, ลมอากาษจึ่งดันน้ำข้างนอกท่อ, ให้ดันประตูสูบเข้าไปได้. ถ้ากดลูกสูบลงไปน้ำก็ไม่ออกได้, เพราะดันประตูข้างล่างให้บิดไว้, น้ำจะดันขึ้นให้ประตูที่ลูกสูบนั้นเบิดออก, แลชักลูกสูบขึ้นอีกทีหนึ่ง, น้ำก็จะไหลออกตามท่อข้างบน, ตั้งแต่นั้นน้ำจะไหลออกทุกที่ชักลูกสูบมิได้ขาด. เครื่องสูบน้ำอย่างนี้เขาได้ใช้มาก, ได้สูบน้ำให้ออกจากท้องกำปั่นบ้าง, ได้สูบน้ำในบ่อ, แลในแม่น้ำให้ขึ้นบนเรือนบ้าง. เขาได้ใช้ในกำปั่นนั้นสองสูบให้พร้อมกันบ้าง, สางลำก็ใช้สูบสี่ใบบ้างให้ไปพร้อมกัน. แลประตูช่องลมในสูบข้างล่างนั้น, ให้สูงกว่าน้ำห้าศอกหกศอกก็ได้, ถ้าประตูนั้นสูงกว่าห้าวากับเจดนิ้ว, ถึงจะชักสูบสักเท่าใดๆ, น้ำก็มิได้ขึ้นเลย, เพราะกำลังลมข้างในกับข้างนอกดันไว้เท่ากัน. อีกประการหนึ่งประตูลูกสูบนั้นอย่าให้มีรูสักหนิดหนึ่งเลย, ถ้ามีรูประมาณเท่าช่องเข็ม, ลมจะเข้าไปข้างในได้, จะชักน้ำไม่ขึ้นเลย.

สูบน้ำอีกอย่างหนึ่ง, ก็ทำเหมือนกันกับสูบที่ว่ามาแล้ว, ผิดกันแต่ไม่มีประตูช่องลมที่ลูกสูบ, แต่ประตูที่สูบข้างล่างนั้นมีเหมือนกัน. แต่ทว่ามีท่อเลกที่น้ำจะพุออกนั้น, ทำให้ต่ำลงมาให้เหนือประตูน่อยหนึ่ง. เมื่อชักลูกสูบขึ้น, ประตูจะเบิด, น้ำจะเข้าในสูบ, เมื่อกดลงน้ำจะดันประตูให้เบิด, แล้วน้ำจะพุออกตามท่อเลกนั้น. ท่ออย่างนี้สำหรับเขารดต้นดอกไม้, ถ้าจะให้น้ำโปรยออกไปไกล, ก็ต้องกดลูกสูบลงให้แรงตามปรารถนาจะให้ใกล้แลไกล. แลเครื่องสูบนี้เมื่อชักลูกสูบขึ้นน้ำก็อยุดมิได้พุออก, เมื่อกดลงน้ำจึ่งพุออกได้ทุกที. จะว่าถึงสูบน้ำอีกอย่างหนึ่ง, กระทำเหมือนกันกับสูบที่ว่ามาในที่สองต่างกันแต่อย่างใหม่ที่ว่านี้มีหีบลมด้วย, จึ่งทำให้ท่อเลกที่น้ำจะพุออกนั้นเข้าไปในหีบลม, แลให้มีประตูบิดเบิดได้ที่ปลายท่อเลกที่อยู่ในหีบลมนั้นด้วย. แล้วจึ่งให้มีท่อเลกๆ อีกอันหนึ่ง, ให้หยั่งลงมากลางหีบลมนั้น, ให้สูงพ้นพื้นก้นหีบลมสองนิ้วสามนิ้วก็ได้, แต่ปลายท่อนั้นให้สูงกว่าหีบลมขึ้นไปสองศอกสามศอกก็ได้, ให้ขึ้นไปเหมือนกันกับลูกสูบนั้น. เมื่อชักลูกสูบขึ้นจะดูดน้ำเข้าตามช่องประตูให้น้ำเข้าไปในสูบ, เมื่อกดลงประตูสูบน้ำจะบิด, ประตูที่อยู่ปลายท่อเลกที่อยู่ในหีบลมจะเบิด, น้ำจะเข้าในหีบลมทั้งหมด. เมื่อชักลูกสูบขึ้นอีก, น้ำในหีบลมนั้นจะดันประตูที่ปลายท่อเลกนั้นให้บิด, น้ำจะกลับไปในสูบนั้นไม่ได้, น้ำข้างนอกจะเข้าในสูบได้, เพราะชักลูกสูบขึ้นประตูสูบนั้นเบิด. เมื่อกดลูกสูบลงอีก, น้ำจะเข้าไปในหีบลมอีก, จะอัดลมอยู่ข้างในลมจะออกไม่ได้, เพราะน้ำ

ถวัมปลายท่อข้างล่างที่ ขยังลงในหีบลมนั้น. เมื่อชัก ลูกสูบขึ้น, แล กดลงหลายที, ก็ยิ่ง อัดลมในหีบนั้นนัก, ลม จะดันน้ำให้ขึ้นตามท่อในหีบลมที่ ออกข้าง บนแรงยิ่งนัก, น้ำ จะพุ่ง ออกทุกที่ชักลูกสูบแล กดลงมิได้อยุดเลย. เครื่องสูบน้ำนี้, ก็เปนเครื่องสำหรับดับไฟ. แลที่สุดปลายสูบน้ำนั้น, เขาให้มีท่อทำดวัยหนังสัตว, ต่อติดไป จะให้ไกล ห้าเส้น หกเส้นก็ได้, ให้ปลายท่อหนังนั้นลงในบ่อก็ได้, ในแม่น้ำก็ได้, ยังสูบน้ำอีกหลายอย่าง, ก็กระทำตามวิชนี้ทั้งหมด.

แล เดือนข้างหน้า, เราจึ่ง จะว่าถึง เครื่อง สำหรับ กำหนฎ จะให้รู้ว่า ลม อ่อน แล ลม กล้า, ที่พ่อค้าได้ใช้ ในกำปั่น, อังกฤษเรียกชื่อว่า, บรัมอิเตอ อย่างหนึ่ง, สิมสัมอิเตอ อย่างหนึ่ง.

SMALLPOX AND CHOLERA IN CALCUTTA.

ข่าวว่าปีมะโรงมีฝีดาษ ในเมือง กาลกัตตา นั้นร้าย นัก, เดือน ๔. เดือน ๕ มีคน ตาย มากนัก. แล เมื่อฝีดาษนั้น คลาย แล้ว, ก็บังเกิดเจบลงราก, คนตายดวัยลงรากนั้นมากหนักหนา. หนังสือข่าว ว่าคนทั้งปวง มีใจ เกิกเฉยเสีย, มิได้ปลูกฝีโค, คนจึ่งตายมาก. เมื่อยังไม่มีฝีดาษเขาไม่ได้ปลูกฝีโคให้ลูก, ดวัยคนทั้งปวง นั้นคิดว่า จะค่อยๆ ปลูกต่อภายหลัง. แล้ว เมื่อฝีดาษมาบังเกิดขึ้น, เขาก็ปลูกฝีโคไม่ใคร่ทัน. ถ้าท่าน ปราถนา จะไม่ให้ฝีดาษ บังเกิด แก่ลูก, จงเอาลูกมาปลูกฝีโคให้กันฝีดาษเสียเถิด. อย่าผัดไปเลย, กลัว จะปลูกไม่ทัน.

LORD ELLENBOROUGH RECALLED.

ข่าวว่า กระษัตรอังกฤษ ถอดเจ้าเมือง อินเดีย, ผู้ชื่อเอเลนบะไรเสีย, ให้กลับไปเมืองอังกฤษ. เปนเหตุ อย่างไร หนังสือข่าวไม่ว่า, แต่คนทั้งปวงสังเกตว่า, เจ้าเมือง อินเดีย นั้น จองหองนัก, จึ่งต้องถอดเสีย. มีคน หนึ่งชื่อ ฮาดินเซร ตั้งเปนเจ้าเมืองแทน. ฮาดินเซร นั้น แต่ก่อน เปนนายทัพ เปนคน กล้าหาร นัก. แต่ก่อน, เมื่อโบเนปาตเปน กระษัตรในเมืองฝรั่งเสศ, ฮาดินเซรได้รบกับทหาร ฝรั่งเสศ, เสียแขน ข้างหนึ่ง. เพราะเสียแขน ข้างหนึ่งกระษัตร อังกฤษจึ่งพูนบำเหน็จ ให้เขาปีละสองพันสี่ร้อยบาท ทุกปีๆ. ฮาดินเซร ออกมา จากเมืองอังกฤษ เดือน เจด แรมเจดค่ำ, มาถึงเมือง กาลกัตตาเดือน แปด ทุติยาสาตร ขึ้นเก้า ค่ำ. ตั้งแต่ ออกจากเมืองอังกฤษมาถึงเมือง กาลกัตตาเปนแต่สี่สิบเจดวัน.

ROBBERIES IN PINANG.

มีหนังสือข่าว ตีพิมในเมือง เกาะหมาก นั้นเดือน หก ขึ้นสี่ ค่ำ, ว่าใน หก เดือนที่ ล่วงไปก่อนตีพิมนั้น, ในเมือง เกาะหมาก มีคนปล้น เปน อันมาก. คนพวกปล้นนั้นเข้าไป สวนจันเทษ, ทุบตีคนเฝ้าสวนให้ตายบ้าง มิตายบ้าง, แล้วเกบเอา ลูกจันเทษไป. ลางทีก็เกบเอา หลายพัน ลูกในคืนเดียว.

AGED PEOPLE IN RUSSIA.

ในเมือง รูเซีย นั้น เคยมีคนมากเปน คนมีอายุศม์ ยืน. แลมีสี่ ร้อยหกสิบเก้าคน, มี อายุศม์กว่า ร้อย, ตายเมื่อปีชวด. ในสี่ร้อย หก สิบ เก้าคนนั้นมี สอง ร้อย สาม สิบ หก คน มี อายุศม์ ถึงร้อย กับห้าปี, มีอีก ร้อยแปด คนมี อายุศม์ ถึงร้อย กับสิบปี, มีอีกห้าสิบเก้า คนมี อายุศม์ได้ถึง ร้อย กับสิบ สองปี, มีอีก สี่สิบห้าคน มี อายุศม์ได้ถึง ร้อย ยี่ สิบปี, แล มีอีก สองคน มี อายุศม์ได้ถึงร้อย กับสี่สิบห้าปี. คนเหล่านี้ ตายในปีชวดสิ้นทั้งนั้น.

TOLERATION IN TURKEY.

สาศนาเมืองตุระเกีย นั้นคือ สาศนา มะหะมัศ. แต่ก่อนในเมือง ตุระเกียนั้น, เปนทำเนียม ถ้าผู้ใด ทิ้งเสีย ซึ่ง สาศนามะหะมัศนั้นเจ้าเมือง ก็ฆ่าเสีย. เมื่อ สอง สามปี ล่วงไปแล้วมีคน หนึ่ง ละเสีย ซึ่งสาศนา มะหะมัศ นั้น, เขาได้ ฆ่าเสีย แล้วตาม กฎหมาย. แต่เมื่อคนนั้นตาย แล้ว, ทูตเมือง อังกฤษ กับทูตเมือง ฝรั่งเศศ, สองคนนั้นไปขอ แก่เจ้าเมือง ตุระเกีย นั้น, ให้เลิกทำเนียม นั้นเสีย. แลหนังสือข่าว ที่เข้ามาใหม่ นั้นว่า, เจ้าเมือง ตุระเกีย นั้น ยอมให้, ว่าตั้งแต่นี้ไป, ถึง จะละเสียซึ่ง สาศนา มะหะมัศ, เรา ก็มิ ได้ฆ่าเสียเลย.

CONNECTICUT CLOCKS.

ประเทษ ยูไนติษเทษนั้น, มีเมือง หนึ่ง ชื่อกะเนติกัตที่ เขาทำนาฬิกา มาก, ทำดวัยไม้บ้าง, ดวัย ทองเหลืองบ้าง. ในปีฉาน เขาทำดวัยไม้ได้ ๕ แสนใบ. ในเมือง กะเนติกัด นั้น มีหวัเมือง แห่งหนึ่ง ที่เขาเคย ทำ นาฬิกาไม้วันละพันใบ ทุกวันๆ.

ข่าว ว่า เจ้าเมือง ฝรั่งเศศนั้น ตั้งพระไทยว่า จะ ให้ปล่อยซึ่งทาษที่มีอยู่ ในเมือง ที่เปนเมือง ขึ้นแก่ ฝรั่งเศศ นั้น, ไม่ให้มี ทาษต่อไป อีกเลย, ให้มี แต่ลูกจ้างเท่านั้น.

ข่าวเมืองนอก ว่า, กระษัตร เมืองรูเซียไปเยี่ยม กระษัตร เมือง

อังกฤษ, ถึงเมืองลันดันซึ่งเปนเมืองหลวงเดือนเจดแรมสองค่ำ, อยู่ในเมืองนั้นศักสิบวันแล้วกลับไปเมืองรูเซีย. ๏ ข่าวว่าในเมืองทวายนั้น, มีคนศักสามหมื่นห้าพันเจดรอ้ยสิบสองคน.

มีข่าวมาแต่เมืองกาลกัตตา, ว่าเจ้าเมืองอังวะซื้อกำปั่นไฟลำหนึ่ง, เท่ากับกำปั่นไฟที่มาเมืองนี้. บัดนี้กำปั่นนั้นแล่นขึ้นไปถึงเมืองอังวะแล้ว.

คำสุภาสิต. A PROVERB.

มีคำสุภาสิตว่า, เมื่อท่านจะให้ทาน, ที่มือขวาให้นั้น, ก็อย่าให้มือซ้ายรู้. แปลว่า, ถ้าท่านจะให้ทาน, ก็ให้ด้วยใจบริสุทธิแท้. อย่าให้ด้วยคิดว่าจะเอาหน้า, จะให้ชื่อของตนฦๅชปรากฎ. อนึ่งคืออย่าเหนแก่หน้าเหนแก่บุทคล. ถ้าทำเช่นนั้นก็ไม่เปนทานเลย.

* * *

คำรารักษาแผลต่อไป. TREATMENT OF ULCERS.

ถ้าเหนแผลโลหิตกับน้ำเหลืองปนกันอยู่, ก็พึงรู้ว่าแผลนั้นรอ้นอยู่เพราะโลหิตมาร่วมกันคั่งอยู่ที่ตรงแผลนั้น. เนื้อนั้นจึ่งเน่าเรวด้วยรอ้น. ปากแผลโดยรอบนั้น, แดงมากชักให้เสกดคำไป. แผลพันนี้ต้องพอกเข้าต้มเสียก่อน, เข้าต้มนั้นเคี่ยวให้เปื่อยเกือบเปนบอระมาร, พอกวันละสามหน, กินดีเกลือหมั่นถ่ายให้บ่อยๆ. รักษาอย่างนี้ให้เหนเนื้อแดงขึ้นเปนลูกมะระแล้ว, จึ่งเอาขี้ผึ้งในจดหมายเหตุใบสามรักษาไปเถิด.

แผลอีกอย่างหนึ่ง, พองขึ้นเปนหนอง, แล้วก็เปื่อยออกไป, ปากแผลโดยรอบนั้น, ชักดำเข้าขอบแผลข้างนอกนั้นก็ไม่สู้บวมไม่สู้แดง; แผลเช่นว่ามานี้, เหตุด้วยเนื้อตรงแผลนั้นตายเสียไปแล้ว, ให้เนื้อนั้นเอยันมาก, จึ่งชักให้ปากแผลนั้นคำไป. มักให้ตัวรอ้นเทพจรกำเริบ. ถ้าจะรักษาก็เอายาที่ลำเราไม่สู้รอ้นไม่สู้เอยันให้กินให้เดินๆไว้, แล้วจึ่งให้กินยาขาวที่อังกฤษเรียกว่าคีนิลนั้น, ให้กินหนักเท่าเมดเข้าเปลือกที่ได้ขนาดวันละสี่หน. ถ้าไม่ให้กินยาคีนิล, ก็ให้กินยาแดงผงที่มาแต่เมืองอเมริกาชื่อซินคนา, ต้มน้ำกินก็ได้เหมือนกัน. ถ้าไม่มียาสองขนานนี้กินแล้ว, ก็ให้เอาการะบูรหนักหุนหนึ่ง, น้ำประสารดีบุกหุนหนึ่ง, ปูนขาวหุนหนึ่ง, บดกินวันละ ๒ หน ๓ หน. รักษาอย่างนี้เพื่อจะให้เนื้อนั้นกลับเปนปรกติขึ้น. ถ้าเหนว่าตัวรอ้นหนัก, ก็ให้กินดินประสิวขาวที่สอาษทำผงละลายน้ำเช้าเย็นมื้อละ ๒ หนกินวันละ ๔ หน ๕ หน. ยานี้กินให้ตัวเอยัน, ให้เทพจรหย่อนลง. ถ้าเหนตัวเอยันแล้ว, จึ่งให้กินยาขาวยาแดง ๒ ขนานนั้นตามแต่จะให้กินขนานหนึ่งเถิด. ถ้าจะณะแผลก็ให้เอาน้ำกรดดินประสิว ๕๐ อยด, น้ำท่าทนานหนึ่ง. ถ้าน้ำกรดไม่มี, ก็ให้เอาดินประสิวขาวหนักสลึง, ละลายน้ำครึ่งทนาน, ทำน้ำณะดีแล. น้ำณะอย่างหนึ่ง, เอาน้ำกรดกำมะถัน ๗๐ อยด, น้ำท่าครึ่งทนานเปนน้ำณะ. ถ้าไม่มีแล้วก็เอาน้ำดินประสิวณะไปตามที่ว่ามานั้นเถิด.

แผลอย่างหนึ่ง, ที่ปากแผลเล็กแต่ข้างในนั้นกินพลอนไป. ลางทีกัดฦกเปนขุมลงไป, ถ้าแผลนั้นกินซอนเข้าไปฦกแล้ว, เอากระบอกฉีดใส่น้ำท่าฉีดล้างเสียก่อน, แล้วเอาจุลซรีละลายน้ำลงภอศรีน้ำเขียวๆอ่อนๆ, แล้วใส่กระบอกฉีดเข้าไป, ให้กัดชำระผ้าแลหนอง; แลน้ำเหลืองเสียแล้ว. จึ่งเอาน้ำณะเช่นว่ามานั้น, ฉีดล้างน้ำจุลซรีเสียอีกครั้งหนึ่ง. ถ้าเหนหนองยังติดค้างอยู่บ้าง, ก็ให้เอาผ้าภับเข้าให้หลายชั้น, กดลงที่ริมแผลรีดหนอง, ให้ออกเสียให้หมด. แล้วเอาผ้ารัดแผลไว้, เอาสำลีปิดปากแผลเสีย. รักษาอย่างนี้, เนื้องอกติดกันออกมาแต่ข้างในก่อน, เพราะรัดไว้ไม่ให้หนองค้างอยู่ได้หายเรว. ถ้าเปนแผลปากแผลนั้นเลก, แต่กินซอนเข้าไปไม่สู้ฦกนัก, ก็เอามีดสอดเข้าไปตามแผลที่ซอนนั้น. ตัดเนื้อที่อมหนองนั้นออกเสีย, ให้ปากแผลกว้างแล้ว, ฉีดน้ำจุลซรีชำระเสียก่อน, จึ่งเอาสำลีใส่ค่าปากแผลไว้อย่าให้ชิดกันเข้าได้. กระทำดังนี้, เพราะจะให้เนื้อแดงนั้นงอกแต่ข้างในออกมา, จนเตมปากแผล, แต่ให้เปลี่ยนสำลีวันละสองหน.

ถ้าเปนฝีปะคำรอ้ยแล้ว, แต่ภอแลเหนเงาหนองขึ้นมา, ก็ให้เอามีดที่ปลายแหลมแทงตรงหนองเสีย, ให้ปากแผลกว้าง, หนองไหลคล่องแล้ว, ฉีดน้ำจุลซรีก็ได้, น้ำดินประสิวก็ได้, ยิ่งได้น้ำกรดยิ่งดี. แล้วเอาสำลีบิดให้แน่น, ทำเปนหมุดใส่ไว้ให้ดูดหนอง, แลน้ำเหลือง, อย่าให้ปากแผลติดกันเข้าได้, ให้เอาขี้ผึ้งเข้าน้ำมันดินหนัก ๓ ส่วน, ในจดหมายเหตุใบที่หนึ่งนั้น, ทาจกระดาดหนังแลผ้าขาวบางปิดไว้ ถ้าจะรักษาฝีปะคำรอ้ย, ที่เปนมานานแล้ว, ถ้าเหนหนองนั้น, กัดหนังตามปากแผลนั้น, ซอนบางไปก็ให้เอามีดผ่าเสีย, ให้แผลกว้างออกไว้, อย่า

ให้ติดกันได้, จะอมหนองเสีย. แล้วชำระด้วยน้ำฌะเสียก่อน, แล้วเอาขี้ผึ้งนั้นปิดไป. ให้เปลี่ยนขี้ผึ้งออกฌะแผลเสีย, วันละสองหน, เปลี่ยนขี้ผึ้งก็สองหนเหมือนกัน. ให้กินยาภายในด้วย, เอาโกฎน้ำเต้าหุนหนึ่ง, ยาดำหุนหนึ่ง, บดกินทุกวัน, วันละมื้อ. อีกขนานหนึ่งเรียกว่าไอโอดีน, เปนยารักษาฝีปะคำร้อย, แลโรคอื่นหลายอย่างมีคุณนักให้กินให้ทาทุกวัน.

ภารปลูกฝีโคยังจำเริญอยู่. VACCINATION PROSPEROUS.

ทุกวันนี้พวกหมออเมริกาปลูกฝีโคกันฝีดาษได้ง่ายดายคล่องนัก. แต่ในเดือน ๘ เดือน ๙ ปลูกเปนส่วน ๑, ไม่เปน ๒ ส่วน, เปนเหตุเพราะท้องอากาษเปนเมฆหมอกมัวอยู่มากไม่ผ่องใส. บัดนี้พ้นอากาษนั้นผ่องแผ้วเกือบจะสิ้นเมฆหมอกเพราะฝนตกลงมาหลายครั้ง, ชำระหมอกมัวนั้นบริสุทธิแล้ว, จึ่งปลูกเปนง่าย. ตั้งแต่ต้นเดือนแปดทุติยาสาท, ได้ปลูกฝีให้นับได้คนประมาณ ๕๐๐, แต่ติดดีเปนฝีโคแท้นั้นประมาณ ๒๐๐, คนนอกนั้นไม่เปน, มาซนเดือนสิบข้างขึ้นจนตกแรมมาปลูก ๑๐ คน, ไม่เปนสักสองคน, เปนมากกว่าไม่เปนสัก ๘ ส่วน. ตั้งแต่นี้ไปเปนเวลาฤดูดี, เชิญท่านทั้งหลายที่มีลูกหลานบ่าวไพร่พากันมาปลูกเสียเถิด, อย่านิ่งนอนใจอยู่เลย. เราจะปลูกบ้านหมอบ้านบน, วันจันทร์เพลาข้าวทุกวันจันทร์. หมอพวกเราที่บ้านล่าง, ก็จะปลูกให้วันจันทร์เพลาข้าวทุกวันจันทร์เหมือนกัน. เพลาบ่ายวันประหัศนั้นจะไปปลูกที่ตึกหน้าวัดสามปลื้ม, ที่หน้าวัดเกาะนั้นก็ทุกวันประหัศเหมือนกัน. หมอนาคลูกสิษเราก็จะไปปลูกที่บ้านฝรั่งวัดสมอรายทุกวันเสาร์. ผู้ใดได้อ่านหนังสือนี้แล้วขอให้บ้าวร้อง, ให้รู้ทั่วๆ กันเถิด.

จักษุต้อกระจก. TO THE BLIND FROM CATARACT.

หมอบรัดเลอวยพรมาถึงท่านทั้งหลาย, ที่เปนโรคจักษุเปนต้อกระจกนั้น. ให้เชิญมาหาข้าพเจ้าเถิด, จะรักษาให้, ด้วยได้เคยรักษาหายเปนหลายสิบคนแล้ว. แต่คนที่มีจักษุบอดมืดทีเดียวเราก็ได้รักษาหาย, จนเหนเปนปรกตินั้นมาก, ที่เรารักษาหายนั้นประมาณ ๓ ส่วน, ที่ไม่หายนั้นสักส่วน ๑, ที่รักษาไม่หายนั้นก็ไม่มีอันตราย, เปนเสมอโรคเดิมอยู่ยังนั้น. อนึ่งท่านทั้งปวงที่เปนต้ออย่าคิดกลัวว่าวิธีที่หมอรักษานั้น, จะทำให้เจบปวดหนักนั้นหามิได้, เจบแปลบเดียวเท่านั้นดอก, ถ้าอดทนได้, เชิญมาเถิด, เราไม่เอาวัถุสิ่งใดเลย, ปราถนาจะทำคุณแก่ท่านทั้งปวงเท่านั้นแล.

ราคาสินค้าเมืองใหม่, คิดเหรียนหนึ่งเปนเงินไทหกสลึงเฟื้องสองหุน.

Price Current.		บาท	เฟื้อง	บาท	เฟื้อง
แผ่นทองแดงแลตะปูทองแดง	หาบละ	๕๐	๒	๕๓	๓
ผ้าใบ	พับละ	๑๓	๕	๑๕	
ขี้ผึ้ง	หาบละ	๕๐	๒	๕๓	๓
กำญานอย่างกลาง	หาบละ	๕๘	๕	๖๑	๗
หมากแห้ง	หาบละ	๓	๕	๔	๑
เข้าแฟมาแต่ยะกะตรา	หาบละ	๙	๒	๑๔	๔
ฝ้ายดีห่อหนักสองหาบยี่สิบสี่ชั่ง	ห่อละ	๒๕	๑	๒๖	๖
ฝ้ายอื่นมาแต่บำเบ	ห่อละ	๑๓	๓	๒๖	๖
งาช้างใหญ่	หาบละ	๑๖๗	๔	๑๘๓	๗
งาช้างเลก	หาบละ	๑๐๐	๔	๑๓๓	๖
หนังควายดี	หาบละ	๖	๕	๗	
ครามไท	หาบละ	๕	๐	๖	๕
น้ำมันมะพร้าวไท	หาบละ	๑๐			
พริกไท	หาบละ	๖	๕	๘	๐
พริกล่อน	หาบละ	๑๔	๑		
พริกเทด	หาบละ	๖	๗		
เข้าสารดีเกียนหนึ่งหนัก ๔๐ หาบ	เกียนละ	๑๐๘	๗		
น้ำตานซรายเมืองไท	หาบละ	๘	๓	๙	๑
เกลือเมืองไท	เกียนละ	๓๖	๖		
ฝางเมืองไท	หาบละ	๓			
ครั่งเมืองไท	หาบละ	๘	๓	๑๑	๕
ตะกั่วเกรียบ	หาบละ	๒๕	๑	๒๗	๔
รง	หาบละ	๑๑๗	๑		
ฝ้ายดิบ	หาบละ	๓๐	๕	๕๕	๒

หนังสือข่าวนี้ตีพิมหน้าวัดเจ้าคุณพระคลัง, ที่บ้านพวกครูอเมริกาอาไศรย. ตีเดือนละแผ่น, คือปีหนึ่งสิบสองแผ่น. ราคา, ถ้าซื้อเปนปี, ก็เปนบาทหนึ่ง. ถ้าซื้อเปนแผ่น, ก็เปนแผ่นละเฟื้อง.

The RECORDER is published on the first Thursday of every month, at the press of the mission of the A. B. C. F. M. in Siam. Price, one tical, or sixty cents, a year.

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

BANGKOK RECORDER.

VOL. I. เล่ม ๑. บางกอกเดือนสิบเบดปีมโรงจุลศักราช ๑๒๐๖. NOVEMBER, 1844. คริศศักราช ๑๘๔๔. ใบ ๕. No. 5.

THE ATMOSPHERE. No. 3.

ในหนังสือจดเหตุใบที่ สาม นั้น, เราได้ว่า ลม อากาษ นิ้วแล นิ้ว ทั่ว แผ่นดินหนัก สิบชั่ง เท่ากัน กับ ปรอดสูงสามสิบเจด นิ้ว. ถ้าจะ เอาท่อ เลกเลก ทำ ด้วยแก้ว ยาวประมาณ สี่ สิบ นิ้วให้ตันข้าง หนึ่ง, แล้วเอา ปรอดใส่ให้เตม, แล้วกลับ ปาก ท่อ คว่ำ ลงใน ชาม, ก็ จะ เหน ว่า ปรอด นั้น ทรุด ลงมาคง อยู่แต่ สามสิบเจด นิ้วเท่า นั้น, ไม่ได้ ทรุด ลง มาอีก เลย, เพราะเหตุ ลม อากาษนั้นคัน ปรอด ที่ปากท่อ นั้นไว้ นิ้วแล นิ้ว หนักสิบชั่ง, เท่ากันกับปรอดใน ท่อนั้น. เครื่องที่ ทำด้วย แก้ว อย่างนี้, อังกฤษเรียก ชื่อว่า บโรเมเตร, แปลว่า, เครื่อง นี้ เปน ที่สังเกต ว่า อากาษ หนักเท่าไร. เครื่อง อย่าง นี้ เขา ทำสันถาน รูป หลาย อย่าง, แต่ทว่าได้ ทำ ตาม วิศที่ว่า มา แล้ว นั้นทุก อย่าง. สันถาน รูป อย่าง หนึ่ง ที่ คนได้ใช้มาก เขาทำ อย่างนี้, เขา ทำท่อ ด้วย แก้วเลกๆ ยาว ประมาณ สี่ สิบห้าสิบนิ้ว, ให้ตันไว้ข้าง หนึ่ง, ข้าง ปาก ท่อที่ เปิด นั้นให้ งอ คู้ ขึ้นสี่ ห้า นิ้ว, แล้วใส่ปรอด ให้เตม ก็ จะ ทรุด ลง ถึง สามสิบเจด นิ้วเท่านั้น, แล ปรอด จะ ล้น ออก ข้าง ปาก ท่อ ที่งอ ขึ้น นั้นน่อย หนึ่ง, แล้วเอาด้าย ผูก สิ่ง ที่เบาๆ ที่ จะ ลอย บน ปรอดที่ ไม่ จม นั้น หย่อน ลงไป ใน ท่อให้ ของ นั้น ลอย อยู่ บนปรอด, แล ปลายด้าย ข้าง หนึ่งให้ มีลูก ถ่วง ให้เบา กว่าสิ่งที่ ลอย อยู่ บน ปรอด นั้นผูกไว้แล้ว, ให้พาดไว้ กับเขม เหมือนเขม นาระกา, แล เครื่อง นี้ จะ เปนที่ สังเกต จะรู้ว่า อากาษ หนักแลเบา. ถ้า ว่า อากาษ เบากว่าเคยเปน, ปรอด จะ ทรุด ลง ข้าง ก้น ท่อ ที่ตันนั้น, แล จะขึ้นข้าง ปากท่อที่เปิด นั้น, ลูกถ่วง ด้าย นั้นจะพาดให้เขม ลง. ถ้า อากาษหนัก กว่าเคยเปน, ปรอด จะขึ้น ข้างท่อตัน, จะทรุด ลง ข้างท่อ เปิด, เขม ก็จะ กลับขึ้นตาม หนักมากแล น้อย. แลเครื่องนี้ เขาได้ใช้ ในกำปั่นมาก, จะเปน ที่ สังเกตว่า ลม อากาษ หนัก แล เบา. ถ้า นาย กำปั่น อยู่ ที่ ใดใด เหนว่าเขม นั้น ลง, ก็ รู้ว่า อากาษเบา นัก นาย กำปั่น ก็รู้ เปนสำคัญ ว่า, จะบังเกิด พยุห์แล ลม เปน อันใหญ่ในที่นั้น.

แลที่ เราได้ว่า แต่ก่อนว่า, ลม อากาษนิ้ว แล นิ้ว ทั่วไป หนัก สิบชั่ง นั้น, เราได้ว่า เมื่อ อากาษบริสุทธิ ปราศ จาก หมอก แล เมฆ. แต่ ทว่าลาง ที อากาษ ก็ เบา ลง กว่า สิบ ชั่ง บ้าง, ถึง แปด ชั่ง เก้าชั่ง บ้างในที่ แห่ง นั้น. เมื่อ เปน ร้อน หลาย วัน อยู่ใน ที่ ใดใด, อากาษ ที่ ติด กับแผ่น ดินก็เปน ร้อน, เมื่อ ร้อน แล้ว ก็ เบา จะ ลอย ขึ้น, แล อากาษที่แห่งอื่น จะไหล เข้าไป อยู่ที่ นั้นให้ เปนหนักเสมอกัน, แล อาย น้ำ อาย ดินเมื่อ เปน ร้อน ก็ ลอยขึ้นใน อากาษ พร้อม กัน กับ อากาษที่ ร้อน นั้นเปนหมอกเปนเมฆ. เมื่อเปนร้อนนัก หลาย วัน ใน ที่ อันใหญ่, ก็ให้ อากาษเปนเบานักอยู่ ที่ นั้น, แล ลม อากาษ อยู่ ที่อื่นก็ จะไหล พัดไป อยู่ในที่ นั้น, จะ บังเกิด ลม มาทุก ทิศ เปน พยุห์ ใหญ่, เหมือนที่เกิดในชะเลใหญ่บ่อยๆ. เมื่อ นาย กำปั่น เหนปรอดใน บโรเมเตร, ก็รู้ว่า อากาษ เบาไปนัก, จะ บังเกิด ลม พยุห์ ใหญ่, ก็ จะ ต้อง จัด แจง กำปั่นให้ ดี.

อีก ประการ หนึ่งมี ลม พัดมา แต่ทิศ ข้าง เหนือ หกเดือน, แล้ว ก็ กลับ พัด มา แต่ ทิศ ข้างใต้ หก เดือน, เปน เพราะเหตุ ลมพัดไป ตาม พระอาทิตย์. เมื่อ พระอาทิตย์ไป ข้างใต้, ก็ ให้ อากาษร้อน เบา ขึ้น อยู่ที่ นั้น, อากาษ อยู่ ข้าง เหนือ ก็ จะไหลไป อยู่ ที่ นั้น, เปน ลม พัดไป แต่ข้างเหนือไป สู่ทิศใต้, ที่ พระอาทิตย์ตั้ง อยู่ นั้น. เมื่อ พระอาทิตย์ไป ข้าง เหนือ ก็ ให้ อากาษร้อน เบาไป อยู่ ที่ นั้น, อากาษ อยู่ ข้างใต้จะไหลไป อยู่ที่ นั้น, เปน ลมพัด มา แต่ ข้างใต้ เปน สู่ ทิศ ข้าง เหนือ, ที่ พระอาทิตย์ตั้ง อยู่ เหมือน กัน. เพราะ เหตุ ดัง นั้น ลมจึ่งพัดไป ข้างเหนือ หกเดือน, พัดไป ข้างใต้ หกเดือน, ตาม พระอาทิตย์ไปตั้ง นั้น.

ENGLAND.

ที่นี้ จะ ว่า ด้วย เมือง อังกฤษ. ที่ คนไท เรียกว่าเมือง อังกฤษ แต่ ก่อน นั้น เปน สาม ประเทศ, มีเจ้า เมือง สาม องค์ไม่ ขึ้น กัน, ชื่อ

สาม ประเทษ นั้น คือ อิงลันดา แห่ง หนึ่ง, อิระลันดา แห่ง หนึ่ง, สกดลันดา แห่ง หนึ่ง. อิงลันดา กับ สกดลันดา อยู่ ใน เกาะ อัน เดียว กัน. เกาะ นั้น วัด โดย ยาว ประมาณ ๕๐ โยชน์, โดย กว้าง ประมาณ ๑๕ โยชน์, เกาะ นั้น เรียก ว่า เกาะ บริตาเนีย ใหญ่. อิระลันดา นั้น อยู่ ใน เกาะ แห่ง หนึ่ง, อยู่ ข้าง ทิศ ตวัน ตก แห่ง เกาะ บริตาเนีย นั้น, ไกล กัน ศัก หก โยชน์. เกาะ อิระลันดา นั้น ยาว ประมาณ ๒๔ โยชน์, กว้าง ประมาณ ๑๒ โยชน์. เดี๋ยว นี้ ทั้ง สาม ประเทษ นั้น รวม กัน เปน ประเทษ เดียว, มี กระษัตร องค์ เดียว กัน. กระษัตร นั้น อยู่ ใน เมือง ลันดัน เปน ประเทษ อิงลันดา, อยู่ ที่ แม่ น้ำ ชื่อ ว่า เท็มซะ. เมือง ฝรั่งเศศ ไกล กับ เมือง อังกฤษ ศัก สอง โยชน์ ครึ่ง, มี ช่อง ชเล อยู่ กลาง. ถ้า ผู้ ใด ปราถนา จะ รู้ ให้ ละเอียด ก็ ให้ มา ขอ พงษาวะดาน เมือง อังกฤษ, มา ขอ แก่ พวก หมอ ที่ อยู่ หน้า วัด เจ้า คุณ พระคลัง, ที่ ตี หนังสือ ข่าว นี้.

JAVA.

ที่ นี้ จะ ว่า ด้วย เมือง กะลาป๋า, ๆ ใน ภาษา อังกฤษ เรียก ว่า บะตาเวีย. เมือง นั้น อยู่ ใน เกาะ แห่ง หนึ่ง เรียก ว่า ยะวา ก็ เรียก, ชะวา ก็ เรียก, อยู่ ข้าง ทิศ ใต้ แห่ง เมือง นี้, ทาง ไกล ประมาณ ๑๒๕ โยชน์, พ้น เมือง ซิงกะโประ ไป ๔๕ โยชน์. เกาะ ยะวา นั้น อยู่ ใน อำนาท โฮลันดา. เกาะ นั้น ยาว ประมาณ ๖๐ โยชน์, กว้าง ๑๐ โยชน์, มี ดิน อุดม ดี นัก, มี ของ ที่ เขา ขาย ไป เมือง นอก เปน หลาย อย่าง, คือ ข้าว แฟ, น้ำ ตาน ทราย, เข้า สาร, คราม, แล พริก ไท เปน ต้น. ใน ปี เกาะ นั้น, นับ แต่ เดือน ญี่ ขึ้น สิบ สอง ค่ำ นับ ได้ สาม เดือน กับ สิบ วัน, เขา ก็ ขาย ของ ใน เกาะ ยะวา นั้น ไป เมือง นอก ตาม ที่ จะ ว่า เดี๋ยว นี้. คือ เข้า แฟ ๒๐๘๑๕ หาบ, น้ำ ตาน ทราย ๒๑๘๓๑๘ หาบ, ตะกั่ว ๑๔๐๘๙ หาบ, เข้า สาร ๑๕๓๗๑๔ หาบ, คราม ๑๓๖๓ หาบ, พริก ไท ๒๕๗๘ หาบ, จัน เทษ ๒๕๐๑ หาบ, อยา แดง ๔๓๘๓ หาบ. อนึ่ง ใน สาม เดือน ๑๐ วัน นั้น เขา ขาย หนัง วัว หนัง ควาย ๓๘๒๘๒ ตัว.

ข่าว ต่าง ๆ. SUMMARY.

จะ ว่า ด้วย นก พิราบ ตัว หนึ่ง, ว่า ใน ปี กลาย นี้ มี กำปั่น ลำ หนึ่ง อยู่ ใน กลาง ชะเล, แล นก พิราบ อยู่ ใน กำปั่น ลำ นั้น, แล นาย กำปั่น นั้น จะ ปล่อย นก พิราบ นั้น ดู; ด้วย จะ ใคร่ รู้ ว่า ถ้า นก พิราบ นี้ เขา ปล่อย ไป แล้ว มัน จะ บิน ไป อาไศรย ที่ ไหน ได้. นาย กำปั่น คิด ดั่ง นั้น แล้ว, เมื่อ จะ ปล่อย นก พิราบ นั้น, ก็ เอา ลูก ตุ้ม, ที่ เปน ของ ของ พวก ทหาร, ผูก ไป ใน ท้าว นก พิราบ นั้น ผูก ด้วย ลวด ทอง เหลือง เล็ก ๆ, ผูก แล้ว ก็ ปล่อย นก พิราบ ไป. ครั้น ล่วง ไป ได้ ๑๐ วัน, นก พิราบ ที่ ปล่อย ไป นั้น ก็ บิน ไป จับ อยู่ ที่ กำปั่น ลำ อื่น ที่ อยู่ ใน กลาง ชะเล นั้น. กำปั่น ที่ ปล่อย ไป กับ กำปั่น ที่ นก บิน ไป จับ อยู่ ไกล กัน ประมาณ ๒๐๐ โยชน์. มัน บิน ไป ได้ วัน ละ ๒๐ โยชน์.

จะ ว่า ด้วย คน ติด กัน, ที่ ออก ไป จาก เมือง นี้ นาน แล้ว ประมาณ ๑๐ ปี เศศ. เดี๋ยว นี้ คน แฝด นั้น เขา อยู่ ใน ประเทษ อเมริกา, อยู่ ใน แห่ง หนึ่ง ชื่อ ว่า เมือง กาโรลินา, หนังสือ ข่าว มา ใหม่ ว่า ปี กลาย นี้ คน แฝด สอง คน ติด กัน นั้น, เขา ทำ การ วิวาหะ มงคล แล้ว, กับ ด้วย หญิง ชาว อเมริกา ๒ คน. หญิง สอง คน นั้น เปน พี่ น้อง ร่วม มารดา เดียว กัน.

ประเทษ ยูไนติซเทษ คือ เมือง อเมริกา, ใน ปี ฤดู นั้น เขา ได้ ต่อ กำปั่น เจ็ด ร้อย หก สิบ เจ็ด ลำ, ใหญ่ บ้าง เลก บ้าง.

อีก ประการ หนึ่ง, ใน เมือง นั้น เมื่อ ปี ขาด เขา ทำ นา ได้ เข้า สาร ๖๐๖๓๑๐ หาบ, ทำ ฝ้าย ได้ ๕๙๒๘๕๙๔ หาบ, ทำ น้ำ ตาน ทราย ได้ ๑๑๖๗๒๕๖ หาบ.

ใน เมือง อังกฤษ นั้น, เขา จัด แจง ฝาก หนังสือ ต่าง ๆ ไป เมือง อินเดีย เดือน ละ สอง หน, ฝาก ไป เมือง จีน เดือน ละ หน. ถ้า ผู้ ใด ปราถนา จะ ฝาก หนังสือ, ก็ ต้อง เสีย เงิน แก่ ผู้ ถือ หนังสือ นั้น บ้าง.

ข่าว เมือง ซิงกะโประ ว่า, ทูต เมือง ฝรั่งเศศ นั้น, ซึ่ง จะ ไป เมือง จีน, เขา แล่น กำปั่น ไป จาก เมือง ซิงกะโประ นั้น เมื่อ เดือน แปด ทุติยาสาท ขึ้น สอง ค่ำ.

CIRCULATION OF THE BLOOD. No. 1.

แผนที่ นั้น ลำแดง หัวใจ มนุษ, เปน สอง ห้อง, อยู่ ซ้าย ขวา ห้อง หนึ่ง. ตัว, ก, นั้น บอก เส้น โลหิต ใหญ่ สี แดง, ที่ ออก จาก หัวใจ, ไหล ทราบ ซ่าน แยก ไป ทั่ว กาย. ตัว, ข, บอก เส้น โลหิต ดำ, ไหล ลง จาก ศีศะ, แล คอ, แล แขน, แล อก, เข้า สู่ ซ่น, แล้ว ไหล ลง สู่ ห้อง หัวใจ ห้อง ขวา. ตัว, ค, ค, บอก เส้น โลหิต ดำ, ที่ ไหล ออก จาก หัวใจ ห้อง ขวา, ไหล ไป ถึง ปอด ทั้ง ซ้าย ขวา, ถูก ลม หายใจ. ตัว, ฅ, ฅ, บอก ซ่น ห้อง ข้าง ขวา, โลหิต ดำ ไหล ลง ที่ ซ่น นั้น ก่อน, แล้ว จึ่ง ไหล ลง สู่ ห้อง หัวใจ ข้าง ขวา นั้น. ซ่น นั้น เปน ที่ ประชุม โลหิต ดำ ไหล มา รวม กัน. ตัว, ฆ, บอก ช่อง ที่

โลหิตดำ ไหล ออก จาก ห้อง ข้าง ขวา, ไป จน ถึง ปอด ทั้ง ซ้าย ขวา, ถูก ลม หาย ใจ. ตัว, ง, บอก เส้น โลหิต ดำ ๓ เส้น, ไหล

ขึ้น จาก ตับ, เข้า สู่ ชน ห้อง ขวา, รวม กัน แล้ว, ไหล ลง สู่ ห้อง ขวา. ตัว, จ, บอก เส้น โลหิต ดำ ใหญ่, ที่ ขึ้น มา แต่ ท้าว ขา, แล มา จาก ห้อง เข้า สู่ ชน, แล้ว ไหล ลง สู่ ห้อง ขวา. ตัว, ฉ, บอก ห้อง ข้าง ซ้าย สำหรับ โลหิต แดง. ตัว, ช, บอก เส้น โลหิต เลก ๆ, ไหล ออก จาก ห้อง ข้าง ซ้าย, ไป เลี้ยง หัวใจ หุ้ม อยู่ ข้าง นอก. ตัว, ซ, ซ, ซ, บอก เส้น ๓ เส้น, ที่ โลหิต แดง, เมื่อ ถูก ลม หาย ใจ แล้ว ไหล ออก สู่ ปอด ทั้ง ๒ ข้าง, เข้า รวม กัน ที่ ชน สำหรับ ห้อง ข้าง ซ้าย, แล้ว ไหล ลง สู่ ห้อง ซ้าย. ตัว, ฌ, บอก ชน ข้าง ซ้าย. ตัว, ญ, บอก เส้น โลหิต แดง ออก จาก เส้น โลหิต ใหญ่, แล่น ขึ้น ไป ตาม เกลียว คอ ข้าง ซ้าย จน ศีศะ. ตัว, ฅ, บอก เส้น โลหิต แดง ออก จาก เส้น โลหิต ใหญ่, ไหล แล่น ออก จาก แขน ซ้าย. ตัว, ฅ, บอก เส้น โลหิต แดง ออก จาก เส้น ใหญ่, ไหล แยก ไป ตาม เกลียว คอ, แล้ว ก็ ไป แขน ข้าง ขวา.

อัน ลูก ธนู นั้น ชี้ ไป ตรง ไหน, ก็ เปน ที่ ให้ รู้ ว่า โลหิต ใน เส้น นั้น, ไหล ไป ตรง นั้น.

ถ้า จะ ใค่ รู้ ให้ ประจัก, ก็ ให้ เอา หัวใจ คน ตาย มา ตัด เส้น ทั้ง ปวง นี้ ออก, เหลือ เศศ ไว้ ยาว ๆ, แต่ เส้น ปอด นั้น อย่า ตัด เลย. แล้ว ผูก ที่ ปาก แผล เสีย ทุก เส้น, เว้น แต่ เส้น ใหญ่ ที่ มี ชน ลง ไป ห้อง ขวา. แล้ว เอา ขี้ ผึ้ง หลอม ให้ ละลาย, ใส่ ดิน แดง ลง, แล้ว จึ่ง เอา เครื่อง สวน ฉีด เข้า ตาม ช่อง ชน ข้าง ขวา. ขี้ ผึ้ง นั้น จะ ไหล ไป เข้า ห้อง ขวา, แล้ว ออก จาก ห้อง ขวา เข้า ไป สู่ ปอด, แล้ว กลับ มา จาก ปอด ตาม เส้น ๓ เส้น นั้น มา ถึง ชน ข้าง ซ้าย, ไหล ลง สู่ ห้อง ข้าง ซ้าย. แล้ว ก็ ออก จาก ห้อง ซ้าย โดย เส้น โลหิต ใหญ่ ที่ แดง, แยก ไป ตาม เส้น ที่ แยก ไป ทั่ว กาย มี ๔ เส้น นั้น. งด ไว้ ก่อ ขี้ ผึ้ง แขง, ก็ จะ เหน สนัด ชัด แท้.

อย่าง หนึ่ง อย่า ตัด เอา แต่ หัวใจ มา เลย, ให้ ติด อยู่ กับ คน ตาย. แล้ว เอา ขี้ ผึ้ง หลอม, ฉีด เข้า ไป โดย ช่อง ห้อง ข้าง ขวา. ขี้ ผึ้ง นั้น ก็ จะ แล่น ไป ตาม สาย เส้น เช่น ว่า นั้น, ตลอด ไป จน ขา แล แขน คอ แล ศีศะ. แล้ว จึ่ง เอา มีด เชือด ตัด ละ ดู ที่ แค่ง ขา, ก็ จะ เหน ขี้ ผึ้ง ถึง นั้น, ก็ จะ รู้ แน่. เมื่อ มนุษ ยัง มี ชีวิตร อยู่ นั้น, ใน หัวใจ, แล เส้น โลหิต ทั่ว ทั้ง กาย, ไม่ มี ลม เลย สัก หนิด หนึ่ง. ถ้า ลม เข้า ถึง หัวใจ สัก หนึ่ง, คน ก็ จะ ตาย. ถ้า ผู้ ใด สงไสย ไม่ เชื่อ, ก็ ให้ จับ สัตว มา ตัด เส้น โลหิต เส้น หนึ่ง, ชัก ออก มา ให้ ยาว, แล้ว เอา เครื่อง ฉีด, ฉีด ลม เข้า ไป ตาม เส้น นั้น, บัด เดี๋ยว สัตว นั้น ก็ จะ ตาย. ถ้า คน ตาย แล้ว, ไม่ มี โลหิต ใน เส้น นั้น, ก็ เกิด ลม ขึ้น เอง, ใน เส้น นั้น บ้าง เลก น้อย. แต่ เมื่อ เปน อยู่, ก็ ไม่ มี ลม เลย.

TREATMENT OF INCISED WOUNDS.

บัด นี้ จะ พรรณา ด้วย วิทิ รักษา บาด แผล สด อย่าง หนึ่ง, คือ แผล ที่ บาด ด้วย อาวุธ, มีด แล ขวาน เปน ต้น. เนื้อ หนัง เอน เส้น โลหิต มิ ได้ ฟก ช้ำ, แล ขาด เปน ปรกติ ด้วย ศัสตราวุธ อัน คม. ถ้า ขาด เปน บาด แผล ด้วย ถูก อาวุธ คม แล้ว, แล ที่ ถูก นั้น ก็ มี พิศม์ อัน น้อย, ก็ รักษา ให้ ติด สนิด เร็ว ก็ ได้, ไม่ ต้อง ให้ ยืด ยาว ไป นัก. แต่ ตัว เรา ได้ พิจรนา เหน คน ใน เมือง นี้, แล รักษา บาด แผล เช่น นี้ ทำ ผิด นัก. เขา เอา สำลี, ชุบ น้ำ มัน ยัด บิด ปาก แผล ที่ เปิด ค้า อยู่ นั้น, ด้วย ปรารถนา จะ ให้ โลหิต นั้น หยุด หาย. บาง ที ก็ ยัด อยู่ สอง วัน สาม วัน, แผล นั้น ก็ เกิด เปน พิศม์ บวม, แล เปน หนอง มาก. อย่าง นี้ ก็ ไม่ สมควร. ถ้า ได้ รักษา ตาม วิทิ ธเมริกา ที่ จะ สำแดง ที่ นี่, จะ ไม่ เกิด พิศม์ จะ ดี สนิด เร็ว, ด้วย เหตุ ว่า วิทิ ที่ เรา รักษา, ถ้า แผล สด ถูก มีด พร้า เปน ต้น, ตัด เอน เส้น โลหิต ขาด ออก ไป, ปาก แผล ครวก ถ้า โต ก็ ดี, เลก ก็ ดี, ก็ ให้ รักษา เร็ว ๆ, อย่า นิ่ง ทิ้ง ไว้

ให้ขี้ได้. ให้พิจรนาดู บาด แผล ที่ ถูก นั้น, ถ้า เหน ว่า บาด แผล นั้นมิสิ่งใด สิ่ง หนึ่ง, มิดินเปนต้น, ติด อยู่ ใน บาด แผล นั้นบ้าง, ถ้า เหน ว่ามี ติด อยู่ แล้ว, ก็ ให้ เอา น้ำ ชำระ ล้าง เสีย ให้ หมด, อย่า ให้ ติด ค้าง อยู่ได้. แล้วให้ พิจารนา ดู โลหิต, ถ้าโลหิต นั้นไหล ออก จาก เส้นใหญ่ไหลเรวซี้ดๆ พร้อม กับ เทพจร, ก็ให้ผูกเส้น นั้น เสีย. ถ้า แลเลือดมิได้ไหล จาก เส้นใหญ่, ไหล ออก จาก เส้น เลกๆ แล้ว, ก็ ไม่ต้องผูก ที่ ต้องผูกเส้นโลหิต อย่างว่า มา นี้, ร้อย คนจะมีแต่ศักคนหนึ่งคน เดียว. ครั้นชำระ แผล ด้วย น้ำ แล้ว, ก็ ชักแผล ที่ ห่าง นั้นให้ ชิด กัน เข้า, แล้ว ก็ นิ่ง อยู่ ศัก ครู่ หนึ่ง, ให้ โลหิต แห้ง, แล้วโลหิตข้างในก็จะแห้ง แขงไป. ถ้า เหนโลหิต อยุดไหลแต่น้อย, ก็ ให้ เอา ผ้า ที่ทา อยา เหนียว, ที่ว่าไว้ใน จดหมาย เหตุ ที่ หนึ่ง นั้น, มาหุ้ม รัด แผล นั้นไว้, ไม่ให้แผล นั้นแยก ออก ได้. แต่ว่า อย่าให้ผ้านั้นปิดแผลเสียหมด, ให้ไว้ช่องรู น้ำเหลืองเดิน ศักเลกน้อย. ถ้าแลปิดเสีย หมด แล้ว, น้ำเหลือง นั้น ก็จะ กัด กระทำผิด เมื่อ ภาย หลัง. แล้ว จึ่งเอา สำลีปิด ทับ บาด แผล บางๆ แล้ว, จึ่ง เอาผ้า ขาว พันที่รัดทับ สำลีนั้น ลง. รัดให้แน่นให้อยู่ดี อย่าให้ ตึง นัก. แล้วอย่าแก้อย่าให้ เปิด, ทิ้งไว้ศัก สาม วัน สี่วัน, แล้วโลหิตแผล นั้น ก็ จะ แห้งเหนียว แผล นั้นไว้, แล้ว เส้นโลหิต ที่ ขาด นั้น ก็จะกลับ ติด กัน เข้าดังเก่า. ใน สามวันสี่วัน นั้น, ถ้า สำลี, ที่ปิดแผล นั้น, แห้ง แขง นักไม่ สบาย; ก็ ให้ เอา เล่า ส่วน หนึ่ง, น้ำท่า ส่วน หนึ่ง, ชุบ ซึ่ง สำลี ที่ แขงนั้น จึ่ง สบาย. กำ หนด สาม วัน สี่วัน แล้ว, ก็ ให้เปิดแผล นั้นดู. เอา น้ำอุ่นๆใส่ซ่า บู่ชุบผ้าที่ รัด แผล นั้น, ให้ อ่อนๆ, แล้ว จึ่ง แก้. ถ้าไม่ทำ อย่าง นั้นแผล นั้น ก็จะแยก ออก ไป. แล้ว ก็ ค่อย แก้ให้ เบาๆ, อย่าให้ หนักมือได้, ด้วยโลหิต นั้น มัน จะไหล ออก, ด้วย แผล นั้น ยัง สด ยังใหม่ อยู่. แก้ ออก แล้ว, ก็ ให้ เอา น้ำ ซ่าบู่ ชำระล้าง แต่ เบาๆ ชำ ระ หนอง เก่า ที่ติด ค้าง อยู่ ให้ ออก หมด, แล้ว ก็ ให้ เอา น้ำ ณะ จุล ศรี อ่อนๆ ณะ ลง ที่ แผล นั้น. แล้ว ก็ เอา ขี้ผึ้ง เหนียว ที่ ว่า มาแล้ว ผูกใหม่. ตั้ง แต่ เวลา นี้ ไป, ก็ ให้ เปิด ณะ ล้าง ไป ทุก วันๆ, อย่า ให้ ขาดได้, ด้วยน้ำณะ อย่าง ว่า มา แล้ว นี้.

ถึงไม่มี ขี้ผึ้ง เหนียว แผล อย่าง ว่ามา นี้, เอาแต่ ขี้ผึ้ง แขง กับน้ำ มันพร้าว เคี่ยว ประสม กันให้ เหลวๆ, ทาผ้า เลกๆ; ปิด แผลนั้น, แล้ว ก็ เอา ผ้ายาวๆ พันที่ ทับ รัด แผล นั้นไว้ ก็ ได้.

ถ้า ว่า บาด แผล ใหญ่ กว้าง เปน ที่ เส้น จะ ชักให้ แยกให้ ควาก ด้วย จะ เยียด แล คู้ ซึ่ง แขน แล ขา, ก็ห้าม เสียไม่ให้ เยียด แลคู้ ซึ่ง แขน แล ขา, ให้ นิ่ง เปน ปรกติ อยู่, ด้วย กลัว ว่า บาด แผล นั้น จะ แยก แตก ออก ไป, ไม่ ติด กันได้.

ถ้า แลบาด แผล นั้น ยาว กว้าง นัก, ผ้า เหนียว นั้น เหนี่ยวไม่ได้ จะ อยู่, ก็ ให้ เย็บ บาด แผล ด้วย เข็มเย็บผ้าก็ได้, เอาไหม ผูกไว้ซึ่ง หนึ่ง เปลาะ หนึ่ง สอง เปลาะ สมควร แก่บาดแผลนั้น. เมื่อ เย็บ นั้น, อย่า เย็บให้ บาด แผล เบี้ยว คดไปได้, ให้ตรงเปน ปรกติ อยู่ ยัง เดิม. แล้ว ก็ เอายา เหนียวติดไว้ ที่หลัง. แล้วก็เอาผ้ารัดไว้ด้วย, ๆ จะช่วย กันไม่ให้ บาด แผล นั้นแยก แตก ออกไป ได้.

ราคาสินค้าเมืองใหม่, คิดเหรียนหนึ่งเปน เงินไทหกสลึงเฟื้องสองหุน.

Price Current.		บาด	เฟื้อง	บาท	เฟื้อง
ขี้ผึ้ง	หาบละ	๕๐	๒	๕๓	๓
กำญาน อย่าง กลาง	หาบละ	๕๘	๕	๖๑	๗
หมาก แห้ง	หาบละ	๓	๕	๔	๑
เข้า แฟ มา แต่ ยะกะตรา	หาบละ	๙	๒	๑๔	๔
ผ้ายคิห่อหนักสองหาบยี่สิบสี่ชั่ง	ห่อละ	๒๕	๑	๒๖	๖
งา ช้างใหญ่	หาบละ	๑๖๗	๔	๑๘๓	๗
งา ช้างเลก	หาบละ	๑๐๐	๔	๑๓๓	๖
น้ำมัน มะพร้าวไท	หาบละ	๑๐.			
พริกไท	หาบละ	๖	๕	๘	๐
น้ำ ตานซาย เมืองไท	หาบละ	๔	๓	๙	๑
เกลือ เมืองไท	เกียนละ	๓๖			
ครั่ง เมืองไท	หาบละ	๙		๑๑	๕
รง	หาบละ	๑๑๗	๑		

หนังสือ ข่าว นี้ ตี ถิม หน้า วัด เจ้าคุณ พระ คลัง, ที่ บ้าน พวก ครู อเมริกา ตีไศรย. ตีเดือน ละแผ่น, คือปี หนึ่ง สิบสอง แผ่น. ราคา, ถ้า ซื้อ เปนปี, ก็ เปน บาท หนึ่ง. ถ้า ซื้อ เปน แผ่น, ก็ เปน แผ่น ละ เฟื้อง.

The RECORDER is published on the first Thursday of every month, at the press of the mission of the A. B. C. F. M. in Siam. Price, one tical, or sixty cents, a year.

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

BANGKOK RECORDER.

VOL. I. เล่ม ๑. บังกอกเดือนสิบสองปีมโรงจุลศักราช ๑๒๐๖. DECEMBER, 1844. ครีศศักราช ๑๘๔๔. ใบ ๖. No. 6.

CHEMISTRY. No 1.

แต่ก่อนนั้นคน ทั้งปวงก็เชื่อใจว่ามี แต่สี่สิ่งในโลกย์นี้, คือ ดินน้ำลมไฟ, เหมือนคนไทเคยพูดว่า ธาตุทั้งสี่. แต่เดี๋ยวนี้คน นักปราชเหนว่าที่ว่ามีแต่สี่สิ่งนั้นหาควนไม่, ด้วยเหตุว่าสี่สิ่งนั้น มิได้เปนแต่ สี่สิ่งแท้, มี หลวยสิ่งที่ ปนกันเข้า. ฝ่ายลมอากาษนั้น มิได้เปนแต่สิ่งเดียว, แต่ หากว่าเปน สองสิ่ง, คืออกซุเซ็นสิ่งหนึ่ง, นิตไรเซ็น สิ่งหนึ่ง, สองสิ่งนี้ ปน กันแล้วจึ่ง เรียก ว่าลม อากาษ. ฝ่ายน้ำนั้นเล่าก็ ไม่ เปนสิ่งเดียวเหมือนกัน, แต่เปน สองสิ่ง, คือ อกซุเซ็นสิ่งหนึ่ง, หุดไรเซ็น สิ่งหนึ่ง, สองสิ่งนั้น ปน กันเข้าจึ่งเรียก ว่าน้ำ. อีกประการหนึ่ง, น้ำตานทรายนั้น ไม่เปนแต่สิ่งเดียว, แต่หาก ว่าเปน สาม สิ่ง, คืออกซุเซ็นสิ่งหนึ่ง, หุดไรเซ็นสิ่งหนึ่ง, ภาระบนสิ่ง หนึ่ง, สามสิ่งนี้ ปนกันเข้าจึ่งเรียกว่าน้ำตานทราย. พวกนักปราช ทั้งปวงก็ค้น หาสิ่งของซึ่งมีอยู่ในโลกย์นี้, ตริกตรองดู เหนว่าใน สิ่งของทั้งปวงมีอยู่ มาประมาณห้าสิบสี่สิ่ง, คือสิ่งที่ แบ่งออกเปน สองไม่ได้. ฝ่ายห้าสิบสี่สิ่งนั้นใน ภาษาไทจะเรียก อย่างไร ข้าพ เจ้าก็ไม่รู้, แต่ในภาษาอังกฤษห้าสิบสี่สิ่งนั้นเรียกว่าเอละเมนต์. ตำราที่กล่าวว่าด้วยห้าสิบสี่สิ่งนั้นในภาษาอังกฤษเรียกว่าเคมิซะตรี ข้าพเจ้าจะว่าด้วยเคมิซะตรี นั้นต่อไป ภอเปน สังเขป แต่ ภอจะให้เข้า ใจเลกน้อย. ครั้นจะ แปลตำรานั้นออก หมด ก็จะเปน หนังสือเล่ม ใหญ่ได้หลายเล่ม. ที่นี้จะว่าด้วยสิ่งที่ชื่อว่าอกซุเซ็น.

OXYGEN.

อกซุเซ็นนั้น แต่ ก่อนเปน ภาษาเฮเลน, ถ้าจะ แปลเปนคำไท ว่า, อกซุเซ็นนั้นคือกระทำให้เปรี้ยว, ด้วยเหตุว่าสิ่ง ของทั้งปวงที่ เปนเปรี้ยวนั้นก็มีอกซุเซ็นอยู่ในนั้น. ถ้าจะ ไล่ อกซุเซ็น ออกเสีย จาก ของที่ เปรี้ยวนั้น, ของนั้นก็ไม่เปรี้ยวเลย. อนึ่งเมื่ออกซุเซ็น อยู่แต่สิ่งเดียวไม่ปนกับสิ่งอื่น, มันก็ เปน ลมอย่าง หนึ่ง, เปน หนัก กว่าลม อากาษ น่อยหนึ่ง. อกซุเซ็นเมื่อจะ รู้ปรากฎขึ้น นั้นก็มี หมอ คนหนึ่งชื่อเปรษเลได้ รู้ก่อน คนทั้งปวง, รู้เมื่อก่อน เจดสิบปี ล่วง ไปแล้วนับแต่ปีนี้ไป. ถ้าผู้ใดจะ กระทำอกซุเซ็นนั้นให้อยู่แต่สิ่ง เดียวก็กระทำได้, ทำไม่ยากเลย. สิ่ง ของทั้งปวงที่เปน สนิมแล้ว, มีเหลกแลตะกั่วเปนต้น, ก็มีอกซุเซ็นอยู่ในนั้น. แต่มีสิ่งหนึ่ง ชื่อมังกะเนซคล้ายๆ กับตะกั่วนั้น, จะเอาสิ่งนั้น กระทำให้อกซุเซ็น ออกปรากฎก็ กระทำได้ง่าย. คือทำดังนี้, คือเอามังกะเนซ หนัก สัก ตำลึงหนึ่งใส่ลงในครกตำให้ละเอียด, แล้วใส่ลงในขวดทำด้วย เหลกมี คอเลกๆ ยาวสัก ศอกหนึ่ง, แล้วใส่ขวดนั้นในไฟให้ร้อน, ๆ แล้วอกซุเซ็นที่อยู่ในผงมังกะเนซนั้น ก็จะ ออก มา จาก ปาก ขวด ที่ร้อนนั้น, แลจะรับไว้ซึ่ง อกซุเซ็นที่ ออก มาด้วยขวดแก้วก็ ได้. อันว่าลมอากาษที่ เรา หายใจเข้าออกนั้นไม่เปน สิ่งเดียวเหมือนเรา ว่ามาแต่หลังนั้น, แต่เปน สองสิ่ง, คืออกซุเซ็นหนึ่ง, นิตไรเซ็น หนึ่ง, แต่ นิตไรเซ็น นั้น มากกว่า อกซุเซ็น สัก ๔ เท่า. คือเอาลม อากาษร้อยทนาน, กระทำลมอากาษนั้นให้อกซุเซ็น แลนิตไรเซ็นให้ แยกออกกัน, จะมีอกซุเซ็น สัก ๒๐ ทนาน, นิตไรเซ็น สัก ๘๐ ทนาน, เปนเช่นนี้ทั่วโลกย์ทุกแห่ง. แต่ก่อนนั้นมีคนหนึ่งชื่อลูซักได้ เอาบาลูนขึ้นไปในอากาษ ขึ้นไปสูง ประมาณ ๑๖๕ เส้น, แล้วเอา ขวดใส่ลมที่สูงให้เตมขวด, แล้วก็ จุกปาก ขวดให้แน่นไม่ให้ลม นั้นออกได้, แล้วก็ กลับลงมา กระทำอกซุเซ็นแลนิตไรเซ็นให้แยก ออกจากกัน. เมื่อตริกตรองดูก็เหนว่าอกซุเซ็นนั้นมีสัก ๒๐ ส่วน, นิตไรเซ็นมี สัก ๘๐ ส่วน, เหมือน กัน กับลม ที่ต่ำ ทุก แห่ง, มิได้ ผิดกันเลย. ข้างหน้านี้ไป ข้าพเจ้า จะว่าด้วย อกซุเซ็นนั้น ต่อไป อีก.

ข่าวต่างๆ. SUMMARY.

มีข่าว มา แต่ เมืองอายฆุบโต, ว่าในเดือน แปด ปะถมาสาท ขึ้น ๑๕ ค่ำ, ว่ากระษัตร เมืองอายฆุบโต ป่วย หนัก แต่ว่าค่อยยัง ชั่วแล้ว. กระษัตรองค์นั้น เปนคน ชรา แล้ว, จะตั้งอยู่ยืน นานก็ไม่ได้. แล

ในเดือน แปดปะถะมาสาทขึ้น๑๕ ค่ำนั้น, กระษัตรในเมือง อายฆุบโก ได้ปล่อยซึ่งนักโทษใน เมือง อายฆุบโก จน หมด. ปล่อยนั้น ด้วย เหตุ อย่างไร, ใน หนังสือข่าว ก็มิได้ว่า ปรากฏ.

แต่ก่อน เมื่อกาล ล่วงไปได้ศัก๑๐ ปี, คน ที่ อยู่ในเมือง อังกฤษ จะ ฝาก หนังสือ ไป ถึง เมือง บัมเบ, เมือง กาละกักตา, แล เมือง ลังกา, หนังสือนั้น มา ถึง ช้านัก, ๓ เดือน ๔ เดือน จึ่ง จะ ถึง, ด้วย หน ทาง กำปั่น มา นั้น มัน อ้อม นัก. แต่ เดี๋ยว นี้ เขาฝาก หนังสือ มานั้น ถึง เรว นัก, เดือน หนึ่ง ก็ ถึง, ด้วยเหตุว่า เขา ตัด หน ทาง เดิน ใหม่. เขา ตัดทาง เดิน ใน ทาง ฝรั่ง เศศ, แล้ว ลงกำปั่น ไฟ แล่นไป ใน ซะเล กวัน, แล้ว ก็ ขึ้น เดิน ไป บน บก อีก ประมาณ หน ทาง ศักวัน หนึ่ง, แล้ว ก็ ลง กำปั่น ไฟ อีก ที่ สำหรับ คอย รับ จ้าง เขา จอด คอย อยู่ ที่นั่น, แล่น ต่อไป อีก, หนังสือนั้น จึ่ง ถึง เรว นัก, เรว กว่า แต่ ก่อน ศัก๒ เท่า ๓ เท่า.

มี หนังสือ ข่าว มา แต่ เมือง บัมเบ เขา ตี ภิม, ๆ เมื่อ เดือน แปด ทุติ ยาสาท แรม ๑๑ ค่ำ, ว่า มี หนังสือ ข่าวมา แต่ เมือง อังกฤษ, ทาง มา ๒๘ วัน กับ ๑๕ โมง, ว่า มา เรว นัก.

มี หนังสือ ข่าว มา แต่ เมือง จีน, ว่า มี กำปั่น อเมริกา ลำ หนึ่ง, มา แต่ เมือง นุยอก ใน ประเทษ อเมริกา, มาถึง เมือง ฮงคง, มาถึง เมื่อ เดือน แปด ทุติยาสาท แรม ๑๐ ค่ำ, กำปั่น นั้น เดิน เรว นัก เดิน ๘๗ วัน ก็ถึง. เรว กว่า กำปั่น ที่ เดิน มา แต่ ก่อน ๆ ทั้งปวง.

จะ ว่า ด้วย นารกา ว่า, เดี๋ยว นี้ พวก อังกฤษ เขา นารกา ไป ขาย ใน เมือง จีน มาก. แล ใน เมือง ลันดัน เปน ประเทษ อังกฤษ, มี ช่าง เงิน คน หนึ่ง รับ คำ พ่อค้า อังกฤษ ซึ่ง ไป ค้า ขาย ใน เมือง จีน, เขา ให้ ทำ นารกา พับ ทำ ด้วย เงิน สอง หมื่น ห้า พัน นารกา, เขา จะ เอา ไป ขาย ใน เมือง จีน.

Statistics of Ardent-Spirit in Siam.

เราเหนว่า, ผู้ใด ได้อ่าน หนังสือนี้, ลาง คน ก็ จะ คิดว่า, ทุกวันนี้ โทษ สุรา ใน เมือง ไท มี น้อย นัก, ไม่ สู้ หนัก ตัว ไม่ สู้ เปน อะไร นัก. แต่ ตัว เรา นี้ จะ ขอ ให้ ท่าน ผู้ คิด เช่น นี้, ให้ พิเคราะห์ ดู โทษ สุรา, ให้ ละเอียด เสีย ก่อน อย่า เพ่อ คิด ว่า มี โทษ แต่ น้อย เลย. เรา ได้ ยิน ขุน นาง ใน เมือง นี้ คน หนึ่ง เล่า ว่า, ใน บังกอก กรุง ศรีอะยุทธยา, มี เตา ที่ เขา ต้ม สุรา ๔ เตา. เขา กลั่น สุรา ทั้ง กลาง วัน กลาง คืน, เตา ละ ๑๘ เท ทั้ง ๔ เตา, เปน วัน ละ ๗๒ เท, ๆ ละ ๓๐ ทนาน สุรา ๗๒ เท เปน สอง พัน ร้อย หก สิบ ทนาน. อัน นี้ เขา ทำ วัน เดียว. คิด เปน ปี ละ ๗ แสน ๘ หมื่น ๘ พัน ๕ ร้อย ทนาน. การ ที่ ต้ม สุรา เช่น นี้, เขา ว่า ไม่ ได้ อยุด เลย สัก วัน หนึ่ง แล เขา ว่า นาย อากร สุรา ใน กรุง บังกอก นี้ ได้ ถวาย เงิน อากร สุรา ทั้ง ๔ เตา มี ปี จะ ๒ พัน ชั่ง เศศ.

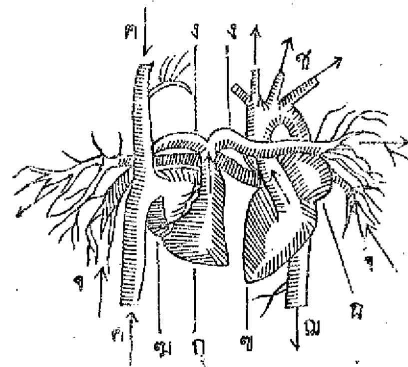
แล้ว ขุนนาง ผู้ นั้น เล่า กับ เรา ว่า, บันดา หัว เมือง ขึ้น ๑๖ หัว เมือง, คือ เมือง นคไชยษรี, เมือง สมุทสาคร, เมือง เพชะบูรีย์, เมือง สุพรรณบูรีย์, เมือง กรุง เก่า, เมือง สะระบูรีย์, เมือง ฉะเชิงเซา, เมือง ชะละบูรีย์, เมือง จันทบูรีย์, เมือง ชุมพร, เมือง ไชยา, ท่านคร, เมือง นคร, เมือง สงขลา, เมือง พังงา, เมือง ตะกั่ว ป่า, ใน หัว เมือง เหล่า นี้, มี เตา ต้ม สุรา เมือง ละ เตา เปน แน่, ทั้ง สิบ หก หัว เมือง ที่ มี เมือง ละ ๒ เตา ก็ จะ มี บ้าง, แต่ ยัง ไม่ รู้ แน่. ทั้ง สิบ หก เตา นั้น, เขา ต้ม วัน หนึ่ง, เตา ละ ๑๘ เท, เปน สุรา วัน ละ ๒๘๘ เท. คิด เปน ทนาน เปน ๘ พัน ๖ ร้อย ๔๐ ทนาน. ปี หนึ่ง, เปน สุรา ๓ ล้าน แสน หนึ่ง ๕ หมื่น ๓ พัน ๖ ร้อย ทนาน. ถ้า เอา สุรา ที่ เตา ต้ม ใน แขวง เมือง เหล่า นั้น, ประสม เข้า กับ สุรา, ที่ เขา ต้ม ใน กรุง เทพ นี้, เปน สุรา ๓ ล้าน ๙ แสน ๔ หมื่น ๒ พัน ทนาน. เปน สุรา แสน ๓ หมื่น ๔ พัน ร้อย เท. เช่น นี้ สุรา มี มาก หฤๅ ถ้า ผู้ใด จะ ขน เอา สุรา นั้น ไป ไว้ ที่ อื่น, ขน วัน ละ ๙๐ เท, ทุก วัน ๆ ไม่ อยุด, ต้อง ขน ร่ำ ไป ทุก วัน ๆ ไม่ เว้น, ขน ๔ ปี จึ่ง หมด. เรา คิด ดู เช่น นี้, ก็ เหน ว่า, การ ต้ม สุรา นั้น มาก นัก หนา. แต่ เรา เหน ว่า, ยัง คิด ไม่ หมด. เขา คง ต้ม สุรา มาก กว่า นี้ แน่. อนึ่ง เรา ได้ ยิน ว่า, คน ที่ ลอบ ลัก ต้ม สุรา กิน ที่ ละ เลก ละ น้อย นั้น, ก็ มี มาก. ใคร จะ นับ ได้. อนึ่ง ตะเภา จีน ก็ เอา สุรา เข้า มา แต่ เมือง จีน แล เมือง อื่น ๆ, เข้า มา ขาย ใน เมือง ไท นี้, ก็ มี มาก, จะ นับ ไม่ ได้ แต่ ละ ปี เหน จะ มี หลาย แสน ทนาน. เรา ไม่ รู้ แน่, จึ่ง ไม่ นับ เข้า, ยก ออก เสีย. จะ ว่า แต่ สุรา ที่ เขา ต้ม ใน แว่น แคว้น จังวัด ประเทษ ไท. สุรา นั้น เขา ต้ม เปน ปี ละ สาม ล้าน เก้า แสน ๔ หมื่น ๒ พัน ทนาน ทุก ปี ๆ สุรา นี้ เขา ไม่ ได้ เอา ไป ขาย ใน ประเทษ อื่น ศัก หนิด. ชาว เมือง ไท ก็ ดื่ม เสีย หมด. น้ำ พิศม์ นี้ มี มาก ถึง ปี ละ สาม ล้าน, ๙ แสน ๔ หมื่น ๒ พัน ทนาน, ที่ ชาว เมือง นี้ กิน สิ้น ทุก ปี ๆ เช่น นี้ ไม่ หนัก ตัว หฤๅ น้ำ พิศม์ นี้ กิน เข้า ไป ก็ ไม่ มี คุณ เลย. มัน กระทำ ให้ ความ สบาย ใน ตัว วิประริต ไป ทุก ที ๆ. ให้ เกิด โรค ใน กาย โดย มาก. ให้ ชีวิตร สั้น ด้วย ทุก ครั้ง. ให้ เปน แต่ ที่ บำรุง การ ชี้ ฉ้อ, การ ขะโมย, การ เล่น เบี้ย, เล่น โป เล่น หวย, แล การ ทเลาะ วิวาท ชก ตี ทิ่ม แทง, แล การ ประหาร ชีวิตร, การ ยก ไร้ เซน ใจ, แล

การย่อยยับฉิบหายเช่นนั้น. อันสุราที่ให้เกิดแต่การชั่วเช่นนี้, ถ้าผู้ทำนั้นได้ทำไว้, แลเทลงให้แก่ชาวเมืองนี้เปล่าๆ, ไม่เอาราคาแลค่าป่วยการค่าเหนื่อยเลย, ก็จะยังชั่วบ้าง, เพราะสุรามันเปนยาพิศม์, ไม่ควรจะซื้อขาย. บัดนี้เขาก็ขายสุรา, เกบเอาเงินที่ชาวเมืองต้องการจะเอาไว้เลี้ยงตัว, แลเลี้ยงบุตรภรรยานั้น, เอามาเปนค่าสุราเสีย. ที่เขาขายสุรานี้, เปนที่เกบเอาทรัพย์แต่ผู้ซื้อ, ให้ยากจนเขนใจไป. ถ้าชาวเมืองเสียค่าสุราแต่ฅนละสลึง, ก็เปนเงินปีละหมื่นสองพันสามร้อยสิบแปดชั่งสิบตำลึง, เพราะเขาซื้อสุรากินปีละ ๓ ล้าน ๙ แสน ๔ หมื่น ๒ พันฅน. เขาเสียค่าสุรามากเช่นนี้, เปนผลเปนประโยชน์อันใด. มีล้วนแต่ผลชั่วทั้งนั้น, คือว่าสุรานั้นชักนำตัวผู้กิน, แลครอบครัว, แลแผ่นดินที่ตัวผู้กินนั้นอยู่, ให้ลงสู่วินาศฉิบหาย. เงินหมื่นสองพันสามร้อยสิบแปดชั่งสิบตำลึงนี้, ถ้าเกบไว้ทุกปีๆ, แล้วก็ทิ้งไปในท้องมหาสมุท, บันดาชาวเมืองทั้งปวงก็จะได้ชวนกันติเตียนนัก, ว่าเอาเงินไปทิ้งเสียเปล่าๆ. บัดนี้เขาเกบเอาเงินปีละหมื่น๒พันสามร้อยสิบแปดชั่งสิบตำลึงนั้น, ไปเปนค่าน้ำพิศม์, ที่เขาได้ระคนปนกันกับน้ำกิน, เพื่อจะให้ภาผู้กินไปสู่ความยาก, แลให้เปนโรคภัยอันตรายต่างๆ, จนถึงสิ้นชีวิตร, นั้นร้ายกาจนัก. เอาเงินนั้นไปทิ้งในมหาสมุทเสียเปล่าๆดีกว่า.

CIRCULATION OF THE BLOOD. No 2.

บัดนี้จะว่าด้วยตำราโลหิตเดินในหัวใจต่อไป. ในจดหมายเหตุแผ่นที่ห้าได้สำแดงหัวใจมนุษบ้างเลกน้อย, บัดนี้จะสำแดงให้กว้างขวางต่อไปอีก. มีคำปุฉาว่า, ทำไฉนโลหิตในกายมนุษจึ่งเดินไปเดินมาเปนเหตุอย่างไร. วิสัชนาว่า, หัวใจมนุษที่ตั้งอยู่ในอกเปนเครื่องฉีดเครื่องสูบ, โลหิตจึ่งไหลจากหัวใจไปทั่วกาย, แล้วก็กลับเข้ามาสู่หัวใจอีก, ก็ฉีดออกไปอีก, ไม่หยุดตั้งนั้น. เหมือนกับเครื่องฉีดน้ำสูบน้ำเข้าไป, แล้วน้ำนั้นก็ฉีดออกไปแล้ว, ก็สูบเข้ามาแล้ว, ก็ฉีดออกไปไม่หยุด. ถ้าหัวใจมนุษนั้นไม่ได้สูบแลฉีดโลหิตให้ไหลไปไหลมาเสมอแล้ว, ชีวิตรมนุษนั้นก็จะดับไปในบัดเดียวนั้น. ด้วยเหตุว่าโลหิตนั้นเปนที่ชูชีวิตรทั่วทั้งกาย. ส่วนอาหารทั้งปวงที่มนุษกินนั้น, ก็กลับกลายเปนโลหิตก่อน, แล้วก็ไหลซึมซาบไปทั่วทั้งกาย, เปนเหตุที่จะชูชีวิตรไว้. ถ้าอาหารนั้นมิได้กลับเปนโลหิตแล้ว, ก็ไม่เลี้ยงชีวิตรได้.

ในหัวใจมนุษนั้น, มีเครื่องสูบแลฉีดอยู่สองสำรับยึด, อยู่ด้วยเอ็นชิดกัน. ในจดหมายเหตุที่ก่อนนั้น, เราได้สำแดงหัวใจสองอันที่ติดกันอยู่, ดูเหมือนเปนอันเดียวเปนปรกติในมนุษอย่างนั้น. บัดนี้เราจะเปลี่ยนแผ่นที่, กระทำให้หัวใจแยกออกไปเปนสองหัวใจน่อยหนึ่ง, แต่ภอจะให้เหนว่า, เปนเครื่องสูบเครื่องฉีดสองสำรับ,

อันลูกศรนี้ชี้ไปตรงไหน, ก็เปนที่ให้รู้ว่าโลหิตในคลองนั้น, ไหลไปตรงนั้น.

ให้เปนซ้ายขวา. ตัว, ก, นั้นชี้หัวใจข้างขวา. ตัว, ข, นั้นชี้หัวใจข้างซ้าย. ตัว, ค, ค, นั้นชี้โลหิตดำไหลสู่ชานหัวใจขวา. ตัว, ฆ, นั้นชี้ชานขวา. ตัว, ง, ง, นั้นชี้โลหิตฉีดออกจากหัวใจขวา, เข้าสู่ปอดในอกทั้งซ้ายขวาถูกลมหายใจ, แล้วก็เปนสีแดงไป. ตัว, จ, จ, นั้นชี้โลหิตไหลจากปอดทั้งสอง, ไหลเข้าไปสู่ชานหัวใจข้างซ้าย. ตัว, ฉ, นั้นชี้ชานข้างซ้าย. ตัว, ช, นั้นชี้คลองโลหิตแดงฉีดออกจากหัวใจซ้าย, ไหลแยกเปนทางขึ้นไปศีศะบ้าง, แขนบ้าง, แล้วก็เลี้ยวลงตามกระดูกหลัง, แล้วก็แยกลงขาซ้ายขวา. ตัว, ฌ, นั้นชี้คลองโลหิตแดงที่ลงมาตามกระดูกหลังนั้น. หัวใจทั้งสองไม่ได้ฉีดพร้อมกัน. ข้างขวาฉีดก่อน. เมื่อข้างขวาหยุด, ข้างซ้ายก็ฉีด, ๆเปลี่ยนกันเสมออยู่ไม่วิปริต.

หัวใจอาจฉีดได้, ก็เพราะเอ็นนั้นชักเข้าจึ่งฉีดได้. เอ็นมังสะหัวใจนั้นเกี่ยวประสานกันไปมา. เมื่อเส้นนั้นชักเข้า, ก็ให้ห้องโลหิตหุบเข้าชิดกันสนิทดี, โลหิตที่อยู่ในห้องนั้น, จึ่งฉีดออกไปแห้งหมด. เอ็นหัวใจที่ประสานที่ชักข้างขวานั้นทั้งเลกทั้งอ่อน. เอ็นหัวใจที่ประสานที่ชักข้างซ้ายนั้นทั้งใหญ่ทั้งแขงแรงนัก. เปนไปดังนี้ก็เพราะเหนว่าเอ็นหัวใจที่ชักข้างขวานั้นฉีดโลหิตไปถึงแต่เพียงปอด. เอ็นหัวใจที่ชักข้างซ้ายนั้น, ฉีดโลหิตไปไกลทั่วทั้งกาย. ที่ชานหัวใจทั้งขวาทั้งซ้ายนั้น, มีรูที่ให้โลหิตไหลเข้าไป

ในห้อง. รูนั้นวัดโดยกว้างประมาณนิ้วหนึ่ง. ที่ปากรูนั้นมีเนื้อพังผืดเปนกลีบอยู่สามกลีบติดอยู่. เมื่อโลหิตเตมห้องแล้วมันก็ปิดรูนั้นไว้, ไม่ให้โลหิตออกได้. เมื่อห้องนั้นหุบเข้าด้วยเส้นชักนั้นให้โลหิตนั้นไหลออกไปทางอื่น. เหมือนกับเครื่องสูบลมนั้น, เมื่อลมนั้นเข้า, ก็เข้าทางหนึ่ง, เมื่อออกก็ออกทางหนึ่ง. ด้วยทางที่ลมเข้านั้น, เมื่อหุบเข้าก็มีลูกลมปิดประตูนั้นไว้, ไม่ให้ลมนั้นออกได้ตามที่เข้า. บันดาโลหิตดำทั้งหมด, ก็ไหลเข้าไปในซานข้างขวา, แล้วซานนั้นก็หุบเข้า, ให้โลหิตนั้น, เข้าไปในห้องหัวใจข้างขวา. ประตูที่รูนั้นจึ่งปิด. ห้องหัวใจข้างขวานั้น, จึ่งรัดเข้าให้โลหิตฉีดออกตามคลองที่เข้าไปสู่ปอด. ครั้นโลหิตดำนั้นถูกลมหายใจที่ปอด, ก็กลับแดงขึ้น, แล้วก็ไหลกลับมาตามคลองที่ตัว, ๆ, ๆ, ชี้นั้น, เข้าไปสู่ซานข้างซ้าย. ซานข้างซ้ายนั้นก็หุบเข้ายังโลหิตให้ลงไปสู่ห้องหัวใจข้างซ้าย. แลรูซานที่เปนกลีบปิดอยู่สามกลีบนั้น, ก็ปิดมิด. ห้องโลหิตข้างซ้ายนั้น, จึ่งรัดเข้าให้โลหิตนั้นไหลออกตางคลองที่ตัว, ช, ชี้นั้น, ให้ไหลไปทั่วทั้งกาย, เปนที่ชูชีวิตรไว้, เหมือนบิดามารดาที่สงเคราะห์แก่ลูก, ตามที่ลูกต้องการนั้น. โลหิตนั้นก็เปนที่สงเคราะห์แก่กายทั้งปวง, คือให้เปนกะดูก, เปนหนัง, เปนเอน, เปนเนื้อ, เปนน้ำ, สารพัดเปนทั่วทั้งกาย.

On Lacerated and Contused Wounds.

ตำรารักษาแผลฟกช้ำที่แตกออก แผลอย่างนี้รักษายากกว่าแผลที่ต้องบาดด้วยอาวุธต่าง ๆ อันคมนั้น, ด้วยเหตุว่าแผลบาดด้วยอาวุธนั้น, จะรักษาไม่ให้เหน่า, ไม่ให้เปนหนอง, แลให้ติดกันเรวก็ได้. แต่แผลที่ฟกช้ำแตกออกนั้น, ก็ต้องเปื่อยเหน่าไปไม่ติดกันได้. ถ้าจะรักษาก็ต้องให้เนื้อที่เสียที่เหน่านั้นให้หลุดให้ขาดไป, แล้วจึ่งเรียกเนื้อแดงให้เตมขึ้นที่วักนั้น. แล้วจึ่งให้เนื้อแดงนั้นแขงหุบเข้าทุกที ๆ จนหาย. เมื่อแรกรักษานั้น, เนื้อหนังที่ช้ำนั้นยังติดอยู่, อย่าผูกอย่ารัดเลย, จะเกิดมีพิศม์มาก. ให้เอาเข้าต้มเปื่อย ๆ อุ่น ๆ พอกไป, เปลี่ยนเข้าพอกนั้นวันละสามหน. ถ้าแผลนั้นบวมนักปวดนัก, ก็ให้เอาปลิงมาปล่อยที่ใกล้ ๆ แผล, ให้ปล่อยที่ริมแผล ๖ ตัว ๑๐ ตัว ๒๐ ตัวตามแผลที่ฟกช้ำ, โตใหญ่นั้น. เมื่อปลิงนั้นกินเตมหลุ่นแล้ว, ก็เอาเข้าต้มพอกไว้ดังเก่า. แลให้กินดีเกลือไทก็ได้เทษก็ได้, แต่ภอให้ลงวันละ ๕ หน ๖ หน. ให้อดของแสลงมีเนื้อแลน้ำมันแลของเผ็ดร้อนเปนต้น. ถ้าเราเหนว่าแผลนั้นเปนหนองนัก, แลเหนว่าตัวคนเจบนั้นละห่อยอ่อนไปนัก, ก็ให้อยุดดีเกลือนั้นเสีย, ให้กินอยาคินิน, คืออยาขาวเทษ, ที่รักษาไข้ตัวสั่นนั้น, ให้กินวันละ ๔ เมด ๕ เมด. แลให้กินอาหารที่ชูชีวิตรเว้นไว้แต่ของแสลงให้มีกำลังมาก. เมื่อที่เหน่านั้นตกแล้ว, ก็ให้ฌะด้วยน้ำกรดคินประสิวก็ได้, ด้วยน้ำจุลศีก็ได้, สองสิ่งนี้ให้ละลายในน้ำให้อ่อนอย่าให้กล้านัก. แล้วก็ปิดขี้ผึ้งเรียกเนื้อ. ขี้ผึ้งนั้นทำด้วยขี้ผึ้งแขงหนักสองส่วน, ยางสนจีนหนักห้าส่วน, น้ำมันมะพร้าวแปดส่วน, หุงละลายเข้ากัน. เมื่อขี้ผึ้งเอยนแล้ว, ก็เอาขี้ผึ้งนั้นทากระดาษก็ได้ผ้าก็ได้ปิดแผลไว้. อุ่นฌะอุ่นล้างปิดขี้ผึ้งไว้ดังนี้, วันละสองหน. แล้วอย่าทำให้กะเทือนแผลนั้นเลย, จึ่งจะหายเรว.

Treatment of Intermittent Fevers.

ตำรารักษาไข้จับให้ตัวสั่น. เมื่อแรกจับ, เทพจรยังกำเริบอยู่, กำลังตัวยังไม่อ่อนลง; ถ้าเปนดังนี้, ก็อย่าเพ่อกินยาให้ตัดไข้ขาดที่เดียวก่อนเลย, ด้วยว่าขี้มักเปนอีก, ถึงยาจะมีฤทธิ์มากจะตัดขาดเรวได้, ในเจดวัน, เก้าวัน, สิบสี่วันยี่สิบเอดวัน, ไข้นั้นมักมาจับอีก. เปนไปดังนี้เพราะไม่ได้ถ่ายให้เทพจรอ่อนลงก่อนกินยาตัดให้ขาดนั้น. ผู้ใดเปนโรคไข้สั่น; ก็ให้ถ่ายด้วยดีเกลือไทก็ได้, ดีเกลือเทษก็ได้, เอายาที่ให้ราก ตามที่ชอบใจกินใส่ปนกับดีเกลือสักน่อยหนึ่ง, ภอให้รากออกสามหนสี่หน, ถ่ายให้ลงห้าหนหกหน, ให้อดของแสลง, มีเนื้อสัตว, น้ำมัน, เข้าเหนียว, กะปิ, สุราเปนต้น. ให้รักษาดังนี้สักสองวันสามวันก่อน. ภายหลังจึ่งให้กินยาเทษชื่อคินิน, ที่ไทเรียกว่ายาขาว, เอาคินินนั้นหนักหุนหนึ่ง, แบ่งเปนหกส่วน. เมื่อไข้สร่างออกแล้ว, ให้กินส่วนหนึ่ง, แลในสองชั่วโมงกินทีหนึ่ง ๆ, กินทุกที, จนถึงเวลานอนหลับกลางคืน. แลเมื่อตื่นขึ้นแต่เช้า, กินเหมือนดังว่ามาแล้ว, จนถึงเพลาที่เคยจับ. ถ้าไข้มาจับอีก, ก็ให้อยุดยาคินินนั้นกว่าไข้จะสร่างออกอีก, แล้วก็รับคินินกินอีกเหมือนหนหลัง. รักษาดังนี้ไข้คงหายขาดทีเดียวไม่ใคร่จะกลับมาจับอีก. คินินนั้น, บัดนี้มีขายที่ตึกหันแตรสักห้าสิบขวด. เขาว่าถ้าผู้ใดซื้อทั้งหมดจะขายเปนขวดละ ๑๐ เหรียน. ถ้าซื้อแต่ขวดเดียวจะขายเปน ๑๕ เหรียน. คินินในขวดเดียวน้ำหนัก ๒ บาท, แบ่งเปน ๔๘๐ มื้อ. ภอรักษาคนไข้สั่นให้หายขาดประมาณได้ ๔๐ คน. ดังนี้มิถูกนักแล้วหฤๅ.

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

BANGKOK RECORDER.

VOL. I. เล่ม ๑. บังกอกเดือนอ้ายปีมโรงจุลศักราช ๑๒๐๖. JANUARY, 1845. คริศศักราช ๑๘๔๕. ใบ ๗. No. 7.

CHEMISTRY, No 2. OXYGEN.

ในเดือนก่อนนั้นเราได้ว่าดวัยอกซุเชนเปนตำราเคมิซะตริ, ได้ว่าๆลมอากาษนั้นมิได้เปนสิ่งเดียวเปนสองสิ่ง, คืออกซุเชนสิ่งหนึ่ง, นิตโรเชนสิ่งหนึ่ง. ว่าเปนอกซุเชนนั้น ๒๐ ส่วน, ว่าเปนนิตโรเชน ๘๐ ส่วน. เราได้บอกว่าทำอย่างไรจึ่งจะให้อกซุเชนแยกจากสิ่งอื่น, ให้ออกเหนปรากฎได้. เดี๋ยวนี้จะว่าต่อไปว่าดวัยอกซุเชนนั้น. ประการหนึ่งอกซุเชนนั้นเปนที่จะยังไฟให้ติด. ถ้าแม้นเครื่องไฟถ้าปราศจากอกซุเชนแล้วไฟก็ไม่ลุกเลย, ถ้าอยากจะรู้ในข้อนี้ว่าจะจริงฤๅไม่จริง, ก็จงกระทำลมอากาษให้อกซุเชนกับนิตโรเชนให้แยกออกต่างกันใส่ไว้คนละขวด. แล้วจึ่งเอาไฟจุดเทียนใส่ลงในขวดนิตโรเชน, เทียนที่ติดไฟนั้นก็จะดับในพริบตาเดียว. แล้วเอาเทียนที่ไม่มีเปลวแต่มีไฟยังติดอยู่ที่ไส้เทียนนั้นใส่ลงในขวดอกซุเชน, เทียนนั้นก็จะลุกเปนเปลวโตใหญ่ขึ้นเอง. ใช่แต่เท่านั้น, ถ้าจะเอาลวดเหลกแลเทียนเลกๆติดไฟติดไว้ที่ปลายลวดเหลก, แลเอาลวดนั้นใส่ลงในขวดอกซุเชน, ไฟไหม้เทียนนั้นหมดแล้ว, ไฟก็จะไหม้ติดลวดเหลกนั้นดวัย. อนึ่งคนทั้งปวงก็รู้ว่าถ้าจะพัดไฟๆก็จะลุกขึ้นเรว, แต่เหตุที่ไฟลุกขึ้นนั้นเขาก็มิได้รู้. เหตุนั้นคืออย่างไร. คืออย่างนี้, คือว่าเมื่อพัดไฟนั้นลมมันเข้าเรวกว่าก่อน, แลอกซุเชนที่อยู่ในลมนั้นได้เข้าถูกเครื่องไฟนั้นมากขึ้น, จึ่งกระทำให้ไฟนั้นลุกได้. ถ้าจะเอาลมที่ไม่มีอกซุเชนพัดเข้าที่ไฟนั้น, ไฟก็ไม่ลุกเลย, ถึงจะพัดไปยังค่ำไฟก็มิได้ลุก. อนึ่งถ้าจะเอาเทียนติดไฟแล้วขังไว้ในหีบที่ลมเข้ามิได้, แล้วเทียนมันก็จะไหม้เสียกว่าอกซุเชนนั้นจะหมด, อกซุเชนหมดเมื่อไรเทียนก็จะดับเมื่อนั้น. ประการหนึ่งอกซุเชนนั้นเปนที่จะเลี้ยงชีวิตรสัตว. สัตวทั้งปวงนั้น, ถ้าไม่มีอกซุเชนอยู่ในลมหายใจเข้าออกแล้วมันก็จะตายเรว. ถ้าจะเอาสัตวเลกๆมีหนูแลนกเปนต้นใส่ลงในขวดแลปิดปากขวดให้มิด, มันจะหายใจอยู่ได้กว่าอกซุเชนนั้นจะหมด. อกซุเชนหมดเมื่อใดมันก็จะตายเมื่อนั้น. แต่หากว่าถ้าจะใส่สัตวนั้นไว้ในขวดที่มีอกซุเชนสิ่งเดียวสัตวนั้นก็จะมีชีวิตรนานอยู่ศักสามเท่า. มีคำปุจฉาว่าเปนเหตุอย่างไรที่อกซุเชนนั้นจะเลี้ยงชีวิตรสัตวไว้ได้. วิสัชนาว่าอกซุเชนนั้นเปนที่ชำระโลหิตให้สอาดดี. แรกเดิมโลหิตที่ฉีดออกจากหวัวใจนั้นมันก็เปนศีแดงสอาดบริสุทธ์, แต่เมื่อมันจะกลับเข้ามาหาหวัวใจอีกนั้นมันก็ดำไป, ไม่บริสุทธ์เหมือนแต่ก่อน. โลหิตดำนั้นมันเข้าไปในปอดพบกับลมอากาษที่หายใจเข้านั้น, แล้วอกซุเชนที่อยู่ในลมนั้นก็จะเข้าติดกับเลือดดำนั้น, ให้กลับเปนศีแดง. แลเมื่อหายใจออกนั้นนิตโรเชนได้หอบเอาของที่ไม่สอาดออกทิ้งไว้ข้างนอกนั้น. เรารู้ดังนี้เปนแน่ดวัยเหตุอันใด. ก็รู้ว่าดวัยมีคนหลายคนได้เอาเลือดดำใส่ลงในขวดที่มีอกซุเชนสิ่งเดียวนั้น, แล้วสั่นให้อกซุเชนกับเลือดนั้นปนกันเข้า, ศักครู่หนึ่งเลือดดำนั้นก็จะกลับเปนศีแดงงามบริสุทธ์, จึ่งรู้ว่าอกซุเชนนั้นเปนที่จะล้างโลหิตให้เปนดี.

THE CHRISTIAN SCRIPTURES.

จะว่าดวัยหนังสือที่พวกศิษพระเยซูนับถือว่าเปนหนังสือมาแต่พระเจ้า, ศิริหมดดวัยกันเปนหนังสือถึง ๖๖ เล่มดวัยกัน. แต่ว่าหนังสือ ๖๖ เล่มนั้นว่ามาตั้งแต่หนังสือที่เขียนก่อนพระเยซูบังเกิดบ้าง, เขียนเมื่อพระเยซูมาเกิดแล้วบ้าง, จึ่งเปนหนังสือ ๖๖ เล่มดวัยกัน. หนังสือเมื่อเขียนก่อนพระเยซูเกิดนั้นนับได้ ๓๙ เล่ม, หนังสือเขียนเมื่อพระเยซูเกิดแล้วนั้นนับหนังสือได้ถึง ๒๗ เล่ม, ประสมหนังสือเข้าดวัยกันทั้งเขียนก่อนเขียนหลังนั้น, จึ่งเปนหนังสือ ๖๖ เล่มดวัยกัน. แต่ว่าหนังสือ ๓๙ เล่มที่เขียนก่อนพระเยซูมาเกิดนั้น, เขาเขียนเปนภาษาเฮบราย. หนังสือที่เขาเขียนเมื่อพระเยซูมาเกิดแล้วเขาเขียนเปนภาษาเฮเลน. เดี๋ยวนี้เราจะพรรณาว่าดวัยคนที่เขียนหนังสือ ๓๙ เล่มที่เขียนก่อนพระเยซูมา-

เกิด, เขียน เปน ภาษา เฮปรายนั้น. คือโมเซคน๑, โมเซนั้น ได้เขียน หนังสือ๕ เล่มในเบื้องต้น. คือยโฮซูอาคน๑, ยโฮซูอา นั้นเขียนต่อ โมเซ ลง มาเขียน หนังสือได้เล่ม หนึ่ง. คือซมูเอลคน๑, ซมูเอล นั้นต่อยโฮซูอา ลงมาเขียน หนังสือได้๔ เล่ม. คือเอศราคน๑, เอศรา นั้นเขียน ต่อ ซมูเอล ลง มา เขียน หนังสือได้๕ เล่ม. ต่อเอศรา ลงมา นั้นมี คน เปนอัน มากประมาณ ศัก๒๐ คน, คนเหล่า นั้นเขา ได้เขียน หนังสือ มาก บ้าง น้อย บ้าง, เขียน หนัง ต่อ ๆ กัน ลง มา จน หนังสือ ครบ ถึง ๓๙ เล่ม. ตั้ง แต่ เขียน หนังสือ๓๙ เล่มนั้น แล้ว ล่วง ไปได้ ถึง ๓๙๗ ปี พระเยซู จึง มา บังเกิดในโลกย์นี้, แล เมื่อ ก่อน พระเยซู บังเกิดใน โลกย์นี้ นับ ถอย หลัง เข้าไปได้ ๒๘๒ ปีนั้น, มี พระมหา กระษัตร องค์ หนึ่ง ผ่าน สมบัติ ใน เมือง อายฆุปโต, มี พระราชอังการ รับสั่งให้แปล หนังสือ๓๙ เล่มที่ เขียน ก่อน พระเยซู บังเกิด ที่ เปนภา ษา เฮบรายนั้น, ให้แปล เปน ภาษา เฮเลน. นี่ แล พวก ลูก ศิษ พระ เยซู จึ่ง นับถือ หนังสือ ๖๖ เล่มนั้นว่า ถูกต้อง หมดมิได้ มี ผิดเลย. คือ เหน ว่าหนังสือที่ เปน เรื่อง พงษาวะดาน บ้าง, ที่ เปน หนังสือ คำ สวด บ้าง, ที่ เปน หนังสือคำทำนายบ้าง, หนังสือคำ เหล่านี้ถูก ต้อง หมดมิได้ มีผิดเลย. พวกศิษ พระเยซู ได้ ถือ อย่าง นี้, คือ ถือว่า พระวิญาณพระเจ้าเข้าดลใจให้คนทั้งปวงที่เขียน หนังสือ ๖๖ เล่ม นั้น, ให้เขา เขียน ถูก ตามที่ จริง, มิได้ มีผิดเลย.

A FABLE. THE DOG AND PIECE OF FLESH.

คำเปรียบข้อหนึ่ง.

ณะ กาล ครั้ง หนึ่ง สุนักข์ตัวหนึ่ง คาบท่อน เนื้อจะ ข้าม แม่น้ำไป, ก็ แล เหน เงา ของ ตัว สำคัญว่า สุนักข์ ตัว อื่น คาบ เนื้อไป เหมือน กัน. ตัว เดิม นั้น เหน แล้ว หยาก ได้, อด ไม่ ทน, จึ่ง อ้า ปาก จะ ชิง เอา เนื้อ จาก ปาก สุนักข์ อื่น. ครั้น อ้า ปาก แล้ว, เนื้อที่ คาบ ไป นั้น ตก จมเสีย ก็ สูญ หาย ฉิบ.

A FABLE. THE FOX AND THE GRAPES.

คำ เปรียบ ข้อ สอง.

สุนักข์ จิ้งจอก ถือใจกินลูกองุ่น รักษ นัก. กาลวัน หนึ่งสุนักข์ จิ้งจอก ตัว หนึ่ง เข้าไปใน สวน เหน พวง ลูก องุ่น เปนอัน มาก สุก งอม ดี, แต่ ว่า แขวน ไว้ สูง ๆ, ดู เปนหน้ากิน น้ำลาย ไหล. อ้ายจิ้งจอก โดด ขึ้น จะ ชิง เอา, โดด ขึ้น สุด กำลัง เปน หลายที หลายครั้ง, จน ตัวเหนื่อย นัก, จะ ชิง เอาไม่ได้. เหน เปน แน่ว่าไม่ได้แล้ว, ก็ขัดใจว่า, ใคร จะ เอาให้เอา ไปเถิด, เหน จะ เปรี้ยว นัก, ข้าไม่ เอาและ.

TREATY BETWEEN CHINA AND THE UNITED STATES.

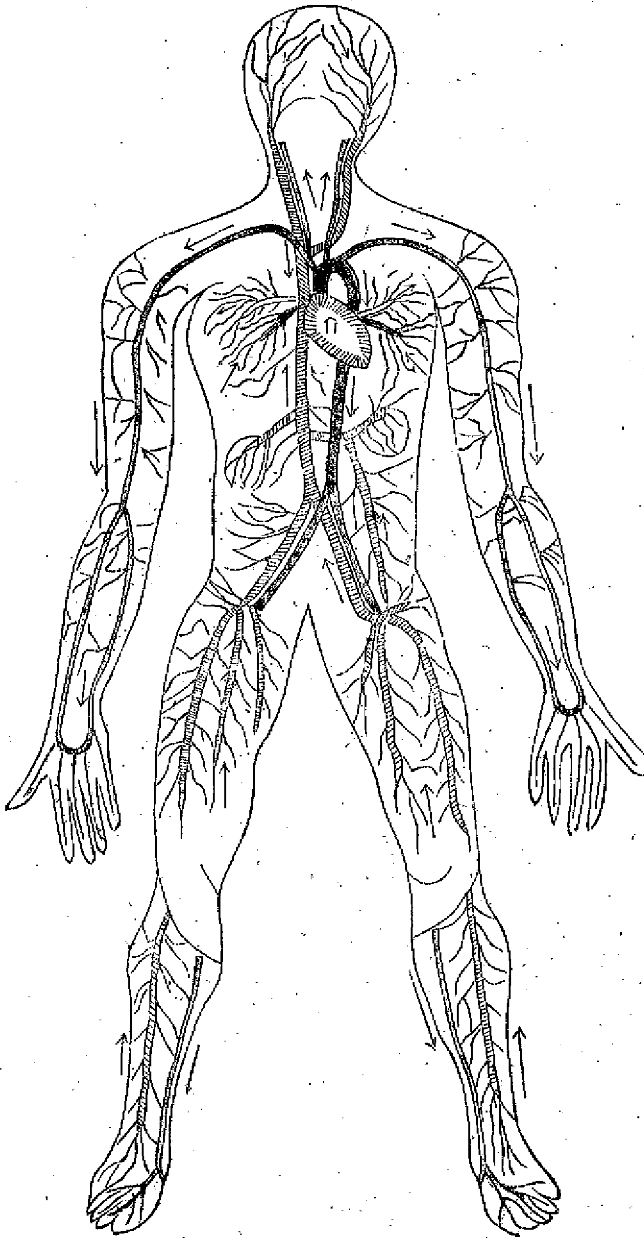
ข่าวเมืองจีนว่าเดี๋ยวนี้ เจ้า เมือง จีน กับ เจ้า เมือง อเมริกา ทำ หนัง สือ ไม้ตรี สัญา กันใหม่ เปนใจ ความว่า, เจ้า เมือง จีน นั้น ยอม ให้ พวก อเมริกา เข้า มา ค้า ขาย ในห้า หัว เมือง นั้น, คือ เมือง กว้าง ตุ้ง๑, เมือง อะมุย๑, เมือง ฟูเชา๑, เมือง นิงโป๑, เมือง ซังไหย๑. ประการ หนึ่ง ทูต อเมริกา ชื่อ กูชิง เมื่อ จะ กลับ ไป เมือง อเมริกา ก็ ไม่ ไป ทาง เก่า, จะ แล่น ไป ข้าง ทิศ ตวัน ออก ข้าม มหาสมุท ปะซีฟิก, จะ ไป เยี่ยม เยียน เจ้า เมือง เมกซิโก, แล้ว จะ ไป ทาง บก บ้าง ทาง น้ำ บ้าง ไป จน ถึง เมือง อเมริกา.

NOTICE.

ข้า ผู้ แต่ง หนังสือ ข่าว นี้ ปรารถนา จะ เตือน สติ ของ ท่าน ผู้ อ่าน, ว่า ในเดิม นั้น ข้าพเจ้า ได้ว่า ด้วย ราคา ใน หนังสือ ข่าวนี้ว่าผู้ ที่ซื้อ จะให้ เงิน แผ่นที่ หนึ่ง ก็ได้, แผ่น ที่ หก ก็ได้, ตาม แต่ ใจ ท่าน ผู้ ซื้อ. เดี๋ยว นี้ถึง ใบ ที่ เจด แล้ว. เชิญ ท่าน คิด ถึง สัญา ราคา ที่ ว่า ไว้ใน หนังสือ นั้น เถิด.

CIRCULATION OF THE BLOOD. No. 3.

รูป ภาพ นี้ ก็ เขียน ไว้ให้เหน ปรากฎ, ด้วยว่าจะ สำแดง ซึ่ง โลหิต แดงไหล, ออก จาก หวัวใจ ไปทั่ว ทั้ง กาย, แล สำแดง ซึ่ง โลหิต ดำ อันไหล กลับ เข้า มา สู่ หวัวใจ ดั่ง เก่า. ตัว, ก, นั้น คือ หวัวใจ ตั้ง อยู่ ใน ทรวง อก มนุษ เปน ธรรมดา. หวัวใจ นั้น ตั้ง อยู่ ข้าง ซ้าย. ปลาย หวัวใจ นั้น อยู่ ตรง ซี่ โครง ที่ ห้า, นับ แต่ ซี่ โครง ข้าง บน ลง มา. เมื่อ หวัวใจ นั้น ดูด โลหิต เข้า ออก, ปลาย หวัวใจ นั้น, ก็ งอน ขึ้น ไป เซด สี กับ ซี่ โครง ไป มา. ถ้า แล คน จะ เอา มือ ต้อง เข้า ที่ ซี่ โครง ที่ ห้า, แล สังเกต ดู ก็ รู้ ว่า เต้น ไป มา เหมือน กับ เทพจร, เต้น พร้อม กับ เทพจร. หวัวใจ นั้น มี พังผืด หนา หุ้ม อยู่, แต่ ว่า หุ้ม อยู่ ไม่ ตึง นัก. หวัวใจ พังผืด นั้น เหมือน กับ ถุง ใส่ หวัวใจ ไว้. ถ้า ผู้ใด จะ ใคร่ รู้ แน่, ก็ ให้ พิจาร ณาดู ซึ่ง หวัวใจ สัตว ต่าง ๆ, มี หวัวใจ วัว แล หมู เปน ต้น. หวัวใจ สัตว เหล่า นั้น, ก็มี เครื่อง สูบ เข้า สูบ ออก สอง สำรับ. แล โลหิต เดิน ไป มา, แล มี พังผืด หุ้ม ห่อ อยู่ เหมือน มนุษ เหมือน กัน. ใน พังผืด มี น้ำ อย่าง หนึ่ง, ติด อยู่ กับ พังผืด สำหรับ ที่ จะ ให้ หวัวใจ นั้น, เดิน ไป มา ให้ คล่อง, ไม่ ให้ ติด ตับ กับ พังผืด นั้น.

เส้นสองเส้นที่ไม่ขีดเปนพื้นปลานั้น, เปนคลองโลหิตแดงเดินออกจากหัวใจไปทั่วทั้งกาย. แลมีคลองเลกๆแตกออกไปทุกแห่ง. ที่มีเส้นขีดเปนพื้นปลาไปนั้นคือคลองโลหิตดำกลับมาแต่ทั่วกายคืนเข้าไปสู่หัวใจ. เส้นโลหิตแดงที่ออกจากหัวใจนั้น, ก็แตกเปนคลองไปตามลำแขนข้างขวาแลคอขวาคลองหนึ่ง. แลแตกออกไปตามลำคอข้างซ้ายคลองหนึ่ง. แลแตกออกไปตามลำแขนซ้ายคลองหนึ่ง, แล้วคลองโลหิตแดงนั้น, ก็เลี้ยวลงมาตามกระดูกสันหลังคลองหนึ่ง. ลงมาเกือบจะถึงก้นกบแล้ว, ก็แยกแตกไปเปนสองคลอง, ๆหนึ่งลงไปตามขาข้างซ้าย, คลองหนึ่ง, แยกลงไปตามขาขวาคลองหนึ่ง. แต่ว่าคลองโลหิตที่เดินไปตามขานั้นเดินภูกเดินไปตามท้องขา. แลรูปนี้เราจึ่งเขียนคลองโลหิตนั้นไม่ได้, ด้วยกระดูกขานั้นมันบังคลองโลหิตอยู่. คลองโลหิตนั้นเมื่อลงไปถึงต้นขาแล้ว, ก็แตกเปนสองเส้นอยู่, ข้างหน้าขาเส้นหนึ่ง. หลังขาเส้นหนึ่ง, เหมือนกันทั้งขาซ้ายขวา. คลองที่หลังขานั้น, ครั้นถึงข้อหัวเข่าข้างหลัง, ก็แตกออกไปเปนสองคลอง, ๆหนึ่งลงไปตามหลังแข้ง, คลองหนึ่งออกมาตามหน้าแข้งเช่นสำแดงตามรูปภาพที่เขียนไว้นั้น. คลองโลหิตแดงที่ขึ้นไปตามคอนั้น. ที่รูปภาพนั้น, สำแดงไม่ตลอดได้, เพราะกระดูกคางบังอยู่. ครั้นถึงต้นคาง, ก็แตกออกเปนสองคลอง. ๆหนึ่งเดินในกระดูก, เดินขึ้นไปถึงมมองศีศะ. คลองหนึ่งเดินขึ้นไปตามหนวกหูเดินไปข้างนอกมมอง, สำหรับเลี้ยงเนื้อหนังกระดูกข้างนอกศีศะ. คลองโลหิตแดงที่ลงไปตามต้นแขนนั้น, ครั้นถึงข้อสอกแล้วก็แยกออกไปเปนสองคลอง. ๆหนึ่งไปตามหัวแม่มือ, คลองหนึ่งไปตามนิ้วก้อย. ที่ไปข้างหัวแม่มือนั้น, เปนที่จับเทพจรปรากฏอยู่ตื้น. ที่ไปข้างนิ้วก้อยนั้น, ก็ภูก, จับเทพจรไม่ได้. คลองโลหิตสองคลองนั้นครั้นถึงฝ่ามือแล้วก็รวมกันเข้าเปนคลองเดียวกัน, แล้วก็แตกออกไปเปนคลองเลกน้อยไปตามนิ้วมือต่างๆนั้น.

ที่นี้จะว่าด้วยคลองโลหิตดำที่สำแดงในรูปภาพนั้นภอให้เหนเลกน้อย, ด้วยจะให้รู้วิที่เลือดนั้น. ต้นเส้นโลหิตดำนั้น, บังเกิดที่ปลายเส้นโลหิตแดง. เมื่อโลหิตแดงเลี้ยงเนื้อหนังแลกระดูกเปนต้น, โลหิตแดงนั้นแบ่งเปนส่วนไปตามที่แบ่งแล้ว, ครั้นเหลืออยู่นั้น, ก็กลับเปนโลหิตดำ, คืนไปสู่หัวใจดังเก่า, ไปตามทางอื่น, ไม่ได้ไปตามที่แรกมานั้น. ทางที่กลับไปนั้นคือครองโลหิตดำนั้น. ครองโลหิตดำทั้งกายนั้นก็เดินมารวมกันเข้าที่หัวใจห้องข้างขวา, แล้วก็ฉีดไหลออกจากห้องนั้น, แล้วก็เข้าไปในปอดทั้งซ้ายขวา, ถูกลมหายใจเข้า, รับเอาอกซุเช็นที่อยู่ในลมนั้น, โลหิตจึ่งแดงไป, เพราะอกซุเช็นเข้าด้วยกัน. ครั้นแดงไป

แล้ว, ก็กลับไปสู่ หัวใจ ห้อง ข้างขวา. ห้อง นั้นจึ่งบีบ เข้าให้ไหล ออก ตาม คลองโลหิต แดง เช่นว่า มา แล้ว.

ถ้าผู้ใด สงไสยว่า, โลหิต ดำจะ ไหล ขึ้นไป จาก ตีน แล มือ เปน แน่ หฤๅไม่, ก็ให้เอาผ้า มา ฉีกเปน เชือกผูกรัดที่ ต้น แขน, ให้ ตึง, จึ่งจะ เหนเส้น โลหิตดำที่ อยู่ล่าง นั้นเปล่ง โตขึ้น, เพราะ เชือกนั้น กันมิ ให้โลหิต ดำ ไหล ขึ้น ได้. ถ้าแล แก้เชือก เสีย, เส้น โลหิต ดำ นั้น ก็จะ ราบ เหมือน ดั่ง เก่า. ถ้าแล ผูกตึงนัก, ก็จะ กั้น โลหิต แดง เสีย ด้วย, เทพจร ที่ มือ ก็ จะ อยุด ไม่ ปรากฎ, เพราะ โลหิต เดิน ลง มา ตาม คลอง นั้น ก็ไม่ ได้. คลองโลหิต แดง นั้น, อยู่ ฦก กว่า โลหิต ดำ, ถ้าผูก รัด นักจึ่ง จะ กันลง ไปถึง ไม่ เดิน. ถ้าแล ผูก ไม่ สู้ตึง นักก็จะ กัน แต่ คลอง โลหิต ดำ เท่า นั้น.

ลูก ทนู นั้น, คือ บอก คลอง โลหิต เดิน. ถ้า ลูก ทนู นั้น ไป ทาง ไหน, โลหิต ก็เดินใน คลอง ไป ทาง นั้น.

ON INTERMITTENT FEVER.

ตำรา รักษา ไข้จับให้ตัวสั่น ต่อไป. ลักษณ ไข้จับมี ประเภท สี่ ประการ, คือให้หนาว ประการ หนึ่ง, ให้ร้อน ประการ หนึ่งให้เหื่อ ออก ประการ หนึ่ง, ให้ตัวสำเรา อยู่ ประการ หนึ่ง.

ที่ นี้ จะว่าลักษณ ไข้จับให้หนาว ก่อน. ที่ให้หนาว นั้น เพราะ โล หิต เดินไม่ปรกติ. ที่ให้ตัว ร้อน นั้น อาไศรย อกซุเช็นที่ เปน เชื้อโล หิต. ถ้า โลหิต มิได้ จะ เดิน ทราบ ทร่าน ตาม ผิว หนัง, เข้าไป ภายใน กาย หนัก, เดินไม่เสมอทั่ว กาย, ผิว หนังนั้น ก็ ซีด ไป, จึ่ง ให้บัง เกิด หนาว, จึ่ง ชัก หน้าผาก แห้ง ตึง, เส้น เทพจร ก็ เลกลง แขง เหมือน ลวด, เดิน เรว. เมื่อ แรก จับ นั้น ท้าว เอย็น, มือ เอย็น ก่อน, เพราะ โล หิต ที่ ปลาย ท้าว นั้น, น้อย กว่า ที่ อื่น, จึ่ง ให้หนาว เอย็น แล่น เสียว ตะ ลอด เข้าไปใน กาย จน ถึง กระดูก. ให้ตัว สั่น สท้าน นัก, ให้หายใจ หอบ เรว, ถอนใจ ใหญ่. บาง ที่ ให้ใจ ระส่ำ ระสาย เกือ คลั่ง กระวล กระวาย. บาง ที่ ให้หาว นอน เชื่อม ซึม ไป. บาง ที่ ให้หนาว ให้ ตัว สั่น แต่ น้อย ๆ, แล้วรู้สึก ว่า หนาว เอย็น เสียว แล่น เข้าไป ตาม แข้ง ตามแขน ตาม สันหลัง, เข้าไปใน ตัว แต่ น่อย หนึ่ง. บาง ที่ให้อาเจียน เหียน ราก, เพราะ โทษ โลหิต ตั้ง อยู่ใน กระเภาะ อาหาร ใหม่, ให้ปาก แห้ง, น้ำลาย เหนียว. เปน ดั่ง กล่าว มา นี้ ประมาณ ๓ ชั่วโมง, ๔ ชั่ว โมง บ้าง, แล้วให้ร้อน.

จึ่ง มี คำ ปุจฉา ว่า ลักษณ ไข้จับ ดั่ง กล่าว มา นี้, จะ รักษา ประการ ใด. วิสัชนา ว่า, อาการ ไข้ ดั่ง กล่าว มา นี้ ควร จะ รักษา บ้าง เลก น้อย. ถ้าเรา รักษา เกินไป ก็จะกระทำ อาการ ที่ ร้อนให้ร้อน กล้านัก ไป, เปรียบ เหมือน ระดู หนาว, คน ติด ไฟใน เรือน, ใส่ เชื้อฟืน ที่ ติด ง่าย มากเกิน ประมาณ ไป, ไฟ นั้น ก็ จะ ลุก ไหม่ เรือน เสีย ประโยชน์. เมื่อ คน หนาว นัก ตัว สั่น, ก็ ควร จะ ให้ผ้า ห่ม พอ ประมาณ, แล้ว จึ่ง ให้ กิน น้ำ ร้อน บ่อย ๆ, แล้วให้เอา ผ้า ศักลาด ถู เข้า ที่ ตัว ให้นัก ๆ, เปน ที่ เรียก โล หิต ให้แล่น ทราบ ตาม ผิว หนัง. ควร จะ รักษา แต่ เท่า นี้ โดย มาก. แต่ ทว่า บาง ที ควร จะ รักษา มาก ก็ มี. คน ที่ เปน ดี่ โรค, มี กำลัง น้อยอยู่ แต่ก่อนแล้ว, ควรจะ รักษา ให้มาก. ถ้า รักษาแต่น้อย กลัวจะเปน อัน ตราย, จะ ให้หนาว ยืด ยาว เกินทำมดา ไป, ถ้า คน เปน โรค ดั่ง กล่าว มา นี้, ข้าพเจ้า เคย รักษา, ให้ กิน ยาให้คนไข้อาเจียน ราก ออกมา. ยา ที่ เคย ให้กิน นั้น, มี สอง อย่าง, ชื่อ อิภิแคกยูอะนา เปน ราก ไม้อย่าง หนึ่ง, ชื่อ ยุเกโซเรียม เปน ต้น หญ้า อย่าง หนึ่ง. ยา ทั้ง สอง อย่าง นี้ กินให้แต่ ราก ออก ง่ายสิ่ง เดียว, ให้เหื่อ ออก, ไม่ ลง เลย. ครั้น ราก ออก แล้ว, ก็ เปน เหตุ ที่ จะ ตัด อาการ หนาว นั้น, ให้น้อย สั้น ลง. แล เปน เหตุ ที่ จะ ห้าม อาการ มิให้ บังเกิด ร้อน กล้า ขึ้น.

อนึ่ง หมอ บาง จำพวก เมือง นอก เมื่อ จะ รักษา อาการ หนาว ใน คน ดี่ โรค นั้น, ให้เอาฝิ่น ดิบ หุน ๑ แบ่ง ออก เปน ๖ มื้อ. เมื่อ คนไข้ใกล้ ถึง เวลา จับ, ก็ให้ กิน ฝิ่น นั้น สัก มื้อ หนึ่ง ก่อน. เขา เล่า สรรเสิญ ว่า, มี คุณ มาก, แต่ ทว่า คน ไข้ ที่มี กำลัง มาก, ไม่เปน ดี่ โรค, เมื่อ กิน ฝิ่น เข้าไป, ก็ มักเกิด โทษ แก่ตัว มาก ขึ้น, จึ่งสั่ง ให้แพทหมอ ระวัง จงนัก.

อนึ่ง หมอ บาง จำพวก เมือง นอก, รักษา คนไข้ ที่ มี กำลัง น้อย เปน คน ดี่ โรค อยู่ ก่อน แล้ว, ก็ ให้เอา ผ้าแลเชือก ที่ เหนียว ผูก คาด เข้า ที่ ต้น ขา ให้แน่น, แล้ว เอา ไม้ สอด เข้า บิด หัน ไป, ให้แน่น กระทำ ดั่ง นี้, เพื่อ จะ มิให้โลหิตใน กาย ตัว นั้น แล่น ตกลง มา เบื้องต่ำได้, เพราะ จะ ให้กาย นั้น อุ่น ร้อน ด้วย โลหิต เรว ขึ้น.

บาง ที่หมอ เมื่อ จะ รักษาไข้กำลัง หนาว, ถ้า ผู้ไข้ นั้น เปน คน มีกำ ลังมาก, มิได้เปน คนดี่ โรค อยู่ ก่อน, ให้เอาเชือก คาด เข้า ที่แขนภอ ให้โลหิต ดำ ตั้ง อยู่ แล้ว, เอามีด ที่ แหลม แทง เข้าให้โลหิต ไหล ออก, จน เทพจร เปลง บริบูรณ์ ขึ้น แล้ว, จึ่ง แก้ เชือก ที่ คาด นั้น ออก เสีย, โลหิต ก็จะอยุด เอง. เขา ทำ ดั่ง นี้ เปน ที่ จะ ให้อาการ ที่ หนาว แล ร้อน นั้น น้อย ลง. รักษา เช่น นี้ แต่ คน ไข้ ที่ มี กำลัง นั้นมาก, แล มี โล หิต มาก.

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

BANGKOK RECORDER.

VOL. I. เล่ม ๑. บังกอกเดือนยี่ปีมะโรงจุลศักราช ๑๒๐๖. FEBRUARY, 1845. ครีศศักราช ๑๘๔๕. ใบ ๘ No. 8.

CHEMISTRY. No 3.

เดือนก่อนนี้เราได้ว่าด้วยอกซุเซน ว่าอกซุเซนนั้นเปนจะยังไฟให้ติด, คือถ้าไม่มีอกซุเซนในลมนั้นไฟก็ไม่ติดเลย. อิกประการหนึ่ง, อกซุเซนนั้นเปนที่จะเลี้ยงชีวิตรสัตว, คือถ้าไม่มีอกซุเซนอยู่ในลมหายใจเข้าออกแล้ว สัตวทั้งปวงก็จะตายเรว. ที่นี้จะว่าด้วยนิตโรเซน. นิตโรเซนนั้นเปนลมอย่างหนึ่ง, แต่ไม่ได้อยู่เปนสิ่งเดียว. ถ้าจะเอาลมอากาษแบ่งเปน ๕ ส่วนก็เปนนิตโรเซนศัก ๔ ส่วนเปนอกซุเซนศักส่วน ๑. ถ้าปราถนาจะกระทำให้นิตโรเซนนั้นปรากฎเปนแต่สิ่งเดียวก็ให้กระทำดังนี้, คือเอาผงเหลกส่วนหนึ่ง, ผงกำมะถันส่วนหนึ่ง, มากน้อยไม่ว่า, ปนกันเข้า, แล้วเอาน้ำใส่ฦๅให้เปียก, แล้วใส่ไว้ในขวดที่เตมด้วยลมอากาษ ปิดปากขวดให้มิดสนิดดี. อกซุเซนที่อยู่ปนกับนิตโรเซนที่อยู่ในลมอากาษ, อกซุเซนนั้นก็จะละเสียซึ่งนิตโรเซน, แล้วจะเข้าติดกับเหลกกำมะถันนั้น, แล้วนิตโรเซนก็จะปรากฎอยู่แต่สิ่งเดียว. นิตโรเซนนั้นก็เปนสว่างเหมือนลมอากาษ, แต่ไม่มีรศไม่มีกลิ่นเลย. อนึ่งมันเปนเบากว่าลมอากาษศักหนิดหนึ่ง. บางคนจะถามว่า, เออเมื่อเหนด้วยตาไม่ได้แลไม่มีรศที่จะชิมดูได้, แลไม่มีกลิ่นที่จะดมได้, ถ้าจับต้องไม่ได้แล้ว, ก็จะทำอย่างไรให้ปรากฎได้. ก็จะรู้ดังนี้, คือเอาเทียนจุดไฟแล้วใส่ในขวดนิตโรเซนให้เทียนนั้นจมในนิตโรเซนจนมิดแล้ว, เทียนก็จะดับเสียในพริบตาเดียว. ประการหนึ่ง, ถ้าจะเอาสัตวเลกๆ มีนกหนูเปนต้นใส่ลงในขวดนั้น, แล้วสัตวเหล่านั้นก็จะตายเรว. แลเทียนมันดับไปนั้นก็เพราะไม่มีอกซุเซน, แลสัตวเหล่านั้นตายก็เพราะไม่มีอกซุเซนเหมือนกัน. ประการหนึ่ง, ถ้าบุทคลจะเอาปากขวดนั้นใส่เข้าในปาก, แล้วเอามือบีบจะมูกให้แน่นอย่าให้ลมอากาษเข้าในจะมูกได้, แล้วก็หายใจเข้าออกด้วยปากให้ลมที่อยู่ขวดเข้าออกในกายด้วยหายใจด้วยปากนั้น, ไม่ช้าไม่นานคนที่ทำเช่นนั้นก็จะตายเรว. แต่จะว่านิตโรเซนนั้นว่ามีพิศมีก็ว่าไม่ได้. เพราะนิตโรเซนนั้นไม่มีอกซุเซนปนอยู่ด้วย, คนนั้นจึ่งตายเรว. เหมือนกับพวกทหารอังกฤษประมาณ ๑๒๓ คน, เมื่อแพ้แก่สงครามพวกแขกจับได้เอาไปใส่ไว้ในคุก ๑๔๖ คน, คุกนั้นกว้างยาวสิบศอกแลมีช่องเลกๆ ช่องเดียวสำหรับให้ลมแลสว่างเข้าไปปรากฎ. เมื่อเขาอยู่ในห้องน่อยหนึ่งก็ไม่สบายหายใจยากนัก. ที่หลังเกิดเปนไข้ร้อนนัก, เขาก็ร้องขอลมขอน้ำ, แล้วก็ด่าพวกแขกที่เฝ้าคุกด้วยปราถนาจะให้พวกแขกเข้ามาฆ่าตนเสีย. เมื่อเขาพากันเข้าอยู่ในคุกนั้นเพลากลางคืนศักสองทุ่ม, ครั้นสว่างแล้วพวกแขกเข้าไปดูก็เหนว่าตายแล้ว ๑๒๓ คน, ยังไม่ตาย ๒๓ คน. ตายมากดังนั้นก็เพราะอกซุเซนที่อยู่ในลมหายใจนั้นสิ้นเรวเหลืออยู่แต่นิตโรเซน๏ ที่นี้จะว่าด้วยสิ่งทำด้วยอกซุเซนแลนิตโรเซนสองสิ่งนั้น. ประการหนึ่ง, ถ้านิตโรเซน ๔ ส่วนอกซุเซนส่วนหนึ่งปนกันเข้าก็จะเปนลมอากาษดังว่ามาแล้วแต่หลังนั้น. ลมอากาษนั้นถ้ามีอกซุเซนมากกว่ากำหนดแล้ว, ก็จะให้สัตวมีตัวร้อนแลหายใจหอบไป. ถ้ามีน้อยกว่ากำหนดแล้ว, ก็จะกระทำให้สัตวหิวโหยไม่มีแรงเลย. ประการหนึ่ง, ยังมีอิก ๔ สิ่งที่ทำด้วยนิตโรเซนแลอกซุเซนนั้น, คือลมอย่างหนึ่งเรียกว่านิตรัษอกซิด, NITROUS OXIDE. คือลมอย่างหนึ่งเรียกว่านิตริกอกซิด. NITRIC OXIDE. คือน้ำกรดอย่างหนึ่งชื่อว่านิตรัษอาซิด. NITROUS ACID. คือน้ำกรดอย่างหนึ่งชื่อว่านิตริกอาซิด, NITRIC ACID. อนึ่งลมชื่อว่านิตรัษอาซิดนั้นมีนิตโรเซน ๔ ส่วน อกซุเซน ๒ ส่วน. ถ้าบุทคลจะหายใจด้วยลมอย่างว่ามานี้หายใจเข้าออกศัก ๘ หนาน ๑๐ หนาน, ก็จะเมาไปเหมือนกับคนเมาเหล้า, ให้สติฟั่นเฟือนไป. ฝ่ายลมที่เรียกว่านิตริกอกซิดนั้นมี

นิตโรเซน ๔ ส่วน อกซุเซน ๔ ส่วน เท่ากัน เหมือนกัน. ถ้าผู้ใด จะหายใจด้วย ลม อย่างนี้ ศักหนิดหนึ่ง, มันก็จะให้ไอ นักแล ขัดใจ หายใจไม่ใคร่ ออก. ถ้าจะเอาเทียนจุดไฟใส่ใน ลม นั้น มันก็จะดับเสียเรว. ประการ หนึ่ง, น้ำกรด ที่ เรียกว่า นิตรัซอาซิด นั้นมี นิตโรเซน ๔ ส่วน อกซุเซน ๘ ส่วน. น้ำกรด นี้ เขาใช้เปน ยามาก, เปน ศีเขียว. ประการ หนึ่ง, น้ำกรด ที่ ชื่อ ว่า นิตริกอาซิด นั้นมี นิตโรเซน ๔ ส่วน, อกซุเซน ๑๐ ส่วน. น้ำกรด อย่างนี้ เปน ศีแดง เปน หนัก กว่าน้ำ ฝน น่อย หนึ่ง, เขาใช้ต่าง ๆ, คือใช้ ย้อมเก้าบ้าง, คือใช้ สลัก ทอง แดง, แลใช้เปน ยาบ้าง. ของ ห้า สิ่งเหล่า นี้มี ลม อากาษ เปน ต้น, ทำด้วย นิตโรเซน แล อกซุเซน, ไม่มี สิ่งอื่น ปน เลย.

ตำรา ลม อากาษ. CAUSES OF WIND.

ที่ นี้ จะ ว่าด้วย ลม พัด มา ด้วย เหตุอันใด.

อัน ว่า ตำรา ลม อากาษ ที่ เราได้ตีภิมแต่ก่อน, ก็ว่า ลมเอยน นั้น หนักกว่า ลม ร้อน. ใน ข้อนี้เรา จะ อธิบาย ต่อไปอีก. ประการ หนึ่ง, ถ้าเรา จะเอา น้ำมันใส่ ลงในถังตักน้ำ, แล้ว เท น้ำ ลงใน ถัง, น้ำมัน ก็ จะ ลอย ขึ้นไป อยู่บน หลังน้ำ, หา อยู่ข้าง ล่างไม่. เหตุใด, เหตุ ว่า น้ำมัน นั้นมัน เบากว่าน้ำ, มัน จึ่ง ลอย ขึ้นไป อยู่ ข้าง บน. ฝ่าย ลม อากาษ นั้น เมื่อลม ที่ อยู่ในเบื้องต่ำแห่ง หนึ่ง แห่งใด จะ ร้อน กว่า ลม ที่ อยู่ในเบื้อง บน, ลม ที่ ร้อนนั้นมันเบา กว่า ลมเอยนมัน จึ่ง ลอย ขึ้นไป อยู่ข้าง บน, แล ลม เอยน นั้น จึ่ง ไหล เข้ามา สู่ที่ ๆ ลม ร้อน อยู่ แต่ก่อน นั้น, ถ้าผู้ใด จะ สงไสใน ความ ที่ ว่ามานี้, จะ ลอง ดู ก็ลอง ดู ง่ายได้. ให้เอา อ่าง ก็ได้ โตก ก็ได้, ใส่น้ำร้อนให้เตม, แล้วเอาเทียนที่ดับใหม่ยังมีควัน อยู่, วางแอบ เข้าไปให้ใกล้อ่าง แลโตก ที่เตมด้วย น้ำ อัน ร้อนนั้น, แล ควันเทียน นั้น ก็ จะไกล ขึ้นไป, ด้วยเหตุว่า ลม ร้อนมัน เบา กว่า ลมเอยน. ลมเอยน นั้นมัน พัด เข้าไป, ครั้น ร้อน แล้ว มัน ก็ ลอย ขึ้นไป. แลเทียนนั้น จะ วางไว้ข้างต่าง ๆ แห่งอ่างแลโตก นั้นควัน มัน ก็ จะไกล ขึ้นไป เหมือน กัน ทุก แห่ง. อนึ่งเหมือนกับ ไฟไหม้บ้าน แล ลม ไม่มี เลย, ครั้น แลไฟติด มาก ขึ้น แล้ว ก็บัง เกิดมี ลม พัด มา, เพราะเหตุ ว่าไฟ นั้น กระทำให้ลม ที่ เอยน นั้น ร้อน ลอย ขึ้นไปในเบื้อง บน, ลม ที่ เอยน ก็ ไหล เข้าไป สู่คลอง ลม ที่ ขึ้นไป นั้น. ครั้น เข้าไป ถูกไฟ นั้น ก็ร้อน ก็ ขึ้นไป สู่เบื้อง บน อีก, แลเมื่อไฟนั้นดับ ลม นั้น ก็ อยุดด้วย. นี่แล เปน เหตุ บัง เกิด ลม พัด ทุก อย่าง. ถ้า ลม ข้าง ทิศ ใต้ นั้น จะ ร้อนกว่า ลม ข้าง ทิศเหนือ, แล้ว ลม ข้าง ทิศใต้นั้น จะ ลอย ขึ้นไปบน อากาษ แล ลม ที่ ทิศเหนือ จะ พัดไป ข้าง ทิศใต้, เข้า สู่คลอง ลม ที่ ร้อน นั้น, สม กับเรา ท่านได้เหน แล้วเมื่อ ระดู หนาว. ระดู หนาว นั้น พระอาทิตย์ เยื้องไป ข้าง ทิศ ใต้ กระทำให้ ลม ข้าง ทิศ ใต้ร้อน กว่า ลม ข้าง ทิศ เหนือ. ลม ข้างใต้ นั้น จึ่ง ลอย ขึ้นไป, ลม ข้าง ทิศ เหนือ นั้น จึ่ง พัด มา ข้างใต้. เปน ดั่งนี้ ศักสี่ ห้าเดือน, แล เมื่อ พระอาทิตย์ เยื้องไป ข้าง เหนือ, ลม ข้าง เหนือ นั้น ก็ ร้อน ลม ข้าง ทิศ ใต้ ก็ เอยน, ลม ข้างใต้ นั้น จึ่ง พัด มา ข้างเหนือ. ลม สอง อย่างนี้ใน ภาษา อังกฤษ เรียก ว่า มันซูน. MONSOON. อีก ประการ หนึ่ง เมือง ที่อยู่ ฝ่าย ชเล นั้น มักบังเกิด ลม พัด มา แต่ ชเลใน กลาง วัน, ใน กลาง คืน นั้นพัด มา แต่บกไป สู่ชเล. เหตุใด, เหตุ ว่า เวลา กลาง วัน ลม ที่ บก นั้น ร้อน กว่า ลม ที่ ชเล, ลม ที่ บก นั้น จึ่ง ลอย ขึ้นไป, ลม จึ่ง พัด มา แต่ ชเล. แต่ใน กลาง คืน นั้น ลม ที่ ชเล นั้นมัน ร้อน กว่า ลม ที่ บนบก จึ่ง ลอย ขึ้นไป, ลม จึ่ง พัด มา แต่ บกไป สู่ ชเล. ลม ที่ พัด มา แต่ บกใน กลาง คืน นั้น เรียกว่า ลม บก, LAND BREEZE. ลม ที่ พัด มา แต่ ชเลใน กลาง วัน นั้น เรียก ว่า ลม ชเล, SEA BREEZE.

ANTIQUITIES OF CEYLON.

จะ ว่าด้วย ของบูราณใน เมือง ลังกา. ว่า เมื่อ สอง ปีล่วงไป แล้ว, มี คนพวก หนึ่ง อยู่ใน เมือง มะนาระในเกาะ ลังกาได้ ขุด ซึ่ง รากตึกเก่า. ตึกนั้น เปน เก่า นัก แลเวลา ที่ สร้าง ตึก นั้นไม่มีผู้ ใดรู้ เลย. เมื่อ เขา ขุดถูก ลงไป เขาได้พบ อิฐ อย่าง หนึ่ง มี สัน ฐาน กลม แล แบน เหมือน กับ ลูกล้อ. สันฐาน อิฐ นั้น ก็เหมือน กับ อิฐ ที่เขาใช้ ใน เมือง โรม นาน แล้ว ประมาณ ศัก สองพันปี. เมื่อ เขา ร่อน ผง คลี ที่ รากตึกนั้น, เขาได้พบ แหวน ทอง คำ วง หนึ่ง, เปน เหมือน กับ แหวน ที่ ขุนนางใส่ พวก หนึ่ง เมื่อ ครั้ง เมือง โรม. ใน แหวน นั้น มี หนังสือ จาฤกดั่งนี้ คือ อัน. ปลก. ANN. PLOC. นี่ แล สม กับ ความ ใน หนังสือบูราณเล่ม หนึ่ง, ที่ คน ชื่อ ปลินี เปน ชาวโรมได้เขียนไว้ นาน แล้ว กว่าพัน แปด ร้อยปี, เปน หนังสือ พงศาวะดาน. ใน หนังสือ นั้นว่า ก่อน ปลินีเกิด ประมาณ ศัก ร้อย ปี, มี ขุนนาง คน หนึ่ง ชื่อ อันเนียซโปลกาเนียซ, เปน นาย เกบภาษีใน

ฑล แดงนั้น, ลงเรือ จะไปด้วย กิจธุระสิ่งใด สิ่ง หนึ่ง, ก็บังเกิด ลม พยุห์พัด มา แต่ ข้างทิศ ตวันตกให้เรือนั้น ซัดไป เกาะ ลังกา กลับ มาไม่ได้. เราก็เข้าใจว่า แหวน แลอิดนั้น เปน ของ ของ คน ชื่ออันเนียฮโปลกาเนียษ, ชื่อ สลัก เปน ย่อไว้.

SUMMARY OF NEWS.

มี หนังสือ ฝาก มา แต่ เมือง พม่า มา ถึง พวก ครู อเมริกา ที่ อยู่ ใน กรุงเทพมหานคร นี้. เรื่อง ข่าวนั้นเปนใจความว่า, กำปั่นอังกฤษ ลำ หนึ่ง แตก ที่ หมู่ เกาะ อันดะมัน. ANDAMAN. เกาะ อันดะมัน นั้น, อยู่ ที่ ข้าง ทิศ ตวันตก แห่ง เมือง มฤท หน ทางไกล ประมาณ ๔๐ โยชน์. มีเรือ ส่องบท ลำ หนึ่ง มา ถึง เมือง มฤท เอา ข่าว นั้น มา บอก แก่ หัว เมือง ว่า, มีคน ที่ กำปั่น แตก นั้น ประมาณ ๗๐๐ คน, อาไศร อยู่ ที่ เกาะ อันดะมัน นั้น, อด หยาก อาหาร นัก, แทบ ถึง ตาย. หัว เมืองมฤท เอาของบันทุกกำปั่นไฟไปให้กินได้รักษาพยาบาลด้วย.

มี ข่าว มา แต่ เมือง จีน ว่า, มี คน ผู้ หนึ่ง ชื่อ ว่า งอกง คิด กระบถ เกลี้ยกล่อม พวก จีน มาก. ทหาร ผู้ใหญ่ จัดแจง ทับ หลวง จะ ยก ไป ปราบ ปราม พวก กระบถ, แล ข่าว เหน ว่า จะ ปราบ ปรามได้โดย สดวก.

หนึ่ง มี หนังสือ ข่าว มา แต่ เมือง จีนใน ปี มะโรง ฉ้อศก ว่า, น้ำ ท่วม เมือง จีน มาก นัก หลาย ตำบน คน ก็ ตาย มาก, ทั้ง เข้า ของ ก็ เสีย มาก ด้วย. ใน ข่าว ว่า เข้า สาร แพง, หาบ ละ ๓ เหรียน.

THE WOLF AND LAMB.

ใน กาล วัน หนึ่ง, เปนวัน อัน ร้อน เหลือ กำลัง นัก, มี หมาใน ตัว หนึ่ง กับ ลูกแกะ ตัว หนึ่ง มา ถึง ลำธาร, มี น้ำ อันใส ดัง แสง เงิน, ด้วย หยาก น้ำ, ทั้งสอง สัตว ปราถนา จะกิน น้ำใน ลำธาร ที่ไหลลง มา จาก ภูเขา. ฝ่าย หมาใน นั้น ยืน อยู่ ที่ สูง ข้าง เหนือ น้ำ, แต่ ลูก แกะ นั้น ยืน อยู่ ที่ ต่ำ ข้างใต้ น้ำ, ๆ ก็ ไหล ลง มา จาก ที่ หมาใน ยืน นั้น มา สู่ ที่ ลูก แกะ ยืน อยู่. แต่ ว่า หมาใน นั้น ปราถนา จะ ก่อ เหตุ วิวาท กับ ลูก แกะ, จึ่ง ร้อง ถามไป ว่า ทำไม เอง จึ่ง มา ทำให้ น้ำ ขุ่น โสกโครกไป ดังนี้ เล่า, จน เรา มิเปน อัน ที่ จะ กินได้, แล้ว คุก คาม คำรามรน ด้วย เสียง อัน พิฦก. ส่วน ลูก แกะ นั้น ตกใจ กลัว ตัว สั่น, จึ่ง ตอบ ด้วย คำ อัน อ่อน หวาน ว่า, ฉันไม่รู้ ที่ เลย. น้ำ อัน ฉัน กินนั้น ก็ ไหลลง มา จาก ท่าน, ฉัน อยู่ ใต้ น้ำ จะ ทำน้ำ ข้างเหนือ ให้ ขุ่น อย่างไรได้, ไม่ ทราบ แล้ว. ฝ่าย หมาใน จึ่ง ว่า, ถึง อย่าง นั้น ก็ดี, เอง ก็ ยัง เปน คน ชั่ว. เราได้ ยิน ว่า แต่ก่อน นาน ประมาณ สัก ครึ่งปีแล้ว เอง ก็ นินทา ว่ากล่าว เรา ลับหลัง เปน อัน มาก. ส่วน ลูก แกะ ก็ ตอบ ว่า, คราว ก่อน ที่ ท่าน ว่า นั้น ฉัน ยัง หาได้ เกิดไม่. หมาใน เหน ว่า ถ้อย ที ถ้อย ว่า กันไม่ได้การ, ก็ กริ้ว โกรธ ขัดใจ เปน บ้า มี น้ำลาย พุ่ม ฟอง ออก จาก ปาก, ยิงฟัน กระโจน โผนโลด เข้าไปใกล้ ลูกแกะ, แล้วว่า ถ้ามิใช่มึง, พ่อ มึงก็เหมือน กัน, ก็ จับ ฉีก เนื้อ กัด กิน จน สิ้น.

ON INTERMITTENT FEVER.

ใน หนังสือ จด หมาย เหตุ ที่ เจด นั้น ว่า ด้วย อาการไข้ จับสั่น, ให้หนาว นั้นแล้ว. ที่นี้ จะ ว่า ด้วย อาการให้ร้อน. คนไข้ จับสั่น บ้าง จำพวก ร้อน ภอ ประมาณไม่ สู้ร้อน นัก, ก็ ไม่ ต้อง การ ที่ รักษา มาก, ควร จะ รักษา บ้าง เลก น้อย. เมื่อ ขณะ คนไข้ มีผิว หนัง แห้ง โสก ควร จะให้ กิน น้ำ เอยีนให้ มาก ภอ เตม อิ่ม, อาการ ที่ร้อน แล หอบ นั้น ก็ จะ ค่อย ทุเลา ลง. อนึ่งให้ เอาผล มนาว ที่ สุก, บีบ เอา แต่ น้ำ ผล หนึ่ง, แล้ว เอา น้ำ ตาล ทราย ศัก สอง ช้อน, ใส่ รคน เข้า กับ น้ำ มนาว, ให้ เข้า กัน ดี แล้ว, จึ่ง เอา น้ำ เอยีน ประมาณ ศัก ถ้วยแก้ว ขนาด กลาง ใส่ ลง, แล้วให้ คนไข้ กิน เข้าไป, ก็ จะ มีคุน แก่คน ไข้ นั้น เปน อัน มาก.

ขนาน หนึ่ง, ให้ เอา ยา ชื่อ ว่า คาโบเนตอำโมเนีย, ที่ ไท สมุติ เรียก ว่า เยี่ยวฤาษี นั้น นัก สลึง หนึ่ง, ใส่ ถ้วย แก้ว ลง, แล้ว จึ่ง เอา น้ำ ส้ม สาชู ที่ ใสร ดี, รินใส่ลงใน ยา นั้น ที ละ น้อยๆ, น้ำส้ม นั้น ก็ เปนฟองฟู ขึ้น เปน เม็ด ๆ, เมื่อ เม็ด หาย แล้ว ริน ลง ที ละ น้อย ศัก สาม ครั้ง สี่ ครั้ง, เมื่อไม่ มี เม็ด แล้วให้ อยุด เสีย. เมื่อ น้ำ ส้ม เปน ดั่ง นี้ เรียกว่า, อาซิเทตอำโมเนีย. จึ่ง เอา น้ำ ยา ดัง กล่าว มา นี้ ให้ กิน ถึง กำหนฎ สองโมง กิน ช้อน หนึ่ง. ยา นี้ มี คุณ วิเศศ นัก. ถ้า อาการ คนไข้ให้ร้อน นัก, ต้อง กิน ดี เกลือ นัก สอง สลึง กับ ยา ชื่อ ธาเตรดโปตาซา, เปนผงสีขาว, หนัก หุน หนึ่ง, แบ่งเปน สี่ส่วน, เอา แต่ส่วน หนึ่ง, ใส่ ลง ในดี กลือ ละลาย น้ำเอยีนให้ กิน เมื่อ แรก ออก ร้อน นั้น, เพื่อ จะให้ ราก บ้าง ลง บ้าง. ถ้า แล อาการ ร้อนสร่าง เหื่อ เกือบ จะ ออก แล้ว, ก็ห้าม มิให้ กิน ยา ขนาน นี้ เลย. แล ของ อื่นๆ ทั้งปวง ที่ รศ เอยีน นั้น ก็ ห้าม ด้วย, ถ้า จะ กินก็ กิน เมื่อ แรก ร้อน นั้นมี คุณ มาก. อนึ่ง ถ้า แล คนไข้ เมื่อ ร้อน นั้นให้ ปวด ศีศะ นัก, ก็ ให้ ปล่อย ปลิง ตัว อย่าง กลาง ที่ ขมับ ข้าง ละ ๒๐ ตัว, ไม่

เลือกว่า วันใด ปล่อยได้ หมด. เมื่อ ปลิงอิ่ม ตกแล้ว, จึ่ง เอาผ้า ชุบน้ำ ร้อน อุ่น ๆ, บีดไว้ที่ ปากแผลให้โลหิตไหล ออกให้มาก. แล้ว ก็หาย ปวดศีศะ ถ้าแล ปล่อยปลิงโลหิต นั้นไหลออก น้อย, ก็ให้ กอกที่ แผล นั้นให้โลหิตไหล ออก ให้ มาก ก็วิเศศ นัก.

บาง ทีคนไข้ เมื่อกำลัง ร้อน อยู่นั้น, ใน กระเพาะ อาหารใหม่ให้ ร้อน, เพราะโลหิตไหล เข้าที่ กระเพาะ นั้น มาก นัก, ให้อาเจียน ราก เหลือง ออกมา จนๆ, ถ้า จะ แก้, ก็ให้กินยา ขนาน หนึ่งชื่อ ว่า คาโลเมละ เปนผง ศีขาว, นักหุนหนึ่ง กิน กับเข้าต้ม ก็ได้, กล้วย ก็ได้, ตาม ชอบใจ, ก็วิเศศ นัก. ให้กินวันละ หน ศักสอง วัน, ถ้าไม่หาย, ให้เอาคารบูร หนักสลึง ๑, ละลายใน น้ำยา ชื่อว่าอีเธอ ประมาณ ช้อน หนึ่ง, แล้ว จึ่ง เอา ยา นั้น ประมาณ ๓๐ หยดใส่ ลง ใน น้ำเอยีน ให้ คนไข้ กิน ดีวิเศศ นัก. อาการไข้จับให้หนาวให้ร้อน นั้น, เรา สำแดง แต่ เท่า นี้ ก่อน

ลำดับ นี้ จะว่า ด้วย อาการไข้ จับ สั่นให้ เหื่อ ออก นั้น, ไม่ ต้อง การ รักษาด้วย ยาสิ่งใด. ควร จะ อด แต่ ของแสลง ที่มีรศ ร้อนนัก แลเอยีน นัก, แล ของที่มี มัน มากนัก, มีหมู เปนต้น. เมื่อ เหื่อแห้ง ดีเปน ปรกติตัว เอยีน สำเรา ลง แล้ว, ควร จะให้ กิน ยาตัดรากไม่ ให้กลับ จับ ต่อไป. บางคนให้ กิน ยาตัดราก นั้นตั้ง แต่วัน สิ้นไข้ได้ ๓ วันบ้าง ๗ วันบ้าง. บางทีให้กินพ้น ๓ วันบ้าง, ๗ วันบ้าง, จึ่ง จะ ควรกับโรค. คนไข้ที่มีกำลัง มากมีโลหิตบริบูรณ์มิได้เปนคนโรค แต่ก่อน, คน พวกนี้ ควรจะให้รักษาดัง กล่าว มาแล้ว นั้นศัก ๕ วัน ๗ วัน, ประสงค์จะให้กำลัง แลโลหิตในกายอ่อน น้อย ลงไป, แล้ว จึ่งให้ กินยาตัดราก จึ่ง จะ ฟัง. ถ้ามิได้ กิน ยาถ่ายดังกล่าว ว่ามานั้น มักไม่ฟัง. แต่ คน ที่มีโลหิต แล กำลัง ถอย น้อย อยู่ก่อน นั้น, ถึง จะ กิน ยาตัด รากแต่ ใน สามวันก็ ได้, ยาที่ ตัด ราก นั้น แพทย์ ในเมือง อะเมริกาได้ใช้หลาย อย่าง. แต่ ยาที่ดี ยิ่ง นั้น คือ ยา ชื่อ ว่าคินิน, เปน ยาศีขาว, มา แต่เมือง เทศ, ที่ พวก หมอมา แต่ อะเมริกาได้แจก อยู่ แต่ก่อน นั้น, ด้วย จะให้คนทั้งปวง เหนคุณ ยา นั้น ก่อน. แต่ทุกวันนี้มิได้แจกด้วยเหตุ ว่า คน ทั้งปวงรู้คุณ ยานั้น แล้ว .ถ้าผู้ใด ปรารถนา, ก็ควร จะ มาซื้อ, ด้วยเหตุ ว่า ยานั้น หมอ ซื้อมา แพง, ถ้าจะ แจกให้ทุก คน ก็ไม่ภอแจก. ถ้าหมอ จะให้ บ้างมิได้ให้บ้าง, คน ทั้งปวง ก็จะ ชวนติเตียน นินทา หมอว่า, เลือก ที่ รักษ์ มักที่ ชัง. เพราะเหตุ ดัง นี้ จึ่ง ขาย ให้ทุก คนมิได้เลือก หน้าว่าผู้ ดีแล เขนใจ. ถ้า จะ กินยา คินิน นั้น ก็ให้ชั่ง เอาหนัก สอง หุน, เอา ยางมควิด ละลาย น้ำก็ได้, เอา แป้ง เปียกเหลว ๆ ก็ได้, คลุก ระคน เข้า กับ ยา นั้น, ปั้นเปน เม็ด ๑๒ เม็ดให้ เท่ากัน. เมื่อ กินนั้นให้กิน ก่อนเพลา จับ ประมาณ หกโมง. แลให้กินมื้อ ละ สอง เม็ด, อยุด สองโมง กิน ครั้งหนึ่ง, ๆ กว่า จะ ถึง เพลา จับ. ถ้า เหนไม่ จับแล้ว, ก็ให้ ถอย ลงกินที ละเม็ด, ๆ อยุด สองโมง กินครั้ง หนึ่ง ๆ, กิน ดัง กล่าวนี้, ศัก สาม เพลา แล้วให้งด เสีย. ถ้าไข้อยุด จับแล้ว ก็ดี, เมื่อ จะใกล้ถึง เพลา จับ นั้น, ก็ให้กิน เสีย ก่อนเพลา จับศัก สองเม็ด, ก็จะ หาย วิเศศ นัก. ถ้า กิน ยาคินินเช่นว่า มาแล้ว, เมื่อมิฟัง, ถ้า ขึ้น จับ, ก็อยุดยา เสียก่อน. ครั้นเมื่อ จะ ถึงเพลา จับ, ก็ ให้ กินต่อไปอีก, เพลา สอง เม็ดๆ, สองโมงกิน ครั้ง หนึ่งๆ เหมือนดัง กล่าวมา แล้ว แต่ หลังนั้นเถิด ก็คง หาย แล.

อนึ่ง ถ้าเมื่อ เพลา จับให้ท้อง เปนก้อน แขง อยู่, ก็ ให้ กิน ยาน้ำ ประสาร ดีบุก หนัก สลึง ๑, วันละ สามเพลา คือเช้าครั้งหนึ่ง เที่ยงครั้ง หนึ่ง, เอยีนครั้ง หนึ่ง, ใน วัน เดียว กัน กับ ยา คินินนั้น, แต่ ทว่าต้อง กินไป หลายวัน, กว่าก้อนใน ท้อง นั้น จะ ยุบ หายดี เหมือน แต่เดิม. ยาประสารดีบุก แก่โรค นั้นดี นักแล.

QUININE FOR SALE.

ยาคินินนั้น, แต่ก่อน เขา ขาย อยู่ที่ ตึก หันแตร, แต่บัดนี้ เขา ได้ เอา มาฝากไว้ให้ขายที่บ้าน ข้าพะเจ้า หมอ บรัดเล, ด้วย ข้าพะเจ้า เหนว่าใน พระนคร นี้, คน เปนไข้จับมากนัก, ข้าพะเจ้ามีใจ เมตา จะ สงเคราะห์ คนทั้งปวง จึ่ง รับ เอา ยานั้น มา, เจ้า ของ สั่งให้ ขาย อย่างไร, ข้าพะเจ้า ขาย อย่างนั้น. เหตุดังนี้จึ่ง ช่วยรับมาไว้ ขาย มิได้เอา กำไรเลย. แต่บัด นี้ ยานั้น ยังมี อยู่ที่ บ้าน ข้าพะเจ้า หมอ บรัดเลศัก ๔๐ ขวด. ถ้าผู้ใด จะซื้อ เอา หมด ทั้ง ๔๐ ขวด จะ เอา ราคา ขวด ละ สามตำลึง สอง บาท. ถ้า จะ ต้อง ประสงค์, แต่ขวด หนึ่ง สอง ขวด แล้ว, จะเอา ราคา ขวด ละสี่ตำลึง สาม สลึง. หฤๅ จะเอา สลึง หฤๅ สองสลึง ก็ได้. แล ยา ขวดหนึ่ง นั้นหนัก สองบาท, แต่ ทว่า ลาง ขวด ก็ดู เหมือน มาก, ลาง ขวดก็ดู เหมือน น้อย, เหตุ ว่า ยาที่ เปนก้อนเม็ด เลกๆ แน่นอยู่ ก็เหน เปน น้อย, ที่ เปน ก้อน โตๆ ฟู อยู่ ก็เหน ว่ามาก, แต่ ที่จริง น้ำ หนัก สอง บาท เท่า กัน ทั้งสิ้น. ไม่ มากไม่ น้อย กว่ากัน, ยาดี เหมือนกัน, อย่าได้ สงไสไปเลย.

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

BANGKOK RECORDER.

VOL. I. เล่ม ๑. บังกอกเดือน สามปีมโรงจุลศักราช ๑๒๐๖. MARCH, 1845. ครีศศักราช ๑๘๔๕. ใบ ๙ No. 9.

CHEMISTRY, No. 4. HYDROGEN.

ที่ นี้ จะ พรรณาว่าด้วยหุดโรเชน. ๆ นั้นเปนภาษาเฮเลน, ถ้าแปลเปนภาษาไทย ว่าเปนสิ่งที่ทำน้ำ เรียกดังนั้น เพราะ น้ำ นั้นมีหุดโรเชน มาก. หุดโรเชนนั้นเปนลม อย่าง หนึ่ง, เบา กว่า ลม อากาษ ประมาณศัก ๑๔ เท่า, แล เบา กว่า อกซุเชนนั้น ศัก ๑๖ เท่า. อนึ่งเขาใช้ลม หุดโรเชน นั้น ทำสิ่ง หนึ่ง, ที่ อังกฤษ เรียก ว่า บาลูน, ให้ขึ้นบน อากาษ. เหมือน กับ คน จะ เอา กะเภาะ สัตว สิ่ง ใด สิ่ง หนึ่ง, ใส่น้ำมันให้เตม แล้ว เอา จม ลงในน้ำให้ถึง พื้น แล้ว กะเภาะ นั้น ก็ จะ ลอยขึ้น มา บน หลัง น้ำไม่ จมอยู่ใต้น้ำได้, เพราะ ว่า น้ำมัน นั้นมัน เบา กว่าน้ำ เหมือน กัน. ถ้าเรา จะทำถุงใหญ่ด้วย ผ้า บาง ๆ มีไหม เปนต้น, แล้ว ทำให้ เตมด้วย หุดโรเชน นั้นมัน ก็ จะ ลอย สูง ขึ้น ไป บน อากาษ, เพราะ ว่า หุดโรเชน นั้น เบา กว่า ลม อากาษ. ถ้า แม้น ถุง นั้น จะใหญ่นัก กว้างยาว ประมาณศัก สิบศอก มันก็ จะ พยุง คน ให้ลอย ขึ้นไป บน อากาษได้ด้วย. แลมีคน หลาย คนได้ขึ้นไปบน อากาษด้วย ถุง อย่าง นี้, ลอยไป ตาม ลม ไปไกล หลาย สิบโยชน์ แล้วก็กลับ ลงมา. อนึ่ง ถ้า จะ กระทำให้ หุดโรเชน นั้น ปรากฎ ก็ ให้ทำดังนี้, คือ เอาผง เหลก ก็ได้, เหลก ตะปูเลก ๆ ก็ได้, มากน้อยไม่กำหนด, ใส่ลงใน ถัง แล้ว เอา น้ำ กรดกำมะถัน ปนกับ น้ำท่า, คือ น้ำกรด ส่วนหนึ่ง, น้ำท่า สามส่วน, เทลงในถังที่ใส่เหลก นั้น. แล้ว หุดโรเชน จะ ขึ้นใน น้ำนั้นเหมือน กับ ฟองน้ำ, แล้ว จะ จับ หุดโรเชนไว้ด้วย ถ้วยแก้ว ก็ได้. อนึ่ง หุดโรเชน, ถ้าไม่มีสิ่งอื่น ปน คละกัน อยู่, ก็ไม่มีศีไม่มีรศไม่ มีกลิ่น. อนึ่ง ถ้า จะ เอาไฟให้ติด ลม หุดโรเชน, มัน ก็จะลุก เปน เปลว เหมือน กับ เปลว สุราติดไฟนั้น. ถ้าผู้ใด จะ ลองดู ก็ให้ทำ ดังนี้ คือ เอา ขวดแก้ว ทำให้เตมด้วย หุดโรเชน, แล้วเปิดปาก ขวด เอา เทียน จุดไฟ มาแอบ เข้าที่ปาก ขวด, หุดโรเชนใน ขวดนั้น, ก็จะ บังเกิด ลุกเปนเปลวใหญ่ขึ้น. ประการ หนึ่ง ถ้า จะ เอาหุด โรเชนกับ อกซุเชน ปน กันเข้า แล้วจุดไฟ, มัน จะ ลุกเปน เปลว ไฟแล เปน เสียงดังเหมือน กับ ดินปืน. ถ้า จะ กระทำให้ เปนเสียง ดังก็ ให้เอา หุดโรเชน สองส่วน, อกซุเชน ส่วน หนึ่ง, ปน กันเข้า. ถ้า จะ เอา ลม ที่ ปน กันดังนี้ กระทำ เปน ฟอง ซ่าบู่, แล้วเอาเทียน จุดไฟ แอบกับ ฟองซ่าบู่ นั้น เมื่อ มัน ยัง ลอย อยู่บน อากาษ, มันก็จะ ลุก เปน เสียง ดังเหมือน กับ เสียงปืนเลก ๆ. ประการ หนึ่ง เราได้ ว่าแต่ ก่อน, ว่าน้ำนั้น คือ เปน หุดโรเชน แล อกซุเชน ปน กัน เข้า จึ่ง เปนน้ำ, คือ หุดโรเชน สองส่วน, อกซุเชนส่วนหนึ่ง. แต่ ต้อง เอาไฟเผาจึ่งเปนน้ำ, ถ้าไม่ เอาไฟเผาก่อน ก็ ไม่เปนน้ำ. นี่แล เปนอัศจรรย์ จริง อยู่, แต่ ว่าเปน ความ จริง แท้.

WILL O' THE WISP. SHOOTING STARS.

จะว่า ด้วยผี ขโมด แลผี พุ่งไต้. อันว่าในที่ต่ำ แล ที่ หลุม แล ที่ ทุ่ง นา ต่าง ๆ, มักบังเกิดเหน เปน เปลวไฟ ใน เพลา กลาง คืนนั้น. บางทีใน อากาษ นั้น ก็บังเกิด เปน เปลวไฟ วาบไป วาบ มา, แล เมื่อบังเกิด เปนไฟ ดัง ว่า มา นี้, บาง คน ก็ กลัว ถือ ว่า เปน ผี. บาง ที เขา ก็สำคัญว่า คน ถือไต้ แล้ว หลง ตามไป ใน ทุ่ง ใน ป่า. แต่ไม่มี เหตุ ที่ จะ กลัว เลย, เพราะเหตุ ว่ามี ลม หลาย อย่าง ที่มักบังเกิดใน ที่หลุม แล ที่ทุ่ง นานั้น, ลมต่าง ๆ นั้น ก็ลุกเอง เปน เปลวไฟบ่อย ๆ. บาง ที่ ลม นั้นเบา นัก ก็ลอย สูง ขึ้นไป บน อากาษ, แล้ว ก็บังเกิด เปนไฟ ที่ นั้น ที่ คน เรียกว่าผีพุ่งไต้. บาง ที ลม นั้นมีน้ำหนัก เท่า กับ ลม อากาษ จึ่ง ลอย สูง ขึ้นไปไม่ได้, แต่ ลอยไป ลอย มาในที่ต่ำ ตาม ลมพัดนั้น. เมื่อ เปนดัง นั้น คน เรียกว่าผี ขโมด. บาง คน ก็ ถาม ว่า ลม ที่บังเกิดเปนไฟ ดัง ว่า มา นี้, เหตุใด จึ่ง บังเกิด แต่ เวลา กลาง คืน เล่า, กลางวัน นั้น จึ่งไม่บัง เกิด. ตอบว่ามันก็บังเกิด เสมอ ทั้งกลางวัน กลางคืน เหมือน กัน, แต่ใน กลาง วันนั้น เราไม่ เหน เพราะแสง พระอาทิตย์ นั้น กล้า, เรา

จึ่งเหนไม่ได้. เปรียบเหมือนกับไม่เหนดาวในเพลากลางวันเหมือนกัน.

THE LION. A STORY.

จะว่าด้วยสิงโตในทวีปอาฟริกาข้างทิศใต้. ในเมืองนั้นมีสิงโตชุมนัก. มีคนหนึ่งชื่อโมฟัด, เปนชาวเมืองอังกฤษ, ได้ไปอาไศรยทวีปอาฟริกาข้างใต้นั้น, เปนครูสอนสาศนาพระเยซู. คนนั้นได้แต่งหนังสือเปนเรื่องราว, ได้ตีภิมไว้ได้ศักห้าปีแล้ว. ในหนังสือนั้นมีนิทานว่าด้วยสิงโตเปนหลายข้อ, เดี๋ยวนี้ เราจะแปลหนังสือนั้นออกเปนภาษาไทยศักข้อหนึ่ง, ว่ายังมีคนหนึ่งอยู่ในบ้านเบทาเนีย, คนนั้นได้ไปบ้านอื่นด้วยจะเยี่ยมพี่น้องของตน. ครั้นไปเยี่ยมแล้วเมื่อเขาจะกลับมาบ้านนั้น, เขาก็มิได้กลับมาทางเดิม, แลมาตามทางอ้อม, ตามลำบึงที่เนื้อเคยอาไศรยกินน้ำ, ด้วยประสงค์จะยิงซึ่งเนื้อไปกินเปนอาหารที่บ้านของตน. เมื่อเขาไปถึงบึงนั้นก็เปนเวลาสายพระอาทิตย์กล้าแล้ว, เขาก็ไม่ได้พบปะเนื้อศักตัวหนึ่ง. แล้วเขาก็เอาปืนวางไว้ที่แผ่นสิลาเดินลงไปในบึงกินซึ่งน้ำ, กินแล้วก็กลับขึ้นมานั่งลงที่แผ่นสิลาที่ปืนอยู่, แล้วก็สูบกล้อง, สูบแล้วก็เอนตัวลงนอนจะให้หายเหนื่อย. หลับไปศักครู่หนึ่งแล้วก็ตื่นขึ้น, ด้วยแผ่นสิลามันร้อนนักด้วยพระอาทิตย์ส่องกล้า. ภอลืมตาขึ้นก็เหนสิงโตตัวใหญ่ตัวหนึ่ง, มาพุบหมอบอยู่ตรงหน้า, ใกล้กับตีนของตนประมาณศักสามศอก. เมื่อเหนแล้วก็ตกใจนักลุกขึ้นนั่งนิ่งอยู่,มิได้ไหวตัวเลย. ครั้นได้สติแล้วก็เอื้อมมือไปจะยิบซึ่งปืน เมื่อสิงโตมันเหนดังนั้น, มันก็เงยศีศะขึ้นร้องด้วยเสียงอันดัง, เหมือนกับเสียงแห่งฟ้าร้องด้วยมันโกรธ. เหตุฉนั้นเขาก็ไม่อาจจะหยิบปืนได้. ครั้นสิงโตอยุดร้อง, เขาก็เอื้อมมือไปจะหยิบปืนอีก, สิงโตเหนก็ร้องด้วยเสียงดังอีก. แต่ทำเช่นนั้นศักสามครั้งสี่ครั้ง, เมื่อเขาเหนว่าสิงโตโกรธนักเขาก็มิได้เอื้อมมือไปหยิบปืนอีก, ด้วยกลัวว่าสิงโตจะโจนมากัดเขาตาย. เมื่อเขานั่งอยู่ที่แผ่นสิลานั้นลำบากนักด้วยมันร้อน, ต้องกลับตีนขึ้นลงบ่อยๆ. แต่นั่งอยู่เช่นนั้นสิ้นวันหนึ่งคืนหนึ่งด้วยสิงโตยังมิได้ถอยไปจากที่เลย. ครั้นถึงเพลาเที่ยงวันที่สอง, สิงโตก็ลุกขึ้นเดินไปจะกินน้ำในบึง. แต่เมื่อมันยังไม่ถึงน้ำ, มันก็เหลียวหลังมาดูคนนั้น, เหนคนนั้นเอื้อมมือจะหยิบปืน, มันก็โกรธนัก, มันก็กลับเรวดูเหมือนจะกัดกินซึ่งคนนั้น. ศักครู่หนึ่งมันก็ลงไปกินน้ำ, กินแล้วมันก็กลับมาพุบหมอบอยู่ที่เก่าอีก, แล้วอยู่ที่นั้นอีกคืนหนึ่ง. คนนั้นเมื่อเล่าเรื่องนี้ว่าในสองคืนนั้นจะหลับหฤๅไม่หลับก็ไม่รู้, ถ้าว่าจะหลับก็หลับทั้งลืมตา, ด้วยว่าแลเหนสิงโตอยู่ที่นั้นเสมอ. เมื่อถึงวันที่สามเพลาสาย, สิงโตก็ลงไปกินน้ำอีก. เมื่อมันกินน้ำอยู่มันได้ยินเสียงปรากฏในพุ่มไม้แห่งหนึ่ง, มันก็เดินไปตามเสียง, ก็หายไปในพุ่มไม้นั้น. เมื่อสิงโตมันไปจากที่นั้นแล้ว, คนนั้นก็ลุกยืนขึ้น, แต่ดำรงตัวไม่ได้ก็ล้มลงที่นั้น, ที่หลังหยิบปืนแล้วก็คลานลงไปกินน้ำในบึง, กินน้ำแล้วก็พิจรณาดูตีนของตน, เหนตีนตนนั้นเปื่อยเหมือนกับปลาที่ปิ้งแล้ว. เขาก็อยุดนั่งอยู่ที่นั้นศักครู่หนึ่งด้วยคิดว่าสิงโตจะกลับมาอีก, ถ้าว่ามันกลับมาจะเอาปืนยิงให้มันตาย. เมื่อเหนว่าสิงโตมันไม่กลับมาแล้ว, เขาก็เอาปืนผูกเข้าที่หลังคลานไปสู่ทางที่เปนทางคนเดินนั้น, ด้วยคิดว่าถ้าพบคนเดินไปมาแล้ว, คนนั้นจะช่วยพาตนให้ไปบ้านได้. ครั้นคลานถึงหนทางก็คอยอยู่ที่ทางศักครู่หนึ่ง, ก็มีคนเดินทางพาคนนั้นเข้าบ้านได้. แต่ว่าตีนของคนนั้นเสียไปเดินไม่ได้, เปนง่อยไปตั้งแต่วันนั้นไปจนตาย.

THE ENGLISH ALPHABET.

จะว่าด้วยอักษรอังกฤษนั้น. อันว่าในจดหมายเหตุในใบต้นนั้น, เราได้ว่าไว้ว่าบางที่จะแต่งคำสอนสำหรับคนซึ่งปรารถนาจะเรียนคำอังกฤษ. เดี๋ยวนี้เราจะแต่งคำสอนให้รู้ว่า, จะเล่าอักษรอังกฤษนั้นจะออกชื่อใช้อักษรอย่างไร. อัน ก, ข, อังกฤษนั้นเขาเรียกว่า เอ, บี, ซี, ตามภาษาเดก, เหมือนคำพูดว่าจะเล่าเอ, บี, ซี, ได้หฤๅ, เหมือนภาษาไทยถามว่าเองจะเล่า ก, ข, ได้หฤๅ. อนึ่งเราจะเอาอักษรอังกฤษตัวหนึ่งเขียนไว้ในเบื้องหน้า, แล้วจะเขียนเปนอักษรไทยตามอักษรอังกฤษไว้เบื้องหลัง, ทำอย่างนั้นไปจนสิ้นอักษรอังกฤษ, ตามที่เขาลำดับกันไว้นั้น. แต่มีอักษรอังกฤษหลายตัวที่จะเขียนใช้ตามสำเนียงอักษรไทยไม่ได้, เพราะสำเนียงอังกฤษนั้นไม่ถูกกับสำเนียงไทย. เมื่อเราจะเขียนอักษรเหล่านี้, ก็จะเขียนให้มีสำคัญอย่างนี้ * ติดไปด้วย. ที่เขียนไว้อย่างนี้คือจะให้รู้ว่า, จะตามสำเนียงอักษร

ไทยใน ตัว นั้นทีเดียวไม่ได้, คนที่จะเรียน รู้ต้องไป หาคนที่พูดอังกฤษได้, เรียนให้ รู้แต่ปากเขา, ให้ชำนิชำนาญเปนอันดี.

a เอ, **b** บิ, **c** ซี, **d** ดี, **e** อี, **f** เอ๊ฟ*, **g** จี*, **i** ไอ, **j** เช* **k** เก, **l** เอ๊ล*, **m** เอ๊ม, **n** เอ๊น, **o** โอ, **p** ปี้, **q** คิว*, **r** อาร*, **s** เอ๊ซ*, **t** ตี, **u** ยู, **v** พี*, **w** ดับลยู*, **x** เอ๊กซ*, **y** ไว, **z** ซี*.

HOW TO CONVERT REFUSE MOLASSES INTO SUGAR.

แต่ก่อน มาประมารได้สามปี๋แล้ว, ข้าพเจ้า หมอ บรัดเลได้เขียน หนังสือ ฝากไปถึง คนผู้ใหญ่ ผู้หนึ่งซึ่ง อาไศรอยู่ ณเมืองอเมริกา, ข้าพเจ้า ถามว่า, ซึ่ง น้ำเหลือง น้ำตาน ทรายนั้น อย่าให้คนทั้งปวงใช้ทำเปนเชื้อสุรา, จะใช้ทำ สิ่ง ของ อื่นๆ ที่มีผลแลประโยชน์ มาก กว่านั้น จะไม่ได้หฤๅ. คนผู้ใหญ่ได้รับหนังสือนั้น แจ้งความ แล้ว, จึ่ง สืบเสาะไต่ถาม พวกที่ ทำ น้ำ ตานทราย อยู่ที่หมู่เกาะเมือง อเมริกานั้น, ได้ความว่า, ซึ่ง จะเอา น้ำเหลือง น้ำตานทรายไป ทำ เชื้อ สุรา นั้น มิ ประโยชน์น้อย. ใน ตำรา นั้น จะ ทำให้ กลับ เปน น้ำตานทรายไปอีก ก็ได้ แล เมื่อ คนเหล่า นั้นเคี่ยวน้ำอ้อย แล้ว, จึ่งช้อน เอา ฟอง น้ำ อ้อยไว้ต่าง หาก แล น้ำ ที่ ชำระสิ่ง ของเครื่อง ใช้ ทั้งปวง ที่ ติด รษหวาน นั้น, เอามา ประสม เข้าด้วยกัน กับ น้ำเหลือง น้ำ ตานทราย แล้ว ต้ม เสียใหม่. แล้ว น้ำเหลือง น้ำตานทรายแล ฟอง น้ำ อ้อย แล น้ำ ชำระ ที่ติด รษหวาน นั้น, ก็จะกลับเปน น้ำตาน ทราย ดี เหมือนที่ทำ แต่เดิม นั้น.

มี คน ผู้ หนึ่ง ชื่อ ซะติเวลซัน เปน นายโรงหีบใหญ่, ได้อุษาห์ ทำตาม ตำราดัง กลาว มา นี้ เปน หลาย ปี๋ เหนว่าผล มาก กว่าคนอื่น ที่ เอาไปใช้ต้ม สุรานั้นประมาณ ศัก สองเท่า. ด้วยเหตุ ว่า, น้ำตาน ทราย นั้น ขาย ดี มี ราคา แพง กว่า สุรา. อนึ่งผู้ที่ จ้าง ทำการ ทั้งปวง ในโรงนั้น, ก็ มิได้เปน คน ภาล เสพ สุรามัว เมาไป, เปน คน ทำ การโดยสุจริต ซื่อ สัจ, มิ ได้ เบียด บัง ฉ้อ กระบัต สิ่งของ นายโรง น้ำตาน นั้นไป เปน ประโยชน์ ของ ตน.

ข้าพเจ้า หมอ บรัดเล, สำแดงข่าว เรื่อง ความ นี้, ด้วย มี จิตรปราถนา จะให้ เปน ประโยชน์ แก่ คน ทั้งหลายในเมืองไท นี้, แลทุกวัน นี้ ข้าพเจ้า เหน สุรา เกิด ชุกชุม มาก ขึ้น เพราะ น้ำเหลือง น้ำตานทราย เปน เชื้อสุรา. ๆ นั้นเปน ของชั่วนักกระทำให้คน ทั้งหลาย มีไท แล จีนเปน ต้น, ชวน กัน ประพฤติ เปน ภาล เสพ สุรา เมาภากันติดเหลี้ยนมากขึ้น ทุกปี๋ๆ เปนไปทั้งนี้, ก็เพราะ น้ำเหลือง น้ำตานทราย คน เอาไป ทำเปนเชื้อ สุรา. ข้าพเจ้า พิจรณาเหน ว่า, ถ้า แลเอา น้ำเหลือง น้ำตานทรายไป เท เสียใน มหาสมุท, ก็เหน ว่า จะ เปนคุณ เปน ประโยชน์ แก่เมือง มากกว่า เอาไป ทำ เชื้อ สุรา นั้นศัก ร้อยเท่า. ด้วย เหตุว่า หา ทำให้ คน ประพฤติ เปน ภาล มัวเมาไปได้ไม่. อนึ่งถ้า เอา น้ำเหลือง น้ำตานทรายไประคน เข้ากับฟองน้ำอ้อยที่ช้อนไว้ แล รษที่ ติดภาชนะเครื่องใช้ สรอย นั้น, เอาไป ระคน เข้ากับน้ำเหลือง น้ำตานทราย ตาม ตำรา ที่ กล่าว มา นั้น, ก็เหน ว่า จะ เปนประโยชน์ดี กว่า เอาไปทำ เชื้อ ต้ม สุรา ศัก ร้อยเท่า. แล คำที่ ข้าพเจ้า กล่าว นี้ จะ ควร หฤๅ มิควร เปน ประการใด, ให้ท่าน ทั้งหลายพิจรณาดู เถิด.

ORIGEN OF QUININE.

ที่ นี้ จะ สำแดง เรื่อง ยา คินิน กิน แก้ไข้ จับ นั้นโดย พิศดาร. เดิม ยา คินิน นี้ เปน เปลือกไม้ อย่าง หนึ่ง, เกิด แต่ ทวีป อะเมริกาข้าง ทิศใต้, ใน ประเทษ ชื่อ ว่า พีรีว อาไศย เหตุ ดัง นี้ เปลือกไม้นั้นบาง คน จึ่งเรียก ว่าเปลือกไม้ พีรีว. ครั้น อยู่ มา ล่วงไปได้ ๒๐๐ ปี๋แล้ว, มี พญา คน หนึ่ง เปนเจ้า เมือง ลักซา เปน หัวเมือง อยู่ในประเทษ พีรีว นั้น, ได้ ยิน หมอ ชาวป่า คน หนึ่ง กล่าว สรรเสิญคุณเปลือกไม้นั้น ว่า, เปน ยาแก้ไข้ จับ สั่นดี ยิ่งนัก. ครั้น อยู่ มา มีมหาอุปราช องค์ หนึ่ง มี นามชื่อ ว่าซิงกน, ได้ครอง สมบัติใน เมืองพีรีว นั้น, มเหษี แห่ง อุปราช ซิงกน นั้น ป่วย เปนไข้ จับ สั่น, เว้นวัน หนึ่ง จับวัน หนึ่ง, มี กาย สูบผอม ยิ่งนัก. แพทย์ทั้งหลายรักษาเท่าไร ก็ไม่หาย. เจ้าเมือง ลักซา แจ้ง ความ ดัง นั้น, จึ่ง กราบทูลแก่ มหาอุปราช, ให้ มเหษี รับ ประทาน ยาเปลือกไม้พีรีว นั้นลองดู. มเหษี ก็รับ ประทาน เหตุ ว่า สิ้น สติปัญา แพทย์ ทั้งปวงใน เมือง นั้น แล้ว. ครั้นได้ รับ ประทาน ยา นั้นเข้า, ไข้จับ นั้น ก็หายขาด ทีเดียว. อาไศร เหตุดัง นี้ เปลือกไม้พีรีว นั้น, คน ทั้งปวง จึ่งเล่าฦๅ กันต่อๆไป โดย ลำดับ ตราบเท่าถึง ทวีบยูรบ จึ่งให้ เปลือกไม้นั้นชื่อ ว่าซิงกนา, อาไศร เหตุด้วย มหาอุปราช ทรง พระนาม ดังนั้น. แต่ ก่อนนั้น หัวเมือง ทั้งปวง ก็เปน สอง ฝ่าย เหนไม่พร้อมกัน, พวก หนึ่ง สรรเสิญ เปลือก ซิงกนา นั้น ว่า มี คุณ มาก แก้ไข้จับได้. แต่พวก หนึ่ง ติเตียน ว่าไม่ มี คุณ รักษาไข้จับ หา หายไม่

แต่ ทุกวันนี้ คน ทั้งสอง ฝ่าย นั้น, ก็ กลับ เหน คุณ ยาว่า ดี จริง สรร เสริญ ด้วย กัน ทั้งสอง ฝ่าย, ไม่ได้ มีผู้ใด ติเตียน เลย.

แล ต้นไม้ ยา นั้น มี อยู่ สาม อย่าง คล้ายๆ กัน, เปน ต้น สูง ประ มาณ ๓ วา บ้าง ๔ วา บ้าง ๕ วา บ้าง ลำ ต้น นั้น, โต ๖ กำ เปน กำหนด. เกิด ขึ้น อยู่ ที่ ภูเขา ไม่ สู้ สูง นัก เปน อย่าง กลาง. เปลือก นั้น มี สี ต่างๆ กัน เปน สาม อย่าง, คือ สีแดง อ่อน อย่าง หนึ่ง, สีแดง นวลๆ อย่าง หนึ่ง, สีเหลือง กร้ำกรุ่น อย่าง หนึ่ง, เปลือกไม้ ดัง กล่าว มา นี้ ใช้ เปน ยา ได้ เหมือน กัน. เดิม ยา คินิน นั้น คน เอา เปลือกไม้ ทั้ง สาม มา ใส่ ใน น้ำท่า แล้ว, จึ่ง เอา น้ำ กรด กำมะถัน ใส่ เจือ ลง น่อย หนึ่ง ภอ ให้ ออก รศ เปรี้ยว แล้ว, เอาไป ต้ม. ใน เปลือก ซิงกนนา นั้น มี ธาตุ หลาย อย่าง, ๆ หนึ่ง เรียก ว่า คิเนีย, เมื่อ ขณะ ต้ม เปลือก ซิง กนนา ใน น้ำท่า ที่ เปรี้ยว ด้วย น้ำ กรด กำมะถัน, ๆ ก็ เข้า ระคน เจือ อยู่ ด้วย คิเนีย นั้น, แล ยา ทั้งสอง สิ่ง นี้ มี รศ ระคน ปน เข้า ด้วย กัน เปน สิ่ง เดียว จึ่ง เรียก ว่า คินิน. แต่ ตำรา พวก หมอ ณ เมือง เทศ ทำ ยา คินิน ที่ เปน ผง สี ขาวๆ นั้น, ว่า เลอียด ยืด ยาว ไป นัก. นี่ ข้าพเจ้า กล่าว โดย สังเขป ประสงค์ จะ ให้ เหน เปน ใจ ความ แต่ สะน้อย. แล ยา คินิน นั้น เปน น้ำ กรด กำมะถัน ๑๐ ส่วน, ธาตุ คิเนีย ๘๐ ส่วน เศศ, น้ำท่า ๙ ส่วน เศศ, ทั้ง สาม สิ่ง ดัง เรา กล่าว มา นี้ ให้ ระคน เข้า ด้วย กัน, จึ่ง เรียก ว่า ยา คินิน.

CAUSES OF INTERMITTENT FEVER.

ลำดับ นี้ ข้าพเจ้า หมอ บรัดเล จะ สำแดง ซึ่ง เหตุ ที่ ให้ บังเกิด ไข้ จับ สั่น แล ไข้ พิศม์ ไข้ ป่า นั้น โดย สังเขป. แล ไข้ ทั้ง สาม อย่าง นี้ เหตุ ที่ บังเกิด นั้น สิ่ง เดียว กัน. เหตุ ที่ บังเกิด นั้น คือ ใบ ไม้ แล ว่าน ยา ทั้ง หลาย, มี ใบ อัน หล่น ลง แล้ว แล เน่า สำ สม อยู่, เมื่อ ฝน ตก ลง แล้ว แล แห้ง ไป หลาย ครั้ง หลาย หน. ครั้น มา ภาย หลัง ฝน ตก มาก ลงๆ, พิศม์ ว่าน แล ยา ทั้งปวง ที่ สำ สม เน่า อยู่ นั้น, ก็ ฟุ้ง ขึ้น ระคน เจือ ไป ด้วย ลม, เมื่อ คน เข้า ไป ใน ป่า ครั้น ถูก ต้อง พิศม์ ว่าน ยา ทั้ง หลาย นั้น, ก็ ให้ คน เปน ไข้ มี อาการ ต่างๆ. ถ้า ถูก อาย พิศม์ นั้น น้อย ก็ ให้ เปน ไข้ สั่น น้อย. ถ้า ถูก ต้อง อาย พิศม์ มาก ก็ ให้ จับ สั่น มาก, จับ ทุก วัน, บาง ที่ ให้ จับ วัน ละ สอง หน. ถ้า ถูก อาย พิศม์ มาก ขึ้น ยิ่ง กว่า นั้น, ก็ ให้ จับ ซึม ไป ไม่ รู้ สม ปฤดี มิ ใค่ร จะ ถอย เลย. วัน หนึ่ง จะ มี ตัว สำเรว ลง ประมาณ สัก โมง หนึ่ง เท่า นั้น, แล้ว ก็ กลับ จับ มี พิศม์ กล้า ขึ้น ดัง เก่า, จน ถึง เพลา ที่ เคย ถอย นั้น, ก็ ถอย ลง น่อย หนึ่ง. แต่ เปน ดัง กล่าว มา นี้, บาง คน ครั้น ถึง กำหนด ๕ วัน ก็ ถอย, บาง คน ก็ ตาย. บาง ที่ ถึง ๗ วัน ถอย, บาง ที่ ๗ วัน ตาย. บาง ที่ ๙ วัน ถอย, บาง ที่ ๙ วัน ตาย บาง ที่ ๑๑ วัน ถอย, บาง ที่ ๑๑ วัน ตาย. บาง ที่ ๑๔ วัน ถอย, บาง ที่ ๑๔ วัน ตาย. บาง ที่ ๑๙ วัน ถอย, บาง ที่ ๑๙ วัน ตาย. บาง ที่ ๒๑ วัน ถอย, บาง ที่ ๒๑ วัน ตาย. แล พิศม์ ที่ บังเกิด แต่ อาย ว่าน แล ยา อัน เน่า ดัง กล่าว มา นี้, อังกฤษ เรียก ว่า คอยโนมีอัศะมา, แปล เปน ไท ว่า, อาย พิศม์ ยา บังเกิด แต่ ทุ่ง แล ป่า, ถ้า ฝน ตก นัก น้ำ ท่วม ดาด ไป มาก. พิศม์ คอยโนมีอัศะมา ก็ มิ ใค่ร จะ บังเกิด, ด้วย เหตุ ว่า น้ำ ฝน นั้น ชำระ ล้าง เสีย. ถ้า ฝน แล้ง ดิน แห้ง นัก ก็ มิ ใค่ร จะ เกิด, เหตุ ว่า อาย พิศม์ ว่าน ยา นั้น มิ ได้ ฟุ้ง ขึ้น. แต่ ที่ เมือง ไท นี้ มี แผ่นดิน ราบ ประกอบ ไป ด้วย คลอง บาง เล็ก น้อย มาก, มี น้ำ ซเล ไหล ขึ้น ลง วัน ละ สอง เพลา. เมื่อ น้ำ ขึ้น ไหล เข้า ไป ใน คลอง เลก น้อย ดิน เปียก อาย พิศม์ ใบ ไม้, แล หญ้า ทั้งปวง ที่ หล่น ลง เน่า อยู่ นั้น, ก็ ฟุ้ง ขึ้น มาก, จึ่ง ให้ บังเกิด เปน ไข้ พิศม์, แล ไข้ จับ ต่างๆ, ถ้า ระดู แล้ง ไม่ มี บ่อ แล คลอง เลก น้อย, น้ำ ไม่ ท่วม แล้ว, อาย พิศม์ ของ ทั้งปวง ที่ เน่า ไม่ มี แล้ว, ความ เจบ ไข้ ก็ ไม่ ใค่ร จะ บัง เกิด ได้. แต่ ที่ เมือง นอก นั้น มี บึง แล หนอง ที่ มี หญ้า รก ชัฏ นั้น เปน หลาย แห่ง. เมื่อ ระดู หนาว นั้น, ถึง คน จะ ไป อยู่ ที่ นั้น, ก็ มิ ได้ เปน ไข้ พิศม์, ครั้น ถึง ระดู ร้อน เข้า, หญ้า แล ของ ที่ เน่า ทั้งปวง ก็ บังเกิด เปน อาย พิศม์ ขึ้น. ถ้า คน ไป อยู่ ที่ ริม บึง แล ที่ ริม หนอง นั้น, ก็ บังเกิด เปน ไข้ พิศม์ ถึง แก่ ความ ตาย เปน อัน มาก. ถ้า บึง แล หนอง นั้น คน ขุด ไข ให้ น้ำ ที่ เน่า นั้น ไหล ออก หมด แล้ว, มิ ให้ ค้าง อยู่ ได้, ที่ อัน นั้น ก็ กลับ เปน ที่ ดี, ถึง คน จะ อยู่ ที่ นั้น, ก็ ไม่ เจบ ป่วย ไข้ เหมือน แต่ ก่อน, ที่ ดัง กล่าว มา นี้, ที่ เมือง นอก นั้น ก็ มี เปน หลาย แห่ง. ประการ หนึ่ง, ถ้า น้ำ เคม ที่ ซเล กับ น้ำ จืด ใน บึง แล หนอง ระคน ปน กัน เข้า แล้ว, ก็ ให้ เกิด เปน พิศม์ กล้า มาก กว่า ที่ มี แต่ น้ำ จืด. อนึ่ง คอยโนมีอัศะมา พิศม์ ที่ เกิด ใน ดง ดิบ ใน ระดู ร้อน เมื่อ แรก ฝน ตก ลง นั้น, เพราะ แสง แดด มิ ใค่ร จะ ส่อง ถึง ใบ ไม้ แล ว่าน ยา ทั้งปวง นั้น, ก็ เน่า ไป กลับ เปน พิศม์ ขึ้น มาก. ถ้า แสง แดด ส่อง ถึง ใน ดง นั้น แห้ง แล้ว, ก็ มิ ใค่ร จะ มี พิศม์ เพราะ เหตุ ว่า พิศม์ นั้น ขึ้น ตาม แสง แดด หาย ไป.

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

BANGKOK RECORDER.

VOL. 1. เล่ม ๑. บังกอกเดือน สี่ ปีมโรงจุลศักราช ๑๒๐๖. APRIL, 1845. คริศศักราช ๑๘๔๕. ใบ ๑๐ No. 10.

COMMERCE OF SINGAPORE FOR 1843--4.

จะว่าด้วยสินค้าในเมืองซิงกะโปร์ระ.

อนึ่งมีหนังสือข่าวตีพิมในเมืองซิงกะโปร์ระ, ตีพิมเดือน ๑๒ แรม ๔ ค่ำ. ในหนังสือนั้นบอกว่าด้วยราคาสินค้าต่างๆ ซึ่งเอาไปจากเมืองซิงกะโปร์ระไปทุกประเทษก็ดี, แลบอกซึ่งสินค้าต่างๆ ที่เอาไปแต่ทุกประเทษไปเมืองซิงกะโปร์ระก็ดี, นับแต่ปีเถาะเดือน ๖ ขึ้น ๓ ค่ำไป จนถึงปีมโรงเดือน ๖ ขึ้น ๑๔ ค่ำ. เราจะแปลออกมาจากหนังสือนั้นสัก ๔ ข้อ, ว่าด้วยเกาะชะวาคือเมืองกลาปา, ว่าด้วยเมืองยวน, ว่าด้วยเมืองจีน, แลว่าด้วยเมืองไท. ที่ว่าด้วยเกาะชะวานั้น, คือว่าสินค้าที่เอามาแต่เกาะชะวานั้น, มีราคาล้านเก้าแสนเก้าพันสามร้อยสี่สิบสองรูเปีย. แลสินค้าที่เอาไปแต่ซิงกะโปร์ระไปเกาะชะวานั้น, มีราคาล้านหมื่นสองพันเจ็ดร้อยเจ็ดสิบเอ็ดรูเปีย. อนึ่งสินค้าต่างๆ ที่เอามาแต่เมืองยวนไปขายในเมืองซิงกะโปร์ระนั้น, ราคาสามแสนเก้าหมื่นแปดพันเจ็ดร้อยแปดสิบเจ็ดรูเปีย. แลสินค้าที่เอาไปจากเมืองซิงกะโปร์ระไปขายในเมืองยวน, ราคาห้าแสนหมื่นหกพันสามร้อยสี่สิบสี่รูเปีย. แลสินค้าที่เอามาแต่เมืองยวนไปขายในเมืองซิงกะโปร์ระ, ในปีเถาะนั้นน้อยกว่าในปีขาลมาก, สักแสนเจ็ดหมื่นสามพันรูเปีย, ด้วยเหตุว่าน้ำตานทรายที่ยวนเอาไปขายในเมืองซิงกะโปร์ระในปีขาลนั้นก็ถึงสองหมื่นเจ็ดพันห้าร้อยสี่สิบหาบ, แต่ในปีเถาะนั้นมีแต่แปดพันสามร้อยสามสิบหกหาบ.

อนึ่งสินค้าที่เอาไปจากเมืองไทไปขายในเมืองซิงกะโปร์ระในปีเถาะนั้น, ราคาห้าแสนหมื่นห้าพันเจ็ดร้อยแปดสิบรูเปีย, เปนน้อยกว่าในปีขาลสักหกหมื่นแปดพันรูเปีย. แลสินค้าต่างๆ ที่เอามาแต่เมืองซิงกะโปร์ระมาขายในเมืองไทในปีเถาะ, ราคาหกแสนแปดหมื่นหกพันร้อยหกสิบรูเปีย. แลน้ำตานทรายที่เอาไปแต่เมืองไทเอาไปขายในเมืองซิงกะโปร์ระในปีเถาะนั้น, คือสองหมื่นเจ็ดพันเจ็ดร้อยเจ็ดสิบเอ็ดหาบ, เปนมากกว่าในปีขาลสักน้อยหนึ่ง. อนึ่งสินค้าต่างๆ ที่เอามาแต่เมืองจีนมาขายในเมืองซิงกะโปร์ระในปีเถาะนั้น, ราคาสี่ล้านหกแสนห้าพันเก้าสิบเก้ารูเปีย, มากกว่าปีขาลแสนแปดหมื่นห้าพันรูเปีย. แลสินค้าต่างๆ ที่เอามาแต่ซิงกะโปร์ระไปขายในเมืองจีนในปีเถาะนั้น, ราคาเจ็ดล้านสามแสนหมื่นพันสามร้อยแปดสิบรูเปีย. อนึ่งกำปั่นที่เอาสินค้าเข้าไปขายในเมืองซิงกะโปร์ระในปีเถาะนั้น, คือเจ็ดร้อยเก้าสิบเอ็ดลำ, แลสำเภาแลเรืออื่นๆ มีสองพันห้าร้อยเจ็ดสิบเอ็ดลำ. แลกำปั่นที่เอาสินค้าไปแต่เมืองซิงกะโปร์ระไปเมืองอื่นๆ ในปีเถาะนั้น, คือเจ็ดร้อยแปดสิบสามลำ, แลสำเภาแลเรืออื่นๆ คือสองพันแปดร้อยเก้าสิบลำ.

IMPROVEMENTS IN MAKING SUGAR.

ที่นี้จะว่าด้วยตำราทำน้ำตานทราย. ว่ายังมีคนๆ หนึ่งอยู่ในเมืองอังกฤษ, ได้แต่งหนังสือตำราทำน้ำตานทราย, แต่งไว้ในปีกลายนี้, บอกให้รู้ว่าจะทำอย่างไรจึ่งจะได้น้ำตานทรายมากขึ้นกว่าทำแต่ก่อน. ในตำรานั้นมีหลายข้อ, แต่เราจะคัดเอามาว่าแต่ข้อเดียว, คือที่ว่าด้วยหีบอ้อยนั้น. แลผู้ที่แต่งหนังสือนี้เหนว่า, คนที่หีบอ้อยด้วยลูกหีบนั้น, น้ำอ้อยยังไม่หมดไม่สิ้น, ยังติดพวนอ้อยอยู่มาก. คนนั้นจึ่งคิดทำเครื่องอัดอ้อยอย่างหนึ่ง, อัดได้น้ำมากกว่าที่หีบด้วยลูกหีบนั้น. แลเขาเอาอ้อยหีบตามทำเนียมเก่าได้น้ำ ๒๑ ถัง, แล้วก็เอาพวนอ้อยที่หีบแล้วมาอัดด้วยเครื่องอัดที่เขาทำนั้น, ก็ได้น้ำที่พวนอ้อยนั้นอีกประมาณ ๒ ถังกับ ๕ ทนาน, แลรศน้ำอ้อยที่ออกมาจากพวนอ้อยที่อัดนั้น, หวานกว่ารศอ้อยที่หีบด้วยลูกหีบนั้น. จึ่งรู้ว่าคนที่ใช้เครื่องอย่างใหม่นั้นเหนจะได้น้ำ

ตานทราย มาก กว่าคนที่ใช้ตวัยลูกหีบนั้น, คือคนที่ใช้ดวัย ลูกหีบนั้นได้น้ำตานทราย ๑๐๐ ชั่ง, แล คนที่ใช้เครื่อง อัด ที่ทำ ใหม่นั้น จะได้ ศัก ๑๑๒ ชั่ง.

RAILROADS.

จะ ว่า ดวัย ทาง รถไฟ. ใน เมือง อังกฤษ แลเมือง อเมริกา แล เมือง ฝรั่งเศศแล เมือง อื่น ๆ อีก หลาย เมือง, เขาทำ หน ทาง สำ หรับ ที่ จะ ใช้รถไฟ เดิน. หน ทาง นั้น ทำเสมอไม่ลุ่มไม่ดอน, คือเมื่อทำนั้น เขาทำแผ่น ดินให้เรียบเสมอไป, ไม่ ลุ่มไม่ดอน, กว้าง ขวาง ประมาณ ๙ ศอก ๑๐ ศอก. แล้วเขาไม้แก่น หนาสี่ เหลี่ยม, ทำให้เสมอวางต่อๆ กันไปเปนสอง แถว, ตามที่รถ กว้าง มาก นอ้ย ใน หน ทาง ที่ ปราบ เสมอ นั้น. แล้วจึ่งเอาเหลก หนา ศัก นิ้ว กึ่ง ๒ นิ้ว, กว้าง ศัก ๔ นิ้ว ๕ นิ้ว, แล กระทำให้ เปน สัน สูง อยู่ กลาง, สอง ข้าง นั้น เปน หน้า กระดาน เสมอ กัน. แล้ว จึ่ง เอา เหลก นั้น วาง ลง บนไม้, ต่อ ประสาน ดีละให้เสมอกัน, แล้วตรึง เหลกให้ ติด อยู่กับไม้. ซึ่ง ทำเหลกเปน สัน สูง นั้นคือ จะให้ กง รถ อม อยู่ในสันสูงนั้น, ไม่ให้กง รถเดิน เคลื่อน คลาดไป จาก ที่ได้, ให้รถ เดิน เสมอไป. ฝ่าย กง รถไฟทั้ง สอง ข้าง นั้น, เขา ก็ กระทำให้ เปน รู กลวง อยู่ กลาง, สำหรับ จะได้ อม ติด กับ เหลกสัน สูงที่ วางใน หน ทาง นั้น. แล จะว่า ดวัย รถให้ รู้, ว่า รถ นั้นเขาทำไว้ เปน สอง อย่าง, อย่าง หนึ่ง ทำไว้ สำหรับ คน โดย สาร, อย่าง หนึ่ง ทำไว้ สำหรับ บันทุก ของ. รถ ที่ทำ สำหรับคน โดย สาร นั้น. ทำ เปน ห้อง สำหรับนั่ง นอน, ทำให้ สอาด ดี, แต่ รถ ที่บันทุก ของ นั้นไม่ มี ห้อง, ทำ เปน แต่ ที่บันทุก ของ. แต่ รถ สอง อย่าง นี้ ทำไว้ เปน อัน มาก หลาย รถ. แล รถไฟ นั้นมี แต่ รถเดียว. รถไฟนั้น คนมิได้ ขี่มิได้ บันทุก ของ, ทำ สำหรับ จะได้ลาก รถทั้งปวง. ถ้าแล มี คนโดย สาร มากก็ดี นอ้ย ก็ดี, แลมี ของ บันทุก มากก็ดี นอ้ย ก็ดี, ก็บันทุก รถ หลาย เล่ม ตาม สมควร แก่ คน แล ของนั้น. แล้ว ก็เอา รถไฟไว้ในเบื้อง หน้า รถทั้งปวง, แล้ว รถ ทั้งปวง ก็ผูกต่อๆ กันไปให้ ติด กับรถไฟ นั้น, แล้ว รถไฟ ก็ชักลาก รถทั้งปวงไป เรว นัก. ลากไป โมง ๑ ล่วงทางไปได้ สองโยชน์บ้าง, สองโยชน์ ครึ่งบ้าง, สาม โยชน์ ก็มีบ้าง. แลในเมือง อังกฤษนั้นมี ทาง รถไฟต่อๆ กันไปไกลนัก กำหนด ๓๐ โยชน์ครึ่ง. ทาง ๓๐ โยชน์ครึ่ง นั้นไกล นัก, ถ้า จะ คิด เปน ทาง ใน เมือง นี้, เหมือน กับ กรุง เทพไปเกือบ จะ ถึง เมือง เชียงใหม่. ถ้า รถไฟ จะ เดิน เดิน ๑๒ โมง ก็ถึง. แล รถไฟ จะ ไปแต่ กรุง เทพ นี้ ถึง กรุงเก่าไป สองโมง ก็ถึง. แลในเมือง อะ เมริกา นั้น ก็มี ทาง รถไฟ ไป จาก เมือง บัศตันไป ถึง เมือง บุฟะโล ไกล ๕๓ โยชน์. ทาง ๕๓ โยชน์ นั้นไกล เหมือน กับ กรุง เทพ เดิน ทางบกไป ถึง เมืองไชร. แล ทาง นั้นรถไฟ มันเดินวัน หนึ่ง คืน หนึ่ง ก็ ตลอด. แล ราคา ทำ หน ทาง นั้น สิ้น ๗๘๕๔ หาบ.

ORTHOGRAPHY OF THE WORD COFFEE.

จะ ว่า ดวัย เข้าแฟ. เรียกว่า เข้าแฟ นั้นไม่ ถูก, เรียกว่ากา เฟ นั้น ถูก, เพราะ พิจารณาดู ทั้ง ๕ ภาษา, คือ ภาษาฝรั่ง เศศ ๑, ภาษาอิตาเลีย ๑, ภาษา หิศปำเนีย ๑, ภาษาอังกฤษ ๑, ในภาษา ฝรั่ง เศศแล ภาษาอิตาเลีย ๒ ภาษานี้เรียกกัฟเฟ. ภาษาหิศปาเนียเรียก ว่า กาเฟ, ภาษาอังกฤษ เรียกว่า กอฟี. ต้องเรียก ตาม ภาษา หิศปา เนีย เหน จะ ถูก, ดวัย คำเรียกว่ากัฟเฟ ๆ นั้นผิด กับ ภาษาไท, ดวัย ตัว ก กับตัว ฟ นั้นใช้สกดกันใน ภาษาไทไม่เหนมีเลย.

SUMMARY OF NEWS. ข่าวต่างๆ.

๑ จะ ว่า ดวัย สำเภา ที่ มา แต่ เมือง จีน มา ค้า ขาย ใน เมือง ซิงกะ โประในปี ที่ ล่วงไป แล้ว สิบปี ก่อนปีนี้. คือปี มะเมีย ๒๑ ลำ, ปี มะแม ๑๗ ลำ, ปี วอก ๒๑ ลำ, ปี ระกา, ๓๖ ลำ, ปี จอ ๕๔ ลำ, ปี กุญ ๑๔๑ ลำ, ปี ชวด ๑๔๙ ลำ, ปี ฉลู ๑๕๐ ลำ, ปี ขาน ๑๙๑ ลำ, ปี เถาะ ๗๖ ลำ.

๑ ปีมโรง เดือน สิบ, มี ข่าว มา ว่าในเมือง ๓ เมือง ซึ่งเปน ประ เทศ จีน, คือ เมืองซั่งไหย ๑, คือ เมือง อะมุย ๑, คือ เมือง นิงโป ๑, เมือง ๓ เมือง นี้ มีพ่อ ค้าต่าง ประเทศ เข้ามาอาไศรย ค้าขายอยู่หลาย คน. แล เมืองซั่งไหย นั้นมี อยู่ ๑๕ คน, เมือง อะมุย นั้นมี อยู่ ๕ คน, เมือง นิงโป นั้นมี อยู่ ๓ คน.

๑ ปีมโรงเดือน ๑๑ แรม ๑๐ ค่ำ, มีข่าวในเมือง ฮงคงว่า, มีกำ ปั่น ลำ หนึ่ง เข้ามา ถึง เมือง นั้น เดือน ๑๑ แรม ๗ ค่ำ. กำปั่น ลำ นั้นได้แล่นรอบ แผ่นดินโลกย์ ใน สิบเดือน อย่อน สามวัน. คือ แล่น ออกไป จาก เมือง ฮงคง ปีเถาะ เดือน ญี่ แรม ๑๑ ค่ำ, แล่นไป ข้าง ทิศ ตวันตก ถึงเมือง นุยอกเปน ประเทศ อเมริกา, ทาง ๙๕ วัน, ขน สิน ค้า ที่บันทุก มา แต่เมือง ฮงคง นั้น ขึ้น หมด, แล้วบัน ทุกเอาสิน ค้าในเมือง นั้น ลงใหม่, แล้ว แล่นไป จากเมือง นุยอก

เดือน ๗ ขึ้น ๔ ค่ำ, แล่นไปข้างทิศใต้ไปถึงแหลมเข้า, แล้วแล่นไปข้างทิศตวันตกเฉียงเหนือ, มาถึงเมืองฮ่องกงปีมะโรงเดือน ๑๑ แรม ๗ ค่ำ ดั่งว่ามาแล้ว. แลกำปั่นลำนั้น, เมื่อแล่นไปทางนั้นเมื่อครั้งก่อนนั้น, แล่นไปกำหนด ๑๐ เดือนกับวันหนึ่ง.

๏ มีหนังสือข่าวตีพิมในเมืองซิงกะโปร, ตีพิมเดือน ๑๑ แรม ๑๒ ค่ำ. ผู้แต่งหนังสือข่าวนั้นได้ยินข่าวว่า กระษัตรเมืองจีนเจบมากแล้ว, แลว่าอีกครั้งหนึ่ง ว่ามีหนังสือฝากมาถึงเมืองกวางตุ้งว่า กระษัตรตายแล้ว, แลว่ามีหนังสือฝากมาอีกฉบับหนึ่งมาแต่เมืองมะกาว, ในหนังสือนั้นว่า กระษัตรนั้นมอบสมบัติให้แก่น้องชายคนหนึ่ง. แต่จะจริงหฤๅไม่จริงยังไม่รู้แน่.

๏ เดือนยี่ข้างขึ้น, มีข่าวมาแต่เมืองมะกาว, ว่ามีนายกำปั่นคนหนึ่งชื่อควาตุรนเปนชาติหิศปาเนีย, เขาได้พบเงินในที่แก่งหินในชเลจีนแห่งหนึ่ง. ถ้าจะคิดเปนเงินเหรียนได้ถึง ๑๕๐๐๐๐ เหรียน, ถ้าจะคิดเปนหาบก็ได้ถึง ๖๒ หาบครึ่ง. แก่งนั้นอยู่ในน้ำลึกศัก ๗ ศอก. เงินนั้นอยู่ในน้ำนานจนเงินนั้นเปนสีเขียวไป, แลหีบที่ใส่นั้นก็ผุไปเสียหมดแล้ว. เขาก็เข้าใจว่ากำปั่นไปแตกที่นั้น, แต่ว่าจะแตกเมื่อไรแลเปนกำปั่นที่ไหน, ก็มิได้รู้, เขายังสืบอยู่.

๏ เดือนอ้ายแรมค่ำหนึ่ง, มีข่าวมาแต่เมืองฮ่องกง, ว่าในชเลรอบเมืองฮ่องกงนั้นมีคนปล้นมาก, เขาเที่ยวปล้นเรือบันทุกของบ่อยๆ.

๏ ปีเก่าะเดือนวันขึ้นแรมมิได้กำหนด, มีข่าวว่าในเมืองเซ็ลมีเปนประเทศอังกฤษ, ว่าเมื่อฝนตกในเพลาวันหนึ่งก็บังเกิดมีกบตกลงมาตามฝนเปนอันมาก. กบนั้นตัวโตเท่าปลายนิ้วมือ, แลเมื่อกบเหนปรากฏที่แผ่นดินนั้น, ก็มีคนสงไสยว่ากบนั้นจะมาแต่ที่ไหน. จะมาแต่แผ่นดินหฤๅ, ๆ จะมาแต่บนอากาษ. แล้วคนที่สงไสยนั้นก็เอาหมวกยกหงายขึ้นคอยรับกบที่บนอากาษ, กบนั้นก็พลัดตกลงมาตามฝนเข้าในหมวกนั้น, จึ่งรู้ว่ากบตกลงมาแต่อากาษ.

๏ เดือนแปดแรม ๙ ค่ำ, มีข่าวมาแต่เมืองอังกฤษว่า กระษัตรอังกฤษนั้นมีพระราชบุตรชายอีกคนหนึ่ง. แต่ก่อนนั้นมีพระราชบุตรชายคนหนึ่ง, หญิงคนหนึ่ง, เดี๋ยวนี้เปน ๓ คนด้วยกัน.

CAUSES OF INTERMITTENT FEVER CONTINUED.

ที่นี่จะสำแดงซึ่งเหตุตามลักษณ์ที่ให้บังเกิดไข้จับสั่นแลไข้พิศม์ได้บ้างต่อไป. ซึ่งคอยโนมีอัศมาที่ให้บังเกิดพิศม์เปนไข้นั้น, เพลากลางวันแสงแดดกล้าพิศม์นั้นเบา, จึ่งฟุ้งขึ้นไปบนอากาษสูญไปสิ้น. ครั้นเพลาพระอาทิตย์ตก, พิศม์ซึ่งยังบังเกิดมีอยู่ที่ดินนั้น, ค้างอยู่เหนือแผ่นดิน, ไม่ฟุ้งขึ้นไปในอากาษ, เพราะเหตุว่าพิศม์นั้นหนักอยู่. เปรียบเหมือนหมอกอันบังเกิดเมื่อระดูหนาว, ครั้นเพลาเช้าหมอกนั้นปลิวกลุ้มอยู่เหนือแผ่นดินต่ำๆ, ครั้นเพลาตวันเที่ยงแดดกล้าแล้วหมอกก็ปลิวขึ้นไปบนอากาษสูญหายไปสิ้นฉันใดก็ดี, พิศม์แห่งคอยโนมีอัศมา, ก็เปรียบเหมือนดังนั้น. ถ้าผู้ใดไปอาไศรยอยู่ที่นั้นเพลากลางวัน, ก็มิได้ป่วยไข้ประการใด. ถ้าไปอาไศรยในเพลากลางคืนแล้ว, พิศม์แห่งคอยโนมีอัศมา, ก็ฟุ้งขึ้นแล้วเข้าไปตามลมหายใจเข้าออก, แลทราบเข้าไปในกายตามผิวหนังแห่งคนที่อาไศรยนอนเหนือแผ่นดินนั้น. ครั้นถึงกำหนด ๕ วันบ้าง, ๗ วันบ้าง, ๙ วันบ้าง, คนผู้ต้องพิศม์คอยโนมีอัศมานั้น, ก็ให้ป่วยเปนไข้มีอาการต่างๆ, ตามถูกต้องอายพิศม์มากแลน้อย, ดังเรากล่าวแล้ว, ตามจดหมายเหตุใบก่อนนั้น. บางทีพิศม์คอยโนมีอัศมาฟุ้งขึ้นระคนติดอยู่ในหมอก, ๆ นั้นปลิวไปค้างอยู่ที่ภูเขาก็ดี, แลที่ใดๆ ก็ดี, ถ้าผู้ใดถูกต้องหมอกนั้นก็มักให้ป่วย, เปนไข้มีประเภทต่างๆ เหมือนกัน. ถ้าผู้ใดมีกิจธุระไปที่นั้น, จำเปนจำอยู่แล้ว, ก็ให้ปลูกเปนร้านเรือนขึ้นให้สูงๆ พ้นดินขึ้นไปแล้ว, พิศม์คอยโนมีอัศมานั้นฟุ้งขึ้นมิใคร่จะถึง. ผู้ที่อาไศรยอยู่ที่นั้น, ก็มิใคร่จะป่วยไข้, เพราะเหตุว่าผู้นั้นอยู่สูงพ้นอายพิศม์นั้นขึ้นไป. อนึ่งผู้ใดจำเปนจำต้องไปอาไศรยอยู่บ้านดงอันรกชัฏนัก, ลมพัดมิใคร่สดวก อายพิศม์มิใคร่จะไปตามลมได้, ก็มักทำให้ผู้อาไศรยอยู่ที่นั้นป่วยเปนไข้มีอาการต่างๆ ตามถูกต้องอายพิศม์มากแลน้อย. ให้ผู้ที่ไปอาไศรยอยู่นั้นออกมาอยู่ที่แจ้งที่ลมพัดสดวกจึ่งจะดี.

จึ่งมีคำบุฉาว่า, เหตุผลประการใดทุกวันนี้จึ่งบังเกิดไข้จับสั่นมากชุกชุมขึ้นกว่าแต่ก่อน. วิสัชนาว่า, บังเกิดไข้จับสั่น

มากนั้น, เพราะเหตุแห่งพิศม์คอยโนมีอัศมาบังเกิดขึ้นมากกว่าแต่ก่อน. อนึ่งถ้าผู้ใดเปนคนเคยเสพสุรา, แลยาฝิ่น, เคยสูบบูหรี่สูบกัญชา, แลสิ่งของเมาทั้งปวง, แลกินของที่มีรศแสลงต่างๆ อยู่แต่ก่อนแล้ว, ผู้นั้นจึ่งมีธาตุแลกำลังเสื่อมถอยน้อยลงไป, อาไศรยเหตุดังนี้, อายพิศม์แห่งคอยโนมีอัศมา, จึ่งทราบเข้าไปในกายแห่งผู้นั้นง่ายเรวนัก, กว่าคนที่มีกำลังมาก, จึ่งให้บังเกิดเปนไข้จับสั่นมากนัก.

บุจฉาว่า, เหตุใดจึ่งบังเกิดอายพิศม์คอยโนมีอัศมามากกว่าแต่ก่อนเล่า. วิสัชนาว่า, ด้วยข้าพเจ้าพิจารณาเหนว่าจะเปนนั้น, อาไศรยเหตุด้วยแดดแลฝนก็หาตกต้องตามระดูเหมือนอย่างแต่ก่อนไม่. อนึ่งที่ทุ่งนาแลป่านั้น, ก็รกชัฏมากขึ้นมีหญ้าใบไม้อันเน่าสะสมอยู่. อนึ่งพวกจีนเอาปลามาหมักไว้ให้เน่ามีกลิ่นเหมนยิ่งนัก. อนึ่งที่บ้านแลตรอกถนนหนทางตะลาดนั้น, ก็เปื้อนเปรอะโสโครกยิ่งนัก. อนึ่งคลองบางเลกน้อย, ก็ตื้นขึ้นมากกว่าแต่ก่อน, เพราะเหตุด้วยที่ทั้งปวงที่มิได้สอาดนั้น, จึ่งให้บังเกิดเปนอายพิศม์คอยโนมีอัศมามากขึ้นกว่าแต่ก่อน, จึ่งบังเกิดเปนไข้จับสั่นชุกชุมยิ่งนัก. ข้าพเจ้าพิจารณาเหนว่าลักษณไข้จับสั่นที่เมืองนอกจะบังเกิดขึ้นนั้น, ก็อาไศรยเหตุด้วยสิ่งของที่โสโครก, แลที่ไม่สอาดเปนต้น. อนึ่งถ้ามีกฎประกาศให้ราษฎรชาวเมืองกวาดตามใต้ถุนอันโสโครกที่บ้านของตัวนั้นให้สอาด, อย่าให้สามกได้, ถึงเจ็ดวันกวาดครั้งหนึ่งๆ, ตามทำเนียมเมืองนอก, แล้วให้ชำระขุดที่ลำคลองแลคูที่ตื้นๆนั้นให้ลึกมีน้ำขังอยู่ดูสอาด, ก็เหนว่าจะเปนประโยชน์มีคุณแก่ราษฎรเปนอันมาก. ไข้จับสั่นแลไข้พิศม์ก็จะค่อยเสื่อมถอยเบาบางลงทุกปีๆ, เพราะเหตุว่าสิ่งของโสโครกนั้นหามีไม่, พิศม์แห่งคอยโนมีอัศมาก็จะมิใคร่บังเกิด.

บุจฉาว่า, เหตุผลเปนดังฤๅ, พิศม์แห่งคอยโนมีอัศมานั้นมีอยู่แล้ว, จึ่งมิได้ทำให้คนป่วยไข้ทุกคนเล่า. วิสัชนาว่า, คนทั้งปวงมีธาตุหาเหมือนกันไม่. บางคนมีธาตุบริบูรณ์เปนปรกติอยู่. บางคนมีธาตุอ่อนอย่อนเบาลงหาบริบูรณ์เปนปรกติไม่. เหตุดังนั้น, คนที่มีธาตุอ่อนอย่อนเบาลงนั้น, พิศม์แห่งคอยโนมีอัศมา, จึ่งแล่นเข้าไปในกายคิดผู้นั้นง่ายเรวนัก. อนึ่งคนที่มีกำลังมาก, ธาตุบริบูรณ์เปนปรกติอยู่แล้ว, พิศม์แห่งคอยโนมีอัศมามิใคร่จะติดได้. เปรียบเหมือนสิ่งของแห้งทั้งปวงมีไม้เปนต้น, ถ้าไม้แลสิ่งของทั้งปวงนั้นแห้งโสกอยู่แล้วเมื่อถูกไฟก็ติดง่ายเรวนัก. ถ้าไม้สดเปียกชุ่มไปด้วยน้ำแล้ว, ก็หาใคร่จะติดไฟไม่, ฉันใดก็ดี, คนที่มีกำลังมากแลน้อยธาตุอ่อนแลกล้า, ก็มีอุประไมยเหมือนดังนั้น. อนึ่งลักษณ์คนจะมีธาตุไม่ปรกติบริบูรณ์นั้น, ก็เพราะเหตุกระทำการชั่วต่างๆ, มีคบด้วยหญิงคนชั่วเปนต้น, แลเสพซึ่งของเมาทั้งปวง, มีสุราเปนต้น, แลบริโภคของแสลงต่างๆดังกล่าวมาแล้วนั้น.

ข้าพเจ้าหมอบรัดเล พิจารณาดูตามอย่างทำเนียมตำราที่มีอยู่ณเมืองอเมริกา, จะควรหฤๅมิควรประการใด, ขอเชิญท่านทั้งหลายพิจารณาดูเถิด.

RESUSCITATION FROM A STROKE OF LIGHTNING.

ลำดับนี้จะว่า, ด้วยคนที่ต้องอัศนีบาตคือถูกสายฟ้าผ่านั้นโดยสังเขป, ถ้าคนถูกใหม่ๆ, สลบไปเหมือนตายแล้วก็ดี, บางคนก็รักษารอดได้บ้าง, เมื่อแพทย์จะรักษานั้น, ให้เอาคนผู้ต้องถูกสายฟ้านั้น, ให้นอนอยู่ที่กลางแจ้ง. เมื่อนอนนั้นยกศีศะแลไหล่ทั้งสองขึ้นวางบนหมอนให้สูงน่อยหนึ่งแล้ว, จึ่งให้เอาน้ำที่เอยันนักประมาณศักถังหนึ่ง, แล้วรดให้สูงๆตั้งแต่ศีศะลงไปให้ทั่วทั้งกายแล้ว, ถ้าคนไข้สดุ้งขึ้นมาได้, ก็พึงเข้าใจเถิดว่ารักษาได้. แล้วให้เอาน้ำเอยันเหมือนน้ำห้วยเทรดซ้ำลงเปนคราวๆ, ให้หลายครั้ง, จนคนไข้หายใจเข้าออกได้. ถ้ายังไม่หายใจ, ก็ให้เอามือบีดจมูก, คนไข้ไว้แล้ว ให้คนหนึ่งเป่าลมเข้าไปตามช่องปาก, ให้ลมแล่นเข้าไปถึงปอดแล้ว, เอามือทั้งสองประคองกดเข้าที่ชายโครงทั้งสองข้าง, แล้วกดที่ท้องน้อยดันลมขึ้นไปด้วย, แลลมซึ่งเป่าเข้าไปนั้นก็จะกลับออกมา. แล้วให้เป่าซ้ำเข้าไปดังกล่าวมานั้น, ให้หลายครั้งหลายหน, คนไข้นั้นก็จะกลับฟื้นหายใจเข้าออกได้บ้าง, เมื่อคนไข้ฟื้นแล้ว, เอาผ้าเช็ดตัวเสียให้แห้งแล้ว, จึ่งเอาน้ำอหงุ่นศักสามช้อนใหญ่, เอาน้ำท่าศักสิบช้อน, ตั้งไฟให้อุ่นๆแล้ว, ให้กินประมาณศักช้อนหนึ่ง, ๑๐ นาทีกินช้อนหนึ่งๆ, กอหมดน้ำอหงุ่นนั้น, ให้อยุดเสียถ้าให้กินเกินกำหนดไปแล้วมักเปนอันตรายต่างๆ. ถ้าหามีน้ำอหงุ่นไม่, ก็ให้เอาสุราที่ไม่สู้เค็มนักก็ได้, ให้กินกอสมควรแก่กำลังหายแล.

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

BANGKOK RECORDER.

VOL. I. เล่ม ๑. บังกอกเดือน ห้า ปีมเสงสัพศก จุลศักราช ๑๒๐๗. MAY, 1845. คริศศักราช ๑๘๔๕. ใบ ๑๑ No. 11.

THE ERICCSON PROPELLER.

จะว่าด้วยเครื่องกำปั่นไฟดี, ว่าศักเจดปีล่วงไปแล้ว, มีคนหนึ่งในเมืองอเมริกาได้คิดอ่านแต่งเครื่องกำปั่นไฟเปนอย่างใหม่จะเดินเรวกว่าเครื่องกำปั่นไฟแต่ก่อน. เขาก็ลองต่อลำย่อมๆดูก่อน, เมื่อเหนว่าลำย่อมนั้นเดินดีแล้ว, เขาก็ต่อลำใหญ่. ลำใหญ่นั้นเขาก็แล่นออกไปจากเมืองนุยอกไปที่หมู่เกาะแห่งหนึ่งเรียกว่าบีจรีมอินเดีย, แล้วก็กลับมาเมืองนุยอกอีก. เมื่อเจ้าเมืองเหนว่ากำปั่นลำนั้นเดินเรวนัก จึ่งสั่งให้ต่อกำปั่นรบลำใหญ่, ให้ทำด้วยเครื่องไฟทำอย่างใหม่นั้น, เขาทำเสรจในปีเกาะนั้น, เมื่อเสรจ์แล้วปราถนาจะลองดูว่าจะเดินเรวศักขี่มากน้อย. เมื่อถึงปีเถาะเดือน ๑๑ แรม ๑๐ ค่ำ, ก็มีกำปั่นไฟอังกฤษลำหนึ่งจะแล่นออกไปจากเมืองนุยอกไปเมืองอังกฤษ. กำปั่นไฟอังกฤษลำนั้นเดินเรวกว่ากำปั่นอื่นๆทั้งปวง. เขาจึ่งจะสอบกำลังเรือกันดู, จึ่งปฤกษากันว่าจะแล่นแข่งกันเพลาบ่ายสองโมงครึ่ง. แลเมื่อแล่นนั้นกำปั่นอังกฤษแล่นไปก่อนประมาณศัก ๔๑ เส้น, แล้วกำปั่นอเมริกาที่ต่อด้วยเครื่องไฟใหม่นั้นก็แล่นไปตาม, ศักครู่หนึ่งก็ทันกำปั่นอังกฤษ. ก็ถอถึงทางสองทาง,ๆหนึ่งเปนทางตรง, ทางหนึ่งเปนทางอ้อม, ทางอ้อมนั้นไกลกว่าทางตรงศัก ๑๒๐ เส้น; กำปั่นอังกฤษนั้นก็แล่นไปทางตรง, กำปั่นอเมริกาก็แล่นไปทางอ้อม ครั้นถึงกำหนดอยุดที่หลังเต่า กำปั่นอังกฤษก็ถึงก่อน กำปั่นอเมริกาศักสองชั่วลำ. ทางที่กำปั่นอเมริกาเดินนั้นไกลประมาณ ๘๑๒ เส้น, เดินล่วงทางนั้นเปนโมงครึ่ง, แลแล่นทวนน้ำด้วย. คนอังกฤษแลคนภาษาอื่นๆ ก็เหนว่ากำปั่นลำนั้นเดินเรวกว่ากำปั่นอื่นๆในโลกยนี้. แลเครื่องไฟที่ใช้ในกำปั่นอเมริกานั้นเขาเรียกว่าเอริกซน, แลเครื่องนั้นในเมืองอเมริกาเขาก็ใช้มากขึ้นๆทุกปี. แลเครื่องนั้นอยู่ใต้น้ำเหนไม่ได้, แลจะเปนจักรสองข้างเหมือนกับจักรกำปั่นไฟที่เข้ามาในเมืองนี้แต่ก่อนหามิได้เลย.

ADVENTURE WITH A BOA CONSTRICTOR.

จะว่าด้วยงูเหลือมใหญ่ตัวหนึ่ง. ว่ามีหนังสือข่าวมาแต่เมืองมะดรัษว่ามีนายทหารอังกฤษคนหนึ่งเปนคนกล้า, เคยไปเที่ยวยิงสัตวต่างๆในป่า. อยู่มาวันหนึ่งมีชาวเมืองหินดูสถานคนหนึ่งมาบอกแก่นายทหารนั้น, ว่าข้าพเจ้าไปเที่ยวตามวัวของข้าพเจ้าในป่า, ข้าพเจ้าไปพบเนื้ออย่างหนึ่งภาษานั้นเรียกว่าชีตูลเปนเนื้อลาย, เขาไปบอกนายทหารอย่างนั้นด้วยเหนว่านายทหารนั้นเปนคนชอบเที่ยวป่ายิงสัตว. นายทหารกับคนที่บอกนั้นก็พากันไปป่าจะยิงเนื้อตัวนั้น, แล้วก็เอาสุนักข์ไปด้วยตัวหนึ่ง. เมื่อเขาไปในป่าไกลศัก ๒๐ เส้น, ใกล้จะถึงที่เนื้อนั้นอยู่, นายทหารก็เหลียวหน้ามาดูข้างหลังก็เหนสุนักข์ที่ตัวเอาไปนั้นมันหายไป. ศักครู่หนึ่งก็ได้ยินเสียงดังปรากฏในสุมทุมไม้ใกล้กับตัวศักห้าวา, ก็พิจรณาดูในสุมทุมไม้นั้นก็เหนสัตวอย่างหนึ่งสำคัญว่าเปนเสือใหญ่, ด้วยมีสีต่างๆเหมือนกับเสือลายนั้น. ต่อเมื่อพิเคราะไปจึ่งรู้ว่าเปนงูเหลือมไม่ใช่เสือ. งูเหลือมนั้นมันรัดสุนักข์ไว้รัดจนกะดูกสุนักข์นั้นหักมีเสียงได้ยินปรากฏ. คนที่ไปกับนายทหารนั้นครั้นเหนงูแล้วก็กลัววิ่งหนีไปโดยเรว. งูเหลือมนั้นมันก็ยกศีศะขึ้นแลดูนายทหาร,ๆก็ยิงปืนถูกศีศะงูนั้นสองลูก, แต่งูนั้นไม่ตายมันก็คลายสุนักข์ออกเลื้อยมาตรงนายทหารด้วยจะกัดนายทหารนั้น. นายทหารก็วิ่งหนีไป, แต่ป่านั้นมันรกชัดนักจะวิ่งหนีไปเรวไม่ได้. เมื่อนายทหารเหนว่างูเลื้อยเข้ามาใกล้แล้ว นายทหารก็หนีขึ้นต้นไม้ แล้วก็ยัดปืนคอยจะยิงงูนั้น. ภอยัดปืนแล้วงูก็เลื้อยมาถึงต้นไม้ที่นายทหารอยู่, มันก็เลื้อยขึ้นต้นไม้จะกัดนายทหาร. นายทหารก็ยิงงูนั้นถูกตาทั้งสอง, ตางูทั้งสองก็บอดไปมิได้แลเหน, แต่มันไม่ตาย, มันก็เลื้อยต่อขึ้นไปอีก. นายทหารก็ยิงปืนอีก, ยิงจนสิ้นลูกสิ้นดิน, แล้วงูก็อยุดอยู่มิได้เลื้อยต่อขึ้นไปอีก. แต่นายทหารนั้นจะลงมาก็ลงมาไม่ได้, ด้วยมันยังไม่ตายยังเปนอยู่.

นายทหารจึ่งร้องเรียกซึ่งชาวบ้านให้มาช่วยด้วยเสียงอันดัง. ภายหลังก็มีคนชาวบ้านหลายคน, เขาก็ออกมาช่วยมาฆ่างูนั้นให้ตาย, นายทหารนั้นจึ่งลงมาได้. งูตัวนั้นวัดโดยยาวได้ ๓๐ ศอก, แต่ลำตัวนั้นเขาว่าโตกว่าต้นขาของคนที่โตใหญ่นั้นอีก.

STEAM BOATS IN CALCUTTA.

จะว่าด้วยกำปั่นไฟในเมืองบังกะลา. ว่าทุกวันนี้เขาใช้กำปั่นไฟในแม่น้ำคงคามากขึ้นทุกปี ๆ, เดี๋ยวนี้มีอยู่ศักสี่ห้าลำเปนของเจ้าเมือง. ในจดหมายเหตุใบที่สอง, เราได้ว่าไว้ว่าพวกพ่อค้าพวกหนึ่งอยู่ในเมืองกาละกัตตาคิดปฤกษากันว่า, จะซื้อกำปั่นไฟหลายลำ. เดี๋ยวนี้มีข่าวใหม่มาแต่เมืองกาละกัตตา, ว่ามีคนอีกพวกหนึ่งเปนพ่อค้าบ้าง, ไม่เปนพ่อค้าบ้าง, คนพวกนั้นมีอยู่ศัก ๔๐ คน, อยู่ในเมืองบั้มไบบ้าง, อยู่ในเมืองปัตะนาบ้าง, อยู่ในเมืองอาคะราบ้าง, ในเมืองอาละฮาบัดบ้าง, ในเมืองพะนะเรษคือเมืองพาราณศีบ้าง. แลคน ๔๐ คนนั้นได้ลงทุนแล้วศัก ๙ แสนรูเปียคิดเปนเงินไทได้ ๑๖๘ หาบ. แลคนที่แต่งหนังสือข่าวนี้เหนว่ากำปั่นที่คนสองพวกนั้นซื้อแล้วจะมาถึงเมืองกาละกัตตาในปีมะเสงนี้หลายลำ. เขาว่ากำปั่นไฟนั้นจะออกไปจากเมืองกาละกัตตาไปถึงเมืองอาละฮาบัดนั้น ๑๕ วันถึง. ทางนั้นประมาณศัก ๗๐ โยชน์ แลทวนน้ำด้วย. อาละฮาบัดอยู่เหนือเมืองพาราณศีขึ้นไปประมาณศัก ๑๐ โยชน์.

VELOCITY OF SOUND.

ที่นี้จะว่าด้วยตำราไฟฟ้าข้อหนึ่ง, ว่าจะกำหนดสังเกตให้รู้ว่าฟ้าร้องนั้นจะร้องใกล้หฤๅร้องไกล, จะสังเกตแลกำหนดอย่างไรได้. คือว่าให้กำหนดอย่างนี้, คือถ้าเหนฟ้าแลบกับเสียงฟ้าร้องพร้อมกันก็เข้าใจว่าฟ้าร้องอยู่ใกล้นัก. ถ้าเหนฟ้าแลบแล้วภายหลังจึ่งได้ยินเสียงฟ้าร้อง ๆ ต่อภายหลัง, ก็เข้าใจว่าฟ้าร้องอยู่ไกล. ถ้าจะกำหนดให้รู้แน่, ก็พึงกำหนดด้วยเทพจรที่ข้อมือเปนปรกตินั้น, คือว่าถ้าเหนฟ้าแลบขณะใดก็ให้เอามือกดเทพจรลงในขณะนั้น, ให้สังเกตดู, ว่าถ้าฟ้าแลบแล้วเทพจรเต้นหนหนึ่งจึ่งได้ยินเสียงฟ้าร้อง, ถ้าเปนดังนี้ก็ว่าฟ้าร้องไกลไปจากตัวเราเจ็ดเส้น. ถ้าฟ้าแลบแล้วเทพจรเต้น ๒ หน ๓ หนจึ่งได้ยินเสียงฟ้าร้อง, ก็กำหนดว่าฟ้าร้องนั้นร้องไกลจากตัวเรา ๑๔ เส้น ๒๑ เส้น เพราะเหตุว่าเทพจรนั้น, ถ้าเต้นทีหนึ่งแล้วก็เปนที่กำหนดเสียงไกลได้เจ็ดเส้น ๆ.

SUGAR DUTIES IN ENGLAND.

จะว่าด้วยภาษีน้ำตาลทรายในเมืองอังกฤษ, ว่าแต่ก่อนนั้นก็ตั้งภาษีไว้เปนสองอย่าง, คือเมืองที่ขึ้นแก่อังกฤษนั้นเสียภาษีอย่าง ๑, คือเมืองที่มิได้ขึ้นแก่อังกฤษเสียภาษีอย่าง ๑. ถ้าเมืองที่ขึ้นแก่อังกฤษนั้นเอาน้ำตาลทรายเข้าไปขายในเมืองอังกฤษแล้วก็เสียภาษีน้อย, คือเสียหาบละ ๑๑ บาทสลึงเฟื้อง. เมืองที่มิได้ขึ้นแก่อังกฤษนั้นถ้าเอาน้ำตาลทรายเข้าไปขายในเมืองอังกฤษ, ก็เสียภาษีมาก, คือเสียหาบละ ๓๐ บาทย่อมเฟื้อง. แต่เดี๋ยวนี้เขาตั้งพิกัดเสียใหม่, ตั้งเปนสองอย่าง, คือน้ำตาลทรายที่เขาทำด้วยกำลังลูกจ้างเสียภาษีอย่าง ๑, คือน้ำตาลทรายที่เขาทำด้วยกำลังบ่าวเสียภาษีอย่าง ๑. ถ้าบ้านใดเมืองใด, ที่ขึ้นแก่อังกฤษก็ดี, มิได้ขึ้นแก่อังกฤษก็ดี, ถ้าทำน้ำตาลทรายด้วยกำลังลูกจ้างแล้วเอาไปขายในเมืองอังกฤษ, ก็เสียภาษีหาบละ ๑๑ บาทสลึงเฟื้อง. ถ้าบ้านใดเมืองใด, ขึ้นแก่อังกฤษก็ดี, มิได้ขึ้นแก่อังกฤษก็ดี, ถ้าทำน้ำตาลทรายด้วยกำลังบ่าวแล้วเอาไปขายในเมืองอังกฤษ, ก็เสียภาษีหาบละ ๓๐ บาทย่อมเฟื้อง.

ข่าวต่าง ๆ. SUMMARY OF NEWS.

ในเมืองอังกฤษนั้นเขาเลี้ยงแกะมาก, ด้วยจะเอาขนแกะนั้นทำผ้าศักะหลาดต่าง ๆ. แลขนแกะนั้นเขาตัดปีหนึ่งหนหนึ่ง, แลในปีเถาะนั้นเขาตัดขนแกะได้ ๓๗๑๐๒๘ หาบ.

ปีมะโรงเดือน ๙ แรม ๑๐ ค่ำ, มีหนังสือฝากมาแต่เมืองอังกฤษมาถึงเมืองบั้มไบมากประมาณ ๘๓๑๗๖ ฉบับ. คือเปนหนังสือฝากเขียนด้วยมือ ๓๔๘๓๕ ฉบับ, เปนหนังสือข่าวที่พิมพ์ ๔๘๓๔๑ ฉบับ. แลหนังสือฝากเข้ามาในเมืองบั้มไบอย่างนี้ทุกเดือน ๆ, บางทีก็มากกว่าที่ว่ามาแล้ว, บางทีก็น้อยกว่า.

จะว่าด้วยเมืองบั้มไบ, ว่าเมืองบั้มไบนั้นอยู่ในประเทศฮินดูสถานข้างทิศตวันตก, อยู่ริมชเลอารับ. เมืองนั้นเปนเกาะแลมีประเทศที่กำปั่นจอดดีนัก. เมืองนั้นขึ้นอยู่แก่เมืองอังกฤษศัก ๑๘๕ ปีแล้ว. เมื่อแรกขึ้นแก่เมืองอังกฤษนั้น, คนที่อยู่ในเมืองนั้นมีประมาณ ๑๕๐๐๐ คน, เดี๋ยวนี้เรือนแลตึกในเมืองนั้นมีกว่า ๑๖๐๐๐ หลัง, แลคนที่อยู่ในเมืองนั้นเดี๋ยวนี้ประมาณศัก ๒๓๐๐๑๐ คน.

มีพ่อค้าใหญ่มาก, เปนอังกฤษบ้าง, เปนแขกบ้าง, แลเปนภาษาอื่นบ้าง. พ่อค้าในเมืองบัมไบนั้นมีกำปั่นบันทุกสินค้าๆ ขายนั้นมีอยู่ ๔๕ ลำ.

ปีมะโรงเดือน ๑๒ ขึ้น ๑๑ ค่ำ, มีข่าวมาแต่เมืองมะละแมงว่า แต่ก่อนกระษัตรเมืองพะม่านั้น, เอาญาติพี่น้องคนหนึ่งกับบุตรของพี่น้องนั้นคนหนึ่งจำไว้ในคุก. ภายหลังเขาก็หนีออกจากคุกได้ แต่ลูกชายพี่น้องนั้นมาอาไศรซ่อนอยู่ในเมืองมะละแมงศักหกเดือน, เจ้าเมืองมะละแมงไม่รู้. ภายหลังกระษัตรพะม่าทราบข่าว ก็มีทูตถือหนังสือมาถึงเจ้าเมืองมะละแมงจะเอาตัวคนนั้น, แต่เจ้าเมืองมะละแมงไม่ยอมให้.

ปีมะโรงเดือนอ้ายแรม ๑๔ ค่ำ, มีข่าวในเมืองกาละกัตตาว่ามีกำปั่นไฟอังกฤษลำหนึ่งเข้ามาถึงเมืองกาละกัตตา. กำปั่นไฟลำนั้นสำหรับรับส่งคนโดยสารไปมาในเมืองกาละกัตตาแลเมืองซิงกะโประสองเมืองเท่านั้นเปนนิจ.

On Idio-Miasmata.

ลำดับนี้จะสำแดงด้วยลักษณที่ให้บังเกิดไข้จับ, มีอาการให้ร้อนต่อไป. ในจดหมายเหตุใบ ๑๐ นั้นว่า, ด้วยพิศม์แห่งคอยโนมีอัศมาแล้ว. บัดนี้จะว่าด้วยพิศม์อีกอย่างหนึ่ง, เรียกว่าอิดิโอมีอัศมาเปนภาษาเฮเลน. ถ้าจะแปลเปนใจความตามภาษาไทนั้นว่า, อายพิศม์อันบังเกิดขึ้นในภายในท้องกายแห่งคนเอง, มิได้บังเกิดแต่ภายนอก. แลอิดิโอมีอัศมานี้, เมื่อจะบังเกิดนั้น, อาไศรเหตุด้วยเหื่อแลไคลที่ออกจากกายแล้ว, แลติดซึ่งสิ่งทั้งปวงมีผ้านุ่งผ้าห่มแลอาศนะที่นั่งที่นอนเปนต้น, ให้เหมนสาบเหมนเปรี้ยวต่างๆ. ถ้าโสโครกแล้วถึงไม่เหมนก็มีพิศม์เหมือนกัน. อนึ่งคนถ่ายอุจจาระปะสาวะ, แลเทซึ่งสิ่งของที่โสโครกลงที่ใต้ถุน, ใกล้ที่นั่งที่นอนแห่งตนๆ, จึ่งให้บังเกิดอายพิศม์อิดิโอมีอัศมา. อนึ่งนักโทษที่ต้องจำจองอยู่ในห้องทึมที่มืด, ลมพัดมิใคร่ได้สดวกก็ดี, แลเบียดเสียดกันอยู่มาก, เมื่อเหื่อออกมาแล้ว, แลมิได้อาบน้ำชำระกาย, ตัวนั้นก็เหมนสาบสาบกชื้นดั่งนี้, จึ่งบังเกิดอายพิศม์อิดิโอมีอัศมาขึ้น. อนึ่งคนอะนาถายากจนเขนใจไร้ทรัพย์, มิใคร่จะมีที่อยู่, ต้องอาไศรอยู่ในเรือนที่โสโครกเลกๆ, แล้วเบียดเสียดกันอยู่หลายครัวมากด้วยกัน, ที่กินที่อยู่นั้น, ก็โสโครกไม่สอาดอาไศรเหตุดั่งกล่าวมานี้, จึ่งบังเกิดอายพิศม์แห่งอิดิโอมีอัศมาขึ้น, กระทำให้คนป่วยเปนไข้อย่างหนึ่ง, อังกฤษเรียกว่าไทฟอศ, แปลเปนภาษาไทว่า, ไข้ให้ซึม, ไข้เกิด, มักกระทำให้ธาตุคนไข้นั้นหาให้เปนปรกติไม่, มักกระทำให้เน่าเสียไป. อายพิศม์นั้นจึ่งให้เกิดเปนไข้อื่นต่างๆ หลายอย่าง, มักให้เปนฝีในท้องบ้าง, เปนบิดบ้าง, เปนมเรงบ้าง, เปนไข้อะหิวาตะโรคย์ลงรากบ้าง, แลเปนโรคอื่นต่างๆ นาๆ. อนึ่งอายพิศม์แห่งอิดิโอมีอัศมานี้, มิได้พัดลอยไปติดบุคลผู้อื่น, เหมือนอย่างพิศม์คอยโนมีอัศมาดั่งกล่าวมาแล้ว แต่หลังนั้น. ย่อมบังเกิดประจำอยู่ในที่ใกล้ของโสโครกนั้นโดยธรรมดา, แล้วฟุ้งเข้าไปในกายแห่งคนที่อยู่ใกล้, ตามลมหายใจเข้าบ้าง, ตามผิวหนังบ้าง.

จึ่งมีคำปุจฉาว่า, ทำประการใด, จึ่งจะมิให้อายพิศม์อิดิโอมีอัศมาบังเกิดขึ้นได้เล่า. วิสัชนาว่า, ให้คนอาบน้ำชำระกายให้สอาดทุกวัน. ถ้าอาบน้ำแล้วให้เอาสบู่ชำระด้วย, ๒ วัน ๓ วันชำระครั้งหนึ่ง, ก็เหนว่าจะมีคุณมากนัก, เหตุว่าสบู่นั้นชำระเหื่อไคลที่ติดอยู่ตามผิวหนังแลขุมขนให้สอาดดีหมดมลทินได้, แต่ลำพังน้ำท่านั้นมิใคร่จะหมดมลทิน. ประการหนึ่งผ้านุ่งผ้าห่มแลผ้าปูที่นอนนั้น, พึงชำระสุซักเสียให้หมดมลทินให้ดูสอาด, อย่าให้เหมนบูดเหมนเปรี้ยวไป. อนึ่งมุ้งแลหมอนนั้นไซ้ก็ให้สอาดด้วย. ทำเนียมที่เมืองนอกนั้น, มุ้งแลผ้าหุ้มหมอนนั้นผลัดซักบ่อยๆ. อนึ่งมุ้งที่ใช้นั้นอย่าให้หนานัก, ใช้แต่บางๆ, ถ้าหนานักลมพัดมิใคร่พัดได้, ก็มักให้เกิดโรคต่างๆ. อนึ่งในห้องแลพื้นเรือนแลฝาแลเครื่องภาชนะใช้สอยทั้งปวงนั้น, พึงชำระล้างเสียให้สอาด, อย่าให้ติดของที่โสโครกเปนมลทินเลย. อนึ่งที่ใต้ถุนก็พึงชำระเสียให้สอาดดี, แล้วอย่าทำเวจที่ส่งทุกขในที่ใกล้, ที่อยู่แห่งคนเลย. โรคจะบังเกิดขึ้นนั้น, ก็อาไศรด้วยโสโครกคือทำเวจ, ถ่ายอุจจาระในที่ใกล้ที่อยู่แห่งคนนั้นโดยมาก. อนึ่งถ้าผู้ใดจะอาไศรอยู่ที่ตึกก็ดี, เรือนก็ดี, อย่าทำให้ห้องที่อยู่นั้นให้คับแคบ. พึงทำหน้าต่างแลห้องนั้นให้กว้างขวาง, ให้ลมพัดเข้าออกได้สดวกจึ่งจะดี. โรคจึ่งมิใคร่จะบังเกิดขึ้นได้, ดั่งข้าพเจ้ากล่าวมานี้เปนความสัจจริงโดยแท้.

Treatment of Remittent Fevers.

ลำดับนี้จะว่าด้วยลักษณไข้ป่า, แลไข้พิศม์ต่อไป, ไข้ดั่งนี้เมื่อจับนั้นไม่สั่น, แต่ทว่าให้ซึมเซื่องไป, หามีเพลาสร่างไม่, วัน

หนึ่งจะถอยทุเลาลงศักค่รูหนึ่ง, แล้วกลับจับไปอีก. เปนดั่งว่ามานี้ทุกวัน. ที่มีพิศม์มากนั้นก็ให้จากด้วย, ให้ผิวหนังแลตานั้นเหลืองนัก, ให้พุงไรเมื่อกดลงที่พุงนั้นก็เจบนัก, ให้เจบบั้นเอว, ปวดศีศะนัก, เยานั้นเหลือง, บางทีให้แดงถุงนั้นดำ. ถ้าเปนดังนี้บางที ๙ วันบ้าง, บางที ๑๑ วันบ้าง, ๑๔ วันบ้าง, ๒๑ วันบ้าง, บางคนถึงที่กำหนดดั่งกล่าวมานี้, บางทีก็ถอย, บางทีก็ตาย. ถ้าแพทย์จะรักษา, ให้กินยาชื่อว่ากาโฟเมลก่อนเปนผงศีขาวมาแต่เมืองเทษหนักเหมือนปรอต, เหตุว่าเปนยาเข้าปรอต. ยานี้ระคนเข้ากับยาอีกสิ่งหนึ่งชื่อว่าโคลรินๆ, นั้นเกิดแต่เกลือ, เมื่อให้กินนั้นถ้าผู้ใหญ่ให้กินหนักหุนครึ่ง. ครั้นกินแล้วให้งดอยู่ศักสี่โมง, แล้วจึ่งให้กินดีเกลือเทษดีเกลือไทก็ได้, หนัก ๒ บาท, ถ้าลงเปนปรกติประมาณ ๖ ครั้ง ๗ ครั้งแล้ว, จึ่งให้กินยากาโฟเมลต่อไปหนักประมาณครึ่งหุน, ประสมกับดินประสิวขาว ๑, อิปิแกกเปนรากไม้เทษ ๑, ให้เอาดินประสิวขาวบดให้เปนจุลให้เลอียดหนักสลึง ๑, เอาอิปิแกกหนักสองหุน, กาโฟเมลหนักสองหุน, ยาทั้ง ๓ สิ่งนี้บดระคนเข้าด้วยกันให้เลอียด, แล้วแบ่งเปน ๖ ส่วน, หนักเท่ากัน. แล้วให้กินอยุดสามโมงกินครั้งหนึ่งๆ. ให้กินดั่งกล่าวมานี้, จงทุกวันอย่าให้ขาด, ถ้ายานั้นออกรศฝาดเหมือนรศทองแดงก็ดี, เหงือกบวมขึ้นก็ดี, ให้อยุดยากาโฟเมลนั้นเสีย, ไข้พิศม์นั้นก็จะถอย, ถ้าให้กินยาดั่งนี้, ถ้าลงหลายครั้งเกินกำหนดไป, ก็ให้เอาดินประสิวขาวนั้นออกเสีย, ให้กินแต่กาโฟเมลกับอิปิแกก, แซกยาฝิ่นเปนกระสายน่อยหนึ่ง, ถอให้เดินเปนมูลโต, ถ้าเดินนักเกินกำหนดไป, ยากาโฟเมลก็หามีคุณไม่. อนึ่งถ้าผิวหนังแห้งโสกนักก็ให้อาบน้ำเอยีน, ถ้าเหนเหื่อคนไข้ออกแล้วอย่าให้อาบเลย, ถ้าจะให้กินน้ำซมมะนาวก็ดีแลซ่มอื่นทั้งปวง, เจือด้วยน้ำตานทรายก็ได้. เมื่อคนไข้ได้กินแล้ว, ก็ชื่นใจเกิดกำลังขึ้นดีวิเศศนัก, อย่าสงไสยเลยได้เชื่อแล้ว. ซึ่งคนทั้งปวงถือว่าแสลงนั้นหาควรไม่, อันน้ำซ่มนี้เปรี้ยวมีรศเอยีนเปนที่บำรุงโลหิตให้บริบูรรณ์ขึ้น. เหตุดั่งนั้นเมื่อคนไข้ได้กินแล้ว, ก็เกิดกำลัง, ให้เหื่อออก. อนึ่งเมื่อจะให้กินเข้านั้น, ให้เอาน้ำเข้าค้มข้นๆ เจือน้ำซ่มน่อยหนึ่ง, แล้วให้กินเถิด, ของอื่นๆ อย่าเพ่อให้กินก่อน. ถ้าตัวร้อนนัก, ให้เอาน้ำซ่มสาชูส่วนหนึ่ง, น้ำท่าส่วนหนึ่ง, ระคนเข้าด้วยกันฉะโลมแล้ว, ให้ถูตามสันหลัง, จนกระทั่งบั้นเอว, ดั่งนี้บ่อยๆ ดีมีคุณมาก. ถ้าคนไข้พุงไรให้เจบก็ดี, ให้เภ้อคลั่งไปก็ดี, ลิ้นดำเปนฟ้าอยู่ก็ดี, ทุ่งนั้นเปนน้ำศีแดงๆ, ผิวหนังนั้นร้อนนัก, กำลังน้อย, เปนทั้งนี้เพราะโลหิตไหลเข้าตามลำไส้ๆ นั้นแดงเหมือนตาคนเปนตาแดงเหมือนกัน. ถ้าไม่รักษาลำไส้ไว้, ลำไส้นั้นก็จะเน่าเสียไป, ถ้าแพทย์พิจารณาเหนดั่งนี้จงปล่อยปลิงที่ท้องโดยรอบสะดือ. ถ้าปลิงตัวใหญ่พึงให้ปล่อย ๔๐ ตัว ๕๐ ตัวก็ได้. ดูภอสมควรให้โลหิตไหลออกตามปากแผลที่ปล่อยปลิงนั้นให้มาก, อย่าได้กลัวเลย. แล้วจึ่งเอาเข้าต้มเขียวให้เปนบรมาณ, พอกเข้าที่ปากแผลปล่อยปลิงนั้น. ให้เข้าต้มดูดโลหิตออกให้มาก, แล้วจึ่งเปลี่ยนเข้าต้มนั้นบ่อยๆ, ดีมีคุณแก่คนไข้ยิ่งนัก. อันลักษณจะปล่อยปลิงนั้น, มิได้เลือกว่าวันใด, เดือนใด, ถ้าจะปล่อยเมื่อใดก็ปล่อยได้ทุกวัน, ที่คนทั้งปวงถือว่าวันนั้นปล่อยได้, วันนั้นปล่อยไม่ได้นั้น, ถือดั่งนี้ผิดนักหาควรไม่. อนึ่งถ้าโรคควรจะปล่อยในวันนั้น, หาได้ปล่อยไม่ละเลยไว้หลายวันไป, คนไข้นั้นก็จะถึงแก่ความตาย, เพราะเหตุว่าปล่อยปลิงไม่ทัน. เมื่อปล่อยปลิงดั่งนั้นแล้วก็ให้อย่ากินยากาโฟเมลระคนเข้ากับอิปิแกก ๑ ยาฝิ่นดิบ ๑ ยาทั้งสามนี้, ให้เอากาโฟเมลหนักหุน ๑, อิปิแกกห้าหุนฝิ่นดิบครึ่งหุน, บดให้เปนจุลระคนกันเข้าแล้ว, จึ่งแบ่งออกเปน ๑๒ มื้อ, จึ่งให้คนนั้นกิน, แล้วให้หงดอยู่ ๓ โมงกินครั้งหนึ่งๆ. เมื่อคนไข้นั้นค่อยทุเลามีตัวลำเราลง, แลที่ท้องนั้นกดลงไม่เจบแล้ว, จึ่งให้กินคินินเพลาละสองเม็ด, สามชั่วโมงให้กินครั้ง ๑ ๆ. ถ้าคนไข้ท้องยังไรอยู่, ก็อย่าเพ่อให้กินวาคินินก่อน. ถ้ากินเข้าไปแล้วมักให้โทษ. เมื่อค่อยทุเลาลงแล้วจงอุส่าระวัง, อย่าให้กินของแสลงเลย, ถ้ากินของแสลงแล้ว, ก็จะกลับเปนไข้ดั่งเก่า. อนึ่งเมื่อคนไข้กินยากาโฟเมลกับอิปิแกกเข้าไป, ถ้าเหงือกยังหาบวมไม่, แลโรคยังไม่ถอย, ก็ให้เอาขี้ผึ้งเข้าปรอตดั่งกล่าวมาแล้วตามจดหมายเหตุใบต้นที่ ๑ นั้น, มาถูเข้าที่ต้นขาทั้งสอง, ที่ไข่ดัน, แลรักแร้ที่ท้องด้วย. เมื่อขณะถูนั้นถูให้หนักๆ, ถูให้หลายครั้ง, หลายเพลา, ถ้าเหงือกนั้นเจบบวมขึ้นแล้ว, ก็ให้อยุดเสีย, ให้แพทย์พึงเข้าใจเถิดว่า, ปรอตนั้นทราบเข้าไปในกายคนไข้แล้ว. อนึ่งยาคินินกินมีคุณแก้ไข้จับสั่นได้ฉันใด, อันยาชื่อว่ากาโฟเมลนี้, ก็มีคุณมากแก้ไข้พิศม์, แลไข้ป่าได้ฉันนั้น, ท่านทั้งปวงอย่าสงไสยเลย, ให้เอาไปรักษาลองดู, จึ่งจะเหนแน่ว่า, ยาดั่งกล่าวมานี้มีคุณจริงโดยแท้.

๏หนังสือจดหมายเหตุ๚

BANGKOK RECORDER.

VOL. I. เล่ม๑. บังกอกเดือนเจดปีมเสงสัพศก จุลศักราช๑๒๐๗. JUNE, 1845. ครีศศักราช๑๘๔๕. ใบ๑๒ No 12.

This number completes the first volume of the Recorder. It has been decided, during the coming year, to present the paper gratis to all officers of government and all head priests, who may express a desire for it. To all others it will be sold at one salung, or fifteen cents a copy. This change is made with the hope of thereby increasing the circulation and consequently the usefulness of the paper.

จดหมายเหตุใบนี้เปนใบที่๑๒, ครบจำนวนถ้วนปีหนึ่งแล้ว. แลตั้งแต่นี้ต่อไปข้างหน้าพวกหมอทั้งปวงได้ปฤกษากันว่า, ซึ่งจะแต่งจดหมายเหตุต่อไปนี้ ถ้าแลท่านที่เปนขุนนางมีใจประสงค์แล้วเราก็จะให้ตามใจประสงค์ไม่เอามูลละราคา. แต่พวกราษฎรนั้นถ้ามีใจประสงค์อยากได้แล้ว, ก็ให้มาซื้อเอาแต่มูลละราคานั้นไม่เหมือนกับราคาที่ซื้อไปในปีก่อนนั้น. ในปีก่อนนั้นเอาราคาปีละบาท, แต่เดียวนี้จะเอาราคาปีละสลึงเท่านั้น, แต่ทว่าจะเอาเงินเมื่อมารับใบที่หนึ่งนั้น. ถ้าไม่เอาเงินมาให้ในใบที่หนึ่งแล้วเราก็ไม่ให้เลย. เราตั้งราคาให้น้อยถอยลงอย่างนี้ด้วยเหนว่าจะมีคนมารับมากกว่าแต่ก่อน.

STEAMBOATS IN CINCINNATI.

จะว่าด้วยกำปั่นไฟในเมืองซินซินาติ เปนประเทศอเมริกา. เมืองซินซินาตินั้นอยู่ที่แม่น้ำแห่งหนึ่งชื่อโอฮีโอ. ในปีเถาะเดือนยี่, มีหนังสือจดหมายว่า, พวกพ่อค้าในเมืองนั้นมีกำปั่นไฟถึง๕๘ลำ, เปนใหญ่บ้างเลกบ้าง. ราคาหมดด้วยกันทั้ง๕๘ลำนั้นเปนราคาคิดเปนเงินเหรียนได้ถึง๘๘๘.๔๑๒เหรียน, คือเปนลำละ๑๕๓๑๑เหรียน, นี่คิดราคาทั้งใหญ่ทั้งเลก. แต่กำปั่นที่เขาใช้ในแม่น้ำนั้น, มันอ่อนใช้ในทะเลไม่ได้. แลที่แม่น้ำโอฮีโอนั้นมีเมืองสามเมืองที่เขาต่อกำปั่นไฟมากทุกปี, คือเมืองปีศะเบิก๑, เมืองซินซินาติ๑, เมืองลุยวิล๑, แลในสามเมืองนี้เมื่อปีขาลนั้นเขาต่อกำปั่นไฟ๑๐๘ลำ. ราคา๑๐๘ลำนั้นเปนราคา๒๐๙๑๕๐๐เหรียน, คือเปนลำละ๑๙๓๖๖เหรียน.

COLT'S SUBMARINE BATTERY.

จะว่าด้วยเครื่องไฟฟ้าอย่างหนึ่ง, ที่จะระเบิดซึ่งกำปั่นแห่งฆ่าศึกทั้งปวงให้แตกนั้น. ว่ามีคนหนึ่งชื่อโกละตะอยู่ในเมืองอเมริกาได้คิดอ่านกระทำซึ่งเครื่องนั้น, คือกระทำเปนเครื่องใส่ดินปื่นให้มากใส่ไว้เปนหลายที่, แล้วก็เอาลวดร้อยเข้าไปในเครื่องที่ใส่ดินปื่นให้ลวดนั้นถูกดินปื่นตลอดต่อกันไป, แล้วกระทำมิให้น้ำเข้าไปตามเส้นลวดถูกดินได้. แล้วเอาเครื่องที่ใส่ดินปื่นนั้นวางจมลงไว้ในน้ำ, ในทางที่กำปั่นจะมานั้น, จมไว้ให้ลึกแต่พอให้พ้นท้องกำปั่น, แล้วเส้นลวดนั้นก็ขึงยาวตลอดขึ้นมาจนถึงฝั่ง. ถ้าแม้นว่ากำปั่นแล่นเข้ามาถึงที่ๆเครื่องดินอยู่แล้ว, คนที่อยู่บนฝั่งนั้นก็เอาเครื่องไฟฟ้าใส่เข้าที่ปลายลวดนั้น, ดินปื่นที่อยู่ในเครื่องที่ทำนั้น, ก็จะลุกระเบิดเอากำปั่นนั้นแตกเปนจุลวิจุลไปในขณะนั้น. ครั้นเจ้าเมืองอเมริการู้ซึ่งเหตุนั้น, ก็ปรารถนาจะลองดูว่าจะระเบิดกำปั่นได้จริงหฤๅ, ๆว่าระเบิดไม่ได้. เมื่อถึงปีมโรงเดือนหก, เจ้าเมืองอเมริกาก็ซื้อกำปั่นเก่าๆชำรุดลำหนึ่ง, จะลองระเบิดดูให้เหนเท็จจริง. เจ้าเมืองอเมริกากับขุนนางก็พากันไปที่แม่น้ำแห่งหนึ่งปรารถนาจะทดลองซึ่งเครื่องนั้นแล้วก็จัดแจงซึ่งเครื่องดังว่ามาแล้ว. แต่ทำที่ใส่ดินปื่นนั้นสามที่เท่านั้นวางเรียงกันไป, แล้วก็รอยลวดดังว่ามาแล้ว, ๆก็ให้กำปั่นนั้นแล่นมาตามทางที่เอาดินปื่นไว้นั้น, ครั้นกำปั่นแล่นมาเกือบจะถึงที่ดินอยู่ศักเส้นห้าวา, ลูกเรือแลนายเรือก็หนีลงสลุบโดดหนีไปโดยเร็ว, ไม่มีคนบนกำปั่นเลย. กำปั่นนั้นก็แล่นตรงมาถึงที่ดินอยู่, คนที่อยู่บนตลิ่งนั้นก็เอาเครื่องไฟฟ้าใส่เข้าที่ปลายลวดนั้น. ขณะนั้นดินปื่นที่อยู่ในน้ำใต้ท้องกำปั่นก็ลุกระเบิดเอากำปั่นนั้นแตกหักขาดสะบั้นกลางออกไป, กำปั่นนั้นก็จมลงในแม่น้ำ. แลดินสามที่ถูกกำปั่นแต่สองที่, ที่หนึ่งนั้นถูกข้างกำปั่น, ที่หนึ่งนั้นถูกท้องกำปั่น, ที่หนึ่งนั้นไม่ถูกกำปั่นเลย.

เจ้าเมืองอเมริกากับขุนนางทั้งปวงได้ทดลองดูซึ่งเครื่องไฟฟ้าดั่งว่ามานี้, ก็เหนว่าจะระเบิดกำปั่นแห่งฆ่าศึกให้แตกได้เปนแท้.

ELECTRO-MAGNETIC TELEGRAPH.

จะว่าด้วยเครื่องส่งข่าว, ที่ทำด้วยเครื่องไฟฟ้ากับเครื่องแม่เหลกติดกันอย่างหนึ่ง, ทำเปนที่จะสำแดงให้รู้ข่าวเรว. เหมือนกับหนทางไกล ๒๐ โยชน์ ๓๐ โยชน์ ๔๐ โยชน์, เครื่องนั้นก็จะให้รู้ข่าวเรวรู้ใน ๒ นาที ๓ นาทีได้. ว่ามีคนหนึ่งชื่อว่าโมระซะ, อยู่ในเมืองอเมริกา, ได้คิดทำเครื่องส่งข่าวที่ว่ามานี้, คิดมาหลายปี. เครื่องส่งข่าวนั้นคือเขาคิดทำดั่งนี้, คือเอาลวดเหลกก็ดีลวดทองแดงก็ดีทำให้ยาวทำเปนสองสาย, ๆ หนึ่งจะส่งข่าวข้างโน้นมา, สายหนึ่งจะส่งข่าวข้างนี้ไป. สายหนึ่งนั้นมีลวดทบกันเข้าเปนสองเส้น ๆ เหมือนกัน, ทำเหมือนกันทั้งสองสาย, แต่จะว่าแต่สายเดียวก็เหมือนกับว่าทั้งสองสายเหมือนกัน, แต่ว่ามันกลับหัวกลับท้ายกันอยู่. สายหนึ่งนั้นเขาทบลวดเข้าเปนสองเส้นติดกัน, แต่ปลายลวดข้างจะส่งข่าวไปนั้นห่างกันอยู่แต่พอจะกระทำให้กระทบกันได้. แต่ปลายข้างจะรับข่าวนั้นลวดมันชิดกัน. แล้วก็มีเครื่องที่จะเขียนอย่างหนึ่งติดกับปลายลวดที่ชิดกันนั้น. แล้วก็มีจักรอย่างหนึ่งเหมือนกับจักรแห่งนารกา, สำหรับจะได้ชักกระดาษให้เดินเสมอไปนั้น. ถ้าเขาจะส่งข่าวมาให้รู้แล้ว, เขาก็เอาเครื่องไฟฟ้ากับเครื่องแม่เหลกนั้นกระทำให้ปลายลวดที่แยกกันกระทบกันเข้าตามเรวแลช้า, แล้วเครื่องเขียนที่อยู่ปลายลวดข้างโน้นก็จะเขียนในกระดาษที่เดินอยู่นั้น, ตามที่เขาจะกระทำให้กระทบกันตามสำเหนียกตัวอักษรนั้น. แลคนที่รับข่าวนั้นก็จะรู้ข่าวตามที่เครื่องเขียนจะเขียนลงในกระดาษนั้น. อนึ่งถ้าคนที่รับข่าวถ้ารู้ข่าวแล้ว, แลจะส่งข่าวตอบมาข้างนี้ก็เอาเครื่องไฟกับแม่เหลกกระทำเหมือนกันในลวดสายหนึ่ง, แล้วคนข้างนี้ก็จะรู้ข่าวตามที่เขียนนั้น. แลลวดสองสายนั้นอยู่เคียงกัน, แล้วก็กระทำสิ่งที่กำบังปกปิดสายลวดทั้งสองนั้น, มิให้เปนอันตรายด้วยสิ่งใดสิ่งหนึ่ง, มีฝนแลแดดเปนต้น, ตลอดไปตามสายลวดใกล้แลไกลนั้น. แลเจ้าเมืองอเมริการู้เหตุนั้นจึ่งให้เงินแก่โมระซะสามหมื่นเหรียน, ให้โมระซะนั้นกระทำซึ่งเครื่องส่งข่าวนั้นลองดู, ด้วยเหนว่าเครื่องนั้นจะเปนประโยชน์แก่เมืองเปนอันมาก. แล้วโมระซะก็กระทำซึ่งเครื่องนั้นตั้งแต่เมืองหลวงออกไปแห่งหนึ่งยาว ๔๘๐ เส้น, แลเมื่อทำยังไม่แล้ว, ๆ แต่ครึ่งหนึ่งคือ ๒๔๐ เส้น, เขาก็ลองดูในปีมโรงเดือน ๕ แรม ๗ ค่ำ. เมื่อลองดูก็ทำดั่งนี้, คือคนที่ส่งข่าวนั้นอยู่ปลายข้างหนึ่ง, คนที่รับข่าวนั้นอยู่ปลายข้างหนึ่ง. สองคนนั้นสอบนารกาให้เดินถูกกัน, คนที่จะส่งข่าวไปนั้นอยู่ใกล้หนทางที่รถไฟเดิน. เมื่อคนนั้นเหนรถไฟเกือบจะมาถึงที่คนอยู่แล้ว, เขาก็ส่งข่าวไปตามอย่างที่ว่ามาแล้ว, ว่ารถไฟมาแล้ว. คนที่อยู่ปลายข้างโน้นก็รับข่าวในขณะนั้นข่าวนั้นไปถึงกันเรวนัก. รถไฟที่คนส่งข่าวแลเหนว่าเกือบจะมาถึงตัวนั้น, รถนั้นก็มายังไม่ทันจะพ้นผู้ส่งข่าวไป, ข่าวนั้นก็รู้ถึงข้างโน้นแล้วว่ารถไฟมาแล้ว. แลคนเมื่อจะส่งข่าวไปนั้นก็กำหนดนารกาไว้ว่าโมงนั้นนาทีนั้น, แลคนที่รับข่าวนั้นเมื่อรับก็กำหนดโมงแลนาทีเหมือนกัน. ที่หลังคนสองคนก็มารวมกัน, แล้วก็สอบเวลาที่ส่งข่าวแลรับข่าวตามโมงแลนาทีที่กำหนดไว้. จึ่งรู้ว่าข่าวนั้นไปเรวนักไม่ช้า, ครู่เดียวถึง.

จะว่าด้วยเครื่องส่งข่าวนั้นต่อไปอีก, ว่าเมื่อข้าพเจ้าแต่งเครื่องส่งข่าวที่ว่ามาแล้วแต่ข้างหลังนี้, เปนความในหนังสือข่าวใบหนึ่ง, แล้วข้าพเจ้าก็ดูในหนังสือข่าวใบหนึ่งที่ตีพิมในเมืองนุยอกตีพิมเมื่อปีมโรงเดือนเจด. ข่าวนั้นว่าเขาทำเครื่องส่งข่าวนั้น, เขาทำตั้งแต่เมืองวัดชิงทันตลอดไปถึงเมืองบัลติโมร, เปนทางไกลสัก ๓ โยชน์ครึ่งเขาทำแล้ว, ไกลเหมือนทางไปจากกรุงเทพนี้ไปถึงบังไช. แลเพลาวันหนึ่งมีคนผู้หนึ่งในเมืองบัลติโมระถามซึ่งเหตุการในเมืองวัดชิงทัน, ถามด้วยเครื่องส่งข่าวนั้น. คนที่อยู่ในเมืองวัดชิงทันก็บอกตอบมาด้วยเครื่องส่งข่าวนั้น, ข่าวนั้นรู้ถึงกันทั้งสองข้างนั้นเรวนักไม่ช้า, สักนาทีเดียวเท่านั้น. แลในหนังสือข่าวนั้นว่า, ว่าเมื่อเขาทำเครื่องลวดส่งข่าวนั้น, เขาเอาเสาปักเรียงกันเปนระยะต่อ ๆ กันไปเปนอันมาก, จนถึงที่จะส่งข่าวถึงนั้น. เสานั้นสูงพ้นดินประมาณ ๑๔ ศอก, แล้วที่ปลายเสานั้นเขาทำซึ่งแก้วกลม ๆ ติดไว้กับปลายเสา, แล้วเขาเจาะซึ่งแก้วนั้นให้เปนรูตลอด, แล้วเอาลวดร้อยไปในรูแก้วนั้นตลอดต่อ ๆ ไปทุกเสา ๆ จนถึงเสาที่สุดนั้น. เขาทำดั่งนี้ประสงค์จะไม่ให้ไฟฟ้านั้นเดินลงมาตามเสาได้, จะให้ไฟฟ้านั้นเดินไปตามเส้นลวดนั้น. ด้วยธรรมดาไฟฟ้านั้นมันรักษแก่เหลกแลทองแด

ไม้, แต่แก้วนั้นไฟฟ้าไม่รักษเลย. เหตุดั่งนั้นเขาจึ่งเอาลวดร้อยไปตามรูแก้วนั้น, ด้วยจะไม่ให้ไฟฟ้าติดไปตามแก้ว, จะให้ไฟฟ้าติดไปตามลวดนั้น. แลมีข่าวอีกข้อหนึ่งเขาตีพิมเมื่อปีมโรงเดือน ๙, ว่าเจ้าเมืองอเมริกายังจัดแจงกระทำซึ่งเครื่องส่งข่าวนั้นอยู่, จะกระทำตั้งแต่เมืองบัศะตันตลอดไปถึงเมืองนุยอก, แลตลอดไปถึงเมืองฟีละเดลเฟีย, แลไปถึงเมืองบัลติโมระ. ทางนั้นยาวศัก ๓๕ โยชน์, มากกว่าทางเมืองนี้ไปกรุงเก่าศัก ๗ เท่า. แลเครื่องส่งข่าวนี้ข้าพเจ้าก็เขาใจว่าเจ้าเมืองนั้นจะเปนเจ้าของ, แต่จะเปนอย่างนั้นจริงหฤๅไม่จริงข้ายังไม่รู้แน่. แลข้าพเจ้าก็เหนว่าเครื่องส่งข่าวนั้นจะเปนประโยชน์มากต่างๆหลายอย่าง.

Arteries, Veins, Source of animal heat, Alimentation.

ที่นี่จะว่าด้วยลักษณโลหิตแห่งมนุษ, ไหลไปไหลมาในตัวต่อไป. ในจดหมายเหตุใบที่เจดนั้น, ว่าด้วยคลองโลหิตแดงไหลออกจากหัวใจ, แลโลหิตดำไหลเขาไปสู่หัวใจ. จึ่งมีคำบุจฉาถามว่า, ซึ่งโลหิตแดงไหลออกจาถหัวใจนั้น, ไหลด้วยกำลังหัวใจเองหฤๅ, ๆไหลออกด้วยสิ่งอื่นๆ. วิสัชนาว่า, ไหลด้วยกำลังหัวใจรัดเข้าบ้าง, ไหลด้วยคลองโลหิตแดงบีบรัดเขาบ้างพร้อมกับหัวใจ, แลคลองเทพจรนั้นไหลเต้นพร้อมกับหัวใจที่ไหลที่เต้นนั้น. แลต้นข้อคลองโลหิตแดงที่ติดต่อกับหัวใจนั้น, ในนั้นเปนกลีบอยู่สามกลีบ, เหมือนกลีบจำปาสำหรับจะได้ปิดมิให้โลหิตแดงนั้นกลับเขาไปในหัวใจได้. ถ้าแลคลองโลหิตแดงรัดเข้าแล้ว, กลีบจำปานั้น, ก็ปิดมิดชิด, โลหิตนั้นไหลกลับเขาไปไม่ได้. แลกลีบจำปานั้นเปนที่เปิดแลปิดตามเทพจรเดินเรวแลช้านั้น, เหมือนกับเครื่องสูบลมนั้น.

ถ้าแลหัวใจบีดรัดเขาให้โลหิตออกด้วยลำพังตัวของตัวเองนั้น, โลหิตก็จะไม่ทราบซ่านไปทั่วทั้งกายได้. เหตุฉนั้นคลองโลหิตนั้นจึ่งพลอยรัดเข้าด้วยพร้อมกับหัวใจ, เปนไปดั่งนี้, คือจะให้โลหิตนั้นทราบซ่านไปทั่วทั้งกายได้. แลคลองโลหิตแดงนั้น, บางทีก็เปนโรคคือกระทำอาการที่รัดนั้นไม่กล้าไม่แขงไม่เปนปรกติธรรมดา. รัดเข้านั้นอ่อนๆนัก, โลหิตก็เดินไม่แรง, เดินไม่ตลอดไปได้. เหมือนกับคนที่แก่ชราหนักนั้น, แลมีตัวอันเอยีนไปๆ, ก็เพราะคลองโลหิตนั้นมันรัดอ่อนนัก. บางทีก็เปนโรคคือให้เส้นคลองโลหิตแดงนั้น, บวมพองขึ้นในที่ใดที่หนึ่ง, แลที่บวมขึ้นนั้น, ก็มีเทพจรเต้นไหวนักปรากฎให้เหนได้. ถ้าแลที่บวมพองขึ้นมานั้น, แตกออกแล้ว, คนนั้นก็จะถึงแก่ความตายเรวนักเพราะโลหิตไหลไม่อยุด.

เมื่อโลหิตแดงไหลไปนั้น, ก็แตกซ่านออกเปนกิ่งเลกกิ่งใหญ่ทราบซ่านไปทั่วทั้งกาย, เปนที่จะบำรุงให้เนื้อแลกะดูกเส้นเอนทั้งปวง, ให้บริบูรณ์เปนปรกติ. ที่เหลือจากที่บำรุงเนื้อแลกะดูกเส้นแลเอนทั้งปวงนั้น, ก็กลับดำไปเปนโลหิตดำแล้ว, ก็เปนเส้นเลกๆเหมือนเส้นผมแล้วก็รวมกันประชุมเข้าในเส้นใหญ่แล้วก็ไหลกลับไปสู่หัวใจ. เส้นโลหิตดำนั้น, ก็อ่อนกว่าเส้นโลหิตแดง. มีบุจฉาว่า, เปนเหตุไฉนโลหิตดำนั้นจึ่งไหลขึ้นไปสู่หัวใจได้. จึ่งวิสัชนาว่า, คลองโลหิตดำนั้นเปนที่ไหลขึ้นไปสู่หัวใจเปนธรรมดา. จะบีบรัดหฤๅไม่บีบรัดนั้นก็ไม่ปรากฎ. มีบุจฉาว่า, เปนไฉนจึ่งไม่ไหลขึ้นไปบ้าง, ลงไปบ้าง. วิสัชนาว่า, มีพังผืดเปนกลีบจำปาสำหรับจะปิดกั้นโลหิตไม่ให้ลงไปได้. กลีบนั้นมีหลายแห่งหลายตำบล, มีเปนลำดับกันขึ้นมา. กลีบนั้นเปนเหมือนงาแซง, เปนที่จะเปิดให้ไหลขึ้นไปได้ถ่ายเดียว, ไหลกลับลงมาไม่ได้. ครั้นไหลกลับลงมากลีบนั้นก็ปิดชิดเข้า.

โลหิตแดงนั้นแบ่งเปนสามส่วนเข้าด้วยกัน. เปนน้ำส่วน ๑ ที่อังกฤษเรียกว่าซิรัม, ที่แขงเปนก้อนเนื้อส่วน ๑, อังกฤษเรียกว่ากรัยเมนตัม, ที่เปนเมดเลกๆกลมๆส่วน ๑. เมดนั้นเลกนักดูด้วยตาเปล่าไม่ได้ต้องดูด้วยกล้องจึ่งเหนได้. เมดนั้นแลให้โลหิตเปนศีแดงศีดำ, ตามที่มีอกซูเชนมากฤๅแลน้อย. เมดนั้นเปนเหลกละเอียดนัก, สำหรับจะได้รับอกซูเชนจากที่ลมหายใจ, ด้วยอกซูเชนชอบกับเหลก, เข้ากันง่ายนัก. ถ้าเมื่อเมดในโลหิตนั้นมีอกซูเชนน้อย, ศีโลหิตจึ่งดำไป. เมื่อมีอกซูเชนมาก, ศีโลหิตก็แดงนัก. อกซูเชนนั้นเปนที่ประกอบเขาในกายหลายสิ่งหลายอย่างนัก, เปนเหตุฉนี้, จึ่งต้องให้โลหิตไปรับเอาอกซูเชนจากที่ลมหายใจทุกที่. มนุษหายใจเข้าออกนั้น, ก็เพราะตัวปราถนาอกซูเชนเท่านั้น. อกซูเชนนั้น, เปนส่วนที่อยู่ในลม. โลหิตดำนั้นขึ้นไปสู่หัวใจด้วยปราถนาจะไปรับเอาอกซูเชนนั้น, เขาไปในหัวใจข้างขวา, แล้วหัวใจรัดเขาให้ออกไปสู่ปอด. ในปอดนั้นโลหิตดำถูกเข้ากับอกซูเชนในลมหายใจ, อกซูเชนนั้นก็เข้า

หนับเหลกโลหิต นั้นให้แดง มากขึ้น. โลหิตเมื่อแดงขึ้นแล้ว, ก็ไหลไปสู่ห้องหัวใจข้างซ้าย. ห้องนั้นจึ่งรัดเขาให้ออก, ตามคลองโลหิตแดงไปทั่วทั้งกาย ตามว่ามาแล้วแต่หลัง, ไปแจกอกซูเซนที่เนื้อหนังกะดูกเส้นเอนทั้งปวง, ตามที่ต้องการนั้น.

กายนั้นเปนที่ผลัดเปลี่ยนกันอยู่เปนนิจ. อกซูเซนนั้นเปนเหมือนเจ้าพนักงาน, ให้ของเก่าๆ ในตัวที่ควรจะทิ้งเสียนั้น, ให้กลับเปนเชื้อไคลแลมูกคูถเปนต้น, ให้ออกไปจากกาย. ถ้าไม่มีอกซูเซนเข้าด้วยของเก่านั้น, จะไม่มีเชื้อไคลมูกคูถเลย. แลอกซูเซนนั้นเปนที่จะให้ตัวอบอุ่นอยู่เปนนิจ. ถ้าอกซูเซนนั้นเข้าด้วยสิ่งอื่นๆ ในกาย, ก็ให้กายนั้นร้อน, เหมือนกับอกซูเซนเข้าด้วยน้ำมันตามตะเกียงนั้น, แล้วก็บังเกิดร้อนเปนไฟติดอยู่ในน้ำมันนั้น, ๆ ก็กลับเกดปลิวไปตามลมไม่สูญทีเดียว, แต่ไม่เหนปรากฎ. เมื่ออกซูเซนเข้าในเมดโลหิตเหลกที่ปอดนั้น, ก็ให้ปอดนั้นอุ่นๆ. เมื่ออกซูเซนทราบไปเข้าด้วยสิ่งที่เก่าๆ ทั่วทั้งกายนั้น, ก็ให้บังเกิดตัวอบอุ่นอยู่ทั่วทั้งกาย. แลที่ร้อนที่อุ่นทั้งปวงที่บังเกิดในกายนั้น, ก็บังเกิดเพราะอกซูเซนทั้งสิ้น. เมื่อโลหิตเหลกนั้นไปแจกอกซูเซนเกือบจะหมดแล้ว, ก็ดำไป, แล้วก็กลับมาที่ปอดมารับอกซูเซนไปแจกอีก. อย่างนี้แลเปนธรรมดาเสมออยู่ในกายเปนนิจ.

บุจฉาว่า, ทำไมจึ่งว่าโลหิตนั้นเปนที่บำรุงเนื้อหนังเส้นเอนแลกะดูกทั้งปวงเล่า, อาหารที่มนุษกินนั้น, ไม่เปนที่บำรุงเนื้อหนังเส้นเอนแลกะดูกได้หฤๅ. วิสัชนาว่า, อาหารนั้นเปนต้นก็จริง. เมื่อมนุษกินอาหารเข้าไปในกะเพาะอาหารแล้ว, อาหารนั้นก็ย่อยยับไป, เปนสีขาวคล้ายๆ กับนม. แล้วก็ไหลออกจากกะเพาะนั้น, ไปตามลำไส้ใหญ่ที่ต่อกับกะเพาะนั้น. แลที่ลำไส้นั้นมีเส้นเลกๆ มากนัก, เปนที่จะรับเอาซึ่งรศควรที่จะเลี้ยงกาย, ให้ไหลไปตามเส้นนั้นๆ, แล้วก็รวมเข้าเปนเส้นใหญ่ไหลขึ้นไปที่อกข้างซ้าย, เข้าด้วยเส้นโลหิตดำที่นั่น, แล้วก็เข้าไปตามโลหิตดำนั้น, ไปถึงปอด, แล้วก็ออกจากปอดเปนโลหิตแดงไปเลี้ยงกาย. รศที่เหลือจากเส้นที่รับนั้น, ก็เปนมูตรเปนคูถไป.

FEMORAL ARTERY TIED IN THE GROIN FOR A LARGE FEMORAL ANURISM, AT THE BANGKOK DISPENSARY.

ปีมแสงเดือน ๗ ขึ้น ๒ ค่ำ, ข้าพเจ้าหมอบรัดเลได้รักษาเส้นโลหิตแต่งพอง เหมือนที่ว่ามาแล้วแต่หลัง; พองขึ้นที่ขาแห่งเจ๊กคนหนึ่ง, พองโตมีประมาณเท่าลูกมะพร้าวมุยี่, หน้ากลัวนัก. ข้าพเจ้าพิจารณาดูเหนว่าเจ๊กนั้น, ถ้าทำให้กายไหวไปมาแล้ว, ก็มีโลหิตฉีดๆ ออกมาจากแผลนั้น. แล้วก็เหนว่าเจ๊กนั้นมีกายซีดเซ้าซีดเซ้าถูกที่, ด้วยโลหิตไหลมากไม่หยุด. ข้าพเจ้าเหนว่าถ้าไม่ผ่าจับเส้นโลหิตนั้นผูกเสียแล้ว, เจ๊กนั้นก็จะถึงแก่ความตายเร็วนัก. ครั้นข้าพเจ้าจะผ่าที่บวมจะจับเส้นโลหิต, ก็เหนว่าจะจับไม่ได้, ด้วยโลหิตออกมากนักจะกำบังเส้นโลหิตมิให้เหนได้. ประการหนึ่งเส้นที่ตรงบวมนั้นก็เปื่อยผุไปเสียแล้ว, ถึงจะผูกก็จะหาอยู่ไม่, ข้าพเจ้าก็เหนว่าจะผ่าลงที่ข้างบนบวมนั้นขึ้นมาน่อยหนึ่งจึ่งจะจับเส้นโลหิตได้. แล้วข้าพเจ้าก็ผ่าลงที่ตรงเคดัน, แล้วก็จับเส้นโลหิตผูกเสียที่ตรงนั้น, ด้วยปราถนาจะไม่ให้เลือดนั้นไหลลงไปได้, จะให้ไหลไปทางเส้นอื่นๆ. เหมือนกับปิดทำนบกั้นแม่น้ำ, แลจะให้น้ำนั้นไหลไปทางอื่นๆ ไม่ให้ไหลไปที่ปิดนั้น. เส้นที่เอาผูกนั้น, โตแทบจะเท่ากับนิ้วก้อย. เมื่อผ่าลงไปถึงก็จับเส้นนั้น, มันเต้นนัก, ด้วยโลหิตมันเดินเส้นนั้นมาก. แต่ว่าเมื่อผ่าลงไปนั้น, อย่าให้ปลายมีดถูกกระทบเส้นนั้นทะลุได้. แล้วจึ่งจับเส้นนั้น, กันซึ่งเส้นอื่นๆ เสีย, ให้พ้น. แล้วเอาไหมใส่ใต้ท้องเส้นนั้น, รัดเข้าให้ตึง; ผูกเข้าให้มั่นคง. แล้วก็จับดูเหนว่าเส้นที่ข้างบนนั้นมันเต้นนัก, แต่ข้างล่างนั้นไม่เต้นเลย. เหนว่าเลือดนั้นมันไม่เดินได้. แลแผลที่บวมพองนั้นโลหิตก็ไม่ไหลฉีดอีกแล้ว. จึ่งตัดซึ่งไหมผูกนั้นเสียข้างหนึ่ง, ข้างหนึ่งนั้นมิได้ตัด, ทำให้ยาวไว้. แล้วจึ่งประคองแผลที่ผ่าลงไปนั้นให้ดีเปนปรกติ, แล้วจึ่งเอาปลายไหมที่มิได้ตัดไว้ข้างนอก, แล้วก็เอาเขมเย็บซึ่งแผลนั้นเสียให้ดี, แล้วก็เอายาเหนียวปิดไว้. แลวันที่ข้าพเจ้าเขียนเหตุนี้ คือเดือน ๗ ขึ้น ๕ ค่ำ, ข้าพเจ้าก็ผูกเส้นเจ๊กนั้นล่วงไปได้ ๔ วันแล้ว, เดี๋ยวนี้ก็ดูแผลที่ผ่าเจ๊กนั้นเกือบจะหุ้มกันมิดชิดแล้ว แลที่บวมฟกนั้น, โลหิตที่ตกขังอยู่, ก็ยังกำลังเน่าอยู่. ภายหลังโลหิตที่เน่านั้น, มันก็จะไหลตกออกมา. แผลนั้นก็จะหาย. แล้วเส้นไหมที่ผูกนั้น, อีกประมาณสัก ๑๐ วันก็จะชักออกมาได้. แลเส้นเบื้องต่ำที่ผูกนั้น, ก็จะมิดชิดไม่มีรูที่โลหิตจะเดินได้. แล้วเส้นนั้นก็กลับแห้งไป, แต่ว่าไม่เปนโรค. แลโลหิตที่จะไปบำรุงขานั้น, ก็จะเดินลงไปตามเส้นเลกต่างๆ. แลเส้นเลกๆ นั้นจะโตขึ้นๆ ภอจะภอโลหิตที่ควรจะไหลไปที่ขานั้น.

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

BANGKOK RECORDER.

VOL II. เล่ม ๒. บังกอกเดือน แปด ปีมเสงสัพศก จุลศักราช ๑๒๐๗. JULY, 1845. ครีศศักราช ๑๘๔๕. ใบ ๑๓ No. 13.

หนังสือจดหมายเหตุ จะ ตีภิมในวันประหัศ ต้น ทุก เดือน ๆ.

ตั้งแต่ นี้ ต่อไป พวก หมอปฤกษาพร้อม ใจ กันว่า, หนังสือจดหมายเหตุนี้, ถ้า แล พวก ไพร่ ต้อง ประสงค์ปราถนา จะ ได้ ก็ให้มาซื้อเอา, เรา จะ เอา ราคา ปี ละ สลึง เท่านั้น. เรา เอา ราคา น้อยถูกนัก เพราะ อยาก จะ ให้คน ได้ มารับ หนังสือนี้ มาก. แต่ ว่า เรา ปราถนา จะ เอาเงิน สลึง เมื่อได้รับใบที่ หนึ่ง ก่อน. ถ้าขุนนาง แล พระราชาคะณะ พระสงฆ์ ฐานนุกรม จะ ต้อง ประสงค์ แล้ว, พวก หมอ ไม่ได้ เอา ราคา เลย จง มารับเอาเถิด.

ลังกาทวีป. CEYLON.

ที่ นี้ จะว่าถึงเกาะ เมือง ลังกาทวีป ๆ นั้น, เปนเกาะใหญ่มี สันถานรูป ดังรูปไข่ไก่, เกาะ นั้น ยาวประมาณ ๒๗ โยชน์, ถ้า วัด ในที่ ท่ามกลางเกาะ นั้น โดย กว้าง ประมาณ ๑๐ โยชน์. เกาะลังกา นั้น อยู่ ข้างทิศใต้ แผ่น ดิน ฮินดู สถาน น่อย หนึ่ง, แลในที่ระหว่าง เกาะ ลังกา กับแผ่นดินฮินดูสถาน นั้น, ช่อง นั้น กว้าง ประมาณ ๖ โยชน์, แต่ ว่า เดี๋ยว นี้ มี น้ำตื้น นัก กำปั่น จะ ไป มิได้. ในเกาะลังกานั้น มีภูเขา สอง แถว, แถว หนึ่งเรียกว่าเขา พระบาท, สูงประมาณ ๙๔๖ วา, เขา นั้นสูง กว่าเขา ทั้งปวงที่มี อยู่ ใน เกาะ ลังกา. ยังภูเขา เลก น้อยก็ มี มาก. ในเกาะ นั้นมี แม่ น้ำอัน หนึ่ง ชื่อ มหากันชา, แม่ น้ำนั้น ไม่ สู้ ใหญ่นัก, ภอเรือเข้าไปถึง เมือง กันเด ได้, กำปั่น ลำใหญ่ ๆ เข้าไป มิได้, แต่ ว่า แม่น้ำ นั้นใหญ่ กว่า แม่น้ำทั้งปวงในเกาะนั้น. ยังมี แม่น้ำเลก น้อยอีก หลายแห่ง. มี เมือง สาม สี่ หัว เมือง อยู่ริม ชาย ทะเล, เปนที่ จอดกำปั่น บ้าง, คือเมืองโกลำโบเปนต้น, เดี๋ยว นี้ เจ้าเมือง ลังกา ได้อาไศรยอยู่ใน หัวเมือง นั้น. ข้างทิศใต้เมือง โกลำโบน่อย หนึ่ง, มี เมือง ชื่อ กาลี, เมืองนั้นมีท่า จอดกำปั่น บ้าง. อีก เมือง หนึ่ง ชื่อตรินกมอาลี, ตั้ง อยู่ ที่ ปากน้ำ มหากันชานั้น. เมืองนั้นมีท่าจอดกำปั่น อยู่บ้าง, ใน เกาะ ลังกา นั้นมีดิน อุดม ดี นัก ชอบปลูกต้น ไม้ต่าง ๆ, แลชาวเมืองลังกานั้น, เมื่อเดิม เขา เปน ลูก หลาน ชาวเมือง สิงหน, ใน เมืองอื่น ๆ เรียก ว่าเมือง ราชพุทธ์ บ้าง, เรียกว่าสิงหะละ บ้าง. เมือง ราชพุทธ์ นั้น อยู่ ต่อทิศข้าง เหนือ แห่ง แผ่น ดิน ฮินดูสถาน. แต่ บูราณ เขา เรียก ชื่อ เมืองหลวง ที่ กระษัตร ลังกา อาไศรย อยู่ นั้น ชื่อ ว่า อะในราชาปูระ. เมื่อจุลศักราช ๘๙๐ ปี, มี พวก โพธิเก็ต มา อาไศรยอยู่ใน เกาะ ลังกา นั้น, ตั้ง ป้อมไว้ ที่ เมือง โกลำโบ แล เมือง กาลี, คิด จะ เอา เมือง ใน เกาะลังกานั้น. เมื่อ จุลศักราช ๙๙๔ ปี, มี พวก อาละมาน มา ใน กำปั่น รบ มา ช่วย กระษัตร กันเด เจ้า เมือง ลังกา, ไล่ พวก โพธิเก็ตเสีย. เมื่อ อยู่ มา อีก หลาย ปี, พวก อาละมาน ได้ข่มเหง ชาว ลังกา นัก, ได้ รบกัน เนือง ๆ. เมื่อ จุลศักราช ๑๑๕๘ ปี เจ้าเมือง ลังกา ได้เชิญ พวก อังกฤษ ให้มา ช่วย, พวก อังกฤษ ก็ ไล่ พวก อาละมานเสีย หมด. ครั้น อยู่ มา อีก สองปี, เมือง กันเด มี กระษัตร ครอง สมบัติ ใหม่, กระษัตร นั้น ไม่ ชอบ กับ พวก อังกฤษ, ก็ ได้ ทำ สงคราม กับ พวก อังกฤษ เนือง ๆ. ครั้น จุลศักราช ๑๑๖๕ ปี, พวก อังกฤษ ก็ ยก เข้าตี เมือง กันเด ได้. แต่ ว่า อังกฤษ ได้ ยอม ให้ กระษัตร นั้น ครอง สมบัติ ใน เมือง นั้น ต่อไป. ครั้น จุลศักราช ๑๑๗๑ ปี ใน ปี นั้น, กระษัตร นั้น กระทำการ ล่วงมาก นัก, ได้เอาลูก ขุนนางผู้ใหญ่ใส่ ครก โคลกตำ เสียให้ตาย. เหตุ ดั่งนั้น ขุนนาง ใหญ่ น้อยทั้งปวง, จึ่ง เชิญ พวก อังกฤษ ให้มา ชิงเอา สมบัติ นั้น เสีย. เมือง นั้น อังกฤษ ก็ ได้ครอบ ครอง จน ถึงทุกวันนี้. จำเดิม แต่ นั้น มา แว่น แคว้น เมือง ลังกา ก็ อยู่ ใน อำนาจ อังกฤษสิ้น. ตั้งแต่ ปี เดิม พวก อังกฤษ ได้ เมือง ลังกา นั้น จน ถึง ปี นี้ นับ ได้ ๒๖ ปี.

ใน ปี เถาะ เบญศก เดือนสิบ, เจ้าเมือง ลังกา ได้ให้คนตำบาลชี่นับคน ใน เกาะ เมือง ลังกานั้นทั้ง หมด, ได้คน ๑๔๔๒๐๖๒ คน ทั้งเดกแลผู้ใหญ่. ตั้ง แต่ เมือง ลังกา ขึ้น แก่อังกฤษ มา จน ถึงทุกวัน นี้, เจ้าเมือง ได้ปลูกโรง ๕๔ โรง สำหรับ เดกเรียน ภาษา อังกฤษบ้าง. แล้วเจ้าเมือง ได้ จ้างครูให้ สั่งสอนในโรงนั้น. เจ้าเมือง

ได้ให้เงินแก่ครูทุกปี ๆ, แลเดก ๆ นั้นได้ให้เงินแก่ครูหนิดน่อยทุกเดือนบ้าง. เดกที่ไปเรียนนั้นนับได้ ๓๘๑๘ คน. แลเจ้าเมืองได้ยอมให้พวกอังกฤษที่ได้ถือสาศนาพระเยซูนั้นปลูกโรงสำหรับสั่งสอนเดก ๆ ๖๒๙ โรง, เดกทั้งหญิงชายที่ได้มาเรียนในโรงทั้งนั้นนับได้ ๙๘๖๙ คน. อนึ่งเจ้าเมืองยอมให้พวกอเมริกาปลูกโรง ๙๖ โรง, สำหรับสั่งสอนสาศนาพระเยซูอยู่ในเมืองลังกานั้น, เดกทั้งหญิงทั้งชายไปเรียนในโรงพวกอเมริกานั้น, นับได้ ๔๐๐๗ คน. ถ้าจะนับโรงทั้งสามจำนวนเข้าด้วยกันได้ ๗๖๙ โรง, ถ้าจะนับเดกที่เรียนทั้งสามจำนวนนั้นได้ ๒๑๘๖๙ คน. เพราะเหตุอย่างนั้นพวกเดกแลพ่อแม่เดกนั้นได้นับถือสาศนาพระเยซูเปนหลายพันคน, เจ้าเมืองลังกายอมให้คนถือสาศนาตามแต่ใจของคน. อนึ่งบาดหลวง ๒๔ คนเปนครูสั่งสอนตามสาศนาของคนในเมืองลังกานั้น, เขาได้มีสิษหลายคน. ที่ว่ามาด้วยเกาะลังกานี้, ข้าพเจ้าได้แปลออกจากหนังสือประนินทินที่เขาได้ตีภิมในเมืองโกลำโบในเกาะลังกานั้นฝากเข้ามาปีนี้. CEYLON ALMANAC 1845.

กำปั่นค้าขายในทวีปยุรบ. COMMERCIAL NAVIES OF EUROPE.

ที่นี้จะว่าด้วยกำปั่นใหญ่ที่บันทุกสินค้าเที่ยวค้าขายในทวีปยุรบนั้น, แต่กำปั่นค้าขายในเมืองอังกฤษนั้นมีอยู่ ๒๓๑๕๒ ลำ. ในเมืองฝรั่งเสศมี ๑๓๘๑๕ ลำ. ในเมืองรูซามี ๒๔๒ ลำ. ในเมืองอาละมานมี ๖๑๙๙ ลำ. ในเมืองปรูซามี ๘๓๕ ลำ. ในเมืองหาโนเวรมี ๕๔๕ ลำ. ในเมืองเมกเลนบูระมี ๓๒๗ ลำ. ในเมืองหัมบูระมี ๒๓๐ ลำ. ในเมืองลูเบกมี ๗๑ ลำ. ในเมืองบริเม็นมี ๒๑๕ ลำ. ในเมืองวิลันดามี ๑๑๖๙ ลำ. ในเมืองเบลเชียมมี ๒๗๙ ลำ. ในเมืองซะเวเดนมี ๕๔๕ ลำ. ในเมืองเดนมรักมี ๓๐๓๖ ลำ. ในเมืองซะแปนมี ๒๗๐๐ ลำ. ในเมืองโพธิเก็ดมี ๗๙๘ ลำ. ในเมืองซาระดิเนียมี ๓๕๒๒ ลำ. ในเมืองโรมมี ๙๕๐ ลำ. ในเมืองซิซิลีมี ๙๑๗๕ ลำ. ในเมืองลกามี ๑๘๓ ลำ. ในเมืองทุซะกานีมี ๗๗๔ ลำ. ในหมู่เกาะอายโอเนียมี ๒๑๙๓ ลำ. ในเมืองเฮเลนมี ๓๑๖๙ ลำ. ในเมืองตุระเกมี ๒๓๐ ลำ. ทั่วทุกประเทษในทวีปยุรบนั้นเข้ากันนับได้กำปั่น ๗๙๒๓๒ ลำ, แต่ทว่ากำปั่นรบแลกำปั่นไฟแลกำปั่นเลก ๆ ที่ค้าขายในแม่น้ำแลในคลองเลกน้อยนั้นมิได้นับ, แลมิได้นับกำปั่นในเมืองที่ขึ้นแก่อังกฤษนั้น. ถ้าจะนับกำปั่นทั้งใหญ่แลน้อยในทวีปยุรบนั้นมากกว่ามากนัก.

ที่นี้จะว่าด้วยกำปั่นในเมืองอเมริกา ๆ นั้น. มีกำปั่นใหญ่ขายของประมาณ ๑๘๐๗๓ ลำ, อีกกำปั่นไฟไปเที่ยวขายของในแม่น้ำประมาณ ๘๐๐ ลำ, ยังกำปั่นเลกน้อยมิได้นับ FRIEND OF INDIA: NEWS,

อนึ่งมีข่าวมาแต่เมืองจีนว่า, พวกจีนแลพวกฝรั่งเสศแลพวกอังกฤษ, ที่อาไศรยในเมืองจีนนั้น, เปนปรกติดีไม่มีเหตุสิ่งใดสิ่งหนึ่งสงบดีอยู่หมด, แลกำปั่นพวกอังกฤษกับทั้งพวกอเมริกาแลพวกฝรั่งเสศ, ได้ขายของเปนปรกติดีในเมืองทั้งปวงที่ได้ทำสัญญากันในราชสาร. อนึ่งนายทับเรือพวกอังกฤษว่ามิได้มีธุระสิ่งใดในเมืองจีน, นายทับจึ่งคุมกำปั่นหลายลำที่ตกค้างอยู่เมืองกวางตุ้ง, เพื่อจะกลับไปเมืองบังกลา. นายทับนั้นจึ่งคุมกำปั่นนั้นมาพักอาไศรยอยู่ที่เมืองใหม่ประมาณสองสามวัน, แล้วก็ไปอาไศรยอยู่ที่เกาะหมาก, เพื่อจะหาสเบียงอาหารบ้าง, แลเพื่อจะให้คนเจบหายโรคบ้าง.

อนึ่งในปีมเสงเดือนหกมีกำปั่นรบพวกฝรั่งเสศสองลำ, มีทูตถือราชสารจะไปเมืองมะนิลาแลเมืองจีน, เขาได้พักอยู่ที่เมืองใหม่บ้าง. ครั้นเดือนหกแรมแปดค่ำเขาก็ออกจากเมืองใหม่ไป, เมื่อราชทูตแวะอยู่ที่เมืองใหม่นั้นเจ้าเมืองใหม่ได้เชิญราชทูตกินโตะด้วยกัน.

อนึ่งมีข่าวมาแต่แต่เมืองอังกฤษว่า, ในปีมโรงเดือนสิบ, กระษัตรฝรั่งเสศกับขุนนางใหญ่หลายคนไปในกำปั่นไฟ, ไปเยือนกระษัตรอังกฤษ ๆ, ก็ต้อนรับโดยทางพระราชไมตรี. กระษัตรฝรั่งเสศก็ยับยั้งอยู่สบายหลายวันก็กลับไปเมือง.

ที่นี้จะว่าด้วยกำปั่นที่ค้าขายแวะเข้าอยู่เมืองใหม่, เมื่อปีกลายนี้เขาได้บาญชีไว้ ๗๔๔ ลำกำปั่นรบไม่ได้นับ. อนึ่งสำเภาจีนแลสำเภาแขกแลสำเภายวนแวะเข้าเมืองใหม่นั้นเขาจดบาญชีไว้ ๒๔๐๔ ลำ.

อนึ่งมีข่าวว่ากระษัตรอังกฤษได้สร้างกำปั่นไฟอีกสี่ลำ, ลำหนึ่งกระทำด้วยเหล็กสิ้นทั้งลำ, แต่ทว่ากำปั่นไฟนั้นเขาไม่ได้ทำจักรไว้ข้างเรือเหมือนกำปั่นไฟที่มาเมืองนี้, เขาทำจักรไว้ใต้ท้องเรือจักรเดียวเท่านั้นคนจะเหนจักรมิได้, เพราะจักรนั้นจมอยู่ในน้ำแลอยู่ในใต้ท้องกำปั่นแต่ทว่ากำปั่นนั้นเดินเรวกว่ากำปั่นไฟที่ทำแต่ก่อน.

SUCCESSFUL OPERATION FOR STRANGULATED INGUINAL HERNIA ON A SURAT MERCHANT. BY D. B. B.

ในเดือน ๕ ปีมเสง, ข้าพเจ้าหมอบรัดเลได้รักษาไส้เลื่อนคนหนึ่ง, เปนเสมียนของนายกูต่า. เปนไส้เลื่อนมานานแล้ว. เมื่อคนนั้นนอนแล้ว, ไส้นั้นก็กลับขึ้นมาเองเปนธรรมดา. ภายหลังทำการหนักมันก็กลับขึ้นไม่ได้, ไตบวมขึ้นปวดนัก, ให้ราก ไม่อยุด. ข้าพเจ้าก็ให้กินยา, แลทำหลายสิ่งหลายประการก็ไม่ขึ้นได้. ข้าพเจ้าก็เหนว่า, คนนั้นอ่อนหิวนัก. แลเหนว่าไส้นั้นเกือบจะเปื่อยเน่าแล้ว. ถ้าไม่ให้ขึ้นให้ได้เรว, เหนจะไม่รอด. โรคไส้เลื่อนนี้เปนเพราะมีรูเข้าไปตามท้องทั้งสองข้าง, ที่ตรงเอนลูกคันธะออกจากท้อง. ถ้ารูเปนปรกติดีแล้วไส้นั้นก็จะออกไม่ได้. ถ้าไม่เปนปรกติแล้ว, รูนั้นก็เบิกกว้างออก, ให้ไส้นั้นอยั่งลงไปตามเอนลูกคันธะ. ถึงเปนเช่นนั้น, ถ้ารูนั้นเบิกกว้างอยู่ก็ไม่สบายแต่ไม่เจบนัก. ถ้าไส้นั้นอยั่งย้อยลงมาอยู่ตามรูเอนคันธะนั้นมิได้กลับ, ถ้ารูนั้นรัดเข้าเลกเข้าด้วยเหตุในเหตุหนึ่งแล้ว, ก็จะกระทำให้เจบมากขึ้นไป, ด้วยเลือดแลลมแลอุจาระนั้นมันคั่งอยู่, มันเดินตลอดถึงกันไม่ได้. เหมือนกับเราจะเอาป่านแลเชือกต่าง ๆ ผูกซึ่งค่อมือรัดไว้ให้ตึง, ไม่ให้เลือดลมเดินถึงกันได้, มือนั้นก็จะปวดนัก. ถ้าไม่แก้เสียรัดไว้เช่นนั้น, ไม่ช้าไม่นานมือนั้นก็จะเปื่อยภังไป. ข้าพเจ้าเหนว่าเสมียนคนนั้นกินยาแลทำสิ่งต่าง ๆ, ไส้นั้นก็กลับขึ้นมาไม่ได้, เกือบจะถึงแก่ชีวิตรแล้ว, จึ่งยอมให้ข้าพเจ้าผ่าที่รูที่รัดไส้นั้น, จะให้ไส้คืนกลับขึ้นไปได้. ข้าพเจ้าจึ่งผ่าลงที่ท้องน้อยข้างขวาที่ใต้รูตรงไส้ออกนั้นประมาณสักสองนิ้ว, ค่อย ๆ ผ่าลงไปให้ถึงลำไส้, แต่ว่าไม่ให้ถูกลำไส้ได้. ถ้าถูกลำไส้ทะลุแล้ว, ก็จะถึงแก่ความตาย. เมื่อเหนถึงลำไส้เปนแน่แล้ว, จึ่งเอานิ้วมือยอนเข้าไปตามลำไส้นั้นจนถึงรูที่ไส้ออก, คลำดูเหนรูรัดซึ่งไส้ตึงนัก, จึ่งเอามีดเลก ๆ อย่างหนึ่งเสือกขึ้นไปตามนิ้วมือ, จนถึงที่รัดไส้นั้น, จึ่งเอาปลายมีดสกิดขอบรูที่รัดตึงนั้นให้ขาดออกไป. แล้วจึ่งเอานิ้วมือเสือกเข้าดูตามรูนั้น, เหนว่านิ้วมือเข้าได้แล้ว, จึ่งเอามือแลมีดออกมาแล้วเอามือประคองบีบกดที่บวมนั้น, ให้ไส้กลับเข้าไปสู่ที่. แล้วก็หายปวดสบายในขณะนั้น. ภายหลังจึ่งเย็บแผลที่ผ่าข้างนอกนั้นเสียแล้ว, จึ่งเอายาเหนียวทาผ้าปิดไว้. ห้าวันหกวันแผลนั้นก็หายดี. เดี๋ยวนี้คนนั้นก็สบายเปนปรกติดี.

FACTS SHOWING THE BENEFITS OF VACCINATION.

ข้าพเจ้าหมอบรัดเลจักสำแดงข่าวซึ่งปลูกฝีโคที่เมืองอื่น ๆ ต่างประเทศ, ก่อให้รู้เหนเปนพญาณ, ประสงค์จะให้คนทั้งปวงสิ้นสงไสย. ที่เมืองมาเซนเปนหวัเมืองขึ้นฝรั่งเสศนั้น, คนในเมืองมาเซลนั้นประมาณได้สี่หมื่นคน. แต่คนสี่หมื่นนั้น, ได้ปลูกฝีโคกันฝีดาษนั้นสามหมื่น, ยังเหลือคนอยู่อีกหมื่นหนึ่งแต่คนหมื่นหนึ่งนั้น, ที่ออกฝีดาษตามธรรมดาเองนั้นสองพันคน. ที่ยังหาได้ปลูกฝีไม่นั้นเหลืออยู่แปดพันคน. ข้าพเจ้านับตั้งแต่ปีมเสงสัพศกนี้ถอยหลังลงไปได้ ๑๗ ปีแล้ว, คนในเมืองมาเซลนั้น, ก็บังเกิดโรคธรพิศม์เปนฝีดาษขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่ง. คนสามหมื่นที่ได้ปลูกฝีโคครั้งก่อนนั้น, ได้ออกอีสุกอีไสสองพันคน. ที่มิได้ออกอีสุกอีไสสองหมื่นแปดพันคน. แต่คนที่เปนโรคอีสุกอีไสสองหมื่นคนนั้น, ถึงแก่กรรมตายยี่สิบคน. อนึ่งคนสองพันที่ออกฝีดาษเองตามธรรมดานั้น, ได้เปนโรคอีสุกอีไสรอยคน, แต่ถึงแก่กรรมตายนั้นยี่สิบคน. แต่คนแปดพันคนที่ยังหาได้ปลูกฝีโค, แลยังหาได้ออกฝีดาษไม่นั้น, ก็ออกฝีดาษสี่พันคน, แต่ตายนั้นสองพันคน. จึ่งว่าคนในแปดพันคนที่ยังหาได้ปลูกฝีโคไม่นั้น, ตายส่วนหนึ่ง, แต่ยังเหลืออยู่นั้น ๓ ส่วน. แลสองพันคนที่เปนฝีดาษเองโดยธรรมดาแต่ก่อนนั้น, แล้วออกอีสุกอีไสนั้น, ตายส่วนหนึ่ง, แต่ยังเหลืออยู่สี่รอยส่วน. แลสามหมื่นคนที่ได้ปลูกฝีโคแต่ก่อนนั้น, แล้วออกอีสุกอีไสนั้น, ตายส่วนหนึ่ง, เหลืออยู่พันสี่รอยส่วนเท่านั้น.

อนึ่งมีหนังสือข่าวมาตามจดหมายเหตุอังกฤษว่า, เมื่อคริศศักราชได้พันเจตรอยเก้าสิบห้าปีแล้ว, ในประเทศเมืองอังกฤษครั้งนั้น, ราษฎรชาวเมืองนับประมาณได้สิบห้าล้านคน, แต่พวกหมออังกฤษทั้งปวงยังหาได้เรียนรู้ตำราปลูกฝีโคกันฝีดาษไม่. ในปีเฉพาะคือ ๕๐ ปีล่วงมาแล้ว, ราษฎรชาวเมืองอังกฤษเปนโรคธรพิศม์มาก. แต่ราษฎรพวกอังกฤษถึงแก่กรรมตายในปีเดียวนั้น, มีบาญชีย์นับได้ถึงสามหมื่นหกพันคน. ตั้งแต่พวกแพทหมออังกฤษได้เรียนรู้ตำราปลูกฝีโคกันฝีดาษได้แล้วนั้น, ประมาณได้ ๔๐ ปีแล้ว, ราษฎรชาวเมืองอังกฤษเปนโรคธรพิศม์ถึงแก่กรรมตายเพราะฝีดาษนั้น, ปีละสามรอยสี่รอยเท่านั้น, เหตุว่าคนเหล่านั้นยังหาได้

ปลูกฝีโคให้กันฝีดาษไม่, จึ่งถึงแก่กรรมตาย. ถ้าได้ปลูกเสีย ทุกคนแล้ว, ฝีดาษก็จะไม่มีเชื้อต่อไปเลย.

อนึ่งในประเทษเมืองฝรั่งเสศ, แต่บันดาพวกหมอที่ได้ปลูกฝีโคกันฝีดาษนั้น, ได้จดหมายเอาบาลชี่ไว้, เปนทำเนียมมาตั้งนี้ทุกคน. ในคริศศักราชพันแปดรอ้ยสิบสามปี, เปนสามสิบสองปีล่วงมาแล้ว, ในปีนั้น, หมอที่ประเทษเมืองฝรั่งเสศ, ได้ปลูกฝีโคให้กันฝีดาษแก่ชาวเมืองนั้น, ได้ถึงสองล้านหกแสนเจดหมื่นพันหกรอ้ยหกสิบสองคน. ตั้งแต่ปลูกแล้วมาพวกหมอคอ่ยพิจารนาดูอยู่ถึง ๓๒ ปี, แต่บันดาคนที่ปลูกฝีโคสองล้านหกแสนเจดหมื่นพันหกรอ้ยหกสิบสองคนนั้น, ได้เหนเปนฝีดาษขึ้นแต่ ๗ คนเท่านั้น, นอกกว่านั้นไม่เปนเลย. ในสามแสนแปดหมื่นพันหกรอ้ยหกสิบเจดคนเปนฝีดาษแต่คนเดียวเท่านั้น.

อนึ่งในเมืองอังกฤษนั้น, มีโรงใหญ่ไว้สำหรับปลูกฝีโค, ตั้งขึ้นเมื่อคริศศักราช ๑๘๐๙ ปี. เขาปลูกฝีชาวอังกฤษ ๘ ปี, ได้ ๓๔๓๖๙ คน. คนที่ปลูกแล้วปนอยู่ดว้ยคนที่เปนฝีดาษ, ก็เปนฝีดาษขึ้นแต่ ๔ คนเท่านั้น. ใน ๘๕๙๒ คนที่ปลูกฝีโคแล้วก็ออกฝีดาษคนเดียว. ถึงคนที่ออกฝีดาษก็ขึ้นงามนัก ไม่ร้ายเลย.

อนึ่งในเมืองโฮละซะชิน ประเทษเญอเมนิ, หมอปลูกฝีโคใน ๒๑ ปี, ได้สองแสนสามหมื่นสี่พันเก้ารอ้ยห้าสิบเก้าคน. ภายหลัง ๑๕ ปี คนที่ปลูกนั้นเปนฝีดาษขึ้นแต่ ๒ คนเท่านั้น. แลประเทษเด็นมากนั้น, หมอปลูกฝีโคใน ๒๑ ปี, ได้สี่แสนสี่หมื่นเจดพันหกรอ้ยห้าคน. ภายหลังมาได้ ๑๕ ปีเปนฝีดาษแต่คนเดียวเท่านั้น.

อนึ่งที่เมืองลันดันประเทษอังกฤษ, หมอปลูกฝีโคได้หมื่นพันแปดรอ้ย, แบ่งออก ๒๕๐๐ คน, แล้วเอาหนองฝีดาษมาปลูกลองดูว่า, ฝีโคจะกันฝีดาษได้หฤๅไม่. ปลูกก็ไม่เปนฝีดาษเลยสักคนเดียว.

อนึ่งในเมืองนิวยอกประเทษอเมริกา, ในคริศศักราช ๑๘๑๖ ปี, คนตายในเมืองนั้นดว้ยฝีดาษ ๑๗๙ คน. ภายหลังหมอที่เมืองนั้น, ได้ปลูกฝีโคกันฝีดาษแล้ว, ในคริศศักราช ๑๘๑๗ ปีคนตายในเมืองนั้นดว้ยฝีดาษ, มีแต่ ๑๔ คน. แลในคริศศักราช ๑๘๑๘ ปี คนที่ตายดว้ยฝีดาษมีแต่ ๑๒ คน. แลในคริศศักราช ๑๘๑๙ ปี, แล ๑๘๒๐, แล ๑๘๒๑, แล ๑๘๒๒, แลใน ๔ ปีนั้นไม่มีคนตายดว้ยฝีดาษเลย, เพราะหมออุษ่าห์ปลูกฝีโคกันฝีดาษ, ฝีจึ่งไม่มีเชื้อ. ถ้าในกรุงศรีอยุทธยานี้, มีโรงปลูกฝีโค, แลมีกฎหมายประกาษให้คนทั้งปวงไปปลูก, ก็เหนว่าจะไม่มีเชื้อฝีดาษในเมืองนี้เหมือนกัน.

ข้าพเจ้าหมอบรัดเลได้ปลูกฝีโคในเมืองบังกอก, ในปีมีโรงนั้น, ขึ้นดีได้ ๑๑๘๕ คน. ๆที่ปลูกนั้น, ก็เหนว่าคอ่ยดับเชื้อฝีดาษลงนอ่ยหนึ่ง. ครั้นถึงเดือน ๔ แรมสามค่ำปีมโรงฉอศก, พันฝีโคข้าพเจ้าก็เสียขาดไป, จึ่งหาได้ปลูกไม่. ครั้นมาณะวันเดือนหกปีมเสงสัพศก, ข้าพเจ้าได้เสก็ดพันฝีโคมาใหม่แต่เมืองอเมริกาอีกครั้งหนึ่ง, แต่ยังหาได้เอาออกปลูกไม่, ดว้ยธุระข้าพเจ้ามีมากยังหาเปล่าไม่. ภอให้ธุระข้าพเจ้าเบาบางลงสักนอ่ยหนึ่ง, ข้าพเจ้าจึ่งจะลงมือปลูกต่อไปอีกตามสติกำลังข้าพเจ้า, ดว้ยมีจิตรปราถนาจะให้เปนประโยชน์แก่ทารกทั้งปวงในเมืองนี้.

CASE OF TAPPING FOR DROPSY TWICE WITHIN 8 DAYS, 56 POUNDS OF WATER WITHDRAWN. BY. D. B. B.

ลำดับนี้ข้าพเจ้าหมอบรัดเลจะสำแดงซึ่งลักษณ์แห่งโรคทอ้งมานน้ำโดยสังเขป, ประสงษ์เพื่อจะให้เหนเปนตัวอย่าง. มีจีนคนหนึ่งเปนโรคทอ้งมานน้ำ, มาให้ข้าพเจ้ารักษาที่แพสำหรับรักษาคนโรคทั้งปวง. แลจีนนั้นมีอาการให้ทอ้งแลขาทั้งสองแลแขนทั้งสองให้บวมเปล่งขึ้นนัก, เมื่อเอามือกดลงเนื้อนั้น, ก็ยุบลงบุ๋ไป, เพราะน้ำขังอยู่ในหอ้งพังผืด, เหมือนกับรวงผึ้ง. แลน้ำนี้บังเกิดแต่โลหิต, เพราะพังผืดไม่ปรกติ. แลน้ำในทอ้งก็ดี, ขาก็ดี, แขนก็ดี, หาได้ซึมทราบออกจากลำไส้ไม่, บังเกิดจากพังผืดนั้นเอง แลน้ำในทอ้งนั้นอยู่บนลำไส้, ๆนั้นอยู่ใต้น้ำ. ครั้นณวันประหัศเดือน ๗ ขึ้นสิบห้าค่ำข้าพเจ้าได้แทงทอ้งจีนผู้นั้น, น้ำในทอ้งไหลออกมาชั่งได้น้ำหนัก ๒๐ ชั่ง. อยู่มาได้เจดวันน้ำที่ขาแลแขนก็ยุบลงมาก. แต่ที่ทอ้งนั้นก็เกิดขึ้นอีก. ครั้นณวันเดือนเจดแรม ๗ ค่ำข้าพเจ้าจึ่งแทงอีกครั้งหนึ่ง, ชั่งได้น้ำหนัก ๑๘ ชั่ง, แล้วข้าพเจ้าได้รักษาดว้ยยามาจนเดือน ๘ ขึ้นค่ำหนึ่ง, จีนผู้นั้นก็มาหาข้าพเจ้าใหม่. ข้าพเจ้าเหนอาการทุเลาลงเกือบจะหายเปนปรกติดีแล้ว. แต่ที่ทอ้งนั้นยังมีน้ำอยู่บ้าง. จีนนั้นก็อ้อนวอนให้ข้าพเจ้าแทงอีก, ข้าพเจ้ายังหาแทงไม่. ดว้ยพิจารณาเหนว่าควรจะรักษาดว้ยยาก่อน. ถ้ามิฟังจึ่งจะแทงไขน้ำออกเสียอีกสักครั้งหนึ่ง, ก็เหนว่าจะหายโดยแท้เปนหมั้นคงแล.

๏หนังสือจดหมายเหตุ๚

BANGKOK RECORDER.

VOL II. เล่ม ๒. บังกอกเดือน สิบเอดปีมเสงสัพศกจุลศักราช ๑๒๐๗, OCTOBER, 1845. คริศศักราช ๑๘๔๕. ใบ ๑๖ WHOLE No. 16.

HISTORY OF THE SANDWICH ISLANDS, OVERTHROW OF IDOLATRY.

ที่นี้จะกล่าวว่าถึง หมู่เกาะเขาเรียกว่า สานดะวิศ. หมู่เกาะ สานดะวิศนั้น อยู่ที่ ซเลใหญ่, ใน ระหว่างท่ำกลาง เมือง จีน กับ ทวีป อเมริกา. ถ้ากำปั่นจะแล่น ออก ไป จาก เมือง กวางตุ้งแล่น ตรง ไป ทิศตวันออกประมาณ ๖๓๐ โยชน์, จึ่งจะ มาถึง หมู่ เกาะ สานดะวิศนั้น. หมู่ เกาะนั้น มีเกาะใหญ่ๆสิบเกาะ, มี กระษัตร องค์หนึ่ง เสวยราชเกาะ ทั้งปวงนั้น, แลกระษัตรตั้ง พญา ในเกาะ นั้นทุกเกาะแต่ พญานั้นขึ้นอยู่ใน อำนาถ กระษัตร ใหญ่ สิ้นทุกคน. ยังมีคน หนึ่ง ชื่อว่า คุก, เปน นายกำปั่น แล่น กำปั่น ออก มา จาก ประเทษ อังกฤษ ประมาณสองปี. คนนั้นได้ภบ หมู่ เกาะ สานดะวิศ ก่อน คน อังกฤษทั้งปวง. เมื่อคนนั้น ได้ภบ เกาะ นั้น ใน จุลศักราช ไท ๑๑๔๑ ปี. ครั้นอยู่ มาวันหนึ่งมีผู้ร้าย มา ลัก เอาเรือช่วง ของ นายกำปั่น ไป ลำหนึ่งใน เพลากลางคืน. ครั้น เรือ หาย ไป นายกำปั่น ก็ขึ้น ไป ปราถนา จะ จับ เอา กระษัตร นั้น, เพื่อ จะ ให้ส่ง เรือ ของคน คืน มา. ขุนนาง แล ทหาร เหนนายกำปั่น จะ จับ กระษัตร ดั่ง นั้น, พวก ทหาร ก็ เข้า มา กลุ้ม รุม กัน จับ นายกำปั่นนั้น ฆ่าเสีย. ฝ่ายลูกเรือเหนว่า, นายกำปั่น ตาย แล้ว, ก็ภากัน กลับ มา สู่ประเทษ อังกฤษ. ครั้น พ่อ ค้า ใน ประเทษ อังกฤษ, แลประเทษอเมริการู้ว่า, ที่หมู่ เกาะ สานดะวิศ นั้นขาย ของดีมี กำไรมาก, กำปั่น อังกฤษ แล กำปั่น อเมริกา ได้ไป ค้า ขาย ใน ที่ประเทษ เกาะ นั้น หลายลำทุก ปีๆ. แล คนที่ เกาะ สานดะวิศนั้น เปน คน ใจร้าย, โฉดเขลานัก เพราะ ไม่ มี หนังสือ. แล คน ใน ประเทษ นั้น นับถือ ไหว้รูปพระไอโร, เหมือน กับ คน ที่ เกาะ ไซซีอะตี, ดั่ง เราได้กล่าวว่า หนหลังแล้ว. ครั้น อยู่ มา กำปั่น อเมริกา มา ค้า ขาย ที่เกาะ นั้น, กระษัตร เหนว่า ชาวอเมริกานั้น เปน คน ดี, กระษัตร จึ่ง ฝากราช บุตร ของ พระองค์, ไป กับ นาย กำปั่น อเมริกา, ให้ไป เรียน หนังสืออังกฤษ ใน ประเทษ อะเมริกา, ไพร่ หนี ไป ด้วยกำปั่น อเมริกานั้น สัก ๑๐ คน. ครั้น นายกำปั่น กลับ ไป ถึง ประเทษ อเมริกา แล้ว, นายกำปั่น ก็บังเกิดโรค ก็ถึงอนิจกรรม์. ครั้น นายกำปั่น สิ้น ชีวิตร แล้ว, ราชบุตร กระษัตร ก็ไม่มี ผู้ใดจะ เลี้ยงดู. บุตร กระษัตร กับคน ที่ หนี มา ด้วย ๑๐ คน นั้น, จึ่ง เที่ยว ไปรับ จ้าง เขา ทำการ ภอ ได้เงิน ซื้อ ของ กิน เลี้ยง ชีวิตร ของตน. ครั้น อยู่ มา พวกสิษ พระเยซู บ้างรู้ ว่า, คน มาแต่ เกาะ สานดะวิศ มา อาไศรย อยู่ ใน ประเทษ อเมริกา ได้ความ ลำบาก, พวก สิษ จึ่งเอาพวก นั้น ไป เลี้ยง ไว้ให้เปน ศุข, แล้ว จ้าง ครู ให้สั่ง สอน ให้เขาเรียนหนังสือ อังกฤษ ประมาณ สามปี. ครั้น อยู่ มา พวก สิษ จึ่ง ถาม แก่ คนนั้นว่า, ท่าน ปราถนา จะ กลับ ไป ประเทษ ของท่าน หฤๅ, บุตร กระษัตร กับ ไพร่ สาม คน รับว่า, ข้าพเจ้า ปราถนา จะ กลับ ไป. แล เจด คนนั้นว่า ข้าพเจ้า นี้ ยัง ไม่กลับ ไป, จะ อาไศรย อยู่ ใน ประเทษนี้. บุตร กระษัตร กับ คน ทั้ง ๑๐ คน นั้น นับถือ เปน สิษ พระเยซู. ครั้น อยู่ มา มี กำปั่น จะ ไป ที่ เกาะ สานดะวิศ นั้น, พวกสิษ จึ่ง ว่ากับ นายกำปั่นว่า, เราจะ จ้าง ไป ส่งคน ไน ที่ เกาะ สานดะวิศ. แล้ว พวก สิษ จึ่ง เอา ครู ที่ ดี ๗ คน, กับ ภรรยา ๗ คน, กับ ลูก ๕ คน, ไป ด้วย กัน กับ บุตร กระษัตร นั้น, ปราถนา จะ ให้ครู นั้น ไป สั่ง สอน คน ที่ หมู่ เกาะ สานดะวิศ นั้น. ครั้ง นั้น กระษัตร ที่เกาะ สานดะวิศ ได้ ยิน ข่าว ว่า, ที่ หมู่ เกาะ ไซซีอะตีนั้น, คน มี ความ ศุข มาก, เพราะ เขา ทิ้งรูปที่ นับถือ แต่ก่อนนั้นเสีย, กระษัตร ที่ เกาะ สานดะวิศ นั้น ก็ทิ้งรูป ที่ นับถือ บ้าง. เมื่อกระษัตร สั่ง ให้ ทิ้งรูป พระ ที่ นับถือ เสียสิ้น ทุกเกาะ แต่ บัน ขึ้น อยู่ ในอำนาถ กระษัตร นั้น กำหนด ให้ ทิ้ง เสีย ใน วัน เดียว ให้ หมด จุลศักราชไท ๑๑๘๒ ปี. ครั้งนั้น มี กำปั่น อเมริกาเข้า มา ค้า ขาย ใน ประเทษเกาะ นั้น. กระษัตร จึ่ง ใช้ ให้ขุนนาง ลง ไป ดู ใน กำปั่น นั้น, ครั้นขุนนาง ลง ในกำปั่น, ก็ ได้ภบ พระราช บุตร กระษัตร. แลขุนนาง จึ่งขึ้น มา กราบทูลกระษัตรว่า, พระราช บุตร ของพระองค์ กลับ มา แล้ว. กระษัตร ได้ทรง ทราบ ดั่ง นั้น, ดี พระไทยนัก, จึ่งสั่ง ให้เอา เรือ ไปรับ พระราช บุตร ขึ้น มา. ครั้น เรือ ไป ถึงที่ กำปั่น แล้ว, พระบุตร กระษัตร กับ ครู นั้น ก็ ขึ้น มา ด้วยกัน. ครั้น ถึง ก็ภากัน เข้าไปเฝ้ากระ

ษัตร ๆ, ได้ทอดพระเนตรเหน พระราชบุตร, พระองค์ก็มี พระโสมนัศ ยินดีหนัก, เสดจเข้าสวม สอดกอดเอาพระราชบุตร, แล้วตรัสถามว่า, เมื่อเจ้าอาไศรยอยู่ที่ ประเทษอเมริกานั้น, ผู้ใดได้ทนุบำรุงเจ้า. พระราชบุตรจึ่งกราบทูลว่า, ครูที่ มากับ ข้าพเจ้านี้ แล, จึ่งได้เมตากรรุณาเลี้ยง รักษา ข้าพเจ้า, แล้ว สั่งสอนให้ข้าพเจ้าเล่าเรียน หนังสือ. กระษัตรได้ฟังพระราชบุตรกราบทูลดังนั้น, พระองค์ก็เข้ากอดเอาครู, แล้วตรัสว่า, ท่านทั้งหลายได้สงเคราะห์แก่ บุตรเรา, ก็เหมือนท่านได้เมตาแก่ เรา. แล้วกระษัตรตรัสถามว่า, ท่านมานี้เปนหนทางไกลนัก, แลภาบุตรภรรยามาด้วยท่าน จะประสงสิ่งใดๆ บ้าง, ครูจึ่งทูลตอบว่า, ข้าพเจ้าภากันมาทั้งนี้ปราถนาจะอาไศรยอยู่ใน ประเทษนี้, ข้อหนึ่งปราถนาจะสั่งสอนคนทั้งปวงให้ทำการงาน, แลจะให้รู้ถึงพระสาศนาพระเยซูด้วย. กระษัตรก็ยอมให้ครูอาไศรยอยู่ในประเทษนั้น, แล้วพระราชทาน เรือนให้อยู่, ให้ของบริโภคแก่ ครูนั้นทุกวันมิได้ขาด. ครั้นพวกสิษอาไศรยอยู่ที่ นั่นเปนปรกติ แล้ว, พวกครูจึ่งจัดแจงเอาอักษรอังกฤษ, เขียนเปนภาษาคนที่ ประเทษนั้น. แลพวกครู นั้นมิได้อยู่ แห่งเดียวกัน, เขาก็ เที่ยวไปอยู่ทุกเกาะ. ครูนั้นอยู่สั่งสอน กระษัตรใหญ่บ้าง, กระษัตรแลพระราชมารดา, แลมเหษรี, ได้เรียน หนังสือมาก. ในจุลศักราชได ๑๑๘๔ ปี, กระษัตรอังกฤษ ได้ทราบว่า, กระษัตรที่เกาะสานดะวิศนั้นมี พระไทยดีหนัก, กระษัตรอังกฤษจึ่ง ให้คนนำเอากำปั่น ลำหนึ่ง, ไปถวายแก่กระษัตรที่ เกาะสานดะวิศนั้น. แลกระษัตรปราถนาจะเสดจไปชมประเทษอังกฤษ. ครั้นจุลศักราชได ๑๑๘๕ ปี เดือนสิบสอง, กระษัตรเกาะสานดะวิศนั้นก็เสดจไปด้วยกำปั่นรบ, ที่มาแต่ ประเทษอังกฤษแลมเหษรีกระษัตร, กับขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อย, ก็ตามเสดจไปหลายคน. แลกระษัตรจึ่งมอบราชสมบัติให้ขุนนางผู้ใหญ่นั้นรักษาไว้, ว่าถ้าแม้นเรามิได้กลับมาอีก, ท่านจงเอาสมบัติ แห่งเรามอบให้แก่ พระอนุชาของเราเถิด. กำปั่นแล่นไปได้ประมาณ หกเดือนเสศ, ก็ถึงประเทษอังกฤษ. ครั้นกระษัตรอังกฤษทราบว่า, กระษัตรที่ เกาะสานดะวิศนั้น เสดจมาถึงแล้ว, จึ่งตรัสใช้ ให้ขุนนาง แลทหารจัดแจงกันไปรับ. ครั้นกระษัตรมาถึงประเทษอังกฤษอยู่น่อยหนึ่งแล้ว, มเหษรีก็ประชวนเปนปะจุบันโรคก็สิ้น พระชนม, กระษัตรเสียพระไทยโทมนัศถึง พระมเหษรีเปนกำลัง. ครั้นอยู่มาอีกประมาณ ๖ วันกระษัตรก็ ประชวนลง

แพทย์รักษามิได้พระองค์ก็สิ้นพระชนม. ครั้นกระษัตรอังกฤษรู้ว่า, กระษัตร แลพระมเหษรีสิ้น พระชนมทั้ง สององค์, กระษัตรอังกฤษจึ่งสั่งให้ขุนนางจัดแจงกำปั่นใหญ่ สองลำ, เอาพระศภกระษัตร กับศภมเหษรีไปส่งที่ เกาะสานดะวิศ. ครั้นอยู่มากำปั่นลำหนึ่งเข้ามาใน ประเทษนั้น, มีหนังสือฝากมาถึงพระอนุชากระษัตร. ครั้นพระอนุชากระษัตรได้แจ้งในหนังสือดังนั้น, ก็ทรงพระกรรแสง. ครั้นอยู่มากำปั่นที่ มาส่งพระศภมาแล้ว, ขุนนางใหญ่ที่ กระษัตรมอบสมบัติไว้นั้น, ขุนนางผู้นั้นจึ่งให้เชิญพระศภกระษัตร กับศภพระมเหษรีไปไว้ที่วิหาร. แลขุนนางจึ่งประกาษแก่ ราษฎรทั้งปวงในประเทษนั้น, ให้อยุดการงานทั้งปวงเสีย ๑๔ วัน. ขุนนางผู้ใหญ่นั้นเปนทุกข์ถึงคนที่ใน ประเทษนั้น, ด้วยว่าคนทั้งปวงใน ประเทษนั้นแต่ก่อนได้ทำบาปหยาบช้าลามกหนัก. พวกครู พวกสิษแลขุนนางก็สวดอ้อนวอนถึงพระเจ้าว่า, ขอพระเจ้าจงโปรดให้คนใน ประเทษนี้เปนศุขสืบไปเถิด. ครั้นสวดถ้วนคำรพ ๑๔ วันแล้ว, พระอนุชาจึ่งให้เชิญพระศภทั้ง สองนั้น ไปฝังไว้, ตามอย่างทำเนียมกระษัตรอังกฤษ. ครั้นเสรจการพระศภแล้ว, ขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อยจึ่งเชิญกาเมหาเมหา, ที่สาม, ซึ่งเปนพระอนุชากระษัตร, ขึ้นครองราชสมบัติสืบต่อลงมา ตราบเท่าจนทุกวันนี้. ตั้งแต่นั้นมาคนใน ประเทษหมู่เกาะสานดะวิศนั้น, ก็ศุขบริบูรณ์รุ่งเรืองขึ้น, ฝูงคนทั้งปวงก็นับถือเปนสิษพระเยซูมาก. แลพวกสิษมาจากประเทษอเมริกามาอาไศรยที่ หมู่เกาะสานดะวิศนั้น ทุกปีๆ. แลพวกครูนั้น ได้สั่งสอนในประเทษนั้น, ให้รู้ภิมหนังสือ, แลสอนให้เปน หมอยาบ้าง, แลสอนให้เปนช่างไม้บ้าง. อันผลไม้ในประเทษนั้น, มีแต่ สาเก, แลมะพร้าว, กล้วย, แลมัน, มิได้มีผลไม้สิ่งอื่นแต่ก่อน. เมื่อพวกสิษไปอาไศรยประเทษนั้น, พวกสิษได้ปลูกผลไม้ไว้หลายอย่าง, คือหวัวหอม, เข้าโภช, เข้าสาลี, อ้อย, ฝ้าย, สำปะรด, ฟักทองส้มมะนาว, แตงกวา, ถั่ว. ในประเทษนั้นมีสัตวสามอย่างเท่านั้น, คือหมู หมา หนู. เมื่อพวกสิษ แลพ่อค้ามาค้าขายในประเทษนั้น, เขาได้เอาวัว, เอาม้า, เอาแพะ, เป็ด, ไก่ห่าน, แลแมวมาเลี้ยง. ที่เกาะนั้นเดียวนี้จึ่งมีสัตวหลายอย่าง. คนที่เกาะนั้นได้ทำผ้า, ทำกระดาษ, แลทำน้ำตานทราย. ประเทษนั้นก็บริบูรณ์รุ่งเรืองขึ้นทุกปีๆ, แล้วกระษัตรตั้งกฎหมายห้ามมิให้ราษฎรทั้งปวงในประเทษหมู่เกาะนั้นทำการงานในวันอาทิตย์, แล้วห้ามไม่ให้ราษฎร

ขายเล่า, แลคัมเล่า, ในประเทษนั้นเลย. กระษัตรแลเจ้าเมืองทุกเกาะ ได้สร้างวิหาร สำหรับให้พวกสิษสวดพระยะโฮวาเจ้า ในวันอาทิตย์, ได้สร้างหลายวิหาร, แลปลูกโรงสำหรับให้เดกทั้งปวงเล่าเรียนหนังสือ. คนในประเทษนั้น ก็มีความศุขสนุกสบายมาจนทุกวันนี้, แลประเทษหมู่เกาะนั้นมิได้ขึ้นแก่ประเทษใดๆ, แลที่หมู่เกาะสานทะวิศ กำปั่นเข้าไปค้าขายในประเทษนั้น กว่า๑๐๐ ลำทุกปีๆ. ประเทษนั้นมีตึก, มีเรือนแลหนทางรถ, แลหนทางคนเดินมีเปนอันมาก, มีความศุขทวีขึ้นทุกปี.

THE MASTODON.

ที่นี้จะว่าด้วยสัตวที่โตใหญ่นัก, สัตวที่โตใหญ่นั้นก็เรียกว่ามัศะโตดน. คนในเมืองอเมริกาเมื่อขุดดินลงไปได้พบกระดูกสัตวนั้น, อยู่ที่หลายแห่งเนืองๆ. กระดูกนั้นกลับกลายเปนหินแล้ว, แต่ทว่ายังเปนรูปกระดูกอยู่เหมือนแต่ก่อน. กระดูกสัตวนั้นคนในเมืองอเมริกาได้เกบไว้ครบสองตัวแล้ว. เขาก็เอาลวดผูกลำดับเข้าไว้ให้กระดูกสัตวสองตัวเปนรูปสัตวนั้น, เหมือนอย่างเปนอยู่แล้ว, ไว้ให้ยืนอยู่ในโรงใหญ่, ดูเหมือนอย่างเปน สำหรับให้คนทั้งปวงดู. คนทั้งปวงก็ไปดูทุกวันๆเปนอันมาก. สัตวนั้นมีงาสองข้างเหมือนอย่างช้างนั้น. งาของสัตวนั้นงาข้างหนึ่งนั้น, ยาวหกศอกคืบ, กระดูกสัตวนั้นสูงเจดศอกย่อมนิ้วหนึ่ง. สัตวนั้นว่าโดยยาวสองวากับสามศอกย่อมนิ้วครึ่ง. กระดูกสัตวนั้นเขาตั้งไว้ให้คนทั้งปวงดูนั้น, กว่าสามสิบปีแล้ว. คราวนี้มีหนังสือตีพิมพ์ฝรั่งเข้ามาแต่เมืองอเมริกาอีกใบหนึ่ง, ในหนังสือนั้นว่า, คนในเมืองอเมริกาคนหนึ่ง, ได้ภพกระดูกสัตวอย่างนั้นอีก, โตกว่ากระดูกสัตวที่ว่ามาแล้ว, เปนสัตวอย่างเดียวกัน. งานั้นยาวสองวาสามศอกย่อมนิ้วหนึ่ง. งานั้นข้างหนึ่งหนักได้สองหาบ. ถ้าจะวัดรอบต้นงาที่อยู่ในปากนั้น, วัดโดยรอบได้ศอกหนึ่งกับสิบนิ้ว. คนนั้นได้แต่กระดูกขาแลกระดูกศีศะแลงาข้างหนึ่ง. ยังมิได้ครบทั้งตัวสัตวนั้น. ถ้าจะคิดคะเนโดยกระดูกจะว่าสัตวนั้นเปนยาวประมาณเจดวาสองศอก. อันสัตวเรียกมัศะโตดนนั้น, ในเดี๋ยวนี้ไม่มีใครภบเมื่อสัตวนั้นยังเปนอยู่, ได้ภบแต่กระดูก, สัตวนั้นตายเสียนานแล้ว. ลางคนคิดว่าสัตวนั้นตายเสียหมด, เมื่อน้ำท่วมแต่โบราณนั้น. สัตวนั้นมีฟันแลงาแลงวงดูคล้ายๆกับช้าง ลางคนคิดว่า, ไทแลพราหมได้นับถือช้าง แทนสัตวที่โตแต่โบราณนั้น.

RECEIPT FOR BELL METAL.

ที่นี้จะว่าด้วยเรื่องทำระฆังให้ดังเพราะนั้น. เอาทองแดงที่ดีหนักหกส่วน, แลเอาตะกั่วเกรียบสองส่วน, เอาทองแดงใส่เบ้าหลอมให้ละลายเสียก่อน, ละลายแล้วจึ่งเอาตะกั่วเกรียบใส่ให้ละลายด้วยกันแล้ว, ก็เทหลอมลงในเบ้าระฆังนั้นจึ่งดังเพราะ. ถ้าจะทำกระดิ่งแลนาระกา, ต้องใส่ตะกั่วเกรียบให้มากกว่าที่ว่ามาแล้วนั้นน้อยหนึ่ง.

BRITANNIA METAL.

ถ้าจะทำเครื่องตะกั่วให้แขงดีเหมือนเงินนั้น, เหมือนเขาทำในเมืองอังกฤษนั้น. เอาตะกั่วเกรียบหนักสิบชั่ง, เอาเนื้อพลวงหนักสองชั่ง, เอาทองเหลืองที่ดีหนักสิบตำลึงใส่ลงในเบ้าหลอมให้ละลายพร้อมกันแล้ว. อีกอย่างหนึ่ง, เอาตะกั่วเกรียบสิบสองชั่ง. เอาเนื้อพลวงหนักชั่งหนึ่ง, เอาทองแดงหนักห้าตำลึง, ใส่เบ้าพร้อมกันหลอมให้ละลาย. จะทำเครื่องรูปปะพันสิ่งใดๆใช้ดีนักแล. ถ้าไม่มีพลวงก็ใช้แต่สองสิ่งตะกั่วกับทองแดงก็ได้ตามที่ว่ามาแล้วนั้น.

AMERICAN WHALE FISHERY.

คนในเมืองอเมริกานั้น, เคยไปจับปลาวานในชเลใหญ่ทุกปีๆ, เพื่อจะเอาน้ำมันปลานั้น, มาขายแก่คนทั้งปวงในเมือง. คนทั้งปวงเขาก็ซื้อน้ำมันปลานั้น, มาจุดตะเกียงบ้าง, ทำเปนเทียนบ้าง. กำปั่นใหญ่ในเมืองอเมริกานั้น, เคยไปจับปลาวานนั้น ๖๕๐ ลำทุกปีๆ, มีคนลูกเรือประมาณ๑๖๐๐๐ คนหมดด้วยกัน. เขาไปช้ายี่สิบเดือนบ้าง, สามสิบเดือนบ้าง. ได้น้ำมันปลานั้นเต็มทุกถังในกำปั่นนั้นแล้ว, ก็กลับมายี่สิบเดือนบ้าง, สามสิบเดือนบ้าง ในปีหนึ่งเขาขายน้ำมันปลาวานนั้นเปนราคา ๗๓๕๙๐๐๐ เหรียน. ในปีหนึ่งนายเรือแลลูกเรือ, เขาได้กำไรมากไปทำทุกปีมีกำไรทุกปี. เขาเอากระดูกอยู่ในขาตะไกรปลาวานนั้นมาขาย, เปนราคา ๔๑๔๕๐๐ เหรียนทุกปีๆ, เขาซื้อไปทำซี่ร่มบ้าง, ลางที่ทำด้ามีดบ้าง, ทำเครื่องอื่นๆบ้าง.

CASE OF FRACTURED SCULL TREPHINED, NOT HEALED.

ลำดับนี้ข้าพเจ้า หมอบรัดเลจักสำแดงว่า, ด้วยลักษณ์อันจะ

รักษาซึ่งคนที่ ต้องประหารจน กระดูกสมองศีศะแตกยุบลงไปนั้น, โดยสังเขป. เมื่อผู้นั้นต้องประหารดั่งนี้แล้ว, เทพจรก็เดินช้าลง, ทำให้ผู้นั้นนอนเซื่อมซึมไป, ถึงจะปลุกขึ้น, ก็หาได้รจะรู้สึกสมประดีไม่. เปนไปทั้งนี้, เพราะ กระดูกสมองศีศะนั้นแตกทรุดกดสมองลงไป, บีบสมองนั้นให้แน่นเข้า, ไม่เปนปรกติ. คนนั้นจึ่งให้จิตรฟุ้งซ่านมักเปนบ้าไป. ถ้าไม่ตัดกระดูกนั้นขึ้นให้เสมอเหมือนดั่งเก่า, ผู้นั้นก็จะตาย. ถ้าไม่ตายก็จะเปนบ้าไปเปนนิจ. ถ้าได้ตัดขึ้นโดยเรวมิให้ช้ามวันแล้ว, ก็จะหายโดยมาก, ตายน้อย. ถ้านิ่งไว้ให้เนิ่นช้าช้ามวันไป, ถึงจะตัดขึ้นก็ไม่ใคร่จะหาย, มักตายโดยมาก. อนึ่งวิธีที่จะตัดกระดูกขึ้นนั้นก็ยากอยู่, ด้วยหามีรูที่จะสอดเครื่องมือลงไปตัดกระดูกขึ้นไม่,. ต้องเอาเครื่องมือที่สำหรับจะทำนั้น, เปนกงจักร์กลมๆ, มาแต่เมืองอเมริกา, หมุนเลื่อยกระดูกศีศะนั้น, ให้เปนช่องรูกลมๆ, แล้วจึ่งเอาคีมคีบกระดูกที่เลื่อยนั้น, ชักออกเสีย, จึ่งจะได้เอาเครื่องมือสอดลงไป, ตามช่องรูนั้น, ตัดกระดูกนั้นขึ้นให้เสมอกัน. แล้วชักเอาหนังศีศะ, มาเยบปิดปากแผลที่เลื่อยนั้นเสีย. มีตัวอย่างเหมือนข้าพระองค์ข้าวลัดตาวัน, เมื่อเดือนสิบปีมเสงสัพศกนั้น, มีผู้ร้ายมาลอบตี, ถูกกระดูกสมองศีศะ, แตกทรุดยุบลงไป. ข้าพเจ้าได้รักษาคนนั้น, แต่หาได้ทำในเพลาวันที่ถูกตีนั้นไม่, ต่อรุ่งขึ้นเปนวันคำรพก์สอง, จึ่งได้กระทำ. แลคนนั้นเทพจรกำเริบขึ้นนัก, กระทำให้จิตรฟุ้งทรานเปนบ้าไป, กระดูกนั้นทรุดแตกมาก, แลเนื้อหนังนั้นฟกช้ำบวมนัก. ข้าพเจ้าจึ่งเอามีดผ่า, แล้วแวกหนังลงไป, จนถึงกระดูกสมองศีศะ, ได้เหนรอยกระดูกที่แตกนั้น, กดกันยุบลงไปได้ศักสองกระเบียด, แตกเปนตีนกายาวได้ศักสามนิ้ว. ข้าพเจ้าเหนกระดูกนั้นแน่นนัก, หามีที่จะสอดเครื่องมือลงไปไม่. เหนว่าถ้าไม่ตัดขึ้นแล้ว, คงจะตายเปนเที่ยงทีเดียว. ถ้าตัดขึ้นเสียได้, ก็เหนว่าจะรอดบ้าง. แล้วข้าพเจ้าจึ่งลงมือทำ, เอาเครื่องจักร์ที่เปนเลื่อยนั้น, ไชหันไป, ที่ริมรอยกระดูกที่แตกเปนตีนกานั้น, กะลุเปนวงกลมๆประมาณเท่าองอีแปะ. แล้วเมื่อเกือบจะกะลุ จงระวังให้จงดี, อย่าให้เครื่องมือกะลุเข้าไปถูกสมองศีศะได้. ถ้าเหนว่ากระดูกที่เลื่อยนั้น, ภอจะตัดออกได้แล้ว, ก็เอาออกเสีย. แล้วเอาเหลกเครื่องมือแบนๆที่สำหรับตัดนั้น, สอดเข้าไปตามช่องนั้น. แล้วตัดกระดูกที่ยุบลงไปนั้น, ขึ้นเสมอเปนปรกติดั่งเก่า. แต่กระดูกอันที่แตกเปนรอยรอบนั้น, ข้าพเจ้าก็เอาออกเสียอีกอันหนึ่งด้วยแตกลุดทีเดียว, หามีที่ยึดกันไม่. แล้วข้าพเจ้าจึ่งเอาหนังเยบปิดปากแผลนั้นเสีย, แล้วเอาขี้ผึ้งเหนียวทาผ้าปิดให้เหนียวช่องแผลนั้น. แล้วจึ่งเอาผ้าพันศีศะไว้, แต่ผู้เจบนั้นให้คลั่งไป, หาเปนสมประดีไม่. กลิ้งไปกลิ้งมาแผลนั้นถูกพื้นกระดาน, ผ้าที่รัดแผลนั้น, ก็ไม่ใคร่อยู่ได้. อนึ่งผู้ที่พญาบาลก็มิได้เอาใจใส่คอยรักษาให้ดี, ถึงมีก็เหมือนกับไม่มีผู้พญาบาลเหมือนกัน. เขาก็เอาผู้เจบนั้นกลับไปเสีย, อยู่ได้สองวันก็ให้ผู้เจบนั้น, อาเจียรเปนโลหิตออกมา, ก็ถึงแก่กรรมตายในเพลาวันนั้น. อนึ่งอย่าให้คนผู้ใดสำคัญเข้าใจว่า, คนผู้เจบนั้นตายเพราะวิธีที่หมอผ่าแลเยบนั้นเลย. ผู้นั้นถึงแก่กรรมตาย, เพราะที่คนต้องประหัตประหารเหลือกำลังนัก. อนึ่งผู้เจบคนนั้น, ก็ได้รักษาเปนอย่างเอกแล้วก็หาฟังไม่.

Case of fractured scull with loss of Brain healed.

ยังมีเดกผู้หนึ่งตกต้นไม้. กระดูกหน้าผากเบื้องทรายแตก, เปนอันเลกๆ, กับสมองไหลออกมาบ้าง. เขาได้เอามาให้ข้าพเจ้ารักษาที่แพข้าพเจ้า. ๆเหนว่ากระดูกนั้นทรุดเข้าไป, ข้าพเจ้าเหนว่าไม่ต้องการใช้เครื่องมือที่ว่ามานั้น, ด้วยมีช่องอยู่แล้ว, ภอจะใส่เครื่องมือตัดขึ้นได้. ข้าพเจ้าเหนดั่งนั้น, จึ่งคีบเอากระดูกที่ไม่มีที่ยึดกันนั้นออกเสีย, แล้วเอาเหลกสำหรับตัดกระดูกนั้น, สอดเข้าไปตัดเอากระดูกขึ้นให้เสมอ, แล้วเอาขี้ผึ้งเหนียวทาผ้าปิดเหนียวแผลไว้. เดกนั้นได้รักษาอยู่ที่แพข้าพเจ้า, ได้ประมาณ๑๕วัน, ก็หายดีเปนปรกติ.

Mode of Curing Hare-lips.

ลำดับนี้จักสำแดงด้วยวิธี, อันจะรักษาคนปากแว่งต่อไป, ถ้าคนปากแว่งนั้นได้รักษาเมื่ออายุศม์ได้สี่ขวบห้าขวบแล้ว, ก็รักษาง่าย. แลวิธีที่รักษานั้น, ให้เอามีดพับที่คมดี, ผ่าเชือดที่ริมๆปากแว่งทั้งสองข้างนั้น, ให้เสมอกันดีแล้ว, จึ่งเอาเขมทำด้วยเงินแต่ที่ปลายเขมนั้น, ใส่เหลกกล้าน่อยหนึ่ง, แล้วจึ่งเอาเขมเงินนั้นแทงกลัดไว้สองแห่ง, ให้เสมอเรียบดีแล้ว. จึ่งเอาไหมผูกกรึ่งเขมเหนี่ยวแทยงไว้, เอาสำลีรองเสีย, แล้วเอาขี้ผึ้งปิดไว้ก็จะหาย.

The RECORDER is sustained by Subscription, and published at the A. B. C. F. Mission Press, on the first Thursday of eachmonth, at One Salung, or 15 cents per year.

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

เล่มที่หนึ่ง

ตั้งแต่เดือน ๕ ขึ้น ๗ ค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๖ ปีฉลูยังเปนฉศก

จนถึงเดือน ๔ ขึ้นค่ำหนึ่ง ปีฉลูสัปตศก

ข้าพเจ้าหมอปรัดเล ได้ตกแต่ง

เปน ๒๔ ยก ด้วยกัน

ลงพิมพ์ที่กรุงเทพฯ เดือนละ ๒ ยก

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

V.o.II เล่ม ๑ บางกอก เดือน หก ขึ้นเจ็ดค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๗ March 1st 1865. คริศศักราช ๑๘๖๕ ใบ ๑ No. I.

หนังสือ หลวง

๏ ชื่อ วัด, ชื่อ บ้าน, ชื่อ เมือง, ที่ มี อยู่ใน แผ่น ดิน ไทย. าง แห่ง ก็ เปน คำ ไทย แท้, ลาง แห่ง ก็ เปน คำ สังสกฤฎ แท้, าง แห่ง ก็ เปน คำ เขมร. ก็ คำ ราษฎร เรียก ทั่ว ไป นั้น, มัก ยก ตาม คำ คน มาก, แล สั้น ๆ ง่าย ๆ. แต่ ใน ราชการ คือ นังสือ ท้อง บัด ใบ ตรา มัก เรียก ยาว ๆ. แล เปน คำ สังสกฤฎ โดย มาก. ถึง คำ สังสกฤฎ ก็ เรียก เตม. ฝ่าย ราษฎร แม้น เคำ สังสกฤฎ, ก็ เรียก ผิด ๆ ไป. ฯะ

๏ เมือง หนึ่ง มี ชื่อ สอง อย่าง สาม อย่าง, ฤๅ วัด หนึ่ง มี ชื่อ สอง อย่าง สาม อย่าง, ตาม คำ หลวง แล คำ ราษฎร, แล คำ เก่า คำ ใหม่, เมือง ที่ เปน เมือง หลวง เมือง ไทย บัด นี้, แต่ เดิม เปน หัว เมือง ชื่อ ธนบุรี, เปน ภาษา สังสกฤฎ. เขียน ตาม ครู ที่ เขา แปลง สังสกฤฎ เปน นังสือ โรม ดั่ง นี้. Dhanapuri. จะ เขียน อย่าง ส่อง ไทย อ่าน ไม่ ได้. แต่ คำ นี้ ใช้ ใน หนังสือ ราชการ, แต่ คำ ตลาด เรียก เมือง บางกอก ทั้ง นั้น, ฤๅ ลาง คำ เรียก สั้น ๆ, ว่า เมือง ธน, คู่ กับ เมือง นน. ก็ เมือง นน นั้น. ตาม ราชการ เรียก ว่า นันทบุรี, เขียน เปน สังสกฤฎ อย่าง ที่ ครู เขา แปลง เปน หนังสือ โรม, เขา เขียน ดั่ง นี้, Nandapuri. แต่ ใน หนังสือ ยาว เขียน ศรีมหาสมุท ต่อ ท้าย เข้า ทั้ง สอง เมือง. ศรี มหาสมุท เขียน ตาม สังสกฤฎ, ตาม ครู ที่ เขา แปลง เปน หนังสือ โรม, เขา เขียน ดั่ง นี้, Sri Maha Samudd แต่ ก็ คน ทั้ง บ้าน ทั้ง เมือง, เมือง นน ก็ เรียก ว่า ตลาด ขวัน, เมือง ธน ก็ เรียก ว่า บางกอก. ต่อ ผู้ ดี ขึ้น มา น้อย, จึ่ง เรียก ว่า เมือง นน เมือง ธน. ที่ เรียก เตม, เขียน เตม. คำ สังสกฤฎ อย่าง ว่า นั้น, มี แต่ คำ กราบทูล ใน หลวง อย่าง หนึ่ง, เขียน ใน ท้อง บัด ใบ ตรา อย่าง หนึ่ง, คำ เรียก ไม่ ใคร่ มี. ฯะ

๏ ก็ ที่ เรียก บางกอง นั้น, คือ แต่ เดิม ลำ น้ำ ใหญ่, แต่ วัง น่า ลง มา จน ถึง วัง กรมหลวง วงษา ไม่ มี, เปน แผ่น ดิน. แม่ น้ำ เข้า ไป ตรง น่า วัง น่า, แล้ว ไป เลี้ยว ลง วัด ขี้ เหลก ตลิง ชัน, แล้ว เลี้ยว มา ถึง ป้อม วัง กรมหลวง วงษา. เรือ กะเชียง เรือ แจว มา แต่ วัง น่า, ถึง วัง กรมหลวง วงษา, ทาง แต่ เช้า จน เยน, เวลา เช้า หุง เข้า อยู่ น่า วัง น่า ลืม ม่อ ไห ไว้, ล่อง เรือ มา ถึง น่า วัง กรมหลวง วงษา, จะ หุง เข้า เยน กิน, นึก ได้ ว่า ลืม ม่อ ไว้, จอด เรือ เข้า เดิน บก ไป, เอา ม่อ มา หุง เข้า เยน กิน ทัน ได้. ที่ ริม ป้อม วัง กรมหลวง วงษา นั้น, มี คลอง หนึ่ง ปาก คลอง เข้า ไป ข้าง เหนือ, แล้ว คด เคี้ยว ไป ใน สวน วน เวียน อยู่, แล้ว ปลาย คลอง ไป ทะลุ ออก ที่ น่า วัง หลัง. ก็ ปาก คลอง ข้าง ล่าง นั้น ชื่อ บางกอก ใหญ่, ข้าง บน ชื่อ บางกอก น้อย. บาง นั้น แปล ว่า คลอง, คลอง บน กับ คลอง ล่าง เรียก บางกอก เหมือน กัน. ถ้า จะ เปรียบ เดี๋ยว นี้, เหมือน กับ ปาก ลัด แล บาง กรวย, ปาก ลัด ก็ เรียก ว่า ปาก ลัด บน, ปาก ลัด ล่าง. ที่ บาง กรวย นั้น ปาก ที่ ออก แม่ น้ำ ใหญ่ เรียก บาง กรวย นอก, ปาก ที่ ออก แม่ น้ำ น้อย เรียก บาง กรวย ใน. ถึง ปาก เตรด ก็ เหมือน กัน นั้น ฉัน ใด, บางกอก น้อย บางกอก ใหญ่ ก็ เปน เช่น นั้น. แต่ ลำ แม่ น้ำ นั้น อ้อม ไป. ฯะ

๏ ก็ เมื่อ แผ่น ดิน พระ เจ้า มหาจักรพรรดิ์, โปรด ให้ ขุด บาง กอก ใหญ่ บาง กอก น้อย, ให้ ตลุย ถึง กัน เปน แม่ น้ำ, แล้ว สร้าง เมือง ลง รักษา ที่ ขุด ลัด, เหมือน อย่าง แผ่นดิน พระบาท สมเดจ์ พระพุทธ เลิศหล้า นภาไลย, สร้าง เมือง นคร เขื่อนขันธ์, เขียน เปน สังสกฤฎ แต่ Nagar แต่ เขื่อนขันธ์ นั้น เปน คำ ไทย, จะ เขียน เปน คำ ไทย ก็ ได้. ที่ เดี๋ยว นี้ เรียก ว่า เมือง ปากลัด นั้น.

๏ ครั้น สร้าง เมือง ลง ที่ บางกอก ขุด ลัด แล้ว นั้น, ตั้ง ชื่อ ว่า เมือง ธนบุรี. การ ที่ ขุด อย่าง นี้ ถึง นาน กว่า สาม ร้อย ปี มา แล้ว ดู ก็ เหน จริง ดอก, ด้วย ลำ น้ำ ก็ ยัง แคบ กว่า ข้าง บน ข้าง ล่าง ไม่ ใช่ ฤๅ, กว้าง เพียง สี่ เส้น เสศ ไม่ ถึง ห้า เส้น. ครั้น ทาง ลัด มี ขึ้น แล้ว, น้ำ ลง เสีย ทาง ลัด, แม่ น้ำ เก่า ก็ แห้ง ไป

ขน กลาย เปน ดอน เสีย ครึ่ง บ้าง ค่อน บ้าง. แม่ น้ำที่ แห้ง แล้ว นั้น, จะ ตาม ไป สังเกต ดู ก็ จะ เหน. ฝั่ง หนึ่ง สูง ฝั่ง หนึ่ง ต่ำ, เปน รูป แม่ น้ำ ตลอด ไป. ก็ เมื่อ แม่ น้ำ เก่า กลาย เปน คลอง ดั่ง นี้ แล้ว, ชื่อ บางกอก น้อย บางกอก ใหญ่, ก็ ไป เรียก เอา คลอง กลาย นั้น เปน. คือ ปาก คลอง กลาย ข้าง บน เรียก ว่า บางกอก น้อย ตาม ชื่อ ที่ เดิม, ปาก คลอง กลาย ข้าง ล่าง, เรียก บางกอก ใหญ่ ตาม ที่ บางกอก ใหญ่ เดิม. ก็ ลำ บางกอก ใหญ่ นั้น พิเคราะห์ ดู เถิด. ฝั่ง ป้อม แล บ้าน หมอ ฝรั่งเศส ท้าย เมือง ธนบุรี นั้น ดอน, เพราะ เปน ตลิ่ง เดิม. ฝั่ง ข้าง กะดีจีน เข้า ไป นั้น ลุ่ม, เพราะ เปน เนื้อ แม่ น้ำ. เปน ดั่ง นี้ เข้า ไป จน พ้น วัด สังกระจาย ไป. ร่อง น้ำ ก็ เปลี่ยน ไป ชิด ฝั่ง น้ำ โน้น, ตั้ง แต่ บาง ยี่ เรือ เข้า ไป ลุ่ม กลับ มา อยู่ ฝั่ง หนึ่ง, ตรง บาง ยี่ เรือ ค่าม.

๏ อย่าง หนึ่ง ให้ สังเกต ด้วย วัด, วัด เรียง ไป ตาม ฝั่ง ข้าง ดอน, แต่ ปาก คลอง ไป จน วัด สังกระจาย. ก็ ฝั่ง ข้าง กะดี จีน ไม่ มี วัด, เพราะ เปน แม่ น้ำ. วัด ไป มี ฝั่ง แม่ น้ำ เก่า คือ วัด ดอก ไม้, วัด ใหญ่, วัด, น้อย บาง ไส้ ไก่, วัด เหล่า นี้ อยู่ ฝั่ง แม่ น้ำ โบราณ, กลาย เปน วัด กลาง สวน ไป เสีย แล้ว. ไป ถึง บาง ยี่เรือ จึ่ง มี วัด ริม คลอง เปน ฝั่ง น้ำ เก่า, ก็ แนว ฝั่ง ข้าง วัด สังกระจาย ต่อ ไป, มี วัด ดีดวด, วัด เจ้า มูล, อยู่ ใน ฝั่ง แม่ น้ำ เก่า, เดี๋ยว นี้ กลาย เปน วัด กลาง สวน ไป เสีย แล้ว. คลอง ที่ ด่าน ตั้ง อยู่ เดี๋ยว นี้ นั้น เปน คลอง เดิม โบราณ. คลอง นั้น แล ชื่อ ว่า คลอง บาง หลวง แท้. ก็ ลำ บางกอก ใหญ่ นั้น แต่ เดิม, ก็ ใหญ่ โต เท่า กับ คลอง บางกอก น้อย, แต่ เพราะ ตั้ง อยู่ ใกล้ เมือง ธนบุรี, คน สร้าง เย่า สร้าง เรือน ลง มา มาก ปัก ถม ที่ ทาง ออก มา, ก็ ทำ ให้ แคบ ไป. ราษฎร เหน ว่า เลก กว่า ลำ บางกอก น้อย, ไม่ ควร จะ เรียก ว่า บางกอก ใหญ่, เหน ว่า เท่า กับ ลำ บาง หลวง เสีย แล้ว, ก็ เรียก ว่า คลอง บาง หลวง เสีย ที เดียว. แต่ ผู้ รู้ เปน อัน มาก ไม่ ว่า อย่าง นั้น, ว่า ที่ เรียก ว่า คลอง บาง หลวง นั้น, เรียก เมื่อ แผ่น ดิน เจ้า ตาก, เพราะ เจ้าตาก ไป ตั้ง วัง อยู่ ที่ วัง กรมหลวง วงษา เดี๋ยว นี้, คน ก็ เรียก ว่า วัง หลวง. ก็ ใน คลอง นั้น เจ้าตาก ให้ ไป ไล่ บ้าน ราษฎร เปน อัน มาก เอา เปน ที่ หลวง, ประทาน ขุนนาง แล เจ้า นาย ใน แผ่น ดิน นั้น. แล คน จะ เดิน เรือ ทาง นั้น ก็ ต้อง ระวัง ตัว ต่าง ๆ, คน จึ่ง เรียก ว่า คลอง หลวง บาง หลวง ไป, เพราะ เปน คลอง ริม วัง หลวง. เหมือน กับ จีน แต้ จิ๋ว ใน แผ่น ดิน นั้น คน เรียก ว่า จีน หลวง, เพราะ เปน เมือง เดีย ฤๅ พวก เดียว กัน กับ เจ้า ตาก. แต่ ใน กระบวน ราชการ แล้ เคย บาด หมาย เพด ทูล ว่า บางกอก ใหญ่ เสมอ อยู่, ไม่ ใช้ บางหลวง เลย. ใช้ ว่า คลอง บางหลวง ตั้ง แต่ ด่าน เลี้ยว เ ไป ข้าง วัด ปาก น้ำ, นอก นั้น ออก มา ยัง คง เปน บางกอก ใหญ่

๏ ครั้ง แผ่นดิน เจ้า ตาก มา ตั้ง เปน เมือง หลวง, ก็ เรียก เ บางกอก นี้ ว่า กรุง ธนบุรี บ้าง, พระนครธน บ้าง. ครั้น มา ถึ แผ่นดิน ซึ่ง เปน ต้น พระ บรมราช วงษ์ นี้, ไป รื้อ เอา กำ แ เมือง ศรี อยุทธยา เก่า มา สร้าง เมือง, ท่าน ผู้ เปน เจ้า ของ สร้ ขึ้น, ท่าน ขนาน นาม ว่า กรุง รัตนโกสินทรมหินทรายุทธยา. ใ บาด หมาย ดั่ง นั้น เปน แบบ แผน. หนังสือ เก่า ๆ ใน ต้น แผ่ ดิน นั้น ก็ ยัง มี อยู่, อ้าง ว่า เตา สุรา กรุง รัตนโกสินทร์, บ่อน เบี้ กรุง รัตนโกสินทร์ แล อื่น ๆ. แต่ เดี๋ยว นี้ สาบ สูญ ไป, ไม่ มี ใคร เรียก มาก, ใช้ อยู่ แต่ ใน สนังสือ สำคัญ, ๆ ที่ ท้อง บัต ใบ ตรา ทั้ง ปวง, ก็ เรียก แต่ ว่า กรุงเทพ มหานคร. คำ นี้ เคย ใช้ แ เมือง เหนือ มา. เมือง ไร เปน เมือง หลวง ฝ่าย ไทย แล้ว ก็ เรีย อย่าง นั้น. เหมือน เมือง ว้าง ของ พระ เจ้า อู่ทอง, ที่ เดี๋ยว นี้ ชาว เหนือ เรียก ว่า เมือง คีปน นั้น. แต่ เดิม ก็ เรียก ว่า กรุง เทพมห นคร. ถ้า จะ แปล ตรง ตัว ก็ ว่า เมือง หลวง เมือง ที่ เจ้า แผ่นดิน ใหญ่ อยู่. แต่ ถ้า จะ ไล่ ตาม ตัว กรุง นั้น, เค้า โบราณ ว่า แม่ น้ำ. ก็ เจ้า เมือง ใด เปน เจ้า ของ ที่ ตลอด ต้น น้ำ จน ปลาย น้ำ, ก็ เรียก ว่า พระเจ้ากรุง. ก็ เมือง ที่ อยู่ พระเจ้ากรุง, ก็ เรียก ว่า กรุง เสีย ด้วย, เทพมหานคร. เขียน ดั่ง นี้ ก็ ถูก ตาม ลูก กษ สังสกฤฎ ไม่ ผิด เลย. แต่ ผู้ อ่าน เปน ลูกสิศ ลิ้น ลาว ก็ อ่าน ให้ ผิด ไป. ก็ ตาม สังสกฤฎ แท้ ที่ ครู ผู้ รู้ เขา แก้ ไป เปน หนังสือ โรม, ดั่ง นี้ Devamahanagar สังสกฤฎ แท้, Debiamahangar สังสกฤฎ แผลง คง แท้. ถ้า เขียน ไทย ตาม นั้น เขียน ดั่ง นี้, กรุง เทพ มหานคร, ฯ เดี๋ยว นี้ ไทย เขียน แต่ สั้น ๆ ว่า กรุง เทพ ฯ ดั่ง นี้ โดย มาก, ก็ คน ต่าง ประเทศ เดี๋ยว นี้ ก็ เอา คำ ไพร่ คน ทั้ง บ้าน ทั้ง เมือง เรียก ไป บางกอก, มา บางกอก, อยู่ บางกอก, ตาม คำ คน เปน อัน มาก พูด กัน. ก็ ไม่ มี ใคร ว่า ไร เพราะ เปน คำ ไทย แท้. แต่ ที่ จริง นั้น ควร จะ เปน บางกอก อยู่ แต่ ปาก คลอง บางกอก ใหญ่ ขึ้น ไป, ปาก คลอง บางกอก น้อย ลง มา, เพราะ ที่ อื่น ก็ ชื่อ สำปลื้ม, สำเพง, คอกควาย, สำเหร่, ตาล

ง, อะไร ๆ ไป. แต่ซึ่งเรียกบางกอกตลอดไปนั้น, เพราะ ธุบ้าน ย่าน เรือน ติด กันไปแต่ บางกอก ก็ จึ่ง ชื่อ บาง กอก ะมด, ตั้ง แต่ คอก ควาย ขึ้น ไป จนสามเสน, ฤๅ ตั้ง แต่ สะนอง ขึ้น ไป จน บางพลู, บาง พด นั้น แต่ตำบล เหล่า นี้, โบ พ เขา เรียก ว่า สวนใน, ตั้ง แต่ ตลาดขวัน ลง ไป จน ปาก ลัด ะ ข้าง แม่ น้ำแม่ กลองเรียก ว่า สวน นอก. แต่ เดี๋ยวนี้ คน ยก สวน ใน ว่า บางกอก, สวนนอกว่า บางช้าง. ก็ บางช้าง นั้น ลำ บาง ลำ หนึ่ง เปน ลำเอกฤๅ ต้น นั้นแล้งน้ำ ขึ้น ไม่ ถึง, แห้ง อยู่ คน เรียก คลอง นั้นว่าบางช้าง, ก็ เหตุไร จึ่ง ชื่อ นั้น มา ครอบ น ชื่อ สวน ย่าน นั้นทั้ง หมด, ยัง ไม่ รู้ เหตุ ที่ สมควร เลย.

๑ ตัด ใจ ความ ว่า, พระนคร นี้ เจ้า ของ ท่าน ก็ ให้ชื่อว่า ให้โกสิน ทรมหินทรายุทธยา. แล ชื่อ โบราณ ก็ มี มา ว่า ธนบุรี ศคารพย์ ก็ มี ว่า กรุง เทพ มหนคร. ก็ ชาว ใน เมือง, นอก ทั้ง ปวง, เหน ว่า ชื่อ เหล่า นี้ เรียก ยาก ไป ทั้ง หมด, เรียก แต่ ว่า บางกอก ตาม คำ เปน อัน มาก. ของ ก็ ลง เปน แผน เปน ตัว อย่าง อยู่ แล้ว ควรยอม ใช้ ได้ ไม่ เถียง, เขียน อยู่แล้ว. ถึง เมือง นคร เขื่อนขันธ, เมือง สมุทปราการ, ชื่อ ดี มี, ชาว บ้าน ชาวเมือง ก็ เรียก ว่า ปาก ลัด, ปากน้ำ. คน แต่ เทศ เขา ก็ เรียก ปาก ลัด, ปากน้ำ, ตาม ไป ก็ ควร อยู่ แล้ว ง่าย. เมืองฉเชิงเทรา เปน ชื่อ เขมร. คน ทั้งปวง เรียก ริ้ว. คน นอกประ เทศก็เรียก ว่า แปดริ้ว ด้วย, ก็ ง่าย ตาม คน เปน อัน มาก. แต่ เมือง เพชรบุรี, คำ คน เปน มาก ทั้ง บ้าน ทั้ง เมือง เขา เรียก พริบพรี บ้าง, เพตพรี บ้าง, ที่ เขา เรียก เพชรบุรี, เปนคำ สังสกฤฏ เปน แต่ คำ หลวง, อย่าง ธนบุรี, นนทบุรี, นครเขื่อนขันธ, สมุทปราการ, ฉเชิงเทรา. นั้น, แล เหน ว่า ถ้า จะ เรียก กรุง เทพ มหานคร, ว่า บางกอก แล ที่ อื่น ว่าปากน้ำ, ปากลัด, ตลาดขวัน, แปดริ้ว แล้ว, เพชรบุรี, จะ เรียก ตาม คำ คน มากว่า พริบพรี, ฤๅ เพตพรี, จึ่ง จะ สมกัน. ก็ พวก ครู ตี พิมพ์ จะ เอา คำ อย่าง ใน หลวง อย่างสังสกฤฏ แท้ ก็ ไม่ เอา, ก็เหน ว่า ไม่ดีแล้ว, แล ไป เพตจบุรี, แล ใส่ จุด บน, คือ ให้อ่าน ว่าเพตฉะบุรี ไปตามเสียง ขรัว เถ้าเจ้าวัด, ตา ครู มา ที่ นี้, อวด รู้ สำแดงบาฬีแล้วมิ หนำ, ซ้ำ แปล ลง ไว้ ว่าเปน เมือง เพช, สำแดงทั้งบาฬีทั้งเนื้อ ความ, อวดรู้ อวด หลัก ด้วย เมือง นี้ หนัก หนา นัก จะ ต้องก็ ต้อง การ อะไร. จะ มา ทำ ให้เกิด ชื่อ เปน อย่าง หนึ่งขึ้น ไม่ ต้อง การ. เมื่อ เขียน ไป อย่าง นี้ผู้ ที่ รู้ สังสกฤฏ แท้ บาฬี แท้, เขา มี อยู่ ที่ อื่น ถม ไป, เขา จะ ว่า ผู้ ลง พิมพ์ เปน ลูก สิศ คน ซุ่ม ซ่าม, ไม่ ทำ ตาม ตำ รา ภาษา สังสกฤฏ ที่ เขา ทำ ให้สำเร็จ แล้ว, เอา แต่เสียง ชาว ป่า ขึ้นเชิด ชู. ที่ เขา จะ ตาม ฉบับ นี้, เขา คง ไม่ ตาม ใน ภาษา สังสกฤฏ. เขา จะ คิด ว่า คำ นั้น เปน แต่ ภาษา ไทย, ก็ ที่ แท้ มิ ใช่ ภาษา ไทย. ภาษา ไทย แท้ เขา เรียก เพตพรี บ้าง, เพตพรี บ้าง ต่าง หาก. ก็ ถ้า จะ ลง พิมพ์ ว่า พริบพรี เพตพรี แล้ว, จะ ใช้ ตัว อะไร ก็ ตาม ใจ, ให้ ออก เสียงว่า พริบพรี เพตพรี ได้ แล้ว เปน ดี เปน ถูก ภาษา ไทย. แต่ ที่ เขียน ว่า เพตจะบุรี, มีจุด ต่าง บน สอง แห่ง นั้น ขัด ตา นัก, อ่าน ก็ ขัด ปาก นัก, จะ ทำ อะไร ก็ ทำ ให้ เสมอ กัน. จะ เอา คำ คน เปน อัน มาก แล้ว, ก็ จง เอา คำ คน เปน อัน มาก. ถ้า จะเอา คำ หลวง, ก็ จะ ต้อง มา ขอให้ใน หลวง ลง หนังสือ ให้ ถูก สังสกฤฏ, ถึง จะ ผิด กับ เสียง ชาว วัด ก็ ไม่ ไกล นัก. ผู้ รู้ สังสกฤฏ เขา ได้ เหน. เขา จะ ได้ว่า ที่ รู้สังสกฤฏ แท้, แล สืบ รู้ ว่า วิธี ที่ เขา แก้ เปน นั้ง สือ โรม ไว้ แล้ว, มี ตัว อยู่ บ้าง ไม่ ซุ่ม ซ่าม เซอะ เซิง อย่าง ชาว วัด ชาว วา ชาว ป่า ชาว ดง, ผู้ รู้ สังสกฤฏ แท้ใน ไทย, อย่า อวด ตัว ว่า รู้ บ้าง, เหมือน อย่าง ผู้ ลง พิมพ์ อวด ว่า เรียน รู้, แปล คำ ว่า เพตจะบุรี, ว่า เมือง เพชร ได้ นั้น.

---

๑ แผ่น ดิน โลกย์ โต เท่า ใด ฯะ

๑ เขา ได้ วัด แผ่น ดิน โลกย์ ใหม่, เหน ได้ สอง หมื่น ห้า พัน ไมล์. ถ้า จะ คิด ตาม ไทย, ได้ ประ มาณ ๒๕๐๐ โยชน์. การ ที่ จะ วัด ของ ใหญ่ เช่นนั้น ก็ ยาก อยู่, แต่ จะวัดให้ ถูก ที่เดียว ก็ ได้. ถ้า รถ ไฟ จะ ไป ทั้ง กลาง วัน กลาง คืน, โมง ละ ๓๕ ไมล์, ฤๅ โมง ละ สอง โยชน์กึ่ง ไม่ หยุด เลย, ก็ จะ ต้อง ไป ครบ หก ข่วบ อาทิตย์, จึ่ง จะ ได้ ๒๕๐๐๐ ไมล์, จึ่ง จะ เท่า ที่ วัด รอบ โลกย์ นี้ ได้. ถ้า จะ วัด ตรง ไป ตาม ที่ สูญ ใส้ แผ่น ดิน โลกย์ นี้, ก็ จะ ได้ ๘๐๐๐ ไมล์, คือ ประ มาณ ได้ ๘๐๐ โยชน์. ถ้า จะ แบ่ง แผ่น ดิน โลกย์ ออก วัด เปน ไมล์ สี่เหลี่ยม ทั้ง ๘ ด้าน, ก็ จะ เปน ๒๖๖๐๐๐๐๐๐ ไมล์. ใคร จะ อ่าน นี้ได้ ก็ อ่าน ไป เถิด.

๏ ถนน ทาง รถ ไฟ ใน เมือง จีน. ฯะ

๏ เซอ แมก ดันัล์ ซะติ พัน ซัน, ผู้ ที่ คิด หมาย การ ทาง รถ ใหญ่ ๆ ใน เมือง มังคลา นั้น, ได้ ไป ถึง เมือง จีน แล้ว, เพื่อ จะ ได้ หมาย การ ทำ ทาง รถ ไฟ ที่ เมือง จีน นั้น ด้วย. ท่าน ผู้ นั้น คิด ว่า, จะ ให้ เมือง ฮัน เขา นั้น, เปน ที่ ทาง รถ ต่าง ๆ ใน เมือง จีน มา ประชุม ร่วม กัน ที่ นั่น. ทาง รถ ไฟ ที่ จะ ไป จาก เมือง ฮัน เขา, ถึง เมือง เซี่ยง ไฮ้ นั้น, จะ เปน ทาง ๖๕๐ ไมล์. ทาง ที่ จะ ไป เมือง กึง ตัง นั้น, จะ เปน ทาง ๘๕๐ ไมล์. แล ทาง ที่ จะ ไป เมือง กาลกัตตา ใน แว่น แคว้น มังคลา นั้น, จะ เปน ทาง ๑๖๐๐ ไมล์. แล้ว จะ ต้อง ทำ ทาง รถ ไฟ, ตั้ง แต่ เมือง เซียง ไฮ้, ถึง เมือง ปะกิ่ง จะ เปน ทาง ๘๕๐ ไมล์.

เซอ แมก ดัน อัลซติ พัน ซัน คิด ว่า, จะ ทำ ทาง รถ ไฟ ที่ เมือง จีน นั้น, เปน ทาง สั้น ๆ ไว้ ก่อน. ตั้ง แต่ เมือง เทียร จิ้น, ถึง เมือง ปะ กิ่ง, แต่ พอ ให้ พวก จีน เหน เปน ตัว อย่าง ไว้ ก่อน

๏ เมือง อเมริ กัน. ฯะ

๏ มี ข่าว เกิด เมื่อ เดือน ยี่ ขึ้น ค่ำ หนึ่ง มา ถึง คราว นี้ ว่า, เซ็นเนอ เร็ล เซอ มัน, แม่ ทัพ ฝ่าย ข้าง เมือง นั้น, ยก ทัพ ใหญ่ ตลอด ไป ถึง เมือง พวก กระ บถ, ที่ เรียก ว่า เมือง ซอ เซีย นั้น, เปน ทาง โดย ยาว ได้ ๓๐๐ ไมล์. เดิน ไป ได้ ๒๗ วัน ก็ ตลอด ถึง เมือง ซะวานา, เปน หัว เมือง ใหญ่ ชาย ทะเล. ไป ได้ โดย สดวก ไม่ ใคร่ จะ มี ผู้ ใด มา ต้าน ทาน รบ พุ่ง. ได้ ทำลาย หัว เมือง ใน ประเทศ นั้น ๔๒ หัว เมือง. แล้ว เก็บ ริบ เอา สิ่ง ของ ที่ ต้อง การ ทั้งปวง นั้น, ทุก สิ่ง ทุก ประการ, ได้ ทำลาย ล้าง ทาง รถ ไฟ เสีย ทาง ไกล โดย ยาว ได้ ๒๐๐ ไมล์. แล้ว ได้ เผา ฝ้าย เสีย, คิด เปน ราคา ได้ หลาย ล้าน เหรียน. จับ ได้ ทหาร พวก กระบถ นั้น ๔๐๐๐ คน. คน ดำ ที่ เปน ทาษ ของ เขา นั้น ได้ หมื่น คน, ได้ ม้า ๑๕๐๐๐ ม้า, ปืน ใหญ่ ๓๐ บอก. เมื่อ กระทำ การ ศึก ใหญ่ เช่น นี้, ก็ เสีย ไพร่ พล แต่ ๑๕๐๐ คน, ไม่ ได้ เสีย ปืน ใหญ่ เลย สัก บอก เดียว, แล รถ ก็ ไม่ ได้ เสีย เลย.

เซ็นเนอเร็ล ซอมัน นั้น, ยกกอง ทัพ มา ถึง เมือง ซะวา ... เดือน อ้าย ขึ้น เจ็ด ค่ำ ปี ฉวด ฉศก. จึ่ง มี หนังสือ ไป ถึง ...ล ฮาดี เปน ผู้ แม่ ทัพ ฝ่าย กระบถ, ตั้ง รักษา เมือง ซะ วานา อยู่. ใน หนังสือ นั้นใจ ความ ว่า, ให้ ท่าน เปิด ประตู ... ไว้ รับ เรา เถิด. ถ้า ท่าน เปิด รับ เรา โดย ดี, เรา จะ ไม่ ... ร้าย แก่ ผู้ ใด. ถ้า ท่าน ไม่ยอม, เรา จะ ทำลาย ล้าง เมือง ... จง ได้. ส่วน แม่ ทัพ ฝ่าย กระบถ นั้น, มี ทหาร ประมาณ ... หมื่น คน, ก็ สดุ้ง ตก ใจกลัว, ก็ พา พวก ทหาร หนี ไป ใน ... คืน วัน นั้น. ครั้น ณวัน เดือนอ้าย แรม แปดค่ำ, ปี ชวด ... เซ็นเนอเร็ลเซอมัน, ก็ ยา ทหาร เข้า เมือง ได้, เก็บ ปืน ... ได้ ๑๕๐ บอก. แล รถไฟใหญ่ ได้ ๑๙๐ รถ, เรือ กล ไฟ ... ลำ, ฝ้าย ที่ หีบ อัด แล้ว ถึง สาม หมื่นเปละ, คิด เปน ราคา ได้ ๔๐ ล้าน เหรียน. แล้ว จับ ทหาร ได้ ๘๐๐ คน, ได้ ดิน แล เครื่อง สาตราวุธ นั้น มากกว่า มาก ไพร่ พล ชาว เมือง ... ประมาณ ได้ สอง หมื่นคน. ไม่ได้ทำอันตราย แก่ เขา เลย, ... เขา อยู่ เปน ปรกติ.

หนังสือ ... การ

ที่ จะ ทำ หนังสือ จดหมาย เหตุ, ... ชาวบางกอกรีคอเดอ ต่อ

๏ ตั้ง แต่ นี้ ไป จะ ไม่ ให้ ติดอยู่ กับ หนังสือ จดหมาย ... ที่ เปน ภาษา อังกฤษ นั้น ต่อ ไป ... จะ ให้ ดี ต่างหาก, เปน ใบ สี่ หน้า เต็ม ๆ เช่น อย่าง ฉบับ นี้. ... หนังสือ นั้น, จะ ... ที่ ว่า ด้วย การ บ้าน เมือง, แล ความ ที่ รู้ รอบ ตาม หนังสือ, สิ่นปะสาตร วิชาการ ต่าง ๆ, แล การ พ่อค้า, แล ข่าว ที่ มี ใน เมือง นี้, แล เมือง ที่ ล้อม รอบ ... แล จะ คัด เอา ข่าว หนังสือ จดหมายเหตุ, ที่ มี มา แต่ เมือง จีน, เมือง ปะเต... เมือง สิงคโปร์, เมือง ปีแนง, เมือง ระม่า, เมือง บังกะล่า, เมือง ลังกา, เมือง บำไบ, ประเทศยุรปป, แล ประเทศ อเมริกัน. จะ คัด เอา ข้อ ความ ออก จาก หนังสือ จดหมาย เหล่า นั้น, ที่ จะ เปน ประ โยชน์, แก่ผู้ ใด ๆ ที่ อ่าน. เจ้าของ บางกอกรีคอเดอ, จะ เอาใจใส่ เพื่อ จะ ได้ ให้ หนังสือ จดหมายเหตุ นั้น, เปน ของ ดี ยั่งยืน มั่นคง เปน ของ ที่ ควร ชาว ประเทศ สยาม จะ ถน, ได้ ช่วย ให้ จำเริญ ดี

ราคา หนังสือ บางกอกรีคอเดอ

ครบ ปี หนึ่ง เปน ห้า บาท, ครึ่ง ปี เปนสาม บาท, ผู้ ที่ ลง ชื่อ ไว้ ว่า จะ เอา ทุก เดือน นั้น, ถ้า จะ เอา เงิน หนึ่ง สอง ... อัน ละสลึงเฟื้อง, ถ้าไม่ ได้ ลง ชื่อ ไว้ ก็ เปน อัน ละ สอง ... เจ้าของ บางกอกรีคอเดอ, คือ ด. บี. บรัดเล แล เอน. เอ. แมกดี ...

◎หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1. เล่ม ๑ บางกอก เดือน สี่ จุลศักราช ๑๒๒๕ March 16th 1865. ครีศศักราช ๑๘๖๕ ใบ ๒ No. 2.

เรื่องเมือง อะเมริกา

บทต้น

◎ ครั้น ฝ่าย หลัง ครีศ ศักราชได้ ๕๐๐ ปี, ฝูง คนใน ทวีป ยุรบ จะได้รู้จัก ทวีป อะเมริกา, ฤๅ ทวีป ข้าง ตวัน ตก ก็ หามิได้. คน ทั้งปวง ใน ทวีป ยุรบ คิด ว่า, มหา สมุท แอ็ตแลนติก เปน น้ำ ใหญ่, ไม่ รู้ หมด ไม่ รู้ สิ้น, แล ไป ถึง ไหน เขา มิ ได้ รู้. เขา ได้ คิด ว่า ใน มหา สมุท นั้น, มี สัตว ร้าย ต่าง ๆ เปน อัน มาก ซึ่ง จะ กิน คน, ผู้ ใด ๆ ยิ่ง จะ อาจ เดิร กำปั่น ใน มหา สมุท นั้น. แต่ใน เวลา ครีศศักราช ๑๔๙๒ ปี, เมฆ ที่ ได้ ปิด ใจ เขา ได้ หาย ไป, แล เขา มี ใจกล้า หาร, แล ได้ ไป หา เมือง ต่าง ๆ. เกาะ อาโซเรศ, แล เกาะ เมติละ เขา ได้ รู้ แล้ว, เพราะ ว่า ลม พายุห์ ได้ ซัด เรือ ไป, จึ่ง ได้ ภบ เกาะ นั้น. เรื่อง แต่ โบราณ ว่า ไว้ ว่า มี เกาะ ไกล ทิศ ตวันออก, แต่ ยัง ไม่ มี ผู้ ใด ได้ ภบ. บัด นี้ ความ อุษาห์ แห่ง คน เดิน ทเล ใน ทวีป ยุรบ, ได้ คิด หัน กลับ ถึง ข้าง ทิศ ตวัน ออก, เขา ปราถนา จะ ภบ ทาง อื่น ตาม ฝั่ง เอเซีย ข้าง ทิศ ตวัน ออก. ยัง มี สอง คน ได้ ไป เที่ยว, แล้ว ถึง ทวีป เอเซีย นั้น, คน หนึ่ง ชื่อ เซอยอนแมนเดวิล, อีก คน หนึ่ง ชื่อ ว่า มาโกโปโล. เมื่อ เขา ได้ กลับ มา แล้ว, เขา ได้ เล่า เรื่อง ประลาด ต่าง ๆ ถึง เมือง นั้น. ฝูง คน ใน ทวีป ยุรบ ได้ เชื่อ ว่า, ใน ประเทศ นั้น มี เพชร์ แล ทอง แล หิน ละเอียด, แล ปราถนา เปน อัน มาก ที่ จะ ได้ ทรัพย์ สมบัติ ใน เมือง นั้น. ความ ปราถนา แห่ง คน ทั้งปวง นั้น, เปน เหตุ ที่ ได้ ให้ เกิด ข้อ ความ อัน ใหญ่ ใน โลกนี้, คือ ว่า การ ที่ ภบ ทวีป อะเมริกา นั้น, ครั้ง นั้น พระเจ้า ได้ โปรด ให้ มี คน หนึ่ง, ชื่อ ว่า ครีศโตเฟอกะลำโบ ๆ, เปน คน ฉลาด ใน การ เดิน กำปั่น, แล มี ใจ ไม่ รู้ ถอย, เขา ได้ เกิด ใน เมือง ยินัว ใน ประเทศ อิตตาเล, แล เขา เคย เดิน ทะเล ตั้ง แต่ หนุ่ม ๆ, แล เมือง ต่าง ๆ ที่ ฝูง คน รู้, เขา ได้ ไป ทั่ว แล้ว, เขา ตั้ง เอา ใจ ใส่ ใน การ เดิน กำปั่น. แล แผน ที่ โลกย์ นี้, แล แผน ที่ ข้าง อากาศ, แล หลาย สิ่ง เขา ได้ เล่า ถึง โลกย์, ให้ พี่ น้อง พี่ ป้า น้า อา เปน ประลาด ใจ, เขา ได้ ว่า โลกย์ นี้ ไม่ แบน เหมือน คน ทั้งปวง ได้ คิด แต่ ก่อน, แต่ เขา ได้ ว่า โลกย์ นี้ เปน กลม เหมือน ลูก ส้ม. แล เขา ได้ ว่า โลกย์ นี้ ได้ เดิน เวียน รอบ พระ อาทิตย์, แล เมื่อ โลกย์ หมุน นั้น, เหตุ ที่ จะ สำแดง กลาง วัน แล กลาง คืน. คำ สอน นั้น ครู สาศนา ได้ ติเตียน ว่า หา ถูก ไม่, เขา สอน ว่า ได้ เดิน กำปั่น ไป ข้าง ตวัน ตก, แล ภบ เมือง ข้าง ทิศ ตวัน ออก ก็ ได้, พวก นักปราชญ ได้ ติเตียน ว่า เขา เปน คน บ้า, แล ความ เยาะ เย้ย แห่ง คน ทั้งปวง นั้น, จะ เปน ที่ ให้ ใจ เขา ถอย หลัง ก็ หา มิ ได้ เลย. แล เขา ได้ อุษาห์ ทำ การ หลาย ปี, เพื่อ จะ ได้ เงิน แล กำปั่น ไป หา ทาง นั้น, เขา ได้ ไป กราบทูล กระษัตริย์ เมือง โปตุเก็ศ ก่อน, กระษัตริย์ นั้น ชื่อ ว่า โยฮัน ที่ สอง, แต่ กระษัตริย์ นั้น ไม่ โปรด ให้, แล เขา ได้ ไป กราบ ทูล กระษัตริย์ อังกฤษ, กระษัตริย์ นั้น ชื่อ ว่า เหรเร ที่ เจ็ด, แต่ กระษัตริย์ นั้น ไม่ โปรด ให้ เหมือน กัน. ฝ่าย หลัง ถัด มา อีก หลาย ปี, เขา ได้ ไป กราบ ทูล เจ้า เมือง สะเปน, กระษัตริย์ นั้น ชื่อ ว่า เฟอดินแนน, แล มี อัค มเหษี นั้น ชื่อ ว่า อิเซเบน.

◎ กระษัตริย์ เฟอดินแนน นั้น ได้ ขับ ไล่ เขา เสีย สอง ครั้ง, ได้ ตำหนิ ว่า เปน คน เสีย จิตร. แต่ อัค มเหษี ชื่อ อิเซเบน ๆ นั้น มี พระ ไทย เมตา แก่ เขา แล ประสงค์ จะ ช่วย, แล มเหษี นั้น หา มี เงิน พอ ไม่, เธอ จึ่ง เอา เครื่อง ประดับ องค์ ไป จำนำ เพื่อ จะ ได้ เงิน, (แต่ มเหษี นั้น ไม่ มี เงิน พอ) ซื้อ กำปั่น. แล ซื้อ กำปั่น สาม ลำ, กำปั่น นั้น ไม่ สู้ โต เหมือน กำปั่น เคย เดิน ใน มหา สมุท เดี๋ยว นี้, แต่ เปน เรือ เล็ก ๆ เหมือน คน ไป เที่ยว เล่น. ใน ครีศ ศักราช ได้ ๑๔๙๒ ปี, ใน เดือน แปด ขึ้น สาม ค่ำ, กะลำโบ ได้ ออก จาก เมือง ปาร์อ ใน ประเทศ สะเปน. แล เมื่อ เขา ได้ ใช้ ใบ มา ถึง มหา สมุท ใหญ่ นั้น, ใจ เขา หา ได้ สงไสย ไม่, เขา ได้ รู้ แน่ แก่ ใจ. เมื่อ ใช้ ใบ ล่วง ไป หลาย วัน แล้ว,

เขาได้ภบ ลม นั้น เรียกใน ภาษา อังกฤษ ว่า เตรดวิล. ลม นั้น ได้พัด ทุก วัน ๆ เสมอไป, แล เรือ นั้นได้ ตาม ลม ไป ข้าง ทิศ ตวัน ตก โดย เร็ว. แต่เมื่อ นั้น พวก ลูก เรือ ได้มี ความ กลัว แล สงไสย, เขา ได้คิดว่า ถ้า ลม นั้นได้ พัด เสมอ ทุก วัน, เขา จะ กลับ ไป ถึง เมือง สะเปน ก็ หามิได้. เขาได้เหน เขม นั้น หันไป หัน มา, แล กลัว ว่า เขม นั้นเสียไป, แล ไม่ มี อะไร ที่ จะ สำแดง ทาง. ครั้น ล่วง มา ประมาณ สิบ อาทิตย์แล้ว, ลม นั้น พัด อยู่ เสมอ, แล กำปั่น ได้ ออก ไกล ที่เดียว จาก ทวีป ยุรบ. เดี๋ยว นี้ เขา ได้เหน หลายสิ่ง, ซึ่ง จะ สำแดง ว่า ใกล้ แผ่นดิน อยู่แล้ว, คือ ว่า ได้เหน สะวะ ลอย มา ตาม น้ำ, แล ได้เหน กิ่ง ไม้ ลอย น้ำ, แล มี ลูกไม้ ติด อยู่ กับ กิ่ง นั้น ด้วย, แล ได้เหน ไม้เท้า นั้น ลอย น้ำ มา. แล คน คอย ดู เหตุ อยู่ หัว เรือ ได้ ร้อง บอกว่า ได้เหน บก แล้ว. แล เมื่อ อาทิตย์ ขึ้น, แล เขา จึ่ง รู้ ว่า มิใช่ ที่ ดิน เปน แต่ หมอก. แล เมื่อ นั้น พวก ลูก เรือ ยิ่ง กลัว มาก, แล ได้คิด ร้าย แก่ โกลำโบ, แล ปราถนา จะ กลับ ไป บ้าน ของ ตัว, เขา คิด ว่า ได้ หลง มา มาก แล้ว, เพราะ ออก จาก บ้าน แล ได้ใช้ใบ ออก มาใน มหา สมุทไกล, แล พระเจ้า จะ ลง โทษ เขา. แต่ โกลำโบ คน เดียว มีใจ สงบเงียบ ไม่ กลัว เลย, รู้ เปน แน่ ว่า คง จะ ภบ แผ่นดิน. ใน กาล นั้น เปน อัน ลำบาก แต่ ใจ ยัง กล้า อยู่, เขาไม่ เชื่อ ถือ ฝัน เปล่า ๆ ใน การนี้, แต่ ได้รู้ ใน วิชา เปน อัน แน่. เขาได้ เอา เนื้อ เอา ใจ พวก ลูก เรือ ว่า, คง จะ ภบ แผ่นดิน ดอก เปน อัน แน่, เขาได้ใช้ใบ ไป อีก คืน หนึ่ง. ใน เวลา กลาง คืน นั้น, เขา ได้ หอม กลิ่น เกษร ดอกไม้, ซึ่ง พัด มา ตาม ลม อากาศ, แล โกลำโบ มี ความ ยินดี เปน อัน มาก, แล กำชับ สั่ง ให้ลดใบ, เพื่อมิให้เรือโดนฝั่ง. ใน คืน วัน นั้น เขา ได้เหน ไฟ แวม ๆ อยู่ บน บก, ครั้น รุ่ง เช้า แล้ว เขา ได้เหน เกาะ อัน งาม, มี ต้น ไม้ แล หญ้า สด แล ต้นไม้ เปนอัน มาก, แล โกลำโบ ได้ ขนาน นาม ชื่อ ว่า สัน ๆ เวดอ. แล เมื่อ คน ใน เรือ ได้ ขึ้น บน บก แล้ว, เขา ได้ กราบ ไหว้ นมัศการ พระเจ้า แล โมทนา พระ คุณ, เพราะ พระองค์ ได้ รักษา เขา ใน มหา สมุท ที่ เขา มา นั้น, แล โปรด ให้ มา ถึง เกาะ นั้น. โกลำโบ นั้น ได้ ยก ธง เมือง สะเปน, แล ตั้ง ไม้ กางเขน, แล เอา เกาะ นั้น เปน เมือง ขึ้น แก่ กระษัตริย์ เมือง สะเปน. คน ป่า ซึ่ง อยู่ ใน เกาะ นั้น มี ความ กลัว แล หนีไปใน ต้นไม้, แล คิด ว่า คน ขาว นั้น ได้ ลง มา จาก พระ อาทิตย์, โกลำโบ นั้น ได้ไป เที่ยว บน เกาะ นั้น, แล ได้เหน เกาะ อื่น ซึ่ง อยู่ใกล้ กัน. แล เกาะ นั้น เดี๋ยว นี้ เรียกว่า เว็ศอินเดีย, เขา ได้อาไศร ใน เกาะ นั้น ประมาณ สาม เดือน, แล้ว เขา ได้ เอา คน ป่า จัด คน ลง กำปั่น, พา กลับ มา ยัง บ้าน เมือง เขา. ใน เวลา ครีศศักราชได้ ๑๔๙๓ ปี เดือน สี่ ขึ้น สิบ ห้าค่ำ, เขา มา ถึง เมือง เขา ออกไป แต่ ก่อน. แล เมื่อ โกลำโบ ได้ ออก จาก เรือ จะ ไป ถึง เมือง หลวง สะเปน, เปน เหมือน คน ผู้ใหญ่ได้เสดจ์ไป. กระษัตริย์ แล อัค มเหษี, ได้ ต้อน รับ เขา ด้วย ความ ยินดี, แล ตั้ง โกลำโบ ให้ เปน เจ้าเมือง ที่ ได้ ภบ นั้น, ใน วัน นั้น ซึ่ง โกลำโบ ได้ กลับ มา ถึง เมือง สะเปน, เปน วัน ใหญ่ ใน เรื่อง โกลำโบ แล เขา ได้ ทำ การ ด้วย ลำบาก เปน หลาย ปี, แต่ ภาย หลัง เขา ยิ่ง มี ความ ทุกข์ เปน อัน มาก, เพราะ กระษัตริย์ ได้ ตั้ง ให้ เปน เจ้าเมือง. แล ขุน นาง เก่า ได้ ริศยา เขา, ตั้ง แต่ นั้น มา ขุนนาง ทั้งปวง ได้ วิวาท กับ โกลำโบ มิได้ ขาด. ครั้น ภาย หลัง โกลำโบได้ ไป ถึง เมือง ใหม่ อีก สาม เที่ยว, แล ใน เที่ยว ที่ สามนั้น เขา ได้ ภบ ปาก น้ำ โอโรโนโค อยู่ใน ทวีป อาเมริกา, เขา ยัง หาได้ คิด ไม่ ว่า, แม่ น้ำใหญ่ ต้อง ไหล จาก เมือง อันใหญ่, เขา คิด ว่า บก นั้น เปน เกาะ, แล เกาะ นั้น เปน เมือง ของ อินเดียน ตวัน ออก, เพราะ เหตุ นั้น เขา จึ่ง เรียก คน ป่า นั้น ว่า อินเดียน, โกลำโบ จะ ได้ รู้ ว่า ตัว จะ ภบ ทวีป เมื่อ ก่อน ตัว ตาย, ฤๅ เปล่า เขา หา รู้ ไม่. อยู่ มา อีก น่อย หนึ่ง, โกลำโบ ได้ แพ้ แก่ ศัตรู ซึ่ง ริศยา เขา, แล ศัตรู ได้ จับ เขา ที่ เกาะ ศีศปาโนระ, แล จำ จอง เขา มา ถึง เมือง สะเปน. ครั้น มา ถึง เมือง แล้ว, อัค มเหษี คือ อิเซเบน นั้น มี ความ พิโรธ เปน อัน มาก, แล สั่ง ให้ ถอด เครื่อง จำ จอง ออก เสีย, แล้ว ประทาน ให้ มี ยศ ศักดิ์ เหมือน แต่ ก่อน. แล กระษัตริย์ได้ สัญญา แก่ อิเซเบน ว่า, จะ ทำ ตามสม ควร แก่ โกลำโบ, แล จะ ได้ ตาม สัญญา ก็ หา ไม่. เมื่อนั้นอิเซเบน ได้ ทรง ประชวน แล สวรรคต, แล้ว โกลำโบ หา มี ที่ พึ่ง ไม่, แล ศัตรู ได้ เบียด เบียฬ ข่มเหง เปน อัน มาก, ด้วย ความลำบาก นั้น เขา เจ็บ โดย เรว แล้ว ก็ ตาย, คำ ที่ สุด เมื่อ เขา จะ ใกล้ตายนั้น, เขา ออก วาจา ว่า โอ้ พระเจ้าข้า, ข้าพเจ้า ได้ ฝาก จิตร ญาณ แก่ พระองค์ ด้วย, กระษัตริย์ ได้เอา สพ ไป ฝัง ไว้ ใน เมือง สะเปน, แล เขา ได้ ก่อ เหมือน พระ เจดีย์ ไว้ บน สพ นั้น, แล ได้จาฤก ว่า

โกลำโบ ได้ให้โลกย์แก่ กระษัตริย์เมือง สะเปน. เมื่อโกลำโบ ยังมี ชีวิตร อยู่, กระษัตริย์ เฟอดินแนน หา ทำ ตาม ชอบ ธรรม ไม่, ครั้นโกลำโบสิ้น ชีวิตร แล้ว, พระองค์ ปรารถนา จะ ทำ ตาม ชอบ ธรรม แก่โกลำโบ. ภาย หลัง เขา ขุด เอา สพ โกลำโบ ไป ฝั่ง ไว้ ใน เกาะ ฮิศปาโนระ, ครั้น ภาย หลัง ลง มา อีก สาม ร้อย ปี่, พวก ฝรั่ง เศศ ได้ริบ เอา เกาะ นั้น เปน เมือง ขึ้น, แล พวก สะเปน ได้ขุด เอา สพ โกลำโบ ไปฝั่ง ไว้ ใน เมือง หาวันนา ใน เกาะ คิวบา อีก, แล เดี๋ยว นี้ ยัง อยู่ ที่ นั้น. ตั้งแต่โกลำโบ มาอีกเจ็ด ปี่, อะมริโกเวศปึ่วไช เปน คน เมือง ฟรอรั่น, ได้ไป เที่ยว ถึง เกาะ เวศอินเดีย, แล ได้ ไป ถึง ฝั่ง อะเมริกา ข้าง ใต้, เมื่อ เขา ได้ กลับ ไป บ้าน, เขา ได้เขียน เรื่อง เขา ได้ไป เที่ยว มาก แล ได้ เหน, เพราะเหตุ นั้น คน ทั้งปวง จึ่งชื่อเมือง นั้น ว่า อะเมริกา, ตาม ชื่อ อะเมริโก, แต่ที่ จริง โกลำโบ ได้ภบ ก่อน, ควร จะ ชื่อ เมือง นั้น ว่าโกลำโบ, แล เดี๋ยว นี้ ลาง คน เรียก ว่า โกลำเบีย.

๏ ที่เหนือ เมือง อินเดีย นั้น. แล เมือง ข้าง เหนือ ทั้งปวง นั้น ขึ้น อยู่ กับ เมือง อังกฤษ, มี เมือง เล็ก เมือง หนึ่ง, ชื่อ เมือง ปูตัน, ตั้ง อยู่ หลาย ร้อย ปี่ แล้ว, มิได้ ขึ้น แก่ ผู้ ใด, เมือง นั้น จะ กว้าง ยาว สัก เท่าใด มิ ได้ รู้ แน่. แต่ ขะณ ประมาณ ทั้ง กว้าง ทั้ง ยาว ใน เมือง นั้น ประมาณ ๔๐ เส้น ๔ เหลี่ยม สักหก สิบ พัน หน, ข้าง เหนือ เมือง นั้น มี ภูเขา, ชื่อ ว่า หิมละ ที่ ริม ข้าง ใต้ เมือง นั้น, เมือง บางกะลา, ข้าง ทิศ ตวัน ตก มี แม่น้ำ ติตซา, ใน เมือง ปูตัน มี ภูเขา เปน อัน มาก, แล มี หิน มาก ตั้ง อยู่ใน เมือง นั้น ด้วย, เมือง นั้น มี ต้น ผลไม้ บริบูรณ, เหมือน อย่าง เมือง อะเมริกา เมือง ยูรบ ข้าง เหนือ, ที่ เมือง นั้น ขาย ผ้า บ้าง, ขาย เกลือ ที่ ออก จาก หิน บ้าง, แล เครื่อง หอม ต่าง ๆ บ้าง. พลไพร่ ใน เมือง นั้น ประมาณ ได้ สัก ๑๐๐๐๐๐ หนึ่ง, สาสนา เมือง นั้น เปน สาสนา พระ พุทธ์เจ้า, มี พระ สงฆ์ เปน อัน มาก, แต่ คน ที่ จะ หา อาหาร เลี้ยง พระ นั้น ก็ น้อย, สาสนา พระ พุทธ์เจ้า นั้น, มี ฤทธิ์ มาก กว่า เจ้า เมือง, แต่ บัดนี้ เมือง นั้น ได้ เกิด รบ พุ่ง กัน กับ เมือง อังกฤษ, แล เจ้า เมือง อังกฤษ ได้ ยก กอง ทัพ มา ประมาณ ได้ ๘๐๐๐ คน, ได้ ตี เมือง นั้น, แล ได้ ทำลาย ป้อม เมือง นั้น, ได้ สาม ป้อม แล้ว, เมือง นั้น ถ้าเสีย แล้ว, ก็ ต้อง ขึ้น แก่ เมือง อังกฤษ.

๏ มี ข่าว มา แต่ เกาะ ยี่ปุ่น ว่า, เจ้า เมือง ยี่ปุ่น ได้ จับ คน ที่ ฆ่า แม่ ทัพ สอง คน นั้น ของ เมือง อังกฤษ, ซึ่ง เรา ได้ กล่าว มา แล้ว, แล เจ้า เมือง ยี่ปุ่น ได้ ฆ่า คน ที่ ฆ่า แม่ ทัพ, ของ เมือง อังกฤษ นั้น แล้ว.

๏ ความ ว่า ด้วย กอง เรือ รบ เมือง อะเมริกัน, ที่ คัด ออก จาก หนังสือ จดหมายเหตุ เมืองอังกฤษ. ที่พิมพ์ในเมือง ลอนดอน ใน อังกฤษ ศักราช ๑๘๖๔ ปี่, เดือน ดีเซมเบอ สามสิบ ค่ำ. ข้าง ไทย เปน เดือน ยี่ ขึ้นสี่ ค่ำ, ว่า หนังสือ ประกาศ ของ เซกรีเตรีเนวี, คือ ขุนนาง แม่ กอง ว่า การ เรือรบ เมือง อะเมริกัน, ซึ่ง ได้ ตีพิมพ์ ใน หนังสือ จดหมาย นี้ ใน ระหว่าง สองสามวัน แล้ว, เปน หนังสือ สำคัญ อันเล่า การ ที่ เรือ รบ กอง ใหญ่ เข้มแขง นัก, ได้ เกิด ขึ้น เวลา สี่ ปี่ เมื่อ กำลัง รบ กัน อยู่ นั้น. แต่ ก่อนเมือง นั้น ภอใจ มี เรือ รบ น้อย แรก เกิด รบ กัน นั้น, เรือ รบ ที่ มี อยู่เสีย เกือบ หมดไป ยัง เหลือ อยู่ น้อย, เรา เคย ว่า ถ้า มี เงิน จะ ทำได้ สาระพัด, ที่ ว่า นั้น เปน ที่ จะ ให้เกิด ความ สบายใจ, แต่ พวก คน ที่ เขา ถือ ว่า, เขา มี เงิน มาก กว่า พวก อื่น ๆ ทั้งปวง, แต่ใน หนังสือ แม่ กอง เรือ รบ เมือง อะเมริกันนั้น, เรา เหน ว่า เขา จัด แจง ให้ มี เรือ รบ มาก ขึ้น นั้น, มิ ได้เสีย เงิน มาก เลย, ในระหว่าง สี่ ปี่ ที่ เขา ทำ อยู่ นั้น, เขา ได้เสีย ๕๕๐๐๐๐๐๐ ปอน คิดเปน เงิน ไท ได้ ๑๑๐๐๐๐ หาบ, ด้วย กอง เรือ รบ อังกฤษ ที่ เปน แล้ว ใน สี่ ปี่ นั้น, เรา ได้เสีย ประมาณ ๔๕๐๐๐๐๐๐ ปอน คิด เปน เงินไทได้ ๙๐๐๐๐ หาบ, ควร เรา จะ ประลาดใจ จะ เหน กอง เรือ รบ เปน กอง ใหญ่, เสมอ กับ กอง เรือ รบ ใน เมือง ซึ่ง เปน ใหญ่ กว่า เมือง ทั้งปวง เกิด ขึ้น โดย เรว ดังนี้. แต่ ยิ่ง เปน การ ประลาด. เมื่อ เรา เหน ว่า กอง เรือ รบ นี้ ก็ สร้าง ขึ้น, แล จัด แจง มี ลูก เรือ, แล สาระพัด พร้อม สำรับ การ รบ, แล ใช้ ให้ ห้าม กัน เรือ ค้า ขาย ตาม ชาย ทะเล, อัน ยืด ยาว ไป เหมือน ตั้ง แต่ เมือง คิปะวอละแต, ถึง แหลม ทิศ เหนือ ใน เมือง อังกฤษ นั้น, แล ยัง ใช้ ตี เอา ป้อม ใหญ่ ที่ เข้ม แขง ใน ชาย ทะเล เมือง พวก กระบถ นั้น. แล้ว ยัง ใช้ใน การ รบ ข้าง ใน ตาม ลำ แม่ น้ำ เปน หลาย พันไมล, แล เขา จำ เปน จำ ทำ เปน การ เรว ก็ ยัง ทำ ได้. ก็ เสีย เงินเกิน ที่ เหล่า อังกฤษ ต้อง เสีย, จะ รักษา กอง เรือ รบ ใน เพลา ไม่ มี การ รบ เพียง ๑๐๐๐๐๐๐๐ ปอน,

คิด เปน เงิน ไท เปน ๒๐๐๐๐ หาบ, แต่ การ ที่ พวก อะเมริกัน ทำ ให้ สำเร็จ นั้น ควร คิด ให้ ละเอียด หน่อย. คราว ที่ เกิด การ รบ กัน ระดูรอ้น, ใน คฤษ ศักราช ๑๘๖๑ ปี นั้น, ที่ สำรับ ต่อ เรือ รบ, แล เรือ รบ อัน ดี กว่า เรือ รบ อันอื่น, ก็ ตก อยู่กับ พวก กระบถ, แล ลูก เรือ สำรับ รบ นั้น ก็ ถอย น้อย ลง, เหลือ อยู่ แต่สอง รอ้ย คน ผู้ว่า ราชการ ฝ่าย เรือ นั้น, คิด เตรียม จะ เอาลูก เรือ แล เรือ รบ ก่อน, ลูก เรือ นั้น จัด หา ตาม เรือ ค้าขาย, ด้วย ว่า ลูก เรือ นั้น หัด ช้า, จะ หัด สัก สอง สาม อาทิตย์ ให้ ได้ เรว เหมือน ทหาร นั้น ไม่ ได้, เรือ รบ นั้น จะ ต่อ ใหม่ ขึ้น อีก ก็ ไม่ ทัน จึ่ง จัด ซื้อ เรือ ค้า ขาย มา แปลง เปน เรือ รบ ขึ้น. แล ใน ทันใด ได้ ประ กาศ ห้าม, มิ ให้ เรือ เข้า ค้า ขาย ตาม ชาย ซะเล เมือง กระบถ, ยืด ยาว ไป สาม พัน ห้า รอ้ย ไมล, เปน ชาย ซะเล หน้า กลัว. มี ปาก อ่าว ปาก น้ำ เปน หลาย แห่ง, แล มี ที่ เรือ เข้า ค้า ขาย เปน ที่ อัน ดี เปน หลาย แห่ง ด้วย. แต่ เรือ ลาด ตะเวน ข้าง เมือง อะเมริกัน ได้ ห้าม เรือ ค้า ขาย ตาม ชาย ซะเล, จน เมืองอื่น ๆ ต่อ ว่า ไม่ ได้. มี เรือ ลัก ลอบ เข้า ไป ค้า ขาย ได้ บ้าง ก็ จริง อยู่, แต่ นั่น ก็ เคย เปน ใน เมือง อื่น ๆ เหมือน กัน. แต่ เมื่อ ข้าง เมือง มี เรือ ลาด ตะเวน มาก ขึ้น, แต่ เรือ รบ ได้ ไป ตี เอา เมือง ปาก น้ำ เมือง นะวอยาละ, เมือง นูออเลียนซะ, เมือง ชาละซะตัน, เมือง โมบิละ.

๖ ฝ่าย เรือ ที่ ลัก ลอบ เข้า ไป ค้า ขาย, ก็ เข้า ไป ไม่ ใคร่ ได้, เว้น ไว้ แต่ เมือง วินมิตัน เมือง เดียว, เมือง นั้น เข้า ไป ได้ บ้าง, เหตุ ว่า ที่ เข้า ได้ นั้น สอง แห่ง, ห่าง กัน สัก สี่สิบ ไมล, แล เรือ ที่ จะ ลอบ เข้า ไป, ไม่ ต้อง เข้า ไป ตรง ปาก อ่าว ที่ เดียว, แต่ แล่น เข้า ไป ริม ชาย ทะเล ข้าง เหนือ ข้าง ใต้ ได้, พวก กระ บถ ได้ ตั้ง กอง รบ ไว้ ที่ ฝั่ง ริม ชาย ทะเล, สำรับ คอย ป้อง กัน รักษา เรือ ที่ ลอบ เข้า มา ค้า ขาย นั้น, ถึง ฉะนั้น เรือ ลาด ตะเวน ก็ ยัง จับ ได้ มาก, แต่ เรือ รบ นั้น ก็ มิ ได้ ใช้ แต่ ใน ทะเล ฝ่าย เดียว, แต่ ยัง ใช้ ข้าง ใน ตาม ลำ แม่น้ำ มาก, เรือ เหล่า นี้ ก็ ได้ ตี เอา ป้อม ฟตโดเนละซัน เมือง เม็มพีซะ, แล เมือง วิคซะ เบิก, แล ช่วย การ รบ ที่ อื่น ๆ เปน หลาย แห่ง. เรือ รบ ตาม ลำ แม่น้ำ นั้น มี กว่า รอ้ย ลำ, แต่ เมื่อ ผู้ ว่า ราชการ จัด ซื้อ เรือ ค้า ขาย มา แปลง เปน เรือ รบ, แล เขา ยัง เร่ง จัด แจง ต่อ เรือ รบ ใหญ่, ที่ เข้ม แขง ให้ มาก ขึ้น ด้วย. เมื่อ เจ้า เมือง ไม่ มี อู่ สำรับ ต่อ เรือ ภะ ทัน การ, เขา ว่า นาย ช่าง สำรับ ต่อ เรือ ขาย ให้ ต่อ เปน เรือ รบ ขึ้น ด้วย. ลาง ที่ นาย ช่าง เหล่า นี้ ต่อ ไม่ ทัน ตาม เวลา กำหนฎ ไว้, ใน หนังสือ บาญชี เรือ รบ แห่ง แม่ กอง เรือ รบ นั้น, ไม่ ได้ กำหนฎ ว่า เรือ ที่ ต่อ แล้ว นั้น เท่า ไร, ที่ ยัง ต่อ อยู่ นั้น เท่า ไร, แต่ คง จะ แล้ว ทุก ลำ ทัน ปลาย ปี, คริศ ศักราช ๑๘๖๕ คือ ปี นี้. เมื่อ แล้ว นั้น เมือง ยุไน ติศซะเทศ, จะ มี เรือ รบ ๖๗๑ ลำ, คิด หมด ด้วย กัน เปน ๕๑๐๓๙๖ ทัน ปืน ใหญ่ ใน เรือ รบ นั้น, หมด ด้วย กัน เปน ๖๑๐ บอก, แต่ เรือ นั้น มี เรือ ไฟ ทำ ไว้ สำรับ การ มี อยู่ ๑๒๔ , ให้ หมด ด้วย กัก ๒๒๑๑๐๘ ทัน, แล มี ปืน ใหญ่ ๑๙๖๐ ก บอก, เปน ปืน เก่า ที่ ได้ ใช้ ใน เรือ รบ ใน เมือง ยุรบ, เมือง ๆ ก็ มี เรือ ไฟ จักร์ ท้าย ต่อ ขึ้น ใหม่ ๑๗ ลำ, โต ได้ สาม พัน ทัน ทุก ลำ, แล มี ปืน ตั้ง แต่ ๑๗ ขึ้น ไป เพียง ๒๕ บอก, มี อีก ๑๑ ลำ โต กว่า ลำ ละ สอง พัน ทัน. มี ปืน ใหญ่ ตั้ง แต่ ๘ บอก ขึ้น ไป เพียง ๑๓ บอก. ยัง มี อีก ๒๐ ลำ, โต ตั้ง แต่ พัน ทัน ขึ้น ไป เพียง สอง พัน ทัน, ใส่ ปืน ใหญ่ ตั้ง แต่ ลำ ละ ๘ บอก ขึ้น ไป เพียง ลำ ละ ๑๖ บอก. ยัง มี ๓๕ ลำ, โต ตั้ง แต่ ลำ ละ ๕๐๐ ทัน ขึ้น ไป เพียง ลำ ละ ๑๐๐๐ ทัน, ใส่ ปืน ใหญ่ ตั้ง แต่ ลำ ละ สี่ บอก ขึ้น ไป เพียง ลำ ละ แปด บอก. มี เรือ หุ้ม เหล็ก ๗๑ ลำ, โต หมด ด้วย กัน ๑๐๕๙๖ ทัน, ใส่ ปืน ใหญ่ หมด ด้วย กัน ๒๗๕ บอก, แต่ เรือ หุ้ม เหล็ก มี สอง ลำ, เปน เรือ เดิน ทะเล โต ลำ ละ ๔๐๐๐ กว่า, ใส่ ปืน ยิง ทั้ง ข้าง สาม ลำ, เปน เรือ เดิน ทะเล โต ลำ ละ ๔๘๐๐ ทัน, มี ป้อม เปน ดาดฟ้า สำรับ ใส่ ปืน, เรือ หุ้ม เหล็ก อื่น นั้น มี ป้อม บน ดาดฟ้า, เว้น อยู่ สอง ลำ, แต่ เปน สำรับ ใช้ ตาม ลำ แม่น้ำ ข้าง ใน แล ปาก อ่าว, ควร ที่ พวก เรา จะ จำ ไว้ ข้อ หนึ่ง, คือ ว่า พวก อะเม ริกัน ได้ สังเกต แล้ว, เหน ว่า เรือ ที่ มี ป้อม นั้น ดี กว่า เรือ รบ อื่น ๆ, สำรับ การ เรือ รบ ทุก อย่าง, แต่ กัปตัน โดส ได้ คิด แก้ ไข, ที่ เรือ นั้น ยัง ขัด อยู่ ไม่ สู้ ดี, ให้ ดี ขึ้น บ้าง. อีก ข้อ หนึ่ง เรือ อย่าง นี้, พวก อะเมริกัน ใช้ แล้ว, ก็ เหน ดี กว่า ที่ หมาย ไว้ ก่อน. ลาง ลำ ได้ ไป รบ อยู่ ที่ ปาก อ่าว เมือง ชาละสะตัน ได้ สิบ เจ็ด เดือน แล้ว ก็ ยัง ไม่ เสีย เลย, แม้น แม่ กอง ทับ เรือ นั้น, แต่ ก่อน เหน ว่า จะ ใช้ การ ไม่ ได้, แต่ การ เหล่า นี้ ควร ที่ พวก เรา อังกฤษ จะ คิด ตริก ตรอง อยู่, มิ ใช่ ใจ ผูก พยาบาท ฤๅ ใจ กลัว, แต่ ให้ เปรียบ ข้า ราช การ ฝ่าย เรือ รบ ของ เรา, กับ ข้า ราชการ พวก พี่ น้อง ของ เรา, ใน เมือง อะเมริกัน ว่า, เรา ขาด ข้าง ไหน.

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

VOL. I. เล่ม ๑ บางกอก เดือน ห้า จุลศักราช ๑๒๒๗ April 1st 1865. ครีศศักราช ๑๘๖๕ ใบ ๓ No. 3.

เมือง ยูในติศซเตศ

๏ อนึ่ง เมือง ยูในติษซเตษ นั้น, แต่เดิม เปน เมือง ขึ้น แก่ เมือง อังกฤษ, ทั้ง ประเทศ ที่ อยู่ใน ระว่าง มหาสมุท ซื่อ อัตลันติก, จน ถึง มหาสมุท เปซิฟิก นั้น. ครั้น อยู่ มา เมือง อังกฤษ กับ ชาว อะเมริกัน ต่าง ๆ มาก มาย, บังเกิด ทุ่ง เถียง กัน, เมือง อังกฤษ ก็ ข่มขี่ ข่มเหง ชาว เมือง อะเมริกัน ต่าง ๆ นัก. ชาว อะเมริกัน ทน ไม่ ได้, จึ่ง แขง เมือง อยู่. เมือง อังกฤษ จึ่ง ยก ทับ ไป ตี เมือง ยูใน ติษซเตษ, ๆ ต่อ สู้ ต้าน ทาน อยู่ ประมาณ เจ็ด ปี, เมือง อังกฤษ ก็ พ่าย แพ้ แก่ เมือง ยูในติษซเตษ, แล้ว จึ่ง ยอม ให้ ตั้ง ตัว เปนใหญ่ ใน กฤษ ศักราช ๑๗๘๓ ปี, คือ ๘๒ ปี มา แล้ว. คราว นั้น เมือง ยูในติษซเตษ เปน ๑๓ หัว เมือง ด้วย กัน, คือ นิวฮัมเชีย ๑ แมซิจูเซตซ์ ๑ โรไดลันด์ ๑ กอนเนคติคัต ๑ นุยอก ๑ เปนซิลเวเนีย ๑ นิวเซอซี ๑ เดลลิวาร์ ๑ เมริลันด์ ๑ เวอชิเนีย ๑ นอตท์แกระโรไลณา ๑ เซาศกาโรไลนา ๑ ชอเชีย ๑.

๏ ครั้ง นั้น ประเปศ ที่ อยู่ใน ระว่าง มหาสมุท อัตท์ลันติก กับ มหาสมุท เปซิฟิก นอก จาก ที่ เปน ยูในติษซเตษ ๑๓ หัวเมือง นั้น, เปน ป่าทึบ, มี แต่ ชาว ป่า อยู่ ห่าง ๆ. ป่า นั้น เปน ป่า ใหญ่ กว้าง ขวาง นัก, ขึ้น แก่ ยูในติษซเตษ ทั้ง นั้น, แต่ หา ได้ ตั้ง เปน บ้าน เมือง ไม่, เพราะ มี คน น้อย นัก. ครั้น ภาย หลัง เกิด คน ตาม ชาย ป่า มาก ขึ้น ประมาณ ได้ ๔๐๐๐๐ คน เมื่อ ใด, จึ่ง จะตั้ง เปน หัวเมือง ขึ้น แก่ ยูในติษซเตษ. คน ก็ เกิด ขึ้น ใน เมือง อะเมริกัน เรว นัก, จึ่ง ชวน กัน เข้า ไป ตั้ง บ้าน เมือง ใน ป่า จน ถึง มหาสมุท เปซิฟิก, บัด เดียวนี้ ก็ เปน ๓๖ หัว เมือง ด้วย กัน.

๏ บันดา เมือง ที่ ขึ้น ใหม่ นั้น, คือ เวอมอนต์ แล เค็นตักเก, ขึ้น ใน คฤษศักราช ๑๗๙๒, เต็นนิซี ๑๗๙๖, โอไฮโอ ๑๘๐๒, ลูอิศเอเนีย ๑๘๑๒, อินดิอานา ๑๘๑๖, มิศซิซิบปี ๑๘๑๗, อิลินอย ๑๘๑๘, อาละบามา ๑๘๑๙, เมน ๑๘๒๐, มิศซูรี ๑๘๒๑, อาแกนซัศ ๑๘๓๖, มิชิแคน ๑๘๓๗, ฟะลอริดา ๑๘๔๕, เต็กซัศ ๑๘๔๕, ไอโอวะ ๑๘๔๖, วิศกอนซิน ๑๘๔๘, กาลิฟอเนีย ๑๘๕๐. แต่แกนซัศ ๑ เมนิโสตา ๑ เดโดตา ๑ นิแบรศกา ๑ ออริกอร ๑ ห้า หัว เมือง นี้ ขึ้น แก่ เมือง ยูในติศซเตศ ใน สิบ ปี เรว ๆ นี้, หา รู้ ว่า จะ ได้ ขึ้น ปี ไหน ไม่.

๏ เมือง นิวาดะ ฯะ

๏ แต่ เมือง นิวาดะ นั้น, ก็ ขึ้น อยู่ใน เมือง ยูในติษซเตษ, เมื่อ คฤษ ศักราช ๑๘๖๔. นิวาดะ ตั้ง อยู่ ใน ระว่าง ลอนยิตูด, แต่เมือง ครีน วิศ ฝ่าย ทิศ ตวัน ตก ได้ ๑๑๕ ดีครี, กับ ๑๒๐ ดีครี, และ ใน ระว่าง ลัตติตูด ฝ่าย เหนือ ๓๗ กับ ๔๒ ดีครี. เปน ประ เทศ สูง กว่า หลัง มหาสมุท ประมาณ ๖๐๐๐ ฟุต. แม่ น้ำ ใหญ่ ชื่อ โคลำเบีย ๑ แล โคโลเรโด ๑ เกิด ขึ้น ที่ เขา นิวาดะ นั้น. มี ภูเขา มาก. บน ยอด เขา คัดสน นัก, แต่ ที่ ลำ หวย นั้น, เปน ดิน อุดม ดี. แต่ ทว่า จะ สู้ เมือง กาลิฟอเนีย มิได้, ด้วย ดิน ที่ เมือง กาลิฟอเนีย อุดม ดี นัก. ใน เมือง นิวาดะ นั้น จะ หา กิน ตาม การ ทำนา ก็ จะ คัดสน อยู่. คน ขึ้น ไป อาไศรย อยู่ใน เมือง นิวาดะ, เพราะ เหน แก่ แร่ เงิน, แร่ ทอง, แร่ ปรอด, แร่ เหล็ก, ถ่านหิน, แล เกลือ.

๏ เมื่อ ก่อน สี่ ปี ที่ พ้น มา แล้ว นั้น, คน ที่ใน เมือง นิวาดะ มี อยู่ แต่ ๖๐๐๐ คน. ถัด มา อีก สอง ปี ก็ ขึ้น อีก ยี่สิบ ห้า พัน คน. แล ปี ซอด ฉศก นั้น, มี ชาย สกัน นับ ได้ สิบ เอ็ด พัน. แต่ ปี นั้น หา ได้ นับ คน นอก ชาย สกัน ไม่, เปน แต่ เดา ประมาณ ว่า, จะ ถึง ห้าสิบ พัน คน ทั้ง ชาย สกัน, ทั้ง หญิง ทั้ง เด็ก แล คน แก่. มี มาก ภอ ที่ จะ ให้ เมือง นิวาดะ นั้น, ขึ้น เปน หัว เมือง แก่ เมือง ยูในติษซเตษได้, แล ให้ มี ดาว ที่ สาม สิบ หก ใน ธง แห่ง เมือง อะเมริกัน นั้น สำรับ เมือง นิวาดะ.

๏ แล เมือง นิวาดะ มี คน ทวี ขึ้น มาก เรว, เหมือน เมือง กาลิฟอเนีย นั้น, เพราะ คน นอก ไหล เข้า ไป เปรียบ เหมือน แม่

น้ำไหลไม่ขาด. แล้วเขาก็ตั้งบ้านอยู่, ด้วยเหนแก่แร่ทอง, แร่เงิน, แลแร่อื่นต่าง ๆ บริบูรรณนัก, เหลือจะมีที่อื่น ๆ จะเปรียบเทียบได้. ในปีชวดฉศกนั้นมีเครื่องไม้เปนจักรสำรับบดหินที่มีทองแลเงินติดอยู่นั้น, นับได้ ๑๒๕ จักร.

๏ อันที่ลงทุนทำจักร ๑๒๕ อันนั้น, เปนหลายล้านเหรียน, ลางแห่งคิดเปนเงินอันละหมื่นเหรียน, ลางแห่งเปนเงินอันละแสนเหรียน. เขาชักไม้นั้นด้วยน้ำไหลจากที่สูงบ้าง, แลด้วยอายน้ำร้อนบ้าง.

๏ อนึ่งแร่ทอง, แลแร่เงิน, ที่ยังไม่ได้ชำระนั้น, ชั่งนักสิบห้าหาบได้เงินชำระแล้วประมาณห้าสิบเหรียน. แลในปีเดียวได้ทองแลเงินชำระคิถึงสิบห้าล้านเหรียน.

๏ ข่าวใหม่เมืองอะเมริกัน

๏ ป้อมใหญ่ที่ชื่อพิศเซอ, อยู่ฝ่ายใต้เมืองวิล์มิงตอนน่อยหนึ่ง, เปนป้อมใหญ่ฝ่ายพวกกระบถนั้นก็แตกแล้ว, เมื่อณวันอาทิตย์เดือนญี่แรมสี่ค่ำ, ปีกุญเบญจศก. แลทับเรือทับบกยกไปบันจบทับกันณเดือนญี่แรมสองค่ำ. แม่ทับบกชื่อเช็นเนอเรล์เทอเร่. แม่ทับเรือชื่อแอดมิรัลโปเตอ ๆ เอาปืนลูกแตกยิงเอาป้อมตั้งแต่เช้าจนค่ำ. แลฆ่าศึกในป้อมก็ยิงโต้ตอบเปนสามารถ, จนเวลาบ่ายจึ่งสงบเสียงปืน, แต่ป้อมพิศเซอยังหาแตกไม่. แอดมิเรลโปเตอก็ยิงปืนลูกแตกเข้าไปในป้อมเมื่อเพลากลางคืนวันนั้นบ้าง. ครั้นณวันเสาแรมสามค่ำ, ก็ยิงปืนระดมเอาป้อมมิได้อยุดสิ้นวันยังค่ำ. ถึงณวันอาทิตย์แรมสี่ค่ำ, ก็ยิงอีกต่อไปจนถึงบ่ายสี่โมง. ฝ่ายแม่ทับบกแม่ทับเรือเหนได้ที่แล้ว, จึ่งให้อยุดปืนที่เรือกำปั่นรบเสีย, จึ่งให้ทหารยกสามกองใหญ่, ปีนป้อมขึ้นไป. ฆ่าศึกบนป้อมนับได้ ๑๒๐๐ คน. แต่ทหารใหญ่สามกองที่ล้อมอยู่นั้นประมาณห้าพันหกพัน. ฝ่ายฆ่าศึกก็ต้านทานเข้มแขงอยู่ได้น่อยหนึ่งแล้วจึ่งยอมแพ้. การรบกันที่นั้นก็สงบกันอยู่ทั้งสองฝ่าย. วันแรกที่ตีป้อมนั้นแอดมิเรลโปเตอ, ได้ยิงปืนลูกแตกเข้าไปในป้อมนั้น ๒๐๐๐ กระสุรลูกแตก, ในนาทีหนึ่งสี่นัด. ณวันที่สองนั้นในระว่างชั่วโมงครึ่งได้ยิง ๒๑ พันกับ ๖๐๐ นัด, ด้วยปืนใหญ่ ๓๑๒ บอก. ฝ่ายพวกกระบถที่อยู่ป้อมชื่อสมิท, ใกล้กันกับป้อมพิศเซอที่แตกนั้น, ครั้นเหนว่าป้อมพิศเซอนั้นเสียแล้ว, จึ่งจัดแจงเอาดินดำระเบิดปืนทำลายป้อมนั้นเสียเอง, แล้วจึ่งภาพวกทหารของตนอพยบหนีไป.

๏ ป้อมพิศเซอ.

๏ อนึ่งป้อมพิศเซอนั้น, เปนป้อมสำคัญใหญ่หลวงนัก, เปนป้อมรักษาปากอ่าวเข้มแขงนั้นให้กำปั่นพ่อค้าอังกฤษเอาปืนใหญ่แลเครื่องสาตราวุธต่าง ๆ แลเสบียงอาหาร, เอามาขายให้เปนกำลังแก่พวกกระบถฆ่าศึกได้. แลในที่อื่น ๆ นอกกว่านั้น, ไม่ใคร่จะมีโอกาศช่องที่จะเข้าไปขายได้. คนอังกฤษที่เคยสังเกตการสงครามเมืองอะเมริกันนั้นก็เหนว่า, ป้อมพิศเซอแตกแล้ว, พวกฆ่าศึกคงจะคัดสนนัก, ไม่ช้าไม่นานจะต้องจำเปนยอมแพ้.

๏ ข่าวมาโดยทางไฟฟ้า.

๏ อนึ่งมีข่าวมาแต่เมืองอะเมริกัน, ตามทางไฟฟ้าว่า, ณวันเสาเดือนสี่ขึ้นแปดค่ำ, ปีชวดฉศกนั้น, วิลมิงตอนฝ่ายพวกกระบถก็ยอมแพ้แล้ว, แลเมืองชาลิตอนก็แพ้ด้วย, แลโปรีฆาต์เปนแม่ทับใหญ่พวกกระบถก็ตายแล้ว. แลที่เมืองลิเวอปูละเมืองอังกฤษนั้น, มีความตื่นกันนัก, เพราะราคาฝ้ายก็ถูก, ตกลงเปนราคาประมาณปอนละ ๒๕ เซ็ด, คิดเปนเงินไทยได้สลึงเฟื้องเศษ.

๏ กงสูลอะเมริกัน.

๏ มีข่าวมาว่าณวันเสารเดือนยี่ขึ้นสิบเบ็ดค่ำ, เมืองยูไนยติศซเต็ดได้ตั้ง เยมเอลฮูดเปนชาวหัวเมืองอิลิเนอย ให้เปนกงสูลฝ่ายเมืองยุไนยติศซเต็ดที่ในกรุงเทพนี้.

๏ น้ำมันดิน.

๏ อนึ่งการที่แสวงหาน้ำมันดิน, ที่ประเทศเมืองอะเมริกันนั้น, ยังเกิดทวีใหญ่ขึ้นนัก. เขาเที่ยวเสาะหาได้ใหม่อีกหลายแห่งหลายตำบล, โตใหญ่กว้างขวางออกไป. คือในหัวเมืองนุยอก, แลหัวเมืองโอไฮโอ, แลหัวเมืองกาลิฟอเนีย, แลประเทศแกนเนดาเปนเมืองขึ้นแก่อังกฤษนั้นด้วย. แลที่เมืองเมกซิโคในประเทศอะเมริกันฝ่ายใต้ด้วย.

๏ กำปั่นกลไฟกองโจร.

๏ อนึ่งกำปั่นกลไฟรบ, ชื่อว่าอายโรควอยของเมืองยูไนยติศซเต็ดนั้น, มาทอดอยู่ที่เมืองสิงห์โปร์, แต่ณวันเดือน

สี่ขึ้น สิบห้าค่ำ. เขา มา เพื่อ จะเสาะหา กำปั่น กล ไฟ สำรับ รบ, ชื่อ ชีเนนโดอา, เปน กำปั่น กล ไฟ กอง โจร, แห่ง พวก ฝ่าย กระบถ เมือง อะเมริกัน, ที่ได้ ออก มา เพื่อ จะ ทำลาย กำปั่น ค้า ขาย ของ เมือง อะเมริ กัน, ที่ได้ ไป มา ค้า ขาย อยู่ ใน เมือง จีน บ้าง, เมือง สิงหโปร์ บ้าง, เมือง ไทย บ้าง, แล เมือง กาลกัตตา นั้น. เรือ ชีแนนโดอา นั้น, มี ปืน ใหญ่ สำรับ เรือ อยู่ แปด บอก, แล เรือ อายโรคว่อย นั้น, มี ปืน ใหญ่ อยู่ หก บอก, กับ ปืน อีก สอง บอก, เรียก ว่า ปาร็อด, เปน ปืน อย่าง ใหม่ ดี กว่า ของ เก่า. เรือ นั้น มี เครื่อง จักร์ กำลัง เข้ม แขง, แล่น ไป ได้ โมง ละ สิบ สาม นอต, คือ สิบ สาม ไมล์. กัปตัน เรือ นั้น ชื่อ รอดเชอซ์, แล กัปตัน เรือ ชีแนนโดอา นั้น ชื่อ วัดเดลล์.

◎ อัดลันติกเตละคราฟ.

◎ อนึ่ง กำปั่น ใหญ่ อังกฤษ ชื่อ เครดอีซะเตอน, ใน กาล ทุก นี้ได้ บันทุก สายโซ่, สำรับ ที่ จะ ให้ เปน ทาง แอดลันติก เตละคราฟ, คือ ทาง ไฟ ฟ้า, ใน ท้อง มหา สมุท แอดลันติก, ตั้ง แต่ เมือง อังกฤษ ตลอด ถึง เมือง อะเมริกัน. ได้ บันทุก ไว้ พร้อม แล้ว, จะ ไป วาง ทอดลง ใน ทะเล ใหม่ๆ. ครั้ง ก่อน ได้ ประมาณ ห้า ปี หก ปี มา แล้ว, เขา ได้ ทำ แอดลันติก เตละคราฟ ที่ หนึ่ง, ให้ บอก เรื่อง ความ ตาม ทาง นั้น ได้วัน หนึ่งสอง วัน, แล้ว ก็ เสีย ไป. คราว นี้ เขา ได้ คิด ตริกตรอง ใหม่, ให้ ดี ขึ้น กว่า แต่ ก่อน, หมายใจ ว่า, จะ มิ ให้ เสีย ได้. เขา กำหนฎ การ ไว้ ว่า, จะ ให้ แล้ว ใน ต้น เดือน สิบเอ็ด ปี ฉลูสัปตศก นี้.

◎ เมือง ฮ่อง กง.

◎ อนึ่ง มี ข่าว มา แต่ เมือง ฮ่องกง ว่า, ณวัน อาทิตย์ เดือน สาม ขึ้น สิบ ค่ำ, ปี ชวด ฉศก, พวก จีน ที่ เปน ขะโมย นั้น, ได้ ขุด อุโมงค์ รุ้ง ไป ใต้ ดิน นาน ประมาณ เดือน หนึ่ง, เขา ไป ถึง ตรุ เปน ที่ ไว้ เงิน ของ อังกฤษ, เรียก ว่า, แบงค์ แห่ง อินเดีย. มัน ลัก เอา เงิน แสน หนึ่ง กับ หมื่น ห้า พัน เหรียญ. แต่ พวก โจร นั้น, จับ ตัว ได้ แล้ว บ้าง, ยัง ชำระ เอา เงิน คืน มา ได้ บ้าง.

◎ ไข้ลง ราก. ฯะ

◎ อนึ่ง ณวัน เดือน สาม เดือน สี่ ปี ชวด ฉศก ที่ เมือง สิงห โปร์ นั้น, บังเกิด โรคย์ ลงราก, ราษฎร ชาว เมือง นั้น, ตาย ใน สาม สิบ วัน มาก กว่า สอง รอ้ย คน, แต่ คน ชาติ ยุรบ นั้น ตาย น้อย, ได้ ประมาณ สาม คน สี่ คน เท่า นั้น.

◎ ไข้ ธรพิศม์. ฯะ

◎ อนึ่ง ที่ เมือง กาละกัตตา นั้น, บังเกิด ไข้ ธรพิศ มาก นัก, กับ ไข้ อย่าง หนึ่ง, ก็ มาก แทบ จะ เปน เสีย ทุก ครัว เรือน, แล คน ตาย เสีย เพราะ ไข้ ธรพิศ นั้น เปน หลาย รอ้ย คน. แต่ ก่อนๆ มา นั้น, ความ ไข้ ใน เมือง กาละกัตตา, ใน รดู แล้ง, จะ เปน มาก เช่น นี้ ไม่ มี เลย. แล พวก หมอ อังกฤษ ทั้งปวง นั้น, เหน พร้อม ใจ กัน ว่า, คน ทั้งปวง ที่ ยัง ไม่ ได้ ออก ฝีดาศ นั้น, ควร ที่ จะ รีบ ร้อน ปลูก ฝี ที่ เกิด แต่ โค, กัน ฝีดาศ เสีย ทุก คน ๆ.

◎ เมือง ปีนัง. ฯะ

◎ อนึ่ง ณวัน เดือนสาม ขึ้น สิบค่ำ ปี ชวด ฉศก, ใน เมือง ปีนัง ที่ เกาะ หมาก นั้น, ชาว เมือง บังเกิด ความ ตะเลาะ วิวาท กัน นัก, ควบคุม กัน พวก ๆ แล้ว เข้า ปล้น สดม, เอา ไฟ เผา บ้าน ใหญ่ แห่ง หนึ่ง. แล้ว ชวน กัน จะ ไป เผา ต่อ ไป อีก. ภอ เหน พวก ทหาร อังกฤษ ยก มา. จึ่ง พา กัน หนี ไป. แล ความ นั้น, จะ บังเกิด ขึ้น เพราะ เหตุ อะไร, ก็ หา มิ ปรากฎ ไม่.

◎ เมือง ตรังกะนู. ฯะ

◎ อนึ่ง ณวัน เดือน สาม ขึ้น สิบ สี่ ค่ำ ปี ชวดฉศก นั้น, เจ้า เมือง ตะรังกะนู เข้า มา จอด อยู่ ที่ เมือง สิงหโปร์, กับ ไพร่ พล มา ด้วย ประมาณ ร้อย คน. จะ ไป ทำบุญ ที่ เมือง เม็ก กา. ครั้ง หนึ่ง ได้ สาม ปี มา แล้ว, ท่าน ได้ ยก ไป เพื่อ จะ ไหว้ พระ ที่ เมือง เมกกา นั้น. ครั้น ไป เมือง ฆอลลได้ ยิน ข่าว ว่า, บัง เกิด มี ความ ทุกข์ ขึ้น ใน เมือง ของ ท่าน, ๆ จึ่ง กลับ มา.

◎ เมือง พม่า. ฯะ

◎ อนึ่ง ณวัน เดือนสี่ ขึ้น สี่ ค่ำ ปีชวด ฉศก, ขุนนาง เมือง ไทย สาม คน กับ ตัว ไพร่ หลาย คน, พา กัน เดิรบก ข้าม ไป เมือง ย่างงกุ้ง, ได้ หก ชวย อาทิตย์ จึ่ง ถึง. เขา ได้ ไป อาไศรย อยู่ กับ มิศซะตะเฟาล์, ที่ เปน กงสุล กรุงเทพ ที่ นั้น.

◎ ลม พายุ เรียก ว่า ไซโกลน. ฯะ

◎ อนึ่ง ณวัน เดือน สิบ ขึ้น ห้า ค่ำ ปี ชวด ฉศก, บังเกิด พายุ ใหญ่, ที่ เมือง กาละกัตตา, เมื่อ เกิด ขึ้น นั้น, เกิด ที่ ริม เหล่า เกาะ อันดะมาน, พัด ไป ข้าง ทิศ ตวัน ตก เฉียง เหนือ. ณวัน เดือน สิบ เอด ขึ้น สี่ ค่ำ, เวลา กลาง คืน วัน นั้น, ลม พายุ หัว ด้วน พัด ไป ถึง ที่ ฝั่ง อ่าว ทะเล มังคล่า ฝ่าย ทิศ ตวัน ตก. เพลา คืน วัน นั้น พัด กล้า ยิ่ง นัก. ครั้น ณวัน เดือน สิบเอด ขึ้น ห้า ค่ำ, พาย

หัว ด้วน นั้น ก็ ถึง เมือง กาละกัตตา, ตั้ง แต่ สี่ โมง เช้า จน ถึง สี่ โมง บ่าย ก็ พัด กล้า ยิ่ง นัก. ถัด มา ได้ อีก เจ็ด ชั่ว โมง ลม พายุ ก็ พัด ถึง เมือง กิศนาคะระ, พัด ไป ฝ่าย ทิศเหนือ, จน ถึง แผลต ติกตูก ยี่ สิบ ห้า ดีกรี, แล้ว ลมพายุ นั้น ก็ สงบ เงียบ สูญ หาย ไป. เมื่อ ลม ยัง กำลัง พัด กล้า อยู่ นั้น, ก็ พัด เอา น้ำ ใน อ่าว ทะเล มังกล่า ไหล ไป ตาม แม่น้ำ ฮูคเกล, จน ถึง เมือง กาละกัตตา. ที่ ปากน้ำ นั้น กำลัง คลื่น สูง ขึ้น กว่า ปรกติ ได้ สาม สิบ ฟุต, จน น้ำเค็ม ไหล ท่วม ขึ้น ไป ทั้ง สอง ฝ่าก ฝั่ง แม่น้ำ, จน ใน สวน ตาม แถบ แม่น้ำ นั้น, ล้ม ตาย เสีย เปน อัน มาก นัก, จะ นับ จะ ประมาณ มิ ได้. แล น้ำ นั้น ท่วม บ้าน เมือง, พัด ภา เอา เย่า เรือน ราษฎร, หัก โค่น ลอย ไป ตาม แม่น้ำ เปน อัน มาก. ผู้ คน ที่ ลอย ติด ไป กับ เย่า เรือน นั้น, จม น้ำ ตาย ประมาณ สัก สาม ส่วน, ที่ รอด อยู่ ไม่ ตาย นั้น ศัก ส่วน หนึ่ง. เมื่อ คลื่น ใหญ่ ซัด ท่วม ขึ้น ไป ถึง เมือง กาละกัตตา นั้น, ก็ ลด ยุบ ลง ถึง สิบ ห้า ฟุต, คน ตาย ที่ เมือง กาละกัตตา นั้น, ประมาณ ได้ ห้าสิบ คน. แต่ ตึก แล เรือน ใน กรุง นั้น, หัก พัง ทำลาย ลง เปน อัน มาก. แล ตึก ที่ พัง ทำลาย เสีย ที่ เดียว นั้น, นับ ได้ ร้อย สิบสอง หลัง, แล ตึก ที่ ยัง บ้าง ไม่ เสีย ที่ เดียว นั้น, นับ ได้ ห้าร้อย หกสิบ สาม หลัง, เรือน ที่ มุง กระเบื้อง, แล มุง ย่า นั้น, ที่ เสีย ที่ เดียว, นับ ได้ สี่ หมื่น หก ร้อย เก้า สิบ แปด หลัง. ที่ ยับ ไป บ้าง ไม่ เสีย ที่ เดียว นั้น, สี่ พัน เจ็ดร้อย เก้าสิบ สี่ หลัง. ใน วัน ที่ บัง เกิด ลม พายุ หัวด้วน นั้น, มี กำปั่น ใหญ่ ทอด อยู่ ใน ปากอ่าว แล ใน แม่น้ำ นั้น, ได้ ร้อยเก้าสิบ ห้าลำ. พายุ พัด น้ำ เปน คลื่น ใหญ่ จน กำปั่น ร้อย เก้า สิบ ห้าลำ นั้น, ขาด กะทบ กะแทก โดน กัน, แล้ว ซัด ขึ้นไป บน ฝั่ง, นับ ได้ ร้อยสี่สิบ ห้าลำ, จม ลง เสีย ที่ เดียว นั้น ร้อย ลำ, แล มี กำปั่น ลำ หนึ่ง ชื่อ อาไลย มี คน โดยสาร นับ ได้ สามร้อย สามสิบ ห้าคน, เรือ นั้น ก็ จมลง น้ำ, ผู้ คน ใน เรือ ก็ ภา กัน จมน้ำ ตาย สิ้น. แล ที่ ประเทษ หัว เมือง มิดนะโประ นั้น, คน ตาย เสีย เพราะ ลม พายุ พัด ให้ น้ำ ถ้วม นั้น, นับ ได้ สอง หมื่น หก ร้อย หก สิบ ห้าคน, แล หัวเมือง เค็ชศรี, แล เมือง ดุกคราพุธิ นั้น, ถ้า จะ แบ่ง ผู้ คน ทั้งปวง ออก เปน สี่ ส่วน, ก็ ตาย เสีย สาม ส่วน. เหลือ อยู่ แต่ ส่วน หนึ่ง.

๏ ถ้า จะ นับ รวม ทั้ง คน แล สัตว, แล สิ่งของ อื่น หมด ด้วย กัน, ที่ เสีย เพราะ ลม พายุ นั้น, ทุก แห่ง ทุก ตำบล, แต่ บันดา ที่ พัด ไป ถึง นั้น, ก็ มี ตึก ๔๒๘ หลัง, เรือน มุง กระเบื้อง แล มุง ด้วย ญ้า นั้น, นับ ได้ ๑๙๔ พัน กับ ๔๒๑ หลัง, กำปั่น ที่ แตก ทำลาย เสีย ที่เดียว นับ ได้ ๓๐ ลำ, ที่ แตก บ้าง ยัง ไม่ เสีย ที่เดียว นั้น, นับ ได้ ๑๕๐๕ ลำ, คน ที่ ตาย เพราะ ต้อง ลม พายุ นั้น, นับ ได้ ๖๐๐๐๐ คน, แล วัว ควาย ที่ ตาย นั้น, นับ ได้ ๕๙๗๖๒ ตัว, คน แล สัตว ต่าง ๆ ที่ ตาย, เพราะ โรค อื่น ๆ ที่ เกิด เพราะ น้ำ ท่วม, แล ขัด สน ด้วย สะเบียง อาหาร นั้น, ก็ มาก กว่า มาก เหลือ ที่ จะ นับ จะ ประมาณ ได้.

๏ อนึ่ง เสนาบดี ฝ่าย อังกฤษ, ที่ เมือง มังกล่า, แล คน อื่น ทั้งปวง ที่ มี เงิน, ก็ ชวน กัน ช่วย สงเคราะห์, แก่ ฝูง ราษฎร ทั้งปวง, ได้ จำแนก แจก จ่าย เสบียง อาหาร ผ้าผ่อน, แล ยา รักษา โรคย์. เกาวเม็นท์ ที่ เมือง กาละกัตตา, ได้ บันทุก สิ่ง ของ ที่ ต้อง การ ด้วย เรือ กล ไฟ ๘ ลำ, ให้ ลง ไป ที่ อ่าว ทะเล เมือง มังกล่า ให้ เข้า ไป ใน แม่ น้ำ แล ลำ คลอง, สืบ เสาะ หา คน ที่ ได้ ความ ลำบาก ควร จะ สงเคราะห์ นั้น. แล้ว ได้ แจก จ่าย เสบียง อาหาร ผ้า ผ่อน แล เครื่อง ยา ต่าง ๆ ให้. แล เกาวเม็นท์ ได้ ฝาก สิ่ง ของ แก่ พวก มิศชันเนร, เพื่อ ให้ เขา แจก จ่าย ให้ แก่ คน ที่ ได้ ความ ลำบาก นั้น. แต่ การ ช่วย สงเคราะห์ นั้น ก็ ไม่ ทัน ทั่ว ถึง กัน. ผู้ คน ได้ ความ ลำบาก ล้ม ตาย เปน อัน มาก. ถ้า คิด ราคา สิ่ง ของ ที่ แจก จ่าย นั้น, เปน เงิน เหรียน ประมาณ ได้ แสน หนึ่ง กับ หก พัน แปด รอ้ย ยี่ สิบ เหรียน.

๏ ครั้น ณ วัน เดือน ห้า ขึ้น ห้า ค่ำ ปี ชวด ฉศก, โรคย์ ที่ บังเกิด เพราะ ความ ลำบาก ต่าง ๆ นั้น, ก็ ยัง มี ชุก ชุม นัก. หมอ ที่ จะ ช่วย สงเคราะห์ รักษา นั้น ก็ ไม่ ภอ. คน ไข้ ทั้งปวง ทน ทุกข์ เวทะนา ได้ ความ ลำบาก ไม่ มี ผู้ ช่วย สงเคราะห์, ก็ ภา กัน ล้ม ตาย มาก กว่า มาก นัก. ฝ่าย พวก หมอ ชาว เมือง นั้น, เมื่อ ไม่ ได้ ขวันเข้า ค่า ยา แล้ว, ก็ ไม่ มี จิตร เมตา ช่วย รักษา พยาบาล. ฝ่าย ราษฎร ชาว เมือง ก็ ไม่ มี สิ่ง ของ เงิน ทอง จะ ให้. ฝ่าย พวก หมอ อังกฤษ, แล พวก มิศชันเนร ก็ ได้ เที่ยว ไป ช่วย รักษา ตาม สติ กำลัง, แต่ ไม่ ทั่ว ถึง กัน ได้. ใน กาล ทุกวัน นี้, ใน เมือง มังกล่า นั้น, ผู้ คน รวง โรย เบา บาง น้อย ลง หลายแห่ง หลาย ตำบล นัก.

๏ ข่าว ที่ กล่าว มา ด้วย ลม พยุห์ นั้น, ได้ คัด ออก จาก หนังสือ เกาวะเมนต์ ฝ่าย อังกฤษ จึ่ง เปน ควร ที่ จะ เชื่อ.

๏ ที่นี้ ว่า ดว้ย ราคา เข้า ที่ เมือง จีน, ณวัน เดือน สี่ขึ้น ห้า ค่ำ ปี่ ชวด ฉศก,

ที่ เมือง ฮ่องกง.

เข้า เมือง บังกะลา, หาบละ ๓ เหรียญ กับ ๒๕ เซ็นต์, ฤๅ ๓ เหรียญ กับ ๔๕ เซ็นต์.
เข้า เมืองไทย อย่าง กลาง, หาบละ ๓ เหรียญ กับ ๑๐ เซ็นต์, ฤๅ ๓ เหรียญ กับ ๑๕ เซ็นต์.
เข้า เมืองไทย อย่าง ดี ขึ้น, หาบละ ๓ เหรียญ กับ๒๐ เซ็นต์, ฤๅ ๓ เหรียญ กับ ๔๐ เซ็นต์.
เข้า สาน ชาว เมือง ไทย, หาบละ ๓ เหรียน กับ ๔๐ เซ็นต์, ฤๅ ๓ เหรียน กับ ๕๐ เซ็นต์.
เข้า สาน เมือง แซงฮ่น, หาบละ ๓ เหรียญ กับ๒๕ เซ็นต์, ฤๅ ๓ เหรียญ กับ ๓๐ เซ็นต์.
เข้า เมือง มะนิลา, หาบละ ๓ เหรียญ กับ ๑๕ เซ็นต์, ฤๅ ๓ เหรียญ กับ ๒๐ เซ็นต์.
เข้า ขาว เมือง ย่าง กุ้ง, หาบละ ๓ เหรียญ กับ ๓๕ เซ็นต์, ฤๅ ๓ เหรียญ กับ ๔๐ เซ็นต์.
เข้า กล้อง เมือง ย่างกุ้ง, หาบละ ๓ เหรียญ ฤๅ ๓ เหรียญ กับ ๔ เซ็นต์.

เข้า ขาย ที่ เมือง นิงโป.

๏ เข้า บังกะล่า, หาบละ ๓ เหรียญ กับ ๓๕ เซ็นต์, ฤๅ ๓ เหรียญ กับ ๖๕ เซ็นต์.
เข้า เมือง มะนิลา, หาบละ ๓ เหรียญ กับ ๓๐ เซ็นต์, ฤๅ ๓ เหรียญ กับ ๔๕ เซ็นต์.
เข้า เมือง แซงฮ่น, หาบละ ๓ เหรียญ กับ ๑๐ เซ็นต์, ฤๅ ๓ เหรียญ กับ ๒๐ เซ็นต์.
เข้า สาน เมือง ไทย, หาบละ ๓ เหรียญ กับ ๒๐ เซ็นต์, ฤๅ ๓ เหรียญ กับ ๕๕ เซ็นต์.
เข้า เมือง ย่ากุ้ง, หาบละ ๓ เหรียญ กับ ๒๕ เซ็นต์, ฤๅ ๓ เหรียญ กับ ๓๐ เซ็นต์.
เข้า เมือง อาระกัน, หาบละ ๓ เหรียญ กับ ๒๐ เซ็นต์.

๏ การ ค้า ขาย ที่ เมือง จีน นั้น, ทุก วัน นี้ ไม่ ดี, เปน ความ ลำบาก นัก, แต่ เงิน บริบูณ์, การ แลก เปลี่ยน นั้น, ทุก วัน นี้ ก็ ถูก ลง.

๏ ข่าว เมือง อายฆุบโต. ฯะ

๏ อนึ่ง แม่น้ำ ใหญ่ ชื่อ ว่า, ไนยละ, ใน แว่นแคว้น แดน เมือง อายฆุยโต, ใน ปี่ ชวด ฉอศก นั้น, น้ำ น้อย กว่า ปี่ กุญ เบญจศก นั้น หก ฟุต, จึ่ง หา ได้ ท่วม พื้น แผ่น ดิน ตาม ปรกติ ไม่, เข้า กล้า ใน นา ต่าง ๆ จึ่ง เสียมาก. เกาวเม็นท์ ใน เมือง อายฆุบโต, จึ่ง ห้าม มิ ให้ ชาว เมือง ขาย เข้า ไป เมือง อื่น. แล ยอม ให้ ลูกค้า ต่าง ประเทษ, เอา เข้า สาลี แล เข้า บาลี, แล แบ้ง เข้า สาลี, เข้า ไป ขาย, มิ ได้ คิด เอา ค่า ธรรมเนียม เลย, จงถึง ณวันเดือน ห้า ขึ้น สิบ สอง ค่ำ, ปี่ ฉลู ยัง เปน ฉศก.

๏ ทาง ไฟ ฟ้า ที่ เมือง อายฆุบโต. ฯะ

อนึ่ง มี ข่าว มา ว่า, เกาวเม็นท์ ฝ่าย อังกฤษ, แล เกาวเม็นท์ ฝ่าย เมือง อายฆุบโต นั้น, ได้ ปฤกษา ตกลง กัน ว่า, จะ ให้ มี ทาง เตละคราฟ, คือ ทาง บอก ข่าว กัน ด้วยไฟฟ้า, ให้ ตัด ทาง ข้าม ประเทศ เมือง อายฆุบโต ไป ทาง นั้น, ไป ถึง ประเทศ อินเดีย คือ เมือง บำใบ, เมือง มังกลา, เมือง กาละกัตตา, แล เมือง พม่า, เมืองไทย, เมือง จีน เปน ต้น, แล ทาง นั้น มี ชื่อ เรียก ว่า, อังโคล อินเดียต เตละคราฟ, แล เมื่อ ทาง นี้ สำเร็จ แล้ว, แล ทาง แอตลันติก เตละคราฟ แล้ว ด้วย, ก็ จะ บอกข่าว กัน ให้ รอบ โลคย์ นี้ ใน เวลา ห้า นาทีได้.

ทาง รถไฟ

๏ ที่นี้ จะ กล่าว ด้วย ทาง รถ ไฟ ที่ มี ใน เมือง นุยอก, อัน เปน หัว เมือง ขึ้น แก่ ยูไนติศเตศ, ที่ มี เมือง อยู่ ๓๖ หัว เมือง นั้น ใน เมือง นุยอก นั้น, มี ทาง รถไฟ ที่ แล้ว ได้ อาไศรย ไป มา โดย ยาว, ได้๒๖๙๘ ไมล์, ที่ ยัง ไม่ แล้ว ค้าง อยู่นั้น, ดไ ๕๔๒ ไมล์. คน โดยสาน โดย ทาง นั้น ใน ปี่ หนึ่ง, ได้ สิบ ล้าน เจ็ด แสน หก หมื่น ห้า พัน หก ร้อย สาม สิบ เอด คน. แล รถ ไฟ ได้บันทุก สิ่งของ ต่าง ๆ ใน ปี่ เดียว, ได้ เจ็ด ล้าน กับ แสน หนึ่ง กับ เก้า หมื่น เจ็ด พัน แปด ร้อยกับ สี่ ตอน. ถ้า คิดเปน หาบ, ก็ได้ถึง สิบ ล้าน กับ เจ็ด หมื่น สอง พัน หาบ เสศ. แล ได้ ลง ทุน ใช้สอย ใน การ ทาง รถไฟนั้น, ใน ปี่เดียวคิด เปน เงิน เหรียน, ได้ สิบ ล้าน กับ เจ็ด หมื่น เจ็ด ร้อย หก สิบ เก้า เหรียน.

๏ ที่ หัว เมืองอื่น ๆ ก็ มี ทาง รถ ไฟ มากมาย, เหมือง นุยอก เหมือน กัน. เรื่อง ความ ที่ กลาว มา นี้, ประสงค์ จะ ให้ ผู้ ที่ ได้ อ่าน ได้ ฟัง นั้น, เปน ที่ สังเกต ได้ หน่อย หนึ่ง ว่า, เมือง ยู ไน ติศเตศ นั้น, มี การ ใช้ รถ ไฟ มาก เท่า ใด.

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1. เล่ม ๑ บางกอก เดือน ห้า แรม ห้าค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๗ April 15th 1865. คริศศักราช ๑๘๖๕ ใบ ๔ No. 4.

๏ เรื่อง เมือง อะเมริกา

บท สอง

๏ คฤษตะเฟอโกลำโบ, แล อเมริโกเวศบิวซีอัศ, ทั้ง สอง คน นี้ ได้ ภบ ปะ ซึ่ง แผ่นดิน ทวีป อะเมริกา, ใน คฤษ ๑๔๙๘ เปน ๓๖๕ ปี มา แล้ว. เขา ยัง ได้ ภบ ปะ แต่ นอ้ย, เหน หมู่ เกาะ เวศอินเดีย, แล ฝั่ง แผ่นดิน ใหญ่ บ้าง เล็ก นอ้ย, ใน ร่วาง ลัดติจิวด์ ๑๐ ทิษ ข้างใต้, แล ลัดติจิวด์ ๒๕ ข้าง เหนือ. ใน คฤษ ศักราช ๑๔๙๗ เจ้า เมือง อังกฤษ ใช้ กปีตัน ชอนกาบด, แล ซีบัศซีอัน บุตร แห่ง กปีตัน กาบด นั้นให้ แล่นไป ดู ทวีบ อะเมริกา ฝ่ายเหนือ ที่ เดียว. เขา จึ่ง ได้ ปะ ฝั่ง แห่ง ทวีบ อเมริกา ที่ ตรง เมือง ลับ เรดอ, เปน ลัดติจิวด์ ฝ่าย เหนือ ห้า สิบ เศศ.

๏ อนึ่ง คฤษ ศักราช ๑๔๙๘ ซีบัศซีอัน บุตร กปีตัน กาบด, ได้แล่น กำปั่น ไป เที่ยว เสาะ ดู ที่ ฝั่ง ทวีบ อะเมริกา, ตั้ง แต่ เมือง ลับเรดอ จน ถึง เมือง ฟะโลริดา, ที่ ลัดติจิวด์ ๒๕ ฝ่าย เหนือ นั้น.

๏ เวลา นั้น คน ทั้งปวง ยัง เข้าใจ ว่า, ทวีบ อะเมริกา นั้น, เปน ทวีป อัน เดียว กัน กับ ทวีป อาเซีย, หา รู้ ว่า มี มหาสมุท ใหญ่ อยู่ ท่ำ กลาง ทั้ง สอง ทวีบ นั้น ไม่.

๏ ในคฤษศักราช ๑๕๑๓ มี คน หนึ่งชื่อ บัลโบอะ ชาว เมือง สเปน, มี ภัก พวก ชาติ สเปน ๑๙๐ คน, แล พวก ชาว ป่า นั้น พัน คน, เขา ยก ไป ข้าม ทวีบ อะเมริกา ที่ แคบ อัน เรียก ว่า อิศมัศ เตรียอน นั้น, เหน ฝั่ง มหาสมุท ชื่อ เพซิฟิก, เขา เก็บ ทอง เพชร พลอย ต่าง ๆ, แล้ว ก็ กลับ มา. ตั้ง แต่ นั้น คน ทั้งหลาย จึ่ง เข้าใจ ว่า, ประเทษ อะเมริกา เปน ทวีบ เอง, มิ ได้ ต่อ แผ่นดิน อะไร อื่น เลย. คือ เปน ทวีป มี มหาสมุท ลอ้ม รอบ ที่ เดียว.

๏ ครั้น อยู่ มา สามปี สี่ ปี, มี คน หนึ่ง ชื่อ เมเซลลัน, เขา แล่น เรือ ลง ไป ตาม ลัดติจิวด์ ฝ่าย ใต้, เที่ยว ดู ฝั่ง อะเมริกา ข้าง ใต้ ถึง ลัดติจิวด์ ๕๓, แล้ว ก็ แล่น เข้า ไป ที่ อ่าว ทะเล แห่ง หนึ่ง, ข้าม ฟาก ไป ถึง มหาสมุท เพซิฟิก. แล้ว แล่น ไป ทิษ ตวัน ตก จน ถึง หมู่เกาะ เรียกว่าฟีลิพเพียน. ที่ นั้น กปีตันเมเซลลัน ตาย. แต่ ต้นหน แล ลูก เรือ แล่น ต่อ ไป ตรง ทิษ ตวัน ตก, จน ถึง ทวีป อาเซีย. แล้ว เขา แล่น ต่อไปโดย ทาง แหลม ใหญ่ที่เรียก ว่า เกบออฟกูดโฮพ์ ถึง เมือง สเปน, ใน คฤษ ศักราช ๑๕๒๒. คน เหล่า นี้ เปน คน ที่ ได้แล่น รอบ พิภพ นี้, ก่อน คน อื่น ๆ ทั้งปวง. เขา แล่นไป ถึง สามปี จึ่ง รอบ. แต่ ทุกวัน นี้ แล่น โดย เรือใบ รอบใน หกเดือน ก็ได้ ง่าย, เปน ทาง ๒๕๐๐๐ ไมล์ คือ ๒๕๐๐ โยชน์.

๏ อนึ่งใน คฤษ ศักราช ๑๕๑๗ มีคนหนึ่งชื่อ กอโดบา, ชาว เมือง สเปน, เขา ไป จาก เกาะ คิวบา, ที่เจ้า เมือง สเปน ตีได้ เก็บ เอา เปน เมืองขึ้น. นั้นเขาเที่ยวไปเสาะดูฝั่ง ทเลเม็คซีโก, แล้ว ก็ กลับ มา กราบเรียนเจ้าเมือง คิวบา, แล้ว สรรเสิญ เมือง เม็คซีโค นัก. เจ้า เมือง คิวบา ชื่อ วิลัศเค็ค, จึ่งใช้เขาไป แลก สินค้า ที่ เมือง เม็คซีโค, ได้กำไร ดี นัก. วิลัศเค็ศ จึ่ง อยากได้ เมือง เม็คซีโคให้อยู่ใน อำนาจ เมือง สเปน.

๏ ครั้น ถึง คฤษ ศักราช ๑๕๑๙. วิลัศเคศ จึ่ง จัด แจงให้ คอติศ เปน แม่ ทัพ เรือ, ยก ไป ตีเอาเมือง เม็กซีโกให้ จงได้. ฝ่าย คอติศ ก็ แล่น ไป จาก เมืองคิวบา, ไป ถึง ฝั่ง เมืองเม็กซีโก ที่ ตำบล เรียก ว่า ซันซีวอัน. แล้ว ก็ ขึ้น จาก เรือ. ฝ่าย ชาว เมือง นั้น ออก มา ต่อ รบ, สาตราวุธ เขา มี แต่ ธนู น่าไม้ แล ทวน. ฝ่าย ทหาร คอติศ, ใส่ เสื้อ เกราะ ถือ กระบี่ มี ปืน ด้วย. ฝ่ายชาว ป่า นั้น ต้าน ทาน มิได้ ล้ม ตาย เปน อัน มาก, ที่ ยัง ไม่ ตาย ก็ หนีไป สิ้น.

๏ ฝ่าย คอติศ แม่ ทัพ แล พวก ทหาร, ก็ ลง เรือแล่น ไปข้าง ทิศเหนือ ตาม ชาย ทเล น่อย หนึ่ง, ถึง ท่า ชื่อ ซันซิวอัน, เดี๋ยว นี้ เขา เรียก ว่า, วีเรครีวส์. ชาว บ้าน นั้น ไม่ อาจ ต่อ รบ กับ คอติศ. มา ทำ เปน ชอบ กัน กับ คอติศ แม่ ทัพ. ๆ ได้ ยิน ข่าว เขา ภฤ ว่า, เจ้าเมืองเม็กซีโก, ที่ ชื่อ มันติ ซูมา นั้น, มีทรัพย สิ่งสิน มาก. ฝ่าย คอติศ แม่ทัพ, ก็ ตั้งใจ ว่า จะยก กอง ทัพ บก ตรง ไป เข้า ตีเอา

เมือง เม็กซีโกให้ จงได้. แต่ทาง ที่ จะยกไป นั้น ยาว สอง ร้อย ไมล์, ทหาร ของ คอติศ, มีอยู่แต่ห้า ร้อยคน. เมื่อกำลังเดิน ทาง ไป นั้น, ไม่ มี ผู้ ที่ จะอาจ สามารถ เข้า ต่อ สู้ได้.

๏ ครั้น ยกไป ถึง ภูเขา แห่ง หนึ่ง, ซึ่ง มี อยู่ใกล้ เมือง เม็กซีโก, แล้ว พา กัน ขึ้น ไป บน ยอด เขา นั้น, ก็ เหน เปน บ้าน เมือง งด งาม นัก, มี เรือน, ตึก, แล วัด อัน ใหญ่สูง รุ่งเรือง นัก, ก็ คิด อัศจรรย ใจ. แต่ แรก เขา หมาย ว่า ชาว เมือง เม็กซีโก, เปน ของ ชาว ป่าโง่เหมือน อย่าง คน ที่ กะลาโป, ได้ ภปแต่แรก. แต่ไม่ เหมือน, ด้วย ไม่ เปน เภท ชาว ป่า. เขา เปน คน มี ปัญ ญา มาก. บ้าน เมือง ภอ ที่ จะเปรียบ เทียบ กับ เมือง สเปน ได้. ถึง กระนั้น คอติศ ตั้งใจ ว่า, ควร จะ ตีเอาเมือง เม็กซีโกให้เปน เมือง ขึ้น แก่ เมือง สเปน ให้จงได้, เพราะ ว่า ชาว เมือง นั้นไม่ ได้ นับ ถือ บาด หลวง, ควร เรา จะ ตีให้เข้า มา, เปน สิษ บาด หลวง. คำ ที่ คอติศ คิดนั้นเหน ว่า เปน บาปแท้.

๏ เมื่อ คอติศ, ไป ถึง เมืองเม็กซีโกแล้ว, ชาวเมืองออก มาต้อน รับ ก่อน ประมาณ พัน คน, ๆ เหล่า นี้ แต่ง ตัวใส่ขน นก อัน งาม ที่ ศีสะ, แล ใส่ เสื้อ ครุย เปน กอง นำ น่า. มันติซูมา กระ ษัตร ก็ เสดจขี่ คาน หาม มา ภาย หลัง. พระที่ นั่ง นั้น แล้วไป ด้วย ทองคำ แล ขน นก ศรี ต่าง ๆ. มันติซูมา กระษัตร ต้อน รับ คอ ติศ แม่ ทัพ ด้วย เครื่อง ยศ เปน อัน มาก. แล้ว โปรด ให้ ทะหาร ของ คอติศ, เข้าไปใน เมือง, ให้พัก อา ไศรย ยู่ที่ ดีอัน ยิ่ง. แล้ว จัก แจงให้มี เสบียง อาหาร บริบูรณ. แต่คอติศแม่ทัพ เปน คน อกตัญู นัก. ๏ ที่หลัง จะ มี เรื่อง นี้ ต่อไป.

๏ ครั้น อยู่ มา วัน หนึ่ง คอติศ, ให้ ทหาร จับ มันติซูมา กระ ษัตร ให้ จำ ไว้. อยู่ มา น่อย หนึ่ง มันติซูมา กระษัตร, ถึง แก่ พิรา ไลย ด้วย ความ โธมนัศ. ฝ่าย เสนา บดีผู้ ใหญ่ มี ความ อาไลย ใน กระษัตร มันติซูมา นัก. จึ่ง ตั้ง ใจ รบ จับ พวก คอติศ ฆ่า เสีย หลาย คน. แล้ว ก็ ขับไล่ กอง ทัพ พวก คอติศ, ออก ไป เสีย จาก เมือง. แล เมื่อ กำลัง รบ กัน อยู่นั้น, ชาว เมือง เม็กซีโก ขึ้น บน หอ คอย แห่ง หนึ่งได้ ที่ ดี นัก, พวก สเปน จะไป ทางไหน ก็ ยาก, ด้วย ทหาร ฝ่าย เมือง เม็กซีโก เขา มี ช่อง ที่ จะ ยิง ลูก ศร ลง มา แต่ บน หอ คอย ได้ ถนัด, ถ้า จะ ทิ้ง ก้อน หิน ลง มา ทับ เอา ฝ่าย ทหาร ชาว สเปน ก็ จะตาย โดย ง่าย. อนึ่ง คอติศ แม่ ทัพ คิด เหน ดัง นั้น, จึ่ง ตั้งใจ แขง แรง นัก, ให้ ทหาร ที่ฝี มือ เข้ม แขง ของ ตัว อัน เหลือ อยู่ บ้าง เลก น้อย นั้น, ปีน บันได ขึ้น บน หอ คอย รบ กับ ชาวเมืองเม็กซีโก, ที่ บันได หอ คอยนั้น, รุก ขึ้น ไป ที่ชั้น สูง ฆ่า ทหาร เมือง เม็กซีโก, บน หอ คอย นั้น ล้ม ตาย เปนอันมาก. เหลือ อยู่ คน หนุ่ม ๆ สอง คน เปน จ้าว นาย. เขา จึ่ง คิด ว่า, คอติศ ผู้ เดียว เปน คน ที่ นำ เอา ความ อันตราย มา ยัง เมือง เม็กซีโก, จำ เรา จะ คิด กล อุบาย กระทำ ให้ คอติศ แม่ ทัพ ถึง แก่ กรรม ให้ จงได้, แล้ว เมือง เรา จึ่ง จะ รอดได้. เขา คิด แล้ว จึ่ง วาง อาวุธ ของ ตัว ลง, แล้วเข้าไป หา คอติศ, เหมือน จะ ษารภาพ. แล้ว เขา ทั้งสอง พร้อม ใจ กัน จับ คอติศ เข้าไว้, แล้ว ลาก ไป ถึง หอ คอย ชั้น บน ด้วย จะ โดด ลง มา จาก ที่ สูง หมาย ว่า จะ ตาย ทั้งสาม คน. แต่ คอติศ มี กำลัง มาก, มือ หนึ่ง เหนี่ยว ยึด ราว ไว้มั่น. จึ่ง ผลัก สอง นาย นั้น ตก ลง มา ถึง แก่ ความ ตาย, แต่ คอติศ นั้น หา ตาย ไม่.

๏ ควร ที่ คน ทั้งปวง จะ สรรเสิญ คน ทั้งสอง นั้นเปน อัน มาก, เพราะ เปน คน มี ความ รักเมืองของตัว เปนอัน ยิ่ง, มิได้ อาไลย ในชีวิตร ของ ตัว เลย.

๏ เรื่อง นี้ จะ มี ต่อไป อีก.

๏ เมือง ยูไนติศเตศ โต เท่าใด, ฯะ

๏ ถ้า จะแบ่ง ประเทศ อะเมริกา ทั้ง หมด, ออก เปน ท่อน ๆ สี่เหลี่ยม จัตุรัด, เหลี่ยม หนึ่ง วัดได้ไมล์ หนึ่ง, ใน ประเทศ นั้น คง มี เหลี่ยม เปน ท่อน ๆ, โต ด้าน ละ ไมล์, นับได้ สอง ล้าน สอง แสน เก้า หมื่น พัน หนึ่ง กับ ห้า ร้วย สาม สิบ เจ็ด ท่อน. ที่ ยัง เปน ป่าดง คง มี ท่อน สี่ เหลี่ยม ด้าน ละ ไมล์, นับ ได้ แสน หนึ่ง กับ เจ็ด หมื่น หก พัน หก ร้อย แปด สิบ สอง ท่อน.

๏ คน ชาว อะเมริกา นี้, นับใน คฤษศักราช ๑๘๕๐ ปี, ได้ คน ยี่สิบ สาม ล้าน กับ แสน หนึ่ง เก้า หมื่นพัน แปดร้อย เจ็ดสิบ หก คน. แต่ทุกวัน นี้ จะ นับ ประมาณ ได้ สามสิบ ห้าล้าน คน.

๏ ประเทษ ฝรั่งเศศ โต เท่าใด.

๏ ถ้า จะ คิษ ประเทษ ที่ เปน เมือง ฝรั่งเศศ แท้, เปน สี่ เหลี่ยม จัตุรัด, โดย เหลี่ยม หนึ่ง วัด เปน ไมล์, คง มี เหลี่ยม โต ด้าน ละไมล์ นั้น, นับได้ สองแสน ห้าพัน หกร้อย เจ็ดสิบ เบ็ด เหลี่ยม. แล เมือง ที่ ขึ้น ฝรั่งเศศ นับ ได้ สองแสน ห้าพัน หกร้อย

ห้าสิบ ห้า เหลี่ยม, ทั้ง เมือง เดิม เมือง ขึ้น หมด ด้วย กัน เปน สี่ แสน กับ สิบเบ็ด พัน สามร้อย ยี่สิบ หก เหลี่ยม.

๏ ชาว เมือง ฝรั่งเศศ แท้ นั้น, นับ เมื่อ คฤษศักราช ๑๘๕๑ ปี นับ ได้ สามสิบ ห้าล้าน เจ็ดแสน แปดหมื่น พัน หกร้อย ยี่สิบ แปด คน.

๏ แล คน ขึ้น กับ ฝรั่งเศศ ใน ปีนั้น, นับ ได้ สองล้าน เจ็ด แสน ห้าหมื่น กับ พัน สี่ร้อย สามสิบ ห้าคน, ทั้ง ชาว ฝรั่งเศศ กับ คน ที่ ขึ้น ใน ฝรั่งเศศ นั้น, หมด ด้วย กัน สามสิบ แปดล้าน ห้า แสน สามหมื่น สาม พัน หกสิบ สาม คน.

๏ ประเทศ อังกฤษ โต เท่าไร.

๏ ถ้า จะ แบ่งเปน เมือง อังกฤษ แท้, กะไอริลันด์แล ซะ คอตลันด์, จะ แบ่ง ออก เปน ท่อน ๆ, สี่ เหลี่ยมแต่ เหลี่ยม ละ ไมล์ นั้น, คิด เปน แสน หนึ่ง กับ สองหมื่น สองพัน ห้าร้อย ห้าสิบ เบ็ด ท่อน, แต่ เมือง ที่ ขึ้น อังกฤษ, ก็ โต กว่า เมือง เดิม เปน อัน มาก, ถ้า จะ แบ่ง เมือง ที่ ขึ้น, แก่ อังกฤษ เปน ท่อน สี่ เหลี่ยม ๆ ละ ไมล์, คิด เปน สิบหก ล้าน แปด แสน ห้าหมื่น, สองพัน ห้าร้อย ห้าสิบ ท่อน, คิด หมด ด้วย ทั้ง เมือง ขึ้น เมือง เดิม, เปน สิบห้า ล้าน เก้าแสน เจ็ดหมื่น ห้าพัน ร้อย ท่อน.

๏ คน อังกฤษ แต่ใน เมือง เดิม นั้น, มี อิงลันด์ ไอริลันด์, ซะคอตลันด์, เปน ต้น นับ ใน คฤษศักราช ๑๘๕๑ ปี, นับ คน ได้ คง ยี่สิบ เจ็ดล้าน เจ็ดแสนสามหมื่น เจ็ดพัน สามร้อย หกสิบ สามคน, คน ที่ ขึ้น อังกฤษ ใน คฤษศักราช ๑๘๕๑ปี, นับ คน ได้ร้อย หก สิบ สาม ล้าน เปน แสน ห้าหมื่น สี่ ร้อย เก้าสิบ สามคน. ทั้ง เมือง ขึ้น แล เมือง เดิม หมด ด้วย กัน, นับ ได้ ร้อย เก้าสิบ ล้าน ห้าแสน แปดหมื่น เจ็ดพัน แปดร้อย หกสิบ คน.

๏ เมือง อังกฤษ,

๏ ไม่ หยาก ได้ เมือง ขึ้นอีก, เพราะ มี เมือง ขึ้น มาก อยู่ แล้ว, เหลือ ที่ จะ รักษา ไว้ให้ ดี ได้. แต่ ทุก วัน นี้ อังกฤษ เตม ใจ จะ ปล่อย ให้ เมือง คะนาดา ทั้ง สอง เมือง, ที่ เปน เมือง ขึ้น แก่ อังกฤษ ใน ทวีบ อะเมริกา นั้น, คิด จะ ตั้งให้ ไป เปน เมือง เอกะ เทษ มิได้ ขึ้น แก่ ใคร. แล มี ข่าว มา ใหม่ ว่า, เมือง อังกฤษ จะ โปรฎ เมือง คะนาดา, ให้ เปน ใหญ่ แก่ ตัวใน ปี นี้ให้ สำเร็จ จงได้.

๏ เมือง อังกฤษ มี กำลัง เปน หลายปี มา แล้ว, ภอ ที่ จะ ตีเอา เมือง พม่า ให้ อยู่ใน อำนาจ ของ ตัว ทั้ง หมด ก็ จะ ได้. แต่ มิได้ ต้อง ประสงค์แผ่นดิน เมือง พม่า อีก เลย. แต่ ข้าว เมือง พม่า ขอ อาไศรย พึ่ง บาระมี เมือง อังกฤษ, เมือง อังกฤษ จึ่ง ได้ รับ เอาเปน ธุระ, ช่วย ป้อง กันไว้. เมือง พม่า จึ่ง ได้ มี ความ ศุกข จะเริญ ขึ้น.

๏ เมือง ฝรั่งเศศ.

๏ เมือง ฝรั่งเศศ อยู่ เคียง กัน กับ เมือง อังกฤษ, แล เปน คู่ แข่ง กัน กับ เมือง อังกฤษ. แต่ ฝรั่งเศศ มี เมือง ขึ้น น้อย กว่า เมือง ขึ้น อังกฤษ นัก. เพราะ เหตุนี้ ฝรั่งเศศ ถึง จะรบ สู้กับ อังกฤษ ใน มหาสมุท ทั่วไป ใน โลกย์ ก็ มิ ได้. เอมปีรอ ข้าว เมือง ฝรั่ง เศศ จึ่ง คิด โทมนัศ นัก. ตั้งใจ ว่า จะ เที่ยว หา เหตุ ซึ่ง จะ ได้ ช่อง โอกาษ เพื่อ จะ เอา เมือง ขึ้นเปน ของ ตัว. เจ้าเมือง ฝรั่งเศศ หยาก จะ ได้ที่ สำคัญ ขึ้น เปน ของ ตัว, เพื่อ จะ ได้ มี กำลัง เข้ม แขง ขึ้น ทั่วโลกย์. อัน เมือง ที่ เปน สำคัญ นั้น เปรียบ เหมือน ลูก กุนแจ, ถ้า ได้ลูก กุนแจ แล้ว เมื่อใด, ก็ได้ สม ความ ปราถหนา เมื่อ นั้น.

๏ เหตุชนี้ ข้าว เมือง ฝรั่งเศศ, ครั้น ได้เหน เมือง เม็กซิโก, เกิด ศึก ขึ้น ใน เมือง แล มี กำลัง น้อย, แล เหน ว่า เมือง ยูไนติศ เตศ ที่ อยู่ เคียง กับ เมือง เม็กซิโก นั้น, เกิด ศึกใหญ่ ขึ้น ใน ยูไน ติศเตศ ด้วย, แล เมือง ยูไนติศเตศ จะ วาง การ ยก ทับ ไป ช่วย เมือง เม็กซิโก มิได้, ข้าว เมือง ฝรั่งเศศ เหน ว่า ได้ช่อง โอกาษที่ จะ ยก ไป ตี เมือง เม็กซิโก, ให้ อยู่ใน อำนาจ ของ ตัว ก็ จะได้ คิด แล้ว ก็ ยกทับ ข้าม มหาสมุท, ไป ตี เอา เมือง เม็กซิโก ได้ บ้าง เลก น้อย ก่อน. แล คอย หาช่อง ที่ จะ ตี ต่อไป. มิ ช้า ก็ ได้ยก ไป ตี อีก เปน ครั้ง ที่ สอง ก็ได้. แล้ว จึ่ง ตี ต่อ ๆ ไป จน ได้ เม็ก ซิโก อยู่ใน อำนาจ ของ ตัว หมด. นี้ และ จึ่ง ว่า เมือง ที่ สำคัญ นั้น เปรียบ เหมือน ลูก กุนแจ, ที่ จะ ไข โลกย์ ฝ่าย ทิษ ตวันตก. ลูก กุนแจ นั้น ก็ อยู่ใน เงื้อม มือ ฝรั่งเศศ แล้ว. แต่ ข้าว เมือง ฝรั่ง เศศ หยาก จะ ได้ ลูก กุนแจ ที่ จะ ไข ทั้ง ฝ่าย ทิศย์ ตวัน ออก บ้าง. จึ่ง คิด เหน ว่า ประเทศ กัมพูชา เปน ที่ สำคัญ, ถ้า เราได้ ที่ นั้น มา อยู่ใน อำนาจ ของ เรา แล้ว, ก็ จะเปน เหมือน ลูกกุนแจ ไข โลกย์ ฝ่าย ทิศ ตวัน ออก ได้. เหน ว่า เมือง กำภูชา มี กำลัง น้อย, แล ผู้ ที่ ครอง เมือง มี ปัญญา น้อย ด้วย. ถึง มาทว่า กำปูชา ขึ้น อยู่ใน เมือง ไทย ๆ ก็ มีกำลัง น้อย ด้วย. แม้น เรา ทำ อุบาย ให้กัมพูชา มา อยู่ใน อำนาจ ของ เราได้แล้ว, เมือง ไทย จะ ต่อสู้ กับ เรา

ให้ออกไป จาก เมือง กัมพูชา ก็ มิได้. คิด ดั่ง นี้ แล้ว จึ่ง จัด แจง ให้ ขุนนาง เข้า มา ทำ ไมตรี กัน กับ จ้าวเมือง กัมพูชา. เปน ใจ ความ ว่า, เจ้า เมือง กัมพูชา, ยอม ให้ เจ้าเมืองฝรั่งเศศเปนใหญ่ ที่ ปาก น้ำ มะกง, ที่ เปน แม่น้ำ ใหญ่ ใน เมือง กำพูชา, แม้น เมือง ใด จะ ไป มา ค้าขาย ก็ ต้อง ขอ แก่ ฝรั่งเศศก่อน. แล เมือง ฝรั่งเศศ ตั้ง สัญา ไว้ ว่า, จะ อุปถัมภ์ เมือง กัมพูชา มิ ให้ เสื่อม เสีย ไป ได้. แต่ เหน เปน คำ อุบาย ฬ่อ ลวง ให้ จ้าว เมือง กัมพูชา หลง ไหล.

๏ เรื่อง นี้ จะ มี อีก ต่อ ที หลัง. ฯะ

๏ หนังสือ จด หมาย เหตุ เมือง อเมริกา. ฯะ

๏ เมื่อ คฤษ ศักราช ๑๘๕๐ ปี, มี หนังสือ จด หมายเหตุ, ที่ เขา ตี ทุก วัน ๆ นั้น ๒๕๔ ชนิด, เขา ตี ได้ ปี ละ สอง ร้อย สาม สิบ ห้า ล้าน แสน กับ หมื่น เก้า พัน เก้า ร้อย หกสิบ หก เล่ม, เปน หนังสือ ที่ ชาว เมือง ได้ ซื้อ ทั้ง นั้น. มี หนังสือ จดหมาย เหตุ เขา ตี สาม วัน ยก หนึ่ง, มี สอง ร้อย สิบห้า ชนิด, เขา ตี ปี หนึ่ง สิบ เจด ล้าน แปด แสน สิบเอด พัน กับ ร้อย สี่สิบ เล่ม, เปน หนังสือ ขาย ทั้ง นั้น. มี อีก อย่าง หนึ่ง เขา ตี เจด วัน สอง หน, เปน สาม สิบ เอด ชนิด, เขา ตี ปี ละ ห้า ล้าน ห้า แสน หก หมื่น ห้า พัน ร้อย เจด สิบ หก เล่ม, ขาย ทั้ง นั้น. มี อีก อย่าง หนึ่ง เขา ตี เจด วัน ยก หนึ่ง, มี พัน เก้า ร้อย สอง ชนิด, เขา ตี ปี ละ ร้อยห้า สิบ สาม ล้าน แสน หนึ่ง กับ ยี่สิบ พัน เจด ร้อย แปด เล่ม. มี อีก อย่าง หนึ่ง เขา ตี เดือน ละ สอง ยก, เปน เก้าสิบ ห้า ชนิด, เขา ตี ปี ละ สิบเอด ล้าน เจด แสน สาม พัน สี่ ร้อย แปด สิบ เล่ม. มี อีก อย่าง หนึ่ง เขา ตี เดือน ละ ยก เปน ร้อย ชนิด, ตี ปี ละ แปด ล้าน แปด แสน แปด หมื่น เจด พัน แปด ร้อย แปดสิบ เล่ม. มี อีก อย่าง หนึ่ง ตี สาม เดือน ยก หนึ่ง, สิบ เก้า ชนิด เปน เล่ม ใหญ่, เขา ตี ปี ละ แสน สาม พัน ห้า ร้อย เล่ม. หนังสือ จด หมาย เหตุ ที่ ว่า มา นี้ ศรี เข้า กัน เปน สี่ ร้อย ยี่สิบ หก ล้าน สี่แสน เก้า พัน เก้า ร้อย เจด สิบ แปด เล่ม. หนังสือ เหล่า นี้ เปน หนังสือ ใหญ่ ทั้ง นั้น, บาง ที ใบ หนึ่ง ยาว สี่ ฟุต, กว้าง สาม ฟุต. ใบ เดียว พับ ได้ แปด น่า, ครั้น ครบ ปี แล้ว ก็ ผูก เปน เล่ม ใหญ่. แล นอก บาญชี ที่ ว่า มา นี้ มี หนังสือ จดหมาย เหตุ เลก ๆ, ใน เมือง อเมริกา มาก มาย. แต่ บาญชี นี้ ได้ คิด เมื่อ สิบห้า ปี มา แล้ว. ตั้ง แต่ นั้น มา คง จะ มี หนังสือ จด หมาย เหตุ ทวี มาก ขึ้น กว่า นั้น นัก. เปน หนัง สือ ชาว เมือง ซื้อ ทั้ง นั้น.

๏ มี ข่าว มา ว่า.

๏ มี กำปั่น รบ ของ เมือง ยุไนติศเตศ, เปน หกร้อย เจ็ด สิบ เบ็ด ลำ, ปันทุก ของ หมด ด้วย กัน, ศรี เปน ห้าแสน สิบ หมื่น สามร้อย เก้าสิบ หก ตอน. มี ปื่น ใหญ่ สี่พัน หกร้อย สิบ บอก, มี ทหาร สำรับ เรือ รบ ห้าสิบ หมื่น คน.

๏ อนึ่ง ทหาร บกนับ ได้ แปดแสน ห้าสิบ พันคน. อนึ่ง เงิน ค่า ส่วย อากอร ทั้ง ปวง เก็บ ได้ เมื่อ ปีชวด นั้น, เปน สองร้อย หกสิบ ล้าน หกแสน สาม สิบ สองพัน เจ็ดร้อย สิบห้า เหรียน.

๏ ได้ ยิน ข่าว มา ว่า ไข้ ลง ราก ที่ เมือง สิงคโปร์ หาย แล้ว. ข่าว ว่า ไข้ อย่าง อื่น เกิด ขึ้น ที่ เมือง สิงคโปร์ เปน เร็ว นั้น, เหน จะ ไม่ จริง. เพราะ หนังสือ จดหมาย เหตุ ที่ เมือง สิงคโปร์, หา ได้ กล่าว ด้วย โรค เช่น นั้น ไม้.

๏ มี ข่าว มา ว่า, เสนา บดี ที่ เมือง กวางตุ้ง, ได้ สั่ง ให้ นาย ห้าง ที่ ได้ สะสม เข้า ไว้ มิได้ จำหน่าย นั้น, ก็ เร่ง ให้ จำหน่าย เสีย. เขา ก็ ขาย เข้า, ๆ ก็ ถูก ลง กว่า แต่ ก่อน เปน หาบ ละยี่สิบ เซ็นต์.

๏ เมืองไทย. ฯะ

๏ อนึ่ง ใน เมือง นี้ มี ข่าว มา ว่า, ได้ ภบ ช้าง เผือก ใหม่ อยู่ ใน ป่า ฝ่าย ทิศ ตวัน ออก นั้น, เขา ได้ ล้อม เข้า ไว้ แล้ว. สมเดจ์ เจ้า ฟ้า มหา มาลา, แล เจ้าพระยา พระ คลัง, ได้ ไป จัด แจง เพื่อ จะ จับ ตัว ไว้.

๏ อนึ่ง พระเจ้า น้อง ยาเธอ กรมหลวงวงษาทิราชสนิท, ทรง พระประชวน พระ ยอด, น่า กลัว จะ เปน อัน ตราย, แต่ บัด เดี๋ยว นี้ พระอาการ นั้น ค่อย ถเลา, เปน คง จะ หาย.

๏ อนึ่ง มี กำปั่น รบ, ของ ฝรั่งเศศ, มา ถึง เมื่อ ณวัน เสาร์ เดือน ห้า ขึ้น สิบสาม ค่ำ, ชื่อ ไมเตรล์, ถือ อำนาท เจ้า เมือง ฝรั่ง เศศ, มา เพื่อ จะ ให้ เมือง ไทย เลิก หนังสือ สัญา, ที่ เมือง ไทย ได้ ทำ ไว้ แก่ เมือง กัมพูชา แต่ ณปี ชวด นั้น, ให้ จง ได้.

๑ หนังสือคำแถลงการ

ที่ จะ ทำ หนังสือ จด หมายเหตุ, เรียก ว่า บางกอก รีคอเดอ ต่อ ไป.

๏ ตั้ง แต่ นี้ ไป จะ ไม่ ให้ ติด อยู่ กับ หนังสือ จด หมาย เหตุ, ที่ เปน ภาษา อังกฤษ นั้น ต่อ ไป. แต่ จะ ให้ ตี ต่างหาก, เปน สอง ใบ สี่ น่า เต็ม ๆ เปน อย่าง ฉบับ ที่ มี อยู่แล้ว. แล หนังสือ นั้น, จะ จุ ความ ที่ ว่า ด้วย การ บ้านเมือง, แล ความ ที่ รู้ รอบ ตาม หนังสือ, แล ศิลประสาตร วิชา การ ต่าง ๆ, แล การพ่อค้า, แล ข่าว ที่ บังเกิด ใน เมือง นี้, แล เมือง ที่ ล้อม รอบ. แล จะ คัด เอา ข่าว จาก หนังสือ จด หมาย เหตุ, ที่ มี มา แต่ เมือง จีน, เมือง บัต เตเวีย, เมือง สิงกะโปร์, เมือง ปีแนง, เมือง พม่า, เมือง บัง กะล่า, เมือง ลังกา, เมือง บำไบ, ประเทศ ยุรบ, แล ประเทศ อเม ริกัน. จะ คัด เอา ข้อ ความ ออก จาก หนังสือ จด หมายเหตุ เหล่า นั้น, ซึ่ง จะ เปน ประโยชน์ แก่ ผู้ ใด ๆ ที่ อ่าน. เจ้า ของ บางกอก รีคอ เดอ, จะ เอา ใจ ใส่, เพื่อ จะ ได้ ให้ หนังสือ จด หมายเหตุ นั้น, เปน ของ ดี ยั่ง ยืน มั่น คง, เปน ของ ที่ ควร ชาว ประเทศ สยาม จะ อ่าน, ได้ ช่วย ให้ จำเริญ ดี.

๏ หนังสือ จด หมายเหตุ นี้, เปรียบ เหมือน คน เที่ยว ไป ทั่ว โลกย์, เพื่อ จะ ได้ หา เหตุ ต่าง ๆ เปน สำ, คัญ แล้ว ก็ กลับ มา เล่า เหตุ การ ให้ คน ทั้งปวง ฟัง. ถ้า คน เหล่า นั้น จะ มา แต่ ประเทศ อเมริกัน บ้าง, ประเทศ ยุโรบ บ้าง, เมือง บังกะลา บ้าง, เมือง พม่า บ้าง, เมือง จีน บ้าง, เมือง ชวา บ้าง, เมือง สิงกะโปร์ บ้าง, เมือง ปีแนง บ้าง, แล เมือง อื่น ๆ หลาย แห่ง นั้น, ท่าน ผู้ อ่าน นี้ จะ มิ ชอบ ใจ ฟัง เขา บอก ข่าว เดือน ละ สอง หน ฤๅ. จะ คิด เสีย ดาย เงิน ค่า จ้าง ที่ จะ ให้ เขา ปี ละ ห้า บาท, ฤๅ แปด บาท นั้น ได้ ฤๅ. ฝ่าย หนังสือ จด หมายเหตุ ที่ เรียก ว่า, บางกอก รีคอเดอ นี้, จะ มา บอก ข่าว แก่ ท่าน ทั้งหลาย เดือน ละสอง ครั้ง, จะ บอก เปน ภาษา ไทย, ให้ ตัว ท่าน ฟัง ข่าว ต่าง ๆ, ที่ ได้ นำ เอา มา แต่ ทั่ว โลกย์. หนังสือ บางกอก รีคอเดอ นี้, ได้ เก็บ เหตุ มา แต่ หลาย แห่ง หลาย ตำบล เช่น ว่า มา นี้, เพราะ มี หนังสือ บอก ข่าว มา แต่ ที่ เหล่า นั้น, มา ถึง เจ้า ของ บางกอก รีคอเดอ, ๆ จึ่ง ได้ แปล ออก จาก ภาษา อังกฤษ, เปน ภาษา ไทย. ตาม ที่ ได้ เหน ว่า, จะ เปน ประ โยชน์ แก่ พวก ไทย.

๏ อนึ่ง ชาว ประเทศ อเมริกัน, แล ประเทศ ยุโรบ นั้น, เขา ได้ อาไศรย หนังสือ จด หมายเหตุ มั่น คง, เพื่อ ประสง จะ ได้ ความ รู้ ต่าง ๆ. เขา เข้า ใจ ว่า, ถ้า ไม่ ได้ อ่าน หนังสือ จด หมายเหตุ ต่าง ๆ แล้ว, ก็ ดู เหมือน เปน คน หา ปัญญา มิ ได้, เปน น่า อาย แก่ คน ทั้งปวง นัก. เพราะ เหตุ ฉะนี้, ชาว อเมริกัน จึ่ง ได้ ซื้อ หนังสือ จด หมาย เหตุ โดย มาก, จะ หา ผู้ ใหญ่ ใด ๆ ที่ มิ ได้ ซื้อ หนังสือ จด หมายเหตุ บ้าง นั้น ก็ หา ยาก นัก. ลาง ครอบ ครัว หนึ่ง, ซื้อ เจ็ดวัน ฉบับ หนึ่ง, ลาง ที่ สอง ฉบับ, สาม ฉบับ, เจ็ด ฉบับ ก็ มี. ด้วย เขา เข้า ใจ ว่า, อัน หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, เปรียบ เหมือน กล้อง ส่อง, สำรับ จะ ช่วย ตา ให้ เหน ใกล้ แล ไกล ได้. ถ้า หา มี กล้อง ส่อง อย่าง นี้ ไม่, ดุจ หนึ่ง ตาบอด มิ ได้ เหน เลย.

๏ ราคา หนังสือ บางกอก รีคอเดอ

๏ เมื่อ จะ ขาย ได้ แต่ น้อย เพียง สอง ร้อย, สามร้อย เล่ม, คือ เล่ม ละ ๒๖ ใบ, ตี เดือน ละสอง ใบ นั้น, ต้อง ขาย เปน เล่ม ละ ห้าบาท, คือ ปี หนึ่ง ห้าบาท. ถ้า แม้น ได้ เรี่ยราย ชื่อ คน ที่ จะ ซื้อ เพียง พัน คน, เปน พัน เล่ม เมื่อไร, เจ้า ของ บางกอก รีคอ เดอ, จะ ลด ราคา ลง ถึง เล่ม ละ สองบาท เฟื้อง นั้น. ถ้า ได้ ซื้อ สอง พัน คน ที่ จะ ซื้อ, จะ ลด ราคา ลง ถึง เล่ม ละ หก สลึง. เพราะ การ ที่ ตี พิมพ์ น้อย เล่ม นั้น, ก็ ป่วย การ ลง ทุน เสีย เงิน ค่า จ้าง มาก, แทบ จะ เหมือน กับ ตีพิมพ์ มาก เล่ม เหมือน กัน.

๏ อนึ่ง เมื่อ กำลัง ขาย ได้ น้อย, ถ้า ผู้ ใด จะ เอา แต่ ใบ หนึ่ง สอง ใบ นั้น, จะต้อง ขาย ใบ ละ สลึง เฟื้อง.

๏ อนึ่ง ถ้า ผู้ ใด จะ ช่วย เสาะหา คน ที่ จะซื้อ บางกอก รีคอเดอ จด หมายเหตุ นี้, ได้ ห้า คน มา ลง ชื่อ เข้า เมื่อ ไร, ผู้ เจ้า ของ หนังสือ บางกอก รีคอเดอ คือ จด หมาย เหตุ นั้น, จะ ให้ เปน รางวัน แก่ ผู้ ที่ ได้ หา ซื้อ คน นั้น เล่ม หนึ่ง คือ ๒๖ ใบ.

๏ อนึ่ง ถ้า ผู้ ซื้อ เปน คน อยู่ ใน กรุง เทพ ฯ, ข้าพเจ้า จะ ฝาก จด หมาย เหตุ ให้ เขา เดือน ละ สอง หน. ถ้า เปน คน อยู่ นอก กรุง ทพ ฯ, บาง ที่ จะ ฝาก ไป ถึง เขา ก็ ได้, บาง ที่ ไม่ ได้, ต้อง ให้ เขา ใช้ บ่าว มา เอา เอง ที่ โรงพิมพ์. ๆ ของ ข้าพเจ้า อยู่ ริม ป้อม ปาก คลอง บาง กอก ใหญ่ หลัง วัง กรมหลวง วง ษา.

๏ อนึ่ง เจ้า ของ หนังสือ จด หมาย เหตุ บาง กอก รีคอ เดอ นั้น, ชื่อ ว่า, ดี บี บรัดเล ๑, เอน เอ แมคกันส์ ๑.

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1. เล่ม ๑ บางกอก เดือน หก ขึ้นเจ็ดค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๗ May 1st 1865. ครีศศักราช ๑๘๖๕ ใบ ๕ No. 5.

เรื่อง อเมริกา

๏ เรื่องอะเมริกาเดิมต่อที่มีในน่า๑๕ หนังสือจดหมายเหตุนี้.

๏ ฝ่าย คอติศ แม่ทับ กับ ทหาร ที่เหลือ ตาย บ้าง เล็ก น้อย นั้น, ก็ ภา กัน อพยพ หนี จาก เมือง เมกซีโก, ใน เพลา กลาง คืน, เขา จำ เปน ต้องไป ตาม ตพาน ข้าม บึงใหญ่. ฝ่าย พวก ทหาร เม็กซีโก, ก็ ออก มา ก้าว สกัด ฟั่น แทง, ฝ่าย ทหาร พวก คอติศ ต้าน ทาน มิ ได้ ต้อง อาวุท ล้ม ตาย เปน อัน มาก, ที่ ต้อง จับ ไป เปน ฉะเลย ก็ หลาย คน, ที่ หนีไปได้ก็ มี บ้าง. แต่ คอ ติศ แม่ทับ นั้น หนี ดั้นไป ตาม หุบเขา หน่อย หนึ่ง, ก็ ภบ พวก ทหาร เม็กซีโก ตั้ง สกัด อยู่ เปน กองใหญ่, จะ หลบ หลีกไป ก็ ไม่ พ้น. คอติศ นั้น ตั้งใจ แขง แรง ว่า, จะ ฟั่น แหก ออก ไป ที่ ตรง น่า นั้น, จึ่ง สั่ง พวก ทหาร ว่า, พวก เรา จง ฟั่น แหก ออก ไป ทาง นี้ให้ จงได้. เขา ก็ พร้อม ใจ กัน เขา ฟั่น พวก ทหาร เม็กซิ โก ล้ม ตาย เปน อัน มาก, แต่ ทหาร คอติศ มี น้อย แทบ จะ ยอม แพ้ เขา แล้ว. ภอ คอติศ เหน แม่ทับ ฝ่าย เม็กซิโก ยก เข้า มา ใกล้, ถือ ธง ใหญ่ นำ หน้า มา ด้วย. จึ่ง นึก ว่า, ถ้า เรา ชิง เอา ธง นี้ ได้, คง จะ มี ไชย ชำนะ เปน แท้. จึ่ง สั่ง ทหาร ให้ ตรง เข้าไป ฟั่น แม่ทับ เม็กซิโก, ชิง เอา ธง ให้ จงได้. พวก ทหาร ก็ ตรง ฟั่น แหก เข้าไป จน ถึง แม่ทับ ก็ ชิง เอา ธง ได้. ฝ่าย ทหาร เม็ก ซีโก เหน ดั่ง นั้น ก็ เสียใจ, ทิ้ง อาวุธ หนี ไป หมด, ไม่ อาจะ สะ กัด ตี คอติศ อีก. ฝ่าย คอติศ ก็ กลับ ไป เมือง คิวบา, แล้ว บำรุง ทแกล้ว ทหาร ให้ มี กำลัง อยู่ ศัก ปี หนึ่ง. แล้ว จึ่ง ภา กัน ยก ไป ตี เมือง เม็กซีโก เปน ครั้ง ที่ สอง. ให้ พวก ทหาร ล้อม เมือง ไว้ รอบ ไม่ ให้ ผู้ คน เข้า ออก หา กิน ได้. จน ถึง ๗๕ วัน แล้ว. ฝ่าย ชาว เมือง เม็กซีโก ขัด สน นัก, เหน จะ ต้าน ทาน มิ ได้, ก็ ยอม แพ้ แก่ คอติศ.

๏ ตั้ง แต่ นั้น มา เมือง เม็กซีโก ก็ กลับ เปน เมือง ขึ้น แก่ เมือง ซเปน, ประมาณ ได้ ๓๐๐ ปี มา แล้ว. ชาว เมือง เดิม นั้น ก็ เสื่อม ลง ๆ, กลับ เปน บ่าว พวก เมือง ซเปน, พวก ชาว เมือง ซเปน นั้น, ก็ เจริญ มาก ทวี ขึ้น, ชาว เม็กซีโก เดิม นั้น, ก็ เสื่อม ถอย น้อย ลง ๆ.. นับ แต่ ปี ฉลู ศัปตศก ถอย หลัง ไป ได้ ประมาณ ๔๐ ปี แล้ว, เมือง เม็กซีโก ก็ กลับ ตั้ง แขง เมือง มิ ได้ ขึ้น แก่ เมือง ซเปน. ไพร่ พล ทั้ง ปวง พร้อม ใจ กัน ตั้ง คน ๆ หนึ่ง ขึ้น เปน จ้าว เมือง เรียก ว่า เปรศซีเดนท์, ให้ เปน จ้าว แผ่น ดิน รักษา ราษฎร อยู่ ๔, ๖, ปี. แล้ว ประชุม กัน ปฤกษา เลือก ตั้ง ผู้ อื่น ต่อไป. เขา เอา ธรรมเนียม คล้าย ๆ กัน กับ ยูไนติศเทษ. จึ่ง เรียก เมือง เม็กซีโก ว่า เมือง รีปอบลิก, แต่ เมือง เม็กซิโก นั้น, หาใคร่ จะ เปน สุข ไม่, มัก เกิด ความ วุ่น วาย บ่อย ๆ.

๏ ครั้น อยู่ มา ชาว เมือง เม็กซีโก มี ความ ขัด สน ลง, ไป ยืม เงิน นาย ห้าง ฝรั่งเศศ แล อังกฤษ มา ใช้ หลาย ห้าง, ได้ ไป ยืม มา ใช้ หลาย ครั้ง หลาย หน, จน เงิน นั้น มาก ขึ้น ถึง สอง ล้าน เหรียน เศศ. ฝ่าย นาย ห้าง ฝรั่งเศศ, แล อังกฤษ ไป ทวง เงิน นั้น หลาย ครั้ง หลาย หน ก็ไม่ได้. ครั้น อัง กฤษ ให้ ราชทูต ไป เจรจา ความ เมือง เปน หลาย ประการ, เจ้า เมือง เม็กซิโก ก็ มิ ได้ ต้อน รับ ราชทูต โดย ดี ตาม ปรกติ. เจ้า เมือง อังกฤษ จึ่ง มี ความ แค้น แก่ เมือง เม็กซีโก. อนึ่ง เจ้า เมือง ซเปน กล่าว ติ โทษ เจ้า เมือง เม็กซีโก ว่า, เจ้า เมือง เม็กซีโก ฆ่า ชาว ซเปน เสีย บ้าง ได้ ขับ ไล่ ราชทูต เมือง ซเปน เสีย ด้วย.

๏ เพราะ เหตุ ที่ ว่า มา นี้ เจ้า เมือง ฝรั่งเศศ, แล เมือง อัง กฤษ, แล เมือง ซเปน, ทั้ง ๓ เมือง นี้, จึ่ง เข้า ด้วย กัน ตั้ง เปน ไม้ตรี กัน, เมื่อ จุลศักราช ๑๒๒๓ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๓ ค่ำ ว่า จะ ยก ทัพ เรือ ระดม พร้อม กัน ทั้ง ๓ เมือง, ไป ตี เอา หัว เมือง อัน เปน สำคัญ ที่ แถบ ชาย ทะเล, ของ เมือง เม็กซีโก. ทั้ง ๓ เมือง นั้น สัญา ซึ่ง กัน แล กัน ว่า, จะ ไม่ ชิง เอา เขต แดน เมือง เม็กซี โก, แห่ง ใด แห่ง หนึ่ง ที่ เดียว ดอก, จะ ตี จับ ไว้แต่ ภอ ให้ เจ้า

เมื่อง เม็กซิโก ถ้าย โทษ ต่าง ๆ นั้น ให้ จง ได้. แล ได้ สัญญา กัน ว่า จะ ไม่ ทำ อะไร ที่ จะ ให้ เมือง เม็กซิโก นั้น, ผลัด ธรรมเนียม เลือก เปรศซิเดน เปน เจ้า เมือง ดอก.

๏ ครั้น ถึง จุลศักราช ๑๒๒๓ เดือน อ้าย ขึ้น ๑๕ ค่ำ, ใน ปี นั้น เรือ รบ กอง ทับ ทั้ง สาม เมือง นั้น, ก็ ยก ไป ถึง พร้อม กัน ที่ ชาย ทะเล, เมือง เม็กซิโก. กำปั่น รบ ฝรั่งเศศ ๑๔ ลำ มี ปืน ใหญ่ ๓๑๔ บอก, ทหาร รบ สำรับ เรือ ๔๐๐๐ คน, คน ทหาร บก ๓๐๐๐ คน. กำปั่น รบ เมือง ซเปน ๑๓ ลำ มี ปืน ใหญ่ ๔๖๑ บอก, ทหาร รบ สำรับ เรือ ๕๐๐๐ คน ทหาร บก ๖๐๐๐ คน. แต่ กำปั่น รบ ฝ่าย อังกฤษ นั้น หา แจ้ง ไม่ ว่า จะ มี สัก กี่ ลำ. แต่ ได้ สัญญา กัน ไว้ ว่า, ถ้า จะ ต้อง การ, จะ ให้ มี กำปั่น รบ มา ช่วย ๓๕ ลำ, ปืน ใหญ่ ๑๐๐๐ บอก, ทหาร รบ สำรับ เรือ ๑๐๐๐๐ คน.

๏ ทั้ง สาม เมือง นี้ พร้อม ใจ กัน, ระดม ตี เมือง เม็กซิโก ได้ แต่ แรก นั้น โดย ง่าย. ครั้น มา ภาย หลัง สัก ๒, ๓, เดือน ทั้ง สาม เมือง นั้น, บังเกิด ความ วิวาท ขุ่น เคือง กัน ขึ้น, เพราะ ฝรั่งเศศ ไม่ ทำ ตาม สัญญา ซึ่ง กัน แล กัน. ฝ่าย เมือง อังกฤษ แล เมือง ซเปน นั้น, ก็ เลิก กอง ทับ ไป เสีย มิ ได้ ทำ สงคราม ต่อ ไป, ละ ให้ แต่ ฝรั่งเศศ ทำ ต่อ ไป, ตาม แต่ สติ ปัญญา จะ ทำ ไป ได้.

๏ เหตุ ดั่งนี้ ตั้ง แต่ นั้น มา ฝรั่งเศศ, จึ่ง ทำ ศึก แก่ เมือง เม็กซิโก ได้ โดย ยาก. แต่ ทว่า ได้ ไชย ชำนะ ตี รุก เข้า ไป จน ถึง เมือง หลวง. แล้ว ตี เมือง หลวง ได้, ให้ ตั้ง อยู่ ใน อำนาท ฝรั่ง เศศ ด้วย, แล้ว จัด คน ผู้ หนึ่ง ใน ประเทษ ยุรบ ชื่อ แมกซิมิลญัญ เปน เชื้อ เจ้า, ตั้ง ให้ เปน ที่ เอ็มปีรอ ที่ เมือง เม็กซิโก นั้น.

คำ สัญญา ใหม่

๏ ความ ยอม ข้อ สัญญา, พร้อม ด้วย ท่าน เจ้า พระยา ศรี สุริยวงษ ที่ สมุห พระกลาโหม เปร์อมิแอร์มินิศเตอ, โดย พระนาม ของ พระบาท สมเดจ์ พระเจ้า กรุง สยาม ฝ่าย หนึ่ง, แล มองซิเออ โอบาเรศ กงสุล ฝรั่งเศศ อฟฟิเซอเดอเลียอองดอนเนอร์, โดย พระ นามแห่ง สมเดจ์ พระเจ้านาโปเลออนเอมปีรอเดอ ฝรั่งเศศฝ่าย หนึ่ง, ด้วย คอเวนแมน กรุง สยาม ฝ่าย หนึ่ง, กับ คอเวนแมน ฝรั่งเศศ ฝ่าย หนึ่ง. มี ใจ พร้อม กัน ตก ลง ได้ ตัดสิน ให้ สำเร็จ ความ เมือง เขมร เปน อย่าง ไร, เพราะ มี หนังสือ สัญญา ฝรั่งเศศ, ซึ่ง ได้ ทำ แล้ว เมื่อ ณวัน ที่ ยี่สิบ เจ็ด, เดือน ซาซัก ปี กอน ๑๒๒๕. ฝรั่ง เศศ คือ วัน ๑๑ ออกุสต์ ๑๘๖๓. อนึ่ง ตั้ง แต่ นี้ สืบ ไป, คอแวน แมน ทั้ง สอง ฝ่าย, มี ใจ จะ หลีก เสีย ให้ พ้น ทุกข์ ความ ที่ เปน อันตราย ได้ แก่ ทาง พระ ราช ไมตรี ทั้ง สอง ฝ่าย. เพราะ ข้อ นี้ คอแวนแมน ทั้ง สอง ฝ่าย, ยอม พร้อม กัน ได้ ตัดสิน ข้อ สัญญา, ซึ่ง มี อยู่ ๗ ข้อ ใน ข้าง น่า นี้.

๏ ข้อ ๑ ว่า, พระบาท สมเดจ์ พระเจ้า กรุง สยาม, จะ ยอม รับ โดย จะ แจ้ง ความ ป้อง กัน, ซึ่ง สมเด็จ พระเจ้า เอมปีรอ ฝรั่ง เศศ ได้ ป้อง กัน เมือง เขมร.

๏ ข้อ ๒ ว่า, หนังสือ สัญญา ซึ่ง กรุง เทพ มหานคร กับ กรุง เขมร ได้ ทำ ไว้, เมื่อ เดือน เดเซมเบอร์ ๑๘๖๓, หนังสือ สัญญา นั้น ใช้ ไม่ ได้, ต้อง ถือ ว่า เปน โอกาศ. ฝ่าย ไทย จะ ใช้ ข้อ ใด ข้อ หนึ่ง ใน หนังสือ สัญญา นั้น ต่อ ๆ ไป ไม่ ได้.

๏ ข้อ ๓ ว่า, สมเด็จ พระเจ้า เอมปีรอ ฝรั่งเศศ, มี น้ำใจ ให้ เมือง เขมร อยู่ เปน สิทธิ แก่ ตัว ไม่ ขึ้น อยู่ แก่ ผู้ใด. เพราะ ดัง นั้น สมเด็จ พระเจ้า เอมปีรอ ฝรั่งเศศ, ได้ สัญญา จะ ไม่ เอา ที่ เมือง เขมร ให้ เพิ่ม เติม แก่ หัว เมือง ญวน, ซึ่ง เปน ของ ฝรั่งเศศ.

๏ ข้อ ๔ ว่า, เขตร แดน เมือง บัตบอง, เมือง นคร เสียม ราบ, และ เมือง ลาว ของ ไทย, ซึ่ง ติด ต่อ เขตร แดน เขมร, ฝรั่ง เศศ ยอม รับ ให้ คง อยู่ ตาม ที่ ซึ่ง ได้ สังเกต กัน ใน กาล นี้, พวก เขมร ก็ ไม่ ล่วง เข้า มา เบียด เบียน ใน เขตร แดน ของ ไทย, ๆ ก็ ไม่ ล่วง เบียด เบียน เขตร แดน เขมร. เขตร แดน ที่ ต่อ กัน นั้น, ไทย และ เขมร จะ จัด ขุนนาง ไป ปัก ปัน เขตร แดน กัน ตาม ที่ กำหนด สำคัญ ใน กาล นี้. ขุนนาง ฝรั่งเศศ ต้อง ไป เปน พญาณ พร้อม กัน ด้วย.

๏ ข้อ ๕ ว่า, เมือง เขมร ต้อง อยู่ เปน สิทธิ แก่ ตัว ไม่ ขึ้น แก่ ผู้ใด, ต้อง อยู่ เปน เมือง กลาง, ฝรั่งเศศ ฝ่าย หนึ่ง, แล ไทย ฝ่าย หนึ่ง,. แต่ ว่า เพราะ เหตุ ว่า ธรรมเนียม ก่อน ๆ พระเจ้า กรุง เขมร ต้อง ใช้ เจ้า พนักงาน มา คำนับ สมเด็จ พระเจ้า กรุง สยาม, และ ต้อง ใช้ เจ้า พนักงาน มา คำนับ สมเด็จ พระเจ้า เอ็มปีรอ ฝรั่ง เศศ เวลา หนึ่ง ด้วย. การ มา คำนับ นั้น ต้อง รู้ จะ แจ้ง ว่า เปน การ นับ ถือ เท่า นั้น, ไม่ เปน อัน ตราย ประการ ใด ประการ หนึ่ง กับ ความ เปน สิทธิ แก่ ตัว. ถ้า พระเจ้า กรุง เขมร ส่ง บรรณา

การ เหมือน ตาม เคย มา แต่ ก่อน ๆ, ไทย กับ เขมร จะ ไป มา หา กั่น โดย ทาง ไมตรี, ฝรั่งเศศ ก็ไม่ ห้าม ปราม.

๏ ข้อ ๖ ว่า, เจ้าเขมร เคย เข้า มา อาไศรย อยู่ณเมืองไทย, คอแวนแมน ฝรั่งเศศ ไม่ ขัด ขวาง, ซึ่ง เจ้า เขมร จะ เข้า มา อยู่ เมือง ไทย ต่อไป. ถ้า เจ้า เขมร จะ ไป อยู่ใน ที่ ของ ฝรั่งเศศ, คอแวนแมน ไทย ก็ไม่ ขัด ขวาง ห้าม ปราม.

๏ ข้อ ๗ ว่า, คอแวนแมน ฝรั่งเศศรับ ให้เขมร ประพฤติ ตาม ข้อ สัญญา, ซึ่ง ว่ามา นั้น จง ทุก ประการ. ได้ เขียน เปน อักษร ไทย, อักษร ฝรั่งเศศ, ข้อ ความ ต้อง กัน เอา เปน แน่ ได.

๏ หนังสือ สัญญา นี้, ได้ ลง ชื่อ ประทับ ตรา ทั้ง สอง ฝ่าย ที่ กรุง เทพ มหานคร, เมื่อ ณวัน สุกร์ เดือน ห้า แรม สี่ ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, ศักราช ๑๒๒๗ ตรง กัน กับ วัน ที่ ๑๔ เดือน เอปริล์, คฤษ ศักราช ๑๘๖๕.

๏ เมื่อ ลง มือ ประทับ ตรา หนังสือ สัญญา นี้ ณวัน เดือน ห้า แรม สาม ค่ำ ปี ฉลูสัปตศก, ที่ จวน เจ้า พระยา พระกลาโหม. หนังสือ จด หมาย เหตุ ชื่อ สยาม ไตม์, ได้ บอก ว่า, กับปีตัน แล นาย รอง กับปีตัน หลาย คน ที่ เรือ รบ ฝรั่งเศศ นั้น, ได้ ขึ้น มา ที่ จวน เจ้า พระยาพระ กลาโหม, เพื่อ จะ ดู การ ประทับ ตรา คำ สัญญา ใหม่ นั้น แล จะ เปน พยาน ด้วย. แต่ หนังสือ บอก ความ นั้น, หา ถูก ไม่. กับปีตัน แล นาย รอง กับปีตัน เรือ รบ นั้น ไม่ ได้ ขึ้น มา ดู ดอก, มี แต่ กงสุล ฝรั่งเศศ ผู้ ล่าม ฝรั่ง เศศ แล เสมียน เจ้า พระยา พระกระลา โหม กับ ตัว ท่าน.

คำ สัญญา ด้วยสุรากร

๏ หนังสือ สัญา, กงสุล ฝรั่งเศศ กับ หลวง บริบูรณ สุรา กร กรุง เทพ. ฯ

๏ ข้อ ที่ ๑ ว่า, เล่า ฝรั่งเศศ ขายได้ไม่ มีคัด ขวาง อะไร, คน ที่ รับ พนักงาน ขาย นั้น, อากร สุรา ไม่ ห้าม ปราม ต้อง ให้ ขาย ตาม อำเภอ ใจ.

๏ ข้อ ที่ ๒ ว่า, เมื่อ มี กำปั่น ลำ หนึ่ง เข้า มา ถึง กรุง เทพ. ฯ แล กำปั่น ลำ นั้น, มี เล่า สำรับ นาย ห้างๆ นั้น ต้อง บอก กงสุล ว่า มี เล่า มา คี่ หีบ, แล้ว นั้น ต้อง ส่ง ให้ กงสุล, หนังสือ เจ้า พนักงาน อยู่ เมือง ฝรั่งเศศ ยั่ง ยืน ว่า เล่า นั้น เปน เล่า ฝรั่งเศศ จริง.

๏ ข้อ ที่ ๓ ว่า, เมื่อ กงสุล รู้ ความ แล้ว, กงสุล จะ บอก ความ ให้ เจ้า ภาษี ทราบ.

๏ ข้อ ที่ ๔ ว่า, เมื่อ นายห้าง อยาก ให้ คน ที่ กรุง เทพ ฯ ขาย เล่า แทน ตัว เขา, ต้อง บอก กับ กงสุล เสีย ก่อน, แล้ว ต้อง ส่ง บาญชี เปน ชื่อ คน ใด, มี คี่ คน, และ คน เหล่า นั้น นาย ห้าง ให้ คล คี่ หีบ ดั่ง นั้น, กงสุล พร้อม ใจ กับ เจ้า ภาษี ให้ หนังสือ กับ คน นั้น ให้ มี อำนาจ ขาย เล่า ได้. และ ใน หนังสือ นั้น ต้อง มี ตรา กงสุล แล ตรา เจ้า ภาษี ด้วย, และ หีบ ขวด ต้อง มี ตรา เจ้า ภาษี ปิด ไว้. กอง จับ สุรา ปลอม นั้น, จะ ได้ รู้ เปน สำคัญ ว่า เล่า หีบ นี้ เล่า ขวด นี้ เปน เล่า ฝรั่งเศศ ดัง นั้น, ไม่ มี ความ เถียง กัน.

๏ ข้อ ที่ ๕ ว่า, ต้อง รู้ จะ แจ้ง ว่า, หนังสือ สัญญา นี้ ว่า ด้วย เล่า ฝรั่งเศศ เท่า นั้นไม่ ว่า ด้วย เล่า อื่น ๆ ดัง นั้น, ผู้ ซึ่ง มี อำนาจ ขาย เล่า ต้อง รู้ แน่. ลาง ที่ มี ใจ ชั่ว อยาก ใช้ หนังสือ นี้, และจะ ขาย เล่า ปลอม ที่ มี ยี่ห้อ ฝรั่งเศศ. ถ้า คน ทำ เช่น นี้ กงสุล รู้ จะ คืน เอา หนังสือ มา เสีย, ฤๅ ว่า ลาง ที่ เจ้า ภาษี ภบ จับ ได้ มั่น, ผู้ นี้ อย่า ได้ มา ร้อง ทุก กับ กงสุล, ๆ ไม่ อยาก ฟัง คน เช่น นี้.

๏ ข้อ ที่ ๖ ว่า, ถ้า ผู้ ใด อยาก จะ รู้ ตรา ยี่ห้อ ขวด, ที่ เปน เล่า ฝรั่งเศศ จริง, ฤๅ เปน เล่า ปลอม ที่ บ้าน กงสุล ฝรั่งเศศ มี ตรา ยี่ห้อ ต่าง ๆ, ถ้า ผู้ ใด อยาก จะ มา ดู ก็ มา ได้.

๏ ข้อ ที่ ๗ ว่า, หนังสือ สัญญา นี้, เขียน เปน อักษร ฝรั่งเศศ อักษร ไทย, ใช้ใน จังวัด แขวง กรุง เทพ ฯ ตั้ง แต่ นี้ สืบ ไป ทุก คน ต้อง ถือ ตาม.

๏ หนังสือ สัญญา นี้ จะ ประทับ ตรา ใน วัน ใด นั้น หา แจ้ง ไม่ แต่ ข้าพเจ้า ได้ ยิน ว่า, คง ได้ ทำ ใน ระว่าง สาม เดือน นี้ แน่.

คลอง ที่จะ ขุดใหม่

๏ มี พระ บรม ราชโองการ ปกเส้ก ฯ ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า ฯ สั่ง ว่า, ให้ ขุด คลอง ใหญ่, ตั้ง แต่ โรง หีบ กล ไฟ แขวง เมือง นครไชยศรี. จะ ปัก ตรุย หมาย มา ตรง พระปรางค์ วัด อรุณ ราช อาราม. เมื่อ ขุด มา บันจบ กัน ถึง คลอง บางจาก แล้ว, ก็ ร่วม กัน ลง ที่ คลอง บางกอก ใหญ่. แต่ ถนน ตาม ฝั่ง คลอง นั้น จะ ตัด ตรง มา ถึง วัด อรุณ ราช อาราม.

๏ มิศเตอเอศเบคมัน, แล กัปตันฉุน, กับ ขุน นางใน กรมเมืองคนหนึ่ง, ท่าน เสนา บดีได้ตั้งไว้, เพื่อ จะได้ปัก วัก กรุย แนว คลอง แล ถนน นั้น, ตั้งแต่ ลำ น้ำ ท่า จีน มา จน ถึง วัดอะรุณ ราชธาราม. ทั้ง สาม คน นั้น ได้ ออก ไป ดู ที่ ได้ประมาณ เดือน เศศ แล้ว, เหน พื้น อากาษ มัว ไป, ดู พระปรางแต่ แม่ น้ำ ท่า จีน เหน ไม่ได้, จึ่ง ต้อง รอ อยู่ กว่า พื้น อากาษ จะ ผ่องใส. ระยะ ทาง ตั้งแต่ โรง หีบ กล ไฟ มา ถึง บาง จาก ๕๑๖ เส้น, ตั้ง แต่ บาง จาก ถึง วัดอรุณราชธาราม เปน ร้อย ๑๖๐ เส้น, รวม กัน เปน ๖๗๖ เส้น, คือ เปน ๑๗ ไมล์ ย่อน น่อย หนึ่ง.

๏ คลองแล ถนน นี้ เมื่อ สำเร็จ แล้ว ก็ คง จะ เปน ประโยชน์ แก่ กรุง เทพ มหา ณคร โดย มาก. คือ ทาง ที่ ขุด ใหม่ นี้ ก็ ย่น กว่า ทาง มหาไชย ประมาณ ๑๒๐๐ เส้น. ประการ หนึ่ง สอง ฟาก คลอง นี้ คง จะ มี ผล มาก เพราะ ดิน อุดม ดี ด้วย. แต่ก่อน ถึง จะ ทำไร่ นา, ก็ ขัด สน ด้วย หา มี คลอง และ ถนน ที่ จะ ไป มาไม่ แต่ พื้น ดินนั้น เปน ป่าเสียเปน อัน มาก. เมื่อ คลอง สำเร็จ แล้วก็ จะ กลับ เปน ที่ นา ที่ไร่ อ้อย อัน ดี อัน ใหญ่. แล พื้น นา นั้น มาท ว่า จะ แห้ง แล้ง ก็ดี, ภอ จะ จัด แรง ให้ มี น้ำ ขึ้น ถึง พื้น นา ได้, ถึง จะ เสีย ก็ จะ ให้ เสีย แต่ เลก น้อย.

๏ ประการ หนึ่ง ทั้ง สอง ฟาก คลอง นั้น, ก็ จะ มี คน อา ศรย อยู่ เปน ศุข มาก. อีก ประการ หนึ่ง, ถนน ที่ จะ มี มา ตาม แนว คลอง นั้น, จะ เปน ถนน รถ, จะ ไป มา ด้วย ม้า แล รถ ก็ เปน ศุข มาก. แม้น คน ปรารถนา จะ ไป ถึง โรง หีบ กล ไฟ, ถ้า ไป ด้วย ม้า แต่ เช้า มืด, สัก สาม ชั่ว โมง ก็ จะ ถึง. เมื่อ เพลา แดด ร้อน ภัก อยู่ ที่ โรง หีบ กล, ครั้น ถึง เพลา เย็น กลับ มา ก็ จะ ง่าย นัก. อีก ประการ หนึ่ง, ถ้า คลอง สำเร็ทธิ์ แล้ว, โรง หีบ อ้อย ทั้งปวง แล การ ที่ จะ ทำ เรือก สวน ไร่ นา, ไป มา ค้า ขาย ทั้งปวง ที่ เมือง นคร ไชยศรี นั้น, ก็ จะ พลอย มี ราคา วิเศศ กว่า แต่ ก่อน อีก ครึ่ง หนึ่ง.

๏ เพราะ เหตุ ดั่ง นี้, ข้าพเจ้า เหน ว่า คลอง นั้น จะ เปน คุณ เปน ประโยชน์ แก่ ข้าว นาย แล ราษฎร ทั้งปวง, ควร ที่ ท่าน เสนา บดี จะ เร่ง กระทำ การ นั้น ให้ สำเรทธิ์ โดย เร็ว, ข้าพเจ้า มี ความ วังใจ ว่า, ท่าน เสนาบดี จะ ยินดีรีบ ร้อน, ไม่ นอน ใจ ใน การ นั้น, แล ข้าพเจ้า เหน ว่า, ถ้า จะ จับ การ ตั้งแต่ นี้ ไป, สัก สิบ สอง เดือน ก็ คง จะ แล้ว

๏ ข้าพเจ้าได้ ยิน ข่าว ว่า, จะ ตั้ง โรง หวย ที่ เมือง นคร ไชย ศรี, สำรับ ที่ จะ เก็บ เงิน ใช้ ใน การ ขุด คลอง, แล ได้ ยิน ข่าว ว่า, มี จีน ที่ เปน เสรฐี คน หนึ่ง, เต็ม ใจ จะ รับ จ้าง การ ขุด คลอง เปน การ เหมา, แต่ ค่า จ้าง นั้น จะ ขอ ตั้ง หวย ถึง สาม ปี, แล้ว จึ่ง จะ เอา เงิน ค่า หวย, เปน ค่า ลูก จ้าง ขุด คลอง. แต่ เสนา บดี จะ เก็บ เงิน ใน การ เล่น หวย เล่น โป เล่น ถั่ว, เพื่อ จะ ใช้ ใน การ หลวง นั้น, ข้าพเจ้าไม่ เหน ด้วยเลย. เปน เหมือน คำ สุภาสิต ว่า, มี ปัญญา เพียง หนึ่ง กับ อับ ปัญญา ชั่ง หนึ่ง. ดุจ หนึ่ง คน ปรารถนา จะ บำรุง มือ ขวา, จึ่ง ตัด มือ ซ้าย เสีย, เพื่อ จะ ให้ โลหิต ที่ เคย แล่น ไป ข้าง ซ้าย, จะ ให้ กลับ มา บำรุง ข้าง ขวา นั้น. ข้าพเจ้า เหน ว่า เปน การ อับ ปัญญาเพราะ คง จะ ชักชวน คน ให้ หลง ใน การ เล่น, จึ่ง ไม่ ได้ ทำ การ ที่ จะ เปน คุณ เปน ประโยชน์ แก่ คน แล บ้าน เมือง เลย. และ จะ เกิด ความ คะระหา ต่าง ๆ, ที่ จะ ให้ ประชา ราษฎร ได้ ความ เดือด ร้อน อด อยาก ยาก จน เพราะ การ พัก เลง เล่น. อย่า เลย, ไม่ ต้อง การ. เพราะ เงิน ใน หลวง ที่ จะ ทำ คลอง นั้น ก็ มี ภอ อยู่แล้ว. ถ้า มิ ภอ ก็ ควร ที่ จะ บิด ทาง เงิน ที่ ไหล เข้า ไป ใน วัด บ้าง, ภอ ที่ จะ ทำ คลอง แล ถนน จะ เปน การ ดี ใหญ่ กว่า การ วัด นั้น เท่า ใด.

๏ ข่าว ช้าง เผือก ฯะ

๏ ช้าง เผือก เมื่อ เดือน ก่อน, ข่าว ว่า ล้อม ไว้ ใน ป่า เมือง พนัศนิคม นั้น, มัน ก็ สูญ หาย ไป แล้ว. แล ข้าว นาย ออก ไป จับ โดย ความ ลำบาก ก็ หา สม ดัง ความ ปรารถนา ไม่.

ความ มรณ.

๏ ณวัน พุทธ เดือน ห้า แรม เก้า ค่ำ ปี ฉลู สัพตศก, มิศเตอ โรเบิต หันแตร, ผู้ เปน ล่าม แล เสมียน, ใน เจ้า พระยา ศรีสุริย์ วงษ ถึง อนิจกำม์ ที่ บ้าน เขา. มี ข่าว ว่า ถึง แก่กำม์ เพราะ กิน สุรา. ได้ ยิน ว่า เขา อด ได้ ถึง ห้า เดือน แล้ว มิได้ รับ ประทาน เลย. แต่ เมื่อ ก่อน ตาย ได้ ห้า วัน, มี คน อังกฤษ ที่ เปน เพื่อน กัน สอง สาม คน มา เยี่ยม. เขา เหน เล่า ฝรั่งเศศ นั้น ตั้ง อยู่ สอง ขวด สาม ขวด, แต่ ยัง หา ได้ เปิด ออก ไม่. เปน เล่า ที่ เพื่อนของ มิศหัน แตร คน หนึ่ง ฝาก มา ให้ เมื่อ ครั้ง ก่อน. มิศหันแตร ตั้ง ใจ ว่า จะ

ไม่กิน, แต่คนนั้นมาชักชวนให้กิน. มิศหันแตรจัดเขามิได้จึ่งเบิดออกให้เขากิน. ตั้งแต่นั้นมามิศหันแตรก็กินบ่อยๆ ใจก็วุ่นวายไป. เมื่อใกล้จะตายก็ลงทองนัก.

๏ ดวัยข้าพเจ้าปราถนาจะเตือนใจคนทั้งหลายที่เสพสุราหวังจะให้เขาตั้งใจแขงแรงว่า, จะไม่รับประทานสุราอันเปนของชั่วนัก. สุราเปนสัตรูแก่ชีวิตรมนุษแท้, เปนของพ้อใจที่จะหลงนัก, หาควรจะไว้ใจไม่. ถ้ามีคนหนึ่งคนใดมาชักชวนให้กิน, ก็อย่าได้ยอมกินเลย, ขัดไว้ให้จงได้, เหมือนเราไม่รับยาที่มีพิศม์เหมือนกัน.

กองเตวน

๏ บาญชีจับคนทำผิด, ที่กับตันเอมนายกองเตวนบอกมา.

๏ ตั้งแต่ณวันเดือนห้าขึ้นหกค่ำ, ปีฉลูสัปตศกจนถึงณวันเดือนหกขึ้นค่ำหนึ่ง, เปน ๒๕ วันดวัยกัน.

จับขะโมยได้ ๗ คน.

จับคนถือเครื่องสาตราอาวุธได้ ๖ คน.

จับคนเปนฝีเขาได้ ๖ คน.

จับคนขะโมยวิ่งราวเงิน ๕๓ บาทที่ถนนหลวงได้คนหนึ่ง.

จับคนขะโมยวิ่งราวเงิน ๑๐ บาทที่ถนนหลวงได้คนหนึ่ง.

จับคนวิวาทฟันแทงกันดวัยเครื่องอาวุธได้ ๓ คน.

จับคนวิวาทชกต่อยกันดวัยมือได้ ๕ คน.

จับคนเอาก้อนหินขว้างเขาได้คนหนึ่ง.

จับคนตีพวกโปลิศกองเตวนได้สองคน.

จับทาษหนีนายเงินได้สองคน.

จับคนรอังต่าแม่กลางถนนได้คนหนึ่ง.

จับคนลักขายฝิ่นตามถนนได้สองคน.

จับฝิ่นดิบได้ ๗๔ ลูกใหญ่.

จับคนแทงฟันกันมีบาดแผลโลหิตไหลได้ ๓ คน.

จับคนที่ทำเหลือเกินได้คนหนึ่ง.

จับคนเสพสุราเมาตีพวกโปลิศกองเตวนได้คนหนึ่ง.

จับทหารไทยเสพสุราเมาถืออาวุธได้คนหนึ่ง.

จับคนทำเกะกะทำรังแกที่โรงพวกหญิงคนชั่วได้คนหนึ่ง

รวมเปน ๔๕ คนดวัยกัน.

การขะโมยใหญ่

๏ ณวันอังคารเดือนหกขึ้นค่ำหนึ่ง, เพลากลางคืนได้ ๕ ทุ่ม, มีอ้ายผู้ร้ายเปนจีน, ตัดฝาเรือนกับบีตันโรเบิดเข้าไปได้ในเรือน. กับบีตันโรเบิดเหนอ้ายผู้ร้าย, จึ่งเข้าจับอ้ายจีนผู้ร้าย. อ้ายผู้ร้ายต่อสู้ฟันถูกกับบีตันโรเบิด, กับหญิงมาแต่เมืองจีนคนหนึ่ง, ทั้งสองคนนั้นถูกฟันเปนบาดแผลโลหิตไหล, แทบจะถึงแก่ความตาย. แล้วมิศบลกพายห้างอะเมริกันได้ไปเชิญหมอคำเบ่อมารักษาทัน, จึ่งได้รอดพ้นจากความตาย. ฝ่ายอ้ายผู้ร้ายนั้นเหนจะถูกฟันมีบาดแผลดวัย, เพราะได้เหนโลหิตไหลออกไปตามทางที่อ้ายผู้ร้ายหนีไปนั้น. เมื่อพิเคราะห์ดูเหนว่า, บาดแผลที่อ้ายผู้ร้ายถูกฟันนั้น, จะเปนที่ส่อภอให้สืบเสาะพิจารณาหาเหตุจับเชาะตัวอ้ายผู้ร้ายได้. ควรจะจับผู้ร้ายนั้นมาปรับไหมมีโทษให้จงหนัก, เพื่อจะให้คนอื่นเกรงกลัวอย่าให้ดูเยี่ยงอย่างกันทำความชั่วสืบไป.

๏ อนึ่งณวันเดือน ๕ แรม ๑๔ ค่ำ ปีฉลูสัปตศก, มีอ้ายจีนผู้ร้ายลอบเข้าไป, ในกำปั่นกรุงเทพชื่อฟอชุน, ขะโมยเอานาฬิกาสำรับเดินเรือใบหนึ่ง นาฬิกานั้นมีชื่อผู้ทำจาฤกลงไว้ว่าฟรัศซัมจดเลขลงไว้ว่า, ๒๒๗๕ ราคานาฬิกานั้น ๑๒๐ บาท. มันขะโมยเอากล้องส่องอันหนึ่ง, แลผ้าขาวกับหลายเลลา. พระยาไพรบูรณ์ยนว่า, ถ้าผู้ใดมาบอกให้รู้เปนแน่ว่า, ผู้ใดเปนขะโมยนำไปจับตัวได้พิจารณาเปนสัจแล้ว จะให้เงินสินบนแก่ผู้นำจับตัวได้นั้น ๕๐ เหรียน.

ราคาสินค้าที่กรุงเทพ

๏ ณวันเดือน ๖ ขึ้น ๓ ค่ำ ปีฉลูสัปตศก.

๏ น้ำตาลทรายขาวดีที่สุด, หาบละ ๑๓ บาท.

น้ำตาลทรายที่จัดว่าที่ ๑ นั้นหาบละ ๑๒ บาท ๓ สลึง.

น้ำตาลทรายที่จัดว่าที่ ๒ นั้นหาบละ ๑๒ บาท สลึง.

น้ำตาลทรายที่ ๓ หาบละ ๑๒ บาทย่อมเพียง.

น้ำตาลทรายอย่างเหล่านี้ไม่สู้มีมาก

น้ำตาลทรายแดงที่ ๑ หาบละ ๘ บาท ๓ สลึง.

น้ำ ตาล ทราย แดง ที่ ๒ หาบ ละ ๘ บาท สลึง.

น้ำ ตาล ทราย แดง เหล่า มี น้อย.

พริก ไทย ดำ หาบ ละ ๑๑ บาท ย่อม เฟื้อง.

ฝ่าง อย่าง ที่ ๓, ๔, ตุ้น หนัก ได้ หาบ ๑ เปน หาบ ละ ๓ บาท ๒ สลึง.

ฝ่าง อย่าง ๔, ๕, ตุ้น หนัก หาบ ๑ เปน หาบ ละ ๓ บาท สลึง.

ฝ่าง อย่าง ๕, ๖, ตุ้น เปน หาบ ๑ ราคา หาบ ละ ๓ บาท เฟื้อง.

ฝ่าง อย่าง ๖, ๗, ตุ้น เปน หาบ ๑ ราคา หาบ ละ สอง บาท ๓ สลึง.

ฝ่าง อย่าง ๗, ๘, ตุ้น เปน หาบ ๑ ราคา หาบ ละ สอง บาท ๒ สลึง.

สิน ค้า เหล่า นี้ กำลัง เข้า มา มาก.

ไม้ สัก เปน กะดาน หนา ๓ กะเบียด ราคา ยก ละ ๑๐ บาท ๒ สลึง.

ไม้ ซิง ชัน หนัก ๑๐๐ หาบ, ราคา ใน ระว่าง ๑๕๐ กับ ๒๕๐ บาท.

หนัง ควาย หาบ ละ ๙ บาท.

เขา ควาย หาบ ละ ๑๐ บาท.

หนัง วัว	หาบ ละ ๑๐ บาท สอง สลึง
[illegible]ายาน ที่ ๑	หาบ ละ ๑๙๐ บาท แล ๒๐๐ บาท.
[illegible]ายาน ที่ ๒	หาบ ละ ๑๓๐ บาท แล ๑๕๐ บาท.
[illegible]	หาบ ละ ๔๗ บาท.
[illegible]เม็ด	เกวียน ละ ๑๑๕ บาท แล ๑๒๐ บาท.
ครั่ง ที่ ๑	หาบ ละ ๑๔ บาท.
ครั่ง ที่ ๒	หาบ ละ ๑๒ บาท สลึง.
[illegible]า ช้าง	หาบ ละ ๓๒๖ บาท แล ๓๔๖ บาท ตาม ใหญ่ ตาม เล็ก.
[illegible]น	หาบ ละ ๑๘๓ บาท.
	หาบ ละ ๒๒ บาท สลึง.
[illegible]รอบ	พัน ละ ๗๕ บาท.
[illegible] ลาว	หาบ ละ ๒๖๐ บาท.
[illegible] เมือง ญวน	หาบ ละ ๗๑๐ บาท.

[illegible]งใบ อันเส็ง ที่ ๑ ราคา หนัก บาท ๑ เปน เงิน ๑๖ บาท.

แลก เงิน ฝาก ไป เมือง สิงกะโปร์, เงิน ๑๐๐ เหรียน ได้ กำ[illegible] สองเหรียน กับ ๒๕ เซ็น บ้าง, แล สองเหรียน กับ ๗๕ เซ็น บ้าง.

๏ ราคา สินค้า ต่าง ๆ [illegible] จะ

๏ ที่ ฮ่องกง แต่ ณ ปี ฉลู เดือน ห้า ขึ้น ห้า ค่ำ.

ฝ้าย ขาย, หาบ ละ ๒ เหรียน.

เข้า ซัน ราคา, หาบ ละ ๕ เซนต์.

เข้า กล้อง เมือง บังกลา, หาบ ละ ๓ เหรียน, แล ๓ เหรียน ๑๕ เซนต์.

เข้า เมือง ยาวา, หาบ ละ ๓ เหรียน, แล ๓ เหรียน ๑๐ เซนต์.

เข้า เมือง อะระกัน, หาบ ละ ๒ เหรียน ๙๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๙๕ เซนต์.

เข้า เมือง บาลี, หาบ ละ ๓ เหรียน, แล ๓ เหรียน ๑๐ เซนต์.

เข้า เมือง ไทย, หาบ ละ ๒ เหรียน ๙๕ เซนต์, แล ๓ เหรียน ๕ เซนต์.

ราคา เข้า ที่ เมือง แซ่ง่อน, ณ เดือน ห้า ขึ้น ค่ำ หนึ่ง.

เข้า กล้อง, หาบ ละ ๒ เหรียน ๖๕ เซนต์.

ข่าว เมือง อะเมริกัน

๏ ข่าว ที่ เมือง อะเมริกัน มา โดย ทาง ไฟ ฟ้า ว่า, เมือง ชาละ ซิศตอน, ที่ เปน ต้น การ กระบถ เมือง อะเมริกัน ฝ่าย ใต้ นั้น ก็ แตก แล้ว. แล เมือง วิลมิงตอน ที่ ริม ป้อม ฟิศ ชอ นั้น ก็ ยอม แพ้ แก่ ทัพ เมือง อะเมริกัน, แล เมือง โมบิล เปน เมือง เข้ม แขง นัก ก็ แตก ด้วย, แล เมือง ริศมันด์ ที่ เปน เมือง หลวง ฝ่าย ขบถ, ที่ ทัพ เมือง อะเมริกัน ล้อม รอบ ไว้ เปน หลาย เดือน แล้ว นั้น, เจ้า เมือง และ แม่ ทัพใหญ่ เหน เหลือ กำลัง ที่ จะ ต้าน ทาน ก็ อพยบ หนี ไป ได้.

๏ มี ข่าว มา ว่า, เจ้า เมือง ฝ่าย กระบถ จะ ละ เมือง ที่ ชาย ทะเล เสีย หมด, จะ เข้า ไป ตั้ง อยู่ ข้าง ใน ลึก ๆ ที่ เรือ รบ จะ มา ไม่ ถึง ได้.

ถนน ใต้ พื้น ดิน

๏ เสนาบดี ใน เมือง นิวยอก, หมาย ว่า จะ ทำ ถนน ใหม่ ใต้ ถนน เก่า ที่ มี ชื่อ ว่า ทาง กว้าง ขวาง เพราะ ทาง เก่า นั้น ถึงกว้าง ก็ ไม่ พอ จะ ทำ การ ใน ที่ นั้น. เขา คิด กัน ว่า จะ ขุด อุโมงค์ ทำ ถนน ให้ กว้าง กว่า เก่า, เพื่อ จะ ให้ รถ แล ม้า เดิน ไป มา ได้ สดวก. เพราะ อย่าง ที่ เมือง ลอนดอน มี อยู่ แล้ว, ใช้ ได้ ดี นัก ได้ การ ใหญ่. ใน เจ็ด วัน คน เดิน ใน ทาง อุโมงค์ ลอนดอน นั้น, นับ ได้ สอง แสน เจ็ด หมื่น สาม พัน ห้า ร้อย หก สิบ เก้า คน. เมื่อ เขา เดิน ทาง

นั้น ต้อง เสีย ค่า ธรรมเนียม. ถ้า จะ คิด เปน เงิน เหรียน ประมาณ สี่ สาม พัน ห้า ร้อย สิบ ห้า เหรียน.

๏ พวก มิศชันเนรี อะเมริกัน.

๏ มี ข่าว มา แต่ เมือง อะเมริกาว่า, ภรรยา หมอ มะตูน กับ ลูก สอง คน, กับ เรฟเฟ้อเรนด์ มิศเตอ วิลซัน, ไป ถึง เมือง นิวยอก ณ ปี ชวด เดือน อ้าย ขึ้น ๑๕ ค่ำ, นับ ตั้งแต่ ออก จาก กรุง เทพ ฯ นี้ เปน ๕ เดือน กับ ๑๔ วัน ก็ ถึง. ในเวลา ที่ เดิน สาน นั้น, ก็ สะบาย ปรกติ อยู่. ครั้นไป ถึง ที่แล้ว, แหม่มก็ ป่วยบัง เกิดโรค ขึ้นใน ปอด, ได้ความ ลำบาก ยิ่ง นัก. แล้วมี ข่าว มา ว่า, โรค นั้น ค่อย ทุเลา ขึ้น, เกือบ จะ หาย เปน ปรกติ แล้ว. แล้ว คราว ที่ เรือ เจ้า พระยา ภา หน หลัง นี้, ข่าว มา ว่าโรค แหม่ม หาย ดี แล้ว. แล หมอ เฮา กับ ภรรยา หมอ เฮ้า, กับ มิศเตอ ดอนิเลียด บ๎รัศเล, บุตร หมอ บ๎รัศเล, ไป ทาง บก ประมาณ สาม เดือน เสศ, ถึง เมือง นิวยอก ณวันเดือน เจ็ด แรม ๙ ค่ำ ปี ชวด ฉ ศก, เขาได้ ไป เที่ยว ดู ที่ เมือง ซายซุนโต, แล เมือง โรม, แล เมือง ฟโลเร็นซ์, แล เมือง เชนีวา, แล เมือง ปารีศ, แล เมือง ลอนดอน, แล เมือง นิวยอ๎ปูละ. มี ข่าว มา ว่า, คน เหล่า นี้ อยู่ ที่ เมือง อะเมริกา เปน ศุข สะบาย อยู่. ยังอีก สัก ๖ เดือน หมอ เฮ้า กับ ภรรยา หมาย ว่า จะ กลับ มา ยัง กรุง เทพ ฯ นี้ อีก. แล มิศเตอ วิลซัน หมาย ว่า, จะ ออก จาก เมือง อะเมริกา, ณวัน เดือน ๑๑ ปี ฉลู สัปตศก โดย สาน มา ยัง กรุง เทพ ฯ นี้, แต่ มิศเตอ ดะนิเลียด บ๎รัศเล นั้น, ตั้ง ใจ ว่า จะ อยู่ เรียน หนังสือ ต่าง ๆ สัก ๗ ปี, แล้ว จึ่ง จะ กลับ เข้า มา ยัง กรุง เทพ ฯ นี่ อีก.

หนังสือ จดหมาย เหตุ ใน เมือง ต่าง ๆ.

๏ เมื่อ คฤษ ศักราช ๑๘๕๑ ปี, มี บาญชี หนังสือ จดหมาย เหตุใน เมือง ออซ์เตรียนับ เปน ๑๐ ชนิด. ใน เมือง แอฟริกา ๑๔ ชนิด. ใน เมือง สเปน ๒๔ ชนิด. ใน เมือง โปตุเกต ๒๐ ชนิด. ใน ทวีบ อาเซีย ๓๐ ชนิด. ใน เมือง เบล์เยียม ๖๕ ชนิด. ใน เมือง เดนมาก ๘๕ ชนิด. ใน เมือง รัศเซีย แล เมือง โปลันด์ ๙๐ ชนิด. ใน เมือง ปรอยเซีย ๓๐๐ ชนิด. ใน ประเทศ เยอเมนีอื่น ต่าง ๆ ๓๒๐ ชนิดใน เมือง อังกฤษ คือ อิงลันด์แล ไอลันด์ ๕๐๐ ชนิด. แล เมือง ยุในติศเตศ ๑๘๐๐ ชนิด.

๏ เปรียบ เหมือน ขน นก เบา ๆ ที่ ผูก แขวน ไว้ ด้วย ด้าย เส้น เล็ก บอก ลม ฉันได, หนังสือ จดหมาย เหตุ บอก ความ รู้ ฉัน นั้น. ถ้า มี คน ซื้อ จดหมายเหตุ มาก ที่ เมือง ใด ๆ, นั้น แล เปน สำคัญ พยาน ว่า ชาว เมือง นั้น มี ความ รู้ มาก.

โรง พิมพ์

๏ โรง พิมพ์ ที่ ได้ ตี หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, ตั้ง อยู่ ที่ ริม ป้อม ปาก คลอง บางกอก ใหญ่, หลัง วัง กรมหลวง วงษาธิ ราช สนิท. ถ้า ผู้ ใด ๆ ปราถนา จะ ให้ ตี พิมพ์ หนังสือ ไทย, ฤๅ หนังสือ อังกฤษ, จะ เปน เนื้อ ความ มาก น้อย ประการ ใด, ขอ เชิญ ท่าน มา พูด กับ ข้าพเจ้า ๆ ปราถนา จะ รับ จ้าง ตี พิมพ์ หนังสือ ต่าง. ๆ ราคา ค่า จ้าง นั้น, จะ รับ ให้ ถูก กว่าแต่ ก่อน มาก. ถ้าฎีา ต่าง ๆ กว้าง ยาวเท่า แผ่น กระดาด น้ำซ่ม, ถ้า ตีเต็ม น่า ข้าง หนึ่ง, ถ้า ต้อง การ แต่ พัน หนึ่ง, จะ คิด เอา ราคา พัน แผ่น ๒๐ บาท. ถ้า ต้อง การ หลาย พัน, จะ เอา ราคา แต่ พัน ละ ๑๕ บาท เท่า นั้น. อนึ่ง หนังสือ อังกฤษ ที่ เรียก ว่า, โบคโนฎ นั้น, เปน หนังสือ จด หมาย สำรับ ที่ นายห้าง ฝาก สินค้า บันทุก ไป ลง กำปั่น นั้น, ๑๐๐ แผ่น เปน ราคา ๕ บาท. อนึ่ง หนังสือ ที่ เรียก ว่า, เซ็นเต๊ร แล ซิบบิ้ง บิล, ถ้า จะ เอา แต่ ๓๐๐ ก็ เปน ๑๐๐ ละ ๔ บาท, ถ้า เอา ถึง ๑๐๐๐ เปน ๑๐๐ ละ กึ่ง ตำลึง. อนึ่ง หนังสือ บิลเลดิง, ถ้า เอา แต่ ๓๐๐ เปน ๑๐๐ ละ ๕ บาท. ถ้า ต้อง การ ถึง ๑๐๐๐ จะ เอา ๑๐๐ ละ ๑๐ สลึง. อนึ่ง ถ้า เปน หนังสือ กาด เปน ๑๐๐ ละ ๕ บาท.

๏ การ ผูก หนังสือ เปน เล่ม. ฯ

๏ อนึ่ง การ ที่ ผูก หนังสือ เปน เล่ม สมุท อังกฤษ, เท่า กับ กดหมาย ที่ ขาย อยู่ ทุก วัน นี้, ถ้า หุ้ม หนัง ล้วน เปน เล่ม ละ กึ่ง ตำลึง. ถ้า ขลิบ หนัง เปน เล่ม ละ ๖ สลึง, ถ้า เอา มาก กว่า ๑๐ เล่ม ขึ้น ไป, ก็ จะ ลด ราคา เอา แต่ เล่ม ละ บาท. ถ้า เปน เล่ม เล็ก กว่า กฎหมาย, ก็ จะ คิด เอา ราคา ตาม เล็ก แลใหญ่ ภอ สม ควร.

๏ การ แปล หนังสือ. ฯ

๏ คำ ไทย ฤๅ คำ อังกฤษ แปล, ถ้า ร้อย คำ เปน ราคา ๕๐ เซ็น. ถ้า มาก กว่า ๑๐๐๐ คำ จะ คิด เอา ๑๐ คำ เปน ๔ เซ็น จน ถึง ๒๐๐๐ คำ. ถ้า มาก กว่า ๒๐๐๐ คำ, ก็ จะ เอา แต่ สม ควร ภอ ตก ลง กัน ได้.

๏ หนังสือสำแดงการ

ที่ จะ ทำ หนังสือ จด หมายเหตุ, เรียก ว่า บางกอกรีคอเดอ ต่อ ไป.

๏ ตั้ง แต่ นี้ ไป จะ ไม่ให้ ติด อยู่ กับ หนังสือ จด หมาย เหตุ, ที่ เปน ภาษา อังกฤษ นั้น ต่อ ไป. แต่ จะ ให้ ตี ต่างหาก, เปน สี่ ใบ แปด น่า เต็ม ๆ เปน อย่าง ฉบับ นี้. แล หนังสือ นั้น, จะ จุ ความ ที่ ว่า ด้วย การ บ้าน เมือง, แล ความ ที่ รู้ รอบ ตาม หนังสือ, แล ศิลปะสาตร วิชา การ ต่างๆ, แล การ พ่อ ค้า, แล ข่าว ที่ บังเกิด ใน เมือง นี้, แล เมือง ที่ ล้อม รอบ. แล จะ คัด เอา ข่าว จาก หนังสือ จด หมาย เหตุ, ที่ มี มา แต่ เมือง จีน, เมือง บัดเตเวีย, เมือง สิงกะโปร์, เมือง ปีนัง, เมือง พม่า, เมือง บังกะล่า, เมือง ลังกา, เมือง บำใบ, ประเทศ ยุรบ, แล ประเทศ อเมริกา, จะ คัด เอา ข้อ ความ ออก จาก หนังสือ จด หมายเหตุเหล่านั้น, ซึ่ง จะ เปน ประโยชน์ แก่ ผู้ ใด ๆ ที่ อ่าน. เจ้า ของ บางกอก รีคอเดอ, จะ เอาใจใส่, เพื่อ จะ ให้ หนังสือ จด หมายเหตุ นั้น, เปน ของ ดี ยั่ง ยืน มั่น คง, เปน ของ ที่ ควร ชาว ประเทศ สยาม จะ อ่าน, ได้ ช่วย ให้ มี ความ รู้จำเริญ ดี ขึ้น.

๏ หนังสือ จด หมายเหตุ นี้, เปรียบ เหมือน คน เที่ยว ไป ทั่ว โลกย์, เพื่อ จะ ได้หา เหตุต่าง ๆ เปน สำคัญ, แล้ว ก็ กลับ มา เล่า เหตุ การ ให้ คน ทั้งปวง ฟัง. ถ้า คน เหล่า นั้น จะ มา แต่ ประเทศ อเมริกา บ้าง, ประเทศ ยุรบ บ้าง, เมือง บังกะลา บ้าง, เมือง พม่า บ้าง, เมือง จีน บ้าง, เมือง ชวา บ้าง, เมือง สิงกะโปร์ บ้าง, เมือง ปีนัง บ้าง, แล เมือง อื่น ๆ หลาย แห่ง นั้น, ท่าน ผู้ อ่าน นี้ จะ มิ ชอบ ใจฟัง เขา บอก ข่าว เดือน ละสอง หน ฤๅ, แล จะ คิด เสีย ดาย เงิน ค่า จ้าง ที่ จะ ให้ เขา ปี ละ ห้า บาท ฤๅ แปด บาท นั้น ได้ ฤๅ. ฝ่าย หนังสือ จด หมายเหตุ ที่ เรียก ว่า, บางกอก รีคอเดอ นี้, จะ มา บอก ข่าว แก่ ท่าน ทั้งหลาย เดือน ละสอง ครั้ง, จะบอก เปน ภาษา ไทย, ให้ ตัว ท่าน ฟัง ข่าว ต่าง ๆ, ที่ ได้ นำ เอา มาแต่ ทั่ว โลกย์. หนังสือ บางกอก รีคอเดอ นี้, ได้ เก็บ เหตุ มาแต่ หลายแห่ง หลาย ตำบล เช่น ว่ามา นี้, เพราะ มี หนังสือ บอก ข่าว มา แต่ ที่ เหล่า นั้น, มา ถึง เจ้า ของ บางกอก รีคอเดอ, ๆ จึ่ง ได้ แปล ออก จาก ภาษาอังกฤษ เปน ภาษา ไทย, ตาม ที่ ได้ เหน ว่า, จะ เปน ประโยชน์ แก่ พวก ไทย. อนึ่ง ชาว ประเทศ อเมริกา, แล ประเทศ ยุรบ นั้น, เขา ได้ อาไศรย หนังสือ จด หมายเหตุ ต่าง ๆ มั่น คง, เพื่อ ประสงค์จะ ได้ความ รู้ ต่าง ๆ. เขา เข้าใจ ว่า, ถ้า ไม่ ได้ อ่าน หนังสือ จด หมาย เหตุ ต่าง ๆ แล้ว, ก็ ดู เหมือน เปน คน หา ปัญญา มิ ได้, เปน น่า อาย แก่ คน ทั้งปวง นัก. เพราะ เหตุ ฉะนี้, ชาว อเมริกา ชาว ยุรบ จึ่ง ได้ ซื้อ หนังสือ จด หมาย เหตุ โดย มาก, จะ หา ผู้ใหญ่ ใด ๆ ที่ มิ ได้ ซื้อ หนังสือ จด หมายเหตุ บ้าง นั้น ก็ หา ยาก นัก. ลาง ครอบ ครัว หนึ่ง, ซื้อ เจ็ดวัน ฉบับ หนึ่ง, ลาง ที่ สอง ฉบับ, สาม ฉบับ, เจ็ด ฉบับ ก็ มี. ด้วย เขา เข้าใจ ว่า, อัน หนังสือ จด หมาย เหตุ ต่าง ๆ นี้, เปรียบ เหมือน กล้อง สอ่ง, สำรับ จะ ช่วย ตา ให้ เหน ใกล้ แล ไกล ได้. ถ้า หา มี กล้อง ส่อง อย่าง นี้ ไม่, ดุจ หนึ่ง ตาบอด มิได้ เหน เลย.

๏ ราคา หนังสือ บางกอกรีคอเดอ

๏ เมื่อ จะ ขาย ได้ แต่ น้อย เพียง สอง ร้อย, สามร้อย เล่ม, คือ เล่ม ละ ๒๖ ใบ, ตี เดือน ละสอง ใบ นั้น, ต้อง ขาย เปน เล่ม ละ ห้าบาท, คือ ปี หนึ่ง ห้าบาท. ถ้า แม้น ได้ เรี่ยราย ชื่อ คน ที่ จะ ซื้อ เพียง พัน คน, เปน พัน เล่ม เมื่อไร, เจ้า ของ บางกอก รีคอเดอ, จะ ลด ราคา ลง ถึง เล่ม ละ สองบาท เมื่อ นั้น. ถ้า ได้ ชื่อ สอง พัน คน ที่ จะ ซื้อ, จะ ลด ราคา ลง ถึง เล่ม ละ หก สลึง. เพราะ การ ที่ ตี พิมพ์ น้อย เล่ม นั้น, ก็ ป่วย การ ลง ทุน เสีย เงิน ค่า จ้าง มาก, แทบ จะ เหมือน กับ ตี พิมพ์ มาก เล่ม เหมือน กัน.

๏ อนึ่ง เมื่อ กำลัง ขาย ได้ น้อย, ถ้า ผู้ ใด จะ เอาแต่ใบ หนึ่ง สอง ใบ นั้น, จต้อง ขาย ใบ ละ สลึง เฟื้อง.

๏ อนึ่ง ถ้า ผู้ ใด จะ ช่วย เสาะหา คน ที่ จะซื้อ บางกอกรีคอเดอ จด หมายเหตุ นี้, ได้ ห้า คน มา ลง ชื่อ เข้า เมื่อ ไร, ผู้ เจ้า ของ หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, จะ ให้ เปน รางวัน แก่ ผู้ ที่ ได้ หา ชื่อ คน นั้น เล่ม หนึ่งคือ๒๖ ใบ.

๏ อนึ่ง ถ้า ผู้ ซื้อ เปน คน อยู่ใน กรุง เทพ ฯ, ข้าพเจ้า จะ ฝาก จด หมาย เหตุ ให้ เขา เดือน ละ สอง หน. ถ้า เปน คน อยู่ นอก กรุง เทพ ฯ, บาง ที่ จะ ฝาก ไป ถึง เขา ก็ ได้, บาง ที่ ไม่ ได้, ต้อง ให้ เขา ใช้ บ่าว มา เอา เอง ที่ โรงพิมพ์. ๆ ของ ข้าพเจ้า อยู่ ริม ป้อม ปาก คลอง บาง กอก ใหญ่ หลัง วัง กรมหลวง วง ษา.

๏ อนึ่ง เจ้า ของ หนังสือ จด หมาย เหตุ บางกอก รีคอเดอ นั้น, ชื่อ ว่า, ดี. บี. บรัดเล. แล เอน.เอ. แมคดันล์.

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1 เล่ม ๑ บางกอก เดือน หก แรม หก ค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๗ May 15th 1865. คริศศักราช ๑๘๖๕ ใบ ๖ No. 6.

จดหมายเหตเดิม

เรียก ว่า บางกอก รีคอเดอ, ที่ พวก มิสชันเนรี, ได้จัด แจง ตีพิมพ์ เมื่อ จุล ศักราช ๑๒๐๖, แล เมื่อ จุล ศักราช ๑๒๐๗ นั้น, แล้ว ก็ อยุด เสีย มิ ได้ทำ ต่อ มา. แต่ หนังสือ บางกอก รีคอเดอ เล่ม เก่า นั้นได้ ตก อยู่กับ ข้าพเจ้า เล่ม หนึ่ง. ข้าพเจ้า คิด เหน ว่า คง จะ ตก ค้าง อยู่ ที่ ท่าน ผู้อื่น บ้าง. จึ่ง มี คน หลาย คน มา ขอ ให้ข้าพเจ้า จัด แจง ตีพิมพ์ หนังสือ บางกอก รีคอเดอ, เล่ม เก่า นั้น อีก จบ หนึ่ง, เพราะ ว่าใน หนังสือเล่ม นั้น มี วิชา การ ดี หลาย อย่าง. ข้าพเจ้า จึ่ง ตั้ง ใจ ว่า จะ คัด เอา ข้อ ใจ ความ ที่ จะ สำแดง วิชา การ ต่าง ๆ ในเล่ม เดิม นั้น, ลงพิมพ์มา ใน หนังสือ จด หมายเหตุ, ที่ เรียก ว่า บางกอก รีคอเดอใหม่ เล่ม นี้ ต่อ ไป ด้วย.

๏ สำแดง ตำรา ไฟ ฟ้า

๑ อัน ว่าไฟ ฟ้า นั้น อยู่ใน ดิน ทุก แห่ง, แต่ ทว่า อยู่ แห่ง ละน้อย ๆ ทั่ว ทั้ง แผ่นดิน. แล ไฟ ฟ้า นั้น ออก จาก ดิน ที่ ละ น้อย ๆ ทุกเวลา, ขึ้น พร้อม กับ อาย ดิน แล อาย น้ำ, ขึ้น ไป ประชุม พร้อม กัน อยู่ใน เมฆ. อัน ธรรมดา ไฟ ฟ้า นั้น ถ้า ประชุม อยู่ในเมฆ ก้อน หนึ่ง มาก, ใน เมฆ ก้อน หนึ่ง น้อย, ถ้า แล เมฆ สอง ก้อน นั้น ลอย มา ใกล้ กัน เข้า แล้ว, ไฟ ฟ้า ที่ มาก นั้น ก็ จะ แตก แล่น แลบ ไป หา เมฆ ที่ น้อยให้อยู่ เท่า กัน. เพราะ เหตุ ดังนั้น เรา จึ่ง ได้เหน, เมื่อ ฟ้า ร้อง แล ฟ้า แลบ แล่น ไป จาก เมฆ ก้อน หนึ่ง, ไป ถึง เมฆ ก้อน อื่น. อีก ประการ หนึ่ง, เมฆ ซึ่ง เตม ด้วย ไฟ ฟ้า นั้น, ถ้า ลอย ลง มา ใกล้แผ่นดินแล้ว, ไฟฟ้า ที่ มี มาก อยู่ในเมฆ นั้น, ก็ จะ แตก แลบ แล่น ออกไป หา ไฟ ฟ้า ที่ น้อย ที่ อยู่ใน ดินให้เสมอ เท่า กัน. อัน ธรรมดาไฟ ฟ้า แลบ ลง มา จาก เมฆ นั้น, ก็ ย่อม ลง มา ตาม ของ อัน ตั้ง อยู่สูง, คือ เสา กระโดง, แล ต้น ไม้, แล เรือน, เปน ทาง ที่ สายฟ้า จะ ลง มา ถึง แผ่นดิน.

แต่ ทว่า มี ของ หลายสิ่ง ที่ ไม่ ชอบ กับ ไฟ ฟ้า, คือ แก้ว, แล ยาง ไม้, แล กำมะถัน, แล ไหม, แล ขน สัตว ทั้งปวง, แล ไม้ ที่ อย่าง ไฟ ลอ แห้ง, สิ่ง ทั้งปวง เหล่า นี้ไม่ ชอบ กับ ไฟ ฟ้า, ไม่ เปน หน ทาง แห่ง ไฟ ฟ้า. แล สิ่ง ของ ที่ ไฟ ฟ้า ชอบ มัก ตาม ไป นั้น, คือ เงิน เปน ต้น, แล ทอง แดง เปน ที่ สอง, ทอง คำ เปน ที่ สาม, สังกะสี เปน ที่ สี่, เหลก เปน ที่ ห้า, ตกั่ว เกรียบ เปน ที่ หก, ตกั่ว ดำ เปน ที่ เจด. เมื่อ ไฟ ฟ้า มาใกล้ จะ ถึง สิ่ง ทั้งปวง นี้, สิ่ง นี้ ก็ ย่อม ดูด ชักให้ ไฟ ฟ้า ลงไป ตาม สิ่ง นี้.

นักปราช ทั้งปวง ได้ เหน ดัง นั้น จึ่ง คิด ดู ว่า, เงิน แล เหลก แล ทอง แดง ชัก ดูด ไฟ ฟ้า มาก เท่า ไร, แล้ว จึ่ง คิด ทำ เปน ตำรา ห้าม ไฟ ฟ้า, มิ ให้ ตก ต้อง เปน ต้น ว่า เรือน, แล กำปั่น, แล สิ่ง ของ ทั้งปวง. ถ้า แล มี ที่ เปน ปริมณฑล กลม เล็กใหญ่ เท่า ใด มิได้ กำหนด, ถ้า จะ มิ ให้ ไฟ ฟ้า ตก ลง ถูก, จึ่ง เอา เงิน ก็ได้, แล เหลก อ่อน ก็ได้, แล ทอง แดง ก็ได้, เอา แต่ อย่าง เดียว ทำ ให้เปน สี่ เหลี่ยม สาม กระเบียด, ปั๊ก ลงไว้ ใน ดิน ให้สูง ส่วน หนึ่ง, ให้วัด ดู ที่ วง นั้นโดย ตรงเปน สี่ ส่วน เอา ส่วน หนึ่ง, จึ่ง เอา แท่ง เงิน ก็ได้, แล แท่ง เหลกอ่อน ก็ได้, แล แท่ง ทอง แดง ก็ได้, ตาม แต่ จะ เอา อย่าง หนึ่ง, ทำ ให้เปน สี่ เหลี่ยม สาม กระ เบียด ปั๊ก ตั้ง แต่ ดิน ขึ้น ไป, ให้สูง เท่า ส่วน หนึ่ง นั้น. เมื่อ ไฟ ฟ้า ผ่า ลง มา ก็ จะ ลง มา ตาม แท่ง เงิน, แล แท่ง เหลก อ่อน แล แท่ง ทอง แดง, ที่ ปั๊ก ไว้ มิได้ ถูก ต้อง ของ อื่น ๆ ใน ปริมณฑล นั้น เลย. ถ้า วง นั้น กว้าง แปด วา, ก็ จะ ต้อง ปั๊ก แท่ง เงิน แล แท่ง เหลกอ่อน แล แท่ง ทอง แดง ให้สูง สอง วา. ใน เมือง นอก นั้น, เขา ได้ ใช้ แต่ เหลกอ่อน อย่าง เดียว, เพราะ ราคา ถูก กว่า เงิน แล ทอง แดง.

ถ้า เรือน ยาว แปด วา จะไม่ ให้ ไฟ ฟ้า ตกลง ถูก เรือน นั้น, ก็

ให้ ปั๊ก แท่ง เหลก สี่ เหลี่ยม สาม กระเบียด ตรง น่า จั่ว ข้าง นอก. ถ้า ปั๊ก ข้าง เดียว, ตั้ง แต่ ดิน ขึ้น มาให้ สูง พ้น อกไก่ ขึ้นไป สี่ วา, ถ้า ปั๊ก ข้าง นอก จั่ว ทั้งสอง ข้าง, ให้ สูง พ้น อก ไก่ ข้าง ละ สอง วา, ก็ จะ กัน ไฟ ฟ้า ได้. อีก อย่าง หนึ่ง, ให้ ปั๊ก นอก จั่ว ข้าง เดียว, ให้ สูง กว่า อก ไก่ น่อย หนึ่ง, แล้ว ให้ ต่อ เหลก ทอด ไป ตาม อก ไก่ ให้ ถึง ท่ำ กลาง อก ไก่, แล้ว ให้ ติด กัน เหมือน จะ ขึ้น ไป ตรง กลาง อก ไก่ ให้ สูง สอง วา, ก็ จะ กัน ไฟ ฟ้า ได้. ถ้า เรือน ยาว กว่า ห้า วา, ให้ ปั๊ก แท่ง เหลก ทั้ง สอง ข้าง น่า จั่ว, ให้ สูง กว่า ส่วน ที่ ว่า มา แล้ว นั้น น่อย หนึ่ง, ก็ จะ ดี กว่า ปั๊ก ข้าง เดียว. แล ที่ ปลายแท่ง เหลก ข้าง บน นั้น ให้ แหลม เปน สาม ง่าม สี่ ง่าม, ยาว ง่าม ละ หก นิ้ว, แล ปลาย ง่าม ข้าง บน, หุ้ม เงิน ก็ ได้, หุ้ม ทอง แดง ก็ ได้, อย่า ให้ เปน สนิม. แล ข้าง ต้น เหลก ที่ ปั๊ก ลง ใน ดิน นั้น, ให้ ทำ เปน สาม ง่าม สี่ ง่าม, ให้ ปั๊ก ไกล ออก จาก เรือน ลง ใน ดิน ประมาณ สอง ศอก สาม ศอก, พอ ถึง ดิน เปียก.

ใน เมือง อังกฤษ, แล เมือง อเมริกา, แล เมือง อาละมาน นั้น, เขา ได้ กระทำ กัน เรือน ห้าม ไฟ ฟ้า อย่าง นี้ เปน อัน มาก. ไฟ ฟ้า มิ ได้ ผ่า ถูก เรือน, แล มิ ได้ ถูก ต้อง คน ซึ่ง อยู่ใน เรือน นั้น เลย. ถ้า กลัว ว่า สนิม จะ กิน ต้น เหลก ที่ อยู่ ใน ดิน นั้น, ให้ ใส่ ถ่าน ไฟ น่อย หนึ่ง ให้ รอบ เหลก นั้น. ประการ หนึ่ง, เมื่อ จะ ปั๊ก แท่ง เหลก นั้น, ให้ มี สาย ยู เหลก, แล ห่วง เหลก ติด ไว้, แล้ว ให้ เอา ผ้า ชุบ ครั่ง, แล ชัน พัน สาย ยู แล ห่วง นั้น เสีย, เพื่อ จะ มิ ให้ ไฟ ฟ้า ตาม เหลก นั้น เข้า ไป ใน เรือน, เพราะ ไฟ ฟ้า มิ ได้ ชอบ กัน กับ ครั่ง แล ชัน. จึ่ง เอา แท่ง เหลก สี่ เหลี่ยม สาม กระเบียด ปั๊ก ลง ใน สาย ยู แล ใน ห่วง นั้น เหมือน ที่ ว่า มา แล้ว.

อีก ประการ หนึ่ง, ถ้า จะ มิ ให้ ไฟ ฟ้า ตก ถูก กำปั่น ก็ ดี, สำ เภา ก็ ดี, ให้ ปั๊ก เหลก สี่ เหลี่ยม สาม กระเบียด บน ปลาย เสา กระ โดง, ให้ สูง พอ ประมาณ ก็ จะ กัน ไฟ ฟ้า ได้. ถ้า กำปั่น มี สาม เสา, จะ ต้อง ปั๊ก เสา หัว, แล เสา ท้าย ทั้ง สอง เสา, แล้ว จึ่ง เอา โซ่ พัน ให้ ติด กับ เหลก นั้น, ให้ ล่าม โซ่ นั้น ลง มา ให้ ติด กับ ทอง แดง ที่ ท้อง กำปั่น นั้น, ไฟ ฟ้า ก็ จะ ตาม โซ่ ลง ไป ถึง ทอง แดง, แล้ว จะ ตาม ทอง แดง ลง ไป ใน น้ำ. ถ้า ไม่ มี ทอง แดง ก็ ให้ โซ่ นั้น ลง ไป ใน น้ำ ศัก ศอก สอง ศอก ก็ ได้.

อีก ประการ หนึ่ง, ตึก ที่ สำรับ ไว้ ดิน ปืน จะ มิ ให้ ไฟ ฟ้า ลง ถูก ไหม้, ให้ ปั๊ก เสา ทั้ง สี่ มุม, ให้ ห่าง ตึก ศอก หนึ่ง, สอง ศอก ก็ ได้, ให้ ปั๊ก เหลก สี่ เหลี่ยม สาม กระเบียด ลง ใน ดิน ให้ เข้า ใน สายยู ทุก เสา, ให้ สูง กว่า อก ไก่ ตึก นั้น ตาม ตำรา ที่ ว่า มา แล้ว, ไฟ ฟ้า จะ มิ ได้ ถูก ต้อง ตึก นั้น เลย. มาทว่า ไฟ ฟ้า จะ ลง มา เหลก นั้น ก็ จะ ชัก ให้ ลง ไป ใน ดิน สิ้น.

อีก ประ การ หนึ่ง, ถ้า คน กลัว ไฟ ฟ้า จะ ตก ลง ถูก ตัว, ให้ ทำ เก้าอี้ แล เตียง นอน, ให้ ทำ ตีน เตียง แล ตีน เก้าอี้ นั้น, ด้วย แก้ว ก็ ได้, ครั่ง ก็ ได้, ชัน ก็ ได้, สูง ศอก หนึ่ง สอง ศอก ก็ ได้, ถ้า คน นั่ง นอน อยู่ บน เตียง แล เก้าอี้ นั้น, อย่า ได้ ถูก ต้อง ของ สิ่ง อื่น, อย่า ให้ เท้า แล มือ ห้อย ลง ไป ใกล้ พื้น เรือน, ให้ อยู่ แต่ บน เตียง แล บน เก้าอี้ นั้น. ถึง ไฟ ฟ้า จะ ตก ลง บน ศีศะ คน นั้น, ๆ ก็ มิ ได้ เปน อัน ตราย, เพราะ ไฟ ฟ้า มิ ได้ แล่น ออก จาก ตัว เรว. ถ้า คน จะ เอา ผ้า แพร ทำ ด้วย ไหม, คลุม ศีศะ กับ ทั้ง ตัว ไว้, ก็ มิ ได้ เปน อัน ตราย, เพราะ ไฟ ฟ้า มิ ได้ ชอบ กับ ไหม นั้น.

อัน ตำรา ไฟ ฟ้า นี้, นักปราช, ผู้ ชื่อ ว่า ฟรัง กลิน, เปน ชาว เมือง อะเมริกา, ศัก แปด สิบ ปี แล้ว, ได้ คิด ทำ ไว้ เปน ต้น.

ตำรา
รักษา คน ถูก สาย ฟ้า

ลำดับ นี้ จะ ว่า, ด้วย คน ที่ ต้อง อัศุ นีบาต คือ ถูก สาย ฟ้า ผ่า นั้น โดย สังเขป. ถ้า คน ถูก ใหม่ ๆ, สลบ ไป เหมือน ตาย แล้ว ก็ ดี, บาง ที่ ก็ รักษา รอด ได้ บ้าง. เมื่อ แพทย์ จะ รักษา นั้น, ให้ เอา คน ผู้ ต้อง ถูก สาย ฟ้า นั้น, ให้ นอน อยู่ ที่ กลาง แจ้ง. เมื่อ นอน นั้น, ยก ศีศะ แล ไหล่ ทั้งสอง ขึ้น วาง บน หมอน ให้ สูง น่อย หนึ่ง. แล้ว จึ่ง ให้ เอา น้ำ ที่ เยน นัก ประมาณ ศัก ถัง หนึ่ง, แล้ว รด ให้ สูง ๆ ตั้ง แต่ ศีศะ ลง ไป ให้ ทั่ว ทั้งกาย แล้ว. ถ้า คน ไข้ สดุ้ง ขึ้น มา ได้, ก็ พึง เข้า ใจ เถิด ว่า รักษา ได้. แล้ว ให้ เอา น้ำ เยน เหมือน น้ำ ห้วยเท รด ซ้ำ ลง เปน คราว ๆ, ให้ หลาย ครั้ง, จน คน ไข้ หาย ใจ เข้า ออก ได้. ถ้า ยัง ไม่ หาย ใจ, ก็ ให้ เอา มือ บีด จมูก คน ไข้ ไว้, แล้ว ให้ คน หนึ่ง เป่า ลม เข้า ไป ตาม ช่อง ปาก, ให้ ลม แล่น เข้า ไป ถึง ปอด แล้ว, เอา

มือ ทั้งสอง ประคอง กด เข้า ที่ ชาย โครง ทั้งสอง ข้าง, แล้ว กด ที่ ท้อง น้อย ดัน ลม ขึ้น ไป ด้วย, แล ลม ซึ่ง เป่า เข้า ไป นั้น ก็ จะ กลับ ออก มา. แล้ว ให้ เป่า ซ้ำ เข้า ไป ดั่ง กล่าว มา นั้น, ให้ หลาย ครั้ง หลาย หน, คน ไข้ นั้น ก็ จะ กลับ ฟื้น หาย ใจ เข้า ออก ได้ บ้าง. เมื่อ คน ไข้ ฟื้น แล้ว, จึ่ง เอา ผ้า เชด ตัว เสีย ให้ แห้ง แล้ว, จึ่ง เอา น้ำ องุ่น สัก สาม ช้อน ใหญ่, เอา น้ำ ท่า สัก สิบ ช้อน, ตั้ง ไฟ ให้ อุ่น ๆ แล้ว, ให้ กิน ประมาณ สัก ช้อน หนึ่ง, สิบ นาที กิน ช้อน หนึ่ง ๆ, ภอ หมด น้ำ องุ่น นั้น, ให้ อยุด เสีย ถ้า ให้ **กิน** เกิน กำหนด ไป แล้ว, มัก เปน อันตราย ต่าง ๆ. ถ้า หา มิ น้ำ องุ่น ไม่, ก็ ให้ เอา สุรา ที่ ไม่ สู้ เข่ม นัก ก็ ได้, ให้ กิน ภอ สม ควร แก่ กำ ลัง หาย แล. ฯะ

๏ กงสุลฝะรังเสศ ฯ

๑ ข้าพเจ้า ได้ ยิน ว่า, กงสุล ฝรั่ง เสศ มี ความ น้อย ใจ นัก หนา. เพราะ ข้าพเจ้า, ได้ รับ เรื่อง ความ หนังสือ สัญญา กรุง สยาม กับ กรุง ฝรั่ง เสศ, ที่ ว่า ถึง ความ ฝรั่ง เสศ จะ ช่วย อุปถัมภ์ เมือง เขมร นั้น, แล ได้ ตี พิมพ์ ลง ก่อน เพราะ เจ้า เมือง ฝรั่ง เสศ ยัง มิ ได้ รับ หนังสือ สัญญา นั้น ว่า ชอบ ถูก ต้อง แล้ว.

๑ แล อีก ข้อ หนึ่ง ได้ ยิน ว่า, ท่าน กงสุล ฝรั่ง เสศ นั้น ไม่ **ชอบ ใจ**, เพราะ เหตุ ที่ ข้าพเจ้า ได้ หนังสือ เรื่อง ความ กงสุล ฝรั่ง เสศ กับ หลวง บริบุรณ สุรา กร สัญญา กัน นั้น, ที่ ใจ ความ ว่า จะ ให้ กงสุล ฝรั่ง เสศ, เปน เจ้า พนักงาน ใน การ ขาย เล่า ฝรั่ง เสศ นั้น. แล ข้าพเจ้า ได้ ตี พิมพ์ หนังสือ สัญญา นั้น ลง ก่อน ท่าน เสนา บดี ยัง มิ ได้ รับ ว่า, ความ ซึ่ง กงสุล ฝรั่ง เสศ กับ หลวง บริ บุรณ สุรา กร สัญญา กัน นั้น, จะ ชอบ ตก ลง กัน ฤๅ ไม่, ท่าน กง สุล จึ่ง ได้ ขัด ใจ ไป.

๑ ข้าพเจ้า จะ ขอ ให้ มองซิ เออ โอยา เรศ, ผู้ว่า ที่ กงสุล ฝรั่ง เสศ ทราบ ว่า, เมื่อ เวลา ที่ ข้าพเจ้า ได้ ตี พิมพ์ หนังสือ สัญญา นั้น, จะ เปน เพราะ ท่าน เสนา บดี ฝ่าย ไทย สั่ง, ฤๅ ขอ ให้ ตี พิมพ์ นั้น ก็ หา มิ ได้. แต่ ข้าพเจ้า ได้ ฉบับ หนังสือ สัญญา ทั้งสอง นั้น, เหมือน ได้ ข่าว อย่าง อื่น, หา ได้ อาไศรย แก่ ท่าน เสนาบดี ผู้ ใด ไม่. ข้าพเจ้า พิเคราะห ดู เหน เปน แน่ ใจ ว่า เปน ความ สัตย ความ จริง อย่าง นั้น, แล เหน ว่า เปน ความ ที่ ควร คน ทั้งปวง จะ รู้, จึ่ง ได้ ตี พิมพ์ ลง ไว้ ใน หนังสือ จดหมาย เหตุ, ที่ เรียก ว่า บางกอก รีคอเดอ นี้. จะ ควร มิ ควร ประการ ใด สุด แล้ว แต่ ความ สัตย จะ ว่า ต่อ ไป ฯะ

๏ คำ สัญญา ด้วย สุรา กร

๑. หนังสือ สัญญา กง สุล ฝรั่ง เศศ กับ หลวง บริบุรณ์ สุรา กร,, ที่ ข้าพเจ้า ได้ ตี พิมพ์ ลง ใน จดหมาย ใบ ก่อน นั้น, ก็ เปน เนื้อ ความ ผิด กัน กับ ใน หนังสือ สัญญา เดิม, ที่ กรุง เทพ ได้ ทำ สัญญา ไว้ กับ, เมือง อังกฤษ, เมือง อะเมริกา, เมือง เด็นหมาก, เมือง แฮนซีแอด ติกรีปอปลิก, แล เมือง โปตุเก็ต, แล เมือง ปรอยเซีย ที่ เรียก ว่า ดอยชะ นั้น. คำ สัญญา แก่ เมือง ปรอย เซีย ใน ข้อ ๒๓ ว่า, ประเทศ ดอยชะ ทั้งหลาย ที่ เข้า ใน สัญญา นี้, แล คน ชาว ประเทศ นั้น, จะ ได้ เสมอ เท่า กัน ผล ประโยชน์ ทั้ง สิ้น ทุก อย่าง, ซึ่ง ประเทศ สยาม ให้ แล้ว, ฤๅ ยัง จะ ยอม ให้ ได้ แก่ ชาว ประเทศ อื่น ๆ นั้น (เหมือน กัน) ๑ ข้อ สัญญา นี้ เหมือน ไม่ ใช่ สำนวน ไทย ความ จึ่ง มัว ไป. แต่ ใจ ความ นั้น ว่า ถ้า กรุง เทพ ฯ จะ ยอม ให้ เมือง ฝรั่ง เศศ มี ผล ประโยชน์ มาก กว่า เมือง อื่น เมื่อ ใด, ก็ จะ ต้อง ให้ เมือง ปรอย เซีย, แล เมือง อื่น ๆ ทั้ง ปวง ที่ เปน ไม ตรี กัน กับ กรุง เทพ, ฯ ให้ มี ผล มี ประโยชน์ เหมือน กัน. ถ้า แม้น สุรา เมือง นอก เปน ของ ต้อง ห้าม แต่ เดิม, ครั้น มา ภาย หลัง ยอม ให้ ฝรั่ง เศศ เอา มา ขาย, ก็ จะ ต้อง ยอม ให้ เมือง อังกฤษ, แล เมือง อื่น ๆ ทั้ง ปวง ที่ เปน ไม ตรี กัน นั้น, ขาย ได้ ด้วย มี ผล มี ประโยชน์ เสมอ กัน, จะ ไม่ ต้อง ทำ หนังสือ สัญญา กับ หลวง สม บัติ สุรากร เลย. ข้อ ซึ่ง กง สุล ฝรั่ง เศศ, เปน คน รู้ ขนบ ธรรมเนียม เมือง พร้อม, แล รู้ ใจ ความ คำ สัญญา ไม ตรี ที่ กรุง เทพ ฯ ได้ ทำ ไว้ แก่ เมือง ต่าง ๆ นั้น, แล้ว มา ทำ หนังสือ สัญญา กับ หลวง บริ บุรรณ สุรากร นั้น, ดู ผิด ประลาศ นัก, ดู เหมือน การ เด็ก ๆ ทำ เล่น.

๑ แต่ ใน ใจ ข้าพเจ้า นี้, พิ เคราะห์ ดู เหน ว่า, การ ที่ ขาย สุรา เพื่อ จะ ให้ คน เสพ นั้น, เปน การ ชั่ว ทั้ง สิ้น, เพราะ สุรา นั้น ไม่ ใช่ ของ ที่ จะ บำรุง ชีวิตร ได้, เปน ของ มี พิศ มาก, กระทำ ให้ ใจ กำ เริบ ต่าง ๆ นัก, ให้ เสีย เงิน เสีย เวลา เสีย ใจ เสีย ชีวิต เปล่า ๆ. ควร ที่ ท่าน เสนา บดี จะ จัด แจง ห้าม ปราม, ไม่ ให้ ขาย สุรา เมือง นอก ฤๅ สุรา เมือง นี้. ถ้า เว้น ไว้ แต่ ที่ จะ ต้อง

ใช้ ใน การ วิชา ต่าง ๆ เท่า นั้น. เพราะ ความ ชั่ว ร้าย ที่ มัน ให้ เกิด ขึ้น ใน บ้าน ใน เมือง, มาก กว่า ความ ดี ที่ มัน ให้ เกิด ขึ้น นั้น เปน หลาย ร้อย เท่า พัน ทวี. ฯะ

ความขัดคอ่งในแม่น้ำ

๑ ด้วย ที่ น่า วัด เสวตรฉัตร บาง ลำพู ล่าง นั้น, มี เรือ ตะเภา ลำ หนึ่ง ล่ม จม อยู่ ใน แม่ น้ำ ริม ตลิ่ง, เปน ของ คัด คอ่ง มา หลาย เดือน แล้ว. ถ้า เปน เวลา ที่ คราว น้ำ ขึ้น ใหญ่ ก็ มิ ได้ เหน สิ่ง ใด ใน ลำ เรือ นั้น เปน ที่ สังเกต ได้. ดู น่า กลัว เรือ แพ ขึ้น ลอง ไป มา โดน เข้า, ก็ จะ ลม ลง เปน อันตราย ต่าง ๆ ได้ ยิน ว่า, คอแวนแมน ฝ่าย ไทย ยัง กำลัง จัดแจง จะ เอา เรือ ที่ จม อยู่ นั้น ขึ้น. เขา ว่า เปน เรือ ของ พระพาศรีสมบัติ บริบูรณ, ข้าพเจ้า ได้ ยิน ข่าว ดั่ง นั้น, ก็ มี ความ สบาย ใจ, เปน การ ที่ ท่าน ควร จะ กระทำ ให้ สำเร็จ โดย เร็ว. ถ้า เปน เรือ ล่ม แล คน ตาย, ฤๅ ทรัพย์ สิ่ง ของ อื่น ๆ เสีย, เพราะ เรือ ที่ กีด ขวาง ใน แม่ น้ำ นั้น, ผู้ ที่ เปน เจ้า ของ เรือ นั้น, ต้อง ใช้ ทรัพย์ สิ่ง ของ ที่ เขา, ตาม กฎหมาย แม่ น้ำ.

๑ อนึ่ง ใน ลำ คลอง บางกอก ใหญ่, ริม ป้อม ไชยประสิทธิ นั้น, มี เรือ ปัก หลัก ลอย ซอ้น อยู่ กลาง คลอง เปน อัน มาก, ใน เวลา กลาง คืน กลาง วัน, กีด ขวาง ทาง เดิน เรือ ไป มา นัก. บาง ที่ เพลา กลาง คืน เดือน มืด, เรือ เล็ก ไป มา ไม่ ทัน เหน โดน เข้า ล่ม ลง เปน อันตราย ต่าง ๆ ถึง เปน เรือ ใหญ่ สัก หน่อย. เรือ ที่ ปัก หลัก คัด ซอ้น นั้น, ก็ เปน ที่ กีด ขวาง ไป มา ลำบาก, เพราะ กลัว ว่า ไม้ หลัก ที่ ปัก นั้น, จะ โดน เก่ง ฤๅ ปะทูน เปน อันตราย ต่าง ๆ. การ ที่ เขา ทำ เช่น นี้, ก็ เหน ว่า เปน ความ ผิด จาก กฎหมาย ท้อง น้ำ อยู่, ควร ที่ จะ จับ ผู้ ทำ ผิด นั้น, ไป ว่า กล่าว ปรับ ไหม ภอ ให้ เข็ด หลาบ, จึ่ง จะ สม ควร.

๐ อนึ่ง ข้าพเจ้า ได้ เหน ลำ คลอง บางกอก ใหญ่, ที่ น่า บ้าน พระยา สาศดา นั้น, งอก แหลม ออก มา ใน ลำ คลอง, เพราะ เอา กิ่ง ไม้ สะ ทิ้ง ถม ลง ไป ริม ลำ คลอง, จน เนื้อ ที่ คลอง นั้น ตอน งอก ออก มา เปน แผ่นดิน เขตร แดน น่า บ้าน ของ ท่าน. บ้าง ที่ ท่าน จะ หา ได้ สังเกต ดู ไม่. ถ้า ท่าน ได้ สังเกต ดู รู้ แล้ว, ก็ ควร ที่ ท่าน จะ ห้าม ปราม เสีย, อย่า ให้ เกิด เหตุ ดัง นี้ ต่อ ไป เลย.

๑ อนึ่ง ข้าพเจ้า, พิเคราะห์ ดู ลำ คลอง เล็ก ๆ ใน แขวง กรุง เทพ ฯ นี้, เปน ทาง ที่ คน จะ ต้อง การ เดิน เรือ เข้า ออก ไป มา มาก ๆ. บาง ที่ เปน คลอง ที่ จะ ไป วัด. บาง ที่ เปน คลอง ที่ จะ ไป บ้าน ต่าง ๆ, ถึง มิ ได้ มี กฎหมาย ห้าม, ก็ ไม่ ควร ที่ ผู้ ใด จะ เอา ไม้ ซุง ฤๅ เรือ ใหญ่, ลง ปิด ขวาง คลอง ไว้, ให้ เรือ ไป มา เข้า ออก ได้ ความ ลำบาก ยาก แค้น นัก. ดุจดัง บุคคล เอา ไม้ ซุง เปน หลาย ท่อน ไป ทิ้ง ไว้, ที่ กลาง ถนน เมือง ลอนดอน, ที่ เปน ทาง ที่ คน ต้อง ขี่ รถ แล เดิน เปน อัน มาก, ก็ จะ เปน ความ ผิด ตาม สมควร นัก ฉันใด, การ ที่ ปิด คลอง ใน แขวง กรุง เทพ, ฯ ก็ สมควร เหมือน กัน ฉัน นั้น, ควร ที่ ท่าน ผู้ ใหญ่ ที่ อยู่ ริม คลอง ไป มา ลำบาก นั้น, จะ เอา ใจ ใส่ ดู แล สิ่งของ ที่ ขัด ข้อง นั้น, ว่า กล่าว ห้าม ปราม. ถ้า ขัด ขืน ไม่ ทำ ตาม, ก็ ควร จะ กราบ บังคม ทูล พระ กรุณา ให้ ทรง ทราบ, จึ่ง จะ สมควร, เพราะ สมเด็จ พระ เจ้า แผ่นดิน, จะ เสด็จ พระ ราชดำเนิน เที่ยว ประภาษ ไป ทุก แห่ง ไม่ ได้, จึ่ง ตั้ง ขุน นาง ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย ไว้, ต่าง พระ เนตร์ พระ กรรณ์ หา ไม่ ฤๅ.

เหตุ ที่ บาง บอน

๑ ด้วย คลอง บาง บอน นั้น เปน ที่ น้ำ ชน กัน, ดอน ตื้น นัก เปน ที่ คับ แคบ ด้วย, ทาง นั้น เปน ที่ สำคัญ นัก, เพราะ สิน ค้า เมือง เพชร บุรี, แล เมือง ราช บุรี, แล เมือง นคร ไชยสี่ห์, แล เมือง อะไร ๆ นั้น, เขา ก็ มา ตาม ทาง นั้น ทั้ง สิ้น. ครั้น ถึง คราว น้ำ น้อย แล้ว, เรือ แพ น้อย ใหญ่ ก็ ติด คับ คั่ง กัน นัก เหลือ จะ ประมาณ. บาง ที่ จน ชั้น แต่ เรือ สำปั้น เล็ก ๆ, จะ ลีก ลัด ตัด ไป ให้ พ้น ที่ ติด นั้น, ก็ ได้ ความ ลำบาก ยาก แค้น นัก. บาง ที่ เปน เรือ ใหญ่ เขื่อง ขึ้น หน่อย หนึ่ง, ก็ ต้อง ติด ค้าง อยู่ สอง คืน สาม คืน บ้าง ไป ไม่ ได้. บาง ที่ เรือ บันทุก ผล ไม้ แล ผัก ของ สวน เปน สินค้า แล้ว, เจ้า ของ นั้น อยาก จะ มา ให้ ถึง ทัน ตลาด ท้อง น้ำ โดย เร็ว, เพราะ กลัว สินค้า นั้น จะ เน่า ไป, ก็ มา ไม่ ได้. บาง ที่ ผล ไม้ เน่า เสีย ทั้ง ลำ ขาด ทุน, เจ้า ของ เสีย ใจ นัก. เหตุ อย่าง นี้ ย่อม ยังเกิด ขึ้น ที่ นั้น เนือง ๆ. ถ้า มี ธรรมเนียม กฎหมาย ว่า เรือ ออก ไป ฝั่ง สวน, เรือ เข้า มา ฝั่ง ทเล แล้ว, เรือ นั้น ก็ ไม่ ใคร่ จะ ติด คั่ง มาก. ถึง จะ มี เรือ ใหญ่ ติด อยู่ กลาง คลอง ก็ ภอ จะ

หลีก เลี่ยง กันไปได้. แต่กาล ทุก วัน นี้ไม่ มี ท่าน ที่ เปน อิศร บังคับ. เรือ จึ่ง สับ สน แซก แซง กัน นัก, เข้า ออก ไม่ เปน ลำ ดับ, ควร ที่ คอ.วอแมน จะ มี กฎหมาย, เขียน ที่ไม้ กะดาน ตรึง ไว้ กับ ไม้ หลัก อัน สูง, บอก ว่า เรือ มา แอบ ฝั่ง ทเล, เรือไป ออก ไป ฝั่ง สวน เถิด. ถ้า มิ ฟัง ท่าน เจ้า พนักงาน จับ ตัว ได้. พิจารณา เปน สัตย์ แล้ว จะ ให้ ปรับ ไหม ตาม โทษานุโทษ

การลอบขายฝิ่น

๏ ณวัน พุทธ เดือน หก แรม ค่ำ หนึ่ง ปี ฉลูสัพศก, ลูกจ้าง ของ เจ้า ภาษีฝิ่น, กับ มิศเตอเอมซ์ เปน นาย กอง เตวน ใหญ่, กับ ลูก จ้าง กอง ตเวน ห้า คน หก คน, ลง ไป ช่วย สอบ ดู ที่ ห้าง มิศเตอ บิ๊กเอนแปก ติศแอน กำปะนี. หมาย ว่า จะ มี คน ซ่อน เร้น ลัก ลอบ ขาย ฝิ่น อยู่ ที่ นั่น บ้าง. ได้ เข้าไป ค้น เบิก หีบ ดู แล้ว ก็ ได้ เหน ฝิ่น เปน อัน มาก. ใน หีบ ใส่ ผ้า ของ เขา, ก็ มี ฝิ่น แทบ จะ ทุกใบ. ลางใบ ก็ มี น้อย ราคา ฝิ่น เพียง บาท เดียว. ลาง ใบ ก็ มี มาก ราคา ถึง ๒๐๐ บาท. เหน ที่ พวก ลูก จ้าง เบ็ตตะเล็ต นั้น ได้ ทำ ฝิ่น ขาย มาก, หลาย เดือน หลาย วัน มา แล้ว. ข้าพเจ้า พิ เคราะห์ ดู เหมือน เขา จะ ทำ ฝิ่น ใน ที่ นั้น, เพราะ มี เครื่อง ภาชะ นะ ต่าง ๆ สำรับ ทำ ฝิ่น, แล ภาชะนะ นั้น เล่า เรา ก็ ได้เก็บ มา. เหน ที่ ลูก จ้าง เบ็ตเล็ต จะ คิด อ่าน ใน การ นั้น, เพราะ ข้าพเจ้า ได้ เหน ฝิ่น นั้น, เขา แจก จ่าย ขาย กัน ทั่ว ไป ใน ๔๐ คน ๕๐ คน. แต่ นาย การ ผู้ นั้น มี ฝิ่น อยู่ มาก. ข้าพเจ้า จับ ตัวสำคัญ ได้ สี่คน. ควร ที่ จะ จับ เสีย ให้ หมด, แต่ พวก กอง เตวน กับ พวก เจ้า ภา ษี ฝิ่น เท่า นั้น น้อย ตัว นัก จึ่ง จับ มิ ได้ หมด. แต่ สี่ คน ที่ จับ ได้ นั้น เรา ภา ไป หมาย ว่า จะ ลง เรือ. เขา ก็ ร้อง ให้ เรียก เพื่อน กัน มา ช่วย แก้. บันดา พวก เพื่อน เขา ก็ มา ประมาณ ๕๐ คน ๖๐ คน, แต่ ใน ๕๐ คน ๖๐ คน นั้น, มี คน ที่ เขา ว่า เปน คน เบ็ตตะเล็ต ลูกจ้าง ใน ยูนิโอกำปะนี บ้าง. ได้ ต่อ สู้ กับ คน กองตเวน หก คน, เขา ได้ ภา คนโทษ สอง คน เก็บ เอา ฝิ่น นั้น ไป ด้วย ไม่ แพ้ แก่ เขา. แต่ คนโทษ อีก สอง คน นั้น ลูก จ้าง ของ เจ้า ภาษี ภา ไป, เขา ก็ คิด กลัว จึ่ง ปล่อย คนโทษ ทั้ง สอง นั้น เสีย. แต่ ลูก จ้าง เบ็ตเล็ต ที่ ต่อ สู้ นั้น, ถือ ไม้ ตะบอง ถือ อิฐ ขว้าง ตี กอง เตวน กับ พวก เจ้า ภาษี. มิศเตอพีนค์ ที่ อยู่ ใน พวก มิศเตอบิ๊ก เอนแปกแอน กำปะนี นั้น, ก็ ออก มา ห้าม ปราม พวก ลูกจ้าง เบ็ต ตะเล็ต เหน เหลือ กำลัง แล้ว, จึ่ง ให้ พวก พ้อง ของ มิศเตอบิ๊ก เอนแปก ไป เอา ปืน มา หลาย บอก, เพื่อ จะ ยิง พวก ที่ ตี กอง เตวน, ๆ เหน ดั่ง นั้น ก็ กลัว จึ่ง หนีไป.

๏ ข้าพเจ้า ผู้ เขียน หนังสือ นี้, พิเคราะห์ ดู เหน ว่า การ ที่ พวก จีน ตี กอง เตวน, แล เอา คน โทษ ออก เสีย เปล่า ๆ นั้น เคย มี อยู่ เนือง ๆ. แล เมื่อ ขณะ ยัง มิ ได้ จับ คน ผู้ ร้าย เช่น นั้น, ไป ลงโทษ ถึง สาหัด, ก็ การ ร้าย อย่าง นี้ จะ ไม่ รู้ สิ้น. กอง เตวน ได้ ทำ การ ครั้ง นั้น การ ที่ ควร จะ ทำ. ถ้า ลูก กอง เตวน จะ ไม่ ลง มือ ด้วย ก็ จะ เก็บ เอาฝิ่น นั้น มิ ได้. เหตุ ดั่ง นี้ เมื่อ คอแวนแมน ยัง กำลัง รับ เก็บ ภาษี เพราะ ขายฝิ่น. คอแวนแมน ยัง ต้อง การ พวก กอง เตวน ไป ช่วย จับ คน ร้าย ลอบ ขาย ฝิ่น, นั้น. ข้าพเจ้า มี ความ ไว ใจ ว่า คอแวนแมน จะ ช่วย อุปถำ ใน การ นี้, แล ให้ จับ ทำโทษ ทุก คน, ที่ ได้มา ตี พวก กอง เตวน ขัด ขวาง ไม่ ให้ กอง ตเวน ทำ การ ของ ตัว ให้ สำเร็จ ได้.

๏ ข้าพเจ้า หา ความ สะบาย มิได้, เพราะ นาย ห้าง มิศเตอ บิ๊กเอนแปก แอน กำเปนี นี้, เปน นาย ห้าง ชาติ ยุรบ ที่ ๒, อัน ลูก จ้าง เบ็ตเล็ต ของ เขา ลัก ลอบ ขาย ฝิ่น มาก ๆ, ที่ จับ มา ใน ๓ ขวบ อาทิตย์ ๔ ขวบ อาทิตย์ นี้.

ยัง มี นาย ห้าง ยุรบ, ที่ ข้าพเจ้า สงไสย กลัว ว่า ลูก จ้าง ของ เขา, จะ เปน คน ลัก ลอบ ขายฝิ่น ด้วย, เหน ว่า ลูก จ้าง ของ เขา เปน ชาติ จีน. เขา ก็คิด ว่า เรา เปน ลูก จ้าง นาย ห้าง ชาติ ยุ รบ, แล นาย กอง เตวน จะ ไม่ อาจ มา ค้น ดู ห้อง เรา ได้. แต่ ข้าพเจ้า ขอบ ใจ นัก, เพราะ นาย ห้าง ชาติ ยุรบ ทั้ง สอง ห้าง, ได้ ช่วย ให้กอง เตวน ไป ค้น หา บันดา ใน พวก ลูก จ้าง ของ ท่าน. แล ข้าพเจ้า หวัง ใจ ว่า นาย ห้าง อื่น ๆ, จะ ช่วย พวก กอง เตวน เช่น นี้, ไม่ ช้า นาน ที่ เขา มา ลัก ลอบ ขาย ฝิ่น ยัง นี้, จะ เลิก เสีย หมด, แล นาย ห้าง ชาติ ยุรบ, ที่ ยัง สงไส บ้าง เล็ก น้อย, ว่า เขา ยอม ให้ ลูก จ้าง ที่ ลัก ลอบ ขายฝิ่น นั้น, ก็ จะ พ้น เขา สงไสย ตัว แล.

๏ ข่าว มา แต่ ต่าง ประเทศ ฯะ

๏ เรือ กำปั่น เจ้า พระยา มา ถึง ณวัน อาทิตย เดือน หก แรม ห้า ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก. มี ข่าว มา แต่ เมือง ลอนดอน, ลง มา ถึง ณวัน จันทร เดือน ห้า ขึ้น สิบห้า ค่ำ ปี ฉลู ยัง เปน ฉศก, มา

โดย ทาง ไฟฟ้าอินโดย โรเบี้ยน โดย เมือง กระระจี แล เมือง บำบาย, ใจ ความ ว่า, เซอโรเบิด ซอม เบิกค์, แต่ ก่อน ได้ เปน ที่ กงสุล อังกฤษ กรุง เทพ ฯ บัด นี้ ถึง แก่ กรรม ตาย เสีย แล้ว, แต่ ณวัน เสาร์ เดือน สี่ ขึ้น สิบ ห้า ค่ำ ปี ชวด ฉศก. ได้ ตาย ที่ เมือง เบอลิ้น เมือง หลวง มี ประเทศ ปรอยเชีย เปน แว่น แคว้น.

๑ อนึ่ง เคาวะแมน แห่ง สันตปา ปา, คือ เมือง โรม, ได้ บอก ราชทูต ทั้งหลาย ว่า, มี กำลัง น้อย จะ เกน ทะแกล้ว ทหาร ให้ มาก พอ จะ ปราบ ปราม การ กระบถ ที่ บังเกิด ขึ้น ใน เมือง นั้น ก็ ไม่ ได้. มี กอง พวก กระบถ ยก เข้า มา ใน แว่น แคว้น เมือง โรม เปน หลาย กอง ใหญ่. ฝ่าย ทหาร ฝรั่ง เสศ ได้ ยก กอง ทัพ ไป เพื่อ จะ ช่วย เมือง โรม ขับ ไล่ พวก กระบถ เสีย.

๑ อนึ่ง เจ้า เมือง ซเปน ได้ ป่าว ประกาศ เปน ใจ ความ ว่า, ถ้า แม้น สันตปาปา บาท หลวง ต้อง หนี จาก เมือง โรม แล้ว, จะ ยก หมู่ เกาะ, ชื่อ ว่า เบลิแอริก นั้น, ให้ แก่ ท่าน เปน อัน ขาด ที่ เดียว. เกาะ นั้น อยู่ ทะเล เม็ด อิติเรเนียน ริม ฝั่ง เมือง ซเปน.

๑ อนึ่ง เอมปีรอ แห่ง เจ้า เมือง ฝรั่ง เสศ เกือบ จะ เสดจ ประพาศ ที่ เมือง แอลชีเรีย, เปน เมือง ขึ้น แก่ ฝรั่ง เสศ, ที่ ทวีป อัฟริกา ข้าง ทิศ ฝ่าย เหนือ นั้น.

๑ อนึ่ง ที่ เมือง เซนต์ ปีเตอซ์ เบิค เปน เมือง หลวง แห่ง ประ เทศ รัศเซีย, เกิด โรคย์ เปลค คือ โรค ห่า คน ตาย เปน อัน มาก.

๑ อนึ่ง มี ข่าว มา แต่ เมือง ลอนดอน, ลง มา ถึง ณวัน เดือน แรม สอง ค่ำ ปี ฉลู สัปต ศกว่า, นายห้าง ใหญ่ ที่ เมือง ลิเวอปูละ นั้น, ขัด สน ลง ด้วย เงิน, เจ้า นี่ มา ทวง เงิน, นาย ห้าง หา มี เงิน จะ ให้ เขา ไม่, ต้อง ยอม รับ ว่า, การ เรา หัก ทำลาย เสีย ขาด แล้ว. แล ห้าง หนึ่ง นั้น, เปน นี่ เขา ถึง ล้าน เจ็ด แสน เหรียน.

๑ อนึ่ง ที่ เมือง สิงกะโประ นั้น, ห้าง หนึ่ง ชื่อ แฮมมิลตอน เคร แอน กำเปนี, หัก ขาด แล้ว, เปน นี่ เขา ได้ ประมาณ ล้าน เหรียน.

๑ อนึ่ง มี ข่าว มา แต่ เมือง อเมริกา, ลง มา ถึง ณวัน เดือน ห้า ขึ้น แปด ค่ำ ปี ฉลู ยัง เปน ฉศก ว่า, มี การ รบ กัน, ที่ ปีเตอ ซ์เบิค, แม่ ทัพ ฝ่าย เจ้า เมือง เรียก ว่า, เช็นนิรัลแครนต์ กับ แม่ ทัพ ฝ่าย กระบถ, เรียก ว่า เช็นนิรัลลี, ได้ ทำ สงคราม รบ กัน อยู่ สาม วัน แล้ว, เช็น นิ รัล ลี นั้น ก็ แพ้, เสีย พวก ทหาร ที่ ตาย, แล ลำบาก ด้วย ต้อง อาวุธ นั้น, แล ตก เปน ชเลย ด้วย ๑๕๐๐๐ คน. เช็นนิรัล แครนต์เสีย แต่ ๗๐๐๐ คน เท่า นั้น.

๑ ทัพ ฝ่าย พวก กระบถ หนี จาก เมือง ปีเตอซ์เบิค, แล เมือง ริดชอมัน เปน เมือง หลวง ฝ่าย กระบถ นั้น, จะ ยกไป ตั้ง ที่ ไหน ก็ หา รู้ ไม่, ดู เหมือน แทบ จะ สิ้น กำลัง แล้ว.

เรือกลไฟแตก

๑ ว่า ที่ เมือง สิงฆ์ โปร์, เมื่อ ณวัน เสา เดือน ห้า แรม ห้า ค่ำ, กำ ปั่น ไฟ ลำ หนึ่ง เปน ของ ข้าว มลายู องค์ หนึ่ง ชื่อ ทุมะคง, ได้ ซื้อ มา จาก ประ เทศ ยุรบ เปน เรือ ใหม่, จัด แจง ติด ไฟ พร้อม หมาย จะ แล่น ออก จาก เมือง ไป ถึง โยโฮร์. บัง เกิด เหตุ ม่อ น้ำ นั้น แตก ออก กระจาย ไป เสียง ดัง ปืน ใหญ่ หลาย บอก. แลเสา กะโดง ก็ ถอน ออก กระเดนไป ไกล, และ เรือ ทั้ง สอง ฟาก ก็ พัง ออก จาก กัน. คน ชาติ มลายู ถูก น้ำ ร้อน แล ไม้ ที่ กระเดน ไป นั้น ตาย ๑๘ คน, ชาติ ยุรบ สี่ คน. ข้าพเจ้า เหน ว่า น่า กลัว ที่ จะ เกิด เหตุ ใน เมือง ไทย เหมือน เช่น ว่า มา นี้, เพราะ มี กำปั่น กล ไฟ หลาย ลำ นัก, แล อินเชน เนีย ใน เมือง ไทย, เปน คน รู้ น้อย มัก เลิน เล่อ, เพราะ ยัง มิ ได้ เกิด เหตุ อันตราย ต่างๆ, จึ่ง มี ใจ กำเริบ กล้า หาร. อนึ่ง ม่อน้ำ ใน กำ ปั่น กล ไฟ ก็ เก่า อยู่ หลาย ลำ นัก, ควร จะ ชำระ ดู แล ให้ ละเอียด, อย่า ให้ เกิด เหตุ ร้าย สิ่ง หนึ่ง สิ่ง ใด ได้.

หนังสือฝาก

๑ ใน เมือง นุยอก มี ที่รับ แล แจก หนังสือ ฝาก เปน การ ใหญ่นัก. หนังสือ ฝาก ที่ เจ้า พนักงาน รับ แล แจก ใน ที่ นั้น ทุก ๆ วัน, ใน วันเดียว มี น้ำ นัก ถึง ๕๔ ตอล์, คิด เปน ๙๗๐ หาบ.

กองตระเวน

๑ บาญชี จับ คน ทำ ผิด, ที่ กับ ปิตันเอม นายกอง ตเวน บอก มา.

๑ ตั้ง แต่ ณวัน อังคาร เดือน หก ขึ้น ค่ำ หนึ่ง, มา จน ถึง ณวัน พุทธ เดือน หก แรม สอง ค่ำ, รวม เปน ๑๗ วัน ด้วย กัน.

จับ ขะโมย เสื้อ ผ้า ต่าง ๆ ได้ สอง คน.

จับ คน แบก ของ ผิด เวลา กลาง คืน ได้ สอง คน.

จับ คน ตี ฟัน พวก โปลิศ ได้ คน หนึ่ง.

จับ คน เปน ลูก นี่ เขา ได้ สอง คน ๆ หนึ่ง เปน นี่ ๗๖ บาท, คน หนึ่ง ๓๕ บาท.

จับ คน วิวาท ฟัน แทง กัน ได้ คน หนึ่ง.

จับ คน ลอย ลัก ขาย ฝิ่น ได้ สาม คน.

จับ คน ถือ เครื่อง สาตรา วุธ ได้ สอง คน.

จับ คน เกะกะ ทำ รังแก ที่ โรง พวก หญิง คน ชั่ว ได้ คน หนึ่ง.

จับ คน ฟัน เมีย ของ ตัว มี บาด แผล น่า กลัว ได้ คน หนึ่ง.

จับ คน ฉะเลาะ วิวาท ชก ตี กัน ได้ สอง คน.

จับ คน วิ่ง ราว ตาม ถนน หลวง ได้ คน หนึ่ง.

จับ คน ที่ไม่ทำ ตาม สัญญา ว่า จะ ให้ ๒๐๐ บาท นั้น ได้ คน หนึ่ง.

จับ ทาษ หนี นาย เงิน ได้ คน หนึ่ง.

ความ ปล้น

๏ เมื่อ สาม ขวบ สี่ ขวบ อา ทิตย์ พ้น มา แล้ว, มี ข่าว ฤๅ กัน ว่า ผู้ ร้าย ประมาณ ๒๐ คน, ปล้น แทก เรือน เข้า ไป ขโมย เอา เงิน, ฤๅ เอา ของ ไป ใน ท้อง สำเพง, หา มี ผู้ ใด ที่ ใน ท้อง สำเพง จะ ขัด ขวาง ไม่. ข่าว ที่ เลื่อง ฤๅ เชน นี้ ไม่ ถูก. แล คน ที่ ไม่ กลัว ความ มุสา, ฤๅ ความ ต่าง ๆ เพื่อ จะ คิด พาฬ พาโล ไล่ โทษ เขา ที่ มิ ได้ ทำ ผิด, แล คน เช่น นั้น ก็ มี ถม. ไป ทุก วัน. ถ้า คน ผู้ ราย นั้น หนี ไป ตาม ทอง สำเพง จริง ไซ้, พวก กอง เดิน ที่ ตั้ง อยู่ ท้อง สำเพง คง จะ ได้ เหน. ครั้น ไถ่ ถาม ไล่ เลียง เขา ถึง ความ นั้น, เขา ก็ ว่า, มิ ได้ รู้ เหตุ นั้น เลย.

๏ แต่ เปน ความ จริง ด้วย การ ปล้น นั้น เปน ดั่ง นี้, มี เรือ ใน แม่ น้ำ เจ้า พระยา ลำ หนึ่ง, มี ลูก เรือ ๒๐ คน, เขา ภาย เรือ มา แอบ เข้า, ที่ เรือ ลำ หนึ่ง อัน หลอง มา แต่ ฝ่าย เหนือ นั้น จอด น่า วัด สำปลื้ม. เจ้า ของ เรือ นั้น ชาย คน หนึ่ง หญิง คน หนึ่ง เขา มี เงิน อยู่ ใน ท้อง เรือ ๒๐ ชั่ง กับ ทอง คำ น้ำ หนัก สิบ สอง บาท, แล คน ร้าย ๒๐ คน ก็ ตรง เข้า ไป จับ คน ทั้ง สอง นั้น, มัด มือ ไพล่ หลัง ไว้. แล้ว บอก ว่า ถ้า แม้น ร้อง ขึ้น แล้ว ศัก นึก เรา จะ ฆ่า เสีย ที่ เดียว, แล้ว เขา ก็ เกบ เอา เงิน ทอง หมด, ภา กัน หนี ไป พ้น. ทุก วัน นี้ ก็ สงบ เงียบ อยู่ หา รู้ ว่า จะ ไป แห่ง ใด ไม่. หา มี ผู้ ใด ผู้ หนึ่ง ได้ เหน ว่า พวก เหล่า ร้าย ขึ้น ไป ใน ทอง, สำเพง ไม่, คง จะ หนี ไป ตาม ใน ลำ แม่ น้ำ เปน แน่. ฯ

๏ ข้าพเจ้า เหน ว่า, ความ ปล้น เกิด ทวี ชุก ชุม ขึ้น, จริง ทรัพย์ สม บัติ ของ เรา ท่าน ทั้ง หลาย จะ ไว้ ใจ ว่า, จะ บราศ จาก อัน ตราย แต่ เวลา คืน เดียว ก็ ไม่ ได้.

ราคาสินค้าที่เมืองจีน

๏ เมือง จีน ณวัน เสาร์ เดือน หก ขึ้น ห้า ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก,

๏ ที่ ฮองกอง พริก ไทย ดำ หาบ ละ ๘ เหรียน, ขาว หาบ ละ ๑๓ เหรียน.

๏ นิงโป พริก ไทย ดำ หาบ ละ ๖ เหรียน ๕๐ เซ็นต์, ขาว หาบ ๑๑ เหรียน ๕๐ เซ็นต์.

๏ เซียงไฮ้ พริก ไทย ดำ หาบ ละ ๘ เหรียน ๕ เซ็นต์, ขาว หาบ ละ ๑๐ เหรียน.

๏ ฮองกอง น้ำ ตาล ทราย ขาว ที่ หนึ่ง หาบ ละ ๗ เหรียน ๙๐ เซ็นต์ แล ๘ เหรียน ทวน.

๏ ที่ สอง หาบ ละ ๗ เหรียน ๔๐ เซ็น แล ๗ เหรียน ๕๐ เซ็น. ที่ สาม หาบ ละ ๖ เหรียน ๘๐ เซ็น แล ๗ เหรียน

๏ แดง หาบ ละ ๕ เหรียน กับ ๕ เหรียน ๒๐ เซ็น.

๏ ฝาง หาบ ละ ๒ เหรียน กับ ๑๕ เซ็น แล ๒ เหรียน กับ ๓๐ เซ็น.

๏ เซียงไฮ้, หาบ ละ ๒ เหรียน ๘๐ เซ็น แล ๓ เหรียน.

๏ นิงโป, หาบ ละ ๒ เหรียน ๘๑ เซ็น แล ๒ เหรียน ๘๓ เซ็น.

๏ เซียงไฮ้, หาบ ละ ๒ เหรียน แล ๒ เหรียน ๗๕ เซ็น.

โรง พิมพ์

๏ โรง พิมพ์ ที่ ได้ ตี หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, ตั้ง อยู่ ที่ ริม ป้อม ปาก คลอง บางกอก ใหญ่, หลัง วัง กรมหลวง วงษาธิราช สนิท. ถ้า ผู้ ใด ๆ ปราถนา จะ ให้ ตี พิมพ์ หนังสือ ไทย, ฤๅ หนังสือ อังกฤษ, จะ เปน เนื้อ ความ มาก น้อย ประการ ใด, ขอ เชิญ ท่าน มา พูด กับ ข้าพเจ้า ๆ ปราถนา จะ รับ จ้าง ตี พิมพ์ หนังสือ ต่าง ๆ ราคา ค่า จ้าง นั้น, จะ รับ ให้ ถูก กว่า แต่ ก่อน มาก. ถ้า ฎีกา ต่าง ๆ กว้าง ยาว เท่า แผ่น กระดาด น้ำ ซ่ม, ถ้า ตี เต็ม น่า ข้าง หนึ่ง, ก็ ต้อง การ แต่ พัน หนึ่ง, จะ คิด เอา ราคา พัน แผ่น ๒๐ บาท. ถ้า ต้อง การ หลาย พัน, จะ เอา ราคา แต่ พัน ละ ๑๕ บาท เท่า นั้น. อนึ่ง หนังสือ อังกฤษ ที่ เรียก ว่า, โบคโนฎ นั้น, เปน หนังสือ จด หมาย

สำรับ ที่ นายห้าง ผ่าก สินค้า บันทุก ไป ลง กำปั่น นั้น, ๑๐๐ แผ่น เปน ราคา ๕ บาท. อนึ่ง หนังสือ ที่ เรียก ว่า, เอ็นเต๊ร แล ซิบบิ่ง บิล, ถ้า จะ เอา แต่ ๓๐๐ ก็ เปน ๑๐๐ ละ ๔ บาท, ถ้า เอา ถึง ๑๐๐๐ เปน ๑๐๐ ละ กึ่ง ตำลึง. อนึ่ง หนังสือ บิลเลดิง, ถ้า เอา แต่ ๓๐๐ เปน ๑๐๐ ละ ๕ บาท. ถ้า ตอ้ง การ ถึง ๑๐๐๐ จะ เอา ๑๐๐ ละ ๑๐ สลึง. อนึ่ง ถ้า เปน หนังสือ กาด เปน ๑๐๐ ละ ๕ บาท.

๏ การ แปล หนังสือ. ฯ

๏ คำ ไทย ฤๅ คำ อังกฤษ แปล, ถ้า รอ้ย คำ เปน ราคา ๕๐ เซ็น. ถ้า มาก กว่า ๑๐๐๐ คำ จะ คิด เอา ๑๐ คำ เปน ๔ เซ็น จน ถึง ๒๐๐๐ คำ. ถ้า มาก กว่า ๒๐๐๐ คำ, ก็ จะ เอา แต่ สม ควร รอ ตก ลง กัน ได้.

หนังสือ ขาย

๏ อนึ่ง ที่ โรง พิมพ์ นั้น มี หนังสือ ขาย ต่าง ๆ, คือ หนังสือ หัด พูด คำ อังกฤษ จบ ละ ๖ สลึง. แล หนังสือ จินดามะณี นั้น เล่ม ละ บาท. หนังสือ กฎหมาย ไทย ๕๕ เล่ม สมุด ไทย ผูก เปน หนังสือ อังกฤษ สอง เล่ม, ขาย เปน ราคา จบ ละ ๑๓ บาท สลึง, แล หนังสือ พระ ราช พงษาวดาร ไทย ๔๒ เล่ม สมุด ไทย, ทำ เปน สอง เล่ม อังกฤษ, ขาย จบ ละ ๑๐ บาท สอง สลึง. แล พงษาวดาร ฝรั่งเศศ ย่อ, ขาย เล่ม ละ สอง สลึง. แล มี กระดาด สมุดเปล่า ต่าง ๆ ขาย เล่ม ละ บาท บ้าง, เล่ม ละ สอง สลึง บ้าง, เฟื้อง หนึ่ง บ้าง, หลาย อย่าง ต่าง ๆ. เชิญ ท่าน ทั้งหลาย มา หา ข้าพเจ้า ที่ โรง

๏ พิมพ์ ข้าพเจ้า ผู้ ชื่อ ว่า, ดี. บี. บรัดเล นั้น เทิอญ.

กำปั่นเข้ากรุงเทพ ฯ

เข้า มา เมื่อ	กำปั่น ชื่อ ไร	กับบิตัน ชื่อ ไร	คิ่ตอน	เปน เรือ อะไร	มา แต่ ไหน
ณวัน เดือน หก ขึ้น สิบสามค่ำ	แฟนิเคอเซ็น	รอซิ่นิ	๗๖๐	โอนเลมเบิกบาก	กะลาป๋า
๑๔ ค่ำ	ริชาดคอบเดน	บิศคอฟ	๔๕๐	ปริเม็นบาก	กะลาป๋า
๑๕ ค่ำ	ไคมันซิตี	ลูเบ็ก	๒๘๒	สยามบาก	จันทบุรี
แรม ๕ ค่ำ	เจ้าพระยาเรือไฟ	ออร์ตอน	๓๕๓	สยาม ซะติเมอ	สิงกะโปร์

กำปั่นออกจากกรุงเทพ ฯ

เมื่อ ไร	ชื่อ ไร	กับบิตัน ชื่อ ไร.	คิ่ ตอน	เมือง ไร	จะ ไป ไหน.
ณวัน เดือน หก ขึ้น สาม ค่ำ	นอฟอล	ยัง	๒๓๒	สยาม บาก.	สิงกะโปร์.
๓ ค่ำ	ไคลโอ	คาคิล	๑๓๐	อังกฤษ ซะกุเนอ.	ชาย ทะเล.
๔ ค่ำ	แฮมตอนโคต	ครอโฟ๊ด	๒๗๖	อังกฤษ บาก.	ฮองกง.
๔ ค่ำ	ซะตาออบิ๊ต	ดิก	๔๔๕	สยาม บาก	ฮองกง.
๔ ค่ำ	เดนมาก	พรอดซิ	๓๒๘	สยาม บาก.	ฮองกง.
๕ ค่ำ	เจ้า พระยา	ออร์ตอน	๓๕๓	สยาม เรือ กล ไฟ.	สิงกะโปร์.
๙ ค่ำ	ไมเตรล์	โอลิ	๓๖๐	ฝรั่งเศศ เรือ กล ไฟ.	แซงอน.
๑๑ ค่ำ	คอศตาริกา	เมาเลอ	๒๙๙	อังกฤษ บาก.	ซูระบายะ
๑๔ ค่ำ	เองบี	แฮนเซ็น	๗๓๐	สยาม ชิบ.	ฮองกง.
๑๕ ค่ำ	เซงไต	เคมซะกิ	๔๘๓	สยาม บาก.	เซี่ยงไฮ้.

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

VOL. I. เล่ม ๑ บางกอก เดือน เจด ขึ้น แปด ค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๗ June 1st 1865. คริศศักราช ๑๘๖๕ ใบ ที่ ๗ No. 7.

เรื่อง อเมริกา

๏ เปนเรื่อง ต่อ ที่ น่า สื่สีบ ใน จด หมาย เหตุ เล่ม นี้. แล คน ที่ อ่าน หนังสือ เล่ม นี้ คง จะ ถาม ว่า, ชาว อเมริกา เดิม ที่ เปน เชื้อ สาย ของ ชาว เมือง เม็กซิโก นั้น, ได้ เกิด มา แต่ ไหน. วิสัชนา ว่า, เขา คง จะ เกิด ต่อ ๆ กัน มา จาก อาดาม. อาดาม นั้น เปน ผู้ ชาย, แล อีวา เปน ผู้ หญิง, ผู้ เปน มนุษ เดิม ที่ เดียว, ที่ พระเจ้า เจ้า ของ โลกย์ ได้ สร้าง แล ตั้ง ไว้ ที่ สวน เอเดล, ใน ทวีป เอเซีย ใกล้ กับ เมือง ภาราณสี นั้น, ประมาณ ได้ แก จะ ถึง ๖๐๐๐ ปี มา แล้ว. ข้อ นี้ หา ควร จะ สงไสย ไม่, เพราะ มี สำคัญ พยาน อ้าง ได้ โดย มาก.

๏ แต่ มี ข้อ ที่ น่า สงไสย อยู่ ข้อ หนึ่ง, คือ ว่า ชาติ มนุษ นั้น จะ แผ่ ออก จาก เมือง เอเดล ที่ เปน เมือง เดิม นั้น, ไป ถึง ทวีป อเมริกา, มี มหา สมุท อัน กว้าง ขวาง อยู่ ถ้า กลาง นั้น, จะ ไป ที่ ไหน ได้. เดิม นั้น มนุษ ย่อม ใช้ แต่ เรือ เล็ก, เรือ ใหญ่ หา ใคร่ จะ มี ไม่, เขา ไม่ อาจ จะ ออก ไป พ้น ฝั่ง ได้, แล เข็ม เดิน เรือ ก็ ไม่ มี.

๏ จึ่ง มี คำ แก้ ว่า, อัน มหา สมุท ที่ อยู่ ใน ระว่าง ทวีป นี้, คือ ทวีป เอเซีย กับ ทวีป อเมริกา นั้น, มี อยู่ แห่ง หนึ่ง กิ่ว คอด อยู่ ประมาณ สาม โยชน์, เหน ฟาก ฝั่ง ข้าง โน้น ก็ จะ ข้าม ไป ได้. แล อ่าว ที่ กิ่ว คอด นั้น, เรียก ว่า บีริงซเตรด, บีริง เปน ชื่อ คน ชาติ เด็นมาก, ๆ นั้น เขา เที่ยว ไป ที่ นั้น, ได้ เขียน เรื่อง ต่าง ๆ, จึ่ง เรียก ที่ นั้น ว่า บีริง. ซเตรด นั้น ว่า อ่าว น้ำ ใหญ่, ที่ ต่อ มหา สมุท ทั้ง สอง ฝ่าย. ทุก วัน นี้ คน ที่ รอบ รู้ ด้วย โลกย์ นี้ ตก ลง กัน โดย มาก ว่า, ชาว อเมริกา เดิม คง มา จาก ทวีป เอเซีย, โดย ทาง อ่าว บีริงซเตรด นั้น, เพราะ หนทาง นั้น ก็ จะ ข้าม ไป มา หา กัน ได้, แล ชาติ อเมริกา เดิม นั้น, ดู คล้าย กับ ชาติ มนุษ ที่ ทุก วัน นี้ อยู่ ทวีป เอเซีย ฝ่าย ทิศ ตวัน ออก เฉียง เหนือ ริม อ่าว บีริงซเตรด, คือ ผิว หนัง นั้น ก็ เหมือน กัน, อัน ธรรมเนียม ของ เขา ก็ เหมือน กัน โดย มาก.

๏ สอง พัน ปี มา แล้ว, มี นักปราชญ คน หนึ่ง, ชื่อ เฮโรโด ทัศ, เขา เขียน เรื่อง ไว้ ว่า, ชาติ มนุษ ที่ อยู่ ทวีป เอเซีย ฝ่าย เหนือ นั้น, เมื่อ ชะนะ ศึก เขา ได้ ถลก หนัง ศีศะ คน ที่ เขา ฆ่า นั้น, เก็บ เอา ไป ตาม ธรรมเนียม เขา, เขา ได้ รักษา แขวน ไว้ ใน ที่ อยู่ ของ ตัว, แล เมื่อ ได้ ขี่ ม้า เที่ยว ไป, ก็ มัก แต่ง ม้า ด้วย หนัง ศีศะ คน, ที่ ได้ โดย ฆ่า ศึก นั้น. แล ชาว อเมริกา เดิม นั้น, ก็ ชำนิ ชำนาน ใน การ ยิง สร หนู น่า ไม้, เหมือน คน ทุก วัน นี้, ที่ ทวีป เอเซีย ฝ่าย บีริงซเตรด นั้น.

๏ อนึ่ง นักปราชญ ทั้งหลาย นั้น เหน ว่า, มนุษ ชาติ เอเซีย, เมื่อ ข้าม อ่าว บีริง ซเตรด นั้น. เขา ก็ ตั้ง บ้าน อยู่ ที่ ทวีป อเมริกา ริม บีริงซเตรด ก่อน, แล้ว ก็ แผ่ ออก ไป ฝ่าย ทิศ ใต้ บ้าง, ทิศ ตวัน ออก บ้าง, เกิด เปน หลาย จำพวก, แล แปล เปน ภาษา ต่าง ๆ กัน, แต่ ดู เหมือน เมื่อ เดิม เขา จะ เปน ภาษา เดียว กัน.

๏ ชาว เมือง เม็กซิโก นั้น, นับ เข้า กับ ชาว เมือง อเมริกา เดิม. แล คน ที่ อยู่ ทวีป อเมริกา ฝ่าย ใต้ นั้น, คือ ที่ เมือง ปีรู แล เมือง คีโต แล เมือง ชิลลี นั้น, เปน ชาว อเมริกา เดิม ด้วย. ทุก วัน นี้ ชาติ อเมริกา เดิม ก็ ยัง อยู่, แต่ กระจัด กระจาย ทั่ว ไป ใน ทวีป อเมริกา, หา ได้ ตั้ง เปน เมือง ใหญ่ ไม่, เรือน แล ตึก ก็ มิ ได้ ทำ, ๆ เปน กระโจม ก็ อาไศร ได้. เขา ตั้ง อยู่ มิ ได้ เปน ที่, เที่ยว หา สัตว ป่า เปน อา หาร. เดิม เขา เคย ใช้ หนู น่า ไม้, แต่ ทุก วัน นี้ เขา ชำนาญ ใน ทาง ปืน โดย มาก. เขา มัก ทำ อันตราย แก่ ชาติ ยุรบ, ที่ ไป ตั้ง บ้าน เรือน ใกล้ ที่ อยู่ ของ เขา. จะ ระคน ปน กัน กับ ชาติ ยุรบ มิ ได้. ถ้า ชาติ ยุรบ จะ มา ตัด ไม้ ใน ป่า ตั้ง บ้าน เมือง ใน ที่ ใด ๆ, ชาว อะเมริกา เดิม ก็ หลบ หลีก หนี ไป อา ไศรย อยู่ ใน ป่า ให้ พ้น, เพราะ เปน เพศ ชาว ป่า.

๏ เขา มัก ทำ ที่ อาไศรย คล้าย ๆ กับ กระโจม, แล มุง ด้วย เปลือก ไม้. เครื่อง นุ่ง ห่ม ล้วน แต่ หนัง สัตว. ประดับ กาย ด้วย ขน นก อินทรี แล เล็บ หมี, เพื่อ จะ สำแดง กาย ให้ รู้ ว่า เปน คน

ชำนาญ ใน การ ยิงสัตว. แล เอา หนัง ศีศะ คน ที่ เขา ฆ่า ตาย ใน การ สงสราม มา แต่ง ตวัย, หวัง จะ ให้ คน ทั้งปวง เข้าใจว่า เปน คน ชำนิ ชำนาน ใน การ ศึก.

๏ เขา เชื่อ ว่า มี พระเจ้า องค์ เดียว เปน พระ วิญาณ หา มิ รูป กาย ไม่, อยู่ ทั่ว ไป ใน โลกย์ เสมอ. ได้ เชื่อ ว่า สวรรค์ นั้น พ้น ภูเขา ทั้งหลาย ที่ ดวง อาทิตย์ ตก. เข้าใจ ว่า สวรรค์ เปน ทุ่ง สว่าง ผ่องไสย, และ มี น้ำ ภุะ มาก มาย ไหล ล้น ต้น มา จาก ยอด เขา, แล เปน ป่า งด งาม มี สัตว บริบุรณ, แม้น จะ ไล่ เนื้อ ลอัม หมี ก็ สบาย นัก.

๏ ใน ๕๐ ปี ที่ ล่วง มา แล้ว นั้น, มี พวก มิชันนรี ไป เที่ยว สั่ง สอน สาศนา พระเยซู แก่ พวก ชาว ป่า นั้น, หลาย แห่ง หลาย ตำบล. ก็ได้ การ ใหญ่ พวก ชาว ป่า ก็ กลับ นับ ถือ พระเยซูโดย มาก. เขา ก็ เปลี่ยน ทำเนียม เดิม เสีย, มา ประพฤษ คล้าย กัน กับ ชาว ยูรบ, แล สร้าง บ้าน เมือง เหมือน กัน บ้าง.

๏ ตำรา ลม อากาศ ฯะ

๏ อัน ว่า อากาษ นั้น ล้อม รอบ แผ่น ดิน ทุก ทิศ, เปรียบ เหมือน น้ำ อยู่ บน แผ่นดิน ทุก ทิศ, แต่ ลม นั้น เบา กว่า น้ำ หลาย เท่า. แลสิ่ง ของ ทั้ง หมด อยู่ บน แผ่นดิน, เปน หนัก เบา มาก น้อย ตาม กำลัง แผ่นดิน จะ ชัก ดูด เข้า ไป. ทอง คำ หนัก กว่า เหลก, ๆ หนัก กว่า ไม้, ๆ หนัก กว่า กระดาด, เพราะ เหตุ แผ่นดิน ได้ ชัก ตาม ของ หนัก แล เบา. ถ้า แผ่นดิน มิได้ ชัก ของ ทั้งปวง นั้น, ๆ ก็ จะ มี น้ำ หนัก น้อย จะ เบา เท่า กัน ทุก สิ่ง. ฝ่าย ว่า ลม อากาษ นั้น แผ่นดิน ได้ ชัก แรง เท่าไร, นักปราชญ ได้ คิด กำหนด ไว้ แล้ว. แล ลม อากาษ นั้น อยู่ บน แผ่นดิน ก็ ดี, อยู่ บน ทเล ก็ ดี, นิ้ว แล นิ้ว ทั่ว ไป หนัก ได้ สิบ ชั่ง, เปรียบ เหมือน น้ำ อยู่ บน แผ่นดิน ภุก ได้ ห้า วา กับ เจด นิ้ว, อากาษ นั้น ก็ หนัก เท่า กับ น้ำ นั้น ทุก ทิศ. ถ้า ผู้ ใด มี วิมัติ สงไสย, จะ ใคร่ ลอง ดู ว่า, จะ จริง เหมือน คำ ว่า แล้ว นั้น ฤๅ ไม่, ถ้า จะลอง ดู จง ทำ ท่อ สี่ เหลี่ยม, ข้าง ใน นั้น กว้าง เหลี่ยม ละ นิ้ว, สูง หก วา ให้ ตัน ไว้ ข้าง หนึ่ง. แล้ว ใส่ น้ำ ให้ เตม จึ่ง กลับ ท่อ นั้น, เอา ตัน ขึ้น เอา ปาก ข้าง เปิด ไว้นั้น, ลง จุ่ม ไว้ ใน ขัน น้ำ ก็ได้ ใน ชาม น้ำ ก็ได้, น้ำ ใน ท่อ นั้น ก็ จะ ทรุด ลง มา คง อยู่ แต่ ห้า วา กับ เจด นิ้ว เท่า นั้น, ไม่ ได้ ทรุด ลง มา อีก เลย. เพราะ เหตุ ลม อากาษ นั้น ดัน น้ำ ใน ขัน แล ใน ชาม นั้น ไว้ ทุก นิ้ว เท่า กัน กับ น้ำ ใน ท่อ นั้น. แล้ว จง เท น้ำ ใน ท่อ นั้น ขึ้น ชั่ง ดู, ก็ จะ เหน ว่า หนัก สิบ ชั่ง เหมือน ที่ ว่า แล้ว.

๏ อีก ประการ หนึ่ง, ลม อากาษ อยู่ บน แผ่นดิน ก็ ดี, อยู่ บน ทเล ก็ ดี, แล นิ้ว แล นิ้ว ทั่ว ไป, หนัก เท่า กับ ปรอด สูง สาม สิบ เจด นิ้ว ทุก ที่. ถ้า จะ ให้ รู้ เปน สำคัญ แน่, จง เอา ท่อ สี่ เหลี่ยม ข้าง ใน เหลี่ยม ละ นิ้ว, ยาว สาม สิบ แปด นิ้ว, ให้ กัน ตัน ข้าง หนึ่ง. จึ่ง เอา ปรอด ใส่ ให้ เตม แล้ว, จึ่ง กลับ ท่อ นั้น เอา ตัน ขึ้น เอา ปาก ลง ใน ขัน ใน ชาม เปล่า ก็ ได้, ปรอด นั้น ก็ จะ ทรุด ลง มา คง อยู่ แต่ สาม สิบ เจด นิ้ว เท่า นั้น, ไม่ ได้ ทรุด ลง มา อีก เลย. เพราะ เหตุ ลม อากาษ นั้น ดัน ปรอด ที่ ปาก ท่อ นั้น ไว้ ทุก นิ้ว ทุก นิ้ว, เท่า กัน กับ ปรอด ใน ท่อ นั้น, ไม่ ให้ ปรอด ใน ท่อ นั้น ไหล ออก ได้. แล้ว จง เท ปรอด ใน ท่อ นั้น ออก ชั่ง ดู, ก็ จะ เหน ว่า หนัก สิบ ชั่ง เท่า กัน. เปน สำคัญ ว่า, ลม อากาษ หนัก เท่า กับ ปรอด ใน ท่อ สูง สาม สิบ เจด นิ้ว, แล หนัก เท่า กับ น้ำ ใน ท่อ ห้า วา กับ เจด นิ้ว เหมือน กัน.

๏ อีก ประการ หนึ่ง, ถ้า จะ เอา ท่อ ทำ ด้วยเหลก ก็ ดี, แล ทอง แดง ก็ ดี, สี่ เหลี่ยม ข้าง ใน เหลี่ยม ละ นิ้ว, ยาว สั้น ตาม ชอบ ใจ, ให้ ตัน ข้าง หนึ่ง ขึ้น แล้ว, จึ่ง เอา ปาก ข้าง เปิด นั้น คว่ำ ลง กับ ก้อน ตกั่ว แล ก้อน ทอง แดง, หนัก สิบ ชั่ง ให้ อัด ลม ไว้, แล ทำ รู ข้าง ก้น เบื้อง หนึ่ง หนึ่ง, ภอ จะ ชัก สูบ ลม ให้ ออก หมด แล้ว, ก็ ปิด รู นั้น เสีย, ท่อ นั้น ก็ จะ ยก ก้อน ตกั่วแล ของ ทั้งปวง หนัก ได้ สิบ ชั่ง, เปน เพราะ เหตุ ว่า ไม่ มี ลม ข้าง ใน, แล ลม อากาษ ข้าง นอก นั้น มัน จึ่ง ดัน ไว้ ให้ หนัก สิบชั่ง ได้, เปน สำคัญ ว่า, ลม อากาษ อยู่ ทุก นิ้ว ๆ ยก ของ หนัก ได้ สิบ ชั่ง. สิ้น ตำรา แต่ เท่า นี้. ฯะ

๏ เดือน เจด ข้าง แรม ยก ที่ หลัง ที่ จะ ต่อ นี้ ไป จะ ว่า ด้วย เครื่อง สูบ น้ำ, แล เครื่อง ต่าง ๆ ที่ จะ แจ้ง ความ มา พาย หลัง.

๏ เหตุ ข่าว เมือง บำใบ

๏ ที่ เมือง บำใบ นั้น, มี สำนัก ครู สำรับ สั่ง สอน เรียก ว่า ยูนิเวอซิติ, แปล เปน คำ ไทย ว่า, ที่ สำรับ สั่ง สอน สิลปสาตร์ วิชา การ ต่าง ๆ ทุก อย่าง. ที่ นั้น มี ครู ใหญ่ เปน ชาติ ยูรบ บ้าง, เปน

ชาติ ฮารอบ บ้าง, เปน คน เกิด ใน เมือง บำไบ บ้าง. ครู ใหญ่ คน หนึ่ง ชื่อ จกดาภายเนาวรชี, คน หนึ่ง ชื่อ ฟราหมชีนะเชอ วัรชี, คน หนึ่ง ชื่อ เคช เสฐชี นะเชอวันชี คามา, แล คน หนึ่ง ชื่อ ธรรมชี ภาย ฟรามชี, ท่าน ครู ที่ ได้ กล่าว มา นี้ เมื่อ ปี ชวด ฉศก จุลศักราช ๑๒๒๖ นั้น, ได้ เบิก ทรัพย์ ของ ตัว ออก เปน อัน มาก, เพื่อ จะ ได้ อุปถัมภ์ แก่ ยูนิเวอชิติ นั้น. ท่าน ครู ดาดา ภาย เนาวร ชี ได้ บริจาก ให้ ๕๐๐๐๐ รูเปีย, คิด เปน เงิน ไทย ได้ ๓๖๖๖๖ บาท, คือ ๔๕๘ ชั่ง กับ หก ตำ ลึง สอง บาท. แล ขุน นาง คน หนึ่ง ชื่อว่ารัสสะทมชี แชม เส็ต ชี, ได้ ให้เงิน ๘๐๐๐๐ รูเปีย เปน เงินไทย ๖๐๐๐๐ บาท, คือ ๗๕๐ ชั่งไทย. แล้ว ท่าน คน นั้น จำน่าย เงิน อีก, เพื่อ จะ ได้ บำรุง ใน สำนักนี้ ที่ สำรับ สั่ง สอน กุลบุตร ให้ วาด เขียน รูป ภาพ ต่าง ๆ, คิด เปน เงิน ไทย ได้ ๑๔๐๖ ชั่ง กับ ห้า ตำลึง. ใน ปี ชวด ฉศก นั้น, เสรฐี คน หนึ่ง ชื่อ ว่า เคาวัสสะชีชีอันเฟีย, ได้ บริจาก เงิน ของ ตน, เพื่อ จะ ตั้ง สำนัก ครู สั่ง สอน กุลบุตรอีก อย่าง หนึ่ง, ชื่อเอลพินสะตอน คอลี่ช์ เงิน ที่ ท่าน ให้ นั้น, คิด รวม เปน ๒๐๐๐๐๐ รูเปีย, คิด เปน เงิน ตรา ไทย ได้ ๑๘๗๕ ชั่ง. แล เงิน ที่ ให้ ยูนิเวอชิติ นั้น, เปน เงิน อีก ๙๖๗ ชั่ง. อนึ่ง เสรฐี ชื่อ ว่า, พราหม ชันท์ รอย ชันท์, ใน ปี ชวด ฉศก นั้น, ได้ ให้ เงิน สอง หลักซ์, เปน เงิน ๒๐๐๐๐๐ รูเปีย, คิด เปน เงิน ไทย ๑๘๗๕ ชั่ง, สำรับ ได้ ใช้ ช่วย ก่อ ตึก เปน ที่ ไว้ หนังสือ ที่ ยูนิเวอชิติ. แล้ว ท่าน ได้ ให้ เบิก เงิน อีก ๕ หลักซ์, คิด เปน เงิน ได้ ๕๐๐๐๐๐ รูเปีย, คิด เปน เงินตรา ไทย ได้ ๔๖๘๗ ชั่ง กับ ๕ ตำลึง, เพื่อ จะ ได้ ก่อ ตึก ใหญ่ สำรับ คน แก่, แล คน โรค ที่ รักษา ไม่ ได้, แล คน ยาก จน เข็ญ ใจ, จะ ได้ อาไศรย ค่อย ทุเลา อยู่ ที่ นั่น จน สิ้น ชีวิตร.

๏ ข่าว ที่ ว่า มา นี้, ได้ คัด ออก จาก จดหมาย เหตุ เมือง บังคลา เรียก เตมส์ ออฟ อินเดีย.

ยูนิเวอ ซิติ ฯะ

๏ เมื่อไร จะ บัง เกิด ใจ การุณา โอบ อ้อม อารี เช่น ท่าน ที่ เมือง บำไบ นั้น. แล เมื่อ ไร จะ มียูนิเวอชิติ ตั้ง ขึ้น ใน กรุง สยาม บ้าง เล่า. คน ชาว เมือง ไทย ที่ เปน เสรฐี มี เงิน ก็ มี อยู่ บ้าง, ก็ ควร ที่ คน ทั้ง หลาย จะ พร้อม ใจ กัน, ตั้ง ที่ สำนักนี้ ครู สั่ง สอน สิลปสาตร วิชา การ ความ รู้, แล ให้ หัด พูด หัด แปล ภาษา ต่าง ๆ, แต่ ภา ษา ที่ ยัง กำลัง ใช้ อยู่ ใน กาล ทุก วัน นี้ เปน สำคัญ, มี ภา ษา อังกฤษ ภาษา ฝรั่งเศศ แล ภาษา เยอรมาน เปน ต้น. แล ที่ สำนัก อาจาริย์สั่ง สอน ภาษา มคธ ก็ มี อยู่ แล้ว, แต่ ภาษา มคธ นั้น, ไม่ ได้ สำแดง คดีโลกย์. ถึง ผู้ ใด จะ รู้ เลอียด ใน ภาษา มคธ นั้น, ก็ จะ ไม่ เกิด ความ รู้ รอบ ใน ทาง คดี โลกย์เลย.

๏ อนึ่ง ข้า พเจ้า ได้ ยิน ข่าว ว่า, พระปลัด เมือง เพชร์บุรี มี ความ ปราถนา, จะ ตั้ง ที่ สำรับ ครู สั่ง สอน สิลปสาตร ตาม ภาษา ต่าง ๆ ที่เปนสำคัญ, ซึ่งได้ ใช้สอยกันอยู่ใน กาล ทุกวัน นี้ มาก. พระ ปลัด นั้น หมาย ว่า จะ จ้าง ครู มา แต่ เมือง นอก, แล้ว ให้เด็ก ทั้งปวง ที่ จะ ไป เรียน วิชา นั้น, เสีย เงิน ทุก ปี ๆ ภอ คุ้ม เงิน ค่า จ้าง ครู ที่ สั่ง สอน นั้น ได้. ข้า พเจ้า ได้ ยิน ดัง นั้น, เหน ชอบ ด้วย. แล เหน ควร ที่ คน มี เงิน จะ เข้า ส่วน ใน การ ที่ จะ ทำ ตึก เปน ที่ ครู สำรับ สั่ง สอน วิชา นั้น อย่าง ประเทษ ยุรบ. ทำ แล้ว ก็ จง ฝาก ลูก ไป่ ไว้ ใน ที่ นั่น ให้อยู่ หลาย ปี จึ่ง จะ ได้ รู้ สนัด ใน ภาษา ต่าง ๆ, แล มี ปัญา ตริก ตรอง คิด กระทำ การ งาน ให้ สำเร็จ ตลอด ไป ได้ ตาม ใน ใจ เขา, ภอ สมเดจ์ พระเจ้า แผ่นดิน เมือง สยาม จะ วาง พระไทย ใช้ ราช การ ใหญ่ แก่ เขา ได้, ไม่ ต้อง การ กลัว ว่า จะ เสีย ราชการ ไป. บัด นี้ ข้าพเจ้า มี ความ เสีย ดาย นัก, ที่ ท่าน ผู้ ใหญ่ ไม่ ได้ จัด แจง สำนัก ครู สั่ง สอน เช่น ว่า มา นั้น, แต่ แรกเดิม ได้ สิบ สี่ ปี มา แล้ว. ถ้า ได้ ทำ ก็ ทุก วัน นี้ คง มี คน หนุ่ม ๆ หลาย สิบ คน, ที่ ได้ รู้ สันทัด ใน การ แปล ภาษา อังกฤษ แล ภา ษา ฝรั่ง เศศ, แล อินเตอแนชันแอล ฟ้อซ์ คือ กฎหมาย สำรับ ใช้ ใน รหว่าง เมือง ต่อ เมือง นั้น. แล จะ ได้ เปน ผล ประโยชน์ แก่ เมือง ไทย หลาย อย่าง นัก. แต่ บัด นี้ เตม ที่ จะ หา คน ๆ เดียว ซึ่ง เปน ชาว เมือง ไทย ที่ อาจ อ่าน ใน หนังสือ สยาม เตมส์, ฤๅ หนังสือ บังกอก รีกอเดอ แต่ น่า เดียว ได้.

๏ อนึ่ง มี คำ สุภาสิต กล่าว ว่า, ถึง จะ ทำ ที่ สาย นัก, ก็ ดี กว่า ที่ จะ ไม่ ทำ เลย อีก. คำ นี้ เปน คำ ชอบ อยู่. ถึง เวลา นี้ เปน เวลา สาย นัก, ก็ ควร จะ จับ ทำ ตึก สำนัก ครู สั่ง สอน สิลปสาตร วิชา การ ทั้งปวง โดย พลัน, หา ควร ที่ จะ ผัด เพี้ยน ไป อีก ไม่ เลย. ถ้า ได้ ทำ อีก ๑๐ ปี จึ่ง จะ มี บุตร ข้า ราชการ หนุ่ม ๆ หลาย สิบ คน ที่ จะ รู้ สันทัด ใน ภาษา อังกฤษ แล ภาษา ฝรั่ง เศศ, แล ภาษา เยอรมาน แล สิลปสาตร วิชา การ ต่าง ๆ. ใน กาล ทุก วัน นี้, ที่ กรุง สยาม ต้อง จำ เปน ให้ ชาว เมือง ไทย รู้ ใน ภา ษา ต่าง ๆ,

แล สิล ประสาตร วิชา การ เช่น ว่า มา แล้ว, เพราะ กรุง สยาม ตุจ เลื่อน จาก ที่ ๆ เคย ตั้ง อยู่ นั้น, ไป ตั้ง อยู่ใหม่ใน ประเทษ ยูรบ แล้ว, มี ชาว ประเทษ ยูรบ มา รคน ปน อยู่ ด้วย กัน มาก, ได้ ตั้ง เปน ไมตรี กัน เปน หลาย เมือง แล้ว. ถ้าไม่ได้เรียน รู้ใน ภาษา แล สิลปสาตร วิชา การ ของ เขา, จะ กระทำ การ งาน สิ่ง ใด ด้วย เขา ก็ ขัด ข้อง นักไม่ สดวก เลย. จะได้เกิด ความอัปยศ ต่าง ๆ, เพราะ มี ความ รู้ น้อย, แล ชาวเมือง ที่ เขา ล้อม รอบ อยู่ นั้น, เขา รู้ ภาษา แล วิชา การ มาก กว่า ตัว. ถ้า กระนั้น ที่ไหน จะ ได้ ชื่อ เสียง ว่า เปน เมือง ใหญ่ได้เล่า.

๏ เหตุ เมืองใช่ ง่อน ฯะ

๏ มี หนังสือ พิมพ์ มา แต่ เมือง ใช่ง่อน, ณวัน เดือน อ้าย แรม ค่ำ หนึ่ง ปี ชวด ฉศก, เปน ใจ ความ ว่า, ใน กาล ทุก วัน นี้ คน ทั้งปวง ที่ อยู่ใน เมือง ใช่ง่อน นั้น, มี ความ ศุข มาก. ใน ปี ที่ ล่วง ไปใหม่ นี้, เปน ปี ที่ แรก ความ ศุข หา มี การ ศึก สง คราม ประการ ใดไม่. ใน ร่วาง สิบสอง เดือน ที่ ล่วง ไป แล้ว ที่ไม่ มี การ ศึก สงคราม นั้น, ก็ บังเกิด ผล ประโยชน์ แก่ เมือง ใช่ง่อน นั้น หลาย อย่าง, แล ตึก ดิน ที่ สำรับ จะ บำรุง เรือ รบ ที่ เข้า มา นั้น, ได้ กระทำ สำเร็จ แล้ว. แล อู่ แห้ง ที่ สำรับ ซ่อม แปลง เรือ ใหม่ นั้น, ก็ได้ ทำ สำเร็จ ด้วย. แล ทหาร ปืน ใหญ่ได้ ความ ดี ขึ้น ต่าง ๆ, แล เคาเวินเมนต์ ฝรั่ง เศศ ที่ เมือง ใช่ง่อน นั้น. ได้ ทำ ตพาน หลาย แห่ง หลาย ตำบล, แล ถนน หน ทาง ก็ หลาย แห่ง หลาย ทาง.

๏ อนึ่ง เคาเวินเมนต์, ได้ ตั้ง สำนักนี้ ครู สั่ง สอน บุตร พวก ยวน ให้ รู้ อ่าน หนังสือโรมัน, คือ หนังสือ ต่าง ๆ ที่ พวก ชาติ ยูรป ได้ ใช้ อยู่ใน กาล ทุก วัน นี้. แล ใน ระหว่าง สาม เดือน เท่า นั้น, มี บุตร ยวน หก ร้อย คน ที่ได้ หัด อ่าน หนังสือ โรมัน เปน. แล ใน หก ร้อย คน นั้น, มี สาม ร้อย คน ที่ หัด เขียน หนังสือ โรมัน เปน ด้วย. อนึ่ง ใน สิบสอง เดือน นั้น, ได้ ทำ หนังสือ แผน ที่ ใน เขตร แดน เมือง ใช่ ง่อน นั้น ทุก ตำบล, แล ทำ ที่ ว่า ราช ฝาร ทุก บ้าน ทุก เมือง อย่าง กดหมาย เมือง ฝรั่ง เศศ. อนึ่ง กอดมีรันล์ ดีลาแครนแดร์, ได้ กำหนด เวลา ที่ จะ กลับ ไป ยัง เมือง ฝรั่ง เศศ. คือ เปน ณวัน เดือน สี่ ขึ้น เก้าค่ำ, ปี ฉลู สัปตศก, แล จะ กลับ มา ยัง เมือง ใช่ง่อน อีก, จะ เปน ณวัน เดือน แปด ข้าง แรม, ฤๅ เดือน เก้า ข้าง ขึ้น ใน ปี ฉลู สัปตศก นี้. ฯะ

๏ โทษ เสพ สุรา

๏. ที่ นี้ จะ ว่า ด้วย การ เสพ สุรา. ดู กร ท่าน ทั้ง หลาย ที่ได้ อ่าน หนังสือ ฉบับ นี้, ท่าน เคย เสพ สุรา บ้าง ฤๅ ไม่, ถ้า ไม่ เคย แล้ว ขอ ท่าน อย่า ได้ ถูก ต้อง เลย. ถ้า เคย อยู่ บ้าง เล็ก น้อย แล้ว, ก็ จง พิจารณา ให้ เหน โทษ ไภย ใน ประจุบัน แล้ว, แล จง ละ ทิ้ง เสีย. สุรา นั้น เปนอันตราย แก่ ความ ศุข แล ชีวิตร แล ทรัพย์ สมบัติ, แล เปน อันตราย แก่ ราชการ บ้าน เมือง เปน อัน มาก,

๏ อนึ่ง กาล ทุก วัน นี้ คน ที่ เสพ สุรา ยา เมา ก็ ทวี มาก ขึ้น กว่า แต่ ก่อน, แทบ เจียน จมด ทั่ว คน ทั้ง พระนคร เสีย แล้ว. สุรา เปน เหตุ ให้ บังเกิด โรค ต่าง ๆ แก่ คน ผู้ บริโภค นั้น, แล ให้ ถึง พินาศ ฉิบหาย เสีย โดย พลัน เรว หนัก. ถ้า จะ นับ คน ซึ่ง ถึง แก่ ความ ตาย เพราะ เหตุ ที่ คน ได้ ส้อง เสพ สุรา นั้น, ก็มากกว่า มาก หนัก. ถ้า จะ ว่า ด้วย ประเทศ เมือง อะเมริกา ครั้ง ก่อน นั้น. คน ที่ ตาย เพราะ กิน สุรา เปน เหตุ นั้น, ปี หนึ่ง นับ ได้ สาม หมื่น คน. ก็ใน สยาม ประเทศ นี้ ถ้า หาก มีผู้ นับ ได้ ก็เหน จะ มาก กว่า นั้น อีก, เพราะ คน ใน สยาม ประเทษ นี้ ไม่ ว่า ผู้ ดี เขญ ใจ ทั่ว ไป ทั้ง นั้น เว้น บ้าง เล็ก น้อย. อนึ่ง นักโทษ ที่ ต้อง อยู่ใน เรือน จำ ด้วย ได้ ทำ ผิด เพราะ เหตุ เมา สุรา นั้น จะ มี สัก กี่ มาก น้อย. ถ้า มี ผู้ไป ถาม เขา ทุก คนๆ, ว่า เปน โทษ ด้วย เหตุ อัน ใด, คน ที่ ต้อง พัน ทนาการ บอก ความ ตาม จริง โดย โทษ ของ ตน ที่ ต้อง ติด นั้น แล้ว. ถ้า จะ นับ ผู้ ที่ ต้อง โทษ ด้วย เหตุ เมา สุรา ได้ สัก สิบ ส่วน, ที่ มิ ได้ เปน โทษ เพราะ สุรา สัก ส่วน หนึ่ง, ด้วย ว่า คน พาล ที่ ส้อง เสพ สุรา บาน น้ำ ตาล เมา, เที่ยว ชก ชิง วิ่ง ราว ปล้น เอา ทรัพย์ สมบัตร ของ เขา, หา กิน อยู่ อย่าง นี้ โดยมาก. ก็ การ เปน บาบ อยาบ คาย เช่น นี้, ดู เหมือน สุรา เปน เหตุ ยัง ใจ เขา ให้ กล้า ละ ความ ละอาย เสีย ยุยง ให้ ทำ. กรรม อัน นั้น จึ่ง ให้ ผล เหน ประจักษ์ ทัน ตา. เหตุ ฉนี้ จึ่ง จัดชื่อ ว่า สุรา เปน เสี้ยน หนาม อัน ตราย แก่ แผ่นดิน.

๏ อนึ่ง ทุก วัน นี้ มี คน เปน อัน มาก, กล่าว เข้า แก่ ตัว แก้ ได้ ว่า, รับ ทาน แต่ หนึด หน่อย แล้ว ไม่ เมา ไม่ สู้ เปน ไร. ก็ เมื่อ

บริโภค เข้าไป อย่าง นี้ เปน ที่ น่า กลัว หนัก, ด้วยว่า คน ทั้ง ปวง ที่ วิบัติ เพราะ กิน เล่า นั้น, เมื่อ เดิม นั้น เขา ก็ กิน บ้าง เล็ก น้อย ไม่ สู้ เมา. ครั้น นาน มา ความ ปราถนา ของ เขา ก็ กำเริบ ขึ้น, ใจ นั้น ก็ โลภ พา ตัว ของ เขา ไป บริโภค เปน อาจิน, สิ้น ทั้งสิน ทรัพย์. ก็ วิไสย ธรรมดา แห่ง สุรา เมื่อ ผู้ ใด ได้ กิน ติด เข้า แล้ว ยาก ที่ จะ ปลด จะ อด กลั้น ได้. สุรา เปรียบ เหมือน นาย ผู้ บังคับ ใช้ ให้ ทำ การ ถึง ไม่ อยาก จะ ทำ ก็ ต้อง จำ ใจ ทำ. ก็ ความ ปราถ นา ที่ งอก ขึ้น แต่ ใจ, ครั้น นาน ไป ก็ ใหญ่ โต พอง ฟู ขึ้น. ที่ กำ หนด ว่า จะ กิน แต่ น้อย นั้น ก็ หาย ไป. เหตุ ดั่ง นั้น ไซร้ จึ่ง ชื่อ ว่า สุรา เหตุ ใหญ่ เปน ราก แก้ว แห่ง ความ ชั่ว ทั้ง ปวง.

เรือไฟ โดน เรือ พระที่นั่ง

๏ วัน ศุกร์ เดือน หก ขึ้น สี่ ค่ำ ปี ฉลู ศัปตศก, เวลา ห้า โมง เช้า เรือ ไวกองแกนนิง, กะปิตัน ชื่อ วิลิยัมซัน นั้น, แล่น ขึ้น ไป ถึง ปาก คลอง บางกอก น้อย, ตรง ตำหนัก แพ พระบวร ราช วัง. เรือ กำปั่น พระ ที่นั่ง จอด แอบ ฝั่ง เรียง กัน อยู่ ๓ ลำ, เรือ พระที่นั่ง แอมเบรก ขะณ เบ้อ ลำ ๑, เรือ พระ ที่ นั่ง ประพาน พัน ลำ ๑, เรือ พระที่นั่ง อายาวดีรถ, ชื่อ อังกฤษชะลีแวนลำ ๑, เรือ ไว กองแกนนิ่ง, เบน กลับ หัว เรือ ไป โดน, เรือ พระที่นั่ง อายาวดีรถ กระทั้น ทั้ง ลำ, กราบ อ่อน พัง ไป กง หัก ปล่อง ไฟ หก. เรือ ไว กองแกนนิ่ง ลำ นี้, เปน เรือ หลวง พิศาล สุพผล, เจ้า ของ เรือ รับ ทำ ใช้ ให้ ดี ดัง เก่า, มี พวก พ้อง ของ เรา อยู่ ใน พระบวรราช วัง คือ พระวิศุทวารี, เขา รับ ธุระกัน ทำ ใช้. เจ้า ของ เรือ ก็ ได้ สบาย ไม่ มี ความ ร้อน ใจ. การ ที่ กลับ เรือ ตรง น่า ตำหนัก แพ, พระบวร ราชวัง นั้น ไม่ใช่ ที่ ๆ ควร จะ กลับ ที่ นั่น เลย, เพราะ ว่า น้ำ แรง มา แต่ ปาก คลอง บางกอก น้อย, เรือ เจ้า พระยา เขา ก็ ได้ ขึ้น ไป กลับ เสมอ ทุก คราว, แต่ เขา หา ได้ กลับ ตรง น่า ตำหนัก แพ ไม่, เขา ขึ้น ไป กลับ ถึง น่า วัด สมอราย จึ่ง ไม่ ได้ มี เหตุ, นี่ เรือ ไว กองแกนนิ่ง, ไป กลับ ที่ น่า ตำหนัก แพ โดน เรือ หลวง, ก็ ไม่ ได้ เสีย ทรัพย์ สิน เท่า ใด. ถ้า ไป โดน เรือ นอก เข้า แล้ว, เจ้า ของ เรือ คง จะ เอา เรือ เช้า อยู่, เจ้า ของ เรือ ที่ โดน ก็ จะ ต้อง เสีย ทรัพย์ สิน มาก. ต่อ ไป วัน น่า ถ้า แม้น ท่าน ทั้ง ปวง จะ ขึ้น ไป กลับ เรือ แล้ว, ก็ ไม่ ควร จะ กลับ ที่ นั่น เลย, ควร จะ ต้อง ขึ้น ไป กลับ ตาม อย่าง เรือ เจ้า พระยา, จึ่ง จะ ชอบ. แจ้ง ความ มา ณวันพุท เดือน หก แรม สิบ ห้า ค่ำ ปี ฉลูศัปตศก.

เรื่อง ผู้ ร้าย

๏ อำแดงสี่ บ้าน อยู่ ริม น้ำ ฝั่ง ตวัน ออก ตรง ตึก พระยา โพษลัย ข้าม, ทำ เรื่อง ราว มา ร้อง ว่า, อำแดง ทิม แม่ ค้า เอา ของ ไป เช่า ตึก อำแดง สี่ ไว้. ณวัน เดือน เจด ขึ้น สาม ค่ำ, อำแดง ทิม ไป ไข กุญ แจ ตึก, จะ เอา ของ มา ขาย, จึ่ง รู้ ว่า ผู้ ร้าย ลัก ของ มี รอย คัด ฝา กระดาน หอ้ง ตึก. ของ หาย ไป, ผ้า ม่วง จีน ๕๗ หีบ เปน ผ้า ๑๑๔ ผืน, ผ้า ขาว ตรา นก ๑๕ พับ, ผ้า ขาว เปลือก กระเทียม ๓๕ พับ. ได้ บอก ความ ต่อ อำแดง สี่ เจ้า ของ ตึก, เจ้า ของ ตึก ไม รู้ ว่า หาย ไป เมื่อ ไร. จึ่ง ได้ ทำ เรื่อง ราว มา ร้อง เมื่อ ณวัน เดือน เจด ขึ้น สาม ค่ำ, ว่า มี ผู้ ร้าย ลัก ตึก, ขอ ให้ ช่วย พิจารณา, ได้ ให้ ผู้ ชำระ ลง ไป ดู ที่, มี รอย ปาก สิ่ว คัด ฝา กระดาน กั้น หอ้ง ตึก. ครั้น ไล่ ถาม ได้ ความ ว่า ทาษ ของ เจ้า ของ บ้าน ยืม สิ่ว เพื่อน กัน มา ไว้ คืน หนึ่ง, แต่ เมื่อ วัน สง กรานต์ แล้ว. จึ่ง เอา ตัว ทาษ ของ เจ้า ของ บ้าน ขึ้น มา สี่ คน เขา ได้ ไล่ เลียง ใน เวลา เอย็น วัน นั้น. น่า คน ที่ เปน ผู้ ร้าย เสีย ไป, จับ ได้ว่า เปน พิรุธ, ซัก ถาม ก็ รับ, ซัด เพื่อน กัน ว่า ได้ ลัก ด้วย กัน สาม คน คือ, อ้าย โห่ อ้าย ศุก อ้าย นุ่ม, รับ เปน สัตย์ นำ สิ่ง ของ ที่ เอา ไป ขาย. ชำระ ความ สาม วัน ได้ ของ เสร็จ ทั้ง สิ้น

๏ ของ เบ่า ของ อำแดง ทิม		ตัว ผู้ ร้าย	
อ้าย ศุก	ได้	ผ้าม่วง จีน ๕๗ หีบ เปน ผ้า ๑๑๔ ผืน ขาย กับ อำแดง จัน บ้าน ตลาด น้อย	เงินชั่งสิบห้าตำลึง
		ผ้าขาว ตรา นก ๔ ภับ ผ้าขาว เปลือกกะเทียม ๑๓ ภับ อี่ บัว มารดา อี่ บัว ขาย	ให้เงิน ๖ ตำลึง ๒ บาท
		ผ้าขาว เปลือก กะเทียมภับ ๑ ขาย กับ อำแดง รอด บ้านโรงศรี วัด ประทุม คงคา	เงิน ๒ ตำลึง
อ้าย โห่	ได้	ผ้าขาวเปลือกกะเทียม ๑๑ ภับ ขายให้อำแดงเพงพี่ อ้าย จีนโท บ้าน สำเพง	ส่ง เงิน ๖ ตำลึง ๓ บาท กับผ้า ๒ ภับ

อ้าย นุ่ม } ได้ { ผ้า ขาว เปลือก กะเทียม ๑๐ พับ
ผ้า ขาว ตรา นก ๑๐ พับ
อี บัว มารดา อี บัว ขาย } ให้เงิน ๑๑ ตำลึง

ของ ขัด คอ่ง

๏ ข้าพเจ้า เหน ความ อีก อย่าง หนึ่ง ว่า, โพงพาง ที่ ขึง ลูก ทุ่น ขวาง แม่ น้ำ อยู่ ทุก แห่ง หลาย ตำบล, เหน เปน โทษ แก่ ราษฎร หลาย อย่าง นัก. คือ ล่อง แพ มา โดน เข้า, เจ้า ของ โพงพาง ก็ พื้น แพ แตก, ไม้ ก็ หาย. แล เรือ มา โดน เข้า, เรือ ก็ ล่ม, เสีย ของ. ลาง ที่ คน พลัด เข้าไปใน โพงพาง, คน ก็ ตาย แทบ ทุก ปี. ประโยชน์ ที่ได้ เปน ของ แผ่นดิน, ค่า เครื่อง มือ ช่อง ละ สาม ตำลึง เท่า นั้น ก็ไม่ มาก นัก. ถ้า โปรด ให้ ยก เลิก เสีย ก็ จะ มี คุณ แก่ ราษฎร มาก.

๏ อนึ่ง ได้ ประมาณ สาม เดือน แล้ว, ข้าพเจ้า ได้ ไป เที่ยว ตาม ลำ แม่ น้ำ ท่า จีน, ไป ด้วย เรือ ฉลอม, ลูก เมีย ไป ด้วย เปน เวลา กลาง คืน เดือน มืด นัก, ไป โดน เสา โพงพาง ที่ เขา ปัก ทิ้ง ไว้ หา ได้ ถอน เสีย ไม่. แทบ จะ เปน อัน ตราย ให้ เรือ เกือบ ล่ม. ถ้า เปน เรือ ย่อม ๆ แล้ว คง ล่ม เปน แท้. ลูก เมีย ก็ คง เปน อัน ตราย แก่ ชีวิตร. ตั้งแต่ นั้น ล่อง ไป ไม่ สะบาย เลย, เพราะ มี เสา หลัก โพงพาง, ที่ ปัก ทิ้ง ไว้ ใน แม่ น้ำ นั้น เนือง ๆ. เหตุ ผล ประการ ใด, ท่าน เคาเวินเมนต์ จึ่ง มิ ได้ ห้าม ปราม แล ปรับ ไหม เจ้า ของ ผู้ ที่ ได้ ปัก หลัก เสา โพงพาง นั้น เล่า. ถ้า เขา ปัก ทิ้ง ไว้ เช่น นั้น, ก็ ควร ที่ เจ้า ของ จะ จัด แจง ให้ มี ได้ เพลิง เปน สำคัญ ไว้, แล ฅอ้ง เป่า เขา วัว เขา ควาย, ให้ มี เสียง ไว้ ด้วย, เรือ ขึ้น ล่อง ไป มา จะ ได้ รู้ เปน สำคัญ. ฯะ

๏ ตันคิมจิงกงสุล ฯ

๏ ตันคิมจิง ที่ อยู่ เมือง สิงขโปร์, ที่ใน หลวง ตั้ง เปน ที่ พระ พิเทศ ภานิช สยามพิชิต ภักดี กงสุล สยาม, เข้า มา เฝ้า เมื่อ เดือน หก นั้น. ได้ ไป เฝ้า เจ้า นาย, แล ไป หา ขุนนาง ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย, แล เจสัว ที่ ใน เมือง บางกอก เปน หลาย แห่ง หลาย ตำบล, ท่าน เหล่า นั้น ได้ เชิญ พระพิเทศภานิช ไป กิน เลี้ยง เปน ธรรมเนียม ไทย บ้าง, ธรรมเนียม อย่าง ยุโรป บ้าง. แต่ บ้าน เจ้า พระยา พระคลัง, บ้าน พระ ภาษี สมบัติ บริบุรณ เลี้ยง ใหญ่, เอา อย่าง ธรรมเนียม ขุนนาง เมือง จีน, กับ เข้า สอง ร้อย ชาม, ของ หวาน ทั้ง ผลไม้ เจ็ด สิบ ชาม. กิน คราว หนึ่ง แล้ว ลุก ออก มา กิน น้ำ ร้อน น้ำ ชา, พูดจา กัน ประมาณ สาม สิบ มินิต, จัด โต๊ะ เปลี่ยน ใหม่ แล้ว กลับ เข้า กิน อีก. ทำ ดั่ง นี้ ถึง สาม คราว จึ่ง เลิก, เวลา รับ ประทาน ตั้ง แต่ หัว ค่ำ ไป จน เวลา เจ็ด ทุ่ม, จึ่ง แล้ว กัน. เลี้ยง ใหญ่ เปน ธรรมเนียม จีน อย่าง นี้ มี สอง แห่ง เท่า นั้น. ที่ บ้าน เจ้า พระยา พระคลัง เมื่อ เวลา กิน โต๊ะ มี มโหรี ให้ ฟัง. ที่ บ้าน พระ ภาษี สมบัติ บริบุรณ มี ตัก กระวา ดอก ซ่อย, มี แพน ลาว ให้ ฟัง. พระ พิเทศ ภานิช กงสุล มี ความ ยินดี มาก, ด้วย คอเวอนเมนต์ ไทย ทั้งปวง แล เจสัว รักษ ใคร่ นับถือ, เพราะ ใน หลวง โปรด ปราน เขา.

๏ อนึ่ง ท่าน เจ้าพระยาศรีสุริยวงษ ที่ สมุหะ พระกลาโหม, ได้ ให้ พระพิเทศพานิช ขึ้น ภัก อาไศรย ที่ บ้าน ทำ ใหม่ ใน สวน ดอกไม้, ซึ่ง เปน ที่ สะอาด งด งาม, แล้ว จัด คน พิทักษ รักษา เลี้ยง ดู, แล จัด เรือ ที่ จะ ไป มา เที่ยว ด้วย, เปน ศุกข์ สบาย ตั้ง แต่ มา ถึง จน กลับ ไป ไม่ ขัด สน.

๏ ข้าพเจ้า ผู้ แต่ง หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, เหน ควร แล้ว ที่ ขุน นาง ผู้ ใหญ่, จะ มี ใจ รักษ ใคร่ พระ พิเทศภานิช สยาม พิชิต ภักดี เช่น กล่าว มา แล้ว, เพราะ สมเดจ พระเจ้า กรุง สยาม ได้ ตั้ง ท่าน ไว้ ต่าง พระเนตร์ พระกรรณ์ ที่ เมือง อังกฤษ เปน ที่ สำคัญ ใหญ่.

๏ แมกนีเซี่ยม ฯะ

๏ ด้วย ใน เมือง ลอนดอน, ที่ ตึก ใหญ่ ได้ว่า ราชการ นั้น, นาย ห้าง ชื่อ ชาเลเนฟชิว แอนด์ กำปะนี, ได้ สำแดง แสง สว่าง แห่ง แมกนีเซี่ยม ใน คืน วัน หนึ่ง. แสง สว่าง อื่น ที่ ทำ ด้วย ขี้ ผึ้ง, แล ทำ ด้วย แคศ นั้น, แสง อ่อน ไป เหมือน ตะเกียง ที่ จุด ตาม ไว้ ใน กลาง แดด. เมื่อ จะ ใช้ แมกนีเซี่ยม เปน ตะเกียง นั้น, เขา เอา แมกนีเซี่ยม ทำ เปน ลวด เล็ก ๆ โดย ยาว ร้อย หก สิบ ฟุต, น้ำ หนัก นั้น กึ่ง ตำลึง, คิด เปน ราคา สามสิบ รูเปี้ย, คิด เปน เงิน ตรา ไทย, ห้า ตำลึง สิบ สลึง. เมื่อ กำลัง จุด ตาม อยู่ นั้น, ใน สาม นาที ก็ สิ้น ไป สาม ฟุต. อนึ่ง เขา ได้ สำแดง คุณ แห่ง แมกนีเซี่ยม ใน วัน หนึ่ง, ที่ ตึก สำรับ ชัก เงารูป. แล รูป ที่ ชัก ด้วย แสง แมก นีเซี่ยม นั้น ดี ที่ สุด, ไม่ มี ที่ จะ ติ ได้ เลย. ฯะ

⊚ ราคา สินค้า ที่ กรุงเทพ.

๑ ณวัน เดือน ๗ ขึ้น ๗ ค่ำ ปี ฉลูสับตศก.

๑ น้ำ ตาล ทราย ขาว ดี ที่ สุด, หาบละ ๑๒ บาท ๓ สลึง.
น้ำ ตาล ทราย ที่ จัด ว่า ที่ ๑ นั้น หาบละ ๑๒ บาท สลึง เฟื้อง.
น้ำ ตาล ทราย ที่ จัด ว่า ที่ ๒ นั้น หาบละ ๑๑ บาท ๓ สลึง.
น้ำ ตาล ทราย ที่ ๓ หาบละ ๑๑ บาท สลึง.

น้ำ ตาล ทราย อย่าง เหล่า นี้ ไม่ สู้ มี มาก.

น้ำ ตาล ทราย แดง ที่ ๑ หาบ ล่ะ ๘ บาท ๓ สลึง.
น้ำ ตาล ทราย แดง ที่ ๒ หาบ ละ ๘ บาท สลึง.

น้ำ ตาล ทราย แดง เหล่า มี น้อย.

พริก ไทย ดำ หาบ ละ ๙ บาท ๒ สลึง.
ฝาง อย่าง ที่ ๓, ๔, ตุ้น หนัก ได้ หาบ ๑ เปน หาบ ละ ๓ บาท ๒ สลึง.
ฝาง อย่าง ๔, ๕, ตุ้น หนัก หาบ ๑ เปน หาบ ละ ๓ บาท สลึง.
ฝาง อย่าง ๕, ๖, ตุ้น เปน หาบ ๑ ราคา หาบ ละ ๓ บาท เฟื้อง.
ฝาง อย่าง ๖, ๗, ตุ้น เปน หาบ ๑ ราคา หาบ ละสอง บาท ๓ สลึง.
ฝาง อย่าง ๗, ๘, ตุ้น เปน หาบ ๑ ราคา หาบ ละ สอง บาท ๒ สลึง.

สิน ค้า เหล่า นี้ กำลัง เข้า มา มาก.

ไม้ สัก เปน กะดาน หนา ๓ กะเบียด ราคา ยก ละ ๑๐ บาท ๒ สลึง.
ไม้ ซิง ชัน หนัก ๑๐๐ หาบ, ราคา ใน ระว่าง ๑๕๐ กับ ๒๔๐ บาท.
หนัง ควาย หาบ ละ ๙ บาท.
เขา ควาย หาบ ละ ๑๐ บาท.
หนัง วัว หาบ ละ ๑๐ บาท สอง สลึง
กำยาน ที่ ๑ หาบ ละ ๑๘๐ บาท แล ๒๐๐ บาท.
กำยาน ที่ ๒ หาบ ละ ๑๓๐ บาท แล ๑๕๐ บาท.
รง หาบ ละ ๔๗ บาท.
งาเม็ด เกวียน ละ ๑๑๕ บาท แล ๑๒๐ บาท.
ครั่ง ที่ ๑ หาบ ละ ๑๔ บาท.
ครั่ง ที่ ๒ หาบ ละ ๑๒ บาท สลึง.
งา ช้าง หาบ ละ ๓๒๖ บาท แล ๓๔๖ บาท ตาม ใหญ่ ตาม เล็ก.
กระวาน หาบ ละ ๑๘๓ บาท.
เร่ว หาบ ละ ๒๒ บาท สลึง.
กะสอบ พัน ละ ๗๕ บาท.
ไหม ลาว หาบ ละ ๒๖๐ บาท.
ไหม เมือง ญวน หาบ ละ ๗๑๐ บาท.
ทอง ใบ อันเส็ง ที่ ๑ ราคา หนัก บาท ๑ เปน เงิน ๑๖ บาท.
การ แลก เงิน ฝาก ไป เมือง สิงกะโปร์, เงิน ๑๐๐ เหรียน ได้ กำ ไร สองเหรียน กับ ๒๕ เซ็น บ้าง, แล สองเหรียน กับ ๗๕ เซ็น บ้าง.

⊚ ราคา สินค้า เมือง ปีแนง ณวันเดือน ห้า แรม ๑๒ ค่ำ, ปี ฉลู.

สินค้า อย่างไร		เหรียน	เซนต์	เหรียน	เซนต์
ชี้ผึ้ง	หาบละ	๔๐	. .	. . .	. .
การะบูน	หาบละ	๒๒	. .	. . .	. .
น้ำมัน พร้าว	หาบ ใหญ่	๑๒	. .	. . .	. .
กาแฝ่	หาบละ	๑๔	. .	. . .	. .
งา ช้าง	หาบละ	๒๐๐	. .	๑๓๐	. .
กะเภาะ ปลา	หาบละ	๖๐	. .	๖๒	. .
กำยาน	หาบละ	๕๒	. .	๒๕	. .
หนัง ควาย	หาบละ	๖	๙๐	๗	. .
หนังวัว	หาบละ	๑๐	๒๕	. . .	. .
เขา ควาย	หาบละ	๗	๓๕	. . .	. .
เข้า เปลือก	เกวียน ละ	๕๒	. .	. . .	. .
เข้า สาร ขาว ที่ ๑	เกวียน ละ	๑๑๖	. .	๑๐๕	. .
เข้า สาร ที่ ๓	เกวียน ละ	๙๘	. .	๘๘	. .
เข้า กล้อง	เกวียน ละ	๘๕	. .	๘๑	. .
พริกไทย ดำ	หาบละ	๕	๑๓	๕	๑๗
เกลือ ขำใบ	เกวียน ละ	๑๕	. .	. . .	. .
เกลือ ขาว	เกวียน ละ	๒๒	. .	. . .	. .
ครั่ง ไทย	บะฮา ละ	๔๐	. .	. . .	. .
น้ำ ตาล ทราย ที่ ๑	หาบ ละ	๖	. .	๖	๕๐
น้ำ ตาล ทราย ที่ ๒	หาบละ	๕	. .	๕	๕๐
น้ำ ตาล ทราย ที่ ๓	หาบละ	๔	๒๕	๔	๗๕
น้ำ ตาล ทราย แดง	หาบละ	๓	๒๕	๓	๗๕
ถั่ว	หาบละ	๒๐	๔๐	๒๕	๕๕
ฝิ่น บังกลา	หีบ ละ	๓๙๐	. .	๔๑๒	. .
ฝิ่น เตอกี	หาบละ	๔๒๓	. .	๔๓๐	. .
ฝิ่น ดิบ เตอกี	หาบละ	๔๔๐	. .	. . .	. .

กองเตวน

๏ บาญชี จับ คน ทำ ผิด ที่ กับบีตันเอมส์, นาย กอง เตวน ได้บอก มา. ตั้ง แต่ ณวัน เสาร์ เดือน หก แรม สี่ ค่ำ, มา จน ถึง ณวัน อาทิตย์ เดือน เจด ขึ้น สี่ ค่ำ, ปี ฉลู สัปตศก. รวม เปน สิบหก วัน ด้วย กัน. คือ จับ ผู้ ร้าย ขโมย หีบ สอง ใบ ได้ คน ๑ จับ ผู้ ร้าย ขโมย กังเกง ได้คน ๑ จับผู้ ร้าย ขโมยไก่ได้ คน ๑ จับ คน เสพ สุรา เมา ได้ คน ๑ จับ ทาษ หนี นาย เงิน ได้ ๒ คน

จับ คน เปน ลูก นี่ เขา ๑๒๐ บาท ได้ คน ๑

จับ กน ขาย ฝิ่น ต้อง ห้าม ได้คน ๑

จับ คน วิ่ง ราว ตาม ถนน หลวง ได้คน ๑

จับ คน ถือ เครื่อง สาตราวุธ ได้ ๓ คน

จับ ผู้ ร้าย ขโมย ทอง คำ ราคา ๔๒๐ บาท ได้ คน ๑

จับ คน ทำ ล่วง เกิน ได้ คน ๑

หนังสือ ขาย

๏ อนึ่ง ที่ โรง พิมพ์ นั้น มี หนังสือ ขาย ต่าง ๆ, คือ หนังสือ หัด พูด คำ อังกฤษ จบ ละ ๖ สลึง. แล หนังสือ จินดามะณี นั้น เล่ม ละ บาท. หนังสือ กฎหมาย ไทย ๕๕ เล่ม สมุท ไทย ผูก เปน หนังสือ อังกฤษ สอง เล่ม, ขาย เปน ราคา จบ ละ ๑๓ บาท สลึง, แล หนังสือ พระ ราช พงษาวดาร ไทย ๔๒ เล่ม สมุดไทย, ทำ เปน สองเล่ม อังกฤษ, ขาย จบ ละ ๑๐ บาท สอง สลึง. แล พงษาวดาร ฝรั่งเศศ ย่อ, ขาย เล่ม ละ สอง สลึง. แล มี กระดาด สมุด เปล่า ต่าง ๆ ขาย เล่ม ละบาท บ้าง, เล่มละสองสลึง บ้าง, เฟื้อง หนึ่ง บ้าง. หลาย อย่าง ต่าง ๆ เชิญ ท่าน ทั้งหลาย มา หาข้าพเจ้า ที่ โรงพิมพ์

ข้าพเจ้า ผู้ ชื่อ ว่า, ด. บ. บรัดเล นั้น เทอญ.

ใบ ที่ ๘ จะ ออก ณวัน ศุกร์ เดือน เจ็ด แรม ๘ ค่ำ.

กำปั่นเข้ากรุงเทพ ฯ

เข้า มา เมื่อไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กับบีตัน ชื่อ ไร	ตีตอน	เปน เรือ อะไร	มา แต่ ไหน
ณวัน เดือน หก แรม เก้า ค่ำ	ไลออน	ลีเซอ	๒๐๐	บาก สยาม	กลาปา
๑๐ ค่ำ	ยังเม	จีน	๒๐๐	บาก สยาม	กลาปา
๑๔ ค่ำ	แวร์ ลิวปรัก	ซิบดอฟีน	๔๐๐	บาก ฮอลันด์	สัมปาหลัง
เดือน เจ็ด ขึ้น ค่ำ หนึ่ง	เบดซี	เชมศ	๒๙๔	บริก อังกฤษ	คาดิบพ์
๓ ค่ำ	ไต้เซง	จีน	๑๒๐	สกูเนอ สยาม	สัมปาหลัง

กำปั่นออกจากกรุงเทพ ฯ

					จะไปไหน
ณวัน เดือน หก แรม ห้า ค่ำ	เบนติก	มอเลอ	๕๓๗	บาก สยาม	สิงกะโปร์
๗ ค่ำ	โคลคิเฟ่นเดอ	ดีแกศโตร	๒๗๖	บาก สยาม	ฮองกง
๗ ค่ำ	บันลี	จีน	๒๖๐	บาก สยาม	ฮองกง
๘ ค่ำ	กิมเซ็งฮอง	ซกัด	๓๑๖	ลักเคอ สยาม	สิงกะโปร์
๙ ค่ำ	ปรินเซ็ดชีแรบฟี้	โคเฟด	๔๕๔	บาก สยาม	ฮองกง
๑๒ ค่ำ	เจ้า พระยา	ฮอตอน	๓๕๓	เรือ ไฟ สยาม	สิงกะโปร์
๑๔ ค่ำ	เซนเอตอ	ตัมซัน	๓๒๓	บาก สยาม	ฮองกง
๑๕ ค่ำ	กอนเตศ	ตัมซัน	๖๐๘	ซิบ สยาม	ฮองกง
๑๕ ค่ำ	เอด์มากวาน	เซนเซด	๓๐๕	บาก อังกฤษ	ฮองกง

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1 เล่ม ๑ บางกอก เดือน เจ็ด แรม แปด ค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๗ June 16th 1865. คฤศศักราช ๑๘๖๕, ใบ ที่ ๘ No. 8.

๏ ตำรา ลม อากาษ ฯะ

บท ๒

๏ ใน หนังสือ จด หมาย เหตุ เมื่อ ต้น เดือน นี้, ได้ ว่า ด้วย ลม อากาษ นิ้ว แล นิ้ว ทั่ว แผ่นดิน หนัก สิบ ชั่ง, เท่า กัน กับ น้ำ ใน ท่อ ภูก ได้ ห้า วา กับ เจ็ด นิ้ว. ถ้า จะ เอา ท่อ สูง หก วา ให้ ตัน ข้าง หนึ่ง, เต็ม ด้วย น้ำ แล้ว กลับ ปาก ท่อ นั้น ลง ใน ชาม, น้ำ ใน ท่อ นั้น ก็ จะ ทรุด ลง คง อยู่ แต่ ห้า วา กับ เจ็ด นิ้ว เท่า นั้น, ไม่ ได้ ทรุด ลง อีก เลย. เปน ทั้ง นี้ เพราะ ลม อากาษ ได้ ดัน น้ำ ที่ ปาก ท่อ นั้น ไว้, นิ้ว แล นิ้ว หนัก สิบ ชั่ง, เหมือน ที่ ว่า มา แล้ว นั้น.

๏ คน ทั้งปวง ได้ รู้ ดัง นั้น แล้ว, จึ่ง ทำ เปน สูบ น้ำ. สูบ นั้น มี หลาย อย่าง ต่าง ๆ กัน, คือ สูบ น้ำ, แล สูบ ลม, แต่ หว่า ได้ ทำ ตาม วิชา ลม อากาษ ที่ ว่า มา แล้ว นั้น. แล เครื่อง สูบ น้ำ อย่าง หนึ่ง ที่ จะ ทำ ได้ ง่าย, ที่ คน ได้ ใช้ มาก นั้น เขา ทำ อย่าง นี้, ให้ ทำ เปน ท่อ เล็ก ใหญ่ ตาม ใจ มิ ได้ กำหนด, ริม ปาก ท่อ ข้าง ใน ที่ จะ จุ่ม ลง ใน น้ำ นั้น, ให้ มี ปตู ลม เบิด ขึ้น แล ปิด ลง ได้, ที่ ลูก สูบ นั้น ก็ ทำ ให้ มี ปตู ลม เบิด ขึ้น แล ปิด ลง ได้ เหมือน กัน, เอา ท่อ สูบ นั้น จุ่ม ลง ใน น้ำ หน่อย หนึ่ง. ถ้า ชัก ลูก สูบ นั้น สูง ขึ้น เพียง ใด, น้ำ ก็ จะ เข้า ตาม ช่อง ปตู ข้าง ล่าง เพียง เสมอ ลูก สูบ เท่า นั้น, แล น้ำ เข้า ไป ใน สูบ นั้น เพราะ ไม่ มี ลม อยู่ ข้าง ใน, ลม อากาษ จึ่ง ดัน น้ำ ข้าง นอก ท่อ, ให้ ดัน ปตู สูบ เข้า ไป ได้. ถ้า กด ลูก สูบ ลง ไป น้ำ ก็ ไม่ ออก ได้, เพราะ ดัน ปตู ข้าง ล่าง ให้ ปิด ไว้, น้ำ จะ ดัน ขึ้น ให้ ปตู ที่ ลูก สูบ นั้น เบิด ออก, แล ชัก ลูก สูบ ขึ้น อีก ที หนึ่ง, น้ำ ก็ จะ ไหล ออก ตาม ท่อ ข้าง บน, ตั้ง แต่ นั้น น้ำ จะ ไหล ออก ทุก ที ชัก ลูก สูบ มิ ได้ ขาด. เครื่อง สูบ น้ำ อย่าง นี้ เขา ได้ ใช้ มาก, ได้ สูบ น้ำ ให้ ออก จาก ท้อง กำปั่น บ้าง, ได้ สูบ น้ำ ใน บ่อ, แล ใน แม่ น้ำ ให้ ขึ้น บน เรือ บ้าง. เขา ได้ ใช้ ใน กำปั่น นั้น สอง สูบ ให้ พร้อม กัน บ้าง, ลาง ลำ ใช้ สูบ สี่ สูบ บ้าง ให้ ไป พร้อม กัน. แล ปตู ช่อง ลม ใน สูบ ข้าง ล่าง นั้น, ให้ สูง กว่า น้ำ ห้า ศอก หก ศอก ก็ ได้, ถ้า ปตู นั้น สูง กว่า ห้า วา กับ เจ็ด นิ้ว, ถึง จะ ชัก สูบ สัก เท่า ใด ๆ, น้ำ ก็ มิ ได้ ขึ้น เลย, เพราะ กำลัง ลม ข้าง ใน กับ ข้าง นอก ดัน ไว้ เท่า กัน. อีก ประการ หนึ่ง ปตู ลูก สูบ นั้น อย่า ให้ มี รู สัก หนิด หนึ่ง เลย, ถ้า มี รู ประมาณ เท่า ช่อง เข็ม, ลม จะ เข้า ไป ข้าง ใน ได้, จะ ชัก น้ำ ไม่ ขึ้น เลย.

๏ สูบ น้ำ อีก อย่าง หนึ่ง, ก็ ทำ เหมือน กัน กับ สูบ ที่ ว่า มา แล้ว, ผิด กัน แต่ ไม่ มี ปตู ช่อง ลม ที่ ลูก สูบ, แต่ ปตู ที่ สูบ ข้าง ล่าง นั้น มี เหมือน กัน. แต่ หว่า มี ท่อ เล็ก ที่ น้ำ จะ พุ ออก นั้น, ทำ ให้ ต่ำ ลง มา เหนือ ปตู หน่อย หนึ่ง. เมื่อ ชัก สูบ ขึ้น, ปตู จะ เบิด, น้ำ จะ เข้า ใน สูบ, เมื่อ กด ลง น้ำ จะ ดัน ปตู ให้ เบิด, แล้ว น้ำ จะ พุ ออก ตาม ท่อ เล็ก นั้น. ท่อ อย่าง นี้ สำรับ เขา รด ต้น ดอก ไม้, ถ้า จะ ให้ น้ำ โปรย ออก ไป ไกล, ก็ ต้อง กด ลูก สูบ ลง ให้ แรง ตาม ปราถนา จะ ให้ ใกล้ แล ไกล. แล เครื่อง สูบ นี้ เมื่อ ชัก ลูก สูบ ขึ้น น้ำ ก็ อยุด มิ ได้ พุ ออก, เมื่อ กด ลง น้ำ จึ่ง พุ ออก ได้ ทุก ที.

๏ จะ ว่า ถึง สูบ น้ำ อีก อย่าง หนึ่ง, กระทำ เหมือน กัน กับ สูบ ที่ ว่า มา ใน ที่ สอง, ต่าง กัน แต่ อย่าง ใหม่, ที่ ว่า นี้ มี หีบ ลม ด้วย, จึ่ง ทำ ให้ ท่อ เล็ก ที่ น้ำ จะ พุ ออก นั้น เข้า ไป ใน หีบ ลม, แล ให้ มี ปตู ปิด เบิด ได้ ที่ ปลาย ท่อ เล็ก ที่ อยู่ ใน หีบ ลม นั้น ด้วย. แล้ว จึ่ง ให้ มี ท่อ เล็ก ๆ อีก อัน หนึ่ง, ให้ หยั่ง ลง มา กลาง หีบ ลม นั้น, ให้ สูง พ้น พื้น ก้น หีบ ลม นั้น สอง นิ้ว สาม นิ้ว ก็ ได้, แต่ ปลาย ท่อ นั้น ให้ สูง กว่า หีบ ลม ขึ้น ไป สอง ศอก สาม ศอก ก็ ได้, ให้ ขึ้น ไป เหมือน กัน กับ ลูก สูบ นั้น. เมื่อ ชัก ลูก สูบ ขึ้น จะ ดูด น้ำ เข้า ตาม ช่อง ปตู ให้ น้ำ เข้า ไป ใน สูบ, เมื่อ กด ลง ปตู สูบ น้ำ จะ ปิด, ปตู ที่ อยู่ ปลาย ท่อ เล็ก ที่ อยู่ ใน หีบ ลม จะ เบิด, น้ำ จะ เข้า ใน หีบ ลม ทั้ง หมด. เมื่อ ชัก ลูก สูบ ขึ้น อีก, น้ำ ใน หีบ ลม นั้น จะ ดัน ปตู ที่ ปลาย ท่อ เล็ก นั้น ให้ ปิด, น้ำ จะ กลับ

ไหล ไปใน สูบ นั้นไม่ได้, น้ำ ข้าง นอก จะ ไหล เข้า ใน สูบ ได้, เพราะ ชัก ลูก สูบ ขึ้น ปตู สูบ นั้น เปิด. เมื่อ กด ลูก สูบ ลง อีก, น้ำ จะ เข้า ไป ใน หีบ ลม อีก, จะ อัด ลม อยู่ข้าง ใน, ลม จะ ออก ไม่ ได้, เพราะ น้ำ ถ้วม ปลาย ท่อ ข้าง ล่าง ที่ อยั่ง ลง ใน หีบ ลม นั้น. เมื่อ ชัก ลูก สูบ ขึ้น, แล กด ลง หลาย ที, ก็ ยิ่ง อัด ลม ใน หีบ นั้น นัก, ลม จะ ดัน น้ำ ให้ ขึ้น ตาม ท่อ ใน หีบ ลม ที่ ออก ข้าง บน แรง ยิ่ง นัก, น้ำ จะ พุ่ง ออก ทุก ที, ชัก ลูก สูบ แล กด ลง มิ ได้ อยุด เลย. เครื่อง สูบ น้ำ นี้, ก็ เปน เครื่อง สำรับ ดับ ไฟ. แล ที่ สุด ปลาย สูบ น้ำ นั้น, เขา ให้ มี ท่อ ทำ ด้วย หนัง สัตว, ต่อ ติด ไป จะ ให้ ไกล ห้า เส้น หก เส้น ก็ ได้, ให้ ปลาย ท่อ หนัง นั้น ลง ใน บ่อ ก็ ได้, ใน แม่ น้ำ ก็ ได้, ยัง สูบ น้ำ อีก หลาย อย่าง, ก็ กระ ทำ ตาม วิชา นี้ ทั้ง หมด.

๏ แล ใน เดือน ข้าง น่า, เรา จึ่ง จะ ว่า ถึง เครื่อง สำรับ กำ หนด จะ ให้ รู้ ว่า ลม อ่อน แล ลม กล้า, ที่ พ่อ ค้า ได้ ใช้ ใน กำ ปั่น, อังกฤษ เรียก ชื่อ ว่า, บรัมอิเตอ อย่าง หนึ่ง, สิน สัมอิเตอ อย่าง หนึ่ง.

ว่าด้วย ข่าว มา แต่ ยูรบ แล อเมริกา ตาม ทาง ไฟฟ้า

๏ เมือง ลอนดอน, เมื่อ ณวัน อังคาร เดือน หก ขึ้น ค่ำ หนึ่ง, ปี ฉลู สัปตศก, เขา ได้ ข่าว มา แต่ เมือง อเมริกา ว่า, เชนนิเรีลลี แม่ ทัพ ใหญ่ ฝ่าย ขบถ, ได้ ยอม แพ้ แก่ เชนนิเรีลแครนท์ แล้ว, กอง ทัพ ที่ ยอม แพ้ ปราไชย ไป นั้น, นับ ได้ ๒๕๐๐๐ คน.

๏ อนึ่ง ข่าว มา แต่ เมือง รูเซีย ว่า, ราช บุตร ใหญ่ เจ้า เมือง ที่ จะ เปน กระศัตริย์ สืบ วงษ ไป นั้น, อายุ ได้ ๒๒ ปี, ถึง แก่ กรรม เมื่อณะวัน จันทร์ เดือน หก แรม สิบสี่ ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก.

๏ อนึ่ง เสมียร ราช ทูต แห่ง เมือง รูเซีย, ที่ ให้ ไป อยู่ ณะ เมือง ปาริศ ฝรั่ง เสศนั้น, มี อ้าย ผู้ ร้าย มา ฆ่า เสีย ถึง แก่ กรรม์ ตาย แล้ว.

๏ เมือง ลอนดอน, เมื่อ ณวัน พุธ เดือน หก ขึ้น สอง ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, เขา ได้ ข่าว มา แต่ เมือง อเมริกา ว่า, เปรศซิเด็นต์ ลิงกัน, มี อ้าย ผู้ ร้าย มา ลอบ ยิง ด้วย ปืน เมื่อ ณวัน ศุกร เดือน ห้า แรม สี่ ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก. ครั้น อยู่ มา ถึง ณวัน เสาร์ เดือน ห้า แรม ห้า ค่ำ เวลา เช้า ถึง แก่ กรรม ตาย, อ้าย ผู้ ร้าย เหล่า นั้น หมาย ว่า จะ ฆ่า มิศเตอซิวอาด, ที่ เปน ขุนนาง ใหญ่ ของ เปรศ ซิเด็นต์ลิงกัน, สำรับ ฝ่าย ต่าง ประเทศ, แต่ มิศเตอซิวอาด นั้น ถูก ฟัน ด้วย ดาบ หลาย แผล, แต่ ยัง หา ตาย ไม่.

๏ เมือง นุยอก, เมื่อ ณวัน ศุกร เดือน หก ขึ้น สี่ ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, มี ข่าว มา ว่า, อ้าย ผู้ ร้าย ที่ ยิง เปรศซิเด็นต์ลิงกัน นั้น, มี ผู้ มา ยิง ถูก ปืน ตาย แล้ว. แล มี ข่าว เช็นนิเรีลเชอมันแม่ ทัพ ฝ่าย เมือง อเมริกา นั้น, ได้ ทำ หนังสือ สัญญา ไว้ กับ เช็นนิเรีล ยอนซตอน แม่ ทัพ ฝ่าย พวก ขบถ ว่า, จะ สงบ การ ศึก นั้น งด ไว้ ก่อน, แต่ เคาเวินเมนต์ เมือง อเมริกา นั้น ไม่ เหน ด้วย, จึ่ง ให้ เช็นนิเรีล แครนต์ ยก กอง ทัพ ไป รบ กว่า จะ ยอม แพ้ ให้ ได้.

๏ เมือง ลอนดอน, ฝ้าย บด กำลัง ขาย ราคา บ่อน ละ สลึง เฟื้อง เสศ, ฝ่าย พวก ขบถ เมือง อเมริกา ได้ เผา ฝ้าย บด เสีย ๙๐๐๐๐ เบละ, เบละ หนึ่ง หนัก ประมาณ ได้ ๔ หาบ. อนึ่ง คน ผู้ ร้าย ที่ จะ คอย ลอบ ฆ่า มิศเตอซิวอาด นั้น, เขา ยิง ตาย เสีย แล้ว, แล พัก พวก อ้าย ผู้ ร้าย นั้น, เขา จับ ตัว ได้ สิ้น แล้ว.

๏ เมือง อเมริกา, เมื่อ ณวัน พุธ เดือน ห้า แรม เก้า ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, มิศยอนซตอน ที่ ขึ้น เปน เปรศซิเด็นต์, แทน มิศลิงกัน ที่ ตาย นั้น ได้ ขึ้น ว่า ราช การ แผ่นดิน อยู่, แต่ หา ได้ บอก ว่า จะ ประพฤติ อย่างไร ไม่, เช็นนิเรีลยอนซตอน แม่ ทัพ ฝ่าย ขบถ ยัง กำลัง หนี อยู่ ตรง หน้า เช็นนิเรีลเชอมัน, พิเคราะห์ ดู เหน ว่า จะ ยอม แพ้ โดย เร็ว. อนึ่ง มิศเตอ ซิวอาด ที่ ถูก ฟัน ด้วย ดาบ นั้น ค่อย ทุเลา ขึ้น, แล สพ เปรศซิเด็นต์ลิงกัน นั้น, ได้ ฝัง ไว้ ใน วัน นั้น.

๏ เมือง นุยอก, เมื่อ ณวัน เสาร์ เดือน หก ขึ้น ห้า ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, มี ข่าว มา ว่า, เช็นนิเรีล ยอนซตอน, แม่ทัพ ฝ่าย ขบถ นั้น, ได้ ยอม แพ้ แก่ เช็นนิเรีล เชอมัน แม่ ทัพ ฝ่าย เมือง อเมริกา กอง ทัพ ฝ่าย ขบถ ทั้งปวง หมด ได้ ทำ หนังสือ สัญญา กัน ว่า, จะ ไม่ ยก เครื่อง สาตราวุธ ขึ้น ต่อ สู้, ทำ สงคราม รบ กับ เมือง อเม ริกา ต่อ ไป แล้ว, กว่า จะ เปลี่ยน พวก ขเลย ทั้ง สอง ฝ่าย, ให้ สำเร็จ แล้ว แก่ กัน นั้น.

๏ อนึ่ง มิศเดวิศ, ผู้ ได้ เปน เปรศซิเดนต์ ฝ่าย ขบถ, ได้ หนี ไป จาก เมือง ริศมอนด์, ไป ถึง เมือง เซาซิแกโร ไลนา แล้ว.

๏ เมือง อเมริกา ที่ เมือง นุยอก, เมื่อ ณวันพุธ เดือน หก ขึ้น เก้า ค่ำ นั้น มี ข่าว มา ว่า, กอง ทัพ ฝ่าย ขบถ ที่ แตก กระจัด พรัด พราย ไป นั้น, ก็ ยอม แพ้ สิ้น ทั้ง หมด. แล้ว ได้ ทำ หนังสือ

สัญญาไว้ว่า, จะไม่ ยก เครื่อง สาตราวุธ ขึ้น ต่อ สู้ ทำ สงคราม กับ เมือง อเมริกา ต่อไปแล้ว. แล มี ข่าว มา ว่า กอง ทัพ ฝ่าย เมือง อเมริกา นั้น, เคาเวินเมนต์เมือง อเมริกา, ได้ ให้ พวกทหาร กลับ ไป บ้าน เมือง ได้ ประมาณ สี่ แสน คน แล้ว, เพราะ ไม่ ต้อง การ,ๆ ที่ ทำ ศึก สงคราม กัน นั้น, จะ สงบ กัน แล้ว.

๏ อนึ่ง มิศ ยอนซตอน, ที่ เปน เปรศซิเดนต์ ใหม่ นั้น, ได้ เปิด ช่อง ให้ โอกาศ ลูก ค้า วานิช, ไป ซื้อ ขาย ที่ ฝ่าย ใต้ เมือง อเมริกา นั้น แล้ว.

๏ แล มี ข่าว มา ว่า ฝ้าย บด แล้ว, ที่ เมือง อเมริกา ฝ่าย ใต้ นั้นแพง อยู่.

๏ มี หนังสือ ข่าว เมือง อเมริกา ว่า, ณวัน เสาร์ เดือน ห้า แรม ห้า ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก มิศตอนตัน, ผู้ เปน ขุนนาง ใหญ่ ฝ่าย ฆ่าศึก เมือง อเมริกา นั้น, บอก ข่าว ว่า, เปรศซิเดนต์ ลิงกัน, ใน เวลา ค่ำ วัน นั้น, เมื่อ เวลา นาฬิกา ได้ ยาม หนึ่ง กับ ครึ่ง ทุ่ม, ได้ นั่ง อยู่ ใน ที่ ประชุม ชน เปน อัน มาก, แล ภรรยา ของ เปรศซิเดนต์ ลิงกัน, กับ ภรรยา ของ มิศฮาริศ, กับ นาย ทหาร คน หนึ่ง ชื่อ ว่า รัสเบิน. ขณะ นั้น มี อ้าย ผู้ ร้าย อย่อง แอบ เข้า มา ข้าง หลัง เร็ว นัก, มัน ได้ ที่ จึ่ง ยิง เอา เปรศซิเดนต์ ลิงกัน, ถูก ศีศะ ตรง ท้าย ทอย ล้ม ลง สลบ ไป ไม่ รู้ สึก ตัว. แล้ว อ้าย ผู้ ร้าย ก็ วิ่ง โดด ขึ้น ไป อยู่ บน แท่น, ที่ คน ทั้งปวง เคย มา แจ้ง ความ ต่าง ๆ แก่ เปรศซิเดนต์ ลิงกัน ที่ นั่น, แล้ว ชัก กระบี่ ออก กวัด แกว่ง ทำ สิงหนาท ร้อง ด่า คน สำแดง ไภย ต่าง ๆ, แล้ว กระ โดด วิ่ง กลับ ออก ไป ทาง ประตู หลัง ตึก. ใน ทัน ใด นั้น ยัง มี อ้าย ผู้ ร้าย อีก คน หนึ่ง, เปน คู่ คิด กัน กับ อ้าย ผู้ ร้าย ที่ ยิง เปรศซิ เดนต์ ลิงกัน นั้น, มัน เข้าไป ที่ มิศเตอ ซิวอาด อยู่ นั้น แล้ว บอก ว่า, มี เรื่อง ความ มา ถึง ท่าน เปน การ ร้อน. ฝ่าย มิศเตอ ซิว อาด นั้น, ป่วย เปน ไข้ นอน อยู่ บน ที่ นอน. ฝ่าย คน ที่ รักษา ประตู นั้น หมาย ว่า จริง, ไม่ ทัน รู้ จึ่ง เปิด รับ ให้ เข้า ไป ใน ห้อง, ครั้น มัน เข้าไป ได้, จึ่ง วิ่ง ตรง เข้า ไป ถึง ที่ นอน, ชัก ดาบ ออก แทง มิศเตอ ซิวอาด ถูก ที่ คอ สอง สาม แห่ง, แล แทง หน้า สอง แห่ง, แล้ว ก็ วิ่ง กลับ ออก ไป. ใน ทัน ใด นั้น ผู้ ที่ พยาบาล มิศเตอ ซิวอาด อยู่, เหน ว่า เกิด ความ จลาจล วุ่น วาย ขึ้น, จึ่ง ไป ร้อง เรียก ลูก ชาย ชื่อ เฟรศริก, บุตร ของ มิศเตอ ซิวอาด ให้ ลุก ขึ้น โดย เร็ว, ลูก ชาย นั้น วิ่ง ออก มา ภอ ถึง ประตู, อ้าย ผู้ร้าย ก็ วิ่ง ออก มา ภอ ถึง ประตู พร้อม กัน เข้า, อ้าย ผู้ ร้าย ก็ แทง เอา เฟรศ ริก นั้น ถูก เปน บาด แผล โลหิต ไหล, ดู น่า กลัว นัก เหน ชีวิตร จะ ไม่ รอด, แต่ บาด แผล มิศเตอ ซิวอาด นั้น, พิเคราะห์ ดู เหน ว่า ภอ จะ เยียว ยา รักษา ได้ อยู่. แต่ เปรศซิเดนต์ ลิงกัน นั้น, เหน ว่า ชีวิตร จะ ไม่ ตลอด คืน นั้น ไป ได้. ใน เวลา คืน วัน นั้น, เปรศซิเดนต์ ก็ ได้ เชิญ เชนเนอรัล แครนต์ แม่ ทัพ ใหญ่, กับ ภรรยา ท่าน ให้ มา ประชุม พร้อม กัน อยู่ ที่ นั่น ด้วย. แต่ ท่าน เชนเนอรัล แครนต์, กับ ภรรยา นั้น ไม่ ทัน รับ หนังสือ เชิญ, จึ่ง ไป เสีย ที่ อื่น เปน ทาง ไกล, หา ได้ มา ใน ที่ ประชุม นั้น ไม่. ถ้า ได้ มา ใน ที่ ประชุม นั้น ด้วย แล้ว, เหน จะ ถูก ฟัน ถึง แก่ กรรม ตาย เพราะ อ้าย ผู้ ร้าย นั้น ด้วย. ใน วัน นั้น เชน นิรัล แครนต์ กับ มิศเตอ ซิวอาด เปน ขุน นาง ใหญ่, ฝ่าย ต่าง ประเทศ, กับ มิศเตอ ซตอนตัน เปน ขุน นาง ใหญ่ ฝ่าย การ ศึก, แล มิศเตอ เวลส์ เปน ขุนนาง ใหญ่ ฝ่าย ทัพ เรือ, กับ ขุน นาง ใหญ่ ผู้ อื่น อีก หลาย คน, เปน ที่ ปฤกษา การ แผ่นดิน, ได้ มา ประชุม ปฤกษา พร้อม กัน, ด้วย การ แผ่นดิน ใน เวลา วัน นั้น. ฝ่าย เปรศซิเดนต์ ลิงกัน มี ใจ เบิกบาน ยินดี นัก, ด้วย พิเคราะห์ ดู เหน ว่า, จะ กลับ มี ความ สุข แก่ บ้าน เมือง เร็ว. แล ท่าน ได้ กล่าว ถึง เชนนิรัล ลี แม่ ทัพ ใหญ่ ฝ่าย ขบถ ว่า, ถึง เปน ขบถ แล้ว, ท่าน ก็ ยัง มี ความ เมตา อยู่. อนึ่ง มิศเตอ ซิวอาด กับ บุตร ชาย ท่าน นั้น, มี อาการ ไม่ รู้ สึก สม ประฤๅ ดี, ใน เวลา กลาง คืน แรม สี่ ค่ำ นั้น, เวลา สิบ ทุ่ม.

๏ ครั้น รุ่ง ขึ้น ห้า ค่ำ เวลา เที่ยง, มิศเตอซตอนตัน มี หนังสือ ต่อ มา ว่า, อ้าย ผู้ร้าย ที่ ฆ่า เปรศเดนต์ ลิงกัน นั้น, ชื่อ ว่า วิลซบูศ, เปน น้อง ชาย ของ เอดวิลบูศ เปน คน เล่น ลคอน, เปน พวก ฝ่าย ขบถ เข้ม แขง นัก. มี ข่าว ภอ เชื่อ ฟัง ได้ ว่า, อ้าย ผู้ ร้าย นั้น เขา จับ ตัว ได้ แล้ว. แล มิศเฟรดดิริกซิวอาด นั้น, ถึง แก่ กรรม ตาย แล้ว. แล ท่าน เปรศซิเดนต์ ลิงกัน นั้น, ถึง แก่ กรรม ใน เวลา เช้า โมง หนึ่ง กับ สาม สิบสอง นาที. อนึ่ง สืบ ข่าว ได้ ความ เปน แน่ ว่า อ้าย ผู้ ร้าย ตัว การ ผู้ ใหญ่, ที่ ได้ ลง มือ นั้น, สอง คน แน่, คน หนึ่ง ชื่อ ว่า วิลซบูศ, คน หนึ่ง ชื่อ มิ ได้ ปรากฎ, แต่ คน ทั้งปวง จำ หน้า ได้ ชัด, จะ หนี ไป ให้ พ้น โทษ นั้น มิ ได้. แล้ว ค้น ได้ หนังสือ ที่ ตก อยู่ ใน หีบ ของ วิลซบูศ นั้น, ใจ ความ ว่า, เขา ทั้ง สอง คน นั้น พร้อม ใจ กัน ว่า, จะ ทำ ร้าย เปรศซิเดนต์

ลิงกัน นั้น, ใน ต้น เดือน สี่, แต่ หาได้ ทำไม่, เพราะ ผู้ รอง วิลซิ บูศ เปน ที่ สอง นั้น, เหน ควร จะ ให้ งด ไว้ ก่อน, กว่า จะได้ รู้ ข่าว ว่า, เมือง ริศมอนด์ จะ เสีย แก่ ฆ่า ศึก ฤๅ ไม่. ครั้น เมื่อ ณวัน ศุกร์ เดือน ห้า แรม สี่ ค่ำ ปี ฉลุ สัปตศก, เวลา บ่าย หก โมง, อ้าย ผู้ ร้าย ทั้งสอง คน นั้น, ได้ ไป เช่า ม้า เขา, คน ลตัว ที่ โรง ม้า แห่ง หนึ่ง, ใน เวลา ค่ำ ประมาณ สาม ทุ่ม, มัน ได้ เอา ม้า ไป ฝาก ไว้ กับ ผู้ มี ชื่อ แห่ง หนึ่ง. แล้ว มัน ได้ เข้า ไป ทำ ร้าย คน ลอย่าง ตาม ความ ที่ ได้ กล่าว มา แล้ว นั้น. ครั้น ทำ สำเร็จ การ แล้ว, มัน ภา กัน ออก มา ขึ้น หลัง ม้า, แล้ว หนี ไป.

๏ ณวัน อาทิตย์ เดือน ห้า ขึ้น ๗ ค่ำ เซนนีเร็ลลี, ยอม แพ้ แก่ เซนนีเร็ลแครนต์ เปน ความ แพ้ ใหญ่ นัก.

๏ เมื่อ ณวัน อาทิตย์ เดือน ห้า ขึ้น ๗ ค่ำ ปี ฉลู ยังเปน ฉศก. เซนนีเร็ลต์ลี, ที่ ตั้ง กอง ทับ อยู่ใน เมือง ริดศมอนด์ นั้น, เหน ว่า เซนนิเรนด์ แครนด์ นั้น, แทบ จะ ล้อม เมือง ไว้ รอบ แล้ว, จะ หา มี ทาง ที่ จะ หนี ออก ได้ ไม่, จึ่ง ภา พอก กอก ทับ อพยพ หนี ออก จาก เมือง ใน เพลา กลาง คืน ประมาณ สอง ยาม, แล เดิน ทับ หนี ไป ได้ หน่อย หนึ่ง. ฝ่าย เซนนีเร็ล แครนต์ รู้ เหตุ นั้น, จึ่ง แบ่ง ทหาร ใน กอง ทับ ให้ ยก ธง เข้า ไป ใน เมือง แล้ว, ให้ ปัก ธง ลง ไว้ ใน ที่ สูง. ฝ่าย ท่าน เซนนีเร็ล แครนด์ ยก กอง ทับ ใหญ่ ไป ก้าว สกัด ติด ตาม, เซนนีเร็ล ลี เมื่อ ณวัน สุกร์ เดือน ห้า ขึ้น ๑๑ ค่ำ ปี ฉลู ยัง เปน ฉศก. ตาม ไป ทัน กลาง ทาง, ใน วัน นั้น ได้ รบ พุ่ง กัน สามาถ ตั้ง แต่ เพลา สองโมง บ่าย, จน เพลา พลบ ค่ำ, จับ ได้ นาย ทหาร ใหญ่ ฝ่าย กระบถ นั้น ๖ คน, ได้ ทหาร ชะ เลย นั้น หลาย พัน คน, ได้ ปืน ใหญ่ ๑๔ บอก, แล เครื่อง สาตราวุธ ต่าง ๆ เปน อัน มาก. แล ทัพ ที่ แตก นั้น ได้ ทิ้ง เครื่อง สาตราวุธ แล สะเบียง อาหาร เสีย ตาม ทาง เปน อัน มาก. ถ้า วัน นั้น ไม่ เปน เวลา พลบ ค่ำ, เวลา ช้า ไป สัก สอง ชั่ว โมง แล้ว, เซนนีเร็ลลี นั้น, คง จะ ยอม แพ้ ที เดียว.

๏ ครั้น เมื่อ เวลา วัน ศุกร รุ่ง ขึ้น เช้า, เซ็นนีเร็ลแครนต์ มี หนังสือ ฝาก ไป ถึง เซ็นนีเร็ลลี เปน ใจ ความ ว่า, ขอ คำนับ มา ถึง ท่าน, ด้วย ข้าพเจ้า เหน เหตุ การ ที่ บังเกิด แก่ ท่าน ใน เพลา ๗ วัน นี้, คง จะ ให้ ท่าน เข้า ใจ ว่า, ไม่ ควร ที่ ท่าน จะ ต่อ สู้ ทำ สงคราม ด้วย ต่อ ไป อีก แล้ว. ข้าพเจ้า ขอ ให้ ท่าน ยอม แพ้ เสีย เถิด, อย่า ให้ มี เหตุ ที่ ต้อง ให้ โลหิต ทแกล้ว ทหาร เรา ทั้ง สอง ฝ่าย ไหล ออก อีก เลย, ไม่ ต้อง การ หา บังควร ไม่. ฝ่าย เซ็น นีเร็ลลี, มี หนังสือ ตอบ ไป อีก เปน ใจ ความ ว่า, ข้าพเจ้า ได้ รับ หนังสือ ท่าน แล้ว. ความ ที่ ท่าน ปราถนา จะ ให้ โลหิต ทหาร อยุด เสีย มิ ให้ ไหล ออก อีก นั้น, ข้าพเจ้า เหน ชอบ ด้วย แล้ว. แต่ ข้าพเจ้า ยังไม่ เหน ด้วย ท่าน ว่า, กำลัง กอง ทัพ ของ ข้าพเจ้า อ่อน ลง เพียง ว่า, จะ ไม่ ควร ที่ จะ มีความ หวัง ใจ อีก. แต่ ใจ ท่าน จะ ให้ ข้าพเจ้า ยอม แพ้ อย่า ทับ เลิก ไป นั้น, ด้วย เหตุ ประการใด. ฝ่าย เซ็นนีเร็ลแครนต์ นั้น, มี หนังสือ ตอบ ไป ว่า, ข้าพเจ้า มี ความ ปราถนา ความ ศุข, เปน ความ ปราถนา ใหญ่ ของ ข้าพเจ้า. แล ข้าพเจ้า จะ ให้ ทแกล้ว ทหาร ของ ท่าน สาบาน ตัว ว่า, จะ ไม่ ยก เครื่อง สาตรา วุธ ขึ้น, ทำ การ ศึก สงคราม กับ เมือง อเมริกา ต่อ ไป แล้ว, กว่า จะ ได้ จัด เปลี่ยน พวก ชะเลย ทั้ง สอง ฝ่าย นั้น, ให้ เปน อัน สำเร็จ เลิก แล้ว แก่ กัน. ข้าพเจ้า ปราถนา จะ ใคร่ ภบ กัน กับ ท่าน, ฤๅ ท่าน ผู้ แทน ตัว ท่าน, ใน ที่ ใด ที่ หนึ่ง, ตาม ที่ ท่าน จะ ชอบ ใจ จัด แจง. ฝ่าย เซ็นนีเร็ลลี มี หนังสือ ตอบ ไป ว่า, ข้าพเจ้า ยัง ไม่ หมาย ว่า, จะ ยอม แพ้ ท่าน ดอก, เปน แต่ หา ฤๅ ว่า, ท่าน จะ ให้ ข้าพเจ้า ยอม แพ้ อย่างไร. ข้าพเจ้า เหน ว่า ยัง ไม่ถึง ที่ สม ควร จะ ยอม แพ้ แก่ ท่าน. แต่ ทว่า มี ความ ปราถนา อยาก จะ ให้ บ้าน เมือง บังเกิด ความ ศุข จึ่ง ได้ ไป ว่า. ข้อ ที่ ท่าน จะ ให้ ข้าพเจ้า ประพฤติ ตาม ทาง นั้น, บ้าน เมือง จะ บังเกิด ความ ศุข ฤๅ ไม่. ที่ ท่าน จะ ให้ ข้าพเจ้า ภบ ปะ ท่าน, เพื่อ จะ ให้ ยอม แพ้ อย่า ทับ ของ ข้าพเจ้า ไป นั้น ยัง มิ ได้. แต่ ทว่า ถ้า ท่าน จะ ให้ ข้าพเจ้า ช่วย จัด แจง, เพื่อ จะ ให้ เลิก ยอม อย่า ทับ กัน เสีย ทั้ง สอง ฝ่าย นั้น, ข้าพเจ้า ก็ จะ ยอม กระทำ ตาม.

๏ ฝ่าย เซ็นนีเร็ล แครนต์ มี หนังสือ ตอบ ไป อีก ว่า, ข้าพเจ้า มี ความ ปราถนา จะ ให้ การ ศึก สงคราม นั้น, อยุด เสีย ทั้ง สอง ฝ่าย. แต่ ข้าพเจ้า ไม่ มี อำนาท ที่ จะ ให้ ฝ่าย ทัพ ของ ข้าพเจ้า อยุด ได้. ท่าน เจ้า เมือง ของ ข้าพเจ้า ปราถนา จะ ให้ บังเกิด ความ ศุข, แต่ ท่าน จะ ไม่ ยอม ให้ อยุด, ถ้า เว้น ไว้ แต่ ชาว เมือง ฝ่าย ใต้ จะ ยอม วาง เครื่อง สาตรา อาวุธ ลง, ไม่ ยก ทัพ ทำ ศึก สงคราม กับ เมือง ฝ่าย เหนือ ต่อ ไป อีก แล้ว, ถ้า ท่าน ยอม ลง เช่น นั้น, ก็ จะ ได้ มี ความ ศุข โดย เร็ว, จะ ได้ รอด ชีวิตร หลาย พัน คน, แล ทรัพย์ พัศดุ มี ราคา หลาย ล้าน เหรียน, ก็ ได้ รอด พ้น จาก อัน

ตราย ด้วย. ข้าพเจ้า มี ความ หมาย ใจ ว่า, จะ จัด แจง มิให้เสีย ชีวิตร อีก เลย สัก คน เดียว. ฝ่ายเซ็นนิเรลลีมีหนังสือตอบ ไป อีก ว่า, ข้าพเจ้า อยาก ขอ ให้ ภบ ปะ ท่าน, ตาม กระแส ความ ที่ มี มา ใน หนังสือ บอก ของ ท่าน นั้น.

๏ ฝ่าย เซ็นนิเร็ลแครนต์ นั้น, ครั้น ณวัน อังคาร เดือน ห้า แรม เก้า ค่ำ ปี ฉลูสัปตศก, จึ่ง ตอบ ว่า ข้าพเจ้า จะ ให้ ท่านจัด แจง ทำ บาญชี่ย์ หางว่าว สอง ฉบับ, สำรับ จด หมาย ราย ชื่อ พวก ทแกล้ว ทหาร, แล นาย กอง ทหาร ทุก คน ๆ. ฝ่าย ท่าน เซ็นนิ เร็ลแครนต์ นั้น จึ่ง ว่า, ข้าพเจ้า จะ จัด เลือก เอา นาย ทหาร คน หนึ่ง สำรับ ถือ บาญชี่ย์ หางว่าว ฉบับ หนึ่ง. แล้ว จะ ให้ ท่าน เลือก เอา นาย ทหาร คน หนึ่ง, สำรับ ถือ บาญชี่ย์ หางว่าว นั้น หาง หนึ่ง, แล้ว จะ ให้ แต่ บันดา นาย กอง ทหาร ทุก คน ๆ, ตั้ง คำ สัญญา สาบาน ตัว ว่า, จะ ไม่ ยก เครื่อง สาตรา อาวุธ ขึ้น ต่อ สู้ ทำ ศึก สงคราม กับ เมือง อเมริกา ต่อ ไป อีก แล้ว, กว่า จะ ได้ เปลี่ยน พวก คน ซะเลย ทั้ง สองฝ่าย ให้ เรียบ รอ้ย ดี เปน ปรกติ. แล ข้าพเจ้า จะ ให้ พวก ทหาร ทุก คน ๆ, ตั้ง คำ สัญญา สาบาน ลง ชื่อ ไว้ใน บาญชี่ย์ เหมือน กัน. แล เครื่อง อาวุธ ใหญ่ นอ้ย นั้น ให้เอา มา ตั้ง ประชุม กัน, แล ทรัพย์ สิ่ง ของ อื่น ๆ ทั้งปวง นั้น ที่ ตก เปน ของ กลาง อยู่ใน กองทัพ ของ ท่าน นั้น, ก็ จะ ให้ ยก เอา มา ไว้ให้ แก่ เรา ทั้งสิ้น ด้วย. แต่ สิ่ง ของ เครื่อง สำรับ ตัว พวก นาย ทหาร เปน ต้น ว่า, กระบี่ แล ม้า, แล หีบ ใส่ ของ สำรับ ตัว นั้น ก็ ไม่ เอา. แล้ว ข้าพเจ้า จะ ยอม ให้ นาย ทหาร แล ไพร่ พล ทั้งปวง กลับ ไป บ้าน เมือง ของ ตัว ทุก คน ๆ, ไม่ ให้ มี ไภย อันตราย เลย เมื่อ ยัง ได้ รักษา คำ สัญญา อยู่ นั้น. ฝ่าย เซ็นนิเร็ลลีก็ ยอม ตาม ถอ้ย คำ ที่ เซ็นนิเร็ลแครนต์, ให้ มี หนังสือ มา นั้น ทุก ประการ. แล เมื่อ ได้ ทำ บาญชี่ย์ จด หมาย ราย ชื่อ นาย ทแกล้ว ทหวร ทั้ง สอง ฉบับ สำเร็จ แล้ว, เซ็นนิเร็ลแครนต์, ก็ ปล่อย คน ทั้งปวง ให้ กลับไป บ้าน เรือน ของ ตัว. ถ้า จะ นับ ทแกล้ว ทหาร ทั้ง หมด ด้วย กัน, รวม เปน ๒๕๐๐๑ คน.

๏ ครั้น เมื่อ การ แผ่นดิน เหล่า นี้ ว่า กล่าว ตก ลง กัน สำเร็จ แล้ว เซ็นนิเร็ลแครนต์, จึ่ง ได้ บอก หนังสือ เรื่อง ความ นั้น ตาม ทาง ไฟ ฟ้า ไป ถึง เมือง วัศซิงตัน, เปน เมือง หลวง ฝ่าย อเมริกา. ฝ่าย เปรศซิเด็ลลิงกัน, จึ่ง มี รับสั่ง ให้ ยิง ปืน สลุต คำนับ ทุก แห่ง ทุก ตำบล, แต่ บันดา ที่ มี กองทัพ ตั้ง อยู่ใน แว้น แคว้น ทั่ว ประเทศ เมือง อเมริกา นั้น ทั้ง สิ้น.

ไจร ผู้ร้าย

๏ วัน พฤหัศบดีเดือนเจ็ดขึ้นแปดค่ำ, ปี ฉลู สัปตศกเวลา โมง เช้า ฟอนซิกา พุตเก็ต, ไป ที่วัง พระ เจ้า น้อง ยา เธอ กรม หลวง วงษาธิราช สนิท, ๆ ยัง ไม่ ปทม ตื่น. ฟอนซิกา เข้าไป ขโมย เอา นาฬิกา ทอง คำ, ครู นำมิเต้อ, มี สาย สร้อย ทอง คำ ใหญ่ ด้วย, มี ตลับ รูบ เจ้า จอม มารดา ตลับ หนึ่ง, ตลับ เข็ม ตลับ หนึ่ง, มี คน เหน เปน หลาย คน. พระ เจ้า นอ้ง ยา เธอ กรมหลวง วงษาธิราช สนิท, ให้ หม่อม ราโชไทย ตระลาการ ศาล ต่าง ประเทศ, ลง ไป ฟอ้ง กับ มิศเตอโม กงสุล พุตเก็ต, ๆ ให้ เสมียน ขึ้น มา ค้น แพ ฟอนซิกา. ได้ ของ ๆ กรมหลวง วงษา ธิราช สนิท, ที่ ฟอนซิกา ลัก ไป แต่ กอ่น ๆ เปน หลาย สิ่ง.

๏ ทาษ ฟอนซิกา ยื่น ยัน ความ ว่า, ฟอนซิกา ลัก หีบ ใส่เงิน ของ กรมหลวง วงษา ธิราช สนิท ไป, เอา ผ้า แดง เช่น เย็บ ธง ห่อ หีบ ให้ ทาษ ฟอนซิกา แบก ไป แพ, เวลา เช้า กรมหลวง วงษา ธิ ราช สนิท ยัง ไม่ ปทม ตื่น เหมือน กัน, แต่ การ หลาย เดือน มา แล้ว. ใน หีบ นั้น มี เงิน ถุง สิบ ชั่ง เต็ม ถุง ๆ หนึ่ง, ถุงผ้า ขาว ห้า ชั่ง เศศ ถุง หนึ่ง, ถุง ไหม เขียว ตุ้ม ทอง หู ทอง, เงิน สาม ชั่ง เสศ ถุง หนึ่ง, ถุง เอี้ยม ด้วยไหม ทอง, ใส่ทอง ๕๕ บาท ถุง หนึ่ง. ฟอนซิกา ลัก ของ กรมหลวง วงษาธิราช สนิท ไป, แต่ กอ่น เปน อัน มาก. ฟอนซิกา ไม่ ได้ ทำ มา หา กิน สิ่งใร, แทง หวย ตัวละ ๑๐๐ บาท ๒๐๐ บาท เนือง, เปน นักเลง เล่นโป, เล่น ไพ่, แล้ว ช่วย ทาษ ไว้ เปน หลาย ครัว หลาย คน, ซื้อ นา สวน วัว ควาย เช้า ของ ไว้ เปน อัน มาก. กงสุล พุตเก็ต ดู เหมือน จะเข้า แก่ ฟอนซิกา, หา ชำระ เอา ของ เหล่า นี้ ถวาย แก่ กรมหลวง วงษาธิราช สนิท ให้ ครบ ไม่. ตัด สิน ว่า ฟอนซิกา แพ้ ความ แก่ กรมหลวง วงษา, เพราะ มี ผู้ ยืน ยัน เปน พระยาน ว่า ได้ เหน นา ฬิกา เปน หลาย คน. ให้ ฟอนซิกา ใช้ นาฬิกา แล้ว, จะ เอา ตัว ฟอนซิกา ใส่ คุก ไว้ ที่ กรุง เทพ ฯ หก เดือน, แล้ว จะ เอา ตัว ฟอน ซิกา ส่งไป เมือง มะเกา. เข้า ของ ๆ ฟอนซิกา ยัง มี อยู่ เปน อัน มาก. ภรรยา ฟอนซิกา เที่ยว ยัก ย้าย จำนำ ซื้อ ขาย เปน หลาย แห่ง. ฟอนซิกา เปน หนี้ ผู้ อื่น อยู่ เปน อัน มาก. กงสุล พุตเก็ต ดู เหมือน หาชำระ โดย ซื่อ ตรง ไม่, ไม่ เอา ของ ๆ ฟอนซิกา มา

ขาย เลหลังให้ สิ้น, ใช้ ให้ กับ กรมหลวง วงษาให้ ครบ, แล เจ้า นี้ อื่น ๆ ตาม กดหมาย ประเทศ ยุโรป ไม่.

๏ ครั้น ณวัน พุธ เดือน เจ็ด ขึ้น สิบสี่ ค่ำ, มี พระยาน ไป ยืน ยัน, ฟอนซิกา กลับ รับ ว่า ได้ ขโมย นาฬิกา ไป จริง, แต่ เกิด ความ ขึ้น ก็ ทิ้ง น้ำ เสีย แต่ ณวัน ขึ้น เก้า ค่ำ, แต่ ขึ้น สิบ ค่ำ ยัง มี ผู้เหน นาฬิกา ที่ ฟอนซิกา. กงสุล ก็ ไม่ ชำระ เอา นาฬิกา ให้ ได้.

๏ ข้าพเจ้า ผู้ เปน เจ้า ของ หนังสือ นี้, ได้ ตี พิมภ์ ข้อ ความ ที่ ว่า ด้วย ฟองสกา พุทธเกี้ย นั้น, เพราะ ท่าน ผู้ มี ชื่อ เปน สำคัญ, ได้ มา ขอ แจ้ง ความ ใน หนังสือ จดหมาย เหตุ. แต่ ข้อ ความ นั้น จะ ถูก ฤๅ จะ ผิด ประการ ใด, ข้าพเจ้า หา รู้ ไม่. อย่า ให้ ผู้ ใด มา ติ โทษ ข้าพเจ้า. ข้าพเจ้า ไม่ ยอม ใช้ ความ ผิด ใด ๆ ที่ จะ มี ใน ข้อ ความ นั้น เลย.

แจ้งความ

๏ ด้วย ข้าพเจ้า ผู้ มี ชื่อ ได้ มา ออก หนังสือ พิมพ์, กับ ท่าน หมอ บรัดเล เปน ใจ ความ ว่า, ม้า ของ ข้าพเจ้า หาย. ข้าพเจ้า ได้ ไป อายัด กับ ท่าน ๆ ก็ หา รับ ไม่. แต่ ม้า ของ ข้าพเจ้า นั้น ตก อยู่ บ้าน หมื่น ชำนาญ, คือ ท่าน ที่ ข้าพเจ้า ไป อายัด นั้น, ท่าน จะ ให้ ตัว ข้าพเจ้า กลับ จับ อ้ายขโมย ส่ง. แม้น ข้าพเจ้า รู้ จัก ตัว อ้ายขโมย แล้ว, ทำ ไม ข้าพเจ้า จะ ให้ จับ เอา ม้า ของ ข้าพเจ้า ไป ได้ เล่า. แล้ว มิ ฉนั้น, ท่าน กลับ ใช้ ให้ คน มา เกลี้ย กล่อม เอา ทาษ คือ คน ตี ระนาด ของ ข้าพเจ้า ไป อีก คน หนึ่ง.

๏ การ ที่ ของ หัก ล้ม

๏ ด้วย ตาม กระแส กฎหมาย เมือง อเมริกา ที่ ว่า ด้วย การ หัก ล้ม นั้น, ข้าพเจ้า ผู้ มี ชื่อ ที่ สุด ท้าย หนังสือ นี้, จึ่ง หมาย ประกาษ มา ให้ คน ทั้งปวง เข้า ใจ ว่า, ตัว ข้าพเจ้า มี ที่ ตั้ง ที่ เขา ตั้ง ไว้ สำรับ รับ พัศดุ สิ่ง ของ ทั้งปวง, ที่ ยัง เหลือ อยู่ แห่ง ซียิอัลเลน ผู้ ที่ อยู่ ใน กรุง เทพย์ นี้, การ ของ เขา หัก ล้ม เสีย แล้ว. แต่ บันดา คน ที่ เปน ลูก นี้ ของ ซียิอัลเลน, ข้าพเจ้า จะ ขอ ให้ เขา มา ชำระบาญชี, แล ใช้ เงิน ที่ เปน นี้ นั้น ใน ที่ บ้าน ของ ข้าพเจ้า ที่ ตั้ง อยู่ ใน กรุง เทพย์ นี้, ณวัน เสาร์ เดือน แปด ขึ้น แปด ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, ฤๅ ก่อน นั้น ก็ จะ ดี. แต่ บันดา เจ้า นี้ ของ ซียิอัลเลน นั้น, ข้าพเจ้า จะ ขอ ให้ นำ เอา บาญชี, ทั้ง หนังสือ ประกัน ที่ เปน สำคัญ พะยาน นั้น, ให้ มา ชำระ เสีย ใน รวาง เดือน เจ็ด แรม ห้า ค่ำ, กับ เดือน แปด ขึ้น แปด ค่ำ ให้ แล้ว. อนึ่ง บันดา คน ที่ มี ทรัพย์ของ ซียิ อัลเลน ที่ การ หัก ล้ม เสีย แล้ว นั้น ติด อยู่ กับ ตัว, ขอ ให้ คน นั้น ได้ เอา ทรัพย์ มา คืน ให้ แก่ ข้าพเจ้า โดย เร็ว.

๏ หนังสือ นี้ ได้ เขียน ที่ กรุง เทพ, เมื่อ ณวัน อังคาร เดือน เจ็ด แรม ห้า ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก.

เอฟ เบลก เปน ผู้ สำรับ, รับ ทรัพย์ ที่ ยัง เหลือ อยู่, ของ ซียิอัลเลน ที่ การ เขา หัก ล้ม นั้น

๏ การ โยง เรือ แล เรือ ลำเลียง บัน ทุก ของ จ่ะ

๏ แต่ บันดา การ ที่ เขา จะ สั่ง ให้ โยง เรือ, แล ลำเลียง บัน ทุก ของ ที่ คน ทั้ง หลาย ตอง ช่าว, เรือ ไฟ กล ชื่อ แยกวะตอ ลำ หนึ่ง, เรือ ไฟ กล เฟรี ลำ หนึ่ง ทั้ง เรือ ลำเลียง สำรับ เรือ ไฟ กล หลาย ลำ, ถ้า ผู้ ใด จะ ตอง ประสงษ จง สั่ง มา ให้ ที่ อยู่ ของ ข้าพเจ้า, ที่ มี ชื่อ เขียน มา สุด ท้าย หนังสือ ใบ นี้, ข้าพเจ้า จึ่ง จะ รับ คำ สั่ง นั้น โดย ดี, กว่า จะ มี หมาย ประกาษ อย่าง ใหม่ ต่อ นี้ ไป ได้ เขียน ใน กรุง เทพ เมื่อ ณวัน อังคาร เดือน เจ็ด, แรม ห้า ค่ำ,
๏ ชื่อ เอฟเบลก สำรับ รับทรัพย์ ของ ซียิอันเลน ที่ การ หัก ล้ม นั้น.

เรือ รบ อังกฤษ

๏ เรือ ไฟ กล เปน เรือ รบ แห่ง เมือง อังกฤษ. มา แต่ เมือง สิงฆโปร, ชื่อ ปรินเซศ โรยัลล์, มา ถึง ที่ สัน ดอน เมื่อ ณ วัน สุกร์ เดือน เจ็ด แรม ค่ำ หนึ่ง. กปิตัน เรือ รบ นั้น ชื่อ ดับลยู ซีโชนต์. เรือ รบ นั้น ส่ง ธง ไวซ์แอดมิเรลเซนต์ วินเซนต์กิง. ซี. บี. นาย รอง แอดมิเรล นั้น เปน, ๓๔ คน ด้วย กัน, หมอ ยา ๔ คน, เอนทเนีย ใหญ่ คน หนึ่ง, เอนทเนีย รอง ๕ คน, ใน นาย ๓๔ คน นั้น, แต่ คน หนึ่ง เปน กปิตัล ใหญ่ อยู่ คน หนึ่ง, กปิตัล รอง คน หนึ่ง, ลูเตนัด ใหญ่ มี ๖ คน, ลูเตนัด รอง ๖ คน, ลูเตนัด สำ รับ ธง คน หนึ่ง, เสมียน ใหญ่ คน หนึ่ง, เสมียน รอง ๔ คน, นาย เลก ๆ เปน คน หนุ่ม ๑๐ คน, ผู้ ที่ เปน ปทาน สำรับ เทษนา แล นำ คำ สวด คน หนึ่ง, คน เปน เจ้า กระทรวง สำรับ จ่าย เงิน ใหญ่ คน หนึ่ง, รอง ๔ คน. นอก นั้น มี นาย ๗ คน, แต่ คน หนึ่ง

เปนนาย สำรับ ปื้น คน หนึ่ง, เปน เจ้า นัก พนัก งาน ดู เครื่อง สำรับ เรือ คน หนึ่ง, เปน นาย ช่าง ไม้ คน หนึ่ง, เปน นาย ทหาญ สำรับ เรือ รบ คน หนึ่ง, เปน นาย รอง ทหาญ สำรับ เรือ คน หนึ่ง, เปน ครู สำรับ สั่ง สอน ใน การ แล่น เรือ, สริ เข้า ด้วย กัน เปน ๕๑ คน. นอก นั้น มี ทหาญ สำรับ เรือ รบ ๑๐๖ คน, แล ทหาญ ปก ประมาณ ๗๘๙ คน, สริ เข้า กัน เปน ๙๒๐ คน.

๏ แล มี ปื้นใหญ่ ๗๓ บอก. ใน ๗๓ นั้น มี บอก หนึ่ง เรียก ชื่อ ว่า อามศตรอง จุ ลูก ปื้น หนัก ๑๑๐ ปอน. ปื้น ใหญ่ เรียก ว่า อามศตรอง อีก ๑๐ บอก, จุ ลูก ปื้น หนัก ๔๐ ปอน. ปื้น ๑๑ บอก เหล่า นี้ อยู่ ดาดฟ้า ข้าง บน ที่ สุด, ยิง ออก ถูก ๕ ไมล์ ๆ คือ ๒๐๐ เส้น, ที่ ดาดฟ้า ชั้น กลาง มี ปื้นใหญ่ ๓๐ บอก, จุ ลูก ปื้น บอก ละ ๓๒ ปอน. ปื้น เหล่า นั้น มี น้ำ หนัก บอก หนึ่ง, ถ้า จะ ประ มาณ บอก ละ ๕๐ หาบ สริ ด้วย กัน ๑๕๐๐ หาบ. ที่ ดาดฟ้า ชั้น ล่าง, มี ปื้นใหญ่ ๓๒ บอก, ถ้า จะ วัด ปาก กว้าง ได้ ๙ นิ้ว. มี น้ำ หนัก บอก ละ ๖๙ หาบ, สริ เข้า กัน เปน ๒๓๐๘ หาบ.

๏ มี เรือ บด ใหญ่ ๓ ลำ, บัน ทุก ปื้น ที่ ชื่อ ว่า อามศตรอง, จุ ลูก ปื้น น้ำ หนัก ๒๕ ปอน. มี เรือ บด เล็ก ลง มา กว่า นั้น ๒ ลำ, มี ปื้น จุ ลูก น้ำ หนัก ๑๒ ปอน บ้าง, ๒๔ ปอน บ้าง.

๏ อนึ่ง เมื่อ กลาง คืน วัน ใด ๆ, ถ้า บัน ดา ลูก เรือ กำลัง นอน อยู่ ใน เรือ, จะ ปลุก ขึ้น ให้ พร้อม กัน ทำ ศึก สงคราม ใน ๑๐ นาที ก็ ได้. อนึ่ง มี ทหาญ ถือ ปื้น ที่ เรียก ว่า ไรเฟล ๕๐๐ คน, เอา ขึ้น จาก ไป บน บก, แล ปื้น ใหญ่ สอง บอก, จุ ลูก น้ำ หนัก ๒๐ ปอน. เอา ขึ้น บก โดย เรว ได้.

๏ มี เรือ กล ไฟ ลำ หนึ่ง, เปน เรือ อุปถัมภ์ เรือ ลำ ใหญ่, แรง ๔๐๐ ม้า เครื่อง จักร นั้น มิศ มอดิเล เปน ผู้ ทำ. เรือนั้น แล่น ได้ โมง ละ ๙ นอต ๆ หนึ่ง นั้น คือ ไมล์ หนึ่ง. บันทุก ถ่าน หิน หนัก ๓๐๐ ตอน, ๆ หนึ่ง ถ้า จะ ประมาณ น้ำ หนัก ๑๖ หาบ, บันทุก สเบียง อาหาร, พอ ลูก เรือ ใหญ่ น้อย จะ ใช้ ได้ หก เดือน, มี เครื่อง กลั่น น้ำ เคม ให้ จืด ได้ ใน ๒๔ ชั่ว โมง ได้ น้ำ จืด หนัก ๓๕ ตอน. ตอน หนึ่ง เปน ๑๖ หาบ เศศ.

๏ เรือ ใหญ่ ลำ นี้ ได้ ต่อ เมื่อ กฤษ ศักราช ๑๘๕๓ ปี, แรก ได้ ใช้ ใน การ ศึก ที่ เมือง รูเซีย นั้น. เรือ นั้น ยาว ๒๔๐ ฟุต ปาก กว้าง ๖๓ ฟุต, กิน น้ำ ลึก ๒๗ ฟุต. เรือ นั้น แล่น ใน ๒๔ ชั่ว โมง ได้ ๓๑๘ นอต.

๏ อนึ่ง แอดดมิรเลกิง, มี ที่ ตั้ง เปน แม่ ทัพ สำรับ เมือง จีน, แล เมือง ยี่ปุ่น ด้วย. แล เรือ รบ กล ไฟ ที่ อยู่ ใต้ บังคับ ของ ท่าน นับ ได้ ๓๖ ลำ, เปน เรือ จักร ท้าย ทั้ง สิ้น, บันทุก ได้ ๖๐๐๐ คน ทั้ง ปื้น ใหญ่ ๓๒๖ บอก.

กองเตวน

๏ บาญชี จับ คน ทำ ผิด ที่ กับบิตันเอมส์, นายกอง เตวน ได้ บอก มา. ตั้ง แต่ ณวัน อาทิตย์ เดือนเจด ขึ้น สี่ค่ำ, ปี ฉลู สัปตศก. มา จน ถึง ณวัน อาทิตย์ เดือน เจ็ด แรม สาม ค่ำ, รวม เปน สิบ สี่ วัน ด้วย กัน.

จับ ผู้ ร้าย ขโมย ผ้า สร่ง ได้ คน ๑.
จับ คน เปน ลูก หนี้ ได้ คน ๑
จับ คน ลัก ขาย ฝิ่น ต้อง ห้าม ได้ ๖ คน
จับ คน ถือ เครื่อง สาตราวุธ ได้ ๒ คน
จับ ทาษ หนี นายเงิน ได้ คน ๑
จับ คน ร้าย แทง ฟัน ผู้ หญิง ได้คน ๑
จับ ผู้ ร้าย วิ่ง ราว ของ แต่ง ตัว ได้ คน ๑
จับ คน หัว ไม้ ที่ หมาย ใจ จะ ฆ่า คน นั้น ได้ คน ๑

กองสุล อเมริกา ที่จะมา ใหม่

๏ มีหนังสือ ฝาก ของ ผู้ มี ชื่อ มา แต่ เมือง นุ ยอก เมื่อ ณวัน อังคาร เดือน ห้า ขึ้น เก้า ค่ำ ว่า, มิศเตอ เช แอลส์ ชีด์ เปน กอง สุน อเมริกา สำ หรับ กรุง เทพย์, ทั้ง ภรรยา แล ผู้ ช่วย ใน การ กอง สุน คน หนึ่ง จะ ลง เรือ ที่ เมือง นุยอก, แต่ ณเดือน ห้า ขึ้น แปด ค่ำ, ได้ โดย สาร นาย กำปั่น ชื่อ แอม เมรันธ์ มา ถึง ฮอง กง, แล้ว จะ โดย สาร เข้า มา ใน กรุง เทพ.

๏ ราคา สิน ค้า ที่ กรุง เทพ ฯ

๏ ณวัน เดือน ๗ แรม ๔ ค่ำ ปี ฉลูสัปตศก.
น้ำ ตาล ทราย ขาว ดี ที่ สุด, หาบละ ๑๓ บาทสลึง เฟื้อง.
น้ำ ตาล ทราย ที่ จัด ว่า ที่ ๑ นั้น หาบละ ๑๒ บาท ๓ สลึง.
น้ำ ตาล ทราย ที่ จัด ว่า ที่ ๒ นั้น หาบละ ๑๑ บาท ๓ สลึง เฟื้อง.
น้ำ ตาล ทราย ที่ ๓ หาบละ ๑๑ บาท ๒ สลึง
น้ำ ตาล ทราย อย่าง เหล่า นี้ ไม่ สู้ มี มาก.

น้ำ ตาล ทราย แดง ที่ ๑ หาบ ละ ๘ บาท ๓ สลึง.
น้ำ ตาล ทราย แดง ที่๒ หาบ ละ ๘ บาท สลึง.
น้ำ ตาล ทราย แดง เหล่า นี้ มี น้อย นัก.

พริก ไทย ดำ หาบ ละ ๙ บาท ๓ สลึง.
ฝาง อย่าง ที่ ๓, ๔, ดุ้น หนัก ได้ หาบ ๑ เปน หาบ ละ ๓ บาท๒สลึง.
ฝาง อย่าง ๔, ๕, ดุ้น หนัก หาบ ๑ เปน หาบ ละ ๓ บาท สลึง.
ฝาง อย่าง ๕, ๖, ดุ้น เปน หาบ ๑ ราคา หาบ ละ ๓ บาท เฟื้อง.
ฝาง อย่าง ๖, ๗, ดุ้น เปน หาบ ๑ ราคา หาบ ละสอง บาท ๓ สลึง.
ฝาง อย่าง ๗, ๘, ดุ้น เปน หาบ ๑ ราคา หาบ ละ สอง บาท๒สลึง.
สิน ค้า เหล่า นี้ กำลัง เข้า มา มาก.

ไม้ สัก เปน กะดาน หนา ๓ กะเบียด ราคา ยก ละ ๑๐ บาท๒ สลึง.
ไม้ ซิงชัน หนัก ๑๐๐ หาบ, ราคา ใน ระว่าง ๑๕๒ กับ ๒๓๕ บาท.
หนัง ควาย หาบ ละ ๙ บาท.
เขา ควาย หาบ ละ ๑๐ บาท.

หนัง วัว หาบ ละ ๑๑ บาท สลึง
กำยาน ที่ ๑ หาบ ละ ๑๖๑ บาท แล ๒๑๐ บาท.
กำยาน ที่ ๒ หาบ ละ ๑๓๕ บาท แล ๑๔๕ บาท.
รง หาบ ละ ๔๗ บาท.
งาเม็ด เกวียน ละ ๑๒๓ บาท.
ครั่ง ที่ ๑ หาบ ละ ๑๓ บาท ๒ สลึง.
ครั่ง ที่ ๒ หาบ ละ ๑๑ บาท ๒ สลึง.
งา ช้าง หาบ ละ ๒๗๐ บาท แล ๓๔๐ บาท.
ตาม ใหญ่ ตาม เล็ก.
กระวาน หาบ ละ ๒๐๐ บาท.
เร่ว หาบ ละ ๒๒ บาท สลึง.
กะสอบ พัน ละ ๗๕ บาท.
ไหม ลาว หาบ ละ ๒๕๕ บาท.
ไหม เมือง ญวน หาบ ละ ๗๑๐ บาท.

ทอง ใบ อั้นเส็ง ที่ ๑ ราคา หนัก บาท ๑ เปน เงิน ๑๖ บาท เฟื้อง. การ ที่ ฝาก ตั๋ว ไป แลก เงิน ที่ เมือง สิงคโปร์, ถ้า แลก ได้ ร้อย เหรียน ได้ กำไร สาม เหรียน, แล การ แลก เงิน เหรียน เม็กซีโก ฝาก ไป เมือง สิงคโปร์, เงิน ๑๐๐ เหรียน ได้ กำไร เหรียน หนึ่ง กับ ๒๕ เซ็นต์.

๑ ราคา สินค้า เมือง ปีแนง ณวันเดือน ห้า แรม ๑๒ ค่ำ, ปี้ ฉลู.

สินค้า อย่างไร		เหรียน	เซนต์	เหรียน	เซนต์
ขี้ผึ้ง	หาบละ	๔๐	...	...	...
การะบูน	หิบละ	๒๒	...	๒๕	...
น้ำมัน พร้าว	หาบ ใหญ่	๑๐	๗๕	...	...
กาแฝ่	หาบละ	๑๔	...	...	...
งา ช้าง	หาบละ	๒๐๐	...	๑๔๕	...
กะเภาะ ปลา	หาบละ	๖๐	...	๖๒	...
กำยาน ที่ หนึ่ง	หาบละ	๕๑	...	๒๕	...
กำยาน ที่ สอง	หาบละ	๒๕	...	๒๐	...
กำยาน ที่ สาม	หาบละ	๑๓	...	๑๔	...
หนัง ควาย	หาบละ	๗	๕๐	๗	...
หนังวัว	หาบละ	๑๐	๕๐	...	...
เขา ควาย	หาบละ	๗	๕๐	...	...
เข้า เปลือก	เกวียน ละ	๕๓	...	...	...
เข้า สาร ขาว ที่ ๑	เกวียน ละ	๑๓๐	...	...	...
เข้า สาร ที่ ๒	เกวียน ละ	๑๒๒	...	...	...
เข้า สาร ที่ ๓	เกวียน ละ	๑๑๘	...	...	...
เข้า กล้อง	เกวียน ละ	๑๐๙	...	๑๑๐	...
พริกไทย ดำ	หาบละ	๕	๔๐	...	...
เกลือ ยำใย	เกวียน ละ	๑๕	...	๑๖	...
เกลือ ขาว	เกวียน ละ	๒๒	...	๑๖	...
ครั่ง ไทย	บะฮา ละ	๔๐	...	...	...
ครั่ง มอญ	บะฮา ละ	๓๖	...	...	...
น้ำ ตาล ทราย ที่ ๑	หาบ ละ	๖	๕๐	...	...
น้ำ ตาล ทราย ที่ ๒	หาบละ	๕	๕๐	๕	๗๕
น้ำ ตาล ทราย ที่ ๓	หาบละ	๕	...	...	...
น้ำ ตาล ทราย แดง	หาบละ	๓	...	๓	๕๐
ตกั่ว	หาบละ	๒๑	๒๕	๒๑	๕๐
ฝิ่น บังกลา	หิบ ละ	๔๐๕	...	๔๒๐	...
ฝิ่น เตอกี	หาบละ	๔๓๕	...	...	...

ราคา สินค้า ที่ เมือง จีน

๏ ณวัน แรม สี่คำ เดือน หก ปีฉลู สัปตศก ฝิ่น ที่ เมือง ฮอง กง หีบละ ๔๓๕ หฤๅ ๔๓๕ แล ๔๕๒ เหรียน.

๏ ฝิ่นเตอกี, หาบละ ๔๐๐เหรียน. ฝิ่น เมือง เปอเซีย หีบละ ๕๐๐ เหรียน.

๏ เข้า สาร บังกะล่า ที่ ฮอง กงหาบละ ๓ เหรียน กับ เซ็น ฤๅ ๓ เหรียน ๓๕ เซ็น

๏ เข้า กลอง กรุง เทพ ฯ หาบละ ๒ เหรียน กับ ๙๕ เซ็น ฤๅ ๓ เหรียน

๏ เข้า อย่ากลางหาบละ๓เหรียน ๑๐เซ็น ฤๅ ๓เหรียน๓๐เซ็น

๏ เข้า สาร ขาว หาบละ ๓ เหรียน ๓๕ เซ็น ฤๅ ๓ เหรียน กับ ๕๐ เซ็น

๏ เข้า สาร ย่าง กุ้ง หาบละ ๓ เหรียน กับ ๒๕ เซ็น

๏ น้ำ ตาน ทราย ที่ ๑ หาบละ ๘ เหรียน ๓๐ เซ็น แล ๘ เหรียน ๕๐ เซ็น. ที่ ๒ หาบละ ๗ เหรียน ๙๐ เซ็น แล ๘ เหรียน ๑๐ เซ็น. ที่ ๓ หาบละ ๗ เหรียน ๕๕ เซ็น ฤๅ ๗ เหรียน ๑๕ เซ็น. น้ำ ตานทรายแดง หาบละ๕ เหรียน ๑๐ เซ็น แล๕เหรียน ๓๐เซ็น

๏ พริก ไทย ขาว หาบละ ๑๑ เหรียน, พริก ไทย ดำ หาบละ ๖ เหรียน ๓๐ เซ็น แล ๖ เหรียน ๕๐ เซ็น

๏ หมาก แห้ง หาบละ ๒ เหรียน ๗๕ เซ็น แล ๓ เหรียน ๕๐ เซ็น

๏ ฝาง กรุง เทพ ฯ หาบละ ๒ เหรียน ๒๐ เซ็น แล๒ เหรียน ๕๐ เซ็น

๏ สินค้า ขา ออก

๏ ณวัน สุกร เดือน หก ขึ้น สี่ คำ เรือ ชื่อฮัม ตอน ควต ออก จาก กรุง เทพ ฯ ไป เมือง ได้บัน ทุกฝาง หนัก ๗๐๒ หาบ น้ำ ตาน ทราย ๑๖๑ หาบ หนัง งัว หนัง ควาย ๔๖๕ หาบ เขา ควาย๒๖ หาบ, ตกั่ว เกรียบ หนัก ๘๒ หาบ กับ ไม้สัก ด้วย.

๏ ณวัน ทีตย ขึ้น สิบ สาม คำ เดือน หก, เรือ ไฟ กล ชื่อ ไวเคา แกน นิง, ออก จาก กรุง เทพ ฯ จะ ไป เมือง ฮองกง ได้บัน ทุก ฝาง ๙๐๑ หาบ น้ำ ตาน ทราย ๓๑๑๓ หาบ, พริก ไทย ดำ ๑๔๔๘ หาบ, หนัง สัตว์ ๓ หาบ เขา ควาย๒๐ หาบ กระ วาน ๕๓ หาบ ตกั่ว เกรียบ ๓๖๐ หาบ, ไม้สัก ด้วย.

๏ ณวัน สุกร ขึ้น เก้า คำ เดือน เจ็ต เรือ ชื่อ วอดดาลีส ออก จาก กรุง เทพ ฯ จะ ไป เมือง ฮองกง ได้ บัน ทุก ไม้สัก ทั้ง นั้น.

๏ ตั้ง แต่ ณวัน แรม แปด คำ เดือน ห้า มา จน ถึง ณวัน สิบ สี่ คำ เดือน เจ็ต ใน ระว่าง นั้น มี เรือ กรุง สยาม ๑๗ ลำ ออก จาก กรุง เทพ ฯ ไป เมือ, ฮองกง ได้ บัน ทุก ของ คิด รวม กัน ฝาง ๒๕๗๖๘ หาบ, น้ำ ตาน ทราย ๒๐๘๓๒ หาบ, พริก ไทย ๘๐๑๑ หาบ, หนัง งัว หนัง ควาย ๓๖๖ หาบ, เขา ควาย ๖๖ หาบ, กระ วาน ๘๒๐ หาบ, งา เม็ด ๑๔๖๔ หาบ, ตกั่วเกรียบ ๑๖ หาบ, ครั่ง ๑๔๐ หาบ, ทั้ง ฝ้าย แล ไม้ชิง ชัน แล ไม้สัก.

๏ ณวัน เสา แรม สิบ สอง คำ เดือนห้า, เรือ กล ไฟ เจ้า พระยา ออก จาก กรุง เทพ ฯ ไป เมือง สิงคโปร์, ได้ บัน ทุก น้ำ ตาน ทราย ๑๖๕๐ หาบ, เขา ควาย ๕๔ หาบ, ครั่ง๒๐ หาบ ไหม ดิบ ๑๙๗ หาบ,

๏ ณวัน สุกร ขึ้น สิบ เบด คำ เดือน หก เรือ ชื่อ คอศซะตาริกา, ออก จาก กรุง เทพ ฯ ไป เมือง สุราบายา, ได้ บัน ทุก เกลือ กับ ปลา เค็ม ทั้ง นั้น.

๏ ณวัน อาทิตย แรม สิบ สอง คำ เดือน หก เรือ กลไฟ เจ้า พระยา, ออก จาก กรุง เทพ ฯ ไป เมือง สิงคโปร์, ได้ บัน ทุก น้ำ ตาน ทราย ๑๔๒๑ หาบ, ไหม ดิบ ๑๒ หาบ, แต่ ปลา เค็ม นั้น มิได้ นับ,

๏ ณวันอังคาร ขึ้น หกคำ เดือน เจ็ตเรือ ใบ ชื่อ แฟน นี เกิกเนอ ออก จาก กรุง เทพ ฯ ไป สุ ระบายา, ได้ บัน ทุก ปลา เค็ม กับ เกลือ ทั้ง ลำ.

๏ ณวัน เสา ขึ้น เก้า คำ เดือน เจ็ต เรือ ใบ ชื่อ ริต ชากคอบเดิน ออก จาก กรุง เทพ ฯ ไป เมือง สุระบายา, ได้ บัน ทุก เกลือ แล ปลา เค็ม ทั้ง ลำ,

๏ ตั้ง แต่ ณวัน จันทร ขึ้น สิบ สี่คำ เดือน หก มา จน ถึง ณวัน จันทร แรม หก คำ เดือน หก ใน ระว่าง นั้น มี เรือ ใบ ออก จาก กรุง เทพ ฯ สอง ลำ ไป เมือง สิงคโปร์, ได้ บัน ทุก น้ำ หนัก คิด รวม กัน, ฝาง ๓๘๑๙ หาบ น้ำ ตาน ทราย ๕๓๘ หาบ หนัง สัตว์ ๓๗ หาบ,

๏ ณวัน เสา แรม สาม คำ เดือน หก เรือ เมือง อะเมริกา ชื่อ อิกลิบ ออก จาก กรุง เทพ ฯ ไป เมือง ซัน ฟะรัน ศิศิโก, บัน ทุก ไม้สัก, กับ หนัง สัตว์๓๓๑ หาบ

เปรศซิเดนลิงกันเปนคริศเตียร

๑ กาล ที่ ล่วง มา ประ มาณ ได้ สัก ปี มีคน ผู้ หนึ่ง ไป เฝ้า เปรศเด็นต์ลิงกัน นั่ง สั้น ทนา กัน อยู่, จึ่ง ถาม เปรศเดนต์ลิงกัน ว่า, ท่าน ได้รักษ พระเยซู ฤๅ ไม่. ครั้น ท่าน ได้ ยิน ดั่ง นั้น, แล้ว ท่าน ก็ เอา ผ้า ปอัง หน้า เข้า แล้ว, ก็ ซบ หน้า ลง มี น้ำ ตา ไหล. จึ่ง ตอบ ว่า, เมื่อ เรา จาก บ้าน เรา, มา นั่ง อยู่ใน ที่ นั่ง นี้ อัน เปน ที่ ว่า ราช การ สำรับ เมือง, เมื่อ ขณะ นั้น ข้าพเจ้า ว่า แก่ ชาวเมือง นั้น ว่า, ขอ ให้ ช่วย อ้อน วอน เพื่อ ข้าพเจ้า ด้วย. แต่ ใน เวลา นั้น ข้าพเจ้า ยัง มิได้ เปน คฤษเตียร แท้. แล เมื่อ ลูก ชาย ของ ข้าพเจ้า ถึง แก่ กรรม นั้น, ข้าพเจ้า มี ความ ทุกข์ อัน ยิ่ง. ใน ขณะนั้น ข้าพเจ้า ยัง มิได้ เปน คฤษเตียร แท้. แต่ เมื่อ ข้าพ เจ้าไป ดู ที่ ๆ ฝังศภ ใน เมือง เคต ติศเบิค, ก็ พิจรนา ดู ที่ ฝัง ศภ ทหาร ฝ่าย เมือง เรา ที่ ถูก อา วุธ ตาย ใน ที่ นั้น, เพราะ รักษ เมือง ใน ขณะ นั้น ข้าพเจ้า ได้ ถวาย กาย แล จิตร ข้าพเจ้า, แก่ พระ เยซู เปน แท้, แล ข้าพเจ้า ได้ รักษ ไค่ร ใน พระ เยซู จริง.

กำปั่นเข้ากรุงเทพ ฯ

เข้า มา เมื่อไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กัปปิตัน ชื่อ ไร	คี่ตอน	เปน เรือ อะไร	มา แต่ ไหน
ณวัน เดือน เจ็ด ขึ้น สอง ค่ำ	บันเนก	จีน	๙๓	ลักเคอ สยาม	ซิงโคอะ
๓ ค่ำ	ติซิง	จีน	๑๖๒	สกุเนอ สยาม	สำปหลัง
๘ ค่ำ	เอ็นวอย	โครวิส	๑๓๐	บาก สยาม	สิงคโปร์
๑๐ ค่ำ	ไอ ออลคิวค์	เครคิซึ้	๑๓๑	บาก สยาม	สิงคโปร์
๑๒ ค่ำ	เจ้า พระยา	อตอน	๓๕๓	เรือไฟ สยาม	สิงคโปร์
๑๕ ค่ำ	เวอคัน	คับเปอมัน	๓๓๘	บาก แฮน โนเวอ	บัตเตเวีย
๑๕ ค่ำ	เซ็นต์ ปอล์	ธัมซอน	๓๐๐	บาก สยาม	สิงคโปร์
ณวัน เดือน เจ็ด แรม ค่ำ ๑	ปรินเซ็ส รอยัน	ซอนซ์	๓๑๒๖	เรือ รบ อังกฤษ	สิงคโปร์
ค่ำ ๑	คิมอิงไต	ยอเซ็น	๓๐๐	บาก สยาม	สิงคโปร์
ค่ำ ๑	เด็ส ยโร	ซแปน ดิวมาน	๓๑๖	บาก ฮอลัน	บัตเตเวีย
๓ ค่ำ	ปลักส์	บลก	๔๑๗	บาก ฮอลัน	บัตเตเวีย
๓ ค่ำ	ยังอิง	จีน	๑๙๐	บริก สยาม	สิงโครา

กำปั่นออกจากกรุงเทพ ฯ

					จะไปไหน
ณวัน เดือน เจ็ด ขึ้น ห้า ค่ำ	แรบิต	คาลต	๔๒๐	บาก สยาม	ฮองกง
๖ ค่ำ	พั่นนิเคิก เนอ	รดซินี่	๖๐๐	บาก โอเด็นเบอก	สุรบายา
๙ ค่ำ	วอเตอ ลิลี	ปอนเบรี	๑๔๐	สกุนเนอ อังกฤษ	ฮองกง
๙ ค่ำ	ริชา คอบ เด็น	บิศคอฟ	๔๔๘	บาก บริเมน	สุรบายา
๙ ค่ำ	นอ ซีมาน	ยัง	๗๑๑	ชิบ สยาม	ฮองกง
๑๑ ค่ำ	ไตวัด	เครตอน	๖๕๔	บาก สยาม	ฮองกง
๑๑ ค่ำ	เอ มี่ คอกลัศ	ออฟดินเซอ	๓๓๓	บาก สยาม	ฮองกง
๑๑ ค่ำ	เจ้า พระยา	ออตอน	๓๕๓	เรือไฟ สยาม	สิงคโปร์

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1 เล่ม ๑ บางกอก เดือน แปด ขึ้น แปด ค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๗ July 1st 1865. คฤศศักราช ๑๘๖๕, ใบ ที่ ๙ No. 9.

๏ ตำราลมอากาศ

บท ๓

๏ ใน หนังสือ จดหมายเหตุใบ ที่ ๘ นั้น, เราได้ว่า ลม อากาศ นิ้ว แล นิ้ว ทั่ว แผ่นดิน หนัก สิบ ชั่ง เท่า กัน กับ ปรอด สูง ๓๗ นิ้ว. ถ้า จะ เอา ท่อ เล็ก ๆ ทำ ด้วย แก้ว ยาว ประมาณ สี่ สิบ นิ้ว ให้ ตัน ข้าง หนึ่ง, แล้ว เอา ปรอด ใส่ ให้ เต็ม, แล้ว กลับ ปาก ท่อ คว่ำ ลง ใน ชาม, ก็ จะ เหน ว่า ปรอด นั้น ทรุด ลง คง อยู่ แต่ สาม สิบ เจ็ด นิ้ว เท่า นั้น, ไม่ ได้ ทรุด ลง มา อีก เลย, เพราะ เหตุ ลม อา กาศ นั้น ดัน ปรอด ที่ ปาก ท่อ นั้น ไว้ นิ้ว แล นิ้ว หนัก สิบ ชั่ง, เท่า กัน กับ ปรอด ใน ท่อ นั้น. เครื่อง ที่ ทำ ด้วย แก้ว อย่าง นี้, อังกฤษ เรียก ชื่อ ว่า บโรเมเตร, แปล ว่า, เครื่อง นี้ เปน ที่ สังเกต ว่า ลม อากาศ หนัก เท่า ไร. เครื่อง อย่าง นี้ เขา ทำ สัณฐาน รูป หลาย อย่าง, แต่ ทว่า ได้ ทำ ตาม วิชา ที่ ว่า มา แล้ว นั้น ทุก อย่าง. สัณ ฐาน รูป อย่าง หนึ่ง ที่ คน ได้ ใช้ มาก เขา ทำ อย่าง นี้, เขา ทำ ท่อ ด้วย แก้ว เล็ก ๆ ยาว ประมาณ สี่ สิบ ห้า สิบ นิ้ว, ให้ ตัน ไว้ ข้าง หนึ่ง, ข้าง ปาก ท่อ ที่ เปิด นั้น ให้ งอ คู้ ขึ้น สี่ ห้า นิ้ว, แล้ว ใส่ ปรอด ให้ เต็ม ก็ จะ ทรุด ลง ถึง สาม สิบ เจ็ด นิ้ว เท่า นั้น, แล ปะ รอด จะ ล้น ออก ข้าง ท่อ ที่ งอ ขึ้น นั้น น่อย หนึ่ง. แล้ว เอา ด้าย ผูก สิ่ง ที่ เบา ๆ ที่ จะ ลอย บน ปรอด ที่ ไม่ จม นั้น หย่อน ลง ไป ใน ท่อ ให้ ของ นั้น ลอย อยู่ บน ปรอด, แล ปลาย ด้าย ข้าง หนึ่ง ให้ มี ลูก ถ่วง ให้ เบา กว่า สิ่ง ที่ ลอย อยู่ บน ปรอด นั้น ผูก ไว้ แล้ว, ให้ พาน ไว้ กับ เข็ม เหมือน เข็ม นาฬิกา. แล เครื่อง นี้ จะ เปน ที่ สัง เกต จะ ได้ รู้ ว่า ลม อากาศ หนัก แล เบา. ถ้า ว่า ลม อากาศ เบา กว่า เคย เปน, ปรอด จะ ทรุด ลง ข้าง ก้น ท่อ ที่ ตัน นั้น, แล จะ ขึ้น ข้าง ปาก ท่อ ที่ เปิด นั้น, ลูก ถ่วง ด้าย นั้น จะ พาน ให้ เข็ม ลง. ถ้า ลม อากาศ หนัก กว่า เคย เปน, ปรอด จะ ขึ้น ข้าง ท่อ ตัน, จะ ทรุด ลง ข้าง ท่อ เปิด, เข็ม ก็ จะ กลับ ขึ้น ตาม หนัก มาก แล น้อย. แล เครื่อง นี้ เขา ใ[illegible]ใน กำปั่น มาก, จะ เปน ที่ สัง เกต ว่า ลม อากาศ หนัก แล เบา. ถ้า นาย กำปั่น อยู่ ที่ ใด ๆ เหน ว่า เข็ม นั้น ลง, ก็ รู้ ว่า ลม อากาศ นั้น เบา นัก นาย กำปั่น ก็ รู้ เปน สำคัญ ว่า, จะ บังเกิด พยุห์ แล ลม ฝน อัน ใหญ่ ใน ที่ นั้น.

๏ แล ที่ เรา ได้ ว่า แต่ ก่อน ว่า, ลม อากาศ นิ้ว แล นิ้ว ทั่ว ไป หนัก สิบ ชั่ง นั้น, เรา ได้ ว่า เมื่อ ลม อากาศ บริสุทธิ์ ปราศจาก หมอก แล เมฆ. แต่ ทว่า ลาง ที่ ลม อากาศ ก็ เบา ลง กว่า สิบ ชั่ง บ้าง, ถึง แปด ชั่ง เก่า ชั่ง บ้าง ใน ที่ แห่ง นั้น. เมื่อ เปน ร้อน หลาย วัน อยู่ ใน ที่ ใด ๆ, ลม อากาศ ที่ ติด กับ แผ่นดิน ก็ เปน ร้อน, เมื่อ ร้อน แล้ว ก็ จะ เบา จะ ลอย ขึ้น, แล ลม อากาศ ที่ แห่ง อื่น จะ ไหล เข้า ไป อยู่ ที่ นั้น ให้ เปน หนัก เสมอ กัน, แล อาย น้ำ อาย ดิน เมื่อ เปน ร้อน ก็ ลอย ขึ้น ใน ลม อากาศ พร้อม กัน กับ ลม อากาศ ที่ ร้อน นั้น เปน หมอก เปน เมฆ. เมื่อ เปน ร้อน นัก หลาย วัน ใน ที่ อัน ใหญ่, ก็ ให้ ลม อากาศ เปน เบา นัก อยู่ ที่ นั่น, แล ลม อากาศ อยู่ ที่ อื่น ก็ จะ ไหล พัด ไป อยู่ ใน ที่ นั้น, จะ บังเกิด ลม มา ทุก ทิศ เปน พยุห์ ใหญ่, เหมือน ที่ เกิด ใน ทเล ใหญ่ บ่อย ๆ. เมื่อ นาย กำปั่น เหน ปรอด ใน บโรเมเตอ, ก็ รู้ ว่า ลม อากาศ เบา ไป นัก, จะ บังเกิด ลม พยุห์ ใหญ่, ก็ จะ ต้อง จัดแจง กำปั่น ให้ ดี.

๏ อีก ประการ หนึ่ง มี ลม พัด มา แต่ ทิศ ข้าง เหนือ หก เดือน, แล้ว ก็ กลับ พัด มา แต่ ทิศ ข้าง ใต้ หก เดือน, เปน เพราะ เหตุ ลม พัด ไป ตาม พระ อาทิตย์. เมื่อ พระ อาทิตย์ ไป ข้าง ใต้, ก็ ให้ อากาศ ร้อน เบา ขึ้น อยู่ ที่ นั่น, ลม อากาศ อยู่ ข้าง เหนือ ก็ จะ ไหล ไป อยู่ ที่ นั้น, เปน ลม พัด ไป แต่ ข้าง เหนือ ไป สู่ ทิศ ใต้, ที่ พระ อาทิตย์ ตั้ง อยู่ นั้น. เมื่อ พระ อาทิตย์ ไป ข้าง เหนือ ก็ ให้ ลม อากาศ ร้อน เบา ไป อยู่ ที่ นั่น, ลม อากาศ อยู่ ข้าง ใต้ จะ ไหล ไป อยู่ ที่ นั้น, เปน ลม พัด มา แต่ ข้าง ใต้ ไป สู่ ทิศ ข้าง เหนือ, ที่ พระ อาทิตย์ ตั้ง อยู่ เหมือน กัน. เพราะ เหตุ ดั่ง นั้น ลม จึ่ง พัด ไป ข้าง เหนือ หก เดือน, พัด ไป ข้าง ใต้ หก เดือน, ตาม พระ อาทิตย์ ไป ดัง นั้น.

๏ ข่าว มา แต่ เมือง อเมริกา ตาม ทางไฟ ฟ้า ใหม่

๏ แล ข่าว ที่ ว่า มา ด้วย เปรศซิเด็นต์ ลิงกัน, ที่ อ้าย ผู้ ร้าย ลอบ เข้า มา ยิง เอา ถึง แก่ กรรม ตาย, ความ ข้อ นี้ เปน ความ จริง. เมื่อ ท่าน ถึง แก่ กรรม นั้น, ณวัน เสาร์ เดือน ห้า แรม ห้า ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก. แต่ มิศเตอซิวอาด, ที่ เปน ขุนนาง ใหญ่ ฝ่าย ต่าง ประเทศ, ที่ ถูก อ้าย ผู้ ร้าย วิ่ง เข้า ไป ฟั่น, เมื่อ นอน ป่วย อยู่ นั้น, อาการ ค่อย ทุเลา ขึ้น แล้ว, คง จะ รอด เปน แท้. แล บุตร ชาย ของ ท่าน ที่ ฎๅ กัน ว่า, อ้าย ผู้ ร้าย มัน ฟั่น ตาย นั้น, ก็ จะ รอด ด้วย. ฝ่าย มิศเตอซิวอาด ผู้ เปน บิดา ไม่ ถึง แก่ กรรม ตาย นั้น, เพราะ ผ้า ที่ หมอ ให้ พันธ์ ผูก รัด ขาตไกร, ที่ หัก เดาะ ไป นั้น ผูก พันธ์ เปน หลาย ชั้น, ดาบ ที่ อ้าย ผู้ ร้าย แทง นั้น, จึ่ง ไม่ เข้า ไป ถูก ได้. ขาตไกร ท่าน หัก นั้น เพราะ ม้า ที่ เทียม รถ นั้น ตก ใจ ตื่น วิ่ง ไป เร็ว นัก, ท่าน จึ่ง โดด ลง จาก รถ, ล้ม ลง ขาตไกร เบื้อง ขวา จึ่ง หัก เดาะ, แล แขน เบื้อง ขวา ก็ หัก ด้วย. ท่าน จึ่ง ได้ นอน ป่วย อยู่ หลาย วัน. อ้าย ผู้ ร้าย รู้ เหตุ นั้น, จึ่ง เหน ได้ ช่อง ที่ จะ กระทำ ได้ จึ่ง อง อาจ เข้า ไป ทำ. เมื่อ ก่อน เวลา ที่ อ้าย ผู้ ร้าย ยัง ไม่ มา แทง นั้น, ฝ่าย หมอ ที่ รักษา ก็ คิด ว่า, จะ ต้อง แทง ให้ โลหิต ไหล สัก น่อย หนึ่ง, เพราะ แผล ที่ บวม มาก ขึ้น นั้น. ภอ อ้าย ผู้ ร้าย มา แทง ให้ โลหิต ไหล ก็ ภอ ดี ได้ ความ ศุข สบาย มาก ขึ้น. แต่ เมื่อ แรก ถูก อ้าย ผู้ ร้าย แทง นั้น ก็ สลบ ไป. ครั้น อยู่ มา สัก น่อย หนึ่ง ก็ ค่อย ทุเลา ปันเทา ขึ้น เปน อัน มาก.

๏ อนึ่ง วิลลิกซิบุศ ตัว อ้าย ผู้ ร้าย, ที่ ได้ ฆ่า เปรศซิเด็นต์ ลิงกัน นั้น, ขึ้น ม้า หนี ไป ใน เวลา คืน วัน นั้น, ครั้น ไป ถึง ที่ ตำ บล แห่ง หนึ่ง, ที่ นั่น เปน โคลน, ม้า นั้น ก็ พลาด ล้ม ลง ทับ เอา ท้าว วิลลิกซิบุศ เจ็บ, จะ เดิน ต่อ ไป อีก ไม่ ได้. จึ่ง เรียก หมอ คน หนึ่ง มา ช่วย รักษา. ฝ่าย หมอ นั้น จึ่ง มา ช่วย สงเคราะห์ รักษา วิลลิกซิบุศ, ให้ ถือ ไม้ ท้าว กราน ภอ เดิน หนี เขา ไป ได้. แล มัน มี เพื่อน อีก คน หนึ่ง ชื่อ ว่า ฮาโรลด์, เปน เพื่อน ได้ ช่วย สงเคราะห์ กัน มา แต่ เดิม. ทั้งสอง คน นั้น ก็ ภา กัน หนี ไป, ได้ สิบเอ็ด วัน, สิบสอง วัน, ไป ถึง ที่ ตำบล แห่ง หนึ่ง. จึ่ง เหน พวก ทหาร ม้า ไล่ ติด ตาม มา ข้าง หลัง. จึ่ง ภา กัน หนี เข้า ไป ซ่อน ตัว อยู่ ใน โรง เปน ที่ สำรับ ไว้ ของ แห่ง หนึ่ง. แล้ว จัด แจง ปิด ทาง ไว้ เพื่อ จะ มิ ให้ ทหาร เข้า ไป ได้. ฝ่าย พวก ทหาร ก็ บอก แก่ มัน ว่า, เอง จง ยอม แพ้ แก่ เรา เสีย เถิด, เรา จะ ให้ เจ้า มี เวลา สัก ห้า นาที, ภอ ที่ จะ ตรึก ตรอง ได้. ถ้า เจ้า ไม่ ยอม แพ้ แล้ว, เรา จะ เอา ไฟ เผา โรง นี้ เข้า ให้ จง ได้, วิลลิกซิบุศ จึ่ง ตอบ ว่า, เอง ชื่อ ไร จะ เอา อไร. ฝ่าย ทหาร ตอบ ว่า, เรา จะ เอา ตัว เจ้า, หมาย ว่า จะ จับ กุม เอา ตัว เจ้า ไป. ฝ่าย วิลลิกซิบุศ ตอบ ว่า. นี่ เปน การ อยาก นัก, เรา ก็ มี แต่ ท้าว เดียว แต่ ทว่า เจ้า จง ยอม ให้ เรา มี โอกาศ ที่ จะ แก้ ชีวิต ไว้ สัก ที หนึ่ง, จง ถอย ออก ไป สัก ๕๐ วา เถิด, แล้ว จะ ออก รบ กัน. ฝ่าย พวก ทหาร ตอบ ว่า, เรา ไม่ ได้ มา เพื่อ จะ รบ กัน ดอก, เรา มา เพื่อ จะ จับ กุม เอา ตัว เจ้า ไป, เจ้า จำ เปน ต้อง ยอม แพ้ แก่ เรา. ฝ่าย วิลลิกซิบุศ ตอบ ว่า, เรา อาจ ยิง พวก เจ้า ห้า คน, หก คน, เมื่อ กำลัง พูด อยู่ เดี๋ยว นี้ ก็ ได้. แต่ ทว่า เรา ไม่ อยาก จะ ฆ่า ผู้ ใด, เรา จะ ไม่ ยอม แพ้ เลย, เมื่อ ยัง กำลัง มี ชีวิตร อยู่ เรา ก็ ไม่ ยอม. ฝ่าย พวก ทหาร ตอบ ว่า, ถ้า กระนั้น เรา จะ เอา ไฟ เผา โรง นี้ เข้า. ส่วน วิลลิกซิบุศ ตอบ ว่า, ถ้า กระนั้น เจ้า ทั้งหลาย ที่ เปน คน กล้า หาร, จง จัด แจง ที่ ๆ สำรับ จะ หาม ศพ เรา ไป เถิด. ใน ขณะ นั้น ฮาโรลด์ ที่ เปน เพื่อน กัน ก็ กลัว ความ ตาย, จึ่ง ยอม แพ้ แก่ พวก ทหาร, จึ่ง ยื่น มือ ออก ไป ตาม ช่อง เพื่อ จะ ให้ เขา ใส่ โซ่ ไว้. ครั้น เขา ใส่ แล้ว จึ่ง ลาก ตัว ออก มา. แต่ วิลลิกซิบุศ นั้น, ก็ โกรธ เพื่อน กัน นัก, เพราะ ยอม ให้ พวก ทะ หาร มา จับ ตัว ไป ได้. ใน เวลา นั้น เปน กลาง คืน มืด นัก ด้วย. ฝ่าย นาย ทหาร เหน ว่า, จะ พูดจา ต่อ ไป อีก จะ ไม่ ได้ การ, จึ่ง ให้ เอา ไฟ มา เผา โรง เข้า, เมื่อ ไฟ ไหม้ พลุ่ง โพลง ขึ้น, จึ่ง แล เหน วิลลิกซิบุศ ยืน อยู่ ใน กลาง โรง, อยิบ เอา ปืน สั้น เดิน เชยก มา เพื่อ จะ ยิง พวก ทหาร ตาม ช่อง ปตู. ทหาร คน หนึ่ง แอบ ดู ตาม ช่อง, เหน วิลลิกซิบุศ จะ มา ยิง เอา พวก ทหาร, ๆ จึ่ง เอา ปืน ยิง วิลลิกซิบุศ ตาม ช่อง ฝา นั้น, ถูก ต้น คอ ล้ม ลง. แต่ เมื่อ ยัง ไม่ ตาย นั้น เขา มี ใจ โกรธ นัก, จึ่ง ร้อง ด่า ชาว เมือง อเมริกา เปน คำ อยาบ ช้า ต่าง ๆ. ครั้น อยู่ มา ประมาณ ได้ สี่ ชั่ว โมง ก็ ตาย, แล้ว เมื่อ ใกล้ จะ ตาย นั้น ได้ ด่า แช่ง ชาว เมือง อเมริกา เปน คำ อยาบ ช้า ต่าง ๆ จน กระทั่ง ขาด ใจ ตาย, เมื่อ เว ลา ใกล้ จะ สิ้น ใจ นั้น, มี คำ อ่อน อยู่ แต่ คำ ที่ สั่ง มา อำลา ถึง มารดา คำ เดียว เท่า นั้น.

๏ ว่า ด้วย เมือง ริศมอนด์ รับ

◎ กอง ทับ ฝ่าย เมือง อเมริกา

๏ เมือง ริศมอนด์ได้เปน เมือง หลวง ฝ่าย กระบถ, เชนนี่ เร็ลแครนต์ฝ่าย เมือง อเมริกา, ได้ยก กอง ทัพ ใหญ่ มา ตี เมือง ริศ **มอนด์,** ตั้ง แต่ ณเดือน เจ็ด ปี ขวด จน ถึง เดือน ห้า ๗ ค่ำ ปี ฉลู.

๏ ครั้น ถึงเดือน ห้าขึ้นเจ็ด ค่ำ, เชนนี่เร็ลลีแม่ ทัพ ฝ่าย กระบถใน เมืองริศมอนด์เหนเหลือกำลัง, ที่ จะ ต้าน ทานไว้มิได้, ก็ เลิก ทัพ อพยบ หนีไป.

๏ ครั้น ณวัน พุท ขึ้น แปดค่ำ เพลาเช้า, เชนนี่เร็ล แครนต์ ก็ จัดให้เชนนี่เร็ลวิศเซ็น, ให้ยก ทัพ เปน หลาย กอง เดิน เปน กระบวร เข้าไป ใน เมือง ริศมอนด์. ครั้น เข้าไป ถึง ปตูแล้ว ก็ จัด นาย ทหาร กอง เลก กอง หนึ่ง, ให้ไป หา ขุนนาง ผู้ใหญ่ใน เมือง ริศมอนด์ นั้น, เข้าไป รับ ลูก กุญแจ. ได้แล้วทับ ทั้ง หมด ก็ ยก เข้าไปใน เมือง. ชาว เมือง นั้น ออก มา ต้อน รับ กอง ทัพ ด้วย ยินดี นัก, กล่าว คำ ปราไสยโดย ดี. แล คน ทาษ ที่ เปน ชาติ อาฟริกา ผิว หนัง ดำนั้น ก็ดีใจ นัก. แล เขา เหน กอง หนึ่ง ที่ เปน ชาต อาฟริกา มา ด้วย นั้น, เขา ก็ไป ต้อน รับ ด้วย ความ ดี ใจยิ่ง. แล เมื่อ กอง ทัพเข้า ไป พิจารณา ดูที่ ๆ ทัพ พวก กระบถ ยก มา ตั้ง อยู่ เมื่อ ก่อน นั้น, ครั้น เขา เหน เครื่อง สาตราวุธ เสื้อ ผ้า แล หนังสือฝาก นั้น ที่ เขา ทิ้ง เรี่ย ราย อยู่นั้น, เขา ก็ เหน เปน แน่ ว่า, คน เหล่า นี้ ไป โดย ใจ ด่วน นัก. เขา ก็เดิน เปน ขบวร ทัพ หลวง เข้าไปอีก สองชั่วโมงก็ถึง ที่ใหญ่สำรับ ราชการ. แต่ไฟ ไหม้เสีย นั้น ก็ หลายหลัง, น่า สงสารคิดเสีย ดาย. เขา คิดว่าเงิน ที่ เสีย เพราะ ไฟไหม้ นั้น, อยู่ใน ราว๒ ล้าน ๓ ล้าน เหรียน, เสีย เพราะ ฝ่าย กะบถ เขา คิด แค้น นั้น เอง. เมื่อ ขณ เขา เดิน ทัพไป, ก็ เหน ตึกใหญ่ ที่ไฟไหม้นั้น พัง ทลาย ลง, เสียงไฟ ดูจะเสียง ปืนใหญ่ หลาย บอก, แลเสียงไฟ เสียง แตร เซง แซ่ สนั่น เปน อัศจรรณนัก, ไม่เคย เหน เคยได้ยิน เลย. แม้น ผู้ใดได้ ฟัง แล้ว ก็ จะ ไม่ ลืม เลย.

๏ แล ทับ ฝ่าย กระบถ กอง หลวง ล่วงไปใน เพลา กลางคืน แต่ กอง หลัง ยัง เลื่อย ล้า อยู่, จน ถึง เชนเนอเร็ล วิศเซ็น เข้า ไปในเมือง ได้ แล กอง หลัง ที่ ล้า อยู่ นั้น ก็ ไป มิ อาจ ต่อ สู้ ได้. มิศเดวิด ผู้ เปน เปรดซิเดนต์ฝ่าย กะบถ, ได้ หนีไป จากเมือง ริศมอนต์เมื่อ เพลา พลบ ค่ำ วัน อาทิตย์. ฝ่าย ชาว เมือง ริศมอนด์ นั้น หา ทัน รู้ ไม่ว่า, ทัพ หลวง จะ เลิกไป เรว ดั่ง นั้น. เมื่อเขา เหน กอง ทับ เดิน ล่วงไป แล้ว, ก็ ตกใจ วุ่น วิ่ง ทิ้งสิ่ง ของ เสีย เปน อัน มาก. บาง จำ พวก ก็ คิด ว่า จะ หนีไป ก็ เหน ไม่ พ้น, สู้ นั่ง จน อยู่ กว่า กอง ทับ นั้น จะ มา เพื่อ เขา จะ มี เมตา บ้าง ดอก กระมัง. แล ใน ท้อง ถนน ก็ เกลื่อน กลาด ไป ด้วย กะดาษ หนังสือ ฝาก แล สิ่ง ของ ทั้ง ปวง มาก. ฝ่าย พวก อาฟริกา ที่ เปนทาษ เขา ทิ้ง เสีย นั้น, ก็เข้า ในเมืองเก็บ เอา สรรพ สิ่ง ของได้ เปน อัน มาก. เมื่อ ขณ เดิน ทัพ เข้าไป นั้น, มีคน ผิว ขาว ชาว อเมริกัน, ออก มา ต้อน รับ ด้วย เสียง อัน ดัง โดย ดีใจ ยิ่ง นัก. บาง คน ก็ หา ได้ ระวัง ลิ้นไม่, ก็ ออก วาจา ด่า ทอ ต่อกับ ฝ่าย อเมริกา, ๆ ก็จับ ผู้ ที่ ด่า มา ทำ โทษ สิ้น ทุก คน. เชนนีเร็ล วิศเซน, ก็เข้าไป ตั้ง อยู่ใน ตึก ใหญ่ ที่ เปรดซิเดนต์ เดวิศได้ละ ทิ้ง ไว้ นั้น. ใน ห้อง นั้น ดูเหมือน เปรดซิเดนต์เดวิศ จะ มิ ทัน ที่ จะเก็บ สิ่ง ของ ทั้ง ปวง ไม่, หนีไป เรว โดย ด่วน. แล ของ สำคัญ แห่ง ภรรยา เปรดซิ เดนต์ เดวิศ ตก ข้าง อยู่ บน โตะ บน หิ้ง บ้าง. อนึ่ง ภรรยา ของ เช็นนี่เร็นลี ป่วย อยู่ จะ พา ไป ด้วย ก็ มิได้, จำ เปน ต้อง ละ ไว้ที่ บ้าน. ฝ่าย เชนนี่เร็ลวิศเซ็น, ก็ จัด แจง ให้ทหาร อยู่รักษาโดย ดี, มิให้เปน อัน ตราย ได้. อนึ่ง ปืน ใหญ่ ที่ ทัพ ฝ่าย กระบถ ทิ้ง ไว้ นั้นนับ ได้ ๓๐๐ บอก.

◎ คน ฝาแฝด เปน ชาติไทย ๆ

๏ มี ข่าว มา ว่า, คน แฝด ที่ สาย สะดือ ติด กัน นั้น, ยัง อยู่ ที่ เมือง อะเมริกา ฝ่ายใต้, ที่ หัว เมือง นอดแคโรไลนา, ยัง หาได้ เปน อันตราย เพราะ การ กระบถ ที่ ทำ สงคราม กัน นั้น ไม่. ตัว เขา ยัง เปน ศุข สบาย อยู่ ด้วย กัน ทั้ง สอง คน. แต่ เขาได้ เมีย คน ละ คน, แล้ว มี ลูก ด้วย กัน ทั้ง สอง คน. แต่ คน หนึ่ง นั้น มี ลูก มาก, คน หนึ่ง มีลูก น้อย. เมีย ของ คน ที่ มี ลูก น้อย นั้น บังเกิด ความ ฤษยา คน ที่ มี ลูก มาก. คน แฝด ทั้ง สอง นั้น ใส่ เสื้อ กางเกง สี มอ ๆ ตาม อย่าง พวก ขะบถ ที่ หัว เมือง ฝ่ายใต้ นั้น. เขา ทั้งสอง คน นั้น, ได้ เข้า เปน พวก คฤษเตียน, ใน พวก ที่ เรียก ว่า บัพทิศ นั้น. ความ ที่เขา สงไสย มาแต่ เดิม ว่า, เมื่อเรา ทั้งสอง ตาย ลง นั้น, จะ ตายพร้อม กัน ฤๅ, ๆ จะ ตาย ที่ ละ คน, ความ สงไสย ข้อ นี้ ยิ่ง บังเกิด ทวี มาก ขึ้น ไป กว่า แต่ ก่อนอีก,

เพราะ เขา มี อายุศม์ มาก กว่า ห้า สิบ ปี แล้ว. คน แฝด ทั้ง สอง นั้น, กลัว ว่าความ ขะบถ นั้น, จะเปน อันตราย ถึง บุตร ภรรยา ของ ตัว. แต่ ความ กลัว ที่ ใหญ่ ยิ่ง กว่า นั้น ยัง มี อยู่, คือ เมื่อ จะ ตาย นั้น, จะ ต้อง ตาย ที่ ละ คน ฤๅ จะ ตาย พร้อม กัน, แล ฝ่าย คน ที่ เปน อยู่ นั้น, จะ ต้อง ติด อยู่กับ สพ ของ ผู้ ตาย ด้วย, แล สาย พังผืด ที่ ติด กัน อยู่ นั้น, จะ ตัด ออก เสีย ได้ ฤๅ มิ ได้ ประการ ใด, ก็ยัง หา รู้ เปน แน่ ไม่.

๏ นาลิกา พก เมือง อะเมริกา ฯ

๑ ด้วย ที่ เมือง วัลละซัม แขวง หัว เมือง แมซิชูเซ็ธ นั้น, มี ที่ ใหญ่ สำรับ ทำ นาฬิกา พก, ตั้ง อยู่ เมื่อ คฤษ ศักราช ๑๘๕๐ ปี. การที่ ทำ นั้น จำเริญ โต ใหญ่ขึ้น เร็ว นัก. ใน กาล ทุก วัน นี้ มี ช่าง ทำการ ใน ที่ นั้น, อยู่ใน ระหว่างเก้า ร้อย สิบ ร้อย คน. แล นาฬิกา ที่ เขา ทำ ขึ้น นั้น, นับ ได้ ปีละ ๗๕๐๐๐ นาฬิกา. แล นาฬิกา ที่ ทำ นั้น, ดี ยิ่ง ขึ้น เปน อัน มาก, สู้ กับ นาฬิกา พก ที่ ดี อย่าง ยิ่ง ที่ เขา ทำ ใน ประเทษ ยุรบ ได้. ข้าพเจ้า พิจาระณา ดู เหน ว่า, จะ ดี กว่านาฬิกา ที่ ทำ ใน ประเทษ ยุรบ นั้น อีก, เพราะ นาฬิกา ใน ประเทษ ยุรบ นั้น ทำ แล้วไป ด้วย มือ คน, หา มี เครื่อง จักร์ ไม่. แต่ นาฬิกา พก ที่ ทำ ใน เมือง วัลละซัม นั้น, เขา ได้ ทำ แล้ว ไป ด้วย เครื่อง จักร์ สิ้น ทั้ง นั้น, ทำ โดย พินิจ ละเอียด นัก. แล เครื่อง จักร์ นาฬิกา ที่ ทำ เปนแบบ เดียว กัน นั้น, มี หลาย ชะนิด หลาย อย่าง, ได้ นับ ว่า เปน ที่ หนึ่ง ที่ สอง ที่ สาม เปน ต้น. แล นาฬิกา ที่ นับ ว่า ที่ หนึ่ง ที่ สอง ที่ สาม นั้น, ถ้า เครื่อง จักร์ แล ไกย์ ใน นาฬิกา เหล่า นั้น ศึก เสีย ไป แล้ว, จะ เขียน จด หมาย ฝาก ไป ให้ ซื้อ เครื่อง จักร์ แล ไกย์ ฤๅ เครื่อง อะไร ๆ, ใน นาฬิกา นั้น มา เปลี่ยน ออก เสีย ก็ ไม่ ผิด กัน เลย, เพราะ เขา ทำ ด้วย เครื่อง จักร์ เปน แบบ เดียว กัน หลาย ชะนิด สิ้น ทั้ง นั้น. ถ้า ผู้ ใด ใน เมือง ไทย นาฬิกา ชะนิด นั้น ศึก เสีย ไป แล้ว, ก็ จง เขียน หนังสือ ฝาก ไป ถึง ผู้ เปน เจ้า ของ ช่าง นาฬิกา, ที่ เมือง วัลละซัม นั้น, บอก ชะนิด นาฬิกา ที่ เสีย ไป, แล บอก เครื่อง อะไร ๆ ที่ เสีย นั้น, เขา จึ่ง จะ จัด สิ่ง นั้น, ฝาก เข้า มา ให้ ตาม ที่ ต้อง การ. ผู้ ใด ๆ ที่ เปน ช่าง นาฬิกา, ถึง ไม่ สู้ ฉลาด นัก ก็ เปลี่ยน ได้. แล นาฬิกา นั้น ก็ ดี ขึ้น เหมือน อย่าง แต่ ก่อน เดิม ไม่ ผิด เลย.

อินซูรันซิ กัมเปนี

๏ บอนิโอ กัมเปนี นายห้าง กรุง เทพ ฯ ได้ ตั้ง เปน พวก เอเซ็น, คือ รับ ธุระ แทน อินซูซันซิ กัมเปนี เมือง จีน ฝ่าย เหนือ.

๏ พวก บิกเอลแปก แอน กัมเปนี, นายห้าง กรุง เทพ นี้, ได้ ตั้ง เปน เอเซ็น, คือ พวก รับ ธุระ แทน อินซูซันซิ กัมเปนี, ที่ เมือง บัตตาเวีย คือ กลาป๋า นั้น.

๏ พวก เอ มากวาล แอน กัมเปนี, นายห้าง ที่ ได้ ตั้ง อยู่ ณะ กรุง เทพ, ได้ ตั้ง เปน เอเซ็น, คือ พวก สำรับ เอา เปน ธุระ แทน พวก นายห้าง, ที่ เมือง ฮัมเบิกค์ แล เมือง ปริเมน นั้น.

๏ มิศเตอ ดานิเอล มักเกลน, ที่ อยู่ ใน กรุง เทพ นี้ ปราถนา จะ ให้ คน ทั้งปวง รู้ ว่า, ตัว ได้ ตั้ง เปน พนักงาน พิจารณา ดู เรือ กำปั่น ต่าง ๆ ว่า, ควร จะ ไว้ ใจ ได้ ฤๅ ไม่.

๏ พ่อ ค้า ฯ

๏ เวอชิน แอน กัมเปนี, เปน พ่อ ค้า อะเมริกัน สำรับ ขาย เครื่อง กำปั่น, แล เสบียง อาหาร ที่ สำรับ ใช้ใน กำปั่น ด้วย, แล ขาย สิ่ง ของ อื่น ต่าง ๆ, ที่ คน ใน กรุง เทพ ฯ จะ ต้อง การ. แล เปน พวก สำรับ ขาย ของ ใน การ เลหลัง. ตั้ง อยู่ ที่ บ้าน ฅอกควาย น่า วัด บาทหลวง.

๏ พวก รีมีซะมิศ แอน กัมเปนี, เปน พ่อ ค้า ฝรั่งเศศ, ตั้ง อยู่ ที่ บ้าน ฅอก ควาย ริม ตึก กงสุล ฝรั่งเศศ, มี ของ เครื่อง สำรับ เรือ แล ของ ฝรั่งเศศ, แล ของ อังกฤษ หลายอย่าง ต่าง ๆ เปน อัน มาก.

๏ พวก ซีวิลแมเลอบ์ แอน กัมเปนี, เปน พ่อ ค้า ฝรั่งเศศ ตั้ง อยู่ ที่ บ้าน กะดีจีน แห่ง หนึ่ง, ตั้ง อยู่ ที่ ท้อง สนาม น่า พระ ที่ นั่ง สุทไธย สวรรค แห่ง หนึ่ง, มี เครื่อง ใช้ ต่าง ๆ ที่ มา แต่ ประ เทศ ยุรบ เปน อัน มาก.

๏ อนึ่ง มิศฟะรันซิศ จิต, เปน พนักงาน สำรับ ชัก เงา รูป ปราถนา จะ ให้ คน ใน กรุง นอก กรุง เข้า ใจ ว่า, ตัว นั้น อยู่ ที่ แพ น่า บ้าน กะดีจีน, ได้ เปน พนักงาน สำรับ ชัก เงา รูป ต่าง ๆ. รูป ที่ ได้ ชัก ไว้ แล้ว นั้น, ก็ มี หลาย อย่าง, คือ รูป วัง, แล รูป วัด, รูป ตึก, รูป เรือน, แล รูป เงา ต้นไม้, แล รูป ท่าน ผู้ มี วาศนา ต่าง ๆ ใน กรุง เทพ นี้. ถ้า ท่าน ผู้ ใด ปราถนา, จะ ให้ ข้าพเจ้า ไป ชัก เงา รูป ที่ บ้าน ของ ท่าน. [illegible] ไป ทำ, ราคา ค่า จ้าง นั้น จะ เอา แต่ อย่าง กลาง พอ สม ควร.

๏ ฝ่าย ฮาโรลด์ นั้น, พวก ทหาร ภา ตัว ไป ถึง เมือง วัดชิงตัน. แล้ว เคาเวอเม็นต์ อะเมริกา ได้ ให้ จับ น้อง ของ วิลลิกซิบุศ, ด้วย คิด ว่า เปน สมัก พรรค พวก กับ อ้าย ผู้ ร้าย นั้น ด้วย.

๏ อนึ่ง อ้าย ผู้ ร้าย ที่ ลอบ เข้า ไป แทง เอา มิศเตอ ซิวอาด, ที่ ชื่อ ว่า เพน นั้น, เขา ก็ จับ ตัว ได้ แล้ว, ส่ง ไป จำ ไว้ ณคุก ที่ เมือง วัดชิงตอน ได้ หน่อย หนึ่ง, เมื่อ มัน ได้ ความ ลำบาก ก็ คิด อยาก จะ ทำลาย ชีวิตร ของ ตัว เสีย เอง. จึ่ง ฉวย เอา แท่ง เหล็ก มา ตี ลง ที่ ศีศะ ของ ตัว เอง, เพื่อ จะ ให้ ตาย เสีย, คน อื่น เขา เหน จึ่ง ได้ ชิง เอา แท่ง เหล็ก นั้น ไป เสีย. แล้ว มัด มือ มัน ไว้ จึ่ง ไม่ ได้ ทำ ร้าย ตัว เอง.

๏ ที่ เปน พวก เพื่อน อื่น นั้น เขา จับ ตัว ได้ อีก สิบสาม คน, แต่ ยัง หาได้ พิจารณา เปน สัจ ไม่, แต่ ดู เหมือน จะ เปน สัจ โทษ ถึง ตาย นั้น ทั้ง สิบสี่ คน.

๏ อนึ่ง เขา ได้ จับ เปรศซิเด็นต์ เดวิศ, ที่ เปน เจ้า เมือง ฝ่าย ขบถ นั้น ด้วย, เขา จับ ตัว ได้ แล้ว ให้ จำ ไว้ ณคุก ที่ เมือง วัดชิงตอน นั้น.

ไทษ ขบถ

๏ อนึ่ง เหตุ ที่ เกิด ขึ้น ด้วย อ้าย ผู้ ร้าย ที่ ฆ่า แปรศซิเดนต์ ลิงกัน นั้น, ดู น่า กลัว ว่า, แปรศซิเด็นต์ เดวิศ จะ จัด แจง จ้าง ให้ อ้าย ผู้ ร้าย นั้น กระทำ. อนึ่ง แปรศซิเด็นต์ ยอนซัน ที่ ขึ้น เปน เจ้า เมือง อะเมริกา ใหม่ นั้น, ได้ กล่าว ไว้ ว่า, ผู้ ที่ เปน นายใหญ่ ใน การ คิด ขบถ นั้น, จะ ต้อง เปน โทษ ถึง ฆ่าหัว ตาม กฎหมาย. ถ้า เปน ไป ดั่ง นั้น, แปรศซิเด็นต์ เดวิศ ก็ จะ ต้อง เปน โทษ ผูก คอ แขวน ไว้ บน ไม้ ที่ สูง, กว่า จะ สิ้น ชีวิตร โดย พลัน.

เปรศซิเดนต์ ใหม่ ที่ เมือง อเมริกา

๏ ท่าน ชื่อ แอนดริว ยอนซัน, แต่ แรก ชาว เมือง อเมริกา ได้ เลือก ท่าน ไว้ เปน ไวยซ์ เปรศซิเด็นต์, คือ ผู้ รอง เปรศซิเด็นต์ ใหญ่. เมื่อ เปรศซิเด็นต์ ลิงกัน ถึง แก่ กรรม, มิศเตอแอนดริวยอนซัน, ได้ แทน ที่ เปรศซิเด็นต์ ใหญ่ ตาม ธรรมเนียม. มิศแอนดริว ยอนซัน, เกิด ที่ เมือง รอเล ใน แขวง เมือง นอต กาโลนา, เมื่อ ณวัน เดือน ดีเซมเบอ วัน ยี่สิบเก้า คฤษ ศักราช ๑๘๐๘, อายุศม์ ท่าน เดี๋ยว นี้ ได้ ๕๗ ปี แล้ว. บิดา ท่าน ตาย แต่ เมื่อ อายุ ท่าน ได้ ๔ ปี. บิดา ท่าน ตาย เพราะ การ ช่วย คน ที่ ตก น้ำ เมื่อ อายุ มิศ เตอยอนซัน ได้ ๑๐ ปี, มารดา ได้ ฝาก ท่าน ไว้ กับ คน ช่าง เย็บ ผ้า, ให้ อยู่ ที่ นั้น เจด ปี. ฝ่าย มารดา นั้น เปน คน เขญใจ, จะ หาครู สอน หนังสือ ลูก ก็ มิ ได้. ลูก นั้น เมื่อ หัด ทำ การ เย็บ ผ้า อยู่, มี จิตร์ รักษ ใคร่ ใน หนังสือ โดยมาก, คิด ตั้งใจ ว่า ถึง จะ ไม่ มี ครู บอก ก็ อาจ รู้ ได้, หมาย จะ อุษ่าห์ เรียน เอา เอง. ขณะ นั้น ยัง มี ชาย ผู้ หนึ่ง, เคย เข้า ไป ใน ที่ ๆ เขา เย็บ ผ้า อยู่ นั้น อ่าน หนังสือ ให้ คน ทั้งปวง ฟัง. ใน หนังสือ นั้น เปน หนังสือ ข้อ ราชการ ที่ ขุนนาง อังกฤษ ประกาษ แก่ คน ทั้งปวงฟัง, แล้ว เขา จึ่ง เก็บ เอา ถ้อย คำ นั้น ตี เปน หนังสือ พิมพ์. เพราะ มิศ แอนด์ ดริว ยอนซัน ก็ ชอบ ใจ ฟัง, จึ่ง มี ความ ปราถนา อยาก จะ เรียน รู้, ครั้น รู้ แล้ว จะ ได้ อ่าน ให้ เพราะ เหมือน คน นั้น. จึ่ง จับ ตัว อักษร มา สังเกต ไว้ ให้ แม่น ยำ. ครั้น จำ ตัว ได้ ดี แล้ว, จึ่ง ประสม อักษร ทำ เปน คำ พูด, แล้ว ยืม หนังสือ นั้น มา หัด อ่าน ทุก ๆ วัน. ครั้น อยู่ มา เจ้า ของ ก็ ให้ หนังสือ นั้น ไว้ เปน สิท แก่ มิศ แอนต์ริว ยอนซัน, ๆ ก็ อุษ่าห์ อ่าน หนังสือ เล่ม เดียว นั้น ทุก ๆ คืน ๆ ละ สอง ทุม สาม ทุม, ครั้น เวลา กลาง วัน ก็ ได้ หัด ใน การ ช่าง เย็บ. ครั้น อยู่ มา ครบ กำหนด ๗ ปี แล้ว, คือ คฤษ ศักราช ๑๘๒๔ ปี, ก็ ตั้ง ตัว เปน นายช่าง เย็บ อยู่ ใน แว่นแคว้น เมือง นอดกาโรไลนา เกือบ ถึงสอง ปี. ใน สอง ปี นั้น มี หญิง สาว คน หนึ่ง, ได้ มา เกลี้ย กล่อม ยอม กาย หมาย ว่า จะ เปน ภรรยา, แต่ มารดา หญิง นั้น มิ ได้ ยอม. เพราะ เหตุ ว่า มิศแอนดริวยอนซันเปน คน หนุ่ม อนาถา ยาก จน นัก, จึ่ง มิ ได้ ตั้ง เปน ผัว เมีย กัน.

๏ เมื่อ คฤษ ศักราช ๑๘๒๖ ปี, อายุ ท่าน ได้ ๑๘ ปี, ก็ กลับ มา อยู่ เมือง เดิม ชื่อ รอเล. อยู่ ได้ น้อย หนึ่ง จึ่ง ภา มารดา ไป อาไศรย อยู่ ใน หัว เมือง เต็นนิซี, ตำบล นั้น ชื่อ เครนวิล, ไป ตั้ง รับ จ้าง เย็บ ผ้า ใน เมือง นั้น ประมาณ สิบ สอง เดือน. จึ่ง ได้ หญิง ใน เมือง นั้น เปน ภรรยา. ครั้น อยู่ ประมาณ นาน มา น้อย หนึ่ง ก็ ออก จาก ที่ นั้น ไป อาไศรย อยู่ ฝ่าย ทิศ ตวัน ตก, ไป ตั้ง การ จ้าง เย็บ ผ้า, มิ ช้า ก็ ถอย กลับ มา ตั้ง อยู่ ตาม เดิม. เมื่อ ครั้ง นั้น เขา ได้ รู้ แต่ ที่ จะ อ่าน หนังสือ ฝ่าย เดียว. แล การ ที่ จะ เขียน แล เรียน เลข นั้น ยัง หา รู้ ไม่. ฝ่าย ภรรยา เปน คน รู้ ใน การ คิด เขียน เล่า เรียน ทั้งปวง, จึ่ง อุษ่าห์ สั่ง สอน สามี จึ่ง รู้ วิทธี ต่าง ๆ, ท่าน นั้น ได้ ร่ำ เรียน กับ ด้วย ภรรยา แต่ เมื่อ เวลา กลาง คืน, แต่ กลาง วัน นั้น มี ธุระ มาก, จึ่ง หา ได้ เรียน ไม่.

๏ เมื่อ ถึง ศักราช ๑๘๒๘ ปี อายุ ท่าน ได้ ๒๐ ปี, ชาว เมือง นั้น เหน ว่า ท่าน คน ดี มี ปัญญา มาก, จึ่ง ตั้ง ขึ้น เปน ขุนนาง ใน บ้าน นั้น ได้ ปี หนึ่ง. ครั้น สิ้น ปี แล้ว ก็ เลือก ตั้ง ใหม่ อีก ปี หนึ่ง, เมื่อ ถึง กำหนด แล้ว จึ่ง ตั้ง ขึ้น ใหม่ อีก ปี หนึ่ง, กว่า จะ ครบ สาม ปี, ๆ แล้ว จึ่ง ตั้ง ใหญ่ ขึ้น ไป เปรียบ เหมือน เจ้า พระยา ยมราช, ว่า ราช การ ใน ตำแหน่ง นั้น อีก สาม ปี. ครั้น ถึง กฤษ ศักราช ๑๘๓๕ ปี, ชาว เมือง ทั้งปวง ก็ เลือก ท่าน ไว้ เปน ผู้ สำรับ ว่า ราชการ หัว เมือง, ตั้ง อยู่ ใน ตำแหน่ง นั้น ได้ สอง ปี. ถึง กฤษศักราช ๑๘๓๙ เขา ก็ เลือก ตั้ง ท่าน ไว้ ใน ที่ ตำแหน่ง นั้น ต่อ ไป, จน ถึง กฤษ ศักราช ๑๘๔๐ ชาว เมือง จึ่ง ตั้ง ให้ เปน ผู้ ช่วย เลือก เปรศซิเด็นต์, เที่ยว ว่า กล่าว ทั่ว ไป ใน แขวง เมือง นั้น, สรรเสิญ ผู้ ที่ ท่าน เหน ควร จะ เปน เปรศซิเด็นต์ ให้ คน ทั้งปวง ฟัง ด้วย ท่าน เปน คน ช่าง พูด เพราะ. ถึง กฤษ ศักราช ๑๘๔๑ ปี, ชาว เมือง ทั้งปวง ก็ เลือก ตั้ง ท่าน ขึ้นเปน เซนนิตอ คือ เปน ผู้ ว่า ราช การ ใหญ่ ใน หัว เมือง ที่ เรียก ว่า เต็นนิซี ได้ สอง ปี. ถึง กฤษ ศักราช ๑๘๔๓ ปี, ชาว เมือง ก็ เลือก ท่าน ตั้ง ขึ้น อีก ใหญ่ กว่า แต่ ก่อน, ให้ เปน เซนนิตอ สำรับ ว่า ราชการ ใน เมือง หลวง คือ วัศชิงตอน เปน ขุนนาง ใหญ่ ใน ที่ นั้น ได้ สิบ ปี. เปน ศักราช ๑๘๕๓ ปี, ใน ขณะ นั้น ชาว เมือง ก็ เลือก ท่าน ตั้ง ขึ้น เปน ใหญ่ กว่า นั้น อีก, ได้ เปน เจ้า เมือง เต็นนิซี ได้ ๔ ปี. ครั้น กฤษ ศักราช ๑๘๕๗ ปี, ชาว เมือง ก็ เลือก ท่าน ตั้ง ขึ้น เปน เซนนิตอ ใน เมือง หลวง, คือ เมือง วัศชิงตอน อีก ๖ ปี. เมื่อ กฤษ ศักราช ๑๘๖๔ ปี, บันดา ชาว ประเทศ อเมริกา ทั่ว ไป ก็ พร้อม ใจ กัน ตั้ง ท่าน ขึ้น เปน รอง เปรศซิเด็ลต์ ใหญ่.

๏ ครั้น ถึง เดือน ๔ ปี ชวด เดือน มาช์ วัน ที่ ๔, ถ้า จะ คิด เปน ไทย คือ เดือน ๔ ขึ้น แปด ค่ำ ใน ปี นั้น, เปน เวลา ที่ เปรศซิเด็นต์ ที่ จะ เปน ใหม่ เข้า มา ตั้ง คำ สาบาล ไว้, ว่า จะ รักษา บ้าน เมือง โดย ยุติธรรม ตาม คำ กอนซติตูชัน, ที่ เปน กฎหมาย อัน เปน หลัก สำรับ ประเทศ อเมริกา. ใน วัน นั้น มิศแอนดริวยอนซัน ตั้ง คำ สาบาล ไว้ ตาม ทำเนียม. เมื่อ เปรศซิเด็ลต์ ลิงกัน ถึง แก่ กรรม แต่ ณเดือน ห้า แรม ห้า ค่ำ ปี ฉลู นั้น, มิศ แอนดริว ยอนซัน ก็ เลื่อน ขึ้น เปน ที่ เปรศซิเด็ลต์, แทน เปรศซิเด็ลต์ ลิงกัน ที่ ถึง แก่ กรรม นั้น.

๏ ข่าว ที่ ฦๅ มา ว่า, แปรศซิเด็นต์แอนดริวยอนซัน นั้น, เมื่อ เวลา ที่ เข้า รับ เปน ไวศ์ แปรศซิเด็นต์ นั้น, ท่าน ก็ เสพ สุรา เมา เสีย สติ ไป, ความ ข้อ นี้ ก็ จริง. แต่ มี คำ แก้ ว่า, ท่าน เปน คน ไม่ เคย เสพ สุรา เลย. แต่ ท่าน ไม่ สะบาย มา หลาย วัน แล้ว, แล ใน เวลา วัน นั้น, เมื่อ ก่อน ที่ จะ ตั้ง ขึ้น ใน ตำแหน่ง ไวศ์ แปรศซิเด็นต์ นั้น, ฝ่าย หมอ ที่ สำรับ รักษา ตัว ท่าน นั้น, เชิญ ให้ ท่าน เสพ สุรา หน่อย หนึ่ง, ประสงค์ เพื่อ จะ ให้ มี กำลัง ชื่น อารมณ์, ภอ ที่ จะ กระทำ การ มงคล ให้ สำเร็จ เปน อัน ดี ได้ ใน วัน นั้น จึ่ง ได้ เสพ สุรา เมาไป เพราะ ไม่ เคย. เมื่อ ท่าน สร่าง เมา ได้ สติ แล้ว ก็ เสีย ใจ นัก, จึ่ง ตั้ง คำ สัจสาบาล ตัว ว่า, จะ ไม่ เสพ สุรา ต่อ ไป อีก เลย. การ ที่ ข้าพเจ้า เมา สุรา นั้น, มี ต้น มี ปลาย แล้ว จะ ไม่ มี ต่อ ไป อีก เลย. ฝ่าย ขุนนาง แล ราษฎร ชาว เมือง ทั้ง ปวง ก็ วาง ใจ ใน ท่าน มั่นคง ว่า เปน คน ไม่ เคย เสพ สุรา จริง, แล ท่าน จะ ไม่ เมา เสีย สติ ต่อ ไป เช่น นั้น อีก แล้ว. แล เมื่อ ท่าน ขึ้น เปน ที่ แปรศซิเด็นต์ นั้น, ณวัน เสาร์ เดือน ห้า แรม ห้า ค่ำ ปี ฉลู สัปต์ ศก, ขณะ นั้น ท่าน ได้ สำแดง กิริยา อาการ ดี เปน อัน มาก. ฝ่าย ราชทูต อังกฤษ แล ราชทูต ฝรั่ง แต่ บันดา ขุนนาง ที่ อยู่ นั้น, ก็ มี ความ ยินดี ชอบ ใจ นัก. แล้ว ท่าน ได้ กล่าว เปน ใจ ความ ว่า, ควน ที่ เมือง อังกฤษ แล เมือง อเมริกัน จะ เปน สำ พันธ์ มิตร สนิท กัน, เพราะ เปน ภาษา อัน เดียว กัน, เคย ประ กอบ การ เลี้ยง ชีพ อย่าง เดียว กัน. ข้าพเจ้า หา ได้ ถือ ตัว ว่า มี ปัญญา ภอ ที่ จะ ว่า กล่าว ราชการ แผ่น ดิน ที่ แปรศซิเด็นต์ ได้ ไม่. ข้าพเจ้า จะ ขอ พึ่ง อาไศรย ปัญญา ท่าน ทั้ง หลาย ที่ สำรับ เปน ที่ ปฤก ษา ราชการ แผ่นดิน. ข้าพเจ้า ตั้ง ใจ มั่นคง ว่า จะ อุษาห์ ประพฤติ ให้ ต้อง ตาม ยุตติธรรม, เปน การ ที่ ควร ข้าพเจ้า จะ กระทำ. แต่ เหตุ ทั้ง ปวง ที่ จะ บังเกิด เพราะ ยุตติธรรม ที่ ข้าพเจ้า ได้ กระทำ นั้น, เปน สิทธิ์ อยู่ กับ พระเจ้า, เรา จะ อุษาห์ วาง ใจ อยู่ กับ พระเจ้า.

๏ การ สพ แปรศซิเดนต์ ลิงกัน ๚

๏ฝ่าย ชาว เมือง อเมริกา นั้น, ครั้น ได้ ยิน ข่าว ว่า ท่าน แปรศ ซิเด็นต์ ลิงกัน นั้น ถึง แก่ กรรม ตาย แล้ว, ก็ ภา กัน เศร้า โศก เสีย ใจ นัก. แต่ บันดา ที่ ๆ ได้ สำรับ ว่า ราชการ นั้น, ให้ ประดับ ไป ด้วย แพร ศรี ดำ ทุก แห่ง ทุก ตำบล, กับ ทั้ง ที่ โรง สวด ทั้ง ปวง นั้น, ก็ ให้ ประดับ ไป ด้วย แพร ดำ มาก มาย.

๏ ณวัน พุทธ เดือน ห้า แรม เก้า ค่ำ ปี ฉลูสัปตศก นั้น, มี การ สพ ใหญ่ ที่ เมือง วัดชิงตัน, ใน วัน นั้น อาณา ประชา ราษฎร ชาว เมือง ทั้งปวง ทั่ว ไป ใน ประเทศ อเมริกา, พร้อม ใจ กัน อยุด การ, เพื่อ จะ สำแดง ความ รักษ์ ที่ คิด ถึง ท่าน แปรศซิเด็นต์ ลิงกัน เจ้า แผ่นดิน ที่ ตาย นั้น. ครั้น ถึง ณวัน ศุกร์ เดือน ห้า แรม สิบเบ็ด ค่ำ, ก็ เชิญ สพ ยก ไป, เพื่อ จะ ฝั่ง ไว้ ใน ป่าช้า ที่ ตำบล บ้าน ของ ท่าน ชื่อ ว่า ซปริงฟิลด์, ใน แว่นแคว้น หัว เมือง อิลินอย, เปน ทาง ไกล หลาย วัน. เมื่อ ไป ถึง เมือง ใหญ่ เมือง ใด ก็ ให้ อยุด สพ ท่าน เจ้า แผ่น ดิน ลง ไว้ สัก วัน หนึ่ง บ้าง สอง วัน บ้าง, ภอ ให้ ราษฎร ชาว เมือง มา คำนับ เยี่ยม เยียน สพ ท่าน. แต่ บันดา ราษฎร ชาว เมือง ทั้ง ปวง ก็ มา ประชุม พร้อม กัน ใน ที่ นั้น ๆ เปน อัน มาก. แต่ เชิญ สพ ยก ไป ดั่ง นั้น ได้ ๑๔ วัน จึ่ง ถึง ที่ ตำบล บ้าน เดิม ของ ท่าน. ใน วัน นั้น จึ่ง ได้ เชิญ สพ ท่าน ฝั่ง ไว้ ใน ป่าช้า นั้น.

๏ หนังสือ จดหมาย เหตุ ที่ เมือง สิงคโปร์ ชื่อ ซเตรศ์ เตม ได้ กล่าว ไว้ ว่า, การ สพ ของ แปรศเดนต์ ลิงกัน นั้น, เปน การ ใหญ่ ยิ่ง นัก, ไม่ เคย มี ทั่ว ไป ใน โลก เช่น นั้น เลย.

๏ อนึ่ง เจ้า เมือง ต่าง ๆ ประเทศ เปน อัน มาก, มี เมือง อังกฤษ, แล ฝรั่ง เสศ เปน ต้น, ได้ ทราบ ข่าว ว่า, เปรศซิเด็นต์ ลิงกัน ถึง แก่ กรรม เช่น นั้น, ก็ สำแดง การ เศร้า หมอง ใน ใจ. จึ่ง เขียน หนังสือ ฝาก ไป ถึง เจ้า เมือง อเมริกา บ้าง, ไป ถึง แมดัม ลิงกัน บ้าง, เปน ใจ ความ ว่า, เรา ก็ เปน ทุข นัก เพราะ ท่าน แปรศเดนต์ ลิงกัน ที่ ถึง แก่ กรรม นั้น. ขอ อวย พร มา ถึง ท่าน ด้วย, ขอ พระเจ้า ได้ โปรด ประทาน ซึ่ง ความ สวัศดิ มงคล จง มี แก่ ท่าน ต่อ ไป จน ชั่ว กลาปาวสาน.

ตรา ชู อย่าง หนึ่ง

๏ ที่ นี้ จะ ว่า ด้วย การ กำหนด สัง เกต, พิจารณา บันดา สิ่ง ของ ทั้งหลาย, อัน มี อยู่ ใน ประเทศ เบื้อง ตระวัน ตก, แล ประเทศ เบื้อง ตะวัน ออก นั้น. ถ้า จะ เปรียบ กัน เข้า แล้ว, ข้าง ไหน จะ จำเริญ ใจ สว่าง ตา. คน ทั้ง หลาย คง เห็น ลง ว่า, บันดา สิ่ง ของ ซึ่ง เกิด มี มา แต่ ประเทศ เบื้อง ตระ วัน ตก นั้น, เปน ของ ประเสิฐ วิเศษ ดี กว่า กัน. ก็ การ ซึ่ง ประเสิฐ วิเศษ นั้น, ด้วย เปน อัศจรรย์ ประการ ใด. อัศจรรย์ นั้น มี อยู่ หลาย อย่าง. ๆ หนึ่ง มิ ได้ พึ่ง นับถือ ตาม คดี ธรรม เนียม แห่ง บุราณ, เหมือน อย่าง ใน สยาม ประเทศ นี้, ฤๅ ประเทศ ซึ่ง ตั้ง อยู่ ล้อม รอบ นั้น ก็ ดี. ก็ ฝ่าย สยาม ประเทศ นี้ ถ้า จะ คิด อ่าน ทำ การ อัน ใด, มัก มี อัทฌาไศรย ตาม คดี เดิม ของ บุราณ อาจารย์ ฉนั้น. ดุจ มิ ได้ มี ปัญญา คิด ผ่อนผัน ให้ แปลก ประลาด ตา ยวด ยิ่ง ขึ้น ไป, กว่า ของ เก่า ที่ เขา ทำ ไว้ เสร็จ นั้น. เพราะ เขา ย่อม ถือ กัน ว่า บุราณ นั้น, ท่าน ทำ ไว้ เปน ครู อย่าง ไร ควร เรา จะ ทำ ไป เอา เยี่ยง ท่าน เช่น นั้น. เหตุ ฉนี้ จึ่ง มิ ได้ มี สิ่ง ของ, อัน ใหม่ เปน ที่ ไสสอาด ตา พ้น ไป จาก เครื่อง ที่ คร่ำ คร่า ได้ ดั่ง นั้น.

๏ ก็ ฝ่าย ประเทศ เบื้อง ตระวัน ตก นั้น. เขา มิ ได้ นับ ถือ กัน ตาม แบบ บุราณ, เขา คิด แต่ การ ที่ จะ ให้ ประเสิฐ เลิศ ยิ่ง ขึ้น ไป กว่า ของ เก่า แห่ง บุราณ ที่ เขา สร้าง ไว้ นั้น. เมื่อ เขา เห็น ว่า ธรรม เนียม แห่ง บิดา แล มาร ดา นั้น, ไม่ สู้ จะ ดี, เขา ก็ สละ หนี ทิ้ง เสีย ไม่ ถือ เอา, จัด แจง ตก แต่ง เข้า เสีย ใหม่ ให้ ดี ให้ เปน ที่ ทัศ นา แห่ง ตา โลกย์ ทุก ปี ๆ ดั่ง นี้, ฤๅ มาท แม้น ว่า บิดา มาร ดา ของ เขา, เคย อาไศรย อยู่ แต่ เพียง โรง เท่า นี้, บุตร นั้น ก็ ปลูก แปลง จัด แจง กัน เข้า, ให้ เปน ตึก สอาด ดี ยิ่ง กว่า บิดามาร ดา อีก. ฤๅ บิดา มารดา ของ เขา นั้น, เคย ได้ รับ ประทาน อา หาร อยิบ ด้วย มือ, บุตร แล หลาน ของ เขา เหล่า นั้น, ก็ ใช้ สอย กัน ด้วย มีด แลซ่อม แลช้อน เงิน แลช้อน ทอง เปน ต้น ฉนี้. ฤๅ บิดา มารดา ของ เขา นั้น เคย ไป เที่ยว เล่น ด้วย ท้าว แล เกียน ก็ ดี, บุตร แล หลาน ของ เขาเหล่า นั้น ก็ ไป ด้วย รถ เพลิง แล กำปั่น ไฟ เช่น นี้. เพราะ ฉนั้น จึ่ง สรรพ์ สิ่ง ของ ทั้งปวง, ใน ประเทศ เมือง ตระวัน ตก โน้น ก็ งาม ดี มาก ทวี จำเริญ ตา ขึ้น กว่า แต่ ก่อน ๆ นั้น.

๏ อนึ่ง ใน สยาม ประเทศ นี้, ไม่ สู้ ต้อง การ ด้วย ของ ที่ ดี งาม สง่า, มา ใช้ สอย ประดับ กาย ให้ เกลี้ยง ตา, ด้วย ว่า เปน ประเทศ อัน ร้อน กล้า. แม้น มี เรือน เคหา ไม่ สู้ มิด ชิด, พอ ค้าง กาย ก็ อยู่ เปน ศุข ไป ได้. ฤๅ เสื้อ ผ้า ท่อน สะไบ แต่ เล็ก น้อย ไม่ สู้ ดี ก็ บริโภค นุ่ง ห่ม ได้, ฤๅ เครื่อง มือ ที่ จะ ใช้ กระ ทำ การ ต่าง ๆ ไม่ สู้ ดี, แล ไม่ หมั่น ลับ ก็ ใช้ กัน ได้, เพราะ เปน วิไสย แห่ง ประเทศ ฉนั้น, ด้วย เขา ใช้กัน แต่ ไม้ ไผ่ แล จาก กระ ทำ เปน โรง แล เรือน พะเพิง อยู่ ดั่ง นี้, มิ ได้ ใช้ ตึก เปน

ที่ เรือน อยู่ โดย มาก. ฤๅเครื่อง มือ ที่ จะ ทำ นา มี ไถ แล คราด แล มีด พร้า จอบ เสียม เปน ต้น ฉนั้น, ถึง เลว ทราม ไม่ งด งาม ฉันใด, เขา ก็ พยายาม ทำ ไป ได้ ทั้ง นั้น, เพราะ ปฐวี แห่ง สยาม ประเทศ นี้, เปน ที่ ดิน ดี พืชน์ พัน งอก ผล ง่าย ดั่ง นี้.

๏ ก็ ฝ่าย ประเทศ เมือง อังกฤษ แล เมือง อะเมริกา เปน ต้น นั้น, ถ้า ไม่ มี ตึก ดี สนิท มิด ชิด กั้น, ฤๅ เสื้อ ผ้า ทั้ง ชั้น ใน แล ชั้น นอก เช่น นั้น, ฤๅ เครื่อง รอง ท้าว แล หมวก เปน ต้น ดั่ง นั้น, เห็น จะ ตาย ไม่ มี ร่าง กาย เปน แม่น มั่น, เพราะ ประเทศ นั้น, หนาว ยิ่ง หนัก ดั่ง นี้.

๏ อนึ่ง ใน ประ เทศ เบื้อง ตระ วัน ออก นี้, แม้น เขา จะ ประ กอบ กิจ สิ่ง ใด ๆ. มี เลื่อย ไม้ แล เยบ ผ้า เปน ต้น, เขา ก็ ประ กอบ ด้วย กำลัง คน, ให้ กระทำ ท่วน ทั่ว ตัว คน ฉนี้.

๏ ก็ ฝ่าย ประเทศ เบื้อง ตระวัน ตก นั้น, เขา ใช้ กิจ ปัญญา ให้ กระทำ เปน จักร กลไก, ใช้ กำลัง น้ำ แล กำลัง ไฟ แทน กำลัง คน ได้ โดย มาก ดั่ง นี้. เหตุ ฉนั้น จึ่ง กล่าว ว่า กำลัง กาย เห็น จะ สู้ กำลัง ปัญญา ไม่ ไหว, แล ประเทศ เหล่า ใด ที่ ได้ อาไศรย แก่ ปัญญา, คง จะ จำเริญ มาก กว่า ประเทศ นั้น ๆ เปน แน่.

๏ อนึ่ง เหล่า คน ทั้งหลาย ซึ่ง มี อยู่, ใน ประเทศ เบื้อง ตระ วัน ตก นั้น, เขา มี ความ อุษ่าห์ ขวน ขวาย หมั่น ตฤก กรอง พิจารณา ด้วย ปัญญา เปน อัน มาก แล้ว, สำแดง การ ต่าง ๆ ให้ วิเศษ เกิน ขึ้น ไป, ด้วย เขา หวัง จะ ให้ มี ประโยชน์ แก่ ตัว ของ ตัว ฉนี้ เพราะ ประเทศ นั้น มี ธรรม เนียม อย่าง หนึ่ง ว่า, ถ้า ผู้ ใด คิด ทำ ของ ให้ ปลาด ตา ขึ้น ได้, ผู้ นั้น ก็ ไป รับ ปะเต็นท์ ณ เมือง หลวง, คือ ตรา มิ ให้ ผู้ ใด เอา เยี่ยง อย่าง กัน, ไป ทำ ขาย ได้ กว่า จะ สิ้น กำ หนด ปะเต็นท์, ก็ ปะเต็นท์ นั้น บาง ที ยี่ สิบ ปี ฤๅ สาม สิบ ปี ก็ มี. ครั้น ครบ จำ นวน ท่วน กำ หนด ปะเต็นท์ แล้ว, ผู้ ใด มี ความ ปราถนา ก็ เอา อย่าง ได้, ฤๅ หนึ่ง ถ้า ยัง ไม่ ถึง กำหนด ปะเต็นท์, มี ผู้ อื่น คิด ขึ้น ได้ ดี กว่า นั้น อีก แต่ ว่า อย่า ให้ เหมือน กัน เช่น นั้น. ก็ ไป รับ ปะเต็นท์ ที่ เมือง หลวง นั้น เหตุ ฉนี้ คน ทั้ง หลาย จึ่ง มี อุษ่าห์ คิด กัน, ให้ เปน ของ วิเศษ ต่าง ๆ ขึ้น ได้ ดั่ง นั้น.

๏ ก็ ฝ่าย ประเทศ เบื้อง ตระวัน ออก เหล่า นี้, มิ ได้ มี ขนบ ธรรม เนียม เช่น นั้น, จึ่ง ไม่ มี ปัญญา ที่ จะ ยัง กัน แล กัน ให้ เฉลียว แหลม ขึ้น ได้ เหมือน เขา เหล่า นั้น,

๏ อนึ่ง ประเทศ เบื้อง ตระวัน ตก เหล่า นั้น, เขา ได้ ตั้ง สกูล แล ยูนิเวอซิตี, แล ได้ จ้าง ครู อาจารย์ สำ รับ ไว้, ให้ สั่ง สอน ศิลปสาตรวิชา การ, แล ภาษา ต่าง ๆ เปน อัน มาก. แล เด็ก ทั้งหลาย ทั้ง หญิง แล ชาย, ก็ ไป เรียน ที่ นั่น มาก หลาย ปี จน มี ความ รู้ ทวี ขึ้น ได้ มาก ฉนั้น,

๏ ก็ ฝ่าย ประเทศ เบื้อง ตระ วัน ออก นี้, มิ ได้ มี ครู เขา เช่น เหล่า นั้น, เด็ก จึ่ง ไม่ อาจ สามาถ เพื่อ จะ รู้ ได้ เหตุ ฉนี้ เขา ทั้ง หลาย จึ่ง ยิน ดี ไป ด้วย การ เล่น ต่าง ๆ, หา สู้ แสวง หา วิ ชา ความ รู้ ไม่ ดั่ง นั้น.

๏ อนึ่ง ถ้า จะ ว่า ให้ สั้น เข้า แล้ว, ประเทศ แห่ง ตระวัน ตก เหล่า นั้น เขา มี ความ จำ เริญ ขึ้น ได้ ด้วย พระ สาศนา, เพราะ เขา มี พระ คำ ภีร์ ที่ วิเศษ, ได้ รู้ ธรรม ของ พระ เจ้า ผู้ ที่ เที่ยง แท้ ฉนี้ แล.

การ ขโมย

๏ ณวัน เสาร์ เดือน แปด ขึ้น ค่ำ หนึ่ง ปี ฉลู สัปตศก, จีน คน หนึ่ง มา กล่าว ความ ที่ ตำแน่ง กอง เตวน, เปน ใจ ความ ว่า, มี เงิน ประมาณ ๓๐๐๐ เหรียน, ที่ เขา ขโมย เอา ออก จาก กำปั่น ชื่อ ฟาคี ที่ จม น้ำ อยู่ ปาก อ่าว ทเล ไทย สัก หก เดือน แล้ว นั้น. แล คน นั้น กล่าว ว่า ผู้ ที่ ขโมย นั้น, ให้ เงิน เปน สินบน แก่ ตัว เปน เงิน ๙๐ เหรียน, เพื่อ จะ มิ ให้ ใคร รู้ ความ นั้น. ครั้น เมื่อ ณวัน อาทิตย์ ขึ้น สอง ค่ำ, ข้าพเจ้า คือ มิศเอม ได้ ไป รับ เงิน จาก หมอ จีน คน หนึ่ง ที่ อยู่ สำเพง, เงิน นั้น ๔๙ เหรียน. หมอ ได้ รับ เงิน นั้น ไว้ กับ มือ ผู้ มี ชื่อ, ที่ เข้า ส่วน ใน การ ขโมย นั้น เงิน เรียน นั้น ดำ เพราะ อยู่ น้ำ เค็ม หลาย เดือน, ข้าพเจ้า ได้ ฝาก เงิน นั้น ไว้ ที่ กงสุล อังกฤษ เมื่อ ณวัน จันทร์ ขึ้น สาม ค่ำ. ข้าพเจ้า จับ ได้ เจ๊ก ได้ สอง คน ที่ เขา ฟ้อง ว่า เปน ขโมย, ข้าพเจ้า ได้ จับ ไว้ คอย ถ้า เวลา ที่ จะ ตัด สิน ความ. ใน สอง คน นั้น แต่ คน หนึ่ง เปน ลูก จ้าง ใน เรือ ชื่อ ฮอก, เขา มัก เรียก ว่า เปน กปิตัน เรือ ฮอก ๆ นั้น เขา ได้ จ้าง ไป ช่วย เอา เรือ ฟาคี นั้น ขึ้น, เขา ได้ รับ จ้าง ช่วย เปน หลาย เดือน, แต่ การ นั้น ยัง มิ ได้ แล้ว. ข้าพเจ้า คอย ถ้า เวลา ที่ จะ ตัด สิน ความ นั้น, โดย ข้าพเจ้า หยาก จะ รู้ ว่า จะ เปน สัง หฤๅ ไม่.

กองเตวน

๏ บาญชี จับ คน ทำผิด, ที่กบีตัน เอม นาย กอง เตวนได้ บอก มา, แต่ ณวัน พุทธ เดือน ๗ แรม สี่ ค่ำ, จน ถึง ณวัน พฤหัศบดี เดือน แปด ขึ้น หก ค่ำ สริ เปน ๑๘ วัน ด้วย กัน.

๏ จับ คน แบก ของ ไป ผิด เวลา ได้ คน หนึ่ง.

๏ จับ ลูก นี่ เปน เงิน ๒๘๑ เหรียน คน หนึ่ง.

๏ จับ ลูก นี่ เปน เงิน ๒๐๐ ร้อย เหรียน ได้ คน หนึ่ง.

๏ จับ คน ยื้อ แย่ง ปืน ซั่นได้ สอง คน.

๏ จับ คน ยื้อ แย่ง นาฬิกา ได้ คน หนึ่ง.

๏ จับ คน ขโมย เสื้อ ผ้า ได้ คน หนึ่ง.

๏ จับ คน ขโมย เงิน สาม ตำลึง ได้ คน หนึ่ง.

๏ จับ คน ขโมย ไก่ ได้ คน หนึ่ง.

๏ จับ คน ถือ เครื่อง สาตราวุทธ ได้ สอง คน.

๏ จับ ทาษ หนี นาย ได้ สาม คน.

๏ จับ คน ตี กัน ด้วย ไม้ ตบอง พั้น กัน ด้วย มีด ได้ ห้า คน.

๏ จับ คน ที่ รับ เงิน ขโมย ๙๐ เหรียน, เขา หมาย ว่า เปน เงิน ที่ เรือ ฟาคี ที่ จม น้ำ นั้น ได้ คน หนึ่ง.

ความ แก้ ตัว

๏ หนังสือ มา ถึง เจ้า ของ บางกอก ริคอเดอ, ด้วย ข้อ ความ ขโมย ที่ ท่าน ได้ ตี พิมพ์ ลง ใน ฉบับ ที่ ๘ เมื่อ ณวัน ศุกร เดือน เจ็ด แรม แปด ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก นั้น, มี ความ ใน หนังสือ นั้น ที่ จะ ให้ ชื่อ เสียง ของ มิศโม กงสุล ประตุเกศ มัว มอม เศร้า หมอง ไป หน่อย หนึ่ง. ควร ที่ ข้าพเจ้า จะ ต้องแก้ความ ที่ มัวหมอง นั้น ให้ หมด มลทิล. เพราะ ข้าพเจ้า ได้ว่า มิศโม เมื่อ ชำระ ความ ฟองสกา, ดู เหมือน จะ เข้า ด้วย ฟองสกาผู้ จำเลย, ด้วย ข้าพเจ้า คิด เหมือน ชำระ ความ ตระลาการ ที่ ศาล ไทย. ถ้า มี ผู้ ยืน ยัน ว่า ผู้ นั้น ขโมย ของ อื่น ๆ ของ โจท, ถ้า มี พระยาณ หลาย คน ก็ ควร จะ ชำระ ความ ขโมย ของ อื่น ๆ นั้น ต่อ ไป ด้วย, แล้ว ผู้ จำเลย ก็ คง จะ มี โทษ เหมือน โจท ได้ ฟ้อง แล้ว เหมือนกัน. ด้วยข้าพเจ้า ไม่ สู้ รู้ สันทัด ใน ธรรมเนียม กดหมาย ยุรบ, จึ่ง ได้ คิด ทำ ผิด ไป แล ได้ ลง หนังสือ พิมพ์, เปน หลาย ข้อ ที่ จะ ให้ คน ทั้งหลาย เข้าใจ ว่า มิศเตอโม ไม่ ทำ ร โดย สัจ ซื่อ. เพราะ เหตุ นั้น ข้าพเจ้า มี ความ เสียใจ นัก, ด้วย ว่า มิศเตอโม เปน คน รู้ จัก ชอบ อาฌาไสย กับ ข้าพเจ้า มา กว่า สิบ ปี แล้ว, ข้าพเจ้า ได้ นับ ถือ ว่า เปน คน ซื่อ ตรง ไม่ เข้า ข้าง โน้น ข้าง นี้. ถ้า หนังสือ ที่ ข้าพเจ้า ลง พิมพ์ ก่อน นั้น, จะ ทำ ให้ ยศศักดิ์ ของ ท่าน เสีย ไป สัก น้อย, ข้าพเจ้า ก็ จะ มี ความ เสียใจ นัก. ข้าพเจ้า ขอ ให้ เจ้า ของ หนังสือ บางกอก ริคอเดอ ลง พิมพ์ หนังสือ ของ ข้าพเจ้า ฉบับ นี้ โดย เร็ว, ด้วย ข้าพเจ้า ปราถนา จะ แก้ ความ ผิด ของ ข้าพเจ้า ตาม ที่ สม ควร.

๏ ที่ ว่า ใน คราว นี้ ผู้ โจท ของ ฟองสกา ผู้ เปน จำเลย.

๏ เขียน เมื่อ ณวัน พฤหัศ บดี เดือน แปด ขึ้น หก ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก.

๏ ราคา สิน ค้า ที่ กรุง เทพ ฯ

๏ ณวัน เสาร์ เดือน ๘ ขึ้น ๘ ค่ำ ปี ฉลูสัปตศก.

น้ำ ตาล ทราย ขาว ที่ ๑ หาบละ ๑๔ บาท ๓ สลึง.
น้ำ ตาล ทราย ขาว ที่ ๒ หาบละ ๑๔ บาท เฟื้อง.
น้ำ ตาล ทราย ขาว ที่ ๓ หาบละ ๑๓ บาท.

น้ำ ตาล ทราย อย่าง เหล่า นี้ ไม่ สู้ มี มาก.

น้ำ ตาล ทราย แดง ที่ ๑ หาบ ละ ๘ บาท ๒ สลึง เฟื้อง.
น้ำ ตาล ทราย แดง ที่ ๒ หาบ ละ ๘ บาท.

น้ำ ตาล ทราย แดง เหล่า นี้ มี น้อย นัก.

พริก ไทย ดำ หาบ ละ ๙ บาท ๓ สลึง.
ฝาง อย่าง ที่ ๓, ๔, ดุ้น หนัก ได้ หาบ ๑ เปน หาบ ละ ๓ บาท เฟื้อง.
ฝาง อย่าง ๕, ๖, ดุ้น เปน หาบ ๑ หาบ ละ ๒ บาท ๓ สลึง เฟื้อง.
ฝาง อย่าง ๗, ๘, ดุ้น เปน หาบ ๑ ราคา หาบ ละ ๗ สลึง เฟื้อง.

ฝาง อย่าง เหล่า นี้ มี มาก.

ไม้ สัก เปน กะดาน หนา ๓ กะเบียด ราคา ยก ละ ๑๑ บาท.
ไม้ ซิง ชัน หนัก ๑๐๐ หาบ, ราคา ใน ระว่าง ๑๕๒ กับ ๒๕๕ บาท.

ตาม ใหญ่ แล เล็ก.

หนัง ควาย หาบ ละ ๙ บาท.
เขา ควาย หาบ ละ ๑๐ บาท.

หนัง วัว	หาบ ละ ๑๒ บาท เฟื้อง.
กำยาน ที่ ๑	หาบ ละ ๑๘๐ บาท แล ๒๐๐ บาท.
กำยาน ที่ ๒	หาบ ละ ๑๓๐ บาท แล ๑๕๐ บาท.

วง หาบ ละ ๔๘ บาท.	งาเม็ด เกวียนละ ๑๓๕ บาท.
ครั่ง ที่ ๑	หาบ ละ ๑๓ บาท ๓ สลึง.
ครั่ง ที่ ๒	หาบ ละ ๑๑ บาท ๒ สลึง.
งา ช้าง	หาบ ละ ๓๓๐ บาท แล ๓๗๐ บาท. ตาม ใหญ่ ตาม เล็ก.
กระวาน	หาบ ละ ๓๐๐ บาท.
เร่ว	หาบ ละ ๒๒ บาทสลึง.
กะลอบ	พัน ละ ๗๕ บาท.
ไหม ลาว	หาบ ละ ๒๕๒ บาท.
ไหม เมือง ญวน	หาบ ละ ๗๑๕ บาท.

ทองใบอันเส็งที่ ๑ ราคา หนัก บาท ๑ เปนเงิน ๑๖ บาท เฟื้อง. การ ที่ ฝาก ตั๋วไป แลกเงิน ที่ เมือง สิงคโปร์, ถ้าแลกได้ร้อย หรียนได้กำไร สี่ เหรียน.

ราคา สินค้า ที่ เมือง จีน

๏ ณวัน อังคาร เดือน เจ็ด แรม ห้า ค่ำ. ปี ฉลู สับตศก.

๏ แพร ที่ เรียก ลุงกง ที่ หนึ่ง เบล์ ๕๑๐ เหรียน. ที่ สอง ๔๙๐ เหรียน. แล อย่าง ที่ เรียก เกากง เบล์ ๕๐๐ เหรียน.

๏ ฝิ่น อย่าง ที่ เรียก ว่า ปั๊ตนา, หีบ ละ ๔๑๗ เหรียนครึ่ง ฤๅ ๔๒๐ เหรียน. อย่าง ที่ เรียก ว่า บีนาส์, หีบ ละ ๔๐๒ เหรียน ครึ่ง ฤๅ ๓๙๗ เหรียน ครึ่ง. แล อย่าง ที่ เรียก ว่า มัลวา นั้น, หีบ ละ ๖๕๐ เหรียน ฤๅ ๖๕๕ เหรียน. แล อย่าง ที่ เรียก ว่า เตอกี หีบ ละ ๓๘๐ เหรียน ฤๅ ๓๙๐

๏ ฝิ่น ที่ เซียงไฮ, อย่าง ที่ เรียก ว่า มัลวา, หีบ ละ ๖๐๖ เหรียน ฤๅ ๖๑๒ เหรียน. อย่าง ที่ เรียก ว่า ปั๊ตนา หีบ ละ ๔๑๐ เหรียน ฤๅ ๔๑๒ เหรียน ครึ่ง. แล อย่าง ที่ เรียก ว่า เตอกี นั้น หีบ ละ ๓๗๕ เหรียน.

๏ ฝิ่น ที่ เมือง ฟูเจ่า อย่าง ที่ เรียก ว่า มัลวา, หีบ ละ ๗๔๐ เหรียน ฤๅ ๗๕๐ เหรียน. แล อย่าง ที่ เรียก ว่า ปั๊ตนา, หีบ ละ ๕๔๐ เหรียน ฤๅ ๕๓๕ เหรียน. อย่าง ที่ ว่า บีนาส์, หีบ ละ ๕๐๐ เหรียน ฤๅ ๔๙๕ เหรียน. แล อย่าง ที่ เรียก ว่า เปอเซียน หีบละ ๕๔๐ เหรียน ฤๅ ๕๓๐ เหรียน.

๏ เข้า ที่ เมือง ฮองกง, เข้า บังกลา หาบ ละ ๒ เหรียน ๖๐ เซนต์ ฤๅ ๓ เหรียน.

๏ เข้า สยาม เข้า กล้อง หาบ ละ ๒ เหรียน ๑๐ เซนต์, ฤๅ ๒ เหรียน ๒๐ เซนต์. เข้า อย่าง กลาง ๒ เหรียน ๓๐ เซนต์ ฤๅ ๒ เหรียน ๔๐ เซนต์. เข้า ขาว ๒ เหรียน ๘๐ เซนต์, ฤๅ ๒ เหรียน ๙๐ เซนต์.

๏ เข้า เมือง ไซ่งอน หาบ ละ ๒ เหรียน ๔๕ เซนต์, ฤๅ ๒ เหรียน ๕๕ เซนต์.

๏ เข้า เมือง เมนิลลา หาบ ละ ๒ เหรียน ๔๐ เซนต์, ฤๅ ๒ เหรียน ๗๐ เซนต์.

๏ เข้า เมือง อย้างกุ้ง เข้า ขาว หาบ ละ ๒ เหรียน ๗๐ เซนต์ ฤๅ ๒ เหรียน ๗๕ เซนต์. เข้า กล้อง ๒ เหรียน ฤๅ ๒ เหรียน ๑๐ เซนต์.

๏ ใบชา ชา ออก จาก เมือง จีน ใน ๑๒ เดือน ที่ สิ้น เมื่อ เดือน เจ็ด ขึ้น เจ็ด ค่ำ ปีฉลู สับตศก นั้น. เก้า แสน สี่พัน สามสิบ หาบ, ใบชา นั้น ขาย ที่ เมืองอังกฤษ, แปด แสน เก้า หมื่น เก้า ร้อย สิบ หาบ, ขาย ที่ เมือง ยุไนติศเตศ แล เมืองอื่น ต่าง ๆ ได้ หมื่น สาม พัน สี่ สิบ หาบ.

๏ แพร เมือง จีน ที่ ขา ออก ใน ๑๒ เดือน นั้น เปน สี่ หมื่น พัน หนึ่ง กับ ร้อย ยี่สิบ แปด เบล, ขาย ที่ ประเทศ ยูรบ ทั้งนั้น.

ประกาศ การ เลหลัง

๏ ณวัน เสาร์ เดือน แปด แรม สิบ สี่ ค่ำ ปี ฉลู สับตศก, จะ มี การ ขาย ของ เลหลัง ณกรุง เทพ, ฯ เปน ของ ซี่ ซี่ แอเลน ที่ การ ได้ หัก ล้ม นั้น, ของ เหล่า นั้น จะ ขาย เลหลัง ทั้ง หมด, ไม่ หน่วง เหนี่ยว ไว้ ให้ เนิ่นช้า เลย สัก สิ่ง เดียว.

๏ ของ เหล่า นั้น, คือ กำปั่น กล ไฟ สอง ลำ, แล เรือ ลำ เลียง หก ลำ, สำรับ เรือ กล ไฟ ด้วย, แล เครื่อง สำรับ เรือ ทั้ง ปวง พร้อม.

๏ เรือ กล ไฟ ลำ หนึ่ง นั้น, ชื่อ แฟรี จักร นั้น อยู่ ข้าง ๆ, จุ ของ น้ำ หนัก ได้ ประมาณ ๑๕๐ ตอน, โดย ยาว ๑๒๐ ฟุต, กว้าง ๑๖ ฟุต, รวางใส่ ของ ฦก ๖ ฟุต, เครื่อง กล ไฟใน ลำ เรือ นั้น เรียก ว่า, ดับลิออซิเลติง. เดี๋ยวนี้ แรง เท่า กำลัง ๔๐ ม้า. ลำเรือ นั้น กำลัง ยัง ดี พร้อม. อนึ่ง เรือ ช่วง ส่ง ลำเลียง นั้น สอง ลำ, คือ ลำ ที่ หนึ่ง แล ลำ ที่ สอง, จุ ของ ได้ ลำละ ๓๐๐๐ หาบ.

๏ อนึ่ง เรือ กลไฟ อีก ลำ หนึ่ง, ชื่อ แยกวอคเตอ, จุ ของ หนัก ได้ ประมาณ ๑๑๒ ตอน, โดย ยาว ๙๓ ฟุต, กว้าง ๑๖ ฟุต รวาง ใน เรือ นั้น ฦก ได้ ๘ ฟุต ครึ่ง. เครื่อง จักร ใน เรือ กล ไฟ นั้น เรียก ว่า, เอนแซนโปรเปลเลอ. แรง เดี่ยว นี้ เท่า กำลัง ๕๐ ม้า, กำลัง นั้น เรียก ว่า, ไฮเปรศเซอ.

๏ อนึ่ง จะ ขาย เรือ ช่วง ส่ง ลำเลียง ชื่อ ว่า กองกา, จุ ของ หนัก ได้ ๑๒๕๐ หาบ. แล เรือ ลำเลียง อีก ลำ หนึ่ง ชื่อ ว่า, โกกิละ, จุ ของ หนัก ได้ ๑๒๕๐ หาบ. แล เรือ ลำเลียง อีก ลำ หนึ่ง ชื่อ ว่า ตาละไมตา, จุ ของ น้ำ หนัก ได้ ๑๖๐๐ หาบ. อีก ลำ หนึ่ง ชื่อ ว่า อินดัศตรี, จุ ของ น้ำ หนัก ได้ ๒๖๐๐ หาบ. อีก ลำ หนึ่ง ชื่อ ว่า, เอนเตอไปรศ์ บันทุก ของ น้ำ หนัก ได้ ๓๑๕๐ หาบ เรือ เหล่า นี้ ต่อ ด้วย ไม้สัก สิ้น ทั้ง นั้น ยัง ดี พร้อม.

๏ ถ้า ผู้ ใด ปราถนา จะ ใคร่ รู้ ว่า, จะ ขาย ที่ ไหน, ฤๅ จะ มี บาญชี โดย ลเอียด, ฤๅ ปราถนา จะ ใคร่ รู้ ความ อะไร ใน การ ขาย เลหลัง ที่ กล่าว มา นี้ ต่อ ไป, ก็ เชิญ ให้ ท่าน ฟัง ข่าว ที่ มิศเตอเอฟเปลก, ฤๅ ผู้ ที่ จะ ขาย เลหลัง นั้น เทอญ.

๏ กรุง เทพ ฯ ณวัน พุทธ เดือน แปด ขึ้น ห้า ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก.

เวอชินเอน กำปนี ผู้ สำรับ ขาย เลหลัง.

สังตะปาปา

๏ ที่ เปน บาทหลวง ใหญ่ ใน เมือง โรม, ยัง กำลัง ถือ ตัว ว่า เปน ผู้ รับ รอง พระเยซู คฤษ เจ้า แต่ ผู้ เดียว. และ ถือ ว่า ตัว มี อำนาถ ที่ จะ ว่า ใน สาศนา ทั่ว ไป ใน โลกย์. ถ้า ผู้ ใด ๆ ไม่ เข้า นับถือ ใน สาศนา ด้วย ก็ จะ ลง โทษ ผู้ นั้น. สังตะปา ๆ บาทหลวง จึ่ง มี หนังสือ แจก ทั่ว ไป เนือง ๆ, เพื่อ จะ สั่ง สอน ให้ รู้ ใน ทาง ผิด แล ชอบ, หนังสือ นั้น เรียก ว่า เอนไซคลิเคล์, แปล ว่า หนังสือ สำรับ ทั่ว ไป.

๏ ใน ปี ชวด ข้าง หลัง นี้, เมื่อ คฤษ ศักราช ๑๘๖๔ มี หนังสือ เอนไซคลิแคล์ มา ใบ หนึ่ง, ที่ ท่าน สังตะปาปา แต่ง แจก ไป ทั่ว. เปน ใจ ความ ว่า, คน ทั้งปวง ทุก วัน นี้ หลง นัก, เพราะ มิ ได้ ยอม อยู่ ใต้ สังตะปาปา, แล ไม่ เอา หนังสือ สาศนา ของ สังตะปาปา เปน แบบ อย่าง, เขา เอา แต่ ปัญา กำลัง ของ ตน ว่า เปน ใหญ่ ไม่ ได้ อาไศรย สังตะปาปา เปน อาจาร. ใน หนังสือ นั้น หา ได้ ติ การ ที่ จะ ใช้ ทาษ, ฤๅ การ ที่ คิดกระบถ, ฤๅ การ ที่ เสพ สุรา เมา, ฤๅ การ ที่ จะ ผิด ประเวณีย์ ผัว เมีย เขา, ฤๅ การ มุสาวาท, ฤๅ การ ขโมย ของ เขา, แต่ ท่าน ได้ ว่า ไว้ ว่า, ควร เรา จะ ติ ความ เปน ข้อ ใหญ่ กว่า การ ที่ ว่า มา แล้ว นั้น, คือ การ ที่ มนุษ ทุก วัน นี้ เร่ง ใน ความ รู้ ต่างๆ เกิน นัก, แล การ ที่ บ้าน เมือง ทั้งปวง มัก ถือ ว่า เปน ใหญ่ แก่ ตัว ไม่ ควร จะ ขึ้น แก่ ใคร, แล การ ที่ มนุษ โดย มาก ถือ ตัว ว่า เกิด มา มี อายุศม์ ประ มาณ ๒๐ ปี, ก็ ถือ ว่า เปน ใหญ่ แก่ ตัว, หา ควร จะ มี ผู้ ใด บังคับ ไม่, เว้น ไว้ แต่ ใจ ของ ตัว จะ ชอบ. แล ท่าน ติ การ ที่ สั่ง สอน ให้ ไพร่ พล ทั้งปวง มี ความ รู้ มาก มิ ได้ เลือก น่า ใคร. แล ท่าน ก็ ติ ว่า ธรรมเนียม ใหม่ ๆ ที่ ให้ การ บ้าน เมือง, แล การ สาศนา ตั้ง ขึ้น เปน คน ละ ต่าง หาก ไม่ เปน อัน เดียว กัน นั้น, ก็ ผิด นัก. ท่าน ว่า ควร ที่ บ้าน เมือง จะ อาไศรย สาศนา บาทหลวง, เปน อัน หนึ่ง อัน เดียว กัน จึ่ง จะ ถูก. อนึ่ง ใน หนังสือ เอนไซคลิแคล์ นั้น, ท่าน ว่า เรา แต่ง หนังสือ นี้, เพื่อ จะ ทำลาย ธรรมเนียม ใหม่ ๆ เหล่า นี้, เพราะ มัน เปน เสี้ยน หนาม ใน สาศนา บาทหลวง, ที่ จะ เกิด อันตราย แก่ สาศนา แล แก่ จิตร วิญาณ มนุษ ด้วย. แล ท่าน ได้ ว่า สาศนา บาทหลวง เปน สาศนา แท้, ก็ ควร จะ บังคับ คน ทั้งปวง ให้ เข้า รีต จง ได้.

๏ ที่ เรา คัด ข้อ ความ จาก หนังสือ จดหมาย เหตุ อเมริกา แต่ เท่า นี้, ภอ ที่ จะ ให้ คน ทั้งปวง เหน ใน น้ำ ใจ สังตะปา ๆ บาท หลวง ถนัด. ถ้า ท่าน มี กำลัง ภอ จะ ทำ ได้, ก็ เหน จะ ให้ การ ที่ เร่ง รู้ วิชา ต่าง ๆ, และ การ ที่ สั่ง สอน ไพร่ พล ทั้งปวง ให้ มี ความ รู้ เหมือน เจ้า นาย แล ผู้ ใหญ่ ใน สาศนา, แล การ ที่ ให้ มี ทางไฟฟ้า, ที่ มี เรือ กลไฟ, รถ ไฟ กล, แล การ ที่ บ้าน เมือง ดี ขึ้น เช่นนี้ ท่าน จะ ให้ อยุด. แล ให้ บ้าน เมือง กลับ ถอย หลัง เปน เหมือน แต่ ก่อน เมื่อ ๔๐๐ ปี มา แล้ว นั้น. เมื่อ คราว นั้น ไม่ มี เรือ กล ไฟ, ไม่ มี รถ กลไฟ, แล ไม่ มี ทาง ที่ จะ บอก เหตุ การ ด้วย ไฟ ฟ้า, แล คน ที่ ได้ เล่า เรียน รู้ หนังสือ ก็ น้อย นัก, คน ที่ ไม่ รู้ หนังสือ เปน คน โง่ นั้น ก็ มาก นัก.

๏ ฝ่าย สังตะปา ๆ บาทหลวง รู้ ว่า, ถ้า ไพร่ พล ทั้งปวง จม อยู่ ใน ความ โง่ แล้ว, สังตะปาปา บาทหลวง ก็ จะ ว่า กล่าว บังคับ บันชา เขา โดย ง่าย, ไม่ ใคร่ จะ มี ผู้ ใด ขัด ขวาง ได้. เมื่อ ได้ ๔๐๐ ปี ล่วง มา แล้ว นั้น, ไพร่พล เมือง ทั้งปวง เปน คน โง่ มาก, เขา จึ่ง เข้า อยู่ ใต้ บังคับ สังตะปาปา. ครั้ง นั้น กระษัตริย์ ใน ประเทศ ยูรบ แทบ จะ ทุก องค์, ก็ ย่อม อยู่ ใต้ บังคับ สังตะปาปา, บ้าน เมือง ไม่ อาจ จะ ตั้ง ผู้ ใด ขึ้น เปน กระษัตริย์, ถ้า เว้น ไว้ แต่

สังตะปาปา จะ อนุญาต. น้ำใจ ของ สังตะปาปา ทุก วัน นี้, ก็ ถือ ตัว ว่า เปน ใหญ่ เหมือน กัน กับ แต่ ก่อน ๆ, แต่ กำลัง ของ ตัว นั้น มี เสื่อม ถอย น้อย ลง มาก, เพราะ เจ้า นาย แล ไพร่ พล ทั้ง ปวง ก็ วิชา การ ความ รู้ ทวี มาก ขึ้น นัก, เขา จึ่ง เหน ว่า, ข้อ ที่ สังตะปาปา ถือ ตัว นั้น เกิน มาก, จึ่ง ไม่ ยอม อยู่ ใต้ บังคับ สังตะปาปา ต่อ ไป.

๏ ทุก วัน นี้ ฝ่าย สังตะปาปา, มี ความ ปรารถนา จะ ให้ บ้าน เมือง กลับ กลาย ถอย หลัง ไป นับ ถือ ตัว เหมือน อย่าง แต่ ก่อน. จึ่ง สำ แดง ความ โทมนัศ น้อย ใจ ใน หนังสือ เอนไซคลีเคล์ เช่น กล่าว มา แล้ว นั้น. ถ้า มี กำลัง ภอ จะ ทำ ได้ แล้ว, ก็ ดู เหมือน จะ ถอด กระษัตริย์ ทั้ง หลาย ใน ประเทศ ยูรบ, ที่ ไม่ ได้ นับ ถือ สังตะปาๆ นั้น ออก เสีย, แล จะ ตั้ง ผู้ ที่ นับ ถือ สังตะปาปา เปน กระษัตริย์ แทน ขึ้น ทุก ๆ เมือง. แล เมือง ยูในติศเทศ ที่ เปน รีปอบลิก นั้น, สังตะปาปา ก็ จะ รื้อ ทำลาย เสีย, แล้ว จะ ทำ ขึ้น ใหม่ ตาม อำเภอ ใจ ของ ตัว. ถ้า ไพร่ พล เมือง ไม่ ยอม, ท่าน คง จะ ลง โทษ ต่าง ๆ ตาม ที่ เคย ทำ มา ได้ ประมาณ ๔๐๐ ปี มา แล้ว นั้น.

เรื่อง สามกก

๏ ข้าพเจ้า หมอ ปรัดเล ขอ อวยพร มา ถึง ท่าน ทั้ง หลาย, ที่ ได้ จดหมาย ลง ชื่อ ไว้ ว่า, จะ ต้อง ประสงค์ หนังสือ สามก๊ก นั้น, ด้วย ข้าพเจ้า ยัง หา ได้ รายชื่อ คน ที่ ต้อง การ นั้น ครบ ๕๐๐ จบ, ตาม ที่ ได้ สัญญา ไว้ แต่ เดิม นั้น ไม่. บัด นี้ ได้ แต่ ๓๕๐ จบ เท่า นั้น. แต่ ข้าพเจ้า ไม่ รอ ท่า ต่อ ไป อีก แล้ว, เพราะ ได้ กะดาด ซื้อ มา แต่ เมือง ฝรั่งเศศ พึ่ง มา ถึง. ตั้ง แต่ เดือน ๘ นี้ ไป หมาย ว่า อีก สาม เดือน จะ ตี ได้ สัก เล่ม หนึ่ง, แล ตั้ง แต่ นั้น ไป อีก สาม เดือน ก็ จะ ได้ อีก เล่ม หนึ่ง, คือ สาม เดือน ได้ เล่ม หนึ่ง ๆ, เปน เช่น นี้ ไป กว่า จะ ได้ ครบ ๔ เล่ม เปน จบ หนึ่ง. ผู้ ใด ที่ ได้ จด หมาย ราย ชื่อ ลง ไว้ แล้ว, ก็ จะ ขาย ให้ จบ ละ ๔ ตำลึง ตาม ที่ ได้ สัญญา ไว้ แล้ว นั้น. แต่ ผู้ ใด ๆ ที่ มา ซื้อ นอก กว่า นี้, จะ ต้อง ขาย เอา ราคา จบ ละ ๕ ตำลึง ท่วน.

๏ จดหมาย เหตุ ใบ ที่ ๑๐ ใน เบื้อง น่า นั้น, ข้าพเจ้า จะ ออก เมื่อ ณวัน เสาร์ เดือน แปด แรม สิบสี่ ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, ตั้ง แต่ นั้น ไป จะ ออก ใน วัน กลาง เดือน แล วัน สิ้น เดือน เสมอ ไป เปน นิจ, แล ข้าพเจ้า ได้ ผ่อน เวลา เลื่อน ไป เช่น นี้, เพื่อ จะ ให้ คน ทั้ง ปวง ได้ สังเกต กำหนด จำ ง่าย ๆ แล

๏ ความ มรนา ฯะ

๏ มิศซึ่ล ที่ อยู่ ใน พวก นาย ห้าง ที่ เรียก ว่า ซีมาเล็ม แอน กำปันนี นั้น, ถึง แก่ กรรม ที่ เมือง สิงคโปร์ ณวัน อาทิตย์ เดือน เจ็ด แรม สาม ค่ำ, ท่าน ได้ ตาย เพราะ โรค ฝี ใน ท้อง. ครั้น ตัว ท่าน ตาย แล้ว, หมอ ผ่า ท้อง ออก ดู ก็ ได้ เหน ฝี ดอก บุก เกิด ขึ้น ที่ กะเภาะ อาหาร ใหญ่ ที่ ตับ ด้วย.

กำปั่นเข้ากรุงเทพ ฯ

เข้า มา เมื่อไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กับปีตัน ชื่อ ไร	คือตอน	เปน เรือ อะไร	มา แต่ ไหน
ณะ วัน เดือน ๗ แรม ๗ ค่ำ	โปศซ์ตลิ ยัน	ครีบฟ	๓๕๘	บาก ฮอลันด์	สุระบายา
๗ ค่ำ	กะติงกา	คำมิง	๒๕๘	บริก อังกฤศ	สิงคโประ
๘ ค่ำ	ยาวา	มาน	๗๔๐	บาก ฮอลันด์	บะตาเวีย
๑๕ ค่ำ	กิมซับสุน	จีน	๑๘๐	บาก สยาม	จันทบูรี
ณะวันเดือน ๘ ขึ้น ๓ ค่ำ	เจ้าพระยา	ออตัน	๓๕๓	กล ไฟ สยาม	สิงคโประ

กำปั่นออกจากกรุงเทพ ฯ

					จะ ไป ไหน
ณะ วัน เดือน ๗ ขึ้น ๑๐ ค่ำ	ปรินเซ๊ศรอยัน	โยน	๓๓๒๐	เรือ รบ กล ไฟ	ฮองกง
ณะ วัน เดือน ๘ ขึ้น ค่ำ ๑	แกนตอน	เฮมซอค	๗๗๙	ชิบ สยาม	ฮองกง
๘ ค่ำ	กิมฮองตาย	ซะโตรก	๔๘๐	ลักเกอ สยาม	ฮองกง
๓ ค่ำ	ไต้สัง	จีน	๑๒๐	สกุณา สยาม	ชาย ทะเล

๏ เจ้า ของ หนังสือ นิราษ เมือง ลอนดอน นั้น, อยู่ที่ แพ้ ริม ปาก คลอง ขุด ตพาน หัน, ชื่อ นาย จ่ารง. หนังสือ นิราษ ลอนดอน นั้น ยัง มี เหลือ อยู่ บ้าง, ถ้า ผู้ ใด จะ ตอ้ง การ, เชิญ ท่าน ไป ซื้อ ตามชอบ ใจ เถิด.

โรง พิมพ์

๏ โรง พิมพ์ ที่ ได้ ตี หนังสือ จด หมวย เหตุ นี้, ตั้ง อยู่ที่ ริม ปอ้ม ปาก คลอง บางกอก ใหญ่, หลัง วัง กรมหลวง วงษาธิ ราช สนิท. ถ้า ผู้ ใด ๆ ปรารถนา จะ ให้ ตี พิมพ์ หนังสือ ไทย, ฤๅ หนังสือ อังกฤษ, จะ เปน เนื้อ ความ มาก นอ้ย ประการ ใด, ขอ เชิญ ท่าน มา พูด กับ ข้าพเจ้า ๆ ปรารถนา จะ รับ จ้าง ตี พิมพ์ หนังสือ ต่าง. ๆ ราคา ค่า จ้าง นั้น, จะ รับ ให้ ถูก กว่า แต่ กอ่น มาก. ถ้า ฎีา ต่าง ๆ กว้าง ยาว เท่า แผ่น กระดาด น้ำซ่ม, ถ้า ตี เต็ม น่า ข้าง หนึ่ง, ถ้า ตอ้ง การ แต่ พัน หนึ่ง, จะ คิด เอา ราคา พัน แผ่น ๒๐ บาท. ถ้า ตอ้ง การ หลาย พัน, จะ เอา ราคา แต่ พัน ละ ๑๕ บาท เท่า นั้น. อนึ่ง หนังสือ อังกฤษ ที่ เรียก ว่า, โบตโนฏ นั้น, เปน หนังสือ จด หมาย สำรับ ที่ นายห้าง ฝาก สินค้า บันทุก ไป ลง กำปั่น นั้น, ๑๐๐ แผ่น เปน ราคา ๕ บาท. อนึ่ง หนังสือ ที่ เรียก ว่า, เอ็นเตร แล ซิบปิ้ง บิล, ถ้า จะ เอา แต่ ๓๐๐ ก็ เปน ๑๐๐ ละ ๔ บาท, ถ้า เอา ถึง ๑๐๐๐ เปน ๑๐๐ ละ กึ่ง ตำลึง. อนึ่ง หนังสือ บิลเลดิง, ถ้า เอา แต่ ๓๐๐ เปน ๑๐๐ ละ ๕ บาท. ถ้า ตอ้ง การ ถึง ๑๐๐๐ จะ เอา ๑๐๐ ละ ๑๐ สลึง. อนึ่ง ถ้า เปน หนังสือ กาด เปน ๑๐๐ ละ ๕ บาท.

๏ การ ผูก หนังสือ เปน เล่ม. ๚

๏ อนึ่ง การ ที่ ผูก หนังสือ เปน เล่ม สมุด อังกฤษ, เท่า กับ กดหมาย ที่ ขาย อยู่ ทุก วัน นี้, ถ้า หุ้ม หนัง ลวัน เปน เล่ม ละ กึ่ง ตำลึง. ถ้า ขลิบ หนัง เปน เล่ม ละ ๖ สลึง, ถ้า เอา มาก กว่า ๑๐ เล่ม ขึ้น ไป, ก็ จะ ลด ราคา เอา แต่ เล่ม ละ บาท. ถ้า เปน เล่ม เล็ก กว่า กฎหมาย, ก็ จะ คิด เอา ราคา ตาม เล็ก แล ใหญ่ พอ สม ควร.

๏การแปล หนังสือ. ๚

๏ คำ ไทย ฤๅ คำ อังกฤษ แปล, ถ้า รอ้ย คำ เปน ราคา ๕๐ เซ็น. ถ้า มาก กว่า ๑๐๐๐ คำ จะ คิด เอา ๑๐ คำ เปน ๔ เซ็น จน ถึง ๒๐๐๐ คำ. ถ้า มาก กว่า ๒๐๐๐ คำ, ก็ จะ เอา แต่ สม ควร พอ ตก ลง กัน ได้.

อินซุรันซิ กัมเปนี

๏ บอนิโอ กัมเปนี นายห้าง กรุง เทพ ฯ ได้ ตั้ง เปน พวก เอ เซ็น, คือ รับ ธุระ แทน อินซูซันซิ กัมเปนี เมือง จีน ฝ่าย เหนือ.

๏ พวก ปิ๊กเกนแปก แอน กัมเปนี, นายห้าง กรุง เทพ นี้, ได้ ตั้ง เปน เอเซ็น, คือ พวก รับ ธุระ แทน อินซูซันซิ กัมเปนี, ที่ เมือง ปั้ตตาเวีย คือ กลาปา นั้น.

๏ พวก เอ มากวาล แอน กัมเปนี, นายห้าง ที่ ได้ ตั้ง อยู่ ณะ กรุง เทพ, ได้ ตั้ง เปน เอเซ็น, คือ พวก สำรับ เอา เปน ธุระ แทน พวก นายห้าง, ที่ เมือง ฮัมเบิกค์ แล เมือง ปริเมน นั้น.

๏ มิศเตอ ดานิเอล มักเกลน, ที่ อยู่ ใน กรุง เทพ นี้ ปรารถนา จะ ให้ คน ทั้งปวง รู้ ว่า, ตัว ได้ ตั้ง เปน พนักงาน พิจารณา ดู เรือ กำปั่น ต่าง ๆ ว่า, ควร จะ ไว้ ใจ ได้ ฤๅ ไม่.

๏ พ่อ ค้า ๚

๏ เวอชีน แอน กัมเปนี, เปน พ่อ ค้า อะเมริกัน สำรับ ขาย เครื่อง กำปั่น, แล เสบียง อาหาร ที่ สำรับ ใช้ ใน กำปั่น ดว้ย, แล ขาย สิ่ง ของ อื่น ต่าง ๆ, ที่ คน ใน กรุง เทพ ฯ จะ ตอ้ง การ. แล เปน พวก สำรับ ขาย ของ ใน การ เลหลัง. ตั้ง อยู่ที่ บ้าน คอกควาย น่า วัด บาทหลวง.

๏ พวก รีมีซะมิศ แอน กัมเปนี, เปน พ่อ ค้า ฝรั่งเศศ, ตั้ง อยู่ ที่ บ้าน คอก ควาย ริม ตึก กงสุล ฝรั่งเศศ, มี ของ เครื่อง สำรับ เรือ แล ของ ฝรั่งเศศ, แล ของ อังกฤษ หลายอย่าง ต่าง ๆ เปน อันมาก.

๏ พวก ชีวิลแมเลอย์ แอน กัมเปนี, เปน พ่อ ค้า ฝรั่งเศศ ตั้ง อยู่ ที่ บ้าน กะดีจีน แห่ง หนึ่ง, ตั้ง อยู่ ที่ ทอ้ง สนาม น่า พระ ที่ นั่ง สุทไธย สวรรค แห่ง หนึ่ง, มี เครื่อง ใช้ ต่าง ๆ ที่ มา แต่ ประ เทศ ยุรบ เปน อัน มาก.

๏ อนึ่ง มิศ ฟะรันซิศ จิต, เปน พนักงาน สำรับ ชัก เงา รูป ปรารถนา จะ ให้ คน ใน กรุง นอก กรุง เข้า ใจ ว่า, ตัว นั้น อยู่ ที่ แพ น่า บ้าน กะดีจีน, ได้ เปน พนักงาน สำรับ ชัก เงา รูป ต่าง ๆ. รูป ที่ ได้ ชัก ไว้ แล้ว นั้น, ก็ มี หลาย อย่าง, คือ รูป วัง, แล รูป วัด, รูป ตึก, รูป เรือน, แล รูป เงา ต้นไม้, แล รูป ท่าน ผู้ มี วาศนา ต่าง ๆ ใน กรุง เทพ นี้. ถ้า ท่าน ผู้ ใด ปรารถนา, จะ ให้ ข้าพเจ้า ไป ชัก เงา รูป ที่ บ้าน ของ ท่าน, ข้าพเจ้า ก็ จะ ไป ทำ, ราคา ค่า จ้าง นั้น จะ เอา แต่ อย่าง กลาง พอ สม ควร.

๏ หนังสือสำแดงการ

ที่ จะ ทำ หนังสือ จด หมายเหตุ, เรียก ว่า บางกอกรีคอเดอ ต่อ ไป.

๏ ตั้ง แต่ นี้ ไป จะ ไม่ ให้ ติด อยู่ กับ หนังสือ จด หมาย เหตุ, ที่ เปน ภาษา อังกฤษ นั้น ต่อ ไป. แต่ จะ ให้ ตี ต่างหาก, เปน สี่ ใบ แปด น่า เต็ม ๆ เปน อย่าง ฉบับ นี้. แล หนังสือ นั้น, จะ จุ ความ ที่ ว่า ด้วย การ บ้านเมือง, แล ความ ที่ รู้ รอบ ตาม หนังสือ, แล ศิลประสาตร วิชา การ ต่างๆ, แล การ พ่อค้า, แล ข่าว ที่ บังเกิด ใน เมือง นี้, แล เมือง ที่ ล้อม รอบ. แล จะ คัด เอา ข่าว จาก หนังสือ จด หมาย เหตุ, ที่ มี มา แต่ เมือง จีน, เมือง บัตเตเวีย, เมือง สิงกะโปร์, เมือง ปีแนง, เมือง พม่า, เมือง บังกะล่า, เมือง ลังกา, เมือง บำใบ, ประเทศ ยุรบ, แล ประเทศ อเมริกา. จะ คัด เอา ข้อ ความ ออก จาก หนังสือ จด หมายเหตุ เหล่า นั้น, ซึ่ง จะ เปน ประโยชน์ แก่ ผู้ ใด ๆ ที่ อ่าน. เจ้า ของ บางกอกรีคอเดอ, จะ เอาใจใส่, เพื่อ จะ ให้ หนังสือ จด หมายเหตุ นั้น, เปน ของ ดี ยั่ง ยืน มั่น คง, เปน ของ ที่ ควร ชาว ประเทศ สยาม จะ อ่าน, ได้ ช่วย ให้ มี ความ รู้ จำเริญ ดี ขึ้น.

๏ หนังสือ จด หมายเหตุ นี้, เปรียบ เหมือน คน เที่ยว ไป ทั่ว โลกย์, เพื่อ จะ ได้ หา เหตุ ต่าง ๆ เปน สำคัญ, แล้ว ก็ กลับ มา เล่า เหตุ การ ให้ คน ทั้งปวง ฟัง. ถ้า คน เหล่า นั้น จะ มา แต่ ประเทศ อเมริกา บ้าง, ประเทศ ยุรบ บ้าง, เมือง บังกะลา บ้าง, เมือง พม่า บ้าง, เมือง จีน บ้าง, เมือง ชวา บ้าง, เมือง สิงกะโปร์ บ้าง, เมือง ปีแนง บ้าง, แล เมือง อื่น ๆ หลาย แห่ง นั้น, ท่าน ผู้ อ่าน นี้ จะ มิ ชอบ ใจ ฟัง เขา บอก ข่าว เดือน ละสอง หน ฤๅ, แล จะ คิด เสีย ดาย เงิน ค่า จ้าง ที่ จะ ให้ เขา ปี ละ ห้า บาท ฤๅ แปด บาท นั้น ได้ ฤๅ. ฝ่าย หนังสือ จด หมายเหตุ ที่ เรียก ว่า, บางกอก รีคอเดอ นี้, จะ มา บอก ข่าว แก่ ท่าน ทั้งหลาย เดือน ละสอง ครั้ง, จะ บอก เปน ภาษา ไทย, ให้ ตัว ท่าน ฟัง ข่าว ต่าง ๆ, ที่ ได้ นำ เอา มา แต่ ทั่ว โลกย์. หนังสือ บางกอก รีคอเดอ นี้, ได้ เกีย เหตุ มา แต่ หลาย แห่ง หลาย ตำบล เช่น ว่า มา นี้, เพราะ มี หนังสือ บอก ข่าว มา แต่ ที่ เหล่า นั้น, มา ถึง เจ้า ของ บางกอก รีคอเดอ, ๆ จึ่ง ได้ แปล ออก จาก ภาษา อังกฤษ เปน ภาษา ไทย, ตาม ที่ ได้ เหน ว่า, จะ เปน ประโยชน์ แก่ พวก ไทย. อนึ่ง ชาว ประเทศ อเมริกา, แล ประเทศ ยุรบ นั้น, เขา ได้ อาไศรย หนังสือ จด หมาย เหตุ ต่าง ๆ มั่น คง, เพื่อ ประสงค์ จะ ได้ ความ รู้ ต่าง ๆ. เขา เข้าใจ ว่า, ถ้า ไม่ ได้ อ่าน หนังสือ จด หมาย เหตุ ต่าง ๆ แล้ว, ก็ ดู เหมือน เปน คน หา ปัญญา มิ ได้, เปน น่า อาย แก่ คน ทั้งปวง นัก. เพราะ เหตุ ฉะนี้, ชาว อเมริกา ชาว ยุรบ จึ่ง ได้ ซื้อ หนังสือ จด หมาย เหตุ โดย มาก, จะ หา ผู้ ใหญ่ ใด ๆ ที่ มิ ได้ ซื้อ หนังสือ จด หมาย เหตุ บ้าง นั้น ก็ หา ยาก นัก. ลาง ครอบ ครัว หนึ่ง, ซื้อ เจ็ดวัน ฉบับ หนึ่ง, ลาง ที สอง ฉบับ, สาม ฉบับ, เจ็ด ฉบับ ก็ มี. ด้วย เขา เข้าใจ ว่า, อัน หนังสือ จด หมาย เหตุ ต่าง ๆ นี้, เปรียบ เหมือน กล้อง ส่อง, สำรับ จะ ช่วย ตา ให้ เหน ใกล้ แล ไกล ได้. ถ้า หา มิ กล้อง ส่อง อย่าง นี้ ไม่, ดุจ หนึ่ง ตาบอด มิ ได้ เหน เลย.

๏ ราคา หนังสือ บางกอก รีคอเดอ

๏ เมื่อ จะ ขาย ได้ แต่ น้อย เพียง สอง ร้อย, สามร้อย เล่ม, คือ เล่ม ละ ๒๖ ใบ, ตี เดือน ละสอง ใบ นั้น, ต้อง ขาย เปน เล่ม ละ ห้าบาท, คือ ปี หนึ่ง ห้าบาท. ถ้า แม้น ได้ เรียงราย ชื่อ คน ที่ จะ ซื้อ เพียง พัน คน, เปน พัน เล่ม เมื่อไร, เจ้า ของ บางกอก รีคอเดอ, จะ ลด ราคา ลง ถึง เล่ม ละ สองบาท เมื่อ นั้น. ถ้า ได้ ชื่อ สอง พัน คน ที่ จะ ซื้อ, จะ ลด ราคา ลง ถึง เล่ม ละ หก สลึง. เพราะ การ ที่ ตี พิมพ์ น้อย เล่ม นั้น, ก็ ป่วย การ ลง ทุน เสีย เงิน ค่า จ้าง มาก, แทบ จะ เหมือน กับ ตี พิมพ์ มาก เล่ม เหมือน กัน.

๏ อนึ่ง เมื่อ กำลัง ขาย ได้ น้อย, ถ้า ผู้ ใด จะ เอา แต่ ใบ หนึ่ง สอง ใบ นั้น, จ ต้อง ขาย ใบ ละ สลึง เฟื้อง.

๏ อนึ่ง ถ้า ผู้ ใด จะ ช่วย เสาะหา คน ที่ จะ ซื้อ บางกอก รีคอเดอ จด หมายเหตุ นี้, ได้ ห้า คน มา ลง ชื่อ เข้า เมื่อ ไร, ผู้ เจ้า ของ หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, จะ ให้ เปน รางวัน แก่ ผู้ ที่ ได้ หา ซื้อ คน นั้น เล่ม หนึ่ง คือ ๒๖ ใบ.

๏ อนึ่ง ถ้า ผู้ ซื้อ เปน คน อยู่ ใน กรุง เทพ ฯ, ข้าพเจ้า จะ ฝาก จด หมาย เหตุ ให้ เขา เดือน ละ สอง หน. ถ้า เปน คน อยู่ นอก กรุง ทพ ฯ, บาง ที จะ ฝาก ไป ถึง เขา ก็ ได้, บาง ที ไม่ ได้, ต้อง ให้ เขา ใช้ บ่าว มา เอา เอง ที่ โรงพิมพ์. ๆ ของ ข้าพเจ้า อยู่ ริม ป้อม ปาก คลอง บาง กอก ใหญ่ หลัง วัง กรมหลวง วง ษา.

๏ อนึ่ง เจ้า ของ หนังสือ จด หมาย เหตุ บางกอกรีคอเดอ นั้น, ชื่อ ว่า, ดี. บี. บรัดเล. แล เอน. เอ. แมคดันล์.

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. I เล่ม ๑ บางกอก เดือน แปด แรม สิบสี่ ค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๗ July 22nd 1865. คฤศศักราช ๑๘๖๕, ใบ ที่ ๑๐ No. 10.

๏ เคมมิศตรี่ ฯะ

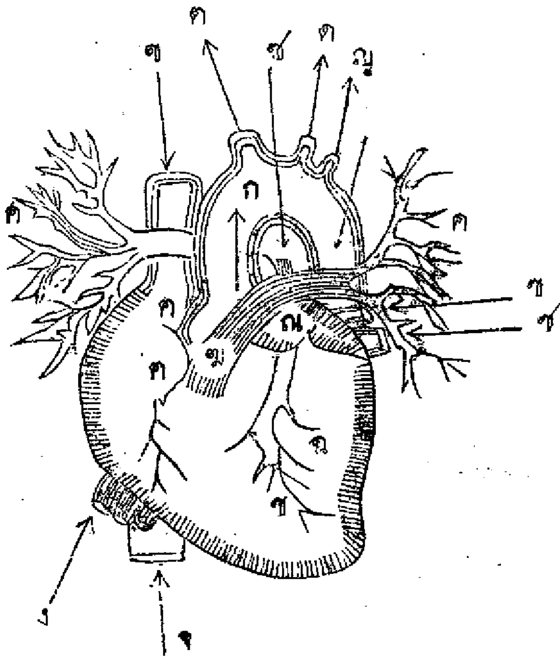
๑ แต่ ก่อน นั้น คน ทั้งปวง ก็ เข้าใจ ว่า มี แต่ สี่ สิ่ง ใน โลกย์ นี้, คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ, เหมือน คน ไทย เคย พูด ว่า ธาตุ ทั้ง สี่. แต่ เดี๋ยว นี้ คน นักปราช เหน ว่า ที่ ว่า มี แต่ สี่ สิ่ง นั้น หา ควร ไม่, ด้วย เหตุ ว่า สี่ สิ่ง นั้น มิ ได้ เปน แต่ สี่ สิ่ง แท้, มี หลาย สิ่ง ที่ ปน กัน เข้า. ฝ่าย ลม อากาศ นั้น มิ ได้ เปน แต่ สิ่ง เดียว, แต่ หาก ว่า เปน สอง สิ่ง, คือ อกซุเซ็น สิ่ง หนึ่ง, นิตโรเช็น สิ่ง หนึ่ง, สอง สิ่ง นี้ ปน กัน แล้ว จึ่ง เรียก ว่า ลม อากาศ. ฝ่าย น้ำ นั้น เล่า ก็ ไม่ เปน สิ่ง เดียว เหมือน กัน, แต่ เปน สอง สิ่ง, คือ อกซุเซ็น สิ่ง หนึ่ง, หัตโรเช็น สิ่ง หนึ่ง, สอง สิ่ง นั้น ปน กัน เข้า จึ่ง เรียก ว่า น้ำ. อีก ประการ หนึ่ง, น้ำ ตาล ทราย นั้น ไม่ เปน แต่ สิ่ง เดียว, แต่ หาก ว่า เปน สาม สิ่ง, คือ อกซุเซ็น สิ่ง หนึ่ง, หุดโรเช็น สิ่ง หนึ่ง, กาบัน สิ่ง หนึ่ง, สาม สิ่ง นี้ ปน กัน เข้า จึ่ง เรียก ว่า น้ำตาล ทราย. พวก นักปราช ทั้งปวง ก็ ค้น หา สิ่ง ของ ซึ่ง มี อยู่ ใน โลกย์ นี้, ตฤก ตรอง ดู เหน ว่า ใน สิ่ง ของ ทั้งปวง มี อยู่ ประมาณ ห้าสิบ สี่ สิ่ง, คือ สิ่ง ที่ แบ่ง ออก เปน สอง ไม่ ได้. ฝ่าย ห้าสิบ สี่ สิ่ง นั้น ใน ภาษา ไทย จะ เรียก อย่าง ไร ข้าพเจ้า ก็ ไม่ รู้, แต่ ใน ภาษา อังกฤษ ห้าสิบ สี่ สิ่ง นั้น เรียก ว่า เอลเมนต์. ตำรา ที่ กล่าว ว่า ด้วย ห้าสิบ สี่ สิ่ง นั้น ใน ภาษา อังกฤษ เรียก ว่า เคมิซตรี. ข้าพเจ้า จะ ว่า ด้วย เคมิซตรี นั้น ต่อ ไป ภอ เปน สังเขป แต่ ภอ จะ ให้ เข้า ใจ เล็ก น้อย. ครั้น จะ แปล ออก หมด ก็ จะ เปน หนังสือ เล่ม ใหญ่ ได้ หลาย เล่ม. ที่ จะ ว่า ด้วย สิ่ง ที่ ชื่อ ว่า อกซุเซ็น.

อกซุเซน

๑ อกซุเซ็น นั้น แต่ ก่อน เปน ภาษา เฮเลน, ถ้า จะ แปล เปน คำ ไทย ว่า, อกซุเซ็น นั้น คือ กระทำ ให้ เปรี้ยว, ด้วย เหตุ ว่า สิ่ง ของ ทั้งปวง ที่ เปน เปรี้ยว นั้น ก็ มี อกซุเซ็น อยู่ ใน นั้น. ถ้า จะ ไล่ อกซุเซ็น ออก เสีย จาก ของ ที่ เปรี้ยว นั้น, ของ นั้น ก็ ไม่ เปรี้ยว เลย. อนึ่ง เมื่อ อกซุเซ็น อยู่ แต่ สิ่ง เดียว ไม่ ปน กับ สิ่ง อื่น, มัน ก็ เปน ลม อย่าง หนึ่ง, เปน หนัก กว่า ลม อากาศ น่อย หนึ่ง. อกซุเซ็น เมื่อ จะ รู้ ปรากฎ ขึ้น นั้น, ก็ มี หมอ คน หนึ่ง ชื่อ บรัดเล ได้ รู้ ก่อน คน ทั้งปวง, รู้ เมื่อ ก่อน เจ็ดสิบ ปี ล่วง ไป แล้ว นับ แต่ ปี มะโรง ฉ ศก, จุลศักราช ๑๒๐๖ นั้น ไป. ถ้า ผู้ ใด จะ กระทำ อกซุเซ็น นั้น ให้ อยู่ แต่ สิ่ง เดียว ก็ กระทำ ได้, ทำ ไม่ ยาก เลย. สิ่ง ของ ทั้งปวง ที่ เปน สนิม แล้ว, มี เหล็ก แล ตกั่ว เปน ต้น, ก็ มี อกซุเซ็น อยู่ ใน นั้น. แต่ มี สิ่ง หนึ่ง ชื่อ มังกเนซ คล้าย ๆ กับ ตกั่ว นั้น, จะ เอา สิ่ง นั้น กระทำ ให้ อกซุเซ็น ออก ปรากฎ ก็ กระทำ ได้ ง่าย. คือ ทำ ดั่ง นี้, คือ เอา มังกเนซ หนัก สัก ตำลึง หนึ่ง ใส่ ลง ใน ครก ตำ ให้ เลอียด, แล้ว ใส่ ลง ใน ขวด ทำ ด้วย เหลก มี คอ เล็ก ๆ ยาว สัก ศอก หนึ่ง, แล้ว ใส่ ขวด นั้น ใน ไฟ ให้ ร้อน, ๆ แล้ว อกซุเซ็น ที่ อยู่ ใน ผง มังกเนซ นั้น ก็ จะ ออก มา จาก ปาก ขวด ที่ ร้อน นั้น, แล จะ รับ ไว้ ซึ่ง อกซุเซ็น ที่ ออก มา ด้วย ขวด แก้ว ก็ ได้. อัน ว่า ลม อากาศ ที่ เรา หาย ใจ เข้า ออก นั้น ไม่ เปน สิ่ง เดียว เหมือน เรา ว่า มา แต่ หลัง นั้น, แต่ เปน สอง สิ่ง, คือ อกซุเซ็น หนึ่ง, นิตโรเช็น หนึ่ง, แต่ นิตโรเช็น นั้น มาก กว่า อกซุเซ็น สัก สี่ เท่า. คือ เอา ลม อากาศ ร้อย ทนาน, กระทำ ลม อากาศ นั้น ให้ อกซุเซ็น แล นิตโรเช็น ให้ แยก ออก จาก กัน, จะ มี อกซุเซ็น สัก ยี่สิบ ทนาน, นิตโรเช็น สัก ๘๐ ทนาน, เปน เช่น นี้ ทั่ว โลกย์ ทุก แห่ง. แต่ ก่อน นั้น มี คน หนึ่ง ชื่อ ลูซัก ได้ เอา บาลูน ขึ้น ไป ใน อากาศ ขึ้น ไป สูง ประมาณ ๑๖๕ เส้น, แล้ว เอา ขวด ใส่ ลม ที่ สูง ให้ เต็ม ขวด, แล้ว ก็ จุก ปาก ขวด ให้ แน่น ไม่ ให้ ลม นั้น ออก ได้, แล้ว ก็ กลับ ลง มา กระทำ อกซุเซ็น แล นิตโรเช็น ให้ แยก ออก จาก กัน. เมื่อ ตฤก ตรอง ดู ก็ เหน ว่า อกซุเซ็น นั้น มี สัก ยี่สิบ ส่วน, นิตโรเซ็น มี สัก แปดสิบ ส่วน, เหมือน กัน กับ ลม ที่ ต่ำ ทุก แห่ง, มิ ได้ ผิด กัน เลย. ข้าง น่า นี้ ไป ข้าพเจ้า จึ่ง จะ ว่า ด้วย อกซุเซ็น นั้น ต่อ ไป อีก.

◎ รูป หัวใจ มนุษ ฯะ

◎ แผนที่นี้ สำแดง รูป หัวใจ มนุษ, เปน สอง ห้อง, อยู่ซ้าย ขวา ห้อง หนึ่ง. ตัว ก, นั้น บอก เส้น โลหิต ใหญ่ ศรี แดง, ที่ ออก จาก หัวใจ, ไหล ทราบ ซ่าน แยกไป ทั่ว กาย. ตัว ข, บอก เส้น โลหิต ดำ, ไหล ลง จาก ศีศะ, แล คอ, แล แขน, แล อก, เข้า สู่ชาน, แล้ว ไหล ลง สู่ ห้อง หัวใจ ห้อง ขวา. ตัว ค, บอก เส้น โลหิต ดำ, ที่ ไหล ออก จาก หัวใจ ห้อง ขวา, ไหล ไป ถึง ปอด ทั้ง ซ้าย ขวา, ถูก ลม หายใจ. ตัว ฅ, ฅ, บอก ชาน ห้อง ข้าง ขวา, โลหิต ดำ ไหล ลง ที่ ชาน นั้น ก่อน, แล้ว จึ่ง ไหล ลง สู่ ห้อง หัวใจ ข้าง ขวา นั้น. ชาน นั้น เปน ที่ ประชุม โลหิต ดำ ไหล มา รวม กัน. ตัว ฆ, บอก ช่อง ที่ โลหิต ดำ ไหล ออก จาก ห้อง ข้าง ขวา, ไป จน ถึง ปอด ทั้ง ซ้าย ขวา, ถูก ลม หายใจ. ตัว ง, บอก เส้น โลหิต ดำ สาม เส้น, ไหล ขึ้น จาก ตับ, เข้า สู่ ชาน

ห้อง ขวา, รวม กัน แล้ว, ไหล ลง สู่ ห้อง ขวา. ตัว จ, บอก เส้น โลหิต ดำ ใหญ่, ที่ ขึ้น มา แต่ ท้าว ขา, แล มา จาก ท้อง เข้า สู่ ชาน, แล้ว ไหล ลง สู่ ห้อง ขวา. ตัว ฉ, บอก ห้อง ข้าง ซ้าย สำรับ โลหิต แดง. ตัว ช, บอก เส้น โลหิต เล็ก ๆ, ไหล ออก จาก ห้อง ข้าง ซ้าย, ไป เลี้ยง หัวใจ หุ้ม อยู่ ข้าง นอก. ตัว ซ, ซ, ซ, บอก เส้น สาม เส้น, ที่ โลหิต แดง, เมื่อ ไหล ออก สู่ ปอด ทั้ง สอง ข้าง แล้ว, ถูก ลม หายใจ เข้า รวม กัน ที่ ชาน สำรับ ห้อง ข้าง ซ้าย, แล้ว ไหล ลง สู่ ห้อง ซ้าย. ตัว ฌ, บอก ชาน ข้าง ซ้าย ตัว ญ, บอก เส้น โล หิต แดง ออก จาก เส้น โลหิต ใหญ่, แล่น ขึ้น ไป ตาม เกลียว คอ ข้าง ซ้าย จน ศีศะ. ตัว ฎ, บอก เส้น โลหิต แดง ออก จาก เส้น โลหิต ใหญ่, ไหล แล่น ออก จาก แขน ซ้าย. ตัว ฏ, บอก เส้น โลหิต แดง ออก จาก เส้น ใหญ่, ไหล แยก ไป ตาม เกลียว คอ, แล้ว ก็ ไป แขน ข้าง ขวา.

อัน ลูก ธนู นั้น ชี้ ไป ตรง ไหน, ก็ เปน ที่ ให้ รู้ ว่า โลหิต ใน เส้น นั้น, ไหล ไป ตรง นั้น.

ถ้า จะ ใคร่ รู้ ให้ ประจักษ์, ก็ ให้ เอา หัวใจ คน ตาย มา ตัด เส้น ทั้งปวง นี้ ออก, เหลือ เศศ ไว้ ยาว ๆ, แต่ เส้น ปอด นั้น อย่า ตัด เลย. แล้ว ผูก ที่ ปาก แผล เสีย ทุก เส้น, เว้น แต่ เส้น ใหญ่ ที่ มี ชาน ลง ไป ห้อง ขวา. แล้ว เอา ขี้ผึ้ง หลอม ให้ ละลาย, ใส่ ศรี แดง ลง, แล้ว จึ่ง เอา เครื่อง สวน ฉีด เข้า ตาม ช่อง ชาน ข้าง ขวา. ขี้ผึ้ง นั้น จะ ไหล ไป เข้า ห้อง ขวา, แล้ว ออก จาก ห้อง ขวา, แล้ว ออก จาก ห้อง ขวา เข้า ไป สู่ ปอด, แล้ว กลับ มา จาก ปอด ตาม เส้น สาม เส้น นั้น มา ถึง ชาน ข้าง ซ้าย, ไหล ลง สู่ ห้อง ข้าง ซ้าย. แล้ว ก็ ออก จาก ห้อง ซ้าย โดย เส้น โลหิต ใหญ่ ศรี แดง, แยก ไป ตาม เส้น ที่ แยก ไป ทั่ว กาย มี สี่ เส้น นั้น. งด ไว้ ภอ ขี้ผึ้ง แขง, ก็ จะ เหน สนัด ชัด แท้.

อย่าง หนึ่ง อย่า ตัด เอา แต่ หัวใจ มา เลย, ให้ ติด อยู่ กับ คน ตาย. แล้ว เอา ขี้ผึ้ง มา หลอม, ฉีด เข้า ไป โดย ช่อง ห้อง ข้าง ขวา. ขี้ผึ้ง นั้น ก็ จะ แล่น ไป ตาม สาย เส้น เช่น ว่า นั้น, ตลอด ไป จน ขา แล แขน คอ แล ศีศะ. แล้ว จึ่ง เอา มีด เชือด ตัด ลง ดู ที่ แค่ง ขา, ก็ จะ เหน ขี้ผึ้ง ถึง นั่น, ก็ จะ รู้ แน่. เมื่อ มนุษ ยัง มี ชีวิตร อยู่ นั้น, ใน หัวใจ, แล เส้น โลหิต ทั่ว ทั้ง กาย, ไม่ มี ลม เลย สัก หนิด หนึ่ง. ถ้า ลม เข้า ถึง หัวใจ สัก หนิด หนึ่ง, คน ก็ จะ ตาย. ถ้า ผู้ ใด สงไสย ไม่ เชื่อ, ก็ ให้ จับ สัตว มา ตัด เส้น โลหิต เส้น หนึ่ง, ชัก ออก มา ให้ ยาว, แล้ว เอา เครื่อง ฉีด, ฉีด ลม เข้า ไป ตาม เส้น นั้น, บัด เดี๋ยว สัตว นั้น ก็ จะ ตาย. ถ้า คน ตาย แล้ว, ไม่ มี โลหิต ใน เส้น นั้น, ก็ เกิด ลม ขึ้น เอง, ใน เส้น นั้น บ้าง เล็ก น้อย. แต่ เมื่อ เปน อยู่, ก็ ไม่ มี ลม เลย.

๏ เหตุเมือง อิตตาลี ฝ่ายใต้ ๚

๏ มีชาว อเมริกา คน หนึ่ง, ได้ไป อยู่ใน เมือง อิตตาลี ฝ่ายใต้สาม ปี มา แล้ว, จึ่งได้เขียน เปนใจ ความ, ที่ นั้น คน ทั้งปวง ต้อง อยู่ใน บังคับ บาทหลวง สิ้น ทั้ง นั้น, ย่อม เปน ดั่ง นั้น มา หลาย ร้อย ปี แล้ว. คน ทั้งปวง มีใจ มืด มัว นัก, ไม่ใคร่ จะ มี ผู้ใด อ่าน หนังสือได้, มีแต่ผู้ ที่ได้สั่งสอน สาศนา, แล หมอ มา ที่ รักษาโรค เท่า นั้น. ถึง คน ทั้งสอง จำ พวก นี้, ก็ เปน คน ยัง รู้น้อย, หา ควร ที่ จะ เข้า เปน ศิษ ใน สำนักนี้ สั่งสอน, ที่ เรียก ว่า ฟรีเอะแกะดิมี ใน เมือง อเมริกา ไม่. ฟรีเอะแกะดิมี นั้น, เปน ที่ สำรับ ลูก ราษฎร ยาก จน จะ เข้า ไป เรียน หนังสือ ไม่ ต้อง เสีย เงิน. คน ทั้งปวง ใน เมือง อิตาลี นั้น, ดูเหมือน จะ เข้าใจ ว่า, ความ ที่ รู้ หนังสือ นั้น, เปน ความ ไม่ มี ปัญญา, เปน ที่ บาท หลวง ได้ ห้าม, เขา ไม่ รู้ จัก วิชา การ ในโลกย์ เลย, แล ทาง ที่ จะ ไป ยัง เมือง นี้ เมือง โน้น นั้น ก็ไม่ รู้. ชาว เมือง นั้น ที่ เปน คน รู้ มาก กว่า คน อื่น, ก็ได้มา ไต่ ถาม ชาว อเมริกา นั้น เนือง เนือง ว่า, ตัว ได้มาแต่ เมือง อเมริกา โดย ทาง รถ ไฟ ตลอด มา ฤๅ, เขา หา รู้ ว่า มี มหา สมุท อยู่ใน ระหว่าง อเมริกา กับ อิตตาลี ไม่. ถ้า จะ เข้า ไปใน บ้าน เรือน ของ ชาว เมือง อิตตาลี นั้น, ใน สิบ เรือน จะ ไม่ได้ พบ ปะ คน ที่ อ่าน หนังสือ ได้สักคน เดียว, จะ ค้น หา หนังสือ อะไร สัก เล่ม หนึ่ง ก็ จะ ไม่ พบ. แต่ ทุก วัน นี้ เคาวะแมน เมือง อิตตาลี นั้น, กำลัง จัด แจง การ เพื่อ จะ ตั้ง ครู สั่งสอน บุตร ราษฎร ทั้งปวง. แต่ คน ชาว เมือง ยัง กำลัง โง่ นัก, ไม่ใคร่ จะ นับ ถือ การ ที่ให้ บุตร สั่งสอนให้ รู้ หนังสือ, ให้รู้วิ ชา ต่าง ๆ นั้น.

๏ อนึ่ง เขา ก็ ไหว้ รูป นาง มาเรีย มารดา เยซู เรียกว่า มาดา นา, แลไหว้ รูป นัก บุญ ต่าง ๆ นา ๆ, ที่ ทำ ด้วย ไม้, แล ทอง เหลือง, แล เงิน นั้น. ถ้า ป่วย ไข้ เขา ก็ ไหว้ รูป มาดานา. ถ้า บังเกิด ความ ดี ฤๅ ความ ร้าย, เขา ก็ ไหว้ กราบ รูป มาดานา. ที่ หน ทาง สาม แพร่ง สี่ แพร่ง เขา ก็ เขียน รูป มาดานาไว้, เพื่อ จะ ให้ คน ทั้งปวง ที่ เดิน ไปมา ได้ กราบ ไหว้. เมื่อ ถึงน่า รดู ดอก ไม้, พวก ผู้ หญิง ก็ เก็บ ดอก ไม้ ต่าง ๆ มา บูชาไว้ที่ รูป มาดานา. บาง ที ก็ จุด ประทีป ตามไว้ ที่ ตรง น่า รูป มาดานา, ให้ แสง ไฟ สว่าง รุ่งเรือง อยู่ ตลอด คืน. อนึ่ง เขา ถือ ว่า รูป มาดานา นั้น, ป้อง กัน โรคภัยได้. ฝ่าย มารดา, ฤๅ ภรรยา, เมื่อ บุตร ฤๅ ผัว จะ มี ที่ ไป นั้น, เขา ก็ จัดแจง ให้มี รูป มาดานา นั้นใส่ หีบ ไป ด้วย, เพื่อ จะ ป้อง กัน มิให้ บังเกิด เหตุ อันตราย แก่ ตัว.

๏ ผล อย่าง นี้ และ เปน ผล ที่ สาศนา สังตะปาปา มัก เกิด ทุก บ้าน ทุก เมือง, ที่ ไม่ มี พวก โปรเต็ศตันต์ กั้น กาง ไว้. ถึง เมือง ฝรั่งเศศ แล เมือง ซเปน ที่ เปน เมือง ถือ สาศนา สังตะปาปา มาก กว่า เมือง อื่นๆ นั้น, ถ้า แม้น พวก โปรเต็ศตันต์ ไม่ได้ กั้น กาง ไว้, ไพร่ พล ทั้งปวง ก็ จะ เปน คนโง่ เซอะ, เหมือน อย่าง พวก ชาว เมืองอิตตาลีฝ่าย ใต้นั้น. แล เหตุ ที่ สังตะปาปา ทุก วัน นี้ ไม่ ได ครอบ ครอง ทั่ว ประเทศ ยุรบ, ทั้ง ประเทศ อเมริกา นั้น, ก็ เปน เพราะ พวกโปรเต็ศตันต์ ได้ ขัดขวาง คำสั่งสอน ของ สังตะปาปาไว้, จึ่งเรียกว่า พวกโปรเตศตันต์,ๆ นั้นแปลเปนภาษาไทยว่า, ขัดขวาง.

๏ เมือง อิตาลี ฝ่ายใต้ อยู่ใกล้ ๆ เมือง โรม ทาง สอง วัน, ที่ บาทหลวง สังตะปา ปา ได้ อยู่ กว่า พัน สอง ร้อย ปี มา แล้ว.

๏ จะว่าด้วย พงษาวดาร เดิม เมือง อังกฤษ ๚ะ

๏ บัด นี้ กรุง เทพ ฯ ได้ เปน มิตร ไมตรี กับ เมือง อังกฤษ แล้ว เหน ว่า, ควร จะ รู้ เรื่อง พงษาวดาร เดิม ของ ชาว เมือง อัง กฤษ บ้าง. เกาะ ที่ พวก อังกฤษ อยู่ เดี๋ยว นี้ นั้น, ใน โบราณ เรียก ว่า เกาะ บริตแต็น. คน เดิม ที่ อยู่ใน เกาะ นั้น, มิได้ มี กระษัตริย์ ครอบ ครอง รักษา. เปน แต่ ตั้ง ก๊ก ทำ กท่อม อยู่ เปน หมู่ ๆ กัน. พวก นั้น ใจ ดุร้าย มาก, แต่ง ตัว หนุ่ง ห่ม ด้วย ขน สัตว ต่าง ๆ, เที่ยว ยก ไป ตั้ง เลี้ยง ฝูง สัตว ใน ตำบล เหล่า เกาะ นั้น, แล มัก เที่ยวรบ ฆ่าฟัน กัน เนือง ๆ. พวก นั้น นับ ถือ สาศนา ดรูอิศ. ใน สาศนา นั้น ถือ ว่า, เวียน ตาย เวียน เกิด, แล ต้อง ฆ่า คน บูชา. แต่ พระ ของ พวก นั้น, แต่ง ตัวหนุ่ง ห่ม ผ้า ยาว ๆ. เมื่อ จะ ปรฏิ บัติ ตาม สาศนา ต้อง แต่ง ตัว ใส่ เสื้อ ขาว, แล ได้ สั่ง สอน เด็ก ๆ ทั้งปวง. อนึ่ง พวก พระ นั้น มี อำนาจ มาก, ตั้ง ตัว เปน ตระลา การ ชำระ ตัด สิน ถ้อย ความ ของ คน ทั้งปวง, ๆ ย่อม ยำเกรง นับ ถือเปน อัน มาก.

๏ แต่ เรื่อง โบราณ ของ ชาว เกาะ บริตแต็น นี้, หา สู้ จะ ถ้วน ถี่ แจ้ง ชัดไม่. ด้วย เปน แต่ได้ ทราบ ข่าว มา จาก พ่อค้า เมืองโรม, แล เมือง เฮเล็น. แล นักปราชญ์ ผู้ แต่ง เรื่องพงษาวดาร, แล เรื่อง ต่าง ๆ ใน พวก อังกฤษ นั้น, อนุมาน เหน พร้อม กัน ว่า, ชาว

บริตแต้นเดิมนั้น, เหน จะ เปน กระกูล หนึ่ง, อันมา แต่ เมือง คอละ, ซึ่ง เปน ชื่อ เดิม ของ ประเทศ ฝรั่ง เสศ.

๏ ครั้น อยู่มา ใน ปีที่ ๕๕ ก่อน คฤษสักราช, มี นาย ทหาร คน หนึ่ง ชื่อ ยูลิยัศซีซา อยู่ใน เมือง โรม, ยก ไป ตี เมือง ใน ประเทศ คอละ ได้เปน อันมาก. แล ยก ข้าม ไป ตี เกาะ บริตแต้น, ได้ ไชย ชำณะ แล้ว ให้ เมือง ทั้งปวง บันดา ซึ่ง ตีได้ นั้น, ขึ้น แก่ เมืองโรม ทั้ง สิ้น.

๏ แต่ ชาว เกาะ บริตแต้น นั้น, มิ เต็ม ใจ ขึ้น แก่ เมืองโรม, ได้แขง เมือง เปน ขบถ เนือง ๆ, จน คฤษสักราช ได้ ๗๘ ปี. มี นาย ทหาร คน หนึ่ง ชื่อ อังกริโกลา, มา แต่ เมืองโรม, ได้ ปราบ ปราม ชาว บริตแต้น นั้น, ให้ ราบคาบ สงบ เปน ปรกติ ดีมา, จน คฤษสักราช ได้ ๔๑๑ ปี.

๏ ขณะ นั้น เมือง โรม เกิด ศึก สงคราม เปน อัน มาก, ต้อง กวาด เอา ทหาร ซึ่ง อยู่ รักษา เกาะ บริตแต้น นั้น, ไป ช่วย การ ทัพ ใน เมือง โรม.

๏ ฝ่าย พวก ปิก, แล พวก สกอต, ซึ่ง อยู่เกาะ ข้าง ทิศเหนือ, ได้แจ้ง กิติศับท์ ไป ว่า, พวก โรม มิ ได้ อยู่ รักษา เกาะ บริตแต้น นั้น, จึ่ง ภา กัน มา รบ เกาะ นั้น เนือง ๆ. ชาว บริตแต้น เหน ฆ่า ศึก มา ย่ำยี อยู่ ดัง นั้น, จึ่ง แจ้ง ข่าว ไป ยัง เมือง โรม, ขอ กอง ทัพ ถึง สาม ครั้ง, แล ครั้ง ที่ สาม ได้ ทราบ ความ ชัด เปน แน่ว่า, พวก โรม มิ รับ ช่วย ป้อง กัน รักษา. แล้ว จึ่ง ไป ขอ กอง ทัพ พวก แซ็กซัน, ซึ่ง อยู่ใน ประเทศ เยอมะนี.

๏ ครั้ง นั้นใน ประเทศ เยอมะนี, มีพี่น้อง สองคน ชื่อ เฮนยิศ แล ฮอซา, ได้เปน ใหญ่ใน พวก แซ็กซัน. เมื่อ แจ้ง ความ นั้น แล้ว, ก็ จัด แจง ทหาร ยก ไป ช่วย ชาว บริตแต้น รบ แขง แรง ยิ่ง นัก, พวก ฆ่าศึก ก็ ถอย ทัพ กลับ เลิก ไป สิ้น.

๏ ฝ่าย เฮนยิศแลฮอซา ซึ่ง เปน แม่ ทัพ มา นั้น, เหน ชาว บริตแต้น มิ ได้ชำนาญ ใน การ สงคราม, จึ่ง ปฤกษากัน คิด จะชิง เอา เกาะ นั้น. แล้ว แจ้ง ความ ไป ยัง เยอมะนี, ขอ กอง ทัพ ได้ ทะหาร มา อีก ห้า พัน, แล้ว กลับ ทำ สงคราม กับ ชาว บริตแต้น ต่อ ไป อีก ปี หนึ่ง, ก็ มี ไชยชำณะ ได้ เขตร แดน ข้าง ฝ่าย ใต้ ไว้ หลาย แห่ง หลาย ตำบล. แต่ ฮอซา ผู้ น้อง ถึง แก่ กรรม เสีย ใน ระหว่าง เมื่อ ยัง ทำ สงคราม อยู่ นั้น.

๏ ครั้น คฤษสักราช ล่วง ได้ ๔๕๐ ปี, เฮนยิศ จึ่ง สร้าง เมือง ขึ้น เมือง หนึ่ง, ชื่อแกนเตอเบรี, ใน แขวง เคนต์ อัน เปน ฝ่าย ใต้เกาะ บริตแต้น. ครั้น สำเร็จ แล้ว ก็ ตั้ง ตัว เปน กระษัตริย์, ครอง ราช สมบัติ อยู่ใน เมือง แกนเตอเบรี นั้น. เฮนยิศ ผู้ นี้, ได้ เปน ปถม กระษัตริย์ ใน เกาะ บริตแต้น, ก่อน กระษัตริย์ ทั้ง ปวง ใน เกาะ นั้น.

๏ ครั้น อยู่มา ภาย หลัง, จึ่ง มี นาย ทหาร มา หลาย คน, แต่พวก แซ็กซัน, แล พวก แองคอละ. ตั้งเมือง ขึ้นอีก หกเมือง, คือ เมือง นอซำเบอลันต์ หนึ่ง, เมือง อังเกลีย หนึ่ง, เมือง เมอเซีย หนึ่ง, เมือง เอศเซ็ก หนึ่ง, เมือง ซเซ็ก หนึ่ง, เมือง เวศเซ็ก หนึ่ง, เปน เจ็ด เมือง ทั้ง เมือง แกนเตอ เบรี. ก็เมือง ทั้งเจ็ด นี้, รวม เปน คำ เดียว เรียก ว่า, เฮบตาเก. ต่าง คน ต่าง ตั้ง ตัว เปน กระษัตริย์, มิได้อ่อนน้อม แก่ กัน. ทั้ง เจ็ด พระนคร นั้น, มี กระษัตริย์เสวย ราช สมบัติ ต่อ ๆ กัน มา. ตั้ง แต่ นั้น มา จึ่ง เรียก ชาว เกาะ นั้น ว่า, แองโกล แซ็กซัน.

๏ อนึ่ง เมื่อ ครั้ง เฮบตาเก นั้น, ชาว บริตแต้น เดิม, แตก อพยพ หนี ไป เกือบ สิ้น.

๏ อยู่ มา เมื่อ คฤษสักราช ล่วง ได้ ๘๒๗ ปี, เมือง เวศเซ็ก ได้ เปน ราช ธานี ใหญ่, กระษัตริย์ ที่ ครอง ราช สมบัติ นั้น, ทรง พระนาม ว่า เอศเบิต มี อำนาถ เปน อันมาก, ได้ครอบ ครอง ตลอด ทั้ง เจ็ด พระนคร.

๏ ก็ใน ระหว่าง ๔๐๐ ปีนี้, สาศนา ดรูอิศ นั้น ก็ เสื่อม สูญ สิ้นไป, พวก แซ็กซัน นั้น นับ ถือ สาศนา พระเยซู เจ้า, ล้วน เปน คฤษเตียน ทั้ง สิ้น.

ความ สงไส เรื่อง เปรศซิเดนต์ ที่ เมือง อเมริกา

๏ การ ใน ยูไนติศเตศ อเมริกา, เปน ที่ ห่าง ตา ชาว ไทย ไม่ได้ เหน, เปน แต่ได้ ฟัง ชาว อเมริกา มา เล่า แล เขียน แล ตีพิมพ์ บ้าง, จะ จำ ความ ต่อ ติด เปน เรื่อง ก็ไม่ ได้. เปน แต่ ได้ฟัง ชาว อเมริกา, ที่ เข้า มา อยู่ ใน กรุงเทพ ฯ นี้, บ่น เล่า แทบ ทุก ปาก ซ้ำ ซาก ไป. ว่าเมือง ยูไนติศเตศ อเมริกา, มี ขนบ ธรรมเนียม ผู้ ครอง แผ่นดิน, ได้ จัดแต่ง ตั้ง บัญญัติ เปน แบบ แผน มา, แต่ ครั้ง เปร์ศซิเด็นต์ ยอด วัศชิงทัน. การ ธรรมเนียม ทั้ง ปวง นั้น เปน ยุติธรรม เรียบ ร้อย ดี, แล เปนพิธีแปลก ประหลาด

อย่างใหม่, เปนเหตุให้ได้มีความศุขสบาย, แก่ประชาชนเปนอันมาก. แลผู้ครองแผ่นดินสมัคสโมสรเรียบร้อยดีกว่าบ้านเมืองในข้างยูรปแลเมืองอื่น ๆ, ซึ่งลางเมืองมีแต่อวดอ้างเจ้านายกล้าแขงแรงเรี่ยวเชี่ยวชาน, แลยกยศให้เปนสูงข่มผู้อื่นให้เปนต่ำไปท่าเดียว, ไม่แลเหลียวดูใคร. พวกอเมริกามาเล่าดั่งนี้, เมื่อสังเกตไป, ก็เหนชอบกล. คนอเมริกาย่อมรำพรรณสรรเสิญผู้ครองแผ่นดินของตัว, แลเล่าชี้อย่างธรรมเนียมใหม่ ๆ ในเมืองนั้น, ฟังดูดีมาก ๆ. ถึงว่ายากที่เมืองอื่นมีธรรมดาเดิมยั่งยืนอยู่, จะแก้ไขเอาอย่างตามไปไม่ได้, ก็ยังต้องสรรเสิญว่าอย่างธรรมเนียมยุในดิศเตศที่เล่ากันอยู่นั้นเปนดีนักหนา.

๏ คนชาวอเมริกาที่เข้ามาอยู่ในกรุงเทพ ฯ นี้, ดูเปนเข้าใจในการของผู้ครองแผ่นดิน, แลพูดถึงการแผ่นดินเมืองของตัวมากกว่าชาวยูรปแทบทุกพวก. ก็เมื่อบ้านเมืองเปนศุขดีพันเรียบรอยมานานกว่าแปดสิบสี่แปดสิบห้าปีมาแล้ว, คำที่เล่านั้นก็ย่อมเปนที่เหนว่าจริงหมด. ครั้นมาเมื่อบ้านเมืองเกิดขบถโตใหญ่รบพุ่งกันมานานได้ถึงสี่ปีห้าปีมาแล้ว, ก็เหตุที่ขบถเกิดเพราะอย่างไร. ถึงมีในหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษเล่ายืดยาวไปต่าง ๆ, ไม่ได้ต้นทางความ, แลไม่ได้เหนถิ่นถานบ้านเมืองว่าเปนอย่างไร. ก็เข้าใจได้ด้วยยาก, หนังสือยาวมาก. เมื่อไม่ใช่การจวนตัวก็เกียจคร้านเพื่อจะอ่าน, ก็คำนึงเอาแต่ตามใจที่คิดสงไสย. แลคาดเหนว่าจะเปน, คือว่ามีข้างหนึ่ง, ก็ข้างหนึ่งจะอย่างไร, จึ่งเกิดรบกันใหญ่โตในคนที่เคยสมัคสโมสรกันมานานถึงแปดสิบสี่แปดสิบห้าปีมาแล้ว. ต้องจำใจรบกันขึ้น, เสียผลประโยชน์บ้านเมืองเท่าไร. ก็ต้นเหตุนั้นจะไม่เลกน้อย, จะไม่เปนการที่ควรเข้าใจเหนพร้อมกันง่าย, คนมากมายจึ่งได้ถือแลชอบใจผิดกันขึ้น, สู้ทนทุกขแลเสียชีวิตรเสียสมบัติทุนรอน, แลผลประโยชน์เพราะรบกันนั้นนักหนา.

๏ ชรอยว่าพวกเปรศซีเด็นต์แลเสเนตที่ว่าราชการเมืองอยู่, จะบัญญัติยักย้ายอย่างธรรมเนียมเก่า, ตั้งธรรมเนียมใหม่ขึ้นอย่างไร, ให้เปนข้อขัดใจพวกขบถไม่เหนด้วย ฤๅ, ฤๅว่าพวกขบถจะคิดยักอย่างล้างทำลายธรรมเนียมเก่าไปอย่างไร, ด้วยใจคนเปนอันมากคิดเหนว่าเปนดี. แต่พวกผู้ครองแผ่นดินเดิมยังรักธรรมเนียมเก่าอยู่, ไม่ยอมตามใจให้, จึ่งเกิดรบกัน. ได้ยินแต่เขาเล่าสั้น ๆ ว่า, พวกขบถภอใจจะใช้ทาษ, ที่เรียกว่าเสลวรี. ก็การใช้ทาษนั้น, บ้านเมืองเปนอันมาก, สมบัติพัศถารโตใหญ่, เขาก็เลิกเสียนานแล้วไม่ใช้ในแผ่นดินยูรปตลอดถึงอเมริกา. ถึงในเมืองจีนเขาก็ใช้ลูกจ้างโดยมาก. เมืองไทยนี้มีชื่อว่าใช้ทาษ, แต่พิเคราะห์ไปโดยแท้ก็ไม่ตรงนัก, เพราะสัญญากันที่ให้ต้นเงินไปแล้ว, ยอมแรงให้เปนแทนดอกเบี้ย, แลนายยกดอกเบี้ยให้เปนค่าจ้างใช้. คนหลวงก็ได้เบี้ยหวัด, แต่เพราะได้น้อย, ก็ผลัดให้เข้าเวนออกเวน. ไพร่หลวงที่เอามาใช้เข้าเดือน, ไม่ได้เบี้ยหวัด, ก็ได้ตราภูมคุ้มไม่ต้องเสียภาษีรี, มีพิกัดเงินปีหนึ่งคล้ายกับเบี้ยหวัด, ให้หักเอาที่เจ้าภาษีรี. การที่เปนทั้งนี้, ก็เพราะบ้านเมืองยังมีเงินน้อยไม่ภอใช้, มิใช่จะเหนไปว่าข่มเหงไพร่เปนดี, ดังบ้านโจรเมืองพาล.

๏ ก็พวกขบถอเมริกานั้นเขาคิดใช้ทาษอย่างไร, จึ่งมีผู้เหนไปด้วยเขาว่าเปนชอบ, ว่าการนั้นเปนดีมากมายหลายคนด้วยกันนักหนา, จนเกิดกำลังวังชารบรอต่อสู้ผู้ครองแผ่นดินเดิมได้ถึงสี่ปีห้าปีมาได้. ก็แต่ครั้งนี้ผู้ครองแผ่นดินเดิมปราบปรามขบถ, ให้สงบเงียบเรียบร้อยลงได้. ไทยทั้งปวงเข้าใจว่า, เมืองยุในดิศเตศอเมริกาคงอยู่ตามธรรมดาเดิมเหมือนอย่างแต่ก่อน. ถ้าอาการขบถนั้นไม่ได้เกิดเพราะบัญญัติอะไรอย่างใหม่ของผู้ครองแผ่นดินเดิมอยู่นั้นแล้ว

๏ อนึ่งเปรศซีเด็นต์ลิงกันเมื่อมีความชอบได้ไชยชำณะขบถ, ทำบ้านเมืองให้สงบได้ดั่งนี้, แลมีผู้มาลอบทำให้ตายเสียได้ง่าย ๆ นั้น, ก็เปนน่าอัศจรรย์นักหนา. ก็ผู้ที่มาลอบฆ่านั้นเปนพวกขบถ ฤๅ, ก็ถ้าเปนพวกขบถมาทำทรยศทำลายล้างเปรศซีเด็นต์ลิงกันลงเสียได้, พวกขบถจะกลับลุกเอาไชยชำณะได้ ฤๅ, ก็เพราะรู้อยู่ทั่วกันว่าเปรศซีเด็นเปนอันตรายลง, ก็คงมีผู้มาเปนเปรศซีเด็นต์ต่อไป, เพราะเขาได้เลือกพื้นจัดไว้เปนชั้น ๆ ตระเตรียมอยู่บริบูรณแล้ว. บัดนี้ถึงเปรศซีเด็นต์ตาย, พวกขบถก็ไม่ได้กลับคิดร้ายอะไรขึ้น, จะคิดว่าผู้ฆ่าเปรศซีเด็นต์เปนพวกขบถก็ยังน่าสงไสย. ที่ข่าวว่าผู้ทำร้ายเปรศซีเด็นต์นั้นจับตัวได้แล้ว

นั้น, จะ เปน ตัว แท้ ฤๅ ตัว เทียม, จะ จับผิด ฤๅ จับ ถูก.

๏ ความ เรื่อง นี้ เปน ที่ สงไสย นัก หนา, ว่า เปรศซิเด็นต์ ลินกันเปน ที่รัก ใคร่ นับ ถือ ของไพร่ บ้าน พลเมือง, นับ ได้ พัน หน เปน อัน มาก, เขา จึ่ง ได้ เลือก ให้ เปน เปรศซิเด็นต์ มา แล้ว สี่ ปี. ถึง คราวผลัด ก็ไม่ มี ผู้ ปรารถนาผู้ อื่น มาก กว่า, จึ่ง ได้ ตั้ง ให้ เปน เปรศซิเด็นต์ ต่อไป. ก็ ผู้ ที่ มา คิด ฆ่า นั้น จะ ชิง ชัง อย่าง ไร นัก หนา, ฤๅ ความ ปรารถนา จะ แก่ กล้า อย่าง ไร, จะ ทน รอ คอย อยู่ อีก จน สี่ ปี, ถึง คราว เปลี่ยน เปรศซิเด็นต์ อื่น ไม่ ได้, จึ่ง สู้ กล้า หาร เข้า มา ทำ ร้าย อย่าง นี้, ไม่ คิด ชีวิตร์ เปน ที่ น่า สง ไสย นัก หนา. เมื่อ เปน ดั่ง นี้, คำ ที่ ชาว อเมริกา สรรเสิญ เมือง ตัว มา แต่ ก่อน มาก ต่าง ๆ นั้น, ก็ เปน อัน ที่ จะ ให้ ชาว ไทย ไม่ ใคร่ จะ เชื่อ ว่า, เปน บ้าน เมือง เรียบ ร้อย กว่า บ้าน เมือง ข้าง ยูรป แล อื่น ๆ. คำ ที่ หาฤๅ มา อย่าง นี้, ถ้า ผู้ ลง พิมพ์, เอา ลง พิมพ์ ว่า, พวก ไทย สงไสย แล บ่น อย่าง นี้ เปน เค้า แล้ว, จึ่ง ทำ คำ เล่า ชี้ แจง เรียก ตาม ภาษา ชาว วัด ว่า วิสัชนา, ว่า ให้ สิ้น สงไสย ได้ แล้ว, ไทย ที่ อ่าน หนังสือพิมพ์, จะ ได้ ดี ใจ นับถือ ยุในดิศเทศ อเมริกา. ผู้ ที่ ทำ ร้าย เปรศซิเด็นต์นั้น, ชาว ไทย คิด เหน ว่ามิใช่ พวกขบถ เพราะ พวก ขบถ ไม่ ต้อง การ แล้ว.

๏ ท่าน จะ ลง พิมพ์ แก้ แทน, ว่า แก่น แท้, เถียง ความ ว่า เอา เปน แน่, ขัด ขวาง ต่อ สู้ คำ ที่ ผู้ เปน อัน มาก เขา เล่า ฦๅ, จะ เปน ที่ เชื่อ ถือ นัก ก็ ไม่ ได้. หมอ ก็ อยู่ ไกล, ไป เหน ด้วย ฤๅ. เขา ฦๅ เพราะ เขา สง ไสย, ผู้ ที่ เมา สุรา มี ยศ เยี่ยม จ้อง ที่ ใหญ่ อยู่ แล้ว, เกลือก เมื่อ เวลา เมา จะ กระซิบ สั่ง คน ใจ กล้า แกล้ว ให้ ทำ การ ผิด ๆ ไป. ด้วย รู้ ว่า ตัว คง จะ เปน ใหญ่, คง จะ ช่วย ผู้ รับ บังคับ ตัว ได้. เมือง ยัง เจือ การ ป่า, การ เถื่อน, ยัง เลื่อน เปื้อน อยู่ บ้าง, หมอ มา ว่า บริสุทธิ, สอาด, เรียบ ร้อย ไป หมด. ถ้า เรียบ แท้, จะ ไม่ มี ผู้ ทุรยศ แล การ ศึก กลาง เมือง เอง ใหญ่ โต เลย.

๏ คำ แก้ สงไสย บ้าง ฯะ

๏ ผู้ ที่ เขียน หนังสือ ข้าง บน นี้, ดู เหมือน จะ เปน ผู้ ใหญ่, ใน เคาเวอเม็นท์ กรุง สยาม, แล คำ ที่ ท่าน กล่าว มา นั้น, ก็ ควร ที่ จะ เข้า ใจ ว่า, เปน คำ สำแดง ให้ รู้ ว่า, เคาเวอเม็นท์ สยาม คิด ถึง เมือง ยุใน ดิศ เท็ศ อย่าง ไร, แล มี ใจ นับ ถือ อย่าง ไร. ใน หนังสือ นั้น ออก ความ ชัด, ใจ ความ ว่า, ครั้ง ก่อน นั้น การ ขบถ ใหญ่ ยัง ไม่ ได้ บัง เกิด ขึ้น, เคาเวอเม็นท์ สยาม ได้ ยิน ชาว อเมริกา ทุก คน สรรเสิญ เมือง ของ ตัว, ก็ ปลง ใจ ลง เชื่อ เหน ว่า เปน ปลาด ดี, เรียบ ร้อย มาก กว่า เมือง อื่น จริง. แต่ เมื่อ บัง เกิด การ ขบถ ใหญ่ รบพุ่ง กัน เอง ได้ ประ มาณ สี่ ปี ห้า ปี มา แล้ว, ก็ กลับ มี ความ สงไสย ไม่ ใคร่ เชื่อ ชาว อเมริกา ที่ กล่าว สรร เสิญ นั้น, แล ไม่ ใคร่ เชื่อ ตาม ข่าว ใหม่ ๆ ที่ มี มา ตาม หนังสือ จดหมายเหตุ ด้วย. ใจ ความ ว่า, การ ขบถ นั้น ก็ สิ้น แล้ว แล บ้าน เมือง เกือบ จะ เรียบ ร้อย. ข้าพเจ้า ได้ อ่าน หนังสือ ข้าง บน นั้น เข้า ใจ ว่า, เคาเวอเม็นท์ สยาม ถ้า เหน บ้าน เมือง ที่ ไหน ไหน เกิด ศึก สงคราม รบพุ่ง กัน เอง แล้ว, ก็ สำคัญ เปน พยาน ว่า เคาวเม็นท์ นั้น ไม่ สู้ ดี นัก. ความ ที่ คิด หมาย เอา เช่น นั้น หา เปน ที่ สำแดง ปัญญา มากไม่. ไม่ ถูก เลย. ผู้ ที่ เขียน หนัง สือ ข้าง บน นั้น จะ ยอม ว่า ฤๅ, การ ขบถ ที่ เกิด ใน กรุง สยาม, เมื่อ จุลศักราช ๑๒๑๐ นั้น เปน พยาน ว่า, เคาวเม็นท์ กรุง สยาม ไม่ ดี เหมือน เมือง ยวน แล เมือง พม่า ฤๅ. อนึ่ง ถ้า แม้น พวก โจร จะลอบ เข้า ไป ใน ที่ สูง, แล้ว จับ เอา ท่าน ผู้ ใหญ่ ทำ โทษ เหมือน พวก ขบถ องอาจ เข้าไป ยิง เอา เปรศซิเด็น ลินกันท์ ตาย นั้น, ท่าน จะยอม ว่า, เคาเวอเมนต์ ไทย ไม่ ดี ฤๅ. ถ้า แม้น พวก ชาว สยาม พวก หนึ่ง มาก มาย, ไม่ ชอบ ใจ ให้ เมือง ไทย เปน ไมตรี กัน กับ เมือง ต่าง ๆ ประเทษ, จึ่ง คิด อ่าน กัน ตั้ง ใจ ว่า จะ ขัด ขวาง เคา เวอเมนต์ สยาม, แล้ว ตั้ง ผู้ หนึ่ง ขึ้น เปน ใหญ่, แล้ว ยก ทัพ ใหญ่ มา รบ กับ เมือง ไทย, ได้ สี่ ปี แล้ว ยอม แพ้ แก่ เคาเวอเมนต์ ราบ คาบ ลง ดี แล้ว นั้น. ท่าน จะ ยอม ว่า เคาเวอเมนต์ ไทย ไม่ ดี ฤๅ. แต่ ที่ จริง เมือง ที่ ดี ยิ่ง นั้น, ไป นาน ๆ คง จะ เกิด การ ทำ ศึก สงคราม กัน เอง บ้าง. เมือง อังกฤษ ที่ เปน เมือง เอก นั้น, ก็ เกิด ศึก กัน เอง หลาย ครั้ง นัก หนา. การ ที่ เมือง อังกฤษ เช่น นั้น, จะ ว่า เมือง อังกฤษ ไม่ เรียบ ร้อย ไม่ เข้ม แข็ง ฤๅ. อนึ่ง ประ มาณ ได้ หก ปี, เจ็ด ปี มา แล้ว, ที่ เมือง มังกล่า นั้น ก็ บังเกิด การ ขบถ ใหญ่, คน ตาย ลง ใน การ ศึก ทั้งสอง ฝ่าย มาก มาย. ก็ เปน ไป ได้ ประมาณ ปี ครึ่ง, แล้ว พวก ขบถ ก็ ยอม แพ้. การ เปน เช่น นี้ ควร จะ ว่า เคาเวอเมนต์ อังกฤษ ไม่ สู้ ดี ฤๅ.

๏ ข้าพเจ้า เหน ว่า เมือง ใด ๆ, ที่ มี กำลัง ให้ การ ขบถ ใหญ่, ราบ คาบ เรียบ ร้อย ดี ลง แล้ว, ก็ ควร ที่ จะ นับ ถือ เมือง นั้น ว่า ดี แท้.

๑ ท่าน ผู้ ที่ เขียน หนังสือ ข้าง บน นั้น, ยอม รับ ว่า ท่าน มี ความ รู้ ขนบ ธรรมเนียม เมือง อเมริกา นั้น น้อย, เพราะ ความ ที่ อยู่ไกล นัก, แล้ว ไม่ สู้ เต็ม ใจ อ่าน ใน หนังสือ พิมพ์ อังกฤษ, ที่ กล่าว ด้วย เมือง อเมริกา นั้น ยืด ยาว นัก. ถ้า ไม่ เต็ม ใจ อ่าน ตริก ตรอง, ที่ไหน จะ รู้ ความ ใน เรื่อง นั้น เปน แน่ได้ เล่า. เรื่อง ความ นั้น ต้อง จำเปน ความ ยืก ยาว. ถ้า จะ ว่า ให้ สั้น ๆ, ความ ก็ จะ ไม่ แจ้ง ชัด, เหมือน อย่าง หนังสือ ที่ ผู้ มี ใจ เข้า ด้วย กระบถ เมือง อเมริกา, ฝาก มา ถึง เคาเวอเมนต์ กรุง สยาม เนืองๆ, เปน ความ สั้นๆ ดูหมิ่น ฝ่าย เมือง สรรเสิญ ฝ่าย กระบถ, ถ้า เคาเวอเมนต์ ชอบ ใจ อ่าน หนังสือ เช่น นั้น, แล้ว รับ ไว้ ว่า เปน ความ จริง, ใจ ท่าน คง มืด ใน เรื่อง เมือง อเมริกา ต่อ ๆ ไป ไม่ รู้ สิ้น เลย. ข้าพเจ้า มี ความ หวัง ใจ ว่า, ไม่ ช้า ไม่ นาน เคาเวอเมนต์ กรุง สยาม, คง จะ สิ้น ความ สงไสย ด้วย เรื่อง เมือง อเมริกา, แล้ว จะ ยอม ว่า, เปน เมือง ที่ ควร จะ นับถือ ว่า เปน เอก, แล ข้าพเจ้า จะ อุษาห์ สำแดง เรื่อง เมือง อเมริกา ใน หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้ ให้ เลอียด, ตาม ที่ ท่าน ได้ ชัก ชวน ให้ ทำ นั้น แล.

◎ วัน ต้น บังเกิด เมือง อเมริกา ๚ะ

◎ ณวัน อังคาร เดือน แปด ขึ้น สิบเบ็ด ค่ำ ปี ฉลู สัปต ศก, วัน นั้น เปน วัน ต้น ปี ที่ ๙๐ ตั้ง แต่ เมือง ยูไนติศเตศ ตั้งใจ ว่า, จะ ไม่ ขึ้น แก่ เมือง อังกฤษ อีก ต่อไป, จึ่ง เรียก ว่า เปน วัน ต้น ที่ บังเกิด แห่ง เมือง อเมริกา. ตั้ง แต่ เวลา นั้น มา ชาว อเมริกา ได้ ประชุม ถือ วัน ที่ เกิด เมือง นั้น, เปน ธรรมเนียม มา ทุก ๆ ปี. วัน นั้น เปน วัน ที่ สี่ แห่ง เดือนยูไล. ใน วัน ขึ้น สิบเบ็ด ค่ำ นั้น, พวก ชาว อเมริกา ได้ ประชุม กัน ที่ มิศ ตอเบลก นาย ห้าง เวลา สี่ โมง เช้า. เขา ได้ จ้าง พวก เป่า แตร หลวง มา ช่วย เป่า ประโคม ยี่สิบหก คน ทั้ง ตัว นาย. เขา ได้ แต่ง ตัว งาม สอาด ดี นัก, แล้ว จัด เปน กระบอน แห่ ล่วง ตาม กัน ไป เปน อัน มาก. แล เขา ให้ เป่า แตร นั้น, เปน ที่ ให้ บันเทิง ใจ, แล กระบวน แห่ นั้น ไป ถึง โรง สวด แห่ง แปรศะบิธิ เรียน มิศชัน ที่ สำเหร่ นั้น. โรง สวด นั้น ตกแต่ง ประดับ ด้วย ธง บันดา เมือง ทั้ง หลาย, มี กิ่ง ไม้ แล พวง ดอก ไม้ เปน อัน มาก ประดับ ประดา อยู่ ใน โรง สวด นั้น, ดู สนุกนี้ สนาน ยิ่ง นัก. ฝ่าย พวก กงสุล ต่าง ประเทศ, แล ผู้ ช่วย กงสุล ก็ มา ประชุม พร้อม กัน ที่ นั้น ด้วย. เมื่อ คน ทั้งปวง นั่ง ลง เปน ปรกติ แล้ว. ฝ่าย มิศ เตอชิลกัต เปน มิศชันเอริ, จึ่ง ขึ้น ไป บน แท่น, แล้ว อ่าน คำภีร์ พระเจ้า บท หนึ่ง, แล้ว ก็ ลง สวด คำ อ้อน วอน ประมาณ ๑๐ นาที. ครั้น จบ แล้ว, มิศเตอ ชอด ดับบิยู เวอ ชิน กงสุล อเมริกา, ก็ ขึ้น บน แท่น อ่าน เรื่อง พรรณา ด้วย เมือง อเมริกา เปน ใหญ่, ไม่ ขึ้น แก่ เมือง ใด ๆ. อ่าน อยู่ ประมาณ สิบห้า นาที ก็ จบ, แล้ว ชาย หญิง สำรับ ร้อง เพลง, ก็ ร้อง เพลง บท หนึ่ง สรรเสิญ การ ที่ กระทำ ให้ ไพร่ พล ทั้งปวง เปน อิศร แก่ ตัว. ครั้น จบ แล้ว มิศมตุน ก็ ขึ้น บน แท่น, กล่าว ถึง เรื่อง อเมริกา ใน เบื้อง ต้น แล เบื้อง ปลาย, แลได้ กล่าว ด้วย เรื่อง การ สงคราม ใหญ่ ที่ ได้ สำเร็จ เรียบ ร้อย เปน ปรกติ ดี แล้ว นั้น. คน ทั้งปวง ก็ ฟัง สบาย นัก. เมื่อ กล่าว คำ นั้น ได้ ประมาณ สัก ชั่ว โมง หนึ่ง ก็ จบ เรื่อง. พวก ร้อง เพลง จึ่ง ร้อง เพลง ขึ้น อีก บท หนึ่ง, เปน ความ อวย ไชย ให้ พร เมือง อเมริกา ครั้น จบ แล้ว หมอ บรัดเล ก็ ขึ้น บน แท่น นั้น, อ่าน หนังสือ หมาย ประกาศ แห่ง เปรศซิเด็นลินกัน ที่ สั่ง ให้ พวก ทาษ ทั้งปวง ใน เมือง อเมริกา เปน ไทย ได้ เปน อิศร แก่ ตัว. ครั้น จบ แล้ว พวก ร้อง เพลง ก็ ร้อง ขึ้น อีก บท หนึ่ง, สำรับ สรรเสิญ ธง เมือง อเมริกา. แล้ว มิศเตอ ชิลกัต ก็ ขึ้น บน แท่น อีก, แล้ว อ่าน เรื่อง ที่ เปรศซิเด็นต์ ลินกัน ได้ กล่าว ถึง ราชการ, เมื่อ ท่าน ได้ ขึ้น เปน เปรศซิเด็นต์ ครั้ง ที่ สอง นั้น. แล้ว พวก ร้อง เพลง ก็ ร้อง ขึ้น อีก บท หนึ่ง, ที่ เรียก ว่า ธง อัน ประดับ ด้วย ดวง ดาว ทั้ง หลาย. แล้ว มิศเตอ มักดันนัล ก็ ขึ้น อ่าน เรื่อง ความ เปน หก ข้อ สั้น ๆ, ใจ ความ ว่า, ชาว เมือง อเมริกา ที่ กรุง สยาม นี้, มี ใจ พร้อม ด้วย ชาว อเมริกา ที่ บ้าน ของ เรา, ใน การ ศึก สงคราม นั้น. แล พวก ข้าพเจ้า ร่วม ศุข ร่วม ทุกข์ ด้วย กัน, เพราะ เปรศซิเด็นต์ ลินกัน สิ้น พระชนม์, แล เพราะ กอง ทัพ พวก เรา มี ไชย ชำนะ อัน รุ่ง เรือง. ประการ หนึ่ง พวก ข้าพเจ้า มี ความ ยินดี นัก, เพราะ การ ที่ ใช้ ทาษ ที่ แต่ ก่อน ได้ ทำ ให้ ธง ของ เรา นั้น, ให้ เปรอะ เปื้อน ไป. บัด นี้ ได้ ชำระ เสีย หมดจด สอาจ แล้ว. ประการ หนึ่ง, เมื่อ พวก ข้าพเจ้า ยัง มี ความ ศุข อยู่ ใน ร่ม ธง อเมริกา ใน กรุง สยาม นี้, ข้าพ เจ้า ได้ ปฏิญาณ ไว้ ว่า, จะ ประพฤติ ตาม อย่าง ที่ จะ สรรเสิญ ธง ของ พวก ข้าพเจ้า. ประการ หนึ่ง, เมื่อ พวก ข้าพเจ้า ยัง สรรเสิญ เจ้า เมือง แล บันดา ขุนนาง ทั้ง หลาย แห่ง เมือง เรา ผู้ ที่ ได้ ยืน รักษา

กฎหมาย กอนซติวชัน, เปน กำลัง นั้น, แล ยัง สรรเสิญ นาย ทัพ บก, แล นายทัพ เรือ, ที่ได้ นำ กอง ทัพ ของ เรา ให้ ได้ ไชย ชำณะ, แล ยัง สรรเสิญ ทแกล้ว ทหาร ทั้งหลาย, เปน หลาย หมื่น ที่ได้ วาง ชีวิตร์ ลง ใน การ ที่ ได้ รักษา เมือง เรา ไว้, เมื่อ เรา ทั้ง หลาย สรรเสิญ ดั่งว่า มา นี้, ก็ ยัง คิด ถึง พวก ผู้หญิง ที่ มี ใจ รักษา เมือง เรา, แล ชอบ ใจให้ ผัว แล พี่ ชาย น้อง ชาย แล บุตร ชาย แล บิดา ทั้งหลาย ให้ เข้า ใน กอง ทัพ, เพื่อ จะ รักษา เมืองเรา ไว้, ไม่ ให้ เสีย แก่ พวกขบถ. แล ข้าพเจ้า สรรเสิญ พวก ผู้หญิง นั้น, เพราะ การ เมตา ที่ เขา ช่วย รักษา พยาบาล ทแกล้ว ทหาร ที่ ถูก ต้อง อาวุทธ์ เปน หลาย หมื่น คน นั้น. ประ การ หนึ่ง ข้าพเจ้า ทั้งหลาย, เมื่อ กำลัง ยินดี เพราะ การ มี ไชย ชำณะ ทัพ บก แล ทัพ เรือ นั้น, ข้าพเจ้า มี ความ ทุกข น้ำตา ไหล พร้อม ด้วยเมืองของเรา, เพราะ เปรศซิเด็นต์เอปราฮัมลินกัน ถึง แก่ กรรม ตาย ด้วย อ้าย ผู้ร้าย นั้น, ข้าพเจ้า ทั้งปวง คิด ถึง ท่าน ด้วยใจ รัก นัก. ประการ หนึ่ง ข้าพเจ้า ทั้งหลาย มีใจ สรรเสิญ พระเจ้า ผู้ ใหญ่ ยิ่ง ที่ สุด, เพราะ ท่าน ได้ โปรด ให้ เมือง เรา เปน อิศรภาพ ใหญ่, แล ได้ โปรด ให้ การ ศึก อัน ใหญ่ นั้น สงบ ใน เร็ว ๆ นี้ แล. ฯ

๏ เมื่อ มิศเตอ มักคันนัล อ่าน คำ ทั้ง หก ประการ นั้น ให้ คน ทั้งปวงฟัง แล้ว, คน ทั้งปวง ก็ พร้อม ใจ กัน รับ ว่า ดี แล้ว ๆ. พวก เป่า แตร ก็ ประโคม ขึ้น พร้อม กัน ใน ที่ นั้น. แล้ว มิศเตอมักคันล์ ก็ ขึ้น บน แท่น สวด สรรเสิญ พระเจ้า, แล อวยพร แก่ บันดา คน ทั้ง ปวง ที่ มา ประชุม กัน ใน ที่ นั้น. แล้ว เชิญ คน ทั้งปวง ให้ ไป กิน โต๊ะ ที่ บ้าน มิศ เตอ ยอด, ที่ พวก ผู้ หญิง ชาว อเมริกา ได้ แต่ง ไว้. แล ใน ห้อง นั้น มี กิ่ง ไม้, แล พวง ดอก ไม้ ประดับ ประ ดา งด งาม นัก. ที่โต๊ะ นั้น มี ของ กิน บริบูรณ พร้อม, เว้น ไว้แต่ ของ ที่ จะ ทำ ให้ใจ ประหมาท เมา เซอะ ไป, ของ เช่น นั้น ไม่ ต้อง ประสงค์ ใน การ เลี้ยง ใหญ่ เช่น นั้น, จึ่ง ไม่ มี. ครั้น เลี้ยง กัน แล้ว, ก็ เป่า แตร ประโคม ขึ้น อีก ครั้ง หนึ่ง, แล้ว ก็ เลิก ไป.

๏ เพลา ค่ำ วัน นั้น ประมาณ สอง ทุ่ม, พวก อเมริกา กับ พวก กงสุล ต่าง ประเทศ, ก็ มา ประชุม พร้อม กัน ที่ มิศเตอเบลก นาย ห้างดู ดอก ไม้ ไฟ, แล กิน โต๊ะ ที่ บ้าน มิศเตอเบลก อีก ครั้ง หนึ่ง. คราว นั้น พวก แตร ได้ เป่า ประโคม อยู่ หลาย ครั้ง หลาย หน, เปน ที่ สนุกนี้ สบาย ใจ ยิ่ง นัก. ครั้น ถึงเวลา สาม ยาม ก็ เลิก แล้วใน การ นั้น.

การ เลี้ยง โต๊ะ

๏ อนึ่ง ณวัน จันทร์ เดือน แปด แรม สองค่ำ ปี ฉลู สปต ศก, มี การ เลี้ยง โต๊ะ ใหญ่ พวก แขก เมือง, ที่วัง พระ เจ้า น้องยา เธอ กรมหลวง วงษา ธิราชสนิท, เปน วัน ที่ สอง แห่ง พระ ชน พรรษา ได้ ๕๘ ปี ใน วัน นั้น. ท่าน ไม่ ได้ เลี้ยง โต๊ะ พวก แขก เมือง ใน วัน ต้น นั้น, เพราะ เปน วัน พระ ฝ่าย แขก เมือง, ห้าม ไม่ ให้ ประ ชุม เลี้ยง โต๊ะ กัน. พวก กงสุล กับ ผู้ช่วย กงสุล ใน กรุงเทพ ฯ, แล พวก นาย ห้าง, แล พวก มิศชัน เนรี บาท หลวง, แล พวก มิศชันเนรีโปรเตศตันต์, มา ประชุม พร้อม กัน, รวม กัน ประ มาณ ๔๐ คน. โต๊ะ นั้น ตก แต่ง งาม ดีนัก, แต่ ของ กิน แล ผล ไม้ นั้น เบา บาง เพราะ คราว นั้น สิ่ง ของ บริโภค, ใน ท้อง ตลาด ก็ มี น้อย ขัด สน นัก. ของ กิน ที่ เคย ซื้อ มา แต่ ต่าง ประเทษ, ก็ น้อย ไป ด้วย. เพราะ กำปั่น ไม่ ใคร่ จะ เอา มา ขาย. ถึง ขัดสน ด้วย ของ บริโภค ก็ จริง, แต่ ของ ดื่ม นั้น ก็ บริบูรณ นัก. แล ผู้ ที่ ชอบ เสพ สุ รา ใน ที่ นั้น, ก็ จะ กลาว สรรเสิญ ด้วย ดีใจ ได้ว่า, ถึง ขัดสน ด้วย ของ บริโภค นั้น, ก็ มี น้ำองุ่น ดี ขึ้น กว่า ของ ที่ ขัดสน นั้น อีก. แต่ สุรา นั้น จะ เปน อย่าง ที่ นัก เลง เขา นับ ถือ ว่า ดี ฤๅ ประ การใด, ข้าพเจ้า หารู้ ไม่. แต่ ถ้า จะ ว่า ตาม ที่ ข้าพเจ้า ได้ เห็น บาง คน ที่ กิน ใน คราว นั้น, ก็ จะ สรรเสิญ ชม ว่า เปน สุรา ดี มี รศ อร่อย นัก. คราว นั้น ข้าพเจ้า มีใจ สบาย, เพราะ ได้ เห็น พวก กงสุล บ้าง, ที่ ผู้ อื่น ๆ บ้าง, ที่ ไม่ รับ ประทาน สุรา เลย. แล ได้ สรรเสิญ ซึ่ง น้ำ ใส ที่ ได้ กลั่น มา แต่ บน ฟ้า ว่า, เปน ของ ดื่ม ที่ เลี้ยง โต๊ะ ใหญ่ ดี กว่า น้ำ สุรา ยิ่ง นัก. เพราะ น้ำ นั้น ไม่ ได้ กระทำ ให้ คน เปน บ้า เมา เซ็อะ ฤๅ ดุร้าย เลย. เมื่อ ขณ รับ ประทาน อาหาร แล้ว, จึ่ง ยืน ขึ้น พร้อม กัน, เพื่อ จะ ถวาย พร สรรเสิญ พระเจ้า น้องยา เธอ กรมหลวง วงษา ธิราชสนิท. จึ่ง ริน น้ำ องุ่น ใส่ ใน ถ้วย แก้ว มี เชิง, แล้ว ถือ ไว้ ทุก คน ๆ, เว้น แต่ ผู้ ที่ มิ ได้ เสพ สุรา นั้น, ๆ ริน เอา น้ำท่า ใส่ ถ้วย แก้ว ถือ แทน น้ำองุ่น. แล้ว มิศนอคศ์ กงสุล อังกฤษ ก็ ยืน ขึ้น, กล่าว คำ สรรเสิญ ต่าง ๆ, ตาม ได้ รู้ เห็น ท่าน มา ใน ๑๔ ปี แล้ว. จึ่ง จับ เอา ถ้วย น้ำองุ่น กล่าวว่า เรา ทั้งหลาย จงกิน เพื่อ จะ ขอ ให้ พระ

เจ้า น้องยา เธอ กรมหลวง วงษา ธิราชสนิท, ให้ ปราศจาก โรคย์ ไภย ได้ ความ ศุข, มี พระ ชนม พรรษา ยืน นาน. แล้ว คน เหล่า นั้น ก็ ถือ เอา ถ้วย น้ำ องุ่น, แล ถ้วย น้ำ ท่า ยืน ขึ้น ร้อง ว่า, ฮิบ, ฮิบ, ฮิบ, ฮุเร. สาม ครั้ง แล้ว. จึ่ง ดื่ม น้ำ องุ่น ใน ถ้วย แก้ว นั้น. แล้ว เสด็จ กรมหลวง, ก็ ยืน ขึ้น กล่าว ว่า, เรา ขอบ คุณ ท่าน ทั้งหลาย, เพราะ ได้ รับ เชิน มากิน โต๊ะ, แล อวย พร เช่น นั้น. แล้ว. ภาย หลัง เสด็จ กรมหลวง ลุก ขึ้น อีก ครั้ง หนึ่ง ว่า, ข้าพเจ้า จะ กิน อวย พร, แต่ บรรดา เมืองใหญ่ ฝ่าย ตวันตก, ที่ เปน ไมตรี กัน กับ กรุง สยาม. แล้ว ฝ่าย คน ทั้งปวง จึ่ง ยืน ขึ้น จับ ถ้วย ดื่ม น้ำ องุ่น, เหมือน เช่น กล่าว มา แล้ว แต่ หน หลัง นั้น.

๏ ธรรม เนียน เลี้ยง โต๊ะ กิน น้ำ องุ่น เสร็จ แล้ว, จึ่ง เชิญ พวก แขก เมือง ขึ้น ไป บน ท้อง พระ โรง, อัน ตก แต่ง ด้วย เครื่อง แก้ว อัน รุ่ง เรือง เปน แสง สว่าง งาม นัก. แล้ว โปรฎ ให้ แขก เมือง ไป เที่ยว ดู สิ่ง ของ ต่าง ๆ, ที่ พวก เขา ทั้งหลาย เหน ว่า เปน ของ ปลาด. เมื่อ ขณะ เลี้ยง โต๊ะ อยู่ นั้น, พวก พระ สงฆ์ ห้า สิบ แปด รูป, สวด พุทธมนต์ อยู่ ใน ท้อง พระ โรง นั้น, เพื่อ ประสงค์ จะ ให้ เปน ความ ศีรสวัสดิมง คล แก่ ท่าน. แต่ ความ ศีรสวัสดิ มงคล นั้น, จะ มีมา แต่ ไหน ข้าพเจ้า หา ทราบ ไม่, เพราะ เหน ว่า, พุทส สาศนา ไม่ มี ผู้ ใหญ่ ยิ่ง ที่ สุด ที่ จะ รับ คำ สวด มนต์ นั้น ได้. ถ้า เปน คำ เลื่อน ลอย ไป, ไม่ มี พระเจ้า รับ, ก็ ดู เหมือน จะ ออก จาก ปาก เปล่า ๆ. ถ้า มิ ใช่ เปน คำ อ้อนวอน, เปน แต่ คำ สั่ง สอน ตาม พุทธ สาศนา, ถ้า ท่าน เจ้า ของ สาศนา ไม่ อยู่ แล้ว, คำ สั่ง สอน นั้น จะ มี อำ นาถ ที่ ไหน ได้.

๏ ครั้น ประมาณ ได้ ยาม เศศ, พวก แขก เมือง นั้น ก็ ลา เสด็จ กรม หลวง วงษาธิราชสนิท กลับ ไป สิ้น. เขา มี ความ ปราถนา ทั้ง หมด จะ ให้ ท่าน จำเริญ อายุ, แล ศรี กาย, แล ความ ศุข, แล กำ ลัง, แล ปัญญา เจริญ ต่อ ๆ. ไป ฯะ

๏ วันบังเกิด ฯะ

๏ ณวัน อังคาร เดือน แปด แรม สิบ ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, วัน นั้น เปน วัน ต้น ปี ที่ ๖๒ แห่ง อายุ ข้าพเจ้า, ผู้ เปน เจ้า ของ หนัง สือ จดหมาย เหตุ นี้. แล เปน ต้น ปี ที่ ๖๒ ตั้ง แต่ มารดา ข้า พเจ้า ถึง แก่ กรรม ตาย, แล เปน ต้น ปี ที่ ๓๐ ตั้ง แต่ แรก ข้า พเจ้า ได้ เข้า มา พึ่ง พระบรม โพธิ สมภาร, อยู่ ใน กรุงเทพ ฯ นี้. เวลา วัน นั้น, เปน วัน ที่ ๑๘ แห่ง เดือน ชูไล. เปน เดือน ที่ ๗ ฝ่าย พวก ชาติ ยุรบ. เพราะ เหตุ ทั้งสาม ประการ อย่าง นี้, ข้าพ เจ้า จะ ลืม วัน นั้น เสีย ไม่ ได้, ด้วย เดช พระกรุณา แห่ง พระ เปน เจ้า ผู้ ได้ สร้าง, แล ได้ บำรุง ชีวิตร ข้าพเจ้า, ๆ จึ่ง ได้ มี อายุ ยืน มาก กว่า ธรรมดา พวก มิศชันเอรี, ที่ ไป เที่ยว สั่ง สอน สาศนา ใน ต่าง ประเทศ นั้น. แต่ ข้าพเจ้า มิ ได้ มี ใจ จะ อวด ตัว, เพราะ อา ยุ ยืน นั้น ดอก. ข้าพเจ้า มี ความ อาย ใน ใจ, เพราะ ข้าพเจ้า ได้ กระทำ การ ดี นั้น น้อย นัก, หา สม กับ ที่ ข้าพเจ้า ได้ ช่อง ได้ โอ กาศ เช่น นี้ ไม่. ข้าพเจ้า จึ่ง มี ความ ทุกข ใน ใจ ทุก วัน, เพราะ ข้าพเจ้า ได้ สำแดง สาศนา พระเยซู ยัง น้อย นัก, ปราถนา จะ มี อา ยุ ยืน ไป อีก สัก ๑๕ ปี, เพื่อ จะ ได้ ทำ การ มิศชันเอรี ใน กรุง สยาม กว่า จะ ได้ เหน ว่า, ได้ การ ใหญ่ แท้, แล จะ ได้ เหน โอ วาท แห่ง พระเยซู เจ้า มี อำนาถ ใน เมือง ไทย, เหมือน ได้ มี ใน เมือง อังกฤษ แต่ เดิม นั้น. ตั้ง แต่ แรก เมื่อ ข้าพเจ้า เข้า มา ใน กรุง เทพ ฯ นั้น, คน ไทย ก็ ล่วง ไป มาก มาย แทบ จะ หมด ชั่ว อายุ มนุษ ชั่ว หนึ่ง. แล คน ที่ เกิด ใน กรุง สยาม ตั้ง แต่ เวลา นั้น มา, ดู เหมือน จะ มาก กว่า ชาวเมือง ไทย ที่ ยัง เปน อยู่ ใน กาล ทุก วัน นี้. ถ้า จะ นับ เหน จะ ได้ ใน รหว่าง สี่ ล้าน ห้า ล้าน คน. พวก ไทย ที่ บังเกิด มา คราว ๆ ที่ บังเกิด ข้าพเจ้า นั้น, พิเคราะห์ ดู เหน ว่า ยัง อยู่ น้อย นัก. ข้าพเจ้า ชอบ ใจ คิด ว่า, พระบาท สมเด็จ พระ จอม เกล้า เจ้า อยู่ หัว, ท่าน บังเกิด พร้อม กัน ข้าพเจ้า, พระชน มายุ ของ ท่าน อ่อน กว่า ข้าพเจ้า ๙๑ วัน ท่วน. ข้าพเจ้า ขอ ให้ พระบาท สมเด็จ พระจอมเกล้า เจ้า อยู่ หัว, จเริญ ทรง พระชนมายุ ยืน นาน ไป ใน เบื้อง น่า, กว่า ท่าน จะ ได้ เหน ชาว กรุง สยาม เปน คฤษเตียน เหมือน ชาว เมือง อังกฤษ นั้น แล.

๏ เหตุไฟไหม้ ฯะ

๏ วัน อังคาร เดือน แปด แรม สาม ค่ำ, ปี ฉลู สัปตศก เพลา บ่าย ประ มาณ สอง โมง เสศ, เรือน โรง ผู้ มี ชื่อ ตำบล บางรัก ตรง หลัง อู่ เจ้า พระยา นิกรบดินทร์, เพลิง ไหม้ เรือน โรง ราษฎร ๒๒ เจ้า ของ, เรือน ๕๐ หลัง, โรง ๑๙ หลัง, รวม ๖๙ หลัง. สืบ ชาว บ้าน ใกล้ เคียง ได้ ความ ว่า, เพลิง ไหม้ ขึ้น ที่ หมู่ บ้าน นาย สิบ อากึ่ง ก่อน. อี หิน ทาษ นาย สิบ อากึ่ง เปน ต้น ไฟ. ได้

ตัว อี หิน มา ถาม ให้ การ ว่า, เพลา กลาง วัน อี่หิน หุง เข้า กิน แล้ว ลืม ไป หาได้ ดับ เชื้อ เพลิง ไม่. อี่หิน ลง ไป อาบ น้ำ ที่ ตีน ท่า ไกล กับ เรือน ประมาณ ๑๐ วา ๑๒ วา. อี่หิน ยัง อาบ น้ำ อยู่, ได้ ยิน ผู้ มี ชื่อ ร้อง ขึ้น ว่า ไฟ ไหม้. อี่หิน แล ขึ้น ไป เหน ไฟ ติด ขึ้น ที่ ผา ครัว ไฟ ที่ อี หิน หุง เข้า ก่อน. อี หิน วิ่ง ขึ้น ไป จะ ดับ ก็ ไม ทัน, ไฟ ไหม้ ขึ้น ไป ถึง หลัง คา. อี หิน ก็ พา บุตร์ วิ่ง หนี ไป. ถาม ได้ ความ แต่ เท่า นี้.

๏ แต่ พวก ชาว เมือง ไทย ที่ เสีย ทรัพย์ เพราะ ไฟ ไหม่ เมื่อ ณวัน อังคาร เดือน แปด แรม สาม ค่ำ ปี ฉลู สัปต ศก นั้น, หลวง นาวา เปน ผู้ เสีย มาก. ลูก ไฟ ลม หอบ ข้าม สวน ผลไม้ ไป ตก ลง ที่ ตึก หลวง นาวา มูง จาก ไหม้ ต่อ ๆ ไป เปน อัน มาก. เขา ดับ ไม่ ได้, เพราะ ใน ขณ นั้น น้ำ ใน คลอง แห้ง, ไฟ จึ่ง ได้ ไหม้ โอริเอล เต็ล โฮเต็ล ของ ไดเออ แอ็น กำปะนี หมด สิ้น ที่ เดียว, เหลือ อยู่ แต่ ฟูก ที่ นอน กับ บัญชี บ้าง, ตัว กับ ปิตัน แวศต์ นั้น, แทบ จะ สิ้น ชีวิตร์ ตาย ใน ไฟ นั้น, แต่ ได้ ยิน ข่าว ว่า คง จะ รอด. มี ข่าว ฦๅ ว่า ต้น ไฟ นั้น, เกิด เพราะ หญิง มี ชื่อ, กำลัง ทอด ปลา ด้วย น้ำ มัน พร้าว. เมื่อ น้ำมัน ร้อน กล้า, จึ่ง เอา ปลา ชิ้น หนึ่ง ทอด ลง ใน น้ำมัน, ๆ จึ่ง กระเด็น ออก ไป ติด ไฟ ไหม้ ลุก โพลง ขึ้น ติด หลัง คา จาก, แล้ว ไหม้ ลาม ไป เช่น ว่า มา แล้ว นั้น.

๏ ข่าว มา ใหม่ ฯะ

๏ อนึ่ง มี หนังสือ จดหมาย เหตุ มา แต่ ต่าง ประเทศ, มา ด้วย เรือ ชื่อ เฟเวอริต บาก สยาม. มา ถึง ณวัน อังคาร แรม สิบ ค่ำ, มี หนังสือ เต็ลลิแครฟ, มา แต่ เมือง นุยอก เมื่อ ณวัน เดือน แปด ขึ้น สิบ ค่ำ. ใจ ความ ว่า เชเฟอซัน เดวิศ ที่ ได้ เปน เปรศซิเด็นต์ ฝ่าย ขบถ ที่ เมือง อเมริกา นั้น, เขา จับ ตัว ได้ ที่ แขวง เมือง ชอ เชย ตำบล บ้าน เออวินเวล. เขา ได้ คุม ตัว ไป ถึง วอตชิงตอน, แล้ว พิจารณา ความ นั้น เหน ว่า, โทษ ขบถ อย่าง นี้ เปน อย่าง สูง ที่ สุด.

๏ อนึ่ง อ้าย ผู้ ร้าย ที่ ได้ องอาจ ลอบ เข้า ไป แทง เอา มิศเตอ ซีวอาด นั้น, มัน ชื่อ เปน. มัน ได้ ยอม รับ แล้ว ว่า, เปน คน ลง มือ ทำ อันตราย แก่ มิศเตอ ซีวอาด เอง. แล้ว ได้ ความ ซัด อีก ข้อ หนึ่ง ว่า, แต่ บันดา อ้าย ผู้ ร้าย ซึ่ง คิด อ่าน กัน ฆ่า เปรศซิเด็นต์ ลินกัน นั้น, เปน ฝ่าย พวก ขบถ เข้า ด้วย เชเฟอซัน เดวิศ ทั้ง นั้น. แล เขา ได้ จัด แจง การ เพื่อ จะ ฆ่า เปรศซิเด็นต์ ที่ ขึ้น ใหม่, แล เย็นนีรัล แครนต์ ด้วย. แล้ว เขา จับ ตัว อ้าย ผู้ ร้าย นั้น ได้ อีก คน หนึ่ง มัน ชื่อ อัลซีรอด. แต่ อัลซีรอด อ้าย ผู้ ร้าย นั้น, เมื่อ เขา จับ ตัว ได้, มี ผู้ หนึ่ง เขา ฟ้อง กล่าว โทษ ไว้ ว่า, มัน คอย หา ช่อง โอ กาศ ที่ จะ ฆ่า เปรศซิเด็นต์ จอนซัน ด้วย.

๏ อนึ่ง แต่ บันดา ท่า เรือ ที่ เมือง อเมริกา ฝ่าย ใต้ นั้น, เปรศซิ เด็นต์ จอนซัน ได้ เปิด ให้ เรือ ลูก ค้า ข้า ออก ได้ แล้ว, เว้น แต่ ท่า เรือ ใน หัว เมือง เต็กซัด ที่ พวก ขบถ ยัง ไม่ ได้ ยอม แพ้.

๏ หัว ไม้ ฯะ

๏ ใน กาล เร็ว ๆ นี้, ยังเกิด เหตุ ร้าย ขึ้น อย่าง หนึ่ง, คือ ใน กรุงเทพ ฯ นี้. มี เด็ก ชาย คน หนึ่ง, อายุ ประมาณ ได้ ๑๔ ปี. เปน ลูก จ้าง อยู่ ใน เรือ สกุเนอ ลำ หนึ่ง, ที่ เปน ของ พวก สำรับ นำ ร่อง น้ำ. แล มี คน พวก หนึ่ง, มา ชวน ให้ เด็ก นั้น ขึ้น ไป บน บก. แล เมื่อ อยู่ บน บก นั้น, มัน เอา มีด แทง เด็ก นั้น เข้า ที่ สี ข้าง แทบ จะ ถึง หัว ใจ. แต่ เด็ก นั้น หา ตาย ไม่. อ้าย ผู้ ร้าย นั้น ก็ หนี ไป ได้. แต่ มี ชาย คน หนึ่ง, หญิง คน หนึ่ง, ให้ อ้าย ผู้ ร้าย ยืม มีด ไป แทง เจ๊ก นั้น, เขา จับ ตัว ไว้ ได้ แล้ว. แล ความ ร้าย ทั้ง นี้, เกิด ขึ้น เพราะ เหตุ ผล ประการ ใด, ยัง หา รู้ ชัด ไม่.

๏ วิ่ง ราว ที่ สำเพ็ง ฯะ

๏ ณวัน เสาร์ เดือน แปด ขึ้น แปด ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก. มี จีน คน หนึ่ง, เดิน อยู่ ตาม ถนน สำเพ็ง. แล มี พวก ไทย สอง คน มา แย่ง ชิง เอา ของ จีน ผู้ นั้น ไป. ฝ่าย จีน นั้น ร้อง เสียง ดัง ให้ คน มา ช่วย. พวก โปลิศ ลูก กอง เตวน ได้ วิ่ง มา ช่วย จีน นั้น, จับ อ้าย ผู้ ร้าย. อ้าย ผู้ ร้าย อีก คน หนึ่ง เอา ขวาน ฟัน พวก กอง ตะ เวน ถูก ที่ หน้า ผาก โลหิต ไหล. ใน ทัน ใด นั้น พวก กอง เตวน อีก คน หนึ่ง, วิ่ง มา จับ อ้าย ผู้ร้าย ที่ ฟัน นั้น ได้, แต่ อ้าย ผู้ ร้าย ที่ จับ ก่อน นั้น หนี ไป ได้. มา ภาย หลัง จึ่ง จับ อ้าย ผู้ ร้าย นั้น ได้. บัดนี้ อ้าย ผู้ ร้าย ทั้ง สอง คน นั้น, ต้อง เปน โทษ ตาม กฎหมาย. ฝ่าย โปลิศ กอง เตวน ที่ ถูก ฟัน ด้วย ขวาน นั้น, ค่อย ทุเลา ขึ้น บ้าง แล้ว. กอง เตวน คน นั้น เปน คน เคราะ ร้าย ถูก ฟัน บ่อย ๆ. ครั้ง ก่อน เมื่อ กำลัง ปราบ ปราม ความ ผู้ ร้าย, ที่ บังเกิด ขึ้น ใน พวก เชอ

วิมาน ที่ โรง หยิง คน ชั่ว นั้น, พวก เชอริมาน คน หนึ่ง ฟั้น เอา ถูก ปลาย จมูก ขาด ครั้ง หนึ่ง แล้ว.

๏ คน โทษ หนี ไป ๚ะ

๏ อนึ่ง ข้าพเจ้า ได้ ยิน ช่าว ว่า, ผู้ ชื่อ อาซอย, อีก ชื่อ หนึ่ง ว่า แซม, เปน ชาติ จีน, เปน กับบีตัน เรือ สกูเนอ, ที่ เรียก ว่า ฮอก นั้น, เขา จับ ตัว เกาะมา ไว้, เพราะ มี โจทย์ ฟ้อง หา กล่าว โทษ ว่า, เปน ผู้ร้าย ได้ ขโมย เงิน ๓๐๐๐ เหรียน, จาก เรือ อังกฤษ ที่ ชื่อ ว่า ฟากี, ที่ จม น้ำ อยู่ ปาก อ่าว นั้น. เอา ตัว มา จำ ไว้ ที่ ตึก กงสุล อังกฤษ หน่อย หนึ่ง, แล้ว อ้าย จีน ผู้ ร้าย นั้น, มัน ก็ คัด ซี่ กรง เหล็ก น่า ต่าง ตึก หนี ไป ได้.

๏ ทำ อัฐ ปลอม ๚ะ

๏ วัน อาทิตย์ เดือน แปด ขึ้น ค่ำ หนึ่ง, ปีฉลูสัปตศก จีน หล่อ อยู่ โรง เดียว กัน กับ จีน เสียง อยู, มา รับ สินบล เปน เงิน สาม ชั่ง ว่า จีน เสียง อยู เปน จีน เมือง แต้ จิ๋ว, มา เช่า โรง อำแดง ซ่วน, อยู่ ที่ สำ เพง ใน กรอก วัด ยวน ว่า, จีนเสียง อยู ทำอัฐ ปลอม. มาให้พวก โปลิศ ไป ช่วย กัน. จับ ได้ ตัว จีน เสียง อยู, ผู้ ทำ อัฐ ปลอม คน หนึ่ง. จีน เตย, จีนซิวฮี ผู้ รับ เอา อัฐ ไป เที่ยว จำ หน่าย สอง คน, ได้ แบบ พิม ที่ ทำ อัฐ ปลอม, ทำ ด้วย ดิน สอ พอง สอง อัน. อัฐ ปลอม ทำ แล้ว ๓๕๙ อัฐ. เมื่อ ไป จับ นั้น เปน เพลา กลาง วัน กำลัง ทำ อยู่. ๚ะ

๏ ข้าพเจ้า พิเคราะห์ ดู, การ ที่ ทำ อัฐ ปลอม นั้น น่ากลัว จะ เปน ความ อัปยศ แก่ บ้าน เมือง ทวี มาก ขึ้น. เพราะ อัฐ นั้น ทำ ด้วย ตกั่ว มีราคา ต่ำ, แล หล่อ หลอม ง่าย ด้วย, ธรรมเนียม อังกฤษ แล เมือง อเมริกา นั้น, เมื่อ จะ ทำ อัฐ ที่ เรียก ว่า เซ็นต์ แล เมื่อ อัง กฤษ ทำ อัฐ เรียก ว่า ไปซ์ นั้น, ก็ เอา ทอง แดง ที่ หลอม ยาก, แล้ว ค่อย มี ราคา มาก หน่อย หนึ่ง, ใน ๑๐๐ เซ็นต์ นั้น ที่ ใช้ เปน เรียญ หนึ่ง, แต่ ราคา ทอง แดง นั้น, ประ มาณ แทบ จะ ถึง กึ่ง หเรียญ. แล อัฐ ที่ ทำ ด้วย ตกั่ว นั้น, ก็ ดี กว่า หอย เบี้ย มาก อยู่ แล้ว, แต่ ยัง ต่ำ กวา อัฐ ทอง แดง อยู่. ถ้า พระเจ้า แผ่น ดิน กรุง สยาม ทรงพระ กรุณา โปรฎให้ ยก อัฐ ตกั่ว เสีย, ใช้ อัฐ ทำ ด้วย ทองแดง, ก็ เหน ว่า จะ มี คุณ แก่ กรุง สยาม เปน อัน มาก, แลเหน ว่า มี เครื่อง ที่ สำรับ ทำ เงิน แลอัฐ นั้น, พร้อม มูล อยู่ แล้ว, จะ ยก อัฐ ตกั่ว เสีย, ทำ อัฐ ทอง แดง ใช้ ก็ เหน จะ ไม่ สู้ ลำบาก นัก, ไม่ สู้ ช้า ด้วย

๏ ความ มรณะ ๚ะ

๏ เจ้า เปน พระหน่อ ที่ สิบ สี่ ของ กรม หลวง พิทักษมนตรี, ผู้ เปน พระเจ้า น้า เธอ, ตั้ง เปน กรม ใน วัง หลวง, ท่าน ประชวร เปน ไข้ จับ ตั้ง แต่ ณวัน จันทร์ เดือน เจ็ด แรม สิบ เบ็ด ค่ำ. ครั้น ถึง ณวัน พฤหัศบดี เดือน แปด ขึ้น หก ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก ก็ สิ้น พระ ชน, อายุ ได้ ๕๔ ปี.

๏ ณวัน อังคาร เดือน แปด แรม สิบ ค่ำ ปีฉลูสัปตศก, หม่อม เจ้า หญิง หนู อายุ แปด สิบ ปี สิ้น พระ ชน. หม่อม เจ้า หญิง นั้น เปน หน่อ กรมหลวง เทพ หริรักษ, ผู้ เปน พระ เชษฐา ของ สม เด็จ พระ ราช มารดา.

๏ ความ ที่ ประสูท พระองค์ เจ้า ๚ะ

๏ ณวัน พุทธ เดือน แปด แรม สิบ เบ็ด ค่ำ ปีฉลูสัปตศก, ประสูท พระองค์ เจ้า หญิง. จอม มารดา เปน เชื้อ สาย ลาว เวียง จันท์. เจ้า หญิง นั้น เปน พระองค์ เจ้า ที่ สอง แห่ง จอม มารดา นั้น. พระองค์ เจ้า หญิง นั้น, เปน ที่ ๗๕ แห่ง พระหน่อ ของ พระ บาทสม เด็จ พระจอม เกล้า เจ้า อยู่หัว, เปน ที่ ๓๖ แห่ง พระองค์เจ้า หญิง.

๏ อนึ่ง ณวัน พุทธ เดือน แปด ขึ้น สิบ สอง ค่ำ ปีฉลูสัปตศก, กับบีตันเอม นาย กอง เตวน, ก็ เกิด ลูก หญิง คน หนึ่ง.

๏ อนึ่ง ณวัน อังคาร เดือน แปด แรม สาม ค่ำ, ปีฉลูสัปตศก ตักเตอ เซม กำนบอ ได้ เกิด ลูก ชาย คน หนึ่ง,

๏ กอง เตวน ๚ะ

๏ บาลซี่ย์ จับ คน ทำผิด, ที่ กับบี ตัน เอม นาย กองเตวน บอก มา, ตั้ง แต่ เดือน แปด ขึ้น ห้า ค่ำ จน ถึง แรม ห้า ค่ำ, รวม เปน ๑๕ วัน ด้วย กัน. ๚ะ

๏ จับ คน วิ่ง เครื่อง อาวุธ ได้ คน หนึ่ง.

๏ จับ คน ฟั้น พวก กอง โปลิศ ได้ คน หนึ่ง.

๏ จับ กลาสี ลูก เรือ หนี ไป ได้ สอง คน.

๏ จับ คน ที่ มิ ได้ ทำ ตาม คำ สัญญา คน หนึ่ง.

๏ จับ คน ขโมย ได้ ห้า คน.

๏ จับ คน ที่ วิวาษ ตีกัก ได้ สอง คน.

๏ จับ คน แทง กัน ได้ คน หนึ่ง.

๏ จับ คน ปล้น เอา ผ้า เขา สี่ สิบ ภัพ ได้ คน หนึ่ง.

๏ จับ คน ตีฟั้น หญิง มี ครรภ์ ได้ คน หนึ่ง.

๏ จับ ทาษ หนี นาย ได้ คน หนึ่ง.

๏ จับ คน คัดขวาง พวก กองโปลิศ ได้ คน หนึ่ง.

๏ ข่าว เมือง อเมริกา อีก ฯะ

๏ อนึ่ง หัว เมือง เตกซัศ ที่ ฝ่าย ชบถ ยัง มิ ได้ ยอม แพ้, แต่ ทว่า จะ ทน อยู่ นาน มิ ได้ ด้วย เปน หัว เมือง เล็ก น้อย. นอก กว่า หัว เมือง เดียว นั้น, ฝ่าย ชบถ หัว เมือง ทั้ง ๑๓ เมือง ก็ ยอม แพ้ หมด. แล บัดเดี๋ยว นี้ เคาเวอเมน อะเมริกา ยัง จัด แจง หัว เมือง นั้น ขึ้น ใหม่, มิ ให้ ชาว เมือง ทั้งปวง ใช้ ทาษ อีก เลย. เปรศเดนต์ ชอนซัน ที่ เปน ใหม่ นั้น, ก็ ประพฤติ เปน ที่ ชอบ แห่ง ชาว เมือง อเมริกา โดย มาก, เปน ที่ วางใจ ได้ มั่น คง. ฯะ

๏ ราช ทูต ใหม่ ฝรั่งเสศ ก็ ไป ถึง เมือง วัศชิงตอน แล้ว, เปรศเดนต์ ชอนซัน ได้ รับ ไว้, ด้วย คำ ปราไสย เปน อัน ดี แล้ว.

๏ อนึ่ง ทัพ ฝรั่งเสศ ที่ เมือง เม็กซิโก, ได้ ยอม แพ้ แก่ ทัพ แห่ง ริปับลิก เมือง เม็กซิโก เปน หลาย ครั้ง มา แล้ว. ริปับลิก เมือง เม็กซิโก, ได้ ยิน ข่าว ว่า เมือง ยูไนเตดศเตต, ได้ ไชย ชะ นะ ใหญ่ แก่ เมือง ฝ่าย ชบถ แล้ว, จึ่ง มี น้ำ ใจ แขง แรง ขึ้น, คิด จะ รบ กับ ฝรั่งเสศ ต่อ ไป, ไม่ ให้ ฝรั่งเสศ ตั้ง อยู่ เปน สุข ใน ที่ นั้น ได้ เลย.

๏ ใบ ชา ทำ ที่ เมือง พม่า ฯะ

๏ ประเทศ พม่า ที่ ขึ้น แก่ เมือง อังกฤษ คือ เมือง อาซัม แล เมือง เคคา, เปน ที่ ชอบ ใน การ ทำ ใบ ชา. พวก อังกฤษ เขา ได้ ทำ ใบ ชา ที่ นั่น มี รศ ดี ยิ่ง กว่า ชา ที่ เมือง จีน มาก, แล ใบ ชา นั้น เขา ทำ ไม่ ช้า ไม่ นาน, ก็ จะ ได้ มาก กว่า ชา ที่ เมือง จีน ราคา ใบ ชา ก็ จะ ตก.

กำปั่นเข้ากรุงเทพ ฯ

เข้า มา เมื่อไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กับปิตัน ชื่อ ไร	คี่ตอน	เปน เรือ อะไร	มา แต่ ไหน
ณะ วัน เดือน ๘ ขึ้น ๑๓ ค่ำ	เซอ อารบิลี่	ลันซิ	๓๔๕	บาก ฮอลันด์	บะเตเวีย
๑๔ ค่ำ	ปรอศซบี ไร	ชาตจีน	๑๙๓	บริก สยาม	สิงคโปร์
แรม ๓ ค่ำ	เวนีลิอิ	เตรมา	๖๗๙	ชิป ฝรั่งเศศ	บเตเวีย
๙ ค่ำ	เฟเอวริด	คะเนยี	๔๐๐	ชิป สยาม	สิงคโปร์

กำปั่นออกจากกรุงเทพ ฯ

					จะ ไป ไหน
ณะ วันน เดือน ๘ ขึ้น ๘ ค่ำ	โคโปโร	ซะบั่นดุแมน	๓๑๖	บริก ฮอลันด์	สุระไบยา
๘ ค่ำ	ซับสิงห์	เฮเบอคอศ	๓๐๐	บาก สยาม	ฮองกอง
๑๐ ค่ำ	เจ้าพระยา	ฮอตอน	๓๓๓	กลไฟ สยาม	สิงคโปร์
๑๑ ค่ำ	เอวดัน	คับเปอมัน	๓๔๘	บาก หโนเวอ	สุระไบยา
แรม ๓ ค่ำ	ยีวันโปรก	ระซ่ำ	๔๐๐	บาก ฮอลันด์	สุระไบยา
ค่ำ	ไดมันซีดี	ลุบิก	๒๔๕	บาก สยาม	แตนสิง
๔ ค่ำ	กะติงกา	คำมิง	๓๕๘	บริก อังกฤศ	สิงคโปร์
๕ ค่ำ	ปารีคอน	โฮลินเกว็ด	๗๘๖	ชิป สยาม	ฮองกอง
๑๑ ค่ำ	ติงใฮ้	ไม่ รู้จัก ชื่อ	๙๐	สกูนเนอ อังกฤศ	ท่าจีน

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. I เล่ม ๑ บางกอก เดือนเก้าขึ้นสิบห้าค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๗ August 7th 1865 คฤศศักราช ๑๘๖๕, ใบที่ ๑๑ No. 11.

๏ เรื่องราวฉ้อเหลี่ก ฯะ

๏ ข้าพเจ้า หลวง พิไชยวารี, ทำ เรื่อง ราว มา กราบ เรียน เจ้า คุณ ขางวาง, แล ยื่น ท่าน ตระลาการ ศาล รับ สั่งผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย, ขอ ท่าน ได้ นำ ขึ้น กราบ เรียน เจ้า คุณ ผู้ ใหญ่ ให้ ทราบ, ด้วย หลาง ภาษีวิเสศ นำ ความ ไม่ จริง ขึ้น กราบ เรียน เจ้า คุณ ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย, ตั้ง แต่ ตัว ได้ เข้า ทำ เถ้าแก่ ตี เหล็ก, รูปพรรณส่ง หลวง ได้ ๑๗ เดือน, ได้ เบิก เงิน แต่ สาม เดือน. ความ ข้อ นี้ หา จริง ไม่. ข้าพเจ้า สืบ ความ ตาม ฎีกา ออก เหล็ก จำนวน ปีกุนเบญศก, กับ ปี ชวด ฉ ศก, สอง ปี ต่อ กัน มี รายเดือนชัดอยู่ดังนี้.

เดือน ยี่ ๓๐๐๐ หาบ, ฎีกา ข้าง ขึ้น ๘ แผ่น, ข้าง แรม ๘ แผ่น.
เดือน สาม ๔๘๐๐ หาบ, ฎีกา ข้าง ขึ้น ๑๒ แผ่น ข้าง แรม ๑๒ แผ่น
เดือน สี่ ๔๘๐๐ หาบ, ฎีกา ข้าง ขึ้น ๑๒ แผ่น ข้าง แรม ๑๒ แผ่น
เดือน ห้า ๔๘๐๐ หาบ, ฎีกา ข้าง ขึ้น ๑๒ แผ่น ข้าง แรม ๑๒ แผ่น
เดือน หก ๖๐๐๐ หาบ, ฎีกา ข้าง ขึ้น ๑๕ แผ่น ข้าง แรม ๑๕ แผ่น
เดือน เจ็ด ๗๒๐๐ หาบ, ฎีกา ข้าง ขึ้น ๑๘ แผ่น ข้าง แรม ๑๘ แผ่น
เดือน แปด ๗๒๐๐ หาบ, ฎีกา ข้าง ขึ้น ๑๘ แผ่น ข้าง แรม ๑๘ แผ่น

๏ ใน เจ็ด เดือน ข้าง บน นี้, รวม เหล็ก ๓๗๘๐๐ หาบ. เงิน ราย นี้ หลวง ภาษี วิเสศ ได้ รับ ไป เสร็จ แล้ว.

เดือน เก้า ๗๖๐๐ หาบ, ฎีกา ข้าง ขึ้น ๑๙ แผ่น ข้าง แรม ๑๙ แผ่น
เดือน สิบ ๗๖๐๐ หาบ, ฎีกา ข้าง ขึ้น ๑๙ แผ่น ข้าง แรม ๑๙ แผ่น
เดือน สิบเอ็ด ๗๖๐๐ หาบ, ฎีกา ขึ้น ๑๙ แผ่น ข้าง แรม ๑๙ แผ่น
เดือน สิบสอง ๗๖๐๐ หาบ, ฎีกา ขึ้น ๑๙ แผ่นข้างแรม ๑๙ แผ่น
เดือน อ้าย ๗๖๐๐ หาบ, ฎีกา ข้าง ขึ้น ๑๙ แผ่น ข้าง แรม ๑๙ แผ่น
เดือน ยี่ ๗๖๐๐ หาบ, ฎีกา ข้าง ขึ้น ๑๙ แผ่น ข้าง แรม ๑๙ แผ่น
เดือน สาม ๗๖๐๐ หาบ, ฎีกา ข้าง ขึ้น ๑๙ แผ่น ข้างแรม ๑๙ แผ่น

เจ็ด เดือน ที่ สอง นี้, รวม เหล็ก ๕๓๒๐๐ หาบ จีน อยู่พี่ เมีย ได้ เข้า มา เปน เจ้า ภาษี. เงิน ได้ เบิก ไป แล้ว บ้าง, ยัง ไม่ ได้ เบิก ไป บ้าง.

๏ ฎีกา ออก เหล็ก มี แจ้ง อยู่ ดัง นี้, เดือน สี่, เดือน ห้า, เดือน หก, ตั้ง แต่ ข้าพเจ้า ทำ เรื่อง ราว ทูล เกล้า ฯ ถวาย ครั้ง ก่อน. แล้ว ฎีกา สาม เดือน นั้น ยัง ไขว่ เขว ยุ่ง ยิ่ง กัน อยู่, จะ กราบ เรียน ไป ยัง หา ได้ ไม่. แต่ ราย ที่ มี ฎีกา สิบสี่ เดือน รวม เหล็ก เก้า หมื่น พัน หาบ, เงิน หลวง ได้ ออก ราคา หาบ ละ สี่ บาท, รวม เงิน สี่พัน ห้า ร้อยห้า สิบ ชั่ง ได้ ส่ง เหล็ก รูปพรรณ ยัง พระคลัง ใน ขวา ๑๕๖๐๐ หาบ เสศ. แต่ เงิน ค่า ถ่าน ๒๘๔๓ ชั่ง ๑๕ ตำลึง ยัง ไม่ ได้ เบิก. ข้าพเจ้า ยื่น เรื่อง ราว ครั้ง นี้, ตาม จับ ไล่ ทัน แล้ว เงิน ค่า ถ่าน นี้, เหน จะ ไม่ กล้า เบิก จะ ต้อง ทิ้ง เสีย, เอา ตัว รอด ไป ครั้ง นี้. ราย เงิน เบิก จาก ท้อง พระคลัง, กับ ส่ง ตัว เหล็ก หัก ใช้ กัน แล้ว, ยัง เกิน เงิน อยู่ ที่ หลวง ภาษี วิเสศ อีก มาก. ราย เงิน ค่า ถ่าน ที่ ยัง ไม่ ได้ เบิก นั้น, ด้วย เงิน ค่า ถ่าน จำนวน ปี เก่า ของ พระยา สมบัตยาธิบาล เบิก ไป ยัง หา เสร็จ ไม่. ครั้น หลวง ภาษีวิเสศ จะ เบิก ค่า ถ่าน ปี ใหม่ เจ้า พนักงาน พระคลัง มหา สมบัติ ยัง ไม่ ยอม เบิก ให้, จะ เบิก เงิน ค่า ถ่าน ต้อง ได้ น้ำ หนัก เหล็ก ก่อน. ครบ ปี แล้ว จึ่ง จะ เบิก เงิน ค่า ถ่าน ปี ใหม่ ได้. ครั้น หลวง ภาษี วิเสศ เข้า มา รับ เปน เถ้าแก่ ตี เหล็ก ได้ ห้า เดือน หก เดือน, ชอบ เข้า กับ พระยา สมบัตยาธิบาล, คิด หา กิน ด้วย กัน ได้ แล้ว. จึ่ง แต่ง จีน อยู่ เข้า มา ประมูล แย่ง ภาษี เหล็ก ก้อน. จีนเทียน เปน ประกัน, จีน อยู่ จีน เทียน เปน พี่ น้อง เมีย หลวง ภาษี วิเสศ. ครั้น ผู้ อื่น เปน เจ้า ภาษี เหล็ก ก้อน, จะ ต้อง จ่าย เหล็ก ให้ แก่ หลวง ภาษี วิเสศ, ๆ กลัว ความ นั้น จะ สว่าง ไป แก่ หู คน อื่น, กลัว ความ จะ ไม่ มิด ด้วย เหล็ก มี อยู่ ตาม เจ้า ภาษี ร้อย ชัก สาม, เจ้า ภาษี เหล็ก ก้อน ได้ เก็บ บาญชี, ปี หนึ่ง อยู่ ใน ๔๐๐๐๐ หาบ. เบิก เงิน หลวง น้ำ หนัก เหล็ก ปี หนึ่ง ถึง หก หมื่น เจ็ด หมื่น หาบ. คิด ตก เปน ราย เดือน ๆ หนึ่ง มี เหล็ก อยู่ ใน ท้อง น้ำ แต่ เพียง ๓๐๐๐ หาบ เสศ เท่า นั้น. ราษฎร ใช้ การ ก็ มาก จะ เหลือ ตัว เหล็ก สัก พัน สาม ร้อย, พัน สี่ ร้อย หาบ, มี

ตัวเหล็ก จำนวน เดือน เสมอ อยู่ เพียง เท่า นี้.

๏ ตั้งแต่จีนอยู่พี่ เมีย หลวง ภาษีวิเสศ, เข้า มาเปนเจ้า ภาษี, ก็ได้ออกเหล็กเดือน ละ ๗๖๐๐ หาบเสมอทุกเดือน มา, ในท้อง น้ำไม่มี ตัว เหล็ก จะซื้อ จะ ขาย. ถ้า ต้อง จ่าย เหล็ก เดือน หนึ่ง ถึง ๗๖๐๐ หาบ ดัง นี้ จริง แล้ว. จ่าย สาม เดือน ก็ หมด เหล็ก ใน จำนวน ปี หนึ่ง, ซึ่ง มี อยู่ใน กรุงเทพ ฯ ต่อไป อีก สัก แปด เดือน, เก้า เดือน นั้น, ไม่ มี เหล็ก จะใช้ จน สัก หาบ หนึ่ง. ของ ไม่ มี หลวง ภาษีวิเสศ เอา มา พูด เปน มี. หา กิน โกง ๆ ดัง นี้, ตรวจ ดู ฎีกา ออก เหล็ก สอง ยอด ที่ มี บาญชี เจ็ด เดือน, เหมือน กัน. ผู้ อื่น เปน เจ้า ภาษี ออก เหล็ก เจ็ด เดือน รวม เหล็ก ๓๗๘๐๐ หาบ. แต่ง จีน อยู่ พี่ เมีย ให้เข้ามา เปน เจ้า ภาษี, ออก เหล็ก เจ็ด เดือน รวมเหล็ก ๕๓๒๐๐ หาบ. หัก ยอด เจ้า ภาษี คน เก่า เจ็ด เดือน แล้ว. จีน อยู่ ออก เหล็ก เกิน ๑๕๔๐๐ หาบ, คิด เปน เงิน ๗๗๐ ชั่ง. พลอยได้ค่า ถ่าน ๔๘๑ ชั่ง ห้า ตำลึง รวม เปน เงิน ๑๒๕๑ ชั่ง ห้า ตำลึง. เจ็ด เดือน ได้เปรียบ กว่า เจ้า ภาษี คน อื่น ออก เหล็ก, เงิน หลวง จะ ต้อง เสีย ไป เปล่า ถึง เท่า นี้.

๏ ข้อ หนึ่ง คิด ตาม จำนวน บาญชี ออก เหล็ก ๑๔ เดือน, รวม เหล็ก ๙๑๐๐๐ หาบ. เงิน ค่า เหล็ก ก้อน ตาม พิกัด หาบละ สี่ บาท เงิน ๔๕๕๐ ชั่ง. เงิน ค่า ถ่าน คิด เพียง ราคา กลาง หาบละ สิบ สลึง, เงิน ๒๘๔๓ ชั่ง สิบ ห้า ตำลึง รวม เงิน ๗๓๙๓ ชั่ง สิบ ห้า ตำลึง. หัก ส่ง เหล็ก เงิน ๓๐๐๐ ชั่ง. เงิน หลวง จะ ต้อง เสีย ไป เปล่า ๔๓๙๓ ชั่ง สิบ ห้า ตำลึง. เงิน ยอด ราย นี้ หลวง ภาษี วิเสศ คิด ฉ้อ ไว้ ได้ ตาม พิกัด อย่าง เก่า. เดช พระบาระมี พระเจ้า อยู่ หัว เงิน ราย นี้ ยัง ตก อยู่ใน พระคลัง มหา สมบัติ, ยัง หา ทัน เบิก ไป เสร็จ ไม่. หลวง ภาษีวิเสศ พูด อวด อ้าง ตาม ลูก ค้า ไทย จีน ว่า, ตัว ได้ รอง ทุน ส่ง เหล็ก หลวง. เงิน ค้าง อยู่ใน ท้อง พระ คลัง หลาย พัน ชั่ง ยัง เบิก ไม่ ได้. พูด อวด อย่าง นี้ มา นาน แล้ว, คือ เงิน ที่ คิด ฉ้อ ไว้ ได้ ราย นี้. ตั้ง แต่ เกิด ความ มี ตระลาการ ชำระ ราย ฉ้อ เหล็ก หลวง นี้ ได้ จริง แล้ว. หลวง ภาษีวิเสศ ก็ สิ้น พูด ว่า เงิน ค้าง อยู่ใน ท้อง พระคลัง. ข้าพเจ้า จึ่ง ทำ คำ มา กราบ เรียน ใต้ ท้าว กรุณา เจ้า ว่า, หลวง ภาษี วิเสศ ฉ้อ พระราชทรัพย์ ของ หลวง, เปน ความ สัจ สืบ ได้ ชัด ดัง นี้.

๏ ความ ที่ ว่า มา นี้ จะ จริง ฤๅ ไม่, ข้าพเจ้า ผู้ เปน เจ้า ของ หนังสือ นี้ หา รู้ ไม่.

๏ ต้น เหตุ ขบถ ใน เมือง อเมริกา ฯะ

๏ การ ที่ใช้ พวก อาฟาริกา คน ดำ เปน ทาษ นั้น, เปน ต้น เปน กลาง เปน ปลายเหตุนั้น ทั้งปวง. ชาว เมือง อเมริกา ฝ่าย ทิศ ใต้ นั้น, เคย ได้ ใช้ พวก ชาต อัฟะริกา เปน ทาษ มา กว่า ๒๐๐ ปี แล้ว, ทาษ นั้น ก็ เกิด ทวี มาก ขึ้น นัก, นับ ใน คฤษ สักราช ๑๘๕๐ ปี นั้น, ได้ คน ๓ ล้าน ๒ แสน ๔ พัน ๓ ร้อย ๑๓ คน.

๏ ธรรมเนียม กฎหมาย ที่ เขา ใช้ ทาษ นั้น, ร้าย กาจ อยาบ ช้า นัก, ไม่ ยอม ให้ ทาษ นั้น เปน อิศร แก่ ตัว ได้ บ้าง เลย. ทาษ นั้น เปน ทรัพย์สิทธิ์ ขาด อยู่ กับ นาย, เหมือน อย่าง สัตว์ เดียร ฉาน มี ม้า แล โค เปน ต้น. นาย นั้น เคย พราก เอา ลูก แล เมีย ไป ขาย เสีย ที่ อื่น ๆ เหมือน สัตว์ เดียรฉาน, เพราะ กฎหมาย แผ่นดิน ของ เขา ยอม ให้ ทำ ธรรมเนียม เช่น นั้น. ที่ จะ ตั้ง ให้ ทาษ นั้น เปน ผัว เมีย กัน แท้ ๆ ก็ ไม่ มี, เพราะ กฎหมาย นั้น ไม่ ให้ ทาษ เปน เจ้า ของ อะไร เลย. จะ เปน เจ้า ของ เมีย ก็ ไม่ ได้, จะ เปน เจ้า ของ ลูก ก็ ไม่ ได้, จะ เปน เจ้า ของ สิ่ง ของ ใด ๆ ที่ ติด อยู่ กับ ตัว ก็ ไม่ ได้. นาย เขา ไม่ ให้ อยู่กิน เปน ผัว เมีย กัน แท้ ๆ, แต่ ให้ ผู้ชาย กับ ผู้หญิง อยู่ ด้วย กัน, เพื่อ จะ ประสม ให้ เกิด ลูก, ๆ นั้น เปน ทรัพย์ ของ นาย ๆ เอา ไว้ ใช้ เปน กำลัง ของ นาย. ถ้า นาย เอา ไป ขาย, ก็ ได้ เงิน คนละ หลาย ร้อย เหรียน, เปน ประโยชน์ แก่ นาย. บาง ที เมื่อ ลูก ทาษ นั้น, มี อายุ ได้ ขวบ หนึ่ง บ้าง, สอง ขวบ บ้าง, ยัง กำลัง กิน นม อยู่, นาย เหน ว่า ลูก ทาษ นั้น, จะ ขาย ดี ได้ กำไร งาม, ก็ พราก เอา ไป ขาย ส่ง เสีย. ถึง พ่อ แม่ มัน จะ ร้องไห้, นาย นั้น ก็ ไม่ ไคร่ เมตา. บางที ถ้า พ่อ แม่ มัน ร้องไห้ หนัก, นาย ก็ โกรธ แล้ว ทุบ ตี ให้ นิ่ง เสีย.

๏ อนึ่ง ลูก ทาษ นั้น ที่ เปน หญิง, นาย นั้น อยาก จะนอน ด้วย, หญิง นั้น จะ ขัด ขวาง ก็ ไม่ ได้, พ่อ แม่ จะ ขัด ขวาง ก็ ไม่ ได้, เพราะ กฎหมาย แผ่นดิน ยอม ให้ นาย เปน เจ้าของ แท้ ๆ. เมื่อ หญิง ทาษี นั้น เกิด ลูก กับ นาย, กฎหมาย ว่า ลูก นั้น เปน ทรัพย์ ของ บิดา. ถ้า บิดา นั้น การ ของ ตัว หัก ล้ม, กฎหมาย ก็ ให้ ขาย ลูก นั้น ขาด เปน สิทธิ์ แก่ ผู้ ซื้อ. บาง ที ลูก นั้น เปน คน ขาว เหมือน พ่อ, ถึง กระนั้น กฎหมาย ก็ นับ เข้า ใน พวก ทาษ.

๏ อนึ่ง กฎหมาย ของ เขา ห้าม มิ ให้ พวก ทาษ เรียน หนังสือ เพราะ นาย กลัว ว่า, ถ้า ทาษ เรียน หนังสือ อ่าน ได้, จะ มี ความ รู้ มาก, มัน จะ ถือ ตัว, จะ ว่า กล่าว มัน ก็ ยาก, มัน จะ ปรารถนา

เปน อิศร แก่ ตัว, แล กลัว ว่า พวก ทาษ มัน จะ องอาจ ทำ อันตราย แก่ นาย, เพื่อ จะ ให้ พ้น ทาษ.

๑ อนึ่ง คน ที่ เปน นาย นั้น, ก็ มัก ถือ ตัว ว่า, ไม่ ควร ที่ ตัว จะ ลง มือ ทำ การ เอง, เปน ที่ จะ ให้ ยศถาศักดิ์ ของ ตัว เสื่อมไป, ถือ ว่า การ ทำ มา หา กิน ทั้งปวง นั้น, เปน การ สำรับ ทาษ โดย ธรรมดา, คน ที่ เปน เจ้า ของ ทาษ ที่ เมือง อเมริกา ฝ่าย ใต้ นั้น, เมื่อ ก่อน เกิด การ ขบถ เปน ศึก ขึ้น นั้น, นับ คนได้ ประมาณ ๓ แสน คน. คน เหล่า นั้น มั่ง มี เงิน ทอง มาก, ถือ ตัว ว่า เปน เหมือน เจ้า แผ่นดิน ก็ ว่าได้. ผู้ อื่น ที่ไม่ มี ทาษ ใช้ สอย นั้น, เขา ถือ ว่า เปน คน ต่ำ ศักดิ์, แล นาย ทาษ นั้น มี อำนาจ ที่ จะ ปิด ช่อง เสีย, มิ ให้ คน ที่ไม่ มี ทาษ นั้น เปน ขุนนาง ได้. คน ที่ไม่ มี ทาษ นั้น จึ่ง อยู่ ไม่ เปน ศุข, ดู คล้าย ๆ กับ พวก ทาษ, ฝ่าย ผู้ ที่ ใช้ ทาษ นั้น มัก ดู หมิ่น คน ไม่ มี ทาษ ว่า, เปน คน หินชาต จึ่ง ต้อง จำ เปน หา กิน ด้วย มือ ของ ตัว เอง.

๑ อนึ่ง ชาว อเมริกา ฝ่าย เหนือ นั้น, ก็ มิ ได้ ใช้ ทาษ เลย, เพราะ เหน ว่า เปน ขาด จาก เมตา, เปน การ ร้าย กาจ อยาบ ช้า นัก, พิเคราะห์ ดู เหน ว่า พวก ชาติ อฟริกา นั้น, ก็ เปน มนุษ ด้วย กัน, บิดา มารดา ของ เขา ใน เดิม นั้น, ก็ เปน บิดา มารดา ชาว ชาติ คน ขาว เหมือน กัน. แล เหน ว่า พระ เปน เจ้า เปน พระ บิดา แก่ มนุษ ทั้งปวง, มี พระ ไทย เมตา บุตร ที่ เปน มนุษ ทั้งปวง, มิ ได้ ลำเอียง แก่ ผู้ ใด, มิ ได้ เหน แก่ หน้า บุคล ว่า, จะ เปน คน ขาว ฤๅ ดำ, ฤๅ คน เนื้อ สอง ศรี, จึ่ง ได้ ให้ พระเยซู พระบุตร มา รับ แทน โทษ คน ทุก ชาติ ทุก อย่าง ดัง นี้.

๑ เพราะ เหตุ ที่ ว่า มา นี้, ชาว เมือง อเมริกา ที่ ฝ่าย เหนือ นั้น, จึ่ง ไม่ เหน ด้วย ใน การ ที่ พวก ใต้ ใช้ ทาษ นั้น. แต่ แรก เมื่อ ตั้ง เปน เมือง ยูไนเตดศเตศ นั้น, ชาว เมือง ฝ่าย เหนอ ก็ เกลียด ชัง การ ที่ ใช้ ทาษ โดย มาก. ถ้า จะ ประมาณ ดู ผู้ ที่ เกลียด ไม่ ใช้ ทาษ นั้น สัก สาม ส่วน, ที่ ชอบ ใจ ใช้ ทาษ นั้น สัก สอง ส่วน. เหตุ ฉะนี้ หัว เมือง ฝ่าย เหนือ นั้น, จึ่ง ทำ กฎหมาย บัญญัติ ห้าม ไม่ ให้ ใช้ ทาษ. จึ่ง เรียก ว่า เปน เมือง ฟรี, แปล ว่า เปน เมือง อิศร แก่ ตัว, คือ ไม่ ได้ ใช้ ทาษ. ถ้า จะ แบ่ง ชาว เมือง อเมริกา ทั้ง ฝ่าย เหนือ ฝ่าย ใต้ ออก เปน สอง ส่วน, ใน ๓๐ ปี ที่ ล่วง มา แล้ว นั้น, ที่ เขา ชอบ ใจ ใช้ ทาษ นั้น, ก็ มี มาก กว่า ที่ ไม่ ชอบใจ ใช้ ทาษ นั้น หน่อย หนึ่ง. ชน ทั้งสอง ฝ่าย นั้น จึ่ง พูด จา คัด ค้าน แก่งแย่ง กัน มา หลาย ปี แล้ว. เมื่อ ถึง การ จะ เลือก เปรศเด็นต์ นั้น, เขา จึ่ง แก่งแย่ง กัน หนัก, พวก ที่ ฝ่าย เหนือ นั้น อยาก จะ ได้ มี เปรศเด็นต์ ที่ จะ ไม่ ยอม ให้ เกิด หัว เมือง อื่น ๆ ที่ จะ ให้ มี กฎหมาย ใช้ ทาษ ต่อ ไป. ฝ่าย พวก ฝ่าย ใต้ อยาก จะ ได้ เปรศเด็นต์ ที่ จะ ชอบ ให้ บังเกิด หัว เมือง ที่ ใช้ ทาษ ต่อ ไป.

๑ ใน คฤษ สักราช ๑๒๕๕ ปี นั้น, เปน ปี ที่ ได้ เลือก เปรศ เด็นต์ ใหม่, ชาว เมือง ทั้งปวง จึ่ง ยก คน สอง คน ตั้ง ขึ้น ไว้, จะ เลือก เอา เปน เปรศเด็นต์ คน หนึ่ง. ๆ ชื่อ ฟริมอนต์, คน หนึ่ง ชื่อ บิวแคนนอนต์. คน ที่ ชอบ ฟรมอนต์ นั้น, ก็ไม่ ยอม ให้ ตั้ง เมือง อื่น ที่ ใช้ ทาษ ต่อไป เลย. แต่ เมือง ที่ ได้ มี กฎหมาย ให้ ใช้ ทาษ แล้ว, ก็ ให้ มี คง อยู่ แต่ เท่า นั้น, อย่า ให้ มี ขึ้น ใหม่ อีก เลย. แต่ พวก ที่ ชอบ ด้วย บิวแคนนอนต์ นั้น เปน สอง พวก, เนป คน ตั้ง อยู่ กลาง ๆ บ้าง, เปน คน ที่ ชอบ ใช้ ทาษ บ้าง.

๑ พวก ฝ่าย ใต้ ที่ ชอบ ใช้ ทาษ นั้น เหน ว่า, ถ้า ได้ ฟริมอนต์ เปน เปรศเด็นต์ แล้ว, การ ที่ จะ ใช้ ทาษ ก็ จะ เสีย ไป หนัก, แล้ว จะ ไม่ มี เมือง ใหม่ ที่ ได้ ใช้ ทาษ ต่อ ไป อีก. ถ้า ได้ บิวแคนนอนต์ เปน เปรศ เด็นต์ แล้ว, ความ ปราฐนา อัน ใหญ่ ของ เรา นั้น, ก็ จะ ไม่ สู้ เปน ไร นัก. ครั้น เมื่อ เลือก เปรศเด็นต์ คราว นั้น, จึ่ง เกิด ความ แก่ง แย่ง กัน นัก, แต่ มิศเตอ บิวแคนนอนต์ นั้น, ได้ ฉลาก ชื่อ มาก กว่า มิศ เตอ ฟริมอนต์ หน่อย หนึ่ง, จึ่ง ได้ เปน ที่ เปรศเด็นต์ อยู่ ๔ ปี. คราว นั้น พวก ฝ่าย ใต้ เหน ว่า, พวก ที่ ไม่ ชอบ ใช้ ทาษ นั้น, บังเกิด ทวี มาก ขึ้น นัก, ครั้น เมื่อ จะ เลือก เปรศเด็นต์ คราว น่า นั้น, เหน จะ ต้อง ยอม แพ้ พวก ฝ่าย เหนือ เปน แท้. จึ่ง คิด แต่ ใน ใจ ว่า, ควร เรา จะ ตั้ง แขง เมือง ขึ้น, เพราะ เรา จะ อยู่ ด้วย กัน กับ พวก คน ที่ ไม่ ชอบ ใช้ ทาษ นั้น ไม่ ได้. แล ใน วหว่าง ๔ ปี ที่ มิศเตอ บิวแคนนอนต์ เปน เปรศเด็นต์ นั้น, เขา ทำ อุบาย ต่าง ๆ เพื่อ จะ ได้ เรือ รบ แล เครื่อง สรรพ ยุทธ์ ทั้งปวง ไว้ ใน เมือง ฝ่าย ใต้, จึ่ง ได้ สำเร็จ สม ดัง ความ ปราฐนา โดย มาก.

๑ ครั้น ลุ ถึง คฤษ สักราช ๑๘๕๙ เปน ปี ที่ จะ เลือก เปรศ เด็นต์ ใหม่ อีก ครั้ง หนึ่ง. พวก ฝ่าย เหนือ นั้น ก็ ยก ตั้ง คน หนึ่ง ขึ้น, ชื่อ ว่า เอประฮัม ลิน กัน. พวก ฝ่าย ใต้ นั้น ได้ ยก. เชนนีรัล แมกแคลลัน ขึ้น. ชน ทั้ง สอง ฝ่าย นั้น รู้ ว่า, มิศเตอ ลินกัน นั้น, เปน คน ไม่ ชอบ ใจ ให้ บังเกิด หัว เมือง ที่ จะ มี กฎหมาย ให้ ใช้ ทาษ ต่อ ไป อีก เลย. แล คน ทั้ง ปวง นั้น รู้ ว่า, มิศเตอแมก

แคลลัน นั้น, เปน คนใจ กลาง กลาง, พวก ฝ่าย ใต้ จึ่ง ชอบ ใจ มิศเตอ แมก แคลลัน นั้น มาก. แต่ พวก ฝ่าย เหนือ นั้น ก็ แคลง ใจ อยู่ ไม่ สู้ ชอบ. ครั้น เมื่อ ถึง เดือน โนเวมเบ๊อ, ศฤษ ศักราช ๑๘๕๙ ปี, เปน เวลา ที่ จะ เลือก แปรศซิเด๊นต์, ชน ทั้งสอง ฝ่าย นั้น ก็ แก่ง แย้ง กัน หนัก. แต่ พวก ฝ่าย เหนือ นั้น ได้ ไชย ชำนะ.

๏ จึ่ง ได้ มิศเตอ ลินกัน เลือก ไว้ จะ เปน แปรศซิเด๊นท์. พวก ฝ่าย ทิศ ใต้ นั้น, จึ่ง เสีย ใจ นัก. ครั้น อยู่ ได้ สัก เดือน หนึ่ง ขุน นาง ทั้งปวง ที่ เมือง เซาศกาโรลายนา ก็ เข้า ประชุม กัน, ตั้ง ปฏิญาณ กัน ว่า, เรา จะยก เมือง เรา ออก จาก เมือง ยูในติศเตศ แล้ว, ไม่ เข้า ด้วย กัน ต่อ ไป อีก เลย. ครั้น อยู่ มา ได้ ๑๙ วัน หัว เมือง ที่ เรียก ว่า, มิศ ซิซิบปี้ ก็ แตก ออก ด้วย. ถัด มา อีก สอง วัน หัว เมือง ชื่อ โฟลริดา, แล เมือง อาลบามา ทั้ง สอง หัว เมือง นี้ ก็ ออก ด้วย. ครั้น มา อีก ๘ วัน เมือง ซอเชีย ก็ ออก ด้วย. ถัด มา ได้ ๖ วัน เมือง ลุอีซิอานา ก็ ออก ตาม. ถัด มา อีก ได้ ๕๓ วัน เมือง อากันซัด นั้น ก็ ออก ด้วย. ครั้น อยู่ มา อีก สอง เดือน, เมือง เวอซินเนีย ก็ ออก แล เมือง นอต แกโรลายนา ก็ ออก. อยู่ มา ประมาณ ได้ ๑๕ วัน เมือง เต็นนิซี ก็ ออก. แล เมือง เท็กซัศ, อีก เมือง หนึ่ง ก็ ออก, รวม เปน ๑๑ หัว เมือง ด้วย กัน เปน ขบถ.

๏ การ ที่ เปน ขบถ เช่น นั้น, ก็ผิด ด้วย กฎหมาย ที่ เรียก ว่า กอนซติติวชัน นัก. ชาว เมือง อเมริกา ทั้ง ปวง เขา ได้ เลือก เอา มิศเตอ ลินกัน, ให้ เปน แปรศซิเด๊นต์ ต่อ ไป ๔ ปี, ตาม อย่าง กฎหมาย กอนซติติวชัน ที่ กล่าว ไว้ ว่า, ถ้า ผู้ ใด ได้ ชื่อ ที่ ฉลาด นั้น มาก, ก็ ให้ หัว เมือง ทั้งปวง ยอม ตั้ง ท่าน ผู้ นั้น ไว้ เปน ที่ แปรศซิเด๊นต์. ก็ ควร ที่ หัว เมือง ฝ่าย ใต้ นั้น จะ ยอม ตาม เหมือน อย่าง ที่ หัว เมือง ฝ่าย เหนือ ได้ ยอม ตาม ฝ่าย ใต้ หลาย ครั้ง หลาย หน แล้ว, จึ่ง จะ ถูก ต้อง กับ คอนซติติวชัน, ซึ่ง หัว เมือง ทุก เมือง ได้ ยอม ให้ เปน ใหญ่ ยิ่ง นั้น.

๏ แล เวลา ที่ ชาว เมือง เขา เลือก แปรศซิเด๊นท์ ลินกัน ครั้ง ก่อน นั้น, เปน ปี วอก เดือน ๑๒ จุลสักราช ๑๒๒๒ ปี. ตั้ง มา แต่ นั้น สัก ๔ เดือน จึ่ง จะ ถึง ที่ เวลา แปรศซิเด๊นต์ ใหม่ ขึ้น ว่า การ แผ่น ดิน. แปรศซิเด๊นต์ คน เก่า ที่ ชื่อ ว่า บิวแกนนอน นั้น ก็ ยัง ว่า การ แผ่น ดิน อยู่, เมื่อ เหน เกิด จลาจล ขึ้น เช่น นั้น, ก็ ไม่ ใคร่ จะ ห้าม ปราม, ดู เหมือน จะ บังเกิด เปน สอง ใจ ไป. พวก ฝ่าย ขบถ จึ่ง เกิด กำลัง ขึ้น เพราะ เจ้า เมือง ฝ่าย เก่า นั้น นิ่ง เลย ๆ อยู่. เมื่อ ถึง วัน เดือน สี่ แรม แปด ค่ำ ปี วอก จล ศักราช ๑๒๒๒ ปี นั้น, มิศ เตอ ลินกัน ขึ้น ว่า การ แผ่น ดิน, แล สาบาล สัญญา ว่า จะ รักษา กฎหมาย กอนซติติวชัน ไว้ ตาม ยุตติธรรม. ครั้น ถึง เดือน หก ขึ้น สาม ค่ำ ปี ระกา, ก็ พวก ทหาร ฝ่าย ขบถ ยิง เอา ป้อม ที่ เรียก ว่า ซัมปะเตอ ที่ ปาก น้ำ ชาลิซตอน, แขวง เมือง เซาซะ แกโรลายนา. นี่ แล เปน ต้น เดิม แห่ง พวก ขบถ ที่ เปน ฆ่า ศึก.

๏ การ ที่ จะ ขุด คลอง ใหม่ ฯะ

๏ ข้าพเจ้า ผู้ เจ้าของ หนังสือ นี้ มี ความ ยินดี, เพราะ พระ บาท สมเด็จ พระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว, ได้ โปรด ให้ พระภาษีสมบัติ บริบูรณ์, ขุด คลอง ตั้ง แต่ บ้าน ดอนกะดี แขวง เมือง ท่าจีน, มา ออก คลอง บาง กอกใหญ่, ริม วัด ปากน้ำ แขวง กรุงเทพ ฯ นั้น. เพราะ ข้าพเจ้า พิเคราะห์ ดู เหน ว่า, จะ เปน ประโยชน์ แก่ กรุง เทพ ฯ แล บ้าน เมือง สยาม มาก. ข้อ ที่ เคาวเมนต์ กรุง สยาม โปรด ให้ ไพร่ พลเมือง ทำ การ ใหญ่ ด้วย เงิน ของ เขา เอง, ไม่ใช่ เงิน ใน หลวง เช่น นั้น, ก็ เปน อย่าง ธรรมเนียม ใน ประเทศ ยูรป แล ประเทศ อเมริกา โดย มาก. นั่น และ เปน สำคัญ เปน พยาน ว่า ใน สยาม ประเทศ จะ มี ธรรมเนียม ดี ขึ้น ต่าง ๆ.

๏ แต่ ข้าพเจ้า มี ความ เศร้า หมอง ใจ อยู่ อย่าง หนึ่ง, เพราะ กลัว ว่า จะ ตั้งโรง หวย ที่ แขวง เมือง นครไชยสี่ห์, แล เมือง ท่า จีน นั้น, เพื่อ ประสงค์ จะ ได้ เก็บ เงิน ใช้ ใน การ ขุด คลอง. ความ ที่ ข้าพเจ้า อังอาจ มา ท้วงติง ดัง นี้ นั้น, ขอ ประทาน โทษ โปรด อภัย เสีย เถิด. ด้วย ข้าพเจ้า ถึง มิ ได้ เปน คน ชาว เมือง ไทย แท้, ก็ แทบ จะ เปน ไทย อยู่ แล้ว, เพราะ ได้ เข้า มา พึ่ง พระ บรมโพท ธิ สมภาร อยู่ ได้ ประมาณ ๓๐ ปี เศศ มา แล้ว. มี ใจ รัก ใคร่ ใน สยาม ประเทศ นี้ มาก อยู่, ปราฐนา จะ ให้ บังเกิด ความ ดี ใน เมือง ไทย ทุก อย่าง. ข้าพเจ้า พิเคราะห์ ดู เหน ว่า, การ เล่น หวย นั้น เปน การ ชั่ว ร้าย กาจ นัก, ดุจ ปล่อย พวก ผี ปีสาจ ทั้งหลาย ให้ มา ห้อ ลวง ฝูง ราษฎร ทั้ง หลาย, ให้ คิด จลาจล วุ่น วาย ไป ต่าง ๆ ให้ ใจ หลง เชื่อ หมอ เชื่อ เถน, ให้ คิด แต่ จะ เล่น แก้ ตัว ให้ รอด ขึ้น, เพราะ เงิน ที่ เสีย ไป แล้ว นั้น, กว่า ทรัพย์ สิน เงิน ทอง ของ เขา จะ ตก เข้า ไป เปน ทรัพย์ ของ เจ้าภาษี หมด. แล้ว จะ ต้อง ขาย บุตร ภรรยา, แล เรือก สวน ไร่นา, จน กระทั่ง ถึง ตัว ก็ จะ ต้อง เปน ข้า เขา ด้วย. บาง ที่ คิด แก้ ตัว ไม่ ได้ แล้ว, สิ้น ความ

คิด ก็ ผูก คอ ตาย เสีย บ้าง, กิน ยา ตาย เสีย บ้าง, เปน ไป ทั้ง นี้ ก็ เพราะ ราษฎร นั้น, เปน คน โง่ หลง โดย มาก, คน ที่ มี ปัญญา นั้น น้อย นัก. เพราะ เหตุ เช่น นี้ ควร จะ มี ใจ กรุณา สงเคราะห์ แก่ ราษฎร ที่ เปน คน โง่ ปัญญา อ่อน นั้น. บาง ที่ เล่น เสีย ไป หมด แล้ว ก็ รำคาน ใจ, จึ่ง ไป เสพ สุรา บ้าง, สูบ ฝิ่น บ้าง, ครั้น เมา เซอะ เข้า แล้ว ก็ ค่อย หาย รำคาน ใจ ได้ บ้าง, แล การ ที่ เขา ควร จะ ทำ ไร่ ไถนา ค้า ขาย ประกอบ การ เลี้ยง ชีวิตร์ โดย ชอบ นั้น, ก็ ทิ้ง เสีย หมด. กำลัง สำหรับ เมือง จึ่ง อ่อน ไป, เพราะ คน ที่ เสีย ไป นั้น, เปน แขน แล ขา ของ เมือง. แต่ ก่อน ข้าพเจ้า จึ่ง ได้ เปรียบ ความ ว่า, เหมือน ตัด แขน ข้าง ซ้าย, เพื่อ จะ บำรุง ให้ โลหิต ไหล ไป ข้าง ขวา โดย มาก เช่น นั้น. ส่วน เจ้า ภาษี จะ ได้ เก็บ เงิน ภอ ใช้ ใน การ ขุด คลอง นั้น เร็ว ก็ จริง อยู่, แต่ ที่ เคาวเมนต์ จะ ยอม ให้ ทำ นั้น, ข้าพเจ้า เหน ว่า จะ เปน เหมือน มี ปัญญา สัก เฟื้อง หนึ่ง, แล ไม่ มี ปัญญา นั้น สัก ชั่ง หนึ่ง.

๏ ฝ่าย เมือง ทั้งหลาย ใน ประเทศ ยูรบ, แล ประเทศ อเมริกา, ก็ ได้ ลองดู การ ตั้ง หวย แล้ว, เพื่อ จะ ได้ เงิน เข้า ใน หลวง, ครั้น ลอง ดู น่อย หนึ่ง, ก็ เหน ว่า บังเกิด ความ ชั่ว มาก หลาย ต่าง ๆ, ไม่ เปน ประโยชน์ แก่ เมือง เลย เปน อันตราย ต่าง ๆ นา ๆ. จึ่ง กลับ มี กฎหมาย ห้าม แขง แรง ไม่ ให้ ตั้ง หวย เลย.

๏ บาง คน จะ แก้ ตัว ว่า, ถ้า แม้น เรา ไม่ ได้ ตั้ง ออก หวย. ที่ เมือง นคร ไชย สีห์, แล เมือง ท่า จีน, เพื่อ จะ ได้ เงิน ขุด คลอง นั้น, คน ทั้งปวง ก็ คง จะ เล่น กัน เอง ตาม ธรรมดา. เงิน ที่ ควร จะ ตก เข้า เปน หลวง นั้น, เรา จะ เก็บ ไว้ ใช้ ใน การ บ้าน เมือง. ความ ที่ แก้ ตัว เช่น นั้น, ก็ เหมือน อย่าง คน ที่ จะ แก้ ตัว ว่า, ถ้า เรา ไม่ ได้ ทำ ความ ชั่ว, คน อื่น ๆ ก็ จะ กระทำ ความ ชั่ว เอง ตาม ธรรมดา, ถึง เรา จะ ทำ บ้าง ก็ จะ เปน ไร มี. อนึ่ง เหมือน อย่าง คน จะ ปล่อย หมา บ้า หลาย ตัว ไว้ ใน เมือง, ถึง เรา ไม่ ปล่อย, คน อื่น ๆ ก็ คง จะ ปล่อย, ถึง เรา จะ ปล่อย บ้าง ก็ จะ เปน ไร มี. อนึ่ง เหมือน อย่าง เมือง อเมริกา ฝ่าย เหนือ, เมื่อ กำลัง ปราบ ฆ่า ศึก ขบถ ใหญ่ ฝ่าย ใต้ นั้น, บาง คน ก็ มี ใจ โลภ ไม่ สู้ รักษ เมือง, ก็ เอา สะเบียง อาหาร แล เครื่อง อาวุธ, ไป ขาย แก่ ขบถ ฝ่าย ใต้. เขา หมาย ว่า จะ แก้ ตัว ว่า, ถึง เรา ไม่ เอา ไป ขาย, คน อื่น ก็ คง จะ เอา ไป ขาย, ถึง เรา จะ ขาย บ้าง ก็ จะ เปน ไร ไป. จะ แก้ อย่าง นั้น ได้ ฤๅ.

๏ ข้าพเจ้า พิเคราะห์ ดู เหน ว่า, การ ที่ เก็บ เอา เงิน ตาม พิกัด, ตั้ง แต่ เรือ เดิน ตาม ลำ คลอง ได้ ๑๐ ปี, กับ ที่ ไร่ นา ที่ สวน ยืน ขวาง ลำ คลอง, ขึ้น ไป ข้าง ละ ๑๕ เส้น นั้น, ก็ เหน ภอ ควร ดี อยู่ เปน ตาม อย่าง ตาม ธรรมเนียม, ใน ประเทศ ยูรบ, แล ประเทศ เมือง อเมริกา โดย มาก นัก. ขอ ให้ เก็บ เงิน สำหรับ ทำ คลอง นั้น ตาม อย่าง ดี นั้น เทอญ.

๏ ข่าว น้ำ ฝน ที่ เมือง เพชร์ บุรี ๚ะ

๏ ใน ปี ฉลู สัปตศก นี้, เมือง เพชร์ บุรี นั้น, ฝน บริบูรณ์ ดี น้ำ มาก ภอ สมควร, ราษฎร ได้ ทำ นา มาก ขึ้น กว่า ปี ที่ ล่วง ไป แล้ว. อนึ่ง คน ที่ รับ ราชการ ใน เมือง นั้น, ถ้า เปน ชาว นา เมื่อ ถึง น่า เทศกาล ทำ นา, นาย ก็ โปรด ปล่อย ไป ให้ ทำ นา โดย สดวก. แล คน ที่ มิ เคย ทำ นา มา แต่ ก่อน นั้น, ก็ ชักชวน กัน ทำ เปน อัน มาก. จน ที่ นา ใน แขวง เมือง เพชร์ บุรี มิ ใคร่ จะ มี ที่ ว่าง เปล่า. อนึ่ง เมื่อ เดือน แปด ข้าง แรม นั้น, ฝน ตก อยู่ เนือง ๆ, น้ำ ใน แม่ น้ำ นั้น ก็ มาก. เข้า ใน ทุ่ง นา ก็ งาม เปน ปรกติ ดี, แล นา ที่ ราษฎร ทำ แล้ว ประมาณ สัก สาม ส่วน. ที่ ยัง มิ ได้ ดำ นั้น สัก สอง ส่วน.

๏ อนึ่ง คน ที่ อยู่ ข้าง เหนือ น้ำ เมือง นั้น, ใน ปี ฉลู นี้ ได้ ทำ ไร่ ผัก ต่าง ๆ. แล เข้า โภด หลาย แห่ง หลาย ตำบล, มาก ขึ้น กว่า แต่ ก่อน ๆ นั้น. แต่ เดี๋ยว นี้ ชาว เพชร์ บุรี นั้น ภา กัน นิยม ยินดี เล่น หวย มาก นัก, จน ละ ทิ้ง การ งาน เสีย. เที่ยว สืบ เสาะ หา ผู้ วิเสศ ใน ตำบล ๆ. บาง คน ก็ เที่ยว แต้ม ตาม ต้น ไม้ แล ใน ที่ ป่า ช้า, ทำ ตาม ลัทธิ ต่าง ๆ, หลาย อย่าง หลาย ประการ นัก. แต่ ได้ ยิน พูด ถึง หวย นั้น แทบ ทุก บ้าน ทุก ตำบล ใน ถนน ที่ เคย ไป มา นั้น.

๏ ราคา สินค้า ที่ เมือง จีน ๚ะ

๏ ได้ คัด ออก จาก หนังสือ จดหมาย เหตุ, ที่ เรียก ว่า ไชนา โอเวอแลนด์แตรด รีโปด.

๏ เมื่อ ณวัน พฤหัศบดี เดือน แปด ขึ้น หก ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, ที่ เมือง ฮองกง ซื้อ ขาย กัน. น้ำ ตาล ทราย ขาว ที่ ๑ หาบละ ๘ เหรียน กับ ๕๐ เซ็นต์, แล ๘ เหรียน ๗๐ เซ็นต์. ที่ ๒ หาบละ ๘ เหรียน กับ ๑๐ เซ็นต์, แล ๘ เหรียน ๓๐ เซ็นต์.

๏ น้ำตาล ทราย แดง ที่ เมือง กวางตุ้ง, หาบละ ๕ เหรียน กับ ๓๐ เซ็นต์, แล ๕ เหรียน ๕๐ เซ็นต์.

๏ น้ำตาล ทราย ขาว ที่ ๑ ที่ เมือง นิงโป หาบละ ๙ เหรียน. แล ๙ เหรียน ๒๐ เซ็นต์.

๏ ผ้าย บด ที่ เมือง เซียงไฮ, ขาย กัน เบลล์ ๒๔ เหรียน กับ ๕๐ เซ็นต์. ที่ เมือง นิงโป ขาย กัน เบลล์ ๒๕ เหรียน กับ ๒๕ เซ็นต์. ที่ เมือง ญี่ปุ่น ขาย กัน เบลล์ ๒๖ เหรียน กับ ๒๕ เซ็นต์, แล ๒๖ เหรียน ๕๐ เซ็นต์.

๏ ฝิ่น ดิบ ที่ เมือง ฮองกง เขา ได้ ซื้อ ขึ้น ไว้ ใน ๑๕ วัน, ที่ พ้น มา นั้น. มี ฝิ่น อย่าง ปั๊ตนา ๙๑๘ หีบ. แล อย่าง ที่ เรียก ว่า บินาเรศ นั้น ๓๗๕ หีบ. อย่าง เรียก ว่า มัลวา นั้น ๙๘๙ หีบ.

๏ จำน่าย. ฯะ

๏ แต่ ที่ เขา ได้ จำน่าย ออก ไป ใน ๑๕ วัน นั้น, อย่าง ปั๊ตนา ๑๓๐๐ หีบ. อย่าง บินาเรศ ๑๑๐๐ หีบ. อย่าง มัลวา ๙๕๐ หีบ ยัง เหลือ อยู่ อย่าง ปั๊ตนา ๑๐๗๐ หีบ. อย่าง บินาเรศ นั้น ๔๘๐ หีบ. อย่าง มัลวา นั้น ๓๗๒ หีบ.

๏ บอก ราคา ที่ ได้ จ่าย ไป นั้น. ฯะ

๏ อย่าง ปั๊ตนา นั้น, ขาย หีบละ ๔๑๒ เหรียน ครึ่ง. อย่าง บินาเรศ นั้น ขาย หีบละ ๔๑๒ เหรียน ครึ่ง. อย่าง มัลวา ขาย หาบละ ๖๕๖ เหรียน, แล ๖๐๐ เหรียน. อย่าง ที่ เรียก ว่า เตอกี นั้น หีบ ละ ๓๘๕ เหรียน. อย่าง ที่ เรียก ว่า เปอเซีย นั้น หีบละ ๔๕๐ เหรียน.

๏ ดิน ปสิว ที่ เมือง ฮองกง ขาย ใน ๑๕ วัน ได้ ๑๕๐๐ กระสอบ ๆ ละ ๘ เหรียน กับ ๒๐ เซ็นต์, แล ๘ เหรียน ๔๐ เซ็นต์.

๏ เข้า สาร ฯะ

๏ เข้า ขาว ที่ เมือง ฮองกง มี มาก, แต่ ราคา ตก, ด้วย เข้า ใหม่ คง จะ มี ใน สาม ซวบ อาทิตย์ ข้าง น่า, แล เหน ว่า ราคา จะ ตก ลง อีก ใน สอง เดือน สาม เดือน ข้าง น่า, ราคา คง จะ ไม่ ขึ้น. เข้า ขาย ที่ เมือง ฮองกง ใน ๑๕ วัน ๑๘๓๐๐๐ หาบ. เข้า เมือง บังกล่า หาบละ ๒ เหรียน กับ ๒๕ เซ็นต์, แล ๒ เหรียน ๗๐ เซ็นต์. เข้า กรุงสยาม อย่าง กลาง ๒ เหรียน กับ ๑๐ เซ็นต์, แล ๒ เหรียน ๒๕ เซ็นต์. เข้า ขาว ๒ เหรียน กับ ๓๕ เซ็นต์, แล ๒ เหรียน ๕๐ เซ็นต์. เข้า เมือง ไซ่ง่อน หาบละ ๒ เหรียน กับ ๒๕ เซ็นต์. เข้า เมือง มนีลา หาบละ ๒ เหรียน กับ ๒๐ เซ็นต์. แล ๒ เหรียน ๕๐ เซ็นต์. เข้า ขาว เมือง ย่าง กุ้ง หาบละ ๒ เหรียน ๔๐ เซ็นต์, แล ๒ เหรียน ๕๐ เซ็นต์. เข้า กล้อง หาบละ เหรียน กับ ๙๐ เซ็นต์, แล ๒ เหรียน. เข้า อย่าง กลาง ที่ เมือง ซวอเตา หาบละ ๒ เหรียน กับ ๗๕ เซ็นต์. เข้า ขาว ๒ เหรียน ๙๐ เซ็นต์. เข้า เมือง อานำ หาบละ ๒ เหรียน ๘๒ เซ็นต์. เข้า บังกล่า หาบละ ๒ เหรียน ๗๐ เซ็นต์. ถั่ว ขาว หาบละ ๒ เหรียน กับ ๔๐ เซ็นต์.

๏ ถั่ว มาลักกา หาบละ ๒๖ เหรียน กับ ๘๐ เซ็นต์. ปลิง ทเล ที่ ๑ ขาย ที่ เมือง ฮองกง, หาบละ ๒๘ เหรียน, ที่ ๒ หาบละ ๑๒ เหรียน. หมาก กรุง สยาม ที่ ๑ หาบละ ๓ เหรียน กับ ๖๐ เซ็นต์, ที่ ๒ หาบละ ๒ เหรียน กับ ๒๐ เซ็นต์.

๏ พริก ดำ หาบละ ๖ เหรียน กับ ๔๐ เซ็นต์. พริก ขาว หาบละ ๑๑ เหรียน. หวาย หาบละ ๔ เหรียน กับ ๕๐ เซ็นต์, แล ๔ เหรียน ๔๐ เซ็นต์. ฝาง กรุง สยาม หาบละ ๒ เหรียน แล หาบละ เหรียน ๗๐ เซ็นต์. หู ปลา ขาว หาบละ ๓๑ เหรียน. หู ปลา ดำ หาบละ ๒๒ เหรียน. อยา เหลือง หาบละ ๔๐ เหรียน. อยา สูบ หาบละ ๑๐ เหรียน กับ ๓๐ เซ็นต์. ขี้ผึ้ง ขาว เมือง ญี่ปุ่น หาบละ ๑๒ เหรียน. ขี้ผึ้ง ขาว เมือง ชั่นเกา หาบละ ๙๖ เหรียน.

ราคา สินค้า ที่ กรุงเทพ ฯ

๏ ณวัน เสาร์ เดือน ๙ ขึ้น ๑๓ ค่ำ, น้ำตาน ทราย ขาว ที่ หนึ่ง หาบ ละ ๑๔ บาท สอง สลึง.

๏ น้ำตาล ขาว ที่ สอง หาบ ละ ๑๓ บาท ๒ สลึง.

๏ น้ำตาล ทราย ขาว ที่ สาม หาบ ละ ๑๓ บาท.

แต่ น้ำตาล เช่น มา นี้ ไม่ สู้ มี มาก.

๏ น้ำตาล ทราย แดง ที่ หนึ่ง หาบ ละ ๘ บาท ๒ สลึง.

๏ น้ำตาล แดง ที่ สอง หาบ ละ ๘ บาท.

น้ำตาล เหล่า นี้ มี น้อย นัก.

๏ พริกไท ดำ หาบ ละ ๑๐ บาท ๒ สลึง.

พริกไท นี้ มี น้อย.

๏ ฝาง อย่าง ที่ ๔, ๕, ดุ้น หนัก หาบ หนึ่ง เปน หาบ ละ ๒ บาท ๒ สลึง.

๏ ฝาง อย่าง ๕, ๖, ดุ้น หนัก หาบ หนึ่ง เปน หาบ ละ ๒ บาท สลึง.

๏ กดาน ไม้ สัก หน่า สาม กะเบียด ยก ละ ๑๐ บาท ๒ สลึง.

๑ ไม้ซิงชัน หนัก ๑๐๐ หาบ อยู่ใน ราว ๑๕๒ กะ ๒๓๕ บาท ตาม เลกใหญ่.

๑ หนัง ควาย หาบ ละ ๙ บาท สลึง.

๑ เขา ควาย ดำ หาบ ละ ๑๐ บาท.

๑ หนัง วัว หาบ ละ ๓ ตำลึง.

๑ กำยาน ที่ หนึ่ง หาบ ละ ๑๙๐ บาท.

๑ กำยาน ที่ สอง หาบ ละ ๑๔๐ บาท.

๑ รง หาบ ละ ๔๙ บาท.

๑ งา เมลด เกียน ละ ๑๒๘ บาท.

๑ งาช้าง หาบ ละ ๓๓๐ แล ๓๘๐ บาท ตาม เลกใหญ่.

๑ ครั่ง ที่ หนึ่ง หาบ ละ ๑๓ บาท สลึง.

๑ ครั่ง ที่ สอง หาบ ละ ๑๑ บาท สลึง.

๑ กระวาน หาบ ละ ๒๒๐ บาท.

๑ เร่ว หาบ ละ ๒๓ บาท ๒ สลึง.

๑ กะซอบ ๑๐๐๐ ละ ๗๕ บาท.

๑ ไหม ลาว หาบ ละ ๒๕๕ บาท.

๑ ไหม ญวน หาบ ละ ๗๐๐ บาท.

๑ ฝ้าย บด หาบ ละ ๗๒ บาท.

๑ ฝ้ายเมลด หาบ ละ ๑๐ บาท ๒ สลึง.

๑ ทอง ใบ อันเสง ที่ หนึ่ง หนัก บาท หนึ่ง เปน เงิน ๑๖ บาท ๒ สลึง.

๑ การ ฝาก ตั๋วไป แลก เงิน ที่ เมือง สิงค์ โปร์ แลกได้ ๑๐๐ เหรียน ได้ กำไร ๔ เหรียน ครึ่ง.

---

๑ เรือ สลัด ฯะ

๑ ณวัน เดือน เจ็ด แรม สิบ ห้า ค่ำ, มี เรือ สลัด ตี เรือ สยาม สอง เสา, ชื่อ เรฉเวไกล จาก เมือง ฮ่องกง ทาง ประมาณ ๔๐ ไมล์. เรือ สยาม ได้ ออก จาก เมือง ฮ่องกง, เมื่อ ณวัน แรม สิบ สี่ค่ำ, แต่ เรือ สลัด นั้น เปน สำเภา จีน, ใน ท้อง สำเภา นั้น พร้อม ด้วย เครื่อง สาตรา วุธ, เวลา ที่ สลัด เข้า ตี เรือ สยาม นั้น, เปน เวลา ๑๑ ทุ่ม. บันดา ลูก เรือ สยาม ครั้น สลัด มา ตี แล้ว ก็ หนี ลง ท้องเรือ, เหลือ แต่ กบีตัน ต้นหน ๆ หา ผู้ ที่ จะ ช่วย มิ ได้, จำ เปน ต้อง ยอม แพ้. ฝ่าย สลัด ก็ เก็บ เอา ของ ที่ ควร จะ เอาได้ง่าย, ก็ เอา ไป ทั้ง เงิน แล นาฬิกา เดิน เรือ แล ปืน สำรับ เรือ ๒ บอก, แล เชือก แล สเบียง อาหาร ทั้ง ของ ต่าง ๆ, ที่ เอา ไปได้ง่าย. แล้ว สลัด ก็ จับ ตัว นาย เรือ มัด เข้า, กระทำโทษ ต่าง ๆ, เพื่อ จะ ให้ บอก สิ่งของ ที่ เปน สำคัญ. ครั้น เวลา เช้า โมง หนึ่ง, มี เรือ ลำเลียง จีน แล่น มา ภอ สลัด เหน เข้า, ก็ กลัว จึ่ง เอา ไฟ กำมถัน ทิ้ง ลง ใน ท้อง เรือ เพื่อ จะ เผา เสีย. แล ทำ ลาย ของ ต่าง ๆ ตี ลูก เรือ เจ็บ ป่วย สาหัศ แล้ว ก็ หนีไป. ฝ่าย เรือ สยาม ก็ แล่น กลับ เข้า เมือง ฮ่องกง. ถึง ณวัน พุทธ์ เดือน แปด ขึ้น ห้า ค่ำ. ฯะ

๑ ข้อ ความ นี้ ได้ คัด ออก จาก หนังสือ จด หมาย เหตุ เมือง จีน, เรียก ว่า ไชนาเมล์. ฯะ

๑ อนึ่ง มี ข่าว มา แต่ เมือง แซ่ง่อน ว่า, เขา จับ เรือ สลัด ได้ ห้า ลำ. ครั้น เขา พิจารณา เหน ว่า เปน สลัด แท้แต่สี่ ลำ, ๆ หนึ่ง นั้น หา ได้ เปน สลัดไม่, เขา จึ่ง ปล่อย เสีย.

---

๑ กริงกานู ฯะ

๑ เจ้า เมือง กริงกานู, ได้ มี หนังสือไป ถึง เจ้า เมือง สิงคโปร์. เปนใจ ความ ว่า, บัดนี้ มี เรือ สลัด เที่ยว แล่น ลัด ทำร้าย, ไล่ เรือ ลูก ค้า ตาม ชาย ทเล หลาย ลำ, ชาว บ้าน ก็ มี อาจ ออก เที่ยว หา กิน ได้. เพราะ เหตุ ฉนี้ ข้าพเจ้า จึ่ง มิ อาจ จะ เอา ตกั่ว มา ขาย ให้แก่ ท่าน เหมือน ตาม เคย มา แต่ ก่อนไม่, แล ข้าพ เจ้า มิได้ มี อำนาถ อาจ ไล่เรือ นั้นได้. ขอ อำนาถ บารมี ของ ท่าน มา ช่วย ไล่ พวก สลัด นั้นให้ จง ได้เถิด.

๑ อนึ่ง ใน หนังสือ จดหมาย เหตุ ที่ เมือง สิงคโปร์ ที่ มี ชื่อ ว่า, "สเตศเตม" นั้น, ได้ กล่าวไว้ว่าท่าน เจ้าเมือง สิงคโปร์, จะ เอา เปน ธุระ ใน การ ที่ จะ จับ สลัด นั้นด้วย.

ข่าว มา แต่ เมือง ต่าง ต่าง

๑ นาย ห้าง ที่ เมือง บ้าบาย หัก ล้ม, อีก ๑๐ กัมปะนี คือ ๑๐ พวก. ๆ หนึ่ง เรียก ว่า, ดีนาราเยนดาซีเสีย เพราะ เปน นี่ เขา ๓๑๐๐๐๐ เหรียน. พวก หนึ่ง ชื่อ ดีภาดาซี, เปน นี่ เขา ๖๒๕๐๐๐ เหรียน. พวก หนึ่ง ชื่อ บัศมอ แอ่น กำปะนี, เปน นี่ เขา ๖๔๐๐๐๐ เหรียน. พวก หนึ่ง ชื่อ พรานชีวันดัศซ์เฮอ ชีวัน ดัศซ์, เปน นี่เขา ๖๐๕๐๐๐ เหรียน. พวก หนึ่ง ชื่อ ไพรามชีนา นาภอย, ฟรามซี เปน นี่เขา ๗๕๐๐๐๐ เรียน. พวก หนึ่งชื่อ เอศ

ไทอับซี แอน กำปะนี, เปน นี่เขา ๑๐๓๐๐๐๐ เหรียน. พวก หนึ่ง ชื่อ เอ. เอ็ช หัศคี่แอน กำปะนี, เปน นี่เขา ๑๖๐๐๐๐๐ เหรียน. พวก หนึ่ง ชื่อ อาระคาเซีย เคอรเซ็คซี คาตี เปน นี่ เขา ๑๖๕๐๐๐๐ เหรียน. พวก หนึ่ง ชื่อ เปดตอนซี เคอรเซคซีซรอฟ, เปน นี่ เขา ๗๖๒๕๐๐๐ เหรียน. พวก หนึ่งชื่อ เคอรเซ็คซีเฟอรดันซี, เปน นี่ เขา ๑๐ ล้าน เหรียน. ฯะ

๏ อนึ่ง ภรรยา แห่ง พริศเวล บุตร ใหญ่ เจ้า เมืองอังกฤษ, ประสูท เจ้า ชาย, เมื่อ ณวัน เสาร์ เดือน เจ็ด ขึ้น สิบ ค่ำ ปี ฉลู สัปต ศก.

๏ อนึ่ง เอ็มปี่เรอ เจ้า เมือง ฝรั่ง เสศ, มี หนังสือ กริ้ว, พริศ เนโปเลียน ผู้ หลาน, เพราะ พริศเนโปเลียน กล่าว คำ สรรเสิญ เคาเวอเม็นต์ รีปั๊บลิ๊ก. ท่าน กลัว ว่า จะ ยุยง ให้ ราษฎร ทั้งปวง เกิด จลาจล, จะ ต้อง เปลี่ยน เคาเวอเม็นต์, ให้ เปน รีปั๊บลิ๊ก เหมือน อย่าง ครั้ง ก่อน. ปริศเนโปเลียน จึ่ง ลา ออก จาก ที่ ตั้ง เปน กรม แล้ว.

๏ อนึ่ง เคาเวอเม็นต์ อังกฤษ มี หมาย ประกาษ ห้าม ว่า, อย่า ให้เรือ ที่ มี ธง ฝ่าย ขบถ เมือง อเมริกา, อยู่ ใน เมือง อังกฤษ เลย. เมือง ฝรั่ง เสศ ก็ มี หมาย ประกาษ เหมือน กัน, ห้าม มิให้ พวก ขบถ อยู่ ที่ นั้น. ฯะ

๏ เอ็มปี่เรอ เนโปเลียน เจ้าเมือง ฝรั่งเสศ, ได้ ไป เที่ยว ที่ เมือง แอน ซีเรีย ได้ กลับ มา ถึง เมือง ปาริศ, เมื่อ ณวัน เสาร์ เดือน เจ็ด แรม ค่ำ หนึ่ง ปี ฉลู สัปตศก. เจ้าเมือง นั้น มี ความ สะ บาย มาก. ฯะ

๏ ความ มรณา ฯะ

๏ ณวัน อังคาร เดือน เก้า ขึ้น เก้า ค่ำ, มิศเตอ ซี. ซี. อัลเลน ตาย เมื่อ เวลา บ่าย สาม โมง เสศ, มี อายุ ได้ สามสิบ เก้า ปี. มิศเตอ อัลเลน เปน ชาว เมือง อเมริกา, ได้ เข้า มา อาไศร อยู่ ใน กรุง สยาม นี้, เมื่อ คฤษ ศักราช ๑๘๕๘ ปี. เปน ผู้ ที่ ได้ รับ จ้าง โยง เรือ ที่ กรุง เทพ ฯ แต่เดิม มา. ฯะ

๏ ข่าวใหม่ มา แต่ เมือง อเมริกา ฯะ

๏ เกอเน็ล ฮาเดน, แล เกอเน็ลปริศชาด, นาย ทหาร สอง คน ได้ ยก กอง ทหาร ไป เพื่อ จะ จับเปรศซิเด็นต์ เดวิศฝ่าย ขบถ ที่ หนีไป นั้น, แล้ว เขา แยก ทาง กัน ไป. ฝ่าย เกอเน็ล ปริศชาด ได้ ไป ทาง ที่ เปรศซิเด็นต์ เดวิศ หนี, เขา ไล่ ติด ตาม ไป ใน ทาง นั้น ๆ เปน ป่า ถึบ.

๏ เมื่อ ณเดือน หก แรม สิบสาม ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, เขา ไป ถึง บ้าน แห่ง หนึ่ง, ชื่อ กำเบอแลนด์วิล ก็ ประจบ กัน เข้า ใน ที่ นั้น. เกอเน็ล ปริศชาด จึ่ง เลือก เอา ทหาร ที่ มี ฝี มือ เข้ม แขง ได้ ๑๕๐ คน, ยก ลงไป ถึง ตำบล เออวินวิล, เปน ทาง ที่ เปรศ ซิเด็นต์ เดวิศ จะ หนี ไป. ฝ่าย เกอเน็ล ฮาเดน ก็ ติด ตาม ไป ใน ทาง นั้น.

๏ ณเดือน หก แรม สิบห้า ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, เกอเน็ล ปริศ ชาด ได้ ข่าว ว่า, เปรศซิเด็นต์ เดวิศ พัก อยู่ ไกล นอก บ้าน ที่ ตัว อยู่ นั้น ประมาณ สัก สอง ไมล์. ฝ่าย เกอเน็ล ฮาเดนก็ ไป ตั้ง ซุ่ม อยู่ ต้น ทาง, เพื่อ เกอเน็ล ปริศชาด จะ ตี ต้อน ปริศซิเด็นต์ เดวิศ ขึ้น ไป, แล้ว จะ ได้ จับ เอา โดย ง่าย. เมื่อ เกอเน็ล ปริศชาด ยก กอง ทหาร ขึ้น ไป เกือบ จะ ถึง กอง ทหาร เกอเน็ลฮาเดน นั้น, เปน เวลา เดือน มืด นัก. ฝ่าย พวก เกอเน็ล ปริศชาด หมาย ว่า เปน พวก เปรศซิเด็นต์เดวิศ, ก็ ยิง เอา พวก ทหาร กอง เกอเน็ล ฮาเดน ตาย สอง คน, ถูก อาวุธ เปน บาด แผล ๕ คน เพราะ เดือน มืด หา เหน ตัว กันไม่. แต่เขา ยิง กัน อยู่ ที่ นั่น ประมาณ ได้ ๑๕ นาที, จึ่ง ได้ รู้ เปน แน่ ว่า, เปน พวก เดียว กัน.

๏ ฝ่าย เปรศซิเด็นต์ เดวิศ, เหน พวก กอง ทหาร ยก มา ใกล้ เกือบ จะ ถึง อยู่ แล้ว, จึ่ง เอา เสื้อ ของ ภรรยา มา สวม ใส่ แต่ง กาย เปน หญิง, เพื่อ จะ มิให้ ใคร รู้ จัก, แล้ว ลอบ หนี ไป. ขะ ณะ เมื่อ หนี ไป นั้น, พวก ทหาร ทั้งปวง สำคัญ ว่า เปน ผู้ หญิง. จึ่ง ภา กัน นิ่ง อยู่, หา รู้ ที่ จะ ทำ ประการ ใด ไม่. แต่ เขา ได้ เหน สำคัญ อีก อย่าง หนึ่ง, คือ รอง ท้าว ที่ ใส่ นั้น สูง ยาว ขึ้น มา ถึง เข่า, จึ่ง เข้า ใจ ว่า ชาย แปลง กาย เปน หญิง, เขา จึ่ง ไล่ ติด ตาม ไป จับ ตัว ได้ ใน ทัน ใด นั้น. ฝ่าย เปรศซิเด็นต์ เดวิศ เหน จวน ตัว ด้วย กลัว ตาย, จึ่ง ชัก มีด ออก หมาย จะ ฆ่า ผู้ นั้น เสีย. ทหาร คน หนึ่ง จึ่ง เอา ปืน แขน เสือ ที่ ยิง ได้ หก นัด นั้น, ออก ส่อง หมาย จะ ให้ กลัว. ครั้น เปรศซิเด็นต์ เดวิศ เหน ดัง นั้น จึ่ง ยอม แพ้ แก่ พวก ทหาร, ๆ จึ่ง จับ ตัว ได้. เปรศซิเด็นต์ เดวิศ จึ่ง กล่าว คำ ติเตียน เกาเวอเม็นต์ อเมริกา ว่า, ท่าน จัด แจง ให้ ทะ หาร ตาม มา จับ ลูก เมีย เรา โดย เข้ม แขง ฉนี้. ด้วย แต่ ก่อน

เราได้ หมาย ว่า เกาเวอเม็นต์ ได้ เปน ใหญ่ มีใจ กว้าง ขวาง แล้ว, จะ ไม่ ยอม ทำ การ ชั่ว เช่น นี้ เลย.

๏ เมื่อ การ ที่ จับ เสร็จ แล้ว, ฝ่าย ภรรยา เปรศซิเด็นต์ เดวิศ, จึ่ง พูด กับ เกอเน็ล ฮาเคน ว่า, ให้ ทหาร ทั้งปวง ระวัง อย่า ยุ ให้ ใจ เปรศซิเด็นต์ มี ความ โกรธ ขึ้น, ด้วย กลัว ว่า เปรศซิเด็นต์ เดวิศ, จะ คิด ทำร้าย แก่ เขา บ้าง.

๏ ข่าว ที่ ว่า มา นี้, อยู่ ใน หนังสือ ฝาก ของ เยนนิรล วิลซัน, ฝาก ไป ถึง มิศเตอ ซตอนตัน ที่ เปน ขุนนาง ใหญ่ ฝ่าย ทัพ บก เมือง อเมริกา.

๏ หนังสือ พ่อ ยิ้ม ฯะ

๏ ข้าพเจ้า พ่อ ยิ้ม พระภาษีสมบัติ บริบูรณ์, ขอ ประกาศ มา แก่ ท่าน ทั้งหลาย ทั้งปวง, ด้วย ข้าพเจ้า กับ ท่าน ผู้ อื่น เปน อันมาก คิด กัน จะขุด คลอง, ตั้ง แต่ บ้าน ดอนกระดี่ แขวง เมือง ท่าจีน, มา ออก คลอง บางกอก ใหญ่ ริม วัด ปาก น้ำ แขวง กรุง เทพ ฯ. กว้าง เจ็ด วา, ลึก ห้า สอก ก่อน. แล้ว จะ ขุด ด้วย จักร กลไฟ ลึก อีก สอก หนึ่ง, ฤๅ สอง สอก ตาม สม ควร. เปน หน ทาง ยาวห้า ร้อย เส้นเสศ. ได้ กราบ เรียน ท่าน เสนาบดี ให้ กราบ ทูล พระกรุณา ให้ ทราบ ฝ่าลออง ธุลี พระบาท แล้ว. ทรง พระราชดำริห์ พร้อม กับ ความ คิด ท่าน เสนาบดี, ว่า การ ที่ ข้าพเจ้า แล พวก ข้าพเจ้า คิด นั้น ชอบ อยู่. แต่ เพราะ ปี นี้ จะ ต้อง เลิก อากร สวน ใหญ่, แล เข้า ที่ เปน สินค้า ก็ ต้อง ยึด ไว้ เพราะ ฝน แล้ง, ภาษี เข้า ก็ เก็บ ไม่ ได้, ภาษี อื่น ก็ ตก ไป ด้วย เปน อัน มาก. พระราช ทรัพย์ หลวง จะ จ่าย มา เปน ทุน ขุด คลอง อย่าง เมื่อ ขุด คลอง อื่น ๆ ยัง ไม่ พอ, จะ ช้า ไป. ข้าพเจ้า จึ่ง ได้ ให้ กราบ ทูล รับ อาสา ว่า, เมือง อื่น ใหญ่ ๆ เขา ขุด คลอง ทำ ทาง, เขา ก็ ไม่ ได้ เอา เงิน แผ่นดิน ไป ใช้, เปน แต่ เขา เรี่ยไร กัน ใน ราษฎร, โดย เงิน เรี่ยไร ไม่ พอ. เขา ก็ ขอ อำนาจ แผ่นดิน เก็บ เอา ตาม เรือ รถ เกวียน, ซึ่ง ขึ้น ล่อง ไป มา ทาง นั้น, ที ละ เล็ก ละ น้อย กว่า การ จะ สำเร็จ จง ได้. จึ่ง โปรด เกล้า ฯ ให้ ข้าพเจ้า คิด ให้ สมควร, เพราะ การ จะ เปน คุณ แก่ ราษฎร ทั่ว กัน.

๏ ข้าพเจ้า คิด การ สอง อย่าง, ๆ หนึ่ง เรือ ยาว ตั้ง แต่ สี่ วา ขึ้น ไป, บันทุก ของ เก็บ ลำ ละ บาท, ไม่ ได้ บันทุก ของ เก็บ ลำ ละ สอง สลึง. เรือ ยาว สี่ วา ลง มา ถึง สิบ สอก, บันทุก ของ เก็บ ลำ ละ สอง สลึง, ไม่ ได้ บันทุก ของ เก็บ ลำ ละ สลึง. เรือ ยาว สิบ สอก ลง มา, บันทุก ของ เก็บ ลำ ละ สลึง, ไม่ ได้ บันทุก ของ เก็บ ลำ ละ เฟื้อง. แต่ แพ ไม่ ให้ เดิน. เรือ พ่วง ไม้ ใหญ่, เรือ พ่วง ไม้ เล็ก, เก็บ ลำ ละ กึ่ง ตำลึง, ขา ขึ้น ฤๅ ขา ล่อง มา ทาง นี้, จะ ขอ เก็บ เงิน ตาม พิกัด นี้. ตั้ง แต่ เรือ เดิน ตาม ลำ คลอง นั้น ได้ ไป สิบ ปี, กับ ที่ ไร่ ที่ นา ที่ สวน, ยืน ขวาง ลำ คลอง ขึ้น ไป, ฟาก คลอง ละ สิบ ห้า เส้น. คิด เปน ไร่ ปี หนึ่ง เอา ไร่ ละ สลึง แต่ เจ้า ของ ผู้ จับ จอง ที่ นั้น.

๏ อีก อย่าง หนึ่ง คิด ว่า ถ้า จะ เก็บ อย่าง นั้น, จะ เปน ที่ ต้อง ถุ้งเถียง ขัด เคือง กับ ท่าน ทั้งปวง เปน อัน มาก ไป. ถ้า จะ ไม่ ทำ อย่าง นั้น, จะ ตั้ง โรงหวย ที่ ตำบล เมือง นครไชยศรี, เมือง ท่า จีน สาม ปี, ผู้ มา แทง หวย เท่า ไร, เมื่อ แทง ไม่ ถูก ก็ จะ กิน, ที่ แทง ถูก ก็ จะ ใช้ สาม สิบ ต่อ, เหมือน การ ใน โรง หวย ตาม ธรรม เนียม ยัก ไม่ อย่าง, ไม่ เรียก เงิน เดิน ทาง เลย. แต่ บัดนี้ ข้าพ เจ้า ยัง สงไสย ว่า, ท่าน ทั้งปวง เปน อันมาก จะ ยอม อย่างไร, จะ ยอม ให้ เก็บ เอา ตาม เรือ ขึ้น เรือ ล่อง ฤๅ, ๆ จะ ให้ ตั้ง โรงหวย เก็บ กำไร เอา. ข้าพเจ้า ขอ ปฤกษา ด้วย ท่าน ผู้ ได้ อ่าน คำ ประ กาษ นี้ ทุก คน, ท่าน ผู้ ได้ อ่าน ขอ จง ได้ เขียน หนังสือ ตอบ ให้ ข้า พเจ้า รู้ แต่ สั้น ๆ. ลง ชื่อ ของ ท่าน ก่อน, ว่า ข้าพเจ้า ชื่อ นี้ อยู่ บ้านนี้, เหน ว่า ให้ ท่าน เก็บ เงิน แต่ ชาว เรือ ขึ้น ล่อง เอา เถิด, อย่า ตั้ง โรง หวย เลย. ฤๅ ว่า ข้าพเจ้า ชื่อ นี้ อยู่ บ้าน นี้, เหน ว่า ให้ ท่าน ตั้ง โรง หวย หา กำไร เอา เถิด, อย่า เก็บ เงิน แต่ ชาว เรือ ขึ้น ล่อง เลย. เมื่อ เขียน แล้ว ให้ เอา ไป ส่ง แก่ พระอินทราธิ บดี สีหราชรองเมือง, พระเทพผลู, ตั้ง แต่ วัน จันทร์ เดือน เก้า ขึ้น ค่ำ หนึ่ง, จน วัน สุกร์ เดือน เก้า ขึ้น สิบ สอง ค่ำ. ถ้า ข้าพเจ้า ได้ รู้ ว่า, คน เปน อันมาก ชอบ ใจ ยอม อย่าง ไร, จะ ยอม ทำ ตาม อย่าง นั้น, ใน สอง อย่าง นี้. ถ้า ท่าน จะ ว่า อย่าง อื่น ไป รับ ไม่ ได้, ฤๅ จะ ทำ หนังสือ ปิด ประกาษ, แล ลง พิมพ์ ที่ โรง พิมพ์ พวก อเมริกา ว่า อะไร ๆ, จะ รับ ก็ ไม่ ได้, จะ เชื่อ ถือ ก็ ไม่ ได้.

๏ หมาย ประกาษ มา วัน จันทร์ เดือน เก้า ขึ้น ค่ำ หนึ่ง ปี ฉลู สัปตศก. ฯะ

๏ อนึ่ง เจ้าของ หนังสือ จด หมาย เหตุ บางกอกรีคอเดอ นั้น, ชื่อ ว่า ดี. บี. บรัดเล. หนังสือ นี้ มี คน ที่ ซื้อ แต่ ๗๐ คน, ขายขาด ทุน มาก นัก, ขอ ให้ ท่าน ทั้งหลาย ช่วย ข้าพเจ้า ขาย ด้วยเถิด.

กำปั่นเข้ากรุงเทพ ฯ

เข้ามา เมื่อไร	กำปั่น ชื่อไร	กับบิตันชื่อไร	กี่ ตอน	เปน เรือ อะไร	มา แต่ไหน
ณะวัน เดือน ๘ แรม ๑๔ ค่ำ	อิศเต็น	สิวเวอ	๒๕๐	บาก แฮมเบิค	สิงคโปร
๑๕ ค่ำ	ชูเลียแอน	เลนอาศ	๑๕๐	ศกูนเนอ อังกฤษ	สิงคโปร
ขึ้น ๗ ค่ำ	ออคัศต์	บูเอศ	๗๑๓	บาก สยาม	สิงคโปร
๘ ค่ำ	เต็ลลิแคลฟ	กฤษเตียปเซน	๓๐๒	บาก สยาม	ฮองกง
๑๒ ค่ำ	ไกรตอน	ซเรศ	๗๘๔	บาก ฮอลันด์	ปะตาเวีย
๑๓ ค่ำ	ยอต์ เอวี่ริ	แยก	๔๖๗	บาก อังกฤษ	สิงคโปร
๑๔ ค่ำ	แคมราย	บอศไฟรค์	๒๕๖	ศกูนเนอ สยาม	สิงคโปร

กำปั่นออกจากกรุงเทพ ฯ

ออก เมื่อไร					จะไปไหน
เดือน ๘ แรม ๑๒ ค่ำ	เซนต์ยอต์	เดวิด	๓๒๐	บาก สยาม	เมือง จีน
แรม ๑๓ ค่ำ	ฟเรนชีฟ	กลินต์	๔๘๐	บาก สยาม	ฮองกง
๑๓ ค่ำ	อิไลซาเซน	เซนเซน	๓๔๑	บาก สยาม	นิงโป
๑๔ ค่ำ	ปอลักษ์	บลก	๔๑๗	บาก ฮอลันด์	สุระบายะ
๑๔ ค่ำ	เบศซี	ซอน	๒๙๙	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๑๕ ค่ำ	โซอาต์พีศ	มูลเลอ	๖๓๐	บาก สยาม	นิงโป
เดือน ๙ ขึ้น ๔ ค่ำ	ชาวา	มาณ	๗๔๐	บาก ฮอลันด์	สุระบายะ
๔ ค่ำ	โซไฟอา	จีน	๑๗๘	ปริก สยาม	สิงโคร
๕ ค่ำ	โปศติลยันต์	คีรวี	๓๕๘	บาก ฮอลันต์	ปะตาเวีย
๖ ค่ำ	โอชัน กวีน	มอสะ	๓๒๗	ชิบ สยาม	ฮองกง
๖ ค่ำ	โอเรศติศ์	วุลฟ	๔๘๐	บาก สยาม	ฮองกง
๗ ค่ำ	บริลลีแอนต์	ยูแซระ	๓๐๐	ชิบ สยาม	ฮองกง
๑๐ ค่ำ	กิม ฮองไตย	ยอร์เซน	๓๐๐	บาก สยาม	ฮองกง
๑๒ ค่ำ	เซออาริล	แลนซ์	๓๔๔	บาก ฮอลันต์	สุระบายะ
๑๒ ค่ำ	ฟอชูล	ฮอฟแมน	๔๔๗	บาก สยาม	ฮองกง
๑๔ ค่ำ	เจาไซ	เบอโร	๔๖๒	บาก สยาม	ฮองกง
๑๔ ค่ำ	โคลเดน ซตา	จีน	๒๐๑	บาก สยาม	แซ่งอีหู

๏ เจ้า ของ หนังสือ นิราษ เมือง ลอนดอน นั้น, อยู่ ที่ แพ ริม ปาก คลอง ขุด ตพาน หัน, ชื่อ นาย จ่ารง. หนังสือ นิราษ ลอนดอน นั้น ยัง มี เหลือ อยู่ บ้าง, ถ้า ผู้ ใด จะ ตอ้ง การ, เชิญ ท่าน ไป ซื้อ ตามชอบ ใจ เถิด.

โรง พิมพ์

๏ โรง พิมพ์ ที่ ได้ ตี หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, ตั้ง อยู่ ที่ ริม ปอ้ม ปาก คลอง บางกอก ใหญ่, หลัง วัง กรมหลวง วงษาธิ ราช สนิท. ถ้า ผู้ ใด ๆ ปราถนา จะ ให้ ตี พิมพ์ หนังสือ ไทย, ฤๅ หนังสือ อังกฤษ, จะ เปน เนื้อ ความ มาก นอ้ย ประการ ใด, ขอ เชิญ ท่าน มา พูด กับ ข้าพเจ้า ๆ ปราถนา จะ รับ จ้าง ตี พิมพ์ หนังสือ ต่าง. ๆ ราคา ค่า จ้าง นั้น, จะ รับ ให้ ถูก กว่า แต่ กอ่น มาก. ถ้าฎีกา ต่าง ๆ กว้าง ยาว เท่า แผ่น กระดาด น้ำซ่ม, ถ้า ตี เต็ม น่า ข้าง หนึ่ง, ถ้า ตอ้ง การ แต่ พัน หนึ่ง, จะ คิด เอา ราคา พัน แผ่น๒๐ บาท. ถ้า ตอ้ง การ หลาย พัน, จะ เอา ราคา แต่ พัน ละ ๑๕ บาท เท่า นั้น. อนึ่ง หนังสือ อังกฤษ ที่ เรียก ว่า, โบคโนฎ นั้น, เปน หนังสือ จด หมาย สำรับ ที่ นาย ห้าง ฝาก สินค้า บันทุก ไป ลง กำปั่น นั้น, ๑๐๐ แผ่น เปน ราคา ๕ บาท. อนึ่ง หนังสือ ที่ เรียก ว่า, เอ็นเตีร แล ซิบปิ้ง บิล, ถ้า จะ เอา แต่๓๐๐ ก็ เปน ๑๐๐ ละ ๔ บาท, ถ้า เอา ถึง ๑๐๐๐ เปน ๑๐๐ ละ กึ่ง ตำลึง. อนึ่ง หนังสือ บิลเลดิง, ถ้า เอา แต่ ๓๐๐ เปน ๑๐๐ ละ ๕ บาท. ถ้า ตอ้ง การ ถึง ๑๐๐๐ จะ เอา ๑๐๐ ละ ๑๐ สลึง. อนึ่ง ถ้า เปน หนังสือ กาด เปน ๑๐๐ ละ ๕ บาท.

๏ การ ผูก หนังสือ เปน เล่ม. ฯ

๏ อนึ่ง การ ที่ ผูก หนังสือ เปน เล่ม สมุท อังกฤษ, เท่า กับ กดหมาย ที่ ขาย อยู่ ทุก วัน นี้, ถ้า หุ้ม หนัง ลวัน เปน เล่ม ละ กึ่ง ตำลึง. ถ้า ขลิบ หนัง เปน เล่ม ละ ๖ สลึง, ถ้า เอา มาก กว่า ๑๐ เล่ม ขึ้น ไป, ก็ จะ ลด ราคา เอา แต่ เล่ม ละ บาท. ถ้า เปน เล่ม เล็ก กว่า กฎหมาย, ก็ จะ คิด เอา ราคา ตาม เล็ก แล ใหญ่ ภอ สม ควร.

๏การแปล หนังสือ. ฯ

๏ คำ ไทย ฤๅ คำ อังกฤษ แปล, ถ้า รอ้ย คำ เปน ราคา ๕๐ เซ็น. ถ้า มาก กว่า ๑๐๐๐ คำ จะ คิด เอา ๑๐ คำ เปน ๔ เซ็น จน ถึง๒๐๐๐ คำ. ถ้า มาก กว่า ๒๐๐๐ คำ, ก็ จะ เอา แต่ สม ควร ภอ ตก ลง กัน ได้.

๏ หนังสือ ขาย. ฯะ

๏ อนึ่ง ที่ โรง พิมพ์ นั้น มี หนังสือ ขาย ต่าง ๆ, คือ หนังสือ หัด พูด คำ อังกฤษ จบ ละ ๘ สลึง. แล หนังสือ จินดามะณี นั้น เล่ม ละ บาท. หนังสือ กฎหมาย ไทย ๕๕ เล่ม สมุท ไทย ผูก เปน หนังสือ อังกฤษ สอง เล่ม, ขาย เปน ราคา จบ ละ ๑๓ บาท สลึง, แล หนังสือ พระ ราช พงษาวดาร ไทย ๔๒ เล่ม สมุด ไทย, ทำ เปน สอง เล่ม อังกฤษ, ขาย จบ ละ ๑๐ บาท สอง สลึง. แล พงษาวดาร ฝรั่งเศศ ย่อ, ขาย เล่ม ละ สอง สลึง. แล มี กระดาด สมุดเปล่า ต่าง ๆ ขาย เล่ม ละ บาท บ้าง, เล่มละสองสลึง บ้าง, เฟื้อง หนึ่ง บ้าง, หลาย อย่าง ต่าง ๆ. เชิญ ท่าน ทั้งหลาย มา หา ข้าพเจ้า ที่ โรงพิมพ์

ข้าพเจ้า ผู้ ชื่อ ว่า, ดี. บี. บรัดเล นั้น เชิญ.

๏ พ่อ ค้า ฯ

๏ เวอชิน แอน กัมเปนี, เปน พ่อ ค้า อะเมริกัน สำรับ ขาย เครื่อง กำปั่น, แล เสบียง อาหาร ที่ สำรับ ใช้ ใน กำปั่น ดว้ย, แล ขาย สิ่ง ของ อื่น ต่าง ๆ, ที่ คน ใน กรุง เทพ ฯ จะ ตอ้ง การ. แล เปน พวก สำรับ ขาย ของ ใน การ เลหลัง. ตั้ง อยู่ ที่ บ้าน คอกควาย น่า วัด บาทหลวง.

๏ พวก รีมีซะมิศ แอน กัมเปนี, เปน พ่อ ค้า ฝรั่งเศศ, ตั้ง อยู่ ที่ บ้าน คอก ควาย ริม ตึก กงสุล ฝรั่งเศศ, มี ของ เครื่อง สำรับ เรือ แล ของ ฝรั่งเศศ, แล ของ อังกฤษ หลายอย่าง ต่าง ๆ เปน อันมาก.

๏ พวก ซีวิลแมเลอบ์ แอน กัมเปนี, เปน พ่อ ค้า ฝรั่งเศศ ตั้ง อยู่ ที่ บ้าน กะดีจีน แห่ง หนึ่ง, ตั้ง อยู่ ที่ ทอ้ง สนาม น่า พระ ที่ นั่ง สุทไธย สวรรค แห่ง หนึ่ง, มี เครื่อง ใช้ ต่าง ๆ ที่ มา แต่ ประ เทศ ยุรบ เปน อัน มาก๛

๏ อนึ่ง มิศฟะรันซิศ จิต, เปน พนักงาน สำรับ ชัก เงา รูป ปราถนา จะ ให้ คน ใน กรุง นอก กรุง เข้า ใจ ว่า, ตัว นั้น อยู่ ที่ แพ น่า บ้าน กะดีจีน, ได้ เปน พนักงาน สำรับ ชัก เงา รูป ต่าง ๆ. รูป ที่ ได้ ชัก ไว้ แล้ว นั้น, ก็ มี หลาย อย่าง, คือ รูป วัง, แล รูป วัด, รูป ตึก, รูป เรือน, แล รูป เงา ต้นไม้, แล รูป ท่าน ผู้ มี วาศนา ต่าง ๆ ใน กรุง เทพ นี้. ถ้า ท่าน ผู้ ใด ปราถนา, จะ ให้ ข้าพเจ้า ไป ชัก เงา รูป ที่ บ้าน ของ ท่าน, ข้าพเจ้า ก็ จะ ไป ทำ, ราคา ค่า จ้าง นั้น จะ เอา แต่ อย่าง กลาง ภอ สม ควร.

๏ หนังสือสำแดงการ

ที่ จะ ทำ หนังสือ จด หมายเหตุ, เรียก ว่า บางกอกรีคอเดอ ต่อ ไป.

๏ ตั้ง แต่ นี้ ไป จะ ไม่ ให้ ติก อยู่ กับ หนังสือ จด หมาย เหตุ, ที่ เปน ภาษา อังกฤษ นั้น ต่อ ไป. แต่ จะ ให้ ตี ต่างหาก, เปน สี่ ใบ แปด น่า เต็ม ๆ เปน อย่าง ฉบับ นี้. แล หนังสือ นั้น, จะ จุ ความ ที่ ว่า ดวัย การ บ้านเมือง, แล ความ ที่ รู้ รอบ ตาม หนังสือ, แล ศิลปะศาสตร วิชา การ ต่างๆ, แล การ พ่อค้า, แล ข่าว ที่ บังเกิด ใน เมือง นี้, แล เมือง ที่ ลอ้ม รอบ. แล จะ คัด เอา ข่าว จาก หนังสือ จด หมาย เหตุ, ที่ มี มา แต่ เมือง จีน, เมือง บัตเตเวีย, เมือง สิงกะโปร์, เมือง ปีแนง, เมือง พม่า, เมือง บังกะล่า, เมือง ลังกา, เมือง บำใบ, ประเทศ ยุรบ, แล ประเทศ อเมริกา. จะ คัดเอาข้อความ ออก จากหนังสือ จด หมายเหตุเหล่านั้น, ซึ่ง จะ เปน ประโยชน์ แก่ ผู้ ใด ๆ ที่ อ่าน. เจ้า ของ บางกอกรีคอเดอ, จะ เอาใจใส่, เพื่อ จะ ให้ หนังสือ จด หมายเหตุ นั้น, เปน ของ ดี ยั่ง ยืน มั่น คง, เปน ของ ที่ ควร ชาว ประเทศ สยาม จะ อ่าน, ได้ ช่วย ให้ มี ความ รู้จำเริญ ดี ขึ้น.

๏ หนังสือ จด หมายเหตุ นี้, เปรียบ เหมือน คน เที่ยว ไป ทั่ว โลกย์, เพื่อ จะ ได้ หา เหตุ ต่าง ๆ เปน สำคัญ, แล้ว ก็ กลับ มา เล่า เหตุ การ ให้ คน ทั้งปวง ฟัง. ถ้า คน เหล่า นั้น จะ มา แต่ ประเทศ อเมริกา บ้าง, ประเทศ ยุรบ บ้าง, เมือง บังกะลา บ้าง, เมือง พม่า บ้าง, เมือง จีน บ้าง, เมือง ชวา บ้าง, เมือง สิงกะโปร์ บ้าง, เมือง ปีแนง บ้าง, แล เมือง อื่น ๆ หลาย แห่ง นั้น, ท่าน ผู้ อ่าน นี้ จะ มิ ชอบ ใจ ฟัง เขา บอก ข่าว เดือน ละ สอง หน ฤๅ, แล จะ คิด เสีย ดาย เงิน ค่า จ้าง ที่ จะ ให้ เขา ปี ละ ห้า บาท ฤๅ แปด บาท นั้น ได้ ฤๅ. ฝ่าย หนังสือ จด หมายเหตุ ที่ เรียก ว่า, บางกอก รีคอเดอ นี้, จะ มา บอก ข่าว แก่ ท่าน ทั้งหลาย เดือน ละสอง ครั้ง, จะบอก เปน ภาษา ไทย, ให้ ตัว ท่าน ฟัง ข่าว ต่าง ๆ, ที่ ได้ นำ เอา มา แต่ ทั่ว โลกย์. หนังสือ บางกอก รีคอเดอ นี้, ได้ เก็บ เหตุ มา แต่ หลาย แห่ง หลาย ตำบล เช่น ว่า มา นี้, เพราะ มี หนังสือ บอก ข่าว มา แต่ ที่ เหล่า นั้น, มา ถึง เจ้า ของ บางกอก รีคอเดอ, ๆ จึ่ง ได้ แปล ออก จาก ภาษา อังกฤษ เปน ภาษา ไทย, ตาม ที่ ได้ เหน ว่า, จะ เปน ประโยชน์ แก่ พวก ไทย. อนึ่ง ชาว ประเทศ อเมริกา, แล ประเทศ ยุรบ นั้น, เขา ได้ อาไศรย หนังสือ จด หมายเหตุ ต่าง ๆ มั่น คง, เพื่อ ประสงค์ จะ ได้ ความ รู้ ต่าง ๆ. เขา เข้า ใจ ว่า, ถ้า ไม่ ได้ อ่าน หนังสือ จด หมาย เหตุ ต่าง ๆ แล้ว, ก็ ดู เหมือน เปน คน หา ปัญญา มิ ได้, เปน น่า อาย แก่ คน ทั้งปวง นัก. เพราะ เหตุ ฉะนี้, ชาว อเมริกา ชาว ยุรบ จึ่ง ได้ ซื้อ หนังสือ จด หมาย เหตุ โดย มาก, จะ หา ผู้ ใหญ่ ใด ๆ ที่ มิ ได้ ซื้อ หนังสือ จด หมาย เหตุ บ้าง นั้น ก็ หา ยาก นัก. ลาง ครอบ ครัว หนึ่ง, ซื้อ เจ็ดวัน ฉบับ หนึ่ง, ลาง ที สอง ฉบับ, สาม ฉบับ, เจ็ด ฉบับ ก็ มี. ดวัย เขา เข้า ใจ ว่า, อัน หนังสือ จด หมาย เหตุ ต่าง ๆ นี้, เปรียบ เหมือน กล้อง ส่อง, สำรับ จะ ช่วย ตา ให้ เหน ใกล้ แล ไกล ได้. ถ้า หา มิ กล้อง ส่อง อย่าง นี้ ไม่, ดุจ หนึ่ง ตาบอด มิ ได้ เหน เลย.

๏ ราคา หนังสือ บางกอก รีคอเดอ

๏ เมื่อ จะ ขาย ได้ แต่ น้อย เพียง สอง ร้อย, สามร้อย เล่ม, คือ เล่ม ละ ๒๖ ใบ, ตี เดือน ละสอง ใบ นั้น, ต้อง ขาย เปน เล่ม ละ ห้าบาท, คือ ปี หนึ่ง ห้าบาท. ถ้า แม้น ได้ เรี่ยราย ชื่อ คน ที่ จะ ซื้อ เพียง พัน คน, เปน พัน เล่ม เมื่อไร, เจ้า ของ บางกอก รีคอเดอ, จะ ลด ราคา ลง ถึง เล่ม ละ สองบาท เมื่อ นั้น. ถ้า ได้ ชื่อ สอง พัน คน ที่ จะ ซื้อ, จะ ลด ราคา ลง ถึง เล่ม ละ หก สลึง. เพราะ การ ที่ ตี พิมพ์ น้อย เล่ม นั้น, ก็ ป่วย การ ลง ทุน เสีย เงิน ค่า จ้าง มาก, แทบ จะ เหมือน กับ ตี พิมพ์ มาก เล่ม เหมือน กัน.

๏ อนึ่ง ถ้า ผู้ ใด จะ ช่วย เสาะหา คน ที่ จะ ซื้อ บางกอก รีคอเดอ จด หมายเหตุ นี้, ได้ ห้า คน มา ลง ชื่อ เข้า เมื่อ ไร, ผู้ เจ้า ของ หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, จะ ให้ เปน รางวัน แก่ ผู้ ที่ ได้ หา ซื้อ คน นั้น เล่ม หนึ่ง คือ ๒๖ ใบ.

๏ อนึ่ง ถ้า ผู้ ซื้อ เปน คน อยู่ ใน กรุง เทพ ฯ, ข้าพเจ้า จะ ฝาก จด หมาย เหตุ ให้ เขา เดือน ละ สอง หน. ถ้า เปน คน อยู่ นอก กรุง ทพ ฯ, บาง ที จะ ฝาก ไป ถึง เขา ก็ ได้, บาง ที ไม่ ได้, ต้อง ให้ เขา ใช้ บ่าว มา เอา เอง ที่ โรงพิมพ์. ๆ ของ ข้าพเจ้า อยู่ ริม ป้อม ปาก คลอง บาง กอก ใหญ่ หลัง วัง กรมหลวง วง ษา.

๏ จดหมาย เหตุ ออก เมื่อไร ฯะ

๏ ตั้ง แต่ นี้ ไป จดหมาย เหตุ เหล่า นี้, จะ ออก ใน วัน กลาง เดือน, แล วัน สิ้น เดือน เสมอ ไป เปน นิจ. ผู้ ใด ๆ ปรารถนา จะ ได้ จดหมาย เหตุ ใบ อัน ใด อัน หนึ่ง โดย เรว, ก็ จง มา เอา ค่ำ วัน กลาง เดือน, แล ค่ำ วัน สิ้น เดือน ก็ ได้,

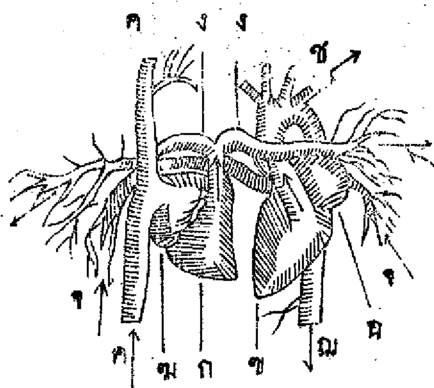
๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1 เล่ม ๑ บางกอกเดือนเก้าแรมสิบสี่ค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๗ **August 21st 1865** คฤษศักราช ๑๘๖๕, ใบ ที่ ๑๒ **No. 12.**

รูป หัวใจ มนุษ

๏ บัดนี้ จะว่า ด้วย ตำราโลหิต เดินใน หัวใจ ต่อไป. ในจดหมายเหตุใบ ที่ ๑๐ ได้สำแดงหัวใจมนุษ บ้างเล็กน้อย. บัดนี้ จะ สำแดงให้ กว้าง ขวาง ต่อไปอีก. มีคำ ถาม ว่า, ทำไฉนโลหิต ใน กาย มนุษ จึ่ง เดินไปเดิน มา เปน เหตุ อย่างไร. ตอบ ว่า, หัวใจ มนุษ ที่ ตั้ง อยู่ใน อก เปน เครื่อง ฉีด เครื่อง สูบ, โลหิต จึ่งไหล จากหัวใจไป ทั่ว กาย, แล้ว ก็ กลับ เข้า มา สู่หัวใจ อีก, ก็ ฉีด ออก ไปอีก, ไม่ อยุดดั่งนั้น. เหมือน กับ เครื่อง ฉีด น้ำ สูบ น้ำ เข้าไป, แล้ว น้ำ นั้น ก็ ฉีด ออกไป แล้ว, ก็ สูบ เข้า มา แล้ว, ก็ ฉีด ออกไปไม่ อยุด. ถ้า หัวใจ มนุษ นั้นไม่ได้สูบ แล ฉีดโลหิตให้ไหล ไปไหล มา เสมอ แล้ว, ชีวิตร มนุษนั้น ก็ จะ ดับไป ใน บัด เดี๋ยว นั้น, ด้วย เหตุ ว่า โลหิต นั้น เปน ที่ ชูชีวิตร ทั่ว ทั้ง กาย. ส่วน อาหาร ทั้ง ปวง ที่ มนุษ กิน นั้น, ก็ กลับ กลาย เปนโลหิต ก่อน, แล้ว ก็ ไหล ซึม ซาบ ไป ทั่ว ทั้ง กาย, เปน เหตุ ที่ จะ ชูชีวิตรไว้. ถ้า อา หาร นั้น มิได้ กลับ เปนโลหิต แล้ว, ก็ไม่ เลี้ยง ชีวิตร ได้เลย.

๏ ใน หัวใจ มนุษ นั้น, มีเครื่อง สูบ แล ฉีด อยู่ สอง สำรับ ยึด, อยู่ ด้วย เอ็น ชิด กัน. ใน จด หมาย เหตุ ที่ ก่อน นั้น, เราได้ สำแดง หัวใจ สอง อัน ที่ ติด กัน อยู่, ดูเหมือน เปนอันเดียวเปน ปรกติใน มนุษ อย่าง นั้น. บัด นี้ เรา จะ เปลี่ยน แผ่นที่, กระทำให้ หัวใจ แยก ออกไปเปน สอง หัวใจ น้อย หนึ่ง, แต่ ภอ จะให้ เหน ว่า, เปน เครื่อง สูบ เครื่อง ฉีด สอง สำรับ, ให้เปน ซ้าย ขวา อย่าง แผน นี้. ตัว, ก, นั้น ชี้ หัวใจ ข้าง ขวา. ตัว, ข, นั้น ชี้ หัวใจข้าง ซ้าย. ตัว, ค, ค, นั้น ชี้ โลหิต ดำไหล สู่ ซาน หวัวใจ ขวา. ตัว, ฆ, นั้น ชี้ ซาน ขวา. ตัว, ง, ง, นั้น ชี้ โลหิต ฉีด ออก จาก หัวใจ ขวา, เข้า สู่ ปอดใน อก ทั้ง ซ้าย ขวา ถูก ลม หายใจ, แล้ว ก็ เปน สี แดงไป. ตัว, จ, จ, นั้น ชี้ โลหิต ไหล จาก ปอด ทั้ง สอง, ไหล เข้าไป สู่ ซาน หวัวใน ข้าง ซ้าย. ตัว, ฉ, นั้น ชี้ ซาน ข้างซ้าย. ตัว, ช, นั้น ชี้ คลองโลหิต แดง ฉีด ออก จาก หัวใจ ซ้าย, ไหล แยก เปน ทาง ขึ้นไป ศีศะ บ้าง, แขน บ้าง, แล้ว ก็ เลี้ยว ลง ตาม กะดูก หลัง, แล้ว ก็ แยก ลง ขา ซ้าย ขวา. ตัว, ฌ, นั้น ชี้ คลองโลหิต แดง ที่ ลง มา ตาม กะดูก หลัง นั้น. หัวใจ ทั้งสอง ไม่ได้ ฉีด พร้อม กัน. ข้าง ขวา ฉีด ก่อน. เมื่อ ข้าง ขวา อยุด, ข้าง ซ้าย ก็ ฉีด, ๆ เปลี่ยน กัน เสมอ อยู่ไม่วิปะริต.

๏ หัวใจ อาจ ฉีด ได้, ก็ เพราะ เอ็น นั้น ชักเข้า จึ่ง ฉีด ได้. เอ็น มังสะ หัวใจ นั้น เกี่ยว ประสาน กันไป มา. เมื่อ เส้น นั้น ชัก เข้า, ก็ให้ห้อง โลหิต หุบ เข้า ชิด กัน สนิท ดี, โลหิต ที่ อยู่ ใน ห้อง นั้น, จึ่ง ฉีด ออกไป แห้ง หมด. เอ็น หัวใจ ที่ ประสาน ที่ ชักข้าง ขวา นั้น ทั้ง เล็ก ทั้ง อ่อน, เอ็น หัวใจ ที่ ประสาน ที่ ชัก ข้าง ซ้าย นั้น ทั้ง โต ทั้ง แขง แรง นัก. เปนไป ดั่ง นี้ ก็ เพราะ เหน ว่าเอ็น หัวใจ ที่ ชัก ข้าง ขวา นั้น, ฉีด โลหิตไป ถึง แต่ เพียง ปอด. เอ็น หัวใจ ที่ชัก ข้าง ซ้าย นั้น, ฉีด โลหิต ไปไกล ทั่ว ทั้ง กาย ที่ ซาน หัวใจ ทั้ง ขวา ทั้ง ซ้าย นั้น, มี รู ที่ให้โลหิต ไหล เข้าไป. ใน ห้อง. รู นั้นวัดโดย กว้าง ประมาณ นิ้ว หนึ่ง. ที่ ปาก รู นั้น มี เนื้อ พังผืด เปน กลีบ อยู่ สาม กลีบ ติด อยู่. เมื่อ โลหิต เต็ม ห้อง แล้ว มัน ก็ ปิด รู นั้นไว้, ไม่ให้โลหิต ออกได้. เมื่อ ห้อง นั้น หุบ

เข้า ด้วย เส้น ชัก นั้น ให้ โลหิต นั้น ไหล ออก ไป ทาง อื่น. เหมือน กับ เครื่อง สูบ ลม นั้น, เมื่อ ลม นั้น เข้า, ก็ เข้า ทาง หนึ่ง, เมื่อ ออก ก็ ออก ทาง หนึ่ง. ด้วย ทาง ที่ ลม เข้า นั้น, เมื่อ หุบ เข้า ก็ มี ลูก ลม ปิด ประตู นั้น ไว้, ไม่ ให้ ลม นั้น ออก ได้ ตาม ที่ เข้า. บันดา โลหิต ดำ ทั้ง หมด, ก็ ไหล เข้า ไป ใน ชาน ข้าง ขวา, แล้ว ชาน นั้น ก็ หุบ เข้า, ให้ โลหิต นั้น, เข้า ไป ใน ห้อง หัว ใจ ข้าง ขวา. ประตู ที่ รู นั้น จึ่ง ปิด. ห้อง หัว ใจ ข้าง ขวา นั้น, จึ่ง รัด เข้า ให้ โลหิต ฉีด ออก ตาม คลอง ที่ เข้า ไป สู่ ปอด. ครั้น โลหิต ดำ นั้น ถูก ลม หายใจ ที่ ปอด, ก็ กลับ แดง ขึ้น, แล้ว ก็ ไหล กลับ มา ตาม คลอง ที่ ตัว, จ, จ, ชี้ นั้น, เข้า ไป สู่ ชาน ข้าง ซ้าย. ชาน ข้าง ซ้าย นั้น ก็ หุบ เข้า ยัง โลหิต ให้ ลง ไป สู่ ห้อง หัว ใจ ข้าง ซ้าย. แล รู ชาน ที่ เปน กลีบ ปิด อยู่ สาม กลีบ นั้น, ก็ ปิด มิด. ห้อง โลหิต ข้าง ซ้าย นั้น, จึ่ง รัด เข้า ให้ โลหิต นั้น ไหล ออก ตาม คลอง ที่ ตัว, ช, ชี้ นั้น, ให้ ไหล ไป ทั่ว ทั้ง กาย, เปน ที่ ชู ชีวิตร์ ไว้, เหมือน บิดา มารดา ที่ สงเคราะห์ แก่ ลูก, ตาม ที่ ลูก ต้อง การ นั้น. โลหิต นั้น ก็ เปน ที่ สงเคราะห์ แก่ กาย ทั้งปวง, คือ ให้ เปน กระดูก, เปน หนัง, เปน เอ็น, เปน เนื้อ, เปน น้ำ, สารพัด เปน ทั่ว ทั้ง กาย.

เคมมิศตริ บท ๒

๑ ในใบก่อน นั้น, เรา ได้ ว่า ด้วย อกซุเชน เปน คำรา เค มิซะตรี, ได้ว่า ๆ ลม อากาษ นั้น มิ ได้ เปน สิ่ง เดียว เปน สอง สิ่ง, คือ อกซุเชน สิ่ง หนึ่ง, นิตโรเชน สิ่ง หนึ่ง. ว่า เปน อกซุ เชน นั้น ๒๐ ส่วน, ว่า เปน นิตโรเชน ๘๐ ส่วน. เรา ได้ บอก ว่า ทำ อย่าง ไร จึ่ง จะ ได้ อกซุเชน แยก จาก สิ่ง อื่น, ให้ ออก เหน ปรากฏ ได้. เดี๋ยว นี้ จะ ว่า ต่อ ไป ว่า ด้วย อกซุเชน นั้น.

๏ ประการ หนึ่ง อกซุเชน นั้น เปน ที่ จะ ยัง ไฟ ให้ ติด. ถ้า แม้น เครื่อง ไฟ ถ้า ปราศจาก อกซุเชน แล้ว ไฟ ก็ ไม่ ลุก เลย. ถ้า อยาก จะ รู้ ใน ข้อ นี้ ว่า จะ จริง ฤๅ ไม่ จริง, ก็ จง กระทำ ลม อากาษ ให้ อกซุ เชน กับ นิตโรเชน ให้ แยก ออก ต่าง กัน ใส่ ไว้ คน ละ ขวด. แล้ว จึ่ง เอา ไฟ จุด เทียน ใส่ ลง ใน ขวด นิตโรเชน, เทียน ที่ ติด ไฟ นั้น ก็ จะ ดับ ใน พริบ ตา เดียว. แล้ว เอา เทียน ที่ ไม่ มี เปลว แต่ มี ไฟ ยัง ติด อยู่ ที่ ไส้ เทียน นั้น ใส่ ลง ใน ขวด อกซุเชน, เทียน นั้น ก็ จะ ลุก เปน เปลว โต ใหญ่ ขึ้น เอง. ใช่ แต่ เท่า นั้น, ถ้า จะ เอา ลวด เหล็ก แล เทียน เล็ก ๆ ติด ไฟ ติด ไว้ ที่ ปลาย ลวด เหล็ก, แล เอา ลวด นั้น ใส่ ลง ใน ขวด อกซุเชน, ไฟ ไหม้ เทียน นั้น หมด แล้ว, ไฟ ก็ จา ไหม้ ติด ลวด เหล็ก นั้น ด้วย.

๏ อนึ่ง คน ทั้งปวง ก็ รู้ ว่า ถ้า จะ พัด ไฟ ๆ ก็ จะ ลุก ขึ้น เรว, แต่ เหตุ ที่ ไฟ ลุก ขึ้น นั้น, เขา ก็ มิ ได้ รู้. เหตุ นั้น คือ อย่าง ไร. คือ อย่าง นี้, คือ ว่า เมื่อ พัด ไฟ นั้น ลม มัน เข้า เรว กว่า ก่อน, แล อกซุเชน ที่ อยู่ ใน ลม นั้น ได้ เข้า ถูก เครื่อง ไฟ นั้น มาก ขึ้น, จึ่ง กระทำ ให้ ไฟ นั้น ลุก ได้. ถ้า จะ เอา ลม ที่ ไม่ มี อกซุเชน พัด เข้า ที่ ไฟ นั้น, ไฟ ก็ ไม่ ลุก เลย, ถึง จะ พัด ไป ยัง ค่ำ ไฟ ก็ ไม่ ลุก. อนึ่ง ถ้า จะ เอา เทียน ติด ไฟ แล้ว ใส่ ไว้ ใน หีบ ที่ ลม เข้า มิ ได้, แล้ว เทียน มัน ก็ จะ ไหม้ เสีย กว่า อกซุเชน นั้น จะ หมด, อกซุเชน หมด เมื่อ ไร เทียน ก็ จะ ดับ เมื่อ นั้น.

๏ ประการ หนึ่ง อกซุเชน นั้น เปน ที่ จะ เลี้ยง ชีวิตร สัตว. สัตว ทั้งปวง นั้น, ถ้า ไม่ มี อกซุเชน อยู่ ใน ลม หาย ใจ เข้า ออก แล้ว, มัน ก็ จะ ตาย เรว. ถ้า จะ เอา สัตว เล็ก ๆ มี หนู แล นก เปน ต้น ใส่ ลง ใน ขวด แล ปิด ปาก ขวด ให้ มิด, มัน จะ หาย ใจ อยู่ ได้ กว่า อกซุเชน นั้น จะ หมด. อกซุเชน หมด เมื่อ ใด มัน ก็ จะ ตาย เมื่อ นั้น. แต่ หาก ว่า ถ้า จะ ใส่ สัตว นั้น ไว้ ใน ขวด ที่ มี อกซุเชน สิ่ง เดียว สัตว นั้น ก็ จะ มี ชีวิตร นาน อยู่ ศัก สาม เท่า.

๏ มี คำ ถาม ว่า, เปน เหตุ อย่าง ไร ที่ อกซุเชน นั้น, จะ เลี้ยง ชีวิตร สัตว ไว้ ได้. ตอบ ว่า อกซุเชน นั้น เปน ที่ ชำระ โลหิต ให้ สอาด ดี. แรก เดิม โลหิต ที่ ฉีด ออก จาก หัวใจ นั้น, ก็ เปน สี แดง สอาด บริสุทธ์, แต่ เมื่อ มัน จะ กลับ เข้า มา หา หัวใจ อีก นั้น มัน ก็ ดำ ไป, ไม่ บริสุทธ์ เหมือน แต่ ก่อน. โลหิต ดำ นั้น, มัน เข้า ไป ใน ปอด ภบ กับ ลม อากาษ ที่ หาย ใจ เข้า นั้น, แล้ว อกซุเชน ที่ อยู่ ใน ลม นั้น ก็ จะ เข้า ติด กับ เลือด ดำ นั้น, ให้ กลับ เปน สี แดง. แล เมื่อ หายใจ ออก นั้น, นิตโรเชน ได้ หอบ เอา ของ ที่ ไม่ สอาด ออก ทิ้ง ไว้ ข้าง นอก นั้น.

๏ เรา รู้ ดั่ง นี้ เปน แน่ ด้วย เหตุ อัน ใด. ก็ รู้ ว่า ด้วย มี คน หลาย คน, ได้ เอา เลือด ดำ ใส่ ลง ใน ขวด ที่ มี อกซุเชน สิ่ง เดียว นั้น, แล้ว สั่น ให้ อกซุเชน กับ เลือด นั้น ปน กัน เข้า, ศัก ครู่ หนึ่ง เลือด ดำ นั้น ก็ จะ กลับ เปน สี แดง งาม บริสุทธ์, จึ่ง รู้ ว่า อกซุเชน นั้น เปน ที่ จะ ล้าง โลหิต ให้ เปน ดี.

คำ ตอบ หลวง พิไชยวารี

๑ ข้าพเจ้า ได้ ทราบ ความ ตาม ซึ่ง หลวง พิไชยวารี มา ลง หนังสือ พิมพ์ บางกอก รีกอเดอ นั้น ถี่ ท่วน. แต่ หลวง พิไชย วารี ยัง ปก ปิด บัง ความ สำคัน ไว้ ข้อ หนึ่ง, ครั้ ว่า เดิม หลวง พิไชย วารี ร้อง กล่าว โทษ, พระยา สมบัตยาธิบาน ขุนหมื่น ราชตานา หลวง ภาสีวิเสศ, ว่า ด้วย คบ คิด กัน ฉ้อ เงิน ฉ้อ เหล็ก หลวง, ความ นี้ ทรง ทราบ ใต้ฝ่าลออง ธุลี พระบาท แล้ว. โปรด เกล้า ตั้ง ตระลา การ ๔ นาย ให้ ชำระ, แต่ พัณหัว เจ้า ท่าน ที่ สมุห์ พระกระลาโหม เปน ประ ธานา ธิบดีใน การ นี้, ตระลาการ ชำระ ได้ จำนวน เหล็ก ของ หลวง ค้าง แล้ว. หลวง พิไชย วารี ทำ เรื่อง ราว มา ยื่น แก่ ตระลาการ ฉบับ ๑, อยู่ อีก ๔ วัน มา ยื่น อีก ฉบับ ๑, รวม เปน๒ ฉบับ, ความ ฎา กัน เหมือน ที่ ลง หนังสือ พิมพ์, เมื่อ ตระลาการ นำ ขึ้น กราบ เรียน พัณหัว เจ้าท่าน ที่ สมุห์ พระกระลาโหม นั้น. พัณหัวเจ้าท่าน พิจารณา ดูโดย ละเอียด, เหน ว่า ไม่ ต้อง ที่ ชำระ, พัณหัว เจ้าท่าน จึ่ง ให้ ศัก หลัง เรื่อง ราว เขียน ด้วย น้ำหมึก คืน ให้ หลวง พิไชย วารี ไป, ที่ ศัก หลัง เรื่อง ราว นั้น ว่า.

๑ วัน สุกร์ เดือน ๙ ขึ้น ๕ ค่ำ จุลศัคราช ๑๒๒๗ ปี ฉลู ศัปต ศก ตระลาการ นำ เรื่อง ราว หลวง พิไชย วารี ๒ ฉบับ นี้, ขึ้น กราบ เรียน พัณหัวเจ้าท่าน ที่ สมุห์ พระกระลาโหม ทราบ แล้ว. พัณหัว เจ้าท่าน มี บันชา ว่า, ไทย จีน ทั้งหลาย ซึ่ง รับ ทำ ภาสี อากอร ทั้ง ปวง นั้น, เพราะ เหน ว่า มี เสศ กำไร จึง ได้ รับ ทำ ตาม พิกัด เจ้า พนัก งาน ตั้ง ไว้ นั้น ทุก ๆ ภาสี อากอร. แล ซึ่ง หลวง พิไชย วารี ว่า หลวง ภาสีวิเสศ รับ ทำ ภาสี ตีเหล็ก คิด ฉ้อ หลวง นั้น, หลวง ภาสีวิเสศ ก็ มิ ได้ เปน เจ้า พนัก งาร เบิก เงิน จ่าย เงิน. หลวง ภาสี วิเสศ รับ ทำ ภาสี ตี เหล็ก ก็ รับ สัญญา พิกัด, ต่อ เจ้า พนัก งาร ตาม อย่าง เจ้า พนัก งาร ให้ จีน นาย เตา ทำ มา แต่ ก่อน. ถึง งวด ถึง ปี ก็ ต้อง ส่ง เงิน ภาสี ตาม รับ ทำ. จะ ขาด ทุน ได้ กำไร ก็ อยู่ กับ หลวง ภาสี วิเสศ. เรื่อง ราว๒ ฉบับ นี้ ไม่ ต้อง ที่ ชำระ, จึ่ง ศัก หลัง คืน เรื่อง ราว ให้ หลวง พิไชย วารี ไป.

๑ ความ ศัก หลัง นี้ ไม่ ชอบใจ หลวง พิไชย วารี, ๆ มี ความ โกรธ คลั่ง แทบ จะ เปน บ้า, ปิด ความ ศัก หลัง เรื่อง ราว ไว้. หลวง พิไชย วารี เอา แต่ ความ ของ ตัว มา ลง พิมพ์, ประกาษ ให้ ท่าน ทั้งหลาย ทราบ. แต่ ข้าพเจ้า ไม่ เหน ว่า หลวง พิไชย วารี เปน คน ฉลาด, เหมือน คำ คนไม่ รู้ การ สรรเสิญ. ถ้า เปน คน ฉลาด จริง, ก็ คง เอา ทั้ง ความ ใน เรื่อง ราว ทั้ง ศัก หลัง เรื่อง ราว ลง พิมพ์ ให้ หมด. ท่าน ทั้ง หลาย ที่ ได้ อ่าน นั้น จะ ได้ อ่าน พิจารณา ดู. แล ตระลาการ ชำระ ได้เงิน หลวง คืน แต่ พระยา สมบัต ยาธิบาล, ขุนหมื่น ราชนาคา, ๓๓๑๓ ชั่ง นั้น ก็ เปน ความ ชอบ หลวง พิไชย วารี. ซึ่ง หลวง พิไชย วารี ยัง ถือ โง่ ถือ โกรธ แก่ ความ นั้น, ข้าพเจ้า เหน ไม่ สม กับ เปน คน มี ความ ชอบ เลย.

---

๑ การ ค้า ขาย ที่ ปีนัง แล มะลกา แล สิงคโปร์

๑ เมือง ปีแนง, แล เมือง มะลกา, แล เมือง สิงคะโปร์, ทั้ง สาม เมือง นี้ รวม เข้า ด้วยกัน เรียก ว่า, ซะเตรศ เซ็ตเติลแมนต์, แปล เปน คำ ไทย ว่า, บ้าน เมือง อยู่ ที่ ริม น้ำ ช่อง ทเล แคบ. เมือง ปีแนง นั้น ขึ้น แก่ เมือง อังกฤษ, เมื่อ คฤษ ศักราช ๑๘๗๖ ปี เปน ๗๙ ปี มาแล้ว. มี เมือง ขึ้น แก่ เมือง ปีแนง เมือง หนึ่ง ชื่อ เวเลศลี. เมือง ปีแนง เปน เกาะ, เมือง เวเลศลี นั้น เปน ฝั่ง แผ่นดิน. ทั้ง สอง เมือง นี้ อยู่เคียง กัน. ถ้า จะ วัด ที่ เปน สี่ เหลี่ยม ๆ ละ ไมล์, ก็ จะ ถึง ๓๐๐ เหลี่ยม. แล ไมล์ หนึ่ง นั้น คือ ๔๐ เส้น ย่อน นิด เดียว. แล ใน เมือง ปีแนง, แล เมือง เวเลศลี นั้น, มี คน อยู่ ๑๒๖๗๐๐. แล การ ค้า ขาย ใน ปี จอ แล ปี กุญ นั้น, เงิน ขา เข้า เปน ล้าน หนึ่ง กับ ๗ แสน ๑๙ พัน สอง ร้อย๖๕ เงิน ซะเตอลิง, คิด เปน เงิน เหรียน ประมาณ ๘ ล้าน, ๕ แสน ๙ หมื่น ๖ พัน ๓ ร้อย๒๕ เหรียน. ขา ออก นั้น๒ ล้าน ๕ แสน ๖ หมื่น ๘ พัน ๒๗ เงิน ซะเตอลิง, คิด เปนเงิน เหรียน ประมาณ ๑๒ ล้าน ๘ แสน ๔ หมื่น ๑๓๕ เหรียน. รวม กัน ทั้ง ขา ออก ขา เข้า, เปน เงิน๒๑ ล้าน ๔ แสน ๓ หมื่น ๖ พัน ๔๖๐ เหรียน.

๑ อนึ่ง เมือง มะลกา นั้น, ได้ ขึ้น กับ อังกฤษ เมื่อ คฤษ ศักราช ๑๘๒๔ ปี, คือ เปน ๔๑ ปี มา แล้ว. แต่ ก่อน นั้น เปน เมือง ขึ้น แก่ เมือง ฮอลันด์, ๆ ได้ ยก ให้ แก่ อังกฤษ. ถ้า จะ วัด ที่ นั้น เปน ท่อน ๆ เปน ๔ เหลี่ยม ๆ ละ ไมล์, ก็ จะ มี ๑๑๕๐ ท่อน. แล มี คน อยู่ ๗๑ พัน กับ ๖๐๐ คน. การ ค้า ขาย ใน ปี จอ จัตวาศก, แล ปี กุญ เบญจศก สอง ปี นั้น, ขา เข้า เปน เงิน๒ ล้าน๒ หมื่น ๗๑ พัน ๕๒๐ เหรียน. แล ขา ออก นั้น เปน เงิน ล้าน ๑ กับ ๗ แสน ๙ หมื่น ๘๐๐๐ เหรียน. คิด รวม ด้วย กัน ทั้ง ขา เข้า ขา ออก เปน เงิน ๔ ล้าน ๗ หมื่น ๙ พัน ๔๒๐ เหรียน.

๏ เมื่อ แรก ได้ ยก ธง อังกฤษ ตั้ง ขึ้น ที่ เมือง สิงคโปร์ นั้น, เปน ศฤษ ศักราช ๑๘๑๙ ปี, คือ ได้ ๔๖ ปี มา แล้ว. ตั้ง แต่ นั้น มา เรือ ค้า ขาย เข้า ออก ไม่ ต้อง เสีย ค่า ธรรมเนียม. ถ้า จะ วัด ที่ เกาะ เมือง สิงคโปร์ เปน ท่อน ๆ เปน ตาตราง สี่ เหลี่ยม, ก็ จะ มี ๒๐๖ ท่อน. มี คน ที่ นั้น ๘ หมื่น กับ ๗๐ คน. การ ค้า ขาย ใน ปี จอ จัตวา ศก, แล ปี กุญ เบญจศก นั้น, ขา เข้า เปน เงิน ๓๑ ล้าน ๗ แสน ๓ หมื่น ๕๐๐๐ เหรียน. แล ขา ออก นั้น เปน เงิน ๒๖ ล้าน ๙ แสน ๘ หมื่น ๘ พัน ๗๕๐ เหรียน. คิด รวม ด้วย กัน ทั้ง เข้า ออก, เปน เงิน ๕๘ ล้าน ๗ แสน ๒ หมื่น ๓ พัน ๗๕๐ เหรียน. ถ้า จะ รวม การ ค้า ขาย ที่ เมือง ปีแนง, แล เมือง มะละกา, แล เมือง สิงคโปร์, ทั้ง สาม เมือง นี้, รวม เข้า ด้วย กัน ใน สอง ปี นั้น, ขา เข้า เปน เงิน ๔๑ ล้าน ๖ แสน ๒ พัน ๗๙๕ เหรียน, ขา ออก เปน เงิน ๔๑ ล้าน ๖ แสน ๒ หมื่น ๖ พัน ๘๘๕ เหรียน.

๏ อนึ่ง ทั้ง สาม เมือง นั้น, เงิน ภาษี ต่าง ๆ ที่ เก็บ ได้ ใน ๔ ปี นับ แต่ ต้น ปี ระกา ที่ ล่วง มา แล้ว นั้น, เปน เงิน ๓ ล้าน ๓ แสน ๗ หมื่น ๘ พัน ๒๒๕ เหรียน. แล ส่วน เงิน ที่ ใช้ เปน เบี้ย หวัด, ฝ่าย ตำแหน่ง พล เรือน ใน สี่ ปี นั้น, เปน เงิน ๒ ล้าน ๓ แสน ๙ หมื่น ๑๓๐ เหรียน. แล ส่วน ตำแหน่ง ฝ่าย ทหาร ทัพ บก นั้น, เปน เงิน ๕ แสน ๗ หมื่น ๒๖๐๐ เหรียน. ฝ่าย ทหาร ทัพ เรือ, ๓๗๒๐๐ เหรียน.

๏ อนึ่ง ใน สาม เมือง นั้น ต้อง ใช้ เงิน รักษา คน โทษ, ประมาณ ปี ละ แสน หนึ่ง กับ ๑๒ พัน ๕๐๐ เหรียน. แล คน โทษ นั้น นับ ได้ ๓๔๐๐ คน.

การค้าขายที่เมืองสิงคโปร์ ในปีกุญ

ขา ออก ไป ถึง ไหน	คิด เปน เงิน เหรียน		ขา เข้า มา แต่ ไหน
ถึง เมือง จีน	๑๒๐๖๔๗๙๐	เมือง จีน	๖๔๕๓๓๒๓๐
ถึง เมือง ฮองกง	๗๓๖๖๖๕๕	เมือง ฮองกง	๖๔๔๔๕๓๕
เมือง มนิลา	๒๗๘๔๓๑๕	เมือง มนิลา	๑๐๙๖๐๙๙๐
เมือง ยี่ปุ่น	๕๔๔๔๘๕	เมือง ยี่ปุ่น	๖๔๑๙๑๕๕
เมือง ชาวา	๓๒๖๐๑๒๕	เมือง ชาวา	๑๑๒๐๘๕
เมือง ยวญ	๑๘๒๙๘๕		
เมือง สยาม	๕๙๗๙๐	เมือง สยาม	๑๐๓๐๓๐
เมือง สิงคโปร์	๗๔๓๔๐๕๐	เมือง สิงคโปร์	๙๑๕๒๖๖๑๐
รวม กัน	๓๓๗๙๗๑๙๕		๙๗๗๒๖๖๑๕

๏ หนังสือ บาญชี ที่ ว่า มา นี้, ได้ คัด ออก จาก หนังสือ จด หมาย เหตุ ที่ เรียก ว่า, ซะเตรศไตม์.

๏ การ ค้า ขาย ที่ เมือง ย่าง กุ้ง ๛

๏ ใน สอง ปี ที่ ล่วง มา แล้ว, คือ ปี กุญ เบญจะศก ปี ชวด ฉศก นั้น, เมือง พม่า ได้ ค้า ขาย มาก กว่า, ปี ก่อน นั้น ได้ ๗ ล้าน กะ ๕ แสน รูเปีย เสศ, ที่ สิน ค้า เมือง พม่า ขาย ลง กำปั่น ดี ขึ้น เช่น ว่า มา นี้, ก็ เพราะ เกิด การ ศึก สงคราม ที่ เมือง อเมริกา, แล เพราะ ที่ เมือง ไทย ฝน แล้ง เข้า กล้า เสีย ด้วย, สิน ค้า ที่ เมือง พม่า จึ่ง ขาย ดี มี ราคา นัก. หัว เมือง พม่า ที่ พวก มอญ อยู่ นั้น, ใน ปี ระกา ตรี ศก, แล ปี จอ จัตวา ศก นั้น, ราคา สิน ค้า ที่ ซื้อ ขาย ทั้ง ขา เข้า ขา ออก นั้น, เปน เงิน รูเปีย ได้ ๔ ร้อย ๗๐ ล้าน รูเปีย เสศ. ใน ปี กุญ เบญจะศก, แล ปี ชวด ฉศก นั้น, ซื้อ ขาย สิน ค้า ทั้ง ขา เข้า ขา ออก แทบ จะ ถึง ๘๐๐ ล้าน รูเปีย. ใน สอง ปี นั้น แต่ เข้า สิ่ง เดียว ที่ ขาย ลง กำปั่น ได้ ถึง

๑๐ ล้าน เหรียน, แต่ ราคา ฝ้าย สิ่ง เดียว ได้ ขาย ไป จาก เมือง มอญ ใน สอง ปี นั้น, เปน เงิน ได้ ถึง ล้าน หนึ่ง, กับ ๒ แสน ๕ หมื่น เหรียน. ไม้ สัก ที่ ขาย ใน เมือง มอญ ใน สอง ปี นั้น, เปน เงิน ได้ ล้าน หนึ่ง กับ ๔ แสน รูเปีย, แต่ ที่ มลแมง นั้น, ก็ ขาย ไม้ สัก ได้ มาก กว่า เมือง ย่างกุ้ง, แล้ว ราคา ถูก กว่า เมือง ย่างกุ้ง, ด้วย. ที่ เมือง ย่างกุ้ง นั้น มี น้ำมัน ดิน ขาย ด้วย, แต่ ใน บ่อ น้ำมัน ดิน นั้น ไม่ สู้ บริบูรณ เหมือน บ่อ เมือง อเมริกา, พ่อค้า จะ รับ ไป ขาย เมือง อังกฤษ ไม่ ได้, เพราะ ที่ เมือง อังกฤษ ได้ ซื้อ มา แต่ เมือง อเมริกา มาก แล้ว ถูก.

๏ แล ที่ เมือง ย่างกุ้ง นั้น, เขา ได้ ซื้อ ม้า มา แต่ เมือง ฝ่าย เหนือ มาก, แล เคาเวอเมนต์ เมือง พม่า ยอม ให้ ขาย ม้า ไป เมือง นอก ได้, แต่ โค, แล กระบือ, นั้น ไม่ ยอม ให้ ขาย ไป เมือง นอก ได้, เพราะ กลัว ว่า เขา จะ เอา มัน ไป ฆ่า กิน เสีย, แล งัว ควาย ที่ ริม แม่ น้ำ อิรวดี นั้น, ใน ที่ ประมาณ ๒๐๐ ไมล์ นั้น ดู มาก นัก งาม ดี, น่า ซื้อ ดี กว่า งัว ควาย ใน แว่น แคว้น เมือง บังกล่า มาก. แต่ เคาเวอแมนต์ ไม่ ยอม ให้ ชาติ อังกฤษ ซื้อ ขาย ไป นอก เมือง. ถ้า จะ ขอ ให้ ท่าน มี หมาย ประกาศ ยอม ให้ ซื้อ ไป ขาย เมือง นอก, ท่าน คง จะ สั่น เสียร แล้ว ตอบ ว่า, จะ ให้ เรา ยอม ฆ่า สัตว เหล่า นั้น, ซึ่ง มิ ได้ ทำ การ ชั่ว แก่ เจ้า ฤๅ. เรา จะ ยอม ให้ มิ ได้. ก็ ควร ที่ เรา จะ รักษา มัน ไว้ มิ ให้ ใคร ฆ่า. โทษ เพราะ ฆ่า งัว ตัว เมีย ใน เมือง พม่า นั้น โทษ ถึง ตาย. แต่ ทว่า ถ้า จะ ถ่าย โทษ ผู้ ฆ่า งัว ก็ ถ่าย ได้ ด้วย เงิน ค่า เท้า ตัว.

๏ ความ นี้ คัด ออก จาก จดหมาย เหตุ ที่ ณ เมือง ย่างกุ้ง, เรียก ว่า แรงคุลไทม์, ฯะ

๏ ข้าพเจ้า ผู้ เปน เจ้า ของ หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, พิเคราะห์ ดู เหน ว่า ชาว เมือง ไทย นับ ถือ ชีวิตร วัว ควาย ก็ เหมือน ชาว พม่า เหมือน กัน. ถ้า จะ ซื้อ วัว ควาย ไป ขาย เมือง นอก ก็ เปน ไม่ ได้ เหมือน กัน, เพราะ ฝูง ราษฎร กลัว ว่า เขา จะ เอา ไป ฆ่า กิน จะ เกิด โทษ แก่ ตัว. ข้าพเจ้า เหน การ นี้ ผิด ปลาด. เหตุ ใด จึ่ง มิ ได้ กลัว การ ที่ ฆ่า หมู เปด ไก่ ปลา ให้ เหมือน กัน เล่า. ถ้า จะ คิด แก้ ตัว ว่า เปน แต่ สัตว เลก ไม่ สู้ มี คุณ เหมือน วัว ควาย, ข้าพเจ้า เหน ว่า จะ แก้ ไป ไม่ ไหว. คำ ที่ พุทธ สาศนา ห้าม ว่า มิ ให้ ฆ่า สัตว นั้น, รวบ เอา สัตว เลก สัตว ใหญ่ เหมือน กัน มิ ใช่ ฤๅ ทำ มดา วิ ไสย สัตว เดรฉาน ทั้ง ปวง ย่อม รัก ชีวิตร เหมือน กัน. ถ้า ควร จะ ไม่ ยอม ให้ ฆ่า วัว ควาย, ก็ ไม่ ควร จะ ยอม ให้ ฆ่า สัตว อื่น เหมือน กัน. แล ไม่ ควร ที่ เคาเวอแมนต์ จะ ยอม ให้ คน ไป ทอด แห ตก เบด เอา ปลา มา ขาย มา กิน เลย, แล ไม่ ควร จะ ยอม ให้ เจ๊ก ฆ่า หมู ฆ่า เปด ไก่ ขาย เลี้ยง ชีวิตร เลย. และ ผู้ ใด ได้ ซื้อ เนื้อ สัตว ที่ เขา ฆ่า นั้น, ก็ เหมือน คน ผู้ นั้น เปน คู่ คิด การ กัน. ถ้า ไม่ มี ผู้ ซื้อ กิน จะ ไม่ มี ผู้ ฆ่า ขาย. และ ผู้ ที่ กิน เนื้อ สัตว นั้น, ทั้ง ผู้ ใหญ่ น้อย ทั้ง พระสงฆ์ แล คฤหัศ, ก็ จัด ได้ ชื่อ ว่า เปน คน ช่วย ฆ่า สัตว เหมือน กัน. ดุจ คน ที่ ซื้อ จดหมาย เหตุ นี้, ได้ ชื่อ ว่า เปน คน ช่วย ใน การ ตี หนังสือ จดหมายเหตุ ขาย เหมือน เช่น นั้น.

๏ แต่ พวก ชาติ ยุรบ ทั้งหลาย ก็ เหน พร้อม ใจ กัน ว่า, ท่าน เจ้า ของ โลกย์ ไม่ ได้ ห้าม การ ที่ ฆ่า สัตว เดียรฉาร, แต่ ได้ บันดาน ให้ เกิด ขึ้น, แล ได้ มอบ ไว้ แก่ มนุษ, เพื่อ จะ ให้ มนุษ ซื้อ ขาย กัน ตาม ที่ จะ เหน ว่า จะ เปน ประโยชน์ มาก. พวก ชาติ ยุรบ ก็ เหน ว่า, เนื้อ งัว นั้น เปน อาหาร ชอบ แก่ ชีวิตร มนุษ โดย มาก. แล คน ทั้ง ปวง ชอบ ใจ ซื้อ กิน ด้วย, จึ่ง เลี้ยง งัว ไว้ ให้ อ้วน พี, เพื่อ จะ ขาย แก่ ผู้ ซื้อ, จำเพาะ เอา ไป ฆ่า ให้ เปน อาหาร

๏ ใน คฤษ ศักราช ๑๘๔๙ ปี เดียว นั้น, ใน เมือง อเมริกา เนื้อ งัว ที่ เขา ได้ ฆ่า ขาย นั้น, เปน เงิน แทบ จะ ถึง ๑๑๒ ล้าน เหรียน. จึ่ง เปน ประโยชน์ แก่ บ้าน เมือง มาก. ถ้า เคาเวอแมนต์ ไทย จะ ยอม ให้ พวก ราษฎร เลี้ยง งัว ซื้อ ขาย ไป เมือง นอก แล้ว, ไม่ ช้า ไม่ นาน ก็ จะ เกิด เปน ประโยชน์ ใหญ่ แก่ เมือง ไทย มาก. ที่ จะ กลัว ว่า การ นั้น, จะ เกิด บาป มาก กว่า การ อื่น หา ควร ไม่. ถ้า เกิด บาป มาก กว่า การ อื่น, ทำไม จึ่ง ไม่ เหน บาป นั้น ปรากฎ ใน ประเทศ ยุรบ แล อเมริกา เล่า. แล เมือง ไทย เมือง พม่า ที่ ได้ ถือ ใน ข้อ ที่ ห้าม มิ ให้ ฆ่า สัตว เดียรฉาน ฉะนั้น ครัดเคร่ง นัก, ทำไม ไม่ เหน เปน เมือง มี บุญ มาก กว่า เมือง อื่น ๆ ทั้ง ปวง เล่า.

๏ ความ ควาย ตาย เมือง พม่า ฯะ

หนังสือ จดหมาย เหตุ เมือง ย่างกุ้ง, ณ วัน เดือน แปด ขึ้น แปด ค่ำ ว่า, กระบือ ที่ เมือง พม่า กำลัง ตาย มาก, เพราะ เจ้า ของ นั้น ได้ ใช้ การ เกิน ประมาณ, พิเคราะห์ ดู เหน จะ ไม่ ใช่ ตาย ห่า, พวก พม่า เปน คน มี ใจ เมตา แก่ สัตว ของ ใช้ นั้น มาก. จึ่ง เหน ว่า, ข้อ ที่ ควาย ตาย เหลือ เกิน นั้น, เปน ความ ผิด ปลาด อยู่.

๏ การบูรเกิดที่เมืองไทย ๆะ

๏ มิศเตออี.โอ.ไรลี ที่เปนขุนนางฝ่ายอังกฤษเมืองพม่านั้น, มีหนังสือเปนใจความว่า, ต้นไม้ที่เกิดการบูรมีอยู่ที่แดนเมืองสยามทิศตวันตก, ใกล้เมืองพม่านั้นมากนัก. ต้นที่งอกขึ้นมาแรก เมื่อเผาป่าแล้วนั้น, ก็เปนต้นการบูรอย่างหนึ่งมีมากกว่าต้นไม้อื่น ๆ ทั้งปวง. มิศเตออี.โอ.ไรลีได้ทำการบูรแต่ไม้นั้นลองดู, แล้วได้ฝากการบูรแลต้นการบูรเล็ก ๆ นั้น, ไปให้ถึงหมอที่เมืองเซอรำโปร์ชื่อว่าวอยต์เพื่อจะให้หมอนั้นลองดู, เพราะเขาชำนิชำนาญในวิชาดูต้นไม้ทั้งปวง. หมอนั้นพิจารณาดูเหนว่า, เปนต้นการบูรอย่างใหม่ ๆ อยู่ในพวกต้นไม้เรียกว่าบลูเมีย, ในพวกไม้นั้นมีหลายอย่าง, เกิดที่เมืองทวายแลเมอคิวเปนอันมาก. เปนการบูรอย่างดีอยู่, แต่เมื่อฟอกชำระให้บริสุทธิ์นั้น, ได้เนื้อ ๓ ส่วน, เสียส่วนหนึ่ง. แลการบูรเมืองจีนนั้น, ใน ๑๐๐ ส่วน, เสีย ๑๙ ส่วน, คือเกือบได้สี่ส่วน, เสียส่วนหนึ่ง, ผิดกันแต่เท่านั้น. มิศเตออี.โอ.ไรลีเหนว่าต้นการบูรอย่างนี้ปลูกง่าย, จะกลั่นชักเนื้อการบูรออกจากต้นนั้นก็ง่ายด้วย. ถ้าจะจัดแจงให้เปนสินค้าใหญ่ก็ทำได้, การบูรที่ทำได้นั้น, เมื่อชำระแล้วก็ดีสู้การบูรเมืองจีนได้.

ปี่ไตรลี่อำคือน้ำมันดิน

๏ ครั้งกาลที่ล่วงไปแล้วได้ห้าปีหกปีมานี้, มีน้ำมันดินอย่างหนึ่งที่ชาวอังกฤษร้องเรียกชื่อว่า, ปี่ไตรลี่อำ, ได้ยังเกิดขึ้นในแผ่นดินมณฑลยูไนติศเตศอะเมริกา, เปนประโยชน์แก่ชนเมืองเปนอันมาก. ดีกว่าน้ำมันอื่น ๆ ที่คนทั้งหลายใช้มาแต่ก่อน. แลชาวนครประเทศนั้นได้ใช้น้ำมันปี่ไตรลี่อำในการทำซะดิ้มเรือจักรกลไฟ, แลใช้ในการฟอกหนังบ้าง. ด้วยเขาเหนว่าดีกว่าน้ำมันที่เคยใช้สอยกันมา. แลเขาก็ใช้ในการอื่น ๆ ดุจดุ้นฟื้นแลถ่าน, เพราะว่าน้ำมันนั้นมีราคาถูกกว่าฟื้นแลถ่าน. ถ้าว่าผสมกันเข้ากับยางไม้อังกฤษเรียกชื่อว่า, อินดีอาระเบอ. ก็อินดีอาระเบอนี้เมื่อทาหนังเข้าแล้ว, หนังนั้นจะเลื่อมใสยเปนมัน, แลน้ำจะทราบเข้ามิได้. ฤๅจะใช้ปนกันเข้ากับสีผึ้งทำเปนเทียนก็ขาวเหมือนเทียนปลาวาน, ราคานั้นก็อย่อนกว่ากันด้วย. ฤๅจะใช้ทำเปนซะบู่ชนิดดีก็ได้. ฤๅจะทำเปนไฟแคศ ๆ นั้นจะมีแสงสว่างรุ่งเรืองชัชวาลสุกใส ดีกว่าไฟแคศที่เขาทำด้วยถ่านหินแลไม้, ราคานั้นก็เยากว่ากันกึ่งหนึ่ง. ฤๅจะทำเปนหมึกสำรับดีพิมพ์หนังสือก็ได้. ฤๅจะใช้ในเตาทำเปนฟื้นหุงเข้า, ไฟนั้นก็จะมีรัศมีร้อนยิ่งกว่าไฟติดด้วยฟื้นตามธรรมเนียม. ก็น้ำมันดินอย่างนี้มีบริบูรณมากหนัก, ถึงคนจะขุดตักเอาสักเท่าใด ๆ, ก็ไหลออกอยู่เสมอไม่รู้สิ้นสุดเลย.

ความคัดของ

๏ คลองตะพานหันกว้างประมาณ ๗ วา, ตั้งแต่ปากคลองเข้าไปถึงตะพานหัน, เรือลูกค้าลำใหญ่ ๆ จอดซ้อนลำกันออกมาต่อนคลองสี่ลำห้าลำจนคลองแคบ. มีช่องเรือเดินอยู่ประมาณห้าศอกบ้าง, หกศอกบ้าง, เจ็ดศอกบ้าง. เรือเข้าออกโดนกันแตกหักวิวาทกันอยู่เนือง ๆ. คลองก็ตื้นขึ้นกว่าแต่ก่อนเปนอันมาก, เพราะเรือจอดประจำที่อยู่, ทิ้งยากเยื่อแลอะไร ๆ ลงในคลอง ๆ เปนที่อาไศรยเรือแจวเรือพายไปมาทั่วกัน, ซึ่งลูกค้ามาจอดค้าขายหาประโยชน์แก่ตนฝ่ายเดียวนั้นหาควรไม่. ทำให้เสียประโยชน์แก่ท่านผู้อื่นเปนอันมาก, ประโยชน์แผ่นดินก็ไม่มี. ดูเหมือนคลองไม่มีเจ้าของ. ครั้นคลองตื้นมากขึ้นเงินแผ่นดินก็จะต้องออกจ้างขุดคลอง.

ความขบถในกรุงเทพ ฯ

๏ อนึ่งความที่ฦๅกันในกรุงเทพ ฯ ว่า, มีอ้ายพวกจีนคิดขบถในประเทศสยามหลายร้อยหลายพันคนนั้น, เราพิจารณาเหนว่ามีความจริงบ้างมีความเท็จมาก. ซึ่งฦๅว่าเคาเวอเม็นต์สยามจับเจ็กคนหนึ่ง, แลขับไล่เสียจากประเทศไทยใส่โซรตรวนให้ลงกำปั่นชื่อคาศเตลเปนบากสยาม, แลกับบตันชื่อคอตลิบมีคำเคาเวอเม็นต์สั่งให้ไปปล่อยเสียที่เมืองจีนนั้นเหนจะจริง. แต่ที่เขาฦๅกันว่าได้สำเร็จโทษอ้ายขบถจีนหลายคนนั้นไม่เหนจริงเลย.

๏ ซึ่งเคาเวอเม็นต์สยามได้บีดความนั้นไว้, ไม่ยอมให้

ฝูง ราษฎร รู้ ความ ที่ จริง, ก็ ดู เปน ไม่ ดี. เหตุ เพราะ เคาะเวอ เม็นต์ ปิด ความ ไว้ เช่น นั้น, พวก ธานา ประชา ราษฎร จึ่ง พูด กระซิบ กัน เหมือน จะ เปน ความ น่า กลัว นัก. ฝูง ชน ทั้งปวง จึ่ง แตก ตื่น เสีย เปล่า ๆ. แล การ ที่ เคาเวอเม็นต์ ปิด ความ ไว้ นั้น, ดู เหมือน เคาเวอเม็นต์ จะ กลัว สว่าง, จึ่ง ไม่ ชอบ ใจ ให้ ออก มา ปรากฎ. มี คำ สุภาสิต ว่า, ผู้ ใด กระ ทำ การ บาป ก็ ย่อม ชัง สว่าง หา ได้ มา ถึง สว่าง ไม่, กลัว เกลือก ว่า การ ของ ตัว จะ ปรากฎ. แต่ ผู้ ที่ กระ ทำ การ สัจ ก็ ย่อม มา ถึง สว่าง, เพื่อ จะ ให้ การ ของ ตน ปรากฎ ว่า ได้ กระ ทำ การ นั้น ใน พระเจ้า.

๏ เหตุผล ประการ ใด, นาย กอง ตเวน จึ่ง ได้ นิ่ง เสีย, หา ได้ ลง พิมพ์ ตาม การ ตเวน ซึ่ง มี ธรรมเนียม ลง แต่ ก่อน นั้น ไม่ เล่า. จะ เปน เพราะ เคาเวอเม็นต์ สยาม ห้าม แล้ว ฤๅ. ถ้า เปน อย่าง นั้น จริง, ก็ เพราะ เหตุ อะไร, เคาเวอเม็นต์ จึ่ง ได้ ห้าม เล่า. กลัว สว่าง จะ ส่อง เข้า มาก เกิน ฤๅ.

๏ พวก ขบถ ยืม เงิน เมือง อังกฤษ ฯะ

๏ พวก ชน ที่ อยู่ ฝ่าย บูรพทิศ มี คำ สุภาสิต ว่า, ความ แช่ง ชัก นั้น, มัก กลับ มา ที่ อาไศรย นอน, เหมือน ลูก ไก่ ทั้งหลาย ที่. อาไศรย นอน อยู่ กับ แม่ นั้น. บัดนี้ คำ สุภาสิต นั้น, สำเร็จ ใน เมือง อังกฤษ แก่คน ทั้งหลาย, ที่ ใจ เข้า ด้วย พวก ขบถ เมือง อเมริกา, จึ่ง ให้ เขา มา ยืม เงิน ของ ตัว นั้น. พวก เจ้า นาย แล เสรษฐี ทั้ง หลาย ที่ เมือง อังกฤษ นั้น; บัดนี้ ก็ บังเกิด ความ เศร้า หมอง ใจ นัก. แล้ว แช่ง ชัก ยาบาน กัน, เปรียบ เหมือน พ่น อากาศ เขียว ไป ด้วย ความ ที่ แช่ง กัน. เมื่อ เขา ได้ ยิน ข่าว ว่า กอง ทัพ เชนนิ เร็ลลี ยอม แพ้ แก่ เชนนิเร็ลแครนต์, เขา จึ่ง รู้ ว่า ความ ที่ หวัง ใจ ว่า พวก ฝ่าย ใต้ จะ ได้ ชะนะ พวก ฝ่าย เหนือ นั้น, ก็ เสีย ไป เสีย แล้ว. เงิน ที่ เขา ให้ ยืม ไป นั้น เปน หลาย สิบ ล้าน เหรียน, จะ ไม่ ได้ คืน เลย สัก อัฐ เดียว. เขา จึ่ง โกรธ ตัว เอง, แล โกรธ ผู้ ทำ หนังสือ จดหมาย เหตุ อังกฤษ ต่างๆ ที่ ได้ เอา ข่าว เท็จ เมือง อเมริกา มา กล่าว ให้ เชื่อ, จึ่ง มี ใจ ให้ พวก ขบถ มา ยืม เงิน ของ ตัว ไป เสีย. ความ ที่ เสรษฐี แล เจ้า นาย เมือง อังกฤษ, พวก ที่ เรียก ว่า อารีศ ชโตะเกรศ เศร้า หมอง ใจ หนัก นั้น, เปน ที่ บอก ความ ว่า, เขา อยาก จะ ให้ เมือง อเมริกา ฝ่าย เหนือ นั้น, เสีย ที่ แก่ ฝ่าย ใต้, แล บอก ว่า เขา เสีย ทรัพย์ เปล่า ๆ ใน การ ที่ ช่วย พวก ขบถ นั้น มาก นัก. พวก อังกฤษ ที่ เข้า ด้วย พวก ขบถ นั้น, การ ของ เขา หัก ล้ม แทบ ทุก คน. การ ที่ หัก ล้ม นั้น บาง ที ก็ กู้ ขึ้น ได้, แต่ ความ ที่ ปราถนา ให้ เมือง อเมริกา เสีย แก่ พวก ขบถ นั้น ก็ ไม่ ได้, เปน อัน ขาด ที เดียว. ใน ทุก วัน นี้ ความ ที่ ครอง เมือง ตาม อย่าง ริปั๊บลิก มี กำลัง มาก ขึ้น กว่า แต่ ก่อน นัก, แทบ จะ ไม่ มี เมือง สู้ ได้ เลย. แต่ การ ที่ ทัพ ฝ่าย เหนือ ได้ ความ ชะนะ อัน รุ่ง เรือง นั้น, มิ ได้ เกิด อัศจรร ใจ ที่ เมือง อังกฤษ มาก, เหมือน อย่าง ที่ เกิด เพราะ เงิน ที่ ไม่ รู้ น้อย ไป, ข้าง ฝ่าย เหนือ นั้น. แต่ ทุก วัน นี้ เมือง อังกฤษ แล เมือง ทั้งปวง ทั่ว ประเทศ ยูรป ก็ รู้ ว่า, เคาเวอเม็นต์ ที่ เปน ริปั๊บลิก, เหมือน อย่าง เมือง อยู่ ใน ทิศ เดศ นั้น, เปน เคาเวอเม็นต์ อัน เข้ม แขง ยิ่ง กว่า เคาเวอเม็นต์ อื่น ๆ ทั้งปวง สิ้น. แล ความ ที่ ไว้ ใจ ใน การ ใช้ เงิน แล ยืม เงิน แห่ง เคาเวอเม็นต์ นั้น แน่น หนา มั่น คง นัก, หา มี เมือง อื่น ๆ ที่ การ ใช้ เงิน ยืม เงิน จะ มั่น คง กว่า นี้ ก็ มิ ได้.

๏ ความ เปน นี่ แห่ง เมือง อเมริกา ฯะ

๏ บัด นี้ ความ เปน นี่ แห่ง เมือง อเมริกา, นับ ประมาณ ถึง ๓๐๐๐ ล้าน เหรียน. มี ข่าว มา ว่า พวก เศรษฐี ที่ เมือง อเมริกา, คิด อ่าน จะ เรี่ย ราย เงิน ที่ เมือง อเมริกา เอง, ใน สอง ปี สาม ปี ใช้ นี่ นั้น ให้ เสร็จ. จึ่ง จัด แจง แบ่ง นี่ นั้น ออก เปน ๓ แสน ส่วน ๆ ละ ๑๐ พัน เหรียน. พวก เศรษฐี นั้น, บาง คน รับ เอา ส่วน หนึ่ง, บาง คน ก็ รับ เอา สอง ส่วน, บาง คน ก็ ๔ ส่วน, บาง คน ก็ ๑๐ ส่วน. มี เศรษฐี อีก ๒๔ คน, เขา รับ เอา คน ละ สอง ส่วน. ยัง มี เศรษฐี ๘ คน เขา รับ เอา คน ละ ๔ ส่วน. มี เศรษฐี สอง คน รับ เอา คน ละ ๑๐ ส่วน. มี คน หนึ่ง ชื่อ คานีเลียด วันเดอบิลล์, เปน ช่าง ต่อ กำปั่น ที่ เมือง นิวยอก, เขา รับ เอา ๕๐ ส่วน เปน เงิน ๕ แสน เหรียน. มี ข่าว มา ว่า ได้ เรี่ย ราย เงิน ถึง ๒ ล้าน เหรียน แล้ว. ดู เหมือน เขา จะ เรี่ยราย ได้ เงิน ใช้ นี่ ที่ เมือง อเมริกา ให้ สำเร็จ โดย เรว. ถ้า การ นี้ จะ ไป ได้ ตลอด ก็ คง จะ เปน การ อัศจรรย์ ใหญ่ ยิ่ง นัก. อัน เรื่อง ราว ใน โลกย์ นี้ จะ ไม่ มี เหมือน เลย. แม้น จะ เรี่ย ราย เงิน ใช้ นี้ เมือง เมริกา มิ ได้, ความ นี่ นั้น คง จะ สูญ หาย ใน ระวาง ยี่ สิบ ปี, โดย เงิน ภาษี ที่ เก็บ ตาม พิกัด ทุก วัน นี้. มี บาง จำพวก ใน อเมริกา คิดเหน ว่า, หา ควร ที่ พวก เรา จะ ใช้ นี่ ใน การ นี้ ไม่, เพราะ เรา เล่า ได้ ลง ทุน ใช้ ใน การ ศึก สงคราม นี้ มา ก็

มาก อยู่ แล้ว, ควร ที่ บุตร เรา เขาจะ เอาใจ ช่วย สงเคราะห์ แก่ เมือง ต่อไป. เขา คง จะ ได้ เกี่ยว เก็บ ความ ประโยชน์ เพราะ สงคราม ที่ สิ้น เสร็จ นี้ มาก ยิ่ง กว่า พวก เรา อีก, จึ่ง ควร ที่ เขา จะ เอา เปน ธุระ ใช้ นี่ นั้น.

๑ อย่า ให้ ผู้ ใด คิด ว่า, เมือง ที่ เปน นี่ มาก เปน สาม พัน ล้าน เหรียน จะ จำเริญ ขึ้น มิได้. ฝ่าย เมือง อังกฤษ เขา ได้ เปน นี่ มาก กว่า นั้น นาน มา แล้ว, แล ยัง มิ ได้ ใช้ นี่ นั้น, แต่ มี ความ จำเริญ มา ตราบ เท่า ทุก วัน นี้.

เงิน ใช้ นี่ เมือง อเมริกา

๑ ธรรมดา เมือง ทั้งปวง, เมื่อ ทำ การ สงคราม ใหญ่ เปน หลาย ปี, ครั้น การ ศึก เสร็จ แล้ว ก็ ต้อง จำ ขัดสน ด้วย เงิน แล อ่อน กำลัง ลง นัก. แล ต้อง ยืม เงิน แต่ เมือง อื่น ต่าง ๆ, เพื่อ จะ ได้ ใช้ นี่ ของ ตัว. แต่ ทุก วัน นี้ ใน เมือง อเมริกา นั้น, เปน อัศจรรย์ หา เปน ไป ตาม ธรรมเนียม ไม่. ถึง ได้ ทำ การ ศึก สงคราม อยู่ สี่ ปี เสศ เปน สงคราม ใหญ่ ยิ่ง, แต่ ก่อน มา ไม่ มี สงคราม อื่น จะ ใหญ่ เหมือน, ยัง มี เงิน อยู่ ใน เมือง บริบูรณ, ไม่ ต้อง ยืม เงิน แต่ พวก เมือง นอก เลย. ชาว เมือง อเมริกา ให้ เคาเวอเมนต์ ยืม เงิน ของ ตัว เอง, ใน ๖ วัน เคาเวอเมนต์ อเมริกา ได้ ยืม เงิน แต่ ชาว เมือง นั้น. ถึง ๙๘ ล้าน ๓ แสน ๘ หมื่น ๔ พัน ๖๕๐ เหรียน. แล้ว เคาเวอเมนต์ เหน ได้ เงิน ง่าย ดัง นั้น, จึ่ง จัด แจง เพื่อ จะ ได้ ยืม เงิน แต่ ชาว เมือง อเมริกา อีก ๒๓๐ ล้าน เหรียน. จึ่ง มี คน ให้ ยืม ตาม ราย นั้น, ใน วัน แรก วัน เดียว มี คน ให้ ยืม เงิน ถึง ๖ ล้าน เหรียน, แลใน วัน ที่ สอง ได้ อีก ๑๗ ล้าน เหรียน, ใน วัน ที่ สาม ได้ อีก ๑๕ ล้าน เหรียน, แล วัน ที่ สี่ ได้ อีก ๓๐ ล้าน เหรียน.

เมือง ฝรั่งเศส กับ ประเทศ อเมริกา

๑ หนังสือ จด หมาย เหตุ ที่ เมือง ฝรั่งเศส, มี ชื่อ ว่า ฮาว เนวแนชันเอล, ได้ กล่าว คำ สรรเสิญ เปรศซีเด็นต์ลิงกัน นัก, แล ได้ สรรเสิญ เคาเวอเมนต์ ที่ เมือง อเมริกา ว่า, เมือง ยูไนติศ เตศ เปน เมือง ที่ ให้ ผู้ ราษฎร เปน ฟรี, คือ มี อิศรภาพ แก่ ตัว, มาก กว่า เมือง อื่น ทั้งปวง, แล เปน เคาวะเมนต์ ประกอบ ไป ด้วย ความ เมตา, แล กำลัง ใหญ่ กว่า เมือง อื่น ทั่ว ตลอดโลกย์. ความ ที่ เมือง อเมริกา ได้ ที่ สรรเสิญ มาก นั้น, ก็ เพราะ ความ ปัญญา ที่ ชาว เมือง ทั้งปวง ได้ ใช้ ใน การ ที่ ตั้ง เมือง มั่น คง ไว้ ใน ความ ลิเบอติ, คือ ความ อิศรภาพ แก่ ตัว ฉนั้น. เมือง อื่น อื่น ทั้งปวง ที่ มี กำลัง ก็ จะ ปราบ ปราม ความ ขบถ ใหญ่ ให้ ราบ ลง นั้น ก็ มี มาก, แต่ เมือง ที่ จะ ให้ ความ ลิเบอติ ของ ตัว มี กำลัง ขึ้น เมื่อ ได้ ความ ชะนะ ไว้ แล้ว, แล ที่ จะ ได้ รักษา ลิเบอติ, ด้วย กฎหมาย เปน อัน ดี เข้ม แขง, อัน จะ หัก ทำลาย มิได้ นั้น, เปน ความ ลับ ที่ ใน พวก โบราณ, ไม่ มี ผู้ ใด รู้ จัก, แล ที่ ชาว ประเทศ ยูรบ ได้ รู้ แต่ น้อย นัก, แล ที่ พึ่งพ ใหม่, คือ เมือง อเมริกา ได้ แพร่ง พราย แก่ พิภพ เก่า คือ ประเทศ ยูรบ, แล แก่ ประเทศ อาเซีย นั้น. นี้ แล เปน ที่ คัด ออก จาก หนังสือ จดหมาย ฝรั่งเศศ นั้น. เหน ที่ ชาว เมือง ฝรั่ง เศศ จะ เหน พร้อม ใจ กัน โดย มาก. แต่ เมื่อ กำลัง ชาว อเมริกา รบ กัน อยู่ นั้น เขา คิด สงไสย อยู่ ว่า, เมือง อเมริกา จะ เสีย แก่ ฆ่า ศึก ดอก กระมัง, ถ้า เสีย แล้ว ก็ หา ควร จะ สรรเสิญ เคาเวอเม็นต์ รีปับลิก ไม่. เมื่อ ได้ เหน รีปับลิก ได้ ไชย ชะนะ อัน รุ่ง เรือง แล มี ความ ศุข จำ เริญ ต่อ ๆ มา นั้น, ใช่ จะ สรรเสิญ แต่ ประเทศ ฝรั่ง เศศ เมือง เดียว หา มิ ได้, ฝ่าย ประเทศ ยูรบ ทั้ง สิ้น ก็ กลับ มา สรรเสิญ เหมือน กัน.

ความ ทเลาะ กัน ที่ ใน ป่า เมือง เชียงใหม่

๑ มี คำ พม่า ฟ้อง ฝ่าย อังกฤษ, ที่ ไป ตัด ไม้ ขอน สัก ณะ ป่า เมือง เชียงใหม่, เปน ใจ ความ ว่า พวก ข้าพเจ้า, ชาว พม่า ไป ตัด ไม้ ขอน สัก ที่ ป่า ณะเมือง เชียงใหม่, ได้ ไม้ ๑๓๓๐๐ ท่อน เปน ราคา ๖๒๙๐๐๐ รูเปีย. มิศเตอ เอฟ. เอ็น. เบิน คุม ทหาร มา แต่ ณะ เดือน สาม แรม แปด ค่ำ, ห้าม มิ ให้ พวก ข้าพเจ้า, ตัด ไม้ ขอน สัก ที่ ป่า นั้น. กล่าว ว่า แม้น มิ ฟัง เรา จะ ยิง ผู้ นั้น เสีย. ฝ่าย พวก ข้าพเจ้า มี ความ กลัว ก็ ละ การ นั้น เสีย. กัปิตัน เบิน จึ่ง ให้ นาย กอง ไป หมาย ไม้ ขอน สัก ไว้ ทุก ๆ ต้น, เพื่อ จะ ได้ เปน ของ ๆ ตัว. แต่ กปิตัน อาร์. ซี. เบิน ยัง ตก ค้าง อยู่ ณะ เมือง ยินยิน, แขวง เมือง พม่า ที่ ขึ้น แก่ อังกฤษ, กำลัง ช่วย การ ราย นี้. ได้ ฝาก เครื่อง อาวุทธ์, แล เสบียง อาหาร, ไป ให้ แก่ เอฟ. เอล. เบิน ผู้ น้อง ที่ อยู่ ใน ป่า. แต่ เคาเวอเมนต์ เมือง สยาม, มิ ได้ ยอม ให้ กัปตัน เบิน มี อำนาท ที่ จะ ไป ตัด ไม้ ใน ป่า นั้น. พวก ข้าพเจ้า จึ่ง ขอ อำนาท อังกฤษ ที่ อยู่ เมือง มรแมง นั้น,

มา ช่วย พวก ข้าพเจ้า ด้วย. แต่ นาย อำเภอ เมือง พม่า ก็ มิ อาจ ช่วย ธุระ ของ ข้าพเจ้า ได้. นาย อำเภอ นั้น กลัว ว่า, เคาเวอเมนต์ อังกฤษ ได้ ให้ กัปตัน เบิน มี อำนาท ที่ จะ ไป ตัด ไม้ ได้. ขอ ให้ ท่าน เคาเวอเมนต์ อังกฤษ, มี หนังสือ ไป ถึง เคาเวอเมนต์ สยาม ด้วย, เพื่อ จะ ให้ รู้ ว่า เคาเวอเมนต์ อังกฤษ, ไม่ ได้ ให้ กัปตัน เบิน ไป ตัด ไม้ ที่ ป่า นั้น เลย, จะ ได้ รู้ ว่า ธุระ ของ กัปตัน เบิน ใน ป่า นั้น ก็ สิ้น แล้ว.

๏ หนังสือ ฟ้อง ใบ นี้, ได้ ลง มือ เขียน เมื่อ ณวัน เดือน ๔ แรม ๑๑ ค่ำ, มี ชื่อ พวก พม่า จด หมาย ลง ใต้ นังสือ ฟ้อง ใบ นี้ ๑๑ คน. มี ชื่อ ชาว อังกฤษ ติด อยู่ คน หนึ่ง, ชื่อ ยอก คอซัน เปน ผู้ ที่ ๑๑ คน นั้น ตั้ง ไว้ เปน ผู้ ช่วย กล่าว ความ.

๏ หนังสือ ฟ้อง ใบ นี้ ฝาก ไป ถึง ขุนนาง ผู้ ใหญ่ ฝ่าย อังกฤษ ที่ เมือง มรแมง. ท่าน จึ่ง มี หนังสือ ตอบ ไป, ถึง พวก ที่ ฟ้อง เปน ใจ ความ ว่า, เรา คง จะ ให้ เจ้า เมือง เชียงใหม่ ทราบ ว่า, เคาเวอเมนต์ อังกฤษ มิ ได้ ยอม ให้ ผู้ ใด ๆ, ไป ทำลาย กดหมาย เมือง สยาม เช่น ฟ้อง มา นั้น เลย. เรา เหน ควร เจ้า เมือง เชียง ใหม่ จะ ว่า กล่าว เอา เปน ธุระ เอง, หา ควร ที่ เคาเวอเมนต์ อัง กฤษ จะ เอา เปน ธุระ ตัด สิน ไม่.

๏ หนังสือ ใบ นี้ ได้ เขียน มา, เมื่อ ณวัน พุท เดือน หก ขึ้น สอง ค่ำ.

ข่าว ที่ กรุง เทพ ฯ

๏ อนึ่ง หนังสือ จดหมาย เหตุ สยามไตม์ แต่ บัดเดี๋ยว นี้ ได้ ตี พิมภ์ ที่ บ้าน มิศเตอจันต์เลอ ที่ ณตำบล ปาก คลอง บาง น้ำชล,

---

๏ อนึ่ง ฝ่าย ข้าพเจ้า ๆ ของ จดหมาย เหตุ นี้, ได้ ซื้อ เครื่อง พิมพ์ ที่ เปน ของ ๆ บัดติศมิศชัน ที่ ตำบล บ้าน ดอก ควาย นั้น มา หมด. จึ่ง ได้ มี ตัว พิมพ์ ไทย, เลก ใหญ่ หลาย อย่าง, อีก ทั้ง เครื่อง ตี เครื่อง อัด เครื่อง เย็บ ผูก เปน เล่ม, หมาย ว่า จะ ได้ ทำ การ ให้ ใหญ่ ยิ่ง กว่า แต่ ก่อน, และ จ รวด เรว ด้วย. ฯะ

๏ อนึ่ง เมล์ คือ หนังสือ ฝาก เปน กอง ที่ มา แต่ ประเทศ ยูรบ โดย เรือ ไฟ กล ฝรั่งเศศ ถึง สิงค์ โปร์ แล้ว. ฝ่าย เรือ เมือง สยาม ก็ ได้ รับ เข้า มา ใน กรุงเทพ ถึง ๑๕ วัน แล้ว. ใน หนังสือ เหล่า นั้น มี ข่าว มา จาก เมือง ลอนดอน, แต่ เมื่อ ณวัน เสาร์ เดือน เจ็ด แรม เก้า ค่ำ. แล ข่าว นั้น ก็ เปน ศุข อยู่ หา ไภย อันตราย มิได้, และ มี สำ คัญพยาน ว่า ที่ เมือง สิงค์ โปร์, แล มะลกา, แล เมือง ปีแนง, ทั้ง สาม เมือง นี้ จะ ตัด ทาง ราชการ ให้ ตรง แต่ มงกุฎ อังกฤษ, จะ มิ ได้ ไป ทาง อ้อม เหมือน อย่าง แต่ ก่อน. ถ้า การ มี สำเร็จ แล้ว เมื่อ ใด, ก็ คง จะ เปน คุณ แก่ ประเทศ สยาม สิงคโปร์ โดย มาก, ฯะ

๏ อนึ่ง มี ข่าว มา แต่ เมือง อเมริกา, เปน ใจ ความ ว่า, เมือง ซึ่ง ขึ้น แก่ ฝรั่งเสศ, ที่ แขวง เมือง เม็กซิโก นั้น หา สู่ จำ เริญ ไม่. แล ขุนนาง ผู้ ใหญ่ ใน เมือง ฝรั่งเสศ, ก็ คิด เหน ว่า ที่ ฝรั่งเสศ ไป ตี เอา เมือง เม็กซิโก นั้น, คง จะ ป่วย การ เสีย เปล่า ๆ, ไม่ ช้า นาน การ นี้ ก็ จะ เลิก ไป. แล มี หนังสือ มา แต่ เมือง วัศซิงตอน, เปน ใจ ความ ว่า, อย่า ให้ ผู้ ใด คิด กลัว ว่า, เมือง อเมริกา จะ คิด ทำ ศึก กับ ฝรั่งเสศ เพราะ เมือง เม็กซิโก. จะ ไม่ ยอม ทำ เลย. แต่ เจ้า เมือง ที่ ชื่อ เอ็มปรอ แมกซิเมลียัน จะ ไม่ อยู่ นาน ได้. แล เคาเวอเม็นต์ รีปับลิก นั้น คง จะ มี ความ จำเริญ.

ข่าว มา ใหม่ ใน สอง วัน นี้

๏ อนึ่ง เรือ กล ไฟ เจ้า พยา มา ถึง เมื่อ ณวัน อาทิตย์ เดือน ๙ แรม ๑๕ ค่ำ, ปี ชวด สัปตศก, ได้ เอา เมล์ ที่ ประเทษ ยูรบ มา สอง เมล์. มี ข่าว มา แต่ เมือง ลอนดอน, เมื่อ ณวัน สุกร์ เดือน ๙ ขึ้น ๕ ค่ำ เปน ใจ ความ ว่า, แต่ บันดา เรือ กำปั่น จอด ค้า ขาย อยู่ ที่ ท่า เมือง อเมริกา ทั่ว ไป นั้น เปรศซิเดลต์ชอนซัน เจ้า เมือง อเมริกา มี รับ สั่ง ให้ เปิด ท่า ค้า ขาย ตาม ธรรมดา อย่าง ที่ ได้ เคย มา แต่ ก่อน, มา แต่ ณวัน เสาร์ เดือน ๘ ขึ้น ๘ ค่ำ.

๏ อนึ่ง เรือ อังกฤษ ชื่อ เครศอีศเติน, ได้ แล่น ออก ไป เพื่อ จะ วาง สาย ไฟ ฟ้า ราว ที่ จะ ข้าม มหา สมุท อัตลันติก ได้, ทาง ประ มาณ ๑๗๐๐ ไม้ล์, หมาย ใจ ว่า การ นั้น จะ สำเร็จ ใน เดือน ออคัศ, คือ ปลาย เดือง ๒ แล ต้น เดือน ๑๐. เขา วาง สาย มา ได้ ๒๐๐ ไมล์ แล้ว.

๏ อนึ่ง มี ข่าว ว่า การ ศึก ขบถ ที่ เมือง เต๊กซัศ หัว เมือง อเม ริกา นั้น สิ้น แล้ว, แม่ ทับ ฝ่าย พวก ขบถ ชื่อ เชนเนิรัล เคอบิสมิศ ก็ ยอม แพ้ เมื่อ ณวัน สุกร์ เดือน ๗ ขึ้น สอง ค่ำ. เมือง อเม ริกา กลับ มี ความ ศุข ทั่ว ไป. เจ้า เมือง อเมริกา ให้ จึ่ง เลิก ทัพ กลับ ไป

บ้านโดยมาก, ที่เอาไว้สำรับรักษาบ้านเมือง ก็มีบ้างเลกน้อย.

๏ อนึ่งมีข่าวมาว่า, แต่นี้ไปคงจะมีพ่ายบทแต่เมืองอะเมริกาฝ่ายใต้มาขายที่เมืองอังกฤษโดยมาก.

๏ อนึ่งบุตรชายแห่งปรินศ์ออฟเวลัศ, ได้รับสินน้ำมีชื่อตั้งว่า ยอช์ฟเร็ดเอรึกเออเน๊ศแอลเบิต.

๏ อนึ่งมีชายยี่ปุ่นนุ่ม ๆ ๑๙ คน, ไปเรียนวิชาที่เมืองอังกฤษ, หมายว่าจะเรียนอยู่ให้นาน จะได้เปนนักปราช, แล้วจะกลับคืนหลังยังเมืองยี่ปุ่น.

๏ ราคาสินค้าที่เมืองฮ่องกง ฯะ

๏ เมื่อณวันเสาร์เดือนเก้าขึ้นหกค่ำ, เข้าบังกลา หาบละ๒เหรียนสเซนต์แล๓เหรียนห้วน. เข้ากลองกรุงเทพ ฯ หาบละ๒เหรียน ๑๕ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๒๕ เซนต์. เข้าอย่างกลางหาบละ๒ เหรียน ๔๕ เซนต์ แล๒ เหรียน ๕๕ เซนต์. เข้าขาว หาบละ ๒ เหรียน ๗๕ เซนต์แล๒ เหรียน ๘๕ เซนต์. เข้าเมืองไซ่ง่อน หาบละ๒ เหรียน ๕๐ เซนต์ แลสองเหรียน ๕๕ เซนต์. เข้าเมืองมะนิลลา หาบละ๒ เหรียน ๖๕ เซนต์แล๒ เหรียน ๘๕ เซนต์, เข้าขาวเมืองย่างกุ้ง หาบละ ๒ เหรียน ๕๕ เซนต์แล๒ เหรียน ๗๐ เซนต์. เข้ากล้องเมืองย่างกุ้ง หาบละ๒ เหรียน ๑๐ เซนต์แล ๒ เหรียน ๕๑ เซนต์.

๏ น้ำตาลทรายขาวที่หนึ่ง หาบละ ๘ เหรียน๒๐ เซนต์ แล ๘ เหรียน ๔๐ เซนต์. ที่๒ หาบละ ๗ เหรียน ๘๐ เซนต์ แล ๗ เหรียน ๙๐ เซนต์. ที่ ๓ หาบละ ๗ เหรียน ๕๐ เซนต์ แล ๗ เหรียน ๖๐ เซนต์.

๏ น้ำตาลทรายแดง หาบละ ๕ เหรียน ๔๐ เซนต์ แล ๕ เหรียน ๖๐ เซนต์.

สวมสพ เปรศซิเดนต์ ลินกัน

๏ ชาวเมืองอะเมริกา คิดการจะก่อสร้างที่สวมสพ เปรศซิเด็นต์ลินกัน ขึ้นไว้ในที่ฝั่งนั้น, สำรับคนทั้งปวงจะได้เปนที่คิดถึง. เขาหมายว่าจะเรียรายกันลงทุนเปนเงินประมาณ ๓๐๐๐๐๐ เหรียน, จะเอาเงินแก่คนทั้งปวงแต่คนละเหรียนเท่านั้น. มีข่าวมาแต่ปาริศเมืองฝรั่งเศศว่า, ชาวเมืองปาริศนั้นจะขอเข้าส่วนด้วย, ในที่จะทำการสวมสพนั้น.

๏ ผู้ที่คิดร้ายฆ่าเปรศเด็นต์ลินกันนั้นเปนหลายคนด้วยกัน. เคาเวอเม็นต์จับตัวได้แล้ว เมื่อณวันเดือนหกข้างแรม, ยังกำลังตัดสินความนั้นอยู่ที่เมืองวัศชิงตัน. ในพวกผู้ร้ายนั้นมีคนหนึ่งชื่อแอช์ตวีศ, แลมีผู้ยืนยันว่า, คนนี้รับเปนธุระจะฆ่าเปรศซิเด็นต์ยอนซัน คราวเดียวกันกับวิล์ซ์บูธฆ่าเปรศซิเด็นต์ลินกัน. มีคนผู้หนึ่งชื่อเปนจัดแจงกันว่า, เราจะฆ่ามิศเตอซิวอาดที่เปนขุนนางใหญ่ฝ่ายต่างประเทศ. แลคนหนึ่งจะฆ่ามิศเตอซตอนตันที่เปนขุนนางใหญ่ฝ่ายทัพบก. อีกคนหนึ่งจะฆ่าเย็นเนอเร็ลแครนต์ผู้เปนแม่ทัพใหญ่.

กำปั่นเข้ากรุงเทพ ฯ

เข้ามาเมื่อไร	กำปั่นชื่อไร	กับปิตันชื่อไร	ตัน	เรืออะไร	มาแต่ไหน
เดือน ๙ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	ปอนติเอนัก	คราศะวิงเกอล์	๗๙๐	บากฮอลันด์	ปะตาเวีย
แรม ๑๓ ค่ำ	เจ้าพระยา	ออตัน	๓๕๓	สตีมเมอสยาม	สิงคโปร์

กำปั่นออกจากกรุงเทพ ฯ

ออกเมื่อไร					จะไปไหน
เดือน ๙ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	มูนไลต์	ซอร์เซนเซน	๖๔๗	ชิบสยาม	ฮองกง
แรม ๙ ค่ำ	ซุเลียแอน	เลนอาก	๑๕๐	สกูนเนออังกฤษ	สิงคโปร

๏ เจ้า ของ หนังสือ นิราษ เมือง ลอนดอน นั้น, อยู่ ที่ แพ ริม ปาก คลอง ขุด ตพาน หัน, ชื่อ นาย จำรง. หนังสือ นิราษ ลอนดอน นั้น ยัง มี เหลือ อยู่ บ้าง, ถ้า ผู้ ใด จะ ต้อง การ, เชิญ ท่าน ไป ซื้อ ตามชอบ ใจ เถิด.

โรง พิมพ์

๏ โรง พิมพ์ ที่ ได้ ตี หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, ตั้ง อยู่ ที่ ริม ป้อม ปาก คลอง บางกอก ใหญ่, หลัง วัง กรมหลวง วงษาธิ ราช สนิท. ถ้า ผู้ ใด ๆ ปราถนา จะ ให้ ตี พิมพ์ หนังสือ ไทย, ฤๅ หนังสือ อังกฤษ, จะ เปน เนื้อ ความ มาก น้อย ประการ ใด, ขอ เชิญ ท่าน มา พูด กับ ข้าพเจ้า ๆ ปราถนา จะ รับ จ้าง ตี พิมพ์ หนังสือ ต่าง. ๆ ราคา ค่า จ้าง นั้น, จะ รับ ให้ ถูก กว่า แต่ ก่อน มาก. ถ้า ฎีกา ต่าง ๆ กว้าง ยาว เท่า แผ่น กระดาด น้ำ ซ่ม, ถ้า ตี เต็ม น่า ข้าง หนึ่ง, ถ้า ต้อง การ แต่ พัน หนึ่ง, จะ คิด เอา ราคา พัน แผ่น ๒๐ บาท. ถ้า ต้อง การ หลาย พัน, จะ เอา ราคา แต่ พัน ละ ๑๕ บาท เท่า นั้น. อนึ่ง หนังสือ อังกฤษ ที่ เรียก ว่า, ไบลโนฎ นั้น, เปน หนังสือ จด หมาย สำรับ ที่ นาย ห้าง ฝาก สินค้า บันทุก ไป ลง กำปั่น นั้น, ๑๐๐ แผ่น เปน ราคา ๕ บาท. อนึ่ง หนังสือ ที่ เรียก ว่า, เอ็นเตร แล ซิบปิ้ง บิล, ถ้า จะ เอา แต่ ๓๐๐ ก็ เปน ๑๐๐ ละ ๔ บาท, ถ้า เอา ถึง ๑๐๐๐ เปน ๑๐๐ ละ กึ่ง ตำลึง. อนึ่ง หนังสือ บิลเลติง, ถ้า เอา แต่ ๓๐๐ เปน ๑๐๐ ละ ๕ บาท. ถ้า ต้อง การ ถึง ๑๐๐๐ จะ เอา ๑๐๐ ละ ๑๐ สลึง. อนึ่ง ถ้า เปน หนังสือ กาด เปน ๑๐๐ ละ ๕ บาท.

๏ การ ผูก หนังสือ เปน เล่ม. ฯ

๏ อนึ่ง การ ที่ ผูก หนังสือ เปน เล่ม สมุด อังกฤษ, เท่า กับ กฎหมาย ที่ ขาย อยู่ ทุก วัน นี้, ถ้า หุ้ม หนัง สวัน เปน เล่ม ละ กึ่ง ตำลึง. ถ้า ขลิบ หนัง เปน เล่ม ละ ๖ สลึง, ถ้า เอา มาก กว่า ๑๐ เล่ม ขึ้น ไป, ก็ จะ ลด ราคา เอา แต่ เล่ม ละ บาท. ถ้า เปน เล่ม เล็ก กว่า กฎหมาย, ก็ จะ คิด เอา ราคา ตาม เล็ก แล ใหญ่ พอ สม ควร.

๏การแปล หนังสือ. ฯ

๏ คำ ไทย ฤๅ คำ อังกฤษ แปล, ถ้า ร้อย คำ เปน ราคา ๕๐ เซ็น. ถ้า มาก กว่า ๑๐๐๐ คำ จะ คิด เอา ๑๐ คำ เปน ๔ เซ็น จน ถึง ๒๐๐๐ คำ. ถ้า มาก กว่า ๒๐๐๐ คำ, ก็ จะ เอา แต่ สม ควร พอ ตก ลง กัน ได้.

๏ หนังสือ ขาย. ฯ

๏ อนึ่ง ที่ โรง พิมพ์ นั้น มี หนังสือ ขาย ต่าง ๆ, คือ หนังสือ หัด พูด คำ อังกฤษ จบ ละ ๘ สลึง. แล หนังสือ จินดามะณี นั้น เล่ม ละ บาท. หนังสือ กฎหมาย ไทย ๔๔ เล่ม สมุด ไทย ผูก เปน หนังสือ อังกฤษ สอง เล่ม, ขาย เปน ราคา จบ ละ ๑๓ บาท สลึง, แล หนังสือ พระ ราช พงษาวดาร ไทย ๔๒ เล่ม สมุดไทย, ทำ เปน สอง เล่ม อังกฤษ, ขาย จบ ละ ๑๐ บาท สอง สลึง. แล พงษาวดาร ฝรั่งเศศ ย่อ, ขาย เล่ม ละ สอง สลึง. แล มี กระดาด สมุด เปล่า ต่าง ๆ ขาย เล่ม ละ บาท บ้าง, เล่มละสองสลึง บ้าง, เฟื้อง หนึ่ง บ้าง, หลาย อย่าง ต่าง ๆ. เชิญ ท่าน ทั้งหลาย มา หา ข้าพเจ้า ที่ โรงพิมพ์

ข้าพเจ้า ผู้ ชื่อ ว่า, ดี. บี. บรัดเล นั้น เทอญ.

๏ พ่อ ค้า ฯ

๏ เวอชีน แอน กัมเปนี, เปน พ่อ ค้า อะเมริกัน สำรับ ขาย เครื่อง กำปั่น, แล เสบียง อาหาร ที่ สำรับ ใช้ ใน กำปั่น ด้วย, แล ขาย สิ่ง ของ อื่น ต่าง ๆ, ที่ คน ใน กรุง เทพ ฯ จะ ต้อง การ. แล เปน พวก สำรับ ขาย ของ ใน การ เลหลัง. ตั้ง อยู่ ที่ บ้าน คอกควาย น่า วัด บาทหลวง.

๏ พวก รีมีซะมิศ แอน กัมเปนี, เปน พ่อ ค้า ฝรั่งเศศ, ตั้ง อยู่ ที่ บ้าน คอก ควาย ริม ตึก กงสุล ฝรั่งเศศ, มี ของ เครื่อง สำรับ เรือ แล ของ ฝรั่งเศศ, แล ของอังกฤษ หลายอย่าง ต่าง ๆ เปนอันมาก.

๏ พวก ซีวิลแมเลอบ์ แอน กัมเปนี, เปน พ่อ ค้า ฝรั่งเศศ ตั้ง อยู่ ที่ บ้าน กะดีจีน แห่ง หนึ่ง, ตั้ง อยู่ ที่ ท้อง สนาม น่า พระ ที่ นั่ง สุทไธย สวรรค แห่ง หนึ่ง, มี เครื่อง ใช้ ต่าง ๆ ที่ มา แต่ ประ เทศ ยุรบ เปน อัน มาก.

๏ อนึ่ง มิศฟะรันซิศจิต, เปน พนักงาน สำรับ ชัก เงา รูป ปราถนา จะ ให้ คน ใน กรุง นอก กรุง เข้าใจ ว่า, ตัว นั้น อยู่ ที่ แพ น่า บ้าน กะดีจีน, ได้ เปน พนักงาน สำรับ ชัก เงา รูป ต่าง ๆ. รูป ที่ ได้ ชัก ไว้ แล้ว นั้น, ก็ มี หลาย อย่าง, คือ รูป วัง, แล รูป วัด, รูป ตึก, รูป เรือน, แล รูป เงา ต้นไม้, แล รูป ท่าน ผู้ มี วาศนา ต่าง ๆ ใน กรุง เทพ นี้. ถ้า ท่าน ผู้ ใด ปราถนา, จะ ให้ ข้าพเจ้า ไป ชัก เงา รูป ที่ บ้าน ของ ท่าน, ข้าพเจ้า ก็ จะ ไป ทำ, ราคา ค่า จ้าง นั้น จะ เอา แต่ อย่าง กลาง พอ สม ควร.

จะ เกิด ถึง สอง ครั้ง สาม ครั้ง. พระ ปรานุกรม รู้ เข้า ก็ อ้อนวอน ไกล่ เกลี่ย กับ ผู้ ที่ จะ ฟ้อง. เสีย เงิน ให้ ครั้ง หนึ่ง ห้า ตำลึง ครั้ง หนึ่ง เจ็ด ตำลึง. เขา จะ ถวาย ฎีกา ถึง สอง ครั้ง. พระ ปรานุกรม รู้ เข้า ก็ ไป เฝ้า สมเดจ พระเจ้า น้องยาเธอ เจ้า ฟ้า มหามาลา กับ พระยา บุรุษรัตนราชพัลลภ, ความ นั้น ก็ เงียบ ไป, จน กระทั่ง อ้ายแดง ลัก บ้าน กับ มาลิกา พระด่วง ๆ จับ ตัว ได้. อ้ายแดง เอา มีด แทง เอา พระ ตาย, ความ จึ่ง ได้ ชำระ กัน ขุนกลาง รับ สินบน พระปรานุกรม ๓๐ ตำลึง, กับ อ้ายบ้าน อีก ๑๐ ตำลึง. ปล่อย อ้ายแดง อ้ายบ้าน ไป ให้ อยู่ อย่าง เดิม. อ้ายแดง อ้ายบ้าน ก็ จะ เที่ยว ลัก ผลไม้ ของสวน, กับ ย่อง เบา ล้วง เรือ แล ลอบ ตี ฟัน คน ที่ ตีน ตพาน วัดสังขจาย, แล ตีน ตพาน วัดราชสิทธ อีก. อ้ายแดง อ้ายบ้าน มา ติด อยู่. ชาว บ้าน ชาว เรือ ค่อย ได้ ศุข บาง ปล่อย ให้ ไป อยู่ ที่ เดียว แล้ว. ถ้า มิ จริง อย่าง ว่า ให้ สืบ ชาว บ้าน วัดสังขจาย จน ตลอด ถึง วัดราชสิทธ เถิด. ได้ ความ จริง ทั้ง นั้น. ขุนกลาง ปล่อย อ้ายแดง อ้ายบ้าน. ถ้า มิ จริง ให้ สืบ รัง วัด ตั้ง แต่ บ้าน ขุนกลาง ฟาก ตวันออก, จน ถึง ตีน ตพานช้างทำ ใหม่, ฟาก ตวัน ตก จน กระทั่ง ปอม ท้าย สนม จน ถึง น่าท่า วัด พระ เชตุพน

เอดิทอร์

๏ ข้าพเจ้า เอดิตร์ เจ้า ของ จด หมายเหตุ นี้ เหน ว่า, ความ ที่ รับ สิน บล ปล่อย ผู้ร้าย อย่าง นี้ เปน ความ สำคัญ นัก. ถ้า จะ เปน จริง บ้าง เท็จ บ้าง, ก็ ย่อม เปน ความ น่า กลัว นัก. เพราะ มี ตระลาการ แล พระ ราชา คณะ ติด อยู่ ใน เรื่อง นั้น. ดู เหมือน การ ภิพาก ษา ตัด สิน ความ ใน กรุง เทพ ฯ นี้, แทบ จะ ไม่ เปน สัตย ธรรม เสีย แล้ว. เหมือน นา ฬิกา ที่ มี เครื่อง จักร ภาย ใน ไม่ แน่น หนา หลวม คลอน แคลน ไป, ถ้า ไข กุญแจ เข้า แล้ว ก็ เดิน ไป ได้ สัก ครู่ สัก ยาม แล้ว ก็ อยุด ไม่ เปน ที่ ไว้ ใจ ได้. ก็ เหน ควร ที่ คอเวอแมนต์ จะ ส้อม แปลง เสีย ใหม่ ให้ แน นอน มัน คง. เมื่อ เกิด เหตุ ขึ้น เช่น นี้, ควร ที่ จะ สืบ พระ ยาน ให้ ได้ เท็จ จริง. มิ ใช่ ที่ เอดิตร์ ปรา ฐนา จะ ให้ จับ คน นั้น คน นี้ ก่อน. เมื่อ ยัง ไม่ มี พระ ยาน ที่ น่า เชื่อ น่า ฟัง นั้น หา มิ ได้

เรื่อง คลอง ขุด ใหม่

๏ คำนับ ยัง ท่าน ทั้ง หลาย ให้ ทราบ ด้วย. ข้าพเจ้า ได้ อ่าน หนังสือ ประกาศ ของ พ่อ ยิ้ม พระ ภาษี สมบัติ บริบุรณ มา นาน แล้ว, ว่า ด้วย เดิม ใน หลวง ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า. ยอม ให้ พระ ภาษี สมบัติ บริบุรณ. เปน ธุระ ใน การ ขุด คลอง ใหม่. ตั้ง แต่ วัด ปาก น้ำ ใน คลอง บางกอก ใหญ่ ไป ถึง แม่ น้ำ นครไชยศรี ได้ โรง จักร กล ไฟ ทำ น้ำ ตาน. ข้าพเจ้า คิด เหน ว่า เปน การ แปลก ๆ, เกิด ขึ้น ใหม่ ๆ ไม่ เคย ได้ ยิน ได้ รู้ มา แต่ ก่อน เพราะ ว่า ขอ ปัญญา ท่าน ทั้ง หลาย ซึ่ง เหน พร้อม กัน มาก ๆ ว่า, จะ ยอม ให้ เก็บ ค่า คลอง กับ เรือ ลูก ค้า ไป มา แล นา ไร่ สวน. ยืน ขวาง ลำ คลอง ขึ้น ไป สิบห้า เส้น ทั้ง สองฝั่ง. เอา มา รวม เปน ค่า จ้าง ขุด คลอง สิบ ปี ดี ฤๅ จะ ตั้ง โรง หวย เก็บ เอา กำไร ใช้ ค่า จ้าง ขุด คลอง ดี. ข้าพเจ้า ได้ ทราบ ว่า ท่าน ทั้ง หลาย เหน มาก ด้วย กัน ว่า, ให้ ออก หวย ดี ด้วย ไม่ เปน ที่ ข่ม ขี่ น้ำ ใจ ของ ราษฎร. จะ ได้ ทำ อาไร ๆ ตาม อำ เภอ น้ำ ใจ แก่ คลอง นั้น, เหมือน อย่าง เดิม ของ ประเทศ สยาม ที่ มี แบบ เหน อยู่ ทุก วัน นี้. เพราะ เหน ว่า ถ้า จะ ยอม ให้ เก็บ ค่า คลอง กับ ลูก ค้า ไป มา. บันทุก สิน ค้า ด้วย เรือ เล็ก ใหญ่ แล เกวียน ถึง สิบ ปี. ก็ ต้อง มี ผู้ ตรวด ตรา รักษา ลำ คลอง แล ทาง เกวียน ให้ เรียบ ร้อย เปน ธรรมเนียม ปรกฎิ. เรือ แล เกวียน ลูก ค้า จะ ไป มา ก็ ต้อง รักษา, ให้ มี ความ ศุข สบาย ไม่ ได้ ความ ขัด ขวาง เดือด ร้อน. จึ่ง จะ มี คน ยอม เสีย ค่า เก็บ คลอง ให้ ไป ทาง นั้น, เพราะ มี คลอง อื่น ๆ ซึ่ง ไป ได้ ไม่ ต้อง เสีย อะไร ก็ หลาย คลอง. การ ซึ่ง ท่าน ทั้ง หลาย เหน ว่า ออก หวย ดี กว่า เก็บ ค่า คลอง ค่า ทาง แล ค่า ไร่ ค่า นา ค่า สวน นั้น, ก็ ต้อง ด้วย ปัญญา ความ คิด ของ ราษฎร ชาว ประ เทศ สยาม มา แต่ เดิม. อนึ่ง เหตุ ซึ่ง จะ ตั้ง ด่าน แล ผู้ รักษา ลำ คลอง แล ทาง เกวียน, แล ที่ ไร่ นา ที่ สวน ให้ เรียบ ร้อย เปน ธรรมเนียม โดย ยุติธรรม, ให้ ตลอด ลำ คลอง ขุด ใหม่ นั้น, จะ ได้ ผู้ ใด ไป รับ ฉลอง พระเดช พระคุณ ได้ การ ถึง สิบ ปี ก็ นาน นัก. ถ้า รักษา ธรรมเนียม ไว้ ได้ จน ถึง สิ บ ปี ก็ จะ มี ความ เจริญ บริบุรณ ขึ้น กว่า นี้ หลาย ร้อย เท่า. เพราะ จะ ต้อง กำจัด สิ่ง อัน เปน อาสัจ อาธรรม ออก เสีย จาก ที่ นั่น จน สิ้น เชิง จึ่ง จะ เปน ที่ เกิด ผล ประโยชน. แล งาม บ้าน งาม เมือง ของ พระเจ้า อยู่ หัว ได้, ก็ จะ ผิด ไป กว่า คลอง อื่น ๆ, ซึ่ง ได้ เสีย พระ ราช ทรัพย แผ่นดิน ออก ไป ขุด, เหตุ ด้วย คลอง ใหม่ นี้ ต้อง เสีย พระราช ทรัพย แผ่นดิน ออก ไป ก่อน เหมือน กัน. แต่ จะ ได้ เก็บ เงิน ฤๅ ออก หวย เอา พระราช ทรัพย อื่น ส่ง ยัง ท้อง

พระคลัง นั้น ยังไม่ ทราบ. ข้าพเจ้าได้ ทราบใน หมาย ประกาศ นั้น อ้าง ธรรมเนียม ประเทศ ใหญ่ ๆ อื่น ๆ. ข้าพเจ้า คิด ดีใจ ว่า จะ ได้เหน ความ เจริญ ขึ้น ใน แผ่นดิน ผิด กับ ที่ อื่น แห่ง หนึ่ง จะ ได้เปน แบบ ฉบับ แห่ง ตา ของ ชาว ประเทศ สยาม. ภอ จะ ได้ทำ ตาม กัน ขึ้น หลาย ๆ แห่ง. แต่ ความ ต้น ซึ่ง ประกาศ กับ กลาง ความ ก็ผิด กันไป. ข้าพเจ้า เปน ที่ สงไสย แต่ ทราบ ว่า ฯ พณ ฯ สมุห พระกลาโหม เปน ต้น รับ สั่ง, ท่าน เอาใจใส่ เอา ธุระ ใน การ ขุด คลองใหม่ นี้ เปน อัน มาก, ท่าน อุษาห สั่ง ออก ไป เมือง นอก ซื้อเครื่อง จักร กลไฟ ขุด คลอง มา ไว้สำรับ รักษา มิให้ คลอง นั้น เสีย. แล ข้าพเจ้าได้ ข่าว ราษฎร ภฤ กัน ว่า คลอง นั้น ขุดได้ กว่า ครึ่ง แล้ว, มี ความ สนุกนิ์ สนาน มาก ด้วย ขุนนาง เจ้าสัว ราษฎร ชวน กัน ไป จับ จองที่ไร่ ที่ นา ที่ สวน ทำ ขึ้น ใหม่ มาก กว่า มาก. ครั้น เมื่อ เดือน แปด บูรพาสาท ข้าง ขึ้น ข้าพเจ้า กับ เพื่อน สี่ ห้า คน ชวน กัน ไปใน คลอง ขุดใหม่ ครั้น แจว เรือ เข้า ไป. ข้าพเจ้า ก็ เหน เปน ที่ เอ็ทนา ด้วย ความ อันตราย กับ คลอง นั้น ก็ เกิด ตาม ขึ้น แล้ว. ข้าพเจ้า จึ่ง ถาม พวก ชาว สวน ชาว นา ว่า ที่ สวน ที่ นา ของผู้ ใด, เขา ก็ บอก ข้าพเจ้าได้ความ ว่า เปน ที่ ของ ท่าน ขุนนาง แล เจสัว นั้น มาก กว่า ที่ ของ ราษฎร ชาว เมือง. เพราะ ท่าน ขุนนาง แล เจสัว นั้น มี อำนาถ มาก ให้ บ่าว ไป ตั้ง โรง ริม คัน คลอง ทั้งสอง ฟาก แล ชวน กัน ขุด ตัด ทำ สายคัน คลอง ปล่อย ให้ น้ำ เข้า ออก ใน นา. ครั้น น้ำ ฝน ตก บ่า ลงใน คลองโดยแรง, ไม่ มี ท่อ ไม่ รักษา น้ำ, ก็ ภา เอา ละออง ดิน ใน ท้อง นา แล ภัง ภา เอา ดิน คัน คลอง ลง ใน คลอง ทั้ง สิ้น เปน ช่อง กว้าง ๆ หลาย แห่ง จะ ขึ้น เดิน บน คัน คลองไม่ได้. เพราะ ต้อง ลุย น้ำ. ลางแห่ง ก็ ปลูก โรง นา คร่อม ลง มา ริม คลอง จน จะไม่ มี ถนน. ลาง เจ้า ของ ก็ ปลูก ต้น ไม้ ต้น ทองหลาง ห่าง ริม คลองคืบ หนึ่ง ก็ มี. เพราะ ราษฎร ชาวไทย ไม่ ลอาย แก่ ความ ชั่ว ความ ผิด, คิด อยู่แต่ว่า มี เจ้า นาย แขง แรง เปน ที่ พึ่ง. ใจ ก็ดึ่งไม่ กลัว ใคร จะ คิด ทำ อะไร ก็ ทำ ตาม อำเภอใจไม่ กลัวผิด. ไม่ คิด เกรง พระ ราชอาญา, ด้วย พระราช ทรัพย ของ หลวง ลง ทุน ขุด คลอง ให้ราษฎร อาไศรย ทำ ไร่ นา สวน. แล เรือ เกวียน ไป มา ค้า ขาย ทาง ยก ทาง คลองให้ ได้ โดย สดวก ด้วย กัน ทั้ง พระราช อาณา เขตร จึ่ง จะ ชอบ ด้วย ราชการ แล ธรรมเนียม อัน เปน ยุติธรรม สำรับ แผ่นดิน พระเจ้า อยู่ หัว อนึ่ง ขุนนาง ข้าราชการ ทั้งปวง ซึ่ง ทรง พระ กรุณา ตั้ง แต่ง ไว้ ตาง พระเนตร พระกรรณ ก็ เหน เฉย ๆ. ไม่ สู้ เอาเปน ธุระ ใน การ ทำนุ บำรุง บ้าน เมือง ของ พระเจ้า อยู่ หัว. ฤๅ จะ รังเกียจ ว่า ธุระ ของ พระ ภาษี สมบัติ บริบูรณ, ฤๅ จะ กลัว ว่า ฯ พณ ฯ สมุหพระกลาโหม เปน ต้น รับ สั่ง. ถ้า จะ เปน เช่น นั้น. ข้าพเจ้า เหน ว่า ฯ พณ ฯ สมุหพระ กลาโหม. แล พระ ภาษี สมบัติ บริบูรณ, ก็ มี คนใช้ ซึ่ง เปน คน มี สติ ปัญญา เปน หลาย คน. เหตุไร ท่าน จึ่ง ไม่ ให้อำนาถ กับ ผู้ ใด ผู้ หนึ่ง ให้ว่า สิทธิ ขาด เปน เจ้า ของ คลอง สัก คน, พอ จะได้ รักษา ไว้ กว่า คลอง นั้น ขุด แล้ว. เมื่อ ตก ลง ว่า ออก หวย ฤๅ เก็บ ค่า คลอง จึ่ง ค่อย เปลี่ยน ธรรมเนียม เสีย ใหม่. ฤๅ จะ เปน ด้วย ท่าน ยัง ไม่ ทราบ ว่า เกิด ความ ทำลาย อย่าง ข้าพเจ้า ได้ เหน มา แล้ว กระมัง, ท่าน จึ่ง ยัง ไม่ ตั้งให้ ผู้ ใด ไป ดู แล ตาง หู ตา ของ ท่าน. เพราะ ท่าน ก็ ประกอบ ด้วย ปัญญา แล อำนาถ หา ขุนนาง เสมอ มิ ได้. ข้าพเจ้า ทราบ ว่า ท่าน คิด การ ทำนุ บำรุง แผ่นดิน พระเจ้า อยู่ หัว แทบ ทุก หาย ใจ เข้า ออก, ถ้า ท่าน ทราบ แล้ว ที่ ไหน ท่าน จะ ยอม ให้ ชื่อ คลอง ของ ท่าน เสีย ไป เหมือน คลอง มหาสวัสดิ คลอง บาง บอนได้. แต่ ความ ซึ่ง ข้าพ เจ้า ว่า มา นี้ เปน ความ สัตย จริง ของ ข้าพเจ้า ทุก ประการ. ท่าน ทั้ง หลาย จง ได้ ออก ไป ดู, ให้ รู้ เหน เปน พยาน ของ ข้าพเจ้า ด้วย.

เมล์ มาใหม่

๏ เรือ เจ้าพระ ยา มา ถึง กรุง เทพ ฯ ณวัน เสาร์ เดือน ๙ แรม ๑๓ ค่ำ เอา เมล์เมือง ยุโรป มา, มี หนังสือ จด หมาย เหตุ มา แต่ เมือง ลอน ดอน แต่ เดือน ๘ ที่ ๒ ขึ้น ๒ ค่ำ, แต่ เมือง นุยอก เดือน ๘ ที่ ๒ แรม ๘ ค่ำ แต่ เมือง บัง กล่า. ณเดือน ๙ ขึ้น ๕ ค่ำ เมือง สิงค์ โปร เดือน ๙ แรม ค่ำ หนึ่ง. เมือง รางกุง เดือน ๘ ที่ ๒ แรม ๑๕ ค่ำ, เมือง มรแมน เดือน ๙ ขึ้น ๓ ค่ำ, เมือง ปีนแนง เดือน ๙ ขึ้น ๒ ค่ำ, เมือง ฮ่อง กง เดือน ๘ ที่ ๒ แรม ๑๕ ค่ำ, ข่าว มา แต่ ทาง เตลิแครฟ.

๏ เมือง ลอนดอน เดือน ๘ ที่ ๒ แรม ๓ ค่ำ ข่าว ว่า, ข้อ สัญญา ที่ เมือง ออศ เตรีย แล เมือง ปรอศเซีย. เปน ไม้ ตรี กัน นั้น ยัง ปฤกษา กัน อยู่, ฝ่าย เมือง ออศเตรีย ยอม สัญญา เปน ใจ ความ ว่า, จะ ให้ เมือง ปรอศเซีย จัด แจง เมือง เยอมนี เลก ๆ ทั้ง ปวง ตาม ที่ ชอบ ใจ. อนึ่ง เมือง อิตาลี ว่า แก่ เมือง ออศ

เว้น การ เสพสุรา เสีย. แล้ว ชวน ให้ลงชื่อ สัญญากัน เปน พวก อนึ่งชื่อ ว่า, แตมเปีอ แรนซ์ โซไซริ ทิ, คือ พวก เว้น เสพสุรา. ธรรมเนียม นี้ มี ทั่วไปในเมืองอเมริกา, แล เมือง อังกฤษ, แล เมือง ต่าง ๆ. เขา ประพฤติ์ มา ทุก ๆ ปี, ก็ มีผู้ มา ลง ชื่อ เปน พวก เว้น เสพ สุรา นั้น มาก, ใน ปี หนึ่ง หลาย พัน คน. แต่ผู้ สัญญา นั้น ต่าง ๆ กัน. บาง คน สัญญา ว่าจะเว้น แต่ ปี หนึ่ง บ้าง, ห้าปี บ้าง, จน สิ้น ชีวิตร บ้าง, สุดแต่ใจผู้ นั้น จะ สัญญา.

๏ อนึ่งใน เดือน หก ปี ฉลู สัปตศก นี้, ที่ เมือง ลอนดอน เขา ประชุม กัน ใน ตึกใหญ่ แห่ง หนึ่ง, ตึก นั้น เรียก ว่า เซอรีจับเปละ. มี นาย ห้อง คนหนึ่ง เรียก ว่า แจระแมน. ๆ นั้น เปน ขุนนางผู้ใหญ่ ชื่อ เอิล ออฟ ซแรฟ บะรี. ท่าน เปน พนักงาน ดู แล ใน การ ประชุม นั้น. แล้ว มี อาจารย์ ใหญ่ อีก คนหนึ่ง ชื่อ นิ่ว แมนฮอล, ขึ้น สั่งสอน พรรณา โทษ เสพสุรา. แล สรรเสิญ การ เว้น เสพ สุรา. ครั้น จบ แล้ว, มีชาย สามคน เปน คน ยาก ไร้ อนาถา, เดิม เปน นักเลง สุรา, แต่ เข้า มา เปน พวก นั้น หลาย ปี, ได้ รู้ คุณ แล โทษ ใน สุรา มาก. จึ่งยืน ขึ้น ที ละคน เล่า เรื่อง ต่าง ต่าง, ที่ ตน ได้ ทำ ทุจริต เพราะ เสพเสุรา, หวัง จะ ให้ คน ทั้งปวง สลด ใจ จะ ได้ เว้น เสพสุรา เสีย.

๏ ฝ่าย แจระแมน ได้ ฟัง ถ้อย คำ ทั้ง สามคน บรรยาย เรื่อง ดัง นั้น, ท่าน จึ่ง ได้ สรรเสิญ ว่า, คน ทั้งสาม นี้ ถึง เปน คน เลว ก็ จริง, แต่ ถ้อย คำ ควร จะ เปน คดี ต่อ ไป ได้. แล ท่าน ว่า, ท่าน มี ความ ยินดี ด้วย ได้ ทราบ ว่า, คน ที่เสพ สุรา ใน เมือง อังกฤษ นั้น น้อย ลง กว่า ใน ๒๐ ปี ที่ ล่วง ไป. เวลา นั้น มี คนลง ชื่อสัญญา จะ ไม่ เสพ สุรา เปน หลาย คน.

๏ อนึ่ง ใน ที่พวก เว้น เสพ สุรา นั้น, ยัง มี ชาย ผู้ หนึ่ง ชื่อ พัดริก. ๆ นั้น เดิม ชอบ เสพ สุรา นัก, มัก พูดจา เปน ตลก คนอง. วัน หนึ่ง ไป ยัง ที่ ประชุม พวก เว้น เสพ สุรา, ได้ ฟัง อาจารย์ ยอน ชีอาบัด สั่งสอน อยู่ ที่ นั่น, ก็ บังเกิด ความ สังเวช สลด ใจ, จะ ใคร่ ลงชื่อ เหมือน เขา บ้าง, ก็ ยัง มิ ไว้ ใจ, กลัว จะ อด ไป มิ ตลอด. จึ่ง ขอ สัญญา แต่ ปี เดียว. แต่ นั้น มา ก็ อุสาห์ อด ใจ มิ เสพ สุรา เลย. ภาย หลัง พัดริก ก็ มี ความ ศุข สบาย มาก ขึ้น. แล้ว ได้ คิด ว่า เรา เสียเงิน เพราะ สุรา นั้น มาก นัก, จึ่ง แกล้ง เก็บ เงิน ส่วน ซื้อ สุรา เหมือน เคย ใช้ มา แต่ ก่อน นั้น, ประสม ไว้ ส่วน หนึ่ง ทุก วัน ๆ.

๏ อยู่ มา ก็ ครบ จำ นวน ปี ซึ่ง ทำ สัญญา ไว้ นั้น, อาจารย์ ยอนชีอาบัด จึ่ง ว่า, ท่าน จะ เลิก เท่า นั้น ฤๅ, ฤๅ จะ สัญญา ต่อ ไป. พัดริก ก็ ทำ อิด เอื้อน อ้ำ อึ้ง ก้ม หน้า อยู่. ยอนชีอาบัด ซ้ำ ถาม อีก ถึง สอง ครั้ง สาม ครั้ง. พัดริก จึ่ง ตอบ ว่า ถ้า ท่าน จะ โปรด ให้ สัญญา ตาม ใจ ข้าพเจ้า แล้ว, ๆ จึ่ง จะ ทำ คำ สัญญา ต่อ ไป. ครั้น ท่าน จะ ขัด ขืน ก็ เกรง พัดริก จะ ไม่ สัญญา, จึ่ง ว่า ตาม แต่ใจ ท่าน จะ สัญญา เถิด. พัดริก ได้ ยิน ดัง นั้น มี ความ ยินดี นัก. จึ่ง เขียน คำ สัญญา ลง โดย เร็ว ว่า, แต่ นี้ ไป เก้า ร้อย เก้า สิบ เก้า ปี, ข้าพเจ้า จะ ไม่ กิน สุรา เลย เปน อัน ขาด. ถ้า ข้าพเจ้า มี อายุศม์ อยู่ เกิน ๙๙๙ ปี แล้ว, จึ่ง จะ ทำ คำ สัญญา ใหม่ ต่อ ไป จน ตลอด ชั่ว ชีวิตร นี้.

๏ ครั้น อยู่ มา ประ มาณ สาม วัน สี่ วัน, นาย อา กร สุรา คน หนึ่ง เปน คน คุ้น เคย กับ พัดริก มา แต่ก่อน, ถามว่า, ท่าน เปน ศุข สะบาย อยู่ ฤๅ. เขา ตอบ ว่า, หา สู้ สะบายไม่, เพราะ ก้อน อัน หนึ่ง เกิด ขึ้น ที่ ศี ค่าง ข้าพเจ้า. นาย อากร มิ รู้ เท่า, สำคัญ ว่า มี โรค. จึ่งว่า, เหน จะเปน เพราะโทษ อด สุรา, ถ้า กิน สุรา เหมือน แต่ก่อน แล้ว ก้อน นั้น คง จะหาย เปน แน่. พัดริก ทำ อา การ เหมือน หนึ่ง ตกใจ. จึ่ง ซ้ำ ถาม อีก ว่า, ท่าน เหน จะ เปน ดัง นั้น จริง ๆ เปน แน่ ฤๅ. นาย อา กร รับ ว่า, จริง เปน แน่. ถ้า ไม่ กิน สุรา แล้ว นาน ไป คง จะ มี ขึ้น ทั้ง สอง ข้าง. ซึ่ง ว่า กล่าว เตือน สะติ ทั้ง นี้ ก็ เพราะ ความ สงสาร ท่าน. แล้ว ริน สุรา ส่ง ให้ พัดริก. ๆ ยิ้ม แล้ว ก็ ว่า, ขอบใจ ท่าน นัก ที่ ท่าน ว่า นั้น เห็น จะ ถูก. แล้ว ก็ ล้วง เข้า ไป ที่ ศี ค่าง ยิบ ห่อ เงิน ค่า สุรา ที่ ประ สม ไว้, ออก ให้ นาย อากร ดู. แล้ว ก็ ว่า, ก้อน นี้ มิ ขึ้น เพราะ อด สุรา. ถ้า อด นาน ไป คง จะ มี ขึ้น ทั้งสอง ข้าง. ท่าน ว่า ถูก ทุก อย่าง มิ ได้ ผิด เลย. ฯะ

๏ อัน ธรรมเนียม ซึ่ง กล่าว มา นี้, ควรจะ มี ใน เมือง ที่ถือ ว่าเปน สัมมาทิฐิ บ้าง แต่ใน สยาม ประเทศ นี้, ก็ เคย มี อยู่ บ้าง. ใน สำนักนี้ อาจารย์ แล ท่าน ผู้ ใหญ่, ฤๅ ท่าน ผู้ มี บัน ดา ศักดิ์, ห้าม ปราม ขอ เสีย มิ ให้เสพ สุรา, บาง คน ก็ เว้น ได้, บาง คน ก็ เสีย สัตย์ สัญญา ไป. เพราะ ผู้ สั่ง สอน ห้าม ปราม นั้น น้อย นัก. ฯะ

๏ อนึ่ง ผู้ จะ เว้น สุรา นั้น, เว้น เพราะ เห็น โทษ ใน สุรา นั้น อย่าง หนึ่ง, ๆ เพราะ เห็น แก่ บุคล. เมื่อ มี ท่าน ผู้ ใหญ่ สรร

เสิญ มาก ด้วย กัน แล้ว, คน ที่ เว้น สุรา ก็ คง จะ มาก ทวี ขึ้น ทุกปี, ฯะ

๏ ข้าพเจ้า ผู้ เจ้าของ หนังสือ นี้, ปราถนา จะให้ท่านผู้ ดี ผู้ใหญ่ ทั้งหลายใน เมืองไทย, เข้าใน แตมเปือ แรนซ์ โซไซอิที่, คือ เปน พวก สัญญา กันว่า, ไม่ เสพ สุรา ต่อไป อีก แล้ว, จึ่ง จะ เปน ที่ จะ สรรเสิญ การเว้น สุรา แท้, แล คน ที่ คี่ เมาสุรา ก็ จะ มีน้ำ ใจ เข้าเปน พวกเว้น เสพสุรา ด้วย กัน, จะได้เอา ตัว รอด เพราะ คน ผู้ ดี ผู้ ใหญ่, ได้ช่วย ให้มี น้ำ ใจ เข้ม แขง อาจ จะ อด ได้. อาไศย เหตุ นี้ จึ่ง มี คน ผู้ ดี ผู้ใหญ่ใน เมือง อะมริกา, แล เมือง อังกฤษ เปน อัน มาก, ที่ ไม่ ได้ เคย เสพ สุรา เลย, แต่ได้เข้าเปน พวก สัญญา กัน ว่า, จะ ไม่ เสพ สุราเลย เพื่อ ประสง จะ ได้ชัก ชวน บุตร ภรรยา, แล เพื่อน บ้าน ทั้งหลาย ให้เกลียด การ เสพ สุรา ให้ จง นัก. แล เขา จึ่ง จะ ไม่ ได้ เสีย ไป ดวัย สุราต่อไป ข้าง น่า.

ความ ทเลาะ กัน ใน ป่า เชียงใหม่

ต่อ ที่ น่า ๙๖ คัด ออก จาก สยามไตม์

๏ หนังสือ นี้ คัด ออก จาก หนังสือ อัตเวอไทเซอ, จดหมาย เหตุ ที่ เมือง มรแมง, เมื่อ ณวันเสาร์ เดือน แปด ขึ้น แปด ค่ำ ได้ แปล ออก จาก หนัง สือ พม่า, เปน หนังสือ ห้าม เพื่อ คน ทั้ง หลาย จะ ได้ รู้ แล กลัว ผิด,

๏ คำ ใน หนังสือ นั้น ว่า ถ้า ใน เขตร์ แดน ของ ผู้ ใด ๆ, ถ้า ตัด ไม้ ไหน ๆ มีหมาย ดัง ว่า ไว้ นั้น, ฝ่าย เจ้า ของ หมาย นั้น จะ ฟ้อง ผู้ เจ้าของ ที่นั้น ต่อ หน้า ท่าน เสนาบดี, สำรับ ตัด สิน ความ. ถ้า ที่ นั้น จะ ขาย แก่ ผู้ อื่น แล้ว, เรา จะ ฟ้อง ทั้ง เจ้า ของ เก่า ใหม่ ด้วย, แล เขา ทั้ง สอง จะ ต้อง ให้การ. เหตุ นี้ ตอ้ง ให้ คน ทั้ง ปวง ระ วัง ตัว. จง นิ่ง อยู่ ถูก ตัว คน เถิด.

๏ หนังสือ ที่ ว่า มา นี้ หา ได้ บอก เจ้า ของ ไม่.

๏ ถ้า จะ ว่า ถึง หนังสือ ห้าม, ที่ ลง พิมพ์ ใน จด หมาย เหตุ ที่ เมือง มรแมง นั้น, เราผู้ มี ชื่อ ลง สุด ท้าย หนังสือ นี้ เหน เปน แน่ ว่า, ผู้ เจ้า ของ หนังสือ จด มาย เหตุ ห้าม นั้น, มี ความ อาย มิ อาจ ลง ชื่อ ของ ตน ได้. ตัวเรา นี้ จะ ช่วย สง เคราห์ พวก ที่ ไป ตัดไม้ ขอนสัก แล มี ผู้ คน มา ข่ม ขี่ ทำ ร้าย, แล หมาย ไม้ ผิด จาก กด หมาย, ด้วย เขา หมาย ปลอม นั้น, เรา จึ่ง มี หนัง สือใบ นี้ ออก ประกาศ, ให้ ปรา กฎ แก่ บัน ดา คน ที่ ควร จะ รู้ ว่า, คำ ข่ม ขี่ ใน หนังสือ จด หมาย เหตุ ห้าม นั้น, จะ ไม่ เปน ไร ดอก. แต่ บัน ดา คน ที่ได้ คม เหง พวก ที่ ตัด ไม้ ขอน สัก ได้ หมายไม้ ไว้ ผิด จาก กฎ หมาย, แล เจ้า ของ ไม้ นั้น เปน คน ที่ อยู่ใต้ ร่ม ธง อังกฤษ, ครั้น เมื่อ เขา จะ กลับ มา อยู่ ใน แดน เมือง อัง กฤษ จะ ต้อง ตัด สิน ตาม กฎ หมาย นั้น ตาม กฎ หมายข้อ ที่ หนึ่ง ซึ่ง ได้ ตั้ง ไว้ แต่ เมื่อ กฤษ ศัก ราช, ๑๘๔๙ นั้น,

๏ มีชื่อ ใต้ หนังสือ ที่ ว่า นี้, ชื่อ ดับลิยู. ดี. ลอ, เปน ผู้ ว่า กล่าว คดี ความ ต่อ เสนาบดี ฝ่าย อังกฤษ, ใน ประ เทษ พม่า.

๏ หนังสือ นี้ ได้ เขียน ที่ เมือง มรแมง, แต่ณ วัน จันทร์ เดือน แปด ขึ้น สาม ค่ำ.

๏ หนังสือ หม่องกึ, เปน เจ้า พนักงาน ตัด ไม้ ขอนสัก ใน ป่า ไมนีลุงยี อยู่ เมือง อมระเมน, เปน หนังสือ ฟ้อง คำนับ มา ถึง ท่าน ที่ มีชื่อ, ลิวเตนอันต์เคอเนิล. ดี. ปรอน. เปน เสนา บดี ที่ สอง, แล เปน ลูก ขุน ที่ ตำบล เมือง อำเฮอศ์.

๏ ข้าพเจ้า ขอ สำแดง ความ ตาม ที่ มี ใน หนังสือ ใบ นี้ เถิด.

๏ ข้าพเจ้า ผู้ ขอ นี้ อยู่ ใต้ ร่ม ธง อังกฤษ, แล เคย ได้ ทำ มา หา กิน ใน ป่า, ไมนีลุงยีได้ ตัด ไม้ ขอน สัก ไว้ ๑๐๐๐ ท่อน ได้ ลาก ลง ไป ถึง ริม น้ำ โดย เจ้า เมือง เชียง ใหม่.

๏ อนึ่ง มี คน อังกฤษ ผู้ หนึ่ง ชื่อ ว่า, มิศเตออาร์. ซี. เบิน. ที่ แต่ ก่อน ได้ เปน นาย กองทับ. มี พม่า คน หนึ่ง ชื่อ ซโฮเอฆาน มี พวก พล ๖๐ คน, ถือ สาตรา วุธ ยก เข้า มา ใน ป่า ที่ ข้าพเจ้า ได้ ทำ การ อยู่ นั้น. — เขา ได้ หมาย แต่ บันดาไม้สัก ใน ป่า นั้น, ดวัย ค้อนเปน สำคัญ ไว้ ว่า, เปน ของ เขา หมด.

๏ ผู้ ที่ ขอ นี้ จึ่ง ไป ยัง เมืองเชียง ใหม่ โดย พลัน, กล่าว โทษ แก่ เสนา บดี ผู้ ใหญ่ ที่ เมือง เชียง ใหม่. แล้ว เจ้า เมือง เชียง ใหม่ จึ่ง มี หนังสือ ๓ เล่ม, ฝาก ไป ถึง ท่าน ผู้ ใหญ่ฝ่าย อังกฤษ เมือง พม่า เล่ม หนึ่ง, ไป ถึง ท่าน รอง ผู้ ใหญ่เล่ม หนึ่ง, ถึง ท่าน เจ้า พนัก งาน สำรับ ว่า กล่าว ที่ ตำบล บ้าน, ที่ แนดซีริม แล ใน ป่าไมนีลุงยี เปน ใจ ความ ว่า ให้ ห้าม, อย่า ให้ มิศเตอ เบิน แล ซโฮเอฆาน, หมาย ไม้ ไว้ อีก เลย.

๏ นาย ป่า ไมนีลุงยี นั้น ได้ ห้าม มิศเตอเบิน, แล ซโฮเอ ฆาน ไม่ ให้ หมาย ไม้ ไว้ อีก, แต่ เขา หา ฟัง ไม่.

๏ ข้าพเจ้าผู้ขอ, ได้ไป จาก เมือง เชียง ใหม่ ถึง ป่าไม้นิ์ถุงยิ ณวัน เดือน ห้า ขึ้น สี่ ค่ำ. ครั้น ถึง ณวัน เดือน ห้า ขึ้น สิบ เอ็ด ค่ำ, พวก มิศเตอเบิน กับ พวก ซโยเอฆาน ๑๑ คน, มา ถึง บ้าน ข้าพเจ้า โดย ทาง ป่า, หา ได้มา ตาม ทาง หลวง ไม่. เขา ถือ ปืน มา ถึง แล้ว ก็ มุ่ง หมาย ทำ เปน จะ ยิง เอา ข้าพเจ้า.

๏ ข้าพเจ้าผู้ ขอ จึ่ง ถาม เขาว่า, ท่าน ทั้งหลาย ทำ ดัง นี้ จะ ต้อง การ อะไร. เขา ตอบ ว่า มิศเตอเบิน กับ ซโยเอฆาน สั่ง ให้มา เอา หนังสือ ฝาก ๓ เล่ม นั้น, ที่ข้าพเจ้า ได้ถือมา แต่ เมือง เชียงใหม่, และ มา เกาะ เอา ตัว ข้าพเจ้า ไป ด้วย.

๏ ข้าพเจ้า ผู้ ขอ, ไม่ ยอม ให้ หนังสือ ฝาก นั้น แก่ เขา. ข้าพเจ้า จึ่ง บอก ว่า, ได้ ส่ง หนังสือ ฝาก นั้น ไป ถึง นาย ป่า ไม้ นิ์ถุงยิ แล้ว.

๏ ขณะ นั้น พวก ๑๑ คน นั้น ออก ไป ๖ คน, ยัง อยู่ ๕ คน ๆ นั้น ไป หน่อย หนึ่ง, ครั้น ถึง เพลา บ่าย ๓ โมง, มิศเตอเบิน กับ ซโยเอฆาน, ก็ นำ น่า ภา พวก ๖๐ คน มา, มี มือ ถือ อาวุธ ครบ มือ กัน, และ เป่า แตร, แล้ว เขา มา ตี เรือน ข้าพเจ้า, แล เอา ปืน ลูก โดย ยิง ต้อง เรือน ข้าพเจ้า.

๏ ข้าพเจ้า ผู้ ขอ นี้, เหน เปน ความ น่า กลัว จึ่ง ภา พวก ข้าพเจ้า หนี จาก บ้าน เรือนไป. พวก มิศเตอเบิน กับ ซโยเอฆาน จึ่ง เอา ไฟ จุดเรือน ข้าพเจ้า ไหม้ หมด, แล ไม้ขอนสัก ของ ข้าพเจ้า มี ๑๒๐ ท่อน, เปน ราคา ประมาณ ๖๐๐๐ รูเปี้ย, จะ ไหม้ ฤๅ ขโมย เอา ไป ไม่ แจ้ง หาย ไป หมด. แล ของ ๆ พวก ข้าพเจ้า ที่ มี ราคา ประมาณ ๒๐๐๐ รูเปี้ย ก็ หาย ไป ด้วย.

๏ ข้าพเจ้าผู้ ขอ นี้, จึ่ง ได้ รอ้ง ทุกข ถึง นาย ป่า ไม้นิ์ถุงยิ, แล้ว ข้าพเจ้า จึ่ง ใช้ น้อง ของ ข้าพเจ้า, ให้ไป ถึง เมือง เชียง ใหม, เพื่อ จะ ให้ ขึ้น ไป รอ้งทุกข์ ถึง เจ้า เมืองเชียงใหม่. ข้าพเจ้า จึ่ง จัด แจง ให้ น้อง ของ ข้าพเจ้า, ถือเอา บาญชีย์ ราย ทรัพย์สิ่ง ของ ๆ ข้าพเจ้า ที่ สูญ หาย ไป นั้น, ขึ้น เรียน เจ้า เชียง ใหม่ ให้ ทราบ. ครั้น น้อง ของ ข้าพเจ้า ไป แล้ว, ส่วน ตัว ข้าพเจ้า ก็ กลับ มา อยู่ เมือง มรแมง กว่า จะ ได้ ข่าว มา แต่ เมือง เชียง ใหม่.

๏ ข้าพเจ้า ผู้ ขอ นี้ ได้ มา กราบ เรียน กับ ท่าน, ขอให้ ท่าน มี หนังสือ ไป ถึง ท่าน เสนา บดี เมือง เชียง ใหม่, เพื่อ พวก เสนา บดี จะ ได้ ทำ ตาม ถ้อย คำ ที่ มี ใน หนังสือ ฝาก ของ เขา, ที่ ข้าพเจ้า ส่ง มา กับ ท่าน นั้น, เพื่อ ว่า ท่าน เสนา บดี เมือง เชียง ใหม่ จะ ส่ง มิศเตอเบิน แล ซโยเอฆาน, ไป ถึง เขต แดน อังกฤษ ที่ เคาเวอเมน อังกฤษ จะ มา เอา ตัว ไป ชำระ ความ ตาม กฎหมาย ข้อ ที่ หนึ่ง, ที่ ได้ ตั้ง ไว้ แต่ คฤษ ศักราช ๑๘๔๙ นั้น.

๏ ข้าพเจ้า ผู้ ขอ นี้, เหน สม ควร ที่ จะ รอ้ง ทุกข์ แก่ ท่าน เช่น ว่า มา นี้, แล ข้าพเจ้า คง จะ รอ้ง ทุกข์ ต่อ ไป.

๏ ชื่อ ที่ เขียน ไว้ ใต้ ความ ที่ ว่า มา นี้, ชื่อ มองกี. ได้ เขียน เมื่อ ณวัน อังคาร เดือน ห้า แรม แปด ค่ำ.

๏ ผู้ มี ชื่อ โคอองเม, ได้ ไป ถึง เมือง เชียง ใหม่ ด้วย กัน กับ ผู้ ที่ ขอ นี้ รู้ ใน ความ นั้น หมด. และ ผู้ มี ชื่อ มองฉัน แล มอง เป แล มอง ซโยเองยอิน, แล มองทูน, ทั้ง สาม คน ได้ อยู่ ด้วย ผู้ ที่ ขอ นี้, เมื่อ มิศเตอเบิน ได้ ตี ข้าพเจ้า นั้น. แล คน เหล่า นั้น ก็ พร้อมใจ กัน จะ เปน พญาณ, ใน ความ ที่ ข้าพเจ้า รอ้ง ทุกข์ นี้ว่า เปน ความ จริง. มี ชื่อ เขียน ใต้ ความ ที่ กล่าว มา นี้ ชื่อ มองกี.

๏ หนังสือ ของ เจ้า เมือง เชียง ใหม่, คง จะ แปร ออก เปน ภาษา พม่า. ครั้น เมื่อ แปร ออก แล้ว, จะ เปน ความ ประการ ใด, คง จะ มี คำ สั่ง ไป ตาม คำ อ้อน วอน เจ้า มองกี นี้ ให้ ได้.

๏ มี ชื่อ ใต้ ความ ที่ว่า มา นี้, ชื่อ ดี. ปรอน, ผู้ เปน นายรอง, กัมมิศชันเนอ. เขียน เมื่อ ณวัน อังคาร เดือน ห้า แรม แปด ค่ำ.

๏ ผู้ ที่ เปน กัมมิศชันเนอใหญ่, ได้ อ่าน คำ หนังสือ อ้อน วอน นั้น แล้ว, อีก ทั้ง หนังสือ เจ้า เมือง เชียง ใหม่ ที่ ได้ กล่าว ถึง ความ นั้น. เจ้า เชียง ใหม่ คง จะ มี หนังสือ แห่ง เสนา บดี ฝ่าย อังกฤษ ให้ ทราบ ว่า, เคาเวอเมน อังกฤษ จะ ไม่ ยอม ให้ ผู้ ที่ อยู่ ใต้ ร่ม ธง อังกฤษ, ไป ทำลาย กฎหมาย เมือง สยาม เช่น กล่าว มา นั้น เลย. แต่ ทว่า เจ้า เชียง ใหม่, จำ เปน ผู้ ใหญ่ ใน แว่น แคว้น ของ ท่าน, เคาเวอเมน อังกฤษ จะ ไป ชำระ ความ ใน เขต แดน ของ ท่าน ไม่ ได้.

๏ กับบิตันเบิน แล มองกี, คง จะ รู้ ใจ ความ ใน หนังสือ เจ้า เมือง เชียง ใหม่, แล ใจ ความ หนังสือ กัมมิศชันเนอ ผู้ ใหญ่ ตอบ แก่ ท่าน นั้น.

๏ ถึง หนังสือ อ้อน วอน แห่ง มองกี นั้น, ท่าน ที่ เปน กัมมิศ ชันเนอ จะ ตอบ ว่า. ถ้า แม้น มองกี จะ กล่าว คำ ฟ้อง ต่อ สู้ กับ ตัน เบิน, แล มองซโยเอฆาน นั้น, ก็ ควร ที่ มองกี จะ กล่าว โทษ เรื่อง นั้น แก่ เจ้า เชียง ใหม่ ด้วย. เหน ที เจ้า เมือง เชียง ใหม่ จะ จัด แจง ให้ มองกี ได้ การ ตาม สัจซื่อ.

๏ อนึ่ง ใน เรื่อง หนังสือ ของ ผู้ โรท นั้น, บอก ความ ว่า พวก มองก์ ได้ ยิง เอา พวก กัปตันเบิน ก่อน. แล ได้ กล่าว ว่า ซึ่ง ความ ผิดจำ เปน ต้อง อยู่ กับ พวก มองก์ ฝ่าย เดียว. แต่ ความ นี้ ต้อง ชำ ระ ใน แว่น แค้วน ที่ ๆ ความ ร้าย นั้น เกิด ขึ้น จึ่ง จะ ควร. ฝ่าย เสนา บดี อังกฤษ ที่ เมือง พม่า จะ ตัดสิน ความ ใน ที่ นั้น ไม่ได้.

๏ มี ชื่อ เขียน ได้ ความ ที่ กล่าว มา นี้, ชื่อ อัลเบิดไฟคี, เปน กัม มิศชันเนอ ผู้ ใหญ่ใน กอง ที่ ๑๐ เมือง อังกฤษ ใน ประเทศ พม่า. ฯะ

๏ หนังสือ นี้ ได้ เขียน เมื่อ ณวัน พุทธ เดือน หก ขึ้น สอง ค่ำ ปี ชวด ฉศก.

ประกาศ ยอม ให้ เอา เข้า ลง กำปั่น

๏ เจ้า พระยา พระคลัง เสนา บดี, ซึ่ง ได้ว่า การ ต่าง ประ เทศ. ขอ แจ้ง ความ มา ยัง ท่าน มิศเตอ บึกกินเปก กงสุล ฮอ ลันดา, แล ว่า การ กงสุล แฮนไซรอาติก, ด้วย ท่าน เสนา บดี ให้ ข้าพเจ้า มี หนังสือ บอก ความ มา ถึง ท่าน แต่ ก่อน ว่า, ปีชวด ฉศก นี้, ใน พระ ราช อาณาจักร ประเทศ สยาม เปน ส่วน น้ำ มาก จน เกิน ไป ทำ นา ไม่ ได้ ก็ มี. ที่ น้ำ น้อย ฝน น้อย แล้ง ไป จนทำ นา ไม่ ได้ ก็ มี. ราษฎร ได้ ความ ทุกข์ ร้อน นัก ด้วย เข้า แพง. จะ ขอ ปิด เข้า ตั้ง แต่ เดือน ยี่ จน สิ้น เดือน เก้า ปี ฉลู สัปตศก. ถ้า สืบ ได้ ความ ว่า ฝน ฟ้า บริบูรณ์, ราษฎร ทำ นา ได้ มาก จะ เปิด ให้ ลูก ค้า ได้ ซื้อ ขาย เข้า. ถ้า ฝน แล้ง ฤๅ น้ำ มาก เกิน ไป ทำ นา ไม่ ได้ อีก, จะ ขอ ปิด เข้า ต่อ ไป อีก ปี หนึ่ง,

๏ ก็ บัดนี้ ผู้ รักษา เมือง กรม การ หัว เมือง ปาก ใต้ ฝ่ายเหนือ, บอก เข้ามา ว่า ฝน น้อย ที่ นา ปีก, น้ำ ยัง ไม่ ขัง ท้อง นา ทำ นา ยัง ไม่ ได้ ก็ มี. ลาง เมือง ที่ มี ฝน ก็ ทำ นา ได้ บ้าง, มี น้ำ ภอ เลี้ยง ต้น เข้า ก็ มี เปน เมือง ๆ. นา หว่าน แขวง กรุงเก่า ราษฎร ได้ ไถ หว่าน ลง ได้เตม ภาคภูม ก็ แต่ น้ำ ยัง ไม่ เข้า ทุ่ง. สืบ ดู ฝน เหนือ ก็ น้อย, น้ำ เหนือ ก็ ยัง ไม่ มี ลง มา. ถ้า น้ำ เหนือไม่ มี ลง มา เข้า ทุ่ง เลี้ยง ต้น เข้า ได้, เข้า ก็ จะ แห้ง เสีย ไป มด เหมือน อย่าง ปี กลาย นี้. ถ้า ฝน เหนือ ใน เดือน ๑๐ เดือน ๑๑ เดือน๑๒, มี มา น้ำ เข้า ทุ่ง เลี้ยง ต้น เข้า ได้ ก็ จะ ได้ ผล เมด เข้า. ถ้า มี มา น้อย อย่าง ปี หลัง, ท่าน เสนา บดี ปฤกษา เหน พร้อม กัน ว่า ราคา เข้า ที่ กรุง เทพ มหานคร เดี๋ยว นี้ ก็แพง ขึ้น กว่า แต่ ก่อน, เข้า ใน ยุ้ง ฉาง ของ ราษฎร จวน เกือบ จะ มด อยู่ แล้ว. เข้า ที่ หัว เมือง ทำ นา ได้ ก็เปิด ขาย ออก มา บ้าง,

๏ จึ่ง สั่ง ให้ ข้าพเจ้า มี หนังสือ แจ้ง ความ มา ยัง ท่าน ว่าการ ที่ จะ ขอ ปิด เข้า ต่อไป อีก ปี หนึ่ง นั้นไม่ ปิด แล้ว, สุดแต่ท่าน ผู้ ใด จะ เหน ผล ประ โยชน์ อย่าง ไร, ก็ ตาม ใจ ที่ จะซื้อ ขาย กัน เถิด. จะ ขอ เรียก เอา แต่ ภาษี.

๏ และ สืบ ได้ ความ ว่า ที่ เมืองจีน แล ที่ เมือง อื่น ๆ, รา คา เข้า ถูก กว่า ที่ กรุง เทพมหานคร, ก็ ถ้า ลูก ค้า ใน บังคับ ของ ท่าน จะ บันทุก เข้า เข้ามา ขาย, ก็ จะยก ภาษี ร้อย ละ สามให้, ไม่ เรียก เอา ภาษี เข้า ซึ่ง บันทุก เปน สิน ค้า ขา เข้า. แต่ ลูก ค้า ที่ บัน ทุก เข้า มา ขาย จะ เรียก ร้อย ชัก สาม ตาม สัญญา แต่ของ สิ่ง อื่น มิ ใช่ เข้า. ฯะ

๏ แจ้ง ความ มาณ วัน อังคาร เดือน สิบขึ้น ค่ำ หนึ่ง, ปี ฉลู สัปตศก, ฯะ

การ ที่ จะ เปลี่ยน อัฐ ตกั่ว เปน อัฐ ทองแดง

๏ ข้าพเจ้าผู้ เซน ชื่อ ท้าย นังสือ นี้, ขอ แจ้ง ความ มา ยัง ท่าน ทั้ง หลาย ให้ ทราบ ทั่ว กัน. ด้วย พระบาท สมเดจ์ พระจอม เกล้า เจ้า แผ่นดิน ประเทษ สยาม, ทรง คิด ทำ อัฐ ฬศ ให้ ราษฎร ใช้ แทน เบี้ย หอย นั้น, ด้วย ทรง พระ ปัญญา รู้ การ ชาว ยูรป ใช้ แปน, เซนซ์, สุศ นั้น ก็ เปน ที่ ชอบ อยู่ แล้ว, สม กับพระเกรียติ ยศ ซึ่ง ได้ พระ นาม ปรากฎ ไป กับ นา ๆ ประ เทศ ทั้ง ปวง. แต่ อัฐ ฬศ นั้น ทำ ด้วย ตะกั่ว, คน จะ คิด ทำ ปลอม นั้น ง่าย นัก. อัฐ หลวงใช้ ๖๔ อัน เปน บาท ๘ อัน เปน ฟื้อง, คนที่ ทำ อัฐ ปลอม ทำ ขาย ๑๐๐ อัฐ สาม สลึงเฟื้อง, ราคา ก็ ถูก กวา อัฐ หลวง มาก. ถ้า ใน หลวง จับ ได้ ก็ มีโทษ. แต่อย่าง นั้น ยัง มีผู้ ลัก ทำ อัฐ ปลอม ขาย ด้วย เหน ว่า มี กำไร มาก, จึ่ง บังอาจ ทำ อัฐ ปลอม. ข้าพเจ้า คิด เหน ว่า อัฐ ตะกั่ว ปลอม ก็ ง่าย, ลบ ก็ ง่าย. ถ้า ใน หลวง คิด ทำ เปน อัฐ เปน ฬศ ทอง แดง, คน จะ คิด ทำ อัฐ ปลอม นั้น ก็ ยาก. ด้วย ลาย ทอง แดง นั้น ไม่ ซู่ ลบ ได้, ใช้ ได้ ช้า นาน, สม กับ ทรง พระ ปัญญา ที่ คิด ไว้, จะ ได้ เปน เกรียติ ยศ ไป ภาย หน้า. ถึง ผู้ อื่น จะ ยัก ทำ อย่าง อื่น ก็ ยาก, ด้วย เปนของ เจริญ ดี อยู่แล้ว.

๏ ข้าพเจ้า จึ่ง คิด จะ ถวาย เงิน หลวง, ขึ้น กับ แผ่น ดิน ปีละ ๔๐๐ ชั่ง, ขอ ทำอัฐ ทองแดง มาให้ ทันใช้ แทน อัฐ ตะกั่ว ๑๐

ปี้, ราคา อย่าง เดียว กัน กับ อัฐ ตะกั่ว มิให้ ขาด ได้. ท่าน ทั้งหลาย ทั้ง ปวง ซึ่ง ได้ อ่าน หนังสือ พิมพ์ ประ กาศ ของ ข้าพเจ้า นี้, เหน ว่า จะ มี ผล ประ โยชน์ ก็ ให้ ตอบ หนังสือ พิมพ์, ประ มูล เงิน มา ให้ ข้าพเจ้า ทราบใน คราว หนังสือ พิมพ์ น่าเถิด. ถ้า ไม่ มี ผู้ ใด ตอบ แล้ว, ข้าพเจ้า จะ ทำ เรื่อง ราว ถวาย ใน หลวง ขอ ทำ ตาม ที่ ข้าพเจ้า คิด มา นี้. ไม่ ยอม ให้ ผู้ ใด มา คิด ประ มูลต่อ ภาย หลัง.

๏ หนังสือ ประกาศ มา ณวัน เดือน สิบ ขึ้น สิบ หา ค่ำ ปีฉลู สัปตศก. ข้าพเจ้า มิศเอตชกอด ผู้ เปน ที่ กง สุล เดนมาก.

๏ ความ กงสุล ฝรั่งเศศ อีก

๏ ข้าพเจ้า เปน อัศจรรย ใจ นัก, เพราะ มงเซียโอบาเรศ ที่ เปน กงสุล ฝรั่ง เศศ ใน กรุง เทพ, ดู ที่ ได้ ประพฤติ การ ทุจริต ผิด ใน ขนบ ธรรมเนียน กงสุล ชาติ ยุรบ, เปน การ ที่ เขาได้ ดู หมิ่น ดู ถูก เคาเวอเมน เมือง สยาม นัก. ถ้า แม้น การ ที่ ฦๅ กัน นั้น เปน ความ จริง โดย มาก, ก็ จำ เปน เข้าใจ ว่า, กงสุล ฝรั่ง เศศ นั้น, ได้ กระทำ ความ ผิด ใหญ่ จริง, ดู เหมือน จะ หา เหตุ แก้ ตัว มิได้. ข่าว นี้ ได้ มา แต่ ปาก หลาย จำ พวก, เหน ว่า คง จะ ปรากฎ ออก ความ จริง มาก. ถ้า ข้อ ใด ไม่ ถูก คง จะ มี แต่ น้อย.

๏ ความ เดิม นั้น ว่า, มี บาทหลวง ที่ เปน ประทาน คน หนึ่ง, ชื่อ ยอน มาตีน ได้ เปน ใหญ่ ใน สาศนา สำรับ บ้าน นั้น. มิได้ ชอบ กัน กับ พระยา วิเสศ บ้าน ยวน นั้น. ฝ่าย กงสุล ฝรั่งเศศ มี ความ ปราถนา จะ ใคร่ ให้ ถอด พระยาวิเสศ ออก เสีย จาก ที่, จะ ให้ ตั้ง มงเซียละมาชี ที่ เปน นาย ทหาร หลวง, ให้ ได้ ที่ พระยา วิเสศ ด้วย. จึ่ง มี หนังสือ ฝาก ไป ถวาย เปน ใจ ความ ว่า, ซึ่ง พระยา วิเสศ นั้น เปน คน ไม่ ดี, ได้ เปน เสี้ยน หนาม ใน สาศนา บาทหลวง นัก, หา ควร จะ ให้ คง อยู่ ใน ที่ พระยา วิเสศ ไม่. ขอ ให้ ตั้ง มงเซียละมาชิ ขึ้น แทน พระยา วิเสศ, เพราะ เหน ว่า มง เซียละมาชิ นี้ มี ความ ชอบ ใน ราชการ มาก, แล พวก บาทหลวง ก็ เหน ว่า เปนคน ดี ด้วย. ถ้า ได้ โปรด ตั้ง มงเซียละมาชิ ขึ้น แทน ที่ พระยา วิเสศ แล้ว, เอ็มบีรอร์ เจ้า เมือง ฝรั่งเศศ ก็ จะ ดี พระไทย มาก. ด้วย ข้าพเจ้า ปราถนา จะ ให้ ตั้ง เสีย ก่อน เมื่อ ข้าพเจ้า จะ ทูล ลา ไป ยัง เมือง ปารีศ.

๏ ครั้น อยู่ มา. ถึง ณวัน เสา เดือนสิบ ขึ้น ห้า ค่ำ, มิศ เตอ มาตีน กับ พระยา วิเสศ เปน ความ กัน, ที่ สาล ต่าง ประเทษ, มี ความทุ่ม เถียง เสียง ดัง ขึ้น ใน ท่ำ กลาง กระลาการ, แล ชาติไทย ยุรบ ก็ได้ ยิน เปน หลาย คน. อยู่ มา วัน หนึ่ง มิศเตอ มาติน ได้ กล่าว โทษ ท่าน พระยา วิเสศ แก่ กงสุลฝรั่งเสศว่า, พระ ยา วิเสศ ได้ ด่า มิษเตอ มาตีน ต่อ หน้า คน ทั้งปวง, ว่า เปน คน พูด หา ความ จริง มิได้, หา ควร ที่ คน ทั้งปวง จะ วาง ใจ ไม่. ฝ่าย พระยา วิเสศ แก้ ตัว ว่า, มิศเตอมาตีน ได้ ด่า ข้าพ เจ้า ก่อน, ว่า เปน คน โกหก ชั่ว ถ่อย ไม่ ควร จะนับ ถือต่อไป. นี่แล เปน ใจ ความ ที่ ด่า กัน นั้น. ความฦๅ กัน ว่า พระยา วิเสศ นั้น มี พญาณหลายคน หลายชาติว่า, คำ ที่ แก้ ตัว นั้น เปน คำ จริง.

๏ ฝ่าย กง สุล ฝรั่งเสศ, รับ คำ มิศเตอ มาตีน ฟ้อง, ก็ มีใจ เชื่อ หาได้ สืบ พยาณ ให้ ถ่องแท้ ตาม กฎหมาย ไม่. จึ่ง เขียน หนังสือ ให้ มง เซียละมาชิ ถือ เข้า ไป กราบ ทูล ถวาย ใน พระบาท สมเดจ พระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว, เมื่อ ณวันจันทร์ เดือนสิบ ขึ้น เจด ค่ำ เพลา แปดทุ่ม. เขาถือ หนังสือ ตรง เข้า ไป ยัง ที่ เฝ้า นั้น, ก็ผิด ธรรมเนียมนัก. ควรจะไป เรียน กับท่าน ผู้ ใหญ่ ที่ ว่า การ ฝ่าย ต่าง ประเทศ ให้ ท่าน ทราบ ก่อน, จึ่ง จะ ควร. ใจ ความใน หนังสือ กงสุน ฝรั่งเสศ ที่ได้ ทูล เกล้า ถวาย นั้น ว่า, พระยา วิเสศ ได้ ด่า ผู้ เปน ประทาน ใน สาศนา บาดหลวง, ที่ ทำ กลาง สาล ต่าง ประเทศ, เปน คน ชั่ว ร้าย นัก, หา ควร จะ ตั้งให้ เปน พระยา ต่อ ไป ไม่, เหน ควร จะ ถอด เสีย จาก ที่ ที่ เดียว. ถ้า ใน หลวง จะ เอา ไว้ ให้ ยั่ง ยืน ใน ตำแหน่ง นั้น, กงสุน ฝรั่งเสศ ควร ที่ จะ เข้าใจ ว่า, เปน การ ที่ พระเจ้า กรุง สยาม นี้, ดูหมิ่น ดู ถูก ใน สาศนา บาด หลวง ทั้ง เคาเวอเมนต์ ฝรั่งเสศ ด้วย, เพราะ ว่า จะ เปน การ หักทำ ลาย ใน ทาง พระ ราช ไมตรี.

๏ หนังสือ นั้น มงเซียละมาชิ, ถือ เข้า ไป ใน เพลา คืน วัน นั้น. ใน หลวง ไม่ สบาย พระไทย, มิ ได้ เสดจ ออก หลาย เวลา, แล้ว, แต่ใน เวลา คืน วัน นั้น ค่อย สบาย พระไทย, จึ่ง นิมนต์ พระ สงฆ์ มา ถวาย ธรรม เทศนา. ใน ขณะ นั้น มงเซียละมาชิ ถือ ตัว ว่า เปน นาย ทหารใหญ่, มิ ได้ อาไศรย แก่ ใคร. จึ่ง แซรก เอา หนังสือ เข้าไป ตรง น่า พระ ธินั่ง. ที่ ทำ ดั่ง นั้น ก็ผิด ขนบ ธรรมเนียม เมือง สยาม, ด้วย หา เคย มี มา ดังนั้น ไม่. ครั้น ทอด พระเนตร เหน ดัง นั้น ก็ ตก พระไทย. จึ่ง ตรัส ถาม ว่า, เหตุ ไร เจ้า จึ่ง เข้า มา เมื่อ เวลา ดึก ผิด ขนบ ธรรมเนียม เช่น นี้ เล่า. ฝ่าย มงเซียละมาชิ จึ่ง ทูล ตอบ ว่า, ท่าน กงสุนฝรั่งเสศใช้ให้ข้าพเจ้า

ถือ เอา หนังสือ นี้ มา ทูล เกล้า ทูล กระม่อม ถวาย, เปน การ ร้อน นัก. ด้วย มี ความ ปราถนา ที่ จะ ให้ ทอด พระเนตร ดู ใน เวลา เดี๋ยว นี้.

๏ ข้าพเจ้า ผู้ เขียน หนังสือ นี้ พิเคราะห์ ดู เหน ว่า, หา ควร ที่ จะ โปรด ให้ มงเซียละ มาซิ, กราบ ทูล ได้ ต่อ ไป อีก สัก คำ เดียว. ควร ที่ จะ ขับ ไล่ เสีย จาก ที่ เฝ้า ใน ทันใด นั้น. เพราะ มงเซียละ มาซิ มิ ใช่ เปน กงสุล ฝรั่ง เศศ, แล มิ ได้ ที่ ตั้ง ให้ เปน ผู้ ช่วย. เขา ถือ หนัง สือ เข้า ไป ผิด. หา ได้ ไป หา ท่าน ผู้ สำเร็จ ราช การ ตาม ขนบ ธรรมเนียม เมือง สยาม ไม่, แล ได้ ผิด อย่าง ประ เทศยุรบ, ด้วย หา มี กระษัตริย์ ใน ประ เทศยุรบ ยอม ให้ คน ถือ หนังสือ เขา มา อย่าง นี้ ไม่. ถ้า ได้ โปรด ให้ เขา มา ได้ ดัง นี้ แล้ว, น่า กลัว ว่า ไป เบื้อง น่า น่อย หนึ่ง จะ เกิด มี อันตราย ต่าง ๆ นัก.

๏ เปน ความ อัศจรรย์ นัก ที่ ใน หลวง ได้ ยอม ให้ มงเซียละ มาซิ เข้า ไป ดั่ง นี้. เมื่อ ได้ ทรง ทราบ แล้ว ว่า เปน การ ร้อน, จึ่ง ทรง อ่าน ก็ เข้า พระไทย. จึ่ง มี รับสั่ง ให้ สืบ พยาน, พิจารณา สอบ สวน ด้วย คำ ตาม ความ นั้น. แต่ มงเซียละมาซิ มี ใจ ร้อน รน นัก, ออก เสียง ดัง ขึ้น ใน ท้ำ กลาง สงฆ์ แล ข้า ราชการ ที่ คอย เฝ้า อยู่ นั้น ว่า, ไม่ ต้อง การ เลย ที่ จะ พิจารณา ความ นี้ ต่อ ไป. ข้าพเจ้า ได้ ยิน คำ พระยา วิเศศ ว่า มิศเตอ มาติน เอง, ให้ เฆี่ยน เขา เสีย ที เดียว เถิด, กงสุล ฝรั่ง เศศ ก็ เหน เขา มี ความ ผิด ใหญ่ จริง.

๏ ข่าว ฦๅ ว่า, ใน หลวง ตรัส ถาม มงเซียละมาซิ ว่า, เจ้า เปน ผู้ ใด เล่า, เปน แต่ คน ที่ ได้ รับ เบี้ยหวัด ใน หลวง. ไม่ ใช่ คน ที่ ได้ ปฤกษา ข้อ ราชการ ดอก. อย่า แทรก ตัว เข้า มา ทำ เปน ผู้ ใหญ่. แต่ ก่อน เปน แต่ พ่อ ครัว. แล้ว จึ่ง ตรัส ว่า, ไป เสีย เถิด. แต่ ฝ่าย มงเซียละมาซิ ก็ ยัง หา ไป ไม่, กำลัง พูด เสียง ดัง สำแดง ซึ่ง ความ โทโส อยู่. เปน อัศจรรย์ จริง ที่ ใน หลวง ได้ อด กลั้น พระ ไทย นัก. จึ่ง ทรง ตรัส แก่ มงเซียละมาซิ ต่อ ไป ว่า, เจ้า หา ได้ เปน ที่ รอง กงสุล, ฤๅ ผู้ ที่ ตั้ง ช่วย กงสุล ไม่. การ กงสุล มี อยู่ ใน หนังสือ กงสุล นั้น หมด, มิ ใช่ ธุระ ของ เจ้า ที่ จะ ว่า กะ ไร ใน การ นั้น. ใน ความ ที่ กงสุล ฝรั่ง เศศ เขียน มา นั้น, เรา จะ เอา เปน ธุระ เอง, ไม่ ยอม ให้ เจ้า แซรก ความ เข้า ว่า เลย. ถึง กระ นั้น มงเซียละมาซิ ก็ ยัง ไม่ ไป, ยัง กำลัง บ่น พึม พำ อยู่. เมื่อ ขณะ นั้น ถึง เวลา ที่ ใน หลวง ยัง ทรง ฟัง ธรรมเทศนา อยู่, ก็ ฟัง ไม่ ได้, เพราะ มงเซียละมาซิ ทำ วุ่นวาย ดั่ง นั้น. จะ ทน อีก ไม่ ได้. จึ่ง มี รับสั่ง ให้ ภา ตัว มงเซียลามาซิ ออก ไป ปล่อย เสีย จาก น่า พระ ที่นั่ง.

๏ ข้าพเจ้า ผู้ เขียน หนังสือ นี้ เหน เปน ควร การ นัก, หา ควร ที่ ผู้ ใด จะ ติ เตียน ไม่.

๏ เมื่อ ณวัน อังคาร เดือน สิบ ขึ้น แปด ค่ำ, มง เซียละมาซิ ก็ ไป เล่า ความ ที่ เกิด เมื่อ คืน วัน นั้น, ให้ กง สุน ฝรั่งเศศ ฟัง. กง สุน ฝรั่ง เศศ ได้ ฟัง แล้ว, ก็ เขียน หนังสือ กราบ ทูล, เปน ใจ ความ ว่า, การ ที่ ขับ มงเซียละมาซิ นั้น เปน การ ผิด ใหญ่. เรา เหน เปน แน่ ว่า เคาเวอ เมนต์ สยาม, กับ เคาเวอ เมนฝรั่งเศศ เปน สตรู กัน แล้ว. เรา จะ ทูล ลา ไป แล้ว, สัก เดือน ครึ่ง จะ ถึง เมือง ปารีศ, แล จะ กล่าว ความ นี้ ให้ เอ็ม บีรอร์ เจ้า เมือง ฝรั่ง เศศ ทรง ทราบ หมด, เรา จะ ไป เมือง ไซ่งอน เสีย ก่อน, จะ ได้ กล่าว ความ นี้ ให้ แอด มิรัล ฟัง, แอดมิรัล แม่ ทัพ เรือ ฝ่าย ฝรั่ง เศศ, จะ ได้ เอา เปน ธุระ ดู การ ที่ จะ เกิด ใน กรุง เทพ นี้.

๏ ข้าพเจ้า ผู้ เขียน หนังสือ นี้ เหน ว่า, ถ้า แม้น ความ ที่ ฦๅ กัน เช่น ว่า มา นี้, เปน ความ จริง โดย มาก แล้ว, กงสุล ฝรั่งเศศ ไม่ มี ความ สัจ ที่ จะ พึ่ง อาไศรย แก้ ตัว ได้. ถ้า เอ็ม บีรอ เจ้า เมือง ฝรั่งเศศ จะ ทรง เหน ด้วย กงสุล, ก็ ควร ที่ จะ เข้า ใจ ว่า, เคาเวอ เมนต์ ฝรั่ง เศศ ตก อยู่ ใน ความ อาสัจ อาธรรม แล้ว. "แล การ พิภากษา เปน ความ สัจ ก็ หัน กลับ ออก ไป เสีย แล้ว, แล ความ สัจธรรม์ ก็ ยืน อยู่ แต่ ภาย นอก ไกล นัก. ความ จริง ได้ ล้ม ลง ใน ถนน. แล ความ เที่ยง แท้ ก็ เข้า มา มิ ได้ แล้ว."

๏ ข้าพเจ้า ได้ ยิน ข่าว ที่ ควร จะ เชื่อ ว่า, ใน หลวง ภอ พระ ไทย จะ ให้ พวก ยวญ นั้น, จัด เลือก เอา ขุนนาง คน หนึ่ง ใน ภาษา ของ เขา ตาม ที่ ชอบ ใจ, แล้ว จะ ได้ ตั้ง คน นั้น ขึ้น เปน พระยา วิเสศ ตาม ชอบ ใจ เขา. แต่ ที่ จะ ตั้ง ผู้ ใด ๆ ที่ มิ ใช่ ชาว เมือง ไทย ขึ้น เปน พระยา แทน ไม่ ได้ เลย.

๏ แล มี ข่าว ที่ น่า เชื่อ ว่า, มิศเตอ มาติน ที่ เปน ประทาน นั้น, เปน คน ที่ ได้ เฆี่ยน ผู้ หญิง คน หนึ่ง, ซึ่ง เปน ชาติ ไทย, ตี เกิน ขนาด นัก. พิจารณา เปน สัจ, จึ่ง ปรับหมาย มิศเตอ มาติน, เปน เงิน สิบ ตำลึง. ข่าว ฦๅ ว่า เปน ใจ ดุ นัก.

๏ แล มี ข่าว ฦๅ กัน ว่า, ใน หลวง ประสง จะ ให้ กงสุล ฝรั่ง

เศศ เข้าใจ ให้ ถูก ต้อง ใน ความนั้น, จึ่ง ใช้ หม่อมราโชทัย ไป หากงสุล ฝรั่งเศศ, เพื่อ จะ สำแดง ความ ตาม ที่ ท่าน ได้ เหน ได้ เข้าใจ, หมาย ว่า กงสุล จะ เหน ด้วย จะ ได้ คลาย จาก ความ โทโส. ครั้น หม่อม ราโชทัย ไป ถึง แล้ว, ก็ สำแดง ความ ได้ น่อย หนึ่ง. กงสุล ฟั่ง ก็ ไม่ ชอบ, จึ่ง ลุก ขึ้น จับ เอา ผม หม่อมราโชทัย ได้, แล้ว ลาก ตัว ออก ไป นอก เรือน, แล้ว ก็ ถีบ เอา ว่า, ไป เสีย เถิด. แล้ว กงสุล หยิบ เอา พาน หมาก ทิ้ง ลง ไป จาก บัน ได.

๏ ฝ่าย ข้าพเจ้า ได้ รู้จัก หม่อม ราโชทัย มา ช้า นาน ประมาณ ๓๐ ปี แล้ว, แล ท่าน ได้ เรียน หนังสือ อังกฤษ กับ ข้าพเจ้า ได้ สิบ ปี กว่า, ข้าพเจ้า จึ่ง รู้ ใน น้ำ ใจ ท่าน เลอียด, ด้วย เปน คน มี อาชาไสย ที่ จะ หา ใจ ดี เหมือน ก็ เปน อัน ยาก. จึ่ง เข้าใจ ว่า ถ้า ผู้ ใด จะ มี ใจ โกรธ แก่ ท่าน, ผู้ นั้น คง จะ เปน คน ผิด โดย แท้.

คำ ตัดสิน เล่น ขัน ๆ

๏ เมื่อ ณวัน เดือน เก้า ปี ฉลูสัปตศก, มี จีน พวก หนึ่ง เข้า ชื่อ กัน หลาย สิบ คน, ทำ เรื่อง ราว กล่าว โทษ จีน เล็ก เจ้า ภาษี ฝ้าย ทำ ผิด พิกัด สัญญา เก็บ เงิน ภาษี ฝ้าย เกิน อย่าง ธรรม เนียม ไป. ความ ถึง พระเจ้า แผ่นดิน ทราบ ใต้ ฝ่าลออง ทูลี พระ บาท แล้ว พระ ราชทาน เรื่อง ราว ให้ กรมหลวง วงษา ธิราช สนิท, เปน ตระลาการ ชำระ ให้ ได้ ความ จริง โดย ยุติธรรม. ตระลาการ ชำระ เหน ว่า, เจ้า ภาษี ช่อ ราษฎร ผิด พิกัด สัญญา, เก็บ เงิน เกิน ไป. ตัดสิน ว่า เจ้า ภาษี ผิด, แล้ว ลง พระ อาญา จำ ตาม สม ควร แก่ โทษ. แล้ว ให้ คืน เงิน ให้ แก่ ราษฎร, การ ก็ เปน สำเหร็จ แล้ว แก่ กัน. ลูกค้า ใน ท้อง น้ำ ภา กัน สรรเสิญ เปน อัน มาก, ด้วย ผู้ ทำ ภาษี อากร จะ ต้อง ถือ พิกัด สัญญา ตาม ที่ เคาเวอเมนต์ บัญญัติ ไว้, ใจ ความ คือ จะ ไม่ ให้ ช่อ หลวง บัง ราษฎร. ข้อ บัญญัติ นี้ เปน ธรรมดา ของ พระเจ้า แผ่นดิน, และ เคาเวอเมนต์ ทุก ๆ ประเทศ.

๏ เมื่อ ณวัน เดือน เก้า ขึ้น สิบ ห้า ค่ำ ใน หนังสือ บางกอกริคอเดอ มี เรื่อง ความ ฟ้อง ราย ช่อ เหล็ก หลวง, ปี เดือน เรือน เงิน ราย ช่อ มี แจ้ง อยู่ ใน เรื่อง ราว นั้น แล้ว. ครั้น มา ณวัน เดือน เก้า แรม สิบสี่ ค่ำ, มี คำ ตอบ, ก็ หาได้ แก้ ใน ข้อ ความ ไม่. มี คำ อ้าง ฯ พณ ฯ ที่ สมุห พระ กลาโหม ตัดสิน ไม่ ให้ ชำระ ยก ว่า เปน ภาษี มี กำไร. เรา ผู้ พิเคราะห์ หนังสือ เหน ว่า คำ ฟ้อง เขาว่า ขี้ช่อ, ตัดสิน ว่า เปน มี กำไร นั้น เหน จะ ไม่ ถูก. ถ้า อย่าง นั้น ที่ เจ้า ภาษี ฝ้าย ช่อ ไว้ ได้ นั้น ก็ จะ ต้อง ว่า มี กำไร เหมือน กัน, จะ ต้อง คืน เงิน ให้ ราษฎร ทำไม. ความ สอง เรื่อง นี้ ตัดสิน หา ถูก กัน ไม่. ข้าง หนึ่ง ขึ้น ข้าง หนึ่ง ลง. เรา พิเคราะห์ ดู เหน จะ เปน คน ที่ อยาก ได้ เงิน ที่ ช่อ ไว้, แก้ เขา ไม่ ได้ แล้ว, ขโมย เอา ชื่อ ฯ พณ ฯ มา อ้าง จะ ได้ พ้น ชำระ ไป. ด้วย ใน หนังสือ นั้น หา มี ชื่อ เจ้า ของ ไม่. แล้ว ข้าพเจ้า ได้ ความ ว่า จีนอยู่ เจ้าภาษี เหล็ก ก้อน ทำ ภาษี เงิน หลวง ห้า รอย ชั่ง เสศ, ได้ ยิน ฟ้อง ขาด ลง มา เหลือ เงิน ๔๐ ชั่ง. คิด เข้า ฟ้อง ขาด มาก กว่า ๑๒ เท่า, ตั้ง แต่ ข้าพเจ้า มา อยู่ ใน กรุง สยาม นี้ ๙ ปี, ไม่ เคย ได้ ยิน ว่า เจ้า ภาษี คน ไร ฟ้อง ขาด ถึง อย่าง นี้, ท่าน ที่ เคย เข้า มา อยู่ ก่อน แล คน เมือง นี้ เคย ทราบ อย่าง นี้ บ้าง ฤๅ ไม่. ข้าพเจ้า อยาก จะ ใคร่ รู้, พิเคราะห์ ดู ชื่อ จีน อยู่ เปน ผู้ ฟ้อง ขาด, จะ เปน จีน อยู่ ที่ ใน เรื่อง ราว หลวง พิไชยวารี, ที่ หลวง พิไชยวารี ฟ้อง หา ว่า เปน คน ออก เหล็ก คบ คิด กัน ช่อ หลวง, จะ เปน จีน อยู่ คน นั้น ฤๅ ไม่ ใช่. ถ้า ข้าพเจ้า รู้ ว่า ใช่ ฤๅ ไม่ ใช่, สืบ ได้ ความ แล้ว, จะ ได้ ตัด สิน ให้ ฟั่ง ใน คราว หลัง. ด้วย หนังสือ พิมพ์ นี้ ได้ อุประมา ว่า, เหมือน กล้อง ส่อง, ของ ไกล แล เหน ใกล้, มี กล้อง แล้ว จำ จะ ต้อง ส่อง จึ่ง จะ ชอบ.

๏ ความ สอง เรื่อง นี้, ฟ้อง หา ว่า ฉ้อ เหมือน กัน แต่ แปลก, ข้าง หนึ่ง ฉ้อ หลวง ข้าง หนึ่ง ฉ้อ ราษฎร, กับ เรือน เงิน ผิด กัน กว่า ๔๐ เท่า. ฤๅ โจท จะ หา เขา ไม่ จริง, ก็ ควร จะ มี โทษ, ข้าพเจ้า ผู้ พิเคราห์ จึ่ง เหน ว่า เปน ความ ตัด สิน ขัน ๆ.

ข่าว มา แต่ เมือง จีน

๏ ปี นี้ อากาศ ร้อน กล้า นัก, ที่ เมือง ฮองกง คน เปน ไข้ ตาย มาก. พวก ทหาร อังกฤษ ที่ เมือง ฮองกง ก็ ตาย มาก. อนึ่ง เคาเวอเมนต์ อังกฤษ ที่ เมือง ฮองกง, จับ ได้ อ้าย สลัด ผู้ ร้าย ห้า คน, เปน ชาติ ยุรบ ทั้ง นั้น, แต่ คน หนึ่ง เปน ชาว มะกาว, สาม คน เปน โปตุเก็ด, คน หนึ่ง เปน ชาว เมือง ซะเปน, ได้ พิจารณา เปน สัจ แล้ว, จะ ลง โทษ ผูก คอ แขวน ให้ ตาย ทั้ง ห้า คน.

๏ อนึ่ง เซอฮารีพาคศ์ ได้ ไป ถึง เมือง ยี่ปุ่น แล้ว, แล ได้ ให้ เปน ข้าหลวง ใหญ่ กำกับ พวก อังกฤษ ที่ เมือง นั้น.

๏ อนึ่ง ที่ เมือง เซี่ยงไฮ้ ฝน ตก มาก เกิน ประมาณ, เจ้า

เมืองเซี่ยงไฮ้กลัวว่า, จะเปนอันตรายแก่สินค้าต่าง ๆ. จึ่งสั่ง ราษฎรไม่ให้กินเนื้อ สัตว์ ต่าง ๆ, ได้หน่อยหนึ่ง เพื่อประสงค์จะให้ฝน เหือด ลง. แต่เราไม่ เหน ฝน นั้น เหือด เลย, ยัง ตก ชุก อยู่เสมอ อยู่เปน นิจ.

๏ อนึ่ง มี ข่าว ฦๅ กัน ที่ใน เมือง จีน ว่า, ภูเขาไทซัน ที่ เปน ห้า ยอด, ซึ่ง พวก จีน นับ ถือ ว่า เปน เขา สวรรค์ เขา เหล่า นั้น ได้ ทำลาย เสีย ยอด หนึ่ง ด้วยแผ่น ดิน ไหว, ภา คน ตาย กว่า พัน หนึ่ง.

๏ อนึ่ง มี ข่าว มาใหม่ ว่า, ความ ศึกใน เมือง จีน ดู ที จะได้ ดี ฝ่าย เมือง หลวง จีน, แต่ฝ่าย กระบถ นั้น ยอมแพ้เขา หลาย ครั้ง.

เมือง เพชฃรบุรี

๏ อนึ่ง มี ข่าว มาแต่ เมือง เพชร์บุรี ณวัน พฤหัศบดี ขึ้น สิบ ค่ำ ว่า, คน ทั้งปวง กลัว ฝน จะ ไม่ ภอ กัน กับ การ ทำ นา. น้ำ ใน แม่ น้ำ นั้น ยัง น้อย หาได้ท่วมไม่. เมื่อ ณวัน พุท ขึ้น เก้า ค่ำ, ฝน ได้ ตก บ้าง, ราษฎร ทั้งหลาย จึ่ง ดีใจ นัก. แต่ เมื่อ เหน ไม่ ตก ใน วัน พฤหัศบดี ก็ กลับ เสียใจ อีก. แล ข่าว ว่า, คน ทั้งปวง กำลัง อุษาห์ ทำบุญ, แล สวดมนตร์ เพื่อ ประสงค์ จะ ให้ ฝน มา บริบูรณ.

๏ อนึ่ง มี ขุนนาง คน หนึ่ง ที่ เมือง เพชร์บุรี, ได้ ตาย ใน เร็ว นี้, เพราะ สุนักข์ บ้า กัด. ๆ ได้ สามสิบ หก วัน เมื่อ ก่อน ตาย, ความ ตาย นั้นเปน น่า กลัว นัก.

ราคา สินค้า ที่ เมือง จีน

๏ ณวัน เสาร์ เดือน เก้า ขึ้น หก ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก ใบ ชา ที่ เมือง เซียงไฮ้ เปนใบชา ดำ, ใบชา ที่เก็บ ครั้ง ก่อน เปน ชา อย่าง กลาง, หาบ ละ ๓๒ เตล์ ๆ หนึ่ง คิด เปน เงิน เหรียน ได้ เหรียน หนึ่ง กับ ๒๕ เซ็น. ใบชา ดำ อย่าง ดี, หาบ ละ ๒๗ เตล์ กับ ๓๒ เตล์. อย่าง ดี ที่ สุด, เปน ๓๒ เตล์ กับ ๓๗ เตล์. ใบ ชา ดี เขียว, หีบ ละ ๑๗ เตล์ แล ๑๙ เตล์ ครึ่ง. ใบชา ที่ โยโกฮัม มา แต่ แขวง เมือง ยี่ปุ่น, ใบชา เลว หาบ ละ ๑๖ เหรียน แล ๑๘ เหรียน. ชา อย่าง กลาง ๒๐ เหรียน แล ๒๓ เหรียน, อย่าง ดี ๒๔ เหรินน ๕๐ เซ็น แล ๒๗ เหรียน.

๏ แพร ที่ เมือง เซียงไฮ้, อย่าง ที่ เรียก ว่า ทรัตสี ที่ หนึ่ง หาบ ละ ๔๓๐ เตล์. ที่ สอง ๕๑๐ เตล์. ที่ สาม ๔๘๕ เตล์ แล ๔๙๕ เตล์. ที่ สี่ ๔๗๕ แล ๔๘๕ เตล์. ที่ ห้า ๔๖๕ แล ๔๕๕ เตล์. ที่ หก ๔๓๕ แล ๔๖๐ เตล์. อย่าง ที่ เรียก ว่า, เตเซเฮม ที่ หนึ่ง ๔๕๐ แล ๔๖๐ เตล์. ที่ สอง ๔๒๕ แล ๔๔๐ เตล์. ที่ สาม ๔๔๐ แล ๔๕๐ เตล์. ที่ สี่ ๓๖๐ แล ๓๙๐ เตล์.

๏ อย่าง ที่ เรียก ว่า ยุเวลฟา, ที่ หนึ่ง หาบ ละ ๔๖๐ แล ๔๗๐. ที่ สอง ๔๔๐ แล ๔๕๐. ที่ สาม ๔๒๐ แล ๔๓๐. ที่ สี่ ๓๗๐ แล ๔๑๐.

๏ อย่าง ที่ เรียก ว่า. ฮายนิน ๓๗๐ แล ๔๕๐

๏ อย่าง ที่ เรียก ว่า. ซิวชิง ๔๓๐ กับ ๔๖๐

๏ อย่าง ที่ เรียก ว่า. ฮังเจา ๓๘๐ แล ๔๑๐

๏ อย่าง ที่ เรียก ว่า. ลียง ๓๕๐ แล ๓๗๐

๏ แพร เมือง โยโกฮัมมา. มี หลาย อย่าง, ราคา หาบ ละ ๖๕๐ เหรียญ บ้าง. ๖๗๐ บ้าง. ๕๗๐ บ้าง. ๕๔๐ บ้าง. ๕๓๐ บ้าง. ๕๑๐ บ้าง,

๏ ราคา ผ้า ที่ เมือง ฮองกง. อย่าง ที่ เรียก ว่า, ปั๋คนา หีบละ ๔๓๗ เหรียญ ครึ่ง.

๏ อย่าง ที่ เรียก ปินา เร็คใหม่. ๔๒๗ เหรียญ ครึ่ง.

๏ อย่าง ที่ เรียก ว่า, มลวา. ๗๒๐ เหรียญ,

๏ อย่าง ที่ เรียก ว่า. เตอเก ๓๙๐ เหรียญ,

๏ อย่าง ที่ เรียก ว่า. เปอเซียน ๔๓๐ เหรียญ,

๏ ฝ้าย ที่ เมือง ฮองกง. ที่ มา แต่ เมือง บังกลา, ราคา เบล์ ๒๖ เหรียญ ครึ่ง. แล ๒๗ เหรียญ ครึ่ง, ฝ้าย เมือง จีน ๒๙ เหรียญ. แล ๓๒ เหรียน ครึ่ง.

๏ ที่ เมือง นิงโป. ฝ้าย ราคา. เบล์ ๒๘ เหรียญ. เบล์ นั้น, คิดเปน น้ำ หนัก ๑๒๐ ชั่ง.

๏ ฝ้าย ที่ เมือง เซียงไฮ้. ขาย ราคา หาบละ ๑๕ เตล์. ราคา เหน ที่ จะขึ้น. ยัง อีก สัก สอง เดือน. ฝ้ายใหม่ คง จะมี

๏ พริก ไทย ขาว. ที่ เมือง ฮองกง ขาย หาบ ละ ๑๑ เหรียญ. พริก ไทย ดำ ๖ เหรียญ ๓๕ เซ็น. และ ๖ เหรียญ ๔๕ เซ็น. หมาก แห้ง. หาบ ๓ เหรียญ ๗๐ เซ็น ฝ่างสยาม. หาบละ ๒ เหรียญ ๒๐ เซ็น แล ๒ เหรียญ ๔๐ เซ็น. เปือกโปลง. หาบละ ๘๐ เซ็น.

ว่า ด้วย เหตุ ไฟไหม้

๏ เมื่อ ณวัน อังคาน เดือน สิบ ขึ้น แปดค่ำ, เพลา ปรมาณ สอง ยาม เสศ, บัง เกิด ไฟไหม้ ที่ แขวง วัด ระฆัง. เมื่อ ขณะไฟไหม้ นั้น, เจ้า ของ เรือน หา อยู่ไม่. ไฟ นั้น ไหม้จาก เตาไฟ เปน ไฟ หุง เข้า, เพราะ เจ้า ของ เรือน หา ระวังไม่. เหตุ ดัง นั้น อำเพอ เขาได้ เกาะ เอา ตัว เจ้า ของ เรือน ไป่ใน เพลากลาง คืน นั้น เอง. แล เจ้า ของ เรือน นั้น ได้ เสีย เงิน หก บาตร์. เขา จึ่ง ปล่อยให้ มา บ้าน.

๏ ปืนใหญ่ ฯะ

๏ มี ปืน ใหญ่ อย่าง หนึ่ง, เขา ได้ ทำ ที่ เมือง บีศเบอค แขวง เมือง อเมริกา, เขา พึ่ง จะ สร้าง ขึ้น ใหม่ เส็จ แล้ว. แล เขาได้ ลอง ดูแล้ว, เหนว่า ดี กว่า ที่ เคย มี มา แต่ ก่อน มาก นัก. ปืน ใหญ่ นั้น ปาก บอก กว้าง ศอก หนึ่ง กับ กึ่ง นิ้ว, แต่ ลูก นั้น น้ำ หนัก ๘ หาบ เสศ ยิง ส่ง ลูก ออก ไกล แรง นัก. ถ้า แม้น ถูก ป้อม หิน, ฤๅ สิ่ง ใด ที่ ก่อ สร้าง ไว้ มั่น คง แน่น หนา แล้ว, ก็ มิ อาจ ทาน กำลัง นั้น ได้. ปืน นั้น เขา เรียก ชื่อ ว่า ปีวลซีบับ, แปล ว่า ปีสาจ ใหญ่.

ผู้ ที่ จะ มา ชัก รูป

๏ อนึ่ง เมื่อ เรือ กล ไฟ เจ้า พยา จะ กลับ มา ถึง อีก, จะมี ชาว ประเทษ ยูโรบ คน หนึ่ง, ที่ เปน คน ช่าง ชัก รูป, ชื่อ มิศเตอ ตอมซัน, หมาย ว่า จะ มา ด้วย ครั้ง นั้น, เพื่อ ประสงค์ จะ ได้ ชัก รูป ต่าง ๆ ใน กรุง เทพ ฯ, ด้วย จะ เอาไป สำแดง ที่ ประเทษ ยูโรป. เขา จะ อยู่ใน กรุง เทพ ฯ สัก สาม ควบ อาทิตย์แล้ว จะ กลับ ไป. เขา จะ อาไศย อยู่ ที่ กปี ตันเอมศ์ นาย กองเตวน.

จด หมาย เหตุ อังกฤษ ฝ่าย ขบถ อเมริกา

๏ นังสือ จด หมาย เหตุ ที่ เมือง ลอนดอน, มีชื่อ ว่า มอนิงเฮ รัลด์, ซึ่ง ได้ สำแดง ใน น้ำใจ คน ทั้งปวง ที่ เปน ใหญ่ใน เมือง อังกฤษ นั้น, ได้ กล่าว ความ ไว้ว่า, พวกเรา ได้ว่า มา แต่ เดิม ว่า, พวก ขบถ ฝ่าย ใต้ ที่ เมือง อเมริกา นั้น, เขา ได้ รบ ทัพ ฝ่าย เหนือ นั้น เพราะ พวก เรา ด้วย. แล บัดนี้ เมื่อ เขา แพ้ แก่ ทัพ ฝ่าย เหนือ แล้ว นั้น, ก็ เหมือน พวก เรา เสีย ทัพ แก่ ฝ่าย เหนือ เหมือน กัน. เหตุ นี้ คง จะ เกิด ความ อันตราย, แก่ เคาเวอเม็นต์ อังกฤษใน พวกเรา ที่ มิได้ เปน รีปับลิก มาก.

๏ ที่ ว่า มา นี้ เปน ใจ ความ แห่ง จดหมาย เหตุ ทั้งปวง ใน เมือง อังกฤษ, ที่ แต่ ก่อนไม่ ชอบ ด้วย เคาเวอเม็นต์รีปับลิก. แต่ จำ พวก อังกฤษ เหล่า นั้น, ได้ ตก อยู่ใน ความ ปราไชย แล้ว เพราะ เมือง อเมริกา ได้ ไชยชะนะ ใหญ่ นั้น. แต่ บัดนี้ จะ คิดแก้ ตัว ก็ มิได้ ด้วย พ้น เวลาเสีย แล้ว. ตั้ง แต่ นี้ ไป เมือง อังกฤษ จำ เปน ต้อง เปลี่ยน ตัว ต่ำ ลง มา เปน ที่ สอง, จะ ได้ เปน เมือง เอก แท้ ต่อไป อีก มิ ได้แล้ว. ถ้า เมือง อังกฤษ ได้ สำแดง ความ รักษ สนิท กัน กับ เมือง อเมริกา เปน แท้, ครั้นพวก ขบถ เมื่อ กำ ลังได้ รบ กับ ทับ ฝ่าย เหนือ อยู่, เพื่อ ประสงค์ จะ ทำลาย เมือง อเมริกา นั้น, ก็ คงได้ เอา เนื้อ เอาใจ ชาว อเมริกา, รวบ รัว เข้า เปน ใจ อัน เดียว กัน ทั้ง สิ้น, จะ ได้ เปนไมตรี มิ รู้ ขาด จาก กัน เลย.

๏ อนึ่ง แต่ เดิม การ ขบถ นั้น เมือง อเมริกา, จะ ได้ มี ความ ปราถนา ให้ เมือง อังกฤษช่วย ให้ ปราบ ปราม พวก ขบถ ก็ หา มีได้, ปราถนา แต่ ที่ จะ ไม่ ให้ ช่วย พวก ขบถ ด้วยเครื่อง สาตรา วุธ แล เรือ สลัด ต่าง ๆ, ซึ่ง ยอม ให้ ออก จากเมือง อังกฤษ, ไป ทำลาย เรือ ค้า ขาย เมือง อเมริกา, เปน ความ ฉิบหาย แก่ การ ค้า ขาย นั้น นัก. เมือง อังกฤษ มี อำ นาท ที่ จะ ห้าม ปราม ได้, แต่ไม่ ได้ ห้าม กว่า ได้ เหน เปน แน่ ว่า, ฝ่าย ขบถ นั้น จะ ต้อง แพ้ แก่ เมือง ฝ่าย เหนือ เปน แท้, จึ่ง กลับ เหน ว่า ควร ที่ จะ มี หมาย ประกาศ ห้าม, อย่า ให้ มี เรือ อังกฤษ, แต่ง เปน เรือ สลัด, ออก ไปทำลาย เรือ อเม ริกา อีก เลย. แต่ การ ที่ เมือง อังกฤษ ทำ เช่นนี้, ก็ ไม่ทัน ที่ จะ แก้ ความ ผิด ของ ตัวได้. จึ่ง เกิด โทษ แก่เมือง อังกฤษ เอง ไม่ ต้อง ยก กอง ทับ ไป ตี. ความ แช่ง ของ เขา กลับมา อาไศรย อยู่ใน ใจ อังกฤษ, ที่ เข้า ด้วย พวก ขบถ นั้นเอง. การ ทั้งปวง ของ เขา ก็ หัก ล้ม เสีย ไป เปน อัน มาก แล้ว, ก็ คง จะ เกิด ความ อัปยศ แก่ เขา ต่าง ๆ ต่อ ไป อีก ช้า นาน.

เหตุ เมือง อังกริษ เปน นี่ เขา

๏ เมื่อ คฤษ ศักราช ๑๘๕๙ ปี, ณเมือง อังกฤษ เปน นี่เขา ถึง แปดร้อย ห้าล้าน เจ็ดหมื่น แปด พัน ห้า ร้อย ห้าสิบ สี่ ปอน ซเตอลิง, คิด เปน เงิน เหรียน ได้ สี่ พัน ห้า ล้าน สาม แสน เก้า หมื่น สอง พัน

เจ็ด ร้อย เจ็ดสิบ เหรียน. อนึ่ง เมือง อเมริกา ณวัน พุทธ์ เดือน เจ็ด ขึ้น เจ็ด ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, มิศเตอ แมกคัลลก ผู้ ว่า ที่ คลัง หลวง แห่ง เมือง ยูไนเตดซเทษ บอก บาญชี ว่า, ใน วัน นั้น เมือง ยูไนเตดซเทษ นั้น, เปน นี่ แก่ พวก ราษฎร สอง พัน หก ร้อย สาม สิบห้า ล้าน สอง แสน ห้า พัน เจ็ด ร้อย ห้าสิบสาม เหรียน, ต้อง เสีย เงิน ค่า ดอกเบี้ย ปี ละร้อย ยี่สิบสี่ ล้าน หกแสน สามหมื่น แปด พัน แปดร้อย เจ็ดสิบสี่ เหรียน. แล นอก นั้น มี ตั๋ว กะดาษ ใช้ ต่าง เงิน ได้ หก ร้อยห้า สิบ เก้า ล้าน แสน กับ หก หมื่น หก ร้อย ห้า สิบเก้า เหรียญ. ตั๋ว เงิน นี้ เมือง ยูไนเตดซเทษ ต้อง เสีย ดอก เบี้ย ให้ แก่ ราษฎร ทุก ๆ คน ที่ ได้ เอา เงิน เขา ไป ใช้, จึ่ง เข้า ใจ ว่า เมือง ยูไนเตดซเทษ เปน นี่ ราษฎร, ประมาณ ๓๐๐๐ เหรียน. ก็ น้อย กว่า เงิน ที่ อังกฤษ เป่น ลูก นี่ เขา, ประมาณ ๑๐๐๐ ล้าน เหรียน. ความ ที่ เมือง ยูไนเตดซเทษ เปน นี่ เขา นั้น, ก็ เกิด ขึ้น ใน สี่ ปี ห้า ปี, เพราะ เกิด การ ศึก ปราบ ปราม พวก ขบถ ใน เมือง ฝ่าย ใต้ นั้น. ฯะ

๏ ฝ่าย เมือง อังกฤษ ที่ เปน นี่ เขา นั้น, ก็ เกิด หวี ขึ้น ใน สอง ร้อย ปี, เมื่อ คฤษ ศักราช ๑๗๒๐ ปี, ใน ปี นั้น อังกฤษ เป่น นี่ เขา หกสิบสาม ล้าน แป๊ดแสน สามหมื่น หกพัน สองร้อย ยี่สิบห้า เหรียน. ครั้น ล่วง มา สี่ ปี ถึง คฤษ ศักราช ๑๗๒๔ ปี, ความ ที่ เปน นี่ เขา นั้น, ก็ ถึง ร้อยแปดสิบ ล้าน แปดแสน เจ็ดหมื่น เจ็ด พัน แปดร้อย เหรียน. เมื่อ ล่วง มา อีก สาม ปี คฤษ ศักราช ได้ ๑๗๒๗ ปี, ความ ที่ เปน นี่ เขา ขึ้น ถึง สอง ร้อย หกสิบสอง ล้าน หกแสน หมื่น เก้า พัน สิบ ห้า เหรียน. ครั้น ล่วง มา อีก สาม สิบ สาม ปี, ก็ ขึ้น ถึง ห้าร้อย สิบสี่ ล้าน เก้า แสน สองหมื่น เก้า สิบ เหรียญ.

๏ ถัด มา ได้ หกสิบ ปี, เมื่อ คฤษ ศักราช ได้ ๑๘๒๐ ปี, ก็ ถึง สี่ พัน ร้อย เจ็ด สิบ สี่ ล้าน ห้า แสน ห้าพัน สาม ร้อย เหรียน. ใน ระหว่าง หกสิบ ปี นั้น, เมือง อังกฤษ ได้ ทำ ศึก สงคราม ต่อ เมือง อเมริกา สอง ครั้ง, แพ้ ฆ่าศึก อเมริกา ทั้งสอง ครั้ง, เสีย ทรัพย์ พัศดุ เงิน ทอง เสีย เปล่า ๆ มาก นัก. ครั้น ถึง ศักราช ๑๘๓๐ ปี ความ ที่ เปน นี่ เขา นั้น, ก็ น้อย ลง ถึง สามพัน เก้า ร้อย ยี่สิบสี่ หมื่น เก้าพัน เก้าร้อย แปดสิบห้า เหรียน. ครั้น ถึง ศักราช ๑๘๓๗ ก็ เปน นี่ สามพัน แปดร้อย สามสิบ เจ็ด ล้าน หก แสน สี่ หมื่น ห้าพัน สี่ร้อย ยี่สิบ เหรียน. แล ใน ศักราช ๑๘๕๙ ก็ เปน นี่ สี่พัน ยี่สิบ ห้าล้าน เก้าแสน เก้าหมื่น สองพัน เจ็ดร้อย เจ็ด สิบ เหรียน. และ เมือง อังกฤษ ต้อง เสีย ดอกเบี้ย เงิน ที่ เปน นี่ เขา นั้น, ร้อยสี่สิบเบ็ด ล้าน สอง หมื่น เก้าร้อย หกสิบ เหรียน. ฯะ

คัด ออก จาก สยาม ไตม์.

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กับบิตัน ชื่อ ไร	กี่ ตอน	เรือ อะไร	มา แต่ ไหน
เดือน ๑๐ ขึ้น ๖ ค่ำ	เกศเตรล์	ฮิกซ์	๑๕	สกูนเนอ อังกฤษ	สิงคโปร์
ขึ้น ๑๑ ค่ำ	ไมเตรล์	โอละนิ		เรือ รบ ฝรั่งเศศ	ไซ่ง่อน
ขึ้น ๑๓ ค่ำ	ฟรีเกรงซ์	บโรงซ์	๕๙๖	บาก ฮอลันด์	สุระเบายา

กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ

ออก เมื่อไร					จะไปไหน
เดือน ๙ แรม ๑๔ ค่ำ	เอมีเลีย	เครเมอ	๖๗๙	ชิป ฝรั่งเศศ	สุระบายา
๑๔ ค่ำ	ซอซิอเวอรี	แซก	๔๖๗	บาก อังกฤษ	ฮองกง
เดือน ๑๐ ขึ้น ๔ ค่ำ	เจ้าพระยา	ออตัน	๓๕๓	สตีมเมอ สยาม	สิงคโปร์
ขึ้น ๖ ค่ำ	โคไลอา	ดีซิลวา	๔๕๐	บาก สยาม	ฮองกง
ขึ้น ๑๐ ค่ำ	ไตรตัน	ซเช	๗๘๑	ชิป ฮอลันด์	สุระบายา
ขึ้น ๑๕ ค่ำ	ไมเตรล์	โลละนิ		เรือ รบ ฝรั่ง เศศ	ไซ่ง่อน

๑ หนังสือคำแถงการ

ที่ จะ ทำ หนังสือ จด หมายเหตุ, เรียก ว่า บางกอกรีคอเดอ ต่อ ไป.

๑ ตั้ง แต่ นี้ ไป จะ ไม่ ให้ ติด อยู่ กับ หนังสือ จด หมาย เหตุ, ที่ เปน ภาษา อังกฤษ นั้น ต่อ ไป. แต่ จะ ให้ ตี ต่างหาก, เปน สี่ ใบ แปด น่า เต็ม ๆ เปน อย่าง ฉบับ นี้. แล หนังสือ นั้น, จะ จุ ความ ที่ ว่า ดว้ย การ บ้าน เมือง, แล ความ ที่ รู้ รอบ ตาม หนังสือ, แล ศิลประสาตร วิชา การ ต่างๆ, แล การ พ่อค้า, แล ข่าว ที่ บังเกิด ใน เมือง นี้, แล เมือง ที่ ลอ้ม รอบ. แล จะ คัด เอา ข่าว จาก หนังสือ จด หมาย เหตุ, ที่ มี มา แต่ เมือง จีน, เมือง บัตเตเวีย, เมือง สิงกะโปร์, เมือง ปีแนง, เมือง พม่า, เมือง บังกะล่า, เมือง ลังกา, เมือง บำใบ, ประเทศ ยุรบ, แล ประเทศ อเมริกา. จะ คัด เอา ข้อความ ออก จาก หนังสือ จด หมายเหตุ เหล่านั้น, ซึ่ง จะ เปน ประโยชน์ แก่ ผู้ ใด ๆ ที่ อ่าน. เจ้า ของ บางกอก รีคอเดอ, จะ เอา ใจ ใส่, เพื่อ จะ ให้ หนังสือ จด หมายเหตุ นั้น, เปน ของ ดี ยั่ง ยืน มั่น คง, เปน ของ ที่ ควร ชาว ประเทศ สยาม จะ อ่าน, ได้ ช่วย ให้ มี ความ รู้ จำเริญ ดี ขึ้น.

๑ หนังสือ จด หมายเหตุ นี้, เปรียบ เหมือน คน เที่ยว ไป ทั่ว โลกย์, เพื่อ จะ ได้ หา เหตุ ต่าง ๆ เปน สำคัญ, แล้ว ก็ กลับ มา เล่า เหตุ การ ให้ คน ทั้งปวง ฟัง. ถ้า คน เหล่า นั้น จะ มา แต่ ประเทศ อเมริกา บ้าง, ประเทศ ยุรบ บ้าง, เมือง บังกะลา บ้าง, เมือง พม่า บ้าง, เมือง จีน บ้าง, เมือง ชวา บ้าง, เมือง สิงกะโปร์ บ้าง, เมือง ปีแนง บ้าง, แล เมือง อื่น ๆ หลาย แห่ง นั้น, ท่าน ผู้ อ่าน นี้ จะ มิ ชอบ ใจ ฟัง เขา บอก ข่าว เดือน ละ สอง หน ฤๅ, แล จะ คิด เสีย ดาย เงิน ค่า จ้าง ที่ จะ ให้ เขา ปี ละ ห้า บาท ฤๅ แปด บาท นั้น ได้ ฤๅ. ฝ่าย หนังสือ จด หมายเหตุ ที่ เรียก ว่า, บางกอก รีคอเดอ นี้, จะ มา บอก ข่าว แก่ ท่าน ทั้งหลาย เดือน ละสอง ครั้ง, จะ บอก เปน ภาษา ไทย, ให้ ตัว ท่าน ฟัง ข่าว ต่าง ๆ, ที่ ได้ นำ เอา มา แต่ ทั่ว โลกย์. หนังสือ บางกอก รีคอเดอ นี้, ได้ เก็บ เหตุ มา แต่ หลาย แห่ง หลาย ตำบล เช่น ว่า มา นี้, เพราะ มี หนังสือ บอก ข่าว มา แต่ ที่ เหล่า นั้น, มา ถึง เจ้า ของ บางกอก รีคอเดอ, ๆ จึ่ง ได้ แปล ออก จาก ภาษา อังกฤษ เปน ภาษา ไทย, ตาม ที่ ได้ เหน ว่า, จะ เปน ประโยชน์ แก่ พวก ไทย. อนึ่ง ชาว ประเทศ อเมริกา, แล ประเทศ ยุรบ นั้น, เขา ได้ อาไศรย หนังสือ จด หมายเหตุ ต่าง ๆ มั่น คง, เพื่อ ประสงค์ จะ ได้ ความ รู้ ต่าง ๆ. เขา เข้า ใจ ว่า, ถ้า ไม่ ได้ อ่าน หนังสือ จด หมาย เหตุ ต่าง ๆ แล้ว, ก็ ดู เหมือน เปน คน หา ปัญญา มิ ได้, เปน น่า อาย แก่ คน ทั้งปวง นัก. เพราะ เหตุ ฉะนี้, ชาว อเมริกา ชาว ยุรบ จึ่ง ได้ ซื้อ หนังสือ จด หมาย เหตุ โดย มาก, จะ หา ผู้ ใหญ่ ใด ๆ ที่ มิ ได้ ซื้อ หนังสือ จด หมาย เหตุ บ้าง นั้น ก็ หา ยาก นัก. ลาง ครอบ ครัว หนึ่ง, ซื้อ เจ็ดวัน ฉบับ หนึ่ง, ลาง ที่ สอง ฉบับ, สาม ฉบับ, เจ็ด ฉบับ ก็ มี. ดว้ย เขา เข้า ใจ ว่า, อัน หนังสือ จด หมาย เหตุ ต่าง ๆ นี้, เปรียบ เหมือน กล้อง สอ่ง, สำรับ จะ ช่วย ตา ให้ เหน ใกล้ แล ไกล ได้. ถ้า หา มิ กล้อง ส่อง อย่าง นี้ ไม่, ดุจ หนึ่ง ตาบอด มิ ได้ เหน เลย.

๑ ราคา หนังสือ บางกอกรีคอเดอ

๑ เมื่อ จะ ขาย ได้ แต่ น้อย เพียง สอง รอ้ย, สามรอ้ย เล่มนั้น คือ เล่ม ละ ๒๖ ใบ, ตี เดือน ละสอง ใบ นั้น, ตอ้ง ขาย เปน เล่ม ละ ห้าบาท, คือ ปี หนึ่ง ห้าบาท. ถ้า แม้น ได้ เรี่ยราย ชื่อ คน ที่ คอ ซื้อ เพียง พัน คน, เปน พัน เล่ม เมื่อไร, เจ้า ของ บางกอก รีคอ เดอ, จะ ลด ราคา ลง ถึง เล่ม ละ สองบาท เมื่อ นั้น. ถ้า ได้ ราว สอง พัน คน ที่ จะ ซื้อ, จะ ลด ราคา ลง ถึง เล่ม ละ หก สลึง. เพราะ การ ที่ ตี พิมพ์ น้อย เล่ม นั้น, ก็ ป่วย การ ลง ทุน เสีย เงิน ค่า จ้าง, มาก, แทบ จะ เหมือน กับ ตี พิมพ์ มาก เล่ม เหมือน กัน.

๑ อนึ่ง ถ้า ผู้ ใด จะ ช่วย เสาะหา คน ที่ จะ ซื้อ บางกอก รีคอเดอ จด หมายเหตุ นี้, ได้ ห้า คน มา ลง ชื่อ เข้า เมื่อ ไร, ผู้ เจ้า ของ หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, จะ ให้ เปน รางวัน แก่ ผู้ ที่ ได้ หา ชื่อ คน นั้น เล่ม หนึ่ง คือ ๒๖ ใบ.

๑ อนึ่ง ถ้า ผู้ ซื้อ เปน คน อยู่ ใน กรุง เทพ ฯ, ข้าพเจ้า จะ ฝาก จด หมาย เหตุ ให้ เขา เดือน ละ สอง หน. ถ้า เปน คน อยู่ นอก กรุง เทพ ฯ, บาง ที่ จะ ฝาก ไป ถึง เขา ก็ ได้, บาง ที่ ไม่ ได้, ตอ้ง ให้ เขา ใช้ บ่าว มา เอา เอง ที่ โรงพิมพ์. ๆ ของ ข้าพเจ้า อยู่ ริม ปอ้ม ปาก คลอง บาง กอก ใหญ่ หลัง วัง กรมหลวง วง ษา.

๑ จดหมาย เหตุ ออก เมื่อไร ฯะ

๑ ตั้ง แต่ นี้ ไป จดหมาย เหตุ เหล่า นี้, จะ ออก ใน วัน กลาง เดือน, แล วัน สิ้น เดือน เสมอ ไป เปน นิจ. ผู้ ใด ๆ ปรารถนา จะ ได้ จดหมาย เหตุ ใบ อัน ใด อัน หนึ่ง โดย เรว, ก็ จง มา เอา ค่ำ วัน กลาง เดือน, แล ค่ำ วัน สิ้น เดือน ก็ ได้,

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1 เล่ม ๑ บางกอกเดือนสิบแรมสิบห้าค่ำจุลศักราช ๑๒๒๗ Sept. 20th 1865 คฤษศักราช ๑๘๖๕, ใบที่ ๑๔ No. 14.

๏ หนังสือ หลวง ว่า ด้วยอัฐ แล ฝรั่ง เสศ ฯะ

๏ คน ที่ เขียน หนังสือ ลง พิมพ์ ซ้ำ ซาก เซ้าซี้, ด้วย เรื่อง อัฐ ตะกั่ว จะ ให้ ทำ ทอง แดง นั้น, ด้วย คิด อย่างไร. ผู้ อ่าน ก็ รู้ อยู่ แล้ว, ก็ ผู้ เขียน ผู้ คิด นั้น เปน ข้า ของ ต่าง ภาษา ว่า, เจ้า ชีวิตร เมือง ไทย เปน บ้า ยุ ๆ ให้ ทำ อะไร ทำ หมด ไม่ รอ รั้ง. ก็ อย่า เขียน ไป ให้ เหนื่อย เลย. ถ้า อยาก หา กำไร, ก็ ให้ หา ทอง แดง แท่ง, ทอง แดง ก้อน, มา ขาย เปน สินค้า. ถ้า ราคา เยา ภอ จะ ซื้อ ได้ ก็ จะ ซื้อ บ้าง. แต่ อย่า พาโล เอา ว่า สั่ง. แต่ ที่ จะ ห้าม ให้ เลิก อัฐ ตะกั่ว, ยอม ให้ คน อื่น ทำ อัฐ ทอง แดง มา ขาย นั้น, ไม่ ยอม แล้ว อย่า คิด เลย. ฝี มือ ไทย เดี๋ยว นี้ ทองแดง ก็ ทำ ได้, แต่ ว่า ตัว ทอง แดง หา ยาก. ดีบุก เปน ของ มี ดื่น ถม ไป ใน แผ่นดิน ไทย, ก็ ทำ ใช้ ตาม ของ ที่ มี ใน แผ่นดิน ของ ตัว. ถึง คน หลอม ทำ ปลอม ได้ ง่าย, ก็ ไม่ หลอม ได้ วัน หนึ่ง กี่ อัฐ นัก. อนึ่ง ก็ ไม่ เหมือน กับ ของ หลวง, หัก ดู ก็ รู้ ว่า อ่อน. เมื่อ ราษฎร เชื่อ ใช้ กัน ก็ ใช้ กัน ไป. ก็ เมื่อ มา ส่ง หลวง มา ขึ้น เงิน หลวง ก็ ทด ลอง ง่าย ดอก ว่า อัฐ ดี อัฐ ปลอม, หัก ดู ก็ ผิด เนื้อ กัน. ก็ เนื้อ อัฐ ใน หลวง นั้น, พวก ทำ ปลอม จะ หล่อ ก็ หล่อ ไม่ ลง, เพราะ เปน ดีบุก ปน ทอง แดง แล สังกะสี แซง. ถ้า อัฐ ปลอม ใคร เอา มา ส่ง หลวง, หัก ดู เบา ๆ ก็ อ่อน โอน ไป จับ ได้ ง่าย ๆ. เมื่อ เปน อัฐ ปลอม แล้ว จะ มา ขึ้น เอา เงิน แต่ ใน หลวง, ก็ จะ ได้ แต่ หนัก เจ็ด ตำลึง ต่อ เฟื้อง, เหมือน ดีบุก เปล่า. ถ้า เปน อัฐ แซง ของ แท้, ก็ จะ ให้ แปด อัฐ ต่อ เฟื้อง ตาม ราคา. อย่า เขียน หนังสือ บ่น เพ้อ ไป เลย คี่ เกียจ อ่าน. ถึง ลง หนังสือ พิมพ์ ประ จาร ก็ ไม่ อาย, เพราะ ว่า เบี้ย อัฐ ดี กว่า เบี้ย หอย ที่ เคย ใช้ กัน มา แต่ ก่อน, แล งาม กว่า แปะ สังกะสี ญวน อยู่ แล้ว.

๏ อนึ่ง เบี้ย ทอง แดง ก็ จะ ทำ ขึ้น เรว ๆ, สอง แปะ ต่อ เฟื้อง เรียก ว่า กึ่ง ฤๅ ซีก, อย่าง หนึ่ง สี่ แปะ ต่อ เฟื้อง เรียก ว่า ฑา ฤๅ เสี้ยว อย่าง หนึ่ง, จะ จ่าย จะ ใช้ กัน เรว ๆ. อย่า พูด เพ้อ เจ้อ ไป เลย, คี่ เกียจ อ่าน คี่ เกียจ ฟัง.

๏ ถ้า พวก โรง พิมพ์ ได้ จด หมาย นี้ แล้ว, ก็ จง เอา จด หมาย นี้ ลง พิมพ์ ด้วย, ฤๅ จะ นินทา บ่น เพ้อ ไป ว่า กะไร อีก, ก็ ให้ บ่น ไป ไม่ ถือ โทษ, แต่ เหน ว่า บ่น เพ้อ ไป นั้น, เหนื่อย เปล่า ไม่ มี ใคร คิด ทำ ทาม. เหมือน เตละแครฟ แล รถ ไฟ, พูด ไป จะ ให้ ออ จะ ให้ พิศวง, จน จืด เสีย แล้ว คี่ เกียจ อ่าน คี่ เกียจ ดู คี่ เกียจ ฟัง. ถ้า จะ เอา แต่ ของ เล่น เล็ก น้อย, อย่าง ประ หลาด ๆ, อย่าง บาลุน แล อื่น ๆ, ฤๅ ของ ใด ๆ ที่ จะ ใช้ เปน ประโยชน เล็ก น้อย ภอ ทำ ได้, ควร จะ ต้อง การ ตาม ภาษา เมือง ยาก เมือง จน, ยัง จะ ทำ บ้าง อยู่. ดู แต่ พวก สี เข้า, พวก เลื่อย ไม้, เอะ อะ ๆ มา ทำ ก็ ไม่ เหน ว่า ได้ การ อีไร เท่า ไร.

๏ อนึ่ง ใน เรื่อง ความ ฝรั่ง เสศ นั้น, ตั้ง แต่ กงสุล ฝรั่ง เสศ, ให้ มิศเตอ ลามาช, หลวง อุปเทศ ทวยหาร, นำ เอา หนัง สือ มา ถวาย ใน หลวง, ๆ สั่ง ให้ พระยา ศรี สรราช ไป กราบ เรียน เจ้าพระยา ศรีสุริยวงษ ให้ ชำระ เรื่อง ความ พระยา วิเสศ สงคราม นั้น. แล้ว ต่อ ไป ใน วัน อื่น ๆ, กงสุล ฝรั่ง เสศ ไม่ ได้ เขียน หนังสือ อะไร มา ถึง ใน หลวง เลย. ใน หลวง ก็ ไม่ ได้ เขียน หนัง สือ อะไร ไป ถึง กงสุล เลย. ที่ มา ลง พิมพ์ ว่า กงสุล เขียน หนัง สือ มา ขู่ ใน หลวง, ๆ มี หนังสือ ไป ถึง กงสุล นั้น ผิด ทีเดียว.

๏ อนึ่ง หม่อม ราโชทัย ใน หลวง ก็ ไม่ ได้ ใช้ ให้ ไป หา กง สุล. เรื่อง ความ พระยา วิเสศ นั้น, ใน หลวง ได้ สั่ง ไป แล้ว ว่า, ให้ เจ้า พระยา ศรีสุริยวงษ ชำระ. เจ้า พระยา ศรีสุริยวงษ จะ ชำระ. จึ่ง ให้ หม่อมราโชทัย ลง ไป หา กงสุล, ขอ ให้ ใคร ๆ ขึ้น มา ฟัง ความ. ครั้น กงสุล โกรธ ไม่ พูด ด้วย หม่อมราโชทัย, ๆ กลับ มา แล้ว เจ้า พระยา พระคลัง จึ่ง มี หนังสือ ไป ถึง กงสุล. ใน หลวง ไม่ ได้ สั่ง ไป เลย, ก็ มา ลง พิมพ์ เอา ใน หลวง เปล่า ๆ ไม่ จริง เลย. ต่อ จน ถึง วัน กงสุล ฝรั่ง เสศ มา เฝ้า, กราบ ถวาย บังคม ลา จะ

ไป แล้ว. ใน หลวง จึ่ง ได้ มี หนังสือ ไป ถึง กงสุล, ว่า ด้วย ส่ง ของ เลก น้อย ไป ให้ แก่ กงสุล, ที่ กงสุล ขอ ไว้ แต่ ก่อน นั้น ต่าง หาก. ไม่ ได้ ว่า ด้วย เรื่อง ความ พระยาวิเสศสงคราม เลย. เพราะ ความ เรื่อง นั้น, ใน หลวง ได้ สั่ง ให้ ชำระ แล้ว. อะไร ๆ ก็ มา ลง เอา แต่ ใน หลวง รำไป, ให้ ไป บอก แล้ว ก็ ไม่ เชื่อ, ขึ้น แต่ แก่ คำ เล่า ฦๅ อย่าง เดียว มาก นัก, ไม่ จริง เลย ที่ เดียว.

๏ ว่า ด้วย ภาษี น้ำมัน มพร้าว ฯะ

๏ ด้วย พระยา ราชภักดี ศรีรัตนราชสมบัติ, พระยาพิพิธโภไคยสวริย, รับ พระ บรมราชโองการ ใส่เกล้าใส่กระหม่อม ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า โปรดกระหม่อม สั่งว่า, เมื่อ ณปีฉลู เบญจะศก, โปรดเกล้า โปรดกระหม่อม, ให้ข้าหลวง ๘ นาย ออก เดน รังวัด สวน ของ ราษฎร, แล้วได้ ทำ บัญชี ลงราคา ต้น มพร้าว ใน น่า ฉโนฎ ต้นละ ๑๐๐ เบี้ย แจก ให้ แก่ ราษฎร เจ้าของ สวน ทุก ราย. เจ้า ภาษี น้ำมัน มพร้าว มา ร้องว่า ราษฎร ชาวบ้าน ลัก ทำ น้ำ มัน มพร้าว ปลอม แซก ซื้อ ขาย, ครั้น จะแต่ง คน ออก จับ กุม, ก็ จะเกิด วิวาท ฟ้อง ร้อง ขึ้น โรงศาล ป่วยการ ทำ อากร, จะขอ ทำ ภาษี ผล มพร้าว ซื้อ ขาย แต่ผู้ เดียว. ท่าน เสนาบดี ปฤกษา พร้อม กัน กราบ บังคมทูล พระกรุณา, ขอรับ พระราชทาน ตั้ง เจ้า ภาษีไป เกบ ภาษี ผล มพร้าว. เจ้า ภาษี ก็หาเกบ ภาษี ตาม พิกัด ไม่, ทำ ให้ ราษฎร ได้ความ เดือดร้อน. ณปีมโรง อัฐศก โปรดเกล้า โปรดกระหม่อม, ให้ ยก ภาษี ผลมพร้าว แล ราคา ค่าต้นมพร้าว ต้น ละ ๑๐๐ เบี้ย นั้น ออกเสีย, ให้ นาย รวาง เรียก เปน ค่า อากร มพร้าว ๓ ต้น เปนเงิน สลึง หนึ่ง, ให้ ราษฎร ขาย ผลมพร้าว แล ทำ น้ำมันพร้าว ตาม ชอบใจ. ณปีชวดฉศก นี้ ผลมพร้าว น้ำมัน พร้าว มี ราคา แพง มาก ขึ้น กว่า แต่ ก่อน. ทรง พระราชดำริห เหน ว่า ผล มพร้าว น้ำมัน มพร้าว มี ราคา แพง, เพราะ ต้น มพร้าว ของเก่า ต้นแก่ สูง ดวด ไป ไม่ มีผลบ้าง, ตายเสีย บ้าง, ต้น มพร้าว จึ่ง น้อย ไป. ราษฎร เจ้าของสวน ไม่ปลูก เพิ่ม เติม ขึ้นใน ที่ สวน, เพราะ กลัว จะต้องเสีย อากร ค่า ต้น มพร้าว ๓ ต้น เปน เงิน สลึง หนึ่ง. ผล มพร้าว แล น้ำมันพร้าว จึ่ง แพง ไม่ บริบูรณ.

๏ จึ่ง ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า โปรด กระหม่อม สั่งว่า, แต่ นี้ สืบ ไป, ให้ บอก ประกาศ, แก่ ราษฎร เจ้าของ สวน แขวง กรุง เทพ มหานคร แล หัวเมือง, ที่ สวน มพร้าว ต้อง เสีย อากอร อยู่ นั้น, ถ้า ถึง กำหนด ปีฉลู สัปตศก, จะ โปรด เกล้า โปรด กระ หม่อม ให้ ยก ราคา ต้น มพร้าว เสีย, มิให้ นาย รวาง เรียก อากร ต้น มพร้าว แต่ ราษฎร เจ้าของ สวน สืบไป. แล้ว จะให้ เรียก ภาษี น้ำมัน แก่ผู้ ทำ น้ำมัน เหมือน อย่าง แต่ ก่อน, ให้ เจ้าของ สวน ซ่อมแซม ปลูก สร้าง ต้น มพร้าว ขึ้น ไว้, ให้ บริบูรณ อยู่ใน สวน ยิ่ง ขึ้น ไป กว่า เก่า เถิด. การ ก็ จะเปน ประโยชน์ แก่ บ้าน เมือง. เพราะ ว่า น้ำมัน มพร้าว นั้น ใช้ ใน บ้าน เมือง ก็ มาก, แล้ว ก็ จะได้ เปน สินค้า บันทุก เรือ ออกไป. จำหน่าย หัว เมือง แล นา ๆ ประเทษ ทุก แห่ง ทุก ตำบล. การ ประกาษ ให้ พระแก้ว คฤหรัตนบดี เจ้ากรม, ขุนพิพัฒนากร ปลัดซ้าย, ขุน วิสุทธากรปลัดขวา, พระครัง สวนใน. หลวง แก้ว เจ้ากรม, ขุนศรี สมบัติ ปลัด กรม, สวน นอก. ขุน หมื่น นายรวาง, บอก ประกาษ แก่ ราษฎร เจ้า ของ สวน ให้ รู้ จง ทั่ว กัน, อย่า ให้ มี ความ เกียจ คร้าน. อุษาหซ่อมแซม ปลูก สร้าง ต้นมพร้าว ขึ้น ให้ มีมาก เหมือน ๆ กัน จง ทุก ๆ สวน. แต่ใน จำ นวน ปีชวด ฉศก นี้ ยัง คง เรียก อากร ตาม เดิม. แต่ ปีฉลูสัปตศกไป อากร ต้น มพร้าว, โปรด ยก พระราช ทาน ให้ ราษฎร เจ้าของ สวน ทุก ราย อย่า ให้ ขาดได้ ตาม รับสั่ง. หมาย ประกาษ มา, ณวันจันทร เก้า แรม สิบ สองค่ำ ปีชวดฉศก. ปิด ตรา พระยา พิพิทโภไคย.

๏ ความ ตอบ ตัด สิน ขัน ๆ ฯะ

๏ ข้าพเจ้าได้ ดู บางกอกริคอเดอใบ ที่ ๑๓ นั้น, มี เปน ฆารบาล ต้น ว่า, ตัด สิน เล่น ขัน ๆ. ข้าพเจ้า พิเคราะห์ ดู ก็ เหน ด้วย ว่า, ตัด สิน ขัน ๆ เหมือน เดก เกิดใหม่ รู้ จัก แต่ กิน นม ยัง ไม่ รู้ จัก กิน เข้า นั้น. ข้าพเจ้า ก็ เปน คน ได้ ทำ ภาษี อากอร อยู่ เหมือน กัน. ท่าน ผู้ ตัด สิน นั้น ต้อง พิเคราะห์ จง ละเอียด ว่า, ทำการ อย่าง ไร จึ่ง เปน ช่อ หลวง, ประพฤติ การ อย่างไร จึ่ง เปน ช่อ ราษฎร. แล การ ช่อ ๒ อย่าง นี้ จะ ว่า เหมือน กัน นั้น, ข้าพเจ้า ผู้ ทำ ภาษี อา กอร ทั้งหลาย ยอม ไม่ ได้. ข้าพเจ้า ขอ สำแดง การ ช่อ ราษฎร ให้ ท่าน ฟัง ศัก น้อย หนึ่ง ว่า, ถ้า เจ้า ภาษี คน ใด เกบ เรียก ภาษี อากอร แก่ ราษฎร มาก กว่า พิกัด ที่ ท่าน เสนาบดี ตั้ง ไว้ แล้ว, เจ้า ภาษี คน นั้น เปน ช่อ ราษฎร. ซึ่ง จีน ทั้งหลาย ฟ้อง จีนเลก นั้น, อย่า ต้อง เอา ท่าน ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย มา ตัด สิน เลย. ให้ แต่ ลูก จ้าง แจวเรือ ภายเรือ

ถ่อเรือ, ตัด สิน ก็ได้, ว่า จีนเลก ช่อ ราษฎร, เพราะ เรียก ภาษี เกิน พิกัด. ก็ เปน ช่อ ราษฎร อยู่ เอง.

๏ ข้อ ที่ ว่า คำ ฟ้อง ว่า จี้ ช่อ ตัด สิน ว่า เปน มี กำ ไร เหน จะ ไม่ ถูก นั้น. ข้าพเจ้า จะ ตัด สิน ให้ ท่าน ฟัง เปน ข้อ ๆ. ข้อ หนึ่ง ถ้า เจ้า ภาษี ทั้ง หลาย ไม่ ได้ รับ ผูก ขาด, เกบ ได้ เท่า ไร ส่ง เท่า นั้น. ถ้า เปน ดั่ง นี้ ผู้ ได้ เกบ เงิน ได้ มาก, ส่ง เจ้า พนัก งาร แต่ น้อย, ผู้ นั้น เปน ช่อ หลวง. ข้อ สอง ผู้ ใด รับ เงิน หลวง, ไป ซื้อ แล จ่าย ต่าง ๆ น้อย ตั้ง บาญชี มาก, ผู้ ทำ ดั่ง นี้ ก็ เปน ช่อ หลวง. ข้อ สาม ถ้า ผู้ ใด เปน คน ผู้ เบิก จ่าย ของ หลวง, เบิก จ่าย น้อย เปน เบิก จ่าย มาก, เปน เจ้า พนัก งาร รัก ษา ของ หลวง, เอา เสีย ขาย กิน เสีย, ผู้ ทำ ดั่ง นี้ ก็ เปน ช่อ หลวง, รวม เปน สาม ข้อ. ข้าพเจ้า ขอถาม ท่าน ว่า, เจ้า ภาษี ผูก ขาด เกบ เรียก แก่ ราษฎร ตาม พิ กัด เงิน หลวง ก็ ส่ง ครบ ตาม รับ ทำ แล้ว, ยัง มี กำ ไร อยู่ มาก น้อย ก็ ดี, ดั่ง นี้ เปน ช่อ หลวง ด้วย ฤๅ.

๏ คำ หนึ่ง ว่า คำ ตอบ ไม่ แก้ ใน ข้อ ความ นั้น, ข้าพเจ้า ขอ สำแดง ตาม พิ เคราะห์ เหน ว่า โรง พิมพ์ ไม่ ใช่ ตระลาการ, แล ท่าน ผู้ นั้น ก็ ไม่ ได้ เปน คู่ความ แล้ว, จะ แก้ เปน คำ ให้ การ ทำ ไม เล่า. จะ ประสงค์ แต่ หลวง พิไชย ว่า รี เอา เรื่อง ราว มาลง พิมพ์, ก็ ทำไม จึ่ง ไม่ เอา คำ บัญชา ลง พิมพ์ด้วย เล่า, ประ สงค์ ท่าน เหน จะ เปน ดั่ง นี้ แน่ ที่ เดียว. ๏ คำ หนึ่ง ว่า แก้ เขา ไม่ ได้ แล้ว จะ โมย เอา ชื่อ ฯ พณ ฯ มา อ้าง จะ ได้ พ้น ชำระ นั้น. คำ นี้ ข้าพเจ้า พิ เคราะห์ ดู เหน เปน คำ โทษ ต้อง ใน กฎหมาย, สำ รับ บ้าน เมือง อยู่. ข้าพเจ้า ขอ ถาม ท่าน ว่า, ท่าน ได้ ชัณ สูท แล้ว ฤๅ ท่าน จึ่ง พูด ว่า อ้าง. ถ้า ไม่ ได้ ชัณสูท ท่าน พูด ดัง นี้, ท่าน ก็ มี โทษ เท่า กับ ผู้ อ้าง. ข้าพเจ้า รู้ ความ แน่ ว่า, เมื่อ หลวง พิไชยวารี ยื่น เรื่อง ราว นั้น, หลวง ทิพ อักษร เสมียนตรา นำ กราบ เรียน ฯ พณ ฯ บัญชา ให้ สัก หลัง เรื่อง ราว ดั่งนี้ จริงๆ. ไม่ ได้ เปน การ บีด บัง เลย. สักหลัง เรื่อง ราว นั้น, หลวง พิไชยวารี ก็ ได้ ให้ ข้า พเจ้า ดู, ข้า เหน ว่า ไม่ ได้ แอบ อ้าง.

๏ คำ หนึ่ง ว่า หนังสือ พิมพ์ เหมือน กล้อง ส่อง ของ ไกล แล เหน ใกล้ นั้น. ข้าพเจ้า ขอ เปรียบ ความ งาย ๆ เหมือน คน มี โทโส มาก, แล คน ไม่ มี โทโส เปน โรง พิมพ์, คน มี โทโส มาก นั้น ตรึก ตรอง การ ไม่ ละเอียด ไม่ เหน การ ตลอด ว่า ถูก ฤๅ ผิด. เพราะ โทโส ความ โกรธ นั้น จึ่ง บีด กระ หม่อมไว้. คน ไม่ มี โทโส นั้น เอาสติ แล ปัญญา ตรึกตรอง ปฤกษา หา ฤๅ ต่อ ๆ ไป. การ ไกล แล ใกล้ เข้า มา ทุก อย่าง.

๏ คำ หนึ่ง ว่า จีน อยู่ ทำ ภาษี เงิน หลวง ห้าร้อย ชั่ง ฟ้อง ขาด มาก กว่า ๑๒ เท่า นั้น, การ ข้อ นี้ เปน การ เคาเวอแมนต์ ตัดสิน ไม่ ควร จะ พูด. การ ฟ้อง ขาด มาก น้อย นั้น. เจ้า พนักงาร ต้อง นำ ขึ้น กราบ บัง คม ทูล. พระ เจ้า แผ่น ดิน โปรด เกล้า ประ การ ใด, ก็ ต้อง กระ ทำ ตาม การ ฟ้อง ขาด นั้น, เพราะ ทรง พระมหากรุณา โปรด เกล้า, โปรด กระหม่อม เจ้าภาษี นาย อา กอร, เจ้า ภาษี นาย อา กอร จึ่ง ฟ้อง ขาด ได้.

ความพวก ด่าน บางไซรข่มเหง

๏ ณวัน ประหัศ เดือน สิบ แรม สอง ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก จีน สี, จีน พง, มา ร้อง ทุกข์ กล่าว โทษ ชาว ด่าน บางไซร ว่า, ข้าพเจ้า บันทุก เข้า เปลือก ล่อง เรือ ใหญ่ ลง มา ขาย ยัง กรุง เทพ ฯ พวก ด่าน บางไซร วอ้ง เรียก ให้ ข้าพเจ้า แวะ เข้า จอด ที่ ด่าน, น้ำเชี่ยว เรือ หนัก จอด ไม่ ทัน. เรือ ก็ ลอย เลย ด่าน ลง ไป, พวก ด่าน ที่ นั้น ภา กัน ลง เรือ ตาม มา เก็บ เอา แจว สามเล่ม หางเสือ ข้าพเจ้า ไป เสีย. เรือ ข้าพเจ้า ก็ ลอย ไป ปะ ตลิ่ง อยู่. ข้าพเจ้า จึ่ง ลงเรือ เล็ก ขึ้น ไป ที่ ด่าน ขอ เอา แจว แลหางเสือ, พวก ชาว ด่าน ว่า, มึง หนี ด่าน, กู จะ เอา เงิน มึง. ข้าพเจ้า จีน สี, จีน พง, ถาม ว่า จะ เอา เท่า ไร, มึง มี อยู่ เท่า ไร ก็ เอา มา ให้ กู เถิด. ข้าพเจ้า ว่า ไม่ มี. เขา ก็ ด่า เปน คำ อย่าบ ต่าง ๆ ไม่ ควร จะ เอา ลง พิมพ์. แล้วว่า มึง หนี เอา ตัว ไป ใส่ชื่อ เสีย. แล้ว เข้า เตะทีบ เอา ข้าพเจ้า ข้าพเจ้า กลัว จึ่ง ว่า มี เงิน ติด ตัว มา สี่ บาท. เขา ว่า สี่ บาท, ก็ เอา มา เถิด. ข้าพเจ้า กลัว ต้องให้ เงิน สี่ บาท เขา, จึ่ง ได้ แจว สาม เล่ม แล หาง เสือ มา, พวก ด่าน ทำ ทั้ง นี้ ข้าพเจ้า ได้ ความ เดือด ร้อน ยาก แค้น หนัก.

๏ แต่ พวก ด่าน บางไซร, ได้ ทำ ข่มเหง ลูก ค้า ล่อง เรือ เข้า พวก ข้าพเจ้า, เข้า ยื้อ แย่ง ชิง เอา เข้า เปลือก บ้าง, แกล้ง พาลพาโล เอา เงิน บ้าง. ย่อม ทำ ข่มเหง อย่าง ว่า มา ทุกครั้ง ๆ. พวก ข้าพเจ้า ได้ ความ เดือด ร้อน นัก.

๏ อนึ่ง ข้าพเจ้า ผู้ เจ้า ของ หนังสือ จดหมาย เหตุ นี้ ได้ ยิน ข่าว ว่า, เมื่อ ณวัน ศุกร เดือน สิบ ขึ้น สี่ ค่ำ, จุลศักราช ๑๒๒๗ ปี

ฤดู สัปตศก. จีน จุ่น, จีน มิ่ง, จีน หยง, จีน พง, จีน กื้อ, จีน กุน, จีน เล็ก, จีน อุย, จีน คง, จีน เกีย, จีน โหมง. รวม ๑๑ คน เปน จีน ผูกปี้, พวก จีน เหล่า นี้ ไป เที่ยว ซื้อ เข้า เปลือก, ณแขวง กรุง เก่า บ้าง, เมือง ลพบุรี บ้าง, เมือง อ่างทอง บ้าง, ตั้ง แต่ ณวัน เดือน แปด เดือน เก้า, เดือนสิบ, ได้ เข้า เปลือก บันทุก เรือ ล่อง ลง มา ถึง ด่าน บางไซร. ผู้ รักษา ก็ หา ได้ เรียก เรือ พวก จีน เหล่า นั้น ไม่, แต่ เรือ จีน เหล่า นั้น ลอย คล้อย ใต้ ด่าน ลง มา. ผู้ รักษา ด่าน ก็ ภา กัน ลง เรือ มา ตาม. ถึง เรือ พวก จีน เหล่า นั้น, ภา กัน ขึ้น บน เรือ แล้ว, ปลด เอา แจว หัว เรือ แจว ท้าย เรือ, กับ หางเสือ เรือ ได้ แล้ว, ก็ ภา กัน กลับ มา ที่ ด่าน. เรือ พวก จีน เหล่า นั้น, ก็ ลอย หัน ปะ ตลิ่ง ติด อยู่, แต่ จีน จุน อำแดง เอี่ยม, ก็ ลง เรือ เล็ก มา ต่อ ว่า ผู้ รักษา ด่าน. ครั้น ถึง ผู้ รักษา ด่าน, ๆ ว่า อ้าย เจ๊ก คน นี้ หมิ่น ด่าน. ก็ ภา กัน กลุ้ม รุม ชก ต่อย เตะ ถีบ เจ๊ก คน นั้น ฟก ช้ำ ดำ เขียว. จีน จุน ก็ พลัด ตก น้ำ, ว่าย น้ำ ไม่ เปน. อำแดง เอี่ยม ภรรยา เหน จะ จม น้ำ ตาย, จึ่ง จับ มือ ฉุด ขึ้น มา, จีน จุน จึ่ง รอด จาก ความ ตาย. แต่ พวก จีน ๑๑ ลำ เหล่า นั้น, ผู้ รักษา ด่าน ก็ ได้ ทำ ข่มเหง ชก ต่อย เตะ ถีบ ทุก ลำ ไป. แล้ว ผู้ รักษา ด่าน ก็ บังคับ ให้ ถ่าย แจว แล หาง เสือ, ที่ ยื้อ แย่ง เอา มา นั้น, พวก จีน เจ้า ของ เรือ, ก็ ถ่าย ทุก ลำ ไป นั้น. คือ จีน จุน เสีย ค่า ถ่าย เงิน ตำลึง สอง บาท, จีน กุน เสีย ค่า ถ่าย เงิน สาม บาท, จีน มิ่ง เสีย ค่า ถ่าย เงิน สาม บาท, จีน หยง เสีย ค่า ถ่าย เงิน สอง ตำลึง, จีน คง เสีย ค่า ถ่าย เงิน ตำลึง สอง บาท, จีน กื้อ เสีย ค่า ถ่าย เงิน ตำลึง บาท, จีน กุด เสีย ค่า ถ่าย เงิน ตำลึง บาท, จีน เล็ก เสีย ค่า ถ่าย เงิน หก สลึง, จีน อุย เสีย ค่า ถ่าย เงิน สาม บาท, จีน ฟง เสีย ค่า ถ่าย เงิน บาท สาม สลึง, จีน เกีย เสีย ค่า ถ่าย เงิน บาท หนึ่ง, จีน โหยง เสีย ค่า ถ่าย เงิน สอง บาท. รวม เปน ๑๒ คน ๑๒ ลำ, เสีย ค่า ถ่าย เปน เงิน สิบ สอง ตำลึง บาท สลึง, แล พวก รักษา ด่าน, กระทำ ข่มเหง เรือ จร เช่น นี้, ข้าพเจ้า เหน ว่า ราษฎร จะ ได้ ความ เดือด ร้อน ยิ่ง นัก.

๏ ต้นเหตุ กระบถ เมือง อเมริกา บท ที่ ๒ ๚

๏ หัว เมือง เซา ซแกโรไลนา, เปน เมือง ที่ คิด เอาใจ ออก หาก จาก เมือง ยูใน ติศเทศ, ก่อน หัว เมือง อื่น ๆ ทั้งปวง. เมือง นั้น มัก คิด กระบถ มา นาน ได้ ประมาณ กว่า ๓๐ ปี แล้ว. คราว ก่อน นั้น เมือง เซา ซแกโรไลนา, มี ขุนนาง ผู้ใหญ่ คนหนึ่ง ชื่อ แกละฮุน, เปน คน มี คำ วาจา ฉลาด มาก. ท่าน ได้ สั่งสอน คน ทั้งปวง เปน กะทู้ ความ สอง อย่าง, ใจ ความ ว่า, หัว เมือง ยูไนติศเทศ ทุก หัวเมือง ย่อม มี อำนาจมาก ใหญ่ กว่า เมือง ยูไนติศเทศ ประการ หนึ่ง. แล เมือง ยูใน ติศเทศ ทำ กฎ หมาย ใด ๆ, ถ้า หัว เมือง เขา ไม่ เหน ด้วย, ก็ ย่อม มี อำนาจ ภอ จะ ขัด ได้, ให้ กฎหมาย นั้น ตาย ได้ ประการ หนึ่ง. กะทู้ ความ สอง ข้อ นี้ คน ฝ่าย ใต้ ทั้งปวง, ได้ ยิน แล้ว ก็ ชอบใจ. ความ นั้น จึ่ง ฟุ้ง เฟื่อง ต่อไป. คน ทั้งปวง จึ่ง ได้ นับ ถือ มิศเตอแกลฮุน นั้นว่า เปน ครู ใหญ่ มี สติ ปัญญา ฉลาด จริง.

๏ เมื่อ ก่อน คฤษ ศักราช ๑๘๓๐ ปี นั้น, มิศเตอแกลฮุน ยัง เปน ขุน นาง ผู้ ใหญ่ อยู่, แล ยัง กำลัง สั่ง สอน กะ ทู้ ความ สอง ข้อ นั้น อยู่ ด้วย. ครั้ง นั้น กอนเครศ คือ ผู้ ที่ ได้ ประชุมพร้อม กัน ปฤกษา ราชการ ที่ วัดชิงตอน เมือง หลวง, ได้ ทำ กฎหมาย ต่าง ๆ, ที่ เมือง ฝ่าย ใต้ ไม่ ชอบ. ขุนนาง ทั้งปวง, ในหัว เมือง เซา ซแกโรไลนา ก็ ขัด ขวาง ว่า, ถ้า ไม่ ยก กฎหมาย บท นั้น เสีย, เมือง เรา จะ ออก เสีย จาก เมือง ยูในติศเทศ ไม่ทำ การ ด้วย ต่อ ไป แล้ว. คราว นั้น เชนนิ์เร็ล แอนคริว แยกซัน, เปน เปรศซิเด็นต์ แห่ง เมือง ยูในติศเทศ, เปน คน ตั้ง อยู่ใน ยุติธรรมเข้ม แขง นัก. จึ่ง ตอบ กับ ขุนนาง เหล่า นั้น เปน ใจ ความ ว่า, การ ที่ คิด นั้น ถ้า จะ สำเร็ด แล้ว เมื่อ ใด ก็ เปน การ กระบถ แท้, แล เรา จะ ให้ จับ พวก ขุนนาง เหล่า นั้น, ผูก คอ แขวน ที่ สูง ไว้ จน ตาย. ฝ่าย ขุนนาง เหล่า นั้น ได้ ฟัง ก็ กลัว, ไม่ อาจ จะ ทำ ให้ สำเร็จ ได้ ตาม ที่ คิด ไว้ นั้น. ข้อ ที่ เปรศซิเด็นต์แยก ซันต์ตุกตาม นั้น, ก็ ถูก ต้อง กัน กับ กฎหมาย กอนสติติวชัน, ที่ เปน กะทู้ กฎหมาย สำรับ เมือง ยูใน ติศเทศ นั้น.

๏ คำ ที่ เรียก ว่า ยูในติศเทศ นั้น, แปล เปน ภาษา ไทยว่า หลาย หัว เมือง เข้า กัน เปน เมือง เดียว. ยูในติศเทศ นั้น, แปล ว่า เข้า ด้วย กัน. ศะเทศ นั้น แปล ว่า หลาย หัว เมือง.

๏ แต่ เดิม นั้น หัว เมือง อเมริกา ทั้ง นั้น, เปน อิศร แก่ ตัว เอง ทุก หัว เมือง, ไม่ ได้ เข้า กัน. ครั้น มา ภาย หลัง เมื่อ คฤษ ศักราช ๑๗๘๗ ปี นั้น, แต่ บันดาหัว เมือง ทั้ง หลาย เหน พรอม ใจ กัน ว่า, ควร ที่ เรา ทั้งหลาย เข้า กัน ทำ เปน เมือง ใหญ่ ให้ เข้มแขง, จึ่ง จะ สู้ เมือง ใหญ่ อื่น ๆ ได้. ถ้า เปน อิศร แต่

หัวเอง เมือง เดียว, จะทำการใหญ่ไม่ ตลอด.

๏ จึ่ง จัด เลือก คน ทั้งหลาย, ที่ มี สติ ปัญญา ให้ มา ประชุม ที่ เมือง ฟิละเดลเฟีย, ใน คฤษ ศักราช ๑๗๘๗ ปี, ใน เดือน เม. หัว เมือง อเมริกา ใน คราว นั้น, มี แต่ ๑๓ หัว เมือง. ใน ๑๓ หัว เมือง นั้น, ได้ จัด เลือก คน ที่ มี สติ ปัญญา, ให้ ไป ถึง ที่ ประชุม พร้อม กัน นั้น. ล่าง เมือง ก็ จัด ให้ ไป ๒ คน. ลาง เมือง, ก็ จัด ให้ ไป ๔ คน. ลาง เมือง ก็ ให้ ไป ๖ คน. ลาง เมือง, ก็ ให้ ไป ๘ คน, ตาม แต่ เมือง เล็ก แล เมือง ใหญ่, รวม เปน คน ๓๘ คน. แต่ เมือง เซาธแกโรไลนานั้น, ได้ จัด ให้ ไป ๔ คน. คน เหล่า นั้น, เขา ได้ ประชุม ปฤกษา กัน อยู่ ถึง สี่ เดือน. ท่าน ยอชวัศชิงตอน, เปน ผู้ใหญ่ ใน การ ที่ ประชุม กันนั้น. ใน รหว่าง สี่ เดือน นั้น, เขา ปฤกษา พร้อม ใจ กัน ทำ กฎหมาย กอนสติติวชัน นั้น. ครั้น ทำ แล้ว จึ่ง เอา ไป ให้ พวก กอนเคร็ศ, ให้ พิจารณา ดู, สุด แล้ว แต่ พวก กอนเคร็ศ จะ เหน ชอบ ด้วย ฤๅ ไม่.

๏ ฝ่าย พวก กอนเคร็ศ พิเคราะ ดู เหน ชอบ ด้วย พร้อม กัน แล้ว, จึ่ง วาง หนังสือ กอนสติติวชัน นั้น, ไป ทุก หัว เมือง, เพื่อ ประสงค์ จะ ให้ พวก ลึชิศเลเชอ, ทุก หัว เมือง พิจารณา ดู ว่า จะ เหน ชอบ ด้วย ฤๅ ไม่. ฯะ

๏ บท ที่ ๗, ใน กอนสติติวชัน นั้น ว่า, เพียง ๙ หัว เมือง เหน พร้อม ใจ กัน, ใน กอนสติติวชัน นั้น เมื่อ ใด, ก็ จะ เอา ไป ใช้ เปน กระทู้ กฎหมาย, สำหรับ เมือง ยู ใน ติศเทศ ได้ เมื่อ นั้น. ตั้ง แต่ นั้น มา ประมาน ได้ สัก ปี หนึ่ง, พวก หัว เมือง ยู ใน ติศเทศ ก็ รับ เอา กอนสติติชัน นั้น มาก กว่า ๙ เมือง. ตั้ง แต่ นั้น มา จึ่ง เปน เมือง หลวง ชื่อ ว่า, ยู ใน ติศเทศ. คือ หลาย หัว เมือง รวม เขา เปน เมือง หลวง อัน เดียว. แล ทุก หัว เมือง ปติญาณ กัน ว่า, จะ เปน หัว เมือง อัน เดียว กัน ต่อ ๆ ไป เปน นิจมิ ให้ ขาด เลย, ตาม หนังสือ กอนสติติวชัน, ซึ่ง เปน กะทู้ กฎหมาย นั้น.

๏ ใน กอนสติติวชัน นั้น, มี ข้อ ความ ว่า, กอนเคร็ด แห่ง เมือง ยูในติศเทศ นั้น, จะ มี อำนาถ สั่ง ให้ กระทำ การ ศึก สงคราม, แล ให้ มี หนังสือ หมาย ประกาษ ยอม ให้ จับ เรือ ใน มะหา สมุท ได้. แล เกน ทัพ ยก ทัพ เรือ, แล เลี้ยง กอง ทัพ ได้. แล เปรศซิเด็นท์ แห่ง เมือง ยูในติศเทศ นั้น, ถ้า ปฤกษา กับ พวก เซนเอต, ๆ เหน ชอบ ด้วย แล้ว, จะ ทำ ไมตรี กับ เมือง ต่าง ๆ ประเทษ ก็ ได้. อำนาถ ที่ กล่าว มา นี้, หัว เมือง ทั้งปวง ก็ ยอม ยก ให้ แก่ กอนเคร็ด แล เปรศซิเด็น สิด ขาด ทั้ง นั้น.

๏ อนึ่ง ใน กอนสติติวชัน นั้น, มี กฎหมาย ห้าม ว่า, อย่า ให้ หัว เมือง ใด ๆ เข้า เปน ไมตรี กัน กับ เมือง อื่น ๆ, ฤๅ ให้ มี หมาย ประกาศ จับ เรือ ใน ท้อง ทะเล, แล ห้าม มิ ให้ หัว เมือง ใด ๆ, ตั้ง กฎหมาย พิกัด เก็บ ค่า ทำเนียม ปาก เรือ, ฤๅ เกน ทัพ ยก ทัพ เรือ, ใน เวลา ที่ มี ความ สุข. แล ห้าม ไม่ ให้ เข้า กัน กับ หัว เมือง อื่น ๆ, ฤๅ กับ เมือง ต่าง ประเทษ, ฤๅ ทำ การ ศึก เลย, ถ้า เว้น ไว้ แต่ ฆ่า ศึก ล่วง เข้า มา, อยู่ ใน เขต แดน แล้ว, ไม่ ทัน ที่ จะ เอา กอง ทัพ ใน เมือง หลวง มา ช่วย, เปน การ รอน นัก. กฎหมาย ห้าม เหล่า นี้, หัว เมือง ทั้งปวง เหน พร้อม ใจ กัน ลง เปน ใจ อัน เดียว กัน. นอก ที่ ว่า มา นี้, มี ข้อ อื่น หลาย ข้อ อัน มาก มาย, ที่ หัว เมือง ทั้งปวง, ได้ ยก อำนาฎ ให้ แก่ เมือง ยูใน ติศเทศ, เปน สิด ขาด ที เดียว. แล มีหนำ ก็ ซ้ำ ว่า กอน สติติวชัน, แล กฎหมาย แห่ง เมือง ยู ใน ติศเทษ, เปน ใหญ่ กว่า กอน สติติวชัน, แล กฎหมาย แห่ง หัว เมือง ทั้งปวง.

๏ อนึ่ง กอนสติติชัน แห่ง ยูในติศเทษ นั้น, ฝูง ราษฎร ทั้ง หลาย แห่ง บันดา หัว เมือง ได้ รับ ไว้, ทั้ง บันดา ขุนนาง แล เจ้า พนักงาน ใน หัว เมือง, แล ได้ สาบาน ตัว ว่า, จะ รักษา กอนสติติวชัน นั้น ไว้, ให้ ดี ไม่ ทำลาย เลย.

๏ เนื้อ ความ เปน เช่น นี้ มา นาน ประมาณ ได้ ถึง ๘๐ ปี มา แล้ว, ก็ ไม่ ควร เลย ที่ จะ ว่า, กอนสติติวชัน แล กฎหมาย หัว เมือง, เปน ใหญ่ กว่า กอน สติติวชัน แล กฎหมาย แห่ง เมือง ยูใน ติศเทษ เล่า. ผู้ ที่ มัก ว่า เช่น นั้น, ดู เหมือน เปน คน เสีย จริต เสีย แล้ว. ดุจ หัว เมือง ทั้งปวง ที่ ขึ้น แก่ อังกฤษ, จะ กลับ กล่าว ว่า, เรา เปน ใหญ่ กว่า เมือง หลวง อังกฤษ. แล กฎหมาย ที่ เมือง หลวง อังกฤษ จะ ทำ นั้น, เรา ก็ ขัด ได้, ไม่ ควร ที่ จะ เข้า ใจ ว่า, เปน การ กระบถ เลย.

๏ การ ที่ เมือง อเมริกา ฝ่าย ใต้ ได้ ทำ นั้น, ก็ เหมือน กัน เช่น นี้. หัว เมือง ทั้ง ๑๓ หัว เมือง ฝ่าย ใต้ นั้น, ก็ เข้า ด้วย กัน เพื่อ จะ หัก ทำลาย กอนสติติวชัน, แล ได้ เกน ทัพ บัก ทัพ เรือ, เมื่อ กำลัง มี ความ สุข ใน เมือง. แล ให้ มี หมาย ประกาศ ทำลาย เรือ ค้า ขาย แห่ง เมือง ยูในติศเทษ, ได้ ทำ การ ศึก สงครามใหญ่ ต่อ สู้ เมือง หลวง, เพื่อ จะ ได้ ออก จาก ใต้ ร่มธง เมือง หลวง. ซึ่ง เปน เช่น นี้, ไม่ ควร จะ ว่า เปน การ ที่ ฝ่าย ใต้ หัก ทำลาย กอนสติ

ติวชัน ที่ เปน กะทู้ กดหมาย เมือง ยู่ในทิศเทศ ฤๅ. แล การ กระบถ ใหญ่ นั้น, มิ ควร ที่ เปรศซิเดนต์ลินกัน จะ ปราบ ปราม ฤๅ.

๏ อนึ่ง ความ กระบถ นั้น, เกิด ขึ้น เมื่อ คฤษ ศักราช ๑๘๕๙ ปี. เดือน ดีเซ็มเบอ, เมื่อ มิศเตอบิวแคนนัน, ยัง เปน เปรศซิเดนต์อยู่, เปน สาม เดือน ก่อน ที่ มิศเตอลินกัน ขึ้น เปน เปรศซิเดนต์. ถ้า มิศเตอ บิวแคนนัน, เปน คน ถือ ซึ่ง ยุตติธรรม แขง แรง จริง, เหมือน อย่าง เปรศซิเดนต์ แยกซัน, ใน ๓๐ ปี ก่อน ที่ ล่วง มา แล้ว นั้น, ก็ คง จะให้ ไป จับ คน ที่ เปน ต้น คิด การ กระบถ นั้น, ให้ สำเร็จ โทษ เสีย ที่ เดียว. การ กระบถ ก็ คง จะอยุด แต่ เพียง นั้น. แต่ มิศ เตอบิวแคนนัน เปน คน สอง ใจ ไป. จึ่ง ไม่ อาจ จะ ห้าม ปราม แต่ เดิม มา. การ กระบถ นั้น จึ่ง บังเกิด ลุก ลาม ขึ้น มาก ไป ใน สามเดือน ที่ ท่าน ตกคลึง อยู่ นั้น.

๏ ประโยชน์ แห่ง ความ เพียร ฯะ

๏ ใน เมือง ฟีเลเด็ลเฟีย เปน เมือง แว่น แคว้น ยู่ในทิศเทศ อะเมริกา, มี ผู้ หนึ่ง ชื่อ ว่า โนลคัน, เปน คน ไม่ สู้ ฉลาด ใน วิชา หนังสือ นัก. เปน คน รับ จ้าง ต่อ กำปั่น, แต่ มี อัทยาไศรย ไม่ เปน คน สักว่า เปนแต่ เหน ด้วย ตา, แล มี ความ เพียร กล้า, หมั่นพิจารณา ใน เหตุ การ ทั้งหลาย มาก. ได้ คิด ประดิฐ ทำ เครื่อง จักร กลไก ให้ วิเศศ แปลก ประหลาด ได้ หลาย อย่าง. แล ได้ รับ จ้าง เขา ทำ กำปั่น. เมื่อ เลิก จาก ทำ กำปั่น แล้ว, เพื่อน ที่ ต่อ กำปั่น ด้วย กัน นั้น, ต่าง คน ต่าง เที่ยว ไป ตาม สนุก สบาย ของ ตัว. บาง คน ก็ เที่ยว ไป ดู การ เล่น เต้น รำ, แล กระบวน แห่, แล ยิง ปืน ขี่ ม้า บ้าง. บาง คน ก็ เที่ยว ชวน เพื่อน พา กัน เสพย์ สุรา, แล ซื้อ บัตก สิ่ง ของ ต่าง ๆ. บาง คน มี สุนักข์ น้อย อยู่ ตัว หนึ่ง, ก็ ไป ฝึก หัด สอน ให้ มัน เล่น เต้น รำ ทำ ท่า ยก ท้าว แยก ขา ตาม ท่า ทำนอง เพลง ต่าง ๆ. ฝ่าย มิศเตอ โนลคัน นั้น, นั่ง ระฦก ตฤก ตรอง เครื่อง กลไก มิ ได้ เที่ยว ไป ดู เขาเหล่านั้น. ได้ คิด ทำ เครื่อง จักร อย่าง หนึ่ง สำหรับ เลื่อย ไม้ คด งอ, ที่ เขา ใช้ใน ลำ กำปั่น. ก็ คน ทั้งหลาย แล ชาว เมือง อะเมริกา ได้ เหน, ก็ ออก ปาก สรรเสิญ ชม ว่า ดี, ได้ ซื้อ เอา ไป ใช้ มาก. แล มิศเตอ โนลคัน ได้ ขาย เครื่อง จักร เลื่อย ไม้, ให้ คน ทั้งหลาย ที่ เลื่อย ไม้ ต่อ กำปั่น. มา ภาย หลัง มิศ เตอ โนลคัน ได้ คิด ทำ เครื่อง จักร อีก สฐาน หนึ่ง, สำหรับ กลึง ให้ กลม.

๏ ครั้น เคาเวอเมนท์ เมือง ยู่ในทิศเทศ อะเมริกา, ได้ เหน เครื่อง ที่ มิศเตอ โนลคัน ทำ ไว้ นั้น ก็ ชอบ ใจ, เหน ว่า จะ ใช้ กลึง ลูก ปืน ดี, ด้วย ว่า ลูก ปืน ที่ หล่อ ภาย นอก ไม่ เกลี้ยง เกลา, ควร จะ แต่ง ให้ เกลี้ยง กลม, ก็ ซื้อ เอา ไป ใช้ กลึง ก็ ดี จริง. ชอบ ใจ ปูน บำเหน็จ รางวัน ให้ แก่ มิศเตอ โนลคัน เปน อัน มาก.

๏ แล ใน กาล เร็ว ๆ วาน ซืน นี้, มิศเตอ โนลคัน ได้ คิด ทำ เครื่อง จักร สำหรับ ไช ศิลา แขง ให้ เปน รู อีก ชนิด หนึ่ง, ชั่ว โมง หนึ่ง ไช รู ฦก ยี่สิบสอง นิ้ว. เมื่อ คน ทั้งหลาย ได้ เหน ก็ ออก วาจา สรรเสิญ หนัก. แล มี ผู้ หนึ่ง มาขอ ซื้อ ปะเต็นต์, คือ ยอม ให้ เขา เอาอย่าง ไป ทำ ขาย ณเมือง อังกฤษ จะ ให้ เงินหมื่น เหรียญ. วิชา นี้ ได้ บังเกิด ขึ้น, เพราะ มิศเตอ โนลคัน เปน คุณ เปน ประโยชน์ แก่ บ้าน เมือง, แล ตัว เขา ก็ มั่ง มี, แล ได้ ความ สรรเสิญ มาก ด้วย.

ข่าว มา แต่ เมือง อเมริกา

๏ ข่าว ที่ เมือง อะเมริกา ว่า, ทุก วัน นี้ การ ศึก ก็ สงบ ลง แล้ว, มี ความ สุข มาก ขึ้น. ฝ่าย พวก ขบถ ก็ ได้ หนี เข้า ใน เมือง เมกซิโก ประมาณ ๑๒๐๐๐ คน, ดู ที่ เหมือน จะ เข้า บัน รบ กับ ทัพ เอมบีรอ ที่ มี ชื่อ แมกซิมิเลียน, ที่ เอมบีรอ ฝรั่งเศศ ได้ ตั้ง ไว้ ให้ เปน เจ้า เมือง เมกซิโก นั้น.

๏ อนึ่ง ผู้ ที่ คิด การ กัน กับ วิลซะบูศ ฆ่า เปรศซิเดนต์ ลินกัน นั้น, พิจารณา เปน สัจ ให้ ลง โทษ ผูก คอ แขวน ตาย สี่ คน แล้ว, เมื่อ ณวัน สุกร เดือน แปด แรม สิบ สี่ ค่ำ. ยัง มี อีก เจ็ด แปด คน, ที่ คิด การ ร้าย ดั่ง นั้น, ต้อง อยู่ ใน เรือน จำ จน สิ้น ชีวิตร.

๏ อนึ่ง เปรศซิเดนต์ เดวิด ฝ่าย ขบถ นั้น ยัง จำ อยู่. ใน ข่าว ว่า จะ พิจารณา ตัดสิน เปรศซิเดนต์เดวิด แต่ ณเดือน สิบเบ็ด, มี พยาน หลาย คน ว่า, เปรศซิเดนต์ เดวิด คิด การ ฆ่า เปรศซิเดนต์ ลินกัน เปน หลาย คน, ดู การ เหมือน จะ เปน ดัง นั้น แน่.

๏ อนึ่ง เปรศซิเดนต์ จอนซัน, ป่วย อยู่ หลาย วัน โรค นั้น ก็ ค่อย บันเทา ลง, มี ข่าว มา ภาย หลัง ว่า, ท่าน ออก ว่า ราช การ ได้ แล้ว. แล การ ที่ จัด แจง หัว เมือง อเมริกา ฝ่าย ใต้, ที่ ยับ เยิน ลง เพราะ พวก ขบถ นั้น, ให้ ตั้ง เคาเวอเมนต์ ขึ้น ใหม่ เปน การ ใหญ่ นัก. บัดนี้ กำลัง ทำ อยู่ ทุก วัน. เคาเวอเมนต์ แห่ง เมือง ยู่ในทิศเทศ, จะ มิ ได้ ยอม ให้ มี การ ใช้ ทาษ นั้น อีก

เลย. แล ทั้ง สี่ ล้าน คน ที่ ปล่อย ออก จาก ที่ เปน ทาษ นั้น, ก็ จะ ยอม ให้ เปน ใหญ่ แก่ ตัว, ได้ นับ เข้า ใน ฝูง ราษฎร ต่อ ไป. และ ดู เหมือน จะ ยอม ให้ เขา มี อำนาถ, อาจจะ เลือก ตั้ง ขุน นาง ขึ้น เปน เจ้า นาย ของ ตน ได้. ถ้า ดังนั้น ก็ เหน ควร แก่ การ นัก. แต่ บัดนี้ พวก ชาติ อฟริกา เหล่า นั้น, ได้ เกิด ความ ทุกข์ ต่าง ๆ, เพราะ พวก ผิว ขาว ชาติ ยูรบ, ที่ ได้ เปน นาย แต่ เดิม นั้น, ก็ ยัง มี ใจ ดู หมิ่น ใน คน ชาติ นั้น นัก. แล ใจ หมาย จะ ข่ม ขี่ ต่อ ไป อีก. แต่ เคาเวอเมนต์ นั้น ห้าม มิ ให้ ทำ. ถึง กระนั้น ก็ เกิด ความ ถะเลาะ ข่ม ขี่ ชาติ อฟริกา นั้น เนือง ๆ.

๏ อนึ่ง เคาเวอเมนต์ ยูไนติศเทศ, ได้ ลง ทุน ใน การ ปราบ พวก ขบถ เมื่อ ปี แล้ว มา นี้, ถึง พัน สอง ร้อย ล้าน เหรียน, คิด เปน วัน ละ สาม ล้าน ห้า แสน เหรียน.

๏ อนึ่ง ขุน นาง ผู้ ใหญ่ ดู แล อยู่ ฝ่าย คลัง หลวง, มี หนังสือ บอก ไว้ ว่า, มี ฝ้าย บท ที่ เขา เก็บ มา แต่ ฝ่าย ใต้ นั้น, สอง ล้าน เบละ จะ จำหน่าย โดย เรว ๆ. เบละ หนึ่ง คิด ประมาณ ได้ เจ็ตร้อย หาบ,คิด ราคา เบละ ๑ ๓๐๐ เหรียน,เปน เงิน ๒๖๐๐ ล้าน เหรียน.

๏ อนึ่ง เคาเวอเม็นต์ เมือง ยูไนเตตสเตศ, ได้ ใช้ เรือ รบ ไป ใน ประเทศ ยูรป หลาย ลำ แล้ว, แล จะ ใช้ เรือ รบ ไป เมือง จีน, เมือง สิงคโปร์, เมือง กาลกัตตา, มาก ภอ ที่ จะ เสมอ กับ เรือ รบ เมือง อังกฤษ, แล เมือง ฝรั่งเสศ, ที่ มี มา ใน น้ำ เหล่า นั้น. คง จะ แวะ เข้า มา ใน กรุง เทพ นี้ บ้าง. ฯะ

ขาว มา แต่ ประ เทศ ยูรป

๏ ว่า พระ ราช บุตร์ องค์ ใหญ่ เอมบีรอ เจ้า เมือง ฝรั่งเสศ ที่ ทรง ประชวน นั้น ก็ หาย ดี แล้ว. พระ โรค นั้น เกิด เพราะ ครู เร่ง ให้ เรียน หนังสือ, เพื่อ จะ ให้ มี พระ สติ ปัญญา ฉลาด, เกิน ที่ สม ควร แก่ เด็ก.

อนึ่ง ที่ เมือง อังกฤษ เมื่อ ณวัน เดือน แปด ข้าง แรม, ราษฎร มี การ เลือก ตั้ง ขุนนาง สำรับ ว่า ราชการ, ที่ ปาลิเมนต์ เมือง ลอน ดอน ใหม่, เปน การ ร้อน รน. แล คน ทั้งปวง แบ่ง ออก เปน สอง พวก, ๆ หนึ่ง เรียก ว่า กอนเซอเวติฟ, แปล ว่า พวก ที่ ชอบ ขนบ ธรรมเนียม เดิม ที่ เดียว, พวก หนึ่ง เรียก ว่า ลิบอิรัล, แปล ว่า พวก ที่ ชอบ ใจ ให้ ตั้ง ขนบ ธรรมเนียม ดี ขึ้น กว่า แต่ ก่อน. ฝ่าย พวก ลิบอิรัล, เมื่อ กำลัง เลือก ขุนนาง, ก็ ได้ ไชยชะณะ แก่ พวก กอนเซอเวติฟ หลาย อย่าง, แล เกิด ความ เถลาะ ใหญ่ หลาย แห่ง เพราะ ความ แข่ง กัน เลือก ขุนนาง นั้น.

๏ อนึ่ง มี ข่าว มา ว่า, เรือ อังกฤษ ลำ ใหญ่ ชื่อ เครตอิช์ เตน นั้น ได้ ออก ไป วาง แอตลันติก เตลลิแครฟ ๒๐๐ ไมล์ แล้ว. แล มี ข่าว มา เมื่อ ภาย หลัง ว่า วาง ไม่ ได้ อีก, การ นั้น เสีย ไป แล้ว, แต่ หว่า จะ เสีย ฤๅ ยัง ไร ไม่ รู้ แน่.

๏ อนึ่ง มี คน อังกฤษ คน หนึ่ง, คิด วิชา ใหม่ ดี ยิ่ง นัก, อัน วิชา นั้น เรียก ว่า ปั๊กกา ไฟฟ้า. เหมือน ยัง ใน กรุง เทพ นี้ มี ทาง ไฟ ฟ้า, วาง สาย ขึ้น ไป ถึง กรุง ลอนดอน ก็ ดี, แล มี คน หนึ่ง เขียน หนังสือ อยู่ ข้าง ต้น ลวด นี้, ปลาย ลวด ลอนดอน ก็ เขียน ได้ เปน เนื้อ ความ อัน เดียว กัน, ตัว ก็ เหมือน แล เส้น สาย ก็ มิ ได้ ผิด กัน, แล่น เร็ว เหมือน สาย ฟ้า เลย.

น้ำ ท่วม เมือง จีน ฝ่าย เหนือ

๏ หนังสือ จดหมาย เหตุ มา แต่ เมือง จีน กล่าว ว่า, เมือง เซียงไฮ้, แล เมือง ฮังกาว, แล เมือง อื่น หลาย เมือง ฝน มาก เกิน นัก, น้ำ ท่วม เข้า แล ฝ้าย ก็ เสีย มาก. ฝูง ราษฎร ทั้งปวง มี ความ ลำบาก มาก เพราะ เข้า แพง, แล ฝ้าย ก็ จะ แพง ด้วย. แล นาย ห้าง จีน สำแดง ความ เมตา, เรี่ย ราย เงิน แจก จาย ให้ แก่ คน ยาก จน ก็ มาก, แต่ ยัง หา ภอ ไม่. ถึง มาท ว่า เคา เวอเมนต์ เมือง จีน จะ เกลื้อ หนุน บ้าง ก็ ยัง ไม่ ภอ. ถ้า เม้น ถึง ระดู หนาว ข้าง น่า, จะ หนาว เหมือน เมื่อ คราว คฤษ ศักราช ๑๘๖๑, แล ๖๒ นั้น, ก็ จะ เกิด ความ น่า พิลึก พึง กลัว นัก. ใช่ ว่า ได้ เสีย แต่ เข้า เมื่อ ไร มี, คน ก็ เสีย เพราะ น้ำ ท่วม ตาย มาก. อนึ่ง ที่ เมือง นันกิน นั้น, น้ำ ท่วม ขึ้น ไป ถึง ชาน เขา, ที่ เจ้า เมือง อยู่ นันกิน นั้น น้ำ ลึก เพียง เข่า.

๏ ที่ โยโกฮามะ แขวง เมือง ยี่ปุ่น ฝน มาก เกิน นัก, น้ำ ท่วม เข้า ก็ เสีย ไป เมื่อ แรก พึ่ง จะ ตั้ง ต้น นั้น, ผล เผือก มัน ต่าง ๆ ก็ เน่า ไป. แล ผู้ ที่ มี เข้า ขาย ก็ หา ขาย ไม่, เกิด ความ โลภ ยาก จะ ไว้ ขาย เมื่อ มี ราคา มาก ขึ้น. แต่ บัดนี้ เข้า ใน เมือง นั้น, ก็ มี ราคา มาก กว่า แต่ ก่อน สอง เท่า แล้ว. อัน ความ ลำบาก ก็ มา อยู่ ต่อ น่า พลไพร่ ที่ เมือง ยี่ปุ่น แล้ว, ควร น่า จะ สง สาร นัก. แล กลัว ว่า คน มั่งมี จะ หา มี ความ เมตา ไม่, เหมือน อย่าง เสรฐี ที่ เมือง จีน นั้น.

๏ มีข่าวมาว่า, เจ้าเมืองจีนได้ตั้งแม่ทัพใหม่, ชื่อ ตเซงคูฟั่นให้เปนแม่ทัพรับอาชาสิทอยู่ในกองทัพ. แลพวกต่างๆประเทศที่เมืองจีน, เหนว่าเปนเหตุใหญ่ที่ควรจะหวังใจหมายว่า, จะได้เปนดีต่อไปในเบื้องน่า. แลได้ตั้งขึ้นเปนแม่ทัพ, เมื่อณวันพุทเดือนเจ็ดขึ้นเจ็ดค่ำ ปีฉลูสัปตศก.

๏ มีข่าวมาแต่เมืองจีนว่า,เรือกลไฟสยามชื่อไวคาต์แกนนิ่ง, กัปตันชื่อซอันนัน, เกิดความเถลาะทุ่มเถียงกันในเรือ เมื่อณวันสุกร์เดือนเก่าขึ้นสี่ค่ำ, เมื่อกำลังแล่นเรือมาจากเอมอยจะไปเมืองเซี่ยงไฮ้. แลมีกองทหารเมืองจีนโดยสานไป. เขามีนายคนชื่อยัง. ความเถลาะกันนั้นก็เกิดเพราะลูกเรือคนหนึ่ง, เมื่อเขากำลังทำการอยู่บนดาษฟ้านั้น, เขาจึ่งบอกให้นายทหารนั้นลีกไปให้พ้นจากทาง, เพราะกีดขวางเขาจะทำการ. ฝ่ายนายทหารก็ถือตัว, แล้วโกรธลูกเรือจึ่งตีลูกเรือ. ครั้นต้นหนเหนดังนั้นก็เข้าช่อยลูกเรือ. แล้วกองทหารก็ร้องขึ้นตามธรรมเนียมทหาร, จึ่งเกิดตีกันตลุมบอนขึ้น. ฝ่ายต้นหนลูกเรือสองคนนั้นถูกตีเจบป่วยมาก, แลทหารคนหนึ่งก็ถูกด้วย, น่ากลัวจะเปนอันตรายแก่เขา.

ข่าวมาแต่เมืองยาวาแขวงกลำปำ

๏ เมื่อณวันพุทธ์เดือนเก้าแรมเก้าค่ำ, เพลากลางคืนเกิดแผ่นดินไหวในตำบลอำเปรราวา, ไกล้กับเมืองสำปะหลัง เรือนแลตึกที่ในบ้านนั้นพังลงแทบจะหมด. ป้อมที่ไว้ปืนแลลูกดินก็ทำลายเสียจะใช้ต่อไปมิได้. แต่ข่าวนั้นว่าคนหาได้ตายในการนั้นไม่.

ข่าวที่กรุงเทพฯ

๏ ว่ามิศเตอเชมซ์. เอ็ม. ฮูด. เปนกงสุลอเมริกาว่าการที่กรุงเทพฯ มาถึงเมื่อณวันเสาร์เดือน ๑๐ แรมสี่ค่ำ, ก็ได้พาภรรยานั้นมาด้วย. ได้รับการกงสุลเมื่อณวันพุทธเดือน ๑๐ แรม ๘ ค่ำ. มิศเตอเวอชินผู้ว่าที่กงสุลก่อนนั้นได้โดยสานเรือเจ้าพระยาออกจากกรุง. เมื่อณวันประหัศเดือน ๑๐ แรม ๙ ค่ำ, เพื่อจะไปเที่ยวที่สิงคโปร, แลเมืองปีแนง, แล้วจะกลับมาทำการนายห้างต่อไป.

๏ อนึ่งอู่แห้งของกัปตันบุชแอนก์ปนี่, ที่ได้อุษาห์ทำใน ๑๒ เดือนนี้พึ่งจะแล้ว. เปนอู่ดีกว่าที่เคยมีมาในกรุงเทพแต่ก่อนโดยมาก. ครั้นเรือเข้าอู่ได้แล้ว, ก็ปิดประตูมิให้น้ำไหลเข้าออกได้ในครึ่งโมงก็แล้ว. แลเอาสูบกลไฟให้ดูดน้ำในอู่นั้นแห้งได้โดยสดวก, ในระวางสี่โมงแปดโมงก็แห้งได้.

๏ อนึ่งเราได้ยินข่าวมิศเตอเช.ดับ์ละยู.ดีศ, ที่กรุงเทพนี้, ได้เมล็ดฝ้ายมาแต่เมืองอเมริกาเปนพืชน์อันดี, หมายว่าจะปลูกขึ้นฝ่ายเหนือประเทษไทย, ที่ตำบลเมืองพิไชย, แลเคาเวอเมนต์สยามได้โปรดให้มิศดีศเปนนายสำรับบังคับในการบดฝ้ายนั้น. จะบดด้วยเครื่องจักรที่มาแต่ประเทษยูรบ. ฝ้ายที่บดนั้นคงจะดีขึ้นกว่าแต่ก่อน.

๏ อนึ่งมงเซียออเบรี่, กงสุลฝรั่งเศศได้ออกไปเมื่อณวันอังคารเดือน ๑๐ ขึ้นสิบห้าค่ำ, ตั้งแต่นั้นมาจึ่งมีความสุขหาได้เกิดความขุ่นเคืองสิ่งใดไม่. ท่านจะกลับมาอีกฤๅยังไรหารู้แน่ไม่. ถ้าท่านจะเปนกงสุลต่อไปที่ไหนๆ, เราเหนควรจะเปนที่อื่น, ที่ไม่สู้มีเหตุคัดใจท่านเหมือนที่กรุงเทพนี้. กงสุลเมื่อจะไป, กลับมาขอโทษแก่ในหลวงเปนความลับกระซิบกระซาบ, ให้บ่าวไปขอโทษหม่อมราไชทัย. แต่มงเซียดะมาซีหลวงอุปเทศฝรั่งเศศนั้น, เราได้ยินข่าวว่าจะเลื่อนจากที่นั้น, แลจะเลื่อนขึ้นฤๅเลื่อนลง, ก็หาแจ้งไม่. ถ้าจะโปรดให้เลื่อนขึ้นอยู่ฝ่ายนายทหาร, ก็จะเปนความอัศจรรย์ใจแก่คนทั้งปวง.

ราคาสินค้าเมืองจีน

๏ ณวันเสาร์เดือนเก้าแรมห้าค่ำ ปีฉลูสัปตศก.

น้ำตาลทราย, เมืองฮองกงขายใน ๑๕ วันนั้นถึงสองหมื่นห้าร้อยหาบ. น้ำตาลทรายขาวราคาขึ้นกว่าแต่ก่อน, หาบละ ๑๐ เซนต์. ในวันแรมห้าค่ำนั้นน้ำตาลทรายขาวที่หนึ่งขายหาบละ ๘ เหรียน ๓๐ เซนต์, แล ๘ เหรียน ๕๐ เซนต์. ๏ ที่สองหาบละ ๗ เหรียน ๙๐ เซนต์, แล ๘ เหรียน ๑๐ เซนต์. ๏ ที่สาม ๗ เหรียน ๖๐ เซนต์, แล ๗ เหรียน ๗๐ เซนต์. ๏ น้ำตาลแดง ๕ เหรียน ๖๐ เซนต์, แล ๕ เหรียน ๗๐ เซนต์. ๏ ที่

เมืองเชียงไฮ้, น้ำตาลทรายขาว ๗ เหรียน ๑๔ เซนต์, แล ๙ เหรียน ๕ เซนต์. ๏ น้ำตาลแดง ๖ เหรียน ๕๕ เซนต์, แล ๗ เหรียน ๖๐ เซนต์. ๏ ที่โยโกฮามาแขวงเมืองยี่ปุ่น, น้ำตาลทรายขาว หาบ ละ ๙ เหรียน ๕๐ เซนต์. ๏ น้ำตาลแดง หาบ ละ ๕ เหรียน ๙๐ เซนต์, แล ๖ เหรียน ถ้วน. ๏ น้ำตาลกรวด ๑๖ เหรียน และ ๑๖ เหรียน ครึ่ง.

๏ เข้าสารที่เมืองฮองกง, ราคา กำลังขึ้น กว่าแต่ก่อน เพราะ ฝน ที่ฝ่ายเหนือ เมือง จีน มากเหลือเกิน เข้าจึ่งเสีย, แล ฝนฝ่ายใต้แล้งเข้าจึ่งเสีย. ใน ๑๕ วัน นั้น เขา ขายเข้าที่เมือง ฮองกง นั้น ถึง แสน หนึ่ง กับ สอง หมื่น, พัน หนึ่ง กับ ๔๐๐ หาบ. ราคาเข้าในวันแรม ห้า ค่ำ นั้น, คือเข้าบังกะลา สอง เหรียน ๕๕ เซนต์, แล ๓ เหรียน ๑๐ เซนต์. ๏ เข้ากล้อง เมือง สยาม ๒ เหรียน ๓๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๔๐ เซนต์. เข้าอย่าง กลาง ๒ เหรียน ๕๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๗๐ เซนต์. เข้าขาว ๒ เหรียน ๘๐ เซนต์, แล ๓ เหรียน ถ้วน.

๏ เข้าเมืองไซ่ง่อน ๒ เหรียน ๖๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๗๐ เซนต์. ๏ เข้าเมือง มนิลา ๒ เหรียน ๘๕ เซนต์, แล ๓ เหรียน ๓๐ เซนต์. ๏ เข้าขาว เมืองย่างกุ้ง ๒ เหรียน ๖๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๘๐ เซนต์. เข้า กล้อง ๒ เหรียน ๑๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๒๕ เซนต์. ๏ ที่เมืองเซียงไฮ้ ราคาเข้ากำลังขึ้น เพราะ ฝน ตก มากเหลือเกิน, ไม่ใคร่ จะ ซื้อ ขาย กัน เพราะ คอย ดู ว่า เข้าใหม่ จะ มี มาก ฤๅ น้อย. เข้าใน นา ที่เมือง นิงโป เกือบ จะ เกี่ยวได้, แต่ จะ มี น้อย กว่า ปี กลาย ประมาณ ใน ๑๐๐ ส่วน, ถ้า จะ แบ่งใน ๑๐๐ ออกเปน ห้าส่วน, เข้า จะ ขาด ส่วน หนึ่งได้แต่ ๔ ส่วน. ๏ ที่เมือง เอมอย, เข้า ย่างกุ้ง ขาย หาบละ ๒ เหรียน ๗๕ เซนต์, แล ๓ เหรียน ๘๐ เซนต์. ๏ เข้าเมือง ไซ่งอน ๒ เหรียน ๙๐ เซนต์. ๏ เข้าขาวเมือง สยาม ๒ เหรียน ๘๐ เซนต์, เข้า กล้อง ๒ เหรียน ๒๐ เซนต์. ๏ เข้าเมือง มนิลา ๒ เหรียน ๙๐ เซนต์. ๏ เข้า เมือง บังกลา ๓ เหรียน ๑๐ เซนต์.

๏ ฝิ่น ที่ เมือง ฮองกง, อย่าง ที่ เรียก ว่า ปัตนาใหม่ หีบ ละ ๔๔๐ เหรียน, แล ๔๕๕ เหรียน. ๏ อย่าง ที่เรียก ว่า ปินาเรศใหม่ นั้น หีบ ละ ๔๕๕ เหรียน. ๏ อย่าง ที่เรียก ว่า มะละวา, หีบ ละ ๗๓๐ เหรียน.

๏ ฝ้ายบด, ขาเข้าใน ๑๕ วัน นั้น ถึง ๑๘,๑๐๐ ยก, มาแต่เมือง บังกลา, เปน อย่างไม่สู้ดี จึ่ง ขาย ถูก, เปน เบละ ๒๕ เหรียน ครึ่ง. อย่าง ที่ ยังชั่ว น้อย หนึ่ง เบละ ๒๖ เหรียน ครึ่ง, แล ๒๗ เหรียน ถ้วน. ฝ้ายเกิด ที่ เมือง จีนฝ่าย เหนือ นั้น, แต่ ปีนี้ จะ มี น้อย เพราะ ฝน มาก, แล น้ำ ท่วม ที่ เมืองเซียงไฮ้ กำลัง ขาย, เบละ ๒๙ แล ๓๑ เหรียน. ๏ ฝ้ายเมือง บังกลา ๒๕ เหรียน แล เบละ ๒๗.

๏ พฤกไท ขาว, หาบ ละ ๑๑ เหรียน. พฤกไท ดำ หาบ ละ ๖ เหรียน ๗๕ เซนต์, แล ๗ เหรียน.

๏ หมาก หาบละ ๓ เหรียน ๗๐ เซนต์. ขายใน ๑๕ วัน ได้ ๒๕๐ หาบ.

๏ ฝาง แห่ง เมือง มนิลา, หาบ ละ เหรียน ๕๐ เซนต์, แล เหรียน ๗๐ เซนต์. ฝาง เมือง สยาม หาบ ละ ๒ เหรียน ๒๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๔๐ เซนต์.

๏ เปลือกไปลง, หาบ ละ ๘๐ เซนต์, ขายใน ๑๕ วัน ได้ ๑๔๐๐ หาบ.

คาดใบหนึ่ง

๏ หนังสือ คาดแห่ง มิศเต.เอ. แซกสอ, เปนผู้ช่างชักรูป มา ถึง ท่าน ทั้งหลาย, ด้วย ข้าพเจ้า เข้า มา อยู่ใน กรุง เทพย์, มี เครื่อง สำรับ ชักรูป ที่ โฮเตล แห่ง มิศเตอฟอลต์, ที่ ถนนใหม่ ชื่อ เจริญ กรุง นั้น. จะ ชัก รูปเล็กใหญ่ เพียง สิบ ห้า นิ้ว อังกฤษ ก็ ได้. แล ข้าพเจ้า พร้อม ใจ จะ ไป ที่ บ้าน ผู้ใด ผู้ หนึ่ง, เพื่อ จะ ชัก รูป ตึก แล เรือน แล ของ อื่น ต่าง ๆ, ตาม ที่ ท่าน ทั้งหลาย จะ ต้อง ประสงค์. เขียน เมื่อ ณวัน ศุกร์ เดือน สิบ แรม สิบ ค่ำ.

๏ ผู้ที่จะมาชักรูป

๏ อนึ่ง เมื่อเรือกลไฟเจ้าพยา จะ กลับ มา ถึง อีก, จะ มี ชาว ประเทษ ยุโรบ คน หนึ่ง, ที่ เปน ช่าง ชัก รูป, ชื่อ มิศเตอ ดอมซัน, หมาย ว่า จะ มา ด้วย ครั้ง นั้น, เพื่อ ประสงค์ จะ ได้ ชัก รูป ต่าง ๆ ใน กรุง เทพ ฯ. ด้วย จะ เอาไป สำแดง ที่ ประเทษ ยุโรบ. เขา จะ อยู่ใน กรุง ฯ สัก สาม ฤๅ สี่ อาทิตย์ แล้ว, จะ กลับ ไป. เขา จะ อาไศย อยู่ ที่ กัมปนีอาดัมเซน นาย กองเตวน.

๏ บางกอก ดอกกำปนี คือ อู่ เจ้าของ ผู้ใหม่

๏ อู่แห้ง นี้ พึ่ง ทำ แล้ว, พร้อมใจ จะ รับ เรือใหญ่ น้อย ทุก อย่าง. เชิญให้ท่าน เจ้าของ เรือ, แล นายเรือ ทั้งหลาย, จงพึ

จารณา ดู อู่ใหม่ นี้. คง จะ เหน ว่า เปน อู่ ดี กว่า อู่ ทั้งปวง ใน ประ ประเทษ นี้. จะ ได้แก้ เรือ ซ่อม แปลง เสียใหม่ โดย สดวก ดี. ที่ อู่ นั้น ยาว ได้ ๓๐๐ ฟุต, แล คง จะ ให้ ยาว กว่า นั้น อีก. โดย กว้าง ได้ ๑๐๐ ฟุต, ลึก ๑๕ ฟุต. ที่ ปาก อู่ มี ปตู เรียก ว่า ไกซัน, ถ้า จะ ปิด มิด ได้ โดย เร็ว. ที่ นอก ปาก อู่ใน ออก ไป นั้น, จด ถึง ลำ แม่น้ำ โดย ยาว ๑๒๐ ฟุต. มี เขื่อน สอง ฟาก กว้าง ขวาง แขง แรง นัก, กำปั่น เล็ก กำปั่น ใหญ่ จะ จอด อาไศร อยู่ ปาก อู่ ได้ใน ทุก เวลา ไม่ เปน อันตราย เลย. แล มี เครื่อง จัก สำรับ ยก เสา กะโดง, แล ม่อ น้ำ สำรับ กล ไฟ แขง แรง นัก. อู่ นั้น พร้อม ด้วย เครื่อง สูบ ไป ด้วย กำลัง กลไฟ. มี แรง มาก เพื่อ จะ ได้ สูบ น้ำ ให้ ออก ได้ โดย เร็ว ได้, ไม่ ว่า น้ำ ขึ้น น้ำ ลง. พร้อม ด้วย เครื่อง ใช้ ใน การ ทำ เรือ ใบ แล เรือ กล. แล การ นั้น มี นาย ที่ เปน ชาติ ยูรบ, ได้ เคย ทำ การ เช่น นั้น หลาย ปี, จึ่ง ชำ นาญ ใน การ เหล่า นี้ ทุก อย่าง.

๏ แล ลูก จ้าง สำรับ อู่ นั้น เปน คน เลือก มา แต่ ฮ่องกง แล วัมภู ทั้ง นั้น, เปน คน ชำนาญ ใน การ นั้น. ๏ พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, ปราถนา ที่ จะ ให้ คน ทั้งหลาย พิเคราะห์ ดู ว่า, อู่ นี้ ตั้ง อยู่ ที่ มี ไม้ สัก บริบูรณ แล ถูก ด้วย. ๏ อนึ่ง อู่ นี้ มี จักร เลื่อย ไม้, เพื่อ จะ ได้ การ เร็ว. หมอน ที่ รอง เรือ สูง สี่ ฟุต, แล จะ ชัก ออก เมื่อ ใด ก็ ชัก ได้ โดย สดวก, ไม่ ต้อง เสีย อะไร ใน การ เปลี่ยน หมอน นั้น.

๏ อนึ่ง พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, จะ รับ ธุระ คิด ใน การ ที่ จะ ต้อง ลง ทุน ซ่อม แปลง เรือ, แล จะ รับ เหมา เอา การ นั้น, เรือ ไม้ ก็ ดี เรือ เหล็ก ก็ ดี, แล จะ รับ ต่อ เรือ ใบ เรือ กล ไฟ ฤๅ การ ใด ๆ ที่ใน การ ช่าง ต่อ เรือ ซ่อม แปลง เรือ. ๏ ไม้ แล เหล็ก แล ของ อื่น ๆ ที่ จะ ต้อง ซื้อ นั้น, เรา จะ ขาย ให้ ตาม ราคา ตลาด กรุง เทพ นี้. ๏ อนึ่ง เรือ ทั้งหลาย ที่ จะ เข้า อู่ นั้น, จะ มา จอด ที่ ทุ่น แห่ง กำปะนี ฤๅ ที่ เขื่อน นอก อู่ นั้น, ไม่ ต้อง เสีย เงิน กว่า ผู้ ที่ เปน นาย การ จะ สั่ง ให้ เลื่อน ออก จาก ที่ นั้น เมื่อ ใด.

๏ อนึ่ง กปิตัน แห่ง เรือ ทั้งหลาย, เมื่อ จะ ออก จาก อู่ นั้น, ต้อง เขียน ชื่อ ตัว ลง ที่ บาญชี แห่ง นาย อู่ นั้น เสีย ก่อน จึ่ง ออก ได้. ๏ อนึ่ง แต่ บันดา หนังสือ, ที่ จะ ฝาก มา ถึง อู่ นั้น, ต้อง ฝาก ไป ถึง กะปิตัน ยอน บุช กว่า จะ ได้ เปลี่ยน อย่าง นั้น, ยัดนี้ กะ ปิตัน บุช เปน นาย กอง นั้น, เปน เจ้า กระทรอง ใน การ ที่ จะ ใช้ เงิน เก็บ เงิน แต่ ผู้ เดียว.

นาย ช่าง ต่าง ๆ

๏ ผู้ ที่ จด ชื่อ ที่ สุด ท้าย หนังสือ นี้, เคย ทำ การ ช่าง ใน ประเทษ ยูรบ มาหลาย ปี, คือ เปน ช่าง จักร, ช่าง เอนชิเนีย, แล เคย ชำนาญ ใน การ ทำ แผนที่, แล การ คิด ราคา เครื่อง จักร ต่าง ๆ, แลได้รับ การ ตั้ง แล ซ่อม แปลง มอ น้ำ กล ไฟ, แล จักร หีบ อ้อย, แล เครื่อง ไฮโดร เอกซ์แตรกตอ สำรับ ให้ น้ำตาล แห้ง เร็ว. แล เครื่อง จักร สี เข้า, แล เครื่อง จักร เลื่อย ไม้, แล เครื่อง หีบ น้ำ มัน มพร้าว. แลเครื่อง จักร สำรับ กวาด ตกั่ว, แล เงิน แล ทอง แดง, แล เครื่อง อัฏ ชื่อ ไฮดรอลิกเปรศซ์, แล ตะ ภานเหล็ก, เครื่องเหล็ก สำรับ ยก ของ ที่ ตะภาน กำปั่น, แล จักร น้ำ, แล เครื่อง สำรับ จักร ต่าง ๆ, แล การ ใส่ พื้น จักร ใหญ่, แล จักร สำรับ สูบ น้ำ ขึ้น บน พื้น นา, แล การ ช่าง อื่น ต่าง ๆ.

๏ ข้าพเจ้า ขอ แจ้ง มา ถึง เจ้าของ เรือ กลไฟ, แล จักร สี เข้า, แล จักร หีบ อ้อย, แล ผู้ อื่น ๆ ทั้งปวง ว่า, ข้าพเจ้า พร้อม ใจ จะ รับ เอา การ ที่ ว่า มา แล้ว ใน หนังสือ นี้. ถ้า ผู้ ใด ๆ ปราถนา มา หา ข้าพเจ้า โดย การ นี้, ขอ เชิญ ท่าน มา หา ข้าพเจ้า ที่ อู่ใหม่ ตำบล บ้าน ดอก ดวาย ใน แขวง กรุง เทพ นี้, ให้ มา ใน ระหว่าง เวลา สี่ โมง เช้า, แล สี่ โมง บ่าย.

๏ แล ตัว ข้าพเจ้า มี ชื่อ ชาเลโชวาดซี, ได้ ถือ หนังสือ สำ คัญ มา แต่ เคาเวอเมนต์อังกฤษ ว่า, ข้าพเจ้า เปน เอนชิ.นิย, แล ช่าง จักร ต่าง ๆ แท้. เขียน มา ณวัน จันทร์ เดือน สิบ แรม สิบสาม ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก.

การ เล หลัง

๏ ๆ มี การ เลหลัง, เมื่อ ณวัน อังคาร เดือน สิบ เอด แรม ห้า ค่ำ หก ค่ำ เจ็ด ค่ำ, ที่ ห้าง มิศเตอ อีดี มาเดอบ์ แอน กำเปนี, ของ มี ราคา ประเสิฐ ต่าง ๆ, คือ เพชร์, พลอย, แหวน เพชร์, แล ของ ต่าง ๆ, ที่ ประดับ ด้วย เพชร์ แล พลอย หลาย อย่าง, ทั้ง เขม ขัด แล สายสร้อย ตุ้ม หู, แล เขม จัด รัด เสื้อ ที่ คอ, แล ลูก กะดุม ที่ ทำ ด้วย เงิน ด้วย ทอง ประ ดับ เพชร์, นาฬิกา ลก แล สาย สร้อย ทอง คำ ลูก กุนแจ สำ รับ นาฬิกา, แล เครื่อง ประดับ นาฬิกา ต่าง ๆ เครื่อง ใส่ ดอก ไม้ ทำ ด้วย เงิน, แล ถาด กะไหล่ ด้วย เงิน, แล เครื่อง อื่น ๆ

เปน อัน มาก. บาญชีย์ ชื่อ ของ ทั้งหลาย ที่ จะ ขาย นั้น, คง จะ ลง เปน หนังสือ พิมภ์, ถ้า ผู้ใด ปรารนา จะ ดู ก็ ดู ได้, แต่ใน ระว่าง เดือน ๑๑ แรม ๒ ค่ำ, แล แรม ๕ ค่ำ นั้น.

๏ อนึ่ง ข้าพเจ้า จะ จับ การ เลหลัง, ตั้ง แต่ ณวัน แรม ห้าค่ำ นั้น เพลา ๕ โมง เช้า เปน แน่. กับตัน ธาซูน จะ เปน ผู้ ขาย.

เรือ สยาม ค้าง อยู่ เมืองจีน

๏ เรือ สยาม อยู่ ใน เมือง จีน, เมื่อ ณวัน เสาร์ เดือน เก้า แรม ห้า ค่ำ. ที่ ฮองกง มี เรือ สยาม ๑๑ ลำ, คือ แฮดแวนซ์ ๑, แกนติศ ๑, แกนตอน ๑, คูแรค ๑, กิมสุนไท ๑, มีริดเดียน ๑, นอร์ซิมัน ๑, ปรินเซ็ด เชราพี ๑, เรละเว ๑, เซลิศครีน มัน ๑, ไทวัด ๑. ๏ ที่ เมือง เอมอย แขวง เมือง จีน แรม สอง ค่ำ, มี สอง ลำ, คือ, เบ็นติก ๑, กอนเต็ศ ๑. ๏ ที่ เมือง เซี่ยงไฮ้ สาม ลำ, คือ ราบิต ๑, ซฤดิง ซตา ๑, ไทลง ๑. ๏ ที่ เมือง เจฟู เดือน เก้า ขึ้น ห้า ค่ำ สาม ลำ, คือเคน มาก หนึ่ง, ซิมัน ซ์ ปไรด์ ๑, ไทงวน ๑. ๏ ที่ เมือง นิงโป มี ลำ หนึ่ง, คือ เองบี.

๏ คำ เปรียบ ข้อ หนึ่ง

๏ ณะ กาล ครั้ง หนึ่ง สุนักข์ ตัว หนึ่ง คาบ ท่อน เนื้อ จะ ข้าม แม่ น้ำ ไป, ก็ แล เหน เงา ของ ตัว, สำคัญ ว่า สุนักข์ ตัว อื่น คาบ เนื้อไป เหมือน กัน. ตัว เดิม นั้น เหน แล้ว อยาก ได้ อีก, อด ไม่ ทน, จึ่ง อ้า ปาก จะ ชิง เอา เนื้อ จาก ปาก สุนักข์ อื่น. ครั้น อ้า ปาก แล้ว, เนื้อ ที่ คาบ ไป นั้น ตก น้ำ จม เสียก็สูญหาย สิ้น.

๏ คำ เปรียบ ข้อ สอง

๏ มี สุนักข์ จิ้งจอก ตัว ภอใจ กิน ลูก องุ่น รักษ์ นัก. กาล วัน หนึ่ง สุนักข์ จิ้งจอก ตัว หนึ่ง เข้าไป ใน สวน, เหน พวง ลูก องุ่น เปน อัน มาก สุก งอม ดี, แต่ว่า แขวน ไว้ สูง ๆ, ดู หน้า กิน น้ำ ลาย ไหล. อ้าย จิ้งจอก โดด ขึ้น จะ ชิง เอา, โดด ขึ้น สุด กำลัง เปน หลาย ที หลายครั้ง, จน ตัวเหนื่อย นัก, จะ ชิงเอาไม่ ได้. เหน เปน แน่ ว่า ไม่ ได้ แล้ว, ก็ ขัด ใจ ว่าใคร จะ เอา ก็ เอา เถิด, เหน จะ เปรี้ยว นัก ไม่ เอา และ. จะ

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้ามา เมื่อไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กับ ปิตัน ชื่อไร	กี่ ตอน	เรือ อไร	มา แต่ ไหน
เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๒ ค่ำ	ตวีลินเคน	ปรีวีซัด	๕๔๖	บาก ฮอลันด์	สุระบายา
แรม ๒ ค่ำ	คิมคูแวน	จีน	๒๕๐	บาก ฮอลันด์	สิงคโปร์
๓ ค่ำ	เจ้า พระยา	ออตัน	๓๕๓	กลไฟ สยาม	สิงคโปร์
๓ ค่ำ	มาเรีย	ซินเคอมัน	๖๐๐	บาก ฮอลันด์	ปัตตาเวีย
๔ ค่ำ	เรเวนซ์ โบน	คูปเปอ	๔๑๐	บาก อังกฤษ	ฮาเตลปูล์

กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ

ออก เมื่อไร					จะ ไปไหน
เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	ออกัศ	โบออก	๔๑๒	บาก สยาม	ฮองกง
แรม ค่ำ ๑	กะตินกา	คำมิง	๒๕๘	บริก อังกฤษ	สิงคโปร์
ค่ำ ๑	ปอนตีแนก	แครศซ์วิงเกลอ	๗๙๐	บาก ฮอลันด์	ปตาเวีย
๒ ค่ำ	วีรีนา	ปูแลศซ์ กี	๕๖๐	ชิป สยาม	ฮองกง
๒ ค่ำ	ติงไฮ	เครค	๙๐	สกุนเนอ อังกฤษ	สิงคโปร์
๕ ค่ำ	กำไร	บัดไฟด์	๒๕๗	สกุนเนอ สยาม	ฮองกง
๙ ค่ำ	เจ้าพระยา	ออตัน	๓๕๓	กลไฟ สยาม	สิงคโปร์

๏ หนังสือ หลวง เลิก อากร ต้น มพร้าว ๆ

๏ เจ้า พระยา พระคลัง เสนา บดี, ซึ่ง ได้ ว่า การ ต่าง ประ เทศ, ขอ แจ้ง ความ มา ยัง ท่าน มอง ซิเออ ออบาเรต กงสุน ฝรั่งเสศ, มิศเตอนอค กงสุน อังกฤษ, มิศเตอกอด กงสุน เดนมาก, มิศเตอเวอชิน ว่า การ กงสุล อเมริกา, อันโตเนียว เฝ่ศาริกโมเอ่อ กงสุล โปรตุเกศ, มิศเตอบี๊ก กิแปก กงสุล แฮนซิยาติก, มิศ เตอริศกิล ผู้ ว่า การ กงสุล ปรุสเสีย.

๏ ด้วย ท่าน เสนา บดี พร้อม กัน ให้ ข้าพเจ้า แจ้ง ความ ชี้ แจง เหตุ ผล เรื่อง หนึ่ง มา ให้ ท่าน ได้ ทราบ ความ, ว่า แต่ ก่อน มี ธรรมเนียม ใน กรุง เทพ มหานคร, มี ภาษี น้ำมัน มพร้าว, เจ้า ภาษี ตั้ง ทำ, แล ให้ มี ผู้ รับ ช่วง ไป ทำ. แล ต้น มะพร้าว เจ้าของ ต้อง เสีย ค่า ที่ ๑๖ ต้น ต่อ สลึง. ภาย หลัง เจ้า ภาษี ว่า ตั้ง ทำ น้ำ มัน มะพร้าว นั้น ลำบาก ไป. จึ่ง ขอ ทำ ภาษี เก็บ เอา แต่ ผล มะ พร้าว ที่ ราษฎร ซื้อ ขาย กัน. ยอม ให้ ราษฎร ทำ น้ำมัน มะพร้าว ซื้อ ขาย ไม่ เรียก ภาษี แต่ ราษฎร. ครั้น เมื่อ เซอยอนโบริง ราช ทูต สมเด็จ พระเจ้า กรุง ลอนดอน, กับ มิศเตอฮาริปั๊ก ขุน นาง อังกฤษ เข้า มา ขอ ทำ หนังสือ สัญญา ทาง พระราชไมตรี ใน ระวาง, อังกฤษ กับ สยาม เปน คราว แรก ก่อน สัญญา ประ เทศ อื่น ทั้งปวง ได้ ปฤกษา กัน กับ ผู้ รับ สั่ง ฝ่าย สยาม ว่า, ภาษี อากร สิ่ง ไร เปน สอง ชั้น, ขอ ยก เสีย ให้ เรียก แต่ ชั้น เดียว. จึ่ง ได้ ยอม ยก เลิก ภาษี ซึ่ง เปน สอง ชั้น อยู่ เสีย หลาย ราย. แล้ว จึ่ง ได้ ยอม กัน เลิก ลบ ภาษี ผล มะพร้าว มา บวก เข้า ใน อากร ต้น, เปน มะพร้าว ต้อง เสีย อากอร สาม ต้น สลึง ตั้ง แต่ เวลา นั้น มา. ครั้น ภาย หลัง ราษฎร เหน ว่า อากอร ต้น มะพร้าว แรง นัก, จึ่ง ไม่ ใคร่ มี ผู้ ปลูก สร้าง ขึ้น อีก, มะพร้าว เก่า ก็ แก่ ตาย ไป, ผล มะพร้าว ก็ แพง ขึ้น ทุก ปี ๆ. ผู้ ที่ ใช้ มะพร้าว แล น้ำมัน มะพร้าว บ่น อยู่ มาก จน ความ ได้ ทราบ ใต้ ฝ่า ลออง ธุลี พระบาท, สมเด็จ พระ จอมเกล้า เจ้า อยู่ หัว, แล ท่าน เสนา บดี มา นาน แล้ว. แล ถึง ปี ฉลูสัปตศก, ครบ ๑๓ ปี ถึง กำหนด จะ ต้อง แต่ง ข้า หลวง ออก เดิน สวร ตรวจ ต้น ผลไม้ ตาม อย่าง ธรรมเนียม สืบ ๆ มา. จึ่ง ทรง พระ ราช ดำริห์ พร้อม กับ ความ คิด ท่าน เสนา บดี เหน ว่า, ราษฎร ละ ทิ้ง มะพร้าว เก่าไม่ ปลูก เพิ่ม เติม ขึ้น อีก นั้น, เพราะ เหน ว่า อากอร ต้น แรง. ควร จะ กลับ คิด อย่างใหม่ ให้ ยก อากอร ต้น มะพร้าว เลิกเสีย, ราษฎร จะ ได้ มีใจ ปลูก ต้น มะ พร้าว ใหม่ ให้ มาก ขึ้น. แล เงิน อากอร ต้น มะพร้าว นั้น ขาด ไป ถึง ๑๒๘๕ ชั่ง กับ ๘ ตำลึง บาท. จึ่ง จะ ต้อง ขอ เรียก ภาษี น้ำมัน มะพร้าว แต่ ผู้ ทำ ซื้อขาย ๑๐ หยิบ ๑, แก้ไข เงิน แผ่นดิน ที่ขาด. มี ผู้ รับ ผูก เก็บ ภาษี น้ำมัน มะพร้าว ตาม พิกัด นี้, รับ จะ เก็บได้ เงิน ภาษี ขึ้น แต่ ๗๐๐ ชั่ง, ยัง ขาด จาก เงิน อากอร ต้น มะพร้าว อยู่ ถึง ๕๘๕ ชั่ง กับ ๘ ตำลึง บาท. ก็ การ สิ่งไร เหน ว่า ร่วงโรย ไม่ บริบูรณ แล้ว, ก็ ยก เลิก ภาษี อากอร, สู้ ลด อย่อน เงิน ลง เสีย. การ สิ่งไร เกิด ขึ้น ควร เปน ภาษี อากอร สำรับ แผ่นดิน ได้, ก็ ต้อง ให้ มี เจ้า ภาษี, นาย อากอร เก็บ เรียก ตาม แบบ อย่าง แต่ ก่อน. ภาษี อากอร ก็ เปน อยู่ แต่ ชั้น เดียว.

๏ ความ ข้อ ๙ ใน หนังสือใบ ข้อ สัญญา แก่ มิศเตอ ฮาริปั๊ก นั้น มี ว่า, ฝ่าย ไทย ขอ ว่า, การ ในบ้าน ใน เมือง ของ ไทย, การ สิ่งไร ที่ยัง ไม่ มี ภาษี, ไทย เหน ว่า จะ เปน ประโยชน์ กับ บ้าน เมือง, ควร จะ ตั้ง เรียก เอา ภาษี ได้. ไทย จะ ตั้ง ภาษี ขึ้น ใหม่ ก็ได้. ฝ่าย มิศเตอ ฮาริปั๊ก ก็ ยอม, แต่ ให้ เรียก เอา พอ สม ควร อย่า ให้ มาก นัก, เรียก แต่ ชั้น เดียว. มี ความ แจ้ง อยู่ ดัง นี้, ขอ แจ้ง ความ มา ให้ ทราบ, เพื่อ จะ มิ ให้ ชาว ต่าง ประเทศ เข้าใจ ผิด ๆ ไป. แจ้ง ความ มา ณวัน จันทร์ เดือน เก้า ขึ้น แปด ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก.

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. I เล่ม ๑ บางกอกเดือนสิบเบ็ดขึ้นสิบห้าค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๗ Oct. 5th 1865 คฤษศักราช ๑๘๖๕, ใบที่ ๑๕ No. 15.

๏ พงษาวดาร อังกฤษ บท ๓

๏ แอลเฟร็ธ ผู้ น้อง ขึ้น ครอง ราชสมบัติ ต่อ ไป. ครั้น คฤษ ศักราช ๘๗๕ ปี, มี พวก เดน ยก มา ผสม กับ พวก เดน ซึ่ง อยู่ ใน เขต แดน ของ อังกฤษ, แล้ว เที่ยว ตี หัว เมือง ได้ หลาย ตำบล. แต่ กระษัตร์ แอลเฟร็ธ ยก ไป ทำ สงคราม ใน ปี นั้น ถึง แปด ครั้ง. พวก เดน จึ่ง ยอม เปน ไมตรี สัญญา ว่า, จะ รับ อา มา ป้อง กัน มิ ให้ พวก เดน อื่น มา ย่ำ ยี ต่อ ไป. กระษัตร์ ก็ รับ เปน ไมตรี ตาม สัตย์ สัญญา นั้น, แล้ว โปรด ให้ พวก นั้น อยู่ ใน เขต แดน ของ พระองค์ สืบ ไป.

๏ อยู่ มา มี พวกเดน อื่นยก มา อีก เปน อัน มาก. พวกเดน เก่า ก็ กำเริบ ขึ้น, กลับ เปน ไส้ ศึก ช่วย รบ พุ่ง เข้า ตี เมือง ชิงเปน ของได้. พวก ขุนนาง แล ราษฎร ทั้งปวง แจ้ง ดัง นั้น ก็ เสีย ใจ, ทั้ง เกรง อำนาจ มิ อาจ จะ ออก สู้ รบ. ต่าง คน ต่าง อพยบ ทิ้ง บ้าน เรือน เสีย แตก ตื่น หนี เอา ตัว รอด.

๏ ฝ่าย พวก เดน มิ ได้ เหน ทอง ทัพ ออก ต่อ รบ, ก็ ยิ่ง มี ใจ กำเริบ เร่ง ให้ ทหาน รีบ ระดม ตี ต่อ ๆ ไป, ก็ ได้ เมือง ใหญ่ น้อย เปน อัน มาก.

๏ ฝ่าย กระษัตร แอลเฟรธ์, ขณะ เมื่อ เสีย เมือง นั้น, พระ องค์แปลง ปลอม เปนไพร่ ลอบ หนีไป อาไศรย์ อยู่กับ คนเลี้ยงโค. เวลา วัน หนึ่ง เสด็จ ไป ประทับ อยู่ ริม เตาไฟ, ภรรยา คน เลี้ยง โค สั่ง พระองค์ว่า, ช่วย ดู ขนม ที่ ปิ้ง ด้วย เถิด. ขณะ นั้น ทรง เหลา ลูกษร เพลิน ไป, มิ ได้ เอา พระไท ใส่. ครั้น หญิง นั้น กลับมา เหน ขนม ไหม้ ก็ โกรธ จึ่ง ขู่ ว่า, ท่าน นี้ ดี แต่ จะ กิน เมื่อ สุก แล้ว. ขณะ เมื่อ ทำ มิ ได้ ช่วย ดู แล บ้าง เลย. กระษัตร ได้ ทรง ฟัง ดัง นั้น ก็ สู้ อด ทน, ทำ ถ่อม พระองค์ ดัง ผู้ น้อย, หา ตอบ ถ้อย ทุ่ง เถียง ประการ ใด ไม่. แล้ว เสด็จ ซุ่ม ซ่อน เที่ยว ซ่อง สุม ผู้ คน ต่อ ไป. ก็ ได้ ทแกล้ว ทหาร มาก ขึ้น, จึ่ง ตั้ง ค่าย แห่ง หนึ่ง. ที่ กลาง ตำบล นั้น เปน ดิน ดาน ดอน แขง, แต่ ภาย นอก ลุ่ม เปน เลน เหลว ล้อม รอบ กว้าง ขวาง. เสด็จ ประทับ อยู่ ที่ นั่น ประมาณ ปี เสศ. ได้ ยก ออก ปล้น ค่าย ฆ่า ศึก เปน หลาย ครั้ง. ภาย หลัง พวก ขุนนาง แลราษฎร ที่ กระจัด กระจาย ไป นั้น, จึ่ง เข้า มา สามิภักดิ์ ช่วย คิด อ่าน การ สงคราม. ครั้ง นั้น กระษัตร คิด กลอุบาย แปลง พระองค์เปน คน ดีด กระจับปี่, ปลอม เข้าไป ณะ ค่าย พวก ฆ่าศึก.

๏ ฝ่ายกัดรวม ซึ่ง เปน แม่ ทัพ ใหญ่ใน พวก นั้น, ชอบ ใจ ฟัง เพลง กระจับปี่ จึ่ง ให้ บำรุงเลี้ยง ไว้. ครั้น ได้ ทรง ทราบ กิจ การ ใน ค่าย เสร็จ สิ้น, แล เหน ว่า พวก เดน ประมาท เลินเล่อ มิ ได้ ระวัง. จึ่ง ลอบ หนี มา กำหนด ให้ พวก ขุนนาง ตระ เตรียม ทะ หารไว้. ครั้น พร้อม สำเร็จ แล้ว ก็ ยก ทหาร เข้า ตี ค่าย พวกเดน. พวกเดน มิ ทัน รู้ ตัว, ก็ แตก ฉาน ซ่าน เซ็น ไป, ที่ เจ็บ ป่วย ลำบาก ล้ม ตาย ก็ มาก. แต่ กัดรวม แม่ ทัพ ใหญ่ พา พล ที่ เหลือ หนี ออก จาก ค่าย, ไป อาไศรย์ ค่าย อื่น อีก แห่ง หนึ่ง. กระษัตร ก็ ให้ ทหาร ติด ตาม ไป ล้อม ไว้. พวกเดน ก็ ขัด เสบียง อาหาร ลง, จึ่ง อ่อน น้อม ยอม เข้า หา โดย ดี. แต่ พวก กอง อื่น ๆ นั้น, ครั้น แจ้ง ว่า แม่ ทัพ ใหญ่ แตก เสีย แก่ อังกฤษ แล้ว, ต่าง คน ต่าง ก็ เลิก ทัพ กลับ คืน ไป สิ้น.

๏ แต่ กระษัตร แอลเฟร็ธ นั้น, พระองค์ ประ กอบ ด้วย ความ เมตา กรรุณา มิ ได้ พยาบาท ผูก เวร กับ พวก ไภรี. เมื่อ พระองค์ มี ไชย์ ชนะ ครั้ง นั้น, กลับ ทำนุ บำรุง กัดรวม ซึ่ง เปน แม่ ทัพ ฝ่าย ฆ่า ศึก ไว้ เปน บุตร เลี้ยง. แล้ว โปรด ให้ พวกเดน เข้า รีต นับถือ สาศนา ตาม อังกฤษ. แล้ว ทรง ตั้ง กัดรวม บุตร เลี้ยง เปนเจ้า เมือง ให้ ไป รักษา เมือง อีดแองเกลีย, แล เมือง นอตัมเบอเลนด์. กัดรวม ก็ ถวาย บังคม ลา, พา พัก พวก ของ ตน ไป อยู่ ณะ เมือง ทั้งสอง นั้น.

๏ แต่ นั้น มา ก็ ว่าง ศึก เปน สุข มา, จึ่ง โปรด ให้ ต่อ เรือ รบ ขึ้น ๑๒๐ ลำ, สำหรับ ลาด เตวน เที่ยว ตั้ง ราย ระวัง อยู่ รอบ เขต เกาะ นั้น.

๏ ครั้น คฤษ ศักราช ล่วงได้ ๘๙๓ ปี่, มี ทัพ เรือ มา รบ อีก ครั้ง หนึ่ง. เรือ รบ ๓๓๐ ลำ, แม่ ทัพ นั้น ชื่อ เหศติง.

๏ ฝ่าย พวกเดน ซึ่ง อยู่ใน หัว เมือง นั้น, ก็ กลับ เปน ขะ บถ ช่วย เหศติง แม่ ทัพ รบ พุ่ง พวก อังกฤษ. แต่ กัศรวม เจ้า เมือง นั้น ถึง แก่ กรรม เสีย แล้ว.

๏ ขณะ นั้น กระษัตร ก็ จัด แจง ทหาร ออก ต่อสู้, พวก ทะ แกล้ว ทหาร ทั้งปวง พร้อม กัน เต็ม ใจ รบ พุ่ง ทุก คน. การ ศึกจึ่ง เข้ม ขัน แขง แรง ขึ้น กว่า ครั้ง แต่ ก่อน. ทัพ ชาว เมือง ออก ตี พวกเดน แตก พ่าย ไป เปน หลาย ค่าย, แล้ว หัก หาร รุก รบ เข้า ไป จับ บุตร เหศติง แม่ ทัพ ได้ สอง คน, กับ ภรรยา คน หนึ่ง, ทำ ไป ถวาย กระษัตร. ๆ จึ่ง รับ สั่ง ให้ ไป แจ้ง แก่ เหศติง แม่ นัพ ว่า, ถ้า ท่าน ให้ สัตย์ สัญญา เสีย จะ ไม่ คิด ทำ สงคราม กับ เรา ต่อ ไป, เรา จะ คืน บุตร แล ภรรยา ให้. เหศติง ก็ อ่อม นอ้ม ยอน ทำ สัตย์ สัญญา ถวาย. ครั้น ได้ บุตร ภรรยา คืน แล้ว ก็ เลิก ทัพ กลับ ไป.

๏ อนึ่ง พวก เดน ใน เมือง ทั้ง สอง นั้น ก็ ทรง ยก โทษ, แล้ว โปรด ให้ อยู่ บ้าน เมือง ตาม เคย, แต่ มิ ได้ ตั้ง ให้ พวกเดน เปน เจ้า เมือง เหมือน แต่ ก่อน

๏ ครั้น ศึก สำเร็จ เรียบ รอ้ย แล้ว จึ่ง โปรด ให้ ซ่อม แปลง พระ ณคร ใหม่. ที่ ชำรุด หัก พัง นั้น, ก็ ทำ มั่น คง แขง แรง งด งาม กว่า แต่ ก่อน. แล้ว ทรง ตั้ง กฎหมาย แล ที่ ชำระ ความ, แล ตั้ง สำนักนี้ อาจารย์ ใหญ่ ไว้ ใน เมือง ลอนดอน, ชื่อ อักษะเพ็ด ยูนิเวิอศติแห่ง หนึ่ง, แล ที่ อาจารย์อื่น อีก เปน อัน มาก, ใน ตำ บลต่าง ๆ. แล ชื่อ สำนักนี้ อาจารย์ใหญ่ นั้น มี ปรากฎ อยู่ จน ทุก วัน นี้.

๏ ครั้ง นั้น แอลเฟร็ด กระษัตร ทรง ประพฤฒิ อิริยา บท สาม สถาน, หวัง จะ ให้ เปน แบบ อย่าง แก่ ชน ทั้งปวง. คือ วัน หนึ่ง แบ่ง สาม ส่วน, ทรง ว่า ราชการ ส่วน หนึ่ง, นมัศการ พระเจ้า แล เรียน หนังสือ ส่วน หนึ่ง, เสวย แล ประทม ทั้ง ดำเนิน ส่วน หนึ่ง. พระองค์ ทรง ทำนุ บำรุง ราษฎร โดย ยุติธรรม. บ้าน เมือง เปน ศุข สม บูรณ์ ยิ่ง นัก. พระ เดชานุภาพ ปก แผ่ ตลอด ทั่ว ประเทษ อังกฤษ นั้น.

๏ อยู่ มา ก็ ทรง ประชวน, พระ โรก กำเริบ มาก ขึ้น, ก็ เสด็จ สวรรณคาไล ใน คฤษ ศักราช ๙๐๑ ปี. กระษัตร แอลเฟร็ด อยู่ใน ราช สมบัติ ๒๙ ปี กับ ๖ เดือน, มี พระ ราชบุตร สามองค์ พระ ราชทิดา สาม, ได้ เสด็จ ไป ทำ สงคราม ๕๖ ครั้ง, มี คน สรรเสิญ นับ ลือ มาก, ออก พระนาม ว่าแอลเฟร็ด ผู้ ใหญ่

๏ สง ครามสาม ครั้ง

๏ เมือง อังกฤษ, ได้ ทำ การ ศึก สงคราม กัน กับ เมือง ยู ใน ทิศเทษ, สาม ครั้ง มา แล้ว. ครั้ง ก่อน เมื่อ คฤษ ศักราช ได้ ๑๗๗๖ ปี นั้น, ทำ ศึก กัน อยู่ ถึง ๗ ปี เสศ, จึ่ง ยอม แพ้ แก่ เมือง ยูใน ทิศเทษ. ได้ เสีย สมบัติ เปน อัน มาก นัก หนา, กว่า ๓๐๐๐ ล้าน เหรียน.

๏ ครั้น มา ครั้ง ที่ สอง, เมื่อ ถึง คฤษ ศักราช ๑๘๑๒ ปี, ได้ ทำ ศึก สงคราม กัน อยู่ กว่า ๒ ปี. ก็ ยอม แพ้ แก่ เมือง ยูในทิศ เทษ อีก ครั้ง หนึ่ง, แล ได้ เสีย ทรัพย์ เปล่า ๆ เปน อัน มาก.

๏ ครั้น ลุ คฤษ ศักราช ๑๘๖๑ ปี, ได้ ทำ การ ศึก อีก ครั้ง หนึ่ง, เปน ครั้ง ที่ สาม. แต่ ครั้ง หลัง นี้ หา ได้ รบ กัน เหมือน ครั้ง ก่อน ๆ ไม่, หา ได้ ยก กอง ทัพ ไป ตี เอง ไม่, เปน แต่ ช่วย อุด หนุน เกื้อ กูล ฝ่าย พวก กระบถ ต่าง ๆ, ด้วย ใจ คิด ประ ทุษร้าย, อยาก จะ ให้ เมือง ฝ่าย เหนือ นั้น ปราไชย์ แก่ เมือง ฝ่าย ใต้, เพื่อ ประสงค์ จะ ให้ เมือง ยูในทิศเทษ นั้น อ่อน กำลัง ลง, ภอจะ สู้ รบ เมือง อังกฤษ ไม่ ได้ อีก ต่อไป. แต่ การ ศึก อย่าง ครั้ง หลัง นี้, เมือง อังกฤษ ก็ หา สม ความ คิด ไม่, ต้อง ยอม แพ้. คือ ฝ่าย พวก กระบถ ที่ เขาช่วย นั้น, ได้ ปราไชย์ พ่าย แพ้ ฉิบหาย ไป แล้ว, แล พวก อังกฤษ ที่ ได้ ขาย เชื่อ เครื่อง สาตราวุธ ต่าง ๆ, แล ช่วย อุด หนุน ส่ง เสบียง อาหาร, เปน กำลัง แก่ พวก กระ บถ เปน อันมาก, แล ให้ พวก กระบถ นั้น ยืม เงิน ไป หลาย สิบ ล้านเหรียน, ด้วย หมาย ว่า จะ ได้ กำไร สอง อย่าง, คือ จะ ได้ เงิน อย่าง หนึ่ง, แล ตัว จะ ได้ มี อิศรภาพ เปน ใหญ่ กว่า เมือง ยูใน ทิศเทษ นั้น อย่าง หนึ่ง. แต่ ความ ที่ หมาย นั้น, ก็ เสีย ยับ เยิน ไป เสีย แล้ว. คน ผู้ ใหญ่ ใน เมือง อังกฤษ ก็ เสียใจ เปน อัน มาก, เพราะ การ ที่ เขา ช่วย อุด หนุน พวก ขบถ นั้น.

๏ แต่ หา ควร ที่ จะ ว่า, เคาเวอ เม็นต์ อังกฤษ ช่วย ทำการ ศึก ครั้ง หลัง แท้ ไม่. เปน แต่ เสรษฐี ขุนนาง เจ้า นาย ผู้ ใหญ่ เท่า นั้น. ฝ่าย กวีนวิกโตเรีย เจ้า เมือง อังกฤษ นั้น ครั้น ได้ ยิน ว่า, เมือง อเมริกา ฝ่าย ใต้ เปน กระบถ แล้ว, จึ่ง มี กฎหมาย ประกาษ

ใจ ความ ว่า, ควร ที่ เรา จะ รับ พวก กระบถ ว่า, เปน เมือง ที่ มี อำนาถ ภอ ควร จะ ทำ การ ศึก สงคราม ได้เหมือน เมือง อเมริกาฝ่าย เหนือ เหมือน กัน. แต่ หา ควร ที่ เมือง เรา จะ ช่วย อุด หนุน เมือง อเมริกา ฝ่าย ใดฝ่าย เหนือไม่, จง ให้ เมือง เรา ตั้ง อยู่ใน ทำ กลาง เมือง อเมริกา ทั้งสอง ฝ่าย เถิด. ซึ่ง เมือง อังกฤษ มี กดหมาย ประ กาศ ว่า, ฝ่าย พวก กะบถ นั้น, เปน เมือง มี อำนาถ ภอ ควร จะ ยอม ให้รบ กัน, หา ควร ที่ เรา จะ ห้าม เขา ไม่ นั้น, เปน ความ อุด หนุน เกื้อ กูล พวก กระบถ มาก อยู่ เอง. เพราะ เหตุ นั้น พวก กระบถ จึ่ง ดีใจ องอาจ ทำ หนังสือ ยอม ให้ พวก ของ ตัว, แต่ง เรือ เปน พวก สลัด กองโจร, เที่ยว ปล้น ตี เรือ ค้า ขาย แห่ง เมือง ยูในติศเทษ เปน หลาย ร้อย ลำ ด้วย กัน. แล พวก เรือ ค้าขาย ฝ่าย เหนือ นั้น จึ่ง กลัว, ไม่ อาจ ไป เที่ยว ค้าขาย ได้. เรือ พวก สลัด กอง โจร นั้น มี หลายลำ, เที่ยว ตี เรือ ค้าขาย ที่ มา แต่ ประเทษ ใกล้ แล ไกล. การ ค้าขาย ที่ เมือง ฝ่าย เหนือ ใน ๔ ปี ที่ ยัง รบ กัน อยู่ นั้น, จึ่ง ป่วย การ เสีย ยับ เยิน ไป นัก หนา, เหลือ ที่ จะ นับ จะ ประ มาณ ได้.

๏ เพราะ เมือง อังกฤษ ได้ ยอม ว่า, เมือง อเมริกา ฝ่าย ใต้ เปน เมือง มี อำนาถ ภอ ควร ที่ จะ รบ ทำ ศึก กัน เอง ได้, จึ่ง มี พวก อังกฤษ เปน ตัว อย่าง ก่อน, เคาเวอเมนต์ ฝรั่งเศศ จึ่ง ทำตาม อย่าง นั้น. แล มี เมือง อื่น ๆ อีก หลาย เมือง ก็ ทำ ตาม อย่าง นั้น ด้วย. ฝ่าย พวก กระบถ จึ่ง มี กำลัง กล้า แขง แรง ขึ้น. ถ้า เมือง อังกฤษ ไม่ ได้ รับ พวก กระบถ ฝ่าย ใต้ เช่น ว่า มา แล้ว นั้น, เมือง ฝรั่งเศศ แล เมือง อื่น ๆ ก็ คง จะ ไม่ รับ รอง, แล พวก กระบถ ก็ จะ ไม่ อาจ ที่ จะ แต่ง เรือ สลัด กองโจร ได้, เพราะ กลัว อังกฤษ ฤๅ ฝรั่งเศศ จะ จับ ทำลาย เสีย. เหตุ เพราะ อังกฤษ แล ฝรั่งเศศ ได้ รับว่า, เปน เมือง มี อำนาถ ภอ ควร จะ ตั้ง ทำ สงคราม กัน ได้, ก็ เปน เหมือน เมือง อังกฤษ, แล เมือง ฝรั่งเศศ ได้ สัญญา ไว้ กับ พวก กระบถ ว่า, เรา จะ ไม่ ห้าม การ ที่ แต่ง เรือ สลัด กองโจร นั้น ดอก. เพราะ เหตุ ความ นี้ จึ่ง เหน ควร ที่ จะ ว่า, เมือง อังกฤษ ได้ ช่วย อุด หนุน ใน การ กระบถ นั้น จริง, แลพวก กระบถ ฝ่าย ใต้ เมือง อเมริกา กับ เมือง อังกฤษ, ได้ ความ ปราไชย์ พ่าย แพ้ ด้วย กัน ดั่ง นั้น แล.

คำ กงสุน อเมริกา ทูล ถวาย เจ้า ชีวิตร เนื่อ ณวัน ศุกร์ เดือน ๑๑ ขึ้น ๒ ค่ำ

ไซเยอ (คือพนหัวเจ้าท่าน)

๏ ข้าพเจ้า มี ความ ยศถา ศักดิ์ ขึ้น, เพราะ ความ ที่ ท่าน ได้ โปรฎให้ ข้าพเจ้า, มา ถวาย หนังสือ, ที่ เปรศซิเด็นต์ แห่ง เมือง ยูใน ติศเทษ, ได้ ตั้งให้ ข้าพเจ้า มา เปน ที่ กงสุล ณกรุงเทพ ฯ นั้น, แล บัดนี้ ข้าพเจ้า ขอ พระองค์ ท่าน ได้ โปรฎ ให้ ข้าพเจ้า มี หนังสือ เอ็คซีควาเตอ, ตาม ธรรมเนียม ที่ มี แก่ กงสุล ทั้งปวง นั้น เถิด.

๏ บัด นี้ ข้าพเจ้า มีใจ ปราฐนา จะ ถวาย ซึ่ง ความ สรรเสิญ พระองค์, แล พระ เกรียติยศ ของ พระองค์, แล จะ เอา ความ ทาง ไมตรี, แห่ง เปรศซิเด็นต์, แล เคาเวอเมนท์ แห่ง เมือง ยู ใน ติศเทษ นั้น, มา ถวาย แก่ พระองค์.

๏ อนึ่ง การ ศึก ที่เปน กระบถ อัน ใหญ่ใน เมือง ยูในติศเทษ ได้ครบ ตลอด สี่ปี นั้น, พระองค์ ย่อม ได้ ทรง ทราบ เลอียด แล้ว. การ ศึก นั้น, ได้ กระทำ ให้ การ ค้า ขาย แห่ง เมือง ยูในติศเทษ, ใน ที่ต่าง ๆ ประเทษ นั้น เสื่อม เสีย ไป เปน อัน มาก. ไช่ แต่ เท่า นั้น, การ กระบถ ย่อม ให้ เคาเวอเมนท์ ยูใน ติศเทษ, เอา ใจใส่ ใน การ ศึก นั้น นักหนา, การ ค้าขาย ใน เมือง ทั้งหลาย, ที่ เปน เมือง ไม ตรี กัน นั้น, จึ่ง ต้อง จำ เปน ละ ทิ้ง เสีย บ้าง, แล หา ได้ ดู แล พวก ชาว เมือง ยูในติศเทษ, ที่ ไป อยู่ ใน เมือง ต่าง ๆ ประเทษ ตาม ที่ เคย มี อย่าง แต่ ก่อน นั้น ไม่.

๏ แต่ บัด นี้ ข้าพ เจ้า มี ความ ศุข, เพราะ ข้าพเจ้า ยัง กำ ลัง กล่าว ให้ ท่าน ทราบ ว่า, เมื่อ การ กระบถ นั้น สงบ ลงแล้ว, เคาเวอเมนต์ แห่ง เมือง ยูในติศเทษ, มี เขตร แดน เมือง กว้าง ขวาง เหมือน อย่าง แต่ เดิม. — ไช่ แต่ เท่านั้น, มี ที่ บังเกิด ทรัพย์ สมบัติ มาก กว่า แต่เดิมด้วย, มี กำลัง ยิ่ง กว่า แต่ ก่อน, ทหารบก ทหาร เรือ ก็ มี มาก. บัดนี้ เรือ รบ ที่ เมือง ยูในติศเทษ นั้น ก็มาก. เมือง อื่น ที่ จะ มี กำลัง เรือ รบ มาก กว่า เมือง ยูใน ติศเทษ นั้น หา มิได้. บัด นี้ เรือ รบ นั้น มาก กว่า ที่ จะ ต้อง ใช้ ใน บ้าน เมือง นัก, เคาเวอเมนต์ยู ใน ติศเทษ, จึ่ง จะ ใช้ ไป เมือง อื่น ๆ ต่าง ประเทษ, เรือ รบ เมือง ยูในติศเทษ จะ ไป เมือง อื่น ๆ มีมาก กว่า แต่ ก่อน นัก. แล เรือ รบ ที่ จะ มา บุรพ ทิศ ตวัน ออก นั้น, คือ เมือง จีน, เมือง สยาม, เมือง กาละ

ตัดตา, คง จะ มี มาก กอ ที่ เสมอ กับ เรือ รบ เมือง อื่นใด หนึ่ง, ที่ เปน เมือง เอกราช นั้น. แต่ การ ที่ใช้ เรือ รบ ออก มาก ไป นั้น, จะ ได้ คิด การ ที่ จะ ทำลาย ขนบ ธรรมเนียม เมือง ยุโรป ทิศเทษ, แต่ เดิม มา นั้น หา มิได้, คือ ธรรมเนียม ห้าม ไม่ ให้ ไป ตี เมือง ฝ่าย ตวันตก นั้น, ให้ เข้า มา อยู่ใต้ ร่ม ธง เลย. แต่ จะมี เรือ รบ มา ถึง ประเทษ ตวัน ออก มาก นั้น, เพื่อประสงค์ จะรักษา แต่ เกียรติยศ แห่ง ธง เมือง ยุโรปทิศเทษ, แล การ ค้า ขาย แล การ ประโยชน์ ทั้งปวง, ที่ ควร จะ ได้ แก่ ชาว เมือง ยุโรปทิศเทษ ทั้งหลาย ที่ เขา ได้ อาไศรย อยู่ นั้น. เคาเวอเมนท์ แห่ง ยุโรปทิศเทษ นั้น, ไม่ ปรารถนา ที่ จะ ได้ การ ประโยชน์ อะไร ๆ มาก กว่า เมือง อื่น ๆ ฤๅ อย่าง ที่ เมือง อื่น ไม่ ได้ นั้น ดอก. ปรารถนา จะ ได้ แต่ ประโยชน์ ที่ สมควร แก่ เมือง ใหญ่ เมือง เอก, คือ ยศ ศักดิ์ แล การ ที่ เปน ประโยชน์, สำรับ เจ้า พนักงาน แล ชาว เมือง ยุโรปทิศเทษ, เหมือนได้ โปรฎให้ เจ้า พนัก งาน แล ชาว เมืองอื่น อัน เปน เอกราชนั้น.

๏ อนึ่ง ดินใน ประเทศไทย, คน ทั้งปวง ก็ ยอม รู้ ว่า, ดีอุดม ยิ่ง นัก, แล รู้ว่า พระองค์ ท่าน ได้ ครอบ ครอง กรุง สยาม ด้วย พระ ไทย สว่าง แล โอบ อ้อม อารี, จึ่ง เกิด สิน ค้า มาก ทวี ขึ้น, แล มี การ ค้า ขาย โดย สดวก. เคาเวอเมนท์ ยุโรปทิศ เทษ, จึ่ง เหน ควร ที่ จะตั้ง กงสุล ที่ กรุงเทพ ฯ, แล ได้ ห้าม ไม่ ให้ ประกอบ การ เลี้ยง ชีวิตร ด้วย การ ค้า ขาย, แต่ให้ อุษาห์ ทำการ กงสุล ทุก เวลา โดย เตม กำลัง ของ ตัว. ข้าพเจ้า ได้ เปน ที่ กงสุล แล้ว, จะต้อง เอาใจ ใส่ นักหนา, ใน ทาง พระราช ไมตรี, ที่ เมือง สยาม กับ เมือง ยุโรปทิศเทษ, ได้เปน ทาง พระราช ไมตรี เปน หลาย ปี มาแล้ว นั้น. ข้าพเจ้า จะ อุษาห์ประ พฤติ การ กงสุล, เพื่อ จะ ให้ กรุง สยาม กับ เมือง ยุโรปทิศเทษ, เปน ความ ชอบ สนิท กัน ต่อ ๆ ไป เปน นิจ. ข้าพเจ้า มี ความ ไว้ ใจ ใน พระไทย ท่าน ที่ สวาง แล โอบ อ้อม อารี ที่ได้ ปรากฎ ออก มา แล้ว นั้น, แลได้ กระทำ การ ที่ ท่าน ได้ ครอบ ครอง นั้น ให้ รุ่ง เรือง มาก แล้ว.

เคมมิศตริ บท ๓

๏ เดือน ก่อน นี้ เราได้ ว่า ด้วย อกซุเซน, ว่า อกซุเซน นั้น เปน จะ ยังไฟ ติด, คือ ถ้าไม่ มี อกซุเซน ใน ลม นั้น ไฟ ก็ไม่ ติด เลย. อีก ประการ หนึ่ง, อกซุเซน นั้น เปน ที่ จะ เลี้ยง ชีวิตร สัตว์, คือ ถ้า ไม่ มี อกซุเซน อยู่ใน ลม หายใจ เข้าออกแล้วสัตว ทั้งปวง ก็ จะ ตาย เรว. ที่ นี้ จะ ว่า ด้วย นิตโรเซน. นิตโรเซน นั้น เปน ลม หย่าง หนึ่ง, แต่ไม่ ได้ อยู่ เปน สิ่ง เดียว. ถ้า จะ เอา ลม อากาษ แบ่ง เปน ๕ ส่วน ก็ เปน นิตโรเซน สัก ๔ ส่วน เปน อกซุเซน สัก ส่วน ๑. ถ้า ปรารถนา จะ กระทำ ให้ นิตโรเซน นั้น ปรากฎ เปน แต่ สิ่ง เดียว ก็ให้ กระทำ ดัง นี้, คือ เอา ผง เหลก ส่วน หนึ่ง, ผง กำมะถัน ส่วน หนึ่ง, มาก น้อย ไม่ ว่า, ปน กัน เข้า, แล้ว เอา น้ำ ใส่ กอ ให้ เปียก. แล้ว ใส่ ไว้ ใน ขวด ที่ เตม ด้วย ลม อากาษ ปิด ปาก ขวด ให้ มิด สนิด ดี. อกซุเซน ที่ อยู่ ปน กับ นิตโรเซน ที่ อยู่ ใน ลม อากาษ, อกซุเซน นั้น ก็ จะ ละ เสีย ซึ่ง นิตโรเซน, แล้ว จะ เข้า ติด กับ เหลก กำมะถัน นั้น, แล้ว นิตโรเซน ก็ จะ ปรากฎ อยู่ แต่ สิ่ง เดียว. นิตโรเซน นั้น ก็ เปน สว่าง เหมือน ลม อากาษ, แล่ไม่ มี รศ ไม่ มี กลิ่น เลย. อนึ่ง มัน เปน เบา กว่า ลม อากาษ สัก หนิด หนึ่ง. บาง คน จะ ถาม ว่า, เออ เมื่อ เหน ด้วย ตา ไม่ ได้, แล่ไม่ มี รศ ที่ จะ ชิม ดู ได้, แล ไม่ มี กลิ่น ที่ จะ ดม ได้, ถ้า จับ ต้อง ไม่ ได้ แล้ว, ก็ จะ ทำ อย่าง ไร ให้ ปรากฎ ได้ เล่า. ก็ จะ รู้ ได้ ดัง นี้, คือ เอา เทียน จุด ไฟ แล้ว ใส่ใน ขวด นิตโรเซน ให้ เทียน นั้น จม ลง ใน นิตโรเซน กอ มิด แล้ว, เทียน ก็ จะ ดับ เสีย ใน พริบ ตา เดียว. ประ การ หนึ่ง, ถ้า จะ เอา สัตว เลก ๆ มี นก หนู เปน ต้น ใส่ ลง ใน ขวด นั้น, แล้ว สัตว เหล่า นั้น ก็ จะ ตาย เรว. แล เทียน มัน ดับ ไป นั้น ก็ เพราะ ไม่ มี อกซุเซน, แล สัตว เหล่า นั้น ตาย ก็ เพราะ ไม่ มี อกซุเซน เหมือน กัน. ประการ หนึ่ง, ถ้า บุกคล จะ เอา ปาก ขวด นั้น ใส่ เข้า ใน ปาก, แล้ว เอา มือ บีบ จะมูก ให้ แน่น อย่า ให้ ลม อากาษ เข้า ใน จะมูก ได้, แล้ว ก็ หาย ใจ เข้า ออก ด้วย ปาก ให้ ลม ที่ อยู่ ขวด เข้า ออก ใน กาย ด้วย หาย ใจ ด้วย ปาก นั้น, ไม่ ช้า ไม่ นาน คน ที่ ทำ เช่น นั้น ก็ จะ ตาย เรว. แต่ จะ ว่า นิตโรเซน นั้น มี พิศม์ ก็ ว่า ไม่ ได้. เพราะ นิตโรเซน นั้น ไม่ มี อกซุเซน ปน อยู่ ด้วย, คน นั้น จึ่ง ตาย เรว. เหมือน กับ พวก ทหาร อังกฤษ ประมาณ ๑๒๓ คน, เมื่อ แพ้ แก่ สงคราม พวก แขก จับ ได้ เอา ไป ใส่ ไว้ ใน คุก ๑๔๖ คน, คุก นั้น กว้าง ยาว สิบ ศอก แล มี ช่อง เล็ก ๆ ช่อง เดียว สำรับ ให้ลม แล สว่าง เข้าไป ปรากฎ. เมื่อ เขา อยู่ ใน ห้อง น่อย หนึ่ง ก็ไม่ สบาย หาย ใจ ยาก นัก. ที่ หลัง เกิด เปน ไข้ ร้อน นัก, เขา ก็ ร้อง ขอ ลม ขอ น้ำ, แล้ว ก็ ด่า พวก แขก ที่ เฝ้า คุก ด้วย ปรารถนา จะ ให้ พวก แขก เข้า มา ฆ่า

คน เสีย. เมื่อ เขา พา กัน เข้า อยู่ ใน คุก นั้น เปนเพลา กลาง คืน ศัก สอง ทุ่ม, ครั้น สว่าง แล้ว พวก แขก เข้า ไป ดู ก็ เหน ว่า ตาย แล้ว ๑๒๓ คน, ยัง ไม่ ตาย ๒๓ คน. ตาย มาก ดังนั้น ก็ เพราะ อกซุเซน ที่ อยู่ใน ลม หาย ใจ นั้น สิ้น เรว เหลืออยู่ แต่ นิตโรเซน.

๏ ที่ นี้ จะ ว่า ด้วย สิ่ง ทำ ด้วย อกซุเซน แล นิตโรเซน สอง สิ่ง นั้น. ประการ หนึ่ง, ถ้า นิตโรเซน ๔ ส่วน อกซุเซน ส่วน หนึ่ง ปน กัน เข้า ก็ จะ เปน ลม อากาษ ดัง ว่า มา แล้ว แต่ หลัง นั้น. ลม อากาษ นั้น ถ้า มี อกซุเซน มาก กว่า กำหนด แล้ว, ก็ จะ ให้ สัตว มี ตัว ร้อน แล หาย ใจ หอบ ไป. ถ้า มี น้อย กว่า กำหนด แล้ว, ก็ จะ กระทำ ให้ สัตว หิว โหย ไม่ มี แรง เลย. ประการ หนึ่ง, ยัง มี อีก ๔ สิ่ง ที่ ทำ ด้วย นิตโรเซน แล อกซุเซน นั้น, คือ ลม อย่าง หนึ่ง เรียก ว่า นิตรัษ อกซึด. NITROUS OXIDE. คือ ลม อย่าง หนึ่ง เรียก ว่า นิตริค อกซึด. NITRIC OXIDE. คือ น้ำ กรด อย่าง หนึ่ง ชื่อ ว่า นิตรัษ อาซิด. NITROUS ACID. คือ น้ำ กรด อย่าง หนึ่ง ชื่อ ว่า นิตริค อาซิด. NITRIC ACID. อนึ่ง ลม ชื่อ ว่า นิตรัษ อาซิด นั้น มี นิตโรเซน ๔ ส่วน อกซุเซน ๒ ส่วน. ถ้า บุทคล จะ หาย ใจ ด้วย ลม อย่าง ว่า มา นี้ หาย ใจ เข้า ออก ศัก ๘ ทนาน ๑๐ ทนาน, ก็ จะ เมา ไป เหมือน กับ คน เมา เล่า, ให้ สติ ฟั่น เฟือน ไป. ฝ่าย ลม ที่ เรียก ว่า นิตริก อกซึด นั้น มี นิตโรเซน ๔ ส่วน อกซุเซน ๔ ส่วน เท่า กัน เหมือน กัน. ถ้า ผู้ ใด จะ หาย ใจ ด้วย ลม อย่าง นี้ ศัก หนึด หนึ่ง, มัน ก็ จะ ให้ ไอ นัก แล อัด ใจ หาย ใจ ไม่ ใคร่ ออก. ถ้า จะ เอา เทียน จุด ไฟ ใส่ ใน ลม นั้น มัน ก็ จะ ดับ เสีย เรว. ประการ หนึ่ง, น้ำ กรด ที่ เรียก ว่า นิตรัษ อาซิด นั้น มี นิตโรเซน ๔ ส่วน อกซุเซน ๘ ส่วน. น้ำ กรด นี้ เขา ใช้ เปน ยา มาก, เปน สี เขียว. ประการ หนึ่ง, น้ำ กรด ที่ ชื่อ ว่า นิตริก อาซิด นั้น มี นิตโรเซน ๔ ส่วน, อกซุเซน ๑๐ ส่วน. น้ำ กรด อย่าง นี้ เปน สี แดง เปน หนัก กว่า น้ำ ฝน น่อย หนึ่ง, เขา ใช้ ต่าง ๆ, คือ ใช้ ย้อม ผ้า บ้าง, คือ ใช้ สลัก ทอง แดง, แล ใช้ เปน ยา บ้าง. ของ ห้า สิ่ง เหล่า นี้ มี ลม อากาษ เปน ต้น, ทำ ด้วย นิตโรเซน แล อกซุเซน, ไม่ มี สิ่ง อื่น ปน เลย.

๏ ตำรา ยา คัด เนื้อ ทอง ออก จาก แร่

๏ ด้วย แต่ ก่อน นั้น, เมื่อ จะ คัด ทองคำ ออก จาก ก้อนแร่, ก็ ต้อง หัก ย่อย ก้อน แร่ นั้น เลอียด ก่อน, แล้ว จึ่ง ค่อย เก็บ เอา เนื้อ ทอง นั้น ที่ ละเม็ด ๆ, เปน การ ลำบาก ช้า นัก. แล้ว ก็ เก็บ ได้ ไม่ หมด ด้วย. บัด นี้ ผู้ ชื่อ, เชเอเยอ เปน ชาว เมือง แมซซิจิวเซศ แขวง เมือง อเมริกา, เปน คน ชำนาญ ใน วิชา เคมมิศตรี ได้ ตำรา อย่าง ใหม่, คือ คัด เนื้อ ทอง คำ ออก จาก ก้อน แร่. เขา สรรเสิญ ว่า, ยา นั้น เมื่อ กำลัง รอ้น กล้า, ถ้า ซัด ใส่ ลง ที่ ก้อน สิลา แล ก้อน แร่ แล้ว ก้อน สิลา แล ก้อน แร่ นั้น, ก็ เปื่อย ยุ่ย ละลาย อ่อน ไป, เหมือน อย่าง ดินสอ พอง. แล้ว ก็ คัด เก็บ เอา เนื้อ ทอง คำ, แล เงิน นั้น ได้ สดวก ง่าย นัก ไม่ สู้ ลำบาก เลย. ยา นั้น ก็ ชำระ คัด เนื้อ ทอง แล เงิน นั้น ออก ให้ บริสุทธิ์, ไม่ ใคร่ มี เนื้อ ทอง ที่ จะ เหลือ ปน ก้อน สิลา, แล ก้อน แร่ อยู่ เลย.

๏ ตำรา อย่าง เก่า ๆ ที่ เคย ใช้ มา นั้น, ก็ ต้อง มี เครื่อง มือ ที่ สำรับ จะ หัก ก้อน สิลา, แล ย่อย ก้อน แร่ เปน เครื่อง จักร แล เครื่อง ต่าง ๆ ต้อง ลง ทุน มาก, แต่ ตำรา อย่าง ใหม่ นั้น, เครื่อง มือ อย่าง ที่ กล่าว มา นี้, ไม่ สู้ ต้อง การ แล เนื้อ เงิน, เนื้อ ทอง ที่ ทำ ได้ ด้วย ตำรา อย่าง ใหม่ นี้, ได้ เนื้อ มาก กว่า ตำรา ก่อน สอง เท่า. มี ครู ใหญ่ ใน วิชา เคมมิศตรี หลาย คน, ที่ ควร จะ เชื่อ ไว้ ใจ ได้ นั้น, เขา สรรเสิญ วิชา ตำรา ใหม่ นี้ นัก ว่า, คง จะ เปน การ ใหญ่ ยิ่ง, ให้ บังเกิด เงิน ทอง ขึ้น ใน บ้าน เมือง มาก กว่า แต่ ก่อน นัก, จึ่ง มี พวก เสรฐี. ที่ เมือง นุยอก เข้า ด้วย กัน หลาย คน เปน พวก ใหญ่, สำรับ ที่ จะ ไล่ เลี่ยง คัด เนื้อ ทอง แล เงิน ตาม ตำรา อย่าง ใหม่ นี้.

๏ ถ้า วิชา ใหม่ นี้ จะ ดี เหมือน เขา สรรเสิญ แล้ว, ใน รว่าง ห้า ปี เบื้อง น่า นั้น, การ ที่ คัด เนื้อ ทอง ออก จาก ก้อน แร่, ก็ จะ ใหญ่ ขึ้น กว่า แต่ ก่อน, ภอ ที่ เงิน ทอง ที่ มาก กว่า แต่ ก่อน นั้น จะ ใช้ ดอก เบี้ย แห่ง เมือง ยูในติศเทษ ได้ หมด ทุก ปี ๆ. แล ดอกเบี้ย นั้น ประมาณ ปี ละ ๑๙๐ ล้าน เหรียน ทุก ปี ๆ. เมื่อ แรก เกิด การ กระบถ ใน เมือง ยูในติศเทษ ได้ ห้า ปี มา แล้ว นั้น, ครั้น เมื่อ เมือง ยูในติศเทษ, จะ ต้อง การ ทรัพย์ มาก กว่า แต่ ก่อน, พระเจ้า บันดาน ให้ ภบ ปะ น้ำมัน ดิน มาก, เปน ที่ ให้ บังเกิด เงิน ขึ้น มาก ปี ละ หลาย ร้อย ล้าน เหรียน. จึ่ง ไม่ สู้ ขัดสน ด้วยเงิน เมื่อ ยัง กำลัง ทำ ศึก อยู่ นั้น. แล บัด เดี๋ยว นี้, เมื่อ เมือง ยูในติศ เทษ จะ ต้อง การ เงิน มาก กว่า แต่ ก่อน อีก, พระเจ้า ได้ โปรด ให้ เกิด วิชา ที่ คัด ไล่ เลี่ยง เนื้อ ทอง ออก จาก แร่ นั้น, เพื่อ จะ ให้ เปน ประโยชน์ แก่ บ้าน เมือง. นี่ และ เปน การ ที่ พระเจ้า ได้ ทรง โปรด เมือง ยูในติศเทษ แท้. การ ที่ ควร จะ สรรเสิญ พระองค์ แต่ ผู้ เดียว, ด้วย ความ ดี ทั้งปวง บังเกิด เพราะ พระองค์ ทั้ง สิ้น.

ติ คำ พวก เคย ทำ ภาษี

๏ ข้าพเจ้าข้าใน กรม มี ความ เจ็บ ร้อน, ด้วยเหน หนังสือ พิมพ์ ฉบับ หนึ่ง, ออก ฆาระบาล ว่า, ความ ตอบ ตัด สิน ขันขัน. ใน ข้อ ต้น นั้น เหมือน จะชัก เอา อำนาจ พระ สะติ ปัญญา พระเจ้า น้อง ยา เธอ กรมหลวง วงษา ธิราช สนิท, ลง เปรียบ กับ ปัญญา ลูก จ้าง แจวเรือ. ซึ่งว่า อย่าง นี้ ไม่ ควร เลย. ด้วย เรื่อง จีน เล็ก เจ้า ภาษี ฝ้าย, ฉ้อ ราษฎร เก็บ ภาษี เกิน พิกัด. มี จีน ทั้งหลาย ถวาย ฎีกา, ทรง พระ มหา กรุณา พระราชทาน ฎีกา ให้พระเจ้า น้อง ยา เธอ กรม หลวง วงษา ฯ ชำระ. ครั้นเปน สัตย ว่า, จีน เล็กฉ้อ จริง, จึ่ง พระเจ้า น้องยาเธอ ฯ ทรง ตัด สินให้คืน เงินให้แก่ ราษฎร. จีน ลูก ค้าทั้งหลาย มี ความ ยิน ดี สรรเสิญ ยิ่ง นัก, มี งิ้ว มี หนัง เปน ๓ ๔ วัน สมโภช พระราช วังเดิม. ตั้งเครื่อง สักการ บูชา บ่าย หน้า ต่อ พระบรม มหา ราช วัง, ถวาย นมัศการ พระเดช พระคุณ พระเจ้าแผ่นดิน. แล้ว ถวาย พร เปน อัน มาก ตาม ธรรม เนียม จีน. การ อัน นี้ ก็ก ก้อง เจริญ พระเกรียติยศ กรุง สยาม มาก. ก็เพราะ พระเจ้า น้อง ยาเธอ ฯ เสดจ พระราช ดำเนิร โดย พระกระแส ที่เปนยุติธรรม, ไม่ ทรง ประกอบ ในโทษ ที่ เปน กิจ ของ คน ไม่ มี อาย ประพฤติ. การ นี้ เปน ที่ ปฤดา ปราโมช ของ คน เปน อัน มาก. ซึ่ง มา ติ ว่า, ลูก จ้าง แจว เรือ ก็ ตัด สินได้นั้น, ชั่ว นักไม่ ถูกเลย. ลูก จ้าง แจวเรือ จะ คืน เงิน ที่ เจ้า ภาษี ฉ้อ, ให้แก่ ราษฎรได้ ฤๅ. สังเกต ดู สำนวล คำ พูด นั้น, ส่อ ว่า ผู้ พูด นั้น ไพร่ นัก. แล้ว ส่อให้รู้ ถึง ใจ แล อัชฌาไศย ว่าเปน ไพร่ ด้วย.

๏ ใน คำ ว่า เปน พวกเคย ทำ ภาษี อากร นั้น, เปนแต่ เคย แจวเรือให้ เขา ไป เก็บ ภาษี ดอก กระมัง. ด้วย สันดาน เคย อย่าง นั้น, จึ่ง อ้าง ท่าน ผู้ใหญ่ มา เปรียบได้. ฤๅ จะ เปน หลวง ภาษี ฯ ออก ตอบ, ด้วย จีน เล็กเจ้า ภาษี ฝ้าย เปน น้อง อำแดง สุ่น ภรรยา หลวง ภาษี ฯ. ใน เรื่อง ความ นั้น, ก็ เปน เรื่อง หลวง ภาษี ฯ ฉ้อ เหล็ก ด้วย. หลวง ภาษี ฯ จึ่ง มี ความ เจ็บใจ. แล้วใน คำ ตอบ นั้น อ้อม แอ้ม ๆ, แก้ตัว ไม่ ใคร่ หลุด. โจท หา ว่า หลวง ภาษี ฯ รับ เงิน หลวง ไป มาก, ซื้อ เหล็ก ส่ง น้อย, ตั้ง บาญชี มาก, ฉ้อ เงิน ถึง สี่ พัน ชั่ง เสศ.

๏ ในใบ ตอบ ว่า, การฉ้อ หลวง เปน สาม อย่าง, แต่ อย่าง ที่ สอง ว่า, ผู้ใด รับ เงิน หลวงไป, ซื้อ จ่าย ต่าง ๆ น้อย, ตั้ง บาญชี มาก, ผู้ ทำ ดังนี้ ก็ เปน ฉ้อ หลวง. ตอบ อย่าง นี้ เหมือน เคล้ม สะติ มืด หน้า พูด, ด้วย คำ นั้น เปน ฆ่าศึก กับ ตัว ก็ หารู้ไม่. ใน ข้อ ที่แก้ บทอื่น ๆ ก็ไม่ ตรง. เหมือน เขา หา ว่า ลัก ม้า, ให้ การ ว่า ข้าพเจ้าไม่ได้ลัก กระบือ. หฤๅเขา ถาม ว่าไปไหน มา, บอกว่า สาม วา สอง ศอก. แก้ ตรง เข้า ข้อ หนึ่ง ก็ เข้าตัว. แล้ว เอา พระนาม พระเจ้า น้อง ยา เธอ ฯ ไป เปรียบ เทียบ ที่ไม่ งาม ด้วย. เมื่อ หลวง ภาษี ฯ ลืม พระ คุณ ท่านไม่ นับถือ ท่าน แล้ว, เจ้า นาย ของ เรา ๆ ยัง นับถือท่าน อยู่.

๏ ข่าว มา แต่ เมือง จีน

๏ แต่เมือง จีน ฝ่าย เนือ นั้น, มี ข่ าว ฦๅ กัน ว่า, เมืองจีน ฝ่าย เหนือ ทิศ ตวัน ตก, มี แขก ผู้ หนึ่ง ยก ทัพ มา ชิง เอา แดน เมือง จีน นั้น, แลได้ไว้ ใน อำนาถ ของ ตน เสีย หมด แล้ว. แขก นั้น เปน บุตร ของ ซังคายเออ, ผู้ ที่ เอ็มเบ็รอ เมือง จีน ชื่อทา เอาควัง, ได้ ตัด เอา ศีศะ เมื่อ ครั้ง ก่อน นั้น. ดู เหมือน การ ขะ บถ ข้างฝ่าย เหนือ นั้น จะ เปน สอง พวก. พวก หนึ่ง เรียกว่าใน เอนไฟ เปน พวก ขบถ, พวก หนึ่ง เปน แขก มะฮัมเมดัน เปน ทะ หาร, เขา ปราถนา จะ เอา เมืองจีนให้ อยู่ใน อำนาถ. แล เอมบี รอ ที่ เมือง จีนได้ ยก ออก ไป, หมาย จะ ต่อ สู้ กับ พวก ใน เอน ไฟ, ดู เหมือน จะ เขาใจ ว่าพวกใน เอนไฟ, กับ ทัพ มะฮัมเมดัน จะ เปน ทัพ เดียว กัน แล้ว.

๏ อนึ่ง มี ข่าว ฦๅ ว่าเมือง จีน ทิศตวันตก ฝ่ายใต้, จีน สอง จำพวก ทำ ศึก กัน, พั่น ตีศ พวก หนึ่ง, แล ฮักคาซี พวก หนึ่ง, เมื่อ ครั้ง ก่อน นาน ประมาณ สิบสอง ปีได้รบ กัน ที่ หัว เมือง กวางตุ้ง. ตั้งแต่นั้น มา ศึก ก็ สงบ จึ่งได้ ศุข. มา แต่ บัดนี้ ก็ เกิด แขงแรง ร้าย กว่า แต่ ก่อน นัก. แล มันดาริน ขุนนาง จีน นั้น, ดู เหมือน จะ ไม่ ยาก ที่ จะ ให้ ศึก นั้น เปน ปรกติ ดังเก่าได้. ฤๅ นึก ว่า หา มี กำลัง ที่ จะสู้ได้ไม่.

๏ อนึ่ง มี ข่าว มา แต่ เมือง นันคิน เปน แขวง เมือง จีน ว่า, ขุนนาง ใหญ่ ชื่อ ลิซุงชัง, มี หมาย ประกาศ มา เปนใจ ความ ว่า, ฝูง ราษฎร ใน แขวง เมือง นันคิน, มี ความ ทุกข์ ลำ บาก ยาก เข็ญ นัก เพราะ น้ำ ท่วม, เข้า แลฝ้าย แล สิ่ง ของ ต่าง ๆ ก็ เสีย มาก. แล หนังสือ ประกาศ นั้น ได้ เขียน เพื่อ ประสงค์ จะ ให้ผู้ ที่ มี สรรพ สิ่ง ของ ที่ เหลือ ใช้, ให้มีใจ เมตา ไป แจก จ่าย แก่ คนที่ ตก ยาก นั้น ด้วย.

๏ อนึ่ง เรือ ยาก สยาง ที่ ชื่อ มาเรีย นั้น, ได้ นำ ข่าว ไป บอก ที่ เมือง ฮ่องกง ว่า, กำปั่น ชื่อ นูเบีย, เปน เรือ แห่ง เมือง โอส์เต็นเบิค, พวก สลัด ที่ ชาย ทเล ไฮนำ, ได้ จับ เอาไป เสีย แล้ว. แต่ กปิตัน นาย เรือ แล ลูก เรือ รอด ได้ หมด. ได้ อาไศรย เรือ เมือง ฮัมเบิค, ๆ ชื่อ อัตเอลันตา, โดย สาร ไป ถึง เมือง ไซ่ง่อน แล้ว.

๏ ข่าว มา แต่ เมือง ยี่ปุ่น ฯะ

๏ ว่า เซอฮารีปาศ, จะได้ ตั้ง บ้าน อาไศรย อยู่ ที่ เมือง ยิดโด แล้ว, แต่ เสนาบดี ไม่ ชอบ ใจ ให้ อยู่ ที่ นั้น, ด้วย เขา ปรารถนา จะให้ ไป ตั้ง อยู่ ที่ ริม ชาย ทเล. แต่ เซอฮารีปาศ หา ยอม ไม่, ถ้าได้ ยอม แล้ว เมื่อใด, กลัว ว่า เกรียรติยศ แห่ง เมือง อังกฤษ นั้น, จะเสื่อม ถอย ลง. อยู่ มา วัน หนึ่ง พวกเสนาบดี เข้า มา หา เซอฮารีปาศ, ๆ บอก ว่า เรา จะ ไป ตั้ง อยู่ ใน เมือง ยิดโด แล้ว. ฝ่าย เสนาบดี จึ่ง ห้าม ว่า, ท่าน อย่า คิด ดั่ง นั้น เลย, ข้าพเจ้า ไม่ ยอม. เซอฮารีปาศ จึ่ง ตอบ ว่า ตัว เรา มิ ได้ ถาม ท่าน ดอก ว่า จะ ยอม ฤๅไม่ ยอม, แต่เรา บอก ว่า คง จะไป อยู่ใน ที่ นั้น. หา ควรที่ เรา จะ ตั้ง อยู่ ใน ที่ โยโกฮามา ไม่.

๏ ฝ่าย เสนาบดี ทั้งปวง จึ่ง ตอบ ว่า, ถ้า ท่าน จะ ไป อยู่ ที่ เมือง ยิดโด นั้น, น่า กลัว เกลือก จะ เปน อันตราย แก่ ตัว ท่าน ต่าง ๆ, เพราะ เคาเวอเมนต์ จะ ป้อง กัน ไว้ มิ ได้. แต่ เซอฮารีปาศ ก็ หา ฟัง ไม่. ดู เหมือน ที่ ท่าน นึก ในใจ ว่า, ถ้า ชาว เมือง มา ทำอันตราย แก่ ตัว เรา เมื่อ ใด, เคาเวอเมนต์ ยี่ปุ่น ก็ ต้อง ใช้ เมือง แทน เปน แท้.

๏ อนึ่ง ที่ เมือง นาคาซากี แขวง เมือง ยี่ปุ่น นั้น, มี คน ผู้ หนึ่ง เขียน หนังสือ ฝาก มา แต่ ณเดือน ๙ แรม ๓ ค่ำ ว่า, เข้า ที่ เมือง นั้น กำลัง ขึ้น ราคา มิ ได้ ยด. ใน รวาง เดือน ครึ่ง ก็ ขึ้น ไป อีก เท่า หนึ่ง, เหตุ เพราะ น้ำ ท่วม ต้น เข้า ใน นา จึ่ง ได้ เสีย มาก. แล มี กำปั่น ทอด อยู่ ที่ หลัง เต่า น่า เมือง นั้น หลาย ลำ นัก, จะหา ที่ ซื้อ สินค้า ก็ มิ ได้.

๏ อนึ่ง ที่ เมือง นาคาซากี นั้น, มี ชาว อังกฤษ ผู้ หนึ่ง ชื่อ โรเบิดเฮยัตซิ, คน ผู้ นั้น เปน เอเซ็นต์ ฝ่าย กระบถ เมือง อเมริกา เมื่อ กำลัง รบ อยู่ นั้น. เขา ได้ ช่วย พวก ฝ่าย กระบถ จัด แจง แต่ง เรือ สลัด. ครั้น ภาย หลัง มา ทรัพย์ สมบัติ ของ ตัว ก็เกิด อันตราย เสีย ไป หมด. เขา จึ่ง ได้ เที่ยว มา ถึง นาคาซากี ได้ น้อย หนึ่ง, แล้ว จึ่ง โจน ลง น้ำ จมตาย เพราะ ความ เสียใจนัก.

๏ เมือง บำใบ

๏ มี เสรฐี คน หนึ่ง, ชื่อ มิศตอ เคาวัศ ชี ยี ฮางเคว ที่ เมือง บำใบ, ดู เหน ว่า ชาย แขก พวก ของ ตัว เปน คน นุ่ม, ได้ เข้า เรียน วิชา ใน สำนักนี้ ใหญ่ชื่อ ยูนิเวอซีตี, เปน คน ชำนาญ ใน กฎหมาย แล ใน ตำรา ยา. ท่าน จึ่ง มี ความ ปรารถนา จะให้ มี สำนักนี้, สำรับ ที่ จะ สั่ง สอน คน นุ่ม ใน ภาษา ท่าน ให้ เปน คน ชำนาญ ใน การ วัด ที่ ทำ แผ่น ที่ ทั่ว ทุก แห่ง. ท่าน จึ่ง ออก เงิน ห้า หมื่น รูเปีย, เพื่อ จะ ได้ สร้าง สำนักนี้ สั่ง สอน ตาม ความ ปรารถนา นั้น. ครั้น ณ เดือน ๙ ขึ้น ๑๓ ค่ำ, จึ่ง จับ การ ก่อ ตึก นั้น. มี คน หลาย ชาติ มา ประชุม พร้อม กัน ใน ที่ นั้น. ใน เวลา วัน นั้น เขา จึ่ง เอา หิน ฝั่ง ลง ที่ มุม ตึก เปน สำคัญ.

๏ แล พวก แขก เสรฐี ที่ เมือง บำใบ นั้น, ก็อุสาห์ เอาใจ ใส่ ใน ความ รู้ วิชา ต่าง ๆ นัก, จึ่ง ชวน กัน ออก เงิน ทำนุ บำรุง ใน การสั่ง สอน นั้น. ข้าพเจ้า ผู้ เจ้า ของ หนังสือ นี้, ปรารถนา จะ ให้ คน ที่ มั่ง มี ใน เมือง ไทย, เกิด มี ใจ เหมือน เช่น นั้น. จึ่ง จะ เปน ประโยชน์ แก่ กรุงเทพ มหานคร, มาก กว่า ที่ จะ ลง ทุน ทำ วัด วา อาราม ตาม ทำเนียม นั้น นักหนา.

เมือง กาลกัตตา

๏ อนึ่ง มี ข่าว มา แต่ เมือง กาละกัตตา ว่า, เคาเวอเมนต์ อังกฤษ มี หนังสือ ประกาศ มา ว่า, ฝิ่น ที่ เคาเวอเมนต์อังกฤษ จะ มีใน เมื่อ กฤษ ศักราช ๑๘๖๖ นั้น ก็ จะ ถึง ๔๗๘๓๗ หีบ.

๏ เรา ผู้ เจ้า ของ หนังสือ นี้, เหนว่า ฝิ่น เปน ของ ชั่ว หา ควร ที่ จะ ทำ ขาย มาก เช่น นั้นไม่. คน ที่ จะ เสีย ทั้ง เสีย ชีวิตร เพราะ ฝิ่น สี่ หมื่น เจ็ด พัน หีบ นั้น, คง จะมาก แล คงมีโทษอื่น ๆ เหลือ ที่ จะคิด ได้. แล จะ หา คุณ ประโยชน์ นั้น ยาก นัก. ข้าพเจ้า เหน ว่า เคาเวอเมนต์ใด ๆ, ที่ จะ หา เงินโดย การ ชั่ว เช่น นั้นไม่ ช้า นาน คง จะ กลับ เปน โทษ ใหญ่. แล ที่ เมือง กาละกัตตา ก็ เกิด โทษ ต่าง ๆ มา มาก แล้ว, แต่ จะ เปน เพราะ ฝิ่น ฤๅไร มิ ได้ แจ้ง. น่า กลัว ว่า จะ เปน ความ ทุกข์ ที่ พระเจ้า บันดาล ให้ บัง เกิด ขึ้น เพราะ ฝิ่น. เมื่อ ปี กลาย ก็ บังเกิด ลม พยุห์ ใหญ่ ไซ โกลน ทำลาย บ้าน เมือง คน แล สัตว, สรรพ์สิ่ง ของ ต่าง ๆ เปน อัน มาก. เมื่อ ครั้ง ก่อน ที่ เมือง กาละกัตตา ประมาณ มาได้ ๘ ปี

แล้ว, ก็ ยังเกิด พวก แขก คิด ขบถ ใหญ่ ยิ่ง ใน เมือง บังกลาะ นั้น. ดู เหมือน จะ เปน โทษ ที่ พระ เจ้า ได้ ลง แก่ เมือง เพรา การ ขาย ฝิ่น.

หมอ รักษา สุนักข์ บ้า กัด

๏ ข้าพเจ้า ได้ ยิน เล่า ฤๅ ว่า สุนักข์ บ้า กัด นาย รอง ขัน เมื่อ ณวัน จันทร์ เดือน แปด ขึ้น ค่ำ หนึ่ง ปี ชวด ฉศก, พระ ศรีสิทธิ การ รักษา. ตำรา ที่ รักษา สุนักข์ บ้า, พระ ศรีสิตธิการ บอก ให้ แก่ นายรองขัน ทุก ประการ. นายรองขัน ก็ได้ รักษา คน ที่ สุนักข์ บ้า กัด ๔ คน หาย ทั้ง ๔ คน. ๆ ที่ นาย รองขัน รักษา ทุก วัน นี้ ก็ อยู่ เปน ปรกติ ดี ทั้ง ๔ คน. อุปเท ที่ รักษา, ถ้า และ สุนักข์ บ้า กัด เรว วัน, ประกอบ ยา พอก ที่ แผล พิศ นั้น ก็ ถอน จาก แผล เรว วัน. ถ้า กัด ได้ สอง เดือน, สาม เลือน, พิศ กว่า จะ ถอน จาก แผล นาน วัน ไป. เมื่อ พอก ยา ไว้ ให้ รับ ประทาน ยา ราก ไม้ น้ำ กะสาย แสก สุรา. เพลา หนึ่ง รับ ประทาน สอง ครั้ง เช้า เย็น. คน ที่ สุนักข์ กัด มี ความ สงไสย, ว่า สุนักข์ ที่ กัด จะ เปน บ้า ฤๅ ไม่ เปน. บาง ที่ สุนักข์ ไป เสพ ของ ๆ เปน เบื่อเม่า. บาง ที่ สุนักข์ ไม่ ใคร่ จะ มี ของ จะ เสพ เปน อาหาร เที่ยว เดิน โซเซ ตาม ถนน. ทั้ง สอง อย่าง กิริยา ผิด กว่า สุนักน์ ที่ ปรกติ. ถ้า ไป กัด คน ๆ ก็ มี ความ สงไสย ว่า สุนักข์ จะ เปน บ้า, ฤๅ ไม่ เปน บ้า ก็ ไม่ แน่ แก่ ใจ. ธรรมดา คน ย่อม เปน ที่ เสนหา แก่ ชีวิตร มากนัก, ไป เที่ยว หา หมอ รักษา ว่า สุนักข์ บ้า กัด. หมอ ที่ รับ รักษา ผู้ นั้น ก็ ไม่ ทราบ ว่า สุนักข์ จะ เปน บ้า ฤๅ ไม่ เปน. อุปเท ของ พระ ศรี สิทธิการ, ถ้า ได้ พอก ยา ไว้ จน เพลา ปลด ยา จาก แผล ทราบ ว่า สุนักข์ ที่ กัด เปน บ้า ไม่ เปน บ้า. ถ้า แผล ไม่ บอก ว่า เปน บ้า, ไม่ ต้อง การ เลย จะ พอก ยา ให้ เนื้อ เปน รอย, ป่วย การ เปลือง ยา เสีย เปล่า. ถ้า สุนักข์ บ้า กัด คน ๆ หนึ่ง ไม่ หา หมอ รักษา จน คน ทำ กิริยา เปน สุนักข์, ถ้า เปน เช่น นั้น รักษา ไม่ ได้. ถ้า จับ คลั่ง ใน เพลา หนึ่ง, มี ยา อีก อย่าง ภอ จะ แก้ ไข ไว้ ได้ บ้าง. ถ้า คลั่ง จน สอง เพลา สาม เพลา รักษา ไม่ ได้. ถ้า ท่าน ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด ที่ มี วาศนา และ น้อย วาศนา, ถ้า สุนักน์ บ้า กัด ไป บอก แก่ นาย รองขัน, ๆ ก็ คง จะ ไป รักษา ให้ ทุก คน, จะ ว่า ไป ปลาดุก ทะเล ยัก รักษา ยาก กว่า สุนักข์ บ้า กัด. ที่ ข้าพเจ้า ลง ใน จด หมาย เปน เรื่อง รักษา สุนักข์ บ้า, ขอ รับ ประทาน อภัยโทษ แก่ ท่าน ที่ ได้ อ่าน ได้ ฟัง เสียเถิดญ.

ตลาด สำเพง

๏ ข้าพเจ้า เที่ยว ดู ตาม ท้อง ตลาด สำเพง, ได้ เหน ถนน นั้น ดี สอาด เรียบร้อย ยิ่ง กว่า แต่ ก่อน นัก. จึ่ง ได้ นึก ว่า เกิด เพราะ พระ บารมี แห่ง สมเดจ พระ จอม เกล้า เจ้า อยู่ หัว, มี พระ ไทยใสย สวาง โอบ อ้อม อารี มาก กว่า พระ มหา กระสัตรีย์ก่อน ๆ นั้น. จึ่ง ได้ จัด แจง ให้ ผล ประโยชน์ เกิด ขึ้น ใน กรุง เทพ มาก ต่าง ๆ. เมื่อ วัน ซืน นี้ ข้าพเจ้า เที่ยว ไป ได้ เหน ถนน นั้น ชำรุด ชุดโทรม เปน น่า ลำบาก บ้าง, เหน ที่ จะ ไม่ ทราบ ถึง ใน หลวง ดอกกระมัง. ข้าพเจ้า ปราถนา จะ ให้ มี รับสั่ง ใช้ เจ้า พนัก งาน ไป ส้อมแปลง ที่ ชำรุด นั้น ให้ ดี เปน ปรกติ ตาม เดิม.

๏ อนึ่ง เมื่อ ข้าพเจ้า เที่ยวไป ตลอด ตลาด นั้น, ก็ได้ เหน ลูก กอง ตเวน ตั้ง อยู่ ตาม ตำแหน่ง แห่ง ตน เปน ปรกติ, สะภาย กระบี่ อยู่ ทุกคน, เปน สำคัญ ว่า, ใน หลวง ได้ โปรด ให้ ดู แล รักษา ใน ท้อง ตลาด, มิ ให้ เกิด โจร แล ผู้ ร้าย ย่ำ ยี บีฑา ราษฎร ได้. ข้าพเจ้า เหน คน ทั้งปวง กลัว อำนาท หลวง ที่ มี ใน กระบี่ แห่ง ลูก ตเวน เหล่า นั้น, จึ่ง ไม่ ต้อง กลัว สิ่ง หนึ่ง สิ่ง ใด เลย. ข้าพเจ้า นี้ คิด ถึง พระ เดช พระ คุณ ใน หลวง, แล สรรเสิญ ว่า, กรุง เทพ นี้ ดี ขึ้น กว่า แต่ ก่อน มาก, เพราะ พระ บารมี พระ มหา กระษัตรีย์ จึ่ง เปน สุก. ขอ ให้ ชนมายุ ยืน นาน ให้ ทรง พระ ปัญญา ประเสริฐ จะ ได้ บำรุง กรุง เทพ ดี ขึ้น กว่า เก่า ทุก ๆ ปี.

๏ ราคา สินค้า ที่ เมือง จีน ฯ

ณวัน เดือน สิบ แรม หก ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก.

๏ เข้า สาน ที่ เมือง ฮองกง. เข้า มังกลา หาบ ละ ๒ เหรียน ๑๖ เซ็น แล ๓ เหรียน ๑๐ เซ็น. ๏ เข้า เมือง สยาม, เข้า กล้อง หาบ ละ ๒ เหรียน ๒๐ เซ็น. แล ๒ เหรียน ๒๕ เซ็น, เข้า อย่าง กลาง สยาม หาบ ละ ๒ เหรียน, ๔๐ เซ็น, แล ๒ เหรียน ๖๐ เซ็น. เข้า ขาว หาบ ละ ๒ เหรียน ๗๐ เซ็น, แล ๒ เหรียน ๘๕ เซ็น. ๏ เข้า ไซงอ่น, หาบ ละ ๒ เหรียน ๕๕ เซ็น, แล ๒ เหรียน ๖๐ เซ็น. ๏ เข้า มะลิลา, หาบ ละ ๒ เหรียน ๗๕ เซ็น, แล ๓ เหรียน ๑๕ เซ็น. ๏ เข้า ขาว เมือง ย่างกุ้ง, หาบ ละ ๒ เหรียน ๕๕ เซ็น, แล ๒ เหรียน ๘๐ เซ็น. ๏ น้ำ ตาน ทราย ที่ เมือง ฮองกง, ขาว อย่าง ที่ หนึ่ง, หาบ ละ ๘ เหรียน ๓๐ เซ็น, แล ๘ เหรียน ๕๐ เซ็น. ๏ ขาว ที่ สอง, ๗ เหรียน ๙๐ เซ็น.

แล ๘ เหรียน ๑๐ เซ็น ๏ ที่ สาม, ๗ เหรียน ๖๐ เซ็น, แล ๗ เหรียน ๗๐ เซ็น. ๏ น้ำตาน ทราย แดง ที่เมือง กวางตุ้ง, หาบ ละ ๕ เหรียน ๔๐ เซ็น, แล ๕ เหรียน ๖๐ เซ็น. ๏ น้ำ ตาน ทรายที่ เมือง นิงโป, ขาว ที่ หนึ่ง ๑๐ เหรียน ๔๐ เซ็น, ที่ สอง ๘ เหรียน ถ้วน. น้ำตาน กรวด ๑๐ เหรียน ถ้วน. ๏ ฝิ่น ที่ เมือง ฮองกง, อย่าง ที่ เรียก ว่า ปัตนา ใหม่ นั้น, หีบ ละ ๖๖๐ เหรียน.

๏ อย่าง ที่ เรียก ว่า, เบนาร์ ใหม่ นั้น หีบ ละ ๖๒๕ เหรียน.

๏ อย่าง ที่ เรียก ว่า, มาละวา นั้น หีบ ละ ๘๕๐ เหรียน.

๏ ฝ้าย บต ที่ เมือง ฮองกง, ในระหว่าง ๑๕ วัน นั้น, พวก นาย ห้าง ที่ ฮองกง รับ ซื้อ ขาย ฝ้าย บต ก็ ตก ใจ, เพราะ เหน กำปั่น กล ไฟ สาม ลำ บันทุก ฝ้าย บต มา แต่ เมือง กาละกัตตา, มี กำปั่น ชิป สอง ลำ กำลัง บันทุก ฝ้าย บต ที่ เมือง กาละกัตตา เพื่อ จะ มา ขาย ที่ ฮองกง. ฝ่าย นายห้าง ที่ ฮองกง จึ่ง อุษ่าห์ ขาย ฝ้าย บต ที่ ยัง เหลือ อยู่ นั้น, เปน ราคา หาบ ละ ๒๒ เหรียน ๕๐ เซ็นต์. ใน เดือน ๑๐ แรม ๖ ค่ำ นั้น กำลัง ขาย ฝ้าย บต, หาบ ละ ๒๓ เหรียน ๒๕ เซ็นต์. แต่ ฝ้าย บต อย่าง เซี่ยง ไฮ้ หาบ ละ ๒๗ เหรียน ๒๙ เซ็นต์.

๏ ดิน ประสิว ที่ เมือง ฮองกง, ขาย หาบ ละ ๗ เหรียน ๕๐ เซ็นต์, แล ๗ เหรียน ๗๐ เซ็นต์.

๏ หวาย มา แต่ เมือง มะลายู, ขาย หาบ ละ ๒ เหรียน ๕๐ เซ็นต์, แล ๔ เหรียน ๓๐ เซ็นต์.

๏ พริก ล่อน, หาบ ละ ๑๑ เหรียน ๕๐ เซ็นต์, พริก ดำ หาบ ละ ๖ เหรียน ๗๐ เซ็นต์, แล ๗ เหรียน ถ้วน.

๏ หมาก แห้ง, หาบ ละ ๔ เหรียน ๘๐ เซ็นต์.

๏ ฝาง อย่าง ใน กรุง เทพ, หาบ ละ ๒ เหรียน ๒๐ เซ็นต์, แล ๒ เหรียน ๔๐ เซ็นต์.

๏ เปลือก โปลง หาบ ละ ๘๐ เซ็นต์.

๏ ไม้ จิงชัน ขาย หาบ ละ เหรียน ๑ แล ๓ เหรียน.

๏ ไม้ ดำ ดง หาบ ละ เรียน ๑ กับ ๖๐ เซ็นต์, แล ๔ เหรียน บ้าง.

๏ ตกั่ว เกรียบ หาบ ละ ๒๖ เหรียน ครึ่ง.

คาดใบ หนึ่ง

๏ หนังสือ คาดแห่ง มิศเต.เอ. แซกเลอ, เปนผู้ ช่างชักรูป มา ถึง ท่าน ทั้งหลาย, ด้วย ข้าพเจ้า เข้า มา อยู่ใน กรุง เทพย์, มี เครื่อง สำรับ ชัก รูป ที่ โฮเตล แห่ง มิศ เตอฟอลด์, ที่ ถนนใหม่ ชื่อ เจริญ กรุง นั้น. จะ ชัก รูป เล็ก ใหญ่ เพียง สิบ ห้า นิ้ว อังกฤษ ก็ ได้. แล ข้าพเจ้า พร้อม ใจ จะ ไป ที่ บ้าน ผู้ใด ผู้ หนึ่ง, เพื่อ จะ ชัก รูป ตึก แล เรือน แล ของ อื่น ต่าง ๆ, ตาม ที่ ท่าน ทั้งหลาย จะ ต้อง ประสงค์. เขียน เมื่อ ณวัน ศุกร์ เดือน สิบ แรม สิบ ค่ำ.

๏ ผู้ที่ จะ มา ชักรูป

๏ อนึ่ง เมื่อเรือ กล ไฟ่ เจ้าพยา จะ กลับ มา ถึง อีก, จะ มี ชาว ประเทษ ยุโรบ คน หนึ่ง, ที่ เปน ช่าง ชัก รูป, ชื่อ มิศ เตอ ดอมชัน, หมาย ว่า จะ มา ด้วย ครั้ง นั้น, เพื่อ ประสงค์ จะ ได้ ชัก รูป ต่าง ๆ ใน กรุง เทพ ฯ. ด้วย จะ เอา ไป สำแดง ที่ ประเทษ ยุโรบ. เขา จะ อยู่ ใน กรุง ฯ สัก สาม ซวย อาทิตย์ แล้ว, จะ กลับ ไป. เขา จะ อาไศย อยู่ ที่ กับ บีตันเอม นาย กอง เตวน.

๏ บางกอก ดอกกำปนี คือ เจ้า ของ อู่ ใหม่

๏ อู่ แห้ง นี้ พึ่ง ทำ แล้ว, พร้อม ใจ จะ รับ เรือ ใหญ่ น้อย ทุก อย่าง. เชิญ ให้ ท่าน เจ้า ของ เรือ, แล นาย เรือ ทั้งหลาย, จงพิจารณา ดู อู่ ใหม่ นี้. คง จะ เหน ว่า เปน อู่ ดี กว่า อู่ ทั้งปวง ใน บุระ ประเทษ นี้. จะ ได้ แก้ เรือ ซ่อม แปลง เสีย ใหม่ โดย สดวก ดี. ที่ อู่ นั้น ยาว ได้ ๓๐๐ ฟุต, แล คง จะ ให้ ยาว กว่า นั้น อีก. โดย กว้าง ได้ ๑๐๐ ฟุต, ฦก ๑๕ ฟุต. ที่ ปาก อู่ มี ปตู เรียก ว่า ไกซัน, ถ้า จะ ปิด มิด ได้ โดย เร็ว. ที่ นอก ปาก อู่ ใน ออก ไป นั้น, จด ถึง ลำ แม่น้ำ โดย ยาว ๑๒๐ ฟุต. มี เขื่อน สอง ฟาก กว้าง ขวาง แขง แรง นัก, กำปั่น เล็ก กำปั่น ใหญ่ จะ จอด อาไศร อยู่ ปาก อู่ ได้ ใน ทุก เวลา ไม่ เปน อันตราย เลย. แล มี เครื่อง จักร สำรับ ยก เสา กะโดง, แล ม่อ น้ำ สำรับ กล ไฟ แขง แรง นัก. อู่ นั้น พร้อม ด้วย เครื่อง สูบ ไป ด้วย กำลัง กลไฟ. มี แรง มาก เพื่อ จะ ได้ สูบ น้ำ ให้ ออก ได้ โดย เร็ว ได้, ไม่ ว่า น้ำ ขึ้น น้ำ ลง. พร้อม ด้วย เครื่อง ใช้ ใน การ ทำ เรือ ใบ แล เรือ กล. แล การ นั้น มี นาย ที่ เปนชาติ ยูรบ, ได้ เคย ทำ การ เช่น นั้น หลาย ปี, จึ่ง ชำ นาญ ใน การ เหล่า นี้ ทุก อย่าง.

๏ แล ลูก จ้าง สำรับ อู่ นั้น เปน คน เลือก มา แต่ ฮ่องกง แล วัมภู ทั้ง นั้น, เปน คน ชำนาญ ใน การ นั้น. ๏ พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, ปราถนา ที่ จะ ให้ คน ทั้งหลาย พิเคราะห์ ดู ว่า, อู่ นี้ ตั้ง อยู่ ที่ มี ไม้ สัก บริบูรณ แลถูก ด้วย. ๏ อนึ่ง อู่ นี้มี จักร เลื่อย ไม้, เพื่อจะ

ได้การเร็ว. หมอนที่รองเรือสูงสี่ฟุต, แลจะชักออกเมื่อใด ก็ชักได้โดยสดวก, ไม่ต้องเสียอะไรในการเปลี่ยนหมอนนั้น.

๏ อนึ่งพวกกำปะนีแห่งอยู่นั้น, จะรับธุระคิดในการที่จะต้องลงทุนซ่อมแปลงเรือ, แลจะรับเหมาเอาการนั้น, เรือไม้ก็ดีเรือเหล็กก็ดี, แลจะรับต่อเรือใบเรือกลไฟฤๅการใดๆ ที่ในการช่างต่อเรือซ่อมแปลงเรือ. ๏ ไม้แลเหล็กแลของอื่นๆ ที่จะต้องซื้อนั้น, เราจะขายให้ตามราคาตลาดกรุงเทพนี้. ๏ อนึ่งเรือทั้งหลายที่จะเข้าอู่นั้น, จะมาจอดที่ทุ่นแห่งกำปะนีฤๅที่เขื่อนนอกอู่นั้น, ไม่ต้องเสียเงินกว่าผู้ที่เปนนายการจะสั่งให้เลื่อนออกจากที่นั้นเมื่อใด.

๏ อนึ่งกปิตันแห่งเรือทั้งหลาย, เมื่อจะออกจากอู่นั้น, ต้องเขียนชื่อตัวลงที่บาญชีแห่งนายอู่นั้นเสียก่อนจึ่งออกได้. ๏ อนึ่งแต่บันดาหนังสือ, ที่จะฝากมาถึงอู่นั้น, ต้องฝากไปถึงกะปิตันยอนบุชกว่าจะได้เปลี่ยนอย่างนั้น, บัดนี้กะปิตันบุชเปนนายกองนั้น, เปนเจ้ากระทรองในการที่จะใช้เงินเกบเงินแต่ผู้เดียว.

นายช่างต่างๆ

๏ ผู้ที่จดชื่อที่สุดท้ายหนังสือนี้, เคยทำการช่างในประเทษยุรบมาหลายปี, คือเปนช่างจักร, ช่างเอนชิเนีย, แลเคยชำนาญในการทำแผนที่, แลการคิดราคาเครื่องจักรต่างๆ, แลได้รับการตั้งแลซ่อมแปลงมอน้ำกลไฟ, แลจักรหีบอ้อย, แลเครื่องไฮโดรเอกซ์เตรกตอ สำรับให้น้ำตาลแห้งเร็ว. แลเครื่องจักรสีเข้า, แลเครื่องจักรเลื่อยไม้, แลเครื่องหีบน้ำมันมพร้าว. แลเครื่องจักรสำรับกวาดตกั่ว, แลเงินแลทองแดง, แลเครื่องอัฏชื่อไฮดรอลิกเปรศซ์, แลตะภานเหล็ก, เครื่องเหล็กสำรับยกของที่ตะภานกำปั่น, แลจักรน้ำ, แลเครื่องสำรับจักรต่างๆ, แลการใส่พื้นจักรใหญ่, แลจักรสำรับสูบน้ำขึ้นบนพื้นนา, แลการช่างอื่นต่างๆ.

๏ ข้าพเจ้าขอแจ้งมาถึงเจ้าของเรือกลไฟ, แลจักรสีเข้า, แลจักรหีบอ้อย, แลผู้อื่นๆ ทั้งปวงว่า, ข้าพเจ้าพร้อมใจจะรับเอาการที่ว่ามาแล้วในหนังสือนี้. ถ้าผู้ใดๆ ปรารถนามาหาข้าพเจ้าโดยการนี้, ขอเชิญท่านมาหาข้าพเจ้าที่อู่ใหม่ตำบลบ้านคอกควายในแขวงกรุงเทพนี้, ให้มาในระหว่างเวลาสี่โมงเช้า, แลสี่โมงบ่าย.

๏ แลตัวข้าพเจ้ามีชื่อชาเลโฮวาดชิ, ได้ถือหนังสือสำคัญมาแต่เคาเวอเมนต์อังกฤษว่า, ข้าพเจ้าเปนเอนชิเนีย, แลช่างจักรต่างๆ แท้. เขียนมาณวันจันทร์เดือนสิบแรมสิบสามค่ำ ปีฉลูสัปตศก.

การเลหลัง

๏ ๆ มีการเลหลัง, เมื่อณวันอังคารเดือนสิบเอดแรมห้าค่ำหกค่ำเจ็ดค่ำ, ที่ห้างมิศเตอ อึด มาเลอบ์แอนกำเปนี, ของมีราคาประเสิฐต่างๆ, คือเพชร์, พลอย, แหวนเพชร์, แลของต่างๆ, ที่ประดับด้วยเพชร์แลพลอยหลายอย่าง, ทั้งเขมขัดแลสายสร้อยตุ้มหู, แลเขมขัดรัดเสื้อที่คอ, แลลูกกะดุมที่ทำด้วยเงินด้วยทองประดับเพชร์, นาฬิกาภกแลสายสร้อยทองคำลูกกุนแจสำรับนาฬิกา, แลเครื่องประดับนาฬิกาต่างๆ เครื่องใส่ดอกไม้ทำดวัยเงิน, แลถาดกะไหล่ดวัยเงิน, แลเครื่องอื่นๆ เปนอันมาก. บาญชีย์ชื่อของทั้งหลายที่จะขายนั้น, คงจะลงเปนหนังสือพิมภ์, ถ้าผู้ใดปรารถนาจะดูก็ดูได้, แต่ในรว่างเดือน ๑๑ แรม ๒ ค่ำ, แลแรม ๕ ค่ำนั้น.

๏ อนึ่งข้าพเจ้าจะจับการเลหลัง, ตั้งแต่ณวันแรมห้าค่ำนั้นเพลา ๕ โมงเช้าเปนแน่. กับตันอาซูนจะเปนผู้ขาย.

สินค้าที่เมืองปีแนง
ณวันเดือน ๑๐ ขึ้นค่ำหนึ่ง

๏ หมากแห้ง, บฮาล์ ๗ เหรียนครึ่ง, แล ๗ เหรียนกับ ๗๕ เซนต์.

๏ ขี้ผึ้ง, หาบละ ๔๐ เหรียนแล ๔๖ เหรียน.

๏ การะบูน. หาบละ ๒๒ เหรียนแล ๒๓ เหรียน.

๏ น้ำมันมพร้าว, หาบละ ๙ เหรียนครึ่ง, แล ๑๐ เหรียน.

๏ กอฟี, หาบละ ๑๔ เหรียนแล ๑๕ เหรียน.

๏ สีเสียด, หาบละ ๓ เหรียนครึ่งแล ๓ เหรียน. ๕๐ เซนต์.

๏ งาช้างอย่างใหญ่, หาบละ ๑๘๐ เหรียนแล ๒๐๐

เหรียน. อย่างเล็ก, หาบละ ๑๓๐ เหรียนแล ๑๖๐ เหรียน.

๏ กำยาน. ที่ ๑, หาบละ ๔๘ เหรียนแล ๕๐ เหรียน. ที่ ๒, ๑๕ เหรียน. ที่ ๓, ๑๒ หรียนแล ๑๘ เหรียน.

๏ หนังควาย, หาบละ ๗ เหรียนครึ่งแล ๗ เหรียน, ๗๕ เซนต์,

๏ หนังวัว, หาบละ ๑๐ เหรียนแล ๑๐ เหรียนครึ่ง.

๏ เขาควาย, หาบละ ๖เหรียน. ๑๕เซนต์แล ๗เหรียน.

๏ ฝิ่น, อย่างเมืองบินาเรศ, หีบละ ๔๕๐ เหรียนแล ๔๖๐ เหรียน. อย่างเมืองเตอกี, หาบละ ๔๓๐ เหรียนแล ๔๔๐ เหรียน.

๏ พริกไทดำ, หาบละ ๔ เหรียน. ๙๐ เซนต์, แล ๕ เหรียน, ๒๐ เซนต์. พริกล่อน, หาบละ ๑๐ เหรียนแล ๑๑ เหรียน.

๏ เข้าขาว, เมืองย่างกุ้ง, เกวียนละ ๑๐๘ เหรียนแล ๑๑๒ เหรียน. เข้าอย่างกลาง, เกวียนละ ๘๖ เหรียน, แล ๘๘. เข้ากล้อง, เกวียนละ ๘๐ เหรียนแล ๔๒ เหรียน. เข้าเปลือก, เกวียนล ๔๒ เหรียนแล ๔๔ เหรียน.

๏ เกลือ, เกวียนละ ๑๙ เหรียนแล ๒๐ เหรียน. น้ำตานซายที่ ๑, หาบละ ๖ เหรียน ๗๕ เซนต์แล ๖ เหรียน. ที่ ๒, หาบล ๔ เหรียน ๗๕ เซนต์แล ๕ เหรียนครึ่ง. น้ำตานแดง, หาบลา ๓ เหรียน ๑๕ เซนต์แล ๓ เหรียน.

๏ ตกั่วเกรียบ, หาบละ ๒๑ เหรียน ๘๐ เซนต์แล ๒๒ เหรียน.

ของกันปลวก

๏ ข้าพเจ้าผู้เจ้าของหนังสือนี้, ได้คิดอ่านหาการที่จะกันปลวกมาหลายปีแล้ว, เหนว่าควรจะเอาใจใส่ตรึกตรองดูให้เลอียด. ในรหว่าง ๑๒ เดือนเร็วๆ นี้, ข้าพเจ้าได้ลองดูด้วยน้ำมันดินดำหลายครั้งแล้ว. พึ่งเข้าใจว่าเปนของกันปลวกได้. ข้าพเจ้าปราถนาจะให้คนทั้งปวงลองดูด้วยน้ำมันดินดำ จึ่งจะรู้แน่. เวลาวันหนึ่งนั้น, ข้าพเจ้าได้เอาน้ำมันดินดำทาที่กันหีบไม้ฉำฉา, ลางใบก็ทา, ลางใบก็มิได้ทา. แลภาเอาไปวางไว้ที่รังปลวกทั้งคู่, แลปลวกนั้นจะได้ทำอันตรายแก่หีบที่ทาน้ำมันดินนั้นหามิได้, ทำร้ายแต่หีบใบที่มิได้ทาเท่านั้น. แล้วข้าพเจ้าจึ่งเอาหีบที่มิได้ทาที่ปลวกกัดเสียนั้น, มาทาน้ำมันดินเข้าดูแต่ทาหาทั่วไม่, สัตวนั้นก็เลือกกัดแต่ที่มิได้ถูกน้ำมันดินเท่านั้น, จะได้ทำอันตรายในที่ทาน้ำมันนั้นหามิได้. แต่ข้าพเจ้าได้ลองดูหลายอย่างต่างๆ กัน, จึ่งเข้าใจว่าน้ำมันดินดำดีแท้แก้ปลวกได้. แลข้าพเจ้าคิดในใจว่า, จะเอาน้ำมันดินที่มิได้ดำเปนน้ำมันดินอย่างใสนั้น, มาลองดูเหนจะใช้ได้บ้างดอกกระมัง, แต่ขัดสนอยู่ยังหามีไม่. อันน้ำมันดินดำนี้ มีในลำกำปั่นแทบจะถูกลำเปนของหาง่ายนัก. ขอให้ท่านทั้งหลายอุษาห์ลองดูด้วย, ถ้าน้ำมันดินกันปลวกได้ดีมั่นคง, ก็จะเปนคุณเปนประโยชน์แก่เมืองไทมากนักหนา.

๏ หนังสือสวดมนต์

๏ มีคนมาถามข้าพเจ้าผู้เจ้าของหนังสือนี้เนืองๆ ว่า หนังสือสวดมนต์เช่นที่เขาได้เอาไปยังมีอยู่ฤๅ. ข้าพเจ้าจึ่งตอบว่าหามีไม่, เราไม่ได้ทำเลย. เขาจึ่งถามว่าท่านมิได้ตีหนังสือเช่นเจ้าพระยาพระคลัง, ที่ได้แจกพระสงฆ์นั้นบ้างดอกฤๅ. ข้าพเจ้าจึ่งตอบว่าไม่ได้ตี. แต่ผู้ที่ตีนั้นคือผู้อื่นต่างหากอยู่บ้านคอกควาย, ได้รับเปนการเหมา. แต่แรกนั้นพระศรีธรรมสาร, ได้มาให้ข้าพเจ้ารับลงพิมภ์สวดมนต์เปนการเหมา. ข้าพเจ้าไม่ยอมรับ. แลข้าพเจ้าจึ่งว่ากับพระศรีธรรมสารว่า, ถ้าจะให้เงินเปนค่าจ้างหลายร้อยหาบก็รับมิได้ เพราะเปนการที่มิควรจะทำ. ดุจเหมือนคนที่เมืองอเมริกาฝ่ายเหนือนั้น, จะเข้าช่วยในกองกระบถฝ่ายใต้, แลหาเสบียงอาหารเครื่องอาวุธไปส่งให้. ถ้าผู้ใดปลงใจเข้าช่วยเช่นนั้นจัดได้ชื่อว่าเข้ากับพวกกระบถ. แลพุทธสาศนากับคฤษสาศนาก็ย่อมเปนฆ่าศึกกัน. ข้าพเจ้ามีใจรักษในคฤษสาศนาแท้แล้ว, จะปลงใจช่วยในพุทธสาศนาเช่นนั้นเปนการไม่สมควรเลย. อันหนังสือสวดมนต์นั้นสำรับจะให้นอนใจอิ่มใจในพุทธสาศนา. เปนหนังสือที่มิได้มีหนังสืออื่นปะปนกันเลย, มีแต่จำเภาะที่จะสรรเสิญแต่พุทธสาศนาเท่านั้น. จึ่งเหนว่าไม่ควรที่ผู้รักษในคฤษสาศนาจะเอาเปนธุระตีแจกฤๅขายเลย. มีหนังสืออื่นต่างๆ ที่มิได้เปนสำคัญในพุทธสาศนา, แต่มีคำสรรเสิญพระพุทธปนกันบ้างเล็กน้อยเหมือนอย่างสามก๊ก. แต่หนังสือเช่นนั้น, ถ้าจะรับลงพิมภ์จะกล่าวโทษว่าเปนการช่วยในพุทธสาศนามิได้, เพราะ

มิใช่ หนังสือ สำรับ พุทธสาศนา, ไม่ใช่คำ สวดมนต์, ไม่ใช่ พระ ธรรม์.

๏ แอตลันติก เตนลี่ แครฟ

๏ มีข่าว มาแต่เมือง อังกฤษ ว่า, แอตลันติก เตลลิแครฟ คือ สาย ไฟฟ้า, ที่ จะ วาง ข้าม มหา สมุท นั้น, เขา ก็ วาง ลง ได้ สอง ส่วน, แล้ว ยัง จะอีก ส่วน หนึ่ง. แต่ สาย นั้น เขา เหน ว่า มี พิรุด อยู่, จึ่ง ยก ขึ้น เพื่อ จะ แก้ บน เรือ. แต่เมื่อ กำลัง ยก ขึ้น นั้น ก็ ตาด ออก ไป. แล เขาได้เอา ขอ เหล็กเกี่ยว ขึ้น มา ก็ มิได้. ขน เครื่อง ที่ จะ ใช้ บน เรือ นั้น ก็ หมด ไป, ต้อง งด ไว้, ต่อ ภาย หลัง จึ่ง จะ ได้ คิด การ ต่อ ไป ใหม่. ฝ่าย เจ้าของ นั้น ยัง มี ใจ หมาย ว่า ภาย หลัง คง จะ สำเร็จ ใน การ นั้น. เขา จึ่ง ผ่อน ไป ต่อ ปี น่า ว่า จะ ให้แล้ว.

เรือ สยาม ค้าง อยู่ เมือง จีน

๏ ค้าง อยู่ ที่ ท่า เซฟู, เมื่อ ณวัน เดือน ๙ แรม ๑๔ ค่ำ, เรือ ชื่อ เอมอย ๑ เอมี่ดูกแลศซ์ ๑ กอนเตศ ๑ กองเกอเรอ ๑ เคน มาก ๑ ไฟลอิงพีศซ์ ๑ มีริดดี่อัน ๑ นอชิเมนต์ ๑ ปรินสิศซีเร พี ๑ ควีนออฟอิงแลนต์ ๑ ซี่เมนซ์บรายดิ์ ๑ เซนเนคอ ๑ ไตวัด ๑ ไวเกาต์นึ่ง ๑ ยูนชิงฮง ๑ ยนพั่ดฮิม ๑. เปน ๑๖ ลำ ด้วย กัน.

๏ เรือ ค้าง อยู่ ที่ เมือง ซวอเตา, ณเดือน ๑๐ ขึ้น ๙ ค่ำ, คือ แกนตอน ๑ เรศโซลูด ๑ ไตงอน. ๑ เปน ๓ ลำ ด้วย กัน.

๏ ค้าง อยู่ ที่ เมือง เอมอย ณเดือน ๑๐ ขึ้น ๕ ค่ำ, คือ อีไลซาเซน ๑ โอเซี่ยงกวิ่น ๑. เปน ๒ ลำ ด้วย กัน.

๏ ค้าง อยู่ เมือง ฮองกง, ณเดือน ๑๐ แรม ๕ ค่ำ, คือ กาศเตล ๑ กิมฮองไทย ๑ เมรีรอดซิ ๑ มูลไลต์ ๑ โอเรศดี ๑ เรลเว ๑ ซีฟอต ๑ ชูติงซ์ตา ๑ ซุรีอัศซ์ ๑ เซนต์เมรี่ ๑ วอล์เตอ ๑. เปน ๑๑ ลำ ด้วย กัน.

๏ ค้าง อยู่ ที่ เมือง เซี่ยงไฮ้, ณเดือน ๑๐ ขึ้น ๑๑ ค่ำ, คือ ชับซิง ๑ ปาเรคอน ๑ ราบิ๊ด ๑ ไตโลง ๑. เปน ๔ ลำ ด้วย กัน.

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้ามา เมื่อไร	กำปั่น ชื่อไร	กัปิตันชื่อไร	คีตอน	เรืออไร	มา แต่ ไหน
เดือน ๑๑ ขึ้น ๔ ค่ำ	ฮองไทควร	เปน จีน	๒๐๐	บาก ฮอลันด์	สิงคโปร์
ขึ้น ๗ ค่ำ	เจ้า พระยา	ออร์ตัน	๓๕๓	กลไฟสยาม	สิงคโปร์
ขึ้น ๘ ค่ำ	นอฟอล์	ยัง	๑๓๓	บาก สยาม	สิงโครา
ขึ้น ๙ ค่ำ	ฮีรา	บั๊กโฮลต์	๕๗๓	สกูณเนอ สยาม	ไซงอน
ขึ้น ๙ ค่ำ	ฮัมตันโคเอิ๊ก	ควอเพ็ด	๒๗๖	บาก อังกฤษ	เซี่ยงไฮ
ขึ้น ๑๐ ค่ำ	กิมลี่ซิง	เปน เจ๊น	๒๑๙	สกูณเนอ สยาม	สิงคโปร์
ขึ้น ๑๓ ค่ำ	เอลาดัศซ์	ภับ	๘๑๓	ชิบฮำเบิก	บั๊ตตาเวีย
ขึ้น ๑๔ ค่ำ	แอนโตเนีย	วุเร็นไดล์	๗๑๑	บากฮอลันด์	สูรบายา

กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ

ออก เมื่อไร					จะ ไป ไหน
เดือน ๑๑ ขึ้น ๓ ค่ำ	กิมฮองควน	เปน จีน	๑๘๐	บาก สยาม	ฮองกง
ขึ้น ๖ ค่ำ	ทุวีลนิเค็น	ปรูชัศ	๕๙๖	บาก ฮอลันด์	สูรบายา
ขึ้น ๘ ค่ำ	ยุแปลล์	แลงซิ	๖๐๐	บากปรอเซีย	จันทบูรี
ขึ้น ๑๑ ค่ำ	มาเรีย	อินเคอมาน	๖๐๐	บากฮอลัน	สูรบายา
ขึ้น ๑๒ ค่ำ	เจ้า พระยา	ออร์ตัน	๓๕๓	กลไฟ สยาม	สิงคโปร์

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1 เล่ม ๑ บางกอกเดือนสิบเบ็ดแรมสิบสี่ค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๗ Oct. 19th 1865 กฤษศักราช ๑๘๖๕, ใบ ที่ ๑๖ No. 16

◎ กระษัตริย์ เมือง ยูใน ติศเทศ ฯ

๏ คน ที่ ดู ใน หัว ข้อ นี้ ก็ คง จะ ถาม ว่า, เมือง ยูใน ทิศ เทศ มี กระสัตริย์ ฤๅ. ได้ ยิน ข่าว เปน ความ ปะรำ ปะรา ว่า มา ว่า, ไม่ มี กระสัตริย์, มี แต่ เปรศซิเดนต์ ที่ ฝูง ราษฎร จัด เลือก ตั้ง ขึ้น ไว้, ให้ เปน เจ้า เมือง สี่ ปี, เมื่อ ครบ แล้ว ก็ จัด เลือก ใหม่. ที่ เข้าใจ ดั่ง นั้น ก็ ถูก บ้าง ผิด บ้าง. แต่ เมือง ยูในทิศเทศ ไม่ มี คน เปน กระสัตรรีย์ก็ จริง, มี แต่ กอนสติติวชัน คือ กดหมาย อย่าง หนึ่ง สั้น ๆ เปน แบบ อย่าง สำรับ จะ ให้ เจ้า เมือง รักษา ตัว แล รักษา เมือง ตาม กดหมาย นั้น. เมื่อ ตั้ง ขึ้น เปน เจ้า เมือง ก็ ต้อง ษาบาล ตัว ว่า จะ รักษา บท กอนสติติวชันให้ ถี่ ท่วน ตาม สติ ปัญญา แล กำลัง อัน ครบ บริบูรณ ของ ตัว. แล หัว เมือง ยูในทิศ เทศ ทั้งปวง ก็ได้ ปฏิญาณ ตัว ไว้, เปน ใจ ความ ว่า, จะ ให้ บท กอนสติติวชัน ตั้ง ไว้ เปน ต่าง กระษัตริย์. ถ้า แม้น เปรศซิเดนต์ จะ หัก ทำลาย กอนสติติวชัน เมื่อ ใด ก็ คง จะ เปน โทษ ใหญ่ เมื่อ นั้น. ถ้า หัว เมือง ใด ๆ เอา ใจ ออก หาก จาก กอนสติติวชัน นั้น ก็ จัด ได้ชื่อ ว่า เปน ขบถ. ฝูง ราษฎร หัว เมือง ทั้งปวง นั้น เปน ผู้ จัด เลือก ตั้ง บท กอนสติติวชัน ขึ้น เปน ใหญ่ แทน กระษัตริย์. แล ราษฎร ทั้งปวง ได้ เลือก คน ตั้ง เปน เปรศซิเดนต์, สำรับ จะ ป้อง กัน รักษา บท กอนสติติวชัน ให้ มั่น คง.

๏ ที่ นี้ ข้าพเจ้า จะ สำแดงให้ ท่าน ทั้งปวง รู้ ว่า กอนสติติวชัน นั้น เปน อย่าง ไร. ข้าพเจ้า ได้ แปล ออก เปน ภาษา ไทย ตรง ๆ. บาง ที่ แปล ยาก จะ เข้าใจ ก็ ยาก, แต่ ข้าพเจ้า นึก เหน ว่า ท่าน ทั้งหลาย จะ ภอ ใจ อ่าน ตริก ตรอง ดู กระษัตริย์ เมือง ยูในทิศเทศ บ้าง ดอก กระมัง. ถ้า เหน ข้อ ใด บท ใด มี สำ คัญ เปน เล็บ นิ้ว วง กัน ฉนี้,( )ก็ให้ เข้า ใจ ว่า เปน แต่ คำ อธิบาย ความดอก.

◎ กอน สติ ติว ชัน

๏ ข้าพเจ้า ทั้งหลาย, คือ ฝูง ราษฎร แห่ง เมือง ยูในติศ เทศ, เพื่อ ประสงค์ จะ ได้ กระทำ ให้ เมือง ของ เรา, เปน อัน หนึ่ง อัน เดียว กัน กว่า แต่ ก่อน, แล ให้ ตั้ง มั่น คง ใน การ ยุตติ ธรรม, แล ให้ ความ ศุข ใน บ้าน เมือง เรา จำเริญ ขึ้น, แล จัด แจง การ เพื่อ จะ ได้ ป้อง กัน เมือง เรา ไว้ ทุก เมือง, เปน ธุระ อัน เดียว กัน, แล เพื่อ จะ ได้ บำรุง ซึ่ง ความ ศุข ทุก ๆ หัว เมือง, แล รักษา ซึ่ง ความ เจริญ แห่ง ลิเบอติ, (คือ ความ เปน อิศร แก่ ตัว,) สำหรับ ตัว ข้าพเจ้า ทั้งหลาย, แล ลูก หลาน เหลน ของ ข้าพเจ้า ทั้งหลาย, เรา จึ่ง ได้ ตั้ง บท กอนสติติวชัน นี้ ไว้, ให้ มั่น คง, สำหรับ เมือง ยูในติศเทศ แห่ง อเมริกา.

◎ ส่วน ที่ ๑

๏ ข้อ ที่ หนึ่ง. แต่ บันดา อำ นาจ สำหรับ เมือง, ที่ บท กอนสติติวชัน นี้ จะ ยอม ให้ ตั้ง นั้น, ก็ คง จะ ให้ อยู่ ใน คอนเคร็ศ, (คือ ที่ ท่าน ผู้ ว่า ราชการ ทั้งหลาย, แห่ง เมือง ยูในติศ เทศ ประชุม กัน.) แล คอนเคร็ศ นั้น, จะ แบ่ง ออก เปน สอง จำ พวก. คือ พวก เซ็นเอ็ต พวก หนึ่ง, แล พวก เร็บริเซ็น เตติฟ พวก หนึ่ง.

◎ ส่วน ที่ ๒

๏ ข้อ ที่ หนึ่ง. พวก เร็บริเซ็นเตติฟ นั้น, จะ เปน คน ที่ ราษฎร ใน หัว เมือง ทั้งปวง, ได้ ตั้ง ไว้ ครบ สอง ปี แล้ว ตั้ง ที่ หนึ่ง ทุก ๆ ปี. แล ผู้ ที่ สำหรับ เลือก ตั้ง เร็ปริเซ็นเตติฟ นั้น, คือ พวก ราษฎร ที่ หัว เมือง ทั้งปวง เหน มี ลักขณะ ภอ ควร ที่ จะให้ เขา เข้า ใน การ เลือก ขุนนาง จำ พวก ใหญ่, สำหรับ ที่ ว่า ราชการ ใน หัว เมือง ทุก หัว เมือง นั้น เอง.

๏ ข้อที่ สอง. ห้าม มิ ให้ ผู้ ใด ผู้หนึ่ง, เปน เร็บริเซ็นเตติฟ, ที่ อายุศม์ ไม่ ถึง ๒๕ ปี แล้ว, แล ที่ ไม่ ได้ เปน ชาว เมือง ยูใน ติศ เทศ ท่วน ๗ ปี, แล ที่ ไม่ ได้ เปน ชาว ประเทศ หัว เมือง อัน นั้น, เมื่อ ขณะ เขา เลือก ตัว ตั้ง ไว้ นั้น.

๏ ข้อ ที่ สาม. ทุก หัว เมือง ทั้งปวง, จะ ให้ มี พวก เร็บริ เซ็นเตติฟ, แล จะ ให้ เก็บ ภาษี, สำหรับ ใช้ ใน การ เมือง ยูใน

ติศเทศ นั้น, มาก น้อย ตาม คน ที่ มาก แล น้อย เท่า ได. ใน ทุก หัว เมือง นั้น. ครั้น เมื่อ จะ ใค่ร รู้ ว่า, หัว เมือง ได ๆ, ควร ที่ จะ ตั้ง เร็บริเซ็นเตติฟ ขึ้น ซี่ คน, แล จะต้อง เก็บ ภาษี สำหรับ ใช้ ใน เมือง ยู่ใน ติศเทศ มาก น้อย เท่า ได จึ่ง จะ ควร, ก็ ต้อง นับ พวก ผู้ ชาย ทั่ว ไป ทั้ง เมือง, ตั้ง แต่ อายุ ๒๑ ปี่ขึ้น ไป, กับ คน ทั้งปวง ที่ เปน ผู้ รับ ใช้ใน ระว่าง หลาย ปี่, เว้น แต่ ชาว ป่า ทั้ง หลาย ที่ ไม่ ได้ ต้อง เสีย ค่า ส่วย แล อากร นั้น. แล ชาย ทั้งปวง นอก นั้น, (คือ พวก ทาษ ทั้งหลาย,) แบ่ง ออก เปน ห้า ส่วน, ที่ นับ เข้า นั้น ๓ ส่วน, ที่ มิได้ นับ นั้น ๒ ส่วน. การ ที่ นับ ผู้ชาย ทั้งหลาย นั้น, ต้อง ให้ แล้ว ใน ระว่าง สาม ปี่, ตั้ง แต่ คอนเคร็ศ แห่ง เมือง ยู่ในติศเทศ, เมื่อ จะ ประชุม กัน หน แรก นั้น. การ นับ คน นั้น, เมื่อ ครบ ๑๐ ปี่ แล้ว, ได้ นับ ที่ หนึ่ง, เปน การนับ ต่อ ๆ ไป, ตาม อย่าง เมือง ยู่ในติศเทศ, จะ มี กฎหมาย ให้ ทำ. แต่ผู้ ชาย นั้น นับ ได้ ๓๐๐๐๐ คนนั้น แล จะ ยอม ให้ มี ผู้ เร็บริ เซ็นเตติฟ แต่ คน หนึ่ง เท่า นั้น. หัว เมือง ทั้งปวง ถึง จะ นับ ผู้ ชาย ได้ น้อย, แต่ จะ ต้อง มี เร็บริเซ็น เตติฟ คน หนึ่ง. เมื่อ แรก ยัง มิ ได้ นับ ผู้ ชาย, ต้อง จัด ให้ หัว เมือง นิวแฮมซเรีย มี เร็บริเซ็นเตติฟ ๓ คน. แล หัว เมือง แมเซชิว เซ็ศ มีแปด คน. แล เมือง โรไดลันด์ แล โปรวิเด็นซ์ แปลน เตชัน นั้น มีคน หนึ่ง. แล เมือง กอนเน็กติคัต มี ห้า คน. แล เมือง นิวยอก มี หก คน, แล มือง นิวเซอซี มี สี่ คน. แล เมือง เพน ซิลเวเนีย มี แปด คน แล เมือง เด็นลแวระ มีคน หนึ่ง. แล เมือง เมเรแลนด์ หก คน. แล เมือง เวอชินเนีย มี ๑๐ คน. แล เมือง นอดซ์ แกโรไลนา มี ๕ คน. แล เมือง เซาท์ กาโร ไลนา มี ๕ คน. แล เมือง ฌอเฌีย ๓ คน.

๑ ข้อ ที่ สี่. เมื่อ คน ขาด ใน จำนวร เร็บริเซ็นเตติฟ, ที่ หัว เมือง ใด ๆ, ฝ่าย เจ้า มือง ยู่ในติศเทศ ต้อง รับ สั่ง, ให้เมือง นั้น เลือก คน ตั้ง ขึ้น, เปน เร็บริเซ็นเตติฟ แทน คน ที่ ขาด นั้น.

๑ ข้อ ที่ ห้า. พวก เร็บริเซ็นเตติฟ นั้น, จะ ต้อง เลือก มา จากใน จำ พวก ของ ตน คน หนึ่ง, ตั้ง ไว้สำหรับ เปน คน ใหญ่ว่า กล่าว ใน ข้อ ราชการ. แล จะ ได้ เลือก ตั้ง เจ้าพนักงาน อื่น ต่าง ๆ, ที่ จะ ต้อง การ ใน ที่ ประชุม กัน นั้น. ฝ่าย พวก เร็บริเซ็นเตติฟ นั้น, แต่ พวก เดียว ได้ มี อำนาถ, ที่ จะ ฟ้อง หา กล่าว โทษ แก่ คน คนใด หนึ่ง, ที่ เปน ผู้ ว่า ราชการ ใน เมือง หลวง ได้.

๒ ส่วน ที่ สาม

๑ ข้อที่ หนึ่ง. พวก ที่ เรียก ว่า เซนเอต แห่ง เมือง ยู่ใน ติษเทศ นั้น, เปน คน ที่ ลีจิศเลเชอ, (คือ ขุนนาง พวก หนึ่ง ที่ เปน พนักงาน, ทำ กฎ มาย สำรับ หัว เมือง นั้น,) ได้เลือก ตั้ง ขึ้น เปน เซนเนตอร์, เมือง ละ สอง คน ให้เปน ขุนนาง ว่า ราชการ ใน ที่เมืองหลวง ครบ ๖ ปี่. พวก เซนเนตอร์ จะมี โวต คนละโวตเดียว. (คือ เมื่อ จะ ใคร่ รู้ ว่า การ ใด ๆ นั้น เขา จะ ชอบ หฤๅ มิ ชอบ มี สักกี่ คน, เมื่อ จะนับ เซนเนตอร์ นั้น ต้อง นับ ทุกคน ๆ ว่าเปน คน หนึ่งๆ. อย่าให้ นับ ซ้ำ เปนสองได้.)

๑ ข้อ ที่ สอง. เมื่อ เดิม ที่ พวก เซนเนตอร์ จะ ประชุม กัน นั้น, เขา ต้อง แบ่ง ออก เปน สาม ส่วน เท่า ๆ กัน, นับเปน พวก ที่ หนึ่ง ที่ สอง ที่ สาม. แต่ พวก หนึ่ง นั้น เมื่อ ครบ สองปี่ แล้ว, จะ เปลี่ยน เซน เนตอร์ ใน พวก ที่ หนึ่ง นั้น ตั้ง ผู้ อื่น แทน. ครั้น ครบ ๔ ปี่ แล้ว จะ เปลี่ยน พวก ที่ สอง เหมือน กัน. ครั้น ถึง หกปี่ แล้ว, ต้อง เปลี่ยน พวก ที่ สาม ด้วย. เพราะ เหตุ นี้ ทุก หัว เมือง ต้อง เลือก เซน เนตอร์ สอง ปี่ เลือก ที่ หนึ่ง, เสมอ มา ดั่ง นั้น. ถ้า แม้น เซน เนตอร์ ผู้ ใด ผู้ หนึ่ง, ได้ ออก นอก ราชการ เพราะ เหตุ ใด เหตุ หนึ่ง ก็ ดี, แล พวก ลีชิศเลเชอได้ เลิก ไป แล้ว, ฝ่าย เจ้า เมือง จะ ตั้ง คน ให้ เปน เซ็นเนตอร์ แทน เซน เนตอร์ ที่ นอก ราชการ นั้น ก็ ได้, กว่า ลีชิศเลเชอ จะ ประชุม กัน ใหม่. เมื่อ จะ ประชุม ใหม่ นั้น, ลีชิศเลเชอ จะ เลือก ตั้งเซน เนตอร์ ได้ ตาม ชอบ ใจ.

๑ ข้อ ที่ ๓. ห้าม ว่า มิ ให้ ผู้ ใด ๆ เปน เซ็นเนตอร์, ถ้ามิ ได้มี อายุ ถึง ๓๐ ปี่, แล ที่ มิได้ เปน ชาว หัว เมือง อยู่ในติษ เตศ ครบ ๙ ปี่ แล้ว, แล ผู้ ที่ เมื่อ ขณะ เขา เลือก นั้น หา ได้เปน ชาว หัวเมือง นั้น ไม่, แต่ เปน คน ต่าง เมือง.

๑ ข้อ ที่ ๔. ผู้ ที่ เปน ไวซิเปรศ ซิเดนต์แห่ง เมือง ยู่ในติษ เตศ, จะเปน ผู้ ใหญ่ เหนือ พวก เซ็นเอต. แต่ เมื่อ พวก เซ็น เนต, หมาย การ ใด ๆ จะ นับ ดู ว่า พวก เซ็นเนต, เหน ชอบ ด้วย และ ไม่ เหน ชอบ ด้วย ซี่ คน นั้น, ห้าม อย่า ให้ ไวซิเปรศซิ เดนต์ เข้า ใน ที่ นับ กัน เลย, เว้น ไว้ แต่ พวก เซ็นเนต, ทั้ง สองฝ่าย จะนับ เปน เท่า กัน. ถ้า เปน อย่าง นั้น จะ ให้ ไว ซิเปรศ ซิเดนต์, เข้า ฝ่าย ข้าง หนึ่ง ตาม ที่ จะ เหน ด้วย, และ จะ นับ ตัว ท่าน ว่า เปน คน หนึ่ง ใน ฝ่าย นั้น ก็ ได้.

๏ ข้อ ที่ ๕. พวก เซนเอ็ต, ต้อง เลือก ตั้ง ขึ้น ซึ่ง เจ้า พนัก งาน ทั้งหลาย ที่ เขา จะต้องการ, แล เปรศซิเด็นต์ คนหนึ่ง, ที่ จะว่า กล่าว บังคับ แทน ไวซิเปรศซิเด็นต์, เมื่อ ท่าน ไม่ อยู่, ฤๅ เมื่อ ท่าน จะ เลื่อน ที่ ขึ้น เปน เปรศซิเด็นต์ แห่ง เมือง ยูในติศเทศ.

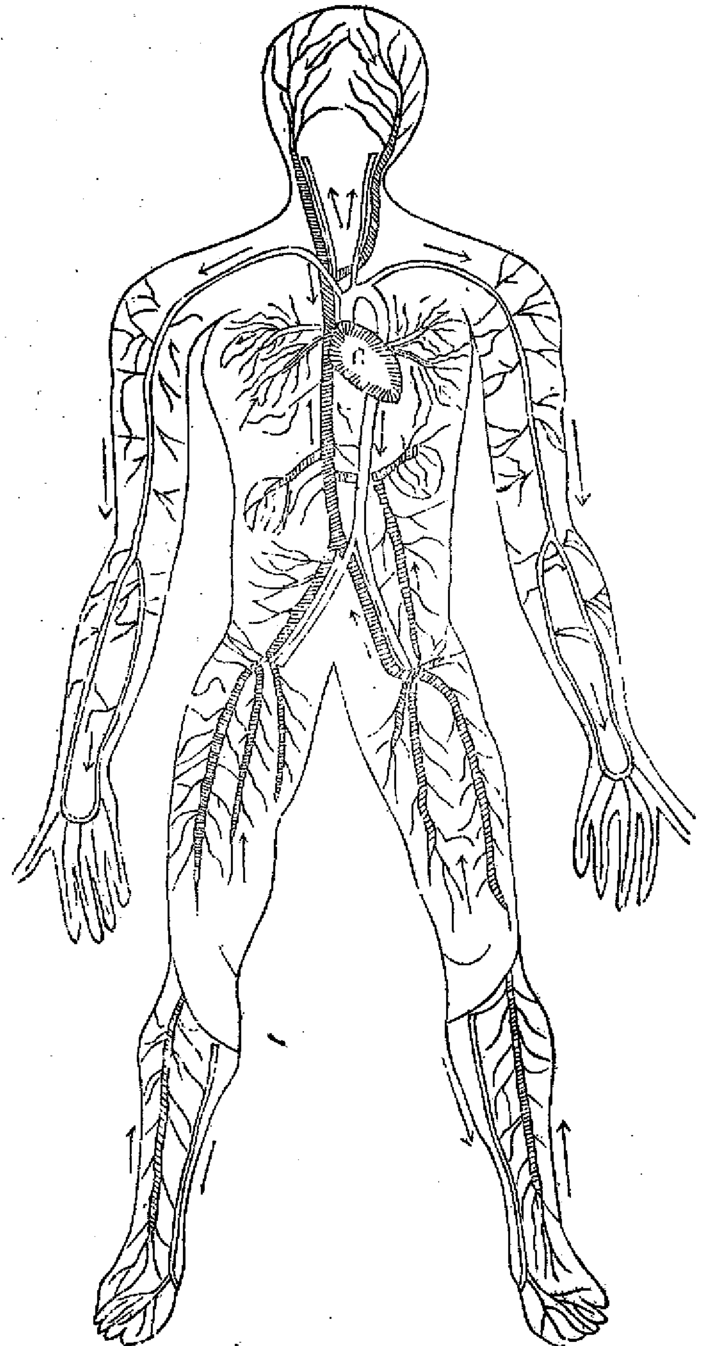
๏ ข้อ ที่ ๖, พวก เซ็นเอ็ต นั้น, คง มี อำนาท จะ ตัด สิน โทษ แต่ พวก เซ็นเอ็ต นั้น พวก เดียว, คือ โทษ ที่ พวก เร็บรีเซ็น ติติฟ กล่าว มา นั้น. แล เมื่อ จะนั่ง พิภาคษา ความ อยู่, เขา ทั้งหลาย จะ ต้อง ยาบาล ตัว ว่า, จะทำ การ โดย สุจริต. ครั้น เมื่อ จะ พิภากษา โทษ ของ เปรศซิเด็นต์ แห่ง เมือง ยูใน ติศเทศ นั้น, ท่าน ผู้ เปน ที่ ปฤกษา การ สัจธรรม ใน แผ่นดิน, จะต้อง เปน ผู้ ใหญ่ ใน การ พิภาคษา, แล จะชี้ ขาดว่า, ผู้ ใด ผู้ หนึ่ง เปน ผิด แท้ มิ ได้ นั้น, ถ้า เว้น ไว้ แต่ พวก เซ็นเอ็ต, เมื่อ แบ่ง กัน ออก เปน สาม ส่วน, จะเหน พร้อมใจ กัน สอง ส่วน, จึ่ง จะชี้ ขาด ลง แท้ ได้.

๏ ข้อ ที่ ๗. ความ ชี้ ขาด ผิด เปน แท้ นั้น, พวก เซ็น เอ็ต มี อำ นาถ แต่ เพียง จะ ถอด ผู้ ผิด นั้น เสีย, จาก ตำแหน่งที่, แล ห้าม มิ ให้ อยู่ ใน ที่ ตำแหน่ง ใด ๆ ที่ มี ยศถา ศักดิ์ ฤๅ วางใจ, ฤๅที่ มี ประ โยชน์ ใด ๆ ใต่ ร่มธง เมือง ยูในติศเทศ. แต่ ผู้ ที่ ทำ ผิด นั้น, ครั้น เมื่อ ถอด เสีย จากที่ แล้ว, ผู้ อื่น จะ มา กล่าว โทษ, แล้ว เกาะ ตัว มา พิจารณา พิภาคษา ตัด สิน ตาม กฎหมายก็ ได้.

ความ นี้ คง จะ มี ต่อ ไป.

รูป คน บอก เส้น โลหิต ไหล

๏ รูป ภาพ นี้ ก็เขียน ไว้ ให้ เหน ปรากฎ, ด้วย ว่า จะ สำ แดง ซึ่ง โลหิต แดง ไหล, ออก จาก หัว ใจ ไป ทั่ว ทั้ง กาย, แล สำแดง ซึ่ง โลหิต ดำ อัน ไหล กลับ เข้า มา สู่ หัว ใจ ดั่ง เก่า. ตัว, ก นั้น, คือ หัว ใจ ตั้ง อยู่ ใน ทรวง อก มนุษ เปน ธรรมดา. หัว ใจ นั้น ตั้ง อยู่ ข้าง ซ้าย. ปลาย หัว ใจ นั้น อยู่ ตรง ซี่โครง ที่ ห้า, นับ แต ซี่โครง ข้าง บน ลง มา. เมื่อ หัว ใจ นั้น ดูด โล หิต เข้า ออก, ปลาย หัว ใจ นั้น, ก็ งอน ขึ้นไป เชด สี กับ ซี่โครง ไป มา. ถ้า แล คน จะ เอา มือ ตอ้ง เข้า ที่ ซี่โครง ที่ ห้า, แล สังเกต ดู, ก็ จะ รู้ ว่า เต้น ไป มา เหมือน กับ เทพจร, เต้น พร้อม กับ เทพจร. หัว ใจ นั้น มี พังผืด หนา หุ้ม อยู่, แต่ ว่า หุ้ม อยู่ไม่ ตึง นัก. หัวใจ พังผืด นั้น เหมือน กับ ถุงใส่ หัวใจ ไว้. ถ้า ผู้ ใด จะ ใคร่ รู้ แน่, ก็ ให้ พิจาณา ดู ซึ่ง หัว ใจ สัตว ต่าง ๆ, มี หัว ใจ วัว แล หมู เปน ต้น. หัว ใจ สัตว เหล่า นั้น, ก็ มี เครื่อง สูบ เข้า สูบ ออก สอง สำรับ. แล โลหิต เดิน ไป มา, แล มี พังผืด หุ้ม ห่อ อยู่ เหมือน มนุษ เหมือน กัน. ใน พังผืด มี น้ำ อย่าง หนึ่ง, ติด อยู่ กับ พังผืด สำรับ ที่ จะ ให้ หัว ใจ นั้น เดิน ไป มา ให้ คล่อง, ไม่ ให้ ฝืด คับ กับพังผืด ได้.

๏ เส้น สอง เส้น ที่ ไม่ ขีด เปน พื้น ปลา นั้น, เปน คลอง โลหิต แดง เดิน ออก จาก หัว ใจ ไป ทั่ว ทั้ง กาย. แล มี คลอง

เลก ๆ แตก ออก ไป ทุก แห่ง. ก็ มี เส้น ซึ่ก เปน พื้น ปลาไป นั้น คือ คลอง โลหิต ดำ กลับ มา แต่ ทั่ว กาย, คืน เข้า ไป สู่ หัวใจ. เส้น โลหิต แดง ที่ ออก จาก หัว ใจ นั้น, ก็ แตก ออก เปน คลอง ไป ตาม ลำ แขน ข้าง ทร้าย แล คอ ขวา คลอง หนึ่ง. แล แตก ออก ไป ตาม ลำ คอ ข้าง ทร้าย คลอง หนึ่ง. แล แตก ออก ไป ตาม ลำ แขน ทร้าย คลอง หนึ่ง, แล้ว คลอง โลหิต แดง นั้น, ก็ เลี้ยว ลง มา ตาม กระดูก สัน หลัง คลอง หนึ่ง. ลง มา เกือบ จะ ถึง ก้น กบ แล้ว, ก็ แยก ออก ไป เปน สอง คลอง. ๆ หนึ่ง ลง ไป ตาม ขา ข้าง ทร้าย, คลอง หนึ่ง, แยก ลง ไป ตาม ขา ข้าง ขวา คลอง หนึ่ง. แต่ ทว่า คลอง โลหิต ที่ เดิน ไป ตาม ขา นั้น เดิน ลึก เดิน ไป ตาม ท้อง ขา. แล รูป นี้ เรา จึ่ง เขียน คลอง โลหิต นั้น ไม่ ได้, ด้วย กระดูก ขา นั้น มัน บัง คลอง โลหิต อยู่. คลอง โลหิต นั้น เมื่อ ลง ไป ถึง ต้น ขา แล้ว, ก็ แตก เปน สอง เส้น อยู่, ข้าง หน้า ขา เส้น หนึ่ง, หลัง ขา เส้น หนึ่ง, เหมือน กัน ขา ทั้ง ทร้าย ขวา. คลอง ที่ หลัง ขา นั้น, ครั้น ถึง ข้อ หัว เข่า ข้าง หลัง, ก็ แตก ออก ไป เปน สอง คลอง, ๆ หนึ่ง ลง ไป ตาม หลัง แข้ง, คลอง หนึ่ง ออก มา ตาม หน้า แข้ง, เช่น สำแดง ตาม รูป ภาพ ที่ เขียน ไว้ นั้น. คลอง โลหิต แดง ที่ ขึ้น ไป ตาม คอ นั้น, ที่ รูป ภาพ นั้น, สำแดง ไม่ ตลอด ได้, เพราะ กระดูก คาง บัง อยู่. ครั้น ถึง ต้น คาง, ก็ แตก ออก เปน สอง คลอง. คลอง หนึ่ง เดิน ใน กระดูก, เดิน ขึ้น ไป ถึง สมอง ศีศะ. คลอง หนึ่ง เดิน ขึ้น ไป ตาม หมวก หู เดิน ไป ข้าง นอก สมอง, สำรับ เลี้ยง เนื้อ หนัง กระดูก ข้าง นอก ศีศะ. คลอง โลหิต แดง ที่ ลง ไป ตาม ต้น แขน นั้น, ครั้น ถึง ข้อ สอก แล้ว ก็ แยก ออก ไป เปน สอง คลอง. ๆ หนึ่ง ไป ตาม หัว แม่ มือ, คลอง หนึ่ง ไป ตาม นิ้ว ก้อย. ที่ ไป ข้าง หัว แม่ มือ นั้น, เปน ที่ จับ เทพจร ปรากฎ อยู่ ตื้น ๆ. ที่ ไป ข้าง นิ้ว ก้อย นั้น ก็ ลึก, จับ เทพจร ไม่ ได้. คลอง โลหิต สอง คลอง นั้น ครั้น ถึง ฝ่า มือ แล้ว, ก็ รวม กัน เข้า เปน คลอง เดียว กัน. แล้ว ก็ แตก ออก ไป เปน คลอง เลก น้อย ตาม นิ้ว มือ ต่าง ต่าง นั้น.

๏ ที่ นี้ จะ ว่า ด้วย คลอง โลหิต ดำ, ที่ สำแดง ใน รูป ภาพ นั้น ภอ ให้ เหน บ้าง เลก น้อย, ด้วย จะ ให้ รู้ วิธี เลือด นั้น. ต้น เส้น โลหิต ดำ นั้น, บังเกิด ที่ ปลาย เส้น โลหิต แดง. เมื่อ โลหิต แดง เลี้ยง เนื้อ หนัง แล กระดูก เปน ต้น, โลหิต แดง นั้น แบ่ง เปน ส่วน ไป ตาม ที่ แบ่ง แล้ว. ครั้น เหลือ อยู่ นั้น, ก็ กลับ เปน โลหิต ดำ, คืน ไป สู่ หัว ใจ ดัง เก่า, ไป ตาม ทาง อื่น, ไม่ ได้ ไป ตาม ที่ แรก มา นั้น. ทาง ที่ กลับ ไป นั้น คือ คลอง โลหิต ดำ นั้น. คลอง โลหิต ดำ ทั้ง กาย นั้น ก็ เดิน มา รวม กัน เข้า ที่ หัว ใจ ห้อง ข้างขวา, แล้ว ก็ ฉีด ไหล ออก จาก ห้อง นั้น, แล้ว ก็ เข้า ไป ใน ปอด ทั้ง ทร้าย ขวา, ถูก ลม หาย ใจ เข้า, รับ เอา อ๊กซุเซ็น ที่ อยู่ ใน ลม นั้น, โลหิต จึ่ง แดง ไป, เพราะ อ๊กซุเซ็น เข้า ด้วย กัน. ครั้น แดง ไป แล้ว, ก็ กลับ ไป สู่ หัว ใจ ห้อง ข้าง ทร้าย. ห้อง นั้น จึ่ง บีบ เข้า ให้ ไหล ออก ตาม คลอง โลหิต แดง เช่น ว่า มา แล้ว นั้น.

๏ ถ้า ผู้ ใด สงไสย ว่า, โลหิต ดำ จะ ไหล ขึ้น ไป จาก ตีน แล มือ เปน แน่ ฤๅ ไม่, ก็ ให้ เอา ผ้า มา ฉีก เปน เชือก ผูก รัด ที่ ต้น แขน ให้ ตึง, จึ่ง จะ เหน เส้น โลหิต ดำ ที่ อยู่ ใต้ ล่าง นั้น เปล่ง โต ขึ้น, เพราะ เชือก นั้น กัน มิ ให้ โลหิต ดำ ไหล ขึ้น ได้. ถ้า แล แก้ เชือก เสีย, เส้น โลหิต ดำ นั้น ก็ จะ ราย เหมือน ดัง เก่า. ถ้า แล ผูก ตึง นัก, ก็ จะ กั้น โลหิต แดง เสีย ด้วย, เทพจร ที่ มือ ก็ จะ ยุด ไม่ ปรากฎ, เพราะ โลหิต เดิน ลง มา ตาม คลอง นั้น ก็ ไม้ ถึ. คลอง โลหิต แดง นั้น, อยู่ ลึก กว่า โลหิต ดำ. ถ้า ผูก รัด นัก จึ่ง จะ กัน ลง ไป ถึง เส้น โลหิต แดง ก็ จะ ไม่ เดิน. ถ้า แล ผูก ไม่ สู้ ตึง นัก ก็ จะ กัน แต่ คลอง โลหิต ดำ เท่า นั้น

๏ ลูก ทุ่ม นั้น, คือ บอก คลอง โลหิต เดิน. ถ้า ลูก ทุ่ม นั้น ไป ทาง ไหน, โลหิต ก็ เดิน ใน คลอง ไป ทาง นั้น เปน ธรรมดา

๏ ผู้ กลัว พุทสาศนา จะ หมด เร็ว ไป

๏ ด้วย ข้าพเจ้า ผู้ ได้ อ่าน หนังสือ ภิมพ์ รีคอเดอ นี้, ได้ ยิน ท่าน พรรณา เรื่อง ความ เมือง อื่น ๆ, ว่า มี เสรฐี เมือง ใหญ่ ๆ, เรี่ย ไร กัน ออก เงิน สร้าง ตึก ใหญ่, ไว้ สำรับ เปน ที่ สอน หนังสือ เดก, แล สอน วิชา การ ต่าง ๆ เปน หลาย แห่ง หลาย ตำบล. เหน เปน คุณ เปน ประโยชน์ แก่ แผ่นดิน มาก, ดี กว่า สร้าง วัดวา อาราม. แต่ ได้ ฟัง นี้ แทบ ทุก คราว มา, พิเคราะห์ ดู ความ ของ ท่าน ว่า มา ก็ เหน ว่า เปน ประโยชน์ แก่ แผ่นดิน จริง. แต่ ผู้ ที่ มี ทรัพย อยู่ ใน ประเทศ สยาม นี้, ถ้า จะ เรี่ยไร กัน ออก เงิน ก็ ภอ จะ ทำ ได้ อยู่ ดอก, จะ ลง ทุน เงิน น้อย กว่า สร้าง วัด ๆ หนึ่ง เสีย อีก. แต่ เขา รังเกียด อยู่ ว่า ทุก วัน นี้ พวก ชาว สยาม, ได้ ยิน ได้ ฟัง. การ ต่าง ประเทศ หนา หู เข้า จิตร ใจ ก็ จะ เปรี้ยว ไป เสีย หมด. ถ้า ตั้ง ตึก ใหญ่ ขึ้น หา ครู มา สอน หนังสือ แล วิชา การ ต่าง ๆ ขึ้น

ดังว่าแล้ว, ครูนั้นก็จะไม่สอนแต่หนังสือแลวิชาอย่างเดียว, ก็คงจะสอนทางสาศนาที่ครูนับถือนั้นด้วย. เดกนั้นโตใหญ่ขึ้น, ก็คงจะถือลัทธิต่าง ๆ, จากพุทธสาศนาไป. ครั้นการนานไปข้างน่า คนที่นับถือพุทธสาศนาก็จะหมดเรวไป. เพราะดังนั้นจึ่งไม่มีผู้ใดออกเงินแลลงทุนเรี่ยไรกัน. มิใช่ว่าคนที่มีทรัพย์นั้น, เขาจะกระหนี่เสียดายทรัพย์นั้นเมื่อไร. แต่ท่านเจ้าของหนังสือพิมพ์รีคอเดอ, ก็ยังชักโยงในเรื่องราวหนังสือพิมพ์, สรรเสิญแทบทุกฉบับ. ท่านก็ไม่ได้ว่าตรง ๆ แต่เรื่องความ, ท่านเอาทางสาศนาเข้ามาประกับร่ำไป.

๏ ผู้ที่เขียนหนังสือข้างบนนี้, ดูเหมือนจะไม่ชอบใจฟังเรื่องราวสรรเสริญเมืองอื่น ๆ, อย่างธรรมเนียมใด ๆ ที่ไม่เข้ากันกับพุทธสาศนา. จึ่งเขียนว่า, "ได้ยินได้ฟังการต่างประเทศหนาหูเข้า จิตรใจก็จะเปรี้ยวไปเสียหมด." ข้าพเจ้ามีน้ำใจรักษชาวสยามประเทศ, ปราถนาจะให้ได้ความดีขึ้นทุกอย่าง. จึ่งคัดเอาเรื่องสรรเสริญชาวเมืองบำใบเขาเรี่ยราย กันออกเงินสร้างตึกใหญ่, ไว้สำรับเปนที่สั่งสอนหนังสือเด็ก, แลสอนวิชาการต่าง ๆ เปนหลายแห่งหลายตำบลดั่งนี้, เพื่อประสงค์จะให้เปนประโยชน์แก่แผ่นดินไทยมาก. ข้าพเจ้าคัดความสรรเสริญฉะนี้สองหนสามหนแต่เท่านั้น, ท่านยังกลับติว่า, "หนาหูเข้าจิตรใจก็จะเปรี้ยวไปเสียหมด." การดังนี้ดุจเด็กเล็ก ๆ ที่ขี้เกียดเล่าหนังสือแก่ครู, เพราะเหนว่า, เปนการ "หนาหูเข้าในใจเปรี้ยวไปหมดแล้ว." ถึงกระนั้นก็ไม่ควรที่พ่อแม่, แลครูจะหยุดคำสั่งสอน. ถ้าหยุดเสียเด็กก็คงจะโง่ไปทีเดียว. ถ้าอุษ่าห์สั่งสอน, ไม่ช้าไม่นานเด็กนั้นก็จะกลับมีใจรักษคำสั่งสอน, แลจะได้มีความรู้มากทวีขึ้นเรว. สมกับคำสุภาสิตว่า, ผู้ใดมีความรู้น้อย, ก็จะอิ่มด้วยน้อยนั้น, ก็ถ้ามีความรู้มาก, คงจะปราถนาความรู้มาก, แลจะอุษ่าห์อ่านอุษ่าห์ฟังกว่าจะได้มีปัญญาดีแท้.

๏ อนึ่งผู้ที่เขียนหนังสือข้างบนนี้, ติข้าพเจ้าว่า, "ท่านก็ไม่ได้ว่าโดยตรง ๆ แต่เรื่องความ, ท่านก็เอาทางสาศนาเข้ามาปะกับร่ำไป." ข้าพเจ้าขอถามท่านสักคำหนึ่งว่า, ข้อไหนเหตุไรที่ข้าพเจ้าไม่ตรงเล่า. ข้าพเจ้าได้สัญา ไว้ว่าในจดหมายเหตุบังกอกรีกอเดอ, จะไม่มีเรื่องความเอาทางสาศนาเข้ามาปะกับกันบ้างเมื่อไรเล่า. การก็จำเปนกล่าวด้วยสาศนาบ้าง. เพราะวิไสยธรรมดาสาศนาทั้งปวง, ใช่จะว่าแต่ คริศสาศนาเมื่อไร, ถ้าเมืองใด ๆ ก็ย่อมเข้าใจว่าเปนใหญ่ยิ่ง. ถ้าจะมีการงารฤๅเรื่องความประการใด, ก็ย่อมเอาสาศนานั้นเข้าระคนปนด้วยบ้าง. ที่จะหลบหลีกให้พ้นสาศนาที่เดียวก็ยากนัก. ที่ข้าพเจ้าได้เอาเรื่องคริศสาศนามาชักโยงลงในเรื่องจดหมายเหตุสรรเสริญแทบทุกฉบับนั้น, ขออไภยโทษแก่ท่าน. ถ้าต่อไปข้างน่าข้าพเจ้า "จะชักโยงลงมาอีก" ขอท่านอย่าได้ถือโทษข้าพเจ้าเลย. ถ้าพุทธสาศนาเปนดีเที่ยงแท้เหมือนท่านได้ถือนั้น, ถึงจะเปรียบเทียบกันกับคริศสาศนาบ้าง, ก็คงจะออกปรากฎว่าดีแท้. เหมือนเอาเงินที่ดีที่แท้มาเปรียบกับเงินปลอม, ก็คงจะได้ที่สรรเสริญเปนแท้.

ทอดกะถินหลวง

๏ ในเพลา ๑๐ วันที่ล่วงมานี้, พระบาทสมเดจ์พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ได้เสดจ์ไปทอดพระกะถินทุกวัน. เมื่อณวันพุทธเดือน ๑๑ แรมหกค่ำ, เสดจ์ทางสถลมารคทรงถวายพระกะถินณวัดจักรวัดดิ์, แล้วเสดจ์ไปตามถนนตลาดสำเพง, ถึงวัดเกาะแก้วลังกาเสดจ์ประทับถวายพระกะถินณที่นั่น. แล้วเสดจ์เลยไปถวายพระกะถินที่วัดประทุมคงคาอีก. แล้วก็เสดจ์กลับคืนยังพระราชวัง.

๏ ครั้นณะวันพฤหัศบดีเดือน ๑๑ แรม ๗ ค่ำ, จึ่งเสดจ์ด้วยเรือพระที่นั่งกลไฟไปทางชลมารค, ถึงเมืองสมุทปราการทรงถวายพระกะถินทานที่วัดหลวงเหล่านั้นอีก.

๏ ครั้นณวันศุกรเดือน ๑๑ แรม ๘ ค่ำ, ทรงเครื่องต้นแลเสดจ์ออกจากพระบรมมหาราชวัง, ตั้งพยุห์ยาตราน่าหลัง, มายังวัดพระเชตุพนจะทรงถวายพระกะถิน. ครั้นเสดจ์ถึงซุ้มประตูวัดแล้ว, ทรงประทับอยู่ที่นั้น, พระราชทานให้มิศเตอจ่าซันชักรูปพระฉาย, เมื่อขณะทรงเครื่องต้นประทับอยู่บนพระที่นั่งนั้น. ได้ยินว่ารูปพระฉายที่ชักนั้นถูกต้องงามดีพร้อมตามพระลักษณะ. แล้วเสดจ์เข้าไปถวายพระกะถิน, ประทับอยู่ณพระอุโบสถประมาณสักชั่วโมงเสศแล้วกลับออกมา, เสดจ์โดยกระบวนพยุห์ยาตราน่าหลัง

ไป ยัง วัด ราช บุรณะ, เสดจ์ ประทับ ถวาย พระ กะถิน อยู่ ณพระ อุโบสถ ประมาณ สักโมง เสศ, แล้ว เสดจ์ โดย พยุห์ บาตรา น่า หลัง ไป ยัง วัด สุทัศน์ เทพวราราม. ครั้น ถึง จึ่ง เสดจ์ เข้าไป ใน พระ อุโบสถ, ถวาย ผ้า พระ กะถิน แก่ พระสงฆ์ อัน จำ พรรษา อยู่ ใน พระ อาราม นั้น เสร็จ แล้ว, ก็ เสดจ์ เคลื่อน พยุห์ บาตรา กลับ คืน ยัง พระ บรม มหา ราชวัง ตาม ธรรมเนียม.

๏ ครั้น ถึง ณวัน เสาร์ เดือน ๑๑ แรม ๙ ค่ำ, จึ่ง เสดจ์ ทรง เรือ พระ ที่นั่ง อนันตนาคราช, โดย กระบวน พยุห์ บาตรา น่า หลัง ไป โดย ทาง ชลมารค วิถี ยัง วัด สุวรรณ ธาราม แล้ว, ถวาย ผ้า พระ กะถิน แก่ พระสงฆ์, อัน จำ พรรษา อยู่ ใน พระ อาราม นั้น. เสร็จ แล้ว, จึ่ง เสดจ์ ไป ถวาย ผ้า พระ กะถิน แก่ พระสงฆ์ ใน พระ อุโบสถวัด อรุณ ราช ธาราม. เสร็จ แล้ว จึ่ง เคลื่อน กระบวน พยุห์ บาตรา เสดจ์ ไป ยัง วัด หงษ วราราม. เมื่อ พระ บาท สม เดจ์ พระ จอมเกล้า เจ้า อยู่ หัว ยัง ไม่ ถึง พระ อาราม นั้น, ข้าพเจ้า เจ้า ของ นังสือ นี้, ได้ พา ภรรยา กับ บุตร ชาย หญิงไป คอย เฝ้า ได้ ชม พระ บรม โพธิ สมภาร อยู่ ณ ที่นั้น. ครั้น เรือ พระ ที่นั่งมา ถึง ที่ ประทับ, ข้าพเจ้า กับ บุตร ภรรยา ก็ ได้ เหน กระบวน พยุห์ บาตรา, ดู เปน ศรี งาม นัก หนา, แล้ว ได้ เหน พระ ราช กุมาร น้อย ๆ ประดับ เครื่อง เพชร์ พลอย ต่าง ๆ, ดู รุ่งเรือง งาม นัก. แล้ว ท่าน ได้ ทรง พระ กรุณา โปรด ให้ ข้าพเจ้า พา บุตร พรรยา เข้า ไป ดู ใน พระ อุโบสถ ใกล้ พระองค์. แล้ว โปรด ให้ ข้าพเจ้า เขียน เรื่อง ราว อะไร ๆ ที่ ข้าพเจ้า ได้ เหน ใน ที่ นั้น. ข้าพเจ้า ขอบ คุณ ที่ พระองค์ ท่าน ได้ โปรด นั้น นักหนา.

๏ เมื่อ เข้าพเจ้าเหน ควร ที่ จะ สรรเสิญ ท่านผู้เปน กระษัตริย์ องค์ใหญ่ นั้น, เพราะ การ รุ่ง เรื่อง สำรับ กระษัตริย์ ที่ได้ ปรากฎ ออก งด งาม ใน วัน นั้น, ข้าพเจ้า จะ ได้ สรรเสิญ การ ที่ ไหว้ พระ พุทธรูป, แล การ ยก ยอพระพุทธสาศนานั้น ก็ หามิ ได้ เลย. ความ นี้ ใน หลวง ได้ ทรง ทราบ แล้ว. แต่ข้าพเจ้า นึก กลัว ว่า, จะ มี ผู้ อื่น ที่ จะ เข้า ใจ ว่า ตัว ข้าพเจ้า มีใจ ยอม นับถือ พระ พุทธสาศนา สัก ครึ่ง หนึ่ง ดอก กระมัง, จึ่ง เข้าไป ใน พระ อุโบสถ, ดู การ ไหว้ พระ พุทธรูป ทรง ถวาย พระ กระ ถิน. ข้าพเจ้า ยัง มีใจ ตั้ง มั่นคง อยู่ ใน พระ บัญญัติ ฝ่าย ครีศสาศนา นัก. บัญญัติใหญ่ เปน ต้น นั้น ห้าม ว่า อย่า ให้ มี พระเจ้า อื่น ต่อ หน้า พระ ยะโฮวา เลย. อย่า กระ ทำ รูปสลัก สำรับ ตัว, ฤๅ สัน ฐาน รูป สิ่ง หนึ่ง สิ่ง ใด, ซึ่ง มี อยู่ใน อากาษ เบื้อง บน ก็ ดี, ซึ่ง มี อยู่ใน น้ำ ใต้ แผ่นดิน ก็ ดี เจ้า อย่า กราบ ไหว้ อย่า ปรนิบัติ แก่ รูป เคารพย ใด ๆ เลย.

๏ บัญญัติ บท นี้ เปน คำ แห่ง พระ ผู้ สร้าง โลกย์ ยัง กำลัง ทรง โลกย์ อยู่ ทุก วัน นี้, เปน ผู้ ใหญ่ ยิ่ง ที่ สุด แต่ องค์ เดียว, เปน เจ้า ของ ความ เปน, แล เจ้า ของ ความ ตาย. จึ่ง ไม่ รู้ สิ้น สุด. ผู้ ใด แล เมือง ใด ที่ จะ ทำลาย พระ บัญญัติ บท นั้น ต่อ ๆ ไป ไม่ หยุด, เมือง นั้น จะ ดี ขึ้น มี ความ ศุข จำเริญ นาน ก็ มิ ได้. ข้าพเจ้า มี ใจ รักษ เมือง ไทย จริง, ปราถนา จะ ให้ มี ความ จำเริญ ทุก อย่าง, จึ่ง อาจ ว่า ได้ ซื่อ ๆ ตรง เช่น นี้, ไม่ อยาก พูด เปน คำ ฬ่อลวง ชาว สยาม ประเทศ เลย.

๏ อนึ่ง การ ที่ไหว้ รูปเคารพย์ ใช่ ว่า จะ ห้าม แต่ ครีศสาศนา ฝ่าย เดียว เมื่อไร. ด้วย พระพุทธสาศนา ก็ได้ ห้าม ด้วย. ข้าพเจ้า ได้ อ่าน ใน เรื่อง ราว สมณโคดม เข้า ใจ ว่า ท่าน ไม่ ชอบ ใน การ ที่ ไหว้ รูป เลย, เพราะ รูป เปน ของ อนิจัง หา ควร จะ ยก เปน ของ ประเสริฐ ไม่.

ตลาด สำเพง

๏ อนึ่ง เมื่อ ณวัน พฤหัศบดี เดือน สิบเอ็ด แรม เจดค่ำ, ข้าพ เจ้า ได้ เดิน เที่ยว ดู ตาม ตลาด สามเพ็ง, ได้ เหน ถนล ที่ ชำ รุด ทรุดโทรม, เปน ที่ เดิน ยาก ลำบาก อยู่ แต่ ก่อน นั้น, เหน ได้ ซ่อม แปลง ขึ้น ใหม่ ดี เรียบ ร้อย แล้ว. เปน ไป ทั้งนี้ เพราะ พระบารมี ของ สมเด็จ พระเจ้า แผ่นดิน, ได้ เสด็จ พระราช ดำ เนินไป ตามท้อง ถนล นั้น, ชน ทั้งหลาย จึ่ง พลอย ได้ ความ ศุข ด้วย ดัง นี้ แล.

การ ลักโค กะบือ

๏ ข้อ หนึ่ง, แขกเขมร บ้าน ครัว ตั้ง แต่ วัด บรม นิวาศ ออก ไป, ตั้ง กอง สม คบ นักเลง ลัก โค กระบือ รับ ซื้อ โค กระบือ, มา ฆ่า เอา เนื้อ ซื้อ ขาย วันละ เก้า ตัว สิบ ตัว. เดือน หนึ่ง ถึง สาม ร้อย เสศ, ปี หนึ่ง ก็ นับ พัน. ไม่ เปน ประโยชน์ กับ บ้าน เมือง เลย. ถ้า ห้าม ปราม เสีย ไม่ ให้ ทำ การ เช่น นี้ ก็จะ เปน ประ โยชน์ กับ บ้าน เมือง. ราษฎร ที่ มี โค กระ บือ โดย จะ หาย ถ้าไม่ ฆ่า เสีย, ก็ คง จะ ติด ตาม ถ่าย ถอน ได้.

๏ การ ขโมย โค กระบือ, ที่ ว่า มา นี้, ผู้ มี ชื่อ เปน ใหญ่ ได้ เขียน มา ให้ ข้าพเจ้า, แล ได้ ขอ ให้ ลง พิมภ์. ข้าพเจ้า เหน ว่า

จะ เปน ความ จริง กระมัง. ซะวอย พวก แขก ที่ ขาย เนื้อ วัว ที่ ตอกควาย นั้น, ได้ ซื้อ ตัว วัว มา จาก ขโมย ที่ บ้าน เขมร นั้น. บาง ที ผู้ ที่ ซื้อ ตัว วัว ไป ฆ่า เสีย นั้น, จะ ไม่ รู้ ว่า เปน ของ ขโมย. ได้ ยิน ข่าว ว่า ไม่ มี ใคร อาจ กล่าว โทษ คน ร้าย นั้น เลย, เพราะ เขา อาไศรย ร่ม อำนาถ ท่าน ผู้ ใหญ่. เพราะ เหตุ นี้ ผู้ ลักโค กระบือ นั้น, จึ่ง องอาจ ทำ ตาม ชอบ ใจ ของ ตัว ทุก ๆ วัน.

๏ ข้าพเจ้า มี ความ หวัง ใจ ว่า, ถ้า ใน หลวง ได้ ทราบ ถึง เหตุ ร้าย นี้ แล้ว, ก็ คง จะ มี รับ สั่ง ให้ ชำระ การ นั้น โดย เร็ว; เพราะ ท่าน ประกอบ ด้วย ความ ยุติธรรม์, ประสงฆ์ จะ ให้ ราษฎร อยู่ เอย็น เปน ศุข, ปราษจาก อันตราย. ข้าพเจ้า พิเคราะห์ ดู เหน ว่า การ อาสัจ อาธรรม์ ยัง มี อีก หลาย อย่าง, ที่ ได้ พึ่ง อาไศรย ร่ม อำนาถ ผู้ ใหญ่ ใน ประเทศ สยาม นี้ เหมือน กัน.

๏ ขอ ให้ ท่าน ทั้งปวง ที่ มี ใจ ซื่อ สัจ แก่ บ้าน เมือง, ได้ กล่าว การ ร้าย ต่าง ๆ ที่ ได้ เหน ให้ ข้าพเจ้า ลง พิมพ์, จะ ได้ เปน ต่าง พระ เนตร พระ กรรณ์, เพื่อ จะ กล่าว โทษ ผู้ ร้าย. อย่า กลัว ว่า ข้าพเจ้า จะ บอก ให้ อ้าย ผู้ ร้าย รู้ จัก ชื่อ ของ ท่าน ทั้งหลาย เลย. แต่ว่า ต้อง มี หนังสือ ฝาก มา ถึง ข้าพเจ้า, ให้ ข้าพเจ้า รู้ ว่า ความ ผิด นั้น ยังไร, แล คือ ผู้ ใด เปน ผู้ กล่าว โทษ. ข้าพเจ้า จึ่ง จะ ปิด ชื่อ ของ เขา ไว้ มิ ให้ ผู้ ใด รู้.

๏ การ สั่งสอน วิชา อย่าง ประเทศ ยูรบ

๏ ผู้ ที่ กลัว พุทธสาศนา จะ หมด เร็ว ไป นั้น, มี ใจ สรรเสิญ การ ที่ เรี่ย ราย กัน ออก เงิน สร้าง ตึก ใหญ่ ไว้ สำรับ เปน ที่ สอน หนังสือ เด็ก, แล สอน วิชา การ ต่าง ๆ เปน หลาย แห่ง หลาย ตำ บล, เหน เปน คุณ เปน ประโยชน์ แก่ แผ่น ดิน มาก จริง. แต่ ท่าน พิเคราะห์ เหน ว่า, จะ เอา อย่าง ธรรมเนียม นั้น มา ทำ ใน เมือง สยาม ไม่ ได้, เพราะ พุทธสาศนา ขัด ขวาง อยู่ จะ ไม่ ชอบ ด้วย. ถ้า ได้ จัดแจง ตึก ใหญ่ เช่น ว่า มา นั้น, จะ ต้อง หา ครู ใหญ่ สำรับ สอน เด็ก นั้น มา แต่ นอก, เพราะ ใน พุทธสาศนา ไม่ มี คน ที่ ควร จะ ตั้ง เปน ครู ใหญ่ ได้. แล ครู ที่ มา แต่ นอก นั้น คง จะ ไม่ เปน คน นับถือ พุทธสาศนา, "คง จะ สั่ง สอน ใน ทาง สาศนา ที่ ครู นับถือ ด้วย, เด็ก นั้น โต ใหญ่ ขึ้น คง จะ ถือ ลัทธิ ต่าง ๆ จาก พุทธสาศนา ไป, ครั้น การ นาน ไป ข้าง น่า, คน ที่ นับถือ พุทธสาศนา, ก็ จะ หมด เร็ว ไป, เพราะ ดั่ง นั้น ไม่ มี ผู้ ใด ออก เงิน ลง ทุน เรี่ย ราย กัน" เพื่อ จะ ทำ ตึก สำรับ สั่ง สอน เด็ก เลย.

๏ เพราะ คำ ที่ ท่าน ว่า มา นี้, ข้าพเจ้า เข้า ใจ ความ ของ ท่าน ว่า, ชาว สยาม มี ใจ รัก พุทธสาศนา มาก กว่า รัก ซึ่ง ประ โยชน์ ใหญ่ ที่ จะ เกิด เพราะ การ สอน วิชา ต่าง ๆ, เช่น ว่า มา นั้น. แล เข้า ใจ ท่าน ว่า พุทธสาศนา จะ จำ เริญ ใน สว่าง แห่ง ศิลปสาตร์ วิชา ต่าง ๆ, ที่ เกิด ใน ครีศ สาศนา ไม่ ได้, ดุจ มืด กลาง คืน จะ ตั้ง ดำรง อยู่ ไม่ ได้, เมื่อ ตวัน ขึ้น แล้ว นั้น.

๏ ข้าพเจ้า เหน ด้วย แล้ว, ได้ พิจารณา เอา เมือง ลังกา เปน แบบ อย่าง. เมือง ลังกา นั้น เปน ต้น พุทธสาศนา. ครั้ง ก่อน พุทธสาศนา จำเริญ ใน ที่ นั่น นัก. แต่ เมื่อ มี คน มา แต่ ประ เทศ ครีศ สาศนา, มา ตั้ง สำนักนี้ สั่ง สอน เด็ก ให้ รู้ วิชา การ ต่าง ๆ มาก มาย, ฝ่าย พุทธสาศนา ก็ เสื่อม หมด เร็ว ไป, เปน เหมือน ท่าน ได้ ว่า นั้น จริง.

๏ แล ควร ที่ จะ ถาม ท่าน ว่า, เหตุ อัน ใด จึ่ง เปน ไป ดัง นั้น. มิ ใช่ เพราะ พุทธสาศนา จะ ทน สว่าง ไม่ ได้ ฤๅ. ถ้า พุทธสาศนา เปน ดี ยิ่ง เหมือน พวก ไทย ถือ นั้น, ทำ ไม จึ่ง มิ ได้ ชอบ แก่ สว่าง ต่าง ๆ เล่า. ทำ ไม ไม่ ได้ บังเกิด ครู ใหญ่ รู้ วิชา มาก เหมือน ครู ที่ เกิด ใน ประเทศ ยูรบ เล่า. ถ้า จะ สืบ หา ทั่ว ไป ใน เมือง พม่า เมือง จีน แล เมือง สยาม, ที่ พุทธสาศนา ได้ จำเริญ เปน ใหญ่ ยิ่ง นั้น, ก็ ที่ ไหน จะ พบปะ ผู้ ใด ผู้ หนึ่ง, ที่ ได้ ประกอบ ด้วย วิชา ความ รู้ มาก, ผู้ ควร จะ สรรเสิญ ว่า เปน เอก, แล สนัด ใน ภาษา ต่าง ๆ แล ใน วิชา คิด เลข, แล สนัด ทาง ที่ จะ รู้ วิชา ดู ดวง อาทิตย แล ดาว ทั้งปวง, แล วิชา ความ รู้ ใน รูป คน แล สัตว์ ทั้งหลาย, แล สันทัด ใน การ ที่ ทำ สรพสิ่ง ทั้งปวง อัน ทำ ด้วย ไม้, แล เหล็ก แล เงิน แล ทอง เปน ต้น, ให้ เปน อย่าง ใหม่ ดี ขึ้น กว่า แต่ ก่อน เล่า. ถ้า พุทธสาศนา เปน ดี เปน เอก จริง ไซ้, ทำ ไม ไม่ ได้ บังเกิด เมือง งาม เข้ม แขง เหมือน ที่ มี ใน แว่น แคว้น ครีศสาศนา เล่า. ท่าน จะ ตอบ คำ ถาม เหล่า นี้ ประการ ใด. มิ ต้อง ยอม ว่า สว่าง เกิด ขึ้น เพราะ ครีศสาศนา มาก กว่า พุทธสาศนา แท้ ฤๅ. ถ้า การ เปน ดั่ง นั้น เหตุผล ประการ ใด พวก ไทย ก็ ยัง กำลัง รัก ใน พุทธสาศนา มาก ตั้ง ใจ ป้อง กัน ว่า, จะ ไม่ ให้ เสื่อม หมด เร็ว ไป เล่า. ถ้า การ เปน ดั่ง นั้น มิ ควร ที่ จะ ว่า ไทย รัก มืด มาก กว่า สว่าง ฤๅ, จึ่ง ข้าว นาย ขุนนาง ผู้ มี เงิน, ไม่ ออก เงิน

ลง ทุน เรี่ย ราย กัน, เพื่อ จะ ได้ ให้ ครู ชาติ ยูโรบ มา สั่ง สอน กุลบุตร ตาม อย่าง แขก ที่ เมือง บำไบ นั้นฤๅ.แม้น พุทธสาศนา จะ หมด เร็ว ไปใน สว่าง สำนักนี้ สั่ง สอน วิชา อย่าง ธรรมเนียม ยูรบ. เช่นท่าน ว่า นั้น, ก็ มิ ควร ที่ จะ เปรียบ ความ ว่า, ดุจ ตั่งได้ จะ สูญ เร็ว ใน สว่าง แห่ง ดวง อาทิตย ฤๅ. แล เมื่อ ดวง อาทิตย ขึ้น มา แล้ว, จะ ตอ้ง การ จุด ไต้ ให้ สว่าง ฤๅ

๏ ข้าพเจ้าปราถนา จะ ถาม ท่าน อิก สัก สอง สาม ข้อ. ถ้าครู ใหญ่ใน พุทธสาศนา จะ ออกไป ถึง ประเทศ ยูรบ,เข้าไปใน สำนักนี้ ตั้ง เปน ครู สั่ง สอน กุลบุตร์ ทั้งหลาย, ท่าน จะนึก ว่า ครีศสาศนา จะ หมก เร็ว ไปเพราะ เขา ฤๅ. บ้าน เมือง ที่ ได้ ถึง ครีศสาศนา เพราะ เหน แก่ พุทธสาศนา ที่ไหน มี. ถ้า แม้น ครู ใน พุทธสาศนา นับ เปน พัน, ออก ไป เที่ยว สำแดง พุทธสาศนา ใน ประเทศ ยูรบ, อัน มี สว่าง กล้า นั้น คง สูญ ไป เหมือน เทียรใน กลาง วัน. ถึง จะ มี คน เข้า เปน สิษ บ้าง ก็ จะ น้อย นัก, ไม่ ภอที่ จะ เปลี่ยน ขนบ ทำเนียม ครีศสาศนา ได้. คง จะ เปน ดั่ง นั้น เพราะ ข้อ สำ คัญ พยาน ใน พุทธสาศนา น้อย นัก, แล ที่ มี นั้น ไม่ อาจยามาถ ทน สว่าง แห่ง ครีศสาศนาได้. ครั้ง ก่อน นั้น พุทธสาศนา แผ่ ออก จาก เมือง ลังกา ไป, มี อำนาจ เปลี่ยน สาศนา หลาย เมือง ก็ จริง, แต่ เปน ดั่ง นั้น เพราะ ชาว เมือง เหล่า นั้น กำลัง จม ใน มืด, ความรู้ มีแต่น้อย, จึ่งหาได้ ตรึก ตรอง ใน สาศนา ละเอียด ไม่. เขา รับ เชื่อ ง่าย เพราะ เปน คำ สั่ง สอน อย่าง ปลาด ๆ แต่ เท่า นั้น.

ข่าว มา แต่ เมือง จีน

๏ ณเดือน ๑๑ ขึ้น ๗ ค่ำ, เรือ กล ไฟ อเมริกา ชื่อ ชวานา ตา, กับตันเชนได้ แล่น ออก จาก เมือง เซียงไฮ้, เมื่อ ณ เดือน ๑๑ ขึ้น ๒ ค่ำ. ครั้น ณวัน เสาร์ เดือน ๑๑ ขึ้น สาม ค่ำ ก็ ได้ ภบ เรือ บากสยาม ชื่อ เต็นหมาก ทอดอยู่ ใน ร่วาง, ที่ ชื่อ คันทันแลทังชู ชู้อ, ถูก ลม พยุห์ เสา กะโดง น่า หลัง หัก, แต่ เสา กลาง นั้น หัก ชั้น ยอด. ฝ่าย กับตัน เรือ ไฟ ถาม กับตัน เรือ บาก สยาม ว่า, จะ ตอ้ง การ อะไร บ้าง, ฤๅ จะ ตอ้ง การ ให้ เรา ไป ช่วย จง บอก เถิด. เขา ตอบ ว่า, ขอบ คุณ แล้ว, แต่ หา ต้อง การ สิ่ง ใด ไม่. จะ ซ่อม แปลง เสีย ใหม่ แล้ว จะ แล่น ไป ฮองกง ดอก.

ราคา สินค้า ที่ เมือง ฮองกอง

๏ คิดเปน หาบละ

๏ ณวัน พุท เดือน สิบเอ็ด ขึ้น เจ็ด ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก.

๏ เข้า สาน บังกลา ๒ เหรียน ๕๕ เซ็นต์, แล ๓ เหรียน ถ้วน. ๏ เข้ากล้อง สยาม ๒ เหรียน ๒๕ เซ็นต์, แล ๒ เหรียน ๓๐ เซ็นต์. ๏ เข้าอย่าง กลาง ๒ เหรียน ๓๕ เซ็นต์, แล ๒ เหรียน ๕๐ เซ็นต์. ๏ เข้า ขาว ๒ เหรียน ๗๐ เซ็นต์, แล ๒ เหรียน ๘๐ เซ็นต์. ๏ เข้าเมืองไส้ง่อน ๒ เหรียน ๕๐ เซ็นต์. ๏ เข้า มนิลา หาบละ ๒ หรียน ๕๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๘๕ เซนต์. ๏ เข้า ขาว เมือง ยางกุ้ง หาบละ ๒ เหรียน ๕๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๗๕ เซนต์. ๏ เข้ากล้อง หาบ ละ ๒ เหรียน ๒๐ เซนต์. แล ๒ เหรียน ๒๕ เซนต์.

๏ เข้าที่เมือง ไอ้มุ่ย เข้า อย่างกุ้ง หาบละ ๒ เหรียน ๗๕ เซนต์. เข้าที่ บังกลา หาบละ ๒ เหรียน ๙๐ เซนต์.

๏ เข้าที่ เมือง เสี้ยงไฮ้. เข้า กล้อง กรุง เทพฯ หาบละ ๒ เหรียน ๑๓ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๔๗ เซนต์

๏ เข้า ขาว หาบละ ๒ เหรียน ๖๓ เซ็นต์ แล ๒ เหรียน ๗๕ เซ็นต์.

๏ ราคา เข้า ที่ นิ่งโป. เข้า บังกลา หาบละ ๒ เหรียน ๙๐ เซ็นต์ แล ๓ เหรียน ๘๕ เซ็นต์. ๏ เข้า ขาว สยาม หาบละ ๒ เหรียน ๙๐ เซ็นต์แล ๓ เหรียน ๒๕ เซ็นต์. ๏ เข้า กล้อง หาบละ ๒ เหรียน ๗๐ เซ็นต์ แล ๒ เหรียน ๙๐ เซ็นต์. ๏ เข้ากล้อง ไซ่ ง่อน หาบละ ๒ เหรียน ๗๐ เซ็นต์แล ๒ เหรียน ๘๐ เซ็นต์. ๏ เข้า กล้อง มนิลา หาบละ ๒ เหรียน ๖๐ เซ็นต์ แล ๒ เหรียน ๘๐ เซ็นต์. ๏ เข้า ขาว ย่างกุ้ง หาบละ ๒ เหรียน ๙๐ เซ็นต์ แล ๓ เหรียน ๒๐ เซ็นต์.

๏ ราคา เมือง ที่ ซัวเทา, เข้า ขาว ที่ ๑ หาบละ ๓ เหรียน ๕ เซ็นต์, ที่ สอง หาบละ ๒ เหรียน ๘๕ เซ็นต์. ๏ เข้า ขาว ยางกุ้ง ที่ ๑ หาบ ละ ๒ เหรียน ๙๐ เซ็นต์, ที่ สอง ๒ เหรียน ๖๕ เซ็นต์. เข้า ไซ่งอน หาบ ละ ๒ เหรียน ๗๖ เซ็นต์.

น้ำตาน ทราย

๏ น้ำ ตาล ทราย ที่ เมือง ฮองกง, ที่ หนึ่ง หาบ ละ ๘ เหรียน ๕๐ เซ็นต์แล ๘ เหรียน ๘๐ เซ็นต์. ที่ สอง ๘ เหรียน ๑๐ เซ็นต์. แล ๘ เหรียน ๓๐ เซ็นต์. ที่ สาม ๗ เหรียน ๗๐ เซ็นต์แล ๗

เหรียน ๙๐ เซ็น ๏ น้ำตาลแดง เมือง กวางตุ้ง หาบ ละ ๕ เหรียน ๓๑ เซ็นต์แล ๕ เหรียน ๔๐ เซ็นต์.

ราคา ฝิ่น

๏ ฝิ่น ที่ เมือง ฮองกง, อย่าง ที่เรียก ว่า ปั๊ตนา ใหม่ หีบ ละ ๖๕๐ เหรียน. อย่าง ที่ เรียก ปินาเรศ ใหม่ หีบ ละ ๖๒๒ กับ ๕๐ เซ็นต์. อย่าง ที่ เรียก ว่า มันละวา หีบ ละ ๘๖๕ เหรียน.

๏ วัน เฉลิม พระ ชนม์ พรรษา

๏ เมื่อ ณวัน พุท เดือน สิบเอด แรม ๑๓ ค่ำ, เปน วัน ที่ ได้ ทรง ฉเลิม พระชันษา, ใน พระบาท สมเด็จ พระจอมเกล้า เจ้า อยู่ หัว ครบ ๖๑ ปี, เปน วัน ที่ ขึ้น ปี ที่ ๖๒. ได้ ทรง พระกรุณา โปรด ให้ เชิญ พวก กงสุล ต่าง ประเทษ, เข้าไป รับ พระ ราชทาน ของ เลี้ยง ณ พระ ราชวัง. ฝ่าย พวก มิศชันเอรี, กับ พวก นาย ห้าง นั้น, ได้ทรงโปรดให้ เชิญ เข้าไป รับ พระ ราชทาน ของ เลี้ยง เมื่อ เวลา เช้า, ณวัน ประหัศ เดือน สิบเอด แรม ๑๓ ค่ำ. ข้าพเจ้าได้ถูกเชิญ ด้วย, หาได้ไปไม่, เพราะ มี ธุระ จัด แจง หนังสือ จด หมาย เหตุ ใบ นี้, ให้ ออก ตาม ที่ ได้ กำหนด ไว้ นั้น. ใน หลวง ไม่ ได้ เชิญ ให้ พวก กงสุล, แล มิศชันเอรี, แล พวก นาย ห้าง, ไป รับ พระราชทาน พร้อม กัน เหมือน อย่าง เคย มา แต่ ก่อน ไม่, เพราะ เมื่อ ปี ที่ ล่วง มา แล้ว นี้, กงสุล อังกฤษ แล กงสุล ฝรั่งเศส, ถือ ตัว เกิน นัก จึ่ง ทูล ใน หลวง เปน ใจ ความ ว่า, ฝ่าย ข้าพเจ้า ทั้งสอง เปน กงสุล เมือง เอก, หา ควร จะ นั่ง รับ พระราชทาน ระคน ปน กับ ผู้อื่น ไม่. ขอ ได้ ทรง พระ กรุณา โปรฎ ให้ มี โต๊ะ ฝ่าย พวก กงสุล ต่าง หาก. จึ่ง ทรง พระ กรุณา โปรฎ ให้ ตั้ง โต๊ะ ขึ้น ใน ห้อง เดียว กัน นั้น, จัด เปน สาม โต๊ะ ๆ หนึ่ง สำรับ กงสุล, โต๊ะ หนึ่ง, สำรับ พวก บาท หลวง, โต๊ะ หนึ่ง สำรับ พวก มิศชันเอรี แล นาย ห้าง.

๏ เมื่อ นั่ง ลง จะรับ พระราชทาน นั้น, พวก นาย ห้าง เหน ว่า ใน หลวง ได้ ทรง โปรฎ กงสุล เกิน ประมาณ, ดู เหมือน จะดู หมิ่น พวก นาย ห้าง, แล ผิด จาก ทำเนียม ประเทศ ยุรบ นัก. เพราะ ทำเนียม ประเทศ ยุรบ นั้น, เมื่อเจ้า นาย ได้ เชิญ เข้า ไป กิน โต๊ะ ด้วย กัน นั้น, ที่ จะได้ แบ่ง ออก เปน ๒ เปน ๓ พวก, ให้ นั่ง โต๊ะ พวกละ ต่าง ๆ กัน หา มีได้. พวก นายห้าง ได้ เหน ดัง นั้น ก็ หา รับ พระราชทาน ไม่. พร้อม ใจ กัน ลุก ขึ้น เดิน ออก จาก พระราชวัง. ใน หลวง ทอด พระเนตร เหน ดัง นั้น, จึ่ง ตรัส ถาม กงสุล อังกฤษ ว่า, เหตุใด เขา จึ่ง ไป. เมื่อ ได้ ทรง ทราบ เหตุ นั้น แล้ว, ดู เหมือน ไม่ สบาย พระ ไทย เลย. ด้วย ตั้ง พระ ไทย หมาย ว่า, จะ โปรฎ ให้ สาม จำพวก นี้ มี ความ สบาย มาก กว่า แต่ ก่อน. แต่ มิได้ สม กับ น้ำ พระ ไทย เพราะ ตาม คำ กงสุล อังกฤษ แล ฝรั่งเศส ทูล ขอ นั้น. ข้าพเจ้า เหน ว่า ไม่ ควร ผู้ ใด จะติ ใน หลวง เพราะ การ นั้น เลย. ใน หลวงได้ ทราบ ว่า กงสุล รู้ จัก ขนบ ทำเนียม ชาว ยุรบ ดี แล้ว, จึ่ง เข้า พระ ไทย ว่า เขา ทูล ขอ นั้น จะ ถูก ต้อง ทำเนียม ยุรบ, ถ้า ถูก ต้อง แล้ว หา ใคร จะติ ไม่ได้.

๏ อนึ่ง ใน วัน ที่ ๒ ปี ใหม่ นี้, ข้าพเจ้า บังคม มา ยัง ฝ่า พระบาท สมเดจ์ พระจอม เกล้า เจ้า อยู่ หัว, ด้วย ขอ ให้ จำเริญ พระ ชันษา สืบ ไป เปน หลาย ปี. แล ขอ ให้ เมือง สยาม จำเริญ ใน ความ ดี ทั้งปวง, ที่ จะ ให้ เมือง ตั้ง ดำรงค์ อยู่เปน นิรเทิญ.

๏ มี คน หลาย คน มา ถาม ข้าพเจ้า ว่า พระ เจ้า น้อง ยาเธอ กรมหลวงวงษา ธิราชสนิท มิได้เกี่ยว ข้องใน เรื่อง จด หมาย เหตุ บ้างฤๅ เหตุ เช่น นี้ ข้าพเจ้า จะ บอกให้คน ทั้ง ปวง รู้แน่ว่า ท่าน มิได้ เอาเปน ธุระ มา หลาย เดือน แล้ว แต่ใน เรื่อง จด หมาย ที่ ออก ทุก ๆ ครั้ง นั้น ท่าน หา ได้ รู้ ไม่ ทำ ออก แล้วได้ เอาไป ถวาย เมื่อไร ท่าน จึ่งได้รู้เมื่อ นั้น.

๏ จด หมาย คราว นี้ ได้ ออก ช้าไป เพราะ คอย เหตุ ที่ เรือ เจ้า พระยา จะ เข้า มา หมาย ว่า จะได้ ข่าว ใหม่ อีก เปน สำคัญ แต่ได้ บ้าง เลก น้อย.

๏ บางกอก ดอกกำปนี คือ เจ้า ของ อู่ ใหม่

๏ อู่แห้ง นี้ พึ่ง ทำ แล้ว, พร้อมใจ จะ รับ เรือ ใหญ่ น้อย ทุก อย่าง. เชิญให้ ท่าน เจ้า ของ เรือ, แล นาย เรือ ทั้งหลาย, จง พิจารณา ดู อู่ใหม่ นี้. คง จะ เหน ว่า เปน อู่ ดี กว่า อู่ ทั้งปวง ใน ประ ประเทษ นี้. จะ ได้แก้ เรือ ซ่อม แปลง เสีย ใหม่ โดย สดวก ดี. ที่ อู่ นั้น ยาว ได้ ๓๐๐ ฟุต, แล คง จะ ให้ ยาว กว่า นั้น อีก. โดย กว้าง ได้ ๑๐๐ ฟุต, ลึก ๑๕ ฟุต. ที่ ปาก อู่ มี ปตู เรียก ว่า ไกซัน, ถ้า จะ ปิด มิด ได้ โดย เร็ว. ที่ นอก ปาก อู่ใน ออก ไป นั้น, จด ถึง ลำ แม่น้ำ โดย ยาว ๑๒๐ ฟุต. มี เขื่อน สอง ฟาก กว้าง ขวาง แขง แรง นัก, กำปั่น เล็ก กำปั่น ใหญ่ จะ จอด อาไศร อยู่ ปาก อู่ ได้ใน

ทุก เวลา ไม่ เช่น อันตราย เลย. แล มี เครื่อง จัก สำรับ ยก เสา กะโดง, แล ม่อน้ำ สำรับ กล ไฟ แรง แรง นัก. อู่ นั้น พร้อม ด้วย เครื่อง สูบ ไป ด้วย กำลัง กลไฟ. มี แรง มาก เพื่อ จะ ได้ สูบ น้ำ ให้ ออก ได้ โดย เร็ว ได้, ไม่ ว่า น้ำ ขึ้น น้ำ ลง. พร้อม ด้วย เครื่อง ใช้ ใน การ ทำ เรือ ใบ แล เรือ กล. แล การ นั้น มี นาย ที่ เปน ชาติ ยุรบ, ได้ เคย ทำ การ เช่น นั้น หลาย ปี, จึ่ง ชำ นาญ ใน การ เหล่า นี้ ทุก อย่าง.

◎ แล ลูก จ้าง สำรับ อู่ นั้น เปน คน เลือก มา แต่ ฮ่องกง แล วัมภู ทั้ง นั้น, เปน คน ชำนาญ ใน การ นั้น. ◎ พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, ปรารถนา ที่ จะ ให้ คน ทั้งหลาย พิเคราะห์ ดู ว่า, อู่ นี้ ตั้ง อยู่ ที่ มี ไม้ สัก บริบูรณ แล ถูก ด้วย. ◎ อนึ่ง อู่ นี้ มี จักร เลื่อย ไม้, เพื่อ จะ ได้ การ เร็ว. หมอน ที่ รอง เรือ สูง สี่ ฟุต, แล จะ ชัก ออก เมื่อ ใด ก็ ชัก ได้ โดย สดวก, ไม่ ต้อง เสีย อะไร ใน การ เปลี่ยน หมอน นั้น.

◎ อนึ่ง พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, จะ รับ ธุระ คิด ใน การ ที่ จะ ต้อง ลง ทุน ซ่อม แปลง เรือ, แล จะ รับ เหมา เอา การ นั้น, เรือ ไม้ ก็ ดี เรือ เหล็ก ก็ ดี, แล จะ รับ ต่อ เรือ ใบ เรือ กล ไฟ ฤๅ การ ใด ๆ ที่ ใน การ ช่าง ต่อ เรือ ซ่อม แปลง เรือ. ◎ ไม้ แล เหล็ก แล ของ อื่น ๆ ที่ จะ ต้อง ซื้อ นั้น, เรา จะ ขาย ให้ ตาม ราคา ตลาด กรุง เทพ นี้. ◎ อนึ่ง เรือ ทั้งหลาย ที่ จะ เข้า อู่ นั้น, จะ มา จอด ที่ ทุ่น แห่ง กำปะนี ฤๅ ที่ เขื่อน นอก อู่ นั้น, ไม่ ต้อง เสีย เงิน กว่า ผู้ ที่ เปน นาย การ จะ สั่ง ให้ เลื่อน ออก จาก ที่ นั้น เมื่อ ใด.

◎ อนึ่ง กปิตัน แห่ง เรือ ทั้งหลาย, เมื่อ จะ ออก จาก อู่ นั้น, ต้อง เขียน ชื่อ ตัว ลง ที่ บาญชี แห่ง นาย อู่ นั้น เสีย ก่อน จึ่ง ออก ได้. ◎ อนึ่ง แต่ บันดา หนังสือ, ที่ จะ ฝาก มา ถึง อู่ นั้น, ต้อง ฝาก ไป ถึง กะปิตัน ยอน บุช กว่า จะ ได้ เปลี่ยน อย่าง นั้น, ปัตนี้ กะ ปิตัน บุช เปน นาย กอง นั้น, เปน เจ้า กระทรวง ใน การ ที่ จะ ใช้ เงิน เก็บ เงิน แต่ ผู้ เดียว.

นาย ช่าง ต่าง ๆ

◎ ผู้ ที่ จด ชื่อ ที่ สุด ท้าย หนังสือ นี้, เคย ทำ การ ช่าง ใน ประเทศ ยุรบ มาหลาย ปี, คือ เปน ช่าง จักร, ช่าง เอนชิเนีย, แล เคย ชำนาญ ใน การ ทำ แผนที่, แล การ คิด ราคา เครื่อง จักร ต่าง ๆ, แล ได้ รับ การ ตั้ง แล ซ่อม แปลง ม่อ น้ำ กล ไฟ, แล จักร หีบ อ้อย, แล เครื่อง ไฮโดร เอกซ์แตรกตอ สำรับ ให้ น้ำ ตาล แห้ง เร็ว. แล เครื่อง จักร สี เข้า, แล เครื่อง จักร เลื่อย ไม้, แล เครื่อง หีบ น้ำ มัน มพร้าว. แล เครื่อง จักร สำรับ กวาด ตะกั่ว, แล เงิน แล ทอง แดง, แล เครื่อง อัฏ ชื่อ ไฮดรอลิกเปรศซ์, แล ตะ ภานเหล็ก, เครื่องเหล็ก สำรับ ยก ของ ที่ ตะภาน กำปั่น, แล จักร น้ำ, แล เครื่อง สำรับ จักร ต่าง ๆ, แล การ ใส่ พื้น จักร ใหญ่, แล จักร สำรับ สูบ น้ำ ขึ้น บน พื้น นา, แล การ ช่าง อื่น ต่าง ๆ.

◎ ข้าพเจ้า ขอ แจ้ง มา ถึง เจ้าของ เรือ กลไฟ, แล จักร สี เข้า, แล จักร หีบ อ้อย, แล ผู้ อื่น ๆ ทั้งปวง ว่า, ข้าพเจ้า พร้อม ใจ จะ รับ เอา การ ที่ ว่า มา แล้ว ใน หนังสือ นี้. ถ้า ผู้ ใด ๆ ปรารถนา มา หา ข้าพเจ้า โดย การ นี้, ขอ เชิญ ท่าน มา หา ข้าพเจ้า ที่ อู่ ใหม่ ตำบล บ้าน คอก ควาย ใน แขวง กรุง เทพ นี้, ให้ มา ใน ระหว่าง เวลา สี่ โมง เช้า, แล สี่ โมง บ่าย.

โรง พิมพ์

◎ โรง พิมพ์ ที่ ได้ ตี หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, ตั้ง อยู่ ที่ ริม ป้อม ปาก คลอง บางกอก ใหญ่, หลัง วัง กรมหลวง วงษาธิ ราช สนิท. ถ้า ผู้ ใด ๆ ปรารถนา จะ ให้ ตี พิมพ์ หนังสือ ไทย, ฤๅ หนังสือ อังกฤษ, จะ เปน เนื้อ ความ มาก น้อย ประการ ใด, ขอ เชิญ ท่าน มา พูด กับ ข้าพเจ้า ๆ ปรารถนา จะ รับ จ้าง ตี พิมพ์ หนังสือ ต่าง. ๆ ราคา ค่า จ้าง นั้น, จะ รับ ให้ ถูก กว่า แต่ ก่อน มาก. ถ้า ฎีกา ต่าง ๆ กว้าง ยาว เท่า แผ่น กระดาด น้ำซ่ม, ถ้า ตี เต็ม น่า ข้าง หนึ่ง, ถ้า ต้อง การ แต่ พัน หนึ่ง, จะ คิด เอา ราคา พัน แผ่น ๒๐ บาท. ถ้า ต้อง การ หลาย พัน, จะ เอา ราคา แต่ พัน ละ ๑๕ บาท เท่า นั้น. อนึ่ง หนังสือ อังกฤษ ที่ เรียก ว่า, โบตโนฏ นั้น, เปน หนังสือ จด หมาย สำรับ ที่ นาย ห้าง ฝาก สินค้า บันทุก ไป ลง กำปั่น นั้น, ๑๐๐ แผ่น เปน ราคา ๕ บาท. อนึ่ง หนังสือ ที่ เรียก ว่า, เอ็นเตร แล ซิบปิ่ง บิล, ถ้า จะ เอา แต่ ๓๐๐ ก็ เปน ๑๐๐ ละ ๔ บาท, ถ้า เอา ถึง ๑๐๐๐ เปน ๑๐๐ ละ กึ่ง ตำลึง. อนึ่ง หนังสือ บิลเลดิง, ถ้า เอา แต่ ๓๐๐ เปน ๑๐๐ ละ ๕ บาท. ถ้า ต้อง การ ถึง ๑๐๐๐ จะ เอา ๑๐๐ ละ ๑๐ สลึง. อนึ่ง ถ้า เปน หนังสือ ภาค เปน ๑๐๐ ละ ๕ บาท.

◎ การ ผูก หนังสือ เปน เล่ม. ฯ

◎ อนึ่ง การ ที่ ผูก หนังสือ เปน เล่ม สมุด อังกฤษ, เท่า กับ กฎหมาย ที่ ขาย อยู่ ทุก วัน นี้, ถ้า หุ้ม หนัง ล้วน เปน เล่ม ละ กึ่ง ตำลึง. ถ้า ขลิบ หนัง เปน เล่ม ละ ๖ สลึง, ถ้า เอา มาก กว่า ๑๐ เล่ม ขึ้น ไป, ก็ จะ ลด ราคา เอา แต่ เล่ม ละ บาท. ถ้า เปน เล่ม

เล็ก กว่า กฎหมาย, ก็ จะ คิด เอา ราคา ตาม เล็ก แลใหญ่ ภอ สม ควร.

๏การแปล หนังสือ. ฯ

๏ คำไทย ฤๅ คำ อังกฤษ แปล, ถ้า รอ้ยคำ เปน ราคา ๕๐ เซ็น. ถ้า มาก กว่า ๑๐๐๐ คำ จะ คิด เอา ๑๐ คำ เปน ๔ เซ็น จน ถึง ๒๐๐๐ คำ. ถ้า มาก กว่า ๒๐๐๐ คำ, ก็ จะ เอา แต่ สม ควร ภอ ตก ลง กัน ได้.

๏ หนังสือ ขาย. ฯะ

๏ อนึ่ง ที่ โรง พิมพ์นั้น มี หนังสือ ขาย ต่าง ๆ, คือ หนังสือ หัด พูด คำ อังกฤษ จบ ละ ๘ สลึง. แล หนังสือ จินดามะณีนั้น เล่ม ละ บาท. หนังสือ กฎหมาย ไทย ๕๕ เล่ม สมุด ไทย ผูก เปน หนังสือ อังกฤษ สอง เล่ม, ขาย เปน ราคา จบ ละ ๑๓ บาท สลึง, แล หนังสือ พระ ราช พงษาวดาร ไทย ๔๒ เล่ม สมุดไทย, ทำ เปน สองเล่ม อังกฤษ, ขาย จบ ละ ๑๐ บาท สอง สลึง. แล พงษาวดาร ฝรั่งเศศ ย่อ, ขาย เล่ม ละ สอง สลึง. แล มี กระดาษ สมุดเปล่า ต่าง ๆ ขาย เล่ม ละบาท บ้าง, เล่มละสองสลึง บ้าง, เฟื้อง หนึ่งบ้าง, หลาย อย่าง ต่าง ๆ. เชิญ ท่าน ทั้งหลาย มา หา ข้าพเจ้า ที่ โรงพิมพ์ ข้าพเจ้า ผู้ ชื่อ ว่า, ดี. บี. บรัดเล นั้น เทิญ.

๏ ไก่ ตัว ภู่ กับ เพชร ฯะ

๏ อยู่ มา มี ชายผู้ หนึ่ง มี เพชร เม็ด หนึ่ง เท่า ผล เข้า โภช สาลี, ชาย นั้น ถือ ไป ตก เสีย แห่ง ใดไม่ รู้ ที่. ภาย หลัง มีไก่ ตัวภู่ ภา ฝูงไก่ไปเที่ยวคุ้ย เขี่ย หา อาหาร. ครั้น คุ้ย มา ถึง ที่ เพชร หาย นั้น, ก็ได้ เหน เพชร เม็ด นั้น มี แสง สว่าง รุ่ง เรือง. ไก่ นั้น นึก ว่า เพชร นี้ จะ มี ประโยชน์ อะไร แก่เรา เล่า, ถึง ดู งาม ก็ จริง, แต่กินมิได้. จึ่ง สั่น ศีศะ ว่า, เราไม่ ชอบ. แต่ สัตว อื่น จะ นับ ถือ ว่า เปน ดี ดอก กระมัง. ตัว เรา ไม่ ต้อง การ แล้ว, ชั่ง มัน เถิด. เรา เหน ว่า เข้า เปลือก เม็ด เดียว ก็ จะ ดี กว่า เพชร ทั้งปวง ใน โลกย์ อย่าง นี้ อีก.

๏ ดุจ นี้ แล มนุษย์ ผู้ ยัง รู้ น้อย ถึง ไม่ รู้ ที่ จัก กำหนด ของดี ของชั่ว มัก ดูหมิ่น ดูถูก ของ ประเสริฐ.

เรือ สยาม ค้าง ที่ อยู่ เมือง จีน

๏ ค้าง อยู่ ที่ เมือง ชีฟู, แต่ ณเดือน ๑๐ ขึ้น ๓ ค่ำ. คือ ไว เคานักันนิง ๑ นอชิมัน ๑ ไตวัด ๑ กอนเตศ ๑ กวีนออฟอิงลันด์ ๑ กอเกอรอ ๑ ญอน พ้ดอิน ๑ ญอนใจ ๑ เอมิดอกลัศ ๑ มีรีดีอัน ๑ เอมอย ๑ ซีแมนไบรด์ ๑ เซนเอดอ ๑ ปรินเซศ รับพี่ ๑ โซอาต พีศ ๑. ฯะ

๏ ค้าง อยู่ ที่ เมือง ฮองกง, แต่ ณเดือน ๑๑ ขึ้น ๗ ค่ำ. คือ คัศ ๑ แกศเตล ๑ โกไลอา ๑ คำราย ๑ คิมฮองไต ๑ เมรีรอศ ๑ มีรีดีอัน ๑ มูลไลต์ ๑ โยเรคคิช ๑ ปรินเซศ รับพี่ ๑ ซีฟอิก ๑ ซีแมน ไบรด์ ๑ ซูติงศตา ๑ วอลเตอ ๑ ยังไตเชง ๑. ฯะ

๏ ที่ ค้าง อยู่ เมือง ฟ่อเตา, ณเดือน ๑๑ ขึ้น ๒ ค่ำ. คือ แคน ตอน ๑ ไดงอน ๑. ฯะ

๏ ค้าง อยู่ ที่ เมือง เซี่ยงไฮ, คือ ยักซิง ๑ บ่าเรดอน ๑ วา บีด ๑ ซูติงศตา ๑ เซนต์ซอศ ๑ ไตลง ๑. ฯะ

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้ามา เมื่อไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กับบิตันชื่อไร	คือ ตอน	เรือ อะไร	มา แต่ ไหน
เดือน ๑๑ แรม ค่ำ ๑	บินเดล. ซี. ดิโมร์	เปน จีน	๑๑๐	บาก ฮอลันด์	สิงคโปร์
แรม ๕ ค่ำ	ดะวิบเปล	แลนซี่	๔๕๐	บากบ่าอะเซีย	จันตะบูน
๑๓ ค่ำ	เจ้า พระยา	ออร์ตัน	๓๕๓	กล ไฟ สยาม	สิงคโปร์

ออก เมื่อไร	กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ				จะ ไป ไหน
เดือน ๑๑ แรม ๑๒ ค่ำ	เจ้า พระยา	ออร์ตัน	๓๕๓	กล ไฟ สยาม	สิงคโปร์
แรม ค่ำ ๑	เรซี่ออร์ซี	ชิมซัน	๓๘๙	ซิบ สยาม	ฮองกง
๙ ค่ำ	ระคามา			บาก อังกฤษ	ฮองกง

๏ หนังสือคำแดงการ

ที่ จะ ทำ หนังสือ จด หมายเหตุ, เรียก ว่า บางกอกรีคอเดอ ต่อ ไป.

๏ ตั้ง แต่ นี้ ไป จะ ไม่ ให้ ติด อยู่ กับ หนังสือ จด หมาย เหตุ, ที่ เป็น ภาษา อังกฤษ นั้น ต่อ ไป. แต่ จะ ให้ ตี ต่างหาก, เปน สี่ ใบ แปด น่า เต็ม ๆ เปน อย่าง ฉบับ นี้. แล หนังสือ นั้น, จะ จุ ความ ที่ ว่า ด้วย การ บ้านเมือง, แล ความ ที่ รู้ รอบ ตาม หนังสือ, แล ศิลประสาตร วิชา การ ต่าง ๆ, แล การ พ่อค้า, แล ข่าว ที่ บังเกิด ใน เมือง นี้, แล เมือง ที่ ลอ้ม รอบ. แล จะ คัด เอา ข่าว จาก หนังสือ จด หมาย เหตุ, ที่ มี มา แต่ เมือง จีน, เมือง ยัดเคเวีย, เมือง สิงกะโปร์, เมือง ปีแนง, เมือง พม่า, เมือง บังกะล่า, เมือง ลังกา, เมือง บำใบ, ประเทศ ยุรบ, แล ประเทศ อเมริกา. จะ คัด เอา ข้อ ความ ออก จาก หนังสือ จด หมาย เหตุ เหล่า นั้น, ซึ่ง จะ เปน ประโยชน์ แก่ ผู้ ใด ๆ ที่ อ่าน. เจ้า ของ บางกอก รีคอเดอ, จะ เอา ใจ ใส่, เพื่อ จะ ให้ หนังสือ จด หมายเหตุ นั้น, เปน ของ ดี ยั่ง ยืน มั่น คง, เปน ของ ที่ ควร ชาว ประเทศ สยาม จะ อ่าน, ได้ ช่วย ให้ มี ความ รู้ จำเริญ ดี ขึ้น.

๏ หนังสือ จด หมายเหตุ นี้, เปรียบ เหมือน คน เที่ยว ไป ทั่ว โลกย์, เพื่อ จะ ได้ หา เหตุ ต่าง ๆ เปน สำคัญ, แล้ว ก็ กลับ มา เล่า เหตุ การ ให้ คน ทั้งปวง ฟัง. ถ้า คน เหล่า นั้น จะ มา แต่ ประเทศ อเมริกา บ้าง, ประเทศ ยุรบ บ้าง, เมือง บังกะลา บ้าง, เมือง พม่า บ้าง, เมือง จีน บ้าง, เมือง ชวา บ้าง, เมือง สิงกะโปร์ บ้าง, เมือง ปีแนง บ้าง, แล เมือง อื่น ๆ หลาย แห่ง นั้น, ท่าน ผู้ อ่าน นี้ จะ มี ชอบ ใจ ฟัง เขา บอก ข่าว เดือน ละสอง หน ฤๅ, แล จะ คิด เสีย ดาย เงิน ค่า จ้าง ที่ จะ ให้ เขา ปีละ ห้า บาท ฤๅ แปด บาท นั้น ได้ ฤๅ. ฝ่าย หนังสือ จด หมายเหตุ ที่ เรียก ว่า, บางกอก รีคอเดอ นี้, จะ มา บอก ข่าว แก่ ท่าน ทั้งหลาย เดือน ละสอง ครั้ง, จะ บอก เปน ภาษา ไทย, ให้ ตัว ท่าน ฟัง ข่าว ต่าง ๆ, ที่ ได้ นำ เอา มา แต่ ทั่ว โลกย์. หนังสือ บางกอก รีคอเดอ นี้, ได้ เก็บ เหตุ มา แต่ หลาย แห่ง หลาย ตำบล เช่น ว่า มา นี้, เพราะ มี หนังสือ บอก ข่าว มา แต่ ที่ เหล่า นั้น, มา ถึง เจ้า ของ บางกอก รีคอเดอ, ๆ จึ่ง ได้ แปล ออก จาก ภาษา อังกฤษ เปน ภาษา ไทย, ตาม ที่ ได้ เหน ว่า, จะ เปน ประโยชน์ แก่ พวก ไทย. อนึ่ง ชาว ประเทศ อเมริกา, แล ประเทศ ยุรบ นั้น, เขา ได้ อาไศรย หนังสือ จด หมาย เหตุ ต่าง ๆ มั่น คง, เพื่อ ประสงค์ จะ ได้ ความ รู้ ต่าง ๆ. เขา เข้า ใจ ว่า, ถ้า ไม่ ได้ อ่าน หนังสือ จด หมาย เหตุ ต่าง ๆ แล้ว, ก็ ดู เหมือน เปน คน หา ปัญญา มิ ได้, เปน น่า อาย แก่ คน ทั้งปวง นัก. เพราะ เหตุ ฉะนี้, ชาว อเมริกา ชาว ยุรบ จึ่ง ได้ ซื้อ หนังสือ จด หมาย เหตุ โดย มาก, จะ หา ผู้ ใหญ่ ใด ๆ ที่ มิ ได้ ซื้อ หนังสือ จด หมาย เหตุ บ้าง นั้น ก็ หา ยาก นัก. ลาง ครอบ ครัว หนึ่ง, ซื้อ เจ็ดวัน ฉบับ หนึ่ง, ลาง ที่ สอง ฉบับ, สาม ฉบับ, เจ็ด ฉบับ ก็ มี. ด้วย เขา เข้า ใจ ว่า, อัน หนังสือ จด หมาย เหตุ ต่าง ๆ นี้, เปรียบ เหมือน กล้อง สรอ่ง, สำรับ จะ ช่วย ตา ให้ เหน ใกล้ แล ไกล ได้. ถ้า หา มิ กล้อง สร่อง อย่าง นี้ ไม่, ดุจ หนึ่ง ตาบอด มิ ได้ เหน เลย.

๏ ราคา หนังสือ บางกอกรีคอเดอ

๏ เมื่อ จะ ขาย ได้ แต่ น้อย เพียง สอง รอ้ย, สามรอ้ย เล่ม คือ เล่ม ละ ๒๖ ใบ, ตี เดือน ละสอง ใบ นั้น, จะ ต้อง ขาย เปน เล่ม ละ ห้าบาท, คือ ปี หนึ่ง ห้าบาท. ถ้า แม้น ได้ เรี่ยราย ชื่อ คน ที่ จะ ซื้อ เพียง พัน คน, เปน พัน เล่ม เมื่อไร, เจ้า ของ บางกอก รีคอเดอ, จะ ลด ราคา ลง ถึง เล่ม ละ สองบาท เมื่อ นั้น. ถ้า ได้ ราวะ สอง พัน คน ที่ จะ ซื้อ, จะ ลด ราคา ลง ถึง เล่ม ละ หก สลึง. เพราะ การ ที่ ตี พิมพ์ น้อย เล่ม นั้น, ก็ ป่วย การ ลง ทุน เสีย เงิน ค่า จ้าง มาก, แทบ จะ เหมือน กับ ตี พิมพ์ มาก เล่ม เหมือน กัน.

๏ อนึ่ง ถ้า ผู้ ใด จะ ช่วย เสาะหา คน ที่ จะ ซื้อ บางกอก รีคอเดอ จด หมายเหตุ นี้, ได้ ห้า คน มา ลง ชื่อ เข้า เมื่อไร, ผู้ เจ้า ของ หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, จะ ให้ เปน รางวัน แก่ ผู้ ที่ ได้ หา ซื้อ คน นั้น เล่ม หนึ่ง คือ ๒๖ ใบ.

๏ อนึ่ง ถ้า ผู้ ซื้อ เปน คน อยู่ ใน กรุง เทพ ฯ, ข้าพเจ้า จะ ฝาก จด หมาย เหตุ ให้ เขา เดือน ละ สอง หน. ถ้า เปน คน อยู่ นอก กรุง เทพ ฯ, บาง ที่ จะ ฝาก ไป ถึง เขา ก็ ได้, บาง ที่ ไม่ ได้, ต้อง ให้ เขา ใช้ บ่าว มา เอา เอง ที่ โรงพิมพ์. ๆ ของ ข้าพเจ้า อยู่ ริม ปอ้ม ปาก คลอง บาง กอก ใหญ่ หลัง วัง กรมหลวง วง ษา.

๏ จดหมาย เหตุ ออก เมื่อไร ฯะ

๏ ตั้ง แต่ นี้ ไป จดหมาย เหตุ เหล่า นี้, จะ ออก ใน วัน กลาง เดือน, แล วัน สิ้น เดือน เสมอ ไป เปน นิจ. ผู้ ใด ๆ ปราถนา จะ ได้ จดหมาย เหตุ ใบ อัน ใด อัน หนึ่ง โดย เรว, ก็ จง มา เอา ค่ำ วัน กลาง เดือน, แล ค่ำ วัน สิ้น เดือน เถิด.

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1 เล่ม ๑ บางกอกเดือนสิบสองขึ้นสิบห้าค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๗ Nov. 3rd 1865 กฤษศักราช ๑๘๖๕, ใบ ที่ ๑๗ No. 17

๏ คำ เตือน สติ ท่าน ทั้งหลาย ฯ

๏ ข้าพเจ้า ผู้ ได้ อ่าน หนังสือ จด มายเหตุ บางกอก รีคอเดอ นั้น, ได้ พบ เรื่อง หนึ่ง แจ้ง ความ ว่า, เคาเวอเมนต์ ยี่ปุ่น เสีย เงิน ให้ บังคับ ใช้ ผู้ หนุ่ม ๆ สิบ เก้า คน ไป เมือง อังกฤษ, ให้ เรียน หนังสือ ภาษา วิชา ต่าง ๆ. อย่าง นี้, ข้าพเจ้า จึ่งมี ความ ยิน ดี นัก, ด้วยว่า เปน ผล ประโยชน์ แก่ บ้าน เมือง เปน อัน มาก. ก็ ใน สยาม ประเทศ นี้, ข้าพเจ้า เหน ว่า มี โอกาศ ช่อง อยู่ แล้ว, แต่ มิ ได้ มี ท่าน ผู้ ใด เปน คน รัก ใคร่ ตั้ง ใจ ปรารถนา เพื่อ จะ แสวง หา เรียน รู้ หนังสือ ภาษา วิชา การ จริง ๆ, ให้ เปน สง่า ราศี แก่ ถิ่น ฐาน บ้าน เมือง. เมื่อ เปน อย่าง นี้ เพราะ เหตุ อะไร. เพราะ เหตุ มิ ได้ มี ท่าน ผู้ ใด ออก เงิน ให้ ฤๅ, ๆ เพราะ เหตุ ผู้ ที่ มา เรียน หนังสือ มี น้ำ ใจ สำคัญ ดู ถูก เสีย ว่า เรียน ได้ ง่าย ๆ, ไม่ ต้อง เปลือง เงิน เปลือง ทอง อะไร. วิทยา นั้น จึ่ง ไม่ บริบูรณ ขึ้น ได้. ครั้น มี ความ ประสงค์ อย่าง ใด อย่าง หนึ่ง ขึ้น, ต้อง วิ่ง ไป หา วาน ท่าน ผู้ อื่น ช่วย แปล ให้ เหน เปน ที่ ลำบาก ใจ หนัก, ดู เหมือน ว่า ใจ คน มัก ถือ ว่า, ของ ที่ หา ได้ ง่าย ๆ ไม่ ต้อง เสีย เงิน แล้ว ก็ ไม่ สู้ รัก นับ ถือ ว่า เปน ของ ประเสริฐ เลิศ ยิ่ง. ก็ ธรรมเนียม วิไสย ประเทศ ที่ มิ ได้ เอา ใจ ใส่ อุปถัมภ์ บำรุง บ้าน เมือง ให้ รุ่ง เรือง สุก ใส, ด้วย วิทยา ความ รู้ แล การ สุจริต ต่าง ๆ, จะ ตั้ง มั่ง ยืน เปน เอกราช ยืด ยาว ไป ไม่ ได้ เลย, คง ยอม ขึ้น แก่ ผู้ อื่น เปน แน่. ก็ บัด นี้ มี ผู้ เอา ของ วิเสศ มา แต่ ต่าง ประเทศ, เพราะ มี ความ หวัง ว่า จะ เกื้อ กูล แก่ ประเทศ นี้, ให้ ได้ ศุข สวัสดิ จำเริญ ขึ้น โดย มาก.

๏ แต่ ว่า ผู้ ที่ ได้ นำ มา แล ได้ ให้ สติ นั้น, กลับ หัน ได้ ความ ผิด ต้อง ตำหนิ ว่า บ่น เก้อ เจ้อ ไป, แล พูด อวด อ้าง เหลือ เกิน เสีย อีก. แต่ ทว่า ได้ ยิน ว่า เปน ธรรมดา เมือง อยู่ เอง. ถ้า ผู้ ใด ปรนิบัติ ถือ ซื่อ สัตย์ สุจริต แล้ว, มัก เปน คน โง่ เขลา หา ปัญญา มิ ได้. ต้อง ถูก เฆี่ยน แล ได้ ความ เบียด เบียน ต่าง ๆ. แล บาง ที่ ได้ ยิน ว่า เปน ประเทศ บ้าน เมือง อัน ยาก จน, จะ ปรารถนา ซื้อ หา ได้ ก็ แต่ อย่าง บาฬูน เครื่อง เล่น เด็ก ๆ นั้น.

๏ ก็ เมื่อ ได้ กระจ่าง อย่าง นี้, หา สม กับ ที่ ตา เหน ว่า เปน ประเทศ อัน ยากจนไม่. ด้วย ว่า ตั้ง แต่ เวลา ได้ ทำ พระราชไมตรี กับ บันดา ประเทศ เมือง ต่าง ๆ, การ ค้า ขาย ก็ มี กำไร ขึ้น ทุก ปี ๆ. จน สมบัติ มาก ทวี ขึ้น กว่า แต่ ก่อน. ก็ แต่ เครื่อง เล่น เปน ของ ลูก เล็ก ๆ, สำรับ จะ ล่อ ให้ เด็ก มี ใจ สบาย, ได้ รู้ ต้อง การ อยู่ เท่า นั้น. ก็ ฝ่าย ท่าน นักปราชญ์ ทั้งหลาย เหน ว่า หา ควรไม่, เปน ของ การ เล่น ให้ บ้าน เมือง ชุด ถอย น้อย ลง. จะ ได้ ไพรบูลย์ ขึ้น ดั่ง ประเทศ อื่น ๆ, ที่ มี ความ รู้ แล วิชา การ หามิได้. ก็ แล เมือง ใด ที่ มี ทรัพย์ สมบัติ มาก, แต่ มิ ได้ จำเริญ ด้วย ศิลปสาตร แล ความ สุจริต ธรรม์, จะ ตั้ง มั่น ให้ ถาวร เหน เปน อัน ยาก ยิ่ง นัก. เพราะ ว่า ดุจ ไม้ ปลาย เรียว เบื้อง ต้น โต, เอา ปลาย วาง ตั้ง ลง ไว้, ไม่ มี ที่ พึ่ง พิง จะ อาจ ดำรง ทรง กาย อยู่ ได้ ฤๅ ไฉน.

๏ อนึ่ง นิวชะเปเปอ ที่ เรียก ว่า จด หมายเหตุ นั้น, ควร คน ทั้ง หลาย จะ ยิน ดี ซื้อ เอา ไว้ ให้ เปน สวัสดิมงคล แก่ บ้านเมือง, ด้วย ว่า มี คุณ แก่ บ้าน เมือง ทั้งปวง เปน อัน มาก, เพราะ คน ทั้ง หลาย ได้ อ่าน ดู จึ่ง มี ความ รู้ สว่าง ขึ้น ได้. ก็ เมื่อ ความ สว่าง เกิด ขึ้น แล้ว, เปน เหตุ จะ ให้ ความ ร้าย เหือด หาย ไป. ด้วย ความ ร้าย กลัว ความ สว่าง ใน จด หมาย เหตุ นี้. เพราะ อย่าง นั้น จึ่ง ควร จะ ยิน ดี บำรุง ไว้, ให้ ขับ ไล่ หมู่ เสี้ยน หนาม แผ่นดิน เสื่อม สิ้น ไป เสีย. ต่อ เมื่อ ผู้ ใด ที่ เคย ทำ ความ ชั่ว ข่ม ขี่ เขา จึ่ง ได้ มี ใจ เสร้า เกรง กลัว เกลียด ชัง ใน หนังสือ เหล่า นี้. แล อยาก จะ ทำ ย่ำ ยี ให้ ยับ เยิน เสีย. ก็ คน ทั้งหลาย ที่ ทำ กรรม ร้าย นั้น, ครั้น เรื่อง ราว ของ ตัว แพร่ง พราย กระจาย ออก ไป, ก็ จะ มี ความ ลอาย ขึ้น บ้าง ละ การ ชั่ว เสีย, กลับ ทำ การ ดี มาก ทวี ขึ้น ทุก วัน ๆ. ก็ เพราะ ผู้ เจ้า ของ หนังสือ นิวชะเปเปอ นั้น,

ได้เปน ชาติ บัณฑิตย์นักปราชญ แท้, จะได้พูด แก้แช้ เชือนไป ฤๅ จะได้เหน แก่ การ หนิด หน่อย อย่างไร ไม่ มี. แม้น ถึง ผู้ อื่น จะ ไม่ ชอบ ใจ เรื่อง ความ ที่ แต่ง ไว้ ใน หนังสือ นั้น, จะ นินทา ว่า กระไร ๆ บ้าง ก็ นิ่ง เสีย มิได้ ว่า ประการ ใด แก่ เขา, เพราะ ว่าผู้เปน นักปราชญ นั้น จะ ได้ ฟัง ถ้อย คำ เล็ก น้อย ไม่ มี เลย.

๏ ผู้เขียน หนังสือ นี้ มีใจ รัก เมือง ไทย จริง, แต่ หา ได้ อยู่ ใน กรุง เทพ ไม่. ก็ ถึง กระนั้น จะ อุษ่า หา เหตุ ความ อะไร ๆ ที่ จะ ได้เปน ประโยชน์ แก่ เมือง สยาม.

คอนสติติชัน ต่อ มี ใน น่า ๑๓๙

ส่วนที่ ๔

๏ ข้อ ที่ ๑. เวลา แล ตำบล แล อย่าง ที่ จะจัด เลือก คน ตั้งไว้ เปน เซ็นเนตอร์, แล เปน เรบริเซ็นติติฟ นั้น, สุด แล้ว แต่ พวก ลิยิศเลเชอ ที่ หัว เมือง นั้น จะ สั่ง. แต่ พวก คอนเครัศ จะ มี อำนาฐ เปลี่ยน เวลา ที่ จะ เลือก นั้นได้, เว้น ไว้แต่ ตำบล ที่ จะ เลือก พวก เซ็นเนตอร์นั้น.

๏ ข้อ ที่ ๒. คองเครัศ นั้น จะต้อง ประชุม กัน โดย ที่ สุด แล เวลา ที่ ประชุม ที่ สุด โดย น้อยนั้น, ปี ละหน, จะ เปน ณวันจันท์ ที่ แรกใน เดือน ดีเซ็มเบอ ปี ละหน, ถ้า เว้น ไว้แต่ คอนเครัด จะ เปลี่ยน เวลา ที่ ประชุม ต่อ ภาย หลัง.

๏ ส่วนที่ ๕

๏ ข้อ ที่ หนึ่ง. พวกเร็บริเซ็นเตติฟ, กับ พวก เซ็นเอ็ต นั้น, จะเปน ผู้ พิภากษา การ เลือก ตั้ง คน, เปน พวก ของ ตัว ต่อ ไป นั้น. ถ้า พวก เรบริเซ็นเตติฟ, ฤๅ พวก เซ็นเอ็ต นั้น, ถ้า มา ประชุม กัน ได้ ส่วน พวก มาก กว่า ผู้ ที่ เว้น นั้น, ก็ กระทำ การ ได้. ถ้า น้อย กว่า เขา ก็ ยัง ทำ ไม่ ได้. ที่ ประชุม กัน ทุก วัน ๆ นั้น, ต้อง ผัด การ ต่อ ไป อีก กว่าส่วน ที่ มา ประชุม กัน นั้น, จะ มา มาก กว่า ส่วน ที่ เว้น, จึ่ง จะ ทำ การ นั้น ได้. แต่ฝ่าย ที่ มาน้อย นั้น มี อำนาฐ ควร จะ บังคับ พวก ของ ตัว ที่ เว้น นั้น, ให้ มา ใน ที่ ประ ชุม กัน จงได้. แล ให้ ปรับ ไหม คน ที่ เว้น นั้น, ตาม แต่ พวก แล พวก จะ เหน สม ควร จะ ปรับ ไหม มี โทษ แล.

๏ ข้อ ที่ สอง พวก แล พวก นั้น ต้อง มี อำนาฐ ที่ จะ ตั้ง ธรรม เนียม ใน การ พวก ของ ตัว, แล ลง โทษ แก่ ผู้ ใด หนึ่ง ใน พวก ของ ตัว ที่ ได้ ประพฤติ ผิด. แล ใน พวก ของ ตัว ถ้า เหน พร้อม ใจ สอง ส่วน ยก เสีย ส่วน หนึ่ง แล้ว, ผู้ ใด ทำ ผิด จะ ไล่ เสีย ก็ ได้.

๏ ข้อ ที่ ๓. พวก แล พวก นั้น, ต้อง จดหมาย เรื่อง การ ที่ได้ ทำ ลง ไว้ ทุก วัน ๆ, แล เอา เรื่อง ความ นั้น ลง พิมพ์ เปน คราว ๆ, ให้ ปรากฏ แจ้ง แก่ ชน ทั้งปวง. ถ้าเว้นไว้แต่ ส่วน ที่ ตัว จะ เหน ว่า, สม ควร ที่ จะ ปิด บัง ไว้ ก่อน, แล ผู้ ที่ จะ เหน ชอบ, แล ผู้ ไม่ เหน ชอบ ด้วย ใน การ ใด ๆ, ก็ ต้อง ลงชื่อ ของ ตัว ใน เรื่อง ภาว นั้น. ถ้า มี ส่วน หนึ่ง, ยก เสีย สี่ ส่วน, ถ้า ที่ ปราถนา ให้ ลง นั้น ก็ ลง ชื่อ ได้ ทั้ง หมด.

๏ ข้อ ที่ ๔. พวก เร็บริเซ็นเตติฟ ก็ ดี, พวก เซ็นเอ็ต ก็ ดี, เมื่อ คราว ที่ กอนเคร็ศ ประชุม กัน, อย่า ให้ ผัด การ นั้น ไป กว่า สาม วัน, ถ้า เว้น ไว้ แต่ พวก ที่ เคย คู่ กัน นั้น จะ ยอม. แล ห้าม ไม่ให้ เลิก ไป เพื่อ จะ ทำ การ ที่ อื่น, นอก จาก ที่ เคย ได้ ประชุม กัน ทำ นั้น.

๏ ส่วนที่ ๖

๏ ข้อ ที่ หนึ่ง. คน ที่ อยู่ใน พวก เซ็นเอ็ต, แล คน ที่ อยู่ ใน พวก เร็บริเซ็นเตติฟ, จะ รับ เงิน ค่า ธรรม เนียม เพื่อ การ ของ เขา, ตาม ที่ กฎหมาย พิกัด แล เงิน ค่า ธรรมเนียม นั้น, ต้อง เบิก ออก จาก คลัง หลวง เมือง ยูในติศเทษ. เขา ทั้งหลาย ทุก ที่ ต้อง มี ตรา คุ้ม ห้าม มิให้ ผู้ ใด เกาะ เอา ตัว ไป, เมื่อ คราว ที่ ประชุม กัน ทำ ราชการ นั้น. แล เมื่อ คราว เดิน ทาง จะ ไปยัง ที่ ประชุม, ฤๅ เมื่อ กลับ ไป จาก ที่ ประชุม นั้น. ถ้า เว้น ไว้แต่ การ กระบถ, แล การ ผิด ใหญ่ อื่น ๆ, แล การ ที่ ให้ บ้าน เมือง เกิด จลาจล. อนึ่ง ถ้อย คำ วาจา อัน ใด อัน หนึ่ง ที่ ประกาศ ใน ที่ ประ ชุม ราชการ นั้น, อย่า ให้ ผู้ ใด นอก จาก ที่ ประชุมนั้น, ได้ ถาม ขัด ขวาง ถ้อย คำ วาจา นั้น เลย.

๏ ข้อ ที่ ๒. คน แต่ พวก เซ็นเอ็ต ฤๅ แต่ พวก เร็บริเซ็น เตติฟ, ผู้ ใด ผู้ หนึ่ง ห้าม มิ ให้ รับ การ ใน ตำแหน่ง ใด อื่น ๆ ที่ มี อยู่ แล้ว, ฤๅ ความ ที่ มี ประโยชน์ ทวี ขึ้น ใน ตำแหน่ง นั้น, ได้ อำนาฐ เมือง ยูในติศเทษ, ใน รหว่าง ปี เดือน ที่ เขา ได้ เลือก ตั้ง ไว้ นั้น. แล อย่า ให้ ผู้ ใด ๆ ที่ ยัง ตั้ง อยู่ ใน ตำแหน่ง ใต้ ร่ม ธง แห่ง เมือง ยูในติศเทษ, เข้า เปน พวก เซ็นเอ็ต, ฤๅ พวก เร็บริ เซ็นเตติฟ เมื่อ ยัง ตั้ง อยู่ ใน ที่ ตำแหน่ง นั้น.

ส่วน ที่ ๗

๑ ข้อ ที่ ๑. แต่ บันดา ข้อ กฎ ประกาษ รับส่ง ที่ สำรับ ให้ ราช ทรัพย ของ หลวง เกิด ทวี ขึ้น นั้น, ต้อง เกิด ขึ้น ใน พวก เร็บรีเซ็นเตติฟ ก่อน. แต่ ว่า พวก เซ็นเอต จะ ตัก เตือน ใจ พวก เร็บรีเซ็นเตติฟ ใน การ นั้น ก็ ได้ ฤๅ จะ เข้า ด้วย พวก เรบรีเซ็นเตติฟ ใน การ ที่ จะ ดัด แปลง กฎ ประกาษ เรียก พาษีให้ ดี ขึ้น ก็ ได้, เหมือน ที่ เข้า ด้วย กัน ใน การ อื่น ทั้งหลาย.

๑ ข้อ ที่ ๒ ว่า. ใน ข้อ กฎ ประกาษ ทุก ข้อ, ที่ จะ ออก มา แต่ พวก เร็บรีเซ็นเตติฟ, แล พวก เซ็นเอต นั้น, จะ ใช้ เปน กฎ ประกาษ ใน หลวง ก่อน ไม่ ได้, กว่า จะ ได้ ส่ง ให้ เปรศซิเด็นต์ แห่ง เมือง ยู ใน ดิศเทษ ดู เสีย ก่อน. ถ้า ท่าน เหน ชอบ แล้ว, ก็ ต้อง ให้ ท่าน เขียน ชื่อ ของ ตัว ลง ไว้ เปน สำคัญ ที่ ใต้ หนังสือ นั้น. ถ้า ท่าน ไม่ ชอบ ต้อง ส่ง หนังสือ กฎ ประกาษ นั้น, คืน ให้ แก่ พวก เร็บรีเซ็นเตติฟ. ฤๅ พวก เซ็นเอต ที่ เปน เจ้า ของ นั้น, เปรศซิเด็นต์ ต้อง จดหมาย ลง ว่า, เหตุ อะไร จึ่ง ไม่ ชอบ, แล พวก ผู้ ที่ เปน เจ้า ของ นั้น, ต้อง จดหมาย เหตุ ที่ เปรศซิเด็นต์ ไม่ ชอบ นั้น. ใน หนังสือ สำรับ จดหมาย ราย งาร ที่ ทำ ทุก วัน นั้น. แล้ว พวก นั้น ต้อง พิจารณา ดู กฎ ประกาษ นั้น เสีย ใหม่. เมื่อ เขา พิจารณา ดู ใหม่ แล้ว, ถ้า ใน พวก นั้น, ทำ เปน สาม ส่วน ยก ส่วน หนึ่ง, เหน ชอบ พร้อม กัน ใน กฎ ประกาษ นั้น แล้ว, ต้อง ฝาก กฎ ประกาษ นั้น, ส่ง ไป ถึง พวก อื่น ที่ เปน คู่ รับ กัน นั้น. แล้ว ให้ พวก นั้น พิเคราะห์ ดู กฎ ประกาษ นั้น เสีย ใหม่ เหมือน กัน. ถ้า ใน สาม ส่วน ยก เสีย ส่วน หนึ่ง, ปฤกษาเหน พร้อม ใจ กัน แล้ว, กฎ ประกาษ นั้น, ก็ ใช้ เปน กฎหมาย หลวง สำรับ แผ่นดิน ได้. แต่ บันดา การ เช่น นี้, ต้อง ให้ คน ใน สอง พวก นั้น บอก ว่า เหน ชอบ ด้วย. ฝ่าย คน ที่ ไม่ ชอบ ก็ ให้ บอก ว่า, เรา ไม่ ชอบ, จึ่ง จะ ได้ รู้ ว่า, คน ที่ ชอบ นั้น มี กี่ คน, ที่ ไม่ ชอบ นั้น กี่ คน. แล้ว ต้อง จดหมาย ราย ชื่อ คน ที่ ชอบ, แล ไม่ ชอบ นั้น ลง ไว้ ใน หนังสือ สำรับ จดหมาย ราย งาน แห่ง พวก นี้ แล พวก นั้น ด้วย. ถ้า กฎ ประกาษ บทใด บทหนึ่ง, ไม่ ได้ ส่ง คืน แต่ เปรศซิเด็นต์ ใน รหว่าง ๑๐ วัน, ยกเสีย แต่ วัน อาทิตย์ นั้น, นับ ตั้ง แต่ เวลา ที่ ส่ง ให้ แก่ ท่าน นั้น ไป, แล กฎ ประกาศ นั้น จะ ต้อง ใช้ เปน กฎหมาย หลวง, เหมือน ท่าน ได้ ลง ชื่อ ของ ท่าน ไว้ เหมือน กัน. ถ้า เว้น ไว้ แต่ กอนเค็เก ได้ เลิก ไป เสีย แล้ว, จึ่ง ส่ง คืน กฎ ประกาศ นั้น ให้ เขา ไม่ ได้. ถ้า เปน เหตุ เช่น นั้น แล้ว กฎ ประกาศ นั้น, ยัง ใช้ เปน กฎหมาย หลวง ไม่ ได้.

๑ ข้อ ที่ ๓. กฎหมาย ประกาษ ทุก ข้อ, ฤๅ ข้อ ที่ หมายว่า จะกระทำ, ฤๅ การ ใด ๆ ที่ ปลง ใจ ลงว่า จะทำ, ที่ พวก เซ็นเอศ, แล พวกเร็บรีเซ็นเตติฟ, ได้ ตั้ง ใจว่า จะ ทำ, ถ้า เว้น ไว้ แต่ การ ที่ จะเลิก กลับ ไป บ้านนั้น, การ ทั้งปวง นอก นั้น, ต้อง ส่ง ให้ เปรศซิเด็นแห่ง เมือง ยู ใน ดิศเทษ ดู เสีย ก่อน, แล กว่า จะตั้ง การ เปน แน่, ต้อง ให้ ท่าน บอกว่า ชอบ แล้ว. ถ้า แม้น ท่าน ไม่ ชอบ, ก็ พวก เซ็นเอศ, แล พวก เรบรีเซ็นเตติฟ, ต้อง คิด ใน การ นั้น เสีย ใหม่. แล้ว ถ้า แม้น พวก เซ็นเอศ, แล พวก เร็บรีเซ็นเตติฟ จะเหน ชอบใน การ นั้น สาม ส่วน, ยก เสีย ส่วน หนึ่ง, ก็ จะตั้ง เปน กฎ หมาย ประกาษ แน่ นอน ได้.

การ ที่ ท่าน แก้ ด้วย สาศนา

๑ ซึ่ง ท่าน ถาม ด้วย การ พุทธสาศนา แล คฤศ สาศนา นั้น, เปน ความ หลาย ข้อ, ข้าพเจ้า ก็ ได้ ทราบ แล้ว. จะขอ ตอบ แต่ เปน สังเขบ เล็ก น้อย. วิไส สาศนา ต่าง คน ต่าง ถือ, เถียง กัน ไม่ รู้ จบ, ก็ จะ โกรธ กัน เสีย เปล่า ไม่ ต้อง การ เลย. ซึ่ง พุทธ สาศนา ท่าน ว่า จม อยู่ ใน ความ มืด ไม่ แผ่ ผ่าน กว้าง ขวาง ไป ได้ นั้น, ขอ แก้ ว่า คำ สั่ง สอน พุทธสาศนา ทวน กระแส กิเลศ และ ตันหา ของ มนุษ ทั้งหลาย. เปรียบ เหมือน บุก คล พาย เรือ ทวน กระแส น้ำ เชี่ยว, ต่อ บุคคล มี ความ เพียร จริง ๆ จึ่ง จะอุส่า พาย เรือ ทวน กระแส น้ำ เชี่ยว ขึ้น ไป ได้. พุทธสาศนา ภุก ซึ้ง ศุกขุม ละ เอียด นัก, ยาก ที่ ผู้ ใด จะรู้ จะ เข้า ใจ ได้. ด้วย เปน ของ ทวน น้ำ ใจ คน, ไม่ เปน คำ สั่ง สอน เอาให้ ถูก คัน ของ คน ทั้งหลาย. เพราะ ฉะนั้น ท่าน ผู้ รู้ หนังสือ ภุก ซึ้ง เข้า ใจ ใน พุทธสาศนา จึ่ง ต้อง มักอยัด อยู่ เพราะ เหน การ ว่า. ถึง จะ ไป เที่ยว สั่ง สอน ใน ประเทศ ทั้งปวง, ก็ จะ ไม่ มี ผู้ ใด รับ คำ สั่ง สอน, อย่า ว่า แต่ คน ประเทศ อื่น เลย. แต่ คน ที่ ถือ พุทธสาศนา ด้วย กัน ก็ ยัง ประนิบัติ ไป ไม่ ได้. ต่อ ท่าน ที่ มี ความ เชื่อ ชัด ถนัด แน่ ใน ใจ แล้ว. ท่าน จึ่ง ประนิบัติ ได้ แขงแรง.

๑ ข้อ ที่ ท่าน ว่า ด้วย ความ สว่าง และ ความมืด นั้น, บุก คล ได้ ถือ คฤศ สาศนา มี ความ จำเริญ, บ้าน เมือง ก็ รุ่ง เรือง งด งาม แขง แรง มี วิชาการ ความ รู้ ต่าง ๆ เพราะ อำนาถ สาศ

นาให้คุณ. ความ ข้อ นี้ ข้าพเจ้า ยังไม่ เหน ด้วย. ได้ทราบ ว่า บุกคล ที่ อยู่ใน แผ่น ดิน ยูรบ, ที่ เขาไม่ ถือ คฤศ สาศนา พระกฤษ ก็ เป็น อันมาก, เขา ก็ มี วิชาการ ความ รู้ รุ่ง เรือง เหมือน กัน กับ พวก ที่ ถือ คฤศ สาศนา. ก็ นี่ ความ สว่าง อะไร เล่า ไป ส่อง ให้เขา มี ความ จำเรีญ ด้วย. ประการ หนึ่ง พวก ไทย พวก จีน พวก มอญ พวก ยวน, ที่ เข้า รีด กฤษตาง อยู่ใน เมือง ไทย นี้, ก็ นับ ถือ ประนิบัติ ใน ทาง สาศนา แขง แรง เคร่ง ครัด ยิ่ง กว่า ชาวยูรบ เสียอีก. ก็ไม่ เหน มี ความ จำเรีญ สิ่ง ไร, มี แต่ เปน นี่ เปน ข้า เขา โดย มาก. ทำไม ความ สว่าง นั้นไม่ มา ส่อง ให้ต้อง คน เหล่า นี้ ให้ดี กว่า คน ที่ เขาไม่ นับ ถือ กฤษ ตาง. ถ้า พวก เข้ารีด เหล่า นี้ มี ความ จำเรีญ ยิ่ง กว่า บุกคล จำพวก อื่น. คือ ว่า มี ทรัพย์ มาก มี อายุ มาก มี ความ สุข มาก, ไม่ แก่ ไม่ ตาย ไม่ ยาก ไม่ จน. ถ้า ดั่ง นั้น แล้ว ข้าพเจ้า ก็ จะเหน ด้วย ว่า คฤศ สาศนา มี คุณ จริง ๆ. นี่ ยังไม่ เหน ความ วิเสฐ สิ่ง หนึ่ง สิ่ง ใด เลย. จะให้ นับ ถือ อย่าง ไร ได้.

๏ ข้อ ที่ ท่าน ว่า รับ สั่ง ให้หา ไป ใน พระอุโบสถ วัด หงษาราม นั้น, เหน พระพุทธรูป ท่าน ว่า ไม่ ควร จะ ไหว้ จะ กราบ รูป ศำรบ นั้น. ขอ แก้ว่า พระพุทธรูป นี้, เขา สร้าง ไว้ เพื่อ ประโยชน์ จะ เตือน ใจ คน ทั้งหลาย ให้ เปน ที่ ละฤก ถึง องค์ พระเจ้า เท่า นั้น. เขาไม่ได้ ถือว่า รูป นั้น เปน องค์ พระเจ้า ที่ เดียว. เปน ของ เตือน ใจ ผู้ ใด ที่ ถือ พุทธสาศนา ได้ เหน แล้ว, ก็ จะ ได้ คิด ถึง พระเจ้า ว่า เปน บรม ครู อัน ประเสริฐ. ด้วย พระองค์ ท่าน มี ตัว ตน จริง ๆ. ก็ ที่ บุกคน ถือ รูป ตเวต ใน สาน เจ้า นั้น เหน ว่า ไม่ ถูก, ด้วย ของ ไม่ มี ตัว และ ไม่ เหน ตัว, เทพารักษ์ จะ มี จริง ฤๅ ไม่ มี ก็ ไม่ รู้. ไป หลง ไหว้ รูป ศำรบ และ หลง นับ ถือ ของ ที่ ไม่ เหน ตัว อยู่ ก็ไม่ เหน เปน ประโยชน์ อไร. ข้อ ที่ ท่าน ออก ตัว ว่า เข้าไปใน พระอุโบสถ, คน ทั้งหลาย จะ เข้าใจ ว่า ท่าน เลื่อมใส ใน พุทธสาศนา สัก ครึ่ง หนึ่ง ดอก กระมัง, ความ ข้อ นี้ ก็ เหน ว่า จะ จริง. ถ้า บุกคล ที่ ถือ เคร่ง ครัด แล้ว เขา ก็ ไม่ เข้าไป เลย. ข้าพเจ้าว่า ทั้งนี้ ผิด ชอบ ประการ ใด ขอ โทษ ท่าน เสีย เถิด.

๏ ยัง มี นิ ทาน อีก เรื่อง หนึ่ง, คล้าย ๆ กับ นิ ทาน ไก่ ของ ท่าน. มี บุรุศ ผู้ หนึ่ง แบก ฟาง เดิน มา, ก็ มี บุรุศ คน หนึ่ง เหน ดั่ง นั้น มี ความ กรุณา, จึ่ง ว่า เพชร นิล จินดา ของ ดี ๆ ของ เรา มี, เรา จะ ขอ ให้แก่ ท่าน เอาไป, ซื้อ จ่าย เลี้ยง ชีวิตร. แต่ ฟาง นั้น เปน ของ ไม่ มี ราคา ให้ ท่าน ทิ้ง เสีย เถิด, อย่า แบก ไป เลย, บุรุศ ที่ แบก ฟาง นั้น ตอบ ว่า ฟาง ของ เรา แบก มา ผม นาน นัก หนา แล้ว, จะ ให้ เรา ทิ้ง เสีย ไม่ ยัง ควร. เรา จะ ขอ แบก ร่ำไป. ถึง ของ ใคร จะ ดี อย่าง ไร เรา ก็ไม่เอา. ไก่ มัน เปน แต่ สัตว เดียระฉาน, มัน ก็ไม่ รู้ จัก ว่า เพชร ว่า ของ ดี มี ราคา. มัน ก็ ปรารถนา แต่ อา หาร สิ่ง เดียว. แต่ มนุษ มี สติ ปัญญา รู้ จัก ว่า ของ ดี และ ของ ชั่ว, ก็ ยัง ไม่ รับ เอา เพชร นิล จินดา ของ ที่ มี ราคา มาก.

๏ คง มี คำ แก้ ความ ใน ข้อ นี้ ต่อ ภาย หลัง.

๏ ว่า ด้วย ชาว เมือง พม่า มี เท่า ไร ฯะ

๏ ขุนนาง ผู้ ใหญ่ฝ่าย อังกฤษ เรียก ว่า, กัมมิศซันเนอ มี บาญชี สมโน ครัว ออก มา เมื่อ คฤษ ศักราช ๑๘๖๓ ว่า ด้วย หัว เมือง ใน แขวง เมือง พม่า ๑๗ หัว เมือง, ว่า แต่ เมือง ที่ มี คน กว่า ๕ พัน คือ เมือง ยางกุ้ง มี คน ๖ หมื่น พัน ๑ กับ ๑๓๘ คน. เมือง พีคิว มี คน ๙ พัน ๕๗๐ คน. เมือง ยันดูน ๗ พัน ๙๐๙ คน. เมือง โพรม ๒ หมื่น ๘๘๘ คน. เมือง ธาเยคไมโอ ๖ พัน ๘๕๔ คน. เมือง เดาง์เบาง์ ๗ พัน ๔๖๓ คน. เมือง บัตไซน์ ๒ หมื่น ๖ พัน ๕๑๑ คน. เมือง ลำยีคอ ๕ พัน ๙๓๔ คน. เมือง พันดนอ ๖ พัน ๗๓๙ คน. เมือง ไมออเอาง์ ๗ พัน ๑๒๙ คน. เมือง เฮนธาดา ๙ พัน ๑๗๗ คน. เมือง เธาง์อู ๙ พัน ๘๙๐ คน. เมือง มลแม่ง ๖ หมื่น ๘๘๙ คน. เมือง ทวาย หมื่น ๓ พัน ๑๙๓ คน. เมือง มะริด ๙ พัน ๘๘๔ คน. เมือง มัตบัน ๗ พัน ๗๑๔ คน. เมือง อักยับ หมื่น ๔ พัน ๙๙๖ คน. ศิริ ด้วย กัน เปน ๒ แสน ๘ หมื่น ๕ พัน ๘ ร้อย ๗๘ คน. แต่ นอก นี้ มี เมือง เล็ก ที่ มี คน น้อย เมือง หนึ่ง ไม่ ถึง ๕ พัน คน ก็ มี อยู่ มาก.

คน ที่ อยู่ ใต้ ร่ม ธงอังกฤษ ใน เมือง พม่า มี เท่า ไร

๏ ใน คฤษศักราช ๑๘๖๓ กัมมิศซันเนอ คน นั้น มี บาญชี สมโน ครัว บอก ว่า, คน ชาติ ยูหรบ กับ ลูก หลาน นับ ๕ พัน ๓ ร้อย ๙๓ คน. ชาติ พม่า นับ ชาว เมือง อาร กัน เข้า ด้วย, เปน ล้าน ๕ แสน ๗ พัน ๗ ร้อย ๒๔ คน. ชาติ เกรี่ยง ๓ แสน ๖ หมื่น ๔ พัน ๗ ร้อย ๕๖ คน. ชาติ แซอน และ ชาติ เธาง์ธู นับ เข้า ด้วย กัน ๕ หมื่น ๔ พัน ๗ ร้อย ๙๙ คน. ชาติ จีน ๘ พัน ๕

ร้อย ๘ คน. ชาติกะเหรี่ยง ๔ หมื่น ๙ ร้อย ๗๖ คน. ชาติอินเดียน ๖ หมื่น ๔ พัน ๒ ร้อย ๗๑ คน. ชาติแขกมะหะเมด ๒ หมื่น ๗ พัน ๑๕๔ คน. ชาติกีมี ๒ พัน ๘๐๑ คน, แลบันดาชาติอื่นต่างๆ นับด้วยกันเปนหมื่น ๙ พัน ๗๖๖ คน. ศิริด้วยกันเปน ๒ ล้าน ๙ แสน ๓ พัน ๔๑ คน.

๏ ที่ประเทศอินเดีย, คือเมืองลังกา, เมืองมังกะลา, เมืองบำใบนั้น, มีคนอยู่ประมาณ ๒๐๐ ล้านคน. แบ่งออกกว่า ๓๐ ชาติ, พูดภาษากว่า ๕๐ อย่าง. ในเร็วๆ นี้มีการที่ขุนนางอังกฤษ, เชิญให้เจ้านายชาติเหล่านี้ประชุมกัน ๖๐๐ องค์.

๏ อนึ่งชาติจีนที่เมืองแกเละฟอเนีย, แขวงเมืองอยู่ในทิศเหนือนั้น, ทุกวันนี้นับประมาณได้ ๗๐๐๐๐ คน. เขาก็แล่นไปจากเมืองจีนฝ่ายตวันตก, ไปถึงเมืองแกเละฟอเนีย, แขวงเมืองอยู่ในทิศเหนือ, ฝ่ายตวันตกไปถึงเมืองแกเละฟอเนีย, แล้วก็ต่างคนต่างแยกกันไป, ในเมืองโอริคอนบ้าง, เมืองนิวาดะบ้าง, เที่ยวหาเงินทอง. เขายังกำลังถือพระพุทธสาศนามั่นคงอยู่. แต่ผู้อื่นหาเข้าด้วยไม่.

สาศนาที่เมืองยิปุ่น

๏ อนึ่งแต่บูราณพวกชาวยี่ปุ่นก็เคยนับถือสาศนาที่เรียกว่าซินโตอิซม์, คือสาศนาที่ให้ไหว้ดวงอาทิตย์. ในวัดของเขาไม่มีรูป, มีแต่กระจกใหญ่แขวนอยู่บนแท่นเปนของสำคัญให้เข้าใจว่าบริสุทธ. พุทธสาศนาเข้าไปในเมืองนั้นที่หลังประมาณได้ ๑๓๐๐ ปีพ้นมาแล้ว. ทุกวันนี้มีสาศนาสองอย่าง, คือสาศนาซินโตอิซม์, แลพุทธสาศนา, ยังจำเริญอยู่ทั้งสองฝ่าย. วัดของพวกที่ถือพุทธสาศนาในเมืองยี่ปุ่นนั้น, ข้างในดูคล้ายวัดบาทหลวง, เขาสวดตามภาษาที่คนทั้งหลายทั้งปวงไม่รู้จัก, แลมีธูปเทียรจุดอยู่ที่บนโต๊ะนั้น, เขามีกะดิ่งในที่ๆ สวดด้วย. พวกที่เปนประทานในพุทธสาศนานั้นไม่ได้มีเมีย, แลได้โกนศีศะเหมือนพวกที่เปนประทานในบาทหลวง. แต่พวกที่เปนประทานในสาศนาซินโตอิซม์นั้นมีเมียได้.

พวกพระสงฆเมืองลังกา

๏ อนึ่งที่เมืองลังกาในเรวๆ นี้, มีมิศชันเอเรชาติอังกฤษหกคนเปนประทาน. แลพวกที่นับถือพุทธสาศนาเปนประทานห้าสิบคน, เขานัดกันว่า, จะประชุมกันกล่าวสรรเสิญสาศนาทั้งสองฝ่าย. วันที่แรกประชุมกันนั้น, พวกที่นับถือพุทธสาศนาสองพันคนมาประชุมกัน. ข่าวว่าเขาร้อนรนใจนักด้วยจะสู้กัน. เขาสู้กันด้วยเขียนหนังสือยืนขึ้นอ่านให้คนทั้งสองฝ่ายฟัง. การนั้นก็ยังไม่ยอมแพ้กัน, คงจะประชุมกันอีก.

คลองใหญ่ที่เมืองอายฆุบโต

๏ อนึ่งคลองที่เมืองซูเอ็ซแขวงเมืองอายคุบโต, ที่ระหว่างเทเลแดงกับเทเลเม็ดดิเรเนียนต่อกันนั้น, เมืองฝรั่งเศศได้ทำหกปีจึ่งได้แล้ว. ยาวได้ ๙๐ ไมล์, กว้าง ๔๐ ฟุต, ลึกสี่ฟุต. ฝรั่งเศศก็หมายจะทำให้กว้างออกไปถึง ๓๓๐ ฟุต. ให้ลึกยี่สิบฟุต, จึ่งจะแล่นกำปั่นได้ไปถึงประเทศยูรบโดยเรว.

คนชราในเมืองยูในทิศเหนือไม่มีผู้ชรายิ่งกว่า

๏ คือมิศเตอแมกอมิก, อยู่ที่หัวเมืองนอซแกโรลายนาแขวงเมืองอยู่ในทิศเหนือ. เกิดเมื่อคฤษศักราช ๑๗๕๑, คือ ๑๑๔ ปีแล้ว, ยังอยู่มีกำลังปรกติดีอยู่, เสียงพูดก็ยังดัง, หูฟังดี, แต่ตามัวมืดไป. ผมงอกไม่มากนัก. เมื่ออายุได้สี่สิบห้าปีก็ได้เมีย, แล้วเกิดบุตรตามลำดับกัน ๑๔ คน. เขาไม่ได้เสพย์สุรา, ไม่อยากได้เหมือนคนอื่น. เมื่อรับประทานอาหารเคยใส่เกลือมาก, คนอื่นกินไม่ได้เพราะเค็มนัก. ถึงกระนั้นก็ไม่ระหายน้ำนัก. เมื่ออายุได้ ๖๕ ปีจับสูบบุหรี่บ้าง, แต่ก่อนมาก็ไม่ได้สูบเลย. น้ำชาแลน้ำเข้าแฝ้เขาก็ไม่ได้กินเลย. น้ำนมนั้นเขาก็เกลียดไม่ได้รับประทาน. เขาเคยทำการหนักๆ เสมอทุกวันๆ, เมื่อเขานอนเปนเวลาหัวค่ำ, แต่ตื่นเช้ามืด. ในคฤษศักราช ๑๗๗๘, เขาก็เข้ากับพวกขบถถูกอาวุธที่ขาข้างซ้าย. เมื่อคนไปถามเขาว่า, เหตุผลประการใดท่านจึ่งมีอายุยืน, เขาตอบว่า, เพราะข้าพเจ้าไม่ได้รับประทานน้ำสุรา, ได้อุสาห์ทำการอยู่ทุกวัน, ได้รับประทานอาหารของที่อย่างกลาง, ไม่หวานนักแลไม่ระคนด้วยน้ำมันมาก. แล้วรับประทานอาหารไม่ให้ผิดเวลาด้วย. มีเวลาเข้านอนตื่นนอนไม่ผิดเวลาอยู่เสมอ. ผู้ใดได้พิเคราะห์ดูคนนั้น, แล้วสำคัญว่าเขามีอายุได้ ๗๐ ปี

แต่ เท่า นั้น. ทุก วัน นี้ อาการ นคน ก็ ปรกติ, การ ทั้งปวงที่ ทำ ก็ เปน ปรกติ, ดู เหมือน จะ ยั่ง ยืน อีกสัก สิบ ปีได้.

เครื่อง สูบ น้ำ ล้าง ของ

๑ ข้าพเจ้า ผู้ เจ้า ของ หนังสือ นี้, มี เครื่อง สูบ น้ำ สำ รับ ล้าง ห้อง ๑๒ สำรับ, ได้ซื้อ มา แต่ เมือง อเมริกา, มา ถึงได้ ๔ วัน ๕ วันแล้ว. สูบ นั้น เปน ของ อย่าง ดี, ไม่ รู้เสียเลย. ใส่ไว้ใน หีบไม้, ชื่อ เมฮอโคนี งาม ดีนัก. จะ ขาย ราคา สำรับละ ๘ เหรียน. ถ้าผู้ ใด จะต้อง การ, เชิญ ท่าน มา ซื้อโดยเร็ว, ของ นั้น มี น้อย นัก, คง จะ หมด เร็ว แล้ว.

งู เหลือม ใหญ่ ที่ เมือง บังกลา

จะ ว่า ด้วย งู เหลือม ใหญ่ ตัว หนึ่ง. ว่า มี หนังสือ ข่าว มา แต่ เมือง เมตรัษ ว่า มี นาย ทหาร อังกฤษ คน หนึ่ง เปน คน กล้า, เคยไป เที่ยว ยิง สัตว ต่าง ๆ ใน ป่า. อยู่ มา วัน หนึ่ง มี ชาว เมือง ฮินดูสถาน คน หนึ่ง มา บอก แก่ นาย ทหาร นั้น ว่า, ข้าพเจ้า ไป เที่ยว ตาม วัว ของ ข้าพเจ้า ใน ป่า, ข้าพเจ้า ได้ พบ เนื้อ อย่าง หนึ่ง ภาษา นั้น เรียก ว่า ชีตูล เปน เนื้อ ลาย. เขา ไป บอก นาย ทหาร อย่าง นั้น, ด้วย เหน ว่า นาย ทหาร นั้น เปน คน ชอบ เที่ยว ป่า ยิง สัตว. นาย ทหาร กับ คน ที่ บอก นั้น ก็ พา กัน ไป ป่า จะ ยิง เนื้อ ตัว นั้น, แล้ว ก็ เอา สุนักข์ ไป ด้วย ตัว หนึ่ง. เมื่อ เข้าไป ใน ป่า ไกล สัก ๒๐ เส้น, ใกล้ จะ ถึง ที่ เนื้อ นั้น อยู่, นาย ทหาร ก็ เหลียว หน้า มา ดู ข้าง หลัง ก็ เหน สุนักข์ ที่ ตัว เอาไป นั้น, มัน หายไป. สักครู่ หนึ่ง, ก็ได้ ยิน เสียง ดัง ปรากฎ ใน สุมทุม ไม้ ใกล้ กับ ตัว สัก ห้า วา. ก็ พิจรณา ดู ใน สุมทุม ไม้ นั้น ก็ เหน สัตว อย่างหนึ่ง สำคัญ ว่า เปน เสือใหญ่, ด้วย มี สี ต่าง ๆ เหมือน กับ เสือ ลาย นั้น. ต่อ เมื่อ พิเคราะห์ ไป จึ่ง รู้ ว่า เปน งู เหลือม ไม่ใช่เสือ. งู เหลือม นั้น มัน รัด สุนักข์ ไว้, รัด จน กะดูก สุนักข์ นั้น หัก มีเสียง ได้ ยิน ปรากฎ. คน ที่ไป กับ นาย ทหาร นั้น ครั้น เหน งู แล้ว ก็ กลัว วิ่ง หนีไปโดยเรว. งู เหลือม นั้น มัน ก็ ยก ศีศะ ขึ้น แล ดู นาย ทหาร, ๆ ก็ ยิง ปืน ถูก ศีศะ งู นั้น สอง ลูก, แต่ งู นั้นไม่ ตาย มัน ก็ คลาย สุนักข์ ออก, เลื้อย มา ตรง นาย ทหาร ด้วย จะ กัด นาย ทหาร นั้น. นาย ทหาร ก็ วิ่ง หนีไป, แต่ ป่า นั้น มัน รก ชัด นัก จะ วิ่ง หนี ไปเรวไม่ได้. เมื่อ นาย ทหาร เหน ว่า งู เลื้อย เข้า มา ใกล้ แล้ว, นาย ทหาร ก็ หนี ขึ้น ต้น ไม้ แล้ว ก็ ยัด ปืน คอย จะ ยิง งู นั้น. ครั้น ยัด ปืน แล้ว งู ก็ เลื้อย มา ถึง ต้น ไม้ ที่ นาย ทหาร อยู่. มัน ก็ เลื้อย ขึ้น ต้น ไม้ จะ กัด นาย ทหาร. นาย ทหาร ก็ ยิง งู นั้น ถูก ตา ทั้งสอง, ตา งู ทั้งสอง ก็ บอด ไป มิได้ แล เหน, แต่ มัน ไม่ ตาย, มัน ก็ เลื้อย ต่อ ขึ้น ไป อีก. นาย ทหาร ก็ ยิง ปืน อีก, ยิง จน สิ้น ลูก สิ้น ดิน, แล้ว งู ก็ อยุด อยู่ มิได้ เลื้อย ต่อ ขึ้น ไป อีก. แต่ นาย ทหาร นั้น จะ ลง มา ก็ ลง มา ไม่ ได้, ด้วย มัน ยัง ไม่ ตาย ยัง เปน อยู่. นาย ทหาร จึ่ง ร้อง เรียก ซึ่ง ชาว บ้าน ให้ มา ช่วย ด้วย เสียง อัน ดัง. ภาย หลัง ก็ มี คน ชาว บ้าน หลาย คน, เขา ก็ ออก มา ช่วย มา ฆ่า งู นั้น ให้ ตาย. นาย ทหาร นั้น จึ่ง ลง มา ได้. งู ตัว นั้น วัด โดย ยาว ได้ ๓๐ ศอก, แต่ ลำ ตัว นั้น เขา ว่า โต กว่า ต้น ขา ของ คน ที่ โต ใหญ่ นั้น อีก.

เสียง ฟ้า ร้อง เรว เท่า ใด

๑ ที่ นี้ จะ ว่า ด้วย ตำรา ไฟ ฟ้า ข้อ หนึ่ง, ว่า จะ กำหนด สัง เกต ให้ รู้ ว่า ฟ้า ร้อง นั้น จะ ร้อง ใกล้ หฤๅ ร้อง ไกล, จะ สังเกต แล กำหนด อย่างไรได้. คือ ว่า ให้ กำหนด อย่าง นี้. คือ ถ้า เหน ฟ้า แลบ กับ เสียง ฟ้า ร้อง พร้อม กัน ก็ เข้าใจ ว่า ฟ้า ร้อง อยู่ ใกล้ นัก. ถ้า เหน ฟ้า แลบ แล้ว ภาย หลัง จึ่ง ได้ ยิน เสียง ฟ้า ร้อง ๆ ต่อ ภาย หลัง, ก็ เข้า ใจ ว่า ฟ้า ร้อง อยู่ ไกล. ถ้า จะ กำหนด ให้ รู้ แน่, ก็ พึง กำหนด ด้วย เทพจร ที่ ข้อ มือ เปน ปรกติ นั้น, คือ ว่า ถ้า เหน ฟ้า แลบ ขณะ ใด ก็ ให้ เอา มือ กด เทพจร ลง ใน ขณะ นั้น, ให้ สัง เกต ดู, ว่า ถ้า ฟ้า แลบ แล้ว เทพจร เต้น หน หนึ่ง จึ่ง ได้ ยิน เสียง ฟ้า ร้อง, ถ้า เปน ดังนั้น ก็ ว่า ฟ้า ร้อง ไกล ไป จาก ตัว เรา เจ็ด เส้น. ถ้า ฟ้า แลบ แล้ว เทพจร เต้น ๒ หน ๓ หน จึ่ง ได้ ยิน เสียง ฟ้า ร้อง, ก็ กำหนด ว่า ฟ้า ร้อง นั้น ร้อง ไกล จาก ตัว เรา ๑๔ เส้น ๒๑ เส้น เพราะ เหตุ ว่า เทพจร นั้น, ถ้า เต้น ที หนึ่ง แล้ว ก็ เปน ที่ กำหนด เสียง ไกล ได้ เจ็ด เส้น ๆ.

ฯะ

๏ การ มิ รับ วิชา ดี ที่ เกิด ใหม่

๑ ประมาณ ได้ ๓๐ ปี, มี เสรฐี คน หนึ่ง อยู่ ที่ เมือง นิว เจอซี, แขวง เมือง ยูไนติศเทฎ. เขา มี รถ เทียม ด้วย ม้า หลาย เล่ม, ๆ ละ สอง คู่ สาม คู่ บ้าง. คอย รับ จ้าง คน ที่ จะ ไป เที่ยว เล่น, แล รับ จ้าง เจ้า เมือง ยูไนติศเทฎ, ถือ หนังสือ ฝาก ต่าง ต่าง, ไป แจก ทั่ว ทุก แห่ง ที่ ควร จะ ไป นั้น. แล การ นั้น ก็ เปน

การ ใหญ่, ผู้ นั้น จึ่ง ได้ สะสม ทรัพย์ สมบัติ มาก ขึ้น ได้ เปน เสรฐี แล้ว. ครั้น อยู่ มา จึ่ง เกิด วิชา รถ ไฟ ขึ้น ใน ที่ ตำบล นั้น. รถ ไฟ ก็ ไป เร็ว กว่า รถ ที่ เทียม ด้วย ม้า นั้น มาก นัก. คน ทั้งปวง ที่ ประสงค์ จะ เที่ยว เล่น ก็ ชอบ ไป ด้วย รถไฟ. ฝ่าย เจ้า ของ รถ ม้า นั้น ก็ โกรธ, จึ่ง ตั้ง ใจ แขง แรง ว่า จะ ไม่ ยอม ให้ รถไฟ มา ทำลาย การ ของ เรา เลย. ควร เรา จะ ทำ รถ ม้า ให้ ดี ขึ้น มาก กว่า แต่ ก่อน, ให้ มี แรง ม้า มาก ขึ้น เพื่อ จะ แข่ง เอา ไชย ชะณะ รถไฟ ให้ จง ได้. จึ่ง ลง ทุน สร้าง รถ ซื้อ ม้า ให้ บริบูรณ พร้อม, แล เที่ยว ไป เที่ยว มา เร็ว หมาย ว่า จะ สู้ รถ ไฟ ได้, แล คิด ว่า คน ก็ จะ ชอบ ขี่ รถ ม้า เหมือน ครั้ง ก่อน.

๏ แต่ เขา ทำ มา ฉนี้ ประมาณ สอง ปี สาม ปี, ก็ พึ่ง เหน ว่า จะ สู้ รถไฟ ไม่ ไหว, แล คน ที่ ชอบ ใจ ขี่ รถ ม้า นั้น ก็ มี แต่ คน ที่ แก่ ๆ, เขา มิ ชอบ ใจ จะ เปลี่ยน ธรรมเนียม โบราณ. แต่ คน หนุ่ม ที่ มี กำลัง นั้น ก็ ทิ้ง รถ ม้า เสีย หมด. แล เจ้า เมือง ยูในติศ เทษ ก็ ไม่ จ้าง ให้ ถือ หนังสือ ฝาก ไป แจก เหมือน ครั้ง ก่อน เลย, เพราะ รถไฟ เร็ว แล ดี กว่า รถ ม้า เปน อัน มาก. เหตุ ดั่งนี้ การ รถ ม้า นั้น ก็ เปน การ หัก ล้ม ลง, ประมาณ มา ได้ สาม ปี, ก็ เสีย ยับ เยิน ไป สิ้น. ส่วน เจ้า ของ นั้น เล่า ก็ กลับ เปน คน อยาก จน เขนใจ. เปน ไป ดั่ง นั้น เพราะ เขา ขัด ขวาง วิชา ที่ เกิด ขึ้น ใหม่ นั้น. ถ้า เขา ได้ คิด เข้า ส่วน ใน การ รถไฟ, ก็ คง จะ ได้ ดี ขึ้น หา เสื่อม เสีย ไม่.

๏ ทุก วัน นี้ ยังเกิด วิชา อย่าง ใหม่, ใน เมือง ไทย ดี ขึ้น กว่า แต่ ก่อน นัก, ก็ หา ควร ผู้ ใด จะ ขัด ขวาง ไม่, เหมือน อย่าง กำปั่นไฟ ถ้า จะ ใช้ ก็ ดี กว่า สำเภา จีน มาก มิ ใช่ ฤๅ. แล กำปั่น กลไฟ เปน วิชา ดี หลาย อย่าง, คือ ไป มา ก็ เร็ว จะ กำหนด เวลา ที่ ไป มา ก็ แม่น ยำ. แล วิชา การ สีเข้า แล เลื่อย ไม้ ด้วย จักร กลไฟ นั้น, ก็ พึ่ง เข้า มา ใน ประเทษ ไทย. แล การ นี้ คง จะ ใหญ่ ขึ้น, เพราะ เปน วิชา ดี แท้, ได้ ทด ลอง ดู ที่ เมือง นอก หลาย ปี มา แล้ว. หา ควร ผู้ ใด จะ ดู หมิ่น ใน การ นี้ ไม่, เหมือน ท่าน ผู้ ใหญ่ ผู้ หนึ่ง ได้ กล่าว ไว้ ว่า, ดู แต่ พวก สีเข้า พวก เลื่อย ไม้ เอะ อะ ๆ, มา ทำ ก็ ไม่ เหน ว่า ได้ กำไร อะไร เท่า ไร. แล การ ที่ จะ ให้ มี เต ละแครฟ แล รถไฟ, ที่ จะ ให้ มี ใน สยาม ประเทษ ไม่ ช้า ไม่ นาน คง จะ สำเร็จ, เพราะ เปน การ ดี แท้. ถึง ชาว สยาม ที่ แก่ ๆ ชรา จะ ไม่ เหน ด้วย, คน หนุ่ม ๆ ที่ จะ เกิด ใน เมือง ไทย ต่อ ไป เบื้อง น่า ก็ คง จะ รับ ใช้. ที่ ท่าน ผู้ ใหญ่ ว่า, บ่น เก้อ ไป นั้น เหนื่อย เปล่า ไม่ มี ใคร จะ คิด ทำ ตาม นั้น, ข้าพเจ้า ไม่ เหน ด้วย เลย. ควร ที่ จะ อุษาห์ บ่น เก้อ ต่อ ไป ไม่ อยุด. เพราะ การ ที่ บ่น ฉนี้ มี อำนาถ มาก, จะ ไม่ เหนื่อย เปล่า เลย. ดุจ การ ที่ บ่น เก้อ ด้วย ทำเนียม ใช้ ทาษ, ใน เมือง ยูเนติศเทษ ประมาณ ๓๐ ปี เสศ แล้ว. ครั้ง นั้น มี จำ พวก หนึ่ง เรียก ว่า พวก แอนติชะเลวิรี, คือ พวก ที่ ไม่ ชอบ การ ใช้ ทาษ เลย. เขา อุษาห์ บ่น เก้อ ไป ทุก วัน, เปน ใจ ความ ว่า, ควร ที่ จะ อยุด การ ใช้ ทาษ ที เดียว, เปน การ ขาด จาก ความ เมตา แท้. ถ้า ไม่ อยุด, นาน ไป เบื้อง น่า จะ เกิด วุ่น วาย ขึ้น ใน เมือง นัก. คน ทั้งปวง นอก นั้น ก็ ย่อม ว่า เปน การ บ่น เก้อ ไป เหนื่อย เสีย เปล่า, จะ ไม่ สู้ มี ใคร คิด ทำ ตาม. ถึง กระ นั้น พวก แอนติ ชะเลวิรี นั้น ไม่ อยุด ความ กล่าว โทษ การ ใช้ ทาษ แล สรรเสิญ การ ที่ มิ ได้ ใช้ ทาษ. พวก นั้น ก็ เกิด ทวี มาก ขึ้น นัก, จน มี กำลัง จะ ตั้ง มิศเตอ ลินกัน เปน เปรศซีเด็นต์ แห่ง เมือง ยูในติศเทษ. แล้ว มิศเตอ ลินกัน จึ่ง ตั้ง กฎหมาย ห้าม มิ ให้ ใช้ ทาษ ใน เมือง ยูในติศเทษ ต่อ ไป. เหตุ นั้น การ ที่ ใช้ ทาษ ใน เมือง ยูในติศเทษ, ก็ สูญ หาย ไป เสีย แล้ว. นี้ แล เปน ผล แห่ง คำ บ่น เก้อ ไป นาน, มี ผล ดี นัก ฤๅ.

๏ แล การ ที่ ท่าน ว่า ไทย จะ ไม่ ยอม เอา เงิน ลง ทุน เรี่ยราย ออก ทำ ตึก ใหญ่ สำรับ สั่ง สอน ซึ่ง วิชา ต่าง ๆ นั้น, ก็ เหมือน คน ชาว รถ ม้า นั้น. ๆ เปน ความ คิด แห่ง ชาว สยาม แก่ ๆ ไม่ ใช่ ชาว สยาม ใหม่ ๆ. ขอ เชิญ ท่าน ทั้งหลาย ผู้ เปน คน แก่ ๆ ใน ประเทษ สยาม นี้ เร่ง เขา ใน การ ที่ ไป ด้วย กล ไฟ ต่าง ๆ, แล วิชา อย่าง ประเทศ ยูรบ อื่น อัน ดี ด้วย เถิด, จึ่ง จะ ไม่ ต้อง ละ ทิ้ง ไว้ อยู่ เบื้อง หลัง สยาม ใหม่ ภอ นัก.

ประกาศ ให้ เรียก ตาม พระ ราช บัญญัติ

๏ คลอง แต่ วัด แก้ว ฟ้า, ไป ถึง วัด เทวราชกุญชร, ที่ ราษฎร เรียก ว่า คลอง ขุด ใหม่ นั้น, ทรง พระ กรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ เรียก ว่า คลอง ผดุง กรุง กระเษม. คลอง ที่ แยก ไป จาก คลอง ผดุง กรุง กระเษม, ตรง ลง ไป ออก ที่ บางอ้อ ใต้ ปาก คลอง พระโขนง นั้น, โปรดเกล้า ฯ ให้ เรียก ว่า คลอง ถนนตรง. ทาง ที่ ริม คลอง นั้น, ก็ ให้ เรียก ว่า ทาง ถนนตรง.

๏ ทาง ที่ ทำ ใหม่ ตรง วัด พระเชตุพน, ตรง ออก ไป นอก กำแพง, ข้าม คลอง ไป ริม บ้าน แขก เมือง เขมร, เลี้ยว ไป

ถึง ป้อม ปีดจนึก, แล้ว ข้าม คลอง ผดุง กรุง กระเษม, ตรง ลง ไป ถึง บาง คอแหลม นั้น, โปรด เกล้า ฯ ให้ เรียก ว่า ถนน จำเริญกรุง. ห้าม อย่า ให้ เรียก อย่าง อื่น ต่อ ไป. จด หมาย ประ กาศ ให้ ราษฎร รู้ จง ทั่ว. ฯะ

ข่าว ต่าง ๆ

๏ มี ข่าว มา ว่า, ที่ เมือง มันเดเล เมือง หลวง พม่า นั้น เกิด ไฟ ไหม้ ใหญ่ แทบ จะหมด บ้าน ใน เมือง นั้น, เว้น ไว้ แต่ พระราชวัง. ใน หลวง ก็ ทรง พระ วิ ตก นัก, แล้ว ยก เอา พระ พุทธรูป องค์ หนึ่ง ใหญ่, ไป ไว้ บน เขา แห่ง หนึ่ง, แล้ว ทำ เปน พลับพลา เสด็จ ประทับ อยู่ ที่ นั้น พลาง. พระพุทธรูป นั้น เมื่อ กำลัง นั่ง อยู่ ก็ สูง ได้ ๕๔ ฟุต. ทำ ด้วยสิลา ที่ เกิด ใกล้ เมือง มันเดเล นั้น, ไกล ออก ไป ประมาณ ได้ ๔๘ ไมลย์.

๏ มี ข่าว มา เร็ว ๆ นี้, บอก ว่า บริก ชื่อ เรลเว เปน ของ ของ เมือง สยาม, ถูก ลม พยุะ ที่ ทเล จีน เสา ทั้งสอง นั้น ก็ หัก ไป. มี เรือ กล ไฟ อังกฤษ มา ช่วย ไป, ลม ก็ ยัง กล้า ช่วย ไม่ ไหว, ต้อง ปล่อย เสีย ให้ ลอย ไป ตาม ลม. ตั้ง แต่ นั้น ไม่ ได้ ข่าว ว่า ไป ข้าง ไหน.

๏ อนึ่ง มี ข่าว มา ใหม่ ว่า, คน สอง คน ที่ เปน ฝา แฝด ที่ เกิด ใน เมือง สยาม นี้, ที่ ไป อยู่ เมือง อเมริกา นั้น. แต่ ก่อน เขา ก็ ได้ ทรัพย์ สมบัติ มาก, เพราะ เที่ยว สำแดง ตัว ให้ คน ทั้งปวง เหน, เขา ก็ ได้ เมีย ทั้งสอง คน เกิด ลูก ทั้งสอง ฝ่าย. ลง ไป อยู่ เมือง อเมริกา ฝ่าย ใต้, ทำ บ้าน ทำ สวน สบาย อยู่. แต่ เมื่อ เกิด ศึก สงคราม นั้น, ทรัพย์ สมบัติ ของเขา ก็ หาย ไป หมด. เขา หมาย ใจ ว่า จะ เที่ยว ไป สำแดง ตัว เหมือน อย่าง ก่อน, แต่ จะเอา ลูก เมีย ไป ด้วย เพื่อ จะ หา ทรัพย์ อีก.

๏ มี ข่าว มา แต่ เมือง มังกลา ฝ่าย เหนือ ว่า, อหิวาตกะ, โรค เกิด มาก ที่ เมืองเนงซิงโปร, แล เมือง ซีโนอี นั้น, คน ตาย มาก, บาง แห่ง ก็ ไม่ ใคร่ จะ มี คน เหลือ อยู่ เลย.

๏ ข่าว มา แต่ เมือง อังกฤษ ว่า, เกิด โรค โค กระบือ ใน แขวง เมือง อังกฤษ มาก นัก. โค กระบือ ที่ อยู่ ด้วย กัน นั้น โรค ก็ ติด กัน. ชาว เมือง อังกฤษ ก็ รักษา แล้ว ไม่ ให้ อยู่ ด้วย กัน, เพื่อ จะ ไม่ ให้ โรค นั้น เกิด ทวี ขึ้น. เขา ก็ เสีย ทรัพย์ เพราะ โรค นั้น ราคา เปน หลาย หมื่น เหรียน. บาง จำ พวก ก็ ว่า โรค เกิด ใน เมือง นั้น เอง, บาง จำ พวก ก็ ว่า โรค นั้น เกิด มา แต่ นอก เมือง ไม่ ตก ลง กัน.

๏ ข่าว มา แต่ เมือง อเมริกา ว่า ด้วย การ ที่ เข็น เรือ ที่ ต่อ ใหม่ ใหญ่ นัก ที่ เมือง นิวยอก, เข็น ลง เมื่อ ณวัน สาร์ แรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๘ ปี ฉลู สัปต ศก. เขา ให้ ชื่อ เรือ นั้น ว่า, ดอน เตอเบิก แปล เปน ภาษา ไทย ว่า, ภูเขา ฟ้า ร้อง. เรือ นั้น เขา หุ้ม ด้วย เหล็ก หนา, จุ ของ มี น้ำ หนัก ๕ พัน ตอน. เปน เรือ กลไฟ ๕ พัน แรง ม้า, มี ปืน ใหญ่ ๔ บอก อย่าง ที่ เรียก ว่า, รัดมัน ปาก บอก กว้าง ๑๐ นิ้ว. มี ปืน อีก อย่าง หนึ่ง เรียก ว่า, ดัลเครน ๑๔ บอก, ปาก บอก นั้น กว้าง ๙ นิ้ว. เรือ นั้น ยาว ๓๘๐ ฟุต, กว้าง ๗๓ ฟุต. เครื่อง อาวุธ ที่ บันทุก นั้น น้ำ หนัก ๑๐๐๐ ตอน. ผู้ ที่ ต่อ เรือ นั้น สัญญา ไว้ ว่า, จะ ให้ แล่น ไป โมง ละ ๑๕ ไมล์ ได้.

คำ ปริศนา

๏ ใน กาล ก่อน มี ละมั่ง ใหญ่ ตัว หนึ่ง, มี อายุ มาก, มัก เบียด เบียน ใน หมู่ สัตว พวก เดียว กัน. ครั้น มา วัน หนึ่ง, ละ มั่ง ตัว นั้น ออก มา กะทึบ ดิน ด้วย ท้าว ของ ตัว, ด้วย กำลัง ถือ ตัว ว่า, เปน ใหญ่ ไม่ กลัว ใคร, แล้ว สบัด ศีศะ ทำ อาการ เหมือน จะ มี คำ บังคับ พวก ของ ตัว. แล้ว ปื้บ ร้อง ด้วย เสียง อัน ดัง, ดู น่า กลัว, พวก บริวาร ของ ตัว ก็ กลัว จน ตัว สั่น. ใน ขณะ นั้น ลูก ละมั่ง ตัว เล็ก ๆ ก็ เข้า มา หา, แล้ว กล่าว แก่ ละมั่ง ใหญ่ นั้น ว่า, เหตุ ไร ท่าน ที่ มี ตัว ใหญ่ กำลัง มาก ไม่ มี ใคร จะ สู้ ได้ ใน กาล ทุกเมื่อ. ถ้า เว้น ไว้ แต่ เวลา ที่ หมา ไล่ เนื้อ วิ่ง ไล่ มา. เมื่อ ท่าน เหน ดัง นั้น, ก็ ครั่น คร้าม นัก แทบ จะ โดด ออก จาก หนัง ของ ตัว. ฝ่าย ละมั่ง ใหญ่ จึ่ง ตอบ ว่า, คำ ที่ เจ้า กล่าว นั้น ก็ จริง อยู่. เหตุ อะไร ที่ เรา เปน ดั่ง นั้น ก็ ไม่ รู้ เลย, เรา ก็ มี กำ ลัง ใหญ่ ก็ จริง อยู่, แล เรา อาจ จะ ยืน รักษา พวก เรา ไว้ ให้ ดี ไม่ กลัว ใคร, แล เรา ก็ ตั้ง ใจ แขง แรง เนือง ๆ ว่า จะ ไม่ กลัว เหตุ ใด ๆ ต่อ ไป ใน เบื้อง หน้า, แต่ ทว่า ใจ ของ เรา จะ ทำ ตาม ที่ เรา บังคับ นั้น ก็ ไม่ ได้, เมื่อ เรา ได้ ยิน แต่ เสียง หมา ไล่ เนื้อ แต่ บันดา กำลัง ใน ใจ นั้น, ก็ เสื่อม สูญ ไป, แล เรา จะ ห้าม ตัว ไม่ ให้ หนี ไป ตาม เต็ม กำลัง ท้าว เรา ก็ มิ ได้,

---

๏ หนึ่ง คำ ที่ อังกฤษ เรียก ว่า ไลเปรรี นั้น, แปล ว่า เปน หนังสือ หลาย เล่ม ด้วย กัน. ไลเปรรี ใหญ่ กว่า ไลเปรรี ทั้งปวง

ในโลกย์. อยู่ที่เมืองปาริศ ฝรั่งเศศ ประเทษ, มีแปดแสนเล่มด้วยกัน.

๏ อนึ่ง คำ อังกฤษ หมด ด้วย กันเปน แสน หนึ่ง. มีแต่๒๖ ตัว อักษร.

๏ อนึ่ง อาลีกสันเดอร์, เจ้าเมือง เฮะเลน, ได้ชนะเมือง ทั้งปวง ใน ๑๓ ปี. แล้ว น้ำ องุ่น ๙ ขวด ก็ มา ฆ่า ตัว เสียใน วันเดียว.

๏ อนึ่ง เอมบีรอ เนโปเลียน โบนิปาติ, ที่เปนแม่ ทัพ ใหญ่ ยิ่ง ฝ่าย ฝรั่งเสศ นั้น, เวลลิงตัน แม่ ทัพ อังกฤษก็อาจ จับ ตัว ได้. แล เคาเวอเมนต์อังกฤษ ก็ เอา ตัวเนโปเลียนโบนิปาติไป จองจำ ทำโทษ ที่เกาะ เสนต์เฮ็ลลินาเปน ๕ ปี เศศแล้วจึ่งตาย.

บางกอก ดอกกำปนี คือ เจ้า ของ อู่ ใหม่

๏ อู่ แห่ง นี้ พึ่ง ทำ แล้ว, พร้อมใจ จะ รับ เรือใหญ่ น้อย ทุก อย่าง. เชิญ ให้ท่าน เจ้า ของ เรือ, แล นาย เรือ ทั้งหลาย, จง ดำ ริ จารณา ดู อู่ ใหม่ นี้. คง จะ เหน ว่า เปน อู่ ดี กว่า อู่ ทั้งปวง ใน ประ ประเทศ นี้. จะ ได้ แก้เรือ ซ่อมแปลง เสียใหม่ โดย สดวก ดี. ที่ อู่ นั้น ยาว ได้ ๓๐๐ ฟุต, แล คง จะให้ ยาว กว่า นั้น อีก. โดย กว้าง ได้ ๑๐๐ ฟุต, ลึก ๑๕ ฟุต. ที่ ปาก อู่ มี ประตูเรียก ว่า ไกซัน, ถ้า จะ ปิด มิด ได้ โดย เรว. ที่ นอก ปาก อู่ ใน ออก ไป นั้น, จด ถึง ลำ แม่น้ำ โดย ยาว ๑๒๐ ฟุต. มีเขื่อน สอง ฟาก กว้าง ขวาง แขง แรง นัก, กำปั่น เล็กกำปั่นใหญ่ จะ จอด อาไศรย อยู่ ปาก อู่ ได้ใน ทุก เวลาไม่ เปน อันตราย เลย. แล มี เครื่อง จัก สำรับ ยก เสา กะโดง, แล ม่อ น้ำ สำรับ กล ไฟ แขง แรง นัก. อู่ นั้น พร้อม ด้วย เครื่อง สูบ ไป ด้วย กำลัง กลไฟ. มีแรง มาก เพื่อ จะ ได้ สูบ น้ำ ให้ ออก ได้ โดย เร็ว ได้, ไม่ ว่า น้ำ ขึ้น น้ำ ลง. พร้อม ด้วย เครื่อง ใช้ ใน การ ทำ เรือใบ แล เรือ กล. แล การ นั้น มี นาย ที่ เปนชาติ ยุรบ, ได้ เคย ทำ การ เช่น นั้น หลาย ปี, จึ่ง ชำ นาญ ใน การ เหล่า นี้ ทุก อย่าง.

๏ แล ลูก จ้าง สำรับ อู่ นั้น เปน คน เลือก มา แต่ ฮ่องกง แล วัมภู ทั้ง นั้น, เปน คน ชำนาญ ใน การ นั้น. ๏ พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, ปรารถนา ที่ จะให้ คน ทั้งหลาย พิเคราะห์ ดู ว่า, อู่ นี้ ตั้ง อยู่ ที่ มี ไม้ สัก บริบูรณ แลถูก ด้วย. ๏ อนึ่ง อู่ นี้มี จักร เลื่อยไม้, เพื่อจะ ได้ การ เร็ว. หมอน ที่ รอง เรือ สูง สี่ ฟุต, แล จะ ชัก ออก เมื่อ ใด ก็ ชัก ได้ โดย สดวก, ไม่ ต้อง เสีย อะไร ใน การ เปลี่ยน หมอน นั้น.

๏ อนึ่ง พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, จะ รับ ธุระ คิด ใน การ ที่ จะ ต้อง ลง ทุน ซ่อม แปลง เรือ, แล จะ รับ เหมา เอา การ นั้น, เรือ ไม้ ก็ ดี เรือ เหล็ก ก็ ดี, แล จะ รับ ต่อ เรือ ใบ เรือ กล ไฟ ฤๅ การ ใด ๆ ที่ใน การ ช่าง ต่อ เรือ ซ่อม แปลง เรือ. ๏ ไม้ แล เหล็ก แล ของ อื่น ๆ ที่ จะ ต้อง ซื้อ นั้น, เรา จะ ขาย ให้ ตาม ราคา ตลาด กรุง เทพ นี้. ๏ อนึ่ง เรือ ทั้งหลาย ที่ จะ เข้า อู่ นั้น, จะ มา จอด ที่ ทุ่น แห่ง กำปะนี ฤๅ ที่ เขื่อน นอก อู่ นั้น, ไม่ ต้อง เสีย เงิน กว่า ผู้ ที่ เปน นาย การ จะ สั่งให้ เลื่อน ออก จาก ที่ นั้น เมื่อ ใด.

๏ อนึ่ง กปิตัน แห่ง เรือ ทั้งหลาย, เมื่อ จะ ออก จาก อู่ นั้น, ต้อง เขียน ชื่อ ตัว ลง ที่ บาญชี แห่ง นาย อู่ นั้น เสีย ก่อน จึ่ง ออก ได้. ๏ อนึ่ง แต่ บันดา หนังสือ, ที่ จะ ฝาก มา ถึง อู่ นั้น, ต้อง ฝาก ไป ถึง มิศเตอ เฮาวาด กว่า จะ ได้ เปลี่ยน อย่าง นั้น, ปีกนี้ มิศเตอ เฮาวาด เปน นาย กอง นั้น, เปน เจ้า กระทรวง ใน การ ที่ จะ ใช้ เงิน เกบ เงิน แต่ ผู้ เดียว.

นายช่าง ต่าง ๆ

๏ ผู้ ที่ จด ชื่อ ที่ สุด ท้าย หนังสือ นี้, เคย ทำ การ ช่าง ใน ประเทษ ยุรบ มาหลาย ปี, คือ เปน ช่าง จักร, ช่าง เอนชิเนีย, แล เคย ชำนาญ ใน การ ทำ แผนที่, แล การ คิด ราคา เครื่อง จักร ต่าง ๆ, แล ได้ รับ การ ตั้ง แล ซ่อม แปลง ม่อ น้ำ กล ไฟ, แล จักร หีบ อ้อย, แล เครื่อง ไฮโดร เอกซ์แตรกตอ สำรับ ให้ น้ำตาล แห้ง เร็ว. แล เครื่อง จักร สี เข้า, แล เครื่อง จักร เลื่อย ไม้, แล เครื่อง หีบ น้ำ มัน มพร้าว. แล เครื่อง จักร สำรับ กวาด ตกั่ว, แล เงิน แล ทอง แดง, แล เครื่อง อัฏ ชื่อ ไฮดรอลิกเปรศซ์, แล ตะ ภานเหล็ก; เครื่องเหล็ก สำรับ ยก ของ ที่ ตะภาน กำปั่น, แล จักร น้ำ, แล เครื่อง สำรับ จักร ต่าง ๆ, แล การ ใส่ พื้น จักร ใหญ่, แล จักร สำรับ สูบ น้ำ ขึ้น บน พื้น นา, แล การ ช่าง อื่น ต่าง ๆ.

๏ ข้าพเจ้า ขอ แจ้ง มา ถึง เจ้าของ เรือ กลไฟ, แล จักร สี เข้า, แล จักร หีบ อ้อย, แล ผู้ อื่น ๆ ทั้งปวง ว่า, ข้าพเจ้า พร้อม ใจ จะ รับ เอา การ ที่ ว่ามา แล้ว ใน หนังสือ นี้. ถ้า ผู้ ใด ๆ ปรารถนา มา หา ข้าพเจ้า โดย การ นี้, ขอเชิญ ท่าน มา หา ข้าพเจ้า ที่ อู่ใหม่ ตำบล บ้าน คอก ควาย ใน แขวง กรุง เทพ นี้, ให้ มา ใน ระหว่าง เวลา สี่ โมง เช้า, แล สี่ โมง บ่าย.

๏ วัน ศุกร์ เดือน สิบ สอง ขึ้น ค่ำ หนึ่ง. ภรรยา ของ หลวง วิสูธ สูร สาคร, ก็ กลับ มา ถึง กรุง เทพ, ฯ ได้ เที่ยว ไป อยู่ ใน

เมือง อังกฤษ นั้น ถึง ๒ ปี ครึ่ง, ภา ลูก มา ๔ คน, ลูก ผู้ หญิง ๓ คน, ลูก ผู้ ชาย เล็ก คน หนึ่ง, น้อง หญิง ของ ตัว มา ด้วย.

๏ ข้าพเจ้า ผู้ เจ้า ของ จดหมาย เหตุ นี้ ได้ ยิน ข่าว ว่า, คน ที่ ซื้อ บางกอก รีคอเดอ สงไส ว่า, เหตุ ไร ได้ เอา ความ ลง ซ้ำ นัก. เหมือน อย่าง ที่ ว่า ด้วย อู่ ใหม่ นั้น ได้ ลง ๒ หน ๓ หน แล้ว. ข้อ อื่น ก็ มี หลาย ข้อ ที่ ลง ซ้ำ หลาย ครั้ง. เหตุผล ประการ ใด จึ่ง เปน อย่าง นี้. หา ความ ใหม่ ๆ ไม่ ได้ ฤๅ. เขา สงไส บ่น เพื่อ ไป อย่าง นี้, เพราะ เขา ไม่ รู้ ธรรมเนียม จดหมาย เหตุ. ข้อ ที่ ลง ซ้ำ อย่าง นั้น เปน ความ อย่าง หนึ่ง, ที่ เจ้า ของ เนื้อ ความ นั้น ปรารถนา จะ ให้ คน ทั้งปวง ดู ทุก ที่ ทุก ครั้ง ไม่ ลืม. เหมือน เรื่อง อู่ ใหม่ นั้น เขา ก็ จ้าง ให้ ลง พิมพ์ ทุก ๆ ครั้ง, ด้วย ให้ ค่า จ้าง รา คา ครั้ง ละ ๒ เหรียน. ข้อ ความ ที่ ลง ซ้ำ ๆ อย่าง นี้, อังกฤษ เรียก ว่า แอดเวอไตศเม็นต์. ใคร ๆ ปรารถนา จะ ให้ ลง ซ้ำ ก็ จำ เปน ให้ ลง ตาม ธรรมเนียม, ที่ จะ ปัด เสีย ไม่ เอา ก็ ไม่ ได้. ลาง ที ข้อ ความ ที่ ลง ซ้ำ ๆ เช่น นี้, ใน จดหมาย เหตุ ฉบับ หนึ่ง มี ถึง ๓ น่า ๔ น่า ก็ มี, เนื้อ ความ ใหม่ ๆ มี แต่ ๒ น่า. แต่ แรก ข้าพเจ้า หมาย ว่า จะ ทำ เนื้อ ความ ใหม่ ๆ ลง ใน จดหมาย เหตุ ให้ ได้ ๔ ใบ ทุก ที ๆ. เหน คน ชอบ ใจ ได้ มาก จึ่ง ได้ จัดแจง ให้ มี ๖ ใบ. แต่ ใน ใบ ที่ ๕ ที่ ๖ นั้น, ก็ คง จะ มี เนื้อ ความ ซ้ำ ต่อ ไป บ้าง เล็ก น้อย. อย่า ให้ ผู้ ซื้อ ว่า กะไร เลย, ด้วย ให้ เกิน ไป มาก กว่า ๔ ใบ ที่ ได้ สัญญา ไว้ แล้ว.

ราคา สินค้า กรุง เทพ

๏ คน ทั้งหลาย ทั้งปวง เข้าใจ ว่า, เข้า ที่ จะ เกิด ใหม่ ปี นี้ ก็ จะ มี บริบูรณ. ราคา เข้า เก่า ก็ ตก ลง มาก แล้ว, นาเมือง เกวียนละ ๕๒ บาท, นาสวน เกวียนละ ๖๓ บาท.

๏ น้ำตาลทราย ขาว ที่ ๑, หาบละ ๑๔ บาท สองสลึง เฟื้อง. ที่ ๒ หาบละ ๑๔ บาท. ที่ ๓ หาบละ ๑๓ บาท สลึง.

๏ น้ำ ตานทราย แดง, หาบละ ๖ บาท สองสลึง. น้ำตาน ทั้ง ๒ อย่าง นี้ ก็ มี น้อย.

๏ พริกไทยดำ, หาบละ ๑๐ บาท มี น้อย ดอก.

๏ ไม้ฝาง อย่าง ที่ ๔ ดุ้น ๕ ดุ้น เปน หาบ นั้น, ราคา หาบ ละ ๒ บาท สลึง. อย่าง ที่ ๕ ดุ้น ๖ ดุ้น เปน หาบนั้น, ราคา หาบละ ๒ บาท ๓ สลึง. ไม้ สัก ยกละ ๑๐ บาท สองสลึง, แต่ มี น้อย.

๏ ไม้ชิงชัน, ๑๐๐ หาบ เปน ราคา ๒๑๐ เหรียน และ ๒๔๐ เหรียน, ตาม ใหญ่ ตาม เล็ก.

๏ หนัง ควาย, หาบละ ๑๐ บาท สลึง. หนังวัว หาบละ ๑๓ บาท สองสลึง.

๏ เขา ควาย, หาบละ ๑๐ บาท สาม สลึง.

๏ กำยาน อย่าง ดี หาบละ ๒๑๐ บาท, อย่าง กลาง ๑๕๐ บาท.

๏ รง, หาบละ ๔๙ บาท.

๏ งาเมด, หาบละ ๗๙ บาท สองสลึง.

๏ ครั่ง อย่าง ที่ ๑, หาบละ ๑๓ บาท, อย่าง ที่ ๒ หาบละ ๑๑ บาท.

๏ งาช้าง, หาบ ละ ๓๓๐ บาท และ ๒๓๕ บาท ตาม ใหญ่ ตาม เล็ก.

๏ กระวาน, หาบละ ๑๖๑ บาท.

๏ เร่ว, หาบละ ๒๑ บาท สามสลึงเฟื้อง.

๏ น้ำมันมพร้าว, น้ำ หนัก ม่อละ ๒๐ ชั่ง, ราคาม่อละ ๕ บาท สองสลึง.

๏ กระสอบ, พัน ใบ ราคา ๘๓ บาท. ๏ ไหม เมือง ลาว, หาบละ ๒๕๖ บาท. ๏ ไหม เมืองญวน หาบ ละ ๗๐๐ บาท.

๏ ทองคำเปลว ที่ ๑ หนัก บาท หนึ่ง, เปน เงิน ๑๙ บาท สาม สลึง.

๏ การ แลก เงิน เหรียน ที่ สิงคโปร, ได้กำไร ๑๐๐ ละ ๕ เหรียน.

เรื่อง ขุด คลอง

๏ ข้าพเจ้า ๆ ของ หนัง สือ บางกอก รีคอเดอ, ได้ ยิน ว่า, พระเจ้าแผ่น ดิน กรุง สยาม ทรง พระ กรุณา, จะให้ ขุด คลอง ตั้ง แต่ วัดเจ้าพระนางเชิง, ตัด ท้อง ทุ่ง ดอน เมือง, ตรง ตลอด มา โดย ลำดับ มา ออก ตรง วัดโสมนัศวิหาร. ข้าพเจ้า มี ความ ยินดี ด้วย นักหนา. ข้าพเจ้า พิจารณา เหน ว่า, ถ้า ขุด คลอง ตลอด ไป ได้ แล้ว, ก็ จัก เปน คุณ เปน ประโยชน์ แก่ บ้าน เมือง เปน อัน มาก. เพราะ พวก ราษฎร จะ ได้ อาไศรย ทำ นา. ครั้น เนื้อ นา เกิด ทวี มาก ขึ้น แล้ว, ก็ จะ เปน ประโยชน์ สอง ฝ่าย.

คือ ผล เม็ดเข้า จะ มี มาก ขึ้นใน พื้น บ้าน เมือง ประการหนึ่ง. ภาษี แล ค่า นา ก็ จัก เจริญ มาก ขึ้น, ใน ท้อง พระคลัง ประการ หนึ่ง. แล้ว พวก อาณา ประชา ราศฎร, ก็ จะ ได้ อาไศรย์น้ำใน คลอง นั้น แล้ว. ก็ จะ ชวน กัน ตั้ง บ้าน เรือน อยู่ เปน ศุข สบาย พระ พระ บารมีโพทธิสมภาร, ของสมเด็จ พระเจ้าแผ่นดิน กรุง สยามนี้แล.

กระษัตริย์ เมือง ยิปุ่น แทบ ถึง แก่ กรรม!!

๏ ว่า ด้วย มี ข่าว มาแต่ เมือง ยิปุ่น ว่า, ท่าน กระษัตย์ เมือง ยิปุ่น ที่ เขา เรียก ว่า, ได้ กูน แทบ จะ เปน อันตราย ถึง แก่ ชีวิตร เพราะ คน จำพวก หนึ่ง คิด ร้าย, ขุด หลุม ใต้ ที่ จะ มา ประ ทับ บันทม ของ กระษัตริย์นั้น. แล้ว เอา ดิน ปื่น ใส่ใน หลุม นั้น ด้วย. มี คน หนึ่ง รู้ ความ ที่ คิด ร้าย นั้น ก่อน. แต่ กระษัตริย์ ยังไม่ เสดจ มา ถึง ที่ นั้น. จึ่ง เข้า ไป เฝ้า อ้อน วอน เพื่อ มิ ให้ กระษัตริย์เสด็จ ไป ประทับ บันทม ภัก ใน ที่ นั้น, เมื่อ กระษัตริย์ ยัง สง ไสย อยู่, คน นั้น จึ่ง ทูล ว่า, ข้าพเจ้า ก็ เปน ข้า ของ ชนดาซามา ที่ เปน เจ้า ผู้ ใหญ่ ใน พวก ที่ คิด ร้าย นั้น. ชนดาซามา ก็ ให้ ข้าพเจ้า เอา เปน ธุระ จัด แจง ใน ที่ นั้น, ข้าพเจ้า จึ่ง รู้ ใน การ นั้น ว่า, เกรียม ไว้ เสร็จ แล้ว เปน แน่. ขอ พระองค์ อย่า เสดจ์ ไป เลย. เพราะ เหตุ คน มา บอก ดั่ง นี้. กระษัตริย์ นั้น จึ่ง พ้น อัตราย, แต่ ข่าว กระษัตริย์ นั้น ก็ ไม่ สบาย, เศร้า หมอง พระ ไทย นัก.

ความ เตือน อัน อ่อน

๏ ครั้ง ก่อน มี ขุนนาง ผู้ ใหญ่, ได้ นั่ง กิน โตะ ด้วย กัน กับ คน อื่น มาก นั่ง แน่น กัน นัก. มี คน หนึ่ง ที่ พูด มาก ๆ นั่ง ใกล้ กัน กับ คน นั้น. คน ที่ พูด มาก นั้น, ครั้น พูด แล้ว ก็ ยก มือ ไป มา ตาม คำ ที่ เขา พูด ด้วย. ขุนนาง นั้น จึ่ง บอก กับ เขา นั้น ว่า, มือ ของ ท่าน เปน เครื่อง รำคาญ ใจ ข้าพเจ้า นัก. คน นั้น จึ่ง ตอบ ว่า, ขอ รับ กระผม คน แน่น นัก, เกล้า ผม ไม่ รู้ ที่ จะ เอา ไว้ ที่ ไหน ได้, ขุนนาง นั้น จึ่ง ตอบ ว่า, ถ้า อย่าง นั้น ก็ เอา มือ ยัด ไว้ ใน ปาก เสีย เถิด.

๏ ประนินทิน บอก โมง แล ทุ่ม ใน ข้าง แรม เดือน นี้. ฯะ

ค่ำ อังกฤษ	ค่ำ ไทย	ค่ำ จีน	อาทิตย์ ขึ้น กี่ โมง	อาทิตย์ ตก กี่ โมง	อาทิตย์ เที่ยง กี่ โมง	จันทร์ ขึ้น กี่ ทุ่ม
วัน สุกร ๓ ค่ำ	ขึ้น ๑๕ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๙ นาที	๕ โมง ๒๙ นาที	๑๒ โมง ๑๖ นาที	๕ โมง ๘ นาที
วัน เสาร์ ๔ ค่ำ	แรม ค่ำ ๑	๑๖ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๙ นาที	๕ โมง ๒๘ นาที	๑๒ โมง ๑๖ นาที	๖ โมง ๕๒ นาที
วัน อาทิตย์ ๕ ค่ำ	" ๒ ค่ำ	๑๗ ค่ำ	ย่ำรุ่ง	๕ โมง ๒๘ นาที	๑๒ โมง ๑๖ นาที	ทุ่ม ๑ กับ ๕๑ นาที
วัน จันทร ๖ ค่ำ	" ๓ ค่ำ	๑๘ ค่ำ	"	๕ โมง ๒๘ นาที	๑๒ โมง ๑๖ นาที	๒ ทุ่ม ๔๘ นาที
วัน อังคาร ๗ ค่ำ	" ๔ ค่ำ	๑๙ ค่ำ	"	๕ โมง ๒๗ นาที	๑๒ โมง ๑๖ นาที	๓ ทุ่ม ๔๕ นาที
วัน พุทธ ๘ ค่ำ	" ๕ ค่ำ	๒๐ ค่ำ	ย่ำรุ่ง แล้ว นาที ๑	๕ โมง ๒๗ นาที	๑๒ โมง ๑๖ นาที	๔ ทุ่ม ๔๑ นาที
วันพฤหัศบดี ๙ ค่ำ	" ๖ ค่ำ	๒๑ ค่ำ	" นาที ๑	๕ โมง ๒๗ นาที	๑๒ โมง ๑๖ นาที	๕ ทุ่ม ๓๑ นาที
วัน ศุกร ๑๐ ค่ำ	" ๗ ค่ำ	๒๒ ค่ำ	" นาที ๑	๕ โมง ๒๗ นาที	๑๒ โมง ๑๖ นาที	๏ เวลาช้า
วัน เสาร์ ๑๑ ค่ำ	" ๘ ค่ำ	๒๓ ค่ำ	" ๒ นาที	๕ โมง ๒๗ นาที	๑๒ โมง ๑๖ นาที	๖ ทุ่ม ๒๒ นาที
วัน อาทิตย์ ๑๒ ค่ำ	" ๙ ค่ำ	๒๔ ค่ำ	" ๒ นาที	๕ โมง ๒๗ นาที	๑๒ โมง ๑๖ นาที	๗ ทุ่ม ๑๐ นาที
วัน จันทร ๑๓ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๒๕ ค่ำ	" ๓ นาที	๕ โมง ๒๗ นาที	๑๒ โมง ๑๖ นาที	๗ ทุ่ม ๕๖ นาที
วัน อังคาร ๑๔ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๒๖ ค่ำ	" ๓ นาที	๕ โมง ๒๖ นาที	๑๒ โมง ๑๕ นาที	๘ ทุ่ม ๔๓ นาที
วัน พุทธ ๑๕ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๒๗ ค่ำ	" ๓ นาที	๕ โมง ๒๖ นาที	๑๒ โมง ๑๕ นาที	๙ ทุ่ม ๒๙ นาที
วัน พฤหัศบดี ๑๖ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๒๘ ค่ำ	" ๔ นาที	๕ โมง ๒๖ นาที	๑๒ โมง ๑๕ นาที	๑๐ ทุ่ม ๑๗ นาที
วัน ศุกร ๑๗ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๒๙ ค่ำ	" ๔ นาที	๕ โมง ๒๖ นาที	๑๒ โมง ๑๕ นาที	๑๑ ทุ่ม ๕ นาที
วัน เสาร์ ๑๘ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	ขึ้น ค่ำ ๑	" ๕ นาที	๕ โมง ๒๖ นาที	๑๒ โมง ๑๕ นาที	๏ จันทร์ ตก

◎ บอกให้คนทั้งปวงรู้ ฯะ

◎ ผู้ที่ลงชื่อใต้ข้อความนี้ได้ที่ตั้งเปนพนักงานสำรับจัดแจงชำระทรัพยสมบัติ ที่ได้เปนของมิศ.ตอไรเบิดฮันแตร ที่ได้ตายณวันพุทเดือนห้าแรมเก้าค่ำปีฉลูสัปตศกนั้น ข้าพเจ้าจะขอท่านทั้งหลายที่เปนลูกหนี้แก่สมบัติแห่งมิศเตอไรเบิดฮันแตรนั้น ให้มาใช้หนี้นั้นให้เราแลท่านทั้งหลายผู้ที่มีเงินติดอยู่ในสมบัตินั้น ขอส่งบัญชีเงินนั้นเราอย่าช้าอยู่เลย ฯะ

◎ เขียนณวันเดือนสิบสองขึ้นสิบสองค่ำ ฯะ

อาร์.เอศ.ซกอิด.

◎ ในกาลก่อนนั้นมีตัวอูฐเข้ามาเฝ้า, ยูปีเตอคือดาวดวงหนึ่ง, ที่เขาถือว่าเปนเจ้า. อูฐนั้นคุกเข่าลงร้องทุกข์แก่ยูปีเตอว่า, ข้าพเจ้าเปนสัตวทนความลำบากนัก, เพราะความที่ไม่มีเขาศีศะ, ฤๅเครื่องอาวุธอื่นๆที่จะรักษาตัว, เหมือนงัวผู้แลสัตวอื่นต่างๆ. ขอท่านได้โปรดให้ข้าพเจ้ามีเขา, ฤๅเครื่องอื่นๆที่จะให้เราต่อสู้พวกสัตรูของเราได้, ตามที่ท่านจะเหนควร. ฝ่ายยูปีเตอได้ยินคำร้องทุกข์เปนความที่ไม่ควรปราถนาดังนั้น, ก็อดหัวเราะไม่ได้. แล้วจึงบอกอูฐว่า, เราจะไม่ทำตามเจ้าในข้อนั้นเลย. แต่เราจะลงโทษแก่เจ้า, เพราะเจ้าบังอาจมาขอ, ที่ไม่สมควรจะขอนั้นตั้งแต่นี้ไปจะให้เจ้ามีหูสั้นไป, เพื่อจะได้เปนที่ประกาศซึ่งความผิดของเจ้าต่อๆไปเปนนิจแล.

กำปั่นเข้ากรุงเทพฯ

เข้ามาเมื่อไร	กำปั่นชื่อไร	กัปิตันชื่อไร	กี่ตอน	เรือฮะไร	มาแต่ไหน
เดือน ๑๒ ขึ้น ๒ ค่ำ	กะดินกา	คัมมิง	๒๕๘	บริค อังกฤษ	สิงคโปร์
๕ ค่ำ	คัศโรวี	เคร	๓๗๔	บาก อังกฤษ	ฮอง กง
๕ ค่ำ	เอ่แปรศไฮน	ไปรบี	๖๗๔	บาก ฮอลันด์	ฮอง กง
๕ ค่ำ	เซนต์เมเร	ครอศ	๔๑๑	บาก สยาม	ฮอง กง
๗ ค่ำ	เอดิเอน	ไซเวอด์	๒๕๐	บาก ฮัมเบิค	ฮอง กง
๘ ค่ำ	เมติลดา	ศตอม	๒๒๘	บาก อังกฤษ	ฮอง กง
๘ ค่ำ	โปวซิมาเทีย	ชาวิศ	๓๖๘	บาก อังกฤษ	ฮอง กง
๑๐ ค่ำ	แอนเตอไปรซ์	ซอมเฟ่ลด์	๔๘๘	บาก สยาม	ฮอง กง
๑๒ ค่ำ	เยดซี	โซนด์	๒๙๓	บริก อังกฤษ	ฮอง กง
๑๓ ค่ำ	เฟดพ่ล	ฟีลิบศ์	๒๘๙	บาก อังกฤษ	สิงคโปร์

กำปั่นออกจากกรุงเทพฯ

ออกเมื่อไร	กำปั่นชื่อไร	กัปิตันชื่อไร	กี่ตอน	เรือฮะไร	จะไปไหน
เดือน ๑๑ แรม ๑๔ ค่ำ	ฮัมป ตอนกอด	ครอฟอด	๒๗๖	บาก อังกฤษ	ลอนดอน
๑๒ ขึ้น ๒ ค่ำ	ปรอคเปอริติ	แอนดริว	๖๐๔	ชิบ สยาม	สิงคโปร์
๓ ค่ำ	เอ.เปดโรแนน	วูเรนเดด	๗๓๑	บาก ฮอลันด์	ซูราบายา
๖ ค่ำ	เจ้าพระยา	ออร์ตัน	๓๕๓	กลไฟ สยาม	สิงคโปร์
๗ ค่ำ	เอลาตัศ	ปอป	๘๑๓	ชิบ แฮมเบิก	ซูราบายา
๘ ค่ำ	เอแปดไอน์.	ไปรบี	๖๗๔	บาก ฮอลันด์	ปตาเวีย

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1 เล่ม ๑ บางกอกเดือนสิบสองแรมสิบห้าค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๗ Nov. 18th 1865 กฤษศักราช ๑๘๖๕, ใบที่ ๑๘ No. 18

๏ เรื่องนิยายของหลวง

๏ จะเล่านิยายให้ท่านฟัง, ภอเปนคติได้ รู้การที่ชอบที่ผิด, ว่าธรรมเนียมในประเทศสยาม มีแต่โบราณสืบมา. เมื่อเทศกาลออกพรรษาแล้ว, ในแรมเดือนสิบเอ็ดแลเดือนสิบสอง. ที่สาลาโรงธรรมในพระนครนอกพระนคร, แลในพระอารามหลวงฤๅวัดของราษฎรทุกๆแห่งไป, ฤๅในวังเจ้า, บ้านขุนนางบางแห่ง, ก็มีเทศนมหาชาติ. ท่านผู้เจ้าของวังเจ้าของบ้านนั้น, ๆ แลราษฎรชายหญิงก็แจกจ่ายกัน, รับเปนเจ้าภาพ, ให้นิมนต์พระสงฆ์บ้าง, สามเณรบ้าง, มาขับร้องมีทำนองเทศนาเรื่องพระเวสสันดร ๑๓ กัณฑ์. เจ้าภาพเจ้าของกัณฑ์ชื่นชมยินดี, บริจาคเงินทองสิ่งของเครื่องบูชากัณฑ์, กันหนึ่ง ๆ, หลายบาทหลายตำลึง. นิยมว่าเปนการบุญบูชาในพระสาศนาทุกแห่งทุกตำบลไป.

๏ การเรื่องนี้ ผู้ที่ไม่เหนด้วยไม่เชื่อว่าเปนการบุญก็มี. คนจำพวกนี้ก็พูดติเตียนการมีเทศนามหาชาติ, ว่าได้บุญได้กุศลอย่างไรจึ่งนิยมกันบริจาคให้นั้นเปนหนักหนา. ถ้าจะบูชาท่านที่มีคุณ, ทรงธรรมทรงวินัยประฏิบัติเปนอายุพระสาศนาจริงๆ. ฤๅจะบูชาคุณบิดามารดาแลญาติผู้ใหญ่ในตระกูลของตน, ฤๅจะอนุเคราะห์แก่คนยากจนแก่ชรา อนาถาอื่นๆ, ฤๅจะทำถนนหนทางสร้างตะพานสาลาที่อยู่ที่อาไศรย, ฤๅอะไรๆอื่นก็จะมีผลประโยชน์ได้บุญมากกว่าลงทุนมีเทศนามหาชาติ. เพราะผู้ที่มีศรัทธาบริจาคเงินทองจบไส่เกล้าให้ไปแก่คนที่ไม่ประฏิบัติถือพระพุทธสาศนา เปนแต่คนมาแอบอาไศรยพระสาศนาหากิน. คนพวกนั้นเมื่อเทศนาได้เงินติดเทียนไปมากแล้ว, ก็สึกออกมีภรรยาแลเปนนักเลงเสพสุราเล่นเบี้ยเล่นโปแลอื่นๆ, ไม่เหนว่าเงินทองของบูชากัณฑ์นั้น, เปนประโยชน์อะไรแก่สาศนา. เงินที่เสียไปทำให้เปนที่เสื่อมศรัทธาต้องเสียใจแก่ผู้ให้มิใช่ฤๅ. จำพวกที่นับถือการเทศนามหาชาติว่าได้บุญก็ถุ้งเถียงเถลาะกัน.

๏ ก็ในโรงธรรมแห่งหนึ่ง, ตกค้างอยู่ยังหาได้มีเทศนามหาชาติไม่. มีคนหนึ่งมีความร้อนใจ, จึ่งออกเที่ยวแจกฎีกาเรี่ยไรบอกบุญตามชาวบ้านว่าพ่อเอ๋ยแม่เอ๋ย, ที่โรงธรรมนี้การเทศนามหาชาติตกค้างอยู่ยังไม่ได้มี, ช่วยกันออกคนละเลกคนละน้อยตามได้ตามมีตามศรัทธา, ท่านผู้นี้รับกัณฑ์นี้ท่านผู้นั้นรับกัณฑ์โน้น, อย่าให้เสียปี้เสียเดือนเปนการบุญใหญ่. จึ่งมีคนผู้หนึ่งเปนจำพวกที่ไม่ชอบใจไม่เหนด้วย, พูดขัดขวางขึ้นแก่ผู้นั้น, ว่ามีเทศนามหาชาติได้บุญได้ธรรม์อย่างไร, ใจข้าพเจ้าเหนว่าเงินที่เรี่ยไรได้มานั้น, ถ้าจะเอาไปซื้อฟืนเผาซากสบสุนักข์เสียดีกว่า, เพราะเสียเงินไปก็ไม่ต้องเปนที่เสียใจ, เหมือนอย่างเสียเงินไปในการมีเทศนามหาชาติ.

๏ เพราะฉะนั้น การที่พูดซ้ำซากด้วยเรื่องจะให้ทำทางรถไฟใช้รถไฟ, แลจะให้ตั้งเตเลแครบนั้น, ก็จะเปนเหมือนเช่นนิยายนี้เหมือนกัน. ครั้นจะว่าว่าที่จะเสียเงินทำทางรถไฟแลเตแลแครบนั้น, ถ้าจะเสียเงินให้ซื้อฟืนแลค่าจ้างเที่ยวเกบซากสบสุนักข์เผาเสียดีกว่า, ก็จะว่าว่าหยาบไป.

๏ แต่การเรื่องอื่นที่จะเปนคุณประโยชน์แก่พระนครนั้น, ก็ทรงพระราชดำริห์อยู่คือที่ทางถนนเจริญกรุง, ตรงไปข้ามคลองนอกกำแพงพระนครนั้น, เจ้าพระยาศรีสุริยวงษก็ได้ทำขึ้นแล้ว. ยังที่ตะพานหันเจ้าพระยาภูธราภัยก็จะให้ทำอีกแห่งหนึ่ง. ที่ตรงถนนวัดชนะสงครามตรงไปข้ามไปวังพระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นมเหศวรศิววิลาศ, ๆ ก็จะให้ทำอีกแห่งหนึ่ง. แลการจะขุดคลองไปในที่ที่ควรจะเปนไร่เปนนาเปนสวนได้อีกหลายตำบล. จะให้ทำต่อๆไป.

๏ คำ ตอบ ท่าน ผู้ สรรเสริญ พุทธสาศนา ๆ

๏ ซึ่ง ท่าน แก้ ด้วย พุทธ สาศนา นั้น ข้าพเจ้า ได้ ทราบ แล้ว, เปน คำ ดี ประกอบ ด้วย ความ ฉาณาไศรย, ควร ที่ จะ เปน อย่าง แก่ คน ทั้งปวง ที่ จะ ทุ่งเถียง กัน ด้วย สาศนา, หา ควร จะ โกรธ กัน ไม่. ขอ แก้ ที่ ท่าน กล่าว ว่า พุทธสาศนา ทวน กระแส กิเลศ แล ตันหา ของ มนุษ ทั้งหลาย นั้น, ก็ ชอบ อยู่ แล้ว. คฤษ สาศนา ก็ ทวน เหมือน กัน, ไม่ ยอม ให้ มี ความ โลภ คือ ความ ปราถนา ที่ จะ ขัด ขวาง พระ บัญญัติ ๑๐ ข้อ นั้น. ใจ ความ พระบัญญัติ นั้น ว่า, ให้ รัก พระเจ้า ด้วย สุด ใจ, แล ให้ รัก คน ทั้งปวง เหมือน รัก ตัว ตน. ที่ บุคล เคย รัก ตัว มาก กว่า ผู้ อื่น ทั้งปวง จะ ประพฤติ ตาม บัญญัติ นั้น ให้ ถี่ ถ้วน ก็ ยาก นัก. เหมือน คน ผู้ เดียว จะ ภาย เรือใหญ่ ทวน กระแส น้ำ เชี่ยว, ถ้า ไม่ มี ผู้ ช่วย ก็ จะ ไป ไม่ ได้. แต่ ใน คฤษสาศนา ย่อม มี ผู้ ช่วย กำลัง, ให้ ทวน กระแส กิเลศ ตันหา ได้. ผู้ ช่วย นั้น คือ พระ วิญาณ พระเยซู ที่ พระ องค์ ได้ โปรด ให้ มา ตน ใจ บุคล ทุก คน ที่ มี ความ เชื่อ, แล ความ รัก ใน พระองค์, ให้ เกิด ใจ เกลียด บาป ทุก อย่าง, แล ให้ รัก ซึ่ง ความ ชอบ ธรรม์ ทั้งปวง. ใจ เปน ดัง นั้น จึ่ง อาจ ห้าม กิเลศ ตันหา ได้. มี ผู้ ช่วย เช่น ว่า มา นี้, ไม่ เหมือน พุทธ สาศนา, ๆ ถ้า ผู้ ใด ทวน กระแส กิเลศ ต้อง อาไศรย กำลัง ของ ตัว เอง, จึ่ง เปน การ ยาก เต็ม ที นัก ไป ไม่ ได้. ผู้ ที่ เปน ครู นั้น ก็ นิพาน เสีย แล้ว, จะ มา ช่วย อุปถำภ์ ลูก สิศ ก็ มิ ได้. แล คำ สั่งสอน ของ ท่าน เมื่อ วิญาณ ท่าน ไม่ อยู่ ด้วย, ก็ ย่อม ถอย กำ ลัง ลง มิ ได้ มี อำนาถ. ฝ่าย คฤษ สาศนา ถ้า พระวิญาณ ไม่ อยู่ ด้วย แล้ว, ก็ จะ ถอย กำลัง ลง เหมือน กัน. เหตุ ดัง นี้ จึ่ง ว่า, คฤษ สาศนา กับ พุทธ สาศนา นั้น ก็ ผิด กัน นัก. ข้าง หนึ่ง มี พระ วิญาณ เจ้า ของ โลกย์ มา ช่วย อุปถำภ์ ลูก สิศ ทุก วัน ให้ มี กำลัง ขึ้น. ข้าง หนึ่ง ปราศจาก พระ วิญาณ, ลูก สิศ ต้อง ประ พฤติ ด้วย กำลัง ของ ตัว เอง, เพราะ หา มี ผู้ ช่วย ไม่.

๏ ขอ ที่ ท่าน ว่า, พุทธ สาศนา ลึก ซึ้ง สุกขุม ละเอียด นัก, ยาก ที่ ผู้ ใด จะ รู้ จะ เข้าใจ ได้ นั้น, ข้าพเจ้า ก็ เหน ด้วย. จึ่ง นึก เหน ว่า ผู้ ที่ เปน เจ้า ของ พุทธสาศนา นั้น, จะ เปน ผู้ ประกอบ ด้วย ความ เมตา สัตว แท้ นั้น หา มิ ได้. เพราะ ท่าน ได้ ตั้ง สาศนา ที่ คน ทั้งปวง ซึ่ง ไม่ รู้ หนังสือ ลึก ซึ้ง จะ มิ อาจ เข้าใจ ได้. เหมือน พระ ราช บิดา องค์ ใด องค์ หนึ่ง, ที่ ได้ ตั้ง ธรรมเนียม ใน พระราช บุตร ทั้งปวง, เลี้ยง แต่ ผู้ ที่ จะ รู้ หนังสือ ลึก ซึ้ง, ผู้ ที่ รู้ น้อย ยัง ไม่ เลี้ยง เลย. ถ้า ดัง นั้น ก็ จะ ได้ ชื่อ ว่า, มี ความ เมตา ลูก ออบคอบ หา มิ ได้. คำ คฤษ สาศนา หา เปน ดัง นั้น ไม่, เปน คำ เข้าใจ ง่าย. ที่ เด็ก อ่อน ๆ ก็ พึง เข้าใจ ได้ เหมือน คน ผู้ ใหญ่. ดุจ เข้า แล น้ำ ที่ สำรับ เปน ประโยชน์ แก่ มนุษทั่ว ไป, ผู้ ใหญ่ แล เด็ก ก็ กิน ได้ เหมือน กัน.

๏ ข้อ ที่ ท่าน ว่า, ถึง จะ ไป เที่ยว สั่งสอน ใน ประเทศ ยูรบ ทั้งปวง, ก็ จะ ไม่ มี ผู้ ใด รับ คำ สั่งสอน พุทธสาศนา นั้น, ข้าพเจ้า ก็ เหน ด้วย. คง จะ เปน ไป ดัง นั้น เพราะ คน ใน ประเทศ ทั้งปวง นั้น มี สว่าง ใน ใจ ที่ จะ ห้าม คำ สั่งสอน นั้น, เขา จะ รับ ว่า จริง มิ ได้, เพราะ เปน คำ ขัด ขวาง ปัญญา, ดุจ ความ มืด ขัด สว่าง.

๏ ข้อ ที่ ท่าน ทราบ ว่า, มี บุคล ใน ประเทศ ยูรป ที่ เขา ไม่ ถือ คฤษ สาศนา ก็ มี มาก. ท่าน เข้าใจ เช่น ที่ ว่า นั้น ไม่ ถูก. บ้าน เมือง ทั้งปวง ใน ประเทศ ยูรป, ย่อม เปน คฤษเตียน ทั้ง นั้น. คือ คน ทั้งปวง ทั้ง ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย, ได้ นับ ถือ พระ ผู้ สร้าง ว่า เปน ใหญ่ ยิ่ง, คง ทั้ง มั่นคง ทั่ว ไป ใน อนาคต, ไม่ มี เบื้อง ต้น เบื้อง ปลาย เลย. แล ได้ ถือ ว่า พระ เยซู เจ้า เปน พระ บุตร องค์ เดียว, ได้ เสดจ มา ใน โลกย์ เพื่อ จะ ช่วย มนุษ ให้ พ้น บาป. แต่ คน ทั้ง ปวง ใน ประเทศ ยูรป เขา ไม่ มี ใจ เลื่อม ใสย รัก ใคร่ ใน พระ เยซู ก็ จริง. แล คน ที่ มี ใจ สัทธา รัก ใน พระองค์ นั้น ก็ น้อย, แล คน ที่ ไม่ มี ใจ สัทธา นั้น ก็ มาก. ดุจ คน ทั้งปวง ใน ประเทศ สยาม, ที่ มี ใจ สัทธา ใน พระพุทธ สาศนา นั้น ก็ น้อย, ที่ มิ ได้ สัทธา นั้น ก็ มาก เหมือน กัน. ถึง กระนั้น ชาว ประเทศ สยาม ทั้งปวง ที่ บิดา มารดา เคย ถือ ใน พุทธ สาศนา, ก็ จัด ได้ ชื่อ ว่า เปน คน เชื่อ ใน พุทธ สาศนา ทั้ง นั้น. แล ได้ กิน ผล ต่าง ๆ ตาม พุทธสาศนา สิ้น.

๏ ฝ่าย คน ทั้งปวง ใน ประเทศ ยูรบ, ที่ มิ ได้ สัทธา ใน คฤษ สาศนา, ก็ จัด ได้ ชื่อ ว่า เปน คน เชื่อ ใน คฤษ สาศนา, แล ได้ กิน ผล ตาม คฤษ สาศนา สิ้น. แต่ ผล ที่ เกิด เพราะ คฤษ สาศนา นั้น, คือ สว่าง แล กำลัง ใน ใจ ต่าง ๆ, มาก กว่า ที่ เกิด ใน พุทธ สาศนา เช่น ข้าพเจ้า ว่า มา แล้ว นั้น.

๏ ข้อ ที่ ท่าน ถาม ว่า, ก็ มี ความ สว่าง อะไร เล่า ไป ส่อง ให้ เขา มี ความ จำเริญ ด้วย. ข้าพเจ้า ขอ ตอบ ว่า, เปน สว่าง ที่ ออก มา จาก พระ คำภีร์ ที่ เรียก ว่า ไบเบิล, ที่ พระ เยซู ได้ โปรด ประทาน ให้ นั้น. เหมือน อย่าง ความ มืด ใน แผ่นดิน ไทย เกิด

มา จาก พระ คำภีร์ พุทธ สาศนา, ได้ จับ เอา คน ทั้งปวง ใน แผ่น ดิน ไทย. บิดา มารดา ของ คน ทั้งปวง ใน ประเทศ ยูรบ, ได้ สว่าง ใน ใจ เพราะ พระ คำภีร์ คฤษ สาศนา. สำนักนี้ อาจารย์ เด็ก, แล ผู้ใหญ่ ทั้งปวง ทั่วไป ใน ประเทศ ยูรบ เปน คฤษเตียน ทั้ง สิ้น. ใน พวก ครู เหล่า นั้น, หา มี ผู้ ใด ที่ จะ ยอม ให้ คน อื่น ๆ เข้าใจ ว่า, ตัว อยู่ นอก สาศนา พระเยซู ไม่. ถ้าใน ๑๐๐๐ คน จะ มี สัก คน หนึ่ง ที่ไม่ ถือ ใน คฤษ สาศนา, แม้น เขา มี วิชา การ ความ รู้ รุ่ง เรือง เหมือน กัน กับ พวก ที่ ถือ คฤษ สาศนา, ก็ ควร ที่ จะ เข้าใจ ว่า, เปน เพราะ สว่าง ที่ ส่อง ออก มา จาก สำนักนี้ อาจารย์ ที่ เปน คฤษเตียน นั้น. คุจ คน หนุ่ม ที่ เปน ชาว ประเทศ สยาม, ได้ ออกไป เรียน หนังสือ ใน สำนักนี้ อาจารย์ ใหญ่ ที่ เมือง ลอนดอน, อุษาห์ มี ความ เพียร เรียน ใน สว่าง คฤษเตียน นั้น สิบ ปี, ได้ วิชาการ ความ รู้ รุ่ง เรือง มาก, แต่ หา สัทธา ใน คฤษ สาศนา ไม่. แล้ว ก็ กลับ มา ยัง กรุงเทพ ฯ, สำแดง วิชา การ ต่างๆ มาก กว่า คน ที่ได้ สึกษา ใน สำนักนี้ พุทธสาศนา มาก. ความ รู้ แล รุ่ง เรือง ใน ใจ คน นั้น, เกิด มา แต่ ไหน เล่า. มิ ควร ที่ จะ ว่า เกิด มา แต่ คฤษ สาศนา ฤๅ.

๏ ครั้ง ก่อน พระ เจ้า แผ่น ดิน องค์ หนึ่ง, นอก คฤษสาศนา ออก ไป เยี่ยม วิกโตเรีย เจ้า เมือง อังกฤษ, เมื่อ กำลัง สั่ง สนทนา กัน ด้วย ความ รุ่ง เรือง ใน เมือง อังกฤษ นั้น แล้ว, จึ่ง ถาม ว่า, เหตุ ใด จึ่ง มี ความ รุ่ง เรือง ใหญ่ เช่น ว่า นี้. วิกโตเรีย ท่าน จึ่ง ชี้ ลง ตรง พระ คำภีร์, ที่ เรียก ว่า ใบเบิ้ล, ว่า เมือง อังกฤษ ได้ เปนใหญ่ ก็ เพราะ พระ คำภีร์ นั้น. นี่ แล เปน คำ จริง. คำภีร์ นั้น เปน แบบ อย่าง ที่ เมือง ใด ๆ, เมือง นั้น ย่อม มี ความ รู้ รุ่ง เรือง สว่าง ใหญ่ ขึ้น. แล เมือง ใด ที่ มิ ได้ เอา พระ คำภีร์ นั้น เปนแบบ อย่าง ย่อม มี ความ มืด หา ได้ จำเริญ มาก ไม่.

๏ ข้อ ที่ ท่าน ว่า พวก ไทย พวก จีน พวก มอญ พวก ยวน, ที่ เข้า รีต คฤษเตียน อยู่ ใน เมือง ไทย นี้, ก็ ไม่ เหน มี ความ จำเริญ สิ่ง ใด. ทำไม ความ สว่าง นั้น ไม่ มา ส่อง ให้ ต้อง คน เหล่า นี้ ให้ ดี กว่า คน ที่ เขา ไม่ นับถือ คฤษเตียน เล่า. แก้ ว่า ถ้า ความ เปน ดัง ท่าน ว่า นั้น, ก็ คง เปน เพราะ เขา ที่ เข้า รีต นั้น เปน คฤษเตียน แต่ ปาก เปน คน ทำ เทียม. ก็ สม กับ คำ ที่ ใน พระ คำภีร์, ว่า สว่าง ได้ ส่อง มา ใน ที่ มืด, แต่ มืด นั้น หา ได้ รับ สว่าง ไม่, ด้วย ว่า ผู้ ใด กระทำ การ บาป ก็ ย่อม ชัง สว่าง. ข้าพ เจ้า มี ความ กลัว ว่า คน ไทย จีน ที่ ได้ เข้า รีต ด้วย พวก มิศชันเอรี จะ เปน คน เช่น ว่า นั้น โดย มาก. แล คน ที่ จัก ได้ ชื่อ ว่า เปน คฤษเตียน ใน พวก บาดหลวง นั้น, น่า กลัว ว่า ใน ๑๐๐๐ คน จะ มี แต่ คน เดียว ที่ ได้ รับ สว่าง ใน พระ คำภีร์ นั้น.

๏ ข้าพเจ้า เหน ดัง นี้, เพราะ ใจ ของ เขา ยัง มืด อยู่, หา ได้ จำเริญ ดี กว่า พวก ใน พุทธสาศนา ไม่. ขอ ท่าน อย่า ได้ นับ คน เหล่า นั้น ว่า เปน คฤษเตียน เลย. ถ้า ท่าน จะ พิเคราะห์ ดู ความ จำเริญ, เพราะ พระคำภีร ใบเบิ้ล นั้น, เชิญ ท่าน ดู ที่ข้าง ต้น เมือง อังกฤษ. คราว นั้น ชาว อังกฤษ ก็ มืด มล ด้วย ถือ รูป ต่าง ๆ. ภาย หลัง เขา ได้ รับ หนังสือ พระ คำภีร์ ใบเบิ้ล เปนแบบ อย่าง, จึ่ง มี ความ รุ่งเรือง ทวี ขึ้น จน ถึง ทุก วัน นี้. เชิญ ท่าน พิ เคราะห์ ดู เมือง ทั้งปวง ใน ประเทศ ยูรป. ครั้ง ก่อน เขา ถือ สาศนา นอก คฤษเตียน สิ้น. ที หลัง เขา รับ เอา พระ คำภีร์ ใบเบิ้ล เปน แบบ อย่าง จึ่ง ได้ วิชา การ ความ รู้ ต่าง ๆ ดี ทวี ขึ้น.

๏ เชิญท่าน ดู อย่าง ที่ ยังเกิด มาไม่ สู้ นาน ประมาณ ได้ ๕๐ ปี, คือ ชาวเกาะ ซันดะวิด. เมื่อ ก่อน นั้น เขา ถือ รูป ดำรพย์ ต่างๆ, ใจ เขา ก็ มืด มล ต่ำช้า มาก กว่า ชาว ป่า ที่ ใน ประเทศ ไทย นี้. พวก มิศชันเอรี อเมริกา ไป สำแดง คฤษ สาศนา, ชาว เกาะ นั้น ก็ เชื่อ ถือ โดย มาก, จึ่ง รับ เอา คำภีร์ ใบเบิ้ล ไว้ เปน แบบ อย่าง เมือง. ขุน นาง ผู้ ใหญ่ ก็ เข้า รีต เปน คฤษเตียน, เมือง เกาะ ซันดะวิด ก็ จำ เริญ ขึ้น เรว นัก. ทุกวัน นี้ นับ เข้า ด้วย เมือง ที่ เปน คฤษเตียน, มีวิชา การ ความ รู้ รุ่ง เรือง ขึ้น มาก กว่า สยาม ประเทศ อีก. อย่า ให้ ท่าน ซัด ว่า ชาว เมือง ซัน ดะวิด เปน คน โง่ นัก จึ่ง เกลี้ย กล่อม ให้ เข้า เปน คฤษเตียน ง่าย, ถ้า เปน คน ฉลาด จะ ไม่ เชื่อ ง่าย ดัง นั้น ดอก. ถ้า จะ ซัด ว่า ดังนั้น ก็ จะ เปน การ ดู หมิ่น ชาว อัง กฤษ ใน เดิม นั้น เหมือน กัน, แล เปน การ ดู หมิ่น แก่ คน ชาว ประเทศ ยูโรป ทั้งปวง, ที่ มี ใจ สัทธา รัก ใน คฤษ สาศนา ทุก วัน นี้ ด้วย.

๏ ขอ ท่าน ให้ พิจารณา ดู อย่าง ที่ มี ใกล้ เมือง ไทย, คือ พวก เกรียง ที่ แขวง เมือง พม่า. ประมาณ มา ได้ ๔๐ ปี แล้ว, เขา ก็ เปน คน โง่ ต่ำ ช้า นัก, พวก มิศชันเอรี อเมริกา ไป เที่ยว สำแดง คฤษ สาศนา สั่ง สอน เขา. เดิม นั้น เขา มิได้ มี หนังสือ ที่ จะ เล่า เรียน เลย. เดี๋ยว นี้ ก็ มี พร้อม เพราะ พวก มิศชันเอรี ไป สั่ง สอน. เขา ก็ รับ เอา พระ คำภีร์ ใบเบิ้ล นั้น ถือ เปน แบบ อย่าง, ตั้ง เปน

สำนักนี้ อาจาริย สั่งสอน เปน อย่าง คฤษเตียน หลายแห่ง, จึ่ง เกิด วิชา ความ รู้ มาก แล้ว. มี คน สัทธา ใน คฤษ สาศนา หลาย ๑๐๐๐ คน. ฝ่าย ขุนนาง อังกฤษ ใน เมือง พม่าได้สรรเสิญพวก กเรี่ยง นั้น มาก เปน เนื่อง ๆ. ใคร เปน บ้า หอบ ฟาง ฝุ่น ฝอย เล่า, ผู้ ที่ ถือ เอาไบเบิ็ล, ฤๅผู้ ที่ไม่ รับ ไบเบิ็ล, ขอ ท่าน จง พิจารณา ดู แต่ ผล ทั้ง สอง ฝ่าย, จึ่ง จะ ตัด สิน ได้.

๏ เรื่องเมืองอเมริกา บท ๕

๏ ใน เรื่อง เมือง อเมริกา, บท ๔ น่า ๓๖ นั้น, ได้ พรรณ ด้วย ชาวเมือง อเมริกา เดิม เปน ชาวป่า. แล ใน บท ๓ น่า ๑๙ นั้น, ได้ พรรณา ด้วย เมือง เม็กซิโก, ที่ เมือง ซเปนได้ ตีไว้ให้ อยู่ ได้ ร่มธง ของ ตัว, คอติศ เปน แม่ ทับ นั้น. มา ภาย หลัง เจ้า เมือง ซเปน, มีใจ อิจษา คอติศ, จึ่ง จัก คน หลาย คน ให้ข้าม ทเล ใหญ่, ไป สืบ พยาน ชำระ ความ คอติศ. ผู้ ชำระ เขา ริบ เอา ทรัพย์ สิ่ง ของ คอติศ หมด, แล จำ จอง คอติศ ไว้ ด้วย. ครั้น มา ภาย หลัง คอติศ ได้ พ้น โทษ, กลับ ไป ยัง เมือง ซเปน. เจ้าเมือง ซเปน ได้ โปรฎ คอติศ บ้าง, แต่ไม่ มาก เหมือนแต่ก่อน. ครั้น อยู่มา คอติศ จัด แจง เรือ ใบ หลาย ลำ, ข้าม มหา สมุทอัดลันติก ไป ยัง ทวีปอเมริกา, เปนครั้ง ที่ ๒. แล้ว ได้เที่ยวไป ถึง ประเทศแกละ ฟอเนีย ฝ่าย ทิศใต้, เปน คน ได้ ภบ ปะ ประเทษ นั้น ก่อน คน อื่น ทั้ง ปวง ที่ เปน ชาต ยูรบ. ภาย หลัง คอติศ ก็ กลับ ไป ยัง เมือง ซเปน อีก, แต่ หา ได้ ภบ ผู้ใด ผู้ หนึ่ง ที่ ได้ นับถือ ตัว เหมือน อย่าง แต่ ก่อน ไม่. ครั้น อยู่ มา วัน หนึ่ง, คอ ติศ ปราฐนา จะเข้า ไป เฝ้า เจ้า เมือง ซเปน. แต่ไม่ มี ผู้ใด ที่ จะ ช่วย สงเคราะห์ นำ เฝ้า เจ้า เมือง ซเปน นั้น, อยู่ มา วัน หนึ่ง เจ้า เมือง ซเปน ขี่ รถ มา ตาม ถนน, คอติศ เหน จึ่ง เข้า ไป จับ บันได ที่ ขึ้นรถ ไว้, ประสงค์ จะให้ รู้ จัก ตัว. เจ้า เมือง ซเปน จึ่ง ถาม ว่า, เจ้านี้ เปน ผู้ใด. คอติศ ทูล ว่า, ข้าพเจ้า เปน คน ที่ ได้ เก็บ เมือง ใหญ่, มา เข้า อยู่ใน ร่ม ธง ของ ท่าน, มาก กว่า บ้าน เมือง เล็ก น้อย, ที่ พระ ราชบิดา ของ ท่าน ได้ ละ ไว้ ใน มือ ของ ท่าน นั้น อีก, แต่เจ้าเมือง ซเปน นั้น หา ได้ โปรด คอติศ ต่อ ไป ไม่. แล้ว คอติศ ก็ กลับ เปน ไพร่ เหมือน ราษฎร ทั้ง ปวง. ครั้น อยู่ มา อายุ ได้ ๖๒ ปี ก็ ถึง แก่กรรม ตาย.

๏ ยัง มี ชาว เมือง ซเปน คน หนึ่ง ชื่อ ว่า, พิซาโร เปน คนใจ กล้า หาญ ใน การ เที่ยว ไป, ที่ คน อื่น ไม่ ได้ เคย เที่ยว ไป. เขา ได้ ยิน ข่าว ฦๅ กัน ว่า, เมือง พิริว ข้าง ฝ่าย ทิษ ใต้ ทวีป เมือง อเมริกา นั้น, เปน เมืองใหญ่ บริบูรณ์ รุ่งเรืองด้วยเงิน ทอง เปน อันมาก, จึ่ง มี ความ ปราฐนา เพื่อจะเที่ยวไป ดู. ครั้น ลุ คฤษศักราช ๑๕๒๔ ปี, ก็ จัด แจง เรือ ไป หลาย ลำ, แล่น ออก จาก เมืองปนามา ไป ฝ่าย ใต้. ได้ ปะ หมู่ เกาะ ตำบล หนึ่ง. แต่ หา ถึง เมือง พิริว ไม่, จึ่ง ต้อง กลับ มา เสีย ครั้ง หนึ่ง.

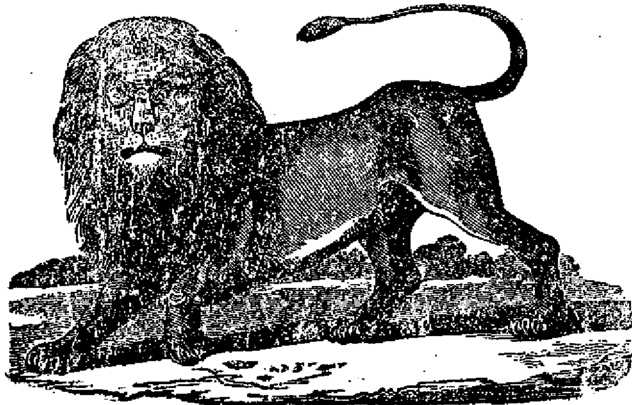
๏ ครั้น อยู่ มา ลุคฤษ ศักราช ๑๕๒๖ ปี, ท่าน ก็ จัด แจง เรือ ใหม่ อีก หลาย ลำ, ใช้ ใบ แล่น ไป โดย ทิษ ฝ่าย ใต้, ประสงค์ จะ ให้ ถึง เมือง พิริว ให้ จง ได้. แต่ ทาง นั้น กันดาร ไป ยาก ลำ บาก นัก. ครั้น ไป นาน หลายวัน แล้ว ยัง ไม่ ถึง, พวก ของ ตัว ที่ ไป นั้น ก็ เสียใจไป, หยาก จะกลับ มา. ฝ่าย พิ ซาโร จึ่ง แระ เข้า จอด ที่ หาด ทราย ชาย ทเล ให้ พวก ของ ตัว ขึ้น ไป ด้วย. แล้ว จึ่ง เอา กระบี่ ขีด ลง ที่ หาด ทราย ชาย ทเล, ตั้ง อยู่ ทิษ ตวัน ออก กับ ทิษ ตวันตก ตรง กัน. ว่า ดูกร ท่าน พวก ของ เรา, ถ้า เราข้าม รอย ขีด นั้นไป ฝ่ายใต้, คง จะ ได้ ความ ยาก ลำบาก นัก, จะขัด สน ด้วย ของ กิน แล ผ้า ผ่อน นุ่ง ห่ม, แล จะ ถูก ต้อง ห่า ฝน แล ลม พายุใหญ่, แล จะภบ ปะ ซึ่ง การ ยุทธ สงคราม, แล จะ ถึง แก่ ความ ตาย เปน แท้. แต่ ฝ่าย ทิษ ข้าง เหนือ นี้, ถ้า เรา กลับ ไป จะได้ ความ สงบ เงียบ ปราศจาก อันตราย. ก็ แต่ ว่า ข้าง ฝ่ายใต้ นั้น เปน เมืองพิริว อยู่ อัน บริบูรณ์ ด้วยทรัพย์สิน เงิน ทอง, แล ทิษ ข้าง เหนือ นี้ มีเมือง ปนามา, ที่ มี แต่ ความ เข็ญใจ ประ กอบ ด้วย ความ ขัดสน กัน ดาร นัก หนา. ให้ พวก เรา จง เลือก เอาใน บัด เดี๋ยว นี้, ซึ่ง รอย ขีด นั้น ท่าน จะ ข้าม ไป ฤๅ ไม่. ให้ เลือก เอา ตาม ที่ สม ควร กับ ที่ ยังเกิด เปน ลูก ผู้ชาย กล้า หาญ แห่ง เมือง ซเปน นั้น. แต่ ตัว เรา นี้ คง จะ ไป ข้าง ทิษ ใต้. พิซา โร กล่าว แต่ เพียง นี้, พวก ของ ตัว นั้น, ก็ ยอม ไป ด้วย แต่ ๑๓ คน, ที่ เหลือ นอก นั้น ก็ พา กัน กลับ มา. ฝ่าย พิซาโร ก็ ตั้ง หน้า ข้ามไป, ด้วยใจ เข้ม แขง กล้า หาญ นัก. จะต้อง แล่น ไป โดย ลำบาก, ก็ แต่ว่า ไม่ ช้า นาน เท่าใด, ก็ไป ถึง เมือง ตุมบัศ, ใน แขวง เมือง พิริว. แล้ว ก็ ได้ เหน เมือง นั้น สม บูรณ์, มั่งคั่ง ไป ด้วย ทรัพย์ พัศดุ เงิน ทอง, สม กับ คำ ที่ เขา เล่า ฦๅ ได้ ยิน นั้น จริง. ครั้น ได้ เหน พร้อม แล้ว ก็ กลับ ไป ยัง เมือง ปนามา. แล้ว จึ่ง เขียน เรื่อง ราว ตาม ที่ได้ เหน, ถวาย เจ้าเมือง ซเปน. ๆ ก็ โปรฎให้พิซาโร จัด แจง กระบวน ทับ, แล้ว ให้ เปน แม่ ทับ ยก ไป ตี เอา เมือง พิริว เข้าใน ร่ม ธง เมือง ซเปน.

๏ ครั้น ถึง ศักราช ๑๕๓๑ ปี, พิซาโร จัด แจง กระบวน ทหาร เดิน ทหาร ขี่ ม้า ๖๗ ท้าว ๑๑๐ คน, คน, มี ปืน ใหญ่ สอง บอก ก็ ยก ไป ตี เมือง พิรีว, เปน เมือง ใหญ่ ยาว ได้ ๒๐๐๐ ไมล์. มี ราษฎร หลาย ล้าน คน, คน มั่ง มี มาก, และ ทหาร ที่ ฝึก สอน ใน การรบ ชำนิ ชำนาญ ก็ มี มาก, เปน ทัพ ใหญ่ หลาย ทัพ. ถึง กระนั้น พิซาโร ยัง มี ทหาร น้อย ไม่ ถึง ๒๐๐ คน ก็ อาจ ตี เอา ได้, ใน ปี เดียว ก็ ได้ เมือง ใหญ่ เหล่า นั้น เข้า ใน ร่ม ธง เมือง ซเปน ได้. แต่ พิซาโร ทำ ศึก ด้วย ความ ชั่ว มาก หลาย อย่าง นัก, จึ่ง เหน ว่า ไม่ ควร จะ สรรเสิญ, ดุจ เหมือน ไม่ ควร ที่ จะ สรรเสิญ, ปัญญา แขง แรง ของ ปีสาจ เหมือน กัน. เจ้า เมือง ซเปน ได้ เมือง พิรีว เข้า ใน ร่ม ธง แล้ว ก็ ตั้ง พิซาโร ขึ้น เปน เจ้า เมือง พิรีว, เมื่อ ขณะ พิซาโร ครอง เมือง นั้น, มี ใจ ข่ม ขี่ ราษฎร เก่า ๆ มาก. พิ ซาโร จึ่ง สร้าง เมือง หลวง ขึ้น ใหม่, เรียก ชื่อ เมือง นั้น ว่า ลิมา. และ เมือง นั้น ยัง ตั้ง อยู่ ตราบ เท่า ทุก วัน นี้. พิซาโร จัด แจง ให้ สร้าง เมือง อีก หลาย เมือง. สั่ง ให้ ขุด แร่เงิน แร่ทอง ที่ มี ใน ประเทศ นั้น มาก นัก. เมือง ซเปน จึ่ง บังเกิด มี เงิน ทอง มาก กว่า แต่ ก่อน นัก.

๏ ครั้น ถึง คฤษ ศักราช ๑๕๔๑ ปี, มี คน พวก หนึ่ง คิด ประทุษร้าย ฆ่า พิ ซาโร ถึง อนิจกรรม์ ตาย.

๏ เรื่อง สิงหโต ฯะ

๏ สิงหโต นั้น นักปราช ทั้งหลาย นับ เนื่อง เข้า ใน พวก แมว, เปน สัตว ใหญ่ ยิ่ง ใน พวก แมว. พวก อังกฤษ นับ ว่า, เปน พระยาแห่ง สัตว เดียรฉาน ทั้งปวง ใน ป่า. มัก เกิด ใน ทวีป เอเซีย. ข้าง ทิศ ใต้, และ ทวีป อาฟริกา นั้น. ที่ ตัว ใหญ่ ๆ นั้น, กำหนด โดย ยาว ได้ แปด ฟิต, โดย สูง นั้น สี่ ฟิต ครึ่ง. ฯะ

๏ อนึ่ง สิงหโต ผิด กัน กับ สัตว อื่น ๆ, เพราะ มี หัว ใหญ่, และ มี ขน ที่ คอ ยาว, และ ที่ หน้า ผาก ก็ ใหญ่ ด้วย. โกรธ แล้ว, ทำ หน้า ย่น ตา พอง. ขน ที่ คิ้ว นั้น ยาว ปุก ปุย. ตัว นั้น ใหญ่ มี กำลัง มาก นัก, วิ่ง เร็ว ด้วย. หาง นั้น ยาว, เมื่อ โกรธ ขึ้น มา แล้ว, ฟาด หาง แรง นัก. ขา นั้น ใหญ่ โต นัก, ที่ ท้าว มี เล็บ ยาว ตครุบ แรง ด้วย. ฯะ

๏ อนึ่ง สิงหโต ทั้งปวง เมื่อ แผด เสียง ดุจดัง ฟ้า ร้อง. เมื่อ โกรธ ก็ ยิ่ง ดัง ขึ้น ไป กว่า นั้น อีก. อนึ่ง สิงหโต ที่ ทวีบ เอเซีย, และ ทวีบ อาฟริกา ข้าง ทิศ เหนือ นั้น, ขน เปน สี เหลือง เทา ๆ, ขน ที่ คอ สี เหลืองแก่. ก็ แต่ ว่า สิงหโต ที่ ทวีบ อาฟริกา ข้าง ทิศ ใต้ นั้น, ศีศะ กลม กว่า ศีศะ สิงหโต ข้าง เหนือ. ตัว นั้น ก็ ต่ำ เตีย กว่า สิงหโต ข้าง ฝ่าย เหนือ, และ ขน เปน สี ดำ ด้วย. เหตุ เช่น นี้ จึ่ง เรียก ชื่อ ว่า สิงหโต ขน ดำ. ฯะ

๏ อนึ่ง สิงหโต ตัวผู้ ตัวเมีย ทั้งสอง อย่าง, อาการ ก็ คล้าย คล้าย กัน. แต่ รูป ตัวเมีย ก็ เล็ก ๆ และ งาม ด้วย. ฉลาด รู้ ความ มาก กว่า สิงหโต ตัวผู้. แต่ ขน สร้อย คอ ไม่ มี เหมือน ตัว ผู้. สำแดง กิริยา ไม่ สู้ ดุ ร้าย เหมือน ตัว ผู้. ก็ แต่ ว่า เมื่อ มี ลูก อ่อน, ก็ ดุ ร้าย มาก เพราะ หวง ลูก. ถึง คน และ สัตว์ จะ มา มาก เท่า ใด, ก็ ไม่ กลัว, คง จะ สู้ รบ เพราะ หวง ลูก จน ตัว ตาย. อนึ่ง เมื่อ เขา ได้ จับ เอา มา ขัง ไว้ แต่ เล็ก ๆ ก็ เชื่อง ดอก, แต่ ยัง มี ดุ ร้าย บ้าง. ฯะ

๏ ธรรมดา สิงหโต, มี ความ ฉลาด ใน การ ที่ จะ จับ สัตว กิน เหมือน แมว ทั้งหลาย. อนึ่ง มัก สดุ้ง ตกใจ ง่าย. แต่ เมื่อ หิว อยาก อาหาร แล้ว, ก็ ดุ ร้าย นัก, สัตว อื่น ๆ ไม่ อาจ จะ ต้าน ทาน สู้ รบ กำลัง ได้. ฯะ

๏ อนึ่ง คำ บูราณ กล่าว ไว้ ว่า, เสียง คน พูด นั้น ย่อม เปน ที่ สดุ้ง กลัว แก่ สัตวร้าย ทั้งปวง. มิศเตอ กัมมิ่ง ที่ ได้ ไป อยู่ ใน ทวีบ อาฟริกา ท่า นี่ นั้ง ได้ กล่าว ไว้ ว่า, ข้าพเจ้า ได้ ยิง สิงหโต ตัว เมีย ที่ อยู่ ใกล้ ด้วย กระสุน โดด นัด หนึ่ง, ไป ถูก สิงหโต ตัว นั้น, แต่ หา ตาย ไม่, กลับ วิ่ง ดุ่มุน มา ไล่ ข้าพเจ้า. ทำ สิงหนาท แผด เสียง ดัง ฟ้า ร้อง, แล้ว ฟาด หาง ตาม สี่ข้าง. แต่ สิงหโต ตัว ผู้ นั้น ก็ วิ่ง หนี ไป. เมื่อ สิงหโต ตัว เมีย นั้น วิ่ง มา จะ ถึง ข้าพเจ้า, ๆ ก็ ผุด ลุก หลั่ง ยืน, เอา มือ ถือ ปืน ชู ขึ้น ไว้. ส่วน สิงหโต เหน ดังนั้น, ก็ หยุด ยืน ฉงัก อยู่. แล้ว

เหลียวไป ดู หา เหน เพื่อน นั้น ไม่. แล้ว จึ่ง ได้ เหน เพื่อน ของ ข้าพเจ้า เดิน ย่อง เข้า มา. สิงหโต นั้น ก็ โกรธ คำราม ร้อง มาก ขึ้น, เดิน ตรง จะ เข้า มา หา ข้าพเจ้า. ครั้น ข้าพเจ้า เหน ว่า, การ ที่ สิงหโต เข้า มา นั้น, เปน ความ น่า กลัว หนัก หนา. แล้ว เหน ว่า, ต้อง แขง ใจ ยืน นิ่ง อยู่. ข้าพเจ้า จึ่ง ลืม ตา เปล่ง เพ่ง ดู อยู่. แล้ว ได้ ร้อง ตวาด ด้วย เสียง อัน ดัง, ประสงค์ จะ ให้ สิงหโต กลัว ที่ นั้น. ฝ่าย สิงหโต ตัว เมีย ก็ หยุด ยืน ฉงัก อยู่, ข้าพเจ้า จึ่ง คิด ว่า, ควร ที่ เรา จะ ถอย หลัง เดิน ไป. แล้ว ก็ ทำ อาการ เช่น นั้น. แล้ว ร้อง ตวาด ไป พลาง. สิงหโต นั้น เหน เพื่อน กัน ไม่ อยู่ แล้ว ก็ หนี ไป. ๚ะ

๏ เขา ได้ ฎา กัน ว่า, กิริยา ของ สิงหโต ถ้า ว่า ได้ รศ โลหิต แล้ว, เกิด ความ อยาก โลหิต เปน กำลัง. ความ เข้าใจ อย่าง นี้ มี ทั่ว ไป ใน ประเทศ อินเดีย. จึ่ง คน ทั้งหลาย เมื่อ รู้ ว่า, สิงหโต ตัว ใด ได้ รู้ รศ โลหิต แล้ว ก็ ยิง เสีย. มี เรื่อง ราว เปน ตัว อย่าง ดัง นี้. ๚ะ

๏ อยู่ มา วัน หนึ่ง, นาย ทหาร คน หนึ่ง นอน หลับ อยู่ บน เตียง, ได้ เอา มือ ซ้าย ห้อย ลง ไป ข้าง นอก เตียง. เมื่อ ตื่น ขึ้น ได้ รู้ สึก ว่า, ลูก สิงหโต ที่ เปน ที่ รัก ของ ตัว นัก, เลีย มือ แรง จน โลหิต ออก. เมื่อ เขา จะ ชัก มือ ขึ้น, สิงหโต ก็ คำราม คาบ เอา มือ ไว้. นาย ทหาร ได้ เหน ว่า ลูก สิงหโต กลับ ดุ ขึ้น, แล้ว ก็ ชัก ปืน แขน เสื้อ ออก จาก ใต้ หมอน หนุน หัว, แล้ว ก็ ยิง สิงหโต นั้น ตาย. ๚ะ

๏ เรื่อง สิงหโต ที่ ทำ ร้าย แก่ คน ทั้งหลาย นั้น, มาก นัก เหลือ ที่ จะ พรรณา. คน ทั้งปวง ย่อม รู้ ว่า, สัตว พวก แมว เมื่อ ได้ จับ สัตว ที่ เปน อาหาร ของ ตัว นั้น, เมื่อ จับ นั้น ยัง มิ ให้ ตาย ก่อน. เมื่อ จะ กิน จึ่ง จะ ให้ ตาย. ๚ะ

๏ ล่วง มา หลาย ปี แล้ว, มี นาย ทหาร อังกฤษ คน หนึ่ง, ที่ ได้ ออก ไป เที่ยว ยิง สัตว, ก็ สิงหโต ตัวหนึ่ง มา ๒ ตบ ตัว ลง ด้วยตีน. เมื่อเขา นึก ขึ้น มา จำ ได้ ว่า, มี มีด เหน็บ ๆ ไว้ ที่ ตัว เขานั้น, จึ่ง ค่อย ชัก ออก มา ไม่ ให้ สิงหโต รู้ ได้. แล้ว แทง ตรง หัวใจ สิงหโต ตาย. ๚ะ

๏ ข่าว มา แต่ เมือง พม่า ๚ะ

๏เจ้าแผ่นดิน พม่า มี เรือ กล ไฟ ใหม่, ชื่อ ยะเนนศด, แปล ว่า ชื่อ สัจ, เปน เรือ กลไฟ สำรับ ใช้ ใน ลำ แม่ น้ำ เมือง พม่า, อังกฤษ พวก หนึ่ง ชื่อ บูลลัก แอน คำ ปนี ที่ เมือง ย่างกุ้ง, แล เมือง บัศไซน์ แล เมือง อักยับ แล เมือง จิตกง เปน ผู้ สร้าง เรือ นั้น. เจ้า แผ่นดิน เมือง พม่า ใช้ เงิน ราคา เรือ นั้น, เมื่อ ณวัน เดือน ๑๑ แรม ๕ ค่ำ.

๏ อนึ่ง ใน จดหมายเหตุ เมือง พม่า, ที่ เรียก มรแมง แอด เวอไทยเซอ นั้น, เมื่อ ณวัน เดือน ๑๑ แรม ๕ ค่ำ, มี เรื่อง ว่า ด้วย การ ศิลประสาศ สั่ง สอน ใน เมือง พม่า, ที่ ขึ้น แก่ อังกฤษ ตาม อย่าง ประเทศ ยูรบ. ที่ ปลาย ปี คฤษ ศักราช ๑๘๖๔ นั้น, มี ที่ สั่ง สอน กุลบุตร ตาม ภาษา มอญ, ๑๙๐ แห่ง. มี ลูก สิษ สาม พัน เจ็ด ร้อย ห้า สิบ เจ็ด คน. สั่ง สอน ตาม ภาษา ตะแนะสิริม, มี อยู่ ๑๕ แห่ง, ลูก สิษ ๑๒๑๒ คน. ตาม ภาษา ยาระกัน มี แต่ สอง แห่ง, ลูก สิษ ๒๗๒ คน, รวม เข้า ด้วย กัน ใน สำนักน์ ที่ สั่ง สอน นั้น เปน ๒๐๗ แห่ง, ลูก สิษ ๕๒๔๑ คน.

๏ นอก บาญชีย์ นี้ มี สำนักน์ สั่ง สอน อีก แปด แห่ง, ๆ ที่ เปน ของ บาดหลวง ห้า ได้ นับ ลูก สิษ ไม่. ใน เรื่อง นั้น เขา สรร เสริญ ว่า มี ลูก สิษ ใน สำนักน์ นั้น หลาย คน, ที่ มี วิชา ความ รู้ มาก กว่า พวก พราหมณ์ ที่ ได้ ชื่อ ว่า เปน ครู ใหญ่, แล มาก กว่า พวก อาจารีย์ ใหญ่ ใน พุทธสาศนา นัก. เมื่อ มี ความ รู้ แท้ ๆ, เขาได้ ฝัง ไว้ ใน ใจ ลูก สิษ มาก แล้ว, แล ความ ที่ เคย เชื่อ หลาย สิ่ง หลาย อย่าง ที่ ไม่ ควร จะ เชื่อ นั้น, จะ สูญ หาย ไป เพราะ วิชา การ ความ รู้ ความ สว่าง นั้น.

๏ อนึ่ง ข่าว มา แต่ บำใบ ว่า, มี จำ พวก หนึ่ง ว่า, จะ ตั้ง โคม ให้ ส่อง สว่าง เมื่อ เพลา กลาง คืน เปน อย่าง ใหม่, เรียก ว่า อีเลกโตร แมคเนต อิกไลต์. ข่าว ว่า สว่าง นั้น มี แสง กล้า นัก ภอ ที่ คน อยู่ ไกล หลาย สิบ เส้น จะ เหน ตัว หนังสือ ชัด อ่าน ได้.

๏ เมือง ปีแนง ที่ เกาะ หมาก ๚

๏ อนึ่ง หนังสือ จดหมายเหตุ ที่ เกาะมาก, เรียก ว่า ปีแนง กาเสศ, เมื่อ ณวัน เดือน ๑๑ แรม ๗ ค่ำ, มี ข้อ ความ ว่า ด้วย พวก แขก มะฮะมัด, เปน เรื่อง สำแดง ใน สาศนา ของ เขา. ที่ สุด ปลาย เรื่อง นั้น ว่า, เวลา มา ถึง เข้า แล้ว ควร ขุนนาง อังกฤษ ที่ เปน คฤษเตียน จะ พิจารณา ดู สาศนา มะฮัมมัด, จะ มี ผล ประ โยชน์ ฤๅ หา ประโยชน์ มิ ได้ เปน อย่างไร. แล สาศนา มะฮัมมัด ได้ เปน ความ แช่ง มา หลาย ร้อย ปี, ที่ ประเทษ ดี งาม กว่า ประเทษ อื่น ทั้งปวง ใน โลกย์ นี้. เรื่อง ราว นาน มา ได้ สำแดง ความ ชัด

ด้วย สาศนา มะฮัมมัด, เปน ใจ ความ ว่า, ได้ สั่ง สอน ลูก สิษ ให้ เปน คน อาสัจ อาธรรม์, ให้ มี ใจ ดื้อ ดึง ให้ เปน คน มัก ขม ขี่ ผู้ อื่น แล ให้ เปน คน ชอบ กิน แหง พื้น กัน. สาศนา มะฮัมมัด ห้าม วิชา การ ความ รู้ ดี ขึ้น, แล ห้าม บันดา การ ที่ จะ ให้ มี ความ สัจ บริสุทธิ์ มาก ขึ้น. จะ ไป ตั้ง ที่ไหน ๆ ก็ให้ เมือง นั้น เสื่อม เสีย ต่าง ๆ แล เมือง ทั้งปวง ที่ ได้ รับ ตาม ก็ ต้อง มี ความ อัปยศ นัก หนา. แล เมือง เตอกี, ที่ ได้ ถือ สาศนา มาฮะเม็ด ทุก วัน นี้, ก็ ได้ สำแดง เปน ความ ชัด ว่า, สาศนา มะฮัมมัดไม่ รู้ จัก มี ความ ดี ขึ้น เลย. ฯะ

ราคา สินค้า ที่เมือง ปีเนง

๏ เมื่อ ณ เดือน ๑๒ ขึ้น ๕ ค่ำ.

๏ หมาก ๗ เหรียน ๒๕ เซนต์, แล ๗ เหรียน ๓๕ เซนต์.

๏ ขี้ ผึ้ง หาบ ละ ๔๐ เหรียน แล ๔๖ เหรียน.

๏ การบูน หาบ ละ ๒๒ เหรียน แล ๒๓ เหรียน.

๏ น้ำ มัน มพร้าว หาบ ละ ๑๒ เหรียน แล ๑๓ เหรียน.

๏ กาแฝ่ หาบ ละ ๑๔ เหรียน แล ๑๕ เหรียน.

๏ งา ช้าง อย่าง ใหญ่ หาบ ละ ๑๗๕ เหรียน แล ๒๐๐ เหรียน. อย่าง เล็ก หาบ ละ ๑๓๐ เหรียน แล ๑๖๐ เหรียน.

๏ กำยาน อย่าง ที่ หนึ่ง หาบ ละ ๔๘ เหรียน แล ๕๐ เหรียน. อย่าง ที่ สอง ๒๕ เหรียน แล ๒๖ เหรียน. อย่าง ที่ สาม ๑๒ เหรียน, แล ๑๘ เหรียน.

๏ หนัง ควาย หาบ ละ ๗ เหรียน ๕๐ เซนต์. แล ๗ เหรียน ๗๕ เซนต์.

๏ หนัง วัว หาบ ละ ๑๐ เหรียน, แล ๑๑ เหรียน.

๏ เขา ควาย หาบ ละ ๗ เหรียน, แล ๗ เหรียน ๕๐ เซนต์.

๏ ฝิ่น อย่าง ปันนาเรศ, หีบ ละ ๕๗๐ เหรียน. แล ๕๘๐ เหรียน. อย่าง เตอกี หาบ ละ ๔๔๐ เหรียน แล ๔๖๐ เหรียน.

๏ พริก ไทย ดำ หาบ ละ ๕ เหรียน ๑๐ เซนต์, แล ๕ เหรียน ๓๕ เซนต์.

๏ เข้า ขาว ย่างกุ้ง, เกียน ละ ๑๑๐ เหรียน แล ๑๒๐ เหรียน. เข้า อย่าง กลาง เกียน ละ ๙๖ เหรียน, แล ๑๐๐ เหรียน.

๏ เข้า กล้อง เกียน ละ ๘๕ เหรียน, แล ๙๒ เหรียน.

๏ เข้า เปลือก เกียน ละ ๔๘ เหรียน, แล ๕๒ เหรียน.

๏ เกลือ เกียน ละ ๑๖ เหรียน, แล ๑๗ เหรียน.

๏ ครั่ง บะฮา หนึ่ง ๗๒ เหรียน, แล ๓๕ เหรียน.

๏ น้ำ ตาล ทราย ที่ หนึ่ง หาบ ละ ๖ เหรียน. แล ๗ เหรียน. ที่ สอง หาบ ละ ๔ เหรียน ๗๕ เซนต์, แล ๕ เหรียน ๕๐ เซนต์. น้ำ ตาล แดง หาบ ละ ๓ เหรียน แล ๓ เหรียน ๗๕ เซนต์.

๏ ตกั่ว เกรียบ หาบ ละ ๒๐ เหรียน ๗๐ เซนต์, แล ๒๑ เหรียน ๒๕ เซนต์.

ราคา สินค้า กรุง เทพ ทุก วัน นี้

๏ เข้า นา เมือง เกียน ละ ๕๒ บาท, นา สวน ๖๒ บาท.

๏ น้ำ ตาล ขาว อย่าง ที่ หนึ่ง หาบ ๑๔ บาท ๒ สลึง เฟื้อง. อย่าง ที่ สอง ๑๔ บาท. อย่าง ที่ สาม ๑๓ บาท สลึง. น้ำ ตาล แดง หาบ ละ ๕ บาท ๒ สลึง, น้ำ ตาล ใน ท้อง ตลาด มี น้อย.

๏ พริกไทย หาบ ละ ๑๐ บาท.

๏ ฝาง อย่าง ที่ ๔ ดุ้น ๕ ดุ้น หนัก หาบ หนึ่ง เปน หาบ ละ ๒ บาท ๓ สลึง. อย่าง ที่ ๕ ดุ้น ๖ ดุ้น เปน หาบ, ๆ ละ ๒ บาท ๒ สลึง,

๏ ไม้ สัก ยก ละ ๑๐ บาท ๒ สลึง แต่ มี น้อย.

๏ ไม้ ซิงชัน ๑๐๐ หาบ เปน เงิน ๒๑๐ บาท, แล ๒๔๐ บาท ตาม เล็ก ใหญ่.

๏ หนัง ควาย หาบ ละ ๑๐ บาท สลึง.

๏ หนัง วัว หาบ ละ ๑๓ บาท ๓ สลึง.

๏ เขา ควาย ดำ หาบ ละ ๑๐ บาท ๓ สลึง.

๏ กำยาน ที่ หนึ่ง หาบ ละ ๒๑๐ บาท. อย่าง ที่ สอง ๑๕๐ บาท.

๏ รง ดี หาบ ละ ๔๙ บาท.

๏ งา เมลด หาบ ละ ๗๙ บาท ๒ สลึง.

๏ ครั่ง ที่ หนึ่ง หาบ ละ ๑๓ บาท. ที่ สอง ๑๑ บาท.

๏ งา ช้าง หาบ ละ ๓๓๐ แล ๒๓๕ บ้าง ตาม เล็ก ใหญ่.

๏ กระวาน หาบ ละ ๑๖๐ บาท.

๏ เร่ว หาบ ละ ๒๑ บาท ๓ สลึง เฟื้อง.

๏ กะลอม ๑๐๐๐ ละ ๘๓ บาท.

๏ ไหม ลาว หาบ ละ ๓๕๕ บาท.

๏ ไหม ยวน หาบ ละ ๗๐๐ บาท,

๏ ทอง คำ ใบ ที่ หนึ่ง เรียก ว่า อัพเสง นั้น, หนัก บาท หนึ่ง เปน ราคา เงิน ๑๙ บาท ๓ สลึง.

๑ การแลกเงินเหรียนที่สิงกโปร์, ได้กำไร ๑๐๐ ละ ๙ เหรียน.

๏ เรื่องช้างทำ ผิด ปลาด ฯ ะ

๑ ใน กาล ก่อน มี ช้าง ตัว หนึ่ง, ที่ เจ้า ของ ได้ เอา ไป ขัง ไว้ ใน ฉาง เช้า แล้ว ลืม เสีย, มิ ได้ ปล่อย ให้ ไป หา กิน. ครั้น เวลา ดึก เที่ยง คืน ช้าง ตัว นั้น หิว มี ความ อยาก เปน กำลัง. จึ่ง เปิด ปตู ฉาง ออก ไป ได้. แล้ว เข้า ใน สวน เก็บ ผล องุ่น, แล ผลไม้ ต่าง ๆ กิน เปน อัน มาก. แล้ว ช้าง นั้น ยิ่ง หิว กระวน กระ วาย มาก ขึ้น ไป กว่า แต่ ก่อน, แล ได้ เดิน เที่ยว ไป ใน สวน. ครั้น ลม พัด พา เอา กลิ่น ของ กิน มา จาก โรง ครัว. เมื่อ ช้าง นั้น ได้ กลิ่น กับ เข้า จึ่ง เปิด ปตู โรง ครัว เข้า ไป. ใน ขณะ นั้น คน ใน โรง ครัว หา อยู่ ไม่. ใน ที่ นั้น มี ห่าน ปิ้ง อยู่ ตัว หนึ่ง, เขา ปิ้ง ไว้ สำรับ จะ กิน ใน เวลา เช้า. ใส่ จาน ฝา ปิด ไว้. ช้าง ก็ เปิด ฝา จาน นั้น ออก, แล้ว ก็ กิน ห่าน ปิ้ง นั้น เสีย หมด. แล้ว บันดา ของ กิน ใน โรง ครัว นั้น, ช้าง ก็ ค้น กิน เสีย จน สิ้น เชิง. ครั้น กิน หมด สิ้น แล้ว, ก็ ทุบ ถ้วย ชาม แล ภาชน ใช้ สอย ทั้งปวง, เสียง ดัง สนั่น จน เจ้า ของ เรือน นั้น ตก ใจ ตื่น ขึ้น. จึ่ง วิ่ง ไป ดู ได้ เหน ช้าง นั้น, ก็ ตก ใจ สำคัญ ว่า ผี หลอก. แล้ว ร้อง ด้วย เสียง อัน ดัง ว่า, ผี ปีสาจ มัน เข้า มา ใน โรง ครัว เรา แล้ว. แล้ว ช้าง นั้น ก็ โกรธ กระทืบ ท้าว อัลวาด ต่าง ๆ. ครั้น นาย ช้าง นั้น ได้ ยิน ก็ มา, เอา ไม้ ไล่ ช้าง นั้น ออก ไป เสีย. ฯ ะ

อังกฤษ กิน เนื้อ วัว ปี หนึ่ง กี่ ตัว สัตว์

๑ หนังสือ จดหมาย อังกฤษ ใบ หนึ่ง, เรียก ว่า มันเชศเทอ คาเดียน ว่า, ตัว วัว ที่ อังกฤษ กลืน ลง ทุก วัน ๆ คิด ปี หนึ่ง เปน สอง ล้าน ตัว. ที่ เมือง ลอนดอน นั้น เอง ปีละ สอง แสน แปด หมื่น ตัว. ลูก วัว สาม หมื่น ตัว. ตัว แกะ ตัว หมู ที่ กลืน ลง ไป, ปี หนึ่ง ได้ ล้าน หนึ่ง กับ ห้า แสน สาม หมื่น ตัว. ถ้า จะ คิด ราคา สัตว์ ที่ อังกฤษ กลืน ลง ไป ทุก ปี คิด ราคา เปน เงิน เหรียน ปี หนึ่ง เจ็ด ร้อย ล้าน เหรียน. สัตว์ ที่ เกิด ใน เกาะ อังกฤษ นั้น ไม่ พอ เลย, ต้อง ซื้อ มา แต่ เมือง นอก มาก. อังกฤษ มัก คิด ว่า ถ้า ไม่ ได้ กิน เนื้อ สัตว์ แล้ว จะ ไม่ อยู่ ได้, เหมือน ไทย อด เข้า เหมือน กัน. จึ่ง เกิด ความ น่า กลัว เพราะ โรค โค กระบือ นั้น, เกลือก กลัว ว่า เนื้อ สัตว์ จะ แพง นัก.

๏ ชาว อังกฤษ มี กี่ คน ฯ

๑ อนึ่ง จดหมายเหตุ เมือง อังกฤษ เรียก ว่า อีวีนิงเมล์ นั้น ว่า, ชาว เมือง อังกฤษ ที่ อยู่ เกาะ อิงลันด์ และ ไอระ ลันด์ และ ซคอต ลันด์ นั้น, กลาง ปี คฤษศักราช ๑๘๖๕ นั้น, นับ เปน ยี่ สิบ เก้า ล้าน เจ็ด แสน เจ็ด หมื่น สอง พัน สอง ร้อย เก้า สิบ สี่ คน. ถึง มี ชาว อังกฤษ ออก จาก บ้าน ไป อยู่ ที่ เมือง อื่น มาก ทุก ปี ๆ, คน ที่ ใน เมือง นั้น กำลัง ทวี ขึ้น ทุก ปี ๆ. ถ้า จะ นับ อังกฤษ ที่ อยู่ นอก เมือง ใน เมือง รวม กัน จะ กว่า หกสิบ ล้าน คน.

๏ เมือง ย่างกุ้ง ฯ ะ

๑ อนึ่ง จดหมายเหตุ, ที่ เมือง ย่างกุ้ง เรียก ว่า ย่างกุ้ง ไตม์ ว่า, คน ฝา แฝด ที่ ออก ไป จาก เมือง สยาม, ไป อยู่ เมือง อเมริกัน นั้น, ข้อ ที่ สงไสย ว่า, จะตาย ด้วย กัน ฤๅจะ ตาย คน ละที นั้น ไม่ ควร จะ สงไสย อีก เลย. เพราะ หมอ ทั้งปวง ได้ ดู เทพจร ที่ หัว ใจ ทั้ง สอง คน เหน เต้น พร้อม กัน, แล ที่ มือ ก็ พร้อม กัน ด้วย ไม่ ผิด กัน เลย. อาการ หาย ใจ เข้า ออก ทั้ง สอง คน ก็ เหมือน กัน. เมื่อ หมอ เอา เชือก รัด ที่ สดือ เบา ๆ, คน ทั้งสอง แทบ จะ สลบ ไป. ถ้า จะ รัด ให้ หนัก ก็ คง จะ ตาย ทั้งสอง คน. เพราะ เหตุ นี้ จึ่ง เหน ว่า คน ทั้งสอง จะ ตาย พร้อม กัน. ถึง ทุก วัน นี้ คน หนึ่ง เหนื่อย คน อื่น ก็ เหนื่อย เหมือน กัน. คน หนึ่ง แสบ ท้อง คน อื่น ก็ แสบ ท้อง เหมือน กัน. คน หนึ่ง หาว นอน คน อื่น ก็ หาว นอน เหมือน กัน. คน หนึ่ง อยาก เดิน เที่ยว เล่น, จิตร คน อื่น ก็ ปรารถนา เหมือน กัน. คน ทั้ง สอง คน นั้น ก็ เปน ใจ เดียว กัน, หา ได้ ขัด เคือง กัน ไม่ เลย. คน สอง คน ติด กัน เช่น นั้น ไม่ มี ทั่ว ไป ใน โลกย์.

๑ ถ้า เมือง ไทย ไม่ ได้ เกิด ความ อัศจรรย์ อย่าง อื่น แล้ว, ก็ นี่ แล เปน อัศจรรย์ อย่าง ใหญ่, ไม่ มี เมือง อื่น ที่ จะ สู้ ได้ เลย.

๑ มี ข่าว มา ใน หนังสือ ย่างกุ้ง ไตม์ นั้น อีก ว่า, ที่ เมือง เอเด็ล แขวง เมือง อารอบ นั้น เข้า ก็ แพง นัก, คน ตาย เพราะ อด เข้า เปน หลาย พัน. แล ขุนนาง อังกฤษ ที่ เมือง เอเด็ล นั้น, มี หนังสือ มา ถึง เมือง บำใบ, แล เมือง กาละกัตตา, ขอ ให้ ช่วย อุปถัมภ์ โดย เร็ว, คน ตาย มาก เพราะ อด อาหาร นัก. เขา มี แต่ เงิน, เข้า นั้น หา มี ที่ จะ ซื้อ ไม่.

๏ โรคไคกระบือ ที่ เมือง อังกฤษ ฯ

๏ โรค นั้น ยัง กำลัง มาก ขึ้น, สัตว ตาย วัน ละหลาย พัน ตัว. อาการ ตัว สัตว์ แต่ แรก เศร้า หมองใจ, ยื่น คอ ตกไป, ใบ หู ลู่ไป ข้าง หลัง, ตา แขง, บาง ที ตัวสั่น หา ได้กิน สิ่ง ใดไม่. น้ำ ไหล จาก ตา แล จะหมูก, ตัว ร้อน ปลาย ท้าว เยน หายใจ สั้นๆ เหนื่อย. มี เสียง คราง เครือไป, ไอ ด้วย แต่ไม่ มาก, ริม สีปาก ข้าง บน แดง เปน เม็ด เปื่อย, ที่ ท้องผูก ก็ มี บ้าง, ที่ ลง ก็ มี มาก. เมื่อ จะ เดิน ก็ โซเซไป. หมอ สำรับ รักษา ก็ รักษา มิ ได้. ถ้าเหน โรค จับ สัตว ตัว ใด เข้าแล้ว, หมอ เหน ควร จะ แยก ออก เสีย จาก กัน, เพราะ เปน โรค ติด กัน.

๏ ข่าว ที่ มาใหม่ว่า, โรค นั้น ติด กับ ฝูง แกะ ด้วย, แล้ว ก็ตาย มาก.

๏ ในหลวง ที่เมือง สิงคโปร ฯ

๏ ณเดือน ๑๑ แรม ๑๓ ค่ำ กงสุน สยาม ที่ เมือง สิงคโปร์, ยก ธง ต่างๆ มาก, คำนับ มา ใน พระบาท สมเด็จ พระ จอม เกล้า เจ้า ยู่หัว ฝ่าย ประเทศ สยาม, เพราะ เปน วัน กำเนิด ท่าน.

๏ การ วัด น้ำใน มหา สมุทใหม่ ฯะ

๏ น้ำใน บอละติกซี่, ใน ระว่าง เมือง เยอมินี, แล เมือง ซีวี เดน นั้น, ฦก ร้อย๒๐ ฟิ์ต, น้ำ ทเล ที่ ระว่าง เมือง อังกฤษ แล ฝรั่ง เสศ ฦก ๓๐๐ ฟิ์ต, ทเล ฝ่าย ใต้ ไอริลันด์ เฉียง ตวัน ตก ฦก๒๐๐๐ ฟิ์ต. น้ำ ที่ สเตรศ์ชิบรอล์เตอ นั้น ฦก ๑๐๐๐ ฟิ์ต. ไป จาก นั้น ฝ่าย ตวัน ออก น่อย หนึ่ง เปน ฦก ๓๐๐๐ ฟิ์ต. ชาย ทเล เมือง ซเปน ฦก ๖๐๐๐ ฟิ์ต. ชาย ทเล เมือง อเมริกา ฝ่าย เหนือ ฦก ๗๘๐๐ ฟิ์ต. ทเล ฝ่าย ตวัน ออก จาก อฟริกา ฦก๒๗๐๐๐ ฟิ์ต. ทเลฝ่ายใต้ อฟริกา ฦก ๑๖๐๐๐ ฟิ์ต. มหาสมุท อัฐลันติก ฦก ประมาณ ปาน กลาง๒๖๐๐๐ ฟิ์ต. มหาสมุท เปซีฟิ์ก ฦก ประมาณ ปาน กลาง ๒๙๐๐๐ ฟิ์ต.

คำเปรียบ ด้วย ตัว ฬา

๏ มี คน ช่าง ทำ แย้ง เช้า สาลี คน หนึ่ง กับ บุตร ชาย คน หนึ่ง, ได้ ไล่ ลา ตัว หนึ่ง ไป ขาย ที่ ตลาด. ครั้น เมื่อไปได้ หน่อย หนึ่ง, จึ่ง ได้ ภบ พวก หญิง สาว หลาย คน, แล้ว พวก หญิง นั้น ครั้น เหน ชาย เจ้า ของ ลา สอง คน พ่อ ลูก นั้น, เดิน ตาม ลาไป, จึ่ง หัวเราะ เยาะ, แล้ว พูด กันว่า, เรา ยังไม่เคย เหน คนโง่ เซอะ เหมือน เช่น นี้ เลย. ครั้น พ่อ ได้ ยิน ดัง นั้น, จึ่งให้ ลูก ขึ้น ขี่ ลาไป, แต่ ตัว พ่อ นั้นเดิน ตาม ลาไป. ครั้น ไป อีก หน่อย หนึ่ง, จึ่ง ภบ คน แก่ เถียง กัน อยู่. ครั้น คน แก่ นั้น ได้เหน ลูกชาย นั่ง ไป บน หลัง ลา, แต่พ่อ นั้นเดินไป, จึ่ง พูด กัน ว่า, ท่าน ได้เหน คนโฉด นั้นนั่ง ไป บน หลัง ลา ฤๅไม่. การ นี้ เปน ความ ดู หมิ่น คน แก่ นัก หนา, อ้าย เด็ก ซุก ซน เอ๋ย จง ลง เสีย จาก หลังลาเถิด.

๏ ครั้น เด็ก นั้น ได้ ยิน แล้ว จึ่งโจน ลง เสีย จาก หลัง ลา. แล้วจึ่ง ให้ บิดา ขึ้น นั่ง ไป บน หลัง ลา. ครั้น ไป ได้ ประมาณ ครู่ หนึ่ง, ตาม หาด ทราย, จึ่งไป ภบ หญิง ทำ การ อยู่ หลายคน. เขา ร้อง ว่าชาย คน นี้ไม่ มีใจ เอน ดู ลูก บ้าง เลย, ให้ลูก ลง เดิน ไป ตาม หาด ทราย ที่ ลุ่ม ฦก นัก. ส่วน ตัว นั้น ขึ้น นั่งไป บน หลัง ลา สบาย แต่ ตัว ผู้ เดียว. ครั้น เมื่อ คน ช่างทำแย้ง เช้า สาลี นั้นได้ยิน, จึ่งเรียกให้ ลูก ขึ้น นั่งไป บน หลัง ลา ด้วย กัน ทั้ง สอง คน. มา ตาม ทาง โดย ลำดับ จวนใกล้ ถึง ตลาด, จึ่ง ปะ คน เลี้ยง แกะ, เขา จึ่ง ถาม ว่า, นี่เปน ลา ของ ท่าน ฤๅ ๆ, เขา ตอบ ว่าเปน ของ เราเอง. ฝ่าย คน ข้าง อื่น นั้น ตอบ ว่า, เรา คิด ว่า ลา นี้ มิใช่เปน ของ ท่าน, เพราะ การ ที่ ท่าน ได้ บันทุก ตัว หนัก นัก, ที่ ท่านกับ ลูก ได้ขึ้น นั่งไป บน หลัง ลา นั้น. ควร ที่ ท่าน ทั้ง สอง จะ ยก สัตว นั้น ไป. ฝ่าย คน ทั้ง สอง ครั้น ได้ ยิน ดัง นั้น, ก็ ลง เสีย จาก หลัง ลา, แล้ว เอา เชือก มา ผูก ท้าว ลา เข้า, แล้ว ก็ หามไป ตาม ทาง, ถึง ที่ แห่ง หนึ่ง ก็ มี คน แตก ตื่น กัน มา ดู, เพราะ เปน การ ชอบ กล. ครั้น พ่อ ลูก หาม ลา ไป ถึง ตพาน ลา ก็ ดิ้น เชือก ลุด ตก น้ำ ตาย.

๏ ฝ่าย เจ้า ของ ลา ก็ พา กัน กลับ ไป บ้าน ของ ตน, จึ่ง คิด เสียใจ ด้วย เสีย ตาย ลา เปน กำลัง. แล้ว ว่า ที่ หลัง เรา จะ ไม่ คิด กระทำ ตาม ถ้อย คำ ท่าน ทุก ๆ คน อีก เลย.

๏ ดุจดั่ง นั้น เจ้า ของ หนังสือ นี้, เหน ว่า จะ ทำ จดหมาย เหตุให้คน ทั้งปวง ชอบ ทุก คน ก็ จะ ลำบาก เต็ม ที. เหมือน ผู้ ช่าง ทำเช้า สาลี นั้น. ถ้า จะ ตั้ง ใจ แขง แรง ให้ชอบ ทุก คน, แล ไม่ อาจ ทำ การ ที่ จะ ขัด ขวางใจ ผู้ ใด, การ ของ เรา ก็ คง จะ เสียไป เหมือน ลา ของ ผู้ นั้น. คน ทั้งปวง ที่ อ่าน จดหมาย เหตุ นี้, ใจไม่ เหมือน กัน. บาง คน เปน ขุนาง แล ข้าว นาย, มี

ความรู้มาก อยู่แล้ว, ไม่ ปรารถนา จะ ดู ความ ตื้น ๆ จืด ๆ, ไม่ สู้ อยาก ดู เรื่อง ราว นายห้าง. บาง คน เปน นายห้าง อยาก จะมี เรื่อง นาย ห้าง มาก. บาง คน เปน คน เด็ก รู้ น้อย, อยาก จะ รู้ การ เลอียด มาก ขึ้น. ข้าพเจ้า จึ่ง เหน ควร จะ มี เรื่อง ใน จดหมาย เหตุ ใบ นี้ ต่าง ๆ ฦก ๆ บ้าง ตื้น ๆ บ้าง, เปรี้ยว หวาน จืด เคม, เพื่อ จะ ให้ ทั้งปวง เลือก เอา ตาม ชอบ ใจ เทิญ.

บางกอก ดอกกำปนี คือ เจ้า ของ อู่ใหม่

๏ อู่ แห่ง นี้ พึ่ง ทำ แล้ว, พร้อม ใจ จะ รับ เรือ ใหญ่ น้อย ทุก อย่าง. เชิญ ให้ ท่าน เจ้า ของ เรือ, แล นาย เรือ ทั้งหลาย, จง พิจารณา ดู อู่ ใหม่ นี้. คง จะ เหน ว่า เปน อู่ ดี กว่า อู่ ทั้งปวง ใน บุระ ประเทศ นี้. จะ ได้ แก้ เรือ ซ่อม แปลง เสีย ใหม่ โดย สดวก ดี. ที่ อู่ นั้น ยาว ได้ ๓๐๐ ฟุต, แล คง จะให้ ยาว กว่า นั้น อีก. โดย กว้าง ได้ ๑๐๐ ฟุต, ฦก ๑๕ ฟุต. ที่ ปาก อู่ มี ประตูเรียก ว่า ไกซัน, ถ้า จะ ปิด มิด ได้ โดย เรว. ที่ นอก ปาก อู่ ใน ออก ไป นั้น, จด ถึง ลำ แม่น้ำ โดย ยาว ๑๒๐ ฟุต. มี เขื่อน สอง ฟาก กว้าง ขวาง แขง แรง นัก, กำปั่น เล็ก กำ ปั่น ใหญ่ จะ จอด อาไศรย อยู่ ปาก อู่ ได้ ใน ทุก เวลา ไม่ เปน อันตราย เลย. แล มี เครื่อง จัก สำรับ ยก เสา กะโดง, แล ม่อ น้ำ สำรับ กล ไฟ แขง แรง นัก. อู่ นั้น พร้อม ด้วย เครื่อง สูบ ไป ด้วย กำลัง กลไฟ. มี แรง มาก เพื่อ จะ ได้ สูบ น้ำ ให้ ออก ได้ โดย เร็ว ได้, ไม่ ว่า น้ำ ขึ้น น้ำ ลง. พร้อม ด้วย เครื่อง ใช้ ใน การ ทำ เรือ ใบ แล เรือ กล. แล การ นั้น มี นาย ที่ เปน ชาติ ยูรบ, ได้ เคย ทำ การ เช่น นั้น หลาย ปี, จึ่ง ชำ นาญ ใน การ เหล่า นี้ ทุก อย่าง.

๏ แล ลูก จ้าง สำรับ อู่ นั้น เปน คน เลือก มา แต่ ฮ่องกง แล วัมภู ทั้ง นั้น, เปน คน ชำนาญ ใน การ นั้น. ๏ พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, ปรารถนา ที่ จะให้ คน ทั้งหลาย พิเคราะห์ ดู ว่า, อู่ นี้ ตั้ง อยู่ ที่ มี ไม้ สัก บริบูรณ แลถูก ด้วย. ๏ อนึ่ง อู่ นี้ มี จักร เลื่อย ไม้, เพื่อ จะ ได้ การ เร็ว. หมอน ที่ รอง เรือ สูง สี่ ฟุต, แล จะ ชัก ออก เมื่อ ใด ก็ ชัก ได้ โดย สดวก, ไม่ ต้อง เสีย อะไร ใน การ เปลี่ยน หมอน นั้น.

๏ อนึ่ง พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, จะ รับ ธุระ คิด ใน การ ที่ จะ ต้อง ลง ทุน ซ่อม แปลง เรือ, แล จะ รับ เหมา เอา การ นั้น, เรือ ไม้ ก็ ดี เรือ เหล็ก ก็ ดี, แล จะ รับ ต่อ เรือ ใบ เรือ กล ไฟ ฤๅ การ ใด ๆ ที่ ใน การ ช่าง ต่อ เรือ ซ่อม แปลง เรือ. ๏ ไม้ แล เหล็ก แล ของ อื่น ๆ ที่ จะ ต้อง ซื้อ นั้น, เรา จะ ขาย ให้ ตาม ราคา ตลาด กรุง เทพ นี้. ๏ อนึ่ง เรือ ทั้งหลาย ที่ จะ เข้า อู่ นั้น, จะ มา จอด ที่ ทุ่น แห่ง กำปะนี ฤๅ ที่ เขื่อน นอก อู่ นั้น, ไม่ ต้อง เสีย เงิน กว่า ผู้ ที่ เปน นาย การ จะ สั่ง ให้ เลื่อน ออก จาก ที่ นั้น เมื่อ ใด.

๏ อนึ่ง กปิตัน แห่ง เรือ ทั้งหลาย, เมื่อ จะ ออก จาก อู่ นั้น, ต้อง เขียน ชื่อ ตัว ลง ที่ บาญชี แห่ง นาย อู่ นั้น เสีย ก่อน จึ่ง ออก ได้. ๏ อนึ่ง แต่ บันดา หนังสือ, ที่ จะ ฝาก มา ถึง อู่ นั้น, ต้อง ฝาก ไป ถึง มิศเตอ เฮาวาด กว่า จะ ได้ เปลี่ยน อย่าง นั้น, บัดนี้ มิศเตอ เฮาวาด เปน นาย กอง นั้น, เปน เจ้า กระทรวง ใน การ ที่ จะ ใช้ เงิน เกบ เงิน แต่ ผู้ เดียว.

นาย ช่าง ต่าง ๆ

๏ ผู้ ที่ จด ชื่อ ที่ สุด ท้าย หนังสือ นี้, เคย ทำ การ ช่าง ใน ประเทศ ยูรบ มาหลาย ปี, คือ เปน ช่าง จักร, ช่าง เอนชิเนีย, แล เคย ชำนาญ ใน การ ทำ แผนที่, แล การ คิด ราคา เครื่อง จักร ต่าง ๆ, แล ได้ รับ การ ตั้ง แล ซ่อม แปลง มอ น้ำ กล ไฟ, แล จักร หีบ อ้อย, แล เครื่อง ไฮโดร เอกซ์แตรกตอ สำรับ ให้ น้ำตาล แห้ง เร็ว. แล เครื่อง จักร สี เข้า, แล เครื่อง จักร เลื่อย ไม้, แล เครื่อง หีบ น้ำ มัน มพร้าว. แล เครื่อง จักร สำรับ กวาด ตกั่ว, แล เงิน แล ทอง แดง, แล เครื่อง อัฐ ชื่อ ไฮดรอลิกเปรศซ์, แล ตะ ภานเหล็ก, เครื่องเหล็ก สำรับ ยก ของ ที่ ตะภาน กำปั่น, แล จักร น้ำ, แล เครื่อง สำรับ จักร ต่าง ๆ, แล การ ใส่ พื้น จักร ใหญ่, แล จักร สำรับ สูบ น้ำ ขึ้น บน พื้น นา, แล การ ช่าง อื่น ต่าง ๆ.

๏ ข้าพเจ้า ขอ แจ้ง มา ถึง เจ้าของ เรือ กลไฟ, แล จักร สี เข้า, แล จักร หีบ อ้อย, แล ผู้ อื่น ๆ ทั้งปวง ว่า, ข้าพเจ้า พร้อม ใจ จะ รับ เอา การ ที่ ว่า มา แล้ว ใน หนังสือ นี้. ถ้า ผู้ ใด ๆ ปรารถนา มา หา ข้าพเจ้า โดย การ นี้, ขอ เชิญ ท่าน มา หา ข้าพเจ้า ที่ อู่ใหม่ ตำบล บ้าน คอก ควาย ใน แขวง กรุง เทพ นี้, ให้ มา ใน ระหว่าง เวลา สี่ โมง เช้า, แล สี่ โมง บ่าย.

๏ คืน กลับ มา กรุงเทพ ฯ ฯลฯ

๏ ณวัน พฤหัศบดี เดือน สิบ สองแรม หกค่ำ, มิศเตอเฮนรี อาละบัศเตอ เปน ผู้ ช่วย กงสุล อังกฤษ กลับ มา แต่ เมือง อังกฤษ, ได้ ภรรยา ภา มา ด้วย.

๏ อนึ่ง เมื่อ ณวัน อาทิตย์ เดือน ๑๒ แรม เก้า ค่ำ, มิศเตอ ทัมมัศมิลเลอร์ เอนชินเนีย, กลับ มา แต่ เมือง ยูในติศเทศ, โดย

สาร มาแต่เมือง นิวยอก ๑๒๑ วัน ครึ่งก็ ถึง กรุงเทพฯ. ได้พา ชาย ชาว อ.มริกา มา ด้วย ๒ คน. คน หนึ่ง ชื่อ หมิมัศซิเฮาส์ เป็น เอน ซินเนีย. คน หนึ่ง ชื่อ ชอตชิ กลาก, เปน เสมียน บาญชี้. มิศเตอ มิลเลอ ได้ เคย ทำ การ เอนชินเนีย ใน กรุง เทพ ฯ หลาย ปี. ครั้ง เมื่อ มิศเตอ อาเลนต์ แอนกำปนี กำลัง จำเริญ อยู่ นั้น, มิศเตอ มิลเลอ เปน นาย การ นั้น แต่ ผู้ เดียว แล้ว ก็ กลับ ไป.

ชาว ยุรป ออก จาก กรุงเทพ ฯ

๏ ณวัน พุทธ เดือน สิบ สอง แรม สิบ สอง ค่ำ, มิศเตอ ซอตชินอกซ์ กงสุล อังกฤษ, แล มิศเตอ นิวมัน ผู้ ช่วย กงสุล อังกฤษ, โดย สาร เรือ เจ้าพยา จะ ออก ไป เมือง สิงคโปร์ แล้ว, มิศเตอซินอก จะ ออก ไป เมือง มรแม่ง, แล มิศเตอนิวมัน จะ ออก ไป เมือง อังกฤษ.

๏ เนื้อ เรือ ชื่อ ฟาก็, ที่ จม น้ำ อยู่ อ่าว ทเล ไทย หลาย เดือน มาแล้ว, มิศเตอ เวชชิมแอนกำปนี เอา ขึ้น ได้ แล้ว, แล โยง มา ถึง กรุง เทพฯ, ได้ การ ดี แล้ว ควร ที่ จะ สรรเสิญ ผู้ ทำ. ฯะ

การ ค้า ขาย ที่ เมือง นิวยอก

๏ ณ เดือน ๙ ใน ระหว่าง เจด วัน เปน เงิน ขาเข้า, นถึง ๕ ล้าน ๔ แสน ๘๔๓๕๘ เหรียน. ขา ออก เปน เงิน ถึง ล้าน เจ็ด แสน แปด หมื่น พัน ๙๗๑ เหรียน. ค่า ธรรมเนียม ที่ ได้ เกบ ใน เจ็ด วัน นั้น, ถึง ๒ ล้าน ๙ แสน ๕๑๔๓๒ เหรียน.

๏ อนึ่ง คน เข้า มา แต่ ประเทศ ยุรป, มา ถึง นิวยอก ใน เจ็ด วัน นั้น, เปน ๖๑๔๗.

๏ อนึ่ง คน ชาว ประเทศ ยุรป, กำลัง โดยสาร ข้าม ทเล ไป อยู่ เมือง ยู่ในติศเตส มาก. คฤษ ศักราช ๑๘๖๕ ปี, ตั้ง แต่ ต้น ปี จน ถึง กลาง ปี, คน ที่ ไป จาก เมือง ปรีแงน แขวง ประเทศ ยุรป แห่ง เดียว นับ ได้ ๑๘๗๖๐ คน.

๏ ประนินทิน บอก โมง แล ทุ่ม ใน ข้าง ขึ้น เดือน อ้าย นี้. ฯะ

ค่ำ อังกฤษ	ค่ำ ไทย	ค่ำ จีน	อาทิตย์ ขึ้น กี่ โมง	อาทิตย์ ตก กี่ โมง	อาทิตย์ เที่ยง กี่ โมง	จันทร์ ตก กี่ ทุ่ม
เดือน โนเวมเบอ	เดือน อ้าย	เดือน สิบ				
วัน อาทิตย์ ๑๙ ค่ำ	ขึ้น ค่ำ ๑	ขึ้น ๒ ค่ำ	ย่ำรุ่ง แล้ว ๕ นาที	๕ โมง ๒๖ นาที	บ่าย ๑๔ นาที	ทุ่ม ๗ นาที
วัน จันทร ๒๐ ค่ำ	- ๒ ค่ำ	๓ ค่ำ	" ๖ นาที	๕ โมง ๒๖ นาที	บ่าย ๑๔ นาที	๕๔ นาที
วัน อังคาร ๒๑ ค่ำ	- ๓ ค่ำ	๔ ค่ำ	" ๗ นาที	๕ โมง ๒๕ นาที	บ่าย ๑๔ นาที	ทุ่ม ๑ กับ ๔๕ นาที
วัน พุทธ ๒๒ ค่ำ	- ๔ ค่ำ	๕ ค่ำ	" ๗ นาที	๕ โมง ๒๕ นาที	บ่าย ๑๔ นาที	๒ ทุ่ม ๓๗ นาที
วัน พฤหัศบดี ๒๓ ค่ำ	- ๕ ค่ำ	๖ ค่ำ	" ๘ นาที	๕ โมง ๒๕ นาที	บ่าย ๑๓ นาที	๓ ทุ่ม ๒๙ นาที
วัน ศุกร ๒๔ ค่ำ	- ๖ ค่ำ	๗ ค่ำ	" ๘ นาที	๕ โมง ๒๕ นาที	บ่าย ๑๓ นาที	๔ ทุ่ม ๒๓ นาที
วัน เสาร์ ๒๕ ค่ำ	- ๗ ค่ำ	๘ ค่ำ	" ๙ นาที	๕ โมง ๒๕ นาที	บ่าย ๑๓ นาที	๕ ทุ่ม ๑๗ นาที
วัน อาทิตย์ ๒๖ ค่ำ	- ๘ ค่ำ	๙ ค่ำ	" ๑๐ นาที	๕ โมง ๒๖ นาที	บ่าย ๑๒ นาที	๖ ทุ่ม ๗ นาที
วัน จันทร ๒๗ ค่ำ	- ๙ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	" ๑๐ นาที	๕ โมง ๒๖ นาที	บ่าย ๑๒ นาที	๖ ทุ่ม ๑๑ นาที
วัน อังคาร ๒๘ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	" ๑๑ นาที	๕ โมง ๒๖ นาที	บ่าย ๑๒ นาที	๗ ทุ่ม ๗ นาที
วัน พุทธ ๒๙ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	" ๑๑ นาที	๕ โมง ๒๖ นาที	บ่าย ๑๑ นาที	๘ ทุ่ม ๓ นาที
วัน พฤหัศบดี ๓๐ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	" ๑๒ นาที	๕ โมง ๒๖ นาที	บ่าย ๑๑ นาที	๙ ทุ่ม ๓ นาที
วัน ศุกร Dec. ๑ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	" ๑๒ นาที	๕ โมง ๒๖ นาที	บ่าย ๑๑ นาที	๑๐ ทุ่ม ๓ นาที
วัน เสาร์ ๒ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	" ๑๓ นาที	๕ โมง ๒๗ นาที	บ่าย ๑๐ นาที	๑๑ ทุ่ม ๕ นาที
วัน อาทิตย ๓ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	๑๖ ค่ำ	" ๑๓ นาที	๕ โมง ๒๗ นาที	บ่าย ๑๐ นาที	ขึ้น ๑๒ ทุ่ม

๏ อนึ่ง ที่ เมือง นิวยอก, เกิด การ ฉ้อ ใหญ่ นัก เปน เงิน สี่ ล้าน สอง แสน ห้า หมื่น เหรียน, คน ฉ้อ นั้น ชื่อ เอตวาด. บี.เกต์ ซำ. เปน คน หนุ่ม อายุ ได้ ๓๐ ปี, จับ ไว้ แล้ว.

๏ อนึ่ง ข่าว มา แต่ เมือง เม็กซิโก ที่ ขึ้น แก่ ฝรั่งเสศ นั้น ว่า, เอมบีรอ แมกซิมิลิยัน เจ้า เมือง, นั้น ต้อง การ ทหาร อีกแสน คน, เพื่อ การ ศึก ใน เมือง เม็กซิโก จะ ได้ ราบ คาบ.

เรือ สยาม ที่ค้าง อยู่ เมือง จีน

๏ ค้าง อยู่ ที่ เมือง ซี่ฟู, ณ เดือน ๑๐ แรม ๑๕ ค่ำ. คือ มอร์ ซิมัน ๑ ไต วัด ๑ เอมิตกุลัศซ์ ๑ เซนเอตอ ๑ มาเรีย ๑ กองกีรอ ๑ ควีน ออฟ อิงก์แลนด์ ๑.

๏ ค้าง อยู่ ที่ เมือง ซะวะเตา, ณ เดือน ๑๑ แรม ๖ ค่ำ คือ แคนตอน ๑ ไตงอน ๑.

๏ ค้าง อยู่ ที่ เมือง เอมุ่ย, ณ เดือน ๑๑ แรม ๕ ค่ำ คือ เอมอย ๑ อีไลซาเซน ๑.

๏ ค้าง อยู่ ที่ เมือง ฮ่องกง ณ เดือน ๑๑ แรม ๑๐ ค่ำ, คือ ออกัศต์ ๑ แกศเกล์ ๑ กอนเตศ ๑ เดนมาก ๑ โคไลอา ๑ อิงฮอย ๑ มีริเดียน ๑ มูลไลต์ ๑ ปรีเซศน แรบพี้ ๑ ซุดติงศตา ๑ อีรีนา ๑ ออล์เตอ ๑ ยูน พัตฮิน ๑.

๏ ค้าง อยู่ เมือง เซี่ยงไฮ. ณ เดือน ๑๑ แรม ค่ำ หนึ่ง, คือ ชับซิง ๑ ปาเรคอน ๑ เซตซอศ ๑ ไคลง ๑.

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กับปีตันชื่อไร	คิ ตอน	เรือ อไร	มา แต่ ไหน
เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๔ ค่ำ	เฟตฟุนส์	ฟีลิป	๒๗๙	บาก อังกฤษ	สิงคโปร์
๑๕ ค่ำ	เฟรศเฮนตริก	แคลศเนอ	๕๒๒	บาก ดัศช์	บัตตาเวีย
แรม ๒ ค่ำ	โยฮันนา	โอนแฮนต์	๒๖๐	บริค ดัศช์	บัตตาเวีย
๕ ค่ำ	ยุนไชยฮง	วิศเตน	๓๖๐	บาก สยาม	ฮองกอง
๕ ค่ำ	วัดเตอลิลลี่	เตศ	๑๕๐	สกุนเนอ อังกฤษ	ฮ่อง กอง
๕ ค่ำ	ไคลโอ	คาลินส์	๑๓๖	สกุนเนอ อังกฤษ	ฮอง กอง
๖ ค่ำ	เจ้าพะยา	ออร์ตัน	๓๕๓	กล ไฟ สยาม	สิงคโปร์
๙ ค่ำ	เอศมิรันต์ดา	ครีวศ์	๔๐๐	บาก แฮมเบิก	แมคาว
๙ ค่ำ	ไฮดิโกม	ไรน์เดอ	๗๓๓	บาก ฮอลันด์	ชาวา
๑๒ ค่ำ	โอเรศตี้	วุนส์ฟะ	๓๙๐	บาก สยาม	ฮอง กอง

ออก เมื่อ ไร	กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ				จะ ไป ไหน
เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	กิมไตดิง	จีน	๒๑๙	สกุนเนอ สยาม	ละคอน
แรม ๒ ค่ำ	โปรซิมาเดีย	ชาวิด	๓๖๘	บาก อังกฤษ	สิงคโปร์
๔ ค่ำ	กอนคีรอ	อีมซ์		กล ไฟ สยาม	อ่าว ทะเล ไทย
๕ ค่ำ	ฮงไทยคอร	จีน	๒๐๐	บาก สยาม	ชาวา
๑๒ ค่ำ	เจ้าพยา	ออร์ตัน	๓๕๓	กล ไฟ สยาม	สิงคโปร์
๑๒ ค่ำ	ไฮดิโกม	ไรน์เดอ	๗๓๓	บาก ดัศช์	แม่ กลอง
๑๓ ค่ำ	กิม ซิงซุน	ชาว ชาวา	๙๘	เพรา ดัศช์	ปตาเวีย

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1 เล่ม ๑ บางกอก เดือน อ้าย แรม ค่ำ หนึ่ง จุลศักราช ๑๒๒๗ Dec. 4th 1865 กฤษศักราช ๑๘๖๕, ใบที่ ๑๙ No. 19

คอนสติติวชัน คือ กฎหมาย เปน หลักเมือง อเมริกา

ต่อที่ มีใน หน้า ๑๕๐

๏ ส่วนที่ ๘ ฯะ

๏ คอนเคร๊ศ จะ มี อำนาถ ต่างๆ ตาม ที่ จะ กล่าว ต่อไป ใน เบื้อง หน้านี้, คือว่า,

๏ ข้อ ที่ ๑. มีอำนาถ ที่ จะจัด แจง ส่วย สัดพัฒนา กร, แล เกบ เอา ค่า ธรรมเนียม ทั้งปวง นั้น ๆ ทุก อย่าง, แลใช้นี่ จัด แจง ป้อง กัน เพื่อ ประโยชน์ เมือง ยูในติศเทษ. แต่ บันดา ค่า ธรรม เนียม นั้น, ต้อง ให้ตั้ง เสมอ กันทุก หัว เมือง ตลอด เมือง ยูในติศเทษ,

๏ ข้อ ที่ ๒. ให้ มี อำนาถ ที่ จะ ยืม เงิน ได้, เพราะ ความ ที่ จะ อาไศรย ด้วย เมือง ยูในติศเทษ นั้น, ว่าเปน เมือง มั่น คง เปน ที่ไว้ ใจ ได้.

๏ ข้อ ที่ ๓. ให้ มี อำนาถ ที่จะจัด แจง การ ค้าขาย ใน ต่าง ประเทษ, แล ใน ท่ำกลาง หัว เมือง ทั้งปวง, แลด้วย พวก อินเดียร ต่าง ๆ (คือ ชาว ประเทศ อเมริกา เปน ชาวป่า แต่เดิม นั้น.)

๏ ข้อ ที่ ๔. ให้ มี อำนาถ ทำ กฎหมาย, ให้ ใช้เสมอ ทั่ว เมือง, สำรับ จะรับ คน ต่าง ประเทษให้ เข้า เปน ชาว เมือง, แล กฎหมาย สำรับ การ ล้ม ลง, สำรับใช้ ตลอด ทั่วเมือง ยูในติศเทษ.

๏ ข้อ ที่ ๕. ให้ มี อำนาถ, ทำ เงินตรา แล จัด แจงราคา เงินตรา นั้น, แล จัด แจง ราคา เงินตรา ต่าง ประ เทศ ด้วย, แล ตั้ง การ ตาชั่ง ตาเต็ง สำรับ ชั่ง ของ, แล สัด ถัง, ทนาน, สำรับ ตวง สิ่งของ ต่าง ๆ.

๏ ข้อที่ ๖. ให้ มี อำนาถ ลง โทษ, แก คน ที่ ทำ ตั๋วปลอม แล เงินตรา ปลอม แห่ง เมือง ยูในติศเทษ.

๏ ข้อ ที่ ๗. ให้มี อำนาถ, ตั้ง ที่สำรับ รับ แลแจก หนังสือฝาก ทั้งหลาย, แล ตั้ง หนทาง สำรับ คนถือ หนังสือ ฝาก นั้น ไป ด้วย.

๏ ข้อที่ ๘. ให้ มี อำนาถ ที่ จะ จัด แจงให้ สืบประสาตรวิชา การ ต่างๆ บังเกิด ดี ขึ้นใน เมือง, โดยให้มี ตรา คุ้ม ห้าม มิให้ ผู้อื่น ทำ ตาม วิชา ที่ คิด ได้ ขึ้นใหม่ นั้น, กว่าจะ สิ้นเวลา ที่ มี ตรา คุ้ม ห้าม ไว้แล.

๏ ข้อ ที่ ๙. ให้ มีอำ นาถ ตั้ง ที่วินิจฉัย รอง ที่ ตัดสิน ใหญ่ ลง มา, แล มี อำนาถ จะ สำแดง เปน แน่ ว่า, การ อย่าง ไร ควร จะ เรียก ว่า, สลัด พวก กอง โจร, การ อย่างไร, ควร จะ เรียก ว่า, เปน การ ปล้น ที่ใน ท้อง ทเล นั้น, แล การ อย่าง ไร ควร จะ เรียก ว่า, เปน การ ผิด กฎหมาย สำรับ อยู่ใน กลาง ต่าง ประเทษ.

๏ ข้อ ที่ ๑๐. ให้ มี อำนาถ ที่ จะ สั่งให้ ทำ การศึก สงคราม, แล ที่ จะให้มี หนังสือ อนุญาต ให้ จับ เรือ แห่ง พวกฆ่า ศึก, ฤๅ สิ่ง ของ อื่น แห่ง ฆ่าศึก. แล จัดแจง กฎหมาย ว่า กล่าว ด้วย สิ่ง ของ ที่ จับ ใน ที่ ยน บก, แล ท้อง น้ำ นั้น.

๏ ข้อ ที่ ๑๑. ให้ มี อำนาถ ที่ จะ บำรุง เลี้ยง กอง ทับ บก แต่ เงิน บำรุง กอง ทับ ที่ จะสั่งให้ แจก นั้น, จะ เบิก ออก ไว้ เผื่อ เพียง สอง ปี ก็ได้. ถ้า เกิน กำหนฎ สอง ปี นั้น ไปไม่ ได้.

๏ ข้อที่ ๑๒. คอนเคร๊ศ มี อำนาถ ที่ จะ ตั้ง, แต่ เท่า นั้น แล บำ รุง ทับ เรือ

๏ ข้อที่ ๑๓. ให้ มี อำนาถ ทำ กฎหมาย, แล คำ สั่ง สอน สำรับ กอง ทับ บก แล ทับ เรือ.

๏ ข้อ ที่ ๑๔. ให้ มี อำนาถ เรียก ชาย สกรร ออก มา เปน กอง ทับ, เพื่อ จะ ได้ รักษา กฎหมาย ทั้งหลาย สำรับ เมืองยูใน ติศเทษ, แล ให้ การ จุลาจล ราบ คาบ สงบ ลง, แล ป้อง กัน มิให้ ฆ่าศึก ศัตรู ล่วง เข้า มา ใน เขตร แดน.

๏ ข้อที่ ๑๕. ให้ มีอำนาถ ที่ จะ จัด แจง ตั้ง ชาย สกรร เปน กอง ทับ, แล ให้มี เครื่อง สาตราวุธ ไว้ พร้อม, แล้ว ให้ฝึก สอน ให้ ชำนาญ ใน การ ศึก. แล มี อำนาถ เพื่อ จะ บังคับ ใน กอง ทับ ที่ ได้ รับ ใช้ การ แห่ง เมือง ยูในติศเทษ, แต่ ยอม ให้ หัว เมือง ทั้ง

ปวง, ตั้ง นาย ทหาร เหนือ ชาย สกรร ที่ได้ จัด ออก มา จากเมือง ของ ตัว นั้น. แล้วให้ ฝึก สอน ตาม ธรรมเนียม ที่ คอนเคร็ศ ได้สั่ง สอนไว้.

๏ ข้อ ที่ ๑๖. ให้มี อำ นาถ ที่ใน หัว เมืองใด ๆ, ได้ ยก ตั้งให้ เปน เมือง หลวง, มี แต่ ด้าน ละ สิบไมล์ ทุก ๆ ด้าน แล ที่ คอนเคร็ศ, ให้เปน ที่ สำรับ ว่า ราชการได้ รับ ตั้งไว้ แห่งเมือง ยู ใน ติศเทษ นั้น, คอนเคร็ศ จะ มี อำนาถ บังคับ ใน ที่ นั้น, ไม่ มีผู้ ใด ที่ จะ ขัด ขวาง ห้าม ปราม ได้. แล มี อำนาถ เปน สิทธิ์ ใน ที่ อื่น ๆ ทั้ง หลาย ที่ หัว เมือง ได้ ยอม ให้ ซื้อ ฤๅ ยก ให้ เปล่า ๆ สำรับ ที่ จะทำ ป้อม, แล ที่ จะ ไว้ ดิน ปื้น, แล เครื่อง สาตราวุธ ทั้ง ปวง, แล ที่ สำรับ เปน อู่ไว้ เรือ รบ, แล สิ่ง ของ อื่น ที่ เมือง ยูใน ติศเทษ จะต้องการ ทำ.

๏ ข้อ ที่ ๑๗. ให้ มี อำนาถ ที่ จะทำแต่ บรรดา กฎหมาย ซึ่ง จะต้อง การ ให้อำนาถ เหล่า ที่ ว่า มา นี้ ให้ สำเร็จ โดย ดี, แล อำนาถ ทั้งปวง อื่น ๆ ที่ บท กอนซติติวชัน นี้, ได้ ยก สรวมใส่ ที่ เมือง ยูในติศเทษ, ฤๅ ที่ ตำแหน่ง, ฤๅ ขุนนาง ใด ๆ ใน เมือง ยูในติศเทษ นั้น.

๏ ส่วน ที่ ๙ ฯะ

๏ ข้อ ที่ ๑. ความ ที่ คน ต่าง ประเทศ, ที่ หัว เมือง ใด ๆ จะ เหน ควร จะรับ ไว้ ให้ อาไศรย อยู่ นั้น, คอนเคร็ศ จะ ไม่ ห้าม, ก่อน เวลา คฤษ ศักราช ๑๘๐๘ ปี. แต่ จะ เรียก เอา ภาษี ข้า ธรรม เนียม ขา เข้าไม่ เกิน คนละ สิบ เหรียญ ก็ได้.

๏ ข้อ ที่ ๒. ซึ่ง ความ ที่ เปน ประโยชน์, ที่ ยอม ให้คน ทั้ง ปวง มี อำนาถ เอา ตัว ของ ตัว นั้น, (คือ ว่า ถ้า จับไว้ เปน โทษ, ฤๅ จำ จอง ผิด ด้วย กฎหมาย, จะ เรียก เจ้า พนักงาน มา เขียน หนังสือ ให้ เอา ตัว ออก จาก ที่ จำ จอง ไป ชำระ ใหม่ ก็ได้,) ความ ประโยชน์ นั้น จะ ไม่ ให้ ยก เสีย, เว้น ไว้ แต่ คราว ที่ บังเกิด การ กระบถ, เปน ศึก ขึ้น ใน เมือง, ฤๅ ฆ่า ศึก เข้า มา ใน แดน เมือง, จึ่ง จะต้อง การ ยก เสีย, เพื่อ จะ ได้ รักษา เมือง ให้ พ้น จาก อันตราย.

๏ เรื่อง สิงหโต ฯะ

๏ ยัง มี นาย ทหาร อังกฤษ สาม คน, ที่ ได้ เที่ยว หา ยิง สิงห์โต. ครั้น เขา บุก ป่า ไป ช้า นาน เขา มี ความ ปรารถนา เพื่อ จะ พบ ที่ ๆ สิงห์โต อาไศรย ก็ มิ ได้ พบ. จึ่ง คิด ว่า สิงโต นี้ เหน จะ ไป เสีย ทาง อื่น แล้ว, จึ่ง ตั้งใจ ว่า เรา จะ ไม่ ให้ หนี ไป ได้. แล คน ทั้ง สอง ก็ ขึ้น หลัง ช้าง ไป, เพื่อ จะ ได้ พบ ทาง ที่ สิงโตห์ เดิน, แต่ กับตันวูดเฮา หา ไป ไม่, เพราะ เขา ได้ เหน รอย สิงโต อยู่ แล้ว. เขา ตั้ง ใจ แขง แรง ว่า จะ ตาม รอย นั้น ไป. จึ่ง บุก รก ไป อีก น่อย หนึ่ง ก็ ได้ เหน สิงโต นอน ฟุบ อยู่. เขา จึ่ง ยิง สิงโต แต่ หา ถูก ไม่. แล้ว ก็ ถอย หลัง ไป เพื่อ จะ ประจุ ปืน. จึ่ง พบ เพื่อน ของ เขา ที่ มี ชื่อ ว่า ลูเตล์นัต เดล์ลิเมง, ที่ ได้ ลง มา จาก หลัง ช้าง เมื่อ ขณะ ได้ ยิน เสียง ปืน ดัง นั้น. แล เขา ได้ ชี้ บอก ให้ ลูเตล์นัต เดล์ ลิเมง ดู, จะ ได้ รู้ ว่า สิงโต อยู่ ที่ นั่น ๆ, เขา ได้ บอก ว่า, บัด เดี๋ยว ข้าพเจ้า จะ เดิน ตาม ไป. ฝ่าย ลูเตล์ นัต เดล์ลิเมง เดิน ไป ได้ สิบ ห้า เก้า, ก็ พบ สิงโต, ได้ ยิง แต่ หา ตาย ไม่, สิงโต ก็ โกรธ โดด ไล่ ลูเตล์นัต เดล์ลิเมง. ครั้น กับ ตัน วูดเฮา ได้ เหน ดัง นั้น จึ่ง คิด ว่า, ถ้า แม้น ถอย หลัง ไป ก็ จะ ตรง ทาง ที่ สิงโต เดิน, จึ่ง ยืน นิ่ง อยู่ เพื่อ สิงโต จะ มิ ได้ เหน ได้. ครั้น สิงโต เดิน ตรง มา ก็ เหน กับตัน วูดเฮา เข้า, ก็ คำราม ร้อง ด้วย เสียง อัน ดัง, ตรง เข้า มา หัก ปืน กับตัน วูดเฮา เสีย. ฝ่าย ลูเตล์นัต เดล์ลิเมง ก็ วิ่ง มา ยิง เอา สิงโต, แล สิงโต ก็ ล้ม ทับ กับตัน วูดเฮา ลง. ลูเตล์นัต เดล์ลิเมง ก็ วิ่ง ออก ไป จาก ที่ นั้น, เพื่อ จะ ประจุ ปืน อีก นัด หนึ่ง. เมื่อ ลูเตล์นัต เดล์ลิเมง ออก ไป หมาย ว่า ประจุ ปืน นั้น, สิงโต ก็ คาบ เอา แขน กับตัน วูดเฮา เข้า ไว้, แต่ กับตัน นั้น นอน นิ่ง อยู่. ส่วน สิงโต ก็ ปล่อย แขน กับตัน นั้น เสีย, สิงโต ก็ ฟุบ ลง เอา หัว ทับ กับตัน ไว้. กับตัน ไม่ ทัน คิด ก็ เอา มือ พยุง ศีศะ ขึ้น สิงโต เหน กับตัน ทำ มือ วุ่น วาย ไป, ก็ วิ่ง มา คาบ เอา แขน กับตัน จน แขน หัก, กับตัน วูดเฮา เมื่อ แขน หัก แล้ว, จึ่ง คิด ว่า ถ้า เรา ทำ วุ่น วาย ไป สิงโต ก็ จะ ฆ่า เรา เสีย, แล้ว เขา ตั้ง ใจ นิ่ง อยู่. ฝ่าย ลูเตล์นัต เดล์ลิเมง กับ เพื่อน คน หนึ่ง, ก็ วิ่ง มา เพื่อ จะ ยิง สิงโต. แต่ กับตัน วูดเฮา ได้ ยิน เสียง เดิน ก็ พึง เข้า ใจ ว่า, เขา เข้า มา ผิด ทาง ที่ จะ ยิง เสีย แล้ว, ๆ เขา จึ่ง ร้อง บอก ไป ว่า ให้ ไป ยิง ข้าง โน้น เถิด.

๏ ครั้น คน ทั้ง สอง ได้ ยิน แล้ว. แล ดู ตรง เสียง เข้า มา ก็ เหน สิงโต ทับ กับตัน วูดเฮา อยู่, น่า กลัว ว่า จะ ถึง ซึ่ง ความ ตาย เร็ว. ส่วน ลูเตล์นัต เดล์ ลิเมง, ก็ เดิน ๆ วก ไป ข้าง หนึ่ง เพื่อ จะ ยิง สิงโต ได้, จะ มิ ได้ ต้อง กับตันวูดเฮา เข้า. ห่าง กัน ประ

มาน ยี่สิบ สี่ศอก แล้ว จึ่ง ยิง สิงโต ล้ม ลง กับ ที่. ฝ่าย กัปตัน วูด เฮา ก็ รอด ได้ แต่ แขน นั้น หัก, แล้ว เขา ก็ พา กัน มา จาก ที่ นั้น.

คำ ตอบ ของ ท่าน ผู้ ชอบ พุทธสาศนา

๏ ข้าพเจ้า ได้ ฟัง ตอบ ของ ท่าน, ครั้น จะ ไม่ แก้ ท่าน ก็ กลัว ว่า ชาว สยาม นี้ โง่ นัก. ขอ แก้ บ้าง เล็ก น้อย.

๏ ข้อ ที่ ท่าน ว่า พวก เข้ารีต ใน ประเทศ สยาม นี้, ถือ สาศ นา พระคฤษ ก็ แต่ ปาก, ใจ ไม่ ได้ นับ ถือ, ความ จำเริญ รุ่ง เรือง, จึ่ง ไม่ ได้ ปรากฏ แก่ พวก เหล่า นั้น. ความ ข้อ นี้ ข้าพเจ้า ได้ พิ จารณา ดู แล้ว, เหน ว่า พวก ฝรั่ง เข้ารีต ที่ ใน แผ่นดิน สยาม, ถือ สาศนา เคร่ง ครัด แขงแรง ดี ยิ่ง กว่า พวก ชาว ยูรบ, ที่ ท่าน เข้า มา อยู่ ใน กรุง นี้ เสีย อีก. พวก ชาว ยูรบ ก็ เฉย ๆ อยู่, ไม่ เหน ท่าน เข้า วัด เข้า วา. ก็ ทำไม ท่าน จึ่ง มี ความ เจริญ ความ ศุข กว่า พวก ฝรั่ง เข้ารีต ที่ เมือง นี้ อีก เล่า.

๏ ประการ หนึ่ง ข้าพเจ้า ได้ ยิน เขา เล่า ว่า, ที่ ใน แผ่นดิน ยูรบ มี คน จำ พวก หนึ่ง เปน อัน มาก, พา กัน กล่าว คำ ยาบ ช้า ต่อ สาศนา พระคฤษ. ก็ ไม่ เปน เหตุ สิ่งไร, แล้ว ก็ กลับ ใจ กล่าว ความ สรรเสิญ อ่อน วอน, ก็ ไม่ ได้ สิ่งไร สม ความ ปราถ นา. คน จำ พวก นั้น ก็ มา คิด เหน เสีย ว่า สาศนา ไม่ มี เจ้า ของ, ผู้ สร้าง ก็ ไม่ มี, การ ที่ ดี ที่ ชั่ว ก็ เปน ธรรมดา ธรรม เนียม เอง.

๏ ซึ่ง ท่าน หมอ ว่า เมือง อังกฤษ แต่ก่อน ก็ เปน เมือง ป่า ๆ อยู่. ครั้น ได้ รับ พระคฤษ สาศนา เข้า ใน บ้าน ใน เมือง แล้ว, บ้าน เมือง ก็ โต ใหญ่ จำเริญ มาก ขึ้น, เพราะ คุณ สาศนา ไม่ ใช่ ฤๅ. ความ ข้อ นี้ ขอ ตอบ ว่า, ที่ เมือง อังกฤษ เจริญ ขึ้น ด้วย คน ดี มี สติ ปัญา เกิด มาก, และ ฉบับ ธรรมเนียม ก็ ดี, กฎหมาย ก็ ดี, คน ประพฤษดิ การ ก็ เปน ยุติธรรม, ความ เจริญ จึ่ง ได้ บังเกิด ทวี มาก ขึ้น. ข้าพเจ้า เหน การ ดัง นี้, ก็ ผู้ ที่ เหน ว่า พระ ผู้ เปน เจ้า ให้ คุณ นั้น, ก็ เมือง อื่น ๆ ที่ เขา ถือ สาศนา พระคฤษ เหมือน กัน, ก็ ทำไม ไม่ มี อำนาฐ เหมือน อังกฤษ, ฝรั่งเสศ, อเมริกา เล่า. ขอ ท่าน ได้ ตริก ตรอง ดู เถิด.

คำ ฟ้อง

๏ ข้าพเจ้า ผู้ มี ความ ทุกข์ ร้อน, มา ขอ ออก หนังสือ พิมพ์ เรื่อง หนึ่ง. มี ความ ว่า เมื่อ ณะเดือน หก ปี่ ระกา ตรีศก, ข้าพเจ้า ไป ค้า ขาย ณะเมือง สมุท สงคราม. ข้าพเจ้า ได้ เอาม้า เขียว ม้า หนึ่ง ไป ฝาก หม่อม เจ้า ประเสิฐ ศักดิ ไว้. ครั้น ข้าพเจ้า กลับ เข้า มา ถึง กรุง เทพ, ข้าพเจ้า ไป หา หม่อม เจ้า ประเสริฐ ศักดิ จะ ขอ เอา ม้า ของ ข้าพเจ้า คืน. หม่อม เจ้า ประเสริฐ ศักดิ พูด บิด พลิ้ว ไป, หา คืน ม้า ให้ ข้าพเจ้า ไม่, ว่า จะ คิด เงิน ค่า ม้า ให้ ข้าพเจ้า ห้า ตำลึง. ข้าพเจ้า ได้ ไป ตัก เตือน หลาย ครั้ง หลาย หน ก็ หา ได้ เงิน ไม่. ข้าพเจ้า ไป พบ ม้า ของ ข้าพเจ้า เข้า, ข้าพเจ้า ก็ เอา ม้า ของ ข้าพเจ้า มา. แล้ว ข้าพเจ้า จึ่ง เอา ม้า ของ ข้าพเจ้า ไป ขาย ให้ กับ หมื่น ชำนาน, อยู่ ใน พระ อินทรา บดี ศรีหราช รอง เมือง เปน เงิน ตรา แปด ตำลึง. แล้ว ข้าพเจ้า ก็ กลับ ไป ค้า ขาย อยู่ ณะเมือง สมุท สงคราม.

๏ ครั้น อยู่มา ฝ่าย หลัง หม่อม เจ้าประเสิฐ ศักดิ, รู้ ว่า ข้าพเจ้า เอา ม้า ของ ข้าพเจ้า ไป ขาย ให้ กับ หมื่น ชำนาน, แล้ว หม่อม เจ้า ประเสิฐ ศักดิ กลับ ไป อายัด กับ พระ อินทรา บดี ศรีห ราช รอง เมือง, ว่า ม้า ตัว นี้ ของ หม่อม เจ้า ประเสิฐ ศักดิ, มี ผู้ ร้าย ลัก มา, ให้ พระ อินทรา บดี ศรีหราช รองเมือง ส่ง ผู้ ร้าย. พระอินทราบดี ศรีหราช รองเมือง, จึ่ง มี หมาย ไป ถึง นาย ข้าพเจ้า, ให้ นาย ข้าพเจ้า ส่ง ตัว ข้าพเจ้า, ว่า ข้าพเจ้า เปน ผู้ ร้าย ลัก ม้า. นาย ข้าพเจ้า จึ่ง ให้ คน ออก ไป ติด ตาม ข้าพเจ้า, พบ ข้าพเจ้า ที่ เมือง สมุท สงคราม, จึ่ง เอา ตรวน จำ ข้าพเจ้า เข้า มา ส่ง ให้ กับ พระ อินทราบดี ศรีหราช รองเมือง. ๆ ก็ เอา ตัว ข้าพเจ้า จำ ตรวน ขัง ตาราง ไว้, ให้ ข้าพเจ้า ได้ ความ ทุกข์ ยาก อยู่ ถึง ๕๑ วัน. แล้ว ภรรยาการ ก็ ได้ ไป ตัก เตือน หม่อม เจ้า ประเสิฐ ศักดิ หลาย ครั้ง. หม่อม เจ้า ประเสิฐ ศักดิ ก็ บิด พลิ้ว เสีย, หา ไป สู้ ความ กับ ข้าพเจ้า ไม่. ด้วย การ ทั้ง นี้ เปน ความ สัจ ความ จริง ของ ข้าพเจ้า. พระ อินทรา บดี ศรีหราช รอง เมือง, เหน ว่า หม่อม เจ้า ประเสิฐ ศักดิ ไม่ มา สู้ ความ กับ ข้าพเจ้า. พระ อินทรา บดี ศรีห์ ราช รอง เมือง, จึ่ง ปล่อย ตัว ข้าพเจ้า มา. ครั้น ข้าพเจ้า จะ ทูล เกล้า ถวาย ฎีกา ก็ เหน ว่า เปน แต่ การ เล็ก น้อย, ไม่ ควร จะ ให้ ขัด เคือง ใต้ ฝ่า ลออง ฯ พระเจ้า อยู่ หัว. ข้าพเจ้า มี ความ ขับ แค้น อยู่ ในใจ, จึ่ง ได้ มา ออก หนังสือ พิมพ์, ภอ ให้ ท่าน ทั้ง ปวง ทราบ ว่า หม่อม เจ้า ประเสิฐ ศักดิ อยู่ ใน ราช ตระกูล, ไม่ ควร จะ มา คด โกง ให้ ข้าพเจ้า สัตว ผู้ ยาก ได้ ความ เดือด ร้อน. ท่าน ทั้งหลาย ทราบ เรื่อง ความ นี้แล้ว, ขอ ท่าน ทั้งปวง จง ได้ จำ ใส่ ใจ ไว้, อย่า ได้ คบ หา หม่อม เจ้า ประเสิฐ ศักดิ ต่อ ไป อีก เลย.

ถ้า ท่าน ทั้งปวง จะ ขึ้น คบ หม่อม เจ้า ประเสริฐ ศักดิ ตอ ไป, ก็ คง จะ ตอ้ง ทุกข์ เช้า เหมือน ข้าพเจ้า สัตว์ ผู้ ยาก นี้. ขอ ท่าน ทั้ง หลาย จง จำ ใส่ ใจ เทิอญ.

๏ ถ้า ผู้ จำเลย จะ ตอบ ประการใด, ก็ ข้าพเจ้า จะ ยอม ให้ มี ที่ ตอบ ใน หนังสือ จด หมาย เหตุ ต่อ ไป ข้าง หน้า ได้. แม้น คำ นี้ ไม่ จริง, ก็ ควร จะ แก้ ไขต่อไป.

๏ สิน ค้า ที่ เมือง จีน

๏ ที่ ฮ่องกง, ณวัน เดือน ๑๑ แรม สิบ ค่ำ,

๏ ฝิ่น อย่าง ปัตนา หีบละ ๖๔๐ เหรียน. อย่าง บินาเรศ ใหม่, หีบละ ๖๓๐ เหรียน. อย่าง ที่ เรียก มัลวา หีบละ ๘๒๐ เหรียน. ฝิ่น ขาย ที่ ฟูเชา, ที่ เรียก อย่าง มัลวา ขาย หาบละ ๙๔๐ เหรียน. อย่าง บินาเรศ ใหม่ หีบละ ๗๐๕ เหรียน. อย่าง ปัต นา หีบละ ๗๓๕ เหรียน. อย่าง เปอเซียน หาบละ ๖๙๐ หรียน. ฝิ่น ขาย ที่ ซวอเทา, อย่าง มัลวา หาบะ ๙๖๐ เหรียน. อย่าง ปัตนา หาบละ ๗๐๕ เหรียน. อย่าง บินาเรศ หีบละ ๖๘๕ เหรียน. ฝิ่น ขาย ที่ เสียงไฮ้, อย่าง ปัตนา หีบละ ๕๖๙ เหรียน, แล ๕๗๕ เหรียน. อย่าง เปอเซียน หาบละ ๕๒๕ เหรียน. อย่าง เตอกี, หาบละ ๓๗๕ เหรียน.

เข้า ที่ เมือง ฮ่อง กง

๏ ใน ๑๕ วัน ที่ ครบ วัน นั้น, เขา ขาย เข้า ย่างกุ้ง, ห้า หมื่น เก้า พัน เจ็ด ร้อย. เข้า บังกล่า, ห้า หมื่น เก้า พัน เจ็ด ร้อย หาบ. ๏ เข้า ไซ่งอ่น แปด พัน หก ร้อย หาบ. ราคา ใน วัน นั้น. เข้า บังกล่า หาบละ ๒ เหรียน ๖๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๙๕ เซน. เข้า กล้อง สยาม หาบละ ๒ เหรียน ๒๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๒๕ เซนต์. ๏ เข้า สยาม อย่าง กลาง หาบละ ๒ เหรียม ๔๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๕๖ เซนต์. เข้า ขาว สยาม หาบละ ๒ เหรียน ๖๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๗๐ เซนต์. ๏ เข้า ไซ้งอ่น หาบละ ๒ เหรียน ๔๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๕๐ เซนต์. ๏ เข้า มนิลา หาบลา ๒ เหรียน ๔๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๖๐ เซนต์. ๏ เข้า ขาว ย่าง กุ้ง หาบลา ๒ เหรียน ๕๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๖๕ เซนต์. เข้า กล้อง หาบละ ๒ เหรียน ๓๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๓๕ เซนต์. ๏ เข้า บังกล่า หาบละ ๒ เหรียน ๓๘ เซนต์, แล ๓ เหรียน. เข้า กล้อง สยาม หาบละ ๒ เหรียน, แล ๒ เหรียน ๒๕ เซนต์. ๏ เข้า ขาว สยาม หาบละ ๒ หรียน ๓๘ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๗๕ เซนต์ ๏ เข้า ไซ่งอ่น ๒ เหรียน ๑๘ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๓๐ เซนต์. ๏ ที่ นิงโป ขายเข้า บังกล่าเข้า กล้อง. ที่ หนึ่ง หาบละ ๓ หรียน ๓๖ เซนต์ แล ๓ เหรียน ๔๐ เซนต์. ที่ ๒ หาบละ ๓ เหรียน ๑๕ เซนต์, แล ๓ หรียน ๒๕ เซนต์. ที่ ๓ หาบละ ๒ เหรียน ๙๐ เซนต์ แล ๓ เหรียน ๕ เซนต์. เข้า ไซ่งอ่น หาบละ ๒ หรียน ๙๐ เซนต์. ๏ เข้า สยาม หาบ ละ สอง เหรียน ๘๐ เซนต์. เข้า ที่ เมือง ซะเวอ เตา นั้น. เข้า ยางกุ้ง แล ไซ่งอ่น หาบ ละ ๒ เหรียน ๒๕ เซนต์. เข้า ยาวา อย่าง ดี หาบ ละ ๒ เหรียน ๒๕ เซนต์. เข้า ที่ เมือง อ้าย มุ่ย นั้น, เข้า เมือง ฟอโมเซ หาบ ละ ๒ เหรียน ๗๐ เซนต์แล ๓ เหรียน. เข้า ยางกุ้ง หาบ ละ ๒ เหรียน ๗๐ เซนต์. เข้า บังกล่า หาบ ละ ๒ เหรียน ๘๕ เซนต์. แล ๒ เหรียน ๙๕ เซนต์. เข้า ยัง ค้าง อยู่ ที่ เมือง อ้ายมุ่ย แสน หาบ.

ฝ้าย

๏ ที่ เมือง ฮ่องกง ราคา ลด เพราะ ฝ้าย บังกล่า มา มาก.

๏ ณ เดือน ๑๑ แรม ๑๐ ค่ำ, กำลัง จำ หน่าย ฝ้าย หาบ ละ ๑๙ เหรียน ๕๐ เซนต์. แล ๒๐ กับ ๕๐ เซนต์. ฝ้าย เมือง จีน ฝ้าย เหนือ ลง มา ขาย ที่ ฮ่อง กง, หมื่น สอง พัน กชอบ, กำลัง จำ หน่าย หาบ ละ ๒๕ เหรียน แล ๒๗ เหรียน. ฝ้าย ที่ เมือง กวาง ตุ้ง ที่ เกิด ใน เมือง เสียงไฮ, หาบ ละ ๒๒ เหรียน ครึ่ง แล ๒๓ เหรียน. ฝ้าย ที่ เกิด เมือง นิ่ง โป หาบ ละ ๒๕ เหรียน. ที่ เกิด เมือง ซัง ตุง หาบ ละ ๒๕ เหรียน. ที่ เกิด เมือง ปก ล่า หาบ ๑๙ เหรียน แล ๒๒ เหรียน. ฝ้าย ขาย ที่ เมือง ไอ้ มุ่ย หาบ ละ ๒๗ ครึ่ง แล ๒๘ เหรียน ครึ่ง.

๏ พริก ไท ขาว ที่ เมือง ฮ่องกง ขาย หาบละ ๑๐ เหรียน ครึ่ง พริก ไท ดำ หาบละ ๖ เหรียน ๔๕ เซนต์ ,แล ๖ เรียน ๕๐ เซนต์.

๏ หมาก แห้ง หาบละ ๒ เหรียน ๘๐ เซนต์, แล ๓ เหรียน ๗๕ เซนต์. ใน ๑๕ วัน นั้น ขาย ได้ ๘๐๐๐ หาบ.

๏ ฝาง มาแต่ เมือง มนิลา หาบล เหรียน นึ่ง กับ ๕๐ เซนต์, แล เหรียน หนึ่ง ๗๐ เซนต์. ฝาง สยาม หาบ ละ ๒ เหรียน กับ ๒๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน. กับ ๔๐ เซนต์. ขาย ใน สิบ ห้า วัน นั้น ได้ ๔๔๐๐ หาบ.

๏ เปลือกโปลง ๗๕ เซนต์แล ของ เมือง สิงกโปร์ หาบ ละ ๘๐ เซนต์.

๏ สินค้าที่ เมือง เสียงไฮ้.

๏ ตกั่ว เกรียบ หาบละ ๒๓ เหรียน ๗๕ เซนต์. แล๒๕ เหรียน

๏ ฝาง สยาม หาบละ ๒ เหรียน ๓๘ เซนต์. แล ๓ เหรียน ๑๓ เซนต์.

๏ พริก ไท ดำ หาบละ ๗ เหรียน, ๑๒ เซนต์, แล ๘ เหรียน ๓๘ เซนต์.

๏ หมาก แห้ง หาบละ ๓ เหรียน๒๕ เซนต์, แล ๔ เหรียน ๗๕ เซนต์.

๏ ไม้ดำตง หาบละเหรียน ๕๐ เซนต์, แล ๓ เหรียน ๑๒ เซนต์.

๏ สิน ค้า ที่ เมือง นิงโป. พริก ไท ดำ หาบ ละ ๘ เหรียน ๒๐ เซนต์, พริก ไทย ขาว หาบ ละ ๑๒ เหรียน.

๏ สิน ค้า ที่ เมือง อ้ายมุ่ย, พริก ไทย ดำ ๖ เหรียน, ขาว ๑๓ เหรียน ครึ่ง.

๏ น้ำ ตาน ทราย ที่ ฮ่องกง.

ณวัน เลือน ๑๑ แรม ๑๐ ค่ำ นั้น, น้ำ ตาล ขาว ที่ หนึ่ง หาบ ละ ๘ เหรียน ๓๐ เซนต์แล ๘ เหรียน ๕๐ เซนต์, ที่ สอง ๘ เหรียน แล ๘ เหรียน ๑๐ เซนต์, ที่ สาม ๗ เหรียน ๗๐ เซนต์, แล ๗ เหรียน ๘๐ เซนต์, น้ำ ตาล แดง หาบ ละ ๕ เหรียน แล ๕ เหรียน๒๐ เซนต์.

๏ สิน ค้า เมือง จีนมาใหม่ ๆ ฯ

๏ ณวัน เดือน สิบสอง ขึ้น สิบสาม ค่ำ, ฝิ่น ที่ ฮ่องกง อย่าง ปัตนา หีบ ละ ๗๕๐ เหรียน. อย่าง บินเรศ หีบละ ๕๕๐ เหรียน. อย่าง มัลวา หีบ ละ ๘๑๕ เหรียน.

๏ ฝ้าย ที่ ฮ่องกง หาบ ละ๒๓ เหรียน, แล๒๘ เหรียน. ฝ้าย ที่ เสียงไฮ้ หาบ ละ๒๑ เหรียน, แล ๕๕ เซนต์. ที่ กว้างตุ้ง หาบ ละ ๒๓ เหรียน แล ๗๕ เซนต์, แล๒๗ เหรียน ๕๐ เซนต์. ที่ นิงโป หาบ ละ๒๘ เหรียน ๗๑ เซนต์.

๏ เข้า สาร ที่ ฮ่องกง, เข้า บังกล่า หาบ ละ๒ เหรียน ๕๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๘๐ เซนต์.

๏ เข้า กล้อง สยาม หาบ ละ๒ เหรียน ๑๕ เซนต์, แล๒ เหรียน๒๐ เซนต์. เข้า สยาม อย่าง กลาง หาบ ละ ๒ เหรียน ๓๕ เซนต์, แล สอง เหรียน ๔๕ เซนต์. เข้าขาว สยาม หาบ ละ ๒ เหรียน ๖๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๖๕ เซนต์.

๏ พฤกไท ขาว ที่ ฮ่องกง หาบ ละ ๑๐ เหรียน ๕๐ เซนต์. พฤกไท ดำ หาบ ๖ เหรียน ๕๐ เซนต์.

๏ หมาก แห้ง หาบ ละ๒ เหรียน ๘๐ เซนต์, แล ๓ เหรียน ๗๕ เซนต์.

๏ ฝาง หาบ ละ๒ เหรียน ๑๕ เซนต์, แล๒ เหรียน ๓๕ เซนต์.

๏ ข่าว มา แต่ เมือง จีน ฯะ

๏ ณวัน เดือน สิบสอง ขึ้น สิบสาม ค่ำ, พวก แขก ที่ เมือง จีน ฝ่าย เหนือ, ที่ คิด ขบถ ทำ วุ่น วาย ต่าง ๆ, ก็ ยอม แพ้ แล้ว. แล ทหาร เมือง จีน ล้อม พวก ขบถ แขก จับ ฆ่า เสีย สิ้น. ฯะ

๏ อนึ่ง พวก จีน สอง จำพวก ที่ คิด ขบถ นั้น, คือ เนียนไฟ พวก หนึ่ง, ไตปิง พวก หนึ่ง, คน สอง พวก นั้น ก็ สงบ เงียบ อยู่, ดู เหมือนเกือบ จะ สิ้น กำลัง แล้ว. ฯะ

๏ อนึ่ง เซอเทอฟอดตรูแอล์กอก, เปน มินอิศเตอ ที่ เจ้า เมือง อังกฤษ ตั้ง ขึ้น ใหม่ ไป อยู่ เมือง ปกิ่ง. เมื่อ เขา แล่น เรือ ไป ได้ แวะ เข้า ที่ เมือง ฮ่องกง. บันดา พวก นาย ห้าง ที่ เมือง ฮ่องกง ก็ ชวน กัน ไป เยี่ยน, ปฤกษา การ กับ ท่าน ด้วย จะ ทำ ทาง รถ ไฟ ที่ เมือง จีน. ท่าน ก็ เหน พร้อม ใจ ว่า, จะ ได้ เปน ประโยชน์ แก่ เมือง จีน มาก จริง, แต่ มี ความ กลัว ว่า, เคาเวอ เมนต์ เมือง จีน ยัง จม อยู่ ใน มืด, จะ ไม่ ช่วย อุปถำภ์ ใน การ นั้น ดอก กระมัง.

๏ อนึ่ง เรือ สลัด แล่น ตาม ชาย ทเล เมือง จีน ก็ เกิด มาก ขึ้น กว่า แต่ ก่อน นัก. ที่ เมือง อ้ายมุ่ย นั้น จะ ไป มา ก็ ลำบาก ด้วย เกรง สลัด เปน อัน มาก.

๏ ที่ ฮ่องกง นั้น นาย เรือ รบ คน หนึ่ง อุษ่าห์ ไล่ พวก สลัด โดย ดี แล้ว. แต่ เรือ ที่ ใช้ นั้น ก็ ภู ยู่, หา ควร จะ ใช้ ใน การ ไล่ สลัด ไม่.

๏ อนึ่ง มี ข่าว มา ว่า, ขุนนาง หนุ่ม ๆ หก คน ใน ใน เมือง

ยิปุ่น จะ โดย สาน เรือ รบ เมือง รัศเซีย ไป, เพื่อ จะ ได้ เรียน วิชา การ ทำ เนียม ต่าง ๆ ใน เมือง รัศเซีย นั้น.

๏ ว่า เจ้า เมือง ฮ่องกง ใหม่ ที่ ตั้ง มา แต่ เมือง อังกฤษ, คง จะ มา ถึง ใน เดือน ข้าง น่า นี้, ท่าน ชื่อ เซอริศชาด์ แมกดันเนล์.

ข่าว มา แต่ เมือง อะเมริกา

๏ อนึ่ง ข่าว มา แต่ เมือง อเมริกา ว่า, เมือง ยูในติศเทศ จะ ไม่ ยอม ให้ เจ้า เมือง ฝรั่ง เสศ, พา ทหาร ไป จาก ฝรั่ง เสศ ข้าม มหา สมุท ไป ทำ ศึก แก่ เมือง เม็กซิโก ต่อ ไป. แต่ ทหาร ที่ ตก ค้าง อยู่ ก่อน นั้น จะ หา เปน ไร ไม่. เจ้า เมือง ฝรั่งเสศ จะ ฟัง คำ ห้าม ฤๅ ไม่ ก็ หา แจ้ง ไม่. ถ้า ไม่ ฟัง, น่า กลัว ว่า เมือง ฝรั่งเสศ กับ เมือง ยูในติศเทศ จะ เปน ศึก แก่ กัน. เมือง ยูในติศเทศ ห้าม เมือง ฝรั่ง เสศ เช่น ว่า มา นั้น, เพราะ เมือง ฝรั่งเสศ ทำ เหลือ เกิน. ด้วย ว่า แต่ เดิม นั้น, เมือง ยูในติศเทศ ให้ เจ้า เมือง ฝรั่งเสศ เข้าใจ ว่า, ไม่ ยอม ให้ ตั้ง กระษัตริย์ องค์ หนึ่ง องค์ ใด ใน ทวีป อเมริกา เลย. แล เจ้า เมือง ฝรั่งเสศ ก็ หา ฟัง ไม่. เมื่อ ได้ เหน เมือง อยูในติศเทศ เปน ฆ่า ศึก กัน ขึ้น นั้น, เจ้า เมือง ฝรั่งเสศ เหน ได้ ช่อง ได้ โอกาศ, แล ชาว อเมริกา จะ ห้าม มิ ได้, จึ่ง ยก ทัพ ไป ตี เอา เมือง เม็กซิโก ได้. แล้ว ก็ ตั้ง แมกซิเมลิยัน ใน พระวงษ์ ขึ้น เปน เอมไปรอ เจ้า เมือง เม็กซิโก, แล้ว เอา เปน ธุระ ช่วย อุด หนุน เพื่อ จะ ให้ มี กำลัง เข้ม แขง ขึ้น. ฝ่าย เจ้า เมือง ยูในติศเทศ จะ ไม่ ยอม ให้ ทำ ดัง นั้น เลย. ถ้า เอมไปรอ แมกซิเมลิยัน จะ ตั้ง ดำรงค์ อยู่ เอง มิ ได้, ก็ ควร ที่ ท่าน จะ เลิก กลับ ไป ยัง เมือง ฝรั่ง เสศ, แล ให้ ชาว เมือง เม็กซิโก ตั้ง เปรศซิเดนต์ เปน เจ้า เมือง แทน ตาม ที่ คน ทั้งปวง ปราถนา นั้น. แต่ ก่อน เมือง เม็กซิโก มี เปรศซิเดนต์, เหมือน มี อยู่ ใน เมือง ยูในติศ เทศ. แต่ กำลัง ยัง ไม่ เข้ม แขง, จะ สู้ ทัพ ฝรั่งเสศ มิ ได้, ยอม แพ้ แก่ ฝรั่ง เสศ เช่น ว่า มา แล้ว นั้น. ฝ่าย เมือง ยูในติศเทศ มี น้ำใจ จะ ช่วย สงเคราะห์, แต่ ครั้ง ก่อน กำลัง วุ่น วาย อยู่, จึ่ง ช่วย หา ได้ ไม่. ยัด เดี๋ยว นี้ เมือง ยูในติศเทศ มี ความ ศุข, แล้ว มี กำ ลัง ยิ่ง ขึ้น กว่า แต่ ก่อน ภอ จะ ช่วย ได้. ถ้า เจ้า เมือง ฝรั่งเสศ ไม่ ฟัง ห้าม แล้ว, เมือง ยูในติศเทศ ก็ จะ เกน ทหาร ที่ เลิก ไป บ้าน เปน หลาย แสน คน นั้น, ให้ กลับ มา โดย ง่าย. แล จะ ยก มา ตั้ง ซึ่ง แดน ต่อ แดน. ฝ่าย ชาว เมือง เม็กซิโก เหน ทหาร เมือง ยูในติศเทศ ยก มา แล้ว, ก็ คง จะ เข้า สมทบ ใน ทัพ เขา โดย แท้, เหน ฝรั่งเสศ จะ ต้าน ทาน มิ ได้.

ข่าวใหม่ มา โดย เรือ เจ้าพยา

๏ เรือ กลไฟ เจ้า พระยา กลับ มา ถึง, เมื่อ ณวัน ประหัศ เดือน อ้าย ขึ้น สิบ สอง ค่ำ, พา มิศเตอ เอฟ. เบลก นาย ห้าง อเม ริกา, แล มิศเตอ. เอ. เอม. ออซ มัน, ชาว เมือง ซูวิเดล เปน เจ้า ของ โรงสี จักร์ กลไฟ กลับ มา ถึง กรุง เทพ. มี ชาว ยูรบ มา ด้วย อีก สอง คน, คือ มิศเตอ เฮนรี คน หนึ่ง, มิศเตอ พิดเซอ คน หนึ่ง, แล มิศเตอพิดเซอ คน นี้ มา เพื่อ จะ ทำ การ โรง พิมพ์ หลวง. มิศเตอ เฮนรี เปน ชาว ฝรั่ง เสศ, จะ ตั้ง เปน นาย ห้าง ใน กรุง เทพ.

๏ อนึ่ง มี ข่าว มา แต่ เมือง ลอนดอน โดย ทาง เตนลิแครฟ ออก จาก เมือง ลอนดอน, เมื่อ ณเดือน ๑๒ แรม ค่ำ หนึ่ง, ข่าว นั้น เปน ข้อ เลก น้อย กะปอน กะแปน อยู่. แต่ มี ข้อ ใหญ่ ข้อ หนึ่ง คือ ลอรด์ ปั้ลเมอซ์ตัน, ถึง แก่กรรม เมื่อ ณวัน พุทธ เดือน ๑๑ แรม ๑๓ ค่ำ, เปน วัน กำเนิด ของ พระบาท สมเดจ พระ จอม เกล้า เจ้า อยู่ หัว, อายุ ท่าน ลอรด์ ปั้ล เมอซ์ตัน ได้ ถึง ๘๐ ปี แล้ว. แต่ปี ที่ สุด นี้, ยัง มี กำลัง เรี่ยว แรง อยู่ มาก ได้ เปน เสนาบดี ใหญ่ ที่ สุด ใน เมือง อังกฤษ. ท่าน จะ ตาย เพราะ โรค อะไร ไม่ แจ้ง, แต่ พิเคราะห์ ดู, เหน ว่า จะ เปน เพราะ ลม จับ. แล ณวัน ศุกร เดือน ๑๒ ขึ้น ๔ ค่ำ, เปน การ ศพ ใหญ่ ที่ เมือง ลอน ดอน, เพราะ ลอรด์ ปั้ล เมอซ์ ตัน ที่ ตาย.

๏ อนึ่ง เซอร์จอน รัศเซล ได้ เลื่อน ที่ ขึ้น แทน ลอรด์ ปั้ลเมอ ซ์ตัน ที่ ตาย, แลลอรด์ คลาเรนดอน เลื่อน ขึ้น ว่า การ ฝ่าย ต่าง ประเทษ

๏ อนึ่ง มี ข่าว มา ว่า, บันดา ทหาร ฝรั่ง เสศ ที่ ไป รักษา เมือง โรม นั้น ช้าง อยู่ นาน แล้ว, กำลัง จัด แจง การ เพื่อ จะ เลิก จาก ที่ นั่น กลับ ไป ยัง เมือง ฝรั่ง เสศ ตาม เดิม. ตั้ง แต่ นี้ ไป จะ ให้ สังตปา ๆ เจ้า เมือง โรม รักษา เมือง ของ ตัว เอง, ไม่ ช่วย อีก แล้ว.

๏ อนึ่ง ข่าว มา แต่ เมือง ยุโนติศเทศ ว่า, เมือง ยุโนติศเทศ มี ความ ศุข, ทหาร ที่ เลิก ไป บ้าน เสีย นั้น กว่า แปด แสน คน. เขา ไป โดย ทาง ปรกติ, หา ได้ ทำ การ วุ่น วาย เหมือน ชาว ประเทศ ยุโรบ ที่ หมายไว้ นั้น ไม่. แต่ คน แปด แสน คน นั้น ก็ กลับ ไป ทำ มา หา กิน, เพื่อ จะ ได้ บังเกิด สรรพสิ่ง ต่าง ๆ สำรับเมือง มาก ทวี ขึ้น.

๏ อนึ่ง มี ข่าว ว่า, เปรศซิเดนต์ ยอนซัน ได้ ยก โทษ มิศเตอ ซะคีเวนซ์, ที่ ได้ เปน ไวซ์ เปรศ ซิเดนต์ ฝ่าย ขบถ ข้าง ใต้ เมือง อเมริกา นั้น แล้ว. มี คำ ว่า เปรศ ซิเดนต์ ยอนซัน ได้ กล่าว คำ เล็ก น้อย ว่า, ดู เหมือน จะ ยก โทษ ของ เปรศ ซิเดนต์ เดวิด ด้วย.

๏ อนึ่ง มี ข่าว มา แต่ เมือง ปีรู้, ที่ ทวีป อเมริกา ฝ่าย ใต้ ว่า, เมือง ปีรู้ เกิด ความ วุ่น วาย ฆ่า เจ้า เมือง ปีรู้ เสีย แล้ว. แล เมือง นิวเครนาดา ใกล้ กัน กับ เมือง ปีรู้ นั้น, ก็ พลอย เกิด วุ่น วาย ขึ้น ด้วย.

เรื่อง สยาม ชื่อ เรลีเว

๏ กับตัน เจ้า ของ เรือ อิงหลีย, ชื่อ ปีเตอซัน บอก ข่าว มา ว่า กับตัน ฮันเซน ใน เรือ เรละเว, มี หนังสือ ฝาก มา ว่า เรือ นั้น ซัด มา ถึง เมือง ไฮนำ ตำบล ไฮเกา ติด อยู่. แต่ หนังสือ ฝาก นั้น ได้ เขียน เมื่อ ณวัน พุท เดือน ๑๑ แรม ๑๑ ค่ำ. เปน ใจ ความ ว่า, เมื่อ เรือ เรละเว แล่น ออก จาก ฮ่องกง, ได้ ถูก พยุ ใหญ่, เสา กโดง เสีย หมด, หา มี ไม้ ใน เรือ ที่ จะ ทำ เสา กโดง แทน ขึ้น ไม่. เรือ นั้น จึ่ง ได้ ซัด ไป มา ตาม ลม ตาม กระแส น้ำ นั้น. อยู่ มา น้อย หนึ่ง มี เรือ กลไฟ อังกฤษ แล่น มา เหน เข้า, เขา ก็ เอา เชือก ผูก เรือ เรละเว ลาก มา ได้ ๑๒ ชั่ว โมง. ก็ เหน ลม แล้ว, นั้น กล้า ขึ้น ๆ, เขา หมาย ว่า, จะ เกิด พยุห์ ใหญ่ ที่ เขา เรียก ว่า ไตฟู่น, จำ เปน จำ ตอง ปลอย เรือ เรละเว ไป, ตาม บุญ ตาม กำม์ เถิด. ครั้น ปลอย มา ประมาณ สัก ครู่ นึ่ง, ลม ก็ กล้า เปน ไตฟู่น แท้, เรือ เรละเว ก็ โคลง ไป มา ซัด ไป ตาม ลม. ลม สงบ ลง เรือ ก็ ถึง ที่ ตำบล ไฮเกา. แต่ ยันตา ลูก เรือ รอด หมด หา ตาย ไม่. ใน เรือ นั้น คน ก็ เปน ไข้ มาก. มา ถึง ไฮเกา เข้า แล้ว ได้ ปะ เรือ สยาม อีก สอง ลำ ชื่อ ซีฟ่อต ลำ หนึ่ง, ซีรีอัศ ลำ หนึ่ง, ที่ พยุห์ ภา มา ถึง ที่ นั้น. แต่ เรือ ซีรีอัศ เกย ตลิ่ง อยู่. เขา หมาย ว่า คง จะ ออก ได้ ไม่ เปน ไร นัก. จีนจู นาย เรือ ซีฟ่อต แล ซีรีอัศ สอง ลำ นั้น ว่า, จะ ช่วย สงเคราะห์ กับตัน เรือ เรละเว ให้ ยืม เงิน สำรับ จะ ได้ จ้าง คน ตอก หมัน, แล ให้ ซื้อ ไม้ ทำ เสา กโดง เพื่อ จะ ได้ แล่น กลับ มา ยัง กรุงเทพ.

๏ เมื่อ กับตัน แล่น เรือ ออก จาก เมือง ฮ่องกง ณวัน อาทิตย เดือน ๑๒ แรม สอง ค่ำ นั้น, เรือ สยาม ชื่อ เรศจีฮอจี ยัง ไม่ ถึง เมือง ฮ่องกง, แต่ ณเดือน ๑๑ แรม ๑๒ ค่ำ, กับตัน ของ บากซำ เบิก ได้ เหน เรือ เรศจี ฮอซ์ อยู่ ใกล้ ตำบล ที่ เรียก ว่า, แมก์ คิลส์ ฟีล แบง ก็ นั้น.

๏ หนังสือ ที่ ท่าน เขียน ว่า ด้วย ภาษา อังกฤษ นั้น, ข้าพเจ้า ได้ รับ ไว้ แล้ว, จะ ลง พิมพ์ คราว นี้ ก็ มิ ได้. เพราะ เนื้อ ความ ยาว นัก ไม่ มี ที่ จะ ลง ได้. ขอ ให้ ท่าน ผู้ เขียน หนังสือ นั้น จง เข้า ใจ ว่า, ข้าพเจ้า จะ เอา เปน ทุระ สั่ง สอน ภาษา อังกฤษ, ใน หนังสือจด หมาย เหตุ นี้ ให้ เลอียด ตาม ที่ ท่าน ปรารถนา นั้น ไม่ ได้. แต่ คง จะ ได้ บอก บ้าง เล็ก น้อย. หนังสือ ที่ บอก ใน ภาษา อังกฤษ ให้ เลอียด นั้น ก็ มี อยู่ แล้ว. เชิญ ท่าน มา ดู ที่ โรง พิมพ์ ข้าพเจ้า เถิด. ผู้ ใด ๆ ที่ ปรารถนา จะ รู้ ใน ภาษา อังกฤษ ให้ เลอียด ก็ ควร จะ มา ซื้อ หนังสือ นี้ เอา ไป อุษา ตริก ตรอง ดู, ด้วย เปน ครู อยู่ ใน หนังสือ เอง. ถ้า อ่าน ดู รู้ ใน หนังสือ สอง เล่ม นี้ ละเอียด แล้ว, ก็ คง จะ พูด ได้ อ่าน ได้ คล่อง.

๏ อนึ่ง ข้าพเจ้า ได้ ทราบ เหตุ ที่ ใน หลวง ทรง ปฤกษา การ ที่ จะ เลิก หวย ที่ กรุง เก่า, แล เมือง เพชรบุรี, แต่ ยัง หา ได้ ตก ลง กัน ไม่, แต่ คง จะ เลิก ใน ปี หน้า นั้น แน่. ข้าพเจ้า ได้ ทราบ ดั่ง นี้ มี ความ ยินดี นัก, ด้วย เหน ว่า ถ้า เลิก การ หวย นั้น แล้ว, คง จะ เปน ประโยชน์ แก่ บ้าน เมือง มาก, แล การ ที่ ทำ ไร่ นา นั้น ก็ คง จะ ทวี มาก ขึ้น. ถึง จะ เสีย ภาษี หวย ก็ คง จะ ได้ ภาษี เข้า มาก กว่า ที่ เสีย เพราะ เลิก ใน การ หวย นั้น อีก. แล คน ทั้งปวง จะ อยู่ เป ศุข, จะ ไม่ ได้ ยาก ลำบาก ต่าง ๆ เพราะ การ เล่น หวย. แล การ ทำ ไร่ นา ใน เมือง ไทย ก็ เปน การ ใหญ่ กว่า, การ สินค้า อื่น ทั้งปวง. พื้น ดิน ใน เมือง ไทย ก็ อุดม ดี ทำ นา เกิด ผล มาก, จะ หา พื้น ดิน เมือง อื่น สู้ นั้น ยาก นัก. ควร ที่ เคาเวอเมนต์ เมือง สยาม จะ จัด แจง ให้ พื้น นา ที่ ร้าง เปล่า อยู่ นั้น, ให้ แบ่ง ปัน กัน ทำ อย่า ให้ ว่าง เปล่า อยู่ ได้. ถ้า พื้น ดิน ที่ ดอน ใกล้ คลอง ควร จะ ขุด คลอง ลอ ที่ จะ ลาก เข็นเข้า ไป ได้.

ถ้า ฝน แล้ง เมื่อ ใด ก็ จะ รด ได้. ข้าพเจ้า ได้ ทราบ ว่า เคาเวอ เมนต์, จะ ขุด คลอง อีก หลายแห่ง, แล การ นั้น ก็ ควร แก่ บ้าน เมือง นัก, จะ ได้ เปน ประโยชน์ ไป ใน นา ๆ ประเทษ สืบ ไป ไม่รู้ สิ้น สุด. ถ้า ทำ การ ดั่ง นี้ ควร จะ เรียก ว่า เปน การ บุญแท้, หา เหมือน การ ที่ จะ ซ่อมแปลง วัด วา อาราม ไม่. การ ซ่อม แปลง วัด นั้นไม่ ยั่ง ยืน นาน, แต่ การ ที่ จะ ทำ คลอง เพื่อ จะ บำรุง ใน การ นา, การ นี้ คง จะ ยั่ง ยืน ไป ไม่ รู้ สิ้น สุด.

๏ อนึ่ง ข้าพเจ้า ได้ อ่าน ใน หนังสือ หลวง เข้า ใจ ว่า, เคา เวอเมนต์ สยาม จะ สร้าง ถนน ขึ้น ใหม่ อีก สอง แห่ง นั้น, ข้าพเจ้า ดี ใจ นัก, เหน ว่า จะ เปน การ จำเริญ กรุง เทพ ฯ แท้. ข้าพเจ้า ปราถนา จะ ให้ เคาเวอเมนต์ ทำ ถนน ขึ้น ใหม่ อีก ถนน หนึ่ง ข้าง ฟาก ฝั่ง ตวัน ตก นั้น. ตั้ง แต่ วัด อรุณ ราช ฑาราม ลง ไป ถึง ปาก น้ำ เจ้า พระยา. ถ้า จะ ทำ เหน จะ อยู่ ใน ๑๑ ไมล์, คง จะ สั้น กว่า ถนน ทาง ที่ จะไป ปาก น้ำ ข้าง ฝั่ง ตวัน ออก. แล ที่ จะ ทำ ถนน นั้น เปน ดิน ดี, เหมือน ฝั่ง ตวัน ออก เหมือน กัน. ถ้า ทำ ถนน ขึ้น แล้ว, พื้น ดิน นั้นก็ จะ มี ราคา มาก ขึ้น กว่า แต่ ก่อน. ถ้า ทำ ถนน ขึ้น แล้ว เมื่อ ใด, ควร จะ มี เรือ กล ไฟ ใช้ ข้าม ไป มา ได้ เหมือน กัน เรือ จ้าง ต่าง ตพานใหญ่ ที่ ตรง วัด แจ้ง แห่ง หนึ่ง, แล ที่ ปาก น้ำ นั้น แห่ง หนึ่ง, ภอ ที่ จะ จุ ตัว ม้า แล รถ ข้าม ไป ได้ สดวก. ถ้า เคาเวอเมนต์ สยาม จะ นึก ว่า เปน การ เปลือง เงิน มาก กลัว เงิน หลวง จะ ไม่ ภอ ใช้, ก็ เหน ว่า คง มี เสรฐี ใน เมือง ไทย ที่ เตม ใจ จะ รับ ทำ ถ้า ใน หลวง จะโปรด ให้ ทำ แลเก็บ ค่า ทำเนียม, ที่ คน เดิน ทาง นั้น, เหมือน อย่าง ทำเนียม ที่ มี ใน เมือง ลอนดอน แล เมือง นูยอก, ก็ จะ ได้ การ ใหญ่, เคา เวอเมนต์ ไม่ ต้อง ลง ทุน ทำ เลย.

ความ ตาย

๏ มิศเตอโรเบิต ซี. เบิน, ถึง แก่ กรรม์ที่ บ้าน กงสุล อังกฤษ. เมื่อ ณวัน อาทิตย์เดือน อ้าย ขึ้น แปด ค่ำ, เปน โรค บิด ได้ ๓๐ วัน. โรค เปน ตั้ง แต่ เขา ขึ้น ไป เมือง ระแหง, ออก จาก บางกอก ได้ ๑๒ วัน จึ่ง จับ เปน. ตั้ง แต่ เวลา จับ ก็ ยัง เดิน ไป ได้อีก หก วัน ยัง อีก สอง วัน จะ ถึง ระแหง. หมาย ว่า จะ หาย เพราะ ยา ของ ตัว, เหน ว่า เตม ที่ ที่ จะ รักษา จึ่ง กลับ มา เพื่อ จะ หา หมอ แคมเบิล รักษา. ล่วง มา ๔ วัน ถึง กรุง เทพ เมื่อ ณวัน เสาร์ เดือน อ้าย ขึ้น เจ็ด ค่ำ, เพลา พลบ ค่ำ. วัน แปด ค่ำ เพลา บ่าย สาม โมง ก็ ถึง แก่ กรรม์. มี อายุ ประมาณ ได้ ๓๕ ปี. แต่ ก่อน เปน กปีตัน นาย ทหาร ทัพ อังกฤษ ที่ เมือง บังกลา. ภาย หลัง จึ่ง ได้ เปน ขุนนาง เมือง พม่า ที่ ขึ้น กับ เมือง อังกฤษ. แล้ว ได้ ซื้อ ป่า ไม้ สัก ใน แขวง เมือง เชียงใหม่, แล้ว เกิด เปน ความ กัน ด้วย เรื่อง ป่า นั้น. จึ่ง ลง มา อาไศย กงสุล อังกฤษ อยู่ ใน กรุง เทพ. มา ถึง กงสุล อังกฤษ รับ เอา เปน ธุระ ว่า เรา ทั้งสอง จะ กลับ ไป เมือง มรแมง ชำระ ความ ใน ที่ นั้น. ฝ่าย กงสุล อัง กฤษ ไป ทาง เรือ, มิศเตอ เบิน ไป ทาง บก หมาย ว่า จะ ไป บันจบ กัน ที่ มรแมง. เมื่อ มิศเตอ เบิน กลับ มา ถึง แก่ กรรม์ ใน กรุง เทพ แล้ว, มิศเตอ นอก กงสุน อังกฤษ ก็ ควร จะ ถึง มรแมง. เมื่อ มิศเตอ เบิน ถึง แก่ กรรม์, ผู้ ช่วย กงสุล อังกฤษ ก็ ให้ คน ถือ หนังสือ ไป มรแมงไป ทาง บก โดย เร็ว, จะ ได้ บอก เหตุ นั้น ให้ มิศเตอ นอกซ์, ให้ รู้ ว่า มิศเตอ เบิน ถึง แก่ กรรม์.

๏ อนึ่ง มิศเตอ ซี. เอช์. หัมมัศ เปน ชาว อเมริกา, เปน ผู้ รับ ใช้ กงสุล อเมริกา ใน กรุง เทพ นี้, ถึง แก่ กรรม์ เมื่อ ณะ วัน เสา เดือน อ้าย ขึ้น เจ็ด ค่ำ เพลา บ่าย สาม โมง ครึ่ง.

๏ อนึ่ง มิศเตอ เฮมักกวัน แอน กำปนี. จะ บอก ให้ คน ทั้ง ปวง เข้า ใจ ว่า, มิศเตอ ริศชาด์เฮนริก ที่ แต่ เดิม ได้ เปน ล่าม สำ รับ พวก เรา, ๆ ให้ ออก เสีย จาก ที่ จ้าง ณวัน อาทิตย์ เดือน อ้าย ขึ้น ค่ำ หนึ่ง. ตั้ง แต่ นี้ อย่า ให้ ผู้ ได้ ว่า เปน ลูก จ้าง ของ เรา.

๏ อนึ่ง ข้าพเจ้า เจ้า ของ หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, จะ บอก ให้ คน ทั้งปวง เข้า ใจ ว่า, อย่า ฝาก เงิน ให้ มา กับ ลูก จ้าง, เว้น ไว้ แต่ ข้าพเจ้า จะ มี หนังสือ สำคัญ ไป เมื่อ ใด ๆ, แล ท่าน จง ให้มา เมื่อ นั้น.

๏ ข่าว ใน หลวง ฯะ

๏ ณวัน เดือน อ้าย ขึ้น ๒ ค่ำ ใน หลวง เสด็จ ขึ้น ไป ยัง กรุง เก่า กระ ทำ พระ ราชพิทธี ก่อ ราก พระราชวัง จันทรกระเศม, แล้ว ก็ จับ การ ก่อ พระ เจดีย์, ณวัด ขุน แสน ที่ ชำรุด นั้น, เรี่ย ราย เก็บ เงิน ราษฎร ได้ ประมาณ ๒๓๕ ชั่ง, เพราะ ราษฎร หลาย พัน คน เตม ใจ จะ ออก เงิน ช่วย ใน การ นั้น, ใน หลวง ได้ ประทาน เงิน ๒๐ ชั่ง ช่วย ใน การ นั้น ด้วย.

๏ อนึ่ง ที่ วัด เสนาศน์ นั้น. ใน หลวง บำรุง ขึ้น ใหม่ เกือบ จะ แล้ว, สิ้น เงิน หลวง ประมาณ ๖๒๕ ชั่ง. ครั้น ณวัน ศุกร์ เดือน อ้าย ขึ้น ๖ ค่ำ, จึ่ง เสด็จ กลับ ยัง พระราชวัง เพลา ดึก เจ็ด ทุ่ม เศศ. ทอดเรือ พระที่นั่ง กลไฟ ประทับ ท่า พระ ตำหนัก น้ำ, แล เสด็จ ทรง นั่ง ยัง ที่ นั้น ตรัส แก่ ขุนนาง ทั้งปวง อยู่, มี ขุน นาง ผู้ หนึ่ง นำ ข่าว มา ทราย บังคม ทูล พระ กรุณา ว่า, พระเจ้า อา ทรง พระนาม มานินทิลสิ้น พระชนม์ ใน ทุ่ม นั้น, มี พระ ชัน ษา ๗๕ ปี, ประชวน พระ โรค ทีด. ยัง แต่ จ้าว หญิง ทรง พระนาม พระองค์ พลับ องค์ หนึ่ง, พระชนม์มายุคม ๘๑ ปี, นอก จาก นั้น, พระ ราชบุตร ของ สมเด็จ ไอยกี นั้น หา พระชนม์ มิ ได้.

๏ เมื่อใน หลวง เสด็จ ประทับ อยู่ กรุง เก่า, ทรง ปฤกษาแก่ เสนาบดี ทั้งปวง ว่า การ เล่น หวย ที่ กรุง เก่า, แล เมือง เพชรบุรี นั้น จะ ยก เสีย เพื่อ จะ ได้เปน ประ โยชน์ใน การ ที่ ทำไร่ นา, จะ ได้ บำรุง บ้าน เมือง ให้อยู่ เยน เปน ศุข, บัดนี้ คน เล่นหวย มาก การ ทั้งปวง ก็ ละทิ้ง เสีย มาก, ทรง ตรัส ดั่ง นั้นแล้ว, ขุนนาง ทั้งปวง ก็ มิ ได้ทูล ประการใด, การ นั้น ก็ยัง นิ่ง อยู่, แต่ทว่า เหน ไม่ ช้า นาน การ เล่น หวย คง จะเลิก เปน แท้, แต่ ปี นี้ ฤๅ ปี น่า หา แจ้ง ไม่.

๏ อนึ่ง วัน เมื่อ เสด็จ กลับ จาก กรุง นั้น, วังน่า ยัง เสด็จ ประทับ อยู่ ที่ สีหา, เพราะ สำคัญ ว่า ลม ที่ สีหา นั้น สบาย กว่า กรุง เทพ ฯ, จึ่ง ภอ พระ ไทย เสด็จ อยู่ ที่ นั้นโดย มาก. แต่ มี ข่าว ว่า ข้า ราชการ ที่ ตาม เสด็จ ขึ้น ไป นั้น เปน ไข้ ถึงแก่ กรรม์ ใน เดือน ๑๒ นั้น ๕ คน.

๏ อนึ่ง ที่กรุงเก่า เมื่อ ต้น เดือน ๑๒ นั้น ก็ เกิด ความ ไข้ มาก, แต่ บัดนี้ ลม พัด มา แต่ ฝ่าย เหนือ แล้ว ไข้ นั้น เสื่อม สูญ ไป.

๏ อนึ่ง เมื่อ ณวัน พุทธ เดือน สิบ เอ็ด ขึ้น สิบ เอ็ด ค่ำ เจ้า พระยา กลาโหม, ขึ้น ไป รับ เสด็จ โดย ทาง ที่ จะ ขุด คลอง ใหม่ ถึง ดอน ฝ่าย เหนือ นั้น, ข่าว ว่า จะ เสด็จ ทอด พระเนตร ทาง ที่ จะ ทำ คลอง ใหม่ นั้น.

๏ การผัวเมีย ราะ

๏ ณวัน พุทธ เดือน อ้าย ขึ้น สิบ เอ็ด ค่ำ, มิศะ ตอ ชอดชี เคาะเชม เปน ชาว เมือง นิวยอก แขวง เมือง ยูไน ติศเทศ, ได้รับ หญิง ชื่ออีไลซาฟรันกะ ชาว เมือง เอดอินเบิก, แขวง เมือง ซกอดลันด์ ไว้เปน ภรรยา, แต่ หญิง นั้น อยู่ กับ หมอ แดม เบอ, ได้ จัด แจง แต่ง การ ที่ บ้าน หญิง. หมอ ปรัดเล ได้เปน ผู้ ประ ทาน ตั้ง การผัวเมีย ตาม อย่าง ทำเนียม ข้าง อังกฤษเตียน มิศเตอ เคา แชม นั้น เปน นาย การใน โรงพิมภ์ของ หมอ ปรัดเล, ประมาณ สิบ เดือน แล้ว, ได้ พา ภรรยา มา อาไศรย อยู่ใน บ้าน หมอ ปรัดเล ใน วัน นั้น.

๏ อัน ทำเนียม คฤษเตียน เมื่อ จะ ตั้ง เปน ผัว เมีย กัน นั้น, ชาย หญิง ทั้งสอง ต้อง เชิญ ผู้ เปน ประทาน มา, อีก ทั้ง เพื่อน มิศหาย ที่ รักใคร่ กัน ทั้ง สองฝ่าย นั้น, พร้อมใจ กัน มา นั่ง เปน พยาน ด้วย. จึ่ง เชิญ กงสุล ที่ เปน ผู้ ใหญ่ สำรับ เมือง ของ ผู้ ชาย นั้น มา เปนพยาน. ครั้น ถึง เวลา กำหนด ทุ่มโมง, ผู้ ประ ทาน ก็เชิญ ชาย หญิง ที่ จะ รับ เปน ผัวเมีย กัน นั้น, ให้ ออก มา ยืน อยู่ ที่ท่า กลาง คน ทั้งปวง, ผู้เปน ประ ทาน จึ่ง ถาม คน ทั้ง ปวง ที่เปน พยาน ว่า, ใคร ผู้ใด ได้ รู้ เหตุ อันใด หนึ่ง ที่ ควร จะ ทัก ทาน ห้าม ปราม มิ ให้ สอง คน นี้, เปน ผัว เมีย กัน เชิญ แจ้ง เหตุ ใน ทันใด นี้. ถ้า หา ไม่ ภาย หลัง อย่า ค่อน ติง ว่า กล่าว ขึ้น เลย. ท่าน ผู้ เปน ประทาน ต้อง รอ คอย ฟัง ว่า, จะ มี ผู้ใด ว่า กล่าวขัด ขวาง บ้าง ฤๅ ไม่. ถ้าไม่ มี แล้ว, ท่าน จึ่ง ถาม ชาย นั้น ตาม จริง ต่อ พระ ภักตร พระเจ้า ว่า, เจ้าได้ รู้ เหตุหนึ่ง เหตุ ใด ในใจ ของ เจ้า ที่ พระ บัญญัติ จะ ห้าม, มิ ให้ เปน ผัว แห่ง หญิง นี้ บ้าง ฤๅ ไม่. ชาย นั้น จึ่ง ตอบ ตาม จริง ว่า ข้าพเจ้าหา รู้ ไม่. แล้ว ท่าน ผู้ เปน ประทาน ก็ หัน น่า มา ถาม หญิง ว่า, เจ้าได้ รู้ เหตุ สิ่ง ใด สิ่ง หนึ่ง ในใจ ของ เจ้า, ที่ พระ บัญญัติ จะ ห้าม มิ ให้ เปน ภรรยา แห่ง ชาย คน นี้ บ้าง ฤๅ ไม่, ฝ่าย หญิง นั้น จึ่ง ตอบ ตาม จริง ว่า ข้า เพจ้า หา รู้ ไม่. แล ผู้ ประทาน ก็ กล่าว เปน คำ พระ บ้าง, บาง ที่อ่าน ใน พระ คำภีร์ ที่ กล่าว ด้วย การ เมื่อ แรก ตั้ง เปน ผัว เมีย ขึ้น ให้ เขา ทั้ง สอง ฟัง. แล้วผู้ ที่ เปน ประทาน ก็ เชิญ เขา ทั้ง สอง เอา มือ ข้าง ขวา มา จับ กัน เข้า. แล้ว กล่าว คำ แก่ ชาย นั้น ว่า, ซึ่ง หญิง ที่ เจ้า ได้ จับ มือ เดี๋ยว นี้, เจ้า จะ รับ ไว้ เปน ภรรยา ของ เจ้า ตาม พระ บัญญัติ, แล จะ ตั้ง คำ สัญญา ต่อ พระภักตร์ พระเจ้า, แล ต่อ หน้า ผู้ เปน พยาน ทั้งหลาย เหล่า นี้ ว่า, เจ้า จะ รักษ หญิง นี้ แล จะ เปน สามี อัน ซื่อ สัจ แก่ เขา, กว่า ความ ตาย จะ มา แยก ออก จาก กัน ฤๅ ไม่. ชาย ก็ ตอบ ตาม

สัจ ว่า ข้าพเจ้า จะ ประพฤษดิ์ ดั่ง นั้น. แล ผู้ ประทาน ก็ ถาม หญิง นั้น ว่า, ซึ่ง ชาย ที่ เจ้า ได้ รับ มือ เดี๋ยว นี้, เจ้า จะ รับ ไว้ เปน สามี ของ เจ้า ตาม พระบัญญัติ, แล จะ ตั้ง คำ สัญญา ต่อ พระ ภักตร์ พระเจ้า, แล ต่อ น่า ผู้ เปน พยาน ทั้งหลาย เหล่า นี้, ว่า เจ้า จะ รักษ ชาย นี้ แล จะ เปน ภรรยา อัน ซื่อ สัจ, แล เชื่อ ฟัง ชาย นี้ กว่า ความ ตาย จะ มา แยก ออก จาก กัน ฤๅ ไม่. หญิง นั้น ก็ ตอบ ตาม สัจ ว่า, ข้าพเจ้า จะ ประพฤษดิ์ ดั่ง นั้น. แล้ว ท่าน ผู้ ประทาน จึ่ง กล่าว ว่า, เจ้า ทั้ง สอง ได้ สัญญา กัน ดั่ง นี้ แล้ว. เรา ได้ กล่าว ไว้ ว่า ให้ เจ้า ทั้งสอง เปน ผัวเมีย กัน ตาม พระ บัญญัติ พระเจ้า. แล ผู้ ที่ พระองค์ เจ้า โปรด ให้ เปน ผัว เมีย กัน แล้ว, อย่า ให้ ผู้ ใด แยก จาก กัน เลย. แล้ว ผู้ ประทาน ก็ กล่าว คำ อวย พร สั่ง สอน บ้าง เล็ก น้อย, แล้ว สวด อ้อนวอน ขอพร แก่ พระ เจ้า. ครั้น จบ คำ สวด แล้ว ผู้ประทาน ก็ มา จับ มือ หญิง สั่น, ต้อง หัน ไป สั่น มือ ผู้ ชาย ให้ เปน สำคัญ ว่า, ขอ ให้ ทั้งสอง ผัว เมีย ที่ ตั้ง ใหม่ นี้ อยู่ เย็น เปน ศุข ด้วย กัน เถิด. แล้ว กงสุล ก็ มา จับ มือ สั่น เหมือน กัน. แล คน ที่ เปน พยาน ก็ มา ที่ ละสอง คน จับ มือ สั่น กว่า จะ หมด คน ใน ที่ นั้น, คน ทั้งสอง ก็ นั่ง ลง แล คน ทั้งปวง ก็ นั่ง ตาม ชอบ ใจ สั่ง สนทนา กัน ใน ที่ นั้น. แล้ว ผู้ ที่ เปน เจ้า เรือน ตึก นั้น. ก็ เอา ขนม ต่าง ๆ ทั้ง น้ำชา กาแฟ มา ส่ง ให้ ทุก ๆ คน. ครั้น กิน สำเร็จ แล้ว, สนทนา กัน อยู่ อีก ครู่ หนึ่ง ต่าง คน ก็ ลา มา บ้าน แห่ง ตน.

๏ ทำเนียม พวก อังกฤษ เตียน ตั้ง ผัว เมีย กัน เช่น ว่า มา แล้ว นี้, ชาว อเมริกา ก็ ประพฤษดิ์ โดย มาก, แต่ พวก ชาว ยูรบ ถ้า จะ ตั้ง ชาย ใด ๆ ให้ เปน ผัว เมีย กัน ชาย นั้น ต้อง ให้ แหวน กับ หญิง วง หนึ่ง, ใน เมื่อ เวลา ได้ รับ เปน ภรรยา นั้น. ให้ หญิง เอา แหวน ใส่ นิ้ว นาง ข้าง ซ้าย ไว้ เปน สำคัญ ว่า เปน ภรรยา ของ เขา แล้ว, อย่า ให้ ผู้ ใด มี ความ สงไสย ว่า เปน หญิง สาว.

๏ อนึ่ง การ ที่ พระ บัญญัติ จะ ห้าม มิ ให้ ตั้ง เปน ผัว เมีย กัน นั้น, คือ ชาย มี เมีย สอง, แล หญิง สอง ผัว, แล การ อื่น ต่าง ต่าง ก็ มี มาก แต่ ไม่ ทัน ที่ จะ แก้ ไขย ใน เวลา นี้.

บางกอก ดอกกำปนี คือ เจ้า ของ อู่ใหม่

๏ อู่ แห้ง นี้ พึ่ง ทำ แล้ว, พร้อม ใจ จะ รับ เรือ ใหญ่ น้อย ทุก อย่าง. เชิญ ให้ ท่าน เจ้า ของ เรือ, แล นาย เรือ ทั้งหลาย, จง ดู การ ณ ดู อู่ ใหม่ นี้. คง จะ เหน ว่า เปน อู่ ดี กว่า อู่ ทั้งปวง ใน ประ ประเทศ นี้. จะ ได้ แก้ เรือ ซ่อม แปลง เสีย ใหม่ โดย สดวก ดี. ที่ อู่ นั้น ยาว ได้ ๓๐๐ ฟุต, แล คง จะ ให้ ยาว กว่า นั้น อีก. โดย กว้าง ได้ ๑๐๐ ฟุต, ลึก ๑๙ ฟุต. ที่ ปาก อู่ มี ประตู เรียก ว่า ไกซัน, เก จะ ปิด มิด ได้ โดย เรว. ที่ นอก ปาก อู่ ใน ออก ไป นั้น, จด ถึง ลำ แม่ น้ำ โดย ยาว ๑๒๐ ฟุต. มี เขื่อน สอง ฝาก กว้าง ขวาง แขง แรง นัก, กำปั่น เล็ก กำ ปั่น ใหญ่ จะ จอด อาไศรย อยู่ ปาก อู่ ได้ ใน ทุก เวลา ไม่ เปน อันตราย เลย. แล มี เครื่อง จัก สำรับ ยก เสา กะโดง, แล ม่อ น้ำ สำรับ กล ไฟ แขง แรง นัก. อู่ นั้น พร้อม ด้วย เครื่อง สูบ ไป ด้วย กำลัง กลไฟ. มี แรง มาก เพื่อ จะ ได้ สูบ น้ำ ให้ ออก ได้ โดย เร็ว ได้, ไม่ ว่า น้ำ ขึ้น น้ำ ลง. พร้อม ด้วย เครื่อง ใช้ ใน การ ทำ เรือ ใบ แล เรือ กล. แล การ นั้น มี นาย ที่ เปน ชาติ ยูรบ, ได้ เคย ทำ การ เช่น นั้น หลาย ปี, จึ่ง ชำ นาญ ใน การ เหล่า นี้ ทุก อย่าง.

๏ แล ลูก จ้าง สำรับ อู่ นั้น เปน คน เลือก มา แต่ ฮ่องกง แล วัมภู ทั้ง นั้น, เปน คน ชำนาญ ใน การ นั้น. ๏ พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, ปรารถนา ที่ จะ ให้ คน ทั้งหลาย พิเคราะห์ ดู ว่า, อู่ นี้ ตั้ง อยู่ ที่ มี ไม้ สัก บริบูรณ แล ถูก ด้วย. ๏ อนึ่ง อู่ นี้ มี จักร เลื่อย ไม้, เพื่อ จะ ได้ การ เร็ว. หมอน ที่ รอง เรือ สูง สี่ ฟุต, แล จะ ชัก ออก เมื่อ ใด ก็ ชัก ได้ โดย สดวก, ไม่ ต้อง เสีย อะไร ใน การ เปลี่ยน หมอน นั้น.

๏ อนึ่ง พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, จะ รับ ธุระ คิด ใน การ ที่ จะ ต้อง ลง ทุน ซ่อม แปลง เรือ, แล จะ รับ เหมา เอา การ นั้น, เรือ ไม้ ก็ ดี เรือ เหล็ก ก็ ดี, แล จะ รับ ต่อ เรือ ใบ เรือ กล ไฟ ฤๅ การ ใด ๆ ที่ ใน การ ช่าง ต่อ เรือ ซ่อม แปลง เรือ. ๏ ไม้ แล เหล็ก แล ของ อื่น ๆ ที่ จะ ต้อง ซื้อ นั้น, เรา จะ ขาย ให้ ตาม ราคา ตลาด กรุง เทพ นี้. ๏ อนึ่ง เรือ ทั้งหลาย ที่ จะ เข้า อู่ นั้น, จะ มา จอด ที่ ทุ่น แห่ง กำปะนี ฤๅ ที่ เขื่อน นอก อู่ นั้น, ไม่ ต้อง เสีย เงิน กว่า ผู้ ที่ เปน นาย การ จะ สั่ง ให้ เลื่อน ออก จาก ที่ นั้น เมื่อ ใด.

๏ อนึ่ง กปิตัน แห่ง เรือ ทั้งหลาย, เมื่อ จะ ออก จาก อู่ นั้น, ต้อง เขียน ชื่อ ตัว ลง ที่ บาญชี แห่ง นาย อู่ นั้น เสีย ก่อน จึ่ง ออก ได้. ๏ อนึ่ง แต่ บันดา หนังสือ, ที่ จะ ฝาก มา ถึง อู่ นั้น, ต้อง ฝาก ไป ถึง มิศเตอดับลิยู. เช. โรเบิดซัน กว่า จะ ได้ เปลี่ยน อย่าง นั้น, บัดนี้ มิศเตอดับลิยู. เช. โรเบิดซัน เปน นาย กอง นั้น, เปน เจ้า กระทรวง ใน การ ที่ จะ ใช้ เงิน เกบ เงิน แต่ ผู้ เดียว.

๏ อนึ่ง หนังสือ จด หมาย เหตุ ใบ นี้, ได้ ออก หล้า ไป สอง วัน เพราะ การ ที่ เรือ เจ้า พระยา รวน จะ ออก ไป, จึ่ง มี การ ใน โรง พิมพ์ มาก. ได้ ตี หนังสือ นาย ห้าง สำรับ ที่ จะ ฝาก ไป เมือง นอก เปน หลาย ร้อย ฉบับ, แล หนังสือ อื่น ต่าง ๆ มาก. ข้าพเจ้า ขอ อาไภย ใน ท่าน ทั้งปวง ที่ได้ ซื้อ จด หมาย เหตุ นี้.

๏ อนึ่ง ข้าพเจ้า มี ความ สงไสย ว่า, เหตุ ใด ไทย จึ่ง มิได้ รักษ ใคร่ ใน เรื่อง พระราช พงษาวดาร ของ ตน เล่า. ด้วย ข้าพเจ้า ได้ จัด แจง ตี พิมพ์ ผูก เล่ม ไว้ พร้อม แล้ว, เรื่อง หนึ่ง เปน ๔๒ เล่ม สมุดไทย, ผูก ไว้ งาม ดี มั่น คง. ควร จะ ซื้อ ไป อ่าน ดู จะ ได้ รู้ ใน เรื่อง โบราณ์ เลอยด ดี ถี่ ถ้วน, ข้าพเจ้า ได้ ขาย เรื่อง หนึ่ง สอง เล่ม เปน เงิน สอง ตำลึง สอง บาท สอง สลึง เท่า นั้น. ถ้า จะ คิด เปน เล่ม สมุด ไทย, ราคา คง อยู่ ใน เล่ม ละ สลึง เดียว. ควร ที่ ท่าน ทั้งปวง จะ ซื้อ ไป อ่าน ดู, จะ ได้ รู้ เรื่อง เปน คติ ไป ตาม ใน พระ ราช พงษาวดาร นั้น แล. หนังสือ ถูก อย่าง นี้ ไม่ ซื้อ, ดู เหมือน จะ ไม่ รักษ เมือง ของ ตัว เสีย แล้ว.

โคม ลอย

๏ จะ แจ้ง การ ที่ ทำ บาลูน เรียก ว่า โคม ลอย นั้น. เอา ลวด มา ขด ทำ เปน โครง สัณฐาน คล้าย ผล น้ำเต้า, คอ เรียว มิ ได้ คอด. แล้ว เอา ผ้า แพร มา บึด, คว่ำ ลง ที่ เปล ดุจ เรือ มี สาย ลวด ผูก โยง หว้อย ติด กับ เปล, แล คาด คอ ไว้. คน ขึ้น นั่ง อยู่ บน เปล นั้น, แล พาย ใน โคม นั้น มี เรือน ไฟ แดด ทำ ด้วย ลวด บ้าง เหล็ก วิลาด บ้าง. ถ้า เอา ไฟ จุด เข้า แล้ว โคม ก็ ขึ้น พา เอา คน กับ เปล นั้น ลอย ปลิว ขึ้น ไป ด้วย. ลม พัด ไป ทาง ไหน ก็ หัน ไป ทาง นั้น. บาง ที ก็ สูง, บาง ที่ ก็ ต่ำ.

๏ อยู่ มา ครั้ง หนึ่ง สัก ห้า ปี ที่ ล่วง ไป แล้ว นี้, มี ผู้ อยู่ ใน เมือง แว่น แค้วน ยูไนติศเทศ อเมริกา สี่คน, ได้ ทำ บาลูน ขึ้น ขี่ เล่น ก็ ลอย ไป สูง ประมาณ แปด เส้น. ผล ใน สิบ เก้า ชั่ว โมง ลอย ไป ไกล พัน รอ้ย ห้า สิบ ไมล์, คิด เปน ไทย ได้ รอ้ย สิบ ห้า โยชน์ เปน อย่าง ยิ่ง. อีก อย่าง หนึ่ง เมื่อ มี ฆ่า ศึก ยก มา ตั้ง ค่าย อยู่ จะ รบ, ชาว อเมริกา แล ชาว ยูรบ, ก็ได้ ใช้ บาลูน คน

๏ ประนินทิน บอก โมง แล ทุ่ม ใน ข้าง แรม เดือน อ้าย นี้. จะ

ค่ำ อังกฤษ	ค่ำ ไทย	ค่ำ จีน	อาทิตย์ ขึ้น กี่ โมง	อาทิตย์ ตก กี่ โมง	อาทิตย์ เที่ยง กี่ โมง	จันทร์ ตก กี่ ทุ่ม
เดือน ดีเซมเบอ	เดือน อ้าย	เดือน สิบ				ขึ้น
วัน จันทร ๔ ค่ำ	แรม ค่ำ ๑	๑๗ ค่ำ	ย่ำรุ่ง แล้ว ๑๔ นาที	๕ โมง ๒๗ นาที	บ่าย ๙ นาที	ทุ่ม ๑ กับ ๒๙ นาที
วัน อังคาร ๕ ค่ำ	- ๒ ค่ำ	๑๘ ค่ำ	" ๑๔ นาที	๕ โมง ๒๘ นาที	บ่าย ๙ นาที	๒ ทุ่ม ๒๖ นาที
วัน พุทธ ๖ ค่ำ	- ๓ ค่ำ	๑๙ ค่ำ	" ๑๕ นาที	๕ โมง ๒๘ นาที	บ่าย ๙ นาที	๓ ทุ่ม ๒๒ นาที
วัน พฤหัศบดี ๗ ค่ำ	- ๔ ค่ำ	๒๐ ค่ำ	" ๑๕ นาที	๕ โมง ๒๘ นาที	บ่าย ๘ นาที	๔ ทุ่ม ๑๔ นาที
วัน ศุกร ๘ ค่ำ	- ๕ ค่ำ	๒๑ ค่ำ	" ๑๖ นาที	๕ โมง ๒๘ นาที	บ่าย ๘ นาที	๕ ทุ่ม ๓ นาที
วัน เสาร์ ๙ ค่ำ	- ๖ ค่ำ	๒๒ ค่ำ	" ๑๗ นาที	๕ โมง ๒๙ นาที	บ่าย ๗ นาที	๕ ทุ่ม ๕๒ นาที
วัน อาทิตย์ ๑๐ ค่ำ	- ๗ ค่ำ	๒๓ ค่ำ	" ๑๗ นาที	๕ โมง ๒๙ นาที	บ่าย ๗ นาที	อังกฤษ ว่า เช้า
วัน จันทร ๑๑ ค่ำ	- ๘ ค่ำ	๒๔ ค่ำ	" ๑๘ นาที	๕ โมง ๓๐ นาที	บ่าย ๖ นาที	๖ ทุ่ม ๓๙ นาที
วัน อังคาร ๑๒ ค่ำ	- ๙ ค่ำ	๒๕ ค่ำ	" ๑๘ นาที	๕ โมง ๓๐ นาที	บ่าย ๖ นาที	๗ ทุ่ม ๒๔ นาที
วัน พุทธ ๑๓ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๒๖ ค่ำ	" ๑๙ นาที	๕ โมง ๓๐ นาที	บ่าย ๕ นาที	๘ ทุ่ม ๑๕ นาที
วัน พฤหัศบดี ๑๔ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๒๗ ค่ำ	" ๑๙ นาที	๕ โมง ๓๑ นาที	บ่าย ๕ นาที	๘ ทุ่ม ๕๙ นาที
วัน ศุกร ๑๕ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๒๘ ค่ำ	" ๒๐ นาที	๕ โมง ๓๑ นาที	บ่าย ๕ นาที	๙ ทุ่ม ๔๖ นาที
วัน เสาร์ ๑๖ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๒๙ ค่ำ	" ๒๑ นาที	๕ โมง ๓๑ นาที	บ่าย ๔ นาที	๑๐ ทุ่ม ๓๗ นาที
วัน อาทิตย ๑๗ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๓๐ ค่ำ	" ๒๑ นาที	๕ โมง ๓๑ นาที	บ่าย ๔ นาที	๑๑ ทุ่ม ๒๖ นาที

ขึ้น อยู่ อย่าง นั้น มี สาย เชือก ชัก, ให้ ลอย ขึ้น สูง ใน เพลา กลาง วัน ส่อง กล้อง ดู ค่าย แล หมู่ พล ฆ่าศึก ที่ ตั้ง อยู่ นั้น. ครั้น ส่อง ดู แล้ว เหน ว่า ค่าย พล ศึก ไม่ แน่น หนา ด้าน ไหน, ก็ ชัก เชือก บาลูน ให้ ลง มา, จึ่ง ใช้ คน เข้า ไป รบ ทำลาย ค่าย ด้าน นั้น. อีก สฐาน หนึ่ง, ถ้า จะ ตอ้ง การ ชัก รูป แผน ที่ แผ่นดิน ว่า กว้าง ใหญ่ มี อาการ เปน อย่าง ไร, ก็ ใช้ บาลูน คน อยู่ เช่น นั้น ทั้ง เครื่อง สำรับ ชัก เสร็จ. ให้ ลอย ขึ้น ไป สูง แล้ว ชัก รูป แผ่นดิน บน อากาษ นั้น, เมื่อ แล้ว ก็ ชัก เชือก บาลูน ลง มา. นี่ และ บาลูน เครื่อง เล่น ชาว ประเทศ อเมริกา, แล ยูรบ ได้ ใช้ อยู่ อย่าง นี้ มี คุณ โดย มาก.

เรือ สยาม ที่ ค้าง อยู่ เมือง จีน

๏ ค้าง อยู่ ที่ เมือง ฮองกง, เมื่อ ณวัน ศุกร เดือน ๑๒ แรม สิบ สี่ ค่ำ, คือ เอมิ่ลกลัศ ๑ โคไลอา ๑ ชั่บเสง ๑ ปรินเซ่วศซีรันพี ๑ เซนเอตร ๑ สุติงสตา ๑ ไตวก ๑ วีรีนา ๑ วรัเตอ. ๑

ค้าง อยู่ ที่ เมือง ซวอเตา.

๏ ณวัน ประหัศ เดือน ๑๒ ขึ้น หก ค่ำ, คือ กวีน ธอฟ่เฮงลันด์ ๑ เรศโซลูก ๑ ไคงอน ๑ ไตโลง. ๑

ค้าง อยู่ ที่ เมือง เซี่ยงไฮ้.

๏ ณวัน ศุกร เดือน ๑๒ ขึ้น ค่ำ ๑, คือ ป่ารีคอร ๑ เสนต์ะรอศ. ๑

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กับบีตันชื่อไร	คิ ตอน	เรือ อไร	มา แต่ ไหน
เดือน ๑๒ แรม ๑๕ ค่ำ	โยฮันนา	โอนเฮนด์	๒๖๐	บริคคัศซ์	แม่กลอง
" ค่ำ	ออคัศซ์	บูค	๔๑๒	บาก สยาม	ฮองกง
" ค่ำ	ซิงหอ้ย	นี้เตอซัน	๓๐๐	บาก สยาม	ฮองกง
เดือน อ้าย ขึ้น ค่ำ หนึ่ง	มีริเคียน	เรนอล์ด์	๒๙๔	สกุนเนอ สยาม	ฮองกง
๓ ค่ำ	ทันฟอล์ทิน	ฟะเรนเกนเบิค	๕๐๗	ชิพ สยาม	ฮองกง
" ค่ำ	อีรีน	บาระเรศ	๑๙๒	สกุเนอ อังกฤษ	นิงโป
๔ ค่ำ	ซอดซะเอเวอเร	แซ๊ก	๔๙๗	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๖ ค่ำ	เคาศ์เตน	ฆอคลีบ	๓๗๕	บาก สยาม	ฮองกง
" ค่ำ	คิงไฮ	เครศ	๑๐๗	สกุนเนอ อังกฤษ	สิงคโปร์
๗ ค่ำ	เปนงีน	ซีโตเซอ	๑๙๗	สกุนเนอ สยาม	ไอ้มุ่ย
๘ ค่ำ	กอนเตศต์	แนศเตอ	๓๘๖	ชิพ สยาม	ฮองกง
" ค่ำ	ไอ้มุ่ย	สมิศ	๒๖๒	บริค สยาม	ฮองกง
๑๐ ค่ำ	ฟเรศริกเฮนริก	แคลศเนอ	๕๒๒	บาก ฮอลันด์	แม่กลอง
๑๒ ค่ำ	เดนหมาก	เฟราซี	๓๒๘	บาก สยาม	ฮองกง
" ค่ำ	เออสะตีลิง	กอก	๑๐๘	บาก ดัตซ์	สิงคโปร์
" ค่ำ	เจ้าพระยา	ออร์ตัน	๓๕๓	กลไฟ สยาม	สิงคโปร์

กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ

ออก เมื่อ ไร					จะ ไป ไหน
เดือน ๑๒ แรม ๑๕ ค่ำ	โอมาบั่คซา	แบลก	๔๑๐	บาก อังกฤษ	ฮองกง
ขึ้น ๕ ค่ำ	กำไร	บัศฟอต	๒๕๖	สกุนเนอ สยาม	ปะตาเวีย
๗ ค่ำ	เอไดอีน	ซีเวิค	๒๕๐	บาก แฮมเบิก	ฮองกง
" ค่ำ	เซนต์เมรี	ครอซ์	๔๑๑	บาก สยาม	สิงคโปร์

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1 เล่ม ๑ บางกอก เดือน ยี่ ขึ้น ค่ำ หนึ่ง จุลศักราช ๑๒๒๗ Dec. 18th 1865, กฤษศักราช ๑๘๖๕, ใบที่ ๒๐ No. 20

๏ คอนสติติวชัน คือ กฎหมาย เปน หลัก เมือง อเมริกา ต่อ ที่ มี ใน น่า ๑๗๔

๏ ข้อ ที่ ๓. จะ ไม่ ยอม ให้ คอนเครีศ ทำ กฎหมาย บท ใด บท หนึ่ง, ที่ จะ ให้ คน โทษ เสีย ชื่อ ไป, ที่ จะ ไม่ ทำ การ อื่น ต่อ ไป อีก มิ ได้. แล จะ ไม่ ยอม ให้ ทำ กฎหมาย ที่ จะ ให้ การ ที่ ถูก ต้อง กับ กฎหมาย ก่อน นั้น, กลับ เปน การ ผิด ไป.

๏ ส่วน ที่ ๔. ไม่ ยอม ให้ ทำ กฎหมาย, เก็บ ค่า ธรรมเนียม ศีศะ คน, ฤๅ ค่า ธรรมเนียม จำเภาะ ตรง ตัว คน. ถ้า เว้น ไว้ แต่ ค่า ธรรมเนียม ที่ จะ ต้อง เก็บ ตาม เซนซัศซ์, คือ การ ที่ ได้ นับ ชาว เมือง ทั่ว ไป ใน สิบ ปี ครั้ง หนึ่ง, ตาม ที่ ได้ กล่าว ไว้ แล้ว.

๏ ข้อ ที่ ๕. จะ ไม่ ยอม ให้ เก็บ ค่า ธรรมเนียม สิ่ง ใด สิ่ง หนึ่ง, เพราะ สิน ค้า ที่ ขา เข้า มา แต่ หัว เมือง ยู่ใน ติศเทศ ใด ๆ. ความ ที่ คอนเครีศ จัด แจง การ ค้า ขาย, ฤๅ การ ที่ เก็บ ภาษี หลวง จะ ไม่ ให้ คอนเครศ มี ใจ ลำเอียง แก่ เมือง ปากน้ำ, ที่ หัว เมือง ใด ๆ. แล เรือ ค้า ขาย ที่ จะ ไป ยัง หัว เมือง โน้น, ฤๅ มา แต่ หัว เมือง โน้น มา ถึง เมือง นี้, ห้าม มิ ให้ ต้อง เสีย ค่า ธรรมเนียม ใน หัว เมือง ที่ จะ ไป ถึง นั้น เลย.

๏ ข้อ ที่ ๖, ห้าม มิ ให้ เบิก เงิน ใด ๆ จาก คลัง หลวง ใด ๆ. ถ้า เว้น ไว้ แต่ ที่ มี กฎหมาย ให้ เบิก, ตาม ที่ คอนเครศ ได้ จัด แจง ไว้. แล ต้อง มี บาญชี จด หมาย เงิน หลวง ที่ ได้ รับ ไว้ ก็ ดี, ที่ ได้ เบิก ก็ ดี ทั้ง สิ้น, แล้ว ก็ ลง พิมพ์ ประกาษ, เพื่อ จะ ให้ ราษฎร ทั้งปวง รู้ เนือง ๆ.

๏ ข้อ ที่ ๗. ห้าม มิ ให้ เมือง ยู่ในติศเทศ ยก ตั้ง ผู้ ใด ผู้หนึ่ง ขึ้น ให้ มี ชื่อ ว่า เปน เจ้า, เปน ลอด, แล ห้าม มิ ให้ ผู้ ใด ที่ อยู่ใน ตำแหน่ง ที่ มี เบี้ย หวัด, ฤๅ ที่ ได้ รับ ความ ไว้ ใจ แห่ง เคาเวอเมนต์ ประการ ใด ๆ, ห้าม มิ ให้ ผู้ นั้น รับ ของ กำนัล, ฤๅ เงิน จ้าง, ฤๅ ตำแหน่ง, ฤๅ ชื่อ, ฤๅ ยศ ถาศักดิ์ ใด ๆ แต่ เจ้า แผ่นดิน ต่าง ประเทศ, ฤๅ จาก เจ้า นาย ต่าง ประเทศ, ถ้า เว้น ไว้ แต่ คอนเครศ จะ ยอม ให้ รับ จึ่ง รับ ได้.

ส่วน ที่ ๑๐ ฯะ

๏ ข้อ ที่ ๑. ห้าม มิ ให้ หัว เมือง ใด ๆ, ที่ เข้า ส่วน เมือง ยู่ในติศเทศ ตั้ง เปน ไมตรี สำรับ ที่ จะ ช่วย กัน กับ เมือง ใด ๆ, แล ไม่ ให้ ยอม มี หนังสือ มากก็ว, แล รีบพรยซัล, คือ หนังสือ ที่ เคาเวอเมนต์ ยอม ให้ ไป จับ เรือ ใน ท้อง ทะเล, ริบ เอา สิ่ง ของ ไป นั้น, แล ไม่ ยอม ให้ ทำ เงิน ตรา. แล ไม่ ให้ ทำ ตั๋ว สำรับ ใช้ ต่าง เงิน. แล ไม่ ยอม ให้ ใช้ นี่ ด้วย สิ่ง ของ, ถ้า เว้น ไว้ แต่ เงิน ทอง ตรา. แล ไม่ ยอม ให้ ทำ กฎหมาย แอตเตนเดอ, คือ กฎหมาย ที่ จะ ให้ คน โทษ เสีย ชื่อ จะ ทำ การ อื่น อีก ไม่ ได้. แล ไม่ ให้ ทำ กฎหมาย เอกโปศถ์แฟกโต, คือ กฎหมาย ที่ จะ ให้ การ ถูก ต้อง แล้ว กลับ เปน การ ผิด ไป, แล ไม่ ให้ ทำ กฎหมาย ที่ จะ ทำลาย คำ สัญญา, แล ไม่ ให้ ตั้ง ผู้ ใด ให้ มี ชื่อ ว่า, เปน เจ้า แล ลอด.

๏ ข้อ ที่ ๒ หาม มิ ให้, หัว เมือง ใด ๆ เก็บ เอา ค่า ธรรมเนียม ขา เข้า ฤๅ ขา ออก, ถ้า เว้น ไว้ แต่ คอน เครีศ จะ ยอม อนุญาต ให้. แต่ ค่า ธรรม เนียม ที่ จำ เปน ต้อง ทำ บ้าง เล็ก น้อย เพื่อ จะ ได้ ตรวจ ดู ราช การ นั้น, ก็ จะ ยอม ให้ ทำ. แล บันดา เงิน ค่า ธรรม เนียม ขา เข้า ขา ออก, ที่ หัว เมือง ได้ เก็บ นั้น, ต้อง เอา ไว้ ที่ คลัง หลวง, เมือง ยู่ในติศ เทษ แล บันดา หมาย ที่ หัว เมือง ได้ ทำ ไว้, เพื่อ จะ ได้ เก็บ ค่า ธรรม เนียม นั้น, ต้อง ให้ คอนเครีศ ตรวจ ดู, ถ้า คอน เครีศ เหน ชอบ ก็ ใช้ ได้, ถ้า ไม่ ชอบ ก็ ใช้ ไม่ ได้. แล ห้าม มิ ให้ หัว เมือง ใด ๆ ทำ กฎหมาย เพื่อ จะ เก็บ ค่า ธรรมเนียม เรือ, ฤๅ เกน ทหาร, ฤๅ จัด เรือรบ เมื่อ เมือง กำ ลัง เปน ศุข, ฤๅ ตั้ง ความ สัญญา กับ หัว เมือง อื่นๆ, ฤๅ เมือง ต่าง ประ เทศ, แล ไม่ ให้ ทำ การ ศึก สง คราม, ถ้า เว้น ไว้ แต่ คอนเครีศ จะ ยอม. ถ้า การ ศึก ล่วง เข้า มา ใน เขตร

แดน แล้ว, เปน การ ร้อน นัก, ต้อง จำ เปน ตั้ง รับ ฆ่า ศึก เพราะ น่า กลัว จะ เปน อัน ตราย ใหญ่, ถ้า เปน เช่น นั้น ก็ ทำ ได้ แต่ ยังไม่ ทัน ได้ บอก คอน เคร๎ศ.

๏ คำ ตอบ แก้ ท่าน ผู้ ชอบ พุทธสาศนา

๏ ข้าพเจ้า ได้ ฟัง คำ ตอบ ของ ท่าน เข้าใจ แล้ว. ท่าน ได้ ขอ ให้ ข้าพเจ้า ตริกตรอง ดู คำ ถาม ของ ท่าน นั้น, ข้าพเจ้า จึ่ง เข้า ใจ ว่า ท่าน ปราถนา ที่ จะ ให้ ข้าพเจ้า ตริกตรอง ตอบ อีก. ครั้น ตริกตรอง แล้ว, ข้าพเจ้า เหน ควร ที่ จะ ลง พิมพ์ ให้ ท่าน เข้าใจ.

๏ ข้อ ที่ ท่าน ว่า, พวก ชาว ยูรบ ที่ เข้า มา อยู่ ใน กรุง เทพ นี้, ก็ เฉย อยู่ ด้วย คฤษสาศนา, ไม่ เหน เขา เข้า วัด เข้า วา เลย. ข้าพเจ้า เหน ว่า จริง บ้าง มิ จริง บ้าง, มี พวก ยูรบ อยู่ สอง จำ พวก, พวก หนึ่ง ได้ นับ ถือ สาศนา ครัดเคร่งดี, ได้ เข้า ใน ตึก สอน เสมอ ทุก ๆ วัน อาทิตย์. แต่ จำ พวก นั้น น้อย ตัว. อีก จำ พวก หนึ่ง, มิใคร่ จะ เต็ม ใจ กัน ชุมนุม สรรเสิญ พระเจ้า ตาม ธรรมเนียม พวก คฤศเตียน. ข้าพเจ้า เหน ดั่ง นั้น ก็ เสีย ใจ นัก, เพราะ เขา ประพฤติ การ ที่ คง จะ เปน ที่ ดูหมิ่น ดูถูก ใน คฤษ สาศนา นัก, ขอ ท่าน อย่า ได้ นับ คน เหล่า นั้น เข้า ใน พวก คฤษเตียน เลย. เขา เปน คฤศเตียน แต่ ปาก, หา เปน ด้วย จิตร ใจ ไม่. ผู้ ที่ เปน คฤษเตียน แท้ นั้น, คง จะ ประชุม กัน ใน วัน อาทิตย์, พร้อม ใจ กัน สรรเสิญ. ถ้า ประชุม กัน มิได้ คงจะ สำ แดง ใจ รักษ ใน พระ เยซู ทาง อื่น ต่าง ๆ, คน ชาว ยูรบ ที่ ได้ ชื่อ ว่า เปน คฤษเตียน นั้น, แล้ว ก็ ชวน กัน เฉย ๆ อยู่ไม่ เข้า วัด เข้า วา นั้น, ได้ เรียน วิชา ใน ประเทษ ยูรบ, ที่ สว่าง ด้วย คำภีร์ ไบ เบิ้ล มาก. ที่ มี กฎหมาย แล ธรรมเนียม สำรับ แผ่นดิน, ที่ ได้ คัด ออก จาก คำภีร์ ไบเบิ้ล, จึ่ง มีใจ กว้าง ขวาง สว่าง ด้วย วิ ชา การ ต่าง ๆ. ที่ เข้าโดย ที่ สำนักนี้ อาจารย์ ทั้ง ใหญ่ น้อย ที่ มี ครู กฤษเตียน ทั้ง นั้น, เขา ได้ เปน ลูก สิษ ใน สำนักนี้ แห่ง ครู กฤษเตียน, จึ่ง ได้ เรียก ว่า เปน คฤษเตียน. แต่ ผู้ ที่ ประ พฤติ เฉย ๆ เช่น ท่าน ว่า นั้น, หา ได้ เอาใจ ใส่ ใน พระ กฤษ ไม่, เขา มิ ได้ บัง เกิด ใจ ใหม่ ด้วย ฤทธิ์เดช พระ วิญาณ, พระ เยซู จึ่ง หา รับ เขา ไว้ เปน ลูก สิษ ไม่. ก็ สม กับ คำ ที่ พระ องค์ ได้ ตรัส ไว้ กับ นิกเดโม ว่า, เว้น ไว้ แต่ ท่าน ได้ บังเกิด เสีย ใหม่, ท่าน จะ เข้า ใน เมือง สวรรค์ มิได้. แต่ บัน ดา คน ที่ เปน กฤษเตียน แท้ นั้น, เขา ได้ บัง เกิด เปน ใจ ใหม่ ใน พระ เยซู แล้ว ด้วย ฤทธิ์เดช พระ วิญาณ ของ พระองค์. คน จำพวก นั้น พระองค์ ได้ ทรง รัก มาก, แล ได้ โปรด ให้ เปน คุณ เปน ประโยชน์ มาก มาย แก่ บ้าน เมือง ที่ เขา ไป อยู่ นั้น. คน จำ พวก นี้ พระ เยซู ได้ ว่า ไว้ ว่า, เขา เปน สว่าง สำรับ ส่อง โลกย์, เขา ได้ อาไศรย อยู่ ที่ เมือง ใด ๆ มาก, ภอ ที่ จะ นำ เคาเวอเมนต์ ไป ด้วย. พระ กฤษ จะ โปรด อวย พร แก่ เคาเวอ เมนต์ นั้น มาก. ฝ่าย คฤษเตียน ที่ เที่ยง แท้, ก็ได้ อาไศรย อยู่ใน เมือง อังกฤษ, แล เมือง อื่น ๆ ใน ประเทษ ยูรบ, แล เมือง อเมริกา เปน อัน มาก มาย หลาย ปี มา แล้ว, มี กำลัง ภอ ที่ จะ นำ เคาเวอเมนต์ อังกฤษ, แล เคาเวอเมนต์ เมือง อื่น ไป ด้วย. เคาเวอเมนต์ เหล่า นั้น จึ่ง เกิด กำลัง เข้ม แขง ดี กว่า เคาเวอเมนต์ ทั้งปวง, ที่ มิ ได้ ถือ ใน พระคฤษ สาศนา มาก. แล บันดา ราษฎ ใน ประเทษ ที่ เปน กฤษเตียน นั้น, ถึง มาท แม้น มี คน มาก มาย ใน เมือง นั้น ที่ มิ ได้ รักษ ใน พระ กฤษ, ก็ ได้ พลอย มี คุณ มี ประโยชน์ ด้วย กัน กับ คน ที่ รัก ใน พระ กฤษ, ดุจ อาทิตย์ ที่ ได้ ส่อง มา ถึง คน ดี แล คน ชั่ว. แล ฝน ตก ก็ มี คุณ แก่ คน สัจ ซื่อ แล คน มิ สัจ ซื่อ ด้วย กัน. ฝ่าย คน ที่ ได้ เรียน ใน สำนักนี้ แห่ง อาจาริย์ คฤษเตียน, ไม่ รัก ใน พระกฤษ แล ออก จาก บ้าน มา อาไศรย อยู่ใน กรุง เทพฯ, เขา คง จะ สำแดง วิชา การ แล กำลัง ใน ใจ มาก กว่า คน ที่ ได้ เกิด ใน สยาม ประเทษ, เพราะ สว่าง แห่ง คำภีร ไบเบิ้ล ที่ ได้ ส่อง มา เหนือ เขา เมื่อ ยัง เปน เด็ก อยู่ นั้น. เพราะ เหตุ นี้, เขา จึ่ง ดู เหมือน จะ มี ความ จำเริญ พวาม ศุข กว่า พวก ฝรั่ง เข้า รีด ที่ เมือง นี้ อีก. ฝรั่ง ที่ เข้ารีด ใน เมือง นี้, มิ ได้ ฝึก สอน เล่า เรียน ได้ ขง เคาเวอเมนต์ ที่ เปน กฤษเตียน, เขา เรียน รู้ ใน คำภีร ไบเบิ้ล น้อย นัก, ใจ เขา จึ่ง สว่าง แต่ นอ่ย เดี๋ยว, จึ่ง หา ได้ จำเจิญ ความ ศุข ไม่. ฝ่าย คฤษเตียน ข้าง บาทหลวง นั้น, บาทหลวง ไม่ ยอม ให้ มี ไบเบิ้ล ตาม ที่พระ เจ้า ได้ ตรัส ไว้, ครู ของ เข้า ก็ คัด เอา ความ ใน พระ คำภีร ไบเบิล บ้าง ไม่ เอา บ้าง, ที่ เอา ไว้ นั้น, เข้า ก็ อธิบาย สั่ง สอน ผิด มาก. ลูก สิษ เขา จึ่ง หา ได้ จำเริญ ความ ศุข ไม่.

๏ อนึ่ง ที่ ท่าน ว่า, ได้ ยิน เขา เล่า ว่า ที่ แผ่นดิน ยูรบ, มี คน จำ พวก หนึ่ง เปน อัน มาก, ภา กัน กล่าว คำ หยาบ ช้า, ต่อ สาศนา พระกฤษ ก็ ไม่ เปน เหตุ สิ่งไร. แล้ว ก็ กลับ ใจ กล่าว

ความ สรรเสิญ อ้อนวอน, ก็ไม่ได้สิ่งไร สม ความ ปราถนา. คน จำ พวก นั้น ก็ มา คิด เหนเสียว่า, สาศนาไม่มี เจ้าของ ผู้ สร้าง ก็ไม่ มี. การ ที่ ดี ที่ ชั่ว ก็ เปน ธรรมดา นิยม เอง. ข้าพเจ้า ขอ ตอบ ความ นี้ แต่ สัก น่อย หนึ่ง, คน ชาว ยุรบ เช่น ท่าน ว่า นั้น เหน จะ มี บ้าง, เหมือน ใน ๑๐๐๐ คน จะ มี แต่สัก คน หนึ่ง เท่า นั้น. ข้าพเจ้า เหน มี คน จำ พวก นั้น มา ถึง กรุง เทพฯ บ้าง, เขา มี ใจ จะ ทำลาย สาศนา ทั้งปวง, เพราะ ถือ ว่า การ ที่ ดี ที่ ชั่ว ก็ เปน ธรรมดา นิยม เอง. แต่ ความ ที่ เขา เล่า ว่า คน เช่น นั้น, ทุก วัน นี้ ใน ประเทษ ยุรบ มี เปน อัน มาก นั้น, หา จริง ไม่. ถึง จะ มีมาก ก็ ควร จะ เชื่อ เขา ฤๅ. ท่าน จะ เข้าใจ ว่า เขา ลอง สาศนา เช่น เขา ว่า นั้น ดี ฤๅ. ควร ที่ ท่าน จะ เอา เปน อย่าง ฤๅ. ถ้า สาศนา มี เจ้า ของ แล ผู้ สร้าง ก็ มี, ท่าน เหน ควร ที่ ผู้ สร้าง จะ รับ คำ สรรเสิญ อ้อน วอน ของ เขา ฤๅ. เขา สรรเสิญ อ้อน วอน เปน การ หยอก เล่น, ก็ ควร ที่ พระเจ้า จะ ออก มา จาก ที่ ลับ, มา ปรากฎ แก่ เขา โปรฎ เขา ฤๅ. แต่ ท่าน คง จะ ถาม ข้าพเจ้า ว่า, ถ้า แม้น พระเจ้า ไม่ ภอ พระไทย โปรด, ทำไม ไม่ ได้ ทรง พิโรธ ออก มา แช่ง เขา เล่า. ข้าพเจ้า ขอ ตอบ คำ นี้ ว่า, พระเจ้า ภอ พระไทย เมตา มนุษ มาก, จึ่ง ได้ อด กลั้น พระไทย ไว้ ไม่ ได้ ลง โทษ นาน. เพื่อ ประสงค์ ให้ มี เวลา ที่ จะ ลอง ใจ ต่อ ไป นาน. แต่ เวลา ที่ จะ ลอง ใจ นั้น คง จะ มี ที่ สิ้น สุด. เมื่อ เวลา ที่ จะ ลอง ใจ คน นั้น สิ้น แล้ว, ก็ คง จะ เปน โทษ อัน ใหญ่, เหมือน อย่าง เมื่อง เดิม แรก พระเจ้า บันดาน ให้ น้ำ ท่วม ล้าง ผลาน โลกย์ เพราะ คน บาป หนานัก นั้น.

๑ ลาง ที่ ความ ที่ ท่าน ตอบ ข้าพเจ้า นั้น, จะ ได้ เลง เอา เหตุ ใหญ่ ที่ ได้ เกิด ใน เมือง ฝรั่งเศศ ครั้ง ก่อน นาน ประมาณ ได้ ๗๐ ปี. ครั้ง นั้น เมือง ฝรั่งเศศ เกิด วุ่น วาย จลาจล, เพราะ คน ผู้ หนึ่ง ชื่อ โรเบิศปีแอระ, ได้ ขึ้น ที่ เปน เจ้า เมือง ฝรั่งเศศ, แล บังคับ ให้ ชาว เมือง ทั้งปวง ทิ้ง สาศนา หมด, ได้ ถือ ว่า พระเจ้า ไม่ มี, แล โลกย์ ก็ เกิด ดำรง อยู่ เพราะ ธรรมดา นิยม เอง. ไม่ ต้อง กลัว พระ เจ้า องค์ ใด องค์ หนึ่ง เลย. เคาวอะเมนม์ ฝรั่งเศศ ก็ ลอง ดู, แล ไพร่ พล เมือง ทั้งปวง ก็ ลอง ดู ตาม ท่าน ผู้ ใหญ่ นั้น. แต่ ว่า ไม่ ช้า นาน ก็ เกิด วุ่น วาย นัก, เหมือน พระเจ้า ได้ เท การ แช่ง ลง เหนือ เมือง ฝรั่งเศศ. เจ้า เมือง แล ขุนนาง ทั้งปวง ก็ มิ อาจ ลง ใจ เชื่อ กัน ได้. บันดา คน ที่ เปน เพื่อน ญาติ มิศหาย ก็ ยาก ที่ จะ ไว้ ใจ กัน ได้. เกิด ความ ทิ่ม แทง กัน นัก. คราว นั้น คน ทั้งปวง มัก เรียก ว่า เปน ที่ ครอป งำ โดย ความ ตก ใจ อัน พิฦกพึง กลัว. เปน ไป ดั่ง นี้ ได้ น่อย หนึ่ง, กว่า คน ทั้งปวง จะ พร้อม ใจ กัน ว่า เปน โทษ ที่ เพระเจ้า ได้ บันดาน ให้ เกิด, เพราะ บาป ที่ เจ้า เมือง, แล คน ทั้งปวง ว่า สาศนา ไม่ มี เจ้า ของ, ผู้ สร้าง โลกย์ บำรุง โลกย์ ไม่ มี. ถ้า เรา มิ ได้ กลับ ใจ เสีย ใหม่ บ้าน เมือง เรา ก็ จะ เสีย ไป สิ้น. จึ่ง พร้อม ใจ กัน ว่า, ควร ที่ จะ กลับ ใจ เสีย ใหม่, ให้ ถือ สาศนา เหมือน ดั่ง ก่อน จึ่ง จะ อยู่ เปน ศุข ได้. แล้ว เขา จึ่ง จับ เอา ผู้ ใหญ่ ชื่อ โรเบิศแอระ, กับ ขุนนาง ทั้งปวง ที่ เข้า ด้วย กัน ฆ่า เสีย. แล้ว ก็ กลับ นับถือ ใน พระ คฤษ เจ้า. ตั้ง แต่ นั้น เมือง ฝรั่งเศศ นับ ถือ เปน คฤษเตียน.

๑ อนึ่ง ท่าน ที่ ว่า เมือง อังกฤษ จเริญ ขึ้น ด้วย คน ดี มี สติ บัญญา เกิด มาก, แล ฉบับ ธรรมเนียม ก็ ดี, กดหมาย ก็ ดี, คน ประพฤษดิ์ การ ดี เปน ยุติธรรม. ที่ ท่าน ว่า นี้, ข้าพเจ้า ก็ ยอม เหน ด้วย เปน ความ จริง. แต่ ข้าพเจ้า จะ ขอ ตอบ ท่าน ด้วย คำ ถาม สัก น่อย หนึ่ง. เหตุ ไร เมือง อังกฤษ เกิด คน ดี มี สติ บัญญา มาก เล่า. แล เมื่อ ควีน วิกโตเรีย เจ้า เมือง อังกฤษ มี เจ้า แผ่นดิน ต่าง ประ เทศ, นอก คฤษ สาศนา มา ถาม ท่าน ว่า เหตุ ไร เมือง อังกฤษ เปน ใหญ่, ท่าน ได้ ตรัส ตอบ ว่า เปน ใหญ่ เพราะ พระคำภีร์ ไบ เบิล นั้น เอง. คำ ที่ ตอบ นั้น มีควร ที่ เราท่าน จะเชื่อฤๅ. คำ ภีร์ อื่น ที่ จะ สู้ พระคำภีร์ ไบเบิล นั้น ที่ ไหน มี. เจ้า นาย ขุนนาง, แล ฝูงราษฎร ทั้ง ปวง ร่ำ เรียน ใน พระคำภีร์ นั้น, แล เอา ใจ ใส่ ด้วย, มีควร ที่ จะ เข้า ใจ ว่า บัง เกิดสติ บัญญา เฉลียว ฉลาด มาก, เพราะ คำ ภีร์ นั้น ฤๅ. แล บ้าน เมือง ที่ ได้ เอา พระคำภีร์ ไบเบิล เปน ฉบับ, ทั้ง ธรรม เนียม แล กฎหมาย นั้น, ทำ ไฉน จะ ไม่ จำเริญ. แล บ้าน เมือง ที่ ขุนนาง ทั้ง ปวง ยำ เกรง พระ ผู้ สร้าง, แล ดำรง โลกย์ อยู่, ทำ ไม่ จะ ไม่ ได้ บัง เกิด คน ยุติธรรม มาก เล่า.

๑ อนึ่ง ข้อ ที่ ท่าน ถาม ว่า เมือง อื่น ที่ เขา ถือ สาศนา เหมือน กัน ก็ ทำไม ไม่ มี อำนาท เหมือน อังกฤษ, ฝรั่งเสศ, อเมริกา เล่า.

๑ ขอตอบ ความ นี้ ด้วย สัก น่อย หนึ่ง. ซึ่ง พระคฤษ เจ้า จะ มี ฉนบ ธรรม เนียม โปรด ลูก สิษ ทุก คน, ให้ มีทรัพย์ สม บัติ อำ นาท มาก เสมอ กัน, ใน เมือง มนุษย นั้น มิ ได้. บาง ที่ ลูก สิษ ที่ ท่าน ได้ ทรง รัก มาก, ท่าน ได้ บัน ดาน, ให้ เกิด ความ ลำ

บาก ขัดสน ต่าง ๆ เพื่อ ประสงค์, จะ ลอง ใจ ชำระ ใจ ของ เขา ให้ ดี ขึ้น, เหมือน คน ที่ ชำระ ทอง ด้วย ไฟ อัน ร้อน เพื่อ จะ ให้ หมด มลทิล. คำ เปรียบ ที่ พระ เยซู ได้ สั่งสอน ลูก สิษ ด้วย เสรฐี กับ คน ยาจก ยาก จน คน หนึ่ง ชื่อ ลาซะโร นั้น, ก็ สม กับ คำ ที่ ข้าพเจ้า ว่า มา นี้. เมื่อ ลาซะโร ได้ ทน ทุกข์ เวทนา มา เปน หลาย ปี ใจ บริสุทธิ์ ดี แล้ว, พระเจ้า ได้ โปรด มา รับ ให้ ขึ้น ไป อยู่ ที่ สูง ใน สวรรค์ นั้น, ให้ มี ทรัพย สมบัติ ที่ จะ ไม่ สิ้น สูญ. คุณ ซึ่ง พระคฤษโปรด ลูก สิษ นั้น, เหมือน บิดา ที่ เปน เสรฐี ใน เมือง มนุษย ได้ โปรด ลูก. เมื่อ ลูก ยัง เด็ก ก็ มิ ได้ ยก สมบัติ ให้ แก่ ลูก ก่อน, ค่อย ฝึก สอน นาน แล้ว, จึ่ง ยก ให้ มี ความ บริบูรณ์. บ้าน เมือง ที่ ได้ ถือ พระคฤษ, บ้าง ที่ พระ องค์ เหน ควร ที่ จะ ให้ ขัด สน ต่าง ๆ เปน หลาย สิบ ปี บ้าง, เปน หลาย ร้อย ปี บ้าง, เพื่อ ประ สงค์ จะ ฝึก สอน ให้ รู้ ขนบ ธรรม เนียม ขึ้น, ดุจ พวก ยิศราเอล เมื่อ ออก จาก เมือง อายฆุบโต อยู่ ใน ที่ คับ แค้น ขัด สน ได้ ๔๐ ปี, แล้ว ก็ ได้ ที่ กว้าง ขวาง สบาย ขึ้น มาก ที่ ประเทศ คะนาอัน. แล้ว ก็ จำเริญ ขึ้น ไป ที่ ละ เล็ก ละ น้อย อีก ๕๐๐ ปี, จน ถึง ดาวิด กระษัตริย์, แล ซะโลโม เปน พระ ราชบุตร แห่ง ดาวิด นั้น. คราว นั้น เมือง ยิศราเอล เปน ใหญ่ ยิ่ง. ความ นี้ เหมือน อังกฤษ เดิม นั้น, เปน แต่ เมือง เล็ก น้อย แล้ว, ก็ จำเริญ ขึ้น ที่ ละ น้อย ๆ ประมาณ พัน ปี จน ถึงทุก วัน นี้. เมือง อื่น ใน ประเทษ ยูรบ, ที่ ได้ ถือ คฤษ สาศนา ครีดเตร่ง เหมือน อย่าง เมือง อังกฤษ มิ ได้ มี. แล เมือง อื่น ๆ ใน ประเทษ ยูรบ, ซึ่ง มี เมือง ขึ้น แก่ ตัว, แล มี สติ ปัญญา กำลัง เข้ม แขง เหมือน อังกฤษ ไม่ มี เลย. ควร มิ ควร ขอ ท่าน ได้ ตรึก ตรอง ดู เถิด.

เรือ กล ไฟ ไหม้ ที่ มหา สมุท

๏ ใน จดหมาย เหตุ อังกฤษ กล่าว ความ ว่า, ศตีมเมอ คือ เรือ กล ไฟ อังกฤษ ลำ หนึ่ง, ชื่อ แกลศโค เปน เรือ สำรับ รับ จ้าง โดยสาร, ได้ บันทุก ฝ้าย ๗๕๕ กระซุก, หนัง วัว ควาย ๙๑ ม้วน, หมูแฮม ๗๕ หีบ, เข้าโพด ๓๖๘๖ ถัง, แล คน สำหรับ เรือ คน โดยสาร รวม ๒๕๐ คน. ออก จาก เมือง นิวยอก อาณา เขตร์ อยู่ในทิศเหนือ อะเมริกา, เมื่อ ณวัน อาทิตย์ เดือน เก้า ขึ้น เจด ค่ำ, จะ แล่น ไป เมือง ลิเวอปูล แว่น แคว้น เมือง อังกฤษ. ครั้น ไป ได้ สอง สาม วัน เกิด ไฟ ไหม้. คน ทั้งหลาย ตกใจ กลัว ร้อง ไห้ วิ่ง วุ่นวาย. ฝ่าย กับตัน รู้ มา ยืน อยู่ เหลือ ปัญญา ไม่ อาจ จะ ดับ ได้. ก็ ห้าม คน ทั้งหลาย ว่า อย่า วุ่นวาย ไป จง สงบ อยู่. จึ่ง สั่ง พวก กลาสี ให้ เอา เรือ โบด ทั้งหลาย ลง น้ำ. แล ประกาษ ว่า, ใคร ๆ อย่า เพ่อ ลง ก่อน เรา. ถ้า ลง ไป ก่อน เรา ๆ จะ เอา ปืน ยิง เสีย, กับตัน พูด เช่น นี้ หมาย จะ กัน มิ ให้ เรือ ล่ม. ด้วย ว่า คน ทั้งหลาย กำลัง กลัว วุ่นวาย จะ ชิง กัน กระโดด ลง เรือ, ๆ ก็ จะ ล่ม จม ไป. แล คน ทั้งปวง ได้ ยิน อย่าง นั้น, ก็ กลัว นิ่ง สงบ อยู่ ไม่ อาจ กระโจน ลง ได้. กับ ตัน ก็ จัด พวก ผู้ หญิง โดย สาร กับ เด็ก ๆ ให้ ลง ก่อน นั่ง พร้อม กัน แล้ว, จึ่ง ให้ ผู้ ชาย โดยสาร ลง ที่ ละ คน ๆ หมด ทุก คน แล้ว. กับตัน แล กลาสี ยัง อยู่ บน เรือ นั้น.

๏ กับตัน จึ่ง ส่อง กล้อง แล เหน เรือใบ ลำ หนึ่ง อยู่ ไกล แล่น ไป อยู่ ลิบ ๆ. กับตัน ให้ ชัก ธง ขึ้น เปน สำคัญ แสดง ว่า เปน อัน ตราย. แล ให้ ยิง ปืน ร่ำไป ทุก นาที, หวัง จะ ให้ เรือ ลำ นั้น ได้ ยิน แล่น มา ช่วย, ครั้น เรือ นั้น ได้ ยิน แล เหน ยก ธง เปน สำคัญ อย่าง นั้น แล้ว, จึ่ง หัน แล่น มา จะ รับ. กับตัน เหน ดี ใจ ก็ ให้ ขน ของ เล็ก ๆ อย่าง ดี ๆ มี ราคา มา เตรียม ไว้ รอ คอย ถ้า, ไฟ ก็ ไม่ ลาม มา เกือบ ไม่ มี ที่ จะ อยู่. กับตัน แล กลาสี จึ่ง ลง เรือโบต ถอย ออก ให้ ห่าง, เมื่อ ไฟ ไหม้ ของ แล เรือ นั้น ก็ จม ไป, สัก ครู่ ใหญ่ เรือใบ แล่น มา รับ ก็ ถึง. คน ทั้งปวง ก็ ขึ้น อาไศรย ได้ ศุข สบาย รอด พ้น ความ ตาย ทุก คน, เพราะ สติ ปัญญา กับตัน เปน ผู้ จัดสรรค์, ให้ คน ทั้ง หลาย มี สติ มิ ได้ วุ่นวาย ลง เรือ เรียบ ร้อย, แล ให้ ยก ธง ขึ้น แล้ว ลั่น ปืน สัญญา ดัง สนั่น, จน เรือ ที่ แล่น อยู่ ไกล เร่ง รีบ มา รับ ทัน. แล เหตุ ที่ ไฟ เกิด ขึ้น ไหม้ นั้น, กับตัน ตรอง เหน ว่า, คน ทั้งหลาย เมื่อ ขน ฝ้าย ลง บันทุก เรือ, ลาง คน สูบ บุหรี่ ลาง คน สูบ กล้อง, ซรอย ไฟ ตก ลง ไป ไหม้ ติด ฝ้าย อยู่, จึ่ง เกิด ไฟ ขึ้น ได้ ไหม้ เรือ นั้น.

พลอย เพชร ต่างๆ

๏ อนึ่ง มิศเตอ อิมแมนนูเอล ที่ เมือง อังกฤษ, เปน ชั่ง จระ ไนย พลอย เพชร ต่าง, ๆ มี หนังสือ สำแดง พลอย เพชร บอก ให้ รู้ ว่า อย่าง ดี แล ชั่ว. เขา ว่า พลอย ทับทิม ที่ แท้ นั้น มี ราคา ประ

เสิรฐ กว่า พลอย ทั้งปวง. น้ำ หนัก การัดหนึ่ง เปน สี่เครน รา คาใน ร่วาง ๖๐ กับ ๘๐ เหรียน.

๑ ถ้า น้ำ หนักสี่ การัด เปน ราคา อยู่ใน ร่วาง ๒๐๐๐ เหรียน กับ สอง พัน สอง รอัย ห้าสิบ เหรียน. แหวน ที่ ทำ ดวัย พลอย ทับทิม น้ำ หนัก สอง การัด เปน ราคา สี่ รอัย ยี่สิบ ห้า เหรียน.

๏ พลอย เพชร์ เปน พลอย อย่าง ประเสิรฐ ที่๓, คือ พลอย เพชร์ ที่ เขา เรียก ว่า ปริลเยียนต์, คือ พลอย เพชร์ โต ภอ ที่ จะตัด ดอก จระไนย ได้. น้ำ หนัก ครึ่ง การัด ราคา ประมาณ ๒๗ เหรียน, ถ้า น้ำ หนัก การัด หนึ่ง ราคา ๙๐ เหรียน. ถ้า น้ำ หนัก สอง การัด กับ สี่ ส่วน ยก เสีย ส่วน หนึ่ง, ราคา ประมาณ ๕๐๐ เหรียน, แหวน เพชร์ เม็ด เดียว น้ำ หนัก สอง การัด, ควร จะ ขาย เปน ราคา ๓๕๐ เหรียน.

๏ อนึ่ง พลอย มระกฎ นั้น, ถ้า น้ำ หนัก การัด เดียว, ราคา ควรใน ๑๐๐ กับ ๒๒๐ เหรียน, แต่ ราคา มระกฎ นั้น มิ ได้ ขึ้น ลง ตาม น้ำ หนัก.

๏ พลอย อีก อย่าง หนึ่ง อังกฤษ เรียก ว่า ซับไฟยะ, พลอย นั้น สี คล้าย คราม แต่ เปน เงา, ราคา ๑๐๐ เหรียน, แต่ ราคา นั้น ไม่ ขึ้น ตาม น้ำ หนัก. แม้น หนัก รอัย การัด เปน ราคา ๑๐๐๐๐ เหรียน เท่า นั้น. ครั้ง หนึ่ง เขา ใช้ ค่า ธรรมเนียม พลอย ซับไฟยะ เม็ด หนึ่ง, ที่ เขา คิด ราคา ห้า หมื่น เหรียน เพราะ เปน พลอย อย่าง ใหญ่.

๏ พลอย อย่าง หนึ่ง เรียก ว่า มุกดา, ถ้า น้ำ หนักใน ร่วาง ๒๐ การัด แล ๒๕ การัด, มี ราคาใน ร่วาง ๒๘๐๐ แล ๕๕๐๐ เหรียน. ถ้า น้ำ หนัก ๑๒ การัด, กับ ๒๐ การัด มี ราคา ใน ร่วาง พัน เหรียน กับ ๒๘๐๐ เหรียน. ถ้า น้ำ หนักเจ็ด การัด ครึ่ง แล ๑๒ การัด ครึ่ง, เปน ราคา ใน ร่วาง ๔๕๐ เหรียน, แล ๑๗๕๐ เหรียน. พลอย มุกดา อย่าง เล็ก, ขาย น้ำ หนัก เครน หนึ่ง เปน ราคา ใน ร่วาง ๕ เหรียน แล ๑๐ เหรียน. พลอย มุกดา อย่าง ต่ำ, ขาย เครน ละ ครึ่ง สอง บาท. บาญชี พลอย เหล่า นี้ เลง เอาแต่ พลอย ที่ ดี. ถ้า พลอย ตะใบ กัด ได้, ก็มิ ได้ เรียก ว่า พลอย แท้. ถ้า จะ ลอง ต้อง ลอง ทั้ง สอง ข้าง. แล ข้าง หนึ่ง เขามัก เอา พลอย ดี ใส่ นิด นอย บาง ๆ, แต่ ข้าง หนึ่ง เปน หิน เลว. ถ้า ผู้ ใด ไม่ ทัน พิจารณา ก็ ไม่ ทัน เหน. ถ้า พลอย นั้น เบา กว่า พลอย ตาม ธรรมดา ก็ พึง เข้าใจ ว่า เปน พลอย ปลอม ไม่ แท้. ถ้า จะ ดู ดี พลอย ให้ รู้ ว่า ดี แล ชั่ว, ก็ให้ เอา น้ำใส ใส่ ลง ใน ภาชนะ สัก น้อย หนึ่ง ภอ ท่วม พลอย พ้น ขึ้น มา ประมาณ นิ้ว หนึ่ง, จึ่ง ดู รู้ชัด ว่า ดี พลอย นั้น เปน อย่าง ไร แน่.

๏ ท่าน เอดีเตอ เจ้า ของ จด หมาย เหตุ มระแม่ง นั้น ว่า, บาญชี พลอย เพชร์ นี้ ดี, ควร จะ เชื่อ เพราะ มิศเตอ อิมแมนนูเอล ที่ได้ บอก บาญชี นี้, เปน คน ชำนาญ ใน การ ซื้อ จระไนย พลอย เพชร์ ต่าง ๆ, ได้ ลง บาญชี ละเอียด ชัด นัก, ภอ ที่ คน ทั้งปวง จะ เข้าใจ ได้. เหน ว่า บาญชี นั้น จะ มี คุณ มี ประโยชน์ แก่ คน ทั้ง ปวง, เพราะ การ ซื้อ พลอย ขาย พลอย นี้ เปน การ ใหญ่, แล ของ นั้น เปน ราคา ประเสิรฐ อัน ยิ่ง.

มิศชันเนรี ใน เมือง พม่า

๏ พวก มิศชันเนรี เปน ชาว อเมริกา, ที่ เมือง พม่า มี ชาย ๒๑ คน, เขา อยู่ ที่ ย่างกุ้ง บ้าง, มรแม่ง บ้าง, เมือง แบศไซร บ้าง, เมือง เทาว์ยี่ คู บ้าง, เมือง โพรม บ้าง, เมือง ทวาย บ้าง. เข้า ประชุม กัน, เมื่อ ณ เดือน ๑๑ แรม ๑๓ ค่ำ, ที่ เมือง ย่างกุ้ง เพื่อ จะ ปฤกษา การ ครุฐสาศนา, การ นั้น เปน การ ใหญ่ใน เมือง พม่า, ตั้ง แต่ ครฐ ศักราช พัน แปด ร้อย ๑๙ ปี, คือ ห้า สิบ ปี มา แล้ว. คน ชาว พม่า เข้า รีต เปน หลายพัน. ชาว เกรี่ยง เข้า ด้วย เปน หลาย หมื่น.

แบงค ที่ เมือง มรแม่ง

๏ อนึ่ง ที่ เมือง มรแม่ง นั้น, พวก อังกฤษ ได้ ทำ แบงค คือ คน เสรฐี หลาย คน, เข้า กัน รับ เงิน ที่ เขา ฝาก ไว้ เอา เปน ธุระ ใน เงิน นั้น. เขา ก็ ตั้ง คำ สัญญา ว่า จะ รักษา ไว้ มิ ให้ หาย. แล เสรฐี นั้น ก็ คิด ดอก เบี้ย ให้ แก่ ผู้ ที่ มา ฝาก นั้น ด้วย, ตาม กฎหมาย พิกัด. ถ้า แม้น เงิน นั้น หาย ไป แล้ว, กำปนี ที่ เปน แบงค์ นั้น, จะ ใช้ เงิน ให้, ทั้ง ต้น แล เงิน ดอก เบี้ย ด้วย.

๏ ข้าพเจ้า ได้ ยิน ข่าว ว่า, จะ มี กำปนี ที่ เปน แบงค นั้น จะ มา ตั้ง อยู่ ที่ กรุง เทพ ฯ นี้. ข้าพเจ้า เหน ว่า ถ้า แม้น ได้ ตั้ง แบงค มั่น คง ลง แล้ว เมื่อ ใด, ก็ คง จะ เปน คุณ แล ประโยชน์ แก่ กรุง เทพ ฯ นี้ เปน อัน มาก. แต่ ทว่า ต้อง ให้ กำปนี ที่ เปน แบงค นั้น, เปนเสรฐี หลัก หลาย มั่น คง แท้. ภอ ที่ จะ ไม่ ควร กลัว ว่า การ ของ เขา จะ ล้ม จึ่ง จะ ดี.

การ ทำ นา เมือง พม่า

๏ อนึ่ง กำ มิศซันเนอ, ฝ่าย อังกฤษ ที่ เมือง ย่างกุ้ง, มี หนังสือ มา ณวัน ศุกร เดือน ยี่ ขึ้น ค่ำ หนึ่ง ปีฉลู สัพศก. บอก การ ที่ พม่า ทำ นา ใน ปี นี้, ตำบล ยักษ์ยับ แขวง เมือง พม่า ต้น เข้า งาม ดี. ที่ ตำบล รำรี ก็ งาม ด้วย. ที่ ตำบล ซันดะ ว่า นั้น ก็ งาม. ที่ เมือง ย่างกุ้ง นั้น ได้ ทำ นา น้อย กว่า ปี ที่ล่วง มา แล้ว ประมาณ สิบ ลด หนึ่ง, เหตุ เพราะ โค กระบือ ตาย มาก แต่ ปัต เดี๋ยว นี้ นา ที่ เขา ทำ นั้น เข้า ก็ งาม. แล ที่ ตำบล ยัด ไซรน์ นั้น. นา ที่ เขา ทำ ก่อน นั้น ก็ เสีย ไป เพราะ บังเกิด ต้นเสีย ด้วยบุ้ง ส่วน หนึ่ง, ได้ สัก สอง ส่วน. แต่ ที่ เสีย นั้น เขา ถอน ปลูก แทน ขึ้น ใหม่ งาม ดี. ที่ เมือง พรหม เข้า ก็ ดี เหมือน ปี ที่ ล่วง มา นั้น. แล ที่ ตำบล เทานัค เมือง ลาว ที่ ขึ้น พม่า นั้น เข้า งาม นัก. ที่ เมือง อำเฮิกซ์ นั้น เข้า ดี ภอ ประมาณ. ที่ เมือง มาทะบัน ใน บ้าน วิก ยิน, แล บ้าน สิดดัง ต้น เข้า ที่ ปลูก ก่อน ก็ เสีย ด้วย บุ้ง, แล น้ำ ท่วม เสีย บ้าง ได้ บ้าง. แต่ ที่ บ้าน อื่น ใน แขวง นั้น ก็ งาม. แล เมือง ทวาย, เมือง เมอดวี นั้น, ดู การ เมื่อ จะ เกี่ยว เขา จะ มาก กว่า ปี ที่ พ้น มา แล้ว หลาย ปี.

ต้นซินโกนา

๏ อนึ่ง ที่ ตำบล ดาชีลิง แขวง เมือง กาละกัตตา, พวก อังกฤษ ได้ ปลูก ต้น ซินโกนา ไว้ เปน อัน มาก, แล สวน ซินโกนา ที่ เขา ทำ ไว้ นั้น ก็ จำเริญ งาม. ณเดือน เก้า ขึ้น แปด ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก นี้. เขา ได้ นับ ต้น ซินโกนา ที่ เขา ได้ปลูก ไว้ จำเริญ อยู่ นั้น, ได้ หมื่น เจ็ดร้อย สิบเจ็ด ต้น, เพราะ เคาเวอเมนต์ อังกฤษ ได้ จัด แจง ให้ ปลูก เพื่อ ประสงค์ จะ มิ ให้ ขัดสน ด้วย ต้น ซิงโกนา. น่า กลัว ว่า นาน ไป ข้างน่า ต้น ซินโกนา จะ สูญ เสีย. เพราะ คน เขา เปลือก มา ทำ ยา มาก. ด้วย ต้น ซินโกนา นี้ เปน ของ สำคัญ นัก. แล เปลือก นั้น ใช้ เปน ยา แก้ ไข้ จับ ดี นัก. ยา กินีน นั้นเขา ทำ ด้วย เปลือก ซินโกนา.

ลอดพัลเมอซะตอน

๏ ความ นี้ คัด ออก จาก จาก จดหมายเหตุ เรียก มรแม่ง ไดมิซ์

๏ ลอดพัลเมอซะตอน ที่ ถึง แก่ กรรม, เมื่อ ณวัน พุฒ **เดือน ๑๑ แรมสิบ** สาม ค่ำ นั้น, เปน โรค ที่ อังกฤษ เรียก ว่าเคาต์. โรค นั้น เมื่อย ขัด ไป ตาม นิ้ว มือ นิ้ว ท้าว ต้น คอ กระดูก. บาง ที เลื่อน มา จาก คอ ลง มา สู่ หัว ใจ โดย เร็ว. ถ้า ลง จับ หัว ใจ แล้ว, โรค นั้น รักษา ยากไม่ใคร่ จะ รอด. ด้วยลอดพัลเมอซะตอน คน นี้, ท่าน เคย เปน โรค เคาต์มา หลาย ปีแล้ว, แต่ไม่ สู้ หนัก. รอ จะ ทำ ราชการ ได้ ทุก วัน ไม่ อยุด กว่า จะ ถึง เวลา เมื่อ ใกล้ จะ ถึง แก่ กรรม นั้น. ท่านได้ ทำ ราชการ มา ได้ ๖๐ ปี. มี สติ ปัญญา เฉลียว ฉลาด มาก กว่า ที่ เปน ธรรมดา ขุนนาง อังกฤษ. ท่าน ได้ เกิด เมื่อ คฤษ ศักราช ๑๗๘๔ ปี. ได้ ภรรยา เมื่อ อายุ ๕๑ ปี, อายุ ภรรยา นั้น ๔๘ ปี. เพราะ เหตุ ว่า ภรรยา มี อา ยุ มาก จึ่ง มิ ได้ เกิด บุตร์. อายุ ท่าน เมื่อ ถึง แก่ กรรม นั้น, ถึง ๘๑ ปี. แล เมือง อังกฤษ คิด เสียดาย ท่าน แทบ จะ เหมือน ควีน วิกโตเรีย เมื่อ เวลา จะ ล่วง ไป นั้น.

กฎหมา สำรับ เมือง ต่อ เมือง

๏ มี ข่าว มา ว่า, เคาเวอเมนต์ เมือง จีน จ้าง มิศเตอมาเตน มิศซันเอรี ที่ อยู่ เมือง นั้น, ให้แปล หนังสือ กฎหมาย ชื่อ ว่า, ฮยตัน อินเตอแนซันเอล ลอ ออก จาก ภาษา อังกฤษ, เปน ภาษา จีน แล้ว, คง จะ ได้ เปน ประโยชน์แก่ บ้าน เมือง เปน อัน มาก.

๏ อินเตอ แนซัน เอล ลอ, แปล เปน ภาษา ไทย ว่า กฎหมาย สำรับ เมือง นี้ กับ เมือง นั้น.

คำ ฟ้อง

๏ ข้าพเจ้า เปน เสมียน อยู่ ที่ ศาล หลวง. ข้าพเจ้า ได้ ยิน ความ เรื่อง หนึ่ง, เมีย ฟ้อง อย่า ผัว, แต่ ผัว เมีย คู่นั้น เหน จะ ไม่ ขาด จาก กัน ดู กิริยา เขา ยัง รัก กัน อยู่. แต่ ว่า ขุน ไชย อาญา พราหม, นาย เขียว, เปน เสมียน รับ ฟ้อง อยู่ ที่ ศาล, พูด จา ใช้ ดู ใช้ตา เปน แยบ คาย, ให้ ถ้อย คำ ยุยง กับหญิง ที่ ฟ้อง อย่า ผัว นั้น ข้าพเจ้า เหน ว่า ขุนไชยอาญา พราหม, กับ นาย เขียว เสมียน หา เปน ยุติ ธรรม ไม่. ความ เรื่อง อื่น ไม่ สู้จะ เอา เปน ธุระ. มัก เหน เอา เปน ธุระ อยู่ แต่ เมีย ฟ้อง อย่า ผัว. แต่ ได้ ยิน ได้ เหน มา ประ มาณ ดู สัก ยี่สิบ เรื่อง กว่า ๆ มา แล้ว. ขุนไชย อาญา พราหม กับนาย เขียว เสมียน, คน ที่เปน ความ อยู่ ใน ศาล หลวง นั้น, ไม่ มี ท่าน ผู้ ได้ ชอบ เลย สัก คน เดียว. ท่าน ผู้ อ่าน หนังสือ นี้ อย่า ได้ สงไสย คน ที่ เปน ความ เลย. ข้าพจ้า เปน เสมียน อยู่

ที่ ศาล ได้ ยิน ได้ เหน มา มาก แล้ว. ข้าพเจ้า จึ่ง ลง หนังสือ พิมพ์ เพราะ ท่าน ทั้ง สอง คน นี้ ไม่ เปน ยุติธรรม เลย.

อังกฤษ เรี่ย ราย เงิน แผ่ สาศนา

๏ หนังสือ คัด ออก จาก หนังสือ จด หมาย เหตุ, ที่ เรียก ว่า ฟเรนด์ ออฟ อินเดีย, ตี ที่ เมือง เซอ รำ โปร แซวร บังกลา ว่า, พวก คฤษ เตียร ที่ เมือง อัง กฤษ, ได้ เรี่ย ราย เงิน เพื่อ จะ สำ แดง คฤษ สาศนา, ใน เมือง ทั้ง ปวง ที่ มิ ได้ เปน คฤษเตียร เงิน ที่ เขา คิด เรี่ย ราย เมื่อคฤษ ศัก ราช ๑๘ ๖๔ ปีนั้น, คิด ได้ เปน เงิน เปานด์ซเตอ ลิง, ห้า แสน เก้า หมื่น แปด พัน เจ็ด ร้อย เจ็ด สิบ สอง เปานด์, คิด เปนเหรียน อเมริกา ได้ สอง ล้าน เก้า แสน เก้า หมื่น สาม พัน แปด ร้อย หก สิบ เหรียน, คิด เปน เงิน ตรา กรุงเทพ ได้ หก หมื่น สอง ร้อย หก สิบ สาม ชั่ง กะ สาม บาท, แต่ เขาได้ เคยเรี่ยรายเช่น นั้น แทบ จะ เหมือน กัน ทุก ปี ๆ.

เมือง รัศเซีย

๏ อนึ่ง เงิน หลวง ที่ เมือง รัศเซีย ที่ เขา เก็บ เมื่อ คฤษศักราช ๑๘๖๔ นั้น, นับ ได้ ถึง ๔๔ ล้าน เปานด์ซ เตอลิง, คิด เปน เงิน เหรียน อเมริกา เปน สอง ร้อย ยี่สิบ ล้าน เหรียน, คิด เปน เงิน ตรา กรุงเทพ ได้ สี่ล้าน ห้า แสน แปด หมื่น สาม พัน. สาม ร้อย สิบ สาม ชั่ง. เมือง รัศเซีย เปน หนี้ เขา สาม ร้อย ล้าน เปานด์ซ เตอลิง, คิด เปน เงิน เหรียน อเมริกา, ได้ พัน ห้า ร้อย ล้าน เหรียน

เมือง ซันดาวิด

๏ อนึ่ง ฟเรนด์อินเดีย, ได้ ว่าไว้ ว่า, หมู่ เกาะ ซัน ดาวิด ที่ เมือง หลวง ชื่อ โฮนูลูลา นั้น, แล การ ค้า ขาย ก็ มาก ขึ้น เร็ว. น้ำ ตาล ทราย ขา ออก, ก็ ทวี มาก ขึ้น กว่า ปี ที่ ล่วง มา แล้ว นี้ สาม เท่า. ใน ปี นั้น ถึง สาม แสน กะ หมื่น หนึ่ง สาม พัน สาม ร้อย เจ็ด สิบ สาม หาบ. เมื่อ พัน มา นาน ประ มาณ ๕๐ ปีที่ เกาะ ซันดา ดาวิด นั้น, ชาว เกาะ เปน คน โง่ นัก, ไม่ มี หนัง สือเลย. เขาไม่ ได้ ตั้ง ขึ้น เปน เมือง แยก กัน อยู่ เปน หมู่ ๆ แต่ บัด นี้ เขา ก็ เข้า กัน เปน เมือง ใหญ่, มี สำ นักนี้ ที่ สั่ง สอน ซึ่ง กลบุตร, มี เวกัด อีดี แลคอลลิช, คือ สำนักนี้ สั่ง สอน ใหญ่ เปน เมือง คฤษ เดียน ตั้ง นั้น. แต่ ก่อน เขา ได้ ไหว้ รูป ต่าง ๆ.

พวก พระสงฆ์ ประชุม ที่ เมือง ย่างกุ้ง

๏ จด หมายเหตุ เมือง ย่างกุ้ง ว่า, เมื่อ ณเดือน ๑๒ ข้าง ขึ้น. พระ สงฆ์ ใน พุทธสาศนา มา แต่ หัว เมือง พม่า หมด, ออก ไป จาก เมือง ไทย บ้าง, เมือง ลาว บ้าง, เมือง กำพูชา บ้าง, เมือง มอญ, เมือง จีน, เปน คน มาก. ถ้า จะ นับ เปน พัน เปน หมื่น. ครั้น ถึง ณวัน พฤหัศบดี เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๔ ค่ำ, เปน วัน ต้น ที่ ถือ ใน วัน นั้น, ชาย หญิง ทั้งปวง แต่ง ตัว นุ่ง ห่ม สอาด ดี ดี ต่าง ๆ, ไม่ เหน มี ผู้ ใด เทลาะ ด่า ตี กัน. แล คน เสพสุรา เมา ไม่ เหน มี. พิทธี พุทธสาศนา นี้ ไม่ เหมือน พิทธี พราหม ๆ มัก เกิด วุ่น วาย ต่าง ๆ.

น้ำ ยา ดับ ไฟ

๏ อนึ่ง คน ชาว ฝรั่ง เศศ ชื่อ เดาร์ ดิเนศ คน หนึ่ง, แล มัน เนศ คน หนึ่ง. ได้ คิด ทำ เครื่อง น้ำ อย่าง ใหม่, ที่ จะ ให้ ดับ ไฟ ได้ เร็ว นัก. อยู่ มา วัน หนึ่ง เขา เชิญ คน ทั้งปวง ให้ มา ประชุม กัน ที่ วังซ ชื่อ ริวลัพบีวิล, เขา จึ่ง เอา ไม้ ที่ มัก ไหม้ไฟ เร็ว มา กอง ไว้. แล้ว จึ่ง เอา น้ำ มัน ยาง มา เท ให้ ทั่ว ไป. จึ่ง เอา ไฟ ติด เข้า ให้ ไหม้ ลุก ขึ้น เปน อัน มาก. แล้ว เขา จึ่ง เอา กระบอก ฉีด เล็ก ๆ มา ฉีด ที่ กอง ไฟ นั้น, ใน ๒ นาที ไฟ ก็ ดับ หมด. เพราะ น้ำ ยา นั้น เมื่อ ถูก ไฟ เข้า ก็ เกิด แคศ ที่ เรียก ว่า คาบันนิค แอซิด. ๆ เปน ลม อย่าง หนึ่ง สำรับ จะ ฆ่า ไฟ, แล เครื่อง ยา นั้น เก็บ ไว้ ได้ สอง ปี ไม่ เสีย. แล เครื่อง กระบอก ฉีด นั้น เล็ก ถือ ที่ จะ ติด ตัว ไป ได้ ทุก แห่ง. ถ้า เกิด ไฟ ไหม้ ใน ที่ ใด ๆ ก็ เอา ออก ใช้ ได้ ง่าย.

เหตุ ความ ตาย

๏ ณวัน อาทิตย์ เดือน อ้าย แรม ๑๔ ค่ำ, เวลา ประมาณ ๔ ทุ่ม เสศ, เจ้า พระยา ยมราช ถึง แก่ กรรม, เพราะ เปน โรคลม ถึง แก่ กรรม ใน ทัน ใด นั้น, หา ทัน ที่ จะ ได้ สั่ง ซึ่ง บุตร ภรรยา ไม่. ลม หายใจ ก็ ขาด ที เดียว. เคาเวอเมนต์ ใน เมือง สยาม นี้ คง จะ เสีย ดาย ท่าน นัก, เพราะ ท่าน เปน ขุนนาง ผู้ ใหญ่ ประ กอบ ด้วย ปัญญา อัชฌา ไสย ดี.

๏ มิศเตอ เอมากวัน แอนกำปนี, จะ บอก ให้ คน ทั้งปวง เข้าใจ ว่า, มิศเตอ เฮนตริก, ผู้ เปน ล่าม อยู่ ใน ห้าง มิศเตอ เอมากวัน แอนกำปนี, แล้ว ก็ ไล่ เสีย นั้น. บัดเดียว นี้ กลับ มา อยู่ เปน ปรกติ ดี ดังเก่า.

บางกอก ดอกกำปนี คือ เจ้า ของ อู่ ใหม่

๏ อู่ แห่ง นี้ พึ่ง ทำ แล้ว, พร้อม ใจ จะ รับ เรือ ใหญ่ น้อย ทุก อย่าง. เชิญ ให้ ท่าน เจ้า ของ เรือ, แล นาย เรือ ทั้งหลาย, จง พิจารณา ดู อู่ ใหม่ นี้. คง จะ เหน ว่า เปน อู่ ดี กว่า อู่ ทั้งปวง ใน บูระประเทศ นี้. จะ ได้ แก้ เรือ ซ่อม แปลง เสีย ใหม่ โดย สดวก ดี. ที่ อู่ นั้น ยาว ได้ ๓๐๐ ฟุต, แล คง จะ ให้ ยาว กว่า นั้น อีก. โดย กว้าง ได้ ๑๐๐ ฟุต, ฦก ๑๕ ฟุต. ที่ ปาก อู่ มี ปะตูเรียก ว่า ไกซัน, ถ้า จะ ปิด มิด ได้ โดย เรว. ที่ นอก ปาก อู่ ใน ออก ไป นั้น, จด ถึง ลำ แม่ น้ำ โดย ยาว ๑๒๐ ฟุต. มี เขื่อน สอง ฟาก กว้าง ขวาง แขง แรง นัก, กำปั่น เล็กกำ ปั่น ใหญ่ จะ จอด อาไศรย อยู่ ปาก อู่ ได้ ใน ทุก เวลา ไม่ เปน อันตราย เลย. แล มี เครื่อง จักร สำรับ ยก เสา กะโดง, แล ม่อ น้ำ สำรับ กล ไฟ แขง แรง นัก. อู่ นั้น พร้อม ด้วย เครื่อง สูบ ไป ด้วย กำลัง กลไฟ. มี แรง มาก เพื่อ จะ ได้ สูบ น้ำ ให้ ออก ได้ โดย เร็ว ได้, ไม่ ว่า น้ำ ขึ้น น้ำ ลง. พร้อม ด้วย เครื่อง ใช้ ใน การ ทำ เรือ ใบ แล เรือ กล. แล การ นั้น มี นาย ที่ เปน ชาติ ยูรบ, ได้ เคย ทำ การ เช่น นั้น หลาย ปี, จึ่ง ชำนาญ ใน การ เหล่า นี้ ทุก อย่าง.

๏ แล ลูก จ้าง สำรับ อู่ นั้น เปน คน เลือก มา แต่ ฮ่องกง แล วัมภู ทั้ง นั้น, เปน คน ชำนาญ ใน การ นั้น. ๏ พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, ปราถนา ที่ จะ ให้ คน ทั้งหลาย พิเคราะห์ ดู ว่า, อู่ นี้ ตั้ง อยู่ ที่ มี ไม้ สัก บริบูรณ แล ถูก ด้วย. ๏ อนึ่ง อู่ นี้ มี จักร เลื่อย ไม้, เพื่อ จะ ได้ การ เร็ว. หมอน ที่ รอง เรือ สูง สี่ ฟุต, แล จะ ชัก ออก เมื่อ ไร ก็ ชัก ได้ โดย สดวก, ไม่ ต้อง เสีย อะไร ใน การ เปลี่ยน หมอน นั้น

๏ อนึ่ง พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, จะ รับ ธุระ คิด ใน การ ที่ จะ ต้อง ลง ทุน ซ่อม แปลง เรือ, แล จะ รับ เหมา เอา การ นั้น, เรือ ไม้ ก็ ดี เรือ เหล็ก ก็ ดี, แล จะ รับ ต่อ เรือ ใบ เรือ กล ไฟ ฤๅ การ ใด ๆ ที่ ใน การ ช่าง ต่อ เรือ ซ่อม แปลง เรือ. ๏ ไม้ แล เหล็ก แล ของ อื่น ๆ ที่ จะ ต้อง ซื้อ นั้น, เรา จะ ขาย ให้ ตาม ราคา ตลาด กรุง เทพ นี้. ๏ อนึ่ง เรือ ทั้งหลาย ที่ จะ เข้า อู่ นั้น, จะ มา จอด ที่ ทุ่น แห่ง กำปะนี ฤๅ ที่ เขื่อน นอก อู่ นั้น, ไม่ ต้อง เสีย เงิน กว่า ผู้ ที่ เปน นาย การ จะ สั่ง ให้ เลื่อน ออก จาก ที่ นั้น เมื่อ ใด.

๏ อนึ่ง กปิตัน แห่ง เรือ ทั้งหลาย, เมื่อ จะ ออก จาก อู่ นั้น, ต้อง เขียน ชื่อ ตัว ลง ที่ บาญชี แห่ง นาย อู่ นั้น เสีย ก่อน จึ่ง ออก ได้. ๏ อนึ่ง แต่ บันดา หนังสือ, ที่ จะ ฝาก มา ถึง อู่ นั้น, ต้อง ฝาก ไป ถึง มิศเตอดับลิยู. เช. โรเบิตซัน กว่า จะ ได้ เปลี่ยน อย่าง นั้น, บัด นี้ มิศเตอดับลิยู. เช. โรเบิตซัน เปน นาย กอง นั้น, เปน เจ้า กระทรวง ใน การ ที่ จะ ใช้ เงิน เกบ เงิน แต่ ผู้ เดียว.

โรง พิมพ์

๏ โรง พิมพ์ ที่ ได้ ตี หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, ตั้ง อยู่ ที่ ริม ป้อม ปาก คลอง บางกอก ใหญ่, หลัง วัง กรมหลวง วงษาธิราชสนิท. ถ้า ผู้ ใด ๆ ปราถนา จะ ให้ ตี พิมพ์ หนังสือ ไทย, ฤๅ หนังสือ อังกฤษ, จะ เปน เนื้อ ความ มาก น้อย ประการ ใด, ขอ เชิญ ท่าน มา พูด กับ ข้าพเจ้า ๆ ปราถนา จะ รับ จ้าง ตี พิมพ์ หนังสือ ต่าง. ๆ ราคา ค่า จ้าง นั้น, จะ รับ ให้ ถูก กว่า แต่ ก่อน มาก. ถ้า ฎีกา ต่าง ๆ กว้าง ยาว เท่า แผ่น กระดาด น้ำซึม, ถ้า ตี เต็ม น่า ข้าง หนึ่ง, ถ้า ต้อง การ แต่ พัน หนึ่ง, จะ คิด เอา ราคา พัน แผ่น ๒๐ บาท. ถ้า ต้อง การ หลาย พัน, จะ เอา ราคา แต่ พัน ละ ๑๕ บาท เท่า นั้น. อนึ่ง หนังสือ อังกฤษ ที่ เรียก ว่า, โบตโนฏ นั้น, เปน หนังสือ จด หมาย สำรับ ที่ นาย ห้าง ฝาก สินค้า บันทุก ไป ลง กำปั่น นั้น, ๑๐๐ แผ่น เปน ราคา ๕ บาท. อนึ่ง หนังสือ ที่ เรียก ว่า, เอ็นเตร แล ชิบปิงบิล, ถ้า จะ เอา แต่ ๓๐๐ ก็ เปน ๑๐๐ ละ ๔ บาท, ถ้า เอา ถึง ๑๐๐๐ เปน ๑๐๐ ละ กึ่ง ตำลึง. อนึ่ง หนังสือ บิลเลดิง, ถ้า เอา แต่ ๓๐๐ เปน ๑๐๐ ละ ๕ บาท. ถ้า ต้อง การ ถึง ๑๐๐๐ จะ เอา ๑๐๐ ละ ๑๐ สลึง. อนึ่ง ถ้า เปน หนังสือ กาด เปน ๑๐๐ ละ ๕ บาท.

๏ การ ผูก หนังสือ เปน เล่ม. ฯ

๏ อนึ่ง การ ที่ ผูก หนังสือ เปน เล่ม สมุด อังกฤษ, เท่า กับ กดหมาย ที่ ขาย อยู่ ทุก วัน นี้, ถ้า หุ้ม หนัง ล้วน เปน เล่ม ละ กึ่ง ตำลึง. ถ้า ขลิบ หนัง เปน เล่ม ละ ๖ สลึง, ถ้า เอา มาก กว่า ๑๐ เล่ม ขึ้น ไป, ก็ จะ ลด ราคา เอา แต่ เล่ม ละ บาท. ถ้า เปน เล่ม

เล็ก กว่า กฎหมาย, ก็ จะ คิด เอา ราคา ตาม เล็ก แล ใหญ่ ภอ สม ควร.

๏ การแปล หนังสือ. ฯ

๏ คำ ไทย ฤๅ คำ อังกฤษ แปล, ถ้า ร้อย คำ เปน ราคา ๕๐ เซ็น. ถ้า มาก กว่า ๑๐๐๐ คำ จะ คิด เอา ๑๐ คำ เปน ๔ เซ็น จน ถึง ๒๐๐๐ คำ. ถ้า มาก กว่า ๒๐๐๐ คำ, ก็ จะ เอา แต่ สม ควร ภอ ตก ลง กัน ได้.

๏ หนังสือ ขาย. ฯะ

๏ อนึ่ง ที่ โรง พิมพ์ นั้น มี หนังสือ ขาย ต่าง ๆ, คือ หนังสือ หัด พูด คำ อังกฤษ จบ ละ ๘ สลึง. แล หนังสือ จินดามะณี นั้น เล่ม ละ บาท. หนังสือ กฎหมาย ไทย ๕๕ เล่ม สมุด ไทย ผูก เปน หนังสือ อังกฤษ สอง เล่ม, ขาย เปน ราคา จบ ละ ๑๓ บาท สลึง, แล หนังสือ พระ ราช พงษาวดาร ไทย ๔๒ เล่ม สมุด ไทย, ทำ เปน สอง เล่ม อังกฤษ, ขาย จบ ละ ๑๐ บาท สอง สลึง. แล พงษาวดาร ฝรั่งเศส ย่อ, ขาย เล่ม ละ สอง สลึง. แล มี กระดาษ สมุด เปล่า ต่าง ๆ ขาย เล่ม ละ บาท บ้าง, เล่ม ละ สอง สลึง บ้าง, เฟื้อง หนึ่ง บ้าง, หลาย อย่าง ต่าง ๆ. เชิญ ท่าน ทั้ง หลาย มา หา ข้าพเจ้า ที่ โรงพิมพ์ ข้าพเจ้า ผู้ ชื่อ ว่า, ดี. บี. บรัดเลนั้น เทิญ.

๏ อนึ่ง ข้าพเจ้า เจ้า ของ หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, จะ บอก ให้ คน ทั้ง ปวง เข้า ใจ ว่า, อย่า ฝาก เงิน ให้ มา กับ ลูก จ้าง, เว้น ไว้ แต่ ข้าพเจ้า จะ มี หนังสือ สำคัญ ไป เมื่อ ใด ๆ, แล ท่าน จง ให้ มา เมื่อ นั้น.

๏ พ่อ ค้า ฯ

๏ เวอชิน แอน กัมเปนี, เปน พ่อ ค้า อะเมริกัน สำรับ ขาย เครื่อง กำปั่น, และ เสบียง อาหาร ที่ สำรับ ใช้ ใน กำปั่น ด้วย, แล ขาย สิ่ง ของ อื่น ต่าง ๆ, ที่ คน ใน กรุง เทพ ฯ จะ ต้อง การ. แล เปน พวก สำรับ ขาย ของ ใน การ เลหลัง. ตั้ง อยู่ ที่ บ้าน คอกควาย น่า วัด บางหลวง.

๏ พวก รีมีระมิด แอน กัมเปนี, เปน พ่อ ค้า ฝรั่งเศส, ตั้ง อยู่ ที่ บ้าน คอก ควาย ริม ตึก กงสุล ฝรั่งเศส, มี ของ เครื่อง สำรับ เรือ แล ของ ฝรั่งเศส, แล ของ อังกฤษ หลาย อย่าง ต่าง ๆ เปน อันมาก.

๏ พวก ชิวิลแมเลอย์ แอน กัมเปนี, เปน พ่อ ค้า ฝรั่งเศส ตั้ง อยู่ ที่ บ้าน กะดีจีน แห่ง หนึ่ง, ตั้ง อยู่ ที่ ท้อง สนาม น่า พระ ที่ นั่ง สุทไธย สวรรค แห่ง หนึ่ง, มี เครื่อง ใช้ ต่าง ๆ ที่ มา แต่ ประ เทศ ยุรบ เปน อัน มาก.

๏ ฎาคใบหนึ่ง

๏ หนังสือ ฎาด แห่ง มิศเต .เอ. แซกเลอ, เปน ผู้ ช่าง ชักรูป มา ถึง ท่าน ทั้งหลาย, ด้วย ข้าพ. จ้า เจ้า มา อยู่ ใน กรุง เทพ ฯ มี เครื่อง สำรับ ชัก รูป ที่ โฮเตล แห่ง มิศเตอฟอลด์, ที่ ถนนใหม่ ชื่อ เจริญ กรุง นั้น. จะ ชัก รูป เล็ก ใหญ่ เพียง สิบ ห้า นิ้ว อังกฤษ ก็ ได้. แล ข้าพเจ้า พร้อม ใจ จะ ไป ที่ บ้าน ผู้ ใด ผู้ หนึ่ง, เพื่อ จะ ชัก รูป ตึก แล เรือน แล ของ อื่น ต่าง ๆ, ตาม ที่ ท่าน ทั้งหลาย จะ ต้อง ประสงค์. เขียน เมื่อ ณวัน ศุกร์ เดือน สิบ แรม สิบ ค่ำ.

๏ ผู้ ที่ จะ มา ชัก รูป

๏ อนึ่ง เมื่อ เรือ กล ไฟ เจ้าพยา จะ กลับ มา ถึง อีก, จะ มี ชาว ประเทศ ยูโรบ คน หนึ่ง, ที่ เปน ช่าง ชัก รูป, ชื่อ มิศเตอ ตเมชัน, หมาย ว่า จะ มา ด้วย ครั้ง นั้น, เพื่อ ประสงค์ จะ ได้ ชัก รูป ต่าง ๆ ใน กรุง เทพ ฯ. ด้วย จะ เอา ไป สำแดง ที่ ประเทศ ยูโรบ. เขา จะ อยู่ ใน กรุง ฯ สัก สาม ขวบ อาทิตย์ แล้ว, จะ กลับ ไป. เขา จะ อาไศย อยู่ ที่ กับ บีตันเอม นอย รอง เดวน.

๏ อนึ่ง มิศ ฟะรันซิศ จิต, เปน พนักงาน สำรับ ชัก เงา รูป ปราถนา จะ ให้ คน ใน กรุง นอก กรุง เข้า ใจ ว่า, ตัว นั้น อยู่ ที่ แพ น่า บ้าน กะดีจีน, ได้ เปน พนักงาน สำรับ ชัก เงา รูป ต่าง ๆ. รูป ที่ ได้ ชัก ไว้ แล้ว นั้น, ก็ มี หลาย อย่าง, คือ รูป วัง, แล รูป วัด, รูป ตึก, รูป เรือน, แล รูป เงา ต้นไม้, แล รูป ท่าน ผู้ มี วาศนา ต่าง ๆ ใน กรุง เทพ นี้. ถ้า ท่าน ผู้ ใด ปราถนา, จะ ให้ ข้าพเจ้า ไป ชัก เงา รูป ที่ บ้าน ของ ท่าน, ข้าพเจ้า ก็ จะ ไป ทำ, ราคา ค่า จ้าง นั้น จะ เอา แต่ อย่าง กลาง ภอ สม ควร.

๏ เจ้า ของ หนังสือ นิราษ เมือง ลอนดอน นั้น, อยู่ ที่ แพ ริม ปาก คลอง ขุด สพาน หัน, ชื่อ นาย จำรง. หนังสือ นิราษ ลอนดอน นั้น ยัง มี เหลือ อยู่ บ้าง, ถ้า ผู้ ใด จะ ต้อง การ, เชิญ ท่าน ไป ซื้อ ตามชอบ ใจ เถิด.

ศาลกงสุลอเมริกา

๏ กงสุลอเมริกา, ณวันประหัศบดีเดือนอ้ายแรม ๑๑ ค่ำ, ได้ชำระความมิศเตอวิเลียมเเอดเน. อยู่ที่เมืองบรุกลิน แขวงเมืองนุยอก, เปนความต่อสู้กันกับมิศเตอยอนฮัศเว๊กจันต์เลอ, ได้ชำระดูบันดาพญาณแลหนังสือที่เปนสำคัญ, ดูเลอียดแล้วพร้อมใจตกลงกันว่า, มิศเตอยอนฮัศจันต์เลอ เปนนี่แก่มิศเตอวิเลียมเบอดอนจริง. เปนเงินหมื่นสามพันกับสิบเหรียนหกสิบสองเซ็นต์. แลมิศเตอยอนฮัศเซ๊กจันต์เลอ ต้องเสียค่าธรรมเนียมในศาลนั้นด้วย. จะเปนกี่ร้อยหาแจ้งไม่, ความนี้เปนมาได้เจ็ดแปดปีมาแล้ว. ชาวอเมริกาแลชาวยุรบที่ได้อาไศยอยู่ในกรุงเทพฯ, ก็รู้ว่าเปนความกันนานแล้ว. แลมีความปราถนาจะให้ชำระเสียให้แล้ว. ข้าพเจ้าผู้เข้าของจดหมายเหตุนี้, ก็พิเคราะห์เหนว่า, ความที่ตัดสินนี้ควรจะเชื่อว่าเปนความซื่อตรง, ไม่เหนแก่หน้าผู้ใดๆ. ผู้ที่ช่วยกงสุลอเมริกาตัดสินนั้น. คือซอนซี. ดัสบุเวอชิน คนหนึ่ง. เรฟพีเรนด์, วิเลียน. ดีน เปนมิศนารีคนหนึ่ง.

๏ มิศเตอจันต์เลอหาได้เปนมิศชนเนรีไม่, มิได้เปนประทานในคณะสาศนา, เมื่อแรกเข้ามาในกรุงเทพประมาน ๒๐ ปี, เปนแต่ผู้ช่วยบังคิดมิศนารีที่บ้านดอกกวาง, ในโรงพิมพ์ของเขา. แลเปนช่างต่างๆดีมาก.

๏ ครั้นอยู่มาประมานเก้าปีสิบปี. ก็ออกจากที่ในการช่วยแห่งพวกมิศนารี, รับธุระซื้อเครื่องจักรมาแต่เมืองอเมริกา, เข้ามาขายในกรุงเทพ. ได้เงินทวีขึ้นเร็ว สร้างตึกใหญ่, ดีมากหาไคร่จะมีตึกแห่งอวกต่างประเทศจะสู้ได้ไม่. เมื่อมิศเตอมตูนผู้ว่าที่กงสุลอเมริกา, จะไปเมืองอเมริกาครั้งก่อนนั้น, ได้ฝากธุระไว้แก่มิศเตอจันต์เลอให้ว่าที่กงสุลแทน. ครั้นอยู่มาประมาน ๒ ปีก็ได้ที่ขึ้นเปนกงสุลอเมริกา, ถัดมาได้ประมานปีเสศก็ต้องถอดจากที่กงสุล, เพราะชาวอเมริกาแก่งแย่งกันอยู่บ้าง, พวกที่ชอบนั้นน้อย, บางพวกที่ไม่ชอบก็มีมาก. ฝ่ายกงสุลอเมริกาจึ่งถอดมิศเตอจันต์เลอเสีย. ข้าพเจ้ามีจิตรคิดเสียดายมิศจันต์เลอโดยมาก.

๏ ประนินทิน บอกโมงแลทุ่มในข้างแรมเดือนยี่นี้. ฯะ

ค่ำอังกฤษ	ค่ำไทย	ค่ำจีน	อาทิตย์ขึ้นกี่โมง	อาทิตย์ตกกี่โมง	อาทิตย์เที่ยงกี่โมง	จันทร์ตกกี่ทุ่ม
เดือนดีเซมเบอ	เดือนยี่	เดือน ๑๑				ขึ้น
วันจันทร ๑๘ ค่ำ	ขึ้นค่ำ ๑	๑ ค่ำ	ย่ำรุ่งแล้ว ๒๑ นาที	๕ โมง ๓๒ นาที	บ่าย ๓ นาที	ตกกี่ทุ่ม
วันอังคาร ๑๙ ค่ำ	„ ๒ ค่ำ	๒ ค่ำ	" ๒๒ นาที	๕ โมง ๓๒ นาที	บ่าย ๓ นาที	๓๒ นาที
วันพุทธ ๒๐ ค่ำ	„ ๓ ค่ำ	๓ ค่ำ	" ๒๒ นาที	๕ โมง ๓๓ นาที	บ่าย ๒ นาที	ทุ่ม ๑ ๒๕ นาที
วันพฤหัศบดี ๒๑ ค่ำ	„ ๔ ค่ำ	๔ ค่ำ	" ๒๓ นาที	๕ โมง ๓๓ นาที	บ่าย ๒ นาที	๒ ทุ่ม ๑๙ นาที
วันศุกร ๒๒ ค่ำ	„ ๕ ค่ำ	๕ ค่ำ	" ๒๓ นาที	๕ โมง ๓๔ นาที	บ่ายโมง ๑	๓ ทุ่ม ๑๓ นาที
วันเสาร์ ๒๓ ค่ำ	„ ๖ ค่ำ	๖ ค่ำ	" ๒๔ นาที	๕ โมง ๓๔ นาที	บ่ายโมง ๑	๔ ทุ่ม ๗ นาที
วันอาทิตย์ ๒๔ ค่ำ	„ ๗ ค่ำ	๗ ค่ำ	" ๒๔ นาที	๕ โมง ๓๕ นาที	เที่ยง	๕ ทุ่ม ๒ นาที
วันจันทร ๒๕ ค่ำ	„ ๘ ค่ำ	๘ ค่ำ	" ๒๕ นาที	๕ โมง ๓๖ นาที	เที่ยง	๕ ทุ่ม ๕๘ นาที
วันอังคาร ๒๖ ค่ำ	๙ ค่ำ	๙ ค่ำ	" ๒๕ นาที	๕ โมง ๓๗ นาที	เช้า ๕ โมง ๕๙ นาที	อังกฤษว่าเช้า
วันพุทธ ๒๗ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	" ๒๖ นาที	๕ โมง ๓๗ นาที	๕ โมง ๕๙ นาที	๖ ทุ่ม ๕๔ นาที
วันพฤหัศบดี ๒๘ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	" ๒๖ นาที	๕ โมง ๓๘ นาที	๕ โมง ๕๘ นาที	๗ ทุ่ม ๕๑ นาที
วันศุกร ๒๙ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	" ๒๗ นาที	๕ โมง ๓๘ นาที	๕ โมง ๕๘ นาที	๘ ทุ่ม ๔๙ นาที
วันเสาร์ ๓๐ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	" ๒๗ นาที	๕ โมง ๓๙ นาที	๕ โมง ๕๗ นาที	๙ ทุ่ม ๕๐ นาที
วันอาทิตย ๓๑ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	" ๒๗ นาที	๕ โมง ๓๙ นาที	๕ โมง ๕๗ นาที	๑๐ ทุ่ม ๕๐ นาที
วันจันทรเยนยุอารี ๑	๑๕ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	" ๒๖ นาที	๕ โมง ๓๘ นาที	๕ โมง ๕๖ นาที	๑๑ ทุ่ม

คน ออก จาก กรุง ออก ไป นอก

๑ เมื่อ กำปั่น เจ้า พระยา ออก ไป เมื่อ เที่ยว นี้, มี หลาย คน ได้ ออก ไป ด้วย ก็ มิศเตอ มะตูน คน หนึ่ง, จะ ไป เมือง ยูไนติศเทศ. แล ม่อลเรศเลอ ที่ ชะไคว เออ ผู้ เปน กงสุล เมือง ปรอยเซีย, กับ ภรรยา แล บุตร ได้ ไป เที่ยว เมือง จีน. มองซัวรูลีแอนต์ ได้ ไป เพื่อ จะ ไป, เมือง ฝรั่งเศศ. แล มิซเซอคัม แล มิศเตอ ซม ทั้งสอง คน นี้ ได้ ออก ไป เพื่อ จะ ไป, เมือง อังกฤษ, ปอลเลศเลอ. แล มองซัวรูลีแอนต์ จะ กลับ มา อีก. แต่ คนอื่น จะ หา กลับ มา ไม่.

ราคา น้ำตาน ทราย ที่ เมือง ฮองกอง

๑ ณวัน เดือน สิบสอง ขึ้น สิบ สาม ค่ำ, น้ำ ตาน ทราย ยัง มิ ได้ ลด ราคา, แล ผู้ ที่ จะ ซื้อ ก็ น้อย. อย่าง ขาว ขาย แล้ว ตัก ๕๐๐ หาบ. น้ำ ตาน ทราย ตัก ๑๐๐๐ หาบ. ใน เวลา นั้น อย่าง ขาว ที่ หนึ่ง, เปน ราคา หาบ ละ ๘ เหรียน ๓๐ เซนต์, แล ๘ เหรียน ๕๐ เซนต์. ที่ สอง หาบ ละ ๘ เหรียน, แล ๘ เหรียน ๑๐ เซนต์, ที่ สาม หาบ ละ ๗ เหรียน ๗๐ เซนต์, แล ๗ เหรียน ๘๐ เซนต์. อย่าง ไม่ สู้ ขาว ไม่ สู้ ดำ มา แต่ เมือง ลอนกอน หาบ ละ ๕ เหรียน ๒๐ เซนต์, แล ๕ เหรียน ๔๐ เซนต์, มา แต่ ริมฝั่ง ทเล หาบ ละ ๕ เหรียน, แล ๕ เหรียน ๒๐ เซนต์.

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้ามา เมื่อไร		กำปั่น ชื่อไร	กัปปิตัน ชื่อไร	กี่ ตอน	เรือ อะไร	มา แต่ ไหน
เดือน อ้าย แรม ๒	ค่ำ	ซับสิง	ซาเบอคศ	๓๔๒	บาก สยาม	ฮองกง
๓	ค่ำ	วิรีนา	บีวลัคีดี	๖๐๐	ชิพ สยาม	ฮองกง
๔	ค่ำ	มูนไลต์	ฌร์เคมเซน	๖๔๔	ชิพ สยาม	ฮองกง
๕	ค่ำ	ไฟลอิงพีช	แซคตรอฟ	๒๙๕	บาก สยาม	ฮองกง
๕	ค่ำ	ไฮดีโคม	ไรน์เคอ	๗๓๓	บาก ดัดช์	แม่กลอง
๖	ค่ำ	โคไลอา	คีซีลวา	๕๔๒	บาก สยาม	ฮองกง
๘	ค่ำ	เวลกำ	คูลแมน	๓๙๙	บาก อังกฤษ	สิงคโปร์
๑๑	ค่ำ	แฟรนเซศ ปาล์มา	แลม	๒๒๕	บาก อเมริกัน	ฮองกง
๑๑	ค่ำ	เดเบรด	โรศ	๓๔	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๑๑	ค่ำ	ตรีโย	เซดเซน	๓๓๔	บาก ฮันโนเวอ	ฮองกง
๑๒	ค่ำ	ปรินเซศรับพี้	ศีโฟน	๔๕๔	บาก สยาม	ฮองกง
๑๒	ค่ำ	อายุทธยา	เดวานันต์	๒๕๑	บาก ฝรั่งเสศ	ฮองกง
๑๓	ค่ำ	โซชาตพีช	โมเลอ	๕๗๔	บาก สยาม	นิงโป
๑๔	ค่ำ	เมไรอา	เลานีเซน	๓๐๔	บาก ปรอศเซียง	ฮองกง

กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ

ออก เมื่อไร		กำปั่น	กัปปิตัน	กี่ ตอน	เรือ อะไร	จะ ไป ไหน
เดือน อ้าย แรม ๒	ค่ำ	เจ้า พระยา	ออร์ตัน	๓๕๓	กลไฟ สยาม	สิงคโปร์
๓	ค่ำ	เมศซี	โซนซี	๒๙๓	บริก อังกฤษ	ลอนดอน
๕	ค่ำ	เมดิลดา	ซตอม	๒๘๘	บาก อังกฤษ	ปะตาเวีย
๗	ค่ำ	ไฮดีโกม	เรนเคอ	๗๓๓	บาก ดัช	ปะตาเวีย
๙	ค่ำ	เฟดฟูล	พีลพีลิบ	๒๗๓	บาก อังกฤษ	บำเบ
๑๔	ค่ำ	อีรีน	บาเรศ	๑๙๘	สกุนเนอ อังกฤษ	ปะตาเวีย

๏ พรรณาดว้ยจดหมายเหตุ ฯะ

๏ หนังสือสำแดงการ

ที่ จะ ทำ หนังสือ จด หมายเหตุ, เรียก ว่า บางกอกริคอเดอ ต่อ ไป.

๏ ตั้ง แต่ นี้ ไป จะ ไม่ ให้ ติด อยู่ กับ หนังสือ จด หมาย เหตุ, ที่ เปน ภาษา อังกฤษ นั้น ต่อ ไป. แต่ จะ ให้ ตี ต่างหาก, เปน สี่ ใบ แปด น่า เต็ม ๆ เช่น อย่าง ฉบับ นี้. แล หนังสือ นั้น, จะ จุ ความ ที่ ว่า ดว้ย การ บ้านเมือง, แล ความ ที่ รู้ รอบ ตาม หนังสือ, แล ศิลปะสาตร วิชา การ ต่างๆ, แล การ พ่อค้า, แล ข่าว ที่ บังเกิด ใน เมือง นี้, แล เมือง ที่ ลอ้ม รอบ. แล จะ คัด เอา ข่าว จาก หนังสือ จด หมาย เหตุ, ที่ มี มา แต่ เมือง จีน, เมือง ยัด เทเวีย, เมือง สิงกะโปร์, เมือง ปีเนง, เมือง พม่า, เมือง บัง กะล่า, เมือง ลังกา, เมือง บำใบ, ประเทศ ยุรบ, แล ประเทศ อเม ริกา. จะ คัด เอา ข้อ ความ ออก จาก หนังสือ จด หมาย เหตุ เหล่า นั้น, ซึ่ง จะ เปน ประโยชน์ แก่ ผู้ ใด ๆ ที่ อ่าน. เจ้า ของ บางกอก ริคอ เดอ, จะ เอา ใจ ใส่, เพื่อ จะ ให้ หนังสือ จด หมายเหตุ นั้น, เปน ของ ดี ยิ่ง ยืน มั่น คง, เปน ของ ที่ ควร ชาว ประเทศ สยาม จะ อ่าน, ได้ ช่วย ให้ มี ความ รู้ จำเริญ ดี ขึ้น.

๏ หนังสือ จด หมายเหตุ นี้, เปรียบ เหมือน คน เที่ยว ไป ทั่ว โลกย์, เพื่อ จะ ได้ หา เหตุ ต่าง ๆ เปน สำคัญ, แล้ว ก็ กลับ มา เล่า เหตุ การ ให้ คน ทั้งปวง ฟัง. ถ้า คน เหล่า นั้น จะ มา แต่ ประเทศ อเมริกา บ้าง, ประเทศ ยุรบ บ้าง, เมือง บังกะลา บ้าง, เมือง พม่า บ้าง, เมือง จีน บ้าง, เมือง ชวา บ้าง, เมือง สิงกะโปร์ บ้าง, เมือง ปีเนง บ้าง, แล เมือง อื่น ๆ หลาย แห่ง นั้น, ท่าน ผู้ อ่าน นี้ จะ มี ชอบ ใจ ฟัง เขา บอก ข่าว เดือน ละ สอง หน ฤๅ, แล จะ คิด เสีย ดาย เงิน ค่า จ้าง ที่ จะ ให้ เขา ปี ละ ห้า บาท ฤๅ แปด บาท นั้น ได้ ฤๅ. ฝ่าย หนังสือ จด หมายเหตุ ที่ เรียก ว่า, บางกอก ริคอเดอ นี้, จะ มา บอก ข่าว แก่ ท่าน ทั้งหลาย เดือน ละ สอง ครั้ง, จะ บอก เปน ภาษา ไทย, ให้ ตัว ท่าน ฟัง ข่าว ต่าง ๆ, ที่ ได้ นำ เอา มา แต่ ทั่ว โลกย์. หนังสือ บางกอก ริคอเดอ นี้, ได้ เก็บ เหตุ มา แต่ หลายแห่ง หลาย ตำบล เช่น ว่า มา นี้, เพราะ มี หนังสือ บอก ข่าว มา แต่ ที่ เหล่า นั้น, มา ถึง เจ้า ของ บางกอก ริคอเดอ, ๆ จึ่ง ได้ แปล ออก จาก ภาษา อังกฤษ เปน ภาษา ไทย, ตาม ที่ ได้ เหน ว่า, จะ เปน ประ โยชน์ แก่ พวก ไทย. อนึ่ง ชาว ประเทศ อเมริกา, แล ประเทศ ยุรบ นั้น, เขา ได้ อาไศรย หนังสือ จด หมายเหตุ ต่าง ๆ นั้น เพื่อ ประสงค์ จะ ได้ ความ รู้ ต่าง ๆ. เขา เข้า ใจ ว่า, ถ้า ไม่ ได้ อ่าน หนังสือ จด หมาย เหตุ ต่าง ๆ แล้ว, ก็ ดู เหมือน เปน คน หา ปัญญา มิ ได้, เปน น่า อาย แก่ คน ทั้งปวง นัก. เพราะ เหตุ ฉะนี้, ชาว อเมริกา ชาว ยุรบ จึ่ง ได้ ซื้อ หนังสือ จดหมาย เหตุ โดย มาก, จะ หา ผู้ ใหญ่ ใด ๆ ที่ มิ ได้ ซื้อ หนังสือ จดหมาย เหตุ บ้าง นั้น ก็ หา ยาก นัก. ลาง ครอบ ครัว หนึ่ง, ซื้อ เจ็ดวัน ฉบับ หนึ่ง, ลาง ที่ สอง ฉบับ, สาม ฉบับ, เจ็ด ฉบับ ก็ มี. ดว้ย เขา เข้า ใจ ว่า, อัน หนังสือ จด หมาย เหตุ ต่าง ๆ นี้, เปรียบ เหมือน กล้อง สรอ่ง, สำรับ จะ ช่วย ตา ให้ เหน ใกล้ แล ไกล ได้. ถ้า หา มี กล้อง สรอ่ง อย่าง นี้ ไม่, ดุจ หนึ่ง ตาบอด มิ ได้ เหน เลย.

๏ ราคา หนังสือ บางกอกริคอเดอ

๏ เมื่อ จะ ขาย ได้ แต่ นอ้ย เพียง สอง รอ้ย, สามรอ้ย เล่ม คือ เล่ม ละ ๒๖ ใบ, ตี เดือน ละสอง ใบ นั้น, ตอ้ง ขาย เปน เล่ม ละ ห้าบาท, คือ ปี หนึ่ง ห้าบาท. ถ้า แม้น ได้ เรียราย ชื่อ คน ที่ จะ ซื้อ เพียง พัน คน, เปน พัน เล่ม เมื่อไร, เจ้า ของ บางกอก ริคอ เดอ, จะ ลด ราคา ลง ถึง เล่ม ละ สองบาท เมื่อ นั้น. ถ้า ได้ ราว สอง พัน คน ที่ จะ ซื้อ, จะ ลด ราคา ลง ถึง เล่ม ละ หก สลึง. เหตุ การ ที่ ตี พิมพ์ นอ้ย เล่ม นั้น, ก็ ป่วย การ ลง ทุน เสีย เงิน ค่า จ้าง, มาก, แทบ จะ เหมือน กับ ตี พิมพ์ มาก เล่ม เหมือน กัน.

๏ อนึ่ง ถ้า ผู้ ใด จะ ช่วย เสาะหา คน ที่ จะ ซื้อ บางกอก ริคอเดอ จด หมายเหตุ นี้, ได้ ห้า คน มา ลง ชื่อ เข้า เมื่อ ไร, ผู้ เจ้า ของ หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, จะ ให้ เปน รางวัน แก่ ผู้ ที่ ได้ หา ชื่อ คน นั้น เล่ม หนึ่ง คือ ๒๖ ใบ.

๏ อนึ่ง ถ้า ผู้ ซื้อ เปน คน อยู่ ใน กรุง เทพ ฯ, ข้าพเจ้า จะ ฝาก จด หมาย เหตุ ให้ เขา เดือน ละ สอง หน. ถ้า เปน คน อยู่ นอก กรุง เทพ ฯ, บาง ที่ จะ ฝาก ไป ถึง เขา ก็ ได้, บาง ที่ ไม่ ได้, ตอ้ง ให้ เขา ใช้ บ่าว มา เอา เอง ที่ โรงพิมพ์. ๆ ของ ข้าพเจ้า อยู่ ริม ปอ้ม ปาก คลอง บาง กอก ใหญ่ หลัง วัง กรมหลวง วง ษา.

๏ จดหมาย เหตุ ออก เมื่อไร ฯะ

๏ ตั้ง แต่ นี้ ไป จดหมาย เหตุ เหล่า นี้, จะ ออก ใน วัน กลาง เดือน, แล วัน สิ้น เดือน เสมอ ไป เปน นิจ. ผู้ ใด ๆ ปราฐนา จะ ได้ จดหมาย เหตุ ใบ อัน ใด อัน หนึ่ง โดย เรว, ก็ จง มา เอา ค่ำ วัน กลาง เดือน, แล ค่ำ วัน สิ้น เดือน เถิด.

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1 เล่ม ๑ บางกอก เดือน ยี่ ขึ้น สิบ ห้า ค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๗ Jan. 1st 1866 กฤษศักราช ๑๘๖๖, ใบที่ ๒๑ No. 21

คอน สติติวชัน คือ กฎหมาย เปน หลัก เมือง อเมริกา ต่อ ที่ มี ใน น่า ๑๘๖

บท ๒

๏ ส่วน ที่ ๑. อำนาจ ที่ จะ ครอบ ครอง เมือง ยูไน ติศเตษ, จะ ให้ ตั้ง อยู่ ใน คน ผู้ หนึ่ง, ที่ จะ เปน เปรีศซิเด็นต์ ของ เมือง ยูไนติศเทษ อเมริกา. ท่าน จะ ตั้ง อยู่ ใน ตำแหน่ง นั้น ครบ ๔ ปี. แล ท่าน กับ ไวซ์เปรีศซิเด็น ที่ จะ ตั้ง ไว้ ครบ ๔ ปี เหมือน กัน นั้น จะ ต้อง เลือก ทั้งสอง คน นั้น, ตาม อย่าง ที่ จะ กล่าว ต่อ ไป นี้.

๏ ข้อ ที่ ๒. ทุก หัว เมือง จะ ต้อง ตั้ง คน ไว้ สำรับ เลือก เปรีศซิเด็นต์, ตาม อย่าง ที่ ลิจิศะเลเชอ (คือ พวก ที่ ว่า ราชการ หัว เมือง สำรับ ทุก หัว เมือง) จะ บังคับ. ต้อง เลือก ตาม มาก แล น้อย เสมอ กัน กับ คน ที่ หัว เมือง มี เซนะเนตอ, แล เรีบรีเซนเตติฟ, ที่ ให้ ว่า ราชการ ใน คอนเครศ นั้น. แต่ คน ใด ๆ ที่ เปน เซนเนตอ, ฤๅ เรีบรีเซนเตติฟ, ฤๅ คน อื่น ๆ ที่ ได้ ตั้ง อยู่ ใน ตำแหน่ง, ฤๅ ราชการ อะไร ๆ ที่ จะ เปน ประโยชน์ แก่ ตัว, ได้ ร่ม ของ เมือง ยูไนติศเตษ, ห้าม มิ ให้ ตั้ง ไว้ เปน ผู้ เลือก เปรีศซิเด็นต์.

๏ ข้อ ที่ ๓. ผู้ ที่ จะ เลือก เปรีศซิเดนต์ นั้น, ต้อง ประชุม กัน ใน หัว เมือง ของ ตัว ทุก คน. แล้ว ต้อง จัด เขียน ฉลาก มี สอง คน คือ คน หนึ่ง ที่ จะ ให้ เปน เปรีศซิเด็นต์, คน หนึ่ง ที่ จะ ให้ เปน ไวซ์เปรีศซิเด็นต์, ตั้ง ไว้ เพื่อ จะ เลือก เอา คน หนึ่ง, เปน เปรีศซิเด็นต์. ใน สอง คน นั้น, คน หนึ่ง ต้อง เปน ชาว หัว เมือง อื่น, นอก จาก เมือง ที่ ผู้ เลือก อยู่ นั้น. แล พวก ที่ เลือก สัน นั้น, จะ ต้อง มี บาญชี คน ที่ ตัว เลือก นั้น, แล ฉลาก ชื่อ ว่า จะ มี สัก เท่าใด. แล้ว ต้อง ลง ชื่อ ไว้ เปน สำคัญ ที่ ใต้ บาญชี นั้น. แล้ว ต้อง ประทับ ตรา ที่ บาญชี นั้น, ฝาก ไป ถึง ที่ เมือง หลวง แห่ง เมือง ยูไนติศเทษ, ถึง ผู้ ที่ เปน เปรีศซิเด็นต์ ของ พวก เซนเนตอ. ฝ่าย เปรีศซิเด็นต์ ของ พวก เซนเนตอ ต้อง เปิด ดู บาญชี แต่ บันดา ที่ ส่ง มา แต่ หัว เมือง ทั้งปวง นั้น, ตรง น่า พวก เซนเนตอ, แล พวก เรีบรีเซนเตติฟ. แล้ว ต้อง เปิด หนังสือ ที่ ฝาก มา นั้น, นับ ตรวจ ชื่อ ใน บาญชี นั้น. ถ้า ผู้ ใด มี ฉลาก ชื่อ อยู่ ใน บาญชี นั้น มาก กว่า ผู้ อื่น, ผู้ นั้น จะ ตั้ง ขึ้น เปน เปรีศซิเด็นต์. ถ้า แม้น ฉลาก นั้น, นับ ได้ มาก เสมอ พวก ใหญ่ ของ คน ที่ เลือก, ที่ ได้ แบ่ง ออก เปน สอง พวก นั้น, ก็ เปน ตั้ง เปรีศซิเด็นต์ ได้. ถ้า แม้น มี สอง คน ฤๅ สาม คน ขึ้น ไป, ที่ มี ชื่อ ใน ฉลาก มาก เสมอ กัน นั้น, ก็ พวก เรีบรีเซนเตติฟ จะ ต้อง เลือก ด้วย ฉลาก ใน ขณะ นั้น, คน หนึ่ง จาก สอง คน ฤๅ สาม คน, ที่ มี ชื่อ ใน ฉลาก เสมอ กัน นั้น, ตั้ง ขึ้น เปน เปรีศซิเด็นต์ คน หนึ่ง. ถ้า ไม่ มี ผู้ ใด ที่ มี ฉลาก ใน บาญชี นั้น มาก เสมอ พวก ใหญ่ ที่ เลือก นั้น, ก็ พวก เรีบรีเซ็น เตติฟ ต้อง เลือก คน หนึ่ง, แต่ สอง คน สาม คน ที่ มี ฉลาก มาก กว่า คน อื่น, ใน บาญชี ของ พวก ที่ เลือก นั้น, ให้ เปน เปรีศซิเด็นต์. แต่ เมื่อ จะ เลือก เปรีศซิเด็นต์, พวก เรีบรีเซ็นเตติฟ ต้อง เลือก ตาม หัว เมือง, คือ พวก เรีบรีเซ็นเตติฟ ที่ ได้ มา แต่ หัว เมือง ใดๆ หมด ด้วย กัน จะ นับ ว่า เปน ฉลาก หนึ่ง. ถ้า มี เรีบรีเซ็นเตติฟ คน หนึ่ง, ฤๅ สอง คน ขึ้น ไป ประชุม กัน แต่ หัว เมือง ทั้ง ปวง, ก็ จะ จัด เลือก เปรีศซิเด็นต์ ได้. ถึง จะ ขาด เสีย ซึ่ง พวก เรีบรีเซ็นเตติฟ, แต่ หัว เมือง ส่วน หนึ่ง, มี ที่ ประชุม นั้น เหลือ อยู่ สอง ส่วน, แต่ เท่า นั้น ก็ เลือก ได้. ถ้า หัว เมือง ที่ จะ เลือก เปรีศซิเด็นต์ ไม่ พร้อม ใจ กัน, พวก ไหน มี ฉลาก มาก กว่า หัว เมือง ทั้งปวง, ตั้ง แต่ กว่า ครึ่ง เมือง ขึ้น ไป, พวก นั้น ก็ เปน ได้ ไชย ชำนะ. อนึ่ง เมื่อ จัด เลือก เปรีศซิเด็นต์ แล้ว, ผู้ ที่ จะ ตั้ง เปน ไวซ์ เปรีศซิเด็นต์ นั้น, คือ คน ที่ มี ชื่อ ใน ฉลาก, ใน บาญชี ของ ผู้ เลือก มาก กว่า คน อื่น ทั้งปวง, คง จะ เปน ไวซ์ เปรีศซิเด็นต์ ได้. ถ้า มี สอง คน ฤๅ สาม คน ขึ้น ไป,

มีชื่อใน ฉลาก นับได้เท่ากัน, ก็พวกเซนเนตอ ต้อง เลือก แต่ใน สอง คน ฤๅ สาม คน นั้น, เปนไวซ์ เปรีศซิเด็นต์ คน หนึ่ง. ตาม อย่าง ใน ฉลาก.

๑ ข้อ ที่ ๔. คอนเครศ จะ กำหนฎ เวลา ที่ พวก เลือก เปรีศ ซิเด็นต์ จะ ประชุม กัน, แล จะ กำหนฎเวลา วัน ที่ เขา ทั้งปวง จะ มา ยื่น ฉลาก. แล วัน ที่ จะ ยื่นฉลาก นั้น, ต้องให้พร้อม ใน วัน เดียว กัน ตลอด ทุก หัว เมือง.

๑ ข้อ ที่ ๕. ห้าม มิให้เลือก ผู้ ใด เปนเปรีศซิเด็นต์ ที่ไม่ได้ เกิด ใน เมือง ยูในติศเตศ, ฤๅ ที่ ไม่ได้ เปน ชาว เมือง ยูในติศเตศ ตาม กฎหมาย คอนซะติทิวชัน. แล ห้าม มิ ให้ เลือก ผู้ ใด เปน เปรีศซิเด็นต์, ที่ อายุ ยัง ไม่ ครบ สามสิบห้า ปี, ฤๅ ผู้ ที่ ไม่ได้ อยู่ใน แว่นแคว้น เมือง ยูในติศเตศ ครบ สิบสี่ ปี แล้ว.

๑ ข้อ ที่ ๖. ถ้า เปรีศซิเด็นต์ออก จาก ที่ ตำแหน่ง เมื่อ ยัง ไม่ ครบ กำหนฎ สี่ ปี, ฤๅ ถึง แก่ กรรม ตาย, ฤๅ ลา ออก จาก ที่ ตำแหน่ง, ฤๅ ไม่ มี กำลัง ภอ ที่ จะ ว่า ราชการ ใน ตำแหน่ง นั้น ต่อไป, ผู้ ที่ เปน ไวซ์ เปรีศซิเด็นต์, จะ ต้อง ขึ้น เปน เปรีศซิเด็นต์ ต่อไป ตาม กฎหมาย. แล คอน เครศ มี อำนาถ ที่ จะ ตั้ง คน อื่น แทน เปรีศซิเด็นต์, แล แทน ไวซ์ เปรีศซิเด็นต์ เมื่อ ทั้ง สอง ผู้ ใด ผู้ หนึ่ง ถึง แก่กรรม ตาย, ฤๅ ลา ออก เสีย จาก ตำแหน่ง, ฤๅ ไม่ มี กำลัง ที่ จะ ว่า ราชการ ต่อ ไป. แล คน ที่ คอนเครีศ จะ ตั้ง ไว้ อย่าง นั้น, ผู้ นั้น ต้อง ว่า ราชการ, ใน ที่ ตำแหน่ง เปรีศซิเด็นต์ ฤๅ ไวซ์ เปรีศซิเด็นต์, ต่อไป กว่า จะ จัด เลือก คน อื่น ๆ ได้ ตาม ปรกติ.

๑ ข้อ ที่ ๗. ผู้ ที่ เปน เปรีศซิเด็นต์ จะ ได้ รับ เบี้ยหวัด เพราะ ท่าน ได้ ว่า ราชการ, ใน ที่ ตำแหน่ง เปรีศซิเด็นต์, จะ ให้ รับ ตาม เวลา กำหนฎ ไว้ เสมอ. แต่ เบี้ยหวัด นั้น จะ ไม่ ให้ ขึ้น ไม่ ให้ ลง ใน เพลา ระหว่าง สี่ ปี ที่ ได้ เลือก ตั้ง ไว้ ใน ตำแหน่ง นั้น. แล ห้าม มิ ให้ เปรีศซิเด็นต์, รับ เงิน ฤๅ สิ่ง ของ อื่น ๆ, ที่ จะ เปน ประโยชน์ แก่ ตัว, จาก เมือง ยูใน ติศเตศ, ฤๅ จาก หัว เมือง ใด ๆ ใน แว่นแคว้น เมือง ยูในติศเตศ, ใน เวลา สี่ ปี นั้น.

๑ ข้อ ที่ ๘. เมื่อ ก่อน ท่าน จะ เข้า ว่า ราชการ ตาม ตำแหน่ง เปรีศซิเด็นต์ นั้น, ท่าน ต้อง ษาบาล ตัว ตาม อย่าง ที่ มี ใน ข้อ ที่ ๙ ต่อ ไป.

๑ ข้อ ที่ ๙ ข้าพเจ้า ได้ ษาบาล ด้วย ใจ กลัวเกรง พระเจ้า, ตั้ง คำ สัญญา ว่า, ข้าพเจ้า จะ ว่า ราชการ ตาม ตำแหน่ง เปรีศซิเด็นต์ แห่ง เมือง ยูในติศเตศ โดย ความ สัจ ธรรม์. แล ข้าพเจ้า จะ ปก ครอง รักษา กฎหมาย คอนซะติทิวชัน, ของ เมือง ยูในติศ เตศ, ด้วย เต็ม ตาม กำลัง ของ ข้าพเจ้า.

---

๑ เรื่อง หมาใน ***

๑ มี เนื้อ ความ ว่า, เรื่อง หมาใน ที่ มัก ทำ อันตราย แก่ คน แล ม้า นั้น มี มาก. ธรรมดา หมาใน นั้น, เมื่อ เขา จับ ได้ เอา มา เลี้ยง ไว้ แล้ว, ก็ เชื่อง ย่อม รัก เจ้า ของ มาก. แล ที่ ประเทศ เมือง ยูรบ, ใน ป่า ใหญ่ นั้น มี หมาใน ชุก ชุม หนัก. ครั้น ถึง ระดู หนาว หมู่ หมาใน เหล่า นั้น ก็ ดุ ร้าย, มัก ทำ อัน ตราย แก่ คน แล สัตว์ ต่าง ๆ, แล้ว ภา กัน เข้า มา ใน เมือง, ไล่ กัด คน แล สัตว์ กิน เปน ภักษา หาร. แต่ ใน เมือง ที่ มี คน มาก แขง แรง แล้ว, หมาใน นั้น ก็ ครั่น คร้าม กลัว, เพลา กลาง วัน ก็ มิ ใคร่ จะ ออก จาก ที่ อยู่ ของ ตัว ได้. แล้ว เมื่อ หมู่ ชน เขา ไล่ ยิง นั้น, มัน ซบ หัว แล หาง ลง ชิด ดิน แล้ว เดิน ไป, เพื่อ ประ สงค์ จะ กลบ เกลื่อน รอย ของ มัน เสีย. ครั้น รอด ตัว พ้น ไภย ไป จาก ผู้ ไล่ ยิง แล้ว, หมาใน นั้น ก็ ยก หัว ชู หาง ขึ้น แล้ว แล่น หนี ไป. อยู่ มา มี หมู่ เนื้อ ฝูง หนึ่ง อยู่ บน ยอด เขา, แต่ ทาง ที่ ไป บน ยอด เขา นั้น, ข้าง หนึ่ง เปน เหว ลึก, ข้าง หนึ่ง นั้น ฝูง หมาใน ก็ ภา กัน ไล่ อ้อม ล้อม วง เข้า ไป. หมู่ เหนื้อ นั้น กลัว ก็ ภา กัน หนี ถอย ไป จน ใกล้ เหว ใหญ่ นั้น หมาใน ครั้น เหน ได้ ที่ แล้ว, ก็ ภา วิ่ง กรู เกรียว ไล่ เห่า กระโชก. ฝูง เนื้อ นั้น ตก ใจ กลัว, ก็ ภา กัน วิ่ง ตก ลง ไป ใน เหว ตาย หมด ทั้ง สิ้น. ส่วน หมาใน เหน ดัง นั้น, ก็ ภา กัน ลง ไป ตาม ซอก เหว ข้าง หนึ่ง, แล้ว ภา กัน กัด กิน เนื้อ นั้น จน สิ้น เชิง.

๑ ได้ ยิน ว่า ที่ เมือง ตาตารี นั้น, ฝูง ม้า ที่ อยู่ ใน ป่า ใหญ่ สู้ กับ หมู่ หมาใน ได้, เพราะ ม้า เหล่า นั้น ฉลาด, ภา กัน ยืน เรียง ทำ เปน วง เข้า แล้ว, ให้ ลูก ม้า แล แม่ ม้า นั้น เข้า อยู่ ใน ท่ามกลาง. ครั้น เมื่อ หมาใน นั้น เข้า มา จะ ทำ อันตราย ปทุษร้าย, ม้า เหล่า นั้น ก็ ดีด โขก ด้วย ท้าว ถูก หมาใน เหล่า นั้น ตาย. ไม่ อาจ จะ ทำ อันตราย ได้.

๑ อนึ่ง ธรรมดา หมาใน นั้น. เมื่อ เขา จับ ได้ เอา มา เลี้ยง ไว้, ให้ อยู่ ใน อำนาถ แล้ว, มัน ก็ กลัว คน หนัก, ไม่ อาจ ษามาท ทำ อันตราย แก่ คน. แต่ ใน เมือง อินเดีย นั้น, เขา ขุด หลุม ให้

ลูกสำหรับ ดัก หมาใน. ครั้น เมื่อ มัน ตก หลุม ติด อยู่ แล้ว, คน เดียว ก็ จับ มัด ได้ มาก หลาย ตัว

๑ อนึ่ง ใน เมือง รัสเซีย นั้น, มี คน ทำ การ คน หนึ่ง ขี่ เลื่อน ทำ ด้วย กระดาน เทียม ด้วย ม้า, ฝูง หมาใน สิบ เอ็ด ตัว ก็ ไล่ เปน หมู่ มา. คราว นั้น คน ทำ การ อยู่ ไม่ สู้ ไกล จาก บ้าน นัก, ที่ นั้น, เขา ก็ ขับ ม้า ควบ เต็ม กำลัง มา. ครั้น มา ถึง ประตู บ้าน ประตู บ้าน นั้น ก็ ยัง ปิด อยู่, ม้า นั้น ก็ โดน กะแทก ประตู เปิด เข้าไปได้. หมาใน วิ่ง ไล่ ติด ตาม เข้าไป เก้าตัว, แล้ว ประ ตู ก็ ปิด. ส่วน หมาใน ก็ อยู่ใน นั้น. ครั้น หนี ออก มา ไม่ได้. มัน ตก ใจ กลัว เที่ยว ซุก ซ่อน อยู่ ตาม มุม รั้ว แล โพรง. คน นั้น ก็ จับ ฆ่า เสีย ตาม อัชฌาไสย ของ ตน. สิ้น ข้อ ความ แต่ เพียง นี้. แต่ คง มี อีก ต่อ ไป ข้าง น่า.

สินค้า ที่ เมือง จีน

๑ คัด ออก จาก หนังสือ จดหมายเหตุ เมือง ฮ่องกง, เรียก ว่า โอเวอลเลนด์เตรด์รีโปต. ณวัน ศุกร เดือน อ้าย ขึ้น ๑๓ ค่ำ

๑ ใบชา. การ ค้า ขาย ใบชา ใน ราว ๑๕ วัน นั้น ดี อยู่ ราคา ใบชา คำ นั้น คง อยู่ เหมือน ครั้งก่อน. แต่ใบชา เขียว นั้น ขึ้น ราคา น่อย หนึ่ง. ใบชา ยัง มี มาก อยู่ แต่ บันดา ที่ เมือง ปาก น้ำ ทั้งปวง. ใบชา ที่ ขาย ใน ๑๒ เดือน นี้, เปน ชา ออกไป ถึง เมือง อังกฤษ, น้อย กว่า ปี ก่อน นั้น น่อย หนึ่ง. แต่ ที่ ชา ออก แต่ง เมือง ยูไนติศเตต นั้น ก็ มาก กว่า ปี ก่อน นัก. แล เหน ว่า มี ทำ ใบชา ขาย ที่ เมือง จีน คง จะ ได้กำไร มาก ใน ปี ที่ ล่วง มา แล้ว นั้น, แล จะ ได้ มี น้ำใจ ทำใบชา ให้ มาก ขึ้น ไป กว่า แต่ก่อน. ราคา ใบชา ที่ เมือง ฮองกง, อย่าง ที่ เรียก ปี โกอี หอม เหมือน เปลือก ซ่มจีน, มี อยู่ ห้าพันหีบ, ราคา หีบละ ๓๘ บาท แล ๗๕ อย่าง ที่ เรียก ว่า เกเปอ มี อยู่ หก พัน ห้า ร้อย หีบ ราคา หีบละ ๓๔ แล ๖๒ บาท. อย่าง ที่ เรียก ว่า กอนเคา, มี อยู่ พัน หีบ ราคา หีบละ ๕๔ บาท แล ๕๖. อย่าง ที่ เรียก ว่า คันเปาเคอ กวาง ตุ้ง มี สี่ พัน หีบ, ราคา หีบละ ๒๒ บาท แล ๕๘ บาท. อย่าง ที่ เรียก ว่า เปาจง, มี สอง พัน ห้า ร้อย หีบ ๆ ละ ๔๔ บาท แล ๔๘ บาท. ใบชาอเขียว อย่าง ที่ รียก ว่า คันเปาเคอ, ราคา หีบ ละ๙๘ บาท แล ๑๐๒ บาท. อย่าง ที่ เรียก ว่า อิมปีรีอัล, ราคา หีบละ ๘๙ แล ๙๕ บาท. อย่าง ที่ เรียก ว่า ยังไฮซัน, หีบละ ๔๒ แล ๙๕ บาท. อย่าง ที่ เรียก ว่า ไฮซอนสกิน หีบละ ๓๓ แล ๔๑ บาท.

ไหม ที่ ยัง มิได้ ปั่น

๑ ที่ เมือง กวางตุ้ง การ ค้าขาย ไหม ใน ๑๒ เดือน, ที่ ล่วง มา แล้ว ได้ ขาย ๔๐๐๐ เบล์ แล ปี ที่ ถัด ไป นั้น. ได้ ขาย แต่ ๔๑๔ เบล์. ณเดือนอ้าย ขึ้น ๑๓ ค่ำ นั้น, ราคา ไหม ที่ เมือง กวางตุ้ง, อย่าง ที่ เรียก ว่า ลูกง ที่ หนึ่ง หาบ ละ ๕๘๕ แล ๕๙๐ เหรียน ที่ สอง หาบ ละ ๕๗๐ แล ๕๗๕ เหรียน. อย่าง ที่ เรียก ว่า ลักโล ที่ หนึ่ง, หาบ ละ ๕๕๕ แล ๕๖๐ เหรียน. อย่าง ที่ เรียกเกากง ที่ หนึ่ง, หาบ ละ ๕๓๐ แล ๕๓๕ เหรียน. อย่าง ที่ เรียก กำซัด ที่ หนึ่ง, หาบ ละ ๕๖๐ แล ๕๖๕ เหรียน. อย่าง ที่ เรียก ว่าเซนสำ ที่ หนึ่ง, หาบ ละ ๔๒๕ แล ๔๓๐ เหรียน. อย่าง ที่ เรียก ว่า ปั่นยำ ที่ หนึ่ง, หาบ ละ ๑๖๕ แล ๑๗๐ เหรียน. อย่าง ที่ เรียก ซัดลี ที่ หนึ่ง, หาบ ละ ๕๘๕ แล ๕๙๐ เหรียน.

น้ำ ตาลทาย ฮองกง

๑ ราคา สูงไม่ได้ มี คน ซื้อใน ๑๕ วัน นั้น. ขาย น้ำตาล ขาว ได้ ๘๐๐ หาบ, แล น้ำ ตาล เมือง มนิลา ขาย ได้ ๑๐๐๐ หาบ ราคา ใน เดือน อ้าย ขึ้น ๑๓ ค่ำ นั้น, คือ น้ำ ตาลขาว ที่ หนึ่ง หาบ ละ๘ เหรียน ๓๐ เซนต์ แล ๘ เหรียน ๕๐ เซนต์. ที่ สอง หาบ ละ ๘ เหรียน แล ๘ เหรียน ๑๐ เซนต์. ที่ สาม หาบละ ๗ เหรียน. ๗๐ เซนต์แล ๗ เหรีน ๘๐ เซนต์. น้ำตาล แดง กวาง ตุ้ง หาบ ละ ๕ เหรียน๒๐ เซนต์. แล ๕ เหรียน ๔๐ เซนต์.

๑ ฝิ่น ที่ เมือง ฮองกง, อย่าง ที่ เรียก ปักนา ใหม่, ราคา หีบ ละ ๕๔๐ เหรียน, แล ๕๔๒ เหรียน ครึ่ง. อย่าง ที่ เรียก บินาเรศ ใหม่, หีบ ละ ๕๒๗ เหรียน ครึ่ง. อย่าง ที่ เรียก มัลวา, หีบ ละ ๘๒๕ เหรียน.

๏ ฝ้าย บต ที่ ฮ่องกง, การ ขาย ฝ้าย ใน ๑๕ วัน นั้น ได้ การ มาก, เปน ฝ้าย มา แต่ เมือง บังกล่า โดย มาก, มี ราคา ถูก กว่า อย่าง อื่น จึ่ง ขาย ได้ มาก. ขา เข้า ใน ๑๕ วัน นั้น, ถึง หมื่น สอง พัน เบล์. ได้ จำหน่าย ออก ใน ๑๕ วัน นั้น, ถึง หมื่น เบล์, เปน ราคา เบล์ ละ ๒๕ เหรียน กับ ๒๕ เซนต์, แล ๒๗ เหรียน. ที่ ยัง เหลือ นั้น แปด พัน เบล์. ฝ้าย ที่ เคย มา แต่ ฝ่าย เหนือ เมือง จีน นั้น ปี นี้ มี น้อย, เพราะ ต้น ฝ้าย นั้น เสีย ด้วย น้ำ ท่วม. ฝ้าย นั้น ขาย ได้ เบล์ ๒๘ เหรียน ครึ่ง, แล ๓๒ เหรียน กับ ๒๕ เซนต์.

๏ เข้า สาน เมือง ฮ่องกง, ใน ๑๕ วัน นั้น ราคา ขึ้น มาก ไป กว่า แต่ ก่อน เปน หาบ ละ ๑๐ เซนต์, แล ๑๕ เซนต์. เพราะ เข้า เก่า มี น้อย. แต่ เข้า ใหม่ นั้น ได้ เกี่ยว เก็บ แทบ จะ หมด อยู่ แล้ว. แต่ ทว่า จะ น้อย กว่า ที่ เคย มี มา ทุก ๆ ปี ที่ ล่วง มา แล้ว นั้น. ประมาณ ที่ ทำ ได้ ใน ๑๐๐ หนึ่ง, ได้ แต่ ๗๐ เท่า นั้น. เพราะ เหตุ นี้ ราคา เข้า เหน จะ คง อยู่, ใน ๑๕ วัน นั้น ขาย ได้ หก หมื่น สอง พัน หาบ, คือ เข้า ย่างกุ้ง สี่ หมื่น ห้า พัน หาบ. เข้า บังกล่า แปด พัน หาบ. เข้า ไซ่ง่อน เจ็ด พัน หาบ. ราคา ใน วัน นั้น เข้า บังกล่า หาบ ละ ๒ เหรียน ๕๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๗๕ เซนต์. เข้า กล้อง สยาม หาบ ละ ๒ เหรียน ๒๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๓๕ เซนต์. เข้า สยาม อย่าง กลาง หาบ ละ ๒ เหรียน ๔๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๕๕ เซนต์. เข้า ขาว สยาม หาบ ละ ๒ เหรียน ๖๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๗๕ เซนต์. เข้า ไซ่ง่อน หาบ ละ ๒ เหรียน ๔๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๕๕ เซนต์. เข้า มนิลา หาบ ละ ๒ เหรียน ๔๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๗๐ เซนต์. เข้า กล้อง ย่างกุ้ง หาบ ละ ๒ เหรียน ๔๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๕๐ เซนต์. เข้า กล้อง อารากัน หาบ ละ ๒ เหรียน ๑๕ เซนต์, แล ๓ เหรียน ๒๕ เซนต์.

๏ พริกไท ขาว, หาบ ละ ๑๐ เหรียน ๕๐ เซนต์. พริกไท ดำ หาบ ละ ๖ เหรียน ๕๕ เซนต์, แล ๖ เหรียน ๖๐ เซนต์.

๏ หมาก แห้ง, หาบ ละ ๒ เหรียน ๖๐ เซนต์, แล ๓ เหรียน ๘๐ เซนต์.

๏ ฝาง สยาม, หาบ ละ ๒ เหรียน ๒๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๔๐ เซนต์.

ราคา สิน ค้า เมือง ปีนัง ณ เดือน อ้าย ขึ้น หก ค่ำ

สินค้า อย่าง ไร		เหรียน	เซนต์	เหรียน	เซนต์
หมาก	หาบ ละ	๗	๗๕	๘	๕๐
ขี้ ผึ้ง	หาบ ละ	๓๖		๔๒	
การะบูน	หาบ ละ	๒๒		๒๓	
น้ำ มัน พร้าว	หาบ ละ	๑๒		๑๓	
งา ช้าง หนักอันละ ๓๐ ฤๅ ๕๐ ชั่ง		๑๗๕		๒๐๐	
งาช้าง หนัก อันละ ๑๐ ฤๅ ๒๐ ชั่ง		๑๓๐		๑๖๐	
กำยาน ที่ หนึ่ง	หาบ ละ	๔๘		๕๐	
กำยาน ที่ สอง	หาบ ละ	๒๕		๒๖	
กำยาน ที่ สาม	หาบ ละ	๑๒		๑๔	
หนัง ควาย	หาบ ละ	๗	๕๐	๘	
หนัง วัว	หาบ ละ	๑๐		๑๑	
เขา ควาย	หาบ ละ	๗	๗๕	๘	
ฝิ่น บินาเรศ	หีบ ละ	๔๗๐		๔๗๕	
ฝิ่น เตอกี	หีบ ละ	๔๔๐		๔๖๐	๖๐
พริกไท ดำ	หาบ ละ	๕	๒๐	๕	
พริกไท ขาว	หาบ ละ	๑๐		๑๒	
เข้า ขาว ย่างกุ้ง	เกวียน ละ	๑๐๔		๑๑๘	
เข้า อย่าง กลาง	เกวียน ละ	๘๐		๘๒	
เข้า กล้อง	เกวียน ละ	๗๔		๗๕	
ครั่ง สยาม	หาบ ละ	๓๓		๓๕	
น้ำตาล ทราย ที่ หนึ่ง	หาบ ละ	๗		๖	
น้ำตาล ทราย ที่ สอง	หาบ ละ	๕	๕๐	๔	๗๕
ตกั่ว เกรียบ	หาบ ละ	๒๑	๕๐	๒๑	๗๕
ทอง เหลือง หุ้ม กำปั่น	หาบ ละ	๒๔		๒๕	

๏ ราคา สินค้า กรุงเทพ วัน เดือนยี่ ขึ้น แปดค่ำ

๏ เข้าขาว เกียนละ ๗๘ บาท. เข้า อย่าง กลาง เกียน ละ ๖๖ บาท. เข้า กล้อง เกียนละ ๕๘ บาท. เข้า เปลือก เปน เข้า เก่า นา เมือง เกียนละ ๔๕ บาท. เข้า เปลือก เข้า ใหม่ นา สวน เกียนละ ๕๐ บาท สอง สลึง.

๏ น้ำตาน ทราย ขาว ที่ หนึ่ง หาบละ ๑๔ บาท สอง สลึง เฟื้อง อย่าง ที่ สอง หาบละ ๑๔ บาท, อย่าง ที่ สาม หาบละ ๑๓ บาท สลึง, แต่ น้ำตาล ทราย มี น้อย.

๏ พริกไท ดำ หาบละ ๑๐ บาท. มี น้อย.

๏ ฝาง อย่าง ที่ ๓ ที่ ๔ ตุ้น หนัก เปน หาบ, ๆ ละ สามบาท สามสลึง. อย่าง ที่ ๕ ที่ ๖ ตุ้น หนัก เปน หาบ, ๆ ละ สอง บาท สามสลึง.

๏ กดาน ไม้ สัก ยกละ ๑๐ บาท สองสลึง. มี น้อย.

๏ ไม้ ชิงชัน หาบละ ๒๖๐ บาท แล ๑๐๐ บาท.

๏ หนัง ควาย หาบละ ๑๑ บาท.

๏ หนังวัว หาบละ ๑๕ บาท สองสลึง.

๏ เขา ควายดำ หาบละ ๑๑ บาท สามสลึง.

๏ กำยาน อย่าง กลางหาบละ ๑๔๐ บาท.

๏ รง หาบละ ๔๙ บาท.

๏ งา เมล็ด เกียนละ ๗๙ บาท สอง สลึง.

๏ ครั่ง อย่าง ที่ หนึ่ง หาบละ ๑๓ บาท, อย่าง ที่ ๒ หาบ ละ ๑๐ บาท สอง สลึง.

๏ งา ช้าง หาบละ ๓๒๐ บาท แล ๒๓๕ บาท.

๏ กระวาน หาบละ ๑๖๐ บาท.

๏ เร่ว หาบละ ๒๑ บาท สาม สลึง เฟื้อง.

๏ กะซอบ พันละ ๘๐ บาท.

๏ ทอง ใบ อันเสง ที่ หนึ่ง บาท ๑๖ สอง สลึง.

๏ การ แลก เงิน เหรียน ที่ สิงกโปร์ ๑๐๐ เหรียน มี กำไร ๑ เหรียน.

๏ คำ ปฤษนา

๏ ครั้น อยู่ มา วัน หนึ่ง, หมา จิ้งจอก ตัว หนึ่ง กำลัง ดื่ม น้ำ อยู่ ที่ บ่อ ฦก อัน หนึ่ง, ท้าว พลาด ไถลพลัด ตก ลง ไปใน บ่อ นั้น. แต่ น้ำ นั้น ไม่ สู้ ฦก ภอ ยืน อยู่ ได้. แต่ หมา จิ้งจอก นั้น จะ โดด ขึ้น จาก บ่อ ก็ ไม่ ได้. ใน ขณะ นั้น มี แพะ ตัว หนึ่ง กระ หาย น้ำ เปน กำลัง, มา แล ลง ไป ใน บ่อ นั้น, ได้ เหน หมา จิ้ง จอก ตัว นั้น, ยืน อยู่ ใน พื้น บ่อ นั้น. จึ่ง ถาม หมา จิ้ง จอก ว่า, น้ำ ใน บ่อ นั้น ดี ฤๅ. ส่วน หมา จิ้งจอก ตอบ ว่า ดี ยิ่ง นัก, เยน ใส บริสุทธิ บริบูรณ์. ฝ่าย แพะ ได้ ฟัง ดัง นั้น ก็ เชื่อ, แล้ว โดด ลง ไป. ส่วน หมา จิ้งจอก นั้น เหน ได้ ที แล้ว, จึ่ง ขึ้น บน ศีศะ แพะ โดด ขึ้น มา ได้, แล้ว หมา จิ้งจอก นั้น ก็ ยืน อยู่ ริม ปาก บ่อ แล ลง ไป, ดู แพะ ยัง ติด อยู่ ใน บ่อ, ขึ้น ไม่ ได้. จึ่ง ว่า เพื่อน เรา เอ๋ย, ถ้า สมอง ใน ศีศะ ของ เจ้า, จะ มาก เสมอ กับ หนวด ของ เจ้า, เจ้า ก็ คง จะ ตรึก ตรอง ดู ให้ ลอียด เสีย ก่อน, จึ่ง จะ ได้ โดด ลง ใน บ่อ นั้น. หมา จิ้งจอก กล่าว ดัง นั้น แล้ว, ก็ ละ แพะ เสีย, กลับ ไป ยัง ที่ อยู่ ของ ตัว.

๏ ใจ ความ ปฤษนา นี้, สั่ง สอน ว่า, เมื่อ ได้ ฟัง คำ ของ คน ฉลาด อย่าง หมา จิ้งจอก นั้น, กำลัง สรรเสิญ การ ประพฤตติ์ ใดๆ, ก็ ควร ที่ จะ ตรึก ตรอง ดู ให้ เลอียด ก่อน ว่า, ไป ปลาย มือ นั้น จะเปน ประการ ใด บ้าง.

๏ อยู่ มา วัน หนึ่ง, เกิด การ สงคราม ใน หมู่ สัตว์ สอง ท้าว แล สี่ ท้าว, แล หมู่ นก ทั้งหลาย. ฝ่าย พวก ค้างคาว นั้น บาง ที เข้า ด้วย สัตว์ บก, บาง ที เข้า ด้วย หมู่ นก, เพราะ หมู่ ค้าง คาว นั้น หมาย ว่า, ตัว เปน สัตว สอง ชาติ เปลี่ยน กัน ได้. เมื่อ เหน ว่า สัตว์ บก จะ ฉณะ ก็ เข้า ด้วย. เมื่อ เหน ว่า หมู่ นก จะ ฉะ ณะ ก็ เข้า ด้วย. ครั้น อยู่ มา หมู่ สัตว บก, มี สิงหโต เปน แม่ ทับ รบ กับ หมู่ นก ทั้งปวง ได้ ไช้ ชำณะ, ฝ่าย หมู่ ค้างคาว ก็ เข้า ด้วย. ครั้น มา นก ทั้ง ปวง ตั้ง นก อินทรี เปน แม่ ทับ, รบ กัน กับ สัตว บก อีก ได้ ไชย ชำณะ, กระ ทำ ให้ สัตว บก ทั้ง ปวง กระ จัด กระ จาย ไป. ที่ นั้น หมู่ ค้าง คาว ก็ กลับ มา เข้า ด้วย หมู่ นก. ครั้น อยู่ มา มี ความ ศุข, หมู่ นก กับ สัตว บก ทั้งปว ก็ เปน ไมตรี กัน. แล้ว จึ่ง ประชุม ปฤกษา กัน พิจารณา ดู กิริยา หมู่ ค้าง คาว, เหน พร้อม ใจ กัน ว่า, เปน กิริยา ไม่ ดี, ไม่ ควร ที่ จะ คบ ไว้ ใน พวก สัตว ทั้งสอง ฝ่าย. จึ่ง ตัดสิน ให้ ไล่ เสีย จาก หมู่ สัตว ทั้งสอง พวก. จับ เดิม แต่ นั้น มา หมู่ ค้างคาว ต้อง บิน ออก จาก ตำบล ที่ ตน เคย อยู่, ไป ซ่อน เร้น อยู่ ตาม ซอก เขา เปน ต้น. ใน เวลา กลาง วัน จะ ออก เที่ยว หา กิน ก็ ไม่ ได้, ก็ ต้อง ออก หา กิน ได้ แต่ เวลา กลาง คืน.

๏ ข้อ ปฤษนา ความ เปรียบ นี้, เปน ใจ ความ ว่า, ผู้ ที่ มี ใจ กลับ กลอก หวั่นไหว ไม่ ยั่ง ยืน นั้น, ก็ ไม่ ควร ที่ คน จะ คบ หา ไว้ ใจ เลย.

๏ คำ ปฤษนา ใน เรื่อง จด หมาย เหตุ นี้, ไม่ ได้ คิด จำเภาะ แต่ ผู้ ใด, แต่ จัด แจง เพื่อ ผู้ ใด ๆ ที่ คิด เหน ถูก ต้อง แล้ว, ก็ ให้ รับ ใส่ ไว้ ใน ใจ, เพื่อ จะ ได้ เปน ประโยชน์ แก่ ตัว ท่าน. ตาม คำ สุภาสิท ใน ภาษา อังกฤษ ข้อ หนึ่ง ว่า, ผู้ ใด เหน เสีย ถูก ต้อง แก่ ตัว แล้ว, เชิญ เอา ไป ใส่ เถิด, ควร จะ เข้า ใจ ว่า เปน ของ สำรับ ตัว แล้ว, อย่า สง ไสย ขัด ขวาง ใจ เลย.

๏ ข่าว มา แต่ เมือง จีน ฯะ

เมื่อ ณ เดือน อ้าย ขึ้น สิบ สาม ค่ำ. พวก ขบถ ที่ เรียก ว่า ใน เธนไฟ, ยัง อยู่ แต่ หา ได้ ปรากฎ ว่า ตั้ง อยู่ ที่ ไหน ทำ การ ศึก ประการ ใด ไม่. เคาเวอเม็นต์ เมือง จีน ได้ ตั้ง แม่ ทัพ ใหม่ ชื่อ ลี, เพื่อ ให้ ยก กอง ทัพ หลวง ไป รับ ทัพ พวก ขบถ ที่ หัว โฮนัน.

๏ อนึ่ง เคาเวอเม็นต์ เมือง จีน, ได้ รื้อ ป้อม ที่ เฉียง ตวัน ตก ฝ่าย เหนือ เสีย ที่ เรียก ว่า เมือง ธาตา ที่ เปน เมือง ขึ้น แก่ เมือง จีน. ดู เหมือน ไม่ อยาก จะ ให้ อยู่ ใน ร่ม ธง เมือง จีน ต่อ ไป.

๏ อนึ่ง พวก สลัด อา ไศรย อยู่ ที่ ชาย ทเล เมือง จีน ก็ ทวี มาก ขึ้น, แล ข่าว ว่า เคาเวอเม็นต์ อังกฤษ สั่ง ให้ จัด แจง เรือ รบ อีก หลาย ลำ เพื่อ จะ ได้ จับ พวก สลัด นั้น จง ได้. ฝ่าย อังกฤษ ไล่ พวก สลัด ไป แล้ว, จะ ต้อง อา ไศรย เคาเวอเม็นต์ เมือง จีน ช่วย ป้อง กัน ต่อ ไป ฝ่าย หลัง, อย่า ให้ บังเกิด ขึ้น ได้ อีก.

๏ อนึ่ง เมื่อ ใน ต้น เดือน อ้าย นั้น, มี เรือ รบ ฝ่าย อังกฤษ ชื่อ แคร์ครัยเปอ ได้ รบ กับ เรือ สลัด เมือง จีน ๔ ลำ, รบ กัน อยู่ ได้ ๔ ชั่ว โมง ครึ่ง. ฝ่าย กระสุน ปืน ข้าง อังกฤษ ยิง ไป, ต้อง เรือ สลัด ลำ ใหญ่ แตก ออก กระจัด กระ จาย. ส่วน เรือ รบ อังกฤษ ก็ ไล่ จับ เรือ สลัด ได้ สาม ลำ, จับ สลัด ได้ ๑๖ คน พา ไป ถึง เมือง ไอ้มุ่ย. มี ข่าว ว่า เรือ สลัด ทั้ง ๔ ลำ นั้น, ลูก เรือ ใจ ฉกรรจ์ นัก. เคย ฆ่า คน ที่ เขา จับ ได้ นั้น เนือง ๆ. เมื่อ ก่อน พวก อังกฤษ ได้ จับ สลัด นั้น น่อย หนึ่ง, เขา จับ บุตร ชาย นาย สำเภา ได้ สอง คน, เอา มีด แหวะ ท้อง เด็ก นั้น เสีย. เหน ว่า เคาเวอเม็นต์ เมือง จีน จะ ลง โทษ แก่ สลัด ที่ อังกฤษ จับ ได้ นั้น โดย เรว.

๏ อนึ่ง มี ข่าว มา ว่า, พวก กอง ตเวน ที่ เมือง ฮองกง ได้ คิด กัน ทำ การ ชั่ว กับ ผู้ ร้าย ที่ อาไศรย พวก กอง ตเวน นั้น มาก มาย, เมื่อ ต้น เดือน อ้าย ที่ ล่วง แล้ว นี้. แล เคาเวอเม็นต์ อังกฤษ ก็ ยัง ชำระ ความ พวก คน ร้าย นั้น อยู่.

๏ ข่าว เมือง ยี่ปุ่น ว่า ฯะ

๏ เรือ รบ ฝ่าย อังกฤษ ลำ หนึ่ง, ฝรั่ง เสศ ลำ หนึ่ง, แล ฮอลันด์ ลำ หนึ่ง, เขา พร้อม ใจ กัน แล่น ไป ถึง เมือง โยโกฮามา แขวง เมือง ยี่ปุ่น. เรือ ทั้ง สาม นั้น ก็ มี ทหาร เปน อัน มาก. แม่ ทัพ สั่ง ให้ ไป ตาม รับสั่ง ทั้ง สาม เมือง นั้น, เพื่อ จะ ได้ ให้ เปิด ปาก น้ำ โอโอโก ให้ เข้า ไป ค้า ขาย ได้ ตาม สัญญา ไม้ ตรี นั้น. แล เมือง ทั้ง สาม สั่ง ว่า, ถ้า เคาเวอเม็นต์ ยี่ปุ่น ไม่ ยอม เปิด, ก็ อย่า เร่ง ตี ก่อน ให้ คอย เคาเวอเม็นต์ ทั้ง สาม จะ สั่ง มา เมื่อ ใด จึ่ง ให้ ตี เมื่อ นั้น. เรือ รบ ทั้ง สาม ก็ ไป ถึง ที่ แล้ว, ขอ เปิด ปาก น้ำ โอโอโก ก็ มิ ได้. แล เรือ ทั้ง สาม ก็ คอย มา ตาม รับ สั่ง. แต่ ลำ หนึ่ง ไป ถึง เมือง เซี่ยง ไฮ้ เพื่อ จะ ฝาก หนังสือ ไป ถึง เคาเวอ เม็นต์ เมือง อังกฤษ. ข่าว ว่า เรือ ทั้ง สาม จะ กลับ ไป คอย ฟัง รับสั่ง ที่ เมือง โยโกฮามา แขวง เมือง ยี่ปุ่น.

๏ ข่าว กรุง เทพ ฯ ฯะ

๏ โรง จักร กลไฟ, ก็ ได้ จับ การ สี เข้า ทั้ง สาม โรง แล้ว. แต่ เข้า เปลือก ยัง น้อย เจ้า ของ โรง สี เขา แย่ง กัน ซื้อ, เข้า จึ่ง ไม่ ใคร่ จะ ลง ตาม ราคา ที่ ควร. ฯะ

๏ อนึ่ง กำปั่น ต่าง ประเทศ, ได้ เข้า มา ทอด อยู่ ใน กรุง เทพ ฯ นี้ ถึง ๒๖ ลำ, กำปั่น ไทย กลับ มา ทอด อยู่ ๔๖ ลำ, ตรี เปน ๗๒ ลำ ทั้ง กำปั่น ใน กรุง นอก กรุง. จะ บันทุก เข้า ทั้ง นั้น, จะ เอา ไป ขาย เมือง จีน โดย มาก, จะ ไป ขาย เมือง อื่น ๆ นั้น น้อย. ฯะ

๏ ความ มรณะ

๏ พระราชบุตรชาย ในหลวง องค์ หนึ่ง ที่ ๓๖, แล พระ ราชบุตร หมด ด้วยกัน แต่ องค์ นั้น เปน ที่ ๗๐. จอม มารดา ชื่อ เจ้า จอม บัว, ประสูต พระราชบุตร องค์ นั้น, เมื่อ ปีชวดฉอศก เดือนยี่ แรม ๖ ค่ำ. สิ้น พระชนม์ เมื่อ เดือน ยี่ ขึ้น ห้าค่ำ เพลา ๕ โมง เช้า. ประชวน พระโรค ใน ตับ.

๏ อนึ่ง เรฟเอยเรนด์. ซี. เอ. ซีลกอด, เปน มิศชันเอรี ได้ สำแดง คฤศ สาศนา แต่ พวก จีน, อยู่ ที่ บ้าน คอก ควาย ถึง แก่ กรรม์ เมื่อ ณวัน เสาร เดือน ยี่ แรม ๑๓ ค่ำ, เพลา บ่าย ประมาณ ๓ โมง ป่วย ไข้ พิศม์ เจ็บ ได้ ๒๑ วัน. ท่าน ได้ เข้า มา อยู่ ใน

กรุงเทพนี้, เมื่อ ณเดือน ยี่ ปีชวด ฉศก, แรม ๑๑ ค่ำ มา ด้วย เรฟเฮอเรนด์ วิลยิม ดีน. ดี. ดี. ที่ได้เคย เข้า มา อยู่ ณบ้าน ดอก ความแต่ ก่อน, มา อยู่ ประมาณ ๓๐ ปีแล้ว, มา พร้อม กับ ข้า พะเจ้า ครั้ง ก่อน นั้น. มิศะตอ ชิลกอต เปน ชาว อเมริกา, มี อายุศม ประมาณ ได้ ๓๐ ปี. ท่าน ได้ ถือ หนังสือ สำรับ ตัว แต่ ครู ใหญ่ ใน ยูนิเวอ ซิตี ที่ เมือง รอเชศเตอ, แขวง เมือง นิวยอก ประเทศ อเมริกา, สรรเสิญ ว่า เปน คน รอบ รู้ ใน การ วิชา ต่าง ๆ, ถอ ดี่ จะ ทำ การ ใหญ่ ฝ่าย สาศนา, หฤๅ ราชการ เมือง ก็ ดี. แต่ ท่าน ก็ มีใจ รักษ ใน การ คฤศสาศนา มาก, จึ่ง ตั้ง ใจ หมาย ว่า จะ เปน มิศชันเอรี สำรับ จะ ได้ สำแดง สาศนา แก่ พวก จีน, จึ่ง ได้ โดย สาน มา กับ ด้วย มิศ. ดอ ดีน. เมื่อ ณวัน ศุกร แรม ๑๒ ค่ำ เพลาเช้า ใจ ของ ท่าน ก็ ดีเปน ปรกติ อยู่,จึ่ง ได้ รู้ ตัว ว่า จะไม่ รอด แล้ว ได้ร้อง เรียก มิศเตอ ดีน, แล บุตร ภรรยา มิศเตอ ดีน เข้า มา อยู่ แล ว่า, จะ ลา ไป ก่อน แล้ว, จะ ขึ้น ไป ยัง สวรรค์ อยู่ ด้วย พระ เยซู, ใจ ข้าพเจ้า รักษ ใน พระองค์ จริง, มิได้ มี ความ สง ไสย ใน ข้อ ที่ พระองค์ สัญญา ไว้ แก่ พวก ลูก สิษ ว่า, จะ ช่วย ให้ ตลอด นั้น. ข้าพเจ้า ไม่ ได้ มี จิตร คิด เสียดาย ชีวิตร ที่เข้า มา ปลง ลง ใน กรุงเทพ นี้ เลย. สู้ สละ ละ บิดา มารดา มา เพราะ มี จิตร คิด รักษ ใน พระ เยซู จริง, จึ่ง ไม่ เสีย ดาย ชีวิตร. พูด ดัง นั้น แล้ว. ภาย หลัง จึ่ง ตักเตือน แต่ บันดา ซึ่ง คน ที่ มา ประนิ บัต อยู่ นั้น ทุก ๆ คน, ที่ เขา ยัง มิ ได้ มีใจ รักษ ใคร ใน พระ เยซู นั้น, ให้ ปลง ใจ รักษ ใน พระ องค์ โดย เร็ว เปน การ ดี อัน ยิ่ง, จึ่ง จะ ได้ ขึ้น ไป อยู่ ใน สวรรค์ ด้วย กัน.

๏ ณวัน อาทิตย์ เดือน ยี่ ขึ้น สิบ สี่ ค่ำ บ่าย ๕ โมง เปน เวลา ฝั่ง สพ มิศเตอ ชิลกอต ที่ ถึง แก่ กรรม นั้น. เมื่อ เวลา ฝั่งสพ ก็ มี ชาว ยูรบ แล ชาว อเมริกา, ใส่เสื้อดำ มา ประชุม พร้อม กัน อยู่ ที่ เรือน ที่ เขา ไว้ สพ นั้น. แล มี ไทย ลูก จ้าง หกคน ใส่ เสื้อ ขาว กังเกง ขาว, ให้ ยก สพ ลง ไป จาก เรือน ใส่ เรือ บต, แล มี เรือ บต ลำ หนึ่ง ไป ข้าง น่า โยง เรือ สพ. ถัด มา มี เรือ กงสุน อเมริกา แล เรือ ชาว ยูรบ แล พวก ห้าง เปน อัน มาก, ประมาณ สามสิบ ลำ ตาม ไป จน ถึง ท่า ที่ จะ ฝั่ง. แล คน ผู้ หาม ก็ หาม ขึ้น ถึง ที่. มี ผู้ ประทาน คน หนึ่ง ใน พวก มิศชันเอรี นั้น, ก็ เทษ สาศนา สั่ง สอน คน ทั้งปวง ที่ ยัง มี ชีวิตร อยู่ นั้น จะ ได้ ตั้งใจ มั่น คง รักษ ใคร่ ใน พระ เยซู ต่อ ไป จน ตราบ เท่า สิ้น ชีวิตร. แล หมอ ดีน ก็ อ่อน วอน พระ เจ้า ใน ที่ นั้น. แล้ว เขา ก็ ย่อน สพ ลง หลุม. แต่ บันดา คน ทั้งหลาย ก็ ยิบ ดิน ทิ้ง ลง ไป คน ละก้อนๆ ตาม ภาษา อังกฤษ, คิด ว่า ได้ ไป ฝั่ง เพื่อน ญาติ มิศ ดัง นั้น. แล้ว ต่าง คน ต่าง ก็ มา ยัง ที่ อยู่ แห่ง ตน ทุก คน.

เลี้ยง โตะ ใหญ่

๏ ณวันพุทร เดือน ยี่ ขึ้นสิบค่ำ เจ้าพระยากลาโหม ได้ ทำ การ แซยิด ใหญ่, เปน วัน เกิด ของ ท่าน. ใน วัน นั้น อายุศม์ ท่าน ครบ ๕๙ ปี. ท่าน ได้ เชิญ บันดา พวก กงสุน ต่าง ๆ ประเทศ มา ประชุมกัน แล้ว, เลี้ยงโตะ ใน จวน ท่าน เมื่อ เวลา เยน วันพุทร นั้น. มี นาย ห้าง บ้าง, แล หลวง สรยาคร, แล นาย กอง ตเวน, กับ ท่าน กิน จึง เปน กงสุน สำรับ เมือง สยาม ที่ ออก ไป อยู่ สิงกโปร์, แล พระยาสุรวงษ์วัยวัฒ เปน บุตร์ กับ น้อง ท่าน คน หนึ่ง. แล โตะ ที่ เลี้ยง นั้น งาม ดี, มี เครื่อง ภาชนะ ใช้ สรอย, แล เครื่อง บริโภค ก็ มี ต่าง ๆ. นอก จาก ใน หลวง แล้ว แล จะ หา ที่ อื่น เปลียบ มิได้. แล พวก สำรับ เป่าแตร ของ ท่าน ก็ เป่า อยู่ ที่ นั้น, มี เสียง ไภยเราะ. บันดา คน ทั้งปวง ที่ นั่งรับ ประทาน เครื่องโตะ อยู่ นั้น มี ความ ยินดี เปน อัน มาก. การงาน นั้น ดี ทุก อย่าง. ไม่ มีเครื่อง เล่น เต้น รำ เพราะ, เหตุ ที่ คิด อยู่ใน ฝ่า พระบาท สมเด็จ พระ ปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว, ยัง ทรง พระ ประชวน อยู่.

พิทธี โสกรรฐ

๏ พิทธีโสกรรน พระราชบุตร ในหลวง, คือ องค์ สมเด็จ ข้าวฟ้าจุลาลัง กร, ที่ ตั้งต้นเมื่อ ณเดือน ยี่ ขึ้น ๑๕ ค่ำ วัน แรม ๓ ค่ำ นั้น จะ เปน วัน โสกรรน. ครั้น ณวัน ๔ ค่ำ ๕ ค่ำ, จะ มี การ แห่ สมเด็จ จ้าวฟ้า ที่ ทรง โสกรรนนั้น. ในหลวง มี รับสั่ง ให้เชิญ พวก ชาวยูรบ แล ชาว อเมริกัน ทั้งปวง มาชม พระบรมโภชิสมภาร พิทธีโสกรรน อยู่ ณพระราชวัง. แล มี พระ กระแส รับสั่ง ว่า, จะ โปรฎ ให้ เจ้า พนัก งาน จัด แจง ให้ มี เก้าอี้ ที่ จะ นั่ง ดู โดย ปรก ติ. แลจะให้ มี ล่าม สำรับ คอย อยู่ ด้วย, เพื่อ ชาว ต่าง ประเทศ ผู้ ใด จะมิได้ เข้าใจ ใน ของ สิ่ง ใด ๆ แล้ว, ก็จะ โปรฎ ให้ ล่าม บอก ชื่อ ของ สิ่ง นั้น ด้วย. ข้าพเจ้า ผู้ เจ้า ของ หนังสือ นี้ คอบ พระ เดช พระ คุณ ใน หลวง เพราะท่าน ได้ โปรฎ ดัง นั้น. เหน ควร คน ทั้ง ปวง ชาว ประเทศ ยูรบ แล ชาว อเมริกา, จะ รับ เชิญ ด้วย ยินดี

ทุก ๆ คน, เพื่อ จะ ได้ รู้ เหน ใน การ พิทธี ข้าง สยาม เปน การ ใหญ่.

๏ หนังสือ หลวง ฯะ

๏ คำ ที่ ท่าน ว่า หนังสือ ไบเบอล์, เปน ของ ส่อง สว่าง ใหญ่, ทำ ให้ รุ่ง เรือง ปัญญา ความ รู้ นั้น, คำ นี้ ฟัง แปลก หู นัก, เปน คำ จริง ฤๅ ว่า เล่น, ว่า ให้ ผู้ ใหญ่ ฤๅ ว่า ให้ เด็ก ๆ ฟัง. ก็ เมื่อ มี ผู้ จะ ใคร่ รู้ แผนที่ โลกย์, ว่า ฟ้า ดิน อากาษ จะ ตั้ง อยู่ อย่างไร. เมื่อ เชื่อ คำ ท่าน ว่า, หนังสือ ไบเบอล์ ดี กว่า หนังสือ ทั้งปวง หมด, ก็ จะ ไป เปิด หนังสือ ไบเบอล์ ขึ้น ดู, ใน เยเนซิศ บริเฉท ต้น, ที่ เรียก ว่า บท ต้น. แล้ว ก็ จะ อ่าน ถึง เรื่อง พระเจ้า สร้าง โลกย ใน หก วัน. แล้ว ก็ จะ ได้ ความ ว่า, สร้าง มืด สร้าง สว่าง, ประมวน ไว้ ข้าง หนึ่ง ให้ เปน วัน, แล มืด เปน กลาง คืน. กลาง วัน กลาง คืน ไม่ เปน ด้วย แผ่นดิน หมุน, เปน ด้วย พระเจ้า สร้าง. แล้ว ก็ สร้าง แผ่นดิน ต้น ไม้ ใบ หญ้า ก่อน. ต่อ วัน หลัง มา เกือบ จะ เลิก อยู่ แล้ว, จึ่ง สร้าง พระอาทิตย พระจันทร แล ดาว, เปน เครื่อง ประดับ โลกย ต่อ ที หลัง. เมื่อ ว่า อย่าง นี้ ทำไม จะ ได้ รู้ ว่า, พระอาทิตย ที่ เปน ของ สร้าง ที หลัง เปน ตุ่ม ใหญ่, แผ่นดิน ที่ สร้าง อยู่ หลาย วัน เปน เม็ด ถั่ว เขียว. พระจันทร ที่ สร้าง พร้อม กับ ตุ่ม ใหญ่ ที หลัง นั้น เปน เม็ด งา. แล ตุ่ม หลาย หมื่น หลาย แสน หลาย โกฏ หลาย ล้าน, ที่ สร้าง ใน วัน เดียว กับ ตุ่ม ใหญ่ นั้น, เปน ดาว ท้องฟ้า, จะ รู้ อย่าง นี้ เพราะ ใน หนังสือ ไบเบอล ได้ ฤๅ.

๏ เมื่อ มี คน อยาก จะ ใคร่ ว่า, รุ้ง กิน น้ำ เปน ด้วย อไร, ก็ จะ ไป อ่าน ภบ ใน เรื่อง น้ำ วินาศ, พระเจ้า ตรัส แก่ โนฮา ด้วย เรื่อง พระแสง ธนู, บ่น ยืด ยาว ไป เปน น่า สมุด สอง น่า สมุด. เมื่อ อ่าน ที่ นี้ ทำไม จะ รู้ ที่ จริง, ว่า รุ้ง กิน น้ำ เปน ด้วย อไร. ว่า นี้ แต่ ภอ เปน อุทาหรณ์ ให้ เหน ความ ใน ไบเบอล์ ทอด ต้น.

๏ แล คน ลาง คน เขา ก็ ว่า อยู่, ว่า เมื่อ พระเจ้า โปรด โนฮา แล ครอบ ครัว ของ โนฮา, ให้ ทำ เรือ กำปั่น หนี น้ำ วินาศ. ถ้า ครั้ง นั้น จะ โปรด ให้ ทำ จักร กลไฟ, แล หาง เสือ ถือ ท้าย, แล วิชา วัด ลองชิตูด ลัตติตูด ได้ ก็ จะ ดี, โนฮา จะ ได้ ใช้ จักร ไป เที่ยว ดู ข้าง โน้น ข้าง นี้, แล เรือ ตก อยู่ ที่ ไหน จะ ได้ รู้, น้ำ ลด แล้ว ฤๅ ยัง จะ ได้ รู้, จะ ไม่ ต้อง ปล่อย กา ปล่อย นก พิราบ, อย่าง ว่า ใน หนังสือ ไบเบอล์ นั้น เลย, ยัง โง่ งม นัก ไม่ ใช่ ฤๅ. ฯะ

๏ ลาง คน ว่า อีก ว่า, ผู้ ที่ มี ความ เชื่อ มั่น ด้วย น้ำใจ บริสุทธ์ ใน สาศนา พระเยซู คฤสต์, ได้ โปรด คน ง่อย ให้ หาย ก็ ไม่ รู้ ว่า กี่ คน. ได้ โปรด คน เสีย จักษุ ให้ ลืม ตา ขึ้น เปน ปรกติ ก็ ไม่ รู้ ว่า เท่าไร. ได้ โปรด คน โรค เรื้อน ให้ หาย ก็ มาก. จน คน ตาย ก็ ว่า ให้ เปน คืน ขึ้น ได้ ก็ มี. ก็ ความ อัศจรรย อย่าง นี้, มี ใน หนังสือ ไบเบอล์ ตอด ท้าย เปน หลาย แห่ง. ก็ ผู้ ที่ เชื่อ ใน สาศนา มั่นคง, เปน ผู้ ถวาย ตัว ถวาย ชีวิตร แก่ สาศนา. ใน ทุก วัน นี้ ที่ เปน โรค เรื้อน เอง ก็ มี. เปน ลม ภาฆพาต เปน ง่อย ก็ มี, ไม่ อยาก ให้ กัน ตาย เสีย ตาย กัน นัก ก็ มี, เหน อยู่ ชัด ๆ เถียง ไม่ ได้. ก็ เมื่อ ตัว เอง ยอม ว่า, ตาม แต่ น้ำ พระไทย พระ เปน เจ้า แล้ว ก็ ยก ไว้. คน อื่น ที่ เขา เข้า รีต เข้า เชื่อ ถือ ใหม่ ๆ, ผู้ เปน ครู สอน ถ้า โปรด ให้ พ้น โรค เรื้อน โรค ง่อย, แล พ้น ความ ตาย ให้ เหน จริง ได้ สัก สอง ราย สาม ราย แล้ว. ป่าร นี้ มี มี คน เข้า สาศนา ด้วย หมด ทั้ง โลกย แล้ว ฤๅ. ก็ การ หา เปน ได้ ดัง นั้น ไม่. คน ซื่อ ๆ ซึ่ง ไม่ ได้ พึ่ง พา อาไศรย สาศนา นั้น, จึ่ง ไม่ สงไสย ใน หนังสือ ไบเบอล์ ว่า จะ เปน เช่น ท่าน ว่า นั้น เลย. ฯะ

๏ หนังสือ หลวง นี้ ได้ รับ ไว้ เมื่อ จด หมาย เหตุ ใบ นี้ เกือบ จะ เต็ม อยู่ แล้ว, มี ที่ ว่าง อยู่ แต่ เพียง ที่ ดี มา นี้, ความ ยัง ค้าง อยู่ อีก ส่วน หนึ่ง, จะ ตี ต่อ ภาย หลัง.

๏ ความ บางกอก รีคอเดอ ฯะ

คือ จดหมาย เหตุ ข้าง ไทย.

๏ ถัด ยก นี้ ไป, ยัง ข้าง น่า อีก สาม ยก, จึ่ง จะ ครบ เล่ม ที่ หนึ่ง. ข้าพเจ้า ขาย จดหมาย เหตุ นี้ ได้ ร้อย ยี่สิบ สี่ เล่ม, ที่ ได้ เงิน แล้ว สัก ครึ่ง หนึ่ง, ยัง มิ ได้ นั้น สัก ครึ่ง หนึ่ง. แต่ เงิน ที่ ยัง ค้าง อยู่ กับ ท่าน ทั้งหลาย นั้น, ข้าพเจ้า ปรารถนา จะ ใคร่ ได้ มา โดย เร็ว, เพราะ ทุก วัน นี้ ขัดสน อยู่. เดิม นั้น ข้าพเจ้า หมาย ว่า, คน ทั้งปวง ผู้ ซื้อ เมื่อ เหน ว่า เปน การ ดี มั่น คง แล้ว, ประสงค์ จะ ใคร่ ได้ ต่อ ไป ฝ่าย น่า, ก็ คง จะ เอา เงิน ที่ เกี่ยว ค่อง อยู่ ใน เล่ม นี้ มา ให้ เสีย ก่อน โดย เร็ว. แล การ ที่ ทำ จดหมาย เหตุ นี้, ข้าพเจ้า เหน ว่า ดี กว่า ที่ ข้าพเจ้า ได้ สัญญา

ไว้แต่เดิม, หมายใจว่าคน ทั้งปวง คง จะ เหน ด้วย. แล การ ที่ ทำ นี้ จะ ได้ กำไร ก็ หา มิได้, เปน การ ขาดทุน นัก. แต่ ถึง กระนั้น ข้าพเจ้า ก็ ยัง มี น้ำใจ หมาย ว่า, การ นี้ ฝ่าย น่า คง จะ เปน การ ใหญ่, จะ ได้ เปน คุณ เปน ประโยชน์ แก่ เมืองไทย, จึ่ง มี น้ำใจ จะ ทำ ต่อ ไป สอง ตู อีก ปี หนึ่ง. ขอ ให้ ท่าน ทั้งปวง เอาใจใส่ ช่วย หา ผู้ ที่ จะ ซื้อ, มา ลง ชื่อ ไว้ ที่ ข้าพเจ้า ได้ ห้า คน แล้ว เมื่อ ใด, ข้าพเจ้า จะ ให้ เปน รางวัล เล่ม หนึ่ง เมื่อ นั้น.

๏ อนึ่ง หนังสือ บางกอกรีคอเดอ เปน ภาษา อังกฤษ ที่เล่ม หนึ่ง นั้น สิ้น แล้ว. ณ เดือน ยี่ แรม สิบ ค่ำ, จะ ออก ยก ต้น เล่ม ที่ สอง ต่อ ไป. ด้วย หมายใจ ว่า จะ ออก ต่อ ไป ทุก ๆ วัน พฤหัศบดี. บาง ที ก็ จะ ออก เคลื่อน คลาด ไป ก่อน บ้าง หลัง บ้าง เล็ก น้อย. แล จะ เปน หนังสือ สอง ใบ ใหญ่, โดย ยาว ๑๘ นิ้ว อังกฤษ โดย กว้าง ๑๒ นิ้ว. แต่ ราคา ปี หนึ่ง เปน ๑๖ เหรียน. ราคา แต่ หก เดือน เปน เก้า เหรียน. ถ้า สาม เดือน เปน สี่ เหรียน ครึ่ง. ถ้า จะมา ขอ ซื้อ อีก สักใบ หนึ่ง เปน ใบละสอง สลึง. ถ้าผู้ใด ต้อง การ แต่ ใบ เดียว เปน ใบ ละ ๔๐ เซ็นต์. แม้น ผู้ ใด จะ ต้อง การ ตลอด ปี, ฤๅ ครึ่ง ปี, ก็ เชิญ ให้ มา ลง ชื่อ ไว้ แก่ ข้าพเจ้า ก่อน เวลา ที่ จะ ออก ยก ต้น เล่ม ที่ สอง นั้น เถิด.

๏ ตั้ง แต่ นี้ ไป หนังสือ จดหมายเหตุ นี้, ข้าพเจ้า หมาย ว่า จะ ออก ให้ ทัน ใน วัน ต้น เดือน, แล กลาง เดือน เสมอ ไป. แต่ ทว่า บาง ที จำ เปน คลาด เคลื่อน ไป บ้าง เล็ก น้อย. ข้าพ เจ้า ขอ อโทษ แก่ ท่าน ผู้ ซื้อ นี้ เถิด.

๏ การ ขาย ของ นี้ เปน ด้วย ชำระ ความ แห่ง วิลียัม เบอเคน ต่อ สู้ กับ มิศเตอ เยเอช จันด์เลอ จะ ขาย เปน การ เลหลัง ที่ บ้าน มิศเตอ จันด์เลอ เมื่อ ณวัน ประหัศ เดือนยี่แรม สิบ ค่ำ จะ ขาย เปน เงิน สด คือ

๏ เรือเหล็ก จุ ระวาง ขึ้ง ได้ ใน ระวาง ๑๕ ตอน, กับ ๔๐ ตอน ลำ.

๏ เครื่อง ตีพิมพ์ ที่ เรียก ว่า วัดชิงตัน ยัง ใหม่ อยู่ เครื่อง หนึ่ง

๏ เครื่อง อัด หนังสือ อย่าง ดี เครื่อง หนึ่ง.

๏ ตัว อักษร มา จาก เมือง นอก, ใหม่ ๆ ที่ ยัง มิ ได้ ใช้ นั้น ก็ มี มาก.

๏ เครื่อง สำรับ ใช้ ใน การ โรง พิมพ์ มี มาก.

๏ สิ่ว ขวาน เลื่อย กบ เปน เครื่อง มือ สำรับ หนึ่ง.

๏ แกบ ชนวน ปืน มี บ้าง.

๏ เครื่อง ชั่ง ของ ที่ ชั่ง หนัก ได้ หก ร้อย ปอน, คู่ หนึ่ง.

๏ เครื่ง ชั่ง หนังสือ ฝาก เครื่อง หนึ่ง.

๏ กระดาษ ตีพิมพ์ มี ห้าสิบ รีม.

๏ จุณสี มี บ้าง.

๏ เหล็ก ทั่ง สำรับ ตี เหล็ก อัน หนึ่ง.

๏ ตะกั่ว สำรับ ทำ ตัว พิมพ์ มี บ้าง.

๏ กุญแจ แล เหล็ก ต่าง ๆ มี บ้าง.

๏ โต๊ะ สำรับ เขียน หนังสือ สอง ใบ.

๏ ตู้ใส่ หนังสือ ใบ หนึ่ง.

๏ หีบ เหล็ก สำลับ ล้าง จาน, ทั้ง เครื่อง สูบน้ำ เครื่อง หนึ่ง

๏ ชาม ล้าง มือ มี พวย หลาย ใบ.

๏ ปืน แขวน เสือ สอง บอก.

๏ ปืน ปะ จุ ท้าย บอก หนึ่ง.

๏ เครื่อง สำรับ ทำ เรือน มี มาก.

๏ ไม้ สัก และ น่า ต่าง เปน ลูกเกล็ด

๏ น่า ต่างปตู, ทำ ด้วยไม้สัก.

๏ ซุง ขอน สัก ก็ มี บาง.

๏ จักร สำ รับ เจาะ รู เกือยเครื่อง หนึ่ง.

๏ เครื่อง จักร สำรับ ลอก นังสือ เครื่อง หนึ่ง.

๏ เหล็ก ตะปู ก็ มี บาง.

๏ ปาก กา เหล็ก มี หลาย อัน.

๏ กดาศ ทราย กับ ผ้า ลวด.

๏ เครื่อง มือ สำรับ เอนเซ็นเนีย.

๏ เครื่อง ยา ประสาร สาม ถัง ใหญ่.

๏ ตไกร ใหญ่ ตัด กดาษ อัน หนึ่ง.

๏ ตไกร เล็ก อัน หนึ่ง.

๏ เครื่อง ไฟฟ้า สำ รับ หนึ่ง.

๏ เรือ ยวน มี เก๋ง ลำ หนึ่ง.

๏ เรือ เปด มี เก๋ง ลำหนึ่ง.

๏ เรือ ลำ บั้น เล็ก ๒ ลำ.

๏ เรือ บ๊ต มี เก๋ง ลำ หนึ่ง.

๏ แล ณ เดือน ห้า ขึ้น สี่ ค่ำ เพลา ๑๒ โมง เช้า จะ มี การ เล หลัง, คือ ที่ บ้าน แล เรือน, แล สวน, แล เครื่องใช้ สอย สำรับ เรือน มด ที่ มิศเตอ จันต์เลอ ได้ อยู่แต่ ก่อน. จะ ขาย เงิน สด

๏ เย. เอม. ฮูดเปน กงกุล ยู่ในดิศเทษ

บางกอก ดอกกำปนี คือ เจ้า ของ อู่ใหม่

๏ อู่ แห่ง นี้ พึ่ง ทำ แล้ว, พร้อม ใจ จะ รับ เรือ ใหญ่ น้อย ทุก อย่าง. เชิญ ให้ ท่าน เจ้า ของ เรือ, แล นาย เรือ ทั้งหลาย, จง พิ จารณา ดู อู่ ใหม่ นี้. คง จะ เหน ว่า เปน อู่ ดี กว่า อู่ ทั้งปวง ใน ประ ประเทศ นี้. จะ ได้ แก้เรือ ซ่อมแปลง เสียใหม่ โดย สดวก ดี. ที่ อู่ นั้น ยาว ได้ ๓๐๐ ฟุต, แล คง จะ ให้ ยาว กว่า นั้น อีก. โดย กว้าง ได้ ๑๐๐ ฟุต, ลึก ๑๕ ฟุต. ที่ ปาก อู่ มี ประตูเรียก ว่า ไกซัน, ถ้า จะ ปิด มิด ได้ โดย เรว. ที่ นอก ปาก อู่ใน ออกไป นั้น, จด ถึง ลำ แม่น้ำ โดย ยาว ๑๒๐ ฟุต. มี เขื่อน สอง ฟาก กว้าง ขวาง แขง แรง นัก, กำปั่น เล็กกำ ปั่น ใหญ่ จะ จอด อาไศรย อยู่ ปาก อู่ได้ใน ทุก เวลา ไม่ เปน อันตราย เลย. แล มี เครื่อง จักร สำรับ ยกเสา กะโดง, แล ม่อ น้ำ สำรับ กล ไฟ แขง แรง นัก. อู่ นั้น พร้อม ด้วย เครื่องสูบ ไป ด้วย กำลัง กลไฟ. มี แรง มาก เพื่อ จะ ได้ สูบ น้ำ ให้ ออก ได้ โดย เร็ว ได้, ไม่ ว่า น้ำ ขึ้น น้ำ ลง. พร้อม ด้วย เครื่องใช้ ใน การ ทำ เรือ ใบ แล เรือ กล. แล การ นั้น มี นาย ที่ เปนชาติ ยูรบ, ได้ เคย ทำ การ เช่น นั้น หลาย ปี, จึ่ง ชำนาญ ใน การ เหล่า นี้ ทุก อย่าง.

๏ แล ลูก จ้าง สำรับ อู่ นั้น เปน คน เลือก มา แต่ ฮ่องกง แล วัมภู ทั้ง นั้น, เปน คน ชำนาญ ใน การ นั้น. ๏ พวก กำปะนี แห่งอู่ นั้น, ปรารถนา ที่ จะให้ คน ทั้งหลายพิเคราะห์ ดู ว่า, อู่ นี้ ตั้ง อยู่ที่ มี ไม้ สัก บริบูรณ แลถูก ด้วย. ๏ อนึ่ง อู่ นี้มี จักร เลื่อยไม้, เพื่อจะ ได้ การ เร็ว. หมอน ที่ รอง เรือ สูง สี่ ฟุต, แล จะ ชัก ออก เมื่อใด ก็ ชักได้ โดย สดวก, ไม่ ต้อง เสีย อะไร ใน การ เปลี่ยน หมอน นั้น.

๏ อนึ่ง พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, จะ รับ ธุระ คิด ใน การ ที่ จะ ต้อง ลง ทุน ซ่อม แปลง เรือ, แล จะ รับ เหมา เอา การ นั้น, เรือไม้ก็ ดี เรือ เหล็ก ก็ ดี, แล จะ รับ ต่อเรือ ใบ เรือ กล ไฟ ฤๅ การ ใด ๆ ที่ใน การ ช่าง ต่อ เรือ ซ่อม แปลง เรือ. ๏ ไม้ แล เหล็ก แล ของ อื่น ๆ ที่ จะ ต้อง ซื้อ นั้น, เรา จะ ขาย ให้ ตาม ราคา ตลาด กรุง เทพ นี้. ๏ อนึ่ง เรือ ทั้งหลาย ที่ จะ เข้า อู่ นั้น, จะ มา จอด ที่ ทุ่น แห่ง กำปะนี ฤๅ ที่ เขื่อน นอก อู่ นั้น, ไม่ ต้อง เสีย เงิน กว่า ผู้ ที่ เปน นาย การ จะ สั่งให้ เลื่อน ออก จาก ที่ นั้น เมื่อใด.

๏ อนึ่ง กัปตัน แห่ง เรือ ทั้งหลาย, เมื่อ จะ ออก จาก อู่ นั้น, ต้อง เขียน ชื่อ ตัว ลง ที่ บาญชี แห่ง นาย อู่ นั้น เสีย ก่อน จึ่ง ออก ได้. ๏ อนึ่ง แต่ บันดา หนังสือ, ที่ จะ ฝาก มา ถึง อู่ นั้น, ต้อง ฝากไป ถึง มิศเตอกับลิยู. เช. โรเบิกซัน กว่า จะ ได้ เปลี่ยน อย่าง นั้น, บัด นี้มิศเตอกับลิยู. เช. โรเบิดซัน เปน นาย กอง นั้น, เปน เจ้า กระทรวง ใน การ ที่ จะใช้ เงิน เกบ เงิน แต่ผู้ เดียว.

ข่าว มา แต่ ประเทษ ยูรบ

๏ เมื่อ ณเดือน ๑๑ ปี ฉลู นั้น, ที่ เมือง ปารีศ เกิด โรค ลง ราก ชุม. คน ตาย เพราะ โรค นั้น วันละ ๒๐๐ ถึ ๓๐๐ แล เอม ปีรอ พระเจ้า แผ่น ดิน ฝรั่ง เสษ, กับ อัคมเหษี ท่าน ก็ เสด็จ เข้า ไป เยี่ยม คน เจบ ใน ที่ ฮอศช์ปิตัล, คือเปน ที่ สำรับ รักษาโรค นั้น. จึ่ง ตรัส ปราไสย กับคน เจ็บ ด้วย มี พระ ไทย เมตา ต่าง ๆ, แล พระ ราช ทาน เงิน ตรา เสื้อ ผ้า ให้แก่ คน เจ็บ นั้น ให้ มี คน รักษา พยา ยาม พร้อม. เพราะ เหตุ นี้ ราษฎร ทั้ง ปวง ก็ ชวน กัน สรร เสิญ พระเจ้า แผ่น ดิน ว่า มี พระ ไทย อารี แก่ ราษฎร มาก นัก.

๏ อหนึ่ง โรค ลง ราก ก็ เกิด ขึ้น ที่ เมือง ซเปน ด้วย, แต่ ข่าว มา เมื่อ ภาย หลัง ว่า โรค นั้น ก็บันเทาลง.

๏ อนึ่ง เมื่อ ณเดือน ๑๑ ข้าง แรม คน ได้ เกิด ในเมือง ลอน ดอน, นับ ผู้ชาย ได้ ๑๐๔๒ คน, หญิง ๑๐๑๖ คน รวม ๒๐๕๗ คน. เดือน ๑๒ ข้างแรม คน เกิด ใน เมือง ลอนดอน, ในเจด วัน ผู้ชาย ๑๑๓๗ คน หญิง ๑๐๙๐ รวม เปน ๒๒๒๗ คน. การ นี้ เขารู้ เพราะ มี กฎหมาย ให้ นับ ทุก ควบ อาทิตย์.

๏ อนึ่ง เอมปีรอ พระ เจ้าฝรั่ง เสศ ได้ ตั้ง เจ้า เมือง กำภูชา ให้ เปน นาย มี ยศถา ศักดิ เรียก ว่า ลิชัน ออฟออเนอ.

๏ ณเดือน ๑๑ ข้าง แรม, พวก โหร ที่ ประเทศ ยูรบ เขา มี กล้อง ใหญ่ สำรับ ดู ดวง อาทิตย, ก็ ได้ เหน ใน ดวง อาทิตย์ ผิด ประ หลาด นัก. พร้อม ใจ กัน ว่า, ดวง อาทิตย์ แหยก ออก เปน ช่อง เหมือน ผู้ เขา ออก มี ไฟ พลุง โพลง ขึ้น นั้น.

สาม ก๊ก

๗ เล่ม ที่ หนึ่ง รวม ๒๔ เล่ม สมุด ไทย, ดี เกือบ จะ แล้ว. เปน การ ใหญ่ ยืดยาว นัก, เกิน สัญญา ไป ได้ สัก สอง เดือน. เพราะ ข้าพเจ้า ผู้ เจ้า ของ หมาย การ ผิด ไป. ข้าพเจ้า ขอ อะไภย กับ ท่าน ที่ ได้ ลง ชื่อ ไว้ ทุก ๆ คน เถิด. ตั้ง แต่ นี้ ไป เล่ม ต้น จะ ดี ใน ๑๐ วัน จะ แล้ว แล จะ ต้อง ผูก ให้ ได้ สัก ๓๕๐ เล่ม, จึ่ง จะ จำ หน่าย ได้.

เมืองชีคอโค

แขวง เมือง อิลลินอย ประ เทศ ยูใน ติษเตศ, เปน กรุง มีคน อยู่ สอง แสน สี่ พัน คน. แต่ ประ มาน ๓๐ ปี่ มาแล้ว, มี่ แต่ เรือน หลัง เดียว. เหน ว่า ที่ เกิด ขึ้น เรว ดัง นี้ เปน การ อัศจร นัก, ไม่ ใคร จะ มี อย่าง ที่ บัง เกิด กรุง เร็วเชน นี้ เลย.

ประสูต

๑ ณวัน เสาร์ เดือน ยี่ ขึ้น หก ค่ำ, จอม มารดา เปี่ยม ประ สูต พ:ะ ราชบุตร ชาย องค์ หนึ่ง, เปน พระ ราช บุตร ที่ ๗ ของ จอม มารดา เปี่ยม, แล พระ ราช บุตร องค์ นั้น เปน ชาย ที่ ๓๘ ใน หลวง, แล พระราชบุตร ทั้ง ชาย ทั้ง หญิงองค์ นั้น เปนที่ ๗๖.

๏ หมอ เยนเนอ ฯะ

๑ เปน ผู้ ที่ คิด การ กัน ฝีดาษ ด้วย พันโค แต่ เดิม นั้น, มี คุณ แก่ ชาติ ยูรบ มาก นัก แล ชาติ อื่น ด้วย. คน ได้ รอด ชีวิตร เพราะ คุณ ที่ หมอ เยนเนอ คิด การ นั้น มาก นัก. ถ้า จะ นับ เปน หลาย ล้าน คน ก็ ได้, จะ ไม่ เกิน ดอก. แต่ ท่าน หมอ เยนเนอ นั้น, ถึง แก่ กรรม มา ได้ หลาย สิบ ปี่ แล้ว. ใน หก เดือน ที่ ล่วง มา แล้ว นั้น, ชาว อังกฤษ คิด ถึง คุณ ท่าน หมอ เยนเนอ, จึ่ง เรี่ย ไร กัน ลง ทุน ซื้อ หิน อ่อน ที่ ชาว บริสุทธิ์, มา จ้าง ช่าง แกะ เปน รูป ท่าน ไว้, ก่อ เปน ที่ สูง ยก รูป ท่าน ขึ้น ไว้ บน ที่ นั้น, เพื่อ จะ ให้ เปน ที่ คน ทั้งปวง คิด ถึง คุณ หมอ เยนเนอ. แต่ หา ได้ ไหว้ เหมือน คน ไหว้ รูป พระ ไม่, แล ไม่ ได้ คิด ว่า หมอ เยนเนอ, จะ โปรด ได้ เดี่ยว นี้ เลย. แต่ การ เช่น นี้ พระเจ้า หา ได้ ห้าม ไม่.

๑ ประนินทิน บอก โมง แล ทุ่ม ใน ข้าง แรม เดือน ยี่ นี้. ฯะ

ค่ำ อังกฤษ	ค่ำ ไทย	ค่ำ จีน	อาทิตย์ ขึ้น กี่ โมง	อาทิตย์ ตก กี่ โมง	อาทิตย์ เที่ยง กี่ โมง	จันทร์ ตก กี่ ทุ่ม
เยนยูอารี ๑ ค่ำ	เดือน ยี่	เดือน ๑๑				
วัน อังคาร ๒ ค่ำ	แรม ค่ำ ๑	๑๖ ค่ำ	ย่ำรุ่ง แล้ว ๒๒ นาที	๕ โมง ๓๘ นาที	เช้า ๕ โมง ๕๖ นาที	ทุ่ม ๑ ๓๕ นาที
วัน พุทธ ๓ ค่ำ	= ๒ ค่ำ	๑๗ ค่ำ	" ๒๒ นาที	๕ โมง ๓๘ นาที	๕ โมง ๕๕ นาที	๒ ทุ่ม ๒๖ นาที
วัน พฤหัศบดี ๔ ค่ำ	= ๓ ค่ำ	๑๘ ค่ำ	" ๒๒ นาที	๕ โมง ๓๘ นาที	๕ โมง ๕๕ นาที	๓ ทุ่ม ๑๑ นาที
วัน ศุกร ๕ ค่ำ	= ๔ ค่ำ	๑๙ ค่ำ	" ๒๒ นาที	๕ โมง ๓๘ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	๓ ทุ่ม ๕๔ นาที
วัน เสาร์ ๖ ค่ำ	= ๕ ค่ำ	๒๐ ค่ำ	" ๒๒ นาที	๕ โมง ๓๘ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	๔ ทุ่ม ๓๒ นาที
วัน อาทิตย์ ๗ ค่ำ	= ๖ ค่ำ	๒๑ ค่ำ	" ๒๑ นาที	๕ โมง ๓๙ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	๕ ทุ่ม ๑๔ นาที
วัน จัทร ๘ ค่ำ	= ๗ ค่ำ	๒๒ ค่ำ	" ๒๑ นาที	๕ โมง ๓๙ นาที	๕ โมง ๕๓ ทีนา	๖ ทุ่ม
วัน อังคาร ๙ ค่ำ	= ๘ ค่ำ	๒๓ ค่ำ	" ๒๑ นาที	๕ โมง ๓๙ นาที	๕ โมง ๕๓ นาที	๖ ทุ่ม ๕๑ นาที
วัน พุทธ ๑๐ ค่ำ	๙ ค่ำ	๒๔ ค่ำ	" ๒๑ นาที	๕ โมง ๓๙ นาท	๕ โมง ๕๒ นาที	๗ ทุ่ม ๓๘ นาที
วัน พฤหัศบดี ๑๑ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๒๕ ค่ำ	" ๒๑ นาที	๕ โมง ๓๙ นาที	๕ โมง ๕๒ นาที	๘ ทุ่ม ๒๖ นาที
วัน ศุกร ๑๒ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๒๖ ค่ำ	" ๒๑ นาที	๕ โมง ๓๙ นาที	๕ โมง ๕๑ นาที	๙ ทุ่ม ๑๗ นาที
วัน เสาร์ ๑๓ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๒๗ ค่ำ	" ๒๐ นาที	๕ โมง ๔๐ นาที	๕ โมง ๕๑ นาที	๑๐ ทุ่ม ๗ นาที
วันอาทิตย ๑๔ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๒๘ ค่ำ	" ๒๐ นาที	๕ โมง ๔๐ นาที	๕ โมง ๕๑ นาที	๑๐ ทุ่ม ๕๘ นาที
วัน จันทร ๑๕ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๒๙ ค่ำ	" ๒๐ นาที	๕ โมง ๔๐ นาที	๕ โมง ๕๐ นาที	๑๑ ทุ่ม ๔๙ นาที
วัน อังคาร ๑๖ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	๓๐ ค่ำ	" ๒๐ นาที	๕ โมง ๔๐ นาที	๕ โมง ๕๐ นาที	๑๒ ทุ่ม ๑๔ นาที

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้ามา เมื่อไร	กำปั่น ชื่อไร	กับบีตันชื่อไร	คิ ตอน	เรือ อไร	มา แต่ ไหน
เดือนยี่ ขึ้นค่ำ หนึ่ง	เอดวาด มากวาด	เซินไซด์	๓๐๑	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๓ ค่ำ	เจ้าพระ ยา	อระตัน	๓๕๓	กลไฟสะยาม	สิงคโปร์
๔ ค่ำ	แอด. ดี.แมกเอน	ดีเมนรัน	๒๓๔	บาก ฝรั่งเสษ	ฮองกง
๔ ค่ำ	เอมีเดา คลัศ	ปรินรศ	๓๓๓	บากสยาม	ฮองกง
๔ ค่ำ	คองคีรอ	อีมศ์		กลไฟสยาม	ชายอ่าวทเลไท
๕ ค่ำ	วอละเตอ	เวะเตวซ์กูน	๒๓๗	บาก สยาม	ฮองกง
๕ ค่ำ	โซโล	เอียกิน	๙๖๕	บาก ฮำซเบิก	ปตาเวีย
๖ ค่ำ	ซันซีบา	เมอัค	๒๔๒	บาก ฮำเบิก	ฮองกง
๖ ค่ำ	เคเซนเล	ครูศ	๒๔๖	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๗ ค่ำ	คิมฮองเม	จีน	๒๑๐	บาก สยาม	ไซ่ง่อน
๘ ค่ำ	เรลเว	มันเซน	๒๑๓	ปริกสยาม	อันเฮา
๙ ค่ำ	เซนต์ เมริค์	ครอศ	๔๑๑	บาก สยาม	สิงคโปร์
๑๐ ค่ำ	เซนเอตอ	ทันเซน	๓๘๒	บากสยาม	ฮองกง
๑๐ ค่ำ	ไซเอน	โปเซ็รศ์	๒๒๕	ปริกฮำเบิก	ฮองกง
๑๐ ค่ำ	กาโรไลน์	ปอล์ไฟ	๒๖๖	สกูนเนอ ปรัศเซีย	ฮองกง
๑๑ ค่ำ	อิงเบิด	บีเตอซัน	๓๕๔	บาก ปรัศเซีย	ฮองกง
๑๑ ค่ำ	ระคามา	มักเกนซี	๓๔๘	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๒๑ ค่ำ	ฟเรศริกที่ ๗	โฮยญ์	๔๑๑	ชิพปรัศเซีย	ฮองกง
๑๒ ค่ำ	ซีโฟก	ยัง	๓๓๑	บาก สยาม	นาล์ตัน
๑๒ ค่ำ	แอนนามาเรีย	เยาคีนศ์	๒๗๕	ปริกเกนมาก	ฮองกง
๑๒ ค่ำ	กวีนอิงลันด์	ครูด	๔๓๓	ชิบสยาม	ฮองกง

กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ

ออก เมื่อไร	กำปั่น ชื่อไร	กับบีตันชื่อไร	คิ ตอน	เรือ อไร	จะ ไป ไหน
เดือน ยี่ ขึ้น ค่ำ หนึ่ง	เอนะเตอโปชิ	ชมเฟลด์	๔๘๘	บาก สยาม	สิงคโปร์
๓ ค่ำ	เซนต์ปอล์	ทันเซน	๓๕๗	บาก สยาม	ปะตาเวีย
๗ ค่ำ	ติงไฮ้	เครด	๙๐๐	สกูลเนอ อังกฤษ	สิงคโปร์
๘ ค่ำ	เจ้าพระยา	ออร์ตัน	๓๕๓	กลไฟ สยาม	สิงคโปร์
๘ ค่ำ	โซโล	เอียเกน	๙๖๕	ชิบฮำเบิค	แม่กลอง
๙ ค่ำ	โซไฟย์	จีน	๒๘๒	บาก สยาม	ยาวา
๑๒ ค่ำ	ไกลโอ	คาคิล์	๑๓๖	สกูลเนอ อังกฤษ	ชายอ่าวทเล ไทย

◎หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1 เล่ม ๑ บางกอก เดือน แรม สิบ ห้าค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๗ Jan. 17th 1866 กฤษศักราช ๑๘๖๖, ใบที่ ๒๒ No. 22

◎ หนังสือ หลวง ฯ

◎ ประกาศ เล่า ด้วย ธรรมเนียม ลงสรงโสกันต์, สมเด็จ พระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้า. สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้า. ที่ เปน พิธี สำรับ ราช ตระกูล, ใน แผ่นดิน สยาม สืบ มา. สมเด็จ พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้า, สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้า ทั้ง ชาย หญิง, สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า ทั้ง ชาย หญิง, สมเด็จ พระเจ้าหลาน เธอ เจ้าฟ้า ทั้ง ชาย ทั้ง หญิง. คือ ท่าน ที่ มี พระ บิดาพระมารดา, เปน ราช ตระกูล ทั้งสอง ฝ่าย. แต่ จะว่า ให้ เลอียด ถ้า การ ตั้ง พระวงษ์ใหม่, พระเจ้าพี่ยา, พระเจ้า น้องยา, พระ เจ้าพี่นาง, พระเจ้าน้องนาง. ที่ ร่วม พระชนก ชนนี กับ สมเด็จ พระเจ้า แผ่นดิน, ก็ เปน สมเด็จ พระเจ้า พี่ยาเธอ. สมเด็จ พระ เจ้าน้องยาเธอ, สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ, สมเด็จ พระเจ้าน้องนาง เธอ ทั้ง สิ้น. แต่ ที่ ต่าง พระมารดา ต่อ โปรด ให้ เปน จึ่ง เปน ได้. พระเจ้าลูกเธอ ที่ ประสูตร แต่ พระอรรคมเหสี พระอรรคชายา, ที่ ติด มา แต่ เดิม ก็ดี ตั้ง ใหม่ ก็ดี, เปน สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้า ฟ้า ทั้งชาย ทั้งหญิง, พระเจ้าลูกเธอ. ที่ เจ้าจอมมารดา เปน แต่ พระสนม ไม่เปน เจ้าฟ้า, ก็ เปน แต่ พระองค์เจ้า. ถ้า เจ้าจอม มารดา เปน เชื้อ พระวงษ ห่าง ๆ ก็ดี, เปน บุตร เจ้าแผ่นดิน เมือง น้อย รอบ คอบ ก็ดี, เฤๅ ปน บุตร เสนาบดี มี ความ ชอบ ก็ดี, ถ้าโปรด ให้ เปน เจ้าฟ้า ก็ เปน ได้. พระเจ้าหลานเธอ นั้น คือ พระโอรศ พระธิดา ใน พระบวรราชวัง, ถ้า พระมารดา โปรด ให้ เปน เจ้า, บุตร ก็ เปน สมเด็จพระเจ้าหลานเธอเจ้าฟ้า.

◎ สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้าหญิง, สมเด็จพระเจ้า ลูกเธอ เจ้าฟ้าหญิง. เมื่อ ได้ พระสวามี เปน พระเจ้า แผ่นดิน ใหญ่ ก็ดี, เปน กรม พระราชวงษ์ก็ดี, เปน เจ้า ต่าง กรม ไม่ มี กรม เจ้าฟ้า ฤๅ พระองค์เจ้า ก็ดี, ถ้ามี บุตร บุตรี บังเกิด ก็ เปน เจ้า ฟ้า ตาม พระมารดา. แต่ ศักดิ์นา ต่ำ เสมอ พระองค์เจ้า ที่ เปน พระเจ้าหลานเธอ ดัง สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ, มี ศักดิ์นา เสมอ เพียง พระองค์เจ้า ที่ เปน พระเจ้าลูกเธอ.

◎ เมื่อ แผ่นดิน สืบ ๆ มา พระราชโอรศ พระราชธิดา ของ สมเด็จ พระเจ้า ผ่นดิน ใหญ่, แล กรม พระราชวัง, ที่ ประสูตร แต่ พระมารดา เปน เจ้าฟ้า ก็ดี, เปน พระองค์เจ้า ก็ดี, คง เปน เจ้า ฟ้า. ถ้า มารดา เปน แต่ หม่อมเจ้า แล ราชินิกูล แล ธิดา เมือง น้อย รอบ คอบ, ก็ คง เปน แต่ พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้า. ต่อ พระเจ้า แผ่นดิน ใหญ่โปรด ให้ เปน เจ้าฟ้า จึ่ง เปน ได้.

◎ ใน กรม พระราชวังหลัง, บุตร บุตรี ประสูตร แต่ อรรค ชายา มี ยศ เปน เจ้า ก็ เปน ได้ เพียง พระองค์เจ้า. ต่อ มารดา เปน เจ้าฟ้า จึ่ง เปน เจ้าฟ้า ตาม พระมารดา. บุตร บุตรี กรมพระ ราชวังหลัง, ที่ เกิด แต่ พระ สนม, ก็ คง เปน หม่อมเจ้า เหมือน กับ บุตร บุตรี ของ พระองค์เจ้าชาย ทั้งปวง, ที่ ตั้ง กรม แล้ว แล ยัง ไม่ มี กรม หม่อมเจ้า ทั้งปวง. ที่ ได้ ราชการ ฝ่าย น่า ฝ่าย ใน, โปรด เลื่อน ให้ เปน พระองค์เจ้า โดย ความ ชอบ ก็ เปน ได้. การ กำหนด ที่ ว่า มา นี้, ตาม แบบ แผน ซึ่ง มี สืบ มา แต่ โบราณ หลาย ชั่ว แผ่นดิน แต่ ครั้ง กรุงเก่า มา.

◎ เมื่อ ครั้ง แผ่นดิน กรุง ธนบุรี, แรก ตั้ง แผ่นดิน บางกอก ก่อน พระวงษ นี้, มี พระเจ้าลูกเธอ ชาย เปน เจ้าฟ้า สาม พระองค์. พระองค์ หนึ่ง เกิด แต่ พระอรรคชายา เดิม, อีก พระองค์ หนึ่ง เกิด แต่ มารดา ที่ เปน พระญาติวงษ ของ พระเจ้า แผ่นดิน ใน เวลา นั้น. อีก พระองค์ หนึ่ง, เกิด แต่ มารดา ที่ เปน พระบุตรี ของ พระบาท สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์, ซึ่ง เวลา นั้น พระเจ้า แผ่นดิน โปรด, ให้ ถือ อาญาสิทธ เหมือน พระเจ้าแผ่นดิน ใน การ สงคราม. ใน เจ้าฟ้า ทั้งสาม นั้น, องค์ ที่ สอง สิ้น ชีพ เสีย แต่ ยัง เยาว์. องค์ ที่ หนึ่ง สิ้น ชีพ เมื่อ ล่วง แผ่นดิน นั้น ไป. แต่ องค์ ที่ สาม สืบ มา เปน สมเด็จพระเจ้าหลานเธอเจ้าฟ้า, ใน แผ่นดิน พระบาทสมเด็จ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์. เมื่อ ตั้ง พระวงษ ใหม่ ขึ้น, สมเด็จ

พระเจ้าพี่นางเธอ สอง พระองค์ ก็ เปน เจ้าฟ้า. สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอพระองค์ใหญ่ มี พระบุตร ๓ พระบุตรี ๑ แต่ พระบิดา สิ้น ชีพ เสีย นาน แล้ว, สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอพระองค์น้อย มี พระบุตร ๓ พระบุตรี ๒ พระบิดา ก็ สิ้น ชีพ เสีย นาน แล้ว เหมือน กัน. ก็ ทั้ง ๙ พระองค์ นั้น, พระเจ้า อยู่หัว โปรด ให้ เปน สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้า ทั้ง สิ้น. ภาย หลัง มา พระบุตร ของ สมเด็จพระเจ้า พี่นางเธอ พระองค์ ใหญ่ นั้น, โปรด ให้ เปน กรม พระราชวังหลังเปน ลำดับ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ, ที่ โปรดให้ เปน กรมพระ ราชวังบวร ใน แผ่นดิน นั้น.

๏ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ใน แผ่นดิน นั้น, มี พระราชโอรส สอง พระองค์, พระราชธิดา สอง พระองค์ แต่ พระอรรคชายาเดิม, โปรด ให้ เปน สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า ทั้ง ๔ พระองค์. แต่ กรม พระราชวัง มี พระราชธิดา ประสูตร แต่ พระมารดา เปน เชื้อ เจ้าเมืองเชียงใหม่, โปรด ให้ เปน สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้า ด้วย. ร่วม เจ้าฟ้า ใน ต้น แผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์, คือ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ ๒. ถ้า นับ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ, ที่ เปน กรมพระราชวัง ด้วย ก็ เปน ๓ เปน ชั้น ศักดิ์ สูง อย่าง เอก. สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า ๔ พระองค์ เปน อย่าง โท. สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้า, นับ กรมพระราชวังหลัง ด้วย เปน ๑๑ พระองค์ เปน อย่าง ตรี. ร่วม เจ้าฟ้า ทั้ง ๓ อย่าง เปน ๑๘ พระองค์. คือ นับ เจ้าฟ้าหลานเธอ ที่ เปน ราชบุตรเจ้ากรุงธนบุรี ด้วย นั้น. อนึ่ง มี เจ้าฟ้าหญิง แก่ อีก พระองค์ หนึ่ง, เปน พระราชธิดาสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน พระวงษเก่า กรุงศรีอยุทธยา, ยัง คง ยศ บันดาศักดิ์ เปน เจ้าฟ้า อยู่ ด้วย, จึ่ง รวม เปน ๑๙ พระองค์ ด้วย กัน.

๏ ก็ใน เจ้าฟ้า เหล่า นี้, เมื่อ แรก ตั้ง แผ่นดิน ยัง ไม่ได้ โสกันต์ ๗ พระองค์, คือ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้า ๓ พระองค์, ยก แต่ พระองใหญ่. สมเด็จพระเจ้าหลานเธอเจ้าฟ้า ใน สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอพระองค์น้อย ๒ พระองค์, สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้า ใน กรมพระราชวังพระองค์ หนึ่ง, สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ, ที่ เปน ราชบุตร เจ้ากรุงธนบุรี พระองค์ หนึ่ง, จึ่ง รวม เปน ๗ พระองค์. ใน เจ้าฟ้า ๗ พระองค์ นี้, เมื่อ ถึง ปี มี กำหนด ควร จะโสกันต์, ก็ มี ราชการ ทัพ ศึก กับ พม่า วุ่น วาย อยู่, เพราะ เปน การ ต้น แผ่นดิน ไม่ มี ช่อง มี เวลา ที่ จะ ได้ ทำ พระราชพิธี ให้ เตม ตาม ตำรา. คือ สอง พระองค์ ถึง กำหนดโสกันต์ ใน ปี แรก ตั้ง แผ่นดิน ใหม่, คือ ปีขาน จัตวาศก ศักราช ๑๑๔๔, ตรง กับ ปี มี คฤสตศักราช ๑๗๘๒. อีก สอง พระองค์ ถึง กำ หนด ใน ปีมเสงสัปตศก ศักราช ๑๑๔๗, ตรง กับ ปี มี คฤสตศักราช ๑๗๘๕. อีก สอง พระองค์. ถึง กำหนด โสกันต์ใน ปี รกาเอกศก ศักราช ๑๑๕๑, ตรง กับ ปี มี คฤสตศักราช ๑๗๘๙. สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้า ที่ เปน ราชบุตร เจ้ากรุงธนบุรี นั้น, ถึง กำหนด โสกันต์ใน ปีกุนตรีศก ศักราช ๑๑๕๓, ตรง กับ ปี มี คฤสตศักราช ๑๗๙๑. ใน สิบ ปี นี้ พม่า ยก มา รบ แทบ ทุก ปี, มี ราชการ ทัพ ศึก มาก, ไม่ มี ช่อง ที่ จะได้ คิด ทำการ ลง สรง โสกันต์ เลย, เปน แต่ ทำ โดยสังเขป ภอ เปน แล้ว ไป. แต่ เจ้าฟ้าพินทวดี ซึ่ง เปน พระราชธิดา พระเจ้าแผ่นดิน กรุงศรีอยุทธยา โบราณ นั้น, ท่าน เคย ลง สรง โสกันต์ ด้วย พระองค์ เอง. แล เหน การงาน ต่าง ๆ เมื่อ เวลา ลงสรง โสกันต์ เจ้าพี่ เจ้าน้อง ของ ท่าน, ท่าน ทราบ การ ทุก อย่าง. เปน ผู้ แนะ อย่าง ธรรมเนียม โบราณ อื่น ๆ ต่าง ๆ หลาย อย่าง หลาย ประการ ใน กรุงเทพ ฯ นี้. เมื่อ ท่าน เหน ว่า เจ้าฟ้า ๗ พระองค์ ที่โสกันต์, ไม่ ได้ ทำ เตม ตาม ตำรา พระราชพิธี แต่ สักพระองค์หนึ่ง, จน หมด เจ้าฟ้า ไป แล้ว, ท่าน ก็ บ่น มัก ว่า การ อย่าง ธรรมเนียม, พระราชพิธี ลง สรงโสกันต์ เจ้าฟ้า จะ สาบสูญ ไป เสีย แล้ว. ท่าน ก็ ทรง พระ ชรา แล้ว. เมื่อ ไม่ มี พระชนม์ ท่าน. ถ้า การ สืบ ไป มี เวลา ที่ จะได้ ทำ ขึ้น, ใ ครจะ มา แนะ ชี้ การ ให้ ถูก ต้อง ตาม แบบ แผน ได้เล่า. ท่าน จึ่ง คิด อ่าน จดหมาย การงาน ลง สรงโสกันต์ ต่าง ๆ ลง ไว้. แล้ว ชี้ แจง ให้ ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย ข้าง น่า ข้าง ใน, เรียน ดู รู้ ไว้ ด้วย กัน มาก, เพื่อ จะ ไม่ ให้ การ สาบ สูญ ไป. ความ ที่ เจ้าฟ้าพินทวดี ทรง พระวิตก นั้น, กรมพระราชวัง ใน แผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ ทรง เหน ชอบ ด้วย. จึ่ง ทรง สร้าง เขา ไกรลาศ มี พระมณฑป บน ยอด, แล มี สระอโนดาต แล ท่อ ไข น้ำ จาก ปาก สัตว์ ทั้ง ๔ ตาม อย่าง เจ้าฟ้า พินทวดี ชี้ การ ให้ ทำ. ครั้น การ เขา ไกรลาศ เสรจ แล้ว, ก็ กราบ ทูล ขอ แต พระเจ้า อยู่หัว, ให้ โปรด ให้ ทำ การ โสกันต์ พระราชบุตร แล พระราชบุตรี ของ ท่าน, ที่ เปน แต่ พระองค์เจ้า สม มุติ ให้ เปน ดัง เจ้าฟ้า. ทำ การ ทั้ง นี้ แม้นผิด อย่าง ธรรมเนียม ก็ เพื่อ ว่า

จะให้เหน เปน อย่าง ทัน เวลา, เมื่อ เจ้าฟ้า พินทวดี ยัง ทรง พระ ชนม์อยู่, จะให้มีผู้ได้รู้ได้เหนไว้เปน อันมาก, มิให้การ สาบ สูญไป. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, ก็โปรดให้การ เปน ไป ตาม พระไทยกรมพระราชวัง. แต่ส่วน พระองค์ไม่ ชอบ พระราชหฤไทย, จะทำให้ผิด อย่าง ธรรมเนียมไป. กรม พระราชวัง เมื่อ ได้ช่อง โปรด อำนวยให้ทำ, ก็ได้ ทำการ โส กันต์ ใน พระบวรราชวัง ถึง ๓ ครั้ง. คือ ปีมเถาะสัปตศก, ศัก ราช ๑๑๕๗, ตรงกับ ปี มีคฤศตศักราช ๑๗๙๕ ครั้งหนึ่ง. คือ ปีมเมียสัมฤทธิศก, ศักราช ๑๑๖๐, ตรงกับ ปีมีคฤสตศัก ราช ๑๗๙๘ ครั้งหนึ่ง. คือ ปีรกาตรีศก, ศักราช ๑๑๖๓, ตรง กับ ปีมี คฤสตศักราช ๑๘๐๑ ครั้ง หนึ่ง.

๏ หนังสือ ที่ เปนใจ ความ ใต้ นี้, เหลือ จาก หนังสือ หลวง แต่ยก ก่อน. บัด นี้ เอาใส่ เข้า ที่ ยก นี้ ต่อ ความ เดิม ที่ น่า ๒๐๔

๏ แลคำ ว่า พึ่ง พา อา ไศรย นั้น, คำ นี้ แปล ไป หลาย อย่าง ถึง เจ้า แผ่น ดิน ก็ ต้อง ว่า. แต่ ไม่ ว่า เจ้า แผ่น ดิน เมือง อื่น แล้ว, ว่า แต่ พระเจ้า แผ่น ดิน ครุงสยาม ของเรา เอง. สืบ มา จน ทุกวัน นี้ ทุก พระองค์, ทำ บุญ เกื้อ หนุน ใน สาศนา ถึง สาม อย่าง, คือ สาศนา พระพุทธ อย่าง หนึ่ง. สาศนา พราหมณ์ อย่าง หนึ่ง. สาศนา แขกเจ้าเซน อย่าง หนึ่ง. แต่ สาศนา แขก เจ้าเซน นั้น, ขี้ผึ้ง เทียร ที่ แห่ ก็ ของ หลวง แทบ ทั้ง มด, ยัง ได้ เงิน เบี้ย เลี้ยง ไป ทำ ของ เลี้ยง กัน ด้วย. สาศนา พราหมณ์ ในหลวง ก็ช่วย ปี หนึ่ง, เปน เงิน หลาย สิบ ชั่ง. เปน ทั้ง นี้ ก็ เพราะ ใน หลวง, ได้ พึ่ง พา อา ไศรย พวก แขก พวก พราหมณ์ อยู่ อย่าง หนึ่ง อย่าง ใด, จึ่ง ไม่ เสีย ดาย เงิน ที่ เสีย ไป ทุก ๆ ปี เปน อัน มาก นักหนา.

๏ อนึ่ง ใน พระเจ้า แผ่นดิน ก็ กรัส สรรเสิญ ว่า สาศนาใด ๆ ไม่ ประเสิท กว่า พุทธ์สาศนา. รับ สั่ง ครั้ง นี้ ทุก พระเจ้า แผ่น ดิน มา จน ทุก วัน นี้. ก็ ซึ่ง รับ สั่ง ดัง นี้ ก็ ดู เหมือน จะ เอา ใจ พระ สงฆ์, ซึ่ง เปน เจ้า ของ สาศนา โต อยู่ ใน แผ่นดิน. ก็ ที่ แท้ พระสังฆราชราชา คณะ ที่ เปน ประธาน ใน สาศนา. ก็ ยัง โง่ งม งาย ไม่ รู้ แผ่นดิน แผ่นฟ้า, ยัง ยืน ยัน ว่า จันทรุปราคา สุริยุ ปราคา, เปน ด้วย ยักษ์ ใหญ่ อิจฉา เข้า ไป กัด กิน. แผ่น ฟ้า แผ่นดิน เปน ของ โต เท่า กัน. พระอาทิตย พระจันทร์เลก กว่า กัน นิด น้อย, แล อื่น ๆ. ใน พระเจ้า แผ่น ดิน แต่ก่อน ก็ ทรง เชื่อ อย่าง นั้น, แต่ พระเจ้า แผ่นดิน พระ องค์ นี้ จะเชื่อ อย่าง นั้น ฤๅ ไม่เชื่อ อย่าง นั้น ก็ ไม่ ทราบ. แต่ เหน ท่าน ทรง ทาย สุริย จันทร์ ถูก ต้อง แน่ นอน. แล รับ สั่ง ว่า ราหูไม่ได้ ทำไม แก่ พระ อาทิตย พระจันทร์, พระอาทิตย์เลง ตรง พระจันทร์ วัน เพญ ก็ เปน จันทรุปราคา. พระจันทร์ มา ซ้อน สับ เมื่อ วัน ดับ กั้น หว่าง สาย ตา คน กับ พระอาทิตย์, ก็ เปน สุริยุปราคา ๆ, ลาง ที่ มี แต่ ข้าง เมือง เหนือ, เมือง ปากใต้ ไม่เหน. ท่าน ก็ ทรง ทาย ถูก ได้, ก็ เมื่อ เปน ดัง นี้ ท่าน ยัง ทรง สรเสิญ ว่า พุทสาศนา ดี กว่า สาศนา ทั้งปวง. แล ทรง พระ อุสาห ประพฤติ ตาม พุทธ สาศนา อยู่. ก็ เหน ชัด ว่า เปน เพราะ พึ่ง พาอาไศรย พุทธสาศนา อยู่, จึ่ง เปน ดัง นั้น ก็ ด้วย การ เปน ตัว อย่าง เช่น นี้, รับ สั่ง ของ กวินวิกตอเรีย, ที่ ท่าน เอา มา ว่า ซ้ำ ซาก เช้า ซี้ไม่ รู้ แล้ว นั้น. ก็ ด้วย คิด ว่าจะให้ คน พึ่ง เชื่อ ว่า เปน คำ เจ้า ฟ้า เจ้า แผ่นดิน. ก็ ธรรมดา เจ้าฟ้า เจ้า แผ่นดิน อย่างไร, เมือง ไหน ๆ ก็ คล้าย ๆ กัน เข้าใจ แล้ว.

ข่าว ร้าย ที่ เมือง สมุทสงคราม

๏ ข้าพเจ้า ได้ ความ ว่า, เมื่อ ณวัน ปี ฉลู สัปตศก, จีน นิ่ม ที่ เปน น้อง เขย หลวง ภาษี วิเศศ, ซึ่ง หลวง ภาษี วิเศศ ได้ ให้ ออก ไป เปน นาย อากร เตา สุรา ที่ เมือง สมุทสงคราม, เปน ที่ ขุน อินทร์ อากร นั้น, ได้ คุม สมัก พัก พวก ใน โรง เล่า ประมาณ ๓๐ คน, ไป จับ น้ำ กระแช่ ที่ ตำบล บ้าน แขวง เมือง สมุทสงคราม. ได้ ตัว คน มา แล้ว กรมการ ยัง หา ทัน ชำระ ไม่. พวก โรง เล่า ก็ เอา ตัว คน เหล่า นั้น มา จำ ตรวน ใส่ โซ่ ลั่น กุณแจ ไว้. แต่ คน ที่ จับ ไว้ มา นั้น มี ลูก สาว ติด มา คน หนึ่ง, อายุ ประมาณ ๑๓ ปี ๑๔ ปี. พวก โรง เล่า บังอาจ ทำ การ ข่มเหง ข่ม ขืน ผลัด เปลี่ยน กัน มาก คน. หญิง นั้น ร้อง ให้ คน ใน โรง ช่วย. จีน นิ่ม เปน ที่ ขุน อินทร์ อากร, กับ จีน เงียบ เปน น้อง หลวง ภาษี วิเศศ ที่ เปน หลงจู๊, กับ คน ใน โรง ก็ ภา กัน หัวเราะ เยาะ เย้ย เสีย. มี คน หนึ่ง กลับ เอา หญิง นั้น มา เฆี่ยน อีก ๒๐ ที ๓๐ ที ด้วย หวาย. หญิง นั้น ทน กำ ลัง คน มาก มิ ได้, ด้วย เปน เด็ก เล็ก เหลือทนก็ ถึง แก่ ความ ตาย ใน ระว่าง ๖ วัน ๗ วัน นั้น. แล้ว พวก

ในโรงเล่าช่วยกัน บิดความนั้นไว้มิให้ชาวบ้านรู้. แล้วเอาสพหญิงนั้นไปฝังเสีย. จึ่งมีพวกพ้องของหญิงนั้นรู้ความไปฟ้องกับเจ้าเมืองกรมการ ๆ. ก็มีหมายไปเกาะตัวพวกโรงเล่ามาแก้คะดี, พวกโรงเล่าขัดขึ้นเปนหลายครั้งหามาไม่. การอย่างนี้ข้าพเจ้าไม่เคยได้ยินได้ฟังเลย, โจทย์เขาก็มิไม่ใช่การของข้าพเจ้าก็จริงอยู่, ด้วยเหนว่าทำการอยาบคายนัก. ข้าพเจ้าอยู่เมืองบ้านนอกก็จริง, อายุได้ ๖๗ ปีแล้ว. ตั้งแต่นายอากรเข้ามาทำเตาสุราก็มากแล้ว, ไม่มีใครได้ทำองอาจถึงดังนี้. ข้าพเจ้าสืบได้ความว่า, จีนนิ่มที่เปนขุนอินทร์อากรนั้นเปนชาวกรุงเก่า, เปนน้องอีอ่ำที่เปนปาราชิก. ตระลาการชำระเปนสัตรว่า, อีอ่ำเปนปะราชิกจริง. โทษต้องตระเวนสักหน้าเปนตะพุ่นหญ้าช้างอยู่วังจันเกษม. จีนนิ่มได้เข้ามาเปนน้องเขยหลวงภาษีวิเศศ, ไปทำเตาสุราเมืองสมุทสงคราม, พวกจีนนิ่มเคยผิดด้วยการเมถุนธรรมการชั่วเหมนพึ่งจะสงบไปไม่ช้ามิใช่ฤๅ. จีนนิ่มยังซ้ำเข้าอีกเล่า.

๏ นึ่งข้าพเจ้าอยากทรายความให้เลอียด, เอาเงินตรา ๘ บาทไปแลกเงินปลีกที่โรงเล่า. พวกที่ทำความผิดหนีไปจากโรงเล่าสองคน. จีนเงียบน้องหลวงภาษีวิเศศอยู่ที่โรงเล่า, จึ่งห้ามคนในโรงว่าอย่าวิตกเลย. หลวงภาษีวิเศศพี่ของเราเปนคนมีส่วนใหญ่ในโรงเล่าด้วย, ตกเข้าไปในกรุงเทพ ฯ แล้ว. หลวงภาษีวิเศศก็คงจะช่วยเดิรเหินจุกยาเสียคราวเดียว, ความก็จะเงียบไปได้. อย่าว่าแต่ความนิดหนึ่งเท่านี้เลย. ถึงความโตยิ่งกว่านี้ก็ไม่เปนไร. พวกเราอย่าได้ตกใจหนีไปข้างไหนเลย. ความเรื่องข่มขืนนี้กรมการก็ได้บอกเข้าไปยังกรุงเทพ ฯ หลายเดือนแล้ว. แต่ได้ความว่า, ตกกระทรวงคลังมหาสมบัติ, จะชำระแล้วฤๅยังหาทรายไม่. แต่เรื่องจุกยานั้น, จะไปได้ฤๅไม่ได้นั้น, คอยฟังคราวหลังเถิด, จะสมคำจีนเงียบว่าฤๅไม่.

๏ ข้าพเจ้าเจ้าของหนังสือนี้, พิเคราะดูตระลาการไทย, พวกเปนความดูถูกเหมือนเรือรั่ว, แลถังน้ำรั่วฉนั้น. พวกเปนความจึ่งถือใจว่า, ถึงจะทำความผิดก็ไม่กลัว, เอาเงินทองเข้าจุกบิดก็หายรั่วได้. คิด ๆ ดูก็น่าหัวเราะเปนที่ประมาทหมิ่นของราษฎรผู้เปนความในร่มทงของตัว, ไม่มีความกลัวความอาย, ก็จะต้องอายคนนอกประเทศภาษาต่าง ๆ, ที่เข้ามาอยู่ในกรุงสยามนี้ก็มีมาก, เปนที่เยาะเย้ยคำนินทาต่าง ๆ, ได้ยินเข้าก็รำคาญหูหนัก, ผู้พิภาคษาถ้าเปนอาสัจอาธรรมไปตามสินบล, ไม่สมที่สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินที่ท่านเปนยุติธรรม, ได้ทรงพระมหากรุณาชุบเลี้ยงต่อไปเลย.

ความฟ้อง

๏ ข้าพเจ้าทราบว่าอำแดงเขียนหญิงคนนี้, เปนลูกเจ้าพระยาณครราชเสมาคนเก่า, ทำผิดธรรมเนียมควรจะเอาชื่อไว้ในหนังสือพิมพ์. คนชาวกรุงเทพบังกอกเล่าลือกันมาก, อำแดงเขียนคนนี้ทำผิดประลาย. ข้าพเจ้าทราบว่าอำแดงเขียนเมื่อยังอยู่บ้านประตูน้ำที่เมืองณครราชเสมานั้น, มีผัวเดิมที่หนึ่งชื่อนายจู่, อยู่กับนายจู่ผัวเดิมได้ประมารสามเดือนเที่ยวลอบทำชู้กับชายในเมืองณครราชเสมา. แล้วไปรักษ์กันเข้ากับขุนวิจารกรมการเมืองณครรชเสมาอีก. นายจู่ผัวเดิมรู้, นายจู่ตีอำแดงเขียนถูกศีร์ษะข้างซ้ายขัดอยู่จนทุกวันนี้. นายจู่ผัวที่หนึ่งไล่ให้ไปเสีย. แล้วอำแดงเขียนก็ตกมาอยู่กับชายชู้. อยู่กับชายชู้มีบุตรด้วยกันคนหนึ่งบุตรหญิง, อยู่ด้วยกันก็ไม่ยืด, ลอบเที่ยวทำชู้สู่ชายอื่นถึง ๑๕ คน. ผัวที่ ๒ ก็ทิ้งเสีย. ครั้นตัวจะอยู่เมืองณครราชเสมาไปเหนว่าดังเรื่องมีชู้นัก. อำแดงเขียนจึงหนีลงมากับอ้ายบุนทาษของตัว, เดินทางอาไศรยมากับพวกลูกฆ่าแล้วเอาอ้ายบุนทาษของตัวทำผัว, มาตามระยะทางจนถึงเมืองพรมทบุรี, ได้ภักอยู่ที่เมืองพรม ๕ วัน. แล้วก็เปนชู้กันกับนายระย้านายกำนันจุ้ย. ครั้นอ้ายบุนรู้อ้ายบุนห้ามอำแดงเขียนหมิฟังอ้ายบุนโกรธ. ขัดใจอ้ายบุน, ก็หนีไปอยู่ที่เมืองพรมช้าได้ประมาร ๓๐ วันเสษ. ชู้ต่อชู้วิวาษตีกัน. อำแดงเขียนเหนว่าความอึงนักจะภักอยู่นานไปก็อายเขา. จึ่งมากับยายภามารดาเข้ามาณกรุงเทพ, มาภักอาไศรยอยู่ที่บ้านหลวงศรีทิพโพด. อำแดงเขียนก็ไม่ยุดมีชู้, ยังเที่ยวลอบทำชู้กับชายในกรุงเทพนี้อีกถึง ๑๒ คน.. ครั้นจะระบุชื่อตัวชายที่ทำชู้กับอำแดงเขียนนั้น, ก็ได้แต่เหนการไม่ควร, ที่เปนคนดีขุนนางก็มาก, ที่เปน

ไพร่ ก็ มี มาก. ข้าพเจ้า ว่า มา แต่ เพียง นี้ ก็ พึง ทราบ เถิด. การ ทั้ง นี่ ของ จริง ๆ ไม่ ได้ เอา เทศ มา ว่า เลย.

๏ แล้ว อำแดงเชียน ได้ มา อยู่ กับ นายเอม มหัดเลค ลูกพระยา เพชปานี คน เก่าอีก. คน หนึ่ง ผัว ที่ ๔ อยู่กับ นายเอม ได้ ๓ เดือน มี ชู้ นัก ต้อง ทิ้ง กัน จริง, ไป ได้ กับ หลวงเดช ลูก เลี้ยง พระยาภักดีผู้ทร ใน พระบวรราชวัง, แล้ว ก็ ลอบ ทำ ชู้ อีก. หลวงเดช รู้ ว่า เปน ชู้ กัน กับ นายตาษ, อำแดงเชียน จะอยู่ ก็ ไม่ ได้, เกรง หลวงเดช จะ ทำ โทษ, จึ่ง หนี หลวงเดช ไป เปน เมีย นายตาษ อยู่ กับนายตาษ ได้ ๓๐ วัน หนี ไป อยู่ ใน พระบวรราช วัง.

๏ ครั้น ณเดือนอ้าย แรม หกค่ำ ปีวอกโทศก, เพลา เที่ยง อำแดงเชียน ไป ซื้อ ผ้า ที่ ถนนบำรุงเมือง, ขุนอักษรสมบุน เสมียนตราทั่วม เหน อำแดงเชียน ก็ ชอบใจ, ให้ ยายตาน ไป พูด กับ อำแดงเชียน ๓ วัน ได้ ตัว. เสีย เงิน ให้ กับ แม่สื่อ สาม ตำลึง, แล้ว เสีย สิ่งสอด ผ้าไว่ ไป คิด รวมเงิน ๒๐๐ บาทร์, รับ เอา ไป เลี้ยง ไว้ ให้ เปน เมีย หลวง ใหญ่ ถือน้ำ ทุก ปี. เงิน ทอง ให้ ใช้ อุดม, ก็ ไม่ ยุด มี ชู้ เลย. ถ้า ขุนอักษรสมบุนเสมียน ตรา เข้า วัง, ก็ ลอบ ทำ ชู้ กับ ชาย อื่น อีก ถึง หก คน.

๏ ณเดือนสิบเบด ขึ้น สองค่ำ, อำแดงเชียน เกิด วิวาท กัน กับ ขุนอักษรเสมียนตราผัว ๑ ตี. หนี ผัว ไป ณเดือน สิบ สอง แรม สี่ ค่ำ ปีจอจัตวาศก. อำแดงเชียน มา ฟ้อง อย่า ผัว ที่ สารหลวง. ผัว ฟ้อง แย่ง ว่า มีชู้กับ ชาย อื่น. กระลาการ ชำ ระไม่ แล้ว, โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ ชาย ที่ ทำ ชู้ เสีย เงิน ให้ กับ ผัว ๓ ชั่ง ความ เปน แล้ว กัน. แล้ว อำแดงเชียน ก็ได้ ชายชู้ เปน ผัว ที่ ๕ แล้ว อำแดงเชียน ก็ เที่ยว ลอบ ทำชู้ กับ นาย ดิษ นายชื่น นายพลัด ที่ เปน ขุนอากรปฤกษานายรวาง อีก. อยู่ กะผัว ที่ ๕ ได้ ปี หนึ่ง กับ สาม เดือน, ผัว รู้ ว่า อำแดงเชียน คน นี้ เที่ยว กระทำ ชู้ นักผัว เลี้ยงไม่ ได้, ผัว ไล่ เอาเงิน ค่าตัว ๙ ชั่ง. ได้ เขียนหนังสือ อย่า ให้ ไป ด้วย ฉบับ หนึ่ง แล้ว ก็ ไล่ ไป เสีย.

๏ ข้าพเจ้า ทราบ ว่า อำแดงเชียน คน นี้ ชื่อ ดัง นัก, มีผัว คน ใด อยู่ ไม่ นาน, มัก มี ชู้ ทุก วัน นี้, ก็ เที่ยว เล่น ชู้ อยู่. อำ แดงเชียน คน นี้ ไม่ดี เลย, มี คน เล่า ฎ มา, ข้าพเจ้า ทราบ ดัง นี้ ถึง จะ อยู่ กับ ใคร ก็ ไม่ นาน คง จะ มี ชู้ อีก.

๏ โรคลง ราก ที่ ประเทศยุโรป ฯะ

๏ ว่าในเร่ว ๆ นี้, พวก หมอ ยา ที่ ประเทศ ยุโรป พิจารณา เหน ว่า, โรค ลงราก ที่ แผ่ ทั่ว ไป ถึง ประเทศ ยุโรป นั้น, เกิด มา แต่ เมือง เม็กกา แขวง เมือง อารอบ, ที่ พวก มะหะหมัด ประชุม กัน เพื่อ จะ ไหว้ พระ ของ เขา ใน ที่ นั้น ตาม บันดา แขก. แล้ว ก็ มา ทั่ว ทุก แห่ง ระคน ปน กัน เช้า จึ่ง เกิดโรค. ครั้น เวลา เลิก แล้ว, ต่าง คน ต่าง ก็ กลับ ไป ที่ อยู่ ของ ตัว, โรค อัน นั้น ก็ ติด ไป ด้วย, จึ่ง ได้ แผ่ ไป ทั่ว ทุก ทิศ.

๏ มี อังกฤษ คน หนึ่ง เขียน หนังสือ มา ว่า, พวกเพื่อน ของ เรา คือ ฝรั่งเสศ, ได้ ตี ลง ที่ หัว ตะปู ตรง แล้ว, เพราะ เหน พร้อม ใจ กัน ว่า, โรค ลงราก เกิด มา แต่ เมือง เม็กกา แทบ จะทุก ครั้ง. โรค นั้น จะ เกิด แต่ ภาย ใน จะเสีย ปรกติ ฤๅ ประการ ใด หมอ ทั้งปวง ไม่ อาจ เหน ได้, คิด ไม่ พร้อม ใจ กัน. แต่ คิด ว่า เกิด มา แต่ ทิศ ไหน, ไป ตำบล ไหน นั้น พอ จะ คิด ได้. พวก ฝรั่ง เสศ ได้ คิด แล้ว, เหน เปน ความ จริง ว่า, โรค ลง ราก ที่ได้ เกิด ขึ้น เมื่อ คฤษ ศักราช ๑๘๖๕ นั้น, แลได้ ทำลาย ชีวิตร คน นับ ได้ เปน หลาย แสน แล้ว, ก็ ได้ บัง เกิด มา จาก เมือง เม็กกา เปน แน่. ใน ต้น ปี คฤษ ศักราช ๑๘๖๕ นั้น, พวก พระ ใน สาศนา แขก นั้น, เขา ได้ มา ประชุม กัน ใน ที่ นั้น เปน อันมาก, กว่า ที่ เคย มี มา แต่ก่อน นัก. เขา มา แต่ ทางไกล ทั่ว ทุกทิศ, จำ พวก ที่ มา แต่ เมือง ตาเมเซ็ก นั้น, มาก กว่า ที เคย มี นัก. เขา มา ทาง ทเล แดง แล เมือง เยดา. ใกล้ จะ ถึง เมือง เม็กกา แล้ว, ก็ เกิด ลง ราก ตาย ใน กลาง ทาง นั้น, ก็อัด แน่น กัน, ใน ทาง นั้น เต็ม ไป ด้วย สพ, แล คน เจ็บ เปน อันมาก. ผู้ ที่ เปน ประทาน ใหญ่ใน เมือง เม็กกา, มี ความ วิตก ด้วยโรค ลง ราก นั้น, เขา จึ่ง เข้า ไป ซ่อน ตัว อยู่ใน วัด. แล้ว อุษ่า กิน กระดาด ที่ เขียน หนังสือ เปน กลอน คำ พระ ของ เขา, ๆ หมาย ว่า จะ กัน โรค นั้น ได้ ดอก กระมัง. แต่ คำพระ ที่ เขา กิน เข้า ไป นั้น กัน มิ ได้, โรค นั้น ก็ ถึง ตัว เขา ตาย. เมื่อ พวก มะหะหมัด ที่ เข้า ไป ไหว้ พระ ใน เมือง เม็กกาแล้ว, เขา จะ กลับ ไป ยัง ที่ อยู่ ของ ตัว, ก็เหลือ ไป แต่ น้อย, แล ตาย โดย โรค นั้น แทบ จะครึ่ง หนึ่ง. เขา กลับ ไป ทาง เมือง คอายา, แล เมือง อายฆุบโต, โรค นั้นได้ ติด ตาม เขาไป พา เอา ชาว เมือง นั้นล้ม ตาย เปนอัน มาก. ฝ่าย

เจ้า เมือง อายฆุบโต มี ความ กลัว โรค นั้น, จึ่ง หนีไป ยัง ประ เทศ ยุโรป. ชาว ประเทศ ยุโรป จึ่ง กลัว ว่า, โรค นั้น จะ ติด เจ้า เมือง อาย ฆุบ โต มา ด้วย. เจ้าเมือง อายฆุบโต จะ ไป ที่ ตำบล ใด เขา ก็ กลัว ว่า โรค นั้น จะ ไป ถึง เขา ด้วย. แล้ว ก็ เปน ดัง นั้น จริง. เมื่อ พวก มฮำมัด กลับ ไป จาก เมือง เม็กกา ไป ถึง ตำบล ใด ใด ๆ, โรค นั้น ก็ เกิด ขึ้น ใน ที่ ตำบล นั้น ด้วย. ไป ถึง เมือง ยิบฟา, แล เมือง ยรูซาเลม, แล เมือง สเมอนา, แล เมือง เบรูต, แล เมือง ดาเมซัก, ก็ เกิด โรค ทุก แห่ง ทุก ตำบล, คน ตาย เปน อันมาก. เกิด เหตุ ดัง นี้ จึ่ง รู้ ว่า, โรค นั้น ติด ตาม พวก มฮำ มัด ที่ กลับ มา จาก เมือง เม็กกา เปน แน่.

๏ เคาวอเมนต์ ฝรั่ง เสศ เหน ดัง นี้, จึ่ง มี หนังสือ เชิญ ผู้ใหญ่ ใน ประเทศ ยุโรป ทุก เมือง มา ประชุม กัน, เพื่อ จะ ได้ ปฤกษา การ กัน โรค นั้น อย่า ให้ มา ได้.

๑ สลัด ตี เรือ

๏ เรื่อง นี้ เปน เรื่อง ที่ กัปิตัน ชื่อ ซัน ได้ เขียน ไว้. ได้ ออก จาก เมือง ฮ่องกง เดือน ดีเซมเบอ วัน ๑๓ ค่ำ คฤษ ศักราช ๑๘๖๕, เพื่อ จะ ไป ถึง บางกอก. ลม นั้น ก็ พัด มา จาก ตวัน ออก. ถึง เวลา ๔ โมง เช้า, ก็ ถึง เมือง ลินติง. แล้ว ถือ ท้าย ตรง เข้า ไป ถึง ที่ ร่อง น้ำ ที่ ชื่อ ว่า ไซไคมี. แล ได้ เหน ตะ เภา มา ข้าง เกาะ ลีมา ลำ หนึ่ง, แล่น ตรง เข้า มา ที่ ข้าพเจ้า. ภอ เวลา พลบ, ข้าพเจ้า ก็ ได้ ออก จาก ร่อง น้ำ ไซไคมี. ตะเภา นั้น ก็ แล่น ใกล้ เข้า มา. เวลา นั้น ลม ก็ หา จัด ไม่. ตะเภา ก็ แล่น เร็ว กว่า กำปั่น. เดิน ไป สัก สอง ไมล์, แล้ว ก็ ได้ ลด ใบ หัว เสีย, เพื่อ จะ คอย พวก เรา. การ เปน ดัง นี้ จึ่ง ได้ สันนิฐาน ว่า เปน เรือ สลัด. ข้าพเจ้า ก็ ได้ ชัก ใบ ขึ้น หมด, แล้ว แล่น ห่าง ออก ไป, แล ประจุ ปืน ใหญ่. พวก คน บน ตะเภา เมื่อ เหน เรือ กำปั่น ข้าพ เจ้า แล่น ห่าง ออก ไป ดัง นั้น, ก็ แล่น เข้า มา ใกล้ ไล่ กำปั่น ของ ข้าพเจ้า เกือบ จะ ทัน. ตะเภา นั้น แล่น เร็ว กว่า ข้าพเจ้า มาก นัก. แล้ว ได้ เขา มา ใกล้. แล พวก ข้าพเจ้า ได้ เหน คน บน ตะเภา นั้น ยืน อยู่ ๑๒ คน. แล้ว แล่น ตะเภา ใกล้ ชิด เขา มา ทุก ที่ ๆ. ครั้ง นั้น ข้าพเจ้า ก็ คอย จะ ยิง ปืน สัก นัด หนึ่ง ให้ ถูก เขา. ๆ กลับ ยิง ปืน เล็ก มา ใน เรือ กำปั่น ก่อน หลาย กระบอก, ถูก ต้นหน ตาย, แล พวก กลาสี ก็ ถูก เจบ หลาย คน. พวก ที่ ไม่ เจ็บ นั้น ก็ กระจัด กระจาย ไป. บาง คน ลง ข้าง ล่าง. บาง คน ขึ้น บน เสา กระโดง. ครั้ง นั้น พวก สลัด ก็ ขึ้น มา บน กำปั่น ข้าพเจ้า สัก ๓๐ คน. ข้าพเจ้า เหน ว่า จะ สู้ เขา ไม่ ได้, แล้ว ข้าพเจ้า ก็ หนี ไป นั่ง อยู่ ที่ ใต้ เสา ชี้. พวก สลัด นั้น ก็ หย่อน สมอ ลง ไป เพื่อ จะ ไม่ ให้ กำปั่น ลอย. คน หนึ่ง มอง ลง มา เหน ข้าพเจ้า เข้า, แล้ว ร้อง ว่า, ถ้า ข้าพเจ้า ไม่ ขึ้น มา จะ ยิง ข้าพเจ้า เสีย. ข้าพเจ้า จึ่ง ขึ้น มา บน กำปั่น, แล้ว เขา จึ่ง ให้ ข้าพเจ้า ดู เครื่อง รบ ของ เขา, คือ ปืน แขน เสือ หก นัด กระบอก หนึ่ง, แล ดาบ เล่ม หนึ่ง, ปืน ทหาร กระบอก หนึ่ง. เขา บอก ข้าพเจ้า ว่า พวก สลัด นั้น มี เหมือน กัน ทุก คน. เขา รู้ ว่า ข้าพเจ้า เปน นาย เรือ จึ่ง จับ ข้าพเจ้า ไป ให้ คน คุม ไว้ สอง คน. ข้าพเจ้า อยู่ ใน ที่ นั่น สัก สอง ชั่ว โมง. แล้ว เขา ก็ ลาก ข้าพเจ้า เข้า ไป ใน ห้อง แห่ง หนึ่ง. บาง คน ก็ ถาม ข้าพเจ้า ว่า เงิน อยู่ ที่ ไหน, ถ้า ไม่ บอก จะ ฆ่า ข้าพเจ้า เสีย.

๏ ใน เวลา นั้น ต้นหน ที่ ถูก ปืน สลัด, นอน กลิ้ง อยู่ แทบ ตาย. พวก สลัด คน หนึ่ง เหน ดัง นั้น ก็ ยิง ซ้ำ เอา ที่ ข้าง หลัง. แล้ว ข้าพเจ้า ก็ ได้ เหน ตะเภา มา อีก ลำ หนึ่ง, แต่ หา รู้ ว่า มา แต่ ไหน ไม่, ไม่ อาจ ลุก ขึ้น ดู. เมื่อ พวก สลัด นั้น ขน ของ ไป จน สิ้น แล้ว, นาย พวก สลัด จึ่ง ให้ ข้าพเจ้า เอา แผนที่ มา ให้ เขา ดู ตำแหน่ง บ้าน เมือง ทั้ง สิ้น. แล้ว ก็ เอา แผน ที่ ลง ตะเภา ไป เสีย.

๏ ครั้น เขา ไป แล้ว, ข้าพเจ้า ก็ เรียก พวก กระลาสี มา, เหน คน เจ็บ ไป สาม คน. แล้ว ข้าพเจ้า ก็ ถอน สมอ แล่น ไป. ครั้น รุ่ง เช้า ขึ้น ก็ ไม่ เหน ฝั่ง เลย. แต่ เมื่อ แล่น ไป ถึง เดือน อ้าย แรม ๑๑ ค่ำ ต้นหน ก็ ตาย เสีย. แล้ว ข้าพเจ้า ก็ รู้ ว่า เหน จะ ไป ไม่ ถึง ฮ่องกง แล้ว, เพราะ ลม พัด มา แต่ ทิศ ตวันออก. แล้ว ข้าพเจ้า ก็ แล่น ไป ถึง เมือง ไซ่ง่อน. เพื่อ จะ ได้ รักษา พวก ข้าพ เจ้า ที่ เจ็บ นั้น. ครั้น ๑๕ ค่ำ กลาสี ที่ ถูก ลูก ปืน สลัด ก็ ตาย เสีย คน หนึ่ง, แต่ พวก อื่น ที่ เจ็บ ก็ หาย หมด. แล ข้าพ เจ้า ก็ แล่น ออก จาก เมือง ไซ่ง่อน มา ถึง เมือง ไทย ไม่ มี อันตราย อัน เลย.

เมือง ยี่ปุ่น

๏ เซอฮาริปาค มี หนังสือ บ้าว ประกาศ มา แต่ เมือง ยี่ปุ่น เปน ใจ ความ ว่า, พระเจ้า แผ่นดิน ยี่ปุ่น ที่ เรียก ชื่อ ว่า มิคาโด จะ ยอม

ตาม หนังสือ สัญญา ไมตรี, ซึ่ง ท่าน ผู้ ใหญ่ ที่ เรียก ว่า ไคกูน. ได้ ยอม ทำ ด้วย เมือง อังกฤษ, เมือง ฝรั่งเศศ, เมือง อเมริกา แล เมือง เฮาลันด์ นั้น. แล จะ ให้ จัดแจง ตั้ง ธรรมเนียม ค้า ขาย เสียใหม่, ตาม แต่ เมือง ทั้ง สี่ นั้น จะ เหน พร้อม กัน. แล จะ ยอม เปิด ปาก น้ำ ไฮโอโก, แล กรุง โอซากา ตาม ที่ ได้ สัญญา ไว้ เมื่อ คฤษศักราช ๑๘๖๒ ปี, นั้น. หนังสือ ข่าว ประกาศ เซอฮาริปาศ นี้, เขียน เมื่อ ณวัน เดือน อ้าย ขึ้น เจ็ด ค่ำ ปี ฉลูสัปตศก.

สวรรคตต

๏ ณวัน อาทิตย์ เดือน ยี่ แรม หก ค่ำ จุลศักราช พัน สอง ร้อย ยี่สิบเจ็ด ปี ฉลูสัปตศก เวลา ๒ โมง เช้า, พระบาท สมเด็จ พระ ปิ่นเกล้า เจ้า อยู่ หัว สวรร คต. ตั้ง อยู่ใน กึ่ง ราชสมบัติ ได้ สิบ ห้า พรรษา. อนึ่ง เมื่อ ใกล้ จะ สิ้น พระชนม์ นั้น, ข้า ราชการ ชาว พระ คลัง ใน พระบรมมหา ราชวัง, ได้ ขึ้น ไป กำกับ ปิด ประตู คลัง ลั่น กุญแจ ไว้ ทุก คลัง ๆ. แล ทหาร ใน พระบรมมหา ราชวัง ก็ ขึ้น ไป กำกับ ประตู ยืน ถือ ปืน ขัด กระบี่ เฝ้า ประตู อยู่ ทุก ประตู. แล ได้ ยิน ข่าว ว่า ใน หลวง เสีย พระไทย นัก, เคาเวอเมนต์ ฝ่าย สยาม, แล ข้า ราชการ ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย แล ราษฎร ทั้งปวง, ชาว ต่าง ประเทศ ก็ มี ความ เสีย ดาย ใน ท่าน เปน อัน มาก.

๏ แต่ พระอาการ ที่ ทรง พระประชวน จน ถึง แก่ สวรรค์ คต นั้น, จะ เปน ด้วย พระโรค สิ่ง ใด หา ทราบ ไม่. แต่ ได้ ยิน ข่าว ว่า ไป ทรง พระ ประชวน มา แต่ สี่ทา ช้าง เมือง ลาว ฝ่าย เหนือ ทิศ ตวัน ออก, แล้ว เสด็จ กลับ ลง มา ยัง พระบวรราชวัง ได้ เดือน หนึ่ง กับ สอง วัน สวรรค์ คต.

๏ จดหมาย เหตุ เดือน สาม ขึ้น ค่ำ หนึ่ง

๏ เดือน ยี่ แรม สิบ สอง ค่ำ, จุลศักราช ๑๒๒๖ ปี, พึ่ง ลง มือ ทำ หนังสือ บางกอก รีคอเดอ เล่ม ที่ สอง, ข้าพเจ้า ขอ โทษ ด้วย ข้าพเจ้า ควร จะ ให้ พร ใน วัน ต้น ปี, ว่า ท่าน ทั้งหลาย ที่ รับ หนังสือ บางกอก รีคอเดอ นี้ จง มี ความ ศุข ใน ปี ใหม่ นี้, ก็ หา ได้ ให้ ไม่, มา ให้ พร ต่อ เมื่อ บัดนี้ เปน เวลา เนิน ไป แล้ว. แต่ ข้าพเจ้า เหน ว่า บิดา มารดา สอน ไว้ ว่า, ทำ การ ดี สิ่ง ใด ถึง จะ ลืม เกิน เวลา ไป จน สาย, เมื่อ นึก ได้ ก็ ควร ทำ. ถึง ทำ ใน เวลา สาย, ก็ ดี กว่า จะ ไม่ ทำ เลย. อนึ่ง คน อังกฤษ เขา ถือ ว่า กาล ที่ จะ เปน ปี ใหม่ ไป นั้น ก็ จน ถึง กึ่ง ปี. หนังสือ นี้ เปน หนังสือ ต้น ปี ใหม่. พวก ข้าพเจ้า ได้ พร้อม กัน เต็ม ใจ เข้า ด้วย สมเด็จ พระเจ้า กรุง สยาม, ใน ความ ที่ ทรง อ้อนวอน, ความ ที่ ทรง คิด, ความ ตรัส ของ ท่าน เปน ความ ปลาด เลิศ. ที่ ท่าน ได้ เขียน มา นั้น เหน ว่า มี พระปัญญา ประเสริฐ นัก. ขอ สมเด็จ พระเจ้า กรุงสยาม พร้อม พระ บรมวงษา นุวงษ, บันจง เปน ศุขสวัสดิ ทุกทิวา ราตรี กาล. แล ข้าพเจ้า ผู้ มี ความ ยินดี พร้อม ด้วย มูญาติ ก็ จง ได้ ความ ศุข ดั่ง นั้น ด้วย. แล้ว ขอ การ ที่ จะ มี ไป ข้าง น่า จง เปน การ เจริญ ด้วย ความ ศุข สวัสดิ ไม่ มี ทุก สิ้น กาล นาน เถิด. แล คำ ทรง อ้อนวอน ของ ท่าน นั้น, ไม่ เหมือน คำ ของ คน ที่ ถือ พุทธสาสนา, คล้าย คำ ของ คน ที่ ถือ สาสนา พระยะโฮวา ที่ เปน ผู้ ให้ ความ ศุข แก่ คน ที่ ขอ ความ ศุข แต่ ท่าน. พวก อัง กฤษ แล พวก อเมริกา, ที่ ท่าน ได้ โปรด ให้ คุ้น เคย กับ สมเด็จ พระเจ้า กรุง สยาม มี ความ ยินดี พร้อม ใจ ใน คำ นั้น เปน อัน มาก. แล้ว ได้ อ้อนวอน พระเจ้า ให้ ช่วย สมเด็จ พระเจ้า กรุง สยาม, ให้ มี พระชนมายุ ยืน นาน, เสวย ความ ศุข เปน นิรันดร, ปราศ จาก ทุกข์ ทั้งปวง.

๏ ปี ใหม่ ที่ พึ่ง เข้า นี้, เปน ปี คง มี ความ รคน ด้วย ศุข ด้วย ทุกข์ มาก ทั่ว ไป. คน ที่ เปน สิษ พระยะโฮวา เปน คน มี ปัญญา ได้ หมาย ไว้ ว่า, ปี นี้ เปน ที่ ต้น แห่ง กาล ทำนาย นั้น, ที่ มี ใน พระ คำภีร์ ที่ อยู่ ปลาย พระ คำภีร์ ไบเบิล นั้น, ว่า ผู้ ทูต สวรรค์ องค์ หนึ่ง จะ เป่า แตร ที่ เจ็ด ให้ ขึ้น. แต่ พวก ลูก สิษ คิด ถูก ใน การ ทำนาย นั้น, ฤๅ ผิด ก็ ยัง หา รู้ แน่ ไม่. แต่ ข้าพเจ้า นึก เหน ว่า, การ ที่ ข้าพเจ้า ยืน ขึ้น ที่ สูง ใน กรุง เทพ ฯ นี้, แล้ว เก็บ เอา ข่าว ที่ เปน สำคัญ ลง พิมพ์ นั้น, เปน การ ดี เตม ใจ จะ ทำ ต่อ ไป. ถึง ใบ หนังสือ จดหมาย เหตุ ของ ข้าพเจ้า เปน เล็ก กว่า หนังสือ จดหมาย เหตุ อื่น ทั้งปวง, แล ลำดับ ความ ไม่ สู้ ดี เหมือน หนังสือ อื่น, ถ้า เปน การ ดี แล้ว, ก็ ไม่ ควร ที่ ผู้ ใด จะ ดู หมิ่น ดู ถูก. ข้าพเจ้า ตั้ง ใจ ว่า, ถึง ใน หนังสือ จดหมายเหตุ จะ ผิด บ้าง, แล ลำดับ ความ ไม่ สู้ ดี, จะ อย่าห์ พิจารณา ให้ เลอียด, แล จะ ลง พิมพ์ ตาม ความ สัจ. ที่ จะ ไม่ มี ความ เหน

ผิด, แล ลง พิมพ์ ไม่ ถูก บ้าง เล็ก น้อย นั้น ก็ คง จะ มี บ้าง. แต่ ข้าพเจ้า ไว้ ใจ ว่า, ความ ผิด ที่ เหน ผิด ไป นั้น, คง จะ ให้ ผิด นั้น ประดับ ด้วย ความ สัจ ซื่อ ใน ใจ, จะ ไม่ แกล้ง ผิด ไป เลย.

๏ ที่ ต้น ปี นี้ เกิด เหตุ ใหญ่ ใน กรุงเทพ ฯ สอง อย่าง แล้ว, คือ ที่ การ ให้ สมเดจ เจ้า ฟ้า จุฬาลงกร รับ พิธีโสกันต์ อย่าง หนึ่ง. ที่ พระบาท สมเดจ พระ ปิ่นเกล้า เจ้า อยู่ หัว สวรรค์ คต, เมื่อ เดือน ยี่ แรม ๖ ค่ำ นั้น อย่าง หนึ่ง. ที่ ท่าน สิ้น พระ ชนม์ ใน เวลา ที่ สมเดจ เจ้า ฟ้า จุฬาลงกร ได้ รับ พิธีโสกันต์ แล้ว นั้น, ก็ เปน ความ ที่ ควร จด หมาย ไว้ ใน ใจ ทุก คน ๆ. ดู เหมือน ตั้ง แต่ นั้น ไป, ความ ที่ ชาว ยูโรบ สงไสย ว่า, เมื่อ ต่อ ไป ข้าง หน้า นั้น, ครั้น ล่วง แผ่นดิน ประจุบัน นี้ แล้ว, พระเจ้า ลูก เธอ ใน วัง หลวง ฤๅ วัง น่า จะ เสวย ราช ต่อ ไป นั้น ก็ ตัด ขาด แล้ว. เคาวอเมนต์ เหน พร้อม ใจ กัน ว่า, พระเจ้า ลูก เธอ ใน วัง หลวง คง จะ เสวย ราช ต่อ ไป.

๏ ข้าพเจ้า มี ความ เศร้า หมอง ใจ นัก ด้วยพระ บาทสมเด็จ พระปิ่นเกล้า สวรรค์คต. ตั้ง แต่ แรก ได้ โปรด ให้ ข้าพเจ้า ได้ คุ้น เคย มา ได้ ๓๐ ปี แล้ว, ข้าพเจ้า เหน ท่าน มี พระไทย โอบ อ้อม อารี, มี พระ อัธยาไสย ทรง พระกรุณา มาก ทุก ครั้ง ที่ ได้ ภบ ปะกัน นั้น. ท่าน ชอบ พระไทย ใน ภาษา อังกฤษ, และ ธรรม เนียม วิชา การ งาร ใน ยูรบ มาก. เมื่อ ข้าพเจ้า เข้า ใน พระราช วัง เนือง ๆ, ดู การงาน ตาม อย่าง ชาว ยูรบ ที่ มี ใน พระราชวัง นั้น, ดู เรียบ ร้อย งด งาม นัก นั้น, ข้าพเจ้า มี ความ สบาย ใจ เหมือน ข้าพเจ้า ได้ ไป เยี่ยม พวก พ้อง ของ ข้าพเจ้า, ที่ บ้าน ข้าพเจ้า ใน ครั้ง หนึ่ง ฉนั้น. ใน ๑๒ เดือน ที่ ล่วง มา นี้ พระบาท สมเด็จ พระ ปิ่นเกล้า ทรง พระ ประชวน มาก, จึ่ง ไม่ ใคร่ ได้ ออก ว่า ราชการ. ข้าพเจ้า จึ่ง หา ได้ เฝ้า เนือง ๆ เหมือน แต่ ก่อน ไม่. ข้าพเจ้า เสีย ใจ นัก ด้วย ข้าพเจ้า ไม่ ได้ เข้า ไป เฝ้า เนือง ๆ เหมือน แต่ ก่อน. ข้าพเจ้า มี ความ หวัง ใจ ว่า พระบาท สมเด็จ พระจอม เกล้า, คง จะ จดหมาย เรื่อง ที่ พระบาท สมเด็จ พระ ปิ่นเกล้า ทรง พระประชวน นั้น, ให้ คน ทั้งปวง เหน บ้าง.

๏ ธรรมเนียม ใน ประเทศ สยาม นี้ เปน เหมือน ธรรมเนียม ใน บูราณ ที่ เมือง อื่น ๆ ทั้งหลาย นอก คฤษสาศนา, เมื่อ พระเจ้า แผ่นดิน สิ้น พระ ชนม์, คน ทั้งปวง ที่ มี อายุ ได้ ยี่สิบ ปี, ก็ โกน ศีศะ ทั้งหญิง ทั้งชาย. ได้ โกน ศีศะ เปน สำคัญ ว่า เศร้า หมอง ใจ นัก. การ นี้ ก็ ยัง โกน ศีศะ ผู้ ที่ ขึ้น ใน วัง น่า, ก็ ยัง หา หมด ลง ไม่. ผู้ใหญ่ ทั้งปวง คง จะ ทำ ตาม ธรรมเนียม. ผู้ ที่ ไม่ ได้ ขึ้น ใน วัง น่า ก็ ไม่ โกน ศีศะ. จึ่ง เหน ได้ ชัด ว่า, ผู้ ใด อยู่ ฝ่าย วัง หลวง แล ฝ่าย วัง น่า ออก ชัด แท้.

๏ ข้าพเจ้า หมาย ว่า, หนังสือ จดหมาย เหตุ ที่ เปน ภาษา อังกฤษ ที่ จะ ออก ข้าง น่า นั้น, จะ แปร ให้ อังกฤษ ทั้งปวง เข้า ใจ ใน การ พิทธิโสกัน, ที่ สมเด็จ เจ้า ฟ้า จุฬาลงกร ได้ รับ ใน ระ หว่าง วัน แรม ค่ำ หนึ่ง จน แรม ๕ ค่ำ นั้น. บัด นี้ จะ ว่า แต่ สังเขป ว่า เปน งาน ใหญ่ ยิ่ง, ที่ ทั้ง ชาว ประเทศ นอก แล ชาว ประ เทศ สยาม นี้ ไม่ เคย ได้ เหน, เพราะ พระเจ้า ลูก เธอ ของ พระเจ้า แผ่นดิน ที่ พระ มารดา ไม่ ได้ เปน อัคมเหษี แล้ว, จะ รับ พิธี อย่าง นี้ ไม่ ได้

๏ ราคา สินค้า ที่ เมือง จีน

๏ ที่ เมือง ฮองกง ณ เดือน อ้าย แรม ๑๒ ค่ำ.

๏ น้ำ ตาน ทราย ขาว ใน รหว่าง ๑๕ วัน นั้น, มี คน ซื้อ มาก กว่า แต่ ก่อน. ราคา ขึ้น ไป หาบละ ๑๐ เซ็นต์ แล ๒๐ เซ็นต์. แต่ ใน รหว่าง ๑๕ วัน, เขา ได้ ขาย ๑๙๐๐ หาบ. ใน รหว่าง ที่ เขียน มา นี้, น้ำ ตาน ทราย ขาว ที่ หนึ่ง หาบละ ๘ เหรียน ๕๐ เซ็นต์ แล ๘ เหรียน ๗๐ เซ็นต์. ที่ สอง หาบละ ๘ เหรียน ๑๐ เซ็นต์ แล ๘ เหรียน ๓๐ เซ็นต์. ที่ ๓ หาบละ ๗ เหรียน ๘๐ เซ็นต์ แล ๘ เหรียน. น้ำ ตาน ทราย แดง กวาง ตุ้ง หาบละ ๕ เหรียน ๒๐ เซ็นต์ แล ๕ เหรียน ๔๐ เซ็นต์. น้ำ ตาน แดง ชาย ทเล หาบละ ๕ เหรียน แล ๕ เหรียน ๒๐ เซ็นต์.

๏ ฝิ่น ที่ ขาย เมือง ฮ่องกง, ณวัน เดือน ๑๒ แรม ๑๔ ค่ำ. อย่าง ปัตนา ใหม่ หาบละ ๖๔๒ เหรียน ครึ่ง. อย่าง บินาเรด ใหม่ ๖๓๕ เหรียน. อย่าง มัลลา ๘๙๕ เหรียน.

๏ เข้า ใหม่ ใน เมือง ฮอง กง ใน ปี ฤดู สัปตศก, เขา ได้ เกบ เกี่ยว แล้ว. ใน ปี นี้ เขา ได้ ๗๐ ส่วน แต่ น้อย กว่า อย่าง ที่ ได้ มาก ๓๐ ส่วน, ราคา เข้า ใน เมือง ฮอง กง จึ่ง แพง ขึ้น ด้วย เข้า ที่ ต่าง ๆ ประเทศ, หา ได้ เอา เข้า ไป ขาย เปน สินค้า ไม่. ถึง จะ ได้ เข้า ใน มา มาก ก็ มิ ใคร่ จะ พอ กิน. ใน ระ หว่าง ๑๕ วัน เขา ขาย ได้ ๕๖๐๐๐ หาบ, คือ ที่ มา จาก เมือง บัง คลา ๓๖๐๐๐ หาบ, มา แต่ ย่างกุ้ง ๒๐๐๐๐ หาบ เข้า ซื้อ ขาย กัน

ตาม ราคา ที่ จะ ว่า ภาย หลัง นี้, คือ เข้า อย่าง บังกลา หาบ ละ ๒ เหรียน ๖๐ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๙๐ เซนต์. เข้า สยาม อย่าง ต่ำ หาบ ละ ๒ เหรียน. ๔๐ เซนต์, อย่าง กลาง ๒ เหรียน ๕๐ เซนต ๒ เหรียน ๕๕ เซนต์. อย่าง ขาว ๒ เหรียน, ๗๕ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๘๕ เซนต์, เข้า ใส้ ง่อน หาบ ละ ๒ เหรียน ๖๐ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๖๕ เซนต์. เข้า มนิลา หาบ ละ ๒ เหรียน ๖๕ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๘๕ เซนต์. เข้า กล้อง ย่าง กุ้ง หาบ ละ ๒ เหรียน ๕๕ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๖๐ เซนต์.

๏ เมืองอ้ายมุ่ย เข้า ปี นี้ บริบูณ. ชาว เมือง จึ่ง ไม่ อยาก จะ ซื้อ เข้า ต่าง ๆ ประเทศ. ราคา อย่าง ย่างกุ่ง หาบละ ๒ เหรียน ๕๐ เซนต์. อย่าง ฟอระโมซา เข้าใหม่ หาบละ ๒ เหรียน ๗๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๙๐ เซนต์. เข้า มนิลา อย่าง ขาว หาบละ ๒ เหรียน ๔๕ เซนต์.

๏ เมืองชัวเตา เข้า ได้ บริบูรณ, จึ่ง มิ ได้ ซื้อ เข้า มา ต่าง ประเทศ.

๏ เมืองเชียงใฮ้ ราคา ยัง คง อยู่, แต่ เขา คิด ว่า จะ ต้อง ซื้อ ให้ มาก หมาย จะเอา ไป ขาย ที่ เมือง ปกิ่ง, เมื่อจะ ขึ้น ใหม่. เข้า อย่าง กลกตา ที่ ขาย ราคา หาบละ ๒ เหรียน ๑๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๗๒ เซนต์. เข้า สยาม ราคา หาบละ ๒ เหรียน ๓๗ เซนต์. เข้า เมืองจีน หาบละ ๒ เหรียน ๓๗ เซนต์. แล ๒ เหรียน ๕๖ เซนต์.

๏ เมืองนิงโป, ใน รหว่าง ๑๕ วัน นี้, ราคา ทวี ขึ้น หาบ ละ ๒๐ เซ็นต์, แล อย่าง ดี หาบ ละ ๒๕ เซนต์ แล ๓๐ เซนต์. ใน ๑๕ วัน นั้น เข้า เมือง นอก มิ ได้ เอา เข้า มา. เข้า บังกลา เขา ขาย กัน หาบละ ๒ เหรียน ๘๐ เซนต์, แล ๓ เหรียน ๒๕ เซนต์. เข้าสาน อย่าง ขาว หาบละ ๒ เหรียน ๙๐ เซนต์, แล ๓ เหรียน ๒๐ เซนต์. เข้า กล้อง หาบละ ๒ เหรียน ๗๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๙๐ เซนต์. เข้า กล้องใส้ง่อน หาบละ ๓ เหรียน ๔๐ เซนต์, และ ๒ เหรียน ๗๐ เซนต์. เข้า กล้อง มนิลา หาบละ ๒ เหรียน ๖๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๗๐ เซนต์. เข้า ขาว ย่างกุ้ง หาบละ ๒ เหรียน ๔๐ เซนต์, แล ๓ เหรียน.

๏ กาลเลหลัง ฯ

๏ ณวัน ศุกร เดือน สาม ขึ้น สาม ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, นาฬิกา ที่ ๑๒ เวลา เที่ยง จะ มี การ ขาย ของ เลหลัง, ที่ บ้าน มิศเตอ ซีลมาเลบีย์ แอนกำปะนี. คือ จะ ขาย เรือ ชื่อ บาศอยุทธิยา, บันทุก ของ ๆ ได้ ๒๐๒ ตอน. ได้ ต่อ ที่ เมือง บโต แขวง เมือง ฝรั่งเสศ, เมื่อ ครฤษ ศักราช ๑๘๖๔ ปี. เรือ ลำ นี้ จัด ได้ว่า เรือดี. พวก ลอยด์ สำรับ ทำ บาญชี เรือ ทั้งปวง, เขา ได้ จด บาญชี เรือ ลำ นี้ ไว้ ว่า เปน เรือ ที่ จะ ใช้ ต่อ ไป ได้ ถึง ๗ ปี. เรือ นี้ บันทุก สินค้า หนัก ได้ ๕๐๐๐ หาบ. แล สิ่ง ของ ที่ จะ ใช้ใน การ สำรับ เรือ มี พร้อม ดี บริบูรณ, จะ ใช้ใบ ใน กลาง ทเล เมื่อใด ก็ ได้, ไม่ ต้อง ซ่อม แปลง สิ่งใด อีก.

๏ เรา ผู้ ที่ มี ชื่อ ท้าย หนังสือ นี้, จะ เปน คน ขาย, เพราะ มิศเตอ เอล มาเลียบ์ ผู้ ที่ เขา ตั้ง ไว้ สำรับ ชำระ การ ของ มิศเตอ ซีลมาเลียบ์ แอนกำปะนี ได้ สั่ง ให้ ขาย.

เวอชิน แอนกำปะนี

ประกาศ มา ณเดือน ยี่ แรม ๑๔ ค่ำ.

๏ เมล ประ เทศ ยุรบ ฯ

๏ ว่า ด้วย เรือ เจ้า พระยา กลับ เข้า มา เที่ยว หลัง นี้, หา ได้ เอาเมลประเทศยูโรป มา ไม่. เมื่อ เรือ เจ้าพระยา จะ ใช้ จักร ออก จาก เสิงคโปร์ นั้น, เมลยูโรป มาไม่ ทัน, ผล มี ข่าว มา ว่า เรือกลไฟใน ประเทศยูโรป ที่ สำรับ รับ เมล มา ส่ง ที่ เมือง สิงคโปร์ นั้น, เหล็ก ที่ แกน สำรับใช้ จักร นั้น หัก เสีย. แต่ จะ หัก ที่ ตำบลใด หา รู้ แน่ ไม่. เพราะ เหตุ ฉนี้ ใน หนังสือ จดหมาย เหตุ ใบ นี้, จึ่ง ไม่ มี เหตุ ที่ จะมา แต่ ประเทศ ยูโรป, แล ประเทศ อเมริกา, มี แต่ เล็ก น้อย หา มี มาก ไม่.

๏ อนึ่ง คำ ที่ ว่า เมล นั้น ผู้ ที่ อ่าน จดหมายเหตุ นี้ บ้าง คน จะ เข้าใจ บ้าง, ที่ มิ เข้าใจ ก็ จะ มี โดย มาก. จึ่ง เหน ควร จะแปล ชื่อ เมล นั้น ลง เปน ภาษา ไทย. ที่ ว่าเมล, คือ หนังสือ ลง พิมพ์ เปน ข่าว ต่าง ๆ ฤๅเขียน ด้วย ลาย มือ ที่ สำรับ ฝาก ไปมา นั้น, ทั้ง มด ด้วย กัน เรียก ว่า เมล. มี ธรรมเนียม เอาหนังสือพิมพ์ ฤๅ หนังสือ เขียน ที่ จะ ฝาก นั้น, ใส่ ใน ถุง ฤๅ ใน หีบ, จึ่ง เรียก หีบ แล ถุง นั้น ว่า เมล. เรือ ที่ สำรับ รับ หนังสือ ฝาก มา นั้น อังกฤษ เรียก ว่า เมลโบต. ถ้า เปน เรือ กลไฟ เรียก ว่า เมล สตีเมอ.

๏ ปรระนินทิน บอก โมง แล ทุ่ม ใน ข้าง ขึ้น เดือน ๓ นี้. ฯ

ค่ำ อังกฤษ		ค่ำ ไทย	ค่ำ จีน	อาทิตย์ ขึ้น กี่ โมง	อาทิตย์ ตก กี่ โมง	อาทิตย์ เที่ยง กี่ โมง	จันทร์ ตก กี่ ทุ่ม
เยนยูอารี	เดือน ๑	เดือน ๓	เดือน ๑๒				
วัน พุทธ	๑๗ ค่ำ	ขึ้น ค่ำ ๑	๑ ค่ำ	ย่ำรุ่ง แล้ว ๑๙ นาที	๕ โมง ๔๑ นาที	เช้า ๕ โมง ๕๐ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒ นาที
วัน พฤหัศบดี	๑๘ ค่ำ	" ๒ ค่ำ	๒ ค่ำ	" ๑๙ นาที	๕ โมง ๔๑ นาที	๕ โมง ๔๙ นาที	ทุ่ม ๑ ๗ นาที
วัน ศุกร	๑๙ ค่ำ	" ๓ ค่ำ	๓ ค่ำ	" ๑๙ นาที	๕ โมง ๔๑ นาที	๕ โมง ๔๙ นาที	๑ ทุ่ม ๒ นาที
วัน เสาร์	๒๐ ค่ำ	" ๔ ค่ำ	๔ ค่ำ	" ๑๙ นาที	๕ โมง ๔๑ นาที	๕ โมง ๔๙ นาที	๒ ทุ่ม ๕๘ นาที
วัน อาทิตย์	๒๑ ค่ำ	" ๕ ค่ำ	๕ ค่ำ	" ๑๘ นาที	๕ โมง ๔๒ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	๓ ทุ่ม ๕๒ นาที
วัน จันทร	๒๒ ค่ำ	" ๖ ค่ำ	๖ ค่ำ	" ๑๘ นาที	๕ โมง ๔๒ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	๔ ทุ่ม ๔๙ นาที
วันอังคาร	๒๓ ค่ำ	" ๗ ค่ำ	๗ ค่ำ	" ๑๘ นาที	๕ โมง ๔๒ นาที	๕ โมง ๔๘ ทีนา	๕ ทุ่ม ๔๕ นาที
วัน พุทธ	๒๔ ค่ำ	" ๘ ค่ำ	๘ ค่ำ	" ๑๘ นาที	๕ โมง ๔๒ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	๖ ทุ่ม ๔๓ นาที
วัน พฤหัศบดี	๒๕ ค่ำ	๙ ค่ำ	๙ ค่ำ	" ๑๘ นาที	๕ โมง ๔๒ นาท	๕ โมง ๔๗ นาที	๗ ทุ่ม ๔๒ นาที
วัน ศุกร	๒๖ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	" ๑๗ นาที	๕ โมง ๔๓ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๘ ทุ่ม ๓๘ นาที
วัน เสาร์	๒๗ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	" ๑๗ นาที	๕ โมง ๔๓ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๙ ทุ่ม ๓๕ นาที
วันอาทิตย	๒๘ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	" ๑๗ นาที	๕ โมง ๔๓ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๑๐ ทุ่ม ๓๒ นาที
วัน จันทร	๒๙ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	" ๑๗ นาที	๕ โมง ๔๓ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๑๑ ทุ่ม ๒๕ นาที
วัน อังคาร	๓๐ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	" ๑๖ นาที	๕ โมง ๔๔ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	๑๒ ทุ่ม ๑๔ นาที
วัน พุทธ	๓๑ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	" ๑๖ นาที	๕ โมง ๔๔ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	ขึ้นเช้า โมง ๑๑ นาที

บางกอก ดอกกำปนี คือ เจ้า ของ อู่ใหม่

๏ อู่ แห่ง นี้ พึ่ง ทำ แล้ว, พร้อม ใจ จะ รับ เรือ ใหญ่ น้อย ทุก อย่าง. เชิญ ให้ ท่าน เจ้า ของ เรือ, แล นาย เรือ ทั้งหลาย, จง พิจารณา ดู อู่ ใหม่ นี้. คง จะ เหน ว่า เปน อู่ ดี กว่า อู่ ทั้งปวง ใน ประ ประเทศ นี้. จะ ได้ แก้ เรือ ซ่อม แปลง เสีย ใหม่ โดย สดวก ดี. ที่ อู่ นั้น ยาว ได้ ๓๐๐ ฟุต, แล คง จะ ให้ ยาว กว่า นั้น อีก. โดย กว้าง ได้ ๑๐๐ ฟุต, ฦก ๑๕ ฟุต. ที่ ปาก อู่ มี ประตู เรียก ว่า ไกซัน, ถ้า จะ ปิด มิด ได้ โดย เรว. ที่ นอก ปาก อู่ ใน ออก ไป นั้น, จด ถึง ลำ แม่ น้ำ โดย ยาว ๑๒๐ ฟุต. มี เขื่อน สอง ฟาก กว้าง ขวาง แขง แรง นัก, กำปั่น เล็ก กำ ปั่น ใหญ่ จะ จอด อาไศรย อยู่ ปาก อู่ ได้ ใน ทุก เวลา ไม่ เปน อันตราย เลย. แล มี เครื่อง จักร สำรับ ยก เสา กะโดง, แล ม่อ น้ำ สำรับ กล ไฟ แขง แรง นัก. อู่ นั้น พร้อม ด้วย เครื่อง สูบ ไป ด้วย กำลัง กลไฟ. มี แรง มาก เพื่อ จะ ได้ สูบ น้ำ ให้ ออก เร็ว โดย เร็ว ได้, ไม่ ว่า น้ำ ขึ้น น้ำ ลง. พร้อม ด้วย เครื่อง ใช้ ใน การ ทำ เรือ ใบ แล เรือ กล. แล การ นั้น มี นาย ที่ เปนชาติ ยูรบ, ได้ เคย ทำ การ เช่น นั้น หลาย ปี, จึ่ง ชำนาญ ใน การ เหล่า นี้ ทุก อย่าง.

๏ แล ลูก จ้าง สำรับ อู่ นั้น เปน คน เลือก มา แต่ ฮ่องกง แล วัมภู ทั้ง นั้น, เปน คน ชำนาญ ใน การ นั้น. ๏ พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, ปราถนา ที่ จะ ให้ คน ทั้งหลาย พิเคราะห์ ดู ว่า, อู่ นี้ ตั้ง อยู่ ที่ มี ไม้ สัก บริบูรณ แล ถูก ด้วย. ๏ อนึ่ง อู่ นี้ มี จักร เลื่อย ไม้, เพื่อ จะ ได้ การ เร็ว. หมอน ที่ รอง เรือ สูง สี่ ฟุต, แล จะ ชัก ออก เมื่อ ใด ก็ ชัก ได้ โดย สดวก, ไม่ ต้อง เสีย อะไร ใน การ เปลี่ยน หมอน นั้น.

๏ อนึ่ง พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, จะ รับ ธุระ คิด ใน การ ที่ จะ ต้อง ลง ทุน ซ่อม แปลง เรือ, แล จะ รับ เหมา เอา การ นั้น, เรือ ไม้ ก็ ดี เรือ เหล็ก ก็ ดี, แล จะ รับ ต่อ เรือ ใบ เรือ กล ไฟ ฤๅ การ ใด ๆ ที่ ใน การ ช่าง ต่อ เรือ ซ่อม แปลง เรือ. ๏ ไม้ แล เหล็ก แล ของ อื่น ๆ ที่ จะ ต้อง ซื้อ นั้น, เรา จะ ขาย ให้ ตาม ราคา

ตลาด กรุง เทพ นี้. ๏ อนึ่ง เรือ ทั้งหลาย ที่ จะ เข้า อยู่ นั้น, จะ มา จอด ที่ ทุ่น แห่ง กำปะนี ฤๅ ที่ เขื่อน นอก อยู่ นั้น, ไม่ ต้อง เสีย เงิน กว่า ผู้ ที่ เปน นาย การ จะ สั่ง ให้ เลื่อน ออก จาก ที่ นั้น เมื่อ ใด.

๏ อนึ่ง กปีตัน แห่ง เรือ ทั้งหลาย, เมื่อ จะ ออก จาก อยู่ นั้น, ต้อง เขียน ชื่อ ตัว ลง ที่ บาญชี แห่ง นาย อยู่ นั้น เสีย ก่อน จึ่ง ออก ได้. ๏ อนึ่ง แต่ บันดา หนังสือ, ที่ จะ ฝาก มา ถึง อยู่ นั้น, ต้อง ฝาก ไป ถึง มิศเตอดับลิยู. เช. โรเบิดซัน กว่า จะ ได้ เปลี่ยน อย่าง นั้น, บัด นี้มิศเตอดับลิยู. เช. โรเบิดซัน เปน นาย กอง นั้น, เปน เจ้า กระทรวง ใน การ ที่ จะ ใช้ เงิน เกบ เงิน แต่ ผู้ เดียว.

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กปิตันชื่อไร	ตั ตอน	เรือ อไร	มา แต่ ไหน
เดือนยี่ ขึ้น ๑๔ ค่ำ	แอด โยฮันนา	โนลลี้	๑๙๖	ดัช บริค	ฮองกง
๑๔ ค่ำ	แอนนาลูสซี้	เวค	๒๗๔	บาก อังกฤษ	ฮองกง
แรม ค่ำ ๑	ไลอีมูน	โครซึล	๑๒๕	บาก อังกฤษ	ฮองกง
ค่ำ ๑	ซีเรียศ	เต็นติ	๒๑๖	บาก สยาม	ซันเฮา
๒ ค่ำ	เมไรแอนนา	อูลิศ	๑๙๒	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๔ ค่ำ	นิกโกไลน์	อัลมาน	๑๓๙	บาก ปรูเซีย	ฮองกง
๕ ค่ำ	คลาเตีย	แครีศ	๔๒๑	บาก ฮำเบิก	ฮองกง
๕ ค่ำ	ซัดเตลไลต์	อีเวนซี้	๔๗๖	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๕ ค่ำ	เอเด็ลไฮด์	เอนโล	๒๓๕	บาก ปรูซา	ฮองกง
๗ ค่ำ	เจ้า พระยา	อรตัน	๓๕๓	กลไฟ สยาม	สิงคโปร์
๗ ค่ำ	แคปซิงมูน	ลูเตอซ์	๔๓๖	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๗ ค่ำ	กิมเฮงฮาบ	จีน	๑๖๖	บาก สยาม	สิงคโปร์
๗ ค่ำ	แอดมิน	อรติศ	๒๓๖	บาก ฝรั่ง เสศ	สิงคโปร์
๘ ค่ำ	คาริคเตอ	นิวซ์บอม	๑๘๐	บาก ฮำเบิก	ฮองกง
๙ ค่ำ	เฮคตอ	ฮาเต็ล	๑๙๐	สกุนเนอ บริเมน	ฮองกง
๑๑ ค่ำ	นิวยอก	แมกนัดซ์	๕๓๖	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๑๑ ค่ำ	ไตรโอ	ฮอร	๒๓๓	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๑๑ ค่ำ	เตรยา	เมยอ	๔๒๒	บาก ฮำเบิก	เคฟ เซ็นเยม
๑๑ ค่ำ	ควยนา	วิคเตอ	๓๕๗	บาก ปรูซา	ฮองกง
๑๒ ค่ำ	คัศตอ	ไตรอา	๒๔๐	บริก ปรูซา	ฮองกง
๑๒ ค่ำ	ยังคริก	ตอมซัน	๔๓๔	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๑๒ ค่ำ	ไคลอง	เต็มซกิ	๔๔๐	บา ไซแอม	ฮองกง
๑๓ ค่ำ	เฮคติ	ลิศซัว	๑๗๑	บาก อังกฤษ	อ้ายมุ่ย
๑๓ ค่ำ	เต็มมิศ	เบ็นนิมา	๒๑๖	สกุนเนอ บริเมน	ฮองกง
๑๓ ค่ำ	โอสุกา	เตอรี	๓๘๖	บาก อเมริกา	ไล้ง่อน
๑๔ ค่ำ	เปตรีอัศ	สเต็ดแมน	๒๓๙	บริก บริเมน	ฮองกง
๑๔ ค่ำ	ดับลยู. เคอเต็ล	เซ็มปตี	๒๖๗	บริก อังกฤษ	ฮองกง

กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ

ออก เมื่อไร		กำปั่น ชื่อไร	กับปิตัน ชื่อไร	คื ตอน	เรือ อไร	จะ ไป ไหน
เดือน ยี่ ขึ้น	๑๔ ค่ำ	เอศตริง	รอก	๑๐๘	บาก ดัช	ชายทเล
แรม ค่ำ	หนึ่ง	วอเตอลีนลี่	เดศ	๑๔๒	สกูนเนอ อังกฤษ	บัตตาเวีย
	๒ ค่ำ	อ้ายมุ้ย	สมิศ	๒๖๒	บาก สยาม	สิงคโปร์
	๓ ค่ำ	ปรอศบี่ ไร	จีน	๑๘๙	บาก สยาม	ยาวา
	๔ ค่ำ	เตเบรก	โรซี้	๓๐๑	บาก อังกฤษ	ฮองกง
	๖ ค่ำ	ออคัศต์	บก	๔๑๒	บาก สยาม	สิงคโปร์
	๗ ค่ำ	เยนยูเอเร	แซไบ	๑๒๕	สกูนเนอ อังกฤษ	บำไบ
	๗ ค่ำ	เฟบบรูเอเร	เดรซาม	๑๒๕	สกูนเนอ อังกฤษ	บำไบ
	๙ ค่ำ	เวลกำ	กูดแมน	๓๓๙	บาก กอังกฤษ	สิงคโป่
	๙ ค่ำ	เวศมีราลดา	ครีว	๔๐๐	บาก ฮำเบิก	ฮองกงร
	๑๑ ค่ำ	ชิงฮอย	บีเตอซัน	๓๓๑	บาก สยาม	สิงคโปร์
	๑๑ ค่ำ	ครีโอล	เยดซัน	๓๓๔	บาก ฮำเบิก	สิงคโปร์
	๑๒ ค่ำ	มาไรอา	โลเรนซัน	๓๐๔	บาก ปรูซา	ฮองกง
	๑๓ ค่ำ	เอดี แมดดอ	ดิเมนเรียน	๒๓๔	บาก ฝรั่งเสศ	ฮองกง
	๑๓ ค่ำ	เจ้า พระยา	อรตัน	๓๕๓	กลไฟ สยาม	สิงคโปร์
	๑๔ ค่ำ	แฟรนซีศแปลเมอ	แลม	๒๓๓	บาก อเมริกา	ฮองกง
	๑๔ ค่ำ	ไลอีมูน	เคราอินซีนต์	๔๒๕	บาก อังกฤษ	สิงคโปร์
	๑๔ ค่ำ	มาซ	คัมบูโต	๑๒๕	สกูนเนอ อังกฤษ	บำไบ
	๑๕ ค่ำ	เอปริล	-	๑๒๕	สกูนเนอ อังกฤษ	บำไบ

อินชูเรนซ์ กำปนีลิมิเต็ด

๏ ของ นาย ห้าง เมือง จีน. ฯะ

๏ ข้าพเจ้า ผู้ที่มี ชื่อ ได้ หนังสือ นี้ ได้ ตั้งเปนเอเซ็นต์ ที่ กรุงเทพ ฯ สำรับ พวก อินชูเรนซ์ กำปนี นั้น ข้าพเจ้าได้ จัด แจงไว้ พร้อม แล้ว เพื่อ จะ ได้ ทำการ อินชูเรนซ์ คือให้ มีหนังสือ ประกัน ด้วย เรือ มีใบชิบ บาก แลบริก เปน ต้น ถ้าเปน เรือ อย่างดี ข้าพเจ้า จะ รับ ประกัน แต่ เพียง สี่ หมื่น เหรียน ถ้า เปน เรือ กลไฟ ข้าพเจ้า จะ รับกัน แต่ เพียง ๗๐๐๐๐ เหรียน

๏ ถ้า ผู้ ใด จะ จ้าง พวก ของ ข้าพเจ้าให้ เปน นาย ประกัน เรือ แม้น เอา เงิน ค่า จ้าง มา ให้ข้าพเจ้า ก่อน ข้าพเจ้า จะ ลดใน ๑๐๐ เหรียน นั้น คืน ให้ ๑๕ เหรียน ถ้า เรือ นั้น เสีย ด้วย สิ่ง ใด สิ่ง หนึ่ง ก็ ถ้า มา บอก ไว้ก่อน ใน รหว่าง ๓๐ วัน แล้ว ข้าพเจ้า จะ ใช้เงิน ค่า เรือ นั้น

๏ เขียน เมื่อ ณวัน เดือน ยี่ แรม ๑๔ ค่ำ ปีฉลู สัปตศก

ข้าพเจ้า ชื่อ เอฟ เปลก

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1 เล่ม ๑ บางกอก เดือน สาม แรม สิบห้าค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๗ Jan. 31st 1866 กฤษศักราช ๑๘๖๖, ใบที่ ๒๓ No. 23

๏ หนังสือ หลวง ฯ

๑ แล ใน แผ่น ดิน พระบาท สมเด็จ พระพุทธยอดฟ้า จุฬาโลกย์ นั้น, สมเด็จ พระเจ้า ลูก เธอ เจ้าฟ้า พระองค์ใหญ่, ได้ เสด็จ อยู่ กับ สมเด็จ พระเจ้า หลานเธอ เจ้าฟ้า หญิง. ใน สมเด็จ พระ เจ้า พี่ นาง เธอ พระองค์ น้อย, ประสูต พระ ราช โอรศ ๓ พระองค์. พระองค์ ที่ หนึ่ง ประสูตร์ใน ปีรกา ตรีศก, ศักราช ๑๑๖๓, ตรง กับ ปี มี กฤษตศักราช ๑๘๐๑ ได้ เปน เจ้าฟ้า ตาม พระ มารดา. แต่ สิ้น พระ ชนม์ เสีย ใน ปี นั้น. พระองค์ ที่ ๒ ประสูตร์ ใน ปี ขาล ฉศก, ศักราช ๑๑๖๖, ตรง กับ ปี มี กฤษ ศักราช ๑๘๐๔. พระองค์ ที่ ๓ ประสูตร์ ใน ปี มโรง สัมฤทธิศก, ศักราช ๑๑๗๐, ตรง กับ ปี มี กฤษ ตศักราช ๑๘๐๘. สอง พระองค์ นี้ เปน เจ้าฟ้า ตาม พระ มารดา. แล มี กรม พระ ราชวัง บวรใน แผ่นดิน นั้น, สวรรคต ใน ปี กุน เบญจศก, ศักราช ๑๑๖๕, ตรง กับ ปี มี กฤษ ตศักราช ๑๘๐๓. แล้ว ล่วง มา ถึง ปี เถาะ นพศก, ศัก ราช ๑๑๖๙ โปรด ให้ สมเด็จ พระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า พระองค์ ใหญ่, เลื่อน ที่ เปน กรม พระราชวัง บวร. เมื่อ นั้น เจ้าฟ้า พระโอรศ ท่าน สอง พระองค์, องค์หนึ่ง ประสูตร ก่อน เลื่อน ที่. พระองค์ ประสูตร เมื่อ เลื่อน ที่ แล้ว นั้น, ก็ เปน สมเด็จ พระเจ้า หลาน เธอ เจ้าฟ้า.

๒ ก็ พระบาท สมเด็จ พระ พุทยอดฟ้าจุฬาโลกย์, ได้มี พระ ราช ธิดา พระองค์ หนึ่ง, มารดา เปน บุตรี เจ้า เมือง เวียงจันท์, โปรด ให้ เปน แต่ เพียง พระ องค์เจ้า เหมือน กัน กับ พระ ราชบุตร์. แล พระราช บุตรี พระองค์ อื่น ที่ ประสูตร แต่ พระสนม, เจ้า จอม มารดา ของ พระองค์ เจ้า นั้น, สิ้น ชีพ ใน ปี กุน เบญจศก. เมื่อ กรม พระ ราชวัง บวร สวรรคต แล้ว นั้น, พระองค์ เจ้า นั้น มี พระ ชนมายุ ได้ ๕ ขวบ, เปน กำพร้า ไม่ มี เจ้า จอม มารดา. ทรง พระ กรุณา มาก. ภาย หลัง ล่วง มา ปี หนึ่ง, พระองค์ เจ้า นั้น ตาม เสด็จ ลง ไป ลอย กระทง, วิ่ง เล่น ตก น้ำ หาย ไป. คน ทั้งปวง ตกใจ เที่ยว หา อยู่ ครู่ หนึ่ง, จึ่ง ภบ พระองค์เจ้าไป เกาะ ทุ่น หยวก อยู่ หา จม น้ำ ไม่. ผู้ ภบ เชิญ เสด็จ กลับ มา ได้, จึ่ง ทรง พระกรุณาโปรด มาก ขึ้น. มี พระ ราชโองการ ดำรัส ว่า, พระ องค์ เจ้า นี้ เจ้าจอม มารดา ก็ เปน เจ้าฝ่าย ลาว. ไอยกา ธิบดี คือ ตัว เจ้า เวียงจันท์ ก็ ยัง อยู่. ควร จะ ให้ เลื่อน ที่ เปน สมเด็จ พระ เจ้า ลูกเธอ เจ้าฟ้า. การ พิธี โสกันต์ใน พระบรม มหา ราชวัง, แต่ ตั้ง แผ่นดิน มา ก็ ยัง หาได้ ทำ ไม่. ถ้า ถึง คราว โสกันต์ จะได้ ทำ ให้ เปน แบบอย่างใน แผ่นดิน. จึ่งโปรด พระราชทาน พระสุพรรณ บัต, ให้ เปน สมเด็จ พระเจ้า ลูก เธอ เจ้าฟ้า กุณฑล ทิพยวดี. เจ้า ฟ้า นั้น เมื่อ ถึง ปี มโรง สัมฤทธิศก, ศักราช ๑๑๗๐, ตรง กับ ปี มี กฤษตศักราช ๑๘๐๘ พระ ชนมายุ ครบ ๑๑ ปี, ถึง กำ หนด ที่ จะ โสกันต์เมื่อ นั้น, เจ้าฟ้า พินทวดี ที่ เปน ผู้ ชี้ การมา, ก็ สิ้น พระ ชนม์ไป แล้ว ถึง ๗ ปี. ถึง กระนั้น แบบ แผน ตัว อย่าง การ ต่าง ๆ ที่ เจ้าฟ้า พินทวดี ได้ ทรง จัด ไว้, มี ผู้ ได้ เรียน รู้ เหน อยู่ เปน อัน มาก. แล ได้ ดู อย่าง การ ที่ ทำ แต่ ก่อน ใน พระ บวร ราชวัง สาม ครั้ง นั้น ด้วย. จึ่ง ได้ จัด การ พระ ราชพิธีโสกันต์ เปน การ ใหญ่ เตม ตาม ตำรา. คือ ตั้ง พระราช พิธี บน พระ มหา ปราสาท คล้าย กับ พระราชพิธี ตรุศ, แล มี เขาไกรลาศ ราชวัติ, ฉัตรทอง, ฉัตร เงิน, แล ฉัตร ราย ทาง, นั่ง กระละบาด, แล การ เล่น ต่าง ๆ อย่างสูง. แล แห่ มี มยุรฉัตร, นางเชิญ เครื่อง, นาง สระ แห่ เครื่อง ขาว. เสด็จ มา ทรง ฟัง พระสงฆ์ สวด พระพุทธ มนต์ สาม วัน. แล้ว แห่ มา เวลา เช้าโสกันต์ ใน วัน ที่ ๔ แล้ว เสดจ์ ขึ้น เขา ไกรลาศ. ครอบ เครื่อง ต้น แล้ว แห่ เวียน เขา ไกรลาศ สาม รอบ, แล้ว แห่ กลับ ใน เวลา เช้า. ครั้น เวลา บ่าย แห่ เครื่อง แดง มา สมโภช วัน นั้น แล้ว ต่อ ไป อีก สอง วัน. วัน ที่ ๗ จึ่ง แห่ พระ เกสา ไป ลอย. การ เปน เสรจ์ โสกันต์เจ้าฟ้า กุณฑล ทิพยวดี, ใน เดือน ๔ ปี มโรง สัมฤทธิศก, ศักราช ๑๑๗๐, ตรง เดือน มาร์ช, ใน ปี มี กฤษ ตศักราช ๑๘๐๙.

๏ ครั้นล่วง มาอีก ๖ เดือน, พระบาท สมเด็จ พระพุทธ ยอดฟ้าจุฬาโลกย์ เสด็จ สวรรคต. สมเด็จ พระเจ้าลูกเธอ กรมพระ ราชวัง บวร, ได้เสด็จ เถลิง ถวัลย ราช สมบัติ, เปน แผ่นดิน ที่ สอง. เจ้าฟ้า พระราชโอรส สอง พระองค์ นั้น, ก็เปน สมเด็จ พระเจ้า ลูก เธอ เจ้าฟ้า. พระบาท สมเด็จ พระพุทธ เลิศหล้า นภา ไลย พระเจ้า แผ่น ดิน พระองค์ นั้น. ทรง ปฤกษา ด้วยข้า ราช การ ผู้ใหญ่ ผู้ น้อยฝ่าย น่า ฝ่ายใน, ว่า การ พระ ราชพิธีโส กันต์เจ้า ฟ้า, ได้ทำ ลง เปน อย่าง มีแบบ แผ่น เปน จดหมาย เหตุ อยู่ แล้ว. แต่ การ พระราชพิธี ลงสรง ตั้ง พระนาม เจ้าฟ้า, โดย อย่าง เดิม ตาม ตำรา ครั้ง กรุง ศรี อยุทธยา เก่า, ยัง หาได้ทำ เปน แบบ อย่างไม่. ผู้ หลัก ผู้ ใหญ่ ที่ เคย เหน ก็แก่ ชรา เกือบ จะ หมดไป แล้ว จะสาบ สูญ เสีย. จะใคร่ ทำไว้ ให้ เปน เกรียติยศ เยี่ยง อย่าง สัก ครั้ง หนึ่ง. ข้า ราชการ เหน พร้อม ตาม กระแส พระราชดำริห์. ครั้น ถึง ปีรกา เบญจศก, ศักราช ๑๑๗๕, ตรง กับ ปีมีคฤษสต ศักราช ๑๘๑๓, จึ่ง ได้ ตั้ง การ พระราชพิธี ลง สรง, สมเด็จ พระเจ้า ลูก เธอ เจ้าฟ้า พระองค์ใหญ่, ผูก แพ ไม้ไผ่ ที่ ท่าราชวรดิฐ, มี กรง ที่ สรง อยู่ กลาง ล้อม ด้วย ซี่ กรง ชั้น หนึ่ง, ตาราง ไม้ไผ่ อีก ชั้น หนึ่ง, ร่าง แห อีก ชั้น หนึ่ง, ผ้า ขาว อีก ชั้น หนึ่ง. มี บันได เงิน บันได ทอง ลง สอง ข้าง, บันได กลาง เปน เตียง หลั่น หุ้ม ผ้า ขาว, เรียก ว่า บันได แก้ว. ใน กรง มี มพร้าว คู่ ปิด เงิน ปิด ทอง. แล ปลา ทอง ปลา เงิน, กุ้ง ทอง กุ้ง เงิน, ลอย อยู่ ทั้ง ๔ ทิศ. กรง นั้น มี พระมลฑป สรวม มี ราชวัต. ฉัต ทอง, ฉัต นาก, ฉัต เงิน, ล้อม ๓ ชั้น, มี ทหาร นั่ง ราย รอบ. แล มี เรือ จุก ช่อง ล้อม วง, แพ ที่สรง แทน เขา ไกรลาศ ใน การ โสกันต์. การ พระ ราช พิธี นอก นั้น, คือ การ บน พระมหาปราสาท, แล การ แห่ ทาง แห่ การ เล่น ต่าง ๆ ก็ เหมือน กับ การ โสกันต์. แห่ เครื่อง ขาว เสด็จไป ทรง ฟัง พระ สงฆ์ สวด พระ พุทธมลต์ บน พระ มหา ปราสาท สาม วัน. วัน ที่ ๔ จึ่ง แห่ เสด็จ ลงไป ท่า ราช วรดิฐ. สรง ใน แพ ที่ สรง แล้ว แห่ กลับ แล้ว, จึ่ง เสด็จ มา รับ พระ สุพรรณบัตร บน พระ มหา ปราสาท, พระ ราชทาน พระ สุพรรณบัตร จาฤก พระนาม ว่า, สมเด็จ พระเจ้า ลูกเธอ, เจ้าฟ้า มงกุฎ สมมติวงษ พงษอิศวร กระ ษัตริย ขัตยราช กุมาร. ครั้น เวลา บ่าย แห่ เครื่อง แดง ทรงเครื่อง ต้น, มา สมโพธ ที่ พระ ที่นั่ง อมริน ทรวินิจฉัย. ครั้ง นั้น เรียก ว่า พระ ที่นั่ง จักรพรรดิพิมาน ใน วัน นั้น. แล ต่อไป อีก สอง วัน เปน สาม เวลา เสรจ์ การ พระราชพิธีลงสรง.

๏ ครั้น เสรจ์ การ แล้ว มี พระ ราชโองการ ดำรัส, ว่า การ ลง สรง เช่นนี้ ทำ แต่ ครั้ง เดียว นี้ เถิด. ภอ เปน ตัว อย่าง ไว้ ไม่ให้ สูญ พิธี โบราณ. เพราะ การ โสกันต์ เปน อัน จำ จะต้องทำ สำรับ ยศ เจ้าฟ้า ทุก ๆ พระองค์. การ ลงสรง ทำ เปน สอง ซ้ำ ก็ หา ต้อง การ ไม่. ไพร่ ๆ ที่ เขา ลง ท่า ลูก เขา นั้น, เพราะ เขา ร้อน รน จะ เร่ง เอา ของ ขวัน เอย เขาเงิน คน อื่น มาใช้. เขา จึ่ง รีบ ด่วน ทำการ ลงท่า ก่อน เวลา โกนจุก, เพราะเขา เหน ว่า การ โกนจุก นั้น ยัง ช้า อยู่. ก็ใน หลวง ไม่ได้ ร้อน รน, อะไร ไม่ จะ ทำให้เปน สอง ซ้ำ สาม ซ้ำ, ทำ แต่โสกันต์ เถิด, ด้วยเปน ของ ต้อง จำใจ ทำ ตาม ธรรมเนียม. ครั้น มา เดือน ๔ ปี ชวด อัฐศก, ศักราช ๑๑๗๘ เปน เดือน มาร์ช, ใน ปี มีคฤษตศัก ราช ๑๘๑๗. ได้ มี การ พระราช พิธีโสกันต์ สมเด็จ พระเจ้า ลูก เธอ เจ้าฟ้ามงกุฎ นั้น, เปน การใหญ่ เหมือน กัน กับ ครั้งโสกันต์ เจ้าฟ้า กุณฑลทิพยวดี. ครั้น มา เดือน ๔ ปีมโรงอัฐศก, ศักราช ๑๑๘๒, ตรง กับ เดือนมาร์ช, ใน ปีมีคฤษตศัก ราช ๑๘๒๑, ได้ มี การ พระราชพิธี โสกันต์ สมเด็จ พระเจ้า ลูกเธอ เจ้าฟ้าอิศวเรศ จุฬามณี อีก ครั้ง หนึ่ง. มี เขาไกรลาศ แล การ อื่น ๆ เหมือนกัน กับ การ สอง ครั้ง ก่อน. เจ้าฟ้า กุณฑลทิพยวดี นั้น ได้ทำ ราช การ, ใน แผ่น ดิน พระบาทสมเด็จพระพุทธ เลิศหล้า นภาไลย, มี พระโอรส ๓ พระธิดา ๑ เปน สมเด็จ พระเจ้า ลูกเธอ เจ้าฟ้า ทั้ง ๔ พระองค์. พระองค์ใหญ่ ประสูตร ใน ปี ชวด อัฐศก, ศักราช ๑๑๗๘, ตรง กับ ปี มีคฤสต ศักราช ๑๘๑๖, พระ นาม ว่า เจ้า ฟ้าอาภรณ์. พระองค์ ที่ ๒ ประสูตร ใน ปีเถาะ เอกศก, ศักราช ๑๑๘๑ ตรง กัน กับ ปี มี คฤสตศักราช ๑๘๑๙. พระนาม ว่า เจ้า ฟ้า มหามาลา. พระองค์ ที่ ๓ เปน เจ้าฟ้า หญิง ประสูตร ใน เดือน ๔ ปีมโรงโทศก, ศักราช ๑๑๘๒, ตรง กับ เดือน มาร์ช ใน ปี มี คฤสตศักราช ๑๘๒๑ สิ้น พระชนม์ เสีย ใน วัน ประสูตร. พระองค์ ที่ ๔ ประสูตร ใน ปีมเมีย จัตวาศก, ศักราช ๑๑๘๔, ตรง กับ ปี มี คฤสตศักราช ๑๘๒๒ พระนามว่า เจ้าฟ้าปิ๋ว. สมเด็จ พระเจ้า ลูกเธอ เจ้าฟ้า สาม พระองค์นี้, พระบาท สมเด็จ พระพุทธ เลิศหล้านภาไลย ก็ ทรง พระราช ดำริห์ไว้, ว่า จะทำ การ โสกันต์ ให้เต็ม ตาม ตำรา เหมือน กัน, ก็ แต่เมื่อ ยังไม่ถึง เวลา โสกันต์

พระบาท สมเด็จ พระพุทธ เลิศหล้า นภาไลย, ก็ เสด็จ สวรรคต ใน ปีวอกฉศก, ศักราช ๑๑๘๖, ตรง กับ ปี มี คฤสตศักราช ๑๘๒๔ พระบาท สมเด็จ พระ นั่งเกล้า เจ้าอยู่หัว, ได้ เสด็จ เถลิง ถวัลยราชสมบัติ. ฯะ

ข่าว ที่ กรุง เทพ ฯ

๏ เคาเวอเมนต์ สยาม ได้ เครื่อง สำรับ ขุด คลอง มา ใหม่, มา แต่ เมือง ลิเวอภูล์. ท่าน พระยา สุริยวงษ วัยวัฒน ได้ เอา เปน ธุระ ต่อ เรือ อีก ลำ หนึ่ง, สำรับ ใส่ เครื่อง นั้น. มี เรือ ขุด คลอง ลำ หนึ่ง ที่ มี เครื่อง ใส่ พร้อม แล้ว. ที่ ท่าน พระยา สุริยวงษ วัยวัฒน ต่อ นั้น ได้ การ ดี นัก, ขุด คลอง เร็ว ใน ยี่สิบ สี่ ชั่ว โมง ขุด ดิน ได้ ประมาณ หมื่น คิวบิกฟิต, คือ เปน ก้อน ยาว กว้าง ลึก ประมาณ สิบสี่ นิ้ว สี่ เหลี่ยม หมื่น ก้อน. เปน การ เร็ว กว่า คน ขุด นัก. เคาเวอเมนต์ สยาม ก็ ชอบ, เหน ว่า คง จะ ได้ การ ใหญ่. ข้าพเจ้า ก็ เหน ด้วย. ถ้าเคาเวอเมนต์ ใช้ เรือ ขุด คลอง ที่ ควร จะ ใช้ ทุก วัน, คลอง ที่ ตื้น ๆ ก็ คง จะ ลึก ดี เร็ว.

๏ ได้ ยิน ข่าว ว่า จะ ขุด คลอง ตะพานหัน เสีย ก่อน, แล้ว ก็ จะ ไป ขุด คลอง ใหม่ ที่ ยัง ขุด อยู่, ตั้ง แต่ แม่ น้ำ ท่าจีน มา ถึง บาง กอก. แต่ คลอง นั้น ได้ จ้าง เจ๊ก ขุด ก่อ ให้ เรือ ขุด คลอง เข้า ไป ได้, ได้ ประมาณ สอง ส่วน, ยัง อีก ส่วน หนึ่ง จะ ถลุ ถึง ปลาย คลอง บางกอก ใหญ่. คลอง นั้น ถ้า จะ ขุด ด้วย เรือ ถลุ ถึง กรุง เทพ แล้ว, จะ เปน คุณ เปน ประโยชน์ มาก. ถนน ที่ เคาเวอ เมนต์ จะ ก่อ ตาม ริม คลอง นั้น. เมื่อ แล้ว จะ ขี่ม้า ขี่ รถ ไป มา ตาม ถนน นั้น สบาย นัก. คน ที่ อยู่ ข้าง ฝั่ง ตวัน ตก ก็ จะ ได้ ไป มา สดวก เหมือน ชาว กรุง ที่ อยู่ ข้าง ฝั่ง ตวัน ออก.

๏ ข้าพเจ้า มี ความ หวัง ใจ ว่า, เคาเวอเมนต์ จะ เร่ง วิบ ให้ คลอง นี้ แล้ว เร็ว. ถ้า แม้น ขุด คลอง ที่ บางบอน ให้ ลึก ก่อน เหน จะ ดี นัก, เพราะ ที่ นั่น ตื้น นัก, เรือ ไป มา ค้า ขาย ทาง นั้น มาก นัก, มัก ติด อยู่ ที่ นั่น ป่วย การ เสีย เปล่า ๆ เหลือ ที่ จะ ประมาณ.

๏ ท่าน พระยา สุริยวงษ วัยวัฒน เปน ผู้ ที่ ได้ จัด แจง เรือ กล ไฟ ใน กรุง เทพ ลำ แรก นั้น ใน คฤษ ศักราช ๑๘๕๕ เรือ นั้น ชื่อ สยาม มรสุมพล. ตั้ง แต่ นั้น มา ใน สิบ ปี นี้ ก็ เกิด เรือ กล ไฟ ขึ้น ใน กรุง เทพ มาก กว่า ๓๐ ลำ. เดี๋ยว นี้ เปน การ ใหญ่ แล้ว ภาย หลัง คง จะ ยังเกิด ใหญ่ ขึ้น ทุก ๆ ปี, การ นี้ ก็ เปน ประ โยชน์ แก่ กรุง เทพ มาก, แล การ ที่ ท่าน พระยา สุริยวงษ วัย วัฒน ได้ คิด ประดิษ ทำ เรือ กล ไฟ สำรับ ขุด คลอง ให้ ลึก ไว้ นั้น, คง จะ เปน การ ดี มี ประโยชน์ แก่ กรุง เทพ มาก กว่า นั้น อีก. ควร ที่ ราษฎร ทั้งปวง จะ สรรเสิญ ท่าน ว่า, เปน คน ดี มี ปัญญา แล ความ เพียร มาก.

๏ อนึ่ง บัด นี้ มี ชื่อ กำปั่น ลูก ค้า เข้า มา ทอด อยู่ ณกรุง เทพ ๘๔ ลำ แล้ว. ที่ ได้ ทอด อยู่ หลัง เต่า ประมาณ ๑๐ ลำ. เรือ ที่ ทอด อยู่ ใน ลำ น้ำ ที่ กรุง เทพ, ดู งาม เปน แถว เดียว เรียง ลำ กัน ลง ไป ถึง โรงษี ปาก คลอง บาง น้ำชล, ที่ ชาว อเม ริกา อยู่ นั้น, ยาว ได้ ประมาณ ๔ ไมล์. เรือ เหล่า นี้ คอย เพื่อ จะ บันทุก เข้า แทบ จะ ทุก ลำ. เหตุ เพราะ เข้า นี้ เปน สินค้า ใหญ่ ใน กรุง เทพ, ซึ่ง กรุง เทพ นี้ เปรียบ เหมือน ยุ้ง ฉาง อัน ใหญ่ สำรับ ที่ จำ นาย เข้า, ที่ ทวีป อาเซีย ฝ่าย ใต้ ทิศ ตวัน ออก เฉียง เหนือ. แต่ บัด นี้ เข้า ใหม่ เขาได้ บันทุก ลง กำปั่น บ้าง แล้ว, แต่ ยัง น้อย นัก เพราะ เข้า นั้น ยัง มา หา ทัน ไม่. บันดา นายห้าง ทั้งปวง ปราถนา จะ ซื้อ เข้า ได้ โดย เร็ว, เพราะ เข้า ที่ เมือง จีน กำลัง ขาย ดี. ไม่ ช้า นาญ เข้า เมือง จีน ก็ จะ ถูก ขึ้น เพราะ เข้า ที่ เมือง ย่างกุ้ง, เมือง อาระกัน, เมือง ไซ่ งอ่น, แล เมือง อื่น รอบ คอบ เข้า ก็ ดี นัก กำลัง ไป ขาย ที่ เมือง จีนอยู่, เพราะ เข้า ที่เมือง จีน บาง แห่ง เสีย บ้าง แห่ง ดี บ้าง จึ่งขาย ดี. แต่ ไม่ ช้า นาญ เข้า นั้น คง จะถูก ลง, เพราะ เข้า เพิ่ม เติม มา แต่ นอก มาก. ข้าพเจ้า คิด กลัว ว่า บัน ดา คน ที่ หน่อง เหนี่ยว เข้าไว้ ไม่ จำ น่าย นั้น, ด้วย หมาย ใจ ว่า ภาย หลัง จะ ได้ รา คา มาก, เหน ความ ที่ นึก นั้น จะ ไม่ สม, เพราะ เข้า เมียง จีน ดู เหมือนจะ กลับ บริบูศรณ ขึ้นเรือ.

๏ อนึ่ง มิศเตอตอมซัน ผู้ เปน ช่าง สำรับ ถอด รูป, ที่ มา อาไศรย อยู่ ใน กรุงเทพ นี้ ประ มาน สาม เดือน, ได้ ออก ไป เมื่อ ณวันเศรา เดือนสาม ขึ้น ๑๑ ค่ำ เพื่อ จะ ไป เมืองเขมน, ที่ เปน เมือง เก่า มาแต่ โปราณ ชื่อ อองกร์, ปราถนา จะ ถอด รูป ของ โปราณ นั้น เพื่อ จะ ให้ ชาว ประเทษ ยุรบ เหน. มิศเตอ ตอมซัน ไป ทาง บก หาได้ ไป โดย ทาง จัน ทบูรี ไม่. หมาย ว่า สัก สอง เดือน จะกลับมา. ใน หว่าง สอง เดือน นั้น ถ้า ผู้ใด ปราถ นา จะ ใคร่ ดู รูป ที่ ท่าน ได้ ชัก ใน กรุงเทพ นี้ ก็ ดู ได้, ด้วยรูป

นั้น อยู่ ที่กบิตันตันเอม, ผู้เปน นาย กองตเวน อยู่ บ้าน ที่ บ้อม บ้องบ้ำมิด. ลูก จาง สำรับ ตีหนังสือ ของท่าน ก็ ยัง อยู่. ถ้าผู้ใด ปราถนา จะซื้อ รูบ นั้น ก็ ซื้อได้. เขา จะตี ขาย ให้ ตาม ที่ จะต้อง การ. อนึ่ง ที่ใน หลวง ได้ สรรเสิญ มิศเตอตอมซันว่า เปน ช่าง ชักรูบ ดีแท้นั้น, ข้าพเจ้า ก็ เหน ด้วย ว่า ไม่ ไคร่ จะมี ผู้ ใด จะสู้ได้.

๏ ณวันพุด เดือนสาม ขึ้น หกค่ำ นี้, มีชาวประเทษยูรบ สอง คน ตก น้ำ จม หาย ที่ กำปั่นใน กรุงเทพ นี้. ใน เวลา ที่ เขา ตก น้ำ นั้น, เขาได้ เอา เชือก ผูก กดาน ทำ เปน นั่ง ร้าน ห้อย ลง มา ข้าง กำปั่น ตอก หมัน เรืออยู่. ส่วน กะดาน ที่ เขา นั่ง ก็ เอียง เท คน ชาว ประเทษ ยูรบ ลง ไป ใน น้ำ. คน นั้น ว่าย น้ำ หา เปน ไม่. บันดา เพื่อน บน กำปั่น จะเอา เรือบด ออก ช่วย ก็ ไม่ ทัน. ถัด มา อีก วันหนึ่ง ศภ สอง คน นั้น ก็ ลอย ขึ้น เกยได้.

๏ อนึ่ง เมื่อ ณวันศุก เดือนสาม ขึ้น สิบค่ำ, ใน เวลา ค่ำ นั้น มี ชาวประเทษยูรบ ทั้งชาย หญิง, ก็ ประชุม กัน ที่ บ้าน มิศเตอ ปี.ยีกกินแปก, ประมาณได้ ๕๐ คน. มี การ เล่น เต้น รำ ตาม อย่างประเทษ ยูรบ. การเล่น เช่นนั้น เรียก ว่าบอล์. เขา มี พวก แกร เปน ของ เจ้าพระยากลาโหม, เขาเป่า เพลง หลาย สิบ อย่าง ฟั่ง เพราะ นัก. แต่ บันดา คน ที่ เต้น รำ ก็ เต้นไป ตามเพลง แกร นั้น, เล่น จน ถึง ๙ ทุ่ม แล้ว ก็ เลิก.

๏ อนึ่ง กำปั่น ฝารั่งเสษ, ที่ มี ชื่อยุเดีย นั้น เขา ขาย เปน การ เลหลัง, เมื่อ ณวัน พฤหัศอิบดี เดือนสาม ขึ้น หกค่ำ, ขาย เปนเงิน ๘๘๐๐เหรียน. ท่าน เจสัวพุก เปน ผู้ซื้อ, เรือ นั้น เปน เรือใหม่ จุ ของ มี น้ำ หนักได้ ๒๐๐ เอฐูตอน,

๏ใ น สาม วัน นี้ เปน การ ศภ.

๏ ข่าว มี มา แต่ เมือง สมุทสงคราม ว่าฉะ

๏ ว่าที่ เมือง สมุทสงคราม นั้น มี คน ร้าย หัว ไม้ เปน. ๓ พวก ๆ หนึ่ง เปน คน ไม่ มี บิดา มารดา ภรรยา แลครอบครัว. คุม สมัค พัก พวก เที่ยว ตี ชิง วิ่ง ราว ชาว บ้าน อยู่ เนือง ๆ. บาง ที่ คน เดิน ทาง กลางสวน ที่ เปลี่ยว ๆ นุ่งผ้าใหม่ ห่มผ้าแพรฤา มี แหวน ทอง ใส่อยู่, ก็ไล่ ฆ่า ฟัน เสีย ให้ ตาย. แล้ว ก็เก็บ เอา สิ่ง ของ ที่ แต่ง ตัวไปได้, แล้ว ก็ หอบ หนี ไป เสีย ต่าง เมือง. เจ้า เมือง กรมการ จะจับตัว ก็ ไม่ได้. ต่อ ความ เงียบ จืด จางไป, แล้ว ก็ ต้อม มา ซุ่ม ซ่อน อยู่ ตาม วัดร้าง ห้าง สวนร้าง, คอย ทำ ร้าย ราษฎร ชาวบ้าน ต่อไป อีก. พวก หนึ่ง เปน ข้าเจ้า ใหญ่ ๆ แลเปน บ่าว ท่าน ขุนนาง โต ๆ, ก็ถือ ตัว ว่า เปน ข้าเจ้า บ่าว นาย แชง แรง. ครั้น มี ความ ขัด เคือง ผู้ใด, ก็ พา พวก เพื่อน ชวนกัน กลุ้ม รุม ตี ฟัน แทง จน ถึง ความ ตาย. แล้ว พา บุตร ภรรยาหนี เข้า มา หา เจ้า นาย เสีย. เจ้า นาย ของ อ้าย คน ร้าย นั้น ก็ ช่วย แก่ ช่วย ไซ ไข่ ต่าง ๆ. ความ ควร จะ แพ้เร็ว ก็ ชักให้ เนิ่น ช้า, ภอให้ โจท ระอา ความ ก็ จืด จางไป. พวก หนึ่ง เปนคน มั่ง มี เงิน ทอง, ก็ ถือ ตัว ว่า เปน คน มั่ง มี. ถ้าโกรธ เคือง ผู้ใด ก็ ชวน พวก เพื่อน แล ทาษ ช่วยกัน กลุ้ม รุม ตี จน ตาย แล้ว. ครั้น เกิด ความ ขึ้น ตก ไป กระลาการ สารใภชำระ, ก็ เอา เงิน คิด สิน บน กระลาการ สาร นั้น, ให้ ชัก ความ ให้ เนิ่นช้า. บาง ที ความ เปน สัจแล้ว ก็ เอา เงิน เสีย ถ่าย ถอน ไปได้ ก็ เปน หลาย ราย. ครั้น ถ่าย ออก จาก โทษ แล้ว ก็กลับ กำเริบ มาก ขึ้นอีก กว่า แต่ ก่อน.

๏ คน ร้าย จำพวก ที่ ๑ ที่ไม่ มี ครอบ ครัว คนเก่ง ตันกกนั้น ชื่อ อ้ายสิน. ครั้น ทำ ร้าย ชาวบ้าน หลาย ราย นัก, เจ้าเมือง กรมการ ผู้ใหญ่ ใน เมือง นั้น, เหน ว่า ถ้าไม่ คิด จับ ตัว เสียให้ ได้ แล้ว, ก็ จะเกิด ความ มาก มายใหญ่โตไป. จึ่ง เรี่ยไร เงิน กันออก เปน เงินตรา ๒๐๐ บาท, บน จีน ไหหลำ ให้ พ้อ ห้วย ฝั่น จึ่ง จับ ตัวได้. ครั้น จับ ตัวได้ แล้ว ก็ ส่ง เข้า มา ยัง กรุง เทพ ฯ. ความ ก็ เหน เงียบ ๆ อยู่.

๏ แต่ พวก เพื่อน อ้ายสิน ที่เปน คน มั่ง มี เงิน, ก็ เหน ออก ไป เก่ง กำ ได้ อยู่ที่ เมือง สมุทสงคราม อีก บ้าง. แต่ ตัว นายสิน นั้น ยัง ติจ ตุก อยู่. ถ้า นานไป อ้ายสิน ก็ เหน จะหนีคุก ออก ไป ได้เช่น อ้าย แดงถึก. แต่ จีน ไหหลำ ผู้ รับ สินบน จับ อ้ายสิน นั้น, เปน ทุกข์ นัก อยู่ว่า ถ้า อ้ายสิน หลุด ไปได้ แล้ว, คง จะฆ่า จีน คนนั้น เสีย เปน แน่.

๏ คน ร้าย พวก ที่ สอง ที่ ถือ ตัว เปน ข้าเจ้า บ่าว นาย แชงแรง นั้น ชื่อ นายเทษ, พา พวก เพื่อน ไป เสพยสุรา ที่ แพ น่าโรง เตาสุรา, แล้ว ก็ ฆ่า คน ตาย เสีย คน หนึ่ง ที่โรง เตาสุรา. พวก

พี่น้อง คนตาย ไป ฟ้อง ก็ไม่ เหน เจ้าเมือง กรมการ จับ ตัว นายเทษ ได้. นายเทษ หนี เข้า มา หา เจ้า นาย ที่ใน กรุงเทพ ฯ, เหน ส่ง แต่ พวก เพื่อน นายเทษ เข้า มา ยัง กรุงเทพ ฯ, ส่ง เข้ามา หลายเดือน แล้ว, ก็เหน ความ เงียบ อยู่. นายเทษ ตัว ร้าย สำคัญ นั้น, ก็ กลับ ออก ไป อยู่ บ้าน ได้ สบาย ใจ.

๏ คน ร้าย หัว ไม้ที่ ๓ ที่ เปน คน มั่ง มี เงิน นั้น มากหลาย รายนัก เหลือ ที่ จะ พรรณา ชี้ ชื่อ. การ ที่ เปน ดังนี้ ข้าพเจ้าผู้ เจ้าของ หนังสือ นี้ เหน ว่า ความ จะยัง ไม่ ทราบ ถึงในหลวง.

๏ รายชื่อ ผู้ ที่ซื้อ จดหมายเหตุ นี้

ชื่อ ที่ มีฟองดันนำน่า อยู่นั้น ได้ ใช้เงิน ค่า หนังสือ เล่ม ต้น นี้ แล้ว ชื่อที่ไม่ มี ฟองดัน นำ นั้น ยัง ไม่ได้

๏ พระบาท สมเด็จ พระจอมเกล้าเจ้า อยู่หัว
พระบาท สมเด็จ พระปิ่นเกล้า เจ้าอยู่ หัว
กรมหลวง วงษา ธิราชสนิท
กรมหมื่น บวรวิไชยชาญ
กรมหมื่น ราชสีห์
หม่อมราไชทัย
๏ หลวง วิชิตชลไชย ผู้ช่วยราชการเมืองสมุทสงคราม
นายเผือก มหัดเล็ก บ้านดินสอ
พระ สีธรรมสาสน แพน่าวัดสังขจาย
นายจิต อยู่ บ้านกดีจีน
นายคิด บ้าน อยู่สำเหร่
๏ เจ้า พระยา พระคลัง
จหมื่น สักบริบาน บ้าน อยู่คพาน เต่าเอี้ย
๏ เจ้า หมื่น เสมอใจราช อยู่ หลังวัดพรญายาญาติ
๏ ขุนอิน อยู่ หลังวัด พระยาญาติ
พระยา มนเทียรบาล
พระ นายไวย อยู่ บ้าน คลอง กรมท่า
๏ พระอินทรา ธิบดี สีหราช รองเมือง
พันท์เทพราช บ้าน อยู่ถนนศานเจ้า ครุศ

พระยา ศรินธ์ ราช เสนี อยู่ ปาก คลอง บางลำภู
พระ ภาสี สมบัติ บริบูรณ์
๏ หลวง ทิพอักษร เสมยีนตรา
๏ พระสีธรรมบริรักษ์ เมืองนคร
๏ หลวง วิเสศ ภักดี เมืองสงขลา
๏ พระยามนตรี สุริยวงษ
๏ พระยา ราชวรานุกูล อยู่ บ้าน เจ้าพระยานิกรบดินเจ้า พระยา ยมราช
๏ หม่อมเจ้ากลาง บ้านริมคลองวัดดอกไม้
๏ คุณสรรพวิไช อยู่ บ้าน สมเด็จเจ้าพระยาองค์ใหญ่
หลวง เทพราช แสนยา
หลวงพิไชยวารี บ้าน อยู่เหนือกับดันฉุน
๏ นายแดง อยู่ วังกรมหมื่นมเหศร
๏ ขุนพิพิธรัณพิจารเจ้าตัวพัก
มิศเตอ เอดวาดศ์ ที่ กงสุล อังกฤษ
จีนเต็ง แพ อยู่ น่าวัดเชิงเลน
๏ หมื่น รอง สุพมาตรา เมืองเพชรบุรี
๏ หมื่นรอง แขวง เมืองเพชรบุรี
พระยา อภัย สงคราม
หลวง นาย เดช อยู่ ริม คลองตพานหัน
จีนสือ เปน หลวง พิสารสุพผล
๏ นายทัด บ้านอยู่ในคลองตพานหัน
นายบุน โรงพิมพ์
เจ้าฟ้ามหามาลา
ขุนทองซื่อ บ้านเหนือ พระยา อภัยสงคราม
๏ นาย ปรีดา บ้านน่าวัดโพ
สมเด็จ พระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์
พันจัน ฌมาต อยู่ริม บ้าน หลวง นาวา นิกร
๏ นาย เอี่ยม มหัดเลก อยู่ ที่ ศาล ต่าง ประเทป
เจ้าแบน บ้าน อยู่ ริม ตลาด พลู ข้างใน
๏ หลวง รักษา สมบัติ
หม่อม เจ้าตั้ง อยู่วัง เจ้า ฟ้า อิศราพง
คุณ เทียน ฤๅ วัณณโก วัดบวรนิเวษ
๏ จหมื่น ทิบ รักษา
นายช่วง อยู่ ที่ บ้าน มิศเตอชะกอด

๏ นาย หลำ เพชรบูรี่
พระ ปลัด เพชรบูรี่
พระ สมุห์ มนเทียน วัดบวรนิเวษ
๏ หลวง ภาสี วิเสศ คือเจ๊ะสัวเถียน
๏ พระยา บริรักษ์ภูธร เมืองพังงะ
๏ พระกาณจนดิตบดี
๏ หมื่น ราชาราช เมือง เพชรบูรี่
พระ นรงค์วิชิตร แพอยู่ บางยี่ขัน
พระยาสาตรา ฤทธิรงค์
๏ พระรัตนโกษา อยู่ หลัง บ้าน พระยาเพชพิไชย
๏ พระนานา พิธภาสี่
๏ สมเด็จ พระพุทธ โฆษาจาริย์
๏ พระยา บุรุษย์ ราช พัลลบ
๏ พระยาไพรบูล อยู่ ตรอก วัดโคก
๏ พระวิสูทธวารี่ อยู่ น่าวัดเชิงเลน
๏ นายไชยรรย อยู่แพ น่าวัดมหาทาตุ ๔ จบ
๏ พระสีห์เสนา อยู่ บ้าน พระ สีห์เทพ ตรง บ้าน ปูน
๏ ตั้วไผกุก บ้าน อยู่ ตลาดน้อย
นาย ทิม โรงพิมพ์
หมอ สมิศ อยู่ บ้าน คอกควาย
๏ กรมหมื่น วรจักร
๏ หม่อม เจ้า ประเสิรฐศักดิ อยู่ ริม ท่าช้าง
๏ กรมหมื่น อลงกฎ กิจปรีชา
๏ กรมหมื่น อุดม รัตนราสี
พระยา เพชร์พิไชย
๏ ขุนสมุทธโคจร
๏ หลวง บริบูรณ สุรากร
พระวิสูทโยธามาตย์
หลวง พิสูทสาครดิ
๏ นายเวนหมี่ อยู่ วัง กรมหมื่นมเหศร
๏ จีนนิ่ม อยู่แพ น่า วัดเลียบ
๏ นายหรุ่น บ้าน ริม วัด นางชี
๏ กรมหมื่นศักดาพิศาร
๏ พระยา สุเรนท์ ราช เสนา
๏ คุณ สิงหพิศากร

๏ นาย ว่าง บ้าน อยู่ คลองมอญ
๏ ขุน วิเสศ โพคา อยู่ ริม วัด สัปโคน
๏ หลวง นาวา เกรนิกร
พระยา ราชภักดี บ้าน อยู่ใน คลอง สพานหัน
๏ หลวง อภัย วาวิช บ้านใต้ วัด สำเพง
กรมหมื่น ภูบาน
หลวง สถน วิมาร บ้าน อยู่ สพานยาว
๏ ขุน สุธร ภักดี แพน่าบ้าน เจ้าคุมไชตึก
หมอมเจ้า ภานุมาศ อยู่ วัง พระ พิทักเทเวศ
๏ ขุนทิพดี ผู้ ตาย เมืองเพชบูรี่
๏ เฟรดริกวิลเลียม ลูก พระ ปลัด เมือง เพชร์
๏ ว อล่เตอเดาวี่ ลูก เจ้าเมือง เพชร์
กับตัน ฉุน

ข่าว มา แต่ เมือง จีน

๏ ว่า เจ้ากรุงองค์ นั้น, ที่ เมื่อ ก่อน ได้ว่า ที่ กลาโหม แล้ว ถอด เสีย นั้น, บัด นี้ เคาเวอเมนต์ เมือง จีน ได้ เอา มา ตั้ง ไว้ ให้ คง ที่ ยัง เดิม. ควร ที่ คน ทั้งปวง จะ ปลงใจ เชื่อ ว่า ท่าน มีใจ สัจซื่อ ต่อ แผ่นดิน เมือง จีน แต่ ก่อน. แต่ ควร ที่ จะ มี ความ สง ไสย บ้าง ว่า, ในใจ ท่าน จะ ภอใจ โปรด การ ของ คน ต่าง ๆ ประเทศ ฤๅ ไม่.

๏ มี ข่าว มา ใหม่ ว่า, ตเซง แม่ ทัพ เมือง จีน ได้ แพ้ แก่ เนียน ไฟ แม่ ทัพ ฝ่าย ขบถ, หนี มา ถึง แม่ น้ำ เยโล. ยัง มี พวก โจร มา สกัด ทาง กั้น น่า ทัพ ตเซง ไว้. น่า กลัว ว่า จะ มี ความ อันตราย ใหญ่ แก่ แม่ ทัพ นั้น นัก. ใน ข่าว ว่า กอง ทัพ ฝ่าย เนียนไฟ นั้น รวม กัน เข้า ใน เมือง ซังตุง แล โฮนำ, ได้ กระ ทำ การ ร้าย ให้ ราษฎร ชาว เมือง ได้ ความ อันตราย ต่าง ๆ มาก นัก. แล การ ค้า ขาย ก็ เสื่อม ไป สิ้น.

๏ มี ข่าว มา ว่า, ดู เหมือน เคาเวอเมนต์เมือง จีน กับ เคา เวอเมนต์ ฝรั่ง เสศ จะ วิวาท กัน, เพราะ พวก บาท หลวง ฝรั่ง เสศ ได้ เข้า ไป ตั้ง สั่ง สอน, อยู่ ใน เมือง จีน หลาย แห่ง หลาย ตำบล, แล้ว ได้ จัด แจง ซื้อ ที่ ไว้ เปน อัน มาก. บาง ที่ เคาเวอ เมนต์ ฝ่าย จีน ไม่ ยอม, พวก บาท หลวง จึ่ง โกรธ ด้วย เข้าใจ ว่า ใน หนังสือ สัญญา ไมตรี ต่อ กัน ยอม ให้ ซื้อ ได้. แต่ ที่ ๆ พวก

บาทหลวง, ซื้อไว้ก่อน ยังมิได้ทำ หนังสือ สัญญา ไมตรี นั้น ว่า เปน สิทธิ์ ของ ตัว ด้วย. เคาเวอเมนต์ฝ่าย จีน ไม่ ยอม ๆ แต่ ที่ ซื้อ ที หลัง ทำสัญญา นั้น ยอมให้.

ราคา สินค้า ที่ เมือง จีน

๏ ที่ เมือง ฮองกง ณเดือน อ้าย แรม ๑๒ ค่ำ ฯะ

๏ ฝ้าย ที่ เมือง ฮองกง นั้น มี น้อยไม่สู้มาก. พวก พอ ค้าใน เมือง จีนได้ซื้อ มา แต่ฝ้าย เหนือ ภอ จะ ใช้. นายห้าง ชาว ยุรบ หา ได้ ซื้อไม่. ฝ้าย ที่ มา จาก เมือง บังกลา ยัง ค้าง อยู่ จำหน่าย ยัง หา หมดไม่. แต่ฝ้าย นั้นไม่ สู้ จะ มี คน เตม ใจ ซื้อ เพราะ เขา มี ผ้า อยู่ ภอ แล้ว. ใน รหว่าง ๑๕ วัน นี้. เขา ขายผ้า บางกลา สอง พัน เบล, เปน ราคา เบลละ๒๔ เหรียน แล ๒๕ เหรียน ๕๐ เซ็นต์. แล ฝ้าย ที่ มา จาก เมือง จีน เขา ขาย ๓๐๐๐ กลอย, เปน กลอย ละ๒๘ เหรียน แล ๓๑ เหรียน ๕๐ เซ็นต์. ฝ้าย นั้น ยัง ค้าง อยู่ มาก ใน รหว่าง ๑๕ วันนี้, ราคา จึ่ง น้อย ลง กว่า แต่ ก่อน. เบล ละ เหรียน แล เหรียน ๕๐ เซ็นต์. เขา หมาย ว่า จะ มี กำปั่น สอง ลำ, คือ ปาวิส ลำ หนึ่ง, แล เอ. แอป ตา ลำ หนึ่ง, จะ มา จาก เมือง กลกตา, บันทุก ฝ้าย เข้า มา สัก หมื่น เบล. แลผู้ ที่ จะ ซื้อ ฝ้ายใน เมือง นั้น เขา ทราบ ว่า, กำปั่นเข้า สอง ลำ จะ บัน ทุก ฝ้ายเข้า มา, เขา จึ่ง ไม่ ซื้อ ฝ้าย ใน เมือง ฮองกง. ด้วย หมายว่า กำปั่น สอง ลำ นั้น มา ถึง, ฝ้าย จะ ลด ราคา ลง.

๏ ฝ้ายใน เมือง กวางตุ้ง, ราคา ต่ำ ลง ประมาณ เบล, ตำ ลึง แลกึ่ง ตำ ลึง. เขา ได้ขาย อย่าง เซียงไฮ้ สอง ร้อย เบล เบล๒๕ เหรียน แล ๒๖ เหรียน ๔๐ เซ็นต์. แล อย่าง นิงโป ๑๐๐ เบล เปน ราคา เบล๒๕ เหรียน๒๐ เซนต์, แล ๒๗ เหรียน อย่างซันตุงเขา ขาย ๕๐๐เบล ๆ ละ๒๔ เหรียน. แล ๒๖ เหรียน. ๔๐ เซนต์ แลอย่าง บังกลา ๘๐๐ เบล ๆ ละ ๑๘ เหรียน. ๒๐ เซนต์ แล ๒๑ เหรียน.

๏ ราคา สินค้า เมือง ฮ่องกง ณเดือน ยี่ แรม ๑๕ ค่ำ

๏ เข้าใน ระวาง ๑๕ วัน นี้ การ ขาย เข้า มี น้อย, เข้า ที่ ยัง มิ ได้ จำหน่าย ยัง เหลือ อยู่ น้อย, คน ที่ อยาก ซื้อ มี น้อย. เหน ราคา จะ ตก ลง, เพราะ เข้า ที่ เมือง จีน ภอ จะ ใช้ ได้ อีก สัก สอง เดือน. ได้ ขาย ใน ๑๕ วัน นี้ เข้า บังกล่า สี่ หมื่น หาบ, เข้า ยาง กุ้ง หมื่น หาบ. ณวัน จันทร์ แรม ๑๔ ค่ำ นั้น, ราคา เข้า บังกล่า หาบ ละ๒ เหรียน ๘๕ เซนต์, แล ๓ เหรียน ๑๐ เซนต์ เข้า กล้อง สยาม หาบ ละ ๒ เหรียน ๔๐ เซนต์, แล ๓ เหรียน ๔๕ เซนต์. เข้า สยาม อย่าง กลาง หาบ ละ๓ เหรียน ๖๐ เซนต์. แล๒ เหรียน ๗๐ เซนต์. เข้า ขาว สยาม หาบ ๒ เหรียน ๘๕ เซนต์แล ๓ เหรียน.

๏ ราคา เข้า ที่ มเกา.

๏ เข้า ขาว สยาม หาบ ละ ๓ เหรียน๘ เซนต์. เข้า ที่ ๒ หาบ ละ ๓ เหรียน. เข้า ที่ ๓ ๒ เหรียน ๗๐ เซนต์. เข้า กล้อง หาบ๒ เหรียน ๖๐ เซนต์.

๏ ราคา เข้า ที่ เสียงไฮ้, เข้า กล้อง หาบ ละ๒ เหรียน ๑๐ เซนต์ แล๒เหรียน ๗๕ เซนต์. เข้า ขาว สยาม อย่าง ดี หาบ ละ๒ เหรียน ๕๐ แล๒ เหรียน ๗๕ เซนต์.

๏ ราคาเข้า ที่ สิงโปร์, เข้า ที่ ยัง มิ ได้ จำหน่าย หมื่น ห้าพัน หาบ, ขาย หาบ ละ ๓ เหรียน, เข้า ที่ จะ เข้ามา ขาย ณเดือน สี่ ข้างแรม, เหน จะ ขาย ได้ อย่าง บังกล่า หาบ ๒ เหรียน ๙๐ เซนต์แล ๓ เหรียน.

๏ ราคา เข้า ที่ ไอ้มุ้ย, ขึ้น กว่า แต่ ก่อน หาบละ ๑๕ เซนต์. ขายได้, เข้า ย่าง กุ้ง อย่าง กลาง หาบละ๒ เหรียน ๑๕ เซนต์.

๏ เข้าเมืองฟระโมเซ หาบละ ๒ เหรียน ๘๐ เซนต์แล ๓ เหรียน ถ้วน. เข้า ขาว มนิลา หาบละ ๒ เหรียน แล ๙๐ เซนต์แล ๒ เหรียน ๕๕ เซนต์. เข้า ยัง เหลือ อยู่เจ็ด หมื่น หาบ.

ข่าว มาแต่ เมืองจีน ณเดือนยี่ ขึ้น ๑๔ ค่ำ

๏ ฝ้าย ข้าง เหนือ เมือง จีน นั้น ไม่ สู้ มี เหตุ ใหญ่ เปน สำ คัญ, แต่ ที่ เมือง ฮองกง เกิด ความ ใหญ่ใน กำปั่น อังกฤษ ชื่อ ไพวคี่ อยัฟคี แคนซีซ์, กำปั่น ลำ นั้น เปน บาก อังกฤษ สำรับ จ้าง บันทุก พวก จีนเพื่อจะ ไป เมืองเดมอีรารี, ที่ ทวีบ อเมริกาฝ่าย ใต้ ตก ลง ราคา ว่า จะให้ จีน คนละ ๑๑ เหรียน. ครั้น นายเรือ เขา เหน คน ไม่ ภอ, เขา จึ่ง ขึ้น ราคา ให้ คนละ ๑๕ เหรียน ที่ ได้รับ คนละ ๑๑ เหรียน, เขา ก็ หา ยอมไปไม่, เขา

อย่าง ได้ คนละ ๑๕ เหรียน เหมือน กัน. ส่วน นาย เรือ เหน ว่า จะเกิด วุ่น วาย ก็ ยอม ให้ คนละ ๑๕ เหรียน เท่า ๆ กัน. ก็ ได้ คน ๓๐๑ คน. แล้ว แล่น ออก จาก เมือง วำโพ, เมื่อ ณวัน เดือนอ้าย แรม ห้าค่ำ จะ ไป เมือง เคมอิราร์. ครั้น ถึง ณเดือนยี่ขึ้น ๑๕ ค่ำ, แล เรือ นั้น ก็กลับ มา ยัง ฮองกง, บอก ว่า เมื่อ แล่น เข้าไป ใกล้ เมือง ไหหลำ, พวก จีน ๓๐๐ คน นั้น พร้อม ใจ กัน ลุก ขึ้น ฆ่า กปิตัน แล นาย เรือ เสีย. แล ข่ม ขี่ ต้นหน ให้ เอา เรือ เข้า เมือง ไหหลำ ให้ จง ได้. ฝ่าย ต้น หน จำ เปน ต้อง ไป. ครั้น ถึง แล้ว พวก จีน ทั้งปวง ก็ ออก จาก เรือ หนีไป หมด. ต้นหน จึ่ง กลับ เรือ แล่น ไป ฮองกง. แต่ ลูก เรือ นั้นมี อยู่ ๑๕ คน.

๏ นังสือ ตอบ ผู้ที่ สรรเสิญ พุทสาศนา

๏ คำ ที่ ท่าน เขียน ให้ ลง พิมพ์ ที่ จดหมายเหตุ, เมื่อ เดือน ยี่ ขึ้น สิบห้าค่ำ ฉ้อน หนึ่ง, เดือน ยี่ แรม สิบห้าค่ำ ฉ้อน หนึ่ง นั้น, ข้าพเจ้า ได้ อ่าน ทราบ แล้ว, เหน เปน หนังสือ ประลาด จริง. ประ หนึ่ง ว่า ท่าน ได้ ติ เตียน พระคำภีร์ ไบเบอล์, เพราะ ไม่ ได้ บอก วิชา ซึ่ง จะรู้ใน วิถีแห่ง พระ จันท์ แล พระอาทิตย์ แล ดวง ดาว ทั้ง ปวง. แล ไม่ บอก ให้ รู้ การ ซึ่ง จะต่อ เรือ ใบ แล เรือ กล ไฟ แล วิชาวัด ลองชิตูด ลัดชิตูด. แล ไม่ ได้ โปรด ให้ โนฮา ผู้ ที่ ได้ รอด จาก น้ำถ้วม โลกย์ นั้น, ให้ มี เรือ จักร ไป เที่ยว ดู ข้าง โน้น ข้าง นี้ จะได้ รู้ ว่า อยู่ ข้าง ไหน, น้ำ ลด แล้ว ฤๅ อย่าง ไร. ข้าพเจ้า ยอม รับ ว่า, พระคำภีร์ ไบเบอล์ นั้น ไม่ ได้ เปน ตำรา บอก วิชา การ ต่าง ๆ. เปน แต่ คำภีร์ สำหรับ ส่องใจ ให้ รู้ จัก พระ ผู้ สร้าง ที่ เปน พระเจ้า เที่ยง แท้ ถาวร, เพื่อ จะได้ ให้ มนุษ ทั้ง ปวง ไหว้ นมัศการ จำเภาะ ตรง ต่อ ผู้ นั้น แต่ ผู้ เดียว. เพราะ มนุษ เดิม นั้น ตก อยู่ใน ความ บาป, ใจ จึ่ง มืด นัก, ลืม หลง ไม่ รู้ จัก พระ ผู้ สร้าง ผู้ เปน ใหญ่ ยิ่ง. ถ้าได้ รู้ แล ประพฤติ ตาม ท่าน, จะได้ กลับ มี ใจ สว่าง, พระเจ้า จะได้ โปรด ยก โทษ เสีย, แล ให้ มีใจ บังเกิด ใหม่ ประกอบ ด้วย ความ รักษ ใน พระเจ้า, แล เกลียด การ บาป ทั้งปวง. แล้ว จะ ได้ โปรด รับ ไว้ ใน สวรรค์ อยู่ ตั้ง มั่น ถาวร. คน ทั้งปวง ที่ รักษ์ พระคำ ภีร์ ไบเบอล์ จริง, เข้าใจ ว่า ความ มืด ที่ เกิด อยู่ใน ใจ เพราะ มิได้ รู้ จัก พระเจ้าผู้สร้าง นั้น, เปน มืด ทึบ หนา กลัว นัก. ความ มืด อื่น ๆ จะ เปรียบ เทียบ มิ ได้. จึ่ง เหน ว่า พระคำภีร์ ที่ กำ จัดความมืด ในใจ เสียได้ นั้น, เปน คำภีร์ ดี ยิ่ง กว่า คำภีร์ ทั้ง ปวง. ตำรา วิชา ต่าง ๆ หมด ด้วย กัน ก็ไม่ เปรียบ ได้. แล ผู้ ที่ ถือ ผู้ ที่ รักษ์ พระคำภีร์ ไบเบอล์ นั้น, เหน ว่า การ ที่ รู้ จัก พระเจ้า เที่ยง แท้, แล รักษ์ ใคร่ แล ประพฤติ ตาม คำ สั่ง สอน ของ พระองค์ นั้น, ย่อม ให้ บังเกิด ปัญญา ฉลาด แหลม ใน การ ต่าง ๆ, แล มี ความ ศุข มาก กว่า ผู้ ที่ไม่ รู้ จัก พระเจ้า องค์ นั้น นัก. เปน ดัง นี้ เพราะ พระเจ้า ผู้ ใหญ่ ยิ่ง เที่ยง แท้ นั้น, ภอ พระไทย ใน คน จำพวก นั้น มาก. จึ่ง ได้ โปรด ให้ มี ใจ เฉลียว ฉลาด แล ความ ศุข มาก กว่า พวก อื่น, ตาม คำ ที่ ท่าน ได้ สัญา ไว้ว่า, พระบิดา ของ ท่าน ที่ อยู่ใน สวรรค์ จะประ ทาน ของ ดี ต่าง ๆ แก่ คน ทั้งปวง, ที่ ขอ แก่ พระองค์ มาก กว่า บิดาใน มนุษ ทั้งปวง, ภอ ใจ ให้ ของ ดี แก่ ลูก เมื่อ ขอ นั้น เท่าใด. เปนใจ ความ ว่า พระเจ้า เปน. บิดา คน ทั้งปวง. ผู้ใด ๆ มีใจ รักษ์ พระบิดา แล อุษาห์ ขอ อะไร ๆ ที่ พระบิดา เหน ลูก จะต้อง การ จริง, ก็คง จะโปรด ให้ โดย ดี พระไท. เหตุ ดัง นี้ บันดา บ้าน เมือง ทั้งปวง, ที่ ถือ พระยะโฮวา เปน พระ บิดา, แล ถือพระคำภีร์ ไบเบอล์ ว่า เปน หนังสือ ที่ ท่าน ได้ โปรด ประทาน ให้ จริง, คน ใน บ้าน เมือง นั้น ก็ มี ความ ศุข, เพราะ ได้ อาไศร พระบิดา. จึ่ง เกิด สว่าง แล ความ ศุข ในใจ, มาก ยิ่ง กว่า คน นอก คฤษสาศนา เปน หลาย แสน เท่า. แล มี ความฉลาด ใน วิชาการ ต่าง ๆ เพิ่ม เติม มาก ขึ้น กว่า ผู้ อื่น ด้วย. ถึง คำภีร์ ไบเบอล์ มิ ได้ สอน วิชา ต่าง ๆ, ก็ได้ บอก ให้ รู้จัก พระเจ้า ที่ เปน เจ้า ของ วิชา ทั้งปวง. เมื่อ มี พระบิดา ผู้ ใหญ่ ซึ่ง เปน ที่ พึ่ง เช่น ว่า มา นี้, ก็ ควร ที่ จะ ไว้ ใจ ได้ ว่า, ท่าน คง โปรด ให้ มี ความ รู้ แล ความ ศุข มาก กว่า ลูก, ที่ มิ ได้ อยู่ใน พระ บิดา. ถ้า ผู้ ใด พิจารนา คง จะเหน ว่า เปน ดัง นั้น จริง. ใคร จะ ไม่ ยอม ว่า บ้าน เมือง ที่ ได้ นมัศการ พระเจ้า, ผู้ ที่ พระคำ ภีร์ ไบเบอล์ ได้ บอก นั้น, มี ใจ สว่าง มี ความ ศุข มาก กว่า บันดา เมือง อื่น ทั้งปวง นัก. แต่ บันดา เมือง นอก คฤษสาศนา ที่ไม่ ยอม รับ พระยะโฮวา ว่า เปน พระบิดา ก็ ยัง เปน ลูก อยู่, เปน ผู้ ที่ พระ เจ้า ได้ ให้ บังเกิด ใน มนุษ, ตาม ธรรมดา วิไสย ที่ พระองค์ ได้ ตั้ง แล ได้ รักษา ไว้. ความ ดี ทั้งปวง ทุก สิ่ง ที่ เขา ได้ทุก วัน ก็ เกิด มาแต่ พระบิดา. ๆ ทรง พระดำริห์ เหน ว่า, หา

ควร จะโปรด ให้ ลูก เหล่า นั้น มี ปัญญา แล ความ สุข มาก, เหมือน ลูก ที่ อยู่ใน พระบิดา ไม่. เพราะ เหตุ ดังนี้ บ้าน เมือง ที่ไม่ นับ ถือ พระคำภีร์ ไบเบอล์, จึ่ง ผิด กันกะบ้าน เมือง ที่ ถือ พระคำภีร์ ไบเบอล์ นัก. ข้าง หนึ่ง มืใจ มืด, แล พระ คำภีร์ ที่ เขา ถือ นั้น, หาได้ บอก ให้ รู้จัก พระ ผู้สร้าง แล บำรุง โลกย์ อยู่ไม่. ข้าง หนึ่ง บอก ให้ รู้ จัก พระองค์ เปน เรื่อง ดี หน่า เชื่อ นัก. เหตุ ดัง นี้ จึ่ง ว่า พระ คำภีร์ ไบเบอล์ นั้น, เปน ดี ยิ่ง กว่า หนังสือ ทั้ง ปวง. ควร จะ สรรเสิญ ว่าเปน พระคำภีร์ ที่ ส่อง สว่าง ดัง ดวง พระอาทิตย์

๏ บท ต้น พระ คำภีร์ นั้น, เปน เรื่อง ราว บูราณ ลึก กว่า หนังสือ ทั้งปวงใน โลกย์ ข้อ ที่ ต้น นั้น ข้อ เดียว ได้ ส่อง สว่าง มาก กว่าพระ คำ ภีร์ ทั้งปวง นอก ครุษ สาศนา ยิ่ง นัก. เรื่อง นั้น โมเซ ได้เขียนไว้ ตาม พระวิญาณ. แห่ง ยะโฮวา ได้ บอก ให้ เขียน , จึ่ง เปน เรื่อง ล้วน แต่ความ จริง. มี สำคัญ พยาน มาก นักว่า เปน คำ พระเจ้าแท้. ถ้า จะ เอา เรื่อง นั้น มา เปรียบ เทียบ กับ ด้วย เรื่อง อื่น, ที่ พรรณา ด้วย ความ ใน บูราณ ลึก ซึ่ง เช่น นั้น, ก็ เหมือน ดวง อาทิตย กะ ดวง ไต้. แล เรื่อง ที่ พระ คำ ภีร์ ไบ เบอล์ ได้ บอกไว้ ใน เบื้อง ต้น เปน สำคัญ นัก. เปน เรื่อง ที่ มนุษย์ ต้อง การ, ทุก คน ต้อง การ สว่าง แต่ ดวง อาทิตย์. ถ้า ไม่ มี แล้ว ก็ จะ มืด เปน กลาง คืน ไป หมด, ที่ไหน มนุษย์ จึ่ง จะ อยู่ เปน สุก ได้. เหตุ เพราะ ดัง นี้ ข้าพะเจ้า ได้ สรรเสิญ ว่า,หนัง สือ ไบ เบอล์ เปน ของ ส่อง สว่างใหญ่. ทำให้ รุ่ง เรื่อง ปัญญา ความ รู้.

๏ คำ ที่ ท่าน ว่า คำ นี้ ฟัง แปลก หู นัก. เปน คำ จริง หฤๅ ว่าเล่น, ว่าให้ ผู้ใหญ่ หฤๅ ว่าให้เด็ก ๆ ฟัง นั้น หา ควรไม่, ขอ ท่านได้เอา คำ บูราณ, ฝ่าย พุทธ สาศนา มา เปรียบ เทียบ กับ คำ บูราณ ของ โมเซ นั้น, พิจารณา ดู ให้ ละเอียด ว่า, ข้าง ไหน จะ ดี กว่า กัน, ข้าง ไหน จะ สำแดง ความ สม ควร ที่ พระเจ้า จะ บอก มนุษ มาก กว่า กัน. ข้าพเจ้า จะ ต้อง อยุด แต่ เพียง นี้ ก่อน, ต่อ ไป ข้าง หน่า จะ ขอ มี คำ ตอบ ต่อ ไป อีก.

๏ หนังสือ หมอ ปรัดเล คำนับ มาถึง

๏ ท่าน ทั้งปวง ด้วย, ผู้ ที่ ยัง มิได้ ให้เงิน ค่า รฎหมาย เหตุ เล่ม ที่ หนึ่ง นี้, ขอให้ ส่ง มา ถึง ข้าพเจ้าโดยเร็วใน ๑๕ วันนี้ จะได้, เพราะ ว่ายังอีก ยกหนึ่ง จะ ตาม รฎหมาย เหตุ เล่ม ที่ นึ่ง. ถ้าผู้ใด ๆ ปราถนา จะ ได้ เล่ม ที่ ๒ ต่อไป, ขอ ให้ ผู้นั้นมาบอกให้ข้าพเจ้า รู้ก่อนใน ๑๕ วัน นี้. ถ้าผู้ใดมิได้มา บอก ข้าพเจ้า ก็ พึ่ง เข้า ใจ จะไม่ ต้อง การ ต่อ ไป แล้ว. ข้าพเจ้า จะไม่ ฝาก ไป เลย. ผู้ใด้ จะ ต้อง การ เล่ม ที่ ๒ ต่อ ไป ภาย น่า, ข้าพเจ้า จะ ขอ เงิน ห้า บาท, ใน ค่า เล่ม ที่ ๒ ล่วง มา ก่อน ตาม ธรรมเนียม ที่ ข้าพเจ้า ได้ ตั้ง ไว้ แต่ เดิม นั้น. ถ้า มิ ได้ เงิน สดล่วง น่า มา, ภาย หลัง รา คา นั้น จำ เปน จำ ตอง ให้ ขึ้น ไป เปน เล่ม ละ หก บาท ทุก ๆ คน.

บางกอก ดอกกำปนี คือ เจ้า ของ อู่ใหม่

๏ อู่ แห่ง นี้ พึ่ง ทำ แล้ว, พร้อม ใจ จะ รับ เรือ ใหญ่ น้อย ทุก อย่าง. เชิญ ให้ ท่าน เจ้า ของ เรือ, แล นาย เรือ ทั้งหลาย, จง พิ จารณา ดู อู่ ใหม่ นี้. คง จะ เหน ว่า เปน อู่ ดี กว่า อู่ ทั้งปวง ใน บูระ ประเทศ นี้. จะ ได้ แก้ เรือ ซ่อม แปลง เสีย ใหม่ โดย สดวก ดี. ที่ อู่ นั้น ยาว ได้ ๓๐๐ ฟุต, แล คง จะให้ ยาว กว่า นั้น อีก. โดย กว้าง ได้ ๑๐๐ ฟุต, ลึก ๑๕ ฟุต. ที่ ปาก อู่ มี ปะตูเรียก ว่า ไกซัน, ถ้า จะ ปิด มิด ได้ โดย เรว. ที่ นอก ปาก อู่ ใน ออก ไป นั้น, จด ถึง ลำ แม่น้ำ โดย ยาว ๑๒๐ ฟุต. มี เขื่อน สอง ฟาก กว้าง ขวาง แขง แรง นัก, กำปั่น เล็กกำ ปั่น ใหญ่ จะ จอด อาไศรย อยู่ ปาก อู่ได้ใน ทุก เวลา ไม่ เปน อันตราย เลย. แล มี เครื่อง จักร สำรับ ยก เสา กะโดง, แล ม่อ น้ำ สำรับ กลไฟ แขง แรง นัก. อู่ นั้น พร้อม ด้วย เครื่องสูบ ไป ด้วย กำลัง กลไฟ. มีแรง มาก เพื่อ จะ ได้ สูบ น้ำให้ ออก ได้ โดย เร็วได้, ไม่ ว่า น้ำ ขึ้น น้ำ ลง. พร้อม ด้วย เครื่อง ใช้ ใน การ ทำ เรือใบ แล เรือ กล. แล การ นั้น มี นาย ที่ เปนชาติ ยูรบ, ได้ เคย ทำ การ เช่น นั้น หลาย ปี, จึ่ง ชำนาญ ใน การ เหล่า นี้ ทุก อย่าง.

๏ แล ลูก จ้าง สำรับ อู่ นั้น เปน คน เลือก มา แต่ ฮ่องกง แล วัมภู ทั้ง นั้น, เปน คน ชำนาญ ใน การ นั้น. ๏ พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, ปราถนา ที่ จะ ให้ คน ทั้ง หลาย พิ ควาห์ ดู ว่า, อู่ นี้ ตั้ง อยู่ ที่ มี ไม้ สัก บริบูรณ แลถูก ด้วย. ๏ อนึ่ง อู่ นี้ มี จักร เลื่อย ไม้, เพื่อ จะ ได้ การ เร็ว. หมอน ที่ รอง เรือ สูง สี่ ฟุต, แล จะ ชัก ออก เมื่อ ใด ก็ ชักได้ โดย สดวก, ไม่ ต้อง เสีย อะไร ใน การ เปลี่ยน หมอน นั้น.

๏ อนึ่ง พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, จะ รับ ธุระ คิด ใน การ ที่ จะ ต้อง ลง ทุน ซ่อม แปลง เรือ, แล จะ รับ เหมา เอา การ นั้น,

เรือไม้ก็ดีเรือเหล็กก็ดี, แล จะ รับ ต่อเรือใบ เรือ กลไฟ ฤๅ การ ใด ๆ ที่ใน การ ช่าง ต่อ เรือ ซ่อม แปลง เรือ. ๑ ไม้แล เหล็ก แล ของอื่น ๆ ที่ จะ ต้อง ซื้อ นั้น, เรา จะ ขายให้ ตาม ราคา ตลาด กรุง เทพ นี้. ๑ อนึ่ง เรือ ทั้งหลาย ที่ จะ เข้า อู่ นั้น, จะ มา จอด ที่ ทุ่น แห่ง กำปะนี ฤๅ ที่ เขื่อน นอก อู่ นั้น, ไม่ ต้อง เสีย เงิน กว่า ผู้ ที่ เปน นาย การ จะ สั่งให้ เลื่อน ออก จาก ที่ นั้น เมื่อ ใด.

๑ อนึ่ง กัปตัน แห่ง เรือ ทั้งปวง, เมื่อ จะ ออก จาก อู่ นั้น, ต้อง เขียน ชื่อ ตัว ลง ที่ บาญชี แห่ง นาย อู่ นั้น เสีย ก่อน จึ่ง ออก ได้. ๑ อนึ่ง แต่ บันดา หนังสือ, ที่ จะ ฝาก มา ถึง อู่ นั้น, ต้อง ฝาก ไป ถึง มิศเตอตับลิยู. เซ. โรเบิตซัน กว่า จะ ได้ เปลี่ยน อย่าง นั้น, บัด นี้มิศเตอตับลิยู. เซ. โรเบิตซัน เปน นาย กอง นั้น, เปนเจ้า กระทรวงใน การ ที่ จะ ใช้ เงิน เก็บ เงิน แต่ ผู้ เดียว.

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้ามา เมื่อไร		กำปั่น ชื่อ ไร	กัปปิตันชื่อไร	กี่ ตอน	เรือ อไร	มา แต่ ไหน
เดือน ๓ ขึ้น	ค่ำ ๑	สยาม	แบรค	๗๒๖	กลไฟ สยาม	ลิเวอปูล์
	ค่ำ ๑	ไตวัก	เครกตอน	๖๕๔	บาก สยาม	ฮองกง
	ค่ำ ๑	แกนตอน	อัสมรซัน	๓๐๙	ซิม ปรูเซีย	ฮองกง
	ค่ำ ๑	ไกลโอ	คากิลล์	๑๓๐	สกุนเนอ อังกฤษ	จันทบูรณ์
	๒ ค่ำ	ไมเนม	บัลลาด์	๖๒๔	บาก อังกฤษ	ฮองกง
	๒ ค่ำ	โซโล	อีริเกน	๙๖๕	ชิบอำเบิก	แม่กลอง
	๓ ค่ำ	ไดโอซิวเรน	เวเนอ	๓๐๐	บาก อำเบิก	ฮองกง
	๔ ค่ำ	พิวรันดัศ	ไมเมิก	๔๐๓	บาก อำเบิก	ฮองกง
	๔ ค่ำ	เมไรอา	เอช์เล็คเซน	๓๕๓	สกุนเนอ สยาม	ไฮ้มุ่ย
	๔ ค่ำ	เอนเตอไปรซิ	ซมพ์เล็ศ	๔๘๘	บาก สยาม	สิงคโปร์
	๔ ค่ำ	แกตตอน	ติวโป	๒๒๓	บาก ฝรั่ง เสศ	ซัวเถา
	๕ ค่ำ	กิมไลเซง	ไปรด์มัน	๑๗๔	บาก สยาม	สิงคโปร์
	๕ ค่ำ	เก. เอช. ฮอต	ตะเกอ	๒๐๙	ลัคเคอ สยาม	ฮองกง
	๕ ค่ำ	เฮนรีเอชตี	ฮระเตน	๒๑๐	บาก ปรีเมนม์	สิงคโปร์
	๕ ค่ำ	แอนเอโซน	เบลล์ซ์เตน	๓๑๘	บริกปรีเมนต์	ไฮ้มวย
	๕ ค่ำ	เมกวิน	คิลฟิล์เลน	๓๓๐	บาก อังกฤษ	สิงคโปร์
	๖ ค่ำ	เรศโซลุต	แอนเดอซัน	๖๖๐	บริก สยาม	ซัวเถา
	๘ ค่ำ	เย. ซี. พีคซ์	มีเกอดริก	๒๓๒	บริก อำเบิก	ซัวเถา
	๑๐ ค่ำ	วิกโตเรีย	กอยเป	๒๘๘	บาก อังกฤษ	ฮองกง
	๑๐ ค่ำ	แอชวันซี	ตำซิ	๓๓๖	บาก สยาม	ไฮ้มวย
	๑๒ ค่ำ	ไฮมวย	นาด์เบิด	๒๙๗	บาก ซวีเดล	ฮองกง
	๑๒ ค่ำ	เจ้า พระยา	อระตอน	๓๕๓	กลไฟ สยาม	สิงคโปร์

ราคา สินค้าเมือง บีนนง ณเดือน ยี่ ขึ้น เจ็ด ค่ำ

สินค้าอย่างไร	หาบละ	เหรียน	เซนต์	เหรียน	เซนต์
หมาด	ปฮาละ	๘	๗๕	๙	๒๕
ขี้ผึ้ง	หาบ ละ	๓๖		๔๒	
กระบูน	หาบ ละ	๒๒		๒๓	
น้ำมัน พร้าว	หาบ ละ	๑๓		๑๔	
งา ช้าง หนักชั่นละ๓๐ ฤๅ๕๐ ชั่ง					
	หาบ ละ	๑๗๕		๒๐๐	
งา ช้าง หนัก ชั่นละ ๑๐ ฤๅ๒๐ ชั่ง				๕๐	
	หาบ ละ	๑๓๐		๑๖๐	
กำยาน ที่หนึ่ง	หาบ ละ	๔๘		๕๐	
กำยาน ที่ สอง	หาบ ละ	๒๖		๒๘	๕๐
กำยาน ที่ สาม	หาบ ละ	๑๒		๑๘	
หนังควาย	หาบ ละ	๘	๕๐	๘	๗๕
หนัง วัว	หาบ ละ	๑๐	๕	๑๑	
เขา ควาย	หาบ ละ	๘	๒๕	๘	๔๑
ฝิ่น บินาเรศ	หีบละ	๕๗๐		๕๗๕	
ฝิ่น เตอกี	หาบ ละ	๔๔๐		๔๖๐	
พริกไท ดำ	หาบ ละ	๖		๖	๑๐
พริกไท ขาว	หาบ ละ	๑๐		๑๒	
เข้า ขาว ย่างกุ้ง	เกวียน ละ	๑๐๐		๑๐๔	
เข้า ย่างกุ้ง อย่าง กราง	เกวียน ละ	๘๐		๘๒	
เข้า กล้อง ย่างกุ้ง	เกวียน ละ	๖๕		๖๘	
เข้าเปลือก	เกวียน ละ	๔๓		๔๔	
ครั่ง สยาม	ปฮา ละ	๓๒		๓๕	
น้ำตาล ทราย ที่ หนึ่ง	หาบ ละ	๗		๖	
น้ำตาล ทราย ที่ สอง	หาบ ละ	๕	๕๐	๔	๕๗
น้ำตาน แดง	หาบ ละ	๓	๗๕	๔	
ตกั่ว เกรียย	หาบ ละ	๒๒	๕๐	๒๒	๖๐
เข้า สาลี	กะซอบ ละ	๓	๘๐	๓	๙๐

๏ เรือ เจ้าพระยา ได้ ออก จาก กรุง เทพ, เมื่อ ณวัน เสาร์ เดือน ยี่ แรม สิบ สองค่ำ. มิศเตอกันกิม เจ๋ง, ที่เปน กงสูล สยาม สำรับ เมือง สิงคโปร์ โดย สาร เรือ เจ้าพระยา กลับ ไป, ท่าน ได้เข้า มาใน กรุงเทพ ฯ นี้, ด้วย จะ ช่วยใน การ พิธีโสกรรต์. สมเดจ์เจ้าฟ้า จุลา ลังกร.

๏ อนึ่ง มิศเตอ ซี.บี.เลลา ได้โดย สาร เรือเจ้าพระยา เข้า มา เมื่อ เที่ยว นี้, ท่าน เปน นายห้าง เมือง บ๋าไบ. เปน ชาติ พาราณศรี. ท่าน หมาย ใจ ว่า จะ ตั้ง ห้าง ใน กรุงเทพ ฯ นี้. ข้าพเจ้า พิจารณา ดูห้าง ชาติ พาราณศรี นั้น, เหน ว่าเขา ทำการ ห้าง ดี. แลได้ ตั้ง ห้าง ลง ที่ไหน เขา มัก ทำการ ค้า ขาย มั่น คง, ผล ประโยชน์ บังเกิด ขึ้น ที่ นั้น.

อินชูเรนซ์ กำปนีลิมิเต็ด

๏ ของ นาย ห้าง เมือง จีน. ฯะ

๏ ข้าพเจ้า ผู้ที่มี ชื่อใต้ หนังสือ นี้ ได้ ตั้งเปนเอเซ็นต์ ที่ กรุงเทพ ฯ สำรับ พวก อินชูเรนซ์ กำปนี นั้น ข้าพเจ้าได้ จัด แจงไว้ พร้อม แล้ว เพื่อ จะ ได้ ทำการ อินชูเรนซ์ คือให้ มีหนังสือ ประกัน ด้วย เรือ มีใบชิบ บก แลบริก เปน ต้น ถ้าเปน เรือ อย่างดี ข้าพเจ้า จะ รับ ประกัน แต่ เพียง สี่ หมื่น เหรียน ถ้าเปน เรือ กลไฟ ข้าพเจ้า จะ รับกัน แต่ เพียง ๗๐๐๐๐ เหรียน

๏ ถ้า ผู้ ใด จะ จ้าง พวก ของ ข้าพเจ้า ให้ เปน นาย ประกัน เรือ แม้น เอา เงิน ค่า จ้าง มาให้ ข้า พเจ้า ก่อน ข้าพเจ้า จะ ลดใน ๑๐๐ เหรียนนั้น คืน ให้ ๑๕ เหรียน ถ้า เรือ นั้น เสีย ด้วย สิ่ง ใด สิ่ง หนึ่ง ก็ ถ้า มา บอก ไว้ ก่อน ใน รหว่าง ๓๐ วัน แล้ว ข้าพเจ้า จะ ใช้เงิน ค่า เรือ นั้น

๏ เขียน เมื่อ ณวัน เดือน ยี่ แรม ๑๔ ค่ำ ปีฉลู สัปตศก

ข้าพเจ้าชื่อ เอฟ เปลก

กำปั่นออก จาก กรุง เทพ ฯ

ออก เมื่อไร	กำปั่น ชื่อไร	กับบีตัน ชื่อไร	คี่ ตรน	ไป ไหน	จะ ไป ไหน
เดือน ๓ ขึ้น ค่ำ ๑	โอซกา	เตธ์	๓๘๖	สกุนเนอ เมริกัน	สิงคโปร์
๒ ค่ำ	ตรียา	เมณร์	๔๒๔	บาก ลำเบิ่ง	สิงคโปร์
๒ ค่ำ	ชีวา	บักโชล์ด์	๔๓๐	สกุนะเนอ สยาม	ฮองกง
๓ ค่ำ	เซนต์เมรี่	ครอศซ์	๔๑๑	บาก สยาม	สิงคโปร์
๓ ค่ำ	เกเซนส์	คิครอศ	๒๖๖	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๔ ค่ำ	กาโรไลน์	บล์ซัน	๒๖๖	สกุนเนอ ปรัศเซีย	ฮองกง
๕ ค่ำ	ซันซีบา	เมอัค	๒๔๒	บาก ลำเบิก	ฮองกง
๕ ค่ำ	เอ. โยฮันนา	โนล์ซี	๑๙๖	บาก ดัช	ปัตตาเวีย
๗ ค่ำ	เมรี่	ซไวอัน	๑๒๕	สกุนเนอ อังกฤษ	บำเบ
๙ ค่ำ	เปนกวิน	ซโคซี	๑๙๗	สกุนเนอ สยาม	จันทบูรณ
๑๐ ค่ำ	ยูน	มักครเม็ต	๑๒๕	สกุนะเนอ อังกฤษ	บำเบ
๑๓ ค่ำ	ไซรเอน	บีเตอซัน	๒๒๕	บริก ลำเบิก	ปัตตาเวีย

๑ ประนินทิน บอกโมง แล ทุ่ม ใน ข้าง แรม เดือน ๓ นี้. ฯะ

ค่ำ อังกฤษ	ค่ำไทย	ค่ำ จีน	อาทิตย์ ขึ้น กี่โมง	อาทิตย์ ตก กี่โมง	อาทิตย์ เที่ยง กี่โมง	จันทร์ ขึ้ แต่ทุ่ม
เฟบรูเอรี่ เดือน ๒	เดือน สาม	เดือน ๑๒				
วัน พฤหัศบดี ๑ ค่ำ	แรม ค่ำ ๑	๑๖ ค่ำ	ย่ำรุ่ง แล้ว ๑๖ นาที	๕ โมง ๔๔ นาที	เช้า ๕ โมง ๔๖ นาที	ทุ่ม ๑๕๘ นาที
วัน ศุกร ๒ ค่ำ	„ ๒ ค่ำ	๑๗ ค่ำ	" ๑๕ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	๒ ทุ่ม ๓๙ นาที
วัน เสาร์ ๓ ค่ำ	„ ๓ ค่ำ	๑๘ ค่ำ	" ๑๕ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	๓ ทุ่ม ๒๔ นาที
วัน อาทิตย์ ๔ ค่ำ	„ ๔ ค่ำ	๑๙ ค่ำ	" ๑๕ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	๔ ทุ่ม ๑๑ นาที
วัน จันทร ๕ ค่ำ	„ ๕ ค่ำ	๒๐ ค่ำ	" ๑๕ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	๔ ทุ่ม ๕๗ นาที
วันอังคาร ๖ ค่ำ	„ ๖ ค่ำ	๒๑ ค่ำ	" ๑๕ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	๕ ทุ่ม ๔๔ นาที
วัน พุทธ ๗ ค่ำ	„ ๗ ค่ำ	๒๒ ค่ำ	" ๑๔ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	๕ โมง ๔๕ ทีนา	๖ ทุ่ม ๓๕ นาที
วัน พฤหัศบดี ๘ ค่ำ	„ ๘ ค่ำ	๒๓ ค่ำ	" ๑๔ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	๗ ทุ่ม ๒๑ นาที
วัน ศุกร ๙ ค่ำ	๙ ค่ำ	๒๔ ค่ำ	" ๑๔ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	๘ ทุ่ม ๑๑ นาที
วัน เสาร์ ๑๐ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๒๕ ค่ำ	" ๑๓ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	๙ ทุ่ม นาที ๙
วันอาทิตย ๑๑ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	[illegible] ค่ำ	" ๑๓ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	๙ ทุ่ม ๕๔ นาที
วัน จันทร ๑๒ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๒๗ ค่ำ	" ๑๓ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	๑๐ ทุ่ม ๔๒ นาที
วัน อังคาร ๑๓ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๒๘ ค่ำ	" ๑๓ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	๑๑ ทุ่ม ๓๒ นาที
วัน พุทธ ๑๔ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๒๙ ค่ำ	" ๑๒ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	๕ โมง ๔๔ นาที	ตก เช้า ๒๔ นาที

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1 เล่ม ๑ บางกอก เดือนสี่ ขึ้นค่ำหนึ่ง จุลศักราช ๑๒๒๗ Feb. 15th 1866 กฤษศักราช ๑๘๖๖, ใบที่ ๒๔ No. 24

หนังสือ หลวง

๏ คดี เนื้อ ความ หัว เมือง ใน กรุง นอก กรุง, มี โจทย จำเลอย สู้ ความ กัน อยู่, ก็ เมื่อ ตระลาการ ฤๅ ผู้ ชี้ ขาด ผู้ ปรับ ทำ การ ไม่ เปน ธรรม์, คู่ ความ ที่ ต้อง ขัด ข้อง ก็ ควร ทำ ใบ ร้อง ยื่น ต่อ ท่าน เสนาบดี ที่ หัว เมือง นั้น ๆ, ฤๅ โรง สาล นั้น ๆ ได้ ขึ้น อยู่, โดย ว่า ท่าน เสนาบดี จะบังคับ ความ ไม่ เปน ที่ ชอบ ใจ, ด้วย เหล่อน เล่อ ไป มักง่าย ไป. ฤๅ เข้า ใจ ผิด. ผู้ ต้อง คดี ยัง สงไสย ไม่ ยอม เหน ด้วย. พระ บรมราช วโรกาษ, คือกระแส พระราชโองการ ทรง พระมหากรุณา โปรด, ว่า ใคร ๆ ใน ไพร่ ฟ้า ข้า แผ่นดิ ไม่ เลือก หน้า, บันดา ที่ เปน ความ อยู่ ใน โรง สาล ถูก ฅุมเหง แต่ ตระลาการ เจ้ากระทรวง ใด ๆ, ก็ ให้ ทำ ฎีกา ร้อง ทุกข ถวาย เมื่อ เวลา เสด็จ ออก พระที่นั่ง สุทไธย สวรรย์ ก็ ได้, จะ ฝาก ญาติพี่ น้อง เจ้าขุน มูลนาย ให้ ถวาย ข้างน่า ข้างใน เมื่อ ใด เมื่อ หนึ่ง ก็ ได้. จะ ทรง พิเคราะห์ ไต่ ถาม เอา ความ จริง ชำระ ตัดสิน ให้. การ ประกาศ เบิก อยู่ อย่าง นี้, ไม่ มี ที่ ขัด ข้อง. เพราะ ฉนั้น ผู้ เจ้า คดี ข้อ ความ ใน เรื่อง ใด ๆ, ไม่ เดิน ตามทาง, เอา เงิน ไป จ้าง โรง พิมพ์ ลง หนังสือพิมพ์, กล่าว โทษ ตระลาการ แล คู่ ความ ต่าง ๆ, ด้วย เข้า ใจ ว่า หนังสือ พิมพ์ จะ ไหล มา ยัง พระเนตร พระกรรณ, การ ที่ ลง หนังสือ พิมพ์ กล่าว โทษ อย่าง นั้น เปน ที่ พิรุธ ไป, จะ ให้ ในหลวง ถือ เอา คำ กล่าว ใน หนังสือพิมพ์, มา ไต่ ถาม ชำระ สะสาง ไม่ ได้. ผู้ ไป ลงหนังสือ พิมพ์ พิรุธ, ไป ว่า ประจาน ตระลาการ มี ความ ผิด อยู่.

๏ จะ ดู เยี่ยง เรื่อง อำแดงพลับ เมือง จันทบุรี ไม่ ได้. เรื่อง นั้น ขัด ข้อง ติด ขวาง ด้วย ชื่อ ผู้ หลัก ผู้ ใหญ่ ที่ เมือง จันทบุรี ขึ้น. ความจึ่ง ไป ติด อยู่, แล้ว ความ นั้น ก็ ไกล กรุงเทพ ฯ. ผู้ จะ ร้องอุธร มา ไม่ ถึง, แล เปน ชาว นอก กรุง งกงัน, กลัวชื่อ ผู้ หลักผู้ใหญ่. หมอสัมมิศ ออก ไป เที่ยว เมือง จันทบุรี ได้ ความ มา เปน ความ ประหลาด หู ก็ มา ลง พิมพ์ เล่น. ครั้น ได้ ทราบ ความ, รับ สั่ง ถาม เจ้า นาย ของ อำแดงพลับ, เจ้า นาย ของ อำแดง พลับ กราบ ทูล ยื่น ยัน เหมือน ดัง เปน คำ โจทย ขึ้น. จึ่ง ได้ โปรด ให้ ชำระ เอา ความ จริง, เพื่อ จะ บำบัด การ ที่ ราษฎร งกงัน กลัว ชื่อ ท่าน ผู้ หลัก ผู้ ใหญ่ ไป ใน อัน ไช่ ที่. แล คดี เรื่อง นั้น ผู้ ยื่น ยัน ก็ เปน พระองค์ เจ้า ใน พระราชวัง, เปน ดัง โจทย มั่น คง. จึ่ง โปรด ให้ ชำระ.

๏ ก็ ความ เรื่อง อื่น, โจทย จำเลอย มี ตัว เปน คู่ ความ กัน อยู่ ใน โรง สาล ใน กรุงเทพ ฯ, ควร จะ เรียน เสนาบดี แล ร้อง ฎีกา. เมื่อ ไม่ เรียน ไม่ ร้อง ไป ลง พิมพ์ ประจาน ตระลาการ แล คู่ ความ เหมือน หนังสือ ทิ้ง, ผู้ ไป จ้าง โรงพิมพ์ ลง พิมพ์ มี ความ ผิด อยู่, ทำ คดี ของ ตัว ให้ พิรุธ งอ่นแง่น ไป ไม่ น่า เชื่อ. เพราะ เหน ว่า ว่า เขา ตรง ๆ ไม่ ได้, แล้ว จึ่ง ไป ลง พิมพ์ นินทา เขา ให้ ได้ อาย. เจ้า ของ ความ ที่ ไป ลงพิมพ์ ชื่อ ว่า ทุบ ต่อย แข้ง ขา ของ ตัว เอง ให้ มี กำลัง อ่อน ไป. ถึง จะ ว่า ความ ไป ก็ เปน ที่ สงไสย ว่า ไม่ ซื่อ ตรง. คดี เช่น นี้ ผู้ อ่าน หนังสือ พิมพ์ อย่า เชื่อ นัก. ฯะ

๏ หนังสือ พิมพ์ บ่น เพ้อ, ด้วย เรื่อง เมือง สมุทสงคราม ความ นี้ ก็ เหน จะ เปน ความ จริง อยู่ โดย มาก. ชาว เมือง สมุทสงคราม มี คน พาล เกะกะ มาก จริง. ความ ฎีกา ก็ ได้ เกิด เปน หลาย ราย, คือ ฆ่า กัน ตาย แล ฉุด ผู้ หญิง ไป ทำ ชำเรา. ความ ฟ้อง แล้ว ชำระ โดง เดง กัน อยู่ ใน เมือง นั้น บ้าง. มา โดง เดง อยู่ ใน กรมท่า บ้าง, กรมเมือง บ้าง. เมื่อ มา ร้อง ฎีกา ถวาย ก็ ได้ ทรง ชำระ โดย สุจริต, ได้ ตัว ผู้ ผิด เอา มา ลง พระ ราชอาญา น่า พระที่นั่ง สุทไธยสวรรย์, ก็ เปน หลาย ราย. แล ที่ ว่า มี ผู้ แก้ ไข ด้วย เหน แก่ สินบน, ความ นั้น ก็ มี จริง ทรง จับ ได้, คือ ตระลาการ สาล กรมท่า, พระ พิพากษา คน เก่า มา กราบ ทูล แก้ ไข, ว่า ชาย หญิง รัก ใคร่ กัน เอง ตาม กัน

ไป. ไม่ได้ ฉุด ไป แต่ เรือน บิดา มารดา. ภาย หลัง หญิง นั้น มา ร้อง ว่า ไม่ ได้ รัก ชาย ที่ ฉุด ไป. เปน แต่ พระพิพากษา ทูล แก้ ไข ด้วย เหน แก่ สินบน. ทรง ชำระ ได้ ความ จริง, ชาย ผู้ ฉุด ก็ ได้ ให้ ลง พระราชอาญา แล้ว ส่ง ขึ้น คุก, พระพิพาก ษา ให้ ถอด เสีย จาก ที่. การ ประสม ประเส ใน กรมท่า ซัด กัน มา โยน กัน ไป. เมื่อ มี ผู้ ร้อง ฎีกา ฤๅ ให้ พวก พ้อง เอา ฎีกา มา ถวาย, มี ปาก ยืน ยัน แล้ว, ก็ ได้ เคย ทรง เร่ง รัด กรมท่า แขง แรง เอา ตัว ผู้ ผิด มา จน ได้.

๏ แล ที่ ว่า เอา ส่ง คุก ส่ง ตราง ไว้, แล้ว หนี ไป ได้, ฤๅ มี ผู้ เอา เงิน แล้ว ปลอ่ย ไป เสีย นั้น ก็ มี จริง. เหมือน อ้าย กุ ลาป เปน บุตร นาย กอง ในกรมท่า, ฉุด บุตร หญิง ของ ราษฎร มา ข่ม ขืน แล้ว เอา มา ขาย. ความ ฟ้อง ที่ เมือง สมุทสงคราม ก็ โตง เตง ชำระ ไม่ แล้ว. ส่ง เข้า มา ที่ กรุง เทพ ฯ. ก็ โยน กัน มา โยน กัน ไป, จน ความ ร้อง ฎีกา. รับสั่ง จะ เร่ง เอา ตัว, ยัง มี ผู้ ไป ยุะ ฯพณฯ กรมท่า ให้ เขียน หนังสือ กราบ ทูล, พระกรุณา โต้ ทาน ผิด ๆ ถูก ๆ ไป. จน ทรง ขัด เคือง เปน อัน มาก. เร่ง เอา ตัว อ้าย กุลาป มา จน ได้, ลง พระราชอา ญา เฆี่ยน ทั้ง บิดา แล บุตร. แล้ว เอา ตัว อ้าย กุลาป ไป ส่ง ขึ้น คุก ไว้, อยู่ ใน คุก ไม่ ช้า ปล่อย ให้ หนี ไป ได้, แล้ว ตั้ง หนี. ได้ มี รับ สั่ง ให้ ตำรวจ ไป จับ ตัว มา ลง พระราชอาญา แล้ว ส่ง ขึ้น คุก อีก.

๏ แต่ ผู้ เข้า ถ้อย หมอ ความ ตัว ก่อ ความ เอง, แล้ว ร้อง ฟ้อง กล่าว โทษ ผู้ อื่น เปน แถว ไป ตาม บ้าน, ฤๅ กล่าว การ ที่ เหม่น เหม่ ไม่ สม จริง, เกย เอา คดี ผู้ อื่น มา ว่า ก็ มี เปน อัน มาก. เมือง สมุทสงคราม รก เรี้ยว มาก กว่า ทุก เมือง, ใน หลวง ก็ เหน จริง ด้วย. แต่ ผู้ ที่ มา บ่น พึมพำ ลง หนังสือ พิมพ์ นั้น, จะ ให้ ในหลวง ถือ เอา หนังสือ พิมพ์ ว่า กล่าว นั้น ไม่ ได้. เพราะ ทาง มี อยู่ ไม่ เดิน ตาม ทาง, ทาง นั้น คือ ผู้ รักษา เมือง กรมการ ก็ ต้อง ฟ้อง แก่ เขา. ก็ ถ้า โตง เตง อยู่ ก็ ต้อง อุธร น่า โรง. ถ้า การ ไป ไม่ ตลอด จะ มา อุธร สาลหลวง กรุงเทพฯ ก็ ได้ กราบ เรียน ฯพณฯ กรมท่า ก็ ได้, ฤๅ ความ ส่ง เขา มา ใน กรุง, เมื่อ ไป ขัด อยู่ โรง ใด สาล ใด, ให้ ทำ ฎีกา ถวาย. ถวาย เอง ก็ ได้, ให้ ใคร ๆ ถวาย ก็ ได้. แต่ ให้ มี ตัว โจทย มา ยืน ยัน. แต่ ซึ่ง จะ ทิ้ง หนังสือ ก็ ดี, ไป บ่น เพ้อ ใน หนัง สือ พิมพ์ ถึง ปัก น่า ค่า ชื่อ ก็ จะ หยิบ ยก ขึ้น ว่า ไม่ ได้. โรงธร หนังสือ พิมพ์ มัก เชื่อ คน สิ้น คิด. ความ สู้ เขา ไม่ ได้ จะ แพ้ เนา แล้ว ไม่ อาจ มา ร้อง ฎีกา, จึ่ง ไป ลง หนังสือ พิมพ์. ครั้น ใน หลวง ไม่ เชื่อ จึ่ง ไป เกบ เอา โน่น เอา นี่ มา บ่น ทับ ถม เมือง นั้น จะ เอา ชนะ ให้ ได้. รู้ เท่า อยู่ แล้ว, ใจ คน ขาว สำคัญ ว่า คน ขาว เหมือน กัน นั้น แล เปน คน. คน ดำ เหมือน มิ ใช่ คน, ถึง จะ ชอบ ภอ รัก ใคร่ กับ คน ดำ. ก็ เหมือน ชาว เรือ ขึ้น ล่อง ชอบ กับ ลิง, โยน กล้วย โยน อ้อย ให้ กิน, ไม่ ได้ รัก ลิง เปน ญาติ พี่ น้อง.

๏ มี พระบรม ราช โองการ ดำรัศ ให้ ประกาศ ว่า หนังสือ ทิ้ง แล หนังสือ ไป ลง พิมพ์ บ้าน หมอ อังกฤษ, ทั้งสอง อย่าง นี้ จะ เชื่อ ฟั่ง เอา เปน จริง ไม่ ได้, เหน เปน การ พิรุธ นัก. เพราะ ใคร ทำ อย่าง นั้น เหน ชัด ว่า, จะ ว่า เขา ตรง ๆ ไม่ ได้, จะ แกล้ง นินทา ว่า ประจาน เขา ให้ ความ อึง ๆ ไป เท่า นั้น. ไม่ เปน ความ จริง. ถ้า จริง แล้ว ทาง ที่ จะ ว่า นั้น มี อยู่, คือ ที่ โรง สาล แล ร้อง ถวาย ฎีกา เปิด เผย อยู่ ไม่ ห้าม. ทรง พระกรุณา โปรด ว่า ผู้ ที่ มี ทุกข์ ร้อน เกี่ยว ข้อง อย่างไร ๆ, ให้ มา ร้อง ถวาย ฎีกา. ถ้า ตัว ผู้ นั้น ต้อง กัก ขัง จอง จำ อยู่ มา ไม่ ได้, จะ ให้ เจ้าขุนมูล นาย, ฤๅ ญาติ พี่ น้อง พวกพ้อง ฤๅ, ใคร ๆ มา ถวาย ก็ ได้. ถวาย ข้าง น่า ก็ ได้ ข้าง ใน ก็ ได้. ทาง มี อยู่ อย่าง นี้ ไม่ เดิน ตาม ทาง, กลับ ไป ลง หนังสือพิมพ์ บ้าง, ทำ หนังสือ ทิ้ง บ้าง, เหน เปน พิรุธ นัก. ถึง จะ ว่า ปัก น่า ค่า ชื่อ ฤๅ กล่าว โทษ บ้าน เมือง ต่าง ๆ จะ ให้ ในหลวง ทรง หยิบ เรื่อง ใน หนังสือ พิมพ์ ออก ให้ ชำระ เอา เปน เหตุ เปน ผล นั้น ไม่ ได้. ใคร ทำ อย่าง นั้น เหนื่อย เปล่า. ท่าน ผู้ ที่ ได้ รับ หนังสือ พิมพ์ ไป, อ่าน แล้ว อย่า เชื่อ ฟั่ง เอา เปน จริง, ให้ เข้า ใจ ดัง ประกาศ นี้ เถิด.

เรื่อง หมาใน ต่อ น่า ๑๙๙

๏ ส่วน หมาใน ที่ อาไศย อยู่ใน ป่า, เขา จับ เอา หมา เลี้ยง ไว้ ก็ เชื่อง นัก รักษ์ นาย โดย มาก. เปน คำ เล่า กัน ว่า ใน เมือง ปารีด มี หมาใน ตัว หนึ่ง, เจ้า ของ เลี้ยง ไว้ เพื่อ จะ ให้ เฝ้า บ้าน เหมือน สุนักข์. รักษ์ นาย ยิ่ง นัก ถ้า นาย ไป แห่ง ใด ก็ ตาม ไป ทุก แห่ง. ถ้า นาย หนี ไป ไม่ ให้ เหน, สัตว์ นั้น ก็ หา ความ สบาย มิ ได้, วิ่ง ไป วิ่ง มา เที่ยว หา นาย.

๏ ครั้น อยู่ มา เพลา วัน หนึ่ง, นาย มี ทุระ ต้อง ไป ทาง ไกล. เอา สัตว์ นั้น ไป ฝาก ไว้ ที่ โรง เลี้ยง สัตว์, สัตว์ นั้น ก็ หา กิน อา หาร ไม่. ครั้น อยู่ ภายหลัง ก็ ค่อย คลาย ทุกข์, ลุก ขึ้น กิน อาหาร อ้วน พี ก็ มี ใจ รักษ์ นาย ใหม่ มาก. อยู่ มา ประมาณ สิบ แปด เดือน นาย เก่า กลับ มา, ก็ ไป เยี่ยม สัตว์ นั้น ๆ ได้ ยิน เสียง นาย ก็ ดี ใจ. นาย ใหม่ เหน ดัง นั้น ก็ ปล่อย ออก มา, สัตว์ นั้น ก็ เข้า กอด คอ นาย เก่า ไว้. อยู่ มา ภาย หลัง นาย เก่า ก็ ไป จาก ที่ นั้น อิก สาม ปี, สัตว์ นั้น ก็ อยู่ สบาย กับ ด้วย เพื่อน กัน เปน สอง. เมื่อ ครบ สาม ปี แล นาย นั้น กลับ มา, สัตว์ นั้น ก็ ทำ เหมือน ได้ กล่าว มา แล้ว แต่ หลัง. แล ครั้ง ที่ สาม นาย นั้น ก็ ได้ ไป จาก นั้น อิก, สัต นั้น ไม่ สบาย ไม่ กิน อาหาร ก็ ผอม ไป. ภาย หลัง นาย ได้ กลับ มา อิก, สัตว์ นั้น ก็ รักษ์ นาย ทั้ง สอง คน. ถ้า ผู้ ใด เดิน เข้า ไป ใกล้, สัตว์ ก็ ทำ ความ ทำ ที เหมือน จะกัด แต่ว่า หาทำ ไม่ ดอก.

๏ อหนึ่ง ที่ แขวง เมือง อเมริกา, ใน เมือง เกนเตะกี้, แล หมาใน ที่ ตาย ต่าง ๆ นั้น ก็ มี ชุม นัก, ฝูง ไก่ หา ความ สบาย มิ ได้, ด้วย สัตว์ นั้น ย่อม กิน แต่ ไก่ เปน นิจ. บาง ที ก็ กัด กิน ลูก วัวแล หมู เปน อาหาร. แม้น คน ใด เดิน ไป ใน ป่า เมื่อ เวลา กลางคืน, สัตว์ นั้น ก็ เข้า ล้อม เปน ฝูง ใหญ่ เพื่อ จะ กัด คน นั้น.

๏ ครั้น อยู่ มา วัน หนึ่ง, พวก คนทำ เขา ทำ การ บ่าว สาว กัน. บ้าน อื่น มี ผู้ หนึ่ง ที่ เขา ได้ ตั้ง ไว้ เปน นาย ใน การ บ่าว สาว นั้น ชื่อ ติก. บ้าน นั้น ไกล ประมาณ ๖ ไม่ล์. การ บ่าว สาว นี้ ได้ จัด แจง กัน เมื่อ ระดู หนาว. แล ระดู นี้ หมาใน ดุ นัก. เมื่อ เวลา คืน วัน นั้น เดือน หงาย, เขา ถือ ซอ ออก ไป จาก บ้าน มี ทาง เดิน ตัด ลัด ไป ใน ป่า หา เหน สิ่ง ใด ไม่ เพราะ เปน ป่า ทึบ. นายติก นั้น เดิน ไป โดย เร็ว เพื่อ จะให้ ถึง ทัน ใน การ บ่าว สาว. ครั้นเขา เดิน ไป ถึง กลาง ป่า ก็ ได้ ยิน เสียง สัตว์ นั้น หอน เห่า. เดิน ไป ประมาณ อิก น่อย หนึ่ง ก็ ได้ ยิน สัตว์ นั้น ร้อง ดัง ขึ้น ทุก ๆ ที่, ดู เหมือน ป่า นั้น จะ เดิน ไป ด้วย สัตว์. แล สัตว์ นั้น ก็ วิ่ง ตาม นายติก นั้น ไป. อัน ธรรมดา หมาใน เมื่อ จะ กัด คน ต้อง ดูเสีย ก่อน แล้ว จึ่ง กัด. นาย ติก นั้น ก็ รู้ ว่า ตัว ได้ อยู่ ใน ที่ สำนัก ที่ หมา ใน ได้ เดิน ผ่าน หน้า ท้าว เข้า ไป, เสียง สัตว์ ร้อง ดัง เหมือน กับ เหล็ก ที่ ตัก หนู ลั่น. นายติก ก็ รู้ อยู่ ว่า ถ้า จะ วิ่ง ไป ก็ เหน จะตาย เปน แท้, เพราะ เหตุ ว่า สัตว์ นั้น ถ้า เหน คน เดิน โดย ปรกติ มิได้ สดุ้ง ตกใจ กลัว แล้ว, ก็ มิอาจ ทำ อันตราย ได้. เขา ก็ เดิน โดย ปรกติ ไป. แต่ คิด ว่า ถ้า ไปถึง ที่ สว่าง เข้า แล้ว เมื่อ ใด สัตว์ นั้น ก็ มิ อาจ ตาม ไป ทำ อันตราย. แล้ว จะ พบ กะท่อม แห่ง หนึ่ง ภอ จะ อาไศรย ได้. สัตว์ นั้น ก็ ตาม ไปใกล้ เข้า ทุก ที ๆ จน เขาแล เหน ตา ได้ ทุก ข้าง. แล สัตว์ นั้น ก็ วิ่ง ใกล้ ขา เข้า, แล อ้า ปาก เพื่อ จะ กัด นายติก. ๆ เอา ซอ ตี สัตว์ หวัง จะ มิให้ ทำ อันตราย. แต่ สาย ซอ นั้น ดัง, สัตว์ เหล่า นั้น ตกใจ กลัว วิ่ง หนีไป, นายติก เหน ดัง นั้น ก็ ดี ใจ, วิ่งไป จน ถึง ที่ สว่าง ก็ โดด ไป โดย เร็ว เอา นิ้วมือ ดีด ซอ เข้าไว้, สัต นั้น ก็ รอ อยู่ ตาม ชาย ป่า. ส่วน นาย ติก เหน ดัง นั้น ก็วิ่ง ไป, สัตว์ เหน นายติก วิ่ง ก็ ร้อง ด้วย เสียง ดัง, วิ่ง ตาม นาย ติก ไป โดย เร็ว. เมื่อ กำลัง นาย ติกวิ่ง ไป นั้น สายซอ ก็ ดัง ขึ้น, นายติก ใกล้ จะถึง กท่อม. ฝ่าย หมาใน ก็ วิ่ง เข้า มา ใกล้ ซ่น ท้าว, นายติก วิ่ง เข้า ไป อาไศรย ใน กท่อม. ก็ คิด ว่า เหน จะ ไม่ พ้น จึ่ง ปีน ขึ้น ไป บน หลัง คา, หมาย ใจ ว่า จะ ไม่ ทำ อันตราย ได้. สัตว์ นั้น ก็ โกรธ วิ่ง เข้า ไป ใน กท่อม, โจน ขึ้น ไป หวัง จะกัด นายติก ก็ หา ถึง ไม่. แล บาง ตัว ก็สอด จะ มูก ขึ้น ไป ตาม ช่อง หลัง คา. นายติก ก็ ยก ท้าว หนี เสีย แล้ว ชัก ซอ ดัง อี้อนี้, สัตว์ นั้น ก็ หนีไป นั่ง อยู่ รอบ โรง. สีไป ได้ น่อย หนึ่ง ก็ ค่อย คลาย หาย ความ กลัว. จึ่ง คิด ว่า ตัว เรา นี้ เปนผู้ สี ซอให้ สัตว์ ฟัง เปน หลาย สัตว์, สี ไป ๆ หลาย ชั่วโมง ก็ เหนื่อย นัก. แล้ว คิด ว่า ถ้า จะ ไม่ สี แล้ว สัตว์ ก็ จะโจน ขึ้น ไป กัด, ที่ ไหน เรา จะ พ้น ความ ตาย เล่า. จึ่ง สี ซอ ต่อ ไป อิก กว่า พวก บ่าว สาว เขา มา ตาม, ก็ เหน นายติก นั่ง สี ซอ อยู่ บนหลังคา, แล้ว ก็ ช่วย ภา นาย ติก ไป พ้น สัตว์ นั้น.

สาศนา บาดหลวง ใน เมืองไอรลันด์

๏ เมืองไอรลันด์นั้น, เปน เกาะ อยู่ เคียง กัน กับ เกาะอังกฤษ, เปน เมือง ขึ้น อยู่ กับ เมือง อังกฤษ. ชาว เมือง ไอรลันด์ นั้น ไม่ สู้ มี ความ สุข, หา ได้ จำ เริญ เหมือน ชาวอังกฤษไม่. พวก ไอรลันด์ มัก คิด ว่าไม่ ได้ จำเริญ, เพราะ เคาะวอเมนต์ อังกฤษ ครอบ ครอง ไม่ ดี, เปน ที่ จะ เบียด เบียน ข่ม ขี่ นัก. จึ่ง คิด จะ ตั้ง แขง, แล้ว ชัก ชวน ให้ คน เข้าสัญญา กัน ว่า, จะ

พร้อมใจ กัน แขง เมือง. คน พวก นั้น เรียก ว่า พีเนียน. ได้ คน เข้า เปน พัก พวก หลาย หมื่น คน, แทบ ถึง เวลา ที่ จะ ลง มือ ใน การขบถ. รอ เคาเวอเมนต์อังกฤษ รู้, จึ่ง จับ ตัวผู้ใหญ่ หลาย คน ทำโทษ. การที่ คิด ขบถ นั้น ก็ สงบ ลง. แต่ ความ ที่ ชาว ไอรลันด์. คิด ว่า อังกฤษ เปน สัตรู นั้น คิดผิดไป. แล การ ที่ พวก ไอรลันด์ ก็ไม่ได้ จำ เริญ นั้น, หา เปน เพราะ เคาเวอเมนต์ไม่. ที่ จริง นั้น เปน เพราะ ชาว ไอรลันด์ นับ ถือ สาศนา บาดหลวง, ก็ ชาว อังกฤษ มิ ได้ นับถือ สาศนา บาด หลวง เปน หลาย ร้อย ปี มา แล้ว.

๏ แต่ นี้ จะ คัด หนังสือ จาก จดหมาย เหตุ อังกฤษ, ที่ มี ชื่อ ว่า, เมตโทดิศ ว่าใน คฤษศัก ราช ๑๘๔๑ เกาะไอรลันด์ นั้น มี คน นับ ได้ แปด ล้าน คน. ใน คฤษ ศักราช ๑๘๕๑ มี แต่ ห้า ล้าน เจด แสน ห้า หมื่น คน. ใน คฤษ ศักราช พัน แปด ร้อย สิบ เบด ปี, มี คน ประมาณ ได้ เจ็ด หลาน คน. ตั้ง แต่ คฤษศักราช พัน แปด ร้อย สิบ เบด ปี นั้น, เกาะ อังกฤษ ก็ เกิด คน มาก กว่า ที่ มี แต่ ก่อน ๆ นั้น สอง เท่า. แล เมือง สกอตลันด์ ที่ ขึ้น อยู่ กับ อังกฤษ เคียง กัน เกิด คน ใน เมือง มาก กว่า แต่ ก่อน สอง เท่า. จึ่ง มี คำ ถาม ว่า เหตุ ใด, คน ใน เมือง ไอร์ลันด์ นั้น จึ่ง น้อย ไป ๆ กว่า แต่ ก่อน นั้น. บาง คน ก็ แก้ ว่า เปน เพราะ ชาว ไอร์ลันด์ อพยบ ข้าม มหาสมุท ไป อยู่ เมือง อะเมริกา โดย มาก ทุก ปี ๆ. ความ ที่ แก้ ดั่ง นี้ หา ถูก ไม่, เพราะ ดิน ที่ เกาะ ไอร์ลันด์ นั้น อุ ดม ดี กว่า ดิน ที่ เกาะ อังกฤษ แล เมือง สกอตลันด์ ด้วย. เหตุ ผล ประการ ใด, คน ใน เมือง อังกฤษ แล สกอตลันด์ จึ่ง ไม่ อพ ยบ ไป เมือง อะเมริกา เหมือน ชาว ไอต์ลันด์ เล่า. ถ้า ชาว ไอร์ลันด์ อพอบ ไป อยู่ ทวีบ โน้น โดย มาก, ก็ ควร ที่ จะ เกิด ความ ศุข แก่ คน ที่ ยัง เหลือ อยู่ บ้าน, เพราะ จะ มี ที่ กว่าง ขวาง และ เงิน จ้าง ก็ จะ จำเริญ ขึ้น. แต่ ข่าว มา แต่ เกาะ ไอร์ลันด์ ว่า, ความ ยาก จน กลับ ทวี ขึ้น, ทั้ง เรือก สวน ไร่ นา ก็ มี น้อย กว่า แต่ ก่อน นัก, และ ทุก วัน นี้ เรือก สวน ที่ มี ราคา, ถึง สิบ ห้า ล้าน เหรียญ เจ้า ของ ลง เปน นี่ เขา ก็ ต้อง ขาย สวน. และ ที่ ได้ ขาย ใน สิบ หก ปี ที่ ล่วง มา นี้ มี ราคา ร้อย หก สิบ ล้าน เหรียน. มี คำ ถาม ว่า เหตุผล ประการ ใด, ชาว ไอร์ลันด์ จึ่ง ได้ ความ ยาก เช่น ว่า มา นี้. และ จะ โทษ เอา เคาเวอเมนต์อังกฤษ ไม่ได้, ด้วย เคาเวอ เมนต์ อังกฤษ ปราถนา แต่ จะ ให้ เมือง ไอร์ลันด์ จำ เริญ ขึ้น, เพราะ เปน เมือง ขึ้น แก่ ตัว, และ จะ โทษ เอา เกาะเอา ที่ ดิน นั้น ก็ ไม่ ได้ เพราะ ว่า ดิน ก็ เปน ดิน อุดม ดี. จะ โทษ ได้ แต่ สาษนา บาด หลวง, เพราะ คน นับถือ เข้า สาศนา บาดหลวง ประมาณ ห้า ส่วน เหลือ อยู่ ส่วน หนึ่ง, แต่ที่ เปน โปรเต็ดตัน คือ พวก ที่ ไม่ รับ คำ สั่ง สอน บาด หลวง ถือ ซึ่ง สาศนา พระเยซู เหมือน อย่าง อังกฤษ นั้น

๏ ความ กรุงเทพ

๏ เรา ผู้ เจ้า ของ จดหมายเหตุ, มี ความ เศร้า หมอง ใจ เพราะ ข้าว ฦๅ ว่า พระเจ้า นองยาเธอ กรมหมื่น ถาวรวรยศ, ไป เที่ยว เสวย สุรา เมา แทบ จะ ทุก วัน. แล ความ ที่ ฦๅ นั้น เปน ความ จริง เพราะ ผู้ใหญ่ ฝ่าย ไทย แล ฝ่าย ชาว ยุโรบ, ได้ รู้ ได้ เหน โดย มาก, แล คำ ที่ ฦๅ นั้น ว่า พระเจ้า น้องยาเธอ กรมหมื่น ถาวรวรยศ, ไป เที่ยว ตาม โรง กงสีโป, แล โรงสุรา ขอ สุรา เสวย บ้าง, ขอ สิ่ง ของ เล็ก น้อย บ้าง. คน ทั้งปวง ก็ ไม่ อาจ จะ ขัด ขืน ได้, ด้วย เคย เข็ด เคย กลัว มา หลาย ครั้ง แล้ว. กรม หมื่น ถาวร ทำ การ ดัง นี้ เปน ที่ อัปยศ นัก, เพราะ ท่าน เปน เจ้า ใหญ่. ถึง มาทว่า ไพร่ ทำ การ ดัง นี้ ก็ เปน ที่ น่า อาย, แต่ หาก ว่า เปน ไพร่ ก็ หา สู้ มี คน นินทา นัก ไม่. นี่ ท่าน เปน เจ้า มี กรม แล้ว เที่ยว ทำ ดั่ง นี้ เนือง ๆ, คน ที่ ได้ รู้ ได้ เหน ก็ ชวน กัน ติ เตียน ต่าง ๆ, แล ความ จึ่ง ได้ อื้ง ไป. ชาว ยุโรบ ทั้งปวง ก็ ถา กัน เสีย ใจ ด้วย. ดู เหมือน ใน หลวง จะ ไม่ ทรง ทราบ ความ ชั่ว กรมหมื่น ถาวรวรยศ. ถ้า ได้ ทรง ทราบ ก็ เหน จะ ห้าม ปราม มิ ให้ ทำ ดั่ง นั้น ต่อ ไป. ข้าพเจ้า ผู้ เจ้า ของ หนังสือ นี้ ทราบ ว่า, เจ้า นาย แล ขุนนาง ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย ผู้ ใด ผู้ หนึ่ง, ไม่ อาจ กราบ ทูล พระกรุณา ให้ ใน หลวง ทรง ทราบ ได้. ข้าพเจ้า จึ่ง ปลง ใจ ลง ว่า จะ เอา เปน ธุระ เอง. ครั้น จะ นิ่ง ความ เสีย, ก็ หา สม ควร ที่ เปน คน รักษ์ใคร่ คิด ถึง พระเดช พระคุณ ไม่. แล จะ เปน คน ขาด จาก เมตา กรมหมื่น ถาวรวรยศ ด้วย. อนึ่ง ข้าพเจ้า เหน ว่า ในหลวง แต่ พระองค์ เดียว, มี อำนาท ที่ จะ ห้าม ปราม กรมหมื่น ถาวรวรยศ ให้ เด็จ ขาด ได้. ฤๅ จะ หาม ผู้ ใด ๆ มิ ให้ ถวาย สุรา กรมหมื่น ถาวรร ก็ควร. ถ้ารับ สั่ง ห้าม กรมหมื่น ถาวรวรยศ ให้ อด สุรา ลงได้ สัก ปี หนึ่ง สอง ปี, กรม หมื่น ถาวร วรยศ ก็ จะ คืน ดี ดั่ง เก่า จะ ได้ เปน ความ สรรเสิญ, เพราะ ท่าน เปน เจ้าใหญ่, คน เมา สุรา นี้ ถ้า จะ ว่า เหมือน กับ คนบ้า. แต่ใน

ประเทศ ยุโรบ นั้น, ถ้าเปน บ้าแล้ว ก็ จะ มี ธรรมเนียม ให้กัก ขัง รักษาไว้แต่ โดย ดี, แล บำรุงให้ ใจ คอ สบาย ชื่น มื่น อย่า ให้คน บ้า ลำ บาก. คน บ้า ก็ กลับ หาย จาก บ้าโดย มาก. อัน จะ ปล่อย คน บ้าไว้แต่ ตาม ลำ พัง นั้น, ก็ มักเกิด ความ วุ่น ๆ วาย ๆ บาง ที คนบ้าไป เที่ยว ทิ่ม แทง, ฆ่า ผู้ พัน คน ทิ้ง ไฟ เผา เย่า เรือน, กระ ทำ บ้าน เมือง ให้ เปน อันตราย ต่าง ๆ, จะ ไว้ ใจ คน บ้าน นั้น มิ ได้. จึ่ง มี ธรรมเนียม ใน พระเทศยุรบ แลอเมริกา, เมื่อ เหน ผู้ ใด เปน บ้า แน่ แล้ว, ก็ เอา ตัว ไปไว้ ที่ หัศปิตัล แปล เปน ไทย ว่า ที่ รักษา โรค ต่าง ๆ.

๑ อนึ่ง ที่ ข้าพเจ้า มีใจ กล้า ลง พิมพ์, กล่าว โทษ ผิด ของ กรม หมื่นถาววรยศ เช่น นี้, ใช่ จะ มี ใจ เจ็บ แค้น ผูก พยาบาท นั้น มิ ได้. เพราะ เหน แก่ แผ่น ดิน แล เหน แก่ กรมหมื่น ถาววรยศ ด้วย, ปรารถนา จะ ให้ กรมหมื่น ถาววรยศ ทรง สละ ละการชั่ว, ประพฤติ การ สุจริต ที่ สมควร. กรมหมื่นถาววรยศ จะ ได้ ความ สบาย ก็ เพราะ พระบารมีใน หลวง. ถ้าใน หลวงไม่ เอา เปน ธุระ แล้ว, เหน ว่า กรมหมื่น ถาววรยศ จะ วุ่น วาย หนัก ขึ้น ไป ทุกที ๆ.

◎ ตึก พระภาษี สมบัติบริบูรณ

๑ ข้าพเจ้า เที่ยว ไป มา ตาม ลำ แม่ น้ำ, ดู ตึก พระภาษี สมบัติบริบูรณ, เปน ที่ จำเริญ ตาชน ทั้ง ปวง ที่ ขึ้น ล่อง ตาม ลำ แม่น้ำ. เหตุ ทั้ง นี้ และ ตึก นั้น จะ มี ประโยชน์ สอง ฝ่าย, คือ ประโยชน์ แก่ท่าน เจ้า ของ และ ผู้ ที่ ได้ เหน ได้ ชม ด้วย. และ ท่าน ได้ ถอย แพ ออก พ้น น่า ตึก, การ ไม่ มีสิ่ง ที่ กั้น กำบัง ตึก, ดู เปน ที่ สอาด ตา นัก. นั้นและ เปน ธรรม เนียม ยุรบ แท้ ๆ. ถ้า ผู้ ใด มี บ้าน เรือน, เจ้า ของ บ้าน เจ้า ของ เรือน ก็ ต้อง จัด แจง น่า บ้าน น่า เรือน ให้เรียบ ร้อย งด งาม. ถ้า เปน คน มั่ง มี, และ มี ที่ ทาง กว้าง ขวาง ก็ จัด แจง ให้ มี ชาน บ้าน, ได้ ปลูก ต้น ไม้ งด งาม บริบูรณ ด้วย ดอก ผล เพื่อ ให้ จำเริญ ตา แก่ คนเดิน ทาง, ถ้า บ้าน เรือน อยู่ ใน เมือง ใหญ่ ที่ ทาง คับ แคบ, ก็ได้ จัด แจง มิ ให้ โรง ร้าน กำบัง น่า ตึก เลย. แต่ ธรรม เนียม ไทย นั้นเสีย ดาย ที่ มัก ปลูก โรง ร้าน โรง เลื่อย ให้คน เช่า, ให้เปน ที่ รก เรี้ยว น่า บ้าน น่า ช่อง ของ ตัว. และใน กรุง เทพ นี้ ตาม ลำแม่ น้ำ ก็ มี บ้าน เรือน และตึกโต ใหญ่ หลาย แห่ง, แต่ ล้วน แม่ บ้าน เรือน งด งาม. แต่ ผู้ ที่ ขึ้น ล่อง ไป มา หา เหน ว่า งด งาม ยังไรไม่, ดูมีแต่โรง ร้าน รก เรี้ยว รุงรัง บัง น่า ตึก. ถึง บ้าน ส่าง ใหม่ พระยา บุรุษ รัตณราช พัลลภ นั้น, ถ้า ไป เรือ ก็ แล เหน แต่ หลังคา แดง ๆ. ถึง พระบรมหาราชวัง ก็ รก เรี้ยว ด้วยโรง เรือ และ เย่า เรือน ราษฎร, ชาว นอก ประเทศ ไป มา, ไม่ เหน อาไร ที่ จะ ชมเชย ได้.

กงสุลฝรั่งเศศ

◎ หนังสือ จดหมาย อังกฤษ มา แต่ เมือง ปาริศ, ชื่อ คาลิค นายเม็ค เซนเชอ, ได้ ลงพิมพ์ เมื่อ ณวัน พุทธ เดือน ๑๒ ขึ้น สาม ค่ำ, เปน หนังสือ เลงเอา ข่าว ที่ มา แต่ กรุง เทพ ฯ ที่ ว่า ด้วย มลเซียโอ เบเร กงสุล ฝรั่งเสศ, ได้ ทำ วุ่น วาย ใน กรุงเทพ เมื่อ ครั้ง ก่อน นั้น. ใน หนังสือ นั้น เปน ใจ ความ ว่า ใน บังกอก เกิด ความ ผิด ประลาด นัก, คือ กง สุน ฝรั่งเสศ ได้ เกิด ความ ขัด ค่อง กัน กับ พระเจ้า แผ่น ดิน สยาม. เรา ได้ คัด เรื่อง ความ นั้น ออก จาก หนังสือ บังกอก รีคอเดอ, ที่ เปน ภาษา อังกฤษ เบน จด หมาย เหตุ ประเสิฐ ที่ ควร จะ เชื่อ. ความ ที่ เรา ขัด นั้น ได้ ลง พิมพ์ ใน ใบ นี้ น่า ข้างโนน, แต่ หา ได้ ลง ให้ หมดไม่, เพราะ ที่ นั้น น้อย คับ แคบ อยู่. ถ้า ผู้ ใด ๆ อ่าน ใน น่า ที่ ขัด ออก นั้น ก็ คง เหน ว่า, กงสุลฝรั่งเสศ นี้ เปน การ ดู เหมือน จะ เปน ความ ผิดใหญ่ จริง, ไม่ สม กับ ขุนนาง ฝรั่งเสศ ที่ มี ชื่อ เสียง ว่า เปน คน รู้ ใน อาชาไสย ดี นัก, แล ขุน นาง ฝรั่งเสศ ย่อม ถือ ตัว ว่า, เปน คน ดี มี อาชาไสย กว่า เมือง อื่น ๆ. พวก ข้าพเจ้า เหน ว่า, เคา เวอเมนต์ ฝรั่งเสศ จะ ไม่ รับ การ มลเซียโอเบเร นั้น เลย. แล คง จะ ห้าม ปราม ใน การ ชั่ว นั้น เมื่อคำ ฟ้อง จะ มา ถึงเคา เวอเมนต์แล้ว, แลเคาเวอเมนต์ จะ ขัด ขวาง ไว้

◎ ข้าพเจ้า ผู้ เปน เจ้า ของ หนังสือ จด หมาย เหตุ ใน ภาษา ไทย นี้, มี ความ หวังใจ ว่า คน ที่ ดี มี ปัญญา ภอ ประ มาร คงจะ ปลงใจ เหน พร้อม ใจ กัน, ใน การ ผิด ของ มน เซียโอ เบเร นั้น, ถ้า มนเซียโอเบเร ได้ รู้ ว่า, ตัว ผิด แล ลุกระ โทษ รับ ผารพาภ ตาม ที่ สม ควร แล้ว, ข้าพเจ้า จะ มิได้ ลง พิมพ์ กล่าว โทศ ท่าน ต่อ ไป อีก เลย. แต่ ข้าพเจ้า ได้ ยิน ข่าว ว่าเมื่อ ท่าน จะ ออก จาก กรุง สยาม นี้ ท่าน ก็ รู้ ว่า ตัว ผิด จริง, แต่ หา ได้ ไป ลุกระ โทษ สารภาพ โดยดี ไม่. ควน ที่ ท่าน จะ ไป ขอโทษ เอง ก็ หาไปไม่ใช่

ให้ ข่าว ไป สู กระ โหม แก่ หม่อมราโชทัย แทน ตัว ท่าน, ได้ทำซ นี้ ดู เปน การ ดู ถูก ซ้ำเติม ขึ้น ทุก ที่.

เรือ กลไฟใน กรุงเทพ

๑ อนึ่ง ข้าพเจ้า พิจารณาเหน ว่า เรือ กลไฟ ใน กรุงเทพ นี้, เปน เรือ เล่น โดย มาก, มิได้มี ประโยชน์ ตาม ที่ สม ควร จะ มี. แต่ เรือ ไวกองต์แกน ลำ หนึ่ง, เรือ เจ้า พระยา ลำหนึ่ง, เรือ สองลำ นี้ ได้ การ ดี มี ประโยชน์ แก่ เมือง มาก. แต่ เรือ เจ้า พระยา นี้ ได้ การ ดี ยิ่ง นัก. ทำ ให้ เมือง สิงคโปร์ เข้า มา ใกล้ กับ กรุงเทพ เปน ทาง แต่ ๔ วัน, ๕ วัน, เสมอ. แต่ ก่อน เปน ทาง ๑๕ วัน บ้าง, ๓๐ วัน บ้าง, ๒๐ วันบ้าง, หา กำ หนด แน่ ไม่. แต่ ทุก วัน นี้ เปน ที่ กำหนด ได้ แม่น ยำ ดี นัก. ชาว ประเทษ ยูรบ แล ประเทษ อเมริกา, ที่ได้ มา พึ่ง อา ไสย กรุง เทพ มี ใจ ขอบ คุณ ท่าน เจ้า ของ เรือ เจ้า พระยา เปน อันมาก. ขอ ให้ การ ของ ท่าน นี้ ได้ จำ เริญ ยิ่ง ขึ้น ไป, มิ ได้ หยุด. เทอญ

หนังสือหมอปรัดเล

๑ หนังสือ ข้าพเจ้า หมอปรัดเล, ขอ อวยพร มา ถึง ท่าน ทั้ง ปวง, ที่ ได้ ซื้อ จดมายเหตุ เล่ม ที่ หนึ่ง นี้. ใบ นี้ เปน ที่ สุด เล่ม ที่ หนึ่ง จบ ลง แล้ว. ข้าพเจ้า จะ ตี เล่ม ที่ สอง ต่อ ไป หวัง ใจ ว่าจะ ให้ ดี ขึ้น ทุก ที่, แล ปราถนา จะ ให้ เปน ประโยชน์ แก่ท่าน ทั้งปวง, แล บ้าน เมือง. จึ่ง ได้ เอาใจ ใส่ใน การ แต่ง จดหมายเหตุ นี้ ทั้ง กลาง วัน แล กลาง คืน. แต่ บัด นี้ ข้าพเจ้า มี ความ ทุข เพราะ ได้ ยิน ข่าว ว่า, ท่าน ทั้ง ปวง ที่ ยัง ไม่ ได้ ใช้ เงิน ค่า หนังสือ นั้น ไม่ ชอบ ใจ ด้วย, มี ข้อ เสียง อยู่ ใน พิมพ์ เมื่อ ณวัน ขึ้น สิบ ห้า ค่ำ เดือน สาม นั้น, ลาง คน ก็ ขัด ใจ นัก ว่า จะ ไม่ รับ หนังสือ จดหมาย ต่อ ไป อีก. แล การ ซึ่ง ข้าพเจ้า ทำ ดัง นี้ หมาย ว่า จะ เปน การ ดี ด้วย กัน. ด้วย มี ธรรมเนียม อยู่ ถ้าผู้ใด ให้ ใช้ เงิน แล้ว ก็ ต้อง มี หนังสือ ตอบ. แต่ ครั้ง นี้ เหน ว่า จะ ลำบาก ไป, จึ่ง เขียน ชื่อ ท่าน ที่ รับ หนังสือ พิมพ์, ผู้ ที่ ให้เงิน แล้ว ก็ มี ฟอง ตัน ตัน ชื่อ เปน สำคัญ เหมือน บิลล์. ท่าน ที่ ยัง ไม่ ได้ ให้ นั้น ก็ ไม่ มี สิ่ง ใด เปน สำคัญ จะ ได้ จำ กัน งาย. ๆ ซึ่ง ข้าพเจ้า จะ ได้ ลง ชื่อ ทองเงิน, แกสัง ประ จาน ท่าน ทั้ง ปวง นั้น มิได้ เลย. ที่ หลัง ข้าพเจ้า จะ ไม่ ทำ การ ดัง นี้ ต่อ ไป. ข้าพเจ้า ขอ อไภย เสีย เถิด. บาง ที คน ที่ ใช้ เงิน แล้ว, ข้าพเจ้า ลืม ไป บ้าง หา ได้ ลง ฟอง ตัน ตัน ชื่อ ไม่. หยาก จะ ให้ ท่าน ทั้ง ปวง มา ชำระ เสีย จะ ได้ รู้ แน่ ว่า ให้ เงิน แล้ว แล ยัง ไม่ ได้ ให้.

๑ อนึ่ง ตั้ง แต่ นี้ ไป. ข้าพเจ้า ตั้ง ใจ ว่า คน ทั้ง ปวง ผู้ ใด ๆ จะ ต้อง การ จดหมาย เหตุ เล่ม ที่ สอง ต่อ ไป, ถ้า ไม่ ได้ มา บอก เลิก ข้าพเจ้า ก็จะ เข้า ใจ ว่า, ท่าน ผู้ นั้น คง จะ ต้อง การ ต่อ ไป. ข้าพเจ้า จะ ต้อง ฝาก ไป เสมอ ทุก คราว. ถ้า ผู้ ใด จะ ไม่ รับ แล้วก็ ขอ ให้มา บอก ข้าพเจ้า ว่า ไม่ รับ แล้ว, ข้าพเจ้า ก็ จะ ไม่ ฝากไปให้.

◎ หนังสือ จดหมาย เหตุ เล่ม ที่ หนึ่ง

๑ ถ้า ผู้ ใด ปราถนา, จะ ผูก หนังสือ จดหมาย เหตุ เล่ม ที่ หนึ่ง ให้ เปน เล่ม ดี ๆ, เอา ไว้ ใช้ นาน, ข้าพเจ้า จะ รับ ทำ. ถ้า ขาด ไป สอง ใบ สาม ใบ ก็ ภอ จะ เพิ่ม เติม, จัด แจง ให้ เปน เล่ม เข้า ได้ แล้ว จะ ให้มี เปน สารบาญ, บอก ความ ซึ่ง มีอยู่ใน เล่ม นั้น จะ อยู่ น่า ไหน, ก็ จะ หา ง่าย. การ ผูก หนังสือ จดหมาย เหตุ นี้, ขอ ราคา บาท หนึ่ง.

๑ จดหมาย เหตุ เล่ม หนึ่ง ยัง เหลือ อยู่ ที่ ข้าพเจ้านั้น ก็ มี, ถ้า ผู้ ใด ๆ อยาก จะ ได้ ข้าพเจ้า จะ ขาย ให้. ถ้า ผูก เปนเล่มดี ๆ ข้าพเจ้า จะเอา เล่มละ หก บาท. ถ้า เปน แต่ ผูก ภอจะใช้ ได้, ก็ จะ เอา ราคา เล่ม ละ ห้า บาท.

หนังสือสามก๊ก

๑ ข้าพเจ้า ดีใจ ด้วย จะ มี หนังสือ บอก ท่าน ทั้ง หลาย, ที่ ได้ ลง ชื่อ ซื้อ เรื่อง สามก๊ก นั้น. เล่ม ที่ หนึ่ง ได้ ผูก แล้ว หลาย เล่ม, จะ จำ หน่าย ตาม ที่ ท่าน ทั้ง หลาย ได้ ลง ชื่อ, ตาม ลำดับ กัน ไป. ผู้ ที่ ลง ชื่อ ไว้ ก่อน ก็ ควร จะ ให้ ก่อร. คน ที่ ได้ ลง ชื่อ นั้น ประมาณ สอง ร้อย คน. แล การ ผูก หนัง สือ สอง ร้อย เล่ม นั้น, เปน การ ยืด ยาว เหน คง จะ แล้ว ใน สาม สิบ วัน. ตั้ง แต่ นี้ ไป ข้าพเจ้า ต้อง จำ หน่าย ทุก วัน, ตาม ที่ ได้ ทำ แล้ว. โดย ลำดับ ชื่อ ใน บาญชีย รายชื่อ นั้น แต่ ใน สอง ร้อย คน ที่ ได้ ซื้อ นั้น, มี คน หนึ่ง ว่า จะ เอา ร้อย จบ, อีก คน หนึ่ง จะ เอา หก สิบ จบ. อีก คน หนึ่ง จะ เอา ยี่ สิบ จบ. อีก คน หนึ่ง จะ เอา สิบ จบ, อีก คน หนึ่ง จะ เอา ห้า จบ, อีก คน หนึ่ง จะ เอา สาม

ขบ. อีก คน หนึ่ง จะ เอา สอง ขบ. คน เล่า นี้ ข้าพเจ้า จะ ผ่อน ให้ แต่ คน ละ เล่ม ก่อน, กว่า จะ ครบ จำนวล ของ ท่าน, เหนว่า จะ ไม่ ช้า นัก คง จะ เรง การ, ผูก เปน เล่ม ให้ แล้ว เรว เข้า.

๏ เล่ม ที่ หนึ่ง มี ยี่ สิบ สี่ เล่ม สมุด ไทย.

๏ อนึ่ง เมื่อ ท่าน จะ มา รับ หนังสือ สาม ก๊ก เล่ม ที่ หนึ่ง, ขอ ให้ เอา เงิน ค่า หนังสือ เล่ม นั้น มา ให้ ด้วย. แล ข้าพเจ้า ต้อง จำ เปน ขอ เงิน ค่า เล่ม ที่ สอง ล่วง น่า ไว้ บ้าง, เพราะ ข้าพเจ้า ต้อง ใช้ เงิน ใน การ หนังสือ มาก, เงิน หา ภอ การ ที่ ใช้ ไม่. ถ้า ได้ ให้ เงิน แล้ว ข้าพเจ้า ก็ จะ ให้ บิลล์ รับ เงิน เปน สำคัญ. เล่ม ที่ สอง ก็ กำลัง เร่ง รัด ให้ ทำ ทุก วัน.

๏ ข่าว มา แต่ เมือง ยี่ปุ่น ที่ นักคะสาคิ

๏ ใน เดือน สิบสอง แล เดือน อ้าย, มี ชาว ยุรป ได้ ขาย เรือ กลไฟ ณ เมือง ยี่ปุ่น แปด ลำ, ชื่อกินลิน, เจ้า ยี่ปุ่น ชื่อ สัตซูมา เปน ผู้ ซื้อ, เปน เงิน ห้า หมื่น หกพัน เหรียน.

๏ ลำ หนึ่ง ชื่อ ฮาริปาถซี้, เจ้า ยี่ปุ่น ชื่อเกคาเปน ผู้ ซื้อ, เปน เงิน เก้า หมื่น หาพัน เหรียน.

๏ ลำ หนึ่ง ชื่อยูนยัน, เจ้า สัตซูมา เปน ผู้ ซื้อ, เปน งิน หก หมื่น เหรียน.

๏ ลำ หนึ่ง ชื่อเซรา,เ จ้า สัตซูมาเปนผู้ ซื้อ, เปนเงิน หมื่น เก้าพัน เรียน.

๏ ลำ หนึ่ง ชื่อ เย็มโรก, เจ้าสัตซูมา เปน ผู้ ซื้อ, เปน เงิน สอง หมื่น ห้าพันเรียน.

๏ ลำ หนึ่ง ชื่อคีราต เจ้า สัตซูมา เปน ผู้ ซื้อ, เปน งิน เท่า ใด นั้น หา ได้ ปรากฎ ไม่.

๏ ลำ หนึ่ง ชื่อ แธร์เซียแลศ อีกลำ หนึ่ง ชื่อ, เอลซิน เจ้า ชื่อ ทะซิซิว เสน ได้ ซื้อไว้ ทั้ง สองลำ, เปน เงิน รวม กัน แสน ห้าหมื่น เหรียน

ราคา สินค้า ที่ เมือง ฮองกง

ณวัน จันทร เดือน ยี่แรม สิบ สี่ ค่ำ,

๏ น้ำตาน ทราย ที่ เมือง ฮองกง มี ราคา ขึ้น, เพราะ มี น้ำ ตาน ทราย น้อย อยู่, เมื่อ น้ำ ตาน ทราย ใหม่ จะ เข้า มา ราคา คง จะ ตกลง. ใน สิบ ห้า วัน นั้น, เขา ขาย น้ำตาน ทราย แดง หมื่น เรด พัน หาบ, ขาย น้ำตาน ทราย ขาว สาม ร้อย หาบ. ใน วัน สิบ สี่ ค่ำ นั้น, น้ำตาน ทราย ขาว ที่ หนึ่ง หาบ ละ ๙ เรียน แล ๙ เหรียน ๒๐ เซนต์. น้ำตาน ขาว ที่ สอง หาบ ละ ๘ เหรียน ๖๐ เซนต์ แล ๘ เหรียน ๘๐ เซนต์. น้ำตาน ขาว ที่ สาม หาบ ๗ เหรียน ๘๐ เซนต์แล ๘ เหรียน. น้ำตาน แดง หาบ ละ ๕ เหรียน ๔๐ เซนต์แล ๕ เหรียน.

๏ การบูน หาบ ละ ๒๔ เหรียน.

๏ ผิ้น อย่าง ที่ เรียก ว่า ปัตนา หีบ ละ ๖๓๗ เหรียน กับ ๕๐ เซนต์, อย่าง ที่ว่า ปินาเรศ หีบ ละ ๖๒๗ เหรียน กับ ๕๐ เซนต์ อย่าง ที่ เรียก ว่า มะละวา หีบ ๘๑๐ เหรียน.

๏ ฝ้าย อย่าง บังกะลา เบล์ ๒๒ เหรียน, แล ๒๕ เหรียน, ฝ้าย หย่าง เมือง จีน เบล์ ๒๖ เหรียน แล ๒๙ เหรียน ครึ่ง.

๏ พิรกไทย ขาว หาบ ละ ๑๐ เหรียน กับ ๘๐ เซนต์.

๏ พิรกไทย ดำ หาบ ละ ๖ เหรียน ๕๐ เซนต์.

๏ หมาก หาบ ละ ๓ เหรียน ๓๐ เซนต์แล ๓ เหรียน ๘๐ เซนต์

๏ ฝาง หาบ ละ ๒ เหรียน ๒๐ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๕๐ เซนต์

๏ โปลง หาบ ละ ๗๐ เซนต์.

๏ การเลหลัง ฯะ

๏ ณวัน พุทธ เดือน ๕ ขึ้น ๔ ค่ำ จะ มี การ เลหลัง โดย ความ ตัดสิน ที่ กงสุลอเมริกา ใน ความ วิเลียมเบอดัน ต่อ สู้ เย เอช จันต์เลอ ที่ ได้ ตัดสิน แต่ วัน พฤหัศบดี เดือน อ้าย ขึ้น ๑๑ ค่ำ นั้น แล้ว แล ของ ที่ จะ ขาย นั้น คือ ตึก อัน งดงาม ที่ มิศเตอ จันท์เลอ ได้ สร้าง ไว้ ตรง น่า โรงสีไฟ ที่ ชาว อเม ริกา เหนือ คลองบาง น้ำชน ข้าม นั้น ใน ตึกนั้น มี ห้อง สิบหก ห้อง ทำ ด้วย ดี มั่น คง นัก เพราะ หมาย จะ ให้ เจริญ ความศุข แก่ ผู้ อยู่ แล มี ของ ประลาศ สำรับ ตึก พึ่ง มี มา ใหม่ ๆ หลายอย่าง แล ที่ ใน ห้อง นั้น ไม่ เปน ที่ อับ ลม ๆ ก็ พัด เข้า มา ได้ เอยิ่นสบาย ถ้า อยู่ บน ตึก แล้ว ถึง จะ แล มา

ดูเรือ ขึ้น ล่อง ตาม ลำแม่น้ำ ก็ ดูได้สบายนัก อนึ่ง ที่ ชาน บ้าน เปน ทำเล กว้างขวาง มี ต้นผลไม้อย่าง ดี ๆ เกิด ผล บริบูรณ์ มี เรือน สำหรับได้ ให้ คน อาไศรย หลาย หลัง มี ตึก สำหรับ อาบ น้ำ แลตึก ครัว แล ของ อื่น ดี ๆ หลาย สิ่ง

๏ อนึ่งในวันนั้น จะ ขาย เครื่องใช้ในตึก เปน ต้นว่า โต๊ะ ตู้ เตียงนอน ฟูกนอน เก้าอี้ สำหรับนอน เครื่องโตะ ช้อนเงิน มีด ซ่อม แล หนังสือ อังกฤษ ต่าง ๆ กับ ทั้ง สิ่ง ของ เปน ที่ เจริญ ตา ต่าง ๆ อนึ่ง บาญชี ของ ทั้งปวง ที่ จะ ขาย เลหลัง นั้น จะ ทำ แล้วใน วัน จันทร เดือนห้า ขึ้น ๑๐ ค่ำ ตั้ง แต่ วัน นั้นไปใคร ๆ ปราถนา จะ ดูให้รู้รายสิ่ง ของ นั้น ก็ ดูได้

เย เอม ฮูด เปน กงสุล อเมริกา

บางกอก ดอกกำปนี คือ เจ้า ของ อู่ใหม่

๏ อู่ แห่ง นี้ พึ่ง ทำ แล้ว, พร้อม ใจ จะ รับ เรือใหญ่ น้อย ทุก อย่าง. เชิญ ให้ ท่าน เจ้า ของ เรือ, แล นาย เรือ ทั้งหลาย, จง พิ จารณา ดู อู่ ใหม่ นี้. คง จะ เหน ว่าเปน อู่ ดี กว่า อู่ ทั้งปวง ใน ประ ประเทศ นี้. จะ ได้ แก้เรือ ซ่อมแปลง เสียใหม่ โดย สดวก ดี. ที่ อู่ นั้น ยาว ได้ ๓๐๐ ฟุต, แล คง จะให้ ยาว กว่า นั้น อีก. โดย กว้าง ได้ ๑๐.๐ ฟุต, ฦก ๑๕ ฟุต. ที่ ปาก อู่ มี ประตูเรียกว่า ไกซัน, ถ้า จะ ปิด มิด ได้ โดย เรว. ที่ นอก ปากอู่ใน ออกไป นั้น, จด ถึง ลำ แม่น้ำ โดย ยาว ๑๒๐ ฟุต. มี เขื่อน สอง ฟาก กว้าง ขวาง แขง แรง นัก, กำปั่น ฤๅลึกกำ ปั่น ใหญ่ จะ จอด อาไศรย อยู่ ปาก อู่ได้ใน ทุก เวลา ไม่ เปน อันตราย เลย. แล มี เครื่อง จักร สำรับ ยกเสา กะโดง, แล ม่อ น้ำ สำรับ กลไฟ แขง แรง นัก. อู่ นั้น พร้อม ด้วย เครื่องสูบ ไป ด้วย กำลัง กลไฟ. มี แรง มาก เพื่อ จะ ได้ สูบ น้ำ ให้ ออก ได้ โดย เร็ว ได้, ไม่ ว่า น้ำ ขึ้น น้ำ ลง. พร้อม ด้วย เครื่องใช้ ใน การ ทำ เรือใบ แล เรือ กล. แล การ นั้น มี นาย ที่ เปนชาติ ยูรบ, ได้ เคย ทำ การ เช่น นั้น หลาย ปี, จึ่ง ชำนาญ ใน การ เหล่า นี้ ทุก อย่าง.

๏ แล ลูก จ้าง สำรับ อู่ นั้น เปน คน เลือก มา แต่ ฮ่องกง แล วัมภู ทั้ง นั้น, เปน คน ชำนาญ ใน การ นั้น. ๏ พวก กำปะนี แห่งอู่ นั้น, ปราถนา ที่ จะให้ คน ทั้งหลาย พิเคราะห์ ดู ว่า, อู่ นี้ ตั้ง อยู่ ที่ มี ไม้ สัก บริบูรณ แลถูก ด้วย. ๏ อนึ่ง อู่ นี้ มี จักร เลื่อยไม้, เพื่อจะ ได้ การ เร็ว. หมอน ที่ รองเรือ สูง สี่ ฟุต, แล จะ ชัก ออก เมื่อใด ก็ ชักได้ โดย สดวก, ไม่ ต้อง เสีย อะไร ใน การ เปลี่ยน หมอน นั้น.

๏ อนึ่ง พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, จะ รับ ธุระ คิด ใน การ ที่ จะ ต้อง ลง ทุน ซ่อม แปลง เรือ, แล จะ รับ เหมา เอา การ นั้น, เรือไม้ ก็ ดี เรือ เหล็ก ก็ ดี, แล จะ รับ ต่อ เรือ ใบ เรือ กล ไฟ ฤๅ การ ใด ๆ ที่ ใน การ ช่าง ต่อ เรือ ซ่อม แปลง เรือ. ๏ ไม้ แล เหล็ก แล ของ อื่น ๆ ที่ จะ ต้อง ซื้อ นั้น, เรา จะ ขาย ให้ ตาม ราคา ตลาด กรุง เทพ นี้. ๏ อนึ่ง เรือ ทั้งหลาย ที่ จะ เข้า อู่ นั้น, จะมา จอด ที่ ทุ่น แห่ง กำปะนี ฤๅ ที่ เขื่อน นอก อู่ นั้น, ไม่ ต้อง เสีย เงิน กว่า ผู้ ที่ เปน นาย การ จะ สั่งให้ เลื่อน ออก จาก ที่ นั้น เมื่อใด.

๏ อนึ่ง กปิตัน แห่ง เรือ ทั้งหลาย, เมื่อ จะ ออก จาก อู่ นั้น, ต้อง เขียน ชื่อ ตัว ลง ที่ บาญชี แห่ง นาย อู่ นั้น เสีย ก่อน จึ่ง ออก ได้. ๏ อนึ่ง แต่ บันดา หนัง สือ, ที่ จะ ฝาก มา ถึง อู่ นั้น, ต้อง ฝาก ไป ถึง มิศเตอร์ยลิยู. เช. โรเบิตซัน กว่า จะ ได้ เปลี่ยน อย่าง นั้น, บัด นี้ มิศเตอร์ยลิยู. เช. โรเบิตซัน เปน นาย กอง นั้น, เปนเจ้า กระทรวง ใน การ ที่ จะ ใช้ เงิน เกบ เงิน แต่ ผู้ เดียว.

๏ ของ นาย ห้าง เมือง จีน. ฯะ

๏ ข้าพเจ้า ผู้ที่มี ชื่อใต้ หนังสือ นี้ ได้ ตั้งเปนเอเซ็นต์ ที่ กรุงเทพ ฯ สำรับ พวก อินชุเรนซ์ กำปนี นั้น ข้าพเจ้าได้ จัด แจง ไว้ พร้อม แล้ว เพื่อ จะ ได้ ทำการ อินชูเรนซ์ คือให้มี หนังสือ ประกัน ด้วย เรือ มี ใบ ชิบ บาก แล บริก เปน ต้น ถ้าเปน เรือ อย่างดี ข้าพเจ้า จะ รับ ประกัน แต่ เพียง สี่ หมื่น เหรียน ถ้า เปน เรือ กลไฟ ข้าพเจ้า จะ รับกัน แต่ เพียง ๗๐๐๐๐ เหรียน

๑ ถ้าผู้ใดจะจ้าง พวกของข้าพเจ้าให้เปน นายประกันเรือ แม้นเอาเงินค่าจ้างมาให้ข้าพเจ้าก่อน ข้าพเจ้าจะลดใน ๑๐๐ เหรียนนั้นคืนให้ ๑๕ เหรียน ถ้าเรือนั้นเสียด้วยสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ก็ถ้ามาบอกไว้ก่อนในระหว่าง ๓๐ วันแล้ว ข้าพเจ้าจะใช้เงินค่าเรือนั้น

๑ เขียนเมื่อณวันเดือนยี่แรม ๑๔ ค่ำ ปีฉลูสัปตศก

เหตุมาโดยทางทเลแครฟ

๑ มีข่าวมาจากเมืองลอนดอน เมื่อณวันเดือนสิบสองแรมสิบสี่ค่ำ ปีฉลูสัปตศกว่า, พวกแอฟริกาที่เปนขบถขึ้นในเกาะยะเมกาในทวีปอเมริกา, พวกขบถนั้นกลับเรียบร้อยลงแล้ว. เมื่อณเดือนสิบสองข้างแรม, การที่ซื้อแลขายฝ่ายกันในเมืองลอนดอนนั้น, ไม่สู้เปนการใหญ่นัก, เปนแต่อย่างกลาง.

๑ ข่าวมาแต่เมืองลอนดอน เมื่อณวันเดือนอ้ายขึ้นสองค่ำ, พระเจ้าแผ่นดินเมืองเด็นมากได้ยอมเข้าส่วนในทางไฟฟ้า, ที่จะใช้ไปในเมืองลอนดอน, แลเมืองนอเว, เมืองศวีเดน ถึงเมืองอเมริกาฝ่ายเหนือ.

มีข่าวมาแต่เมืองโรม

๑ ที่เมืองโรมนั้น, เขาได้ทำบาญชีคนเปนแผนก, เมื่อคฤษศักราช ๑๘๖๔ ปี. ในบาญชีนั้นมีผู้ชาย ๑๐๐๐๓๔๑ คน, ผู้หญิง ๙๓๕๖๙ คน, พวกที่เปนประธานในสาศนาบาทหลวง, แลคนที่หัดเรียนหนังสือในสำนักนี้บาทหลวงนั้น, ๔๕๘๕ คน. แลทหารสังกัปต่างๆ กับทหารที่เฝ้ารักษาทุกตำบล ๓๑๓๒ คน. แลคนโทษทั้งหมดด้วยกัน ๓๓๗๗ คน. แลพวกที่ถือสาศนานอกจากบาทหลวงนั้นหมดด้วยกัน ๓๑๒ คน. แลคนชาติยูดายที่อยู่ในแขวงเมืองนั้นเปน ๔๔๙๕ คน. แลคนที่ได้มีครอบครัวแล้วนั้นสี่ส่วน, คนที่ยังมิได้มีครอบครัวนั้น ๖ ส่วน.

๑ อนึ่งเมื่อณวันศุกรเดือนยี่แรม ๑๑ ค่ำ, เจ้าพระยากลาโหมได้ให้คนมาเชิญข้าพเจ้า, ไปดูเรือที่จะขุดคลองด้วยเครื่องกลไฟเปนของเคาเวอเมนต์สยามนั้น. ท่านได้จัดแจงพร้อมเสรจแล้วลำหนึ่ง, จึ่งใช้จักรขุดคลองดูที่คลองริมบ้านของท่าน. ข้าพเจ้าเหนว่าดีจริงในการที่จะขุดคลอง, นานไปข้างน่าคงจะได้การใหญ่. แต่ข้าพเจ้าเหนกระดานการวิดอย่างหนึ่ง, ที่สำรับจะรับดินทิ้งขึ้นไปบนตลิ่งนั้นเล็กนัก. ดินจึ่งตกลงในเรือได้, แลคนที่อยู่ในเรือนั้นเปื้อนเปรอะไป. ถ้าแก้กระดานที่สำรับจะรับโคลนนั้นให้โตขึ้นได้, ข้าพเจ้าเหนว่าจะดีมาก. ข้าพเจ้าเหนว่าเรือสำรับที่จะขุดคลองนี้จะเปนคุณแก่กรุงเทพฯ เปนอันมาก. ข้าพเจ้าจึ่งมีความยินดี, แลหมายใจว่าคลองที่บางบอน, แลคลองอื่นๆ หลายแห่งหลายตำบลก็จะดีขึ้นด้วย. แต่คลองที่บางบอนนั้นเปนที่สำคัญนัก, ด้วยลูกค้าวานิชทั้งปวงบันทุกสิ่งของมาทางนั้นแล้วติดอยู่, ป่วยการไปปีหนึ่งถ้าจะคิดเปนเงินขาดทุนเสียไป, ก็จะเปนหลายพันชั่ง.

เรือรบชื่อโคเค็ต

๑ เรือรบอังกฤษชื่อโคเค็ต, มาถึงกรุงเทพเมื่อณวันพุธเดือนสามขึ้น ๑๕ ค่ำ, แลมิศเตอทำมัศชชิ นอกซ์กงสุลอังกฤษมาแต่เมืองสิงคโปร์ด้วย. กับตันเรือรบกับนายทหารทั้งปวงในเรือนั้นก็เข้าไปเฝ้าในหลวง. กงสุลอังกฤษนำไปเพื่อจะได้ทำการคำนับในหลวง, ด้วยพระเจ้าน้องยาเธอเสด็จสวรรคตนั้น. แต่ว่าหาได้เฝ้าเปนการใหญ่. ได้ทราบข่าวว่าในหลวงกอพระไทยจะจัดแจงให้เปนการเฝ้าใหญ่, ถ้ากงสุลอังกฤษแลกับตันเรือรบจะต้องประสงค์. แต่ว่ากงสุลแลกับตันเรือรบคิดพร้อมใจกันว่า, ไม่สมควรที่จะขอให้เปนการเฝ้าใหญ่, แต่คราวนี้ด้วยพระองค์ยังหาสบายพระไทยในพระอนุชาธิราชทรงสวรรคตอยู่นั้น.

๑ ครั้นถัดวันนั้นมา, กับตันเรือรบแลนายทหารทั้งปวงก็ชวนกันไปเยี่ยมพระศภพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวในวันนั้น.

๑ ครั้นอยู่มาถึงณวันจันท์เดือนสามแรมห้าค่ำ, ฝ่ายตึกกงสุลอังกฤษได้จัดแจงให้มีบอละใหญ่, คือคนได้ประชุมกันเต้นรำ. เขาประชุมกันในเพลาค่ำนั้นที่ตึกกงสุล

อังกฤษ. กับตัน เรือ รบ แล นาย ทหาร ก็ ไป ประชุม กัน ด้วย. ใน ห้อง ใหญ่ นั้น ได้ จัด แจง ให้ มี กิ่ง ไม้ เปนกุ่ม ยิ่ก ดอกไม้ ต่าง ๆ. แล เจ้าพระยากระลาโหม ได้ จัด แจง ให้ มี พวก แตร ของ ท่าน มา ช่วย การ นั้น, เป่า แตร ตลอด ในเวลา เมื่อ ประชุม กัน นั้น.

เรื่อง ปฤษหนา

๏ ยัง มี เดกผู้ ชาย พวก หนึ่ง. ชวน กัน ออก ไป เล่นริม ขอน้ำ ได้ เหน แคงฆก มาก, แล ชวน กัน เอา หิน ปา สัตว นั้น เขา ได้ ฆ่า แคงฆก เสีย เปน อัน มก.

๏ แต่ แคงฆก แก่ ตัว หนึ่ง, ได้:ปน พอ แคงฆก ที่ ตาย ยก ศีศะ ขึ้น จาก น้ำ, ร้อง ห้าม เด็ก ว่า อย่า ทำ ดัง นั้น. เปน การ เล่น ของ เจ้า ก็ จริง, แต่ เปน ความ ตาย แก่ เรา.

๏ ใจ ความ ใน ปฤษ นา นี้ ว่า, ถึง มาท ว่า เปน การ เล่น ของ, เรา ก็ อยาให้ เขา ลำ บาก เพราะ การ เล่น นั้น เลย.

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้ามา เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กัปปีตันชื่อไร	คี่ ตอน	เรือ อไร	มาแต่ไหน
เดือน ๓ ขึ้น สิบ ห้า ค่ำ	โกเค็ต		๓๓๐	เรือ รบ อังกฤษ	สิงคโปร์
๑๕ ค่ำ	ไวคนต์แกนนิง	ซันนัน	๓๕๐	กลไฟ สยาม	ฮองกง
แรม ค่ำ ๑	ไอโน	บันนอ	๓๕๖	บาก ฮำเบิก	ฮองกง
ค่ำ ๑	เอศ. เอเมยี	โอวะเคลฟต์	๒๘๗	บาก ดัช	ฮองกง
ค่ำ ๑	ปรีมา	เวชันเซน	๔๐๐	บาก บรีเมน	ฮองกง
๒ ค่ำ	แรนดอลัฟ	โอลริศ	๒๑๐	สกุนเนอ บรีเมน	ฮองกง
๒ ค่ำ	กุงเมา	เวศก็อก	๑๘๖	สกุนเนอ อังกฤษ	ซัวเตา
๓ ค่ำ	ซาลัด	อาเรนด์	๒๓๖	บาก ฮำเบิก	ฮองกง
๓ ค่ำ	สเตลา	เด	๒๖๒	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๓ ค่ำ	ลอรา	คีนิศ	๒๘๗	บาก ฮำเบิก	ฮองกง
๔ ค่ำ	วอตเบิค	เคอเมอ	๓๐๘	บาก บรีเมน	ฮองกง
๔ ค่ำ	เย. บิ๋กเกต	เด	๑๐๕	สกุนเนอ อังกฤษ	สิงคโปร์
๔ ค่ำ	ไอสิศ	ซอศ	๒๐๖	บริ๊ก เดนหมาก	ซัวเตา
๘ ค่ำ	แกนตอน	เฮ่มซค	๗๙๐	ชิบ สยาม	ฮองกง
๑๒ ค่ำ	อันนำ		๑๕๐	สกุนเนอ ฝรั่งเสศ	อายมวย
๑๒ ค่ำ	รันดีโปล์	ไซตลัศ	๑๘๐	สกุนเนอ อังกฤษ	ฮองกง
๑๒ ค่ำ	บิเลียน	ยูไซรี	๒๓๐	บาก สยาม	ฮองกง
๑๓ ค่ำ	อายมุ่ย	สมิศ	๒๖๒	บริก สยาม	สิงคโปร์
๑๓ ค่ำ	เรสิยอซ์	ฮินซัน	๓๕๗	ชิบ สยาม	ฮองกง
๑๓ ค่ำ	ปาเรคอน	โซลินเดวศ	๗๓๖	ชิบ สยาม	ฮองกง
๑๓ ค่ำ	ไดมันสิดี	ลีวเบก		บาก สยาม	ฮองกง
๑๓ ค่ำ	เอม. มิลเตรศ	ไพนี	๔๖๐	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๑๓ ค่ำ	พิ้นด์	อีเบต์	๒๐๖	บริกเมล	อายมวย

กำปั้นออกจากกรุงเทพฯ

ออกเมื่อไร	กำปั้นชื่อไร	กับปีตันชื่อไร	คื่ตอน	เรือ อไร	จะไปไหน
เดือน ๓ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	เฮสติ	ลีเซอ	๑๘๐	บริก อังกฤษ	ฮองกง
แรม ๒ ค่ำ	โซโล	อีริเกน	๙๖๐	ชิบ ฮำเบิก	ปะเตเวีย
๒ ค่ำ	อีมากควาด์	เซินไซด์	๓๐๑	บาก อังกฤษ	สิงคโปร์
๒ ค่ำ	นอฟล์	ยัง	๑๓๓	บาก สยาม	ชายทะเล
๓ ค่ำ	เจ้าพระยา	อรตัน	๓๕๓	กลไฟ สยาม	สิงคโปร์
๓ ค่ำ	สะเตอไลต	อีวันศ์	๔๖๗	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๓ ค่ำ	ฟร์ทูน	โกลเซน		ยอต อเมริกา	สิงคโปร์
๓ ค่ำ	ยุไลย์	เฮนริก	๑๒๕	สกุนเนอ อังกฤษ	บำเบ
๔ ค่ำ	ซี. ริเตอ	แนศบอม	๑๘๐	บริก ฮำเบิก	ฮองกง
๔ ค่ำ	แอนนาเมไรซา	เยอเคนเซน	๒๔๕	บริก เดนหมาก	ฮองกง
๕ ค่ำ	เอเคลไซด์	อีเลอซี	๒๓๕	บาก ปะรัศเซีย	ฮองกง
๖ ค่ำ	เอมิเดาคลัศ	ไบนรศ	๓๓๓	บาก สยาม	ฮองกง
๖ ค่ำ	ฮอก	ยัคเซน	๑๖๔	สกุนเนอ อเมริกา	สิงคโปร์
๗ ค่ำ	โกเค็ด		๓๕๐	เรือ รบ อังกฤษ	สิงคโปร์
๘ ค่ำ	เมไรย์อะนา	อ๊อคเลอ	๑๙๒	บริก อังกฤษ	ฮองกง
๘ ค่ำ	เฮ๊กตอร์	ฮาเลน	๑๙๐	บริก บริเมน	ฮองกง
๘ ค่ำ	คิมอังไท	ยัศเซน	๓๑๗	บาก สยาม	ฮองกง
๑๑ ค่ำ	นิวยอก	แมกนัก	๕๓๖	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๑๑ ค่ำ	ฟอรทูน	บเรตมัน	. . .	ยอต อเมริกา	สิงค์ โปร์
๑๓ ค่ำ	เปตรีอัก	สะตึคมัน	๒๓๘	บาก บริเมน	ฮองก
๑๓ ค่ำ	ไตรตอน	ฮอม	๒๓๘	บาก บริเนน	ฮองกง
๑๓ ค่ำ	ระคามา	แมกกินซี	๓๔๓	บาก อังกฤษ	ฮองกง

กลไฟ สีเข้า

๑ ข้อหนึ่ง ว่าโรง สีเข้า. จักรกลไฟใน กรุงเทพ ทุก วันนี้ได้ตั้ง ขึ้น เปน สาม แห่ง. ได้สี ทั้ง กลาง วัน กลาง คืน เสมอ. แลโรงสี ที่ได้เข้ามา ตั้ง เมื่อเดิม นั้น, ตั้ง อยู่ ปาก คลอง บาง น้ำ ชล, มีชื่อ ว่าโรงสี จักร เมืองอเมริกา. แล มิศเตอ,เอฟ,เปลก. ผู้ เปน เจ้า ของ, มิศเตอ.เอม.เคอวิ เปน นาย การ. โรงสี จักร กลไฟ ตั้ง ไว้ ที่ ๒, ตั้ง อยู่ เยื้อง กัน ฟากฝั่ง ตวัน ออก. มีชื่อ ว่าโรงสี จักร บาง กอกกำเปนี, แล มิศเตอ เอมเอ.ฮอตแมน เปน นายการ. แล โรงสี ที่ ๓ มีชื่อ โรงสีจักร แห่ง เอ.มาควันแอนกำเปนี. มิศเตอพี.ลิดเตลยอน เปน นายการ.

๑ ได้ทราบ ว่าโรงสีที่ ๑ ได้สีเข้า วัล พัน หาบ. โรงสี ที่ ๒ สี ได้วัล พัน หก ร้อย หาบ โรง ที่ ๓ วัล เก้า ร้อย หาบ. ข้าพเจ้า ได้พิจารณา ดู เข้า ที่ สีใน สาม แห่ง นั้น, เหน เข้า นั้น งาม ดี เสมอ อยู่, ดี กว่า ที่ พวก ไทย แล จีน ที่ เคย สีเข้า ตาม ธรรมดา ใน กรุงเทพ นั้น นัก, เพราะ เม็ด เข้า ไม่ ใคร่ ระ หัก. แต่ ที่ โรง สี สาม แห่ง นั้น มิได้ ซ้อม ให้ เข้า นั้น ขาว มาก, ภอ ที่ จะ

ก้าปั่นโต้. ถ้าทำให้ขาวนักเข้ามักเสียเพราะอับลมเข้านั้นเนื้อยไป. เข้าที่สีในโรงจักรนั้น, ขายดีกว่าเข้าที่ได้สีตามธรรมดา.

๑ ข้าพเจ้าได้ทราบว่ามิศเตอซากอกแอนกำปนี, ได้รับการตั้งโรงสีจักรกลไฟเปนที่ ๔ เพื่อจะสีเข้า ตั้งอยู่ริมโรงสีจักรเก่า มากวิลแอนกำปนี. เขาจัดแจงเครื่องจักรเพื่อจะสีเข้า, แลจักรนั้นล้มลงหักเสีย, การนั้นจึ่งจะช้าไปหลายเดือนกว่าจะแล้ว.

---

๑ การสีเข้าด้วยจักรกลไฟได เปนการดีแล้ว, สีได้วันสองพันห้าร้อยหาบ. แลการนี้คงจะใหญ่ขึ้น, ถึงจะมีสักยี่สิบโรงเสมอ ก็จะไม่ภอแก่การ. การที่สีเข้าด้วยเครื่องจักรนี้, หาควรผู้ใดจะติเตียนไม่. แลปีที่แล้วมา, ไม่ได้การก็จริง, เพราะขัดขัดด้วยเข้าน้อย. ถ้าเข้ามีบริบูรณเมื่อใด การโรงสีคงจะเปนการดีขึ้นเมื่อนั้น.

๏ เรื่อง ปฤษหนา

๏ ภายหลังมามีหมาไล่เนื้อตัวหนึ่ง, เปนสุนักข์แก่ล่ารับไล่เนื้อ, เจ้าของใช้ให้เผ้าสวนอยู่หลายปี, แลเปนที่ชอบใจนัก. ครั้นนาณมาสุนักข์นั้นก็แก่ตัวลงทุก ๆ ที่ไว้การไม่ไคร่จะได้. อยู่มาวันหนึ่งออกเทียวไล่เนื้อ, ครั้นทันขากัดได้แล้วฟันก็หลุดออกไป, เนื้อนั้นหนีไปได้. นายเหนดังนั้นก็โกรธ, หมายว่าจะตีสุนักข์นั้น. เมื่อสุนักข์เหนดังนั้นจึ่งร้องว่า, นายเจ้าข้าอย่าพอลงมือก่อน, ยกโทษเสียครั้งหนึ่งเถิด. หมิใช่จะไม่จับสัตวเมื่อไร, เปนเพราะแก่แล้วหาแรงมิได้. ขอให้ท่านคิดถึงผลประโยชน์, ที่ข้าพเจ้าได้ทำไว้แก่นายแต่ก่อนนั้นเถิด.

๏ คำสั่งสอนนี้เปนใจความว่า, ความชอบที่บ่าวทาษได้ทำไว้แต่ก่อนก็อย่าลืมเลย. อย่าเฆี่ยนเลยเพราะการที่ไม่มีแรงจะทำได้.

๏ ประนินทิน บอกโมงแลทุ่มในข้างขึ้นเดือน ๔ นี้. ฯะ

ค่ำอังกฤษ	ค่ำไทย	ค่ำจีน	อาทิตย์ขึ้นกี่โมง	อาทิตย์ตกกี่โมง	อาทิตย์เที่ยงกี่โมง	จันทร์ตก คี่ทุ่ม
เฟบรุเอรี เดือน ๒	เดือน ๔	เดือนที่ ๑				
วันพฤหัศบดี ๑๕ ค่ำ	ขึ้นค่ำ ๑	๑ ค่ำ	ย่ำรุ่งแล้ว ๑๒ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	ย่ำค่ำแล้ว ๒๑ นาที
วันศุกร ๑๖ ค่ำ	" ๒ ค่ำ	๒ ค่ำ	" ๑๑ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	ทุ่ม ๑ กับ ๑๐ นาที
วันเสาร์ ๑๗ ค่ำ	" ๓ ค่ำ	๓ ค่ำ	" ๑๑ นาที	๕ โมง ๔๙ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	ทุ่ม ๑ กับ ๕๙ นาที
วันอาทิตย์ ๑๘ ค่ำ	" ๔ ค่ำ	๔ ค่ำ	" ๑๑ นาที	๕ โมง ๔๙ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	๒ ทุ่ม ๕๖ นาที
วันจันทร ๑๙ ค่ำ	" ๕ ค่ำ	๕ ค่ำ	" ๑๐ นาที	๕ โมง ๕๐ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	๓ ทุ่ม ๕๔ นาที
วันอังคาร ๒๐ ค่ำ	" ๖ ค่ำ	๖ ค่ำ	" ๑๐ นาที	๕ โมง ๕๐ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	๔ ทุ่ม ๕๑ นาที
วันพุทธ ๒๑ ค่ำ	" ๗ ค่ำ	๗ ค่ำ	" ๑๐ นาที	๕ โมง ๕๐ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๕ ทุ่ม ๔๗ นาที
วันพฤหัศบดี ๒๒ ค่ำ	" ๘ ค่ำ	๘ ค่ำ	" ๙ นาที	๕ โมง ๕๑ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๖ ทุ่ม ๔๗ นาที
วันศุกร ๒๓ ค่ำ	๙ ค่ำ	๙ ค่ำ	" ๙ นาที	๕ โมง ๕๑ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๗ ทุ่ม ๕๕ นาที
วันเสาร์ ๒๔ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	" ๙ นาที	๕ โมง ๕๑ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๘ ทุ่ม ๔๑ นาที
วันอาทิตย ๒๕ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	" ๘ นาที	๕ โมง ๕๒ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	๙ ทุ่ม ๓๒ นาที
วันจันทร ๒๖ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	" ๘ นาที	๕ โมง ๕๒ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	๑๐ ทุ่ม ๒๑ นาที
วันอังคาร ๒๗ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	" ๘ นาที	๕ โมง ๕๒ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	๑๑ ทุ่ม ๘ นาที
วันพุทธ ๒๘ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	" ๘ นาที	๕ โมง ๕๒ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	๑๑ ทุ่ม ๕๒ นาที
เดือน มาชร						
วันพฤหัศทิบดี ๑	๑๕ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	" ๗ นาที	๕ โมง ๕๔	๕ โมง ๔๘ นาที	ขึ้นยังรุ่ง ๒๘ นาที

◎ กฎง ฅเวน,	น่า	๒๓
กฎง ขโมย ใหญ่,	น่า	๒๓
การ ผูก หนังสือ เปน เล่ม,	น่า	๓๕
กงสุล ฝรั่งเสศ,	น่า	๒๙
การ ลอบ ขาย ฝิ่น,	น่า	๓๑
การ ที่ ซอง หัก ล้ม,	น่า	๔๙
กำปั่น เข้า กรุง,	น่า	๕๓
กำปั่น ออก กรุง,	น่า	๕๓
การสพ แปรศซิเดนลินกัน,	น่า	๕๗
การ ขโมย,	น่า	๕๙
การ เลี้ยง โตะ,	น่า	๗๒
การ ที่ จะ ขุด คลอง ใหม่,	น่า	๘๐
กา วิง กา นู,	น่า	๘๓
การ ค้า ขาย ที่ เมือง ปีแนง,	น่า	๙๑
กระษัตริย เมือง ใน ติศเทศ,	น่า	๑๓๗
การ ลัก โค กระบือ,	น่า	๑๔๒
การ สั่ง สอน วิชา หย่าง ประ เทศ ยุโรบ,	น่า	๑๔๒
ไก่ ตัว ผู้ พบ เพชร์,	น่า	๑๔๗
การ ที่ ท่าน แก่ คั้ยว สาศนา,	น่า	๑๕๑
การ มี รับ วิชา ที่ ที่ เกิด ใหม่,	น่า	๑๕๔
กระษัตริย์ เมือง ยี่ ปุ่น เขา ถึง แก่ กรรม,	น่า	๑๕๙
การ ค้า ขาย เมือง นิว หยอก,	น่า	๑๗๑
การ ผัว เมีย,	น่า	๑๘๑
กฎหมาย สำ หรับ เมือง ต่อ เมือง,	น่า	๑๙๐
การ ทำ นา เมือง พม่า,	น่า	๑๙๐
กงสุล ฝรั่งเสศ,	น่า	๒๓๘
การ ยิ เข้า ด้วย จัก กล ไฟ,	น่า	๒๔๔
การ ค้า ขาย ที่ เมือง อเมริกา,	น่า	๙๑
การ ค้า ขาย ที่ เมือง สิงคโปร,	น่า	๙๑
การ ขาย ที่ สิงคโปร ใน ปี กุญ,	น่า	๙๒
การ ขาย ที่ เมือง ย่างกุ้ง,	น่า	๙๓
การ ที่ จะเปลี่ยน อัฐ ตกัว ทองแดง,	น่า	๑๐๕
◎ ของ กัน ปลวก,	น่า	๑๓๕
ข่าว มา แต่ เมือง จีน,	น่า	๑๕๔
ข่าว ต่าง, ๆ	น่า	๑๕๖
เข้า ที่ เมือง ฮ่องกง,	น่า	๑๗๖
ข่าว มา แต่ เมือง จีน,	น่า	๑๗๗
ข่าว มา แต่ เมือง อเมริกา,	น่า	๑๗๘
ข่าว มา ใหม่ แต่ เรือ เจ้าพระยา,	น่า	๑๗๘
ข่าว ใน หลวง,	น่า	๑๘๓
ข่าว เมือง อเมริกา,	น่า	๙
ข่าว มา โดย ทาง ไฟฟ้า,	น่า	๑๐
ไข้ ทรพิศม์,	น่า	๑๑
ข่าว กำปั่น,	น่า	๑๗
ข่าว ช้างเผือก,	น่า	๒๒
ข่าว เมือง อเมริกัน,	น่า	๕๕ ๔๘ ๗๖ ๒๔
ข่าว มา แต่ ต่าง ประเทศ,	น่า	๓๑
ของ จัก ซ้อง,	น่า	๔๐
ข่าว มา แต่ เมือง อเมริกา ตาม ทาง ไฟ ฟ้า ใหม่,	น่า	๕๕
ข่าว มา ใหม่,	น่า	๗๔
ข่าว น้ำ ฝน เมืองเพชบุรีย,	น่า	๘๑
ข่าว มา แต่ เมือง ต่าง, ๆ	น่า	๘๓
ข่าว ที่ กรุงเทพ,	น่า	๙๗
ข่าว มา ใหม่ ใน สอง วัน นี้,	น่า	๙๗
ข่าว มา แต่ เมือง จีน,	น่า	๑๓๑ ๒๖๒ ๒๒๖ ๑๐๘
ข่าว มา แต่ เมือง อเมริกา,	น่า	๑๑๘
ข่าว มา แต่ ประเทศยุโรบ,	น่า	๑๑๙
ข่าว มา แต่เมือง แขวง กะหลาป๋า,	น่า	๑๒๐
ข่าว ที่ กรุงเทพ,	น่า	๑๒๐
ข่าว มา แต่ ยี่ปุ่น,	น่า	๒๐๒
ข่าว มรณะ,	น่า	๒๐๒
ข่าว มา แต่ ประเทศยุโรบ,	น่า	๒๐๖
ข่าว ร้าย ที่ เมือง สมุทสงคราม,	น่า	๒๑๑
ข่าว ที่ กรุงเทพ,	น่า	๒๒๒
ช้างแจ้ว ชื่อเอมเปลก,	น่า	๒๓๑
คำเตือน สติ ท่าน ทั้งหลาย,	น่า	๑๔๙
คน อยู่ใต้เมือง อังกฤษ,	น่า	๑๕๒
คน ชรา ใน เมือง ยูในติศเทศ,	น่า	๑๕๓

เครื่อง สูบ น้ำ ล้าง ทอง, น่า ๑๕๔
คำ ปฤษนา, น่า ๑๕๖
ความ เตือน อ้อนวอน, น่า ๑๕๙
คำ ตอบ ท่าน ผู้ สรรเสิญ พุทธสาศนา, น่า ๑๖๒
คำ เปรียบ ด้วย ตัว ฟ้า, น่า ๑๖๙
คืน มา กรุง เทพ, น่า ๑๙๐
คำ ฟ้อง, น่า ๑๗๕
ความตาย, น่า ๑๘๐
โคม ลอย, น่า ๑๘๓
คำ ตอบ แก่ ท่าน ผู้ ชอบ พุทธสาศนา, น่า ๑๘๖
คำ ฟ้อง, น่า ๑๙๐
คอรสติทิวชัน, น่า ๑๓๖ ๑๕๐ ๑๗๓ ๑๘๕ ๑๙๕
คำ ปฤษนา, น่า ๒๐๑
ความ ฟ้อง, น่า ๒๑๒
ความ กรุงเทพ, น่า ๒๓๖
ความ ตอบ ตัดสิน เล่น ขัน ๆ น่า ๑๑๘ ๑๑๔
ความ ต่าน บางไทรยคุม เหง, น่า ๑๑๕
คำ เปรียบ ข้อ สอง, ๒๓ น่า ๑๒๓
คำ สัญญา ใหม่, น่า ๒๐
คำ สัญญา ด้วย สุรากร, น่า ๒๑
คลอง ที่ จะ ขุด ใหม่, น่า ๒๑
คำ สัญญา ด้วย สุรากร, น่า ๒๙
ความ ขัด ข้อง ใน แม่ น้ำ, น่า ๓๐
ความ ปล้น, น่า ๓๓
คน ฆ่า แฝด เปน ชาต ไทย, น่า ๕๔
ความ แก้ ตัว, น่า ๖๐
ความ สง ไสย เรื่อง เปรศซิเด็น ที่ เมือง อเมริกา, น่า ๖๘
ความ แก้ สง ไสย บ้าง, น่า ๗๐
คน โทษ หนี ไป, น่า ๗๕
ความ มรณ, น่า ๖๒ ๗๕. ๘๔
เคนมิศตริ ยท ๒, น่า ๙๐
คำ ตอบ หลวงพิไชยวารี, น่า ๙๑
ความ ควาย ตาย เมือง พม่า, น่า ๙๐
ความ ขัด ข้อง, น่า ๙๔
ความ ขบถ ใน กรุงเทพ, น่า ๙๔
ความ เปน นี่ เมือง อเมริกา, น่า ๙๕
ความ ทะเลาะ กัน ใน บ้ำเชียง ใหม่ น่า ๙๖
ความ ทะเลา กัน ใน บ้ำเชียง ใหม่ น่า ๑๐๓
ความ กงสุล ฝรั่งเสศอีก น่า ๑๐๖
๏ เงิน ใช้ นี่ เมือง อเมริกา น่า ๙๖
รู เหลี่ยม ใหญ่ ที่ เมือง บัง กลา, น่า ๑๕๔.
จดหมายเหตุเดิม น่า ๒๓๗
โจร ผู้ ร้าย น่า ๔๘
แจ้ง ความ, น่า ๔๙
จดหมายเหตุ อังกฤษ. ฝ่าย อเมริกา, น่า ๑๑๐
ชาว อังกฤษ มี กี่คน, น่า ๑๖๘
ตลาด สามเพง, น่า ๑๔๒
ตึก พระ ภาษี, น่า ๒๓๗
ตัดชิน โกมา, น่า ๑๙๐
ตำรา รักษา คน ถูก สาย ฟ้า น่า ๒๘
ตัด ขึ้ม จึง กงสุล น่า ๔๐
ตำรา ลม อากาศ น่า ๓๗ ๔๓ ๕๖
ตราชู อย่าง หนึ่ง น่า ๕๖
ต้น เหตุ ขบถ เมือง อเมริกา น่า ๗๘
ต้น เหตุ ขบถ เมือง อเมริกา ที่ ๒ น่า ๑๒๘
ติ คำ พวก เคย ทำ ภาษี น่า ๑๓๖
ตลาด สำเพง, น่า ๑๓๐
ถนน ใต้ พื้น ดิน น่า ๒๖๒
ทาง ไฟฟ้า ที่ เมือง อ้ายฆุบโต น่า ๑๓
ทาง รถ ไฟ น่า ๑๓
โทษ เสพยสุรา, น่า ๓๘
โทษ ขบถ, น่า ๕๖
ทำ อัฐ ปลอม น่า ๗๕
ทอด พระกถิน, น่า ๑๔๑
ธรรมเนียม เว้น สุรา น่า ๑๐๓
◎ หนังสือ สวด มนต์, น่า ๑๓๕
นาย ช่าง ต่าง, ๆ น่า ๑๔๖
หนังสือ แสดง การ, น่า ๔๘๑

ในหลวง ที่ สิงคโปร์, น่า ๑๖๙
น้ำยา ดับ ไฟ, น่า ๑๙๑
น้ำ ตาน ทร เยองกง, น่า ๑๙๙
หนังสือ ตอบ สรร เสริญ พุทธ สาศนา, น่า ๒๒๘
หนังสือ หลว น่า ๒๐๔ ๒๐๙ ๒๒๑. ๒๓๒
หนังสือ หมปหลัดเล, น่า ๒๓๘
หนังสือ หส ว่า ด้วย อังฆ แล ฝรั่งเสศ, น่า ๑๑๓
น้ำ ท่วม เมง จีน ฝ่าย เหนือ, น่า ๑๑๙
หนังสือ รวง เลิก อากร ตัน มพร้าว, น่า ๑๒๔
..นงสั.รึคหวง ว่า ด้วย ลำ ยางกอก ใหญ่ น่า หนึ่ง
หนังสือ จดหมายเหตุ เมือง อเมริกา, น่า ๑๗
หนังสือ ฝาก, น่า ๓๒
น้ำพิกาพก, เมือง อเมริกา, น่า ๕๕
หนังสือ พ่อยิ้ม, น่า ๘๕
เบลที่ เมือง มระแหม่ง, น่า ๑๘๙
ประ สูตร, น่า ๒๓๗
ใบชา ที่ เมือง หม่า, น่า ๗๖
ปโตรลีอำ คือ น้ำมัน ดิน, น่า ๙๔
ป่อมพีศเซอ, น่า ๑๐
ประเทศ ฝรั่งเสศ โต เท่า ใด, น่า ๑๖
ประเทศ อังกฤษ โต เท่า ใด, น่า ๑๖
เปรศซิเดล ใหม่ ที่ เมือง อเมริกา, น่า ๕๖
เปรศซิเดล กฤษเตียน, น่า ๕๓
ประ สูตร พระองค์ เจ้า, น่า ๗๕
ประกาศ เรื่อง เอา เข้า ลง กำปั่น, น่า ๑๐๕
ปืน ใหญ่, น่า ๑๑๐
ผู้ กัลว พุทธ สาศนา จะ หมด เรวไป, น่า ๑๕๐.
พระสงฆ์ ประ ชุม ที่ เมือง ลังกา, น่า ๑๕๓
พระสงฆ์ ประ ชุม ที่ เมือง ย่างกุ้ง, น่า ๑๙๑
พิ ธี โสกรรต์, น่า ๒๐๓
พวก มิศชันเอรี่ อเมริกา, น่า ๒๕
พอก ขบถยิ้มเงิน น่า ๙๕
พงษาวดาร อังกฤษ น่า ๖๘ ๑๒๐
เมือง อเมริกา การศึก, น่า ๔
เมือง ยู่ใน ติศเทษ เปน ๓๖ หัว เมือง น่า ๙
เมือง ฮองกง น่า ๑๑
เมือง ปีแนง น่า ๑๑
เมือง การัง ตนู น่า ๑๑
เมือง พม่า, น่า ๑๑
เมือง ยู ใน ติศะทษ โต เท่า ใด, น่า ๑๕
เมือง ปัตตาวิต, น่า ๑๙๑
ไหม ยัง หมี ได้ ปั่น, น่า ๑๙๗
เมือง สกอโต, น่า ๒๐๗.
หมอเยฟเนอ, น่า ๒๐๗
เมือง ยี่ปุ่น, น่า ๒๑๔
เมล์ ประเทศ ยุโรป, น่า ๒๑๗.
เมือง ปี แนง ที่ เกาะ หมาก, น่า ๑๖.
เมือง ย่างกุ้ง, น่า ๑๖๘
เมิศชันเอรี ใน เมือง พม่า, น่า ๑๘๙
เมือง วิศ เซีย, น่า ๑๙๑
เมือง อังกฤษ น่า ๑๖
มือง ฝรั่ง เศส น่า ๑๖
เมือง ไทย น่า ๑๘
แมกนิเซียม น่า ๔๑
เมือง ฝรั่ง เสศ กับ ประเทษ อเมริกา น่า ๙๖
เมือง เพชรบูรี น่า ๑๐๙
เมือง บำไบ น่า ๑๓๑
เมือง กาลกาตา น่า ๑๓๑
ยุนิเวอสิตี น่า ๓๗
ราคา เข้า น่า ๑๓
เรื่อง เมือง เอมริกา ต่อ น่า ๕ ๗ ๑๔ ๑๙
เรือ กล ไฟ แตก น่า ๓๒
เรื่อง อเมริกา น่า ๓๓
เรือ ไฟ โดน เรือ พระธินั่ง น่า ๓๙
เรื่อง ผู้ ร้าย ยอง เข้าแทง อำแดง ทิม น่า ๓๙
เรือ รบ อังกฤษ น่า ๔๙
เรื่อง สามก๊ก น่า ๖๓
รูปหัว ใจ มนุษย์ น่า ๖๖

เรื่อง ราว ก้อเหล็ก น่า ๗๗
ราคา สินค้า กรุง เทพ น่า ๒๓ ๔๑ ๕๐ ๖๐ ๘๒
เรือ สลัด น่า ๘๓
รูป หัวใจ มนุษย์ น่า ๘๙
ราคา สิน ค้า ที่ เมือง ฮองกง น่า ๘๙
ราคา สินค้า เมือง จีน น่า ๓๓ ๕๒ ๖๑ ๘๑ ๑๐๙
ราคา สินค้า เมือง จีน, น่า ๑๒๐ ๑๒๓ ๑๓๒
เรือ สยาม ค้าง อยู่ เมืองจีน น่า ๑๓๖.
รูบ คน บอก สัน โลหิต ไหล, น่า ๑๓๙.
ราคา สินค้า ที่ เมือง ฮ่อง กง, น่า ๑๔๔.
เรื่อง ขุด คลอง, น่า ๑๕๔.
เรื่อง เมือง อเมริกา, น่า ๑๖๔.
เรื่อง สิงโต, น่า ๑๖๔.
ราคา สินค้า เมือง บีแนง น่า ๑๖๗.
เรื่อง ช้าง ทำ ผิด ประลาด, น่า ๑๖๘:
โรค โค กระบือ ที่ เมือง อังกฤษ, น่า ๑๖๘.
เรือ สยาม อยู่ เมืองจีน, น่า ๑๗๒.
เรื่อง สิง โต, น่า ๑๗๔.
เรือสยาม ชื่อ เรลั่ว, น่า ๑๗๙.
เรือ กลไฟ ไหม้ ที่ มหาสมุทย, น่า ๑๘๘.
ราคา หนังสือ บางกอก รีกอเดอ, น่า ๑๙๒.
เรื่อง หมาใน, น่า ๑๙๗.
ราคา สินค้า เมือง จีน, น่า ๑๙๖.
โรค ลง ราก ที่ ประเทศ ยุโรบ, น่า ๒๑๒.
ราย ชื่อ ผู้ ที่ ซื้อ จดหมายเหตุ, น่า ๒๒๕.
ราคา สินค้า ที่ เมือง จีน, น่า ๒๒๗.
เรื่อง หมาใน ต่อ น่า ๑๙๙, น่า ๒๓๔.
เรือ กลไฟ ใน กรุงเทพ, น่า ๒๓๘.
เรื่อง ปฤษนา, น่า ๒๔๒.
ลอดพัลเมอสตอน, น่า ๑๙๐
เสียง โกะใหญ่, น่า ๒๐๓.
วัน เฉลิม พระชนม์ พรรษา, น่า ๑๔๕.
ว่า ด้วย เมือง พม่า มี เท่า ไร, น่า ๑๕๒.
๏ โลกย์ โต เท่า ใด น่า ๓
ลม พยุห์ เรียก ว่า ไซวโกลน น่า ๑๑
ว่า ด้วย ข่าว ยุโรบ, อเมริกา ตาม ทาง ไฟ ฟ้า น่า ๔๕
ว่า ด้วย เมือง ริศมอลก์ น่า ๕๔
วัน ต้น บังเกิษ เมือง อเมริกา น่า ๗๐
วัน บัง เกิษ อเมริกา า ๗๑
หัวไม้ : ๗๔
วิ่ง ราว สำเพง ๗๑
ว่า ด้วย เหตุไฟไหม้ น่ ๑๑๐
ว่า ด้วย ภาษี น้ำ มัน มพร้าว น่า ๑๑๔.
เหตุ ที่ เมือง ไซรง่อน น่า ๓๘
เหตุ เมือง อิกตาลี ฝ่าย ใต้ น่า ๖๗
เหตุ ไฟ ไหม้ น่า ๗๓
เหตุ เมือง อังกฤษ เปน นี้ เขา น่า ๑๑๐
๏ แสดง ตำรา ไฟฟ้า น่า ๒๗
สังฆปาปา น่า ๒๖
สงคราม สาม ครั้ง น่า ๑๒๖
เหตุ ที่ บางบอน น่า ๓๐
เหตุ ข่าว เมือง พม่า น่า ๓๖
อัตลันติก เตละคราฟ, น่า ๑๑
อกซูเซน, น่า ๖๕
๏ สินค้า ที่ เมือง บีแนง, น่า ๑๓๐.
ส่วน ที่ หนึ่ง, น่า ๑๓๗.
สาศนาที่ เมือง ยี่ปุ่น, น่า ๑๕๓.
เสียง ฟ้า ร้อง เร็ว เท่า ใด, น่า ๑๕๔.
สินค้า ที่ เมือง จีน, น่า ๑๗๖.
สินค้า ที่ เมือง จีน มา ใหม่, น่า ๑๗๗.
สาล กงสุล อเมริกา, น่า ๑๙๒.
สามก๊ก, น่า ๒๐๗.
สลัด ตีเรือ, น่า ๒๑๔.
สวรรคต, น่า ๒๑๖.
๏ แอตแลนติกเตลิแกรฟ, น่า ๑๓๖.
อังกฤษ กิน เนื้อ วัว น่า ๑๖๘.
อังกฤษ เรี่ย ราย เงิน แผ่ สาศนา, น่า ๑๙๑.
อิมีซูเรฟ กำปะนี ลิมิเต็ก, น่า ๒๓๑. ๒๒๐.

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

เล่มที่ ๒

จุลศักราช ๑๒๒๗ – ๑๒๒๘

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

เล่ม ๒ บางกอก เดือน สี่แรม ค่ำ หนึ่ง จุลศักราช ๑๒๒๗ เดือน มาร์ช วัน ที่ ๑ กฤษ ศักราช ๑๘๖๖, ใบ ที่ ๑

เรื่องโสกันต์ต่อไป

๏ ก็ แล ใน แผ่นดิน พระบาท สมเด็จ พระพุทธ เลิศหล้า นภาไลย นั้น, ข้าง พระ บวรราชวัง มี การ โสกันต์ ๒ ครั้ง, คือ โสกันต์ พระองค์ เจ้าพงษอิศเรศร์ ครั้ง หนึ่ง, ใน เดือน ๔ ปี จอ จัตวาศก ศักราช ๑๑๗๔. ตรง กับ เดือน มาร์ช ใน ปี มี คฤสต ศักราช ๑๘๑๓. อีก ครั้ง หนึ่ง มี การ โสกันต์ พระองค์ จ้า น้อย นฤมล ใน เดือน ๔ ปี จอ ฉศก ศักราช ๑๑๗๖ ตรง กับ ือน มาร์ช ใน ปี มี คฤสต ศักราช ๑๘๑๕. ใน ครั้ง หลัง นี้ ขา ไกรลาศ ด้วย, แต่ ย่อม กว่า ใน พระ บรมมหาราชวัง การ ว นั้น ก็ คล้าย กับ โสกันต์ เจ้าฟ้า. เพราะ ทรง นับ ถือ ว่า องค์ เจ้า สอง พระองค์ นั้น, ประสูตร แต่ พระมารดา เปน ธิดา กรุง ธนบุรี แต่ เพราะ เหตุ นี้. จึ่ง หา ได้ โปรด ให้ เปน เจ้า ไม่ ว่า ด้วย การ โสกันต์ ใน แผ่นดิน พระบาท สมเด็จ พระ พุทธเลิศนภาไลย สิ้น เท่า นี้.

๏ ใน แผ่นดิน พระบาท สมเด็จ พระ นั่งเกล้า เจ้า อยู่หัว นั้น, ปี จอ อัฐศก ศักราช ๑๑๘๘, มา จน ปี ชวด สัมฤทธิศก, ราช ๑๑๙๐, คือ เปน ปี มี คฤสต ศักราช ๑๘๒๖ ๑๘๒๗ ๒๘ นั้น. เจ้า อนุเวียงจัน คิดขบถ, บ้าน เมือง มี การ ทัพ, ไม่เปน ปรกติ. พระบรมสพ สมเด็จ พระอมรินทรามาตย์ ยู่ พระ ที่นั่ง ดุสิตมหาปราสาท ถึง สอง ปี, ครั้น การ พระ มสพ แล้ว. พระ ที่นั่ง ดุสิตมหา ปราสาท ชำรุด ต้อง รอ ทำ ม ใน ปี ชวด สัมฤทธิศก นั้น. พระชน มายุสม สมเด็จ พระ จ้า น้องยาเธอ เจ้าฟ้า อาภรณ ถึง กำหนด โสกันต์. พระบาทสม ด็จ พระนั่งเกล้า เจ้าอยู่หัว, มี พระ ราชโองการ ดำรัศ ว่า, บ้าน มือง มี ราชการ ทัพ ศึก อยู่ หา สู้ สบาย ไม่. พระ มหาปราสาท ต้อง รอ ทำใหม่, ไม่ มี ที่ ตั้ง พระราชพิธีโสกันต์, ทำแต่ โดยย่อ เอา เถิด. จึ่ง ตั้ง พระราช พิธีโสกันต์ ที่ พระที่นั่ง สุไทย สวรรย ปราสาท ใหม่ ไม่ มี เขาไกรลาศ. แต่ การ แห่ นั้น ก็ คล้าย กับ กระบวน พยุห์ยาตรา โสกันต์ ใน วัน ที่ ๔. แล้ว เวลา บ่าย แห่ ทรง เครื่อง ต้น สมโภช เวลา เดียว เปน เสรจ การ. การ โสกันต์ สังเขป ครั้ง นี้ เปน อย่าง ลง แล้ว, ก็ เมื่อ โสกันต์ สม เด็จ พระเจ้า น้องยาเธอ เจ้าฟ้า มหามาลา ก็ ดี. สมเด็จ พระเจ้า น้องยาเธอ เจ้าฟ้าบัว ก็ ดี, ใน ปี เถาะ ตรีศก ศักราช ๑๑๙๓ แล ปี มเมีย ฉศก ศักราช ๑๑๙๖, มี พระ ราชโองการ ดำรัศ ว่า, เมื่อ โสกันต์ สมเด็จ พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าอาภรณ์, ทำ เพียง เท่าไร ก็ ทำ แต่ เพียง เท่า นั้น เถิด. ก็ มี การ แห่ เหมือง กัน, เปน แต่ เปลี่ยน ไป โสกันต์ แล สมโภช ที่ พระที่นั่ง ดุสิต มหาปรา สาท, งาน ๔ วัน เลิก เหมือน กัน, ก็ การ สามครั้ง นี้ มี คน บ่น ซุบซิบ อยู่ มาก, ว่า การ เปน เช่น นั้น เพราะ ไม่ มี เจ้า ของ. ใน พระบวรราชวัง ใน แผ่นดิน นั้น, มี การ โสกันต์ สาม ครั้ง, แห่ เปน พยุห์ยาตรา เจ้า ที่ โสกันต์ นั้น. ก็ เปน แต่ พระองค์ เจ้า มิ ใช่ เจ้าฟ้า. กรม พระราชวัง นั้น, มี พระ ราชบุตร พระ องค์ หนึ่ง แต่ อรรคชายา, ทรง พระนาม พระองค์ เจ้าดาราวดี, เปน พระราชธิดา กรม พระราชวัง ใน แผ่นดิน พระบาทสมเด็จ พระ พุทธยอดฟ้า จุลาโลกย์. พระราชบุตร พระองค์ นี้ ตาม ศักดิ์ ที่ มี ใน กฎหมาย อย่าง ธรรมเนียม, ก็ ควร เปน เจ้าฟ้า, แต่ พระบาท สมเด็จ พระนั่งเกล้า เจ้าอยู่หัว หา ได้ โปรด ไม่, เรียก พระนาม แต่ ว่า พระองค์ เจ้าอิศราพงษ. ๆ นั้น มี พระชน มายุสม ถึง กำ หนด โสกันต์, กรม พระราชวัง ก็ สวรรคต ก่อน. แต่ พระองค์ เจ้า นั้น ยัง ไม่ ได้ โสกันต์. เมื่อ โสกันต์ มา โสกันต์ ใน พระ บรมมหาราชวัง, ด้วย พิธี ไม่ มี แต่ แหน เหมือน พระองค์เจ้า สามัญ. ก็ มี ผู้ คน กระซิบ กัน ว่า, เปน อย่าง นี้ เพราะ ไม่ มี เจ้า ของ เหมือน เรื่อง ก่อน นั้น.

๏ พระบาท สมเด็จ พระนั่งเกล้า เจ้าอยู่หัว, ได้ ทรง รับ หม่อม เจ้าหญิง เปน ธิดา พระองเจ้า ลักขณา นุคุณ, ที่ มี พระ บิดา สิ้น พระชน, พระชนมายุ ได้ เจด เดือน มา เลี้ยง ไว้ ใน พระ

ราชวัง. โปรด ปราน มาก ยิ่ง กว่า พระ ราชบุตร พระราชธิดา. พระราชทาน พระสุพรรณบัตร เลื่อน ที่ให้ เปน พระองค์เจ้า โสมนัศ วัฒนาวดี, ทำ ท่วง ที เหมือน จะ ให้ เปน เจ้าฟ้า. ด้วย พิธี เมื่อ เวลา เลื่อน ม่อมเจ้า ให้ เปน พระองค์เจ้า นั้น, คล้าย กัน เมื่อ เลื่อนพระองค์เจ้าหญิง ให้ เปน เจ้าฟ้า กุณฑลทิพยวดี, ใน แผ่น ดิน พระบาท สมเดจ์พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย นั้น. ครั้น พระ องค์เจ้า โสมนัศวัฒนาวดีทรง พระเจริญ ชนมายุสมถึง กำหนดโส กันต์, ใน ปี มเมีย อัฐศก ศักราช ๑๒๐๘, ตรง กับ ปี มี คฤสต ศักราช ๑๘๔๖, ให้ ตั้ง การ พระราชพิธี โสกันต์ เปน การ ใหญ่ คล้าย กับ โสกันต์ เจ้าฟ้า. เปน แต่ไม่ มี เขาไกรลาศ. ปลูก พระ เบญจา ที่ สรง แล พลับ พลา เปลื้อง เครื่อง บน ชลา พระมหา ปราสาท แทน. การ อื่น ๆ ก็ เหมือน กัน กับ เจ้าฟ้า, แต่ ถึง หก วัน. แต่วัน ที่ เจ็ด ไม่ มี แห่ พระเกยา. ก็โสกันต์ ครั้ง นี้, อย่า ว่า แต่ พวก อื่น เลย, ถึง พระเจ้าลูกเธอ ฝ่ายใน ของพระ บาท สมเดจ์ พระนั่งเกล้า เจ้าอยู่หัว ก็ บ่น, ว่า พระองค์เจ้าโสม นัศวัฒนาวดี มี บุญ มากไป กว่า พระเจ้าลูกเธอ ทั้งปวง อีก. การ โสกันต์ในแผ่นดิน พระบาทสมเดจ์พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวสิ้น เท่านี้.

๏ ครั้น ล่วง แผ่นดิน พระบาทสมเดจ์ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน ปี กุน ตรีศก ศักราช ๑๒๑๓, ตรงกับ ปี มี คฤสต ศัก ราช ๑๘๕๑, จึ่ง พระราชวงษ แล ข้า ราชการ ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย ทั้งปวง พร้อม ใจ กัน เชิญ เสดจ์, สมเดจ์ พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ามงกุฎ, ขึ้น เถลิง ถวัลราช สมบัตร รับ พระบรมราชา ภิเศก ใน พระบรมหา ราชวัง, แล เชิญ เสดจ์ สมเดจ์ พระเจ้า น้องยาเธอ เจ้าฟ้าอิศ วเรศจุฒามณี ให้รับ พระบวรราชาภิเศก ในพระบวรราชวัง, ตาม อย่าง ยศ พระเจ้า แผ่นดิน สอง พระองค์ อย่าง แต่ ก่อน. เพราะ เหน ว่า สมเดจ์ พระเจ้า น้องยาเธอ เจ้าฟ้า สอง พระองค์นี้, มี พระ บารมี. เล่าฦๅ ชา ปรากฎ เปน ที่ นับถือ ของ คน ใกล้ แลไกล เปน อัน มาก. ด้วย ได้ มี การ ลงสรง, แลโสกันต์ เปน การใหญ่ ในแผ่น ดิน, พระบาทสมเดจ์ พระพุทธเลิศหล้านภาไลย, ถึง สาม ครั้ง ดัง กล่าว มา แล้ว. แล้ว พระราชวงษานุวงษ ผู้ใหญ่ ผู้ น้อย ฝ่ายน่า ฝ่าย ใน, แล ท่าน เสนาบดี ปฤกษา พร้อม กัน ว่า, พระองค์ เจ้า โสมนัศวัฒนาวดี, ได้ เปน พระองค์เจ้า มี ยศ ใหญ่ ได้ มี การ โส กันต์ อย่าง เจ้าฟ้า ใน แผ่นดิน พระบาทสมเดจ์ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว. มี พระ นาม แล เกียรติยศ ฦๅ ชา ปรากฎ สม ควร จึ่ง ได้ กราบ ทูล ถวาย, ตั้ง เปน สมเดจ์ พระนางเธอ เปนเจ้า เปน ใหญ่ ข้าง ใน สมเดจ์ พระนางเธอ พระองค์เจ้า โสมนัศวัฒนาวดี, ทรง พระ ครรภ ได้ ๗ เดือน, ประชวร ลง ประสูตร พระราชโอรศ ใน กำลัง ประชวร. พระราชโอรศ นั้น เปน สมเดจ์ พระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า ชาย, เรียก พระนาม ตาม พระมารดา ว่า เจ้าโสมนัศ. มี พระชนม อยู่เพียง ๓ นาฬิกา, ก็ สิ้น พระชนม เพราะ พระกำลัง ยัง อ่อน นัก. สมเดจ์ พระนางเธอ นั้น, ก็ ประชวร หนัก ลง พระ อาการ หา คลาย ไม่, สิ้น พระชนม ภาย หลัง พระ โอรศ ๕๐ วัน, คือ ใน วัน อาทิตย เดือน สิบเอด แรม สิบสอง ค่ำ ปี ชวด จัตวาศก, ศัก ราช ๑๒๑๔ ตรงกับ ๑๐ ออก ตอเบอร์ ปี มี คฤสตศัก ราช ๑๘๕๒. ครั้น ภาย หลัง มา พระราชวงษานุวงษ ผู้ ใหญ่ ฝ่าย ใน ฝ่าย น่า. แล เสนาบดี พร้อม ใจ กัน ถวาย พระองค์เจ้า รำเพอย ภมราภิรมย, ผู้ เปน พระธิดา ของ พระเจ้าลุง ของ สมเดจ์ พระ นางเธอ ซึ่ง สิ้น พระชนม แล้ว นั้น, ให้ เปน สมเดจ์พระนางเธอ สืบ ถานันดร นั้น ต่อไป.

๏ สมเดจ์ พระนางเธอพระองค์เจ้ารำเพอย ภมราภิรมย, ประ สูตร พระราชบุตร ใหญ่ พระองค์ หนึ่ง, ทรง พระนาม สมเดจ์ พระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ, ใน กลางปีฉลู เบญจศกศัก ราช ๑๒๑๕ ตรง กับ เดือน เสบเตมเบอร คฤสต ศักราช ๑๘๕๓. แล้ว ประสูตร พระราชธิดา อีก พระองค์ หนึ่ง, ทรง พระนาม สมเดจ์ พระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า จันทรมณฑล, ใน ปี เถาะ สัปต ศก ศักราช ๑๒๑๗, ตรง กับ เดือน เอปริล ใน ปี มี คฤสต ศัก ราช ๑๘๕๕. แล้ว ประสูตร พระราชบุตร อีก พระองค์ หนึ่ง, ทรง พระนาม ว่า สมเดจ์ พระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า จาตุรนตรัศมี. ใน ปลาย ปี มโรง อัฐศก ศักราช ๑๒๑๘, ตรง กับ เดือน ยันนุวารี ปี มี คฤสต ศักราช ๑๘๕๗. แล้ว ประสูตร พระราชบุตร อีก พระองค์ หนึ่ง, ทรง พระนาม สมเดจ์พระเจ้า ลูกเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษี. ใน ปลาย ปี มแม เอกศก ศักราช ๑๒๒๑, ตรง กับ เดือนยันนุวา รี, ใน ปี มี คฤสต ศักราช ๑๘๖๐.

๏ สมเดจ์ พระนางเธอ พระองค์ เจ้ารำเพอยภมราภิรมย์ นั้น, ประชวร พระโรค ใน พระทรวง มา ปี เสศ สิ้น พระชนม ใน เดือน สิบ ปีรกาตรีศก ศักราช ๑๒๒๓, ตรง กับ เดือน เสบเตมเบอร คฤสต ศักราช ๑๘๖๒. แล้ว สมเดจ์ พระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้า หญิง จันทร มณฑล, ก็ สิ้น พระชนม ลง ใน เดือน หก ปี กุนเบญจศก

ศักราช ๑๒๒๕. ตรง กับ เดือน เม คฤสต ศักราช ๑๘๖๓ ยัง คง สมเด็จ พระเจ้า ลูกเธอ เจ้าฟ้า สาม พระองค์.

๏ ก็ใน แผ่น ดิน ประจุบัน นี้, เมื่อ ปี ชวด จัตวาศก ศักราช ๑๒๑๔ มี การ โสกันต์ ในพระ บวรราชวัง ครั้ง หนึ่ง. มี เขา ไกรลาศ แล การ แห่ การ เล่น ใหญ่ กว่า ปรกติ แต่ไม่ เตม ตำรา. การ คล้าย กัน กับ เช่น เคย มีใน พระบวรราชวัง แต่ ก่อนมา. ภาย หลัง แต่ ครั้ง นั้น มา, ใน พระบวรราชวัง เมื่อ โสกันต์ พระองค์ เจ้า คราว ใด, ก็ มี การ แห่ เครื่อง สูง กลองชนะ ทุก ครั้ง. แต่ ทำ การ นั้น ใน พระราชพิธีสัมพัจฉรฉิน, ไม่ได้ ทำ เปน การ ใหญ่ไม่ ได้ ตั้ง เขา ไกรลาศ แล มี การ เล่น นัก ประชุม. ถึง กระนั้น การ อย่าง ลง ใน การ โสกันต์. พระองค์เจ้าแผ่นดิน ประ จุบัน นี้, แต่ฝ่าย ใน พระบรมราชวัง, พระเจ้าลูกเธอ ที่มี พระชนมายุ เจริญ, จน ถึง กำหนด จะ โสกันต์ ยัง หามีไม่, จน ถึง ปี รกาตรีศก. ฯะ

๏ ครั้นมา เมื่อ ปี รกาตรีศก ศักราช ๑๒๒๓, ตรง กับ ปี มี คฤสต ศักราช ๑๘๖๒ พระเจ้าลูกเธอ พระองค์ใหญ่ยิ่ง ยาวลักษ, มี พระชนมายุ เจริญ ถึง กำหนด ควร จะ โสกันต์, พระราชวงษา นุวงษ แล ท่าน เสนาบดี กราบทูล พระกรุณา, ว่า การ พระราช พิธี โสกันต์เปน การ ใหญ่ เว้นว่าง มา นาน หาได้ ทำ ไม่ ถึง ๕๐ ปี เสศ มา แล้ว. ผู้ที่ได้ เคย เหน การ ใน ครั้ง ก่อน ก็ มี น้อย ตัว แล้ว, ถึง ได้เหน จะ จำ การ ไม่ ถนัด. แต่ผู้ ที่ไม่ได้เหน นั้น มาก กว่า มาก. ขอ พระราชทาน ให้ ตั้ง การ พระราชพิธีโสกันต์ เปน การ ใหญ่, ใน การ โสกันต์พระเจ้า ลูกเธอ พระองค์ เจ้า เปน ประธม, ใน พระบรมหาราชวัง เพื่อ จะ ได้เปน แบบ อย่าง ต่อไป ใน ภาย น่า. ครั้ง นั้น จึ่ง ได้มี พระบรมราชโองการ ตำ รัศ สั่งให้ ตั้ง การ พระราชพิธี โสกันต์เปน การ ใหญ่, มี กระ บวน แห่ แลมี นาง เชิญ มยุรฉัตร, นาง เชิญ เครื่อง นางสระ. แล การ เล่น อื่น ๆ แต่ไม่ มี เขา ไกรลาศ, แล ได้มี การ พระ ราชพิธี รับ พระสุพรรณบัตร เฉลิม พระนาม พระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า จุฬาลงกรณ์, ขึ้น เปน สมเด็จ พระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลง กรณ์บดินทรเทพยมกุฎ มหาบุรุศยรัตนราช รวีวงษวรพงษ บริพัตศิริ วัฒณราชกุมาร. แทน พระราชพิธี ลงสรง. แต่ไม่มี พระ มณฑป บน แพใน ที่ลงสรง. ฯะ

๏ การ พระราชพิธี ทั้งสอง นี้, ได้มี ใน เดือน ๔ ปี รกาตรี ศก ศักราช ๑๒๒๓ ตรง กับ เดือน มาร์ช ใน ปี มี คฤสต ศักราช ๑๘๖๒ เมื่อ การ พระราชพิธีโสกันต์ ได้มีลง เปน อย่าง ดัง นี้ แล้ว, ครั้น มา เมื่อ ปี จอจัตวาศก, พระเจ้าลูกเธอ สาม พระ องค์. คือ พระองค์ เจ้าหญิงทักษิณชา, พระองค์ เจ้าหญิง โสมา วดี, พระองค์ เจ้าหญิง ประภัศร, มี พระชนมายุ เจริญ กำ หนด ควร จะ โสกันต์, จึ่ง ได้ โปรด ให้ มี การ แห่ โสกันต์เปน การ ใหญ่ อย่าง ครั้ง ก่อน อีก ครั้ง หนึ่ง, ใน เดือนยี่ ปี จอจัตวา ศก ศักราช ๑๒๒๔ ตรง กับ ปี มี คฤสต ๑๘๖๓. ฯะ

๏ แลใน เดือน ๔ ปี จอจัตวาศก นั้น, ใน พระบวรราชวัง ได้มี การ โสกันต์พระองค์เจ้าอีก ครั้ง หนึ่ง เปน การ ใหญ่. มี การ แห่ แล การ เล่น แล เขา ไกรลาศ น้อย. คล้าย กับ เมื่อ ปี ชวด จัตวาศก โน้น แล ฯะ

๏ ภาย หลัง มา เมื่อ ปี ชวด ฉศก, พระเจ้าลูกเธอ สอง พระ องค์, คือ พระองค์เจ้า ภัททร พิมลพรรณ,พระองค์เจ้า มัณยาภาธร มี พระชนมายุ เจริญ ถึง กำหนด ควร จะ โสกันต์, จึ่ง ทรง พระ ราชดำริห์ว่า, ครั้ง ใน แผ่นดิน สมเด็จ พระ เจ้าอยู่หัว พระรามา ธิ เบศรมหาราชปราสาททอง, ได้มี การ โสกันต์พระเจ้าลูกเธอ พระ องค์เจ้าอิน, ณที่ ประทับ เกาะ บ้านเลน เปน อย่าง มา. ก็ ครั้ง นี้ พระราชวัง ที่ ประทับ เปน ที่ ประภาศ ก็ มี หลาย ตำ บล, จึ่ง โปรดให้มี การ แห่ โสกันต์เปน การ ใหญ่ อย่าง ครั้ง ก่อน. ที่ พระนคร คีรี ณเมืองเพชรบุรี ตาม อย่าง ซึ่ง เคย มี ใน โบราณ นั้น อีก ครั้ง หนึ่ง, ใน ปี ชวด ฉศก ศักราช ๑๒๒๖ ตรง กับ ปี มี คฤสต ศักราช ๑๘๖๔. ฯะ

พงษาวดาร อังกฤษ บท ๔ ต่อ ที่ มี ใน น่า ๑๒๖

๏ คฤศต ศักราช ๙๒๕ ปี. แอดเอลสะแตน ผู้ เปน พระ ราชโอรศ ของ กระษัตรแอดเวิด ขึ้น เสวยราชสมบัติ สืบ ไป. ใน แผ่นดิน กระษัตรแอดเวลสะแตน นั้น มี ศึก สงคราม มาก, ได้ รบ พุ่ง กับ พวก เดน อยู่ เนือง ๆ มิได้ ขาด. ครั้ง นั้นมี เจ้า ใน พวก เดน องค์ หนึ่ง ทรง พระนาม แอนเลบ, เสด็จ มา ทำ สงคราม กับ กระษัตรแอดเอลสะแตน. แอนแลบ จึ่ง ดำริห์ เปน กล แปลง ตน เปน คน ดีด กระจับปี่ เลี้ยง ชีวิตร. เข้าไป สอด แนม ดู ใน ค่าย ของ แอดเอลสะแตน. แอดเอลสะแตน ได้ ทรง

ฟั่งเพลง กระจับปี่ ของ แอนแลบ ภอ พระไทย นัก, จึ่ง พระราชทาน เงินตรา แก่ แอนแลบ, ด้วย เข้า พระไทย ว่า เปน คน เลี้ยงชีพ ด้วย การ ดีด กระจับปี่ จริง, มิได้ สงไสย. แอนแลบ นั้น ครั้น จะ ไม่ รับ พระราชทาน, ก็ เกรง เกลือก กระษัตร จะ สงไสย. ครั้น จะรับ พระราชทาน ก็ ลอาย พระไทย นัก. แขง พระไทย รับ พระราชทาน แล้ว, กลับ ออก ไป จาก ค่าย. ภอ ลับ คน แล้ว ขุด หลุม ฝั่ง เงิน นั้น เสีย. ขณ เมื่อ แอนแลบ ออก ไป จาก ค่าย, ทหาร คน หนึ่ง เดิม เปน ทหาร ของ แอนแลบ, แต่ หนี มา อยู่ กับ แอดเอลสะแตน, เหน จำได้แน่ ว่า, แอนแลบ นิ่ง เสีย มิได้ ทัก ถาม ประการใด ให้ รู้ ตัว. ครั้น แอนแลบ ไป ไกล ลับ แล้ว, จึ่ง เข้าไป กราบ ทูล ความ นั้น แก่ แอดเอลสแตน, ๆ ทรง พระกรี้ว ตรัส ซัก ว่า, เหตุไฉน ตัว พบ สัตรู ของ เรา แล้ว ปล่อย ให้ ไป เสีย มิได้ จับ ไว้. ทหาร นั้น กราบ ทูล ว่า, เดิม ข้าพเจ้า ได้ ให้สัจ สาบาล ไว้ แก่ แอน แลบ, คุจ ข้าพเจ้า ได้ ถวาย ไว้ แก่ พระองค์.

๏ ถ้า ข้าพเจ้า เสีย สัจ ประทุษร้าย ต่อแอนแลบ แล้ว, พาย หน้า ไหน เลย พระองค์ จะ วาง พระไทย ใน ข้าพเจ้า. กระสัตริย์ ได้ ทรง ฟั่ง ดังนั้น, จึ่ง ยก ย่อง สรรเสิญ ว่า, เปน คน สัจ ซื่อ ควร จะชุบ เลี้ยง. แล้ว ทรง ดำริห์ ว่า, วัน นี้ แอนแลบ ปลอม เข้า มา ดู กอง ทัพ กลับ ไป, เหน จะ ยก มา ตี ค่าย เรา ใน ค่ำ วัน นี้ เปน มั่น คง. ดำริห์ แล้ว จึ่ง เลื่อน ทัพ หลวง ออก ไป ตั้ง อยู่ นอก ค่าย, คอย ตี กระนาบ ทัพ แอนแลบ. ฝ่าย แอนแลบ กลับ มา ถึง ค่าย. ก็ กระ เตรียม ตรวจ ตรา พล ทหาร พร้อม เสรจ. เพลา ค่ำ ก็ ยก เข้า มา ปล้น ตี ค่าย แอดเอลสะแตน, สำคัญ ว่า แอดเอลสะแตน ยัง อยู่ใน ค่าย นั้น, หมาย มั่น จะ จับ กระสัตร ปลง พระชน เสีย ให้ ได้. ทหาร ใน ค่าย รบ สู้ เข้ม แขง, กระสัตร แอดเอลสแตน, ก็ วิโอบ กระ นาบ ทัพ แอนแลบ เข้า ไว้, รบ สู้ กัน เปน ษามารถ, คืน หนึ่ง กับ วัน หนึ่ง. แอน แลบ ถูก ทัพ กระนาบ เสีย ทแกล้ว ทหาร เปน อัน มาก, ก็ แตก พ่ายไป. ฝ่าย แอดเอลสะแตนได้ ไชยชนะ แล้ว ปราบ ปราม พวก เดนใน เมือง นั้น, ให้ ราบ คาบ เปน ปรกติ. คฤศต สักราช ๙๔๑ ปี, กระสัตริย์แอดเอลสะแตน สวรรค์คต. แอดเอลสะแตน ดำรง อยู่ใน ราชสบัติ ๑๖ ปี.

๏ แอดเมิ้น พระราช อนุชา ได้ ครอง ราชสมบัติ ต่อ ไป. กระษัตริย์แอดเมิ้น องค์ นี้, ทรง พระสติปัญญา กล้า หาร นัก. วัน หนึ่ง เสด็จ ออก ทรง เลี้ยง โตะ ขุนนาง อยู่ ณท้อง พระโรง. ขณ นั้น มี คน หนึ่ง ชื่อ ลีอ็อป, เปน โจร ที่ ต้อง ขับไล่ เสีย จาก พระนคร นั้น แล้ว, เข้า มาใน ที่ นั้น. ทอด พระเนตร เหน แล้ว ก็ ขับไล่ ให้ ออกไป เสีย, โจร นั้น หา ออกไปไม่. จึ่ง เสดจ์ จาก พระที่นั่ง ไป จับ ผมโจร ฉุดกระชากลาก ออก ไป. โจร ชัก ใจ ชัก กั้น อยั้น แทง ถูก กระษัตร สิ้น พระชนใน ที่ นั้น. กระษัตริย์ แอดเมิ้น อยู่ใน ราช สมบัติได้ ๕ ปี จึ่ง สวรรค์ คต. มี พระ ราชบุตร สอง องค์, องค์ใหญ่ พระนาม ว่า, เอดวิ, องค์ น้อย พระนาม ว่า, เอดเกอ. พระราชโอรศ ทั้งสอง พระองค์ นั้น ทรง พระเยาว นัก, จะครอบ ครอง ว่า การ แผ่น ดิน ยัง หา ควร ไม่. เสนาบดี ผู้ ใหญ่ ปฤกษา พร้อม ยอม กัน, เชิญ เอ็ดเร็ด ผู้ เปน พระอนุชา ของ กระษัตริย์เอ็ดเมิ้น นั้น ขึ้น เปน กระษัตริย์ สืบ ไป. ใน แผ่น ดิน กระษัตริย์เอ็ดเร็ด นั้น เกิด ทุ่ง เถียง แก่ง แย่ง กัน, ด้วย การ สาศนา นั้น เนือง ๆ. เพราะเดิม นั้นผู้ ประกาษ สาศนามิได้ เปน คน บวช, จะ มี ภรรยา ก็ได้, ไม่ มี ก็ได้, ไม่ ห้าม ตาม แต่ ชอบ อัทธยาไสย. ครั้ง นั้นสันตปาปา ใหญ่ ใน เมือง โรม คิด เหน ว่า, ถ้าผู้ ประกาษ สาศนา เปน นัก บวช ไม่มี ภรรยา แล้ว, เหน จะ ประเสิฐ บริสุทธ์ นักหนา, เพราะ มิ ได้ มี ธุร เกี่ยว ข้อง ขวน ขวาย ใน การ ที่ จะ เลี้ยงบุตร แล ภรรยา, แล จะ ได้ เปน ที่ คำรพ ยำ เกรง นับ ถือ ของ คฤหัฐ ทั้งปวง. จึ่ง ประ กาษ ไป ทั่ว ทั้ง เมือง, ให้ผู้ ประกาษ สาศนา บวช เสีย ทั้ง สิ้น, มิให้มี ภรรยาเหมือน ก่อน. แต่ผู้ ที่ไม่ ยอม บวช นั้น ก็ ยัง มี อยู่ มาก. ครั้ง นั้น เสนต์เดิ้นสะแตน เปน บาด หลวง ใหญ่ใน เมืองอัง คฤษ, มี อำ นาด มาก. เหนผู้ ประกาษ สาศนา ไม่ ยอม บวช ยัง เปน คฤหัฐ อยู่ เปน อัน มาก. จึ่ง ทูล ยุยง ให้ กระษัตริย์ เอ็ดเร็ด เจ้า แผ่น ดิน นั้น, เบียด เบียน ข่ม ขี่ผู้ ซึ่ง มิได้ บวช ให้ ได้ ความ เดือด ร้อน ด้วยเหตุ ต่าง ๆ. แล กระษัตริย์ เอ็ดเร็ด นั้น เกียจ คร้าน ใน กิจ ราชการ, จึ่ง ให้ เสนต์เดิ้น สะแตน, บังคับ บัญชา ว่า กล่าว ราชการ บ้าน เมือง ต่าง พระองค์. กระษัตร เอ็ดเร็ด สวรรค์ คต ในคฤศต สักราช ๙๕๕ ปี. ฯะ

การ สลัด รว่าง ยี่สาน

๏ ข้าพเจ้าได้ ทราบ แต่ ลูก ค้า พานิช ว่า, เรือ บัน ทุก น้ำ

ตาล ลำ นึ่ง. อยู่ณเมืองเพชรบุรี. มี ชาย ลูก จ้าง สาม คน, หญิง เจ้า ของ เรือ หนึ่ง, เด็ก บุตร เจ้า ของ เรือ หนึ่ง, เปน ห้า คน, บันทุก น้ำตาลม่อ เข้า มา ขาย ณกรุงเทพ ฯ. จำ หน่าย น้ำตาล แล้ว กลับ ออก ไป. พอ อยู่ ปาก อ่าว เมือง สมุทสงครามกับเพื่อน เรือหลาย ลำ. ณวัน ขึ้น แปด ค่ำ เดือน สาม ปีฉลูสัปตศก นี้, เพ ลาเที่ยง คืน ออก จาก ปาก อ่าว เมืองสมุทสงคราม. ใช้ใบ เลียบ ฝั่ง ไป เมืองเพชรบุรี ด้วย เพื่อน เรือ หลาย ลำ เรือ กุและ สาม วา สอง สอก พ่วง ท้าย เรือ นั้น ไป ลำ หนึ่ง. เรือ จีน ศีศะ ประสม สอง เสา ลำ หนึ่ง ใหญ่. ใช้ใบ คล่อไป. ได้ ยิน เสียงผู้หญิง พูด แล เสียง กระจับปี่ สี ซอ อึง อยู่ ใน เรือ นั้น, เหมือน เรือ ค้า ขาย. ถึง หว่าง ยี่สาน บ้าง กะบูน, จีน เรือ ใหญ่ เหน เรือ น้ำตาล นั้น ล้า หลัง ห่าง เพื่อน. ได้ ที ก็ แล่น ตัด ตรง เข้า ไป ใกล้ แล้ว ลด ใบ เสา หน้า เรือ ลง เสีย, ออก มา ยืน ถือ โล่ แล เครื่อง อาวุธ ต่าง ๆ พร้อม กัน อยู่ ข้าง ศีศะ เรือ ประมาณ ยี่ สิบ คน เสศ. พวก ชาว เรือ เหล่า นั้น เหน ก็ ตกใจ กลัว. คน ใน เรือ กุ และ พ่วง มา นั้น, ตัก เชือก ผูก พ่วง ออก เสีย จาก กัน. จีน พวก โจร เอา ม่อ เพลิง ทิ้ง ถูก คน ท้าย. ตก น้ำ หนี ไป ขึ้น เรือ กุและ ลำ นั้น ได้. พวก โจร เอา ขอ เกี่ยว ท้าย เรือ เหนี่ยว ให้ ชิด. แล้ว ลง ไป ไล่ เจ้า ของ เรือ แล ลูก จ้าง โดด ลง น้ำ หนี ไป แล้ว. ค้น เก็บ เอา พัศ ดุ สิ่ง ของ เงิน ตรา ผ้า เสื้อ สิ้น เชิง. ทิ้ง ไว้ แต่ เรือ หา เอา ไป ไม่. แล้ว ใช้ ใบ แล่น ออก ว่าง เทล ลึก. คน ที่ โดด น้ำ ไป ทเล นั้น, อย่าง ถึง บ้าง ไม่ ถึง บ้าง, เหนื่อย อ่อน แล้ว เรียก ให้ เพื่อน เรือ ช่วย. เรือ กุและ ลำ นั้น ช่วย, ได้ รอด ชีวิตร ไป. เรือ ของ ตัว จึ่ง กลับ ไป บ้าน ได้.

การ ร้าย ทาง สี่สะกระบือ

๏ มี คน พูดจา กัน ว่า, คน เปน ผู้ร้าย ตี แย่ง ชิง เอา ทรัพย สิ่งของ ไทย จีน, ที่ บันทุก เรือ ล่อง ไป มา ทาง คลอง สี่สะกระบือ เสมอ ทุก เดือน มิได้ เว้น. เขา รู้ จัก ตัว คน เปน ผู้ ร้าย, ชื่อ อ้ายแก้ว, อ้ายขุนเนน, อ้ายขาว, อ้ายเสือ, อ้ายขุนอิน. บ้าน อยู่ ริม วัดไชร แขวง กรุงเทพ ฯ อ้ายยิ้น เปน มอญ บ้าน อยู่ ริม วัดกก, แล อ้ายจีนโต บ้านลูกงัว รู้ ตัว ผู้ ร้าย เหล่า นี้ หมด. คน ที่ ถูก ราย แย่ง ชิง รู้ จัก ตัว จะมา ฟ้อง ที่ กรมเมือง, ก็ ต้อง ลง ทุน เสีย เงิน แล้ว ได้ ไม่ คุ้ม ทุน. อ้ายผู้ร้าย กิน ตรวน ไม่ ถึง เดือน ก็ หลุด ไป. เพราะ เช่น นี้ ผู้ ร้าย กำเริบ นัก กลาง วัน ก็ แย่ง ได้. ถ้า จะ ชำระ เอา ผู้ร้าย พวก นี้ คง เข้า คุก จน ตาย แล้ว. สืบ ถาม ชาว บ้าน บางบอน ดู, ก็ รู้ แน่ ที่ เดียว, ว่า คน เปน ผู้ ร้าย แย่ง ชิง กลาง วัน ตาม น่า บ้าน นั้น อยู่ ที่ ไหน เขา ก็ รู้ แน่. แต่ ชาว บ้านก็ กลัว ว่า, บอก จริง แล้ว จะต้อง มา เปน ความ กับ ผู้ ร้าย. อย่าง หนึ่ง ผู้ ชำระ จะเรียก เอา เงิน, คน ที่ ดี ก็ หลีก หนี เอา ตัว รอด ไม่ เปน ธุระ.

๏ ข่าว ต่าง ๆ มา ทาง เตลิแครฟ ฯะ

๏ ว่า เมือง ลอนดอน เมื่อ ณเดือน ยี่ แรม ๑๕ ค่ำ, เจ้า พนักงาน ได้ คิด บาญชี เดิม ที่ เมื่อ คราว คิด ไว้ ว่า, จะ ต้อง ใช้ เงิน ใน การ เมือง จน ตลอด ปี นั้น. ครั้น คิด เข้า ดู บาญชีย์ เงิน ซึ่ง ได้ ใช้ ไป นั้น, กลับ น้อย ไป กว่า บาญชีย์เดิม ที่ คิด คะเณ การ ไว้ เงิน ใช้ น้อย ไป กว่า ถึง ล้าน ปอน สะเตอ ลิง, คิด เปน เงิน เหรียน ประมาณ ๕ ล้าน เหรียน. แล เงิน ซึ่ง ขึ้น แก่ ท้อง พระ คลัง ใน นั้น ก็ มาก กว่า เงิน ที่ ได้ คิด ว่า คง จะรับ ใน ปี นั้น, มาก ไป กว่า ๒ ล้าน ปอน สเตอ ลิง.

๏ อนึ่ง ใน เดือน ยี่แรม ๑๒ ค่ำ, ราคา ฝ้าย ที่ เมือง ลอน ดอน ฝ้าย หย่าง ที่ เรียก ว่า ดอลีลา, กำลัง ขาย มาก, ราคา ปอนละ ๑๗ เปนซี่ เสศ, คิด เปน ปอน ๆ ละ ๓๕ เซนต์. ราคา นั้น ยัง คง อยู่, ฝ้าย อย่าง บังกะลา ขาย ปอนละ ๑๓ เปนซี่ เสศ, คิด เปน ปอน ละ ๒๗ เซนต์

๏ อนึ่ง เดือน ยี่ แรม ๑๒ ค่ำ, มี ข่าว มา ถึง เมือง ลอน ดอน ว่า, ทาง เตลิแครพ ทุก แห่ง ที่ ร่วม กัน ณะเมือง ลอนดอน นั้น เสีย ไป, เพราะ หิมะ ตก ลง มา นัก, หิมะ ตก ทับ ลวด ขาด ไป.

๏ อนึ่ง เชนนีเรล ปริม แม่ทับ ฝ่าย ขบถ ใน เมือง สเปน, ได้ รบ กัน กับ เซนนีเรล คองกา แม่ ทับ เมือง สเปน ได้ ไชยชะนะ แม่ ทับ ฝ่าย ขบถ.

๏ อนึ่ง เดือน ยี่แรม ๑๐ ค่ำ นั้น, เขา เอา เงิน และ ทอง คำ ลง กำปั่น ไฟ ที่ เมือง ลอน ดอน, เพื่อ นาย ห้าง ที่ เมือง ปำใบ ได้ ใช้ สอย. และ เงิน นั้น นับ ได้ สี่ แสน สาม หมื่น ปอน สะเตอ ลิง, คิด เปน เงิน เหรียน ๒ ล้าน กับ แสน ห้า หมื่น เหรียน. ทอง คำ นับ ได้ สาม แสน หก หมื่น เจ็ด สิบ ห้า ปอน สะเตอ ลิง คิด

เปน เงิน เหรียน ล้าน หนึ่ง แปดแสน สาม หมื่น ห้าพัน ๓๗๕ เหรียน.

๏ อนึ่ง ข่าว การ ศึก ที่ เมือง ชลิ, ว่า ทับ เรือ เมือง ชลิ ได้ รบ กัน กับ ทับ เรือ เมือง สะเปน, ทับ เมือง ชลิ ชะนะ ได้ เรือ รบ ของ เมือง สะเปน ไว้.

๏ อนึ่ง ผู้ ที่ ขึ้น เปน เจ้าแผ่น ดิน เบลเยี่ยม ใหม่ นั้น ชื่อ ลีโอโปลด์ ที่ สอง, ได้ มี รับ สั่ง เปน ราช การ ซึ่ง อัง กฤษ เรียก ว่า เมศเซซ์. คำ ที่ ท่าน ตรัส นั้น, เปน คำ คน ทั้งปวง สรรเสิรญ ว่า ดี.

๏ อนึ่ง โรค กระบือ ที่ เมือง อังกฤษ นั้น มากขึ้น.

๏ อนึ่ง เคานต์ยุเลนเบิก ที่ เปน บุตร ของ เคานต์ยุเลนเบก ผู้ ซึ่ง มา จัด แจง ทำ คำ สัญญา กรุง ปรัศเซีย ณกรุง สยาม ครั้ง ก่อน นั้น, บุตร นั้น เปน โทษ ต้อง จำ อยู่ ณคุก, เพราะ เข้า ด้วย คน ที่ ฆ่า คน ตาย. คน ที่ เขา ฆ่า ตาย นั้น ชื่อ เอม.อัดโต.

๏ อนึ่ง ใน แขวง เมือง อังกฤษ ที่ ตำบล เมอเทอไทด์วิล เกิด เหตุ ที่ คน กำลัง ขุด ถ่าน หินใต้ดิน, เพราะ มี ลม อย่าง หนึ่ง เกิด ขึ้น ใน ที่ เขา ขุด ถ่าน หิน นั้น, ติด เปน ไฟ แตก เหมือน ดิน ปื่น ติดไฟ, ถูก คน ตาย ๓๐ คน ๆ ที่ ป่วย เจบ ลำ บาก อยู่ เปนอันมาก.

๏ แร่ ทองคำใหม่

๏ ที่ เมือง มนทานา แขวง เมือง ยูไนติศเตศ, เขาได้ พบ แร่ ทอง คำ เมื่อ เดือน สิบสอง. แร่ ทองคำ นั้น มี เนื้อ ทอง มาก กว่า แร่ ทองคำ ที่ มี ใน ประเทษ ทั้งปวง. มีคน หนึ่ง ชื่อ ไตโลเน็น อินซะลี, เขียน หนังสือ ฝาก มา เล่ม หนึ่ง ว่า, หิน ที่ มี ทองคำ ติด อยู่ นั้น แทบ จะ มี เนื้อ ทองคำ ทั้ง นั้น. แล คน ที่ ไป พบ แร่ ทอง คำ นั้น, ชื่อ มิศเตอ บราน์ เปน ชาต เยอมัน. เมื่อ กำลัง เจาะ หิน เปน ช่อง ลง ไป ถึง ๒๐ ฟิต เหน ไม่ ได้ การ, จึ่ง เจาะ หิน รุ้ง เข้า ไปอีก สิบ ฟิต, ถูกแร่ ทองคำมีเนื้อทอง มากนัก, ไม่ เคย มี ทอง ดีอย่าง นั้น เลย. เปน เทือกแถว ใหญ่ ดูเปน เงา ไป. เขา ก็ อัษจรรยใจแล้ว ก็ ปิด ความ เสีย ไม่ให้ ใครรู้. ได้ อุสาห์ ทำ การ นั้น ไป อีก สอง ซวบ อาทิตย์, ก็ ได้ พบ แร่ เปน คัน แล้ว ด้วย ทองคำ. ขุด ได้ ทองคำ เตม กระสอบ ใหญ่หลาย กระสอบ. ความ นั้น ก็ ฦๅ ไป ปิด หามิด ไม่. คน อื่น ๆ ก็ มา กัน ไป ดู. เขา จึ่ง บอก หนังสือ มาใจ ความ ว่า, เมื่อ เข้า ไป ถึง แล้ว, เหน เปน ทองคำ ทั้ง นั้น. ทั้ง เบื้อง บน แล เบื้อง ต่ำ ต่าง ทร้าย ต่าง ขวา ก็ เปน เงา จับ แสง ไฟ. ใน ช่อง ที่ เจาะ นั้น, เหมือน จะ เปน ทองคำ ทั้ง นั้น. แล เทือก แถว หิน ที่ มี ทอง นั้น กว้าง ๕ ฟิต ยาว หกวาเสศ. ใน ที่ ๕ ฟิต นั้น, มี เนื้อ ทองคำ สาม ส่วน หิน ส่วน หนึ่ง, แล หิน ภาย นอก ใน ที่ กว้าง เพียง ฟิต หนึ่ง, ตอน หนึ่ง หนัก หิน สิบ เจดหาบ, ได้ ทองคำ ใน ระว่าง ถึง สี่ ร้อย เหรียน แล สอง พัน เหรียน. ผู้ ที่ บอก ข่าว นี้ เปน คน ควร ที่ จะ เชื่อ ได้. เขา ว่า ทอง ที่ ได้ พบ แล้ว ยาว หก วา เสศ. แล จะ มี ทอง ที่ ยัง ไม่ ได้ เจาะ เข้า ไป นั้น, ก็ เหน จะ มี มาก.

ข่าว มา แต่ เมือง อเมริกา

๏ ณเดือน อ้าย แรม ๔ ค่ำ ว่า, คอนเกรศ ได้ ประชุม ใหม่ ที่ เมือง วัศชิงตอน ณวัน จันทร์ เดือน อ้าย แรม ค่ำ หนึ่ง. เปรศซิเดนต์ ยอนซัน ได้ กล่าว คำ ราช การ เรียก ว่า เมศเซซิ, กล่าว ว่า เปน คำ ดี, คน ทั้งปวง สรรเสิญ มากว่า, เปน คำ ที่ จะ ชักชวน ให้ เมือง อเมริกา ฝ่าย เหนือ, แล เมือง อเมริกา ฝ่าย ใต้ ที่ แต่ ก่อน ๆ รบ กัน ให้ สมัคสมาน กัน, แล้ว เปน ที่ จะ ให้ เมือง อังกฤษ แล ฝรั่งเสศ สิ้น สงไสย, ว่า เมือง เอมริกา แล เมือง อังกฤษ ฝรั่งเสศ คง จะ เปน ปรกติ กัน. แต่ หัว เมือง ฝ่าย ใต้ นั้น ที่ แต่ ก่อน เปน ขบถ เมื่อ ขุนนาง สำรับ ว่า ราช การ ที่ คอนเกรศ, ใน หัว เมือง นั้น มา ประชุม กัน ที่ วัศชิงตอน, ห้าม มิ ให้ ฝ่าย ขบถ ว่า ราชการ ก่อน ๆ สาบาลตัวว่า, จะ ประพฤติตาม กฎหมาย คอนเกรศ ทุก สิ่ง ทุก ประการ, และ ให้ สาบาล ว่า จะ ไม่ ข่ม ขี่ คน ชาติ อาฟริกา ที่ เปน คน ต่อ ไป อีก, แล จะ ยอม ให้ คน ชาต ดำ มี บันดาศักดิ ตาม ความ ชอบ ของ ตัว บ้าง, จะ ไม่ ใช้ เปน ทาษ เหมือน แต่ ก่อน มา เลย. ถ้า และ พวก ขุน นาง ฝ่าย ใต้ จะ ยอม สาบาล, ถือ ตาม คอนเครศ ได้, จึ่ง จะ ให้ ว่า ราชการ ด้วย กัน. คอนเกรศ ว่า แขงแรง ดัง นี้, เพราะ เหน ว่า, ขุนนาง ที่ ฝ่าย ใต้ ถึง ยอม แพ้ แก่ ฝ่ายเหนือ แล้ว, แต่ ใน ใจ หลาย คน คง จะ มี ความ ขัด เคือง. ถ้า มี โอกาศ เมื่อ ใด, ก็ เหน จะ คิด การ ขบถ, ด้วย เขา กำลัง หยาก จะ ได้ ชาว อาฟริกา กลับ มา เปน ทาษ อีก.

๏ ข้อ ใหญ่ ที่ คอนเกรศ จะ ปฤกษา กัน คราว นี้, คือ ข้อ ที่ ปฤกษา ว่า จะ ให้ ชาติ อาฟริกา, มี ยศศักดิ์ เข้า ใน การ ที่ เลือก เจ้าเมืองและ ขุนนาง, ปฤกษา ว่า จะ ได้ ฤๅ ไม่ ได้. คอนเกรศ

นั้น แบ่ง กัน เปน สองพวก, ๆ หนึ่ง จะ ยอม. พวก หนึ่ง จะไม่ ยอม. พวก ที่ จะยอม นั้น. ดู เหมือน จะ มี กำลัง มาก กว่า ฝ่ายที่ไม่ ยอม. ข้าพเจ้า ผู้ เจ้า ของ จดหมาย เหตุ นี้, ก็ เข้า ด้วย ผู้ ที่ ยอม นั้น, เหน ว่า คน ดำ นั้น, ที่ ได้ เข้า ใน การ ช่วย รบ ศึก ปราบปราม ขบถ ใหญ่ นั้น ควร ที่ จะได้ ยศศักดิ์, ภอ ที่ เข้า ใน การ เลือก ขุนนาง ได้ เหมือน คน ขาว. ถ้า ไม่ ยอม แล้ว เหน ว่า คน ขาว ที่ เคย เปน นาย มา แต่ ก่อน, ก็ จะ มี กำลัง ขึ้น อีก, แล้ว จะ กลับ ข่ม ขี่ คน ชาต ดำ ได้ ต่าง ๆ. ฝ่าย เปรศซิเดนต์ยอนซัน, เหน ควร ที่ คอนเตรศ จะ ฝาก ธุระ นั้น ไว้ แก่ หัว เมือง ฝ่าย ใต้, ด้วย เข้าใจ ว่า, ไม่ ช้า ไม่ นาญ หัว เมือง ฝ่าย ใต้ ก็ คง จะ ยอม ให้. แต่ ข้าพเจ้า นี้ ไม่ เหน ด้วย เลย. แล คอนเตรศ พวก ใหญ่ ก็ ไม่ เข้า ด้วย เปรศซิเดนต์ยอนซัน ใน ข้อ นั้น. บัด นี้ คอนเตรศ ก็ มี อำนาถ ที่ จะ ยก ให้ ชาติ อาฟริกา ให้ มี ยศศักดิ์, เหมือน ชาว เมือง อะเมริกา แท้ ได้. และ ข้าพเจ้า นึก เหน ว่า คราว นี้, คอนเตรศ คง จะ ทำ. กฎหมาย ให้ เปน ประโยชน์ แก่ ชาติ อาฟริกา ดัง นั้น.

ราคา สินค้า ที่ เมือง ฮ่องกง คัด จาก จดหมายเหตุ เมือง ฮองกง

๏ เมื่อ ณ เดือน สาม ขึ้น ค่ำ หนึ่ง ใน สิบห้า วัน นั้น ราคา เข้า ขึ้น หาบละ ๒๐ เซนต์ ราคา ยัง คง อยู่ จะ เปน ฉไร ต่อ ไป ค้าง น่า หา รู้ แน่ ไม่ ถ้า เข้า เข้า มา แต่ ต่าง ๆ ประเทษ ไทย มาก ราคา เข้า ก็ คง จะ ถอย ลง ใน สิบห้า วัน นั้น ขาย ได้ แปด หมื่น ห้า พัน สาม ร้อย หาบ คือ เข้า บังกลา ห้า หมื่น สี่ พัน แปด ร้อย หาบ เข้า ย่างกุ้ง สอง หมื่น ห้า พัน หาบ เข้า สยาม สอง พัน หาบ เข้า ไส่งอน สามพัน ห้า ร้อย หาบ ราคา เข้า ใน วัน พฤหัศบดี เดือน สาม แรม ค่ำ หนึ่ง นั้น คือ เข้า บังกลา หาบละ สอง เหรียน เก้าสิบ เซนต์ แล สาม เหรียน สิบห้า เซนต์ เข้า กล้อง สยาม หาบละ สอง เหรียน หกสิบห้า เซนต์ แล สอง เหรียน เจ็ดสิบห้า เซนต์ เข้า สยาม อย่าง กลาง หาบละ สอง เหรียน แปด สิบ เซนต์ แล สาม เหรียน ห้า เซนต์ เข้า ขาว สยาม หาบละ สาม เหรียน ห้า เซนต์ แล สาม เหรียน สิบห้า เซนต์ เข้า ไส่งอน หาบ ละ สอง เหรียน เก้าสิบห้า เซนต์ แล สาม เหรียน ถ้วน เข้า มะนิลา หาบละ สาม เหรียน แล สาม เหรียน ยี่สิบห้า เซนต์ เข้า กล้อง ย่างกุ้ง หาบละ สอง เหรียน เจ็ดสิบห้า เซนต์ แล สองเหรียน แปดสิบ ห้า เซนต์ เข้า กล้อง อารกัน หาบละ สอง เหรียน หกสิบ เซนต์ แล สอง เหรียน หกสิบ ห้า เซนต์

๏ น้ำตาล ทราย ใน สิบห้า วัน นั้น ราคา ขึ้น ไป หน่อย หนึ่ง เพราะ มี น้ำตาลทราย น้อย น้ำตาลทราย ขาว ใหม่ คง จะ มี สัก เดือน หนึ่ง แล น้ำตาลทราย แดง ใหม่ คง จะ มี ประมาณ สาม เดือน ใน สิบ ห้า วัน นั้น น้ำตาล ขาว ขาย ไป ได้ แต่ ร้อย หาบ เท่า นั้น น้ำตาลทราย แดง ขาย ได้ พัน สองร้อย หาบ ราคา ใน วัน พฤหัศบดี เดือน สาม แรม ค่ำ หนึ่ง นั้น น้ำ ตาลทราย ขาว ที่ หนึ่ง หาบละ เก้า เหรียน แล เก้า เหรียน ยี่ สิบ เซนต์ อย่าง ที่ สอง หาบละ แปด เหรียน หกสิบ เซนต์ แล แปด เหรียน แปด สิบ เซนต์ อย่าง ที่ สาม หาบละ แปด เหรียน แล แปด เหรียน ยี่สิบห้า เซนต์ น้ำตาลทราย แดง หาบละ ห้า เหรียน สิบ เซนต์ แล ห้า เหรียน ห้าสิบ เซนต์

๏ ฝิ่น ราคา ใน วัน นั้น อย่าง ที่ เรียก ว่า ปัตนา หีบ ละ หกร้อย ห้าสิบเจ็ด เหรียน ครึ่ง แล หกร้อยหกสิบ เหรียน อย่าง ที่ เรียก ว่า บินาเรศ หีบละ หกร้อย สี่สิบ สอง เหรียน ครึ่ง แล หกร้อย สี่ สิบห้า อย่าง ที่ เรียก ว่ามละวา หีบละ แปดร้อย หกสิบ ห้า เหรียน

๏ ราคา ฝ้าย ใน สิบ ห้า วันนั้น คง อยู่ เหมือน แต่ ก่อน แต่ ฝ้าย กำลัง ขาย เรว เพราะ ข่าว มา เมือง ลอนดอน ว่า ฝ้าย มี ราคา ขึ้น ที่ นั้น ฝ้าย บังกลา ขาย เบต์ ยี่สิบ สอง เหรียน แล ยี่สิบ สี่ เหรียน ฝ้าย เมิรง จีน ขาย เบต์ ยี่ สิบหก เหรียอน แล ยี่สิบแปด เหรียน ฝ้าย ที่ ยัง ค้าง อยู่ เมือง ฮองกง เปน สี่ หมื่น ห้า พัน เบต์

๏ พริก ไทย ดำ หาบละ หก เหรียน ห้า สิบ เซนต์ แล หก เหรียน หกสิบ เซนต์

๏ หมาก แห้ง หาบละ สาม เหรียน แล สี่ เหรียน

๏ ฝาง สยาม หาบละ สอง เหรียนน ยี่สิบเซนต์ แล สอง เหรียน สี่สิบ เซนต์

๏ ไปลง หบละ เจ็ด เซนต

๏ ราคา สิน ค้า กรุงเทพ

๏ เข้า กล้อง อย่าง ต่ำ เกวียนละ ๖๕ บาท ๒ สลึง. เข้า

กล้อง อย่าง ดี เกวียนละ ๖๙ บาท. เข้า ขาว อย่าง ต่ำ เกวียน ละ ๗๗ บาท. เข้า ขาว อย่าง ดี เกวียนละ ๙๐ บาท. เข้า เปลือก เกวียนละ ๖๔ บาท.

๏ เมล็ดงา เกวียนละ ๑๐๔ บาท.

๏ น้ำตานทราย อย่าง ที่ หนึ่ง หาบละ ๑๐ บาท๒ สลึง. อย่าง ที่ สอง หาบละ ๑๑ บาท.

๏ พริกไทย ดำ หาบละ สิบ บาท.

๏ หนัง ควาย หาบละ สิบเบด บาท.

๏ เขา ควาย หาบละ สิบ สอง บาท สอง สลึง.

๏ หนัง วัว หาบละ ๑๕ บาท สอง สลึง.

๏ กำยาน ที่ ระคน ปน กัน อยู่ หาบละ ๒๑๐ บาท.

๏ ถั่ว เครียบ หาบละ ๓๙ บาท.

๏ ป่าน กลีบ อย่าง ที่ หนึ่ง หาบละ ๒๒ บาท๒ สลึง. อย่าง ที่ สอง หาบละ๒๐ บาท สอง สลึง.

๏ ไหม โคราช หาบละ ๓๓๒ บาท.

๏ รง หาบละ ๕๖ บาท.

๏ ครั่ง หาบละ สิบ สาม บาท สาม สลึง.

๏ เร่ว หาบละ ร้อย แปดสิบห้า บาท.

๏ กระวาน หาบละ ๓๕ บาท.

๏ ฝาง ที่ สาม คุ้น สี่ คุ้น เปน หาบ ๆ ละ สาม บาท. อย่าง ที่ ห้า คุ้น หก คุ้น เปน หาบ ๆ ละ สอง บาท สาม สลึง. อย่าง ที่ หก คุ้น เจ็ด คุ้น เปน หาบ ๆ ละ สอง บาท สอง สลึง.

๏ ไม้ สัก ยก ละ สิบ บาท.

๏ ไม้ ชิงชัน หนัก ร้อย หาบ เปน เงิน ๒๕๖ บาท.

๏ กระลอบ ร้อย ละ แปด บาท.

๏ ทอง ใบ หนักบาท หนึ่ง, ราคา สิบ หก บาท สลึง เฟื้อง.

หนังสือ หมอ ปรัดเล

๏ ใน หนังสือ จดหมาย เหตุ ที่ ออกเมื่อ เดือน๔ ขึ้น ค่ำ หนึ่ง นั้น, มี หนังสือ ประกาษ มา แต่ กรม พระ อาลักษณ์, ข้าพเจ้า อ่าน เข้าใจ ว่า, ขดี หัว เมือง ใน กรุง นอก กรุง, ความ ที่ มี โจทย จำ เลอย สู้ ความ กัน อยู่ นั้น, เคาเวอมเมนต์ สยาม นั้น ไม่ ชอบ จะให้ คน ทั้ง ปวง ลง หนังสือ พิมพ์ กล่าว โทษ ลูกขุน ตระลาการ, ผู้ ที่ ไป ลง พิมพ์ ว่า ประจาน ตระลาการ เล่น, ก็ เปน คน พิรุทธ ไป. จะ ไม่ ทรง หยิบ เรื่อง ใน หนังสือ พิมพ์ ออก ชำระ เปน อัน ขาด.

๏ อนึ่ง เข้าใจ ว่า, ความ อัน ใด อัน หนึ่ง ที่ ยัง ไม่ ฟ้อง โรง ศาล, เคาเวอมเมนต์ ไม่ ชอบ ให้ ลง หนังสือ พิมพ์ ว่า เปน พิรุทธ นัก. ความ สอง อย่าง นี้, ข้าพเจ้า พิจารณา เหน ว่า ราษฎร ทั้งปวง จะ เกรง กลัว พระ ราช อาญา, จะ ไม่ อาจ กล่าว โทษ ผู้ กระทำ ผิด ลง หนัง สือ พิมพ์ ต่อ ไป. คน ร้าย ก็ จะ ดีใจ เพราะ ได้ ช่อง ที่ จะ ทำ ร้าย ทวี มาก ขึ้น กว่า แต่ ก่อน, เพราะ คน ไม่ อาจ เก็บ ความ ที่ ชั่ว ร้าย มา ว่า ใน หนังสือ พิมพ์, แล คน ที่ จะ ฟ้อง ร้อง นั้น ก็ มัก กลัว จะ กลับ เปน อันตราย แก่ ตัว, เหมือน อย่าง คน ที่ เมือง สมุทสงคราม นั้น, จีน ไหหลำ สอง คนที่ ได้ รับ สินบน จับ อ้ายสิน, เปน ทุกข์ นัก อยู่ ว่า, ถ้า อ้าย สิน หลุด ไป ได้ แล้ว, ก็ คง จะ ฆ่า จีน ไหหลำ สอง คน เปน แน่. คน ที่ รอ้ง ฟ้อง ผู้ ร้าย มัก มี ความ กลัว ดั่ง นี้. เพราะ การ ที่ รอ้ง ฟ้อง นั้น คน ร้าย รู้ จัก ตัว แน่. ถ้าลง ใน หนังสือ พิมพ์ผู้ ใด ๆ ปรากฎนา จะ ให้ ความ มิด ก็ ได้. ผู้ เจ้า ของ จดหมาย เหตุ รับ เอา เปน ธุระ เอง. ถ้า เหน ว่า เปน การ ไม่ จริง, ผู้ เจ้า ของ จดหมาย เหตุ ก็ ไม่ ยอม ให้ ลง พิมพ์.

๏ อนึ่ง ความ ที่ หนังสือ เคาเวอมเมนต์ ติ ว่า เอา เงิน ไป จ้าง ลง หนังสือ พิมพ์ กล่าว โทษ ตระลาการ, แล ดู ความ ต่าง ๆ นั้น ไม่ ถูก. เจ้า ของ จดหมาย เหตุ ไม่ ได้ เอา เงิน ค่า จ้าง แต่ ผู้ มา ลง พิมพ์ เลย. ผู้ ใด ๆ เปน คน ยาก คน จน จะ มา ลง พิมพ์ การร้าย ได้ มี สำคัญ ว่า เปน ความ จริง, เจ้า ของ จดหมาย เหตุ ก็ลง พิมพ์ ไม่ เอา ค่าจ้าง, เพราะ คิด ว่า จะ เปน ประโยชน์ แก่ เมือง มาก. แต่ คน ที่ ซื้อ จดหมายเหตุ ต้อง เสีย เงิน ปีละ ห้าบาท เท่านั้น. และ คน ที่ อยาก จะ ให้ คน อื่น รู้ ว่า ตัว มี ของ ขาย, ฤๅ การ เลหลัง ฤๅ ที่ จะ รับ จ้าง ซ่อม แปลง กำปั่น เหมือน อย่าง ที่ อู่ใหม่ นั้น, ปรากฎ จะ ให้ คน ทั้งปวง, นึก ไป ถึง การ นั้น ทุก คราว เช่น ว่า มา นี้, ก็ ต้อง เสีย เงิน ค่าจ้าง. นอก นั้น ไม่ ต้อง เสีย.

๏ อนึ่ง คน ที่ ซื้อ จดหมาย เหตุ นี้ เปน ผู้ ใหญ่ หลาย คน ได้ สรรเสิรญ ว่า เปน ประโยชน์ แก่ บ้าน เมือง นัก, เพราะ ผู้ ที่ ฉ้อ มัก ฉ้อ หลอง ฤๅ ฉ้อ ราษ กลัว ว่า จะ มี ผู้ เก็บ เอา ความ มา ลง พิมพ์, การ ที่ ชั่ว ร้าย นั้น จะ ปรากฎ. ข้าพเจ้า ถาม ผู้ ใหญ่ บ่อย ๆ ว่า จะ ทำ ยัง ไร จะ ให้ จดหมาย เหตุ ดี ขึ้น. เขา ก็ ตอบ ว่า ให้ เก็บ เอา ที่ การชั่ว การร้าย แท้ ๆ มา ลงพิมพ์ มาก กว่า แต่ ก่อน จึ่ง จะ ดี ขึ้น, เพราะ จดหมาย เหตุ เหมือน ดวง สว่าง ใหญ่, บัง เกิด ขึ้น ใน

เมือง, ความ มืด ที่ผู้ ร้าย มัก ชอบ นั้น, ก็ จะ ค่อยหาย ไป, เมืองก็ จะมี ความ ศุข ขึ้น. ข้าพเจ้า ก็ เหน ด้วย จึ่ง เตม ใจ จะ ทำ การ นี้ ต่อ ไป. เมื่อ มี หนังสือ เคาเวอเม็นต์ ห้าม เช่น ว่า มา นี้, ข้าพเจ้า เสีย ใจ ไป, และ เหน ว่า ผู้ ที่ ซื้อ จดหมาย เหตุ นี้ ที่ มี ใจ รัก บ้าน เมือง แท้ ๆ จะ เสีย ใจ ไป ด้วย ทุก คน. แต่ คง จะ มี ขุนนาง ผู้ ใหญ่ หลาย คน ที่ มี ใจ รัก ตัว มาก กว่า รัก เมือง นัก. จึ่ง มี ใจ ปราถนา ทาง ที่ จะ ได้ ฉ้อ หลวง และ ฉ้อ ราษฎร โดย สดวก, เพื่อ จะ ได้ เงิน เปน ของ ๆ ตัว มาก. คน เล่า นี้ ไม่ ชอบ ให้ ลง พิมพ์ การ ร้าย, เพราะ กลัว จะ เกิด สว่าง, ความ ชั่ว ของ ตัว จะ ปรากฏ. ข้าพเจ้า นึก เหน ว่า คน อย่าง นี้ ได้ ทูลขอ ให้ เคาเวอเม็นต์ ห้าม ลง พิมพ์ การ ร้าย ต่าง ๆ, จึ่ง อนุญาต ตาม ใจ เขา. ข้าพเจ้า คิด เหน ว่า ใน หลวง ทรง พระ กรุณา ฝูง ราษฎร ทั้งปวง จริง. ประสงค์ จะ ให้ เขา อยู่ เปน ศุข แท้. แต่ คง มี ผู้ ที่ ปฤกษา ราชการ ใน เคาเวอเม็นต์ พร้อม ใจ กัน ว่า การ ที่ ไป ลง พิมพ์ กล่าว โทษ คน ทั้ง ปวง เปน การ ไม่ ดี ไม่ สม ควร จะ มี ใน เมือง. จึ่ง มี หนังสือ ประ กาศ ห้าม ตาม ใจ เขา. ข้าพเจ้า ปราถนา จะ ตัก เตือน เคาเวอเม็นต์ สยาม ให้ พิจารณา ดู ความ ที่ ประกาศ ห้าม นั้น ให้ ละเอียด ขึ้น. ว่า ขุนนาง ผู้ ใหญ่ ผู้ หนึ่ง ที่ ได้ รัก ตัว มาก กว่า รัก เมือง ก็ จะ ดี ใจ ขึ้น เท่าไร, และ ผู้ ที่ มัก ฉ้อ หลวง ฉ้อ ราษ และ ทำ ร้าย ต่าง ๆ จะ มี ใจ สรรเสริญ คำ ห้าม ปราม นั้น เท่า ใด. เพราะ สว่าง ที่ เกิด ด้วย จดหมาย เหตุ จะ ดับ เสีย แล้ว. เคาเวอเม็นต์ ใด ๆ ที่ ประ เทษ ยูรบ ก็ ดี อะเมริกา ก็ ดี, ยอม ให้ มี หนังสือ จดหมาย เหตุ กล่าว โทษ คน ทั้งปวง ได้ ไม่ ห้าม. ถ้า แม้น เปน ความ ไม่ จริง บ้าง เล็ก น้อย, สว่าง แห่ง จดหมาย เหตุ ส่อง ถึง ก็ รู้ แน่ ก็ จะ สิ้น ความ สง ไสย กลับ เปน ประโยชน์ แก่ เมือง. และ ความ ที่ จะ ว่า กล่าว ถึง โรง ศาล นั้น, ก็ หาย ไป เพราะ สว่าง จดหมาย เหตุ นั้น, ดุจ สัตว ร้าย ชอบ มืด หนี ไป เมื่อ เวลา แดด ขึ้น.

๏ การเลหลัง ฯะ

๏ ณวัน พุทธ เดือน ๕ ขึ้น ๔ ค่ำ จะ มี การ เลหลัง โดย ความ ตัดสิน ที่ กงสุลอเมริกา ใน ความ วิเสียมเบอดัน ต่อ สู้ เย เอช จันต์เดอ ที่ ได้ ตัดสิน แต่ วัน พฤหัศบดี เดือน อ้าย ขึ้น ๑๑ ค่ำ นั้น แล้ว แล ของ ที่ จะ ขาย นั้น คือ ตึก อัน งดงาม ที่ มิศเตอ จันต์เดอ ได้ สร้าง ไว้ ตรง น่า โรงสีไฟ ที่ ชาว อเม ริกา เหนือ คลองบาง น้ำชน ข้าม นั้น ใน ตึกนั้น มี ห้อง สิบหก ห้อง ทำ ด้วย ดี มั่น คง นัก เพราะ หมาย จะ ให้ เจริญ ความศุข แก่ ผู้ อยู่ แล มี ของ ประดาษ สำรับ ตึก พึ่ง มี มา ใหม่ ๆ หลายอย่าง แล ที่ ใน ห้อง นั้น ไม่ เปน ที่ อับ ลม ๆ ก็ พัด เข้า มา ได้ เอยื่นสบาย ถ้า อยู่ บน ตึก แล้ว ถึง จะ แล มา ดู เรือ ขึ้น ล่อง ตาม ลำแม่น้ำ ก็ ดู ได้ สบายนัก อนึ่ง ที่ ชาน บ้าน เปน ทำเล กว้างขวาง มี ต้น ผลไม้ อย่าง ดี ๆ เกิด ผล บริบูรณ์ มี เรือน สำหรับ ได้ ให้ คน อาไศรย หลาย หลัง มี ตึก สำหรับ อาบ น้ำ แล ตึก ครัว แล ของ อื่น ดี ๆ หลาย สิ่ง

๏ อนึ่ง ในวันนั้น จะ ขาย เครื่อง ใช้ ใน ตึก เปน ต้น ว่า โต๊ะ ตู้ เตียงนอน ฟูกนอน เก้าอี้ สำ หรับนอน เครื่อง โต๊ะ ช้อนเงิน มีด ซ่อม แล หนังสือ อังกฤษ ต่าง ๆ กับ ทั้ง สิ่ง ของ เปน ที่ เจริญ ตา ต่าง ๆ อนึ่ง บาญชี ของ ทั้งปวง ที่ จะ ขาย เลหลัง นั้น จะ ทำ แล้ว ใน วัน จันทร เดือนห้า ขึ้น ๑๐ ค่ำ ตั้ง แต่ วัน นั้นไปไคร ๆ ปราถนา จะ ดู ให้ รู้ ราย สิ่ง ของ นั้น ก็ ดู ได้

เย เอม ฮูด เปน กงสุลอเมริกา

บางกอก ดอกกำปนี คือ เจ้า ของ อู่ใหม่

๏ อู่ แห้ง นี้ พึ่ง ทำ แล้ว, พร้อม ใจ จะ รับ เรือ ใหญ่ น้อย ทุก อย่าง. เชิญ ให้ ท่าน เจ้า ของ เรือ, แล นาย เรือ ทั้งหลาย, จง พิ จารณา ดู อู่ ใหม่ นี้. คง จะ เหน ว่า เปน อู่ ดีกว่า อู่ ทั้งปวง ใน บุระ ประเทศ นี้. จะ ได้ แก้ เรือ ซ่อม แปลง เสีย ใหม่ โดย สดวก ดี. ที่ อู่ นั้น ยาว ได้ ๓๐๐ ฟุต, แล คง จะ ให้ ยาว กว่า นั้น อีก. โดย กว้าง

ได้ ๑๐๐ ฟุต, ลุก ๑๕ ฟุต. ที่ ปาก อู่ มี ประตูเรียก ว่า ไกซัน, ถ้า จะ ปิด มิด ได้ โดย เรว. ที่ นอก ปาก อู่ ใน ออก ไป นั้น, จด ถึง ลำ แม่น้ำ โดย ยาว ๑๒๐ ฟุต. มี เขื่อน สอง ฟาก กว้าง ขวาง แขง แรง นัก, กำปั่น เล็ก กำปั่น ใหญ่ จะ จอด อาไศรย อยู่ ปาก อู่ ได้ ใน ทุก เวลา ไม่ เปน อันตราย เลย. แล มี เครื่อง จักร สำรับ ยก เสา กะโดง, แล ม่อ น้ำ สำรับ กลไฟ แขง แรง นัก. อู่ นั้น พร้อม ด้วย เครื่อง สูบ ไป ด้วย กำลัง กลไฟ. มี แรง มาก เพื่อ จะ ได้ สูบ น้ำ ให้ ออก ได้ โดย เร็ว ได้, ไม่ ว่า น้ำ ขึ้น น้ำ ลง. พร้อม ด้วย เครื่อง ใช้ ใน การ ทำ เรือ ใบ แล เรือ กล. แล การ นั้น มี นาย ที่ เปน ชาติ ยูรบ, ได้ เคย ทำ การ เช่น นั้น หลาย ปี, จึ่ง ชำนาญ ใน การ เหล่า นี้ ทุก อย่าง.

๏ แล ลูก จ้าง สำรับ อู่ นั้น เปน คน เลือก มา แต่ ฮ่องกง แล วัมภู ทั้ง นั้น, เปน คน ชำนาญ ใน การ นั้น. ๏ พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, ปรารถนา ที่ จะ ให้ คน ทั้งหลาย พิเคราะห์ ดู ว่า, อู่ นี้ ตั้ง อยู่ ที่ มี ไม้ สัก บริบูรณ แล ถูก ด้วย. ๏ อนึ่ง อู่ นี้ มี จักร เลื่อย ไม้, เพื่อ จะ ได้ การ เร็ว. หมอน ที่ รอง เรือ สูง สี่ ฟุต, แล จะ ชัก ออก เมื่อ ใด ก็ ชัก ได้ โดย สดวก, ไม่ ต้อง เสีย อะไร ใน การ เปลี่ยน หมอน นั้น.

๏ อนึ่ง พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, จะ รับ ธุระ คิด ใน การ ที่ จะ ต้อง ลง ทุน ซ่อม แปลง เรือ, แล จะ รับ เหมา เอา การ นั้น, เรือ ไม้ ก็ ดี เรือ เหล็ก ก็ ดี, แล จะ รับ ต่อ เรือ ใบ เรือ กล ไฟ ฤๅ การ ใด ๆ ที่ ใน การ ช่าง ต่อ เรือ ซ่อม แปลง เรือ. ๏ ไม้ แล เหล็ก แล ของ อื่น ๆ ที่ จะ ต้อง ซื้อ นั้น, เรา จะ ขาย ให้ ตาม ราคา ตลาด กรุง เทพ นี้. ๏ อนึ่ง เรือ ทั้งหลาย ที่ จะ เข้า อู่ นั้น, จะมา จอด ที่ ทุ่น แห่ง กำปะนี ฤๅ ที่ เขื่อน นอก อู่ นั้น, ไม่ ต้อง เสีย เงิน กว่า ผู้ ที่ เปน นาย การ จะ สั่ง ให้ เลื่อน ออก จาก ที่ นั้น เมื่อ ใด.

๏ อนึ่ง กปิตัน แห่ง เรือ ทั้งหลาย, เมื่อ จะ ออก จาก อู่ นั้น, ต้อง เขียน ชื่อ ตัว ลง ที่ บาญชี แห่ง นาย อู่ นั้น เสีย ก่อน จึ่ง ออก ได้. ๏ อนึ่ง แต่ บันดา หนังสือ, ที่ จะ ฝาก มา ถึง อู่ นั้น, ต้อง ฝาก ไป ถึง มิศเตอ ดับลิยู. เช. โรเบิดซัน กว่า จะ ได้ เปลี่ยน อย่าง นั้น, บัด นี้ มิศเตอ ดับลิยู. เช. โรเบิดซัน เปน นาย กอง นั้น, เปน เจ้า กระทรวง ใน การ ที่ จะ ใช้ เงิน เกบ เงิน แต่ ผู้ เดียว.

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กปิตันชื่อไร	คี่ ตอน	เรือ อไร	มาแต่ไหน
เดือน ๓ แรม ๑๔ ค่ำ	ซี. นิมฟ์	วินเชศเตอ	๗๒๔	ชิบ อังกฤษ	ฮองกง
เดือน ๔ ขึ้น ค่ำ ๑	เฮงหอัย	ปีเตอซัน	๓๕๒	บาก สยาม	สิงคโปร์
ค่ำ ๑	ไอโอนา	บริวสเตอ	๕๕๐	บาก อังกฤษ	สิงคโปร์
ค่ำ ๑	นวสิมัน	ยัง	๗๑๑	ชิบ สยาม	ฮองกง
๓ ค่ำ	เจ้าพระยา	อรทัน	๓๕๓	กลไฟ สยาม	สิงคโปร์
๔ ค่ำ	กิมเองปี	ฮันเซน	๗๒๒	ชิบ สยาม	ฮองกง
๔ ค่ำ	เอ. เอม. ลอรันสิ	เทเลอ	๖๐๖	ชิบ อเมริกา	ฮองกง
๔ ค่ำ	ออคัศ	โบอัก	๔๑๒	บาก สยาม	สิงคโปร์
๗ ค่ำ	กิมยังไถ้	สโตรก	๓๒๙	ลักเตอสยาม	ฮองกง
๑๐ ค่ำ	เซนต์เมริ	กะรอศ	๔๑๑	บาก สยาม	สิงคโปร์
๑๑ ค่ำ	คาเทอรีน	แคนเน็น	๒๔๕	บริก ปรัศเซีย	ฮองกง
๑๓ ค่ำ	โซไพอา	แมนเนอศ์	๙๙	สกุนเนอรันไอเวอ	ฮองกง

กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ

ออก เมื่อไร	กำปั่น ชื่อไร	กับบีตัน ชื่อไร	คี่ ตอน	เรือ อไร	จะ ไป ไหน
เดือน ๔ ขึ้น ค่ำ ๑	ไวเคานต์แกนอิง	ซันนัน	๕๖๐	กลไฟ สยาม	ฮองกง
ค่ำ ๑	เฟรดดีริก ที่ ๗	โฮเยอ	๔๑๑	ชิบ ปะรัศเซีย	ฮองกง
ค่ำ ๑	ไดโอซิวเซน	แวกเนอ	๓๐๐	บาก ฮำเบิก	ฮองกง
ค่ำ ๑	ยัศมิน	อรไตส	๒๓๖	บาก ฝรั่งเสศ	ฮองกง
๒ ค่ำ	ตะไว่นา	ริกเตอ	๒๕๗	บริก รัศเซีย	ฮองกง
๔ ค่ำ	คัศตาพี้	ไคเยอ	๒๔๐	บริก รัศเซีย	ฮองกง
๔ ค่ำ	อัมเมโซน	เบล์สตัศ	๒๑๘	บริก บริแมน	ฮองกง
๔ ค่ำ	แอนลูซิ	เวดี้	๒๗๔	บาภ อังกฤษ	ฮองกง
๔ ค่ำ	ยูเทีย	ตาเวนันต์	๒๐๑	บาก สยาม	ปะเตเวีย
๕ ค่ำ	เอม. มิลเคร็ต	ไฟนิ	๔๖๐	ชิบ อังกฤษ	สิงคโปร์
๖ ค่ำ	เฮนรี่เอตติ	ฮรเดน	๒๑๐	บาก ปริเมน	สิงคโปร์
๖ ค่ำ	กิมคิวแอม	จีน	๒๕๐	บาก ดัชะ	ยะวา
๖ ค่ำ	สยาม	แปรก	๓๒๖	กลไฟ สยาม	สิงคโปร์
๗ ค่ำ	ดับลิว. คันเดล์	เซมเปล	๒๖๗	บริก อังกฤษ	ฮองกง
๙ ค่ำ	แกนตอน	อัศมรเซน	๓๐๙	บาก ปรัศเซีย	ฮองกง
๙ ค่ำ	ยักมัลบั๊กเกต	เค	๑๐๕	สกุนเนอ อังกฤษ	สิงคโปร์
๙ ค่ำ	เจ้าพระยา	อรตัน	๓๕๓	กลไฟ สยาม	สิงคโปร์
๑๐ ค่ำ	กวีนออฟ อิงลันต์	ครุก	๔๓๓	ชิบ สยาม	ฮองกง
๑๐ ค่ำ	เตลลิแกรฟ	กฤสติอันเซน	๓๐๒	บาก สยาม	ฮองกง
๑๐ ค่ำ	เกตอน	ดิวไป	๒๓๓	บริก ฝรั่งเสศ	สิงคโปร์
๑๒ ค่ำ	ยังคริก	ทัมซอน	๔๓๙	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๑๓ ค่ำ	ทีมิศ	โบเบอมัน	๓๑๖	สกุนเนอ อังกฤษ	ฮองกง

๏ ของ ที่ จะ ขาย

๏ ข้าพเจ้า ผู้ มี ชื่อ ข้าง ท้าย หนังสือ นี้ มี เครื่อง มือ สำรับ พวก อินชิเนีย ต่าง ๆ ซึ่ง จะ ขาย คือ เครื่อง กลึง เหล็ก กลึง ทองเหลือง ก็ได้ ฤๅ กลึง ไม้ ก็ได้ มี อยู่ สำรับ หนึ่ง แล ทั้ง ใหญ่ สำรับ ลอง เหล็ก อัน หนึ่ง แล ทั้ง เหล็ก อัน หนึ่ง คีม ใหญ่ สำรับ คีบ เหล็ก อัน หนึ่ง เรียก ว่า ไวซ์ เครื่อง ทำ ควง ใหญ่ แล ควง เล็ก เรียก ว่า ว่าตับพ์ตาย สว่าน ไชรู เหล็ก หลายอัน เครื่อง ไขควง หลาย อัน เรียก ว่า เรนซ์ ตะไบหลาย อัน สิ่ว ตัด เหล็ก หลาย อัน

๏ เครื่อง มือ ช่าง ไม้ ก็ มี ด้วย คือ ว่า กบ ใหญ่ แล กบ เล็ก สว่าน ไชรู ๆ เล็ก ฤๅ รู ใหญ่ มี

หลาย อัน เลี้ยบ แล เหล็ก วัด ไม้ ยัง อีก หลาย สิ่ง จะ บอก ให้ ทั่ว ถี่ ก็ ไม่ ได้ เครื่อง มือ ทั้ง หมด นี้ อยู่ ที่ บ้าน หมอ แมกดัลแอล เหนือ คลอง บางน้ำชล ถ้า ผู้ ใด จะ ต้อง การ เชิญ มา ดู เทอญ

ทอมมัศ มิลลา

๏ ของ นาย ห้าง เมือง จีน. ฯะ

๏ ข้าพเจ้า ผู้ที่มี ชื่อ ได้ หนังสือ นี้ ได้ ตั้งเปนเอเซ็นต์ ที่ กรุงเทพ ฯ สำรับ พวก อินชูเรนซ์ กำปนี นั้น ข้าพเจ้า ได้ จัด แจง ไว้ พร้อม แล้ว เพื่อ จะ ได้ ทำการ อินชูเรนซ์ คือ ให้ มี หนังสือ ประกัน ด้วย เรือ มี ใบ ชีบ บาก แล บริก เปน ต้น ถ้าเปน เรือ อย่าง ดี ข้าพเจ้า จะ รับ ประกัน แต่ เพียง สี่ หมื่น เหรียญ ถ้า เปน เรือ กลไฟ ข้าพเจ้า จะ รับ ปกัน แต่ เพียง ๗๐๐๐๐ เหรียญ

๏ ถ้า ผู้ ใด จะ จ้าง พวก ของ ข้าพเจ้า ให้ เปน นาย ประกัน เรือ แม้น เอา เงิน ค่า จ้าง มา ให้ ข้าพเจ้า ก่อน ข้าพเจ้า จะ ลด ใน ๑๐๐ เหรียญ นั้น คืน ให้ ๑๕ เหรียญ ถ้า เรือ นั้น เสีย ด้วย สิ่ง ใด สิ่ง หนึ่ง ก็ ถ้า มา บอก ไว้ ก่อน ใน รหว่าง ๓๐ วัน แล้ว ข้าพเจ้า จะ ใช้ เงิน ค่า เรือ นั้น

๏ เขียน เมื่อ ณวัน เดือน ยี่ แรม ๑๔ ค่ำ ปีฉลู สัปตศก

ประนินทิน บอก โมง แล ทุ่ม ใน ข้าง แรม เดือน ๔ นี้.

ค่ำ อังกฤษ	ค่ำ ไทย	ค่ำ จีน	อาทิตย์ ขึ้น กี่ โมง	อาทิตย์ ตก กี่ โมง	อาทิตย์ เที่ยง กี่ โมง	จันทร์ตก คี่ทุ่ม
เดือน มาช	เดือน ๔	เดือน ที่ ๑				
วัน ศุกร ๒ ค่ำ	แรม ค่ำ ๑	๑๖ ค่ำ	ย่ำรุ่ง แล้ว ๖ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	ทุ่ม ๑ กับ ๑๖ นาที
วัน เสาร์ ๓ ค่ำ	๒ ค่ำ	๑๗ ค่ำ	" ๖ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	๒ ทุ่ม ๔ นาที
วัน อาทิตย์ ๔ ค่ำ	๓ ค่ำ	๑๘ ค่ำ	" ๖ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	๒ ทุ่ม ๕๐ นาที
วัน จัทร ๕ ค่ำ	๔ ค่ำ	๑๙ ค่ำ	" ๕ นาที	๕ โมง ๕๕ นาที	๕ โมง ๔๙ นาที	๓ ทุ่ม ๓๘ นาที
วันอังคาร ๖ ค่ำ	๕ ค่ำ	๒๐ ค่ำ	" ๕ นาที	๕ โมง ๕๕ นาที	๕ โมง ๔๙ นาที	๔ ทุ่ม ๒๔ นาที
วัน พุทธ ๗ ค่ำ	๖ ค่ำ	๒๑ ค่ำ	" ๕ นาที	๕ โมง ๕๕ นาที	๕ โมง ๔๙ นาที	๕ ทุ่ม ๑๓ นาที
วัน พฤหัศบดี ๘ ค่ำ	๗ ค่ำ	๒๒ ค่ำ	" ๔ นาที	๕ โมง ๕๖ นาที	๕ โมง ๔๙ นาที	๖ ทุ่ม ๒ นาที
วัน ศุกร ๙ ค่ำ	/ ค่ำ	๒๓ ค่ำ	" ๔ นาที	๕ โมง ๕๖ นาที	๕ โมง ๕๐ นาที	๖ ทุ่ม ๕๑ นาที
วัน เสาร์ ๑๐ ค่ำ	๙ ค่ำ	๒๔ ค่ำ	" ๔ นาที	๕ โมง ๕๖ นาที	๕ โมง ๕๐ นาที	๗ ทุ่ม ๔๐ นาที
วันอาทิตย ๑๑ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๒๕ ค่ำ	" ๓ นาที	๕ โมง ๕๗ นาที	๕ โมง ๕๐ นาที	๘ ทุ่ม ๓๐ นาที
วัน จันทร ๑๒ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๒๖ ค่ำ	" ๓ นาที	๕ โมง ๕๗ นาที	๕ โมง ๕๐ นาที	๙ ทุ่ม ๑๙ นาที
วัน อังคาร ๑๓ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๒๗ ค่ำ	" ๒ นาที	๕ โมง ๕๘ นาที	๕ โมง ๕๑ นาที	๑๐ ทุ่ม ๘ นาที
วัน พุทธ ๑๔ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๒๘ ค่ำ	" ๒ นาที	๕ โมง ๕๘ นาที	๕ โมง ๕๑ นาที	๑๑ ทุ่ม ๓ นาที
วัน พฤหัศบดี ๑๕ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๒๙ ค่ำ	" ๒ นาที	๕ โมง ๕๘ นาที	๕ โมง ๕๑ นาที	๑๑ ทุ่ม ๔๗ นาที
วัน ศุกร ๑๖ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	๓๐ ค่ำ	" ๑ นาที	๕ โมง ๕๙ นาที	๕ โมง ๕๑ นาที	ตก ย่ำ รุ่ง ๓๖ นาที

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

เล่ม ๒บางกอก เดือน ห้า ขึ้น ค่ำ หนึ่ง ปีขานสัปตศก จุลศักราช ๑๒๒๗เดือน มารชี วัน ที่ ๑๗ กฤษ ศักราช ๑๘๖๖, ใบ ที่ ๒

พงษาวดาร อังกฤษ บท ๕ ต่อ น่า ๓ เล่ม ที่๒

๑ คฤศตศักราช ๙๕๕ เอ็ดวิ ผู้ เปน พระราชนัดาได้ ราชสมบัติ. เมื่อ เอ็ดวิ ได้ เถลิง ราช สมบัติ นั้น, พระชน มายุ ได้ ๑๘ พรรษา. พระ มเหษี ทรง พระนาม ว่า เอลไฟดา. ทรง พระ รูป พระโฉม งาม นัก, เปน เชื้อ พระวงษ เธอ. ครั้ง นั้น เสนต์เด็นสแตน แล บาทหลวง ผู้ใหญ่ อีก คน หนึ่ง ชื่อ โอโด, เหน ว่า กระษัตร เอ็ดวิ รับ พระราชธิดา ของ พระวงษเธอ มา เปน พระอรรคมเหษี นั้น ไม่ ควร. จึ่ง เย้า กวน ทำ ให้ เคือง ขัด พระ อัธยา ไศย อยู่ เนือง ๆ. พระองค์ จึ่ง นิดเทศ เสนต์เด็นสแตน เสีย จาก พระ นคร, แต่ โอโด นั้น คิด กลอุบาย จับ พระอรรคมเหษี ได้. แล้ว เอา เหล็ก แดง นาบ พระภักตร์ แกล้ง ทำ ให้ เสีย พระรูป พระโฉม. แล้ว นำ ไป จำ ถัก ขัง ไว้ ใน ประเทษ ไอยะแลนด์ แล้ว คิด อ่าน ยุ ยง เอ็ดเกอ ผู้ น้อง ให้ คิด ขบถ. เสนต์เด็นสแตน ก็ กลับ มา เข้า กับ เอ็ดเกอ. ส่วน พระอรรคมเหษี รักษา พระภักตร์ หาย แล้ว หนี กลับ มา ยัง มิทัน ถึง, พวก ขบถ จับ ประหาร ชีวิต เสีย. เอ็ดวิ ทราบ ว่า พระอรรคมเหษี เสีย พระชนม์แล้ว. ก็ โทมนัศ เสีย พระ ไทย, ก็ ทรง พระประชวร หนัก, สวรรคต ใน คฤศตศักราช ๙๕๙.

๑ เอ็ดเกอ พระอนุชา ขึ้น เสวยราชสมบัติ. เมื่อ เอ็ดเกอ ได้ ราช สมบัติ พระชนม์ ๑๖ พรรษา. ครั้ง นั้น เสนต์เด็นสแตน ก็ ยิ่ง มีอำนาท มาก ขึ้น, ขุนนาง ผู้ใหญ่ ผู้ น้อย อยู่ ใน บังคับ บัญชา เสนต์เด็น สแตน ทั้งสิ้น. แต่ ก่อน สุนักข์ใน ที่ ประเทศ อังกฤษ ดุ ร้าย ชุม นัก, ทำ ร้าย ราษฎร อยู่ เนือง ๆ. กระษัตร์ เอ็ดเกอ จึ่ง ยก ส่วย ใน เมือง เวล เสีย, เกน เอา ศีศะ สุนักข์ใน ปีละ สาม ร้อย. เดี๋ยว นี้ สุนักข์ใน ใน เมือง นั้น จึ่ง น้อย ไป ไม่ ชุม.

๑ เอ็ดเกอ อยู่ ใน ราช สมบัติ ๑๖ ปี, ก็ ทิวงคต ล่วง ไป. เอ็ดเวิด ราชโอรศ ได้ ราชสมบัติ ใน คฤศตศักราช ๙๗๕ ปี. เมื่อ กระสัตร เอ็ดเกอ สวรรคต นั้น, เอล ไฟดา มารดาเลี้ยง ของ กระสัตร เอ็ดเวิด, มี พระราช โอรศ องค์ หนึ่ง พระนาม เอ็ดเอลเรนด์. ปราถนา จะ ให้ บุตร ของ ตน ได้ ราชสมบัติ. ฝ่าย ขุนนาง ผู้ใหญ่ไม่ยอม, จึ่ง ปฤกษา พร้อม ยอมยก เอ็ดเวิด ขึ้น เปน กระษัตร. ฝ่าย เอ็ดเวิด มิ ได้ พยาบาท มารดา เลี้ยง, วาง พระ ไทย สนิท ไม่ สงไสย. วัน หนึ่ง เสดจ์ ไป ประภาษ มฤค ถึง ที่ อยู่ ของ มารดา เลี้ยง, เสดจ์ เข้า ไป คำนับ แต่ พระองค์เดียว. แล้วเสดจ์ กลับ ออก มา ทรง ม้า พระที่นั่ง, สั่งให้ เอา น้ำ องุ่น มา เสวย, เมื่อ พระองค์เสวย น้ำ องุ่น อยู่ นั้น, คน ใช้ ของ เอลไฟดา มารดา เลี้ยง ลอบ มา แทง พระองค์, เอ็ดเวิด ต้อง อาวุธ แล้ว ขับ ม้า พระที่นั่ง รีบ เสดจ์ไป, พระโลหิต ไหล ออก ไป ตาม มรคา. เสวย พระทุกข เวทนา อ่อน พระกำลัง, ดำรง พระกาย ไว้ มิได้, ก็ ตก ลง จาก หลัง ม้า พระที่นั่ง, แต่ พระ บาท ยัง ค้อง อยู่ใน โกลน หา หลุด ไม่, ม้า ก็ พา พระองค์ ลาก ไป จน สิ้น พระชนม์. เอ็ดเวิด กระษัต อยู่ ใน ราชสมบัติ ๔ ปี,

๑ คฤศตศักราช ๙๗๘. เอ็ดเวลเรนด์ ได้ เปน กระษัตร ครอง ราช สมบัติ สืบ มา. พระองค์ มิ ได้ เอา พระไทย ใส่ในกิจการ บ้าน เมือง, ละเลย เฉย เสีย, มิ ได้ ฝึก หัดกล้า ทหาร ไว้ ให้ ชำนิชำนาญ ใน การ ศึก, มิ ได้ ทก แต่ง ค่าย คู ไว้ ป้อง กัน ให้ แน่น หนา. ครั้น มี ศึก พวก เดน มา ติด เมือง, ก็ มิ ได้ แต่ง ทหาร ออก สู้ รบ, ยอม ให้ เงิน หมื่น ปอน, เปน ค่า ไถ่ เมือง แก่ พวก เดน, ๆ ก็ เลิก ทัพ กลับ ไป. ใน คฤศตศักราช ๙๙๓ กระษัตร เมือง เดน มาก กับ กระษัตร เมือง นอเว, ยก ทหาร มา ตี เมือง อังกฤษ หลาย ตำบล. กระษัตร เอ็ดเอลเรนด์ เหน จะ ต้าน ทาน กำลัง ฆ่า ศึก มิ ได้, จึ่ง ให้ เงิน ค่า ไถ่ เมือง หมื่น หก พัน ปอน แก่ พวก ฆ่า ศึก, ๆ ก็ ยก กลับ ไป. คฤศตศัก ราช ๙๙๗ พวก เดน เคย ได้ เงิน ง่าย ๆ จึ่ง กำเริบ, เพราะ เหน ว่า พวก อังกฤษ ไม่ มี ใคร กล้า หาร, แล แก่ง แย่ง กัน อยู่ หา พรัก พร้อม กัน ไม่. จึ่ง ยก ทัพ มา ตี เผา บ้าน เมือง เสีย หลาย แห่ง หลาย ตำบล. พวก อังกฤษ ไม่ สู้ รบ ยอม ให้ เงิน สอง

หมื่น สี่พัน ปอน, พวก เดน กลับ ไป. ฝ่าย กระษัตร เอ็ดเอลเรนด์ เหน ว่า พวก ทหาร อังกฤษ อ่อน แอ นัก, รบ พุ่ง ไม่ เข้ม แขง ฆ่า ศึกจึ่ง มา รบ กวน ย่ำ ยี ได้ บ่อย ๆ. จึ่ง ให้ ราชทูต จำ ทูล พระ ราชสาร ไป ขอ พระน้อง นาง ของ กระษัตร เมือง นอแมนด์, ชื่อ เอมมา มา เปน พระอรรคมเหษี, ด้วย ทรง เหน ว่า กระษัตรนอแมน เด นั้น กระ กูล เดียว กัน กับ กระษัตร พวก เดน, จะ ได้ ช่วย ห้าม ปราม มิ ให้ มา รบ กวน. กระษัตร เอ็ดเอนเรนด์ ลุ อานาจ แก่ โทษะ มิ ได้ พิจารณา ให้ รอบ คอบ, สั่ง ให้ ประหาร พวก เดน ซึ่ง อยู่ เมือง อังกฤษ นั้น เสีย สิ้น. แต่ พระน้อง นาง ของ กระษัตร เดน มาก, องค์ หนึ่งเปน ชายา เจ้า อยู่ ใน เมือง อังกฤษ, ก็ จับ ประหาร ชีวิต เสีย ทั้ง บุตร บุตรี. ๏ ฝ่าย กระษัตร เดน มาก ทราบ ดัง นั้น, ก็ ยก ทหาร มา ตี เมือง อังกฤษ. กระษัตร เอ็ดเอล เรนด์ ยอม ให้เงิน สาม หมื่น ปอน, ไถ่ เมืองไว้มิให้ ลำ บาก แก่ ราษฎร, กระษัตร เดน มาก เลิก ทับ กลับ ไป. ประมาณ ปี หนึ่ง ก็ ยก ทับ มา ตีอีก. เอ็ดเอลเรนด์ ยอม ให้เงิน อีก หก พัน ปอน. ๏ ฝ่าย พวก เดน มิ ได้ คง อยู่ ใน คำสัญญา ยัง ยก มา ตี อยู่ เนือง ๆ. กระษัตร เอ็ดเอลเรนด์ ทน ทาน มิ ได้, ก็ อพยบ ครอบ ครัว หนี ไป อาไศร อยู่ เมือง นอแมนเด. สัก สอง สาม เดือน ก็ ได้ ข่าว ว่า กระษัตร เดน มาก สิ้น พระชนม์ แล้ว, ก็ กลับ มา อยู่ เมือง ดัง เก่า. บุตร ของ กระษัตร เดน มาก ชื่อ แกนยุด, ได้ เปน นาย ทับ ใหญ่ ใน พวก เดน แทน บิดา. บุตร กระษัตร เอ็ดเอลเรนด์ ชื่อ เอ็ดเม็น, เปน นาย ทับ ใหญ่ ฝ่าย พวก อังกฤษ. เอ็ดเม็น ผู้ นี้ กล้า หาร นัก ทั้ง สติ ปัญา ก็ มาก, แต่ มี พวก พ้อง จะ ช่วย รบ พุ่ง น้อย. ๏ ใน คฤศตศักราช ๑๐๑๖ กระษัตร เอ็ดเอลเรนด์ สวรรคต, เอ็ดเอลเรนด์ อยู่ใน ราชสมบัติ ๓๕ ปี. มี พระราชโอรศ ๔ พระองค์, เกิด แต่ พระมเหษี เดิม สอง องค์. อีก สอง องค์ เกิด แต่ พระมเหษี เปน พระน้องนาง ของ กระ ษัตรนอแมนเด. ครั้น กระษัตร เอ็ดเอลเรนด์ สวรรคต แล้ว, พระ มเหษี ก็ พาพระราชกุมาร สอง องค์, ซึ่ง เปน พระราชโอรศ กลับ ไป เมือง นอแมนเด. เอ็ดเม็น ได้ ครอง ราชสมบัติ แทน พระราช บิดา. ครั้ง นั้นทแกล้ว ทหาร ใน เมือง อังกฤษ ก็ เสื่อม ถอย น้อย นัก, ขุนนาง ผู้ ใหญ่ผู้ น้อย ก็ หา สู้ พรัก พร้อม กัน ไม่. ถึง กระษัตร เอ็ดเม็น ทรง พระสติ ปัญา กล้า หาร มาก, ก็ ไม่ อาจ ฆ่า จัด พวก เดน ได้ เพราะ น้อย พวก พล โยธา, จึ่ง ทำ หนังสือ สัญา ไม้ตรี กับ แกนยุด, แบ่ง สมบัติ ให้ แกนยุด กึ่ง หนึ่ง. ครั้น สัญา กัน เสรจ เปน ปรกติ แล้ว สัก เดือน หนึ่ง, มี ผู้ ลอบ ไป ทำ ร้าย ปลง พระชนม์ กระษัตร เอ็ดเม็น เสีย. สมบัติ ใน ประ เทศ อังกฤษ ทั้งสิ้น ก็ ตก เปน ของ แกนยุต ชาติเดน.

โลกย นี้ โต เท่าใด

๏ ที่ นี้ จะ กล่าว เรื่อง ราว แผนที่โลกย์ ที่ ท่าน สำแดง ไว้ว่า, โลกย์นี้ มี รูป กลม สันฐาน คล้าย ผล ส้มโอ, ถ้า มี ผู้ อยาก จะ ใคร่ รู้ ถาม ว่า, เหตุ ใด จึ่ง รู้ ได้ว่า โลกย์ นี้ เปน ของ กลม เล่า. ท่าน ว่า มี ที่ สังเกต อยู่ หลาย ประการ, ที่ จะ ให้ รู้ ว่า แผ่นดิน โลกย์ นี้ เปน ของ กลม. จะ กล่าว ให้ ท่าน ทั้งหลาย ฟัง พอ เข้า ใจ ได้ บ้าง เปน ตัว อย่าง, คือ ว่า, ถ้า ขึ้น ไป อยู่ บน ยอด ภูเขา สูง จะ แล ดู ไป ไกล กว่า คน ที่ อยู่ พื้น ต่ำ. แม้น ว่า แผ่นดิน แบน แล้ว, คน ที่ อยู่ พื้น ต่ำ ก็ จะ แล เหน ไป ไกล ได้เท่ากัน. นี่ เปน เหตุ อย่าง หนึ่ง.

๏ อีก ประการ หนึ่ง กำปั่น อยู่ไกล ที่ ท้อง มหาสมุท, ใช่ใบ แล่น เข้า มา หา ตลิ่ง. คน อยู่ใน เรือ นั้น เมื่อ แรก เหน ยอด ภู เขา อยู่ไกล ลิบ ๆ, ครั้น ใกล้ เข้า มา ชิด ตลิ่ง จึ่ง เหน บันดา สิ่ง ของ บน พื้น แผ่นดิน. นี่ เปน เหตุ อย่าง หนึ่ง.

๏ อีก นัยหนึ่ง เรือ ที่ อยู่ไกล จะ แล่น เข้า มา หา ฝั่ง, คน ที่ อยู่ บน ตลิ่ง แต่ แรก เหน ยอด เสากระโดง อยู่ไว ๆ. ภาย หลัง ใกล้ เข้า มา จึ่ง เหน ลำ กำปั่น. หาก ว่า แผ่นดิน ทเล เปน ที่ แบน จริง ๆ แล้ว, คง จะ เหน ลำ กำปั่น ก่อน, เพราะ ว่า เปน ของใหญ่ โต. นี่ เปน เหตุ อย่าง หนึ่ง.

๏ อีก สฐาน หนึ่ง คน ทั้งหลาย ลง เรือ ใช้ ใบ แล่น ตรง ไป ไกล อย่าง ยิ่งที่ สุด กลับ มา ที่ เก่า ได้. ถ้า ว่า แผ่นดินโลกย์ ไม่ เปน ของ กลม แล้ว, ที่ ไหน จะ กลับ มา ถูก ที่ เดิม ได้. นี่ เปน เหตุ อย่าง หนึ่ง.

๏ อีก อย่าง หนึ่ง, เมื่อ มี อีคลิบ ไทย ว่า จันทรุปราคา คือ เงา โลกย์ เดิน ไป ต้อง ดวง จันทร์ มี รูป กลม เหน ประจักษ ต่อ ตา จึ่ง เข้าใจ รู้ ว่า แผ่นดิน โลกย เปน ของ กลม. ด้วย ว่า ของ อัน ใด มี รูป ร่าง อย่าง ไร เงา ก็ เหมือน กัน อย่าง นั้น. นี่ เปน เหตุ ให้ รู้ อย่าง หนึ่ง. จึ่ง ได้ แจ้ง ว่า ไม่ แบน เปน ของ กลม ดุจ ผล ส้มโอ.

๏ ก็แผ่น พื้น ปัตพี เปน ของ กลม เหมือน ผล ส้มโอ เรียก ว่า ลูกโลกย นี้. ได้ เดิน หมุน เวียนไป สอง ทาง, เดิน รอบ สูญ กลาง ทาง ๑ เดิน รอบ ดวง อาทิตย ทาง ๑, ก็ ที่ เดิน รอบ สูญ กลาง นั้น เปน วัน แล คืน, ที่ หมุน ไป รอบ ดวง อาทิตย นั้น รอบ หนึ่ง เปน ปี ๆ หนึ่ง, หมุน หัน เวียนไป ทั้ง สอง ทาง พร้อม กัน ไม่ ฃยุด ฃย่อน เลย.

๏ ลูกโลกย คือ แผ่นดิน เปน ของ หนา โตใหญ่, วัดโดย รอบ ได้ ๒๕๐๐๐ ไมล์, คิด อย่าง ไทย ได้ ๒๕๐๐ โยชน์ วัด ผ่า กลาง ได้ ๘๐๐๐ ไมล์, เปน ไทย ได้ ก็ ๘๐๐ โยชน์ คำ ว่า ๆ โลกย นี้, ประสงค์ เอา หมด ทั้ง ดิน แลน้ำ เรียก ว่า พื้น โลกย. ๆ แบ่ง ออก เปน ส่วน ส่วน มี น้ำ ๓ ส่วน ดิน ส่วน ๑ เปน ๔ ส่วน.

๏ ก็ ที่ แผ่นดิน โลกย ทั่ว ทั้ง นั้น, จัด เปน ทวีป มี อยู่ ๕ เรียก ว่า, ทวีป อเมริกา เหนือ ๑ อเมริกา ใต้ ๑ ยุรบ ๑ อาเซีย ๑ แอฟริกา ๑ เปน ๕.

๏ ก็ ทวีป อเมริกา เหนือ นั้น มี คน อาไศรย อยู่, ชาว ยูไนติศเทศ อเมริกา ๑ แม็กซิโก ๑ บริติศ อเมริกา ๑ รูเซียน อเมริกา ๑ ครีนแลนท์ ๑ เปน ต้น.

๏ ก็ ทวีป อเมริกา ใต้ นั้น มี คน อาไศรย อยู่, ชาว บราซีล ๑ เวนสุอีลา ๑ คะนาดา ๑ โบลีอีลา ๑ ปีรู ๑ ชีลี ๑ ปะเตโคเนีย ๑ เปน ต้น.

๏ ก็ ทวีป ยุรบ นั้น มี คน อาไศรย อยู่, ชาว อังกฤษ ๑ ฝรั่งเสศ ๑ ซะเปน ๑ ปะตุเกต ๑ อิตาเลีย ๑ เฮเลน ๑ เยอมะนี ๑ ซะวีเด็น ๑ นรเว ๑ รูเซีย ๑ ตุระเก ๑ เปน ต้น.

๏ ก็ ทวีป อาเซีย นั้น มี คน อาไศรย อยู่, ชาว ยี่ปุ่น ๑ จีน ๑ ยวน ๑ เขมร ๑ ไทย ๑ มาละยู ๑ มอญ ๑ พม่า ๑ ฮินดูสิตาล ๑ พาซี ๑ อาราเบีย ๑ ตุระเก ๑ ไซบีรียา ๑ เปน ต้น.

๏ ก็ ทวีป แอฟกา นั้น มี คน อาไศรย อยู่, ชาว อายฆุบโต ๑ อาวคีร ๑ โมรโค ๑ เซ็นอีแคมเบีย ๑ ไลบีเรีย ๑ เปน ต้น.

๏ ก็ คน ที่ อยู่ ทวีป อเมริกา เหนือ แล ยุรบ นั้น มีผิวเนื้อ ขาว ผ่อง บริสุทธ, อเมริกา ใต้ ผิว กาย ขาว ไม่ หมด จด สอาจ, อาเซีย ผิว เนื้อ ดำแดง, แอฟริกา ผิว กาย ดำ นิล.

๏ รวบ รวม คน ทั้ง สิ้น ที่ อยู่ ทวีป ทั้ง ๕ ทุก ชาติ ทุก ภาษา หมด ด้วย กัน, ประมาณ ได้ ร้อย โกฏิ.

วัน เสาร เดือน ห้า ขึ้นสิบ ห้า ค่ำ

ว่า ด้วย เตลิแครฟ แล ขุด หลังเต่า ให้ ภุก ทำ แม่ น้ำ เพชบูรี ให้ ตรง

๏ หนังสือ เคาเวอเมนต์ สยาม, ที่ มี ข้าง ท้าย นี้ ดู เหมือน จะเปน คำ ตอบ จำ พวกใด จำ พวก หนึ่ง, ที่ มา ขอ เคาเวอเมนต์ ให้ อนุญาต ให้ ทำ ทาง เตลิ แครฟ, ตั้ง แต่ กรุงเทพมหานคอร ตลอด ถึง เมือง สมุทปราการ. แล เปน คำ ตอบ ความ ข้อ หนึ่ง ที่ ลง พิมพ์ใน หนังสือ บางกอกริคอเดอ ภาษา อังกฤษ, ใน เดือน สี่ ขึ้น แปดค่ำ. ใน หนังสือ นั้น ขอให้ เคาเวอเมนต์ ขุด คลองตั้ง แต่ เมือง สมุทสงคราม, จนถึง บางกระบูน. ใน หนังสือ พิมพ์ นั้น ใจ ความ ว่า, ถ้า ได้ ขุดคลอง ใหม่ ให้ กว้าง ให้ ภุก ตลอดถึง ที่ ยีสาน, แล คลอง ยีสาน เดิม นั้น ก็ จัด แจง ให้ กว้าง ภุก คง จะ มี ประโยชน์ แก่ บ้าน เมืองมาก, เพราะ คน ที่ได้เดิน เรือไป มาแต่ เมือง เพชบูรี มาก, ทั้ง สิน ค้า ก็ มี มาก. เดี๋ยว นี้ ต้อง คอย ถ้า น้ำ ทเล จะ เงียบ คลื่น เปน เว ลา เช้า มืด จึ่ง ข้าม อ่าว ได้. ลาง ที่ ต้อง คอย ๑๒ ชั่วโมง. ลาง ที่ ก็ คอย หลาย วัน กว่า น้ำ จะเงียบ. ลาง ที่ เมื่อ กำ ลัง ข้าม เรือ ล่ม คน ตาย ก็ มี. ลาง ที่ มี เรือ สลัด แล่น มา ตี ชิง ชาว เรือ ทำ วุ่น วาย. ถ้า มี คลอง ขึ้น ได้ ไป ทาง คลองเหน จะสบาย. ข้าพเจ้า เหน ว่า เปน การ ที่ น่า จะ ทำนัก, ไม่ ควร ที่ เคาเวอเมนต์ จะคอย ถ้า เลย. ข้า ราช การ ราษฎร, เมื่อ ปรารฐนา จะ ไป ชม พระนครคีรี ก็ไป มา ได้ สบาย ด้วย.

๏ ข้าพเจ้า อ่าน หนังสือ ตอบ มี ข้างท้าย นี้ ก็ทราบ แล้ว. คำ ที่ ดู หมิ่น ดู ถูก ทาง เตลิแครฟ ไม่ เหน ด้วย เลย. เสีย ใจไป เพราะ เคาเวอเมนต์ สยาม จะ เยียบ ย่ำ, การ ดี การ ใหญ่ เช่น เตลิแครฟ นั้น, เหน กีริยา อาการ มี ชะนี้, เพราะ เคาวเมนต์ ซึ่ง รู้ใน ทาง เตลิแครฟ น้อย นัก. แต่ ก่อน ใน ๓๐ ปี เคาเวอเมนต์ สยาม ดู หมิ่น เรือ กล ไฟ ไม่ เคย จะ เชื่อ, ว่า มี คุณ มี ประโยชน์ อะไร. ไม่ ช้า นาญ เคาวเมนต์ สยาม คง จะเหน คุณ ทาง เตลิ แครฟ, จะบิด เสีย ไม่ ให้ วิชา อันใหญ่ เข้า มา ใน ประเทศ สยาม นั้น ไม่ ได้. เหมือน ยัง จะบิด เมืองให้ ต่างประเทศ มา ไม่ ได้. พวก ต่าง ประเทศ คง จะมี มา มาก, คงจะเอา ทาง เตลิแครฟ มา ด้วย.

๏ ข้าพเจ้า ดีใจ เพราะ เคาเวอเมนต์ สยาม, ได้ ตฤก ตรอง เลอียด ใน การ ที่ จะ ขุด ร่อง หลังเต่า ให้ ฦก, แล การ ที่ จะทำ แม่ น้ำ เพชบุรี ให้ ตรง. ข้าพเจ้า เหน ที่ เคาเวอเมนต์ กลัว การ นั้น จะทำให้ไร่ นา เสียไป ก็ หา ควร ไม่. แต่ เดี๋ยว นี้ ข้าพเจ้า จะแสดง ความ ให้ เลอียด นั้น มิ ได้, เมื่อ ไปข้าง น่า ข้าพเจ้า จึ่ง จะว่า ให้ เหน เหตุ ที่ จะ ให้ สิ้น ความ สงไสย โดย เลอียด.

๏ ผู้ ลง หนังสือ พิมพ์, ว่า ซ้ำ ทราก เซ้า ซี้ ด้วย เรื่อง เตเลแครฟ, มี แทบ ทุก ฉบับ. ด้วย เข้าใจ ว่าผู้ อ่าน ได้ฟัง แล้ว จะ พิศวง. ที่น กัน ออ โอ๋ เปน ที่ สุด ที่ แล้ว. เดี๋ยว นี้ ผู้ อ่าน รู้ แล้ว พิศวง เตม ที. ออ โอ๋ จน คอ แห้ง, เสียง เกือบ จะ ไม่ มี อยู่ แล้ว. ว่า ตาม จริง เตเลแครฟ นั้น, ใน กรุง นี้ ก็ มี แล้ว, ได้ ลอง ทำ ดู, ก็ มี ผู้ ทำ ใช้ ได้ แล้ว, ไม่ อัศจรรย อะไร นัก. อย่า ต้อง ลง พิมพ์ บ่น ซ้ำ ทราก ถึง เตเลแครฟ นัก เลย.

๏ หนังสือ พิมพ์ ที่ ว่า ให้ ขุด คลอง, มา สมุท ความไป บาง กะ บูน, แล เมือง เพชบุรี นั้น, การ ขุด คลอง ไป ผิด ๆ ถูก ๆ ก็ อย่าก อยู่. คิด แต่ การ ถึง เดิน คลอง เดิน สะดวก นั้น, ยัง ไม่ เปน ประโยชน์ อย่าง ยิ่ง อย่าง สำคัญ แท้. ประโยชน์ อย่าง ยิ่ง อย่าง สำคัญ นั้น มี อยู่ อย่างอื่น, ผู้ พูด เหน จะ ไม่ ได้ คิด ถึง. แต่ ที่ จะ ว่าเพชบุรีนั้น จะ ไม่ เหน ชัด. ถ้า ว่า ที่ ปากน้ำ เหน จะ ชัด กว่า. ที่ ปากน้ำ มี หลังเต่า ตื้น ขวาง ปาก น้ำอยู่, เรือ กิน น้ำฦก เข้า ยาก ออก ยาก, มัก เปน อันตราย มาก, เสีย เวลา ที่ ต้อง คอย คราว น้ำ. มี ผู้ คิด จะ ให้ ขุด ร่อง น้ำ ให้ โต ให้ ฦก ด้วย ดเรชชิงเมชีน. ขน เอา ทราย ขึ้น กอง เสีย ให้ เปน เกาะ ข้าง ดอน, ให้ ทาง น้ำ โปร่ง คลอง เหมือน แม่ น้ำ ไม่ ให้ มี ที่ ค้าง ที่ ขัด.

๏ มีพวก หนึ่ง คิด ว่า, นา กรุง เก่า ที่ เรียก ว่า อยุทยา, แล ลพบุรี แล อ่าง ทอง, มาก มาย กว้าง ขวาง นัก. น่า น้ำ น้ำ ขัง อยู่ ตลอด เดือน ๑๐ เดือน ๑๑ เดือน ๑๒ เดือน ๑. น้ำ เลี้ยง ต้น เข้า อยู่ จน เข้า สุกงาม ดี เตม ที่ แล้ว, แล้ว น้ำ จึ่ง ลด ภอ สม ควร กัน. ที่ น้ำ ลด ที ละ น้อย นั้น เขา เหน ว่า, เพราะ น้ำ ไปขัง อยู่ ที่ หลังเต่า, ไหล ไป ได้ ที่ ละน้อย. เมื่อ เวลา น้ำทเล ลด ลง, จึ่ง ชัก น้ำ รอ ช้า อยู่ ได้. เขา คเณ ว่า ถ้า ขุด หลังเต่า ให้ ฦก เสีย, กลัวน้ำ ทเล จะ จัก น้ำใหญ่ ให้ ลด ลง เรว ไป, ท่วม อยู่ ไม่ ได้ ถึง สาม เดือน ,เข้า แขวง กรุง เก่า ลพบุรี แล อ่างทอง จะ เสีย หมด. ปีใด น้ำ น้อย ก็ เคย เกน กัน ขึ้น ปิด คลอง ใหญ่ ๆ ไว้ ด้วย พนบ. เมื่อ ปิด ไว้ น้ำ ใน พนบ ก็ สูง กว่า น้ำ นอก พนบ คืบ หนึ่ง บ้าง, สอก หนึ่ง บ้าง. ถ้า เหน ว่า ล้น เหลือ ไป ก็ ต้อง เปิด พนบ โรย ไข เสีย. การ ที่ ทำ พนบ ใน ปาก คลอง ใหญ่ ๆ, เหน คุณ ชัด อยู่ ดัง นี้ เถียง ไม่ ได้. ก็ ปาก น้ำ นี้ เปน พนบใหญ่, ถ้า เปิด เสีย กลัว น้ำ จะ ลงเรวไป, เมื่อ ว่า ดัง นี้ ก็ มี ผู้ เหน ด้วย มาก.

๏ ก็ คลอง น้ำ เมือง เพชบุรี, ตั้ง แต่ บ้าน แหลม ขึ้น ไป จน ถึง ปาก คลอง บาง ครก, คด ไป ตวันตก แล ตวันออก ถึง เก้า ทบ สิบ ทบ. เดิน ทาง เรือ พาย เรือ แจว ถึง ชั่ว โมง เศส. ถ้า จะ ขุดลัด ตัด ตรง เหนือ มา ใต้, เปน คลอง ใหญ่ ให้ เดิน คล่อง, ก็ จะ ลัด ได้ ใกล้ ที่ เดียว, ทาง เดิน เพียง ๒๐ นาที ก็ จะ ไป ตลอด. อนึ่ง ขึ้น ไป ข้าง บน แม่น้ำ ตื้น นั้น, ตั้ง แต่ วัด ท่า กะได ทองไป, ลำ น้ำ คด อ้อม. ถ้า จะขุด ลัด ที่ หลัง วัด กะไดทอง แห่ง หนึ่ง, แล เหนือ วัด กะไดทอง ขึ้น ไป อีก แห่ง หนึ่ง, ไป ออก วัด ขุนตรา ใต้วัด น้อย นางมุก. ขุด แต่ ตื้น ๆ เปน ร่อง ภอ น้ำเดิน ได้, แล้ว ปิด ทาง ลำ น้ำ เก่า เสีย, น้ำ ก็ จะ กัด เดิน เพราะ ลง มา ได้ เรว. เปน เหมือน แม่ น้ำ เดิม ไม่ ยาก เลย. แต่ ครั้น จะ ทำ เช่า ทาง ลำน้ำ เก่า ก็ ย่อม มี บ้าน เรือน ตั้ง เรียง ราย ตลอด ไป, เขา ได้ อาไศย กิน น้ำ แล ใช่ เรือ ล่อง แพ ไม้ไผ่ เปน ศุข สบาย แก่ เขา อยู่. ถ้าไป ขุด แม่ น้ำ ใหม่ ปิด ทาง เก่า เสีย, ก็ เปน ที่ ลำบาก แก่ เขา เปน อัน มาก. ถึง เมื่อ คลอง ใหม่ เปน คลอง แล้ว, จะ เปิด ทาง ให้ น้ำ เดิน ได้, น้ำ ก็ คง จะ เดิน อยู่ ตาม ทาง ตรง. ทาง เก่า ก็ คง จะ ตื้น จะ เขิน เสีย ไป, จะ ไล่ จะ ต้อน ให้ เขา มา ตั้ง ที่ แม่ น้ำ ลำ ใหม่, ลาง พวก ก็ จะ มา ได้, ลาง พวก ก็ จะ มา ไม่ ได้. เพราะ ไร่ นา ของ เขา อยู่ใกล้ บ้าน ใกล้ เรือน เขา ต้อง อยู่. แต่ เมื่อ คิด ดู อีก อย่าง หนึ่ง, สิ่ง ใด ๆ ที่ทำ ยัก ย้าย ลง ใหม่, ก็ คง ให้ เปน คุณ เปน ประโยชน์ แก่ คน บาง พวก, คง ให้ เสีย ผล เสีย ประโยชน์ ของ คน บาง พวก ทุก สิ่ง ไป. ต้อง คิด เอา ผล ประโยชน์ ของ คน เปน อัน มาก, ฤๅ ผล ประโยชน์ ที่ เปน สำคัญ มาก ขึ้น ว่า.

๏ ก็ ว่า ด้วย ลำ น้ำ เมือง เพชบุรี ที่ ข้าง บน นั้น เมื่อ ขุด ยัก ย้าย อย่าง นี้. ผล ประโยชน์ ของ คนมาก แล น้อย ได้

แล เสีย เจือ จาน กัน อยู่. ก็ ประโยชน์ ที่ ว่า เดิน ได้ ตรง นั้น จะ น้อย กว่า ดอก กระมัง, เพราะ ทาง อ้อม ไป น้อย ดอก ไม่ มาก นัก. แม่ น้ำ ก็ ตื้น น่า แล้ง เรือ ใหญ่ ก็ เดิน ไม่ ได้. น่า น้ำ คน ที่ อยาก จะ ไป เรว, จะ ขึ้น เดิน บก ลัด ไป ก็ ไป ได้ ง่าย ไม่ ลำบาก ยาก นัก. แต่ ว่า ถึง จะ ขุด ลัด คก ๙ คก ๑๐ คด ได้ วัด ปาก คลอง ลง มา จน ถึง บ้านแหลม นั้น, ถ้า คิด ถึง เดิน ทาง คล่อง แล้ว เปน อัน น่า ทำ นัก หนา, เพราะ ที่ ดิน เหล่า นั้น ก็ เปน แต่ ป่า, ไม่ เปน ไร่ นา ที่ สวน บ้าน เรือน ของ ผู้ ใด. แต่ เมื่อ ปฤกษา คน เปน อัน มาก เข้า, ก็ ยัง ครั่น คร้าม กลัว ว่า น้ำ จะ ลง เรว ไป, นา จะ ทำ ไม่ ได้, น้ำ จะ ไม่ ทัน เข้า นา จะ ลง เสีย. ด้วย ว่า น้ำ ใน แม่ นั้น มา เปน หมู่ ๆ คราว ๆ. ถ้า ทาง น้ำ คง อยู่ ตาม เดิม ไร่ นา จะ ดี หน่อย ชั่ว หน่อย, คน ก็ จะ บ่น เอา แต่ เคราะห์ ร้าย. ครั้น ยัก ย้าย ทาง น้ำ เปน อย่าง อื่น, การ เสีย หว่าง ที่ ไป คน ก็ จะ โทษ เอา การ ที่ ยัก ทำ ลง ใหม่ เพราะ การ ไร่ นา เปน การ ใหญ่. การ ไร ต่อ เหน เปน แท้ ว่า ทำ ลง ไม่ กีด ขวาง แก่ การ ใหญ่ ๆ. เมื่อ ทำ ลง แล้ว อย่า ให้ เปน ที่ คน ทั้งปวง เสีย ใจ บ่น ไป ต่าง ๆ, จึ่ง ควร ทำ.

ข่าว มา แต่หมู่ เกาะเวศะอินดิ์เดีย

๏ ข่าว ว่า เมืองเฮดิ ที่ ใน หมู่ เกาะ นั้น, มี เรือ รบอังกฤษ ลำ หนึ่ง ชื่อบูลดอก, มี ปืน ใหญ่ หกบอก. กับตัน ชื่อ ชาลีเวก ไป จอด อยู่ ที่ น่า เมือง. และ กับตัน นั้น เกิด ทะเลาะ กัน กับ แม่ ทับ ฝ่าย ขบถ ใน เมืองนั้น ที่ ชื่อ ซัละนาเว. ใน เดือน สิบ สอง ขึ้น สี่ค่ำ ก็ ได้ รบ กัน. กับตันเวก ฝ่าย อังกฤษ มี เรือรบ ลำ เดียว, ฝ่าย ซัละนาเว มี เรือรบ หลายลำ กับ ป้อม ด้วย. ได้ สู้รบ ยิง โต้ ตอบ กัน สิบชั่วโมง. เรือ กับตันเวก วาง ปืน ยิง ระดม เอา ป้อม เมืองเฮดิ, ทหาร บน ป้อม ก็ สงบ อยู่ หา ยิง ปืน ตอบ ลง มา ไม่. กับตันเวก ก็ ยิง เอา เรือ ซัละนาเว แตก จม ลง สอง ลำ. เรือ กับตันเวก ก็ ติด ตื้น ถอย ออกมา หา ได้ ไม่. ซัละนาเว เหนได้ ที่ ก็ ให้ วาง ปืน ลง มา แต่ ป้อมยิง ระดม เอา เรือ กับตัน เวก. ๆ ได้ สู้ รบ อยู่ จน สิ้น กระ สุน ดิน ดำ. กับตันเวก จะ ถอยเรือไป ก็ ไม่ ได้. ท่าน ได้ เสีย ไพร่ ตาย ใน ที่ รบ สาม คน. ท่าน เหน สู้ รบ อยู่ เหลือ กำลัง, ก็ พา ไพร่ หนี ลง เรือ โบต, แล้ว เอา เพลิง เผา กัมปั่น เสีย ปรารฐนา จะ ไม่ ให้ ค่า ศึก ได้ กำปั่น ไป ไว้ ใช้ เปน กำลัง. กับตันเวก ลง เรือ หนี ไป เกาะ อื่น ที่ มี เมือง หนึ่ง, ชื่อ เยเมอิเก เปน เมืองขึ้น แก่ อังกฤษ. ครั้น อยู่ มา มี เรือ รบฝ่าย อังกฤษ, ชื่อ คะลาเดีย แล่น มา ถึง เมือง เฮดิ, ยิง ปืน คำนับ ธง เมือง เฮดิ. แล้ว มี หนังสือไป ถึง เจ้าเมือง ฮดิ, ให้ เจ้า เมือง คิด อ่าน จับ ซัละนาเว พวก ขบถ กับ พัก พวก ส่ง ลง มา ยัง กำปั่น. ถ้า เจ้า เมือง เฮดิ จับ ตัว ซัละนา เว ไม่ ได้ ใน สิบ สอง ชั่วโมง เรา จะ ยิง ป้อม ของ ท่าน. มี เรือ ฝรั่งเสศ ลำ หนึ่ง, นำ เอา ข่าว มา บอก ว่า เรา ได้ แล่น มา จาก เมือง เฮดิ นั้น, ยัง อีก สาม ชั่ว โมง จะ ถึง กำหนฎ, ซึ่ง เขา จะ ยิง เอา ป้อม เฮดิ. แต่ ภาย หลัง จะ เปน ประ การ ใด ข่าว ก็ ยัง เงียบ อยู่.

ข่าวมาแต่เมืองจีน ครั้ง ก่อน

๏ จดหมาย เหตุ ชื่อ โอเวอแลนด์ รีปอดที่ เมือง ฮองกง. ลง พิมพ์ ณวัน พฤหัศบดี เดือนสาม แรมค่ำ หนึ่ง, ว่า ข่าว มา แต่ เมือง จีนฝ่าย เหนือ, ที่ มา ใน สิบ ห้า วัน ว่า, กอง ขบถ ฝ่าย เหนือ เมือง จีน นั้น กำ เริบ ขึ้น. มี เรือ กลไฟ แล่น มา จาก เมือง ฮันเกา ณวัน อาทิตย์ เดือน สาม ขึ้น ห้า ค่ำ. เอา ข่าว มา ว่า พวก ขบถ ยก มา ตั้ง อยู่ ใกล้ ประมาณ ทาง อีก สาม สิบ ไมล์ จะ ถึง เมือง ฮันเกา. แม่ ทับใหญ่ คน หนึ่ง ไป เข้า ด้วย ฝ่าย ขบถ. เจ้าเมือง ฮันเกา ตกใจ, จึ่ง ไป ขอแรง กงสุล ทั้ง ปวง ให้ ช่วย. เรือ รบ อังกฤษ ลำ หนึ่ง, ชื่อ อัลเคอริน, ได้ ขึ้น ไป เพื่อ จะ ช่วย. เรือ รบ ฝรั่งเสศ ลำ หนึ่ง ชื่อ ฟารัดพี ก็ เข้า ช่วย. ฝูง ราษฎร หนี มา พึ่ง ฝรั่งเสศ อยู่ เปน อัน มาก.

๏ อนึ่ง เคาเวอเมนต์ เมือง จีน กำลัง ขุดคลองใหญ่ อีก แห่ง หนึ่ง, มี คน สอง พัน คน กำลัง ขุด อยู่. คลอง นั้น ขุด ตั้ง แต่ เมือง ซึ่งเกียง, ไป ถึง เมือง นันกิน, คง จะ ใช้ ได้ บ้าง ใน เดือน หนึ่ง, แต่ จะ แล้ว ที่ เดียว ใน สอง ปี.

๏ อนึ่ง เคาเวอเมนต์ ที่ เมือง นันกิน, ได้ เลิก ภาษี ฑูก แพรเสีย ใน ห้า ปี ไม่ เก็บ ภาษี ฑูก, จึ่ง มี คน ทอแพร มาก ขึ้น ที่ เมือง นันกิน, ใน หก เดือนมี เครื่อง ทอ แพร มาก ขึ้น กว่า แต่ ก่อน ถึง เครื่อง ๒๕๐๐ และ เมือง ซึ่งเกียง ก็ เกิด เครื่องทอ ฑูกขึ้น เปน อัน มาก.

ข่าวมาแต่เมืองจีน ใหม่

๏ คัด ออก จาก จดหมายเหตุ, เรียก ว่า ไชนะโอวะแลนด์เวอ
ริปอต. ที่ ได้ ลง พิมพ์ ที่ เมือง ฮ่องกง เมื่อ เดือน ๔ ขึ้น ค่ำหนึ่ง
การ สลัด กำเริบ ขึ้น ตาม ชาย ทเล เมืองจีน มาก นัก. กำปั่น
ย่อม ๆ ที่ แล่น ออก จาก เมือง ฮ่องกงไป ทาง ทวน ลม, ก็น่า
กลัว จะถูก เรือ สลัด ตี ทุกลำ. บัด นี้ เปน ความ น่า กลัว นัก.
ถ้า เปน เรือแล่นเร็ว ก็ จะ พ้น ได้ บ้าง, ถ้ามี เครื่อง อาวุธ แล ผู้
คน มาก ภอ จะรบ พุ่ง ต้าน ทาน อ้าย สลัด ได้. เดี๋ยว นี้ พวก
สลัด กำลัง กล้า นัก, เข้า มา เที่ยว จน ใกล้เมือง ฮ่อง กง. ถ้า
แล เรือสลัด แล่น มา ภบ เรือ ลูก ค้าเข้าแล้ว, ก็ ทิ้ง หม้อ มี อยา
อยู่ใน หม้อ ด้วย, ยา นั้น ติด ไฟ มีกลิ่น เหมน นัก ทิ้ง ลงใน เรือ
ลูก ค้า, หม้อ แตก เปน ไฟ มี กลิ่น เหมน นัก, ลูกค้า ทน กลิ่น
อยา ไม่ ได้ ก็ ต้อง หนี ไป. ณวัน ๕ เดือน ๔ ขึ้น ๑๕ ค่ำ, พวก
สลัด เข้าไปที่ อู่ ชื่อ แอเบอดีน ที่ เกาะ ฮ่องกง, ตีเอา เรือ ชาว
เมือง จีน หลาย ลำ, แต่มีเรือ รบ ลำหนึ่ง จอด อยู่ ใน อู่ นั้น จับ
สลัด ได้ หลาย คน. เมื่อ ณวัน ๖ เดือน ๔ แรม ค่ำ พวก สลัด เข้า
ไปตีเรืออังกฤษ ลำ หนึ่ง, จอด อยู่ นอก ปาก น้ำ ฮ่องกง น่อยหนึ่ง
หมาย ว่า จะมี เงิน, แล ลูก เรือ กำลัง นอน ลับ อยู่. สลัด เข้า
จับ ตัว กับตัน มัดไว้, กับตัน ร้อง อึง ขึ้น ลูกเรือ ก็ ตื่น. มี
เรืออังกฤษ ลำอื่น ก็ มา ช่วย ตี พวก สลัด, พวก สลัด เจบ ป่วย
ไป บ้าง, แต่ตก น้ำ ตาย นั้น ห้า คน, สลัด ยอม แพ้.

๏ ครั้น วัน จันทรเดือน ๔ แรม ๔ ค่ำ, มีเรือ ปรึก เมือง ซเปน
แล่น ออก จาก ฮ่องกง ก็ ถูก เรือ สลัด, เมื่อ กำลัง รบ กัน เอา
ปืน ยิง เอา เรือ สลัด, อ้าย สลัด แล่น เรือ ตรง เข้าใกล้
เรือ ซเปน, แล้ว ก็โยน หม้อเหมน ลง ใน ลำเรือ. ลูกเรือ
ทน ยาเหมน ไม่ ได้ ก็ ภา กัน ทิ้ง เรือ เสีย หนี ไป. พวก สลัด
ก็ เอาเรือ นั้นแล่น ไป. ณวัน เดือน ๔ แรม ๕ ค่ำ เวลา เช้ามีเรือ
ฮำเบิก ลำ หนึ่ง, แล่นไป ที่ เมือง มะเกา เอา ข่าว มาว่า, เรือ ที่
สลัด ตี นั้น ก็ ยัง อยู่ นอก, เหน ยังแล่นไปแล่น มา มีธง เมือง
ซเปน. เคาเวอเม้นต์ ที่ เมือง ฮ่องกง จึ่ง ให้ คน เอา เรือ แล่น
ไป จับ สลัดในเรือ นั้น. พวก สลัด เหน เรือรบ แล่น เข้ามา,
ก็ ทิ้ง เรือ เสีย หนีไป. ครั้น อยู่ มา ณวัน ๗ เดือน ๔ แรม ๙ ค่ำ,
ก็ มี เรือ สกูเนอ ชื่อ จีน ๆ แล่น ออก จาก ปาก น้ำเมืองจีน, ชื่อ ไล
อิมูน ถูก สลัด ตี เรือ ลูกเรือ ปีน หนี ขึ้น เสา กระโดง, คอย อยู่
จน อ้ายสลัด เกบ เอา สิ่งของ ไป หมด, สลัด ก็ ทิ้ง เรือ ลำ นั้น
เสีย ลง เรือ แล่น ต่อ ไป. พวก ลูกเรือ จึ่ง ได้ พา กัน ลง จาก
เสา กระโดง จัดแจง เรือ แล่น มา.

เมือง ฮันเกา

๏ มี หนังสือ จดหาย เหตุ ที่ เมือง ฮันเกา, เมื่อ ณ เดือนสาม
แรม สามค่ำ, ว่า พวก ขบถ เชื่อ เนียน ไฟ, มา ล้อม รอบ เมือง
ฮันเกา แล้ว. ฤๅ ว่า เปน ทัพ ใหญ่. ที่ บน กำแพง เมือง ฮันเกา
นั้น, มี ธง ปัก เรียง กัน ไป รอบ กำแพง เมือง, ทหาร ที่ สำรับ
จะ รักษา บน กำแพง นั้น ดู หมือน น้อย ไป. ประตูเมือง ก็ ปิด
มี ช่อง เล็ก ที่ ลับ ๆ เปน ที่ ลอด เข้า ลอด ออก ได้. คน นอก
เมือง หนี เข้า มา ใน เมือง โดย ช่อง นั้น ก็ มี. บาง ที่ คนใน
เมือง ลอด หนี ออก ไป นอก เมือง โดย ช่อง นั้น ก็ มี.

ราคา สินค้า ฮ่องกง

๏ วัน ๕ เดือน ๔ ขึ้น ค่ำ, เข้าสาน ที่ เมือง ฮ่องกง ราคา
ก็ ยัง คง อยู่. แต่ เข้าไซ่ง่อน ราคา ขึ้น น่อย หนึ่ง, เข้า กำลัง
ขาย ดี คน อยาก ซื้อ มาก. ใน ๑๕ วัน นั้น ขาย ได้ หกหมื่นสี่พัน
สองร้อย หาบ. คือ เข้า ย่างกุ้ง สาม หมื่น ห้าพัน หาบ. เข้า
ไซ่ง่อน หมื่น สี่ พัน หาบ. เข้า บังกลา แปดพัน สองร้อย หาบ. เข้า
สยาม เจดพัน หาบ.

๏ ใน วัน เดือน ๔ ขึ้น ค่ำ นั้น, เข้า กำลัง ขาย ที่ เมือง
ฮ่องกง, เปน ราคา เข้า บังกล่า หาบละ ๒ เหรียน ๙๐ เซนต,
แล ๓ เหรียน ๑๕ เซนต์. เข้ากล้อง สยาม หาบละ ๒ เหรียน
๖๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๗๕ เซนต์. เข้า อย่าง กลาง
หาบละ ๒ เหรียน ๘๐ เซนต์, แล ๓ เหรียน ๕ เซนต์. เข้า
ขาว หาบละ ๓ เหรียน ๕ เซนต์, แล ๓ เหรียน ๑๕ เซนต์. เข้า
ไซ่ง่อน หาบละ ๓ เหรียน, แล ๓ เหรียน ๕ เซนต์. เข้า มนิลา
หาบละ ๓ เหรียน, แล ๓ หรียน ๒๕ เซนต์. เข้ากล้อง ย่างกุ้ง
หาบละ ๒ เหรียน ๘๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๘๕ เซนต์. เข้า
กล้อง อาระกัน หาบละ ๒ เหรียน ๖๐ เซนต์, แล ๒ เรียน ๖๕
เซนต์.

๏ น้ำตานทราย นั้น มี น้อย ราคา ขึ้น หาบละ ๓๐ เซนต์, แล
๔๐ เซนต์ บ้าง. น้ำตานทราย ขาว ที่ หนึ่ง หาบละ ๙ เหรียน,
แล ๙ เหรียน ๒๐ เซนต์. ที่ ๒ หาบละ ๘ เหรียน ๖๐ เซนต์,

แล ๘ เหรียน ๙๐ เซนต์. ที่ ๓ หาบละ ๘ เหรียน แล ๘ หรียน ๗๕ เซนต์. น้ำตานทราย แดง หาบละ ๕ เหรียน ๕๐ ซนต์, แล ๕ เหรียน ๘๐ เซนต์.

๏ ฝิ่นใน วัน นั้น ขาย อย่าง ปั้ตนา หีบละ ๗๑๗ เหรียน ครึ่ง. ย่าง ขี้นาเลด หีบละ ๖๗๐ เหรียน. อย่าง มละวา หาบละ ๘๓๕ หรียน, แล ๘๔๕ เหรียน.

๏ ฝ้ายใน ๑๕ วัน นั้น, เข้า มา แต่ เมือง บำใบ ๑๕๐๐ เบล์. เจ้าของยังไม่ ขาย, ด้วย หทมาย ว่า ตรุดจีน แล้ว ฝ้าย จะมี รา ขึ้น, ราคาก็ขึ้น แล้ว เบล์เหรียน, แล เหรียน ครึ่ง เจ้า งก็ ยิ่งไม่ ขาย, ในวัน นั้นฝ้าย บัง กล่า คง อยู่ ๒๒ เหรียน ๐ เซนต์. แล ๒๕ เหรียน ฝ้าย บำ ไบ ๒๔ เหรียน, แล ๒๖ หรียน ฝ้าย เมือง จีน ๒๖ เหรียน ๕๐ เซนต์. แล ๒๘ เหรียน ๕๐ เซนต์, ฝ้าย บัง กล่า ยัง ค้าง อยู่ ประมาณ สอง หมื่น ห้า พัน บล์. เหน ว่าฝ้ายบังกล่า จะ ไม่ มา อีก, เพราะ เมือง าละกะตา ราคา ฝ้ายขึ้น แล้ว คง จะ ไป ขาย ข้างโน้น.

๏ พริกไทยดำ หาบ ลา ๖ เหรียน ๔๐ เซนต์.

๏ ฝาง เมือง สยาม หาบ ละ ๒ เหรียน ๒๐ เซนต์, แล เหรียน ๔๐ เซนต์.

๏ โปลง หาบ ละ ๗๕ เซนต์.

๏ หมาก แห้ง หาบ ละ ๓ เหรียน ๓๐ เซนต์. แล ๔ เหรียน ๒๐ เซนต์.

ข่าว ที่ กรุง เทพ

๏ มี ข่าว มา ว่า, มี อ้าย ผู้ ร้าย ลอบ เอา เหลา ไม้ รวก แทง ลวง ไม้ ตรี, เมื่อ กำลัง เข้า ไป ถ่าย อุจาระ ถูก ที่ ริม ทวาร หนัก. ด้ ยิน ข่าว ว่า เจ็บ นัก น่า กลัว จะ ไม่ รอด.

๏ อนึ่ง ได้ ยิน ข่าว ว่า ภา ษี เรือ นั้น, ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า ฯ ให้ ยก เสีย, คือ เรือ ที่ บัน ทุก สิน ค้า ซึ่ง บัง เกิด ใน แขวง เมือง สยาม เอา มา ขาย ใน กรุง เทพ ฯ ก็ ไม่ ต้อง เสีย ภา ษี เรือ เลย. ที่ ท่าน ได้ โปรด ดั่ง นี้ คง จะ เปน คุณ ประ โยชน แก่ ราษฎร มาก, จะ ได้ ค้า ขาย สดวก กว่า แต่ ก่อน. ข่าว นั้น เหน จะ เปน แน่.

๏ อนึ่ง ได้ ยิน ข่าว ว่า, ณวันเดือน ๕ ขึ้น เจ็ด ค่ำ พระ บาท สมเด็จ พระ จอม เกล้า พระ พุทธเจ้า อยู่ หัว, จะ เสดจ ไป ประภาศ เมือง เพชร บุ รี จะ เสดจ โดย ชล มารค, ด้วย พระ ธี นั่ง กล ไฟ.

๏ หนังสือใบ นี้ ควร ที่ จะ ออก แต่ ต้น เดือน ๕ แต่ หา ได้ ออก ทัน ไม่, เพราะ ว่า ลูกจ้าง ไป เล่นตรุศ. แล ไป ราช การ ถือ น้ำ, จึ่ง ได้ ช้า ไป. ข้าพเจ้า ขอ อภัย แก่ ท่าน ทั้งหลาย ผู้ ที่ ซื้อ จดหมาย นี้ เถิด.

๏ เรือ เจ้าพระยา ออก จาก กรุงเทพ ฯ ณวัน เสรา เดือน ๕ ขึ้น ค่ำ หนึ่ง. แล เรือ เจ้า พระยา นั้น ได้ รอ ฟัง ข่าว ภาษี ฝิ่น อยู่ ประมาณ ๑๑ วัน เกิน กำหนด ไป. ครั้น ได้ ทราบ ความ ว่า ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้ พระภาษี สมบัติ บริบูรณ เปน เจ้า ภาษี ฝิ่น ต่อ ไป, เรือ เจ้าพระยา จึ่ง ออก ไป. นอกกุตานแอป ดูลรัดซนโดย สาร ไป ด้วย, มี อังกฤษ คน หนึ่ง ชื่อ ทัมซัน ไป ด้วย.

๏ ณวัน เดือน ๔ แรม ๔ ค่ำ พระ บาท สมเด็จ พระ จอม เกล้า พระ พุทธ เจ้า อยู่หัว, เสดจ ไป ประ ทาน เพลิง ศพ เจ้า คุณ น้อย. ชาวประ เทศ ยุโรป ประเทศ อเมกา, ได้ ประ ชุม กัน มาก หลาย คน. เมื่อ ใน หลวง จะ เสดจ เข้า ประ ทาน เพลิง นั้น ทอด พระ เนต ดู ชาว ยุโรป แล อเมริ กา, แล้ว ทรง คำ นับ ทรง ตรัศ ปรา ไศรย แก่ เขา บ้าง. แล เมื่อ เสดจ ขึ้น จาก เรือ พระ ธี นั่ง มี ทหาร แห่ มา โดย ทาง สถล มารค ประ มาณ ร้อย คน. หลวง อุ ประ เทศ ทวย หาร เปน นาย พวก ทหาร. มี พวก เป่า แตร ประ โคม มา สัก ๒๐ คน. มี ฝรั่ง เสศ ชื่อ อี. เซบีร เปน ครู. เขา เป่า เพลง ฝรั่ง เสศ ไพ เราะห์. แล เมื่อ เสดจ กลับ นั้น ก็ มี หมู่ ทหาร แห่ นำ เสดจ ไป เหมือน กัน.

๏ สัก ๒๕ วัน แล้ว มี อ้าย ผู้ ร้าย เข้า ไป ใน เรือ สกุน เนอ อัง กฤษ ชื่อ ไกล โอ จอด อยู่ ใน กรุง เทพ ฯ ขโมย เอา นา ฬิ กา เดิน เรือ ใบ หนึ่ง, ที่ ภาษา อัง กฤษ เรียก ว่า โกร อม อี เตอ เมื่อ กัปตัน กำลัง นอน หลับ อยู่ ดาษ ฟ้า. นา ฬิ กา ใบ นี้ เปน ใบ ที่ ๔ ที่ ได้ หาย ไป จาก เรือ, ที่ มา จอด ใน กรุง เทพ ฯ, ใน เรว ๆ นี้. ที่ หาย ไป ครั้ง ก่อน นั้น ๓ ใบ. ใน ๓ ใบ นั้น จับ อ้าย ผู้ ร้าย ที่ ลัก ไป ได้ ๒ ใบ แล้ว, อ้าย ผู้ ร้าย ที่ จับ ได้ ครั้ง ก่อน นั้น เคาเวอ เมนต์ สยาม หา ได้ ลง โทษ ไม่, ดู เหมือน เคาเวอเมนต์ สยาม เหมือน เครื่อง จักร ดวง ที่ เปน สำ คัญ ลุด แล้ว, จึ่ง อ่อน ไป, ไม่ ใคร่ จะ ได้การ.

๑ ได้ หนังสือ ฝาก มา แต่ มิศตอม ซัน ผู้ เปน ช่าง ชัก รูบ ที่ ได้ ออกไป จาก กรุง เทพ ฯ แต่ เดือน ๓ ขึ้น ค่ำ หนึ่ง, เพื่อ จะ ไป, พระ นครวัด แขวง เมือง กำพูชา. ท่าน เขียน หนังสือ เมื่อ ณวัน พฤหัศบดี เดือน ๓ แรม ๘ ค่ำ. ใน วัน นั้น เขา ไป ถึง วัดสิน กำหนด จะ ถึง พระนคร วัด อีก ๑๒ วัน. ท่าน ไป ชา นัก ด้วย ไม่ มี ช้าง จะ หา จ้าง ไม่ ได้, ถึง เหน ตัว ช้าง อยู่ จะ หา จ้าง เอา ก็ไม่ได้ ท่าน ก็ ขี่ ม้า ไป บ้าง, ขี่ เกวียน วัว ไป บ้าง เดิน ท้าว บ้าง, ลาง ที นอน ใน ป่า ดง มี เสือ มาก, แต่ไม ได้ ทำ อันตราย แก่ เขา เลย.

ว่า ด้วย พวก สลัดตี เรือ สยาม

๏ ว่า ด้วย กำปั่น ที่ ชื่อ ไดมันสิตี, แปล ว่า ชื่อ เมือง เพชร, ได้ ออก จาก เมือง ฮองกง เมื่อ ณวัน เดือน สาม ขึ้น สิบ สาม ค่ำ, เพลา สี่ โมง เช้า, เพื่อ จะ เข้า มา ยัง กรุง เทพ มหา นคร. วัน นั้น ลม ตระวัน ออก เฉียง เหนือ พัด กล้า นัก. เมื่อ แล่น มา ถึง เกาะ ฮองกง เข้า เกาะ นั้น บัง ลม ๆ อับ ไป. ขณะ นั้น กับตัน ได้ เหน เรือ สเภา จีน สอง ลำ แล่น ออก มา จาก อ่าว ฮองกง, แล่น เลียบ ฝั่ง เลย กำปั่น ไป. กับตัน เหน จึ่ง ถาม ผู้ นำ ร่อง ว่า จะเปน เรือ อะไร. ผู้ นำ ร่อง บอก ว่า เปน เรือ ลูก ค้า เมือง ฮองกง จะ ไป ค้า ขาย เมือง ไหหลำ. ภอ ลม พัด จัด ขึ้น กำปั่น แล่นใกล้ สเภา เข้า ไป. กับตัน จึ่ง ปล่อย ผู้ นำ ร่อง เสีย, เพราะ ไม่ ต้อง การ ที่ จะ นำ ร่อง ต่อ ไป ค่าง น่า. ผู้ นำ ร่อง ก็ ลง เรือ เล็ก ของ เขา ไป. แต่ เมื่อ ผู้ นำ ร่อง จะ ไป ผู้ นำ ร่อง บอก แก่ กับตัน ว่า, ให้ คอย ระวัง เรือ สเภา สอง ลำ นั้น, บาง ที เปน เรือ ค้า ขาย, บาง ที จะ เปน เรือ สลัด ไป. กับตัน ได้ แล่น กำปั่น เสียด เข้า ไป ดู ท่วง ที่ เรือ สเภา สอง ลำ นั้น จะ ทำ เปน ประการ ใด, ก็ หา เหน เหตุ การ สิ่ง ใด ไม่. เรือ สเภา นั้น มี ปืน ลำละ สอง กระบอก สาม กระบอก. สเภา ลำ หนึ่ง ได้ มี เรือ ช่วง สอง ลำ สอง ลำ, แต่ผู้ คน บน สเภา ทั้ง สอง ลำ นั้น ก็ ไม่ สู้ มาก. ครั้น กำปั่น แล่น พ้น เกาะ ไป แล้ว, กับตัน เหน เรือ สเภา แล่น อยู่ น่า กำปั่น อีก สอง ลำ. แล ลำ เรือ นั้น โต ประมาณ เท่า กัน กับ เรือ ลำ ก่อน. กับตัน สำคัญ ว่า เปน เรือ ลูก ค้า. กับตัน แล่น ตรง มา, ครั้น แล ไป ค่าง ซ้าย ทเล เหน เรือ สเภา หลาย ลำ. ครั้น แล่น มาอีก ใกล้ จะ ทัน สเภา ลำ น่า, ก็ แล เหน คน ขึ้น ยืน อยู่ บน เสาชี้ มือ ถือ หม้อ เหมน อยู่. กับตัน จึ่ง รู้ ว่า เรือ สอง ลำ นั้น เปน พวก

สลัด. กับตัน ทั้ง สี่ศะ เรือ ตาม ลม ไป, แล้ว กับตัน เรียก จุ้นจุ๊
มา บอก ว่า, เรือ สเภา สอง ลำ นั้น เปน เรือ สลัด. จุ้นจู๊ จึ่ง บอ
ว่า เรา ไม่ มี เงิน แล ฝิ่น อะไร ดอก, มี แต่ หีบ แพร อยู่ สอง สาม
หีบ. ถ้า เรา จะ สู้ รบ อ้าย สลัด ก็ เหน จะ สู้ ไม่ ได้ จะ ต้อง แล่
หนี ไป. สเภา อ้าย สลัด ทั้ง สอง ลำ ก็ แล่น เสียด เข้า มา ใกล้
แล้ว ก็ เอา ปืน ยิ่ง ถูก คน ถือ ท้าย. ๆ เจบ เข้า, ก็ ทิ้ง ท้าย เสีย ห
ลง ไป ใน ตาย ฟ้า. กับตัน ได้ เรียก คน อื่น ให้ มา ถือ ท้าย อีก
ก็ ไม่ มี ใคร, คน หนี อ้าย สลัด ลง ใต้ ตาย ฟ้า เสีย หมด. กับต
วิ่ง ไป ถือ ท้าย เอง. เรือ อ้าย สลัด เข้า ข้าง ต้น ลม, แล้ว ทิ้ง ห
เหมน มา หลาย ลูก, แต่ หา ลง ใน กำปั่น ไม่. อ้าย สลัด ยิง
อีก ครั้ง หนึ่ง, รดม กัน ทั้ง สอง ลำ. ๆ หนึ่ง ยิ่ง ด้วย ปืน ใหญ่,
หนึ่ง เปน แต่ ปืน คาบ สิลา. เวลา นั้น เปน เวลา เที่ยง, ล
เงียบ.

แล กำปั่น นั้น ได้ แล่น เร็ว กว่า เรือ สเภา มาก. แล เรือ สเ
ข้าง ต้น ลม แล่น เสียด มา ทับ กำปั่น เข้า แล้ว, เอา หม้อ เหร
โยน ลง ใน กำปั่น. กับตัน วิ่ง จะ เข้า ไป หยิบ หม้อ เหมน โยน
เสีย, หม้อ เหมน แตก ออก ลุก เปน ไฟ ไหม้ มือ แล น่า กับตัน
ก็ วิ่ง กลับ ไป ถือ ท้าย อีก. กับตัน นึก ว่า ถ้า ลม จัด ขึ้น เหน
แล่น หนี พ้น. อ้าย สลัด ได้ โยน หม้อ เหมน หลาย ครั้ง แต
ตก ลง ใน ลำ กำปั่น ไม่. แล สเภา อ้าย สลัด ลำ หลัง นั้น ก็
ปืน มา แต่ ไม่ ถูก อะไร. อ้าย สลัด ลาก ปืน ใหญ่ มา ตั้ง น่า เรื
แล้ว ยิง มา กระสุน ปืน ถูก สี่ศะ กับตัน เซต ไป ไม่ สู้ ถนัด.
ตัน หนี ลง ไป ใต้ ตาย ฟ้า. กับตัน ลง ไป ได้ ประมาณ สิบ
พวก สลัด จึ่ง ขึ้น กำปั่น ได้, ให้ คน ลง ไป คุม ตัว กับตัน ไว้
คน. นาย สลัด ถาม กับตัน ว่า เอา ฝิ่น แล เงิน ไว้ ไหน. กับ
บอก ว่า ไม่ รู้, ไม่ ใช่ การ ของ กับตัน, อ้าย สลัด ภา กัน ลง
ค้น สิ่ง ของ ขน เก็บ เอา ลง เรือ อยู่ ประมาณ สอง ชั่ว โมง. น
พวก สลัด พูด ภาษา อังกฤษ บอก กับตัน ว่า, จะ เอา นาฬิกา พก
แผนที่ แล่น เรือ ของ กับตัน. อ้าย สลัด สั่ง กับตัน ว่า อย่า ให้
เรือ กลับ ไป ฮองกง เลย. ถ้า ว่า จะ ไป ฮองกง แล้ว จะ ทำ ลาย
เสีย ให้ หมด, เพราะ เรา ไม่ อยาก ให้ ชาว เมือง ฮองกง รู้ ว่
สลัด ใกล้ ปาก อ่าว. แล้ว อ้าย สลัด ก็ ลง เรือ ไป. อ้าย สลัด
หมด แล้ว ลูก เรือ จึ่ง มา หา กับตัน ๆ ใช้ ให้ ตัก น้ำ มา ให้ กับต
กับตัน เอา น้ำ ลูบ หน้า ค่อย สบาย ขึ้น. แล้ว กับตัน ขึ้น มา

ปาก เรือ, เหน เชือก แล ใบ ยุ่ง เหมือน ถูก พยุห์. กับตัน สั่ง สรั่ง ให้ จัด แรง ใหม่ เพื่อ จะ ได้ แล่น ไป เรว. ลม พัด มา แต่ ตวัน ออก เรื่อย ๆ. จุ้นจู๊ ว่า แก่ กับตัน ว่า, ควร ที่ เรา จะ กลับ ไป เมือง ฮองกง ก่อน, กับตัน ไม่ เหน ด้วย เพราะ นาย สลัด ว่า ไว้, ถ้า ขืน จะ กลับ ไป ฮองกง แล้ว จะ ทำ ลาย เรือ เสีย, จุ้นจู๊ จึ่ง ยอม ให้ แล่น มา กรุงเทพ ฯ กับตัน จึ่ง แล่น ไป ตั้ง ใจ ว่า จะ แวะ เมือง ไซ่ง่อน หา หมอ รักษา ตัว เพราะ ใน เรือ ไม่ มี ยา. ตาของ กับตัน ก็ บวม หนัก ขึ้น ไม่ เหน อะไร ถึง สี่ วัน. แล้ว แล่น เรือ มา ได้ เก้า วัน ถึง อ่าว ไซ่ง่อน, ภอ กับตัน สบาย ขึ้น เหน ว่า ไม่ ควร จะ แวะ เมือง ไซ่ง่อน. แล้ว กับตัน ก็ แล่น เลย มา จน ถึง หลัง เต่า. ตั้ง แต่ วัน ออก จาก ฮองกง มา นับ ได้ สิบ สี่ วัน ถึง กรุงเทพ ฯ.

๏ ของ ที่ สลัด ชิง ไป ได้ นั้น, คือ แพร ราคา หมื่น เหรียน, กับ เสื้อ ผ้า สิ่ง ของ ๆ ลูก เรือ แล กับตัน, กับ ทั้ง เสบียง อาหาร เหลือ อยู่ แต่ เข้า กับ เกลือ บ้าง. กับตัน คะเณ ว่า คน ที่ อยู่ ใน เรือ สลัด นั้น ลำ ละ สี่สิบ คน. กับตัน จะ ต่อ สู้ สลัด นั้น ไม่ ได้ ด้วย ลูกเรือ หนี ลง ใต้ ดาษฟ้า เสีย หมด. ถ้า มี ผม กล้า ก็ ภอ จะ หนี พ้น ได้.

ผู้ ที่ จัด แจง เรื่อง นี้. ชื่อ อีลิวเปก เปน กับตัน เรือ ได้ มันสึด.

ข่าว มา แต่ เมือง อเมริกา ใหม่

๏ ว่า คอนสติติวชัน แห่ง เมือง ยูในติศเตฺษ บท ๑๓ ข้อ ที่ หนึ่ง ได้ เปลี่ยน แล้ว ทำ ใหม่ บท นั้น ใจ ความ ว่า การ ทาษ ฤๅ การ ใด ๆ ที่ ผู้ ทำ ไม่ เตม ใจ จะ ทำ ถ้า ไม่ ได้ สัญญา ไว้ ใน การ นั้น นาย จะ บังคับ ให้ ทำ ไม่ ได้ เว้น ไว้ แต่ ที่ ลง โทษ การ ที่ พิจารณา เปน สัตย์ ว่า เปน ผู้ ร้าย ถ้า เปน ดัง นั้น ผู้ ที่ เปน พนักงาน ก็ ใช้ ให้ ผู้ เปน โทษ ไม่ อยาก ทำ นั้น ก็ บังคับ ให้ ทำ ได้ นอก นั้น เปน ห้าม ไม่ ให้ บังคับ นอก ใจ คน ใด คน หนึ่ง ที่ อยู่ ใน แว่น แคว้น เมือง ยูในติศเตฺษ เลย ข้อ กฎหมาย กอนสติ ติวชัน ที่ ทำ ใหม่ นี้ ได้ ตั้ง มั่น คง ไว้ ณ วัน เดือน ยี่ ขึ้น ค่ำ หนึ่ง ตั้ง แต่ นั้น ไป คน ทาษ ที่ อยู่ ใน เมือง ยูในติศเตฺษ ก็ พ้น จาก ทาษ แต่ บท นี้ กอนเกรศ ได้ ตั้ง ไว้ กว่า ปี แล้ว แต่ จะ เปน อย่าง แท้ ยัง ไม่ เปน ขึ้น ได้ เพราะ หัว เมือง ทั้งปวง ใน สี่ ส่วน ยัง ไม่ พร้อม กัน ตาม บท คอนสติวชัน นั้น ใน ครั้ง นี้ นั้น หัวเมือง ทั้งปวง พร้อม ใจ กัน กว่า สอง ส่วน คือ ๒๗ หัว เมือง เหน พร้อม ใจ กัน ยัง อีก ๙ หัว เมือง ไม่ เหน ด้วย ถึง ใน ๙ หัว เมือง ไม่ เหน ด้วย จะ ว่า กล่าว ทัด ทาน จะ ทำ อไร ก็ ไม่ ได้ ต้อง ยอม ตาม เหตุ นั้น ก็ เปน เหตุ ใหญ่ คง จะ เปน ผล ประโยชน์ แก่ เมือง อเมริกา มาก นัก การ ที่ ใช้ ทาษ อยู่ เมื่อ ก่อน นั้น ให้ เปน เสี้ยน หนาม แก่ บ้าน เมือง ให้ เกิด ความ ทุกข์ ต่าง ๆ กว่า สาม สิบ ปี มา แล้ว เปน เหตุ ที่ การ สงคราม ใหญ่ ที่ พึ่ง แล้ว กัน ใน ปี นี้ อนึ่ง ผู้ ทาษ ที่ พ้น จาก นาย ไป นั้น กว่า สี่ ล้าน คน เขา จะ เปน ใหญ่ แก่ ตัว ทุก คน แล จะ หัด จะ เรียน วิชา ต่าง ๆ ก็ จะ ได้ เปน กำลัง แก่ บ้าน เมือง

ข่าว เมือง อังกฤษ

๏ เมือง ขึ้น แก่ อังกฤษ ชื่อ เยเมอิกา ที่ เกิด วุ่น วาย ด้วย ขบถ นั้น ก็ ราบคาบ แล้ว แต่ ว่า ยัง หา มี ความ สุข เปน แท้ ไม่ ด้วย เคาเวอเมนต์ อังกฤษ ไม่ พร้อม ใจ กัน แตก กัน เปน สอง ฝ่าย ฝ่าย หนึ่ง นั้น เหน ว่า เจ้า เมือง เยเมอิกา นั้น ที่ ทำ การ ปราบ ขบถ นั้น เปน การ ร้าย แรง เหลือ เกิน ไป จำ พวก หนึ่ง เหน ว่า ทำ เปน การ ดี เคาเวอเมนต์ จึ่ง ใช้ ให้ ขุนนาง ผู้ ใหญ่ ให้ ไป ถึง เมือง เยเมอิกา เพื่อ จะ ได้ ชำระ ความ นั้น

๏ อนึ่ง เหตุ ที่ เกิด ขึ้น ใน เมือง เฮติ นั้น ที่ เรา ได้ แสดง ไว้ ใน ใบ ก่อน นั้น ข่าว ว่า เรือรบ อังกฤษ เขา ยิง เอา ป้อม ทำลาย ลง แล้ว จะ มี เหตุ อไร ต่อ ไป อีก หา ทราบ ไม่

เมือง สเปน

๏ ข่าว มา ว่า เมือง สเปน มี ศึก เปน การ ขบถ ใหญ่ แต่ ข่าว ที่ มา ใหม่ ว่า การ ขบถ นั้น ราบ คาบ ลง แล้ว

บางกอก ดอกกำปนี ทำ เจ้า ของ อู่ ใหม่

๏ อู่ แห้ง นี้ พึ่ง ทำ แล้ว, พร้อม ใจ จะ รับ เรือ ใหญ่ น้อย ทุก อย่าง. เชิญ ให้ ท่าน เจ้า ของ เรือ, แล นาย เรือ ทั้งหลาย, จง พิ จารณา ดู อู่ ใหม่ นี้. คง จะ เหน ว่า เปน อู่ ดี กว่า อู่ ทั้งปวง ใน บุระ ประเทศ นี้. จะ ได้ แก้ เรือ ซ่อมแปลง เสีย ใหม่ โดย สดวก ดี. ที่ อู่ นั้ว ได้ ๓๐๐ ฟุต แล คง จะ ให้ ยาว กว่า นั้น อีก. โดย กว้าง ได้ ๑๐๐ ฟุต, ลึก ๑๕ ฟุต. ที่ ปาก อู่ มี ประตู เรียก ว่า ไกซัน, ถ้า

จะ ปิด มิด ได้ โดย เรว. ที่ นอก ปาก อู่ ใน ออก ไป นั้น, จด ถึง ลำ แม่น้ำ โดย ยาว ๑๒๐ ฟุต. มี เขื่อน สอง ฝาก กว้าง ขวาง แขง แรง นัก, กำปั่น เล็ก กำ ปั่น ใหญ่ จะ รอด อาไศรย อยู่ ปาก อู่ ได้ ใน ทุก เวลา ไม่ เปน อันตร ย เลย. แล มี เครื่อง จักร สำรับ ยก เสา กะโดง, แล ม่อ น้ำ สำรับ กลไฟ แขง แรง นัก. อู่ นั้น พร้อม ด้วย เครื่อง สูบ ไป ด้วย กำลัง กลไฟ. มี แรง มาก เพื่อ จะ ได้ สูบ น้ำ ให้ ออก ได้ โดย เร็ว ได้, ไม่ ว่า น้ำ ขึ้น น้ำ ลง. พร้อม ด้วย เครื่อง ใช้ ใน การ ทำ เรือ ใบ แล เรือ กล. แล การ นั้น มี นาย ที่ เปน ชาติ ยูรบ, ได้ เคย ทำ การ เช่น นั้น หลาย ปี, จึ่ง ชำนาณ ใน การ เหล่า นี้ ทุก อย่าง.

๏ แล ลูก จ้าง สำรับ อู่ นั้น เปน คน เลือก มา แต่ ฮ่องกง แล วัมภู ทั้ง นั้น, เปน คน ชำนาญ ใน การ นั้น. ๏ พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, ปรารถนา ที่ จะ ให้ คน ทั้ง หลาย พิเคราห์ ดู ว่า, อู่ นี้ ตั้ง อยู่ ที่ มี ไม้ สัก บริบูรณ แล ถูก ด้วย. ๏ อนึ่ง อู่ นี้ มี จักร เลื่อย ไม้, เพื่อ จะ ได้ การ เร็ว. หมอน ที่ รอง เรือ สูง สี่ ฟุต, แล จะ ชัก ออก เมื่อ ใด ก็ ชัก ได้ โดย สดวก, ไม่ ต้อง เสีย อะไร ใน การ เปลี่ยน หมอน นั้น.

๏ อนึ่ง พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, จะ รับ ธุระ คิด ใน การ ที่ จะ ต้อง ลง ทุน ซ่อม แปลง เรือ, แล จะ รับ เหมา เอา การ นั้น, เรือ ไม้ ก็ ดี เรือ เหล็ก ก็ ดี, แล จะ รับ ต่อ เรือ ใบ เรือ กล ไฟ ทุก การ ใด ๆ ที่ ใน การ ช่าง ต่อ เรือ ซ่อม แปลง เรือ. ๏ ไม้ แล เหล็ก แล ของ อื่น ๆ ที่ จะ ต้อง ซื้อ นั้น, เรา จะ ขาย ให้ ตาม ราคา ตลาด กรุง เทพ นี้. ๏ อนึ่ง เรือ ทั้ง หลาย ที่ จะ เข้า อู่ นั้น, จะ มา จอด ที่ ทุ่น แห่ง กำปะนี ฤๅ ที่ เขื่อน นอก อู่ นั้น, ไม่ ต้อง เสีย เงิน กว่า ผู้ ที่ เปน นาย การ จะ สั่ง ให้ เลื่อน ออก จาก ที่ นั้น เมื่อ ใด.

๏ อนึ่ง กับปิตัน แห่ง เรือ ทั้ง หลาย, เมื่อ จะ ออก จาก อู่ นั้น ต้อง เขียน ชื่อ ตัว ลง ที่ บาญชี แห่ง นาย อู่ นั้น เสีย ก่อน จึ่ง ออก ได้. ๏ อนึ่ง แต่ บันดา หนังสือ, ที่ จะ ฝาก มา ถึง อู่ นั้น, ต้อง ฝาก ไป ถึง มิศเตอดับบลิยู. เช. โรเบิดซัน กว่า จะ ได้ เปลี่ยน อย่าง นั้น, บัด นี้ มิศเตอดับลิยู. เช. โรเบิดซัน เปน นาย กอง นั้น เปน เจ้า กระทรวง ใน การ ที่ จะ ใช้ เงิน เกบ เงิน แต่ ผู้ เดียว.

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กับปิตันชื่อไร	คี ตอน	เรือ อไร	มาแต่ไหน
เดือน ๔ ขึ้น ๑๔ ค่ำ	เวศโซลิวชัน	แมกเก	๘๑๖	ชิบ สยาม	ฮองกง
เดือน ๔ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	อีมิละยี	อัศเซนต์	๓๖๐	บาก เด็นมาก	ฮองกง
เดือน ๔ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	กิมซึงฮง	ซอัลต์	๕๔๐	บาก สยาม	ฮองกง
เดือน ๔ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	มอเร	ฮามซ์	๓๗๘	บาก ฮัมเบิก	ฮองกง
เดือน ๔ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	เมรีรอซ	ไมสะเน	๕๖๙	บาก สยาม	ฮองกง
เดือน ๔ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	ซีมันซ์ไบรต์	วศ	๓๑๔	บาก สยาม	ฮองกง
เดือน ๔ แรม ค่ำ ๑	ซฮุดดึงสดา		๕๘๐	ชิบ สยาม	ฮองกง
เดือน ๔ แรม ๒ ค่ำ	เระวนบวน	กุบเปอ	๔๑๐	บาก อังกฤษ	ฮองกง
เดือน ๔ แรม ๔ ค่ำ	ลันซิลด	เดาคัล	๘๘๘	ชิบ อังกฤษ	ฮองกง
เดือน ๔ แรม ๔ ค่ำ	บันลิ	จีน	๒๐๔	ลักเคอสยาม	ฮองกง
เดือน ๔ แรม ๔ ค่ำ	เจ้าพระยา	อรตัน	๓๕๓	กลไฟ สยาม	สิงคโปร์
เดือน ๔ แรม ๑๔ ค่ำ	เลนนักซ์กัศเตล	ตับเบ	๖๙๓	ชิบ อังกฤษ	ฮองกง
เดือน ๔ แรม ๑๔ ค่ำ	เอลลีดา	รันเบ	๑๗๘	บาก สวิเดน	ซัวเถา

กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ

ออก เมื่อไร	กำปั่น ชื่อไร	กับปีตัน ชื่อไร	คื่ ตอน	เรือ อไร	จะ ไป ไหน
เดือน ๔ ขึ้น ๑๔ ค่ำ	คัชไรวี่	เคร	๓๗๔	บาก อังกฤษ	สิงคโปร์
. . . . ขึ้น ๑๕ ค่ำ	นิกโอเลน	อาลมัน	๓๑๙	บาก ปะรัศเซีย	ฮองกง
. . . . แรม ค่ำ ๑	วอรค์เบิก	เคอเมอ	๓๐๘	บาก ปรีเมน	ฮองกง
. . . . ๕ ค่ำ	อึมิลยี	อัดซัน	๓๖๐	บาก เดนมาก	สิงคโปร์
. . . . ๕ ค่ำ	อันนำ		๑๕๐	สกุนเนอ ฝรั่งเสศ	เมือง จีน
. . . . ๕ ค่ำ	ไอริศ	ซฮัลด์	๒๐๖	บริก ปรัศเซีย	ฮองกง
. . . . ๕ ค่ำ	กิมไซเลง	จีน	๑๗๔	สกุนเนอ สยาม	ยาวา
. . . . ๖ ค่ำ	ไนเนน	แบสารด์	๖๒๔	บาก อังกฤษ	ฮองกง
. . . . ๗ ค่ำ	ลอรา	เคอริศ	๒๓๔	บาก ฮำเบิก	ฮองกง
. . . . ๗ ค่ำ	แกบซิ่งมูน	ลิวเดอ	๔๖๖	บาก อังกฤษ	ฮองกง
. . . . ๗ ค่ำ	โซไฟยาเอมีเลีย	โอเวอกลิฟ	๒๘๔	บาก ดัชะ	ฮองกง
. . . . ๗ ค่ำ	วีรีนา	บีวลัคกี้	๖๐๐	ชิบ สยาม	ฮองกง
. . . . ๙ ค่ำ	ดิวรันคัด	ไมแนศต์	๔๐๓	บาก ฮำเบิก	ฮองกง
. . . . ๙ ค่ำ	อินคีเบิก	บีเดอซัน	๓๖๗	บาก ปรัศเซีย	ฮองกง
. . . . ๑๐ ค่ำ	ยังอึง	จีน	๑๙๐	บาก สยาม	ปะตาเวีย
. . . . ๑๒ ค่ำ	คาลาเตีย	เคอริศ	๔๒๕	บาก ฮำเบิก	ฮองกง
. . . . ๑๔ ค่ำ	ไอโน	บันนอ	๓๖๗	บาก ฮำเบิก	ฮองกง
. . . . ๑๔ ค่ำ	รูดอล์ฟ	โอลริศ	๒๑๐	สกุเนอ ปรีเมน	สิงคโปร์

๏ การเลหลัง ฯะ

๏ ณวัน พุทธ เดือน ๕ แรม ๔ ค่ำ จะ มี การ เลหลัง โดย ความ ตัดสิน ที่ กงสุลอเมริกา ใน ความ วิเลียมเบอคัน ต่อ สู้ เย เอช จันด์เลอ ที่ ได้ ตัดสิน แต่ วัน พฤหัศบดี เดือน อ้าย ขึ้น ๑๑ ค่ำ นั้น แล้ว แล ของ ที่ จะ ขาย นั้น คือ ตึก อัน งดงาม ที่ มิศเตอ จันท์เลอ ได้ สร้าง ไว้ ตรง น่า โรงสีไฟ ที่ ชาว อเมริกา เหนือ คลองบาง น้ำชน ข้าม นั้น ใน ตึกนั้น มี ห้อง สิบหก ห้อง ทำ ด้วย ดี มั่น คง นัก เพราะ หมาย จะ ให้ เจริญ ความศุข แก่ ผู้ อยู่ แล มี ของ ประลาศ สำรับ ตึก พึ่ง มี มาใหม่ ๆ หลายอย่าง แล ที่ใน ห้อง นั้น ไม่ เปน ที่ อับ ลม ๆ ก็ พัด เข้า มา ได้ เอยื่นสบาย ถ้า อยู่ บน ตึก แล้ว ถึง จะ แล มา ดู เรือ ขึ้น ล่อง ตาม ลำแม่น้ำ ก็ ดู ได้ สบายนัก อนึ่ง ที่ ชาน บ้าน เปน ทำเล กว้างขวาง มี ต้น ผลไม้อย่าง ดี ๆ เกิด ผล บริบูรณ์ มี เรือน สำหรับ ได้ ให้ คน อาไศรย หลาย หลัง มี ตึก สำหรับ อาบ น้ำ แล ตึก ครัว แล ของ อื่น ดี ๆ หลาย สิ่ง

๏ อนึ่ง ในวัน นั้น จะ ขาย เครื่อง ใช้ ใน ตึก เปน ต้น ว่า โต๊ะ ตู้ เตียงนอน ฟูกนอน เก้าอี้ ลำ

หรีบนอน เครื่อง โตะ ชั้นเงิน มีด ซ่อม แล หนังสือ อังกฤษ ต่าง ๆ กับ ทั้ง สิ่ง ของ เปน ที่ เจริญ ตา ต่าง ๆ อนึ่ง บาญชี่ ของทั้ง ปวง ที่ จะ ขาย เลหลัง นั้น จะ ทำ แล้วใน วัน จันทร เดือนห้า ขึ้น ๑๐ ค่ำ ตั้ง แต่ วัน นั้นไปไคร ๆ ปราถนา จะ ดูให้รู้ราย สิ่ง ของ นั้น ก็ ดูได้

เย เอม ฮูด เปน กงสุล อเมริกา

แก้ ความ ติ ผู้ใหม่

๏ มี คน ผู้ ใหญ่ คน หนึ่ง มา กล่าว แก่ ข้าพเจ้า ว่า, กลัว คน ที่ ซื้อ จดหมายเหตุ จะ เบื่อ เสีย เพราะ ลงพิมพ์, ว่า ด้วย อู่ ใหม่ ทุก ครั้ง, และ อินซูเรน กำปะนี, และ การ ขาย เลหลัง. ข้าพเจ้า ขอ อวย พร มา ถึง ท่าน ทั้งหลาย, ด้วย ว่า การ ที่ เบื่อ นั้น ก็ หา ควร ไม่. ถ้า ไม่ อยาก ดู ก็ อย่า ดู เลย. ด้วย ข้อ ความ ที่ ลง พิมพ์ นั้น, เพราะ เจ้า ของ จ้าง ข้าพเจ้า ให้ ลง พิมพ์. เงิน ค่า จ้าง แต่ ข้อ หนึ่ง ข้อ เดียว, ก็ มาก กว่า เงิน ค่า จดหมาย เหตุ เล่ม หนึ่ง อีก. ด้วย เขาปราฐนา จะ ให้ คน ที่ เปน ธุระ ด้วย เรื่อง เหล่า นั้น รู้ ความ, แล ให้ คิด ถึง ทุก ครั้ง.

๏ อนึ่ง แต่ เดิม ข้าพเจ้า สัญญา ว่า ไว้, ว่า จะให้ มี จด หมายเหตุ แปด น่า ทุก ครั้ง. แล้ว ได้ เพิ่ม เติม ลง อีก ๔ น่า, เพื่อ จะ มี ที่ ลง พิมพ์ ได้, ว่า ด้วย อู่, และ อินซูเรนกำปะนี, แล ของ ขาย เลหลัง, และ การ อื่น ๆ บ้าง, ที่ จะ มี ผู้ มา จ้าง ให้ ลง พิมพ์. ข้าพเจ้า จึ่ง เข้าใจ ว่า ว่า ที่ สัญญา ไว้ แต่ เดิม นั้น ไม่ ได้ หัก เลย.

ปฏิทิน บอก โมง แล ทุ่ม ใน ข้าง ขึ้น เดือน ๕ นี้.

ค่ำ อังกฤษ	ค่ำ ไทย	ค่ำ จีน	อาทิตย์ ขึ้น กี่ โมง	อาทิตย์ ตก กี่ โมง	อาทิตย์ เที่ยง กี่ โมง	จันทร์ตก กี่ทุ่ม
มารช เดือน ๓	เดือน ๕	จีน ๒				
วัน เสาร ๑๗ ค่ำ	ขึ้น ค่ำ ๑	ขึ้น ค่ำ ๑	ย่ำรุ่ง	ย่ำ ค่ำ	๕ โมง ๕๒ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๔๑ นาที
วัน อาทิตย์ ๑๘ ค่ำ	๒ ค่ำ	๒ ค่ำ	ย่ำรุ่ง	ย่ำ ค่ำ	๕ โมง ๕๒ นาที	ทุ่ม หนึ่ง ๔๐ นาที
วัน จันทร ๑๙ ค่ำ	๓ ค่ำ	๓ ค่ำ	ย่ำรุ่ง	ย่ำ ค่ำ	๕ โมง ๕๒ นาที	๒ ทุ่ม ๔๑ นาที
วัน อังคาร ๒๐ ค่ำ	๔ ค่ำ	๔ ค่ำ	ย่ำรุ่ง	ย่ำ ค่ำ	๕ โมง ๕๓ นาที	๓ ทุ่ม ๔๑ นาที
วันพุทธ ๒๑ ค่ำ	๕ ค่ำ	๕ ค่ำ	ย่ำรุ่ง	ย่ำ ค่ำ	๕ โมง ๕๓ นาที	๔ ทุ่ม ๔๒ นาที
วัน พฤหัศบดี ๒๒ ค่ำ	๖ ค่ำ	๖ ค่ำ	ย่ำรุ่ง	ย่ำ ค่ำ	๕ โมง ๕๓ นาที	๕ ทุ่ม ๔๒ นาที
วัน ศุกร ๒๓ ค่ำ	๗ ค่ำ	๗ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๙ นาที	ย่ำ ค่ำ ๑ นาที	๕ โมง ๕๓ นาที	๖ ทุ่ม ๓๖ นาที
วัน เสาร์ ๒๔ ค่ำ	๘ ค่ำ	๘ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๙ นาที	ย่ำ ค่ำ ๑ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	๗ ทุ่ม ๒๙ นาที
วัน อาทิตย ๒๕ ค่ำ	๙ ค่ำ	๙ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๙ นาที	ย่ำ ค่ำ ๑ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	๘ ทุ่ม ๑๙ นาที
วัน จันทร ๒๖ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๘ นาที	ย่ำ ค่ำ ๒ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	๙ ทุ่ม ๖ นาที
วัน อังคาร ๒๗ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๘ นาที	ย่ำ ค่ำ ๒ นาที	๕ โมง ๕๕ นาที	๙ ทุ่ม ๕๐ นาที
วัน พุทธ ๒๘ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๘ นาที	ย่ำ ค่ำ ๒ นาที	๕ โมง ๕๕ นาที	๑๐ ทุ่ม ๓๒ นาที
วัน พฤหัศบดี ๒๙ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๗ นาที	ย่ำ ค่ำ ๓ นาที	๕ โมง ๕๕ นาที	๑๑ ทุ่ม ๑๒ นาที
วัน ศุกร ๓๐ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๗ นาที	ย่ำ ค่ำ ๓ นาที	๕ โมง ๕๖ นาที	๑๑ ทุ่ม ๕๙ นาที
วัน เสาร ๓๑ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๖ นาที	ย่ำ ค่ำ ๔ นาที	๕ โมง ๕๖ นาที	ขึ้น ย่ำ รุ่ง ๔๓ นาที

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

เล่ม ๒ บางกอก เดือน หกขึ้น สิบ ห้าค่ำ ปี ขาน อัฐ ศก จุลศักราช ๑๒๒๘ เดือน เอปริล วัน ที่ ๒๙ กฤษ ศักราช ๑๘๖๖, ใบ ที่ ๕

ธรรมเนียม ตั้ง กงสุล

๏ ที่ เรียก ว่า กงสุล นั้น, เปน ชื่อ ตั้ง แห่ง คน พวก หนึ่ง ที่ เคย มี ใน เมือง โรม แต่ โบราณ โน้น. ลาง คน ที่ ตั้ง ไว้ เปน กงสุล, เปน แต่ ตระลาการ สำรับ จะ ชำระ ความ ตัดสิน เท่า นั้น เอง. ลาง บ้าง ก็ เปน เหมือน หนึ่ง เจ้า เมือง ที่ มี อำนาท ว่า การ แผ่นดิน ก็ ได้. แล ที่ เดิม โน้น เมื่อ เมือง โรม เปน เมือง ใหญ่, พวก โรม จะ ตี เอา เมือง ไหน เปน เมือง ขึ้น, ฤๅ จะ ออก ไป อยู่ เมือง ไหน, ถ้า มี การ ค้า ขาย มาก แล มี คน ชาติ โรม มา อยู่ ที่ นั้น มาก มาย แล้ว, ก็ เจ้า เมือง โรม เคย ตั้ง ให้ มี กงสุล ที่ นั้น ที่ จะ ว่า การ เมือง ที่ เปน เมือง ขึ้น บ้าง, แล เปน ตระลา การ ช่วย สำระ ความ แล ดู การ ค้า ขาย บ้าง, แล ธรรมเนียม นี้ ก็ แผ่ ทั่ว ไป ใน เมือง ยุโรบ แล ใน เมือง อื่น ๆ บ้าง ด้วย. แต่ ทุก วัน นี้ คน ซึ่ง เปน กงสุล ก็ เปน ธุระ แต่ ใน การ ค้า ขาย มาก, แล ใน การ อื่น ๆ อยู่ บ้าง, ตาม ซึ่ง เจ้า แผ่นดิน เจ้าเมือง ผู้ ที่ ได้ ตั้ง ตัว ไว้ จะ กำหนด ให้ เปน ธุระ. ที่ เปน กงสุล ทุก วัน นี้ มี สาม อย่าง ๆ หนึ่ง เรียก ว่า กงสุล เย็นรัล, อย่าง หนึ่ง เรียก ว่า กงสุล อย่าง หนึ่ง เรียก ว่า ไวซ กงสุล. ก็ มี อีก อย่าง หนึ่ง ที่ เปน ต่ำ กว่า นี้, ที่ เรียก ว่า กอมเบอซาลเอเซ็น, แต่ ที่ เปน พวก นี้ ก็ มี แต่ น้อย, แล เคย อยู่ ใน บ้าน เมือง ที่ มี กำปั่น เข้า ออก, แล การ ค้า ขาย แต่ น้อย.

๏ ที่ เปน กงสุล เย็นรัล นั้น, มี กงสุล แล มี ไวซ กงสุล อยู่ ใน บังคับ ของ ตัว แล้ว พนักงาน ของ เขา ก็ มาก อยู่ ก็ คล้าย คล้าย กับ ผู้ ที่ เปน ราชทูต.

๏ ที่ เปน กงสุล นั้น ลาง ที มี ไวซ กงสุล อยู่ ใน บังคับ ของ ตัว. ลาง ที่ ก็ มี กอมเบอซาลเอเซ็น อยู่ ใน บังคับ ของ ตัว เหมือน กัน, ลาง ที ก็ ไม่ มี เลย.

๏ ที่ เปน ไวซ กงสุล นั้น, มัก เปน ผู้ ช่วย แห่ง คน ที่ เปน กงสุล เย็นรัล แล กงซุล. ลาง ที ก็ ไม่ ได้ เปน ผู้ ช่วย แห่ง ใคร เลย. ลาง ที เปน ที่ ว่า การ พลาง แทน กงซุล. ด้วย คน ที่ ว่า การ พลาง แทน กงสุล นั้น, ลาง ที ก็ มี ชื่อ ตั้ง ว่า เดบยุติ กงสุล เดบยุติ นั้น แปล ว่า ปลัด, ลาง ที ตั้ง ชื่อ ว่า แอกติง กงสุล. ทั้ง สอง พวก นี้, คือ ว่า คน ที่ ว่า การ ที่ มิ ได้ มี หนังสือ ตรา ตั้ง อัน มา แต่ เจ้า แผ่นดิน เจ้า เมือง, มี แต่ ตรา ซึ่ง ผู้ เปน กงสุล ฤๅ ราชทูต ได้ ตั้ง ให้ มี. ลาง ที ที่ เปน ไวซ กงสุล นั้น มิ ได้ มี ตรา ตั้ง มา แต่ เจ้า แผ่นดิน เจ้าเมือง. แต่ ถึง พวก เหล่า นี้ มิ ได้ มี ตรา ตั้ง มา แต่ เจ้า แผ่นดิน เจ้าเมือง, ยัง ว่า การ เหมือน กงสุล ก็ ได้, จน ถึง เวลา จะ มี คน มา เข้า ที่, อัน มี ตรา ตั้ง มา แต่ เจ้า แผ่นดิน เจ้า เมือง. ก็ ด้วย ธรรมเนียม ที่ จะ ตั้ง ผู้ ใด ผู้ หนึ่ง เปน กงสุล ก็ เปน ดัง นี้, ลาง ที เจ้าแผ่นดิน เจ้าเมือง จะ ขอ ให้ คน ที่ ท่าน รู้ จัก เอง ให้ รับ เปน กงสุล. ถ้า จะ ยอม รับ ก็ จะ ให้ มี หนังสือ ตรา ตั้ง ให้ เปน กงสุล. ลาง ที พวก ขุน นาง ได้ เข้า กัน ทำ หนังสือ ขอ ให้ คน นี้ คน นั้น เปน กงสุล. ถ้า เจ้าแผ่นดิน เจ้าเมือง เหน ชอบ แล้ว ก็ จะ ตั้ง ผู้ นั้น ให้ เปน. ลาง ที พวก พ่อ ค้า แล คน อื่น ๆ ทำ หนังสือ ขอ เหมือน กัน. ถ้า เหน ชอบ ก็ จะ ตั้ง เหมือน กัน. แล ธรรมเนียม ที่ จะ ตั้ง ไวซ กงสุล ก็ เหมือน กัน ด้วย. แต่ ทว่า เมื่อ จะ ตั้ง ไวซ กงสุล นั้น, ใน ที่ อัน ใด ที่ แต่ ก่อน ไม่ เคย มี, ที่ เปน กงสุล เย็นรัล, แล กงสุล ก็ เคย ขอ เสีย ก่อน. ถ้า แล รู้ จัก ใคร ผู้ ใด ที่ เหน ควร จะ เปน, ก็ มัก ขอ ให้ ตั้ง ผู้ นั้น ขึ้น. แต่ ตาม ธรรมเนียม กฎหมาย เมือง อเมริกา, ใคร ๆ ที่ เปรีศไซเด็น ได้ ตั้ง ไว้ เปน กงสุล เย็นรัล ก็ ดี, เปน กงสุล ก็ ดี, ไวซ กงสุล ก็ ดี, จะ รับ ประทาน หนังสือ ตรา ตั้ง สำรับ ตัว ก่อน กว่า ได้ หา คน ที่ เปน มั่ง มี อัน เปน คน น่า เชื่อ น่า ไว้ ใจ, มา รับ เปน นาย ประกัน เสีย ก่อน ก็ มิ ได้. ครั้น มี ผู้ มา รับ เปน นาย ประกัน แล้ว จึ่ง ได้ รับ หนังสือ ตรา ตั้ง ว่า การ ได้. ลาง คน ต้อง มี นาย ประกัน รับ ตัว ถึง พัน เหรียน, ลาง คน ถึง หมื่น เหรียน. แต่ ว่า จะ เปน มาก ฤๅ น้อย, ก็ สุด แต่ การ ค้า ขาย ใน เมือง ที่ ตัว จะ มา ว่า การ กงสุล นั้น จะ มาก ฤๅ น้อย, ฤๅ ว่า อำนาท ของ ตัว จะ

มาก ฤๅ น้อย, ก็ ด้วย อำนารถ กงสุล จะ มาก จะ น้อย ก็ สุด แต่ กฎหมาย แล หนังสือ สัญญา จะ กำหนด. แล เมื่อ รับ หนังสือ ตรา ตั้ง ออก ไป ถึง ที่ ถึง เมือง, ซึ่ง ตัว จะ เปน กงสุล นั้น, ต้อง เอา หนังสือ ตรา ตั้ง ของ ตัว ให้ เจ้า พนักงาน เมือง นั้น ดู. แล้ว ขอ หนังสือ ที่ เรียก ว่า เอกซีกวาเตอ, คือ หนังสือ ยอม ให้ เข้า ที่ ว่า การ กงสุล ที่ นั้น. ถ้า แม้น ว่า เจ้า แผ่นดิน เจ้า พนักงาน จะโปรด ให้ มี แล้ว จึ่ง ว่า การ กงสุลได้. ถ้ามิได้โปรด ให้ มี หนังสือ เอก ซีกวาเตอ, ถึง จะ มี หนังสือ ตรา ตั้ง จะ เข้า ที่ ว่า การ กงสุล ก็ ไม่ ได้.

๏ คำ นี้ ที่ ว่า ด้วย ธรรมเนียม ตั้ง กงสุล เปน แต่ คำ ย่อ ๆ ภอ สังเขป ภอ เข้าใจ ใน เรื่อง ความ หน่อย หนึ่ง เท่า นั้น.

๏ หนังสือ มิศเตอชันดเลร์, มา ถึง ท่าน เจ้า พระยา พระคลัง เสนา บดี ซึ่ง ได้ว่า การ ฝ่าย ต่าง ประเทศ, ด้วย ว่า ณวาน ซืน นี้ เมื่อ ข้าพเจ้า ได้ อยู่ ที่ โรง ศาล รับสั่ง, ที่ ปาก คลอง ผดุง กรุง เขษม นั้น. กับตันบุศ กับ หม่อมราโชทัย ผู้ ตระลาการ ชำระ ความ ฝ่าย ไทย ซึ่ง ส่ง มา แต่ คน ต่าง ประเทศ ได้ บอก ว่า, ท่าน เจ้า คุณ อยาก จะ รู้ จัก ธรรมเนียม การ ตั้ง กงสุล, แล ไวซ กงสุล กับตันบุศ ได้ คัด เอา ข้อ บางข้อ ออก จาก หนังสือ กฎหมายอังกฤษ ซึ่ง ว่า ด้วย การ ตั้ง ไวซ กงสุล นั้น, แล หม่อม ราโชทัย ขอ ให้ ข้าพเจ้า ช่วย แปล ออก เปน ภาษา ไทย. แต่ ข้อ ที่ คัด ออก นั้น ก็ น้อย นัก, แล วัน นั้น ไม่ มี ว่าง เปล่า ที่ จะ แปล ออก ให้ ถ้วน ถี่ เลย. ก็ ด้วย เรื่อง นี้ เหน ว่า ท่าน เจ้า คุณ แล ผู้ ใหญ่ ฝ่าย ไทย ควร จะ ทราบ รู้, ด้วย ธรรมเนียม กงสุล, แล ธรรมเนียม ที่ จะ ตั้ง กงสุล ให้ ถ้วน ถี่, เพราะ ว่า บัด นี้ พวก ไทย ก็ มี กำปั่น มาก แล้ว, แล ได้ ออก ไป ถึง เมือง จีน แล เมือง อื่น, แล กำปั่น จะ ออกไป ถึง เมืองไหน, ก็ ควร จะ ตั้งกงสุล ไว้ ที่ เมืองนั้น, แต่ จะตั้ง กงสุล ไว้ เมื่อ ยัง ไม่ มี กำหนด กฎหมาย, กำหนด ธุระ แล อาญา ของ เขา, ก็ จะ ยาก อยู่. ควร เจ้า พนักงาน ฝ่ายไทย จะ คิด อ่าน กัน ตั้ง กฎหมาย ไว้ ใน เมือง นี้ สำรับ พวก กงสุล, แล หา ควร ที่ จะ นอน ใจ ช้า ไปใน การ นี้ ไม่, ซึ่ง จะ จัด แจง ตั้ง กฎหมาย สำ รับ กงสุล ฝ่าย ไทย ก็ เหน จะ ไม่ สู้ ยาก, ด้วย ว่า กฎหมาย เมือง อังกฤษ เมือง อเมริกา สำรับ พวก กงสุล ก็ มี อยู่แล้ว. แล้ว ก็ มี แต่ จะ คัด ออก บ้าง เว้น เสีย บ้าง, เปลี่ยน แปลง เสีย บ้าง เติม เข้า บ้าง, แล้ว ก็ให้ ตั้ง ไว้ ให้ สม กับ เมือง นี้. ถ้า แม้น ว่า เจ้า คุณ เหน ชอบ จะ ให้ ข้าพเจ้า ช่วย ใน การ นี้, ฤๅ การอื่น ๆ ข้าพเจ้า จะ ช่วย ตาม ปัญญา กำลัง ของ ตัว.

๏ หนังสือ มา ณวัน เสาร์ เดือน สี่ ขึ้น ห้า ค่ำ ปี กุญ เบญ ศก

การ ที่ ทิ้ง ธงไป อาไศรย ธง อื่น

๏ เรื่อง ที่ อยู่ ข้าง ท้าย นี้ คัด ออก จาก หนังสือ อินตะนาชัน นัลลอ, เปรียบ เปน คำ ไทย ว่า กฎหมาย ที่ อยู่ ใน ระหว่าง เมือง ต่อ เมือง, ผู้ ที่ ตัด ความ เรื่อง นี้ เปน คน ชำนาญ ใน เรื่อง อินตะนาชัน นัลลอ. เรา ผู้ เปน เจ้า ของ จดหมายเหตุ นี้, ได้ เอา เรื่อง นั้น มา ว่า ให้ เหน เปน สำคัญ นี้, เพราะจะ ให้ คน ทั้งปวง ที่ อาไศรย ร่ม ธง ไทย. ได้ พิจารณา ดู ด้วย ได้ ยิน ข่าว ว่า คน หลาย คน ที่ เปน ชาว สยาม, เข้า รีด เปน พวก บาทหลวง ฝรั่งเสศ, เขา เข้าใจ ว่า ไม่ ได้ อยู่ใน ร่ม ธง สยาม แล้ว, เพราะ บาทหลวง ฝรั่งเสศ ได้ รับ ไว้ เปน ลูกศิษย, ได้ เข้า อยู่ ใน ร่ม ธง ฝรั่งเสศ แล้ว. ๆ คน พวก นั้น มัก ถือ ตัว ว่า ตัว เปน ชาว ฝรั่งเสศ, ไม่ ควร ที่ จะ ต้อง เสีย ภาษี. เมื่อ เจ้าภา ษี จะเกบ ภาษี แก่ คน พวก นี้, คน พวก นี้ ก็ ขัด ขวาง เนือง ๆ ลาง ที ก็ เอา ธง ฝรั่งเสศ ปัก ไว้ ที่ ท้าย เรือ, คน ทั้งปวง เหน ก็ เข้าใจ ว่า เปน คน ฝรั่ง เสศ. ผู้ ที่ ประพฤติ เช่น นี้, ถ้า ตฤกตรอง โดย ปัญญา สัก นิด หน่อย ก็ จะ เหน ว่า, ทำ เช่น นี้ ไม่ ดี ที เดียว, ดู เหมือน จะ ให้ บ้าน เมือง ก็ จะแยก ย้าย เปน หลาย ฝ่าย. คือ พวก ที่ ถือ สาศนา ฝรั่งเสศ ก็ จะถือ ตัว ว่า เปน พวก ฝรั่งเสศ. คน ที่ เข้า รีด เปน พวก โปรเตสตัน ก็ จะ เข้า ใจ ว่า เปน อังกฤษ บ้าง, เปน อะเมริกา บ้าง ตาม ครู. เหมือน ที่ เมือง พม่า, พวก อะเมริกา ไป สั่งสอน สาศนา ได้ ลูกศิษย กว่า หมื่น คน. ถ้า ครู สั่งสอน สาศนา ใหม่ เปน ชาว เมือง ใด ลูกศิษย จะ พลอย เปน คน ชาว เมือง นั้น ตาม ครู ได้, ก็ (ที่ จะ เข้าใจ, ว่า หมื่น คน ที่ พม่า นั้น เปน ชาว อะเมริกา เหมื ครู เสีย แล้ว. แต่ คน หมื่น คน นั้น ไม่ ได้ ถือ ตัว ดัง นั้น เลย ถึง ครู ก็ ไม่ ยอม ให้ ถือ ตัว เช่น นั้น, เพราะ เปน การ ที่ จ แยก ย้าย ให้ คน ใน บ้าน เมือง เปน สอง ฝ่าย ไม่ ชอบ เลย.

๏ ลักษณะ บังคับ กงสุล สัปเยก ฯะ

๏ ลักษณะ กงสุล, พนักงาน ของเขา อำนารถ ของ เข การ ที่ จะว่า กล่าว ให้ เข้า ร่ม ธง.

๏ ใน หนังสือ กฎหมาย ที่ เรียก ว่า อินเตอนาชันนลอ, ซึ่ง มิศเตอวีตันได้ แต่งไว้ใน บท สอง ข้อ ๔ น่า ๒๑๕ นั้น, มีความ ว่า กฎหมาย ต่าง ๆ ซึ่ง มี อยู่ใน เมือง ใด ๆ จะใช้ไป นอกเขตร แดน บ้าน เมือง ที่ได้ ตั้ง กฎหมาย นั้น ขึ้น ก็ได้, แต่ จะ ใช้ไปใน เขตร แดน บ้าน เมือง อื่น ๆ นั้น, ก็ เปน แต่ ตาม จะ มี หนังสือ ยอม กัน. แล หนังสือ ยอม ให้ ใช้ กฎหมาย ไป ในเมืองใด ที่ เมือง อื่น ๆ ก็ เรียก ว่า หนังสือ สัญญา. ฝ่าย กงสุล แล คน ที่ เรียก ว่า คัมเมอแชลเอเชนนั้น, มี อำนารถ บังคับ คน ที่ อยู่ ในใต้ร่มธง ด้วย กัน กับตัว, แต่ใน บ้าน เมือง ที่ ตัว อยู่เท่านั้น. พนักงาน แล อำนารถ ของ กงสุล จะ มาก จะ น้อย ประการใด, ก็ ตาม แต่ ข้อ ความ ที่ มี อยู่ใน หนังสือ สัญญา ซึ่งทำ กัน ไว้.

๏ ตาม ธรรมเนียม บ้าน เมือง ที่ เรียก ว่า กฤษเตียนเนชัน, คือ เมือง ที่ ถือ สาศนา พระเยซู นั้น, ผู้ ที่ เปน กงสุล มี พนักงาน มี อำนารถ แต่ เพียง นี้, คือว่า จะ ชำระ ตัดสิน ความ ใน เหตุการ ที่ เกิด ขึ้น กับ พ่อค้า แล ลูกเรือ แล คน อื่น ๆ, ที่ อยู่ใน ร่ม ธง ด้วย กัน กับ ตัว, ซึ่ง มิได้ เปน ความ มหันตะโทษ. แล ต้อง รับ หนังสือ พินัย จะไว้ ไม่ เอา ผู้ที่ ถือ ทั้ง หนังสือ สัญญา, และ หนังสือ อื่น ๆ อันเปน สำคัญ ซึ่งต้อง ทำ ต่อ หน้า กงสุล. แล้ว ต้องเปน ธุระ ชำระ นี่ สิน ผู้ ที่ ตาย ลง, แล รับ ทรัพย์ เข้า ของ ซาไว้, ตาม หนังสือ [illegible] แล หนังสือ กฎหมาย ฝ่าย บ้าน เมือง ของ ตัว.

๏ พนักงาน แล อำนารถ ของ กงสุล, ฝ่าย เมือง ที่ ถือ สาศนา พระเยซู, ที่ อาใส อยู่ใน เมือง ธุระเคีย เมือง บาบะเร แล เมือง อื่น ๆ ที่ ถือ สาศนา แขกมะฮามัด นั้น, คือ ว่า จะ ชำระ ตัด สิน เรื่อง ความ ตาม ที่ ว่า มา แล้ว นั้น, แล ความ มะหันตะโทษ ได้ ทุกอย่าง. ขุนนาง กระลาการ ใน เมือง เหล่า นั้น จะ เปน ธุระ ด้วย เรื่อง ความ อันใด, ที่ เกิด ขึ้น แก่ คน ซึ่ง อยู่ใน ร่มธง ด้วย กัน กับ กงสุล นั้น ไม่ได้. แต่ใน เมือง ที่ ถือ สาศนา แขกมะฮามัด เหล่า นี้, ถ้า ผู้ เปน ความ เหน ว่า ความ ที่ กงสุล ตัดสิน ไม่ ชอบ. ความ นั้น เปน ข้อ สำคัญ จะ ขอให้ ส่ง ความ มา ยัง โรงสาล บ้าน เมือง ของ ตัว, อันเปน โรง สาล ใหญ่ กว่าโรงสาล กงสุล ก็ได้. แล อำนารถ กงสุล ใน เมือง เหล่า นั้น ก็ คล้าย ๆ กัน กับ ผู้ ที่ เปน กระลาการ ฝ่ายโปลิศ. คือ ว่า ที่ ทำ โทษ แล ปรับ ไหม ไม่ สู้ ภูก จำไว้ ไม่ สู้ นาน แต่ ที่ เปน โทษ ใหญ่ นั้น กงสุล ต้อง สืบ พยาน เอา หนังสือ พยาน แล คนโทษ, ส่งไป ถึง โรง สาล ฝ่าย บ้าน เมือง ของ กงสุล ให้ ตัดสิน.

๏ ในหนังสือ อินเตอนาชันนลอของ ดอกเตอฟิลมัอร์ เล่ม ๒ ส่วน ที่ ๗ บท ๑ ข้อ ๒๒๕ น่า ๒๓๙ นั้น, ก็ มี ข้อ ความ เหมือน กัน. แล้วใน หนังสือ อินเตอชันนลอ ของ ดอกเตอฟิลมัอร์, มี ข้อ ความว่า ด้วย ลักขณะ กงสุล อีก ต่อ ไป ดังนี้. ว่า ข้อ ความ ที่ เปน สำคัญ ใน ลักขณะผู้ ที่ เปน กงสุล ทุก วัน นี้, มี ๒ ข้อ ดัง นี้, ว่า กฎหมาย ที่ กำหนด พนักงาน แล อำ นารถ กงสุล, ที่ ว่าไว้ อยู่ใน เมือง ที่ ถือ สาศนา พระเยซู นั้น อย่าง หนึ่ง. แล กฎหมาย ที่ กำหนด พนักงาน แล อำนารถ กงสุล, ที่ อาใส อยู่ใน เมือง ต่าง ๆ ที่ ถือ สาศนา แขกมะฮามัด อย่าง หนึ่ง, เปน ๒ อย่าง ด้วย กัน. แล ใน หนังสือ อินเตอนาชันนลอ ของ ดอกเตอฟิลมัอร์, บท ๕ น่า ๒๗๑ กับ ทั้ง ข้อ ๒๗๘ น่า ๒๗๔ นั้น, มี ข้อ หนึ่ง ชัด ออก มา แต่ หนังสือ สัญญา ซึ่ง เมือง อังกฤษ, ทำ ไว้ กับ เมือง จีน เมื่อ กฤษศักราช ๑๘๔๒, ๑๘๔๓. กำหนด ให้ รู้ ว่า พนักงาน ของ กงสุล เปน อย่างไร. แล ได้ แก้ ไข ให้ รู้ ว่า กงสุล จะ ต้อง ทำ การ ที่ เปน ธุระ ของ ตัว อย่างไร. แล ข้อ ที่ ๑๓ ใน หนังสือ สัญญา นั้น, ได้ ยอม ให้ ผู้ ที่ เปน กงสุล นั้น มี อำ นารถ มาก, แล้ว ก็ ต้อง ใช่ อาชากระลาการ แล อาชา เจ้าเมือง ด้วย. ข้าพเจ้า ก็ เหน ว่า กงสุล ที่ มา อยู่ใน กรุง สยาม นี้, มี อำ นารถ มาก เหมือน กงสุล ที่ อยู่ เมือง จีน, แล้ว ถึง กรุงสยาม ก็ได้ ยอม ให้ มี อำ นารถ มาก กว่า กงสุล ที่ อยู่ ตาม เมือง, ที่ ถือ สาศนา พระเยซู. กงสุล ที่ ตั้ง อยู่ใน กรุง สยาม ไม่ มี อาชญา ที่ จะ ขัด ขวาง กฎหมาย บ้าน เมืองไทย.

๏ ที่ ว่า มา แล้ว นั้น เปนแต่ คำ ยอ ๆ ภอให้ รู้ ว่าพนักงาร แล อำนารถ กงสุล ที่ มา ตั้ง อยู่ ณกรุงเทพ ฯ เปน อย่างไร บ้าง, แล อำนารถ ซึ่ง เขา มี อยู่ นั้น, ได้เกิด มา แต่ไหน. แล บัตร นี้ มี แต่ จะ สืบ ดูให้ รู้ว่า, กงสุลมี อำนารถ จะ ว่า กล่าว ให้ คน ชาติ อื่น เข้า ร่ม ธง บ้าน เมือง ของ ตน จะ ได้ฤๅไม่ได้. ถ้า ทำ ได้ก็ เปน ใคร บ้าง ที่ กงสุล ว่า กล่าว ให้ เข้าได้, ก็โดย ข้อความ นี้ รู้ได้ง่าย, ตาม หนังสือ ลอเนชัน ของ แวดเตล, มี ข้อ หนึ่ง ดังนี้ ว่า, เมือง ใด ๆ ถ้า เจ้า แผ่นดิน เหน ชอบ จะ ว่า กล่าว ให้

คน ชาติอื่น เข้า ร่ม ธง เปน ชาว บ้าน ชาว เมือง ของ คน ก็ทำได้. แล้ว คน ที่ รับ เข้า ไว้ เปน ชาว บ้าน ดั่ง นี้, ก็เหมือน คน ที่เกิด ใน บ้าน เมือง นั้น. การ ว่า กล่าว ให้ เข้า ร่มธง นั้น เรียก ว่า แนต ยูราลไอเซชัน, ที่ จะ ใคร่ รู้ ใน กรุง เทพ ฯ คือ นี้ ว่า เปน ใคร บ้าง ที่ จะ พึ่ง ร่ม ธง เมือง นั้น ๆ ได้, กงสุล อังกฤษ ได้ รับ ผู้ ใด ๆ ให้ เข้า ร่ม ธง เมืองอังกฤษ, ที่ มี พยาน เปน แน่ ว่า ตัว เคย อาไศรย อยู่ ตาม เวลา กำหนฎ ที่ เมือง แห่ง ใด แห่ง หนึ่ง, อัน เปน เมือง ขึ้น กับ เมือง อังกฤษ. เหมือน หนึ่ง เมือง ฮองกง, เมือง สิงคโปร์, เมือง เกาะหมาก, ฤๅ ปริศทิศ อินเดีย, แต่ คน ที่ รับ เข้า ร่ม ธง ดั่ง นี้ เปน แต่ คน ชาว อาเซีย. ก็ ด้วย พวก ฝรั่ง เสศ เขา ก็ มี แต่ เมือง ไสรงอน, แล เมือง ปอนดิเชริ, แล เมือง บูรปอน ที่ จะ ให้ คน มา อาไศรย, แล้ว ให้ เข้า ร่ม ธง ตาม ที่ ว่า มา แล้ว นั้น. ก็ ด้วย คน ที่ เปน ชาว บางกอก ฤๅ ชาว บ้าน ชาว เมือง สยาม, กงสุล จะ ว่า กล่าว ให้ เข้า ร่ม ธง ไม่ ได้. ข้าพเจา ได้ ตรวด ดู ใน หนังสือ เหน ว่า ทำ ไม่ ได้, เปน การ ผิด หนังสือ ลอเนชัน. อนึ่ง ด้วย คน ทิ้ง สาศนา ที่ ตัว เคย ถือ มา แต่ ก่อน, แล้ว มา เข้ารีด สาศนา อื่น จะ เอา การ นั้น เปน เหตุ ที่ จะ เอา ตัว ให้ ออก เสีย จาก ร่ม ธง ที่ ตัว เคย อยู่ ให้ เข้า ร่ม ธง อื่น นั้น ไม่ ได้. แต่ ว่า ถ้า เขา มี ช่อง ที่ จะ ออก ไป อยู่ ที่ เมือง อื่น, อัน เปน เมือง ที่ ตัว จะ อยู่ สบาย กว่า แต่ ก่อน. ครั้น อยู่ ใน เมือง นั้น ตาม เวลา กำหนด, จะ ขอ เข้า ร่ม ธง เปน คน ชาว เมือง นั้น ก็ ได้. แต่ เมื่อ ตัว ยัง อยู่ ใน บ้าน เมือง ของ คน เอง, จะ เอา ตัว ออก เสีย จาก บังคับ เจ้าแผ่นดิน ของตน, มา เข้าร่ม ธง เมือง ต่าง ประเทศ ตาม ชอบใจ ของ ตัว ไม่ ได้. ผู้ ที่ เปน กงสุล แล ผู้ เปน ราชทูต, หา มีอำนาถที่จะว่า กล่าว ให้ เขา เข้าร่ม ธง ของคน ได้ ไม่.

๏ เรื่อง ความ นี้ มี อยู่ ใน หนังสือ ลอเนชัน ของ มิศ เตอวิเตล น่า ๑๗๒ กับ น่า ๔๑๐. แล้ว ก็ มี ใน หนังสือ ของ ดอกเตอ พีลมอัร์ เล่ม ต้น บท ๑๗ ข้อ ๓๒๓ น่า ๓๔๘. อนึ่ง ใน หนังสือ ลอเนชัน ของ มิศเตอ ไวลดแมน เล่ม ๒ น่า ๔๒ มี ข้อ หนึ่ง ว่า ด้วย ลักษณ ชาติ มนุษ, เลง เอา ธรรมเนียม คน ที่ รับ ใช้ ที่ ห้าง ของ พวก ยูโรบเบี้ยน, ที่ได้ ตั้ง ไว้ ใน ทิศ ตวัน ออก คือ เมือง อาเซีย, ด้วย คน ที่ รับ ใช้ ใน ห้าง เล่า นี้ ที่ เคย เรียก ว่า แฟก โตรี เขา รับ ใช้ พวกไหน, เขา ถือ ว่า อยู่ ใน ร่ม ธง พวก นั้น. แต่ ห้าง เหล่า นี้ ซึ่ง พวก ยุโรบเบี้ยน เคย มี มา แต่ ก่อน ๆ นั้น, เกือบ จะ ไม่ มี แล้ว, แล ธรรมเนียม กดหมาย สำรับ ห้าง เหล่า นี้ ใช้ ไม่ ได้ แล้ว. แล บัดนี้ จะ รับ ใคร ๆ ตาม ที่ เขา จะ มา ขอ เข้า ใน ร่ม ธง ตาม ธรรมเนียม แต่ ก่อน ๆ นั้น ไม่ ได้ แล้ว.

๏ อนึ่ง ตาม หนังสือ ที่ ว่า มา แล้ว นั้น, ผู้ ที่ เปน กงสุล ณ กรุง เทพ ฯ มี อำนารถ มาก. แต่ ถึง กระนั้น หา มี อำนารถ ที่ จะ ว่า กล่าว ให้, ใคร ๆ ที่ จะ มา ขอ เข้า ร่ม ธง ไม่ ได้, รับ ได้ แต่ คน เหล่า นั้น ซึ่ง เคย อยู่ ใน บ้าน ใน เมือง, อัน เปน เมือง ขึ้น [illegible] ตาม กดหมาย เมือง ของ กงสุล.

๏ การ ที่ ว่า ด้วย นาตูรัลไลเซชัน, คือ การ ที่ เปลี่ยน [illegible] ธงไป อาไศรย ร่ม ธง อื่น นั้น, เรา ได้ ยิน ข่าว ใน เรว ๆ นี้, [illegible] มิซันเนรี บาตหลวง ฝรั่งเสศ ถือ ว่า, เอมบีรอ เจ้า เมือง ฝรั่งเสศ [illegible] ได้ โปรด บันดา คน ที่ เข้า รีด บาทหลวง ฝรั่งเสศ, เอมบีรอ [illegible] ป้อง กัน ไว้ ไม่ ให้ เปน อัน ตราย เพราะ อำนารถ เมือง ใด ๆ. [illegible] ฉะนี้ มิซันนาเร บาตหลวง ฝรั่งเสศ, จึ่ง ว่า คน เข้า รีด นั้น [illegible] จะ พึ่ง พา อาไศรย กงสุล ฝรั่งเสศ. คำ สั่ง เช่น นี้ เหน ควร แ[illegible] เวลา ที่ เกิด ความ เบียด เบียน, พวก ที่ เข้า รีด เปน กฤษเตียน [illegible] ด้วย เรื่อง การ สาศนา. ถ้า เปน ความ ศุข ไม่ ได้ เกิด ความ, เบียด เบียน ด้วย เรื่อง สาศนา แล้ว, ก็ หา ควร ที่ จะ อาไศรย ธง เมือง นอก ไม่. แล คำ สัญญา ทาง พระ ราช ไมตรี ยอม ให้ คน ทั้งปวง ถือ สาศนา ตาม ที่ ชอบ ใจ ไม่ ได้ ขัด ขวาง เลย, ไม่ ควร ที่ จะ ถือ ว่า เข้า ร่มธง เมือง นอก ด้วย, เหน ว่า จะ เกิน สัญญา ไป. คน ที่ เข้า รีด เปน กฤสเตียน จำ เปน อยู่ ใต้ กดหมาย สำรับ เมือง ที่ ตัว เกิด นั้น, แล จะ ทิ้ง ธง สำรับ เมือง ของ ตัว เสีย ไป อาไศรย ธง อื่น ไม่ ได้ เปน อัน ขาด. เหมือน ผู้ ที่ กำลัง ถือ พุทธ สาศนา ฤๅ สาศนา แขก มะหัมมัด, จะ ทิ้ง ธง เมือง ของ ตัว อา ไศรย ธงอื่น ก็ ไม่ ได้ เหมือน กัน, ผู้ ที่ เปน ครู กฤษเตียน บาต หลวง นั้น, ควร ที่ จะ ระฦก ถึง คำ ผู้ ใหญ่ สูง ว่า, " ของ ๆ ไคซา จง ถวาย แก่ ไคซา เถิด." คำ นั้น เปน ใจ ความ อย่างไร ควร ที่ จะ ประพฤติ อย่าง นั้น.

๏ ข่าว เมือง จีน ฯะ
ว่า ด้วย กำปั่น ชื่อ ไอปะซ่ำ

๏ ใน เรว ๆ นี้ มี กำปั่น ชื่อ ไอปะซ่ำ, เปน เรือ รบ อังกฤษ. นาย เรือ ชื่อ รฎ คนเนตเซดยอน, ใน อาทิตย เดียว เที่ยว จับ สำ

า สลัดได้ ๑๖ ลำ. จับ จีน สลัด ได้ ๔๐ คน. ปืน ปู่ ๕๓ บอก. พวก กอง จับ เผา ซุมรุม อ้าย จีน สลัด ที่ ตั้ง แหลม ปั๊กซุย เสีย สิ้น, แล้ว ปล่อย คน โทษ ที่ สลัด จำไว้ ๒๗ คน.

๏ ได้ ยิน ข่าว กำปั่นไอปะซำ ว่า, ณวัน เสาร์ เดือน ๔ แรม ค่ำ. รูเตนเนดเซคยอน ได้ ขอ แก่ แอศมะรัล ว่า จะ ไป เที่ยว ตาม จับ สลัด, แอศมะรัล ก็ ยอม ให้ ไป. ขณะ นั้น รู 'เนศยอน ก็ ยัง ไม่ ได้ข่าว สลัด. ภอ ติด ไฟ เข้า, มี จีน นาย ห้าง มา บอก ข่าว ว่า, มี สลัด ตั้ง อยู่ ที่ แหลม ปั๊กซุย ... รูเตนเนศยอน จึ่ง ออก เรือ ตรง ไป แหลมปั๊กซุย, ภบ 'ม สลัด ตั้ง อยู่ ที่ ปากคลองเลก ๆ น่า ซุมรุม มี ป้อม ๆ หนึ่ง. สำ รับ ป้อม สาม บอก, ปืน หนัก ๕๕ ดอน, ทิ้ง ลูก ๒๔ ปอน. น่า ป้อม มี เรือ สลัด ทอดอยู่ ๑๕ ลำ, มี ทุก ลำ ทั้ง ๑๕ ลำ, รวม ปืน ๔๓ บอก, คน ๒๐๐ เรืออังกฤษ มีคน ๑๗ คน ปืน ๓ บอก. เมื่อ กำ ภบ กัน, เรือ สลัด ทอด ชิด ๆ กัน หัน โห เรือ ออก นอก ยู่ ข้าง น่า ป้อม. กำปั่น แล่น ขวาง เข้า ไป. เมื่อ ข้าง เรือ กำ 'น ตรง น่า เรือ สลัด, พวก สลัด จะ วาง ปืน ก็ ไม่ ถนัด ด้วย 'น สลัด มี แต่ ข้าง ๆ เรือ, น่า เรือ หา มี ปืน ไม่. กำปั่น แล่น เยไป แล้ว เลี้ยว ลง ข้าง ๆ ป้อม, ก็ ว่าง ปืน ยิง ระดม เอา อม สลัด. พวก จีน ใน เรือ จะ ยิง ปืน ใน เรือช่วย ก็ ไม่ ทัน, 'น สลัด บลป้อม ก็ ภา กัน ทิ้ง ป้อม เสีย แตก หนี ไป. จีน ใน รือ ก็ พา กัน ทิ้ง สำเภา เสีย หนี ขึ้น บก ไป สิ้น. รูเตนเนดเซค ยอน, กับ พวก ลูก เรือ, ก็ ขึ้น บก ติด ตาม อ้าย จีน สลัด ไป. พวก ลูก เรืออังกฤษ ที่ อยู่ ข้าง หลัง, ก็ ขึ้น ขัน บน สำเภา เอา ไฟเผา สำเภา จีน สลัด. ดินปืน ใน เรือ ลูก ขึ้น แตก ถูก อัง กฤษ คน หนึ่ง ป่วย ลำ บาก. เดก คน หนึ่ง ที่ ตาม ไป ด้วย กระ โดด น้ำ ลง เสีย ทัน หา เปน อันตะราย ไม่. คน ที่ ถูก ดิน ปืน นั้น คน ว่าย น้ำไม่ เปน, วิ่ง หนี ไป มา แต่ บน สำเภา จึ่ง ถูก ดิน ปืน, แล้ว พวก ทหาร อังกฤษ คน หนึ่ง ภบ สำเภา จีนสลัด ที่ ลาก ขึ้น ไว้ บล บก ลำ หนึ่ง ก็ เอาไฟ จุด เผา เข้า, หม้อ ดิน ปืน บน สำเภา แตก ถูก ทหาร อังกฤษ ป่วย อีก คน หนึ่ง. ขณะ เมื่อ พวก อังกฤษ ติด ตาม สลัด อยู่ นั้น, มี เรือ สำเภา จีน หลาย ลำ เปน เรือ รบ กับ เรือกำปั่น รบ อังกฤษ ลำ หนึ่ง. มา ถึง แหลม ปั๊กซุย เข้า, คน พวก นั้น มา เพื่อ จะ ช่วย กัน จับ สลัด, ด้วย แต่ ก่อน พวก นี้ ได้มา สู้ รบ พวก สลัด หลาย ครั้ง, ก็ แพ้ สลัด ไป ทุก ครั้ง. ๆ นี้จึ่งได้ จัด แจง เรือ สำเภา รบ แล ผู้ คน มา มาก, ก็ หา ทันได้ รบ สลัดไม่ ด้วย สลัด แตก ไป แล้ว, ก็ เก็บ เอา แต่ สิ่ง ของ ๆ สลัด ไว้. แล้ว เกณฑ์ คน ประมาณ พัน หนึ่ง, ไป ช่วย ติด ตาม สลัด จับ อ้าย สลัด ได้ มาก. รู เตนเนดเซคยอน ก็ให้ ปืน สลัด แก่ จีน พวก นั้น หลาย บอก. เรือ สำเภา สลัด ที่ เหลือ อยู่ นั้น ก็ ยก ให้ ไป หลาย ลำ. แล้วรู เตน เนดเซคยอน ก็กลับ ยัง เมือง เก่า. แต่ บันดา คน ที่ รบ สู้ สลัด เจบป่วย นั้น ก็ ฝาก ไป เมือง ฮ่องกง. ครั้น ณวัน อังคาร ลูรูเตน เนดเซคยอน, ก็ แล่น ไป ตาม ชายฝั่ง ข้าง ตระวันตก พบ เรือ สำเภา สลัดอีก ลำ หนึ่ง, ที่ ตำ บล อายนำ. สำเภา สลัด ยาว กว่า เรือ อังกฤษ ประมาณ ๓๐ ฟุต. มี ปืน สำรับ ลำ ๘ บอก. แส สำเภา นั้นโต กว่า กำปั่น. ถ้า จะยก เอา กำปั่น ขึ้น ซ้อน ไว้ บน สำเภา ดู เหมือน จะ ได้. ลูรูเตนเนดเซคยอน ครั้น เหน สำ เภา เข้า, ก็ เข้าใจ ว่า เรือ สำเภา ลำ นี้ แล เขา บอก ข่าว ว่า เปน เรือ สลัด, เที่ยว ตี เรือ ลูก ค้า ก็ แวะ กำปั่น เข้าไป ถาม ดู. สำเภา ครั้น เหน กำปั่น มา ก็ ทอด สมอ อยู่. จีน บน สำ เภา นั้น มี หนังสือ สำรับ ลำ มา ด้วย เพื่อ จะ แก้ ตัว ได้. แต่ เจ้า ของ เดิม ของ เรือ สำเภา นั้น มา ใน กำปั่น ด้วยอังกฤษ, ก็ จำ ได้ว่า เปน เรือ ของ ตัว, ให้ จีน พวก นั้น เช่าไป ค้า ขาย. จีน ที่ เช่า ไป ก็ หา เอา ไป ค้า ขายไม่, เอา ไป เที่ยว ตี เรือ เปน สลัด ไป, หา เอา เรือ มา ส่ง ไม่. จีน พวก สลัด เหน เจ้าของ เรือ มา ด้วยใน ลำ อังกฤษ, มิ รู้ ที่ จะ แก้ตัวได้, ก็ ยอม แพ้ รับว่า เปน สลัด เที่ยว ตีเรือ จริง. แล้ว จีน สลัด กับ พัก พวก ก็ พา กัน ขึ้น มา หา นา อังกฤษ บล กำปั่น, นายอังกฤษ จึ่ง เอา จีน เหล่า นั้น ไปให้ แก่ คอเวอแมนต์ เมือง จีน, เหน ว่า คอเวอแมนต์ เมือง จีน จะทำโทษ แก่ จีน พวก นั้น ถึง สิ้น ชีวิตร. ความ เรื่อง นี้ คัด ออก จาก จดหมาย เหตุ เรียกว่า คอวแลนริปอด ณะเดือน ๔ แรม ๑๕ ค่ำ.

ทาง รถไฟ ที่ เมือง มนิลา

๏ มี คน เขียน หนังสือ มา แต่ เมือง ฮ่อง กง, เปนใจความ ว่า คงจะ มี ทาง รถไฟ ที่ เมือง มนิลาโดย เร็ว, ได้จัด แจงจะ

ลง มือ ทำ แล้ว, จะ จ้าง อินซะเนีย อังกฤษ คน หนึ่ง, เปน นาย ช่าง นั้น กำ ลัง จัด แจง ทำ ทาง อยู่. ทาง นั้น ตั้ง แต่ เมือง มนิ ลา ตรง ทิศ ตระวันออก, จนตลอด เกาะมะเกา ถึง ฝั่ง มหาสมุทร์ เรียก ว่า เปสิฟิก. เหน ว่า การ นั้น จะ เปน ประโยชน์ แก่ เมือง มาเกา มาก. ดิน เกาะ มะเกา อุดม ดี ให้ บัง เกิด สินค้า มาก กว่า มาก, แต่ ทาง ที่ จะขน สินค้า มา นั้น ลำ บาก ไม่ มี คลอง เดิน, ถ้า มี ทาง รถไฟ แล้ว ก็ จะ ขน ของ ง่าย.

ว่า ดวัย การ ที่ชิง กำปั่น

๏ กำปั่น ลำ หนึ่ง ชื่อ ฮองกง เปน กำปั่น ของ ฝรั่งเสศ สำรับ พวก ทำ งาน ได้ โดย สาร ไป เมือง อเมริกา. เมื่อ ออก จาก เมือง ว่าปู จะ ไป เกาะ ฮะวันนา ใน เร็ว ๆ นี้, พวก จีน ที่โดย สาร กำปั่น นั้น ได้ ที, ก็ ตี ชิง เอา กำปั่น ฆ่า กัปตัน เสีย. พวก ลูกเรือ กะลาสี ๗ คน ก็ ตอ้ง อยู่ในอำนาจ จีน เล่า นั้น. ความ เรื่อง นี้ กงสุล ฝรั่งเสศ เมือง มะเกา เอาไป แจ้งแก่ กงสุล ฝรั่งเสศใน เมืองว่าปู. กงสุล มะเก่า รู้ ความเพราะ กะลาสี ลง เรือโบต หนี มา ได้ สิบ คน, มา ถึง บ้าน กงสุล ฝรั่งเสศ เมือง มะเกา วัน พฤหัศ เวลา สามโมง บ่าย, เล่า ความ ว่า, กำปั่นชื่อ ฮองกง ที่ ออก จาก แม่ น้ำ นั้น ใน เร็ว ๆ นี้, มี พวก จีน โดย สาร ลง เรือ๒๖๐ คน, กัปตันชื่อ กัปตัน ดูแวล์. การ ที่ จะ ทำ ให้ พวก โดย สาร โกรธ ก็ หา มิ ไม่. เขา ได้ พร้อม ใจ กัน ตีชิง กำปั่น ณวัน พุทธ, ฆ่า กัปตัน เสีย ที เดียว ดวัย ขวาน, พวก ลูก เรือ หนี เข้า ไปใน หอ้ง ข้าง ท้าย เรือ, แล ได้ รบ ต้านทาน พวก จีน, จน ดิน ปื่น หมด. พวก จีน ลวง ให้ ออก มา จาก หอ้ง ว่า จะ ยอม แพ้แล้ว. จีน วิ่ง เข้า ไป เก็บ เอา เครื่อง สาตราวุธ ได้ กลับ สู้รบ อีก. กะลาสี ลูก เรือ จะ สู้ รบ พวก จีน เหลือ กำลัง, ก็ หย่อน เรือ โบ๊ต ลง น้ำ ได้ แล้ว ก็ พา กัน ลง เรือ โบต หนี มา, เหลือ อยู่แต่ คน ที่ ถูก อาวุธ ป่วย เจ็บ อยู่, ลูก เรือ หัว คน รอง กัปตัน สอง คน เปน๗ คน. กงสุล ฝรั่ง เสศ ก็ ไป หา เจ้า เมือง มะเกา, เพื่อ จะ ขอ เรือ กำปั่น รบ ไป ติด ตาม จีน พวก นั้น, ก็ หา ได้ กำปั่น รบ ไม่ กำปั่น รบ ไม่ มี. เจ้า เมือง, มะเกา ว่า, ถ้า กงสุล หา เรือ รบ ได้ แล้ว เจ้า เมือง มะเก่า จะ จัด แจง ทหาร ให้, จะ ได้ ไป เที่ยว ติด ตาม. กงสุล ฝรั่งเสศ ก็ หา กำปั่น ไม่ ได้. กงสุล ฝรั่งเสศ เมือง มะเกา จึ่ง ลง กำปั่น มาเมือง ว่าปู แจ้ง ความ แก่ เอมคิซีสะนี ๆ จึ่งไป หา แอดมะรัลกิง, จึ่ง ได้ ความ สัญญา ว่า, แอดมะรัลกิง จะ ให้ กำปั่น รบ ตาม จับ พว จีน โดย เร็ว, เรื่อง นี้ คัด ออก จาก จดหมาย เหตุ เมือง มะเกา เรียก ว่า โอเวอเลนริปอด ณเดือน ๔ แรม ๑๕ ค่ำ.

๏ ว่า ด้วย พวก สลัด ตี ชิง เรือ ฯ

๏ ณวัน เสาร์ เดือน ๔ แรม ๙ ค่ำ เวลา เช้า, กำปั่น ชื่ สยาม ที่ ชื่อ กองกะเรอ ได้ ถอน สมอ ใช้ใบ ออก จาก ฮองกง, เข้า มา ยัง กรุง เทพ ฯ. มี กำปั่น ชัมเบิก ลำ หนึ่ง ชื่อ ยะเซน กำปั่น ปริก ลำ หนึ่ง ชื่อ นอวิเช่น แล่น มา พร้อม กัน, ครั้น เ บ่าย๒ โมง ก็ใช้ใบ มา ถึง เกาะ ลัดโกรน เช้า. กัปตัน เหน แล่น อยู่ แทบ ฝั่ง เหมือน เรือ ลอคเจอ ที่ ออก มา จาก อ้าว ฮอ วัน เดียว กัน, มี คน ถือ หม้อเหมน ขึ้น อยู่ บน เสา น่า, แ ตัด ตรง หัว เรือ ออก มา ก็ เข้าใจ ว่า เปน สลัด แน่. จึ่ง สั่ง ลูก เรือ ตระเตรียม การ ที่ จะ สู้ รบ กัน, เรือ สลัด แล่น เลย แล้วไป ขวาง ลำ สกัด ทาง อยู่, ปราถนา จะ ยิง ปื่น แคม เรือ ถนัด. แล พวก สลัด นั้น เอา ผ้า แดง คาด เอว, แล โพก ศีศ ครั้งนั้น อ้าย สลัด ยิง ปื่น ใหญ่ น้อย ระดม เอา กำปั่น เปน อันมาก กัปตัน บ่าย กำปั่น ไป ข้าง ฝ่าย ขวา, แล้ว ยิง ปื่น ใหญ่ไป หลา นัก. คน ถือ ท้าย กำปั่น ถูก ปื่น คน หนึ่ง ก็ ทิ้ง ท้าย เสีย, เรื กำปั่น ก็ ไม่ แล่น ไป ได้. เพราะ ลม ไม่ กิน ใบ. เรือ สลั แล่น เข้า ท้าย เรือ กำปั่น ได้, เอา หม้อ เหมน โยน ลง ข้าง ท้าย พวก กำปั่น ก็ หนี มา เสีย กลาง ลำ. สลัด ผูกเรือ เข้า กับ ท้า กำปั่น, สลัด มี สัก สาม สิบ คน ปีน กำปั่น ขึ้น มา ได้, ก็ แท ฟัน พวก กำปั่น, ๆ ก็ สู้รบ พวก สลัด เข้ม แขง, เพราะ ได้ อ ไสรย แอบ บัง เรือ โบต ที่ มี อยู่ บน กำปั่น, ลอ ยัง กัน ลูก ปื่น สลัด ยิง ได้ บ้าง. ครั้น ลม จัด เข้า กำปั่น ก็ แล่น ไป, พวก กำปั่น ก็ ตัด ฟัน เชือก เรือ สลัด ที่ ผูก กำปั่น อยู่ นั้น. เรือ สลัด ก็ ลอย ไป. พวก กำปั่น รบ สู้ แขง แรง ไล่ ฆ่า ฟัน สลัด. ๆ สู้ไม่ ได้ ก็ทิ้ง เครื่อง สาตราอุธ ไว้ โดด น้ำ หนี ไป. เรือ สลัด อีก ลำ หนึ่ง ก็ แล่น เซียด เข้า มา ใกล้ กำปั่น, พวก กำปั่น จึ่ง ยิง ปื่น ใหญ่ ถูก หวัว เรือ สลัดแตก, เรือ สลัด ทั้งสอง ลำ ก็แล่น หนี ไป เกาะ ลัดโกรนี่. พวก กำปั่น ถูก ปื่น ตาย คน หนึ่ง. จีน บน กำปั่น ถูก อาวุธ ลำบาก แปด คน, คน ไทย คน หนึ่ง. กัปตัน ก็ไม่ รู้ จัก อ้าย สลัด ว่า จะ เปน พวกไหน. มี จีน ที่ มา ใน กำ

ปั้น คน หนึ่ง เปน คน รู้ จัก จำ ตัว อ้าย สลัด ได้, ว่า อ้าย จีน ที่ เปน พรรค สลัด คน หนึ่ง เคย มา เปน คม ครัว กำปั่น นี้. เดี๋ยว นี้ ไป เปน พวก สลัด.

๏ เตลิแครฟ สยาม ฯะ

๏ ว่า เคาเวอนเมนต์ สยาม ได้ ยอมให้, คับ ลิบูเอช รีร อนต์กุมปนี, ทำ ทาง เตลิแครฟ ใน เขตร แดน กรุง สยาม, คือ ทาง ร่างกุ้ง ไป สิงคโปร์ ทาง หนึ่ง, แล ทาง ที่ จะ แวะ ออก จาก ทาง ใหญ่ นั้น มา ถึง กรุง เทพ ฯ ทาง หนึ่ง. เคาเวอนแมนต์ สยาม ได้ ยอม ทำ สัญญา ไว้, แก่ มิศเตอริดแอนค์ กุมปะนี เปน ๗ ข้อ ด้วย กัน. แล ข้อ แก้ไข ต่าง ๆ ใน เรื่อง ความ นั้น ๘ ข้อ. ข้อ ที่ ๕ ใน คำ สัญญา มี ใจ ความ ว่า, พวก กุมปะนี ต้อง ทำ ทาง เตลิแครฟ ให้ แล้ว ใน ๓ ปี, นับ ตั้ง แต่ วัน เคาเวอนแมนต์ อังกฤษ รับ ไว้ ว่า จะ ตาม. ถ้า ทาง นั้น ไม่ แล้ว ใน ๓ ปี คำ สัญญา เปน ใช้ ได้ ต้อง เลิก เสีย. แต่ หว่า อังกฤษ คง จะ รับ ทำ สัญญา แล จะ ทำ ทาง นั้น ให้ แล้ว ทัน ใน กำหนด เพราะ เปน การ สำคัญ นัก. จะ เปน ประโยชน์ แก่ กรุง สยาม แล กรุง อังกฤษ ทั้ง สอง ฝ่าย มาก นัก. เมื่อ มี คำ สั่ง ใน กรุง ลอนดอน ก็ จะ รู้ ถึง กรุง สยาม ใน วัน เดียว. กรุง สยาม จะ สั่ง ถึง ลอนดอน ก็ จะ รู้ เรว เหมือน กัน. ได้ ยิน ว่า การ ที่ จะ ทำ ทาง เตลิแครฟ นั้น, ถ้า หน ทาง นั้น จะ ต้อง ทำ เข้า ไป ใน ที่ เขตร แดน เมือง ใด แต่ บันดา ที่ เปน เมือง ขึ้น แก่ กรุง เทพ ฯ กุมปะนี ต้อง ไป ขอ แก่ เจ้า เมือง นั้น ก่อน. ถ้า เมือง นั้น ๆ ยอม ให้ จึ่ง ทำ ได้. ข้าพเจ้า เหน ว่า หัว เมือง ทั้งปวง ก็ ไม่ อาจ ที่ จะ ขัด ได้, ด้วย อำนารถ เคาเวอน แมนต์ สยาม, คง จะ ยอม ให้ กุมปะนี ทำ ทาง ตาม ปรารถนา, แล หัว เมือง ทั้งปวง ก็ คง เหน ว่า จะ เปน ประโยชน์ แก่ ตัว ด้วย. มิศ เตอริค ได้ เอา หนังสือ สัญญา ที่ เคาเวอนแมนต์ สยาม ได้ ประทับ ตรา แล้ว นั้น ไป ฝาก เมือง อังกฤษ, หนังสือ นั้น สำรับ ไว้ ที่ เมือง อังกฤษ ฉบับ หนึ่ง, แล้ว เคาเวอนแมนต์ อังกฤษ จะ ประทับ ตรา ของ เคาเวอนแมนต์ อังกฤษ ฝาก มา ให้ กรุง สยาม เปน สำคัญ ฉบับ หนึ่ง, แล้ว จึ่ง จะ ได้ ลง มือ ทำ ทาง เตลิแครฟ ตาม สัญญา. ใน สาม ปี ล่วง ไป แล้ว นั้น คง จะ มี ทาง เตลิแครฟ ข้าม มหาสมุทร ไป ถึง เมือง อะเมริกา, แล พวก เรา จะ ได้ พูด ถึง ญาติ พี่ น้อง ได้ เรว, วัน หนึ่ง สอง วัน ก็ จะ ถึง, ก็ จะ เปน เหตุ ใหญ่ อัศจรรย์ จริง, เปรียบ เหมือน จะ ชัก เมือง อะเมริกา กับ กรุง สยาม ให้ ใกล้ กัน ภอ ที่ จะ พูด กัน.

๏ ข่าว กรุง เทพ ฯ ฯะ

๏ เรือ รบ สยาม ชื่อ อิมเปรคเนเบอล์, ได้ ออก จาก กรุง เทพ ฯ ณวัน พุท ขึ้น ๑๑ ค่ำ, จะ ไป เมือง สิงคโปร์. คับละยู. เอช. รีกเอไคควยเออ โดยสาน ไป ด้วย. ได้ ยิน ข่าว เรือ ลำ นั้น จะ ไป รับ เมล์ แทน เรือ เจ้าพระยา, เพราะ เรือ เจ้าพระยา เข้า อู่, ต้อง สร้อม แปลง ใหม่, จะ ต้อง อยู่ กี่ วัน กี่ เดือน หา ทราบ ไม่, เรือ อิมเปรคเนเบอล์ จะ เอา เมล์ กลับ มา ยัง กรุง เทพ ฯ, ประ มาณ ใน วัน เดือน หก แรม ๑๐ ค่ำ. เหตุ เพราะ เรือ เจ้าพรายะ ขาด ไป เดือน หนึ่ง เมล์ ขาด ไป, จึ่ง ไม่ มี ข่าว ใหม่, ต้อง คอย เสีย เอมเปรคเนเบอล์ กลับ มา, จะ ได้ ข่าว ใหม่ มา อีก.

๏ เหตุ ไฟ ไหม้ ฯ

๏ ณวัน อาทิตย เดือน หก ขึ้น ค่ำ, เวลา ค่ำ ประมาณ ยาม เสศ เกิด เพลิง ไหม้ เรือน ประมาณ ยี่สิบ หลัง ที่ บ้านเสือ. ได้ ยิน ว่า เกิด เพลิง ขึ้น ที่ บ้าน พระยา ทิพย์ ก่อน, เพราะ ทาษ ถือ ได้ เข้า ไป ใน ห้อง นอน ของ นาย ที่ เจ็บ อยู่, เพลิง ติด มุ้ง ขึ้น ไม่ ทัน รู้ ตัว, ประ เดี๋ยวใจ ไหม้ ถึง หลัง คา เรือน. ไหม้ ครั้ง นั้น คน ไม่ ได้ ตาย ด้วย ไฟ. เรือน ที่ ไฟ ไหม้ นั้น, ได้ ยิน ว่า เปน เรือน ฝา กระดาน มาก. นี่ แล ก็ เปน เหตุ ที่ จะ ให้ คน ทั้งปวง ระวัง ไฟ อย่า ให้ ตะเกียง ฤๅ บุหรี่ ใกล้ มุ้ง ได้. ถ้า แม้น ว่า ลม พัด มา ก็ จะ ติด มุ้ง เข้า, เพราะ ว่า น่า นี้ เปน น่า แล้ง, ลม พัด กล้า หลัง คา จาก แห้ง กรอบ ไฟ ติด ง่าย ๆ นัก. ประการ หนึ่ง เมื่อ จะ นอน, อย่า จุด ได้ ตาม ตะเกียง ใกล้ มุ้ง. ครั้น ว่า นอน หลับ ไป แล้ว, ลม จะ พัด มุ้ง ปลิว มา ถูก ไฟ, ๆ ก็ จะ ไหม้ มุ้ง ขึ้น, กว่า จะ รู้ ตัว ตื่น ขึ้น มา ก็ จะ ดับ ไม่ ทัน. นี่ เปน ความ เตือน สะติ.

งาน บ่าว สาว

๏ วันพฤหัศบดี ขึ้น ๑๒ ค่ำ เวลา ย่ำค่ำ แล้ว, มี การ ขัน มาก ที่ บ้านกับเตนยอนบุด, ที่ เปนที่ หลวง วิสูทธิสาครดิฐ. เจ้า บ่าว ชื่อ เยซีแคมเบอล์ ชาวเมือง นิวยอก ปนนาย สินค้า ชาเข้า

ชาออก. เจ้าสาว ชื่อ เมริเครก เปน ชาวเมือง เอดินอินเบิก. เรฟเวอเวนดัวเลียมดีน เปนพวก มิศชันนาเร, ที่ ดอกดวาย ได้เปน ประทาน แล้ว ว่า กล่าว สวด ให้ เปนผัว เมีย กัน. มี ชาว ต่าง ประเทศ ประชุม กัน ๔๔ คน เปน พยาน. ใน ๔๔ นั้น มีพวก กงสุล อยู่ ด้วย ทั้ง เปน ผัว เมีย กัน แล้ว ก็ เลี้ยง โต๊ะ กินโต๊ะ ด้วย กัน. มีผู้ สรรเสิญ ว่า ของ เลี้ยง โต๊ะ นั้น บริบูณ์ ด้วย ของ กิน ต่าง ๆ อย่าง ดี. เจ้าคุณ ผู้ใหญ่ ได้ โปรด ให้ พวก แตร ไป ช่วย ด้วย. ที่ บ้าน นั้น ตกแต่ง ประดับ ไป ด้วย พวง ดอกไม้ กิ่งไม้ต่าง ศรี. แล มี ธง ปัก ท่า บ้านดูงาม นัก. ครั้นเลี้ยง โต๊ะ เสรจ แล้ว, ต่าง ก็ เต้น รำ เล่น เปนที่ สบาย จน เวล ดึก ประมาณ ๒ ยาม เสศ จึ่ง เลิก.

◎ อนึ่ง ว่า เย.เอม.ฮูด เอศไคเอเออ กงสุล อะเมริกา ได้ ยก ครอบ ครัว จาก บ้าน ที่ เปน บ้าน หมอ จันดเล แต่ ก่อน มา อยู่ ตึก มิศเตอ ปีกเกนแปก แอน กัมปะนี

๏ อนึ่ง มิศเตอ คีมีดเตอ แล มิศเตอซี่ กลาก ได้ ออก จาก กรุง เทพ ฯ ณวัน เสาร์ ขึ้น เจ็ด ค่ำ โดย สาร เรือใบ จะไป เมือง ฮองกอง

ว่า ด้วย หลัง วัง พระเจ้า น้อง ยา เธอ กรมหลวง วงษา

๏ อนึ่ง พระเจ้า น้อง ยา เธอ กรมหลวง วงษา ธิราชสนิท ได้สร้าง ถนน ตั้ง แต่ น่า พระ ราช วัง เดิม ไป ถึง วัดใหม่ พิ เรนทร์ แล้ว มี ตลาด นั่ง ร้าน ขาย ของ ด้วย อนึ่ง ถนน จด คลอง ไหน จะ ทำ สภาน ข้าม คลอง นั้น ด้วย. แต่ จะ ออก ขาย ของ ณวัน เดือน หก แรม สี่ ค่ำ แต่ ค่า เช่าโรง ร้าน มิ ได้เก็บ เอา แก่ ผู้ ที่ มา นั่ง ขาย ของ นั้น เลย

๏ อนึ่ง ตั้ง แต่ มุม กำแพง หลัง วัง ตลอด ลง ไปใน วัดไม ล์ไลถย์ พระยา มณเฑียรบาว เปน ผู้ รับ ก่อ ข้าพเจ้า ดีใจ เพราะ มี ตลาดใหม่ ริม บ้าน ได้ จัดแจง ไว้ ดี แล้ว.

ราคา สินค้า กรุงเทพ

๏ เข้ากล้อง อย่าง ดี เกวียนละ ๕๗ บาท

๏ เข้ากล้อง อย่าง กลาง เกวียนละ ๕๐ บาท

๏ เข้าขาว อย่าง ดี เกวียนละ ๖๒ บาท

๏ เข้าโรงสีจักร หาบ ละ ๒ บาท ๓ สลึง แล ๒ บาท ๓ สลึง เฟื้อง

๏ น้ำตานทราย ขาวอย่าง ที่ หนึ่ง หาบละ ๑๑ บาท ๓ สลึง ที่ ๒ หาบละ ๑๐ บาท ๓ สลึง ที่ ๓ หาบ ละ หาบละ ๙ บาท ๒ สลึง

๏ น้ำตานแดง ที่ ๑ หาบละ ๗ บาท ที่ ๒ หาบละ ๖ บาท

๏ พริกไทยดำ หาบละ ๙ บาท สลึง

๏ หนังควาย หาบละ ๑๐ บาท

๏ หนังวัว หาบละ ๑๕ บาท

๏ เขาควาย หาบละ ๑๑ บาท ๒ สลึง

๏ กำยาน ที่ ๑ หาบละ ๒๑๐ บาท ที่ ๒ หาบละ ๑๑๕ บาท

๏ ตะกั่วเกรียบ ที่ ๑ หาบละ ๔๐ บาท ที่ ๒ หาบ ละ ๓๗ บาท

๏ ป่านกลีบ ที่ ๑ หาบละ ๒๒ บาท ที่ ๒ หาบ ละ ๒๑ บาท

๏ รง หาบ ละ ๕๕ บาท

๏ ไหมโคราช หาบละ ๒๗๕ บาท ไหม ยวร หาบ ละ ๗๗๐ บาท ไหม เขมน หาบละ ๖๓๐ บาท

๏ ครั่งที่ ๑ หาบละ ๑๕ บาท ที่ ๒ หาบละ ๑๔ บาท

๏ เร่ว หาบละ ๒๓๐ บาท

๏ กระวาน หาบละ ๒๗ บาท

๏ ฝาง ๓ ดุ้น ๔ ดุ้น เปน หาบ ๆ ละ ๓ บาท ๒ สลึง ที่ ๕ ดุ้น ๗ ดุ้น เปนหาบ ๆ ละ ๒ บาท เฟื้อง ที่ ๗ ดุ้น ๘ ดุ้น ๙ ดุ้น เปน หาบ ๆ ละ ๒ บาท

๏ ขี้ผึ้ง หาบ ละ ๗๕ บาท

๏ เมล็ดกระเบา หาบละ ๒ บาท ๓ สลึง

๏ งาช้าง อย่าง ที่ ๔ อัน ๕ อัน เปน หาบ ๆ ละ ๓๔๐ บาท อย่าง ที่ ๗ อัน ๗ อัน เปน หาบ ๆ ละ ๓๓๓ บาท อย่าง ที่ ๗ อัน ๙ อัน เปน หาบ ๆ ละ ๓๑๕ บาท

๏ ไม้สัก ยาวละ ๓๐ บาท

๏ ไม้ชิงชันที่ ๑ ร้อย หาบ เปน ๒๕๐ บาท อย่าง ที่ ๒ หาบละ ๗๕ บาท

๏ ไม้มะเกลือที่ ๑ ร้อย หาบ เปน เงิน ๒๐๐ บาท ที่ ๒ ร้อย หาบ เปน เงิน ๑๗๐ บาท

๏ กระสอบ ๑๐๐ เปน เงิน ๗ บาท

๏ ทองใบ นัก บาท ๑ เปน ราคา เงิน ๑๗ บาท

๏ การ แลก เงิน เมือง สิงคโปร์ เสีย ร้อย ละเหรียน ที่ เมือง ฮองกง เสีย ๑๐๐ ละ ๓ เหรียน

บางกอก ดอกกำปนี คือ เจ้า ของ อู่ ใหม่

๏ อู่ แห้ง นี้ พึ่ง ทำ แล้ว, พร้อม ใจ จะ รับ เรือ ใหญ่ น้อย ทุก อย่าง. เชิญ ให้ ท่าน เจ้า ของ เรือ, แล นาย เรือ ทั้งหลาย, จง พิจารณา ดู อู่ ใหม่ นี้. คง จะ เหน ว่า เปน อู่ ดีกว่า อู่ ทั้งปวง ใน บุระประเทศ นี้. จะ ได้ แก้ เรือ ซ่อม แปลง เสีย ใหม่ โดย สดวก ดี. ที่ อู่ นั้น ยาว ได้ ๓๐๐ ฟุต, แล คง จะ ให้ ยาว นั้น อีก. โดย กว้าง ได้ ๑๐๐ ฟุต, ลึก ๑๕ ฟุต. ที่ อู่ มี ประตู เรียก ว่า ไกซัน, ถ้า จะ ปิด มิด ได้ โดย เรว. ที่ นอก ปาก อู่ ใน ออก ไป นั้น, จด ถึง ลำ แม่น้ำ โดย ยาว ๑๒๐ ฟุต. มี เขื่อน สอง ฟาก กว้าง ขวาง แขง แรง นัก, กำปั่น เล็ก กำ ปั่น ใหญ่ จะ จอด อาไศรย อยู่ ปาก อู่ ได้ ใน ทุก เวลา ไม่ เปน อันตราย เลย. แล มี เครื่อง จักร สำรับ ยก เสา กะโดง, แล ม่อ น้ำ สำรับ กลไฟ แขง แรง นัก. อู่ นั้น พร้อม ด้วย เครื่อง สูบ ไป ด้วย กำลัง กลไฟ. มี แรง มาก เพื่อ จะ ได้ สูบ น้ำ ให้ ออก ได้ โดย เร็ว ได้, ไม่ ว่า น้ำ ขึ้น น้ำ ลง. พร้อม ด้วย เครื่อง ใช้ ใน การ ทำ เรือ ใบ แล เรือ กล. แล การ นั้น มี นาย ที่ เปน ชาติ ยูรบ, ได้ เคย ทำ การ เช่น นั้น หลาย ปี, จึ่ง ชำนาญ ใน การ เหล่า นี้ ทุก อย่าง.

๏ แล ลูก จ้าง สำรับ อู่ นั้น เปน คน เลือก มา แต่ ฮ่องกง แล วัมภู ทั้ง นั้น, เปน คน ชำนาญ ใน การ นั้น. ๏ พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, ปรารถนา ที่ จะ ให้ คน ทั้งหลาย พิเคราะห์ ดู ว่า, อู่ นี้ ตั้ง อยู่ ที่ มี ไม้ สัก บริบูรณ แล ถูก ด้วย. ๏ อนึ่ง อู่ นี้ มี จักร เลื่อย ไม้, เพื่อ จะ ได้ การ เร็ว. หมอน ที่ รอง เรือ สูง สี่ ฟุต, แล จะ ชัก ออก เมื่อ ใด ก็ ชัก ได้ โดย สดวก, ไม่ ต้อง เสีย อะไร ใน การ เปลี่ยน หมอน นั้น.

๏ อนึ่ง พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, จะ รับ ธุระ คิด ใน การ ที่ จะ ต้อง ลง ทุน ซ่อม แปลง เรือ, แล จะ รับ เหมา เอา การ นั้น, เรือ ไม้ ก็ ดี เรือ เหล็ก ก็ ดี, แล จะ รับ ต่อ เรือ ใบ เรือ กล ไฟ ฤๅ การ ใด ๆ ที่ ใน การ ช่าง ต่อ เรือ ซ่อม แปลง เรือ. ๏ ไม้ แล เหล็ก แล ของ อื่น ๆ ที่ จะ ต้อง ซื้อ นั้น, เรา จะ ขาย ให้ ตาม ราคา ตลาด กรุง เทพ นี้. ๏ อนึ่ง เรือ ทั้งหลาย ที่ จะ เข้า อู่ นั้น, จะ มา จอด ที่ ทุ่น แห่ง กำปะนี ฤๅ ที่ เขื่อน นอก อู่ นั้น, ไม่ ต้อง เสีย เงิน กว่า ผู้ ที่ เปน นาย การ จะ สั่ง ให้ เลื่อน ออก จาก ที่ นั้น เมื่อ ใด.

๏ อนึ่ง กปิตัน แห่ง เรือ ทั้งหลาย, เมื่อ จะ ออก จาก อู่ นั้น, ต้อง เขียน ชื่อ ตัว ลง ที่ บาญชี แห่ง นาย อู่ นั้น เสีย ก่อน จึ่ง ออก ได้. ๏ อนึ่ง แต่ บันดา หนังสือ, ที่ จะ ฝาก มา ถึง อู่ นั้น, ต้อง ฝาก ไป ถึง มิศเตอ ดับลิยู. เช. โรเบิดซัน กว่า จะ ได้ เปลี่ยน อย่าง นั้น, บัด นี้ มิศเตอ ดับลิยู. เช. โรเบิดซัน เปน นาย กอง นั้น, เปน เจ้า กระทรวง ใน การ ที่ จะ ใช้ เงิน เกบ เงิน แต่ ผู้ เดียว.

ข่าว คนร้าย เมืองณครไชยศรี

๏ มี ข่าว มา จาก เมือง ณคร ไชยศรี, เปน ใจ ความ ว่า, ทุก วัน นี้ ราษฎร ชาวบ้าน ชาววัด ชาวเรือ ไม่ มี ความ ศุข, เพราะ เกิด คน ขึ้น อีก จำ พวก หนึ่ง. คือ อ้ายจัน, ภรรยา ชื่อ อีทับ, ลูก ชื่อ อีนิ่ม, บ้าน อยู่ ศีศะทำนบ แขวง เมือง นครไชยศรี. เปน คน สูบยาฝิ่น ดิด. แล้ว มี พวก เพื่อน หลาย คน, คุม กัน ทำ อันตราย แก่ ชาวบ้าน ชาวเรือ อยู่ เนือง ๆ. ครั้ง หนึ่ง เอา ไฟ จุด เผา โรงกงษีไป, เพราะ ขอ เงิน แก่ ขุนพัด ไม่ ให้. ครั้ง หนึ่ง ไป ขอ เงิน พระ ๆ ไม่ ให้ ก็ ด่า พระ ให้. ยัง มี ชื่อ อยู่ อีก หลาย คน. อ้าย เหล่าร้าย นี้, คือ อ้ายจัน เสีย จักษุ ข้าง ซ้าย. เปน เพื่อน ของ อ้ายจัน สูบฝิ่น ด้วย อ้ายจัน. อ้ายเปี้ย เปน นัก เลง ปล้น เรือ แล หาบ คอน คน เดิน ทาง เปลี่ยว. อ้าย ท้วม ๑ อ้ายกัก ๑ อ้ายแฉ่ง ๑ อ้ายหลิ่ว ๑ อ้ายฉาย ๑ อ้ายขาว ๑ อ้ายตือ ๑. ครั้ง หนึ่ง อ้ายตือ เข้า ปล้น ตี ชิง นายยุด, เอา เครื่อง ทองเหลือง ทองขาว ไป หลาย สิ่ง, แล้ว เอา มีด ฟัน เอา ผู้หญิง ที่ เฝ้า โรง เข้า แค่ง สับ ฟัน ยับ ทั้งตัว เมื่อ เร็ว ๆ. อีหนู เปน คน สูบยาฝิ่น ตำบล บ้าน อยู่ โรงเหลก, หนึ่ง อ้ายนาม อีหว่าง ๑ อ้าย คน เหล่า นี้ อ้าย จัน มี ภรรยา ที่ ออก ชื่อ ข้าง ต้น นั้น เปน นาย ก๊ก.

๏ อนึ่ง ที่ วัด เขา เรียก ว่า อ้อม น้อย อ้อม ใหญ่, ข้าพเจ้า เที่ยว ไป ดู ใน โบศ แล วิหาร เหน มี แต่ แกน ครั่ง เปล่า ๆ บ้าง, ทอง หาย ไป บ้าง, เช่น นี้ มี ศัก ๕๐. เสศ. ครั้น ชาว บ้าน สืบ รู้ ว่า อ้าย เหล่า นี้ ทำ ความ ชั่ว แล้ว, จะ ฟ้อง หา กล่าว โทษ ต่อ เจ้าเมือง กรมการ ก็ กล่าว ว่า จะ เอา ไฟ เผา เรือน บ้าง. คิด กลัว ไภย ไป ต่าง ๆ เช่น นี้, ความ จึ่ง นิ่ง อยู่ ไม่ อึง. บัด นี้ ข้าพเจ้า เหน มี ช่อง ด้วย ว่า, มี กล้อง สำ รับ ส่อง ของ ไกล ให้ เหน ใกล้. ข้าพเจ้า จึ่ง ได้ เอา ใจ ใส่ อยาก จะ ให้ ท่าน ทั้งหลาย ส่อง กล้อง นี้ ให้ เหน ชัด ว่า เปน ความ จริง, เช่น กับ อ้าย เหล่าร้าย ที่ ศีศะกระบือ. ถ้า ไม่ มี จดหมายเหตุ นี้ แล้ว ไหน เลย ท่าน ผู้ใหญ่ จะ ได้ ทราบ, เพราะ เหตุ ที่ ว่า ราษฎร ที่ รู้ ว่า คน ร้าย, ทำ การ ไม่ ชอบ ใน แผ่นดิน ซึ่ง ต้อง ห้าม แล้ว. ก็ เข้า ใจ กัน เสีย

ว่ามิใช่ การ ของ ฅน, ซึ่ง จะไปว่า กล่าวให้เหน เทจ แลจริง, ป่วยการ ทำ กิน เช่น นี้ ก็มีโดยมาก. ที่ ข้าพเจ้า บอก ชื่อ อ้าย คน ชั่ว มา ข้าง ต้น หนังสือ มา นี้ให้ท่าน ทราบ, ถ้า จะไป มา ทาง นั้นจะได้ระวังให้ จง มาก.

๏ ข้าพเจ้าผู้แต่ง หนังสือนี้, มี ความ ยินดี ด้วย พระ เจ้า แผ่นดิน, ด้วย เอา พระ ไทยใส่ ฝุง ราษฎร เปนอันมาก กว่า แต่ ก่อน. ด้วย ทรง เหนว่า ราษฎร ทุกวันนี้ มี ความ คับ แค้น เปนอันมาก, เพราะ ผู้ที่ จะ ต่าง พระเนตร พระกรรณ นั้นหาสู้ จะ มีใจ ปรับ ทุข ให้ศุขไม่. จึ่งได้ ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้มีช่อง ร้อง ถวาย ฎีกา ขุนศาล กระลาการ ได้, ไม่ ต้อง ตี กลอง เหมือนก่อน ๆ. ข้าพเจ้า เหน เปนแน่ ว่า ทรง รัก ไพร่ เปน อันยิ่ง. ข้าพเจ้า ขอ ให้ ท่านทรง พระชนมยุ ยืนนาน กว่า ร้อย ปี ขึ้นไป.

อ้ายผู้ร้าย ราย นี้, ข้าพเจ้า เจ้าของ จดหมาย เหตุได้ บอก ตาม ที่ได้ยิน, พิจารณาเหน ว่า คง จะ มี ความ จริง โดย มาก. ขอ คอเวอนเมนต์สืบ สวน พิจารณา ดู ก่อน ว่า, การ นั้น จะ เทจ์ จริง ประการ ใด. ถ้า เปน การ จริง ก็ ควร ที่ จะ จับ ตัว มา ทำโทษ ตาม โทษานุโทษ. ถ้า เปน การ ไม่ จริง ก็ จะ ได้ เหน ชัด ว่า ไม่ จริง, ใช่ ข้าพเจ้า จะ ให้ คอเวอนเมน จับ ตัวคน เหล่า นั้น มา ทำ โทษ ที่เดียว. ข้าพเจ้า ว่า ทั้ง นี้ ว่า ตาม รู้ ตาม ได้ ยิน.

เปน คำ สั่ง สอน ขั้น ๆ ขัน ๆ

๏ ผู้ ที่ไม่ ได้ เปน ประโยชน์ แก่ โลกย์ เมื่อ กำลัง เปน อยู่, คง จะ เปน ประโยชน์ เมื่อ ล่วง ไป แล้ว เพราะ จะ ไม่ ได้ รก โลกย์.

๏ อนึ่ง ทาง ที่ จะ ประพฤติ การ ชอบ แก่ คน ทั้งปวง นั้น, ก็ เปน ทาง ดี กว่า ทาง อื่น ที่ จะ หา ความ ศุข ใส่ ตัว. ถ้า ผู้ใด จะ ประ สงค์ ความ ดี แก่ ตัว, ก็ ต้อง โปรย ความ ดี ให้ คน อื่น จึ่ง จะ ได้ แท้.

๏ ที่ คน ดี ทั้งปวง จะ สรรเสริญ ตัว, ก็ไม่ ภอ การ. ให้เข้า ใจ ว่า, ถ้า คน ชั่ว ไม่ได้ค่า ตัว ๆ ก็ไม่ เปน คน ดีแท้, เพราะ คน ดี จริง มัก มี คน ชั่ว ติเตียน แล ด่า ตว่า.

๏ อนึ่ง มี คำ สุภาสิต พาราณสี ว่า, บันดา ความ ถุง เถียง กัน นั้น, ประตูที่ จะ ให้ กลับ ดี กัน นั้น ให้ เปิด อยู่ อย่า ปิด เลย. คำ สุภาสิต นี้ จุ ความ สั่ง สอน ดี มาก.

๏ เรื่อง นี้ คน เล่า ฦๅ กัน มา นัก แล้ว, มี เจ้า อังกฤษ คน หนึ่ง ที่ได้ ถือ ตัว ว่า มี แรง มาก แล มวย คล่อง. วัน หนึ่ง เจ้า อังกฤษ ไป กินโตะ ที่ บ้าน เพื่อน กัน, ได้ ยิน คำ เขา เล่า ว่า มี คน ชาว สวน คน หนึ่ง อยู่ บ้าน, ชื่อ นั้น เปน คน มี กำลัง เรี่ยว แรง มาก. เจ้า อังกฤษ ก็ จด หมาย ชื่อ คน ตำบล บ้าน ไว้เปน สำคัญ. ครั้น รุ่ง เช้า ขึ้น ก็ ขี่ ม้า ตรง ไป บ้าน ชาย คน นั้น, ไป พบ กำลัง ขุด ดิน อยู่. เจ้า ก็ โดด ลง จาก ม้า ถอด ถุง มือ ออก แล้ว, จึ่ง ว่า, เรา ได้ ยิน คน สรรเสิญ ท่าน ว่า ท่าน เปน คน มี กำ ลัง ทั้ง ฝี มือ มวย ปล้ำ คล่อง, เรา กับ ท่าน ลอง ปล้ำ ดู กำลัง กัน ดู สัก หน่อยใคร จะ ดี กว่า กัน. คน ที่ ทำงาน ก็ มิได้ ตอบ ประ การ ใด นั่ง นิ่ง ตา ชำเลือง ดู เจ้า อยู่. เหน เจ้า เผลอ แล้ว ก็ โดด เข้า ปล้ำ จับ ตัว เจ้า เอา โยน ข้าม ออก ไป นอก รั้ว. เจ้า ตกใจ ขวัน หาย บัด เดี๋ยว หนึ่ง รู้สึก ตัว, เจ้า จึ่ง ร้อง ว่า ท่าน ได้ สง เคราะห์ ข้า ตว่ย อีก. ฝ่าย คน ทำ สวน ตอบ ว่า ยังไม่ ภอ ฤๅ. เจ้า จึ่ง ตอบ ว่า ภอ ตัว เรา แล้ว, แต่ ขอ ช่วยโยน ม้า ของ ข้า ออก มาให้ ข้า ต่าง นอก ตว่ย เถิด.

ว่า ด้วย กา แล สุนักข์ จิ้งจอก

๏ กา ตัวหนึ่ง ไป ตะโมย เอา เนย แขง มา แต่ เรือน แห่งหนึ่ง, แล้ว ก็ บิน มา จับ กิ่ง ไม้ เพื่อ จะ กิน ตาม สะบาย. แต่ สุนัก จิ้งจอก ตัว หนึ่ง ได้ เหน เข้า, ก็ วิ่ง มา นั่ง อยู่ ภาย ใต้ ต้น ไม้, คิด อ่าน จะ เอา เนย แขง กินให้ ได้. สุนักข์ จิ้งจอก จึ่ง ว่า แก่ กาว่า, ตัว ท่าน ก็ งาม ยิ่ง นัก, แล ขน ท่าน ก็ เกลี้ยง มี ศรี งาม นัก, แล กิริยา ของ ท่าน ก็ ดี ด้วย. แต่ เสียง ของ ท่าน ข้า ยัง ไม่ ได้ ยิน. ถ้าว่า เสียง ท่าน เหมือน ยัง รูป ท่าน ก็ เหน จะเพราะ นัก. กา ได้ ยิน ดังนั้น ก็ มีน้ำใจ เย่อ หยิ่ง ขึ้น, ขยับ ตัวไป มา แล้ว ก็ อ้า ปาก ขึ้น เพื่อ จะร้อง, เนย แขง นั้น ก็ หลุด จาก ปาก ตก ลง ไป. สุนัก จิ้งจอก ก็ คาบ เอา เนย แขง ได้ แล้ว นึก หววัเราะ ด้วย ความ ฉลาด ของ ตัว ความ โง้ ของ กา.

๏ คำ เปรียบ นี้ ใจ ความ ว่า อย่า ให้ เอา ถ้อย คำ แก่ คน ยอ.

๏ ครั้น ถึง รฐูหนาว, เพลา เช้า มี ชาว บ้าน นอก คน หนึ่ง เดินไป ภบ งู ที่ โคนไม้. งู นั้น หนาว นัก เกือบ จะ ตาย. ได้เหน ดัง นั้น, ก็ มี ความ เมตา. จึ่ง ยกเอา งู นั้น มา กอด เข้าไว้. แล้ว ภา ไป ยัง บ้าน ของ ตน. เอา งู วางไว้ริม กอง ไฟ เพื่อ จะ ให้ งู

นั้น หาย หนาว. ครั้น งู นั้น ค่อย คลาย หนาว ฟื้น ขึ้น มา, ก็ ไล่ บุตร ภรรยา แห่ง ชาย หมาย ว่า จะ กัด เอา. ชาย ผัว เหน ดังนั้น, ก็ ยิบ เอา เหล็ก มา ตี งู นั้น ก็ ตาย.

๏ คำ สั่ง สอน ข้อ นี้ เปน ใจ ความ ว่า, นรรมดา คน ที่ไม่รู้จัก คุณ, กลับ มัก เอา ความ ร้าย ตอบ คุณ.

๏ มี สอง สิ่ง ที่ ทำ ให้ คน ไม่ได้ ความ ชอบ. ที่ หนึ่ง เพราะ คน ไม่ รู้ จัก เขา. ที่ สอง เพราะ คน รู้ จัก เขา แล้ว,

๏ ท่าน ทั้งปวง จง พิจารณา ดู ความ ที่ ชั่ว ที่ ดี ของ ตัว, แต่ ชาติ ภูมิ บิดา มารดา ของ ตัว ที่ ชั่ว ดี นั้น, ท่าน อย่า ได้ คิด ถึงเลย. คำ นี้ เปน คำ บุราณ พวก แขก.

๏ ข่าว มา จาก เมือง บำใบ ว่า, มี คน ฆ่า เจ้าเมือง มะแซก เสีย แล้ว. ชาว มะแซก เปน ขบถ วุ่นวาย หมด.

๏ ข่าว ว่า เมือง บีริว, แล เมือง ชะลี, เกิด ศึก รบ กัน กับ เมือง สะเปน, พวก ชาว ทวีบ อะเมริกา ข้าง ใต้, จะ เข้า ช่วยเมือง บีริว เมือง ชะลี ด้วย.

๏ พระ นคร วัด ฯะ

๏ มิศเตอเย. ตอมซันผู้ เปน ช่าง ชัก รูป แล มิศเตอชื่ถนเนดี ได้ มา จาก พระ นคร วัด ถึง กรุงเทพ ฯ ณวัน เดือน หก ขึ้น ๓ ค่ำ, มิศเตอตอมซัน ได้ ชัก รูป พระ นคร วัด มา ๔๐ แผ่น เปน รูป ดี เหน ชัด นัก. แทบ เหมือน ได้ เหน วัด แก่ ตา เหมือน กัน. แล วัด นั้น เปน ที่อัศจรรย์ น่า พิศวง แล้วไป ด้วย หิน ศิลา เสา แล พื้น หลังคา ก็ เปน หิน ทั้ง นั้น, ไม่ เหน มี ปูน แล เหล็ก ไม้ สิ่ง ใดเลย. เหน ที่ ชาว ประเทศ ยุรบ หลาย หน จะ อยาก ไป ดู,

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้ามา เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กับบิตันชื่อไร	กี่ ตอน	เรือ อะไร	มาแต่ไหน
เดือน ๖ ขึ้น ๓ ค่ำ	คะเวศ	ปี่ศตะ	๕๔๑	ชิป ปรูเซีย	ฮองกง
เดือน ๖ ขึ้น ๓ ค่ำ	วอเตอลี่เถะ	เตศ	๑๔๐	สกูเนอ อังกฤษ	สิงคโปร์
เดือน ๖ ขึ้น ๕ ค่ำ	เกนลีโวตลีวอี	เรมซี	๖๓๑	บาก ดัชะ	ปะเตเวีย
เดือน ๖ ขึ้น ๖ ค่ำ	เซนต์ปอล์	ทำซัน	๓๔๐	บากสยาม	สิงคโปร์
เดือน ๖ ขึ้น ๙ ค่ำ	แยกมัลชั่วเอต	เค	๑๑๕	บริก อะเมริกา	สิงคโปร์
เดือน ๖ ขึ้น ๑๑ ค่ำ	นิวยอก	โนเนอนิก	๕๕๖	บากอังกฤษ	ฮองกง
เดือน ๖ ขึ้น ๑๒ ค่ำ	มีเตียอร์	บี้เตอเซน	๓๙๔	บากสยาม	ฮองกง
เดือน ๖ ขึ้น ๑๒ ค่ำ	ฟะเรนด์ชิบ	ไคลด์	๔๘๐	บากสยาม	ฮองกง

กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ

ออก เมื่อไร	กำปั่น ชื่อไร	กับบิตัน ชื่อไร	กี่ ตอน	เรือ อะไร	จะ ไป ไหน
เดือน ๖ ขึ้น ๑ ค่ำ	มอเร่	ฮามสะ	๓๗๘	บาก แฮมเบิก	ฮองกง
เดือน ๖ ขึ้น ๓ ค่ำ	ไอรันวิดก์	จีน	๒๕๐	บากสยาม	ปะเตียเวีย
เดือน ๖ ขึ้น ๖ ค่ำ	เอล์ลิตา	รันเบิก	๑๗๘	บาก สะวิเดน	ฮองกง
เดือน ๖ ขึ้น ๙ ค่ำ	ออกัศต์	บรอก	๔๑๒	บาก สยาม	ฮองกง
เดือน ๖ ขึ้น ๑๐ ค่ำ	ฮีรา	บักโฮตะคอ	๕๗๓	บาก สยาม	ฮองกง
เดือน ๖ ขึ้น ๑๒ ค่ำ	เลนนักแกสเตน	คับเบ	๖๙๓	ชิบอังกฤษ	ฮองกง
เดือน ๖ ขึ้น ๑๒ ค่ำ	อิมเปรกเนเบล์	วอลรนต์	๓๑๐	กลไฟ เรือ รบ สยาม	สิงคโปร์

ไป อ่าน หนังสือ ที่ นั่น, ด้วย ว่า มี หนังสือ บูราณ อ่าน ไม่ ออก หนึ่ง ชาว ยูรบ อยาก จะ ดู ว่า คน บูราณ ที่ เปน ผู้ ทำ นั้น เปน ผู้ ใด แน่. อยาก จะ พิจารณา ดู ว่า ผู้ สร้าง จะ เปน ชาติ ไร มา แต่ ไหน สร้าง ขึ้น เมื่อไร, จะ ชำรุด ลบเลือน ไป เมื่อไร. เปน ของ ประลาด นัก ควร ที่ เคาเวอเมนต์ สยาม จะ รักษา ที่ ตรง นั้น ไว้, อย่า ให้ ตก ไป เปน ของ ใคร ได้, ดว้ย เปน ของ สำคัญ นัก, เคาเวอเมนต์ ตอ้ง คอย ห้าม ไม่ ให้ ผู้ ใด ไป ขุด ไป รื้อ ไป ทำ ให้ เปน อันตราย. ชาว ประเทศ ยูโรบ แล อเมริกา, ได้ เหน อักษร บุราณ ที่ มิศเตอ ตอม ซัน จำลอง มา นั้น ก็ อ่าน ไม่ ออก, แล้ว หา ครู ทั้งปวง อ่าน ก็ อ่าน หา ออก ไม่. แล คน ทั้งปวง เหน ว่า ใน หลวง จะ ทรง ได้. ข้าพเจ้า ทั้งปวง อยาก ทราบ ความ ใน หนังสือ ว่า, จะ เปน เรื่องราว อย่างไร.

๏ แต่ ก่อน ได้ ฦๅ กัน ว่า, ใน หลวง จะ รื้อ พระ นคร วัด มา ไว้ ใน กรุงเทพ ฯ, ฦๅ จะ ให้ ช่าง ไป ถ่าย อย่าง แล เอา อย่าง นั้น มา สร้าง ขึ้น ใน กรุงเทพ ฯ บ้าง. คน ทั้งปวง ที่ ไป ดู เหน ว่า ไม่ ควร ที่ จะ รื้อ เลย, ควร จะ รักษา ไว้ แล จะ ส้อม แปลง ขึ้น อีก ก็ ง่าย. ถ้า รื้อ มา ก็ จะ เสีย เปล่า ๆ, จะ ทำ ขึ้น เหน ว่า จะ ลำ บาก นัก, อย่าง จะ เสีย ไป ด้วย, หิน ก็ จะ หัก แตก ทำลาย เสีย, คน ทั้งปวง ทั่ว โลกย์ ที่ ได้ ยิน ข่าว นี้ จะ เสีย ดาย นัก.

๏ ข้าพเจ้า ของ จดหมาย หตุ ขอ สัญญา ไว้ แก่ ท่าน ทั้งปวง ที่ ได้ ซื้อ จดหมาย เหตุ ด้วย ข้าพเจ้า ออก หนังสือ ใน กลาง เดือน แล วัน สิ้น เดือน เหมือน ที่ ได้ ว่า ไว้ แต่ ก่อน นั้น ไม่ ทัน ตั้ง แต่ นี้ ไป ข้าพเจ้า จะ หา ข่าว ตั้ง แต่ วัน ขึ้น ค่ำ หนึ่ง จน วัน ขึ้น ๑๕ ค่ำ ครบ กำหนด แล้ว ก็ จะ เกีบ ความ ลง พิมพ์ สัก วัน หนึ่ง สอง วัน กว่า จะ เสรจ์ การ นั้น ออก หนังสือ ครั้ง หนึ่ง แล้ว หา ข่าว ตั้ง แต่ วัน แรม ค่ำ หนึ่ง จน วัน สิ้น เดือน เกีบ ความ ลง พิมพ์ สัก วัน หนึ่ง สอง วัน ออก อีก ครั้ง หนึ่ง แต่ เรื่อง ความ นั้น จะ ว่า แต่ ต้น เดือน จน กลาง เดือน แต่ แรม ค่ำ หนึ่ง จน สิ้น เดือน ให้ เสมอ ไม่ ให้ เกิน ไม่ ให้ ขาด

ปฏิทิน บอก โมง แล ทุ่ม ใน ข้าง แรม เดือน ๖ นี้.

ค่ำ อังกฤษ	ค่ำ ไทย	ค่ำ จีน	อาทิตย์ ขึ้น กี่ โมง	อาทิตย์ ตก กี่ โมง	อาทิตย์ เที่ยง กี่ โมง	จันทร์ ตก กี่ ทุ่ม
เอบปริล์ เดือน ๕	เดือน ๖ ขึ้น	จีน เดือน ๓				
วัน จันทร ๓๐ ค่ำ	แรม ค่ำ ๑	๑๖ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๗ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๓ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๓ นาที	ทุ่มหนึ่ง ๕๓ นาที
เดือน เม ๖						
วัน อังคาร ๑ ค่ำ	๒ ค่ำ	๑๗ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๖ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๔ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๓ นาที	๒ ทุ่ม ๔๑ นาที
วัน พุทธ ๒ ค่ำ	๓ ค่ำ	๑๘ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๖ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๔ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๓ นาที	๓ ทุ่ม ๒๙ นาที
วัน พฤหัศบดี ๓ ค่ำ	๔ ค่ำ	๑๙ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๖ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๔ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๓ นาที	๔ ทุ่ม ๑๗ นาที
วัน ศุกร ๔ ค่ำ	๕ ค่ำ	๒๐ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๕ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๕ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๓ นาที	๕ ทุ่ม ๕๐ นาที
วัน เสาร์ ๕ ค่ำ	๖ ค่ำ	๒๑ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๕ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๕ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๓ นาที	๕ ทุ่ม ๕๑ นาที
วัน อาทิตย ๖ ค่ำ	๗ ค่ำ	๒๒ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๕ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๕ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๔ นาที	๖ ทุ่ม ๓๘ นาที
วัน จันทร ๗ ค่ำ	๘ ค่ำ	๒๓ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๕ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๕ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๔ นาที	๖ ทุ่ม ๒๔ นาที
วัน อังคาร ๘ ค่ำ	๙ ค่ำ	๒๔ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๔ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๖ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๔ นาที	๗ ทุ่ม ๒๔ นาที
วัน พุทธ ๙ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๒๕ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๔ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๖ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๔ นาที	๘ ทุ่ม ๑๑ นาที
วัน พฤหัศบดี ๑๐ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๒๖ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๔ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๖ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๔ นาที	๙ ทุ่ม ๓ นาที
วัน ศุกร ๑๑ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๒๗ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๔ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๖ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๔ นาที	๑๐ ทุ่ม ๒ นาที
วัน เสาร ๑๒ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๒๘ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๓ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๗ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๕ นาที	๑๑ ทุ่ม ๓๐ นาที
วัน อาทิตย ๑๓ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๒๙ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๓ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๗ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๔ นาที	ย่ำ รุ่ง แล้ว ๓ นาที
วัน จันทร ๑๔ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	๓๐ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๓ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๗ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๔ นาที	ย่ำ รุ่ง แล้ว ๖ นาที

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

เล่ม ๒ บางกอก เดือน หก แรม สิบ ห้าค่ำ ปี ขาน อัฐ ศก จุลศักราช ๑๒๒๘ เดือน เม วัน ที่ ๑๕ กฤษ ศักราช ๑๘๖๖, ใบ ที่ ๖

๏ พงษาวดาร อังกฤษ บท ๘ ต่อ น่า ๓๗ ฯะ

๏ ครั้น สาม วัน ล่วง ไป, ขุน นาง จึ่ง ให้ เด็ก คน หนึ่ง เข้า ไป กราบ ลง ที่ พระบาท แล้ว ทูล ว่า กำปั่น วิเลียม แตก, วิเลียม กับ คน เปน อัน มาก ถึง แก่ กรรม เสีย แล้ว. เฮนเร ได้ ทรง ฟัง ดั่ง นั้น เสีย พระ ไทย สลบ. แต่ นั้น มา เฮนเร โศก เศร้า, มิ ได้ สบาย พระ ไทย, ดว้ย มิ ได้ สม ประสงค์ ดั่ง พระองค์ ดำหริห ไว้. แต่ พระองค์ มี พระ ธิดา หนึ่ง นาม เมทินดา, เปน มเหษี เจ้าเมือง เยอมะนี. เจ้า เมือง เยอมะนี สิ้น พระชนม์, ใน กฤศ ศักราช ๑๑๒๕๐ พระ นาง เมทินดา ก็ กลับ มา อยู่ เมือง นอแมนเด. เฮนเร จึ่ง เสดจ์ ไป ให้ ขุน นาง เมือง นอแมนเด, ทำ สัตย สาบาล ไว้ แก่ พระ นาง เมทินดา ราช ธิดา ของ พระองค์. คฤศ สักราช ๑๑๓๕ เฮนเร สิ้น พระ ชนม์ ใน เมือง นอแมนเด, ขุน นาง ทั้งปวง เชิญ พระ ศพ ไป ฝั่ง ไว้ ใน เมือง อังกฤษ.

๏ คฤศต สักราช ๑๑๓๖ บุตร ของ พระเอ้ง นาง ของ เฮนเร หนึ่ง ชื่อ สะตีแวน, เฮนเร รักษ ใค่ร โปรด ให้ ไป กิน หัว เมือง หนึ่ง. ครั้น ทราบ ว่า เฮนเร สิ้น พระ ชนม์ แล้ว, มิ ได้ คิด ถึง คุณ แล คำ ที่ ตน ได้ สาบาล ไว้ แก่ เฮนเร, ก็ ยก ทหาร รีบ มา ชิง เอา ริเมือง อังกฤษ ได้. ดว้ย สะตีแวน คน นี้ เปน คน รูป งาม, ทั้ง จต กิริยา อัชฌาไสย ก็ ดี, เปน ที่ รักษ ใค่ร แห่ง คน เปน อัน มาก, จึ่ง ได้ ราช สมบัติ โดย สดวก, ไม่ มี ใคร ขัด ขวาง. แต่ พระ นาง เมทินดา นั้น ยัง อยู่ ใน เมือง นอแมนเด. ฝ่าย เจ้า แผ่น ดิน สะกอตแลนด์ เปน พระ มาตุลา, แห่ง พระ นาง เมทินดา, ยก ทัพ มา หวัง จะ ชิง เอา เมือง อังกฤษ คืนให้ แก่ พระนาง เมทินดา. สะตีแวน ทราบ ว่า สะกอตแลนด์ ยก ทัพมา, จึ่ง คิดอ่าน เกลี้ยกล่อม เจ้า เมือง สะกอตแลนด์ ให้ เข้า ดว้ย. แล้ว ยก หัวเมือง สี่ หัว เมือง ฝ่าย เหนือ ประเทศ อังกฤษ ให้ แก่ เจ้า แผ่น ดิน สะกอตแลนด์, จึ่ง สงบ อยู่ ไม่ มี ศึก. แต่ นั้น มา พระ นาง เมทินดา แสวง หา ช่อง หา โอกาศ ซึ่ง จะ ยก ไป ตี เมือง อังกฤษ, อยู่ นาน ประมาณ สาม ปี.

๏ เมื่อ คฤษต สักราช ๑๑๓๙ ขุน นาง ผู้ ใหญ่ ใน เมือง อังกฤษ หลาย ตำแหน่ง, ขุ่น เคือง แก่ เจ้า แผ่นดิน สะตีแวน คิด เอา ใจ ออก หาก. ฝ่าย พระ นาง เมทินดา อยู่ ณเมือง นอแมนเด ทราบ ดั่ง นั้น, เหน ว่า ได้ ที แล้ว ก็ เกน ทหาร ยก มา เมือง อังกฤษ, กับ พระ อนุชา หนึ่ง แต่ ต่าง มารดา ชื่อ เอิ็ลเกลาะเซดสะเตอ, เข้า ไป ประทับ อยู่ ณบ้าน ขุน นาง เหล่า นั้น. บ้าน ขุนนาง ผู้ ใหญ่ ๆ ใน ประเทศ อังกฤษ นั้น, โต ใหญ่ กว้าง ขวาง มั่น คง. มี กำแพง ปอ้ม ค่าย คู สำรับ ปอ้ง กัน รบ สู้ สัตรู แน่นหนา มัก ตั้ง อยู่ ที่ ภูเขา, แล มี ตึก สูง ใหญ่ หลาย ชั้น, มี หอ้ง สำรับ หัด ทหาร, แล หอ้ง ช่าง เหลก ช่างไม้ แล ช่าง ต่าง ๆ, มี ผู้ คน พึ่ง พา อาไศรย ทำ เรือก สวน ไร่ นา อยู่ ใน ที่ ขุน นาง เหล่า นั้น มาก หลาย รอ้ย คน. คน เหล่า นั้น มิ ได้ เปน บ่าว ไพร่ ใช้ สอย, แต่ เขา สัญญา ไว้ ว่า, ถ้า มี ศึก มา รบ กวน ให้ เข้า มา อยู่ ใน บ้าน ทั้ง สิ้น, จะ ได้ ช่วย กัน สู้ รบ. มี บุตร ขุน นาง ที่ อยาก สึกษา ใน การ ทหาร, มา สึกษา หัด ปรื อยู่ ที่ นั้น หลาย ๆ คน. ขุน นาง เหล่า นั้น มี ผู้ คน บ้าน ช่อง แน่น หนา ดั่ง นี้, พระ นาง เมทินดา จึ่ง เข้า ไป ประทับ อยู่ ใน บ้าน ขุน นาง เหล่า นั้น ได้, แล ขุน นาง เหล่า นั้น, ได้ รบ สู้ กัน กับ ขุน นาง ฝ่าย ข้าง สะตีแวน. ถ้า บ้าน นั้น แพ้ แล้ว, พระ นาง ก็ ยก ไป ช่วย รบ อยู่ ใน บ้าน โน้น ต่อ ๆ ไป. แต่ ขุน นาง ใน เมือง อังกฤษ ตั้ง รบ กัน อยู่ ดั่ง นี้ หลาย ปี, จน คฤษต ศักราช ๑๑๔๑ เอิ็ลเกลาะ เสดสะเตอ เปน แม่ ทับ ใหญ่ ฝ่าย พระ นาง เมทินดา ยก มา ตั้ง อยู่ ตรง เมือง ลินกัน. ฝ่าย สะตีแวน ก็ ยก ทหาร มา สู้ รบ กัน เปน สามารถ. ทหาร สะตีแวน สู้ รบ เหลือ กำลัง ก็ ล่าทับ หนี ไป. แต่ สะตีแวน ยัง สู้ อยู่ ผู้ เดียว, ไม่ ทัน ถอ้ย หนี ทหาร เอิ็เกลาะ เสดสะเตอ ก็ กรู กัน เข้า ไป ลอ้ม จับ สะตีแวน. สะตีแวน ถือ ขวาน ใหญ่, คม สอง ข้าง สู้ ฟัน ทหาร เอิ็ลเกลาะ เสดสะเตอ จน ขวาน หัก, ยัง แต่ พระ แสง ดาบ พระแสง ดาบ ก็ หัก, สะตีแวน สิ้น อาวุธ แล้ว, ทหาร เอิ็ลเกลาะ เสดสะเตอ จึ่ง จับ ได้. ฝ่าย พระ นาง เมทินดา

ครั้น จับ สะตีแวน ได้ แล้ว, ก็ เสดจ์ เข้า ไป ใน เมือง ลอนดอน. ขุน นาง แล ราษฎร ทั้งปวง ก็ ยินดี, เชิญ พระ นาง เมทินดา ขึ้น เปน ควีน, คือ เปน นาง เจ้า แผ่นดิน ครอง กรุง ลอนดอน. แต่ ยัง มิได้ ตั้ง การ พิธีราชา ภิเศก ถวาย มงกฎ สำรับ เจ้า แผ่นดิน. ควีน นั้น มิได้ ตั้ง อยู่ใน ธรรมเนียม กำเริบ พระไทย, เบียน เบียด ราษฎร ให้ได้ ความ เดือด รอ้น. เจ้า เมือง สะกอตแลนด์ เสดจ์ มา ตัก เตือน ห้าม ปราม ก็ มิ ฟัง. เอิ็ลเกลาะเสคสะเดอ พระ อนุชา ทูล เตือน พระ สติ ก็ ไม่ ฟัง. ยัง ประพฤติ การ เช่น นั้น อยู่. ขุนนาง แล ราษฎร รอ้น เดือด นัก, ก็ ภา กัน กำเริบ ขึ้น, ไม่ ยอม ให้ ควีน ครอง ราชสมบัติ. ควีน เหน จะ ปราบปราม มิได้ ก็ เสดจ์ หนีไป. เอิ็ลเกลาะ เสคสะเดอ ก็ หนี ตาม ควีน ไป ภาย หลัง. ทหาร ของ สะตีแวน พบ จับ เอิ็ลเกลาะ เสคสะเดอ ได้ ทั้ง สอง ฝ่าย, ต่าง จับ คน สำคัญ ไว้ ได้ ดว้ย กัน, จึ่ง ปล่อย ให้ ไป โดย สดวก ดว้ย กัน. ฝ่าย ข้าง เอิ็ลเกลาะ เสคสะเดอ ก็ ปล่อย สะตีแวน ไป. ฝ่าย ข้าง สะตีแวน ก็ ปล่อย เอิ็ลเกลาะ เสคสะเดอ ไป. เอิ็ลเกลาะ เสคสะ เดอ ก็ ไป เมือง นอแมนเด, หวัง จะ พา เฮนเร, ซึ่ง เปน บุตร องค์ ใหญ่ ของ พระ นาง เมทินดา มา ยัง ประเทศ อังกฤษ. ฝ่าย สะตี แวน ก็ รีบ ตาม พระ นาง เมทินดา ไป ใกล้ จะ ทัน, พระ นาง เม ทินดา นั้น เหน จะ หนี สะตีแวน ไป ไม่ พ้น, จึ่ง ทำ เปน ตาย, ให้ คน หาม ไป เหมือน ศพ, หนี เข้า ใน เมือง ออกสะเพ็ด ได้. สะตี แวน ตาม ไป ลอ้ม เมือง นั้น ไว้, แล้ว สาบาล ว่า, จะ ลอ้ม ไว้ กว่า จะ จับ พระ นาง เมทินดา ได้. แต่ สะตีแวน ล้อม เมือง ออกสะเพ็ด ไว้. ประ มาณ สาม เดือน ชาว เมือง ขัด สะเบียง อา หาร. แต่ ครั้ง นั้น เปน ฤดู หนาว, ที่ เมือง ออกสะเพ็ด นั้น หนาว นัก, น้ำ ใน แม่ น้ำ นั้น แขง คน เดิน ข้าม ไป ได้. หิมมะ ก็ ตก ลง มาก, พื้น แผ่น ดิน ขาว ไป ด้วย หิมมะ. พระ นาง เมทินดา เหน ชาว เมือง ขัด สะเบียง อาหาร นัก, จะ พัก อยู่ ใน เมือง นั้น มิได้, คิด จะ หนี ไป, จึ่ง ทรง เครื่อง ขาว ล้วน กับ ทหาร รัก ษาองค์ สาม คน, ให้ นุ่งห่ม ผ้า สือ ขาว ล้วน คล้าย หิมมะ หวัง จะ มิ ให้ ใคร สังเกต. แล้ว ก็ หนี ออก จาก เมือง นั้น, ข้าม แม่ น้ำ ไป ได้ สอง ร้อย สี่ สิบ เส้น. แล้ว ขึ้น ม้า หนี ไป ถึง เมือง วอลิง เฟ็ด. พบ เอิ็ลเกลาะ เสคสะเดอ พระ อนุชา พา เฮน เรซึ่ง เปน พระ โอรศ องค์ ใหญ่ ของ พระนาง. พระ ชน มายุ ได้ ๑๑ ปี มา แต่ เมือง นอแมนเด. พระ นาง มี พระ ไทย ยินดี นัก. ครั้น กฤศ สักราช ๑๑๔๗ เอิ็ลเกลาะ เสค สะเดอ ทิวงคต ล่วงไป. พระ นาง เมทินดา ไม่ เหน ใคร ที่ จะ วาง พระ ไทย ได้ ใน การ ศึก, ก็ ท้อ ถอย มิได้ คิด ทำ ศึก สืบ ไป. จึ่ง ไว้ ธุระ แก่ เฮนเร โอรศ ตาม แต่ เฮนเร จะ คิด อ่าน. เฮนเร กับ พระ นาง เมทินดา ชน นี ก็ กลับ มา ยัง เมือง นอ เมน ด.

เรื่อง คน ที่ เปน อินซะเนีย ที่ เปน อัศจรรย์ ต่อ น่า ๔๐ นั้น

๑ ยอดสตีเวนซัน ได้ เมีย เมื่อ ฤษตศักราช ๑๘๐๒ อายุ ยอด คราว นั้น ได้ ๒๑ ปี. หญิง ที่ ได้ เปน เมีย นั้น ชื่อ พันเนเฮน เดอ ซัน, ตั้ง บ้าน อยู่ ที่ วินลิงตันแกว ไกลจาก เมือง นิวเกษะเดล หกไมล์. พี่ หญิง ของ พันเน ได้ ผัว มี วาศนา มาก กว่า ยอดสตี เวนซัน. เมื่อ ยอด ตั้ง บ้าน อยู่ แล้ว ทำมา หา กิน ด้วย เย็บ เกือก ที่ ขาด ๆ แล้ว ทำ เปน หุ่น รูป เกือก ขึ้น, คน ทั้งปวง สรรเสริญ ว่า ดี. ยอดจึ่ง ได้ การ มาก. อยู่ มา วัน หนึ่ง เกิด ไฟ ไหม้ ที่ บ้าน ยอด, ชาว บ้าน มา ช่วย ดับ ได้, แต่ ของ เครื่อง เรือน ก็ เสีย มาก ด้วย, น้ำ ที่ เขา เท ดับ ไฟ นั้น. นาฬิกา ไข กุญ แจ ๘ วัน ก็ เสีย ไป. ยอด เปน คน จน จะ จ้าง คน แก้ นาฬิ กา ก็ ไม่ มี สิ่ง ใด จะ ให้ ค่า จ้าง, จึ่ง คิด อ่าน ลองแก้ ดูเอง ก็ แก้ ได้. ชาว บ้าน ทั้ง ปวง เหน ว่า ดี, ก็ พา กัน เอา นาฬิกา ที่ เสีย มา จ้าง แก้. ก็ แก้ นาฬิกา ได้ มาก, คน ทั้งปวง จึ่ง เรียก ว่า เปน หมอ แก้ นาฬิกา.

๑ ครั้น คฤสตศักราช ๑๘๐๓ ปี. เดือน ดีเซมเบอ วัน ๑๖ เกิด ลูก ผู้ชาย. บิดา ของ ยอด นั้น ชื่อ โรเบิต, ยอด จึ่ง ให้ ชื่อ ลูก ชื่อ ว่า โรเบิต สะตีเวนซัน ตาม ปู่. หา ได้ นึก ใน ใจ ว่า ลูก จะ เปน ขุนนาง ใหญ่ ใน เมืองอังกฤษ. แล เปน คน มี คุณ แก่ โลก มาก ไม่. ยอดสตีเวนซัน เปน คน เคย เมตา สัตว เดียร ฉาน มาก, ครั้น เกิด ลูก ใจ ก็ รักษ ลูก เต็ม กำ ลัง, ก็ เกิด ความ สุข สบาย อยู่ มา ปี กว่า ๆ เมีย ก็ ตาย. เปน ความ ทุกข ใหญ่ นัก เพราะ ภรรยา ที่ ตาย นั้น เปน คน ดี มาก รักษ มาก. ลูก เปน กำพร้า อยู่ ยอด ก็ ยิ่ง สงสาร. แต่ ยอด เปน คน ใจ ใหญ่ เข้ม แขง, จึ่ง ตั้ง ใจ ไว้ ว่า จะ เลี้ยง ลูก คน นั้น ให้ ดี.

๑ ครั้น ค่อย สบาย ขึ้น แล้ว ภอ มี หนังสือ เชิญ ยอด ให้ ไป เมือง สกอตแลนด์, ให้ เปน นาย การ เครื่อง จักร ที่ ตำบล มน โตรส. ยอด ก็ ฝาก ลูก ตัว ไว้ แก่ คน ที่ ไว้ ใจ ได้, แล้ว เดิน ท้าว ไป ทาง ยาว ลำ บาก, ของ เครื่อง มือ ก็ ต้อง แบก ไป เอง

เพราะ เงิน ไม่ พอ ที่ จะ จ้าง ม้า ฤๅ รถ ม้า. คน นี้ แล เปน ผู้ ที่ ให้ ยังเกิด ทาง รถไฟ ก่อน, ที่ มี ใน ประเทศ ยุโรป และ อะเมริกา แทบ จะ ทุก บ้าน. ทาง รถไฟ นั้นไปได้เร็ว โมง ละ ๓๐ ไมล์ บ้าง, ได้ ๖๐ ไมล์ ก็มี. ยอดสติเวนซัน เดิน ทาง ไป ถึง ที่ เครื่อง จักร ที่ ตำบล มนโตรส, ทำ การ อยู่ ที่ นั้น ได้ ๑๒ เดือน, ได้ เงิน ค่าจ้าง เหลือ กิน เหลือ ค่า จ้างแม่ นม, เปน เงิน ๑๔๐ เหรียน. สิ้น ปี แล้ว ยอด ปรารถนา จะ แก้ เครื่อง จักร ใหม่ เหน ว่า จะ ดี ขึ้น. เจ้า ของ เครื่อง จักร ไม่ เหน ด้วย, ยอด ก็ เสีย ใจ ไป ไม่ อยาก จะรับ จ้าง ทำ การ ที่ นั้น ต่อ ไป. คิด ถึง ลูก, อยาก จะ ไป หา ลูก จึ่ง ลา มา. เดิน ท้าว มา วัน หนึ่ง เนื่อย จึ่ง เข้า ไป เฌาะ ที่ ประตู บ้าน แห่ง หนึ่ง, ขอ อาไศรย นอน. เหน ชาว บ้าน ไม่ รับ, จึ่ง ขอ นอน ที่ โรง นอก, เจ้า บ้าน ไม่ ไคร่ จะ รับ. ภรรยา เจ้า บ้าน พิจารณา ดู เหน ก็ เมตา, จึ่ง อ้อน วอน ผัว จน ผัว ยอม ให้ ยอด เข้า ไป ใน ห้อง นั่ง ผิง ไฟ. แล้ว ก็ จัด แจง สิ่ง ของ ให้ กิน พูด จา ด้วย กัน สบาย. ครั้น เมื่อ เวลา เช้า ยอด เอา เงิน ให้ เจ้า ของ บ้าน เปน ค่า กิน ค่า นอน. ฝ่าย เจ้า ของ บ้าน ก็ ไม่ รับ, เจ้า ของ บ้าน ว่า ถ้า จะ ไป ให้ หมั่น คิด ถึง เรา ไว้ แต่ เท่า นั้น.

๏ อยู่ มา หลาย ปี ยอดสติเวนซัน มี ธุระ ไป ที่ บ้าน นั้น ก็ แวะ เข้า ไป หา, ด้วย ว่า คิด ถึง บุญ คุณ เขา. เจ้า บ้าน ก็ อัศจรรย์ ใจ เมื่อ ได้ ยิน ว่า เปน คน มี ชื่อ เสียง ใหญ่ มี เงิน ทอง มาก.

๏ เมื่อ ยอดสติเวนซัน กลับ ไป บ้าน ครั้ง ก่อน นั้น, เดิน ด้วย ท้าว. ครั้น ถึง บ้าน ก็ รู้ ข่าว ว่า บิดา ถูก น้ำ ร้อน ลวก ตา ทั้ง สอง ข้าง จน บอด ไป. แต่ ลูก ของ ตัว ที่ ได้ ฝาก ไว้ ใน บ้าน นั้น ยัง ดี อยู่. บิดา เสีย ตา ทำ การ ไม่ ได้ ต้อง เปน หนี้ หลาย แห่ง. ยอด เปน คน นับ ถือ บิดา นัก ก็ เอา เงิน ๗๕ เหรียน จาก ๑๔๐ เหรียน ไป ใช้ หนี้ ของ บิดา, แล้ว เอา บิดา มารดา ของ ตัว ที่ เปน คน แก่ เอา ไป เลี้ยง ดู รักษา ไว้ ที่ บ้าน ของ ตัว, ไม่ ให้ ลำ บาก ด้วย กิน อยู่ เลย,

๏ ยอดสติซัน ค่อย มั่ง มี เจริญ ทีละ น้อย ๆ ถึง คฤสตศักราช ๑๘๐๗ ถูก เกณฑ์ ราชการ ทัพ, ยอด จ้าง คน แทน ตัว เสีย. เงิน ค่า จ้าง จน เงิน หมด. แล้ว อุส่าห์ ทำ กิน ก็ หา ได้ โดย ยาก. แล้ว คิด ว่า จะ ไป อยู่ เสีย เมือง อะเมริกา, ด้วย กลัว ว่า เมือง อังกฤษ จะ ไม่ มี ใคร นับ ถือ ตัว, เพราะ ธรรมเนียม อังกฤษ นั้น, ถ้า คน ใด ไม่ ได้ เรียน ศิลปสาตร ต่อ ครู แล้ว ก็ ไม่ นับ ถือ กัน. ยอด ก็ ไม่ มี ครู เปน คน สั่ง สอน ตัว เอง.

๏ ถัด มา ได้ ๒ ปี ๓ ปี เกิด เหตุ ใน บ้าน ยอด, เพราะ ว่า น้ำ ท่วม บ่อ ถ่าน เครื่อง สูบ น้ำ เก่า นั้น ก็ ใช้ ไม่ ได้. ยอด จึ่ง คิด ทำ เครื่อง สูบ ขึ้น ใหม่ ใช้ ได้ การ มาก สูบ น้ำ ใน บ่อ จน แห้ง. เจ้า ของ บ่อ ให้ รางวัน แก่ ยอด ประ มาณ ได้ ๖๐ เหรียน, เงิน ค่าจ้าง อีก ต่าง หาก. ชื่อ เสียง ยอด ฤๅ เลื่อง ไป ด้วย เครื่อง จักร เครื่อง สูบ. แล เครื่อง จักร ของ ใคร ๆ เสีย ก็ ต้อง หา ยอด ไป แก้ แล ยอด ก็ คิด การ ทำ เครื่อง ต่าง ๆ ปลาด ขึ้น ใหม่ ๆ, ทำ ทั้ง เครื่อง ไกว เปล ลูกอ่อน, มารดา ไม่ ต้อง ไกว เปล ลำบาก. แล้ว เปน ช่าง ตัด เสื้อ ตัด กาง เกง ก็ ดี, แก้ นาฬิกาพก ตั้ง ก็ ได้, เวลา ว่าง การ ใหญ่ ๆ แล้ว ก็ ทำ การเล็ก ๆ น้อย ๆ ไป ไม่ ได้ อยู่ เปล่า เลย. อุส่าห์ หัด อ่าน หนังสือ เขียน หนังสือ คิดเลข ไม่ มี ครู ที่ จะ สั่ง สอน.

๏ ใน ระหว่าง คฤสตศักราช ๑๘๐๘ ปี กับ ๑๘๑๒ ปี นั้น ยอด ก็ หา เงิน ได้, แต่ เหลือ กิน เหลือ รักษา ลูก แล้ว ก็ เกบ ไว้ ได้ ๕๐๐ เหรียน. ยอด อายุ ได้ ๓๑ ปี ก็ ได้ ตั้ง เปน อินซเนีย ที่ บ่อ ขุด ถ่าน ได้ ค่า จ้าง ปี ละ ๕๐๐ เหรียน.

๏ ยอดสะติเวนซัน ตั้ง ใจ ว่า จะ ให้ โรเบิด ลูกชาย นั้น, ให้ มี ครู สอน วิชา ต่าง ๆ ให้ เปน คน รู้ มาก. จึ่ง จัด แจง ให้ โรเบิด ผู้ ลูก ไป อยู่ ใน สำ นักนี อาจารีย์ ใน เมืองนิวแกษเตล. โรเบิด เปน คน หมั่น อ่าน หมั่น เรียน จน รู้ หนังสือ ดี ขึ้น, ชอบ ใจ ครู แล บิดา นัก. โรเบิด โต ขึ้น รู้ วิชา หลาย อย่าง, กลับ ได้ เปน ครู สอน บิดา ๆ ก็ ดี ใจ ด้วย, ได้ รู้ วิชา มาก ขึ้น เพราะ ลูก สอน ให้.

๏ เดิม เมื่อ ยอดสะติเวนซัน จะ คิด อ่าน ทำ ทาง รถ ไฟ ขึ้น นั้น, คือ บ้าน ที่ ยอด เกิด ก็ มี ทาง เขน ถ่าน, แต่ ทาง นั้น ราง สำ รับ จะ รอง จักร รถ ยัง เปน ราง ไม้ อยู่. รถ ที่ เข็น นั้น ก็ ยัง เปน รถ ม้า อยู่. ยอด คิด อ่าน จะ ทำ ราง เหล็ก รอง จักร รถ แล ให้ มี รถ ไฟ ด้วย ก็ คิด ว่า จะ ทำ ได้. ถึง คฤสตศักราช ๑๘๑๓ ยอดสติเวนซัน คิด อ่าน ทำ รถ ไฟ ขึ้น เปน ต้น, แล ได้ ยืม เงิน ของ ลอดเรเวนเวิด มา ใช้ ใน การ นั้น. ครั้ง ก่อน นั้น มี คน ๆ หนึ่ง, ชื่อ ริดชาดตรีวิทิก คิด ทำ เครื่อง รถ ไฟ สำ รับ ไป เที่ยว เล่น ใน ถนน ต่าง ๆ, ริดชาดตรีวิทิก คน นี้ เปน คน ดี ทำ

รถไฟได้, ใน คฤสตศักราช ๑๘๑๒ ก่อน ยอดสติเวนซัน ๑๑ ปี. แต่ การ นั้น เปน แต่ การ เที่ยว เล่น จะ ประทุก ของ หนัก ๆ ไม่ ได้. ยอด จึ่ง ได้ คิด ทำ ให้ ดี ขึ้น ต่อไป, ทำ เปน เครื่อง ใหญ่ จะ หลาก ของ หนัก ๆ ก็ ได้, ตั้ง ไว้ ที่ บ้าน กิลิงเวิด เปน ทาง สำรับ เขน ถ่าน ออก จาก บ่อ ไป เมือง. ถึง คฤสตศักราช ๑๘๑๓ ปี, ตั้ง ชื่อ เครื่อง จักร นั้น ว่าไมลอด, เพราะ คิด ถึง บุน คุณ ของ ลอดเรเอนเวิด ผู้ ที่ ให้ ยืม เงิน ทำ การ นั้น.

๏ ยอดสติเวนซัน เปน คน ฉลาด ใน การ ที่ ยัก ย้าย, ให้ สิ่ง ของ ทั้งปวง ดี ขึ้น กว่า ตัว อย่าง.

๏ แลปัญญา ทั้งปวง เหล่า นี้, เกิด เพราะ พระเจ้า ประ ทาน โปรด ให้ แก่ คน ทั้งปวง ให้ ช่วย กัน คิด สืบๆ ไป, เหมือน ว่า มี ผู้ คิด ทำ การ ไว้ แต่ เพียง นั้น, ก็ คง จะ มี คน คิด ทำ ต่อไป ให้ ดี ยิ่ง กว่า คน ที่ ทำ ก่อน แล้ว, ก็ คง จะมี คน อื่น คิด ทำต่อไป ให้ ดี ขึ้น กว่า เก่า ทุก ที่ ๆ ไม่ รู้ สุด รู้ สิ้น จน ทุก วัน นี้, เปน ธรรมดา.

กดหมาย สำ หรับ กงสุล

๏ เปน หนังสือ ฝาก ถึง เจ้า ของ บางกอกริคอเดอ ว่า, เรื่อง ความ ที่ ว่า ด้วย กงสุล ที่ มี ใน หนังสือ พิมพ์, ออก เมื่อ วันพฤ หัศ เดือน ๖ ขึ้น ๑๒ ค่ำ นั้น, ว่า เปน ความ ดี ควร จะ ให้ คน ทั้งปวง รู้ กดหมาย สำหรับ บังคับ กงสุล, แต่ ยัง หาหมด ความ ไม่. ยัง อีก ข้อ หนึ่ง ที่ ควร จะ ลง พิมพ์ ใน ครั้ง นี้, คือ ข้อ ความ ที่ คัด ออก จาก กดหมาย อินเตอนาชันนาลอ. จ.มิศเตอวิตัน ได้ เขียน ไว้ ว่า ด้วย กงสุล ใด ๆ ที่ ประพฤติการ ผิด, ไม่ ชอบ ด้วย ธรรมเนียม คอเวอเมนต์ เมือง ที่ ตั้ง อยู่ นั้น. ลางที ก็ ทำ วุ่น วาย ต่าง ๆ ให้ เกิด ความ เมือง ๆ. กดหมาย ชื่อ อิน เตอนาชันนาลอ, มี อำนาถ จะ ให้ คอเวอเมนต์ นั้นไล่ เสีย ให้ พ้น เมือง ได้. ข้อ ความ ที่ คัด อวก จาก อินเตอนาชันนาลอ นั้น.

๏ คือ ว่า กงสุล ทั้งปวง ไม่ เหมือน ทูต, ถึง กงสุล ทั้งปวง มี ธรรม เนียม ที่ จะ ให้ บ้าน เมือง ทั้งปวง นับ ถือ อยู่ ตาม ยศศักดิ์, ที่ จะ เข้าใจ ว่า ควร เมือง ทั้งปวง จะ นับ ถือ ตัว, แลโปรด ให้ อยู่ ที่ สูง เหมือน ราชทูต นั้น ไม่ ได้. ไม่ มี เมือง ใด ๆ ที่ จะ ต้อง จำ เปน รับ กงสุล, เว้น ไว้ แต่ ที่ เหน ชอบ ด้วย. ถ้า ได้ รับ ให้ มา ตั้ง แล้ว, ก็ ควร ที่ จะ โปรด ให้ อยู่ สบาย, กว่า กง สุล จะ ได้ ทำ ผิด สิ่งใด สิ่ง หนึ่ง ที่ ควร จะ เปน โทษ. การ ที่ จะ รับ เอา กงสุล ไว้ นั้นเปน ธุระ ของ เจ้า เมือง. เมื่อ จะรับ นั้น ต้อง มี หนังสือ เรียก ว่า เอกซิกวาเตอ. ถ้า กงสุล ใด ๆ ประ พฤติ ผิด กดหมาย เมือง ที่ ตั้ง อยู่ นั้น, เจ้าเมือง มี อำนาถ ที่ จะ เรียก เอา หนังสือ เอกซิกวาเตอ คืน ได้, แล ลง โทษ ตาม กด หมาย เมือง ที่ เขา ตั้ง อยู่ นั้น, ฤๅ จะ ไล่ ให้ ไป เสีย ก็ ได้ ตาม ที่ คอเวอเมนต์ที่ กงสุล ได้ ขัด ขวาง นั้นจะ เหน ชอบ.

๏ ควร ที่ คอเวอเมนต์ สยาม จะ รับ เอา ข้อ นี้ เปน แบบ อย่าง, เพราะ เปน แบบ อย่าง ทั่ว ไป ได้ ใน เมือง ใหญ่ น้อย ทั้งปวง. อัง กฤษ ฤๅ อเมริกา ฝรั่งเสศ ก็ ต้อง ประพฤติ ตาม กดหมาย นี้. ถ้า กงสุล เมือง ใด ๆ ประพฤติผิด กดหมาย กรุงเทพ ฯ คอเวอเมนต์ จะคืน เอา หนังสือ เอกซิกวาเตอ ก็ ได้. เจ้า เมือง ที่ เปน เจ้าของ กง สุล นั้น จะติ เตียน ก็ ไม่ ได้, ฤๅ จะ ก่อ เหตุ ก่อ ความ สิ่ง ใด สิ่ง หนึ่ง ก็ ไม่ ได้. กดหมาย นี้ ไม่ ยอม ให้ เมือง ใหญ่ ข่มขี่ เมือง เล็ก. ถึง กงสุลฝรั่งเสศ จะ มา ทำ การ ผิด กดหมาย แล ขนบ ธรรมเนียม ไทย, ทำ ให้ คอเวอเมนต์ ได้ ความ เคือง ใจ ต่าง ๆ, ถึง ว่า กรุงเทพ ฯ จะ เล็ก เมือง ฝรั่งเสศ โต ก็ ไม่ ควร ที่ ไทย จะ เกรง. จะ ควร คืน เอา หนังสือ เอกซิกวาเตอ เสีย ไม่ ให้ เปน กงสุล ต่อ ไป, เมือง ทั้งปวง คง จะ เหน ชอบ ด้วย.

กดหมาย อินเตอนาชันนาลอ

๏ ทุก วัน นี้ กรุง สยาม เปน ไม้ ตรี ด้วย เมือง ใหญ่ ฝ่าย ตวัน ตก หลาย เมือง, ควร ที่ คอเวอเมนต์ สยาม จะ รู้ จัก กดหมาย สำหรับ เมือง ต่อ เมือง. ถ้า ไม่ รู้ ความ ก็ จะ แพ้ แก่ เขา จะ เสีย เปล่า ๆ เพราะ ว่า ไม่ รู้. ถ้า เกิด ความ ขึ้น คอเวอเมนต์ จะ ต้อง เที่ยว ถาม กงสุล ข้าง โน้น ข้าง นี้ ไม่ ควร เลย, ชอบ ที่ จะ ให้ รู้ ไว้ ให้ เลอียด. เปรียบ ดุจ คน ที่ จะ สู้ สงคราม, ถ้า ไม่ หัด ให้ รู้ ใน ทาง ปืน เสีย ก่อน ก็ สู้ เขา ไม่ ได้. สง คราม ที่ เคย เปน เมือง ต่อ เมือง มี ๒ อย่าง, อย่าง หนึ่ง รบ ด้วย ปืน, อย่าง หนึ่ง รบ ด้วย กดหมาย. เดี๋ยว นี้ คอเวอเมนต์ สยา ต้อง การ หัด ให้ รู้ กดหมาย อินเตอนาชันนาลอ แปล เปน ภา ษา ไทย ให้ จบ. ครั้ง นี้ มี คนในกรุงเทพ ที่ ชำ นาญ ใน การ แปล เปน ไทย. เหตุ ไร คอ เวอเมนต์ ไม่ จ้าง ให้ แปล. หนังสือ กดหมาย อินเตอนาชันนาลอ

ที่ มิศเตอบีเลมอ, ได้แต่งไว้ นั้น เปน ๔ เล่มใหญ่, ได้ ยิน ว่า มี คนที่ จะ รับ แปล เล่ม ละ พัน เหรียน. อีก อย่าง หนึ่ง เปน เล่ม ใหญ่ ที่ มิศเตอวีตอน ได้ แต่งไว้, ได้ ยินว่า เขา จะ แปล เล่ม นั้น เปนราคา ๒ พัน ๕ ร้อย เหรียน. ถ้า แปล ออก เปน ไทย เลอียด ดี แล้ว, ก็ จะเปน ประโยชน์ แก่ เมือง ไทย หลาย แสน เหรียน. คอเวอเมนต์ เสีย ตาย เงิน ค่า จ้าง ฤๅ.. เปรียบ เหมือน จะสู้ ศึก มา เสีย ตาย กระสุน ดินดำ, เปน ความ ไม่ สมควร เลย. คอเวอเมนต์ เมือง จีน ได้ จ้าง คน แปล กดหมาย นั้น แล้ว. เรือรบลำ เดียว ไทย ลง ทุนทำ เปน ๕ หมื่น๖ หมื่น เหรียนก็ ไม่ เสีย ตาย กดหมาย จะ มี ประโยชน์ แก่ เมือง มาก กว่าเรือ รพ หลาย เท่า

๏ กงสุล สยาม ฯะ

๏ คอเวอนเมนต์ สยาม ได้ ตั้ง กงสุลไว้ ที่ เมือง นอก หลาย แห่ง คือ เมือง ลอนดอน, เมือง ปารีศ, เมืองไว้เอนนี ที่ เมือง หลวง ออศเตีย, เมือง ลีศบอน เปน เมือง หลวง พุตเกต, เมือง ฮ่อง กง, เมือง ปีแนง, เมือง สิงคโปร์, เมือง ปะตาเวีย, ฮ่องกง แล ที่ เมืองอื่น ๆ. แต่ ยัง ไม่ มี กดหมาย ที่ สำหรับ เปน แบบ อย่าง แห่ง กงสุล เล่า นั้น, ไม่ มี อย่าง ที่ จะ ชำระ ความ เมื่อ เกิด ขึ้น. ควร ที่ คอเวอนเมนต์ สยาม จะ จัด แจง กดหมายให้ ทั่วไป. กงสุล ฝ่าย สยาม ที่ ตั้ง อยู่ ใน เมืองทั้งปวง, จะ ได้ ใช้ ทั่ว ไปเปน อย่าง เดียว กัน. คน ที่เปน กงสุล สยาม ที่ เมือง นอก ก็ ไม่ มี อย่าง จึ่ง ทำ การ ไม่ ถูก ต้อง กัน. ที่ จะ ให้ เปน ไป ดั่ง นั้น ก็ไม่ สม ควร แก่ กรุง เทพ ฯ ที่ มี เกรียตยศ ดี ขึ้น มาก แล้ว. ที่ จะ ทำ การ กงสุล ดัง นั้น เปรียบ เหมือน พ่อ ค้า, ที่ไม่ มี ทุน ไม่ มี ทั้ง แบบ อย่าง ที่ จะ ค้า ขาย ต่อไป. กงสุล สยาม ที่ ทำ การ ครั้ง นี้ ก็ไม่ สู้เกิด ความ อะไร ดอก แต่ น่า กลัว การ ภาย น่า จะ มี ขึ้น จะ เกิด ความ อัปรยศ แก่ กรุง เทพ ฯ มาก มาย. การ ที่ ตั้ง กงสุล เล่า นั้น แต่ เพียง นี้ ก็ควร อยู่แล้ว. ตั้ง แต่ นี้ไป ข้าง น่า ก็ ควร ที่ จะ ให้ มี กดหมาย บังคับ สั่ง สอน เขา ให้ จง ได้, เปรียบ เหมือน จะ ตั้ง สำนักนี้ อาจารย์ ให้ สั่ง สอน. กลบุตร ให้ รู้ ศิลป สาตร ไม่ มี แบบ อย่าง ก็ หา ควร ไม่.

คน โดยสาน เรือ นาไปเลียนกันนีวาไร คิด ขบถ

๑ ณเดือน ๔ ขึ้น ๗ ค่ำ มี กำปั่น ชนีชื่อ เนโปเลียนกันนีวาโร, ออก จาก เมือง มเกา, มี ชาว เมืองจีน ๖๖๓ คน โดยสาร จะ ไป รับ จ้าง เมือง นอก ชื่อ กันเลอเล. มี ลูก เรือ ๔๐ คน. เรือบันทุก สินค้า ๔๐๐ ตอน. ใน สินค้า มี หีบ ประทัดจีน ๘๐๐๐ หีบ. วัน นั้น ต้นหน บอก กัปตัน ว่า, จีน ที่ เปน พ่อ ครัว จะเอา ยาพิศ ใส่ ลงใน ที่ ชา ที่ กัปตัน กับ ต้นหน กิน. กัปตัน ได้ ยิน ดั่ง นั้น, จึ่งให้ ล่าม สืบ ว่าจะ ทำ แน่ฤๅไม่. สืบ แล้ว ได้ ตัว ๔ คน. จึ่งให้ มัด ตัว ไว้ กับ เสากระโดง แล้ว ตี ด้วย ไม้ กล้องจีน. เมื่อ กำลัง ตีอยู่ นั้น ได้ ความ ว่า จีน ๒๐๐ คน, สัญญา กัน ว่า จะ คิด การ ตี ชิง ฆ่า กัปตัน แล้ว จะเอา เรือ ไป. กัปตัน ชำระ จับ เอา ตัว นาย ได้, ใส่โซ่รมัด ตัว ไว้. ยัง อีก หก คน ก็ จับ ได้ เอา ตัว ขัง เข้าไว้ ใน ห้อง. ครั้น รุ่งเช้า ขึ้น, กัปตัน ไข ออก หมาย ว่า จะชำระ ความ. เมื่อ ชำระดู มี พยาน ว่า คน ๖ คน นั้น ไม่ ได้เข้า แก่ คน พวก นั้น, แล ไม่ได้ สัญญา กัน จึ่ง ปล่อย เสีย. ครั้น ถึง เวลา บ่าย ๔ โมง, ผู้ ล่าม มา บอก แก่ ต้น หน ว่า, ได้ ยิน เขา กระซิบ กัน อยู่ว่า เวลา ๕ โมง เอย็น, จะ พร้อม กัน ตี ชิง เอา เรือ. ขณะ นั้น มี จีน ๕๐ คน ที่ อยู่ บน ดาด ฟ้า มา รับ ของ กิน, จะ เอา ไป ให้ คน ที่ อยู่ ใต้ ดาดฟ้า กิน. กัปตัน ถาม คน ๕๐ คน นั้น ว่า ความ พิต จริง ฤๅ ไม่ จริง. จีน เหล่า นั้น บอก ว่า ไม่ จริง. กัปตัน จึ่ง ยอม ให้ คน เหล่า นั้นรับ ของ กิน ไป ส่ง ให้ คน ที่ ใต้ ดาดฟ้า. ขณะ นั้น กะลาสี ทั้งปวง หา ได้ พร้อม กัน ไม่, ทำ การ อยู่ ข้าง โน้น บ้าง ข้าง นี้ บ้าง มีกะลาสี ยืน ถือ กะบี่ อยู่ บน ดาดฟ้า ๔ คน คอย ระวัง จีน. ที่ ได้ สาร อยู่ ที่ กลาง กำปั่น อีก ๒ คน, อยู่ ใต้ ดาดฟ้า ๒ คน. กัปตัน ก็ จัด แจง ปิด ช่อง ดาดฟ้า, ใส่ กุนแจ เสีย ไม่ ให้ จีน เหล่า นั้น ขึ้น มา ได้. ภอ เวลา บ่าย ๕ โมง ๑๕ นาที, พวก จีน โห่ร้อง ขึ้น แล้ว, ก็ ตี กะลาสี ที่ กำกับ อยู่ ใต้ ดาดฟ้า ชิง เอา อาวุธ แล้ว, ก็ เกรียว กราว ขึ้น มา ตาม ช่อง ได้. กัปตันเหน ก็ หยิบ ปืน แขนเสือ แล ดาบ ส่ง ให้ แก่ กะลาสี ภา กัน ปิด ช่อง ดาดฟ้า เสีย. แต่ พวก โดย สาร ขึ้น มา ได้ เสีย ก่อน นั้น สัก ๕๐ คน. พวก กัปตัน จับ ตัวจีน ได้ เอา ตรวน ใส่ เสีย, ที่ ไม่ ยอม ให้ จับ โดย ดี ก็ มา ฆ่าเสีย บ้าง. พวก กะลาสี ชวน กัน ระวัง ไม่ ให้ จีน พวก นั้น ขึ้นมา บน ดาดฟ้า ได้. กัปตัน จึ่ง ห้าม กะลาสี ไม่ ให้ ยิงปืน อีก, แล้ว ร้อง บอก แก่ พวก โดย สาร ที่ อยู่ใต้ ดาดฟ้า นั้น ว่า, จง ยอม แพ้ เสีย เถิด. พวก โดย สาร ก็ ตอบ ว่า เรา ไม่ ยอม, เรา จะตี ชิง เอา กำปั่น ให้ จง ได้.

ขณะ นั้น กับตัน ได้ ยิน เสียง คน ข้าง ล้าง ร้อง ไฟไหม้ แล้ว, เหน ควัน ไฟ พลุ่ง ขึ้น มา ตาม ช่อง หลาย แห่ง. กับตัน สั่ง ให้ จัด แจง สูป น้ำ ดับ ไฟ, เอา ปล่อง สูป ลอด รู ลง ไป ปราฐนา จะ สูป น้ำ ลง ไป ดับ ไฟ. พวก จีน พั้น เอา คน จัด แจง สูป นั้น ฤา ข้อมือ ขาด, อยู่ ประมาณ ๒๐ นาที ก็ ตาย. แล พวก จีน คิด อ่าน เอา ไฟ จุด นั้น, เพราะ จะให้ พวก กะลาสี ลง ไป ดับ ไฟ จะ ได้ จับ ฆ่า เสีย. กับตัน ร้อง บอก ว่า ให้ ยอม แพ้ เสีย เถิด, พวก นั้น ก็ ว่า ไม่ ยอม. ไฟ ก็ ลุก ขึ้น เรว นัก. กับตัน สั่ง ให้ คน ครัว จัด แจง ขนมปั่ง แล น้ำ ลง เรือโบต, เพราะ จะเอา ไป กิน กลาง ทาง. คน ครัว ก็ จัด แจง เอา ขนมปั่ง ๒ ถัง แล น้ำ ลง เรือโบต, เมื่อ กำ ลัง หย่อนเรือโบต ลง น้ำ เชือก ขาดเรือ ชวำ คนครัว จม น้ำ ตาย. กับตัน สั่ง ให้ เอา เรือ ลง อีก ลำ หนึ่ง, เชือก ก็ ขาด เรือ ล่ม ไป อีก ลำ หนึ่ง. หย่อน เรือ ที่ ๓ ลง ได้, พวก กะลาสี โดด ลง เรือ ลอย ออก จาก กำปั่น, ไฟ ก็ ไหม้ ขึ้น ตลอด หัว ท้าย. คน เหลือ อยู่ บน กำปั่น นั้น, คือ กับตัน รอง กับตัน จุ้นจู๊, หมอ อังกฤษ ล่าม กับ บ๋อย แล กะ ลาสี คน หนึ่ง, ก็ พา กัน โดด น้ำ ไป จะ ไป เกาะ เรือ ที่ ล่ม ก็ จม น้ำ ตาย. เหลือ แต่ กับตัน รอง กับตัน จุ้นจู๊ กะลาสี เกาะ เรือ ได้, ร้อง เรียก คน เรือ โบต ให้ ช่วย, กะลาสี ก็ แวะ เรือ เข้า รับ ช่วย กัน วิด น้ำ เรือ โบต ลำนั้น, ได้คน ลง ๑๕ คน กะเชียง สอง เล่ม. ลำ ใหญ่ มี กะเชียง ๓ เล่ม. แล้ว ลำ ใหญ่ ก็ โยง เรือ ลำ เลก ไป. สิ้น หน ทาง ไมล์ หนึ่ง ไฟ ก็ ไหม้ เสากระโดง ล้ม ลง. อีก โมง หนึ่ง ไฟ ก็ ถึง หีบ ประทัด ๘๐๐๐ หีบ นั้น, ประทัด แตก ออก ดัง เสียง ฅุจขึ้น ใหญ่, เรือ กำ ปั่น ก็ ทำลาย ออก. ครั้น รุ่ง ขึ้น เวลา ๔ โมง เช้า กำ ปั่น ก็ จม ลง. พวก กับตัน ไป ได้ ๒ วัน อด เข้า อด น้ำ, แล้ว ไป ปะ กำปั่น บากซำเบิก ชื่อ มะดีเรีย เข้า, เขา ได้รับ กับตัน ขึ้น บน กำปั่น แล่น มา ถึง เมือง ไซ่ง่อน, เดือน มาช ๑๗ ค่ำ. แล เขา ได้ ส่ง พวก กับตัน ขึ้น บน เรือ กำปั่น รบ ฝรั่งเสศ, แล้วก็ โดย สาร กำปั่นไฟ ออก จาก ไซ่ง่อน มา เมือง ฮ่องกง. จีน ที่ คิด ขบถ นั้นจะ ได้ รอด บ้าง มี รอด หา รู้ ไม่, เหน จะ ไม่ ได้ รอด เลย.

ข่าว มา แต่ เมือง ฝรั่ง เสศ

๏ มี ข่าว ว่า มนเซียคีรม ผู้ ที่ เขียน รูป ราชทูต กรุง สยาม เมื่อ ครั้ง เข้า ไป เฝ้า เอมปีรอ ฝรั่งเสศ, ได้ เขียน ไว้ เปน รูป ใหญ่ เท่า ตัว ทุก ๆ คน. รูป นั้น ก็ พึ่ง แล้ว ลง. มนเซียคีรม จึง เอารูป ราชทูต ออก สำแดง, ให้ คน ทั้งปวง ดู ใน ห้อง ที่ สำหรับ สำ แดง รูป ต่าง ๆ. แล ห้อง นั้น, เปน ที่ สำหรับ เขา สำแดง รูป ต่าง ๆ ให้ คน ดู ปี ละ หน. ครั้น ชาว เมือง ฝรั่งเสศ ได้ ดู รูป ราชทูต ที่ เขียน แล้ว, ชวน กัน สรรเสริญ มนเซียคีรม ว่า เขียน ดี ไม่ มี ผิด รูปราชทูต เลย. ถึง ว่า เขียน รูป เมื่อ ขณะ มอบ เฝ้า เอม ปีรอ นั้น, ก็ เขียน ยาก นัก, แต่ มนเซียคีรม เขียนชัด ดี มิได้ เพี้ยน ผิด แต่ สัก สิ่ง อัน. แล รูป บุตร ของ ท่าน ราชทูต คน นึ่ง นั้น เขา ว่า งด งาม นัก, คน ทั้งปวง ดู ชวน กัน ชมเชย เปน อัน มาก. แล ขณะ เมื่อ ราชทูต อยู่ ที่ ปารีต นั้น, มนเซียคีรม ยัง กำ ลัง ร่าง รูป ราชทูต อยู่. ราชทูต ชอบ ใจ จึ่ง ขอ ให้ มนเซียคีรม เขียน รูป ให้ แบบ ๑ จะ เอา เข้า มาทูล เกล้า ฯ ถวาย. มนเซียคีรม จึ่ง ได้ ถ่าย ลง เปน รูป ย่อม ๆ แบบ หนึ่ง. รูป นั้น ก็ พึ่ง จะ แล้ว ลง. มนเซียคีรม ได้ เอา ออก สำแดง ใน วัน นั้น ด้วย. คน ทั้งปวง สรรเสริญ ว่า ดี, แต่ ไม่ สู้ รูป ใหญ่ ได้. เสีย ดาย ด้วย มนเซียคีรม ไม่ เขียน ให้ โต ใหญ่ ตาม เดิม. ถึง ว่า เปน อย่าง เล็ก คน ทั้ง ปวง ที่ ปารีต ก็ ชอบ ใจ ดู นัก. ถ้า แล ว่า รูป นั้น เข้า มา ถึง กรุง สยาม แล้ว, ชาว ประเทศ สยาม คง จะ ตื่น กัน มา ชม รูป เหมือน ที่ ปารีต. เมื่อ มนเซียคีรม จะ เข้า มา เฝ้า ขอ อย่า ให้ เปน อัน ตราย ด้วย ช้าง เผือก, คน ที่ ปารีต พูด เล่น อย่าง นี้ เหน ว่า กรุง สยาม นี้ ช้าง เผือก เปน ใหญ่ น่า กลัว.

๏ กงสุล อังกฤศ ฯ ะ

๏ เดือน ๙ ขึ้น ๕ ค่ำ ใน วัน นั้น, มิศเตอไอละตะ ได้ ถาม ขุนนาง รอง ฝ่าย ต่าง ประเทศ ว่า, มิศเตอ กงสุล อังกฤษ ที่ อยู่ ณะกรุง สยาม กลับ มา จาก มละแมน แล้ว ฤา ยัง, เหตุใด มิศ เตอนอก จึ่ง ละ ทิ้ง ที่ กงสุล สยาม เสีย ดัง นั้น. มิศเตอนอก ได้ ฝาก ธุระ ไว้ แก่ ผู้ ใด ไป้าง ฤา. ฝ่าย มิศเตอเลยาด ได้ ตอบ ว่า, มิศเตอนอก กงสุลอังกฤษ ที่ กรุง สยาม นั้น, ได้ กลับ ไป ถึง ที่ กงสุล แล้ว. มิศเตอนอก ได้ ไป ที่ มละแมน นั้น เพราะ เปน ราช การ ใหญ่ แห่ง อังกฤษ, เคาเวอนแมนต์ อังกฤษ ก็เหน ชอบ ด้วย เมื่อ มิศเตอนอก จะ ออก ไป มละแมน นั้น ก็ ได้ ฝาก การ กงสุล ไว้ แก่ รอง กงสุล คน หนึ่ง ที่ รู้ จัก การ กงสุล ละเอียด เคย อยู่ ใน กรุง เทพ ฯ มา นาน, เปน คน สม ควร ที่ จะ รับ ฝาก การ ใหญ่ ไว้ ใจ ได้.

๑ ข่าว มา ทาง เตลิแครฟ ฯะ

๑ ข่าวมาแต่ เมือง ลอนดอน ใน วัน เดือน ๕ ขึ้น ๕ ค่ำ ว่า เอมบิ์รอ ฝรั่งเสศได้ ตั้งใจแน่ แล้วว่า จะเลิก ทัพ ฝรั่งเสศ มา จาก เมือง เมกซิโก ใน๒๐ เดือน.

๑ ข่าว มาแต่ เมือง บำใบ ณะเดือน ๕ ขึ้น ๗ ค่ำ ว่า, ชาว อังกฤษ ที่ เปน ชะเลย ใน เมือง แอบเบ ซิเนีย นั้น, เจ้าเมือง แอบเบซิเนีย ชื่อ ดี่โอโดอะ ได้ ปล่อย เสีย แล้ว. เจ้า เมือง แอบ เบซิเนีย ได้ รับ ราชทูต อังกฤษชื่อ มิศเตอรัศซ่า ด้วย ยศถาศักดิ์ ใหญ่. เมือง แอบเบซิเนีย นั้น ตั้ง อยู่ ที่ ทวีบ แอฟริกา ตรง ทิศ ตวัน ตก แห่ง เมือง บำใบ ออก ไป ,แต่ ก่อน มี ชื่อ เรียกว่า อายติโอเบี้ย คน ชาว เมือง นั้น เปน คน ดำ โดย มาก. ที่ ประเทศ แอบ เบซิเนีย นั้น, ถ้า จะ แบ่ง ออก เปน ก้อน ๆ ๔ เหลี่ยม ๆ แต่ เหลี่ยม ละไมล์ นั้น, ก็ คิด เปน ๓ แสน ก้อน. ใหญ่ กว่า เกาะ อังกฤษ แทบ จะ สอง เท่า, ภาษา ที่ เขา พูด นั้น เปน ภาษา อะหรอบ บ้าง ภาษา เหียราย บ้าง, ภาษา อาฟริกาบ้าง.

ข่าว มาแต่ เมืองลอนดอน ทาง เมล์

๑ ชาว ไอระลันด์ แทบ จะ เกิดขบถใหญ่, ด้วย พวกพี้เนียน คือ พวก ที่ สัญญา กัน ว่า จะ ไม่ อยู่ใน บังคับ อังกฤษ. อังกฤษ รู้ ทัน ก็ จับผู้ หัวน่า หลาย คน. แต่ มิศเตอดีเวน ที่ เปน ผู้ใหญ่ ใน พวก นั้น หนีไปได้, หนีไป อยู่ กับ ฝรั่งเสศก่อน แล้วก็ไป อยู่ เมือง อะเมริกา. พวก พี้เนียน ที่ เมือง อังกฤษ ดู เหมือน จะ ราย ลง แล้ว, แต่ พวก ไอยระลันด์ ที่ ข้าม ฟาก ไป อยู่ เมือง อะเมริกา เคย ไป ทุก ปี ๆ ละ หลาย พัน คน, ศริเข้า ด้วย กัน จะ ถึง ร้อย หมื่น คน. ใน ร้อย หมื่น คน นั้น, ที่ เข้า เปนไอยระลันดพี้เนียน ก็ มาก.คิดโกรธ อังกฤษ นัก.เขา อยาก จะ ให้ คอเวอนแมนต์ อะเมริกา ยอม รับ ว่า ควร ที่ จะ ตั้ง เปน เมือง รบ กับ เมือง อังกฤษ ได้. แต่ คอเวอนแมนต์ อยู่ใน ทิศเทศไม่ ยอม เลย. จึ่ง กลับ ว่า ถ้าแม้น จะ จัด แจง ยก ทัพ ไป รบ เมือง คานิดา ที่ ขึ้น แก่ อังกฤษ นั้น, คอเวอนแมนต์ อะเมริกา จะ จับ ตัว ลง โทษ ให้ จง ได้. ถึง กะ นั้น เขา ก็ ยัง ทำ วุ่น วายอยู่ ต่าง ๆ ให้ชาว คานิดา นั้น แตก ตื่น กลัว พวก พี้เนียน นั้น จะ เข้า มา รบ จริง. แต่ข่าว ว่า พวก พี้เนียน จะ ทำ การไม่สำเร็จ, เพราะ คอเวอนแมนต์ ไม่ ยอม ทำ การ ใน แว่น แกว้น เมือง ยูในทิศเทศ.

๑ อนึ่งโร๊กโค กระบือ ใน เมือง อังกฤษ นั้นยัง กำเริบ มาก, คอเวรแมนต์อัง กฤศ จึ่ง ตั้ง กด หมาย, ให้เจ้า ของ วัว ที่ เปน โรค นั้น, เมื่อ แรก โรค จับ ตัวได้ก็ ฆ่า ตัว นั้นฝั่ง ทั้ง หมด ใน ดิน ฦก หก ฟิด ต้องใส่ ปูน ขาว ด้วย, เพื่อ จะ กัน ไม่ให้ โรค แผ่ มาก ไป, กระ บือ ที่ ตาย นั้น คอเวอนแมนต์ ต้อง คิด เงิน ให้ ครึ่ง หนึ่ง, เจ้า ของ เสีย ครึ่ง หนึ่ง. วัว ที่ อยู่ ปน กัน กับ วัว ที่ เปน โรค กดหมาย ว่า ฆ่า เสีย ด้วย เพราะ ว่า อยู่ ด้วย กัน, ก็ คง จะ ติด กัน. หมาย ประ กาศ นั้น ตั้ง อยู่ได้ จน สิ้น เดือน ๕ แล้ว จะเลิก เสีย ดู ว่า จะ ต้อง การ ต่อ ไป อีก ฤๅไม่.

๑ อนึ่ง เกิด ศึก ที่ ทวีป อะเมริกา ฝ่าย ใต้, คือ เมือง บเรสิ์นล์ กับ เมือง ปะราเคว. รบ กัน ครั้ง หนึ่ง คน ทั้ง สอง ฝ่าย ตาย มาก ก็ไม่ แพ้ ไม่ ชะนะ กัน. เมือง ชินลี กับ เมือง สะเปน กำ ลัง รบ กัน. เมือง อยู่ใน ทิศ เทศ เปน ศุข เจริญ อยู่มาก. แต่ ผู้ ที่ เปน นาย ฝ่าย ขบท ครั้ง ก่อน นั้น, เปรศซิเดนต์ ยก โทษ เสีย ทุก วัน นี้ แต่ในใจ คน เหล่า นั้น หลาย คน, กำ ลัง โกรธ คอเวอ แมนต์ อะ เมริกา, เพราะ ได้ ปล่อย ทาษ เสีย หมด. ถ้า มี กำ ลัง ภอ ที่ จะ ทำ ได้เห็น จะ คิดขบท อีก.

๑ อนึ่ง มเหษี เจ้า เมือง ฝรั่งเสศ คน เก่า อายุ ประ มาณได้ ๘๔ ปี ถึง แก่กรรม ใน เดือน ๕ ขึ้น ๘ ค่ำ.

๑ ใน เมือง ปรอดเซี่ย กับ เมือง ออศเตีย ขัดใจ กัน มาก ขึ้น แทบ จะ รบ กัน. ปรอดเซี่ย อยาก จะ ได้ เยียระมัน หลาย เมือง ให้ ขึ้น แก่ ตัว, ออศเตีย ก็ไม่ ยอม. ปรอดเซี่ย คิด ว่า เรา มี กำ ลัง มาก แก่ ออศเตีย จะ ข่ม ขี่ ให้ ยอม ให้ ได้, นาณ ไป เหน ว่า ออศเตีย จะ ยอม. ออศเตีย ก็ไม่ ยอม, จึ่ง ตระ เตรียม กอง ทัพ จะ ไป รบ ปรอดเซี่ย ๆ เหน ดั่ง นั้น, ดูเหมือน จะ ไม่ เตมใจ รบ ที่ จะ ยอม กัน แต่ หา เปน แน่ไม่.

ข่าว กรุงเทพ

๑ รือ เจ้าพระ ยา มาถึง กรุงเทพ ฯ ณะวัน อัง คาร เดือน หก แรม เก้า ค่ำ, ได้ออก จาก สิงค์ โปร์ แต่วัน พฤหัศ เดือน หก แรม ๔ ค่ำ เวลา เย็น มาได้ สดวก ไม่ ลำ บาก ด้วยสิ่ง ใด. ชาว ประเทศ ยุโรบ โดย สาร มา ๓ คน คือ มิศเซศ วอน หญิง คน หนึ่ง, กับ ลูก คน หนึ่ง. แล มิศ เตอลาวัน ดิ คน หนึ่ง. แล มิศเตอซีวี หนึ่ง นอก นั้น มี อีก๒๐ คน เปน แขก บ้าง จีน บ้าง.

๏ อนึ่ง เรือ กล ไฟ ชื่อ ไว เคานต์ แกน นิง มา ถึง กรุง เทพ ฯ ณวัน สุกร แรม ๕ ค่ำ มา แต่ ไซ่ง่อน. ชาว ยุโรป โดย สาร์ มา สอง คน คือ กัปตัน เฮเบอกอสะตะ แล ภรรยา กัปตัน.

ว่า ด้วย เรือ รบ กลไฟ สยาม ชื่อ อิมเปรกเนเบอ

ได้ กลับ มา แต่ เมือง สิงคโปร์, ณวัน พฤหัศ เดือน ๖ แรม ๑๑ ค่ำ เวลา บ่าย ๔ โมง ออก จากเมือง สิงคโปร์ วันเสาร์ เดือน ๖ ขึ้น ๖ ค่ำ เวลา บ่าย ๓ โมง มา ถึง หลังเต่า วัน ๑๑ ค่ำ เวลา เช้า สี่ โมง. เมื่อ ไป เมือง สิงคโปร์ นั้น ๕ วัน ครึ่ง ถึง. ได้ ยิง ปืน สลุต ธง อังกฤษ ที่ ป้อม ชื่อ แอมมิ่ง ๒๑ นัด, แล้ว ที่ ป้อม ก็ ยิง สลุต รับ ๒๑ นั้น. ขณะ นั้น เขา ได้ ชัก ธง สยาม แล ธง อังกฤษ ขึ้น ที่ ป้อม พร้อม กัน. ข่าว มา ว่า คน ผู้ ใหญ่ ใน เมือง สิงคโปร์ ได้ สรรเสิรญ เรือ อิมเปรกเนเบอ ว่า เปน เรือ ลำแดง ฝี มือ แล รุ่ง เรือง แห่ง สมเด็จ พระเจ้า กรุง สยาม, แล เปน ที่ บอก ปัญญา ของ พระบาท สมเด็จ พระปิ่นเกล้า พระเจ้า อยู่ หัวว นั้น ด้วย, เพราะ เรือ นั้น เขา ต่อ ตาม แบบ ของ หลวง ประทาน จึ่ง ดี นัก. เขา ภา กัน สรรเสิรญ คน สำรับ เรือ ว่า เสื้อ ผ้า ก็ สอาด และ ประพฤติ ดี ด้วย, เมื่อ ยิง ปืน สลุต นั้น, ฟัง เสียง ปืน ที่ ยิง เสมอ อยู่ ไม่ ช้า ไม่ เรว ไป กว่า กัน ภอ ได้ ระยะ กัน ทั้ง ๒๑ นัด. กัปตันวอลรันต์ ได้ ไป เยี่ยน เรือ รบ อังกฤษ ชื่อ โกเกต ที่ จอด อยู่ น่า เมือง สิงคโปร์, นาย ทหาร ได้ รับ ไว้ ตาม ที่ สม ควร เปน นาย เรือ กรุง เทพ ฯ. เรืออิมเปรกเนเบอ เดิน โมง ละ ๗ ไมล์ บ้าง ๑๐ บ้าง.

๏ แต่ง การ มงคล ฯะ

๏ วัน พฤหัศ ๖ ขึ้น ๔ ค่ำ ได้ แต่ง การ มงคล ที่ วัง พระเจ้า ลูกยาเธอ กรม หมื่น มเหศวรศิววิลาศ เปน การ ใหญ่. ผู้ ชาย หม่อม เจ้า เดช พระหน่อ ใน พระเจ้า ลูกยาเธอ กรม หมื่น มเหศวร ศิววิลาศ, ผู้ หญิง หม่อน เจ้า แก้วกัลยา พระหน่อ ใน พระเจ้า ลูกยาเธอ กรม หมื่น วิศณุนารถนิภาธร, หม่อม เจ้า ชาย อายุ ๒๓ ปี หม่อม เจ้า หญิง อายุ ๑๗ ปี.

ข่าว คน ร้าย ที่ ถนนเจริญกรุง

๏ ข่าว อ้ายผู้ร้าย เกิด ขึ้น ที่ ถนนเจริญกรุง, มี ข่าว มา จาก ถนนเจริญกรุง เปน ใจ ความ ว่า, เกิด ผู้ร้าย ขึ้น จำพวก หนึ่ง, เที่ยว ปล้น สดม ฉก ตี ชิง วิ่ง ราว ฝูง ราษฎร อยู่ เนือง ๆ มิ ได้ ขาด. แต่ อ้ายเหล่าร้าย กำ เริบ เพราะ เหตุ ว่า มี ที่ พึ่ง แขง แรง นัก, จึ่ง ได้ ทำ อันตราย ฝูง ราษฎร อยู่ เปน นิจ. ครั้น ชาว บ้าน ที่ ได้ เหน รู้ จัก ตัว, จะ ออก ช่วย ก็ กลัว อ้าย เหล่าร้าย จะ ทำ อันตราย แก่ ตน. ใช่ เหตุ ผล ที่ จะเอา มือ ไป ยัด หีบ, ป่วย การ ทำ มา หา กิน. ถ้า คอเวอเมนต์ อยาก จะ ใคร่ รู้, ขอ ให้ สืบ ตาม ชาวบ้าน ก็ จะ ได้ รู้ เปน แน่. คือ เวลา วัน หนึ่ง ยายเร่ย เดิน มา ถึง น่า บ้าน อ้าย เหล่าร้าย, มี ผู้ร้าย มา ชุดลาก รวบริบ เอา ทรัพย์สิ่งของ ใน พก ห่อ, มิ อาจะสู้ ได้ ก็ ได้ รู้ จัก ตัว. แล้ว เวลา กลาง คืน เข้า ย่อง เบา ริบ เอา ทรัพย์สิ่งสิน เงิน ทอง, แล เข้าของ ทั้งปวง จน หมด.

๏ ณวัน อาทิตย เดือนหก แรมเจดค่ำ เวลา สามโมง, จีนโภ คน หนึ่ง นุ่ง ผ้าม่วง เดิน มา ตรง ปาก กรอก วัดสามจีน, อ้าย เหล่า ร้าย ปะ จีน โภ นุ่งผ้าม่วงมา, ตรง เข้า ปะเตะต่อย เยื้อ เอา ผ้า ที่ นุ่ง ผลัด เอา ผ้าขาวม้า ไว้ ให้. คือ อ้าย เหล่าร้าย พวก เหล่า นี้ เอง. คือ อ้าย ยอด เปน คน สูบยาฝิ่น ภรรยา ชื่อ อีดำ, ตั้ง บ้าน อยู่ ที่ กรอกหมู ริม สาลา พระศรี คงยศ. มั่ว สุม คบ หา กัน กับ อ้าย ผู้ร้าย, คือ อ้ายเถนอ่ำ ๑ อ้ายทับ ๑ อ้ายอ้าว ๑ อ้าย เม่น ลูก จีน ๑ อ้ายหมา ลูก จีน ๑ อ้ายผูก ไว้ ผม เปนจีน ๑ อ้าย ม่วง ๑ อ้ายเขียว ๑ อ้ายนิ้ม ๑ อ้ายหนู สลัด ๑. อ้าย พวก เหล่า นี้ เปน คน มี ฝีมือ ปล้น ได้ แล้ว, มา ร่วม สูบยาฝิ่น ที่ บ้าน อ้ายยอด ด้วย กัน. ถ้า แม้น คอเวอเมนต์ จะละ ไว้, อ้าย เหล่าร้าย ก็ จะ มี ใจ กำเริบ ขึ้น มาก.

๏ ข้า เหน ถนน ที่ วัด บุฬา ราม หัก พัง ไป มาก หลาย แห่ง เพราะ เด็ก ลูก สิษ วัด บ้าง ชาว บ้าน บ้าง, วัน ละ ๒๐ คน ๓๐ คน, ชวน กัน งัด อิฐ แล สิลา, ที่ กัน ทาง ถนน ออก เสีย, ฤๅ ขุด ลง ไป จับ เอา ตัว จิ้งหรีด ไป เล่น, จน ถนน หลวง จะ ยับ เยิน เสีย หมด. แล้ว ถนน เปน ที่ อาไศรย เดิน ด้วย กัน ทั้ง นั้น, มี ผู้ มา ขุด มา รื้อ เสีย ทุก วัน ๆ ดั่ง นี้, กว่า จะ สิ้น น่า จิ้งหรีด, เหน ถนน จะ ยับ เยิน หัก ภัง มาก นัก.

๏ ณวัน อังคาร เดือน ๖ แรม ๒ ค่ำ พระ กัลยา ภักดี กรมท่า ขวา ใน พระ บวรราช วัง ภา แขก พวก ชาติ ซุนหนี่ ไป สวด ที่ พระ บรมศพ ใน พระ บวรราช วัง คน ประมาณ สี่ สิบ เศศ ได้ สวด แล้ว แต่ ณวัน ขึ้น สอง ค่ำ เดือน เจ็ด นี้ ก็ เปน วัน

แรกตั้งเจ้าเซน แต่การ บัดนี้ใน หลวง ทรง ขัดเคือง พวก แขก ด้วย แขก เล่นเบี้ย กิน หมี่ เสพสุรา ไม่ได้ร่ำเรียน รู้ภาษาแขก เหมือน คน บ้า เข้าวัด สวดอ่านในการ ภาษา ก็ผิดใน สาสนา แต่แขกผู้ถือสาสนาเจ้าเซน แลแขก ถือ สาสนา วัดเตกี่ยที่เปน วัด หลวง คนหลวงได้รับ พระ ราช ทานเบี้ยวัด แลได้ทองได้เงิน พระราชทาน ทุกปี เปนที่ ประชุม คน แขก แขกได้ทำ บุญ ด้วย แต่แขก นอก เดี๋ยวนี้ ก็ติเตียน คน แขกใน กรุงฯ คือ บุตร พระยาจุฬา เปน ต้น ว่า ทำผิด ด้วย สาสนา เล่น เบี้ย กิน หมี่ เสพ สุรา ไม่ได้รู้ภา ษา แขก นอกก็ออก กระจัด กระจาย มิได้เข้าวัด ด้วย นักกุฎาอับดุรซุ่น นั้นก็จะ หลีกไป เมือง นอก แล้ว เพราะ แขก ทั้ง นี้ ถือ ครู แขก มาแต่เมือง พม่า เมือง ทวาย อยู่ วัด สำนักนี้ พวกเจ้าเซน ก็แต่วัด แขก ซึ่งใน หลวง พระ ราช ทาน ของ ทั้ง นี้ ก็เปน ธรรมเนียมใน หลวง ทรง ตั้งผู้รักษา สาสนา ก็เดี๋ยวนี้ผู้ตั้ง นั้น ก็ ตั้ง ทำ ตาม อำเภอ ของ ตัว เทศนา สวด อ่าน กัน ก็ไม่ถูก ผู้อ่าน ผู้ฟัง ก็ เลอะ เทอะ ไม่ เข้าใจ กัน ใน หลวง ทรง ขัดเคือง ด้วย คน ทั้ง นั้น ว่าแขก ต้อง ธรณีสาร ก็แต่การ เดี๋ยว นี้ พวก แขก กับ พวก แขก ก็ วิวาท กัน ดูเหมือน จะ เกิด วิวาท ครั้ง หลัง ใหญ่ มาก

ราคา สินค้า เมือง ฮ่องกง

๏ เดือน หก ขึ้น ค่ำ หนึ่ง, ใน ๑๕ วัน นั้น, มี เรือ บันทุก เข้า ๆ มา มาก ราคา จึ่งถอย ลง หาบละ ๑๐ เซนต์บ้าง ๑๕ เซนต์ บ้าง. ผู้ซื้อ เหน ราคาเข้า ลง ก็ จะเข้า มา แย่ง กัน ซื้อ, ราคา จึ่งกลับ ขึ้น ไป ดัง เก่า. ขายใน ๑๕ นั้น ๒ แสน ๙ หมื่น ๖๗๐๐ หาบ คือเข้าไซ่ง่อน, แสน หนึ่ง กับ ๔ พัน ๔๐๐ หาบ. เข้า สยาม ๙ หมื่น ๕ พัน ๑๐๐ หาบ. เข้า ย่างกุ้ง ๗ หมื่น ๖ พัน ๔๐๐ หาบ. เข้ามนิลา หมื่น ๘ พัน ๙๐๐ หาบ. เข้า บัง กะลา ๒ พัน หาบ.

๏ ราคาเข้าใน วัน เดือน หก ขึ้น ค่ำ หนึ่ง นั้น, คือ เข้า บังกะลา ๒ เหรียญ ๖๐ เซนต์แล ๒ เหรียญ ๘๐ เซนต์. เข้า กล้อง สยาม ๒ เหรียญ ๒๕ เซนต์ แล ๒ เหรียญ ๓๐ เซนต์. เข้า สยาม อย่าง กลาง ๒ เหรียญ ๔๕ เซนต์แล ๒ เหรียญ ๕๕ เซนต์. เข้า ขาว สยาม หาบละ ๒ เหรียญ ๗๕ เซนต์แล ๒ เหรียญ ๘๐ เซนต์. เข้าไซ่ง่อน ๒ เหรียญ ๔๕ เซนต์แล ๒ เหรียญ ๕๐ เซนต์, เข้า มะนิลา ต่าง ๆ หาบละ ๒ เหรียญ ๔๕ เซนต์และ ๒ เหรียญ ๘๐ เซนต์. เข้า กล้อง ย่างกุ้ง ๒ เหรียญ ๓๕ เซนต์ แล ๒ เหรียญ ๔๐ เซนต์. เข้า กล้อง อาวากัน ๒ เหรียญ ๑๕ เซนต์แล ๒ เหรียญ ๒๕ เซนต์.

๏ น้ำตานทราย ใน ๑๕ วัน นั้น, ราคา ลง หาบละ ๒๐ เซนต์ บ้าง ๓๐ เซนต์ บ้าง. น้ำตาน ขาวใหม่ ก็เข้า มา มาก. น้ำ ตาน แดง ที่ ควร จะเข้าใน ระหว่าง ๖ อาทิตย ข้างน่า ก็จะมาก. น้ำ ตาน ทราย ที่ เมือง ฮ่องกง ใน ๑๕ วัน ขายได้ ๔ พัน ๒๐๐ หาบ. ราคาใน วัน เดือน หก ขึ้น ค่ำ หนึ่ง นั้น, คือ น้ำตานขาว ที่ ๑ หาบละ ๙ เหรียญ แล ๙ เหรียญ ๒๐ เซนต์. ที่ ๒ หาบละ ๘ เหรียญ ๗๐ เซนต์แล ๘ เหรียญ ๘๐ เซนต์. ที่ ๓ หาบละ ๘ เหรียญ ๓๐ เซนต์แล ๘ เหรียญ ๕๐ เซนต์. น้ำตาน แดง ๕ เหรียญ ๔๐ เซนต์แล ๕ เหรียญ ถ้วน.

๏ ฝ้าย เมลด ฝรั่งเสศ แล เมลด อังกฤษ ที่ มา ใน ๒๐ วัน นั้น, มี ข่าว ว่าฝ้าย ที่ เมือง ฝรั่งเสศ แล เมือง อังกฤษ มี รา คา ขึ้น. ราคา ฝ้าย ที่ ฮ่องกง จึ่ง ขึ้น มี คน อยาก ซื้อ มาก, ได้ขาย ใน ๑๕ วัน นั้น ๘๐๐๐ เบล. ฝ้าย บังกลา ราคา เบล ๒๐ เหรียญ แล ๒๑ เหรียญ ๗๕ เซนต์. ขาย ๒๐๐๐ เบล เปน ราคา เบล ๒๒ เหรียญ แล ๒๔ เหรียญ. ฝ้าย เมือง จีน ขายได้ ๔ พัน ๕ พัน เบล เปน ราคา ๒๕ เหรียญ แล ๒๗ เหรียญ ๕๐ เซนต์. ใน ๗ วัน นั้น ก็ เงียบ อยู่ไม่ใคร่ ซื้อ ขาย กัน.

๏ ฝิ่น ใน วัน เดือน ๖ ขึ้น ค่ำ หนึ่ง นั้น, ราคา ฝิ่น อย่างปัตนา ใหม่ หีบละ ๗๓๐ เหรียญ. อย่าง ปัตนา เก่า หีบละ ๗๔๐ เหรียญ. อย่าง ปีนาเรศใหม่ หีบละ ๗ ร้อย ๕ เหรียญ. อย่าง เก่า หีบละ ๖๙๐ เหรียญ. อย่าง มลวา หีบ ละ ๘๔๐ เหรียญ.

๏ พริกไทยดำ หาบ ละ ๖ เหรียญ ๔๐ เซนต์แล ๖ เหรียญ ๕๐ เซนต์.

๏ หมาก แห้ง หาบ ละ ๓ เหรียญ ๕๐ เซนต์แล ๔ เหรียญ ๕๐ เซนต์.

๏ ฝาง สยาม หาบละ ๒ เหรียญ ๕๐ เซนต์แล ๓ เหรียญ ๗๐ เซนต์. เปลือกไปลง หาบ ละ ๗๐ เซนต์แล ๘๕ เซนต์.

บางกอก ดอกกำปนี คือ เจ้า ของ อู่ ใหม่

๏ อู่ แห้ง นี้ สึ่ง ทำ แล้ว, พร้อมใจ จะ รับ เรือใหญ่ น้อย ทุก อย่าง. เชิญให้ท่านเจ้า ของ เรือ, แล นาย เรือ ทั้งหลาย, จง พิ

ราวถล อู่ ใหม่ นี้. ถ้า จะ เหน ว่า เปน อู่ ดีกว่า อู่ ทั้งปวง ใน ประเทศ นี้. จะ ได้ แก้ เรือ ซ่อม แปลง เสีย ใหม่ โดย สดวก ดี. ที่ อู่ นั้น ยาว ได้ ๓๐๐ ฟุต แล คง จะ ให้ ยาว นั้น อีก. โดย กว้าง ได้ ๑๐๐ ฟุต, ลึก ๑๕ ฟุต. ที่ อู่ มี ประตู เรียก ว่า ไกซัน, ถ้า จะ ปิด มิด ได้ โดย เรว. ที่ นอก ปาก อู่ ใน ออก ไป นั้น, จด ถึง ลำ แม่ น้ำ โดย ยาว ๑๒๐ ฟุต. มี เขื่อน สอง ฟาก กว้าง ขวาง แขง แรง นัก, กำปั่น เล็ก กำ ปั่น ใหญ่ จะ จอด อาไศรย อยู่ ปาก อู่ ได้ ใน ทุก เวลา ไม่ เปน อันตราย เลย. แล มี เครื่อง จักร สำรับ ยกเสา กะโดง, แล ม่อ น้ำ สำรับ กลไฟ แขง แรง นัก. อู่ นั้น พร้อม ด้วย เครื่อง สูบ ไป ด้วย กำลัง กลไฟ. มี แรง มาก เพื่อ จะ ได้ สูบ น้ำ ให้ ออก ได้ โดย เร็ว ได้, ไม่ ว่า น้ำ ขึ้น น้ำ ลง. พร้อม ด้วย เครื่อง ใช้ ใน การ ทำ เรือ ใบ แล เรือ กล. แล การ นั้น มี นาย ที่ เปน ชาติ ยูรบ, ได้ เคย ทำ การ เช่น นั้น หลาย ปี, จึง ชำนาญ ใน การ เหล่า นี้ ทุก อย่าง.

๏ แล ลูก จ้าง สำรับ อู่ นั้น เปน คน เลือก มา แต่ ฮ่องกง แล วัมภู ทั้ง นั้น, เปน คน ชำนาญ ใน การ นั้น. ๏ พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, ปรารถนา ที่ จะ ให้ คน ทั้งหลาย พิเคราะห์ ดู ว่า, อู่ นี้ ตั้ง อยู่ ที่ มี ไม้ สัก บริบูรณ แล ถูก ด้วย. ๏ อนึ่ง อู่ นี้ มี จักร เลื่อย ไม้, เพื่อ จะ ได้ การ เร็ว. หมอน ที่ รอง เรือ สูง สี่ ฟุต, แล จะ ชัก ออก เมื่อ ใด ก็ ชัก ได้ โดย สดวก, ไม่ ต้อง เสีย อะไร ใน การ เปลี่ยน หมอน นั้น.

๏ อนึ่ง พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, จะ รับ ธุระ คิด ใน การ ที่ จะ ต้อง ลง ทุน ซ่อม แปลง เรือ, แล จะ รับ เหมา เอา การ นั้น, เรือ ไม้ ก็ ดี เรือ เหล็ก ก็ ดี, แล จะ รับ ต่อ เรือ ใบ เรือ กล ไฟ ฤๅ การ ใด ๆ ที่ ใน การ ช่าง ต่อ เรือ ซ่อม แปลง เรือ. ๏ ไม้ แล เหล็ก แล ของ อื่น ๆ ที่ จะ ต้อง ซื้อ นั้น, เรา จะ ขาย ให้ ตาม ราคา ตลาด กรุง เทพ นี้. ๏ อนึ่ง เรือ ทั้งหลาย ที่ จะ เข้า อู่ นั้น, จะ มา จอด ที่ ทุ่น แห่ง กำปะนี ฤๅ ที่ เขื่อน นอก อู่ นั้น, ไม่ ต้อง เสีย เงิน กว่า ผู้ ที่ เปน นาย การ จะ สั่ง ให้ เลื่อน ออก จาก ที่ นั้น เมื่อ ใด.

๏ อนึ่ง กัปตัน แห่ง เรือ ทั้งหลาย, เมื่อ จะ ออก จาก อู่ นั้น, ต้อง เขียน ชื่อ ตัว ลง ที่ บาญชี แห่ง นาย อู่ นั้น เสีย ก่อน จึ่ง ออก ได้. ๏ อนึ่ง แต่ บันดา หนังสือ, ที่ จะ ฝาก มา ถึง อู่ นั้น, ต้อง ฝาก ไป ถึง มิศเตอ ทับลิว. เซ. โรเบิดซัน กว่า จะ ได้ เปลี่ยน อย่าง นั้น, เพราะ ว่า มิศเตอ ทับลิว. เซ. โรเบิดซัน เปน นาย กอง นั้น เปน เจ้า กระทรวง ใน การ ที่ จะ ใช้ เงิน เกบ เงิน แต่ ผู้ เดียว.

ความ มิศเตอเบอน กับ คน ใน ป่า เชียงใหม่ เชคะกัน

๏ ใน ปาลิเมนต์ ที่ เมือง ลอนดอน, คือ ที่ ประชุม ขุนนาง ทั้งปวง ที่ ว่า ราชการ นั้น, มี ขุนนาง คน หนึ่ง ชื่อ เคอโละเนล ไซกิศ ได้ ว่า ไว้ ว่า, จะ ขอ ออก หนังสือ ที่ มิศเตอ เนอด กงสุล กรุงเทพ. ได้ เขียน ฝาก มา ถึง ที่ ขุนนาง สำหรับ การ ต่างประเทศ, แล ขอ ออก หนังสือ ที่ ขุนนาง ว่า การ ต่าง ประเทศ ได้ ตอบ กงสุล กรุงเทพ, ด้วย การ กับ ตันเบอน เปน ชาว อังกฤษ, ผู้ เปน คู่ ความ ที่ ไม่ ลงรอย ป่า เชียงใหม่ นั้น, ข่าว ที่ มา ใหม่ ก็ ก็ ว่า เพียง นั้น, เหน ว่า หนังสือ ฝาก ใน ความ นั้น ทั้งสอง ฝ่าย คง จะ ปรากฎ ออก.

ข่าวมา แต่ เมือง จีน

๏ ว่า ทัพ หลวง ที่ เมือง ห้างเก้า, ได้ ตี พวก ขบถ ที่ เรียก ว่า เนียนไฟ นั้น, ให้ ขจัด ขจาย ไป หมด. พวก ขบถ ถูก อาวุธ ตาย มาก. คอเวอเมนต์ เมือง จีน ได้ เกณฑ์ พวก ทหาร ยก ทัพ บก ไป ฝ่าย เหนือ ๘๐๐๐ คน, จะ ไป ตี พวก ขบถ ที่ ตำบล เมาเดน. แล คอเวอเมนต์ ได้ เอา เงิน หลวง ออก พ้อ พวก ขบถ, ว่า แก่ พวก ขบถ ว่า ท่าน แล คน ทั้งปวง จะ มา อยู่ ด้วย เรา, ๆ จะ ให้ มี ยศศักดิ์ แล ให้ เงิน เปน รัง วัน ด้วย. แต่ จะ ได้ การ ฤๅ ไม่ ได้ การ นั้น ข่าว ก็ ไม่ ได้ ว่า. แม่ ทัพ ฝ่าย คอเวอเมนต์ เมือง จีน ชื่อ ซันโกลิน สินซีบ ตาย ลงแล้ว, ลูก ผู้ชาย ขึ้นเปน แม่ ทัพ ทหาร ม้า ฝ่าย เหนือ.

๏ อนึ่ง พวก อังกฤษ ที่ เมืองจีน จึ่ง กำลัง จัด แจง จะ ทำ ทาง เตลิแครฟ, ไป แต่ เมือง ปะกิ่ง ฝ่าย ทิศตวันตก ตรง ไป ประเทศ ยูโรป. ทาง นั้น เปน ทาง บอก ข่าว กัน ด้วย ลวด, ไม่ ใช่ ทาง ไฟฟ้า. มิศเตอร์ ชาว อังกฤษ รับ เอา เปน ธุระ. เซอรุเดอ เฟ็ดเดอ์คอก เปน ขุนนาง ใหญ่ ฝ่าย อังกฤษ ใน เมืองปะกิ่ง, ได้ เอา ใจ ใส่ ใน การ นั้น ด้วย, จะ ช่วย ว่า กล่าว คอเวอเมนต์ เมืองจีน อย่า ให้ ได้ ขัด ขวาง, การ นั้น เหน ว่า ไม่ ช้า ไม่ นาญ ก็ จะ สำเรจ.

๏ เจ้า ของ จดหมาย เหตุ คำนับ มา ถึง ท่าน ทั้งปวง, ที่ ได้ ซื้อ จดหมาย เหตุ, ด้วย ข้าพเจ้า ปรารถนา จะ ให้ ท่าน ทั้งปวง ช่วย หา ผู้ ที่ จะ ซื้อ จดหมายเหตุ ต่อ ไป. เพราะ ว่า ผู้ ที่ รับ จดหมาย อยู่ เดี๋ยว นี้ น้อย นัก ได้ แต่ ๑๕๐ คน เท่า นั้น. เงิน ราคา ที่ ผู้ ซื้อ นั้น จะ ไม่ พอ ลง ทุน ใช้ ใน การ หนังสือ จดหมายเหตุ. ขอ ให้

ท่าน ทั้งปวง อุส่าห์ เตือนใจ คน อื่น ให้ ซื้อ. ได้ ห้า คน ข้าพเจ้า จะ ให้ เปน รางวัล จดหมาย จบ หนึ่ง เหมือน อย่าง ก่อน ต่อ ไป. แม้น จดหมายเหตุ มีคุณแก่ ตัว เปน ประโยชน์แก่เมือง, มิ ควร ที่ เรา ท่าน ทั้งปวง จะ ให้ การ นี้ แผ่ โต ใหญ่ ไป ฤๅ.

๏ อนึ่ง ผู้ ที่ ซื้อ จดหมายเหตุ เล่ม ต้น นั้น, ที่ ยัง ไม่ ได้ ใช้ งิน ขอ ท่าน ทั้งปวง เอา เงิน มาให้เถิด, เพราะ ยังค้าง อยู่ กว่า ๕๐ ข้าพเจ้า จะไม่ ออก ชื่อ ว่าผู้ นั้น ๆ ดอก, เพราะ คน ทั้งปวง ก็รู้ เอง.

๏ อนึ่ง คน ที่ได้ ซื้อ เล่ม ที่ ๒ นี้ ได้ ให้ เงิน แล้ว บ้าง ยังไม่ ได้ ให้ บ้าง. ที่ ให้ แล้ว สัก ส่วน หนึ่ง ที่ ยัง ไม่ ได้ ให้ สัก ๓ ส่วน, ผู้ ที่ ยัง ไม่ ได้ ให้ นั้น, ขอ ท่าน เอา เงิน มา ช่วย ใน การ นี้ เถิด, เพราะ เงิน ข้าพเจ้า ขัด สน นัก อยู่.

๏ อนึ่ง หนังสือ สาม ก๊ก เล่ม ที่ ๑ แล้ว ได้ สัก ๓ เดือน แล้ว ข้าพเจ้า ได้ ลง พิมพ์ บอก หลาย ครั้ง แล้ว, ผู้ ที่ ลง ชื่อ ว่า จะ เอา จบ หนึ่ง ได้ สัญญา ไว้ แต่ เดิม ว่า เมื่อ แล้ว เล่ม หนึ่ง จะ มา เอา จะ

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กับปิตัน ชื่อ ไร	กี่ ตอน	เรือ อไร	มาแต่ไหน
เดือน ๖ แรม ๑๓ ค่ำ	เบนติก	มล์ลอ	๕๓๗	บากสยาม	อายมุ่ย
เดือน ๖ แรม ๔ ค่ำ	เปนควิน	สะโตเลศะ	๑๙๗	สกุเนอสาม	สิงคโปร์
เดือน ๖ แรม ๕ ค่ำ	ไวเกอน์แกนิง	สะแฮนนั้น	๕๗๕	กลไฟสยาม	ไซ่ง่อน
เดือน ๖ แรม ๘ ค่ำ	เอมิดอกแลสะ	ไบน์รศ	๓๓๓	บากสยาม	ฮองกง
เดือน ๖ แรม ๙ ค่ำ	เจ้าพระยา	อวตัน	๓๕๓	กลไฟสยาม	สิงคโปร์
เดือน ๖ แรม ๑๐ ค่ำ	เอวาดมากวาด	เชินไซด์	๓๐๑	บากสยาม	สิงคโปร์
เดือน ๖ แรม ๑๑ ค่ำ	อินเปรกเนเบอ	วอลวัลด์	๓๑๐	กลไฟสยาม	สิงคโปร์
เดือน ๖ แรม ๑๑ ค่ำ	แฟรี	คอบคึ	๓๓๐	สกุเนอองกฤศ	ลอนดอน
เดือน ๖ แรม ๑๔ ค่ำ	ไฟร	ซันเซน	๑๘๓	บากนรเว	ฮองกง
เดือน ๖ แรม ๑๔ ค่ำ	แอมเมโซน	เบิลล์เคศ์	๒๑๓	บริกเบรีเมน	ฮองกง
เดือน ๖ แรม ๑๔ ค่ำ	คิมซงชัง	จีน	๒๑๓	ปริกสยาม	ปะเตเวีย

กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ

ออก เมื่อไร	กำปั่น ชื่อไร	กับปิตัน ชื่อไร	กี่ ตอน	เรือ อไร	จะ ไปไหน
เดือน ๖ ขึ้น ๑๓ ค่ำ	เย. ซี. บีช ชิ	มิเคอกริก	๒๗๒	วิกอำเบิก	ฮองกง
เดือน ๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	อายมุ่ย	แฮนลิแมน	๒๖๒	ปริกสยาม	ซายหนล
เดือน ๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	รับบีด		๕๙	ลอดเชออังกฤษ	จันทร์บุรี
เดือน ๖ แรม ค่ำ หนึ่ง	เอ, เอม, ลอเรนซิ	เตลอ	๖๐๖	ชิบอะเมริกา	ฮองกง
เดือน ๖ แรม ๓ ค่ำ	ซี, ยาเคนเซน	นีเดอเซน	๒๕๐	บาก ปรัศเซีย	ฮองกง
เดือน ๖ แรม ๔ ค่ำ	แอดมา	วาดซัน	๕๒๓	บากอังกฤษ	ฮองกง
เดือน ๖ แรม ๙ ค่ำ	เมไรยะ	เอดเดนเซล	๓๐๑	บาก สยาม	ฮองกง
เดือน ๖ แรม ๙ ค่ำ	สุคิงสะตา		๕๘๐	ชิบสยาม	ฮองกง
เดือน ๖ แรม ๑๓ ค่ำ	ไทวัศ	ลิววิศ	๖๕๔	บากสาม	ฮองกง

ให้เงิน ราคา ตำลึง หนึ่ง, เงิน จะ ช่วย การ พิมพ์ สาม ก๊ก เปน การใหญ่. เหตุ ดัง นั้น ข้าพเจ้า จึง ขอบ คุณ เพราะ ว่า ท่าน มา ช่วย. ที่ คน ไม่ ได้ ลง ชื่อ ก็ ไม่ ได้ มีระซ้ำ ด้วยกัน. ที่ ไม่ ช่วย นั้น ขาย เล่ม ละ ห้า บาท แพง กว่า กัน จบ หนึ่ง สี่ บาท. คือ ว่า คน ที่ ลง ชื่อ จบ หนึ่ง เปน สี่ ตำลึง. คน ที่ ไม่ ได้ ลง ชื่อ จบ หนึ่ง เปน ห้า ตำลึง. แต่ คน ที่ ลง ชื่อ นั้น ก็ มา เอา ไป สัก ส่วน หนึ่ง, ที่ ไม่ ได้ มา เอา สัก ๓ ส่วน. ข้าพเจ้า ต้อง ลงทุน ทำ หนังสือ สาม ก๊ก มาก, เงิน ที่ ช่วย การ นั้น ยัง ได้ น้อย นัก. ขอ ท่าน ทั้ง ปวง ที่ ได้ สัญญา ไว้ ว่า จะ ซื้อ นั้น, ได้ มา เอา เล่ม หนึ่ง ไป, จะ ได้ เปน การ อุด หนุน การ ใหญ่ นั้น. สาม ก๊ก เล่ม ที่ ๒ ตี ได้ กว่า ครึ่ง หนึ่ง. การ ช้า ไป เพราะ เงิน ไม่ พอ ไม่ อาจ เรว ไป ได้.

๑ จดหมาย เหตุ เล่ม ที่ หนึ่ง ได้ มา เข้า เปน เล่ม ดี แล้ว, มี สารบาญ บอก ต้น ความ ว่า จะ ขึ้น ที่ หน้า ใด ๆ ชี้ แจง ไว้ ละเอียด นัก. ถ้า ท่าน ผู้ ใด ปรารถนา จะ ซื้อ ก็ เชิญ มา ดู ตาม ชอบ ใจ ราคา, เล่ม ละ หก บาท เปน หนังสือ สำหรับ เตือน ให้ ระฦก ถึง การ ข้าง หลัง ได้ แม่น ยำ, มี เรื่อง หลาย เรื่อง ที่ ควร จะ เอา ไว้ อ่าน ต่อ ไป ภาย หน้า.

ว่า ด้วย หมี แล รัง ผึ้ง

๑ หมี ตัว หนึ่ง, โดด ตะ กาย ข้าม รั้ว ไป จะ กิน รัง ผึ้ง, แล้ว เอา ท้าว ตะ กาย รัง ผึ้ง เข้า จะ เอา มา กิน, ผึ้ง ก็ ต่อย ตะ ตา แล จะ หมูก หมี. ๆ รำคาญ ใจ, เอา ท้าว ตะ กาย เกา หน้า ของ ตัว จน หน้า ตา ถ้า ยับ ไป ด้วย เลย. ใจ ความ ว่า อย่า ทำ ให้ สัตว์ เล็ก ๆ ที่ มี พวก มาก เคือง ไป.

ว่า ด้วย นก พิราป กระ หาย น้ำ

๑ ครั้ง หนึ่ง เปน ยาม ร้อน กล้า, นก พิราป กระ หาย น้ำ นัก, เห็น กระจก เงา ที่ ติด ฝา เรือน. สำคัญ ว่า น้ำ, บิน ผวา ลง จะ ดื่ม จึง โดน กระจก เข้า ปีก หัก ตก ลง. คน เดิน ทาง พบ เข้า ก็ จับ นก ตัว นั้น ไป. คำ นี้ ใจ ความ ว่า ให้ ระวัง ตัว. ถ้า ไม่ ได้ ระวัง ความ ระวัง จะ จับ ตัว เอง.

ปฏิทิน บอก โมง แล ทุ่ม ใน ข้าง ขึ้น เดือน ๗ นี้.

คำ อังกฤษ	คำ ไทย	คำ จีน	อาทิตย์ ขึ้น กี่ โมง	อาทิตย์ ตก กี่ โมง	อาทิตย์ เที่ยง กี่ โมง	จันทร์ ตก กี่ ทุ่ม
เดือนเม ๕	เดือน ๗	จีน เดือน ๔				
วัน อังคาร ๑๕ ค่ำ	ขึ้น ค่ำ ๑	ขึ้น ค่ำ ๑	๑๑ ทุ่ม ๔๓ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๗ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๔ นาที	ทุ่ม หนึ่ง ๙ นาที
วัน พุทธ ๑๖ ค่ำ	๒ ค่ำ	๒ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๒ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๘ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๔ นาที	๒ ทุ่ม ๑๒ นาที
วัน พฤหัศบดี ๑๗ ค่ำ	๓ ค่ำ	๓ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๒ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๘ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๔ นาที	๓ ทุ่ม ๑๒ นาที
วัน ศุกร ๑๘ ค่ำ	๔ ค่ำ	๔ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๒ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๘ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๔ นาที	๔ ทุ่ม ๘ นาที
วัน เสาร์ ๑๙ ค่ำ	๕ ค่ำ	๕ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๒ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๘ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๔ นาที	๕ ทุ่ม
วัน อาทิตย ๒๐ ค่ำ	๖ ค่ำ	๖ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๑ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๙ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๔ นาที	๕ ทุ่ม ๔๖ นาที
วัน จันทร ๒๑ ค่ำ	๗ ค่ำ	๗ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๑ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๙ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๔ นาที	
วัน อังคาร ๒๒ ค่ำ	๘ ค่ำ	๘ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๑ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๙ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๓ นาที	๗ ทุ่ม
วัน พุทธ ๒๓ ค่ำ	๙ ค่ำ	๙ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๑ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๙ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๓ นาที	๗ ทุ่ม ๕๔ นาที
วัน พฤหัศบดี ๒๔ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๐ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๐ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๓ นาที	๘ ทุ่ม ๔๐ นาที
วัน ศุกร ๒๕ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๐ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๐ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๓ นาที	๙ ทุ่ม ๒๖ นาที
วัน เสาร ๒๖ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๐ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๐ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๓ นาที	๑๐ ทุ่ม ๑๓ นาที
วัน อาทิตย ๒๗ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๐ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๐ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๓ นาที	๑๑ ทุ่ม นาที หนึ่ง
วัน จันทร ๒๘ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๙ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๙ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๑ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๓ นาที	๑๑ ทุ่ม ๔๙ นาที
วัน อังคาร ๒๙ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๙ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๑ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๒ นาที	

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

เล่ม ๒ บางกอก เดือน เจ็ด ขึ้น สิบ ห้าค่ำ ปี ขาน อัฐศก จุลศักราช ๑๒๒๘ เดือน เม วันที่๒๙ กฤษ ศักราช ๑๘๖๖, ใบ ที่ ๗

๏ พงษาวดาร อังกฤษ บท๙ ต่อ น่า ๖๒ ฯะ

๏ ครั้น คฤสตศักราช ๑๑๕๓ เฮนเร ยก ทหาร เมืองนอแมนเด มา ตั้ง ค่าย อยู่ ที่ เมือง วอลิงเฟ็ด แดน เมือง อังกฤษ. สตีแวน ก็ ยก ทหาร มา ตั้ง ค่าย ประชิ กัน อยู่ ที่ นั้น หลาย วัน, แต่ ยัง หา ได้รบ พุ่ง กัน ไม่. ขุนนาง ทั้งสอง ฝ่าย จึ่ง ปฤกษา กัน เหนว่า, ถ้า จะ เชี่ยวเข็ญ รบกวน กัน อยู่ ฉะนี้, อาณา ประชา ราษฎร จะ ร้อน รน นัก, ไม่ เปน อัน ทำนา หากิน, บ้าน เมือง ก็ จะ ไม่ เปนศุข. จึ่ง ทูล อ้อน วอน ทั้งสอง ฝ่าย ให้เปน ไมตรี มิให้ รบพุ่ง กัน. ทั้งสองฝ่าย ก็ ยอม เปน ไมตรี ทำ หนังสือ สัญญา ต่อ กัน. สตีแวน สัญญา ว่า, พระองค์ จะ ครอง ราชสมบัติ ไป กว่า จะสิ้น พระชนม์. ถ้า พระองค์สิ้น พระชนม์ แล้ว, ราชสมบัติ กรุง อังกฤษ ให้เปน สิทธิ์ แก่ เฮนเร, ไม่ให้เปน มรฎก ตก เปน ของ พระราชบุตร, แล พระราชธิดา ของ พระ องค์ สืบ ไป. ครั้น สัญญา กัน แล้ว, เฮนเร ก็ กลับ มา เมือง นอ แมนเด, คฤสตศักราช ๑๑๕๔ สตีแวน สวรรคต.

๏ เฮนเร ก็เสดจ์ไป เมืองอังกฤษ, ขุนนาง แล พลเมืองก็ ยินดี มา ต้อน รับ, เชิญ เฮนเร ให้ครอง ราชสมบัติ โดย สดวก, เพราะ เฮนเร ดี สุภาพ ไม่ อยาบ คาย, แล ประกอบ ด้วย สิลปสาตร์ วิชา การ ต่าง ๆ ทั้ง กิริยา อัชฌา ไสย ก็ เปน ที่ ชอบ ใจ แห่ง คน เปน อันมาก. ครั้น เฮนเร ได้ ราชาภิเศก แล้ว ก็ เอา พระไทย ใส่ ใน ราชกิจ, จัดแจง ทะนุ บำรุง บ้าน เมือง, ตั้ง กดหมาย ให้ ราษฎร อยู่ เยน เปน ศุข, มิให้ เบียด เบียน ซึ่ง กัน แล กัน. อาณา ประชา ราษฎร อยู่ เยน เปนศุข, ตั้ง ทำ นา หากิน อยู่ เปน ปรกติ.

๏ ครั้ง นั้น ในเกาะ อัยะแลนด์ มี พระเจ้า ครอง ราชสมบัติ อยู่ ห้านคร มิ ได้ขึ้น แก่ กัน, แต่ เจ้าแผ่นดินเดอมะ เจ้านคร หนึ่ง ซึ่ง อยู่ใน เกาะ อัยะแลนด์ นั้น, พ่าย แก่ ฆ่า ศึก มา พึ่ง พระเจ้า เฮนเร อยู่ใน เมือง อังกฤษ. เฮนเร จึ่ง จัด แจงพลโยธา ทั้ง สะเบียง อาหาร, กับ ขุนนาง หนึ่ง ชื่อ เอ็นเปมปรีก คุม ทหาร อังกฤษ ให้ พระเจ้าเดอมะ ยก ไป ตีได้ เมือง คืน แล้ว, แต่ ยัง หา ภอไม่, กำ เริบ โลภ จะ ใคร่ ได้สมบัติ ทั้งสิ้น นคร นั้น ต่อไป อีก. จึ่ง ปฤกษา เอ็นเปมปรีก จะ ยกไป ตี เมือง นั้น ๆ, เอ็นเปมปรีก จึ่งให้ ทหาร ถือ หนังสือ บอก มา กราบ ทูล เฮนเร. เฮนเร ทรง ทราบ หนังสือ นั้น แล้ว, แต่ ยัง มิได้ ตอบ ประการ ใด. เอ็นเปมปรีก กับ เดอมะ ก็ ยก ทหารไป ตีเมือง นั้น ๆ ได้ทั้ง สี่ เมือง. แล้ว เดอมะก็ ยก ธิดา ของ ตน ให้เปน ภรรยา เอ็นเปมปรีก. เดอมะก็สิ้น พระชนม์ใน ปี ถัด นั้น มา, สมบัติ นั้น ก็ ตก อยู่แก่ เอ็นเปมปรีก ทั้งสิ้น. ฝ่าย พระเจ้าเฮนเร ทรง ทราบ ก็ มิได้ ภอ พระไทยใน การ ซึ่ง เอ็นเปมปรีก กระทำ ดั่งนั้น. เอ็นเปมปรีก ทราบ พระอัชฌาไสย, จึ่ง มา ทูล ถวาย เมือง อัยะแลนด์ แก่ เฮนเร. แต่ นั้น มา เมือง อัยะแลนด์ ก็ ขึ้น แก่ เมือง อังกฤษ จน ถึง ทุก วัน นี้.

๏ ใน แผ่นดิน พระเจ้าเฮนเร เจ้าอังกฤษ, มี ผู้หนึ่ง ชื่อ ทัมมัซาเบ็กเก็ต เปน บุตร ราษฎร, แต่ ราชการ ดี มี ความ ชอบ. พระเจ้า เฮนเร ภอ พระไทย โปรด ตั้งให้เปน ขุนนางผู้ ใหญ่ สำเร็จ ราชการ ใน เมือง นั้น, ได้กำกับ คลัง ด้วย. แล้ว มอบ เฮนเร ราชบุตร องค์ใหญ่ให้ ทัมมัซาเบ็กเก็ต ช่วย ดู แล ว่า กล่าว สั่ง สอน. เบ็กเก็ต นั้น จะ ไปไหน แล้ว แต่ง ตัว นุ่ง ห่ม ราวกะเจ้า, มี ผู้ คน ไป ด้วยเปน อัน มาก. กิริยา การ เจ้า แผ่นดิน นั้น ประหนึ่ง ว่า เบ็กเก็ต เปน เชื้อ ญาติพระวงษ์ ของ พระ องค์. วัน หนึ่ง พระเจ้าเฮนเร ทรง ม้า พระที่นั่ง เสดจ์ประ ภาษ ไปโดย ถนน ภายใน พระนคร, เบ็กเก็ต ก็ ขึ้น ม้า ตาม เสดจ์ ไป ด้วย. เฮนเร ทอดพระเนตร เหน คน เข็ญใจ คน หนึ่ง นั่ง หนาว อยู่แทบ ถนน, จึ่ง เบือน พระภักตร์ มา ตรัส ประ ภาษ แก่ เบ็กเก็ต ว่า, คน ที่ นั่ง หนาว อยู่นั่น, ถ้า ประทาน เสื้อผ้าให้ เหนจะ ดีใจ. เบ็กเก็ต กราบ ทูล ว่า, ถ้า พระองค์ ทรง พระ ราชทาน ให้ แล้ว จะ เปน บุญ เปน กุศล มาก. พระเจ้า เฮนเร

ทรง พระสวน ตรัส ว่า, ถ้า กระนั้น แล้ว เอา เสื้อ ซอง ท่าน ที่ ห่ม มา นั้น แล ให้ จึ่ง ระชอบ, เหน จะ ได้ กุศล มาก นัก. แล้ว ชัก ม้า พระที่นั่ง เข้า ทรง แย่ง เสื้อ เบ็กเก็ด, จะ เอา ไป พระ ราช ทาน แก่ คน นั้น, เบ็กเก็ด ไม่ ถวาย ฉุด เสื้อ ไว้. พระ เจ้าเฮนเร คร่า ไป. พระเจ้าเฮนเร กับ เบ็กเก็ด ต่าง แย่ง ยุด ฉุด คร่า กันไป มา อยู่ ฉะนี้, ด้วย ทรง พระกรุณาโปรด เบ็กเก็ด นัก. พระเจ้าเฮนเร ทรง แย่ง เอา เสื้อ อย่าง ดี สำหรับ เจ้า ทรง ที่ เบ็กเก็ด ห่ม มา ตาม เสดจ์ นั้นได้, เอาไป พระราช ทานให้ คน เขญ็ใจ นั้น, พระเจ้าเฮนเร ทรง อยอก เอิ็ลเบ็กเก็ด ภอ สบาย พระ ไทย แล้ว ก็ เสดจ์ กลับ มา พระราชวัง.

๏ ครั้ง นั้นใน ประเทศ อังกฤษ โพบ บาดหลวง มี อำนาถ มาก, เจ้า แผ่นดิน เจ้า นาย ขุนนาง ราษฎร อยู่ใน อำ นาถ โพบ บาดหลวง ทั้ง สิ้น. ใน กิจการ สิ่ง หนึ่ง สิ่ง ใด ถ้า โพบ บาดหลวง ไม่ เหน ด้วย คัด ง้าง อยู่ไม่ ยอม ให้ ทำ. ถึง เปน เจ้าแผ่นดิน ก็ ทำ ไม่ ได้. ถ้า ขืน ทำ โดย อำเภอใจ ของ คน แล้ว, โพบ บาดหลวง ก็ จะ คัด ออก เสีย จาก สาศนา, ไม่ มี ใคร นับ ถือ, เปน คน นอก สาศนา. อัน ธรรมเนียม ผู้ ที่ ถือ สาศนา บาดหลวง แล้ว, ต้อง อยู่ใน อำนาถ โพบ บาดหลวง, จะ ทำ เลมิด ไป ตามอำ เภอ ใจ ของ คน นั้นไม่ได้. เมื่อ เปน ดั่งนี้, ท่าน ผู้ มี อำ นาถ ใหญ่ ดั่ง เจ้าแผ่นดิน จะทำ สิ่ง ใด, ก็ อึด อัด ขัด ขวาง อยู่ ใน พระ ไทย, ไม่ ทำ ได้ ตามอัชฌาไศย. ด้วย เกรง โพบ บาดหลวง จะ ล่วง กล่าว. ถึง เจ้าแผ่นดินเฮนเร ก็ คับ พระ ไทย อยู่ ด้วย บาดหลวง. ภอ อาชิบิชับ แห่ง เมือง แคนเตอบะรี, เปน บาดหลวง ใหญ่ ใน ประเทศ อังกฤษ ถึง แก่ กรรม, เฮนเร ก็ ตั้ง เบ็กเก็ด เปน อาชิบิชับ, หวัง พระ ไทย ว่า เบ็กเก็ด จะ ไม่ แขง ขัด ให้ ขุ่น เคือง พระอัชฌาไศย, แล จะ ได้ช่วย ว่า กล่าว บาดหลวง อื่น ๆ ใน เมือง นั้น. ฝ่าย เบ็กเก็ด ได้ เปน ใหญ่ ขึ้นดั่ง นั้น, จิตร ใจ ก็ กลับ แปร ผัน ไป อย่าง อื่น, หา ยัง ยืน เปน ปรก ติ อย่าง เดิม ไม่. ถือ ลัทธิ เคร่ง ครัด, ปรนิบัติ ล้วน ป่วย การ เปล่า. นุ่ง ห่ม ผ้าอัน อยาบ, น้ำ ฉัน ก็ เจือ ด้วย รศ อัน ขื่น ขม, เฆี่ยน ตัว ให้ เปน ริ้ว รอย ด้วย เรียว หนาม. ประ พฤติ ให้ ได้ ความ ลำ บาก กาย, หมาย ว่า เปน บุญ เปน กุศล. มิ ได้ ช่วย ว่า กล่าว ทัด ทาน พวก บาดหลวง, กลับ ยุ ยง เข้า ด้วย บาดหลวง ให้ มี กำลัง มาก ขึ้น กว่า แต่ ก่อน. ซึ่ง จะกล่าว ไป ให้ พิศดาร ใน เรื่อง ความ ที่ พระเจ้าเฮนเร กับ ทัมมัซาเบ็กเก็ดขุ่น เคือง คัด ง้าง กัน นั้น, ก็ มี อยู่ หลาย ข้อ เหน จะ ยืด ยาว นัก แต่ เจ้าเฮนเร ขุ่น เคือง ทัมมัซาเบ็กเก็ด, มา ช้า นาน ถึง แปดปี, ทรง อด กลั้น เสีย มิได้ ออก พระโอษฐ์. วัน หนึ่ง ทรง พระ ดำ ริห ถึง ทัมมัซาเบ็กเก็ด, แล้ว กริ้ว ตรัส ว่า, ไม่ มี ผู้ใด จะ ให้ เรา พ้น จาก ความ อาดูร เพราะ ทัมมัซาเบ็กเก็ด ได้ แล้ว ฤๅ.

๏ ขณะนั้น มี ขุนนาง สี่ คน เฝ้า อยู่ ที่ นั่น, ได้ ยิน กระแส พระ ราชโองการ ดังนั้น, ก็ เข้าใจ ว่า พระเจ้า แผ่นดิน นี้ เคือง พระไทย ใน ทัมมัซาเบ็กเก็ด นัก, ชะรอย พระองค์ จะ ให้ ล้าง ทัมมัซาเบ็ก เก็ด เสีย. จึ่ง พา กัน รีบ ไป เมือง แคนเตอบะรี, เข้าไป ถึง ที่ อยู่ ของ ทัมมัซาเบ็กเก็ด, แล้ว ร้อง เรียก ให้ เปิดประตู รับ. คน เฝ้า ประ ตู เหน ดัง นั้น ก็ ตกใจ กลัว ว่า จะ มา ทำ ร้าย ทัมมัซา เบ็กเก็ด. จึ่ง ไป บอก ทัมมัซาเบ็กเก็ด ให้ หนี ไป อยู่ ที่ วัด, หวัง ว่าจะพ้น อันตราย. ขุนนาง ทั้ง สี่ นั้น ก็ ตาม ไป จับ ทัมมัซา เบ็กเก็ด ได้ ที่ วัด. ทัมมัซาเบ็กเก็ด ไม่ ยอม ไป. ทั้ง สี่ ขุน นาง ก็ ประหาร ทัมมัซา เบ็กเก็ด, ให้ ถึง ความ มรณา ที่ หน้า พระ แท่น นั้น. ฝ่าย พระเจ้า เฮนเร ได้ ทรง ทราบ ดั่ง นั้น ก็ เศร้า เสีย พระไทย, เสดจ์ เข้า ใน ที่ ประทม ปิด พระ ทวาร เสีย มิ ให้ ใคร เข้าไป ได้. ไม่ เสดจ์ ออก สวย ถึง เสาม วัน. ในวัน ที่ สี่ เสดจ์ ออก สั่ง ให้ ทำ อุโมง ฝังศพ ทัมมัซาเบ็กเก็ด, แล้ว ให้ ก่อ ตึก ใหญ่ ครอบ อุโมง นั้นไว้, ตบ แต่ง ให้ วิจิตร ด้วย เครื่อง ประดับ ต่าง ๆ อย่าง ดี เสรจ์ แล้ว. พระองค์ ก็ เสดจ์ ทรง พระ ดำเนิร ไป ด้วย พระบาท เปล่า. ถึง อุโมง ที่ ฝัง ศพ ทัมมัซาเบ็กเก็ด แล้ว, ทรง นั่ง รด พระชาณุ ทั้งสอง ลง ตรง หน้า อุโมง คำ นับ ศพ ทัมมัซาเบ็กเก็ด. แล้ว ให้ ลง พระราช อาชา เฆี่ยน พระองค์, ด้วย หวัง พระไทยว่า จะ ล้าง อธิกร โทษ อัน นั้น ให้ เสื่อม หาย. แล้ว เสดจ์ กลับ มา พระราชวัง, ทรง ทะนุ บำรุง พระนะคร ให้ อยู่ เยน เปน ปรกติ. ครั้น พระราชโอ รศ องค์ใหญ่ ของ พระองค์ ทรง พระ เจริญ ขึ้น, พระชนมายุ ได้ ๑๕ พรรษา, สมเดจ์ พระราชบิดา จึ่ง ราชา ภิเศก เผื่อ ไว้, แต่ ยัง หา ให้ ครอง ราชสมบัติ ไม่, ด้วย หวัง พระ ไทย ว่า, ถ้า พระองค์ สวรรคต แล้ว, พระราชโอรศ จะ ได้ ราชสมบัติ โดย สดวก ไม่ มี ใคร ขัด ขวาง. ครั้น พระราชโอรศ นั้น ได้ ราชา ภิ เศก แล้ว, มี พระไทย จะใคร่ ได้ ครอง ราชสมบัติ ใน ขณะนั้น.

ต่ารีห์ จะใคร่ กำจัด พระราชบิดา เสีย, จึ่ง คบคิด กับ เจ้าแผ่นดิน ฝรั่งเสศ แล เจ้าแผ่นดิน สะกอตเลนด์. ฝ่าย เจ้า แผ่นดิน ทั้งสอง พระนคร นั้น, มี พระไทย อิจฉา พระนคร อังกฤษ อยู่, ด้วย กรุงอังกฤษ นั้น มั่ง คั่ง บริบูรณ, ทั้งแกล้วทหาร ก็ มี กำลัง มาก. ทรง เหน ว่า ถ้า เมือง อังกฤษ เกิด รบ กัน ขึ้น เอง แล้ว, ก็ จะ ถอย กำ ลัง ลง, จึ่ง ร่วม คิด ด้วย. ฝ่าย พระเจ้าเฮนเร เหน ห่วง ที่ กิริยา พระราชโอรศ นั้น กระด้าง กระเดื่อง, หา เปน ปรกติ เหมือน อย่าง แต่ ก่อน ไม่, ไม่ สู้ จะ ยำ เกรง พระ องค์. จึ่ง ทรง พระกรุณา โปรด โอ วาท สั่ง สอน. พระราชโอรศ เคือง ขัด อัธยาไสย, ไม่ ฟัง พระราช บัญชา. จึ่ง พา พระอนุชา สอง พระองค์ หนีไป เมือง ฝรั่งเสศ. ฝ่าย พระมเหสี ผู้ ชนนี มารดา ก็ หนี ตาม พระโอรศ ทั้งสาม องค์ไป พาย หลัง. พระเจ้า เฮนเร ตาม จับ พระมเหสี ของ พระองค์ ได้, สั่งให้ขังไว้มั่น คง. ฝ่าย พระเจ้า ฝรั่งเสศ ก็ ยก มา ที่เมือง นอแมนเด. พระเจ้าสะกอตเลนด์ ก็ ยก มา ที่ เมือง อังกฤษ. เหล่า ขุน นาง อังกฤษ ซึ่ง เอาใจ ออก หาก, ก็ เข้า ด้วย พระเจ้าสกอตเลนด์. แต่ พระเจ้า เฮนเร นั้น ทรง พระปรีชา ฉลาด อาจ หาร นัก, ถึง ฆ่าศึก มา ติด พระ นคร อยู่ แน่น หนา ดั่ง นี้ ก็ มิ ได้ ครั่น คร้าม. พระเจ้า สกอตเลนด์ ตี ค่าย อังกฤษ ได้ค่าย หนึ่ง, ก็ เข้า ตั้ง มั่น อยู่ ใน นั้น. มี นาย ทหาร อังกฤษ หนึ่ง คุม ทหาร สี่ ร้อย ลอบ เข้าไป ใน ค่าย นั้นได้, ไม่ มีใคร เหน, เพราะ หมอก ลง มืด นัก. ฝ่าย พระเจ้า สกอตเลนด์ รำ กระบี่ เล่น อยู่กับ ทหาร เจ็ดสิบ คน, ทอด พระเนตร ไปเหน ทหาร อังกฤษ เข้ามา มาก. จึ่ง เสด็จ ขึ้น ม้า พระที่นั่ง แล้ว ตรัส ไป ว่า, ใคร ดี มี ฝี มือ ก็ เร่ง เข้า มา, จะ ได้ เหน ดี กัน. แล้วก็ ขับ ม้า เข้า รบ กับ นาย ทหาร อังกฤษ เปน สามารถ, ม้า พระ ที่นั่ง ต้อง อาวุธ ตาย, พระเจ้า สกอตเลนด์ ก็ เสีย ที่ แตก กระจัด กระจาย. ทหาร อังกฤษ ก็ จับ พระเจ้า สกอตเลนด์ กับ พวกพล ได้เปน อัน มาก.

เรื่อง คน ที่ เปน อินเยเนีย อัศจรรย์ ต่อ น่า ๖๔

๏ ทาง รถไฟ ที่ ยอดสติเวนซัน ทำ ที่ เมือง กิลลิงเวิด, สำหรับ ลาก ถ่าน นั้น ก็ ใช้ ได้ หลาย ปี. ครั้ง นั้น คน อื่น หา ได้ คิด ทำ ทาง รถไฟ ให้ คน โดย สาร ไม่. คน ทั้งปวง มัก เรียก เครื่อง กล ไฟ นั้น ว่า บิลเลผู้เฒ่า. อยู่ มา สัก ๕ ปี มี คน ๆ หนึ่ง ชื่อ เยมซี, เปน คน มั่งมี มา หา ยอดสติเวนซันต์, มา พูด แก่ ยอด ด้วย จักร รถไฟ, ฟัง เหน ว่า ยอด เปน คน มี ปัญญา จริง. เหน ว่า วิชา ที่ ทำ รถ ไฟ ลาก ถ่าน นั้น, จะขยาย ออก ไปให้ เปน ผล เปน ประโยชน์ แก่ บ้าน เมือง ยิ่ง ขึ้น ไป มาก ก็ ได้.

๏ ครั้น คฤสตศักราช ๑๘๑๘ ปี, มิศตอเยมซี ก็ ลง พิมพ์ สำแดง การ, ที่ จะ ทำ ทาง รถ ไฟ ลาก คน, ที่ จะ โดย สาร ไป เหน ว่า จะ เปน ประโยชน์ แก่ บ้าน เมือง นัก. ขณะนั้น มี อีก คน หนึ่ง ชื่อ เอดวาด์ปีซี, เปน คน มี ปัญญา มาก, คน สรรเสิญ ว่า คน นั้น รู้ ล่วง ไป ข้าง น่า ได้ ๑๐๐ ปี. คน นี้ ก็ เปน คน เหน ด้วย มิศเยมซี, เตม ใจ จะ ลง ทุน ทำ ทาง รถไฟ. มี คน มั่ง มี ประกอบ ไป ด้วย ปัญญา อีก ๒ คน, ชื่อ ริชาต์ซัน คน หนึ่ง, แบกเฮาซ์ หนึ่ง. แล อีก หลาย คน เข้า เปน พวก กำปะนี, เพื่อ จะ ได้ ช่วย กัน ทำ ทาง รถ ไฟ, ตาม อย่าง ที่ ยอดสติเวนซ์ซัน ได้ ทำไว้, แต่ ทว่า จะ ให้ ดี กว่า นั้น อีก. ด้วย ปราถนา จะ ให้ คน โดย สารไป มา เร็ว. ทาง รถไฟ ที่ เขา ทำ แรก นั้น คือ ทาง ที่ ไป แต่ เมือง ดาลิงตัน, ไป ถึง เมือง ซตอน ที่ ฝ่าย เหนือ เมือง อังกฤษ นั้น. เมื่อ เขา กำลัง ทำ รถ ไฟ นั้น, ชาว ราษฎร ก็ คิด เหน ว่า น่า หวัวเราะ. ภา กัน ดู หมิ่น ดู ถูก ทั้งไพร่ ทั้ง ผู้ดี. บาง คน ก็ ลง พิมพ์ ดู หมิ่น ดู ถูก การ นั้น. ลาง คน ว่า รถไฟ นั้น ไป เร็ว นัก, เหน จะ ให้ เกิด อันตราย แล ไฟ จะ ไหม้ บ้าน ช่อง แล จะ ไป โดน ทับ คน ตาย, คน จะ วิ่ง หนี ไม่ ทัน. ลาง คน ว่า เมื่อ รถไฟ จะ ไป ตาม หน ทาง ที่ เข้า ไป ใน ทุ่ง นา, วัว ควาย จะตกใจ กลัว, จะ วิ่ง หนี ไป ไม่ เปน อัน กิน อัน อยู่. ทั้ง ไก่ เล่า ก็ จะ ตกใจ จะ ไม่ เปน อัน ไข่. ใน อา กาศ จะ บัง เกิด ลม จะ เปน พิศม์ เพราะ รถไฟ นั้น, นก จะอาไสย ไม่ ได้ จะหนี ไป หมด. บ้าน ที่ อยู่ริม ทาง นั้น จะ เกิด ไฟไหม้ บ่อย ๆ. ผัก หญ้า ที่ บ้าน ก็ จะ เหี่ยว แห้ง เสีย ไป หมด. แล คน ที่ จะ โดย สาร รถไฟ ไป นั้น, ก็ จะ เปน อันตราย ถึง ชีวิตร มาก มาย เนือง ๆ

๏ เมื่อ กำลัง ทำ การ อยู่ ครั้ง นั้น มี ผู้ มา ถาม ยอดสติเวนซันต์ ว่า, รถไฟ จะ เดิน เร็ว สัก กี่มากน้อย. ยอด บอก ว่า จะ ไป ใน โมง หนึ่ง ๑๒ ไมล์ ก็ ได้. คน ทั้งปวง ได้ ยิน ยอด ว่า ดั่ง นั้น ก็ หัวเราะ นัก, เพราะ ดู เหมือน จะ เปน ความ หลง จริง. เขา ว่า ที่ ไหน รถไฟ จะ ไป ได้ โมง ๑๒ ไมล์. แล้ว เขา ก็ ลง พิมพ์ สำแดง ให้ คน ทั้งปวง รู้ ทั่ว ไป, ตาม เรื่อง ที่ ยอดสติเวนซันต์ ได้

บอก นั้น. ชาว เมือง อังกฤษ เหน ว่า เปน การ หลงไหล นัก. แต่ไม่ ใช่ การ หลงไหล เปน ความ จริง. ความ ที่ จริง แล้ว ก็ มัก มีผู้ ขัดขวางเกะ กะ. ถ้า เปน ความ จริง แล้ว ก็ คง ชะนะ ต่อ ภาย หลัง.

๏ ทาง รถไฟ นั้นก็สำเร็จ ใน ระหว่าง กฤสต์ศักราช ๑๘๑๘ ปี แล ๑๘๒๔ ปี. ได้ การ ดี ไม่ เสีย. ครั้น ถึง คฤสต์ศักราช ๑๘๒๕, มี คนมั่ง มี อีก จำ พวก หนึ่ง หมาย ว่า จะ ทำ ทาง รถไฟ ที่ อื่น อีก ทาง หนึ่ง, คือ ทาง ที่ไป จาก เมือง มันเจษเตอ ไป ถึง เมือง ลิเวอภูล์. เขา ทำ ไม่ ได้ เว้น ไว้ แต่ คอเวอนเมนต์ อังกฤษ จะ ยอม. เขา จึ่ง ไป ขอ ให้ เคอเวอนเมนต์ ให้ ยอม ให้ ทำ. คอเวอนเมนต์ จึ่ง เรียก ยอดสติเวนซันต์มา ปฤกษา การ ที่ จะ ทำ รถ ไฟ นั้น. ขณะ นั้น ยอดสติเวนซันต์ อายุ ได้ ๔๔ ปี. เปน คน รูปร่าง ดี มี อัชฌาไศรย น่ารัก. ยอด เข้า ไป หา คอเวอนเมนต์ ที่ ปาลิเมนต์. คือ เปน ที่ประชุม ขุนนาง ว่า ราชการ. ยอดสติเวนซันต์ ไม่ เคย เข้า ไป ที่ ๆ สูง ๆ ดัง นั้น. ก็ คิด กลัว อยาก จะ หนี ให้ พ้น ก็ ไม่ เหน ที่ จะ พ้น ได้, จำ เปน อยู่ ให้ ตอบ คำ ที่ คอเวอนเมนต์ จะ ถาม. คอเวอนเมนต์ ถาม ยอด ว่า เจ้า เปน คน ต่าง ประเทศ ฤๅ. จึ่ง พูด ภาษา อังกฤษ ไม่ ชัด. เพราะ ว่า ยอด เปน ชาว อังกฤษ ฝ่าย เหนือ จึ่ง พูด ผิด กัน กับ ชาว เมือง ลอนดอน น่อย หนึ่ง. เมื่อ กำ ลัง ปฤกษา กัน บาง คน ก็ หัวเราะ ด้วยไม่ น่า เชื่อ. บาง คน ก็ ว่า ปฤกษา เปน ความ บ้า แล้ว, คอเวอนเมนต์ ถาม ยอด ว่า, รถไฟ นั้น เดิน ได้ ถึง โมง ละ ๙ ไมล์ ๑๐ ไมล์, ถ้า ว่า วัว ไป ยืน ขวาง ทาง อยู่. มิ เปน อันตราย ฤๅ. ยอด ตอบ ว่า เหน วัว นั้น จะ เปน อันตราย จริง. คน ทั้งปวง จึ่ง หัวเราะ. ปฤกษา กัน ดัง นี้ อยู่ ช้า นาญ. คอเวอนเมนต์ เชื่อ ยอด, จึ่ง ยอม ให้ ทำ ทาง รถไฟ ไป จาก เมือง มันเจษเตอ ถึง เมือง ลิเวอภูล์.

๏ จำ พวก ที่ รับ ทำ ทาง นั้น, ก็ จ้าง ยอดสติเวลซันต์ เปน นาย การ ทาง นั้น, ยาว ประมาณ ๑๒ ไมล์. ทาง ๑๒ ไมล์ นั้น เปน ที่ ล่ม ตลอด ไป, ยาก ที่ จะ ให้ มั่น คง ได้. จึ่ง ช่วย กัน ทำ หลาย ร้อย คน, ลง ทุน มาก ทำ หลาย เดือน จึ่ง แล้ว. เปน การ ดี ยั่ง ยืน มั่ง คง อยู่ จน ทุก วัน นี้. ชื่อ เสียง ของ ยอดสติ เวนซันต์ เสลิ้ง ฦๅ ไป ทั่ว เมือง อังกฤษ, แล เมือง อื่น ๆ ก็ ได้ ยิน ชื่อ เสียง ยอดสติเวลซันต์, ก็ พลอย สรรเสริญ มาก. ฝรั่งเศศ แล เมือง อื่น ๆ ใน *ประเทษ ยูโรบ,* แล อเมริกา ก็ เอา อย่าง นั้น มา ทำ บ้าง. ใน ทุก วัน นี้ จึ่ง ได้ มี ทาง รถไฟ เปน อัน มาก ทั่ว

๏ ไป ใน ประเทษ ทั้งปวง แทบ จะ ทุก แห่ง.

ยอดสติเวนซันต์ ใช่ จะ มี ความ เพราะ แต่ การ นั้น, แล้ว ได้ ทำ โคม อย่าง ใหม่ เรียก ว่า เสฟ์ตีแลมป์, เปน โคม สำรับ เข้า ไป ใน บ่อ ถ่าน, เพราะ ว่า บ่อ ถ่าน มัก เกิด ลม ดุจ ดิน ปื้น ได้ อาย ไฟ แล้ว, ก็ ลุก เปน ไฟ แตก ออก เหมือน ดิน ปื้น, บ่อ ก็ พัง ทำ ลายลงเข้าของ เสีย ไป, ผู้ คน ก็ ตาย มาก. แต่ เมื่อ ใช้ โคม ของ ยอดสติเวนซันต์ ก็ ไม่ เปน อันตราย เลย.

๏ แล ยอดสติเวนซันต์ ได้ คิด ทำ ตะพาน ยาว สูง ข้าม แม่น้ำ ใหญ่, ที่ เมือง นิวแกสเตล, แล้ว ได้ ทำ ตพาน ข้าม แม่ น้ำ ใหญ่ อีก แห่ง หนึ่ง, แล้ว ไป ด้วย เหล็ก, ตพาน เปน ปล่อง, คน แล รถ เดิน ตาม ปล่อง ข้าม แม่น้ำ ไป ได้. ยอดสติเวนซันต์ กับ ลูก ชื่อ โรเบิต, เจาะ ภูเขา เปน ช่อง ทำ ทาง เดิน ทาง ยาว มาก. เมื่อ กำลัง ขุด ภูเขา ทำ ทาง นั้น มี ทราย เหลว ๆ มาก, น่า กลัว ภูเขา จะ พัง ทำลาย ลง. ยอด ต้อง ใช้ เอนชิน ๑๓ อันสูบ ทราย ออก. ใน มินนิต หนึ่ง สูบ ได้ ทราย พัน สอง ร้อย สามสิบแปด ถัง. การ นั้น ใช้ ม้า สองร้อย ตัว, คน พัน ๒๕๐ คน, ทำ ทั้ง กลาง วัน กลาง คืน ๘ เดือน จึ่ง สำเรจ. ภูเขา นั้น เปน ทาง รถไฟ ได้ เปน การ ดี นัก.

๏ ถ้า จะ ว่า ด้วย ยอดติสเวนซันต์ กับ บุตร ได้ ทำ ทาง รถไฟ ไว้ ใน เมือง อังกฤศ นั้น, ก็ มี เรื่อง ยืด ยาว ไป นัก. แต่ เท่า นี้ ก็ ภอ ที่ จะ ว่า ยอดสติเวนซันต์ กับลูก ควร ที่ สรรเสริญ มาก, ควร ที่ จะ เอา เปน เยี่ยง อย่าง. คน ทั้งสอง นั้น ก็ เปน ใหญ่ เพราะ หมั่น ใน การ งาน หมั่น คิด อ่าน ไม่ อยู่ เปล่า เลย. โรเบิดสติเวน ซันต์ เมื่อ เติบ ใหญ่ แล้ว. เจ้า เมือง อังกฤษ ก็ ให้ เปน ขุนนาง ใหญ่, ตั้ง ชื่อ ว่า เซอโรเบิดสติเวนซัน. ฝ่าย ยอดสติเวนซันต์ ผู้ บิดา นั้น เจ้า เมือง อังกฤษ ตั้ง เปน เบลเซียนไนต์. แต่ ยอด ไม่ เต็มใจ ใช้, ไม่ อยาก ให้ คน เรียก ชื่อ นั้น.

๏ ยอดสติเวลซันต์, มี ใจ สมเคราะห์ ผู้ ชาย หนุ่ม ๆ ทั้งปวง ด้วย ปรารถนา จะ ให้ รู้ เหมือน ตัว, จึ่ง มี ลูก ศิษย์ มาก, ลูก ศิษ เรียก ครู ว่า พ่อ ยอดสติเวลซันต์ ๆ อยู่ เปน สุข มี คน นับถือ มาก, จน คฤสต์ศักราช ๑๘๔๘ ปี, คือ ได้ ๑๘ ปี มา แล้ว นี้, ก็ เกิด โรค ที่ ปอด ไอ เปน เลือด ตาย ใน เดือน ออกัศ วัน ๑๒ อายุ ยอด สติเวนต์ซัน ได้ ๖๗ ปี.

ว่า ด้วย เรียน วิชา สำรับ แผ่นดินให้ ไทษ

๏ ว่า ด้วย ปลัดกรม โหร พระ บวรราชวัง ตัว ชื่อสิง, ตั้ง บ้าน เรือน อยู่ ริม วัดโมลีโลกย์. เดิม แย้ม มารดา กลีบ, มารดา ที่ เปน โทษ เรื่อง เสน่ห์ นั้น. แต่ ก่อน แย้ม ยัง ไม่ เปน โทษ, มา วาน ปลัดกรม สิง ดู ว่า เคราะห์ ดี ฤๅ ร้าย. ปลัดกรม สิง ทาย ว่า เคราห์ ร้าย นัก. ครั้น แย้ม เปน โทษ ก็ ซัด ว่า ปะลัด กรม สิง ได้ ดู ว่า เคราห์ ร้าย, แต่ ซึ่ง จะ ได้ ทำ เสน่ห แล รด น้ำ มนต์ ให้ นั้น หา มิ ได้. พระยา อนุชิต ชาญ ไชย ให้ เกาะ เอา ตัว ปลัดกรม สิง ไป ขัง ทิม ไว้, ต้อง เสีย เงิน ให้ พระยา อนุชิตร ชาญ ไชย ประมาณ สัก ชั่ง หนึ่ง. จึ่ง ออก จาก ทิม ได้. แต่ เหน จะ ไม่ ทรง ทราบ. ปลัดกรม สิง ออก จาก ทิม ก็ เที่ยว พูด ว่า วิชา โหร นี้ ให้ โทษ นัก, ใคร ๆ อย่า เรียน เลย. ก็ การ โหร นี้ ในหลวง ก็ ต้อง การ อยู่. จึ่ง ตั้ง เปน เจ้า กรม ปลัด กรม ต่อ กัน มา. วิชา อัน นี้ คง จะ เสื่อม เสีย เปน แน่. เช่น นี้ ใน หลวง คิด อ่าน อย่า ให้ ปลัดสิง เสีย ใจ ได้. ของ สิ่ง นี้ จะ มี คุณ ต่อ แผ่นดิน ดอก กระมัง. แต่ บูราณ จึ่ง มี ต่อ ๆ มา. ถ้า จะ ว่า ด้วย ความ ผิด เล่า, ไม่ เหน จะ ผิด ด้วย ข้อ ใด, เหมือน กับ พูด กัน เล่น ผิด ฤๅ ถูก ก็ ไม่ รู้, ว่า ไป ตาม คามภีร โหร.

๏ ข้าพเจ้า ผู้ เจ้า ของ จดหมายเหตุ นี้, ไม่ เหน ด้วย การ โหร อย่าง ธรรมเนียม ใน เมือง ไท นี้ เลย. เหน ว่า เปน การ พ้อ ลวง ทั้ง นั้น. มิ ใช่ วิชา แท้ ๆ ไม่ ต้อง การ. วิชา สำรับ หมอ ดู เปน การ พ้อ ลวง, แต่ ก่อน นม นาน แล้ว, อังกฤษ นับ ถือ อยู่, แต่ บัด เดี๋ยว นี้ ไม่ นับถือ เลย.

ข่าว กรุง เทพ ฯ

๏ ว่า เมื่อ เร็ว ๆ นี้, มี คน เข้า ไป ลัก เงิน ใน ห้อง พระ คลัง หลวง ๕๓ ชั่ง. เขา ว่า การ นี้ เปน เพราะ ทหาร สำรับ เฝ้า ละ เมิน ไป. ได้ ยิน ว่า เมื่อ เงิน หาย นั้น ทหาร เฝ้า พระ คลัง อยู่ ก็ หลาย คน. บาง คน วา หาย คราว เดียว. บาง คน ว่า หาย ทีละ เล็ก ละ น้อย มา นาญ.

๏ ได้ ยิน ว่า มิศเตอ มากวลด์, ที่ เปน กงสุล สยาม ได้ ตั้ง ไว้ ใน เมือง ปรอเซีย, ได้ ฝาก เตเลแครฟ มา ให้ เจ้า พระยากระลาโหม สำรับ หนึ่ง, มี สาย ลวด แล เครื่อง พร้อม. เครื่อง นั้น เปน ของ ดี นัก.

๏ มิศเตอ ทอมซัน ที่ ได้ ไป เมือง เขมน มา นั้น, ได้ โดย สาน เรือ เจ้า พระยา ออก จาก กรุงเทพ ฯ ใน เร็ว ๆ นี้. เขา จะ ไป เมือง สิงคโปร์. ได้ ยิน ว่า จะ รีบ ไป ยัง เมือง ลอนดอน, จะ ไป ทำ หนังสือ เรื่อง พระ นคร วัด ที่ ชัก รูป มา แล้ว นั้น. ที่ นั้น ดู เหมือน จะ นับ ใน การ ปลาด ๗ อย่าง ที่ มี ใน โลกย์. มิศเตอ ทอมซัน ได้ ชัก รูป พระนคร วัด มา โดย ลำบาก นัก. การ ที่ เขา ทำ ได้ ดัง นี้, ก็ ควร จะ มี ชื่อ เสียง ลำ ฦๅ ไป ใน ประเทษ ต่าง ๆ. เรา ก็ อยาก ให้ เปน ดัง นั้น ด้วย.

ภาษีน้ำมันมะพร้าว

๏ หนังสือ ฝาก มา ให้ เจ้า ของ บางกอกรีคอเดอ, ว่า เมื่อ เรว ๆ นี้ น้ำมัน มะพร้าว ม่อ หนึ่ง หนัก ๒๐ ชั่ง เปน ราคา เงิน ๔ บาท, เดี๋ยว นี้ ม่อ หนึ่ง เขา ว่า หนัก ๒๐ ชั่ง ก็ ได้ น้ำ หนัก แต่ ๑๙ ชั่ง เท่า นั้น, ราคา ขึ้น ไป เปน ม่อ ละ ๕ บาท ๒ สลึง, แล ต้อง มี ตั๋ว ไป ด้วย, ดู คล้าย ๆ ตั๋ว ยา ฝิ่น, เขา ว่า ต้อง มี ตั๋ว เพราะ เจ้า สัว ขาย ได้ แต่ ผู้ เดียว, จะ เอา ราคา อย่าง ไร ก็ ได้. ราคา ดู เหมือน จะ ขึ้น ไป อีก. ท่าน เหน อย่าง ไร บ้าง. ของ ที่ ต้อง ใช้ เหมือน น้ำ มัน มะพร้าว นี้, ควร จะ เอา ภาษี แรง นัก อย่าง นี้ ฤๅ. จะ เอา ภาษี ของ อื่น ๆ ให้ แรง ไม่ ได้ ฤๅ. เฉภาะ ต้อง เก็บ ภาษี ของ ที่ เปน ของ คน ต้อง การ นัก ฤๅ.

คันชั่ง ถัง ทนาน ฉ้อ

๏ ข้าพเจ้า ต้อง ติ อีก ประการ หนึ่ง, คัน ชั่ง ที่ ชั่ง ของ ขาย ตาม ตลาด นั้น เปน คันชั่ง โกง, พวก หมาต๋า ก็ ไม่ จับ พวก ที่ ใช้ คัน ชั่ง โกง นั้น เลย, เพราะ พวก หมาต๋า เขา ว่า คัน ชั่ง นั้น เหมือน กัน หมด. ถ้า แล ใคร จะ ซื้อ สิ่ง ใด ก็ ต่อ เอา ตาม ใจ ไม่ ต้อง ชั่ง ก็ ได้. ถ้า อยาก จะ ชั่ง ก็ ให้ ซื้อ ตาม คัน ชั่ง จีน. ข้าพเจ้า เหน ว่า การ นี้ เหมือน ซื้อ แมว ใน ถุง ไม่ ดี เลย. ข้าพเจ้า ซื้อ เข้า จีน ด้วย ถัง ข้าพเจ้า จีน ก็ ไม่ ยอม ให้ ข้าพเจ้า ซื้อ. ถัง ข้าพเจ้า นั้น ก็ เปน ถัง ตี ตรา ดู เหมือน จะ เปน ตรา ผู้ มี อำนาถ ถัง ของ จีน ลูก ค้า นั้น หา เหน มี ตรา ตี ประ จำ ไม่. ถัง ที่ ตวง เข้า ขาย ทุก วัน นี้ เล่า ผู้ ขาย หนุน ก้น ถัง ให้ สูง ขึ้น ได้. ทนาน ตวง เข้า เล่า ก็ ทำ แต่ ปาก ทนาน ไว้ ให้ บาง ๆ ข้าง ใน พอก เสีย จน หนา. ทำ ไม คอเวอนเมนต์ ไม่ ใช้ คน ให้ เที่ยว ตรวจ ดู คัน ชั่ง ถัง ทนาน แล ปรับ ไหม คน ผู้ ใช้ คันชั่ง ถัง ทนาน คด โกง มาก

มาก. เงิน ที่ ปรับ เขา ก็ จะ ได้ มาก ที่ เดียว. คอเวอนเมนต์ จะ จ้าง ข้าพเจ้า เปน ผู้สำหรับ ตรวจ ตรา ดูแล, คิด เงิน ค่า ปรับ ให้ เปน ค่า จ้าง ไม่ ได้ ฤๅ. ข้าพเจ้า ได้ เขียน เรื่อง ไว้ หลาย เรื่อง แล้ว จะ เอา มา ลง พิมพ์ ภาย หลัง อีก.

เรื่อง สลัด ปล้น เรือ ลูกค้า

๏ ข้าพเจ้า ได้ ทราบ เหตุ จาก พวก ลูก ค้า ปาก ใต้ ชาย ทเล, เปน ใจ ความ ว่า, ที่ ช่อง แสมสาน เข้า มา จน ถึง เกาะ สีชัง. ยัง มี อ้าย พวก จีน สลัด คอย สกัด ตี เรือ ลูกค้า ทั้งปวง, ชุก ชุม หนัก. ถ้า เรือ ลำ ใด มา จอด ขัด ลม อยู่ ที่ ช่อง แสมสาน ตั้ง แต่ ลำ หนึ่ง สอง ลำ แล้ว, อ้าย พวก สลัด ก็ ลง เรือ เปด ลำ ละ สิบ ห้า คน บ้าง, ยี่ สิบ คน บ้าง, แต่ ลง อยู่ ใน ท้อง เรือ มี แต่ สอง คน แจว หวัว แจว ท้ายมา ใกล้ เรือ ลูก ค้า เข้า แล้ว, ทำ อาการ เปน เรือ ค้าขาย บอก ขาย สินค้า, แล ทำ เปน จะ ซื้อ สินค้า. ถ้า เหน ได้ ที แล้ว ก็ โดด ขึ้น บน เรือ, ไล่ ฟัน เจ้า ของ เรือ โจน ลง น้ำ หนี ไป, แล้ว เกบ เอา ทรัพย สิ่ง ของ ไป บ้าง. บาง ที มี สินค้า ใน เรือ เปน อัน มาก, แล้ว ถอย เอา ไป ทั้ง เรือ, เอา เข้า ไป ขาย ใน เมือง จันทบุรี. แต่ เจ้า เมือง กรม การ ก็ รู้ ว่า เปน พวก สลัด, มิอาจทำ ประการ ใด แก่ อ้าย สลัด ได้, ด้วย ของ สำคัญ มัน มี, คือ ธง ช้าง เผือก แล หนังสือ สำหรับ ลำ. ข้าพเจ้า คิด เหน ว่า, ถ้า คอเวอนเมนต์ จัด แจง กำปั่นไฟ ไว้ ที่ หวัว เมือง ชาย ทเล, สำ หรับ ปราบปราม อ้าย เหล่า ร้าย นี้ ได้, เหน ว่า จะ เปน คุณ เปน ประโยชน์ แก่ แผ่น ดิน โดย มาก. ด้วย ว่า ทาง นี้ ก็ เปน ทาง สินค้า, เปน ต้น ว่า พริกไทย ไม้ ฝาง แล สิน ค้า อื่น ๆ ก็ หลาย อย่าง. เปน สิน ค้า ที่ จะ บัน ทุก ลง กำ ปั่น, ข้าพเจ้า เหน ว่า มา แต่ ทาง นี้ โดย มาก. ซึ่ง ข้าพเจ้า ว่า มา ทั้ง นี้ มิ ใช่ ที่ จะ สั่งสอน นั้น หา มิ ได้. ขอ รับ ประทาน โทษ ท่าน ผู้อ่าน ผู้ ฟัง เสีย เถิด.

นาย ด่าน ข่มเหง ชาวเรือ ลูกค้า

๏ ข้าพเจ้า เจ้า ของ จดหมายเหตุ, ได้ ยิน คน เปน อัน มาก พูด กันบ่น ว่า, ด้วย เรื่อง นายด่าน ที่ คลอง บางกอกใหญ่ จะ แยก ไป บางหลวง. ใจ ความ ว่า ข่ม เหง ชาวเรือ ลูกค้า, เรียก เอา ค่า ธรรมเนียม ด่าน. ถ้า เปน เรือ น้ำตาน แล้ว ก็ เรียก เอา น้ำ ตาน ๒ ม่อ เข้า สาน กะโหลกใหญ่, ลำ ละ ๒ กะโหลก บ้าง, ๓ กะโหลก บ้าง. คราว น้ำ หนึ่ง นายด่าน ได้ น้ำตาน ถึง ๔๐ ม่อ ๕๐ ม่อ, เข้าสาน ประมาณ ๑๔ ถัง ๑๕ ถัง. นาย ด่าน เก็บ เอา ไป ขาย เปน ประโยชน์ ตัว เอง, มิ ได้ ขอ กิน แต่ พอ เปน กำ ลัง ราชการ. ถ้า ไม่ ยอม ให้ ก็ ทำ ข่ม เหง ลง มา ฉยีบ เอา ตาม อำเภอ ใจ บ้าง, แกล้ง รั้งแก มิ ให้ เรือ ไป บ้าง. ชาว เรือ ให้ น้อย ก็ ไม่ เอา, จะเอา ให้ มาก ๆ. ถ้า ไม่ ให้ ตาม ใจ แล้ว ก็ ไม่ ให้ ถอย เรือ ออก. ชาว เรือ ก็ ต้อง ซื้อ รำ คาน ด้วย ว่า เดิน ตาม คราว น้ำ ขึ้น น้ำ ลง, มาก น้อย ก็ ต้อง เสีย ให้. ข้าพเจ้า เจ้าของ จดหมายเหตุ ได้ ยิน คน โจท กัน ดั่ง นี้ มาก ก็ พลอย เสีย ใจ ไป, เหน ว่า จะ ไม่ เปน แต่ ด่าน นี้ ด่าน เดียว. ด่าน มี หลาย ตำ บล คง จะ เปน เช่น นี้ เหมือน กัน. แล ธรรมเนียม พิ กัด ด่าน จะ มี อยู่ บ้าง ฤๅ ประการ ใด, ควร ที่ คอ เวอเมนต์ ต้อง จัด แจง ให้ คน ทั้งปวง รู้, ก็ จะ ยอม เสีย ให้ โดย ดี ไม่ ต้อง วิวาทกัน บ่อย ๆ. หา ไม่ ก็ จะ เงียบ ไป สัก หน่อย แล้ว ก็ จะ เปน อีก. เช่น นี้ ข้าพเจ้า เหน ว่า เปน การ ดี.

เรื่อง ศพ พระยาเพชรปาณี

๏ พระยาเพชรปาณี ข้า หลวง เดิม ผู้ ว่า การ ต่าง ประเทศ ฝ่าย กรม เมือง, เปน โรค กระสาย แล โรค บานทะโรค. ป่วย มา แต่ เดือนยี่ ปี ฉลูสัปตศก, ประมาร ๓ เดือน กับ ๒๐ วัน.

๏ ณวันพุทธ เดือนหก แรม ๑๐ ค่ำ ถึง แก่ กรรม, บุตร ภรรยา ญาติ ได้ ไว้ ศพ ๑๓ วัน. ครั้น ณวันจันทร เดือน เจด ขึ้น เจด ค่ำ ชัก ศพ ไป เข้า เมรุ วัดสเกษ. ใน หลวง พระราชทาน เพลิง สำเรจ แล้ว ใน วัน เดียว. พระยาเพชรปาณีนก คน นี้ ว่า การ ต่าง ประเทศ ใน กรม เมือง, กับ ขุนทรงธรณีพุช ผู้ น้อง ดี ไม่ มี ความ ผิด ใน แผ่นดิน เลย. ขอ ท่าน ทั้งปวง ได้ ทราบ.

เรือ กลไฟ

๏ เรา ได้ ยิน ว่า เรือ กล ไฟ ยอด จักรท้าย, มิศเตอ มะ เกลน ได้ ต่อ ไว้ เพื่อ จะ ขาย กับตัน ซะฮะนัน. ประเดี๋ยว นี้ จะ ขาย แก่ ผู้ ใด ๆ ที่ จะ ซื้อ, เปน เรือ สำรับ แม่ น้ำ เจ้า พระยา, เดิน เร็ว. ผู้ ใด ต้อง การ เรือ ดี ไป มา สบาย เดิน เร็ว ก็ ควร จะ ซื้อ เรือ ลำ นี้. ถ้า ท่าน ผู้ ใด ปราถนา จะ ดู แล้ว เชิญ ท่าน ไป ดู ที่ มิศมะเกลน ต่อ เรือ ที่ ตรง สำเหร่ ข้าม. เรือ ลำ นั้น ยาว ๗๐ ฟีต, ปาก กวาง ๑๓ ฟีต ท้อง เรือ ลึก ๖ ฟีต, แรง ๒๐ ม้า, เปน

เอนชินโปรเปลลา. เมื่อ ยัน ทุก ของ ภอ ดี แล้ว, ข้าง หวัว กิน น้ำ ๓ ฟีด ข้าง ท้าย กินน้ำ ๔ ฟีด. ถ้าผู้ใด จะ ต้อง ถาม อีก ก็ไป ถาม บน เรือ, จึ่ง จะได้รู้ ความ ละเอียด.

๏ เอนชิน ๒ สำรับ จะ ขาย ฯะ

มีเครื่อง จักร สำหรับ เรือ อยู่ สอง สำรับ แรง ๑๕ ม้า, มา ใน เรือ ชื่อ แฟเร, พึ่ง จะ มา ถึง. เขา ซื้อ มา เพื่อ จะ ได้ ต่อ เรือ กลไฟ สอง ลำ สำหรับ จะไปรับ เมล์ที่ หลัง เต่า ทุก วัน ๆ แต่ เดี๋ยว นี้ผู้ ที่ ซื้อ มา เหนว่า การ ที่ รับ เมล์น้อยไป, จะ ไม่ ภอ คุ้ม ค่า เรือ จะ ขาด ทุน ไป. จึ่ง ได้คิด จะ ขาย เสีย. ผู้ ใด จะ ซื้อ เชิญ ไป ดู ที่ มิศเตอ มะเกลน ที่ต่อ เรือ นั้น, เครื่อง จักร สอง สำรับ นั้น ดี.

คำ เปรียบ สิงโต หา เมีย

๏ สิงโต ตัว หนึ่ง เที่ยว อยู่ใน ป่า เห็น ลูก สาว คน ตัด ฟืน เข้า ก็ รักเขา, อยาก จะ ได้ ไว้ เปน เมีย. สิงโต จึ่ง ไป ขอ แก่ บิดา หญิง. ๆ เหน ว่า, สิงโต เปน สัตว ใหญ่ใน ป่า ก็ เกรง. จึ่ง บอก ว่า ท่าน มา ขอ ลูก เรา ๆ ก็ ดีใจ. จะ ใคร่ ยอม ยก ให้ อยู่, แต่ กิ่รง ด้วย เขี้ยว เล็บ ของ ท่าน ถ้า ท่าน ยอม จะ ให้ เรา ตัดเขี้ยว เล็บ ท่าน แล้ว, เรา จะ ยอม ยก ลูก. สาวให้ สิงโต มี ความ รัก กล้า, จึ่ง ยอม ให้ เขา ตัด เขี้ยว เล็บ ของ ตัว. ครั้น เขาได้ ตัด เขี้ยว เล็บ เสีย สิ้น แล้ว, เขา ก็ ไล่ สิงโต เสีย จาก ป่า. ใจ ความ ว่าอย่า ให้ ความ อยาก ได้ กำเริบยิ่ง กว่า สติปัญญา

ว่า ด้วย หมาใน กับ ลูก แกะ

๏ วัน หนึ่ง หมาใน กับ ลูกแกะ ได้ มา กิน น้ำแห่ง เดียว กัน. หมาใน กิน อยู่ ที่ เหนือ น้ำ ลูกแกะ กิน อยู่ ข้าง ใต้ น้ำ. หมาใน เหน ลูกแกะ อ้วน มี ความ อิจฉา, อยาก พาล ทะเลาะ จึ่ง ถลึง ตา แยก เขี้ยว. แล้ว จึ่ง ว่า ยัง ไร้ ทำ น้ำ ขุ่น มา เรา กิน ไม่ได้. ลูก แกะ ตอบ ว่า เรา อยู่ใต้น้ำ จะ ทำให้ น้ำ ขุ่น กะไร ได้ หมาใน จึ่ง ว่า, ถึง เอง ไม่ ได้ทำ น้ำ ขุ่น ครั้ง นี้, ก็ แต่ ก่อน ได้ ๖ เดือน มาแล้ว, ได้ ยิน ข่าว ว่าเอง ได้นินทา เรา. ลูก แกะ ว่า, ท่าร ว่า อย่าง นี้ ไม่ ถูก, เพราะ ว่า แต่ กอน ๖ เดือน มา นั้น, เรา ยัง หา เกิด ไม่. หมาใน ยิ่ง โกรธ มาก ขึ้น, จึ่ง ร้อง ว่า แก่ แกะว่า, ถึง ตัว ไม่ ได้ นินทา เรา ก็ คง จะ เปน เพื่อน ฝูง แล ญาติ ข .ง เอง ที่ ได้ นินทา เรา. เอง อย่า แก่ ตัว ไป เลย. เรา ก็ หิว อยู่ แล้ว, ๆ หมาใน โดด กัด คอ ลูก แกะ ฉีก เนื้อ กิน.

๏ ใจ ความ ว่า อย่า ได้ ข่ม ขี่ คน ที่ มี กำลัง น้อย กว่า ตน, เขา จะ เปรียบ เหมือน หมาในใน คำ เปรียบ นี้.

๏ ว่า ด้วย หมา บ้าน แล หมา ใน ฯะ

๏ เวลา กลาง คืน เดือน หงาย สว่าง หมาใน ภบ หมา บ้าน เข้า ตัว หนึ่ง, ที่ เขาได้ เลี้ยง ไว้ อ้วน พีริม ป่า. สัตว ทั้ง สอง ได้ พูด จาไถ่ ถาม กัน, ด้วย เรื่อง ระดู และ การ สะบาย ของ ตัว แล้ว. หมาใน จึ่ง ว่า เปน อย่างไร, ดู ท่าน จึ่ง สะบายนัก. แต่ เรา นี้ ต้อง เที่ยว หา กิน ได้ ความ ลำ บาก มาก, แล บาง ที่ ก็ ต้อง อด อยาก อาหาร, หมา บ้าน จึ่ง ว่า ถ้า แล ท่าน อยาก จะ ให้ สะบาย เหมือน เรา ก็ ต้อง ทำ ให้ เหมือน เรา. หมาใน ว่า ๆ จะ ทำ ประ การ ใด. หมา บ้าน ตอบ ว่า เรา ต้อง เฝ้า เรือน, นาย เรา ๆ จึ่ง เลี้ยง ดูให้กิน นอน สะบาย. หมาใน ว่า ข้า จะ ทำ อย่าง นั้น บ้าง เพราะ หา กิน ลำ บาก นัก. ถ้า แล ได้ อาหาร ดี กิน แล หลัง คา ร่ม สะบาย. ไม่ ต้อง กรำ ฝน ทน ลม อยู่ใน ป่า ก็ จะ สะบาย, หมา บ้าน ว่า ถ้า กะ นั้น จง ตาม เรา มา. สัตว ทั้ง สอง เมื่อ วิ่ง มา ด้วย กัน หมาใน เหน รอย ที่ คอ หมา บ้าน หมาใน ถาม ว่า คอ ท่าน เปน รอย อะไร. หมา บ้าน ก็ อำพราง บอก เปล่า ดอก ไม่ ใช่ รอย อะไร. แต่ หมาใน ก็ ซัก นัก เข้า. หมา บ้าน ว่า ท่าน จงรู้ เถิด มัน เปน รอย โซ่. หมาใน จึ่ง ว่า โซ่ นั้น เขา ผูก ท่าน ไว้ ฤๅ. หมา บ้านว่า กลาง วัน เขา เอา โซ่ใส่ ไว้ กลาง คืน เขา แก้ ออก ให้ ไป เที่ยวได้ ตาม สะบาย, แล นาย ข้า ได้ ให้ ของ เดน เหลือ กิน แก่ ข้า ทั้ง ลูก จ้าง ก็ ให้, แล นาย ได้ กอด รัด ข้า ด้วย, เหตุใด ท่าน ไม่ มา แก่ข้า แล้ว ฤๅ. เพราะ หมา บ้าน เหน ว่า หมาใน ถอย หลัง จะ กลับ ไป, หมาใน จึ่ง ว่า ข้า ขอบใจ ท่าน นัก. ถ้า ต้อง ทำ เหมือน ท่าน ว่า เช่น นั้น, ของ กิน ดี ๆ เรา ไม่ เอา แล้ว. ถึง จะ ให้เปนใหญ่ เรา ก็ ไม่ เอา. ว่าแล้ว ก็ กลับ ไป. คำ เปรียบ นี้ ใจ ความ ว่า เปน ไทย แก่ ตัว แล้ว, ถึง จะ ยาก จน เพียง ไร ก็ ยัง ดี กว่า เปน ทาษ.

ข่าว เมือง จีน

๏ คัด ออก จาก จดหมายเหตุ เมือง ฮองกง, เดือน ๖ แรม ๑๕ ค่ำ. พวก ขบถ ฝ่ายเหนือ เมืองจีน นั้น ก็ยัง กำเริบ อยู่. เมืองจีน ยกทัพ ไป จะ ปราบปราม ให้ราบก็ไม่ ได้ การ, พวกขบถ

แต่ง กอง ทัพ พ่อ ทัพ เมือง หลวง ให้ ไล่ มา ไกล แล้ว, ก็ แยก ทัพ ออก สะกัด หลัง ทัพ หลวง ล้อม เข้า ไว้. น่า กลัว ว่า ทัพ หลวง จะ เสีย ที จะ เปน อันตราย ใหญ่.

๏ เกิด เหตุ ที่ เมือง นิวชะวาง, ที่ กงสุล อะเมริกา ตั้งอยู่. ลูก จ้าง ของ กงสุล เดิน ถนน อยู่. มี พวก จีน มา จับ ตัว เอา ไป จำ ไว้. กงสุล ได้ ยิน ดัง นั้น ก็ จัด แจง, ล่าม คน หนึ่ง, ผู้ ช่วย กงสุล คน หนึ่ง, เปน สาม คน ทั้ง กงสุล ถือ ปืน ชั้น อย่าง ที่ หมุน ได้, ไป ตาม ถึง ที่ เขา จำ ลูก จ้าง ไว้ นั้น. ภบ พวก จีน ๕๐ คน พร้อม ด้วย กระบี่ แล ปืน ไรเฟล์ ก็ สู้ กัน. กง สุล ถูก อาวุธ บ้าง เล็ก น้อย. ผู้ ช่วย กงสุล ถูก อาวุธ เจบ มาก. กงสุล จึ่ง ไป เรียก กระลาสี อเมริกัน ๓๐ คน, ให้ มา ช่วย ยก ไป ตี ที่ จำ คน ไว้ นั้น, ได้ ชะนะ ฆ่า จีน ตาย หลายคน หนี ไป ได้ บ้าง จึ่ง ถอด เอา ตัว ลูก จ้าง มา จาก ที่ จำ ได้. แล จีน ชาว บ้าน ชาว เมือง ก็ ตกใจ, ตระเตรียม ผู้ คน รักษา บ้าน เมือง, เวลา กลาง คืน เดิน ยาม กลัว ว่า จะ เกิด เหตุ ขึ้น.

๏ ราคา สินค้า เมือง ฮ่องกง ฯะ

๏ ณวันเดือน๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ, เข้า สาน มี ราคา ขึ้น ไป เพราะ อากาศ ไม่ ปรกติ, ลม พัด มา แต่ ทิศ ตะวัน ออก แล้ง ไม่ มี ฝน ทำ นา ไม่ ได้. ถ้า เปน ไป ดั่ง นี้ อีก สัก หน่อย หนึ่ง ราคา คงจะ ขึ้น ไป อีก. เข้าที่ ยังค้าง อยู่ นั้น มี แต่๒ หมื่น หาบ. ขาย ใน ๑๕ วัน นั้นได้ ๓ แสน หมื่น เก้า พัน ๘๐๐ หาบ, คือ เข้า ไซ่ง่อน ๔ หมื่น ๘ พัน ๓๐๐ หาบ. เข้า รางกุ้ง แสน หก หมื่น หาบ, เข้า สยาม ๕ หมื่น ๗ พัน ๔ ร้อย หาบ. เข้า มะนิลา ๓ หมื่น ๓ ร้อย หาบ. เข้า บังกล่า๒ หมื่น๒ พัน ๘๐๐ หาบ.

๏ ราคา ใน เดือน๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ นั้น, คือ เข้า บังกล่า สอง เหรียน ๖๕ เซนต์แล๒ เหรียน ๘๕ เซนต์. เข้า กล้อง สยาม อย่าง ต่ำ หาบละ ๒ เหรียน ๔๐ เซนต์แล๒ เหรียน ๕๐ เซนต์. อย่าง กลาง๒ เหรียน๖๐ เซนต์ แล๒ เหรียน ๗๐ เซนต์, เข้า ขาว๒ เหรียน ๘๕ เซนต์แล๒ เหรียน ๙๐ เซนต์. เข้าไซ่ง่อน สอง เหรียน ๗๕ เซนต์ แล๒ เหรียน ๘๐ เซนต์. เข้า มะนิลา ต่าง ๆ ราคา ๒ เหรียน ๖๕ เซนต์แล๒ เหรียน ๙๐ เซนต์. เข้า กล้อง รางกุ้ง๒ เหรียน๖๐ เซนต์ แล๒ เหรียน ๖๕ เซนต์, เข้า กล้อง อาระชัน๒ เหรียน ๔๕ เซนต์แล ๒ เหรียน ๕๐ เซนต์.

๏ ฝ้ายใน ๑๕ วัน นั้น, ฝ้าย บังกะลา เบล์๒๐ เหรียน ๕๐ เซนต์ แล๒๑ เหรียน๕๐ เซนต์. ฝ้าย เหนือ เมือง จีน มา ขาย ที่ ฮ่องกง มาก เปน ราคา เบล์ ๒๑ เหรียน ๕๐ เซนต์แล ๒๒ เหรียน. ฝ้าย ทุก อย่าง ขาย ไม่ สู้ ดี. พ่อค้า รี่ ซื้อไว้ มาก ๆ หมาย ว่า จะไป ขาย เมือง อังกฤษ.

๏ ฝิ่น ใน เดือน ๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ นั้น ราคา อย่าง ปัตนาใหม่ หีบละ ๖๙๕ เหรียน, อย่าง เก่า ๗๐๕ เหรียน. อย่าง บีนา เรต ใหม่ หีบละ ๗๐๐ เหรียน, อย่าง เก่า ๖๘๐ เหรียน. อย่าง มละวา ๘๔๐ เหรียน.

๏ พริกไทดำ หาบละ ๖ เหรียน ๕๐ เซนต์.

๏ หมาก แห้ง หาบละ ๗ เหรียน ๕๐ เซนต์แล ๕ เหรียน ๕๐ เซนต์.

๏ ฝาง สยาม หาบละ ๒ เหรียน ๗๐ เซนต์แล ๓ เหรียน ๑๐ เซนต์.

๏ เปลือกโปลง หาบละ ๖๕ เซนต์.

๏ มี ข่าว มา แต่ เมือง ฮ่องกง เดือน ๖ แรม ๑๔ ค่ำ. เข้า สาน ที่ เมือง ฮ่องกง ราคา ลง, เพราะ อา กาศ เปน ปรกติ ดี ขึ้น แล้ว. แล มี เรือ ลูก ค้า บันทุก เข้า ๆ มา ค้า ขาย มาก. ขาย ใน ๑๕ วัน นั้น ถึง๒ แสน ๔ หมื่น๒ พัน ๗๐๐ หาบ, ราคา เข้า ใน วัน แรม ๑๔ ค่ำ นั้น, คือ เข้า บังกล่า หาบละ ๒ เหรียน ๔๐ เซนต์แล ๒ เหรียน ๗๐ เซนต์. เข้า กล้อง สยาม อย่าง ต่ำ หาบละ๒ เหรียน ๒๐ เซนต์ แล๒ เหรียน ๗๕ เซนต์. เข้า อย่าง กลาง หาบละ ๒ เหรียน ๔๐ เซนต์แล๒ เหรียน ๕๐ เซนต์. เข้า ขาว หาบละ ๒ เหรียน ๖๕ เซนต์แล๒ เหรียน ๗๐ เซนต์.

๏ ข่าว ยี่ปุ่น ฯะ

๏ เกิด ความ ร้าย ชาว ยิปุ่น กับ ฝรั่งเสศ. ฝรั่งเสศ โทษ คอเวอนแมนต์ยิปุ่น, เพราะ เขา ฟ้อง ว่า ชาว ยิปุ่น คน หนึ่ง ตี กลาสี ฝรั่งเสศ ตาย คน หนึ่ง. ข่าว ว่า กลาสี ฝรั่งเสศ เมา เหล้า ทำ วุ่นวาย นัก เหลือ ทน. ชาว ยิปุ่น จึ่ง ตี ฟัน กลาสี ฝรั่งเสศ ไม่ ได้ ตาย คา ที่ ไป สัก น่อย จึ่ง ตาย. คอเวอนแมนต์ ยิปุ่น กลัว ฝรั่ง เสศ นัก. จึ่ง จับ ตัว ผู้ ที่ เขา ฟ้อง ว่า เปน ผู้ ฆ่า ฟัน นั้น ลง โทษ โดย เรว, หา ทัน ได้ พิจารณา เปน สัตย ไม่ สั่ง ให้ ฆ่า เสีย. ที หลัง ได้ ความ จริง มิใช่ คน นั้น เปน คน อื่น. มี ชาว ยิปุ่น คน

หนึ่ง ฟ้อง ว่า กงสุล ฝรั่งเสศ เร่ง ให้ คอเวอนแมนต์ ลงโทษแก่ คน นั้น. คอเวอนแมนต์ กลัว ฝรั่งเสศ นัก จึ่ง ตาม. ฝ่าย กงสุล ฝรั่งเสศ ว่า เรา ไม่ได้ เร่ง. จึ่ง เกิด ทะเลาะ กัน. ชาว ยิปุ่น ทั้ง ปวง แค้น ฝรั่งเสศ มาก. ชาว ยูรบ คิด สงสาร แก่ เมีย ผู้ ที่ คอ เวอนแมนต์ ทำ โทษ ตาย, จึ่ง เรี่ยไร เงิน กัน ให้ แก่ หญิง นั้น.

๏ อนึ่ง ที่ เจ้า นาย เมือง ยิปุ่น รบ กัน เอง นั้น, ดู เหมือน จะ ราบคาบ ลง แล้ว.

ข่าว มา แต่ เมือง ซีฟู

๏ ข่าว ใน เรว ๆ นี้, ว่า มี คน ฆ่า มิศเตอ เอม,ซิ,มัอริซัน เปน ขุนนาง อังกฤษ, เมื่อ กำ ลัง เดิน บก ไป จาก ปีกิง จะ ไป ฮ่องกง. คน ที่ เขียน หนังสือ นี้ ก็ ยัง ไม่ แจ้ง ความ ถนัด, แต่ พวก จีน นั้น เขา เชื่อ.

ข่าว เมือง พม่า

๏ มา แต่ เมือง ร่างกุ้ง ว่า, เรือ กลไฟ ชื่อ สยาม ที่ เจ้า เมือง ภูเกจ เปน เจ้า ของ ซื้อ มา จาก เมือง นิเวอกูล ใหม่ ๆ นั้น, โดน หิน โสศรก แตก. ที่ แอลคอด์ รีฟ ทาง ที่ ออก จาก ร่างกุ้ง ไป กา ลกะตา, ณวัน พุทธ เดือน ๕ แรม ๑๑ ค่ำ, เรือ สยาม นั้น แล่น ออก ร่างกุ้ง เดือน ๕ แรม ๑๐ ค่ำ เหตุ ไร จึ่ง โดน หินโสศรก นั้น, ก็ ไม่ รู้ เหน ว่า ประลาด นัก. ใน แผ่นดิน ที่ เดิม ทเล มัน ก็ บอก แจ้ง ว่า ที่ ตรง นั้น จะ มี หิน, ควร ที่ กับตัน จะ รู้. ถ้า เปน เรือ ใบ ต้อง ลมสลาตัน แล น้ำ ขึ้น เชี่ยว, นั่น แล เหน ว่า ยาก จะ ไป พ้น หิน ได้. บาง ที ก็ เปน อันตราย ไป บ้าง. ครั้น จะ ทอด สมอ ก็ ไม่ กิน สมอ เกาไป, นั่น แล เหน ว่า จะ เสีย. เรือ กล ไฟ ไม่ ควร ที่ จะ เปน เหตุ ดัง นั้น, เพราะ เรือ ไฟ หัน กลับ ไป ได้, จะ หลีก ไป ทาง ไหน ก็ได้, ข่าว คอเวอเมนต์ อังกฤษ คง จะ สืบ ให้ได้ ความ จง ได้. ข่าว ว่า กับตัน แล กะลาสี เรือ นั้น รอดทุก คน, โดย สาร เรือ ใบ ชื่อเคาวอนต์แกนนิง มา ถึง ราง กุ้งแล้ว.

บางกอก ดอกกำปนี คือ เจ้า ของ อู่ใหม่

๏ อู่ แห้ง นี้ พึ่ง ทำ แล้ว, พร้อม ใจ จะ รับ เรือ ใหญ่ น้อย ทุก อย่าง. เชิญ ให้ ท่าน เจ้า ของ เรือ, แล นาย เรือ ทั้งหลาย, จง พิ จารณา ดู อู่ ใหม่ นี้. คง จะ เหน ว่า เปน อู่ ดีกว่า อู่ ทั้งปวง ใน บุระ ประเทศ นี้. จะ ได้ แก้ เรือ ซ่อม แปลง เสีย ใหม่ โดย สดวก ดี. ที่ อู่ นั้น ยาว ได้ ๓๐๐ ฟุต, แล คง จะให้ ยาว นั้น อีก. โดย กว้าง ได้ ๑๐๐ ฟุต, ฦก ๑๕ ฟุต. ที่ อู่ มี ประตูเรียก ว่า ไกซัน, ถ้า จะ ปิด มิด ได้ โดย เรว. ที่ นอก ปาก อู่ ใน ออก ไป นั้น, จด ถึง ลำ แม่น้ำ โดย ยาว ๑๒๐ ฟุต. มี เขื่อน สอง ฟาก กว้าง ขวาง แขง แรง นัก, กำปั่น เล็กกำ ปั่น ใหญ่ จะ จอด อาไศรย อยู่ ปาก อู่ ได้ ใน ทุก เวลา ไม่ เปน อันตราย เลย. แล มี เครื่อง จักร สำรับ ยกเสา กะโดง, แล ม่อ น้ำ สำรับ กลไฟ แขง แรง นัก. อู่ นั้น พร้อม ด้วย เครื่อง สูบ ไป ด้วย กำลัง กลไฟ. มี แรง มาก เพื่อ จะ ได้ สูบ น้ำ ให้ ออก ได้ โดย เร็ว ได้, ไม่ ว่า น้ำ ขึ้น น้ำ ลง. พร้อม ด้วย เครื่อง ใช้ ใน การ ทำ เรือ ใบ แล เรือ กล. แล การ นั้น มี นาย ที่ เปน ชาติ ยูรบ, ได้ เคย ทำ การ เช่น นั้น หลาย ปี, จึ่ง ชำนาญ ใน การ เหล่า นี้ ทุก อย่าง.

๏ แล ลูก จ้าง สำรับ อู่ นั้น เปน คน เลือก มา แต่ ฮ่องกง แล วัมภู ทั้ง นั้น, เปน คน ชำนาญ ใน การ นั้น. ๏ พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, ปราถนา ที่ จะให้ คน ทั้งหลาย พิเคราะห์ ดู ว่า, อู่ นี้ ตั้ง อยู่ ที่ มี ไม้ สัก บริบูรณ แล ถูก ด้วย. ๏ อนึ่ง อู่ นี้ มี จักร เลื่อย ไม้, เพื่อ จะ ได้ การ เร็ว. หมอน ที่ รอง เรือ สูง สี่ ฟุต, แล จะ ชัก ออก เมื่อ ใด ก็ ชัก ได้ โดย สดวก, ไม่ ต้อง เสีย อะไร ใน การ เปลี่ยน หมอน นั้น.

๏ อนึ่ง พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, จะ รับ ธุระ คิด ใน การ ที่ จะ ต้อง ลง ทุน ซ่อม แปลง เรือ, แล จะ รับ เหมา เอา การ นั้น, เรือ ไม้ ก็ ดี เรือ เหล็ก ก็ ดี, แล จะ รับ ต่อ เรือ ใบ เรือ กล ไฟ ฤๅ การ ใด ๆ ที่ ใน การ ช่าง ต่อ เรือ ซ่อม แปลง เรือ. ๏ ไม้ แล เหล็ก แล ของ อื่น ๆ ที่ จะ ต้อง ซื้อ นั้น, เรา จะ ขาย ให้ ตาม ราคา ตลาด กรุง เทพ นี้. ๏ อนึ่ง เรือ ทั้งหลาย ที่ จะ เข้า อู่ นั้น, จะมา จอด ที่ ทุ่น แห่ง กำปะนี ฤๅ ที่ เขื่อน นอก อู่ นั้น, ไม่ ต้อง เสีย เงิน กว่า ผู้ ที่ เปน นาย การ จะ สั่ง ให้ เลื่อน ออก จาก ที่ นั้น เมื่อ ใด.

๏ อนึ่ง กปิตัน แห่ง เรือ ทั้งหลาย, เมื่อ จะ ออก จาก อู่ นั้น, ต้อง เขียน ชื่อ ตัว ลง ที่ บาญชี แห่ง นาย อู่ นั้น เสีย ก่อน จึ่ง ออก ได้. ๏ อนึ่ง แต่ บันดา หนังสือ, ที่ จะ ฝาก มา ถึง อู่ นั้น, ต้อง ฝาก ไป ถึง มิศเตอดับลิยู. เช. โรเบิดซัน กว่า จะ ได้ เปลี่ยน อย่าง นั้น, บัด นี้มิศเตอดับลิยู. เช. โรเบิดซัน เปน นาย กอง นั้น เปนเจ้า กระทรวง ใน การ ที่ จะ ใช้ เงิน เกบ เงิน แต่ ผู้ เดียว.

ความแก้ คดี แขก เจ้า เซน

๏ ผู้ ที่ ไป กล่าว โทษ ว่า, คือ บุตร พระยา จุลา เปน ต้น กับ บันดา แขก ทั้งปวง ที่ ทำ เจ้าเซน, ว่าเล่น เบี้ย กิน หมี่ เสพสุรา, ทำ ผิด ด้วย สาศนา. แขก นอก เขาไม่ เข้า วัด ทำ บุญ ด้วย, ว่า แขก ต้อง ธรณีสาร, สวด อ่าน ก็ไม่ ถูก. ในหลวง ทรง ขัด เคือง พวก แขก. ความ อันนี้ ไม่ จริง เลย สัก ข้อ หนึ่ง, ในหลวง ไม่ได้ ทรง ขัด เคือง อะไร ดอก. ที่ ว่า กิน หมี่ เสพสุรา นั้น, ก็ไม่ได้ กิน เหมือน กล่าว ความ ไม่ จริง เลย. พวก ที่ ไป ออก หนังสือพิมพ์ เปน คน ไม่ ดี, ไม่ รู้ จัก คุณ พระ แล คุณ บิดามาร ดา เลย. ไม่ ได้ อยู่ใน สาศนา เจ้าเซน. พวก แขก เขา ไม่ นับ ถือ. เปน คน นอก สาศนา ไม่ ได้ อยู่ใน ตื้น แขก. เปน คน อับปรี. ไม่ รู้ จักพระ เจ้า.

เรือ กลไฟ ชื่อ สยาม แตก

๏ ได้ ยิน ข่าวมา ใหม่, ใน วัน ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๗ นี้, ว่า กำปั่น สยาม ที่ โดน หินโสโครก แตก นั้น, เปน เพราะ กับตัน กิน เหล้า เมา นัก, ประมาท ไป หา ระวัง เรือ ไม่, เรือ จึ่ง ได้ แตก.

ราคา สิน ค้า กรุง เทพ ฯ

๏ เข้า กล้อง อย่าง ต่ำ เกวียน ละ ๔๖ บาท ๒ สลึง

๏ เข้า กล้อง อย่าง กล้อง เกวียน ละ ๕๑ บาท

๏ เข้า กล้อง อย่าง ดี เกวียน ละ ๕๖ บาท

๏ เข้า กล้อง สอาด เกวียน ๖๔ บาท

๏ เข้า ขาว เกวียน ละ ๗๗ บาท

๏ เข้า ขาว ทำ ที่ สี ไฟ หาบ ละ ๒ บาท สอง สลึง เฟื้อง

๏ เข้า เปลือก นา สวน เกวียน ละ ๕๑ บาท

๏ นา เมือง ๔๕ บาท

๏ น้ำ ตาน ทราย อย่าง เอก หาบ ละ ๑๒ บาท

๏ น้ำ ตาน ทราย ขาว ที่ หนึ่ง หาบ ละ ๑๑ บาท ๓ สลึง น้ำ ตาน ที่ ๒ หาบ ละ ๑๐ บาท ๓ สลึง เฟื้อง ที่ ๓ หาบ ละ ๑๐ บาท ๓ สลึง

๏ น้ำ ตาน ทราย แดง ที่ ๑ หาบ ละ ๗ บาท ที่ ๒ หาบละ หก บาท ๒ สลึง

๏ พริกไทย ดำ หาบ ละ ๙ บาท สลึง

๏ หนัง ควาย หาบ ละ ๑๑ บาท

๏ หนัง วัว หาบ ละ ๑๕ บาท

๏ หนัง เนื้อ หาบละ ๘ บาท ๒ สลึง

๏ เขา ควาย ดำ หาบ ละ ๑๒ บาท ๒ สลึง

๏ เขา ควาย เผือก หาบ ละ ๒๙ บาท

๏ เขา กวาง หาบ ละ ๘ บาท

๏ กำ ยาน ที่ ๑ หาบ ละ ๒๔๐ บาท ที่ ๒ หาบ ละ ๑๘๕ บาท

๏ ละ กั่ว เหรียบ ที่ ๑ หาบละ ๓๙ บาท ที่ ๒ หาบละ ๓๗ บาท

๏ บ้าน กลิ่น ที่ ๑ หาบ ละ ๒๒ บาท ที่ ๒ หาบ ละ ๒๐ บาท สอง สลึง

๏ รง หาบ ละ ๔๕ บาท

๏ ไหม โค ราช หาบ ละ ๒๓๕ บาท

๏ ไหม ยวร หาบ ละ ๘๐๐ บาท

๏ ไหม เขมร หาบ ละ ๖๔๐ บาท

๏ ครั่ง ที่ ๑ หาบ ละ ๑๖ บาท ๒ สลึง ที่ ๒ หาบละ ๑๔ บาท

๏ เร่ว หาบ ละ ๒๑๒ บาท

๏ กระวาน หาบ ละ ๓๒ บาท สลึง

๏ ฝาง ๓ ดุ้น ๔ ดุ้น เปน หาบ ๆ ละ ๓ บาท ๒ สลึง ๔ ดุ้น ห้า ดุ้น เปน หาบ ๆ ละ ๓ บาท เฟื้อง ๕ ดุ้น ๖ ดุ้น เปน หาบ ละ สาม บาท

๏ เมล็ด กระเบา หาบละ ๒ บาท ๒ สลึง

๏ งาช้าง ๔ อัน เปน หาบ ๆ ละ ๓๕๐ บาท ๕ อัน เปน หาบ ๆ หาบละ ๓๔๐ บาท ๖ อัน เปนหาบ ๆ ละ ๓๓๐ บาท ๗ อัน เปน หาบ ๆ ละ ๓๒๐ บาท ๑๗ อัน ๒๐ อัน เปนหาบ ๆ ละ ๒๕๕ บาท

๏ ปลา แห้ง หาบละ ๘ บาท

๏ ปลา บลิด หาบละ ๕ บาท สลึง

๏ ไม้ สัก ยกละ ๑๐ บาท

ไม้ ซิงชัน ที่ หนึ่ง ๑๐๐ หาบ เปน เงิน ๒๐ บาท ที่ ๒ ร้อย หาบ เปน เงิน ๑๗๕ บาท ที่ ๓ หาบละ ๑๕๕ บาท ไม้แดง ที่ หนึ่ง หะบละ ๒๔๐ บาท ที่ ๒ หาบละ ๑๕๐ บาท

๏ กระ ดอง ๑๐๐ ละ ๙ บาท

๏ ทอง ใบ หนัก บาท หนึ่ง เปน ๑๖ บาท

๏ การ แลก เงิน เมือง สิงคโปร์ เสมอ ตัว ที่ ฮ่องกง เสีย ร้อย ละ ๓ เหรียญ

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กับบีตันชื่อไร	กี่ ตอน	เรือ อไร	มาแต่ไหน
เดือน ๗ ขึ้น ค่ำ หนึ่ง	โสไฟร์	จีน	๒๔๑	บากสยาม	บเตเวีย
เดือน ๗ ขึ้น ๑๐ ค่ำ	ควิลอม	เคชเซน	๒๙๔	บาก เบลเซี่ยน	ฮองกง
เดือน ๗ ขึ้น ๑๒ ค่ำ	โยฮันนา	กศเตียนเซน	๑๕๖	บริก เดนมาก	ฮองกง
เดือน ๗ ขึ้น ๑๒ ค่ำ	ลอแรนซี	แฮมบรุก	๒๕๘	บากอังกฤษ	สิงคโปร์
เดือน ๗ ขึ้น ๑๓ ค่ำ	ปรอศบี้ โร	จีน	๑๙๔	บากสยาม	ซิงโกรา
เดือน ๗ ขึ้น ๑๔ ค่ำ	เจ้าพระยา	อรตัน	๓๕๓	กลไฟสยาม	ซิงคโปร์
เดือน ๗ ขึ้น ๑๔ ค่ำ	ทีมิศ	โปเมอมัน	๒๑๖	สกูนเนอ บรีเมน	หอยหลำ
เดือน ๗ ขึ้น ๑๔ ค่ำ	กิมฮองไทม์	ยัศเซน	๓๗๖	บากสยาม	บเตเวีย

กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ

ออก เมื่อไร	กำปั่น ชื่อไร	กับบีตัน ชื่อไร	กี่ ตอน	เรือ อไร	จะ ไป ไหน
เดือน ๖ แรม ๑๕ ค่ำ	เจ้าพระยา	อรตัน	๓๕๓	กลไฟสยาม	สิงคโปร์
เดือน ๖ แรม ๑๕ ค่ำ	วอเตอลิลี	เตส	๑๔๐	สกุเนออังกฤษ	สิงคโปร์
เดือน ๗ ขึ้น ๓ ค่ำ	เสนเนคอ	อิกเออซี	๓๙๒	บาก สยาม	ฮองกง
เดือน ๗ ขึ้น ๓ ค่ำ	คัตรีนา	แคนแนม	๒๔๕	บาก ปรอเซีย	ชายทเล
เดือน ๗ ขึ้น ๓ ค่ำ	ฮันเค	ฮมเซน	๗๒๐	ชิป สยาม	ฮองกง
เดือน ๗ ขึ้น ๓ ค่ำ	วัดวัลลิ	ทำชิ	๓๓๖	บาก สาม	อายมุ่ย
เดือน ๗ ขึ้น ๗ ค่ำ	ลิวคิน	บริกซี	๔๓๘	บาก ดัช	ฮองกง
เดือน ๗ ขึ้น ๘ ค่ำ	มูลไลต์	ยอเคนเซน	๖๔๔	ชิป สยาม	ฮองกง
เดือน ๗ ขึ้น ๑๐ ค่ำ	ยัคแมนบักเกต	เค	๑๑๕	สกุเนอ อะเมริกา	สิงคโปร์
เดือน ๗ ขึ้น ๑๐ ค่ำ	เซนต์ปละ	ไลเซอ	๓๒๑	บาก สยาม	ฮ่องกง

๑ ว่า ด้วย อึ่งอาง อยาก ได้ เจ้า นาย ฯะ

๑ ใน ครั้ง ก่อน อึ่งอาง แล คางคก ทั้งปวง, ได้ อาไศรย อยู่ ในสระ แล บ่อ ก็ เปน ที่ สบาย. วัน หนึ่ง ประชุม กัน เปน หมู่ ใหญ่ ร้อง เสียง ดัง, ขอให้ ยูปะเตอ ส่ง เจ้า นาย ลง มา ดู แล ว่า กลาว พวก อึ่งอ่าง ค้างคก ทั้งปวง. คำ ที่ เรียก ยูปะเตอ นั้น พวก สัตว นับ ถือ ว่า พระ. ยูปะเตอได้ ยิน ดังนั้น, ก็ เหน ว่า เปน น่า หวัวเราะ, ก็ ทิ้ง ไม้ ค้อน ลง มาใน น้ำ นั้น. แล้ว ว่า นี แล เปน เจ้า ของ เอง. ขะณะ เมื่อ ไม้ ค้อน ตก ลง ใน น้ำ นั้น, ก็ มี เสียง ดัง, สัตว เลา นั้น ก็ พา กัน ตกใจ, ต่าง ตัว ต่าง หนีไป. ต่อ นาญ ๆ ไป แล้ว ก็ พา กัน แอบ ดู นาย. ตัว ที่ กล้า ๆ ก็ เข้า มา ดู ใกล้ ๆ. นึก ว่า รูปร่าง นาย จะ อย่าง ไร. เหน ว่า นายไม่ มีชีวิตร ก็ โดด ขึ้น บ่น หลัง นาย, ภา กัน ดู ถูก นาย นัก. แล้ว จึ่ง ฝาก หนังสือ ขึ้นไป, ถึง ยูปะเตอ ว่า นาย เช่น นี้ไม่ มี ชีวิตร ข้าพเจ้า ทั้งปวง ไม่ อยาก ได้. ขอ ท่าน จง ให้ เจ้า นาย ที่ มี กำลัง แขง แรง. ยูปะเตอ จึ่ง ฝาก นก ยาง ลง มา, แล้ว ยูปะเตอ ว่า นี และ จึ่ง จะ ชอบ ใจ ท่าน ทั้งหลาย แล้ว. ครั้น นก นั้น ลง มา ก็ จิก สัตว เล่า นั้น กิน โดย เรว. อึ่งอาง คางคก ก็ เกลียด ชัง นก

มาก ขึ้น. จึ่ง สั่ง เมอกี่รี ไป ถึง ยูปะเตอ ว่า, ขอ ให้ ยูปะเตอ ได้ โปรด คืน เอา นาย นั้น ไป เสีย. ยูปะเตอ ว่า แก่ เมอกี่รี ว่า, สัตว เล่า นั้น มัน อยาก ได้ เอง นิ ก็ เปน โทษ ของ มัน เอง.

๏ คำ เปรียบ นี้ ใจ ความ ว่า, จง สู้ ทน ธรมาน ที่ เรา ได้ รู้ แล้ว, อย่า โดด ไป หา ธรมาน ที่ เรา ยัง ไม่ รู้ จัก.

ว่า ด้วย ม้า รบ กับ ฬา

๏ ม้า รบ ตัว หนึ่ง ที่ เขา ได้ แต่ง ด้วย เครื่อง รบ วิ่ง มา ตาม ทาง ทำ เสียง ดัง กอง สนั่น.. ภบ ฬา ตัว หนึ่ง, เขา บัน ทุก ของ เดิน สวน ทาง ลง มา, ม้า จึ่ง ร้อง ให้ ฬา หลีก ว่า ถ้า ฬา ไม่ หลีก เรา จะ เหยียบ ท่าน, ฬา ไม่ อยาก จะ ให้ ม้า โกรธ ก็ หลีก ทาง ให้. ภาย หลัง เข้า จับ ม้า ตัว นั้นไป เพื่อ จะ รบ ทัพ. ม้า ถูก เจ็บ ใช้ ไม่ได้ เขา จึ่ง ไป ขาย ไว้ แก่ ชาว บ้าน นอก. เขา ถอด เครื่อง สำ รับรบ ออก เสีย หมด. ครั้ง หนึ่ง ฬา ได้ เหน เขา ใช้ ม้า เขน เกวียน นัก ม้า แทบ จะ ลาก ไม่ ได้. ฬา จึ่ง เข้า ใจ ว่า ไม่ ควร ที่ จะ ริศยา สัตว ที่ กำ ลัง มี วาศนา, แล้ว จึ่ง กลับ ดู หมิ่น ดู ถูก สัตว ที่ มี บุญ น้อย. ใจ ความ ว่า ความ หยิ่ง จำ เปน จะ หักล้ม.

ว่า ด้วย หมา กับ วัว

๏ มี หมา ตัว หนึ่ง นอน อยู่ใน ราง สำ รับ ใส่ หญ้า ให้ วัว กิน เมื่อ วัว หิว นัก, จะ เข้า ไป กิน ย่า ก็ จะ คอย กัด วัว. ๆ จึ่ง ว่า แก่ สุนักข์ ว่า, ท่าร เปน สัตว อะไร นี่ หวง อา หาร นัก ตัว จะ กิน เข้า ไป เอง ก็ กิน ไม่ได้ แล้ว, ยัง กลับ มา หวง ผู้ อื่น ด้วย เล่า.

๏ การ ที่ ตระหนี่ เนียว แน่น นั้น, คน ทั้งปวง จำเปน เกลียด ชัง.

๏ ว่า ด้วย ปู แม่ ลูก ฯะ

๏ ครั้ง หนึ่ง ปู แม่ ลูก ไต่ ไป, ตาม ชาย ทะเล. แม่ จึ่ง ว่า แก่ ลูก ว่า, ทำ ไม เอง ไม่ เดิน ให้ ตรง เล่า เพราะ ว่า ขา เอง คด นัก ลูกปู ว่า แม่ เอ๋ย. ถ้า ข้า เห็น แม่ เดิน ตรง แล้ว, จะ มี น้ำ ใจ เดิน ตรง บ้าง. ใจ ความ ใน คำ เปรียบ นี้ ว่า, ทำ ให้ เขา ดู อย่าง ก่อน ดี กว่า ว่า ให้ เขา ทำ.

ปฏิทิน บอก โมง แล ทุ่ม ใน ข้าง แรม เดือน ๗ นี้.

ค่ำ อังกฤษ	ค่ำ ไทย	ค่ำ จีน	อาทิตย์ ขึ้น กี่ โมง	อาทิตย์ ตก กี่ โมง	อาทิตย์ เที่ยง กี่ โมง	จันทร์ ขึ้น กี่ ทุ่ม
เดือน เม๕	เดือน ๗	จีน เดือน ๔				
วัน พุทธ ๓๐ ค่ำ	แรม ค่ำ ๑	๑๖ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๙ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๑ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๒ นาที	ทุ่ม หนึ่ง ๒๕ นาที
วัน พฤหัศ ๓๑ ค่ำ	๒ ค่ำ	๑๗ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๙ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๑ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๒ นาที	๒ ทุ่ม ๑๕ นาที
เดือน ยู ๖						
วัน ศุกร ค่ำ ๑	๓ ค่ำ	๑๘ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๙ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๑ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๒ นาที	๓ ทุ่ม ๓ นาที
วัน เสาร์ ๒ ค่ำ	๔ ค่ำ	๑๙ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๙ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๑ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๒ นาที	๓ ทุ่ม ๔๙ นาที
วัน อาทิตย์ ๓ ค่ำ	๕ ค่ำ	๒๐ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๙ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๑ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๒ นาที	๔ ทุ่ม ๓๕ นาที
วัน จันทร ๔ ค่ำ	๖ ค่ำ	๒๑ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๙ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๑ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๒ นาที	๕ ทุ่ม ๒๐ นาที
วัน อังคาร ๕ ค่ำ	๗ ค่ำ	๒๒ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๙ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๑ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๒ นาที	
วัน พุทธ ๖ ค่ำ	๘ ค่ำ	๒๓ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๙ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๑ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว นาที ๑	๖ ทุ่ม ๕๒ นาที
วัน พฤหัศ ๗ ค่ำ	๙ ค่ำ	๒๔ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๘ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๒ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว นาที ๑	๗ ทุ่ม ๔๘ นาที
วัน ศุกร ๘ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๒๕ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๘ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๒ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว นาที ๑	๘ ทุ่ม ๔๖ นาที
วัน เสาร์ ๙ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๒๖ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๘ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๒ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว นาที ๑	๙ ทุ่ม ๔๖ นาที
วัน อาทิตย ๑๐ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๒๗ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๘ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๒ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว นาที ๑	๑๐ ทุ่ม ๔๙ นาที
วัน จันทร ๑๑ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๒๘ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๘ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๒ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว นาที ๑	๑๑ ทุ่ม ๕๒ นาที
วัน อังคาร ๑๒ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๒๙ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๘ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๒ นาที	ย่ำ เที่ยง	

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

เล่ม ที่ ๒ เดือน เจ็ดแรม สิบ ห้าค่ำ ปี ขาน อัฐ ศก จุลศักราช ๑๒๒๘ เดือน ยูน วัน ที่ ๑๒ กฤษ ศักราช ๑๘๖๖, ใบ ที่ ๘

๏ พงษาวดาร อังกฤษ บท ๑๐ ต่อ น่า ๖๓ ฯะ

๏ ฝ่าย เจ้า แผนดิน ฝรั่งเสศ ทราบ ดั่ง นั้น, ก็ ทำ หนังสือ สัญญา ไมตรี กับ พระเจ้าเฮนเร แล้ว เลิก ทับ กลับ ไป. ฝ่าย พระเจ้าเฮนเร นั้น พระองค์ มี พระ ไทย ประกอบ ด้วย พระกรุณา. ทรง ปราณี แก่ เจ้า แผนดิน สกอตแลน, จึ่ง เอา คำ มั่น สัญญา สาบาล ไว้ มิ ให้คิด คด ต่อ พระองค์ อีก. แล้ว ก็ ปล่อยไป ทั้ง ขุนนาง เก้า ร้อย คน ที่ จับ มา ได้. พระ โอรศ ทั้ง สาม ของ พระ องค์ ซึ่ง หนีไป นั้น, ก็ ทรง โปรด ยก โทษ ให้ ด้วย. แต่ พระราช บุตร องค์ ใหญ่ นั้น, ถึง จะ ทรง โปรด เท่าไร ก็ ไม่ หาย กระ ด้าง, คบ นักเลง เล่น อยาบ ช้า ทารุณ ต่าง ๆ, พาย หลัง เกิด วิวาท ขึ้น กับ พระอนุชา รอง. พระราช บิดา ห้าม ปราม ก็ ไม่ ฟัง. จึ่ง หนี ไป ยก กอง ทับ มา จะ ทำ ศึก ด้วย พระ บิดา. ครั้น ยก มา ถึง กลาง ทาง ก็ ประชวร เปน ไข้ พิศม์, หนัก พระ ไทย เหน พระ ชนม์ จะ ไม่ ดำรง อยู่ได้. จึ่ง ให้ ทหาร เรว รีบ ไป กราบ ทูล อ้อน วอน พระ บิดา ให้ ทรง โปรด พระราช ทาน โทษ, แล้ว ให้ เชิญ เสด็จ มา, พระราช บิดา มิ ได้ วาง พระ ไทย เกรง ว่า, จะ เปน กลอุบาย แกล้ง ทำ เปน ไข้, ลวง ให้ เสด็จ ไป จะ ทำ ร้าย. จึ่ง มิ ได้ เสด็จ ไป. แต่ พระราชทาน พระ ธรรมรง ไป ให้ เปน สำคัญ ว่า, พระองค์ ทรง โปรด แล้ว, พระ โอรศ คำ นับ รับ พระ ธรรมรง ด้วย พระ ไทย ยิน ดี แล้ว ก็ สิ้น พระชน ใน ขณะ นั้น.

๏ ฝ่าย พระเจ้า เฮนเร ทรง ทราบ ว่า พระ โอรศ สิ้น พระชนม์ แล้ว, ก็ เสีย พระ ไทย ด้วย มิ ได้ เสด็จ ไป เยี่ยม, ฝ่าย ริดเจิ้น พระราช โอรศ ที่ สอง ของ เฮนเร นั้น, มี พระ ไทย อยาบ คาย กระ ด้าง กระ เดื่อง นัก. มิ ได้ รัก ใคร่ ใน พระราช บิดา, ใน คฤศต์ ศักราช ๑๑๘๘ มี ข่าว มา ถึง ประเทศ ยูรบ ว่า, พระเจ้า แผ่นดิน เมือง ฮายฆุบโต ตี เมือง ยะรูซาเลม ได้แล้ว, คน ทั้งปวง ก็ ตื่น ข่าว เล่า ฦๅ ไป เปน อัน มาก.

๏ ฝ่าย ฟิลิบ เจ้าแผ่นดิน ฝรั่งเสศ แล ริดเจิ้น โอรศ พระเจ้า เฮนเร ได้ ทรง ทราบ ดั่ง นั้น, ก็ จัด แจง ตระเตรียม พวก พล ทั้ง สะเบียง อาหาร ไว้ เปน อัน มาก. จะ ยก ไป เมือง ยะรูซาเลม แต่ ริดเจิ้น นั้น เคือง ยอน อนุชา อยู่, เหน พระราช บิดา รัก ใคร่ โปรด ปราน ยอน นั้น มาก อิจฉา. จึ่ง ทูล ขอ จะ เอา ยอน ไป เมือง ยะรู ซาเลม ด้วย. พระ บิดา ไม่ โปรด ให้. ก็ ขัด พระ ไทย, จึ่ง คิด การ กับ ฟิลิบ พระเจ้า แผ่นดิน ฝรั่งเสศ ยก เข้า ตี เมือง อังกฤษ, พระเจ้า เฮนเร ไม่ ทัน จะ ตระเตรียม ทแกล้ว ทหาร. ก็ ยอม ทำ ไมตรี ไว้ กับ ริดเจิน, ครั้ง นั้น เฮนเร เสีย พระ ไทย นัก. ด้วย ยอน พระ โอรศ องค์ น้อย ซึ่ง พระองค์ ทรง โปรด ปราณ มาก นั้น, หา คิด ถึง พระเดช พระคุณ ไม่. กลับ เปน ปัจามิตร ไป เข้า ด้วย ฆ่า ศึก. พระองค์ ก็ ทรง โทมนัศ เปน อัน มาก. ประชวร หนัก ก็ สิ้น พระชนม์, ใน คฤศต์ศักราช ๑๑๘๙ พระชนมายุ ของ พระ เจ้า แผ่นดิน เฮนเร ห้าสิบ เจ็ด พรรษา. อยู่ใน ราช สมบัติ สาม สิบห้า ปี. เมื่อ สิ้น พระชนม์ แล้ว นั้น, พระราช บุตร ยัง อยู่ สอง องค์, พระราช ธิดา สอง องค์, เฮนเร ที่ สอง นี้ เปน พระเจ้า แผ่นดิน ดำรง อยู่ใน ยุติธรรม. มิได้ เบียด เบียน ราษฎร ให้ ร้อน รน, ชาว พระ นคร ก็ สรรเสิญ พระเดช พระคุณ เปน อัน มาก. แต่ไม่ สู้ มี ความ ศุข, เพราะ ทัมมะซาเบ็กเก็ก แล พระราช โอรศ ของ พระองค์ ประพฤติ การ ไม่ ภอ พระ ไทย, ก่อ การ ให้ ขุ่น เคือง พระ ไทย อยู่เนื่อง ๆ, คฤศต์ศักราช ๑๑๘๙ ริดเจิ้น ทราบ ว่า พระราช บิดา สวรรคตแล้ว, ก็ เศร้าโศก เสีย พระ ไทย, ประ หนึ่ง ว่า พระองค์แกล้ง ให้ พระราชบิดา สิ้น พระชนม์. ก็ เสด็จ มา เยี่ยม พระศพ พระราช บิดา, แล้วได้ ราชาภิเศก ครอง ราช สม บัติ ใน กรุง ลอนดอน. ทรง ชุบ เลี้ยง แต่ บันดา ขุนนาง ซึ่ง สัตย์ ซื่อ ต่อ พระราช บิดา ของ พระองค์. ขุนนาง ที่ มิ ได้ สัตย์ ซื่อ ต่อ พระราชบิดา มาเข้า ด้วย พระองค์ นั้น, มิ ได้ ทรง ชุบ เลี้ยง. แล้ว สั่ง ให้ ถอด พระ มารดา จาก เรือน จำ. ริดเจิ้น พระเจ้า แผ่นดิน มิ ได้ เอา พระ ไทย ใส่ ใน ราช กิจ ซึ่ง จะ ทะนุ บำรุง พระ นคร ของ

พระองค์. เอา พระ ไทย ผูก พันธ์ อยู่แต่ซึ่ง จะ ยก ไป ตีเมือง ยะรุซาเลม คืน, ตระเตรียม เรือ รบ ทั้ง พวก พล แล สะเบียง อาหาร ไว้ พร้อม เสรจ.

๏ ฝ่าย พีลิบ เจ้า พระ นคร ฝรั่งเสศ, ก็ เตรียม กอง ทับ เรือ ไว้ พร้อม จะ เสดจ์ ด้วย. ทั้ง สอง ทับ ยก มา บัน จบ กัน นับ พลรบ ได้ สิบ หมื่น, ก็เสดจ์ยกไป ทาง ชล มารค. แต่เทศ กาล นั้นเปน ระดู หนาว ทั้ง ขัด ลม ด้วย. ก็ ทอด พัก อยู่ ที่ ประ เทศ ซิดซะเร, เมื่อ พัก อยู่ที่ประเทศ ซิดซะเร นั้น ริดเจิ้นให้ราช ทูต จำทูล พระราช สาศนไป, กล่าว พระราช ธิดา ของ พระเจ้า แผ่นดิน เมือง นะวา มาเปน พระมเหษี พีลิบ เคือง พระ ไทย, ด้วย ริดเจิ้น ได้ สัญญาไว้ แต่เดิม ว่า, พระองค์ ได้ราช สมบัติ แล้ว จะ รับ พระ น้อง นาง ของ พีลิบ มา เปน พระ มเหษี, บัด นี้ หา ทำ ตาม สัญญาไม่, พีลิบ ขัด พระ ไทย แล้ว แยก กอง ทับ ยก ไป เสีย ก่อน มิได้ ยั้ง ถ้า, ฝ่าย ริดเจิน พัก อยู่ ที่ นั้น ประมาณ หก เดือน. ครั้น ได้ที่ มี ลม สนัดใบ ก็ ยก ทับ เสดจ์ ตาม พีลิบ ไป. ทั้ง สอง ทับ ครั้น ถึง ประเทศ เปลสะติง, ก็ เข้า สม ทบ กับ กอง ทับ เมือง อื่น ๆ, ซึ่ง ยก ไป จะ ตี เอา เมือง ยะรุซาเลม คืน, ก็ ช่วย กัน ระดม ตีเมือง หนึ่ง ใหญ่ ตั้ง อยู่ ชาย ทเล ได้.

๏ ฝ่าย กอง ทับ ทั้งปวง ก็ ยก ย่อง สรรเสิญ ริดเจิ้น ว่า, แกล้ว กล้า เข้มแขง ใน สง คราม นัก. แต่ พีลิบไม่ มีใคร สรร เสิญ ก็ เสีย พระ ไทย อิจฉา คิด จะ กลับ, จึ่ง แกล้ง กล่าว กล มารยา ว่า, ไม่ สบาย พระ ไทย เพราะ อากาศ ที่ นี่ ร้ายไม่ เปน ที่ สบาย, จะ ยก ทับ กลับ ไป ริดเจิ้น กริ่ง พระ ไทยเกรง ว่า พีลิบ ขุ่น เคือง อยู่. จะ กลับ วกหลัง ไป รบ กวน พระ นคร จึ่ง ให้ พีลิบ ทำ สัตย์ สาบาล ไว้, มิให้ ไป รบ กวน พระ นคร ของ พระองค์. พีลิบ สาบาล แล้วให้ นาย ทหาร คน หนึ่ง, คุม ทหาร ฝรั่งเสศ อยู่ ช่วย ริดเจิ้น ทำ ศึก. แล้ว สั่ง ความ ลับไว้ แก่ นาย ทหาร ว่า, ถ้า ริดเจิ้น คิด รบพุ่ง อย่าง ไร แล้ว. จง คิด ทำลาย ความ คิด นั้น เสีย อย่าให้ สำเร็จได้. สั่ง แล้ว ก็ ยก ทับ กลับ ไป เหตุ ดั่ง นั้น จึ่ง ตี เมือง ยะรุซาเลม ไม่ได้. เพราะ กอง ทับ ไม่ เปน น้ำ หนึ่ง ใจ เดียว กัน, คิด ฤศยา กัน อยู่. ริดเจิ้น ก็ เลิก ทับ กลับไป.

๏ ฝ่าย ขุนนาง ซึ่ง ริดเจิ้น ให้ อยู่รักษา พระ นคร นั้น, กะ ยอน พระ อนุชา ไม่ เข้า กัน. ขุนนาง อังกฤษ ทั้ง ปวง ก็ แตก เปน สอง ฝ่าย, เข้า ข้าง ยอน บ้าง, เข้า ข้าง ขุน นาง ผู้รักษา พระ นคร บ้าง. เมือง อังกฤษ ก็ เกิด จลาจล รบพุ่ง กัน วุ่นวาย อยู่. พีลิบ กอ เสดจ์ มา ถึง เมือง ฝรั่งเสศ, ทราบ ว่า เมือง อังกฤษ เกิด รบพุ่ง กัน นัก. จะ ใคร่ ยก ไป ตี เมือง นอแมนเด, ขุนนาง ไม่ ยอม ด้วย ได้ สาบาล ไว้, จึ่ง มิ ได้เสดจ์ ไป. แต่ ใช้ ทูต ให้ ไป ยุยง ยอน ให้คิด เอา ราช สมบัติ เสีย ให้ ได้, อย่า ให้ ทัน ริด เจิ้น กลับ มา, พระ มารดา ทราบ ความ นั้น ก็ ว่า กล่าว ห้าม ปราม ยอน ๆ จึ่ง สงบ อยู่.

๏ ฝ่าย ริดเจิ้น ได้ ทราบ ข่าว ว่า พระ นคร ของ พระองค์ เกิด ศึก. ก็ รีบ มา ทั้ง กลาง วัน กลาง คืน มิ ได้ อยุด อย่อน, เรือ พระ ที่ นั่ง ต้อง ลม พยุ ใหญ่ ก็ แตก ทำลาย คน ตาย เปน อัน มาก. แต่ ริดเจิ้น นั้น ขึ้น ฝั่ง ได้ ที่ เมือง แอ็กกีวลิยา, จึ่ง แปลง องค์ ปลอม เปน คน เช็ญ ใจ หวัง จะ ข้าม เมือง เยอมะนี ไป ถึง เมือง ไว เอนนา, เจ้า เมือง ไวเอนนา จับ ได้. ฝ่าย เอมเปรอ เจ้า เมือง เยอมะนี ทราบ ว่า, เจ้า เมือง ไวเอนนา จับ ริดเจิ้นได้. ก็ให้ ทูต ไป ขอ ต่อ เจ้า เมือง ไวเอนนา ว่า จะ ให้ เงิน เปน อัน มาก. เจ้า เมือง ไวเอนนา ก็ ยอม ให้. เอมเปรอ เยอมะนีได้ ริดเจิ้น มา แล้ว จำ ตรวน หลาย ชั้น ขัง คุก ไว้ มั่นคง, หวัง จะ เอา สิน ไถ่ ได้ มาก. ฝ่าย พี ลิบ ทราบ ว่า ริดเจิ้น ต้อง จำ ขัง คุก อยู่ ดั่ง นั้น, ก็ ดี พระ ไทย สม หวัง ที่ พระองค์ ได้ ทรง พระ ดำริห์ ไว้, จะ ยัง นคร อังกฤษให้ เสื่อม ถอย น้อย กำลัง ลง.

๏ แต่ ยอน นั้น เสดจ์ ไป เมือง อังกฤษ, แจ้ง ความ แก่ ขุน นาง ทั้งปวง ว่า, ริดเจิ้น สิ้น พระชนม์ เสีย แล้ว. หวัง จะให้ ขุนนาง ทั้งปวง ยก สมบัติ ให้. ขุนนาง ทั้งปวง ไม่ เชื่อ ฟัง, ยัง มั่น คง สัตย์ ซื่อ ต่อริดเจิ้น อยู่, ไม่ ยอม ยก ราชสมบัติให้, คิด จะ ปราบ ปราม ยอน. ยอน เหนไม่ได้ ดั่ง พระไทย หวัง, ก็ เสดจ์ กลับ ไป เมือง ฝรั่งเสศ. แต่ ริดเจิ้น นั้น ต้อง ทนทุกขเวท นา แสน สา หัศ, ด้วย เอมเปรอเยอมะนี มิ ได้ มี ความ เมตา ปรา นี เลย, แกล้ง จอง จำ ทำโทษ ยิ่ง กว่า คน เปน โทษ หลวง, ประหนึ่ง จะ เร่ง เอา ค่า ไถ่ ให้ เหลือ ล้น. ฝ่าย โพบ บาดหลวง ใหญ่ ทราบ ดั่ง นั้น, จึ่ง ให้ ทูต ไป ว่า กล่าว แก่ เอมเปรอเยอมะ นี ให้ ปล่อย ริดเจิ้น เสีย, ถ้าไม่ ปล่อย แล้ว, จะ ตัด เสีย ไม่ รับ ไว้ เปน สิษย์. เพราะ เหน ว่า ริดเจิ้น นั้น ไป ช่วย ทำ ศึก เมืองยะรุซาเลม, ได้ กุศล ความ ชอบ มาก แล้ว, ไม่ ควร จะ จำ ขังไว้ ให้ ได้ ความ ลำ บาก. เอมเปรอ สัญญา ว่า จะ ปล่อย,

แต่จะเอาสินไถ่ สาม แสน ปอน. พระ ราชมารดา ของ ริดเจิ้น ทราบ ข่าว ดั่งนั้น, ก็ จัด แจง เรี่ยไร เงิน ใน ประเทศ อังกฤษ, ได้เงิน สามแสน ปอน แล้ว, ให้ เรือ เรว รีบ เอา ทรัพย์ไปให้ เอมเปรอ เปน ค่าไถ่ ริดเจิ้น. เอมเปรอ ได้ ค่า ไถ่ แล้ว ก็ ปล่อย ริดเจิ้น ไป, ริดเจิ้น ก็รีบ ลง เรือ ไป ยัง เมือง อังกฤษ. ฝ่าย พีลิบ กับ ยอน นั้น ทราบ ว่า เอมเปรอ จะปล่อย ริดเจิ้น, ก็ ทรง พระ วิตก นัก เกรง ว่า. ถ้า ริดเจิ้น กลับ มา ได้ แล้ว, ซึ่ง จะ คิด เอา เมือง อังกฤษ นั้น เหน จะ ไม่ สำเร็จ. จึ่ง ให้ ราชทูต ไป แจ้ง ความ แก่ เอมเปรอ, ห้าม มิ ให้ เอมเปรอ ปล่อย ริดเจิ้น, ให้ จำ ริดเจิ้น ขังไว้ ให้แน่น หนา, จะให้ เงิน มากกว่า สาม แสน ปอน, เอมเปรอ ทราบ ดั่ง นั้น มี จิตร คิด โลภ จะใคร่ได้ ทรัพย์ มาก. จึ่งให้ ทหาร ตาม จับ ริดเจิ้น จะเอา มา ขัง ไว้ อีกก็ ไม่ ทัน. ครั้น ริดเจิ้น เสดจ์ มา ถึง กรุง ลอนดอน, ชาว พระนคร ก็ ยินดี พา กัน มารับ เสดจ์แล้ว. ริดเจิ้นจึ่ง ตรัส สั่งให้ แต่ง การ พระ ราชพิธี จะ ราชาภิเศก พระองค์ ใหม่, หวัง จะ ให้ ความ อัปยศ ซึ่ง พระองค์ ต้อง เครื่อง พันธนา, ขัง อยู่ใน เรือน จำ นั้น ให้ เสื่อม หาย. ครั้น เสรจ การ ราชาภิเศก แล้ว, พระองค์ ก็ เสดจ์ ยก ไป ป้อง กัน เมือง นอะแมนเด. ซึ่ง พีลิบ พระเจ้าฝรั่งเสศ ยก มา คิด อยู่นั้น, วัน หนึ่ง ยอน พระราชอนุชา เสดจ์ มา เฝ้า, พระ ชฎา ธิราช กราบ ลง ที่ พระ บาท สารภาพ ความ ผิด ของ พระองค์, แล้ว ทูล อ้อน วอน ให้ ทรง พระกรุณา โปรด. ริดเจิ้น มิได้ ทรง พระกรุณา โปรด. ต่อ พระราช มารดา เสดจ์ มา ให้ พระองค์ งด โทษ, พระองค์ จึ่ง ทรง พระ กรุณา โปรด พระราชทาน โทษ แก่ ยอน พระราชอนุชา. ฝ่าย ริดเจิ้น กับ พีลิบ นั้น, ทำ พระ ราช ไม ตรี แล้ว ก็ ละ ไมตรี เสีย กลับ ทำ ศึก กัน, แต่ อย่าง นี้ อยู่ เนือง ๆ ถึงสี่ ปี. อยู่ มามี ขุนนาง อังกฤษ หนึ่ง ชื่อไวโคมา, พบ บ่อเงินใน บ้าน ของ ตน แล้ว, เอา ทรัพย์ นั้น ไป ถวาย แก่ ริด เจิ้น. ริดเจิ้น ทรง พระ ดำริห์ เหน ว่า, อัน ขุมทรัพย์ นี้ ควร จะ เปน ของ หลวง, อัน จะ เปน ของ ขุนนาง นั้น ไม่ ควร. จึ่ง ตรัส ว่า บ่อ เงิน ซึ่ง บัง เกิด ใน เขตร แดน ของเรา, ถ้าใคร พบ ปะ แล้ว จะ ถือ ว่า เปน ของ ตัว นั้นไม่ได้, ให้ ถวาย เปน ของ หลวง. ถ้า ไม่ ถวาย เปน ของ หลวง แล้ว จะ เอา ตัว เปน โทษ. ขุนนาง ผู้ นั้น แขง เสีย ไม่ ยอม ถวาย บ่อ เงิน, ถือ ว่า บ่อ เงิน นั้น อยู่ใน บ้าน ของ ตัว. ริดเจิ้น กริ้ว ขุนนาง นั้น ว่า ขัด พระราชบัญชา, จึ่ง ยก ทหาร ไป จะ ตี บ้าน ขุนนาง ผู้ นั้น. ขุน นาง นั้น ครั้น ทราบ ว่า, ริดเจิ้น ยก ทหาร เสดจ์ มา จะรบ เอา บ่อ เงิน, ก็ ยอม ถวาย บ่อ เงิน ทั้ง ที่ บ้าน, แต่ ขอ ว่า เมื่อตัว จะ ออก จาก บ้าน นั้น, ขอ ให้ ทหาร ถือ อาวุธ ออก จาก บ้าน. ด้วย ธรรมเนียม ใน ประเทศ ยุรบ นั้น ถือ ว่า, ถึง จะ ยอม แพ้ ให้ บ้าน เมือง แล้ว, แต่ เมื่อ จะ ออก จาก บ้าน เมือง นั้น, ถ้า ทหาร ยัง ถือ อาวุธ ออก ไป จาก บ้าน เมือง ได้, ก็ไม่ สู้ อาย นัก. ถ้า ทหาร วาง อาวุธ เสีย ออก ไป แต่ มือ เปล่า แล้ว, เปน ที่ อัป ยศ อด สู นัก. เหตุฉนี้ พระเจ้า ริดเจิ้น ได้ ทราบ ว่า ขุน นาง นั้น ขอ ให้ ทหาร ของ ตน ถือ อาวุธ ออก จาก บ้าน, ทรง กริ้วแล้ว ตรัส ว่า, ยอม แล้ว ยัง หาสนิท ไม่. ไหน ๆ เรา ก็ได้ ยก ทหาร มา ถึงนี่ แล้ว, จำ จะรบ เอาให้ ได้, ฆ่าเสีย ให้ หมด บ้าน. แล้ว พระ องค์ ก็ เสดจ์ เที่ยว ตรวจตรา หน้าที่, ทอด พระเนตร ที่ ทาง ซึ่ง จะ ยก ทหาร เข้า ตี บ้าน นั้น. ทหาร ใน บ้าน ยิง ธนู มา ต้อง อังษา ของ พระองค์, ทรง กริ้ว แล้ว สั่ง ให้ ตี หัก เข้า ไป ใน บ้าน นั้นได้ แล้วให้ จับ ผู้ คน พล ทหาร ใน บ้านนั้น ผูก คอ แขวน เสีย หมด, เว้นไว้ แต่ผู้ ซึ่ง ยิง พระองค์ผู้ เดียว. แต่ แผล ซึ่ง ต้อง ลูก ธนู นั้น ก็ หนึด น่อย, แพทย์ ผู้ รักษา นั้นไม่ ชำ นาน, จึ่ง กำเริบ ขึ้นมี พิศม์ กล้า. ริดเจิ้น เหน พระ ชนม์ ของ พระองค์ จะ ดำรง อยู่ไม่ได้, จึ่ง ให้ เอา ตัว ผู้ ซึ่ง ยิง พระองค์ นั้น มา แล้ว ตรัส ถาม ว่า, เรา ได้ ทำ ผิด สิ่ง ไร แก่ ตัว ๆ จึ่ง ปอง ร้าย ชีวิตร ของ เรา. ผู้นั้น จึ่ง กราบ ทูล ว่า พระ องค์ ประหาร ชีวิตร บิดา แล พี่ น้อง ของ ข้าพเจ้า เสีย, แล้ว ยัง จะ ประหาร ชีวิตร ข้าพเจ้าอีก, ข้าพเจ้า จึ่งได้ มุ่ง ร้าย หมาย จะปลง พระชนม์ ของ พระองค์. แต่ ครั้ง นี้ ถึง พระ องค์ จะ ลง พระราช อาชญา แก่ ข้าพเจ้าให้แสน สา หัศ อย่างไร, ข้าพเจ้า มิ ได้ เสีย ใจ. ด้วย ข้าพเจ้าได้ ยัง คน ทั้งปวง ในโลกย์นี้, ให้พ้น คน ชั่ว ร้าย กาจ เช่น พระองค์แล้ว ริดเจิ้น ได้ ทรง ฟัง ดั่ง นั้น ก็ ภอ พระ ไทย, จึ่ง ให้ เอา ทรัพย์ มา พระราชทาน แล้ว สั่ง ให้ ปล่อย ผู้ นั้น เสีย, คนใช้ไม่ ยอม ปล่อย พา เอา ตัวผู้ นั้น ไป ฆ่า เสีย, มิให้ ริดเจิ้น ทราบ. พระเจ้า ริดเจิ้น ก็ สิ้น พระชนม์ด้วย ประ ชวร แผล นั้น. พระชนมายุ ของพระองค์ ๔๒ พรรษา. พระ องค์ ดำ รง อยู่ใน ราชสมบัติ สิบปี, ใน ระหว่าง สิบปี นั้น พระองค์ ได้อยู่ เปน ปรกติใน กรุงอังกฤษ แต่ สี่ เดือน. เหตุ ฉะนั้น บ้าน

เมือง จึ่งเปน จลาจล เกิดโจร ผู้ ร้าย มาก, อาณา ประชา ราษฎร จะ ทำ นา หา กิน ก็ ไม่ เปน ปรกติ. แต่พระเจ้า ริดเจิ้น นี้ พระองไม่ มี พระราชโอรศ.

พงษาวดาร เมือง ต่าง ๆ

๏ คน ที่ เคยอ่าน หนังสือ ของ พวก หมอ อเมริกา จึ่ง จะ เข้าใจว่า, เดิม นั้น พระเจ้า ได้ ทรง สร้าง มนุษ แต่ สองคน. คือ ผู้ ชาย คน หนึ่ง, ผู้ หญิง คน หนึ่ง เท่า นั้น. พระยะโฮวาเจ้า จึ่ง ตรัสโอ วาท สั่ง สอน แก่ คน ทั้งสอง, ด้วย มี พระไทย เมตา หวัง จะ ให้ เปน ประโยชน์, แก่ มนุษ ทั้งปวง อัน เกิด มาใน ภาย หลัง. แต่ คน ทั้งสอง นั้น มีใจ ขัด ขื่น ต่อ โอวาท ของ พระเจ้า แล้ว, ได้ ทำ ผิด ซึ่ง ถ้อย คำ ของ พระเจ้า ที่ กล่าว สั่ง สอนนั้น, คน ทั้งสอง จึ่ง มี น้ำ จิตร วิ ปริต แปร ปรวน ไป รักษ ใคร่ แต่ จะ ทำ ซึ่งการบาป. ครั้น คน ทั้งสอง สืบ เนื่อง ลูก หลาน มา ก็ มี น้ำใจ ประพฤติ์ใน การ บาป ด้วย กันสิ้น. ครั้น ล่วง มา กำ หนด ได้ ๑๖๐๐ ปี, มนุษ เหล่า นั้น ก็ กระทำ การ บาป ทวี มาก ขึ้น. พระ องค์เจ้า ยะโฮวา ทรง เหน ว่า, มนุษ ทั้งปวง ทำ ผิด เปน อัน มาก แล้ว. พระองค์ จึ่ง บัน ดาล ให้ น้ำ ท่วม คน ทั้งหลาย ถึง แก่ พิ นาศ ฉิบ หาย ตาย สิ้น, เว้น ไว้แต่ โนฮา อัน เปน คน ประติบัติ ตาม โอวาท ของ พระเจ้า นั้น, กับ ภรรยา แล บุตร สาม คน กับ สะใภ้ ทั้ง สาม ด้วย. แล ลูก ของ โนฮา นั้นชื่อ เซม คน หนึ่ง. ชื่อ ฮาม คน หนึ่ง, ชื่อ ยาเฟธ คน หนึ่ง. ถ้า จะ ใคร่ รู้ ว่า, พระ ยะโฮว่า โปรด ให้ โนฮา กับ ภรรยา แล บุตร แล สะใภ้นั้น, รอด จาก น้ำ ท่วม ด้วยอา การอย่างไร, แล้ว ก็ ให้อ่าน ดูใน คำภีร์ สร้าง โลกย์ นั้น เถิด.

๏ ครั้น นาน มา ลูก หลาน ของ โนฮา ก็ ค่อย เจริญ มาก ขึ้น, ก็ มิ ได้ เอา พระเจ้า เปน ที่ พึ่ง. คน เหล่า นั้น ก็ ยัง อยู่ เปน ปรกติ พร้อม ญาติ กัน. จึ่ง ชวน กัน สร้าง เปน หอคอย ขึ้น โตใหญ่, ด้วย เขา คิด ว่า จะ กะ ขึ้น ไป ให้ สูง เทียบ ฟ้า, แต่ คน เหล่า นั้น สร้าง หอคอย ยัง หาทัน ไม่. พระเจ้า จึ่ง มา บัน ดาลให้ คน จำพวก นั้น พูดา ภาษา ต่าง ๆ กัน ออก ไป จะ เข้าใจ กันมิได้, คน เหล่า นั้น ก็ แยก ย้าย กัน ออก ไป ต่าง พวก ต่าง อยู่. ฝ่าย พวก ของ เซม นั้น ก็ ไป อยู่ใน ประเทศ ที่ ทุก วัน นี้, เรียก ว่า อาเซีย. ฝ่าย พวก ของ ฮาม นั้น ก็ ไป อยู่ใน ประเทศ ที่ ทุก วัน นี้, เรียก ว่า อาฟริกา. ฝ่าย พวก ของ ยาเฟธ นั้น ก็ ไป อยู่ ใน ประเทศ ที่ ทุก วัน นี้, เรียก ว่า ยุโรป นั้น. คน ทั้งสาม จำพวก นี้, จึ่ง ได้ สร้าง บ้าน เมือง เปน ที่ อาไศรยใหญ่บ้าง น้อย บ้าง, ต่าง ๆ กัน. เดิม นั้น บุตร ของ เซม ได้ สร้าง เมือง ใน ประ เทศ นี้. แล เมือง นั้น ชื่อ ว่า บาบุโลน เปน เมือง หลวง. แล้ว บุตร ของ เซม นั้น ได้ ครอง เมือง บาบุโลน, เปน ใหญ่ ใน ประ เทศ บาบุโลนเนีย.

จะว่า ด้วย เมือง นีนะเวก่อน

๏ นิมรอดอัน เปน หลาน ของ ฮาม, ได้ สร้าง เมือง ในประ เทศ อาซูร เมือง หนึ่ง, ชื่อ ว่า นีนะเว เปน เมือง หลวง ใน ประเทศ อาซูร นั้น. แต่ นิมรอด สร้าง เมือง ยัง หา ทัน แล้ว ไม่, ก็ ถึงแก่ นิจกรรม. นีโน ผู้เปน บุตร ของ นิมรอด จึ่ง สร้าง เมือง นั้นแทน บิดา. ครั้น นีโน สร้าง เมือง สำ เรจ แล้ว, นีโน ก็ ยก กอง ทัพ ไป ตี เมือง ทั้งปวง, นีโน มี น้ำใจ กล้า หาร ใน การ สงคราม เปน อัน มาก. แล เมือง อื่น ๆ หลาย เมือง ได้ ไชยชะนะ แก่ เมือง บาบุโลน และ เมือง มิดยาน และ เมือง อื่น ๆ หลายเมือง. ครั้ง นั้น เมือง นีนะเว ก็ มี เมือง ขึ้น เปน อัน มาก.

๏ ครั้น อยู่มา พระเจ้า นีโน สวรรคต แล้ว, ขุนนาง ข้า ราชการ ทั้งปวง, จึ่ง ยก นินยาน ผู้ เปน ราชบุตร ให้ ครอง ราช สมบัติ แทน พระราชบิดา. แต่ นินยาน นั้น ยัง ทรง พระเยาว์ นัก, มิ รู้ ที่ จะ บังคับ บัญชา กิจ ราชการ สิ่ง ใด เลย. จึ่ง นางเซมิรามี อัน เปน พระชนนี นั้น, ช่วย บังคับ บัญชา กิจ ราชการ เมือง แทน พระราชบุตร. นาง จึ่งให้ ตบ แต่ง การ เมือง, คือให้ ก่อ กำ แพง รอบ นอก ให้ แน่น หนา, และ ปลูก โรง งาม ๆ เปน อัน มาก. เมือง นีนะเว ก็ งด งาม รุ่ง เรือง สนุก สนาน ขึ้น. ครั้น ตบ แต่ง พระนคร์ เสรจ์ แล้ว, นาง จึ่ง นึก ใน พระไทย จะ ใคร่ แผ่ เขตร์ แดน ให้ กว้าง ขวาง ออก ไป อีก. ครั้น เพลา เสดจ์ ออก ขุนนาง จึ่ง ตรัส สั่ง ขุนนาง ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อยให้ เกณฑ์ทัพ. ครั้น พลทหาร พร้อม แล้ว, นาง เซมิรามี จึ่ง ยก กอง ทัพ เที่ยว ปราบ ปราม เมือง อัน ตั้งใกล เขตร์ แดน, ที่ ยัง มิ ได้ มาอ่อน น้อม นั้น ก็ ได้ เปน หลาย หัว เมือง, แล้ว ก็ ยก พล รุก รบ มา จน กระ ทั่ง เมือง อินเดีย.

๏ ฝ่าย พระเจ้าเตปุโรเบติ ผู้ ครอง เมือง อินเดีย แจ้ง ว่า, เมือง นีนะเว ยก กอง ทัพ มา กระทำ ย่ำ ยี แก่ พระ นคร ดังนั้น. แล้ว

จึ่ง รับ สั่ง ให้ ขุนนาง ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย, ตระเตรียม โย ธา ทหาร. ครั้น เตรียม กอง ทัพ ได้ พร้อม แล้ว. พระเจ้า เตปุโรเบติ ก็ ยก พลทหาร ออก จาก เมือง. ฝ่าย นางเซมิรามี ทอด พระเนตร เหน กอง ทัพ พระเจ้า อินเดีย ประกอบ ด้วยช้างม้า เปน อัน มาก, แต่ ทหาร ช้าง นั้น มาก กว่าเปน หลาย ส่วน. นาง ก็ อั้น อั้น จน พระ ไทย, แล้ว ก็ ตรึก การ ที่ จะ รับ รอง ทัพ ช้าง ของ พระเจ้าเตปุโรเบติ, นาง จึ่ง คิด เหน ว่า ควร จะเอา ฟ้า ที่ เรา ฝึก หัด ไว้, ใน การ สงคราม นั้น เข้า สู้ กับ ช้าง จึ่ง จะเอา ไชยชะนะ ได้. นาง จึ่ง จัด กระบวน ทัพ แล เลือก เอา ฟ้า ได้เปน อัน มาก, แล้ว ให้ ทหาร ขี่ ประจำ ทุก ตัว ฟ้า, นาง เซมิรามี ก็ ทรง ช้าง พระที่นั่ง เปน พาหะนะ. แล้ว จึ่ง ให้ ยก โยธา ทัพ ฟ้า และ ทหาร ออก จาก ที่ ภัก อยู่ นั้น, เข้า ประจน กับ ทัพ ของ พระเจ้า เตปุโรเบติ. แล ทัพ ฟ้า กับ ทัพ ช้าง ก็ เข้า ต่อ สู้ กัน เปน สามารถ, ทับ ช้าง จะ ทาน กำ ลัง ทัพ ฟ้า นั้น มิ ได้ ก็ พ่าย หนี.

๑ ฝ่าย พระเจ้า เต ปุโร เบติ ก็ ขับ ช้าง หนี เข้าในเมืองได้. กอง ทัพ เมือง นีนะเว ครั้น ได้ ไชยชะนะ แล้ว, เหล่า ทหาร ทั้ง ปวง ก็ ไล่ จับ ทหาร ของ พระเจ้า เตปุโรเบติ, เก็บ เอา หมวก เสื้อ เครื่อง สาตราอาวุทธ์ ได้ เปน อัน มาก, แล ได้ คน เชลย นั้น โกฎิ หนึ่ง. แล้ว นาง เซมิรามี จึ่ง ทรง ช้าง พระที่นั่ง นำ หน้า โยธา ทหาร ทั้งหลาย, ติด ตาม พระเจ้าเตปุโรเบติ เข้าไปใน เมือง อินเดีย. ครั้น ทัน พระเจ้า เตปุโรเบติ เช้า แล้ว, พระ เจ้า เตปุโรเบติ ก็ คิด ว่า จะ หนี ก็ เหน ว่า จะ ไม่ พ้น, จึ่ง ขับ พล ทหาร เข้า รบ กับ ทัพ ของ พระนาง เซมิรามี ๆ ก็ ขับ ช้าง นำ หน้า ทหาร เข้า รบ กับ พระเจ้า เตปุโรเบติ. ขณะ รบ กัน อยู่ นั้น พระ นาง เซมิรามี ก็ ต้อง อาวุทธ์ เข้า แผล หนึ่ง.

๑ ฝ่าย ทหาร ทั้งปวง เหน ว่า นาง เซมิรามี ต้อง อาวุท เข้า แล้ว. ต่าง คน ก็ ภา กัน เสีย น้ำใจ วยพุ่ง ย่อ หย่อน ไป. เกือบ จะ ยอม แพ้ แก่ กอง ทัพ ข้าง เมือง อินเดีย อยู่ แล้ว. นาง เซมิรามี เหน ทหาร อีด โรย ลง, จะ ยอม แพ้ แก่ พระเจ้า เตปุโรเบติ ดั่ง นั้น แล้ว. นาง เซมิรามี ก็ วิตก เสีย น้ำ พระ ไทย เปน อัน มาก. จึ่ง ทิ้ง ทหาร ทั้งปวง ไว้ ใน เมือง อินเดีย, แล้ว ก็ ขับ ช้าง พระ ที่ นั่ง หนี กลับ มา ยัง เมือง นีนะเว. และ มี ทหาร ตาม มา ประมาณ ร้อย หนึ่ง. ครั้น พระนาง เซมิรามี กลับ มา ถึง เมือง นีนะเว แล้ว, ก็ ทรง พระ วิตก เสีย น้ำ พระไทย เปน อัน มาก นัก.

๑ ครั้น อยู่ มา ขุนนาง ข้า ราช การ ทั้งปวง, ก็ หา ใคร่ จะ นับ ถือ เกรง กลัว พระ นาง เหมือน แต่ ก่อนไม่, ขุนนาง และ ราษฎร ทั้งปวง ก็ คิด เปน อัน ขบถ ต่อ พระนาง นั้น, เพราะ ว่า พระ นาง หา ให้ สมบัติ แก่ ราช บุตร ของ พระเจ้า แผ่นดิน ไม่. แต่ พระนาง เซมิรา มิ ได้ ครอง สมบัติ มา นั้น ถึง สี่ สิบ ปี แล้ว. หา ได้ ให้ สมบัติ แก่ นินญา ผู้ เปน ราช บุตร ไม่. ครั้น พระนาง เซมิรามี ทรง ทราบ ใน พระ ไทย ว่า, ขุนนาง และ ราษฎร ทั้งปวง. จะ คิด ประทุษร้าย, ด้วย เหตุ ที่ มิ ได้ ให้ สมบัติ แก่ พระราช บุตร ดั่ง นั้น, แล้ว พระนาง เซมิรามี, จึ่ง มอบ ราชสมบัติ ทั้ง ปวง ให้ กับ นินญา ราชบุตร นั้น, ครอบ ครอง เปน พระเจ้าแผ่น ดิน แทน, สมเดจ์ พระราชบิดา ที่ สวรรคต นั้น, ขุนนาง และ ราษฎร ทั้งปวง ที่ คิด ขบถ นั้น, ก็ มิ ได้ ประ ทุษร้าย แก่ พระ นาง เซมิรามี อีก เลย. ครั้น นินญา ได้ เปน เจ้าแผ่นดิน ครอง ราช สมบัติแล้ว, ก็ มี น้ำ พระ ไทย หาเหมือน สมเดจ์ พระราช บิดา และ พระชนนี ไม่, มิ ได้ คิด อ่าน การ ที่ จะ เปน ประโยชน์ แก่ บ้าน เมือง. และ ให้ ราษฎร ได้ ความ สุข นั้น บ้าง เลย. ย่อม อยู่ แต่ ใน พระราชวัง กับ ด้วย พระ อัค มะเหษี และ นาง นัก สนม ทั้งปวง นั้น.

๑ ครั้น อยู่ มา สมเดจ์ พระเจ้า นินญา นั้น, จึ่ง ทรง พระ ดำริ ใน พระ ไทย ว่า, จำ จะ ต้อง ให้ มี ทหาร อยู่ ป้อง กัน รักษา เมือง ไว้. เกลือก ว่า จะ มี ภัย อันตราย, ครั้น ทรง พระ ดำริ ฉะนี้ แล้ว, เพลา เสดจ์ ออก ท้อง พระโรง, จึ่ง มี พระราช โองการ ตรัส สั่ง แก่ ขุนนาง ท้าว พญา ผู้ ใหญ่. ให้เกนท์ ทหาร ขัณ ฑา หัว เมือง ขึ้น นั้น, ให้ มา คอย ระวัง รักษา พระ นคร อยู่ ผลัด เปลี่ยน กัน คล ปี. ครั้น ถึง ปี แล้ว จึ่ง ให้ กลับ ไป บ้าน เมือง, แล้ว จึ่ง ให้ เกนท์ คน อื่น มา รักษา อยู่ อีก อย่า ให้ ขาด ได้. ฝ่าย ท้าว พญา ขุนนาง ผู้ รับ สั่ง นั้น, ก็ ไป เกนท์ ทหาร ขัณฑา เมือง ขึ้น ให้ มา รักษา เมือง หลวง, ตาม รับ สั่ง ทุก ประการ, แต่ พระเจ้า นินญา ได้ ครอง ราช สมบัติ มา จน กราบ ท้าว สิ้น พระชน มายุศม์. ก็ มิ ได้ มี การ ศึก สงคราม เลย. ครั้น พระองค์ สวรร คต แล้ว, พระราชบุตร ก็ ได้ ครอง ราช สมบัติ สืบ ๆ กัน มา ถึง ๓๐ ชั่ว กระษัตร. ก็ ทรง ประ พฤทธิ์ ตาม ทำเนียม ของ สมเดจ์ พระเจ้า นินญา เหมือนกัน ทุก ๆ พระ องค์. เมือง นีนะเว ก็ มิ ได้ มี การ สงคราม เลย. มา จน ถึง พระเจ้า แผ่นดิน พระองค์ เปน

คำรพ สาม สิบ นั้น, ทรง พระ นาม ชื่อ ว่า ซาเดนาปุโล สมเดจ์ พระเจ้า ซาเดนาปุโล, พระองค์ ย่อม มี น้ำ พระ ไทย รัก ใคร่ ใน กิริยา ของ ยัตรี เปน อัน มาก นัก. จึ่ง แต่ง พระองค์ ทรงเพศ ให้ เหมือน ยัตรี, แล้ว จะ ตรัส คำ ใด ก็ ทำ สำเนียง ให้เหมือน ยัตรี ทุก อย่าง, ฝ่าย ขุนนาง ข้า ราช การ ทั้งปวง, ต่าง คน ก็ มี น้ำ ใจ เบื่อ น่าย มิ ใคร่ จะ ชอบ ใน พระเจ้าแผ่นดิน พระองค์ นี้ไม่.

๏ ครั้น อยู่ มา บิเลเซ อัน เปน เจ้า เมือง บาปุโลน, กับ อา เบเซ อัน เปน เจ้า เมือง มิดยาน, เจ้า เมือง ทั้ง สอง คน นี้ เข้า มา เฝ้า พระเจ้าแผ่นดิน ยัง กรุง นีนะเว. ครั้น เจ้า เมือง ทั้ง สอง คน นี้ เข้า เฝ้า แล้ว, ก็ ได้ เหน อาการ กิริยา ของ พระเจ้า แผ่นดิน ที่ ทำ เหมือน ยัตรี นั้น, ก็ มิ ได้ มี ใจ รัก ใคร่ เลย. ฝ่าย ว่า บิ เลซิ เจ้าเมือง บาปุโลน, ก็ รู้ ใน กิริยา ของ อาเบเซ เจ้า เมือง มิดยาน ว่า, ไม่ ชอบ พระเจ้า แผ่นดิน. แล้ว ก็ เหน ว่า อาเบ เซ นั้น, เปน คน มีใน ปัญญา และ น้ำใจ ก็ แกล้ว กล้า ใน การ สงคราม ด้วย. บิเลซี จึ่ง ว่า กับ อาเบเซ ว่า, ตัว ของ ท่าน นี้ พระเจ้า จะ ตั้ง ให้ เปน เจ้า แผ่นดิน แล้ว. ทำ ไม จึ่ง มา นิ่ง ช้า อยู่ เล่า จง เร่ง คิด อ่าน แต่ โดย เรว เถิด. ฝ่าย อาเบเซ ได้ ฟัง บิ เลซี ว่า ดั่ง นั้น กับ ตัว, แล้ว ก็ เหน ว่า บิเลซี ก็ ไม่ ชอบ ใน พระเจ้า แผ่นดิน ด้วย. บิเล ซี กับ อาเบเซ ทั้ง สอง คน, ก็ คิด อ่าน กัน ที่ จะ ยก กอง ทับ มา รบ เมือง นีนะเว, ถ้า สม ดัง ความ คิด แล้ว, เรา ทั้ง สอง คน ก็ จะ ตั้ง ตัว เปน เจ้า แผ่นดิน ครอง ราช สมบัติ อยู่ใน เมือง ของ เรา ๆ ก็ ไม่ ต้อง ขึ้น แก่ กรุง นีนะเว เลย.

๏ ครั้น คิด เหน ชอบ พร้อม ใจ กัน แล้ว ทั้ง สอง คน. จึ่ง กำหนด วัน คืน ที่ จะ ยก กอง ทับ มา ตี กรุง นีนะเว นั้น ให้ ถึง พร้อม กัน. สั่ง เสีย กัน เสรจ์ สรัพ แล้ว, เจ้า เมือง ทั้ง สอง ก็ เข้า เฝ้า พระเจ้า กรุง นีนะเว กราบ ถวาย บังคม ลา กลับ ไป ยัง เมือง ของ ตน. ครั้น ไป ถึง เมือง แล้ว เจ้า เมือง บาปุโลน, และ เจ้า เมือง มิดยาน ต่าง คน ก็ เกนท์พลทหาร ได้ เปน อัน มาก. ทั้ง สอง เมือง ด้วย กัน. ครั้น ถึง วัน กำหนด เข้า แล้ว, บิเลซี ก็ ยก กอง ทับ ออก จาก เมือง บาปุโลน, อาเบเซ ก็ ยก กอง ทับ ออก จาก เมือง มิดยาน, ทั้ง สอง ทับ ก็ มา ถึง เมือง นีนะเว พร้อม กัน. แล้ว ให้ แยก ทหาร เข้า ตั้ง ล้อม กำแพง เมือง ไว้.

๏ ฝ่าย พระเจ้า กรุง นีนะเว, แจ้ง ว่า เมือง บาปุโลน แล เมือง มิดยาน เปน ขบถ, ยก กอง ทับ มาล้อม พระ นคร ดั่ง นั้น, ก็ สะดุ้ง ตก พระ ไทย จึ่ง ตรัส สั่ง ขุนนาง ท้าว พญา ข้า ราช การ ทั้งปวง, ให้ ตรวจ เตรียม ทหาร ขึ้น รักษา น่าที่ เชิงเทิน ค่าย คู หอรบ. แล้ว ให้ ปิด ประตู เมือง ไว้ ให้ มั่น คง, แล้ว ให้ ยก กอง ทับ ออก ต่อ รบ ด้วยพวก สัตรู ให้ หลาย ทับ หลาย กอง, ท้าว พญา ข้า ราช การ ทั้งปวง รับ พระราช โอง การ. แล้ว ก็ มา เร่ง รัด เกนท์ พลทหาร, ให้ ขึ้น รักษา น่า ที่ เชิงเทิน ตาม พระ ราชโองการ รับ สั่ง นั้น, แล้ว ก็ เกน กอง ทับ ออก ต่อรบ ด้วย ฆ่า ศึก. แต่ ได้ รบ พุ่ง กัน นั้น เปน หลาย ครั้ง หลาย หน, แล้ว ทหาร ข้าง เมือง นีนะเว นั้น, ก็ ภ่าย หนี เข้า ใน เมือง ทุก ครั้ง, แล้ว รักษา น่า เชิงเทิน มั่น คง แน่น หนา อยู่, ทหาร ข้าง เมือง บาปุโลน, และ เมือง มิดยาน จะ แหก หัก เข้า ใน เมือง ก็ มิ ได้. ก็ ตั้ง ทับ ล้อม อยู่ นอก กำแพง นั้น.

๏ แต่ บิ เลซี กับ อา เบเซ ได้ ล้อม เมือง นีนะเว ไว้, ถึง สอง ปี แล้ว ก็ ยัง หา ได้ ไม่. ครั้น ปี เปน คำรบ สอง ข้าง ปลาย ปี นั้น ก็ บังเกิด น้ำ มาก กว่า ทุก ปี, จน ทวม เข้า เมือง เปน อัน มาก. ฝ่าย ว่า พระเจ้า ซาเดปุโล ได้เหน ว่า, น้ำ ทวม มาก เข้า มา ใน เมือง ดัง นั้น แล้ว, ก็ ทรง ดำหริ ใน พระไทย ว่า, ได้ ยิน คำ เล่า ฦๅ มา แต่ โบราณ, ว่า น้ำ ท่วม มาก แล้ว บ้าน เมือง ก็ จะ อันตระธาน สูญ เสียไป สิ้น ทั้ง นั้น, ก็ เมือง ของ เรา เกิด น้ำท่วม มาก ดัง นี้, ก็ เหน จะ เสีย เมือง เปน มั่ง คง. ครั้ว พระองค์ ทรง ดำริ ฉนี้ แล้ว ก็ วิ ตก เสีย น้ำ พระไทย เปน อัน มาก. พระองค์ จึ่ง พา พระอัคมเหษี แล นักสนม ทั้งปวง อัน เปน ที่ รัก นั้น เสดจ ไป อยู่ ใน วิหาร แห่ง หนึ่ง. แล้ว รับ สั่ง ให้ ขุนนาง ข้า ราชการ ให้ ขน เอา ทรัพย์สมบัติ ใน ท้องพระคลัง นั้น มา ไว้ ใน วิหาร ด้วย, ครั้น เพลา ค่ำ พระองค์ จึ่ง เอา เพลิง จุด วิหาร นั้น เข้า เพลิง ก็ ไหม้ วิหาร ขึ้น ทรัพย์ สมบัติ ทั้งปวง ก็ ฉิบหาย ด้วย เพลิง สิ้น. แล พระองค์ กับ พระอัคมเหษี เสดจ อยู่ ใน วิหาร นั้น ก็ สิ้น พระชนม์ ไป ด้วย เพลิง.

๏ ฝ่าย เจ้า เมือง บาบุโลน กับ เจ้า เมือง มิดยาน, ที่ ได้ ยก กอง ทัพ มา ล้อม เมือง นั้น, ครั้น แจ้ง ว่า พระเจ้า ซาเด นาปุโล ทิวงคต แล้ว. เจ้า เมือง ทั้งสอง ก็ พา กัน เลิก ทัพ กลับ ไป เมือง. ครั้น ถึง เมือง แล้ว บิเลเซ เจ้า เมือง บาปุโลน ก็ ตั้ง ตัว เปน เจ้าแผ่นดิน ครอง สมบัติ ใน เมือง บาปุโลน. อา เบเซ ก็ ตั้ง ตัว เปน เจ้า แผ่นดิน, ครอง สมบัติ ใน เมือง มิดยาน.

แต่นั้นมา เมือง บาบิโลน แลเมือง มิดยาน ก็เปน ไมตรี ต่อ กัน. แล้ว ก็มิได้มา ขึ้น แก่ เมือง นินเว อีก เลย.

๏ ฝ่าย ข้าง เมือง นินเว ครั้น พระเจ้า แผ่น ดินสิ้น พระชนม์ แล้ว, เสนาอำมาตย์ข้า ราช การ ทั้งปวง, จึ่ง ประชุม พร้อม กัน ปฤกษา คิด อ่าน การ, ที่ จะ ตั้ง แต่ง ผู้ครอบ ครอง สมบัติ แล ไพร่ฟ้า ประชา ราษฎร, ให้พระนคร อยู่ เอยน เปน ศุข. จึ่งเส นา อำมาตย์ ข้า ราชการ ทั้งปวง เหนพร้อม กัน ว่า, ปูละอันเปน ขุนนาง ผู้ ใหญ่สิทธ์ ขาด ราชการ อยู่นั้น, มี สติปัญญา เฉลียว ฉลาด ทั้ง น้ำใจ ก็ แกล้ว กล้าใน การ ศึก สงคราม, ควร จะ คุ้ม ครอง ป้อง กัน อานา ประชา ราษฎร, แล บ้าน เมือง ให้ อยู่เอยน เปน ศุขได้. จึ่ง ยก ปูละ ขึ้น เปน เจ้าแผ่นดิน ครอง ราชสมบัติ ใน กรุง นินเว ต่อ ไป. ครั้น ปูล เปนเจ้า แล้ว, จึ่ง ทรง พระ ดำริห์ จะใคร่ แผ่ ขอบขันธ์เสมา อานาจักร ออก ไปให้กว้างขวาง ครั้น เพลา เสดจ ออก, ขุนนาง ข้า ราชการ ทั้ง ปวง เฝ้า พร้อม กัน, จึ่ง ดำรัส สั่ง มุขมลตรี ผู้ ใหญ่ฝ่าย ทหาร, ให้ เกน กอง ทัพ ประ มาณ ๑๐๐๐๐๐ หนึ่ง, พร้อม ด้วย เครื่อง สรรพายุทธ ช้าง ม้า แล เสบียง อาหาร ให้ครบ สรัพ, เรา จะ ยก ทัพ ไป กระทำ กับ เมือง อัน อยู่ ทิศ ตวัน ตก เฉียงใต้ นั้น ให้ถึง เมือง ยิศราเอล. มุขมนตรี ผู้ ใหญ่ รับ พระ ราชโองการ, แล้วก็ เกน พล ทหาร ได้ พร้อม ตาม รับ สั่ง. จึ่ง เข้าไป กราบ ทูล, พระเจ้าแผ่นดิน ก็เสดจ ยก พล โยธา หาร ออก จาก พระนคร ร้อน แรม มา, ครั้น เข้า เขต แดน เมือง ยิศราเอล, แล้ว ก็ได้ปราบปราม หัว เมืองที่ขึ้น กับ กรุง ยิศราเอลนั้นได้ เปน หลายหัวเมือง. ครั้น พระเจ้าแผ่นดิน ผู้ครอง เมือง ยิศราเอลได้ แจ้ง ว่า, กรุง นินะเวยก กอง ทัพ มา กระทำ ย่ำยี แก่ พระ นคร ดั่ง นั้น แล้ว, จึ่ง รับสั่งให้ เกน พล ทหาร ออก ต่อ รบ โดยเรว. แล้ว ก็ได้ รบ พุ่งกัน เปน หลายครั้ง. แล กอง ทัพ เมือง ยิศรเอล ทานฝีมือทะหาร เมือง นินะเว มิได้ก็ หนี เข้า เมือง. กอง ทัพ เมือง นินะเวเข้า ตั้ง ล้อมเมือง ยิศราเอลไว้. ฝ่าย ผู้ครอง เมือง ยิศราเอล เหนว่า จะ ป้อง กันเมืองไว้มิได้, ก็ยอม แพ้ แก่ พระเจ้า ปูละ. แล ขอ เปน เมือง ขึ้น แก่ เมือง นินะเว ว่า จะ เก็บ เงิน ค่า ส่วย ส่งให้เสมอ ทุก ปี มิให้ ขาดได้. พระเจ้า กรุง นินะเว ก็ ยอม ให้ ตาม ใจ, แล้ว พระเจ้า ปูละ ก็ ยก กอง ทัพ กลับ ยัง กรุง นินะเว.

๏ ความ แก้ ปลัด สิง ฯะ

๏ ข้าพเจ้า ผู้ เปน เจ้า ของ จดหมาย เหตุ นี้. ขอ ลง พิมพ์ แก้ความ เรื่อง นาย สิง เปน ที่ขุนโลก พรหมมา ปลัด กรมโหร, เดิม ข้าพเจ้า ได้ ยิน คน พูด กันว่า ขุน โลก พรหมมา เสีย เงิน แก่ พระยา อนุชิต ชาน ไชย เพราะ เรื่อง หมอ ดู. ข้าพเจ้า จึ่ง ได้ลง หนังสือพิมพ์ ตาม คำ ที่ คน พูด กัน ผิด ๆ, บัด นี้ ข้าพเจ้าได้ ทราบ ความ เปน แน่ว่า, นาย สิง ขุน โลก พรหมมา ไม่ ได้เสีย เงิน เหมือน คำ คน พูดกัน นั้น, เหตุ เดิม ที่ จะ เกิด ขึ้น เพราะ อีมา ทาษ ของ กลิ่ม มารดา, ให้การ ซัด ถึง ขุน โลก พรหมมา ว่า ได้ดูให้ กลิ่ม มารดา, พระยา อนุชิต ชาน ไชย เปน ผู้ ชำระ, จึ่ง ให้เอา ตัว ขุน โลก พรหมมา มาไต่ ถาม, ขุน โลก พรหมมา รับ ว่าได้ ดูให้ แย้ม มารดา ของ กลิ่ม มารดา จริง. ลูก ขุน ปฤกษา โทษ ว่า ขุน โลก พรหมมามี ความ ผิด, ให้ ถอด เสีย จาก ที่ ปลัด กรม โหร, แล้วให้มูล นาย มา รับ เอา ตัว ไป, พระณหัวเจ้า ท่าน อธิบดี ตัด สิน ว่า ถอด ขุน โลก พรหมมาเสีย จาก ที่ แล้ว, สัก เปน ไพร่ ให้รับ ราช การ คง อยู่ ตาม กรม, ตระลา การ นำ เอา คำ ตัด สิน ขึ้น กราบ บัง คม ทูล พระกรุณา, พระ บาท สมเด็จ พระจอมเกล้า เจ้า อยู่ หัว ได้ ทราบ ใต้ฝ่า ลออง ธุลี พระบาท แล้ว, ทรง พระวินิจฉัย เหน ความ ของ สัตว ผู้ ยาก, จึ่ง ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า ว่า, นาย สิง ขุน โลก พรหมมา ดู ตาม ตำรา โหร, ทาย เคราะห์ ดีแล ร้าย, ไม่ได้ว่า กล่าว เหลือ เกิน ใน ราช การ แผ่น ดิน ไม่ มีโทษ.

๏ อนึ่งโปรด เกล้า ว่า, เงิน ค่ารีชา ธรรมเนียม ที่ ขุนโลก พรหมมาได้เสียให้แก่ ตระลา การ, ก็ให้ ตระลา การ คืนให้แก่ ขุน โลก พรหมมา, พระยา อนุชิต ชาน ไชยได้ เอา เงิน สาม สิบ บาท ที่ ขุน โลก พรหมมา เสียให้เปน ค่า ธรรมเนียม นั้น, คืนให้ แก่ ขุน โลก พรหมมา แล้ว, แต่ ณวัน เสาร์ เดือน หก แรม สิบ สาม ค่ำ, ก่อน วัน ที่ ออก หนังสือ พิมพ์, เมื่อ ณเดือน หก แรม สิบ ห้าค่ำแล เดือน เจ็ด ขึ้น สิบ ห้า ค่ำ. แต่ ข้าพเจ้าไม่ ทราบ ได้ ลง หนังสือ พิมพ์ผิด ไป. ต่อ ภาย หลัง มีผู้ มา ชี้ แจงให้ ข้าพเจ้า ฟัง จึ่ง ได้ ทราบ การ ละเอียด, ข้าพเจ้าได้ ใจ แน่ว่า คราว นี้ เปน ความ จริง ทีเดียว, ข้าพเจ้า ขอบ พระเดช พระคุณ พระ บาท สมเด็จ พระจอมเกล้า เจ้า อยู่ หัว เปน อัน มาก. ด้วย เหน ว่า ทรง พระกรุณา ตัด สิน นั้น เปน ยุติธรรม ชอบ นัก.

ของ ที่ จะขาย มีประลาด ต่าง ๆ

๏ มี ห้าง ขายของ ตั้ง ขึ้น ใหม่, อยู่ ที่ใน บ้าน สมเด็จ องค์

ใหญ่. แล สิน ค้า สำหรับ ขาย ที่ ใน ห้าง นั้น, มี อยู่ หลาย อย่าง ล้วน แต่ สิ่ง ของ ที่ ประลาด มา แต่ นอก. มี ขวด ใส่ น้ำ ต่าง ๆ แล ของ เล่น ที่ อย่าง แปลก ๆ พึ่ง แรก จะ มี เข้า มา. ของ ที่ ห้าง นั้น ประลาด กว่า ห่าง อื่น ๆ มาก. เชิญ ท่าน ทั้ง ปวง มา ชม เล่น. ข้าพเจ้า ผู้ เจ้าของ ชื่อ เอ,ไอมัน คน หนึ่ง, กับ ดี.เฮนเร คน หนึ่ง. ได้เข้า ส่วน กัน ใน การ ห้าง, จะ ขาย ให้ ราคา เพียง อย่าง กลาง ภอ สม ควร ไม่ ให้ แพง นัก.

๏ หนังสือ ที่จะขาย ฯะ

๏ หนังสือ ดิกชะนาเร ภาษา อังกฤษ แปล เปน ไทย แปล ออก ใหม่ ๆ ใน เรว ๆ นี้ เปน หนังสือ ประเสริฐ ซึ่ง ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด จะ เรียน ภาษา อังกฤษ แปล เปน ไทย ได้ เปน หนังสือ สำหรับ ขาย มี อยู่ ที่ บ้าน ข้าพเจ้า หมอบรัดเล แล ที่ บ้าน หมอแมกดันเชิญ ท่าน ทั้งปวง มา ดู จะ ขาย ให้ ภอ สม ควร ฯะ

ช่างนาฬิกา

๏ ข้าพเจ้า มี ความ ปรารฐนา จะ ให้ ท่าน ทั้งปวง ทราบ ว่า, ข้าพเจ้า ตั้ง บ้าน อยู่ ที่ ถนน เจริญ กรุง, เปน ช่าง ทำ นาฬิกาพก ทำ นาฬิกา ใหญ่, แล นาฬิกา โกรนำมิเตอ. ถ้า นาฬิกา อย่าง ไร เสีย ก็ แก้ ไข ได้ ทุก อย่าง. แล จะ ทำ ให้ แล้ว เรว แล ดี ด้วย แล ทำ เขม เทีน เรือ ก็ ได้ ข้าพเจ้า มี ชื่อ ใน ท้าย หนังสือ นี้ ชื่อ เอบ. เอช โวเอลกี้

๏ ว่า ด้วย นก อินทรี แล กา ฯะ

๏ ครั้ง หนึ่ง นกอินทรี โฉบ ลง มา เอา ลูกแกะ ไป กิน, กา เหน นกอินทรี ทำ ได้ ก็ เอา อย่าง บ้าง. กา โฉบ ลง มา จาก ต้น ไม้, จับ อยู่ บน หลัง แกะ ตัว ใหญ่, เพื่อ จะ เอา ไป กิน. ตีน กา ก็ ติด อยู่ ใน ขนแกะ ไป ไม่ ได้, ก็ ร้อง เสียง ดัง. คน เลี้ยง แกะ ได้ ยิน แล้ว, วิ่ง มา จับ ตัว กา ได้ ตัด ปีก หาง เสีย สิ้น. เอา ไป ให้ ลูก เล่น ที่ บ้าน.

๏ ใจ ความ คำเปรียบ นี้ ว่า, อย่า ทำ การ ให้ เกิน กำลัง ของ ตัว.

หมอยารักษาไข้กับสิศย

๏ มี หมอ คน หนึ่ง ไป รักษา ไข้ สอง คน ด้วย กัน, กับ ชาย คน หนึ่ง เปน ลูก ศิษย์. หมอ ว่า แก่ คน ไข้ ว่า, เจ้า เปน คน โง่ กิน หอยอิรม เข้า ไป จึ่ง เจ็บ. เมื่อ กลับ มา จาก บ้าน คนไข้ แล้ว, มา กลาง ทาง ลูก ศิษย จึ่ง ถาม หมอ ว่า, ทำไม หมอ จึ่ง ได้ รู้ ว่า เขา กิน หอย อิรม. หมอ บอก ว่า เรา เหน เปลือก หอย ทิ้ง ใต้ ที่ นอน เขา เรา จึ่ง ได้ พูด. ลูกศิษย ก็ จำ ไว้. ภาย หลัง วัน หนึ่ง หมอ ใช้ ให้ ลูก ศิษย ไป เยี่ยม คนไข้ นั้น, ครั้น ลูก ศิษย กลับ มา จึ่ง บอก แก่ หมอ ว่า, เขา โกรธ เขา ไล่ ข้าพเจ้า เสีย จาก เรือน. หมอ ถาม ว่า ยัง ไร เขา จึ่ง ไล่ เสีย จาก เรือน เล่า. ลูก ศิษย จึ่ง บอก ว่า, ข้า พเจ้า ว่า เขา ว่า กิน เนื้อ ม้า. หมอว่า ทำ ไม จึ่ง ไป ว่า เขา อย่าง นั้น. ลูก ศิษย บอก ว่า ข้า พเจ้า เห็น อาน ม้า แล บัง เหียร อยู่ ใต้ ที่ นอน เขา, ข้าพเจ้า จึ่ง ได้ ว่า ดัง นั้น. หมอ จึ่ง ตวาด ว่า เอง เปน คน โฉด เขลา เถก จริง, ที่ จะ มา หมาย ว่า เขา กิน เนื้อ ม้า, เพราะ เหน แต่ อาน ม้า แล บัง เหียน ใต้ ที่ นอน. ว

ว่า ด้วย เฮิกกิลี กับ พ่อ ค้า เกวียน

๏ ครั้ง หนึ่ง ชาว บ้าน นอก ขับ เกวียน บันทุก ของ นัก จะ เข้า มา ใน เมือง, มา ถึง ที่ แห่ง หนึ่ง เปน ทาง ลุ่ม เกวียน ติด ขับ ไป ไม่ ได้, ก็ นิ่ง เฉย เสีย หา ได้ คิด อ่าน แก้ ไข ไม่, ได้ แต่ ปาก ร้อง เรียก เฮิกกิลี ช่วย, เฮิกกิลี คน นี้ เปน คน เรี่ยว แรง มาก. ฝ่าย เฮิกกิลี จึ่ง บอก ว่า ให้ เอา บ่า แบก เข้า. แล้ว ตี ม้า ลง เกวียน ก็ จะ หลุด ไป. เพราะ พระ ชอบ ใจ ช่วย แต่ คน ที่ คน อุสาห์ ใน การ งาน เพื่อ จะ ให้ สำเรจ การ ที่ เขา อุสาห์ นั้น. คือ ที่ ว่า อุสาห์ ลอง ดู นั้น เปน คำ สั่งสอน ที่ ได้ เกิด ผล ดี มาก นัก. เปนอัศจัน

คำ เปรียบ ว่า ด้วย พระอาทิตย์ แล ลม

๏ ลม แล พระอาทิตย์ เถียง กัน ว่า, ใคร จะ แรง มาก กว่า กัน, จึ่ง สัญญา ว่า จะ ลอง แรง กัน บน คน เดิน ทาง, ดู ว่า ใคร จะ มี แรง มาก กว่า กัน. ลม จึ่ง พัด มา เตม แรง แล ฝน ตก นัก, ลม พัด มา ศัก เท่า ใด ๆ, คน ก็ กอด เสื้อ นัก เข้า แก้ หนาว. แล อาทิตย์ ก็ ส่อง ออก มา แสง สว่าง แล ร้อน มาก ขึ้น ทุก ที, คน ก็ ร้อน เข้า ๆ จึ่ง ถอด เสื้อ ออก. คำ เปรียบ นี้ ใจ ความ ว่า วาน ให้ เขา ทำ ดี กว่า ข่ม ขี่.

๏ หนังสือหมอบรัดเล ฯะ

๏ วันพุทธ์เดือนเจด แรมแปดค่ำ, ข้าพเจ้าอยู่เมืองเพชรบูรี, มาเยี่ยมมิศเตอมักกิลวานรบุตรเขย, ด้วยปราฐนาจะเปลี่ยนที่อยู่, เปลี่ยนลม, อยุดการที่กรุงเทพฯ สักน่อยหนึ่ง. หมายว่าจะมีแรงสบายขึ้น, จะได้อยู่สักเก้าวันสิบวัน, แล้วจะกลับไปดังเก่า. แต่มาอยู่เมืองเพชรบูรีห้าวันแล้ว, ก็อยู่เปล่าไม่ได้, เที่ยวไปดูการแลธรรมเนียมอะไร ๆ ที่เมืองเพชรบูรี, จะได้แต่งไว้เปนเรื่องลงพิมพ์สำหรับคนนอกประเทศได้อ่าน. คนนอกประเทศรู้การที่เมืองเพชรบูรีนั้นยังน้อยนัก, เขาอยากรู้เลอียด, จึ่งชอบใจอ่านเรื่องอย่างนั้นมาก. คนนอกประเทศชาติยูโรปชาติอะเมริกาไม่เหมือนไทย, เขาอยากรู้การใหญ่แลการน้อยให้เลอียดหมดทุกอย่าง. เขามักถามว่า, พื้นดินที่ทำนานั้นอย่างไร, เครื่องทำนาอย่างไร, มีเชื้อมากฤๅน้อย, ไถนาอย่างไร, คราดนาอย่างไร, สัตวที่ลากไถนั้นอย่างไร, ไถนาเดือนไร, ต้องการน้ำมากฤๅน้อย, ปลูกเข้าอย่างไร, กี่เดือนจึ่งสุก. เกี่ยวอย่างไร, นวดอย่างไร, อย่างนี้อังกฤษรู้แต่น้อย. ไทยนั้นรู้ทั่วกันแล้ว, ไม่ต้องกล่าวเปนภาษาไทย. เหนควรแต่จะกล่าวเปนภาษาอังกฤษ. แต่ข้าพเจ้าอยู่เมืองเพชรบูรีความนี้ได้แต่งหลายข้อแล้ว.

๏ บัดนี้ข้าพเจ้าเหนควรที่จะกล่าวเปนภาษาไทย, ดีเตือนการทำนาที่เมืองเพชรบูรีบ้าง. เมื่อข้าพเจ้ายังหนุ่ม ๆ อยู่นั้น, ข้าพเจ้าเคยทำนา, เพราะบิดาข้าพเจ้า, ถึงเปนลูกขุนใหญ่มีนาใหญ่. ข้าพเจ้าพิเคราะเหนว่า, เครื่องทำนาอย่างนอกควรจะเอามาใช้ที่เมืองเพชรบูรีบ้าง, จะเปนคุณเปนประโยชน์มาก. ไถที่ไทยใช้นั้นเปนของบูราณที่เดียว, ไถเหมือนอย่างที่คนในเมืองคะนาอันใช้อยู่นั้น, ได้สักสามพันสี่พันมาปีแล้ว. ไม่เหนแก้ไขให้ดีขึ้นกว่าแต่ก่อนเลย. เครื่องไถนาแลเครื่องทำการอื่น ๆ ที่ประเทศยูโรปแลอะเมริกันนั้น, ดีขึ้นกว่าก่อนทุกสิ่ง. ไถนั้นดีมาก, มีหลายอย่าง. อย่างเล็กอย่างกลางอย่างใหญ่. อย่างเล็กภอกำลังม้า ๆ เดียวจะลากไปได้. อย่างกลางภอม้าสองม้าฤๅสามม้าจะลากไปได้. อย่างใหญ่ภอที่วัวใหญ่สามซู่๔ ซู่จะลากไปได้. ถ้าที่นานั้นรกมีต้นไม้รากไม้มาก, ต้องให้มีไถนั้นใหญ่ขึ้นอีก, เทียมด้วยวัวถึงแปดซู่เก้าซู่, ไถเอารากไม้ขาดขึ้นได้. แต่ไถใหญ่นักไม่ต้องการใช้ที่เมืองเพชรบูรี. ดินนี้ไม่สู้เหนียว, รากไม้ไม่ใคร่จะมี, แลหินก็ไม่มีเลย. เหนควรจะใช้แต่ไถที่กระบือสองซู่จะลากไปได้. ไถอย่างนี้กินดินลึกสักเจ็ดนิ้วแปดนิ้ว, กวางสักสิบสี่นิ้วบ้างสิบหกนิ้วบ้าง. กลับดินแล่ย่าข้างบนลงไว้ข้างล่าง. กลับดินดีข้างล่างขึ้นไว้ข้างบนเรียบเสมอกัน. บางทีเขาเอาฟางเข้าแลมูนโคมูนม้าโปรยไปให้ทั่ว, แล้วไถให้ฟางแลมูนสัตว์นั้นกลับลงอยู่ข้างล่าง. ฟางแลมูนสัตวนั้นเน่าเปนเชื้อพืชน์งามนัก. ครั้นทำนาปีหลังแล้วไถกลับข้างนั้นขึ้นมา, ดินนั้นมีเชื้อมากให้เกิดต้นเข้าดี. ถ้าเหนว่าเชื้อนั้นอ่อนไปต้องทำอย่างนั้นอีก ถ้าดินนั้นยังมีเชื้อมากอยู่ก็ไม่ต้องทำ, เอาแต่ไถเล็ก ๆ ภอม้า ๆ หนึ่งฤๅสองม้าจะลากได้, ไม่ไถให้ลึกนัก. บางทีไม่มีฟางแลมูนสัตจะทำเปนเชื้อ. เขาเอาไถเล็ก ๆ ไถแล้ว, เอาเมลดย่าโปรยเภาะไว้ให้ย่านั้นขึ้นงาม, แล้วเอาไถใหญ่ไถกลับเอาย่านั้นเปนเชื้อ.

๏ แต่ที่เมืองเพชรบูรีนี้, เหนว่าดินนั้นอุดมดีมีเชื้อมากอยู่แล้ว, เปนอย่างปลาดนัก. เจ้าของนาทำทุกปี ๆ ดินนั้นก็ดีอยู่เสมอไม่อ่อนไป. ข้างประเทศยูโรปแลอเมริกานั้นถ้าทำอย่างนี้แล้ว, ดินนั้นจะอ่อนไป, เข้าไม่งาม. ต้องคอยใส่เชื้ออยู่เสมอ. แต่แผ่นดินเมืองอายุธยาริมแม่น้ำใหญ่นั้นดี, ไม่ต้องใส่เชื้อเหมือนเมืองเพชรบูรีนี้. เขาว่าเปนเพราะน้ำในแม่น้ำนั้นท่วมทั่วไป, จึ่งเปนเชื้อเกิดขึ้นไม่ต้องใส่. ข้าพเจ้าเหนว่านาที่กรุงเทพฯ แลเมืองเพชรบูรีนั้น, น้ำแม่น้ำถ้วมได้, จึ่งเกิดเชื้อเพราะน้ำนั้น, ไม่อ่อนเสียไป. อีกอย่างหนึ่งดินที่กรุงเทพฯ แลที่เมืองเพชรบูรีนั้นมีเชื้อลึกนัก, เพราะเดิมเปนทะเล. ครั้นน้ำทะเลแห้งไปทีละน้อยก็เกิดเปนดินขึ้นรายเสมอ. ถึงดินที่มีเชื้อดีอยู่แล้ว, จะให้ดีมากขึ้นก็ได้, ให้เอาซังเข้านั้นไว้อย่าเผาเสีย, ทิ้งไว้ให้เน่า, จะได้เปนเชื้ออยู่ที่นั้น. ครั้นถึงเทศกาลทำนาแล้ว, ให้ไถด้วยไถอย่างนอกภอกลับซังเข้าแลย่าได้. ถ้าใช้ไถอย่างนอกแล้ว, ไม่ต้องคอยฝนตกมาก. ฝนตกภอดินอ่อน ๆ ก็ไถได้, ไถไว้คอยถ้าฝน ๆ ตกมากลงมาแล้ว, ดินที่ไถขึ้นไว้นั้นอ่อน

ดี นัก, ไม่ ต้อง คอย ให้ ฝน ตก มี น้ำ มาก, จึ่ง จะ ไถ ได้ เหมือน ไถ อย่าง ใด. เหน ว่า ดี จะ มี คุณ แก่ กรุง เทพ ฯ, ด้วย ชาวนา ไม่ ต้อง ตะลี ตะลาน ไถ นา กลัว ว่า จะ ทำ ไม่ ทัน.

๏ เรื่อง นี้ อยุด แต่ เท่า นี้ ก่อน จะ มี ต่อ ไป อีก,

๏ ความ มรณ ฯ

๏ ณวัน จันทร เดือน ๗ แรม ๑๓ ค่ำ, พระยา มนตรี สุริย วงษ์, ผู้ เปน ที่ สมุห์พระกระลาโหม ฝ่าย เหนือ ถึง อสัญญกรรม์. ท่าน ได้ เปน เปรศิเดน หัวเมือง ฝ่าย เหนือ ทั้งปวง, แล ได้ เปน ราชทูต ไป เจริญ ทาง พระราช ไมตรี ณะกรุง ลอนดอน. ท่าน เปน ที่ ใน หลวง ได้ ตั้ง ไว้ ให้ ไป แทน พระองค์, เมื่อ ราชาภิเศก องค์พระ นเรศม ณะเมือง อุดง. อนึ่ง ท่าน เปน บุตร สมเด็จ องค์ ใหญ่, แล เปน น้อง ร่วม มารดา กัน กับ ท่าน เจ้า พระยา ศรีสุริยวงษ์ ที่ สมุห์ พระ กระลาโหม. เกิด เมื่อ วัน ศุกร เดือน สี่ แรม ๕ ค่ำ, ปี มะโรง โทศก จุลศักราช ๑๑๘๒ ตรง กัน กับ คฤสตศักราช ๑๘๒๑ อายุ ท่าน ๔๕ กับ ๓ เดือน ๒๐ วัน. เรา ทั้งหลาย มี ความ เสีย ดาย ท่าน มาก. ท่าน เปน คนมี ปัญญา มาก, มี อัทธยาไศรย ดี.

บางกอก ดอกกำปนี คือ เจ้า ของ อู่ใหม่

๏ อู่ แห่ง นี้ พึ่ง ทำ แล้ว, พร้อม ใจ จะ รับ เรือ ใหญ่ น้อย ทุก อย่าง. เชิญ ให้ ท่าน เจ้า ของ เรือ, แล นาย เรือ ทั้งหลาย, จง พิ จารณา ดู อู่ ใหม่ นี้. คง จะ เหน ว่า เปน อู่ ดีกว่า อู่ ทั้งปวง ใน บูระ ประเทศ นี้. จะ ได้ แก้เรือ ซ่อม แปลง เสีย ใหม่ โดย สดวก ดี. ที่ อู่ นั้น ยาว ได้ ๓๐๐ ฟุต, แล คง จะให้ ยาว นั้น อีก. โดย กว้าง ได้ ๑๐๐ ฟุต, ฦก ๑๕ ฟุต. ที่ อู่ มี ประตู เรียก ว่า ไกซัน, ถา จะ ปิด มิด ได้ โดย เรว. ที่ นอก ปาก อู่ ใน ออก ไป นั้น, จด ถึง ลำ แม่ น้ำ โดย ยาว ๑๒๐ ฟุต. มี เขื่อน สอง ฝาก กว้าง ขวาง แขง แรง นัก, กำปั่น เล็กกำ ปั่น ใหญ่ จะ จอด อาไศรย อยู่ ปาก อู่ ได้ใน ทุก เวลา ไม่ เปน อันตราย เลย. แล มี เครื่อง จักร สำรับ ยก เสา กะโดง, แล ม่อ น้ำ สำรับ กลไฟ แขง แรง นัก. อู่ นั้น พร้อม ด้วย เครื่องสูบ ไป ด้วย กำลัง กลไฟ. มี แรง มาก เพื่อ จะ ได้ สูบ น้ำ ให้ ออก ได้ โดย เร็ว ได้, ไม่ ว่า น้ำ ขึ้น น้ำ ลง. พร้อม ด้วย เครื่อง ใช้ ใน การ ทำ เรือใบ แล เรือ กล. แล การ นั้น มี นาย ที่ เปนชาติ ยุรป, ได้ เคย ทำ การ เช่น นั้น หลาย ปี, จึ่ง ชำนาญ ใน การ เหล่า นี้ ทุก อย่าง.

๏ แล ลูก จ้าง สำรับ อู่ นั้น เปน คน เลือก มา แต่ ฮ่องกง แล วัมภู ทั้ง นั้น, เปน คน ชำนาญ ใน การ นั้น. ๏ พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, ปรารถนา ที่ จะให้ คน ทั้งหลาย พิเคราะห์ ดู ว่า, อู่ นี้ ตั้ง อยู่ ที่ มี ไม้ สัก บริบูรณ แล ถูก ด้วย. ๏ อนึ่ง อู่ นี้มี จักร เลื่อยไม้, เพื่อจะ ได้ การ เร็ว. หมอน ที่ รอง เรือ สูง สี่ ฟุต, แล จะ ชัก ออก เมื่อใด ก็ ชักได้ โดย สดวก, ไม่ ต้อง เสีย อะไร ใน การ เปลี่ยน หมอน นั้น.

๏ อนึ่ง พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, จะ รับ ธุระ คิด ใน การ ที่ จะ ต้อง ลง ทุน ซ่อม แปลง เรือ, แล จะ รับ เหมา เอา การ นั้น, เรือ ไม้ ก็ ดี เรือ เหล็ก ก็ ดี, แล จะ รับ ต่อ เรือ ใบ เรือ กล ไฟ ฤๅ การ ใด ๆ ที่ ใน การ ช่าง ต่อ เรือ ซ่อม แปลง เรือ. ๏ ไม้ แล เหล็ก แล ของ อื่น ๆ ที่ จะ ต้อง ซื้อ นั้น, เรา จะ ขาย ให้ ตาม ราคา ตลาด กรุง เทพ นี้. ๏ อนึ่ง เรือ ทั้งหลาย ที่ จะ เข้า อู่ นั้น, จะมา จอด ที่ ทุ่น แห่ง กำปะนี ฤๅ ที่ เขื่อน นอก อู่ นั้น, ไม่ ต้อง เสีย เงิน กว่า ผู้ ที่ เปน นาย การ จะ สั่งให้ เลื่อน ออก จาก ที่ นั้น เมื่อ ใด.

๏ อนึ่ง กปิตัน แห่ง เรือ ทั้งหลาย, เมื่อ จะ ออก จาก อู่ นั้น, ต้อง เขียน ชื่อ ตัว ลง ที่ บาญชี แห่ง นาย อู่ นั้น เสีย ก่อน จึ่ง ออก ได้. ๏ อนึ่ง แต่ บันดา หนังสือ, ที่ จะ ฝาก มา ถึง อู่ นั้น, ต้อง ฝาก ไป ถึง มิศเตอดับลิยู. เซ. โรเบิดซัน กว่า จะ ได้ เปลี่ยน อย่าง นั้น, บัด นี้มิศเตอดับลิยู. เซ. โรเบิดซัน เปน นาย กอง นั้น เปนเจ้ากระทรวงใน การ ที่ จะ ใช้ เงิน เกบ เงิน แต่ ผู้ เดียว.

๏ การ ที่ จะ ขาย เลหลัง ฯะ

๏ ผู้ ที่ มี ชื่อ ใน ท้าย หนังสือ นี้ จะ ขาย เล หลัง ตาม ที่ เจ้า ของ สั่งไว้ ณวัน จันทร์ เดือน แปด ขึ้น หกค่ำ เวลา ๔ โมง เช้า ที่ เดียว ของ ที่ จะ ขาย นั้น คือ ทอง หุ้ม กำปั่น ที่ ได้ รื้อ ออก จาก เรือ สกุเนอ แฟ้เร แห่ง เมือง ลอนดอน อย่าง หนึ่ง แล เหลก ตะปู สำรับ ทอง หุ้ม กำปั่น นั้น อย่าง หนึ่ง แล สาย สมอ ทำ ที่ ประเทศ ยุโรป ๒ สายอย่าง หนึ่ง จะ ขาย ที่ บน เรือ แฟ้เร ที่ เข้า อู่บางกอก ดอก กำ ปะนี จะ ขาย เปน เงิน สด

๏ ผู้ ที่ จะ ขาย เลหลัง นั้น ชื่อ เวอซิน แอนกำปะนี

ราคา สินค้า กรุงเทพ

๏ เข้ากล้อง อย่าง ดี เกวียนละ ๕๑ บาท ๒ สลึง

๏ เข้ากล้อง อย่าง กลาง เกวียนละ ๕๖ บาท

๏ เข้าขาว อย่าง ดี เกวียนละ ๖๐ บาท

๏ น้ำตานทราย ขาวอย่าง ที่ หนึ่ง หาบละ ๑๒ บาท สลึง ที่ ๒ หาบละ ๑๑ บาท ที่ ๓ หาบ ละ ๑๐ บาท สลึง

๏ น้ำตานแดง ที่ ๑ หาบละ ๘ บาท สลึง ที่-๒ หาบ ละ ๗ บาท ๒ สลึง

๏ พริกไทยดำ หาบละ ๙ บาท ๒ สลึง เฟื้อง

๏ หนังควาย หาบ ละ ๑๑ บาท

๏ หนังวัว หาบละ ๑๕ บาท ๒ สลึง

๏ เขาควาย หาบละ ๑๑ บาท

๏ กำยาน ที่ ๑ หาบละ ๒๔๐ บาท ที่ ๒ หาบ ละ ๑๓๕ บาท

๏ ตะกั่วเกรียบ ที่ ๑ หาบละ ๔๐ บาท ที่ ๒ หาบ ละ ๓๗ บาท

๏ ป้าน กลับ ที่ ๑ หาบละ ๒๓ บาท ที่ ๒ หาบ ละ ๒๑ บาท

๏ รง หาบ ละ ๖๐ บาท

๏ ไหมโคราช หาบละ ๓๐๐ บาท ไหม ยวร หาบ ละ ๘๐๐ บาท ไหม เขมน หาบละ ๗๐๐ บาท

๏ ครั่ง ที่ ๑ หาบละ ๑๔ บาท ๒ สลึง ที่ ๒ หาบ ละ ๑๓ บาท ๓ สลึง

๏ เร่ว หาบละ ๓๔ บาท

๏ กระวาน หาบละ ๒๑๕ บาท

๏ ฝาง ๓ คุ้น ๔ คุ้น เปน หาบ ๆ ละ ๓ บาท ที่ ๕ คุ้น ๘ คุ้น เปนหาบ ๆ ละ ๒ บาท ๓ สลึง ที่ ๗ คุ้น ๘ คุ้น ๙ คุ้น เปน หาบ ๆ ละ ๒ บาท ๒ สลึง

๏ เมล็ดกระเบา หาบละ ๒ บาท

๏ ไม้ สักยกละ ๑๐ บาท

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กับบิตันชื่อไร	กี่ ตอน	เรือ อไร	มาแต่ไหน
เดือน ๗ แรม ๓ ค่ำ	กวีน ออฟอิงแลน	ครุก	๕๔๖	ชิบสยาม	ฮองกง
เดือน ๗ แรม ๖ ค่ำ	ซีเมงยี	มีเคด		รบ ฝรั่งเสศ	ไซ่ง่อน
เดือน ๗ แรม ๙ ค่ำ	เมิกกิรี	จีน	๑๖๘	บริก สยาม	ชายทะเล
เดือน ๗ แรม ๑๓ ค่ำ	นอฟู	ยอง	๒๓๑	บากสยาม	สิงคโปร์

กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ

ออก เมื่อไร	กำปั่น ชื่อไร	กับบิตัน ชื่อไร	กี่ ตอน	เรือ อไร	จะ ไป ไหน
เดือน ๗ แรม ๔ ค่ำ	เปนคิน	สตอลี	๑๙๗	สกุเนอสยาม	ชายทเล
เดือน ๗ แรม ๔ ค่ำ	อะเมซอน	เปลเซศ	๒๑๓	บริก บริเมน	ฮองกง
เดือน ๗ แรม ๕ ค่ำ	เจ้าพระยา	อรตัน	๓๕๓	กลไฟสยาม	สิงคโปร์
เดือน ๗ แรม ๕ ค่ำ	ดูเวศ	บัศต์	๕๔๑	ชิป ปรูเซีย	ฮองกง
เดือน ๗ แรม ๖ ค่ำ	ฟะเร	ซีมัน	๑๘๔	บาก นอเว	ฮองกง
เดือน ๗ แรม ๘ ค่ำ	ไตลอง	เดมสะไก	๔๔๐	บาก สยาม	ฮองกง
เดือน ๗ แรม ๙ ค่ำ	กินซิงฮอง	สะกัต	๓๔๐	บาก สยาม	ฮองกง
เดือน ๗ แรม ๑๒ ค่ำ	เฮลีโอเอชสลูอิด	รีม	๖๓๑	บาก [illegible]	ฮอง[illegible]
เดือน ๗ แรม ๑๒ ค่ำ	ซีเมนไปล	รอส	๓๑๔	บาก สยาม	ฮอง[illegible]
เดือน ๗ แรม ๑๒ ค่ำ	ไตมันสิติ	ลูเบก	๓๔๒	บาก สยาม	เทีย[illegible]

๏ งาช้าง อย่าง ที่ ๕ อัน ๕ อัน เปน หาบ ๆ ฤะ ๓๕๐ บาท อย่าง ที่ ๘ อัน ๘ อัน เปน หาบ ๆ ฤะ ๓๕๐ บาท อย่าง ที่ ๘ อัน ๙ อัน เปน หาบ ๆ ฤะ ๓๓๐ บาท

๏ ไม้ ชิงชัน ที่ ๑ ร้อย หาบ เปน ๒๐๕ บาท อย่าง ที่ ๒ หาบ ฤะ ๑๗๕ บาท

๏ ไม้ มะเกลือ ที่ ๑ ร้อย หาบ เปน เงิน ๒๔๐ บาท ที่ ๒ ร้อย หาบ เปน เงิน ๑๕๐ บาท

๏ กระดอบ ๑๐๐ เปน เงิน ๙ บาท ๒ สลึง

๏ ทองไบ นัก บาท ๑ เปน ราคา เงิน ๑๖ บาท สลึง

๏ การ แลก เงิน เมือง สิงคโปร์ เสีย ร้อย ฤะเหรียน ที่ เมือง ฮองกง เสีย ๑๐๐ ฤะ ๒ เหรียน

๏ ข้าพเจ้า ผู้ เปน เอดิตอร์ ของ หนังสือ จดหมายเหตุ, พึ่ง กลับ มา แต่ เมือง เพชรบุรี. ถึง บ้าน เมื่อ เดือน แปด ขึ้น ค่ำ หนึ่ง, เพลา ดึก จดหมายเหตุ ใบ นี้ จึ่ง ได้ ออก ช้า ไป สอง วัน.

คำ เปรียบ ว่า ด้วย นก อินทรี กับ หมา จิ้งจอก

๏ นก อินทรี ตัว หนึ่ง มี รัง อยู่ แล ลูก อ่อน, เมื่อ ยัง บิน เที่ยว หา อาหาร อยู่, ก็ พบ ลูก หมา จิ้งจอก นอน ผึ่ง แดด อยู่. นกอินทรี โฉบ ลงมา คาบเอา ลูก หมาจิ้งจอก นั้น ได้, ก็ เอาไป ยัง รังของ ตัว ที่ มี อยู่ บน ยอด ไม้. แล้ว ก็ นึก ว่า คง จะ พ้น อำนาจ หมา จิ้งจอก แล้ว. หมา จิ้งจอก ครั้น กลับ มา เหน ลูก หาย ไป ก็ รู้ ว่า นก อินทรี เอาไป, แล้ว หมา ร้อง ขอให้ นก อินทรี ปล่อย ลง มา. วิง วอน ขอ เพราะ ความ รักษ ลูก มาก. แต่ นกอินทรี ก็ หา ฟัง ความ ขอ นั้น ไม่. หมา จิ้งจอก จึ่ง ไป คาบ เอา ดุ้น ฟืน ที่ ติด ไฟ มา เผา ต้น ไม้ เข้า. นกอินทรี กลัว ลูก จะ ถูก ไฟ ตาย, จึ่ง ร้อง ขอ ให้ หมา จิ้งจอก เลิก กัน เสีย เถิด. แล้ว เอา ลูก หมา จิ้งจอก คืน ให้ แก่ แม่. คำ เปรียบ นี้ ใจ ความ ว่า อย่า ดู หมิ่น ดู ถูก อำนาจ คน ที่ ท่าน นึก ว่า มี อำนาจ น้อย แก่ ตัว.

ปฏิทิน บอก โมง แล ทุ่ม ใน ข้าง ขึ้น เดือน ๘ นี้.

ค่ำ อังกฤษ	ค่ำ ไทย	ค่ำ จีน	อาทิตย์ ขึ้น กี่ โมง	อาทิตย์ ตก กี่ โมง	อาทิตย์ เที่ยง กี่ โมง	จันทร์ ขึ้น กี่ทุ่ม
เดือน ยูน	เดือน ๘	จีน เดือน ๔				
วัน พุทธ ๑๓ ค่ำ	ขึ้น ค่ำ ๑	๓๐ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๘ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๒ นาที	ย่ำ เที่ยง	ย่ำค่ำ แล้ว ๕๓ นาที
วัน พฤหัศ ๑๔ ค่ำ	๒ ค่ำ	๑ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๘ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๒ นาที	ย่ำ เที่ยง	๑ ทุ่ม ๕๒ นาที
วัน ศุกร ๑๕ ค่ำ	๓ ค่ำ	๒ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๘ นาที	ค่ำ ย่ำ แล้ว ๒๒ นาที	ย่ำ เที่ยง	๒ ทุ่ม ๕๘ นาที
วัน เสาร์ ๑๖ ค่ำ	๔ ค่ำ	๓ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๗ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๓ นาที	ย่ำ เที่ยง	๓ ทุ่ม ๕๘ นาที
วัน อาทิตย์ ๑๗ ค่ำ	๕ ค่ำ	๔ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๗ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๓ นาที	ย่ำ เที่ยง	๔ ทุ่ม ๒๕ นาที
วัน จันทร ๑๘ ค่ำ	๖ ค่ำ	๕ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๗ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๓ นาที	๕ โมง ๓๙ นาที	๕ ทุ่ม ๙ นาที
วัน อังคาร ๑๙ ค่ำ	๗ ค่ำ	๖ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๗ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๓ นาที	๕ โมง ๓๙ นาที	๕ ทุ่ม ๕๐ นาที
วัน พุทธ ๒๐ ค่ำ	๘ ค่ำ	๗ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๗ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๓ นาที	๕ โมง ๓๙ นาที	
วัน พฤหัศ ๒๑ ค่ำ	๙ ค่ำ	๘ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๗ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๓ นาที	๕ โมง ๓๙ นาที	๗ ทุ่ม ๓๓ นาที
วัน ศุกร ๒๒ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๙ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๗ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๓ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	๘ ทุ่ม ๑๐ นาที
วัน เสาร์ ๒๓ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๗ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๓ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	๘ ทุ่ม ๕๗ นาที
วัน อาทิตย ๒๔ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๗ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๓ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	๙ ทุ่ม ๓๔ นาที
วัน จันทร ๒๕ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๗ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๓ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	๑๐ ทุ่ม ๓๓ นาที
วัน อังคาร ๒๖ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๗ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๓ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๑๑ ทุ่ม ๒๒ นาที
วัน พุทธ ๒๗ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๗ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๓ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

เล่ม ที่ ๒ เดือน ๘ ขึ้น สิบ ห้า ค่ำ ปี ขาน อัฐศก จุลศักราช ๑๒๒๘ เดือน ยูน วัน ที่ ๒๗ กฤษ ศักราช ๑๘๖๖, ใบ ที่ ๙.

๏ พงษาวดาร อังกฤษ บท

๏ คฤสตศักราช ๑๑๙๙ ยอน พระราชอนุชา แห่ง ริดเจิ้น ได้ ครอง ราชสมบัติ เปน เจ้า แผ่นดิน สืบ มา. ยอน เจ้า แผ่นดินอังกฤษ องค์ นี้ มิ ได้ ตั้ง อยู่ ใน ยุติธรรม ประเพณี ร้าย กาจ, เบียด เบียน อาณาประชาราษฎร, ๆ มิ ได้ มี ความ ยิน ดี.

๏ อยู่ มาพระราชนัดา ของยอน เจ้าแผ่นดิน นั้น, พระนาม อาเตอ อยู่ ใน เมือง ฝรั่งเสศ, เปน บุตร เขย ของ พีลิบ เจ้าแผ่นดิน ฝรั่งเสศ. คิด เหน ว่า ตัว ก็ เปน บุตร เชฐา ของ ยอน เจ้า แผ่น ดิน, ควรจะ ได้ ราช สม บัติ ใน กรุง อังกฤษ บ้าง. จึ่ง ปฤกษา กับ พีลิบ ๆ, ก็ เปน กำ ลัง ช่วย อุด หนุน, ก็ ยก ไป ตี เมือง ซึ่ง พระอัยะกี อยู่ นั้น จวน จะ ได้ อยู่ แล้ว. ยอน เจ้า แผ่น ดิน ทราบ ก็ รีบ ยก ทหาร มา, ตี กระ หนาบ ทัพ อา เตอ เข้า ไว้, ทัพ อาเตอ ก็ แตก ระส่ำระสาย, จับ อาเตอ กับ พี่ นาง ของ อาเตอ ได้. ยอน ก็ เสดจ์ กลับ มา เมือง อัง กฤษ, สั่ง ให้ ประ หาร ชีวิตร อาเตอเสีย, แต่ พี่นาง ของ อาเตอ นั้น ให้ จำ ขัง ไว้ มั่น คง. เจ้า พนักงาน มิ ได้ ประหาร ชีวิตร อาเตอ ตาม สั่ง, ซ่อน อาเตอ ไว้ มิ ให้ เจ้า แผ่นดิน ทราบ. ภาย หลัง ทรง ทราบ ก็ สั่ง ให้ เอา ตัว อาเตอ, มา ประหาร ชีวิตร เสีย ด้วย พระหัดถ์ ของ พระองค์.

๏ ฝ่าย พีลิบ แต่ ลอบ มา ตี เมือง นอแมนเด, ได้ ที่ ละ เล็ก ที่ ละ น้อย, จน เมือง นอแมนเด มิ ได้ ขึ้น แก่ อัง กฤษ ถึง สาม ร้อย ปี มา แล้ว, ไป ขึ้น เสีย แก่ ฝรั่งเสศ ทั้ง สิ้น. ยอน เจ้า แผ่นดิน ขุ่น เคือง พระ ไทย อยู่, จึ่ง ปฤก ษา กับ ขุน นาง ทั้ง ปวง จะ ยก ไป ตี ฝรั่งเสศ. ขุน นาง ทั้ง ปวงไม่ ยอม. ยอน จึ่ง ทำ สัญา ไมตรี กับ เอย เปรอ เจ้า เมือง เยอมะนี, หวัง จะ ให้ เอบเปรอ เข้า ตี ด้าน หนึ่ง, พระ องค์ จะ เข้า ตี ด้าน หนึ่ง. พี ลิบ ก็ จะละล้า ละลัง น้อย กำ ลัง ลง. ครั้น ทำ ไม ตรีเสรจ์ แล้ว, จึ่ง ปฤกษา กับ เอบเปรอ ๆ เหน ชอบ ด้วย, ก็ ยก ไป ตี ฝรั่งเสศ ข้าง ด้าน หนึ่ง. ยอน ก็ จ้าง ทหาร เมือง อื่น ยก เข้าตี ข้าง ด้าน หนึ่ง. เอบเปรอ รบ กับ พีลิบ ก็ อัปะราไชย พ่าย แพ้ แก่ พีลิบ. ยอน ทราบ ว่า เอบเปรอ แพ้ แก่ พีลิบ แล้ว ก็ เสีย พระไทย. จึ่ง ทำ สัญา ไมตรี กับ พีลิบ แล้ว, ก็ เลิก ทัพ กลับ มา.

๏ ขณะ เมื่อ ยอน ไป ทำ ศึก อยู่ กับ ฝรั่ง เสศ นั้น, ขุน นาง ทั้งปวง ใน เมือง อัง กฤษ ปฤกษา พร้อม ใจ กัน, ทำ หนังสือ กด หมาย สำรับ เจ้า แผ่นดิน ไว้ เปน หลาย ข้อ. ห้าม กัน ตัด รอน อำ นาถ เจ้า แผ่นดิน เสีย, มิ ให้ ข่มเหง เบียด เบียน ขุนนาง แล ราษฎร ได้ ตาม อำ นาถ. ครั้น ยอน เสดจ์ มา ถึง แล้ว, ขุนนาง ทั้ง ปวง จึ่ง เข้า ไป ถวาย หนังสือ กด หมาย นั้น จะ ให้ ลงพระนาม. ยอน ไม่ ยอม ลง พระนาม ด้วย ขุนนาง ทั้งปวง, ๆ พา กัน เฉย เมย เสีย ไม่ มา เฝ้า ฟัง ข้อ ราชการ เหมือน แต่ ก่อน.

๏ ยอน เหน ขุนนาง ทั้งปวง ขุ่น เคือง, ไม่ มา รับ ราชการ ตาม ตำแหน่ง, จึ่ง ยอม ลง พระนาม ใน นัง สือ กดหมาย นั้น. หนังสือ กดหมาย นั้น เรียก ว่า แม็กนาชาตา, ได้ จำ ลอง สืบ ๆ มา มี อยู่ ใน หอ หลวง สำ รับ แผ่น ดิน มา จน ถึง ทุก วัน นี้.

๏ ครั้น ยอน ยอม ลง พระนาม แล้ว, ก็ ให้ นึก ขุ่น เคือง ขุน นาง อยู่ไม่ รู้วาย. จึ่ง ละ พระ นะคร เสีย เสดจ์ ไป อยู่ ที่ เกาะ แห่ง หนึ่ง, หวัง จะ ตริการ แก้ แค้น ขุนนาง ทั้งปวง. ขุน นาง ทั้งปวง มิ ได้ สง ไสย, เข้าใจ ว่า, พระองค์ เกียจ คร้าน ใน ราชกิจ, ก็ เสดจ์ไป เที่ยว ประ ภาษ ให้ สบาย พระไทย. ยอน จึ่ง จ้าง ทหาร เมือง อื่น ยก มา ตี เมือง อังกฤษ, หวัง จะ ให้ ขุน นาง ทั้ง ปวง เลิก ถอน กดหมาย นั้น เสีย.

๏ ขุนนาง ทั้งปวง ไม่ ทัน รู้ เหน จะ เสีย ที, จึ่ง ให้ ไป เชิญ ลุย ราช บุตร พีลิบ เมือง ฝรั่งเสศ ให้ ยก มา ช่วย, สัญญา ไว้ ว่า จะ ยก ราชสมบัติ เมือง อัง กฤษ ถวาย, ด้วย เหน ว่า พระ ชา ยา ของ ลุย นั้น เปน เชื้อ วงษ เมือง อังกฤษ, ลุย ก็ ยก มา ช่วย, ได้ รบ สู้กับ ยอน. ยอน ก็ พ่าย แพ้ หนี ไป. ลุยกับ ขุนนางอัง

กฤษ ก็ ตีค ตามไป, ตี ได้ เมือง หลาย หวัว เมือง, รน ถึง เมือง โดเหว้อ. เจ้า เมือง โดเหว้อ นั้น ฝี มือ รบ พุ่ง เข้ม แขง นัก. ลุย รบ หัก เข้า ไป มิได้, จึ่ง สาบาล ว่า, ไม่ ได้ เมือง โดเหว้อ แล้ว ไม่ เสดจ์ กลับ, ถ้า รบ ได้ แล้ว ชาว เมือง ทั้งปวง จะ ผูก คอ แขวน เสีย หมด.

๏ ฝ่าย ขุนนาง อังกฤษ ทั้งปวง ปฤกษา กัน เหน ว่า, ถ้าจะ ให้ เจ้า ฝรั่งเสศ มา เปน เจ้า แผ่นดิน, ครอบ ครอง กรุง อังกฤษนี้, เหน จะ ไม่ ควร, อาณา ประชา ราษฎร จะ หา เปน สุข ไม่. จึ่งเอา ใจ ออก หาก จาก ลุย มา ยอม เข้า ด้วย ยอน อย่าง เดิม. เหตุฉะ นี้ ยอน จึ่ง ได้ ทหาร แล้ว ยก มา โดย สถลมารค ชาย ทเล, ที่ นั่น น้ำ ทเล ขึ้น แรง นัก, ก็ ขึ้น ถ้วม เกวียน บันทุก สะเบียงอา หาร, แล เกวียน เครื่อง ทรง ให้ เสีย ไป สิ้น. ยอน ก็ เศร้า โสก เสีย พระไทย อาไลย ของ, ก็ ประชวน สิ้น พระชนม์ ใน คฤสตศัก ราช ๑๒๑๖ ยอน อยู่ ใน ราชสมบัติ สิบ แปด ปี, พระ ชนมา ยุ ได้ สี่ สิบเก้า พรรษา. พระมเหสี เดิม ที่หญ่า เสีย นั้น ไม่ มี โอรส. พระมเหสี ที่ สอง มี พระราชบุตร สอง องค์. พระราชธิดา สาม องค์. ยอน พระองค์ นี้ มี ความ ชอบ ได้ ประ กอบ ไว้ ใน แผ่น ดิน, คือ ได้ ลง พระนาม ไว้ ใน หนังสือ กดหมาย สำรับ เจ้า แผ่น ดิน สิ่ง เดียว เท่า นั้น, ได้ เปน แบบ แผน เยี่ยง อย่าง สืบ มา ถึง ทุกวัน นี้.

๏ คฤสตศักราช ๑๒๑๖ เฮนเร ที่ สาม ได้ ครอง ราชสม บัติ แทน พระราชบิดา สืบ มา, แต่ ยัง ทรง พระเยาว์ นัก. พระ ชนมายุ ได้ แปด พรรษา. เอินเปมปรัก พระพี่เลี้ยง เปน คน ดี ซื่อ สัตย ได้ว่า ราชการ แทน เฮนเร.

๏ ฝ่าย ลุย ราชบุตร ฟีลิบ ฝรั่งเสศ, ก็ ยัง ตั้งเกลี้ย กล่อม อยู่ ใน แดน อังกฤษ ได้ ผู้ คน บ้าง เล็ก น้อย, ไม่ใคร่ จะ มี ใคร เข้า ด้วย. เอินเปมปรัก ทราบ ดังนั้น, ก็ ยก ทหาร ไป กำ จัด ลุย, ได้ รบ สู้ กัน, ลุย เสีย ที ขอ ทำ ไมตรี กับ เอินเปมปรัก แล้ว ยก ทัพ กลับ ไป. เอินเปมปรัก ว่า ราชการ เปน ยุติ ธรรม จน ถึง คฤสตศักราช ๑๒๑๙ ก็ สิ้น ชีพ ล่วง ไป. เฮอเบิดดีบอ กับบี เตอ ซึ่ง เปน บิชับ แห่ง เมือง วินเจดชะเตอ, ได้ ช่วย กัน ว่า ราช การ แทน เฮนเร สืบ มา, ถึง คฤสตศักราช ๑๒๒๓ เฮนเร ทรง เจริญ ขึ้น พระชนม์ ได้ สิบ หก พรรษา, ก็ เสดจ์ ออก ว่า ราชกิจ มิ ให้ ผู้ ใด ว่า แทน, เฮนเร ทรง ว่า ราชกิจ ก็ อ้อ แอ้ ไป. ขุน นาง อังกฤษ ที่ มี ความ ชอบ ควร จะ ชุบ เลี้ยง ให้ เปน ใหญ่, ก็ ไม่ ชุบ เลี้ยง, ชุบ เลี้ยง คน ต่าง ประ เทศ ให้ เปน ขุน นาง ผู้ ใหญ่. ถ้า โปรด ใคร ๆ แล้ว, เอา ทรัพย์ ใน พระ คลัง ออก พระราชทาน, จน ทรัพย์ ใน พระคลัง บก พร่อง ไป. ขุนนาง ทั้งปวง ขุ่น เคือง คิด จะ ถอด เสีย.

๏ ครั้น คฤสตศักราช ได้ ๑๒๕๘ ขุน นาง ทั้ง ปวง ประ ชุม พร้อม กัน ที่ เมือง ออกซะเฟิด, ข่ม ขื่น ให้ เฮนเร กับ เอดเวิด ราชโอรส ทำ หนังสือ สัญญา ไว้ กับ ขุนนาง ว่า, ให้ ขุนนาง ยี่ สิบ สี่ คน เปน ผู้ ดู แล ว่า กล่าว ราชการ, แล ตั้ง กดหมาย ตาม แต่ จะปฤกษา กัน. แล ให้ ขุนนาง ผู้ หนึ่ง ชื่อ ดี มัดเฟิด, เปน ผู้ ใหญ่ ใน ขุนนาง เหล่า นั้น. ครั้น เอดเวิด ทรง วัฒนา เจริญ ขึ้น แล้ว, ก็ สำแดง สติ ปัญญา กล้า หาร ต่าง ๆ. ฝ่าย ขุนนาง ที่สัต ซื่อต่อ แผ่น ดิน ก็ ยัง มี อยู่ มาก คน. เหน ขุนนาง ยี่ สิบ สี่ คน นั้น ข่ม เจ้า แผ่นดิน ให้ อยู่ ใน อำนาถ ของ ตน. แล ประพฤติ การ อา สัตย์ธรรม ให้ ราษฎร ได้ ความ เดือด ร้อน, ก็ เอา ใจ ออก หาก จาก ขุนนาง เหล่า นั้น กลับ เข้า ด้วย เฮนเร ดังเก่า, เฮนเร จึ่ง มี กำลัง ขึ้น.

๏ ฝ่าย พระเจ้า เฮนเร กับ พระราช อนุชา, แล เอดเวิด ราช บุตร แล ราชนัดา ก็ ยก ไป รบ ดี มัด เฟิด, ทัพ เฮนเร เสี ย ที ก็ พ่าย แพ้ แก่ ขุนนาง, ดีมัดเฟิด จับ เจ้า แผ่นดิน แล เจ้า ทั้ง สาม องค์ ได้. จำ ขัง ไว้ แน่น หนา, ดีมัดเฟิด ก็ กำเริบ มาก ขึ้น ยิ่ง กว่า แต่ ก่อน, จะ ทำ การ สิ่ง ใด ก็ แอบ อ้าง เอา พระนาม ว่า รับ สั่ง แล้ว ทำ เอา แต่ ตาม อำเภอ ใจ ของ ตน, เบียด เบียน ราษฎร ให้ ได้ ความ เดือด ร้อน ต่าง ๆ, ฝ่าย เอิลคล็อดเสด สะเตอ ขุนนาง ผู้ ใหญ่ ใน ขุนนาง ยี่ สิบ สี่ คน นั้น, เหน ดีมัด เฟิด กระทำ การ ทุจริต อยาบ ช้า ทารุณ ต่าง ๆ ดั่ง นั้น, ก็ เอา ใจ ออก หาก คิด จะ ทำลาย ความ คิด ดีมัดเฟิด เสีย. จะ มิ ให้ ดีมัดเฟิด คิด ตั้ง ตัว ขึ้น เปน ใหญ่ ได้.

๏ ดีมัดเฟิด เหน ขุนนาง บาง คน ขุ่น เคือง อยู่. จึ่ง ทำ เปน ปล่อย เอดเวิด เสีย จาก ที่ ขัง, เพื่อ จะ เอา ใจ ขุนนาง เหล่า นั้น. แต่ให้ ทหาร คอย ดู แล รักษา อยู่ ประหนึ่ง จะ ให้ อยู่ คอย ตาม แห่ เสดจ์, หวัง จะ มิ ให้ เอดเวิด หนี ไป ได้. เอิลคล็อด เสดสะเตอ ทราบ ว่า ดีมัดเฟิด ปล่อย เอดเวิด แล้ว แต่ ยัง ให้ ทหาร คุม อยู่, คิด จะ ให้ เอดเวิด หนี. จึ่ง ใช้ ให้ คน สนิท นำ ม้า ฝี

ท้าว เรว ม้า หนึ่ง ไป ถวาย เอดเวิด แล้ว ให้ ทูล ความ ลับ ว่า, ให้ เอดเวิด แกล้ง ทำ เปน ประชวร, คลาย ประชวร แล้ว ให้ ลา ดี มัดเพ็ด ไป เที่ยว ประภาษ เอา อากาศ แล้ว ให้ เสดจ์ หนี มา, จะ ได้ คิด อ่าน ช่วย กัน กำ จัด ดีมัดเพ็ด เสีย.

๏ เอดเวิด ได้ ทรง ฟัง ดั่ง นั้น ก็ ยิน ดี รับ ม้า ไว้, แล้ว แกล้ง ทำ เปน ประชวร. ครั้น หาย ประชวร แล้ว ไป ลา ดีมัดเพ็ด จะ เสดจ์ ไป เอา อากาศ. ดีมัดเพ็ด ไม่ วาง ใจ, จึ่ง ให้ ทหาร ม้า ตาม เสดจ์ ไป ด้วย เปน หลาย ม้า, จะ มิ ให้ เอดเวิด หนี ได้. เอดเวิด เมื่อ เสดจ์ ประภาษ อยู่ นั้น, คิด จะ หนี แต่ เกรง ทหาร ม้า จะ ไล่ ทัน. จึ่ง แกล้ง ให้ ทหาร ม้า นั้น ควบ แข่ง กัน จน ม้า นั้น เหนื่อย อ่อน กำลัง. เหน จะ ไล่ ไม่ ทัน แล้ว, เอดเวิด ก็ ขับ ม้า หนี หน้า ทหาร ไป. ทหาร เหล่า นั้น ขับ ม้า ไล่ ตาม ก็ ไม่ ทัน, ด้วย ม้า ทหาร นั้น อ่อน กำลัง เสีย แล้ว.

๏ ครั้น เอดเวิด หนี ไป ได้. ขุนนาง ทั้งปวง ที่ สัตย์ ซื่อ ต่อ แผ่นดิน ทราบ ว่า เอดเวิด หนี มา ได้ แล้ว, ก็ ยินดี พา กัน มา เฝ้า. เอดเวิด ก็ ตรัส เกลี้ย กล่อม เอา ใจ ขุนนาง เหล่า นั้น ไว้ มิ ให้ ระส่ำ ระสาย. ครั้น ได้ พรรค พล มาก แล้ว ก็ ตระเตรียม จะ ยก ไป ปราบ ปราม ดีมัดเพ็ด.

๏ ฝ่าย ดีมัดเพ็ด ครั้น ทราบ ว่า เอดเวิด หนี ไป. ก็ คิด เกรง อยู่. เหน ว่า เอดเวิด หนี ไป ครั้ง นี้, ที่ ไหน จะ นิ่ง อยู่, คง จะ คิด เกลี้ย กล่อม พวก พล ยก มา รบ กวน เปน มั่น คง, คิด จะ ตัด กำลัง เอดเวิด เสีย มิ ให้ มา รบ กวน ได้, จึ่ง ข่ม ขืน เฮนเร เจ้า แผ่นดิน ให้ สั่ง ประกาศ ไป ว่า, เอดเวิด เปน กระบถ อย่า ให้ ใคร นับ ถือ เข้า ด้วย. แล้ว สั่ง ให้ ไซมน บุตร ผู้ ใหญ่ ของ ตน ยก กอง ทัพ มา คอย ช่วย สกัด. เอดเวิด ครั้น ทราบ ว่า ไซมน ยก มา ช่วย บิดา, ก็ ยก ทหาร รีบ ไป ก้าว สกัด ตี กอง ทัพ ไซมน แตก ฉาน หนี ไป. แล้ว เสดจ์ เลย ไป ปราบ ปราม ดีมัดเพ็ด ๆ ครั้น เหน ธง เปน กระ บวน ทัพ ยก มา แต่ ไกล, สำคัญ ว่า กอง ทัพ ไซมน บุตร ของ ตน ยก มา ช่วย ก็ ดี ใจ, จึ่ง ให้ ม้า ใช้ เรว รีบ ออก ไป ดู, ก็ ทราบ แน่ ว่า เปน ทัพ เอดเวิด, มิ ใช่ ทัพ ไซมน ก็ ตกใจ, จึ่ง จัดแจง กระบวน ทัพ แกล้ง ให้ เฮนเร นำ หน้า ทหาร ยก ออก ไป รบ กับ เอดเวิด. ทหาร กอง หน้า ของ เอดเวิด ทะลวง มา จะ ทำ ร้าย เฮนเร. ๆ จึ่ง ร้อง ไป ว่า, เรา คือ เฮนเร เจ้า ของ ท่าน ทั้งหลาย, ทหาร เหล่า นั้น ทราบ ว่า เจ้า ของ ตน ก็ รบ ป้อง กัน เฮนเร เข้า ไว้ ใน กอง ทัพ เอดเวิด ได้.

๏ เอดเวิด ครั้น ทราบ ว่า พระราชบิดา เสดจ์ มา ได้ ก็ ดี พระ ไทย นัก. สั่ง ให้ โหม หัก หนัก เข้า ไป. ทัพ ดีมัดเพ็ด ต้าน ทาน มิ ได้, ก็ แตก กระจัด กระจาย ไป. ดีมัดเพ็ด กับ บุตร ก็ ถึง แก่ ความ ตาย ใน ที่ รบ นั้น. เอดเวิด ได้ ไชยชำนะ แล้ว, ก็ ปราบ ปราม เสี้ยน หนาม แผ่นดิน ให้ ราบคาบ เรียบเรียง เปน ปรกติ แล้ว มอบ พระ นคร ไว้ แก่ พระราช บิดา. พระองค์ ก็ ถวาย บังคม ลา ยก ทหาร ไป ยัง ประเทศ แปะละสะติง.

๏ ด่าน บาง บอน ฯ

๏ คน เดิน เรือ ค้า ขาย ทาง คลอง หัว กระบือ สรรเสิญ ว่า, หนังสือ พิมพ์ นี้ ดี จริง. ใน หลวง ได้ รู้ ว่า, คน ผู้ร้าย มี อยู่ ที่ คลอง หัว กระบือ, ใน หลวง ได้ มี รับ สั่ง ให้ กรม พระ ตำรวจ์ จับ, เดี๋ยว นี้ คน ร้าย ก็ หาย ไป, คน ค้า ขาย ก็ ค่อย มี ความ สบาย มาก. แต่ นาน ไป ข้าง น่า จะ ยัง ไร ไม่ รู้, เหน ด่าน ไป ตั้ง ใหม่ ที่ บ้าน บาง บวน นั้น, จะ รักษา คน ร้าย ฤๅ ๆ จะ ตั้ง ทำ อะ ไร ไม่ รู้. เหน แต่ เรือ เจ๊ก บันทุก สินค้า มา, พวก ด่าน เรียก ให้ จอด เอา ของ ทุกลำ, ถ้า ไม่ ให้ ก็ ไม่ ปล่อย ให้ มา, ชาว เรือ ต้อง เสีย ให้ ทุก ลำ, คิด ค่า ของ ที่ ด่าน เอา นั้น, เฟื้อง หนึ่ง บ้าง สลึง หนึ่ง บ้าง. เรือ มา แต่ เมือง แม่ กลอง ต้อง จอด ด่าน ถึง ๔ แห่ง, ด่าน เมือง แม่ กลอง หนึ่ง, ด่าน เมือง ท่าจีน หนึ่ง, กรุงเทพฯ สอง แห่ง, ต้อง เสีย ให้ ตาม ทุก แห่ง. ด่าน ที่ ตั้ง อยู่ บางบอน ไม่ เหน มี คุณ สิ่ง ใด. ถ้า ไป อยู่ ที่ ปาก คลอง หัว กระ บือ ให้ พร้อม กัน กับ เจ้า ภาษี ก็ ดี ที เดียว. เพราะ ที่ นั้น ว่าง เปล่า ไม่ มี บ้าน คน. แล้ว เปน ที่ คน ร้าย ปล้น ตี เรือ ฆ่า คน ตาย บ่อย ๆ. แขวง เมือง สาคร บุรีย กับ กรุง เทพ ฯ ชน กัน ที่ นั้น, คน ลัก ควาย ก็ ข้าม ที่ นั้น. ถ้า มี บ้าน แล้ว คน ร้าย ที่ เคย ทำ ยัง แต่ ก่อน ก็ จะ หาย ไป,

---

๏ ผู้ ร้าย เมือง ชน ฯ

๏ ที่ เมือง ชล บุรีย มี คน ร้าย อยู่ คน หนึ่ง ชื่อ อ้าย แจ่ม, มัน แขง แรง ดุ นัก ฆ่า คน ให้ ตาย ก็ หลาย คน. แล้ว เที่ยว แย่ง ชิง ฆ่า ฟัน คน ทุก วัน. พวก คน ทำ ไร่ จะ เดิน เอา ของ

มา ซื้อ ขาย ที่ ตลาด เมือง ชลบุรีย ก็ กลัว นัก. อ้าย แจ่ม มี พวก อยู่ ศัก เก้า คน สิบ คน เท่า นั้น, คน ชาว บ้าน ก็ กลัว นัก. อ้าย แจ่ม จะ ต้อง การ เมีย เจ๊ก ทำ เมีย มัน บ้าง ก็ได้. ตาม บ้าน ไร่ บ้าน ป่า นั้น. ถ้า เจ๊ก เหน อ้าย แจ่ม ๆ บอก ให้ ไป จาก โรง เจ๊ก ก็ ต้อง ออก จาก โรง ไป. อ้าย แจ่ม จะ ต้อง การ กิน เข้า ฤๅ ก็ได้, คุม เหง ลูก เมีย เจ๊ก ก็ได้. เมีย ลูก สาว จะ ไม่ ยอม ก็ กลัว อ้าย แจ่ม จะ ฆ่า ตาย, ต้อง ยอม ให้. ครั้น อ้าย แจ่ม ไป แล้ว, เจ๊ก จึ่ง กลับ ไป โรง อยู่ กับ ลูก เมีย. ทุก วัน นี้ ที่ เมือง ชล คน จะ เดิน เอา สิ่ง ของ ไป ค้า ขาย, ตาม บ้าน ไร่ บ้าน ป่า คน เดียว ก็ เดิน ไม่ ได้. กลัว อ้าย แจ่ม นัก. คน ที่ อ้าย แจ่ม ทำ ยับ เยิน ไป ร้อง ต่อ ท่าน เจ้า เมือง ชล ให้ จับ อ้าย แจ่ม, เจ้า เมือง ว่า แก่ แล้ว จับ ไม่ ได้. เจ๊ก ว่า ให้ เจ้า เมือง บอก กรมการ ไป จับ. เจ้า เมือง ว่า กรมการ ไม่ มี ใคร จะ จับ ได้. เจ้า เมือง กลับ ว่า ให้ เจ๊ก ให้ ไทย จับ อ้าย แจ่ม มา เถิด. ชาว บ้าน ได้ ยิน เจ้า เมือง ว่า ดัง นั้น แล้ว, จะ คิด อ่าน จับ ตัว อ้าย แจ่ม มา ส่ง เจ้า เมือง ก็ได้. แต่ เจ้า เมือง กรมการ จะ ไม่ จำ ตรวน ไว้, จะ ปล่อย อ้าย แจ่ม เสีย. แต่ ก่อน ได้ เหน เจ้า เมือง เอา ตัว อ้าย แจ่ม มา ชำระ ความ บ่อย ๆ, เจ้า เมือง ก็ ไม่ ได้ จำ ไว้. ครั้น จะ จับ ให้ ก็ จะ ปล่อย เสีย อีก. เพราะ เจ้า เมือง กรมการ ไม่ เปน ธุระ จริง ๆ, เจ้า เมือง เข้า มา เที่ยว เล่า ให้ เขา ฟัง, ว่า ตัว เจ้า เมือง ก็ แก่ แล้ว, จะ ชำระ ให้ มัน ทำไม. อ้าย แจ่ม มัน จะ ทำ ยัง ไร ก็ ชั่ง มัน, เจ้า เมือง คิด ยัง นี้ ไม่ ดี.

---

๑ ติ เรื่อง ภาษี เกลือ ฯ

๑ เรื่อง ภาษี เกลือ คน ทำ นา เกลือ กับ คน ค้า เกลือ, ได้ ความ ลำ บาก นัก, เพราะ เจ้า ภาษี ตั้ง พิกัษ เอา เอง. ถ้า เรือ จะ ไป บันทุก เกลือ ที่ ตำบล ใด ให้ มี ใบ บอก เจ้า ภาษี, จึ่ง จะ ไป บันทุก ได้. เสมียร หลงจู๊ เจ้า ภาษี ก็ ตั้ง ไป ไว้ ทุก แขวง ทุก อำเภอ. เรือ บันทุก เกลือ ล่อง มา ถึง ด่าน ภาษี แล้ว, บังคับ ให้ ตวง ใหม่, เข้า มา ถึง กรุง แล้ว ให้ ตวง อีก. เที่ยว เรือ หนึ่ง เกลือ ต้อง ตวง ให้ เจ้า ภาษี ดู ถึง สาม แห่ง, แล้ว เรียก เอา ค่า ตวง ค่า ตั๋ว ค่า เผา ค่า ฎีกา ค่า ใบ บอก ให้ ไป ซื้อ เกลือ. คิด ดู เกลือ เกวียน หนึ่ง ตวง เสีย เงิน ให้ เจ้า ภาษี ถึง แปด บาท. เจ้า ภาษี ทำ ดั่ง นี้ ปราฐนา จะ ไม่ ให้ ผู้ อื่น ค้า เกลือ ได้. เจ้า ภาษี จะ ได้ ขาย คน เดียว. คน ขาย เกลือ ได้ ความ ลำ บาก แล้ว ก็ ไม่ ไป ซื้อ เกลือ ขาย, เพราะ เสีย เงิน มาก ไม่ มี กำไร. เจ้า ของ เกลือ ที่ ทำ นา ได้ เกลือ ไว้. จะ เอา บันทุก เรือ มา ขาย ไป บอก เสมียร หลงจู๊ ให้ ไป กำ กับ ตวง เกลือ ที่ ยุ้ง. เสมียร หลงจู๊ ก็ ไม่ ไป ว่า เจ้สัว ไม่ สั่ง. ต้อง มา อ้อนวอน เจ้สัว ถึง บางกอก, มา เปน หลาย วัน จึ่ง ได้ ไป เที่ยว หนึ่ง. ครั้น จะ ขาย เกลือ ให้ เจ้า ภาษี ๆ, ก็ ให้ ราคา แต่ เกวียน ละ บาท บ้าง สอง บาท บ้าง. เกลือ เงิน ภาษี ก็ ได้ มาก กว่า คน ทำ ถึง เกวียน ละ หก บาท. แล้ว จะ เอา มา ซื้อ ขาย ได้ ความ ลำ บาก ด้วย. ถ้า ขาย ให้ เจ้า ภาษี แล้ว ภาษี ก็ เอา ไม้ วา ไป วัด ยุ้ง สูง ศอก กว้าง สี่ ศอก เปน เกวียน. ครั้น จะ เกี่ยง ให้ ตวง ก็ จะ เอา ถัง ใหญ่ ไป ตวง ซื้อ. ครั้น ขน มา ขาย ก็ เอา ถัง สิบ แปด สิบ เจ็ด หนาฬ ตวง ให้. ครั้น มา ถึง ด่าน ภาษี ๆ ก็ ตวง ตรวจ ดู อีก. ถ้า เกลือ ขาด ไม่ เตม ตาม ฎีกา ว่า ขะโมย เกลือ ขาย, ไม่ บอก ภาษี. ๆ ก็ เรียก เอา เงิน เตม ตาม ฎีกา. ถ้า เกลือ ตวง ได้ มาก กว่า ฎีกา ออก ไป, เจ้า ภาษี ก็ ริบ เอา เกลือ นั้น ไว้. เจ้า ภาษี ใช้ ถัง ไม่ เท่า กัน คิด ฉ้อ อยู่ เสมอ, คน ขาย จะ ไป ฟ้อง ฤๅ ก็ กลัว จะ ต้อง ไป เปน ความ กับ เงิน จึ่ง ไม่ มี ผู้ ฟ้อง. คน ค้า เกลือ ไม่ ค้า ก็ มาก เพราะ เจ้า ภาษี ทำ ให้ ลำ บาก. ข้าพเจ้า เหน ว่า การ นาน ไป ข้าง หน้า, คน ทำ นา เกลือ คน ค้า เกลือ เลิก ไป หา อื่น กิน ไม่ ทำ นา เกลือ,ๆ ก็ จะ ได้ น้อย ไป. เจ้า ภาษี ก็ จะ ฟ้อง ขาด เงิน ภาษี ก็ น้อย ลง. ถ้า เจ้า ภาษี เปิด ให้ ซื้อ ขาย โดย สดวก, กำ กับ ตวง แต่ ที่ ยุ้ง แห่ง เดียว แล้ว, จะ เอา ไป ซื้อ ขาย ที่ ไหน ก็ อย่า ห้าม ปราม, เงิน ภาษี ก็ ลด ลง เรียก เอา แต่ เกวียน ละ สาม บาท สี่ บาทว คน ทำ นา เกลือ คน ค้า เกลือ มี กำไร. เกลือ ก็ มาก ขึ้น ทุก ปี. แต่ ปี กลาย นี้ เกลือ ขาย ที่ นา ได้ เกวียน ละ สี่ บาท ห้า บาท, ยัง มี คน ทำ มาก. ปี นี้ เกลือ ขาย ที่ นา ได้ เกวียน ละ บาท สอง บาท, แล้ว ซื้อ ขาย ต้อง อยู่ ใน บังคับ เจ้า ภาษี เกลือ ก็ มี น้อย. เหน เจ้า ภาษี จะ ฟ้อง ขาด เปน แน่, ถ้า เจ้า ภาษี จะ เรียก เหมือน ภาษี เข้า สาร ภาษี อื่น ๆ, เสีย ภาษี ให้ แล้ว เจ้า ของ จะ เอา ไป ซื้อ ขาย ที่ ไหน ก็ ได้, ไม่ ห้าม เหมือน เกลือ,ๆ ก็ จะ มี มาก ขึ้น, ภาษี จะ เรียก ได้ เงิน มาก. ภาษี ก็ แย่งชิง กัน เงิน หลวง ก็ จะ มาก ขึ้น ด้วย. เกลือ เสีย ภาษี แล้ว, เอา ไป ใส่ ปลา ใส่ กุ้ง, เจ้า ภาษี เกลือ เรียก เอา ภาษี เกลือ กับ คน ขาย ปลา,ขาย กุ้ง อีก. เปน ภาษี เกลือ เรียก สอง ครั้ง.

๑ ติ เรื่องบีด คลอง ๆ

๑ ใน คลอง หัว กระบือ ข้าพเจ้าไป เที่ยว เหน คลอง ขุด ใหม่ ที่ ปลาย คลอง เดียน ดี, ไม่ มี ไม้ รก ใน คลอง เรือ ไป มา ได้ ความ สบาย. แต่ คลอง เก่า ข้าง ตน คลอง นั้น, ชาว บ้าน เอา ไม้ บีด คลอง ดัก กุ้ง หลาย แห่ง, เรือ ไป มา ติด ไม้ สระ คลอง ดัก กุ้ง ชาว เรือ จะ รื้อ, เจ้า ของ ที่ เอา ไม้ ทำ เปน เฝือก ดัก กุ้ง นั้น ไม่ ให้ รื้อ. ทะเลาะ กัน กับ คน บันทุก เกลือ ล่อง มา ตาม คลอง นั้น ทุก วัน. ข้าพเจ้า ทราบ ว่า คน เอา ไม้ สระ บีด คลอง อย่าง นี้ ใน หลวง ห้าม คน ที่ ทำ นั้น ชัด รับสั่ง มี โทษ มาก.

---

๑ เรื่อง หนึ่ง, ที่ ตะภาน วัด ราชบุณะ มี คน อยู่ พวก หนึ่ง เปน ผู้ ร้าย. เรือ มา จอด อาไสย ตะภาน เปน เรือ มา แต่ หัว เมือง ส่ง ส่วย บ้าง, มา เปน ความ บ้าง. อ้าย ผู้ ร้าย ลง ไป ใน เรือ แย่ง เอา เงิน เอา ของ ไป แทบ ทุก วัน. ลาง ที่ ก็ แย่ง กลาง วัน บ้าง, กลาง คืน บ้าง. เจ้า ของ ไล่ ตาม ไป ถึง ตัน ตะภาน, ภบ บ่าว พระยา มหามนตรี นั่ง ยาม รักษา เรือ ไม้ ซุง อยู่ ที่ ต้น ตะภาน นั้น, ออก กั้น กาง ช่วย อ้าย ผู้ ร้าย. เจ้า ของ สู้ ไม่ ได้ ก็ กลับ ลง เรือ, แล้ว อ้าย ผู้ ร้าย ก็ ตาม เอา อิฐ มา คว่าง ถูก หัว คน แตก. เรือ จอด ที่ ปลาย ตะภาน ไม่ ใคร่ จะ ได้. เจ้า ของ เหน ว่า บ่าว พระยา มหามนตรี จะ เปน ผู้ ร้าย รู้ จัก ตัว ผู้ ร้าย ด้วย หลาย คน. เจ้า ของ ถาม ชาว บ้าน ริม ตะภาน ว่า คน เล่า นี้ เปน บ่าว ท่าน ผู้ ใด. เขา บอก ว่า เปน บ่าว พระยา มหามนตรี บ้าง, พระ ราชวรินทร์ บ้าง, พระ วิสุทโยธามาตย์ บ้าง. คนเหล่า นี้ อยู่ ที่ ศา ลา. ทั้ง กลาง วัน กลาง คืน, ร้อง เพลง เล่น เปน คำ อยาบ ทุก คืน. ใน บ้าน นาย ไม่ ใคร่ จะ อยู่ ๆ ที่ ศาลา ตะภาน นั้น มาก กว่า อยู่ บ้าน นาย, เพราะ นาย ไม่ ว่า อ้าย เหล่า นี้, จึ่ง เปน ผู้ ร้าย.

๑ ความ ร้าย ๔ เรื่อง ๕ เรื่อง ที่ ลง พิมพ์ ข้าง บน นี้, คน มี ชื่อ มา ให้ ข้าพเจ้า, ขอ ให้ ลง พิมพ์. มี คน เข้า กัน หลาย คน เปน พยาน ว่า เปน ความ จริง. เรา จึ่ง ว่า เหน ควร ที่ จะ ลง. ถ้า สืบ ดู ว่า เปน ความ ไม่ จริง แล้ว ใคร ๆ จะ มา แก่ ความ ก็ ได้.

ว่า ดว้ย เรือ กลไฟ ชื่อสยาม

๑ วัน พุทธ์ เดือน ๕ แรม ๑๑ ค่ำ ได้ ออก จาก เมือง แล่งวุ้น จะ ไป เมือง กาละกะตา, หม้อ น้ำ แล จักร ก็ ดี อยู่, กำปั่น นั้น แล่น ไป สดวก. จน วัน ๕ เดือน ๕ แรม ๑๒ ค่ำ เมื่อ ขณะ นั้น กับตัน ยืน ถือ ท้าย อยู่, เรือ นั้น แล่น ไป ห่าง เสา ไฟ ประมาน ไมล์ หนึ่ง ก็ โดน โสโครก เข้า สอง สาม หน. กับตัน จึ่ง สั่ง ให้ เขา อยุด จักร, แล เมื่อ เขา อยุด จักร แล้ว, กำปั่น ขึ้น เกย แน่น อยู่ บน หิน. เมื่อ กับ ตัน สั่ง ให้ อยุด จักร นั้น, อินซะเนีย ก็ เปิด ควัน เสีย แล้ว ขึ้น มา บน ดาดฟ้า. อินซะเนีย ใหญ่ แล พวก ใส่ ไฟ นั้น ก็ ตาม กัน ขึ้น มา โดย เรว. เมื่อ เขา ขึ้น มา บน ดาด ฟ้า หมด แล้ว, กับ ตัน เดิน มา ข้าง ท้าย เรือ สั่ง ให้ หย่อน เรือ โบต ลง ใน น้ำ. อิน ซะเนีย สาม คน, ๆ ครัว คน หนึ่ง, แล คน โดย สาร สี่ คน ก็ ลง เรือ โบต ดึ กระเชียง ไป รอบ ท้าย เรือ, กับตัน สั่ง ให้ ย้าย เรือ ตรง ไป ที่ เสา ไฟ. ครั้น ไป ใกล้ เสา ไฟ ประมาณ ครึ่ง ไมล์, เหน แต่ หิน แล ละลอก, ไฟ ที่ เสา นั้น ก็ สว่าง อยู่, พวก ที่ เข้า ไป นั้น เหน ว่า เข้า ไป ไม่ ได้ แล้ว ก็ กลับ มา ยัง กำ ปั่น. กับ ตัน จึ่ง บอก ว่า, จีน เอา เรือ โบต ไป ลำ หนึ่ง ไม่ ได้ บอก กับตัน. พวก อินซะเนีย ยัง รอ เรือ โบต อยู่ ที่ ข้าง กำปั่น นั้น, จน เวลา สี่ โมง เช้า. แล้ว ก็ ออก เรือ ไป จะ ไป ขึ้น ที่ เสา ไฟ นั้น, ค่อย เลียบ อ้อม หนี ไป ขึ้น ที่ โรง ได้. จึ่ง ได้ พบ จีน ที่ เอา เรือ โบต มา แต่ เจ้า ของ โรง, บอก ว่า จีน เหล่า นั้น คลื่น ซัด เรือ เข้า มา ค้าง แห้ง อยู่ จีน จึ่ง ขึ้น ได้. ภอ พวก จีน ขึ้น ได้ แล้ว, มี คลื่น มา อีก ลูก หนึ่ง ซัด เรือ จีน ข้าม ไป ข้าง โน้น เรือ ก็ ลอย ไป. ได้ ยิน พวก จีน ว่า มี สิ่ง ของ แล เงิน ติด เรือ ไป มาก. เจ้า ของ เรือ จึ่ง ไป ตาม เรือ มา ได้ ขน สิ่ง ของ ขึ้น, แล เงิน ที่ อยู่ ใน เรือ นั้น หาย ไป มาก, เพราะ ว่า ปาก ถุง เปิด อยู่.

๑ แล้ว อินซะเนีย ว่า จะ จัด แจง ซ่อม แปลง เรือ โบต, แล้ว จะ ไป รับ คน ที่ ค้าง อยู่ ใน กำปั่น. เจ้า ของ โรง ห้าม ว่า อย่า ไป เลย คลื่น ลม มี มาก, คอย ให้ น้ำ ลง ก่อน. พวก เหล่า นั้น ไม่ ฟัง, ก็ จัด แจง ลง เรือ, คลื่น ซัด น้ำ เข้า มา ใน เรือ ครึ่ง ลำ. อินซะเนีย ทั้ง ๒ คน กับ กระลาสี ๕ คน, ก็ ลง ใน เรือ วิด น้ำ ไป สาม คน. แล้ว ไป ยัง กำปั่น. ถึง กำปั่น แล้ว, มิศเตอ สอบเพื่อ บอก ว่า กับตัน กับ คน ครัว สอง คน, ลง แพ เล็ก ๆ ลอย ไป กลาง ทเล. ขณะ นั้น กระลาสี บน กำ ปั่น หลาย คน ต่าง ๆ โจนลง ใน เรือ โบต จน เรือ เกือบ จะ ล่ม. คน ใน เรือ ห้าม ว่า อย่า ให้ ลง มา นัก เรือ จะ ล่ม, ให้ กลับ ขึ้น ไป บน กำ ปั่น เสีย ก่อน. คน ทั้งปวง ว่า กับตัน ขึ้น บก ได้ แล้ว ก็ ทิ้ง เขา เสีย ให้ ตาย ไม่ คิด ถึง เลย. เที่ยว นี้ เรา ได้ ลง เรือ แล้ว ไม่ ขึ้น ละ,

แล้ว ก็ ออก เรือ จาก กำปั่น วิด น้ำไป พลาง, จน ถึง ฝั่ง ก็ ส่ง คน เหล่า นั้น ขึ้น บก ได้ หมด แล้ว, จึ่งลง เรือ รีบ ไป ตาม กับตัน ประมาณ ทาง สี่ ไมล์ ห้า ไมล์. ภบ กับตัน เกาะ แพ ลอย กลาง ทเล แล้ว รับ ขึ้น บน เรือ โบต กลับ มา ยัง กำ ปั่น. กับ ตัน ขึ้น ไป บน กำปั่น เก็บ เอา เสื้อ หมวก กับ คาบ ลง เรือ แล้ว, รับ คน ลง บน กำปั่น ลง เรือ มา หมด ส่ง ขึ้น ถึง ฝั่ง. กับตัน อยาก ไป กำปั่น อีก หน หนึ่ง, จึ่ง จัด แจง คน ลูกเรือ, อินซะเนีย แล เจ้า ของ โรง กับตัน ถึง กำปั่น แล้ว, ก็ เก็บ หีบ นังสือ แล แผน ที่ กับ เงิน แล ปืน ห้า กระบอก แล้ว ก็ กลับ มา ฝั่ง. ภอ ถึง ฝั่ง เรือ โบต ล่ม ลง, หีบ หนังสือ หาย สอง หีบ, แล หีบ ก็ เปียก น้ำ เสีย ไป่

เมือง เพชรบุรี เดือนเจดแรม แปดค่ำ

๏ ข้าพเจ้า ผู้ เปน เอดดิตอร์ ของ บางกอกริคอเดอ, ได้ เขียน บท ต้น เรื่อง นี้ ณวัน แรม แปด ค่ำ. ที่ ข้าง ปลาย บท นั้น, ว่า ด้วย การ ไถ นา เมื่อ กำลัง แห้ง; เพื่อ ประสงค์ จะ ให้ การนั้น สำ เรจ์ พร้อม เมื่อ คราว ที่ ฝน จะ ตก บริบูรณ์, ไม่ ต้อง ตะลีตะลาน ไถ นา. เมื่อ คราว นั้น จะ มี แต่ การ คราด. แต่ ข้าพเจ้า เหน ว่า, คราด ที่ ไทย เคย ใช้ อยู่ นั้น, คราด กว่า จะ ได้ ก็ ช้า นัก เหน็ด เหนื่อย มาก, แล้ว ไม่ ดี ด้วย. คราด เมือง นอก มี ดี ๆ นัก, คราด เบา ก็ มี, คราด หนัก ก็ มี, อย่าง กลาง ก็ มี. อย่าง กลาง นั้น ควาย คู่ หนึ่ง, ฤๅ ว่า สอง คู่ ลาก ไป ได้ สบาย. ตัว คราด นั้น เปน ไม้ มี สัณฐาน เหมือน รั้ว เรือน, ยาว สาม สอก สี่ สอก. มี ไม้ ขวาง อยู่ กลาง อัน หนึ่ง ยาว สัก สอก คืบ สำรับ ใส่ ลูก คราด. ลูก คราด นั้น เขา ทำ ด้วย เหล็ก เปน สี่ เหลี่ยม, โต เหลี่ยม ละนิ้ว, ยาว พ้น ไม้ คราด ออก ไป หก นิ้ว บ้าง แปด นิ้ว บ้าง. เขา ใส่ ลูก คราด ราย ไป ตาม ยาว, ไม้ คราด ทั้งสอง ข้าง แล ไม้ ขวาง กลาง. ไม่ มี ที่ มือ จับ, ไม่ ต้อง ยก ขยับ เหมือน คราด ไทย. บาง ที ดิน นั้น แขง คราด กิน ฦก ลง ไป ไม่ ได้, คน ผู้ คราด ขึ้น ยืน บน นั้น ให้ หนัก ลง, คราด ไป รอบ เดียว ดิน ก็ เลอียด ดี, ไม่ ต้อง ซ้ำ อีก.

๏ อนึ่ง ถ้า ไถ ไว้ ก่อน สัก เดือน หนึ่ง ฤๅ กึ่ง เดือน ให้ หญ้า นั้น เน่า แล้ว, สรรพหญ้า ทั้งปวง ก็ ขึ้น ไม่ ได้. เมื่อ คราด แล้ว จะ ดำ เข้า ฤๅ จะ หว่าน เข้า, เข้า นั้น จะ งาม ดี. หญ้า นั้น จะ ไม่ ขึ้น ท่วม ทับ เข้า ได้ เลย. ที่ เมือง นอก เขา ไม่ ได้ ดำ เข้า สาลี แล เข้า อื่น ๆ, เขา ไถ แล คราด ให้ หญ้า หมด แล้ว, เขา จึ่ง หว่าน เข้า. ถ้า หญ้า ไม่ หมด แล้ว, เขา ก็ รู้ ว่า เข้า จะ ไม่ งาม. ข้าพเจ้า เหน ว่า, ตก กล้า แล ดำ เข้า ดู ประดัก ประเดิด หา ต้อง การ ไม่. คน ที่ เคย หว่าน นั้น หว่าน วัน ละสิบ สิบ ห้า ไร่ ก็ ได้, หว่าน ไม่ ให้ หนา ไม่ ให้ บาง ก็ ได้ ตาม ชอบ ใจ. หว่าน แล้ว คราด กลบ เมลดเข้า อีก ที หนึ่ง, ดิน นั้น กลบ เข้า ลง ไว้ นก กิน ไม่ ได้.

๏ ข้าพเจ้า เหน ว่า ไทย หว่าน เข้า ก็ มี น้อย, เข้า ที่ หว่าน นั้น ก็ ไม่ สู้ งาม, เพราะ ไถ ไม่ ดี หญ้า ขึ้น ทับ เข้า ได้, เข้า จึ่ง ไม่ งาม.

ข่าว มา ก่อน

๏ มี ข่าว มา โดย เรือ เจ้า พระยา ว่า, เมือง ปรอเซีย กับ เมือง ออศเตรีย เกิด ความ ทะเลาะ กัน, น่า กลัว ว่า จะ ถึง รบ กัน. เนโปเลียนเอมปีรอ เจ้า เมือง ฝรั่ง เสศ ก็ นิ่ง อยู่. มี อำนาถ ที่ จะ ห้าม ปราม แต่ ไม่ ทำ, ดู เหมือน จะ เข้า ด้วย ปรอเซีย. แล จะ ชักชวน เมือง อิตตาเลีย ให้ ตระเตรียม ให้ ช่วย ด้วย. ข่าว ว่า เมือง อิตตาเลีย ก็ ตระเตรียม ทัพ ใหญ่ ได้ สี่ แสน คน แล้ว, จะ ยก ไป ตี เมือง ออศเตรีย. เหตุ เพราะ ความ นี้ นาย ห้าง ใหญ่ เสีย หลาย ห้าง. การ ที่ จะ รบ กัน นั้น, เกิด อึกกะทึก กะเทือน ไป ตลอด มา ถึง เมือง บำไบ. นาย ห้าง ใหญ่ ๆ ที่ เมือง บำไบ ก็ เสีย ไป หลาย ห้าง แล้ว. เมือง โรม ที่ สันตปา ๆ เปน ใหญ่ นั้น ก็ ไม่ สบาย, กลัว ว่า ความ เกิด ใน ปราเทศ ยูโรป นั้น, จะ เปน เหมือน เกิด พยุห์ ขึ้น ที่ มหา สมุท, คลื่น ละลอก ใหญ่ ๆ, ก็ จะ ซัด เข้า มา ถึง แผ่นดิน ท่าน, แล้ว ก็ จะ จม ลง เสีย ไป. ข่าว ฦๅ ว่า สันตปา ๆ ก็ หา ช่อง โอกาศ ที่ จะ หนี จาก อันตราย ได้.

๏ อนึ่ง โรค ลง ราก ดู เหมือน จะ แผ่ ทั่ว ใน ประเทศ อินเดีย, ประเทศ ยูโรป, แล ประเทศ อะเมริกา ใน ปี นี้. ข่าว ว่า ข้าม มหา สมุท ไป่ จาก เมือง .ยอมะนี ถึง เมือง นิวยอก แล้ว. โรค นั้น ติด คน เดิน เรือ ไป. อนึ่ง โรค โค กระบือ ที่ ตาย ห่า ใน เมือง อังกฤษ นั้น ค่อย เหือด ไป.

๏ อนึ่ง เมือง ยูไนติศเทศ นั้น, คอนเครศ เปน พวก ขุนนาง ประชุม กัน ว่า ราชการ กับ เปรศิเดนต์, ก็ ไม่ เหน พร้อม ใจ กัน หลาย สิ่ง หลาย หย่าง, จึ่ง ยังเกิด ความ ไม่ สบาย. [illegible]ยน ว่า จะ เปน อันตราย ใหญ่. เพราะ คอนเครศ ทำ [illegible]

ชาติ อาฟะริกา ที่ เปน ทาษ อยู่ แต่ ก่อน นั้น, ให้ เปน ชาว เมือง อะเมริกา มี อำนาถ ที่ จะ เข้า ใน การ เลือก ขุนนาง ได้, เหมือน ชาติ ชาว เหมือน กัน. แต่ เปรศิเดนต์ ไม่ เหน ด้วย, ไม่ ยอม ลง ชื่อ ใน กฎหมาย ที่ คอนเครศ จะ ตั้ง ใหม่, พวก คอนเครศ จึ่ง เสียใจ นัก.

๏ สกุเนอ ที่ จะ ขาย ๚

๏ สกุเนอ อังกฤษ ชื่อ เอริน บันทุก ของ ได้ ๔ พัน หาบ เรา ผู้ มี ชื่อ ใน ท้าย หนังสือ นี้ จะ ขาย แก่ ผู้ ใด ใด ที่ ปรารฐนา จะ เซื้อ เรือ ลำ นี้ แล่น เรว นัก ได้ ซ่อม แปลง เสีย ใหม่ ใน เรว ๆ นี้ จะ แล่น ไป ใน ทเล เที่ยว นี้ ก็ ได้ ไม่ ต้อง ซ่อม แปลง ใหม่ แล ได้ หุ้ม ทอง เหลือง เมื่อ ปี กลาย จะ ใช้ ได้ อีก สอง ปี ไม่ ต้อง เสีย อะไร นัก เรือ นั้น นับ ได้ ๒๗๕ ตวน เปน เรือ ที่ ควร จะ ใช้ บัน ทุก ของ ต่าง ๆ ผู้ ใด ปรารฐนา จะ รู้ ความ ด้วย เรือ นั้น อีก เชิญ ไป ถาม ซกอต แอน คัมปนี เถิด เขียน มา ณ วัน พฤหัศ เดือน แปด แรม ค่ำ หนึ่ง

แผน โลกย์ ต่อ ไป

๏ ที่ นี้ จะ กล่าว เรื่อง แผนที่ โลกย์ สืบ ไป, ต่อ น่า ๑๔ เล่ม สอง ที่ ได้ ว่า ไว้ แล้ว, ว่า พื้น แผ่นดิน มี น้ำ ๓ ส่วน, ดิน ส่วน หนึ่ง. เปน ๔ ส่วน. น้ำ ที่ ท่าน เรียก ชื่อ ว่า ทะเล ใหญ่ มี อยู่ ๕. แอตแลนติก โอเชียน หนึ่ง. เปซีฟิก โอเชียน หนึ่ง, อินเดีย โอเชียน หนึ่ง, อาตติก โอเชียน หนึ่ง, แอนต์อากติก โอ เชียน หนึ่ง. เปน ๕ ทเล เหล่า นี้ ติด เนื่อง กัน เปน อัน เดียว. แต่ ทว่า เรียก ชื่อ ต่าง ด้วย เปน ของ ยืด ยาว ไป.

๏ ทเล แอตแลนติก นั้น, อยู่ ท่ำ กลาง ประเทศ ยูโรบ กับ ประ เทศ อเมริกัน ยาว ประมาณ ๘๔๐๐ ไมล์, กว้าง อนุมาณ ๔๐๐๐ ไมล์

๏ ทเล เปซีฟิก นั้น, อยู่ ระหว่าง ประเทศ อเมริกัน กับ ประ เทษ จีน, ยาว ประมาณ หมื่น ไมล์, กว้าง อนุมาณ ๗๕๐๐ ไมล์.

๏ ทเล อินเดีย นั้น, อยู่ ประเทศ ชิณพูสีทาล ทิศ ใต้. ยาว ไม่ มี ประมา ณ, กว้าง อนุมาณ ๔๐๐๐ ไมล์.

๏ ทเล อากติก นั้น, อยู่ ประเทศ ยูโรบ แล อาเซีย ทิศ เหนือ. ยาว กว้าง หา ประมาณ มิ ได้.

๏ ทเล แอนต์อากติก นั้น, อยู่ ทวีบ อเมริกา ทิศ ใต้, ยาว กว้าง หา ประ ณ ไม่.

นี้, กำหนด น้ำ ที่ ภูก มาก นั้น ก็ ยัง ไม่ แจ้ง, ชื่อ ได้ อย่าง น้ำ ที่ ท ล แอตแลนติก, ด้วย สาย ดิ่ง ยาว ๕ ไมล์ เสศ, แล้ว ยัง หา ถึง ดิน ไม่. ๕ ไมล์ เสศ นั้น คิด เปน ไทย ได้ ๒๐๓ เส้น เสศ.

๏ ลูก โลกย์ พื้น ปฐพี เหมือน ผล ซ่มโอ ตั้ง อยู่ เอน ๆ สัก น้อย. วัด โดย รอบ โต ได้ ๒๕๐๐๐ ไมล์, วัด ผ่า กลาง ตาม ตั้ง หน้า ได้ ๘๐๐๐ ไมล์. ท่าน กำหนด ไว้ ตาม ขวาง รอบ ลูก โลกย นั้น, มี อยู่ ๕ ส่วน เรียก ชื่อ ว่า, ฟริชิตโซน หนึ่ง, เทษ ปเรตโซน หนึ่ง, ทอริดโซน หนึ่ง, เทมปเรตโซน หนึ่ง, ฟริชิต โซน หนึ่ง, เปน ๕.

๏ ฟริชิตโซน นั้น, เปน ส่วน เหนือ ขวาง รอบ ลูก โลกย์. เทมปเรตโซน นั้น, เปน ส่วน เหนือ ค่อน มา กลาง ขวาง รอบ ลูก โลกย์. ทอริดโซน นั้น, เปน ส่วน ท่ำ กลาง ขวาง รอบ ลูกโลกย. เทมปเรต โซน นั้น, เปน ส่วน ใต้ ค่อน มา กลาง ขวาง รอบ ลูก โลกย์, ฟริชิตโซน นั้น, เปน ส่วน ใต้ ขวาง รอบ ลูก โลกย.

๏ โลกย นี้ ตั้ง อยู่ ไม่ ตรง, หมุน หัน เวียน ไป ทั้ง เอน ๆ อย่าง นั้น. รัศมี อาทิตย์ ส่อง มา ถูก ลูก โลกย ก็ ไม่ ตรง, ๆ แต่ ที่ ท่ำกลาง ขวาง รอบ ลูก โลกย.

๏ เพราะ เหตุ นี้ คน ที่ ตั้ง บ้าน เมือง อยู่ ที่ ฟริชิต โซน ส่วน เหนือ ขวาง รอบ ลูก โลกย์ นั้น, ฤดู ที่ ประเทศ เมือง เหล่า นั้น, จึ่ง หนาว มาก กว่า ร้อน, ด้วย แสง อาทิตย์ ส่อง มา ต้อง อ่อน ๆ ไม่ กล้า. คน ที่ เกิด ประเทศ ส่วน เหนือ นั้น จึ่ง มี รูป กาย ขาว.

๏ คน ที่ ตั้ง บ้าน เมือง อยู่ ส่วน เหนือ, ค่อน มา กลาง ขวาง รอบ ลูกโลกย์ นั้น, ฤดู ที่ ประเทศ เมือง เหล่า นั้น, จึ่ง ปาน กลาง ไม่ สู้ ร้อน, ไม่ สู้ หนาว. ด้วย แสง อาทิตย ส่อง มา ต้อง ไม่ ร้อน จัด. คน ที่ เกิด ประเทศ ส่วนเหนือ ค่อน มากลาง นั้น, จึ่ง มี ผิว กายขาว บริสุทธ เหมือน อย่าง ชาว เมือง อังกฤษ, แล อเมริกัน เปน ต้น.

๏ คน ที่ ตั้ง บ้าน เมือง อยู่ ที่ ทอริดโซน ส่วน ท่ำ กลางขวาง รอบ ลูก โลกย นั้น, ฤดู ที่ ประเทศ เมือง เหล่า นั้น, จึ่ง ร้อน กล้า ยิ่ง กว่า ประเทศ อื่น ๆ ทั้งปวง, ด้วย แสง อาทิตย ส่อง มา ตรง ถูก ต้อง มาก. คน ที่ เกิด ประเทศ ส่วน ท่ำ กลาง นั้น, จึ่ง มี ผิว เนื้อ ดำนิล บ้าง, ดำ แดง บ้าง, เหมือน ชาว อาฟาริกา แล มาลยู เปน ต้น.

๏ คน ที่ ตั้ง บ้าน เมือง อยู่ ที่ เทมปเรตโซน ส่วน ใต้ ค่อน มา กลาง ขวาง รอบ ลูก โลก นั้น, ฤดู ที่ ประเทศ เมือง เหล่า นั้น จึ่ง ปาน กลาง ไม่ สู้ ร้อน ไม่ สู้ หนาว, ด้วย แสง อาทิตย ส่อง มา ต้อง

ไม่ ร้อน จัด. คน ที่ เกิด ประเทศ ส่วน ใต้ ค่อน มา กลาง นั้น, จึ่ง มี ผิว เนื้อ ขาว หมด จด.

๏ คน ที่ ตั้ง บ้าน เมือง อยู่ ที่ ฟริดโซน ส่วน ใต้ ขวาง รอบ ลูก โลกย นั้น, ฤดู ที่ ประเทศ เมือง เหล่า นั้น, จึ่ง หนาว มาก กว่า ร้อน. ด้วย แสง อาทิตย ส่อง มา ต้อง อ่อน ๆ ไม่ กล้า. คน ที่ เกิด ประเทศ ส่วน ใต้ นั้น, จึ่ง มี รูป ร่าง ขาว.

๏ ราคา สิน ค้า เมือง ฮ่องกอง ฯะ

๏ ณวัน เดือน ๗ แรม ค่ำ หนึ่ง เข้า นอก เข้า มา มาก นัก ใน ๑๕ วัน นั้น เข้า นอก เข้า มา มาก ถึง ๘ แสน หาบ ราคา เข้า ตก ลง ทุก วัน ๆ จน ถึง เดือน ๗ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เหน ถูก นัก คน ผู้ ซื้อ ก็ เข้า มา มาก จะ ซื้อ เข้า ราคา จึง ขึ้น ไป หาบ ละ ๑๐ เซนต์ ใน ๑๕ วัน นั้น ขาย เข้า ได้ ๓ แสน สอง พัน ๔๐๐ หาบ คือ เข้า ยางกุ้ง แสน ๔ หมื่น ๙ พัน ๓๐๐ หาบ เข้า สยาม ๘ หมื่น ๕ พัน ๗ ร้อย หาบ เข้า ไซ่ง่อน ๗ หมื่น ๘ พัน ๕๐๐ หาบ เข้า มะนิลา หมื่น ๕ พัน ๕ รอย หาบ เข้า บัตเต ๓ พัน ๕๐๐ หาบ

๏ เดือน ๗ แรม ค่ำ หนึ่ง เขา ขาย เปน ราคา เข้า บังกล่า ๒ เหรียน ๓๐ เซนต์ แล ๒ เหรือน ๖๐ เซนต์ เข้า สยาม อย่าง ต่ำ ๒ เหรียน ๕ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๑๕ เซนต์ เข้า อย่าง กลาง ๒ เหรือน ๒๕ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๓๐ เซนต์ เข้า ขาว ๒ เหรียน ๓๕ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๔๐ เซนต์ เข้า ไซ่ง่อน ๒ เหรียน ๒๐ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๒๕ เซนต์ เข้า มะนิลา ต่าง ต่าง ๒ เหรียน ๒๐ เซนต์ แล ๒ เหรือน ๔๐ เซนต์ เข้า กล้อง ย่างกุ้ง ๒ เหรียน แล ๒ เหรียน ๑๐ เซนต์ เข้า กล้อง อาระกัน เหรียน ๑ กับ ๙๐ เซนต์ แล ๒ เหรียน

๏ เมือง นิ่งไป เข้า ขาย ดี เพราะ เข้า ที่ กำนด ว่า จะ เกิด ที่ เมือง ชิ่งเกียง ก็ ขาด ไป เข้า ขาว สยาม ขาย หาบ ละ ๒ เหรียน ๘๐ เซนต์ แล ๓ เหรียว ๑๕ เซนต์ เข้า กล้อง สยาม ๒ เหรียน ๕๐ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๖๐ เซนต์ ที่ เมือง มะเกา เข้า สยาม อย่าง ดี หาบ ละ ๒ เหรียน ๓๕ เซนต์ อย่าง กลาง ๒ เหรียน ๒๕ เซนต์ อย่าง ต่ำ ลง มา หน่อย ๒ เหรียน ๑๕ เซนต์ อย่าง ต่ำ ที่ สุด ๒ เหรียน ๑๐ เหรียน ๑๐ เซนต์ ที่ เมือง เซี่ยงไฮ้ เข้า กล้อง สยาม ๒ เหรือน แล ๒ เหรียน ๑๕ เซนต์ เข้า อย่าง ดี ๒ เหรียน ๕๕ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๖๐ เซนต์

๏ น้ำ ตาน ขาย ที่ เมือง ฮ่องกง ขาย มาก กว่า แต่ ก่อน ราคา จึ่ง ลง หน่อย เมื่อ เดือน ๗ แรม ค่ำ หนึ่ง ขาย เปน ราคา อย่าง ที่ หนึ่ง ๘ เหรือน ๘๐ เซนต์ แล ๙ เหรียน ถ้วน อย่าง ที่ สอง ๘ เหรียน ๕๐ เซนต์ แล ๘ เหรียน ๗๕ เซนต์ อย่าง ที่ ๓ หาบ ละ ๘ เหรียน ถ้วน แล ๘ เหรียน ๒๕ เซนต์ น้ำ ตานแดง หาบ ละ ๔ เหรียน ๗๕ เซนต์ แล ๕ เหรียน ๒๕ เซนต์ ที่ เมือง อ้ายมุย น้ำ ตาน ขาว หาบ ละ ๑๑ เหรียน ครึ่ง น้ำ ตาน แดง ๔ เหรียน ๑๐ เซนต์

๏ ฝ้าย ที่ เมือง ฮ่องกง ณเดือน ๗ แรม ค่ำ หนึ่ง นั้น ขาย ฝ้าย ไม่ ใคร่ จะ ได้ ฝ้าย บังกล่า หาบ ละ ๑๖ เหรียน แล ๑๙ เหรียน ฝ้าย แทนต์ ซิน นั้น หาบ ละ ๒๐ เหรียน แล ๒๑ เหรียน ฝ้าง เสียงไฮ้ หาป ละ ๒๐ เหรียน ๕๐ เซนต์ แล ๒๑ เหทียน ๕๐ เซนต์

๏ ฝ้าย นิ่ง ไป หาบ ละ ๒๑ เหรียน แล ๒๒ เหรียน

๏ ฝิ่น ที่ เมือง ฮองกง วัน แรม ค่ำ หนึ่ง นั้น ราคา อย่าง บัตนา ใหม่ หีบ ละ ๖๒๗ เหรียน ครึ่ง อย่าง เก่า หีบ ละ ๖๐๐ อย่าง บี นาเรต ใหม่ หีบ ละ ๖๒๕ เหรียน อย่าง เก่า ๕๙๐ เหรียน อย่าง มะละวา หีบ ละ ๗๕๐ เหรียน

๏ พริกไทยดำ หาบ ละ ๖ เหรียน ๕๐ เซนต์ แล ๖ เหรียน ๖๐ เซนต์

๏ หมาก แห้ง หาบ ละ ๓ เหรียน ๖๐ เซนต์ แล ๕ เหรียน

๏ ฝางสยาม หาบ ละ ๒ เหรียน ๓๐ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๖๐ เซนต์

๏ เปลือกไปลง หาบ ละ ๗๕ เซนต์ แล ๘๕ เซนต์

๏ ที่ เมือง นิงไป พริกไทย หาบ ละ ๗ เหรียน ๖๐ เซนต์ แล ๗ เหรียน ๘๐ เซนต์

๏ ฝางสยาม หาบ ละ ๓ เหรือน ๑๐ เซนต์ แล ๓ เหรียน ๒๐ เซนต์

๏ ที่ เมือง อ้ายมุ่ย พริกไทยดำ หาบ ละ ๗ เหรียน

๏ ฝาง สยาม หาบ ละ ๓ เหรียน แล ๔ เหรียน ๕๐

๏ ที่ เมือง เซี่ยงไฮ้ พริก ไทยดำ หาบ ละ ๙ หรียน ๙๗ เซนต์ แล ๘ เหรียน ถ้วน

๏ ฝางสยาม ๒ เหรียน ๘๘ เซนต์ ฯ

๏ ข่าวกรุงเทพ ฯ

๏ เรือกลไฟเจ้าพระยาเข้ามาถึงกรุงเทพ ฯ, เมื่อณวันอาทิตย เดือนแปด ขึ้น ห้าค่ำ, มาแต่เมือง สิงคโปร์ สามวันกับสิบชั่วโมง ก็ถึง. มีเมล์ยูโรป มาด้วยเรือเจ้าพระยา, มีหนังสือ จดหมายเหตุ มาแต่เมือง ลอนดอน, แต่เดือน หก ขึ้นสิบสอง ค่ำ, แต่เมือง อะเมริกา เดือน ห้าแรม สิบสองค่ำ. แต่เมือง กาลกะตา เดือน เจ็ด ขึ้น สาม ค่ำ, แต่เมือง ฮ่องกง เดือน เจด แรมค่ำหนึ่ง, แต่เมือง สิงคโปร์ เดือน เจ็ด แรม สิบเอดค่ำ,

๏ ข่าวมาแต่เมือง สิงคโปร์, ว่ามีเรือ จีน สิบห้าลำ, ได้ตกแต่งที่เมือง สิงคโปร์, เพื่อจะได้แล่นขึ้นไปในอ่าวทเลไทย. เรือนั้น พร้อม ด้วยปืนกระสุน ดินดำ, แลอาวุธต่าง ๆ. ในเรว ๆ นั้น, ได้แล่นออกจากเมือง สิงคโปร์. น่ากลัวจะเปนเรือ สลัด, จะไปเที่ยวตีเรือในอ่าวทเลไทย. ได้ยินข่าวว่า คอเวอเมนต์สยามทราบแล้ว, ได้จัดแจงเรือรบ ชื่ออิมเปรกเนเบ้อล์, ไปลาดกระเวนในอ่าวทเลไทย, ดูว่าเรือ สลัด จะมี บ้าง ฤๅไม่.

ไซเอน ฮอดเซียน

๏ คนชื่อไซเอนต์ ฮอดเซยีน เปนญาติของ เจ้าเมือง ไซร ได้เข้ามาณะกรุงเทพ ฯ ในเรว ๆ นี้. คนนั้นได้ทำการวุ่นวาย, ที่เมืองขึ้นแก่อังกฤษ ต่อแดนไทย, ได้ชื่อเสียงใหญ่ เพราะเปนคนทำร้าย. จะเข้ามาในกรุงเทพ ฯ เพราะเหตุอะไรก็ไม่แจ้ง. แต่ดูเหมือนเจ้าเมืองไซร จะส่งเข้ามาให้ชำระความ. แลหนังสือเรื่องราวที่ฟ้องกัน ก็ส่งเข้ามาถึงคอเวอเมนต์สยามแล้ว.

จดหมายเหตุ กล้า

๏ อนึ่งมีคนใหญ่ในกรุงเทพ ฯ ได้ชื่อเสียง ว่าเปนคนดี เปนขุนนางว่าฝ่ายกรมท่า, มาเยี่ยมข้าพเจ้าผู้เปน เอดดิตอร์. ข้าพเจ้า ถามว่าควรจะทำอย่างไร, จึ่งจะให้ จดหมายเหตุ ฝ่ายไทย มีประโยชน์มาก ขึ้นแก่บ้านเมืองเล่า. ท่านก็ตอบโดยเรวว่า, อย่าเกรงใจผู้ใด, แต่บันดาความร้ายที่ได้เหนได้รู้ ให้ออกปรากฏ, อย่ากลัว. แลการดี ทั้งปวงที่ควรจะสรรเสิญให้สรรเสิญ ตามความจริง. คนทั้งปวง จะได้นับถือ จะได้เปนประโยชน์แก่บ้านเมืองมาก. เราได้ยินคำตอบนั้น ก็เห็นประกอบด้วยความ ปัญญา จริง. ควรที่จะเอาท่านเปนครู: ขอพระได้ช่วยสงเคราะห์, ให้เรามีใจกล้าจะประพฤติตามความปัญญานั้น.

เรือรบของอเมริกา จะเข้ามาถึงกรุง

๏ อนึ่งมิศเตอเย. เอม. ฮูด เอศไควย์ เออ กงสุลอเมริกา, ได้หนังสือมาแต่คอเวอเมนต์อยู่ใน ทิศเทศ, บอกว่าเรือรบของ อยู่ในทิศเทศ ลำหนึ่ง, ชื่อ ซินันโดวา เปนเรือกลไฟจักรท้าย บันทุกของได้ ๑๔๐๐ ตอน, คงจะมาถึงกรุงเทพ ในสักเดือนหนึ่ง. เรือรบนั้นมาเพื่อจะได้คำนับ พระบาทสมเด็จพระ จอมเกลา พระเจ้าอยู่หัว, แลจะดูการของชาวเมืองอเมริกา, ที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาน. เรือรบซินันโดวา ลำนี้, ไม่ใช่ลำที่มีชื่อเหมือนกัน, ที่ได้ตีเรือค้าขายเมือง อะเมอิกา, ที่มหาสมุทรชื่อ เปซิพิก โอเซียน, ยับเยินเสียหลายสิบลำนั้น. เรือลำนั้นต่อที่เมืองอังกฤษ, แล้วก็จัดแจงไว้ที่นั่น เพื่อจะเปนเรือ สลัด, ไปเทยว ตีเรือค้าขายเมือง อะเมริกา. เมื่อสิ้นการ ตีเรือนั้นก็กลับมาขายไว้ที่เมือง อังกฤษ.

กงสุล ฝรั่งเสศ

๏ อนึ่งข่าวที่ว่า มนเซียออบาเร จะกลับมายังกรุงเทพฯ เดือนแปด อุตราสาท ประมาณ แรม ห้าค่ำ, แล้วจะว่าที่กงสุล ฝรั่งเสศ ต่อไปนั้น เปนความแน่แล้ว. เราก็ไว้ใจว่า, ท่านกงสุล ทั้งบันดาคนทั้งปวง ที่เปนความอะไร ๆ ด้วยท่านครั้งก่อนนั้น, ได้ปัญญามากขึ้นในเวลา ระหว่าง ที่ท่านไปประเทศยูโรปนั้น. แลไว้ใจว่า บันดาจักรที่มีในคอเวอนแมนต์สยาม, ที่มีในที่กงสุลฝรั่งเสศ, ที่มีในการจดหมายเหตุนั้น, จะได้ พร้อมด้วยน้ำมันอัธยาไศรย, แลความสัตย์ซื่อ, เพื่อประสงค์ จะไม่ได้คัดเคือง จะไม่ได้วุ่นวายไปอีก. ฝ่ายพวกเรา ตั้งใจว่า จะอุสาห์ประพฤติ, เพื่อจะไม่ได้เลงเอาการที่แล้ว นั้น กลับก่อขึ้นอีก, เว้นไว้แต่ที่จะจำเปนทำ, แลพวกเราไว้ใจว่า, มนเซียออบาเรแล คอเวอเมนต์สยาม จะ

ประพฤติ เหมือน กัน. เรา มี ความ หวังใจ ดังนี้, จึ่งดีใจ เพราะ ท่าน จะกลับ มา อยู่ เปน กงสุล ฝรั่งเสศ ต่อไป. การ ที่ พวก ฝรั่งเสศ จะ ขึ้น ตาม แม่ น้ำโขง ที่ เมือง เขมน นั้น, เราก็ ชอบ ใจ นัก, แล ปราฐนา จะช่วย สงเคราห์ การ นั้น ตาม เรี่ยว แรง น้อย ของเรา

๏ หนังสือ ที่ จะ ขาย ฯ

๏ หนังสือ ดิกชะนาเร ภาษา อังกฤษ แปล เปน ไทย แปล ออก ใหม่ ๆ ใน เรว ๆ นี้ เปน หนังสือ ย่อม ๆ เปน อย่าง ดี ซึ่ง ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด จะ เรียน ภาษา อังกฤษ แปล เปนไทยได้ เปน หนังสือ สำหรับ ขาย มี อยู่ ที่ บ้าน ข้าพเจ้า หมอ ปรัดเลแล ที่ บ้าน หมอ แมก คีล เชิญ ท่าน ทั้งปวง มา ดู จะ ขายให้ ภอ สมควร

ของ ที่ จะ ขาย มี ปลาด ต่าง ๆ

๏ มี ห้าง ขาย ของ ตั้ง ขึ้นใหม่ อยู่ ที่ใน บ้าน สมเดจ องค์ใหญ่ แล สิน ค้า สำรับ ขาย ที่ใน ห้าง นั้น มี อยู่ หลาย อย่าง ล้วน แต่ สิ่ง ของ ที่ ปลาด, มา แต่ นอก มี ขวด ใส่ น้ำ ต่าง ๆ แล ของ เล่น ที่ อย่าง แปลก ๆ พึ่ง แรก จะ มี เข้า มา ของ ที่ ห้าง นั้น ปลาด กว่า ห้าง อื่น ๆ มาก เชิญ ท่าน ทั้งปวง มา ชม เล่น ข้าพเจ้า ผู้ เจ้า ของ ชื่อ เอ.ไอมัน คน หนึ่ง กับ ดี เฮนเร คน หนึ่ง ได้ เข้า ส่วน กันใน การห้าง จะ ขายให้ ราคา เพียง อย่าง กลาง ภอ สมควร ไม่ให้แพง นัก

~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~

บางกอก ดอกกำปนี คือ เจ้า ของ อู่ ใหม่

๏ อู่ แห่ง นี้ พึ่ง ทำ แล้ว, พร้อม ใจ จะ รับ เรือ ใหญ่-น้อย ทุก อย่าง. เชิญ ให้ ท่าน เจ้า ของ เรือ, แล นาย เรือ ทั้งหลาย, จง พิ จารณา ดู อู่ ใหม่ นี้. คง จะ เหน ว่า เปน อู่ ดีกว่า อู่ ทั้งปวง ใน บุระ ประเทศ นี้. จะ ได้ แก้ เรือ ซ่อม แปลง เสียใหม่ โดย สดวก ดี. ที่ อู่ นั้น ยาว ได้ ๓๐๐ ฟุต แล คง จะให้ ยาว นั้น อีก. โดย กว้าง ได้ ๑๐๐ ฟุต, ลึก ๑๕ ฟุต. ที่ อู่ มี ประตูเรียก ว่า ไกซัน, ถา จะปิด มิด ได้ โดย เรว. ที่ นอก ปาก อู่ ใน ออก ไป นั้น, จด ถึง ลำแม่น้ำ โดย ยาว ๑๒๐ ฟุต. มี เขื่อน สอง ฟาก กว้าง ขวาง แขง แรงนัก, กำปั่น เล็กก็ดี ใหญ่ จะ จอด อาไศรย อยู่ ปาก อู่ ได้ใน ทุก เวลาไม่ เปน อันตราย เลย. แล มี เครื่อง จักร สำรับ ยก เสา กะโดง, แล ม่อ น้ำ สำรับ กลไฟ แขง แรง นัก. อู่ นั้น พร้อม ด้วย เครื่องสูบ ไป ด้วยกำลัง กลไฟ. มี แรง มาก เพื่อ จะ ได้ สูบ น้ำให้ ออก ได้ โดย เร็วได้, ไม่ ว่า น้ำ ขึ้น น้ำ ลง. พร้อม ด้วย เครื่อง ใช้ ใน การ ทำ เรือใบ แล เรือ กล. แล การ นั้น มี นาย ที่ เปนชาติ ยูรบ, ได้ เคย ทำ การ เช่น นั้น หลาย ปี, จึ่ง ชำนาญ ใน การ เหล่า นี้ ทุก อย่าง.

๏ แล ลูก จ้าง สำรับ อู่ นั้น เปน คน เลือก มา แต่ ฮ่องกง แล วัมภู ทั้ง นั้น, เปน คน ชำนาญ ใน การ นั้น. ๏ พวก กำปะนี แห่งอู่ นั้น, ปราถนา ที่ จะให้ คน ทั้งหลายพิเคราะห์ ดู ว่า, อู่ นี้ ตั้ง อยู่ ที่ มี ไม้ สัก บริบูรณ แลถูก ด้วย. ๏ อนึ่ง อู่ นี้มี จักร เลื่อยไม้, เพื่อจะ ได้ การ เร็ว. หมอน ที่ รอง เรือ สูง สี่ ฟุต, แล จะ ชัก ออก เมื่อใด ก็ ชักได้ โดย สดวก, ไม่ ต้อง เสีย อะไร ใน การ เปลี่ยน หมอน นั้น.

๏ อนึ่ง พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, จะ รับ ธุระ คิด ใน การ ที่ จะ ต้อง ลง ทุน ซ่อม แปลง เรือ, แล จะ รับ เหมา เอา การ นั้น, เรือไม้ก็ ดี เรือ เหล็ก ก็ ดี, แล จะ รับ ต่อเรือ ใบ เรือ กล ไฟ ถ้า การ ใด ๆ ที่ใน การ ช่าง ต่อ เรือ ซ่อม แปลง เรือ. ๏ ไม้ แล เหล็ก แล ของอื่น ๆ ที่ จะ ต้อง ซื้อ นั้น, เรา จะ ขายให้ ตาม ราคา ตลาด กรุง เทพ นี้. ๏ อนึ่ง เรือ ทั้งหลาย ที่ จะ เข้า อู่ นั้น, จะมา จอด ที่ ทุ่น แห่ง กำปะนี ฤๅ ที่ เขื่อน นอก อู่ นั้น, ไม่ ต้อง เสีย เงิน กว่า ผู้ ที่ เปน นาย การ จะ สั่งให้ เลื่อน ออก จาก ที่ นั้น เมื่อใด.

๏ อนึ่ง กปิตัน แห่ง เรือ ทั้งหลาย, เมื่อ จะ ออก จาก อู่ นั้น, ต้อง เขียน ชื่อ ตัว ลง ที่ บาญชี แห่ง นาย อู่ นั้น เสีย ก่อน จึ่ง ออก ได้. ๏ อนึ่ง แต่ บันดา หนังสือ, ที่ จะ ฝาก มา ถึง อู่ นั้น, ต้อง ฝาก ไป ถึง มิศเตอดับลิยู. เช. โรเบิตซัน กว่า จะได้ เปลี่ยน อย่าง นั้น, บัด นี้มิศเตอดับลิยู. เช. โรเบิตซัน เปน นาย กอง นั้น เปนเจ้า กระทรวงใน การ ที่ จะใช้ เงิน เกบ เงิน แต่ผู้ เดียว.

ช่าง นาฬิกา

๏ ข้าพเจ้า มี ความ ปราถนา จะให้ ท่าน ทั้งปวง ทราบ ว่า, ข้า พเจ้า ตั้ง บ้าน อยู่ ที่ ถนน เจริญ กรุง, เปน ช่าง ทำ นาฬิกา พก ทำ นาฬิกาใหญ่, แล นาฬิกา โกรนำมิเตอ. ถ้า นาฬิกา อย่าง ไร เสีย ก็ แก้ไข ได้ทุก อย่าง. แล จะ ทำ ให้แล้วเรว แล ดี ด้วย, แล ทำ เขม เดิน เรือ ก็ได้. ข้าพเจ้า มีชื่อใน ท้าย หนังสือ นี้ ชื่อ เอฟ. เอช. โวเอลกี.
~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กับบิตันชื่อไร	กี่ ตอน	เรือ อไร	มาแต่ไหน
เดือน ๗ แรม ๑๔ ค่ำ	เตลิแครฟ	จิ้น	๓๐๔	บากสยาม	ฮองกง
เดือน ๘ ขึ้น ๔ ค่ำ	ฮึงฮ่อย	บี่เตอซัน	๓๕๒	บากสยาม	ฮองกง
เดือน ๘ ขึ้น ๔ ค่ำ	เซนเตอไปรสึ้	ซมเฟลด์	๔๔๘	บากสยาม	ฮองกง
เดือน ๘ ขึ้น ๔ ค่ำ	ไอรันดูก	จีน	๒๑๖	บากสยาม	สิงคโปร์
เดือน ๘ ขึ้น ๕ ค่ำ	เจ้าพระยา	ออรตัน	๓๕๒	กลไฟสยาม	สิงคโปร
เดือน ๘ ขึ้น ๙ ค่ำ	เซนต์เมรี	ครอศ	๔๑๑	บากสยาม	ฮ่องกง
เดือน ๘ ขึ้น ๑๒ ค่ำ	อีรีน	บารัศ	๑๙๔	สกุเนอ อังกฤษ	สิงกโปร

กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ

					จะไป ไหน
เดือน ๗ แรม ๑๔ ค่ำ	โยหะนา	คฤสเตียน	๑๕๖	ปริกดัช	ฮองกง
เดือน ๗ แรม ๑๔ ค่ำ	ตับแปล์	ยัตเซล	๘๕๐	บากปรัอศเซีย	ฮองกง
เดือน ๘ ขึ้น ๒ ค่ำ	ซีมันซี	เมเคว		กลไฟฝรั่งเสศ	ชายทเล
เดือน ๘ ขึ้น ๒ ค่ำ	ทีมิศ	บอร์เมอมัน	๒๑๖	สกุเนอเยริเมน	ฮองกง
เดือน ๘ ขึ้น ๓ ค่ำ	กองคีรอร์	เอมซี้		กลไฟสยาม	ชายทเล
เดือน ๘ ขึ้น ๓ ค่ำ	มีดัก	เราศ์	๖๐๔	บาก ฝรั่งเสศ	ฮองกง
เดือน ๘ ขึ้น ๕ ค่ำ	บันเล	จีน	๒๐๔	บาก สยาม	ฮองกง
เดือน ๘ ขึ้น ๗ ค่ำ	ปรินเสศซีแรฟฟี	โกเฟด์	๔๕๔	บาก สยาม	ฮองกง
เดือน ๘ ขึ้น ๘ ค่ำ	ควิลลอม	เคศเซน	๒๗๔	บริกเบลเซียน	ฮองกง
เดือน ๘ ขึ้น ๙ ค่ำ	แซยเป	ริกเซน	๓๖๐	บาก สยาม	เทียนซิน
เดือน ๘ ขึ้น ๑๐ ค่ำ	อิมเปรกเนเบล	วอล์รันด์	๓๑๐	กลไฟ สยาม	ชาย ทเล
เดือน ๘ ขึ้น ๑๑ ค่ำ	เจ้าพระยา	ออรตัน	๓๕๓	กลไฟสยาม	สิงคโปร
เดือน ๘ ขึ้น ๑๑ ค่ำ	ไวเคา แคนนิง	เบวรอศ	๓๗๕	กลไฟ สยาม	ฮองกง
เดือน ๘ ขึ้น ๑๓ ค่ำ	เรือชื่อ ฮองกง	ฟรีว เดอเบิก		ชิบ สยาม	ฮองกง
เดือน ๘ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	ฟริศ	ไซมันซี้	๑๘๘	สกุเนอฮัมเบิก	ฮองกง

ข่าว มา ก่อน

๏ เรือ รบ ฝรั่งเสศ, ชื่อ ซ. มันซี, ออก จาก กรุงเทพ ณวัน พฤหัศ บดีเดือน ๘ ขึ้น ๑๒ ค่ำ. ว่า จะ ไป เมือง อูดง. ที่ เข้า มา กรุงเทพ นั้น,มา เพื่อ จะ ขอ หนังสือ เบิกล่อง,จะ เดิน ทาง ขึ้น ตาม ลำแม่ น้ำโขง. ก็ได้ หนังสือ สม ความ ปรารถนา แล้ว. พวก ฝรั่ง เสศ จะ ได้ ขึ้นไป ตาม แม่ น้ำ ถึง เมือง ยังสิกัน แลเมือง ฮังเค้า, มี อยู่ ใน ประเทศ จีน ต่อแดน ลาว. จะ คิด ทำแผน ที่ เมือง นั้น ให้ ละเอียด, แล้ว จะ จัด แจง ให้ สินค้า ใน เมือง โน้น ลง มาถึง เมือง ไซ่ง่อนโดย สดวก. เรา เหน การ นั้น ก็ จะ เปน การ ดี ใหญ่ จะ เปน ประโยชน์ ในการ แผนที่ โลกย์, แล เปน ประโยชน์ ใน กา ค้า ขาย ด้วย เปน อันมาก.

๏ เรา นึก อยาก ให้ มี คน ที่ มี ปัญญา, ทำ เรื่อง แผน ที่ ,, ตาม ลำ แม่ น้ำ เจ้าพระยา, ถึง ปลาย น้ำ ที่เดียว, จะ ได้ รู้ชัดว่า เมือง ที่ ปลาย น้ำ นั้น, อย่างไร, คน อย่างไร. เหตุ ไร พวก อังกฤษ

ไม่ได้ทำ อย่างฝรั่งเศส บ้าง. มี ข่าว มา แต่เมือง พม่า, ว่า มี พวก อังกฤษ ขึ้นไป ตาม แม่ น้ำ สอลเวนใหญ่ นั้น. ได้เรื่อง แผนที่ ดี นัก, แลได้ พบ คน พวก หนึ่ง, แต่ ก่อน ชาว ยุโรป ก็ไม่ได้เหน. ถึง ว่า พวกอังกฤษ จะไม่ ขึ้นไป ตาม แม่ น้ำเจ้าพระยา, ทำไม คอ เวอเมนต์ ไม่ จัด แจง, ให้คนฝ่ายไทย ขึ้น ไป บ้าง, จะได้ ดูให้ ได้รู้ แผน ที่ บ้านเมือง ต่าง ๆ ให้ชัด เจน. เดี๋ยว นี้ ไทยก็ไม่ รู้ ว่า บ้าน เมือง อย่างไร, แม่ น้ำ จะ คด ไป ตวันตก ตวัน ออก อย่าง ไร, ระยะทาง ประมาณ สักเท่าไร ก็ไม่ รู้. ความโง่ เช่น นี้ไม่ สม ควร เลย. เกิด เปน เมือง ดี ขึ้น หลาย อย่าง ก็ ควร ที่ คอเวอ เมนต์ จะ รู้ จัก บ้าน เมืองให้ ละเอียด.

ข่าว มาใหม่

๑ มี เมล์ มาใหม่ มา ด้วยเรือใบ ชื่อ อารัน บ้าง เล็ก น้อย มา ถึง ณวัน อาทิตย เดือน ๘ ขึ้น ๑๒ ค่ำ มี จดหมาย เหตุ มาแต่เมือง ลอนดอน เดือน ๖ ขึ้น ๑๑ ค่ำ ในหนังสือ จดหมาย เหตุ นั้น เดม ด้วยเรื่อง ที่ เมือง ปรอศ.ซีย กับ ออศ เตรีย จะ รบ กัน ใจ ความ ว่า คง จะ รบ กันแน่ เจ้าเมือง ฝรั่งเศส ก็ ออก วาจา ปรากฎ ว่า จะ เข้า ด้วย ปรอศเซีย ได้ เมือง อิตตาเลีย จะ เข้า ด้วย กัน กับ ฝรั่งเศส เมือง ฝรั่งเศส เมือง ปรอศเซีย เมือง อิตตาเลีย ทั้ง ๓ เมือง นี้ จะ เข้า ด้วย กัน ช่วย กัน รบ ออศเตรีย ข่าว ว่า เจ้า เมือง รัศ.เซีย ได้ มี ราชสาศน์ไป ถึง เอมบีรอ ฝรั่งเศส ใจ ความ ว่า ถ้าเอมบีรอ ฝรั่งเศส จะ ยกไป รบ เมือง ออศเตรีย แล้ว เจ้า เมือง รัศ.เซีย ก็ จะ ยก มา ช่วย เมือง ออศเตรีย รบ ฝรั่ง เศศ ให้ จงได้ เอมบีรอ ฝรั่งเศส จะ กลัว คำ นี้ ฤๅไม่ กลัว นั้น ก็ไม่ ทราบ ถ้าเอมบีรอ ไม่ กลัว แล้ว เหน ปาร นี้ จะ รบ กัน ถึง สาหัศ

ปฎิทิน บอกโมง แล ทุ่ม ใน ข้าง แรม เดือน ๘ นี้.

ค่ำ อังกฤษ	ค่ำ ไทย	ค่ำ จีน	อาทิตย์ขึ้น กี่โมง	อาทิตย์ ตก กี่โมง	อาทิตย์ เที่ยง กี่โมง	จันทร์ขึ้น กี่ทุ่ม
เดือน ยูล	เดือน ๘	เดือน ๕				
วัน พฤหัศ ๒๘ ค่ำ	แรมค่ำ ๑	๑๕ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๗ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๓ นาที	๕ โมง ๕๗ นาที	ทุ่ม หนึ่ง
วัน ศุกร ๒๙ ค่ำ	๒ ค่ำ	๑๖ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๘ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๒ นาที	๕ โมง ๕๗ นาที	ทุ่ม ๔๗ นาที
วัน เสาร์ ๓๐ ค่ำ	๓ ค่ำ	๑๗ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๘ นาที	ค่ำ ย่ำ แล้ว ๒๒ นาที	๕ โมง ๕๗ นาที	๒ ทุ่ม ๓๕ นาที
ยูลไลย						
วัน อาทิตย์ ๑ ค่ำ	๔ ค่ำ	๑๘ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๘ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๒ นาที	๕ โมง ๕๗ นาที	๓ ทุ่ม ๑๐ นาที
จันทร ๒ ค่ำ	๕ ค่ำ	๑๙ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๘ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๒ นาที	๕ โมง ๕๖ นาที	๔ ทุ่ม ๕ นาที
อังคาร ๓ ค่ำ	๖ ค่ำ	๒๐ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๘ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๒ นาที	๕ โมง ๕๖ นาที	๔ ทุ่ม ๕๐ นาที
พุทธ ๔ ค่ำ	๗ ค่ำ	๒๑ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๘ นาที	ย่ำค่ำ แล้ว ๒๒ นาที	๕ โมง ๕๖ นาที	๕ ทุ่ม ๓๙ นาที
พฤหัศ ๕ ค่ำ	๘ ค่ำ	๒๒ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๙ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๑ นาที	๕ โมง ๕๖ นาที	
ศุกร ๖ ค่ำ	๙ ค่ำ	๒๓ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๙ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๑ นาที	๕ โมง ๕๖ นาที	๗ ทุ่ม ๓๔ นาที
เสาร์ ๗ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๒๔ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๓๙ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๑ นาที	๕ โมง ๕๖ นาที	๘ ทุ่ม ๓๔ นาที
อาทิตย ๘ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๒๕ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๐ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๐ นาที	๕ โมง ๕๖ นาที	๙ ทุ่ม ๓๕ นาที
จันทร ๙ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๒๖ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๐ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๐ นาที	๕ โมง ๕๕ นาที	๑๐ ทุ่ม ๓๖ นาที
อังคาร ๑๐ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๒๗ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๐ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๐ นาที	๕ โมง ๕๕ นาที	๑๑ ทุ่ม ๓๖ นาที
พุทธ ๑๑ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๒๘ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๐ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๐ นาที	๕ โมง ๕๕ นาที	ตก
พฤหัศ ๑๒ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	๒๙ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๐ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒๐ นาที	๕ โมง ๕๕ นาที	ย่ำรุ่ง ๓๓ นาที

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

เล่ม ที่ ๒ เดือน ๘ แรม สิบ ห้าค่ำ ปี ขาน อัฐ ศก จุลศักราช ๑๒๒๘ เดือน ยูไล วัน ที่ ๑๒ กฤษ ศักราช ๑๘๖๖, ใบ ที่ ๑๐

ตอบ ความ ผู้ ร้าย

๑ ข้าพเจ้าได้ ทราบ ความ ตาม หนังสือ พิมพ์ จดหมาย เหตุ ฉบับ เมื่อ ณวัน เดือน แปด ขึ้น สิบ ห้าค่ำ ปี ขานอัฐศก, ว่า เรือหัว เมือง มา ส่งส่วย บ้าง, มา เปน ความ บ้าง, จอด อยู่ที่ ตะภาน วัด ราชบุณะ. มี ผู้ ร้าย ลงไปใน เรือ แย่ง เงิน แย่ง ของ, กลาง คืน บ้าง กลาง วัน บ้าง, แทบ จะ ทุก วันเจ้า ของไล่ ตามไป ถึง ต้น ตะภาน. ภบ บ่าว พระยา มหามนตรี นั่ง ยาม รักษา เรือ แล ไม้ซุง อยู่ ที่ ต้น ตะภาน นั้น, ออก กั้นกางช่วย อ้าย ผู้ ร้าย. เจ้าของ สู้ไม่ได้ก็ กลับ ลงเรือ, แล้ว อ้าย ผู้ ร้าย ตาม คว่าง ถูก ศีศะ คนแตก. เรือ จอด ที่ ปลาย ตะภาน ไม่ใคร่ จะ ได้. เจ้า ของ เหน ว่า บ่าว พระยา มหามนตรี เปน ผู้ ร้าย. รู้ จัก ตัวผู้ร้าย ด้วยหลาย คน. เจ้า ของ ถาม ชาว บ้าน ริม ตะภาน ว่า คน เหล่า นี้ เปน บ่าว ท่านผู้ใด. เขา บอก ว่าเปน บ่าว พระยา มหามนตรี บ้าง, เปน บ่าว พระราชวรินทร บ้าง, เปน บ่าว พระวิสุทธโยธามาตย์ บ้าง, คน เหล่า นี้ อยู่ ที่ ศาลา ทั้ง กลาง วัน กลาง คืน, ใน บ้าน นายไม่ ใคร่ จะ อยู่ เพราะ นาย ไม่ว่า อ้าย เหล่า นี้ จึ่งเปน ผู้ ร้าย.

๑ ข้าพเจ้าผู้ อยู่ บ้าน ริม ตะภาน วัดราชบุณะ, จะ ขอ ชี้ แจง แก้ความ ที่ ว่า เล่น ง่ายๆ ให้ฟัง. ว่า ที่ ตะภาน วัดราช บุณะ, คน อยู่ ที่ นั้น และ คน โดยสาร ข้าม ฟากไป มา เปนอัน มาก. ก็มี ทะเลาะ ทุ่มเถียง กัน บ้าง เลกน้อย, เปน ธรรมดา คน ไปมา มาก ก็ คง จะ มี ทุก แห่ง. คน ผู้อยู่ ที่ นั้น และ คน ไป มา ก็ ย่อม จะ รู้ อยู่ ด้วย กัน. แต่ ข้อ ซึ่ง เจ้า ของเรือไล่ ตาม ผู้ร้าย ขึ้นไป ถึง ต้น ตะภาน, ภบ บ่าว พระยา มหามนตรี นั่ง ยาม เฝ้าไม้ ซุง แล เรือ อยู่ ที่ นั้น, เข้า กั้น กาง ช่วย อ้าย ผู้ ร้าย ความ ข้อ นี้ ข้าพเจ้าไม่ รู้. ครั้นได้ ดู หนังสือพิมพ์แจ้ง ความแล้ว, ก็ได้ ไล่เลียงไถ่ ถาม หา ได้ ความไม่, เพราะไม่ มี ตัวโจท มา ยั่ง ยืน ว่า กล่าว ร้อง ฟ้อง. ข้อ ซึ่ง ว่า บ่าว พระยา มหามนตรี บ่าว พระราชวรินทร บ่าว พระวิสุทธโยธามาตย์ อยู่ ที่ ศาลา ทั้ง กลาง วัน กลาง คืนใน บ้าน นายไม่ใคร่ จะ อยู่, เพราะ นาย ไม่ว่า อ้ายเหล่า นี้ จึ่ง เปนผู้ ร้าย. ความ ข้อ นี้ ว่า กระทบ กระทั่ง หา จริงไม่, ด้วย วิไสย นาย เสีย เงิน ทอง ไป ช่วย บ่าว มา, ก็ ปรารถนา จะ ใช้ มิให้ ป่วย การ, ไม่ มีผู้ใด จะ อยาก ให้ บ่าว หลบ ลีก ไปเปน พาล, ด้วย กลัว จะ เกิด ถ้อย ความ ขึ้น. เงิน ของ นาย ก็ จะ ต้อง พลอย เปน ภัพย์ ไป. ซึ่ง ผู้ ลง หนังสือ พิมพ์ ไม่ ตฤก ตรอง ว่า กล่าว ตามใจ นั้น หา จริงไม่. ถ้า จริง เหมือน ดั่ง กล่าว ว่า มี ผู้ บอก เล่า. เขา ก็ เปน ตัว พยาน อยู่แล้ว, เหตุไร จึ่งไม่ไป ร้อง ฟ้อง นายให้ ตัดสิน ชำระ ว่า กล่าว ให้. ฤๅ สงไสย ว่า นาย จะ เข้า กับ บ่าว คง จะ ไม่ ชำระ ตัด สิน โดยเที่ยงธรรม์. ถ้า คิด ดั่ง นั้น โรง ศาล ของ ท่าน ก็ยัง มี, ควร ที่ จะไป ว่า กล่าว ฟ้อง ร้อง ขึ้น. ถ้า เรา ขัด ขืน บ่าวไว้ ท่าน ผู้ ชำระไม่ ตัดสินให้, พระเจ้า อยู่หัว ก็ ยัง เสดจ์ ออก รับ ฎีกา, ตัด สิน ศุขทุกข์ ของ ราษฎร โดย ยุติ ธรรม เสมอ อยู่ แทบ ทุกวัน. เหตุไร จึ่งไม่ ทำไป ตาม เรื่อง. ฤๅ มีความ รังเกียจ สิ่งใด จึ่ง ต้อง ไป ลง หนังสือ พิมพ์. คล้าย หนังสือ ทิ้ง ทำ เล่น ง่าย ๆ. หนังสือ พิมพ์ มิใช่เจ้า ของ แผ่นดิน ตัด สินให้, ก็ไม่ได้ ตาม ชอบใจ ของ ตัว. เราเหน ว่า ผู้ไป ลง หนังสือ พิมพ์. ความ ที่ ควร จะ ฟ้อง ได้ไม่ ฟ้อง, ไป ลง เปน หนัง สือ พิมพ์เหมือนไม่ นับถือ แผ่นดิน. ถ้า ขืน จะ ลงพิมพ์ โต้ ตอบ กันไป มา, เขา จะ ว่าเปน หมา ลอบ กัด.

๏ ที่ ท่าน เจ้า ของหนังสือ บท นี้, ถาม ว่า ทำไม ไม่ไป ร้อง ฎีกา. ตอบ ว่า เหตุมี หลาย อย่าง นัก, เปน ทาง ลำบาก ที่ เดียว. ลาง ที ความ นั้น กะทบ กะเทือน เจ้านาย ขุนนาง. คน ที่ ร้อง ก็ เกรง บุญ อยู่ บ้าง เหน ว่า ตระลาการไม่ใคร่ จะเข้า กับไพร่, เหน แก่ ขุนนาง ด้วย กัน โดย มาก. ก็ ช่วย กัน แก่ไขไป ต่างๆ. ลาง ที ถวาย ฎีกา แล้ว, ถ้า มี รับ สั่ง โปรด เกล้าให้ ชำระ. ลาง ที ก็ ชำระ ช้าไป หลาย ปี, ไม่ รู้ แล้ว ดัง นี้ โดย มาก. ลาง ที ชำระ ได้ ความ เท็จ จริง แล้ว, ก็ไม่ กราบ บังคม ทูล ก็ มี. ลาง

ที่ ผู้ ที่ จะ ทูล จะ เอา สินบล มาก ๆ, ไม่ได้ ก็ ไม่ ใคร่ จะ ทูล. ลาง ที่ ผู้ ที่ ถูก ฟ้อง ก็ คิด พยาบาท คน ที่ ร้อง ฎีกา, คิด ทำ ร้าย ผู้ ที่ ร้อง ฎีกา นั้น ต่าง ๆ. ถ้า เปน พวก ลาว ก็ กลัว ว่า จะ ทำ ผี ปอบ เอา, เปน ลำบาก ต่าง ๆ. อย่าง นี้ คน ทั้งปวง จึ่ง คิด ว่า จะ สู้ นิ่ง เสีย ดี กว่า, สู้ ทน เอา. จึ่ง เหน ว่า ทาง ที่ ไป ร้อง ฎีกา นั้น ลำบาก นัก. ทาง ที่ มา ลง พิมพ์ ง่าย, ไม่ มี ใคร รู้. เว้น ไว้ แต่ เจ้า ของ จดหมาย เหตุ คน เดียว, แล ไม่ ต้อง เสีย เงิน ให้. ก็ ควร ที่ จะ โปรด ทาง นี้ โดย มาก. คน ที่ รู้ การ ร้าย ของ เขา ไม่ ได้ บอก, ดู เหมือน เปน ใจ เข้า ด้วย คน ร้าย, ไม่ ได้ นับถือ แผ่น ดิน, คน ที่ เหน ความ ผิด ร้าย ของ คน อื่น, กลัว พยาบาท เขา, ก็ ควร ที่ จะ ลง พิมพ์ ให้ จง ได้.

หนังสือ เอดิตอ

๏ เดือน เจ็ด แรม สิบ สาม ค่ำ เมือง เพชรบูรี, ข้าพเจ้า จะ กลับ ไป กรุง เทพ ฯ ใน ค่ำ วันนี้, เหน ควร ที่ จะ ตอบ หนังสือ ใน หลวง ที่ ได้ ลง พิมพ์ จด หมายเหตุ, เมื่อ เดือน ห้า ขึ้น ค่ำ หนึ่ง ปี ขาน, ว่า ด้วย การ ที่ จะ ขุด หลัง เต่า ที่ ปาก น้ำ เจ้า พระยา แห่ง หนึ่ง, ที่ ปาก อาว บ้าน แหลม แห่ง หนึ่ง, ที่ ลำ น้ำ เมือง เพชร บูรี แห่ง หนึ่ง. คอเวอเมนต์ สยาม กลัว ว่า ครั้น จะ ขุด ให้ ฦก น้ำ จะ ลง เรว ไป, นา จะ ทำ ไม่ ได้, น้ำ จะ ไม่ ทัน เข้า นา จะ ลง เสีย. ข้าพเจ้า พิเคราะห์ ดู เลอียด แล้ว ไม่ เหน น่า จะ กลัว เลย. หลัง เต่า นั้น, จะ ว่า เปน พนบ ให้ น้ำ ค้าง อยู่ บน นั้น ไม่ ได้. เพราะ ว่า เมื่อ น้ำ ถ้วม นา นั้น, ก็ ถ้วม หลัง เต่า ทั่ว ไป ฦกสาม ศอก สี่ ศอก, เมื่อ น้ำ ลด นั้น หลัง เต่า ก็ มิ ได้ เปน พนบ กั้น น้ำ ไว้ ได้ เลย, เพราะ ว่า หลัง เต่า นั้น อยู่ ใต้ น้ำ ฦก, น้ำ ไหล ออก เรว เหมือน จะ ไม่ มี หลัง เต่า. ถ้า น้ำ นั้น ไหล ไป ได้ แต่ ช่อง เดียว, หลัง เต่า นั้น เปน คัน สูง กั้น ปาก ช่อง นั้น ไว้ ทด น้ำ ให้ เข้า นา ได้, จะ เรียก ว่า หลัง เต่า นั้น เปน เหมือน พนบ ได้. หลัง เต่า นั้น ไม่ เปน อย่าง นั้น เลย. ที่ คอเวอเมนต์ เข้า ใจ ว่า น้ำ ลด ลง ที่ ละ น้อย, เพราะ หลัง เต่า เปน พนบ กั้น น้ำ ไว้ นั้น, ข้า พเจ้า ไม่ เหน ด้วย. น้ำ ลด ลง ที่ ละ น้อย นั้น, เพราะ น้ำ ไหล มา แต่ เหนือ ค่อย น้อย ลง ๆ. น้ำ ทะเล นั้น หา ได้ หนุน อัด น้ำ ใน นา ไว้ ให้ ช้า อยู่ ไม่. น้ำ ที่ ถ้วม อยู่ นั้น เปน เพราะ น้ำ ฝ่าย เหนือ อย่าง เดียว, หา ใช่ เพราะ หลัง เต่า เปน พนบ ไม่. ถ้า หลัง เต่า นั้น เมื่อ ถึง น่า น้ำ มาก แล้ว, สูง เปน คัน ขึ้น กว่า ปรกติ ตลอด ปาก อาว ข้าง นี้ ข้าง โน้น กั้น น้ำ ไว้ ได้, จึ่ง จะ เปน พนบ ได้. ถ้า ขุด หลัง เต่า เช่น นั้น เสีย, จึ่ง ควร จะ กลัว ว่า น้ำ ใน นา จะ แห้ง เรว. ความ นี้ มิ ใช่ ปัญญา ของ ข้าพเจ้า ผู้ เดียว, คน อังกฤษ ก็ เหน ด้วย กัน ทั้ง นั้น. ที่ เมือง อาย ฆุษ โต แผ่น ดิน ราบ เสมอ เหมือน เมือง นี้, น้ำ ก็ ถ้วม เหมือน กัน. เขา ทำ ร่อง น้ำ ให้ ฦก ภอ ที่ กำ ปั่น เดิน ได้ สดวก, น้ำ ก็ ไม่ ลง เรว เข้า ใน นา ก็ ไม่ เสีย. ที่ แม่ น้ำ ใหญ่ ชื่อ มิซิซิ ปี ใน ประเทศ อะเมริกา, ที่ ปาก น้ำ นั้น เปน หลัง เต่า เหมือน ปาก น้ำ เจ้าพระยา, เขา ก็ ขุด ให้ กำ ปั่น เดิน ได้ สดวก. นา นั้น ก็ ไม่ เสีย. เพราะ เหตุ ฉะ นี้ ข้าพเจ้า เหน ว่า, หา ควร ที่ คอเวอเมนต์ สยาม จะ ครั่น คร้าม กลัว ว่า นา จะ เสีย ไป ไม่. ควร ที่ จะ ลง มือ ขุด หลัง เต่า ให้ ฦก ภอ กำ ปั่น จะ เดิน เข้า ออก สบาย, ก็ จะ เปน ประโยชน์ แก่ กรุง เทพ ฯ มาก. ถึง ลำ น้ำ เพชรบูรี นั้น, ข้าพเจ้า เหน ด้วย ว่า น่า ที่ จะ ทำ ที่ ๙ คด ๑๐ คด นั้น ให้ ตรง, ไม่ ควร จะ กลัว ว่า นา จะ เสีย, แล เหน ว่า ดเรซซิงเมชีน มา ขุด ลำ น้ำ เพชรบูรี ที่ ตื้น ๆ นั้น, ให้ เปน ร่อง ภอ เรือ ลำเลียง น้ำ ตาล ขึ้น ล่อง ได้ สดวก, ปี ละ ครั้ง จะ ดี นัก. ถ้า ไม่ ขุด ทุก ปี, ทราย ก็ จะ ไหล มา เตม ร่อง ตื้น เสีย ดั่ง เก่า.

ดาว ปลาเนต ใหม่

๏ เมื่อ ก่อน คฤสตศักราช ๑๘๔๕ ปี นั้น, พวก นักปราชญ ที่ รู้ เลข ชำนิ ชำนาญ ใน อากาษ, รู้ วัด พระ อา ทิตย์ พระจันทร์ แล ดวง ดาว ทั้งปวง ได้. พิจารณา ดู ดาว ปลาเนต ที่ มี ชื่อ ว่า, ยูเรนัศ ดวง หนึ่ง, เหน ไม่ เปน ปรกติ, เดิน ซัด ไป ซัด มา ไม่ ตรง. ใน ปี นั้น นักปราชญ ฝรั่งเสศ ชื่อ ลิเวอเรีย, เปน คน ชำนิ ชำนาญ ใน การ คิด เลข แม่น ยำ นัก, ได้ พูดจา อยู่ ว่า, ดาว ปลาเนตยูเรนัศ นั้น เดิน ไม่ เปน ปรกติ, เพราะ คง มี ดาว ปลา เนต ดวง อื่น อยู่ ใกล้ ดูด ไว้, จึ่ง เดิน ไม่ เปน ปรกติ. ถ้า ได้ กล้อง ใหญ่ ขึ้น อีก ส่อง ดู ก็ คง จะ เหน ใน ที่ ตรง นั้น. ภาย หลัง มา มี นักปราชญ คน หนึ่ง, เปน ชาติเยอ มัน อยู่ เมือง เบอลิน ชื่อ ด็อกเตอคาลลี่, ได้ กล้อง ใหญ่ ส่อง ไป ตรง ที่ ด็อกเตอลิเวอเรีย ได้ บอก ไว้, ได้ เหน ดาว ปลาเนต อีก ดวง หนึ่ง อยู่ ใกล้ ดาวยูเร นัศนั้น, ตาม ที่ ดอกเตอ ลิเวอเรีย ได้ บอก ไว้.

พงษาวดารอังกฤษ ต่อ น่า ๑๐๐

ต่อ น่า ๑๐๐

๑ ครั้น คฤสตศักราช ๑๒๗๒ เฮนเร ที่ สาม ก็ สิ้น พระชนม์, พระชนมายุ ของ พระองค์ ได้ ๖๔ พรรษา, อยู่ใน ราชสมบัติ ๕๗ ปี. มี พระราชบุตร สอง องค์, พระราชธิดา สององค์. พระเจ้า เฮนเร ที่ สาม นี้, พระองค์ ได้ ดำรง อยู่ใน ราชสมบัติ นาน ถึง ๕๗ ปี. แต่ ความศุขแล อำนาถ น้อย, เพราะ ไม่ กล้าหาร. ขุนนาง ทั้งปวง ไม่ สู้ ยำเกรง, ว่า กล่าว กดขี่ ทำ การ โดย อำเภอใจ ของ ตน. ราชการ บ้าน เมือง ก็ แปรผัน ฟั่น เฟือนไป ไม่ เปน ปรกติ, บ้าน เมือง จึ่ง เกิด จุลาจล ต่าง ๆ.

๑ ขณะเมื่อ พระเจ้า เฮนเร สิ้น พระชนม์ นั้น, เอดเวิดราชบุตร อยู่ใน ประเทศ แยะสะติง, ได้ ทราบ ว่า พระราชบิดา สวรรคต แล้ว, ก็ ยก ทับ กลับ ค่อย พัก พล แรม มาโดย สบาย พระไทย มิได้เร่ง รีบ, ปี หนึ่ง กับ หก เดือน ถึง กรุง อังกฤษ. ก็ได้ ราชาภิเศก ใน คฤสตศักราช ๑๒๗๔. เอดเวิด ครั้น ได้ ราชสมบัติ แล้ว ทรง ทนุบำรุง พระ นคร, แล ตั้ง กดหมาย ไว้ ให้ ราษฎร อยู่เย็น เปน ศุข, มิให้ เบียดเบียน ซึ่ง กัน แล กัน, เปน ปรกติ แล้ว. ทรง พระราชดำริห์ จะเสดจ์ ไป ปราบ ปราม ประเทศเวละ, ด้วย ใน แผ่น ดิน พระราชบิดา ของ พระองค์ นั้น, เจ้า แผ่นดิน ประเทศเวละ, ยก ทหาร ลอบ มา ตี บ้านเล็ก เมือง น้อย ปลายเขตร์ ปลาย แดน อยู่ เนือง ๆ. เอดเวิด เจ้าแผ่นดิน ทรง พระดำริห์ ดั่ง นั้น แล้ว, ก็ สั่งให้ ตระเตรียม โยธา เสรจ์ เสดจ์ ยก ทหาร ไป ตั้ง อยู่ใน แดน ประเทศ เวละ. ฝ่าย พระเจ้า ประเทศเวละ ทราบดั่ง นั้น, ก็ ยก ทหาร ออก ต่อยุท กับ เอดเวิด, ก็เสีย ทัพ สิ้น ชีพ ใน ที่ รบ. แต่ พระ อนุชา ของ พระเจ้า ประเทศ เวละ นั้น, ทหาร เอดเวิด จับ ได้, เอดเวิด สั่งให้ ประหาร ชีวิตร เสีย. เชื้อ วงษ์ พระเจ้า ประเทศ เวละ ก็ ขาด สูญ สิ้น ใน ครั้ง นั้น, หา มี สืบ มา ไม่. เอดเวิด จึ่ง ตรัส เปน ไนย แก่ พวก เวละ ว่า, จะยก เจ้า องค์หนึ่ง ซึ่ง ทรง ภาษา อังกฤษไม่ ได้, ให้เปน เจ้า ประเทศ เวละ. พวก เวละ เหน ว่า ทรง ภาษา อังกฤษ ไม่ได้, สำ คัญ ว่า เจ้า ของ ตน ก็ ยินดี ยอม โดย พระราชบัญญัติ. เอดเวิด ก็ ยก พระ ราช โอรศ ของ พระ องค์ ประสูตได้ สอง สาม วัน, ขึ้นให้ เปน เจ้า พวก เวละ. จับ เดิม แต่ นั้น มาพระราช โอรศ องใหญ่ แห่ง พระเจ้า แผ่นดิน อังกฤษ ได้ พระนาม ว่า, ปรินซะออฟเวละ, แปล ว่า เจ้า แห่ง ประเทศ เวละ, สืบ ๆ มา ถึง กาละทุกวันนี้.

๑ เอดเวิด ได้ ประเทศ เวละ เปน เมือง ขึ้น, ดั่ง พระไทย ประสงค์ แล้ว, ยัง ทรง พระ ดำริห์ จะใคร่ ได้ ประเทศ สะกอตแลนด์ สืบ ไป อีก. ครั้ง นั้น ภอ เจ้า แผ่นดิน สะกอตแลนด์ สิ้น พระชนม์ ลง, ไม่ มี ราชโอรศ. ขุนนาง ทั้งปวง จึ่ง ยก เจ้าหญิง องค์หนึ่ง เปน ราชนัดา, พระ ชันษา ได้ สาม ขวบ ขึ้น เปน เจ้า แผ่นดินสะกอตแลนด์. เอดเวิด เหน ช่อง ที่ จะคิด เอา ประเทศ สะกอตแลนด์, เปน เมือง ขึ้น. จึ่ง ทำ สัญญา ไมตรี มั่น หมาย ไว้ ว่า, ถ้า เจ้า แผ่นดิน สะกอตแลนด์ ทรง พระเจริญ ขึ้น แล้ว, จะขอ ให้ เปน พระมเหษี แห่ง ปรินซะออฟเวละ พระราชโอรศ ของ พระองค์. อยู่ มา เจ้า แผ่นดิน นั้น สิ้น พระชนม์ เสีย, แต่ ยัง ทรง พระเยาว์ อยู่. พระราชไมตรี นั้น ก็เริด ร้าง ไป, ไม่ สม ดั่ง พระราช ประสงค์. ครั้ง นั้น เชื้อ วงษ์ พระเจ้า สะกอตแลนด์, ควร จะ ได้ ราช สมบัติ อยู่ สององค์, คือ ยอนแบนลิออ องค์ หนึ่ง, โรเบิดบรูซ องค์ หนึ่ง. ขุนนาง ทั้งปวง ปฤกษา กัน ยัง แก่ง แย่ง อยู่ หา ตก ลง ไม่. จึ่ง ไป กราบ ทูล เอดเวิด ให้ ทรงพระกรุณา ช่วย ตัด สิน. เอดเวิด ได้ ที ก็ ยก เปน กระบวน ทัพ, เสดจ์ มา ยัง แดน ประเทศ สะกอตแลนด์, มี พระราชโองการ ตรัส แก่ ขุนนาง สะกอตแลน ว่า, ถ้า จะให้ พระองค์ ตัด สิน แล้ว, ให้ ขุน นาง ทั้งปวง มอบ หวัว เมือง แล ค่าย อัน เข้ม แขง ถวาย พระองค์ ก่อน, จึ่ง จะทรง ตัดสินให้. ขุนนาง สกอตแลนด์ ทั้งปวง, เกรง พระเดชานุภาพ เหน จะ ต้านทาน มิ ได้, ก็ ยอม ถวาย ค่าย แล หวัว เมือง อัน เข้ม แขง แก่ พระองค์. พระองค์ จึ่ง ทรง ตัด สิน ว่า, ราชสมบัติ นี้ ควร จะ ได้ แก่ ยอน แบนลิออ. ๆ ก็ได้ ราชสมบัติเปน เจ้า แผ่นดิน สะกอตแลนด์, มิได้ องอาจแกล้ว กล้า, ทั้ง สติปัญญา ไม่ ลึกแหลม. เอดเวิด เหน ดั่ง นั้น, ก็ สำแดง พระ อา การ ปาน ประหนึ่ง ว่า, เมือง สกอตแลนด์ เปน เมือง ขึ้น ของ พระองค์, ทรง บังคับ บัญชา ว่า ราชการ บ้าง เล็ก น้อย. ขุนนาง สะกอตแลนด์ ทั้งปวง ไม่ ยอม โดย พระราชบัญชา ของ เอดเวิด.. เอดเวิด ทรง พระพิโรธยก เข้า ตี เมือง สะกอตแลนด์, จับยอน แบนลิออ ได้, ริบ เอา แต่ บันดา ของ สำคัญ สรรพเครื่อง ทรง, สำรับ เจ้าแผ่นดิน แล พระที่นั่ง สำรับ ทรง นั่ง สวม มงกุฎ. แล้ว ตั้ง ขุนนาง อังกฤษ ให้ อยู่รักษา เมืองสะกอตแลนด์ เสรจ์. เสดจ์กลับ ยัง กรุงอังกฤษ. จึ่งให้ ยอน แบนลิออ สาบาล เสีย, มิให้คิด กลับไป เปน เจ้า แผ่นดิน สะกอตแลนด์ อีก, จำ ขัง ไว้ ถึง สาม ปี ก็ ปล่อย ไปใน ประเทศ อื่น, มิให้ คืน ไป ยัง ประเทศสะกอตแลนด์. ขุน

นาง สะกอตแลนด์ ผู้ หนึ่ง ชื่อ วิเลี่ยมวอเลซ, เปน ขุนนาง เล็ก น้อย มิ ใช่ ขุนนาง ผู้ ใหญ่, มี กำลัง มาก กล้า หาร, คิด การ จะ ยัง เมือง สกอตแลนด์ ให้ พ้น อำนาจ อังกฤษ. เกลี้ย กล่อม พัก พวก ได้ มาก. ไป เที่ยว ตี หวัว เมือง ใน ประเทศ สกอต แลนด์, ได้ ยอม เข้า ด้วย หลาย หวัว เมือง, มี กำลัง มาก ขึ้น. ตั้ง แขง เมือง รบสู้ เคี่ยว เข็น อยู่ กับ เมืองสะกอตแลนด์ ถึง แปด ปี่. วิเลี่ยมวอเลซ ทำ การ รบ พุ่ง เข้ม แขง นัก. ถ้า ขุนนาง สะกอตแลนด์ ทั้งปวง เปน ใจ ด้วย ช่วย ทำ การ, ก็ จะ กำจัด พวก อังกฤษ ที่ อยู รักษา เมือง นั้น เสีย ได้. ขุนนาง เหล่า นั้น หา เปน ใจ ด้วยไม่. เหน ว่า วิเลี่ยมวอเลซ เปน แต่ ผู้ น้อย ทำ การ เกิน หน้า, อิจฉา กลัว วิเลี่ยมวอเลซ จะ เปน ใหญ่, จึ่ง มิ ได้ ช่วย ทำ การ กำ จัด พวก อังกฤษ. ถึง ขุนนาง เหล่า นั้น ไม่ เล่น ด้วย, วิเลี่ยมวอเลซ ก็ มิ ได้ ย่อออ่อน ท้อ ถอย, ยัง ทำ การ รบพุ่ง ภอด ขัน นัก. เพื่อน ของ วิเลี่ยมวาเลซ คน หนึ่ง รับ สิน บน, แนะ นำ ตำแหน่ง วิเลี่ยมวอเลซให้ แก่ ขุนนางอังกฤษ. ๆ ไป จับ ตัว วิเลี่ยมวอเลซ ฆ่า เสีย.

๏ ฝ่าย ยอนแยนลีออ ไป สิ้น พระชนม์, อยู่ใน ประเทศ ฝรั่ง เศศ. ใน คฤสตศักราช ๑๓๐๔ โรเบิตบรูซ บุตร แห่ง โรเบิต บรูซ, ได้ เปน ใหญ่ ใน สะกอตแลนด์, ขุนนาง ที่ สัตย์ ซื่อ ต่อ แผ่นดิน ก็ แต่ง การ ราชาภิเศก, ถวาย มงกุฎ สำรับ เจ้า แผ่นดิน. เอดเวิด ครั้น ทรง ทราบ ดั่ง นั้น ก็ ทรง พระพิโรธ นัก, จึ่ง ยก พยุห โยธา ทวย หาร เสดจ์ มา ยัง เมือง สะกอตแลนด์, ทรง ยา ขาล ว่า, ถ้า ไม่ ได้ เมือง สะกอตแลนด์ แล้ว ไม่ เสดจ์ กลับ. จะ รบ เคี่ยว ศึก ไป กว่า จะ ได้ เมือง สะกอตแลนด์, อยู่ใน อำ นาจ ของ พระองค์ จึ่ง จะ เสดจ์ กลับ.

๏ ฝ่าย โรเบิตบรูซ ทราบ ว่า เอดเวิด ยก ทัพ หลวง มา, จะ ต้าน ทาน มิ ได้, ก็ ยก พล หนี ไป เที่ยว ซุ่ม ซ่อน อยู่. เอดเวิด เสดจ์ ตาม ค้น หา โรเบิตบรูซ ก็ ไม่ พบ. แต่ เอดเวิด เสดจ์ รอน แรม ตาม โรเบิตบรูซ อยู่ หลาย เดือน, ก็ ทรง พระประชวน หนัก. จึ่ง ตรัส สั่ง แก่ พระราชบุตร องค์ ใหญ่ ให้ คิด อ่าน ปราบ ปราม สะกอตแลนด์ สืบ ไป. โรค ของ พระองค์ กำ เริบ หนัก ขึ้น. เอดเวิด ก็ สิ้น พระชนม์ ใน คฤสตศักราช ๑๓๐๗ พระชนมายุ ๗๕ พรรษา, อยู่ใน ราชสมบัติ ๓๕ ปี. พระมเหษี เดิม มี พระ ราชบุตร ๔ องค์, พระราชธิดา ๑๑ องค์. พระมเหษี ที่ สอง มี พระราชบุตร ๒ องค์. คฤสตศักราช ๑๓๐๗ เอดเวิด ที่ สอง ได้ ราชสมบัติ สืบ มา, พระองค์ ก็ มิ ได้ ทรง ดำริห์ การ ที่ จะเสดจ์ ไป ปราบ ปราม สกอตแลนด์, ตาม สั่ง ของ พระราชบิดา, คบหา แต่ คน พาล ไม่ เอา พระไทย ใส่ ใน ราชกิจ. มี คนโปรด ของ พระองค์ คน หนึ่ง ชื่อ แกวิซตัน, เปน คน ต่าง ประเทศ, สนิท ชิด ชอบ พระอัธยาไสย, เปน คน พาล ไม่ ซื่อ สัตย์ สุจ ริต. ขุนนาง ทั้งปวง เหน แกวิซตัน โปรดปราน เปรื่อง นัก ไม่ เกรง ใคร, พูดจา ยาบ หยาม เยาะ เย้ย ขุนนาง ผู้ ใหญ่. ก็ พา กัน กราบ ทูล กล่าว โทษ แกวิซตัน ต่าง ๆ จะ ให้ เจ้าแผ่นดิน ขับ ไล่ เสีย จาก นคร. เอดเวิด เหน ขุนนาง ทั้งปวง ชิงชัง แก วิซตัน นัก, ก็ ให้ ไป เสีย จาก เมือง หลวง, ตั้ง ให้ เปน ขุน นาง ผู้ ใหญ่, อยู่ ใน เกาะ ไอยะแลนด์ ประมาณ ปี หนึ่ง ก็ สั่ง ให้ กลับ มา. ขุนนาง ทั้งปวง คิด พยาบาท แกวิซตัน อยู่ ไม่ หาย, ทราบ ว่า แกวิซตัน กลับ มา อยู่ ใน ประเทศ อังกฤษ อีก, ก็ ขุ่น เคือง พา กัน ยก ไป ตี เมือง ที่ แกวิซตัน มา อยู่ นั้น ได้, จับ แกวิซตัน ฆ่า เสีย. พระเจ้า เอดเวิด ทราบ ดั่ง นั้น เสีย พระไทย กริ้ว ขุน นาง เหล่า นั้น นัก, จะ ใคร่ แก้ แค้น ขุนนาง เหล่า นั้น, แต่ เกรง อยู่. ฝ่าย โรเบิต บรูซ ค่อย กำ จัด พวก อังกฤษ ที่ อยู่ รัก ษา ประเทศ สกอตแลนด์ ที่ ละน้อย ๆ เกือบ จะสิ้น, ยัง เหลือ อยู่ สาม หวัว เมือง. เอดเวิด ครั้น ทราบ ดั่ง นั้น สะดุ้ง พระไทย รีบ ยก ทหาร ไป ปราบ ปราม สะกอตแลนด์, ก็ เสีย ที ล่า กลับ มา, ประเทศ สะกอตแลนด์ ก็ กลับ เปน ใหญ่ ไม่ ขึ้น แก่ ใคร แต่นั้น มา. มี คน หนึ่ง ชื่อ หูซะเปนเซอ, เปน คน โปรด ของ เอดเวิด, ทรง พระกรุณา โปรด ชุบ เลี้ยง, ให้ มี ยศศักดิ์ แล สมบัติ พูน เพิ่ม. ขุนนาง ทั้งปวง เกลียด ชัง อยู่ โดยมาก. ทั้ง พระมเหษี ก็ ขุ่น เคือง ไม่ ภอ พระไทย. อยู่มา เอดเวิด เจ้า ฝรั่งเศศ ทุ่ง เถียง กัน, ด้วย เมือง ขึ้น อังกฤษ อยู่ใน เขตรแดน ฝรั่งเศศ. ส่วน พระมะเหษี ของ เอดเวิด นั้น, เปน พระน้อง นาง แห่ง พระเจ้า ฝรั่ง เศศ, ทูลลา เอดเวิด จะเสดจ์ ไป ห้าม พระเจ้า ฝรั่งเศศ เสีย มิ ให้ วิวาท กัน. ครั้น พระนาง เสดจ์ ไป ถึง ประเทศ ฝรั่งเศศแล้ว, ก็ ตั้ง เกลี้ย กล่อม อยู่ ที่ นั่น. เหล่า ขุน นาง ที่ ขุ่น เคือง เอด เวิด แล พวก ที่ เอดเวิด ขับ ไล่ ไป เสีย นั้น, มา เข้า เกลี้ย กล่อม เปน อัน มาก. พระนาง จึ่ง ตั้ง ร็อดเยอม็อดทิเมอ ให้ เปน ขุน นาง ผู้ ใหญ่ ที่ ปฤกษา. แล้ว พระนาง เสดจ์ ข้าม มา ประเทศ อังกฤษ. ขุนนาง ทั้งปวง ที่ ขุ่น เคือง หูซะเปนเซอ อยู่, ก็ ละ เอดเวิด เสีย มา อยู่ ด้วยพระนาง.

๑ เรื่อง จับ ยาฝิ่น ฯ ๒๕

๏ ข้าพเจ้า เอดิเตอ, เจ้า ของ จดหมายเหตุ ได้ ทราบ ความ ที่ ขุนไชย บริบาล นาย อำเภอ, เที่ยว เป่า ประกาศ แก่ ราษฎร ทั้งปวง เปน ใจ ความ ว่า. พระเทพผลู เปน ผู้ รับ สั่ง พระบรมราช โองการ ใส่ เกล้า ฯ ทรง พระกรุณาโปรฎเกล้า ฯ ด้วย ราย ผู้ ที่ ต้อง ซัด ต้อง จับ ด้วย โทษ สูบยา ฝิ่น ที่ การ เท็จ นั้น, ซึ่ง ผู้ คุม จับ เอา มา โดย ลำพังใจ นั้น. บัด นี้ คืน เงิน ให้ ตาม ที่ ได้ ไว้ จาก ราษฎร แล้ว, ต้อง คืน ให้ นั้น ข้าพเจ้า มี ความ ยินดี เปน อัน มาก. เหน ว่า ราษฎร จะ ได้ ความ สุข สบาย ขึ้นด้วย.

๏ อนึ่ง มิใช่ ที่ ข้าพเจ้า จะ ชอบ ใจ ใน คน สูบ ยา ฝิ่น นั้นหา มิได้. แต่ ที่ คน สูบ ฝิ่น ติด แล้ว ต้อง โทษ นั้น ก็ เหน ว่า เปน การ ชอบ. แต่ ที่ ซัดไป ว่า ผู้ นั้น ได้ สูบ ด้วย ผู้ นี้ ได้ สูบ ด้วย นั้น, เปน ข้า กับ เข้า ของ ผู้ ชำระ หาเปน ธรรม.

๏ อนึ่งใน การ เรว ๆ นี้, ข้าพเจ้า ได้ ยิน ท่าน ขุนนาง ที่ ไม่ เปน ธรรม, บ่น ว่า จดหมาย เหตุ เปน การ ไม่ ดี, ทำให้ ได้ ความ อย่าง นี้ อย่าง นั้น. แต่ ซึ่ง คน พูด ดี อย่าง นี้ ข้าพเจ้า เหน เปน แน่ ว่า, ผู้ ที่ ติ นั้น เปน คน ชอบ ใน การ อยาก จะ ข่ม ขี่ ผู้ อื่น หา รัก ตัว ผู้ อื่น เหมือน ตัว เอง ไม่, เปน การ บาป ไม่ มี ความ ดี เลย ผู้ นั้น.

การ รับเมล์ ฝาก เมล์

๏ มี หนังสือ มา แต่ ที่ รับ เมล์ ฝาก เมล์ณกรุง ลอน ดอน หนังสือ ที่ มา แต่ ประเทศ อิน เดีย แล ประเทศ จีน. แล ที่ ฝาก ไป ถึง ประเทศ อิน เดีย แล ประเทศ จีน, ใน ปี คฤสต ศักราช ๑๘๖๔ นั้น, นับ ได้ ๓ ล้าน ๖ แสน ๓ หมื่น ๒ พัน ฉบับ. หนังสือ ที่ ฝาก ไป จาก เมือง อังกฤษ, ถึง เมือง ออสะเตรเลีย แล รับ มา แต่ เมือง ออสะเตรเลีย เปน ๒ ล้าน ๒ แสน ๙ หมื่น ๘ พัน ฉบับ. ที่ ฝาก ไป เมือง อยู่ ใน ทิศเหนือ, แล รับ มา เปน ๔ ล้าน ๖ แสน ๔ พัน ฉบับ, ถ้า จะ นับ หนังสือ ฝาก จาก เมือง อัง กฤษ ถึง เมือง นอก ประเทศ หมด ด้วย กัน ใน ปี นั้น, เปน ๒๘ ล้าน ฉบับ, หนังสือ พิมพ์ ต่าง ๆ ที่ ฝาก แล รับ เมล์ ใน ปี นั้น, ประ มาณ ได้ ๒๑ ล้าน ๔ แสน เล่ม, การ ที่ ฝาก หนังสือ เขียน แก่ ชาว ประเทศ อยู่ ใน แว่น แคว้น อิงแลนด์ แล ไอเอานแลนด์ แล สกอต แลนด์ แล เวลสะ ใน ปี นั้น เปน ๖ ร้อย ๗๙ ล้าน ฉบับ. คือ ใน อิงแลนด์ คนละ ๒๗ เล่ม ใน ลอน ดอน คน ๕๑ เล่ม. ใน สะกอตลันด์ คน ละ ๒๐ เล่ม ใน ไอเอานแลนด์ คน ละ ๙ เล่ม.

กำปั่นไฟ ที่ จะ เอา เมล์ ที่ ประเทศ ยุโรป แล อะเมริกา มา ถึง เมืองจีน

๏ หนังสือพิมพ์, เปน จดหมายเหตุ มา แต่ เมืองซันฟรันซิศโก. ว่า เรือ กลไฟ ที่ กำลัง ต่อ ที่ เมือง นิวยอก, เพื่อ จะ ได้ ชัก เมล์ ไป จาก เมือง ซันฟรันซิศโก ถึง เมือง ฮ่องกง, เมื่อ ต่อ สำ เรจ แล้ว, จะ เปน ใหญ่ กว่า เรือ นาย ห้าง ทั้งปวง. ใน เมือง ยุโรป ทิศเหนือ, แล ใหญ่ กว่า เรือ ทำ ด้วย ไม้ ทั่วไป ทั้ง โลกย์. เรือนั้น จะ แล้ว ๒ ลำ ใน ต้น ปี คฤสตศักราช ๑๘๖๗ คือ อีก ๕ เดือน. เรือ นั้น ปาก ๕๐ พึ่ด, มี ดาดฟ้า ๓ ชั้น, ใน ลำ เรือ แบ่ง เปน ๔ ส่วนกั้น เปน ห้อง ๆ น้ำไหล เข้าไป ตลอด กันไม่ได้. บันทุก ของ ได้ ๕ พัน ตอน. ลง ทุน ลำ ละกว่า ล้าน เหรียญ. มี จักรข้าง แล่น เรว จะ ไป จาก เมือง ซันฟรันซิศโก ถึง ฮองกง, แล จะ คืน มา ยัง เมือง ซันฟรันซิศโก ทั้ง อยุด บ้าง ใน ๒ เดือน. ถ้า จะ ไป จาก ฮองกง ถึง ซันฟรันซิศโก จะ ไป ได้ ใน ๒๑ วัน. เรือใบ เคย ไป ใน ๖๐ วัน แล ๖๕ วัน. เรือ นั้น ถ้าแล้ว เมื่อ ใด ก็จะรับ หนังสือ จดหมายเหตุ เมือง นิวยอด, มา ถึงฮองกง ใน ๓๕ วัน ก็ ได้. เดี๋ยว นี้ หนังสือ มา แต่ เมือง นิวยอก, ทาง ไอเวอแลนด์ เปน สอง เดือน บ้าง, สอง เดือน ครึ่ง บ้าง. แล เหน ทาง นั้น แล้ว พวก อัง กฤษ ที่ อยู่ เมือง จีน, จะ กลับ ไป บ้าน ก็จะ ไป ทาง นั้น โดย มาก. เพราะ จะเปน ทาง สบาย ทาง เรว, เรือ นั้น จะ ไป โดย สะบาย, จุ ได้ ลำ ละ ๕๐๐ ตอส์.

ของ ใหม่ ๆ พึ่ง เหน

๏ เปน ยา อย่าง หนึ่ง, เรียก ว่า ยา ให้ เกิด เปน โรค ไข้ สั่น หมอยา คนหนึ่ง ชื่อ ไอ. เอช. ซอลิศเบเร, อยู่ ที่ เมืองกลีฟ ลันด์, แขวง เมือง โอไฮโอ ประเทศ อะเมริกา, ได้ พบ ยา นั้น เปน เล็ก นัก, จะ ดู ด้วย ตา เปล่า ไม่ เหน เลย, ต้อง ส่อง ดู ด้วย กล้อง จึง จะเหน. หมอว่า ยา นี้ ให้ บังเกิด โรค ไข้สั่น, ได้ ลอง ดู แล้ว เปน แน่ ใจ. ท่าน ว่า ยา นั้น ย่อม เกิด ใน ที่ น้ำ ขัง อยู่ นาน ๆ. ครั้น ว่า น้ำ แห้ง แล้ว ก็ ให้ บังเกิด ขึ้น. ละออง ต้น ยา นั้น เมื่อ ได้ น้ำ ค้าง ใน เวลา กลาง คืน ก็ ฟุ้ง ไป. ครั้นว่า

คน หายใจ เข้า ก็ ไป ตาม ลม หายใจ, คน ทราบ ซ่าน ไป ทั่ว ทั้ง กาย, จึ่ง บังเกิด โรค ไข้ จับ เพราะ เหตุ นั้น เอง. หมอ ว่า ธรรมดา ว่า ละ ออง นี้ ให้ บังเกิด โรค, ตาม ที่ หมอ ทั้งปวง ได้ เหน มา นม นาน แล้ว. คือ ว่า ที่ ๆ มี น้ำ ท่วม ขัง อยู่ นาน แล แห้ง ไป, ที่ นั้น มัก บังเกิด โรค ไข้ จับ. หมอ ทั้งปวง แต่ แรก เรียก เหตุ ที่ ให้ เกิด ไข้ จับ, เรียก ว่า ไมอาซัม. แต่ ก่อน ไม่ รู้ ว่า จะ เปน เหตุ อะไร แน่ ก็ ไม่ ได้ เหน, เขา ว่า เปน ลม อย่างหนึ่ง บังเกิด เพราะ ย่า เน่า แห้ง ไป, จึ่ง มี ลม ออก จาก ที่ นั้น มี พิศม์ ให้ เกิด ไข้ จับ สั่น. หมอ คน นี้ ได้ เอา กล้อง ที่ ดู ของ เล็ก ให้ โต ขึ้น นั้น, ส่อง ดู ก็ เหน มี ย่า เช่น ว่า นั้น ทุก ที่. จึ่ง ลอง ขุด เอา ดิน ที่ มี ย่า เช่น นั้น ไป สอง หีบ สาม หีบ, เอา ไป ไว้ บ้าน ที่ ไม่ มี โรค ไข้ จับ. เอา ไว้ ประมาณ สัก ๑๔ วัน, ก็ เกิด โรค ไข้ สั่น ขึ้น ใน บ้าน นั้น. หมอ ได้ ลอง ดู หลาย ครั้ง, ก็ ปลง ใจ เปน แน่ ว่า โรค ไข้ จับ เกิด เพราะ ย่า นั้น. ยัง หา รู้ ว่า จะ แก้ ลออง นั้น ด้วย อะไร ไม่. แต่ ว่า ได้ จับ เหตุ ที่ ให้ เกิด แล้ว ไม่ ช้า ไม่ นาน คง จะ เสาะ หา อะไร ที่ จะ แก้ เหตุ นั้น ได้. ละ ออง นั้น จำเภาะ ขึ้น ใน กลาง คืน. ลาง แห่ง ก็ ขึ้น ๓๐ ฟิต, ลาง แห่ง ก็ ๑๐๐ ฟิต. เหตุ ดังนี้ คน ที่ นอน ตาก น้ำ ค้าง มัก เปน ไข้ จับ. ละออง นั้น เข้า ใน ปอด ทราบ ไป ทั่ว ตัว, เปน เหมือน หว่าน พืชน์ ทั้งปวง ก็ แผ่ มาก ไป. หนังสือ นี้ หมอ ลง พิมพ์ ที่ จดหมายเหตุ ที่ เมือง อะเมริกา. เรียก ว่า หนังสือ จดหมาย เหตุ ของ หมอ ยา ทั้งปวง ใน เมือง อเมริกา.

การ ล้ม ลง

๑ ใน ประเทศ ยูโรบ มี นาย ห้าง นาย แบงค์ ก็ ล้ม ลง มาก เกิด ความ แตก ตื่น ทั่ว ไป, ใน ประเทศ ยูโรป แล ประเทศ อิน เดีย. แบนค์ คือ ที่ เขา ฝาก เงิน ไว้ เปน หลาย ล้าน เหรยีน. แบนค์ ที่ ชื่อ โอ เวอ เอนเดอนี ได้ อยุด การ. เปน ความ ที่ เสีย ใหญ่ นัก.

การ ยิง เอา เอมปีรอ รอศ เซีย

๑ มี หนังสือ จดหมายเหตุ, มา แต่ เมือง เซนต์ปิเตอสเบิค เดือน ๖ ขึ้น ๓ ค่ำ เปน ใจ ความ ว่า, เอมปีรอ เมือง รอศเซีย, ได้ ประพฤติ ดี เรียบ ร้อย นัก ทุกวัน ๆ. เวลา เช้า ๒ โมง ครึ่ง ก็ เสด็จ ด้วย ท้าว, ออก จาก วัง มี สุนัข หลาย ตัว ติด ตาม ไป ด้วย. เอมปีรอ ชำนาญ ใน การ ไล่ ยิง สัตว. เที่ยว เล่น ไป สัก ๒๐ นาที แล้ว กลับ เข้า วัง. อยู่ ใน วัง จน ถึง บ่าย ๒ โมง ครึ่ง, แล้ว ก็ ออก ขี่ รถ ไป เที่ยว ใน สวน หลวง, เปน ทาง เดิน ประ มาณ ๑๐ นาที. ก็ เสด็จ ขึ้น รถ เที่ยว ไป ใน สวน สัก น่อย แล้ว ขึ้น รถ ไป อีก, อย่าง นี้ เปน ธรรมดา ทุก วัน ๆ. ลาง ที มเหษี แล พระราชบุตร ไป ด้วย กับ เอมปีรอ บ้าง. แต่ ณ วัน เดือน ๖ ขึ้น ๒ ค่ำ เอมปีรอ เสด็จ ไป องค์ เดียว, ถึง สวน หลวง บ่าย ประ มาณ ๓ โมง. เอมปีรอ พบ เจ้า องค์ หนึ่ง ชื่อ ดิวค์กลูกเตนเบค กับ น้อง หญิง ของ เจ้า นั้น ชื่อ ปรินเซศมาเรียดิบต์. เอมปีรอ เดิน ด้วย กัน ที่ ใน สวน จน บ่าย ๔ โมง, แล้ว ก็ เสด็จ กลับ เพื่อ จะ ขึ้น ราชรถ. มี นาย เวน คน หนึ่ง เอา เสื้อ ชั้น นอก ของ เอมปีรอ มา ช่วย ใส่ ให้ เอมปีรอ. ขณะเมื่อ เอมปีรอ ใส่ เสื้อ อยู่ นั้น, มี คน คนหนึ่ง, วิ่ง ออก มา จาก ที่ คน ประชุม ล้อม รอบ ราชรถ นั้น, ออก มา ยืน อยู่ ข้าง หลัง เอมปีรอ, แล้ว ชัก เอา ปืน แฝด สั้น ที่ ซ่อน ใน เสื้อ, ยก ขึ้น มุ่งหมาย จะ ยิง เอมปีรอ. มี ชาว บ้าน นอก อยู่ ที่ นั่น ชื่อ ออศซิบไอยเวนอฟ, เหน ว่า คน นั้น จะยิง เอม ปีรอ, ก็ เอา มือ ตบ ตรง สอก ผู้ ที่ จะ ยิง นั้น, ลอ ปืน ลั่น ไป พ้น ศีศะ เอมปีรอ. คน นั้น เปน คน ชาว บ้าน นอก เข้า มา อยู่ ใน กรุง เซนต์ปิเตอซเบิก ๓ ปี ๔ ปี ก่อน นั้น, เพื่อ จะ หัด ทำ หมวก เปน ช่าง หมวก ดี แล้ว, ก็ แต่ ยัง รับ จ้าง อยู่ ที่ ครู ของ เขา. มี เมีย คน หนึ่ง มี ลูก คน หนึ่ง หา กิน ลำบาก จน ถึง วัน นั้น. เอม ปีรอ ได้ โปรด ตั้ง ให้ เปน ขุนนาง ผู้ ใหญ่, ให้ มี เงิน ทอง บริ บูรณ์, ให้ มี ชื่อ ว่า คำมิศเซรอฟ, ตาม ชื่อ วัน พระ นั้น. เพราะ เปน วัน พระ. เขา ขอ ให้ นาย ปล่อย เสีย จะ ไป เที่ยว เล่น. นาย ก็ ยอม, เขา หมาย ว่า จะ ไป สวด ที่ โรง สวด แห่ง หนึ่ง, ทาง นั้น ต้อง ข้าม น้ำ แขง ไป. ก็ เหน น้ำ แขง นั้น อ่อน จะ ข้าม ไม่ ได้, กลัว จะ ตก ลง ใน น้ำ. จึ่ง กลับ เดิน เลย ไป ถึง ประตู สวน หลวง ที่ เขา อยุด รถ คอย ถ้า เอมปีรอ นั้น. เหน มี คน ประชุม กัน ตาม ธรรมดา เพื่อ จะ ดู เอมปีรอ. คำมิศเซรอฟ ปราฐนา จะ ดู ด้วย, จึ่ง เข้า ไป อยู่ น่า ราชรถ เหน มี คน คน หนึ่ง เปน คน อยาย ๆ อยู่ ข้าง ลัง ตัว. คน นั้น อยาก จะ แซก เข้า ข้าง น่า คำมิศเซรอฟ, ๆ ไม่ ยอม ผลัก ไส ให้ ลง ไป ข้าง หลัง. เปน อย่าง นี้ ลาย หน กว่า เอม ปีรอ เสด็จ กลับ. คน นั้น แซก ออก มา ข้าง น่า ได้ ที่ มุ่ง หมาย จะ ยิง เอมปีรอ, คำมิศเซรอฟ ได้ ห้าม. เดช คุณ พระเจ้า ปืน ก็ ไม่ ถูก เช่น ว่า มา แล้ว นั้น. เมื่อ ยิง

แล้ว, คน นั้น จะ หนีไป ก็ไม่ได้. คน ทั้งปวง ก็ จับ ตัว ไว้ ด้วย ใจ โกรธ มาก, อยาก จะ ฆ่า เสีย, ให้ ตาย ที่เดียว.

๏ เมื่อ เอมบีรอ ได้ ยิน เสียง ปืนแล เสียง พวก กระเวน ร้อง ขึ้น เอมบีรอ สำคัญ ว่า จะ มี คน หนึ่ง ฆ่า ตัว กระมัง. ครั้น เหลียว มา ดู จึ่ง รู้ ว่า มี คน ยิง เอา พระองค์.

๏ เอมบีรอ จึ่ง รับสั่ง ไม่ให้คน ทั้งปวงแตก ตื่น ไป, แล้ว สั่ง ให้ คุม ตัวอ้ายคน ร้าย นั้น ไว้ ให้ มั่น คง. อ้าย ผู้ ร้าย ไม่ ได้ นึก กลัว กลับ ด่า เอมบีรอ ว่า ท่าน พ่อ ลวง ราษฎร ทั้งปวง, มิ ได้ ประพฤติ ตาม ที่ สัญญา ไว้. อ้าย คน ร้าย ร้อง เรียก คน ทั้งปวง ว่า, พี่ น้อง ทั้งปวง เหตุไร ไม่ ช่วย เรา, ใน การ ที่ รับ ทำ แทน คน ทั้งปวง เล่า. พวก โปลิศก็ คุม ตัว ไป ไว้ ใน ทิม. เอมบีรอ ก็ เสดจ ไป ถึง ที่ ตึก สวด, เข้า ไป สรรเสริญ พระเจ้า เพราะ ที่ ได้ โปรด ให้ พ้น การ ร้าย นั้น. ข่าว นั้น ก็ฦๅ ไปเรว. เจ้า นาย ขุน นาง ราษฎร รู้ ความ ก็ไป ประ ชุม กัน ใน วัง เปน อัน มาก, คอย เมื่อ เอมบีรอเสดจ์. ครั้น เอมบีรอ มา ถึง เจ้า นาย ขุน นาง ราษฎร ก็ ชวน กัน สรรเสริญ เอมบีรอ ว่า, เรา ทั้งหลาย ดี ใจ นัก เพราะ ท่าน ไม่ เปนอันตราย ด้วยอ้าย ผู้ร้ายนั้น. เอมบีรอ รับ คำ สรร เสริญ ตอบ ว่า, เรา ขอบใจ นักหนา, เราไม่ กลัว ว่า ผู้ ใด ที่ จะ ทำ ร้าย แก่ ตัว เรา, เพราะ หมาย ว่า พระเจ้าผู้ ทรง ฤทธิ์ ที่ สุด, คงจะ ป้อง กัน ชีวิตร เราไว้, จน ถึง เวลา ที่ จะเปนคุณ ประ โยชน์ แก่ เมืองต่อไป มิได้แล้ว, จึ่ง จะ ให้เรา ตาย เมื่อ นั้น. เอม บีรอ เสวย กลาง วัน แล้ว, ก็ไป สวด ที่ ตึก สวด พร้อม ด้วย มะเหษี แล ราชบุตร, ตั้งใจ สวด สรรเสริญ พระ เจ้า. ออก จาก ตึก สวด เอมบีรอ สั่งให้ พา ตัว คำมิศเซรอฟ เข้า มา เฝ้า, ประเดี๋ยว หนึ่ง เขา นำ เข้า มา เฝ้า. เอมบีรอ กอด เอา ตัว คำมิศเซรอฟ ด้วย ความรัก. แล้ว รับสั่ง ว่า, ตั้ง แต่ นี้ จะ ให้เปน ขุน ใหญ่ใน จำ พวก ขุนนางใหญ่. ใน ห้อง ที่เอมบีรอรับสั่ง คำมิศเซรอฟ นั้น, มี ขุนนางใหญ่หลาย คน, ขุนนางใหญ่ ๆ นั้น ก็ รับ คำ ว่า ดี, ควร ที่ จะ โปรด คน ที่ได้ให้ ชีวิตร ของ เอมบีรอ รอด เช่น นั้น. ใน วัน นั้น เวลา สอง ทุ่ม ตี ระฆังใหญ่, ที่โรง ทั้งปวงใน เมือง เซนต์บี เตอซเบิก. เพื่อ จะให้คน ประชุม กัน, สวด สรรเสริญ พระเจ้า เพรา ความ รอด ใหญ่ นั้น. ชาว บ้าน ทุก แห่ง พร้อม ใจ ชวน กัน ตามโคม ตาม ตะเกียง ที่ น่าต่าง, แล ประตู บ้าน ทุก แห่ง. คน ทั้ง ปวง ชวน กัน ร้อง เพลง สรรเสริญ เปน ทำนอง เพลงสำรับ เมือง, เกน ประมาณ สามทุ่ม เศศ แล้ว ก็ อยุด. รุ่ง ขึ้นเพลา ห้า โมง พร้อมอีก ครั้ง หนึ่ง. ได้ สรรเสริญ พระเจ้า ที่ ตึก สอน หนังสือ ทุก แห่ง. ฝ่าย ข้างใน วัง นั้น เอมบีรอ คอย รับ ขุนนาง, ที่เข้า มา เฝ้า อวยพร สรรเสริญ, ตั้ง แต่ เช้า จน ค่ำ. ครั้น เวลา บ่าย สี่โมง ก็ ประชุม กัน เปนอัน มากที่ ประตู สวน หลวง, ที่ อ้าย ผู้ ร้าย ยิง นั้น. กล่าว เปน เพลง สรรเสริญ พระเจ้า อีก. พลบ ค่ำ ก็ จุด ตะเกียง ทั่วไป ทั้งเมือง อีกที.

๏ ฝ่าย พวก โปลิศ จึ่ง สืบ สวน ว่า, อ้าย ผู้ ร้าย จะ มา แต่ ไหน. สืบ ดูก็ไม่ได้ความ, จึ่ง ชักรูปอ้ายผู้ ร้าย แจกไป ทั่ว เมือง, ปรากฏเพื่อ จะให้คน รู้ จัก ว่า อ้าย ผู้ ร้าย อยู่ ที่ นั้น ๆ, เปน พวกผู้ใด ๆ.

๏ มี หนังสือ จด หมาย เหตุ มา แต่ เมือง เซนต์ บีเตอซ เบิก ว่า, สืบพยาน นั้น ได้ ความ ว่า, อ้าย ผู้ ร้าย เปน คน รับ จ้าง คน ใน จำพวก ใหญ่ ๆ, ที่โกรธ อยู่ กับ เอมบีรอ, จึ่ง ได้ จับ ตัวไว้ หลาย คน, เพื่อ จะ ชำระ ความ.

๏ การ ยิง เสนา บดี เมือง ปรอศเซีย ๆ

๏ เดือน หก แรม แปด ค่ำ, เสนา บดี เอก ใน เมือง ปรอศ เซีย, ชื่อ เคานต์วันบิศมาก เดิน ออก มา จาก ที่ เฝ้า ตาม ถนน หลวง, ถึง ที่ แห่ง หนึ่ง, มี อ้าย ผู้ร้ายเดิน ตาม มา ข้าง หลัง, ถือ ปืน สั้น ที่ หมุน ยิง ได้ หลาย นัด, ยิง เอา เสนาบดีคนนั้น สอง นัด หา ถูก ไม่. เคานต์วันบิศมาก เหลียว มา เหน ก็ ปล้ำ จับ ตัวคน ที่ ยิง นั้น ได้. เมื่อ กำลัง ปล้ำ กัน อยู่, อ้าย ผู้ ร้าย เอา ปืน ยิง ได้ อีก สาม นัด ก็ หา ถูก ไม่. แต่ ว่า ไฟ ดิน ปืน ไหม้ เสื้อ น่อย หนึ่ง, เพราะ ว่า อยู่ ชิด กัน นัก. พวก โปลิศ ก็ วิ่ง มา จับ ตัว อ้ายผู้ ร้าย เอา ไปใส่ คุก ไว้. อ้าย ผู้ ร้าย เอา มีด พับ สอง คม แทง คอ ตัว เอง ถึง เก้า ครั้ง. หมอ มา ดู แผล แล้ว ว่าไม่ ตาย ดอก, เพราะ ไม่ ถูก สาย เลือด. แล้ว เขา เอา อ้าย ผู้ร้ายใส่ ไว้ใน ที่ไม่ ให้ ดิ้นได้. ครั้น รุ่ง ขึ้น เวลา เช้า อ้าย ผู้ ร้าย นั้น ตาย. แม่ อ้าย ผู้ ร้ายชื่อ มีศซีคาไลต์, เปน เมีย ของ คน ที่ หนี ไป เมือง ลอน ดอน. ผัว เก่า นั้น เปน พ่อ ตัว ของ อ้าย ผู้ร้าย. อ้ายผู้ ร้าย นั้น อายุ ได้ ยี่สิบสอง ปี. มีใจ เข้ม แขง กล้า หาญ. แต่ เพื่อน ของ เขา ก็ ไม่ รู้ว่า เขา จะ เปน คน ดุ ร้าย ฆ่า คน. คน นั้นได้ เรียน หนังสือ มาก ที่ เมือง โฮเฮมฮิม, แล เพื่อน เหล่า นั้น จึ่ง คิด เหน ว่า, หัด หนังสือ มาก จึ่งเปน คนเสีย จิตร เปน บ้า. ข่าว ว่า, อ้าย คน ร้าย นั้น, เมื่อ กำลัง หัด หนังสือ ก็เปนคน ดีเรียบ

ร้อย. เขาได้ไปเมือง อังกฤษ ด้วย. เมื่ออยู่ เมือง อังกฤษ เปน ทหาร ยิงปืนแม่น, ได้รังวัน เพราะ ยิง ปืน แม่นเปน หลาย หน.

ข่าว กรุง เทพ ฯ

๏ อนึ่ง มนเซียไอบาเร กงสุล ฝรั่งเศศ มา ถึง หลัง เคา ณวัน เสาร เดือน แปด แรม สาม ค่ำ มาใน เรือ รพกลไฟ ชื่อ ชอคไม ของ ฝรั่งเศศ ๆ ๑๗๐๐ ตอน ปืนใหญ่ ๑๐ บอก มา แต่ เมืองไซ่ง่อน เรือ ชอคไมได้เอา เมล์ ใน ประเทศ ยุโรบ มา มี หนังสือ จดหมาย เหตุ ลอนดอน ลง พิมพ์ ณเดือน ๗ ขึ้น ๓ ค่ำ แล มี ข่าว มา ทาง เตลิแกรฟ ออก จาก เมือง ลอนดอน เดือน ๗ แรม ๖ ค่ำ ข่าว นั้น ใจ ความ ว่า การ ศึก เมือง ปรอศเซีย กับ เมือง ออศเตรีย คง จะ เปน แน่ ข่าว ทาง เตลีแกรฟ ที่ เมือง อะเมริกา ใจ ความ ว่า เมือง อะเมริกา สบาย อยู่ โดย มาก แต่ คอนเครศ กับ เปรศเดนต์ ไม่ เข้า กัน ด้วย ความ ข้อใหญ่ ๒ ข้อ คือ ข้อ ที่ จะ ให้คน ชาติ อาฟริกา ที่ ฝ่าย ใต้ นั้น เข้า ใน การ ที่ จะ เลือก ขุนนาง ต่าง ต่าง สำรับเมือง ฝ่ายใต้ นั้น เปรศเดนต์ ว่าไม่ ควร ที่ จะ ยอม คอนเครศ ว่า ควร นัก เพราะ เปน คน ช่วย การ ศึก ให้ราบ คาบ ถ้า คน ดำไม่ได้ ช่วย แล้ว คงไม่ ชะนะ อนึ่ง คน ชาติ ดำ ก็ เปน มนุษย์ เหมือน ด้วย เรา คน ชาติ ดำ มี ปัญญา ดี เหมือน เรา ก็ มี ควร ที่ จะ เข้า ใน การ ครอง เมือง เหมือน กัน

๏ ข้อใหญ่ อีก ข้อ หนึ่ง คือ เปรศเดนต์ ปราฐนา จะ ให้ สิบ สาม หัว เมือง ที่ เปน ขบถ แต่ ก่อน นั้น ให้กลับ เปน สนิท มา ว่า ราชการ ที่ คอนเครศ เปน ปรกติ เหมือน แต่ ก่อน อยากให้เข้า มา เรว ๆ อย่า ช้า วัน เลย ฝ่าย คอนเครศไม่ เหน ด้วย ยัง มี ความ สงไสย อยู่ ว่า เขาได้ ที่ คอนเครศ แล้ว ที่ จะ คิด ทำ วุ่น วาย อีก เพราะ คน ฝ่ายใต้ นั้น ตาแดง อาการ เหมือน จะ โกรธ ฝ่าย เหนือ นัก ยังกำลัง สรรเสิญ เปรศเดนเดวิ อยู่

มนเซีย ไอบาเร

๏ อนึ่ง เราได้ ยิน ว่า มนเซียไอบาเร กงสุล ฝรั่งเศศ ได้ ถือ ราช สาสน์ เปน สาย พระหัตถ์ เอมปีรอ มา ถึง พระ เจ้า อยู่หัว ณกรุง สยาม ได้เชิญ พระ แสง กระบี่ องค์ หนึ่ง มา แต่ เอมปีรอ เพื่อ จะ ถวาย แลได้ นำ กระบี่ สั้น ของ ราชบุตร องค์ ใหญ่ เอมปีรอ ฝาก มา ถวาย พระเจ้า ลูกยาเธอ สมเดจ เจ้า ฟ้าจุฬา ลงกรณ์ องค์ หนึ่ง

๏ อนึ่ง ณวัน ศุกร เดือน แปด ขึ้น ๙ ค่ำ พระเจ้า อยู่ หัวโปรดให้ประชุม ขุนนาง มาก มาย เสดจ ออก รับ ของ ถวาย แต่ มือ มนเซียไอบาเร

เรือ เจ้าพระยา กลับ

๏ เรือ เจ้า พระยา มา ถึง กรุงเทพ ฯ ณวัน อาทิตย์ เดือน แปด ขึ้น ๑๑ ค่ำ เวลา เช้า ออก จาก เมือง สิงคโปร ณวัน อังคาร เดือน แปด ขึ้น หก ค่ำ เวลา ค่ำ มา ถึง หลัง เต่า วัน เสาร ขึ้น ๑๐ ค่ำ เวลา บ่าย ได้ เมล ประเทศ ยุโรบ มา ด้วย

การ ตั้ง เปน ผัว เมีย กัน

๏ ณวัน พฤหัศ เดือน ๘ แรม ๘ ค่ำ กงสุล อะเมริกันได้ ตั้ง กับตันยอนสมิศ เปน ชาว เมือง ยูไน ติศเทศ, ให้ เปน ผัว ของ หญิง คน หนึ่ง ชื่อ มาํบ เปน ชาว กรุง เทพ ฯ ตาม กฎ หมาย เมือง อยู่ใน ติศเทศ.

ความ ตาย

๏ ณวัน อัง คาร เดือน ๘ แรม ๖ ค่ำ มิศเตอวิเลียมเฮนเรโค เมอ, เปน ชาว อัง กฤษ เปน เจ้า ของ บาง กอก โฮเตล เปนโรค บิด ตาย. เจ็บ อยู่ ๔ อาทิตย อา ยุ ๒๘ ปี. บิดา มารดา พี่ น้อง ยัง อยู่ ที่ เมือง อัง กฤษ.

๏ ณวัน อาทิตย เดือน ๘ ขึ้น ๑๑ ค่ำ มะดำเซอ เปน พี่ ภรรยา ของ มิศเตอเนลซัน อินจเนีย ใน กรุงเทพ ฯ เปน โรค ท้อง มาน ตาย. โรค ติด มา แต่ เมือง บังกล่า, เปน หลาย เดือน. ผัวหญิง นั้น ตาย ที่ เมือง บังกะลา, ตาย ได้ ๒ ปี ๓ ปี แล้ว. มีลูก ผู้ ชาย อยู่ สอง คน..

๏ ณวันอังคาร เดือน ๘ แรม ๑๓ ค่ำ, ลูก เลก ของ มิศเตอ เลศเลอ กงสุลปรอศเซีย ตาย เปนโรค หืด, อายุ ประมาณ ๙ เดือน.

๏ คน ฆ่า ฝรั่งเศศ ที่ เมือง กำภูชะ ฯะ

๏ มี หนังสือ ฝาก มา แต่ เมือง สิงคโปร์ ว่า, ฝรั่ง เศศ คน หนึ่ง ที่ เปน เอเชนต์ สำรับ เรือ เมล ของ ฝรั่ง เศศ, เที่ยวไป ที่ เมือง กำภูชา, ถูก อ้าย ผู้ ร้าย ฆ่า ตาย. น่า กลัว ว่า จะ เกิด วุ่นวาย แก่ องค์ พระ นโรดม, ด้วย ท่าน เปน เจ้า ของ บ้าน เจ้า ของ เมือง, เพราะ ผู้ ร้าย นั้น ได้ ยิน ว่า เปน ชาว เขมร.

๏ กระลาษี หนี เรือ ฯ

๏ เรา ได้ ยิน ข่าว มา แต่ เมือง ปีนัง ว่า, กระลาษี เรือ กรุง เทพ ฯ, หนี กัปตัน ไป จับ ได้ ตัว ที่ เมือง ปีนัง. กัปตัน พา ตัว ไป หา ขุนนาง ผู้ ว่า การ ผู้ ร้าย. ขุนนาง อังกฤษ นั้น ก็ ว่า เรา จะ เอา เปน ธุระ ไม่ ได้. เพราะ ไม่ มี ข้อ ใน คำ สัญญา ซึ่ง กรุง สยาม กับ กรุง อังกฤษ ทำ ไว้, ที่ จะ ยอม ให้ เรา ตัดสิน.

๏ ความ นั้น เรือ สกุเนอ สยาม มา แต่ เมือง ตะกั่ว ป่า เปน เรือ ของ เจ้าเมือง ตะกั่วป่า มา จอด ที่ เมือง ปีนัง กัปตัน ให้ เงิน แก่ กระลาษี ล่วง น่า ไป สอง เดือน กระลาษี ทำ การ สิบสาม วัน แล้ว ก็ หนี ไป กระลาษี คน หนึ่ง สรั่ง คน หนึ่ง เรือ สกุเนอ จะ อยู่ นาน ไม่ ได้ จำ เปน ไป เรว จึ่ง ไป ขอ หนังสือ ขุนนาง คน หนึ่ง ได้ แล้ว ก็ ตาม จับ กระลา ษี แล สรั่ง ได้ แล้ว ก็ พา ไป หา กระลาการ ผู้ ชำระ ผู้ ร้าย ท่าน ก็ ไม่ รับ เพราะ เหตุ ที่ ว่า มา แล้ว แล ข้อ สัญญา นั้น จะ ไม่ มี ที่ จะ ให้ อังกฤษ ชำระ ความ นั้น ไม่ มี จริง ฤๅ ถ้า ไม่ มี เรือ ฝ่าย สยาม ที่ เที่ยว ค้า ขาย ที่ เมือง ขึ้น แก่ อังกฤษ ที่ ไหน ๆ ก็ น่า กลัว ว่า จะ เกิด เหตุ การ ต่าง ๆ จะ ชำระ ไป ไม่ ได้ เรือ สยาม ก็ เสีย เปล่า ๆ ถ้า แม้น พวก กระลาสี รู้ ว่า ชำระ ไม่ ได้ ก็ จะ กำเริบ ใน การ เช่น นั้น นัก ก็ ควร ที่ คอเวอนแมนต์ สยาม จะ พิจารณา ใน ข้อ ใหญ่ นี้ โดย เรว ฯะ

วัน กำเนิด เมือง อะเมริกา

๏ ณวัน พุทธ์ เดือน ๘ แรม ๗ ค่ำ, เปน วัน เกิด เมือง ยูไนติศเตศ ๙๐ ปี แล้ว. พวก ชาว อเมริกา ได้ ประชุม กัน ที่ เย. เอม. ฮุดเอศไควเออ, กง สุล อะเมริกา, กิน โต๊ะ พูดจา สรรเสิญ บ้าน เมือง ของ เรา. บาง จำ พวก อะเมริกา ก็ เที่ยว ขึ้น ไป กรุง เก่า ใน วัน นั้น. ชาว เมือง อะเมริกา ที่ อยู่ เมือง เพชร์ บุรี ประชุม กัน ที่ นั้น, กิน โตะ ด้วย กัน, สรรเสิญ บ้าน เมือง เหมือน กัน.

๏ เรื่อง แข่ง เรือ ฯ

๏ ณวัน ศุกร เดือน แปด, ได้ แข่ง เรือ ใบ กัน ห้า ลำ ที่ เมือง สมุทร ปราการ. คือ เรือ ชื่อ ลอระ ของ หลวง วิสุทธสาครดิฐ ลำ หนึ่ง. เรือ ของ กรมหมื่น บวรวิชัยชาญ ลำ หนึ่ง. เรือ ชื่อ มัศคีโต ของ มิศเตอ บาโล ลำ หนึ่ง. เรือ ชื่อ ปลันเซอ เปน เรือ มิศ กาเตอ ลำหนึ่ง. เรือ ชื่อ โฟม ของ มิศเตอ สะกอต ลำ หนึ่ง. เรือ ลำหนึ่ง ชื่อ เฮลีนา, เปน เรือ ของ มิศเตอ เอศเตอ พีน ลำหนึ่ง, เขา ไม่ ให้ แข่ง, ด้วย ว่า เรือ นั้น เปน เรือ ดี แล่น เรว นัก. พวก ที่ แข่ง เรือ นั้น, ได้ ออก เรือ แข่ง กัน เวลาเที่ยง, ลม เปน ตะเภา พัด อ่อน ๆ น้ำ ลง ด้วย. แข่ง กัน ลง ไป ตั้งแต่ ป้อม ไป ถึง ปาก อ่าว. มา สัก หน่อย หนึ่ง, เรือ มิศ กาเตอ แล่น เรว กว่า ขึ้น น่า เรือ ทั้งปวง, ก็ แล่น มา น่า เสมอ อยู่, ไป ถึง เรือ ทุ่น ที่ มี ทง แดง ทอด อยู่ ปาก อ่าว, พอ เพลา บ่าย โมง หนึ่ง กับ สิบห้า นาที. อีก สิบ นาที เรือ กรมหมื่น บวรวิชัยชาญ กับ เรือ มิศเตอ บาโล จึ่ง มา ถึง ทุ่น. เรือ มิศเตอ สกอต มา หลัง ที เดียว ล่ม ลง, พวก ฝรั่ง สี่ คน, มะลายู หก คน, พา กัน เกาะ ปลาย เสา กระโดง อยู่, เพราะ ว่า เรือ จม ลง ไป นั่ง ดิน อยู่, เสา กระโดง นั้น ปลาย พ้น น้ำ อยู่ สัก สอก หนึ่ง, คน จึ่ง เกาะ อยู่ ได้ ถึง สิบ คน. เรือ กงสุล อังกฤษ กับ กำปั่นไฟ, ก็ พา กัน มา ช่วย เอา คน ขึ้น เรือ ได้ หมด. แล พวก ที่ แข่งเรือ กัน นั้น, เหน ว่า พยุห์ ตั้ง ก็ เลิก พา กัน กลับ มา.

๏ เมือง ฮ่องกง ฯะ

๏ เดือน แปด ขึ้น ค่ำ หนึ่ง, จดหมาย เหตุ ชื่อ โอเวอ แลนด์ รีปอต. มี ข่าว มา แต่ เมือง ยี่ปุ่น ว่า, เจ้า แผ่นดิน ยี่ปุ่น มี หมาย ประกาศ, เปน ใจ ความ ว่า ตั้ง แต่ นี้ ไป, ชาว เมือง ยี่ปุ่น ปรารฐนา จะ ไป เที่ยว ใน นา ๆ ประเทศ, เพื่อ ประสงค์ จะ เรียน รู้ ศิลปสาตร ต่าง ๆ ก็ ดี, ฤๅ จะ ไป เที่ยว ค้า ขาย ก็ ดี, คอเวอแมนต์ ยี่ปุ่น จะ ให้ มี หนังสือ เบิก ล่อง ให้ ไป ตาม ปรารฐนา ไม่ ห้าม, ไม่ ขัด ขวาง ใคร จะ ไป ก็ ไป ได้. หมาย ประกาศ นี้ ออก ใน เรว ๆ นี้. ยัง ไม่ ได้ ข่าว ว่า พวก ยี่ปุ่น จะ ดีใจ เพราะ หมาย ประกาศ นี้ เท่า ไร, แต่ ข้าพเจ้า คิด เหน ว่า ชาว ยี่ปุ่น จะ ดี ใจ มาก. เพราะ เขา มี ใจ ร้อน รน อยาก จะ รู้ ศิลปสาตรวิชา ต่าง ต่าง. หมาย ประกาศ นี้ เปน สำคัญ พยาน ว่า, คอเวอแมนต์

ยี่ปุ่น ดีขึ้น กว่า แต่ ก่อน มาก. ชาว เมือง ยี่ปุ่น เปน คน ฉลาด มาก. ถ้าได้ เหน ของ ประลาด แล้ว ก็ ทำ เหมือน ตัว อย่าง ได้. ชาว ยี่ปุ่นได้ ออก เที่ยว ได้ แล้ว ก็ คง จะ ได้ รู้ มาก ขึ้น เรว. แล้ว จะ ได้ กลับ มาเมือง ยี่ปุ่น, ก็ จะ เปน ผล เปน ประโยชน์ แก่ เมือง ยี่ปุ่น มาก.

๏ อนึ่ง ความ ทะเลาะ ที่ เจ้า เมือง ยี่ปุ่น, แล เจ้า องค์ หนึ่ง ชื่อ โชเซียว นั้น, ยัง ไม่ ดับ เปรียบ เหมือน ถ่าน เพลิง ลุ้น เท่า กลบ อยู่. ข่าว ว่า โชเซี่ยว ไม่ รับ ข้อ สัญญา ที่ เจ้า เมือง ยี่ปุ่น จะ ให้ ดี กัน. เมื่อ โชเซี่ยว ไม่ รับ สัญญา แล้ว, คน ทั้งปวง ก็ เหน ว่า จะ เกิด รบ กัน ขึ้น เอง. เจ้า อีก องค์ หนึ่ง ชื่อ สัดสุมา, ข่าว ว่า จะ เข้า ด้วย ฝ่าย โชเซี่ยว.

๏ ข่าว เมือง จีน ฯะ

๏ การ ที่ พวก ขบถ ใน เมือง จีน นั้น เงียบ ไป แล้ว, แล การ ที่ พวก อังกฤษ จับ พวก สลัด นั้น, ได้ การ มาก เหน ไม่ ช้า ไม่ นาญ พวก สลัด ก็ จะ หาย ไป.

๏ อนึ่ง โรง ทำ เงิน เหรียน ที่ เมือง ฮ่องกง สำเร็จ แล้ว, ได้ ทำ เงิน เหรียน อยู่ ทุก วัน นี้. แต่ ทำ ไม่ สู้ เรว นัก, เพราะ เปน การ ใหม่ ปะดัก ปะเดิด นัก. เครื่อง ทำ หัก ไป บ้าง ต้อง ซ่อม แปลง ไป ใหม่ ถึง แล้ว ช้า ไป. ทุก วัน นี้ ทำ เงิน เหรียน ได้ ประ มาณ วันละ หมื่น เหรียน. เงิน นั้น งาม กว่า เงิน เหรียน เก่า, พวก จีน อยาก ได้ เงิน ใหม่ นัก แย่ง กัน เปลี่ยน ซื้อ.

๏ ราคา สินค้า ฮ่องกง ฯะ

๏ ณวัน พุทธ์ เดือน แปด ขึ้น ค่ำ หนึ่ง เข้า สาน ใน ๑๕ วันนั้น ราคา ตก ลง หาบละ ๕ เซนต์ บ้าง ๑๐ เซนต์ บ้าง เหน ราคา จะ ไม่ ขึ้น อีก ด้วา เข้า ที่ สะสมไว้ ที่ ฮ่องกง นั้น จะ ขาย ออก เสีย มาก แล้ว ใน ๑๕ วัน นั้น ขาย เข้า สาน ได้ สอง แสน ๓ หมื่น ๖ พัน ๕๐๐ หาบ คือ เข้า รางกุ้ง ๙ หมื่น ร้อย หาบ เข้าไซ่ง่อน ๗ หมื่น ๓ พัน ๗๐๐ หาบ เข้า สยาม ๕ หมื่น ๗ พัน ๒๐๐ หาบ เข้า มะนิลา ๕ พัน หาบ ราคา ใน วัน พุทธ์ เดือน แปด ขึ้น ค่ำ หนึ่ง นั้น เข้า บังกล่า หาบ ๒ เหรียน ๒๕ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๕๐ เซนต์ เข้า สยาม อย่าง ต่ำ หาบละ เหรียน ๙๐ เซนต์ แล ๒ เหรียน อย่าง กลาง หาบละ สอง เหรียน ๑๐ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๑๕ เซนต์ เข้า ขาว หาบ ละ ๒ เหรียน ๓๐ เซนต์ แล ๒ เรียน ๓๕ เซนต์ เข้าไซ่ง่อน หาบละ ๒ เหรียน ๑๐ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๑๕ เซนต์ เข้า มะนิลา ต่าง ๆ หาบละ ๒ เหรียน ๓๕ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๓๕ เซนต์ เข้ากล้อง รางกุ้ง หาบละ เหรียน ๙๕ เซนต์ แล ๒ เหรียน เข้า กล้อง อาระกัน หาบละ เหรียน ๘๕ เซนต์ แล เหรียน ๙๐ เซนต์

๏ น้ำ ตาน ทราย ที่ เมือง ฮ่องกง ขาย ดี ใน ๑๕ วัน นั้น ขาย ออ ประมาณ น้ำ ตาน ขาว ขาย ได้ ๖ พัน ๗๐๐ หาบ น้ำ ตาน มะนิลา ๓ พัน ๕๐๐ หาบ น้ำ ตาน กรวด พัน ๕๐๐ หาบ ราคา ใน วัน พุทธ์ นั้น น้ำ ตาน ที่ หนึ่ง หาบละ ๗ เหรียน ๙๐ เซนต์ แล ๙ เหรียน ที่ ๒ หาบละ ๗ เหรียน ๕๐ เซนต์ แล ๗ เหรียน ๗๕ เซนต์ ที่ ๓ หาบละ ๗ เหรียน แล ๗ เหรียน ๒๕ เซนต์ น้ำ ตาน แดง หาบละ ๔ เหรียน ๙๐ เซนต์ แล ๕ เหรียน ๓๐ เซนต์

๏ ฝิ่น ใน วัน พุทธ์ นั้น ราคา อย่าง ปัตนาใหม่ หีบละ ๕ ร้อย ๖๕ เหรียน อย่าง เก่า ๕ ร้อย ๕๕ เหรียน อย่าง ปีนาเรดใหม่ หีบละ ๕ ร้อย ๖๐ เหรียน เก่า หีบละ ๕ ร้อย ๔๕ เหรียน อย่าง มะละวา หีบละ ๗ ร้อย ๑๐ เหรียน

๏ ฝ้าย ขายไม่ สู้ ดี เพราะ ข่าว มา แต่ ประเทศ ยุโรบ ทำ ให้ การ ขาย ฝ้าย นั้น ขาย ไม่ได้ ราคา ฝ้าย ที่ ยัง ค้าง อยู่ นั้น ฝ้าย เซี่ยงไฮ้ เบด์ ๑๗ เหรียน แล ๑๘ เหรียน ครึ่ง ฝ้าย เตียนสิน เบด์ ๑๗ เหรียน แล ๑๘ เหรียน ฝ้าย นิงโป เบด์ ๒๐ เหรียน แล ๒๑ เหรียน ครึ่ง ฝ้าย บังกล่า เบด์ ๑๖ เหรียน แล ๑๘ เหรียน

บางกอก ดอกกำปนี คือ เจ้า ของ อู่ใหม่

๏ อู่ แห้ง นี้ พึ่ง ทำ แล้ว, พร้อม ใจ จะ รับ เรือ ใหญ่ น้อย ทุก อย่าง. เชิญ ให้ ท่าน เจ้า ของ เรือ, แล นาย เรือ ทั้งหลาย, จง พิ จารณา ดู อู่ ใหม่ นี้. คง จะ เหน ว่า เปน อู่ ดีกว่า อู่ ทั้งปวง ใน บุระ ประเทศ นี้. จะ ได้ แก้เรือ ซ่อมแปลง เสียใหม่ โดย สดวก ดี. ที่ อู่ นั้น ยาว ได้ ๓๐๐ ฟุต แล คง จะให้ ยาว นั้น อีก. โดย กว้าง ได้ ๑๐๐ ฟุต, ลึก ๑๕ ฟุต. ที่ อู่ มี ประตู เรียก ว่า ไกซัน, ถา จะ ปิด มิด ได้ โดย เรว. ที่ นอก ปาก อู่ ใน ออก ไป นั้น, จด ถึง ลำ แม่น้ำ โดย ยาว ๑๒๐ ฟุต. มี เขื่อน สอง ฟาก กว้าง ขวาง แขง

แรง นัก, กำปั่น เล็กกำ ปั่นใหญ่ จะ จอด อาไศรย อยู่ ปาก อู่ได้ใน ทุก เวลา ไม่ เปน อันตราย เลย. แล มี เครื่อง จักร สำรับ ยกเสา กะโดง, แล ม่อน้ำ สำรับ กลไฟ แขง แรง นัก. อู่ นั้น พร้อม ด้วย เครื่อง สูบ ไป ด้วยกำลัง กลไฟ. มีแรง มาก เพื่อ จะได้ สูบ น้ำให้ ออก ได้ โดย เร็วได้, ไม่ ว่า น้ำ ขึ้น น้ำ ลง. พร้อม ด้วย เครื่องใช้ ใน การ ทำ เรือใบแล เรือ กล. แล การ นั้น มี นาย ที่ เปนชาติ ยูรบ, ได้เคย ทำ การ เช่น นั้น หลาย ปี, จึ่ง ชำนาญ ใน การ เหล่า นี้ ทุก อย่าง.

๏ แล ลูก จ้าง สำรับ อู่ นั้น เปน คน เลือก มา แต่ ฮ่องกง แล วัมภู ทั้ง นั้น, เปน คน ชำนาญ ใน การ นั้น. ๏ พวก กำปะนี แห่งอู่ นั้น, ปรารถนา ที่ จะให้ คน ทั้งหลายพิเคราห์ ดู ว่า, อู่ นี้ ตั้ง อยู่ที่ มี ไม้ สัก บริบูรณ แลถูก ด้วย. ๏ อนึ่ง อู่ นี้มี จักร เลื่อยไม้, เพื่อจะ ได้การ เร็ว. หมอน ที่ รอง เรือ สูง สี่ ฟุต, แล จะ ชัก ออก เมื่อใด ก็ ชักได้ โดย สดวก, ไม่ ต้อง เสีย อะไร ใน การ เปลี่ยน หมอน นั้น.

๏ อนึ่ง พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, จะรับ ธุระ คิด ใน การ ที่ จะ ต้อง ลง ทุน ซ่อม แปลง เรือ, แล จะ รับ เหมา เอา การ นั้น, เรือไม้ก็ ดี เรือ เหล็ก ก็ ดี, แล จะ รับ ต่อ เรือ ใบ เรือ กล ไฟ ฤๅ การ ใด ๆ ที่ ใน การ ช่าง ต่อ เรือ ซ่อม แปลง เรือ. ๏ ไม้ แล เหล็ก แล ของ อื่น ๆ ที่ จะ ต้อง ซื้อ นั้น, เรา จะ ขายให้ ตาม ราคา ตลาด กรุง เทพ นี้. ๏ อนึ่ง เรือ ทั้งหลาย ที่ จะ เข้า อู่ นั้น, จะมา จอด ที่ ทุ่น แห่ง กำปะนี ฤๅ ที่ เขื่อน นอก อู่ นั้น, ไม่ ต้อง เสีย เงิน กว่า ผู้ ที่ เปน นาย การ จะ สั่งให้ เลื่อน ออก จาก ที่ นั้น เมื่อ ใด.

๏ อนึ่ง กปิตัน แห่ง เรือ ทั้งหลาย, เมื่อ จะ ออก จาก อู่ นั้น, ต้อง เขียน ชื่อ ตัว ลง ที่ บาญชี แห่ง นาย อู่ นั้น เสีย ก่อน จึ่ง ออก ได้. ๏ อนึ่ง แต่ บันดา หนังสือ, ที่ จะ ฝาก มา ถึง อู่ นั้น, ต้อง ฝาก ไป ถึง มิศเตอตับลิยู. เช. โรเบิดซัน กว่า จะ ได้ เปลี่ยน อย่าง นั้น, บัดนี้มิศเตอตับลิยู. เช. โรเบิดซัน เปน นาย กอง นั้นฯ เปนเจ้า กระทรวง ใน การ ที่ จะ ใช้ เงิน เกบ เงิน แต่ ผู้ เดียว.

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กปิตันชื่อไร	กี่ ตอน	เรือ อไร	มาแต่ไหน
เดือน ๘ แรม ๓ ค่ำ	คัศโม	ดูพ์เรเค	๑๗๐๐	เรือรบกลไฟฝรั่งเศศ	ไซ่ง่อน
เดือน ๘ แรม ๕ ค่ำ	วอเตอ เลเล	เตศ	๑๔๐	สกุเนอ อังกฤษ	สิงค์โปร์
เดือน ๘ แรม ๕ ค่ำ	วิริโก	บิวลัศกี	๕๖๕	ซิบสยาม	ฮ่องกง
เดือน ๘ แรม ๑๐ ค่ำ	เจ้าพระยา	ออรตัน	๓๕๓	กลไฟสยาม	สิงค์ โปร

กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ

ออกไป เมื่อไร					จะไป ไหน
เดือน ๘ แรม ๒ ค่ำ	เอมิเคากลัด	วูลฟ์	๓๓๓	บาก สยาม	ฮ่องกง
เดือน ๘ แรม ๓ ค่ำ	เรศโซลูตี้	ยูเซม	๘๖๐	ซิบสยาม	ฮ่องกง
เดือน ๘ แรม ๔ ค่ำ	ฮ่องกง	ฟรีเดนเบิก	๖๕๗	ซิบสยาม	ฮ่องกง
เดือน ๘ แรม ๕ ค่ำ	คัศโม	ดูพ์เรเค	๑๗๐๐	เรือรบกลไฟฝรั่งเศศ	ไซ่ง่อน
เดือน ๘ แรม ๕ ค่ำ	ไฟลอิงพี้ด	ซักตรอฟ	๒๐๕	บาก สยาม	นิงโป
เดือน ๘ แรม ๕ ค่ำ	เสนท์ ยอด	ดาวิศ	๓๘๕	บาก สยาม	ฮ่องกง
เดือน ๘ แรม ๖ ค่ำ	แฟเร	คอบคิ	๒๓๑	สกุเนออังกฤษ	ฮ่องกง
เดือน ๘ แรม ๗ ค่ำ	เอมอย		๓๓๐	บาก สยาม	สิงคโปร
เดือน ๘ แรม ๘ ค่ำ	เดนมาค	เปรา ซิ	๓๒๘	บาก สยาม	ฮ่องกง
เดือน ๘ แรม ๑๑ ค่ำ	มิติออ	ปีตีรเซน	๓๙๔	บาก สยาม	ฮ่องกง

ช่าง นาฬิกา

๏ ข้าพเจ้า มี ความ ปรารถนา จะให้ ท่าน ทั้งปวง ทราบ ว่า, ข้าพเจ้า ตั้ง บ้าน อยู่ ที่ ถนน เจริญ กรุง, เปน ช่าง ทำ นาฬิกา พก ทำ นาฬิกา ใหญ่, แล นาฬิกา โกรนำมิเตอ. ถ้า นาฬิกา อย่าง ไร เสีย ก็ แก้ไข ได้ทุก อย่าง. แล จะ ทำ ให้แล้ว เรว แล ดี ด้วย, แล ทำ เขม เดิน เรือ ก็ได้. ข้าพเจ้า มี ชื่อ ใน ท้าย หนังสือ นี้ ชื่อ เอฟ. เอช. โวเอลกี้.

๏ หนังสือ ที่ จะ ขาย ฯ

๏ หนังสือ ดิกชะนาเร ภาษา อังกฤษ แปล เปน ไทย แปล ออกใหม่ ๆ ใน เรว ๆ นี้ เปน หนังสือ ยอ่ม ๆ เปน อย่าง ดี ซึ่ง ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด จะ เรียน ภาษา อังกฤษ แปล เปนไทยได้ เปน หนังสือ สำหรับ ขาย มี อยู่ ที่ บ้าน ข้าพเจ้า หมอ บรัดเลแล ที่ บ้าน หมอ แมกดีล เชิญ ท่าน ทั้งปวง มา ดู จะ ขายให้ ภอ สมควร

ของ ที่ จะ ขาย มี ปลาด ต่าง ๆ

๏ มี ห้าง ขาย ของ ตั้ง ขึ้นใหม่ อยู่ ที่ ใน บ้าน สมเด็จ องค์ใหญ่ แล สิน ค้า สำรับ ขาย ที่ ใน ห้าง นั้น มี อยู่ หลาย อย่าง ล้วน แต่ สิ่ง ของ ที่ ปลาด, มา แต่ นอก มี ขวด ใส่ น้ำต่าง ๆ แล ของ เล่น ที่ อย่าง แปลก ๆ พึ่ง แรก จะ มี เข้า มา ของ ที่ ห้าง นั้น ปลาด กว่า ห้าง อื่น ๆ มาก เชิญ ท่าน ทั้งปวง มา ชม เล่น ข้าพเจ้า ผู้ เจ้า ของ ชื่อ เอ. ไอมัน คน หนึ่ง กับ ดี เฮนเร คน หนึ่ง ได้ เข้า ส่วน กันใน การห้าง จะ ขาย ให้ ราคา เพียง อย่าง กลาง ภอ สมควร ไม่ให้แพง นัก

๏ ปฏิทิน บอก โมง แล ทุ่ม ใน ข้าง ขึ้น เดือน -๘- นี้. ฯะ

คำ อังกฤษ	คำ ไทย	คำ จีน	อาทิตย์ ขึ้น กี่ โมง	อาทิตย์ ตก กี่ โมง	อาทิตย์ เที่ยง กี่ โมง	จันทร์ ขึ้น กี่ทุ่ม
เดือน ยูไลย	เดือน ๘ }	เดือน ๖				
วัน ศุกร ๑๓ ค่ำ	ขึ้น ค่ำ ๑	ขึ้น ค่ำ ๑	๑๑ ทุ่ม ๔๑ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๙ นาที	๕ โมง ๕๕ นาที	ทุ่ม ๑ ๒๒ นาที
วัน เสาร์ ๑๔ ค่ำ	๒ ค่ำ	๒ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๑ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๙ นาที	๕ โมง ๕๕ นาที	๒ ทุ่ม ๑๗ นาที
วัน อาทิตย์ ๑๕ ค่ำ	๓ ค่ำ	๓ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๑ นาที	ค่ำ ย่ำ แล้ว ๑๙ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	๓ ทุ่ม ๒ นาที
วัน จันทร ๑๖ ค่ำ	๔ ค่ำ	๔ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๑ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๙ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	๓ ทุ่ม ๔๖ นาที
วัน อังคาร ๑๗ ค่ำ	๕ ค่ำ	๕ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๑ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๙ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	๔ ทุ่ม ๔๐ นาที
วัน พุทธ ๑๘ ค่ำ	๖ ค่ำ	๖ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๒ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๘ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	๕ ทุ่ม ๑๘ นาที
วัน พฤหัศ ๑๙ ค่ำ	๗ ค่ำ	๗ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๒ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๘ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	๖ ทุ่ม ๓ นาที
วัน ศุกร ๒๐ ค่ำ	๘ ค่ำ	๘ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๒ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๘ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	๖ ทุ่ม ๕๑ นาที
วัน เสาร์ ๒๑ ค่ำ	๙ ค่ำ	๙ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๒ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๘ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	๗ ทุ่ม ๓๙ นาที
วัน อาทิตย์ ๒๒ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๒ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๘ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	๘ ทุ่ม ๒๗ นาที
วัน จันทร ๒๓ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๓ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๗ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	๙ ทุ่ม ๑๖ นาที
วัน อังคาร ๒๔ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๓ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๗ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	๑๐ ทุ่ม ๕ นาที
วัน พุทธ ๒๕ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๓ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๗ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	๑๐ ทุ่ม ๕๓ นาที
วัน พฤหัศ ๒๖ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๓ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๗ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	๑๑ ทุ่ม ๔๔ นาที
วัน ศุกร ๒๗ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๓ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๗ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	. . . . .

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

เล่ม ที่ ๒ เดือน ๘ ขึ้น สิบ ห้า ค่ำ ปี ขาน อัฐ ศก จุลศักราช ๑๒๒๘ เดือน ยูไล วัน ที่ ๒๗ กฤษ ศักราช ๑๘๖๖, ใบ ที่ ๑๑

๏ ว่า ด้วย สัตว ชื่อ ออดเตอ ฯะ

๏ การ ที่ เขา เขียน ไว้ ว่า ด้วย เรื่อง ออดเตอ นั้น, มี เรื่อง ยืด ยาว มาก. มี ตัว คลาย ๆ กับ ตัว นาก แต่ โต กว่า.

๏ มี คน หนึ่ง ชื่อ มิศเตอ โยเลเฟแซนซำ, ได้ เขียน เรื่อง ว่า ด้วย ออดเตอ ที่ เมือง กาเนดา ว่า, ใน ป่า กาเนดา ที่ ไม่ มี คน อยู่ นั้น, ว่า ออดเตอ เปน สัตว ฉลาด ไม่ คี่ เกียจ. ถ้า มี พวก หลาย ตัว เข้า แล้ว, ก็ ช่วย กัน ทำ ที่ อยู่ ที่ อาไศรย ของ ตัว ได้. แล้ว ไม่ ได้ คุมเหง กัน เลย. ถ้า จะ ทำ ที่ อยู่ ใน หนอง น้ำ แล้ว, ก็ ไม่ ทำ ที่ น้ำ ฦก, ชอบ ทำ ที่ น้ำ ตื้น ภอ ว่าย ไป ได้. ครั้น ภบ ที่ ชอบ ใจ แล้ว ก็ เอา ดิน มา ทำ เปน ทำนบ. บาง ที่ ๔ เหลี่ยม บาง ที่ กลม, ตาม แต่ จะ เหน ว่า น้ำ จะ ไหล ไป ทาง ไหน. ถึง ว่า คน จะ ทำ ทำนบ ก็ สู้ ไม่ ได้. ขณะ จะ ทำ ทำนบ นั้น, เหน ว่า ต้น ไม้ ริม ฝั่ง เอน ไป ข้าง น้ำ, แล้ว ก็ ช่วย กัน กัด ให้ ต้น ไม้ หัก ลง ขวาง น้ำ ไว้. แล้ว ช่วย กัน กัด ต้น ไม้ เล็ก ๆ มา ปัก ลง. เมื่อ จะ ปัก นั้น เล่า ก็ ช่วย กัน หลาย ๆ ตัว, เกาะ โคน ไม้ ไว้ หลาย ตัว. แล้ว กด ลง ไป ใน ดิน ปัก เปน แถว ไป ได้. แล้ว คาบ ขน ดิน มา แต่ บน บก เอยียบ ย่ำ จน ดิน เหนียว ดี แล้ว ก็ คาบ ขน ลง มา. เอา ต้น ย่า แล กิ่ง ไม้ ขัด เข้า ตาม หลัก นั้น จึ่ง เอา ดิน ถม. ถ้า ออดเตอ มาก ตั้ง แต่ ๒ ร้อย ๓ ร้อย ตัว แล้ว, ทำ ทำนบ ได้ ใหญ่ ตีน ทำนบ กว้าง ๗ ฟี้ต ๘ ฟี้ต. หลัง ทำนบ กว้าง ประมาณ ๓ ฟี้ต. ทำนบ ด้าน ที่ จะ รับ น้ำ นั้น, ทำ ตีน ทำนบ ให้ โต, แล้ว ลาด ขึ้น มา ด้าน หนึ่ง นั้น ปัก ไม้ ตรง ๆ. ทำนบ นั้น บาง ที่ ยาว ถึง ร้อย ฟี้ต ก็ มี บ้าง, โดย สูง เสมอ กัน ภอ กั้น น้ำ ไว้ ได้. แล ที่ ออดเตอ ปิดทำนบ ทำ ที่ อยู่นั้น, บาง ที่ กว้าง ขวาง ประมาณ ๒ ร้อย ๓ ร้อย เอเก้อ. เอเกอ หนึ่ง คิด เปน สิบ ไร่ เสศ นิด น่อย. แล ออดเตอ นั้น ทำ ช่อง ไว้ ที่ กลาง ทำนบ ผ่อน แบ่ง น้ำ ให้ ไหล. ครั้น การ ทำนบ แล้ว นาก เล่า นั้น, ก็ เข้า เปน พวก ๆ กัน, พวก ละ ห้า ตัว หก ตัว บ้าง, จัด แจง ช่วย กัน ทำ ที่ อยู่ ชาย ฝั่ง. ที่ อยู่ ของ ออดเตอ นั้น ทำ เปน ชั้น ๒ ชั้น ก็ มี ๓ ชั้น ก็ มี. ที่ อยู่ นั้น กั้น เปน ห้อง ห้า ห้อง บ้าง หก ห้อง บ้าง, มี ฝา แล้ว ด้วย ไม้ แล ดิน เหมือน ที่ ทำ ทำนบ เหมือน กัน, หนา ๒ ฟี้ต บ้าง ๓ ฟี้ต บ้าง. ข้าง ใน นั้น ทำ เกลี้ยง เกลา ดี. ข้าง นอก นั้น ไม่ สู้ เกลี้ยง, มี ช่อง ขึ้น ตาม ชั้น ตลอด ถึง กัน ทุก ชั้น. ชั้น บน พ้น น้ำ ขึ้น มา มาก, มี ช่อง เข้า ออก ๒ ข้าง ๆ. ฝั่ง นั้น เพื่อ จะ ได้ ขึ้น บน บก. ช่อง ข้าง น้ำ นั้น สำ รับ จะ ออก ไป หา กิน ใต้ น้ำ แขง. ถึง เดือน เสบเตมเบอ แล้ว, ก็ เที่ยว หา เปลือก ไม้ แล ต้น ไม้ เล็ก ๆ, เอา มา ไว้ จะ ได้ กิน เมื่อ น่า หนาว. ครั้น ถึง น่า หนาว แล้ว ก็ ได้ กิน อา หาร ของ ตัว ที่ หา ตระเตรียม ไว้, ไม่ ได้ แย่ง กัน กิน เหมือน สัตว ทั้งปวง เลย. ถ้า น่า ร้อน แล้ว ตัว เมีย ก็ ออก ลูก, ตัว ผู้ ออก หา ผัก ย่า กิน. ตัว เมีย นั้น อยู่ กับ ลูก. ตัว ผู้ นั้น ก็ หมั่น มา เยี่ยม บ่อย ๆ. จน สิ้น ปี แล้ว, ก็ จัด แจง ช่วย กัน ซ่อม แซม ที่ อยู่ ของ ตัว. ถ้า ได้ เหน คน มา ใกล้ ตัว ที่ เหน ก่อน ก็ เอา หาง ฟาด น้ำ ให้ เปน สำคัญ แล้ว, ภา กัน ดำ น้ำ หนี ไป. ถ้า ไม่ มี คน ฤๅ สัตว ไป ทำ อัน ตราย ก็ อยู่ ไป ได้ ๑๙ ปี ๒๐ ปี. ครั้น แก่ เข้า ก็ จัด แจง ทำ ที่ อยู่ ให้ กว้าง ขวาง ออก ไป อีก. เผื่อ ลูก เผื่อ หลาน ต่อ ๆ ไป. เหน ว่า เปน สัตว ฉลาด นัก.

คน ประกอบ มิ ใช่ กิตย์ อด นอน ๔ วัน เสศ

๏ ใน ประเทศ อเมริกัน, คน ทั้งหลาย ที่ เมือง โปศเมา' เพลา วัน หนึ่ง พูด กัน ว่า, ใน ร้อย ชั่ว โมง ให้ เดิน ทาง ไป ไกล ได้ ร้อย ไมล์, ใคร จะ เดิน ไป ได้ ฤๅ ไม่. ผู้ หนึ่ง รับ ว่า เดิน ไป ได้. ก็ พนัน กัน เปน เงิน ๕๐๐ เหรียน. จึ่ง ให้ คน ผู้ รับ ว่า ได้ นั้น, มา ที่ ตึก ยาว ใหญ่ แล้ว วัด กำหนด ไว้ ใน ห้อง ว่า, เดิน ไป ได้ ๔๒ รอบ ห้อง แล้ว เปน ไมล์ หนึ่ง, ให้ คน นั้น เดิน ไป ภาย ใน ห้อง รอบ ห้อง. ผลัด กัน ระวัง ดู แล กำหนด นับ รอบ ไว้, ทั้ง กลาง วัน กลาง คืน. เมื่อ คน นั้น เดิน ไป ได้ สัก ๓๐ ชั่ว โมง,

ก็ ง่วง เหงา หาว นอน เคม ที่ ท้อใจ อยาก จะ ยอม แพ้. ส่วน พวก ของ ตน พูด ว่า ไม่ เปน ไร แขงใจ เดิน ไป เถิด, แล เดิน ไป ได้ สัก ๗๐ ชั่วโมง, ก็ เวียน ศีศะ ล้ม ลง, แต่ ลุก ขึ้น เอง ได้, ทั้ง กาย ก็ เมื่อย ชา เปน เหน็บ. เพื่อน ของ เขา เข้า ประ คอง ให้ มี น้ำ ใจ เดิน ไป อีก. เมื่อ เดิน ไป ได้ สัก ๙๕ ชั่วโมง, ก็ ผอย สติ ล้ม ลง สลบ ไป, ลุก ขึ้น เอง ไม่ ได้. พวก ของ ผู้ นั้น จึ่ง เอา น้ำ สุรา มา ประโซลม ศีศะ, แล ให้ น้ำ ชา กิน, แล นวด พั้น ก็ได้ สติ ฟื้น ขึ้น. พวก ของ เขา ก็ พยุง แขน ทั้ง สอง ข้าง ให้ ลุก ขึ้น เดิน ไป อีก. ครั้น เดิน ไป ได้ ครบ ๑๐๐ ไมล์. คน ทั้งหลาย ก็ ตบ มือ หัว เราะ กัน สนัน ไป ว่า, ชะนะ แล้ว. คน ชะนะ นั้น จะ เดิน ไป อีก ก็ ไม่ ได้, ให้ วิง เวียน ศีศะ, ซุด ตัว ลง นั่งนอน แทบ จะ ไม่ รู้ สึก สม ปะ ดี. พวก เพื่อน จึ่ง หาม เอา ไป เรือน. เนื้อ ตัว ร้อน ราว กะ ไฟ ฟก บวม ไป ทั้ง กาย. สติ ฟั่น ระส่ำ ระสาย คลั่ง เพ้อ ไป เหมือน บ้า. นอน ไม่ หลับ, ทุรน ทุราย ดู เหมือน จะ ตาย. หา หมอ มา รักษา เป่า ยา นัด ให้ ยา กิน, ประคบ กัน วุ่น วาย กลัว จะ ตาย. ต่อ หาย แล้ว, จึ่ง ออก ปาก ว่า, ใจ ริก ๆ เกือบ จะ ขาด ใจ อยู่ แล้ว. ถ้า เดิน ไป อีก สัก สอง สาม ชั่วโมง คง จะ ตาย เปน แท้. เขด แล้ว ไม่ พนัน ต่อ ไป อีก เลย. ถึง ใคร จะ ให้ สัก เท่า ใด ๆ ก็ ไม่ ขัน พนัน เดิน เปน แน่.

๏ คน ที่ อด นอน อย่าง นี้ ไม่ ดี เลย. ผิด ธรรม เนียม มนุษย. ก็ ธรรมดา วิ ไสย มนุษย ทั้ง ปวง นั้น, ถึง เพลา พลบ ค่ำ แล้ว. จำ จะ ต้อง นอน ผ่อน รำงับ กาย. ครั้น อรุน ส่าง สว่าง สาย แล้ว. ควร จะ ลุก ขึ้น ประ กอบ กิตย การ งาน อย่างไร อย่างหนึ่ง. ที่ เปน ประโยชน ของ ตน, แล ผู้ อื่น จึ่ง จะ ชอบ.

๏ อินซะติงต์ คือ การ ที่ สัตว รู้ โดย ธรรมดา ของ ตัว ไม่ มี ใคร บอก นั้น ฯะ

๏ สัตวเดียรัจฉาน มี อินซะติงต์ มาก, ไม่ มี ปัญา ที่ จะ เปรียบ เทียบ คิด ข้าง น่า ข้าง หลัง. พระ ผู้ สร้าง ได้ สร้าง สัตว เดียรัจฉาน ไว้, เพื่อ จะ ได้ ใช้ อินซะติงต์, ไม่ ต้อง การ ด้วย ปัญา. แต่ พระเจ้า สร้าง มะนุษย์ ไว้ เพื่อ จะ ได้ ใช้ ปัญา มาก, อินซะติงต์ นั้น ต้อง การ บ้าง เล็ก น้อย. เมื่อ ยัง เปน เด็ก อ่อน ๆ ก็ ต้อง การ อยู่ จึ่ง โปรด ให้, คือ ว่า รู้ ดูด นม ก็ เพราะ อินซะ ติงต์ เมื่อ จะ ล้ม จะมั่ม ไป ฤๅ เซซวน ไป เอยียด มือ รับ ไว้, นี่ ก็ เปน อินซะติงต์. สัตว เดียรัจฉาน, มี ช้าง ม้า หมา ลิง นก ปลา เปน ต้น, ประกอบ ด้วย อินซะติงต์ มาก นัก. สำแดง การ อะ ไร ๆ ได้ ปลาด ๆ ก็ เพราะ อินซะติงต์ ไม่ ใช่ ปัญา.

๏ ที่นี้ จะ ว่า ด้วย เรื่อง อินซะติงต์ ให้ เหน เปน ตัว อย่าง. มี กับตัน เรือ อังกฤษ ลำ หนึ่ง แวะ เข้า ที่ เกาะ อาเซ็นซัน, จาก เมือง อังกฤษ ไป สัก สี่ พัน ไมล์ เสศ. เขา ซื้อ หมู เปด ไก ปลา เต่า, จะ เอา ไป กิน กลาง ทาง, แล้ว ก็ แล่น ไป เมือง อังกฤษ. ครั้น ถึง แล้ว เต่า ใหญ่ ยัง เหลือ อยู่ เต่า หนึ่ง. กับตัน นั้น จึ่ง จา ฤก วัน ขึ้น แรม เดือน ปี, ชื่อ เรือ แล ชื่อ ของ ตน เปน อักษร ไว้ ที่ หลัง เต่า แล้ว ปล่อย ไป. อยู่ มา ประ มาณ ปี หนึ่ง, กับตัน นั้น ไป แวะ ซื้อ อะไร ๆ แล เต่า ที่ เกาะ นั้น อีก, ก็ พบ เต่า ตัว นั้น ที่ ปล่อย ไป ที่ เมือง อังกฤษ, เหน อักษร จาฤก อยู่ ที่ หลัง ชัด มั่น คง จำ ได้ ไม่ สงไสย. ซึ่ง เต่า นั้น รู้ แห่ง ทาง กลับ ไป เกาะ นั้น ได้, เพราะ อินซะติงต์. แต่ มนุษย์ นั้น ต้อง มี ผู้ บอก เล่า จึ่ง จะ รู้. อินซะติงต์ กะ ปัญา ต่าง กัน อยู่ ฉนี้.

เมด เข้า โภช แทน ถ่าน หิน

๏ อนึ่ง เขา ทำ นา เข้า โพชน์ ที่ เมือง อะเมริกา มาก, สัก หก ปี เจ็ด ปี ก่อน แต่ นี้, มี เข้า โพชน์ มาก ขาย ถูก นัก, ไม่ สู้ มี ราคา. เขา จึ่ง เอา เมลด เข้า โพชน์ นั้น ใช้ เปน เชื้อ ไฟ ดี นัก. เมื่อ เวลา เข้า โพชน์ ถูก นัก, ถ้า จะ ขาย เปน ของ กิน นั้น ถูก, ถ้า ขาย เปน เชื้อ ไฟ ได้ ราคา ดี กว่า. เขา ใส่ ไฟ ลอง ดู เข้า โพชน์ ข้าง หนึ่ง, ถ่าน ข้าง หนึ่ง, ร้อน สู้ ถ่าน ได.

ผล ตาน ใช้ แทน ถ่าน หิน

๏ อนึ่ง ที่ เมือง เม็กซีโก ฝ่าย เหนือ นั้น, เขา พบ ปะ ผล ไม้ อย่าง หนึ่ง เมื่อ เรว ๆ นี้. เมลด ผลไม้ นั้น หล่น เสมอ อยู่ ใต้ ต้น นั้น มาก, เขา เก็บ เอา ไป ใช้ ต่าง ถ่าน ดี, ไฟ ก็ ร้อน แรง, แล้ว ไม่ เหม็น ด้วย. ต้น ไม้ นั้น อยู่ ใน พวก ตาล เกิด ใน ประเทศ นั้น มาก, ปี หนึ่ง ภอ จะ เกบ เอา เมลด บัน ทุก กำ ปั่น ได้ หลาย ลำ, แต่ เหน จะ สู้ ถ่าน ไม่ ได้ เพราะ น้อย จะ หมด ไป, ถ่าน นั้น ไม่ หมด.

๑ พงษาวดาร อังกฤษ ต่อ น่า ๑๑๒

๏ เอดเวิด เจ้า แผ่น ดิน, เมื่อขุน นาง ทั้งปวง เอาใจ ออก หาก ทิ้งพระองค์เสีย แล้ว, พระองค์ ก็เสดจไป เมือง เวลา, หวัง พระ ไทย จะ ได้ กอง ทับ ใน เมือง นั้น ก็ หาได้ไม่. จึ่ง เสดจ์ ลง กำปั่น จะ ข้ามไป เกาะ ไอยะแลน ก็ ขัด ลม. เสดจ์ ไป ไม่ ได้ กลับ มา ซุ่ม ซ่อน อยู่ ที่ วัด แห่ง หนึ่ง กับ คน สนิท สอง สาม คน. พระ มเหษี ทราบ ดั่ง นั้น สั่ง ให้ ตาม ค้น หา. จับ เจ้า แผ่นดิน เอดเวิด กับ หูซะเปนเซอ ได้, สั่ง ให้ ประหาร หูซะเปนเซอ เสีย, แต่ เอด เวิด นั้น ให้ ขัง ไว้. พระ นาง จะ ให้ เอดเวิด ราช บุตร ว่า ราช กิจ แทน พระ ราช บิดา. เอดเวิด ราช บุตร ไม่ ยอม, แกล้ง บิดพลิ้ว ว่า พระ ราช บิดา มิ ได้ อนุญาต ให้. จะ รับ ว่า ราช การ แทน พระ องค์ นั้น ไม่ ควร. พระ มเหษี กับ ร็อกเจอ มอ็ดติเมอ ให้ คน ไป ว่า กล่าว ข่มขี่ ขู่ เจ้า แผ่น ดิน เอดเวิด ให้ ยอม อนุญาต ราช สมบัติ ให้ เอดเวิด ราช บุตร. เจ้า แผ่นดิน เอดเวิด ยอม อนุญาต ให้ ตาม แต่ จะ จัด แจง.

๏ เจ้า แผ่นดิน เอดเวิด ที่ สอง ครอง ราช สมบัติ อยู่ ยี่สิบ ปี, ก็ ต้อง ถอด เสีย จาก เจ้า แผ่นดิน, เสวย ทุกข์ โทมนัศ อยู่ใน เรือน จำ มิ ได้ วาย. ถึง เอดเวิด ที่ สาม ได้ ครอง ราช สมบัติ, ราช การ บ้าน เมือง ก็ มิ ได้ สิทธ์ ขาด แก่ พระองค์. สิทธิ์ ขาด อยู่ แก่ พระ ราช มารดา แล ร็อกเจอมอ็ดติเมอ. เอดเวิด ที่ ถอด นั้น พระ มเหษี มอบ ไว้ ให้ เอิลแลนเกซเตอ ขุน นาง ดู แล กัก ขัง ไว้. เอิลแลน เกซเตอ กตัญญู ต่อ เอดเวิด ลด ละ อาญา ผู้ คุม เสีย รักษา ไว้ ให้ เปน สุข. พระ มเหษี ทราบ ดั่ง นั้น กริ้ว คืน เอา มา มอบ ไว้ แก่ ขุนนาง สาม คน ให้ ผลัด เปลี่ยน เปน เวน กัน คุม คนละ เดือน ผู้ คุม คน หนึ่ง นั้น รักษา เอดเวิด ไว้, ไม่ กราก กรำ ให้ ได้ ความ ทุกข์. แต่ ผู้ คุม สอง คน นั้น ร้าย กาจ หยาบ ช้า ไม่ ปรานี, กราก กรำ จำ จอง ให้ ได้ ความ ทุกข์ ต่าง ๆ. บาง ที เวลา กลาง คืน หนาว นัก แกล้ง ให้ เดิน ไป เดิน มา. บาง ที จะ ให้ ปลง พระ มัศ สุ แกล้ง ไข น้ำ มา แต่ ช่อ อัน โสโครก ให้ ชุบ มัศสุ เอดเวิด ทรง พระ กันแสง น้ำ พระ เนตร ไหล ตรัส ว่า, อย่า ไข น้ำ นั้น มา เลย, จะ เอา น้ำ เนตร อัน บริสุทธิ นี้ และ ชุบ มัศสุ. ผู้ คุม แกล้ง ทำ ทั้ง นี้, หวัง จะ ให้ เอดเวิด สิ้น พระ ชนม์ เสีย โดย พลัน, แต่ ยัง ไม่ ทัน พระ ไทย แห่ง พระ มเหษี ๆ, จึ่ง ให้ คน ลอบ ไป ทำ ร้าย เอดเวิด ๆ ก็ ถึง ความ พิราไลย. ใน คฤษต ศักราช ๑๓๒๗ พระ ชนม์ ของ เอดเวิด ๔๓ พรรษา, มี พระ ราช บุตร สอง องค์ พระ ราช ธิดา สอง องค์.

๏ เมื่อ เอดเวิด ที่ สาม ได้ ราชา ภิเศก ครอง ราช สมบัติ นั้น พระ ชนมายุ ได้ ๑๕ พรรษา. ราช การ ก็ สิทธิ ขาด อยู่ แก่ พระ ราช มารดา แล ร็อกเจอมอ็ดติเมอ. ครั้น พระองค์ ทรง พระ เจริญ ขึ้น พระ ชนม์ ได้ ๑๘ พรรษา แล้ว, ทรง พระ ราช ดำริห์ เหน ว่า ราช การ บ้าน เมือง ก็ สิทธิ์ ขาด แก่ พระราช มารดา, แล ร็อกเจอ มอ็ดติเมอ ขุนนาง นาน มา แล้ว, มิ ได้ สิทธิ ขาด อยู่ แก่ พระ องค์, ๆ จึ่ง คุม ทหาร ลอบ ไป จับ พระ ราช มารดา กับ ร็อกเจอ มอ็ดติเมอ ได้, สั่ง ให้ ประหาร ชีวิตร ร็อกเจอมอ็ดติเมอ เสีย. แต่ พระ ราช มารดา นั้น ให้ ขัง ไว้. แล้ว พระองค์ ทะนุบำรุง พระ นคร ให้ ราษฎร อยู่ เย็น เปน สุข โดย ยุติธรรม. เอดเวิด เจ้า แผ่น ดิน พระองค์ นี้ กล้า หาร ใน การ สงคราม. อยู่ มา วัน หนึ่ง ทรง พระ จินตนา เหน ว่า พระเจ้า แผ่นดิน ฝรั่งเสศ, ซึ่ง เปน พระเจ้า ลุง ของ พระองค์ นั้น สวรรคต ล่วง ไป แล้ว, หา มี พระ ราช บุตร ไม่, พระเจ้า แผ่นดิน องค์ นี้, เปน แต่ เชื้อ พระ ญาติ พระ วงษ ห่าง ๆ ไม่ สนิท, พระองค์ เปน วงษ กระษัตร ฝรั่งเสศ สนิท ฝ่าย มารดา, จะ ใคร่ ได้ ราช สมบัติ ใน เมือง ฝรั่งเสศ. ก็ ตระ เตรียม ต่อ เรือ รบ แล เสบียง อาหาร อยู่ ถึง สอง ปี, จึ่ง พร้อม เสรจ์, เสดจ์ ยก ทับ เรือ ไป ประเทศ ฝรั่งเสศ, ได้ รบ กับ ทับ เรือ ฝรั่งเสศ. เอด เวิด ได้ ไชย ชำนะ ทับ เรือ, แล้ว ยก ทหาร ขึ้น บก เสดจ์ ไป ใน แดน ฝรั่งเสศ, เหน ท่วง ที่ จะ ไม่ ได้ การ ก็ ทำ หนังสือ สัญา กับ พระเจ้า แผ่นดิน ฝรั่งเสศ, แล้ว เลิก ทับ กลับ มา กรุงลอนดอน.

๏ ใน คฤศต ศักราช ๑๓๔๖ เอดเวิด กับ ราช บุตร องค์ ใหญ่ ยก ทับ เสดจ์ ไป เมือง นอแมนเด, ทหาร รบ นับ ได้ สาม หมื่น สอง พัน คน. ฝ่าย ฟีลิบ เจ้า แผ่นดิน ฝรั่งเสศ ทราบ ดั่ง นั้น ก็ ยก ทับ ใหญ่ ไป ป้อง กัน เมือง นอแมนเด. ครั้น เสดจ์ มา ถึง แม่ น้ำ เซน ทอด พระ เนตร เหน กอง ทับ อังกฤษ ตั้ง อยู่ ฝั่ง ตวัน ตก. จัด แจง ตัด ไม้ มา ไว้ จะ ซ่อม แซม ตะพาน เก่า ที่ เมือง ปอยซี ข้าม มา ฝั่ง ตวัน ออก. ขณะ เมื่อ เอดเวิด ให้ ทหาร ตัด ไม้ เครื่อง ตะพาน มา เตรียม ไว้ พร้อม เสรจ์ แล้ว, ทอด พระ เนตร เหน กอง ทับ ฝรั่งเสศ มา ฟาก ฝั่ง ตวัน ออก เปน อัน มาก, ประ มาณ สาม แสน. เอดเวิด เหน จะ ทำ ตะพาน ข้าม ไป ไม่ ได้, จึ่ง ยก กอง ทับ เลียบ ฝั่ง ขึ้น ไป ประ หนึ่ง จะ ข้าม ที่ อื่น, หวัง จะ ล่อ ให้ กอง ทับ ฝรั่งเสศ ยก เลียบ ฝั่ง ตวัน ออก ตาม ขึ้น ไป, จะ

ได้ กลับ มา ทำ ตะพาน ข้าม ได้โดย สดวก. ฟีลิบ เหน ดั่ง นั้น ก็ ยก ทับ เลียบ ฝั่ง ตวัน ออก ตาม ขึ้น ไป, จะ มิ ให้ กอง ทับ อังกฤษ ข้าม มา ได้. เอดเวิด เหน กอง ทับ ฝรั่งเสศ ยก ตาม ไป ดั่ง นั้น, ก็ หวน กลับ รีบ มา ซ่อม แซม ตะพาน เมือง ปอยซี่ ข้าม ไป ฝั่ง ตวัน ออก ได้ เสดจ์ ล่วง ไป ถึง แม่ น้ำ ซอม. ตะพาน ข้าม ที่ นั้น หัก พัง เสีย ข้าม ไป ไม่ ได้. พระเจ้า ฝรั่งเสศ ก็ ยก ทับ ตาม มา. เอดเวิด จึ่ง ตรัส ว่า, ใคร บอก ท่า ข้าม ให้ แล้ว จะ รางวัน. มี ชาว นา คน หนึ่ง แนะ นำ ท่า ข้าม ให้, เอดเวิด พระ ราช ทาน ทรัพย์ เปน รางวัน แก่ ชาว นา นั้น แล้ว, พา พล ทหาร ข้าม แม่ น้ำ ซอม ไป. ครั้น พระเจ้า ฝรั่งเสศ เสดจ์ ตา มมา ถึง แม่ น้ำ นั้น ภอ เปน เวลา น้ำ ขึ้น ข้าม ไม่ ได้. ก็ เสดจ์ อ้อม ไป ข้าม ทาง อื่น. พระเจ้า แผ่นดิน ทั้ง สอง ฝ่าย ดำเนิน พล ขันธ์ มา ประ เจอะ กัน เข้า กลาง แปลง, ได้ สู้ รบ กัน เปน สามารถ. พระเจ้า อังกฤษ ได้ ไชย ชำนะ แล้ว เสดจ ไป ตี เมือง แคลิซ. แต่ ทรง เหน ว่า เมือง นั้น เปน เมือง ใหญ่, จะ หักโหม เอา โดย สดวก ไม่ ได้ ก็ ล้อม ไว้. แล้ว สั่ง ให้ ทับ เรือ เข้า มา ทอด อยู่ ปาก อ่าว, มิ ให้ เรือ เข้า ออก ไป มา ค้า ขาย ได้, จะ ให้ ชาว เมือง ขัด เสบียง อาหาร. เจ้า เมือง แคลิซ เหน ฆ่าศึก มา ล้อม เมือง อยู่ ดั่ง นั้น, เกรง ว่า เสบียง อาหาร จะ สิ้น ไป เสีย เรว. จึ่ง คัด ผู้ หญิง แล คน แก่ แล เด็ก ออก เสีย จาก เมือง เจ็ด หมื่น คน, จะ มิ ให้ เปลือง อาหาร. เอดเวิด เหน คน ออก มา จาก เมือง นั้น อด อยาก นัก ก็ กรุณา, พระ ราช ทาน เงิน ตรา อาหาร แก่ คน เหล่า นั้น.

๏ แต่เอดเวิดล้อม เมือง แคลิซ อยู่ สิบ เอ็ด เดือน, เมือง แคลิซ สิ้น เสบียง อาหาร, ชาว เมือง รับ ประทาน แต่ เนื้อ ม้า แล เนื้อ สุนักข์. สัตว เหล่า นั้น หมด ไม่ มี กิน, เจ้า เมือง เหน เหลือ ทน, ไพร่ พล จะ อด ตาย เสีย หมด แล้ว, จึ่ง ขอ ทำ สัญา ไมตรี กับ เอดเวิด. ๆ จึ่ง ตรัส ว่า, ให้ เจ้า เมือง เอา เชือก ผูก คอ คน ดี มี สติ ปัญา ส่ง ออก มา ให้ เรา หก คน, เรา จึ่ง จะ รับ เปน ไมตรี. ถ้า มิ ฉะนั้น แล้ว, ไม่ รับ เปน ไมตรี, จะ ล้าง เสีย ให้ สิ้น ทั้ง เมือง. ชาว เมือง ได้ ฟัง กระแส รับสั่ง ดั่ง นั้น ตกใจ เปน ทุกข์, ไม่ ทราบ ว่า จะ เปน ประการ ใด, พูด จา ซุบ ซิบ ปฤกษา กัน อยู่. ขณะ นั้น พ่อ ค้า คน หนึ่ง มี ทรัพย์ มาก รับ อาษา ยอม ให้ ส่ง ตัว ออก ไป. อีก ห้า คน เหน ดั่ง นั้น รับ อาษา จะ ออก ไป ด้วย เปน หก คน. เจ้า เมือง ส่ง หก คน นั้น ออก ไป ถวาย พระเจ้า เอดเวิด ตาม สั่ง, พระ เจ้า เอดเวิด ทอด พระ เนตร เหน คน หก คน เอา เชือก ผูก คอ ออก มา ดั่ง นั้น, แกล้ง ทำ เปน กริ้ว ตรัส ว่า, ชาว เมือง นี้ ดื้อ ดึง นัก, ทำ ให้ เรา ได้ ความ ลำบาก อยู่ หลาย เดือน, สั่ง ให้ เอา ไป ประหาร ชีวิตร เสีย ทั้ง หก คน. ใน ทันใด นั้น พระ มเหษี ทราบ พระ อัธฌาไสย, ถวาย บังคม ลง แทบ พระ บาท ทูล ขอ ชีวิตร หก คน นั้น ไว้. เอดเวิด ทรง พระ กรุณา โปรด พระ ราช ทาน หก คน นั้น ให้ พระ มเหษี, ๆ พา หก คน ไป แต่ง โตะ เลี้ยง ดู แล้ว ส่ง คืน ไป ใน เมือง. เอดเวิด ยก พล เสดจ์ เข้า เมือง ไล่ ฝรั่งเสศ ใน เมือง นั้น เสีย, ให้ พวก อังกฤษ อยู่ ใน เมือง.

๏ ครั้น คฤศต ศักราช ๑๓๕๐ ฟีลิบ เจ้า แผ่นดิน ฝรั่งเสศ สวรรคต, ยอน พระ ราช บุตร ได้ ครอง ราช สมบัติ สืบ มา. ครั้ง นั้น ใน ประเทศ ยุรบ เกิด โรค ห่า ร้าย กาจ นัก. ชาว ยุรบ ล้ม ตาย เปน อัน มาก. ถึง กระนั้น สอง นคร ยัง รบ พุ่ง ติด พัน กัน อยู่ ไม่ วาย. ครั้น คฤศตศักราช ๑๓๕๖ ปรินซ ออกเวละ ราช บุตร องค์ ใหญ่ ของ พระเจ้า เอดเวิด, ยกทหาร หมื่นสองพัน เสดจ ไป ตี ประ เทศ ฝรั่งเสศ, เผา บ้าน เมือง เสีย หลาย ตำบล. เสดจ์ ล่วง มา ตั้ง ค่าย อยู่ใกล้ เมือง ปอยเตียส์. ฝ่าย ยอน เจ้า แผ่นดิน ฝรั่งเสศ ยก ทหาร หก หมื่น เสดจ์ มา ตั้ง ค่าย อยู่ ห่าง ค่าย อังกฤษ ๔๐ เส้น ถึง ทหาร ฝรั่งเสศ มาก กว่า ทหาร อังกฤษ หลาย เท่า ดั่ง นั้น, ปรินซออกเวละ ทรง พระ ปัญา ปรีชา ฉลาด ใน กล ศึก ไม่ นิ่ง พรั่น. ใน คืน วัน นั้น, พระองค์ ให้ นาย ทหาร คุม ทหาร ธนู ไป ซุ่ม อยู่ หลัง ค่าย ฝรั่งเสศ คอย ตี แย้ง ให้ หว่ง หลัง. ครั้น เวลา รุ่ง เช้า ทั้ง สอง ฝ่าย ยก ทหาร ออก มา รบ กัน อยู่ นอก ค่าย. ทหาร กอง ซุ่ม ยิง ธนู เร้า ระดม มา ภาย หลัง. ทับ ฝรั่งเสศ ละล้า ละลัง เสีย กระบวน ก็ อัปราไชย. ทหาร อังกฤษ จับ ยอน เจ้า แผ่นดิน ฝรั่งเสศ กับ พระ ราช โอรศ องค์ น้อย ได้ พา มา ค่าย. ปรินซออกเวละ ทราบ ว่า ทหาร จับ ยอน ได้, ให้ ขุนนาง ไปเชิญ เสดจ์ มา พลับ พลา ของ พระองค์, ทรง ต้อน รับ คำนับ พระเจ้า ฝรั่งเสศ แล้ว สั่ง ให้ แต่ง โตะ เชิญ พระเจ้า ฝรั่งเสศ ให้ เสวย. พระองค์ ยืน คอย ดู แล เลื่อน เครื่อง เสวย, ประหนึ่ง บ่าว สำหรับ เดิน โตะ ไม่ ถือ พระองค์. ครั้น พระเจ้า ฝรั่งเสศ เสวย แล้ว, ปรินซออกเวละ ถวาย สัญา ว่า, จะ งด เสีย ไม่ ทำ ศึก กับ ฝรั่งเสศ สัก สอง ปี. แล้ว เชิญ พระเจ้า ฝรั่งเสศ เสดจ์ มา นคร อังกฤษ กับ พระองค์. ครั้น ปรินซออกเวละ เสดจ์ มา ถึง พระ นคร แล้ว, จะ พา พระเจ้า ฝรั่งเสศ เสดจ ไป เฝ้า พระ ราช บิดา.

ว่า ด้วย แม่ ฆ่า ลูก

๏ เมื่อ ก่อน ล่วง ไป แล้ว หลาย ปี, มี ความ เรื่อง หนึ่ง ที่ เมือง นอดวิช, มารดา ฆ่า บุตร หญิง ตาย ที่ ทุ่ง นา เวลา เช้า. มี ชาย ผู้ หนึ่ง เดิน ไป เที่ยว เล่น ตาม ทุ่ง นา เวลา เช้า วัน นั้น, เหลือบ แล ไป แต่ ไกล เหน ศพ เดก หญิง ทิ้ง อยู่. ก็ เดิน เชือน เข้า ไป ดู เหน คอ หอย เปน รอย มีด เชือด. จึ่ง กลับ มา บ้าน บอก เล่า ให้ นาย อำเภอ รู้. นาย อำเภอ แล คน ทั้งหลาย ก็ ไป ดู ปลาด จิตร คิด สงไสย ว่า, ชรอย แม่ จะ ฆ่า ลูก. คน หนึ่ง ก็ พูด กัน ว่า, เวลา เช้า วัน นี้ มี คน เหน หญิง เดก คน นั้น ไป ด้วย แม่ ที่ ทุ่ง นา เหตุ ไฉน จึ่ง ตาย เล่า. นาย อำเภอ ก็ หา ตัว แม่ ของ เดก ที่ ตาย นั้น มา ถาม ว่า, เจ้า ฆ่า ลูก ของ เจ้า จริง ฤๅ. หญิง นั้น ประฏิเสท ว่า ข้าพเจ้า มิ ได้ ฆ่า. คน ที่ เหน หญิง เดก ไป กับ แม่ ก็ ว่า, ข้า เหน ลูก ของ เจ้า ไป ด้วย เจ้า มิ ใช่ ฤๅ. แม่ ของ เดก นั้น แก่ ว่า, ลูก ของ ข้า ไป ด้วย ข้า ก็ จริง. แต่ ว่า ไป ถึง ทุ่ง นา บอก ข้า ว่า จะ ไป เกบ ดอก ไม้ ข้า ก็ คอย อยู่. เหน ไป ช้า นาน หนัก ข้า ก็ ไป ตาม พบ ตาย เสีย แล้ว. การ เปน เช่น นี้ ใคร ฆ่า ก็ ไม่ แจ้ง. นาย อำเภอ ก็ ใช้ คน ที่ เหน แม่ กับ ลูก ไป ด้วย กัน ที่ ทุ่ง นา, มา ที่ บ้าน ของ หญิง ขึ้น ไป บน เรือน ค้น คว้า ดู พบ มีด ยาว เล่ม หนึ่ง ใส่ ฝัก ไว้, แต่ มีด นั้น หญิง เชือด คอ ลูก แล้ว ใส่ ฝัก เกบ ไว้. เหน เลือด ติด ถอด ออก ล้าง เสีย. คน ที่ ค้น ก็ เอา มา ให้ นาย อำเภอ. ๆ. ชัก ออก จาก ฝัก พิจารณา ดู, เหน เส้น เลก ๆ ละเอียด หนัก ติด อยู่ ที่ สัน มีด หลาย เส้น. จะ ได้ รู้ เปน แน่ ว่า ผม ฤๅ ขน ก็ หา มิ ได้. ถ้า รู้ เปน แท้ แล้ว ว่า เส้น ผม คน ก็ จะ ว่า หญิง นั้น ฆ่า ลูก เอา ตัว มา ทำ โทษ. แล ให้ เอา มีด ผ่า ฝัก ออก เหน เลือด ติด อยู่ ก็ ยิ่ง มี ความ กิน แหนง. จึ่ง ถาม หญิง นั้น ว่า, เจ้า เอา มีด เล่ม นี้ เชือด คอ ลูก ฤๅ. หญิง ให้ การ ว่า, เมื่อ เช้า วัน นี้ ข้าพเจ้า ดัก กระต่าย ได้ ตัว หนึ่ง, ข้าพเจ้า เอา มีด เล่ม นี้ เชือด คอ มัน. ผู้ ชำระ ก็ เอา มีด กับ ฝัก นั้น ส่ง ไป ให้ ท่าน นักปราชญ ผู้ ใหญ่ ที่ เมือง ลอนดอน ชัน สูด, ไม่ บอก ว่า เรื่อง ราว เปน อย่าง ไร, ด้วย กลัว ว่า ท่าน ผู้ ใหญ่ ที่ ส่อง ทด ลอง จะ ลำ เอียง. ท่าน ผู้ ใหญ่ ที่ เมือง ลอนดอน ก็ เอา มิกโรสกบ, คือ กล้อง ให้ ของ ดู ใหญ่ นัก มา ส่อง พินิจ ดู เลือด แล ขน. ก็ รู้ ว่า เลือด ที่ ติด ฝัก มีด นั้น เปน เลือด คน จริง ๆ. ขน ที่ สัน มีด นั้น เปน ขน กระรอก เที่ยง แท้. จึ่ง แจ้ง ความ มา ให้ ผู้ ตัด สิน ทราบ. ผู้ ตัด สิน ก็ ไม่ รู้ ที่ จะ ชำระ ประการ ใด. เพราะ ว่า เลือด นั้น เปน เลือด คน, ขน นั้น เปน ขน กระรอก. ผู้ พิพากษา จึ่ง ไป สังเกต ดู ที่ ตัว เดก. ก็ เหน ว่า ผ้า หนัง ที่ ผูก คอ เดก ผู้ ตาย นั้น ทำ ด้วย หนัง กระรอก ขน จึ่ง ติด สัน พร้า. ก็ รู้ เปน แม่น มั่น ว่า แม่ นั้น ฆ่า ลูก จริง. จึ่ง เอา ตัว แม่ หญิง คน นั้น ไป ลง โทษ ตาม กดหมาย แผ่นดิน.

๏ ความ เรื่อง นี้ ว่า ท่าน ทั้งหลาย ผู้ พิพากษา จง ใคร่ ครวน ตฤก ตรา ให้ ละเอียด. อย่า หุน หัน พลัน แล่น จะ ได้ เปน คน ชอบ ธรรม. แล แสดง ว่า มิกโรสกบ มี คุณ ประโยชน์ เปน อัน มาก. ด้วย ว่า มิกโรสกบ หา มี ไม่ ที่ ไหน จะ รู้ จัก ชัด ว่า เปน เลือด คน แล ขน กระรอก.

ว่า ด้วย เขียน หนังสือ ปลอม เปน เงิน

๏ เรื่อง หนึ่ง คน ใช้ ของ นาย ห้าง ที่ เมือง ลอน วินทคาเดน ชื่อ มิศเตอปาเกอ. มิศเตอ ปาเกอ เขียน หนังสือ อ้าง เอา ชื่อ ท่าน ผู้ อื่น ว่า, ท่าน ผู้ นั้น ใช้ ให้ ตน ถือ หนังสือ มา, เอา เงิน ที่ แบก คือ นาย คลัง ๓๐๐๐ เหรียน. นาย คลัง ก็ ให้ ได้ แล้ว รีบ หนี ลง กำ ปั่น ไป เมือง ออศเตร เลีย เมือง ไกล. พาย หลัง นาย คลัง ไป ถาม ท่าน ผู้ นั้น ว่า, ท่าน ให้ มิศเตอปาเกอ ถือ หนังสือ มา เอา เงิน ๓๐๐๐ เหรียน ฤๅ. ท่าน ผู้ นั้น ว่า หามิได้. จึ่ง รู้ ว่า มิศเตอปาเกอ แต่ง หนังสือ เขียน เอา ชื่อ ท่าน ผู้ อื่น มา ว่า, ใช้ ตัว มา เอา เงิน นาย คลัง ก็ ไป บอก พวก โป ลีศ, กอง ตระเวน. กอง ตระเวน ก็ สืบ จะ จับ เอา ตัว. คน ทั้งหลาย ก็ รู้ ข่าว บอก ว่า, ลง กำ ปั่น ชื่อ นั้น ไป เมือง ออศเตรเลีย เสีย แล้ว. พวก โป ลีศ จึ่ง ไป ที่ ตึก นาย ช่าง ชัก รูป ถาม ว่า, รูป คน ชื่อ มิศเตอ ปาเกอ ได้ ชัก ไว้ บ้าง ฤๅ ไม่, นายช่าง บอก ว่า มี. จึ่ง ขอ เอา มา แล เขียน หนังสือ แจง ความ เสร็จ. ฝาก รูป มิศเตอ ปาเกอ กับ หนังสือ นั้น ไป เรือ เมล คือ เรือ กล ไฟ. ให้ พวก โป ลีศ ที่ เมือง ออศเตรเลีย รู้ ว่า, คน ชื่อ นี้ รูป ร่าง อย่าง นี้ ลัก เอา เงิน ใน คลัง ๓๐๐๐ เหรียน, หนี ลง กำ ปั่น ชื่อ นี้ มา เมือง ออศเตร เลีย. ถ้า กำ ปั่น ชื่อ นั้น มา ถึง แล้ว, จง เอา รูป นี้ ไป เทียบ ดู คน ใน เรือ เหมือน ใคร, ให้ เร่ง จับ เอา ตัว คน นั้น ส่ง มา จะ ได้ ชำระ. ครั้น เรือ เมล ไป ถึง เมือง ออศเตรเลีย, พวก โป ลีศ ได้ รูป คน นั้น, รู้ ความ ใน หนังสือ แล้ว, ก็ สืบ ข่าว เรือ ลำ นั้น

คอย ถ้า อยู่. เรือ ลำ นั้น มา ถึง, พวก โป ลิศ ก็ ไป ลง เรือ เหน มิศเตอ ปาเกอ เหมือน กัน กะ รูป. ได้ ถาม ผู้ อื่น แม่น ยำ แน่ นอน. จึ่ง จับ เอา ตัว มิศเตอ ปาเกอ ส่ง คืน มา เมือง คอน วินทดา เคน, ชำระ ทำโทษ ตาม กดหมาย แผ่นดิน.

๏ เหตุ ฉนี้ แล จึ่ง ว่า นาย ช่าง ชัก รูป แล พวก โป ลิศ มี คุณ ต่อ บ้าน เมือง เปน อัน มาก, เพราะ คน ชั่ว ทั้งหลาย ได้ ที่ ทำ ไม่ ดี ผิด ประเพณี บ้าน เมือง แล้ว. แม้น จะ หนี ไป ประเทศ ไกล ก็ ดี คง จับ เอา ตัว ได้ หนี ไป ไม่ พ้น เลย.

๏ ตำรา แก้ ลง ราก

๏ เปน หนังสือ เรฟ อะเรนต์ ดอกเตอ แฮมเลน, ที่ เมือง คอนสะตันติโนเปล, ที่ เกิด ลง ราก สอง ปี มา แล้ว. ท่าน รักษา หลาย ร้อย หลาย พัน คน. ตำรา ของ ท่าน หมอ ที่ ประ เทศ ยุโรบ, ที่ มี ชื่อ เสียง ใหญ่ ได้ สรรเสิญ เปน อัน มาก.

๏ ข้อ หนึ่ง เมื่อ โรค ลง ราก ใกล้ เข้า, ควร ที่ ทุก ครอบ ครัว จะ ได้ จัดแจง ยา ไว้ พร้อม, เพื่อ จะ ได้ รักษา โรค ลงราก เอง ไม่ ต้อง คอย หมอ มา, เพราะ โรค นั้น เร็ว นัก หมอ มา ไม่ ทัน.

๏ ข้อ ที่ สอง ถ้า จัดแจง ไว้ ทุก สิ่ง ทุกอย่าง, เพื่อ จะ ได้ รับ โรค ลง ราก ๆ มัก จะ ไม่ มา ถึง. ข้าพเจ้า นึก เหน ว่า โรค อื่น ที่ จะ ป้อง กัน ไม่ ให้ มา ง่าย เหมือน โรค ลง ราก ไม่ มี. ถ้า แม้น ผู้ ใด ใด ใน ครอบ ครัว, ไม่ นึก ว่า จะ กัน ตัว ของ ตัว, ไม่ ระวัง ของ แสลง, ถ้า เหน ว่า ตัว ลง ท้อง แต่ เปน มูลโค ไม่ เปน ปรกฎิ ก็ ไม่ ระวังตัว, ถ้า ถือ ใจ อย่าง นั้น ถือ ไม่ กลัว คือ ดึง อยู่, ก็ โรค ลง ราก คง จะ มา จับ ตัว, แล เมื่อ จะ จับ นั้น, มัก จับ ใน เวลา กลาง คืน ที่ จะ ไป หา หมอ ก็ ยาก. ลาง ที จะ ไม่ ภบ หมอ, หมอ จะ ไป รักษา ไข้ เสีย ที่ อื่น. ถ้า ไม่ มี ยา พร้อม ที่ จะ รักษา ตัว เหน ว่า จะ เสีย ที.

๏ ข้อ ที่ สาม, ข้าพะเจ้า พิจารณา ดู ละเอียด, ใน ร้อย คน ที่ เปน ลงราก เหตุ เพราะ อะไร, จึ่ง เหน ใน ร้อย คน นั้น เหน สาม ส่วน, เปน เพราะ ของ ที่ ไม่ ควร จะ กิน แล น้ำ เหล้า. อีก ส่วน หนึ่ง เพราะ ให้ เหื่อ แห้ง เร็ว กว่า ปรกฎิ. ข้าพเจ้า ไป รักษา คน มี กำลัง มาก คน หนึ่ง, ไม่ ได้ กิน ของ แสลง ไม่ ได้ ดื่ม น้ำ เหล้า, อยู่ ที่ ดี เปน ที่ สะอาด ไม่ ใคร่ จะ มี โรค เลย, ก็ ได้ ความ ว่า ตัว เขา ได้ ทำ การ หนัก ๆ เหื่อ ออก โทรม ตัว, แล้ว ก็ เข้า นอน ที่ น่าต่าง, ลม พัด เข้า ทาง ช่อง นั้น ถูก ตัว สะบาย ม่อย หลับ ไป, เหื่อ ก็ แห้ง เรว นัก. บัด เดี๋ยว ก็ จับ เปน ลง ราก. อีก คน หนึ่ง ก็ เปน ลงราก เพราะ ว่า กิน น้ำ เอยน มาก. เมื่อ กำลัง ตัว ร้อน แล กระ หาย น้ำ. อนึ่ง การ เหนื่อย เหนื่อย นัก, แล ความ สละวน แล การ ตก ใจ กลัว มัก เปน เหตุ ให้ เกิด ลง ราก. ถ้า ผู้ ใด พ้น เหตุ เหล่า นี้ ได้ ก็ จะ ไม่ เปน อันตราย ด้วย ลง ราก, ดุจ ไม่ เปน อันตราย ด้วย ดาว หาง เหมือน กัน.

๏ ข้อ ที่ ๔ ว่า, ด้วย อา การ แรก จับ เปน โรค ลง ราก นั้น. เมื่อ เกิด โรค ห่า ขึ้น ใน ที่ ใด, คน ทั้งปวง ใน ที่ นั้น มัก เปน ไม่ สะบาย ใน ท้อง มาก, ให้ เหียน ราก บ้าง, เสียด ท้อง แล ท้อง ลั่น บ้าง, แทบ จะ มี อาการ ดั่ง นี้ ทุก คน, ใน บ้าน ใน เมือง นั้น. ถ้า ผู้ ใด มี อา การ ดั่ง นี้ แล้ว, ให้ ผู้ นั้น เร่ง ระวัง ตัว แต่ ยัง ไม่ ถึง เวลา ที่ ควร จะ กิน ยา. แล เมื่อ แรก ลง ท้อง นั้น จะ ไม่ ปวด ท้อง ก็ ดี ไม่ ลง มาก ก็ ดี ก็ ควร จะ เข้าใจ ว่า, อาการ ที่ เดิน ตัว น่า แห่ง ลง ราก มา ถึง แล้ว. ถึง ว่า อาการ จะ ไม่ เหมือน ลงราก ไม่ คลื่น เหียน เจียน นิด น่อย, ก็ อย่า พ้อ ตัว ว่า จะ ไม่ เปน ลง ราก เปน อา การ นำ น่า แท้, ค่อย เฉย ๆ สัก น่อย หนึ่ง, ให้ ลง ราก มี เวลา ที่ จะ จับ ให้ มั่น คง ได้, ให้ ว่า แก่ ตัว ว่า ตัว เรา สบาย ที่ ลง ท้อง นั้น บัด เดี๋ยว จะ อยุด, อีก สัก น่อย ตัว ก็ จะ เสีย ตาย นัก เพราะ ไม่ ได้ กัน ตัว ไว้. ข้าพเจ้า ได้ เห็น คน ทำ อา การ ดั่ง นี้ หลาย คน นัก เปน เหมือน จะ ฆ่า ตัว ของ ตัว เสีย. แล ลาง ที การ แรก นั้น ราก ออก แล้ว จึ่ง ลง. ถ้า จับ เปน อา การ ประ การ ใด ไม่ ได้ รักษา เสีย แล้ว, โรค ก็ คง จะ ยึด หน่วง ไว้. มือ ตีน ก็ เอยน ผิว หนัง เหียว แห่ง ศีรษะ คล้ำ เข้า, น่า ผาก แต่ แรก ดู เหมือน จะ ไม่ สละวน อะไร. ที่ หลัง ก็ กลับ เศร้า หมอง, ตัว ก็ ระส่ำ ระสาย กระหาย น้ำ นัก. เพพจร ก็ หาย แต่ ใน ใจ ก็ ยัง ไม่ คลั่ง ยัง สว่าง. การ ที่ เคย รักสาระพัด ทั้งปวง หาย ไป, ผู้ ที่ เจ็บ ถึง รู้ ว่า ตัว จะ ตาย ก็ ไม่ กลัว เลย ให้ เฉย ไป. ลาง ที ลง ท้อง มา ๒ วัน ๓ วัน, คน ก็ พ้อ ใจ คิด ว่า ไม่ เปน ไร แล้ว ก็ ซุด ลง เรว, หา หมอ ๆ มา ไม่ ทัน ตาย เสีย ก่อน.

๏ ข้าพเจ้า เคย รักษา ลง ราก เมื่อ คฤสตศักราช ๑๘๔๘ เปน คราว หนึ่ง, ๑๘๕๔ เปน คราว หนึ่ง, ยา ที่ ข้าพเจ้า ได้ ใช้ ใน ๒ คราว นั้น ได้ ชื่อ เสียง ใหญ่ ว่า ดี. เมื่อ คราว ที่ สอง นั้น ลง ราก ก็ จับ เอา เรว, แล้ว ก็ ร้าย กว่า แต่ ก่อน, ยา นั้น ก็ ไม่ เสีย ที, ก็ ไม่ เสีย ชื่อ เสียง ได้ ชื่อ ยิ่ง ดี ขึ้น. ยา นั้น คือ ลอเดนำ, คือ ฝิ่น แช่ กะ เหล้า, กับ น้ำ การะบูน ส่วน หนึ่ง, ระคน ปน กัน กับ ดิง

เจอรูบาป, คือ โกฐ น้ำ เต้า แช่ เหล้า ส่วน หนึ่ง, ทั้ง สองส่วน นั้น ระคน ปน กัน. ผู้ใหญ่ให้ กิน มื้อ ละ ๓๐ อยด. เอา ยา นั้น อยด ลงใน น้ำตาล กิน จะ ให้ อยด ลง. ถัด มา ๔ ชั่วโมง กิน อีก ๒๕ อยด, ถัด มา อีก ๔ ชั่วโมง ๒๐ อยด, ถัด มา ๔ ชั่วโมง กิน ๑๕ อยด, ถัด มา อีก ๔ โมง กิน อีก ๑๐ อยด, จึ่ง จะ ไม่ กลับ เปน อีก. ถ้าไม่ ฟั่ง ให้ กิน ๓๕ อยด, ถ้า ยัง ไม่ ฟั่ง ให้ ๔๐ อยด, ไม่ ฟั่ง กิน ๖๐ อยด ทุก ที, ที่ ลง นั้น เมื่อ กำลัง ลง ถึง ว่า จะ กิน มาก ไป ก็ ไม่ เปน อัน ตราย. ถ้า ลง อยุด แล้ว ต้อง ระวัง, เรา ไม่ ได้ เหน คน ที่ ลง ท้อง ได้ กิน ยา นี้ แล้ว โรค ยัง ไม่ ฟั่ง. ถ้า รักษา อย่าง นี้ แต่ แรก เปน ลง คง จะ ฟั่ง ทุก คน. เรา ไม่ ได้ เหน ผู้ ใด ที่ กิน อย่า นั้น ไม่ ฟั่ง. ลาง ที คน ที่ ไม่ ได้ รักษา แต่ แรก, เลย ไป วัน หนึ่ง ๒ วัน กิน ยา นี้ ก็ ไม่ ฟั่ง. ถ้า เหน ไม่ ฟั่ง เรา ก็ เคย รักษา อย่าง นี้, คือ ให้ เอา น้ำ เข้า เชด ข้น ๆ เอา ที่ สอาด ๆ, เตม ถ้วย แก้ว อย่าง กลาง ใส่ น้ำ ลอเดนำ ๖๐ อยด ๘๐ อยด ระคน กัน กับ น้ำ เข้า นั้น, แล้ว เอา น้ำ เข้า นั้น สูบ ฉีก เข้า ไป โดย ทวาร หนัก. ลาง ที ก็ ต้อง ฉีก ๒ หน ๓ หน. ถ้า ไม่ ฟั่ง ก็ ให้ ทำ ไป อีก หลาย ๆ หน. ข้าพเจ้า ได้ รักษา คน หนึ่ง ทำ ๗ หน จึ่ง หาย. เมื่อ กำลัง ฉีก ยา นั้น, ให้ กิน ยา เรียกว่า บีแตะปรจ๊อจอก มื้อ ละ หนัก ๑๐ เครน กับ น้ำ ลอเดนำ แล น้ำการะบูน บ้างเลก น้อย. ถ้า ปลง ใจ จะ รักษา อย่าง ไร ก็ให้ อยาห รักษา อย่างนั้น ต่อไป. จะ ยัก ย้าย อย่าง โน้น บ้าง อย่าง นี้ บ้าง ไม่ได้. ถ้าใจไม่ ยั่ง ยืน รักษา อย่าง โน้น บ้าง อย่าง นี้ บ้าง, คน ไข้ ก็ มัก เสีย ไป มาก.

๏ ข้อ ๒ ให้ เอา ผง เมล็จ พรรณ ผัก กาด เช่น ที่ นาย ห้าง ที่ มา ขาย ที่ กรุง เทพ ฯ. ถ้าใหม่ ๆ ก็ แรง ดี. เอา แช่ น้ำ แล้ว เอา พอก ท้อง กว่า จะ แสบ ผิว หนัง จะ แดง.

๏ ข้อ ๓ ถึง คน เจ็บ นึก ว่า ตัว จะ ไม่ เปนไร, ก็ ควร จะ นอน หงาย นิ่ง ที่ เดียว. จึ่ง จะ รักษา ง่าย, เปรียบ เหมือน คน เมื่อ เข้า สู่ สง คราม นอน หงาย นิ่ง อยู่, ลูก ปื้น ก็ไม่ใคร่ จะ ถูก. เมื่อ โรค ลง ราก มา จับ เปน ลง เช่น ว่า มา แล้ว นั้น, ถ้า รักษา ยา นี้ ก็ แทบ จะ หาย ทุก คน.

๏ ข้อ ๔ บาง ที่ ลง ราก ก็ มา จับ เอา เรว ลง ด้วย ราก ด้วย. บาง ที่ ก็ เปน ตะ คริว ปวด ท้อง นัก. ถ้า อย่าง นั้น ก็ ต้อง รักษา ด้วย ยา อย่าง อื่น ที่ จะ ว่า ต่อ ไป ข้าง น่า. พวก มิศชันนารี คือ มิศเตอ ลอง คน หนึ่ง, มิศเตอ โดรบีช คน หนึ่ง, มิศเตอ วัศเบิล คน หนึ่ง, ได้ ลอง ดู ยา นั้น เปน หลาย คน นัก หนา, เหน พร้อม ใจ กัน ว่า เปน ยา แก้ โรค ลง ราก ดี ยิ่ง. ยา นั้น คือ ลอเดนำ ส่วน หนึ่ง, ติงเจอแกบศิกัม, คือ พริก ชี้ ฟ้า แช่ น้ำ เหล้า ส่วน หนึ่ง, ติงเจอ ยินเชอ คือ ขิง แช่ น้ำ เหล้า ส่วน หนึ่ง, ติงเจอ เมล็จกาเดมัม, คือ กระวาน แช่ น้ำ เหล้า ส่วน หนึ่ง, ระคน กัน กิน มื้อ ละ ๓๐ อยด ๔๐ อยด. เอา น้ำ ท่า แสรก สัก ช้อน หนึ่ง. ถ้า โรค แรง ให้ กิน ให้ มาก กว่า นั้น ก็ ได้. ถ้า ราก ออก มา, ให้ เอา ยา ใส่ ไว้ ใน ช้อน ให้ พร้อม. ถ้า ราก ออก ภอ อยุด ราก ก็ กิน ยา อีก มื้อ หนึ่ง เรว ๆ, อย่า คอย ถ้า อะไร เลย. ข้าพเจ้า กับ พวก ข้าพเจ้า ได้ รักษา อย่าง นี้ หาย หลาย คน นัก หนา ไม่ ได้ เสีย เลย. ลาง ที ก็ ต้อง ให้ กิน ๓ มื้อ ๔ มื้อ กว่า จะ อยุด. พวก เรา เคย พอก ด้วย ผง เมล็จ พรรณ ผัก กาด ที่ ท้อง แล ท้อง น่อง ตาม ที่ เหน จะ ควร.

๏ ที่ ๕ เมื่อ อา การ ซุด ไป. กลิ่น ที่ คน ไข้ นั้น เหมน เทพ จร หาย พูด เสียง แห้ง ถ้า อย่าง นั้น ไม่ เหน มี ใคร รอด. ถ้า ไม่ มี กลิ่น, ผิว หนัง ก็ เขียว, มือ ท้าว เอยน, ผิว หนัง เหี่ยว แห้ง. ตา ทรุด ไป, เทพจร หาย, ถ้า อย่าง นั้น จะ ว่า ไม่ รอด ก็ ว่า ไม่ ถูก, รอด ได้ หลาย คน. เมื่อ กำลัง กิน ยา เช่น ว่า นี้ ก็ ให้ กิน น้ำ เหล้า. บะรันดี ช้อน ใหญ่ เตม ๆ ครึ่ง โมง ที หนึ่ง. อนึ่ง เอา ขวด ใส่ น้ำ ร้อน เอา ผ้า หุ้ม เอา วาง ไว้ ริม ตัว เอา ผ้า สักราด คลุม. อุสาห์ พอก ยา ผง เมล็จ พรรณ ผัก กาด, คน ที่ พยา บาล อุสาห์ เอา มือ ถู ตาม เนื้อ ตัว ต้น ขา แล หลัง, เพื่อ ว่า จะ ให้ ร้อน. ทำ ดัง นี้ สัก ชั่ว โมง ก็ เหน คุณ มาก.

๏ ข้อ ที่ ๖ เมื่อ คน โรค กำลัง ระหาย น้ำ นัก, ก็ อย่า ให้ กิน ตาม อำเภอ ใจ ให้ กิน มาก ไป โรค ก็ จะ กำเริบ. ควร ที่ จะ มี คน พยา บาล คอย ให้ กิน แต่ ที ละ ช้อน ๆ ปาก จะ ได้ ไม่ แห้ง. ลาง ที่ นำคำอาระบิก, คือ ยาง ที่ มา แต่ เมือง อรอบ อย่าง หนึ่ง ละลาย น้ำ ให้ กิน ที ละ ช้อน บ่อย ๆ ก็ ดี มี คุณ. แล คำเมอ ไมล์ แช่ น้ำ ร้อน, กิน ที ละ ช้อน ก็ จะ ดี.

๏ ข้อ ที่ ๗ เมื่อ อา การ ยัง ชั่ว แล้ว ก็ ควร ที่ กิน อา หาร, ๆ ที่ ควร จะ กิน นั้น คือ น้ำ เข้า แย้ง ท้าว ยาย มอม, แล ขนม ปั่ง ให้ ไหม้ แช่ น้ำ ให้ กิน แต่ น้ำ ที่ ละ เล็ก ละ น้อย. แล้ว ให้ กิน น้ำ คำเมอไมล์ เช่น ว่า มา แล้ว. ก่อนกิน อา หาร สำ รับ ที่ จะ ให้ ท้อง เกิด กำ ลัง ขึ้น ดี มาก.

๏ ข้อ ที่ ๘ คน ไข้ ที่ เปนโรค ลง ราก นั้น ครั้น ค่อย ยัง ชั่ว

มัก เปนไข้ ให้ตัว ร้อนไป หลาย ๆ วัน. อา การ นั้นไม่ สู้ ต้อง กลัว รักษา ง่าย. ต้อง แต่ พยา บาล, รัก ยาให้ ละเอียด อย่าให้ กิน น้ำ มากเกินไป. ถ้า เหนอ่อน กำ ลัง นัก, ให้กิน น้ำ บะรันดี เจือ กับ น้ำ ท่า ๔ ชั่ว โมง ๕ ชั่วโมง สักช้อนหนึ่ง. พวกเราเหนว่า มี ยา เช่น ว่า มา แล้ว นั้นพร้อม ทุก สิ่ง ทุก อย่าง, เหน ว่า จะ รัก ษาโรค นั้นได้ ไม่ กลัว.

๏ ข้อ ที่ ๙ ที่ คน ถือ ว่าโรค ลง ราก ติด กัน, ถือ เช่นนั้น ไม่ จริง, ควร จะ ทิ้ง ที่ ถือนั้นเสีย ทีเดียว. พวก มิศซันนาร ที่ เมือง คอน สะ ติโน ปิ้ล นั้น เหน พร้อมใจ กัน, ว่าไม่ ติด ต่อ กัน เลย

เรื่อง ลงราก

๏ ที่ ประเทศ ยุโรบ นั้น หมอ ทั้งปวง ได้ ประชุม ปฤกษากัน ว่า โรค ลง ราก นั้น จะ มาแต่ไหน, แล้ว เหน พร้อม กัน ว่า โรค นั้น หา ได้มา จาก เมือง เฮซเซอ ฤๅ ประเทศ อะเรเบีย, มา แต่ ประเทศ อินเดีย ที่ เปน อยู่ไม่ได้ ขาด. โรค นั้น เกิด ขึ้น ใน ประ เทศ ยุโรบ, เพราะ คน เที่ยว มา แต่ ประเทศ อินเดีย ใน กำปั่น ไฟ แล กำปั่นใบ. แต่ เรือใบ แล เรือ กลไฟใด ๆ ที่ รักษา สะอาด ลม พัด เข้า ได้ คล่อง ก็ไม่ ได้เกิด ลงราก เลย. พวก หมอ ทั้ง หลาย จึ่ง พร้อมใจ กันว่า, ควร จะ ไป ตรวจ ดูเรือ ที่ มา แต่เมือง อินเดีย จะ เข้าไปใน ประเทศ ยุโรบ, แล้ว ต้อง ดูว่า ถ้า ไม่ มีโรค ติดเรือ มา ก็ ปล่อยให้ เข้าไป. ถ้า มี โรค ติด มา แล้ว ก็ กักไว้ ไม่ให้เข้าไปใน เขตร เมือง, กักไว้ ประมาณ ๔๐ วัน, กว่า จะ พ้น กำหนด, ท่าน จึ่ง ให้ คน คอย ระวัง ดูแล คน ที่ โดยสาร เรือ กำปั่น มา แต่ เมือง อินเดีย, ให้คน ไป คอย ดู อยู่ ที่ ทะเล แดง แล ทะเล เปอเซีย.

ลูก ค้า เข้า เปลือก

๏ มี ข่าว ว่า ลูก ค้า เข้าเปลือก, แก่โรงสีไฟ ฝั่ง ตะวันออก ตีเตียนกัน. ลูก ค้า สำรับ โรง สี ไฟ ฝั่ง ตวัน ตก ขอ ลงพิมพ์ เปน ใจ ความ ว่า, ครั้น ถึง ณเดือน ยูไล วัน ที่ ๕ สักราช ๑๘๖๖ ปี, เวลา เช้า เสมียร สีน ลง เรือ ซื้อไป เข้า เปลือก, ที่ น่าวัดราชา ธิวาศ ต่อ ได้ ให้ ราคา ๓๙ บาท๒ สะลึง. ได้เรือ เข้า๘ ลำ ประมาณ เปน เข้า ๑๔๒ เกวียน ก็ ตกลง กัน, แล้ว นัด ให้ ไป ตวง ใน วัน นั้น. ครั้น พูด กัน เสรจ แล้ว เสมียร สีน ก็ ลง เรือ ไป, ใน ทันใด นั้น. นาย สอน เสมียร มิศออต แมน ก็ ภาย เรือ มา ทาง นั้น. ชาว เรือ เข้า ทั้งหลาย ก็ หยิบ เอา ตั๋ว ที่ เสมียร สีน ตี ราคาให้ ไว้นั้น, มา วาน นาย สอน อ่าน ได้ ความ ว่า ราคา ๓๙ บาท. ชาว เรือ เข้า ทั้งหลาย จึ่ง ได้ รู้ ว่า, เสมียร สีน ตี ตั๋วให้ ไม่ จริง ไม่ เหมือน กับ ถ้อย คำ ที่ ต่อ ตาม กัน นั้น. ชาว เรือ เข้า จึ่ง เอา ตั๋ว มา คืน ให้ กับ เสมียร สีน แล้ว, พูดจา ต่อ ว่า กัน เปน หลาย คำ. นายสีน ก็ รับ เอา ตั๋วไว้ ใน ทัน ใด นั้น. ชาว เรือ เข้า ทั้งหลาย. จึ่ง เอาเข้า มา ขาย ให้ กับ นาย ตึด นายกุหลาบ เสมียร มิศ มากวน, พวกณ์ข้า เข้า ทั้งหลาย สู้ ยอม ลด ราคาให้ ๓๘ บาท สอง สลึง, ถูก กว่า ที่ เสมียร สีน ตี ตั๋วไว้ ก่อน นั้น, เพราะ ว่า นาย ตึด นาย กุหลาบ, เสมียร นั้น เขา ต่อ ราคา เท่าไร่ เขา ก็ ตี ตั๋วให้ เท่า นั้น.

๏ ข้าพเจ้าผู้ เปน เอดิตอร์, คิด เหน ว่า นายห้าง ผู้เปน เจ้า ของ โรง สีไฟ นั้น, หา ได้ บังคับ บัญชา ให้ เสมียร ทำ การ ชั่ว เช่นนั้นไม่. ถ้า เสมียร ได้ ทำ การ ชั่ว เช่นว่า จริง ฉนี้ไซ้, คง เปน เพราะ ความ โลภ ของ เสมียร คน นั้น เอง.

กระจก เปน แบบ รูป ถ่าย

๏ พระ เพชรคีรี ศีสวัสดิ์ พระ ปลัด เมือง เพชรบุรี, ได้ กลับ ไป แล้ว แต่ วันเดือน แปด ขึ้น ค่ำ หนึ่ง, ได้ยิน ว่า จะ กลับ มา ใน กรุง อีก ใน เดือน๙ ข้าง ขึ้น. ท่าน พระ ปลัด ผู้ นี้ เปน คน ดีมี สะติ ปัญญา, ทั้ง ใจ รัก โอบ อ้อม กว้าง ขวาง ใน วงษ์ญาติ ทั้ง สิ้น. เมื่อ ก่อน จะ ออก ไป เมือง เพชรบุรี ครั้ง นี้ ได้ หาช่าง ถ่าย รูป ไป. ให้ถ่าย รูป เจ้าคุณ แล คุณ ใน บ้าน สมเด็จ เจ้า พระยา องค์ น้อย. แต่ บันดา ที่ ยัง ไม่ ได้ ถ่าย รูป แต่ ก่อน นั้น ให้ ถ่ายไว้ หมด. ครั้ง ก่อนได้ ยินว่า ท่าน ให้ ถ่ายรูป เจ้า คุณ แล คุณ ใน บ้าน สมเด็จ เจ้าพระยา องค์ ใหญ่ แล้ว. เจ้า คุณ หนุ่ม ที่ เรียก ว่า เจ้าคุณ น้อย ซึ่ง บัด นี้ ล่วง ไป แล้ว. ทุก วัน นี้ ผู้ ซึ่ง ยัง คิด ถึง ท่าน นั้น, ชวน กัน สรรเสริญ พระ ปลัด มาก ด้วย ได้ จัด แจง ถ่าย รูป ท่าน ไว้แต่ ก่อน. คน ทั้งปวง จึ่งได้ รูป ไว้ เหน เปน ที่ ระลึก ไป ชั่ว กาล นาญ. แต่ ครั้ง นี้ ข้าพเจ้า เสีย ใจ นัก ด้วย ข้าพเจ้า ไป หา ผู้ ซึ่ง ถ่าย รูป, ขอ รูป เจ้า คุณ แล คุณ ใน บ้าน สมเด็จ องค์ น้อย, ที่ พระ ปลัด จัด แจง ให้ ถ่าย ไว้, ด้วย ปราฐนา จะ ใคร่ ได้ไว้ อย่าง ละ รูป ๆ ช่าง ถ่าย รูป บอก ข้าพเจ้า ว่า พระ ปลัด เก็บ เอา กระจก ที่ เปน แบบ เดิม นั้น ไว้เสีย. หา ให้มา ไม่. ผู้ ถ่าย รูป ว่า แก่ ข้าพเจ้า ว่า, ถ้า พระ ปลัด มา เมื่อ

ใด จะ ขอ เอา แบบ มา ถ่าย ให้. ข้าพเจ้าไว้ใจ ว่า พระ ปลัด จะ ไม่ ขัด ขวาง ความ ปรารฐนา ของ ข้าพเจ้า เลย, คง จะ ให้ แบบ นั้น มา แก่ ช่าง ถ่าย รูป, เพื่อ จะ ให้ แต่ บันดา พี่ น้อง ได้ รูป, ซึ่ง กัน แล กัน ไว้ เปน ขรวมเนี่ยม, ด้วย ไม่ ควร จะ หวง แหน. แล ท่าน คง จะ เหน ดวัย.

๏ เสดจ์ กรมหมื่น บวรวิไชย ชาญ ทุก วัน นี้ กำลัง หัด เล่น กล ด้วย น้ำ ยา ต่าง ๆ เปน การ ประหลาด. ได้ จ้าง ให้ ล่าม มา แปล หนังสือ ตำรา ภาษา อังกฤษ ออก เปน ภาษา ไทย จะ ได้ เรียน ง่าย. ถ้า เมื่อ ท่าน เรียน สำเรจ แล้ว, จะ ได้ สำแดง ก็ เหน จะ เปน การ ประหลาด มาก.

คน อายุ ถึง ๑๔๒ ปี

๏ ข่าว มา แต่ เมือง อเมริกา, วัน สุกร์ เดือน เจ็ด แรมสิบ ค่ำ, มี คน ผู้ ชาย คน หนึ่ง ชาว อเมริกา, อยู่ ที่ หัว เมือง วิส คอนเซ็นชื่อ เครค์, เกิด ใน คฤสต ศักราช ๑๗๒๕ ปี. ตาย ใน คฤสตศักราช ๑๘๖๖ ปี, เมื่อ เดือน หก ขึ้น สาม ค่ำ, อา ยุ ได้ ๑๔๒ ปี ก็ เปน ปลาด นัก. คน ผู้ นั้น อายุ ยืน มาก, ผิด คน ใน กาล ทุก วัน นี้ นัก. ที่ เมือง อเมริกา, คน มี อายุ ถึง ร้อยปี ก็ มี น้อย หา ใคร่ จะ มี ไม่, ถึง มี อยู่ บ้าง ก็ ทำ อะไร ไม่ ได้, อ่อน เปลี้ย ไป ไม่ มี แรง. แต่ คน ผู้ นั้น ได้ ยิน ว่า ยัง มี กำ ลัง วัง ชา เรี่ยว แรง มาก.

๏ มี ข่าว มา ใหม่ ว่า, มี ผู้ ชาย อีก คน หนึ่ง ชื่อ ว่า, เรฟาเวนด์ ดอกเตอนอด, อายุ ได้ เก้า สิบ สาม ปี ตาย ใน เรว ๆ นี้. คน นี้ ได้ เปน เปรศซิเดนต์, แห่ง สำนัก อาจารีย์ ใหญ่ ที่ หัว เมือง นิว ยอก. ท่าน ได้ เปน คน ดี มาก, คน ทั้งปวง สรรเสิญ. เมื่อ ท่าน มี อายุ ถึง เก้า สิบ ปี, ก็ อ่อน กำ ลัง ลง ที่ ละเล็ก ที่ ละน้อย จน ตาย. คน ใน ประเทศ อะเมริกา แล ยุโรป ที่ จะ มี อายุ ถึง แปด สิบ ปี ก็ น้อย ตัว คน, ใน พัน คน จะ มี อยู่ สัก คน หนึ่ง ก็ หา ยาก. ข้าพเจ้า พิจารณา ดู คน ใน ประเทศ ไทย, คนแก่ ๆ มี อายุ ยืน ๆ มี มาก กว่า ประเทศ อะเมริกา อีก.

๏ วัน นี้ ได้ พบ ลาว ผู้ ชาย บ้าน วังตะโก คน หนึ่ง, เขา ว่า อายุ ร้อย ปี เสศ ยัง เดิน ได้, แต่ หลัง โกงค้อม ไป ข้าง น่า, เดิน เอา ศีศะ ไป ก่อน, พูด จา ยัง ดี ไม่ ใคร่ จะ หลง ลืม.

๏ โรค ที่ เกิด เพราะ หนาว มาก กว่า เกิด เพราะ ร้อน, ที่ ประ เทศ อังกฤษ แล อะเมริกา ฝ่าย เหนือ นั้น มี หนาว มาก, หนาว นัก จน น้ำ แขง. โรค ห่า แล โรค ทรพิศม์ ที่ ติด กัน ได้, ก็ มัก เกิด ใน ฤดู หนาว. แต่ โรค บิด นั้น มัก เปน ใน ฤดู ร้อน, น่า หนาว ไม่ ใคร่ จะ เปน.

เรือ รบ อเมริกา

๏ ข้าพเจ้า มี ความ ยินดี ด้วย, ได้ ยิน ข่าว ว่า กำปั่น รบ อะเมริกา ชื่อ ซานันโด, เปน เรือ จักรท้าย จะ เข้า มา ถึง ใน เรว ๆ แล้ว ได้ ยิน ข่าว ว่า ไป ข้าง น่า จะ มี เรือ รบ อะเมริกา มา บ่อย ๆ, มา ฟัง การ ดู ที่ กรุง เทพ ฯ. แล ได้ ยิน ว่า ใน หก เดือน นี้ แอด มิรัลเบล์, ที่ เปน นาย กำปั่น รบ ใน เมือง อินเดีย จะ เข้า มา เยี่ยม คอเวอเมนต์ สยาม. จะ มา ใน กำปั่น ชื่อ หาดเฟ็ด เปน กำ ปั่น ของ แอดมิรัน. แล จะ มี เรือ รบ อื่น มา ด้วย หลาย ลำ. ข่าว นี้ เปน ข่าว ดี, เพราะ ว่า เรือ รบ เมือง อะเมริกา จะ เข้า มา บ่อย ๆ ก็ เปน การ สว่าง แก่ คอเวอเมนต์ สยาม. ด้วย จะ ให้ คอ เวอเมนต์ สยาม ทราบ ว่า เมือง อะเมริกัน ยัง มี อยู่.

๏ ณวัน อังคาร เดือน ๗ ขึ้น ๕ ค่ำ, พระยา อะภัย สงคราม ถึง อะสัญญกรรม, ท่าน เปน บุตร สมเดจ องค์ ใหญ่, เปน น้อง เจ้า คุณ ผู้ ใหญ่, แล เจ้า คุณ กรมท่า ต่าง มารดา กัน, อายุ ของ ท่าน ได้ ๔๔ ปี, เปน ที่ จาง วาง กรม อาษา ใหญ่ ตำ แหน่ง ใน พระ บวรราชวัง.

๏ ข้าพเจ้า ผู้ มี ชื่อ ข้าง ท้าย หนังสือ นี้, มา ออก หนังสือ พิมพ์ ให้ ท่าน ทั้งปวง ทราบ, ว่า ข้าพเจ้า ได้ เพชร มา ใหม่ ๆ มาก, ข้าพเจ้า ชื่อ เอ. ไซมันดีเซนเร กัมปนี. อยู่ ที่ ห้าง สม เดจ องค์ ใหญ่.

บางกอก ดอกกำปนี คือ เจ้า ของ อู่ ใหม่

๏ อู่ แห้ง นี้ พึ่ง ทำ แล้ว, พร้อม ใจ จะ รับ เรือ ใหญ่ น้อย ทุก อย่าง. เชิญ ให้ ท่าน เจ้า ของ เรือ, แล นาย เรือ ทั้งหลาย, จง พิ จารณา ดู อู่ ใหม่ นี้. คง จะ เหน ว่า เปน อู่ ดีกว่า อู่ ทั้งปวง ใน บุระ ประเทศ นี้. จะ ได้ แก้ เรือ ซ่อม แปลง เสีย ใหม่ โดย สดวก ดี. ที่ อู่ นั้น ยาว ได้ ๓๐๐ ฟุต แล คง จะ ให้ ยาว นั้น อีก. โดย กว้าง ได้ ๑๐๐ ฟุต, ลึก ๑๕ ฟุต. ที่ อู่ มี ประตู เรียก ว่า ไกซัน, กา

จะปิดมิดได้โดยเรว. ที่นอกปากอู่ใน ออกไปนั้น, จด ถึง ลำแม่น้ำโดยยาว ๑๒๐ ฟุต. มีเขื่อน สอง ฟาก กว้าง ขวาง แขง แรง นัก, กำปั่นเล็กกำปั่นใหญ่ จะ จอดอาไศรยอยู่ปากอู่ได้ใน ทุกเวลาไม่เปนอันตรายเลย. แลมีเครื่อง จักร สำรับ ยกเสา กะโดง, แล ม่อน้ำสำรับ กลไฟแขงแรงนัก. อู่นั้นพร้อม ด้วยเครื่องสูบไปด้วยกำลัง กลไฟ. มีแรงมากเพื่อ จะได้สูบ น้ำให้ออกได้ โดยเร็วได้, ไม่ว่าน้ำขึ้นน้ำลง. พร้อมด้วย เครื่องใช้ในการ ทำเรือใบแลเรือกล. แล การ นั้นมีนายที่ เปนชาติยูรบ, ได้เคยทำการเช่นนั้นหลายปี, จึ่งชำนาญ ในการเหล่านี้ทุกอย่าง.

๏ แลลูกจ้าง สำรับอู่นั้นเปนคนเลือกมาแต่ฮ่องกงแล วัมภูทั้งนั้น, เปนคนชำนาญในการนั้น. ๏ พวกกำปะนีแห่งอู่ นั้น, ปราถนาที่จะให้คนทั้งหลายพิเคราห์ดูว่า, อู่นี้ตั้งอยู่ที่มี ไม้สัก บริบูรณแลถูกด้วย. ๏ อนึ่งอู่นี้มีจักรเลื่อยไม้, เพื่อจะ ได้การเร็ว. หมอนที่รองเรือสูงสี่ฟุต, แล จะชักออกเมื่อใด ก็ชักได้โดยสดวก, ไม่ต้องเสียอะไรในการเปลี่ยนหมอนนั้น.

๏ อนึ่ง พวกกำปะนีแห่งอู่นั้น, จะรับธุระคิดในการที่ จะต้องลงทุนซ่อมแปลงเรือ, แล จะรับเหมาเอาการนั้น, เรือไม้ก็ดีเรือเหล็กก็ดี, แล จะรับต่อเรือใบ เรือกลไฟฤๅ การใด ๆ ที่ในการช่างต่อเรือซ่อมแปลงเรือ. ๏ ไม้แล เหล็กแล ของอื่น ๆ ที่จะต้องซื้อนั้น, เรา จะขายให้ตามราคา ตลาดกรุงเทพนี้. ๏ อนึ่งเรือทั้งหลายที่จะเข้าอู่นั้น, จะมา จอดที่ทุ่นแห่งกำปะนีฤๅที่เขื่อนนอกอู่นั้น, ไม่ต้องเสียเงิน กว่าผู้ที่เปนนายการจะสั่งให้เลื่อนออกจากที่นั้นเมื่อใด.

๏ อนึ่ง กปิตันแห่งเรือทั้งหลาย, เมื่อจะออกจากอู่นั้น, ต้องเขียนชื่อตัวลงที่บาญชีแห่งนายอู่นั้นเสียก่อนจึ่งออก ได้. ๏ อนึ่งแต่บันดาหนังสือ, ที่จะฝากมาถึงอู่นั้น, ต้อง ฝากไปถึงมิศเตอคับลิยู. เจ. โรเบิดซันกว่าจะได้เปลี่ยนอย่าง นั้น, บัดนี้มิศเตอคับลิยู. เช. โรเบิดซัน เปนนายกองนั้น เปนเจ้ากระทรวงในการที่จะใช้เงินเกยเงินแต่ผู้เดียว.

ช่างนาฬิกา

๏ ข้าพเจ้ามีความปรารถนาจะให้ท่านทั้งปวงทราบว่า, ข้า พเจ้าตั้งบ้านอยู่ที่ถนนเจริญกรุง, เปนช่างทำนาฬิกาพก ทำนาฬิกาใหญ่, แล นาฬิกาโกรนำมิเตอ. ถ้านาฬิกาอย่างไร เสียก็แก้ไขได้ทุกอย่าง. แล จะทำให้แล้วเรว แลดีด้วย, แลทำเขมเดินเรือก็ได้. ข้าพเจ้ามีชื่อในท้ายหนังสือนี้ชื่อ เอฟ. เอช. ไวเอลคึ.

๏ หนังสือที่จะขาย ๚

๏ หนังสือ ดิกชะนาเร ภาษาอังกฤษแปลเปน ไทย แปลออกใหม่ ๆ ใน เรว ๆ นี้ เปนหนังสือ ย่อม ๆ เปนอย่างดี ซึ่งผู้หนึ่งผู้ใดจะเรียนภาษา อังกฤษแปลเปนไทยได้ เปนหนังสือสำหรับขาย มี อยู่ที่บ้าน ข้าพเจ้าหมอปรัดเลแลที่บ้านหมอแมก ดัล เชิญท่านทั้งปวงมาดูจะขายให้ภอสมควร

๏ ว่าด้วยนกยูงกับกา ฯะ

๏ ครั้นถึงเวลาวันหนึ่ง, ฝูงนกทั้งปวงได้มาประชุม พร้อมกันในที่ตำบลแห่งหนึ่ง, เพื่อจะเลือกตั้งนกหนึ่ง ขึ้นเปนเจ้านายแห่งตน. คิดดังนั้นแล้วจึ่งตั้งนกยูงขึ้น เปนเจ้า, นกยูงก็ยกปีกขึ้นด้วยความดีใจ, ฝ่ายกาเหนแล้ว ก็โดดเข้ามาว่ากับนกยูงที่เปนจ้าวนั้นว่า, ท่านเอ๋ยขอให้ ข้าพเจ้าผู้ทาษของท่านถามท่านสักคำหนึ่งเถิด. เดิมเรา ทั้งหลายพร้อมใจกันตั้งท่านขึ้นเปนใหญ่แล้ว, มาตว่า ภายหลังจะมีนกใด ๆ มาคมเหงพวกเรา ตัวท่านจะช่วยได้ ฤๅ. ส่วนนกยูงมิได้ตอบประการใดก็นิ่งอยู่, ฝูงนกทั้ง ปวงเหนดังนั้นจึ่งตั้งนกอื่นขึ้นเปนเจ้าแห่งตน. อันความ เปรียบข้อนี้เปนใจความว่าการที่งามจะสู้ความดีก็มิได้.

ว่าด้วยกาแลหม้อน้ำ

๏ กาตัวหนึ่ง, กระหายน้ำแทบจะตายอยู่แล้ว, เหน หม้อน้ำตั้งอยู่แต่ไกล, ก็บินไปเพื่อจะกินน้ำนั้น. ครั้น กาบินไปถึงหม้อน้ำ, ก็เหนน้ำที่ในหม้อนั้นน้อยนัก. จะ ก้มลงกินก็ไม่ถึง. กาจึ่งคิดว่าจะทำยังไรดีจึ่งจะกินน้ำ ได้, จะคิดอ่านทำให้หม้อน้ำแตกด้วยประการใดก็ไม่ได้. กาจึ่งคาบเอาหินเล็กน้อยทิ้งลงไป ๆ ในหม้อน้ำนั้น, จน น้ำสูงขึ้นมาถึงปากหม้อ, จนปากเอื้อมลงไปดื่มกินน้ำได้. คำเปรียบนี้ใจความว่า, เมื่อมีการยากลำบากอย่าได้แพ้แก่ การ, อุสาห์เพียรทำไปจงได้.

ข่าว มา แต่ เมือง บังกล่า

๏ ที่ ประเทศ ฮินดูสะตาน เกิด เข้า แพง นัก, ฝูง ราษฎร ทั้งปวง หา กิน ยาก นัก ตาย มาก. คน สูบ ผอม ตาย มาก กว่า มาก. เขา ว่า ไม่ ได้ เคย เหน คน เกิด ลำบาก มาก มาย เช่น นี้ เลย. ถ้า คอเวอเมนต์ อังกฤษ ไม่ เอา เปน ธุระ ช่วย สมเคราะห์ คน ยาก นั้น, ฝูง ราษฎร จะ ตาย สัก ครึ่ง หนึ่ง, เพราะ เข้า แพง คราว นี้. แล มี ข่าว มา ว่า เกิด ลงราก ที่ ประเทศ ฮินดูสถาน คน ตาย มาก นัก.

ข่าว มา แต่ ชลิลี่ ประเทศ ซอศ อะเมริกา

๏ ว่า ศึก ที่ เมือง ชลิลี่ กับ เมือง สเปน นั้น, ยัง กำเริบ นัก. เรือ รบ เมือง สะเปน ได้ ยิง เอา เมือง วัลปารายโซ, เปน เมือง ปาก น้ำ ใหญ่ แขวง เมือง ชลิลี. ณ เดือน ๕ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปากน้ำ นั้น ยับ เยินไป. ทรัพย์ สิ่ง ของ มาก มาก เสีย ไป. ของ นั้น เปน ของ อังกฤษ บ้าง, ฝรั่งเสศ บ้าง, ชาว ยูในติศเทศ บ้าง. เหล่า เมือง นั้น ไม่ ได้ เข้า ส่วน ใน สงคราม, ขุนนาง ที่ เมือง อังกฤษ ก็ ติ เตียน การ รบ นั้น นัก. ดู เหมือน เมือง อังกฤษ แล ฝรั่ง เสศ จะ ห้าม ปราม เมือง สะเปน ไม่ ให้ ทำ ต่อ ไป.

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กับบิตันชื่อไร	กี่ ตอน	เรือ อไร	มาแต่ไหน
เดือน ๘๘ ขึ้น ๔ ค่ำ	ซาน ฮอศ	แฮละแมน	๔๓๒	บากบริเมนต์	สิงคโปร์
เดือน ๘ ขึ้น ๗ ค่ำ	ออกคัศ	บุก	๔๑๒	บากสยาม	ฮองกง
เดือน ๘ ขึ้น ๘ ค่ำ	บิรมา	สวัดเกอ	๓๘๐	บากบริเมนต์	ฮองกง
เดือน ๘ ขึ้น ๘ ค่ำ	อิมเปรกเนเบล	วอเรลันด์	๓๑๐	กลไฟสยาม	ชายทะเล
เดือน ๘ ขึ้น ๑๐ ค่ำ	ฮีรา	บักโฮลต์	๕๗๓	บรกสยาม	ฮองกง
เดือน ๘ ขึ้น ๑๐ ค่ำ	แซงคาย	จีน	๒๓๐	บากดัช	ชายทะเล
เดือน ๘ ขึ้น ๑๒ ค่ำ	คองกีรอ	เอมซี	๒๐๐	กลไฟสยาม	ชายทะเล
เดือน ๘ ขึ้น ๑๔ ค่ำ		จีน		สดุเอสยาม	สิงคโปร์

กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ

ออก ไป เมื่อ ไร					จะ ไป ไหน
เดือน ๘๘ ขึ้น ค่ำ หนึ่ง	เจ้าพระยา	อรตัน	๓๕๓	กลไฟสยาม	สิงค์ โปร์
เดือน ๘ ขึ้น ค่ำ ๑	แฮบเซง	เซีย	๓๔๒	บาก สยาม	ฮองกง
เดือน ๘ ขึ้น ค่ำ ๑	กวินออฟอิงลันด์	ฮอฟะแมน	๕๒๖	ชิบสยาม	ฮองกง
เดือน ๘ ขึ้น ๒ ค่ำ	ฟลอเรนสะ	ฮอนบรุก	๒๘๘	บากอังกฤษ	สิงค์ โปร์
เดือน ๘ ขึ้น ๓ ค่ำ	ซีฟอด	จีน	๓๑๑	บาก สยาม	ฮองกง
เดือน ๘ ขึ้น ๔ ค่ำ	โซวัดพีศ	มอเลอ	๕๗๔	ชิบสยาม	ฮองกง
เดือน ๘ ขึ้น ๔ ค่ำ	แรบบีท	คาลอด	๔๒๙	บาก สยาม	ฮองกง
เดือน ๘ ขึ้น ๑๐ ค่ำ	นัวฟุ้น	ยัง	๒๘๐	บาก สยาม	ชายทะเล
เดือน ๘ ขึ้น ๑๒ ค่ำ	เรศฮอด	หินซัน	๒๘๙	ชิบสยาม	ฮองกง
เดือน ๘ ขึ้น ๑๒ ค่ำ	เมริรอศ	ไมศะเนอ	๕๖๙	บาก สยาม	ฮองกง
เดือน ๘ ขึ้น ๑๒ ค่ำ	นอสะแมน	ยัง	๗๑๑	ชิบสยาม	เนียงโป
เดือน ๘ ขึ้น ๑๔ ค่ำ	เสศเมเร	ครุศ	๔๑๑	บาก สยาม	ฮองกง

ข่าวเมือง พะม่า

๏ ใจ ความว่า เตเลแครฟ ที่ จัด แจงให้ไป จาก เมือง มรแมน จะไป เมือง สิงคโปร์ มี ทาง แวะ เข้าไป กรุง เทพ ฯ นั้น ชาว อังกฤษ ที่ รางกุ้ง ที่ มระแมน นั้น ก็ ดีใจ นัก เขา สรรเสิญ ว่า การ นั้น เปน การ ดี มาก เข้าว่า แต่ ก่อน พวก เรา คิด ว่า จะ ทำ เตลิแครฟ ตาม ท้อง ทเล ไป จาก รางกุ้ง ไป ถึง สิงคโปร์ สาย เตลิแครฟ คิด จัด แจงไว้ ที่ เมือง อังกฤษ พร้อม แล้ว แทบ จะ ลง กำปั่น ภอ เกิด ศึก ขึ้น ที่ เมือง จีน การ จึ่ง อยุด ไป จึ่งไม่ได้ จับ ทำ เพราะ เหน ว่า เปน การ หลง ไหล จะ เสีย เงิน เปล่า กว่า สิบ แสน เหรียน แต่ บัด นี้ เริ่ม จับการ ที่ ออก บัญญา จริง ทาง เตลิแครฟไป บก นั้น ทำ ง่าย ไม่ ต้อง ลง ทุน มาก เสีย ไป เมื่อไร ก็ แก้ งาย พวก อังกฤษ ที่ พะม่า เมื่อ จะ พูด ถึง กรุงเทพ ฯ แล เมือง บีแนง เมือง สิงคโปร์ พูด ด้วย ทาง เตลิแครฟ จะ ดีใจ นัก จึ่ง คิด อยาก จะให้ มิศเตอ รีด แอน กัมปะนี ผู้ ที่ เอา เปน ธุระ จัด แจง ทำ เตลิแครฟ นั้น ปราถนา จะให้ เจริญ อย่าให้ มี อะไร ขัด ข้อง หนังสือ นี้ คัด ออก จาก จดหมาย เหตุ ชื่อ รางกุ้งทตม

มี เมล มาใหม่

๏ มี เมล มาใหม่ ด้วย เรือ เจ้าพระยา ณวัน อาทิตย์ แรม สอง ค่ำ เดือน แปด ทุติ ยาสาฒ ข่าว มา แต่ เมือง ประ เทศ ยุโรบ แต่ เดือน แปด บุรพาสาฒ แรม สาม ค่ำ ว่าเมือง ปรอศเซีย กับ เมือง ออศเตรีย กำลัง รบ กัน นัก เมือง อิตา ลี เข้า ช่วย เมือง ปรอศ เซีย ข่าว ว่า เมือง ออศเตรียได้ ไชยชำนะ หลาย ครั้ง แล้ว. แล ข่าว ว่า เมือง ฝรั่งเศศ จะ ช่วย เมือง ออศเตรีย.

๏ ปฏิทิน บอก โมง แล ทุ่ม ใน ข้าง แรม เดือน ๘ นี้. ฯะ

ค่ำ อังกฤษ	ค่ำ ไทย	ค่ำ จีน	อาทิตย์ ขึ้น กี่ โมง	อาทิตย์ ตก กี่ โมง	อาทิตย์ เที่ยง กี่ โมง	จันทร์ ขึ้น กี่ทุ่ม
เดือน ยูไลย	เดือน ๘	เดือน ๖				
วัน เสาร์ ๒๘ ค่ำ	แรม ค่ำ ๑	๑๖ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๔ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๖ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	ทุ่ม ๑ ๑๗ นาที
วัน อาทิตย์ ๒๙ ค่ำ	๒ ค่ำ	๑๗ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๔ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๖ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	๒ ทุ่ม ๔ นาที
วัน จันทร ๓๐ ค่ำ	๓ ค่ำ	๑๘ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๔ นาที	ค่ำ ย่ำ แล้ว ๑๖ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	๒ ทุ่ม ๔๙ นาที
วัน อังคาร ๓๑ ค่ำ	๔ ค่ำ	๑๙ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๔ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๖ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	๓ ทุ่ม ๓๘ นาที
เดือน ออคัศ						
วัน พุทธ ๑ ค่ำ	๕ ค่ำ	๒๐ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๓ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๗ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	๔ ทุ่ม ๓๓ นาที
วัน พฤหัศ ๒ ค่ำ	๖ ค่ำ	๒๑ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๓ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๗ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	๕ ทุ่ม ๒๙ นาที
วัน ศุกร ๓ ค่ำ	๗ ค่ำ	๒๒ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๓ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๗ นาที	๕ โมง ๕๕ นาที	. . . . .
วัน เสาร์ ๔ ค่ำ	๘ ค่ำ	๒๓ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๔ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๖ นาที	๕ โมง ๕๕ นาที	๗ ทุ่ม ๒๕ นาที
วัน อาทิตย์ ๕ ค่ำ	๙ ค่ำ	๒๔ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๔ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๖ นาที	๕ โมง ๕๕ นาที	๘ ทุ่ม ๒๔ นาที
วัน จันทร ๖ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๒๕ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๔ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๖ นาที	๕ โมง ๕๕ นาที	๙ ทุ่ม ๒๔ นาที
วัน อังคาร ๗ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๒๖ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๔ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๖ นาที	๕ โมง ๕๕ นาที	๑๐ ทุ่ม ๒๑ นาที
วัน พุทธ ๘ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๒๗ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๕ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๕ นาที	๕ โมง ๕๕ นาที	๑๑ ทุ่ม ๒๕ นาที
วัน พฤหัศ ๙ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๒๘ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๕ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๕ นาที	๕ โมง ๕๕ นาที	จันทรตก
วัน ศุกร ๑๐ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๒๙ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๕ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๕ นาที	๕ โมง ๕๖ นาที	๑๒ ทุ่ม ๑๑ นาที
วันเสาร์ ๑๑ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	เดือน๗ ค่ำ ๑	๑๑ ทุ่ม ๔๕ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๕ นาที	๕ โมง ๕๖ นาที	๑๒ ทุ่ม ๕๔ นาที

หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

เล่ม ที่ ๒ เดือน ๙ แรม สิบ ห้า ค่ำ ปี ขาน อัฐศก จุลศักราช ๑๒๒๘ เดือน ออคัศ วัน ที่ ๑๑ กฤษ ศักราช ๑๘๖๖, ใบ ที่ ๑๒

การ จัดแจงใน กรุง เทพ เพื่อ จะ แก่โรค ลง ราก

๏ ใน จดหมายเหตุ ที่ออก หน หลัง นั้น, มี ข้อใหญ่ว่า ด้วย อาการ โรค ลง ราก แล การ รักษา โรค นั้น. เรา ลง ข้อใหญ่ นั้น เพราะ เหน จะ มี คุณ มี ประโยชน์ แก่ บ้าน เมือง มาก. เรา คิด กลัว ว่า โรค นั้น จะ มา ถึง กรุง เทพ ฯ ปี นี้ ฤๅ ปี น่า. ถ้า แม้น มา ถึง ยัง ไม่ ได้ จัด แจง บ้าน เมือง ไว้ ดี ๆ ก็ จะ เปน อัน ตราย มาก. เรา ยัง อ้อน วอน ถึง พระเจ้า เพื่อ จะ ไม่ ยอม ให้ โรค นั้น มา ถึงได้. แต่ ยัง หา รู้ ว่า จะ โปรด ฤๅ ไม่ โปรด. แต่ เหน ควร ที่ จะ จัด แจง ไว้ เหมือน ได้ รู้ แน่ ว่า, คง จะ มา ถึง, เหมือน เรา อ้อนวอน พระ เพื่อ จะ รักษา ลูก เมีย ไว้, จะ ให้ อยู่ เปน ศุข, ก็ ควร ที่ จะ อุสาห์ พาก เพียร ใน การ ที่ หา ศุข ต่าง ๆ ด้วย จึ่ง จะ ถูก. เรา เหน ว่า ควร ที่ ขุนนาง ทั้งปวง ใน กรุง เทพ ฯ, จะ ได้ ป้อง กัน รักษา กรุง เทพ ฯ ไว้ เพื่อ จะ ไม่ ให้ โรค นั้น ทำลาย ชีวิตร คน มาก. เรา ได้ ยิน ข่าว ว่า โรค ลง ราก ยัง เกิด อยู่ ใน ประเทศ อินดูสต่าน บังคล่า มาก. เมล์ ที่ มา หน หลัง บอก ว่า ถึง เมือง ปตาเวีย. เพราะ โรค นั้น มัก มา ทาง เรือ มาก. เหน ว่า มี เรือ สยาม ค้า ขาย ที่ เมือง ปตาเวีย น่า กลัว ว่า จะ พา เอา โรค นั้น มา ด้วย.

๏ ที่ ประเทศ ยุโรบ แล อเมริกา ทุก วัน นี้, ก็ รู้ เปน แน่ ว่า โรค ลง ราก อาไศรย โสโครก มาก. ถ้า บ้าน เรือน ไหน ๆ ไม่ สอาด โดย มาก โรก นั้น ก็ กำเริบ นัก. ถ้า บ้าน เมือง ไหน สอาด โรก นั้น ก็ จับ ได้ น้อย ตัว คน. เรา จึ่ง ปรารถนา จะ ให้ ท่าน เสนา บดี ใน กรุงเทพ ฯ, จัด แจง ดู ทั่ว ไป ใน บ้าน ใน เมือง ว่า ที่ ไหน เกิด โสโครก มาก, ควร จะ ทำ ยัง ไร จะ ล้าง โสโครก ออก ให้ ได้ ทุก วัน ๆ. เรา เหน หลาย แห่ง, ที่ น้ำ ขึ้น ไม่ ถ้วม ถึง โส โครก ยัง ค้าง อยู่ โสโครก ก็ กล้า ขึ้น ทุก วัน ๆ. ถ้า มี โรค มา ถึง แล้ว ที่ นั้น ก็ จะ เปน ที่ บำรุง โรค ลง ราก แท้. ที่ บ้าน พุต เกจ ล่าง ริม บ้าน พวก มิศชันนาเร, เกิด โสโครก เพราะ น้ำ โสโครก ไหล มา แต่ ถนน เจริญ กรุง, ไม่ ใคร่ จะ ออก ได้ ค้าง อยู่ ที่ นั้น. คน เกิด ไข้ พิศม์ ที่ บ้าน มิศชันนาเร นั้น, พวก อเมริกา ตาย คน หนึ่ง, ที่ บ้าน พุตเกจ เมีย กัปตัน ชาติ ยุโรบ ตาย คน หนึ่ง, เปน ไข้ แทบ ตาย อีก สอง คน สาม คน แต่ รอด ได้. หมอ แคม เบล ผู้ รักษา จึ่ง ว่า ไข้ นั้น เกิด เพราะ โสโครก, ที่ ค้าง อยู่ หลัง บ้าน พุตเกจ. กงสุล พุตเกจ กับ หมอ คิน เรี่ย ราย เงิน ขุด คลอง นั้น ออก ให้ คลอง, ภอ ที่ น้ำ ขึ้น ก็ ไป ได้ ล้าง ออก เสีย ทุก วัน ๆ, จึ่ง ไม่ ต้อง กลัว ต่อ ไป.

๏ โสโครก เช่น ว่า นี้ ก็ มี มาก ใน กรุงเทพ ฯ ก็ ควร ที่ จะ ขุด คลอง ให้ น้ำ ไหล เข้า ไหล ออก ได้. ถ้า ไม่ ทำ น่า กลัว ว่า จะ เกิด ไข้ ลง ราก นัก. ถึง จะ ไม่ เปน ลง ราก ก็ จะ เปน ไข้ บิด บ้าง ไข้ พิศม์ บ้าง. กรุงเทพ ฯ เปน ที่ จะ ล้าง ด้วย น้ำ สดวก ไม่ ต้อง ลง ทุน มาก, เพราะ น้ำ ขึ้น น้ำ ลง มี ทุก วัน ๆ ทั่ว ไป. คน อยู่ ริม แม่ น้ำ ริม คลอง ก็ มาก. ถึง ไม่ ได้ อยู่ ริม คลอง ก็ ภอ ที่ จะ ทำ คลอง เล็ก ๆ ให้ ถึง บ้าน ได้. น้ำ ก็ จะ ไหล ขึ้น ไหล ออก ได้ แทบ จะ ทุก วัน, เหน ว่า ควร ที่ คอเวอเมนต์ จะ บังคับ ให้ คน ทำ การ นั้น อย่า ให้ โสโครก ค้าง อยู่ ที่ บ้าน เลย.

๏ แต่ เรา เหน ว่า ฝูง ราษฎร ทั้งปวง เกียจ คร้าน นัก. ไม่ อยาก ทำ ให้ ที่ บ้าน ของ ตัว สอาด, เขา ชอบ อาบ น้ำ ทุก วัน ให้ ตัว สอาด ก็ จริง, ถ้า ไม่ อาบ ทน ไม่ ได้. แต่ เขา อาจ ทน โส โครก ใน บ้าน ใน ที่ นอน ใน ที่ มุ้ง หมอน ใน ใต้ ถุน หนัก นัก เหลือ ที่ จะ เปรียบ เทียบ, เขา ทน ได้ ว่า ชั่ง มัน เปน ไร. ฝูง ราษฎร ภอ ที่ จะ ทำ คลอง เล็ก ๆ ไข ให้ น้ำ ไหล ออก จาก ใต้ ถุน. ถ้า เข้า กัน หลาย บ้าน เอา แรง กัน ทำ ก็ ได้. ไม่ ต้อง ลง ทุน มาก.

๏ บัด นี้ ข้าพเจ้า ปรารถนา จะ ชัก ชวน ให้, คอเวอเมนต์ มี หมาย ประกาศ ถึง ทุก บ้าน ทุก เรือน ให้ เจ้า บ้าน ทั้งปวง ชำระ ใน บ้าน ใน ที่ นอน ใต้ ถุน ทุก แห่ง ให้ ดี, ให้ รักษา ไว้ อย่า ให้ มัง เกิด โสโครก อีก ไว้. ถ้า แม้น ไม่ ฟัง ให้ ปรับ ไหม ตาม ที่ สม ควร, สิน ไหม นั้น ให้ เข้า ใน ท้อง พระคลัง, นี่ แล เปน การ ที่ คอเวอ

เมนต์กรุงเทพ ฯ ควร จะ เอา เปน ธุระ โดยเรว, จะ เปนคุณ เปน ประโยชน์ แก่ กรุง เทพ ฯ มาก. ที่ ประเทศ ยูโรบ แล อเมริกา มี กดหมายให้คน ทั้งปวง ทำ เย่า เรือน บ้าน ให้สอาด, ถ้าไม่ ฟัง ก็ เปนโทษ ตาม กดหมาย, กดหมายเช่น นั้น ก็ ควร เพราะ ว่า, กรุง ใหญ่ มี คน ประชุม มาก, อยู่ แน่น กัน จำ เปน เกิด โสโครก. ถ้าไม่ได้ ไข ออกแล้วเปนไข้นัก. ถ้า จะทิ้งไว้ ให้คน ทำ ตาม อำเภอใจ ก็ คง จะ ไม่ ชำระ เลย. ใน ปี นี้ได้ข่าว ว่า บ้าน เมืองใหญ่ ๆ, ที่ ประเทศ ยูโรบ แล อเมริกา, จัดแจง บ้าน เมืองให้ สอาด ดี ไม่ให้ เกิด โสโครกได้. ขอ ให้ คอเวอเมนต์ กรุงเทพ ฯ เอา นั้น เปน อย่าง, จึ่ง จะ ได้ชื่อเสียง ดีขึ้น นัก. แล้ว จะได้ ให้ รอด ชีวิตร คน มาก กว่า มาก.

◎ หนังสือ คัด ออก จาก หนังสือ จด หมาย เหตุ หมอยา ที่ เมือง อะเมริกา

๏ ข้อ ที่ ๑ ว่า ชาว บ้าน ทุก ครัว, เปรียบ ความ เหมือน เปน นี่ แก่ ตัว, เปน นี่ แก่ ครอบ ครัว ของ ตัว, แล เปน นี่แก่ เพื่อน บ้าน ของ ตัว, ใน การ ที่ จะ รักษา ตัว รักษา บ้าน, ตั้ง แต่ ชั้น บน จนได้ ถุน, ตั้ง แต่ ปะตู บ้าน ไป จน สิ้น ที่ อัน เปน เขตร ของ ตัว. อย่า ให้ เปน ที่ จะ บำรุง ให้ เกิด โรค ลง ราก ได้ เลย. ควร ที่ ชาว บ้าน ทุก บ้าน จะ กวาด ชำระ ให้ หมด จด ใน จังหวัด ของ ตัว.

๏ ข้อ ที่ ๒ ทุก คน ที่ เปน ขุนนาง มี อำนาจ ที่ บ้าน เมือง ใด ใด, ควร ที่ จะ เข้าใจ ว่า เปน ธุระ ของ ตัว ตาม ที่ได้ สัญญา ไว้ ใน ตำแหน่ง นั้น ว่า จะ ได้ รักษา ที่ ตำแหน่ง, เพื่อ จะ ได้ เปน ประโยชน์ แก่ บ้าน เมือง. ควร ที่ ขุนนาง ทุก ตัว คน จะ ดู แล สิ่ง เปน โสโครก ค้าง อยู่ไม่ไหล ออก ทุก วัน, ควร ที่ จะ บังคับ ให้ คน ชำระ ที่ เช่น นั้น เสียให้ เรว, ก่อน โรค ลง ราก ยัง ไม่ มา ถึง ถ้า ผัด ไป จน มา ถึง เข้า แล้ว แล จะ ชำระ โรค ก็ จะ เกิด กำเริบ ขึ้น.

๏ ข้อ ที่ ๓ ที่ ใน เมือง อเมริกา นั้น, ควร จะ ชำระ ใน เดือน สาม เดือน สี่ เมื่อ ยัง ไม่ ร้อน นัก. ถ้า ผัด ไป จน รดู ร้อน แล้ว. ที่ ลง มือ ทำ จะ เกิด ไมแอซ่ำ ขึ้น. ไมแอซ่ำ นั้น จะ เกิด โรค ต่าง ๆ มาก มาย.

๏ ข้าพเจ้า ผู้ เปน เอดิตอร์ ของจดหมาย เหตุ, เหน ว่า คำ ที่ พวก หมอ อะเมริกา ว่า นี้ เปน คำ ดี มาก. เราเหน ว่า เวลา นี้ เปน เวลา ฝน ตก มาก ควร จะ ชำระ บ้าน เมือง, เพราะ เมื่อ เวลา ฝน ตก มาก ฝน ก็ ล้าง ชะ ไมแอซ่ำ ออก เสีย. ไม่ ใคร่ จะ ขึ้น ได้. เพราะ ว่า ไมแอซ่ำ นั้น, มัก เกิด เมื่อ ต้น รดูแล้ง, ด้วย ว่า ของ เน่า ของ โสโครก แห้ง ลง.

ข่าว พระ

๏ ข้าพเจ้า คำนับ มา ยัง ท่าน ผู้ จด หมาย เหตุ, ด้วย ข้าพเจ้า แจ้ง ว่า มี พระ ชื่อ ตาด, เปน หมอ วิเสศ แต่ ปาก, ข้าพเจ้า เหน อยู่ ว่า ผิด จริต สงฆ์ ทั้งหลาย, เข้า มา อยู่ บ้าน ตั้ง แต่ เดือน สาม จน เดือน แปด อุตราสาท, ที่ บ้าน นั้น จะ มี การ บวช นาค, พระ นั้น นึก ละ อาย จึ่ง ไป อยู่ วัด ละมุด ข้าง บ้าน, ต้น เดือน แปด บุร พาสาท ขึ้น ค่ำ หนึ่ง. ก็ กลับ มา อยู่ แต่ ว่า มา รักษา ไข้ ก็ อยู่ จน ทุก วัน นี้, แต่ ทรัพย สิ่ง ของ นั้น ก็ มอบ ให้ สีกา เก็บ อยู่ เรือน. แต่ เหน พระ ชื่อ ตาด นั้น คง จะ เปน ด้วง แลน เปน ชัด ที เดียว ถ้า จะ สืบ แล้ว ให้ ได้ จริงหมด ทั้ง นั้น. ขอ ท่าน จง จด หมาย เหตุ ให้ จง ได้, แต่ บ้าน เรือน อยู่ เฉลียง บาง โพ ข้าม ฝั่ง ตะ วัน ตก, ข้าง หนือ วัด ละมุด ประ มาณ เส้น หนึ่ง, ขอ ท่าน จง ลง หนังสือ ประ กาศ เถิด.

◎ ว่า ด้วย หมา จิ้งจอก หาง ด้วน ฯะ

๏ เดิม นั้น มี หมา จิ้ง จอก ตัว หนึ่ง, ได้ เที่ยว ไป หา อาหาร กิน. ตัว ติด แร้ว เข้า ดิ้น ไป มา หาง ก็ ขาด แล้ว หนี ไป. ภบ เพื่อน เข้า ก็ อาย นัก ไม่ อยาก จะ อยู่, เขา คิด ว่า ตาย เสีย จะ ดี เพราะ เอา หาง มา ติด เข้า ไม่ ได้ แล้ว, จำ เปน ต้อง ทำ ตาม ปัญญา เรา. จึ่ง เรียก หมา จิ้ง จอก เหล่า นั้น มา แล้ว จึ่ง ว่า เรา ทั้งหลาย ชวน กัน ตัด หาง เสีย ให้ หมด ด้วย กัน เถิด จึ่ง จะ ดี. หาง นี้ จะ เอา ไว้ ต้อง การ อะไร ไม่ ดี ดู น่า เกลียด น่า ชัง, เปน ของ หนัก ตัว เปล่า ๆ, ดู ประหลาด ใจ ด้วย ตัว เรา ต้อง ทน ธระ มาน เพราะ หาง นาญ มา แล้ว, แต่ ท่าน ทั้งหลาย ยัง หา รู้ ไม่ ว่า ตัด หาง เสีย แล้ว จะ สบาย ยัง ไร. ฝ่าย ตัว ข้าพเจ้า ได้ ตัด หาง เสีย บัด นี้, มี ความ สบาย ยิ่ง นัก. เพื่อน เอ๋ย จง ฟัง คำ เรา ว่า เถิด, จง จัด แจง หา ช่อง โอกาศ ที่ จะ ตัด หาง เสีย ให้ หมด ด้วย กัน. หมา จิ้งจอก ตัว หนึ่ง รู้ ว่า หมา ตัว นั้น ติด แร้ว หาง จึ่ง ได้ ด้วน, แล้ว จึ่ง ว่า ถ้า เรา เปน เหมือน ท่าน เรา จึ่ง จะ ตัด หาง บ้าง ให้ เหมือน กับ ท่าน. คำ เปรียบ นี้ ใจ ความ ว่า ได้ เชื่อ ฟัง ถ้อย คำ ของ คน ที่ จะ หลอก ให้ ทำ ได้ ดี แก่ ตัว เอง.

พงษาวดาร อังกฤษ ต่อไป

๑ ปรินซอกเวล จึ่ง สั่ง ให้ แต่ง ม้า พระ ที่ นั่ง อย่าง ดี, สี สังข์ พร้อม ด้วย เครื่อง ประดับ สำรับ กระษัตร เสร็จ มา เทียบ ไว้, แล้ว เชิญ พระเจ้า ฝรั่งเสศ ให้ สง ทรง เครื่อง ราชกระษัตร พิเสศ, เสดจ มา ทรง อัศวราช ไป ข้าง หน้า. ส่วน พระองค์ นั้น, ทรง ม้า เล็ก เลว ตาม เสดจ์ พระเจ้า ฝรั่งเสศ เสดจ์ ไป เฝ้า พระ ราชบิดา. ฝ่าย เอดเวิด พระเจ้า แผ่นดิน อังกฤษ ทรง ทราบ ว่า, ปรินซซอฟ เวละ ราชโอรศ มี ไชย ชำนะ, จับ ยอน เจ้า แผ่นดิน ฝรั่งเสศ ได้ พา มา เฝ้า, ทรง พระ โสมนัศ ปรีดา ภิรม เสดจ์ ออก มา คอย ชม พระโอรศ. ทอด พระเนตร เหน พระเจ้าฝรั่งเสศ กับ ปรินซออฟเวละ ราชโอรศ เข้า มา เฝ้า, ก็ เสดจ์ จาก ราชาอาศน์ ไปต้อน รับ ด้วย ปรีดา, ตรัส โอภาษ ปราไสย มิ ให้ พระเจ้า ฝรั่งเสศ เศร้า พระ ไทย. สั่งให้ แต่ง โต๊ะ ถวาย แล้ว พระราชทาน วังวัน ให้ พระเจ้า ฝรั่งเสศ อยู่ เปน ศุข สำราญ. เอดเวิด จึ่ง สัญญา ว่า, จะ เอา ค่า ไถ่. ถ้า ได้ ค่า ไถ่ แล้ว จะ ปล่อย ไป. ถึง ยัง ไม่ ได้ ค่า ไถ่ ครบ, ให้ ส่ง ขุนนาง ฝรั่งเสศ สี่ สิบ คน มา ไว้ เปน ตัว จำนำ. แล้ว พระองค์ ส่ง ยอน เจ้า แผ่นดิน ไป ยัง กรุง ฝรั่งเสศ. ครั้น ยอน เสดจ์ ไป ถึง กรุง ฝรั่งเสศ แล้ว จะ ทำ ตาม สัญญา, พระ ราชบุตร ซึ่ง ว่า ราชการ แทน พระองค์ อยู่ นั้น ไม่ ยอม. ยอน เกรง จะ เสีย สัตย์ เสดจ์ กลับ มา, สิ้น พระชนม์ อยู่ ใน เมือง อังกฤษ, ใน คฤศต ศักราช ๑๓๖๔. อยู่ มา คฤศต ศักราช ๑๓๗๖ ปรินซอฟเวละ ก็ สิ้น ชีพ ล่วง ไป. ชาว พระ นคร โศก เศร้า อาไลย ถึง พระองค์ เปน อันมาก. เมื่อ ปริน ซออฟเวละ ทิวงคต นั้น, พระชนม์ ได้ ๔๗ พรรษา. พระราช บิดา เสีย พระไทย โศก เศร้า ถึง พระราช บุตร มิ ได้ วาย. ก็ ทรง พระ ประชวร สวรรคต ใน คฤศต ศักราช ๑๓๗๗ พระชน มายุ ๖๕ พรรษา. อยู่ ใน ราช สมบัติ ๕๑ ปี. มี พระ ราชบุตร ๕ องค์, พระราช ธิดา ๔ องค์.

๑ คฤศต ศักราช ๑๓๗๗ พระราชโอรศ ของ ปรินซออฟเวล พระชนมายุ ๑๑ พรรษา, ได้ ราชา ภิเสก ครอง กรุง ลอนดอน, ทรง พระนาม ริดเจิ้น ที่ สอง, ราชการ สิทธิ์ ขาด อยู่ แก่ พระ เจ้าอา ทั้ง ๓ องค์, ดุกออฟแลน แกซเตอ องค์ หนึ่ง, ดุกออฟยอ๊ค องค์หนึ่ง, ดุกออฟซล็อดเสซตอ องค์หนึ่ง, สาม องค์ นี้ ช่วย กัน ว่า ราช การ แทน ริดเจิ้น เจ้า แผ่นดิน มา หลาย ปี. เมื่อ คฤศต ศักราช ๑๓๘๑ มี หมาย ประกาษ ให้ ราษฎร ทั้งปวง ที่ มี อา ยุ ๑๕ ปี ขึ้นไป เสีย ส่วย คน ละ สลึง, ราษฎร ทั้งปวง พา กัน เคือง ขุ่น วุ่น วาย นัก, ประชุม พูด จา ปฤกษา กัน อยู่ เปน หมู่ ๆ. มี ผู้ นำ หน้า ผู้ หนึ่ง ชื่อ วัตไทเลอ, พา พวก พ้อง เที่ยว ประกาษ ไป ว่า, พระเจ้า แผ่นดิน เบียด เบียน ให้ ราษฎร ร้อน ใจ อยู่ ท่วน หน้า. ใคร อยาก ได้ ความ เย็น ใจ แล้ว มา เข้า ด้วย เรา, ๆ จะ พา ไป ร้อง ทุกข์. คน ทั้งปวง [illegible] ประชุม กัน อยู่ ใน ที่ นั้น ๆ, ก็ ดีใจ เข้า กับ วัตไทเลอ. ๆ ได้ พรรค พวก มาก ประมาณ สาม แสน คน, แล้ว ยก ไป กรุง ลอนดอน. ครั้ง นั้น พระเจ้าอา ทั้ง สาม องค์ หา อยู่ ไม่. พวก ขบถ บอก เข้า ไป ว่า, วัตไทเลอ พา พวก พล มา เฝ้า, เชิญ พระเจ้า แผ่นดิน เสดจ์ ออก มา, จะ ได้ ทูล ข้อ ราชการ บ้าน เมือง. เจ้า แผ่นดิน ตอบ ออก ไป ว่า, พรุ่ง นี้ ให้ วัตไทเลอ พา กัน ไป ที่ ฝั่ง แม่ น้ำเทม, จะ เสดจ์ ไป ให้ เฝ้า ที่ นั่น. ครั้น รุ่ง ขึ้น ริดเจิ้น เจ้า แผ่นดิน ทรง เรือ พระ ที่ นั่ง เสดจ์ ไป, มี ขุนนาง ตาม เสดจ์ ไป ไม่ มาก. พวก ขบถ เหน เรือ พระ ที่ นั่ง มา, ก็ เกรียว กราว โห่ ร้อง ขึ้น อื้อ อึง, ประ หนึ่ง จะ กรู กัน มา ทำ ร้าย แก่ พระเจ้า แผ่นดิน. ๆ เหน ดัง นั้น ก็ เสดจ์ กลับ เสีย ไม่ ให้ เฝ้า. พวก ขบถ ยิ่ง โกรธ กำเริบ หนัก ขึ้น, ตี บ้าน ขุนนาง ระ มา ตาม ทาง จน ถึง กรุง ลอนดอน, ทำ ลาย ล้าง ตึก กว้าน ร้าน เรือน เสีย หลาย หลัง. ริดเจิ้น ทราบ ดั่ง นั้น เสดจ์ออก ไป ให้ วัตไทเลอ เฝ้า. วัตไทเลอ ทำ ท่วง ที อยาบคาย, ขุนนาง ผู้ หนึ่ง เหน ดั่ง นั้น ฟัน ด้วย กระบี่ ต้อง วัตไทเลอ ตาย ต่อ หน้า พระ ที่นั่ง. พวก ขบถ เหล่า นั้น ตก ใจ. ริดเจิ้น จึ่ง ขับ ม้า ออก ไป ประกาศ ว่า, ท่าน ทั้งหลาย เอ๋ย อย่า เสียใจ เลย, ว่า ผู้ นำ น่า ของ ท่าน ตาย เสีย ไม่ มี ใคร นำ น่า, เรา จะ เปน ผู้ นำ น่า ท่าน ทั้งหลาย. ตรัส ดั่ง นั้น แล้ว เสดจ์ออก น่า พวก ขบถ, พวก ขบถ ตาม เสดจ์ ออก ไป นอก เมือง. ขุนนาง ทั้งปวง ตก ใจ สำคัญ ว่า, พวก ขบถ จับ เจ้า แผ่นดิน ไป, ยกทะหาร รีบ ตาม ไป โดย พลัน. พวก ขบถ เหน ทะหาร ตาม มา มาก ตก ใจ, กราบ ลง ทูล อ้อนวอน ขอ โทษ. ริดเจิ้น ทรง พระ กรุณา โปรด สั่ง ให้ กลับ. พวก ขบถ พา กัน กลับ ไป ถิ่น ฐาน บ้าน เรือน ของ ตน. พระองค์ ก็ เสดจ์ กลับ เข้า พระราชวัง มหา ชน ทั้งปวง สรรเสิญ ริดเจิ้น ว่า, ทรง พระ ปัญญา ยิ่ง ยง, ควร ครอบ ครอง กรุง ลอนดอน. ภาย หลัง มา ริดเจิ้น เพลิด เพลิน ใน การ เล่น, ไม่ เอา พระไทย ใส่ ใน ราช กิจ. ครั้ง นั้น

ดุกออฟแลนแกซเตอ พระเจ้าอา องค์ ใหญ่ ไป ทำ ศึก อยู่ เมือง อื่น. ดุกออฟซล็อด เสซเตอ พระ เจ้า อา องค์ น้อย คบคิด กับ ขุนนาง อื่น, ข่ม ขืน ให้ ริดเจิน ทำ หนังสือ สัญญา, มอบ ราชการ ให้ แก่ ขุนนาง สิบ สี่ คน. ริดเจิน ขัด ไม่ ได้ ก็ ยอม ทำ ตาม. ดุกออฟซล็อด เสซเตอ ได้ โอกาษ ดั่ง นั้น แล้ว, แกล้ง พาล ฆ่า ขุนนาง ที่ สัตย ซื่อ สนิท ของ พระเจ้า แผ่นดิน เสีย หลายคน, จน ชั้น พระพี่ เลี้ยง ก็ ฆ่า เสีย ด้วย. ริดเจิ้น เจ้า แผ่นดิน แต่ ยอม อยู่ ใน อำนาจ ของ ดุกออฟซล็อด เสซเตอ ถึง ปี หนึ่ง กับ หก เดือน, ให้ ขุ่น ข้อง หมอง พระไทย อยู่ เปน นิตย์. อยู่ มา วัน หนึ่ง ริดเจิ้น คุม ทะหาร ลอบ ไป จับ ดุกออฟซล็อด เสซเตอ ได้, จำ ส่ง ไป ขัง ไว้ ณะ เมือง แคลิซ, แล้ว ประกาษ ให้ ขุนนาง ทั้งปวง มา ประชุม พร้อม กัน ณะ กรุง ลอนดอน, จะ ปฤกษา โทษ ดุกออฟซล็อด เสซเตอ. แล้ว สั่ง ให้ เจ้า เมือง แคลิซ คุม ตัว ดุกออฟซล็อด เสซเตอ ส่ง มา จะ ปฤกษา โทษ. เจ้า เมือง แคลิซ บอก ตอบ มา ว่า, ดุกออฟซล็อด เสซเตอ ถึง แก่ กรรม เสีย แล้ว. ขุน นาง ทั้งปวง ประชุม พร้อม กัน อยู่ นั้น ต่าง คน ต่าง นึก สงไสย ว่า, ชรอย พระเจ้า แผ่นดิน จะ สั่ง เปน ความ ลับ ให้ ฆ่า เสีย. แล้ว คน การประชุม นั้น ก็เลิก. ขุนนาง ทั้งปวง ก็ กลับ ไป บ้านเรือน ของ

๏ คฤษศักราช ๑๓๙๙ ดุกออฟแลนแกซเตอ ถึง แก่ พิราไล. ริดเจิ้น เก็บ เอา ทรัพย์ มระดก มา เปน ของ หลวง สิ้น. บุตร ของ ดุกออฟแลนแกซเตอ องค์ หนึ่ง, นาม เฮนเรโบลิงบรก อยู่ ใน ประ เทศ ฝรั่งเศศ ทราบ ข่าว ดั่ง นั้น, คิด จะ เอา มรดก ของ บิดา คืน, จัดแจง เรือรบ ข้าม มา ประเทศ อังกฤษ. ครั้ง นั้น ริดเจิ้น เสดจ์ ไป ปราบ ปราม พวก ขบถ อยู่ ใน เกาะ ไอยะแลนด์. ดุกออ ฟย็อค อยู่ รักษา พระ นคร. เฮนเรโบลิงบรก ครั้น ข้าม มา ถึง ประเทศ อังกฤษ แล้ว, คิด กับ ขุนนาง อื่น ว่า จะ ชิง เอา ราชสมบัติ. ดุก ออฟย็อค ทราบ ดั่ง นั้น, ยก ทะหาร ไป กำจัด เฮนเรโบลิงบรก. ๆ จึง ทูล แก่ ดุกออฟย็อค ว่า, ข้าพเจ้า มา ทั้ง นี้ ใช่ จะ ชิง เอา ราช สมบัติ นั้น หา มิ ได้, ข้าพเจ้า มา จะ ว่า กล่าว เอา มรฎก ของ บิดา คืน. ดุกออฟย็อค เหน จริง ด้วย ก็ เชื่อ ฟัง, กลับ เข้า กับ เฮนเรโบลิงบรก. ริดเจิ้น ปราบ ปราม พวก ขบถ ให้ สงบ เงียบ เปน ปรกติ แล้ว เสดจ์ กลับ มา, ทราบ ว่า ดุกออฟย็อค ไป เข้า กับ เฮนเรโบลิงบรก เสีย แล้ว, ก็ เสีย พระไทย เสดจ์ ไป ซุ่ม ซ่อน อยู่, ด้วย ทรง เหน ว่า, ขุนนาง ที่ สัตย์ ซื่อ ต่อ แผ่นดิน ถ้า ทราบ ว่า พระองค์ เสดจ์ กลับ มา แล้ว, คง จะ พา กัน มา เฝ้า พระองค์. เฮนเรโบลิงบรก ทราบ ว่า ริดเจิ้น กลับ มา เที่ยว ซุ่ม ซ่อน อยู่, คิด จะ พ่อ จับ ริดเจิ้น, จึ่ง สั่ง ให้ ขุนนาง ไป ทูล ริดเจิ้น ว่า, เฮนเรโบลิงบรก ยก มา ครั้ง นี้ จะ มา ขอ เอา มรฎก ของ บิดา คืน, ไม่ มา ชิง เอา ราชสมบัติ. เชิญ เสดจ์มา สนทนา กัน เถิด, อย่า เสดจ์ ไป เที่ยว ซุ่ม ซ่อน อยู่ ให้ ลำบาก พระองค์ เลย. ริดเจิ้น ได้ ทรง ฟัง ขุนนาง มา กราบ ทูล ดัง นั้น สำคัญ ว่า จริง, ก็ เสดจ์ ไป. เฮนเรโบลิงบรก เหน ได้ ที แล้ว จับ ริด เจิ้น พา ไป จำ ขัง ไว้ ใน กรุง ลอนดอน, แล้ว ข่ม ขืน บังคับ ให้ ริดเจิ้น ลง พระนาม ใน หนังสือ สัญญา ถอด พระองค์ เสีย จาก เจ้า แผ่นดิน. ริดเจิ้น ขัด ไม่ ได้, ก็ ลง พระนาม ไว้ ใน หนังสือ สัญญา นั้น. อยู่ มา ภาย หลัง เฮนเรโบลิงบรก ทรง เหน ว่า, ริด เจิ้น ยัง มี พระชนม์ อยู่, ที่ไหน พระองค์ จะ ครอง ราชสมบัติ เปน ศุข, จึ่ง ให้ คน ลอบ ไป ประหาร ชีวิตร ริดเจิ้น เสีย ใน เรือน จำ. ริดเจิ้น เจ้าแผ่นดิน สิ้น พระชนม์ ชีพ ใน คฤศตศักราช ๑๔๐๐ พระ ชนมายุ ๓๕ พรรษา. อยู่ ใน ราช สมบัติ ๒๔ ปี. ไม่ มี พระ ราชโอรศ.

๏ ใน แผ่นดิน ริดเจิ้น นี้, มี บาทหลวง คน หนึ่ง ชื่อ ยอน วิก กลิฟ, ได้ เทศนา สั่งสอน ให้ คน ทั้งปวง รู้ ว่า โพป ทำ ล่วง เกิน แล ติ เตียน บาทหลวง อื่น ๆ, ว่า เทศนา สั่ง สอน ให้ ผิด จาก คำ ที่ พระเยซู ตรัส บัญญัติ, เอา ตาม ใจ ของ ตน. ถือ ว่า ไม่ มี ใคร รู้. คำ ที่ โพป บาทหลวง ทั้งปวง สั่ง สอน นั้น, จะ ถือ เอา เปน แบบ อย่าง มั่นคง นั้น ไม่ ได้. ด้วย เปน บัญญัติ ของ มนุษย์ มิ ใช่ บัญญัติ ของ พระเจ้า. จะ ถือ เอา แบบ แผน เยี่ยง อย่าง มั่น คง ได้ แต่ บัญญัติ ของ พระเจ้า. โพป บาทหลวง ทราบ ว่า ยอน วิกกลิฟ เที่ยว พูด จา สั่ง สอน ดั่ง นั้น, สั่ง ให้ จับ ยอน วิก กลิฟ เสีย. แล้ว ให้ ปีชับ แห่ง กรุง ลอนดอน ลาด โทษ. แต่ ขวาง อยู่ ด้วย ดุกออฟแลน แกซเตอ แล ขุนนาง หลาย คน, นับ ถือ เชื่อ ฟังยอน วิกกลิฟ, คอย ป้อง กัน อยู่ มิ ให้ ทำ อันตราย แก่ ยอน วิกกลิฟ ได้. ยอน วิกกลิฟ จึ่ง ไม่ เปน อันตราย. ครั้ง นั้น คำ โอวาท สาศนา แห่ง พระเจ้า เขียน ไว้ เปน ภาษา ละติง, จะ เข้าใจ ได้ แต่ พวก บาทหลวง. คฤหัฐ ชาว บ้าน ไม่ รู้ ไม่ เข้าใจ. พวก บาทหลวง ก็ หวง ห้าม เสีย ไม่ ให้ แปล เปน ภาษา อื่น. แต่ บาทหลวง ยอน วิกกลิฟ นั้น เหน ว่า, สาศนา คำ สั่งสอน ของ พระ เจ้า เขียน เปน ภาษา ละติง ไว้ ฉนี้, ยาก ที่ บุค คน จะ รู้, ทั้ง พวก บาทหลวง ก็ หวงกัน ห้ามมิ ให้ แปล ออกเปน ภาษา ชาวเมือง นั้นๆ

แผนที่โลกย์ ต่อไป

๏ แต่ นี้ จะ แสดง พื้น ประฐพี, แผน ที่ โลกย ต่อ น่า ๑๐๔ สืบ ไป. ที่ ฟริชิก โซน ส่วน เหนือ นั้น, ปี หนึ่ง มี สอง ฤดู ๆ หนาว มาก ๙ เดือน, ฤดู หนาว น้อย ๓ เดือน. เมือง ครีน ลันด์ แล เมือง ลับลันด์ เปน ต้น. เมือง เหล่า นี้ หนาว เหม ที่ จน น้ำ พื้น บน ค่น แขง เปน ไซ คน เดิน ได้. ฝน อยู่ บน อากาศ กลาย เปน ซะโน ตก ลง ทั้ง คืน แล วัน, ปิด ทับ เย่า เรือน เกลื่อน กลาด แผ่น ดิน. ใบ ไม้ ไม่ มี ร่วง หล่น หมด งอก ขึ้น ไม่ ได้. ต้น ผัก หญ้า ตาย เหลือ อยู่ แต่ เง่า ราก เท่า นั้น. ซะโน ตก แทบ ทั้ง ปี, แต่ ว่า บาง ที่ มาก บ้าง ที่ น้อย, คน หา กิน ก็ ลำ บาก หนัก. ลาง แห่ง ซะโน ตก ที่ ดิน หนา สอก หนึ่ง สอง สอก สาม สอก ก็ มี. ซะโน นั้น ขาว เบา ตก ลง มา ใหม่ ๆ ก็ อ่อน คล้าย นุ่น แล สำลี ไม่ ละลาย. คน เอยียบ ก็ จม ลง ถึง ดิน. ซะโน ปลิว ลง มา ปิด กั้น หน ทาง ที่ คน เดิน แล ทาง รถ เสีย. คน ต้อง ขุด คุ้ย ออก ให้ พ้น หน ทาง รถ, ๆ จึ่ง จะ เลื่อน ไป ได้. เมื่อ ตก ลง มา อยู่ นาน ยุบ แน่น เข้า แล้ว, คน เดิน เอยียบ ย่ำ ก็ ไม่ จม. ถ้า ลม พัด มา กล้า ซะโน ที่ ตก ลง มา ก็ รวม เข้า หา กัน เปน กอง ใหญ่ สูง ราว กะ ภู เขา. เพลา เช้า คน ตื่น นอน ลุก ขึ้น, เปิด ประตู จะ ออก ไป นอก ไม่ ใคร่ จะ ได้. ต้อง ออก ไป ตาม ช่อง ที่ กำ บัง ลม, เอา จอบ เสียม ขุด ออก เสีย. จึ่ง เผย ประตู มี หน ทาง เดิน ออก ไป พาย นอก ได้. จะ ทำ นา ทำ สวน ก็ ไม่ ได้. ผล ไม้ โภชนา หาร ก็ กัน ดาร ขัด สน. ต้อง กิน เนื้อ สัตว ต่าง ๆ เปน อา หาร.

๏ คน ชาว เมือง เหล่า นั้น, เอา หนัง สัตว ที่ ขน ละเอียด อ่อน มี หมี สุ นักข์ จิ้ง จอก กวาง เปน ต้น, มา ใช้ ทำ เสื้อ กาง เกง หมวก ถุง มือ แล เสื่อ ปู นอน, แล ทำ หลัง คา ฝา เรือน ก็ มี. สัตว ที่ เกิด แถบ หนาว นี้ มี ขน ก็ มาก, แล ละ เอียด อุ่น ด้วย. ถ้า ไม่ อย่าง นั้น กัน หนาว ไม่ ได้ คง ตาย เปน แน่. บาง แห่ง คน ชาว เมือง นั้น, ช่วย กัน ขุด หลุม ให้ กว้าง แล้ว, เอา หนัง สัตว ทำ หลัง คา ราก หญ้า มา กัน ปิด. ทำ เปน เหมือน ฝา หลาย ห้อง. อยู่ ห้อง ละ ๕๐ คน บ้าง ๑๐๐ คน บ้าง ๑๕๐ คน บ้าง กัน หนาว. คน อยู่ ที่ แถบ หนาว เช่น กล่าว มา นี้ โง่ ทั้ง นั้น. หนังสือ ก็ ไม่ รู้, วิชา การ ช่าง เหลก ช่าง ไม้ ก็ ไม่ เปน, ดู เหมือน ถือ กัน ว่า, มี หนัง สัตว พอ กัน เยน หา กิน พอ อิ่ม ท้อง แล้ว ก็ เปน ศุข สบาย มาก ฉนั้น. เมื่อ แรก ชาว อัง กฤษ แล่น กำ ปั่น เข้า ไป จะ สั่ง สอน พวก เมือง นั้น, คน ทั้ง หลาย เหน ใบ กำปั่น, ตกใจ สำ คัญ ว่า ปีก นก ใหญ่, ปลาด ใจ ตื่น กัน มา ดู มาก. ชาว อัง กฤษ ได้ สั่ง สอน คน ทั้งปวง ก็ รู้ หนังสือ แล วิชา การ บ้าง, จึ่ง ค่อย สมบูลย ขึ้น. แต่ ไม่ เหมือน ประเทศ เมือง อื่น ๆ, ด้วย เปน เมือง หนาว มาก หนัก.

๏ คน ที่ อยู่ เมือง ลับ ลันด์ เหล่า นั้น, กิน เนื้อ แล นม กวาง เปน อาหาร, เมื่อ ไป เที่ยว ก็ ขึ้น ขี่ กวาง ใช้ ต่าง ม้า เอา ขน กวาง ทำ เสื้อ ใส่ กัน หนาว, คล้าย ขน แกะ. หนัง ก็ ทำ เปน เกือก แล เสื่อ ปู นอน, ทำ เปน กาว, แล ทำ เครื่อง ใช้ ต่าง ๆ. กระ ดูก ทำ มีด ทำ ช้อน ทำ เขม. เอน ตาก แห้ง แล้ว ทำ เชือก แล ด้าย เย็บ ผ้า. เนื้อ กับ เปลว ทำ แกง. ลิ้น แห้ง แล้ว ขาย ให้ คน ที่ อยู่ แถบ ไม่ สู้ ร้อน ราคา แพง. คน ทั้งหลาย ไป เที่ยว ใช้ กวาง ลาก ซะเล เลื่อน บน ซะโน. ซะเล นั้น คล้าย รูป เรือ เปด วิ่ง เร็ว ไป, ไกล ได้ วัน ละ หลาย ๑๐๐ เส้น. คน ทั้งปวง นับ ถือ กวาง เปน สัตว ใช้ มี ประโยชน มาก. คน ไร มี กวาง หลาย เปน คน มั่ง มี, ถ้า ไม่ มี กวาง แล้ว เปน คน จน หนัก.

๏ คน ที่ อยู่ เมือง แถบ หนาว นั้น, ใช้ สุนักข์ ลาก ซะเล ก็ มาก, คน หนึ่ง มี สุนักข์ ถึง ๑๐ ตัว, แล้ว ไป ไหน ๆ ก็ ได้ โดย สะ บาย, ด้วย ไว้ ใจ สุนักข์ ว่า ไม่ ใคร่ จะ หลง ทาง. เมื่อ หนาว มาก เจ้า ของ สุนักข์ ไป เที่ยว, ซะโน ก็ ตก ลม ก็ พัด แรง, ซะโน ปลิว เข้า หา กัน กั้น ทาง เสีย. ไม่ ใคร่ จะ เหน อะ ไร แทบ จะ มา บ้าน ไม่ ถูก, แต่ สุนักข์ เดิน ไป ได้ ไม่ หลง ลืม เลย.

๏. เจ้า เมือง ทั้งปวง ส่วน เหนือ หนาว มาก นั้น, กิน น้ำ มัน แล เปลว หมี เปน อาหาร. ได้ มา ตัว หนึ่ง กิน หลาย อา ทิตย กว่า จะ หมด. หมี ที่ แถบ หนาว นั้น เนื้อ ก็ ดี มี ราคา แพง มาก, คน ทั้ง หลาย พอ ใจ กิน เนื้อ หมี อย่าง นั้น, เปน ประ เพณี บ้าน เมือง ของ คน ที่ อยู่ ประเทศ หนาว. ด้วย กัน ดาร ผลไม้ ผัก ไม่ มี จะ กิน ที่ มหา สมุท ข้าง เหนือ มี น้ำ แขง, ลอย ไป มา ได้ ใน ทเล หลาย แห่ง เหมือน เกาะ มี หมี เผือก ใหญ่, ขน ขาว อยู่ ที่ เกาะ นั้น. ลาง ที ว่าย น้ำ ไป เกาะ โน้น เกาะ นี้ บ้าง. หมี นี้ เปน สัตว ทน หนาว ยิ่ง กว่า สัตว ทั้งปวง, แม้น จะ หนาว สัก เท่า ใด ๆ ก็ ทน ได้.

ของ ต่าง ๆ เหนียว เท่าใด

๑ เหล็ก ที่ มี มาก แล มนุษย์ ต้อง การ มาก นั้น, เหนียว กว่า ของ ที่ เกิด ด้วย แร่ หมด. เมื่อ ทำ ให้ เปน เหล็ก กล้า แล้ว, ถ้า โต กระเบียด เดียว ก็ จะ ยก ของ หนัก ๆ ได้ ประมาณ ถึง ๗๐ หาบ ไม่ หัก. ถ้า เปน เหล็ก กล้า อ่อน หน่อย, ยก ของ หนัก ได้ ประมาณ ๖๐ หาบ. เหล็ก ลวด โต กระเบียด หนึ่ง, ยก ของ หนัก ได้ ประมาณ ๕๐ หาบ. เหล็ก แท่ง โต กระเบียด หนึ่ง, ยก ของ ได้ ๔๐ หาบ. เหล็ก หล่อ โต กระเบียด หนึ่ง, ยก ของ หนัก ได้ ประมาณ ตั้ง แต่ ๒๕ หาบ ลง มา, ๙ หาบ ขึ้น ไป.

๑ ลวด ทองแดง โต กระเบียด หนึ่ง ยก ของ หนัก ได้ ๓๐ หาบ. ลวด เงิน โต กระเบียด หนึ่ง, ยก ของ หนัก ได้ ๑๖ หาบ ครึ่ง. ลวด ทองคำ โต กระเบียด หนึ่ง, ยก ของ หนัก ได้ ๑๗ หาบ. ลวด ตะกั่ว เกรียบ โต กระเบียด หนึ่ง, ยก ของ หนัก ได้ ประมาณ หาบ หนึ่ง กับ ๒๕ ชั่ง. ลวด สังกะสี หลอม, ยก ของ หนัก ได้ หาบ หนึ่ง กับ ๓๐ ชั่ง. ลวด สังกะสี แผ่น, ยก ของ หนัก ได้ ๗ หาบ เสศ. ลวด ตะกั่ว ผม เปน แท่ง, ยก ของ หนัก ได้ ประมาณ ๔๐ ชั่ง. ตะกั่ว ที่ ชุบ ให้ เหนียว ขึ้น, ยก ของ ได้ หาบ หนึ่ง กับ ๔๕ ชั่ง. ลวด เหล็ก กับ เชือก ป่าน โต เท่า กัน. ลวด เหล็ก เหนียว กว่า เชือก นั้น ๑๐ เท่า. เชือก ป่าน ใหญ่ ประมาณ นิ้ว ใหญ่ เต็ม ๆ, ยก ของ หนัก ประมาณ ๒ ตอนส์ ครึ่ง ไม่ ขาด, คิด เปน ๒๓ หาบ เสศ. แต่ ที่ จะ ใช้ เชือก นั้น จะ ใช้ ให้ หนัก เต็ม ที่ ตาม ที่ ประมาณ นั้น ไม่ได้, จะ ไว้ ใจ ไม่ ได้ ให้ ใช้ แต่ ครึ่ง ที่ ประมาณ ไว้ นั้น. ถ้า เชือก โต ครึ่ง นิ้ว, ยก ของ หนัก ได้ ประมาณ ๖ หาบ. ถ้า โต กระเบียด หนึ่ง, ยก ของ หนัก ได้ หาบ ครึ่ง.

๑ ทาง เทลิ แกรฟ สิงคโปร์

๑ หนังสือ นี้ คัด ออก จาก จด หมาย เหตุ, ยางกุ้ง แคม ว่า พวก อังกฤษ ที่ เมือง พม่า, จะ ได้ ดี ใจ หนัก หนา เพราะ พระ บาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว ณ กรุง สยาม ได้ ยอม ให้, ดับลิยู, เอชี, รีดเอด ไดวเออ, ที่ เปน ขุนนาง เมือง สิงค์ โปร์, ให้ ทำ ทาง เทลิแครฟ, ใน เขตร แดน กรุง สยาม ตลอด ถึง สิงค์ โปร์. ข่าว นี้ ไป ถึง เมือง พม่า, โดย หนังสือ บาง กอกรีคอเดอ พวก เรา ได้ ลง พิมพ์ หลาย ครั้ง แล้ว, ว่า ด้วย การ นี้. พวก ของ เรา รู้ ทุก คน ว่า คอเวอเมนต์ สยาม คง จะ ยอม, การ ที่ จะ ให้ เมือง พม่า แล เมือง บังกล่า แล ประเทศ ยุโรป, ติด เนื่อง กัน อยู่ กับ กรุง เทพ ฯ นั้น. คอเวอเมนต์ สยาม คง จะ ชอบ ใจ ใน การ เทลิแครฟ. โปรด ดัง นี้ สม กับ ข่าว ที่ ฦๅ กัน ว่า, พระเจ้า แผ่น ดิน สยาม นี้, มี พระ ไทย โอบ อ้อม อารี มาก. ท่าน จะ ไม่ ยอม เข้า ด้วย การ ที่ น่า จะ เสีย น่า จะ ไม่ สำ เรจ. ท่าน จะ ไม่ ยอม สัญญา ใน การ ใด ๆ ที่ เปน การ จะ ไม่ สำ เรจ ได้. ท่าน ยอม ลง หนังสือ สัญญา, แต่ การ ที่ เห็น ว่า จะ สำเรจ ได้ แต่ เท่า นั้น. ท่าน ก็ ไม่ ยอม ใน การ รักษา สาย เทลิแครฟ. ไม่ ยอม ว่า, ถ้า สาย เทลิแครฟ เสีย เมื่อไร, คอเวอเมนต์ สยาม จะ รับ ช่วย ซ่อม แปลง ท่าน ไม่ ได้ สัญญา ดัง นี้. พระเจ้า แผ่นดิน สยาม ยอม ให้ คน อังกฤษ, ทำ ทาง เทลิแครฟ ใน ประเทศ สยาม ตาม ที่ ชอบ ใจ, คอเวอเมนต์ สยาม จะ ช่วย รักษา ทนุบำรุง การ งาน ของ อังกฤษ ผู้ เจ้า ของ นั้น, เหมือน ได้ ทนุบำรุง การ งาน ของ ชาว สยาม เหมือน กัน. การ ที่ โปรด เกล้า ฯ เพียง นี้ ก็ เหน ว่า ดี อยู่ แล้ว, ไม่ ควร ที่ พวก เรา ชาว อังกฤษ จะ รบ กวน ยัก ย้าย ทูล ขอ อย่าง อื่น ๆ ต่อ ไป อีก ใน การ นี้. เรา นึก เหน ว่า พระเจ้า แผ่นดิน สยาม จะ ต้อง พระ ประสงค์ เข้า ส่วน ใน การ ที่ จะ ใช้ ทาง เทลิแครฟ นั้น บ้าง, แล้ว จะ ต้อง ให้ ผู้ รักษา ทาง เทลิแครฟ นั้น ทำ สัญญา ว่า เมื่อ พระเจ้า แผ่นดิน สยาม, จะ ต้อง การ ใช้ ทาง นั้น เมื่อ ใด, ก็ ต้อง ยอม ให้ ใช้ ตาม ที่ จะ ต้อง การ พวก เรา เหน ว่า ทาง เทลิแครฟ นั้น, ถ้า ไป จาก เมือง มระแมน ตรง ลง ไป ถึง เมือง ปาก น้ำ ชื่อ อำเฮิด, ไป จาก อำเฮิด ไป ถึง เมือง เยีย ออก จาก เมือง เยีย ไป เมือง ทวาย, ออก จาก เมือง ทวาย ไป เมือง เมอเกว, เมือง เหล่า นี้ ขึ้น แก่ อังกฤษ, ทาง เทลิแครฟ ตลอด เมือง เหล่า นี้ คง จะ ได้ กำไร มาก. ทาง ตั้ง แต่ เมือง ทวาย เข้า มา ถึง กรุง เทพ เปน ทาง ยาว ๘๐ ไมล์. ถ้า จะ วาง สาย เทลิ แครฟ ให้ มา ตาม ชาย ทะเล แถบ ตวัน ออก เมือง มลายู, เหน ว่า คอเวอแมนต์ สยาม จะ ชอบ ด้วย, จะ ได้ เปน ประโยชน์ แก่ กรุง เทพ ฯ มาก กว่า แถบ ชาย ทะเล ตวัน ตก.

๑ จำ พวก ใด ๆ ที่ จะ ลง มือ ทำ สาย เทลิแครฟ ใน ทาง นี้ ก็ จะ ไว้ ใจ ได้ มั่น คง ว่า, คอเวอเมนต์ สยาม, แล คอเวอเมน อังกฤษ คง จะ ช่วย สมเคราะห์ ตาม สม ควร. การ ที่ อังกฤษ จะ ทำ เทลิแครฟ นอก จาก อาณาเขตร นั้น, จำ เปน ให้ จำพวก กัน

ปะนี เอา เปน ธุระ เอง. ที่ จะ ให้ คอเวอแมนต์ อังกฤษ เอา เปน ธุระ ก็ หา ควร ไม่. เรา เหน ว่า พวก อังกฤษ ที่ เข้า ทุน กัน นั้น ไม่ ควร ที่ จะ กลัว ขาด ทุน ใน การ เตลิแครฟ นี้. ครั้ง ก่อน คน ที่ เปน เศรษฐี มี เงิน มาก, เข้า ทุน กัน คิด ทำ ทาง เตลิแครฟ ใน ท้อง ทะเล, ตั้ง แต่ เมือง รางกุ้ง มา สิงคโปร์ ก็ ขาด ทุน นัก, เสีย เงิน เปล่า ๆ ที่ เดียว ลง ทุน หลาย แสน เหรียน, การ เช่นนั้น ก็ ควร ที่ จะ เข็ด นัก. แต่ การ ที่ จะ ทำ ทาง เตลิแครฟ ทาง บก นั้น ก็ ไม่ เหมือน เลย. เปน ทาง น่า เชื่อ ว่า จะ ได้ เงิน เปน ประโยชน์, แล จะ ให้ กรุง สยาม ที่ เปน ไมตรี กัน กับ เมือง อังกฤษ, ให้ ชิด กัน เข้า กับ เมือง เรา จะ เปน ประโยชน์ อย่าง ดี นัก. เรา มี ความ ปรารถนา จะ ให้ การ ดี นี้ ให้ กัมปะนี รับ เอา เปน ธุระ ลง มือ ทำ ให้ แล้ว เรว.

ข่าว เมือง บังกล่า

๏ ใจ ความ ว่า เข้า แพง ที่ เมือง โอริดซา, ยัง กำลัง แพง นัก. แต่ ว่า มี ฝน มา มาก แล้ว ไม่ ช้า ไม่ นาน ก็ จะ มี ผัก มี เข้า พอ หา กิน. คอเวอเมนต์ อังกฤษ ได้ เบิก เงิน ประมาณ สอง แสน เหรียน, เพื่อ จะ ซื้อ เข้า แจก จ่าย ให้ แก่ ราษฎร ที่ ขัด สน. ถึง กระนั้น เข้า ก็ ยัง แพง อยู่.

๏ ข่าว มา แต่ เมือง กาละกะตา ว่า, คน อยาก คน จน ซูบ ผอม เจ็บ ป่วย เพราะ อด เข้า, พา กัน เข้า มา ที่ เมือง กาละกะตา มาก. คอเวอเมนต์ ที่ เมือง กาละกะตา ก็ ได้ ทำ โรง ใหญ่ ๆ, ไว้ หลาย แห่ง สำรับ ที่ จะ รับ คน ยาก คน จน ให้ อาไศรย์.

๏ อนึ่ง ความ ร้อน ที่ เมือง มัดรัศ ร้อน มาก นัก, จน ชั้น นกเขา จับ อยู่ บน ต้น ไม้, เวลา กลาง วัน ก็ ทน ร้อน ไม่ ได้, พลัด ตก ลง มา ตาย เปน อัน มาก. คน พา กัน ไป จับ เอา มา กิน. ที่ เมือง เซอรำโป แล เมือง กาละกะตา ก็ ร้อน นัก, เครื่อง วัด ร้อน, คือ เทอมอมิเตอ ปรอต ปี นี้ ก็ ขึ้น ถึง ร้อย สอง ดีกรี ใน ปี นี้. ก็ แต่ ปี กลาย นี้ ปรอต ขึ้น ๙๔ ดีกรี เท่า นั้น. ปี กลาย ใน เดือน ๕ เดือน ๖ มี ฝน ๒๑ นิ้ว กึ่ง. ปี นี้ มี ฝน ๑๐ นิ้ว เท่า นั้น. ถึง มี ฝน มา, ร้อน ก็ ไม่ คลาย ลง ได้. เมื่อ ฝน ตก ถ้า แล หยุด แล้ว ไอ ดิน ก็ ขึ้น มา มาก นัก, พา ให้ ร้อน หนัก ขึ้น แทบ จะ เหมือน ไอ น้ำ เดือด. คน ผู้ ใหญ่ ๆ นึก ไป ว่า, แต่ ก่อน ๆ มา ก็ ไม่ เหน มี ร้อน เช่น นี้. ใน คฤศต ศักราช ๑๘๕๒ ก็ ร้อน มาก แต่ สู้ ปี นี้ ไม่ ได้. แต่ ร้อน อยู่ นั้น หลาย ช่วย อาทิตย์ มา แล้ว ยัง ไม่ ยัง ชั่ว. เมฆ ที่ มา แต่ ทะเล ควร ที่ จะ บำรุง ให้ ร้อน คลาย, เมฆ ก็ ไม่ อยู่. ยัง เกิด ลม พัด กล้า เปน คราว ๆ. ร้อน ก็ ยัง ร้อน อยู่, ฟ้า ร้อง แผ่น ดิน ไหว ร้อน ก็ ไม่ ถอย. เมื่อ ฝน ตก ร้อน ออก มา จาก ดิน มาก ขึ้น. นก กา ที่ เมือง กาลกะตา จับ กิ่ง ไม้ อยู่, ดู เหมือน ปาก ยาว ไป ดู หิว โหย นัก. นก ใหญ่ อย่าง หนึ่ง ที่ เคย มี ใน เดือน ๕ เดือนหก ก็ หนี ไป ทน ร้อน ไม่ ได้. คน ที่ ตาย ของ ไป มา ใน เมือง ก็ เดิน โซร เซร ไป. ม้า ทน ร้อน ไม่ ได้ นอน ตาย อยู่ ตาม ถนน เมือง กาละตา หลาย ตัว. ต้นตาน ต้น มะพร้าว ใบ เหี่ยว แห้ง ไป. ร้อน อ้าว ที่ เมือง กาลกะตา เต็ม ที่, ลม อับ ทุก วัน ๆ. แดด กล้า ส่อง ลง ไป ใน แม่ น้ำ, แล้ว กระเดน ขึ้น บน เมือง กล้า นัก, ส่อง มา ถึง ที่ ของ โสโครก ค้าง อยู่, พา ให้ ไอ โสโครก ขึ้น. สิ่ง ของ ทั้งปวง มนุษย์ แล สัตว เดียรฉาน, แล ต้น ไม้ ก็ เปน ทุกข ด้วย ร้อน นัก. หนังสือ ข้าง บน นี้, ได้ ขัด ออก จาก จดหมาย เหตุ ชื่อ เฟรนด์ ออฟ อินเดีย.

เสมียร สิน แก้ ความ

๏ ข้าพเจ้า เสมียรสิน ให้ การ ว่า, ณวัน เดือน ยี่ได ๕ ค่ำ ข้าพเจ้า ลง เรือ ไป ซื้อ เข้าเปลือก ที่ น่าวัด ราชาธิวาศ, คือ นาย พึ่ง นายอ่ำ นายใจ นายดี, ประมาณ เข้า ห้าสิบหกสิบ เกวียน, เปน ราคา ๓๘ บาท ๒ สลึง, แล้ว ข้าพเจ้า ก็ เลย ซื้อ ต่อ ขึ้น ไป. ครั้น ข้าพเจ้า กลับ ล่อง ลง มา, นายพึ่ง นายอ่ำ นายใจ นายดี ขอ คืน ตั๋ว ให้ กับ ข้าพเจ้า, ว่า จะ ขอ งด ไว้สักวัน สอง วัน ขอ ฟัง ราคา ก่อน, แล้ว จะ ขาย ให้ กับ ข้าพเจ้า ตาม ราคา ท้อง น้ำ. ครั้น รุ่ง ขึ้น สอง วัน ข้าพเจ้า ลง เรือ ไป ซื้อ เข้า, เพลา เช้า นายพึ่ง นาย อ่ำ นายใจ นายดี เรียก ข้าพเจ้า เข้า ไป ที่ เรือ, บอก ยอม ขาย เข้า ให้ กับ ข้าพเจ้า ตาม ราคา เดิม เปน ๓๘ บาท๒ สลึง. เรือ เข้า ก็ ได้ ล่อง ลง มา ดวง ที่ โรง สี ไฟ ตะวัน ตก, ของ นาย ห้าง บีก กินแปก แอนกำปนี. แต่ ข้อ ที่ ผู้ มี ชื่อ เอา ชื่อ ของ ข้าพเจ้า มา ลง หนังสือ พิมพ์ กล่าว โทษ ข้าพเจ้า, ข้อ หนึ่ง ว่า เจ้าเข้า วาน นาย สอน ดู ตั๋ว ของ ข้าพเจ้า ที่ เรือ เข้า คืน ตั๋ว ให้ ข้าพเจ้า, ราคา ๓๙ บาท นั้น หา จริง ไม่. แต่ นายสอน ได้ ไป สืบ ราคา เข้า ได้ เหน ตั๋ว ของ ข้าพเจ้า แต่ ๓๘ บาท สอง สลึง เท่า นั้น. ข้อ ที่ สอง ว่า ข้าพเจ้า ไป ซื้อ ต่อ ราคา ๓๙ บาท๒ สลึง, คิด ตั๋ว ให้ แต่ ๓๙ บาท. เจ้า เข้า เอา ตั๋ว มา คืน กับ ข้าพเจ้า. ข้อ นี้ เท็จ

หา จริง ไม่. ตั๋ว ที่ เจ้า เข้า ขอ คืน นายสอน ก็ เหน เปน พญาน ว่า ตั๋ว ราคา ๓๘ บาท ๒ สลึง เท่า นั้น. ข้อ ที่ สาม ว่า เจ้า เข้า เอา ตั๋ว มา คืน กับ ข้าพเจ้า, เอา เข้า ไป ขาย ให้ กับ นายคิด นาย กุ สาย แปด ลำ เปน เข้า ๑๔๒ เกวียน เท็จ หา จริง ไม่. เจ้า เข้า ที่ กิน ตั๋ว นั้น กลับ เอา เข้า มา ขาย ให้ กับ ข้าพเจ้า, ทั้ง ตาม ที่ เขา ญสัญา กับ ข้าพเจ้า เมื่อ คืน ตั๋ว ขอ ท่าน เอา ตัว ที่ ผู้ เอา ชื่อ ของ ข้าพเจ้า ลง หนังสือ กล่าว ข้าพเจ้า, กับ นาย สอน พญาน มา เบิก ความ. ควร มิ ควร ได้ โปรด.

เสมียน สอน เปน พญาณ

๏ ด้วย ข้าพเจ้า เสมียน สอน อวยพร กราบ ท้าว มา ถึง นาย ห้าง ให้ ทราบ ด้วย ท่าน ทั้งสอง ข้าง ตัว ข้าพเจ้า มา เปน พญาน นั้น ตัว ข้าพเจ้า จะ ขอ ให้ การ ตาม รู้ เหน ได้ยิน ใจ ความ ว่า เดิม ณวัน เดือน แปด ขึ้น แรม ขี่ ค่ำ จำ มิ ได้ ศักราช ๑๒๒๗ ปี ขาร อัฐศก ใน เวลา เช้า วัน นั้น ข้าพเจ้า ลง เรือ ไป ดู ราคา เข้า ที่ น่า วัด ราชาธิวาศ จึ่ง เหน เสมียน สิน ตี่ ราคา เรือ เข้า อยู่ ข้าพเจ้า ก็ จอด เข้า ไป ดู เหน ราคา ที่ ห่อ เข้า ของ เสมียนสิน ที่ ใน เรือ นั้น หลาย ห่อ อยู่ เสมียร สิน จึ่ง ถาม ข้าพเจ้า ว่า จะ มา ดู ราคา ฤๅ ข้าพเจ้า จึ่ง รับ ว่า จะ มา ดู ราคา จะ ได้ ไป แจ้ง ความ กับ นาย ห้าง ของ ข้าพเจ้า บ้าง จึ่ง แล เหน ราคา ที่ ห่อ เข้า ของ เสมียนสิน ซื้อ ไว้ นั้น หลาย ห่อ แต่ ราคา ๓๘ บาท สลึง อยู่ ประมาณ ครู่ หนึ่ง นาย เดด เจ้าเข้า เรียก ข้าพเจ้า ไป ข้าง ท้าย เรือ เข้า ลำ หนึ่ง ถาม ข้าพเจ้า ว่า เมื่อ ไร จะ ซื้อ เข้า ข้าพเจ้า จึ่ง บอก ว่า ยัง ไม่ รู้ เลย จะ ลง ไป หา นาย ห้าง ฟัง ดู ก่อน ใน ทัน ใด นั้น นาย พึ่ง เจ้า เข้า เดิน ถือ หนังสือ ตั๋ว ราคา เข้า ของ เสมียน สิน ซื้อ ไว้ นั้น ฉัน ก็ ขอ ดู ตั๋ว ราคา เข้า เหน จริง ว่า ราคา ๓๗ บาท ๒ สลึง แน่ แล้ว เสมียน สิน ก็ ขึ้น ไป ซื้อ เข้า ข้าง บน ประมาณ ครู่ หนึ่ง ข้าพเจ้า ก็ กลับ มา บ้าน รับ ประทาน อาหาร ที่ เรือน ข้าพเจ้า สัก ครู่ หนึ่ง เสมียน สิน กลับ ลง มา ต่อ ว่า ข้าพเจ้า ว่า ยังไร เจ้า เข้า กลับ มา คืน ตั๋ว ฉัน เสีย หมด ข้าพเจ้า จึ่ง ตอบ คำ ว่า กับ เสมียน สิน ว่า ฉัน ยัง ไม่ ซื้อ ดอก ฉัน ไป ฟัง ราคา เจ้า ข้า มัน ตก ใจ หมาย ว่า ฉัน จะ ซื้อ เข้า ฉัน ก็ บอก ว่า ยัง ไม่ ซื้อ ดอก ครั้น อยู่ มา จึ่ง รู้ ว่า เจ้า เข้า มัน กลับ ไป ลง ให้ โรง สีไฟ ฝั่ง ตะวัน ตก แต่ ราคา ๓๗ บาท ๒ สลึง ยัง เดิม ขอ ท่าน จง แจ้ง คำ ให้การ ที่ ข้าพเจ้า ได้ รู้ เหน ได้ยิน แต่ เท่า นี้ นอก จาก นั้น ไม่ ทราบ เลย

โจร ขโมย ผู้ ร้าย จก ลัก หนังสือ ใน โรงพิมพ์

๏ วัน พุทธ เดือน ๙ ๒ ตราสาท แรม ๑๒ ค่ำ เวลา เช้า มืด มี ผู้ ร้าย เข้า ไป ใน โรง พิมพ์ หัก กุญแจ ตู้ หนังสือ ขโมย กดหมาย ไทย เอา ไป หลาย จบ คง จะ เปน คน อยู่ ใน พวก ลูก จ้าง สำรับ โรง พิมพ์ จะ เปน ผู้ ใด ข้าพเจ้า หา รู้ ไม่ เหน คน ที่ ขโมย นั้น เมื่อ จะ ไป ขาย แก่ คน อื่น คง จะ ขาย ถูก กว่า ที่ โรงพิมพ์ ราคา ที่ ขาย ใน โรง พิมพ์ ทุก วัน นี้ กดหมาย จบ หนึ่ง สอง เล่ม เปน เงิน ๑๓ บาท สลึง ลาง ที่ จะ ขโมย เอา พงษาวดาร ด้วย ราคา พงษาวดาร ที่ โรงพิมพ์ จบ หนึ่ง เปน ราคา ๑๐ บาท สอง สลึง ลาง ที่ จะ ขโมย เอา ดิก ชนาเร เล็ก ๆ ด้วย ราคา ดิกชนาเร นั้น เล่ม ละ ๑๐ สลึง เพราะ ว่า หนังสือ เหล่า นี้ อยู่ ใน ตู้ เดียว กัน ถ้า ผู้ ใด ๆ จับ ตัว ผู้ ร้าย ฤๅ จะ ชี้ ตัว ให้ เรา จับ ได้ เรา จะ ให้ รางวัล ผู้ จับ ๖ ตำลึง แล ชื่อ ผู้ ที่ จะ บอก ตัว อ้าย ผู้ ร้าย นั้น เรา ก็ จะ ปิด ไว้ ไม่ ให้ ใคร ๆ รู้

๏ เปน หนังสือ สัญญา ของ ออดิเต เจ้า ของ จด หมาย นี้

ข่าว มา ทาง เตลิแกรฟ

๏ มา แต่ เมือง ลอนดอน เมื่อ เดือน ๗ แรม ๔ ค่ำ, พวก ฟี่เนียน ใน เมือง อะเมริกา, ที่ คิด ร้าย เมือง คานิดา ที่ ขึ้น เมือง อังกฤษ นั้น, ได้ ข้าม แม่ น้ำ ไนอาคะรา ตี เอา ป้อม ใหญ่ ชื่อ อีรี ใน เขตร เมือง คานิดา, ทัพ คานิดา มา รับ ตี พวก ฟี่เนียน, พวก ฟี่ เนียน ก็ แตก.

๏ ลอน ดอน เดือน ๗ แรม หก ค่ำ ข่าว ว่า, เมือง ออศเตรีย แล เมือง ปรอเศซีย นั้น, ราช ทูต ปฤก ษา กัน จะ มิ ให้ มี การ สง คราม, ปฤก ษา ไม่ ตก ลง กัน, ราช ทูต เมือง ออศเตรีย ก็ กลับ คืน ไป บ้าน, ราช ทูต เมือง ปรอศเซีย ก็กลับ ไปบ้าน.

๏ ลอนดอน เดือน แปด ขึ้น ๓ ค่ำ ข่าว ว่า, พวก ฟี่เนียน ที่ เมือง คานิดา ก็ แตก กระ จาย ไป. เปรสิเดนต์ ยอนซัน ให้ มี หมาย ประ กาศ ออก, จะ ให้ จับ ตัว พวก ฟี่เนียน ที่ เปน ใหญ่, ใน แขวง เมือง อยู่ ใน ติศเทศ ให้ ได้. ได้ จับ ผู้ เปน สำ คัญ ได้

หลาย คน. อนึ่ง เมือง ปรอศเซีย คิด เอา ตัว ออก จาก เมือง ยอมะเน หลาย หัว เมือง, ที่ แต่ ก่อน เข้า อา ไศรย แก่ กัน, จะ ไม่ ทำ การ ด้วย กัน อีก. เมือง ยอมะเน เล่า นั้น จึ่ง เข้า ด้วย เมือง ออศเตรีย.

๏ ลอน ดอน เดือน แปด ขึ้น ๔ ค่ำ ข่าว ว่า, ขุน นาง ใหญ่ ว่า ราช การ ใน ลอน ดอน ขอ ลา ออก จาก ราช การ, เพราะ จะ ทำ ตาม ที่ ปรารถนา นั้น ไม่ ได้. อนึ่ง เมือง ปรอศเซีย แล เมือง อิตาลี เข้า กัน แล้ว. จึ่ง ประกาศ ให้ คน ทั้งปวง รู้ว่า จะ รบ เมือง ออศเตรีย. ปรอศเซีย ได้ ตั้ง แรก รบ กัน, กับ พวก ออศ เตรีย ใน วัน นั้น, ปรอศเซีย ได้ ชนะ ใหญ่.

๏ ลอน ดอน เดือน แปด ขึ้น ๖ ค่ำ ข่าว ว่า, พวก ปรอศ เซีย เข้า ใน แดน เมือง แซกโซนี ทั้ง ๓ ด้าน. แล้ว เข้า ไป ตั้ง ทัพ อยู่ เมือง เฮศซี แล เมือง แฮนโนเวอ. ทัพ เมือง แซกโซ นี ที่ แต่ ก่อน ขึ้น อยู่ กับ ปรอศเซีย, หนี ไป เข้า ด้วย ออศเตรีย

๏ ลอน ดอน เดือน แปด ขึ้น ๙ ค่ำ ข่าว ว่า, ทัพ เมือง อิ ตาลี ยก ไป ข้าม แม่ น้ำ มินเชียว, เข้า แดน เมือง ออศเตรีย ได้ รบ กัน กับ ทัพ ออศเตรีย. ที่ เมือง วิโรนา เปน การ รบ ใหญ่ ทัพ อิตาลี แพ้ แก่ ทัพ ออศเตรีย เสีย คน ทั้ง สอง ฝ่าย ตาย มาก.

๏ ลอน ดอน เดือน แปด ขึ้น ๑๓ ค่ำ ข่าว ว่า, ทัพ อิตาลี แล ทัพ ออศเตรีย ได้ รบ กัน อีก ครั้ง หนึ่ง, ที่ เมือง วิโร นา, ทัพ อิตาลี แพ้ ออศเตรีย หนี ไป. ข้าม แม่ น้ำมินเชียว กลับ คืน มา. อนึ่ง ทัพ ปรอศเซีย รบ กัน กับ ทัพ ออศเตรีย ที่ เมือง กาลิ เซีย ก็ แพ้ ออศเตรีย.

๏ ลอน ดอน เดือน แปด ขึ้น ๑๔ ค่ำ ข่าว ว่า, กวีน วิกโต เรีย, ยอม ให้ ขุน นาง ผู้ใหญ่ ออก จาก ที่ ราช การ. อนึ่ง คารี บอล์ เปน แม่ ทัพ อิตาลี. เมือง อิตาลี รบ กับ พวก ออศเตรีย ได้ ชนะ, ที่ เมือง ไทโรล์. ทัพ ปรอศเซีย รบ กับ ออศเตรีย ที่ เมือง โบฮีเมีย, ปรอศเซีย เสีย ที่ แตก กระจัด กระ จาย กัน ไป.

๏ ลอน ดอน เดือน แปด ขึ้น ๑๕ ค่ำ ข่าว ว่า, กวีน วิกโตเรีย ได้ เรียก ลอดเดอเบ, มา ตั้ง เปน ผู้ ว่า ราชการ เอิลยอนรัศเซล ลอดเดอเบ รับ เปน ธุระ.

๏ ลอน ดอน เดือน แปด แรมค่ำ หนึ่ง ข่าว ว่า, ลอดเดอเบ เลือก หา คน ที่ จะ ทำ ราช การ ด้วย กัน ก็ ยาก, ไม่ ใคร่ จะ มี ใคร ทำ ราช การ ด้วย. ท่าน ได้ เอา บุตร ผู้ ใหญ่ ชื่อ ลอดสะตันเล มา ตั้ง เปน ขุน นาง ว่า ราชการ ต่าง ประเทศ. อนึ่ง ทัพ ปรอศ เซีย รบ กัน กับ ออศเตรีย, ที่ เมือง โบฮีเมีย เปน ครั้ง ที่ ๒ ปรอศ เซีย เสีย ที, ต้อง ทิ้ง คน ที่ ถูก อาวุธ เจ็บ ลำบาก แล คน ที่ ตาย ใน กลาง ศึก, ไม่ ทัน เก็บ ศพ ฝั่ง แต่ก หนี ออศเตรีย ไป เมือง ปรอศเซีย, ขอ งด การ ศึก สัก หน่อย แก่ ออศเตรีย, ๆ ไม่ ยอม.

๏ ลอน ดอน เดือน แปด แรม ๒ ค่ำ ข่าว ว่า, ทัพ ปรอศเซีย กับ ทัพ ออศเตรีย, รบ กัน อีก ที่ เมือง โบฮีเมีย เปน ครั้ง ที่ ๓ ทัพ ปรอศเซีย ได้ ชนะ.

๏ ลอน ดอน เดือน แปด แรม แปด ค่ำ ข่าว ว่า, การ รบ กัน อยุด แล้ว. เมือง ออศเตรีย ยก เมือง วินีเซีย ให้ แก่ เมือง อิตาลี. เมือง ออศเตรีย รับ เอม บีรอ ฝรั่งเศศ, ให้ เปน ผู้ จัด แจง การ ศึก อยุด ให้ กลับ เปน ศุข ด้วย กัน. เอม บีรอ จึ่ง มี หมาย ประ กาศ ฝาก ไป ถึง เมือง ปรอศเซีย แล เมือง อิตาลี, ที่ เข้า กัน นั้น ให้ อยุด การ ศึก เสีย เถิด อย่า ให้ รบ เมือง ออศเตรีย ต่อ ไป.

ราคา สินค้า ฮ่องกง

๏ ณวัน พฤหัศ บดี เดือน ๘ ขึ้น ๑๕ ค่ำ, ใน ๑๕ วัน เข้า ที่ ฮองกง ราคา ขึ้น หาบ ละ ๒๕ เซนต์ บ้าง, แล ๓๐ เซนต์ บ้าง, แล้ว ราคา ก็ ลด ลง ๕ เซนต์ บ้าง. ๑๐ เซนต์ บ้าง, เดี๋ยว นี้ รู้ แน่ ว่า เข้า ที่ ปลูก ใหม่ ใน ท้องนา เสีย บ้าง, แต่ จะ เสีย มาก น้อย เท่าใด ก็ ยัง ไม่ ทราบ. ขาย ใน สอง ขวบ อาทิตย์ นั้น สอง แสน ๘ หมื่น ๖ พัน ร้อย หาบ. คือ เข้า รางกุ้ง แสน ๒ หมื่น ๒ พัน ๗ รอ้ย. เข้า ไซ่งอ่น ๘ หมื่น ๘ พัน ๕๐๐ หาบ. เข้า สยาม ๖ หมื่น ๓ พัน ๙๐๐ หาบ, เข้า กัมพุช หมื่น กับ พัน หาบ, ราคา เข้า บังกล่า ๒ เหรียน ๓๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๕๐ เซนต์. เข้า สยาม อย่าง ต่ำ ๒ เหรียน ๑๐ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๒๐ เซนต์ ที่ อย่าง กลาง ๒ เหรียน ๒๕ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๓๕ เซนต์, ที่ อย่าง ขาว ๒ เหรียน ๕๐ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๖๐ เซนต์, เข้า ขาว ไซ่งอ่น ๒ เหรียน ๓๕ เซนต์. เข้า มนิลา ต่าง ๆ ราคา ๒ เหรียน ๓๐ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๖๐ เซนต์. เข้า กล้อง รางกุ้ง หาบ ละ ๒ เหรียน ๒๐ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๒๕ เซนต์. เข้า กล้อง อาระกัน หาบ ละ ๒ เหรียน ๑๐ เซนต์. แล ๒ เหรียน ๑๕ เซนต์.

๏ น้ำ ตาน ทราย ใน แรม ๑๕ ค่ำ นั้น เปน ราคา น้ำ ตาน ขาว ที่ หนึ่ง หาบ ละ ๘ เหรียน ๕๐ เซนต์, แล ๘ เหรียน ๗๐

เซนต์, ที่ ๒ หาย ละ ๘ เหรียน กวัน แล ๘ เหรียน ๓๐ เซนต์, ที่ ๓ ห้าบ ละ ๗ เหรียน ๕๐ เซนต์ แล ๗ เหรียน ๘๐ เซนต์. น้ำ ตาน แดง ๔ เหรียน ๗๐ เซนต์ แล ๕ เหรียน กวัน.

๏ ผื้น อย่าง บั๊คนา ใหม่ หีบ ละ ๕๗๕ เหรียน, อย่าง เก่า ๕๗๐ เหรียน. อย่าง บั๊นาเรค ใหม่ หีบ ละ ๕๕๐ เหรียน, อย่าง เก่า ๕๒๐ เหรียน. อย่าง มะละวา หีบ ละ ๗๕๐ เหรียน.

๏ ผ้าย ราคา คง อยู่, ผ้าย บังกล่า หาย ละ ๑๘ เหรียน แล ๒๐ เหรียน ครึ่ง. ผ้าย เทียนสิน หาย ละ ๒๑ เหรียน แล ๒๒ เหรียน. ผ้าย เสี้ยงไฮ หาย ละ ๒๑ เหรียน แล ๒๒ เหรียน. ผ้าย นิงโป หาย ละ ๒๒ เหรียน แล ๒๔ เหรียน.

เรือ เจ้า พระยา ออก จาก กรุง ฯ เดือน แปด ที่ สอง แรม หก ค่ำ

๏ คราว นี้ เรือ เจ้า พระยา อยุด อยู่ ได้ ๔ วัน ได้ ไป เรว, เพราะ มี ราช การ, คอเวอเมน สยาม ฝาก หนังสือ ไป นอก เปน การ รอ้น. ปรารฐนา จะ ให้ ทัน เรือ เมล์ ที่ จะ ไป ประเทศ ยุโรบ. แล้ว ให้ เรือ เจ้าพระยา คอย อยู่ ที่ เมือง สิงคโปร์, กว่า เมล์ ยุโรบ จะ มา ถึง. เรือ เจ้าพระยา คราว นี้ จึ่ง จะ กลับ มา ช้า ไป กว่า กำ หนด แต่ ก่อน สัก ๔ วัน, ควร จะ กลับ มา ถึง กรุง เทพ ฯ เดือน ๘ ขึ้น ๑๑ ค่ำ,

๏ ซี. ดับลิยู เวอชินเอศไควเออ กับ ลูก เมีย โดย สาร เรือ เจ้า พระยา จะ ไป อยู่ เมือง สิงคโปร์, จะ ไป รักษา ตัว เปน ฝี ใน ปอด, หมาย ว่า จะ รักษา ตัว ที่ เมือง สิงคโปร์ ดี กว่า ที่ กรุง เทพ ฯ. เรา ผู้ ชาว เมือง อเมริกา ดว้ย กัน ก็ ได้ ลา ท่าน ที่ เปน กงสุล อยู่ ก่อน บน กำปั่น เจ้า พระยา ใน เวลา เช้า ที่ จะ ล่อง ไป นั้น, มี ใจ สัง เวท ท่าน. ดว้ย เขา ผอม อ่อน กำลังไป. เรา มี ใจ ปรารฐนา จะ ให้ หาย โรค, ตาม ที่ ท่าน หมาย ว่า จะ หาย ใน เมือง สิงคโปร์.

๏ มิศเตอ เวอชิน ได้ ฝาก ธุระ ของ ท่าน ไว้ แก่ ดับลิยู. เอช. ชัมอิลตัน, เรา ได้ ยิน ข่าว ว่า มิศเตอเวอชิน, ถึง ว่า หาย ดี ก็ ไม่ กลับ มา ทำ การ ที่ กรุง เทพ ฯ อีก แล้ว. มิศเตอ เวอชิน แอนกัมปะนี ได้ ขาย ของ ๆ พวก ท่าน เปน เลหลัง หมด แล้ว, ใน เดือน แปด ที่ สอง ขึ้น สอง ค่ำ. ขาย ถูก นัก หมด ดว้ย กัน เปน เงิน ประมาณ สี่ พัน เหรียน. เรือ บาก ชื่อ ฟากี ที่ ได้ เปน ของ มิศเตอเวอชิน แอน กัมปะนี ดว้ย, ขาย เปน เลหลัง ใน วันศุกร เดือนแปด ขึ้น ๑๕ ค่ำ, ขาย เปน สามพัน หก รอ้ย เหรียน, ถูก นัก ควร จะ ขาย สอง เท่า.

ความ ศุข ใน กรุง เทพ ฯ

๏ ทุก วัน นี้ กรุง เทพ มี ความ ศุข อยู่ ใน เมือง ทั่ว ไป, แล มี ความ ศุข ดว้ย เมือง นอก ทั้งปวงดว้ย. เรา ได้ ยิน ความ ทะเลาะ กัน เหมือน จะ เกิด เหตุ ใหญ่, แต่ว่า ประเดี๋ยว ก็ เลิก ไป, ดุจ เมฆ ตั้ง ขึ้น จะมี พยุห์ใหญ่ แล้ว ก็ เลิก ไป. ลาง ที่ มี เสียง ดุจ ฟ้า รอ้ง แต่ ที่ ไกล, แต่ทว่า เหตุ เหล่า นี้ เปน ที่ จะ ให้ ลม อากาศ ของ เรา ไม่ อับ ให้ สบาย ขึ้น. เรา ได้ ยิน ใน เรว นี้ ๆ ดว้ย ความ ข่ม ขี่ ว่า จะ ให้ เมือง สยาม เกิด ศึก ดว้ย เมือง อื่น, แต่ เรา นึก เหน ว่า, อาการ ที่ ข่ม ขี่ ดั่ง นี้ เหมือน กับ อาการ ที่ คน ราก ดี ขม ออก เสีย. ถ้า จะ รักษา ให้ หาย ดี ขม ก็ ชอบ ที่ จะ กิน น้ำ อุ่น ๆ ให้ เตม ทอ้ง จึ่ง จะ ชำระ ดี ขม ที่ ใน ทอ้ง นั้น ออก ได้. อาการ นั้น ไม่ ควร จะ รักษา ดว้ย ตำรา อะไร ที่ ลง พิมพ์ จดหมาย เหตุ เลย.

๏ อนึ่ง เอดิตอ ของ จด หมาย เหตุ, ที่ เมือง ซีรำโป, เมือง ปีแนง, แล เมือง รางกุ้ง, แล เมือง มระแมน, แล เมือง สิงค โปร, ได้ อ่าน บาง กอก รีคอเดอ ว่าท่าน พระ ยา มนตรีสุริวงษ ถึง อสัญญกรรม แล้ว, ก็ มี ใจ คิด สังเวท ถึง ลูก เมีย ท่าน แล พวก พี่ น้อง แล คอเวอเมนต กรุง เทพ

๏ อนึ่ง เรา มี หนังสือ ฝาก มา แต่ เมือง สิงค์ โปร์ เมล์หน หลัง นั้น ว่า, ทาง เตลิแครพ ที่ จะ ทำ ตั้ง แต่ รางกุ้ง แวะ มา กรุง เทพ ฯ แล้ว แยก ไป สิงคโปร์ พวก นั้น, มี ความ หวัง ใจ ดี ขึ้น ทุก วัน. เหน ว่า ไม่ ช้า นัก ก็ จะ ลง มือ ทำ. คอเวอเมนต์ ที่ เมือง ปตาเวีย ซึ่ง ขึ้น แก่ เมือง เนดเทอ แลนด์, เหน ชอบ ดว้ย. คง จะ ช่วย ให้ การ นั้น สำ เรจ เตม กำ ลัง ของ ตัว. แล ได้ ยิน ข่าว ว่า, มี หนัง สือ มา แต่ คอเวอเมนต์ อัง กฤษ ว่า ผู้ ใหญ่ ใน เมือง อังกฤษ ชอบ ใน การ นี้ เปน อัน มาก, เรา ปรารฐนา จะ ให้ สม แก่ ข่าว อัน ดี นี้, ให้ ทาง นั้น แล้ว ใน ๒ ปี ให้ ได้, กรุง เทพ ฯ จึ่ง จะ เลื่อน ขึ้น สูง กว่า แต่ ก่อน มาก.

บางกอก ดอกกำปนี คือ เจ้า ของ อู่ใหม่

๏ อู่ แห้ง นี้ พึ่ง ทำ แล้ว, พร้อม ใจ จะ รับ เรือ ใหญ่ น้อย ทุก อย่าง. เชิญ ให้ ท่าน เจ้า ของ เรือ, แล นาย เรือ ทั้งหลาย, จง พึ

จารณ ดู อู่ใหม่ นี้. คง จะ เหน ว่าเปน อู่ดีกว่าอู่ ทั้งปวง ใน บุระ ประเทศ นี้. จะ ได้แก้เรือ ซ่อมแปลง เสียใหม่โดย สดวก ดี. ที่ อู่ นั้น ยาว ได้ ๓๐๐ ฟุต แล คง จะให้ ยาว นั้น อีก. โดย กว้าง ได้ ๑๐๐ ฟุต, ภูก ๑๕ ฟุต. ที่อู่ มี ปะตูเรียก ว่า ไกซัน, ถา จะปิด มิด ได้ โดย เรว. ที่ นอก ปาก อู่ใน ออก ไป นั้น, จด ถึง ลำ แม่น้ำ โดย ยาว ๓๒๐ ฟุต. มีเขื่อน สอง ฟาก กว้าง ขวาง แขง แรง นัก, กำปั่น เล็กกำ ปั่น ใหญ่ จะ จอด อาไศรย อยู่ ปาก อู่ได้ใน ทุก เวลา ไม่ เปน อันตราย เลย. แล มี เครื่อง จักร สำรับ ยก เสา กะโดง, แล ม่อ น้ำ สำรับ กลไฟ แขง แรง นัก. อู่ นั้น พร้อม ด้วย เครื่องสูบ ไป ด้วย กำลัง กลไฟ. มีแรง มาก เพื่อ จะ ได้ สูบ น้ำ ให้ ออก ได้ โดย เร็ว ได้, ไม่ ว่า น้ำ ขึ้น น้ำ ลง. พร้อม ด้วย เครื่อง ใช้ ใน การ ทำ เรือ ใบ แล เรือ กล. แล การ นั้น มี นาย ที่ เปนชาติ ยูรบ, ได้ เคย ทำ การ เช่น นั้น หลาย ปี, จึง ชำนาญ ใน การ เหล่า นี้ ทุก อย่าง.

๏ แล ลูก จ้าง สำรับ อู่ นั้น เปน คน เลือก มา แต่ ฮ่องกง แล วัมภู ทั้ง นั้น, เปน คน ชำนาญ ใน การ นั้น. ๏ พวก กำปะนีแห่งอู่ นั้น, ปราถนา ที่ จะให้ คน ทั้งหลาย พิเคราห์ ดู ว่า, อู่ นี้ ตั้ง อยู่ ที่ มี ไม้ สัก บริบูรณ แลถูก ด้วย. ๏ อนึ่ง อู่ นี้มี จักร เลื่อยไม้,ๆ เพื่อจะ ได้ การ เร็ว. หมอน ที่ รอง เรือ สูง สี่ ฟุต, แล จะ ชัก ออก มื่อ ใด ก็ ชักได้ โดย สดวก, ไม่ ต้อง เสีย อะไร ใน การ เปลี่ยน หมอนนั้น.

๏ อนึ่ง พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, จะ รับ ธุระ คิด ใน การ ที่ จะ ต้อง ลง ทุน ซ่อม แปลง เรือ, แล จะ รับ เหมา เอา การ นั้น, เรือไม้ก็ ดี เรือ เหล็ก ก็ ดี, แล จะ รับ ต่อ เรือ ใบ เรือ กล ไฟ ฤๅ การ ใด ๆ ที่ใน การ ช่าง ต่อ เรือ ซ่อม แปลง เรือ. ๏ ไม้แล

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กับปิตันชื่อไร	กี่ ตอน	เรือ อไร	มาแต่ไหน
เดือน ๘ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	เองปี	จีน	๒๘๐	บากสยาม	กะหลาป๋า
เดือน ๘ แรม ๗ ค่ำ	ไน่เทนเคล์	บีเอิด	๔๖๔	ชิบ อังกฤษ	สิงคโปร์
เดือน ๘ แรม ๑๑ ค่ำ	ซี. ปรอนคี้	เมลเลอ	๔๐๐	บาก ฮำเบิค	สิงคโปร์
เดือน ๘ แรม ๑๐ ค่ำ	ซิลลี	โร	๔๔๑	บากอังกฤษ	สิงค์ โปร์
เดือน ๘ แรม ๑๑ ค่ำ	อ้ายมอย	ฮอสิมัน	๒๖๕	บริก สยาม	ชายทะเล ไท

ออก ไป เมื่อ ไร	กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ				จะ ไป ไหน
เดือน ๘ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	เจ้าไซ	บอโร	๔๖๒	ชิบสยาม	ฮองกง
เดือน ๘ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	คัมเมด	โมเวอ	๕๐๗	ชิบสยาม	ฮองกง
เดือน ๘ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	คอนเตศ	มอลเลอ	๓๘๖	ชิบสยาม	ฮองกง
เดือน ๘ แรม ๒ ค่ำ	โอเซี่ยน กวีน	ตำซัน	๕๒๑	ชิบสยาม	ฮองกง
เดือน ๘ ๔ ค่ำ	ฟอรทูน	เอกคลึตน	๔๔๘	บาก สยาม	ชายทะเล ไท
เดือน ๘ ๕ ค่ำ	ภาเรคอน	โฮลิน เดวศ	๗๓๖	ชิบ สยาม	อ้าม มุ่ย
เดือน ๘ ๖ ค่ำ	เรศโซลซัน	มักเก	๘๑๖	ชิบ สยาม	ฮองกง
เดือน ๘ ๖ ค่ำ	กิม ฮอง ไต	เชศเซล	๓๑๖	บาก สยาม	ฮองกง
เดือน ๘ ๗ ค่ำ	เจ้าพระยา	อรทัน	๓๕๓	กลไฟสยาม	สิงค์ โปร์
เดือน ๘ ๘ ค่ำ	ไกลโว	กากิล	๑๓๖	สกูนเนอ อังกฤษ	สิงค์ โปร์
เดือน ๘ ๑๒ ค่ำ	ฮิง ฮอย	ปีเตอซำ	๓๔๒	บากสยาม	เซี่ยงไฮ้

เหล็ก แล ของอื่น ๆ ที่ จะ ต้อง ซื้อ นั้น, เรา จะ ขายให้ ตาม ราคา ตลาด กรุง เทพ นี้. ๏ อนึ่ง เรือ ทั้งหลาย ที่ จะ เข้า อยู่ นั้น, จะมา จอด ที่ ทุ่น แห่ง กำปะนี ฤๅ ที่ เขื่อน นอก อยู่ นั้น, ไม่ ต้อง เสีย เงิน กว่า ผู้ ที่ เปน นาย การ จะ สั่งให้ เลื่อน ออก จาก ที่ นั้น เมื่อใด.

๏ อนึ่ง กปิตัน แห่ง เรือ ทั้งหลาย, เมื่อ จะ ออก จาก อยู่ นั้น, ต้อง เขียน ชื่อ ตัว ลง ที่ บาญชี แห่ง นาย อยู่ นั้น เสีย ก่อน จึ่ง ออก ได้. ๏ อนึ่ง แต่ บันดา หนังสือ, ที่ จะ ฝาก มา ถึง อยู่ นั้น, ต้อง ฝากไป ถึง มิศเตอดับลิยู. เช. โรเบิดซัน กว่า จะ ได้เปลี่ยน อย่าง นั้น, บัด นี้มิศเตอดับลิยู. เช. โรเบิดซัน เปน นาย กอง นั้น เปนเจ้า กระทรวงใน การ ที่ จะ ใช้ เงิน เกบ เงิน แต่ผู้ เดียว.

ช่าง นาฬิกา

๏ ข้าพเจ้า มี ความ ปราถนา จะให้ ท่าน ทั้งปวง ทราบ ว่า, ข้าพเจ้า ตั้ง บ้าน อยู่ ที่ ถนน เจริญ กรุง, เปน ช่าง ทำ นาฬิกา พก พะ นาฬิกาใหญ่, แล นาฬิกาโกรนำมิเตอ. ถ้า นาฬิกา อย่าง ไร เสีย ก็ แก้ ไข ได้ ทุก อย่าง. แล จะ ทำ ให้แล้วเรว แล ดี ด้วย, แล ทำ เขม เดิน เรือ ก็ได้. ข้าพเจ้ามีชื่อใน ท้าย หนังสือ นี้ ชื่อ เอฟ. เอช. โวเอลกี.

๏ หนังสือ ที่ จะ ขาย ฯ

๏ หนังสือ ดิกชะนาเร ภาษา อังกฤษ แปล เปน ไทย แปล ออกใหม่ ๆ ใน เรว ๆ นี้ เปน หนังสือ ยอ่ม ๆ เปน อย่าง ดี ซึ่ง ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด จะ เรียน ภาษา อังกฤษ แปล เปนไทย ได้ เปน หนังสือ สำหรับ ขาย มี อยู่ ที่ บ้าน ข้าพเจ้า หมอ บรัดเลแล ที่ บ้าน หมอ แมกดัล เชิญ ท่าน ทั้งปวง มา ดู จะ ขายให้ ภอ สมควร

๏ ปฏิทิน บอกโมง แล ทุ่ม ใน ข้าง ขึ้น เดือน ๙ นี้. ฯะ

ค่ำ อังกฤษ	ค่ำ ไทย	ค่ำ จีน	อาทิตย์ ขึ้น กี่ โมง	อาทิตย์ ตก กี่ โมง	อาทิตย์ เที่ยง กี่ โมง	จันทร์ ตก กี่ทุ่ม
เดือน ออคัศ	เดือน ๙	เดือน ๗				
วัน อาทิตย์ ๑๒ ค่ำ	ขึ้น ค่ำ ๑	ขึ้น ๒ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๖ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๔ นาที	๕ โมง ๕๖ นาที	๑ ทุ่ม ๓๘ นาที
วัน จันทร์ ๑๓ ค่ำ	๒ ค่ำ	๓ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๖ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๔ นาที	๕ โมง ๕๖ นาที	๒ ทุ่ม ๒๑ นาที
วัน อังคาร ๑๔ ค่ำ	๓ ค่ำ	๔ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๖ นาที	ค่ำ ย่ำ แล้ว ๑๔ นาที	๕ โมง ๕๖ นาที	๓ ทุ่ม ๙ นาที
วัน พุทธ ๑๕ ค่ำ	๔ ค่ำ	๕ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๗ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๓ นาที	๕ โมง ๕๖ นาที	๓ ทุ่ม ๕๗ นาที
วัน พฤหัศ ๑๖ ค่ำ	๕ ค่ำ	๖ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๗ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๓ นาที	๕ โมง ๕๗ นาที	๔ ทุ่ม ๔๔ นาที
วัน ศุกร ๑๗ ค่ำ	๖ ค่ำ	๗ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๘ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๒ นาที	๕ โมง ๕๗ นาที	๕ ทุ่ม ๓๓ นาที
วัน เสาร์ ๑๘ ค่ำ	๗ ค่ำ	๘ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๘ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๒ นาที	๕ โมง ๕๗ นาที	. . . . .
วัน อาทิตย์ ๑๙ ค่ำ	๘ ค่ำ	๙ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๘ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๒ นาที	๕ โมง ๕๗ นาที	๗ ทุ่ม ๘ นาที
วัน จันทร ๒๐ ค่ำ	๙ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๙ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๑ นาที	๕ โมง ๕๗ นาที	๗ ทุ่ม ๕๗ นาที
วัน อังคาร ๒๑ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๙ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๑ นาที	๕ โมง ๕๘ นาที	๘ ทุ่ม ๔๕ นาที
วัน พุทธ ๒๒ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๔๙ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๑ นาที	๕ โมง ๕๘ นาที	๙ ทุ่ม ๓๔ นาที
วัน พฤหัศ ๒๓ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๐ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๐ นาที	๕ โมง ๕๘ นาที	๑๐ ทุ่ม ๒๓ นาที
วัน ศุกร ๒๔ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๐ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๐ นาที	๕ โมง ๕๘ นาที	๑๑ ทุ่ม ๑๑ นาที
วันเสาร์ ๒๕ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๐ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑๐ นาที	๕ โมง ๕๙ นาที	๑๑ ทุ่ม ๕๗ นาที
วัน อาทิตย์ ๒๖ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	๑๖ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๑ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๙ นาที	๕ โมง ๕๙ นาที	. . . . .

การ เช่า เรือ

๏ บัดนี้ มี เรือ นอก ที่ ยังไม่ได้ เช่า ก็ไม่ มี เลย ใน กรุง เทพ. ค่า จ้าง เอา สินค้า ลง เรือไป ถึง เมือง ฮองกง, ถ้า ของ นัก หาบ หนึ่ง ต้อง เสีย ค่า จ้าง หาบ ละ ๔๐ เซนต์ แล ๔๕ เซนต์. ถ้าไป ถึง สิงคโปร์ ค่า จ้าง หาบ ละ ๒๕ เซนต์ แล ๓๐ เซนต์. กำปั่น ที่ บันทุก สินค้าไปใน เรว ๆ นี้, คือ ชิบ อังกฤษ คัตเตซาก ประทุก เข้า หมื่น ๒ พัน หาบ, ค่า จ้าง ที่ ประทุกใน บางกอก หาบ ละ ๔๕ เซนต์, ถ้า บันทุก ที่ หลัง เท่า แต่ หาบ ละ ๔๐ เซนต์.

๏ ปริเมน บาก สตานหอก บันทุก เข้า จะไป เมือง ฮอง กง ที่ บันทุกใน บางกอก หาบ ละ ๔๕ เซนต์, ที่ บันทุก หลัง เท่า หาบ ละ ๔๐ เซนต์.

๏ สกุนเนอ อังกฤษ ชื่อ ไกลไอ บันทุก สินค้า ๒๗๐๐ หาบ จะไป เมือง สิงคโปร์ ค่า เช่า หมด ด้วย กัน ๗๐๐ เหรียน.

๏ สกุนเนอ อังกฤษ ชื่อ วัตเตอเลเด, บันทุก สินค้า จะ ไป เมือง สิงคโปร์ ค่า จ้าง หาบ ละ ๒๕ เซนต์.

๏ กำปั่น ที่ มี ชื่อ ที่ ข้าง ท้าย นี้ เจ้า ของ กำปั่นได้ บัน ทุก เอง, คือ บาก สยาม ชื่อ หับเซง บันทุก เข้า ๒๓๑ หาบ ฝาง ๖๙๕ หาบ, น้ำตาน ทราย ๖๘๐ หาบ, เข้า เปลือก ๔๒๕ หาบ.

๏ ชิบ สยาม ชื่อ กวินออฟอิงลันด์, บันทุก เข้า หมื่น ๓๖๖ หาบ.

๏ บาก สยาม ชื่อ ซีฟอก บันทุก เข้า ๑๒๑๐ หาบ, ฝาง ๙๖๒ หาบ, น้ำตาน ทราย ๙๒๓ หาบ, พริกไทย ดำ ๕๙๙ หาบ ตะกั่ว เครียบ ๑๓๖ หาบ, เข้า เปลือก ๕๖๗ หาบ.

๏ ชิบ สยาม ชื่อ ไซอัดฟีศ บันทุก เข้า ๔๕๖๔ หาบ, ฝาง พัน หาบ, เมลด งา ๒๐๐ หาบ.

๏ บาก สยาม ชื่อ รับบีถ บันทุกฝาง ๑๗๒๑ หาบ, น้ำตาน ทราย พัน ๓๗๖ หาบ, พริก ไทย ดำ ๓๗๐ หาบ, เมลด งา ๑๙๐ หาบ, เข้า เปลือก ร้อย ๕๐ หาบ.

๏ ชิบ สยาม ชื่อ เรซิฮอลิ บันทุก เข้า ๓๖๔๗ หาบ, ฝาง ๑๐๐๕ หาบ, พริกไทย ดำ ๔๙๓ หาบ, เข้า ร้อย ๖๒ หาบ.

๏ สกุนเนอ สยาม เมริรอส, บันทุก เข้า ๗๔๐ หาบ, ฝาง ๓๓ หาบ, หนัง วอ ๕๗ หาบ.

๏ บาก สยาม เสตเมริ บันทุก เข้า ๙๖๗๓ หาบ, ฝาง ๑๗๙ หาบ, เขา ควาย ร้อย ๔ หาบ.

๏ ชิบ สยาม ชื่อ เจ้าไซ บันทุก เข้า ๒ พัน ๗๗๖ หาบ ฝาง ๒๒๗๐ หาบ, น้ำตาน ทราย ๕๐๐ หาบ, พริกไทย ดำ ๕๒๕ หาบ, เขา ควาย ๔๐ หาบ, เข้า เปลือก ๑๑๖๔ หาบ.

๏ ชิบ สยาม ชื่อ คอเมค บันทุก ฝาง ๒๕๙๐ หาบ, น้ำ ตาน ทราย ๓๕๒๐ หาบ, เข้า เปลือก พัน ๔๑๖ หาบ.

๏ ชิบ สยาม ชื่อ คอนเทศ บันทุก เข้า ๑๓๕๐ หาบ, ฝาง ๑๕๑๙ หาบ, น้ำตานทราย ๑๓๐๕ หาบ, เข้าเปลือก ๑๙๐๐ หาบ.

๏ เรือ กลไฟ สยาม เจ้าพระยา บันทุก เข้า ๔๔๒๖ หาบ, น้ำตาน ทราย ๓๕๕ หาบ, เขา ควาย ๗๕ หาบ, ไหม ๑๖ หาบ.

ราคา สินค้า กรุงเทพ

๏ เข้ากล้อง อย่าง ต่ำ เกวียนละ ๔๔ บาท ๏ เข้ากล้อง อย่าง กลาง เกวียนละ ๔๗ บาท ๏ เข้าขาว อย่าง ดี เกวียน ละ ๕๐ บาท ๏ เข้า อย่าง ที่ ๔ เกวียน ละ ๖๒ บาท เข้า ขาว ที่ หนึ่ง เกวียน ๗๘ บาท ที่ ๒ เกวียน ๗๕ บาท ๏ เข้าโรงยี จักร ที่ หนึ่ง หาบละ ๒ บาท ๒ สลึง ที่ ๒ หาบ ละ ๒ บาท สลึง ที่ ๓ หาบ ละ ๒ บาท เฟื้อง ๏ เข้า เปลือก นา สวน เกวียน ๕๓ บาท นา เมือง เกวียน ละ ๓๘ บาท ๏ เมลด งา เกวียน ละ ร้อย ๓๐ บาท ๏ ฝ้ายไม่มี เมล็ด หาบ ละ ๒๕ บาท สลึง ที่ มี เมล็ด หาบละ ๙ บาท ๏ น้ำตานทราย ขาวอย่าง ที่ หนึ่ง หาบ ละ ๑๒ บาท ที่ ๒ หาบละ ๑๑ บาท ที่ ๓ ๏ น้ำตานแดง ที่ ๑ หาบละ ๗ บาท ๒ สลึง ที่ ๒ หาบ ละ ๖ บาท ๒ สลึง ๏ พริก ไทย ดำ หาบ ละ ๘ บาท ๓ สลึง ๏ หนังควาย หาบ ละ ๑๓ บาท ๏ หนังวัว หาบละ ๑๗ บาท ๏ เขาควาย หาบละ ๑๔ บาท ๒ สลึง ๏ กำยาน ที่ ๑ หาบละ ๑๙๐ บาท ที่ ๒ หาบ ละ ๑๔๐ บาท ๏ ตะกั่วเครียบ ที่ ๑ หาบละ ๓๘ บาท ที่ ๒ หาบ ละ ๓๖ บาท ๏ ป่าน กลีบ ที่ ๑ หาบละ ๑๙ บาท ๒ สลึง ที่ ๒ หาบ ละ ๑๘ บาท ๒ สลึง ๏ รง หาบ ละ ๖๖ บาท ๏ ไหมโคราช หาบละ ๓๐๐ บาท ไหม ยวร หาบ ละ ๘๐๐ บาท ไหมเขมน หาบละ ๗๐๐ บาท ๏ ครั่ง ที่ ๑ หาบละ ๑๔ บาท ๒ สลึง ที่ ๒ หาบละ ๑๒ บาท ๏ เร่ว หาบ ละ ๓๗ บาท ๏ กระวาน หาบละ ๒๒๕ บาท ๏ ฝาง ๓ ดุ้น ๔ ดุ้น เปน หาบ ๆ ละ ๒ บาท สลึง ที่ ๕ ดุ้น ๗ ดุ้น เปน หาบ ๆ ละ ๒ บาท เฟื้อง ที่ ๗ ดุ้น ๘ ดุ้น ๙ ดุ้น เปน หาบ ๆ ละ บาท สาม สลึง เฟื้อง ๏ เมลด กระเบา หาบละ ๒ บาท ๏ ไม้ซิง ชัน ที่ หนึ่ง ๑๐๐ หาบ เปน ๒๕๐ ที่ สอง หนัก ๑๐๐ หาบ เปน ๑๙๐ บาท ๏ ไม้แดง ที่

หนึ่ง ๑๐๐ หาบ เปน ๒๐๐ บาท ที่ ๒ หาบ ละ บาท ๏ ไม้ ศัก ยก ละ ๓๐ บาท ๏ งาช้าง ๕ อัน เปน หาบ ๆ ละ ๓๕๐ บาท ๕ อัน เปน หาบ ละ ๓๔๐ บาท ๖ อัน เปน หาบ ๆ ละ ๓๓๐ บาท ๗ อัน เปน หาบ ๆ ละ ๓๒๐ บาท ๏ ปลา แห้ง หาบ ละ ๘ บาท ปลา สลิด หาบ ละ ๕ บาท สลึง ๏ ปลิง ทะเล หาบ ละ ๑๐ บาท ๒ สลึง กระสอบ ๑๐๐ ใบ เปน ๘ บาท ทอง หนัก บาท หนึ่ง เปน เงิน ๑๗ บาท ๏ การ แลก เงิน เมือง สิงคโปร ได้ กำไร ร้อย ละ ๗ เหรียน

๏ พระ เจ้า เชียงใหม่ มา ถึง

๏ พระเจ้า เชียงใหม่ ลง มา กรุง เทพ ฯ ณ เดือน ๘ อุตรายสาท แรม ๑๓ ค่ำ แล เดิน ทาง มา ประมาณ เดือน เสศ จึ่ง ถึง. ธรรมเนียม พระเจ้า เชียงใหม่ นั้น ต้อง ลง มา เฝ้า ใต้ ฝ่า ลออง ธุลี พระบาท ทูล เกล้า ถวาย เครื่อง ราช บรรณา การ สาม ปี ลง มา ครั้ง หนึ่ง ได้ ยิน ข่าว ว่า ที่ ฦๅ ว่า ด้วย เรื่อง พระเจ้า เชียง ใหม่ เอาใจ ออก หาก จาก กรุงเทพ ฯ จะ ไป เข้า ด้วย เมือง พม่า นั้น เปน ความ ไม่ จริง ท่าน ก็ ยัง สวามิภักดิ ต่อ พระเจ้า อยู่ หัว ใน กรุง เทพ ฯ อยู่ ข้าพเจ้า ก็ พลอย ยิน ดี ด้วย

การ ศึก ที่ ประเทศ ยูโรบ

๏ ข่าว มา ทาง เตเลแครฟ, ใน เรว ที่ สุด คือ เดือนแปด บุรพาสาท แรม ๘ ค่ำ, ดู เหมือน ดาว ประกายพฤกษ ที่ จะ นำ กลาง วัน อัน ประกอบ ด้วย ความ ศุข สบาย, ออก จาก มืด แล พยุห์ น่า กลัว. เพราะ ข่าว นั้น บอก ว่า เมือง ออศเตรีย ยอม ยก เมือง วินีเซีย ให้ แก่ เมือง อิตาลี, ได้ ขอ อำนาจ เอมปีรอ เจ้า เมือง ฝรั่งเสศ ให้ อยุด การ ศึก. เอมปีรอ ได้ รับ เอา เปนธุระ, แล มี หมาย ประกาศ ห้าม อิตาลี กับ เมือง ปรอศเซีย, อย่า ให้ รบ ออศเตรีย ต่อ ไป, แต่ เรา ได้ ไว้ ใจ ข่าว มา แต่ ก่อน ดู เหมือน จะ เปน ดาว ประกายพฤกษ แต่ ประ เดี๋ยว ก็ ดับ ไป, เหมือน ที่ คน เรียก ว่า ผี พุ่ง ไต้, เรา จึ่ง ไม่ ใคร่ ไว้ ใจ ดาว ดวง ใหม่ ที่ ขึ้น เดี๋ยว นี้. ถึง กระนั้น เรา ก็ มี ความ ไว้ ใจ บ้าง ว่า, กระบี่ ที่ โดด ออก จาก ฝัก เปน หลาย หมื่น หลาย แสน เล่ม นั้น, ก็ ได้ กลับ เข้า ฝัก เสีย แล้ว. แล ปืน ใหญ่ ยิง ที่ มี กำลัง มาก กว่า แต่ ก่อน นั้น, ที่ ได้ ฆ่า ให้ คน ตาย เปน พัน เปน แสน นั้น, ได้ เงียบ เปน ศุข แล้ว. มี ความ ข้อ หนึ่ง, ดู เหมือน จะ เปน แน่ ว่า, เมือง ปรอศเซีย ได้ ถอย กำลัง ลง แล้ว. เมือง เยอมะเน ทั้งปวง ที่ อยู่ ริม กัน นั้น, จะ ไม่ ต้อง กลัว ความ โอหัง ของ พวก ปรอศเซีย เหมือน แต่ ก่อน อีก แล้ว. มี ความ อีก ข้อ หนึ่ง, ดู ใกล้ จะ มา ถึง, คือ ว่า เมือง เยอมะเน ทั้งปวง ที่ เปน เมือง เล็ก เล็ก น้อย ๆ, ก็ จะ รวบ รวม เข้า กัน เปน เมือง รีพับลิก, ฤๅ ตั้ง เปน เมือง ตาม อย่าง อังกฤษ, ที่ เรียก ลิมมิตเตด มอน อากี. ที่ จะ มี กำลัง ยั่ง ยืน มั่น คง, ภอ ที่ จะ เปน เมือง เอก เปน เมือง ที่ จะ ให้ เจริญ ความ ศุข ใน ประเทศ ยูโรบ, บันดา เมือง เยอ มะนี เหล่า นั้น ที่ เปน เมือง เล็ก ๆ, ไม่ ได้ ขึ้น แก่ เมือง ใด. มี เจ้า แผ่นดิน ใส่ มงกุฎ กว่า ๑๒ องค์, จำ เปน มี สาเหตุ ที่ จะ ให้ เกิด วิวาท กัน เนือง ๆ. เปรียบ เหมือน เรือน ที่ มุง จาก ย่อม เปน เชื้อ ไฟ. ถ้า เกิด ไฟ ขึ้น แต่ สักหน่อย ก็ จะ ให้ มาก ไป ได้. เรา มี ความ ปรารถนา จะ ให้ เมือง เยอมะนี เหล่า นั้น, รื้อ ทำ เสีย ใหม่. ให้ รวม เข้า เปน เมือง เดียว กัน, เหมือน เมือง ยูใน ติดเทศ ๓๖ หัว เมือง เข้า ด้วย กัน. เปน เมือง เดียว จึ่ง ได้ มี กำลัง มาก. เรา เหน ว่า ถ้า เมือง ยะมะนี ทั้งปวง เมื่อ จะ เข้า กัน เช่น นั้น, คง จะ มี ความ ศุข ที่ กลาง ประเทศ ยูโรบ ยั่ง ยืน, ไม่ ต้อง อาไศรย เมือง ฝรั่งเสศ เพื่อ จะ ให้ เกิด ความ ศุข. ต่อ ไป อีก เล่า.

ขอ เงิน ราคา จด หมายเหตุ

๏ นังสือ เอดิตอ คำนับ มา ยัง ท่าน ทั้งปวง, ที่ ได้ รับ จด หมาย เหตุ ด้วย ข้าพเจ้า, อยาก จะ รับ ประทาน เงิน ค่า จด หมาย เหตุ เล่ม หนึ่ง ที่ ยัง ค้าง อยู่ บ้าง. กับ ทั้ง เล่ม ที่ ๒ นี้ ก็ จะ ต้อง รับ ประทาน เงิน มา ใช้ ใน การ พิมพ์. เพราะ ว่า ย่าง เข้า มา ถึง กลาง ปี, คิด เปน หนังสือ ครึ่ง เล่ม แล้ว. เมื่อ ไป จน ถึง ยก ๑๕ ถ้า ว่า ยัง ไม่ ได้ ใช้ เงิน ค่า หนังสือ แล้ว, ก็ จะ ต้อง คิด เอา เล่ม ละ ๖ บาท ตาม ที่ ได้ ว่า ไว้ แต่ เดิม เมื่อ จะ ตี เล่ม ที่ ๒ นี้.

๏ อนึ่ง สาม ฉบับ เล่ม สอง ตี พิมพ์ แล้ว, แต่ ยัง หา ได้ ผูก เข้า เปน เล่ม ไม่, จะ เร่ง ทำ ใน ๒๐ วัน จึ่ง จะ จำ หน่าย ได้ บ้าง.

๏ อนึ่ง จด หมายเหตุ ยก นี้ ช้า, พ้น กำ หนด ไป เพราะ ลูก จ้าง ที่ เปน สำ คัญ นั้น เจ็บ ไป, ข้าพเจ้า ขอ โทษ ท่าน ทั้งหลาย เสีย อีก ครั้ง หนึ่ง เถิด.

๏ ข้าพเจ้า ผู้ มี ชื่อ ข้าง ท้าย หนังสือ นี้, มา ออก หนังสือ พิมพ์ ให้ ท่าน ทั้งปวง ทราบ, ว่า ข้าพเจ้า มี เพชร มา ไม่ ๆ มาก, ข้าพเจ้า ชื่อ เอ. ไอมันดิเฮน กัมปนี. อยู่ ที่ ห้าง สมเดจ องค์ ใหญ่.

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

เล่ม ที่ ๒ เดือน ๙ ขึ้น สิบ ห้าค่ำ ปี ขาน อัฐ ศก จุลศักราช ๑๒๒๘ เดือน ออคัศ วัน ที่ ๒๗ กฤษ ศักราช ๑๘๖๖, ใบ ที่ ๑[illegible]

สรรเสิญ นาย จิด ช่าง ถ่าย รูป

๏ ได้ ทราบ ความ ว่า นาย จิด ช่าง ถ่าย รูป เปน คนใจ ดี ควร ที่ จะ สรรเสิญ บ้าง. ใจ ความ ว่า พระสงฆ์ องค์ หนึ่ง อยู่ วัด บุปผา ราม มา จ้าง ถ่าย รูป อย่าง กลาง เปน ราคา ๖ บาท ครั้น ถ่าย รูป แล้ว พระสงฆ์ องค์ นั้น ก็ เอา รูปไป รูป หนึ่ง แต่ เงิน ค่า จ้าง ถ่าย รูป นั้น หาได้ ให้กับ นาย จิดไม่ นาย จิด ก็ มิได้ ทวง การ ก็ นิ่ง นาน ประมาณ สัก สอง เดือน เสศ พระสงฆ์ องค์ นั้น รู้ สึก มี ความ ละอาย ใจ จึ่งได้ เอา เงิน ค่า รูป ฝาก เขา มา ให้กับ นาย จิด ๆ ก็ไม่ มี ความ โกรธ

๏ ข้อ ๒ ว่า ด้วย พระสงฆ์ อีก องค์ หนึ่ง ชื่อ พระ ทับ อยู่ วัด บวรนิเวศ มา จ้าง นาย จิด ถ่าย รูป เปน รูป อย่าง กลาง ราคา ๖ บาท ครั้น ถ่าย รูป แล้ว เงิน ค่า จ้าง ก็ไม่ให้ แต่ รูป ที่ ถ่าย นั้น ก็ไม่ เอาไป ดู เหมือน จะ ฬ้อลวง ลอก ให้ นาย จิด เสีย น้ำ ยา เปล่า ๆ

๏ ข้อ ที่ ๓ ว่า ด้วย พระสงฆ์ อีก องค์ หนึ่ง ชื่อ พระ มะหา พอน อยู่ วัด ชะนะ สงคราม เปน คน ชอบ อัธฌาไสย กับ นาย จิด แล้ว ก็ ยืม หนังสือ พิมพ์ พระราช พงษาวดาร กรุง เก่า ไป สอง เล่ม เอาไปได้ ประมาณ สิบ เดือน เสศ ก็ไม่ เอา มา ส่ง เลย นิ่ง เฉย ที่ เดียว นาย จิด ก็ได้ มี จดหมาย ไป เตือน พระ มหา พอน ก็ พูด แช เชือน หลบ หลีก เปน หลาย ครั้ง หลาย หน ของ นาย จิด เสีย ไป

๏ ข้อ ที่ ๔ ว่า ด้วย พระสงฆ์ อีก องค์ หนึ่ง ชื่อ พร มหา เนต อยู่ วัด โสมนัศวิหาร มา จ้าง นาย จิด ถ่าย รูป แล้ว พูด อวด ตัว ว่า ชำนิ ชำนาญ ใน ภา ษา อังกฤษ แล รู้ หนังสือ อังกฤษ มาก มาย จึ่ง ได้ วาน นาย จิด ไป ช่วย ซื้อ หนังสือ ดิกชันนาเร ที่ ท่าน หมอ ปรัดเล ให้ ฉบับ หนึ่ง ถ้า เปน ราคา เท่าไร ก็ให้ นาย จิด ทด รอง ไป ก่อน ครั้น นาย จิด ได้ ซื้อ หนังสือ ดิกชันนาเร เล่ม หนึ่ง ฝาก ไป ให้ กับ พระ มหา เนต ๆ ก็ กลับ คำ ว่า ไม่ได้ สั่ง ให้ นาย จิด ซื้อ ดอก ก็ไม่ รับ เอา หนังสือ ดิกชันนาเร ไว้ ผู้ ที่ ถือ หนังสือ ไป ให้ นั้น ต้อง เสีย เงิน ใช้ แทน ค่า หนังสือ ดิกชันนาเร ความ ทั้ง ๔ ข้อ นี้ ควร ที่ นาย จิด จะ มี ความ เสีย ใจ บ้าง แต่ ว่า นาย จิด ไม่ เสีย ใจ เลย บันดา ที่ มา จ้าง ถ่าย รูป นั้น นาย จิด ก็ไม่ เอา ราคา แพง นัก เอา แต่ ภอ สม ควร แล จะ ขอ รูป ต่าง ๆ ก็ได้ ให้ ไป บ้าง ตาม ที่ ชอบ อัธฌาไศรย กัน

๏ ว่า ด้วย พระสงฆ์ไป เมือง มอญ ฯะ

๏ มี ข่าว มา ว่า พระสงฆ์องค์ หนึ่ง, ชื่อ พระปลัดจุ อยู่ วัด บวร มงคล, ทูล ลา พระเจ้า อยู่ หัว กรุง สยาม. ไป เมือง มอระ แมน, แต่ ณเดือน อ้าย ปี ฉลู สัปตศก. ครั้น ถึง ณเดือน หก ปี ขาร อัฐศก, พระ ปลัด จุ จะ กลับ มา ก็ไป ลา คอเวอเมน มอระ แมน, แล ท่าน กงสุล ผู้ ใหญ่ นั้น ก็ ฝาก หนังสือ ฉบับ หนึ่ง, กับ สิ่ง ของ ที่ มี ราคา มาก, ก็ อยู่ใน ห่อ หนังสือ ฉะบับ นั้น ด้วย. แล้ว สั่ง พระปลัดจุ ให้ นำ เอา หนังสือ นั้น, ไป มอบ กับ มิศเตอ นอก ที่ ท่าน เปน กงสุล อังกฤษ นั้น, แลให้ มิศเตอนอก กงสุล อังกฤษ, นำ หนังสือ ไป ถวาย ต่อ คอเวอเมน สยาม. ครั้น ณะ เดือน ๘ พระ ปลัด จุ ก็ กลับ มา จาก เมือง มระแมน, ถึง กลาง ดง แขวง เมือง กาญจน บุรี, ก็ ป่วย เปน ไข้ ป่า ประมาณ เจ็ด วัน ถึง แก่ มรณภาพ. ใน บ้าน เกรียง นั้น, มี สิศย์ สามเณร ๑ คฤหัษฐ ๓. แต่ เปน เด็ก ๆ ทั้ง ๔ คน, ก็ เก็บ เอา แต่ หนังสือ ฉบับ หนึ่ง, กับ ศิลา ขาว ศรีแก้ว แผ่น หนึ่ง, เปน อย่าง ย่อม ภอ ที่ จะ หาบ แล แบก มา ได้. กับ ต้น ไม้ สอง ต้นประหลาด, สูง ศอก หนึ่ง สอง ต้น, กับ ตัว อย่าง คือ ต้น โสก ดอก โสก ที่ใส่ ถุง ดี ตรา จะ มา ถวาย ถุง หนึ่ง ที่ สิศย์ เก็บ มา ได้ แต่ ของ สาม อย่าง เท่า นั้น, ยัง เหลือ อยู่ ศิลา ศรี แก้ว ก้อน ใหญ่ เหลือ กำลัง ที่ จะ เอา มา ได้. คน ทั้ง ๔ คน โดย สาร เรือ เข้า มา ยัง กรุงเทพ ฯ. คน ทั้ง ๔ ที่ ถือ หนังสือ มา นั้น เปน เดก ไม่

ใคร่ จะ รู้ จัก ใคร เลย. ก็ เอา หนังสือ กับ สิ่ง ของ นั้น มา ทิ้ง นิ่ง ความ ไว้ ที่ วัด บวรมงคล. ยัง มี พระสงฆ์ องค์ หนึ่ง, เปน สิศ ของ พระปลัดจุ ที่ ตาย ชื่อ พระไท สำรับ สวด พระปริต ในหลวง อยู่ วัด บวรมงคล นั้น เอง, จึ่ง ได้ นำ เอา หนังสือ ฉบับ นั้น มา ให้ แก่ มิศเตอนอก กงสุล อังกฤษ, ๆ อ่าน หนังสือ ได้ ความ ว่า สิ่ง ของ ใน ห่อ กะดาด นั้น, เปน ของ ฝาก มา ถวาย กับ คอเวอเมนต์ สยาม. ท่าน กงสุล อังกฤษ พูด ว่า จะ เอา ไป ถวาย เอง, ไม่ ต้อง พระไป. พระ ไท ก็ ลา กลับ มา วัด. ด้วย พระไท องค์ นี้ เปน คน ซื่อ ตรง ต่อ แผ่นดิน, โดย สุจริต เปน เที่ยง แท้

๏ หนังสือ บน นี้ เขา ขอ ให้ ลง พิม.

เปน ข้อ เล็ก น้อย เปน ความ จริง ที่ ควร หนุ่ม ๆ จะ ได้ เอา ใจ ใส่ ข้อ เปน ๑๓ ข้อ

๏ ถ้า ผู้ ใด ไม่ ได้ กิน น้ำ เหล้า เลย จะ ไม่ เปน คน ขี้ เมา. นี่ แล เปน ความ ชัด.

๏ แล นี่ ก็ เปน ความ ชัด, ถ้า ข้าพเจ้า ไม่ กิน น้ำ เมา ข้าพเจ้า จะ ไม่ เข้า ใน การ ให้ บัง เกิด คน ขี้ เมา.

๏ แล นี่ ก็ เปน ความ ชัด, ถ้า ข้าพเจ้า ไม่ เข้า ด้วย คน ที่ กิน เหล้า, ข้าพเจ้า คง พ้น ความ พ่อ ลวง แล บ่วง แร้ว ต่าง ๆ ที่ มัก ดัก หนุ่ม ๆ ให้ เสีย.

๏ นี่ แล เปน ความ ชัด, ถ้า ข้าพเจ้า กิน เหล้า อยู่ บ่อย ๆ ก็ คง จะ เปน ขี้ เมา.

๏ นี่ แล เปน ความ ชัด, ว่า คน ขี้ เมา แต่ แรก ก็ กิน เล็ก น้อย ค่อย มาก ขึ้น ทุก ที ๆ.

๏ นี่ แล เปน ความ ชัด, การ ที่ กิน เหล้า แต่ น้อย ๆ นั้น เปน ต้น เหตุ ให้ เปน ที่ สั่ง สอน, ของ คน ขี้ เมา ทุก คน ให้ เรียน.

๏ นี่ แล เปน ความ ชัด, ถ้า การ ที่ กิน เหล้า แต่ หนิด หน่อย ไม่ มี แล้ว, คน ขี้ เมา ก็ ไม่ มี ด้วย.

๏ นี่ แล เปน ความ ชัด, ถ้า แล คน ขี้ เมา จะ ทิ้ง การ เมา, ต้อง ละ ทิ้ง สิ่ง ที่ ทำ ให้ เมา.

๏ นี่ แล เปน ความ ชัด, ถ้า คน ขี้ เมา จะ ทิ้ง การ เมา การ กิน เหล้า ก็ ไม่ มี.

๏ นี่ แล เปน ความ ชัด, ถ้า ข้าพเจ้า จะ ต้อง ทำ เยี่ยง หย่าง ให้ ดี, ข้า ก็ จะ ต้อง ทิ้ง การ กิน เหล้า.

๏ นี่ แล เปน ความ ชัด, ถ้า ใคร ไม่ กิน เหล้า คง จะ ไม่ มี คน ขี้ เมา.

๏ นี่ แล เปน ความ ชัด, ว่า ถ้า คน ขึ้น กิน เหล้า เหมือน ทุก วัน นี้, การ ที่ เมา ก็ คง จะ กำเริบ ขึ้น.

๏ นี่ แล เปน ความ ชัด, ว่า คน ทั้ง หลาย ควร จะ ทิ้ง การ เมา, จึ่ง ภาย หลัง นี่ แล เปน ความ ชอบ. ข้าพเจ้า ควร จะ ชัก ชวน เพื่อน บ้าน, แล พี่ น้อง ให้ ละ การ ที่ กิน เหล้า แต่ น้อย ๆ นั้น, เพื่อ กิน เหล้า มาก จะ ได้ ไม่ มี. ความ นี้ คัด ออก จาก จดหมายเหตุ ชื่อ โลเรนกอนเตนิวซ์.

ว่า ด้วย เด็ก เลี้ยง แกะ แล หมาใน

๏ เด็ก เลี้ยง แกะ คนหนึ่ง เที่ยว เลี้ยง แกะ อยู่ ตาม ทุ่ง นา, เคย ร้อง เรียก พวก ชาว บ้าน ว่า, หมาใน มา กิน แกะ แล้ว ๆ. แต่ หลอก ลวง เช่น นี้, ได้ สอง สาม หน มา แล้ว. พวก ชาว บ้าน ไม่ รู้ ว่า เด็ก หลอก, ก็ ชวน กัน ถือ เครื่อง สาตราวุธ ขวาน แล ไม้ ตระ บอง จะ มา ฆ่า หมาใน เสีย. ครั้น มา ถึง ที่ เข้า ไม่ ได้ เหน หมาใน ก็ รู้ แน่ ว่า เด็ก นั้น หลอก. เขา จึ่ง ตั้ง ใจ ว่า ที หลัง จะ ไม่ เชื่อ เด็ก นั้น อีก เลย. ภาย หลัง วัน หนึ่ง หมาใน เข้า มา จริง ๆ, เด็ก ร้อง เรียก ให้ เขา ช่วย ว่า หมา ใน มา ซับ แล้ว ๆ. ชาว บ้าน ก็ ไม่ ไป ช่วย. หมา ใน ก็ กิน แกะ เสีย สิ้น.

๏ คำ เปรียบ นี้ ใจ ความ ว่า, คน ที่ มัก พูด ไม่ จริง แล้ว, ภาย หลัง ถึง ว่า จะ พูด จริง ก็ ไม่ มี ใคร เชื่อ.

ว่า ด้วย ลิง แล คน ตระหนี่

๏ มี คน ตระหนี่ เหนียว แน่น เปน คน โลภ มี เงิน มาก นัก, ได้ เลี้ยง ลิง ไว้ ตัว หนึ่ง เปน เพื่อน ตัว. เวลา วัน หนึ่ง คน ที่ ตระ หนี่ นั้น หา ได้ อยู่ ไม่, ลิง ก็ เข้า ไป ค้น เอา เงิน มา ที ละกำ มือ ๆ โปรย ทิ้ง ออก ไป ทาง น่า ต่าง, เกือบ หมด หีบ แล้ว. ชาว บ้าน นั้น เหน เงิน ทิ้ง ไว้ เช่น นั้น, ก็ วิ่ง รวม กัน แย่ง เอา เงิน ไป เสีย. ครั้น เจ้า ของ กลับ มา เหน ลิง เอา เงิน โปรย ทิ้ง ตาม น่าต่าง ก็ เสีย ใจ นัก, คิด จะ ฆ่า ลิง ตัว นั้น เสีย. เพื่อน บ้าน คน หนึ่ง จึ่ง ห้าม เสีย ว่า, ท่าน เอ๋ย อย่า ทำ มัน เลย, ลิง นี้ เปน โง่ นัก อยู่ แล้ว ก็ จริง. แต่ ไม่ เท่า ความ โง่ ของ ท่าน ที่ ตระ หนี่ เหนียว, หลง เก็บ แต่ ทรัพย์ ไว้ ไม่ ได้ เอา ใช้ บ้าง เลย.

๏ คำ เปรียบ นี้ ใจ ความ ว่า, คน ตระ หนี่ ก็ ชั่ว เหมือน คน ตะโมย เหมือน กัน.

พงษาวดาร อังกฤษ ต่อไป

๑ ครั้น คฤศตศักราช ๑๓๘๕ บาด หลวง ยอนวิกกลิด ก็ ทำ ลาย ขันธ์ ล่วงไป. ภาย หลัง มา เมื่อ คฤศตศักราช ๑๓๙๙ เฮนเรโบลิงบก ชิง เอา ราชสมบัติ ได้, ทรง พระนาม ว่า, เฮนเร ที่ สี่, ว่า การ แผ่นดิน สืบ มา. แต่ มี เจ้า อยู่ องค์ หนึ่ง ควร จะ ได้ ราชสมบัติ ก่อน เฮนเรโบลิงบก, นาม ว่า, เอดเมินม็อดติเมอ, อายุ ได้ ๗ ขวบ. เปน นัดา แห่ง เชษฐาชินี ของ บิดา เฮนเร. เฮนเร เปน บุตร พระ อนุชา. เหตุ ดั่ง นั้น เอดเมินม็อดติเมอ จึ่ง ควร จะ ได้ ราชสมบัติ ก่อน เฮนเร, ตาม ธรรมเนียม กระษัตร ใน กรุง ลอนดอน. เมื่อ เฮนเร ชิง ราชสมบัติได้แล้ว, สั่งให้ จับ เอดเมินม็อดติเมอ ขัง เสีย. จะละ ไว้ เกรง จะ เกิด เสี้ยน หนาม. เฮนเร นั้น ได้ ราชสมบัติ ด้วย การ คด โกง, ไม่ ได้ ด้วย สุจริต. ให้ หวาดหวั่น รำพึง คิด เกรง ไพรี อยู่ เสมอ, ไม่ เปน สุข. ใน คฤศตศักราช ๑๔๐๐ ปี. มี ขุนนาง หลาย คน ร่วม คิด กัน จะ จับ เฮนเร. มี ผู้ หนึ่ง ใน พวก นั้น ไม่ ซื่อ สัตย์, ลอบ มา ทูล ความ นั้น แก่ เฮนเร, ๆ สั่ง ให้ จับ ขุนนาง พวก ขบถ นั้น ประหาร ชีวิตร เสีย. เฮนเร เจ้า แผ่นดิน นั้น เมื่อ ยัง ไม่ ได้ ราช สมบัติ พระองค์ เปน ฝ่าย วิกกลิด. ครั้น พระองค์ ได้ ราชสมบัติ แล้ว กลับ นับ ถือ พวก บาดหลวง, เหน ว่า พวก บาดหลวง มี กำลัง มาก, จะ ได้ ช่วย ป้อง กัน รักษา พระองค์, ๆ จะ ได้ ครอง ราช สมบัติ เปน สุข มั่นคง. จึ่ง สั่ง ให้ ระบาย ประกาศ ว่า, ถ้า ใคร เข้า เปน พวก วิกกลิด, จะ ประหาร ชีวิตร เสีย. มี คน หนึ่ง ชื่อ วิเลียมซอเตอ, เปน คน เดิม ที่ เจ้า แผ่นดิน, ให้ คลอก เสีย ก่อน คน ที่ ต้อง ประหาร ชีวิตร เพราะ ถือ สาศนา. ภาย หลัง นั้น มา เออล์ออฟนอธัมเบอแลนด์ ขุนนาง ผู้ ใหญ่, กับ เฮนเรเปอซี ผู้ บุตร, ซึ่ง ได้ ทำ ความ ชอบ ไว้ ต่อ พระเจ้าเฮนเร, ได้ ช่วย ประคับ ประคอง ให้ เฮนเร ได้ ราชสมบัติ. ทั้งสอง ขุนนาง นั้น ไป ทำ ศึก กับ พวก สกอตแลนด์. ได้ ขุนนาง ดี ๆ มั่ง มี ทรัพย ไว้ เปน ชะเลย มาก กน. พระเจ้า เฮนเร ทราบ ดัง นั้น แล้ว มี หนัง สือ ไป ห้าม ว่า, อย่า ให้ เออล์ออฟนอธัมเบอแลนด์ รับ ค่า ไถ่. ให้ เอา ตัว ขุนนาง ชะเลย นั้น ส่ง มา, ขุนนาง ทั้งสอง นั้น ไม่ ได้ ค่า ไถ่ ก็ ขัด ใจ. จึ่ง คิด กับ พรรค พวก ว่า จะ ถอด เฮนเร เสีย จาก เจ้า แผ่นดิน. แล้ว จัดแจง ตระเตรียม พล ทหาร ไว้ เปน อัน มาก จะ ยก มา กรุง ลอนดอน. ภอ เออล์ออฟนอธัมเบอแลนด์ ป่วย ลง ยก มา ไม่ ได้. เฮนเรเปอซี จึ่ง ยก มา แต่ กอง ทัพ เดียว, พระ เจ้า เฮนเร กับ ราชบุตร องค์ ใหญ่, ยก ทหาร มา รบ สู้ กับ เฮนเร เปอซี เปน สามารถ. เฮนเรเปอซี ตาย ใน สนาม รบ, พวก พล ก็ แตก กระจัด กระจาย. พระเจ้า เฮนเร ได้ ไชย ชนะ แล้ว เสด็จ กลับ เข้า พระ นคร. เออล์ออฟนอธัมเบอแลนด์ ทราบ ว่า บุตร ถึง แก่ กรรม เสีย แล้ว, ก็ ให้ กอง ทัพ ที่ เตรียม ไว้ นั้น เลิก กลับ ไป เสีย. แล้ว มา เฝ้า พระเจ้า เฮนเร ทูล สารภาพ รับผิด ขอ โทษ, ทรง พระ กรุณา โปรด ชุบ เลี้ยง, ให้ คง ที่ ขุนนาง อยู่ ดัง เก่า. แล้ว คิด เข้า กับ พวก ขบถ ยก มา ตี เจ้า แผ่นดิน อีก. เออล์ออฟนอธัมเบอแลนด์ ก็ ถึง แก่ ความ ตาย ใน สงคราม. คฤศตศักราช ๑๔๐๘ ปี. เฮนเร สิ้น เสี้ยน ศึก ครอง ราชสมบัติ เปน ปรกติ.

๑ ครั้ง นั้น เจ้า แผ่นดิน สะกอตแลนด์ อ่อน อ้อแอ้ ไม่ องอาจ, พระ ราชอนุชา ได้ เปน ใหญ่ ว่า ราชการ แทน, ดำริห์ จะ ประหาร ชีวิตร พระเจ้า ลูก เธอ เสีย. ถ้า พระเจ้า แผ่นดินสวรรคต แล้ว, บุตร ของ ตน จะ ได้ ครอง ราชสมบัติ. แล้ว จับ พระเจ้า ลูก เธอ องค์ ใหญ่ จำ ตรากไว้ ให้ อด อาหาร จน สิ้น พระชนม์. พระเจ้าแผ่นดิน ทราบ ดัง นั้น, จึ่ง ส่ง เยม พระ ราชโอรศ องค์ น้อย ไป เมือง ฝรั่งเศส. เมื่อ เยม ไป ใน หนทาง, เรือ พวก อังกฤษ มา ภบ จับ เอา เยม ไป ถวาย เฮนเร, แต่ อายุ ได้ ๙ ขอบ. เฮนเร ภอ พระ ไทย ไม่ รับ ค่า ไถ่, เอา ไว้ เปน ชะเลย ไม่ ปล่อย ไป. เจ้า แผ่นดิน สะกอตแลนด์ ทราบ ข่าว ดัง นั้น, ทรง พระทุข โทม นัศ โสกาไลย ถึง พระ ราชโอรศ จน สิ้น พระชนม์. พระ ราชอนุชา ได้ ครอง ราชสมบัติ สืบ มา. พระเจ้า อังกฤษ ได้ เยม โอรศ เจ้า แผ่นดิน สะกอตแลน มา ไว้ ดี พระ ไทย นัก, จึ่ง จัด ครู ผู้ ดี ให้ สั่ง สอน, รู้ สิลปสาตร วิชา ขนบ ธรรมเนียม ต่าง ๆ. แต่ เยม ศึกษา เล่า เรียน วิชา อยู่ ใน กรุง ลอนดอน ถึง ๑๙ ปี. ไม่ ได้ กลับ ไป เมือง สกอตแลนด์. ครั้น เจ้า แผ่นดิน สกอตแลนด์ ถึง ความ พิราไลย แล้ว, เยม จึ่ง เสดจ กลับ ไป, ได้ ครอง ราชสมบัติ เปน เจ้า แผ่นดิน สกอตแลนด์ สืบ มา. ฝ่าย เฮนเร พระ ราชบุตร องค์ ใหญ่ ของ พระเจ้า แผ่นดิน อังกฤษ นั้น, คบ หา สมาคม แต่ พวก พาล, ทำ การ อยาบ คาย เกะกะ นัก. แต่ หมั่น มัก ฝึก ใฝ่ อยู่ ใน การ สงคราม, ฝีมือ รบ ดี เข้มแขง กล้า หาร, การ นอก นั้น ไม่ เปน ผล. วัน หนึ่ง พวก ของ พระเจ้า ลูก เธอ องค์ ใหญ่ ไป ปล้น เขา. เจ้า ของ ทรัพย จับ ได้ ส่ง มา ให้ แก่ ซกอยนี ผู้ ตระลาการ ใหญ่

ชำระ. พระเจ้า ลูก เธอ ทราบ ดัง นั้น เสดจ มา ที่ โรง วินิจฉัย, ชัก กระบี่ ออก เงื้อ ง่า ขู่ ตระลาการ, จะ ให้ ปล่อย ผู้ ร้าย นั้น เสีย. ตระลาการ ไม่ ปล่อย. พระเจ้า ลูก เธอ กริ้ว นัก, จะ เข้า แย่ง เอา ตัว ผู้ ร้าย ปล่อย เสีย. ตระลาการ ก็ ภา กัน จับ พระเจ้า ลูก เธอ ไป ขัง ไว้, จะ ถวาย บังคม ทูล พระกรุณา ให้ ทรง ทราบ. พระเจ้า ลูก เธอ รับ ผิด จะ ไม่ ทำ เช่น นั้น สืบ ไป. ตระลาการ เหน พระเจ้า ลูก เธอ อ่อน น้อม ยอม สาระภาพ ผิด แล้ว ก็ ปล่อย ไป, มิ ได้ ถวาย บังคม ทูล ให้ ทรง ทราบ. ภาย หลัง มา ความ เรื่อง นี้ ทราบ ไป ถึง เฮนเร เจ้า แผ่นดิน, พระองค์ ทรง ยินดี นัก, ตรัส สรรเสิญ ว่า, พระเจ้า แผ่นดิน พระองค์ ใด, มี ตระลาการ ซื่อสัตย ตัดสิน ความ มิ ได้ เหน แก่ เจ้า นาย, แล มี พระ ราชบุตร ซึ่ง ได้ กระทำ ผิด, แล้ว ยอม รับ ผิด โดย ดี ตาม กดหมาย ดัง นี้, พระ เกรียติยศ แล ความ ศุข คง จะ เจริญ ยิ่ง ๆ ขึ้น ไป ไม่ เสื่อม ทราม. เฮนเร พระเจ้า แผ่นดิน นั้น มัก ประชวน พระ โรค ให้ ชัก สยบ ไป บ่อย ๆ. ครั้น โรค นั้น กล้า ขึ้น, ก็ สวรรคต ใน คฤศตศักราช ๑๔๑๓ ปี. พระชนม์ ได้ ๔๖ พรรษา. อยู่ ใน ราชสมบัติ ๑๔ ปี. มี พระ ราชบุตร ๔ องค์ พระราชธิดา ๒ องค์. พระราช บุตร องค์ ใหญ่ ได้ เปน เจ้า แผ่นดิน สืบ มา, พระ นาม ว่า, เฮนเร ที่ ห้า. แล้ว สั่ง ให้ หา พวก ที่ เคย เล่น เปน พาล มา กับ พระองค์ แต่ ก่อน เข้า มา. แล้ว ตรัส ว่า, บัด นี้ เรา ได้ เปน เจ้า แผ่นดิน แล้ว ต้อง กลับ ใจ เสีย ใหม่, ไม่ ประพฤติ ทุจริต ความ ชั่ว เหมือน แต่ ก่อน. อย่า ได้ มา หา เรา เลย. กว่า พวก เจ้า จะ กลับ ใจ เสีย ใหม่. ถ้า พวก เจ้า กลับ ใจ เสีย ใหม่ ไม่ เปน พาล แล้ว, จึ่ง กลับ มา หา เรา ๆ จะ ชุบ เลี้ยง ตาม ความ ชอบ. แล้ว พระองค์ ทนุ บำรุง บ้าน เมือง ให้ อยู่ เปน ศุข, ตั้ง อยู่ ใน กดหมาย สำรับ พระเจ้า แผ่นดิน, มิ ได้ เบียด เบียน ราษฎร. แต่ กริ้ว พวก ยอนวิกลิต นัก, สั่ง ให้ สืบ เสาะ จับ เอา ตัว มา คลอก เสีย เปน อัน มาก. ครั้ง นั้น ใน ประเทศ ฝรั่งเสศ เกิด อยุด อยิก แทบ จะ รบ กัน ขึ้น ใน เมือง. ขุนนาง แล ราษฎร ก็ แตก กัน เปน สอง ฝ่าย, เพราะ เจ้า สอง องค์ ไม่ เข้า กัน, ต่าง ตั้ง ปึ่ง ชิง แขง แข่ง ขู่ ไม่ ลง กัน. เฮนเร เจ้า แผ่นดิน อังกฤษ ทราบ ดัง นั้น เหน ได้ ที่, ก็ รีบ ยก ทหาร ไป ตี ฝรั่งเสศ ได้ หลาย ตำบล. ฝ่าย ฝรั่งเสศ ก็ แก่ง แย่ง เกี่ยง กัน อยู่. ไม่ รู้ ว่า จะ ให้ ใคร เปน นาย ทัพ ยก ไป รบ กับ เฮนเร, จึ่ง ช้า อยู่ มิ ได้ แต่ง กอง ทัพ ออก ไป รบ. จน เฮนเร ตี ล่วง เข้า ไป ได้ อีก หลาย หัว เมือง. จึ่ง ได้ จัด กอง ทัพ ยก ออก ไป. เฮนเร เหน กอง ทัพ ฝรั่งเสศ ยก มา มาก นัก, ก็ จัดแจง ตรอด ตรา กอง ทัพ ของ พระองค์ ไว้ ให้ เข้มแขง มั่นคง ไม่ ย่อ ท้อ. ด้วย พระองค์ นั้น แขง ศึก. ครั้น รุ่ง ขึ้น ก็ ยก ออก มา รบ กัน. เฮนเร ได้ ไชย ชนะ ฆ่า นาย ทัพ ใหญ่ ฝ่าย ฝรั่งเสศ เสีย. ได้ ขุนนาง ฝรั่งเสศ ไว้ เปน ชเลย มาก คน. แล้ว เสดจ กลับ มา กรุง ลอนดอน. แต่ ประเทศ ฝรั่งเสศ นั้น ยัง แก่ง แย่ง รบ กวน กัน อยู่ หา สงบ ไม่. พระเจ้า แผ่นดิน กับ พระ มเหษี ก็ พลัด ไป อยู่ ข้าง ฝ่าย หนึ่ง. พระ ราชโอรศ องค์ ใหญ่ ก็ พลัด ไป อยู่ ข้าง ฝ่าย หนึ่ง, เกิด จลา จล รบ พุ่ง กัน อยู่ ฉนี้, พระเจ้า แผ่นดิน ก็ สิ้น อำนาจ ประหนึ่ง ตก อยู่ ใน เงื้อม มือ พวก ขบถ.

๑ ฝ่าย พระเจ้าแผ่นดิน อังกฤษ ทราบ ว่า ฝรั่งเสศ เกิด จลาจล อยู่ ดัง นั้น, ก็ ยก ทัพไป ตี เมือง นอแมนเด ได้ ทั้ง สิ้น. ฝ่าย พวก ที่ ได้ พระเจ้า แผ่นดิน ไว้ นั้น ทราบ ว่า, พระเจ้า อังกฤษ ตี เมือง นอแมน เด ได้, จึ่ง มา อ่อน น้อม ขอ ทำ หนังสือ สัญญา ไมตรี กับ พระเจ้า อังกฤษ, ๆ ได้ รับ พระ ราชธิดา ของ พระเจ้า ฝรั่งเสศ มา เปน พระ มเหษี พวก นั้น จึ่ง ทำ หนังสือ สัญญา ว่า, ถ้า พระเจ้า แผ่นดิน ฝรั่ง เสศ สวรรคต แล้ว, จะ ขอ รับ ว่า ราชการ แผ่นดิน สืบ ไป, กัน พระ ราชบุตร เสีย จะ ไม่ ให้ ได้ ราชสมบัติ. ครั้ง นั้น พระเจ้า อังกฤษ ทรง พระ ประชวน หนัก อยู่ ใน ประเทศ ฝรั่งเสศ. ทรง เหน ว่า พระชนม์ ของ พระองค์ จะ ดำรง อยู่ ไม่ ได้ แล้ว, จึ่ง มอบ ราชโอรศ ของ พระองค์ ยัง ทรง พระเยาว์ นัก, ไว้ แก่ ขุนนาง ผู้ หนึ่ง ชื่อ เอิลออฟ วอวิก ให้ เปน พระ พี่เลี้ยง. แล้ว ตั้ง ขุนนาง ผู้ หนึ่ง ชื่อ ดุกออฟ เบ็ดเฟ็ด ให้ อยู่ ดูแล รักษา ว่า กล่าว ใน หัว เมือง ฝรั่งเสศ, ซึ่ง พระองค์ ตี ได้ ไว้ นั้น, สั่ง ห้าม ไม่ ให้ ปล่อย ขุนนาง ฝรั่งเสศ ซึ่ง เปน ชเลย เหล่า นั้น ไป. กว่า พระ ราชโอรศ ของ พระองค์ จะ ทรง พระ จำเริญ ขึ้น. เฮนเร เจ้า แผ่นดิน อังกฤษ สั่ง ดัง นั้น แล้ว ก็ สวรรคต ล่วง ไป ใน คฤศตศักราช ๑๔๒๒ ปี. พระ ชน มายุ ๓๔ พรรษา. อยู่ ใน สมบัติ ๑๐ ปี. มี พระ ราชบุตร องค์ เดียว.

๑ ฝ่าย ดุกออฟเบ็ดเฟ็ด กับ เอิลออบวอริ์ฟ ทั้งสอง ขุนนาง นี้ ดี มี สติ ปัญญา มาก ซื่อ สัตย ต่อ แผ่นดิน, ก็ จัดแจง บำรุง พระ นคร ให้ เปน ศุข โดย ยุติธรรม. ภาย หลัง แต่ นั้น มา สัก สอง สาม เดือน, พระเจ้า แผ่นดิน ฝรั่งเสศ ก็ สวรรคต. พระ ราชบุตร องค์ ใหญ่ ก็ ตั้ง พระองค์ เปน พระเจ้า แผ่นดิน อยู่ ใน พวกฝรั่งเสศ ที่ ซื่อ สัตย ต่อ แผ่นดิน.

แผนที่โลกย์ ต่อ น่า ๑๓๒

๏ แต่นี้ จะ กล่าว เทมประเรดโซน ส่วนเหนือ, ค่อน มา กลาง ซวาง รอบ ลูก โลกย, ที่ว่า ไม่ ร้อน ไม่ หนาว หนัก นั้น สืบ ไป. เทมประเรดโซน ที่ ปาน กลาง นี้, มี สี่ ฤดู ๆ ละ สาม เดือน, ฤดู หนาว ๑ ฤดูใบ ไม้งอก ๑ ฤดู ร้อน ๑ ฤดูใบ ไม้ หล่น หนึ่ง.

๏ เมื่อ ถึง ฤดู หนาว ซะโน ตก ที่ แผ่นดิน, เวลา ค่ำ คืน เยือก เยน หนาว จน น้ำ แขง บ้าง ก็ มี, แต่ หว่า ไม่ เหมือน ที่ ฟริชิดโซน แถบ หนาว มาก. ดอกไม้ ไม่ ใคร่ จะ มี, ใบ ไม้ ทั้ง ปวง มี ศรี ต่าง ๆ, แดง บ้าง เหลือง บ้าง. ผัก หญ้า ทั้ง หลาย ตาย หมด.

๏ ถึง ฤดูใบไม้งอก เปน ฤดู สุขุม ไม่ ร้อน ไม่ หนาว, ชาว นา ชาว สวน ทั้ง หลาย, เภาะ ปลูก ผัก ฟัก แฟง แตง ต่าง ๆ เข้า โภช เข้า ฟ่าง เผือก มันเทศ ไว้ จน ถึง น่า ใบ ไม้ หล่น. จึ่ง ได้ หัก เข้า โภช ขุด มันเทศ เก็บ พสม ไว้ ใต้ถุน, ใช้ ฤดู หนาว. แล คน ทั้ง หลาย ไป เที่ยว เล่น ไหน ๆ ก็ สะบาย. แลไปเหน ใบ ไม้ เขียว สด งาม ดี, มี ดอก ดก ศรี ต่าง ๆ แทบ ทุก ต้น, หอมฟุ้ง กระจาย จร. แต่ไม่ ใคร่ จะ เหน ผล, ๆ เคิบ โต ขึ้น ที ละ เล็ก ละ น้อย, จน แก่ สุก ไม่ มี อีก ใน ปี นั้น, ดู คล้าย ๆ กัน เหมือน ทุเรียน มังคุด ใน กรุงเทพ ฯ นี้.

๏ ถึง ฤดู ร้อน ๆ ไม่ จัด ร้อน อ่อน ๆ สัก สอง สาม เดือน เท่า นั้น. ต้น ฤดู ร้อน คน ทั้ง หลาย ไป ดาย หญ้า สวน, ทำ หญ้า สวน แล้ว เกี่ยว หญ้า ทุ่ง นา มา ไว้ ใน โรง, จะ ให้ สัตว กิน ยาม ฤดู หนาว. ด้วย ยาม ฤดู หนาว หญ้า ไม่ งอก สัตว หา กิน ยาก, ฤดู ร้อน นี้ เปน คราว เกี่ยว เกบ พืช พรรณ ทั้งปวง.

๏ ถึง ฤดูใบ ไม้ หล่น ร่วง, เปน ฤดู สบาย ไม่ ร้อน ไม่ หนาว, ชาว นา ทั้ง หลายไปไถ นาให้ดิน ราบเสมอแล้ว, โปรย หว่าน เมด เข้า สาลี ลง ที่ นา ทั่ว คราด กลบ เสีย, ไม่ ต้อง ทำ อะไร อีก, ด้วย นา เปน ที่ ดอน สูง อาไศรย น้ำ ฝน แล ซะโน. ถ้าเข้า จัด ต้น ขึ้น มาได้ สัก คืบ เสศ, ซะโน ปีด คลุม ต้น เข้า ไว้ ต้อง แสง อาทิตย, ก็ จะ ลาย ไป บ้าง แล ปีด บัง ต้น เข้า อยู่ จน สิ้น กาล หนาว. เข้า น่า ร้อน จึ่ง ได้ เกี่ยว เก็บ เข้า สาลี มา ไว้ ใน ยุ้ง ฉาง.

๏ คน ทั้งปวง ผู้ อยู่ ประเทศ อังกฤษ, แล อะเมริกา ส่วน ไม่ สู้ ร้อน ไม่ สู้ หนาว นั้น, เปน คน ขยัน มาก ทำ การ แขง เรง, เปน ช่าง ต่าง ๆ หลาย อย่าง มาก นัก, เหลือ จะ รำ พรรณา จะ หา ประเทศ อื่น เปรียบ ไม่ ได้. เปน คน มี ความ เพียร มาก, หนาว ก็ไม่ กลัว ร้อน ก็ไม่ ถอย. มี แต่ คิด ประดิฐ ทำ ของ ทั้ง ปวง ให้ แปลก ตา ขึ้น ทุก ปี ๆ, จำ หน่าย ที่ ประเทศ ของ ตน แล บันทุก กำปั่น ไป ขาย ประเทศ อื่น ๆ, มี จีน แล อินเดีย เปน ต้น. ไม่ เลือก ที่ ไม่ เลือก แดน ไป เที่ยว ขาย จบ ทุก ตำบล หน แห่ง. มาก ดุจ น้ำ แล ฝูง ปลา สัญจร ไปใน ท้อง มหาสมุท, ประเทศ อังกฤษ แล อะเมริกา ทั้งสอง นี้, เปน ที่ ประเสิฐ สุด เกิด ของ วิเสศ ต่าง ๆ, มี เพชร แก้ว แหวน เงิน ทอง แล สิ่ง ของ ทั้ง หลาย ปลาด มาก.

๏ ถ้า จะ ว่า โดย ที่ เขตร แดน, บันดา เมือง ตั้ง อยู่ ที่ เทม ประเรดโซน แล้ว. เมือง อยู่ ในทิศเทศ อะเมริกา กับ อังกฤษ เปน เมือง เลิก, อยู่ใน ทิศเทศ อะเมริกาใหญ่ กว้าง ขวาง กว่า ประเทศ อังกฤษ เปน ไหน ๆ สัก ร้อย ส่วน. ประเทศ อังกฤษ เปนเกาะ ย่อม ๆ ไม่ สู้ ใหญ่นัก, แต่ มี หัว เมือง ขึ้น มาก.

๏ ถ้า จะ กล่าว ด้วย อาหาร เครื่อง กิน ของ คน ทั้งปวง ที่ อยู่ เทมประเรดโซน นี้, มี เนย นม ขนมปัง กับ เนื้อ สัตว แล ผล ไม้ ต่าง ๆ เปน อาหาร. จะ ได้ กิน เข้า เมด แกง เผด ร้อน เหมือน อย่าง ชาว ไทย นี้ไม่ มี เลย, ชอบ กิน แต่ ของ หนาว ๆ เยน ๆ อย่าง นั้น.

๏ ทอริดโซน ส่วน ทำ กลาง ซวาง รอบ ลูกโลกย, ที่ แสดง ว่า แสง อาทิตย ส่อง มา ต้อง ตรง ร้อน จัด มาก นัก นั้น, มี สาม ฤดู ๆ ละ สี่ เดือน, ฤดู หนาว ๑ ฤดู ร้อน ๑ ฤดู ฝน, แถบ ร้อน มาก นี้ จะ กล่าว สั้น. ด้วย ว่า เหมือน กัน สยาม ประเทศ ๆ ก็ ตั้ง อยู่ ส่วน ทอริดโซน ๆ คน ทั้งปวง ทำ นา ทำ สวน ทำไร่, ได้ เข้า น้ำ ตาล ฝ้าย ผล ไม้ ต่าง ๆ บริบูรณ. เพราะ เปน ประเทศ แถบ ร้อน มาก, เมือง ทั้ง หลาย อื่น ๆ ที่ มี อยู่ แถบ ทอริดโซน นั้น, จง ทรับ ทราบ อย่าง เดียว กัน เทอญ.

ไพร่ หลวง ฟ้อง

๏ ข้าพเจ้า เอดิตอร์ ของ จดหมาย เหตุ. ได้ ทราบ ความ ที่ คน ทั้งปวง พูด กัน ซุก ซุม มาก. ด้วย เลก ไพร่ หลวง ที่ ขึ้น ใน กรม ต่าง, ๆ ว่า มี ความ ยาก ความ ลำบาก มาก มาย. จะ เท็จ จริง ประการ ใด นั้น, ข้าพเจ้า เอดิตอร์ ก็ ยัง ไม่ ตั้ง ใจ

ลง เปน แน่ ได้. แต่ ได้ ยิน ข่าว ว่า ไพร่ หลวง ใน กรม ล้อม พระราช วัง นั้น, แต่ เดิม หมู่ ไพร่ หลวง ใน กรม ล้อม พระราช วัง, ปี หนึ่ง เข้า สาม เดือน, ถ้า ไม่ ได้ มา เข้า เดือน ปี หนึ่ง, ต้อง เสีย เงิน ให้ แก่ เจ้า หมู่, ปี หนึ่ง เปน เงิน ๔ ตำลึง เสศ กึ่ง ตำลึง. เจ้า หมู่ นาย หมวด เอา เงิน ไว้ เปน ประโยชน ของ ตน, หา ได้ เปน เงิน หลวง ไม่. แล ไพร่ หลวง ที่ ตาย ไป แล้ว นั้น, เมื่อ มี ชีวิตร อยู่ ยัง มา เข้า เดือน อยู่ เงิน มิ ได้ ค้าง. ครั้น ตาย ไป แล้ว เจ้า หมู่ นาย หมวด ก็ ตั้ง บาญ ชี ว่า เงิน ค้าง อยู่ กับ ตัว ไพร่ หลวง ที่ ตาย. เหตุ ไฉน เจ้า หมู่ ไม่ เอา เงิน กับ คน ตาย. เจ้า หมู่ เกาะ เอา ลูก เมีย มา ใส่ ทิม จำ ตรวน เร่ง เอา เงิน. หมู่ ไพร่ หลวง ก็ ได้ ความ เดือด ร้อน มาก ขึ้น. ผู้ คุม ซ้ำ เร่ง เอา เงิน ค่า ทิม อีก. ไพร่ หลวง ยับ ลง ไป เปน หลาย ราย. เจ้า กรม สมุ บาญชี ไม่ ได้ ชำระ, ว่า เงิน ค้าง นั้น จริง ฤๅ ไม่ จริง. เจ้า หมู่ กับ ผู้ คุม หา กิน ด้วย กัน, เอา ตัว ไป ใส่ ทิม ไว้ ทน ไม่ ได้ ก็ ต้อง เสีย เงิน ให้ กับ ผู้ คุม แล เจ้า หมู่ ก็ มี บ้าง. ไพร่ หลวง ที่ ไม่ มี เงิน ก็ ต้อง ขัง ทิม อยู่ บ้าง. อด อยาก ตาย คา ทิม บ้าง. ซั่ง กะไร ไม่ เอนดู กับ หมู่ ไพร่ หลวง เลย. แล หมู่ ไพร่ หลวง ครั้ง นี้ ก็ ไม่ มี ความ ดี สัก หนิด หนึ่ง. ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า ฯ พระ ราชทาน แจก เงิน เดือน กับ หมู่ ไพร่ หลวง, คน หนึ่ง เปน เงิน ๕ สลึง. บาง คน ก็ ได้ บาง คน ก็ ไม่ ได้. เปน กรรม เวรุ สิ่ง ได้ ของ หมู่ ไพร่ หลวง ไม่ รู้ สิ้น รู้ สุด เลย. แล หมู่ ไพร่ หลวง ต้อง ปรับ หมาย ทั่ว คน ปี หนึ่ง เปน เงิน ๙ ตำลึง. ไพร่ หลวง ทน ไม่ ได้ ก็ หนี เข้า ป่า ไป ทิ้ง บ้าน เรือน ไว้ เปน หลาย ราย หลาย แห่ง. ไพร่ หลวง อื่น ๆ ถ้า เปน แพ้ ความ เขา จึ่ง จะ ต้อง ปรับ. เจ้า กรม ปลัด นั่ง ศาล สมุ บาญ ชี ก็ นิ่ง ความ ไว้, หา ร้อง เรียน ท่าน ผู้ ใหญ่ ไม่, ทิ้ง ความ ยาก ความ จน ผ่า ให้ แก่ หมู่ ไพร่ หลวง จริง ๆ. ลาง ที หมู่ ไพร่ หลวง ต้อง คดี เขา เกาะ เอา ตัว ไว้, ให้ บุตร ภรรยา มา บอก แก่ นาย แล เจ้า กรม สมุ บาญชี ท่าน ผู้ ชำระ, ว่า เดือน นี้ ผัว ฉัน ต้อง คดี พ่อ ฉัน ต้อง คดี. เจ้า กรม แล ผู้ ชำระ พร้อม กัน ไม่ ฟัง กลับ ซ้ำ เอา เงิน ๖ บาท. ขุน ศาล ผู้ คุม ๆ เหง หมู่ ไพร่ หลวง นัก, หา มี ผู้ ใด จะ เปน ธุระ ไม่, ความ ยาก ของ ไพร่ หลวง หา ที่ เปรียบ มิ ได้ แล้ว. เจ้า กรม สมุ บาญชี ปลัด นั่ง ศาล เอา ขุนหมื่น มา ตั้ง ให้ รับ เอา แต่ เงิน เบี้ยหวัด ไป, ไม่ ได้ มา ทำ ราชการ มี ความ สบาย มาก. ข้าพเจ้า เอดิตอ ตั้ง ใจ ว่า ธรรม เนียม ชาว สยาม นี้, ผู้ ที่ มี กำลัง มาก คิด แต่ จะ ข่ม ขี่ คน ที่ มี กำลัง น้อย เพราะ จะ ให้ ผู้ อื่น นับถือ ว่า ตัว มี กำลัง, ถือ เอา เปน ธรรมดา ไม่ รู้ หมด รู้ สิ้น เลย.

ฟ้อง บ่าว ผู้ ใหญ่

๏ ความ ที่ เขาลง พิมพ์ ที่ ข้าง ท้าย นี้, ข้าพเจ้า เอดิตอร์ พิ จารณา เหน ว่า เปน ความ จริง มาก. เพราะ เบ่า ผู้ ใหญ่ มัก ทำ การ เช่นนี้, แต่ ก่อน เกิด คะ โมย ล้วง เรือ น้ำ ตาล ที่ น่า บ้าน ข้าพเจ้า ชาว เรือ บอก ว่า เปน เบ่า ผู้ ใหญ่ ไม่ อาจจับ ตัว ได้. แต่ ข้าเจ้า เหน ว่า ท่าน ที่ เปน นาย นั้น ท่าน ก็ ไม่ รู้. เบ่า ก็ มี มาก จะ รัก ษา ให้ ดี ให้ ถี่ ถ้วน ไป ก็ ยาก. มี คน มา กล่าว โทษ ฉนี้ ข้าพเจ้า ได้ ลง พิมพ์ เตือน บัญญา ท่าน ผู้ ใหญ่, ปราฐ นา จะ ให้ มี ความ ศุข ด้วย กัน ทั่ว ไป บ้าน เมือง จะ ได้ มี ความ เจริญ.

๏ อ้าย แสง ชาว บ่าว เจ้า พระยา ภูธราภัย, สำนัก อยู่ สวน นาย หง คลอง บางกอก ใหญ่ ต้น กึก. อ้าย เทียน พี่ อ้าย คำ น้อง บ่าว หม่อม เจ้า ฉอุ่ม สำนัก อ้าย แสง ชาว, อ้าย เทษ บ่าว พระ เทพผลู เปน บุตร เขย กำนัน พึก คลอง วัด ท่า พระ. อ้าย ค่าย เปน คน สูบ ยา ฝิ่น สำนัก กิน อยู่ ๆ แก่ นาย อิ้น บ่าว พระยา อัศดา เรืองเดช จาง วาง กรม พระ ตำรวจ. อ้าย วัน เปน ทาษ พระยา อัศดา เรือง เดช จาง วาง กรม พระ ตำรวจ. อ้าย พุ่ม บ่าว หลวง ประดิษ นิเวศ เจ้า กรม ช่าง ทหาร ใน, อยู่ บ้าน เสา หิน คลอง บางกอก ใหญ่. อ้าย โตเก บ่าว หลวง หัถกิจ โกศล จาง วาง ช่าง ขึ้น กรม วัง, เปน คน วิชา ดี พื้นแทง ไม่ เข้า สำนัก อยู่ สวน ยาย เบื้อม หลัง วัด ประตู่ คลอง บางกอก ใหญ่ ต้น กึก. อ้าย พร้อม วัน บุตร นาย เกษ สำนัก สวน ยาย เหมือน. หลัง วัด ประตู่ คลอง บางกอก ใหญ่ ต้น กึก. อ้าย สัง บ่าว พระ พิเรนทร์เทพ เจ้า กรม พระ ตำรวจ ใหญ่ ซ้าย บ้าน บาง ลำเจียก, เปน คน สูบยา ฝิ่น คลอง บางกอก ใหญ่. อ้าย ทั่วม ทาษ นาย ดิด ทาษ อำแดงจัน บ้าน หลัง วัด ประตู่ คลอง บางกอก ใหญ่. อ้าย พุ่ม ดิว บ่าว ขุน ท่อง วารี อยู่ สวน ขุน ท่อง วารี. คบ คิด กัน กระทำ โจรกำ ฉกลัก ล้วง เรือ ย่องเบา ขึ้น เรือน, ตั้ง แต่ ปาก คลอง บางกอก ใหญ่ ไป จน ถึง บาง ประทุน, บาง จาก, บาง เสา ทง, บาง เชือก หนัง, ตั้ง สูบ ฝิ่น กิน เหล้า กิน กันชา, กระทำ แก่ ชาว บ้าน ชาว สวน ร้อน นัก.

ความ ฟ้อง เจ้า ภาษี เรือ

๏ มีคน กล่าวโทษ เจ้า ภาษี เรือ ที่ข้าง ท้าย นี้,ข้าพเจ้าผู้เอดิทอร์ หารู้แน่ว่า, จะ จริง ฤๅ จะ เทร์ แต่ เหน ว่า, น่า กลัว จะ เปน ความ จริง มาก. ถ้าไม่ จริง เชิญ ท่าน ลง พิมพ์ แก้ ความ เถิด.

๏ จด หมาย เหตุใน เดือน ๘ เดือน ๙ ว่า ด้วย เรือ ลูก ค้า ล่อง มา ประมาณ ๒ ร้อย ลำ สาม ร้อย ลำ. เจ้า ภาษี เรือ ตั้ง ร้าน เรยีก ภาษี อยู่ ที่ เมือง ไช นาด. ทำ เหนือ ท้อง ตรา กัก ขัง เรือ ของ ข้าพเจ้าไว้. ให้ เสีย ภาษี เรือ เสีย ก่อน. ข้าพเจ้า ทราบ อยู่ ใน ท้อง ตรา, ให้ เรียก แต่ เรือ ประจำ ท่า. ครั้น เรือ ลูก ค้า ตก มา ถึง กรุง เทพ ฯ พวก ลูก ค้า ก็ พา กัน ไป ร้อง ที่ เจ้า ภาษี ๆ ที่ รู้ จัก ชอบ อัชฌา ไส, ก็ คืน เงิน ภาษี ให้. ที่ไม่ รู้ จัก แล้ว ก็ หา คืน เงิน ให้ ไม่. ข้าพเจ้า จะ ไป ฟ้อง โรง ศาล กรม ใด ๆ ก็ ดี, ก็ จะ ต้อง เสีย เงิน ออก ไป ก่อน, ท่าน ตระ ลาการ ก็ ดี, ก็ จะ เหน แก่ คน มี เงิน, ที่ไหน จะ เหน แก่ คน จน ก็ จะ แกล้ง กด ความ เสีย. ความ ก็ จะ เนิ่น นาน ป่วย การ ซื้อขาย. ข้าพเจ้าได้ ความ เดือด ร้อน นัก. ข้าพเจ้า จึ่ง ได้ มา ออก หนังสือพิมพ์, ท่าน ทั้ง หลาย ก็ ดี อย่า เอา เยียง อย่าง ยัง นี้ เลย.

ความ ฟ้อง เจ้า ภาษี หมู

๏ คือ จีนตา เปน เจ้า ภาษี หมู จีนคืนผู้เก็บเงิน ภาษี หมู กับ ราษฎร จีน ผู้ ขาย, ใน พิกัด ภาษี ตรา ตั้ง ท่าน ให้ เก็บ ภาษี หมู แต่ จีน ผู้ ฆ่า หมู ขาย สิบ สอง ชัก หนึ่ง. จีน ตา จีน คืนโลภ คิด ยัก ย้าย ท่าย เท ปราถนา อยาก จะ ได้ เงิน ให้มาก. คิด เก็บ ภา ษี หมู ตาม ใจ ของ ตัว เอง. คิด เก็บ เอา เงิน กับ ผู้ ฆ่า หมู ขาย เปน ตัว ละ กึ่ง ตำลึง, จีนผู้ฆ่า หมู ขาย ๆ ขาด ทุน คิดเปน หุน เปน หลี ยู่ ยี่ เทม ที คน ซื้อ คน ขาย ยัก ย้าย เทม ที, ข้าพเจ้า เหน คน อยาก คน จน คิด ปั่น ปิ่ รู้ จี่ พิรี้พิไร, ดู เหมือน จะ ไค่ร คิด ผิด.

ความ คะโมย

๏ ข้าพเจ้า ขอ เล่า ความ ให้ ท่าน ทั้งปวง ทราบ ทั่ว กัน, จีน เดด ปลูก เรือน อยู่ใน บ้าน หลวง อภัย คง คา, เวลา ยาม หนึ่ง บ้าง สี่ ทุ่ม บ้าง, จีนเดด ลง เรือ เล็ก ๆ เที่ยว ล้วง เรือ เที่ยว ลัก เข้า ของ ชาว แพ. ลาง เวลา ก็ ขึ้น ยก เที่ยว ล้วง ตาม บ้าน ตึก ราษฎร, ไม่ ได้ ขาด เลย สัก วัน หนึ่ง. ได้ เข้า ของ แล้ว มา ขาย ให้ ไว้ กับ อำแดงเอม มาร ดา, อำแดง เทษ บุตร. อำแดง เอม อำ แดง เทษ เปน ที่ ไว้ ใจ ของ จีน เดด. แต่ สิ่ง ของ อยาย ๆ นั้น อำแดง เอม เอา ไป ไว้ ที่ สวน อำแดง เอม, สวน นั้น อยู่ คลอง วัด ทอง นพคุณ. เปน ของ ดี ๆ อำ แดง เอม เอา ไว้ จำ หน่าย ที่ บ้าน, บ้านเรือน อำ แดง เอม อำ แดง เทษ อยู่ ศาล เจ้าพุท กึง, จีน ไท ที่ อยู่ ใน แถว ตลาด น้อย นั้น. ทราป ทั่ว กัน ว่า อำแดงเอม อำแดงเทษ เปน สำนัก ของ จีน เดด.

๏ ความ ฟ้อง ขาด แปลก ประหลาด หู

๏ จีน ขอ จีน หวด บิดา พรรยา กับ บุตร เขย, ไว้ ตัว เปน คน ฉลาด, ทำ เรื่อง ราว ฟ้อง ขาด ภาษี, จำ นวล ปี ขาน อัฐศก, เงิน อากร ๙๔๐ ชั่ง, บวก อธิกมาศ, เงิน ๗๘ ชั่ง หก ตำลึง ๑๐ สลึง เฟื้อง. รวม เงิน ๑๐๑๘ ชั่ง ๖ ตำลึง ๑๐ สลึง เฟื้อง. ด้วย ภาษี ฝ้ายไม่ เหมือน ภาษี อื่น ๆ, ด้วยมร สุม เรือ ฝ้าย, ล่อง มา ณกรุงเทพ ฯ ใน เดือน เจ็ด เดือน แปด ทัน มรสุม สำเภา กำปั่น บันทุก สิ้น เชิง เท่า นั้น, ต่อ ไป เดือน เก้า จน เดือน สี่ใน แปด เดือน นี้, จะ เก็บ ของ เลก น้อย จะ ได้ เงิน เพียง ร้อย ชั่ง เท่า นั้น, เงิน จำนวล ภาษี เก็บ ได้ เนื้อ มาก ใน เดือน เจ็ด เดือนแปด เก็บ ขึ้น เกือบ หมด, แล้ว คิด ทำ เรื่อง ราว คืน ภาษี ออก ตัว, ทำ ได้ แต่ เดือน ๕ เดือน ๖ เดือน ๗ เดือน ๘ สี่ เดือน, เฉลี่ย ตาม เงิน หลวง เปน ราย เดือน ๆ หนึ่ง เปน เงิน ๗๘ ชั่ง ๖ ตำลึง ๑๐ สลึง เฟื้อง รวม สี่ เดือน เปน เงิน ๓๑๓ ชั่ง ๖ สลึง เท่า นั้น, คิด เอา เปรียบ ชั้น หนึ่ง แล้ว, ต่อ ไป อีก แปด เดือน เปน เงิน ๖๒๖ ชั่ง ๑๖ ตำลึง ๖ สลึง เฟื้อง. รับ ทำ ต่อ ไป ไม่ ได้ ต้อง ส่ง คืน แจ้ง อยู่ใน เรื่อง ราว นั้น แล้ว, ภาย หลัง แต่ง จีน มี ชื่อ ประมูล ขึ้น อีก ๒๐ ชั่ง, รวม เงิน ๖๔๖ ชั่ง ๑๖ ตำลึง ๖ สลึง, จะ เลย ไป จน เดือน แปด ปีใหม่ เปน ปี หนึ่ง, หมาย จะ ตัด เอา ฝ้าย มรสุม ใหม่ นั้น เอา เปรียบ อีก ชั้น หนึ่ง, คิด ทำ การ ดัง นี้ เข้า ใจ ว่า ท่าน เจ้า พนัก งาน จะ ไม่ รู้ เท่า ทัน, แล้ว ปี หนึ่ง เงิน หลวง ที่ เคย ผูก ๙๔๐ ชั่ง, หาย ไป ค้าง ไหน จึ่ง ไม่ ครบ จำ นวล, ทำ อย่าง นี้ จะ เปน เอา เปรียบ ฤๅ หา ไม่ ๆ เหมือน อย่าง ภาษี ผืน, ภาษี บ่อน เบี้ย, ภาษี เตา สุรา เดือน ดี เดือน ชั่ว, เงิน ขึ้น ลง ผิด กัน ก็ ไม่ มาก. เหมือน

ภาษีที่เปน มรสุม เปน ฤดู เดือน ดีเดือน ชั่ว, เงิน ขึ้น ลง ผิด กัน บาท ละ เฟื้อง, ภาษี ราย นี้ ทำ ออก ตัวได้ แล้ว, ไป วันน่า เหมือน ภาษี อื่น ๆ ที่ มีเดือน ดี เดือน ชั่ว, เงิน ขึ้น ลง ผิด กัน บาท ละ เฟื้อง บ้าง. บาท ละ สะ หลึง บ้าง คน ทำ ก็ จะ เลือก ตัด เอา แต่ เดือน ดี ที่ เดือน ชั่ว ก็ จะ ทิ้ง เสีย, กล่าว ตาม ความ ที่ เขา ทำ มา มี อยู่ อย่าง นี้. ท่าน ผู้ ใด มี กตัญญู ต่อ แผ่น ดิน อยู่ อย่า เอา เยี่ยง อย่าง ต่อ ไป.

เมล์ มา ใหม่

๏ เรือ เจ้า พระยา เข้า มา ถึง กรุงเทพ ฯ ณวัน ศุกร เดือน ๙ ขึ้น ๖ ค่ำ เอา เมล์ ยูโรบ มา, มี หนังสือ จดหมาย เหตุ มา แต่ ลอนดอน, แต่ เดือน แปด ที่ ๑ แรม ๓ ค่ำ, จดหมาย เหตุ มา แต่ เมือง อะเมริกา แต่ เดือน ๘ ที่ ๑ ขึ้น ๔ ค่ำ, จดหมาย เหตุ มา แต่ เมือง เซี่ยงไฮ้ เดือน ๘ ที่ ๒ ขึ้น ๓ ค่ำ, จดหมาย เหตุ มา แต่ เมือง ฮ่องกง แต่ เดือน ๘ ที่ ๒ แรม ค่ำ หนึ่ง, จดหมาย เหตุ มา แต่ เมือง ปีแนง แร ๖ ค่ำ, จด หมาย เหตุ มา แต่ เมือง สิงคโปร์ เดือน ๙ ขึ้น ๖ ค่ำ, มี ข่าว มา ทาง เตลิแครฟ, แต่ เมือง ลอนดอน ลง มา ถึง ณะเดือน ๘ ที่ ๒ แรม ๒ ค่ำ, ชาว ยูโรบ คน หนึ่ง โดย สาร เรือ เจ้า พระยา เข้า มา ชื่อ มลเซียริเมิด มนเติน เปน ชาว ฝรั่งเสศ.

ทางเตลิแครฟ เมือง รางกุง กรุงเทพ ฯ สิงคโปร์

๏ เรา มี ความ ยินดี เพราะ มี ข่าว มา ใหม่ แต่ เมือง สิงคโปร์, เปน ใจ ความ ว่า จำ พวก ที่ จะ ทำ ทาง เตลิแครฟ นั้น, ได้ การ เจริญ ขึ้น ทุก วัน, เจ้า เมือง ยะโฮร์, แล รำเบา, แล สิลังโกร์ เปน จ้าว เมือง ใน ประเทศ มลายู ได้ ยอม ทำ คำ สัญญา ให้ ทำ ทาง เตลิแครฟ ตลอด ทั้ง ๓ เมือง นั้น แล้ว. ยัง มี แต่ เมือง เดียว ที่ ยัง ไม่ ได้ ยอม ทำ สัญญา คือ เมือง ปีราก, ๆ นั้น อยู่ ริม เขตร แดน เมือง ไซร. เพราะ เกิด วุ่น วาย ด้วย รบ กัน ฤๅ ทะเลาะ กัน เอง การ ที่ จะ ทำ สัญญา จึ่ง ช้า ไป หน่อย, แต่ เจ้า เมือง นั้น คงจะ ยอม ทำ เมื่อ ยอม แล้ว จำ พวก เต ลิแครฟ, ก็ จะ ลง มือ ทำ ทาง เตลิ แครฟ. มี ข่าว ว่า คอเวอแมนต์ อังกฤษ ยินดี นัก, ด้วย การ ที่ จะ ทำ ทาง เตลิแครฟ, ขอบ ใจ คอเวอแมนต์ สยาม ที่ ยอม ให้ ทำ ทาง เตลิแครฟ ตลอด อาณา เขตร, ว่า เปน การ สำแดง ใจ ดี ใจ ใหญ่. เพราะ มี ข่าว มา ใหม่ ดั่ง นี้ ข้าพเจ้า จึ่ง มี ความ หวัง ใจ ว่า ทาง เตลิแครฟ คง จะ สำเร็จ ใน ๒ ปี, กับ ทาง เตลิแครฟ ที่ ต่อ ไป ถึง เมือง ปตาเวีย ด้วย. เมื่อ ทาง สำเร็จ แล้ว, พวก เรา จะ ได้ ความ สบาย นัก เพราะ วิชา ที่ จะ พูด ด้วย ไฟ ฟ้า, ถึง ประ เทศ อินเดีย, แล ประเทศ ยูโรป, แล ประเทศอะเมริกา แล้ว จะ เปน ประโยชน์ มาก มาย แก่ กรุงเทพ ฯ ด้วย.

๏ ข่าว มา ทาง เตลิแครฟ

๏ ลอนดอน เดือน ๘ บุรพาสาฒ แรม ๘ ค่ำ, ข่าว ว่า เอ็มบีรอ ฝรั่งเสศ มี หนังสือ ไป ถึง, เมือง ปรอศเซียแล เมือง อิตาลี. เพื่อ จะ ห้าม ทั้งสอง เมือง นั้น ไม่ ให้ รบ เมือง ออศเตรีย. ให้ อยุด เสีย ก่อน. อนึ่ง ใน ขณะ ที่ ปรอศเซีย เข้า ประจน ทัพ, ออศ เตรีย ใน เมือง โบฮีเมีย นั้น, ได้ จับ ทหาร เมือง ออศเตรีย ได้, หมื่น หนึ่ง กับ สี่พัน คน แล ปื่น ๑๑๖ กระบอก.

๏ ลอนดอน เดือน ๘ แรม ๙ ค่ำ, ข่าว ว่า ทัพ อิตาลี ที่ คาริ บอล์ ดี เปน แม่ ทัพ นั้น. ได้ ตี ทัพ ออศเตรีย ๆ ได้ ไชยชนะ. คาลี บอล์ดี ถูก อาวุธ. อนึ่ง ปริ้นเซศเฮลีนา เปน พระ ราชธิดา เจ้า แผ่นดิน อังกฤษ, ได้แต่ง การ วิวาห์ ใน วัน เดือน ๘ แรม ๘ ค่ำ,

๏ ลอนดอน เดือน ๘ แรม ๑๐ ค่ำ, คอเวอเมนต์ เมือง ปรอศ เซีย, ไม่ ยอม อยุด การ ศึก ตาม ที่ คอเวอเมนต์ ออศเตรีย ได้ ขอ นั้น.

๏ อนึ่ง หนังสือ เอมบีรอ ฝรั่งเสศ, ที่ มี ไป ห้าม การ ศึก เมือง ปรอศเซีย. แล เมือง ออศเตรีย นั้น ยัง ไม่ มี คำ ตอบ.

๏ อนึ่ง ที่ เมือง ออศเตรีย ยก เมือง วินิเซีย ให้ ฝรั่งเสศ นั้น, เมือง อิตาลี ไม่ ชอบ.

๏ อนึ่ง เมือง ปรอศเซีย ตี ทัพ เมือง ออศเตรีย ที่ เมือง บาเว เรีย เมือง ออศเตรีย ได้ ชนะ. อนึ่ง เรือ อังกฤษ ชื่อ เครศอีศเติน. บันทุก สาย เตลิแครฟ ที่ จะ ข้าม มหาสมุทร นั้น แล่น ออกไป แล้ว.

๏ อนึ่ง ข่าว มา แต่ เมือง คานีดา, ข่าว ว่า คอเวอเมนต์ คานีดา, จะ ต้อง คิด เอา ค่า ป่วย การ แก่ เมือง อยู่ใน ตีศเทศ, เพราะ พวก ฟีเนียน ที่ไป ทำ ร้าย เมือง คานีดา นั้น, เปน ชาว อยู่ใน ตีศเทศ. อนึ่ง ทัพ อิตาลี ยก ไป เพื่อ จะ รบ ออศเตรีย อีก.

๏ ลอนดอน เดือน ๘ แรม ๑๒ ค่ำ, ทัพ ปรอศเซีย ก็ไป ใน เมือง โบฮีเมีย อีก. ทัพ ออศเตรีย ลาด ทัพ ถอย มา.

๏ ลอนดอน เดือน ๘ แรม ๑๓ ค่ำ, เรือ อังกฤษ ชื่อ เครศ อีศเติน ได้ ลง มือ วาง สาย เตลิแครฟ ใน มหาสมุทร.

๏ ลอนดอน เดือน ๘ แรม ๑๔ ค่ำ, ข่าว ว่า เมือง ปรอศเซีย ไม่ ยอม อยุด การ ศึก. อนึ่ง ทัพ ออศเตรีย นั้น จับ การ ที่ จะ ลาด ถอย มา จาก เมือง วินิเซีย.

๏ ลอนดอน เดือน ๘ แรม ๑๕ ค่ำ, ทัพ เรือ ฝรั่งเศศได้ ใช้ ใบ จะ ไป เมือง วินิเซีย.

๏ ลอนดอน เดือน ๘ อุตราสาท ขึ้น ๘ ค่ำ, ข่าว ว่า เมือง ปรอศเซีย ยอม อยุด การ ศึก ถึง ห้า วัน. ทัพ เมือง ปรอศเซีย เปน แต่ ล้อม เมือง เม็ลตศะ ไว้.

๏ ลอนดอน เดือน ๘ ขึ้น ๙ ค่ำ, เมือง ออศเตรีย จะ อยุด การ ห้า วัน ตาม ปรอศเซีย, ใน ห้า วัน นั้น ออศเตรีย จำ เปน ให้ ตก ลง กัน. ว่า จะ ให้ กลับ มี ความ ศุข ให้ สำเร็จ ใน ห้า วัน ถ้า แม้น ไม่ พร้อม ก็ จะ กลับ รบ กัน อีก.

๏ ลอนดอน เดือน ๘ ขึ้น ๑๑ ค่ำ ข่าว ว่า, เมือง ออศเตรีย แล เมือง ปรอศเซีย ปฤกษา ตก ลง กัน แล้ว. เมือง ออศเตรีย จะ ไม่ เข้า กับ เมือง เยอมะเน ต่าง ๆ ที่ รวม กัน นั้น.

๏ ลอนดอน เดือน ๘ แรม ๒ ค่ำ ข่าว ว่า, คำ สัญญา ที่ จะ อยุด ความ ศุส นั้น ได้ ลง ชื่อ, คอเวอเมนต์ ทั้งสอง ฝ่าย เปน สำคัญ. แล้ว จะ ให้ อยุด นาน เพียง ไร ก็ ไม่ ว่า. ทัพ ออศเตรีย ยัง ค้าง อยู่ ใน เมือง โบฮิเมีย แล เมือง โมราเวีย.

๏ อนึ่ง สาย เตลิแครฟ แอนแลนติก นั้น วาง เสร็จ แล้ว. คราว นี้ ได้ การ ดี.

คอเวอเมนต์ อังกฤษ

จะ อุปถัมภ การ เตลิแครฟ

๏ ข้อ ที่ ปา ลิ เมนต์ ยัง ถาม อยู่ เดี๋ยว นี้ เปน ข้อ ที่ ทำ สาย เตลิแครฟ ตั้ง แต่ ประเทศ อิน เดีย รน ถึง เมือง อังกฤษ, คง จะ เปน ประโยชน์ ใหญ่ ยิ่ง อย่าง หนึ่ง, คือ ว่า พวก ใน ปา ลิ เมนต์ จะ ชวน คอเวอเมนต์อังกฤษ, จัด แจง ให้ มี เมลต์ ทุก ชวย อาทิตย, ตั้ง แต่ เมือง อังกฤษ ถึง เมือง บำใบ, แล ให้ คอเวอเมนต์ โปรด ยอมอนุญาต, ให้ พวก กัมปะ นี ทำ สาย เตลิแครฟ ใน ที่ ทั้งปวง ตาม ชอบ ใจ เรา เหน ว่า ข่าว ที่ เขา ฝาก มา โดย ทาง สาย เตลิแกรฟ จะ ดี ขึ้น, เพราะ กัมปะนี ต่าง ๆ จะ ได้ กำ ไร มาก ด้วย ทำ สาย เตลิแครฟ ขึ้น. ข้อ นี้ คัด ออก จา ยางกุ้งไตม์

ว่า ด้วย เหา บน แม่ ไก่ แล ลูก ไก่ ด้วย

จง ยก ปีก ไก่ พิจารณา ดู ให้ ดี, เพราะ ว่า ยาง ที่ เหา มัน กวน ไก่ นัก, ไก่ จะ ฟัก ก็ ไม่ ได้ ต้อง ทิ้ง รัง เสีย. ถ้า เปน เช่น นั้น เอา น้ำ มัน ทา ให้ ปีก ไก่. แม้น ว่า เปน ลูก ไก่ ให้ เอา น้ำ มัน ทา ทั้ง ตัว. บาง ที่ เอา หีบ ใส่ ทราย แห้ง ให้ เต็ม, ปล่อย ไก่ ลง ไป ให้ คุ้ย ทราย ใน หีบ นั้น,. ทราย เข้า แทรก ใน ขน ไก่ แล้ว เหา ก็ หนี หมด.

การ บันทุก เรือ ไป นอก

๏ บัด นี้ เรือ กำปั่น ต่าง ประเทศ นั้น, มี คน เช่า บัน ทุก สินค้า เสีย หมด, ยัง เหลือ อยู่ แต่ เรือ สยาม. ตั้ง แต่ เดือนแปด ที่ ๒ แรม ๑๕ ค่ำ นั้น, มี เรือ ต่าง ประเทศ บันทุก ของ ออก ไป จาก กรุงเทพ ฯ ๔ ลำ, คือ เรือชื่อ กีไซนี่ปลันซี่, บันทุกใน กรุง เทพ ฯ เปน ราคา หาบ ละ ๔๕ เซนต์, บันทุก ที่ หลัง เต่า หาบ ละ ๔๐ เซนต์นต์. เรือชื่อโฟลเรลซในกินเคล์, บันทุกใน กรุงเทพ ฯ แล หลัง เต่า เหมา กัน หาบ ๔๕ เซนต์. เรือชื่อ อัดมิรัลดีวินเดอ, บันทุก ของ เหมา ทั้ง ใน ทั้ง นอก หาบ ๕๐ เซนต์. เรือ ชื่อ ซีลี บัน ทุก ของ เหมา ทั้ง ใน ทั้ง นอก หาบ ๔๕ เซนต์.

๏ เรือ ที่ มี ชื่อข้าง ท้าย นี้, ได้ แล่น ออก จาก กรุงเทพ ฯ ใน ๒๓ วัน นี้, คือ ชิบสยาม ชื่อ ปวเวคอน จะ ไป เมือง อ้ายมุ่ย. บันทุก พริกไทย ดำ ๔๐๐ หาบ. เข้า สาน ๕๐๐ หาบ. ฝาง ๑๑๐๐ หาบ. น้ำ ตาน ซาย ๑๐๐๐ หาบ. เมล็ด งา ๒๐๐ หาบ. เข้า เปลือก ๖๐๐ หาบ. ถั่ว เขียว ๑๐๐ หาบ. ปลาเคม ๒๐๐ หาบ. ปลิง ทะเล ๖๐๐ หาบ. ฝ้าย ๒๐๐ หาบ.

๏ ชิบ สยาม ชื่อ เรศโซลูชัน. จะ ไป ห้องกง บันทุก เข้าสาน ๕๗๐๐ หาบ. ฝาง ๒๘๐๐ หาบ. เข้า เปลือก ๒๐๐๐ หาบ. ปลิง ทะเล ๕๒๐ หาบ. ไม้ ซิงชัน ๖๑๐ หาบ. ไม้ สัก ๑๐๐๐ หาบ.

๏ ลักเคอ สยาม ชื่อ กิมฮองไทะ จะ ไป ฮองกง, บันทุก พริกไทย ดำ ๓๐๐ หาบ. เข้า สาน ๓๕๐๐ หาบ. เข้า เปลือก ๒๗๕ หาบ. ไม้ ซิงชัน ๑๐๐๐ หาบ. กง เรือ ๑๐๐ อัน.

๏ บาก สยาม ชื่อ หิ่งห้อย จะ ไป เสี้ยงไฮ้, บันทุก พริก ไทย ดำ ๑๑๕๔ หาบ. เข้า สาน ๒๘๕ หาบ. ฝาง ๘๕๖ หาบ. น้ำ ตาน ทราย ๒๒๙ หาบ. ไม้ซิงชัน ๒๖๒๐ หาบ. ปลิง ทะเล ๘๐๐ หาบ. อก เต่า ๒๕ หาบ.

๏ บริก สยาม ชื่อ ปรอนบีโร จะ ไป เมือง ยวน, บันทุก เข้า สาน ๑๐๕๐ หาบ. ฝ้าย ๘๕๐ หาบ.

๏ บาก สยาม ชื่อ แคศเต็ล. จะ ไป ฮ่องกง บันทุก พริก ไทย ดำ ๕๙๙ หาบ. เข้า สาน ๓๖๓๓ หาบ. ฝาง ๘๘๕ หาบ. น้ำ ตาน ทราย ๖๑๖ หาบ. ฟ้านไบ ๘๘ หาบ. ปลิง ทะเล ๓๗๖ หาบ. ฝ้าย ๑๗๖ หาบ.

๏ บาก สยาม ชื่อ อินเดียนวอเยอ จะ ไป ฮ่องกง. บันทุก พริก ไทย ดำ ๑๕๐๐ หาบ. เข้า สาน ๒๕๐๐ หาบ. ฝาง ๓๐๐ หาบ. เข้า เปลือก ๒๖๐๐ หาบ. ปลิง ทะเล ๑๕๐ หาบ.

๏ บาก สยาม ชื่อ เอนเตอไปรศ จะ ไป ฮองกง. บันทุก เข้า สาน หมื่น ๑๘๐๕ หาบ. ฝาง ๒๒๕ หาบ. ถั่วเขียว ๑๕๘ หาบ.

๏ สกุเนอ อังกฤษ. ชื่อ อีริน จะ ไปฮองกง บันทุก เข้า สาน ๒๗๖๐ หาบ. เมล็ด งา ๙๐ หาบ. ฟ้านไบ ๖๙ หาบ. ฝ้าย ๑๒๐ หาบ.

๏ บาก สยาม ชื่อ เบนติก จะ ไป ฮองกง. บันทุก หนัง ๕๐ หาบ. เขา ควาย ๓๕ หาบ. เข้า สาน ๗๔๒๖ หาบ. ฝาง ๒๗๐ หาบ. ตะกั่ว ทรียบ ๒๐ หาบ. ปลิง ทะเล ๑๒๕ หาบ. ฝ้าย ๓๘๗ หาบ. โปลง ๙๗๐ หาบ.

๏ บาก บริเมน ชื่อ บริมา จะ ไป ฮองกง, บันทุก พริก ไทย ดำ ๖๓๔ หาบ, เข้า สาน ๔๔๘๕ หาบ, น้ำ ตาน ทราย ๕๐๐ หาบ. เข้า เปลือก ๒๕๐ หาบ, ถั่ว เขียว ๘๐ หาบ, ฟ้านไบ ๑๖ หาบ, ฝ้าย ๕๐๐ หาบ.

๏ ลักเกอ สยาม ชื่อ กิมซุนวัศจะ ไป ฮองกง, บันทุก พริก ไทย ดำ ๓๑ หาบ, เข้า สาน ๔๔๘๕ หาบ, เมล็ด งา ๓๒ หาบ. เข้า เปลือก ๒๕๐ หาบ. ฝ้าย ๑๐๕ หาบ.

๏ บาก สยาม ชื่อ โกไลฮา จะ ไป ฮองกง, บันทุก พริก ไทย ดำ ๙๘๔ หาบ, เข้า สาน ๖๓๓๗ หาบ, ฝาง ๑๓๘๘ หาบ, เข้า เปลือก ๑๒๕๙ หาบ, ไม่ ซิงชัน ๕๘๔ หาบ.

๏ เรือ เจ้า พระยา ไป หน ก่อน นั้น จะ ไป เมือง สิงคโปร์, บันทุก เขา ควาย ๑๕๐ หาบ. เข้า สาน ๓๘๑๕ หาบ, ครั่ง ๔๓๒ หาบ, น้ำ ตาน ทราย ๑๙๑๙ หาบ, เมล็ด งา ๓๘ หาบ, ไหม ๑๐ หาบ, ฟ้านไบ ๑๐ หาบ, ปลา เคม ๑๐๙ หาบ, พริก ไทย ดำ ๑๘๓ หาบ, หนัง ๑๘ หาบ, งาช้าง ๗ หาบ.

๏ สกุเนอ อังกฤษ ชื่อ ไกลโอ จะ ไป เมือง สิงคโปร์, บันทุก พริก ไทย ดำ ๓๕๐ หาบ, เข้าสาน ๒๑๖๓ หาบ, ฝาง ๒๕ หาบ,

๏ บริก สยาม ชื่อ เมิดคิวิรี จะ ไป เมือง สิงคโป, บันทุก เข้า สาน ๑๗๘๐ หาบ, น้ำ ตาน ทราย ๔๐๐ หาบ, เมล็ดงา ๓๖ หาบ, ปลาเคม ๒๐ เกวียน.

๏ บาก สยาม ชื่อ ฮอคัศ จะ ไป สิงคโป, บันทุก เข้า สาน ๙๖๐๐ หาบ, ฝาง ๒๖๒ หาบ.

๏ สกุเนอ อังกฤษ ชื่อ วอศตะเล้เล จะ ไป สิงคโป, บันทุก เข้า สาน ๒๕๗๘ หาบ.

๏ บาก สยาม ชื่อ ฮีรา จะ ไป สิงคโปร์, บันทุก พริก ไทย ดำ ๑๘๐๐ หาบ, ฝาง ๒๒๕ หาบ. ตะกั่ว เกรียบ ๑๐๘ หาบ.

ราคา สินค้า กรุงเทพ

๏ เข้ากล้อง อย่าง ต่ำ เกวียนละ ๔๙ บาท ๏ เข้ากล้อง อย่าง กลาง เกวียนละ ๕๖ บาท ๏ เข้าขาวอย่าง ดี เกวียน ละ ๖๐ บาท ๏ เข้า อย่าง ที่ ๔ เกวียน ละ ๖๕ บาท เข้า ขาว ที่ หนึ่ง เกวียน ๘๐ บาท ที่ ๒ เกวียน ๗๕ บาท ๏ เข้าโรงยี่ จักร ที่ หนึ่ง หาบละ ๒ บาท ๒ สลึง ที่ ๒ หาบ ละ ๒ บาท สลึง ที่ ๓ หาบ ละ ๒ บาท เฟื้อง ๏ เข้า เปลือก นาสวน เกวียน ๕๑ บาท นา เมือง เกวียน ละ ๔๒ บาท ๏ เมลด งา เกวียน ละ ๙๖ บาท ๏ ฝ้ายไม่มี เมด หาบ ละ ๒๕ บาท ที่ มี่ เมด หาบละ ๙ บาท ๏ น้ำตานทราย ขาวอย่าง ที่ หนึ่ง หาบละ ๑๒ บาท ๒ สลึง ที่ ๒ หาบละ ๑๑ บาท ๓ สลึง ที่ ๓ หาบละ ๑๐ ๒ สลึง เฟื้อง ๏ น้ำตานแดง ที่ ๑ หาบละ ๗ บาท ที่ ๒ หาบ ละ ๕ บาท ๏ พริกไทย ดำ หาบ ละ ๙ บาท ๏ หนังควาย หาบ ละ ๑๑ บาท ๏ หนังวัว หาบละ ๑๙ บาท ๏ เขา วัว หาบ ละ ๒๙ บาท

๏ เขาควาย หาบละ ๑๕ บาท ๒ สลึง ๏ กำยาน ที่ ๑ หาบละ ๑๗๐ บาท ที่ ๒ หาบ ละ ๗๐ บาท ๏ ตะกั่วเกรียบ ที่ ๑ หาบละ ๔๐ บาท ที่ ๒ หาบ ละ ๓๗ บาท ๏ ฟ้าน กลีบ ที่ ๑ หาบละ ๒๔ บาท ที่ ๒ หาบ ละ ๒๓ บาท ๏ รง หาบ ละ ๖๕ บาท ๏ ไหมโคราช หาบละ ๓๒๐ บาท ไหม ยวร หาบ ละ ๔๐๐ บาท ไหม เขมน หาบละ ๖๕๐ บาท ๏ ครั่ง ที่ ๑ หาบละ ๑๔ บาท ๒ สลึง ที่ ๒ หาบละ ๑๓ บาท ๏ เร่ว หาบละ ๓๗ บาท ๏ กระวาน หาบละ ๒๗๐ บาท ๏ ฝาง ๓ คุ้น ๔ คุ้น เปน หาบ ๆ ละ ๒ บาท สลึง ที่ ๕ คุ้น ๙ คุ้น เปน หาบ ๆ ละ ๒ บาท เฟื้อง ที่ ๗ คุ้น ๘ คุ้น ๙ คุ้น เปน หาบ ๆ ละ บาท สาม สลึง เฟื้อง ๏ เมลด กระเบา หาบละ ๒ บาท ๏ ไม้ ซิง ชัน ที่ หนึ่ง ๑๐๐ หาบ เปน ๒๕๐ ที่ สอง หนัก ๑๐๐ หาบ

เปน ๓๙๐ บาท ◎ ไม้แดง ที่หนึ่ง ๑๐๐ หาบ เปน ๒๐๐ บาท ที่ ๒ หาบ ถะ บาท ◎ ไม้ศัก ยก ถะ ๑๐ บาท ◎ งาช้าง ๔ อัน เปน หาบ ๆ ถะ ๓๖๐ บาท ๕ อัน เปน หาบถะ ๓๓๐ บาท ๖ อัน เปน หาบ ๆ ถะ ๓๐๐ บาท ◎ ปลาแห้ง หาบถะ ๑๕ บาท ปลาถลิด หาบ ถะ ๑๐ บาท สลึง ◎ ปลิง ทะเล หาบถะ ๙ บาท ๒ สลึง กระดอบ ๑๐๐ ใบ เปน ๔ บาท ทอง หนัก บาท หนึ่ง เปน เงิน ๑๗ บาท ◎ การ แลกเงิน เมือง สิงคโปร ได้ กำไร ร้อย ถะ ๗ เหรียน

๏ การ ขาย ของ ฯะ

◎ ข้าพเจ้า ที่ มี ชื่อ ข้าง ท้าย หนังสือ นี้ มี สิ่ง ของ ฝาก มา แต่ ประเทศ ยุโรป คือ แหวน ทอง คำ มี เพชร พลอย อย่าง ดี เข็ม ขัด ทอง คำ ประ ดับ ด้วย พลอย ทับ ทิม แล พลอย อื่น ๆ อย่าง ดี สาย สร้อย ทอง คำ แล เพชร ต่าง ๆ นาย ห้าง นั้น มี ชื่อ ว่า เอไอมัน แล ดี เฮนรี แอน กัมปะนี อยู่ ที่ น่า บ้าน สมเดจ เจ้า พระยา องค์ใหญ่

ช่าง นาฬิกา

◎ ข้าพเจ้า มี ความ ปรารถนา จะ ให้ ท่าน ทั้งปวง ทราบ ว่า, ข้าพเจ้า ตั้ง บ้าน อยู่ ที่ ถนน เจริญ กรุง, เปน ช่าง ทำ นาฬิกา พก ทำ นาฬิกาใหญ่, แล นาฬิกาโกรนำมิเตอ. ถ้า นาฬิกา อย่าง ไร เสีย ก็ แก้ไข ได้ ทุก อย่าง. แล จะ ทำ ให้ แล้ว เรว แล ดี ด้วย

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อไร	กำปั่น ชื่อไร	กับบิตันชื่อไร	กี่ ตอน	เรือ อะไร	มาแต่ไหน
เดือน ๙ ขึ้น ๖ ค่ำ	เจ้าพระยา	อรตัน	๓๕๓	กลไฟสยาม	สิงคโปร์
เดือน ๙ ๗ ค่ำ	อิงคิเบิก	บีเตอเซน	๓๔๕	บาก ปรูเซีย	ฮองกง
เดือน ๙ ๗ ค่ำ	คาโลตา	เยศเปอเซน	๔๒๐	บาก ฮำเบิค	สิงคโปร์

ออกไปเมื่อไร	กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ				จะไป ไหน
เดือน ๘๘ แรม ๑๔ ค่ำ	ปรอศบีไร	จีน	. . .	บริก สยาม	ชายทะเล
เดือน ๘ ๑๕ ค่ำ	แคศเคล	ดอก กลีบ	๓๗๕	บากสยาม	ฮองกง
เดือน ๘ ๑๕ ค่ำ	วอเยอ	ยัง	๕๐๐	บาก สยาม	ฮองกง
เดือน ๙ ขึ้น ๑ ค่ำ	เอนเตอไปรซ์	ซัมเฟล	๔๘๔	บากสยาม	ฮองกง
เดือน ๑ ค่ำ	อีริน	สติวอศ	๑๙๔	สกูนเนอ อังกฤษ	ฮองกง
เดือน ๓ ค่ำ	เบนติก	แฮบแบก กอศ	๕๑๗	บาก สยาม	ฮองกง
เดือน ๕ ค่ำ	ออกัศต์	บรุก	๔๑๒	บาก สยาม	สิงคโปร์
เดือน ๕ ค่ำ	วอตเตอเสเล่	เมเร	๑๔๒	สกูนเนอ อังกฤษ	สิงคโปร์
เดือน ๘ ค่ำ	บรีมา	โซฮินเซอ	๓๘๐	บาก บรีมา	ฮอง กง
เดือน ๘ ค่ำ	กงสลวัด	เกอเดศ	๒๐๙	เรือ ลำเลียง	ฮอง กง
เดือน ๑๐ ค่ำ	ฮีรา	บักโอลด์	๕๗๓	สกูนเนอ สยาม	สิงคโปร์
เดือน ๑๐ ค่ำ	โคไลซา	คะสิละวา	๔๙๘	บาก สยาม	ฮอง กง
เดือน ๑๑ ค่ำ	ซานซอศดี	ซอละมัน	๔๓๒	บาก บรีมา	ฮอง กง

แล ทำ เขม เดิน เรือ ก็ได้. ข้าพเจ้า มี ชื่อ ใน ท้าย หนังสือ นี้ ชื่อ เอฟ. เอช. โวเอลกี.

๏ หนังสือ ที่ จะ ขาย ฯ

๏ หนังสือ ดิกชะนาเร ภาษา อังกฤษ แปล เปน ไทย แปล ออก ใหม่ ๆ ใน เรว ๆ นี้ เปน หนังสือ ย่อม ๆ เปน อย่าง ดี ซึ่ง ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด จะ เรียน ภาษา อังกฤษ แปล เปนไทย ได้ เปน หนังสือ สำหรับ ขาย มี อยู่ ที่ บ้าน ข้าพเจ้า หมอ ปรัดเลแล ที่ บ้าน หมอ แมก ดัล เชิญ ท่าน ทั้งปวง มา ดู จะ ขายให้ ภอ สมควร

ว่า ด้วย ชาว นา แล หมา ของ ตัว

๏ ปี หนึ่ง บังเกิด หนาว มาก, คน ทำ นา คน หนึ่ง ต้อง อยู่ ใน เรือน จะ ออก ไป เที่ยว หา กิน ไม่ ได้. จึ่ง ต้อง ฆ่า แกะ ของ ตัว กิน หมด. เมื่อ แกะ หมด แล้ว ก็ ยัง หนาว อยู่ อีก, ก็ ต้อง ฆ่า แพะ กิน หมด. ครั้น แพะ หมด แล้ว จะ ไป หา กิน ก็ ยัง ไม่ ได้, ก็ ต้อง ฆ่า วัว ที่ สำรับ ไถนา กิน ด้วย. ส่วน ฝูง หมา เหน จึ่ง ชวน เพื่อน กัน ว่า จะ หนี ไป เสีย เถิด. แต่ วัว เขา รัก เขา ยัง ฆ่า กิน เสีย หมด. ประเดี๋ยว จะ ถึง เคราะห์ ของ เรา. คำ เปรียบ นี้ ใจ ความ ว่า, จง พิจารณา ดู เคราะห์ ของ ผู้ อื่น ด้วย.

ว่า ด้วย ไก่ แล ฟ้า แล สิงโต

๏ เมื่อ ฟ้า ตัว หนึ่ง แล ไก่ ตัว ผู้ ตัว หนึ่ง, กำลัง กิน อยู่ ใน นา, สิงโต เดิน มา ภบ ฟ้า เข้า, ก็ ปราฐนา จะ กิน ฟ้า เสีย. เมื่อ สิงโต จะ กระโจน เข้า ไป กิน ฟ้า ไก่ ก็ ขัน ขึ้น. สิงโต ตกใจ วิ่ง หนี ไป โดย เรว. ฟ้า เหน สิงโต วิ่ง ไป ก็ นึก ว่า สิงโต หนี ฟ้า, ๆ ก็ วิ่ง ไล่ สิงโต. แต่ สิงโต เหลียว มา เหน ฟ้า ไล่, ก็ กระโดด ตะ ครุบ จับ ฟ้า ฉีก เนื้อ กิน เสีย. คำ เปรียบ นี้ ใจ ความ ว่า, การ ที่ ประมาท หมิ่น แล เย่อ ยิ่ง, ก็ มัก ภา ไป ถึง ความ ฉิบ หาย เรว.

๏ ปฏิทิน บอก โมง แล ทุ่ม ใน ข้าง แรม เดือน ๙ นี้. ฯะ

คำ อังกฤษ	คำ ไทย	คำ จีน	อาทิตย์ ขึ้น กี่ โมง	อาทิตย์ ตก กี่ โมง	อาทิตย์ เที่ยง กี่ โมง	จันทร์ ตก กี่ ทุ่ม
เดือน ออคัศ	เดือน ๙	เดือน ๗				
วัน จันทร์ ๒๗ ค่ำ	แรม ค่ำ ๑	๑๗ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๑ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๙ นาที	๕ โมง ๕๙ นาที	๑ ทุ่ม ๓๒ นาที
วัน อังคาร ๒๘ ค่ำ	๒ ค่ำ	๑๘ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๑ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๙ นาที	๕ โมง ๕๙ นาที	๒ ทุ่ม ๒๘ นาที
วัน พุทธ ๒๙ ค่ำ	๓ ค่ำ	๑๙ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๒ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๘ นาที	ย่ำ เที่ยง นาที	๓ ทุ่ม ๒๓ นาที
วัน พฤหัศ ๓๐ ค่ำ	๔ ค่ำ	๒๐ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๒ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๘ นาที	ย่ำ เที่ยง นาที	๔ ทุ่ม ๒๒ นาที
วัน ศุกร ๓๑ ค่ำ	๕ ค่ำ	๒๑ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๒ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๘ นาที	ย่ำ เที่ยง นาที	๕ ทุ่ม ๒๐ นาที
เดือน เสบเตมเบอ						
วัน เสาร์ ๑ ค่ำ	๖ ค่ำ	๒๒ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๓ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๗ นาที	ย่ำ เที่ยง นาที	. . . . . .
วัน อาทิตย์ ๒ ค่ำ	๗ ค่ำ	๒๓ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๓ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๗ นาที	ย่ำ เที่ยง นาที	๗ ทุ่ม ๑๗ นาที
วัน จันทร ๓ ค่ำ	๘ ค่ำ	๒๔ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๓ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๗ นาที	ย่ำ เที่ยง นาที หนึ่ง	๘ ทุ่ม ๑๓ นาที
วัน อังคาร ๔ ค่ำ	๙ ค่ำ	๒๕ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๔ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๖ นาที	ย่ำ เที่ยง นาที หนึ่ง	๙ ทุ่ม ๘ นาที
วัน พุทธ ๕ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๒๖ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๔ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๖ นาที	ย่ำ เที่ยง นาที หนึ่ง	๙ ทุ่ม ๕๘ นาที
วัน พฤหัศ ๖ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๒๗ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๔ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๖ นาที	ย่ำ เที่ยง ๒ น.ที	๑๐ ทุ่ม ๔๗ นาที
วัน ศุกร ๗ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๒๘ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๔ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๖ นาที	ย่ำ เที่ยง ๒ นาที	๑๑ ทุ่ม ๓๓ นาที
วัน เสาร์ ๘ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๒๙ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๕ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๕ นาที	ย่ำ เที่ยง ๒ นาที	. . . . .
วัน อาทิตย์ ๙ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๓๐ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๕ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๕ นาที	ย่ำ เที่ยง ๓ นาที	ย่ำรุ่งแล้ว ๑๕ นาที

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

เล่ม ที่ ๒ เดือน ๙ แรม ๑๔ ค่ำ ปี ขาน อัฐ ศก จุลศักราช ๑๒๒๘ เดือน เซบเตมเบอ วัน ที่ ๙ กฤษ ศักราช ๑๘๖๖, ใบ ที่ ๑๔

ปืน อะย่างใหม่ ที่ เรียก ว่า นีเดลคัน

๏ ใน การ ที่ ออศเตรีย แล ปรอศเซีย รบ กัน นั้น, เมือง ปรอศเซีย ได้ ชนะ เพราะ ปืน ใหม่ นี้. ปืน นั้น รวด เรว นัก, ยัด ดิน แล ลูก ทาง ก้น ปืน, ใน นาที เดียว ยิง ได้ สาม หน ๆ ละ หก นัด. เรื่อง ที่ เกิด ปืน ขึ้น ใหม่ นี้ เปน เรื่อง ปลาด, ควร ที่ จะ แจ้ง ความ ให้ ละเอียด. คน ที่ คิด ทำ ขึ้น ได้ ก่อน นั้น เปน นาย ทะ หาร อังกฤษ คน หนึ่ง, คิด ได้ หลาย ปี แล้ว เจ้า ของ นั้น เชื่อ ถือ ว่า ปืน ที่ คิด ทำ ขึ้น ได้ นั้น จะ เปน ดี กว่า ปืน อื่น. แต่ เจ้า เมือง แล คน ทั้งปวง ไม่ ใคร่ จะ เชื่อ. แรก คิด นั้น เจ้า ของ อยู่ เมือง คานิดา เปน นาย คุม ทหาร, ตั้ง อยู่ แห่ง หนึ่ง ไม่ มี การ งาน อะไร. เขา มี ปืน สำรับ ตัว เปน ที่ นับ ถือ มาก เรียก ว่า ไร เฟือ. วัน หนึ่ง ไป เที่ยว ไล่ หมี ปืน นั้น พลัด ตก จาก มือ ถูก หิน เสีย ไป. นาย ทหาร จึ่ง คิด อ่าน จะ ทำ ปืน อย่าง อื่น ขึ้น ให้ ดี แทน ปืน นั้น. เมื่อ กำลัง คิด อยู่ ดัง นั้น ก็ เกิด ปัญญา สว่าง. เหน ว่า จะ ทำ ปืน นิเดลคัน นั้น จะ ดี. เมื่อ คิด เห็น เปน แน่ใจ แล้ว ก็ ลา ออก จาก ที่ นาย ทหาร ปราฐนา เพื่อ จะ คิด ทำ ปืน. จึ่ง กลับ ไป เมือง อังกฤษ ไป สำแดง การ ที่ ตัว คิด ทำ ปืน ได้ นั้น ให้ ขุนนาง ผู้ ใหญ่ ผู้ ว่า การ สงคราม ดู. ปราฐนา จะ ให้ รับ เอา ไว้ ใช้ ใน การ ทัพ อังกฤษ. ฝ่าย ขุนนาง ผู้ ใหญ่ ฟัง ถ้อย คำ นาย ทหาร สรรเสริญ ถึง ปืน อย่าง นั้น, ก็ ไม่ ใคร่ จะ เชื่อ จึ่ง บอก ให้ ไป หา ขุนนาง ผู้ ใหญ่ อื่น ๆ. ผู้ นั้น ฟัง ดู ก็ ไม่ แน่ใจ ก็ บอก ให้ หา คน อื่น อีก. นาย ทหาร แต่ เที่ยว ไป หา ขุนนาง ต่อ ไป ดัง นี้ หลาย ขุนนาง ประมาณ ปี หนึ่ง ก็ ยิ่ง น้อยใจ. ภาย หลัง ไป หา คอเวอเมนต์ อังกฤษ บอก ว่า ไม่ ต้อง การ, ด้วย มีไรเฟิล ชื่อ เอนฟีลด์ ดี แล้ว ดี กว่า นั้น ไม่ ต้อง การ. คน นั้น ออก จาก เมือง อังกฤษ ไป เมือง ปาริศ เข้า หา เอมปีรอ ฝรั่งเสศ หมาย ว่า จะ ให้ ท่าน รับ. อยู่ มา เอมปีรอ โปรด ให้ คน นั้น เข้า เฝ้า. เอมปีรอ ฟัง ดู ละเอียด. เอมปีรอ รับสั่ง ว่า, เรา กลัว จะ ใช้ ไม่ ได้ จะ เสีย เร็ว จะ สู้ อย่าง เก่า ไม่ ได้, แล้ว เอมปีรอ ก็ ลุก ขึ้น สั่น กระดิ่ง เรียก พวก นาย ประตู ที่ เปน พนักงาน นำ คน เข้า เฝ้า. เปน บอก ว่า การ ของ คน นั้น สิ้น ธุระ แล้ว, คน อื่น จะ มี การ สิ่ง ไร ก็ ให้ เข้า มา ตาม ลำดับ ที่ ละ คน ๆ. เจ้า ของ ปืน ใหม่ นั้น ก็ คิด น้อยใจ, แต่ ใจ ยัง เหน ว่า ไม่ ช้า ไม่ นาน คง จะ เปน การ ใหญ่. แล้ว ก็ จะ ไป เฝ้า เจ้า เมือง ฮอลันด์. ได้ ยิน ข่าว ว่า เจ้า แผ่นดิน ฮอลันด์ ประสงค์ จะ ให้ การ ปืน ดี ขึ้น. ได้ ยิน ว่า ครั้ง ก่อน มี คน ๆ หนึ่ง คิด การ อุด เรือ รบ ที่ ถูก ลูก ปืน ใหญ่ ได้ เร็ว ไม่ ให้ ทัน เรือ ล่ม. เจ้า เมือง ฮอลันด์ ได้ ชุบ เลี้ยง คน นั้น ดี. จึ่ง มี ความ หวัง ใจ ว่า เจ้า เมือง ฮอลันด์ จะ เชื่อ ถือ รับ ไว้. ครั้น มา ถึง เมือง ฮอลันด์ เข้า แล้ว. คน นั้น ก็ ยาก จน เงิน ที่ ใช้ ก็ ไม่ มี แล เสื้อ เครื่อง แต่ง ตัว เก่า ลง, จะ ซื้อ ใหม่ ก็ ไม่ มี เงิน ไม่ อาจ เข้า หา เจ้า เมือง ฮอลันด์ ได้. ต้อง รอ คอย อยู่ เมื่อ คอย อยู่ ดัง นั้น ได้ ปะชาว เมือง ปรอศเซีย, เปน ผู้ ช่วย กง สุล ปรอศเซีย ณเมือง ฮอลันด์. จึ่ง เล่า ความ ให้ คน นั้น ฟัง ทุก ประการ โดย ละเอียด ว่า, เรา เสีย เงิน ใน การ นี้ มา มาก กว่า มาก แล้ว, ไป หา คอเวอเมนต์ อังกฤษ ก็ ไม่ รับ เอมปีรอ ฝรั่ง.สศ ก็ ไม่ เชื่อ. แล้ว จึ่ง พูด ขึ้น ถึง การ ที่ จะ ทำ ปืน ใหม่ นั้น ว่า เหน จะ มี ประโยชน ยัง ไร บ้าง. ผู้ ช่วย กองสุล ก็ คิด สงสาร มีใจ ปราฐนา จะ สง เคราะห์. แล้ว จึ่ง พา นาย ทหาร นั้น ไป หา ญาติ คน หนึ่ง ที่ เปน ขุนนาง ใน พวก คอเวอเมนต์. คราว นั้น เปน เคราะห์ ดี, กำลัง เมือง ปรอศเซีย จะ คิด ทำ ศึก แก่ เมือง ออศเตรีย จะ หา ปืน ที่ ดี ๆ. ขุนนาง สำรับ เครื่อง สรรพยุทธ นั้น พิจารณา ดู ปืน ใหญ่ น้อย ที่ จะ ใช้ ใน การ ศึก เหน ว่า อย่าง ปืน ที่ คิด ทำ ใหม่ ของ นาย ทหาร นั้น ดี มาก, จึ่ง ให้ ทำ ตาม อย่าง นั้น. ให้ แล้ว เร็ว ลอง ดู เหน ว่า ดี นัก ชอบ ใจ, จึ่ง เอา เงิน มา ให้ คน นั้นเปน รางวัล เอก. คอเวอเมนต์ ปรอศเซีย โปรด ให้ ตั้ง อยู่ ที่ เมือง หลวง. เปน นาย สำรับ ทำ ปืน นิเดรคัน เปน หลาย หมื่น กระบอก. ปืน นั้น สำเร็จ ก่อน การ ศึก เมือง ปรอศเซีย กับ ออศเตรีย, เมือง ออศเตรีย หารู้

ว่า มี ปืน ใหม่ เช่น นั้น ไม่. เมือง ออศเตรีย มี แต่ ปืน อย่าง เก่า เมื่อ ยัง ไม่ เกิด การ สงคราม นั้น. เคานต์ บิศมาก เปน ผู้ สำเร็จ ราชการ ฝ่าย ทหาร. ได้ บอก ไว้ หลาย ครั้ง ว่า เมือง ออศเตรีย จะ รบ กับ เรา ๆ คง จะ ชนะ ฝ่าย เดียว ใน เร็ว ๆ ไม่ ช้า นัก. พูด ดัง นี้ เพราะ เหน ว่า มี ปืน สำคัญ ยิง ได้ ถึง สี่ นัด, อย่าง เก่า ยิง ได้ แต่ นัด เดียว. ออศเตรีย ก็ เปน คน มี ปัญญา ฉลาด ใน การ รบ พุ่ง แล้ว ก็ ล่ำ สัน โต ใหญ่ เหมือน กัน กับ ปรอศเซีย. ถ้า แล เมือง ปรอศเซีย ไม่ ได้ ปืน อย่าง ใหม่ นี้ เหน จะ ไม่ ชนะ, ถึง จะ ชนะ ก็ ช้า หลาย ปี ไป. เมื่อ ทหาร รบ กัน ครั้ง นั้น เมือง ปรอศเซีย มี ทหาร ๒๔ หมื่น คน. ฝ่าย ข้าง ออศเตรีย ก็ มี ทหาร ๒๔ หมื่น คน. เมื่อ กำลัง รบ กับ เมือง ออศเตรีย นั้น สำแดง การ กล้า หาร มาก. เมื่อ เดิน ทัพ เปน ขบวน เข้า ไป พร้อม กัน ทั้ง ๒๔ หมื่น คน แล ยิง ปืน บ้าง จะ เอา หอก ปลาย ปืน แทง บ้าง. เมื่อ กำลัง ออศเตรีย จะ เข้า มา แทง นั้น. เดิน มา ใน ๔ นาที ปรอศเซีย ยิง ปืน อย่าง ใหม่ ได้ ถึง ๒๔ นัด. ทัพ ออศเตรีย ตาย ลง ประมาณ สัก กึ่ง หนึ่ง อาไศรย เหตุ นี้, ทัพ ปรอศเซีย ได้ ชนะ ใหญ่ สำเร็จ ที เดียว.

เมล มา กอ่น

๏ มี เมล์ มา ใหม่ เล็ก น้อย มา ด้วย กล ไฟ อังกฤษ, ชื่อ ซีวูน มา ถึง ณ เดือน ๙ แรม ค่ำ หนึ่ง. มี ข่าว มา ทาง เตลิแกรฟ แต่ เมือง ลอนดอน เดือน ๘ ที่ ๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ, ข่าว ว่า วัน นั้น เปน วัน ต้น ที่ ทัพ ออศเตรีย แล ปรอศเซีย จะ อยุด การ รบ กัน. ทัพ เรือ เมือง ออศเตรีย แล เมือง อิตาลี, ได้ รบ กัน ที่ ทะเล ชื่อ เอดริแอติก, เรือ รบ ที่ หุ้ม เหล็ก ของ เมือง อิตาลี นั้น เสีย ไป หลาย ลำ, ข่าว ว่า ไม่ แพ้ ไม่ ชะนะ กัน ทั้ง ๒ ฝ่าย.

๏ ลอนดอน เดือน ๘ ขึ้น ๑๓ ค่ำ, ข่าว ว่า เมือง ออศเตรีย แล เมือง อิตาลี ได้ สัญญา กัน ว่า จะ อยุด การ รบ กัน ๘ วัน.

๏ อนึ่ง ข่าว มา แต่ เมือง อเมริกา ถึง ลอนดอน ว่า, เปรศเดนต์ ยอนซัน กับ คอนเครศ ยัง ไม่ เข้า กัน, ขุน นาง ผู้ ใหญ่ ที่ เปน ผู้ ช่วย ราช การ ใน เปรศเดนต์ เรียก ว่า แกบบิเนต นั้น เปน ๒ ฝ่าย เหน ด้วย เปรศเดนต์ บ้าง ไม่ เหน ด้วย บ้าง แยก ออก จาก กัน.

๏ ลอนดอน เดือน ๘ ขึ้น ๑๕ ค่ำ. คอเวอเมนต์ อังกฤษ ตก ลง กัน ว่า จะ ช่วย อุปถัมภ์ ใน การ เครื่อง วิด น้ำ เข้า ใน นา เมือง บังกลา, จึ่ง ยอม ให้ พวก กัมปนี ที่ เมือง มาตราส ทำ เครื่อง สำรับ วิด เข้า ใน ท้อง นา ที่ เมือง บังกลา, ให้ ยืม เงิน ของ เคาเวอเมนต์ ๖ แสน เปานส์ สเตอลิง คิด เปน เงิน เหรียน ๓๐๐ หมื่น เหรียน, คอเวอเมนต์ อังกฤษ เหน ว่า, การ ที่ วิด น้ำ เข้า นา เปน การ สำคัญ, ถ้า มี เครื่อง วิด น้ำ ที่ เกิด ขึ้น ใหม่ ๆ นั้น ถึง ฝน แล้ง เข้า ใน ท้อง นา ก็ ไม่ เสีย. เมื่อ ปี กลาย เข้า ที่ เมือง บังกลา ฝน แล้ง เข้า ใน ท้อง นา เสีย มาก เพราะ ไม่ มี เครื่อง จะ วิด น้ำ เข้า นา.

แม่ น้ำ ชื่อ ไนล์

๏ มี อังกฤษ คน หนึ่ง, เขียน หนังสือ แต่ เมือง ไอกบโต ถึง ลอนดอน เมื่อ เดือน สี่, ว่า ด้วย แม่ น้ำ ใหญ่ ชื่อ ไนล์ ที่ เมือง ไอกบโต. เปน ใจ ความ ว่า, แม่ น้ำ นั้น เปน ที่ ปลาด นัก, ไม่ มี ที่ แม่ น้ำ อื่น ทั่ว โลกย จะ สู้ ได้. เพราะ ว่า น้ำ ขึ้น ท่วม เปน คราว ๆ ฝน ก็ ไม่ ตก, ลำ แม่ น้ำ นั้น กว้าง ๔๐ เส้น บ้าง ๒๐ เส้น บ้าง ลึก มาก, มี น้ำ มาก. ฝน ก็ ไม่ ตก น้ำ ท่วม ฝั่ง ออก ไป ทั้ง สอง ข้าง ๓ ไมล์ บ้าง. ๒๕ ไม บ้าง. น้ำ ลึก ด้วย. คน ทั้ง ปวง ก็ สงสัย ว่า น้ำ นั้น มา แต่ ไหน ฝน ก็ ไม่ ตก. ลำ แม่ น้ำ นั้น ใน พัน ไมล์, ไม่ มี คลอง แยก แล น้ำ พุ ที่ จะ ไหล มา ใน สิบ พัน ไมล์ นั้น, แต่ ความ ปลาด นั้น เรา แก่ ได้. โดย มี ฝน ตก ที่ ปลาย น้ำ นั้น มาก มาย เปน คราว ๆ. ไหล ลง ไป จึ่ง ท่วม แผ่นดิน เสมอ นั้น, คล้าย ๆ กัน กับ ลำ น้ำ เจ้า พระยา ที่ กรุง เทพ ฯ เมื่อ น้ำ ท่วม ใน เดือน ๑๒ นั้น, ก็ เปน เมื่อ สิ้น ฝน อยู่ แล้ว. แล ที่ น้ำ มาก นั้น เปน เพราะ ฝน ตก ที่ ปลาย น้ำ ประมาณ ๑๐ วัน ๑๕ วัน ก่อน นั้น.

ความ ที่ มี เมีย หลาย คน

๏ หนังสือ จดหมายเหตุ, มา แต่ บังกล่า บอก ข่าว มา ว่า, พวก พราหมณ ใน แขวง เมือง ฮินดูสตาน นั้น. เข้า กัน ประมาณ สองหมื่น พัน คน ลง ชื่อ ร่วม กัน. ขอ คอเวอเมนต์ อังกฤษ ให้ ตั้ง กฎหมาย ห้าม มี เมีย สอง คน สาม คน ขึ้น ไป. เพราะ การ ที่ มี เมีย หลาย คน เกิด วุ่นวาย. เปน ความ ทุกข ความ ชั่ว ต่าง ๆ มาก มาย. พวก พราหมณ์ พิจารณา เหน ว่า ชาติ อังกฤษ มี ความ ศุข มาก กว่า คน ทั้ง ปวง ที่ มี เมีย หลาย คน, จึ่ง ปรารถนา จะ ให้ ตัด ธรรมเนียม ที่ มี เมีย หลาย คน ให้ ขาด. เหน อังกฤษ จะ โปรด ช่วย พวก พราหมณ ให้ มี กฎหมาย ห้าม การ มี เมีย หลาย คน

พงษาวดาร อังกฤษ ต่อไป

๏ ใน กฤศตศักราช ๑๔๒๘ ปี. ดุกออฟเบ็คเฟ็ด แต่ง กอง ทัพ ใหญ่ให้ เอิลออฟซอนซ์บะรี เปน นาย ทัพ. ยก ไป ตีเมือง โอลินซ์, เปน เมือง ใหญ่ ขึ้น แก่ เมือง ฝรั่งเสศ. เอิลออฟซอนซ์บะรี ยก ไป ล้อม เมือง นั้นไว้แน่นหนา. ฝ่าย พระ เจ้าแผ่นดิน ฝรั่งเสศ, แต่ง กอง ทัพ ยก ไปช่วย ก็เสีย ที่. เศร้า พระ ไทย นัก, เหน ว่า เมือง นั้น จะ เสีย แก่ ฆ่าศึก เปน แท้. ก็อ้ำอึ้ง อยู่มิได้ ตรัส ประการ ใด. ครั้ง นั้น มี หญิง สาว คน หนึ่ง ชื่อ โยแอนดีอัก, เปน หญิง คอย ดู แล เลี้ยง คน ไป มา อาไศรย อยู่ ที่ สาลา ช่อทาน. ได้ ยิน ข่าว ว่า พระเจ้า ฝรั่ง เสศ อยู่ใน ที่คับ แค้น ก็เอนดู, คิด จะ ช่วย ประคับ ประคอง พระเจ้า ฝรั่งเสศ. จึ่งไป เรียน แก่ เจ้า เมือง หนึ่ง ว่า, พระเจ้า เสด็จ มา เข้า นิมิตร ของ ตน ให้ คิด อ่าน กำจัด พวก อังกฤษ เสีย. แล้ว ให้ช่วย ทนุ บำรุง พระเจ้า ฝรั่งเศศ, ให้ครอง ราชสมบัติ เปน ปรกติ ดัง เก่า. เจ้า เมือง ได้ ฟัง หญิง มา กราบ เรียน ดัง นั้น, ก็ นึก ว่า หญิง นี้ เสีย จิตร, มิได้ เชื่อ ฟัง เอา เปน ธุระ, หญิง นั้น ก็ ยิ่ง อ้อนวอน จะ ให้ ภา ไป เฝ้า. เจ้า เมือง เหน หญิง นั้น พูดจา เซ้า ซี้ ซ้ำซาก รำคาน ใจ, จึ่ง ให้ คน ภา ไป เฝ้า พระ เจ้า ฝรั่งเสศ. หญิง นั้น จึ่ง ถวาย บังคม ทูล ข้อ ความ นั้น แก่ พระเจ้า แผ่นดิน. ๆ ทรง พระ ดำริห์ เหน ว่า, ถ้อย คำ ของ หญิง นี้ แยบคาย อยู่ ชรอย จะ จริง. จึ่ง สั่ง ให้ จัด กอง ทัพ ให้ หญิง นั้น ยก ไป ช่วย เมือง โอลินซ์. โยแอนดีอัก ยก ไป ได้ รบ กับ กอง ทัพ อังกฤษ, มีไชยชนะ เปน หลาย ยก. ฝ่าย กอง ทัพ อังกฤษ ทราบ ว่า, หญิง ที่ เปน นาย ทัพ ยก ออก มา รบ นั้น. พระเจ้า สั่ง ให้ มา ช่วย เมือง โอลินซ์ นี้, ก็ นึก ขยาด ไม่ เต็ม ใจ รบ เกรง จะ เสีย ที. นาย ทัพ ใหญ่ ฝ่าย อังกฤษ นึก อึด ใจ, ก็ เลิก ทัพ กลับ ไป. โยแอลดีอัก ได้ ที ก็ นำ น่า ทหาร ยก ตาม ไป. ตีได้ เมือง ขึ้น อังกฤษ หลาย หัว เมือง, เหนได้ ที มีไชย แล้ว. ก็ กลับ มา เฝ้า พระเจ้าแผ่นดิน. ถวาย บังคม ทูลให้ ราชาภิเศก. พระเจ้า แผ่นดิน ก็ ยอม โดย โยแอนดีอัก ทูล ครั้น ราชาภิเศก เสร็จ แล้ว. โยแอนดีอัก ถวายบังคม ทูล ว่า, การ ที่ ข้าพเจ้า รับ ใช้ มา แต่ พระเจ้า นั้น สำเร็จ แล้ว. ข้าพเจ้า ขอ ถวาย บังคม ลา กลับ ไป อยู่ ดัง เก่า. พระเจ้า แผ่นดิน ไม่ ยอม ให้ ไป. ตั้ง โยแอนดีอัก ไว้ ให้ เปน นาย ทหาร. โยแอนดีอัก ได้ ยก ออกไป ทำ ศึก กับ อังกฤษ ที่ เมือง หนึ่ง, ก็ เสีย ที แก่ ฆ่าศึก ล่า กลับ มา. ฆ่าศึก ไล่ ตาม ติด มา ใกล้ จะ ทัน. โยแอนดีอัก กลับ สู้รบ อยู่, ทหาร ทั้งปวง ทิ้ง เสีย หนี เอา ตัว รอด. ทหาร อังกฤษ จับ โยแอนดีอัก ได้, เอา ตัว ไป คลอก เสีย. ด้วย แค้น เคือง พยา บาท นัก ว่า เปน หญิง เข้า กับ ผี. แล้ว เลิก ทัพ กลับ ไป. อำ นาถ อังกฤษ ซึ่ง ปก ป้อง อยู่ใน เขตรแดน ฝรั่งเสศ ที่ ตี ได้ ไว้ นั้น. ก็ เสื่อม ถอย ไป ที ละ น้อย. อำนาถ ฝรั่งเสศ ก็ มาก ขึ้น.

๏ เมื่อ คฤศตศักราช ๑๔๔๔ ปี, พระเจ้า แผ่นดิน ทั้งสอง ฝ่าย ทำ สัญญา ไมตรี ว่า, จะ ไม่ ทำ ศึก ต่อ กัน หก ปี. ฝ่าย เฮนเร เจ้า แผ่นดิน อังกฤษ นั้น ทรง พระ เจริญ ขึ้น, พระชนม์ ถึง ยี่สิบ สี่ พรรษา แล้ว แต่ ยัง เฉื่อย เฉย อยู่, ไม่ใคร่ จะ เอา พระไทย ใส่ ใน ราชกิจ. ผู้ สนิท ทูล อย่างไร, พระองค์ มัก ทรง โดย ผู้ นั้น. วัน หนึ่ง ขุนนาง ผู้ สนิท กราบทูล ว่า, จะ ให้ส่ง ทูต ไป กล่าว เจ้า หญิง องค์ หนึ่ง พระนาม ว่า, มาเกร็ด. เปน เชื้อ วงษ พระ เจ้า แผ่นดิน ฝรั่งเสศ มา เปน พระมเหษี. เฮนเร เหน ชอบด้วย, ก็ ส่ง ทูต ไป กล่าว เจ้า หญิง นั้น มา เปน พระมเหษี. สัญญา ไว้ เปน ความ ลับ ว่า จะ แบ่ง หัว เมือง ใน ประเทศ ฝรั่งเสศ ที่ พระ ราชบิ ดา ตี ได้ ไว้. เปน เมือง ขึ้น นั้น ให้ บิดา พระ นาง บ้าง. ธรรม เนียม ใน ประเทศ ยุโรบ นั้น. ถ้า เจ้า แผ่นดิน รับ พระมเหษี มา แต่ เมือง อื่น แล้ว, บิดา ของ พระมเหษี นั้น ต้อง ให้ เงิน ฤๅ หัว เมือง เปน ทุน แก่ พระ ธิดา. แต่ พระ นาง มาเกร็ด องค์ นี้ บิดา มิได้ ให้ สิ่ง ใด มา เปน ทุน. ครั้น พระ นาง มาเกร็ด ได้ มา เปน พระมเหษี แล้ว. พระ นางจึ่ง คิด อ่าน จะ แบ่ง หัว เมือง เหล่า นั้น ถวาย แก่ บิดา ตาม สัญญา. แต่ ขัด อยู่ ด้วย ดุกออก ย็อก ผู้ ดู แล ว่า กล่าว กำกับ หัว เมือง เหล่า นั้น, เปน ผู้ ซื่อ สัตย จะ ไม่ ยอม แบ่ง ให้. จึ่ง ถอด ดุกออกย็อก เสีย. ตั้ง ผู้ อื่น ขึ้น ให้ กำกับ หัว เมือง เหล่า นั้น, แล้ว แบ่ง เมือง เหล่า นั้น ให้ แก่ บิดา พระมเหษี ตาม สัญญา ไว้.

๏ ใน คฤศตศักราช ๑๔๕๐ ปี. ประเทศ นอแมนเด เสีย แก่ ฝรั่งเสศ. กลับ เปน เมือง ขึ้น ฝรั่งเสศ อีก. ใน คฤศตศักราช ๑๔๕๔ ปี. เฮนเร เจ้า แผ่นดิน อังกฤษ นั้น เสีย พระ สติ หา เปน ปรกติ ไม่. ขุนนาง ทั้งปวง จึ่ง ปฤกษา กัน, เลือก ได้ ดุกออฟย็อก ให้ว่า ราชการ แทน. ดุกออฟย็อก จึ่ง ให้ จับ ดุกออฟสเมอเซ็ด, ผู้ ไม่ ซื่อ สัตย ต่อ แผ่นดิน จำขัง ไว้.

ไม่ นาน พระเจ้า แผ่นดิน ก็ ทรง พระ สติ เปน ปรกติ ดัง เก่า. สั่ง ให้ ถอด ดุกออฟสเมอเซ็ด จาก ทิม ขัง, แล้ว ถอด ดุกออฟย็อก เสีย จาก ที่ ว่า ราชการ แทน พระองค์. ดุกออฟย็อก. ดุกออฟสเมอเซ็ด. ทั้งสอง ขุนนาง นี้ เคือง แค้น มุ่ง ร้าย ต่อ กัน นัก, ต่างเกลี้ย กล่อม ส้องสุม พรรค พวก ไว้ คอย คุม เชิง กัน อยู่, ก็เกิด วิวาท รบ กัน ขึ้น, ดุกออฟสเมอเซ็ด ถึง แก่ กรรม. ดุกออฟย็อก ได้ ไชย ชนะ. ส่วน เฮนเร เจ้า แผ่นดิน นั้น อยู่ ข้าง ฝ่าย ดุกออฟสเมอเซ็ด, ต้อง อาวุธ หนีไป ซุ่ม อยู่ ที่ เรือน ช่าง ฟอก หนัง. ดุกออฟย็อก ตาม ไป ภบ, ถวาย บังคม ลง แทบ พระ บาท แล้ว เชิญ เสด็จ กลับ เข้า กรุง ลอนดอน. ดุกออฟย็อก เหน พระเจ้า แผ่นดิน ว่า ราชการ อัฌเอ้ ไม่ เปน ยุติธรรม, แล้ว คิด ว่า ตัว ก็ เปน เชื้อ วงษ เจ้า แผ่นดิน อยู่ บ้าง, ก็ กำเริบ ขึ้น, คิด จะ เอา ราชสมบัติ. ขุนนาง แล พล เมือง ทั้งปวง เหน ท่วง ที่ ดุกออฟย็อก ดัง นั้น, ก็ ทิ้ง เสีย ไม่ เล่น ด้วย. ไป เข้า เปน ฝ่าย พระเจ้า แผ่นดิน. ดุกออฟย็อก เหน ดัง นั้น ก็ หนีไป. แต่ เอิลวอวิก น้อง ภรรยา ดุกออฟย็อก นั้น, เกลี้ยกล่อม ทหาร ไว้ ได้ สอง หมื่น ห้าพัน คน. ก็ ยก มา รบ เจ้า แผ่นดิน. พระเจ้า แผ่นดิน เสีย ที เอิลวอวิก จับ เจ้า แผ่นดินได้. แต่ พระมเหษี นั้น ภา พระ ราชโอรศ หนีไป อยู่ใน ประเทศ สกอตแลนต์. ดุกออฟย็อก ทราบ ว่า, เอิลวอวิก มี ไชย จับ เจ้า แผ่นดิน ได้, ก็ กลับ มา ยัง ประเทศ อังกฤษ. แล้ว แจ้ง ความ แก่ ขุนนาง ทั้งปวง ว่า, อยาก ได้ ราชสมบัติ. ขุนนาง ทั้งปวง ปฤกษา กัน เหน ว่า ไม่ ควร จะ ถอด เฮนเรเสีย จากเจ้าแผ่นดิน. จึ่ง สัญญา ไว้ ว่า, ถ้า เฮนเรเจ้าแผ่นดิน สวรรคต แล้ว, จะ ยก ราชสมบัติให้ แก่ ดุกออฟย็อก ฤๅ แก่ บุตร แล นัดา ของ ดุกออกย็อก. จะ ไม่ให้ ราชสมบัติ แก่ ปรินซ์ออฟเวลสะ. ฝ่าย พระ นาง มาเกร็ต นั้น ตั้ง เกลี้ย กล่อมได้ ทหาร สองหมื่น. ก็ ยก มา ยัง ประเทศ อังกฤษ. คิด จะ เอา สมบัติคืน. ดุกออฟย็อก จวน ตัวไม่ ทัน รู้. จัด ทหาร ได้ ห้าพัน ยก ออก ไป รบ. ก็ เสีย ที ถึง แก่ กรรม ใน ที่ รบ. พระ นาง มาเกร็ต ให้ จับ ขุนนาง ประหารชีวิตรเสีย มาก คน. แล้ว ยก มา ยัง กรุง ลอนดอน. เอดเวิด บุตร ดุกออกย็อก ยก ทหาร ออกไป ต้านทาน รบ พุ่งได้ ไชย ชนะ. พระ นาง มาเกร็ต หนี ไป ประเทศ ทิศ เหนือ. เอดเวิด ก็ กลับ เข้า กรุง ลอนดอน, ขึ้น นั่ง บน พระ ที่ นั่ง, ขุนนาง ทั้งปวง ใน กรุง ก็ ภา กัน ถวาย บังคม. เฮนเร เจ้า แผ่นดิน นั้น หนีไป หา พระมเหษี ได้.

๏ คฤศตศักราช ๑๔๖๑ ปี. เอดเวิด บุตร ดุกออฟย็อก ได้เปน เจ้า แผ่นดิน อังกฤษ พระ ชนมายุ ได้ ๑๙ พรรษา. เอดเวิด ได้ ราชสมบัติ แล้ว ไม่ นาน, พวก แลนแกสเตอ ที่ เปน ฝ่าย เฮนเร เจ้า แผ่นดิน องค์ นั้น, ได้ ประชุม ชวน กัน รบ พวก ย็อก ซึ่ง เปน ฝ่าย เอดเวิด เจ้า แผ่นดิน องค์นี้. พวก แลนแกสเตอ นั้น พ่าย หนีไป. เฮนเร ทราบข่าว ดัง นั้น ก็ ภา พระมเหษี กับ โอรศ หนี ต่อ ไป อยู่ ใน ประเทศ สกอตแลนด์. เอดเวิด จึ่ง ได้ ราชาภิเศก, แล้ว สั่ง ให้ จับ พวก แลนแกสเตอ ประหาร ชีวิตร เสีย มาก คน. แล้ว ตั้ง พวก ของ พระองค์ เปน ขุนนาง ผู้ใหญ่. ๆ พวก แลนแกสเตอ นั้น ต้อง หนี ไป อยู่ใน ประเทศ อื่น ๆ เปน อันมาก, ได้ ความ ลำ บาก ยาก จน นัก, ต้อง ขอ ทาน เขา เลี้ยงชีวิตร. ฝ่าย พระ นาง มาเกร็ต นั้น ไป ขอ กอง ทัพ ฝรั่งเสศ ยก มา จะ เอา ราชสมบัติ คืน. ก็ เสีย ทัพ หนีไปได้. แต่ เฮนเร นั้น เอิลวอวิก จับ ได้ จำ ขัง ไว้แน่น หนา. เอดเวิด จึ่ง ได้ รับ ธิดา ของ ขุนนาง ผู้ หนึ่ง มา เปน พระมเหษี. แล้ว โปรด ชุบ เลี้ยง บิดา แล ญาติ พี่ น้อง ของ พระ นาง นั้นให้ เปน ขุนนางผู้ใหญ่. แต่ เอิลวอวิก นั้น ไม่ ชอบ ใจ, เหน ว่า ควร เอดเวิด จะ ไป กล่าว พระ ราชธิดา ของ เจ้า แผ่นดิน อื่น มา เปน พระมเหษี, จะ ได้เปน พระ ราชไมตรี เรือง พระ เกรียติยศ, ทั้ง พระ อะนุชา ของ เอดเวิด สอง องค์, ก็ โทมนัศ ขัด แค้น คิด อิจฉา ว่า, เอดเวิด ชุบ เลี้ยง แต่ พรรค พวก ของ พระมเหษี.

๏ ใน คฤศตศักราช ๑๔๖๙ ปี. เอิลวอวิก กับ ดุกออฟแคลเรนซ์ บุตร เขย ซึ่ง เปน อนุชา ของ เอดเวิด, เอา ใจ ออก หาก ไป เสีย ประเทศ ฝรั่งเสศ. ตั้ง เกลี้ย กล่อม พวก แลนแกสเตอ ที่ กระจัด พรัด พราย อยู่ใน ประเทศ ยุโรบ. ฝ่าย พระ นาง มาเกร็ต ทราบ ดัง นั้น ก็ ภา พระ โอรศ มา หา เอิลวอวิก, ทำ ไมตรี กับ เอิลวอวิก. แล้ว กล่าว ธิดา น้อย ของ เอิลวอวิก มั่น ไว้ ให้ พระ ราช โอรศ, ทอด สนิท ผูก พันธ กัน ไว้ แน่น หนา แล้ว ปฤกษา กัน ว่า จะ ถอด เอดเวิด เสีย. จะ ให้ เอิลวอวิก ว่า ราชการ ไป กว่า พระ ราช โอรศ จะ จำเริญ ขึ้น. ครั้น ปฤกษา จัดแจง กัน เสร็จ แล้ว. เอิลวอวิก ก็ ยก กลับ มา ประเทศ อังกฤษ. มี คน มา เข้า เปน พรรค พวก ด้วย มาก. ฝ่าย เอดเวิด ตก พระ ไทย ไม่ ทัน จัดแจง กอง ทัพ, ก็ ลง เรือ หนี ไป ประเทศ อื่น. เอิลวอวิก ก็ ยก เข้า ใน กรุง ลอนดอน, แล้ว ถอด เฮนเร ออก จาก เรือน จำ ให้ เปน เจ้า แผ่นดิน ดัง เก่า. จะ

เตือน ผู้สรรเสิญ นาย จิด

๏ ข้าพเจ้า ผู้ มี ชื่อ ข้าง ท้าย หนังสือ นี้ ขอ ปลด เปลื้องโทษ ที่ไม่ ควร จะ มี แก่ พระมหา เนตร วัดโสมะนัศะ วิหาร แล พระสงฆ์ องค์ หนึ่ง ที่ อยู่ วัด บุบผาราม มา จ้าง ถ่าย รูป ที่ แพ นาย จิด ข้อ หนึ่ง ว่า ที่ มี ผู้ มา สรรเสิญ นาย จิด ชั่ง ถ่าย รูป ว่า ใจ ดี นั้น ชอบ ถูก กับ กิริยา นาย จิด จริง ข้อ สอง ว่า ซึ่ง สรรเสิญ นาย จิด แต่ ยก โทษ พระ สงฆ์ บาง องค์ ไม่ ชอบ เพราะ กลับ จะ ให้ ผู้ ที่ ชอบ พ่อ กับ นาย จิด แตก ร้าว กับ นาย จิด ๆ ก็ไม่ ชอบ ที่ เอา ชื่อ นาย จิดไป ลง พิมพ์ ข้อ สาม ว่า ผู้ ที่ไป ลง พิมพ์ นั้น ไช่ จะ สรรเสิญ นาย จิด ด้วย เหน ว่า นาย จิด มี ความ ดี นั้น หาไม่ มุ่ง แต่ จะ กล่าวโทษ แล ปอง ที่ จะ ให้ ผู้ อื่น เสีย ชื่อ เท่า นั้น ครั้น จะ ยกโทษ ผู้ อื่น ไม่ อ้าง เอา ชื่อ นาย จิด ด้วย ก็เกรง จะ มี ความ ผิด มา ถึง ตัว จึ่งได้ อ้าง เอา ชื่อ นาย จิด ด้วย ข้อ ที่ สี่ ว่า ซึ่ง ว่า พระ วัด บุบผาราม มา จ้าง ถ่าย รูป เอา รูปไป นาน แล้ว จึ่งได้ เงิน นั้น ข้าพ เจ้า ขอ แก้ ว่า เพราะ พระ พวก นี้ ห้าม ปราม กันไม่ ให้ ใช้ เงิน แล ของ ซึ่ง เปน ของไม่ ควร แก่ สมณ จะ เปน เพราะ พระ องค์ นั้น จะ หา ผู้ ที่ เปน กับปิยะการก ยังไม่ได้ ต่อ เมื่อ มี ผู้ จะ มา รับ ใช้ สอย แทน จึ่งได้ บอก กับ เขา ให้ มา ชำระ ที่ แพ นาย จิด ตาม ราคา ข้อ นี้ ซึ่ง จะ ยกโทษ พระ สงฆ์ องค์ นั้นไม่ ชอบ แต่ สรรเสิญ นาย จิด นั้น ชอบ จริง ซึ่ง ยก โทษ พระ ทับ วัด บวรนิเวศ นั้น เมื่อ เวลา ถ่าย รูป เปน พระสงฆ์ จึ่ง กลับ มาไม่ ช้า นัน ก็ สึก เสีย จาก พระ จะ ไป อยู่ ที่ไหน ก็ไม่ ทราบ แต่ไม่ได้ ซื้อ กับ ซื้อ กลัน ข้า พเจ้า ไป ที่ แพ บอก นาย จิด ว่า เจ้า ของ รูป นี้ สึก เสีย แล้ว เหน จะ ไม่ มา เอา ฉัน ขอ ซื้อ เอา เถิด แต่ ราคา จะ ให้ เหมือน ราคา ที่ ซื้อ รูป ๆ หนึ่ง ครึ่ เปน เงิน บาท หนึ่ง ข้า พเจ้า เหน นาย จิด นิ่ง อยู่ ข้าพเจ้า ก็ เกรง ใจ นาย จิด การ ที่ นิ่ง มา นาน ซึ่ง ท่าน จะ ยกโทษ นาย กลั่น เมื่อ เปน พระ ไป จ้าง ถ่าย รูป นั้น ว่า เปน การ ลวง ให้ นาย จิด เสีย น้ำ ยา เปล่า นั้น เหน จะไม่ ควร เพราะ เจตนา เดิม ไม่ไช่ คิด จะ ลวง ข้าพเจ้าได้ ทราบ อยู่ ว่า เมื่อ พระ ทับไป ถ่าย รูป มา แล้ว มี โจร ย่อง มา ลัก เกบ เอา เข้า ของ ไป เปน หลาย สิ่ง แต่ ผ้า กรอง พระ ทับ ก็ไม่ มี จะ กรอง ต่อ หา ผ้า กรองได้ แล้ว จึ่ง สึก ก็ แต่ เมื่อ นาย กลั่น สึก แล้ว เขา จะ คิด อย่างไร ข้าพเจ้าไม่ อาจ ว่าได้ ก็ จะ เปน เพราะ เขา หวังใจ ว่า ของ บาง สิ่ง ที่ ควร แก่ ค่า ถ่าย รูป มี อยู่ จึ่งไป จ้าง ถ่าย เมื่อ ของ หาย เสีย แล้ว สึก จาก พระ แล้ว ก็ไม่ มี สิ่งใด จึ่ไม่ได้ มา เอา รูป ซึ่ง สรรเสิญ นายจิด ว่า ใจ ดี ข้อ นี้ ชอบ ก็ แต่ ใจ ของ ผู้ ที่ จะไป ลง พิมพ์ นั้น ดู เหมือน จะ คิด ว่า หมู่ ธรรมยุติกา เขา สรรเสิญ กัน ว่า ดี นัก ก็ อยาก จะ ชี้ ให้ เขา เหน ว่า ก็ไม่ ดี ที่ เดียว ดอก แล้ว อยาก จะ ให้ คน เปน อัน มาก เสื่อม ถอย เชื่อ ถือ ธรรม ยุติกา แล อยาก จะ เยาะ เย้ย ผู้ สรรเสิญ ธรรมยุติกา

๏ ข้อ ห้า ว่า ซึ่ง ผู้ ขอ ลง พิมพ์ ว่า พระ มหา เนต มา ที่ แพ นาย จิด พูด อวด ตัว ว่า ชำ นิ ชำนาญ ใน การ หนังสือ อังกฤษ คำ นี้ ดู เปน คนไกรธ กัน มา นาน หา ช่อง ที่ จะ ทำ ให้ ได้ ความ เจ็บใจได้ จึ่งได้ พลุ่ง ออก มา อย่าง นี้ ดู เหมือน พระสงฆ์ ทั้ง สาม รูป ที่ มี ชื่อ ค้าง ต้น หนังสือ นั้น ไม่ สู้ เปน ที่ มุ่ง หมาย ของ ผู้ ที่ มา ลง พิมพ์ นัก ดอก พระ มหา เนต นี้ แถะ เปน ความ ประสงค์ ของ ผู้ ที่ มา ลง พิมพ์ จะ ให้ เสีย ชื่อ

๏ ข้อ หก ซึ่ง ว่า พระ มหา เนต วาน นาย จิด ให้ หา หนัง สือ ดิกชันนาเร นั้น จริง

๏ ข้อเจด ซึ่ง ว่า นาย จิดได้ ซื้อ หนังสือ มา ให้ พระ มหา เหด แล ว่า พระ มหา เนตไม่ รับ ว่า สั่ง นั้น ก็ จริง แต่ ข้าพเจ้า จะ ขอ แจ้ง ความ สัตย จริง ให้ ถ้วน ถี่ คือ พระ มหา เนต สั่ง ให้ นาย จิด หา หอังสือ ดิกชันนาเร เล่มใหญ่ แต่ เมื่อ เวลา พูด กัน จะ ไม่ ทัน จะ แจ้ง ครั้น หนังสือ สำ เร็จ แล้ว นาย จิด จัด ซื้อ หนังสือ ฝาก มา สอง เล่ม คือ ให้ แก่ ข้าพเจ้า เล่ม หนึ่ง พระ มหา เนต เล่ม หนึ่ง ครั้น พระ มหา เนต มา ที่ ตึก ข้าพเจ้า ๆ ก็ แจ้ง ความ ตาม สั่ง ของ นาย จิด พระ มหา เนต ก็ พูด ว่า ฉัน ไม่ได้ สั่ง ครั้น แล้ว พระมหา เนต กลับ บอก ว่า สั่ง จริง แต่ สั่ง ให้ หา หนัง สือ ดิกชันนาเร ฉนิดใหญ่ อย่าง นี้ ของ ข้าพเจ้า มี ยยู่ แล้ว ข้าพเจ้า ผู้ รับ หนังสือ ฝาก ก็ ดี ใจ นัก จึ่ง บอก พระ มหา เนต ว่า ท่าน อย่า วิตก ข้าพเจ้า จะ รับ เอา หนังสือ นี้ แล้ว ข้าพเจ้า ก็ได้ แจ้ง ความไป ถึง นาย จิด ว่า หนังสือ นั้น พระมหา เนตไม่ รับ เอา ข้าพเจ้า ดี ใจ ชอบใจ ข้าพเจ้า

จะให้เงิน แก่ท่าน สอง เล่ม เปน เงิน ห้า บาท ที่ซึ่ง ผู้ ลง พิมพ์ สรรเสิญ นาย จิด ว่า ใจ ดี ไม่ โกรธ ข้าพเจ้า จะ ขอ ถาม ว่า นาย จิด จะ โกรธ พระมหา เนต ด้วย เรื่อง ใด ที่ ซึ่ง นาย จิด ใจ ดี นั้น ท่าน ก็ เปน คน ใจ ดี อยู่ เอง ไม่ ต้อง มี ผู้ สรรเสิญ เขา ก็ รู้ ทั่ว กัน บันดา ที่ได้ คบ กับ นาย จิด ซึ่ง พระมหา เนต เปน คน พูด ง่าย ๆ ไม่ ถี่ ถ้วน นั้น เปน ความ ผิด ของ ท่าน จริง ถึ่ง ใจ เรา แล ครู อาจาริย ของ ท่าน พระ มหา เนต ก็ ไม่ ชอบ แต่ หา ควร จะ เอา ชื่อ เสี่ยง แล นาม วัด มา ลง พิมพ์ ไม่ ท่าน ทำ การ ด้วย โทษ จะ ประทุษร้าย ใน ภาย ใน จิตร ของ ท่าน จริง ๆ ใคร จะ สรรเสิญ แน่ แต่ สัก คน เหน จะ ไม่ มี ถ้า ท่าน รู้ ว่า ได้ ทำ การ ผิด ไป แล้ว ให้ ไป ถูกะโทษ เสีย จึ่ง จะ พ้น ความ ผิด หาไม่ จะ ก็ ให้ มา ลง หนังสือ พิมพ์ รับ ผิด เสีย ท่าน คง จะ ได้ ความ สุข ใจ เปน แน่ ถ้าไม่ คืน คำ เสีย แล้ว ความ พิ นาศ คง จะ มี แก่ ท่าน เปน แน่ ชั่ว ก็ ชัง ชี ดี ก็ ชัง พระ เปน ไร เมื่อ จะ นับ ถือ ก็ นับ ถือ เมื่อไม่ นับ ถือ ใคร เขา จะ กด คอ ท่าน ให้ นับ ถือ เล่า อย่า ทำ ซ่อน ชื่อ ไป เลย เขา รู้ จัก ตัว แล้ว ท่าน จะ ทำ ให้ เขา ภาโล ว่า นาย จิด ชอบ แต่ เรา ผู้ เสีย เงิน ไป จะ เจ็บ ร้อน จึ่ง จะ ชอบ เพราะ ว่า ไม่ อยาก เสีย ก็ ต้อง จำ ใจ เสีย เพราะ เปน พวก เดียว กัน นี้ เรา ก็ ชอบ นัก หนังสือ นั้น อย่า ว่า เรา เจบ ร้อน แทน เลย ถึง ผู้ ใหญ่ ก็ ดู เหมือน จะ ขัด ใจ ท่าน อยู่ หลาย คน เรา ก็ อยู่ วัด บวรนิเวศ เหมือน กัน เพราะ อาไศรย โทษ ที่ ยัง เปน ปุถุชน อยู่ ก็ มี ความ วัน ไหว บ้าง เรา ว่า ท่าน ยัง ยัง ไม่ สม แก่ ความ ผิด ของ ท่าน ท่าน เร่ง กลับ ใจ เสีย ใหม่ ลง พิมพ์ รับ ผิด เสีย จะ เปน ความ อัษจัน มาก ทั้ง ผู้ ที่ ขัด ใจ อยู่ หลาย คน ก็ จะ กลับ ยินดี ไม่ คุม โทษ ท่าน เรา ผู้ มา แจ้ง ความ นี้ ชื่อ วัณเนาโก เตือน สติ ท่าน ด้วย เอนดู

คำ นาย จิด

๏ ข้าพเจ้า ขอ แจ้ง ความ มา ให้ ท่าน ทั้งปวง ทราบ ด้วย ใน จดหมาเหตุ เดือน ๘ ขึ้น ๑๔ ค่ำ มี ความ ว่า ด้วย พระสงฆ์ วัด บุปผาราม วัด บวรนิเวศ วัด ชนะสงคราม วัดโสมนัศนิหาร ความ ๔ เรื่อง นี้ ข้าพเจ้า สืบ รู้ แล้ว ว่า นาย กุหลาบ บ้าน อยู่ ริม สามเสน เปน ผู้ มา ลง พิมพ์ นาย กุหลาบ เปน คน โลภ เอา เบา ความ จริง ๆ หา ได้ รู้ แน่ ไม่ ความ ๔ ข้า นั้น ได้ จริง แต่ เรื่อง พระ มหา พอน เรื่อง เดียว ข้าพเจ้า หา ได้ จ้าง ได้ วาน ให้ นาย กุหลาบ มา ลง หนังสือ พิมพ์ ไม่ เปน แต่ นาย กุหลาบ รับ ว่า จะ ช่วย ทวง หนังสือ พงษาวดาร ที่ พระ มหา พอน ยืม ข้าพเจ้า ไป นั้น มา ส่ง ให้ แก่ ข้าพเจ้า ส่วน ความ อีก สาม ข้อ ที่ ว่า ด้วย พระสงฆ์ วัด บุบผาราม วัด บวรนิเวศ วัดโสมนัศวิหาร ทั้ง สาม วัด นั้น ไม่ ได้ เกี่ยว ค้าง สิ่ง ใด แก่ ข้าพเจ้า เลย นาย กุ หลาบ เปน คน ไม่ ชอบ กับ พระมหา เนต วัด โสมนัศวิหาร เปน ต้น จึ่ง ได้ มา ออก หนังสือ พิมพ์ เอา ชื่อ ข้าพเจ้า แล ท่าน ผู้ อื่น มา พลอย ลง ด้วย ๆ หมาย จะ ไม่ ให้ ใคร สงไสย ซึ่ง นาย กุหลาบ มา กล่าว ความ ออก ชื่อ ท่าน ผิด ๆ ถูก ๆ ฉนี้ ข้าพเจ้า เหน ว่า จะ กลับ ได้ ความ อาย แก่ นาย กุหลาบ เอง เปน อัน มาก

คำ ตอบ ความ นาย จิด

๏ คำ ที่ สรรเสิญ นาย จิด ช่าง ถ่าย รูป กับ เตือน สติ พระสงฆ์ ที่ ประพฤติ การ ไม่ สม ควร มา ให้ ครั้ง ก่อน นั้น ก็ หมาย ว่า จะ ให้ เปน ประโยชน กับ สาศนา สยาม บ้าง แล ปราฐนา ให้ ท่าน ทั้งปวง ทราบ ว่า นาย จิด เปน คน ใจ แน่ นอน ดี มาก ๆ ท่าน ทั้ง หลาย จะ ได้ สรรเสิญ ด้วย การ สรรเสิญ นั้น กลับ เปน ที่ เคือง ใจ แห่ง นาย จิด เพราะ ว่า นาย จิด เปน คน มี อาณา คารระวะ สุภาพ จึ่ง ไม่ ชอบ คำ ที่ สรรเสิญ แล้ว ก็ โกรธ ผู้ ที่ สรรเสิญ ด้วย ฝ่าย พระสงฆ์ ที่ มี ชื่อ ใน หนังสือ พิมพ์ นั้น ก็ เหน จะ โกรธ ผู้ ลง พิมพ์ ด้วย เปน แน่ แต่ ว่า ท่าน ผู้ มี ปัญญา อัน มาก ท่าน จะ เหน ว่า เปน คุณ เปน โยชน บ้าง เพราะ ว่า ผู้ ใด ที่ มัก ง่าย ฤๅ มัก มี กิริยา ไม่ ตรง เปน ที่ จะ ให้ เขา ทั้ง หลาย บูชา นับ ถือ ทั้ง นั้น จะ ได้ ระฦก ถึง ตัว แล้ว จะ ได้ ตั้ง ตัว ให้ เปน การ สมควร ใน สมณ จึ่ง จะ ชอบ ไม่ ควร ที่ จะ โกรธ ผู้ ลง พิมพ์ เลย ถา การ ไม่ เปน ดัง นั้น ใคร เลย จะ อาจ ไป ติ เตียน ท่าน ถึง จะ มี ผู้ มา ติ เตียน เปน การ ไม่ จริง ก็ ไม่ ต้อง จะ ร้อน ใจ ด้วย ตัว ดี อยู่ แล้ว ไม่ มี ทุกข ถ้า พระสงฆ์ องค์ ใด โกรธ กับ ผู้ ลง พิมพ์ ก็ เหน ว่า พระองค์ นั้น จะ ไม่ อยู่ ใน ยุติธรรม จึ่ง ได้ โกรธ เพราะ คำ เหล่า นี้ ชอบ ที่ จะ ตั้ง ใจ เสีย ใหม่ ให้ เปน การ ดี บ้าง

แล้ว จึ่ง จะ เหน เปน การ ดี ต่อ ภาย หลัง แล ท่าน พระ สงฆ์ ทั้ง หลาย จะ โกรธ ว่า เอา ชื่อ วัด ทั้ง นั้น ไป ลง พิมพ์ ท่าน กลัว ชื่อ วัด จะ เสีย ไป นั้น ข้อ นั้น ท่าน ทั้ง หลาย อย่า วิตก เลย วัด ทั้ง นั้น ก็ มี ชื่อ เปน วัด ดี แล พระ ที่ ท่าน ประนิบัติ เปน การ ดี ชื่อ ท่าน ก็ คง ดี อยู่ เหน ว่า ท่าน จะ ไม่ โกรธ เลย ด้วย ท่าน มี ปัญญา มาก อยู่ ประการ หนึ่ง เปน ธรรมดา แห่ง คน ที่ ปลุก คน นอน หลับ อยู่ ใน เรือน ที่ ไฟ ไม่ นั้น ว่า เขา กำลัง นอน สบาย อยู่ เขา กลับ จะ ปะเตะ ปะต่อย ด่า ว่า กับ ผู้ ที่ มา ปลุก เสีย อีก ต่อ รู้ สึก ตัว ตื่น แล้ว จึ่ง ได้ เหน คุณ คน ปลุก บ้าง

ฟ้อง ตระลาการ ชำระ เลก

๑ ข้าพเจ้า วิตก นัก ด้วย การ ที่ ตระลาการ ชำระ เลก นั้น, ไม่ เหมือน แต่ ก่อน. ตระลาการ เดี๋ยว นี้ ปราฐนา จะ หา ผล หา ประโยชน ให้ มาก ขึ้น ไป. ไม่ ทำ ตาม เรื่อง ตระลาการ, ไป เกาะ กุม พวก เจ้า หมู่ มูล นาย แต่ ลำพัง ใจ เอง. ไม่ ให้ สะมุบาญชี นำ เกาะ. ๆ มา ได้ ค่า เกาะ บ้าง ค่า เชิง ประกัน บ้าง ค่า ธรรมเนียม ทิม บ้าง. ร้อง ว่า ได้ ชำระ กับ สะมุบาญชี แล้ว, ก็ เรียก เอา ค่า เกาะ แล ค่า ธรรมเนียม. ก็ ไม่ เอา สะมุบาญชี สอบ ให้ แล้ว โดย เร็ว แกล้ง ละเลย เสีย, เพราะ เหน กับ เลก น้อย. ที่ ฎีกา หาย ไป ปี หนึ่ง สอง ปี บ้าง. ก็ ไม่ สอบ สวน ให้ ละเอียด แกล้ง เกาะ เอา เข้า ไพร่ ไว้. ถ้า เสีย เงิน ให้ บ้าง ก็ สอบ สวน ให้ โดย เร็ว. ข้าพเจ้า เหน ไม่ ควร, ถ้า ทำ หย่าง ตระลาการ เดี๋ยว นี้ ก็ ไม่ ควร จะ ตั้ง สะมุบาญชี ไว้ ให้ เปลือง เบี้ยหวัด ของ หลวง. ถ้า ให้ สะมุบาญชี นำ เกาะ เจ้า หมู่ ตาม ที่ ชำระ กัน ตาม เดิม, ก็ สะบาย ไม่ ร้อน รน เลย. กับ อนึ่ง เลก ทะนาย สม ทาย ที่ ตาย บ้าง หนี บ้าง, เจ้าหมู่ มูล นาย จะ ขอ หัก บาญชี กรม พระ สุรัศวดี ก็ ไม่ หัก บาญชี ให้. ส่วน เลก ทะนาย สม ทาย ของ พวก กรม สุรัศวดี เอง. ก็ หัก บาญชี ให้. ข้าพเจ้า เหน การ เปน ดัง นี้ ไม่ ควร. ถ้า หัก บาญชี ได้ ก็ หัก ได้ ด้วย กัน จึ่ง จะ ควร. ถ้า หัก บาญชี ไม่ ได้ ก็ หัก ไม่ ได้ ด้วย กัน จึ่ง จะ ควร. ข้าพเจ้า เหน การ ที่ ทำ อยู่ ทุก วัน นี้ ผิด กับ ธรรมเนียม เมือง นอก นัก. เปน พวก เขา พวก เรา ไป. ไม่ เปน เยี่ยง อย่าง เลย.

เจ้า ภาษี ฝ้าย แก้ ความ

๑ ข้าพเจ้า จีน ซอ จีน ฮวด ได้ ทราบ ความ ว่า, มี ผู้ ลง หนังสือ พิมพ์ ว่า ด้วย เรื่อง ภาษี ฝ้าย กล่าว โทษ ข้าพเจ้า, จีน ซอ จีน ฮวด จะ ขอ ว่า ให้ ท่าน ทราบ. ภาษี ฝ้าย เดิม จำนวล เงิน ภาษี ปี ละ ๘๐๐ ชั่ง, ข้าพเจ้า จึ่ง ประมูล เงิน ทูล เกล้า ฯ ถวาย, ขึ้น อีก ๑๔๐ ชั่ง รวม เปน เงิน ปี ละ ๙๔๐ ชั่ง, จึ่ง โปรด เกล้า ฯ ให้ ข้าพเจ้า จีน ซอ จีน ฮวด รับ ทำ. ครั้น ข้าพเจ้า รับ ทำ ภาษี ๆ ขาด ทุน, ข้าพเจ้า จึ่ง ทำ เรื่อง ราว ส่ง คืน ฟ้อง ขาด ต่อ เจ้า จำนวล. ภาย หลัง มี ผู้ มา ประมูล ขึ้น ถึง ๑๖๕ ชั่ง, รวม เงิน ปี ละ ๙๖๕ ชั่ง, กลับ สูง กว่า ที่ ข้าพเจ้า รับ ทำ อยู่ ๒๕ ชั่ง. เจ้า จำนวล จึ่ง นำ เรื่อง ราว ขึ้น กราบ บังคม ทูล พระ กรุณา ให้ ทราบ ฝ่า ลออง ทุลี พระ บาท, จึ่ง ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า ฯ เหน ว่า มี ผู้ มา ประมูล ขึ้น สูง กว่า เดิม ที่ ข้าพเจ้า รับ ทำ อยู่, จึ่ง ทรง พระกรุณา โปรด เกล้า ฯ ให้ ตั้ง จีน คิด ผู้ เงิน สูง ไป รับ ทำ, ด้วย ทรง เหน ว่า ไม่ เสีย เปรียบ. ภาย หลัง มี ผู้ มา ลัก ลอบ ลง หนังสือ พิมพ์ ประจาน ข้าพเจ้า ทั้ง นี้, ถ้า คน ที่ มี ปัญญา น้อย ก็ จะ เหน ว่า ลง หนังสือ พิมพ์ ประจาน ข้าพเจ้า, ถ้า ท่าน ที่ มี ปัญญา มาก ท่าน ก็ จะ เหน ว่า ไม่ ได้ ประจาน ข้าพเจ้า จีน ซอ จีน ฮวด เลย, ด้วย บ้าน เมือง อัน นี้ ไม่ ใช่ ของ ข้าพเจ้า เลย, แล ภาษี อากร ก็ ไม่ ใช่ เปน ของ ข้าพเจ้า เลย. บ้าน เมือง แล ภาษี อากร ทั้ง ปวง นี้ เปน ของ พระ พุทธเจ้า อยู่ หัว ทั่ว ทั้ง สิ้น. ถ้า ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า ฯ จะ พระ ราช ทาน ภาษี อากร ให้ แก่ ผู้ ใด ทำ ผู้ นั้น ก็ ได้ รับ ทำ. กลับ มี ผู้ มา ลง หนังสือ พิมพ์ ประจาน ต่าง ๆ, แจ้ง อยู่ ใน หนังสือ พิมพ์ ใบ ก่อน นั้น แล้ว, ซึ่ง มา กล่าว โทษ ข้าพเจ้า ทั้ง นี้ ข้าพเจ้า จะ ได้ มี ความ โกรธ นั้น หามิ ได เลย. แต่ นึก โกรธ อยู่ ว่า, ผู้ มา ลง หนังสือ พิมพ์ กล่าว โทษ ข้าพเจ้า เกี่ยว ข้อง อยู่, ดู เหมือน จะ บัง คับ พระเจ้า แผ่น ดิน, ปัญญา ทั้ง นี้ เหน จะ เปน ปัญญา จีน ซุย, เปน ที่ ขุน สวามิ ภักดิ ภูธร, ๆ เปน ข้า อยู่ ใน พระเจ้า น้อง ยา เธอ กรม หลวง วงษาธิ ราช สนิท อิจฉา ข้าพ เจ้า. จีน ซุย คน นี้ กับ ข้าพเจ้า เปน คน โกรธ กัน มา นาน แล้ว, กับ จีน พั้ก จีน พุก จีน สื่อ จีน นิ่ม จีน ซัว หลาย ปัญญา, ไว้ เปน คน ปัญญา ฉลาด สำคัญ ว่า จะ ไม่ มี ใคร รู้ ถึง. แต่ จีน ซุย รับ ทำ ภาษี พริก ไท อยู่ มี กำไร มาก ไม่ บวก ถวาย. พวก เจ้า ภาษี ทราบ แล้ว ให้ ทำ เรื่อง ราว ประมูล เงิน

ทูล เกล้า ฯ ถวาย ขึ้น โดย เรว เถิด, เงิน จะ ได้ ขึ้น เข้า ท้อง พระ คลัง มาก ๆ, แล้ว จะ ได้ มี ความ ชอบ ด้วย. ข้าพเจ้า ก็ จะ คิด ด้วย เข้า หุ้น ส่วน กัน, ท่าน ทั้งปวง อย่า เหน แก่ หน้า กัน เลย, เหน แก่ พระ ราช ทรัพย์ ของ หลวง ดี กว่า. ข้าพเจ้า ว่า ทั้ง นี้, ด้วย เหน แก่ พระ ราช ทรัพย์ ของ หลวง. ถ้า เงิน หลวง ขึ้น มาก ๆ แล้ว ข้าพเจ้า ก็ ดี ใจ.

ภาษี ต่าง ๆ เปน ความ ขัน

๏ ภาษี อากร ใบ นี้. ขอ ให้ ท่าน ลง คน ละ เรื่อง เถิด.

๏ ภาษี อากร เยื่อ นี้ มี กำไร อยู่ หลาย ราย. แล จำเภาะ คน นั้น จึ่ง ทำ ได้. ภาษี ฝิ่น กำไร มาก นัก, แต่ เงิน หลวง ไม่ ค่อย จะ ขึ้น เลย. ภาษี โรง เหล้า กรุงเทพ ฯ ก็ มี กำไร มาก เงิน ก็ ไม่ ค่อย จะ ขึ้น. ภาษี พื้น กรุงเทพ ฯ กำไร ก็ มาก นัก, ไม่ มี ใคร ชิง เลย กลัว นัก. ภาษี น้ำ ตาล ม่อ แล สำรวจ เมือง เพชรบุรี กำไร ก็ มาก นัก. ภาษี อากร รัง นก ก็ มี กำไร มาก ไม่ มี ใคร ชิง ทำ มา นาน. ภาษี น้ำ ตาล ทราย ก็ มี กำไร บ้าง ไม่ มาก. ภาษี หก สิ่ง นี้, ถ้า ได้ แย่ง ชิง ประมูล กัน เงิน หลวง คง ขึ้น ได้ ใน จำนวร ปี ขาร อัฐศก นี้ ถึง สามสี่ พัน ชั่ง จริง ๆ. แต่ ไม่ ยิน ผู้ มี ชื่อ ว่า ชิง ยาก นัก. เขา คิด อ่าน หลาย หน แล้ว ได้ สำเร็จ เลย ไม่ มี โอกาศ. ถ้า ใคร แย่ง ชิง ให้ เงิน หลวง ขึ้น ได้ เหน จะ มี ความ ชอบ. แต่ ภาษี ฝิ่น ภาษี โรง เล่า ภาษี น้ำ ตาล ม่อ สำรวจ เมือง เพ็ชรบุรี สาม สิ่ง นี้ มี กำไร มาก นัก. เขา ว่า แย่ง ชิง ยาก นัก. คน ผู้ รับ ทำ แขง แรง นัก ชิง ไม่ ไหว เลย. แต่ เงิน หลวง ก็ ไม่ ขึ้น. แต่ จะ แขง แรง ด้วย อะไร ข้าพเจ้า ไม่ ทราบ. ภาษี เรือ ก็ มี กำไร ไม่ มาก นัก. ถ้า ครบ ปี เงิน หลวง เหน จะ ขึ้น ได้ อีก, แต่ ภาษี ฝิ่น ภาษี โรง เหล้า กรุงเทพ ฯ แล ภาษี น้ำ ตาล ม่อ สำรวจ เมือง เพชรบุรี, เขา ว่า ชิง แย่ง ยาก นัก. ถ้า ได้ ชิง ได้ แย่ง กัน ตาม อย่าง ธรรมเนียม เงิน หลวง ผู้ ใด ขึ้น มาก ก็ ได้ แก่ ผู้ แก่ นั้น รับ ทำ. แล้ว เหน เงิน หลวง จะ ขึ้น ได้ อีก มาก นัก. เขา ว่า แย่ง ชิง ไม่ สู้ ถนัด, จึ่ง ไม่ มี ใคร ได้ รับ ทำ. จำเภาะ ทำ ได้ แต่ สองคน สาม คน เท่า นั้น. พระ ภาษี คน หนึ่ง หลวง บริบูรณสุรากร คน หนึ่ง, หลวง พิสาล สุพผลพานิช คน หนึ่ง, นอก นั้น ไม่ มี ใคร ได้ รับ ทำ เลย ขัน ๆ.

รับ สินบล ปล่อย ผู้ ร้าย

๏ อ้ายแดง ลูกศิษย์ พระ ปรานุกรม วัด สังขะจาย, ลัก บ้าน กับ นาฬิกา ของ พระ ด่วง, ๆ จับ ตัว ได้ ปล้ำ กัน, พระด่วง หมาย จะ มัด เอา ตัว ด้วย เปน เวลา ค่ำ ประมาณ สอง ทุ่ม, จับ กัน ใน กระดี ที่ มืด. อ้ายแดง ถือ มีด สามหมุด มี คม อยู่. อ้าย แดง เอา มีด ที่ ถือ อยู่ นั้น, แทง เอา พระด่วง ถูก ชาย โครง ข้าง ขวา. พระด่วง ล้มลง ตาย อยู่ กับ ที่. ขุนกลาง เปน ตะลาการ ชำระ ผูก อ้ายแดง ๆ ก็ รับ เปน สัจ, ซัด อ้ายบ้าน ๆ ก็ เปน ลูกศิษย์ พระ ปรานุกรม. แล้ว จำ อ้ายแดง ไว้ ครบ ตาม อย่าง ผู้ ร้าย เปนสัจ. แต่ อ้ายบ้าน นั้น หา ชำระ ไล่ ถาม ตาม อ้าย แดง ซัด ไม่. อ้าย แดง นั้น ว่า จะ ส่ง ขึ้น คุก ก็ หา ส่ง ไม่. ขุน กลาง รับ สิน บล พระ ปรานุกรม สาม สิบ ตำลึง. พระ ปรานุกรม ให้ เงิน กับ ขุน กลาง ชั่ง หนึ่ง, ว่า เสรจ์ แล้ว จะ ให้ อีก สิบ ตำลึง. ขุน กลาง ก็ ถอด โซ่ คอ กุญแจ คอ แล ตรวน อ้ายแดง, แล้ว เอา อ้าย แดง ไว้ ที่ เรือน. ขุนกลาง ใส่ ไว้ แต่ วง แหวน เปล่า, ปล่อย อ้าย แดง ให้ เที่ยว ตาม สบาย. แต่ อ้ายบ้าน นั้น อยู่ ตีน เปล่า, อ้าย บ้าน บอก กับ ชาว บ้าน ว่า, พระ ปรานุกรม เสีย เงิน ให้ กับ ขุน กลาง ๑๐ ตำลึง, ผู้ คุม ห้า ตำ ลึง เสรจ แล้ว. ขุนกลาง ว่า ให้ รอ ไว้ พระยา บุรุษรัตนราชพัลลภ จะ มา ขอ, อ้าย แดง อ้าย บ้าน ก็ ไป อยู่ กับ พระ ปรานุกรม สี่ วัน ห้า วัน บ้าง, แล้ว ก็ ข้าม มา บ้าน ตระลาการ อยู่ วัน หนึ่ง บ้าง, กึ่ง วัน บ้าง. แล้ว ก็ ไป อยู่ วัด สังขจาย. อ้ายแดง ข้าม มา อยู่ บ้าน ตระลาการ ใส่ วงแหวน มา ไป อยู่ วัด เดิน ตีน เปล่า.

๏ ความ ที่ อ้าย แดง แทง พระด่วง ตาย นั้น. แต่ ณวัน เดือน หก ข้าง แรม. พระ ปรานุกรม ก็ เปน ถึง พระ ราชาคณะ หา ตั้ง อยู่ใน ศึกขาบท เพศพรมจรรย์ ไม่, ย่อม ประพฤติ เปน การะ วาศส้อง สุม สม คบ แต่ นัก เลง เอา มา เลี้ยง เปน ลูก สิษย์. อ้าย แดง อ้าย บ้าน กับ พวก อ้ายแดง อีก สอง คน เปน ๔ คน, ทั้ง อ้าย แดง ย่อม เที่ยว ลัก ผลไม้ ของ สวน แทบ วัดขจาย จน ตระทั่ง ถึง วัด ราชสิทธ อยู่ เปน นิจ มิ ได้ ขาด. กับ ย่อง เบา ล้วง เรือ ชาว เรือ ซึ่ง ล่อง เรือ ออก มา จาก คลอง บางกอก ใหญ่, แล จะ เข้า ไป ใน คลอง บางกอก ใหญ่, เวลา ค่ำ จอด นอน คอย น้ำ ใต้ ปาก คลอง วัด ราชสิทธ ออก มา, จน ถึง วัด โมลีโลกย์ ด้วย น้ำ ยัง ไม่ ขึ้น. อ้าย แดง อ้าย บ้าน กับ เพื่อน อ้าย แดง อีก สอง คน, ก็ ทำ เปน งม กุ้ง ท่อง น้ำ มา, ชาว เรือ ที่ จอด นอน หลับ ผ้า พรร นุ่ง ห่ม ห้อย อยู่ ใน ประทุน พร้า ขวาน วาง ฟัง ก็ ลัก เอา มา ขาย ได้ บาท บ้าง สอง สลึง บ้าง. อย่าง นี้ อยู่ เนือง ๆ, ความ อัน นี้

จะ เกิด ถึง สอง ครั้ง สาม ครั้ง. พระ ปรานุกรม รู้ เข้า ก็ อ้อนวอน ไกล่ เกลี่ย กับ ผู้ ที่ จะ ฟ้อง. เสีย เงิน ให้ ครั้ง หนึ่ง ห้า ตำลึง ครั้ง หนึ่ง เจ็ด ตำลึง. เขา จะ ถวายฎีกา ถึง สอง ครั้ง. พระ ปรา นุกรม รู้ เข้า ก็ ไป เฝ้า สมเดจ พระเจ้า น้องยาเธอ เจ้า ฟ้า มหามาลา กับพระยา บุรุษรัตนราชพัลลภ, ความ นั้น ก็ เงียบ ไป, จน กระ ทั่ง อ้ายแดง ลัก ปี้บ้าน กับ มาลิกา พระด่วง ๆ จับ ตัว ได้. อ้ายแดง เอา มีด แทง เอา พระ ตาย, ความ จึ่ง ได้ ชำระ กัน ขุนกลาง รับ สินบน พระปรานุกรม ๓๐ ตำลึง, กับ อ้ายบ้าน อีก ๑๐ ตำลึง. ปล่อย อ้ายแดง อ้ายบ้าน ไปให้ อยู่ อย่าง เดิม. อ้ายแดง อ้ายบ้าน ก็ จะ เที่ยว ลัก ผลไม้ ของสวน, กับ ย่อง เบา ล้วง เรือ แล ลอบ ตี ฟัน คน ที่ ตีน ตพาน วัดสังขจาย, แล ตีน ตพาน วัดราชสิทธ อีก. อ้ายแดง อ้ายบ้าน มา ติด อยู่. ชาว บ้าน ชาว เรือ ค่อย ได้ ศุข บาง ปล่อย ให้ ไป อยู่ ที่ เดียว แล้ว. ถ้า มิ จริง อย่าง ว่า ให้ สืบชาว บ้าน วัดสังขจาย จน ตลอด ถึง วัดราชสิทธ เถิด. ได้ ความ จริง ทั้ง นั้น. ขุนกลาง ปล่อย อ้ายแดง อ้ายบ้าน. ถ้า มิ จริง ให้ สืบ รัง วัด ตั้ง แต่ บ้าน ขุนกลาง ฟาก ตวันออก, จน ถึง ตีน ตพานช้างทำ ใหม่, ฟาก ตวัน ตก จน กระทั่ง ป้อม ท้าย สนม จน ถึง น่าท่า วัด พระ เชตุพน

เอดิทอร์

๏ ข้าพเจ้า เอดิตร์ เจ้า ของ จด หมายเหตุ นี้ เหน ว่า, ความ ที่ รับ สิน บล ปล่อย ผู้ร้าย อย่าง นี้ เปน ความ สำคัญ นัก. ถ้า จะ เปน จริง บ้าง เท็จ บ้าง, ก็ ย่อม เปน ความ น่า กลัว นัก. เพราะ มี ตระลาการ แล พระ ราชา คณะ ติด อยู่ใน เรื่อง นั้น. ดู เหมือน การ ภิพาก ษา ตัด สิน ความ ใน กรุง เทพ ฯ นี้, แทบ จะ ไม่ เปน สัตย ธรรม เสีย แล้ว. เหมือน นา ฬิกา ที่ มี เครื่อง จักร ภาย ใน ไม่ แน่น หนา หลวม คลอน แคลน ไป, ถ้า ไข กุญแจ เข้า แล้ว ก็ เดิน ไป ได้ สัก ครู่ สัก ยาม แล้ว ก็ อยุด ไม่ เปน ที่ ไว้ ใจ ได้. ก็ เหน ควร ที่ คอเวอแมนต์ จะ ส้อม แปลง เสีย ใหม่ ให้ แน่ นอน มั่น คง. เมื่อ เกิด เหตุ ขึ้น เช่น นี้, ควร ที่ จะ สืบ พระ ยาน ให้ ได้ เท็จ จริง. มิใช่ ที่ เอดิตร์ ปรารถนา จะ ให้ จับ คน นั้น คน นี้ ก่อน. เมื่อ ยัง ไม่ มี พระ ยาน ที่ น่า เชื่อ น่า ฟัง นั้น หา มิได้

เรื่อง คลอง ขุด ใหม่

๏ คำนับ ยัง ท่าน ทั้ง หลาย ให้ ทราบ ด้วย. ข้าพเจ้า ได้ อ่าน หนังสือ ประกาศ ของ พ่อ ยิ้ม พระ ภาษี สมบัติ บริบูรณ มา นาน แล้ว, ว่า ด้วย เดิม ใน หลวง ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า. ยอม ให้ พระ ภาษี สมบัติ บริบูรณ. เปน ธุระ ใน การ ขุด คลอง ใหม่. ตั้ง แต่ วัด ปาก น้ำ ใน คลอง บางกอก ใหญ่ ไป ถึง แม่ น้ำ นครไชยศรี ใต้ โรง จักร กล ไฟ ทำ น้ำ ตาน. ข้าพเจ้า คิด เหน ว่า เปน การ แปลก ๆ, เกิด ขึ้น ใหม่ ๆ ไม่ เคย ได้ ยิน ได้ รู้ มา แต่ ก่อน เพราะ ว่า ขอ ปัญญา ท่าน ทั้ง หลาย ซึ่ง เหน พร้อม กัน มาก ๆ ว่า, จะ ยอม ให้ เก็บ ค่า คลอง กับ เรือ ลูก ค้า ไป มา แล นา ไร่ สวน. ยืน ขวาง ลำ คลอง ขึ้น ไป สิบห้า เส้น ทั้ง สองฝั่ง. เอา มา รวม เปนค่า จ้าง ขุด คลอง สิบ ปี ดี ฤๅ จะ ตั้ง โรง หวย เก็บ เอา กำไร ใช้ ค่า จ้าง ขุด คลอง ดี. ข้าพเจ้า ได้ ทราบ ว่า ท่าน ทั้ง หลาย เหน มาก ด้วย กัน ว่า, ให้ ออก หวย ดี ด้วย ไม่ เปน ที่ ข่ม ขี่ น้ำใจ ของ ราษฎร. จะ ได้ ทำ อาไร ๆ ตาม อำ เภอ น้ำ ใจ แก่ คลอง นั้น, เหมือน อย่าง เดิม ของ ประเทศ สยาม ที่ มี แบบ เหน อยู่ ทุก วัน นี้. เพราะ เหน ว่า ถ้า จะ ยอม ให้ เก็บ ค่า คลอง กับ ลูก ค้า ไป มา. บันทุก สิน ค้า ด้วย เรือ เล็ก ใหญ่ แล เกวียน ถึง สิบ ปี. ก็ ต้อง มี ผู้ ตรวจ ตรา รักษา ลำ คลอง แล ทาง เกวียน ให้ เรียบ ร้อย เปน ธรรมเนียม ปรกฎิ. เรือ แล เกวียน ลูก ค้า จะ ไป มา ก็ ต้อง รักษา, ให้ มี ความ ศุข สบาย ไม่ ได้ ความ ขัด ขวาง เดือด ร้อน. จึ่ง จะ มี คน ยอม เสีย ค่า เก็บ คลอง ให้ ไป ทาง นั้น, เพราะ มี คลอง อื่น ๆ ซึ่ง ไป ได้ ไม่ ต้อง เสีย อะไร ก็ หลาย คลอง. การ ซึ่ง ท่าน ทั้ง หลาย เหน ว่า ออก หวย ดี กว่า เก็บ ค่า คลอง ค่า ทาง แล ค่า ไร่ ค่า นา ค่า สวน นั้น, ก็ ต้อง ด้วย ปัญญา ความ คิด ของ ราษฎร ชาว ประ เทศ สยาม มา แต่ เดิม. อนึ่ง เหตุ ซึ่ง จะ ตั้ง ท่าน แล ผู้ รักษา ลำ คลอง แล ทาง เกวียน, แล ที่ ไร่ นา ที่ สวน ให้ เรียบ ร้อย เปน ธรรมเนียม โดย ยุติธรรม, ให้ ตลอด ลำ คลอง ขุด ใหม่ นั้น, จะ ได้ ผู้ ใด ไป รับ ฉลอง พระเดช พระคุณ ได้ การ ถึง สิบ ปี ก็ นาน นัก. ถ้า รักษา ธรรมเนียม ไว้ ได้ จน ถึง สิ บ ปี ก็ จะ มี ความ เจริญ บริบูรณ ขึ้น กว่า นี้ หลาย ร้อย เท่า. เพราะ จะ ต้อง กำจัด สิ่ง อัน เปน อาสัจ อาธรรม ออก เสีย จาก ที่ นั้น จน สิ้น เชิง จึ่ง จะ เปน ที่ เกิด ผล ประโยชน. แล งาม บ้าน งาม เมือง ของ พระเจ้า อยู่ หัว ได้, ก็ จะ ผิด ไป กว่า คลอง อื่น ๆ, ซึ่ง ได้ เสีย พระ ราช ทรัพย แผ่นดิน ออก ไป ขุด, เหตุ ด้วย คลอง ใหม่ นี้ ต้อง เสีย พระราช ทรัพย แผ่นดิน ออก ไป ก่อน เหมือน กัน. แต่ จะ ได้ เก็บ เรือ ฤๅ ออก หวย เอา พระราช ทรัพย อื่น ส่ง ยัง ท้อง

พระคลัง นั้น ยัง ไม่ ทราบ. ข้าพเจ้าได้ทราบใน หมาย ประกาศ นั้น อ้าง ธรรมเนียม ประเทศ ใหญ่ ๆ อื่น ๆ. ข้าพเจ้า คิด ดีใจ ว่า จะ ได้เหน ความ เจริญ ขึ้น ใน แผ่นดิน ผิด กับ ที่ อื่น แห่ง หนึ่ง จะ ได้เปน แบบ ฉบับ แห่ง ตา ของ ชาว ประเทศ สยาม. รอ จะ ได้ทำ ตาม กัน ขึ้น หลาย ๆ แห่ง. แต่ ความ ต้น ซึ่ง ประกาศ กับ กลาง ความ ก็ผิด กันไป. ข้าพเจ้า เปน ที่ สงไสย แต่ ทราบ ว่า ฯ พณ ฯ สมุห พระกลาโหม เปน ต้น รับ สั่ง, ท่าน เอาใจใส่ เอา ธุระ ใน การ ขุด คลองใหม่ นี้ เปน อัน มาก, ท่าน อุยาห สั่ง ออก ไป เมือง นอก ซื้อเครื่อง จักร กลไฟ ขุด คลอง มา ไว้สำรับ รักษา มิให้ คลอง นั้น เสีย. แล ข้าพเจ้า ได้ข่าว ราษฎร ฦๅ กัน ว่า คลอง นั้นขุดได้ กว่า ครึ่ง แล้ว, มี ความ สนุกนิ์ สนาน มาก ด้วย ขุนนาง เจ้สัว ราษฎร ชวน กัน ไป จับ จองที่ไร่ ที่ นา ที่ สวน ทำ ขึ้น ใหม่ มาก กว่า มาก. ครั้น เมื่อ เดือน แปด บูรพาสาท ข้าง ขึ้น ข้าพเจ้า กับ เพื่อน สี่ ห้า คน ชวน กัน ไปใน คลองขุดใหม่ ครั้น แจว เรือ เข้าไป. ข้าพเจ้า ก็ เหน เปน ที่ เวทนา ด้วย ความ อันตราย กับ คลอง นั้น ก็ เกิด ตาม ขึ้น แล้ว. ข้าพเจ้า จึ่ง ถาม พวก ชาว สวน ชาว นา ว่า ที่ สวน ที่ นา ของ ผู้ ใด, เขา ก็ บอก ข้าพเจ้า ได้ความ ว่า เปน ที่ ของ ท่าน ขุนนาง แล เจสัว นั้น มาก กว่า ที่ ของ ราษฎร ชาว เมือง. เพราะ ท่าน ขุนนาง แล เจสัว นั้น มี อำนาจ มาก ให้ บ่าวไป ตั้ง โรง ริม คัน คลอง ทั้งสอง ฟาก แล ชวน กัน ขุด ตัด ทำ สายคัน คลอง ปล่อย ให้ น้ำ เข้า ออก ใน นา. ครั้น น้ำ ฝน ตก บ่า ลงใน คลองโดยแรง, ไม่ มี ท่อไม่ รักษา น้ำ, ก็ ภา เอา ละออง ดิน ใน ท้อง นา แล ภัง ภา เอา ดิน คัน คลอง ลงใน คลอง ทั้ง สิ้น เปน ช่อง กว้าง ๆ หลาย แห่ง จะ ขึ้น เดิน บน คัน คลองไม่ได้. เพราะ ต้อง ลุย น้ำ. ลางแห่ง ก็ ปลูก โรง นา คร่อม ลง มา ริม คลอง จน จะไม่ มี ถนน. ลาง เจ้า ของ ก็ ปลูก ต้น ไม้ ต้น ทองหลาง ห่าง ริม คลอง คืบ หนึ่ง ก็ มี. เพราะ ราษฎร ชาวไทยไม่ ลอาย แก่ ความ ชั่ว ความ ผิด, คิด อยู่แต่ว่า มี เจ้า นาย แขง แรง เปน ที่ พึ่ง. ใจ ก็ตึงไม่ กลัว ใคร จะ คิด ทำ อะไร ก็ ทำ ตาม อำเภอ ใจ ไม่ กลัว ผิด. ไม่ คิด เกรง พระ ราชอาญา, ด้วย พระราช ทรัพย ของ หลวง ลง ทุน ขุด คลอง ให้ ราษฎร อาไศรย ทำไร่ นา สวน, แล เรือ เกวี่ยนไป มา ค้า ขาย ทาง บก ทาง คลองให้ ได้ โดย สดวก ด้วย กัน ทั้ง พระราช อาณา เขตร จึ่ง จะ ชอบ ด้วย ราชการ แล ธรรมเนียม อัน เปน ยุติธรรม สำรับ แผ่นดิน พระเจ้า อยู่ หัว อนึ่ง ขุนนาง ข้า ราช การ ทั้งปวง ซึ่ง ทรง พระ กรุณา ตั้ง แต่ง ไว้ ตาง พระเนตร พระกรรณ ก็เหน เฉย ๆ. ไม่ สู้ เอาเปน ธุระ ใน การ ทำนุ บำรุง บ้าน เมือง ของ พระเจ้า อยู่ หัว. ฤๅ จะ รังเกียจ ว่า ธุระ ของ พระ ภาษี สมบัติ บริบูรณ, ฤๅ จะ กลัว ว่า ฯ พณ ฯ สมุหพระกลาโหม เปน ต้น รับ สั่ง. ถ้า จะ เปน เช่น นั้น. ข้าพเจ้า เหน ว่า ฯ พณ ฯ สมุหพระ กลาโหม. แล พระ ภาษี สมบัติ บริบูรณ, ก็ มี คน ใช้ ซึ่ง เปน คน มี สติ ปัญญา เปน หลาย คน. เหตุไร ท่าน จึ่ง ไม่ให้อำนาจ กับ ผู้ ใด ผู้ หนึ่ง ให้ว่า สิทธิ์ ขาด เปน เจ้า ของ คลอง สัก คน, พอ จะได้ รักษา ไว้ กว่า คลอง นั้น ขุด แล้ว. เมื่อ ตก ลง ว่า ออก หวย ฤๅ เก็บ ค่า คลอง จึ่ง ค่อย เปลี่ยน ธรรมเนียม เสีย ใหม่. ฤๅ จะ เปน ด้วย ท่าน ยัง ไม่ ทราบ ว่า เกิด ความ ทำลาย อย่าง ข้าพเจ้า ได้เหน มา แล้ว กระมัง, ท่าน จึ่ง ยัง ไม่ ตั้งให้ ผู้ ใด ไป ดู แล ตาง หู ตา ของ ท่าน. เพราะ ท่าน ก็ ประกอบ ด้วย ปัญญา แล อำนาจ หา ขุนนาง เสมอ มิ ได้. ข้าพเจ้า ทราบ ว่า ท่าน คิด การ ทำนุ บำรุง แผ่นดิน พระเจ้า อยู่ หัว แทบ ทุก หาย ใจ เข้า ออก, ถ้า ท่าน ทราบ แล้ว ที่ ไหน ท่าน จะ ยอม ให้ ชื่อ คลอง ของ ท่าน เสีย ไป เหมือน คลอง มหาสวัดิ คลอง บาง บอน ได้. แต่ ความ ซึ่ง ข้าพ เจ้า ว่า มา นี้ เปน ความ สัตย จริง ของ ข้าพเจ้า ทุก ประการ. ท่าน ทั้ง หลาย จง ได้ ออก ไป ดู, ให้ รู้ เหน เปน พยาน ของ ข้าพเจ้า ด้วย.

เมล์ มาใหม่

๏ เรือ เจ้าพระ ยา มา ถึง กรุง เทพ ฯ ณวัน เสาร์ เดือน ๙ แรม ๑๓ ค่ำ เอา เมล์เมือง ยุโรป มา, มี หนังสือ จด หมาย เหตุ มา แต่ เมือง ลอน ดอน แต่ เดือน ๘ ที่ ๒ ขึ้น ๒ ค่ำ, แต่ เมือง นุยอก เดือน ๘ ที่ ๒ แรม ๘ ค่ำ แต่ เมือง บัง กล่า. ณเดือน ๙ ขึ้น ๕ ค่ำ เมือง สิงค์ โปร เดือน ๙ แรม ค่ำ หนึ่ง. เมือง รางกุง เดือน ๘ ที่ ๒ แรม ๑๕ ค่ำ, เมือง มรแมน เดือน ๙ ขึ้น ๓ ค่ำ, เมือง ปีแนง เดือน ๙ ขึ้น ๒ ค่ำ, เมือง ฮ่อง กง เดือน ๘ ที่ ๒ แรม ๑๕ ค่ำ, ข่าว มา แต่ ทาง เตลีแครฟ.

๏ เมือง ลอนดอน เดือน ๘ ที่ ๒ แรม ๓ ค่ำ ข่าว ว่า, ข้อ สัญญา ที่ เมือง ออศ เตรีย แล เมือง ปรอศเซีย. เปน ไม้ ตรี กัน นั้น ยัง ปฤกษา กัน อยู่, ฝ่าย เมือง ออศเตรีย ยอม สัญญา เปน ใจ ความ ว่า, จะ ให้ เมือง ปรอศเซีย จัด แจง เมือง เยอมนี เลก ๆ ทั้ง ปวง ตาม ที่ ชอบ ใจ. อนึ่ง เมือง อิตาลี ว่า แก่ เมือง ออศ

เตรีย ว่า; ถ้า เมือง ออศเตรีย จะ ยก เมือง วินิเชีย, ให้ ขึ้น แก่ เมือง อิตาลี ๆ จะ อยุด การ ศึก ๕ ซวบ อาทิตย์. อนึ่ง เมือง ฟรซิเลน ขอ ขึ้น แก่ เมือง ปรอศ เซีย.

๏ ข่าว มา แต่ เมือง นุยอก ทาง แอตแลน ติก เตลิแครฟ แต่ เดือน ๘ ที่ ๒ แรม ๕ ค่ำ ใจ ความ ว่า, เมือง เตลีซีได้ กลับ มา เข้า ใน เมือง อยู่ ในทิศ เทศ แล้ว. ผู้ ที่ ช่วย เปรศ เดน ว่า, ราช การ นั้น แยก ออก จาก กัน, ที่ ไม่ เข้า ด้วย กัน ก็ ลา ออก นอก ราช การ.

๏ ลอนดอน เดือน ๘ ที่ ๒ แรม ๙ ค่ำ โรค ลง ราก ที่ เมือง ลอนดอน ค่อย ทุ เลา แล้ว.

ข่าว มา แต่ เมือง พม่า

๏ เมื่อ เดือน ๘ ที่ ๒ แรม ๖ ค่ำ, ข่าว มา แต่ เมือง มันดา เล เมือง หลวง พม่า. ว่า พระ ราช บุตร เจ้า แผ่น ดิน พม่า ๒ องค์ คิด กัน จับ พระ เจ้า อา ผู้ ชื่อ ไอซีเมง สำเร็จ์ โทษ เสีย แล้ว, ราช บุตร ๒ องค์ นั้น, ก็ จับ ราช บุตร ผู้ ที่ ต่าง มารดา กัน สำเร็จ์ โทษ เสีย อีก ๒ องค์. แล้ว ฆ่า วุน จี ขุน นาง ใหญ่ อีก ๓ คน, ราชบุตร ผู้ ที่ ฆ่า นั้น ก็ หนี ไป ได้ แล้ว. ดู การ เหน จะ อยุด แต่ เพียง นี้, จะ ไม่ ได้ รบ พุ่ง กัน อีก. ชาว ประเทศ ยุโรป หา ได้ เปน อันตราย ด้วย การ ขบถ นี้ ไม่. การ ค้า ขาย ของ อังกฤษ แล พม่า ก็ ยัง เปน ปรกฏิ อยู่. เจ้า แผ่นดิน พม่า มี ราช บุตร อยู่ ใน ระหว่าง ๓๐ องค์ ๔๐ องค์, แต่ ยัง เยาว อยู่ มาก ราช บุตร ที่ เจริญ ไว มี น้อย. เจ้า แผ่น ดิน พม่า เมื่อ ขึ้น เสวย ราช สมบัติ นั้น ใน เดือน ดีเซมเบอ คฤษ ศักราช ๑๘๕๒. น้อง ของ ท่าน มารดา เดียว กัน ชื่อ ไอซีเมง. ฝูง ราษฎร ทั้ง ปวง เข้า ใจ ว่า, ถ้า สิ้น แผ่น ดิน ท่าน แล้ว, ไอซีเมง พระ ราช อนุชา คง จะ ได้ เสวย ราช สมบัติ สืบ ไป ตาม ธรรมเนียม กดหมาย แผ่น ดิน. แล เจ้า แผ่น ดิน พระ ชนม์ ได้ ๕๕ พรรษา, พระราช อนุชา พระ ชนม์ ๕๒ พรรษา. พระ ราช บุตร ทั้ง ๒ นั้น ก็ ควร แก่ เวลา ที่ จับ การ ชิง เอา สมบัติ, มิ ให้ พระ เจ้า อา ได้, มิ ให้ ราช บุตร องค ใหญ่ ได้. แผ่น ดิน พม่า เคย เกิด เหตุ เช่น นั้น หลาย ชั่ว แล้ว, พระ เจ้า แผ่น ดิน พม่า ไม่ ใคร่ จะ ได้ สวรรคต ใน ราช สมบัติ, มัก เกิด เหตุ จับ กุม ถอด เสีย จาก ราช สมบัติ. พระ ราช บิดา ของ เจ้า แผ่น ดิน พม่า องค์ นี้ ที่ ล่วง ไป แล้ว นั้น พระ นาม ธราวดี, ราช บุตร องค์ ใหญ่ ของ ท่าน ชิง เอา ราช สมบัติ ได้, ถอด พระ ราช บิดา เสีย จาก ราช สมบัติ แล้ว จำ ไว้ จน สิ้น พระ ชนม์. พระ ราช บุตร องค์ นั้น ชื่อ ว่า พะงามเมง ท่าน เสวย ราชสมบัติ แทน พระ บิดา จน ถึง การ รบ กัน กับ อังกฤษครั้ง ก่อน, ใน ขณะ รบ กัน นั้น พระอนุชา ธิราช ชื่อ เมง กุนเมง, ถอด พงาม เมง เจ้า แผ่น ดิน ผู้ เปน พระ เชษฐา จาก ราช สมบัติ, เอา จำ ไว้แล้ว ขึ้น เสวย ราช สมบัติ มา จน ถึง ทุก วัน นี้. เจ้า แผ่น ดิน องค์ นั้น ไม่ มี พระ ราช บุตร, เหตุ ที่ เกิด ใน เมือง หลวง พม่า ใน เรว ๆ นี้. ดู เหมือน พระ ธินั่ง เจ้า แผ่น ดิน พม่า หวั่น ไหว ไป แล้ว. เกิด การ ขบถ เช่น นี้ เปน เหตุ นำ หน้า ที่ จะ เปลี่ยน แผ่น ดิน. เมื่อ ณวัน ก่อน ที่ เกิด วุ่นวาย นี้, คือ ลำ ดับ ที่ จะ ได้ ราช สมบัติ, ควร พระ อนุชา ของ ท่าน ที่ ชื่อ ไอสีเมง ที่ สิ้น พระ ชนม์ ใน การ ขบถ นี้ เปน ที่ หนึ่ง. ราช บุตร องค์ ที่ ๑ ชื่อ มาลูนเมนทา อายุ ๓๕ พรรษา, ที่ เขา จับ ฆ่า เสีย นั้น ใน ลำดับ จะ ได้ ราช สมบัติ เปน ที่ ๒. ราช บุตร ที่ ๒ ชื่อ ทงเซ ต่าง มารดา กัน อายุ ๒๔ พรรษา, ที่ หนี ไป แล้ว ใน ลำดับ ที่ จะ ได้ ราช สมบัติ เปน ที่ ๓. ราชบุตร ที่ ๓ ชื่อ เมนคูน อายุ ๒๓ พรรษา ต่าง มารดา กัน, ที่ หนี ไป แล้ว, ใน ลำดับ ที่ จะ ได้ สมบัติ เปน ที่ ๔. ราช บุตร องค์ ที่ ๔ ชื่อ เมกตารา อายุ ๒๒ พรรษา, ใน ลำ ดับ จะ ได้ ราช สมบัติ เปน ที่ ๕ ยัง อยู่ ใน เมือง หลวง. ราช บุตร องค์ ที่ ๕ ชื่อ เทตูเมนตา อายุ ได้ ๒๑ พรรษา, เปน พระ ราช บุตร ที่ ๕ ลำดับ ใน ราช สมบัติ เปน ที่ ๖. พระ ราช บุตร ทั้ง ๕ องค์ นี้ ต่าง มารดา กัน ทั้ง นั้น. ธรรมเนียม พม่า ผู้ ใด จะ ชิง เอา ราช สมบัติ, ต้อง ทำลาย ผู้ ที่ จะ ได้ ขึ้น เสวย ราช สมบัติ ก่อน ตัว เสีย แล้ว ก็ หนี ไป ซุ่ม ซ่อน อยู่ ที่ ใด ที่ หนึ่ง, มั่ว สุม ได้ กำลัง มาก แล้ว ก็ กลับ เข้า มา ชิง เอา สมบัติ. ทงเซ ราช บุตร ที่ ๒, เมนคูน ราช บุตร ที่ ๓ ใน ๒ องค์ นี้, ผู้ ใด จะ ชิง เอา สมบัติ ก็ หา แน่ ไม่, เหน ที่ เจ้า แผ่น ดิน พม่า องค์ นี้ เปน คน ดี เปน ที่ ชอบ ภอ กับ อังกฤษ มาก, แต่ เหน ว่า ท่าน จะ ไม่ ได้ อยู่ ใน ราช สมบัติ นาน, จะ ต้อง ถอด จำ ไว้ ตาม ธรรม เนียม. พงามเมง เจ้า แผ่น ดิน องค์ ก่อน ก็ ยัง ต้อง จำ อยู่ จน ทุก วัน นี้, ยัง หา สิ้น พระ ชนม์ ไม่. ถ้า เมนคูนเมง เจ้า แผ่น ดิน องค์ นี้ ต้อง [illegible] ต้อง จำ ลง อีก, ธรรมเนียม ต้อง สำเร็จ์ โทษ พงาม[illegible] ก่อน เสีย, จะ เอา จำ ไว้ เปน ๒ องค์ ไม่[illegible] ก็ นิ่ง เฉย เสีย, ไม่ ได้ ช่วย จัด แจ[illegible] ใช่ ธุระ ของ คอเวอ เมนต์ อัง[illegible] อาไศรย กับ อังกฤษ ๆ [illegible]

พึ่ง อาไศรย กำลัง อังกฤษ. ถ้า พึ่ง อาไศรย อยู่ ก็ จะ ไม่ เกิดการ นี้. การ ขบถ นั้น, ถ้า แล ถูก ต้อง ชาว อังกฤษ เข้า แต่ สัก คน เดียว, อังกฤษ ก็ จะ ยก ทัพ โดย เรว ที่เดียว มา แก้แค้น แก่ ชาว พม่า.

หนังสือ บอก ของ นาย ห้าง

๏ นาย ห้าง ที่ เปน พวก กัมปนี. ชื่อ โดมะนิ, รีมิดิ, มนดีนี คน หนึ่ง. กับ เอศวาดสมิค คน หนึ่ง. ตั้ง ชื่อ รวม กัน ว่า รีมิก สมิคแอน กัมปนี. ที่ ได้ ตั้ง ห้าง เมือง เซี่ยงไฮ แห่ง หนึ่ง, แล เมือง โยโกฮะมา แห่ง หนึ่ง. แล กรุงเทพ ฯ แห่ง หนึ่ง. แล กรุง ลอนดอน แห่ง หนึ่ง. ได้ ยอม เลิก กัน ใน วัน พฤหัศ เดือน ๙ แรม ๔ ค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๘ ปี. คฤศตศักราช ๑๘๖๖ ปี. ชื่อ พวก เรา ลง ชื่อ ที่ นี่ ชื่อ รีเม ดี มนดีนีแลอี, สมิค.

๏ อนึ่ง เพราะ พวก นาย ห้าง ได้ เลิก ตาม ที่ ได้ ว่า ไว้ ข้าง บน นี้. ข้าพเจ้า ผู้ ชื่อ ใน สุด ท้าย นี้, ได้ รับ เอา เปน ธุระ ใน การ งาน สำรับ ของ พวก กัมปนี นั้น. ที่ เรียก ว่า รีมิสมิค แอนกัมปนี ที่ ได้ ตั้ง ห้าง เมือง เซี่ยงไฮ. แล กรุงเทพ ฯ แล กรุง ลอนดอน นั้น, ข้าพเจ้า รับ เอา เปน ธุระ หมด, แล มิศเตอ ดี, เอม, อัลลอยวิง นั้น เราได้ ตั้ง ไว้, เพื่อ จะ ทำ การ ใน นาย ห้าง นั้น แทน ตัว เรา, ชื่อ ของ เรา รีมิก ดี มัลดีนิ, ลงพิมพ์ ที่ กรุงเทพ ฯ ณเดือน ๙ แรม ๔ ค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๘ ปี. คฤศต ศักราช ๑๘๖๖ ปี.

บอก การ นาย ห้าง

๏ เพราะ หนังสือ ที่ ได้ ลง พิมพ์ แต่ ข้าง บน นี้. คน ทั้ง ปวง ที่ พวก เรา มี ชื่อ ใน ข้าง ท้าย นี้ เปน นี่ อยู่ นั้น, ต้อง บอก บาญชี มา เพื่อ เรา จะ ชำระ ให้. แล บันดา คน ที่ เปน นี่ แก่ พวก เรา เชิญ มา ใช้ นี่, ใน ระหว่าง ตั้ง แต่ นี้ จน ถึง เดือน ๑๐. ขึ้น สี่ ค่ำ. ถ้า ไม่ ได้ มา ใช้ นี่ นั้น, ข้าพเจ้า จะ ต้อง ให้ กงสุล ชำระ เสีย เอง. ข้าพเจ้า มี ชื่อ รีมิกสมิคแอนกัมปนี, ลง พิมพ์ ที่ กรุง เทพ ฯ ณวัน พฤหัศ เดือน ๙ แรม ๔ ค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๘ ปี. ๑๘๖๖ ปี.

นังสือ หลวง

หนังสือ พิมพ์ บางกอก รีคอเดอร์ ว่า, ...ยว ทำ ร้าย คน เดิน ทาง แล จีนไทย ชาว ทำ ไร่, แล อื่น ๆ กล่าว ใน หนังสือ พิมพ์ มาก นัก. จึ่ง โปรด ให้ มี ข้า หลวง ออก ไป, คือ อ่าน กับ พระยา ชะ บุภานุรักษ, คิด ตาม สืบ จับ ตัว อ้าย แจ่ม ก็ หา ได้ ตัว ไม่. ได้ ตัว มารดา แล น้อง ผู้ หญิง ของ อ้าย แจ่ม มา เปน ตัว จำนำ ไว้. มี ผู้ อื่น รับ สิน บน จับ ตัว อ้าย แจ่ม ได้ มา แล้ว, ก็ ไม่ มี ใคร มา ยื่น ยัน อ้าย แจ่ม, มี แต่ ผู้ หญิง คน หนึ่ง มา กล่าว โทษ ว่า อ้าย แจ่ม ขม ขืน ทำ ชำเรา ภาย เดียว เท่า นั้น. นอก นั้น ก็ ไม่ มี ใคร มา ว่า กล่าว อะไร เลย. ก็ เช่น นี้ จะ ให้ เอา ตัว ไป จำ ไว้ ณคุก ฤๅ จะ ให้ เอา ไป ฆ่า เสีย, ตาม หนังสือ พิมพ์ กล่าว โทษ อ้าย แจ่ม อย่าง นั้น ฤๅ. ให้ ลง หนังสือ พิมพ์ แจก กัน ต่อ ๆ ไป, ให้ มี ตัว ผู้ ที่ ถูก อ้าย แจ่ม ทำ ร้าย, คุมเหง ก็ ภาย ๆ ให้ มา ร้อง เปน ตัว เปน ตน, จะ ได้ พิจารณ ต่อ ไป. ถ้า ไม่ มี ใคร มา ว่า กล่าว, มี แต่ เอา ความ เท็จ ความ ไม่ จริง, มา ว่า เขา ลับ หลัง อย่าง นี้, พวก โรง พิมพ์ ก็ จะ ลง พิมพ์ บ่น เพ้อ ร่ำ ไป.

๏ อีก เรื่อง หนึ่ง ใน หนังสือ พิมพ์, ว่า ให้ ประกาษ ให้ หญิง ชาย ทั้งปวง กวาด เรือน ล้าง เรือน ตาม ที่ อยู่ ของ ตัว ๆ ให้ สอาด อย่า ให้ โสโครก สมมม ต่าง ๆ, ว่า ดัง นี้ ก็ เหน ชอบ ด้วย ดี แล้ว. แต่ ที่ ว่า ต่อ ไป อีก ว่า, ถ้า ผู้ ใด ไม่ ทำ ตาม ประกาษ ให้ ปรับ ไหม เอา เปน พินัย หลวง เกบ เงิน เข้า ท้อง พระคลัง. ข้อ นี้ นั้น จะ ให้ ใน หลวง เสดจ ไป ตรวจ เอง, ฤๅ จะ ให้ ท่าน เสนาบดี ไป ตรวจ. ถ้า จะ ให้ แต่ เจ้า พนักงาน ไป ตรวจ, ก็ คง จะ เกิด ความ วิวาท กัน มาก, เจ้า ของ บ้าน เจ้า ของ เรือน ก็ จะ เถียง ว่า, เจ้า พนักงาน แกล้ง เอา ของ โสโครก สมมม, มา ทิ้ง ไว้ ที่ บ้าน ที่ เรือน ข้าพเจ้า แล้ว มา จับ ข้าพเจ้า ไม่ ยอม. เมื่อ มี ความ วิวาท กัน ขึ้น เช่น นี้ แล้ว ใคร จะ ตัด สิน เล่า, จะ มี ผู้ ไป ให้ ลง หนังสือ พิมพ์, พวก โรง พิมพ์ ก็ จะ ลง พิมพ์ ไป อย่าง นั้น, จะ มีวุ่น ไป ต่าง ๆ ฤๅ. จะ ทำ อย่าง ไร ให้ คิด ให้ ตลอด ก่อน, จะ ว่า เอา แต่ ง่าย ๆ นั้น ไม่ ชอบ เลย. ฯะ

เอดิตอ ตอบ ความ

๏ หนังสือ หลวง ข้าง บน นี้ ดู เหมือน เข้า ใจ ว่า เอดิ ตอ ของ จดหมายเหตุ ได้ ตั้ง ตัว เอง เปน ผู้ สำรับ ใช้ สอย คอ เวอเมนต์ กรุง เทพ ฯ ข้าพเจ้า ไม่ นึก ว่า จะ ใช้ สอย ดอก นึก แต่ จะ ช่วย เตือน สติ ท่าน ผู้ ใหญ่ ผู้ มี ปัญญา ตาม ธรรม เนียม ประเทศ ยุโรป แล อเมริกา ผู้ ใหญ่ ใน ประเทศ นั้น

ชอบใจให้คน ทั้งปวง ที่ ลง พิมพ์ เดือน ลติ คอเวอแมนต์ ต่าง หู ต่าง ตา คอเวอแมนต์ ๆ ดูหนังสือ ที่ ลง พิมพ์หลาย คน นัก จึ่ง มีใจ สว่าง ขึ้น มี กำลัง ว่า ราชการ ให้แขง แรง ดี กว่า ที่ไม่ ลง พิมพ์ เดือน ลติ ข้าพเจ้าไม่ได้ ถือ ตัว ว่า เปน คน ปัญญา มาก ดอก นึก ว่า กอ ที่ จะ ให้เปน ประ ไยชน แก่ กรุง เทพ ฯ เด็ก น้อย จึ่งได้ลง พิมพ์ ขอ ใน หลวง อย่าได้ ดู หมิ่น ดู ถูก การ ของ ข้าพเจ้า นี้ ความ ที่ ลง พิมพ์ นั้น นึก ว่า จะ จริง มาก แต่ ถว่าจำ เปน ที่ จะ มี ความ เท็จ บ้าง เด็ก น้อย แต่ หาได้ แกล้ง ลง ไม่

รางวัล ๖ ตำลึง

๏ การคะโมยแต่ ณเดือน ๘ ที่ ๒ แรม ๑๒ ค่ำ ยัง หา ได้ ตัว เปน แน่ไม่. ขอให้ท่าน ทั้งปวง สืบ เอา ตัว คะโมย นั้น, ให้ ข้าพเจ้าได้. ถ้าได้เปน แน่ แล้ว จะได้ราง วัล ๖ ตำ ลึง. คะโมย นั้น, คือ คโมย เอา หนัง สือ กด หมาย ไทย บ้าง, สาม ก๊ก เล่ม ที่ หนึ่ง บ้าง. ถ้า เหน ผู้ ใด้เที่ยว ขาย กด หมาย แล สาม ก๊ก ถูก ๆ ก็ ควร จะ สืบ ถาม แต่ คน นั้น, ว่า ได้เอา มา แต่ ไหน.

สาม ก๊ก

๏ สาม ก๊กเล่ม๒ ได้ ลงพิมพ์แล้ว, ได้ผูก เข้าเปนเล่ม ไว้ บ้าง แล้ว. แต่ จะ จำ หน่ายได้แต่ ที ละ น้อย ๆ จะ จำ หน่ายได้ มาก ไม่ได้. ด้วย ลูก จ้างผู้ ที่ จะ ทำ เข้า เปน เล่ม นั้น น้อย ตัว นัก

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อไร	กำปั่น ชื่อไร	กับบิตันชื่อไร	กี่ ตอน	เรือ อะไร	มาแต่ไหน
เดือน ๙ ขึ้น ๑๒ ค่ำ	ปริสสิอันต์	เครตอน	๓๑๖	บริกสยาม	ฮ่องกง
เดือน ๙ ขึ้น ๑๓ ค่ำ	ซรทัน	เบเล	๔๖๐	บากอังกฤษ	ฮ่องกง
เดือน ๙ ขึ้น ๑๓ ค่ำ	เอติวินเตอ	ติล์	๕๗๓	บากดัช	ฮ่องกง
เดือน ๙ ขึ้น ๑๓ ค่ำ	โตโมเทีย	โคลคอฟ	๔๕๔	บาก ฮำเบิค	ฮ่องกง
เดือน ๙ ขึ้น ๑๓ ค่ำ	ไวกอนต์แกนนิ่ง	เบนรศ	๕๓๑	กลไฟสยาม	ไซ่ง่อน
เดือน ๙ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	เสนต์ปอล์	ไลเซอ	๒๙๙	บากสยาม	ฮ่องกง
เดือน ๙ แรม ค่ำ หนึ่ง	ซีวูน	ฮับเปอ	๔๐๖	กลไฟอังกฤษ	สิงคโปร์
แรม ๖ ค่ำ	แฟเร	คำมิ่ง	๒๒๙	สกุนเนอ อังกฤษ	เกยเซนต์เยม
แรม ๗ ค่ำ	อิมะมานูเอล	คันเคร	๓๒๐	บาก ฝรั่งเสศ	ลิเวอภูล
แรม ๘ ค่ำ	ฮอก	บิวลัศกี	๑๖๐	บาก อเมริกา	สิงคโปร์
แรม ๑๑ ค่ำ	ฟลอเรนซ์	ฮรปรูก	๒๕๘	บาก อังกฤษ	สิงคโปร์

กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ

ออก ไป เมื่อไร					จะ ไป ไหน
เดือน ๙ ขึ้น ๘ ค่ำ	เจ้า พระยา	อรตัน	๓๕๓	กลไฟ สยาม	สิงค์ โปร์
๘ ค่ำ	คัตติ ซาก	อรร์	๔๖๔	ซิป อังกฤษ	ฮองกง
๑๐ ค่ำ	โอเรศติ	ครุค์ซิ	๓๘๐	บากสยาม	ฮองกง
๑๐ ค่ำ	อ้ายมุ่ย	วิฟ	๒๔๐	บริก สยาม	ฮองกง
๑๑ ค่ำ	ไนติงเคล	เบียด์	๔๖๔	ซิป อังกฤษ	ฮองกง
แรม ๗ ค่ำ	แกนตัน	เฮมไซค	๗๙๐	ซิป สยาม	ฮองก
๑๐ ค่ำ	ซีวูน	ฮัปเปอ	๔๐๘	กลไฟ อังกฤษ	

๏ การ ขาย ของ ฯ

๏ ข้าพเจ้า ที่ มี ชื่อ ข้าง ท้าย หนังสือ นี้ มี สิ่ง ของ ฝาก มา แต่ ประเทศ ยุโรป คือ แหวน ทอง คำ มี เพชร พลอย อย่าง ดี เขม ขัด ทอง คำ ประดับ ด้วย พลอย ทับ ทิม แล พลอย อื่น ๆ อย่าง ดี สาย สร้อย ทอง คำ แล เพชร ต่าง ๆ นาย ห้าง นั้น มี ชื่อ ว่า เยไอมัน แล ดี เฮนรี แอน กัมปะนี อยู่ ที่ น่า บ้าน สมเดจ เจ้า พระยา องค์ ใหญ่

ช่าง นาฬิกา

๏ ข้าพเจ้า มี ความ ปรารถนา จะ ให้ ท่าน ทั้งปวง ทราบ ว่า, ข้าพเจ้า ตั้ง บ้าน อยู่ ที่ ถนน เจริญ กรุง, เปน ช่าง ทำ นาฬิกา พก ทำ นาฬิกา ใหญ่, แล นาฬิกา โกรนำมิเตอ. ถ้า นาฬิกา อย่าง ไร เสีย ก็ แก้ ไข ได้ ทุก อย่าง. แล จะ ทำ ให้ แล้ว เรว แล ดี ด้วย, แล ทำ เขม เดิน เรือ ก็ ได้. ข้าพเจ้า มี ชื่อ ใน ท้าย หนังสือ นี้ ชื่อ เอฟ. เอช. โวเอลกี.

๏ หนังสือ ที่ จะ ขาย ฯ

๏ หนังสือ ดิกชะนาเร ภาษา อังกฤษ แปล เปน ไทย แปล ออก ใหม่ ๆ ใน เรว ๆ นี้ เปน หนังสือ ย่อม ๆ เปน อย่าง ดี ซึ่ง ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด จะ เรียน ภาษา อังกฤษ แปล เปน ไทย ได้ เปน หนังสือ สำหรับ ขาย มี อยู่ ที่ บ้าน ข้าพเจ้า หมอ ปรัดเล แล ที่ บ้าน หมอ แมกดัล เชิญ ท่าน ทั้งปวง มา ดู จะ ขาย ให้ ภอ สมควร

๏ ปฏิทิน บอก โมง แล ทุ่ม ใน ข้าง ขึ้น เดือน ๑๐ นี้. ฯ

คำ อังกฤษ	คำ ไทย	คำ จีน	อาทิตย์ ขึ้น กี่ โมง	อาทิตย์ ตก กี่ โมง	อาทิตย์ เที่ยง กี่ โมง	จันทร์ ตก กี่ ทุ่ม
เดือน เสบเตมเบอ	เดือน ๑๐	เดือน ๘				
วัน จันทร์ ๑๐ ค่ำ	ขึ้น ค่ำ ๑	ขึ้น ค่ำ ๑	๑๑ ทุ่ม ๕๕ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๕ นาที	ย่ำ เที่ยง แล้ว ๓ นาที	ทุ่ม หนึ่ง
วัน อังคาร ๑๑ ค่ำ	๒ ค่ำ	๒ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๖ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๔ นาที	ย่ำ เที่ยง ๓ นาที	ทุ่ม หนึ่ง ๔๙ นาที
วัน พุทธ ๑๒ ค่ำ	๓ ค่ำ	๓ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๖ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๔ นาที	ย่ำ เที่ยง ๔ นาที	๒ ทุ่ม ๓๖ นาที
วัน พฤหัศ ๑๓ ค่ำ	๔ ค่ำ	๔ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๖ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๔ นาที	ย่ำ เที่ยง ๔ นาที	๓ ทุ่ม ๒๗ นาที
วัน ศุกร ๑๔ ค่ำ	๕ ค่ำ	๕ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๗ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๓ นาที	ย่ำ เที่ยง ๔ นาที	๔ ทุ่ม ๑๓ นาที
วัน เสาร์ ๑๕ ค่ำ	๖ ค่ำ	๖ ค่ำ	ทุ่ม ๕๗ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๓ นาที	ย่ำ เที่ยง ๕ นาที	๕ ทุ่ม
วัน อาทิตย์ ๑๖ ค่ำ	๗ ค่ำ	๗ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๗ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๓ นาที	ย่ำ เรียง ๕ นาที	๕ ทุ่ม ๔๘ นาที
วัน จันทร ๑๗ ค่ำ	๘ ค่ำ	๘ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๘ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒ นาที	ย่ำ เที่ยง ๕ นาที	
วัน อังคาร ๑๘ ค่ำ	๙ ค่ำ	๙ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๘ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒ นาที	ย่ำ เที่ยง ๖ นาที	๗ ทุ่ม ๒๕ นาที
วัน พุทธ ๑๙ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๘ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒ นาที	ย่ำ เที่ยง ๖ นาที	๘ ทุ่ม ๑๓ นาที
วัน พฤหัศ ๒๐ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๙ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑ นาที	ย่ำ เที่ยง ๖ นาที	๙ ทุ่ม
วัน ศุกร ๒๑ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๙ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑ นาที	ย่ำ เที่ยง ๗ นาที	๙ ทุ่ม ๔๗ นาที
วัน เสาร์ ๒๒ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๙ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๑ นาที	ย่ำ เที่ยง ๗ นาที	๑๐ ทุ่ม ๓๓ นาที
วัน อาทิตย์ ๒๓ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๑๒ ทุ่ม	ย่ำ ค่ำ แล้ว	ย่ำ เที่ยง ๗ นาที	๑๑ ทุ่ม ๒๓ นาที
๒๔ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	๑๒ ทุ่ม	ย่ำ ค่ำ แล้ว	ย่ำ เที่ยง ๘ นาที	

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

เล่ม ที่ ๒ เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปี ขาน อัฐ ศก จุลศักราช ๑๒๒๘ เดือน เซบเตมเบอ วัน ที่ ๒๔ กฤษ ศักราช ๑๘๖๖, ใบ ที่ ๑๕

พวก หมอ ปฤกษา กัน ด้วยโรค ลงราก

๏ คัด ออก จาก จดหมายเหตุ ชื่อลีวันต์เฮรัลด์, เมื่อ ปี กลาย พวก หมอยา มาแต่ เมือง ต่าง ๆ, ใน ประเทศ ยุโรบ หลาย คน นัก หนา, ประชุม กัน ที่ เมือง คอนสตันติโนปิล. ที่ จำ พวก ชื่อ อินเตอเนชันแอลซันนิเตรี คอน เฟอแรนซ์, ได้ เลือก สรรค์ ให้ ไป ที่ นั่น, เพื่อ ประสงค์ จะ ได้ ปฤกษา กัน ด้วย ความ สี่ ข้อ, คือ โรค ลงราก เกิด มา ที่ไหน ยังไร, แล มา อยู่ เปน สำรับ เมือง เหตุไร จึ่งได้ ไป จาก เมือง นี้ไป บังเกิด เมืองโน้น, แล เหตุ ไร จึ่ง ได้แผ่ สร้านไป ที่ ๆ ไม่ เคย เปน. เขา ปฤกษา กัน ด้วย เหตุ นี้ ทุก วัน ๆ เกือบ สอง เดือน, แล้ว เขียน เรื่อง ที่ ปฤกษา กัน เปน หนังสือ ใหญ่ ลง พิมพ์. เรื่อง นี้ เปน เรื่อง ที่ คัด ออก จาก หนังสือ ใหญ่ นั้น ว่า ความ แต่ ชั้น ๆ.

๏ ใน ข้อ ที่ หนึ่ง นั้น, หมอ ทั้งปวง พร้อมใจ กัน ว่า, โรค ลงราก นั้น เดิม บังเกิด ที่ ประเทศฮินดูสตาน, บังเกิด ที่ นั่น กว่า ร้อย ปี แล้ว, ๆ ก็ หาย ไป. ครั้น นาน มา ถึง คฤสตศัก ราช ๑๘๑๗ ปี, โรค นั้น เกิด ขึ้น อีก ร้าย กาจ กว่า แต่ ก่อน นัก, แล้ว แผ่ ออกไป แต่ ไม่ สู้ไกล นัก. ครั้น ถึง คฤสตศักราช ๑๘๓๐ ปี ถึง ประเทศ ยุโรบ. แต่ ก่อน ใน ประเทศ นั้น ไม่ มี เลย, เปน โรค บังเกิด ขึ้น ใหม่ แล้ว ก็ ร้าย กาจ นัก. ตั้ง แต่ นั้น มา โรค ลงราก ก็ ข่ม ขี่ มนุษย์ หลายแห่ง หลาย ตำบล แทบ จะ ทั่ว โลกย. มักแผ่ไป ตาม ทาง ที่ คน ไป มา มาก, ไม่ว่า ทาง น้ำ ทาง บก. แล ไม่ได้ไปเรว ก่อน คน ไม่ได้ไปช้า กว่า คนไป พร้อม ๆ กับ คน. ถ้า มี ทาง รถไฟ ฤๅ ว่า เรือ กล ไฟ ที่ เดิน ทางเรว, โรค ก็ ไป ตาม นั้น. เหตุ ดังนี้ ผู้ ที่ ปฤกษา นั้น, เหน พร้อม กัน ว่าโรค นั้นมิ ได้ ไป ตาม ลม เลย. แล พร้อม ใจ กัน ว่าเมื่อ แผ่ไป ถึง ประเทศ ยุโรบ ครั้ง ไร, ก็ มา จาก ประเทศ ฮินดูสตาน ทุก ครั้ง. ฮินดูสตาน เปน ที่ให้เกิด ที่ อาไศรย์แห่ง โรค นั้น เปน แน่. ใน ที่ แม่ น้ำ กาละกะตา ใน ระหว่าง หุบ เขา ที่เกิด แม่น้ำ นั้น, ลง ไป จน ถึง เมือง กาละกะตา. เมือง กาละกะตา ดุจ ปอ้ม ใหญ่ ของ โรค ลงราก. ลาง ที ก็ เกิด ที่ เมือง บำไบ, แล เมือง มาตรัศ แล เมือง อาระคต, ที่ ประเทศ ฮินดูสตาน นั้น. ธรรมเนียม พวก ฮินดู เมื่อ ประชุม กัน เข้า เปน อัน มาก, ปราฐนา จะ ไหว้ พระ ชื่อ ยะตกะนอด, คน มา ประชุม กัน ใน ที่ นั่น เปน อัน มาก. ครั้ง นั้น โรค ลงราก ก็ มัก เกิด แก่ ชน เหล่า นั้น.

๏ พวก หมอ เหน พร้อม ใจ กัน ว่า, โรค ลงราก เดิม ที่ ไม่ ได้ เกิด ที่ อื่น, ที หลัง จึ่ง แผ่ ไป ใน ประเทศ ต่าง ๆ. ประ เทศ ฮินดูสตาน เปน ที่ อยู่ แห่งโรค ลงราก ทุก ปี ๆ. แต่ก่อน เข้าใจ ว่า, โรค ลงราก จะ บังเกิด ใน พวก มะฮำมัด, ที่ไหว้ พระ ที่ เมือง เมกกา ที่ ตำบล เรียก เห็ดแยศ, พวก หมอ เหล่า นี้ ก็ไม่ เหน ด้วย. ถึง ว่าโรค จะ บังเกิด ที่ พวก มะฮำมัด ก็ จริง, แต่ ว่า มา แต่อื่น พวก มะฮำมัด ไม่ ได้ เปน ต้น เดิม บังเกิด โรค นั้น.

๏ ข้อ ที่ สอง พวก หมอ ปฤกษา กัน ว่า, โรค ลงราก แผ่ สร้านไป ด้วย เหตุไร, จึ่ง เหน พร้อม กัน ว่า การ ที่ แผ่สร้าน ไป นั้น, ไปโดย ทาง ที่ คน ไป มา มาก. ลาง ที ก็ ตาม ขบวน ทัพ ไป. ที่ เมือง อะเมริกานั้น, ครั้ง เมื่อ จะ บังเกิดโรค ก็ บังเกิด ที่ เมือง ปาก น้ำ ที่ เรือ ไป มา มาก เกิด ที่ นั่น ก่อน. แล้ว จึ่ง แผ่ สร้าน ออก จาก นั้น ตาม ทาง ที่ คน ไป มา มาก. เมื่อ ปี กลาย โรค นั้น ไป จาก เมือง เห็ดแยศ ๓ เดือน ครึ่ง ถึง ปารีศ. ไป ตาม ทาง ที่ คน ไป, ไม่ ใคร่ จะ แวะ ออก จาก ทาง. ไป ถึง เมือง นั้น แล้ว เมือง นั้น เปน ลำดับ. แล เมื่อ เรือ มา ถึง เมือง ปาก น้ำ เข้า, คน บน เรือ ก็ ยัง ไม่ เปน โรค. ภอ เรือ จอด แล้ว ก็ บัง เกิดโรค นั้น ขึ้น, คน ที่ บน เรือ ก็ ภา กัน เปน แล้ว โรค ก็ แผ่ ไป ใน บ้าน ใน เมือง. เพราะ ว่า เรือ ลำ นั้น มา แต่ เมือง ที่ มี โรคลงราก มาก. เหน ว่า พืชน แห่ง โรค บังเกิด อยู่ ใน คน ที่ โดย สาร ให้ เจ็บ อยู่ เล็ก ๆ น้อย ๆ แล้ว, แต่ ยัง ไม่ สู้ มาก มาย, ต่อ เมื่อ เรือ จอด แล้ว จึ่ง เปน มาก ๆ. พวก หมอ ปฤกษา ตก ลง กัน ว่า, อาการ ที่ แผ่ สร้าน เปน ด้วย คน มา

ที่มีโรค. ถ้าคน จะไป ด้วย รถเดิน ทาง ช้า เรว ยังไร ๆ, โรค ก็ไป ช้าไป เรว พร้อม กับ คน.

๏ อนึ่ง พวก หมอพิเคราะห์ ดูว่า เมืองใด มี หมาย ประกาศ ห้ามว่า, ถ้าแล มีเรือมาแต่เมือง ที่มีโรค นั้น, ก็ให้หมอ ไป พิจารณา ดูว่า จะ มี เชื้อโรค ติด มา บ้าง ฤๅไม่. ถ้าเหนว่า มี แล้วก็ ห้ามไม่ให้ เข้าเมือง, ให้จอด อยู่ นอก สี่ สิบ วัน จน เชื้อแห่งโรค จืด จางไป. เมือง ที่ ห้าม นั้น ก็ไม่ เปนโรค, เหตุ ฉะนั้น จึ่ง เข้าใจ ว่าโรค นั้น บังเกิด เพราะ คน พา เอา เชื้อ มา.

๏ อนึ่ง พวก หมอ เหน ว่า, สัตว์เดียรฉาน จะ พา เอา มา มิ ได้. แต่เสื้อผ้า ที่คน เปนโรค ใส่อยู่นั้น, อาจ ที่ จะ นำโรคไป ติด คนอื่น ได้. เหตุ ฉะนี้ คน ซักผ้า ที่ เอาผ้า ของ คน เปนโรค นั้น ไป ซัก ก็ มัก จะ เปน โรค ติด กัน. ลางทีผ้า ที่คน เปนโรค ลง ราก เอาใส่ หีบ ไว้ แล้ว ฝากไป เมืองไกล, ก็พาโรคไป ถึงไป บังเกิด ขึ้นได้. ลางที ผ้า ที่ คน ลงราก ไม่ได้ใช้, ผ้านั้น ก็ เก็บไว้ แต่ใน ห้อง. แม้น ว่า จะ เอา ผ้าฝากไป เมือง ไกล, ผ้า นั้น ก็ จะ พาให้ โรคไปบังเกิด ขึ้นได้ บ้าง. เหตุ ฉะนี้ พวก หมอ เหน พร้อมใจ กันว่า, ของ สิ่ง ใด ๆ คนใช้สอยใน ที่ มีโรค ลง ราก, ของสิ่ง นั้น จะ พาโรคไป บังเกิด ที่อื่นได้. ของที่เปน น่า กลัวมาก, คือ ศพ คน ที่ ตาย เพราะโรค นั้น, เปน ที่น่ากลัว ว่า จะ พาโรคให้ไป บังเกิด ที่ คน อื่น.

๏ อนึ่ง พวก หมอ เหนว่า, ที่ ๆ คน ประชุม กัน มาก ๆ, เหมือน ที่ พวกฮินดู ประชุม กัน ไหว้ พระยอกกะนอด, แล พวก แขก ประชุม กัน ที่ เมือง เมกกา มาก ๆ, มัก เกิด โรค ลงราก. โรค บังเกิด ขึ้นใน ที่ ประชุมแล้ว, ครั้น ว่า ต่าง คน ต่าง กลับ มา บ้าน, โรค ก็ แผ่ สร้าน ทั่ว ไป มาก โดย เรว ตาม ทาง ที่ คนไป.

๏ หนึ่ง พวก หมอ เหน พร้อมกันว่า, คนที่ อยู่ใน ที่ ๆ เคย เปนโรค นั้น ก็ อยู่ได้ ไม่ใคร่ จะเปน โรค. ถ้า แล คน ที่ไม่ เคย แล้ว โรค ก็ มัก ติด. เชื้อโรค นั้น ท่า จะ ตาม ลม ไป ก็ ไปได้ แต่ใน ระหว่าง ห้า ศอก ฤๅ หก ศอก เท่า นั้น, จะไปให้ ไกลอีกไปไม่ได้, เว้น แต่ มี คน พาไป ฤๅ เสื้อผ้า พาไปจึ่ง จะไปไกล ๆ ได้. ถ้า แล ของ โสโครก โสมม ใน คนที่เปน โรค นั้น ,ตก ลงไปในดิน, ถ้าเปนดินทราย มีเชื้อโรค อยู่ใน ดิน นาน, ถ้าจะเอาไปไว้ที่ใหม่, ดิน นั้น ก็มักพาโรคไป. ถ้า น ดิน เหนียว เชื้อโรค ก็ไม่ ใคร่ จะเข้าใน ดินได้

๏ อนึ่ง พวก หมอ ปฤกษา กัน ว่า, เชื้อโรค นั้น เข้าไปใน ตัว คน แล้ว กี่ วัน จะ เกิด โรค. พิจารณา เหน ว่า จะ บังเกิด เรว ใน ระหว่าง ๑๐ วัน ๑๔ วัน, ลาง ทีก็ เปนใน ๔ วัน ๕ วัน. ในที่ สุด ปลาย หนังสือ ของ หมอ นั้น ว่า, เหตุ ที่ให้ เกิดโรค ลงราก แต่ เดิม นั้น ว่า ยัง มืด อยู่ ยัง หา รู้แน่ไม่, ควร ที่ จะไป ดูใน ที่ กว่าง แม่ น้ำ กาละกะตา, ที่ บังเกิด โรค แต่ เดิม นั้น, จึ่ง จะได้ รู้ ได้.

ว่า ด้วย อักษร อังกฤษ

๏ เดี๋ยว นี้ เรา จะ แต่ง คำ สอนให้ รู้ว่า, จะ เล่า อักษร อัง กฤษนั้น จะ ออก ชื่อ ใช้อักษร อย่าง ไร. อัน ก, ข, อังกฤษ นั้น เขา เรียก ว่า เอ, บี, ซี, ตาม ภาษา เด็ก, เหมือน คำ พูด ว่า จะ เล่า เอ, บี, ซี, ได้ ฤๅ, เหมือน ภาษา ไทย ถาม ว่า เอง จะ เล่า ก, ข, ได้ ฤๅ. อนึ่ง เรา จะ เอา อักษร อังกฤษ ตัว หนึ่ง เขียน ไว้ ใน เบื้อง น่า, แล้ว จะ เขียน เปน อักษร ไทย ตาม อักษร อังกฤษ ไว้ เบื้อง หลัง, ทำ อย่าง นั้น ไป จน สิ้น อักษร อังกฤษ, ตาม ที่ เขา ลำดับ กันไว้ นั้น. แต่ มี อักษร อังกฤษ หลาย ตัว ที่ จะ เขียน ใช้ ตาม สำเนียง อักษร ไทย ไม่ ได้, เพราะ สำเนียง อังกฤษ นั้น ไม่ ถูก กับ สำเนียง ไทย. เมื่อ เรา จะ เขียน อักษร เหล่า นี้, ก็ จะ เขียน ให้ มี สำคัญ อย่าง นี้ * ติด ไป ด้วย. ที่ เขียน ไว้ อย่าง นี้ คือ จะ ให้ รู้ ว่า, จะ ตาม สำเนียง อักษร ไทย ใน ตัว นั้น ที เดียว ไม่ ได้, คน ที่ จะ เรียน รู้ ต้อง ไป หา คน ที่ พูด อังกฤษ ได้, เรียน ให้ รู้ แต่ ปาก เขา, ให้ ชำนิ ชำนาญ เปน อัน ดี.

a เอ, **b** บี, **c** ซี, **d** ดี, **e** อี, **f** เอ๊ฟ*, **g** ชี*, **h** เอ๊ชะ*, **i** ไอ, **j** เซ*, **k** เก, **l** เอ๊ล*, **m** เอ็ม, **n** เอ็น, **o** โอ, **p** ปี, **q** คิว*, **r** อาร*, **s** เอ๊ซ*, **t** ตี, **u** ยู, **v** พี*, **w** ดับลยู*, **x** เอ๊กซ*, **y** ไว, **z** ซี*

๏ ว่า ด้วย เด็ก จม น้ำ

๏ เด็ก คน หนึ่ง ลงไป อาบ น้ำใน แม่น้ำ, ลง ไป ใน น้ำ ลึก อย่าง ไม่ใคร่ จะ ถึง ดิน, เด็ก นั้น ตกใจ กลัว. ก็ร้อง ขึ้น ด้วย เสียง เปน อัน ดัง เรียก ให้ คน ช่วย. มี คน หนึ่ง จะ มา ช่วย เด็ก มา ถึง เข้า แล้ว, จึ่ง ร้อง ว่าแก่ เด็ก นั้น ว่า เอง เปนคน โง่. เด็ก จึ่ง ว่า ท่าน จง ช่วย ข้า เสีย เดี๋ยว นี้ ก่อน จึ่ง คอย ว่า ข้า.

๏ คำ เปรียบ นี้ใจ ความ ว่า, มี เวลา ฉเพาะ ทำ ทุก สิ่ง.

พงษาวดาร อังกฤษ ต่อไป

๏ คฤศตศักราช ๑๔๗๑ ปี. เอดเวิด กลับ มา ตีกรุง ลอนดอนได้, จับ เฮนเร เจ้า แผ่นดิน ขังไว้อีก. เอิลวอวิก ทราบ ดังนั้นรีบยกมา จะ รบด้วยเอดเวิด, ๆ ก็ ยกทหารไป ตั้ง ประชิด กันอยู่, ยัง หาทันได้ รบ กันไม่. ใน ราตรี วันนั้น ดุกออฟแคลเรนซ์ เอาใจ ออก หาก พา ทหาร หมื่น สองพัน คน หนี เอิลวอวิก มา เข้า กับ เอดเวิด พระเชฐา. ครั้น รุ่ง เช้า ทั้งสอง ฝ่าย ก็ ยก ทหาร ออก รบ กัน. เอิลวอวิก ถึง แก่ กรรม ใน ที่ รบ, พล ทหาร ก็ แตก พ่ายไป. เอดเวิดได้ ไชย ชนะ แล้ว ก็ กลับ เข้า กรุง ลอนดอน. ฝ่าย พระ นาง มาเกร็ต นั้น ทราบ ว่า, เอิลวอวิก กำจัด เอดเวิด เสียได้แล้ว ถอด เฮนเร ออกให้เปน เจ้า แผ่นดิน, พระ นาง มี พระไทย ยินดี, พาพระ ราช โอรศ พระ ชนม์ ได้ ๑๘ พรรษา ลง เรือ เสด็จมา ถึง ประเทศ อังกฤษ, ทราบ ว่าเอดเวิด กลับ มา ตีได้ กรุง ลอนดอน จับ เฮนเร ขังไว้. เอิลวอวิก ยก มา ช่วย ก็ เสีย ทัพ สิ้น ชีวิตร ใน ที่ รบ. พระ นาง เสีย พระไทย จะ เสด็จ กลับไป ประเทศ ฝรั่งเศศ. ขณะ นั้น มี พวก แลนแกศ ซเตอ มาก ด้วย กัน มา รับ อาษา, ทูล ห้าม มิให้ พระ นาง เสด็จ กลับไป, เชิญ ให้ พระ นาง อยู่ จะ ได้ ช่วย เปน กำลัง รบ เอา สมบัติ คืน. พระ นาง ยั้ง อยู่ สอง สาม เดือน, ก็ ยก มา รบ กับ เอดเวิด พวก แลนแกศ ซเตอ พ่าย หนีไป. เอดเวิด จับ พระ นาง มาเกร็ต กับ พระ โอรศได้. จึ่ง ทรง ถาม พระองค์ เจ้า นั้น ว่า, เหตุ ใด ท่าน จึ่ง องอาจ ยก ทหาร ล่วง เข้า มา รบ ถึง นี่. พระองค์ เจ้า ตอบ ว่า เรา มา หวัง จะ เอา สมบัติ ของ พระ ราช บิดา เรา คืน. เอดเวิด ได้ ทรง ฟัง ดัง นั้นกริ้วนัก, ตบ เอา พระภักตร พระองค์ เจ้า. พระอนุชา ของ เอดเวิดเหน ทรง พระ กริ้ว นัก ดัง นั้น เปน ที่ สำคัญ จะ ให้ ล้าง ชีวิตร เสีย, ก็ชักดาบ ออก ประหาร พระ องค์ เจ้า นั้น สิ้น ชีพ อยู่ที่นั้น. เอดเวิด จึ่ง สั่ง ให้ จำ พระ นาง มาเกร็ต ขังไว้มั่นคง, แต่ พวก แลนแกศ ซเตอ รบพุ่ง เขี้ยวเข็น อยู่ กับ พวก ยอก นาน ถึง ๑๘ ปี พวก แลนแกศ ซเตอ จึ่ง เสื่อม สงบ ไป, เจ้า แล ขุนนาง แล พล รบ สิ้น ชีพ เสีย ใน สงคราม นี้ มาก นัก. อยู่ มา ไม่ ช้า วัน เฮนเร ก็ ถึง ความ พิราไลย อยู่ใน เรือน จำ. ฝ่าย เอดเวิด ปราบ ปราม พวกแลนแกศ ซเตอ ได้ ไชยชำนะ แล้ว. ยัง ขุ่น เคือง ดุกออฟแคลเรนซ์ อนุชา อยู่ไม่ หาย, จึ่ง สั่ง ให้ จับ เอา เพื่อน ที่ สนิท ของดุกออฟแคลเรนซ์ มา ประหารชีวิตร เสีย มาก คน ด้วย หา ความผิด มิได้. ดุกออฟแคลเรนซ์ โกรธ กล่าว คำ อยาบ ช้า ต่อ เอดเวิด. ๆ สั่ง ให้ จับ ดุกออฟแคลเรนซ์ มา พิภากษา ตัดสิน, แล้ว ให้ ลง โทษ ถึง สิ้น ชีวิตร. ครั้น คฤศตศักราช ๑๔๘๓ ปี, เอดเวิด ที่ สี่ สวรรคต. พระชนม์ ๔๕ พรรษา, อยู่ใน ราชสมบัติ ๒๓ ปี. มี พระราช บุตร ๒ องค์, พระราช ธิดา ๕ องค์.

๏ ฝ่าย พระ ราช บุตร องค์ ใหญ่, ทรง พระ นาม ว่า เอดเวิด นั้น. เมื่อ พระราช บิดา สวรรคต. พระองค์ ทรง เยาว์ อยู่ พระชนมายุ ๑๓ พรรษา. อยู่ ใน ประเทศ เวลส์ กับ หลอดริเวอ ผู้ เปน พระเจ้า ลุง. ฝ่าย ข้าง มารดา เปน พระ พี่ เลี้ยง ด้วย. ทรง ทราบ ว่า พระราช บิดา สวรรคต แล้ว ก็ เสด็จ มา, พบ ดุกออฟเกลาะเสตซ์เตอ พระเจ้า อา, ยก เปน ขบวน ทัพ ออกไป รับ ใน หว่างมรรคา. ดุกออฟเกลาะเสตซเตอ เข้า มา ถวาย บังคม แล้ว ทูลว่า, ข้าพเจ้า มารับ เสด็จไป ครอง กรุง ลอนดอน. แต่ สั่ง เปนการ ลับ ให้ จับ หลอดริเวอ พระ พี่ เลี้ยง ฆ่า เสีย. แล้ว ห้าม มิให้ ผู้ใด ผู้ หนึ่ง ที่ ตามเสด็จ มา นั้น เข้าใกล้ เอดเวิด ๆ. เหน ดัง นั้น ก็ ตก พระไทย. ดุกออฟเกลาะเสตซเตอ จึ่ง กราบ ทูล ว่า, การ ที่ ข้าพเจ้า ทำ ทั้ง นี้, หวัง จะ ทะนุ บำรุง พระองค์ ให้ ได้ ราช สมบัติ. แล้ว พา เสด็จ มา. ฝ่าย มารดา ของ เอดเวิด ทราบ ว่า, ดุกออฟเกลาะเสตซเตอ จับ หลอดริเวอ ฆ่าเสีย แล้ว. พระ นาง ตก พระ ไทย พา พระราช บุตร แล พระราช ธิดา หนี ไป ซ่อน อยู่ใน วิหาร. ฝ่าย ดุกออฟเกลาะเสตซเตอ พา เอดเวิด มา ถึง กรุง ลอนดอน แล้ว. ตั้ง ตน เปน พระ พี่ เลี้ยง, แล เปน ผู้ ว่าราชการ แทน. จับ ขุนนาง ผู้ สัตย ซื่อ ต่อ แผ่นดิน ฆ่า เสีย มาก คน. แล้ว คิด กลอุบาย ปก ปิด โทษ ของ ตน, หวัง จะ ให้คน ทั้งปวง นับ ถือ ว่า เปน ผู้ สัตย ซื่อ. จึ่ง สั่ง ให้แต่ง การ ราชพิธี จะ ราชาภิเศก เอดเวิด. หวัง จะ ล่อ ให้ พระ อะนุชา ของ เอดเวิด มา หา ด้วย. จึ่ง ให้ ขุนนาง ไป ทูล พระ อะนุชา ว่า, จะ ราชาภิเศก เอดเวิด เชิญ เสด็จ มาให้ พร้อม ใน การ ราชพิธี ราชาภิเศก นี้. พระราช อะนุชา ก็ เสด็จ มา. ดุกออฟเกลาะเสตซเตอ ได้ เจ้า ทั้งสอง องค์ ไว้ ใน เงื้อม มือ แล้ว. จึ่ง สั่ง เปน ความ ลับ แก่ คน สนิท ของ ตน ให้ ไป เที่ยว พูด โพนทนา ว่า, มารดา ของ เจ้า ทั้งสอง องค์ นี้, พระเจ้า แผ่นดิน มิ ได้ ชุบ เลี้ยง เปน พระ มเหษี. เจ้า ทั้งสอง องค์ นี้ ไม่ ควร จะ ได้ ราช สมบัติ. แล้ว

กล่าว สรรเสิญ ดุกออฟเกลาะเสดซเตอ ว่าดี. ควร คน ทั้งปวง จะ ภา กันไป เชิญให้ ดุกออฟเกลาะเสดซเตอ ครอง ราช สมบัติ. คน ทั้งปวง ได้ฟัง ดัง นั้น, จะ นิ่งเสีย ก็ เกรง ดุกออฟเกลาะเสดซเตอ. ขัดไม่ได้ก็ ภา กันไป เชิญ ดุกออฟเกลาะเสดซเตอ ให้รับ ราช สมบัติ. ดุกออฟเกลาะเสดซเตอ ตอบ เปน มารยา ว่า, ไม่ ต้อง การ, ราช สมบัติ นี้ เปน ของ พระเจ้า ลูก เธอ.

๏ ฝ่าย ดุกออฟบะกิงแฮม เปน ผู้ใหญ่ ร่วม คิด ใน การ นั้นจึ่ง ทูล ว่า, ราษฎร ทั้งปวง พร้อม ใจ ภา กัน มา เชิญให้ พระองค์ รับ ราช สมบัติ. หวังจะได้ปกเกล้าให้อยู่เยน เปน ศุข. พระองค์ บิดเสียไม่ รับ เชิญ ดัง นี้, ราษฎร ทั้งปวง จะ ระส่ำ ระสาย ไม่ เปน ปรกติ. ขอ พระองค์ ทรง พระ กรุณา โปรด รับ ครอง ราช สมบัติ ปก ป้อง ขอบ ขันธเสมา. ราษฎร จะ ได้ พึ่ง พระ บารมี. ดุกออฟเกลาะเสดซเตอ ทำ ท่วง ที เหมือน ขัด ไม่ ได้ จำ ใจ รับ เครื่อง ราชพิธี ราชาภิเศก ที่ แต่ง ไว้ เพื่อ เอดเวิด นั้น, ก็แปร ไป เปน เครื่อง ราชาภิเศก ดุกออฟเกลาะเสดซเตอ. ๆ ได้ ราชาภิเศกใน คฤศตศักราช ๑๔๘๓ ปี. ทรง พระนาม ว่า ริดเจ็น ที่ สี่. แล้ว สั่งให้ขังเจ้า ทั้งสอง องค์ นั้น ไว้. แล้ว สั่ง เปน ความ ลับ ให้ประหาร ชีวิตร เสีย. ใน ราตรี ผู้ รับ สั่ง เอา พระ เขนย ปิด พระภักตร อุด พระ นาสิก ให้ แน่น, มิให้ ลม อัศสาสะประสาศ เดินได้. จน เจ้า ทั้งสอง องค์นั้นสิ้นชีพ. เอา สพ ฝังไว้ ใต้บันได ทิม ขัง นั้น. เอดเวิด ที่ ห้า อยู่ใน ราช สมบัติ ๓ เดือน, ก็สิ้น พระชนม์. ริดเจ็น เจ้า แผ่นดิน ทรง จัด แจง แต่ง, ตั้ง บันดา ขุนนาง ที่ มี ความ ชอบ ต่อ พระองค์ ใน ครั้งนั้น, ให้ เลื่อน ที่ เปน ใหญ่ ขึ้น ไป ตาม ความ ชอบ. แต่ ดุกออฟบะกิงแฮม ซึ่ง เปน ผู้แขงแรง ใน การ ที่ให้ ริดเจ็น ได้ เปน เจ้าแผ่นดิน นั้น เหน ว่า, เพราะ ตัว เปน กำลังช่วยอุด หนุน. ริดเจ็น จึ่ง ได้ ราช สมบัติ. ซึ่ง ทรง ชุบ เลี้ยง แต่ เพียง นี้, หา สม แก่ ความ ชอบ ไม่. เสียใจ อยาก จะ ใคร่ ได้ ให้ ยิ่ง ขึ้น ไป กว่า นั้น อีก. แต่ พระเจ้า แผ่นดิน ทรง เหน ว่า, ดุกออฟบะกิงแฮม คน นี้ เปน คน โกง อยู่. จะ ชุบ เลี้ยงให้ ถึง ขนาด นัก ไม่ได้, เกลือก จะ เปน เหมือน เช่น เคย. พระองค์ จึ่ง มิได้ ตาม ใจ, ชุบ เลี้ยง ภอ สม ควร ไม่ให้ เกิน นัก. ดุกออฟบะกิงแฮม ได้ ลาภยศ ไม่ สม คิด ก็ โกรธ. ไป คบ คิด เข้า กับ เพื่อน ว่า จะ ถอด ริดเจ็น เสีย จาก เจ้า แผ่นดิน, จะ ตั้ง เอิลออฟริชมัน เปน เจ้า แผ่นดิน. เอิลออฟริชมัน ผู้ นี้ เปน เชื้อ พระ ญาติ พระวงษ ห่าง ๆ ของ พระเจ้า แผ่นดิน อังกฤษ ฝ่าย ข้าง พวก แลนแกดซเตอ. เมื่อ ครั้ง พวก แลนแกดซเตอ รบ กับ พวก ย็อก นั้น. เชื้อ พระวงษ ของ พระ เจ้า แผ่นดิน ฝ่าย พวก แลนแกดซเตอ สิ้น สูญไป หมด. เหลือ แต่ เอิลออฟริชมันผู้เดียว หนี ไป อยู่ใน ประเทศ อื่น. ดุกออฟบะกิงแฮม จึ่งให้ คน ไป แจ้ง ความ นั้น แก่ เฮนเระอิลออฟริชมัน. แล้วให้ เฮนเรเอิลออฟริชมัน สัญญา ไว้ กับ อิลิซเอะบีต พระ ราช ธิดา ของ เอดเวิด ที่ สี่ ว่า, ถ้า ได้ ราช สมบัติ แล้ว จะ รับ มา เปน พระ มเหษี. พวก แลนแกดซเตอ กับ พวก ย็อก จะ ได้ พร้อม ใจ กัน เข้า เปน กำลัง. เฮนเร เอิลออฟริชมัน ก็ได้ ทำ ตาม ความ คิด ดุกออฟบะกิงแฮม ทุก ประการ. พวก แลนแกดซเตอ กับ พวก ย็อก ทราบ ดัง นั้น, ต่าง คน ต่าง คอย จะ เข้า กับ เฮนเร เอิลออฟริชมัน อยู่ ทั้ง นั้น. แต่ ทหาร เมือง เวละซ์ นั้น มา ตั้ง คอย ท่า ดุกออฟบะกิงแฮม อยู่ ที่ แม่ น้ำ ซีเวิน. ส่วน ดุกออฟบะกิงแฮม ยก ไป ถึง แม่ น้ำ ซีเวิน ข้าม ไปไม่ได้ ก็ ช้า อยู่. พวก ทหาร เวละซ์ คอย หายไปไม่ เหน มา, สำคัญ ว่า ดุกออฟบะกิงแฮม จะ มี อันตราย. ชะรอย เจ้า แผ่นดิน จะ จับ ได้ จึ่ง หาย ไป. ก็ เลิก ภา กัน กลับ ไป เสียไม่ คอย อยู่. ครั้น ดุกออฟบะกิงแฮม ข้าม ไป ได้, ไม่ เหน กอง ทัพ มา คอย รับ อยู่ ก็ เสียใจ. หนี ไป ซ่อน อยู่ ที่ พวก พ้อง ของ ตน.

๏ ฝ่าย ริดเจ็น ทราบ ว่า, ดุกออฟบะกิงแฮม เปน ขบถ หนี ไป เข้า กับ ฆ่าศึก, ก็ ยก ทหาร ตาม ไป จับ. จึ่งให้ ประกาศ ไป ว่า, ใคร แนะ นำ ตำแหน่ง ให้จับ ดุกออฟบะกิงแฮม ได้ แล้ว, จะ พระ ราชทาน เงิน พัน ปอนให้ เปน สินบน. เจ้า สำนัก เหน แก่ เงิน สินบน พัน ปอน. นำ จับ ตัว ดุกออฟบะกิงแฮม ได้. ให้ เอาไป ประหาร ชีวิตร เสีย. พวก ขบถ ทราบ ดัง นั้น ก็ ภา กัน หนี ไป. ริดเจ็น ก็ เสด็จ กลับ เข้า กรุง ลอนดอน ด้วย ความ ยินดี.

๏ ใน คฤศตศักราช ๑๔๘๔ พระ ราชบุตร องค์ เดียว ของ ริดเจ็น ถึง ความ พิราไลย. พระเจ้า แผ่นดิน กับ พระมเหษี ทรง พระ กันแสง โทมนัศ เสีย พระไทย แทบ เสีย พระ สติ. ไม่ ช้า พระ มเหษี ก็ ทิวงคต. ฝ่าย ริดเจ็น ทรง ทราบ ว่า, พวก แลนแกดซะเตอ กับ พวก ยอก ร่วม คิด สนิท กัน เข้า จะ ชิง เอา ราชสมบัติ เฮนเรเอิล ออฟริชมัน ฝ่าย พวก แลนแกดซะเตอ จะ เปน เจ้า แผ่น ดิน. อิลิซเอบีต ฝ่าย พวก ยอก จะ เปน มเหษี, ทรง พระ ดำ ริห์ เหน ว่า, การ ศึก ครั้ง นี้ มี กำลัง เข้ม แขง อยู่.

อังกฤษ สรรเสิญ กรุง เทพ ฯ

๑ หนังสือ ใต้ นี้ ได้ คัด ออก จาก จดหมาย เหตุ มรแมน, เขาได้ ยินข่าว ว่า คอเวอแมนต สยาม ได้ สร้าง ตึก ที่ อ่างหิน ไว้ เปน ที่ชาว ชาติ ยูโรบ จะ ไป ตาก ลม รักษา ตัว. เขา เหน ว่าเปน การ ดี มากจึ่ง สรรเสิญ ว่า, ผู้ ใด ทุก วันนี้ ไม่ได้ ยิน ข่าว ถึง กรุง สยาม. คน ทั้งปวง ที่ได้ ยิน ก็ เข้า ใจ ว่า คอเวอแมนต์ กรุง เทพ ฯ นั้น มี ใจกว้าง ขวาง มาก, กว่า คอเวอแมนต์ ทั้งปวง ใน ทวีป อาเซีย ทั้ง สิ้น. แล คำ สรรเสิญ นั้น เขาว่า กรุงเทพ ฯ มีใจโอบ อ้อม อารี ตาม สว่าง แห่ง บัญญัติ หรือ ขึ้น ใน คอเวอแมนต์ ทุกวัน. ถ้า เรา จะว่า ควร ที่ คอเวอแมนต์ ทั้งปวง ใน ทวีป อาเซีย จะ เอา กรุง สยาม เปน แบบ อย่าง. ถ้า เรา จะ สรรเสิญ ว่า ดัง นี้, เหน จะไม่ เหลือ เกิน. ใน แผน ที่ ทั่ว โลกย ก็ มี แต่ กรุง เทพ ฯ สยาม แห่ง เดียว. เหตุ ฉนี้ ควร ที่ เรา จะ ปรารถนา ให้มี เมือง อื่น หลาย เมือง ที่ จะ ดี เหมือน กรุงเทพ ฯ, พวก เรา ที่ อยู่ เมือง พม่า ใกล้ กันกับ กรุง เทพ ฯ อัน เปน แบบ อย่าง ดี นั้น, แล เมื่อ เราคิด ต่อ ไป ข้าง น่า จะ มี ทาง เตลิแครฟ ชัก เมือง พม่า กับ กรุงเทพ ฯ ให้ ใกล้เคียง กัน เข้า, เราก็ ดีใจ นัก, เรา กล่าว ดัง นี้ เพราะ ได้ อ่าน ใน จดหมาย เหตุ บางกอกรีคอเดอ กรุง เทพ ฯ เปน ใจ ความ ว่า, คอเวอแมน กรุง เทพ ฯ ได้ สร้าง ตึก ที่ อ่างหินโดยใน หลวงโปรด อนุญาต ให้, เพื่อ จะ ให้ ชาติยูโรบ ที่ ไม สบาย ได้ ไป อาไศรย อยู่ที่ ตึก นั้น, ได้ รักษา ตัว รักษา ใจ ให้ สบาย. ความ ที่ใน หลวง ทรง พระกรุณา แก่ ชาติ ยูโรบ ที่ เข้า มา พึ่ง พระ บารมี อาไศรย ค้า ขาย นั้น ไม่ ต้อง การ ให้ คน สรรเสิญ, ความ สรรเสิญ อยู่ใน การ นั้น เอง.

---

๑ แผน ที่โลกย์ ฯะ

๑ บัด นี้ จะ แจ้ง ตำบล บ้าน เมือง แล หน ทาง เปน ที่ เรือ เดิน ไป มา ถึง ประเทศ บ้าน เมือง ทั้งหลาย นั้น ๆ, ลูก โลกย แผ่นดิน หมด ด้วย กัน ผ่า ออก ตาม ตั้ง กึ่ง กลาง เปน สอง ส่วน. ตวันออก ส่วน หนึ่ง, ตวันตก ส่วน หนึ่ง.

๑ ตวันออก นั้น มี๓ ทวีบ, ๆ ยูโรบ หนึ่ง, อาเซีย หนึ่ง, แอฟริกา หนึ่ง.

๑ ตวันตก นั้น มี๒ ทวีบ, ๆ อเมริกา เหนือ หนึ่ง, อเม ริกาใต้ หนึ่ง, เปน ๕ ทวีบ.

๑ ทวีบ ยูโรบ มี ประเทศ ใหญ่ ๑๘, เรียก ชื่อ นอระเว หนึ่ง สะวิดัน หนึ่ง, เดนมาก หนึ่ง, เยอมะนี หนึ่ง, ปรัศเซีย หนึ่ง, วิลันดา หนึ่ง, เบละจิอำ หนึ่ง, อังกฤษ หนึ่ง, ฝรั่งเสศ หนึ่ง, สะเปน หนึ่ง, โปตุเกศ หนึ่ง, สะวิศลันด์ หนึ่ง, อิตะลี หนึ่ง, ออศตะเรีย หนึ่ง, ตุระเกีย หนึ่ง, เฮเลน หนึ่ง, รูเซีย หนึ่ง, ไอสะแลนด์ หนึ่ง,

๑ ประเทศ เยอมะนี. มี เมือง ประเทศ อื่น มา ขึ้น อีก ๕ ตำ บล, ชื่อ โบหิเมีย หนึ่ง, บะเรนเดนเบิก หนึ่ง, แฮนโนเวอ หนึ่ง วิกตำเบิก หนึ่ง, บะเวเรีย หนึ่ง.

๑ ประเทศ ปรุเซีย, มี เมือง ประเทศ อื่น มา ขึ้น อีก ตำบล หนึ่ง, ชื่อ โปลันด์.

๑ ประเทศ วิลันดา, มี เมือง ประเทศ อื่น มา ขึ้น อีก ๓ ตำ บล, ชื่อ บัดตาเวีย หนึ่ง, เกาะสุมัตรา หนึ่ง, เกาะบอเนียว หนึ่ง.

๑ ประเทศ อังกฤษ, มี หัว เมืองใหญ่ใน อาณาเขตร ๓ ตำ บล, ชื่อ สะกอตแลนด์ หนึ่ง, ไอระแลนด์ หนึ่ง, เวลซ์ หนึ่ง. แล มี เมือง ประเทศ อื่น มา ขึ้น อีก ๒๐ ตำบล, ชื่อ ปริติศอะเมริ กา หนึ่ง, บาลีศ หนึ่ง, เกาะเบิมยูดอ หนึ่ง, เกาะเวศอินเดีย ๑ กิอันนะ หนึ่ง, เกา มอลตา หนึ่ง, ชิบรละตอ หนึ่ง, อินเดีย หนึ่ง, เกาะลังกา หนึ่ง, พม่า หนึ่ง, เอเดน หนึ่ง, สิงคโปร์ ๑ ฮองกง หนึ่ง, เกบคะละนี หนึ่ง, เกาะโมลีเซีย หนึ่ง, เกาะเซน ทะฮะลีนา หนึ่ง, เกาะแอศเซนซัน หนึ่ง, เกาะออศตะเรเลีย หนึ่ง, เกาะแวนดีเมนสแลนด์ หนึ่ง, เกาะนูซีลันด์ หนึ่ง, เปน ๒๓ ตำบล.

๑ ประเทศ ฝรั่งเสศ, มี เมือง ประเทศ อื่น มา ขึ้น อีก ๕ ตำ บล, ชื่อ แอนยีเรีย หนึ่ง, เกาะบัวบน หนึ่ง, พันดีเช หนึ่ง, ไซ่ง่อน หนึ่ง, เกาะนูกะเลโดเนีย หนึ่ง.

๑ ประเทศ อิตะลี, มี เมือง ประเทศ อื่น มา ขึ้น อีก ๕ ตำ บล, ชื่อ ซาระดีเนีย หนึ่ง, ซีสะเรีย หนึ่ง, โรม หนึ่ง, ทัศกะ เนีย หนึ่ง, วินิศ หนึ่ง.

๑ ประเทศ ออศตเรีย, มี เมือง ประเทศ อื่น มา ขึ้นอีก๒ ตำ บล, ชื่อ ฮันเกเรีย หนึ่ง, กะเลเซีย หนึ่ง.

๑ ประเทศ ตุระกี, มี เมือง ประเทศ อื่น มา ขึ้น อีก ๕ ตำบล ชื่อ มะละเดเวีย หนึ่ง, วะเลเซีย หนึ่ง, บุนเกเรีย หนึ่ง, อาละ บาเนีย หนึ่ง, มาเกโดเนีย หนึ่ง.

๑ ประเทศ รูเซีย, มี เมือง ประเทศ อื่น มา ขึ้น อีก ๓ ตำ บล, ชื่อ ลับลันด์ หนึ่ง, ฟินลันด์ หนึ่ง, โปลันด์หนึ่ง.

๏ ทวีบ อาเซีย มี ประเทศ ใหญ่ ๑๗ เรียกชื่อ ไซบีเรีย ๑ เกตาตะเรีย หนึ่ง, พาซี หนึ่ง, ตุระเกีย หนึ่ง, อาราเบีย หนึ่ง, แอฟแกนอิศทัน หนึ่ง, บีโลคิศทัน หนึ่ง, อินเดีย หนึ่ง, เกาะลังกา หนึ่ง, ทิเบ็ธ หนึ่ง, พม่า หนึ่ง, มอญ หนึ่ง, มาละยู หนึ่ง, ไทย หนึ่ง. ยวน หนึ่ง, จีน หนึ่ง, ยี่ปุ่น หนึ่ง.

๏ ทวีบ แอฟริกา มี ประเทศ ใหญ่ ๑๓ เรียกชื่อ บาบะเร ๑ เสนนิคำเบีย ๑ ไลบีเรีย ๑ เซาคัน ๑ คีเนีย ๑ เกบคะละนี ๑ แคบ เฟเรีย ๑ โมซามบิก ๑ ซันเควบา ๑ เอเดน ๑ อาบีซีเนีย ๑ นูเบีย ๑ อายฆุบโต ๑

๏ ทวีบ อะเมริกา เหนือ, มี ประเทศ ใหญ่ ๘ เรียก ชื่อ ครีนลันด์ หนึ่ง, บริติศอะเมริกา หนึ่ง, รูเซียน อเมริกา หนึ่ง, ยูไนติศเตศ ๑ ๆ นี้ มี ๓๖ เมือง เข้า กัน เปน เมือง เดียว. เม็กซิโก หนึ่ง, ยุกะตัน หนึ่ง, บาลิศ หนึ่ง. อเมริกา กลาง หนึ่ง.

๏ ทวีบ อะเมริกา ใต้ มี ประเทศ ใหญ่ ๑๒, เรียก ชื่อ นูคะระนาดะ หนึ่ง, อิควะดอ หนึ่ง, บีรู หนึ่ง, โบลิเวีย หนึ่ง. ชีลี ๑ ปะตีโกเนีย หนึ่ง, อาคันตีนรีพับลิก หนึ่ง, ยูระเคว หนึ่ง, ปาระเคว หนึ่ง, บราซิล หนึ่ง, กิอันนะ หนึ่ง, เวนซุอิละ หนึ่ง.

๏ ทวีบ แล ประเทศ ทั้งปวง เหล่า นี้, อยู่ ที่ มหาสมุท ทั้ง ๕, ๆ เปน ทาง กำปั่น ของ คน ทั้งหลาย ไป มา ค้า ขาย หา กัน อยู่ เนือง ๆ, ทั่ว พิ ภพ จบ ตลอด โลกย. ฝ่าย คน ทั้งหลาย ผู้ อยู่ ทวีบ อาเซีย จะ ไป ทวีบ ยูโรบ เดิน ทาง ตรง ตวันตก. ต้อง ข้าม อิ นเดีย โอเชียน ไป ทาง ทเลแดง, ขึ้น บก หน่อย หนึ่ง, ลง เรือ ข้าม ทเล เมดิตะเรเนีย, ออก แอตแลนติก โอเชียน, ถึง ประเทศ อังกฤษ แล ฝรั่งเสศ แลโปตุเกศ. ครั้น ถึง ประเทศ เหล่า นี้ แล้ว, จะ ไป ทวีบ อะเมริกา ต้อง ข้าม แอตแลนติก โอเชียน อีก, จึ่ง ถึง ทวีบ อะเมริกา. ถ้าไม่ไป ทาง ทะเลแดง, ต้อง อ้อม แหลม ทวีบ แอฟริกา, เดิน ทาง แอตแลนติก โอเชียน ทิศใต้, ข้าม แอตแลนติก โอเชียน ตัด ตรง ไป ทิศ เหนือ ถึง ทวีบ อเมริกา. ฤๅ ไม่ อย่าง นั้น จะ ไป ทาง ตวันออก, ต้อง ข้าม เปซิฟิก โอเชียน ก็ ถึง ทวีบ อะเมริกา เหมือน กัน. เมื่อ เดิน ทาง ตวันออก ตวันตก ทั้ง สอง นี้ รอบ แล้ว, ก็ได้ ไป รอบ โลกย รอบ หนึ่ง. เหตุ ฉนี้ จึ่ง รู้ เปน แน่ ว่า, โลกย นี้ กลม เหมือน ผล ส้มโอ เช่น นั้น.

---

๑ เรื่อง ยา คีนิน ฯะ

๏ ที่นี้ จะ สำแดง เรื่อง ยา คีนิน กิน แก้ ไข้ จับ นั้น โดย พิศดาร. เดิม ยา คีนิน นี้ เปน เปลือก ไม้ อย่าง หนึ่ง, เกิด แต่ ทวีป อะเมริกา ข้าง ทิศใต้ ใน ประเทศ ชื่อ ว่า พีริว อาไศรย. เหตุ ดัง นี้ เปลือก ไม่ นั้น บาง คน จึ่ง เรียก ว่า เปลือก ไม่ พีริว. ครั้น อยู่ มา ล่วง ไป ได้ ๒๐๐ ปี แล้ว, มี พญา คน หนึ่ง เปน เจ้า เมือง ลักซา เปน หัว เมือง อยู่ใน ประเทศ พีริว นั้น, ได้ ยิน หมอ ชาว ป่า คน หนึ่ง กล่าว สรรเสิญ คุณ เปลือก ไม่ นั้น ว่า, เปน ยา แก้ ไข้ จับ สั่น ดียิ่ง นัก. ครั้น อยู่ มา มี มหา อุปราช องค์ หนึ่ง มี นาม ชื่อ ว่า ซิงกน, ได้ ครอง สมบัติ ใน เมือง พีริว นั้น. มเหษี แห่ง อุปราช ซิงกน นั้น ป่วย เปน ไข้ จับ สั่น,. เว้น วัน หนึ่ง จับ วัน หนึ่ง, มี กาย สูบ ผอม ยิ่ง นัก. แพทย ทั้ง หลาย รักษา เท่า ไร ก็ ไม่ หาย. เจ้า เมือง ลักซา แจ้ง ความ ดัง นั้น, จึ่ง กราบ ทูล แก่ มหา อุปราช, ให้ มเหษี รับ ประทาน ยา เปลือก ไม่ พีริว นั้น สอง ที. มเหษี ก็ รับ ประทาน เหตุ ว่า สิ้น สติ ปัญญา แพทย ทั้ง ปวง ใน เมือง นั้น แล้ว. ครั้นได้ รับ ประทาน ยา นั้น เข้า, ไข้ จับ นั้น ก็ หาย ขาด ที เดียว. อาไศรย เหตุ ดัง นี้ เปลือก ไม่ พีริว นั้น, คน ทั้งปวง จึ่ง เล่าฦๅ กัน ต่อ ๆ ไป โดย ลำดับ กราบ เท่า ถึง ทวีป ยูโรบ, จึ่งให้ เปลือก ไม่ นั้น ชื่อ ว่า ซิงกนนา. อาไศรย เสตุ ด้วย มหา อุปราช ทรง พระนาม ดัง นั้น. แต่ ก่อน นั้น ชาว เมือง ทั้ง ปวง ก็ เปน สอง ฝ่าย เหน ไม่ พร้อม กัน, พวก หนึ่ง สรรเสิญ เปลือก ซิงกนนา นั้น ว่า มี คุณ มาก แก้ ไข้ จับได้. แต่ พวก หนึ่ง ติเตียน ว่า ไม่ มี คุณ รักษา ไข้ จับ หา หาย ไม่. แต่ ทุก วัน นี้ คน ทั้งสอง ฝ่าย นั้น, ก็ กลับ เหน คุณ ยา ว่า ดี จริง สรรเสิญ ด้วย กัน ทั้งสอง ฝ่าย, ไม่ ใคร่ มี ผู้ ใด ติเตียน เลย.

๏ แล ต้น ไม่ ยา นั้น มี อยู่ สาม อย่าง คล้าย ๆ กัน, เปน ต้น สูง ประมาณ สาม วา บ้าง สี่ วา บ้าง ห้า วา บ้าง ลำ ต้น นั้น, โต ตก ถึง เปน กำนฎ. เกิด ขึ้น อยู่ ที่ ภู เขา ไม่ สู้ สูง นัก เปน อย่าง กลาง. เปลือก นั้น มี ศรี ต่าง ๆ กัน เปน สาม อย่าง, คือ ศรี แดง อ่อน อย่าง หนึ่ง, ศรีแดง นวล ๆ อย่าง หนึ่ง, ศรี เหลือง กร้ำกรุ่น อย่าง หนึ่ง. เปลือก ไม่ ดัง กล่าว มา นี้ ใช้ เปน ยา ได้ เหมือน กัน.

๏ เดิม ยา คีนิน นั้น คน เอา เปลือก ไม้ ทั้ง สาม มาใส่ ใน น้ำ ท่า แล้ว, จึ่ง เอา น้ำ กรด กำมะถัน ใส่ เจือ ลง น่อย หนึ่ง ภอ ให้ ออก รส เปรี้ยว แล้ว, เอา ไป ต้ม. ใน เปลือก ซิงกนนา นั้น มี ธาตุ หลาย อย่าง, ๆ หนึ่ง เรียก ว่า คีเนีย. เมื่อ ขณะ ต้ม เปลือก ซิงกนนา ใน น้ำ ท่า ที่ เปรี้ยว ด้วย น้ำ กรด กำมะถัน, ๆ ก็ เข้า ระคน เจือ อยู่ ด้วย คีเนีย นั้น, แล ยา ทั้งสอง สิ่ง นี้ ก็ รส ระคน

ปน เข้า ด้วย กัน เปน สิ่ง เดียว จึ่ง เรียก ว่า คินิน. แล ตำรา พวก หมอ ณเมือง เทศ ทำ ยา คินิน ที่ เปน ผงคลี ขาว ๆ นั้น, ว่า ละ เอียด ยืด ยาวไป นัก. นี่ ข้าพเจ้า กล่าว โดย สังเขป ประสงค์ จะ ให้ เหน เปน ใจ ความ แต่ ละ น้อย. แล ยา คินิน นั้น เปน น้ำ กรด กำมะถัน ๑๐ ส่วน, ธาตุ คีเนีย ๘๐ ส่วน เสศ, น้ำ ท่า ๘ ส่วน เสศ, ทั้ง สาม สิ่ง ดัง เรา กล่าว มา นี้ ให้ ระคน เข้า ด้วย กัน, จึ่ง เรียก ว่า ยา คินิน.

โรง จักร ทำ น้ำตาล

๑ คำ เตือน สติ, ขอ คำนับ แจ้ง ความ มา ยัง ท่าน ทั้งหลาย ซึ่ง ได้อ่าน หนังสือ พิมพ์ จดหมาย เหตุ นี้, เพื่อ ว่า ท่าน จะ ได้ ทราบ ความ ใน เรื่อง ซึ่ง ข้าพเจ้า มี ความ สงไสได้ คำนับ มา นี้, ท่าน จะ ได้สำแดง ตอบ ความ ให้ ข้าพเจ้า แล ท่าน ผู้ อื่น ๆ ทราบ โดย ละเอียด เปน ความแน่. ด้วย เดิม ได้ ทราบ ว่า ใน หลวง ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า ๆ, รอง ทุน ให้ พระ ภาษี สมบัติ บริบูรณ์ จัด ซื้อ เครื่อง จักร์ กล ไฟ ทำ น้ำ ตาล ทราย อย่าง ใหญ่, มา ตั้ง ณะ ตำบล บ้าน ดอน กระดี่ แขวง เมือง สาคร บุรี, ฝั่ง ตวัน ออก มา ช้า นาน แล้ว. แต่ ข้าพเจ้า คอย ฟัง ข่าว ดี ซึ่ง จะมี ผล ประโยชน์ กับ แผ่น ดิน บ้าน เมือง ของ พระ เจ้า อยู่ หัว, แล แบบ อย่าง ธรรม เนียม ด้วย, ความ ท่าน คิด ประกอบ ด้วย สติ ปัญญา วิชา นา ๆ ประเทศ, จะ ได้ เปน ที่ อาไศรย สังเกต ของ ราษฎร ชาว ประเทศ สยาม, ซึ่ง คิด ทำ มา หา กิน โดย ความ อุษาห์ สุจริต ด้วย ความ คิด ของ ท่าน ผู้ มี ปัญญาอัน ประเสิฐ, เกิด ใหม่ ๆ เหมือน จะได้ ช่วย คิด จัด แจง แต่ง พระ ราช อนา เขตร, ให้ ใกล้ เคียง อย่าง ธรรมเนียม ประเทศ อื่น ๆ ใหญ่ ๆ, ซึ่ง มี ความ จำเริญ รุ่ง เรือง สุกใส ขึ้น ได้ โดย เรว ๆ นั้น. ท่าน ก็ จะ ได้ ความ ดี เปน ที่ สรร เสิญ ของ มนุษ, หา เวลา สุด มิได้. เหตุ ใด ท่าน จึ่ง มิได้ แจ้ง ข้อ ความ ให้ มี ใน จดหมาย เหตุ, จะ ได้ เปน ที่ สังเกต แห่ง โลกย์ ด้วย เปน การ ใหญ่ อย่าง หนึ่ง, เกิด ขึ้น ใหม่ ใน พระ ราช อนา เขตร. ควร จะ ประกาษ ให้ รู้ ทั่ว กัน, โดย ความ แน่ ก็ หา ไม่. ได้ แต่ ข่าว บอก เล่า กัน ต่อ ๆ มา, ว่า ต่าง ๆ ว่า ดี บ้าง ชั่ว บ้าง มี กำไร บ้าง ขาดทุน บ้าง, จะเชื่อ ฟัง ฝ่าย ใด ก็ ไม่ แน่. แต่ ทราบ ว่า ปี แรก นั้น, ท่าน เจ้า ของ ไม่ ทำ เอง ยอม ให้ มิศเตอ ดี. ยอนิโอ กัมปะนี นาย ห้าง อังกฤษ, เช่า ทำ น้ำ ตาล ก็ ขาด ทุน เปน อัน มาก. จะ เปน ด้วย เครื่อง จักร์ นั้น ขัด ขวาง ประการ ใด ๆ จะ เปน ด้อย อ้อย ไม่ สู้ ดี ใน ปี นั้น ไม่ ทราบ แท้. ใน ปี ที่ แล้ว มา นี้, ทราบ ว่า ท่าน เจ้า ของ ลง ทำ น้ำ ตาล เอง, จะ มี กำ ไร ฤๅ ขาด ทุน ประการ ใด ท่าน ก็ ไม่ ให้ ผู้ ใด รู้.

๑ ข้าพเจ้า จะ ใคร่ ทราบ ความ ให้ จริง ใจ นั้น, ใช่ ว่า จะ แย่ง ชิง กำไร ของ ท่าน ไป ฤๅ เอา เงิน ให้ ช่วย ขาด ทุน ด้วย ท่าน เมื่อ ไร. ถ้า ทราบ ว่า ท่าน คิด สำเร็จ การ ทำ ได้ ดี มี กำไร ก็ จะ พลอย ดีใจ ด้วย เพราะ เปน การ ใหญ่ พึ่ง จะ มี ขึ้น ใหม่ ๆ, เปน คุณ กับ แผ่น ดิน บ้าน เมือง ของ พระ เจ้า อยู่ หัว, ได้ รู้ ทั่ว ทั้ง พระ ราช อนา จักร์. อนึ่ง ทราบ ว่า ท่าน เจ้า ของ โรง จักร์ กล ไฟ ทำ น้ำ ตาล นั้น, ได้ จ้าง กับตัน เอ. ฉุน ซึ่ง เปน ที่ ขุน จร เจน ทะ เล นั้น, เปน คู่ คิด ออก ไป เปน นาย การ ณะโรง จักร์, ตั้ง แต่ เดิม มา ช้า นาน แล้ว กับตัน เอ. ฉุน คน นี้, แต่ น้อย ๆ นั้น ทราบ ว่า ได้ ออกไป เรียน วิชา การ แล ความ รู้ มา จาก ประเทศ ยุโรบ ๆ นั้น เขา จะ ทำ การ สิ่ง ใด, เขา ก็ ไม่ ปิด บัง หวง แหน กัน เลย. ก็ ควร ที่ จะ อาไศรย กับตัน เอ. ฉุน, ให้ ทราบ เนื้อ ความ โดย ละเอียด ได้, จึ่ง จะ ชอบ แต่ เปน คน เกิด ใน แผ่น ดิน สยาม, ลัคน แล โลหิตร ก็ จะ ไม่ ไกล กัน มาก, ถึง รู้ ดี ก็ คง คิด ปิด ความ ไว้ เพราะ ไม่ อยาก จะ ให้ ผู้ ได้ ล่วง รู้ เหมือน ครู ที่ ดี ก็ จะ สอน ได้ แต่ วิชา ความ รู้ ซึ่ง จะ ดัด แปลง น้ำ ใจ ให้ แปลก ไป จาก กำเนิด เดิม ไม่ ได้ กระมัง. ภาย หลัง ข้าพเจ้า ได้ ทราบ ว่า ใน หลวง ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า ฯ พรรณ หัว เจ้า ท่าน สะมุห พระ กลาโหม เปน ตัน รับ สั่ง, ให้ พระ ภาษี สมบัติ บริบูรณ์ เปน นาย การ ขุด คลอง ใหม่ ตั้ง แต่ วัด ปาก น้ำ, คลอง บาง กอก ใหญ่ ตลอด ไป ถึง โรง จักร์ กล ไฟ ทำ น้ำ ตาล. ฯ พณ ฯ สมุห พระ กลา โหม บัญชา ให้ กับตัน เอ. ฉุน เปน ผู้ ปัก กรุย คลอง แล ตรวจ ตรา ดู แล จัด แจง ใน การ ขุด คลอง, แทน พระ ภาษี สมบัติ บริบูรณ. การ นี้ ก็ ได้ ลง มือ ขุด มา ช้า นาน นัก หนา. ข้าพเจ้า เคย ไป หา ท่าน หมอ ปรัดเล ซึ่ง เปน เจ้า ของ จดหมาย เหตุ นี้ เนือง ๆ, ก็ ได้ ถาม ถึง การ โรง จักร์ กล ไฟ ทำ น้ำ ตาล, แล การ ขุด คลอง ใหม่ เพราะ จะ ใคร่ ทราบ ความ บ้าง. ท่าน หมอ ปรัดเล บอก ข้า พเจ้า ว่า ได้ แต่ ข่าว ที่ ฦๅ กัน ว่า, อย่าง นั้น อย่าง นี้ แล ไม่ มี ผู้ ใด รับ ว่า เหน เปน แน่. ท่าน ผู้ เปน เจ้า ของ แล นาย การ ก็ ไม่ ยอม บอก ให้ รู้. ข้าพเจ้า ถาม ว่า กับตัน เอ. ฉุน นั้น กับ ท่าน ไม่ ชอบ กัน ฤๅ, ท่าน หมอ ปรัดเล บอก ว่า ชอบ กัน เคย ไป มา บ่อย ๆ แต่ ถาม ก็ ไม่ ยอม ออก บอก ความ ให้ ทราบ.

๑ ข้าพเจ้า มี ความ ปลาดใจ เหตุ ใด จึ่ง ชวน กัน ปิด ความ เสีย มด, ข้าพเจ้า จึ่ง เที่ยว สืบ ได้ ความ ว่า คลอง ใหม่ นั้น ขุด เข้า ไป ได้ กว่า ครึ่ง แล้ว, แต่ ข่าว ราษฎร ชาว สวน ชาว ไร่ ฤๅ กัน ว่า คลอง ใหม่ นั้น คด ไป คด มา หา ตรง ไม่, แกล้ง ให้ ถูก นา ถูก ไร่ อ้อย เปน อัน มาก. ข้าพเจ้า อยาก จะ ใคร่ เหน รู้ ดู ให้ ลเอียด จึ่ง ชวน เพื่อน ๒ คน ๓ คน ขึ้น เดิน บก, ตั้ง แต่ ปาก คลอง ขุด ใหม่ วัด ปาก น้ำ, ไป ตาม ลำ คลอง ขุด ใหม่ ฝั่ง เหนือ ประมาณ ทาง ๓๐๐ เส้น ก็ มด ลำ คลอง ที่ ขุด แล้ว. ข้าพเจ้า ต้อง ลุย น้ำ ข้าม ทุ่ง นา ไป อีก ประมาณ ๒๐๐ เส้น, จึ่ง ถึง ลำ คลอง ขุด ใหม่ ซึ่ง เขา ขุด เข้า มา จาก แม่ น้ำ นคร ไชย ศรี. ข้า พเจ้า ก็ เดิน ตาม คัน คลอง ไป, ต้อง ข้าม คลอง เล็ก ๆ หลาย แห่ง จึ่ง ไป ถึง โรงจักร์, ข้าพเจ้า เที่ยว ดู แล ถาม คน ซึ่ง อยู่ รักษา การ นั้น, ว่า ท่าน ผู้ เปน นาย การ อยู่ ฤๅ ไม่, เขา บอก ว่า มิศเตอ คอมซัน แล มิศเตอ แอลลา อังกฤษ เปน นาย การ, ต้ม น้ำ ตาล นาย การ เครื่อง จักร์, อยู่ สอง คน ข้าพเจ้า ก็ ไป หาไต่ ถาม ถึง การ ทำ น้ำ ตาล แล การ ที่ โรง จักร์, ก็ ไม่ ได้ ความ ประ การ ใด ให้ เปน แน่. แต่ ข้าพเจ้า ได้ เหน ที่ ทำเลแล ท่วง ที นั้น, เรียบ ร้อย กว้าง ขวาง สม เปน ที่ สำรับ การ ใหญ่. ข้าพเจ้า จึ่ง ไป หา กับตัน เอ. ฉุน จะ ใคร่ ทราบ ว่า ทำ การ ทั้ง หมด นั้น, จะ สิ้น เงิน ตรา สัก เท่าไร, แล ทำ น้ำ ตาล ปี แล้ว มา นี้, มี กำไร มาก อยู่ ฤๅ. กับตัน เอ. ฉุน โครง ศีศะ บอก ข้าพเจ้า ว่า เหน จะ ไม่ มี กำไร, แต่ ทำ การ โรง จักร์ สิ้น เท่าไร ก็ ไม่ บอก. ข้าพเจ้า พิจรณา เหน ว่า จะ ถาม ต่อ ไป ก็ จะ ไม่ ได้ ความ, ข้าพเจ้า จึ่ง ลา กลับ มา พิจรณา ตรึก ตรอง ก็ เหน เปน ความ ปลาด ใจ ด้วย การ ทำ โรง จักร์ กลไฟ ทำ น้ำ ตาล ก็ เปน การ ใหญ่. แล การ ขุด คลอง ใหม่ ก็ เปน การ ใหญ่, คง จะ ได้ เกิด ผล ประโยชน์ กับ แผ่น ดิน ของ พระ เจ้า อยู่ หัว ก็ เปน การ ดี, ควร ที่ จะ ลง ใน จด หมาย เหตุ ประกาศ ให้ ทราบ ไป ทั่ว กัน, ด้วย ท่าน ผู้ มี สติ ปัญ ญา ตั้ง ใจ คิด ให้ เกิด ผล ประโยชน์ แต่ แผ่น ดิน บ้าน เมือง, โดย ความ สุจริต คิด ธำนุ บำ รุง ด้วย ความ ดี, ไม่ เหมือน ทำ ภาษี อา กร ทั้ง ปวง, ซึ่ง ผูก ขาด เงิน หลวง จะ ขาด ทุน มี กำไร ก็ ตาม แต่ สติ ปัญญา เจ้า ภาษี. คิด ทำ ได้ กำไร ดี ก็ จะ มี ผู้ อื่น ๆ แย่ง ชิง เอา ไป บวก เงิน หลวง ขึ้น ให้ เหลือ เกิน จน จะ ทำ ตาม พิกัด ท้อง ตรา ไม่ ได้. ก็ ควร ที่ ท่าน จะ คิด ปิด ความ ไว้ มิ ให้ ผู้ ใด ล่วง รู้.

๑ ข้าพเจ้า ได้ เที่ยว ดู ตาม ลำ คลอง ขุด ใหม่ ซึ่ง ราษฎร ฤๅ กัน ว่า คด มา คด ไป ให้ เข้า ไร่ เข้า นา ก็ เปน ความ นินทาผิดๆ ไม่ จริง, เพราะ ข้าพเจ้า ได้ เหน คลอง นั้น ขุด ตรง ดี หนัก, ท่าน ทั้ง ปวง จะ ใคร่ เหน ประจักส์, ก็ เชิญ ให้ ไป เที่ยว เล่น ตาม สบาย ดู ที่ นา ที่ ไร่ เกิด ขึ้น ใหม่ ๆ ทั้ง สอง ฟาก คลอง เปน อัน มากแต่ เหตุ ใด, ท่าน ผู้ เปน นาย การ จึ่ง ไม่ ลง พิมพ์ ประกาศ, ฤๅ ท่าน ผู้ เปน นาย การ ใหญ่ ไม่ อนุยาต ให้ ลง พิมพ์, ฤๅ ท่าน จะ คิด ปิด ความ ไว้ ท่าน จะ ได้ คิด การ ลับ ๆ สัก อย่าง หนึ่ง, ตาม ซึ่ง ท่าน ปราร์ถนา เปน การ หา กิน ของ ท่าน อย่าง ไทย ๆ, ฤๅ ท่าน จะ รอ ไว้ ให้ แล้ว เสร็จ สำเรจ ดี ท่าน จึ่ง จะ มี คำ ประกาศ. ข้าพเจ้า ว่า ความ ทั้ง นี้ ด้อย เปน ที่ สงไสใน ใจ, อยาก จะ ใคร่ รู้ เหตุ การ แต่ ไม่ ชำนาญ เรื่อง ความ ตาม หนังสือ ไทย, จะ เลือ ขาด มาก น้อย ประ การ ใด ท่าน จง อาไภย แต่ ข้าพเจ้า เทิญ.

๏ คำ ติ คน โกง หลาย อย่าง ๆ

๑ มี มหาดเลก นาย หนึ่ง ชื่อ นาย เอี่ยม กรอก ๆ มี ใจ ส่อ เสียด มัก อิจฉา ฤศยา คน อื่น ไม่ เลือก น่า ว่า ผู้ ใด ๆ เลย, เหน ใคร ทำ อะไร ที่ ไหน ก็ ไป สอด ดู, ควร จะ ขู่ ตะคอก เอา เงิน ได้ ก็ ขู่ เอา เงิน เสีย, เที่ยว ไป ตาม โรง ศาล โรง งาน ทุก แห่ง. มัน เที่ยว สอด แนม แส่ หา เหตุ การ สารพัด. เก็บ เอา มา ขาย ทำ ของ กำนัน เทจ บ้าง จริง บ้าง. ประจบ ประแจง อ้อแอ้ ไป ตาม ใจ, ไม่ ใช่ การ เอา เปน การ. นาย กะรอก หา กิน ดัง นี้ มิ ได้ ขาด เปน คน ปาก คัน เหมือน บอน. เดิม นาย เอี่ยม ข่ม ขี่ ราชยัน ฑิตย์ ดอย เก็บ เลก น้อย ต่าง ๆ, แล้ว ขู่ เอา เงิน กิน เสมอ มา. บัด นี้ นาย เอี่ยม กว้าง ขวาง มาก ขึ้น, ข่ม ขู่ ทั่ว ไป ทุก แห่ง, เขา ว่า เจ้า นาย ขุนนาง ข้า ราชการ เกลียด ชัง นาย เอี่ยม นัก, ไม่ มี ใคร ชอบ เลย.

๑ มี คน หา กิน คน หนึ่ง ชื่อ ตรุษ แต่ ได้ ยิน เขา เรียก ออก ชื่อ ว่า นาย พัน. ปาก พล่อย ๆ ก็ ไม่ เบา, หา กิน ใน เชิง ความ ยุ ค่าง โน้น ข้าง นี้ ให้ เปน ความ, ยุ ให้ ทำ ฎีกา ถวาย นาย พัน บอก เขา ว่า, รับสั่ง ให้ เปน ผู้ ตรวจ ฎีกา ให้ เปน ผู้ ทำ ฎีกา เปน คน กำ กับ โรง ศาล. ใคร จะ ทำ ฎีกา ก็ ให้ มา ทำ ที่ นาย พัน, ทำ ที่ อื่น นาย พัน จะ ปรับ ไหม, เอา โทษ ทั้ง ผู้ ทำ แล เจ้า ของ. คน ที่ เคอะ ๆ ก็ กลัว นาย พัน. คน ฉลาด เขา ไม่ เชื่อ ไม่ กลัว หลอก แต่ คน โง่ ๆ, คน คน นี้ ไม่ ดี.

๏ อ้าย คน สูบ ฝิ่น คน หนึ่ง ชื่อ พระครูจอ ๆ ยุให้คน ทำฎีกา แล้วรับ แต่งให้, คน นี้ ก็ไม่ ดี. มี คนโกง ๒ คน ชื่อ นายน่ำ ๑ ชื่อ นายจุ้ย ๑. นาย น่ำ เปน ครู นาย จุ้ย. คน สอง คน นี้ เที่ยว แส่ หา ถ้อย ความ กิน ตาม โรง ศาล เสมอ, ยุ ข้าง นี้ แยง ข้าง โน้น ให้ เปน ความ กัน. แล้ว เข้า รับ ว่า แทน ถือ ท้าย ถือ หาง ข้าง นี้ ข้าง โน้น, เสี้ยม สอน คู่ ความ ตัด แปลง สำนวน ยักเยื้อง ไป ต่าง ๆ. แล้ว ให้ มี คำ ซัก ความ ยาว สาว ความ ยืด ไม่ให้ แล้ว กัน. เหนใคร ซื่อ ๆ เซ่อ ก็ ขู่ เอาเงิน กิน เสีย ทำ สินบนให้ ตระลาการ กิน บ้าง. ตั้ง เปน ความ ทั้ง ตา ปี ไม่ หา กิน อย่างอื่น เลย. ความ ของ ผู้ อื่น ไม่ใช่ คะดี ของ ตัวแท้, ก็ เก็บ เอา มา ว่า มา ฟ้อง เนือง ๆ. มัก คิ ช่อ ต่อ แหล พูด ไม่ มี จริง, คน สอง คน นี้ ทำให้ ตระลาการ ม่นหมอง ไม่ เที่ยง ธรรม. คน เช่น นี้ ดู เหมือน เสี้ยน หนาม, เพราะ เปน คน มัก ก่อ ให้ เกิด ความ เปน นิตย์, ไม่ ควร ที่ใคร จะ คบ หา เชื่อ ฟัง ถ้อย คำ เขา เลย. สงสาร เอ็ย แต่ คน จำ พวก นี้ ชั่ว ใจ บาป จริง ๆ, ไม่ มี เมตา ปรานี ผู้ อื่น เลย รักษ แต่ ตัว เท่า นั้น. เดี๋ยว นี้ คน สอง คน นั้น ก็ ยัง หา กิน อยู่ อย่าง นั้น นั่น เอง. ใคร อยาก รู้ จัก ตัว ก็ ไป คอย ดู ตาม โรง สาล เถิด ไป ทุก วัน.

๏ มี หญิง หา กิน ไม่ เหมือน คน ปรกติ ๓ คน แม่ ชื่อ ยาย มูล มี บุตร ๒ คน ชื่ออีจุ้ย คน ๑ ชื่อ อีเบี้ย คน ๑. หญิง สาม คน นี้ อวด ตัว ว่า เปน ญาติ พี่ น้อง กับ เจ้า นาย กับ ขุนนาง. เหน ท่าน ผู้ใด มี บุญ วาสนา มี เงิน ทอง มาก, ฤๅ เปน คน โปรด ก็ดี ก็ ลัก เอา นาม ชื่อ มา อ้าง พูด อวด เขา, ว่า เปน ญาติ สนิท ชิด ข้าง ฝ่าย บิดา ฝ่าย มารดา ของ ตัว, มัก ชักสื่อ ชาย หญิงให้เปน ชู้ สาว กัน ชักข้า เจ้า บ่าว ท่าน ใน พระราชวัง บ้าง ต่าง นอก บ้าง, ให้ ทำ ชำเรา กัน ที่ โรง ของ ตัว บ้าง, ที่ อื่น บ้าง ได้ ค่า เชิง เดิน ทั้ง สอง ฝ่าย. ถ้า ไม่ได้ ก็ เคาะ เอา จน ได้. นักเลง เจ้าชู้ไป หา มา สู่ เสมอ, แล้วมักเที่ยวส่อเสียดยุ ยง คนให้ โกรธ กัน นินทา ต่าง นี้ ให้ ต่าง โน้น ฟัง, นินทา ต่าง โน้น ให้ต่าง นี้ ฟัง, แสนแง่ แสนงอน, ผัว มี อยู่ ก็ เล่น ชู้ ต่อ หน้า ผัว, ผัว ต้อง กลัว อำนาฎ, หญิง เหล่า นี้ ไม่ ดี, ข้าพเจ้า เหน ว่า จะ ก่อ ให้เกิด เพลิง ไหม้ ลาม ไป มาก. ข้าพเจ้า คิด จะ ดับ เพลิงให้ หาย จึ่ง ลงพิมพ์ให้ รู้ ทั่ว กัน.

๏ คำ ที่ กล่าว โทษ ข้าง บน นี้, ไม่ใช่ คำ ของ คน ที่ โลเล มัก ยุ ความ. เปน คำ ของ พระยา ผู้ ใหญ่ เปน สำคัญ ควร ที่ จะ เชื่อ.

ข่าว กรุง เทพฯ

๏ ภรรยา ของ หมอ แคมเบอ กับ ภรรยา ของ มิสเตอ กงสุล ปรอตเซีย, กับ มิศเอเลิวก น้อง หญิง ของ ภรรยา กงสุล ปรอตเซีย, ออก จาก กรุง เทพ ฯ ณวัน พฤหัศ เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๔ ค่ำ, จะ ไป ตากลม ที่ อ่าง หิน ใน ตึก ที่ เจ้า พระยาศรีสุริยวงษ ที่ สมุห์ พระ กระลาโหม ท่าน สร้าง ไว้. อังกฤษ เรียกชื่อ ตึก นั้น ว่า ซันนิเตเรียม, แปล เปน ภาษาไทย ว่าเปน ที่ รักษา ตัวให้สบาย. ภรรยา หมอ แคมเบอไม่ สบาย หลาย ขวบ อาทิตย์ มา แล้ว.

๏ หลวง วิสูทร สาคร ดิฐ ได้ ไป อยู่ ที่ ซันนิเตเรียม หลาย ขวบ อาทิตย์, พึ่ง กลับ มา สบาย หมด. เขา สรรเสริญ ว่า เปน ที่ สบาย มาก, ความ ไม่ สบาย ของบุตร ภรรยา นั้น ก็ หาย เปน ปรกฎิ หมด. เขา ว่า ควร ที่ จะ เรียก ที่ นั้น ว่า เปน สนิเตเรียม แท้. แต่ ทว่า จะ ไป อยู่หลาย คน ไม่ได้, ด้วย ตึก มี อยู่ หลัง เดียว. ควร ที่ จะ ให้ มี ขึ้น อีก หลัง หนึ่งให้ เท่า กัน. ข้าพเจ้า คือ เอดิตอร์เหน ควร ที่ ชาติ ยุโรบ แล อะเมริกา จะ คิด เรี่ยไร เงิน กัน ตามพวก, ให้ คอเวอเมนต์ สร้าง ขึ้น อีก หลัง หนึ่ง, เพื่อ จะ ให้ คน อยู่ ได้ หลาย พวก พร้อม กัน, ไม่ แน่น กัน จะ ได้ เปน ที่ สบาย มาก. ลาง คน ที่ ไม่ สู้ เจ็บ ก็ อยาก จะ ไป อยู่ ให้สบาย บาง จำ พวก อยาก จะ แปลี่ยน ที่ เพราะ อยู่ ใน บางกอก นาน ๆ ก็ รำ คาน ไป, ด้วย ว่า เคย อยู่ ที่ เหน ภู เขา แล ทเล จึ่ง อยาก ไป เที่ยว เล่น บ้าง จะ ได้ สบายใจ.

๏ เรือ เจ้า พระยา เข้า มา ณวัน เสาร์ แรม ๑๓ ค่ำ, มี คน โดย สาร มา สี่ คน, คือ ปรปเปศ อชไควเออ คน หนึ่ง, เรฟเรน อาเบอรัง เปน พวก มิศนาเร บาดหลวง คน หนึ่ง, ตันคิมเจง เอซไควเออ กะสุล สยาม ที่ เมือง สิงคโปร์ คน หนึ่ง, แล เจ้า เมืองไทร์ คน หนึ่ง, คน อื่น ๆ นอก นั้นอีก ๓๐ คน.

๏ ข้าพเจ้าผู้ เอดิตอร์ ได้ ยิน ข่าว ว่า, แต่ บันดา เมือง ลาว ที่ เปน เมือง ขึ้น แก่ กรุง อังวะ, มี เจ้าฟ้า ๓๗ องค์. เมือง ลาว ที่ อยู่ใน แดน อังวะใกล้ แดน เชียง ใหม่ กว่า ทุก เมือง, ชื่อ เชียงตุง เมือง หนึ่ง, โมงนาย หนึ่ง, มายปู หนึ่ง, มายปั่น หนึ่ง. เราได้ ยิน ข่าว ว่า, เรฟเรนต์ เอมิซ บิกสบี เปน พวก มิศชันนาเร อมริกา, ที่ เมือง มระแมน ได้ เข้าในเมือง ลาว ที่ ขึ้น แก่ เมือง อังวะ นั้น สำแดง คฤษต์สาศนา, ได้ลูกสิศ มากแล้ว. พึ่งได้

หนังสือเบิก ด่าน แต่ คอเวอเมนต์ กรุงเทพ ฯ, ยอม ให้ เที่ยว ไป ตาม เมือง ลาว ที่ ขึ้น แต่ เชียงใหม่, สำแดง คฤสต์สาศนา ตาม ที่ ชอบ ใจ. แต่ กำหนด ให้ อยู่ใน ที่ ตัว จะ อยุด แต่ เพียง ห้า วัน แล้ว ให้ ไป เสีย จาก เมือง นั้น.

๏ ณวัน เสาร์ เดือน ๙ ขึ้น ๑๓ ค่ำ, พวก มิชชันนารี อเมริกา ที่ กรุง เทพ ฯ, ได้ ขึ้น กราบ เรียน เจ้า พระยา ภูธราภัย ผู้ ว่า ที่ สมุห์ นายก, แล ทูล พระ เจ้า เชียงใหม่ ขอ หนังสือ เบิก ด่าน เพื่อ จะ ให้ เรฟเรน ดี แมกกิลวาเร, แล เรฟเรน เย เวลซัน ผู้ เปน มิชชันนาเร อเมริกา ที่ กรุงเทพ ฯ คน หนึ่ง, ที่ เมือง เพชบุรี คน หนึ่ง, ทั้ง สอง คน นี้ ให้ ไป กับ ด้วย ครอบ ครัว ขึ้น ไป อยู่ ณะ เมือง เชียง ใหม่, ให้ ตั้ง บ้านเรือน อยู่ ที่นั้น, ยอม ให้ สำแดง คฤสตสาศนา เหมือน เคย สำแดง ที่ กรุง เทพ ฯ แล เพชรบุรี.

๏ เจ้า ฟ้าไกสาน ฯ

๏ เราได้ ยินข่าว ว่า ใน ที่ ศาลา ลูก ขุน ที่ สูง สุด ปฤกษา ด้วย เจ้า เมือง ลาว คน หนึ่ง ชื่อ เจ้า ฟ้า ไกสาน อยู่ไมงมาย เข้า ใน การ ขบถ เมือง อังวะ หลาย ปี มา แล้ว เจ้า ฟ้า ไกสาน แพ้ อังวะ พา ครอบ ครัว รี้ พล หนี มา ประ มาณ ๕๐๐๐ คน เข้า มา อาไศรย เมือง ที่ ขึ้น เชียง ใหม่ เจ้า อังวะ ปรารถนา จะ จับ ตัว เจ้า ฟ้า นั้น ทำโทษ คิด อุบาย ต่าง ๆ ล่าง ที่ให้ เอา สิ่ง ของ มา ถวาย พระเจ้า เชียง ใหม่ เพื่อ ประสงค์ จะ ได้ ตัว เจ้า ฟ้า ไกสาน พระเจ้า เชียง ใหม่ ไม่ ยอม จึ่ง มี คำ ตอบ เจ้า อังวะ ไป ว่า เมือง เชียง ใหม่ เปน ค่า ขอบ ขันธ์ เสมา กรุง เทพ ฯ ยัง ไม่ได้ กราบ บัง คม ทูล พระเจ้า อยู่ หัว ให้ ทรง ทราบ ก่อน จะ ยอม ไม่ได้ เจ้า ฟ้า ไกสาน จึ่ง ให้ ราช บุตร คน หนึ่ง ชื่อ คุณ หลวง ลง มา ด้วย พระเจ้า เชียง ใหม่ มา เฝ้า พระเจ้า อยู่ หัว ณกรุง เทพ ฯ ขอ พระ บารมี ปกเกล้า ฯ อย่า ได้ ส่ง เจ้า ฟ้า ไกสาน กลับ ไป ยัง กรุง อังวะ การ นั้น ก็ ยัง กำลัง ปฤกษา ลูก ขุน อยู่ เหน ที่ คอเวอเมนต์ สยาม จะ ไม่ ส่งไป เรา ผู้ เอดิตอร์ ก็ เหน ว่า ไม่ ควร ที่ จะ ส่ง เจ้า ฟ้า ไกสาน ไป แก่ กรุง อังวะ ด้วย เปน ผู้ แพ้ สง คราม หนี มา อาไศรย เชียง ใหม่ การ ที่ ไม่ ปล่อย นั้น ถูก ต้อง ด้วย กฎหมาย เมือง ต่อ เมือง ที่ มี ใน ประเทศ ยุโรป แล อะเมริกา ที่ เมือง ทั้งปวง เหน ว่า เปน กฎ หมาย ดี ควร ที่ คน ที่ เปน ค่า ศึก รบ กัน แพ้ แล้ว มา อา ไศรย ได้ แล ผู้ ที่ ชนะ นั้น จะ มา จับ ตัว ฤๅ จะ ให้ ส่ง ตัว ไป ก็ไม่ได้ เหมือน คน ที่ เปน ผู้ ใหญ่ใน เมือง อะเมริกา คิด ขบถ แพ้ แล้ว จะ หนี มา อยู่ เมือง อังกฤษ ก็ อยู่ได้ อังกฤษ ก็ไม่ ส่ง ถ้า แม้น เปน แต่ ความ ผู้ ร้าย ฆ่า ผู้ พื้น คน หนีไป อยู่ เมือง อื่น ๆ ก็ไม่ พ้น กฎหมาย เมือง ต่อ เมือง ก็ ยอม ให้ จับ ได้ ถ้า แม้น คอเวอ แมนต์ สยาม ไม่ ส่ง เจ้า ฟ้าไกสาน เมือง ยุโรป ทั้งปวง จะ สรรเสิญ ว่า เปน ความ ดี สัตย ธรรม

๏ พระ พิเทศพานิช ฯ

๏ อนึ่ง เราได้ ยิน ข่าว ว่า พระ พิเทศพานิช สยาม วิชิตร ภักดี กงสุล กรุง เทพ ฯ ที่ เมือง สิงคโปร์ พวก เตลิแกรฟ กัมปะนี ที่ เมือง สิงคโปร์ นั้น ได้ ตั้ง พระ พิเทศ ให้ ไป จัด แจง บัน ดา เมือง มลายู ซึ่ง ขึ้น แก่ กรุง เทพ ฯ นั้น เพื่อ จะ ได้ จัด แจง ทำ ทาง เตลิแกรฟ ที่ จะไป จาก เมือง มรแมน ถึง เมือง สิงคโปร์ นั้น คอเวอแมนต์ กรุง เทพ ฯ ก็ เหน ชอบ ด้วย ได้ ยิน ว่า พระ พิเทศ ก็ จะ ไป จัด แจง ใน เรว ๆ

การ ปล้น ของ หลวง

๏ มี ข่าว มา ว่า, ภาษี ไม้ ขอน สัก ที่ ตั้ง อยู่แขวง เมือง ไชยนาต บุรี ถูก โจร ลัก เอา เงิน หลวง ไป ๗๐ ชั่ง. แล ของ อื่น ๆ มาก หลาย สิ่ง. ขณะ เมื่อ ผู้ ร้าย จะ เข้า ไป เอา เงิน นั้น, อ้าย ผู้ ร้าย มัด เจ้า ภาษี กับ ทั้ง ภรรยา เสีย. แล ลูก จ้าง กับ เบ่า อยู่ ที่ นั้น, กลัว อำนาจ อ้าย ผู้ ร้าย หนีไป เสีย หมด.

การ ปลง ศพ พระยา มนตรี สุริยวงษ

๏ เดือน ๑๐ ขึ้น ๙ ค่ำ, ชัก สพ พระยา มนตรีสุริวงษ แล พระยา อภัย สงคราม มา เข้า โรง ทึม, ที่ สนาม ริม วัด บุบผาราม พระบาท สมเด็จ พระจอม เกล้า เจ้า อยู่ หัว ได้ เสด็จ มา รับ สพ ด้วย. วัน พฤหัศ เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๑ ค่ำ เสด็จ มา พระราชทาน เพลิง. แล การ สพ ครั้ง นั้น ท่าน เจ้า พระยา ศรีสุริวงษ ที่ สมุห พระกลาโหม เปน นายการ, ได้ จัดแจง ทำ การ ประดับ ประดา ใน การ สพ หลาย อย่าง ดู เรียบ ร้อย ดี, ทั้ง การ เล่น เหนว่า จะ สนุกนี้. แต่ฝน ตก ทุก วัน ๆ การ จึ่ง เสียไป มาก. วัน ที่ ประทาน เพลิง นั้น ชาว ชาติ ยุโรบ, แล อะเมริกา ทั้ง ชาย หญิง ได้ ทราบ ว่าใน หลวง จะ เสด็จ มา ประทาน เพลิง, จึ่ง มา ประชุม กันใน ที่ นั้น คอย รับ เสด็จ แทบ จะ ทุก คน.

๏ คำ ขุน กลาง แก้ ฯ

๏ ข้าพเจ้า ขุนกลาง กรมพระ นครบาล, ขอ แจ้ง ความ มา ให้ ท่าน ทั้งหลาย ทั้งปวง ทราบ, ซึ่ง มี ผู้ มา ลงพิมพ์ กล่าว โทษ ข้าพเจ้า แต่ หนังสือ พิมพ์ ออก เมื่อ เดือน ๙ แรม ๑๔ ค่ำ, ว่า ข้าพเจ้า เปน ตระลาการ ชำระ ความ ผู้ ร้าย, ฆ่า พระด้วง อยู่ วัด สังขจาย ตาย นั้น, เปนใจ ความ ว่า ข้าพเจ้า รับ สินบน ปล่อย อ้ายบ้าน อ้ายแดง ผู้ ร้าย ไป เที่ยว ล้วง เรือ, แล ย่อง เบา ลัก ผล ไม้ ของ สวน, ลอบ ตี พื้น คน ดัง นี้, ความ เรื่อง นี้ ยัง ชำระ ค้าง อยู่. ได้ ตัว อ้าย ชื่น อาบ้าน อ้ายแดง อ้ายทัด มา พิจารณา, จะ เอา เปน สัจ ว่า ผู้ ใด เปน คน ลง มือ แทง พระด้วง ตาย นั้น ยังไม่ ได้แน่. ด้วย คน ที่ได้ รู้ เหน ใน ความ เรื่อง นี้ นั้น, จะ อยู่ให้ ตระลาการ สืบ เปน พยาน, ก็ คิด กลัว เพื่อน ฝูง พรรค์ พวก ของ อ้าย ผู้ ร้าย จัก พญาบาท, จึ่ง หลบ เลื่อมไป เสีย. จะ เอา พยาน มา สืบ ยังไม่ได้, ความ จึ่ง ได้ ช้า ไป. ซึ่ง มี ผู้ มา ลง หนังสือ พิมพ์ กล่าว โทษ ข้าพเจ้า ว่า, รับ สิน บน ปล่อยผู้ ร้าย นั้น, ข้าพเจ้า จัก กล่าว แก้ว่า ไม่ ได้ รับ สินบน. ท่าน ผู้ ที่ ได้ ยิน ได้ ฟัง ก็ เชื่อ บ้าง ไม่ เชื่อ บ้าง. เมื่อ มี ผู้ ใด รู้ เหน เปน แน่ว่า, ข้าพเจ้า รับ สินบน ขอ ท่าน จง มี ความ เจ็บ ร้อน ด้วย แผ่นดิน, ขอ ให้ ทำ เรื่อง ราว กล่าว โทษ ข้าพเจ้า ต่อ ท่าน ผู้ ใหญ่ ใน กรม พระ นครบาล, ฤๅ ทำ ฎีกา ทูลเกล้าฯ ถวาย จึ่ง จะ เปน คุณ แก่ คน เปน อัน มาก.

๏ คำ ถาม ขุน กลาง ฯ

๏ ข้าพเจ้า เอดิตอร์ ขอ ตอบ คำ ขุนกลาง ตระลาการ ที่ ท่าน แก้ ตัว นั้น ข้าพเจ้า ยัง สงไสย ท่าน ว่าไม่ได้ รับ สิน บน ปล่อย อ้ายแดง อ้ายบ้าน ถึง ท่านไม่ได้ รับ เงิน จาก มือ คน ที่ เปน เพื่อน ฝูง พรรค พวก อ้ายแดง อ้าย บ้าน ก็ จริง แต่ ข้าพเจ้า จะ ขอ ถาม ว่า พวก ของ ท่าน ที่ เข้า ใน การ ชำระ นั้น ไม่ได้ รับเงิน ใน พรรค พวก อ้ายแดง อ้ายบ้าน บ้าง ฤๅ ถ้า เขาได้ รับเพราะ เหน แก่ การ นั้น เงิน นั้น ก็เรียก ว่า เปน เงิน สินบน ตาม กฎหมาย ยุโรบ กฎหมาย ยุโรบไม่ ยอมให้ ตระลาการ รับ เงินโจทย์ จำเลย ฤๅ พวง พ้อง พี่ น้อง ฝ่าย โจทย์ จำ เลย เพราะ กฎหมาย เหน ว่า เงิน ที่ รับ เช่น นั้น เปน เงิน จะ บัง ตา ตระลาการ ไม่ ให้ เหน ถนัด เที่ยง ตรง โดย ความ สัตย์ จริงได้ แล ข้อ ที่ เขา ลง พิมพ์ ว่าได้ รับ สิน บน อ้ายแดง อ้ายบ้าน นั้น เปน คำ กล่าว เท็จไป ฤๅ ถึง เปน คำ เท็จ เช่น นั้น ข้าพเจ้า เหน ควร ที่ จะ มี ความ เจ็บ ร้อน ด้วย แผ่นดิน เพราะ คำ ที่ มี ใน คำ แก้ ของ ท่าน ว่า คน ที่ได้ รู้ เหน ใน ความ เรื่อง นี้ นั้น จะ อยู่ให้ สืบ พยาน ก็ คิด กลัว เพื่อน ฝูง พรรคพวก อ้าย ผู้ ร้าย จัก พยา บาท จึ่ง หลบ เลื่อม ไป เสีย จะ เอา พยาน มา สืบ ยังไม่ได้ การ จึ่ง ได้ ช้า ไป คำ ที่ ท่าน แก่ เช่น นี้ เปน ที่ สำแดง ว่า การ ของ ตระลาการ อ่อนไป ดุจ เครื่อง นาลิกา ที่ หลวม หลุด เดินได้ บ้าง ไม่ได้ บ้าง ไว้ ใจไม่ได้ ไม่ มี อำนาจ ที่ จะ เรียก พยาน เพื่อน ฝูง ของ อ้าย ผู้ ร้าย ที่ จะ ต้อง มา เปน พยาน รู้ แล้ว ก็ หลบ ลี้กไป เสีย จับไม่ได้ ก็ ควร ที่ ตระลาการ จะ เรียก ให้ ได้ ถ้า ผู้ ต้อง เปน พยานไม่ มา ควร ที่ จะลงโทษ พยานให้ สาหัส ตาม กฎหมาย ใน ประเทศ ยุโรบ อัน สัตย์ธรรม์

การ บัน ทุก เรือ ไป นอก

๏ บาน ชี เรือ บัน ทุก ของ ออก จาก กรุง เทพ ฯ ตั้ง แต่ เดือน ๙ ขึ้น ๑๑ ค่ำ จน ถึง เดือน ๑๐ ขึ้น ๔ ค่ำ มี เรือ บัน ทุก ของ ออกไป ๑๑ ลำ คือ เรือ บาก อังกฤษ แอฟไนติน เกลี้ บัน ทุก เข้า หมื่น ๙๐ หาบ จะ ไป เมือง ฮองกง

๏ ชิบ อังกฤษ ชื่อ คติซาก บัน ทุก เข้า ๙ พัน ๕๓๙ หาบ จะไป ฮ่องกา

๏ บาก บริ แมนต์ ชื่อ สตานหรสะ บัน ทุก เข้า หมื่น นึ่ง พัน ๙๗ หาบ กับ ฝ้าง ๑๙๗ หาบ จะ ไป ฮองกง

๏ บาก สยาม ชื่อ ไอเรศติศ บัน ทุก เข้า ๓ พัน ๓๙๘ หาบ ฝ้าง ๕๙๐ หาบ เมล็ด งา๒๗๐ หาบ เข้า เปลือก ๑๐๐๐ หาบ จะ ไป ฮองกง

๏ ปาก สยาม ชื่อ เทลิแกรฟ บัน ทุก เข้า ๔ พัน ๒๒๐ หาบ ฝ้าง ๒๐๐ หาบ เข้า เปลือก พัน ๒๕๐ หาบ จะ ไป ฮองกง

๏ ชิบ สยาม ชื่อ แกนตอน บัน ทุก เข้า หมื่น ๔ พัน ๔๔๐ หาบ ฝ้าง ๗๐๐๐ หาบ น้ำ ตาน ทราย ๙๘ หาบ หนัง สัตว์ ๒๓๐ หาบ เมล็ด งา ๕๐๐ หาบ เข้า เปลือก ๓๐๐ หาบ จะ ไป เมือง ฮองกง

๏ บริก สยาม ชื่อ อ้าย มุ่ย บัน ทุก เข้า ๑๗๑๕ หาบ ฝ้าง ๓๒ หาบ จะ ไป ฮองกง

๏ บาก ฮันโนเวอ ชื่อ ไชนิ์บรอนซ์ บัน ทุก เข้า หมื่น หนึ่ง ๑๘๒๖ หาบ ฝาง ๓๕๙ หาบ เมล็ด งา ๒๓๐ หาบ จะไป ฮ่องกง

๏ เรือ เจ้า พระยา กลไฟ สยาม บัน ทุก เข้า ๔ พัน ๒๐๓ หาบ น้ำ ตาน ทราย ๕๗๒ หาบ หนัง สัตว ๕๘ หาบ เมล็ด งา ๖๓ หาบ ไหม ๑๔ หาบ จะไป สิงคโปร์

๏ กลไฟ อังกฤศ ชื่อ ชิวฤ บัน ทุก เข้า ๕๒๘ ฝาง ๑๕๐ หาบ เขา ควาย ๑๐ หาบ จะไป สิงคโปร์

๏ บาก สยาม ชื่อ โกลเดนสตา บัน ทุก เข้า พัน ๒๐๐ หาบ ฝาง ๑๐๐ หาบ ตะกั่ว เครียบ ๔๕ หาบ เข้า เปลือก ๕๐๐ หาบ จะไป เมือง สิงคโปร์

๏ นอก ๑๑ ลำ นั้น มี อีก ๓ ลำ ได้ ลง ราคา กัน จะ บัน ทุก ของ คือ บาก อังกฤษ ชื่อ ชีสตอน เปน ราคา ๕๒ เซนต์ ครึ่ง บาก อังกฤษ ชื่อ เฟร ราคา หาบละ ๕๐ เซนต์ บาก อังกฤษ ชื่อ นอหำ หาบละ ๕๐ เซนต์

รา คา สิน ค้า ฮ่องกง

๏ เดือน ๘ ที่ ๒ แรม ๑๕ ค่ำ ใน วัน นั้น, เข้า บัง กล่า ขาย เปน ราคา หาบ ๒ เหรียน ๒๐ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๕๕ เซนต์. เข้า ยะวา หาบ ละ ๑ เหรียน ๘๕ เซนต แล ๒ เหรียน ๓๐ เซนต. เข้า เมือง บันเล หาบ ละ เหรียน ๘๕ เซนต แล ๒ เหรียน ๓๐ เซนต. เข้า สยาม หาบ ละ เหรียน ๘๕ เซนต แล ๒ เหรียน ๓๐ เซนต. น้ำ ตาล ทราย ดี หาบ ๔ เหรียน ๕๐ เซนต แล ๔ เหรียน ๘๗ เซนต. น้ำ ตาล กลาง หาบ ๒ เหรียน ๘๑ เซนต แล ๓ เหรียน. ป่าน กลีบ หาบ ละ ๗ เหรียน ๒๕ เซนต แล ๗ เหรีน ๓๑ เซนต. กอฟี่ หาบ ละ ๑๕ เหรียน ๘๑ เซนต. คราม หาบ ละ ๑๐๐ เปานต์ เปะ ๖๐ เหรียน. ฝิ่น มลวา หีบ ๘๘๐ เหรียน. ฝิ่น ปัตนา ใหม่ หีบ ละ ๖๙๐ เหรียน. ปิ้นเรต ใหม่ หีบ ละ ๖๖๕ เหรียน. ฝิ่น เตอเก หีบ ละ ๕๙๐ เหรียน.

๏ ฝ้าย เมือง กาลกะตา หาบ ๒๒ เหรียน แล ๒๕ เหรียน. ฝ้าย ยิปุ่น หาบ ละ ๒๕ เหรียน แล ๒๖ เหรียน. ฝ้าย นิ่งโป หาบ ละ ๒๔ เหรียน แล ๒๕ เหรียน. ฝ้าย เสี้ยงไฮ หาบ ละ ๒๓ เหรียน แล ๒๔ เหรียน. ฝ้าย เทียนสิน หาบ ๒๒ เหรียน แล ๒๓ เหรียน. การบูน หาบ ละ ๒๗ เหรียน ครึ่ง.

ราคา สินค้า กรุงเทพ

๏ เข้ากล้อง อย่าง ต่ำ เกวียนละ ๔๔ บาท ๏ เข้ากล้อง อย่าง กลาง เกวียนละ ๔๘ บาท ๏ เข้าขาว อย่าง ดี เกวียน ละ ๕๑ บาท ๏ เข้า อย่าง ที่ ๔ เกวียน ละ ๖๒ บาท เข้า ขาว ที่ หนึ่ง เกวียน ๘๐ บาท ที่ ๒ เกวียน ๕๗ บาท ๏ เข้าโรงจักร ที่ หนึ่ง หาบละ ๒ บาท ๒ สลึง ที่ ๒ หาบ ละ ๒ บาท สลึง ที่ ๓ หาบ ละ ๒ บาท เฟื้อง ๏ เข้า เปลือก นาสวน เกวียน ๔๗ บาท นา เมือง เกวียน ละ ๔๒ บาท ๏ เมลด งา เกวียน ละ ๙ บาท ๏ ฝ้ายไม่มี เมด หาบ ละ ๒๗ บาท ที่ มี เมด หาบละ บาท ๏ น้ำตานทราย ขาวอย่าง ที่ หนึ่ง หาบละ ๑๒ บาท ที่ ๒ หาบละ ๑๑ บาท ๓ สลึง ที่ ๓ หาบละ ๑๐ สลึง เฟื้อง ๏ น้ำตานแดง ที่ หาบละ บาท ที่ หาบละ บาท

๏ พริกไทย ดำ หาบ ละ ๑๐ บาท ๏ หนังควาย หาบ ละ ๑๒ บาท ๏ หนังวัว หาบละ ๑๘ บาท ๏ เขา วัว หาบ ละ ๒๙ บาท

๏ เขาควาย หาบละ ๑๕ บาท ๒ สลึง ๏ กำยาน ที่ ๑ หาบละ ๑๘๐ บาท ที่ ๒ หาบละ ๗๐ บาท ๏ ตะกั่วเกรียบ ที่ ๑ หาบละ ๔๐ บาท ที่ ๒ หาบ ละ ๓๗ บาท ๏ ป่าน กลีบ ที่ ๑ หาบละ ๒๒ บาท ที่ ๒ หาบ ละ ๒๓ บาท ๏ รง หาบ ละ ๖๕ บาท ๏ ไหม โคราช หาบละ ๓๒๐ บาท ไหม ยวร หาบ ละ ๔๐๐ บาท ไหม เขมน หาบละ ๖๕๐ บาท ๏ ครั่ง ที่ ๑ หาบละ ๑๔ บาท ๒ สลึง ที่ ๒ หาบละ ๑๓ บาท ๏ เร่ว หาบละ ๓๘ บาท ๏ กระวาน หาบละ ๒๕๐ บาท ๏ ฝาง ๓ ดุ้น ๔ ดุ้น เปน หาบ ๆ ละ ๒ บาท สลึง ที่ ๕ ดุ้น ๘ ดุ้น เปน หาบ ๆ ละ ๒ บาท เฟื้อง ที่ ๗ ดุ้น ๘ ดุ้น ๙ ดุ้น เปน หาบ ๆ ละ บาท สาม สลึง เฟื้อง ๏ เมลด กระเบา หาบละ ๒ บาท ๏ ไม้ ซิง ชัน ที่ หนึ่ง ๑๐๐ หาบ เปน ๒๐๐ ที่ สอง หนัก ๑๐๐ หาบ เปน ๑๒๐ บาท ๏ ไม้ แดง ที่ หนึ่ง ๑๐๐ หาบ เปน ๒๐๐ บาท ที่ ๒ หาบ ละ บาท ๏ ไม้ สัก ยก ละ ๑๐ บาท ๏ งา ช้าง ๔ อัน เปน หาบ ๆ ละ ๓๖๐ บาท ๕ อัน เปน หาบละ ๓๓๐ บาท ๖ อัน เปน หาบ ๆ ละ ๓๐๐ บาท ๏ ปลา แห้ง หาบละ ๑๕ บาท ปลา สลิด หาบ ละ ๑๐ บาท สลึง ๏ ปลิง ทะเล หาบละ ๙ บาท ๒ สลึง กระสอบ ๑๐๐ ใบ เปน ๘ บาท ทอง หนัก บาท หนึ่ง เปน เงิน ๑๗ บาท ๏ การ แลก เงิน เมือง สิงคโปร ได้ กำไร ร้อย ละ ๗ เหรียน

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

เล่ม ที่ ๒ เดือน ๑๐ แรม ๑๕ ค่ำ ปี ขาน อัฐ ศก จุลศักราช ๑๒๒๘ เดือน ออกโทเบอ วัน ที่ ๙ กฤษ ศักราช ๑๘๖๖, ใบ ที่ ๑๖

การ วิ ชา ใหม่

๏ พึ่ง เกิด วิชา ใหญ่ ขึ้น ใหม่ ๆ อัน จะ มี ประ โยชน แก่ มนุษย์ โลกย์, คือ ว่า มี คน ๆ หนึ่ง ชื่อ มิศเตอเคล เปน ชาว อัง กฤษ, คิด การ กัน ดิน ปื่น จุด ไฟ ไม่ ไหม้ ได้, ดิน ปื่น นั้น ก็ ไม่ เสีย ใช้ ได้ ดี เหมือน แต่ ก่อน. การ นี้ คิด มา ๑๕ ปี จึ่ง สำ เรจ ความ ปราฐ นา. แต่ เดิม นั้น มี คน คิด ทำ ดิน ปื่น ขึ้น ก็ เปน วิชา ใหญ่. เพราะ วิชา นั้น การ รบ กัน ด้วย ศรธนู หน้า ไม้, ก็ เปลี่ยน เสีย หมด เอา ปื่น ยัด ดิน ใช้ แทน. พวก แขก มหมัด เปน ผู้ ใช้, ดิน ปื่น ใน การ รบ ก่อน คน ทั้งปวง. แต่ วิชา ที่ เกิด ขึ้น ใหม่ นี้ เปน วิชา ใหญ่ อัษจรรย์ กว่า นั้น มาก. คน ทั้ง ปวง เคย เข้า ใจ กัน ว่า, ไฟ กับ ดิน ปื่น อยู่ ใกล้ ชิด กัน ไม่ ได้. แต่ วิชา ใหม่ นี้ ให้ อยู่ ใกล้ กัน ได้. ถ้า จะ เอา ไต้ จุด ไฟ ใส่ ใน ถัง ดิน ปื่น ก็ ได้ ไม่ ไหม้. เขา ทำ ดัง นี้ เขา เอา แก้ว ยัง ใช้ กัน ทุก วัน นี้ เผา ไฟ ให้ ละลาย ดู ขาว แล้ว, จุ่ม ลง ใน น้ำ เย็น เอา ขึ้น มา ก็ อ่อน เหมือน ดิน สีพอง, แล้ว ทำ ให้ เปน ผง เอา ลง ระคน ปน ด้วย ดิน ปื่น. ถ้า ปราฐนา จะ ไม่ ให้ ดิน แตก แต่ ไฟ ไหม้ ดิน ได้ บ้าง เลก น้อย ไม่ สู้ แรง, ก็ ให้ เอา แก้ว ที่ เปน ผง ๒ ส่วน ดิน ปื่น ส่วน หนึ่ง, เอา ไฟ จุด จะ ไหม้ แต่ ช้า ๆ เหมือน ดิน อ่อน อ่อน ที่ สุด ที เดียว แล้ว ก็ ไม่ แตก ด้วย. ถ้า เอา ผง แก้ว ๓ ส่วน ดิน ปื่น ส่วน ๑ ปน กัน, ดิน ปื่น นั้น แทบ จะ ไม่ ไหม้ ได้. ไหม้ ได้ นิด น่อย. เอา แก้ว ๔ ส่วน ดิน ปื่น ส่วน ๑ ไม่ ไหม้ ได้ เหมือน หิน, ใช้ แต่ เท่า นี้ ก็ เปน เครื่อง ดับ ไฟ ได้ จึ่ง ว่า วิชา นี้ เปน วิชา ใหญ่ เปน อัษจรรย์ นัก. ไม่ มี วิชา อื่น จะ เปรียบ เทียบ ได้.

๏ มี คำ ถาม ว่า ทำ ดั่ง นี้ ดิน ปื่น จะ มิ เสีย, จะ ใช้ ได้ ฤๅ.

๏ คำ ตอบ ว่า ใช้ ได้ ไม่ เสีย เลย. นี่ แล ที่ ตรง นี้ เปน อัษจรรย. เมื่อ กำ ลัง ระ คน ปน กัน อยู่ กับ ผง แก้ว นั้น ไฟ ไม่ ติด. ครั้น เอา ผง แก้ว, ออก แล้ว ก็ ใช้ ได้ เหมือน ดิน ปื่น เปน ปรกฎิ. เมื่อ จะ เอา ดิน ปื่น ใช้ ให้ เอา แร่ง ถัก ด้วย ลวด ทอง แดง เลอียด แต่ พอ ให้ ผง ลอด ลง ได้, แต่ อย่า ให้ ดิน ปื่น ลอด ไป ได้. ร่อน เอา ผง แก้ว ออก เสีย แล้ว ดิน ปื่น นั้น ก็ ดี เหมือน แต่ ก่อน. เอา ไฟ จุด เข้า ก็ แตก ออก เรว. วิชา นี้ จะ มี คุณ มี ประ โยชน มาก หลาย อย่าง. ถ้า จะ เอา ดิน ปื่น ไว้ ที่ ไหน ๆ ก็ ไม่ ต้อง กลัว ไฟ ธรรมดา แล ไฟ ฟ้า. แก้ว ผง นั้น แก้ ชื้น ก็ ได้. ดี นัก ไม่ ต้อง กลัว ดิน ปื่น จะ ชื้น ด้วย ไอ ฟ้า ไอ ฝน. ลาง ที่ ดิน ปื่น เอา ไว้ ด้วย กัน มาก. ๆ แล คน ไป ทำ ให้ สะ เทือน ดิน ต่อ ดิน กะทบ กะทั่ง กัน เข้า, ก็ เปน เพลิง ลุก ไหม้ ก็ มี เกิด ไฟ ขึ้น เอง ดัง นี้. ถ้า มี ผง แก้ว ปน อยู่ ด้วย แล้ว ไม่ เกิด ไฟ เอง เลย จะ ทำ ให้ สะ เทือน ยัง ไร ก็ ไม่ เกิด ไฟ ขึ้น ได้. ทุก วัน นี้ การ ที่ จะ รักษา ดิน ปื่น ไว้, ต้อง ทำ ที่ ไว้ ให้ แน่น หนา มิ ให้ สะเทือน, แล้ว หุ้ม ด้วย ของ ที่ ไฟ จะ ไม่ ถูก ได้. แล ประตู ที่ จะ เข้า ไป, ที่ ห้อง ไว้ ดิน นั้น ก็ ต้อง ระ วัง ระ ไว รักษา กวด ขันธ นัก. ตั้ง แต่ นี้ ไป เมื่อ วิชา นี้ ปรากฎ ขึ้น แล้ว, ใช้ ได้ ทั่ว จะ ไม่ ต้อง ระ วัง รักษา เลย, จะ นอน อยู่ บน ถัง ดิน ปื่น ก็ ได้, เหมือน กับ นอน อยู่ บน กระ สอบ น้ำ ตาล ทราย. คน ฟัง เพียง นี้ ก็ ยัง จะ สง ไสย อยู่ จะ ยัง หา เชื่อ ไม่. การ อัน นี้ ผู้ ใหญ่ ที่ เมือง อังกฤษ ได้ ทำ ลอง ดู แล้ว. เชนนิรัล ผิพรอย เปน ขุน นาง สำ รับ ดู ปื่น ใหญ่ ที่ เมือง อัง กฤษ, ได้ จัด แจง ลอง ดู ดิน ปื่น ที่ มี ผง แก้ว ระ คน ปน กัน, มิศเตอเคล ได้ จัด แจง ดิน ปื่น มาก, ประ มาณ ได้ ๕ หมื่น เปาน์. มี คน ผู้ ใหญ่ ประ ชุม กัน คอย ดู มาก. ใน เมือง อัง กฤษ ที่ ตำ บน มาเทโล่, ที่ มี ป้อม ชื่อ เปด ป้อม ๑ คน ทั้งปวง คอย ดู อยู่ แต่ ห่าง ๆ ด้วย ยัง ไม่ วาง ใจ เดิม มิศเคลเอา. ไฟ ฟ้า จุด ดิน ปื่น ๆ ก็ ไม่ แตก. แล้ว เรียก ให้ คน เข้า ไป ใน โรง ดิน ให้ ดู ใกล้ ๆ. คน ก็ เข้า ไป ดู ใกล้ ๆ มิศเตอเคล, เอา ไฟ จุด ถัง ที่ เต็ม ด้วย ดิน ปื่น นั้น, ถัง ได้ ไหม้ ดิน ปื่น ข้าง ใน ถัง ไม่ ติด ก็ เหมือน ยัง ดิน ทราย เหมือน กัน. เหตุ ฉะ นี้, จึ่ง ควร จะ สรรเสิญ วิชา นี้ ว่า เปน ใหญ่ ยิ่ง, คง จะ มี คุณ ประ โยชน แก่ มนุษย์. ดุจสัตว ราย ทั้งปวง ที่ มี ใจ อ่อน จะ กลับ เสีย

ใหม่ ไม่ ทำ ร้าย อีก. แล สิ่ง โต ทั้งปวง จะ นอน สบาย ด้วย ลูก แกะ ตาม คำ ผู้ ทำ นาย, ได้ ว่า ไว้ ใน พระ คัม ภีร์ ไบ เบิล นั้น. หนังสือ ข้าง บน นี้ คัด ออก จาก หนังสือ ราง กุง แคม, ที่ ได้ ลง พิมพ ณ เดือน ๙ ขึ้น ๑๑ ค่ำ.

ปืน ไร เฟล

๏ ข่าว มา ว่า อังกฤษ ได้ คิด ทำ ปืน ไรเฟล ใหม่ ดี ขึ้น กว่า แต่ ก่อน, อังกฤษ ได้ ยิน ว่า ทัพ พวก ปรอศ เซีย ได้ การ ใหญ่ เพราะ ปืน ชื่อ นิเดล คัน นั้น, เหน ว่า ถ้า จะ นิ่ง เฉย ไป จะ สู้ ปรอศ เซีย ไม่ ได้, จึ่ง ทำ ปืน ดี ยิ่ง กว่า นั้น อีก, ชื่อ ซันไนเดอ เอนฟิลด์ ไรเฟล. ยิง ได้ นาที หนึ่ง ถึง ๑๕ นัด, ปืน นิเดลคัน ของ ปรอศ เซีย นั้น นาที เดียว ยิง ได้ แต่ ๙ นัด. อย่าง ทำ ใหม่ นี้ ไม่ ต้อง ประคัก ประเคิด ใส่ ชะนวน ทอง แดง เลย, ใส่ แต่ สดัน เข้า ไป ใน กัน ปืน แล้ว ก็ หัน ควง มา บีด, เขม ถูก เข้า ก็ เปน ไฟ ได้, ปืน นั้น ก็ ลั่น ออก ไป ไม่ ต้อง ทำ อะไร ที่ ปาก กระบอก ปืน, เขา ลอง ปืน ไร เฟล ใหม่ นั้น, ที่ ป้อม หลวง อังกฤษ สำรับ ไว้ เครื่อง อาวุธ ที่ เมือง วูลริก มี ขุน นาง เปน พะ นักงาน ดู หลาย คน. เขา วาง ปืน ลง แล้ว ยิง เป้า ใกล ๑๓๙ ว่า, ใน นาที เดียว ถูก เป้า ๓๐ หน, ใจ ดำ เป้า ที่ หมาย นั้น โต ประมาณ ๒ นิ้ว, จึ่ง ว่า ไรเฟล ที่ ทำ ใหม่ นี้ ดี กว่า แต่ ก่อน เท่า หนึ่ง, แต่ ก่อน ยิง ได้ แต่ ๙ นัด, ครั้ง นี้ ยิง ได้ ถึง ๑๕ นัด, แต่ ก่อน ก็ หา สู้ แม่น ยำ ไม่, ครั้ง นี้ แม่น ยำ ที่ เดียว.

แอดแลนติก เตลีแครฟ

๏ แอดแลนติก เตลีแครฟ นั้น, ได้ วาง สาย ลง ใน มหา สมุท แล้ว, แต่ เดือน ๘ ที่ ๒ แรม ค่ำ หนึ่ง. เจ้า เมือง คานิดา มี หนังสือ มา ทาง สาย เตลีแครฟ, ข้าม มหา สมุท มา ถึง เอิล ออฟ คารนาระวัล ที่ เมือง ลอนดอน. ใจ ความ ว่า ข้าพเจ้า จะ ให้ กวีน รู้ ว่า ทาง เตลีแครฟ นั้น สำเรศ แล้ว, เปน ที่ จะ ให้ บัง เกิด ความ ศุข แล กำลัง แก่ เมือง อังกฤษ มาก, กวีน วิกโต เรีย ได้ ตรัส คำ ตาม เตลีแครฟ ถึง เปรศเดน ยอน ซัน เจ้า เมือง ยู ใน ติศเตศ. เปรศเดน ยอน ซัน ได้ ตอบ คำ กวีน. แล เจ้า เมือง ที่ เกาะ วันกูเวอ ที่ อยู่ ฝ่าย ตวัน ตก, ทวีป อเมริกา เหนือ, มี คำ พูด ถึง เจ้า เมือง ลอนดอน, มา ทาง เตลีแครฟ ยก, ใน แผ่น ดิน ทวีป อเมริกา, ตลอด มา ถึง ที่ เตลีแกลฟ แอดแลนติก รับ ข้าม มหา สมุทร ต่อ มา จน ถึง เกาะ อังกฤษ, คำนับ เปน ใจ ความ ว่า, เมือง วันกูเวอ อยู่ ห่าง เมือง ลอนดอน ๘ พัน ไมล์, ขอ อวยพร มา ถึง เมือง อังกฤษ เปน มารดา ของ เรา, ขอ ให้ มารดา เจริญ ๆ. เจ้า เมือง ลอนดอน จึ่ง ตอบ ใน วัน นั้น, ว่า เมือง อิงลันด์ เปน มาร ดา ของ พวก เรา นั้น, ได้ อวย พร มา ถึง ลูก ชาย เล็ก ๆ ของ มารดา, คือ เมือง วันกูเวอ นั้น ให้ ลูก อยู่ เปน ศุข, ให้ เจริญ ความ ศุก แก่ ครอบ ครัว ของ เรา. ลอดแมเยอ แห่ง ลอนดอน, แล ลอด แมเยอ แห่ง นุยอก, พูด คำนับ กัน ตาม สาย เตลีแครฟ. ลอด แม เยอ เมือง ลอนดอน ว่า ขอ ให้ การ ค้า ขาย ของ เมือง อังกฤษ, แล เมืองอเมริกา เจริญ ขึ้น นัก, แล ขอ ให้ ความ ศุข แล ความ เจริญ ผูก มัด เมือง ทั้ง ๒ ฝ่าย ไว้ เปน เหมือน เมือง อัน เดียว กัน. ลอด แมเยอ เมือง นุยอก จึ่ง มี คำ ตอบ ว่า, ปัญญา ของ มานุษย์ ที่ พระ เจ้า ได้ โปรด ประทาน, แล ให้ สำเรจ นั้น ได้ ผูก ทวีป ยูโรบ แล อะ เมริกา นั้น สนิท กัน แล้ว. ขอ ให้ สาย เตลีแครฟ นั้น เปน ที่ จะ ให้ เกิด ความ ศุข แก่ บันดา เมือง ทั้งปวง, แล ให้ บังเกิด ความ สัตย ธรรม แก่ พล เมือง ทั่ว ไป ใน โลกย์. อนึ่ง สาย เตลีแครฟ นั้น ดี ยิ่ง กว่า ที่ ทำ แต่ ครั้ง ก่อน, ใน ชั่ว นาที หนึ่ง ใช้ คำ อัง กฤษ ได้ ๖ คำ รวจ ๆ เรว กว่า แต่ ก่อน โมง หนึ่ง ได้ ๓๖๐ คำ. การ นั้น คง จัก แจง ให้ ดี ขึ้น กว่า แต่ ก่อน, จะ ให้ มี เครื่อง ใช้ ให้ เรว ขึ้น อีก. ถ้า แล้ว ลง ก็ จะ เรว ยิ่ง กว่า นั้น ๓ เท่า, คือ โมง ละ ๑๘ คำ. ผู้ ฝาก ข่าว ไป จาก เมือง ลอนดอน ไป ถึง เจ้า ของ จด หมาย เหตุ, ชื่อ นุยอก เฮอรัลด์, ได้ บอก ว่า, คำ ที่ เจ้า แผ่น ดิน ปรอศเซีย ได้ ตรัส ราช การ แก่ คอเวอเมนต์ ปรอศเซีย, ได้ ฝาก ไป ตาม ทาง เตลีแครฟ ถึง เมือง นุยอก, เปน คำ ยาว ก็ ไป ถึง เมือง นุยอก ใน วัน นั้น, ต้อง เสีย ค่า ธรรมเนียม เปน เงิน ๕๐๐๐ เหรียน.

ว่า ด้วย ฟ้า แล เจ้า ของ

๏ วัน หนึ่ง ฟ้า เดิน อยู่ ตาม ถนน หลวง, แล้ว กระโดดวิ่ง ลง ถนน ที่ จะ ไป ถึง เหว. เจ้า ของ เหน ฟ้า วิ่ง ไป ดั่ง นั้น ก็ วิ่ง ไล่ ตาม ฟ้า ก็ เกือบ จะ ตก เหว อยู่ แล้ว. เจ้า ของ ฉวย หาง ฟ้า ได้ ทัน ก็ ฉุด หาง ฟ้า ไว้. ส่วน ฟ้า นั้น มี แรง มาก กว่า เจ้า ของ, ๆ นึก กลัว ว่า ตัว จะ พลอย ตก ลง ใน เหว ด้วย. เจ้า ของ จึ่ง ว่า เอง จะ เปน นาย ได้ ก็ เปน เถิด, ว่า แล้ว ก็ ปล่อย หาง ฟ้า เสีย. ฟ้า ก็ ตก เหว ตาย. ๏ คำ เปรียบ นี้ ใจ ความ ว่า การ ที่ ถือ ตัว ใจ กระด้าง นั้น, คง จะ นำ ไป ถึง แก่ ความ ตาย.

พงษาวดาร อังกฤษ ต่อไป

๏ จำ จะ ตริ การ ตัด รอน เสียให้อ่อนกำลัง. จึ่ง ตรัสสั่ง จะ ให้ ไป รับ อีลิซเอเบ็ต มา เปน มเหษี, หวัง จะ ตัด ความ คิด พวก แลนแกศเตอ กับ พวก ยอค เสีย มิให้คิด การ สืบ ไป ได้. ฝ่าย ขุนนาง ที่ คิด จะ เข้า กับ เฮนเรเอิลออฟริชะมัน, ก็ ให้ คน ไป แจ้ง ความ แก่เฮนเรเอิลออบริชมัน,ให้รีบยกมา. อย่าให้ ริดเจิ้น สม ความ คิด ได้. เฮนเรเอิลออบริชมัน จัด ทหาร ได้ สาม พัน คน, รีบ ยก มา ถึง ประเทศ อังกฤษ, มี ผู้ มา เข้า เปน พรรค พวก มาก ด้วยกัน. ริดเจิ้น ทราบ ดั่ง นั้น ยก ทหาร ไป จะ รบ ด้วย เฮนเร เอิลออบริชมัน, ครั้ง เข้า ไป จะ รบ ทหาร ก็ ทิ้ง เสีย, ไป่ เข้า เปน ทหาร เฮนเรเอิลออบริชมัน เสีย มาก ขึ้น. ริดเจิ้น เหน ดังนั้น กริ้ว นัก, ตรง ออก ไป จะฟัน เฮนเรเอิลออฟริชมัน. ทหาร เอิล ออฟริชมัน ก็ เข้า กลุ้ม รุม ทุบ ตีริดเจิ้น, ๆ ก็สิ้น พระชนมชีพ อยู่ ที่นั้น. ทหาร ทั้งปวง เหน ริดเจิ้น สิ้นชีพ แล้ว ก็ ยินดี พา กันโห่ ร้อง ขึ้น ว่า, ขอ ให้เฮนเร มี พระชนมายุ ดำรง อยู่ สิ้น กาลนาน. การ รบ นั้น ก็ สงบ อยู่ มิได้ รบ กัน สืบไป. เซอวิเลียมซะแตน เหละ บิดาเลี้ยง ของ เฮนเร, ถอด เอา มงกุฎ สำหรับ เจ้า แผ่นดิน จาก พระเสียน ริดเจิ้น มา สวม ลง ใน พระเสียน เฮนเร. พระ ศพ ริดเจิ้น นั้นไม่ มีใคร นับ ถือ, ยก พาด บน หลัง ม้า แล้ว เอา ไป ฝัง เสีย เหมือน ศพ คน โทษ. พระชนม์๓๕ พรรษา, อยู่ ใน ราช สมบัติ๒ ปี.

๏ เมื่อ เฮนเรเอิลออบริชมัน ได้ ราช สมบัติ, พระชน มายุ ได้๓๐ พรรษา, แต่ ยัง มิ ได้ รับ นางอีลิซเอเบ็ต มา เปน พระ มเหษี ตาม ซึ่ง ได้ สัญญาไว้. ด้วย เคือง พวก ยอค อยู่ แต่ ครั้ง ก่อนๆ มา. อนึ่ง จะ รับ มา ก่อน การ ราชาภิเศก ก็ เกรง เกลือกคน ทั้งปวง จะ ตระหนักว่า, เพราะ นาง อีลิซเอเบ็ต พระองค์ จึ่ง ได้ เปน เจ้า แผ่นดิน. ทรง ดำริห์ ฉนี้ แล้ว, สั่งให้แต่ง การ ราชาภิเศก ครั้น ราชาภิเศก เสรจ์ แล้ว, จึ่ง ได้ รับ นาง อีลิซะอะเบ็ต มาเปน พระ มเหษี, แต่ มิ ได้ โปรดปราน ให้ มี อำนาจ มาก นัก. พวก ยอค จึ่ง ขุ่น เคือง คิด ขบถ รบ กวน อยู่ บ่อย ๆ. อยู่ มา พวก ยอค คิด กลอุบาย, แต่ง ชาย หนุ่ม คน หนึ่ง รูปร่าง หมด จด, ชื่อ แลมเบิตซิมเนล, ให้ ปลอม เปน เอิลวอวิก ซึ่ง เปน เจ้าฝ่าย กระกูล พวก ยอค ที่เฮนเร ให้ จำ ขัง ไว้ นั้น, ไป ประเทศ ไอยะ แลนด์, หวัง จะ ให้ชาว ไอยะแลนด์ นับ ถือ. แลมเบิตซิมเนล ปลอม เปน เจ้าไป เที่ยว เล่า ใน ประเทศ ไอยะแลนด์ ว่า, ตัว เปน เอิลวอวิก. ชาว ไอยะแลนด์ สำคัญ ว่า จริง ก็ นับถือ ยก ย่อง ว่า เปน กระษัตร, กฤติศัพท์ นั้น เล่า ฦๅ มา ถึง กรุง ลอนดอน. เฮน เร เจ้า แผ่นดิน อังกฤษ ทราบ ดัง นั้น, ก็ให้ เอา เอิลวอวิก ออก กระเวนไป รอบ กรุง ลอนดอน. ชาว กรุง ลอนดอน ทั้งปวง ได้ เหน ดั่ง นั้น ก็ ทราบ แน่ ว่า, ข่าว ที่ เล่า ฦๅ นั้น มิใช่ เอิลวอวิก จริง, เปน คน ปลอม. แต่ ชาว ประเทศ ไอยะแลนด์ นั้น ยัง สำ คัญ ว่า จริง, ก็ เข้า เปน พรรค พวก ของ แลมเบิตซิมเนล, ๆ ได้ พล รบ แปดพัน คน, ก็ ยก มา ประเทศ อังกฤษ. ใน กฤษ ศักราช ๑๔๘๗ ปี, เฮนเร เจ้า แผ่นดิน ยกไป ต่อ รบ, ทับ แลมเบิตซิมเนล พ่ายไป, จับ แลมเบิตซิมเนล กับ บาทหลวง ผู้ เปน ครู ได้, ให้ จำ บาทหลวง ไว้. แต่ แลมเบิตซิมเนล นั้น ให้ เปน คน สำหรับ ล้าง ครัว ไฟ ของ ท่าน.

๏ ใน คฤศตศักราช ๑๔๙๓ ปี. พวก ยอค จัด ชาย หนุ่ม อีก คน หนึ่ง, ชื่อ เปอกินวอเบ็ก รูป พรรณ สะสวย คล้าย เจ้า ที่ ริดเจิ้น ให้ ประหาร เสีย ลับๆ ใน ทิม ขัง นั้น, ให้ ปลอม เปนเจ้า ไปแจ้ง ความ แก่ คน ทั้งปวง ว่า, ตัว เปน เจ้า พวก ยอค ที่ ริดเจิ้น สั่ง เปน ความ ลับ ให้ ประหาร ชีวิตร เสีย ใน ทิม ขัง นั้น. ผู้ รับ สั่ง เอนดูปล่อย เสีย มิได้ ทำ ตาม สั่ง, ก็ ซุ่ม ซ่อน รักษา ชีวิตร รอด มา ถึง เพียง นี้. คน ทั้งปวง เหน รูป ทรง งด งาม ก็ เหน จริง ด้วย นับ ถือ. เปอกินวอเบ็กไป ประเทศ เบอเก็นดี, เจ้า แผ่นดินเบอเก็นดี นั้น เปน ผู้ หญิง, เปน อา ของ เจ้า ที่ ต้อง ประ หาร ชีวิตร เสีย ใน ทิม ขัง นั้น ด้วย. เปอ กินวอเบ็ก เข้าไป เฝ้า เจ้า แผ่นดิน นั้น, ทูล ความ ให้ ทรง ทราบ ว่า เปน พระ ราชนัดา, ขอ ให้ ทรง พระ กรุณา ช่วย อุด หนุน เปน กำลัง. เจ้า ประเทศ นั้น เดิมทำ เปน ไม่ เชื่อ, แล้ว รับ ว่า เปน นัดา จริง. ข่าว นี้ ฦๅมา ถึง ประเทศ อังกฤษ, ชาว ประเทศ อังกฤษ มาก ด้วย กัน ได้ ไป ดู เจ้าปลอม. เฮนเร เจ้าแผ่นดิน ทราบ ดั่ง นั้น, ให้ หา คน ทั้งสอง ที่ ประหาร เจ้า สององค์ เสีย นั้น, มา ซัก ถาม ได้ ความ จริง ว่า เจ้า สององค์ นั้น สิ้น ชีพ แน่ แล้ว. จึ่ง ให้ ประกาษ ความ เรื่อง นั้น, คน ทั้งปวง หา ใคร่ จะ เชื่อไม่, หลง เชื่อ ว่า เจ้า องค์ นั้น ยัง อยู่ จริง. เฮนเร จึ่ง ให้ คน สอดแนม สอง คน ไป สอดแนม ดู ใน ประเทศ เบอเก็นดี, ให้ ทำ ที เหมือน จะ เข้า เปน พรรคพวก ด้วย. แล้ว ให้ ดู ขุนนาง อังกฤษ ใคร จะ เข้า เปน พวกพ้อง บ้าง

ให้ จด ชื่อ ไว้. ก็ ได้ ตัว ขุนนาง ที่ เอา ใจ ออก หาก มาก คน. ให้ จับ ขุนนาง เหล่า นั้น ประหาร ชีวิตร เสีย ใน วัน เดียว กัน. เพราะ ฉะนั้น จึ่งไม่ มีใคร เข้า กับ เปอกินวอเบ็ก, ๆ จึ่ง ไป ประเทศ สกอตแลนด์, ทูล ความ นั้น แก่ เจ้าแผ่นดิน สกอตแลนด์ ๆ ก็ ทรง เชื่อ, จึ่ง ประทาน บุตรี ของ ขุนนาง ผู้ ใหญ่ให้ เปน ภรรยา แก่ เปอกินวอเบ็ก, แล้ว รับ ว่า จะ ช่วย เปน กำลัง. เจ้า แผ่นดิน สะกอตแลนด์ ก็ ตระเตรียม กอง ทัพ จะ ยก ไป ตี ประเทศ อังกฤษ. ฝ่าย เฮนเร ทรง ทราบ ก็ ส่ง ราชทูต ไป ทำ ไมตรี กับ เจ้า แผ่นดิน สกอตะแลนด์, ตัด ศึก เสีย มิ ให้ ยก มา. เหตุ ฉะนี้ เปอกินวอเบ็ก ก็ ลา เจ้าแผ่นดิน สกอตแลนด์ ไป ประเทศ ไอยะ แลนด์, ภัก อยู่ ที่ นั่น น่อยหนึ่ง ก็ ยก พล ข้าม ไป ประเทศ อังกฤษ. เฮนเร ก็ แต่ง กอง ทัพ ออก ไป ต่อ สู้, เปอกินวอเบ็ก เหน จะ ต้าน ทาน มิ ได้. ก็ ละ ทหาร เสีย หนี ไป อยู่ ที่ วัด. เฮนเร ให้ คน ไป บอก ให้ ออก มา เฝ้า โดย ดี, จึ่ง จะ ไม่ ประหาร ชีวิตร. เปอกินวอเบ็ก ก็ มา เฝ้า. เฮนเร ให้ จับ จำ ขัง ไว้. อยู่ มา ไม่ นาน เปอกินวอ เบ็ก กับ เอิลวอวิก ที่ ติด อยู่ ทิม เดียว กัน คิด จะ หนี. เฮนเร ทราบ กริ้ว นัก, ให้ เอา ตัว เปอกินวอเบ็ก ไป เอา เชือก ผูก รัด คอ เสีย ให้ ตาย. แต่ เอิลวอวิก นั้น ให้ ตัด ศีศะ เสีย. ใน คฤศตศักราช ๑๕๐๐ เฮนเร ส่ง พระราช ธิดา องค์ ใหญ่ ไป เปน พระ มเหสี เจ้า แผ่นดิน สกอตแลนด์. ใน คฤศตศักราช ๑๕๐๑ เฮน เร ขอ พระราช ธิดา เจ้า แผ่นดิน สะเปน มาให้ แก่ ปรินซ์ออกเวลซ์ พระราชบุตรองค์ ใหญ่ ของ พระองค์. อยู่มา สัก ปี หนึ่ง ปรินซ์ ออกเวลซ์ ถึง แก่ ความ พิลาไลย, เฮนเร จึ่ง ยก เจ้า หญิง นั้น ให้ แก่ พระราชบุตร ที่ สอง รอง ลง มา, มิให้ เจ้าหญิง นั้น กลับ ไป.

๑ ใน คฤศตศักราช ๑๕๐๙ เฮนเร ก็ สวรรคต พระชนม์ ๕๔ พรรษา, อยู่ใน ราชสมบัติ ๒๔ ปี. มี พระราชบุตร สอง องค์, พระราชธิดา สอง องค์. พระราชบุตร ที่ สอง พระชนม์ ๑๙ พรรษา ได้ ราชา ภิเศก เปน เจ้าแผ่นดิน สืบ มา, พระนาม ว่า เฮนเร ที่ แปด, ประชา ชน ชาว พระ นคร นั้น มี ความ ยินดี นัก เพราะ เฮนเร เจ้า แผ่นดิน องค์ นี้ เข้า อยู่ ทั้งสอง ฝ่าย. พระราช บิดา นั้น เปน ฝ่าย แลนแกดซเทอ. พระราช มารดา นั้น เปน ฝ่าย ยอก. พระองค์ เปน เจ้า ทั้งสอง ฝ่าย ดัง นี้, ชาว พระนคร จึ่ง ยินดี พร้อม เพรียง กัน. เฮนเร เจ้า แผ่นดิน นั้น เอา ทรัพย์ ที่ พระราช บิดา สำ สม ไว้นั้น ไป เสีย ด้วย การ เล่น ต่าง ๆ เปน อัน มาก. มี บาดหลวง คน หนึ่ง ชื่อ คาทะแนลวุลเซะ, เฮนเร โปรด ปราน มาก. เปน ที่ เชื่อ ฟัง แต่ หว่า บาดหลวง นั้น มิ ได้ ว่า กล่าว ตัก เตือน ตาม สม ควร, เฮนเร ทรง เล่น อะไร บาด หลวง ก็ ตาม เสดจ์, ไม่ ขัด ขวาง ให้ เคือง อัธยาไสย.

๑ ใน คฤศตศักราช ๑๕๑๓ ปี, เจ้า แผ่นดิน สะเปน พระราช บิดา พระมเหษี ของ เฮนเร, ชวน ให้ เฮนเร ไป ตี ประเทศ ฝรั่งเสศ. เฮนเร ก็ ยก ไป ตี ได้ หวัว เมือง ฝรั่งเสศ สอง สาม เมือง. เจ้า แผ่นดิน ฝรั่งเสศ กับ เฮนเร ก็ ทำ ไมตรี ต่อ กัน, แล้ว เจ้า แผ่น ดิน ฝรั่งเสศ สัญญา ว่า, จะ รับ พระน้อง นาง ของ เฮนเร ไป เปน มเหษี. เฮนเร ก็ เสดจ กลับ มา กรุง ลอนดอน, จัด แจง ทรัพย์ สิ่ง ของ ให้ สม ควร แก่ ยศ ศักดิ์, แล้ว ส่ง พระ น้อง นาง เธอ ไป เปน พระ มเหษี ของ พระเจ้า ฝรั่งเสศ, ด้วย ยศศักดิ์ บริวาร เปน อัน มาก, ตาม ซึ่ง ได้ สัญญา ไว้ นั้น. อยู่ มา ไม่ นาน พระเจ้า ฝรั่งเสศ ก็ สิ้น พระชนม์ ชีพ ล่วง ไป. พระนาง เจ้า ก็ กลับ มา กรุง ลอนดอน. แต่ นั้นมา ไม่ ช้า เจ้า แผ่นดิน สะ เปน ก็ ทิวงคต ล่วง ไป, พระราชนัดา ได้ ราช สมบัติ สืบ มา, ได้ เปน เอมเปรอเยอมนี ด้วย, พระนาม ว่า ชาลิซ์ ที่ ๕. เจ้า แผ่นดิน ฝรั่งเสศ พระนาม ว่า, แฟรนซิต ที่ ๑. เจ้า แผ่นดิน ทั้ง สาม พระ นคร นี้ พระชนมายุ คราว ๆ กัน, คิด อิจฉา กัน แล กัน อยู่ เนือง ๆ.

๑ ใน คฤศตศักราช ๑๕๒๐ เฮนเร เจ้า แผ่นดิน อังกฤษ กับ แฟรนซิต เจ้า แผ่นดิน ฝรั่ง เศศ, นัด ประชุม ทำ ไมตรี กัน ที่ เมือง แคลิซ เปน เมือง ขึ้น ของ อังกฤษ. เจ้า แผ่นดิน ทั้งสอง ฝ่าย ก็ พา ข้าว แล ขุนนาง แล โยธาทหาร มาก กว่ามาก นัก, เสดจ มา ประชุม พร้อม ที่ เมือง แคลิซ, ทำ สัญญาไมตรี แล้ว เสดจแรม อยู่ ที่ นั่น ๑๕ วัน ก็ เสดจ กลับ พระ นคร. ฝ่าย เจ้า แผ่นดิน เอมเปรอเยอมนี ทราบ ดัง นั้น, ก็ เสดจ มา เยี่ยม เยียน เฮน เร ยัง กรุง ลอนดอน. ใน คฤศตศักราช ๑๕๒๑ เฮนเร แต่ง หนังสือ ฉะบับ หนึ่ง, เปน หนังสือ ติ เตียน มาตินลูเตอ, ซึ่ง เปน ผู้ ใหญ่ ใน พวก โปรเต็ศซะตัน ใน เมือง เยอมนี. มาตินลูเตอ คน นี้ ไม่ ชอบ กะ พวก บาดหลวง. ติ เตียน บาดหลวง, เหน ว่า พวก บาดหลวงเหล่า นั้น หลง ผิด ไป เสีย มาก แล้ว, จึ่ง แต่ง หนังสือ แจก, แล สั่ง สอน ให้ คน ทั้งปวง กลับ ใจ เสีย ใหม่, ประพฤติ ให้ ถูก ต้อง ตาม คำ สั่ง สอน ของ พระเจ้า. ครั้น แต่ง แล้ว เสรจ์, เฮนเร ก็ ส่ง หนังสือ นั้น ไป ถวาย โพบ บาดหลวง ใหญ่ใน เมือง โรม ฉะบับ หนึ่ง.

ข่าว เมือง พะ ม่า

๏ มี หนังสือ มา แต่ เมือง มัณฑะเล เมือง หลวง พะ ม่า แต่ ณเดือน ๘ อุตราสาท แรม ๙ ค่ำ, ว่า ด้วย เหตุ ที่ ให้ เกิด ขบถ ฆ่า ฟัน กัน ครั้ง นั้น. มี ผู้ ใหญ่ ที่ เปน สำ คัญ จะ ไว้ ใจ ได้ กล่าว ตอบ ว่า ประ มาณ ได้ ๖ เดือน แล้ว, ว่า มี รับ สั่ง เจ้า อังวะ ให้ ทำ บาญชี สำ มะโน ครัว, ว่า เจ้า นาย องค์ ใหญ่ องค์ น้อย ทั้งปวง นั้น จะ มี เลก ศักเท่า ไร้. เจ้า นาย ทั้งปวง จึ่ง มี ความ ฤศยา กัน กลัว ว่า องค์ นั้น องค์ นี้ จะ ได้ เปน ใหญ่, เจ้า ชื่อ มิง คูน เมงธา เปน ราชบุตร ที่ ๓ อายุ ได้ ๒๓ ปี, ปราฐ นา จะ เปน ใหญ่ กว่า เจ้า ทั้งปวง, จึ่ง ชัก ชวน เกลี้ย กล่อม ไพร่ พล เมือง, ให้ เข้า มา เปน พรรค พวก มี กำ ลัง ขึ้น. มี ขุน นาง ผู้ ใหญ่ คน หนึ่ง ชื่อ ว่า เลาง ซีเมงงี, เปน อนุชา พระ มหาอุปราช นึก ว่า เมง คูน มิงธา จะ คิด ขบถ, จึ่ง บอก ความ แก่ ไอ สี เมง ผู้ เปน ที่ พระ มหา อุปราช, เปน พระ อนุชา ธิราช กรุง อังวะ. พระ มหาอุปราช ไม่ เชื่อ กลับ หัวเราะ แล้ว ว่า, ไม่ ภัย ที่ จะ กลัว เลย. เมงคูน มิง ธา เปน เด็ก จะ คิด ทำ การ ใหญ่ อย่าง นั้น เหน ไม่ ได้. พระ มหา อุปราช ไม่ ได้ ทูล พระเจ้า อังวะ ละ เลย ไป เสีย. ฝ่าย มิง คูน เมงธา ก็ มี กำลัง ขึ้น มี ผู้ คน มาก.

๏ ครั้น ถึง วัน ที่ จะ สมโภช พระ ราช บุตรี องค์ ใหญ่ วัน นั้น มี ละคอน ใน พระ ราช วัง, อัน สร้าง ไว้ ภาย นอก พระ นคร เปน เวลา กลาง คืน. เมงคูน เมงทา รู้ ว่า มหา อุปราช จะ มา อยู่ ที่ นั้น ด้วย, จึ่ง ส้อง สุม ผู้ คน ตระ เตรยิม ไว้ เพื่อ จะ ทำ การ ขบถ. แต่ มหาอุปราช หา ได้ มา ไม่, การ นั้น ก็ ไม่ สม คเณ ก็ เลิก ไป.

๏ ฝ่าย เลาง ซีเมงงี เปน กรม ใหญ่ ก็ รู้ เหตุ ว่า, มิงคูน เมงธาเตรียม การ ไว้ ใน วัน นั้น แต่ หา สม คิด ไม่, จึ่ง ทูล มหา อุปราช, ๆ ก็ เชื่อ แล้ว มหาอุปราช ทูล แก่ พระเจ้า อังวะ ๆ ไม่ ใคร่ จะ เชื่อ มหาอุปราช, ทูล อีก หลาย ครั้ง พระเจ้า อังวะ ก็ เชื่อ. จึ่ง มี รับ สั่ง ว่า แต่ บันดา พระ ราชบุตร ทุก ๆ องค์ ให้ มี คน ติด ตาม แต่ ๖ คน. แล้ว ห้าม มิ ให้ ถือ เครื่อง สาตราวุธ เปน อัน ขาด. หนึ่ง ห้าม มิ ให้ พูด จา กัน กับ คน ที่ ภา กัน ว่า, ได้ เข้า กับ มิงคูน เมงธา. เพราะ เหตุ นี้ มิงคูน เมงธา ราชบุตร แล ทงเซ ผู้ น้อง เหน ว่า การ ทราบ ถึง เจ้า อังวะ แล้ว, ก็ ควร ที่ จะ ลงมือ ทำ จะ ชัว ไป ไม่ ได้. ใน เร็ว ๆ สอง วัน ๓ วัน ราช บุตร ใช้ ซิงวุล ผู้ เปน ลุง, ลอบ เอา เพลิง จุด บ้าน ของ คน ๆ หนึ่ง ที่ อยู่ ใน พวก ขบถ เข้า, แล บ้าน นั้น อยู่ ริม พระ ราชวัง ภาย นอก พระ นคร. ทำ อุบาย ปราฐ นา จะ ให้ คน ใน วัง ตก ใจ, เปิด ประ ตู ออก แล้ว, คน นอกวัง ที่ เปน พวก ของ ตัว จะ วิ่ง เข้า มา ช่วย ดับ ไฟ. ครั้น เพลิง ติด ขึ้น แล้ว ราชบุตร ทั้ง ๒ กับ ไพร พล, ถือ กระ บี่ ครบ มือ เข้า ไป ใน ประ ตู พระ ราช วัง ด้าน ใต้ ถึง ที่ มหาอุปราช อยู่, กำ ลัง ชอก ขุนนาง มี ขุนนาง ผู้ ใหญ่ เฝ้า อยู่ ๓ คน, มหา อุปราช เหน คน เข้ามา มาก ก็ ตก พระ ไทย กลัว ลุก ขึ้น จะ หนี ไป. เมงคูน ราช บุต องค์ ใหญ่ ฟัน ด้วย กระ บี่ ถูก พระ เพลา มหา อุปราช ล้ม ลง. แล้ว ก็ ฟัน ซ้ำ อีก ที หนึ่ง. มหา อุปราช ร้อง ว่า เรา อยู่ ใน มือ ของ เจ้า แล้ว จะ ตาย เสีย ครั้ง นี้. แต่ เจ้า อย่า ทำ อันตราย แก่ น้อง เรา เลย, เมง คูน ก็ ฟัน ลุง ชื่อ เลางซี เมงงี, ผู้ เปน อนุชา พระ มหา อุปราช ล้มลง ตาย กับ ที่, ขุน นาง ชื่อ ปกันวุนยี หนี ขึ้น รั้ว เข้า ไป ใน พระ ราช วัง ชั้น ที่ สอง. มี คน อื่น ถูก อา วุธ ตาย บ้าง. การ เพียง นี้ ก็ แล้ว ใน ๓ นา ที. พวก ขบถ ทำลาย ประ ตู เข้า ไป ใน พระ ราชวัง ที่ ๒ แล้ว, ก็ เข้า ไป ใน พระ ราช วัง ชั้น ที่ ๓ จับ ทหาร ที่ เฝ้า ประตู เก็บ เอา เครื่อง สาตรา อา วุธ เสีย หมด. ราช บุตร ทั้ง ๒ องค์ ก็ เข้า ไป, ใน พระ ราช วัง ชั้น ที่ ๓ ถึง ที่ พระ เจ้าอังวะ อยู่, ราช บุตร องค์ ที่ ๒ เข้า ไป ก่อน เข้า ไป เฝ้า เจ้า อังวะ. แล้ว กราบ ทูล ว่า โอ้ พระ บิดา, บัด นี้ มี พวก ขบถ เข้า มา ใน พระ ราช วัง แล้ว, เชิญ พระ องค์ มา นี่, มี ขุน นาง คน หนึ่ง ชื่อ ทุงดวยโบ เฝ้า อยู่ ที่ นั่น. ทุงดวยโบ จึ่ง ว่า แก่ ราช บุตร ว่า, เจ้า เปน ตัว ศัตรู เอง. แล้ว ลุก ขึ้น ถอด กระบี่ จะ ฟัน ราช บุตร เสีย. พระเจ้า อังวะ ตรัส ขอ โทษ ว่า อย่า ฟัน เลย, เรา ขอ งด ไว้ ก่อน. ขณะ นั้น ภอ เมงคูน ราช บุตร ผู้ พี่ เข้า มา ทัน, พร้อมด้วย ไพร่ พล เปน อัน มาก, ก็ ฟัน ทุงดวยโบ ขุน นาง ล้ม ลง. มี ขุน นาง อีก คน หนึ่ง ชื่อ กิ่งวุน, เหน เมง งูน จะ ฟัน พระเจ้า อังวะ ก็ เข้า จับ มือ เมงคูน ไว้. ไพร พล ที่ เข้า มา ด้วยเมงคูน ก็ ฟัน ซิง วุน ขุน นาง ตาย. ใน ขณะ นั้น ก็ เกิด วุ่น วาย นัก หนา. พระเจ้า อัง วะ ตก พระ ไทย กลัว หนี ไป ได้. ราช บุตร ทั้ง ๒ องค์ นั้น ก็ ลง มา ถึง ด้าน เหนือ พระ ราช วัง แล้ว ออก มา ชั้น นอก. เยนังยง ขุน นาง ฝ่าย ทหาร, จึ่ง สั่ง ให้ ทหาร ที่ รัก ษา ประตู ประจุ ปืน ให้ พร้อม. คน เล่า นั้น ก็ ประ จุ ปืน ไว้ พร้อม กัน. เมงคูน ราช บุตร ผู้ พี่ นั้น วิ่ง เข้า ไป โดย เร็ว แล้ว ร้อง ว่า, ให้ ทหาร ที่ ประจุ ปืน

ไว้นั้น วาง ปืน เสีย. ทหาร เล่า นั้น ก็ ช่วน กัน วาง ปืน เสีย สิ้น. ราช บุตร ทั้ง ๒ องค์ นั้น ก็ ออก มา จาก พระ ราช วัง. โดย ประตู ที่ เข้า ไป, แล้ว ราช บุตร ทั้ง ๒ องค์ กับ รี้พล, ก็ วิ่ง เข้า ไป ที่ ประตูเมือง ด้าน เหนือ ประตูเข้า ก็ ปิด เสีย, แต่ เมื่อ พระ เจ้า อังวะ หนี เข้าไปได้ ใน เมือง แล้ว.

๏ แต่ เดิม นั้น เมงคูน ราช บุตร, ได้ สั่งไว้ แก่ ขุน นาง คน หนึ่ง ว่าให้ คอย ระวัง, พระเจ้าอังวะ ไว้ อย่าให้หนีไปได้. ขุน นาง คน นั้น มี กระบี่ ซั่น เนีย ซ่อน อยู่ ที่ ผ้า ขาด พุง, คน นั้น ยก พระเจ้า อังวะ ออก จาก พระ ราชวังใหม่, ที่ นอก เมือง นั้น, พา หนี มา ภอ พบ ม้า เข้า ตัว หนึ่ง, ก็ให้ เจ้า อังวะ ทรง ม้า มา, แล้ว นำ เสศร์ เข้าไป ใน เมือง แล้ว. ก็ ปิด ประตู เมือง เสีย. ประ เดี๋ยว หนึ่ง, ภอ เจ้า เมงคูน มา ถึง ประตูเมือง, ชั้น นอก เข้า เปิด ประตูไม่ได้ จึ่ง เอา ปืนใหญ่ ยิง เพื่อ จะ ทำ ลาย เสีย. ฝ่าย ทหาร พระ มหา อุปราช, พระเจ้า อา ที่ สิ้น พระ ชนม์ แล้ว นั้น, ก็ มา พร้อม กันเข้าไล่ รบ เมงคูน, กับ พรรค พวก หนี ออก จาก เมืองไป คืน วัน นั้น. ใน กรุง อังวะ คืนนั้น ตื่น ตกใจ กัน น่า พิฦกษ พึง กลัว. ราษฎร แตก กัน เปน ๒ ฝ่าย ที่ เข้า เปน พวก ขบถ ก็ มี, ที่ เข้า ด้วย เจ้าอังวะช่วย รบ พุ่งพวก ขบถ ก็ มี. ครั้ง นั้น ชาว เมือง ตื่น ตกใจไป ทั้ง นั้น. ตั้ง เปน พวก ๆ กัน อยู่ เวลา ประมาณ ๘ ทุ่ม, เมงคูน เมงธาราช บุตรเหน เหลือ กำ ลัง ก็ หนีไป แต่ องค์เดียว, พวก พ้อง ก็ หา รู้ไม่, ลง กำ ปั่นไฟ. ลำ หนึ่ง ที่ ซึ่งไว้ กลับไป วัง ของ ตัว, ด้วย ปรารฐ นา จะ ไป ตระ เตรียม รี้ พล ของ ตัว แล้ว, จะ ได้ ยก กลับ มา ทำ การ สืบ ไป, ทหาร ที่ ทิ้ง ไว้ ที่ กรุง อังวะ นั้น, ก็ มอบ ไว้แก่ ซึ่งวูน ขุน นาง ผู้ เปน ลุง ให้ ตั้ง ทัพ อยู่ แทน เมือง อังวะ.

ข่าว เมือง พม่า ต่อไป อีก

๏ จด หมาย เหตุ วาง กุ้ง แต่ม ออก เดือน ๙ ขึ้น ๑๔ ค่ำ มี ข่าว มา แต่ เมือง อังวะ ทาง เตลิ แคร฿, ถึง วาง กุ้ง ว่า พระเจ้า อังวะ ยัง กำ ลัง ตาม หา ตัว ราชบุตร, ที่ คิด ขบถ ทั้ง ๒ องค์ ที่ ได้ ลง เรือ กล ไฟ หนีไป นั้น. ยัง หาได้ตัวไม่. ที่เมือง มัน ดาเล นั้น เดี๋ยว นี้ ก็ เปน ปรกฏิ อยู่. เจ้าอังวะ รับสั่งให้ ไป เก็บ ส่วย แล อากร ตามเดิม. ทัพ หลวง พระเจ้า อังวะ ยก มา ตั้ง ตำบล ทราเลน. ข่าว มา ทาง เตลิแคร฿ มี แต่ เท่า นี้, เอดิดอร์ วาง กุ้ง แตม จึ่ง กล่าว ว่า, ข่าว ที่ ว่า มา ทาง เตลิแคร฿ ครั้ง นี้ ดี, จะ ให้ เกิด ชื่น ใจ สบาย ไม่ ควร ที่ จะ สง ไสย เลย. ไม่ ช้า วัน เจ้า ทั้ง ๒ องค์ ที่ คิด ขบถ นั้น จะ ต้อง จับ, แล จะ เปน โทษ ตาม กฎ หมาย พระเจ้า แล กฎ หมาย มนุษย์. ถ้า เจ้า ทั้ง ๒ เข้า มา ใน แดน อังกฤษ ๆ ก็ คง จะ จับ จะ พ้น ไม่ ได้. ด้วย พวก เรา ถือ ว่า ราช บุตร ทั้ง ๒ นั้น เปน โทษ เพราะ แกล้ง ฆ่า ผู้ คน ตาย, หมาย ว่า จะ หนี พ้น ความ ผิด. ถ้า เปน ขบถ ได้ สู้รบ กัน ทั้ง ๒ ฝ่าย ตาม ธรรม เนียม การ รบ แม้น แพ้ ลง มา พึ่ง อา ไศรย เขตร แดน เรา, คอ เวอเมนต์ ของ เรา จำ เปน รักษา ไว้, ตาม กฎ หมาย เมือง ต่อ เมือง. แต่ ราช บุตร ทั้ง ๒ นั้น เปน คน แกล้ง ฆ่า ผู้ คน ตาย ถ้า เรา จับ ได้ จะ รักษา ไว้ กว่า พระเจ้า อังวะ จะ เรียก. พวก เรา ปรารฐ นา อย่าให้เหตุ นี้ เข้า มา ใน แดน ของ เรา เลย. เรา อยาก จะ ให้ ทัพ หลวง เจ้าอังวะ, ไป ตาม จับ เอา ที่ ใน เขตร แดน ของ พระ เจ้า อังวะ เอง, ก็ เหน คง จะ ได้ ตัว เรว. เหตุ ที่ เกิด เหล่า นี้ ควร ที่ จะให้ เจ้า อังวะ มี พระ ไทย, เปน ราช ไมตรี อา ไศรย แก่ คอ เวอเมนต์ ของ เรา, ยอม ให้ มี อังกฤษ เปน ที่ ขุน นาง ใน เมือง หลวงคน หนึ่ง, ต้อง มี ผู้ ช่วย ขุน นาง อังกฤษ นั้น คน หนึ่ง ตั้ง ไว้ เปน ผู้ ปฤกษา ราช การ, คอเวอเมนต์ พม่า จะ ได้ อา ไศรย ปฤก ษา ด้วย คน นั้น. ปฤก ษา ยังไรให้ คอเวเมนต์ พม่า เอา ใจ ใส่ โดย ดี โดย สม ควร, ใน การ ครอบ ครอง เมือง แล บัน ดา การ ค้า ขาย แล การ เมือง ต่อเมือง.

๏ เดือน ข้าง น่า ท่าน ผู้ เปน คัมมิชชัน เนอผู้ ใหญ่ ของ เรา จะ ได้ ขึ้น ไป เฝ้า พระเจ้า อังวะ, เหน ว่า เปน คราว ดี, ที่ เจ้า อังวะ จะ ไม่ แขงพระ ไทย เพราะ เปน การ ทุกข, ที่ บัง เกิด ขึ้น แก่ ท่าน, ด้วย พระ อนุชา ของ ท่าน ที่ เปน มหา อุปราช, แล พระ ราช บุตร ๓ องค์ สิ้น พระชนม์ ใน การ ขบถ นั้น. เหน ว่า พระเจ้า อังวะ แล เจ้า นาย ขุน นาง ทั้งปวง, จะ ปรารฐ นา อยาก จะ เปน ราช ไมตรี ด้วย อังกฤษ สนิท กว่า แต่ ก่อน. ท่าน เกอโลเนล แฟอาร์ ที่ เปน คัม มิชชัน เนอใหญ่ เปน คน รู้ จัก พวก พมา มา นาน แล้ว. เปน คน คุ้น เคย กัน เคย ทำ การ มา ด้วย กัน แล้ว, มีใจ รักษ ใคร่ เจ้า อังวะ แล ราษฎร ทั้งปวง ด้วย, มี ปัญญา มาก. เหน ที่ เจ้า เมือง อังวะ จะ เอา พระ ไทย ใส่, ใน การ ที่ ท่าน จะ ปฤกษา จะ เกิด ความ ศุข แก่ เมือง พมา, แล เมือง พมา ที่ ขึ้น แก่ อังกฤษ ด้วย.

ข่าว มา แต่ เมือง พม่า อีก

๏ ความ ว่า ด้วย กับตัน เบินแอนกัมปะนี, เปน ความ กัน

กับ มองไคนิ, แล ทีดีพีนเล แอนกัมปะนิ. ได้ตัดสินความ ที่ เมือง มระแมน เดือน ๙ ข้าง แรม. มองไคนิ, ทีดีพีนเล แอนกัมปะนี ได้ชนะ. แต่ ข่าว ว่า กับตันเบิล แอนกัมปะนีไม่ ยอม แพ้ จะให้ตัดสิน เสีย ใหม่ ที่ เมือง กาลกะตา.

๏ ข่าว ว่า ลูตนนันต์แบต เปน อินชะเนีย หลวง ฝ่าย อังกฤษ. ปลาย ฤดู ฝน นี้ จะ เข้า มา ถึง กรุงเทพ ฯ เพื่อ จะ ได้ ขอ คอ.วอแมน กรุงเทพ ฯ ช่วย สง.เคราะห์ จัดแจง ผู้ คน แล ช้าง กับ สิ่ง อื่น ที่ ต้อง การ ใน นั้น, จะ ได้ ไป จับ การ ปั้น เขตร แดน ตั้ง แต่ แม่น้ำ ปาก จัน ไป จน ถึง พระเจดี สาม องค์.

ไข้ พิศ เปน ด้วย เหตุ อะไร

๏ ลำดับ นี้ ข้าพเจ้า หมอ ปรัดเล, จะ สำแดง ซึ่ง เหตุ ที่ให้ บังเกิด ไข้ จับ สั่น, แล ไข้ พิศ, ไข้ ป่า นั้น โดย สังเขป. แล ไข้ ทั้ง สาม อย่าง นี้ เหตุ ที่ บังเกิด นั้น สิ่ง เดียว กัน. เหตุ ที่ บังเกิด นั้น คือ ใบ ไม้ แล ว่าน ยา ทั้งหลาย,มีใบ อัน หล่น ลง แล้ว แล เน่า สำสม อยู่, เมื่อ ฝน ลง แล้ว แล แห้ง ไป หลาย ครั้ง หลาย หน. ครั้น มา ภาย หลัง ฝน ตก มาก ลง ๆ, พิศ ว่าน แล ยา ทั้งปวง ที่ สำสมเน่า อยู่ นั้น, ก็ ฟุ้ง ขึ้น ระคน เจือ ไป ด้วย ลม, เมื่อ คน เข้า ไปใน ป่า ครั้น ถูก ต้อง พิศ ว่าน ยา ทั้งหลาย นั้น, ก็ให้ คน เปน ไข้ มี อาการ ต่าง ๆ. ถ้า ถูก อาย นั้น น้อย ก็ให้ เปน ไข้ สั่น น้อย. ถ้า ถูก ต้อง อาย พิศ มาก ก็ให้ จับ สั่น มาก, จับ ทุก วัน, บาง ที ให้ จับ วันละ สอง หน. ถ้า อาย พิศ มาก ขึ้น ยิ่ง กว่า นั้น, ก็ให้ จับ ซึม ไป ไม่ รู้ สมประดี มิ ใคร่ จะ ถอย เลย. วัน หนึ่ง จะ มี ตัว สำเภา ลง ประมาณ สัก โมง หนึ่ง เท่า นั้น, แล้ว ก็ กลับ จับ มี พิศ กล้า ขึ้น ดั่ง เก่า, จน ถึง เพลา ที่ เคย ถอย นั้น, ก็ ถอย ลง น่อย หนึ่ง. แต่ เปน ดั่ง กล่าว มา นี้, บาง คน ครั้น ถึง กำหนด ๕ วัน ก็ ถอย, บาง คน ก็ ตาย. บาง ที ถึง ๗ วัน ถอย, บาง ที ๗ วัน ตาย. บาง ที ๙ วัน ถอย, บาง ที ๙ วัน ตาย. บาง ที ๑๑ วัน ถอย, บาง ที ๑๑ วัน ตาย. บาง ที ๑๕ วัน ถอย, บาง ที ๑๕ วัน ตาย. บาง ที ๑๙ วัน ถอย, บาง ที ๑๙ วัน ตาย. บาง ที ๒๑ วัน ถอย, บาง ที ๒๑ วัน ตาย. แล พิศ ที่ บังเกิด แต่ อาย ว่าน แล ยา อัน เน่า ดั่ง กล่าว มา นี้,อังกฤษ เรียก ว่า คอย โนมีอัศะมา, แปล เปน ไทย ว่า, อาย พิศ ยา บังเกิด แต่ ทุ่ง แล ป่า, ถ้า ฝน ตก นัก น้ำ ท่วม ตกไป มาก. พิศ คอยโนมีอัศมา ก็ มิใคร่ จะ บังเกิด, ด้วย เหตุ ว่า น้ำฝน นั้น ชำระ ล้าง เสีย. ถ้า ฝน แล้ง ดิน แห้ง นัก ก็ มิ ใคร่ จะ เกิด, เหตุ ว่า อาย พิศ ว่าน ยา นั้น มิ ได้ ฟุ้ง ขึ้น. แต่ ที่ เมือง ไท นี้ มี แผ่นดิน ราบ ประกอบ ไป ด้วย คลอง บาง เล็ก น้อย มาก, มี น้ำ ทเล ไหล ขึ้น ลง วัน ละ สอง เวลา. เมื่อ น้ำ ขึ้น ไหล เข้า ไป ใน คลอง เล็ก น้อย ดิน เปียก อาย พิศ ใบ ไม้, แล หญ้า ทั้งปวง ที่ หล่น ลง เน่า อยู่ นั้น, ก็ ฟุ้ง ขึ้น มาก, จึ่ง ให้ บังเกิด เปน ไข้ พิศ, แล ไข้ จับ ต่าง ๆ, ถ้า ระดู แล้ง ไม่ มี บ่อ แล คลอง เล็ก น้อย, น้ำ ไม่ ท่วม แล้ว, อาย พิศ ของ ทั้งปวง ที่ เน่า ไม่ มี แล้ว, ความ เจ็บ ไข้ ก็ ไม่ ใคร่ จะ บังเกิด ได้. แต่ ที่ เมือง นอก นั้น มี บึง แล หนอง ที่ มี หญ้า รก ชัด นั้น เปน หลาย แห่ง. เมื่อ ระดู หนาว นั้น, ถึง คน จะ ไป อยู่ ที่ นั้น, ก็ มิ ได้ เปน ไข้ พิศ, ครั้น ถึง ระดู ร้อน เข้า, หญ้า แล ของ ที่ เน่า ทั้งปวง ก็ บังเกิด เปน อาย พิศ ขึ้น. ถ้า คน ไป อยู่ ที่ ริม บึง แล ที่ ริม หนอง นั้น, ก็ บังเกิด เปน ไข้ พิศ ถึง แก่ ความ ตาย เปน อัน มาก. ถ้า บึง แล หนอง นั้น คน ขุด ไข ให้ น้ำ ที่ เน่า นั้น ไหล ออก หมด แล้ว, มิ ให้ ค้าง อยู่ ได้, ที่ อัน นั้น ก็ กลับ เปน ที่ ดี, ถึง คน จะ อยู่ ที่ นั้น, ก็ ไม่ เจ็บ ป่วย ไข้ เหมือน แต่ ก่อน. ที่ ดั่ง กล่าว มา นี้, ที่ เมือง นอก นั้น ก็ มี เปน หลาย แห่ง. ประการ หนึ่ง, ถ้า น้ำ เคม ที่ ทเล กับ น้ำ จืด ใน บึง แล หนอง ระคน ปน กัน เข้า แล้ว, ก็ ให้ เกิด เปน พิศ กล้า มาก กว่า ที่ มี แต่ น้ำ จืด. อนึ่ง คอยโนมีอัศะมา พิศ ที่ เกิด ใน ดงดิบ ใน ระดู ร้อน เมื่อ แรก ฝน ตก ลง นั้น, เพราะ แสง แดด มิ ใคร่ จะ ส่อง ถึง ใบ ไม้ แล ว่าน ยา ทั้งปวง นั้น, ก็ เน่า ไป กลับ เปน พิศ ขึ้น มาก. ถ้า แสง แดด ส่อง ถึง ใน ดง นั้น แห้ง แล้ว, ก็ มิ ใคร่ จะ มี พิศ เพราะ เหตุ ว่า พิศ นั้น ขึ้น ตาม แสง แดด หาย ไป.

ข่าว มา แต่ เมือง จีน

๏ มี ข่าว ว่า, อังกฤษ จับ นาย พวก สลัด ได้ ๗ คน ลง โทษ ถึง ตาย. อนึ่ง จีน คน หนึ่ง ชื่อ วงศวีพูก เปน โทษ ฆ่า หญิง ชาติ ยูโรบ แม่ ลูก, หญิง นั้น ชื่อ ไมเออซี กับ ลูก. พิจารณา เปน สัตย์ ให้ ผูก จีน ผู้ ฆ่า นั้น แขวน ไว้ จน ตาย. อนึ่ง จีน อีก คน หนึ่ง ชื่อ เจ๊กอาตาย เปน นาย พวกสลัด อัน สำคัญ. เขา จับ ตัว ได้ แล้ว คง จะ ลง โทษ ถึง ตาย.

๏ อนึ่ง เรือ รบ ฝ่าย อังกฤษ หลาย ลำ, ก็ ยัง เที่ยว หา พวก สลัด ได้ การ ดี มาก.

๑ อนึ่ง เรือรบ อะเมริกา ลำ หนึ่ง, ชื่อ วาชิวเซ็ท ได้ เข้าไป จับคน ร้าย ที่ เมือง นิ่วชะวัง. จับ คน ร้าย ที่ ทำ ร้าย แก่ กงสุล อะเมริกัน จับ ได้ ๒๕ คน, ฝากไว้แก่ คอเวอ.เมนต์ เมือง จีน, จะ รอ คอย ให้ คอเวอเมนต์ เมือง จีน จับ เอง ก็ ไม่ ได้, จึ่ง เข้า ไป จับ เอง. คอเวอแมนต์ เมือง จีน ก็ อ่อน กำลัง นัก.

๑ อนึ่ง มี ข่าว ว่า เรือ รบ ชื่อ วาชิวเส็ท นั้น, จะ ไป ชำระ ความ ที่ เกิด ที่ ตำบล ทุง เจ้าภู. จีน ชาว บ้าน นั้น ได้ ทำร้าย แก่ มิชันนาเร อะเมริกา, ที่ ได้ เข้า ไป อยู่ ถึง ห้า ปี แล้ว. เขา ไม่ ได้ ทำ คุมเหง ชาว บ้าน นั้น เลย. พวก จีน ไป ทำ คุม เหง หัก เสา หิน ที่ ป่า ช้า ของ มิชันนาเร.

๑ อนึ่ง พวก มิชันนาเร ชาติ ยูโรบ, แล อะเมริกา ที่ เข้า ไป สั่ง สอน สาศนา ที่ เมือง จีน ชาย ๑๑๑ คน, ผู้ หญิง ๙๓ คน, ศรี รวม กัน ชาย หญิง ๒๐๔ คน. ชาติ จีน ที่ เปน ศิษย์ ช่วย สั่ง สอน สาศนา นั้น เปน ๒๐๖ คน. จีน ที่ เข้า รีต ใน คฤศตศักราช ๑๘๖๕ ปี, คือ ปี กลาย นี้ นับ ได้ ๒๘๑๒ คน. จีน ที่ เปน ลูก ศิษย์ ของ เปรอเตสตันต์ มิชันนาเร, ยัง อยู่ ๓๑๔๒ คน.

ราคา สินค้า ฮองกง

๑ เดือน แปด ที่ สอง แรม ๑๔ ค่ำ เข้า บังกล่า หาบ ละ ๒ เหรียน ๓๕ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๕๐ เซนต์ เข้า รางกุ้ง แล อาระกัน หาบ ละ เหรียน ๗๕ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๑๐ เซน เข้า กรุง เทพ ฯ แล ไซ่ง่อน หาบ ละ เหรียน ๘๐ เซนต์ แล สอง เหรียน ๕ เซนต์ เข้า มนิลา หาบ ละ ๒ เหรียน ๒๐ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๒๐ เซนต์ ๑ มาก แห้ง หาบ ละ ๓ เหรียน ๗๐ เซนต์ แล ๔ เหรียน ๑ พริก ไท หาบ ละ ๖ เหรียน ๕๐ เซนต์ แล ๖ เหรียน ๗๕ เซนต์ ๑ ฝ้าย บังกล่า หาบ ละ ๒๒ เหรียน ๕๐ เซนต์ แล ๒๕ เหรียน ฝ้าย เซี่ยงไฮ้ หาบ ละ ๒๔ เหรียน แล ๒๕ เหรียน ๕๐ เซนต์ ฝ้าย นิ่งโป หาบ ละ ๒๖ ๕๐ เซนต์ แล ๒๗ เหรียน ฝ้าย เที่ยนสินหาบ ละ ๒๓ เหรียน แล ๒๔ เหรียน ๕๐ เซนต์ ๑ ตะกั่วนม หาบ ละ ๖ เหรียน แล ๖ เหรียน ๖๐ เซนต์ ตะกั่วเกรียบ หาบ ๒๑ เหรียน ๕๐ เซนต์ แล ๒๒ เหรียน ๕๐ เซนต์ ๑ ปรอท หาบ ละ ๖๗ เหรียน แล ๖๗ เหรียน ๕๐ เซนต์ เหล็ก ฟาก เล็ก ๆ สำรับ ทำ เหล็ก ตะปู หาบ ละ ๓ เหรียน ๒๕ เซนต์ แล ๓ เหรียน ๔๐ เซนต์ เหล็กฟาก อย่าง ใหญ่ แบน แล กลม หาบ ละ ๓ เหรียน แล ๓ เหรียน ๒๕ เซนต์ เหล็กฟาก ที่ สำรับ ทำ ปลอกถัง หาบ ละ ๔ เหรียน แล ๔ เหรียน ๒๐ เซนต์ ลวด เล็ก หาบ ละ ๗ เหรียน ๕๐ เซนต์ แล ๘ เหรียน ๗๕ เซนต์ ๑ ฝิ่น อย่าง ปัตนา ใหม่ หีบ ละ ๕๘๐ เหรียน ปัตนา เก่า หาบ ละ ๕๖๐ เหรียน ปีนาเรซ ใหม่ หาบ ละ ๕๗๐ เหรียน ปีนาเรซ เก่า หาบ ละ ๕๐๐ เหรียน ฝิ่น มละวา หีบ ละ ๗๒๐ เหรียน ฝิ่น มาไลวา หีบ ละ ๗๒๐ เหรียน ฝิ่น เตอเก หีบ ละ ๔๘๐ เหรียน แล ๔๗๕ เหรียน

ราคา สินค้า กรุงเทพ

๑ เข้ากล้อง อย่าง ต่ำ เกวียน ละ ๔๐ บาท ๑ เข้ากล้อง อย่าง กลาง เกวียน ละ ๔๕ บาท ๑ เข้าขาว อย่าง ดี เกวียน ละ ๔๗ บาท ๑ เข้า อย่าง ที่ ๔ เกวียน ละ ๕๗ บาท เข้า ขาว ที่ หนึ่ง เกวียน ๗๐ บาท ที่ ๒ เกวียน ๖๓ บาท ๑ เข้า โรงสี จักร ที่ หนึ่ง หาบ ละ ๒ บาท ๒ สลึง ที่ ๒ หาบ ละ ๒ บาท สลึง ที่ ๓ หาบ ละ ๒ บาท เฟื้อง ๑ เข้า เปลือก นาสวน เกวียน ๔๔ บาท นา เมือง เกวียน ละ ๓๔ บาท ๑ เมลด งา เกวียน ละ ๗๕ บาท ๑ ฝ้าย ไม่ มี เมลด หาบ ละ ๒๘ บาท ที่ มี เมลด หาบ ละ ๙ บาท ๑ น้ำตาลทราย ขาว อย่าง ที่ หนึ่ง หาบ ละ ๑๒ บาท ที่ ๒ หาบ ละ ๑๐ บาท ๓ สลึง ที่ ๓ หาบ ละ ๙ บาท สลึง ๑ น้ำตาล แดง ที่ ๑ พริกไทย ดำ หาบ ละ ๙ บาท ๑ หนังควาย หาบ ละ ๑๒ บาท ๑ หนังวัว หาบ ละ ๑๘ บาท ๑ เขา วัว หาบ ละ ๒๙ บาท

๑ เขาควาย หาบ ละ ๑๕ บาท ๒ สลึง ๑ กำยาน ที่ ๑ หาบ ละ ๑๘๐ บาท ที่ ๒ หาบ ละ ๖๕ บาท ๑ ตะกั่วเกรียบ ที่ ๑ หาบ ละ ๔๐ บาท ที่ ๒ หาบ ละ ๓๗ บาท ๑ ป่าน กลีบ ที่ ๑ หาบ ละ ๒๒ บาท ที่ ๒ หาบ ละ ๒๐ บาท ๑ รง หาบ ละ ๗๑ บาท ๑ ไหม โคราช หาบ ละ ๓๐๐ บาท ไหม ยวร หาบ ละ ๘๐๐ บาท ไหม เขมร หาบ ละ ๖๕๐ บาท ๑ ครั่ง ที่ ๑ หาบ ละ ๑๔ บาท ๒ สลึง ที่ ๒ หาบ ละ ๑๕ บาท ๑ แร่ว หาบ ละ ๑๗ บาท ๑ กระวาน หาบ ละ ๓๒๕ บาท ๑ ฝาง ๓ ตุ้น ๔ ตุ้น เปน หาบ ๆ ละ ๒ บาท สลึง ที่ ๕ ตุ้น ๘ ตุ้น เปน หาบ ๆ ละ ๒ บาท เฟื้อง ที่ ๗ ตุ้น ๘ ตุ้น ๙ ตุ้น เปน หาบ ๆ ละ บาท สาม สลึง เฟื้อง ๑ เมลด กระเบา หาบ ละ ๒ บาท ๑ ไม้ ซิงชัน ที่ หนึ่ง ๑๐๐ หาบ เปน ๑๐๐ ๑ ไม้ แดง ที่ หนึ่ง ๑๐๐ หาบ เปน สอง ๔๐ บาท ที่ ๑๐๐ หาบ เปน ๑๒๐ บาท ๑ ไม้

ศักยกถะ ๑๐ บาท ๏ งาช้าง ๔ อัน เปน หาบ ๆ ถะ ๓๖๐ บาท ๕ อัน เปน หาบถะ ๓๓๐ บาท ๖ อัน เปน หาบ ๆ ถะ ๓๐๐ บาท ๏ ปลา แห้ง หาบถะ ๑๒ บาท ปลา สลิด หาบถะ ๑๐ บาท สลึง ๏ ปลิง ทะเล หาบถะ ๙ บาท ๒ สลึง กระ ดอบ ๑๐๐ ใบ เปน ๘ บาท ๏ ทอง หนัก บาท หนึ่ง เปน เงิน ๑๗ บาท ๏ การ แลกเงินเมือง สิงค์ โปร ได้ กำไร ร้อย ถะ ๗ เหรียน

ข่าว มา ทาง เตลีแคลฟ

๏ ข่าว ที่ เมือง ลอนดอน ณเดือน เก้า ขึ้น ๑๔ ค่ำ. ข้อ สัญ ญาไมตรี เมืองปรอศเซีย กับ เมืองอิตาลี,ด้วย ออศเตรีย ได้ ลง ชื่อ ประทับ ตรา ณวัน เสาร เดือน เก้า ขึ้น ๑๔ ค่ำ. อนึ่ง เมือง ออศ เตรีย ได้ ยก เมือง วินีเซีย ให้ แก่ เมืองอิตาลี, เมือง วินีเซีย นั้น มี ผู้ คน กว่า ๒๐๐ หมื่น.

๏ ข่าว ที่ เมือง ลอนดอน เดือน ๙ แรม ๒ ค่ำ, ความ ที่ มี ใน เมือง ยู่ในทิศ ตศ ต่อ เมือง เมกศิโก นั้น หนัก ขึ้น, ไมตรี เมือง ปรอศเซีย กับ ออศเตรียนั้น, ได้ เปลี่ยน กัน สำเรจ์ แล้ว. อนึ่ง ที่ เมือง เบอมิงฮำ เซตร เมือง ลอนดอน นั้น, ไพร่ พล เมือง ประ ชุม กัน ว่า กล่าว จะ ให้ คอเวอเมนต์อังกฤษ นั้น, เปลี่ยน กดหมาย ต่าง ๆ ที่ หนัก ๆ ให้ เบา ลง, ตาม ที่ ราษฎร จะ เหน ดี พร้อม กัน.

๏ ข่าว ที่ ลอนดอน ณเดือน ๘ ที่ ๒ ขึ้น ๑๒ ค่ำ, ว่า เอมบีรอ เจ้า เมือง ฝรั่งเสศ, มี พระ ราช สาศน์ ถึง คอเวอ เมนต์ ปรอศ เซีย, ว่า เดี๋ยว นี้ เมือง ปรอศเซีย ได้ ความ ศุข มี กำลัง ใหญ่ ขึ้น แล้ว, ควร ที่ จะ ยก เมือง ที่ แต่ ก่อน คฤษ ศักราช ๑๘๑๔ อยู่ ใน แดน ฝรั่ง เสศ นั้น, ควร ที่ เมือง ปรอศเซีย จะ ยก ให้ แก่ เมือง ฝรั่ง เสศ อีก, คอเวอเมนต์ ปรอศเซีย ปฤกษา กัน อยู่ ๔ วัน ๕ วัน, แล้ว ก็ ไม่ ยอม ยก ให้ แก่ เมือง อังกฤษ แล เมือง อื่น ๆ ทั้ง ปวง, ก็ เหน ว่า ไม่ ควร ที่ คอเวอเมนต์ ฝรั่งเสศ จะ ขอ อย่าง นั้น. ฝ่าย เอมบีรอ เจ้า เมือง ฝรั่งเสศ กลัว ว่า จะ เกิด วุ่นวาย ก็ ไม่ อาจ จะ ขอ ต่อไป, จึ่ง นิ่ง เสีย ไม่ ได้ ว่า อะไร อีก.

ผู้ สำเรจ ราชการ ใหม่ ที่ ลอนดอน

๏ คือ เอิลออฟเดอบี เปน ผู้ใหญ่, ผู้ ที่ ว่า ราชการ ฝ่าย ต่าง ประเทศ ชื่อ ลอรด์สตันเล. ผู้ ที่ ว่า ฝ่าย การ ศึก ชื่อ เชนนิ รัลบีล์. ผู้ ที่ เปน เลอด์ ไฮชันสะลอ ชื่อ ลอด เชเอมฟอด. ผู้ ที่ ว่า สารพัด คลัง หลวง, ชื่อ แรต์ออนเนอบล, บีดิศเรอเล. ผู้ ที่ ว่า ฝ่าย เมือง อินเดีย ชื่อ เอล แกรนเบน. ผู้ ที่ ว่า ฝ่าย เมือง ขึ้น อังกฤษ ชื่อ เอิลคานาวัน. ผู้ ที่ ว่า ฝ่าย ไอระลันด์, ชื่อ ลอดยอนมันเนอซิ. ผู้ ที่ ว่า ฝ่าย การ เมือง อังกฤษ ใน แขวง ลอนดอน, ชื่อ ไรตออนะเอ เบลเอศวลปูละ, ผู้ ว่า ราชการ เรือ รบ, ชื่อ เซอเซ บั๊กอิ่งตัน. ผู้ ว่า ฝ่าย การ ค้า ขาย, ชื่อ เซอสตับ เพคนอรต์ โกต. ผู้ ว่า ฝ่าย กดหมาย คน อยาก คน จน, ชื่อ มิศเตอกาด อนฮาเดอ, ศริ ด้วย กัน เปน ๑๒ คน.

หนังสือ บอก ให้ ท่าน ทั้งปวง ทราบ

๏ ด้วย ท่าน มิศเตอนอก จะ ขาย เรือ ยอช ลำ หนึ่ง, เรือ ลำ นี้ ลง ทุน ทำ สิ้น เงิน ๓๐๐๐ เหรียน. จะ ขาย เอา ราคา แต่ ๑๖๐๐ เหรียน, เรือ นี้ หุ้ม ทองแดง ใหม่ มี เครื่อง ใช้ ใน การ เรือ พร้อม, มี ใบ สอง สำรับ ใช้ เมื่อ แข่ง สำรับ หนึ่ง, เมื่อ ไป เที่ยว สำรับ หนึ่ง. เรือ ลำ นี้ แข่ง ชะนะ ทุก ที่, เดิน ดี นัก ไม่ แพ้ ใคร เลย. จะ แบ่ง ราคา เปน ๓๒ ส่วน ให้ ท่าน ผู้ จะ ซื้อ ลง ชื่อ ให้ ท่วน ๓๒ คน, ถ้า ผู้ ใด จะ เอา ส่วน มาก ให้ บอก มิศ แบกมันให้ จด บาญชีไว้. ถ้า ได้ ครบ ๓๒ ส่วร แล้ว, จะ ให้ ท่าน ทั้งหลาย ผู้ เช้า ส่วน ทิ้ง ลูก บาต, ถ้า ผู้ ใด ทิ้ง ลูกบาต ได้ แต้ม มาก เรือ ก็ เปน ของ ผู้ นั้น.

การ บันทุก เรือ ไป นอก

๏ ก่อน เรือ เจ้า พระยา เข้า มา มี เรือ สาม ลำ รับจ้าง บัน ทุก ของ เรือ ชื่อ เอดีวินเดอ รับ จ้าง บัน ทุก ใน นอก เหมา กัน หาบถะ ๕๐ เซนต์ จะ ไป เมือง ฮองกง

๏ เรือ ชื่อ บีเดอ รับใน หาบถะ ๔๕ เซนต์ นอก หาบ ถะ ๕๐ เซนต์ จะ ไป ฮองกง

๏ เรือ ชื่อ วัดตะเดเต บัน ทุก น้ำ ตานทราย ใน หาบถะ ๙๕ เซนต์ จะ ไป เมือง บำใบ

๏ สิน ค้า ขาย ที่ เมือง สิงค์ ไปร์ ดี เรือ ที่ จะ เช้า ก็ ไม่ มี ถ้า มี ก็ จะ ไป หาบถะ ๓๕ เซนต์ ๔๐ เซนต์

๏ เรือ ที่ ชื่อ ข้าง ท้าย นี้ ได้ ใช้ ใบ ไป ฮองกง ตั้ง แต่ เดือน ๑๐ ขึ้น ๔ ค่ำ คือ ไวคอนต์แคนนิ่ง บัน ทุก พริกไทดำ

๑๓๕๒ หาบ เข้าสาร ๒๕๓๗ หาบ ปลิง ทเล พัน ๖๒ หาบ ป่านกลีบ ๑๒๘ หาบ ฝ้าย ๕๓๐ หาบ

๏ เรือ กินไซเซง บันทุก เข้าสาร ๓๒๑ หาบ เม็ดงา ๕๒๕ หาบ ถั่ว ๑๐๘ หาบ ปลิง ทเล ๑๖๑ หาบ ฝ้าย ๓๘ หาบ

๏ เรือ ชื่อ อิงคีเบิก บันทุก เข้าสาร ๖๖๑๗ หาบ น้ำ ตาลทราย ๓๐๐ หาบ

๏ เรือ ชื่อ ไชลี บันทุก เข้า ๑๖๐๐ หาบ

๏ เรือ ชื่อ ไคโรเทีย บันทุก เข้าสาร ๙๕๕๕ หาบ

๏ เรือ ชื่อ คาไดตา บัน ทุก เข้าสาร ๖๕๓๔ หาบ

๏ เรือ ชื่อ แฟริ บันทุก เข้าสาร ๖๐๐๐ หาบ

๏ เรือ ชื่อ เอดีวินเตอ บันทุก เข้าสาร ๓๗๐๐ หาบ ฝาง ๙๐ หาบ ฝ้าย ๙๒ หาบ

๏ เรือ ที่ มี ใต้ นี้ ได้ ชักใบไป สิงคโปร์ คือ เรือ วิรีนา บันทุก เข้าสาร หมื่นพัน ๙๒๖ หาบ ฝาง ๕๕๙ หาบ เม็ดงา ๕๒๒ หาบ ถั่ว ๗๕ หาบ ฝ้าย ๗๒๒ หาบ ไม้ สัก ๔๒ แผ่น ใหญ่ หนา

๏ เรือ เจ้า พระยา บันทุก เขา สัตว์ ๑๑ หาบ เข้าสาร ๕๒๗๕ หาบ น้ำตาน ทราย ๑๕๙ หาบ เมล็ดงา ๕๙๖ หาบ ปลาเคม ๓๖๐ หาบ หัวหอม ๒๗ หาบ

๏ เรือ ชื่อ เซนต์ปอดะ บันทุก หนัง สัตว์ ๑๘๓ หาบ เข้าสาร ๕๕๔๑ หาบ ฝาง ๑๐๖ หาบ น้ำตานทราย ๗๘ หาบ เมล็ดงา ๗๕๕ หาบ ปลิง ทเล ๙๕ หาบ

๏ เรือ ชื่อ ควนซูน บันทุก เข้าสาร ๓๒๑๗ หาบ เข้า เปลือก ๕๗๕ หาบ หัวหอม ๓๐ หาบ

วิวาท กัน

๏ มี ข่าว ฦๅ ว่า ณ วัน อาทิตย เดือน ๑๐ แรม ๑๓ ค่ำ เกิด วิ วาท กัน ที่ ถนน เจริญ กรุง, เอสกะไดโร เปน ชาติ พุตเกร์, กับ เอสมิด เปน ชาติปรีเมน, ได้ ทะเลาะ กัน มา หลาย วัน เพราะ เงิน เหรียน หนึ่ง กับ ๗๕ เซนต์, ที่ เอสกะไดโร ว่า เอสมิด เปน นี้ แก่ ตัว, เอสมิด ว่า ไม่ ควร จะ ได้ ไม่ เปน สัตย. มา ถึง วัน อาทิตย แรม ๑๓ ค่ำ นั้น, เอสมิด เดิน ผ่าน น่า บ้าน เอ สกะไดโร ๆ ก็ ร้อง เรียก เอ สมิด ให้ แวะ เข้า มา แล้ว, เถียง กัน ด้วย เรื่อง เงิน ติด กัน ต่าง ทะเลาะ กัน, เอสกะไดโร จึ่ง อยิบ เอา ปืน สั้น สำรับ คู่ มือ ยิง เอา เอสมิด นัด หนึ่ง แล้ว, หัน ควง ปืน ยิง ซ้ำ อีก นัด หนึ่ง เปน ๒ นัด ถูก ต้น ขา เอสมิด ทั้ง ๒ นัด, เปน บาศ แผล รัก มา อยาก แต่ เหน จะ ไม่ ถึง ชีวิตร. ได้ยิน ว่า กง สุล พุตเกจ จับ เอ สกะไดโร จำ ไว้ แล้ว.

ข่าว มา แต่ เมือง ลอนดอน

๏ ลอดคันเล ผู้ เปน ขุนนาง ฝ้าย ต่าง ประเทศ, เหน ชอบ ด้วย การ ที่ จะ ให้ เมือง สิงคโปร, แล เมือง ปีแนง เมือง มลกา ให้ ตั้ง เปน เคราน์คอลเน เหมือน ยัง เมือง กาละกะตา. เหน ที่ การ นั้น จะ สำเร็จ โดย เร็ว, จะ เปน คุณ เปน ประโยชนะ แก่ เมือง งคโปร หลาย อย่าง.

๏ คำ หัด พูด ภาษา อังกฤษ บท ต้น ฯะ

๏ เชิญ ท่าน มา ข้าง ใน, ปลีซิ วอก อิน. ๏ ฉัน จะ เข้าไป ขอรับ, ไอวิล ไอ แธนก์ ยู. ๏ เชิญ ท่าน นั่ง ที่ เก้าอี้, ปลีซิ บีซีเตฟดด์อิน เอ แจเออ. ๏ ท่าน สบาย ฤๅ, ธาร์ ยู เวลล์. ๏ ฉัน สบาย อยู่ ขอรับ, ไควต์ เวลล์ ไอ แธนก์ ยู. ๏ ลูก เมีย ของ ท่าน สบาย ฤๅ, ธาร์ ยู เออ ไวฟ แอนด์ ชิละเดรน เวลล์. ๏ เมีย ฉัน ไม่ สบาย, ไม ไวฟ อีศ นอต เวลล์. ๏ เมีย ท่าน เปน โรค อย่างไร, วัด อิศดี แมดเตอ ออฟ ยูเออ ไวฟ. ๏ เมีย ฉัน กิน เข้า ไม่ ได้, ชี แฮศ โน แอปิไตต์ ฟอร์ ฟูด. ๏ เมีย ท่าน ไม่ สบาย นาน เท่าใด, เฮา ลอง แฮศ ชี บิน เอลิง. ๏ เขา ไม่ ได้ สบาย สัก เดือน หนึ่ง, ชี แฮศ นอต บิน เวลล์ ฟอร์ ดิ ลาศต์ มันท์. ๏ เชิญ ท่าน กิน น้ำ ชา, ปลีซิ เตก เอ กับ ออฟ ตี. ๏ ฉัน จะ รับประทาน ขอรับ, ไอ วิล อิฟ ยู ปลีซิ. ๏ ท่าน จะ เอา น้ำตาล ใส่ น้ำ ชา ด้วย ฤๅ, วิล ยู เตก ซูคา อิน ยูเออ ตี. ๏ ขอรับ ฉัน จะ เอา, เยศ เซอ อิฟ ยู ปลีซิ. ๏ ท่าน จะ เอา บุรี่ ฤๅ, วิล ยู แฮฟ เอ ซีคา. ๏ ไม่ เอา ขอรับ, โน ไอ แธนก์ ยู. ๏ จะ เอา หมาก กิน บ้าง ฤๅ, วิล ยู เตก ซัม บีเต็ล. ๏ ฉัน ไม่ เคย กิน หมาก, ไอ แอม นอต แอกกัศตัมด์ ตู ยูซิอิต. ๏ ท่าน อายุ กี่ ปี, เฮา โอลด์ ธาร์ ยู. ๏ ฉัน อายุ ได้ ๕๔ ปี, ไอ แอม ฟิ ฟอร์ ฟิยิเออซิ โอลด์. ๏ ท่าน มา อยู่ บางกอก ได้ กี่ ปี, เฮา ลอง แฮฟ ยู ลีฟ์ด์ อิน บางกอก. ๏ ฉัน อยู่ ที่ นี่ ได้ ๑๐ ปี แล้ว, ไอ แฮฟด์ ลีฟด์ ธีเออ เต็น ยีเออซ์. ๏ ท่าน มี ลูก กี่ คน, เฮาเมนิ ชิละเดรน แฮฟ ยู. ๏ ฉัน มี ลูก ชาย คน หนึ่ง, แล ลูก หญิง คน หนึ่ง, ไอ แฮฟ วัน ซัน, แอนด์วัน ดอเตอ.

มงกุฎ สำรับ กระษัตร มี ราคา เท่าใด

๏ มงกุฎ สำรับ ทรง ของ กวีนวิคโตเรีย. มงกุฎ นั้น ประดับ ด้วย เพชร ใหญ่ โดย รอบ ขอบ มงกุฎ ๒๐ เม็ด. เพชร ๒๐ เม็ด นั้น ราคา ๑๕ หมื่น เหรียน. ที่ ยอด มงกุฎ นั้น ประดับ ด้วย เพชร ใหญ่ ยิ่ง อีก ๒ เม็ด, ราคา ๒ หมื่น เหรียน. ประดับ ที่ มุม มงกุฎ อีก ๕๔ เม็ด แต่ เปน เม็ด ย่อม ๆ, ทั้ง ๕๔ เม็ด เปน ราคา ๒๗ หมื่น เหรียน. มี รูป กางเขน ๔ รูป ประดับ อยู่ กับ มงกุฎ. รูป กาง เขน นั้น ล้วน ประดับ ด้วย เพชร แล แก้ว มุกดา. แต่ ราคา เพชร แล แก้ว, ที่ ประดับ ไม้ กางเขน หมด ด้วย กัน ๓๘ หมื่น เหรียน. ราคา พลอย เพชร ที่ ประดับ มงกุฎ เปน ๘๒ หมื่น เหรียน.

บอก การ ของ นาย ห้าง

๏ เพราะ หนังสือ ที่ ได้ ลง พิมพ์ แต่ ข้าง บน นี้. คน ทั้งปวง ที่ พวก เรา มี ชื่อ ใน ข้าง ท้าย นี้ เปน นี่ อยู่ นั้น, ต้อง บอก บาญชี มา เพื่อ เรา จะ ชำระ ให้. แล บันดา คน ที่ เปน นี่ แก่ พวก เรา เชิญ มา ใช้ นี่, ใน ระหว่าง ตั้ง แต่ นี้ จน ถึง เดือน ๑๐ ขึ้น ๔ ค่ำ. ถ้า ไม่ ได้ มา ใช้ นี่ นั้น, ข้าพเจ้า จะ ต้อง ให้ กงสุล ชำระ เสีย เอง. ข้าพเจ้า มี ชื่อ รีมิกสมิด แอนกัมปนี, ลง พิมพ์ ที่ กรุง เทพ ฯ ณวัน พฤหัศ เดือน ๙ แรม ๔ ค่ำ, จุลศักราช ๑๒๒๘ ปี. คฤศตศักราช ๑๘๖๖ ปี.

หนังสือ บอก ของ นาย ห้าง

๏ นาย ห้าง ที่ เปน เปน พวก กัมปนี. ชื่อ โดมะนี, รีมิคี, มนตีนี คน หนึ่ง. กับ เอศวาดสมิด คน หนึ่ง. ตั้ง ชื่อ รวม กัน ว่า รีมิกสมิด แอน กัมปนี, ที่ ได้ ตั้ง ห้าง เมือง เซี่ยงไฮ แห่ง หนึ่ง, แล เมือง โยโกฮะมา แห่ง หนึ่ง. แล กรุง เทพ ฯ แห่ง หนึ่ง. แล กรุง ลอนดอน แห่ง หนึ่ง. ได้ ยอม เลิก กัน ใน วัน พฤหัศ เดือน ๙ แรม ๔ ค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๘ ปี. คฤษสต ศักราช ๑๘๖๖ ปี. ชื่อ พวก เรา ลง ชื่อ ที่ นี้ ชื่อ ริเมคีมนตีนี แล อี, สมิด.

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กัปิตันชื่อไร	กี่ ตอน	เรือ อไร	มาแต่ไหน
เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๓ ค่ำ	เองวัด	จีน	๒๕๖	บาก ดัช	สิงคโปร์
เดือน ๑๐ แรม ๑ ค่ำ	ชีวูน	หับเปอ	๔๐๖	กล ไฟ อังกฤษ	สิงคโปร์
เดือน ๑๐ แรม ๑ ค่ำ	อีไลเซ	ยอน	๒๔๘	บาก อังกฤษ	สิงคโปร์
เดือน ๑๐ แรม ๒ ค่ำ	เจ้า พระยา	อรตัน	๓๕๓	กลไฟ สยาม	สิงคโปร์
เดือน ๑๐ แรม ๔ ค่ำ	ยอน แอน เมรี	เคียเร	๑๙๐	บาก อังกฤษ	สิงคโปร์
เดือน ๑๐ แรม ๙ ค่ำ	วอดเตอ เฉเด	เมอเร	๑๔๐	สกุนเนอ อังกฤษ	สิงคโปร์

กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ

ออก ไป เมื่อ ไร					จะ ไป ไหน
เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๒ ค่ำ	คาโลตา	เยศเปอเซน	๔๒๐	บาก ฮำเบิก	ฮองกง
เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๒ ค่ำ	แฟเร	คำมิง	๒๒๙	สกุนเนอ อังกฤษ	ฮองกง
เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	เอคีวินเตอ	คีล	๕๑๓	บากดัช	ฮองกง
เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	ควนซูน	จีน	๒๙๙	บาก สยาม	สิงคโปร์
เดือน ๑๐ แรม ๕ ค่ำ	ซีสตอคตัน	เบเล	๔๐๖	บาก อังกฤษ	ฮ่องกง
เดือน ๑๐ แรม ๗ ค่ำ	เจ้า พระยา	อรตัน	๓๕๓	กล ไฟ สยาม	สิงคโปร์
เดือน ๑๐ แรม ๗ ค่ำ	โฟล เรนศ์	ซอนบรุก	๓๔๐	บาก อังกฤษ	สิงคโปร์
เดือน ๑๐ แรม ๙ ค่ำ	คอสตาวีคา	เมกลิน	๓๔๐	บาก อังกฤษ	สลุงกุ

๏ อนึ่ง เพราะ พวก นาย ห้าง ได้ เลิก ตาม ที่ ได้ ว่า ไว้ ข้าง บน นี้. ข้าพเจ้า ผู้ ชื่อ สุด ท้าย นี้, ได้ รับ เอา เปน ธุระ ใน การ งาน สำรับ ของ พวก กัมปนี นั้น. ที่ เรียก ว่า ริมิสมิต แอน กัมปนี ที่ ได้ ตั้ง ห้าง เมือง เซี่ยงไฮ. แล กรุงเทพ ฯ แล กรุง ลอง ดอน นั้น, ข้าพเจ้า รับ เอา เปน ธุระ หมด, แล มิศเตอ ที. เอม. อัลลอยวิง นั้น เรา ได้ ตั้งไว้, เพื่อ จะ ทำ การ ใน นาย ห้าง นั้น แทน ตัว เรา, ชื่อ ของ เรา ริมิกสมิต ดิมัลดินิ. ลง พิมพ์ ที่ กรุง เทพฯ ณ เดือน ๙ แรม ๔ ค่ำ, จุลศักราช ๑๒๒๘ ปี. คฤษสต ศักราช ๑๘๖๖ ปี.

๏ การ ขาย ของ ฯะ

๏ ข้าพเจ้า ที่ มี ชื่อ ข้าง ท้าย หนังสือ นี้ มี สิ่ง ของ ฝาก มา แต่ ประเทศ ยุโรป คือ แหวน ทอง คำ มี เพชร พลอย อย่าง ดี เข็ม ขัด ทอง คำ ประดับ ด้วย พลอย ทับ ทิม แล พลอย อื่น ๆ อย่าง ดี สาย สร้อย ทอง คำ แล เพชร ต่าง ๆ นาย ห้าง นั้น มี ชื่อ ว่า เอไอมัน แล ดี เฮนรี แอน กัมปะนี อยู่ ที่ น่า บ้าน สมเดจ เจ้า พระยา องค์ใหญ่

เพชรในแก่นจันทน์

๏ ข้า พเจ้า ผู้ มี ชื่อ จีน กังเซียน เปน ที่ หลวง ประเทศ แพทยา โอสถ เจ้า กรม หมอ จีน ได้ ซื้อ จันทน์เทศ มา ทำ ยา ผ่า ได้ เพชร อยู่ ใน แก่นจันทน์ จ้าง ช่าง เพชร ทำ เปน หัวแหวน อยู่ คง เผา ไฟ ไม่ ไหม้ ท่าน ผู้ ได้ จะ ซื้อ เชิญ ท่าน มา ที่ บ้าน ข้าพ เจ้า อยู่ ที่ สาม เพง น่า โรง กงสี ที่ มี เสาทง ยี่ห้อ ทอง ชุนติง มี เพชร จันทน์ ขาย

๏ ปฏิทิน บอก โมง แล ทุ่ม ใน ข้าง ขึ้น เดือน ๑๐ นี้. ฯะ

ค่ำ อังกฤษ	ค่ำ ไทย	ค่ำ จีน	อาทิตย์ ขึ้น กี่ โมง	อาทิตย์ ตก กี่ โมง	อาทิตย์ เที่ยง กี่ โมง	จันทร์ ตก กี่ ทุ่ม
เดือน ออกโตเบอ	เดือน ๑๑	เดือน ๙				
วัน พุทธ ๑๐ ค่ำ	ขึ้น ค่ำ ๑	ค่ำ ๑	ย่ำ รุ่ง ๖ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๒ นาที	ทุ่ม หนึ่ง ๑๙ นาที
วัน พฤหัศ ๑๑ ค่ำ	๒ ค่ำ	๒ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๗ นาที	๕ โมง ๕๓ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๓ นาที	๒ ทุ่ม ๖ นาที
วัน ศุกร ๑๒ ค่ำ	๓ ค่ำ	๓ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๗ นาที	๕ โมง ๕๓ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๓ นาที	๒ ทุ่ม ๕๕ นาที
วัน เสาร์ ๑๓ ค่ำ	๔ ค่ำ	๔ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๗ นาที	๕ โมง ๕๓ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๓ นาที	๓ ทุ่ม ๔๒ นาที
วัน อาทิตย์ ๑๔ ค่ำ	๕ ค่ำ	๕ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๘ นาที	๕ โมง ๕๒ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๓ นาที	๔ ทุ่ม ๒๙ นาที
วัน จันทร ๑๕ ค่ำ	๖ ค่ำ	๖ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๘ นาที	๕ โมง ๕๒ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๔ นาที	๕ ทุ่ม ๑๗ นาที
วัน อังคาร ๑๖ ค่ำ	๗ ค่ำ	๗ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๘ นาที	๕ โมง ๕๒ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๔ นาที	
วัน พุทธ ๑๗ ค่ำ	๘ ค่ำ	๘ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๙ นาที	๕ โมง ๕๑ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๔ นาที	๖ ทุ่ม ๕๒ นาที
วัน พฤหัศ ๑๘ ค่ำ	๙ ค่ำ	๙ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๙ นาที	๕ โมง ๕๑ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๔ นาที	๗ ทุ่ม ๓๘ นาที
วัน ศุกร ๑๙ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๙ นาที	๕ โมง ๕๑ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๔ นาที	๘ ทุ่ม ๒๔ นาที
วัน เสาร์ ๒๐ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๐ นาที	๕ โมง ๕๐ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๕ นาที	๙ ทุ่ม ๑๐ นาที
วัน อาทิตย์ ๒๑ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๐ นาที	๕ โมง ๕๐ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๕ นาที	๙ ทุ่ม ๕๘ นาที
วัน จันทร ๒๒ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๐ นาที	๕โมง ๕๐ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๕ นาที	๑๐ ทุ่ม ๕๕ นาที
วัน อังคาร ๒๓ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๑ นาที	๕ โมง ๔๙ นาที	ย่ำ เทิ่งย ๑๕ นาที	๑๑ ทุ่ม ๕๕ นาที
วัน พุทธ ๒๔ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๑ นาที	๕ โมง ๔๙ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๕ นาที	

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

เล่ม ที่ ๒ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปี ขาล อัฐ ศก จุลศักราช ๑๒๒๘ เดือน ออโทเบอ วัน ที่ ๒๔ กฤษ ศักราช ๑๘๖๖, ใบ.ที่ ๑๗

ข่ าว เมือง พะ ม่า

๏ มี หนังสือ ชาว อังกฤษ ที่ ได้ อยู่ เมือง มันดาเล, ก่อน ขบถ นั้น. เขียน ก่อน การ ขบถ เกิด๒ เดือน, ฝาก มา ถึง เมือง บางกอก, เขียน ณวัน พุทธ เดือน ๗ แรม ๘ ค่ำ, ได้ ลง พิมพ์ ที่ จด หมาย เหตุ บาง กอก แทม. ว่า ข้าพะเจ้า คิด ว่า ท่าน จะ ชอบ ใจ ฟัง เรื่อง ที่ ข้าพเจ้า ได้ เหน ได้ รู้, ที่ เมือง มันดาเล เมือง หลวง พม่า. ข้อ ต้น ว่า อากาศ ร้อน น่า กลัว. ข้อ ที่ ๒ ว่า เปน เมือง เตม ล้น ด้วย ความ เท็จ. เหน ข้อ ที่ ว่า เตม ล้น ด้วย ความ เท็จ นั้น เปน ที่ ยัง เกิด อากาศ ร้อน. ถ้า ปี่ สาจ เปน บิดา ของ ความ เท็จ นรก ที่ ปี่สาจ ใหญ่ อยู่ นั้น, คง จะ อยู่ ใกล้ เมือง มันดาเล. ถ้า จะ ว่า ตาม จริง, ข้าพเจ้า เหน เปน แน่ นอน ใจ กว่า แต่ ก่อน ว่า การ ทั้งปวง ใน เมือง มันดาเล เปน เท็จ ทั้ง นั้น. การ ภาษีหลวง แล การ ค้า ขาย ด้วย พวก ต่าง ๆ ประ เทศ, ควร ที่ จะ ประสาน กัน. แต่ คอเวอเมนต์ พม่า กลัว คน ค้า ขาย ฝ่าย อังกฤษ นัก. ก็ รู้ ว่า ห้าม การ ค้า ขาย ก็ ไม่ ได้ แล้ว, แล ก็ รู้ ว่า ต้อง การ ค่า ธรรม เนียม ที่ มี เพราะ ค้า ขาย. คิด ไป คิด มา นาน ไม่ รู้ จะ แก้ ยังไร. ก็ พึ่ง คิด ว่า จะ แก้ ได้ ดั่ง นี้ คือ ว่า ทำ เปน เชิญ ให้ อัง กฤษ เข้า มา ค้า ขาย, แล้ว ก็ คิด อ้าน ยัก ย้าย ไม่ ให้ ค้า ขาย ได้ สดวก ไว้ การ ค้า ขาย แก่ ชาว พม่า หมด. ให้ เจ้า ภาษี พม่า เสีย เงิน ขึ้น คลัง หลวง มาก เพราะ การ นั้น. อังกฤษ ถ้า ซื้อ ของ ก็ ต้อง ซื้อ ต่อ เจ้าภาษี ตาม ราคา ที่ บาง กุ้ง เปน ราคา แพง. เจ้าภา ษี พม่า ทั้งปวง นั้น, เปน เหมือน ตุก กะตา ของ ใน หลวง. ไม่ ใคร่ จะ มี สิน ค้า อะไร ที่ ไม่ มี เจ้าภาษี. ชาว บ้าน นอก ต้อง ทน ลำ บาก นัก เพราะ การ เจ้าภาษี. ลาง ที ก็ ห้าม ไม่ ให้ ขาย สิน ค้า อะไร แก่ ชาว ต่าง ประเทศ. ลาง ที เจ้าภาษี ว่า ถ้า จะ ขาย แก่ ชาว ต่าง ประเทศ ก็ คง จะ มี โทษ สาหัส. ชาว บ้าน นอก จึ่ง กลัว แล้ว ต้อง จำ เปน ขาย สิน ค้า เสีย แก่ เจ้าภาษี ถูก ๆ. ถ้า ว่า ชาว บ้าน นอก จะ ขาย แก่ ชาว ต่าง ประเทศ ได้, ชาว ต่าง ประเทศ ก็ จะ ให้ ราคา แพง ๆ เมื่อน ที่ ชาว ต่าง ประเทศ ซื้อ แก่ เจ้าภา ษี. เหตุ ดั่ง นี้ การ ที่ จะ ทำ ให้ สิน ค้า ทวี มาก ขึ้น นั้น, ก็ เสื่อม ไป. ชาว บ้าน ไม่ เตม ใจ ทำ, หนี ไป อาไศรย บ้าน เมือง ที่ อยู่ ใน เขตร แดน อังกฤษ. คน ที่ มี เรือก สวน บ้าน เรือน ลูก เมีย ก็ จะ ทิ้ง ที่ ทาง ของ ตัว ไม่ ได้ จำ เปน อยู่. การ ชั่ว การ ข่ม ขี่ ยัง นี้ ก็ มี นัก เบา ตาม ที่ ใกล้ แล ไกล แดน อังกฤษ. ถ้า อยู่ ใกล้ แดน อังกฤษ ก็ ไม่ สู้ หนัก, ถ้า อยู่ ออก ไป ก็ ยิ่ง นัก ออก ไป นัก ออก ไป ที่,

๏ ชะรอย ท่าน ได้ ยิน ข่าว ถึง บ่อ น้ำ มัน ดิน, ฤๅ น้ำ มัน เรียก ว่า ปี่ โตรเรียม. บ่อ น้ำ มัน ทั้งปวง นั้น เกิด น้ำ มัน เสมอ แต่ ไม่ เหมือน บ่อ น้ำ มัน, ที่ มี ใน เมือง ยูไนติศเทศ ที่ เกิด น้ำ มัน ใน นา ที หนึ่ง หลาย ๑๐๐ ถัง. แต่ เกิด น้ำ มัน ช้า ๆ หน่อย. พระเจ้า พม่า ยอม ให้ เจ้า ภาษี ๒ คน เปน เจ้าภาษี น้ำ มัน ดิน, ที่ เกิด ใน บ่อ นั้น. ได้ เงิน หลวง ปี หนึ่ง ๔ หมื่น เปาน์สะเตอ ลิง คิด เปน เงิน เหรียน ประมาณ ๒๐ หมื่น เหรียน. เขา ใช้ น้ำ มัน นั้น ตามตะเกียง. ใบชา แล สิน ค้า อื่น ๆ ก็ มี ธรรม เนียม ภาษี เหมือน กัน. ข้อ สัญญา ไม่ ตรี ที่ ทำ ไว้ แต่ ก่อน สำ รับ ที่ จะ บำ รุง การ ค้า ขาย ก็ เปน เปล่า ไป. ไม่ ตรี นั้น สัญญา แก่ ชาว อังกฤษ ว่า จะ ยอม ให้ ชาว อัง กฤษ, ไป ซื้อ สินค้า ทุก สิ่ง แก่ ชาว บ้าน เอง ไป ขาย นอก ตาม ที่ ชอบ ใจ, แต่ อังกฤษ จะ ซื้อ ไม่ ได้, ต้อง ซื้อ แก่ เจ้าภาษี.

๏ ที นี้ จะ ว่า ด้วย เงิน ใน หลวง พม่า ต้อง เสีย เพราะ นาง สนม แล ราช บุตร, ใน หลวง มี นาง สนม ประมาณ ๓๐ คน, พระ ราช บุตร ทั้ง หญิง ทั้ง ชาย ๗๐ องค์. มหา อุปราช มี นาง สนม แล ราช บุตร มาก เหมือน กัน. พระ ราช บุตร ทั้ง หญิง ทั้ง ชาย ต้อง ใช้ พลอย เพชร เสื้อ ผ้า ล้วน แต่ ของ ดี ๆ มี ราคา มาก. เงิน ที่ ใน หลวง ต้อง ใช้ เพราะ พระ ราช ทาน, แก่ นาง พระ สนม แล พระ ราช บุตร ทั้ง วัง หลวง วัง น่า, เงิน หลวง ที่ เข้า พระ คลัง ปี หนึ่ง จะ แบ่ง ออก เปน ๓ ส่วน, สิ้น ไป ด้วย พระ ราช ทาน แก่ นาง พระ สนม แล พระ ราช บุตร นั้น ๒ ส่วน. ที่ เหลือ นั้น

ส่วน หนึ่งได้ ใช้ ใน การ บำรุง วัด, แล การ เลี้ยง พระสงฆ์ ที่ เกียจ คร้าน อ้วน พี, เพราะ การ ข่ม ขี่ ฝูง ราษฎร. เมื่อ การ ทำ มา หา กิน อยาก ดั่ง นี้ หา ควร ที่ จะ สงไสย, เพราะ คน บวช เป่น พระ มาก หลาย พัน หลาย หมื่น ไม่, การ ที่ เปน พระ หา กิน ง่าย ทำ ไร่ ทำ นา สิน ค้า ก็ อยาก.

๑ ใน หลวง พม่า เสีย ราชทรัพย ด้วย ทำ กลอง ปี่ พาท ทำ กำ แพง ด้วย ดิน เหนียว, ทำวัง เปน ที่ประ พาศ หลาย แห่ง เปน การ เล่น เหมือน ยัง เด็กเล่นไม่ได้ คิด เสีย ดาย เงิน, เปน การ ไม่มีประโยชน์ แก่ บ้าน เมือง. เมื่อ ข้า พเจ้าได้ยิน เจ้า นาย พม่า สรรเสิญ การ นี้ ข้า พเจ้า คิดในใจ ว่า, พระเจ้า พม่า เปนใจ บ้า เท่าใด, แล จ้าว นายทั้ง ฝูง ราษฎร ที่ สรรเสิญ การ นั้น ไม่ ได้ ขัด ขวาง, ก็ เปน โฉด เขลา มาก กว่า นั้น เท่าใด. เมื่อใน หลวง พม่า มี เสนา บดี เช่นนี้, ก็ ควร ที่ จะ เข้าใจ ว่า ตำแหน่ง ทั้ง ปวง นอก นั้น, คง จะ เตม ด้วย คน เช่น นั้น ที่ จะ ซื้อ เอา ตำ แหน่ง , เปน รา คา มาก กว่า ผู้ อื่น, คือ คน ที่ จะ ข่ม ขี่ ฝูง ราษฎร ทั้ง ปวง มาก กว่า คน อื่น.

๑ ถึง กระนั้น พระ เจ้า พม่า ได้ ชื่อ ว่า เปน คนดี เพราะ เงิน ที่ได้ด้วย ข่ม ขี่ ฝูง ราษฎร นั้น ได้ ทำ บุญ สร้าง กุศล, เพื่อ จะได้ ใช้ ใน โลกย์ น่า มาก, เพราะ ท่าน ปราฐนา กุศล นัก จึ่ง ได้ สร้าง พระเจดีย์แล อาราม แล ได้ เลี้ยง พระสงฆ์, ทรง ฟั่ง พระ คำภีย์ ที่ สำรับ พุทธสาศนา บ่อย ๆ. แล้ว ท่าน ก็ไม่ ยอม ให้ คน ฆ่า สัตว. แต่ ที่ เขา สรรเสิญในหลวงเพราะ ที่ไม่ ฆ่า สัตว นั้น บุญ นั้น ก็ไม่ ตลอด เพราะ เปน การ ทำ ลาย สัตย์ ธรรม ต่าง ๆ. เมื่อ จะ ห้าม การ ฆ่า สัตย เหมือน จะ ห้าม อังกฤษ, ไม่ ให้ อังกฤษ กิน เนื้อ สัตว. คน ที่ ถือ พุทธสาศนาใน เรว ๆ นี้ เข้า ใจ ว่า คน ที่ ฆ่า คน แล คน ที่ ฆ่า ไก่, ก็ บาป อย่าง เดียวกัน. ผิด กัน แต่ มาก แต่ น้อย กว่า กัน. ใน เดิม นั้น สมณะโคดม ที่ เขา ถือ ว่า เปน พระ ก็ไม่ โฉด เขลา ยัง นั้น ดอก. ท่าน ก็ เคย กิน เนื้อ หมู, แล้ว ก็ ตาย เพราะ กิน หมู มาก ปวด ท้อง. เรา เหน ว่า ท่าน สมณะโค ดม, ทำ ผิด เพราะ กิน หมู ที่ อา กาศ ร้อน. เนื้อ หมู นั้น ไม่ ควร ที่ ผู้ใด จะ กิน ที่ อา กาศ ร้อน. กิริยา ของ เจ้า แผ่น ดิน พม่า นั้น, ประสม กัน ด้วย กิริยา หลาย อย่าง ผิด กัน ต่าง ๆ. คือ มี ใจ เมตา สัตว, แล ใจ รัก ตัว มาก กว่า คน อื่น ทั้ง ปวง นัก, แล ใจ โลภ หลง, แล ใจ ไม่ เสีย ดาย เงิน ใน การ ที่ จะตก แต่ง ประดับ ประ ดา ตัว แล ลูก เมีย ของ ตัว. หนังสือ นี้ แปล ออก จาก รางกุ้งเตม

สามก๊ก

๑ สามก๊ก เล่ม ๒ ได้ ลง พิมพ์ แล้ว, ได้ผูก เข้า เปน เลม ไว้ บ้าง แล้ว. แต่ จะ จำหน่าย ได้ แต่ ที่ ละ น้อย ๆ, จะ จำหน่าย ให้ มาก ไม่ได้. ด้วย ลูกจ้าง ผู้ ที่ จะ ทำ เข้า เปน เล่ม นั้น น้อย ตัว นัก.

ข่าว เมือง พม่า ต่อไป อีก

๑ นังสือ จด หมาย เหตุ ซึ่ง มา แต่ พม่า ใน เรว ๆ นี้, เปน ใจ ความ ว่า, การ ขบถ นั้น อยุด เสีย แล้ว, เจ้า ๒ องค์ ที่ คิด ขบถ หนีไป เสีย. แต่ เหน จะ ไม่ พ้น พระเจ้า แผ่น ดิน พม่า คง จะ จับ ได้. เหน ว่า จะ สำเรจ์ โทษ เสีย ตาม สมควร. ถึง จะ เข้า มา อา ไศรย อยู่ใน เขตร แดน อังกฤษ, ๆ คง จะ จับ ตัว ส่ง ให้ พระเจ้า พม่า. เหน ที่ ท่าน ผู้ เปน เจ้า ของ โลกย์ จะ บันดาน ให้ การ ขบถ นี้, ให้ กลับ เปน ที่ จะ บำรุง คฤษ สาศนา ใน เมือง พม่า.

๑ ก่อน ขบถ เกิด ขึ้น, เจ้า แผ่น ดิน พม่า ทั้ง เสนา บดี ทั้ง ปวง ดู เหมือน จะ ถือ ตัว ว่าไม่ สู้ ต้อง การ ด้วยอังกฤษ, ไม่ อยาก จะ ให้ สนิท กัน นัก. จึ่ง จัด แจง เพื่อ จะ ให้ อังกฤษ ค้า ขาย ไม่ สู้ สดวก, แต่ เดี๋ยว นี้ เหน ที่ เจ้า แผ่น ดิน พม่า แล เสนา บดี ทั้ง ปวง ก็ จะ ตั้ง ใจ เสีย ใหม่ แล้ว. คง เหน ว่า จะ ต้อง อาไศรย อัง กฤษ ให้ สนิท กว่า แต่ ก่อน. ถ้า ไม่ ได้ พึ่ง อาไศรย กำลัง อังกฤษ แล้ว, ก็ จะ ถอย กำลังลง เสื่อม เสีย ไป. ถ้า ได้ รับ เอา กำลัง อังกฤษ เปน ที่ พึ่ง แล้ว, เหตุ การ ขบถ ที่ เปน มา แล้ว นั้น จะ ไม่ ได้ เกิด ขึ้น. เจ้า ทั้ง ๒ องค์ อาจ ทำ วุ่นวาย นัก หนา, เพราะ รู้ ว่า อังกฤษ จะ ไม่ช่วย พระเจ้า พม่า. ข้าพเจ้า นึก เหน ว่า ถ้า พระเจ้า แผ่น ดิน พม่า ไม่ ได้ รับ เอา อังกฤษ เปน ผู้ ช่วย อุปถัมภ์ แล้ว, เมือง พม่า คง จะ เสีย ไป โดย เรว, เหมือน ยัง เมือง หลาย เมือง ที่ ประ เทศ อินเดีย, ไม่ ยอม อาไศรย อังกฤษ มิหนำ ซ้ำ เกลียด ชัง พวก คฤศเตียน, ก็ ได้ แตก เสีย ไป หมด. แต่ เมือง ไหน ๆ ที่ ได้ พึ่ง อังกฤษ โดย ดี โดย ความ สัตย์. ก็ ยัง ตั้ง ดำรงค์ อยู่. ใน คำภีร์ ไบ เบล, มี คำ แห่ง ผู้ สรรพฤทธิ์ ว่า เมือง ทั้งปวง ที่ จะ ไม่ กลัว ไม่ เกรง ท่าน ผู้ ใหญ่ นั้น จะ ต้อง เสื่อม เสีย ไป หมด. คำ นั้น มี ใน หนังสือ ยิศซายา ผู้ ทำนาย บท ๖๐, ข้อ ๑๒, คำ นั้น ว่า เมือง ฤๅ แผ่น ดิน ใด ๆ, ที่ ไม่ ยอม ปฏิบัติ ยะโฮวา จะ ต้อง ฉิบหาย, แท้ จริง เมือง เหล่า นั้น ก็ ต้อง อพยพ ไป หมด.

พงษาวดาร อังกฤษ ต่อ ไป

๏ โพบ แจ้ง ความ ใน หนังสือ นั้น แล้ว, ก็ ยก ย่อง สรรเสิญ เฮนเร มาก นัก, แล้ว ตั้ง นาม ว่า เปน ผู้ ป้อง กัน สาศนา. ใน คฤศต ศักราช ๑๕๒๒ ปี, เอมเปรอเยอมะนี เสดจ์ มา เยี่ยม เยียน เฮนเร อีก ครั้ง หนึ่ง, แล้ว กล่าว กล อุบาย ต่าง ๆ, ให้ เฮนเร หัก ไมตรีเสีย, มิ ให้ เปน มิตร์ ไมตรี กับ พระเจ้า ฝรั่งเสศ. ทั้งสอง พระนคร ก็ เสีย ทาง พระราช ไมตรี กลับ เปน ประจามิต ต่อ กัน. ฝ่าย เฮนเร นั้น มี พระไทย ปฏิพัทธ์รัก ใคร่ใน ธิดา ของ ขุนนาง ผู้ หนึ่ง, คิด จะ อย่า พระนาง แกดเธอรีน มเหษี ที่ พระ ราชบิดา ประทาน ให้ แต่ เดิม นั้น. จึ่ง ส่ง หนังสือไป ถึง โพบ บาดหลวง ใหญ่ใน เมือง โรม ขอ หนังสือ อย่า, โพบ ไม่ ยอม ให้ อย่า. เฮนเร ก็ จน พระไทย อยู่, ไม่ ทราบ ว่า จะ ทำ ประการใด. มี บาดหลวง หนุ่ม ผู้ หนึ่ง ชื่อ ทัมมัช แครนเมอ, พูด กับ พวก อาลักษม์ ของ เจ้า แผ่นดิน ว่า, กิจ การ บ้าน เมือง ก็ สิทธิ์ ขาด อยู่ใน พระเจ้าแผ่นดิน, ทำไม จึ่ง ต้อง ไป ขอ หนังสือ อย่า แต่ โพบ ถึง เมือง โน้น เล่า. ประชุม แต่ บัณฑิต นักปราชญ์ ใน กรุง ลอน ดอน นี้ ให้ ตัด สิน ดู, ว่า ควร ฤๅ ที่ จะ รับ พี่ สะใภ้ มา เปน ภรรยา.

๏ เฮนเร ทรง ทราบ ว่า, บาดหลวง ทัมมัชแครนเมอ กล่าว ดั่ง นั้น ถอ พระไทย นัก. จึ่ง ให้ คน ไป เชิญ ทัมมัชแครนเมอ มา เฝ้า. ทัมมัชแครนเมอ ได้ ความ ชอบ โปรด ปราน เปน อัน มาก. แต่ นั้น มา อำนาจ ของ คาดะแนลวุลซี ก็ เสื่อม ถอยน้อย ลง ไม่ เปรื่อง เหมือน แต่ก่อน. เฮนเร ก็ คืน เอา ตรา หลวง มา เสีย จาก คาดะแนลวุลซี, แล้ว ริบ เอา วัง ที่ คาดะแนลวุลซี สร้าง ไว้ เปน ที่ อยู่ เปน ของ หลวง. อยู่ ไม่ ช้า เฮนเร สั่ง ให้ จับ คา ดะแนลวุลซี ว่า เปน ขบถ. ผู้ รับสั่ง ก็ ไป จับ คาดะแนลวุลซี, ๆ เปน ทุกข์ เสียใจ จน ป่วย มา ไม่ ถึง, ก็ ถึง แก่ กรรม เสีย ใน ระหว่าง ทาง. เมื่อ ใกล้ จะ ตาย นั้น ได้ ออก วาจา ว่า แก่ คน เหล่า นั้น ว่า, ถ้า เรา ได้ ปรฏิบัติ พระเจ้า มาก เหมือน ปรฏิบัติ เจ้าแผ่นดิน แล้ว, พระเจ้า ก็ จะ ไม่ ละ เรา เมื่อ เรา แก่ แล้ว.

๏ ใน คฤศต ศักราช ๑๕๓๓ ปี เฮนเร สั่ง ให้ ผู้ ใหญ่ ๆ ประ ชุม ปฤกษา กัน, จะ อย่า พระนางแกดเธอรีน มเหษี. ผู้ ใหญ่ ๆ ปฤกษา กัน อยู่ สัก ๑๕ วัน, ก็ แต่ง หนังสือ อย่า พา กัน เข้า ไป ถวาย เฮนเร. ๆ ก็ รับ นาง เอนนิโบลีน มา เปน มเหษี, ใน สาม วัน ก็ ได้ ราชา ภิเศก. ข่าว ที่ เฮนเร อย่า มเหษี เสีย นั้น, ก็ เล่า ฦๅ ไป ถึง เมือง โรม. โพบ บาดหลวง ทราบ กริ้ว เฮนเร นัก, จึ่ง มี หนังสือ ประกาษ ไป ว่า, การ ที่ เฮนเร เจ้า แผ่นดิน อังกฤษ ทำ ดั่ง นี้ เปน การ ชั่ว นัก. เฮนเร ทราบ หนังสือ ประ กาษ นั้น ก็ ขุ่น เคือง เอา พระ ไทย ออก หาก จาก โพบ, จึ่ง ตรัส ว่า แต่ นี้ ไป จะ ไม่ ขึ้น แก่ โพบ บาดหลวง, การ สาศนา พระองค์ จะ เปน ใหญ่, ให้ เอา ทรัพย์ ที่ เคย ส่ง ไป ให้ โพบ มา เก็บ ไว้ ใน พระคลัง หลวง. แต่ นั้น มา สัก สอง ปี เฮนเร ให้ ทำลาย วัด บาดหลวง เสีย ๓๗๖ วัด. แต่ พระนาง แอนนิโบลีน ได้ มา เปน พระ มเหษี อยู่ สาม ปี. มี พระ ราชธิดา องค์ หนึ่ง, จึ่ง แกล้ง ใส่ โทษ พระนาง แอนนิโบลีน มเหษี ว่า ไม่ สัตย์ ซื่อ ต่อ พระองค์, ก็ ทำ หนังสือ อย่า แล้ว ให้ ตัด ศีศะ เสีย. ใน วัน รุ่ง ขึ้น พระองค์ ก็ รับ นาง เยนซีมัว ธิดา ขุนนาง นั้น มา เปน พระ มเหษี. ครั้น มี พระราชบุตร องค์ หนึ่ง, พระนาง ก็ ถึง ความ พิราไลย. เฮนเร จึ่ง ส่ง ราชทูต ไป กล่าว พระราชธิดา ต่าง ประเทศ, พระราชธิดา นั้น ทราบ ว่า เฮนเร ฆ่า พระเหษี เสีย ก็ เกรง หา ยอม ไม่, แล้ว ตรัส ว่า, ถ้า หญิง ใด มี ศีศะ สอง ศีศะ จึ่ง จะ เปน มเหษี ของ เฮน เร ได้. ถ้า มี ศีศะ เดียว แล้ว เปน มเหษี ของ เฮนเนไม่ ได้. เฮนเร นั้น ทั้ง พระไทย แสวง หา พระมเหษี, ได้ ทอด พระเนตร รูป วาด ของ เจ้าหญิง องค์ หนึ่ง มา แต่ เมือง เยอมนี, ก็ ถอ พระ ไทย. จึ่ง ส่ง ทูต ไป กล่าว แล้ว รับ เจ้า หญิง นั้น มา, ก็ ไม่ ถอ พระไทย. ด้วย ไม่ เหมือน รูป วาด นั้น, แต่ รับ ไว้ เปน พระ มเหษี น้อย หนึ่ง ก็ อย่า เสีย. อีก สัก ๑๕ วัน ก็ รับ นาง แกดเธอรีนฮาเวิน ธิดา ขุนนาง มา เปน พระมเหษี. พระนาง องค์ นี้ งาม นัก. แต่ เฮนเร เหน กิริยา ไม่ ดี ให้ เอา ไป ตัด ศีศะ เสีย. อยู่ ประมาณ ปี หนึ่ง, เฮนเร ได้ รับ หญิง ม่าย ภรรยา ขุนนาง ที่ ถึง แก่ กรรม เสีย แล้ว มา เปน มเหษี. พระนางนี้ ฉลาด นัก. ทราบ พระ อัชฌา พระ เจ้า แผ่นดิน. ปรนิบัติ มิ ให้ ขัด เคือง พระ ไทย, ก็ โปรด ปราน ได้ เปน มเหษี ยั่ง ยืน มา มิ ได้ มี ความ ผิด.

๏ อยู่ มา ฝ่าย เจ้า แผ่นดิน สะกอตแลนด์ สวรร คาไลย, มี พระราช ธิดา องค์ เดียว ทรง พระเยาว นัก, พึ่ง ประสูต ได้ ๗ วัน. เฮนเร ทราบ ดั่ง นั้น ก็ ส่ง ราชทูต ไป กล่าว มั่น, เจ้า หญิง นั้น ไว้ จะ ให้ เปน พระชายา พรราชบุตร ของ พระองค์, หวัง พระ ไทย จะ ได้ ปก ครอง เมือง สกอตแลนด์ นั้น ด้วย, ด้วย ทรง เหน ว่า เจ้า หญิง นั้น ทรง พระเยาว์ นัก. พวก สกอตแลนด์ แขง ขัด ไม่ ยอม ถวาย, ก็ ไม่ สม ดัง พระราช ดำริห์.

๏ ฝ่าย เฮนเร นั้น ยัง ขึ้ง แขง อยู่, มิ ได้ อ่อน น้อม ต่อ โพบ

บาดหลวง เลย. ถ้าผู้ ใด ใน อังกฤษ ไม่ ยอม ว่า พระองค์ เปน ใหญ่ ใน สาศนา, ก็ จับ ผู้ นั้น ประหาร ชีวิตร เสีย. เฮนเร นั้น ประชวน เปน ท้องมาร, แล เปน เม็ด ยอด พิศม์ ร้าย ที่ พระ เพลา, แต่ ทรง พระ ประชวร มา มิ ได้ สบาย พระไทย, ให้ เคือง ขุ่น ฉุน เฉียว เกรี้ยว กราด นัก. จน ขุนนาง ข้า ราชการ ผู้ ใหญ่ ผู้น้อย นึก หวั่น จิตร ไม่ รู้ว่า จะ ผิด ลง เมื่อไร. มี ขุนนาง ผู้ ใหญ่ สองคน บิดา กับ บุตร, เปน ผู้ สัตย์ ซื่อ ต่อ โพบ บาดหลวง. เฮนเร กริ้ว สั่ง ให้ จับ มา ปฤกษา โทษ ว่า เปน ขบถ, ให้ ตัด ศีศะ ขุนนาง ผู้ บุตร นั้น เสีย. แต่ บิดา นั้น มี พระ ราช หัตถ์ เลขา ไป จะ ให้ ตัด ศีศะ เสีย เหมือน กัน. ภอ ประชวร หนัก ลง สิ้น พระชนม เสีย. ขุนนา ผู้ บิดา นั้น จึ่ง ได้ รอด อยู่. เฮน เร เจ้า แผ่นดิน นั้น สวรรคต ใน คฤศต ศักราช ๑๕๔๗ พระชนม์ ๕๖ พรรษา, อยู่ ใน ราชสมบัติ ๓๘ ปี. มี พระราช บุตร องค์ หนึ่ง, พระราช ธิดา สอง องค์.

๏ อนึ่ง ใน แผ่นดิน ของ เฮนเร ที่ แปด นี้, พวก วิกกิลิฟ จำเริญ ขึ้น มาก. เมื่อ ต้น แผ่นดิน นั้น เฮนเร ให้ ประหาร พวก ชีวิตร วิกกิลิฟ เสีย มาก คน. แต่ พระองค์ ออก หาก จาก โพบ แล้ว, ก็ มิ ได้ ทำ อันตราย แก่ พวก วิกกิลิฟ เลย. พวก โปร เต็ศซตัน ก็ ตั้งมั่น คง แน่น หนา มา. แต่ แผ่นดิน ของ เฮนเร ที่ แปด นั้น, ใน คฤศตศัก ๑๕๔๗ เอดเวิด ที่ หก ได้ เสวย ราช แทน พระราช บิดา สืบ มา. ทรง พระเยาว์ นัก, พระชนมายุ ได้ ๑๐ พรรษา. ขุนนาง ทั้งปวง เหน ว่า เจ้า แผ่นดิน นั้น ยัง เยาวนัก, จึ่ง ประชุม กัน ปฤกษา เลือก หา ผู้ มี สติ ปัญญา สัตย ซื่อ จะ ให้ เปน ผู้ สำเร็จ ราชการ. ได้ หลอดเชิดเพิด ลุง ของ เอดเวิด, แต่ เปน ฝ่าย ข้าง มารดา, ก็ให้ เปน ผู้ สำเรจ ราชการ, ว่า ราชกิจ ต่าง เจ้า แผ่นดิน, กว่า เอดเวิด เจ้า แผ่น ดิน จะ ทรง พระ เจริญ ขึ้น. หลอดเชิดเพิด ผู้นี้ นับ ถือ พวก โปรเต็ศซะตัน, จึ่ง จัด อาจารย์ ที่ ดี ให้ สั่งสอน เอดเวิด. แต่ ล้วน เปน ฝ่าย โปรเต็ศซะตัน ทั้ง นั้น, แล้ว ได้ เปลี่ยน แปลง แก้ ไข หนังสือ สวด ที่ พวก บาดหลวง ทำ ไว้ นั้น, ให้ ต้อง ตาม คำ สั่งสอน ของ พระเจ้า. หลอดเชิดเพิด จัด แจง กำปั่น รบ หกสิบ ลำ, กับ ทะหาร เดิน ท้าว หมื่น แปด พัน คน, ยก ไป ประเทศ สกอตแลนด์, ขู่ ข่ม ขุนนาง เมือง สกอตแลนด์ จะ ให้ ยก เจ้า หญิง ซึ่ง เปน เจ้า แผ่นดิน สกอตแลนด์, ที่ เฮนเร พระราชบิดา ของ เอดเวิด ส่ง ราชทูต ไป กล่าว ครั้ง ก่อน นั้น, ให้ เปน พระ มเหษี ของ เอดเวิด. ขุนนาง เมือง สกอตแลนด์ นั้น ขัด ใจ ว่า ถู หมิ่น ข่ม เหง ก็ ไม่ ยอม ให้. หลอดเชิดเพิด จึ่ง ตี หัว เมือง ขึ้น สกอตแลนด์ เกือบ จะ ได้ อยู่ แล้ว, ภอ ได้ ข่าว ยุกยิก ขึ้น ใน เมือง อังกฤษ, ก็ เลิก ทัพ กลับ มา. ฝ่าย ขุนนาง เมือง สะกอตแลนด์ โกรธ คิด มานะ ไม่ ให้, เหน กอง ทัพ อังกฤษ เลิก กลับ ไป แล้ว, จึ่ง ส่ง เจ้า หญิง นั้น ไป ฝาก ไว้ ใน เมือง ฝรั่ง เศศ. ทำ หนังสือ สัญญา ไว้ ว่า, จะ มอบ เจ้า หญิง นั้น ให้ เปน พระชายา พระ ราชบุตร ของ พระ เจ้า ฝรั่งเศศ.

๏ ครั้น หลอดเชิดเพิด กลับ มา ถึง กรุง ลอนดอน แล้ว, ก็ ทะนุบำรุง บ้าน เมือง ซ่อม แซม เพิ่ม เติม กดหมาย, ให้ ราษฎร อยู่ เยน เปน ศุข. ราษฎร ทั้งปวง ก็ รัก ใคร่ นับถือ สรรเสิญ มาก. แต่ พวก ขุนนาง ไม่ ชอบ เกลียด ชัง คิด ร้าย อยู่ เสมอ. หลอด เชิดเพิด เหน ขุนนาง ทั้งปวง อิจฉา เกลียด ชัง ตัว, จึ่ง ทำ หนังสือ ขอ ลา ออก จาก ตำแหน่ง นั้น. ฝ่าย เอิลวอวิก นั้น ชัง หลอดเชิด เพิด นัก. จึ่ง แกล้ง พาล ใส่ โทษ หลอดเชิดเพิด ว่า เปน ขบถ. ขุนนาง ทั้งปวง ก็ ประชุม กัน ชำระ ตัดสิน ให้ เอาไป ตัด ศีศะ เสีย. ราษฎร ทั้งปวง รัก ใคร่ เสียดาย ก็ พา กัน ไป เอา ผ้า เช็ดน่า ชุบ เอา โลหิตร นั้น ไว้ เปน ที่ ระฦก ถึง. ครั้น หลอดเชิดเพิด หาไม่ แล้ว, เอดเวิด เจ้า แผ่นดิน ก็ อยู่ใน อำนาจ เอิลวอวิก. ๆ ได้ เปน ใหญ่ สำเร็จ ราชการ, แล้ว ได้ เลื่อน ที่ เปน ดุกออกนอถำ เบอแลน. คิด จะ ให้ บุตร ของ ตน เปน เจ้า แผ่นดิน, จึ่ง กล่าว นาง เลดเยนเกร เปน เชื้อ วงษ เจ้า แผ่นดิน อังกฤษ มา เปน ภรรยา บุตร ของ ตน. เอดเวิด นั้น ตั้งแต่ หลอดเชิดเพิด ถึง แก่ กรรม เสีย แล้ว, ก็ โศก เศร้า ทรง พระ ประชวร อยู่ เปน นิตย์, ทรง พระ อนุสร คำนึง ถึง พระ ราช บิดา เมื่อ ใกล้ จะ สิ้น พระ ชนม์ ได้ สั่ง ไว้ ว่า, ให้ พระองค์ เปน เจ้า แผ่นดิน. ถ้า พระองค์ ทิวง คต แล้ว, ไม่ มี บุตร สืบ ไป, ก็ ให้ พระ พี่ นาง สอง องค์ ครอง ราชสมบัติ สืบ ไป โดย ลำดับ. เมื่อ เอดเวิด ทรง พระ ดำริห์ ดั่ง นี้ แล้ว, ก็ จะ จัด แจง ตระเตรียม การ ไว้ ให้ พระ พี่ นาง เธอ ได้ ราชสมบัติ สืบ ไป. ฝ่าย ดุกออกนอถำเบอแลน ทราบ ว่า เอด เวิด จะ จัด แจง ดั่ง นั้น, จึ่ง ทูล ว่า พระ พี่ นาง เธอ ทั้งสององค์นั้น, จะ จัด ไว้ ให้ เปน เจ้า แผ่นดิน สืบ ไป นั้น ไม่ ได้, ด้วยมารดา เปน โทษ พระราชบิดา อย่า เสีย, มิ ได้ เลี้ยง เปน พระมเหษี. การ เช่น นี้ ข้าพเจ้าเหน ขัด อยู่. ข้าพเจ้าเหน แต่ นางเลดเยนเกร ซึ่ง เปน เชื้อ พระวงษ ผู้ เดียว, ควร จะ จัด ไว้ ให้ ครอง สมบัติ สืบ ไป ได้.

ตัดสิน เรื่อง น้ำ สุรา เถื่อน

๏ วัน พุทธ แรม สาม ค่ำ เดือน สิบ, จุล ศักราช ๑๒๒๘ ปี ขานอัฐศก, ตระลาการ ห้า นาย ซึ่ง ตั้งให้ชำระ ความ เรื่อง นี้, นำ ข้อ ความ ตาม ซึ่ง ได้ชำระ แล ใบ ยอม. จีน หลวงจู จุย นาย อากร เตา สุรา โจท. จีนอิว, จีน จุย, จีน หะอี, จำเลย. ขึ้น กราบ เรียน พณ ๆ ที่ สมุหพระ กระลาโหม ตรวจ สิ้น ข้อ ความ แล้ว ตัด สิน ว่า, ธรรมเนียม จับ ผู้ ลัก ลอบ ต้ม น้ำ สุรา เถื่อน นั้น. ต้อง มี กรมการ กำนัน นาย อำเภอ กำกับ นาย อากร ผู้ รับ สินบล, แล จับ ได้ สุรา กะทะ หวด เครื่อง ต้ม, จึ่ง จะ ตัดสิน เปนผู้ ลัก ลอบ ต้ม น้ำ สุรา เถื่อน ได้. ถ้า เกิด วิวาท ฟั่น แทง ยิง กรมการ กำนัน นาย อากร ผู้ รับ สินบล, แล พวก นาย อากร ตาย, ให้ ประหาญชีวิตร ผู้ ลง มือ ตาย ตก ไป ตาม กัน. ถ้า กรมการ กำนัน นาย อากร, ฟั่น แทง ยิง ผู้ ลัก ลอบ ต้ม น้ำ สุรา เถื่อน ตาย, ต้อง ตัดสิน ให้ เปน ภัพยเพราะ เหตุ ด้วย ต่อ สู้. ความ เรื่อง นี้ จะ ตัดสิน ไป ดัง นั้น ยัง ไม่ ควร. ด้วย ว่า กรมการ นาย อากร ทำผิด ธรรมเนียม อยู่ สอง ข้อ. ๆ หนึ่ง ว่า ผู้ รับ สินบล นำ กรมการ นาย อากร ไป ถึง บ้าน ดอน กระเบื้อง, แล้ว มิได้ บอก กำ นัน พัน ผู้ ใหญ่ บ้าน ให้ รู้. ข้อ หนึ่ง ว่า กรมการ นาย อากร จับ ได้ แต่ น้ำ สุรา, ส่า กะทะ เครื่อง ต้ม ไม่ ได้. กรมการ นาย อากร ทำผิด ธรรมเนียม ดังนี้, ถ้า เจ้า ของ โรง ต่อสู้ จะ เกิด วิวาท ตี ฟั่น แทง ยิง กัน ตาย ใน โรง ที่ วิวาท, ก็ จะ ตัดสิน ว่า กรมการ นาย อากรเปน ข้อ บุก รุก ผู้ ตาย ก็ ให้ ไป เปน ภัพย. ถ้า กรมการ นาย อากร ทำ ถูก ต้อง ตาม ธรรมเนียม, แล ออก จาก โรง ภา ไป ไกล ถึง สามสิบ สี่สิบ เส้น แล้ว. พวก จีน บังอาจ ถือ ปืน แล เครื่อง สาตราวุธ ต่าง ๆ ตาม ไป, แย่ง ชิง ตี ฟั่น แทง ยิง พวก กรมการ นาย อากร ตาย, แล มี บาท แผล นั้น, มี ความ ผิด เปน ข้อ ฉกัน. ครั้น จะ ตัดสิน ให้ ประหาญ ชีวิตร จีน ผู้ ลง มือ ให้ ตาย ตก ไป ตาม กัน ตาม พระราชกำหนด กฎหมาย เล่า, ต่าง คน ก็ มี ความ ผิด อยู่ ด้วย กัน. แล การ ราย นี้ กรมการ นาย อากร ก็ ทำ ผิด ธรรมเนียม. จะ ตัดสิน ให้ ประหาญ ชีวิตร ผู้ ลง มือ ให้ ตาย ตก ไป ตาม กัน นั้น ไม่ เปน ยุติธรรม. ให้ ตระ ลาการ เปรียบ เทียบ ให้ จีน เสีย เบี้ย ปลุก ตัว นาย นาก ผู้ ตาย, แล ทำ ขวัญ บาด แผล พวก กรมการ นาย อากร โดย สม ควร, ให้ กระลาการ รับ เอา หนังสือ ยอมโจท จำเลย, ซึ่ง ประนี ประนอม กัน นั้น เถิด. ให้ กระลาการ เรียก เอา หนังสือ ท่านบล หมื่น พิ ทักษกฤษดาง นาย อำเภอ ฝ่าย จีน. ถือ สาศนา โรมันกะโตลิก บ้าน ดอน กะเบื้อง ฉบับ หนึ่ง, ให้ ห้าม ปราม สั่ง สอน พวก จีน ทำ การ ให้ ถูก ต้อง ตาม กฎหมาย ธรรมเนียม บ้าน เมือง, อย่า ให้ พวก จีน กระทำ การ อย่าง นี้เช่น นี้ ต่อ ไป.

๏ วัน พุทธ แรม สาม ค่ำ เดือน สิบ, จุลศักราช ๑๒๒๘ ปี ขาน อัฐศก, ข้าพเจ้า จีน หลวงจู จุย ผู้ รับ ว่า ความ ต่าง นาย เพิก บุตร นาย นากผู้ ตาย, นาย ต่าย, นาย เอี่ยม, นาย กั้ง, นาย จัน, นาย หว่าง, นาย กลัด, ผู้มี บาดแผล โจท. จีนอิว, จีน จุย, จีน หะอี กับ พวก เข้า รีด จำเลย, ทำ หนังสือ ยอม ความ ให้ ไว้ แก่ พระยา ศรีสรราชภักดี กระลาการ ใหญ่, หลวง ทิพอัก ษร เสมียนตรา, ขุน จอรเจน ชะลา, หลวง เพลิงพสามแผลง ฤทธิ์, ขุน ราชกิจ พยาบาล, กระลาการ รอง ศาล ฉบับ, ด้วย จีน หลวงจู จุย, กับ จีนอิว จีน จุย มาให้ การ ฟ้อง ต่อ กรมการ เมือง ราชบุรีย คละฉบับ. ฟ้อง จีน หลวงจู จุย มี ว่า.

๏ ณวัน พฤหัศ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๙ ปี ขานอัฐศก เวลาเช้า ผู้ รับ สินบล นำ ขุน ทิพ กรมการ กำกับ จีน หลงจู จุย กับ พวก ไป จับ ผู้ ขาย สุรา เถื่อน ณบ้าน ดอน กระเบื้อง, ได้ น้ำ สุรา ที่ โรง จีน อิว เข้า รีด สี่ ไห. แล้ว จับ ตัว จีน อิว จีน จุย หญิง มี ชื่อ เด็ก, ภา กัน ออก มา พ้น โรง จีน อิว ประมาณ ๓๐ เส้น ๔๐ เส้น, แล้ว พวก จีน ประมาณ ๗๐ คน ๘๐ คน, ถือ ปืน แล เครื่อง สาตราวุธ ไล่ ติด ตาม มา. พวก จีน เอา ปืน ยิง แล้ว กลุ้ม รุม ตี ฟั่น แทง พวก จีน หลงจู จุย มี บาด แผล. นาย ต่าย มี แผล กระสุน ปืน ๔ แผล, นาย เอี่ยม มี แผล กระสุน ปืน ๔ แผล, นาย กั้ง มี แผล กระสุน ปืน ๒ แผล, นาย จัน มี แผล กระสุน ปืน หนึ่ง ตี ฟั่น แทง ห้า ๖ แผล. นาย หว่าง มี แผล ฟั่น แผล หนึ่ง. นาย กลัด แผล ตี หลาย แผล. แล้ว พวก จีน แย่ง เอา ตัว จีน อิว จีน จุย หญิง เด็ก กับ น้ำ สุรา ๒ ไห ไป. แต่ นาย นาก คน หนึ่ง หาย ไป, ทรัพย สิ่ง ของ จีน หลงจู จุย หาย ไป เงิน ตรา ชั่ง เจ็ด ตำลึง สอง บาท สิ่ง ของ ๒ สิ่ง ราคา บาท สอง สลึง.

๏ ฝ่าย ฟ้อง จีน อิว จีน จุย มี ว่า, ณวัน พฤหัศ ขึ้น สิบสอง ค่ำ เดือน เก้า ปี ขานอัฐศก เวลา เช้า มืด มี ผู้ ร้าย ๓๐ คน ถือ เครื่อง สาตราวุธไป ล้อม โรง พัง ประตู โรง จีน อิว. ผู้ ร้าย เอา หอก แทง ถูก จีน อิว ที่ หนึ่ง, ตี ถูก จีน จุย ที่ หนึ่ง. แล้ว จับ จีน อิว มัดไว้กับ

เสาโรง. อ้าย ผู้ ร้าย เก็บ เงิน แล ทรัพย สิ่ง ของ ๆ จีน อิว ไป คิด รวม เปน เงิน สองชั่ง ตำลึง สาม สลึง. คดีมี แจ้ง อยู่ใน ฟ้อง ของ จีน หลงจู๊ จุ๊ย จีน อิว จีน จุ๊ย นั้น แล้ว. พระยา ราชบุริย บอก ข้อ ความ เข้า มา ณกรุงเทพ ฯ, ฯ พณ ฯ ให้ นำ ขึ้น กราบ บังคมทูล พระกรุณา ความ ทราบ ใต้ฝ่า ลออง ฯ แล้ว, โปรด เกล้า ฯ ให้ ข้า หลวง ออก ไป สืบ พยาน รางวัด, ได้ ความ แต่ ว่า, ณวัน พฤหัศ ขึ้น สิบสอง ค่ำ เดือน เก้า เวลา เช้า ที่ บ้าน จีน อิว เกิด วิวาท กัน. พวก จีน จึ่ง ได้ ถือ เครื่อง สาตราวุธ มา ช่วย, จีน จับ พวก ไท หาม มา คน หนึ่ง. แจ้ง อยู่ใน คำ พยาน รางวัด นั้น แล้ว, โปรด เกล้า ฯ ให้ พระยา ราชบุริย ส่ง ความ เข้า มา ชำระ ใน กรม พระ กระลาโหม, กระลาการ บังคับ ให้ จีน อิว จีน จุ๊ย ส่ง ไทย คน หนึ่ง ที่ พวก จีน หาม มา นั้น. จีน อิว ให้ การ ว่า ไทย คน นั้น ตาย เสีย แล้ว, จึ่ง บังคับ ให้ จีน อิว ส่ง ผู้ ลง มือ ยิง ปืน, ได้ ตัว จีน หะอี มา ให้ การ รับ สารภาพ เปน ผู้ ยิง ปืน. แต่ จีน ซึ่ง เปน ผู้ ลง มือ ตี ฟัน แทง นั้น ยัง หาได้ ตัว ไม่. กระลาการ จะ พิจารณา เอา ตัว ผู้ ลง มือ ต่อ ไป, จีน หลงจู๊ จุ๊ย โจท จีน อิว จีน จุ๊ย จีน หะอี จำเลย มิให้ ยาก แก่ กระลาการ, ประนี ประนอม นอม ความ กัน. ฝ่าย จีน อิว จีน จุ๊ย จีน หะอี พวก เข้า รีด ยอม เสีย เบี้ย ปลุก ผี ผู้ ตาย, แล เงิน ทำ ขวัน บาด แผล ให้ นาย นาก ผู้ ตาย บิดา นาย เพิก เงิน ทำ ขวัน บาด แผล สองถาน เงิน ๑๔ ตำลึง เงิน ปลุก ตัว ๑๔ ตำลึง. นาย ต่าย เงิน ทำ ขวัน บาด แผล ๑๐ ตำลึง. นาย เอี่ยม เงิน ทำ ขวัน บาด แผล ๑๐ ตำ ลึง. นาย กึ่ง เงิน ทำ ขวัน บาท แผล ๑๐ ตำลึง. นาย จัน เงิน ทำ ขวัน บาด แผล ๒ ถาน ๑๗ ตำลึง. นาย หว่าง เงิน ทำ ขวัน บาด แผล ๕ ตำลึง. นาย กลัด เงิน ทำ ขวัน บาด แผล ๕ ตำลึง. ค่า ฤชา ธรรมเนียม ทั้งสอง ฝ่าย นั้น, จีน อิว จีน จุ๊ย จีน หะอี รับ เสีย แทน ฝ่าย เดียว เปน เงิน ชั่ง สามตำลึงกึ่ง. แต่ ที่ ข้อ เงิน ทอง ทรัพย สิ่ง ของ ที่ ว่า หาย ตาม ฟ้อง ทั้งสอง ฝ่าย นั้น, จีน หลงจู๊ จุ๊ย จีน อิว ยอม ยก เลิก ไม่ เอา แก่ กัน. จีน หลงจู๊ จุ๊ย จีน อิว จีน จุ๊ย จีน หะอี ยอม ให้ ยอม รับ เอา ด้วย กัน, ความ ข้าพเจ้า เปน สำเร็จ เด็ด ขาด เลิก แล้ว แก่ กัน แต่ ณศาล เดียว นี้, ถ้า สืบ ไป ภาย น่า ข้าพเจ้า แปร ปาก หลาก คำ เก็บ เอา ข้อ ความ ซึ่ง ยอม แล้ว กัน นี้, ไป ประกัน ให้ ญาติ พี่ น้อง บุตร ภรรยา ไป ร้อง ฟ้อง แก่ มุลนาย อาณา ประชาบาล โรง ศาล กรม ใด ๆ, แล ทำ เรื่อง ราว ทูล เกล้า ฯ ถวาย กล่าว โทษ กระลาการ เสมียน ผู้ คุม แล คู่ ความ เดิม ว่า, ข้าพเจ้า มิได้ ทำ หนังสือ ยอม ยื่น ให้ ไว้ ฉนี้ เล่า ไซ้, ให้ ท่าน ปรับ ไหม มี โทษ แก่ ข้าพ เจ้า จง หนัก, ข้าพเจ้าขีด แกงใด ให้ ไว้ เปน สำคัญ.

๏ วัน ๖ แรม ๔ ค่ำ เดือน ๑๐ จุลศักราช ๑๒๒๘ ปี ขาล อัฐศก, ข้าพเจ้า หมื่น พิทักษ กฤษตัง นาย อำเภอ ฝ่าย จีน ถือ สาศนา โรมันกะโตลิก บ้าน ดอน กระเบื้อง แขวง เมือง ราชบุริย, ขอ ทำ หนังสือ สัญญา ทานบล ยื่น ไว้ แก่ ท่าน หลวง ทิพอักษร เสมียน ตรา กรม พระ กระลาโหม ฉบับ หนึ่ง, หลวง เพลิงพลาม แผลง ฤทธิ์ ขางวาง รอง, ขุน ราชกิจ พยาบาล นายอำเภอใหญ่ ฝ่าย จีน ถือ สาศนา โรมันกะโตลิก ฉบับ หนึ่ง, ด้วย ข้าพเจ้า จะ รักษา สั่ง สอน จีน ถือ สาศนา โรมันกะโตลิก บ้าน ดอน กระเบื้อง นั้น, ให้ ประพฤติ การ แล ทำ การ ให้ ถูก ต้อง ตาม พระราช กำ หนด กดหมาย แผนดิน สยาม ทุกประการ. ถ้า แล เจ้า เมือง กรม การ กำนัน นาย อำเภอ ฝ่าย ไทย, จะ ถือ หมาย ไป บังคับ บันชา บันดา พวก จีน ถือ สาศนา โรมันกะโตลิก บ้าน ดอน กระเบื้อง ประ การ ใด ๆ, ข้าพเจ้า แล จีน ชาว บ้าน ยอม ทำ ตาม ทุกประการ. ถ้า มี การ เกิด ขึ้น เกี่ยวข้อง แก่ จีน ถือ สาศนา โรมันกะโตลิก. ข้าพเจ้า จะ ไป แจ้ง แก่ เจ้า เมือง กรมการ, แล มา แจ้ง แก่ หลวง เพลิงพลาม แผลง ฤทธิ์, ขุน ราชกิจ พยาบาล, ให้ นำ กราบ เรียน ฯ พณ ฯ ที่ สมุหะ พระกระลาโหม, ตาม กระทรวง เมือง ขึ้น. ข้าพเจ้า ไม่ ให้ พวก จีน ทำ การ เหมือน อย่าง นาย อากร ไป จับ น้ำ สุรา เถื่อน ครั้ง นี้ ต่อ ไป. ถ้า แล ข้าพเจ้า มิได้ รักษา สัญญา ทานบล ซึ่ง ทำ ยื่น ไว้ นี้, ผิด ไป แต่ ข้อ หนึ่ง ข้อ ใด, ขอ ให้ ท่าน ทำ โทษ ข้าพเจ้า ตาม โทษา นุโทษ ตาม พระราช กำหนด กดหมาย แผ่นดิน สยาม ทุกประการ. ข้าพเจ้า ประทับ ตรา นาม ชื่อ ข้าพเจ้า ให้ ไว้ เปน สำคัญ.

จีน เสง ฟ้อง

๏ ข้าพเจ้า จีน เสง มา ขอ ออก จดหมาย เหตุ หนังสือ พิมพ, ให้ ท่าน ทั้งปวง ทราบ ด้วย. จีน แสเชียก ตั้ง ตึก อยู่ ที่ ถนน สามเพง ริม โรง ทำ ตะกั่ว เปน คน เจ้า ถ้อย หมอ ความ, เก็บ ความ ไม่ จริง ไป ทำ ฎีกา ทูล เกล้า ฯ ถวาย. ใน ฎีกา ตั้ง สังกัษ ว่า, เปน เข่า พระ เจ้า ลูก เธอ พระองค เจ้า โสมวดี, แต่ ที่ จริง นั้น, จีน แสเชียก เปน ข้า อยู่ ใน พระ บวรราช วัง. ภรรยา ก็ โกน ผม ทั้ง สอง คน. จีน แสเชียก เปน ลูก

ศิษย หมื่น ชำนิ. หาญ หา กิน อยู่ใน โรง ศาล เปน นิตย ภอ ที่ ความ จะ แล้ว กัน ก็ ยุ ให้ มาก ขึ้น.

๏ ครั้น ณเดือน ๑๐ แรม ๗ ค่ำ. จีน แสเชียก ทำ ฎีกา ทูล เกล้า ฯ ถวาย ฉบับ หนึ่ง, มี ความ สอง เรื่อง ๆ หนึ่ง ว่า, เด็ก อายุ ๑๑ ขวบ ไป ซื้อ ยา โสม กับ เครื่อง ยา จีน. ความ นี้ ก็ ไม่ จริง. บิดา ของ เด็ก นั้น ตาย อยู่ แต่ มารดา. จีน แสเชียก จะ มา ว่า ความ กะ เด็ก. ข้าพเจ้า เหน ไม่ ควร. เรื่อง หนึ่ง กล่าว โทษ ว่าเขา สูบ ยา ฝิ่น ท่าน ก็ เอา ไป กัก ขัง ทด ลอง ดู, ได้ ๑๕ วัน แล้ว ก็ ไม่ ได้ ความ จริง.

๏ ความ ทั้ง นี้ เปน เพราะ จีน แสเชียก, กับ หมื่น ชำนิ ทำ ให้ คน เหล่า นั้น ได้ ความ ยาก ลำบาก. ข้าพเจ้า เหน ว่า เปน คน หา กิน คด โกง.

จีน กง จีน พึ่ง บ้าน ไรง เหล้า เมือง สวรรค์ ได้ ขอ ลง พิมพ์ ตาม เรื่อง ที่ มี ข้าง ท้าย นี้

๏ เรื่อง หนึ่ง พระ สรรคบุรี, หลวง ปลัด, หลวง มหาด ไทย, หลวง ภักดีบริรัก ผู้ ช่วย, หลวง สัศดี, ขุน ชำนาญ อักษร เสมียนตรา, นาย เมฆ ขุน ผู้ตาย กลาง, คน เหล่า นี้ ล้วน แต่ เปน ญาติ พระสรรค์ ทั้ง นั้น, คิด กัน ตั้ง บ่อน ถั่ว โป ไพ่ บน เรือน พระสรรค์. เล่น เสีย ลง จน ไม่ มี เงิน จะ ให้ กัน. เจ้า ของ บ่อน จะ ห้าม ก็ ไม่ ฟัง.

๏ ข้อ ที่ สอง เจ้า เมือง กรมการ, ชำระ ความ ผู้ ร้าย ได้ ของ กลาง แล้ว หา คืน ของ กลาง ให้ แก่ โจทย์ เจ้า ของ เดิม ไม่. กลับ ปล่อย ผู้ ร้าย เสีย. อ้าย ผู้ ร้าย กระทำ การ กำเริบ ต่อ ไป อีก.

๏ ข้อ สาม, อนึ่ง ราษฎร ซื้อ ช้าง โค กระบือ ไว้. เจ้า เมือง กรมการ แต่ง คน ให้ สืบ ดู รู้ ว่า, ถ้า ผู้ ซื้อ ๆ มา แต่ คน จร แล้ว, ก็ แต่ง คน ให้ เปน โจทย์ จับ บ้าง, แล ว่า เปน ลูก คอก ของ เจ้า เมือง กรมการ บ้าง. บังคับ ให้ ส่ง ผู้ ขาย, ราษฎร ส่ง ไม่ ได้ ด้วย ซื้อ มา แต่ เมือง ไกล บ้าง แล ลูก ค้า จร บ้าง. เจ้า เมือง กรม การ ก็ เก็บ เอา เปน ของ เจ้า เมือง กรมการ เอง. เกาะ เอา ตัว จำ ไว้ เร่ง ค่า ฤชา ธรรมเนียม.

๏ ข้อ สี่, ทรง พระกรุณา โปรด เกล้า ฯ ห้าม มิ ให้ เจ้า เมือง กรมการ, รับ ซื้อ ตัด ทอน สมพักษร อากร ภาษี ต่าง ๆ. ผู้ ช่วย กับ หมื่น รอง ภูดาษ บุตร เขย, นาย จัน เสมียน, จีน นุด เบ่า, รับ ซื้อ ตัด ทอน อากร ค่า น้ำ, ต่อ นาย อากร ไป เก็บ แก่ ราษฎร แขวง เมือง สรรค์บุรี. ราษฎร ที่ เปน ชาว บ้าน ดอน ไม่ ได้ หา กิน ใน แม่ น้ำ, มี แต่ เครื่อง มือ เล็ก น้อย, แต่ คน จะ สิ่ง สอง สิ่ง, ภอ หา กิน ใน หนอง บ้าง. หมื่น รอง ผู้ดาษ, นาย จัน เสมียน, จีน นุด เบ่า, ไป เก็บ เงิน แก่ ราษฎร เหลือ เกิน. ราษฎร มา ร้อง ต่อ ผู้ ช่วย ๆ ก็ ไม่ ชำระ ให้. แล้ว ราษฎร ภา กัน ไป ร้อง พระสรรค์ ๆ ก็ ว่า ให้ ไป ร้อง แก่ ผู้ ช่วย เถิด, ผู้ช่วย เปน เจ้า จำนวน. ราษฎร ก็ จนใจ ไม่ รู้ ที่ จะ ไป ร้อง ต่อ ผู้ ใด ได้, เจ้า เมือง ก็ ไม่ ระงับ ทุกข ของ ราษฎร ได้. ครั้น จะ ขัด ขืน ก็ กลัว จะ ต้อง เกาะ เสีย เงิน ค่า เกาะ อีก, ก็ ต้อง ยอม เสีย เงิน ให้. ผู้ ที่ ไป เก็บ เงิน เมื่อ ได้ เงิน แล้ว, ก็ ทำ ใบ เสร็จ ว่า, ราษฎร ยอม เรา มา ขอ เสีย เงิน ให้.

๏ ข้อ ห้า, ถ้า หญิง เปน โรค ร่าง กาย ผอม เหลือง, เหน ว่า เปน คน ยัง ไม่ มี ผัว, เจ้า เมือง กรมการ ก็ แต่ง ให้ คน ฟ้อง ว่า รีด ลูก ใน ท้อง เสีย. บ้าง ว่า พูดจา กับ พระสงฆ์ สามเณร ใน ที่ ลับ สอง ต่อ สอง บ้าง, แต่ ไม่ รู้ จัก ชื่อ ไม่ รู้ จัก หน้า อยู่ วัด ไหน ก็ ไม่ รู้. อย่าง นี้ ฟ้อง ต้อง ที่ เกาะ เอา ตัว ถาม แต่ ฝ้าย เดียว. ภา กัน เสีย เงิน คน ละ มาก ๆ จึ่ง พ้น โทษ ไป ได้.

๏ ข้อ หก, เจ้า เมือง, ปลัด, หลวง มหาดไทย, เปน คน สูบ ยา ฝิ่น. เขา ถวาย ดีกา, พระสรรค์ หลวง ปลัด ทน สบาน ไม่ รับ. แต่ หลวง มหาดไทย รับ เปน สัตย, ต้อง ถอด เปน โทษ ขัง ตราง ไว้. แล้ว หนี ออก ไป ตั้ง โรง อยู่ ณบ้าน คลอง จัน แขวง เมือง สรรค์บุรี, พระสรรค์ ยัง เอา นาย มิด คน โทษ สูบ ยา ฝิ่น เปน เสมียน, ชำระ ความ คด ๆ โกง ๆ ต่อ ไป อีก.

๏ ข้อ เจ็ด, ขดี ของ ราษฎร ฟ้อง หา กัน ด้วย เนื้อ ความ ต่าง ๆ. ฝ่าย คน ที่ เปน จำเลย รู้ แล้ว, ก็ เอา ของ กำนัน ไป ให้ แก่ เจ้า เมือง, ๆ ก็ แกล้ง ถ่วง เนื้อ ความ นั้น ให้ เนิ่น ช้า เสีย. ถึง เวลา เสมียน นำ โจทย ขึ้น ไป เสนอ ฟ้อง ก็ เสนอ ไม่ ได้, เพราะ ว่า เจ้า เมือง กำลัง เล่น ไพ่ อยู่. เสมียน จะ อ่าน ฟ้อง เสนอ ขึ้น ก็ กลัว, ว่า จะ โกรธ จะ ขัด ใจ ท่าน ยัง เล่น ไพ่ อยู่, ความ ก็ เนิ่น ช้า ไป. คดี ของ ราษฎร ขัด ข้อง อยู่ อย่าง นี้. ครั้น มา ร้อง ต่อ กรมการ ๆ ก็ ว่า เรา เปน แต่ ผู้ น้อย, ชำระ ไม่ ได้. ครั้น จะ ลง มา ฟ้อง อุธร ยัง กรุงเทพ ฯ ก็ กลัว ว่า กรมการ จะ มี คำ ตัด. ว่า ไม่ ได้ ฟ้อง อุธร ผ่า โรง ก่อน.

๏ ข้อ แปด, จีนไป รับ ซื้อ ประทวน บ่อน เบี้ย มา ตั้ง เล่น กัน ที่ โรง เหล้า. พระสรร, ปลัด, ผู้ช่วย, หมื่น รอง ผู้ตาย, ลัก ติด บ่อน ถั่วโปไพ่ บน เรือน พระสรรค์, เรือน ปลัด เรือน ผู้ ช่วย. จีน เจ้า ของ บ่อน ไป ห้าม หลาย หน ไม่ ฟัง, กลับ โกรธ ให้ คน หัว ไม้ มี ผี มือ มา วิวาท แย่ง ยื้อ ชา ใน โรง บ่อน. ตี จีน นาย บ่อน ถูก หัว แตก ป่วย ลำบาก หลาย คน.

๏ ความ ทั้ง แปด ข้อ นี้, เจ้า เมือง กรมการ คุมเหง ทำ แก่ ราษฎร. ได้ ความ ทุกข ความ ยาก ยับ เยิน ไป มาก กว่า มาก โจร ผู้ ร้าย คน ภาล ก็ ชุก ชุม กว่า แต่ ก่อน. เพราะ เจ้า เมือง กรมการ กิน เหล้า เล่น เบี้ย. หา กิน คด ๆ โกง ๆ ดัง นี้.

กรุง อังกฤษ ๑๓ กรุง

๏ ว่า ด้วย เมือง ใหญ่ ที่ เกาะ อิงลันด์ แล อัยยะแลนด์ แล สกอดแลนด์, มี ๑๒ เมือง. เมือง ลิเวอภูล มี คน ๔๘ หมื่น ๔ พัน ๓๓๗ คน. เมือง มันเจศเตอ มี คน ๓๕ หมื่น ๓ พัน ๘๕๕ คน. เมือง คลัศโค มี คน ๔๓ หมื่น ๒ พัน ๒๖๕ คน. เมือง เบอมิงฮำ มี คน ๓๓ หมื่น ๕๗๙๘ คน. เมือง ดับลิน มี คน ๓๑ หมื่น ๘๔๓๗ คน. เมือง ลิศซี ๒๒ หมื่น ๘๑๙๗ คน. เมือง สเฮศ ฟีลด์ มี คน ๒๑ หมื่น ๘๒๕๗ คน. เมือง บริศสตอล์ ๑๖ หมื่น ๓๖๘๐ คน. เมือง นิวแกศเศล์ มี คน ๑๒ หมื่น ๒๒๗๗ คน. เมือง เอดินเบิด ๑๗ หมื่น ๕๑๒๘ คน. เมือง ซัลฟอด มี คน ๑๑ หมื่น ๒๙๐๔ คน. เมือง ฮัล์ มี คน ๑๐ หมื่น ๕๒๓๓ คน. ทั้ง ๑๒ เมือง ศริ ด้วย กัน ๓๐๕ หมื่น ๕ พัน ๓๕๘ คน, แล เมือง ใหญ่ ยิ่ง อีก เมือง หนึ่ง, คือ เมือง ลันดอน มี คน ๓๐๖ หมื่น ๖ พัน ๕๓๖ คน เปน คน มาก กว่า ๑๒ เมือง นั้น หมื่น ๒ พัน ๑๗๘ คน.

เหตุ ใหญ่ ๒ อย่าง

๏ ใน ปี นี้ เกิด เหตุ ใหญ่ ๒ อย่าง, อัน ควร ที่ จะ ตี ประทับ ปี นี้ ว่า เปน ปี สำคัญ. เหตุ ๒ อย่าง นั้น คือ ว่าง สาย แอดแลน ติก เตลิเคลฟ อย่าง หนึ่ง. แล เหตุ ที่ เกิด ศึก ใน ประเทศ ยุโรบ, เมือง ปรอศเซีย ได้ ชนะ ได้ จัด แจง เมือง ใน ประเทศ ยุโรบ เสีย ใหม่ เปน อย่าง หนึ่ง. การ ที่ วาง สาย แอดแลน ติก เตลิ แคลฟ นั้น, เปน เหตุ ใหญ่ จริง, เปน เหตุ ที่ จะ เกิด ความ ดี รุ่ง เรือง แก่ โลกย์ มาก. ประ เดี๋ยว นี้ สาย เตลิเคลฟ นั้น, ได้ ชัก ฝั่ง มหาสมุทร แอดแลนติก ทั้ง ๒ ฝั่ง ให้ ใกล้ เข้า, แทบ จะ เหมือน แม่ น้ำ เลก คน ทั้ง ๒ ฝั่ง, ที่ ห่าง กัน ๓ พัน ไมล์ พูด กัน ได้. บัด นี้ คน ทั้ง ๒ ฝ่าย ทัก ทาย กัน ได้ ทุก เวลา เช้า ว่า, สบาย ฤๅ ไม่, แล พูด ถึง กัน ทุก ชั่ว โมง ด้วย เหตุ ฝ่าย สาศนา แล ฝ่าย บ้าน เมือง. การ ค้า ขาย แล การ อื่น ๆ ทั้ง ๒ ฝ่าย ก็ มา หา กัน ทุก ๆ ชั่ว โมง ด้วย กำ ลัง ไฟ ฟ้า เรว ฉับ เฉียว. คน ที่ ปราฐ นา จะ รู้ เหตุ, ที่ เกิด ใน ประเทศ อะเมริกา ก็ ดี, ใน ประ เทศ ยุโรบ ก็ ดี, เหมือ ออก จาก ประตู ของ เขา ประ เดี๋ยว ก็ ฟังได้. แล การ ใหญ่ นี้ คง จะ ใหญ่ ขึ้น, คง จะ มี แอดแลนติก เตลิ แคลฟ หลาย สาย, สาย ที่ เสีย แต่ ปี กลาย นี้ เขา ก็ เก็บ ได้ แล้ว . จัด แจง ต่อ ไว้, ทุก วัน นี้ ใช้ ได้ แล้ว, มี สาย เตลิแคลฟ ๒ สาย ใช้ ได้ การ ดี มาก.

๏ เหตุ ใหญ่ ใน ประเทศ ยุโรบ, ที่ ปรอศเซีย จะ แจง เมือง ทั้ง ปวง ใน ประเทศ ยุโรบ เสีย ใหม่ นั้น, เปน เหตุ ใหญ่ จริง ด้วย. เหน เมือง ทั้ง ปวง ที่ ใน ประเทศ ยุโรบ' จะ ได้ ความ ศุข มาก กว่า แต่ ก่อน นัก. อำนาฐ ของ โพบ เมือง โรม นั้น เหมือน ต้น ไม้ ที่ มี คน การ ให้ รอบ ต้น. เมือง โรม นั้น จะ ต้อง เสื่อม เสีย ไป. แล เมือง ฝรั่งเสศ, จะ เปน เมือง ว่า กล่าว เมือง อื่น ใน ประเทศ ยุ โรบ อีก ไม่ ได้. แล เมือง ออศเตรีย ก็ แพ้ แก่ เมือง ปรอศ เซีย แล้ว ก็ เสื่อม กำลัง ลง นัก ด้วย, จะ ข่ม ขี่ เมือง อิตาเล อีก ไม่ ได้, แล จะ ครอบ งำ เมือง เยอมันคอนเฟดอิเรชัน ต่อ ไป อีก ไม่ ได้. เมือง ปรอศเซีย ที่ หมาย ว่า จะ เอา เมือง เยอมะเน ขึ้น แก่ ตัว แล้ว จะ ได้ ตั้ง ตัว เปน แอบโสลุด มะนาเก, พาะเจ้า ได้ บันดาน ให้ กลับ เปน ลิมิติด มะนาเก, ที่ จะ ต้อง มี เยอมัน คอน เฟดอิเรชัน ปฤกษา กัน ก่อน, แล้ว จึ่ง ว่า ราชการ ได้ คล้าย เมือง อยู่ ใน ทิศเทศ. ถ้า ไม่ พร้อม ใจ กัน ก็ ทำ ไม่ ได้. การ ที่ ครอง เมือง ตาม รีปอบลิก นั้น ก็ ทวี ขึ้น ใน เมือง ฝรั่งเสศ, แล เมือง อิงลันด์, ดู เหมือน จะ นอน ใจ ไม่ ได้ กว่า จะ ซ่อม แปลง ให้ เปน เมือง รีปอบลิก.

เจ้า พระยา มา ใหม่

๏ เรือ เจ้าพระยา มา ถึง ณวัน อังคาร เดือน ๑๑ ขึ้น ๗ ค่ำ เอาเมล์ มา ใหม่ ที่ เมือง ลอนดอน เดือน ๙ แรม ๑๒ ค่ำ. ข่าว ว่า ที่ ฦๅ กัน ว่า พระเจ้า เมือง ครีศซี้. ได้ รับ ปรินเซศลูอิซีไป เปน ภรรยา นั้น ไม่ จริง.

๏ ลอนดอน เดือน ๙ แรม ๑๓ ค่ำ, คอเวอแมนต์ ปรอศเซีย พร้อมใจ กัน, ให้ เมือง เยอมะเน ทั้งปวง ขึ้น แก่ เมือง ปรอศเซีย.

๏ ข่าว มา แต่ นุยอก เมือง อะเมริกา เดือน ๙ แรม ๑๒ ค่ำ ว่า, มิศเตอ ซิวอาด ขุนนาง ใหญ่ฝ่าย ต่าง ประเทศ, ได้ นำ ริมิโร ขุนนางเมือง เม็กซิโกวีปอบลึก เข้า ไป เยี่ยม เปรศซิเดน ยอนซันต์. ๆ รับ แล้ว กล่าว ว่า, เรา หวังใจ ว่า ทะหาร ฝรั่งเสศ คง จะ กลับ คืน ไปเมื่อ ยังไม่ ถึง เดือน โนเวมเบอ ข้าง น่า.

ข่าว มา ทางเรือ แล บก

๏ ลอนดอน เดือน ๙ ขึ้น ๗ ค่ำ, คอะวอแมนต์ ปรอศเซีย ไม่ ยอมให้ ฝรั่งเสศ ได้ ที่ ขึ้น แก่ ฝรั่งเสศ, ที่ แดน ต่อ แดน กัน. แล เอมปีรอ ฝรั่งเสศ ตอบ ว่า, จะให้ ฤๅ ไม่ ให้ นั้น สุด แต่ คอเวอแมนต์ ปรอศเซีย, เรา ไม่ให้ เสีย ทาง ไมตรี กัน. อนึ่ง การ ที่ จัด แจง ทาง ไมตรี กันใน ประเทศ ยุโรบ นั้น, ก็ จำเริญ ขึ้น เหน จะ ไม่ได้ รบ กัน อีก.

๏ อนึ่ง ที่ เมือง อังกฤษ ฝูง ราษฎร ทั้งปวง ประชุม กัน, เปน กอง ๆ มาก มาย พูด จา กัน ว่า ควร ที่ผู้ ชาย ทั้งปวง, ที่ มี อายุ ๒๑ ปี, แล้วให้ เข้า ส่วน ใน การ เลือก ขุน นาง.

๏ อนึ่ง ข่าว ว่า ที่ เมือง เมกซิโก อัน ขึ้น ฝรั่ง เสศ นั้น, เกิด จลาจล ขึ้น รบ ศึก กัน.

๏ อนึ่ง โรคลง ราก ที่ เมือง ลอน ดอน เปน มาก หลาย วัน, แต่ เดี๋ยว นี้ ค่อย ๆ เสาลง.

๏ อนึ่งใน เมือง แดน เดีย เปน เกาะ ใหญ่, ใน ทะเล เมดิเตเรเนียน ขึ้น แก่ เมือง เตอเก เกิด ศึก ขบถ ใหญ่.

๏ อนึ่ง วัน เกิด เจ้า เมือง ฝรั่งเสศ คน ประชุม กัน ที่ เมือง ปารีศ นั้น มาก กว่า มาก. คน มา แน่น กันใน คืน วัน นั้น จน เหยียบ กัน เบียด กัน ตาย มาก.

๏ ลอน ดอน เดือน ๙ แรม ค่ำ หนึ่ง. ข่าว ว่า การ จลาจล ที่ เมือง เมกสิโก ก็ ทวี ขึ้น. คอเวอแมนต์ ฝรั่งเสศ ที่ นั่น เสีย ทีมาก.

๏ อนึ่ง เรือ รบ ที่ ที่ เมือง ฝรั่งเสศ ยัง กำ ลัง จัด แจง จะ ไป รับ ทหาร. ฝรั่งเสศ ที่ เมือง เมกสิโก คืน มา.

๏ อนึ่ง เมือง ปรอศ เซีย, ได้ ปรับ ไหม เมืองแซกโซนี เปน เงิน ๒๐๐ แสน เปานสะเตอลิง, คิด เปน เงิน เหรียญ ๑๐๐๐ แสน เหรียน เพราะ เมือง แซกโซนี, ได้ เข้า แก่ เมือง ออศเตรีย ต่อ สู้ เมือง ปรอศเซีย ใน การ เรว ๆ นี้.

๏ อนึ่ง ฝูง ราษฎร ทั้งปวง ที่ เมือง ปารีศ, คิด แค้น เมือง ปรอศ เซีย นัก เพราะ ปรอศ เซีย, ไม่ ยอม ให ที่ แดน ต่อ แดน แก่ เอมปีรอ.

๏ อนึ่ง มเหษี เกาะ ซันดาวิด, ที่ เขา เรียก ว่า ควิน เอมมาได้ ไป เยี่ยม ควินวิกโตเรีย. แล ได้ เที่ยว เล่น ใน เมือง อังกฤษ มาก, แล้ว ข้าม มหาสมุทร ไป เมือง นุยอก. ข่าว ว่า ไป ถึง เมือง นุยอก แล้ว.

ข่าว เมือง จีน จะ ฝาก ไป นอก ตาม เตลิแครฟ

๏ ฮอง กง เดือน ๑๐ แรม ๓ ค่ำ, ข่าว ว่า กำลัง จัด แจง เพื่อ จะได้ ทำ ทาง รถ ไฟ, ตั้ง แต่ เมือง เซี่ยงไห้ ไป ถึง เมือง ฟูเจา.

๏ อนึ่ง เจ้า เมือง จีน ได้ โปรด ให้ ชาว อะ เมริกา พวก หนึ่ง เปน พวก ใหญ่, ให้ วาง สาย เตลิแครฟ ที่ ทะเล ตั้ง แต่ ฝ่าย เหนือ เมือง จีน ถึง ฮองกง, แต่ สาย ใหญ่ นั้น อยู่ ใน กลวาง ทะเล, มี สาย สาย เลก ๆ แยก เข้าไป ฝั่ง, ตาม ที่ พวก นั้น จะ ชอบ ใจ.

๏ อนึ่ง อ้าย สลัด พวก จีได้ ขึ้น สกุเนอ อะเมริกา, ณเดือน ๑๐ ขึ้น ๑๔ ค่ำ, ทาง ไป จาก ฮ่อง กง ๗๕ ไมล์, ยิง เอา กัปตัน เฮาซี กำ ลัง พูด จา กัน อยู่ กับ ลูก เมีย. ตัว กัป ตัน นั้ง ตาย. ลูก เมีย กับ ตัน นั้น, อ้าย จีน สลัด มัด ไว้,, ยิ่ง เอา ลูก เรือย คน หนึ่ง. ลูก เรือ ถูก อาวุธ ป่วย ลำ บาก หลาย คน ตก น้ำ ตาย คน หนึ่ง. เขา ทำ นั้น เพื่อ จะ แก้ แค้น อังกฤษ, ที่ จับ นาย ซอง ซา ชื่อ จีน จัด ตวย เปน โทศ ถึง ตาย. จีน จัดตาย นั้น เปน นาย พวก สลัด. เปน คน ราย กาย นัก.

๏ อนึ่ง ชาว อังกฤษ ที่ เมือง ฮ่อง กง นั้น. ไม่ ชอบ ใจ การ ที่ เจ้า เมือง ฮ่อง กง, จะ ตั้ง ภาษี ใหม่ จะ เกบ เงิน ใช้ นี้ เมือง ฮ่อง กง. คน ประ ชุม กัน เปน หมู่ เปน กองใหญ่ บ่อย ๆ ติ เตียน เจ้า เมือง ว่า, ไม่ ดี ไม่ ควร เราไม่ ตาม.

๏ อนึ่ง ที่ ฮ่อง กง นั้น พวก จีน ไม่ ชอบ เงิน เหรียน อย่าง ใหม่ ซึ่ง ทำ ที่ มินต์ ฮ่อง กง นั้น ห้าง จีน ไม่ใช้, เจ้า เมือง ฮ่อง กง จึ่ง มี หนังสือ ประกาศ ให้ คน ทั้งปวง รับ เอา อย่า สง ไสย เลย.

๏ อนึ่ง พวก จีน ไม่ ชอบ กฎ หมาย ใหม่, ที่ให้ เรือ จีน เมื่อ เข้ามา ใน เมือง ฮ่องกง แล้ว จด ชื่อ เรือ ไว้ ที่ เจ้า ท่า, แต่ จำ เปน ให้ จด ไว้ เพราะ จะ ได้. ตรวจ ตรา ดู เรือ สลัด, จะ ได้ ชำ ระ การ สลัด ได้ ง่า ๆ

๏ อนึ่ง เมือง มะเกา ได้ จับ ๒ คน เปน โทษ, พิจา ณา เปนสัตย ว่าได้ คะโมย คนไป, เพื่อ จะ ได้ ขาย คน อื่น ลง โทษ ถึง ตาย.

๏ อนึ่ง ยี่ ปุ่น ควเวอแมนต์ยี่ ปุ่นได้ ซื้อ เรือ รบ ใหม่ ๖ ลำ ๗ ลำ.

๏ อนึ่ง ข่าว ยี่ ปุ่น ติ ฎๅ กันว่า, ไท กูน ที่ เมือง ยี่ ปุ่น นั้น, เสีย ๆ แล้ว ก็ ยัง หา แน่ ไม่.

๏ อนึ่ง เกิด พยุห ใหญ่ ที่ ทะเล ยี่ปุ่น ใน ระ หว่าง เมือง ยี่ปุ่น แล เมือง เสี้ยงไฮ้, เรือ เสีย มาก.

๏ อนึ่ง ข่า ที่ เมือง ชีฟู ว่า แอดมิรัล เมือง ฝรั่งเสศ, อยู่ ที่ เมือง ชีฟู มี เรือ รบ ลำ หนึ่ง. ยัง คอย ถ้า เรือ รบ ฝรั่งเสศ อีก หลายลำ, ถ้า มา ถึง พร้อม กัน แล้ว ก็ จะ ไป ชำ ความ ที่ เมือง โค เรีย เพราะ ชาว เมือง โค เรีย, ได้ ฆ่า บาดหลวง ฝรั่ง เสศ ตาย หลาย คน.

๏ เมือง โก เรีย นั้น, อยู่ ฝ่าย เหนือ เมือง จีน อยู่ ฝ่าย ตะ วัน ตก เมือง ยี่ ปุ่น เปน เมือง ไม่ ได้ ขึ้น แก่ ใคร, คน ชาว เมือง นั้น เปน จีน บ้าง ยี่ ปุ่น บ้าง.

เรือ เจ้า พระยา มา ถึง

๏ เดือน ๑๑ ขึ้น ๗ ค่ำ มี คน โดยสาน เข้า มา มิศเตอ ฮาวี คน หนึ่ง มิศเตอ เอศ อาสะกอศ คน หนึ่ง มิศเตอ ลิคเตลยอน คน หนึ่ง มิศเตอมูเลอ คน หนึ่ง แล ราชา เมือง มลายู สอง คน

๏ เรือ เจ้า พระยา ออก ไป ณวัน ๒ ขึ้น ๑๓ ค่ำ มี คน โดยสานไป คือ มิศซิศแกมเบอ เปน ภรรยา หมอ แกมเบอ กับ ลูก สอง คน พระ พิเทศพานิช แล เจ้า เมือง ไซ ก็ไป ใน เที่ยว นั้น

ข่าว ที่ กรุงเทพ ฯ

๏ เรือ กลไฟ อังกฤษ ชื่อ ลีวูล ได้ แล่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ ณวัน ๖ เดือน ๑๐ แรม ๑๑ ค่ำ มี ชาว ประเทศ ยุโรบ โดย สาร ไป คือ ซี เอศซี เคนนีเด หนึ่ง บีบีกกินแปก หนึ่ง วีบีกกินแปก หนึ่ง เช เอศ บาโล หนึ่ง มิศซิศสะวัน หนึ่ง มิศซิศซันนัน หนึ่ง เปน ๕ คน ด้วย กัน นอก นั้น มี แขก จีน ไทย รวม กัน เปน คน โดยสาร ๕๐ คน

๏ อนึ่ง พระบาท สมเด็จ พระจอมเกล้า เจ้า อยู่ หัว เสด็จ ไป เมือง ณครสวรรย ณวัน พุทธ เดือน ๑๑ ขึ้น ค่ำ หนึ่ง เสด็จ ด ย พระที่ นั่ง กลไฟ มี ข้า ราชการ โดย เสด็จ มาก เสด็จ กลับ ยัง กรุง เทพ ฯ ณวัน ๓ เดือน ๑๑ ขึ้น ๗ ค่ำ

๏ อนึ่ง เจ้า พระยา ศรีสุริยวงษ ที่ สมุห พระ กระลาโหม ออก จาก กรุง เทพ ฯ ณวัน พฤหัศ เดือน ๑๑ ขึ้น ๘ ค่ำ จะ ไป เที่ยว เล่น ณเมือง ราชบูรี ได้ ยิน ว่า จะ กลับ มา ใน แรม ค่ำ หนึ่ง

๏ อนึ่ง ที่ โรง จักร สี เข้า ของ มิศเตอ สะกอศแอนกัมปนี ให้ มี โคม ตาม ไฟ สว่าง ใน เวลา กลางคืน ทำ ด้วย ลม เรียก ว่า แกศ ไม่ได้ ใช้ น้ำ มัน ดี นัก มิศเตอ สะกอศ แอนกัมปนี ได้ เชิญ คน ทั้งปวง ใน กรุงเทพ ฯ ใคร ๆ มี ความ ปราถนา จะ ไป ดู ให้ ไป ดู ใน เวลา กลาง คืน วัน พุทธ ขึ้น ๑๕ ค่ำ แล วัน พุทธ แรม ๗ ค่ำ เวลา ๒ ทุ่ม ถ้วน จะ ได้ จัดแจง ให้ คน ทั้งปวง ดู ให้ ถนัด ควร ที่ คน ทั้งปวง จะ ดู เพราะ ว่า เปน ธรรมเนียม ใหม่ ที่ คง จะใช้ ใน กรุง เทพ ฯ ต่อไป ข้าง น่า มาก

๏ ได้ ยิน ข่าว ว่า อีก สัก ๘ วัน ๑๐ วัน โรง จักร สี เข้า ของ มิศเตอ กอศ แอนกัมปนี ที่ ทำ ขึ้น ใหม่ นั้น จะ จับ การ สี เข้า เชา ว่า ดี กว่า ที่ มี แต่ ก่อน

๏ ทุก วัน นี้ ที่ วัด จักรวัดราชาวาศ มี คนไป ประชุม กัน ไว้ พระ ฉาย เกิด ขึ้น ใหม่ บน พระ ปรางค มี มา สัก เดือน หนึ่ง แล้ว การ นั้น ก็ ทวี ขึ้น ทุก วัน ผู้ คน แน่น หนา มาก คน ทั้ง นั้น เข้า ใจ ว่า พระ ฉาย นั้น เกิด ด้วย อำนาถ พระ บาง แต่ ข้าพเจ้า ไป ดู ที่ พระ ฉาย นั้นไม่ เหน อะไร ที่ จะ เปน สำคัญ เหน ว่า เปน เพราะ กราบ น้ำ ฝน ไหล ลง มา จึ่ง เกิด เปน ศรี ต่าง ๆ ที่ นั้น ลาง คน เหน เปน รูป น่า คน ลาง คน ไม่ เหน อะไร เหตุ อย่าง นี้ ก็ เกิด บ่อยๆ ที่ ปล่อง ไฟ โรง จักร ใหม่ มิศกอศ ก็ เกิด เหตุ เหมือน กัน คน ที่ มี ศัทธา ก็ จะ เหนเปน รูป คน บ้าง ถ้า ปราถนา จะ เหน รูป อะไร ก็ เปนได้

คะโมย ใหญ่

๏ ณวัน เสาร์ เดือน ๑๐ แรม ๑๒ ค่ำ, มี คะโมย ขึ้น ไป บน ห้างเอ ไฮมันดี. เฮนเวแอน กัมปะนี, ที่ ตั้ง ห้าง อยู่ ที่ บ้าน สมเด็จ องค์ ใหญ่, ลัก เอา สิ่งของ ดี ๆ มาก หลาย อย่าง. คือ นาฬิกา พก ตลับ ทองคำ, กับ สาย สร้อย สำรับ นาฬิกา, แล กุญแจ ทอง คำ สำรับ นาฬิกา, แล นาฬิกา พก ถ้าไหล่ ทอง หลาย ใบ, แหวน

ทอง คำ หลาย วง, แล ของ อังกฤษ เรียก ว่า ล๊ก.ก๊จ ทอง คำ สำรับ ผูก คอ, กับ สาย สร้อย ทอง คำ ด้วย, แว่น ตา กรอบ ทอง ก้าไหล่ สำรับ ถือ ถ้วย ด้วยมือ ได้ หลาย อันหลาย สำรับ, ตลับ ก้าไหล่ทอง สำรับใส่ ยา หลาย ใบ, เขมขัด ใหญ่ ๆ ก้าไหล่ ทอง บ้าง ก้าไหล่ เงิน บ้าง, ช้อน ส้อม เปน เงิน อะละมาน หลาย เล่ม, ครั้ง ราคา ของ ที่ ค. โมยลัก นั้น, อยู่ใน ๒ พัน ๓ พัน เหรียน, ได้ ยิน ว่า เขา จับ ตัว คะโมยได้, แต่ ณวัน อังคาร แรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐.

◎ ร้อง ประกาษ

๏ จะให้คนทั้งปวง รู้, เมื่อ ข้าพเจ้า มี ธุระ ไป เมือง จีน ได้ ๗ เดือน พึ่ง กลับ มา, ใน ระหว่าง ที่ ไป นั้น. เมีย ข้าพเจ้า ชื่อ นาง อิน ที่ ข้าพเจ้า ร้อง เรียก ว่า เยนเน, ได้ มี แม่ สื่อ ชื่อ แม่ ไล เปน เมีย ของ อานัลตูโกล เปน ฝรั่งเสศ, พูด จา ชัก ชวน เมีย ข้าพเจ้า ให้ ไป จาก บ้าน ข้าพเจ้า. ไป เปน เมียของ มิศเตอ พีกเซอ ชาติ อังกฤษ, ผู้ เปน นาย การ โรง พิมพ์ หลวง. นาง อิน เก็บ เอา ของ เครื่อง แต่ง ตัว, สายสร้อย แหวน แล สิ่ง ของ ต่าง ๆ ที่ ข้าพเจ้า ตบ แต่ง ให้ นางอิน ราคา ประมาณ ๙๐๐ เหรียน เปน ของ ๆ ข้าพเจ้า ทั้ง นั้น. ตัว ข้าพเจ้า เปน ชาว อังกฤษ เกิด ที่ เมือง ปีนัง, แล ครู สอน ตาม ภาษา อังกฤษ ที่ เมือง ปีนัง. ข้าพเจ้า เปน จีน ทำ ขนมปัง ขาย ที่ ถนน เจริญ กรุง.

๏ มิศเตอ พีกเซอ คน นี้, มี เมีย ก่อน คน หนึ่ง ก็ ทิ้ง เมีย นั้นเสีย, แล้ว มา รับ เอา เมีย ข้าพเจ้า ไป เลี้ยง ไว้ เปน เมีย ตัว.

ราคา สินค้า ฮองกง

◎ เดือน ๑๐ แรม ๑๕ ค่ำ เข้า บังกล่า หาบ ละ ๒ เหรียน ๓๕ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๖๐ เซนต์ เข้า รางกุ้ง หาบ ละ ๒ เหรียน แล ๒ เหรียน ๑๕ เซนต์ เข้า อารกัน หาบ ละ เหรียน ๗๐ เซนต์ แล เหรียน ๘๐ เซนต์ เข้า กรุง เทพ ฯ หาบ ละ เหรียน ๘๐ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๒๐ เซนต์ เข้า ไซ่ง่อน หาบ ๒ เหรียน แล ๒ เหรียน ๒๕ เซนต์

◎ หมาก แห้ง หาบ ละ ๓ เหรียน ๕๐ เซนต์ แล ๔ เหรียน

◎ พริกไทย ดำ หาบ ละ ๖ เหรียน ๕๐ เซนต์ แล ๖ เหรียน ๗๕ เซนต์

◎ ฝ้าย หาบ ๒๒ เหรียน ๕๐ เซนต์ แล ๒๔ เหรียน

◎ ตะกั่ว นม หาบ ละ ๖ เหรียน ตะกั่วเกรียบ หาบ ละ ๒๑ เหรียน ๕๐ เซนต์ แล ๒๓ เหรียน ๕๐ เซนต์

◎ ปรอท หาบ ๖๘ เหรียน แล ๗๐ เหรียน

◎ เหล็ก ฟาก สำรับ ทำ เหล็ก ตะปู หาบ ละ ๓ เหรียน ๒๕ เซนต แล ๓ เหรียน ๔๐ เซนต์

◎ เหล็ก ฟาก อย่าง ใหญ่แบน แล กรม หาบ ละ ๓ เหรียน แล ๓ เหรียน ๘๐ เซนต์

◎ เหล็ก ฟาก สำรับ ทำ ปลอก ถัง หาบ ละ ๓ เหรียน ๗๐ เซนต์ แล ๔ เหรียน ๑๐ เซนต์

◎ ถาด เหล็ก หาบ ละ ๘ เหรียน แล ๘ เหรียน ๕๐ เซนต์

◎ ฝิ่น อย่าง ปัตนา หีบ ละ ๕๗๐ เหรียน แล ๕๙๒ เหรียน ฝิ่น มละวา หีบ ละ ๘๑๐ เหรียน

ราคา สินค้า กรุงเทพ

◎ เข้ากล้อง อย่าง ต่ำ เกวียนละ ๓๘ บาท ◎ เข้า กล้อง อย่าง กลาง เกวียนละ ๔๒ บาท ◎ เข้าขาว อย่าง ดี เกวียน ละ ๔๖ บาท ◎ เข้า อย่าง ที่ ๔ เกวียน ละ ๕๔ บาท เข้า ขาว ที่ หนึ่ง เกวียน ๗๐ บาท ที่ ๒ เกวียน ๖๕ บาท ◎ เข้าโรงยี่ จักร ที่ หนึ่ง หาบละ ๒ บาท ที่ ๒ หาบ ละ ๓ หาบ ละ ◎ เข้าเปลือก นาสวน เกวียน ๔๔ บาท นาเมือง เกวียน ละ ๓๔ บาท ◎ เมลด งา เกวียน ละ ๙๗ บาท ◎ ฝ้ายไม่มี เมล็ด หาบ ละ บาท ที่ มี เมล็ด หาบละ ๙ บาท ◎ น้ำตานทราย ขาวอย่าง ที่ หนึ่ง หาบละ ๑๒ บาท ที่ ๒ หาบละ ๑๑ บาท ที่ ๓ หาบละ ๑๐ บาท สลึง ◎ น้ำตาน แดง ที่ หาบ ละ ๕ บาท ๒ สลึง ◎ พริก ไทย ดำ หาบ ละ ๙ บาท ๒ สลึง ◎ หนัง ควาย หาบ ละ ๑๐ บาท ◎ หนังวัว หาบ ละ ๑๗ บาท ๒ สลึง ◎ เขา วัว หาบ ละ ๑๐ บาท

◎ หนัง เนื้อ หาบ ละ ๒๒ บาท ◎ เขาควาย ดำ หาบละ ๑๕ บาท ◎ เขา ควาย เผือก หาบ ละ ๒๙ บาท ◎ เขา เนื้อ หาบ ละ ๘ บาท ◎ กำยาน ที่ ๑ หาบละ ๑๗๕ บาท ที่ ๒ หาบ ละ ๗๕ บาท ◎ ตะกั่วเกรียบ ที่ ๑ หาบละ ๔๐ บาท ที่ ๒ หาบ ละ ๓๗ บาท ◎ ปิ่น กลีบ ที่ ๑ หาบละ ๒๑ บาท ที่ ๒ หาบ ละ ๒๙ บาท ◎ รง หาบ ละ ๖๘ บาท

◎ ไหม โคราช หาบละ ๓๑๐ บาท ไหม ยวร หาบ ละ ๘๐๐ บาท ไหม เขมน หาบละ ๖๕๐ บาท ◎ ครั่ง ที่ ๑

หาบละ ๑๕ บาท ที่ ๒ หาบละ ๑๒ บาท ๏ เร่ว หาบละ ๓๗ บาท ๏ กระวาน หาบละ ๓๒๕ บาท ๏ ฝาง ๓ คุ้น ๔ คุ้น เปน หาบ ๆ ละ ๒ บาท ๓ สลึง ที่ ๕ คุ้น ๗ คุ้น เปน หาบ ๆ ละ ๒ บาท เฟื้อง ที่ ๗ คุ้น ๘ คุ้น ๙ คุ้น เปน หาบ ๆ ละ ๗ สลึง เฟื้อง ๏ เมลด กระเบา หาบละ ๕ สลึง ๏ ไม้ ซิง ชัน ที่ หนึ่ง ๑๐๐ หาบ เปน ๒๐๐ บาท ๏ ไม้ แดง ที่ หนึ่ง ๑๐๐ หาบ เปน ๒๔๐ บาท ที่ สอง ๑๐๐ หาบ เปน ๑๒๐ บาท ๏ ไม้ ศัก ยก ละ ๑๐ บาท ๏ งา ช้าง ๔ อัน เปน หาบ ๆ ละ ๓๕๐ บาท ๕ อัน เปน หาบละ ๓๔๐ บาท ๖ อัน เปน หาบ ๆ ละ ๓ บาท ๏ ปลา แห้ง หาบละ ๑๒ บาท ๒ สลึง ปลา สลิด หาบละ ๑๐ บาท ๒ สลึง ๏ ปลิง ทะเล หาบละ กระ สอบ ๑๐๐ ใบ เปน ๘ บาท ๏ ทอง หนัก บาท หนึ่ง เปน เงิน ๑๖ บาท ๒ สลึง ๏ การ แลก เงิน เมือง สิงค์ ไปร ได้ กำไร ร้อย ละ ๖ เหรียน

การ บันทุก รือ ไป นอก

๏ เรือ ที่ มี ชื่อ ข้าง ท้าย นี้ ได้ บันทุก ออก ไป ตั้ง แต่ เดือน ๑๐ แรม ๕ ค่ำ จะ ไป เมือง ฮ่อง กง.

๏ บาก อังกฤษ ชื่อ ชิสะหอก ตอน บันทุก เข้า หมื่น พัน ๗๓ หาบ.

๏ บาก อังกฤษ ชื่อกอศตาริกา บันทุก เข้า ๔ พัน ๔ ร้อย ๕ หาบ. ฝาง ๒๓ หาบ เข้า เปลือก ๔๗๕ หาบ.

๏ บากอังกฤษ ชื่อสะตันเล่ บันทุก เข้า ๙๑๐๐ หาบ. น้ำ ตาล ทราย ๔๘๐ หาบ.

๏ บากอังกฤษ ชื่อนอคํฮำ บันทุก เข้า ๘๒๐๐ หาบ น้ำ ตาล ทราย ๑๕๕ หาบ. เขา สัตว ๑๕ หาบ.

๏ บาก ฝรั่งเสศ ชื่ออิมมานูเอล บันทุก เข้า ๕๓๖๖ หาบ.

๏ ฆาก ดัชะ ชื่อชื่อชซูซันา, บันทุก เข้า หมื่น พัน ๒๓๙ หาบ. ฝาง ๗๕ หาบ.

๏ ซิป ดัช ชื่อ ไปเดอ บันทุก เข้า หมื่น ๔ พัน ๖๓ หาบ. ฝาง ๒๑๘ หาบ.

๏ บาก ดัช ชื่อโยฮะนามา เรีย บันทุก เข้า หมื่น ๒ ร้อย ๒๑ หาบ. ฝาง ๑๕ หาบ.

๏ บากอังกฤษ ชื่ออิศเตอพื้น บันทุก เข้า ๙ พัน ๕ ร้อย ๘๓ หาบ. ฝาง ๖๕ หาบ.

๏ กำ ปั่น มี ชื่อ ข้าง ท้าย นี้ แล่น ออก ตั้ง แต่ เดือน ๙ แรม ๖ ค่ำ จะ ไป เมือง สิงคโปร.

๏ คือ เรือ กล ไฟ สยาม ชื่อ เจ้าพระยา, บันทุก เข้า พัน ๗ ร้อย ๗๙ หาบ. น้ำ ตาล ทราย ๗ ร้อย ๓๘ หาบ. นัง สัตว ๒๖ หาบ. เมล็ด งา ๙๐ หาบ.

๏ บาก อังกฤษ ชื่อฟลอเรนชิ บันทุก เข้า ๔ พัน ๗ ร้อย ๔๒ หาบ. ฝาย ๙๘ หาบ. น้ำ ตาล ทราย ๑๔๐ หาบ.

๏ เรือ กล ไฟ อังกฤษ ชื่อชีวูน บันทุก เข้า ๓๖๐๗ หาบ. ฝาง ๑๕๐ หาบ. น้ำ ตาล ทราย ๑๙๐ หาบ. เขา สัตว ๕๒ หาบ ครั่ง ๑๙๗ หาบ.

ว่า ด้วย ม้า สอง ตัว

๏ วัน หนึ่ง ม้า สอง ตัว ไป พบ กัน เข้า ที่ ป่า. ตัว หนึ่ง เขา บันทุก แป้ง, แต่ อีก ตัว หนึ่ง บันทุก เงิน มาก. ตัว ที่ บันทุก เงิน นั้น เดิน ชู หัว สูง' แล้ว ร้อง ด้วย เสียง เปน อัน ทัง บ่อย ๆ. แล้ว จึ่ง ว่า แก่ ม้า ที่ บันทุก แป้ง มา นั้น ว่า, อ้าย ทาษ คน ทำ แป้ง. เอง ไม่ เหน ของ ที่ บันทุก มา บน หลัง เรา ฤๅ. ม้า ที่ บันทุก แป้ง นั้น จึ่ง ตอบ ว่า, เงิน นั้น จง เปน การ เจริญ แก่ ท่าน เถิด. ข้า นี้ เคย แต่ บันทุก แป้ง. ครั้ง นั้น มี พวก โจร วิ่ง ออก มา จาก ป่า ขน เอา เงิน บน หลัง ม้า นั้น ไป เสีย สิ้น. แต่ ม้า ที่ บันทุก แป้ง นั้น เขา ปล่อย ให้ ไป ตาม สบาย. ม้า ที่ บันทุก แป้ง จึ่ง ว่า แก่ ม้า ตัว นั้น, ว่า ท่าน เอ๋ย การ มั่ง มี ท่าน หาย ไป ข้าง ไหน หมด เล่า. ถ้า แล ท่าน บันทุก แป้ง ก็ จะ สบาย. คำ เปรียบ นี้ ใจ ความ ว่า, ของ ที่ เรา อวด อ้าง เขา นัก, มัก ให้ เกิด ความ ยาก ความ ลำบาก แก่ เรา ภายหลัง.

ว่า ด้วย สิงโต แล หมี แล หมา จิ้งจอก

๏ สิงโต กับ หมี เที่ยว อยู่ใน ป่า ด้วย กัน. พบ กวาง ตาย อยู่ ตัว หนึ่ง ที่ ใน ป่า. ก็ แย่ง ชิง กัน กัด กัน อยู่ เปน ช้า นาญ, สัตว ทั้งสอง ก็ สิ้น กำลัง ลง ด้วย กัน ต่าง นอน หอบ อยู่. หมา จิ้งจอก เหน ว่า สัตว ทั้งสอง สิ้น กำลัง ลง. แล้ว ก็ คาบ เอา กวาง ไป กิน เสีย. สิงโต แล หมี จึ่ง ว่าแก่กัน ว่า, การ ที่ เรา สัปยุทธ กัน นี้ เปน การ ที่ จะ ให้ หมา จิ้งจอก ได้ ดี เท่า นั้น เอง. คำ เปรียบ นี้ เปน ใจ ความ ว่า, ขนม ครึ่ง ก้อน ดี กว่า ไม่ มี เลย.

เพชรในแก่นจันทน์

๏ ข้า พเจ้าผู้ มี ชื่อ จีน กังเซียน เปน ที่ หลวง ประเทศ แพทยาโอสถ เจ้า กรม หมอ จีนได้ ซื้อ จันทน์เทศ มา ทำ ยา ผ่าได้ เพชร อยู่ในแก่นจันทน์ จ้าง ช่าง เพชร ทำ เปน หัวแหวน อยู่ คง เผา ไฟ ไม่ไหม้ ท่าน ผู้ ได้ จะ ซื้อ เชิญ ท่าน มา ที่ บ้าน ข้าพ เจ้า อยู่ ที่ สาม เพง น่า โรง กงษี ที่ มี เสาทง ยี่ห้อ ทอง ชุนดึง มี เพชร จันทน์ ขาย

รางวัล ๖ ตำลึง

๏ การ คะโมย แต่ ณเดือน ๘ ที่ ๒ แรม ๑๒ ค่ำ, ยัง หาได้ ตัว เปน แน่ไม่. ขอให้ ท่าน สืบ เอา ตัว คะโมย นั้น ให้ ข้าพเจ้า ได้. ถ้าได้ เปน แน่ แล้ว จะ ได้ รางวัล ๖ ตำลึง. คะโมย นั้น นั้น, คือ คะโมย เอา หนังสือ กดหมาย ไทย บ้าง, สามก๊ก เล่ม ที่ หนึ่ง บ้าง, ถ้า เหน ผู้ ใด เที่ยว ขาย กดหมาย แล สามก๊ก ถูก ๆ ก็ ควร จะ สืบ ถาม แต่ คน นั้น, ว่าได้ เอา มา แต่ไหน.

ว่า ด้วย คน เที่ยว ใน ป่า แล หมี

๏ มี คน สอง คน เที่ยว ไปใน ป่า ที่ มี สัตว ร้าย มาก. เมื่อ จะ เดิน ป่า นั้น ได้สัญญา กันไว้ว่า, จะ อยู่ จะ เดิน ด้วย กัน จะ

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กับปิตันชื่อไร	กี่ ตอน	เรือ อไร	มาแต่ไหน
เดือน ๑๐ แรม ๑๓ ค่ำ	ออกัศ	บุก	๔๑๒	บาก สยาม	สิงคโปร์
เดือน ๑๐ แรม ๑๔ ค่ำ	อิมเปรกเนเบิล	วลรัลด์	๓๑๐	กล ไฟ สยาม	ชาย ทเล
เดือน ๑๑ ขึ้น ๓ ค่ำ	เซนต์เมรี			บาก สยาม	ฮองกง
เดือน ๑๑ ขึ้น ๓ ค่ำ	เอศมีรัลดา			บาก ฮำเบิก	ฮองกง
เดือน ๑๑ ขึ้น ๗ ค่ำ	เนอกิวเร			บริก สยาม	สิงคโปร์
เดือน ๑๑ ขึ้น ๗ ค่ำ	อีเลกกรา	ปี่ไกรอี	๖๐๖	ชิบ อังกฤษ	ฮองกง
เดือน ๑๑ ขึ้น ๗ ค่ำ	เจ้าพระยา	อรตัน	๓๕๓	กลไฟ สยาม	สิงคโปร์
เดือน ๑๑ ขึ้น ๘ ค่ำ	แอบอัศ ฟอด	วีมิศ	๕๒๗	บาก อังกฤษ	ฮองกง
เดือน ๑๑ ขึ้น ๘ ค่ำ	โคละเดนฟลีศ	ซิมซอน	๘๖๐	ชิบ อังกฤษ	ฮองกง
เดือน ๑๑ ขึ้น ๘ ค่ำ	ดิวแอบเปน	เย็บเซล	๔๒๕	บาก ปรอศเซีย	ฮองกง

กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ

ออก ไป เมื่อ ไร					จะ ไป ไหน
เดือน ๑๐ แรม ๑๑ ค่ำ	ซีวูล	ฮับเปอ	๔๐๖	กลไฟ อังกฤษ	สิงคโปร์
เดือน ๑๐ แรม ๑๑ ค่ำ	สะแตนเล	โดเด	๓๑๔	บาก อังกฤษ	ฮองกง
เดือน ๑๐ แรม ๑๑ ค่ำ	นอดฮำ	เฮนเดอเซน	๓๘๓	บาก อังกฤษ	ฮองกง
เดือน ๑๐ แรม ๑๑ ค่ำ	อิมมานูเอล	คูเวอเค	๓๒๐	บาก ดัช	ฮองกง
เดือน ๑๑ ขึ้น ๓ ค่ำ	เฮซซีซูซันนา	ดาม	๕๐๓	บาก ดัช	ฮองกง
เดือน ๑๑ ขึ้น ๖ ค่ำ	ไปอีเดอ	ชูเคอเว	๖๐๐	บาก ดัช	ฮองกง
เดือน ๑๑ ขึ้น ๗ ค่ำ	โยฮันนามาเรีย	ไคคเนนเบิค	๓๗๙	บาก ดัช	ฮองกง
เดือน ๑๑ ขึ้น ๗ ค่ำ	ทัม โอซันเตอ			กล ไฟ อังกฤษ	สิงคโปร์

ไม่ ห่าง กัน. ครั้น เดินไป ศัก หน่อยได้ไป ภบ ตัว หมี เข้า, คน หนึ่ง ก็ ลืม คำ สัญญา เสีย หมด, ก็วิ่ง ไป ขึ้นซึ้น ต้นไม้. คน ที่ อยู่ ภาย หลัง หนี ไม่ ทัน แล้ว, นึก ขึ้น มา ได้ว่า หมี ไม่ ทำ อไร แก่ คน ตาย, ก็ นอน ลง ทำ อาการ เหมือน ตาย. หมี เดิน มา ภบ เข้า ก็ ดม กลิ่น ดู, ตั้ง แต่ ศีศะ จน ตลอด ปลาย ท้าว, ก็ นึก ว่า ตาย จึ่ง เดิน เลย ไป เสีย. คน ที่ ขลาด อยู่ บน ต้นไม้ เหน หมี ดม คน นั้น, ครั้น หมี ไป แล้ว ก็ ลง มา ถาม เพื่อน กัน ว่า, หมี บอก อไร ให้. คน นั้น จึ่ง บอก ว่า หมี บอก แก่ ข้า ว่า อย่า ให้ คบ คน ที่ ทิ้ง ละ เพื่อน ใน เวลา ที่ ความ ยาก มา ถึง. ๏ คำ เปรียบ นี้ ใจ ความ ว่า, คน ที่ เปน เพื่อน แต่ ปาก ก็ ชั่ว มาก กว่า คน ที่ เปน สัตรู ปรากฎ.

ว่า ด้วย หมา ใน ที่ เอา หนัง แกะ มา ใส่ ตัว

๏ หมา ใน ตัว หนึ่ง เอา หนัง แกะ ที่ ตัว ฆ่า ไว้ แต่ ก่อน ๆ ใส่ ตัว เข้า, แล้ว เข้า ปน ไป ใน ฝูง แกะ, แล้ว กิน แกะ เสีย เปน อัน มาก. เจ้า ของ แกะ ก็ ไม่ รู้ ว่า แกะ หาย ไป มาก ด้วยเหตุ อะไร. คืน หนึ่ง เจ้า ของ แกะ เมื่อ จะ ขังแกะ ไว้ ใน คอก, ก็ เอา หมา ใน นั้น ขัง ไว้ ด้วย, สำคัญ ว่า เปน แกะ จริง. ครั้น เมื่อ จะ ไป จับ แกะ มา ฆ่า ให้ นาย กิน, ก็ เข้า ไป จับ เอา หมา ใน มา ด้วย เหน ว่า หนัง แกะ คลุม อยู่ อยู่ ก็ สำคัญ ว่า แกะ. แล้ว ก็ ฆ่า หมา ใน เสีย. แล้ว จึ่ง เหน ว่า เปน หมา ใน. คำ เปรียบ นี้ เปน ใจ ความ ว่า อย่า ให้ ใช้ การ ฬ่อ ลวง เลย.

ว่า ด้วย ลิง แล คน ลง อวน

๏ ลิง ตัว หนึ่ง อยู่ บน ต้นไม้, ได้ เหน คน ลง อวน ที่ กลาง น้ำ คอย มอง ดู อยู่. ครั้น คน กลับ ไป แล้ว, ก็ คิด ว่า การ นั้น เรา จะ ทำ ได้ ด้วย. จึ่ง ลง มา จาก ต้น ไม้ แล้ว ออก ไป ลอง ทำ ดู มั่ง, อวน ก็ ติด ตัว รุง รัง อยู่, ไม่ อาจ ที่ จะ ปลด อวน ให้ หลุด ได้, จึ่ง ติเตียน ตน เอง ว่า เรา เปน คน โฉด เขลา, มิ ควร ที่ เรา จะ ทำ การ ที่ อวน ที่ เรา ไม่ รู้ จัก ทำ, จึ่ง ต้อง มา ทน ทรมาน ดั่ง นี้. คำ เปรียบ นี้ เปน ใจ ความ ว่า อย่า ให้ ไป ซน ใน การ ที่ ตัว โง่ ไม่ รู้ จัก ทำ เลย.

๏ ปฏิทิน บอก โมง แล ทุ่ม ใน ข้าง แรม เดือน ๑๑ นี้. ฯะ

ค่ำ อังกฤษ	ค่ำ ไทย	ค่ำ จีน	อาทิตย์ ขึ้น กี่ โมง	อาทิตย์ ตก กี่ โมง	อาทิตย์ เที่ยง กี่ โมง	จันท์ ขึ้น กี่ ทุ่ม
เดือน ออกโตเบอ	เดือน ๑๑	เดือน ๙				
วัน พฤหัศ ๒๕ ค่ำ	แรม ค่ำ ๑	๑๖ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๑ นาที	๕ โมง ๔๙ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๕ นาที	ทุ่ม หนึ่ง ๒๙ นาที
วัน ศุกร ๒๖ ค่ำ	๒ ค่ำ	๑๗ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๒ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๖ นาที	๒ ทุ่ม ๒๙ นาที
วัน เสาร์ ๒๗ ค่ำ	๓ ค่ำ	๑๘ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๒ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๖ นาที	๓ ทุ่ม ๒๘ นาที
วัน อาทิตย์ ๒๘ ค่ำ	๔ ค่ำ	๑๙ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๒ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๖ นาที	๔ ทุ่ม ๒๗ นาที
วัน จันทร ๒๙ ค่ำ	๕ ค่ำ	๒๐ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๓ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๖ นาที	๕ ทุ่ม ๒๕ นาที
วัน อังคาร ๓๐ ค่ำ	๖ ค่ำ	๒๑ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๓ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๖ นาที	
วัน พุทธ ๓๑ ค่ำ	๗ ค่ำ	๒๒ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๓ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๖ นาที	๖ ทุ่ม ๑๓ นาที
เดือน โนเวมเบอ						
วัน พฤหัศ ๑ ค่ำ	๘ ค่ำ	๒๓ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๔ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๖ นาที	๘ ทุ่ม ๔ นาที
วัน ศุกร ๒ ค่ำ	๙ ค่ำ	๒๔ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๔ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	ย่ำ ที่ยง ๑๖ นาที	๘ ทุ่ม ๕ นาที
วัน เสาร์ ๓ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๒๕ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๔ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๖ นาที	๙ ทุ่ม ๓๖ นาที
วัน อาทิตย์ ๔ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๒๖ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๔ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๖ นาที	๑๐ ทุ่ม ๑๖ นาที
วัน จันทร ๕ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๒๗ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๕ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๖ นาที	๑๐ ทุ่ม ๕๖ นาที
วัน อังคาร ๖ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๒๘ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๕ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	ย่ำ เที่งย ๑๖ นาที	๑๑ ทุ่ม ๓๙ นาที
วัน พุทธ ๗ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๒๙ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๕ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๖ นาที	

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

เล่ม ที่ ๒ เดือน ๑๑ แรม ๑๔ ค่ำ ปี ขาน อัฐ ศก จุลศักราช ๑๒๒๘ เดือน โนเวมเบอ วัน ที่ ๗ คฤษ ศักราช ๑๘๖๖, ใบ ที่ ๑๘

เมือง ปรอศ เซีย

๏ ใน คฤสต ศักราช ๑๘๖๔ ปี ปรอศเซีย มี แผ่น ดิน, นับ สะแกวเออไมล์ ๑๐ หมื่น ๘ พัน ๒๑๒ สะแกวเออไมล์ นั้น, คือ เปน ๔ เหลี่ยม ๔ ด้าน ๆ ละ ไมล์. มี คน นับ ได้ ๑๙๓ แสน ๔ พัน ๘๔๔ คน. เปน ชาติเยอมัน โดย มาก, ที่ ไม่ เปน เยอมัน นับ ได้ ๒๕ แสน ๔๑๗๙ คน. เงิน หลวง สำรับ แผ่นดินไม่ใคร่ จะ ขัด สน มี บริบูรณ. คว เวอ แมนต์ ปรอศเซีย เรียบ ร้อย มั่น คง เปน ที่ สรรเสิญ มาก. ทหาว ก็ มาก ประมาณ ๗ แสน คน, แล้ว ก็ฝึก สะเอียด ดี มาก. คฤสตศักราช ๑๘๖๕ ปีมี เรือ รบ กล ไฟ ๓๗ ลำ เรือใบ เปน เรือ รบ นั้น ๘ ลำ, เรือ กะเชียง ๔๐ ลำ, ศริ ด้วย กัน เปน เรือ รบ ๘๕ ลำ. แต่ทุก วัน นี้ คง จะ มาก กว่า นั้น นัก.

๏ เจ้าแผ่นดิน ปรอศเซีย ชื่อ วิเลียม ที่ หนึ่ง, เกิด เมื่อ คฤสตศักราช ๑๗๙๗ ปี จึ่ง อายุ ได้ ๗๙ ปี. ได้ ขึ้น เสวยราช คฤสตศักราช ๑๘๖๑ ปี คือ ๕ ปี แล้ว. เมือง ปรศ.ซีย รบ กัน กับ เมือง ออศ เตรีย ใน เรว ๆ นี้, ได้ ชะนะ ใหญ่ ได้ เมือง เยอ มะนี เปน เมือง ขึ้น หลาย เมือง, มี กำลัง มาก ขึ้น กว่า แต่ ก่อน นัก, ภอ ที่ จะ ไม่ ต้อง กลัว เอม ปีรอ เจ้า แผ่นดิน ฝรั่ง เสศ อีก.

เมือง ออศ เตรีย

๏ ใน คฤสตศักราช ๑๘๖๔ ปี มีแผ่นดิน สะแกวเออไมล์ ๒๓ หมื่น ๖ พัน ๓๑๑. มี คน เปน ชาว เมือง ออศเตรีย นั้น นับ ได้ ๓๖๗ แสน ๙ หมื่น ๕ พัน คน. เปน ชาติ เยอมัน แปด สิบ สอง แสน คน, นอก นั้น เปน ชาติ ต่าง ๆ. เมือง ออศเตรียใน ปี นั้น มี ทหาร นับ กว่า กว่า ๕ แสน คน. เรือ กำปั่น กล ไฟ ๓๙ ลำ เปน เรือ รบ เรือใบ เปน เรือ รบ ๒๐ ลำ. คอเวอแมนต์ เมือง ออศเตรีย มะนาเก เจ้า แผ่นดิน เรียก ว่า เอมปีรอ. มี เมือง ขึ้น แก่ เอม ปีรอ ๑๙ เมือง, แต่ เมือง ออศเตรีย นั้น ขัด สน ด้วย เงิน เปน นี่ เมือง อื่น นัก, นี่ ถึง ๑๒ พัน ๑๐๒ แสน เหรียน. แต่ เดี๋ยว นี้ ได้ แพ้ แก่ เมือง ปรอศเซีย แล้ว, คง จะ เปน นี่ มาก กว่า นั้น หลาย ๑๐ แสน เหรียน. แล เมือ ที่ ขึ้น แก่ เมือง ออศ เตรีย แต่ ก่อน นั้น เดี๋ยว นี้ ก็ ขึ้น แก่ เมือง ปรอศเซีย มาก, เมือง ออศ เตรีย ถอย กำลัง กว่า แต่ ก่อน นัก. เอมปีรอเจ้า แผ่นดิน ออศเตรีย ชื่อ ฟะแรนซีดโยเรบ ที่ หนึ่ง, บังเกิด เมื่อ คฤสตศัก ราช พัน แปด ร้อย ๓๐. เดือน ออคัศ, อายุ ท่าน ๓๖ ปี. ได้ ขึ้น เสวยราช คฤสตศักราช ๑๘๔๘ ปี, เดือน ดีเซมเบอ อยู่ใน ราช สมบัติได้ สิบ ๘ ปี แล้ว.

เมือง อิ ตาเล

๏ มี แผ่น ดิน นับ โดย สแควเออไมล์ ได้ ๙๘๗๘๔. ใน คฤษศักราช ๑๘๖๔ มี คน นับ ได้ ๒๑๗ แสน ๓๗๑๐. คน. มี ทหาร นับ ได้ ๔ แสน คน. เรือ กล ไฟ ที่ เปน เรือ รบ ๙๘ ลำ. ปืน สำ รับ เรือ รบ นั้น ๒๑๖๐ บอก. เรือใบ ๑๗ ลำ มี ปืน ใหญ่ ๒๗๙ บอก, ศริ เรือ รบ ด้วย กัน ๑๑๕ ลำ, ปืน ใหญ่ ๒๔๓๙ บอก. เมือง อิตาเล เปน นี่ เมือง อื่น ๘ พัน แสน เหรียน, เจ้า แผ่น ดิน อิตาเล ชื่อ วิกตอร์ อิมันยูเอล ที่ ๒ เกิด คฤษ ศักราช ๑๘๒๐ เดือน มาช, ขึ้น เสวย ราช สมบัติ เมือง ซาร์ ดีเนีย เมื่อ คฤษ ศักราช ๑๘๔๘ ปี. ขึ้น เสวย ราช ใน เมือง อิตาเล ใน ศักราช ๑๘๖๑ เดือน มาช.

เมือง เยอมัน คอนเฟด อีเรชัน

๏ ใน คฤษ ศักราช ๑๘๖๔ ปี, มี ๓๙ เมือง เข้า ด้วย กัน เปน เมือง เดียว จึ่ง เรียก ว่า คอนเฟด อีเรชัน, ๆ แปล เปน ภาษา ไทย ว่า, หลาย คน ฤๅ หลาย เมือง เข้า เปน พวก ฤๅ เปน เมือง เดียว กัน. แผ่น ดิน เมือง เยอมัน คอนเฟดอีเรชันนั้น, มี แผ่น ดิน สแควเออ ไมล์ ๒๔๒๘๖๗. ใน คฤษ ศักราช ๑๘๖๔ นั้น, นับ คน ได้ ๔๖๐ แสน คน, ทหาน ประมาณ ๗ แสน คน. ใน ปี นั้น

เมือง ออศเตรีย มี คน เข้า ใน เยอมัน คันเฟดดิเรชัน ๑๒๘ แสน, เมือง ปรอศเซีย มี คน เข้า ๑๔๗ แสน คน. คน ที่ ชาว เมือง คอนเฟด ดีเรชัน นอก นั้น ได้ ๑๙๐ แสน คน. ทหาร นับ ๓ แสน คน. ผู้ ที่ เปน เปรศเดน เยอมันเฟดดิเรชัน, คือ พระเจ้า เมือง ออศเตรีย, แต่ เดี๋ยว นี้ เมือง ออศ เตรีย ได้ แพ้ แก่ เมือง ปรอศเซียใน สงคราม ที่ มี ใน เรว ๆ นี้,จึ่ง เจ้า เมือง ไม่ ได้ เปน เปรศเดนต์ เยอมัน คอนเฟดดีเรชัน. เยอมัน คอนเฟดดีเรชัน นั้น ขึ้น แก่ เมือง ปรอศเซีย หมด.

แผนที่ โลกย์

๏ บัด นี้ จะ กล่าว ด้วย แผน ที่ โลกย์ ต่อ น่า ๑๗๙ ประเทศ ยูไนติศเทศ อะเมริกา โต ใหญ่ กว้างขวาง นัก. ถ้า ประมาณ โดย สะแคว ไมล์ ได้ สองร้อย เก้าสิบหก หมื่น สาม พัน หกร้อย หก สิบ หก สะแควไมล์, สะแควไมล์นั้น คือ ยาว ไมล์หนึ่ง, กว้าง ไมล์หนึ่ง. แล คน ที่ อยู่ ใน ประเทศ ยูไนติศเทศ นั้น, ประมาณ สาม พัน หมื่น คน. ใน สยาม ประเทศ นี้ ประมาณ ๑๘ หมื่น ๘ พัน สะแควไมล์. คนใน ประเทศ สยาม ประมาณ หก ร้อยหมื่น คน. ประเทศ ยูไนติศเทศ อะเมริกา กับ ประเทศ สยาม นี้, ประเทศ อะเมริกา ใหญ่ กว่า ๑๖ ส่วน.

๏ ก็ ใน ประเทศ ยูไนติศเทศ อะเมริกา มี แร่ ต่าง ๆ หลาย อย่าง หนัก, หัว เมือง ริม ภูเขา อาลีเคนี ตำบล หนึ่ง, ชื่อ พิศเบิก มี แร่ เหล็ก แล ถ่าน หิน มาก. คน ขุด เอา แร่ เหล็ก ไป ถลุง ทำ จักร ทำ เรือ ทำ เรือน แร่ ไม่ รู้ สิ้น สุด เลย. แร่ ดีบุก ก็ มี มาก หลาย แห่ง, จะ แจ้ง แต่ หัวเมือง หนึ่ง ชื่อ วิศกอนซัน มี แร่ ดีบุก ที่ นั้น มาก ที่ กว้าง ยาว หลาย ร้อย เส้น. คน ขุด เอา ไป ขาย แล ทำ เครื่อง ใช้ สอย ก็ มาก ไม่ หมด. หัว เมือง ของ ยูไนติศเทศ ริม ทเล เปซีฟิก แห่ง หนึ่ง, คือ กาลีฟอเนีย มี แร่ ทองคำ มาก กว่า มาก, คน ทั้งปวง ไป ขุด ร่อน ทอง คำ ขาย หลาย ร้อย คน. ขุด อยู่ เสมอ ทุก ปี มิ ได้ ขาด. ลาง คน ได้ เนื้อ ทอง คำ วัน ละ ๑๖ ๑๗ เหรียน ก็ มี. แร่ ทอง คำ ที่ เหล่า นั้น จะ ได้ สูญ สิ้น ไป หา มิ ได้. ขุด ร่อน ที่ใด ก็ ได้ ที่ นั้น. แร่ ตำบล นี้ มี อยู่ ใน หิน แล ดิน เปน ทองคำ อย่าง ดี เนื้อ สุก ใส อ่อน นิ่ม. คน ทั้งปวง เอา มา ขาย ให้ คน ทั้งหลาย ๆ ซื้อ ไป ทำ รูป ภัณฑ์ ขาย แล ใช้ สอย อื่น ๆ บ้าง มาก นัก.

๏ แล มี แร่ ถ่าน หิน มาก มี อยู่ ใน ภูเขา ทั่ว ทุก หัว เมือง, จะ ขุด บ่อ ขุด หลุม ที่ไหน ก็ได้ ถ่าน หิน ที่ นั้น. ปี หนึ่ง มี คน ขุด ถ่าน หิน ขาย ประมาณ ถึง ๑๙ หมื่น พัน ๓๐๐ คน. ใน ปี หนึ่ง ขุด ได้ ถ่าน หิน ๓ ร้อย ๗๙ หมื่น ๖ พัน ๘ ร้อย ตอน. ขาย ได้ เงิน ๘ ร้อย ๓๔ หมื่น ๗ พัน ๖ ร้อย เหรียน. แล คน ชาว เมือง อะเมริกัน นั้น, ได้ ขาย ถ่าน หิน ไป ใน เมือง ต่าง ๆ ที่ ไม่ มี ถ่าน หิน ใช้, คือ เมือง จีน เมือง ไทย เมือง พะม่า เปน ต้น.

๏ อนึ่ง ประเทศ ยูไนติศเทศ นั้น, มี แม่ น้ำ ใหญ่ อยู่ หลาย แห่ง, คือ แม่ น้ำ ชื่อ เซนลอเรน ๑ คอเนคติกะ ๑ โปโตมัก ๑ สัศกวีหะนา ๑ โอไฮโอ ๑ มีสุรี ๑ โคโลราโด ๑ โคลำเบีย ๑ มีศสิบเป ๑ แต่ แม่ น้ำ มีศสิบเป นั้น เปน แม่ น้ำ ใหญ่ ยาว กว่า แม่น้ำ ทั้งปวง, แม่ น้ำ มีศสิบเป นั้น, ถ้า จะ ว่า โดย ยาว ได้ ๓ พัน ๒๐๐ ไมล์. แม่ น้ำ เหล่า นี้ เปน แม่ น้ำ ใหญ่ มี กำปั่นไป มา เสมอ

๏ อนึ่ง ประเทศ ยูไนติศเทศ มี ทาง รถ ไฟ, ที่ อังกฤษ เรียก ว่า เรลโรด, มาก กว่า ประเทศ อื่น ๆ, จะ ไป ทิศ ไหน ๆ ก็ ดี จะ ไปโดย รถ ไฟ ก็ ได้, แต่ บันดา ทาง รถ ไฟ ที่ มี อยู่ ใน ประเทศ ยูไนติศเทศ, ถ้า จะ เอา ต่อ ติด กัน เข้า ทุก ๆ ทาง, เปน หน ทาง ยาว ประมาณ ๕ หมื่น ไมล์, การ ที่ ทำ ทาง รถ ไฟ ขึ้น นั้น, ยาว ไมล์หนึ่ง สิ้น เงิน ถึง ๔ หมื่น เหรียน.

๏ ถ้า จะ ว่า ด้วย คลอง ที่ คน ขุด นั้น, คลอง ที่ มี อยู่ ใน ประเทศ ยูไนติศเทศ ก็ มี บ้าง แต่ ไม่ รู้ มาก นัก, ถ้า จะ ต่อ ติด กัน เข้า ก็ จะ ยาว สัก ๖ พัน ไมล์.

๏ ภูเขา ที่ เปน เทือก แถว ยาว มี อยู่ หลาย แห่ง, ชื่อ รอกกี เมานเตน ๑ อลิเกนี เมานเตน ๑ กรีน เมานเตน ๑ แซวด เมานเตน ๑ แต่ ภูเขา ใหญ่ นั้น, คือ รอกกี เมานเตน, เปน เทือก แถว ยาว ประมาณ พัน ไมล์, ถ้า จะ วัด เชิง เขาโดย กว้าง ๓ ร้อย ไมล์, สูง หมื่น สอง พัน ฟีต.

๏ ตำรา ไก่ไข่ ฯะ

๏ มี ข่าว มา ว่า, ถ้า ให้ แม่ ไก่ กิน น้ำมันหมู แล แป้ง เข้า โภช, ไก่ ก็ จะ ไข่ เสมอ ไม่ อยุด. ไก่ นั้น ถ้า จะ เปรียบ เหมือน เครื่อง จักระ, ถ้า หมั่น ใส่ น้ำ มัน ก็ เดิน คล่อง นัก.

พงษาวดาร อังกฤษ ต่อไป

๑ เอดเวิด ได้ ทรง ฟั่ง ดั่ง นั้น ก็ เสีย พระไทย, ทรง พระ อนุสร คำนึง ถึง พี่ นาง เธอ ทั้งสอง องค์ เปน กำลัง. แต่ หาก เกรง ดุกออฟนอตำเบอแลนด์, จึ่ง ทำ หนังสือ เวน ราชสมบัติ ไว้ ว่า, ถ้า พระองค์ สวรรคาไลย แล้ว, ราชสมบัติ ทั้งปวง ใน แผ่นดิน อังกฤษ ให้ แก่ นาง เลเดเยนเกร. ให้ นาง เลเดเยนเกร เปน เจ้า แผ่นดิน สืบ ไป. อยู่ มา ไม่ นาน เอดเวิด ก็ สิ้น พระชน ใน กฤศตศักราช ๑๕๕๓ ปี, อายุ ได้ ๑๖ พรรษา. อยู่ใน ราช สมบัติ ๗ ปี.

๑ ฝ่าย ดุกออฟนอตำเบอแลนด์, ครั้น เอดเวิด สิ้น พระชนม แล้ว, ก็ไป วัง ที่ อยู่ ของ เลเดเยนเกร, ถวาย บังคม แล้ว ทูล เชิญ ให้ เปน เจ้า แผ่นดิน. เลเดเยนเกร ไม่ ภอใจ, จึ่ง ว่า ให้ พระ พี่ นาง เธอ ทั้งสอง พระองค์ เปน เจ้า แผ่นดิน เถิด, อย่า ให้ ข้าพเจ้า เปน เจ้าแผ่นดิน เลย. ดุกออฟนอตำเบอแลน โกรธ ว่า กล่าว ขู่ รู่. เลเดเยนเกร เกรง ก็ ยอม ให้ ประกาษ ว่า เปน เจ้า แผ่นดิน. ภอ เจ้า หญิง เมรี พี่นาง เธอ เสดจ์ มา. ราษ ฎร ทั้งปวง ก็ พา กัน ร้อง ขึ้น ว่า, เจ้า แผ่นดิน เสดจ มา แล้ว. เลเดเยนเกร เหน ดั่ง นั้น ก็ ดี ใจ กลับ ไป ที่ อยู่ ของ ตน. เมรี เจ้า แผ่นดิน ก็ให้ จับ ดุกออฟนอตำเบอแลน ทั้ง บุตร แล เลเดเยน เกร สะไภ้ จำขัง ไว้. เมื่อ เมรี ได้ เปน เจ้า แผ่นดิน นั้น, พระ ชนมายุ ได้ ๓๗ พรรษา. ดุ ร้าย นัก ไม่ ใคร่ จะ เอาใจ ไพร่ พล ทั้งปวง, นับ ถือ สาศนา บาดหลวง, จึ่ง จัด แจง เปลี่ยน ผลัด ดัด แปลง หนังสือ ที่ พระราช บิดา, แล เอดเวิด เจ้า แผ่นดิน ได้ แก้ ไข้ ไว้ นั้น. ให้ กลับ ถูก ต้อง ตาม หนังสือ ของ พวก บาด หลวง อย่าง เดิม, สั่ง ให้ สวด แล ไหว้ รูป ตาม ลัดธิ บาดหลวง. แล้ว ทรง ถาปนา การ ทะนุ บำรุง ตก แต่ง อาวาศ บาดหลวง ให้ รุ่ง เรือง ขึ้น. ครั้ง นั้น พวก โปรเต็ดซตัน พา กัน หนี ไป อยู่ ใน ประเทศ อื่น ๆ เปน อัน มาก. แต่ ทัมมัดซแครนเมอ นั้น ไม่ หนี. เมรี ให้ จับ ทัมมัดซแครนเมอ เอา ตัว มา จะ ให้ ประหาร ชีวิตร เสีย, มี ผู้ ทูล ขอ โทษ ทรง พระกรุณา โปรด ให้ จำ ขัง ไว้ มิ ได้ ประหาร ชีวิตร เสีย.

๑ ใน คฤศตศักราช ๑๕๕๔ ปี, เมรี ทำ หนังสือ สัญญา ว่า จะ รับ ฟีลิบ บุตร เจ้า แผ่นดิน เมือง สเปน มา เปน พระ ภัศดา. ขุนนาง แล ราษฎร ไม่ เต็มใจ, ทราบ ว่า ฟีลิบ นี้ เบียด เบียน เคี่ยว เข็ญ พวก โปรเต็ดซตัน นัก, มี พวก หนึ่ง คิด จะ ถอด เมรี เสีย จาก เจ้าแผ่นดิน. ผู้ ใหญ่ ใน พวก นั้น ชื่อ เซอทัมมัดเยน แห็วด พวก นั้น คิด จะ ถอด เมรี เสีย, แล้ว จะ ยก เลเดเยน เกร ที่ ต้อง จำ อยู่ นั้น ให้ เปน เจ้าแผ่นดิน. แต่ ผู้ ใหญ่ ไม่ พอรัม ใจ ด้วย การ นั้น จึ่ง ไม่ สำเร็จ. เมื่อ เมรี ทราบ ดั่ง นั้น รี้กว นัก, สั่ง ให้ เอา เลเดเยนเกร ไป ประหาร ชีวิตร เสีย.

๑ ฝ่าย ฟีลิบ ก็ เสดจ์ มา ทำ การ มงคล กับ เมรี เจ้าแผ่นดิน อังกฤษ, ทั้งสอง องค์ ได้ เบียด เบียน ข่ม เหง พวก โปรเต็ดซ ตัน หนัก ขึ้น กว่า ก่อน, แต่ เมรี ให้ จับ พวก โปรเต็ดซตัน คลอก ด้วย ไฟ, ปี หนึ่ง ๆ ประมาณ ร้อย คน. ส่วน ทัมมัดซ แครนเมอ ที่ ต้อง จำ อยู่ นั้น, เมรี ให้ คน ไป พูด จา ดู ว่า, ถ้า ทัมมัดซแครนเมอ สารภาพ รับ ผิด ยอม ว่า โพบ เปนใหญ่, ใน การ สาศนา แล้ว, จะ ไว้ ชีวิตร ให้ อยู่ ช่วยกัน ทำนุ บำรุง แผ่นดิน. ถ้า ทัมมัดซแครนเมอ ยัง คง ดื้อ ถือ สาศนา เปน พวก โปรเต็ดซตัน อยู่, จะ ประหาร ชีวิตร เสีย. ผู้ รับสั่ง ไป กล่าว กับ ทัมมัดซแครน เมอ ดังนั้น, ทัมมัดซแครนเมอ รักชีวิตรอยู่, ก็ ยอม ลงชื่อ ใน หนัง สือ สารภาพ รับ ผิด ต่อโพบ. เมรี ทราบ ดั่ง นั้น แล้ว จึ่ง ตรัส ว่า, ซึ่ง ทัมมัดซแครนเมอ ลง ชื่อ ไว้ เท่า นั้น, จะ เชื่อ ฟัง เอา เปน คำ มั่น สัญญา มั่น คง ยัง ไม่ ได้ ก่อน. ถ้า จะ ให้ เปน สำคัญ มั่น คง แล้ว, ให้ ทัมมัดซแครนเมอ ไป ที่ วัด ประกาษ ตัว ต่อ น่า มหาชน ว่า, ข้าพเจ้า ถือ สาศนา เปน พวก โปรเต็ดซตัน นั้น หลงผิด ไป. บัด นี้ ข้าพเจ้า จะ ละ ทิ้ง เสีย ไม่ ถือ อย่าง นั้น แล้ว จะ ถือ ตาม สาศนา บาดหลวง นับ ว่าโพบ เปน ใหญ่ ไปกว่า จะ หา ชี วิตร ไม่. ถ้า ทัมมัดซเมอแครน ประกาษ ตัว ได้ ดัง นี้, จึ่ง จะ เหน จริง ด้วย. ทัมมัดซแครนเมอ ก็ ยอม ให้ คุม ไป ที่ วัด, แล้ว ประกาษ เสีย อย่าง อื่น ว่า, ซึ่ง ข้าพเจ้า ลง ชื่อ ไว้ ใน หนัง สือ นั้น เปน ความ ผิด หนักหนา. ข้าพเจ้า ขอ ถือสาศนา เปน พวก โปรเต็ดซตัน ไป กว่า จะ สิ้น ชีวิตร. ผู้ รับ สั่ง ฟัง ทัมมัดซแครน เมอ ประกาษ เสีย อย่าง อื่น ไม่ ประกาษ ตาม รับสั่ง, ก็ คุม ไป ที่ คลอก คน แล้ว กอง เพลิง ขึ้น จะ คลอก เสีย. ทัมมัดซแครน เมอ ก็ ยื่น มือ ข้าง หนึ่ง เข้า ใน กอง เพลิง แล้ว ว่า, มือ ข้าง นี้ ทำ ผิด เขียน หนังสือ ลง ชื่อ, จน มือ ข้าง นั้น ไหม้ มิ ได้ สำ แดง อา การ ร้อน รน, จน สิ้น ใจ อยู่ ใน กอง เพลิง.

๑ ใน คฤศตศักราช ๑๕๕๕ ปี, ฟีลิบ อยู่ ใน กรุง ลอนดอน เบื่อ หน่าย ไม่ สบายพระไทย, ก็ เสดจ์ ไป อยู่ ใน ประเทศ ฟะ

แลนด์เดอ. เมรี เสีย พระไทย โศก เศร้า ถึง พระ สามี นัก, ส่ง พระราชหัดถ เลขา ไป เชิญ ให้ เสดจ์ กลับ อยู่ เนื่อง ๆ. พี่ลิบ ไม่ เอา พระไทย ใส่, มิ ได้ ตอบ ประการ ใด. เมรี ก็ ยิ่ง ทรง พระ โสกา ตูร ตรอม พระไทย อยู่ เปน นิตย์, ทรง พระดำริห์ หา อุบาย แต่ ใน การ ที่ จะ ให้ พระ สามี นั้น กลับ มา. จึ่ง ให้ มี ภา ษี อากร อะไร ๆ มาก ขึ้น, ได้ เงิน มาก แล้ว จะ ได้ ส่ง ไป ให้ พี่ ลิบ, ๆ ก็ จะ ชอบ พระไทย, เหน แก่ เงิน จะ ได้ เสดจ์ มา. เมื่อ เมรี เจ้า แผ่นดิน ให้ มี ภาษี อากร มาก ขึ้น ดั่ง นี้, ราษฎร ทั้งปวง ได้ ความ เดือด ร้อน นัก.

๏ ใน คฤศตศักราช ๑๕๖๔ ปี, ชาลิซ์ เอมเปรอ ใน เมือง ยอเมะนี, ลา ออก เสีย จาก ราช สมบัติ, มอบ ราช สมบัติ ให้ แก่ พี่ ลิบ ผู้ บุตร. ฝ่าย พี่ลิบ ได้ เปน เจ้า แผ่นดิน เยอมะนี แล้ว, ก็ ยก ทหาร ไป ตี ฝรั่งเสศ. เมรี ทราบ ว่า พี่ ลิบ เสดจ์ ไป ทำศึก อยู่กับ ฝรั่งเสศ จึ่ง ปฤกษา ขุนนาง จะ ให้ ยก ไป ช่วย พี่ลิบ. ขุนนาง ทั้งปวง เหน ว่า เมือง ฝรั่งเสศ กับ เมือง อังกฤษ เปน ไมตรี กัน อยู่, ก็ ทูล ขัด เสีย ไม่ ยอม ไป ช่วย พี่ ลิบ. ฝ่าย พี่ ลิบ ตี ฝรั่งเสศ เหน จะ เอา ไชยชำนะ ไม่ ได้, ก็ เสดจ์ มา เมือง อัง กฤษ, แล้ว ตรัส ตัด รอน แก่ เมรี ว่า, ถ้า ไม่ ให้ กอง ทัพ อัง กฤษ ไป ช่วย ตี ฝรั่ง เสศ แล้ว, จะ ไม่ เสดจ มา เมือง อังกฤษ อีก เลย. เมรี เหน พี่ ลิบ ตรัส ตัด รอน ดั่ง นั้น ด้วย ความ อา ไลย พระ ราช สามี. ก็ สู้ อ้อน วอน ขุนนาง อีก, ขุนนาง ทั้ง ปวง ไม่ ยอม. เมรี ก็ ทรง พระ โทมนัศ เสีย พระไทย นัก. ขุน นาง ทั้งปวง เหน เมรี ราชินี พระบาท เธอ ทรง พระอาดูร เศร้า หมอง ไม่ ผ่องใสย, ก็ ยอม ยก ไป ช่วย พี่ ลิบ ตี ฝรั่งเสศ.

๏ ฝ่าย เมริ ทรง พระดำริห์ ปรารภ แต่ จะ ล้าง พวก โปรเต็ด ซะตัน เสีย ให้ สิ้น เชิง. มิ ได้ เอา พระไทย ใส่ ใน การ ที่ จะ ปก ปัก รักษา อาณา เขตร. ฝรั่งเสศ เหน อังกฤษ ผิด สัญญา, เสีย ทาง ไมตรี ยก มา ช่วย พี่ลิบ, ก็ ขุ่น เคือง ยก มา ตี เมือง แค ลิซ อังกฤษ ตีได้ ไว้ เปน เมือง ขึ้น นั้น ได้. ใน คฤศตศักราช ๑๕๕๘ ปี, เมรี เจ้า แผ่นดิน อังกฤษ ทรง พระ ประชวร สิ้น พระ ชนม, อยู่ ใน ราช สมบัติ ๖ ปี. พระชนมายุ ๔๓ พรรษา. ราษ ฎร ทั้งปวง ไม่ มี ใคร เสียดาย เพราะ ดุ ร้าย นัก.

๏ ฝ่าย อีลีซาเบ็ด พระ น้อง นาง ต่าง พระชนนี ของ เมรี เจ้า แผ่นดิน, ได้ ราชา ภิเศก ครอง ราช สมบัติ สืบ มา. คน ทั้งปวง มี ความ ยินดี รัก ใคร่ เปน อัน มาก. เจ้า แผ่นดิน องค์ นี้ ถือ สาศนา ฝ่าย โปรเต็ดซตัน, ทรง จัด แจง แก้ หนังสือ สวด นั้น ให้ ถูก ต้อง ตาม แบบ อย่าง, ที่ พระ ราชบิดา แล เอดเวิด พระราช อนุชา ได้ เปลี่ยน ผลัด ดัด แปลง ไว้ นั้น. ฝ่าย พี่ ลิบ ทราบ ว่า เมรี สวรรคต แล้ว, ก็ ส่ง ราชทูต มา กล่าว ขอ อีลีซาเบ็ด. ๆ ไม่ ยอม แล้ว ตรัส ว่า, จะ ปก ครอง รักษา ราชสมบัติ อยู่ ผู้ เดียว จะ ไม่ มี สามี. อีลีซาเบ็ด เจ้า แผ่นดิน อังกฤษ องค์ นี้ ทรง พระ ปัญญา ปรีชา ฉลาด, ได้ ทะนุบำรุง พระนคร ให้ มั่ง คั่ง บริบูรณ ขึ้น กว่า ก่อน มาก. ทรัพย์ ใน พระคลัง ที่ จับ จ่าย ใช้ สอย บก พร่อง มา แต่ แผ่นดิน ก่อน ๆ, ก็ ได้ เพิ่ม เติม ให้ มาก ขึ้น, แล ได้ ป่าว ประกาศ เก็บ เงิน. ที่ ได้ ปน กับ ทองแดง, ฤๅ ปน กับ สิ่ง อื่น ๆ ใช้ สอย อยู่ นั้น, เอา มา หลอม เลียง ไล่ ให้ หมด มลทิน แล้ว, เอา แต่ เนื้อ เงิน อัน บริสุทธิ์ ทำ เปน เงิน ตรา ใช้ สอย, แล ได้ ต่อ กำปั่น ไว้ มาก ลำ. แล ได้ สร้าง เครื่อง สาต ตรา อาวุธ ต่าง ๆ, แล ดิน ดำ ก็ ได้ จัดแจง ไว้ สำรับ ยุทธ์ เปน อัน มาก. ขุนนาง ที่ ปฤกษา นั้น ก็ เลือก คัด จัด เอา แต่ ที่ ดี มี สติ ปัญญา สัตย์ ซื่อ มั่น คง. พระองค์ ได้ ตระ เตรียม การ ทั้ง นี้ ไว้ สำรับ จะ ได้ ป้อง กัน รักษา พระ นคร, ทั้ง ราษฎร ก็ ได้ อยู่ เยน เปน ศุข. การ ทำนา ค้า ขาย ก็ มาก ขึ้น, ราษฎร ทั้ง ปวง ก็ พา กัน สรรเสิญ พระ ปัญญา บารมี.

๏ ฝ่าย เมรี เจ้า หญิง เมือง สะกอตแลนด์, ที่ ขุนนาง ส่ง หนี เอดเวิด เจ้า แผ่นดิน อังกฤษ ไป ฝาก ไว้ เมือง ฝรั่งเสศ, ก็ ได้ เปน มเหษี ของ เจ้า แผ่นดิน ฝรั่งเสศ. ครั้น พระเจ้า แผ่น ดิน สิ้น พระชนม์ แล้ว, พระนาง เมรี ก็ เสดจ์ กลับ มา อยู่ เมือง สะกอตะแลนด์, ได้ ทราบ กฤติศัพท์ สรรเสิญ อีลีซาเบ็ด เจ้า แผ่นดิน อังกฤษ ดั่ง นั้น, พระนาง จึ่ง ตรัส กับ ขุนนาง ว่า, พระ องค์ ก็ เปน เชื้อ วงษ ห่าง ๆ ของ เจ้าอังกฤษ, ถึง กระนั้น ก็ ยัง ควร จะ ได้ ราช สมบัติ ใน กรุง ลอนดอน อยู่. แต่ อีลีซาเบ็ด นั้น ไม่ ควร จะ ได้ ราชสมบัติ เลย. เพราะ มารดา เปน โทษ. แต่ เมรี ตรัส ประภาษ กับ ขุนนาง อยู่ เนือง ๆ. ฝ่าย อีลีซาเบ็ด ทราบ ดัง นั้น ก็ เคือง พระไทย, ชัง เมรี เจ้า แผ่นดิน สะกอตแลน นัก. ใน คฤศตศักราช ๑๕๖๓ ปี, อีลีซาเบ็ด ประชวร เปน ไข้ ทรพิศม์. ครั้น พระองค์ หาย ประชวร แล้ว, ขุนนาง ทั้ง ปวง เหน อีลีซาเบ็ด พระราช บุตร บุตรี ที่ จะ ได้ ครอง ราชสมบัติ สืบ ไป, ถ้า หา พระชนม ไม่, ก็ จะ เกิด รบ พุ่ง ช่วง ชิง สมบัติ กัน. บ้าน เมือง ก็ จะ ไม่ เปน ศุข.

เรื่อง อิน เดีย ซึ่ง ขึ้น แก่ อังกฤษ

๑ ว่า ด้วย เมือง ต่าง ๆ ซึ่ง อยู่ ใน ประเทษ อิน เดีย, ซึ่ง เกี่ยว ข้อง กับ เมือง อังกฤษ มาก ต่อ มาก, แล เมือง ที่ มี หนัง สือ สัญญา, ทำไว้ กับ เมือง อังกฤษ ๒๐๐ กว่า, แล เมือง ต่าง ๆ ที่ ทำ หนังสือ สัญญา นั้น, ลาง เมือง ก็ เปน เมือง ใหญ่ ลาง เมือง ก็ เปน เมือง เล็ก น้อย, ด้วย คน ที่ อาไสรย อยู่ ที่ เมือง เหล่า นั้น, ไม่ น้อย กว่า ๒๐ พัน หมื่น. ครั้น จะ กล่าว เรื่อง ราว เมือง ต่าง ๆ นั้น ให้ รู้ ว่า, ลาง เมือง เปน เมือง ขึ้น อย่าง ไร, ลาง เมือง เปน แต่ มา พึ่ง บุญ อย่าง ไร, แล มี หนังสือ สัญญา ต่อ กัน แล กัน อย่างไร บ้าง, ก็ จะ เปน เรื่อง ราว ยืด ยาว นัก. จึ่ง คัด เอา แต่ ข้อ บาง ข้อ แต่ หนังสือ ห้าฉะ บับ, ซึ่ง คอเวอเมนต์ เมือง อิน เดีย ได้ ให้ มิศเตอ แอกอิชัน, เรียบ เรียง ตี พิมพ์ ไว้ นั้น. เมือง เหล่า นั้น ที่ เปน เมือง ขึ้น บ้าง. เมือง มา พึ่ง แก่ เมือง อังกฤษ, ใน ประเทศอินเดีย นั้น แบ่ง เปน สาม อย่าง, อย่าง ที่ ๑ เปน เมือง ในแซ่ม, แล เมือง ไฮ เดออะบาน เปน เมือง หลวง แห่ง เมือง นั้น. จำ นวร คน ใน เมือง มี ประมาณ โกฏิ์ หก แสน หก หมื่น หก พัน. เมือง เหล่า นี้ ซึ่ง เจ้า แผ่น ดิน เมือง นั้น มา พึ่ง เมือง อังกฤษ, แล ได้ ทำ หนังสือสัญญา ยอม จะ ช่วย อังกฤษ, แล ตาม หนังสือ สัญญา ซึ่ง ทำ ไว้ นั้น. จะ ทำ หนังสือ สัญญา แก่ เมือง ไหน ๆ ไม่ ได้ เว้น, แต่ เมือง อังกฤษ รู้ แล เหน ชอบ ด้วย จึ่ง ทำ ได้. ถ้า เกิด วุ่น วาย คิด ขบถ ก็ ดี เกิด ตั่ว เฮีย ก็ ดี เจ้า เมือง ระ งับ มิ ได้ แล้ว, เจ้า เมือง อิน เดีย ต้อง ยก ทหาร มา ช่วย ให้ ระงับ ให้ ได้. แล ใน เมือง หลวง ของ เมือง นั้น, มี ราช ทูต อังกฤษ มา อยู่ ที่ เมือง หลวง เสมอ, ทั้ง แม่ ทัพ นาย ทหาร เปน คน อังกฤษ มาก. เจ้า เมือง อินเดีย มี ทหาร ใน เมือง นั้น. ที่ เปน ทหาร เดิน ท้าว ก็ ดี ขี่ ม้า ก็ ดี, ปืน ใหญ่ ก็ ดี ทหาร ๓ อย่าง นี้, ประมาณ ศัก ๘ พัน คน. ทหาร เหล่า นี้ เจ้า แผ่น ดิน เมือง ใน แซม, ต้อง เสีย ค่า เบี้ย เลี้ยง นอก จาก ทหาร ๘ พัน นี้, เจ้า เมือง ใน แซม มี ทหาร อื่น ๆ ที่ อยู่ ใน บัง คับ ของ ตัว เปน อัน มาก. ถ้า แล จะ เกิด สึก สง คราม ใน เมือง ใด ๆ, ที่ เปน เมือง ขึ้น เมือง อิน เดีย, แล เจ้า เมือง อิน เดีย มี คำ สั่ง ออก มา, ให้ ยก ทัพ มา ช่วย ก็ ต้อง มา. เมือง ในแซม นี้ ได้ มา พึ่ง กับ เมือง อังกฤษ, เพราะ ว่า แต่ก่อน โน้น เมือง ฝรั่งเสศ คิด จะ มา ชิง เอา บ้าน นั้น บ้าน นี้ อยู่ บ่อย ๆ, จะ รัก ษา อาณา เขตร อยู่ ไม่ ใคร่ จะ ได้. ครั้น แปล เรื่อง ราว เมือง นี้ ให้ เลอียด เดือน หนึ่ง ก็ ไม่ แล้ว. คัด เอา แต่ ข้อ ความ ตาม หนังสือ สัญญา, ซึ่ง พระ เจ้า แผ่น ดิน เมือง ใน แซม นั้น, ใน กฤสตสักราช ๑๘๕๓ ปี, เมือง ใน แซม ยัง เปน อินดิเปนเดนต์สเตด, ที่ มิ ได้ เปน เมือง ขึ้น, แต่ ถึง กระ นั้น ตอง พึ่ง อยู่ บ้าง กับ เมือง อังกฤษ. แล ถ้า เกิด เหตุ อัน ใด ซึ่ง เจ้า เมือง อิน เดีย, เหน ควร ที่ สั่ง เจ้า เมือง นั้น ยก ทับ มา ช่วย, ก็ ต้อง มา ขัด ไม่ ได้.

๑ อนึ่ง ยัง มี อีก เมือง หนึ่ง ชื่อ เมือง เควาลิอา, ลาง ที่ เรียก ว่า เมือง สินลิอา, เมือง นี้ ตั้ง อยู่ ระหว่าง กลาง เมือง ฮิน ดู สถาน เหนือ เมือง ในแซม นั้น. เมือง เควาลิอา เล็ก กว่า เมือง ไทย น้อย หนึ่ง. ไพร่ บ้าน พล เมือง นี้ ประมาณ ๒๕๐ หมื่น คน ๆ แต่ ก่อน โน้น เมือง นี้ ได้ ยาก ลำ บาก นัก หนา. รบ สู้ กับ เมือง ที่ ต่อ กัน หลาย แห่ง หลาย ครั้ง, บ้าง ที ก็ ชำ นะ บ้าง บ้าง ก็ แพ้ บ้าง, บ้าน เมือง ไม่ เรียบ ร้อย วุ่น วาย หลาย อย่าง นัก หนา. ที่ เปน เจ้า เปน ขุน นางเสนา บดี ผู้ ใหญ่, แตก ร้าว กัน คิด ขบถ ชิง เอา สมบัติ ทำ อย่าง นี้ หลาย ครั้ง. ลาง หัว เมือง เขา มา ตี เอา นั้น ก็ กลับ ไป ตี เอา ได้ บ้าง. ก็ เปน ดั่ง นี้ จน ถึง พวก อังกฤษ, ก็ เข้า มา ตั้ง เปน กำ ลัง อยู่ ใน เมือง อินเดีย แล้ว. พระเจ้า แผ่น ดิน เมือง นี้ ได้ ขอ พึ่ง กำ ลัง อังกฤษ, เพื่อ จะ มิ ให้ เมือง ต่อ ๆ กัน มา ชิง เอา บ้าน เมือง ต่อ ไป ได้. แล้ว ก็ ได้ รับ ราชทูต อังกฤษ มา อยู่ เมือง หลวง เสมอ. แล้ว ก็ มี ทหาร รับ แต่ เจ้า เมือง อินเดีย มา อยู่ เสมอ. แต่ เดียว นี้ มาก ศัก เท่าใด หา แจง ไม่, ตาม หนังสือ สัญญา ที่ ทำ ไว้ กับ เจ้า เมือง อินเดีย.

๑ ใน กฤษสก ราช ๑๘๖๐ ปี, เจ้า แผ่น ดิน ต้อง เสีย ค่า เบี้ย เลี้ยง ทหาร อังกฤษ. ที่ มา อยู่ใน เมือง นั้น เปน เงิน ปี ละ ๑๖ หมื่น รูเปีย. แล้ว ตาม หนังสือ สัญญา ซึ่ง เจ้า แผ่น ดิน นั้น ได้ ทำ ไว้ แก่ เจ้า เมือง อินเดีย, ได้ สัญญา ไว้ ว่า จะ ไม่ เลี้ยง ทหาร ของ ตัว เกิน หมื่น พัน สาม ร้อย หก สิบ หก คน. ครั้น เกิด วุ่น วาย ใน เมือง อิน เดีย, ใน กฤษศักราช ๑๘๕๗ ปี ๕๘ ปี นั้น เจ้า เมือง หลาย ๆ เมือง เข้า กัน คิด ขบถ, แล เมือง นี้ หา ได้ เข้า กับ พวก คิด ขบถ ไม่. แต่ ได้ เข้า ช่วย พวก อังกฤษ สู้ รบ พวก ขบถ จน แพ้ หมด แล้ว. เพราะ การ นี้ เจ้า เมือง อินเดีย จึ่ง ได้ โปรด เมือง นี้ มาก, จึ่ง ชุบ เลี้ยง ให้ เจริญ ดี ถึง มา พึ่ง เมือง

อังกฤษ, แล้ว ก็ เปน เหมือน หนึ่ง อินดีเปน เดนต์สะเตต ที่ ไม่ ได้ เปน เมือง ขึ้น เลย.

๏ อนึ่ง ยังอีก เมือง หนึ่ง ชื่อ ซาดสะเมีย อยู่ ฝ่าย เหนือ เมือง อินเดีย ที่ ภู เขา แถวนี้ เรียก ว่า เขา หิม เลยหย่าน. แต่ ก่อน เมือง นี้ ก็ ไม่ เรียบ ร้อย. ก็ วุ่น วาย หลาย อย่าง นัก หนา รบ สู้ กัน เอง บ้าง หัว เมือง ต่อ หัว เมือง บ้าง, สู้ กับ เมือง ที่ ต่อกัน บ้าง เปน ดั่ง นี้ จน ถึง พวก อังกฤษ, แผ่ อำ นาถ มา ถึง เมือง ซาดส เมีย รับแล้วเข้า ก็ ได้ สู้ กับอังกฤษ บ้าง, แล ครั้ง สมเดจ์ พระ มหาราชา ถึงอนิจกรรม ลง แล้ว นั้น, มี พระ มหาราชา ตั้ง ขึ้น ใหม่ ชื่อ ว่า โกลาบ สิงห์ ๆ ได้มา ขอ ทำ หนังสือ สัญญา, กับ เจ้า เมือง อิน เดีย พึ่ง กำ ลัง เมือง อังกฤษ. ตั้ง แต่ นั้น มา เมือง นั้น ก็ เรียบ ร้อย ขึ้น. เมือง ซาด เมีย นี้ มี หัว เมือง ขึ้น หลาย ๆ เมือง ก็ มี. คน ใน เมือง นั้น ไม่ ใคร่ จะ ผิด กัน กับ คน เมือง ไทย. เมือง นี้ ต้อง รับ ทหาร เมือง อังกฤษ. ฤๅ ไม่ รับ มิ ได้ แจ้ง ตาม หนังสือ สัญญา พระ มหาราชา เมือง นั้น. ต้อง ถวาย เครื่อง ปรร ณาการ แก่ เจ้า เมือง อินเดีย, คือ ผ้า อย่าง ดี ตัว หนึ่ง. แพะ สิบ สอง ตัว อย่าง ดี ที่ เอา ขน ทำ ผ้า ห่ม นั้น. แล ผ้า ห่ม ที่ ทำ ด้วย ขน แพะ อย่าง ดี นั้น, สาม คู่ ๑ ทุก ๆ ปี เปน นิตย์. แล้ว เจ้า เมือง อิน เดีย ได้ ทำ หนังสือ สัญญา ไว้ ว่า, ช่วย รักษา เขตร แดน ให้ คง อยู่ มิ ให้ เมือง ใด มา ชิง เอา บ้าน ได้. แล้ว พระ มหา ราชา ได้ สัญญา ไว้ กับ เจ้า เมือง อิน เดีย ว่า, จะ ไม่ เอา คน ชาติ ยุโรย ชาติ อะเมริกา มา เปน คน ใช้ ใน การ แผ่น ดิน, เว้น แต่ เจ้า เมือง อิน เดีย ทราบ ยอม ด้วย. บัด นี้ อังกฤษ มา รับ ใช้ ใน เมือง นั้น มาก เปน ที่ ช่วย ใน การ แผ่น ดิน. แล เปน เพราะ ได้ พึ่ง กับ เมือง อังกฤษ. แล คน เมือง อังกฤษ มา รับ ใช้ เมือง นั้น, จึ่ง อยู่ เอย็น เปน สุข แล แขงแรง ด้วย.

๏ อนึ่ง ยัง มี เมือง อื่น หลาย ๆ เมือง ใน ประเทศ อิน เดีย ที่ ได้ พึ่ง แก่ เมือง อังกฤษ, เหมือน อย่าง เมียงใน แซม เมือง เควาลิอา เมือง ซาดสะเมีย สาม เมือง นี้ แล้ว, ก็ ได้ เจริญ ดี ขึ้น เพราะ หนังสือ สัญญา ที่ ทำ ไว้ แก่ อังกฤษ. แล บังคับ บัญชา ไพร่ ฟ้า พลเมือง เหน กับ หนังสือ สัญญา นั้น, แล รักษา ทาง พระ ราชไม่ ตรี กัน กับ เมือง อังกฤษ. แต่ ไม่ ต้อง ว่า ด้วย เมือง อื่น ๆ ด้วย สาม เมือง นี้ ภอ เปน อย่างเปน เหตุ การ นั้น. แต่ ก่อน มี หลาย ๆ เมือง ที่ มา พึ่ง เมือง อัง กฤษ, เหมือน อย่าง สาม เมือง นี้ แล้ว ก็ เจริญ ขึ้น มี อยู่ บ้าง.

๏ การ สูบ ยา แดง ฯะ

๏ มี คน ชาว เมือง ฝรั่ง เสศ ชื่อ มนเซียยอดเล, ได้ พิจาร ณา โดย เลเอียด เหน ว่า, การ ที่ สูบ ยา แดง นั้น, มักให้ เกิด เปน ใจ บ้า. ชาว เมือง ฝรั่ง เสศ เมื่อ สูบ ยา แดง น้อย ก็ เปน บ้า น้อย, เมื่อ สูบ กล้อง สูบ บุหรี่ มาก ขึ้น, ก็ มี คน ใจ บ้า มาก ขึ้น. เปน เพราะ สมอง ศีศะ อ่อน ไป, แล เพราะ ไข ข้อ ใน กระดูก สัน หลัง เหลว ไป ด้วย.

๏ แร่ ทอง แล ตกั่ว นม ฯะ

๏ ข่าว มา ว่า ที่ เมือง ยูไนติศเทศ แขวง เมือง นอริคอ, ได้ ภบ แร่ ทอง แล ตกั่ว นม ปน กัน อยู่, เขา ขุด ใน สอง ชั่วโมง ได้ ทอง คิด เปน ราคา เงิน ๕ พัน ๔ ร้อยเหรียน.

๏ อนึ่ง ที่ เมือง กาละฟอเนีย, เขา ได้ แร่ น้ำ ประสาน ทอง ดี มาก, เขา ขุด ได้วัน หนึ่ง ประมาณ ได้ น้ำ หนัก ๖๗ หาบ. ที่ เมือง กาะละฟอเนีย นั้น, เปน อัศจรรยได้ ของ ประเสิฐ มาก มาย นัก แทบ จะ ทุก อย่าง.

๏ เมือง นิวยอก ฯะ

๏ คอเวอเมนต์ที่ เมือง นิวยอก ได้ ตั้ง กดหมาย ใหม่, เพื่อจะ ได้ ห้าม คน ที่ กิน เหล้า ไม่ ให้ ซื้อได้. กดหมาย นั้น ได้ จัด เลือก คน ดี ๆ หลาย คน, เรียก ว่า โบเวด ออฟเอกไซ, คือ จำพวก ที่ จัด เอา ค่า ธรรมเนียม ของ ที่ กิน ใน เมือง จำพวก นั้น. กดหมาย ใหม่ นั้น ห้าม ใน วัน อาทิตย์, แล วันที่ จัด เลือก ตั้ง ขุนนาง, ไม่ ให้ ใคร ๆ ขาย เหล้า ที่ ใกล้ เคียง ที่ ประ ชุม, ใน วัน อาทิตย์ ก็ ดี, ฤๅ ใน วัน เลือก ขุนนาง ก็ ดี. อำนาถ ที่ จะ ยอม ให้ ขาย เหล้า, แล ไม่ ยอม ให้ ขาย นั้น ก็ สิทธิ์ ขาด อยู่ แก่ คน จำพวก นั้น. แต่ คน จำ พวก นั้น ต้อง ตาม กดหาย. กดหมาย ห้าม ไม่ ให้ ขาย เหล้า แก่ เบ่า ฤๅ ลูก จ้าง, เว้นไว้ แต่ นาย จ้าง จะ ยอม, แล ห้าม ไม่ ให้ ขาย เหล้า แก่ คน ที่ อายุ ยังไม่ ถึง ๑๘ ปี, เว้น ไว้ แต่ บิดา มารดา ฤๅ ผู้ ที่ ชุบ เลี้ยง จะ ยอม. แล ห้าม ไม่ ให้ ขาย เหล้า แก่ คน ที่ กิน เหล้า แล้ว มัก เมา, ฤๅ แก่ เมีย เขา ฤๅ ผัว เขา ฤๅ ลูก เขา. ถ้า ผัว แล เมีย แล ลูก จะ มา ขอ ไม่ ให้ ขาย, จำพวก นั้น จำ เปน ตาม เขา ขอ. ที่ ขาย เหล้า ทุก แห่ง นั้น, ต้อง ปิด เสีย ตั้ง แต่ เวลา ๒ ยาม ไป จน เวลา รุ่ง เช้า, นี้ เปน

การ ห้าม ทุก วัน ๆ. แต่ วัน อาทิตย์ นั้น ห้าม ไม่ ให้ ขาย เลย. อนึ่ง ผู้ใด ขาย เชื่อ ไป แก่ ใคร ๆ ก็ ดี, แล้ว จะ บังคับ ทวง เงิน แก่ ผู้ ซื้อ ไม่ ได้. ผู้ ใด กิน เหล้า เมา ไป ก็ มี โทษ ปรับ หมาย ถึง ๑๐ เหรียน.

๏ มะนิลา ฯะ

๏ ข่าว มา แต่ เมือง มะนิลา ว่า, คอเวอเมนต์ จับ จีน หลาย คน, เพราะ ว่า จีน ได้ จ้าง บล คน ให้ ทำ การ ชั่ว ผิด กดหมาย, แล จีน เหล่า นั้น ได้ ออก เงิน มากมาย, เพื่อ จะ ได้ จ้าง เจ้าเมือง เก่า ที่ ถึง แก่ กรรม เสีย แล้ว นั้น. เจ้า เมือง คน เก่า จะ ได้ รับ เงิน นั้น ไว้ ฤๅ ไม่ ได้ รับ ก็ ไม่ มี แจ้ง ใน หนังสือ พิมพ์. แต่ เจ้า เมือง ใหม่ คน นี้ เปน คน ดี มาก ไม่ รับ สินบล เลย, ได้ จับ คน ที่ เที่ยว บล บาล ให้ คน ทั้งปวง ทำ ผิด กดหมาย.

๏ ถ้า แม้น จะ จับ คน ทั้งปวง ที่ ใน กรุง เทพ ฯ ที่ เที่ยว บล บาล เพื่อ จะ ให้ หัน ความ สัตย์ ความ จริง ให้ ออก จาก ที่, เอา ความ คด โกง ไว้ แทน, จะ มี สัก กี่ คน. ถ้า จับ ได้ ทุก คน ใคร จะ นับ ได้.

เจ้า พระยา มา ใหม่

๏ เรือ เจ้าพระยา มา ถึง กรุง เทพ ฯ ณ วัน อังคาร เดือน ๑๑ แรม ๑๓ ค่ำ, เอา เมล มา ใหม่. มี หนังสือ จดหมาย เหตุ มา แต่ ลอนดอน ณ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๓ ค่ำ, มา แต่ เมือง อะเมริกา เดือน ๙ แรม ๑๑ ค่ำ, มา แต่ เมือง บังกล่า เดือน ๑๑ ขึ้น ๒ ค่ำ, มา แต่ เมือง รางกุ้ง เดือน ๑๑ ขึ้น ค่ำ หนึ่ง, มา แต่ เมือง มระแมน เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๐ ค่ำ, มา แต่ เมือง ปี่แนง เดือน ๑๑ แรม ค่ำ หนึ่ง, มา แต่ ฮองกง เดือน ๑๑ ขึ้น ๖ ค่ำ, มา แต่ สิงคโปร์ เดือน ๑๑ แรม ๖ ค่ำ, มา แต่ เมือง เซี่ยงไฮ เดือน ๑๐ แรม ๑๒ ค่ำ, มา ทาง เทลิแครฟ มา แต่ ลอนดอน มา เดือน ๑๑ ขึ้น ค่ำ หนึ่ง.

๏ นังสือ จดหมาย ลอนดอน ฯะ

๏ เปน ใจ ความ ว่า, เมือง ปรอศเซีย ได้ เปน ใหญ่ เรว ขึ้น นัก, ถึง เมือง ฝรั่ง เสศ แทบ จะ สู้ ไม่ ได้. เมือง ออศเตรีย นั้น ถอย กำลัง ลง มาก. เมือง อิตาลี ใหญ่ ดี ขึ้น กว่า แต่ ก่อน มาก. ที่ ใน เมือง อิตาลี นั้น, พวก กฤสเตียน ที่ เรียก ว่า โปรติศตันต์ จะ ได้ ความ ศุข เจริญ ขึ้น กว่า แต่ ก่อน. แล ที่ เมือง ปรอศ เซีย นั้น เปน กฤส เตียน โปรติ ตันต์ ทั้ง นั้น. แต่ เมือง ออศ เตรีย เปน พวก บาท หลวง ทั้ง นั้น, จึ่ง เข้า ใจ ว่า สง คราม ที่ เกิด ขึ้น ไม่ ใน เรว ๆ นี้, พวก โปร ติสตันต์ ได้ ที่ กว้าง ขวาง มาก, พวก บาท หลวง คับ แคบ ไป.

๏ อนึ่ง โรก ลง ราก ที่ เมือง อังคฤษ, แล ฝรั่ง เสศ ก็ ยัง หมาก อยู่, แต่ ว่า น้อย กว่า แต่ ก่อน บ้าง โรกโค กระ บือ นั้น, เหือด ลง แทบ จะ หมด.

เมือง อเมริกา

๏ อนึ่ง หนังสือ มา แต่ เมือง อะ เมริกา ใจ ความ ว่า คน ทั้ง ปวง ที่ จะ เลือก เจ้า นาย ขุน นาง นั้น, แยง ออก เปน ๒ จำ พวก คือ พวก ที่ เข้า ด้วย คอนเครศ พวก หนึ่ง, คน ที่ เข้า ด้วย เปรศิ เดนต์ พวก หนึ่ง. คน ที่ เข้า ด้วย คอนเครศ นั้น ไม่ ยอม ให้ ๑๓ หัว เมือง ที่ เปน ขบถ แต่ก่อน, เข้า ได้ ที่ คอนเครศ ว่า ราช การ กว่า จะ ทำ คำ สัญญา ยอม ให้ ชาติอาฟริกา คน ดำ นั้น, เข้า ใน การ เลือก ขุน นาง. ฝ่าย พวก ที่ เข้า ด้วย เปรศิ เดนต์นั้น, จะ ให้ หัว เมือง ที่ เปน ขบถ, เข้า ใน คอนเครศ ที่ เดียว ไม่ ต้อง คอย อะ ไร เลย เพราะ คน จำ พวก นี้ เหน ว่า ไม่ ควร ที่ คน ชาติ ดำ นั้น จะ เข้า ใน การ เลือก ขุน นาง เลย, เหน ว่า เปน ชาติ ต่ำ. ฝ่าย พวก คอนเครศ เหน ว่า ไม่ เปน คน ชาติ ต่ำ, ถ้า ได้ ฝึก ฝน ให้ รู้ ก็ จะ เปน คน ดี เหมือน คน ชาติ ขาว เหมือน กัน. ก็ กลัว ว่า ถ้า พวก เปรศิเดนต์ ได้ เปน ใหญ่ ขึ้น แล้ว, ก็ คง จะ ข่ม ขี่ คน ชาติ ดำ ให้ อยู่ ใน อำนาจ เหมือน แต่ ก่อน. ข่าว ว่า ทั้ง ๒ ฝ่าย นั้น ร้อน รน มาก ขึ้น นัก. เปรศิเดนต์ ก็ เที่ยว ไป พูด จา ปลอบ โยน คน ทั้งปวง, แต่ เที่ยว ไป ดั่ง นี้ หลาย วัน มี ริพล ไป ด้วย มาก. ถึง บ้าน ได้ เมือง ได้ เข้า แล้ว, ชาว บ้าน ชาว เมือง ก็ ออก มา หา เปรศิเดนต์ ๆ. ได้ พูด จา ปลอบ คน ทั้งปวง. คน ก็ สรรเสิญ บ้าง คน ดู หมิ่น ดู ถูก บ้าง. คน ที่ ไม่ ชอบ ใจ ก็ ทำ สำ คัญ ตาม ภา ษา เปน ที่ ดู ถูก เปรศิเดนต์, พวก ที่ เข้า ด้วย เปรศิเดนต์ ก็ ร้อง สรรเสญดั้ง. แต่ พวก ที่ นิน ทา นั้น มาก กว่า พวก สรรเสญ. ใน เดือน ออกโทเบอ แล เดือน โน เวม เบอ นี้, เปน เวลา สำ รับ เลือก ขุน นาง ที่ หัว เมือง ทั้งปวง. คน ที่ เข้า ด้วย เปรศิเดนต์ อยาก จะ ให้ ขุน นาง ที่ จะ เลือก ใหม่ ๆ นั้น, อยู่ ฝ่าย เปรศิเดนต์ คน ที่ เข้า ด้วย คอนเครศ, ก็ อยาก จะ ให้ ขุน นาง ที่ เลือก ไม่ นี้. เข้า ด้วย คอน เครศ. เหตุ ดั่ง นี้ คน ชาว บ้าน ชาว เมือง จึ่ง ร้อน รน นัก.

ข่าว เมือง พะ ม่า

๏ ข่าว มา แต่เมือง พม่า เปน ใจ ความ ว่า, ราชบุตร เจ้า อังวะ ที่ คิด ขบถ นั้น ยัง จับ ตัว หา ได้ไม่, ดู เหมือน จะ มี กำลัง ขึ้น, แล้ว ยก รี้พล มา ตั้ง ใกล้เข้า ๆ กับ กรุง อังวะ, น่า กลัว ว่า จะ ทำ จลาจล ตี เอา เมือง อังวะ แตก. พวก อังกฤษ ก็ นิ่ง เฉย อยู่ไม่ ได้ ช่วย ข้าง ใคร, คอเวอเมนต์ อังกฤษ ได้ห้าม ปราม ชาว อังกฤษ ไม่ให้ เข้า ไป ใน เขตร แดน พะม่า, กลัว ว่า จะ ปะ ปน กัน กับ พะม่า กลัว จะ เปน ความ กัน. อังกฤษ ว่า จะ ไม่ เอา เปน ธุระ ใน การ ที่ จะ ปราบ ปราม ขบถ, เว้น ไว้ แต่ เจ้า อังวะ จะ ยอม ทำ ไม่ไตรี ใหม่, ถึง ว่า เจ้า สอง องค์ นั้น จะ ตี กรุง อังวะ ได้, ก็ ดู เหมือน จะ ไม่ มี ความ สบาย. พวก พะม่า ทั้งหลาย ก็ จะ ไม่ ได้ ความ ศุข, เว้น ไว้ แต่ ยอม พึ่ง อังกฤษ.

เจ้าไวสิรอย เมือง ไอกุบโต

๏ เรา ได้ ยิน ข่าว มา แต่ เมือง ไอกุบโต ว่า ไวสิรอย คือ เจ้า เมือง ไอกุบโต ได้ เลิก การ ที่ มี เมีย หลาย คน ใน ครอบ ครัว ของ ท่าน เพราะ ท่าน เหน ว่า เปน การ ไม่ ดี เปน การ ชั่ว เปน ที่ คน อื่น ดู อย่าง จะ ประพฤติ ตาม ก็ จะ เปน การ อัปยศ แก่ บ้าน เมือง เรา เหน ว่า ไวสิรอย ประพฤติ นั้น ดี ควร ที่ จะ สรรเสิญ มาก เพราะ ที่ เมือง ไอกุบโต นั้น เปน ธรรมเนียม มา หลาย ร้อย ปี แล้ว ธรรมเนียม นั้น คือ เจ้า นาย ให้ มี เมีย มาก เปน การ อัปยศ แก่ บ้าน เมือง ๆ จึ่ง หา ได้ เจริญ ดี ไม่ เหน ตั้ง แต่ นี้ ไป คน อื่น ก็ จะ เอา อย่าง ใหม่ คือ อย่าง ที่ มี เมีย คน เดียว เมือง ไอกุบโต จึ่ง จะ ดี ขึ้น เร็ว เรา ปรารถนา อยาก ให้ ใน หลวง ที่ กรุง เทพ ฯ นี้ เอา เปน อย่าง ด้วย เพราะ การ ที่ มี พระ สนม หลาย ๑๐ หลาย ๑๐๐ นั้น เปน การ ทับ ถม เมือง สยาม เหมือน ต้น หญ้า ขึ้น ทับ ต้น เข้า ใน นา ต้น เข้า ไม่ งอก งาม บริบูรณ ได้ ด้วย ว่า เชื้อ ดิน นั้น รวม กัน เข้า บำรุง ต้น หญ้า ให้ งอก มาก ขึ้น เพราะ อย่าง ใน หลวง ทั้ง สอง พระองค เจ้า นาย ขุนนาง ทั้งปวง จึ่ง เอา ธรรมเนียม นั้น เปน อย่าง จึ่ง ได้ เลี้ยง ภรรยา มาก ตาม มั่งมี ธรรม เนียม นั้น เปน ที่ ให้ บังเกิด ความ อัปยศ ใน กรุงสยาม มี ความ ชั่ว หลาย อย่าง นัก เปรียบ เหมือน แวมไปยะ คือ สัตว อย่าง หนึ่ง ที่ มี เรื่อง แต่ บูราณ ว่า ดูด เอา โลหิตร เจ้า นาย ขุนนาง ไพร พล ทั้งปวง ใน กลาง คืน ให้ อ่อน กำลัง ลง นัก ให้ ความ ดี ของ คอเวอแมนต นั้น เสื่อม ลง ทุก อย่าง ไอไอ้ ปรารถนา อยาก ให้ ท่าน ใน หลวง ได้ รู้ ได้ เหน ด้วย ถ้า ท่าน ได้ เหน ด้วย แล้ว ท่าน คง จะ รื้อ ธรรมเนียม ใน พระ บรมมหา ราชวัง เสีย ถ้า ท่าน ได้ รื้อ เสีย แต่ เพียง นั้น ก็ เปน เหตุ เหมือน อย่าง ทุบ ตี ธรรมเนียม นั้น ให้ ตาย บันดา เจ้า นาง ขุนนาง ทั้งปวง เหน แล้ว คง จะ เอา เปน อย่าง แล เมือง สยาม จะ ได้ ความ ศุข มาก ขึ้น

ในหลวง เสดจ ประภาษ เมือง พระพิศณุโลกย

๏ พระบาท สมเดจ พระจอม เกล้า เจ้า อยู่หัว เสดจ ด้วย พระ ธินั่ง กล ไฟ ขึ้น ไป เมือง พระพิศณุโลกย์, ณวัน พฤหัศ เดือน ๑๑ แรม ค่ำ หนึ่ง. แล เมือง พระพิศณุโลกย์ นั้น แต่ ก่อน ก็ เปน ราชธานี ใหญ่. เรื่อง ราว ว่า ด้วย เมือง พระพิศณุโลกย์ นั้น, น่า อ่าน น่า คิด ถึง เรื่อง นั้น น่า อยาก จะ รู้ ให้ เลอียด, ใน ๑๐๐ ปี ไม่ ได้ ยิน ว่า พระเจ้า อยู่หัว กรุง สยาม จะเสดจ ขึ้น ไป ประภาศ เช่น นั้น. ข้าพเจ้า เหน ว่า เปน การ ใหญ่ แก่ ไพร่ พล เมือง ชาว พระพิศณุโลกย์ เขา คง จะ มี ความ ยินดี, ว่า พระเจ้าอยู่หัว แผ่น ดิน ของ ตัว เสดจ ขึ้น มา ถึง แล้ว. แล เสดจ ด้วย พระธินั่ง กล ไฟ ฤดู นี้ มี น้ำ ท่วม ฝั่ง จึ่ง เสดจ ไป ถึง ได้, เปน คุณ เปน ประโยชน์ แก่ ชาว เมือง พระพิศณุโลกย เพราะ เรือ กล ไฟ. ถ้า ไม่ มี เรือ กล ไฟ แล้ว เหน พระเจ้า อยู่หัว จะ เสดจ ไป ไม่ ถึง, แล ได้ เสดจ ไป ประภาษ ตาม บ้าน เมือง หลาย แห่ง นั้น, ก็ เพราะ ว่า มี เรือ กล ไฟ, แต่ ก่อน มา พระเจ้า อยู่หัว กรุง สยาม ไม่ ได้ เสดจ ไป ประภาษ ได้ ดั่ง นี้ เพราะ ว่า ยัง หา มี เรือ กล ไฟ ไม่. เรือ กล ไฟ ลำเดิม ของ กรุง เทพ ฯ ได้ ต่อ แล้ว, เมื่อ คฤสต ศักราช ๑๘๕๕ เดือน เสบเทมเบอ, วัน ๒๕ ที่ ท่าน เจ้า พระศรีสุริยวงษ ที่ สมุห์พระกลาโหม จัด แจง ให้ ลง น้ำ ใน วัน นั้น. ท่าน เจ้าพระ ยาศรีสุริยวงษ ได้ เยเอ ซิ จันเลอ เอศไควเออ, เปน ครู บอก การ ที่จะ ทำ กล ไฟ นั้น จน สำเร็จ.

๏ เจ้าพระยาศรีสุริยวงษ กลับ มา แต่ เมืองราชบุรี

๏ ณวัน พฤหัศ เดือน ๑๑ แรม ค่ำ หนึ่ง เวลา เช้า, ท่าน กลับ มา ถึง, ท่าน เอา ข่าว มา ว่า, นา ที่ แขวง เมือง ราชบุรี ใน ปี นี้ เข้า ก็ งาม นัก, หลาย ปี มา แล้ว เข้า ใน ท้องนา แขวง เมือง ราชบุรี ไม่ งามเหมือน ปี นี้ เลย.

ไฟ แคศ

๏ ณวันศุกร เดือน ๑๑ แรม ๒ ค่ำ เวลา ๒ ทุ่ม เสศ มิศเตอ สกอต แอนก้าปะนี, ได้ สำแดง ไฟแคศ ที่โรงยี เข้าใหม่ไฟ แคศ นั้น. ดี งาม นัก แสง สว่าง ชอบ ตา คน นัก, ไม่ ต้องใช้น้ำ มัน ประ พรม, มี โคม แก้ว เปน รูปช้าง ปัก ไว้ ตรง น่า ต่าง ส่องไฟ ออก มา น่า โรง ยี งาม นัก. เขา เอา อักษร เปน ต้น พระ นาม ใน หลวง ใส่ ที่ น่า ต่าง, คน ทั้งปวง ได้อ่าน ดู เหน ชัด งาม นัก. เรามี ความ ปรารถนา ให้ ไฟแคศนี้ได้ ใช้, ที่ โรงยี จักรกล ไฟ ทุกแห่ง, แล ที่ กงสุล, แล ที่ นาย ห้าง ใหญ่ ทุก แห่ง. แล ใน พระบรมมหา ราชวัง, แล จวน ท่าน ผู้ ใหญ่ ที่ เปน สำ คัญ.

เรือ รบ กลไฟ กรุงเทพ ฯ

๏ เรือ รบ กลไฟ ของ ใน หลวง ชื่อ เชอเรเวน, กับตันชื่อ คำแหง สาร เดช, ได้แล่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ ณวัน พุทธ เดือน ๑๑ แรม ๗ ค่ำ จะ ไป ส่ง พวก ยวน ที่ เรือเสีย, ให้ ไป ถึง เมืองยวน. เรา เหน การ นี้ แล เปน การ ที่ จะให้ บำรุง ความ ไมตรี กัน. เมือง ยวน กับ กรุง เทพ ฯ จะ สมัคสมาน เปน ไมตรี กัน ต่อไป. เราได้ ยิน ว่า, เรือ เชอเรเวน นั้น เมื่อ กลับ มา จะ เที่ยว กระ เวน ค่าม อ่าว ทะ เล ไทย.

อินชะเนีย ชาติ ดัชะ

๏ เราได้ ยิน ข่าว ว่า, มี อินชะเนีย ชาติ ดัชะ มา ถึง กรุง เทพ ฯ แล้ว คอเวอแมนต์ กรุงเทพฯ ได้ จ้าง ที่ เมือง สิงคโปร์, ให้ มา ทำ การ ซิวิล อินชะเนีย, คือ การ สำรับ จะ ทำ ทาง แล ทำแผน ที่ บ้าน เมืองให้ รู้แน่เปน ต้น ว่า แม่ น้ำ จะ คด อ้อม ไป ตวัน ตก ตวัน ออก ยังไร. แล บ้าน เมือง จะ ใกล้ ไกล กัน เพียงไรให้ แน่ นอน. การ นั้นไม่ เปน การ เดา การ ประมาณ เลย, เปน การ วัด ดู มั่นคง แน่ นอน. เราได้ ยิน ข่าว ดังนี้ ก็ ดีใจ นัก, เหน เปน การ ควร ที่ คอเวอแมนต จะ ทำ, ถึง จะ ลง ทุล หลาย สิบ หมื่น, ก็ไม่ ควร จะ เสีย ดาย เงิน, ด้วย ว่า จะ เปน คุณ อันใหญ่ แก่ บ้าน เมือง, เพราะ ว่า กรุง สยาม แผนที่ ๆ จะ แน่ นอนไม่ ใคร่ จะ มีเลย, เว้นไว้แต่ พวกโปรเตศตันต์ ได้ทำ, นอก นั้น บ้าน เมือง ก็ เหมือน ห้อง คน ตา มืด จะ รู้ แต่ เพียง ว่า ที่ นี้ เปน ที่ ของเรา. แต่ ว่า จะ เปน อะไร แน่ ก็ไม่รู้. ตา ก็ไม่ เหน เมื่อ จะ ไป จาก ห้อง นี้ ไป ห้อง โน้น ก็ ไม่ รู้. แต่ ทุก วัน นี้ ใน หลวง ทรง พระดำริห์ว่า, ควร ที่ จะ รู้ ว่า บ้าน เมือง แผนที่ จะ เปน อย่างไร แน่. แล้ว ก็ได้เสด็จไปได้ทรง วัด แดด สอบ สวน ดู หลาย แห่ง. แต่ที่ คอเวอแมนต จะ ให้ ใน หลวง ไป วัด แดด ดู อีก หลาย แห่ง เหน จะ ไม่ ได้. ควร ที่ ท่าน จะ อยู่ใน กรุง เทพ ฯ ที่ หัว จ้าง คน อื่น ไป แทน. ได้ ยิน ว่า คอเวอแมนต จะให้ อินชะเนีย คน นี้ไป วัด ดู แม่ น้ำ แม่ โขง ก่อน, ไม่ ได้ ไป ด้วย กัน กับ อินชะเนีย พวก ฝรั่งเสศ ดอก. อินชะเนีย พวก ฝรั่ง เสศ ได้ หนังสือ คอเวอแมนต กรุง เทพ ฯ เบิก ด่าน นั้น เขา ไป ก่อน แล้ว พวก นี้ จะ ไป ต่าง หาก. เรา ปรารถนา จะให้ อินชะ เนีย วัด ดู ทาง ที่ จะ ทำ ใหม่ ฟาก ฝั่ง ตวัน ตก กรุง เทพ ฯ ตั้ง แต่ หลัง วัด บางว้าใหญ่, ฤๅ หลัง วัด อรุณ ตลอด ถึง เมือง สมุทร ปราการ. กรุง เทพ ฯ ตวัน ตก ไม่ ใคร่ จะ มี ทาง หลวง เลย. มี แต่ ทาง เล็ก ๆ น้อย ๆ คับ แคบ นัก, คน ที่ ฟาก ตวัน ตก มี คน มั่ง มี ก็ มาก ขุนนางผู้ ใหญ่ ก็ มี มาก. แต่ ทาง หลวง ที่ สมควร ผู้ ใหญ่ ไม่ มี เลย. ดู เหมือน คอเวอแมนต จะ ทิ้ง กรุง เทพ ฯ ตวัน ตก เสีย แล้ว ดูไม่ ควร เลย. เหมือน กับ เมือง ลอนดอน ที่ มีแม่ น้ำ อยู่ กลาง, ถ้า จะ บำรุง อยู่แต่ ฝั่ง หนึ่ง ๆ จะ ทิ้ง เลย เสีย ที เดียว ก็ไม่ ควร, คอเวอแมนต ลอนดอน เหน ว่า แม่ น้ำ กว้าง นัก จึ่ง ทำ อุโมงใต้น้ำให้ คน เดิน มา ใต้น้ำได้ โดย สบาย เพื่อ จะให้คนไป มา หา กันได้ โดย สดวก ทั้งสอง ฝ่าย. แล ทาง กรุง เทพ ฯ ฝั่ง ตวัน ตก ทุก วัน นี้ คด เคี้ยว คับแคบ นัก. คน เดิน ก็ ต้อง เดิน ตาม กันไป ที่ ละคน ๆ, ลาง ที ก็ เดินไปใน ตรอก บ้าน ตรอก ตึก, แล้ว อ้อม ค้อม วง เวียน ไป. ลาง ที ทาง เดิน นั้นไป ตรง เล้า หมู เข้า ก็ ต้อง อ้อม วง เล้า หมู ไป. แล ที่ คลอง เล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ มี ตะพาน ไม้ลำ เดียว บ้าง กระดาน สอง แผ่น บ้าง ต้อง เดินได้ไป ตามนั้น. ที่ จะ ไล่ ม้าให้ ข้าม ตะพาน ไป ม้า ก็ ข้ามไม่ได้. คน แล แพะ จะ เดิน ได้เท่า นั้น. อนึ่ง ถนน เจริญ กรุง ที่ใน หลวง ได้ ทรง จัดแจง ขึ้น นั้น, ตั้ง แต่ ปากคลอง ผดุง ฝั่งใต้ ลง ไป จน ถึง บาง คอแหลม, ก็ ห่าง ไกล ฝั่ง แม่ น้ำ ออก ไป, บ้าน เรือน ตึก ห้าง ที่ ตั้ง อยู่ ริม ฝั่ง น้ำ ปิด บัง ถนน เสีย หมด. คน มา เรือ ไม่ รู้ ว่า ถนน อยู่ ที่ไหน จะ แวะ จอด เรือ เดิน ขึ้นไป ที่ ถนน ก็ ไม่ใคร่ จะ มี ท่า ขึ้น ลง. เรา ปร ถนา จะให้ อินชะเนีย คน นั้น จัดแจง, ให้ มี ถนน แยก ลง มา จาก ถนน เจริญ กรุง ลง มา ถึง ฝั่ง น้ำสัก สาม แห่ง สี่ แห่ง, จะ ได้ เปน ท่า ขึ้น ลง ได้ โดย สดวก จะ เปน คุณ เปน ประโยชน แก่

กรุง เทพ ฯ มาก. อนึ่ง อินชะเนีย คน นั้น ได้ เข้า มา ด้วย เรือ บากสยาม ชื่อชีราถึง เมื่อ เดือน ๑๑ แรม ๓ ค่ำ มี คน เปน ผู้ ช่วย การ อินชะเนีย นั้น มา ด้วย สอง คน.

ครู แมกคิลวะเร

๏ เรฟอเรนต์ ดาเนเอลแมกคิลวะเร, ทั้ง บุตร ภรรยา มา จาก เมือง เพชรบุรี, ถึง ณวัน พุทธ เดือน ๑๑ แรม ๗ ค่ำ, ได้ ลา บ้าน ที่ เมือง เพชร อพยบ มา เพื่อ จะ ได้ ไป ตั้ง บ้าน อยู่ ณเมือง เชียงใหม่. ท่าน จะ อยู่ ที่ กรุง เทพ ฯ จน ถึง เดือน อ้าย ข้าง แรม, แล้ว ก็ จะ ขึ้น ไป ณเมือง เชียงใหม่.

โรง จักร สีเข้า

๏ เรา ได้ ยิน ข่าว ว่า โรง จักร สี เข้า ใน กรุง เทพ ฯ ทั้ง สาม แห่ง ที่ ได้ ใช้ สี เข้า ใน ๘ เดือน ที่ ล่วง ไป แล้ว นั้น, ได้ สี เข้า ประมาณ วัน ละ ๔ พัน ๕๐๐ หาบ เสมอ, เดือน หนึ่ง คิด เปน เข้า ๑๓ หมื่น ๕ พัน หาบ. รวม กัน ทั้ง ๘ เดือน เปน เข้า ๑๐๘ หมื่น หาบ. แล สี เข้า ที่ ตาม ธรรมเนียม ไทย สี นั้น โรง หนึ่ง จะ สี ก็ ได้ เพียง วันละ ๒๕ หาบ. จึ่ง เหน ว่า โรง สี จักร สาม แห่ง นั้น มี กำลัง เสมอ ๑๘๐ โรง อย่าง ไทย, แล เข้า ที่ โรง จักร สี ทั้ง สาม แห่ง นั้น, มี ราคา มาก กว่า เข้า ที่ สี ด้วย มือ.

๏ หนึ่งโรง สี จักร ใหม่ ที่ มิศเตอ สกอตแอนกำปนีที่ได้ สร้าง ขึ้น นั้น, ก็ เกือบ จะ ใช้ ได้. เมื่อ แล้ว คง จะ ได้ สี เข้า วัน ละ พัน ๕๐๐ หาบ. ศรี ด้วย กัน กับ ๔ พัน ๕๐๐ หาบ นั้น. ที่ สาม โรง สี นั้น, เปน เข้า วัน ละ ๖ พัน หาบ. เดือน หนึ่ง คิด รวม เปน เข้า ๑๘ หมื่น หาบ. การ นี้ มิ ควร เปน การ ใหญ่ ฤๅ ไม่ ควร ที่ จะ สรรเสิญ ว่า ได้ การ ดี ฤๅ. ประมาณ ได้ ๒ ปี มา แล้ว การ นี้ ดู เหมือน จะ ไม่ ดี, มี ผู้ ใหญ่ ดู หมิ่น ว่า เปน การ เสีย เปล่า ๆ.

นาย กอก ตระเวน

๏ กับตันเอศ เช บิ เอมซี เปน นาย กอง ตระเวน ใหญ่ ทั้ง ลูก เมีย ทั้ง หมอ สมิต แล ภรรยา จะ ไป อ่าง หิน จะ ไป ตาก ลม หาย เหนื่อย จะ ไป อยู่ ที่ ตึก ซันนิเตเรียม ที่ เจ้า พระยา ศรีสุริวงษ ได้ สร้าง ไว้ เพื่อ จะ ให้ ชาติ ยุโรบ อะเมริกา ไป ภัก อาไศรย ให้ สบาย เปน คุณ ใหญ่ พวก ชาติ ยุโรบ แล อะเมริกา ภา กัน ขอบใจ ใน หลวง แล ท่าน เจ้า พระยา ศรีสุริวงษ นัก

ร้อง ประกาษ

๏ หนังสือ นี้ เปน ที่ ให้ คน ทั้ง ปวง รู้, ว่า หนังสือ ร้อง ประ กาศ ที่ ลง พิมพ์ บางกอก รีคอเดอ ณวัน พุทธ เดือน ๑๑ แรม ๑๕ ค่ำ นั้น, ที่ได้ ว่า นางอิน ที่ แต่ ก่อน เปน เมีย ของ จงเลี้ยง, ที่ จง เลี้ยง เรียก ว่า เยเน, แม่ไล่ เมีย ของ อานัล ดูโกล ฝรั่งเสศ เปน คน ทำ ขนมปั่ง ขาย นั้น, ได้ เปน แม่ สื่อ ชัก สื่อ นาง อิน ให้ เปน เมีย ของ มิศเตอพีด เชอ ชาติ อังกฤษ, คำ นั้น เปน ความ ไม่ จริง ข้าพเจ้า อานัลดูโกล จึ่ง ไป ฟ้อง จงเลี้ยง แก่กงสุล อังกฤษ, ว่า จง เลี้ยง สประมาท ข้า พเจ้า ไม่ จริง. ข้าพเจ้า จะ เอา เงิน ทำ ขวัน ๒๐๐ เหรียน. กงสูล อังกฤษ ได้ ตัดสิน ความ เรื่อง นี้ ณวัน จันทร เดือน ๑๑ แรม ๕ ค่ำ, พิจารณา เปน สัตย, กงสูล ตัด สิน ให้ จง เลี้ยง เสีย เงิน ทำ ขวัน ให้ แก้ แม่ไล่ ๑๐๐ เหรียน. กงสูล ได้ ยอม ให้ ข้าพเจ้า ลง พิมพ์ แก้ ความ ที่ จงเลี้ยง, คน ทำ ขนม ตั้ง อยู่ ถนน เจริญ กรุง.

เรื่อง เกาะ ซัน ดา วิด

๏ คัด ออก จาก หนังสือ ที่ ตกแต่ง ใหม่, ทำโดย เรบเรอ เรนต์ อาระ แอน เดอซัน, เปน ผู้ สำเรจ การ พวก มิตชัน นาเร ที่ มี ชื่อ ว่า เอบีซีเอฟเอม เอม โบอาด. มิศ เตอ แอน เดอซัน ได้ ไป เที่ยว ดู ใน เกาะ ซันดาวิด นั้น, รู้ แน่ นอน แล้ว ก็ ลง พิมพ์ เปน หนังสือ ใหญ่.

๏ ว่า ประมาณ ได้ ๘๙ ปี มา แล้ว คน ชาติยุโรบ ไม่ มี ใคร รู้ ใคร เหน เกาะ นั้น เลย จน ถึง กฤสต์ศักราช ๑๗๗๘ ปี, คือ ๘๘ ปี มา แล้ว, มี คน ชาติ อังกฤษ ชื่อ กับตันเยมซึกุต, แล่น เรือ ไป ถึง หมู่ เกาะ นั้น, เปน คน ชาติยุโรบ ที่ ได้ เหน ก่อน. จึ่ง เรียก ชื่อ ว่า หมู่ เกาะ ซัน ดาวิด, แต่ คน ชาว เกาะ นั้น เขา เรียก หมู่ นั้น, ชื่อ เกาะ เฮไวอี. มี ๑๐ เกาะ ด้วย กัน อยู่ ใกล้ กัน. ชื่อ เฮไวอี เปน เกาะ ใหญ่ กว่า เกาะ ทั้งปวง, ชื่อ เมาอี ๑ เคฮูลาวี ๑ เลนาย ๑ โมโลกา ๑ โอเอฮู ๑ เคาอี ๑ เนยอีเฮา ๑ เคาลา ๑ โมโลไก้นี ๑ เปน ๑๐ เกาะ ด้วย กัน. ถ้า จะ แบ่ง แผ่นดิน ใน เกาะ นั้น ออก เปน ส่วน ๆ ละ ๔ เหลี่ยม ๆ ละ ไมล์, ก็ มี แผ่นดิน ใน หมู่ เกาะ เซน นั้น ๖ พัน ๕๐ ส่วน นั้น. หมู่ เกาะ นั้น อยู่ ใน มหา สมุทร เปสิฟิกโอเชียน และ ติทต์ อยู่ฝ่าย เหนือ ๑๘ แล ๒๒ ดีกรี ลันจิตูต์.ฝ่าย ตะวัน ตก จาก เมือง กรีนวิศ ใน ระวาง ๑๕๔ แล ร้อย ๑๖๐ ดีกรี. อยู่ ใกล จาก เมือง กวาง ตุ้ง ๔๘๐๐ ไมล์, ไกล จาก

เมืองพนา มา ๔๙๐๐ ไมล์ อยู่ ที่ ตรง กลาง ทาง ไป จาก เมือง พนา มา ไป ถึง กวาง ตุ้ง.

๏ มี สำคัญ พยาน ว่า แต่ ก่อน นม นาญ เกาะ นั้น, ผุด ขึ้น เพราะ แรง ไฟ ที่ มี อยู่ ใน ใต้ มหา สมุทร. ทุก วัน นี้ มี ไฟ ผุด ขึ้น ที่ เกาะ เฮไว อี่ บ่อย ๆ. เมื่อ ไฟ ผุด ขึ้น แล้ว ดิน แล หิน ก็ ละ ลาย ผุด ออก จาก ภูเขา ที่ เกาะ นั้น, ไหล ลง ไป ถูก น้ำ ใน ทะเล, น้ำ ก็ เดือด แล้ว หิน ก็ แขง ไป. เกาะ เหล่า นั้น ภุด ขึ้น มา นาน แล้ว จึ่ง มี ดิน. หิน นั้น ก็ อ่อน กลับ เปน ดิน ดีอุดม. มี ต้นไม้ สูง ใน ภูเขา ทั้ง ปวง. ใน หุบ เขา นั้น ชอบ เกิด อ้อย เกิด ขึ้น เอง เปน ต้น ใหญ่. อยู่ มา ใน เรว ๆ นี้ มี คน ทำ ไร อ้อย ทำ น้ำ ตาล ขาย ได้ การ ดี มาก. ก่อน อังกฤษ ได้ พบ ปะ ก็ ไม่ รู้ จัก ทำ น้ำ ตาล. เมื่อ มี อังกฤษ เปน ครู ก็ ทำ น้ำ ตาล ดี ขึ้น. แต่ เดิม คน เล่า นั้น เขา เลี้ยง ชีวิตร, ด้วย มัน อย่าง หนึ่ง เขา เรียก ว่า ทาโร คล้าย ๆ เผือก. แต่ ก่อน นั้น เขา ไม่ รู้ จัก ทำ เขา เลี้ยง ชีวิตร ด้วย มัน. มี มัน เทศ หวาน เหมือน มัน เทศ ที่ มี อยู่ ใน กรุง เทพ ฯ. มี สาเก มพร้าว กล้วย, มี ราก ท้าว ใย่ ม่อม. ของ เหล่า นี้ เกิด ขึ้น เอง เปน สำ รับ แผน ดิน นั้น. ที่ หลัง ชาว บ้าน เมือง นั้น เอา ของ อื่น มา ปลูก มาก หลาย อย่าง, คือ ซ่ม ต่าง ๆ, ต้น องุ่น, สัปรศ, แตง ต่าง ๆ, ถั่ว, หั่ว หอม, ผัก เหลือง, ก้า หล่ำ. ของ เล่า นี้ เขา เอา ปลูก ได้ การ ดี มาก. เมื่อ แรก พบ ปะ เกาะ นั้น ได้ พบ เหน สัตว จัตุ บาท เพียง ๓ อย่าง เท่า นั้น, คือ หมู อย่าง หนึ่ง จิ้ง จก อย่าง หนึ่ง, สัตว คล้าย หมู เล็ก กวา หนู อย่าง หนึ่ง. สัตว ร้าย ไม่ มี, เวน ไว้ แต่ มแลงปอง. งู ร้าย ก็ ไม่ มี ไม่ มี สัตว ไว ที่ จะ กัด คน. ที่ หลัง ชาว บ้าน เมือง นั้น, ซื้อ ม้า แพะ แกะ วัว. มา จาก เมือง กาลิฟอเนี่ย, สัตว เล่า นี้ มี มาก ใน กฤสต์ ศักราช ๑๘๒๓ ปี. ตัว แกะ นั้น เจริญ ที่ บน ภูเขา. ที่ ห้วย เขา ก็ ไม่ ชอบ แก่ ฝูง แกะ เพราะ ว่า อากาศ ร้อน.

๏ นก หา กิน บน แผ่น ดิน มี น้อย, มี แต่ นก เค้า แมว แล นก กาลิ่ง ศีรแดง เหลือง, แล นก กระสาง, นก กระสาง นั้น. ขน มี ราคา มาก, เจ้านาย เอา มาตก แตง เปน หมวกแลเกราะ กัน อาวุธ.

๏ อากาศ เกาะ ซันดาวิศ นั้น สบาย มาก ไม่ ร้อน ไม่ หนาว. ทอง ฟ้า ผ่อง ใส หลาย วัน ก็ ไม่ ใคร จะ มี เมฆ. ลม อากาศ นั้น ให้ เกิด กำลัง ใน ตัว ใจ สบาย. ดวง พระ จันทร กลาง คืน ก็ สว่าง มาก ไม่ มี ที่ อื่น ใน โลกย ที่ จะ เปรยีบ ได้. ฝน ตก ก็ ไม่ มาก นัก, ฟ้า ร้อง ก็ ไม่ น่า กลัว. ฟ้าเลบ ก็ ไม่ เปน อันตราย. ลม พยุ กล้า ก็ ไม่ เหน มี. ดู ที่ เกาะ นั้น เปน ที่ สบาย มาก, ชอบ แก่ ชีวิตร มนุษย ๆ อายุ ยืน. ปี หนึ่ง มี ฝน ตก ใน ๔๐ วัน, นอก นั้น ก็ ไม่ มี ฝน. เมฆ ใน ฟ้า ปี หนึ่ง มี ๕๓ วัน, นอก กว่า นั้น อา กาศ ก็ ผ่อง ใส. ครื่อง ที่ วัด ร้อน ชื่อ เทอมอมอิเตอ นั้น, ร้อน ที่ สุจ ปรอท ขึ้น ถึง ๘๘ เท่า นั้น. หนาว ที่ สุด ลง ๕๙ ดีครี เท่า นั้น. อย่าง กลาง ที่ เปน โดย มาก ๗๕ ดีครี. ลม เปน อุตรา อยู่ เสมอ ๙ เดือน. ใน สาม เดือน นั้น ลม ไม่ ยัง ยืน ยอม พัด มา แต่ ทิศ ต่าง ๆ.

๏ ใน คฤสตศักราช ๑๗๗๘ ปี เวลา ที่ กับ ตันคุก ได้ ไป ภบ ปะ เกาะ นั้น. มี ผู้ คน ชาว บ้าน อยู่ ประมาณ สัก ๔๐ หมื่น คน. แต่ เมื่อ ครั้น มา ถึง คฤสตศักราช ๑๘๒๐ ปี, เวลา ที่ พวก มิศ ชันนาเรอะเมริกัน ไป ถึง, เขา เดา ประมาณ คน ชาว บ้าน ชาว เมือง ว่า ๑๕ หมื่น แต่ เท่า นั้น. เขา เที่ยว ไป ดู เหน ว่า แต่ ก่อน จะ มี คน มาก กว่า นั้น. คน น้อย ลง เพราะ เกิด ฆ่า ฟั่น กัน แตก แยก กัน เปน พวก ๆ, ไม่ ใค่ร จะ สมัก สมาน กัน, แล้ว ก็ ทำ การ ชั่ว มาก. เกาะ นั้น มี เจ้า เมือง มาก ล้วน แต่ ถือ ตัว ว่า เปน ใหญ่, ไม่ อาไศรย แก่ กัน เปน ศึก ศัตรู กัน แทบ จะ ทุก เวลา. เจ้า ที่ เปน ใหญ่ กว่า เจ้า อื่น ชื่อคามิฮามิฮา. ที่ หลัง ก็ มี กำ ลัง มาก ขึ้น, ไม่ ช้า ไม่ นาน เมือง อื่น ๆ ก็ มา ขึ้น หมด.

๏ ชาว เกาะ ซันดาวิด คน นัก ปราช ทั้ง ปวง เหน ที่ จะ เปน ชาติมาลายู, น่า ตา ผิว หนัง ก็ เหมือน กัน. คำ ใน ภาษา เขาพูด นั้น เหมือน ภาษา มาลายู มาก.

๏ เขา มี เรื่อง ราว เล่า ให้ กัน ฟัง เปน พงษาวดาร กล่าว ถึง เจ้า เมือง ต่อ ๆ กัน มา ว่า มี ๗๐ องค์ จึ่ง นึก เหน ว่า, เกาะ ซันดาวิด นั้น จะ เปน เมือง มา กว่า พัน ปี.

ราคา สินค้า ฮองกง

๏ เดือน ๑๑ ขึ้น ๖ ค่ำ ราคา เข้า ถอย ลง บ้าง แต่ การ ที่ ขาย เข้า นั้น ยัง ซื้อ ขาย กัน มาก เข้า ไซ่ง่อน แล เข้า กรุง เทพ ฯ มาก เข้า อย่าง อื่น ๆ ก็ หมด ไป เข้า ไซ่ ง่อน กรุง เทพ ฯ หาบ ละ ๒ เหรียน ๑๐ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๔๐ เซนต์ ถัด มา อีก ๔ วัน ๕ วัน ขึ้น หาบ ๓๕ เซนต์

๏ ฝ้าย. มี เรือ มา แต่ เมือง กาละกะตา เอา ฝ้าย มา ขาย มาก จึ่ง มี ฝ้าย ที่ ฮองกง มาก เหลือ ที่ จะ ต้อง การ แล้ว อีก สัก หน่อย ฝ้าย ที่ เกิด เมือง จีน ฝ้าย เหนือ คง จะ เข้า มา มาก เพราะ ปี นี้ ฝ้าย ดี บริบูรณ ราคา ฝ้าย ที่ เมือง ฮอง

กง จึ่ง ถอย ลง หาบละ ๒ เหรียน ฤๅ ๓ เหรียน ในวันขึ้น หก ค่ำ นั้น ขายได้ เปน ราคา ฝ้าย บังกล่า หาบละ ๑๘ เหรียน แล ๒๒ เหรียน ฝ้าย เตียนสิน หาบละ ๑๙ เหรียน แล ๒๑ เหรียน ฝ้าย เซี่ยงไฮ้ หาบละ ๒๑ เหรียน แล ๒๓ เหรียน ๕๐ เซนต์

๏ เหล็กฟาก สำรับ ทำ เหล็ก ตปู หาบละ ๓ เหรียน ๓๐ เซนต์ แล ๓ เหรียน ๓๗ เซนต์ เหล็กฟาก สำรับ ทำ ปลอก ถัง หาบละ ๓ เหรียน ๓๕ เซนต์ เหล็ก ฟาก อย่าง ใหญ่แบน บ้าง กลม บ้าง หาบละ ๒ เหรียน ๗๐ เซนต์ แล ๓ เหรียน ถ้วน

๏ ตกั่วนม หาบละ ๖ เหรียน ๓๐ เซนต์ แล ๖ เหรียน ๕๕ เซนต์ ตกั่ว เตรียบ หาบละ ๒๐ เหรียน แล ๒๓ เหรียน เหล็ก กล้า หาบละ ๓ เหรียน ๗๕ เซนต์ แล ๕ เหรียน

๏ ปรอท หาบละ ๖๗ เหรียน แล ๖๘ เหรียน

๏ ฟริกไทย ดำ หาบ ๖ เหรียน ๔๐ เซนต์ แล ๖ เหรียน ๖๐ เซนต์

๏ หมาก หาบละ ๒ เหรียน ๕๐ เซนต์ แล ๔ เหรียน

๏ ฝิ่น อย่าง ปัตนาใหม่ หีบ ละ ๕๕๐ เหรียน แล ๕๖๕ เหรียน อย่าง ปัตนา เก่า ๕๖๐ อย่าง บีนาเรศ หีบละ ๕๐๗ เหรียน ครึ่ง อย่าง มลเวา หีบ ๗๕๐ เหรียน ฝิ่น เตอเก หาบละ ๔๗๐ เหรียน

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กัปปิตันชื่อไร	กี่ ตอน	เรือ อไร	มาแต่ไหน
เดือน ๑๑ ขึ้น ๙ ค่ำ	ฮองกง	จีน	๒๐๐	บาก สยาม	ชาย ทเล
เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๐ ค่ำ	ปารามัตตา	จีน	๒๐๐	บากดัช	สิงคโปร์
เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๑ ค่ำ	เอมิเตากลัศ	วุลฟ	๓๓๓	บาก สยาม	ฮองกง
เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๒ ค่ำ	สาก	ซีลด์	๔๔๔	บากอังกฤษ	ฮองกง
เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๓ ค่ำ	นิวยอก	เนียนนิก	๕๓๖	บากอังกฤษ	ฮองกง
เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๔ ค่ำ	กัตติซาก	อระ	๕๐๐	ชิบ อังกฤษ	ฮองกง
เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	คองกีรอ	เอมซี		กลไฟ สยาม	ชายทเล
เดือน ๑๑ แรม ๒ ค่ำ	ยูนีเตอ	คอนเซฟชัน	๑๐๙	บริก สยาม	ไซ่ง่อน
เดือน ๑๑ แรม ๓ ค่ำ	เซงคอง	มิลิซ	๒๒๕	บาก ฮำเบิก	สิงคโปร์
เดือน ๑๑ แรม ๓ ค่ำ	เอมิวอวิก	บาโซ	๒๗๓	บาก อังกฤษ	สิงคโปร์
เดือน ๑๑ แรม ๓ ค่ำ	ฮีรา	บักโฮลด์	๕๗๓	บากสยาม	สิงคโปร์
เดือน ๑๑ แรม ๕ ค่ำ	คำไร	บักซะโฟด	๒๕๑	สกูเนอสยาม	ฮองกง
เดือน ๑๑ แรม ๗ ค่ำ	อ้ายม่อย	วัค	๒๖๒	บริกสยาม	ฮองกง
เดือน ๑๑ แรม ๗ ค่ำ	เมตินดา	ยารับซิน	๒๖๐	บริกปรอศเซีย	ฮองกง
เดือน ๑๑ แรม ๗ ค่ำ	ไทคอร์	ลิวเอิศซิน	๓๖๐	บากฮำเบิก	ฮองกง
เดือน ๑๑ แรม ๗ ค่ำ	ยังคฤก	คอมซัน	๔๒๔	บากอังกฤษ	ฮองกง
เดือน ๑๑ แรม ๗ ค่ำ	ตีมาเร	รอศ	๑๐๓๑	ชิบอะเมริกา	ฮองกง
เดือน ๑๑ แรม ๗ ค่ำ	มีกูสา	มัดทิว	๓๑๔	บากอังกฤษ	ซัวเถา
เดือน ๑๑ แรม ๗ ค่ำ	เค เอศ ฮุค	เดอกิซ	๒๐๘	สักเคอสยาม	ฮองกง
เดือน ๑๑ แรม ๘ ค่ำ	ไลมูล	เฮอไวฆะ	๔๒๕	บากอังกฤษ	ซิเซตเยมซะ
เดือน ๑๑ แรม ๘ ค่ำ	เนอบัดดา		๓๐๐	บากอังกฤษ	สิงคโปร์
เดือน ๑๑ แรม ๙ ค่ำ	เก เอม ไค	ยัศเซน	๔๐๐	บากสยาม	ฮองกง
เดือน ๑๑ แรม ๑๒ ค่ำ	เจ้าพระยา	อรตัน	๓๕๓	กล ไฟ สยาม	สิงคโปร์

ออกไป เมื่อไร	กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ				จะไป ไหน
เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๑ ค่ำ	อิศติฟิลด์	วัศ	๔๓๔	บาก อังกฤษ	ฮองกง
เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๓ ค่ำ	เจ้าพระยา	อรตัน	๓๕๓	กลไฟสยาม	สิงคโปร์
เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	ยอนแอน เมริ	คีเร	๑๘๐	บาก อังกฤษ	สิงคโปร์
เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	มาระติล	เซา	๓๖๘	บากฮำเบิก	ฮองกง
เดือน ๑๑ แรม ๑ ค่ำ	วอเตอ เลเล	มาเร	๑๘๖	สกูเนออังกฤษ	บำเบ
เดือน ๑๑ แรม ๑ ค่ำ	ออกัศ	บุก	๔๑๒	บากสยาม	สิงคโปร์
เดือน ๑๑ แรม ๓ ค่ำ	ยาบั๋วา	เลเวลสเตนซ	๗๐๐	บากดัช	ฮองกง
เดือน ๑๑ แรม ๙ ค่ำ	เอคมีรัลด์	ตริวซี	๔๐๐	บากฮำเบิก	ฮองกง
เดือน ๑๑ แรม ๑๒ ค่ำ	เซนต์ มรี	จีน	๒๑๐	บากสยาม	ฮองกง
เดือน ๑๑ แรม ๑๓ ค่ำ	อิม ปรถเผเบิล	วอรันต์	๓๑๐	กลไฟสยาม	ชายทะเล

๑ ปฏิทิน บอก โมง แล ทุ่ม ใน ข้าง แรม เดือน ๑๒ นี้. ฯะ

ค่ำ อังกฤษ	ค่ำ ไทย	ค่ำ จีน	อาทิตย์ ขึ้น กี่ โมง	อาทิตย์ ตก กี่ โมง	อาทิตย์ เที่ยง กี่ โมง	จันทร์ ขึ้น กี่ ทุ่ม
เดือน โนเวมเบอ	เดือน ๑๒	เดือน ๑๐				
วัน พฤหัศ ๘ ค่ำ	ขึ้น ค่ำ ๑	๑ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๕ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๕ นาที	ย่ำ ค่ำ ๔๐ นาที
วัน ศุกร ๙ ค่ำ	๒ ค่ำ	๒ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๖ นาที	๕ โมง ๔๔ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๕ นาที	ทุ่ม หนึ่ง ๓๙ นาที
วัน เสาร์ ๑๐ ค่ำ	๓ ค่ำ	๓ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๖ นาที	๕ โมง ๔๔ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๕ นาที	๒ ทุ่ม ๒๖ นาที
วัน อาทิตย์ ๑๑ ค่ำ	๔ ค่ำ	๔ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๖ นาที	๕ โมง ๔๔ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๕ นาที	๓ ทุ่ม ๑๔ นาที
วัน จันทร ๑๒ ค่ำ	๕ ค่ำ	๕ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๖ นาที	๕ โมง ๔๔ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๕ นาที	๔ ทุ่ม นาที
วัน อังคาร ๑๓ ค่ำ	๖ ค่ำ	๖ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๗ นาที	๕ โมง ๔๓ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๕ นาที	๔ ทุ่ม ๔๖ นาที
วัน พุทธ ๑๔ ค่ำ	๗ ค่ำ	๗ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๗ นาที	๕ โมง ๔๓ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๕ นาที	๕ ทุ่ม ๓๒ นาที
วัน พฤหัศ ๑๕ ค่ำ	๘ ค่ำ	๘ ค่ำ	๑๗ นาที	๕ โมง ๔๓ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๕ นาที	
วัน ศุกร ๑๖ ค่ำ	๙ ค่ำ	๙ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๗ นาที	๕ โมง ๔๓ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๔ นาที	๖ ทุ่ม นาที หนึ่ง
วัน เสาร์ ๑๗ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๘ นาที	๕ โมง ๔๒ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๔ นาที	๖ ทุ่ม ๕๖ นาที
วัน อาทิตย์ ๑๘ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๘ นาที	๕ โมง ๔๒ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๔ นาที	๘ ทุ่ม ๓๗ นาที
วัน จันทร ๑๙ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๘ นาที	๕ โมง ๔๒ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๔ นาที	๙ ทุ่ม ๓๐ นาที
วัน อังคาร ๒๐ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๘ นาที	๕ โมง ๔๒ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๔ นาที	๑๐ ทุ่ม ๓๕ นาที
วัน พุทธ ๒๑ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๙ นาที	๕ โมง ๔๑ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๓ นาที	๑๑ ทุ่ม ๓๗ นาที
วัน พฤหัศ ๒๒ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๙ นาที	๕ โมง ๔๑ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๓ นาที	

เพชรในแก่นจันทน์

๏ ข้า พเจ้าผู้ มี ชื่อ จีน กังเซียน เปน ที่ หลวง ประเทศ แพทยาไอสถ เจ้า กรม หมอ จีนได้ ซื้อ จันทน์เทศ มา ทำ ยา ผ่า ได้ เพชร อยู่ในแก่นจันทน์ จ้าง ช่าง เพชร ทำ เปน หัวแหวน อยู่ คง เผา ไฟ ไม่ไหม้ ท่านผู้ ได้ จะ ซื้อ เชิญ ท่าน มา ที่ บ้าน ข้าพ เจ้า อยู่ ที่ สาม เพง น่าโรง กงยี่ ที่ มี เสาทง ยี่ห้อ ทอง ชุนตึง มี เพชร จันทน์ ขาย

ข่าว พม่า ใหม่

๏ ว่า ราชบุตร สอง องค ที่ คิด ขบถ ณเมือง พม่า นั้น, ได้ ลง มา ถึง เมือง รางกุ่ง. ข่าว ว่า พวก อังกฤษ คุม ตัวไว้ ไม่ ยอมให้ ไปไหน คอย ฟัง รับสั่ง เจ้า อังวะ.

สามก๊ก

๏ สามก๊ก เล่ม ๒ ได้ ลง พิมพ์ แล้ว, ได้ผูก เข้า เปน เล่ม ไว้ บ้าง แล้ว. แต่ จะ จำหน่าย ได้ แต่ ที่ ละ น้อย ๆ, จะ จำหน่าย ให้ มาก ไม่ได้. ด้วย ลูกจ้าง ผู้ ที่ จะ ทำ เข้าเปน เล่ม นั้น น้อย ตัว นัก.

๏ ตำรา น้ำ ขึ้น น้ำ ลง กำ หนด ที่ กรุง เทพ ฯ เมื่อ น้ำ เอ่อ ฯะ

๏ ธรรมเนียม อังกฤษ นับ วัน ตั้ง แต่ เวลา เที่ยง คืนวัน น่า, ไป จน เวลา เที่ยง วัน, เรียก ว่า เวลา เช้า. ตั้ง แต่ เที่ยง วัน จน ถึง เที่ยง คืน เรียก ว่า เวลา บ่าย. ทั้ง สอง นี้ เรียก วัน หนึ่ง, เปน ๒๔ ชั่ว โมง.

เดือน ๑๒ ข้าง ขึ้น

วัน อะไร	กี่ ค่ำ	ขึ้น เมื่อไร	ลง เมื่อไร	ขึ้น บ่าย เมื่อไร	ลง บ่าย เมื่อไร
วัน พฤหัศ	ค่ำ หนึ่ง	๙ ทุ่ม ๑๕ นาที	เช้า ๓ โมง ๑๕ นาที	ขึ้น ๔ โมง ๓๐ นาที	ลง ๕ โมง
วัน ศุกร	๒ ค่ำ	๙ ทุ่ม ๓๐ นาที	เช้า ๔ โมง	ขึ้น ๓ โมง	ลง ๕ โมง ๓๐ นาที
วัน เสาร	๓ ค่ำ	๑๐ ทุ่ม	เช้า ๔ โมง ๔๕ นาที	ขึ้น ๔ โมง	ลง ย่ำ ค่ำ
วัน อาทิตย์	๔ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม	ลง ๕ โมง เช้า	ขึ้น ๔ โมง ๓๐ นาที	ลง ย่ำ ค่ำ ๔๕ นาที
วัน จันทร	๕ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง	ลง เที่ยง วัน	ขึ้น ๕ โมง ๑๕ นาที	ลง ทุ่ม หนึ่ง
วัน อังคาร	๖ ค่ำ	โมง หนึ่ง	ลง ย่ำ เที่ยง ๓๐ นาที	ขึ้น ย่ำ ค่ำ	ลง ทุ่ม หนึ่ง ๓ นาที
วัน พุทธ	๗ ค่ำ	โมง หนึ่ง	ลง บ่าย โมง หนึ่ง	ขึ้น ย่ำ รุ่ง ๑๕ นาที	ลง ๓ ทุ่ม ๓๐ นาที
วัน พฤหัศ	๘ ค่ำ	โมง หนึ่ง ๓๐ นาที	ลง บ่าย โมง ๓๐ นาที	ขึ้น ๒ ทุ่ม ๔๕ นาที	น้ำ ตาย
วัน ศุกร	๙ ค่ำ	๒ โมง	ลง บ่าย ๒ โมง ๓๐ นาที	ขึ้น ๔ ทุ่ม	น้ำ ตาย
วัน เสาร	๑๐ ค่ำ	๙ ทุ่ม	ขึ้น ๓ โมง ๓๐ นาที		น้ำ ตาย
วัน อาทิตย	๑๑ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม	ขึ้น ๔ โมง เช้า ๑๕ นาที	ลง บ่าย ๓ โมง ๑๕ นาที	ขึ้น ๕ ทุ่ม ๓๐ นาที
วัน จันทร	๑๒ ค่ำ	๒ ยาม ๓๐ นาที	ลง ย่ำ รุ่ง ๓๐ นาที	ขึ้น บ่าย ๓ โมง ๔๕	
วัน อังคาร	๑๓ ค่ำ	๗ ทุ่ม	ลง ย่ำ รุ่ง ๔๕ นาที	ขึ้น บ่าย ๓๐ นาที	
วัน พุทธ	๑๔ ค่ำ	๗ ทุ่ม ๓๐ นาที	ลง เช้า โมง ๑๕ นาที	ขึ้น บ่าย โมง หนึ่ง	ลง บ่าย ๕ โมง
วัน พฤหัศ	๑๕ ค่ำ	๑๐ ทุ่ม	ลง ๒ โมง เช้า ๓๐ นาที	ขึ้น บ่าย โมง ๓๐ นาที	ลง บ่าย ๕ โมง ๑๕ นาที

๏หนังสือจดหมายเหตุ๚

THE BANGKOK RECORDER.

เล่ม ที่ ๒ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปี ขาล อัฐ ศก จุลศักราช ๑๒๒๘ เดือน โนเวมเบอ วัน ที่ ๒๒ กฤษ ศักราช ๑๘๖๖, ใบ ที่ ๑๙

ว่า ด้วย ฝรั่งเสศ อยู่ใน กรุง เทพ ฯ

๏ มีหนังสือ พิมพ์, ใน จดหมายเหตุ อังกฤษ ชื่อ ไชนะ เตลิแครฟ, เปนใจ ความ ว่า, ได้ ยิน ข่าว ถึง พวก ฝรั่งเสศ ว่า, เข้ามา ตั้ง บ้าน เมือง ใกล้เข้า ๆ กับ แดน กรุง เทพ ฯ. บัด นี้ องค์ อาจ อวด ว่าได้ ที่ ๆ เมือง กระ นั้น แล้ว. เรา จะได้ขุด คลอง ใหญ่ให้ทะลุ ทะเล ตวัน ตก สำรับ กำปั่น จะ แล่น ลัด เข้า ออก ตาม คลอง นั้น, เรา เหน ว่า เมือง ฝรั่งเสศ ที่ เปนไมตรี กับกรุง เทพ ฯ แล้ว, ที่ ว่า กล่าว ดังนี้เปน การ ไม่ ดี, ผิด ธรรมเนียม บ้าน เมือง. คน ทั้งปวง ที่ได้ ฟัง ข่าว กรุง เทพ ฯ ใน สอง ปี มาแล้ว นี้, จะได้ รู้ จัก มนเซียโอบาเร กงสุล ฝรั่ง เสศที่ กรุง เทพ ฯ, จำได้ว่า มนเซียโอบาเร ทำ การ วุ่นวาย ต่าง ๆ ที่ กรุง เทพ ฯ, แล้ว กลับไป ยัง เมือง ปารีด เมือง หลวง ฝรั่ง เสศ. คน ทั้งปวง ได้ ไว้ ใจ ว่า เอมปีรอ ฝรั่งเสศ จะ ถอด มนเซีย โอบาเร เสียไม่ให้มา เปน กงสุล ต่อไป. แต่ ยังไม่ได้ถอด มิ นำ ซ้ำให้ กลับ มา เปน กงสุล อีก ต่อ ไป. เรา เหน ว่า ถ้า แม้น คอเวอเมนต์ อังกฤษ ไม่ได้ มี หนังสือ ถึง คอเวอเมนต์ฝรั่ง เสศ ติเรื่อง มนเซียโอบาเร ว่า ทำการ ไม่ ดี, ไม่ ควร ที่ จะ ให้ เปน กงสุล ต่อไปนั้น, ก็ น่ากล่าว ว่า มนเซียโอบาเร ไม่ ช้า นาญ ถ้า กรุง เทพ ฯ ไม่ ยก ที่ ๆ เมือง กระนั้นให้ฝรั่งเสศแล้ว, มน เซียโอบาเร ก็ จะ เรียกทัพ ฝรั่งเสศ ที่ ไซ่ง่อน ข้าม อ่าว ทะเลไทย มา ตีเอาให้ ได้. การนี้ ฝรั่งเสศ จะ ปิด บังไว้ก็ไม่ได้, เพราะ คน ทั้งปวง เหนชัด แล้ว, ว่า ฝรั่งเสศ กำลัง จัดแจง เพื่อ จะ ได้ บำรุง ไซ่ง่อน ด้วย คิดให้ ไทย เปน ธุระ. ใน การ เงิน ทอง แล เสบียง อาหาร สาระพัด. แต่ การ ที่ฝรั่งเสศ ทำ ดัง นี้ เปน การ ผิด ธรรมเนียม บ้าน เมือง นัก เปน การไม่ ดี เลย. เหน ที่ คอเวอเมน อังกฤษ แล คอเวอเมนต์, ยูใน ติศเทศ จะ นิ่ง เฉย ให้ฝรั่งเสศ มา คุมเหง ดัง นี้ ก็ไม่ได้. ไม่ควร ที่เมืองอังกฤษ ฤๅ เมือง อะเมริสา จะ ยอมให้ ฝรั่งเสศ มา เปน นาย บังคับ ใน กรุงเทพ ฯ เหมือน ที่ ได้เปน นาย บังคับ ที่ เมือง ยวน เลย. เมือง อังกฤษ แล เมือง อเมริกา ทั้งสอง, กับ ด้วย พระบาท สมเด็จ พระจอมเกล้า เจ้า อยู่ หัว ทั้ง สาม นี้ได้ช่วย กัน ชุบ กรุง เทพ ฯ ให้ ดีขึ้น กว่า แต่ก่อน นัก. แต่ ที่ จริง เมือง ที่กระ ฝรั่ง.สศ จะ มา เอา ดังนั้น ชาว อังกฤษ ได้ ขอไว้ ก่อน. กรุง เทพ ฯ. ได้ ยอม เพื่อ จะ ได้ ทำ คลอง ข้าม ทะเล ตวัน ออก ไป ทะ เลตวัน ตก, ก็ ควร ที่ คอเวอเมนต์ จะ โปรด ชาว อังกฤษ ตาม ที่ได้ สัญญา ไว้ นั้น. เหน เปน แน่ เมือง ไซ่ง่อน ที่ ขึ้น แก่ ฝรั่ง เสศ นั้น ขัด สน ด้วย เงิน ที่ จะ ใช้ บำรุง เมือง ไซ่ง่อน ไม่ พอ, จึ่ง ยอม ให้ มนเซียโอบาเร มา คิด อ่าน ที่ กรุง เทพ ฯ เพื่อ จะ ได้ ที่ ๆ เปน คุณ เปน ประโยชน เพื่อ จะ ได้ ไป บำรุง ไซ่ง่อน. แต่ เรา มี ความ ไว้ ใจ ว่า, มนเซียโอบาเร จะ ไม่ ทำ อะไร ที่ จะ เปน ความ กัน กับ คอเวอเมนต์ ฝรั่งเสศ, แล คอเวอเมนต์ กรุง เทพ ฯ มนเซียโอบาเร ได้ รู้ ว่า เอมปีรอ เจ้า เมือง ฝรั่งเสศ จะ ไม่ โปรด การ อะไร ๆ ที่ เปน การ ข่ม ขี่ กรุง เทพ ฯ. แต่ เรา กลัว ว่า มนเซียโอบาเร, เปน คน ใจ ไม่ สมควร ที่ จะ เปน กงสุล ที่ กรุงเทพ ฯ. เหน ที่ ว่า ขุนนาง ผู้ ว่า ราชการ ต่าง ประเทศ ที่ ปารีต นั้น, จะ ไม่ รู้ จัก มนเซียโอบาเร ว่า เปน คน ใจ เร็ว มัก เกิด ความ บ่อย ๆ. เหน ที่ ท่าน จะ ไม่ ได้ ยิน ข่าว ที่ มนเซียโอบาเร ดู หมิ่น ดู ถูก เจ้า นาย กรุง ฯ, แล แทบ จะ บังคับ คอเวอเมนต์ สยาม, เหน ว่า. ธรรมดา ฝรั่งเสศ ย่อม เปน คน มี อัชฌาไศรย สุภาพ พูดจา อ่อน หวาน. แต่ มนเซียโอบาเร พูดจา ผิด คน ทั้งปวง นัก. มนเซียโอบาเร เปน ชาติ ทหาร ได้ เรียน รู้ แต่ การ ทหาร. เหน ว่า ถ้า ได้ เรียน รู้ ใน ทาง ราชการ ก็ จะ ว่า ราชการ โดย ดี ด้วย. แต่ ราชการ แล การ ทหาร นั้น ผิด กัน ไม่ เหมือน กัน. เสีย ดาย ที่ คอเวอเมนต์ กรุง เทพ ฯ ไม่ ได้มี หนังสือ ถึง คอเวอ เมนต ฝรั่งเสศ ว่าให้ชัด ว่า, ไม่ ชอบ มนเซียโอบาเร เปน กงสุล ที่ กรุง เทพ ฯ. เรา มี ความ ไว้ ใจ ว่า มิศเตอนอก กงสุล อังกฤษ ที่ กรุง เทพ ฯ จะ มี หนังสือ บอก กล่าว ถึง ลอดซทันเล ผู้ เปน ขุนนาง อังกฤษ ว่า การ ต่าง ประเทศ, ให้ ท่าน รู้ เลอียด

ใน เรื่อง นี้. แล เหน ว่า ลอดชดันเล คง จะ เอาใจใส่ โดย พลัน ตาม ที่ ท่าน เคย ทำ ราชการ ไม่ ผิด เพี้ยน ไป.

๏ เหมื่อ เขียน หนังสือ นี้ แล้ว พึ่ง ได้ เหน จดหมายเหตุ ฝรั่งเสศ ชื่อ คาลิกนานิ ดี ที่ เมือง ปาริก. เปน ใจ ความ ว่า มี ข่าว มา แต่ เมือง บางกอก เดือน ๘ ที่ ๒ ขึ้น ๒ ค่ำ, ว่า การ ที่ จะ ทำ คลอง ที่ เมือง กระ ตั้ง แต่ อ่าว ทะเล ไทย, ตลอด ทะเล ตวัน ตก, การ นั้น ได้ ยิน ขึ้น อีก. คอเวอเมนต์ กรุง เทพ ฯ กำ ลัง พูด จา ด้วย การ นั้น. ครั้ง ก่อน ชาติ อังกฤษ พวก หนึ่ง, มา ขอ คอเวอเมนต์ กรุง ฯ ให้ ยอม ให้ ขุด คลอง นั้น. แต่ คอเวอ เมนต์ ไม่ ยอม เพราะ เหน แก่ คำ บิศชับ ที่ เมือง ปาริศ, ได้ เขียน หนังสือ มา ถึง คอเวอเมนต์ ว่า, ถ้า ยอม ให้ อังกฤษ ขุด คลอง นั้น, ก็ คง เปน น่า กลัว ว่า จะ แยก แผ่น ดิน ไทย ฝ่าย ใต้, ออก จาก แผ่น ดิน ฝ่าย เหนือ นั้น เปน ๒ ภาคย์. ส่วน ที่ ฝ่าย ใต้ นั้น อยู่ ไกล จาก กรุง เทพ ฯ, แล อยู่ ใกล้ กับ เมือง ที่ ขึ้น แก่ อังกฤษ. บัดนี้ ฝรั่งเสศ จำ พวก หนึ่ง, ทูล ใน หลวง เพื่อ จะ ได้ ที่ ๆ เมือง กระ ไว้ ใน อำนาจ ของ ฝรั่งเสศ. ฝ่าย ใน หลวง ภอ พระ ไทย ด้วย การ ที่ ขอ นั้น, เพราะ ทรง เหน ว่า ฝรั่งเสศ ไม่ เหมือน อังกฤษ. ฝรั่งเสศ ไม่ ต้อง ประสงค์ เอา แผ่น ดิน เปน เมือง ขึ้น แก่ ตัว เหมือน อังกฤษ, แต่ พวก อังกฤษ ยัง กำลัง ขอ ใน หลวง ยอม ให้ ขุด คลองที่ นั้น.

๏ อนึ่ง ที่ เมือง ไทย ฝ่าย เหนือ นั้น ได้ เกิด ความ แล้ว. คือ เมืองเชียงใหม่ เมือง พม่า ว่า เปน เมือง ขึ้น แก่ พม่า. ฝ่าย ไทย ว่า เปน เมือง ขึ้น แก่ กรุง เทพ ฯ. ยัง หา ได้ ตกลง กัน ไม่. แต่ ข่าว ว่า เหน กรุง เทพ ฯ จะ ได้ ชนะ. แล มี ข่าว มา ว่า มน เซีย โอ บาเร กงสุล ฝรั่งเสศ, ได้ กลับ มา อยู่ ใน กรุง เทพ ฯ แล้ว ได้ ถือ พระ ราชหรรถ์ เลขา ของ เอมบีรอ นาโปเลียน, มา ถึง พระเจ้าแผ่น ดิน สยาม. แล พวก ฝรั่งเสศ ที่ จะ ไป แม่ น้ำ แม่กง เพื่อ จะ ได้ ทำ แผ่น ที่ ตลอด ถึง เมือง จีน, เขา มา ถึง กรุง เทพ ฯ แล้ว. ได้ หนังสือ คอเวอเมนต์ สยาม เบิก ทาง ให้ ขึ้น ไป ดู ตลอด แม่กง จะ ได้ ไป โดย สดวก.

๏ กงสุล สำรับ กรุง ที่ เมือง ลอนชื่อดีเกเมชัน, ได้ เหน หนังสือ ฝรั่งเสศ ที่ ข้าง บน นี้, เขา ลง พิมพ์ ที่ จด หมาย เหตุ ลอน ดอน เมื่อ ณเดือน ๙ แรม ๑๑ ค่ำ, ติ ว่า หนังสือ พวก ฝรั่ง เสศ ที่ ลงพิมพ์ นั้น ไม่ ควน ที่ จะ เชื่อ เปน ความ ไม่ จริง. เขา ตฤกตรอง ลง เช่น นั้น, เพื่อ จะ เปน ความ อุบาย จะ ได้ พอ ใจ คน ทั้งปวง ที่ ไม่ รู้ จัก เมือง ไทย, ไม่ รู้ จัก คอเวอเมนต์ กรุง เทพ ฯ ๆ ชอบ ด้วย อังกฤษ มาก. หา สู้ ชอบ ด้วย ฝรั่งเสศ ไม่.

๏ เรื่อง ที่ ว่า ด้วย ม่าเรีย ที่ พวก บาด หลวง ไหว้ นับถือ ว่า เปน พระ

๏ มี คน ที่ เมือง โรม เขียน หนังสือ ไป ลง พิมพ์ ที่ ลอนดอน หนังสือ เขียน เมื่อ ณเดือน ๘ ที่ ๑ ขึ้น ๑๑ ค่ำ, จดหมาย เหตุ นั้น เรียก ว่า ฟอล์มอล์เคเซต. เปน ใจ ความ ว่า มี คน หนึ่ง ชื่อ พีลิกศะ แล น้อง พีลิกศะ แอนตะโนโอดีไคเสบบี. อยู่ เมือง อิตาเล ภาย ใต้. เปน โจร ร้าย อาจ ที่ ทาง หลวง คน เดิน ไป เดิน มา ลาง ที ก็ ยิง เอา, แล้ว ปล้น เอา ของ ไป. ฆ่า คน ตาย มาก. ใน เมือง ที่ ขึ้น แก่ โพป สันตะปาปา, ที่ หลัง คอเวอเมนต์ ของ โพป จับ ตัว ได้. พิจารณา เปน สัตย ว่า เปน โจร ฆ่า คน ตาย มาก. แต่ พีลิกศ ผู้ เปน พี่ ของ แอนตะโนโอ นั้น, โพป ก็ ยก โทษ เสีย เพราะ เหน ว่า ไม่ สู้ มี ผิด มาก. แต่ แอนตะโนโอดีไค เสบบี ผู้ น้อง นั้น ได้ ฆ่า คน ๑๑ คน ใน ระหว่าง ๒๓ ปี. ยอม รับ ว่า ได้ ฆ่า ๕ คน แต่ เท่า นั้น, แต่ พิจารณา เหน ว่า ๑๑ คน จริง. มิ หนำ ซ้ำ ตัด เอา นม หญิง สาว คน หนึ่ง, แล้ว มี พยาน หลาย คน ว่า ฆ่า มารดา ของ ตัว ด้วย. ลูก ขุน ใหญ่ ลง โทษ จะ ให้ ตัด ศีศะ เสีย ที่ บ้าน ปราซีอโน, บ้าน ที่ เขา ทำร้าย หน ที่ สุด นั้น, คือ ฆ่า คน ที่ ชื่อ ไปโตรปาโลนี, เปน ผู้ เลี้ยง แกะ. แอนตะโนโอ ต้อง จำ อยู่ ใน คุก. แล้ว สำแดง คิริยา รู้ศึก ตัว ของ ตัว แล้ว รับ สารภาพ ลุกะโทษ แก่ บาดหลวง คน หนึ่ง, แล้ว ก็ อุส่าห์ ปรฏิบัติ อ้อนวอน แก่ พระ ชื่อ มาเรีย. ใน เดือน ที่ สำรับ ไหว้ มาเรีย, ไหว้ ทุก วัน ๆ เคร่ง ครัด นัก.

๏ ครั้น มา ถึง เวลา กลาง คืน กำหนด ที่ รุ่ง ขึ้น เขา จะ ตัด ศีศะ นั้น, เขา จึ่ง บอก แก่ บาด หลวง คน หนึ่ง ที่ เปน ครู ของ ตัว ว่า พระ มาโดนา คือ มาเรีย, ได้ สำแดง พระองค์ แก่ ตัว, แล ได้ รับ บาพ ของ ข้าพเจ้า แล จะ ยก โทษ ข้าพเจ้า แล้ว, เพราะ เหน แก่ สารภาพ ของ ข้าพเจ้า, ที่ ข้าพเจ้า มี ความ สลด ใจ นั้น แล้ว บอก ว่า ข้าพเจ้า จะ ไม่ เปน โทษ ตัด ศีศะ, จะ ได้ โปรด ให้ รอด ชีวิต จะ รับ ไว้ เปน ผู้ สำรับ ที่ ปรนฏิบัติ พระ มาดันนา ต่อไป. ครั้น รุ่ง เช้า ผู้ พนัก งาน, มา อ่าน หนังสือ ตัด สิน ว่า จะ ให้ ตัด ศี ศะ เสีย ใน วัน นี้, ใน หนังสือ นั้น เปน ใจ ความ ว่า ใน วัน นี้ โมง เท่า นั้น จะ ต้อง ตัด ศีศะ แอนตะโนโอ, เพราะ มี โทษ ควร ที่ จะ ถึง ตาย

แอนตะไนโอ ได้ฟัง อ่าน ก็ไม่ สดุ้ง เลย น่า ตา ชื่น บาน สบาย ใจ อยู่. เมื่อ จะ ไป สู่ ที่ ฆ่า นั้น, แอนตะไนโอ เดิน ท้าว เปล่า ๆ ไม่ ได้ ใส่ รอง ท้าว ทำ เจียม ตัว. เมื่อ ขณะ เดิน ไป นั้น ได้ บอก แก่ คน ว่า พระ มาโดนา คง โปรด ช่วย ชีวิตร เรา ไม่ ให้ ตาย. เมื่อ ขึ้น ที่ แท่น ที่ เขา จะ ฆ่า นั้น, ก็ ได้ บอก กล่าว แก่ คน ทั้ง ปวง ว่า พระ มาดันนา ได้ โปรด เรา ๆ ไม่ ตาย, แล้ว ก็ ร้อง ขอ โทษ ตัว แก่ คน ทั้ง ปวง แล้ว ว่า เรา ยัง ไม่ ลา ก่อน เพราะ เรา จะ ไม่ ตาย. คน ทั้ง ปวง ดู เหน ว่า จะ เปน คน บ้า, เพราะ กิริยา ก็ เหมือน บ้า.

๏ แล ธรรมเนียม เมือง นอก จะ ประหาร ชีวิตร คน โทษ นั้น, ต้อง มี ไม้ รอง คอ คน โทษ ไว้. มี มีด ใหญ่ ติด ตรึง อยู่ กับ เหล็ก ที่ หนัก มี สาย ชัก ขึ้น ไว้ ข้าง บน, เมื่อ เวลา ที่ จะ ประหาร ชีวิตร คน โทษ, ก็ ชัก สาย เช้า มีด นั้น จึ่ง พลัด ลง มา ตัด คอ คน โทษ. ครั้ง เมื่อ จะ ฆ่ง แอนโตไนโอ, พนัก งาน ที่ ฆ่า เขา ก็ ได้ ลอง ชัก สาย มีด นั้น ดู เหน ว่า ไม่ มี ที่ จะ ขัด ข้อง ดี แล้ว. เมื่อ ขณะ จะ ฆ่า แอนตะไนโอ คน ก็ ประชุม กัน คอย ดู อยู่ เปน อัน มาก. ครั้น แอนตะไนโอ วาง คอ ลง บน ไม้ แล้ว, พนัก งาน ก็ ชัก เชือก มีด นั้น พลัด ตก ลง มา ค้าง อยู่ หา ลง มา ถึง คอ ไม่, ห่าง เประมาณ สัก ๓ นิ้ว. ผู้ พนัก งาน ก็ ชัก อีก ครั้ง ที่ ๒ ก็ อยุด เพียง นั้น เหมือน กัน. คน ทั้ง ปวง เหน ดั่ง นั้น ก็ เข้า ใจ ว่า พระ มาดันนา โปรด แล้ว, ควร ที่ เรา จะ ยก โทษ เสีย. ก็ ภา กัน ร้อง ก็ ว่า ให้ ยก โทษ เสีย เถิด ๆ. แล้ว ก็ ปล่อย คน โทษ นั้น คืน ไป. ผู้ พนัก งาน จึ่ง มี หนังสือ ไป ถึง สันตปาปา, เล่า ความ นี้ ให้ สันตปาปา ทราบ. สันตปาปา ได้ ใช้ ขุน นาง ผู้ ใหญ่ มา สืบ สวน ฟัง เรื่อง ความ นั้น, ข่าว นั้น ก็ ยัง เงียบ อยู่ จะ ได้ เนื้อ ความ ประการ ใด หา ทราบ ไม่. แต่ ฝูง ราษฎร ภา กัน ว่า เปน ความ อัศจรรย ที่ พระ มาดันนา ได้ โปรด แอนตะไนโอ, เขา ก็ คิด พูด เปน บท กลอน ต่าง ๆ, สรรเสิญ พระ มาดันนา เพราะ ความ ที่ โปรด เอิกเกริก ไป ใน เมือง โรม ที่ สันตปาปา อยู่. แล้ว เอา ผ้า มา เขียน รูป พระ มาดันนา ครั้ง มา เยี่ยม อันตะไนโอ ที่ ใน กุด, แล ครั้ง มา โปรด ที่ แท่น ที่ จะ ฆ่า นั้น ด้วย. ทุก วัน นี้ คน ทั้ง ปวง ที่ เมือง โรม ก็ ภา กัน สรรเสิญ พระ มาดันนา มาก, ดู เหมือน สันตปาปา จะ เชื่อ ด้วย, เปน เหตุ ที่ จะ ให้ การ สรรเสิญ พระ มาดันนา มี กำลัง ทวี ขึ้น. แล้ว สันตปาปา ก็ จะ พลอย ได้ ลาภ ผล เพราะ เหตุ นั้น ด้วย. แต่ ที่ จริง เหน ว่า เปน ความ ฬ่อ ลวง ทั้ง นั้น, ไม่ มี สำคัญ พยาน ที่ จะ ให้ เชื่อ ถือ ได้.

เรื่อง เกาะ ซัน ดา วิด ต่อ ไป

๏ กับตัน กุก ชาติ อังกฤษ ที่ ปะ เกาะ ซันดาวิด ก่อน คน ทั้ง ปวง นั้น, เมื่อ มา ถึง เกาะ ฮาวาย หน ที่ ๒ คฤศตศักราช ๑๗๗๙ คือ ๘๗ ปี แล้ว, เกิด วุ่น วาย ชาว เกาะ นั้น จับ กับตันกุก ฆ่า เสีย. เดือน เฟบยูวาเร คือ เดือน ๓ ข้าง ไทย. เพราะ เหตุ นั้น กำปั่น อังกฤษ ไม่ อาจ แวะ เข้า ที่ เกาะ ซันดาวิด หลาย ปี.

๏ ครั้น มา ถึง คฤสตศักราช ๑๗๘๖ มี เรือ อังกฤษ ๒ ลำ แวะ เข้า ไป หา ของ กิน. กับตัน ชื่อ คน หนึ่ง, ชื่อ โปลัก คน หนึ่ง เปน นาย เรือ ๒ ลำ นั้น. ตั้ง แต่ นั้น มา เรือ อังกฤษ แล อเมริกา ก็ ไป มาก ขึ้น ๆ ทุก ปี ๆ. ครั้น อยู่ มา ๒ ปี ๓ ปี มี เรือ อังกฤษ ลำ หนึ่ง แวะ เข้า ไป เกา ฮาวาย, ชาว เกาะ ฆ่า ลูก เรือ กับตัน ปล้น เอา สิ่ง ของ หมด, เว้น ไว้ สอง คน ชื่อ ดาวิด คน หนึ่ง ชื่อ ยัง คน หนึ่ง. ของ ใน เรือ นั้น ชาว เกาะ เก็บ เอา เสีย หมด. คามีฮามีฮา เจ้า แผ่นดิน ใน เกาะ ก็ ไม่ เข้า ใน การ ปล้น นั้น. ท่าน ได้ เอา มิศเตอ ดาวิด แล มิศเตอ ยัง ชุบ เลี้ยง ไว้. ครั้น นาน มา จึ่ง ตั้ง ให้ คน สอง นั้น เปน ขุนนาง ขึ้น. เขา ได้ ภรรยา ที่ นั้น จน เกิด บุตร ด้วย กัน. หลาน ของ มิศเตอดาวิด ก็ เปน ภรรยา ของ เจ้า แผ่นดิน คามีฮะมีฮา ที่ ๔ ได้ เปน มเหษี ใน คฤสตศักราช ๑๘๖๓. หลาน ของ มิศเตอยัง ได้ เปน นางสนม ของ เจ้า แผ่นดิน. ใน ปี ที่ กับตันกุก ไป เกาะ ซันดาวิด นั้น, มี คน หนึ่ง ชื่อ วัน คูเวอ เปน ชาติ ฮอลันด์ ไป ด้วย กัน. แต่ หา ได้ เปน อันตราย ไม่, กลับ มา ยัง เมืองอังกฤษ ได้. ครั้น มา ถึง คฤสตศักราช ๑๗๙๒ คอเวอแมนต์ อังกฤษ ใช้ วันคูเวอ ให้ ไป ทำ แผน ที่ เที่ยว ดู ไป ทั่ว บ้าน เมือง. แล้ว ก็ ได้ แวะ เข้า ใน เกาะ ซันดาวิด ด้วย. เจ้า แผ่นดิน เกาะ ซันดาวิด ได้ รับ เขา โดย ดี, วันคูเวอ เข้า ไป อยู่ นั่น หลาย เดือน. ถัด มา อีก ปี หนึ่ง ก็ แวะ ไป อีก, ถัด มา อีก ปี หนึ่ง ก็ แวะ ไป อีก สอง ครั้ง สาม ครั้ง, ใน คฤสตศักราช ๑๘๙๓ แล ๑๘๙๔ ปี. คน นั้น ได้ สั่ง สอน เจ้า แผ่นดิน เกาะ ซันดาวิด ด้วย การ ครอบ ครอง บ้าน เมือง. วันคูเวอ พิจารณา เหน ว่า คน ใน เกาะ ซันดาวิด นั้น น้อย กว่า แต่ ก่อน, ถา มูร จึ่ง รู้ ว่า คน น้อย ลง เพราะ เกิด ศึก สงคราม ฆ่า ฟัน กัน บ่อย บ่อย แล การ ประเพณี ก็ ปะปน กัน, แล การ กิน เหล้า เมา แล การ ที่ ฆ่า ฟัน ลูก อ่อน ตาย นั้น ก็ มี มาก. เรฟเวอเรนวิเลียมเอ

ลิศ เปน ชาติ อังกฤษ ไป อยู่ ใน เกาะ ซันดาวิด สัก ๔๐ ปี แล้ว, ได้ เขียน หนังสือ ว่า ด้วย ชาว เกาะ ซันดาวิด ฆ่า ลูก อ่อน ตาย นั้น. ท่าน ว่า คน ทั้งปวง ใน เกาะ ซันดาวิด เคย ฆ่า ลูก, เว้น แต่ เจ้า นาย ใหญ่, ถึง ผัว เมีย กัน จะ เกิด ลูก ๘ คน ๑๐ คน เขา ก็ เอา เหลือ ไว้ แต่ ๒ คน ๓ หน เท่า นั้น. นอก กว่า นั้น ก็ ฆ่า เสีย หมด. แล เขา ได้ ฆ่า เสีย แต่ เดก อายุ ยัง ไม่ ทัน จะ ถึง ขวบ, การ ที่ ฆ่า นั้น มี หลาย อย่าง, ลาง ที ก็ บีด ปาก จมูก ไม่ ให้ หาย ใจ ได้. ลาง ที จม น้ำ ตาย. ลาง ที เอา ลง ฝัง ดิน เสีย แต่ ยัง เปน ๆ. การ นี้ ก็ น่า สงสาร นัก. เรา พิจารณา เหน ว่า, แต่ ก่อน ทารก ที่ เกิด ใน เกาะ ซันดาวิด นั้น, แบ่ง เปน ๓ ส่วน เขา ฆ่า ตาย เสีย สัก ๒ ส่วน เหลือ อยู่ แต่ ส่วน เดียว. ลาง ที่ ผัว เมีย มี ลูก ด้วย กัน ๔ คน ก็ ฆ่า เสีย ๓ คน เอา ไว้ แต่ คน เดียว. เขา ฆ่า ลูก เช่น นั้น เพราะ ว่า คี้ เกียด รักษา ว่า ประดัก ประเดิด, เขา ชอบ ใจ เที่ยว. ถ้า มี ลูก หลาย คน ก็ เอา ไป ด้วย ไม่ ได้. ถ้า มี ลูก หลาย คน ก็ จำ เปน ธุระ ทำ มา หา กิน, เขา คี้ เกียด ทำ มา หา กิน. ลาง ที ลูก นั้น เจ็บ ป่วย ไป ก็ คี้ เกียด รักษา ก็ เอา ไป ฆ่า เสีย ที เดียว. ลาง ที เอา ไป ฝัง ทั้ง เปน, ลาง ที่ ทารก ไม่ สบาย รบ กวน มารดา นัก เข้า, แม่ ก็ เอา ไป ฆ่า เสีย. ลาง ที ก็ ขุด หลุม ลง ใต้ ถุน เอา ลูก ลง ฝัง เสีย ก็ มี. นิ แล เปน ใจ ความ ที่ มิศเตอ วิเลียมเอลิศ ได้ เขียน ไว้ แล้ว ลง พิมพ์ ๔๐ ปี แล้ว. ตั้ง แต่ พวก มิชันนาร อะเมริกา ได้ เข้า ไป ตั้ง บ้าน อยู่ ที่ เกาะ ซันดาวิด คฤสตศักราช ๑๘๒๐ ปี นั้น, ธรรมเนียม ร้าย การ ที่ ฆ่า ลูก ก็ ค่อย อยุด มา จน ได้ สัก ๕ ปี, ก็ เลิก ที เดียว เพราะ เจ้า แผ่นดิน มี กฎหมาย ห้าม คน ไม่ ให้ ทำ ต่อ ไป.

๏ เจ้า เมือง เกาะ ซันดาวิด, ครั้ง ก่อน นั้น คามิฮามิฮา ที่ หนึ่ง เปน คน ที่ ควร จะ สรรเสิญ ว่า เปน คน ใหญ่ ใน ชาติ ซันดา วิด เหมือน อาเลกซันดะไร แล นาโปเลียน เปน ใหญ่ ใน ชาติ ยุโรป. เพราะ ท่าน มี รูป ร่าง สูง โต, ใจ ก็ กว้าง ขวาง มาก กว่า คน อื่น ทั้งปวง, กิริยา ท่าน ก็ โอน อ่อน อารี ไม่ ชอบ การ ศึก สงคราม, แต่ ต้อง จำ เปน รบ บ่อย ๆ, เพราะ เกิด ศัตรู มา ตี บ้าน เมือง, แต่ พระเจ้า ผู้ ทรง สรรพญุตธิ ที่ ท่าน ไม่ รู้ จัก, ได้ สม เคราะห์ ให้ ชนะ แก่ ข้าศึก ต่าง ๆ, กว่า จะ ได้ หมู่ เกาะ ซันดา วิด เข้า ใน ใต้ ทง ของ ท่าน หมด. ใน คฤสตศักราช ๑๘๐๘ ปี, ใน ขณะ นั้น ท่าน เปน พระเจ้า เกาะ ซันดาวิด ทั้ง ๑๐ เกาะ. เจ้า คามิฮามิฮา ได้ ครอง เมือง มี พระ ไทย ประสงค์ เพื่อ จะ ให้ คน ทั้ง ปวง ค้า ขาย โดย สดวก. วันคูเวอ ชาติ อังกฤษ ที่ ได้ มา อยู่ ที่ นั้น ครั้ง ก่อน นั้น, ก็ ได้ สั่ง สอน ใน การ ที่ จะ ครอบ ครอง บ้าน เมือง, จึ่ง ได้ เกิด สติปัญญา มาก ขึ้น กว่า แต่ ก่อน. ท่าน ก็ เข้า ใจ ว่า แผ่นดิน ทั้งปวง เปน ของ ท่าน หมด. ท่าน ก็ แบ่ง แผ่น ดิน ออก ยก ให้ แก่ เจ้า นาย ที่ มี ความ ชอบ มาก ก็ ให้ มาก ที่ มี ความ ชอบ น้อย ก็ ให้ น้อย, ครั้น มี ศึก สงคราม เจ้า นาย เหล่า นั้น ต้อง เกณฑ์ คน มา ช่วย ใน การ ศึก สงคราม, แล้ว ต้อง เรียก ส่วย อากร ตาม บรรดา ศักดิ์. ปลาย แผ่นดิน นั้น เกิด ความ ศุข กว่า แต่ ก่อน นัก. เมื่อ เรา คิด เหน ว่า ท่าน ก็ เปน คน เกิด ใน ที่ มืด นัก, แต่ ก่อน บ้าน เมือง ก็ เกิด วุ่น วาย บ่อย ๆ, แตก ออก เปน ส่วน เลก ๆ น้อย ๆ รบ พุ่ง ฆ่า ฟัน กัน, แล้ว ท่าน ก็ ได้ รวบ เอา เกาะ ทั้งปวง ได้ หมด, มา เปน ส่วน ของ ท่าน, เจ้า นาย ทั้ง นั้น ก็ ยอม ตาม เกิด ความ ศุข ขึ้น เรว ฉะ นั้น, ก็ เปน อัศจรรย์. เจ้า คามิฮามิฮา ที่ หนึ่ง ได้ ครอง แผ่นดิน จน ถึง คฤส ตศักราช ๑๘๑๙ คือ ๔๙ ปี แล้ว. ก็ ถึง แก่ กรรม์ อายุ ได้ ๖๖ ปี ก่อน พวก มิชันนารี อะเมริกา ไป ถึง สัก ๑๐ เดือน, แล้ว ไลโฮไลโฮ ราช บุตร ก็ ได้ ครอง เมือง ต่อ ไป.

เรื่อง อินเดีย ต่อ ไป ฯ

๏ แต่ เขา ไม่ ใคร่ จะ รักษา หนังสือ สัญญา ทาง พระ ราช ไม ตรี, ด้วย นึก ว่า เมือง ของ เขา เปน ใหญ่ แล คน ก็ มาก ต่อ มาก อยู่. พระมหาราชา ใน เมือง เหล่า นั้น, จึ่ง คิด กัน รบ พุ่ง เมือง อังกฤษ แต่ แพ้ ทุก ที่ ทุก ครั้ง, เมือง ที่ ทำ ดัง นี้ ชื่อ เมือง อุเด เมือง หนึ่ง, เมือง บัญจะ เมือง เปน ต้น.

๏ อนึ่ง เมือง ใน ประเทศ อินเดีย ที่ มิ ได้ พึ่ง เมือง อังกฤษ, มี อยู่ บ้าง มี เมือง ชื่อ นิภาละริมภูเขา หิมะเลยยาน, ว่า ด้วย แผ่นดิน เมือง นี้ ก็ ใหญ่, แต่ ว่า คน ไม่ สู้ มาก นัก. ลาง คน ก็ ว่า เมือง นั้น มี ประมาณ ๕๖๐ หมื่น, ลาง บ้าง ก็ ว่า ไม่ เกิน ๓๐๐ หมื่น. ครั้น ดู เรื่อง นี้ ก็ ไม่ สู้ ผิด กับ เมือง ไทย. พระมหา ราชา เมือง นี้, ได้ ทำ หนังสือ สัญญา แก่ เจ้า เมือง อินเดีย, แรก ทำ หนังสือ สัญญา นั้น ไม่ สู้ จะ ถือ. แล้ว ก็ เกิด ความ จึ่ง ได้ สู้ รบ กัน. แต่ แพ้ อังกฤษ ทุก ที ทุก ครั้ง ไป, เจ้า เมือง อินเดีย ไม่ ใคร จะ เปน เมือง ขึ้น, ด้วย ว่า เมือง นั้น อยู่ ฝ่าย เหนือ เมือง อิน เดีย แล ต่อ แดน เมือง ทิเบต, เปน เมือง ขึ้น แก่ เมือง จีน ใน คฤสตศักราช ๑๘๕๐ ปี, พระมหาราชา เมือง นั้น ออก ไป ถึง

เมือง อังกฤษ, ตั้ง แต่ นั้น มา ได้ รู้ เหน ว่า เมือง อังกฤษ ใหญ่ เท่า ใด มี อำนาถ เท่า ใด, ก็ ได้ รักษา ทาง พระราช ไมตรี, เมือง อังกฤษ, แล เมือง มีทาละ เจริญ ขึ้น ด้วย. ครั้น เกิด วุ่น วาย ใน เมือง อินเดีย, ใน กฤษ ศักราช ๑๔๕๗ ปี ๕๘ ปี นั้น, แล มี พระ มหาราชา คิด ขบถ หลาย แห่ง หลาย เมือง แล้ว. พระมหาราชา เมือง นีทาละ ได้ เกนท์ ทหาร, ยก ทัพ มา ช่วย เจ้า เมือง อินเดีย, สู้ รบ เอา พวก คิด ขบถ จน แพ้เสีย หมด. และ ตั้ง แต่ นั้น มา เมือง นีทาละ กับ เมือง อังกฤษ เปน มิตร สหาย สนิท มา จน ทุก วัน นี้. เมือง อังกฤษ มี ราช ทูต อาไศรย อยู่ ใน เมือง นี้ เสมอ, แล เปน ที่ ปฤกษา กัน กับ พระมหาราชา.

๏ อนึ่ง ทุก วัน นี้ เมือง ฝรั่งเสศ ใน ประเทศ อินดูสถาน อยู่ บ้าง เลก น้อย, คือ เมือง ปอนดิสเร ๑, สารเดนคร ๑, การิกุล ๑, แลมาเร ๑, แล เมือง พุตเกษ มี เมือง ขึ้น อยู่ บ้าง ด้วย, คือ เมือง ดามุอัน หนึ่ง, เมือง ดิว หนึ่ง, เมือง โกวา หนึ่ง, แล เมือง มากาลน ๑. เมือง เหล่า นี้ เปน แต่ เมือง เล็ก น้อย หา เปน สำคัญ ไม่, เปน ที่ อยู่ พวก พ่อ ค้า นาย ห้าง, เมือง เหล่า นั้น บ้าง, เมือง ปอนดิศเร ซึ่ง ได้ ขึ้น แก่ เมือง ฝรั่งเสศ เปน เมือง สำคัญ, เพราะ ว่า ใหญ่ กว่า เมือง อื่น ๆ ทั้ง หมด, แต่ มี คน ใน เมือง นั้น ประมาณ ๔ หมื่น คน เท่า นั้น. แต่ ก่อน เมือง เดนมาก มี เมือง ขึ้น ใน ประเทศ อินดูสถาน เปน สอง เมือง, ๆ หนึ่ง ชื่อ สีรามบุรี, เคียง กัน กับ เมือง กาลกะตา. อีก เมือง ๑ ชื่อ ตรันอิบา เหนือ เกาะ ลังกา น่อย หนึ่ง, ไม่ สู้ จะ ไกล จาก เมือง มัดเรด. แต่ เมือง เดมหมาก ได้ ขาย เมือง สีรามบุรี, กับ เมือง ตรันกิบา ขาย ไว้ แก่ เมือง อังกฤษ เสีย แล้ว. อนึ่ง แต่ ก่อน ประมาณ ศัก ๑๐๐ ปี มา แล้ว, เมือง ฝรั่งเสศ กับ เมือง อังกฤษ, พระมหาราชา ใน ประ เทศ อินดูสถาน, ได้ รบ สู้ ชิง เอา หลาย เมือง ให้ ขึ้น แก่ เมือง ฝรั่งเสศ อังกฤษ บ้าง. แล้ว ฝรั่งเสศ กับ พวก อังกฤษ ก็ รบ สู้ กัน ที่ นั่น เอง, หวัง จะ ใคร่ รู้ ว่า ข้าง ไหน จะ ใหญ่ กว่า กัน ใน ประเทศ อินเดีย, พวก ฝรั่งเสศ กับ เมือง ขึ้น ฝรั่งเสศ คิด จะ แย่ง เอา เมือง ที่ เปน เมือง ขึ้น, ของ เมือง อังกฤษ ให้ แก่ เมือง ฝรั่ง เสศ จน สิ้น. ฝ่าย พวก อังกฤษ ที่ เปน เมือง ขึ้น ของ เมือง อังกฤษ ได้ สู้ รบ แย่ง ชิง พวก ฝรั่งเสศ, ให้ พวก ขึ้น ฝรั่งเสศ กลับ มา ขึ้น แก่ อังกฤษ อีก เล่า. ได้ สู้ รบ กัน กลับ ไป กลับ มา อยู่ อย่าง นี้ ประมาณ สัก ๖๐ ปี ๗๐ ปี, จน พวก ฝรั่งเสศ เสีย เมือง เสีย อำนาถ เกือบ หมด, เหลือ อยู่ แต่ เมือง เล็ก น้อย, ตาม ที่ กล่าว มา แล้ว นั้น. พวก ฝรั่งเสศ แล อังกฤษ สู้ กัน มาก มาย นาน ไป นั้น, เปน ใน เมือง ถานาติก, กับ เมือง ไม้ซัว ได้ สู้ กัน มาก, เมือง อื่น เปน แต่ สู้ กัน เล็ก น้อย.

๏ อนึ่ง ที่ นี้ จะ ว่า ทำ เนียม เมือง อังกฤษ มา เอา เมือง ขึ้น ยัง ไร บ้าง, แล เมื่อ เมือง ขึ้น ธรรม เนียม ครอบ ครอง เมือง ขึ้น ยัง ไร บ้าง. แต่ จะ ว่า โดย ย่อ พอ รู้ เหตุ แล อย่าง ธรรม เนียม เท่า นั้น เอง. เมื่อ แรก พวก อังกฤษ มา ถึง เมือง สุรัต, เมือง บำใบ เมือง กาละกะตา เมือง มัดแรดศ, แล เมือง อื่น อื่น ริม ทเล ไป ประเทศ อินเดีย นั้น, เขา ได้ มา เปน ธุระ ใน การ ค้า ขาย เท่า นั้น เอง, ไม่ คิด เลย ว่า จะ เอา บ้าน เมือง ให้ เปน เมือง ขึ้น. เมื่อ เขา มา ค้า ขาย อยู่ ข้าง พระมหาราชา เมือง เหล่า นั้น, กับ ขุน นาง ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย แล พ่อ ค้า ได้ ขัด ขวาง เขา บ้าง, ได้ ย่ำ ยี คุม เหง เขา บ้าง, เกาะ เอา เขา ไป ใส่ ตรวง บ้าง ใส่ คุก บ้าง, ใส่ ใน หลุม ดิน ให้ ตาย เสีย บ้าง. พวก อังกฤษ ที่ เปน พ่อ ค้า นั้น ทน ไม่ ได้, จึ่ง คิด จะ แก้ แค้น, พระเจ้า แผ่นดิน เมือง อังกฤษ รู้ ว่า ประ เทศ อัน นั้น ทำ มิ ดี แล้ว, จึ่ง เคือง พระไทย ช่วย พวก พ่อ ค้า พา นิช ให้ สู้ ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย, ใน ประเทศ อินเดีย ที่ ได้ ทำ ร้าย ต่อ พวก พ่อ ค้า พานิช นั้น, เมื่อ แรก ได้ ทำ โทษ พระมหาราชา ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย ใน ประเทศ นั้น, ได้ ทำ แต่ เบา บาง เอา ที่ ของ เขา แต่ เล็ก น้อย, แล ขอ ให้ ทำ ตาม หนังสือ สัญา, ยอม ให้ มา อยู่ สบาย ไม่ ให้ ผู้ ใด คุม เหง เขา, แล้ว ให้ ค้า ขาย โดย สะดวก. แต่ พระมหาราชา กับ ขุน นาง กับ พ่อ ค้า หัว เมือง ทั้ง สี่ นั้น, ประมาท พวก อังกฤษ ไม่ ใคร่ จะ ทำ ตาม หนังสือ สัญา, จึ่ง ได้ คุม เหง ทำ ร้าย ต่อ พวก อังกฤษ. ๆ ต้อง สู้ เขา อีก. แล เพราะ คน ใน ประ เทศ อินเดีย ก็ มาก อยู่, เมือง มาก ต่อ มาก เมือง เหล่า นั้น เปน เมือง ใหญ่ ด้วย, พวก พ่อ ค้า พานิช ใน เมือง อังกฤษ จึ่ง ได้ เข้า เปน พวก ใหญ่, ขอ ให้ พระเจ้า แผ่นดิน มอบ ให้ เขา มี อาญา ค้า ขาย ใน เมือง อินเดีย แต่ พวก เดียว. พระเจ้า แผ่นดิน อังกฤษ จึ่ง ตั้ง เขา เปน พวก หนึ่ง มี ชื่อ ว่า อีสิท อินเดีย กำปะนี, แล พวก พ่อ ค้า พานิช มี ชื่อ ว่า อีสิท อินเดีย กำปะนี นั้น, ย่อม มี อาญา จะ เอา เมือง ขึ้น, และ ครอบ ครอง รักษา บ้าน เมือง ที่ เปน เมือง ขึ้น ด้วย, แล มี อำนาถ ทำ หนังสือ สัญา ด้วย เมือง ไหน ๆ ที่ ไม่ ถือ สาศนา พระเยซู เจ้า นั้น, พวก อีสิท อินเดีย กำปะนี รับ พระราช ทาน อำนาถ มาก มาย ดั่ง นี้ แล้ว, ได้ จ้าง ทหาร อังกฤษ เข้า มา รักษา ห้าง ของ เขา, แล้ว ความ กระหานินทา การ คุม เหง ดู หมิ่น

ดู ถูก, แล การ บิด พลิ้ว พ้อ ลวง เหมือน อย่าง แต่ ก่อน. แล พระ มหาราชา เมือง บังกลา ยอม ให้ เขา เอา ของ สิน ค้า เข้า มา ไม่ ต้อง เสีย ภาษี, แล้ว ได้ ซื้อ สิน ค้า ใน เมือง นั้น ได้ บันทุก ออก ไป ไม่ ต้อง เสีย ภาษี เหมือน กัน. มี ทหาร ขึ้น แล้ว ได้ ตั้ง ป้อม ใน เมือง กาลกะตา, แล ที่ เมือง อื่น ๆ บ้าง, แล้ว พระมหาราชา เมือง บังกลา ได้ ยอม ให้ ตั้ง โรง ทำ เงิน ตรา ใน เมือง กาลกะตา. พวก อังกฤษ จึ่ง ได้ มี ความ สบาย ค้า ขาย มี กำไร ประโยชน์ มาก นัก หนา. แต่ เขา อยู่ อย่าง นี้ มิ ให้ ผู้ ใด คิด กระทำ ร้าย อิจฉา เขา ได้. แล้ว ก็ เกิด วุ่น วาย ขึ้น อีก. พระมหาราชา ไม่ ใคร่ จะ ถือ ตาม หนังสือ สัญา, จึ่ง เกิด ศึก สงคราม บ่อย ๆ จึ่ง รบ พุ่ง กัน อีก. แล้ว พวก อีสิท อินเคีย กำปะนี, เอา ทหาร อังกฤษ มา ช่วย อีก เปน อัน มาก, แล ได้ จ้าง คน ชาว เมือง เหล่า นั้น เปน ทหาร ช่วย เข้า ด้วย จึ่ง ได้ สู้ เอา, พระมหาราชา เจ้า เมือง เหล่า นั้น, ก็ ตี เอา บ้าน เมือง เขา บ้าง, ให้ เปน เมือง ขึ้น แห่ง ตน. เมื่อ เอา เมือง ขึ้น นั้น ได้ แล้ว, ไม่ ได้ ถอด เจ้า เมือง ที เดียว, ได้ เอา ไว้ ให้ ช่วย รักษา บ้าน เมือง, แต่ ที่ เจ้า เมือง เอา ไว้ ดัง นี้ ไม่ ใคร่ จะ ซื่อ ตรง ต่อ แผ่นดิน, คิด จะ ตี เอา บ้าน เมือง ของ ตัว คืน มา อีก เล่า. และ ได้ เกิด วุ่น วาย เพราะ การ ทั้ง นี้, พวก อีสิท อินเคีย กำปะนี ต้อง ถอด เสีย ที เดียว, และ ที่ ได้ เปน พระมหาราชา ที่ ได้ เปน เจ้า เมือง และ ผู้ ใหญ่. เมื่อ ถอด เสีย แล้ว ได้ เอา ไว้ ใน เมือง หลวง บ้าง, ต่าง เมือง บ้าง ให้ มี เบี้ยเลี้ยง ภอ ได้ มี ความ สบาย. แล้ พวก อีสิท อินเคีย กำปะนี, ได้ ครอง บ้าน เมือง, ที่ ได้ เปน เมือง ขึ้น เอง, แล ที่ ได้ เปน ขุนนาง ผู้ ใหญ่

การ บันทุก เรือ ไป นอก ๆะ

๏ ทุก วัน นี้ ต้อง การ เรือ ที่ จะ บันทุก เข้า ไป ฮ่องกง. เรือ ที่ ลง พิมพ์ สุด ท้าย นี้, เขา ได้ เช่า แล้ว ตั้ง แต่ เดือน ๑๑ แรม ๒ ค่ำ ๏ คือ เรือ คะติซา, จะ ไป เมือง ฮ่องกง หาบ ละ ๔๗ เซนต์ ครึ่ง, ถ้า จะ ไป เนียงโป้ หาบ ละ ๗๐ เซนต์, ๏ เรือ อีเล็กตรา จะ ไป นิงโป หาบ ละ ๖๐ เซนต์ ๏ เรือ อะบัคโฟค จะ ไป เนียง โป้ หาบ ละ ๖๐ เซนต์ ๏ เรือ ลาค จะ ไป เนียงโป้ หาบ ละ ๖๐ เซนต์ ๏ เรือ มาตูรา จะ ไป เนียงโป้ หาบ ละ ๖๐ เซนต์ ๏ เรือ ไลยอิมูล จะ ไป ฮ่องกง หาบ ละ ๔๐ เซนต์, ๏ เรือ ที่ มี ชื่อ ลง พิมพ์ ข้าง ท้าย นี้, ได้ ออก จาก กรุงเทพ ตั้ง แต่ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ, คือ บาก ฮำเบิก ชื่อ มาคิน, บันทุก เข้า สาน หมื่น พัน ๘๗๑ หาบ ๏ บาก ดัชะ ชื่อ ยาปาวา, บันทุก เข้า สาน หมื่น ๙ พัน ๘๗ หาบ น้ำ ตาล ทราย ๙๙ หาบ ๏ บาก ฮำเบิก ชื่อ เอด มีราลด์, บันทุก เข้า สาน ๗ พัน ๓๐๐ หาบ, ฝ้าง ๑๕๐ หาบ ถั่ว เขียว ๕๐๐ หาบ ๏ บาก สยาม ชื่อ เซนต์ เมรี, บันทุก กระ วาน ๖๙ หาบ หนัง สัตว ๓๐๒ หาบ, เข้า สาน ๕ พัน ๗๐ หาบ, เข้า เปลือก พัน ๙๘๗ หาบ, เขา เนื้อ ๑๑ หาบ ครึ่ง, ไม้ แดง ๑๖๕ หาบ, ถั่ว หาบ ครึ่ง, ป่าน กลีบ ๒๖ หาบ, ฝ้าย ๒๑๘ หาบ กะดาน ไม้ สัก หนา ๔ นิ้ว ๕ นิ้ว ๑๘ แผ่น. ๏ ชีบ อังกฤษ ชื่อ อีเล็กนรา, จะ ไป เมือง เนียงโป บันทุก พริก ไทย ดำ ๔๙๙ หาบ, เข้า สาน หมื่น ๔ พัน ๖๖๔ หาบ, ฝ้าง ๖๗ หาบ. ๏ สกุเนอ อังกฤษ ชื่อ วัตเลเล, จะ ไป บำเบ บันทุก น้ำ ตาล ทราย ๓ พัน ๓๗๕ หาบ, ไหม หาบ หนึ่ง, กะดาน ไม้ สัก หนา ๔ นิ้ว ๕ นิ้ว ๕๘ แผ่น. ๏ เรือ กลไฟ สยาม ชื่อ เจ้า พระยา, จะ ไป เมือง สิงคโปร์ บันทุก กำยาน ๗๓ หาบ, เข้า สาน ๓ พัน ๕๗๑ หาบ, ครั่ง ๕๕ หาบ ถั่ว ๒๘๓ หาบ, เกลือ ๒๗๖ หาบ, ปลา เคม ๒๗๐ หาบ, งา ช้าง ๓ หาบ เสศ. ๏ บาก อังกฤษ ชื่อ ยอนแอนเมรี, จะ ไป เมือง สิงคโปร์ บันทุก เข้า สาน ๒ พัน ๕๖๒ หาบ, ฝ้าง ๑๒๔ น้ำ ตาล ทราย ๑๖๔ หาบ. ๏ บาก สยาม ชื่อ ออกัศ, บันทุก หนัง สัตว ๑๗๖ หาบ, เข้า สาน ๘ พัน ๓๑๓ หาบ, ฝ้าง ๓๓ หาบ, ถั่ว ๙๕ หาบ, ปลา เคม ๔๗ หาบ, กะดาน ไม้ สัก หนา ๔ นิ้ว ๕ นิ้ว ๙๙ แผ่น.

ว่า ด้วย หนู แล หมา จิ้งจอก แล ไข่

๏ หนู สอง ตัว เมื่อ เที่ยว หา อาหาร ไป ภบ ไข่ ใบ หนึ่ง, แล้ว ก็ มี ความ ดี ใจ นัก. เมื่อ ขณะ จะ แบ่ง ปั่น ส่วน กัน นั้น, ก็ แล เหน หมา จิ้งจอก มอง ออก มา จาก รก. หนู จึ่ง ว่า แก่ กัน ว่า, เรา จะ ทำ ยังไร ดี จึ่ง จะ เอา ไข่ ไป รัง เรา ได้. หนู ตัว หนึ่ง จึ่ง ว่า, เรา จะ ยก ไข่ ด้วย ขา น่า นั้น ก็ ช้า กว่า จะ เอา ไป ได้. ครั้น ว่า จะ กลิ้ง ไป เล่า ไข่ ก็ จะ แตก. ครั้น ได้ ปัญญา ขึ้น มา หนู ตัว หนึ่ง ก็ เอา ขา กอด ไข่ ไว้ ให้ แน่น, แล้ว ตัว หนึ่ง ก็ ลาก หาง ตัว นั้น ไป จน ถึง รัง ได้. คำ เปรียบ นี้ ใจ ความ ว่า, ความ ฉลาด อินสติงต์ ของ สัตว เดียรฉาน ลาง ทีก็ เท่า กับ ความ ปัญญา ของ คน.

พงษาวดาร อังกฤษ ต่อไป

๑ จึ่ง พา กัน ไป กราบทูล ให้ พระองค์ ทรง จัดแจง ผู้ ซึ่ง จะ ครอบ ครอง ราชสมบัติ ไว้, จะ ได้ ให้ ครอง ราช สมบัติ สืบไป ตาม ธรรม เนียม. อิลิซาเบ็ต ก็ อิด เอื้อน อยู่ ไม่ ใคร่ จะ จัดแจง

๑ อยู่ มา เมรี เจ้า แผ่นดิน สกอตแลนด์, รับ เจ้า องค์ หนึ่ง มา เปน ภัศดา. อยู่ ด้วย กัน ก็ หา เปน ศุข ไม่, ได้ พระ โอรศ องค์ หนึ่ง. พระชนม์ ได้ ๗ เดือน, ก็ ยังเกิด อุปติเหตุ วัง ที่ อยู่ ของ ลอดดานเล ก็ ทะลาย ลง, ด้วย คน แกล้ง ระเบิด เสีย ด้วย ดินปืน ลอดดานเล ก็ สิ้น ชีพ อยู่ ที่ นั่น. ไม่ ช้า เมรี ก็ รับ ขุนนาง ผู้ หนึ่ง เปน คน ไม่ สู้ ดี มา เปน สามี. ขุนนาง ทั้งปวง ขุ่นเคือง คิด กัน ว่า, ชะรอย ขุนนาง ผู้ นี้ จะ ร่วม คิด กับ เมรี ฆ่า ลอดดานเล เสีย. ก็ พร้อม ใจ กัน จะ ถอด เมรี เสีย จาก เจ้า แผ่นดิน, ก็ พา กัน ยก เข้า ตี สกอตแลนด์. เมรี เหน จะ ต่อ ต้าน มิ ได้ ก็ หนีไป. พวก ขุนนาง ตาม จับได้, ให้ ลง พระนาม ว่า, จะ ถอด เสีย จาก เจ้า แผ่นดิน. จะ ให้ เยม พระ โอรศ เปน เจ้า แผ่นดิน สืบ ไป, แล ให้ ขุนนาง ผู้ หนึ่ง ชื่อ ลอดเมอเร, เปน ผู้ สำเร็จ ราชการ, เปน พระ พี่ เลี้ยง ด้วย. ให้ ว่า ราชการ ไป กว่า เยม ที่ ตก จะ เจริญ ขึ้น. ครั้น จัด การ นั้น เสรจ แล้ว, ลอดเมอเร พระ พี่ เลี้ยง ก็ จำ เมรี ขัง ไว้. ไม่ นาน เมรี ก็ หนี ไป, ได้ กอง ทัพ กลับ มา ตี ลอด เมอเร. เมรี เสีย ทัพ หนี ไป ใน แดน อังกฤษ, แล้ว ให้ คน ใช้ ไป กราบ ทูล พระเจ้า แผ่นดิน อังกฤษ ว่า, ขุนนาง เมือง สกอตแลนด์ เปน ขบถ. เมรี เจ้าแผ่นดิน สกอตแลนด์ หนี มา พึ่ง พระบารมี.

๑ ฝ่าย อิลิซาเบ็ต ได้ ทรง ฟัง ดัง นั้น, เหน ได้ ที ก็ รับ ไว้. แล้ว ให้ ทหาร ไป ควบ คุม รักษา อยู่, ยัง ไม่ ให้ เมรี มา เฝ้า จะ ชำระ โทษ เมรี ที่ ฆ่า สามี เสีย ก่อน จึ่ง จะ ให้ เข้า เฝ้า. แล้ว สั่ง ให้ พวก ขุนนาง เมือง สกอตแลนด์ มา ประชุม กัน จะ ชำระ โทษ เมรี. พวก ขุนนาง สกอตแลนด์ ก็ มา ประชุม ชำระ ความ เรื่อง นั้น อยู่ หลาย เดือน, ก็ ไม่ ได้ ความ จริง ประการ ใด. อิลิซาเบ็ต ก็ ให้ ขัง เมรี ไว้ ก่อน, แต่ มิ ได้ ให้ ควบ คุม แน่น หนา. ผู้ คน พวก พ้อง ยัง ไป สู่ มา หา ได้. อยู่ มา หน่อย หนึ่ง พวก อังกฤษ ที่ นับ ถือ สาศนา บาดหลวง มาก ด้วย กัน, ปฤกษา กัน จะ ถอด เมรี ออก ให้ เปน เจ้าแผ่นดิน อังกฤษ อิลิซาเบ็ต ทราบ จึ่ง สั่ง กำชับ ให้ ขัง เมรี ไว้ ให้ แน่น หนา, อย่า ให้ ใคร ไป สู่ หา พูด จา ได้ ขุนนาง ทั้งปวง กราบ ทูล จะ ให้ ประหาร ชีวิตร เมรี เสีย, พระองค์ ก็ มิ ได้ ยอม โดย ขุนนาง. อยู่ มา พวก ที่ คิด ว่า จะ ถอด เมรี ออก ให้ เปน เจ้า แผ่นดิน นั้น, คิด จะ แยก กัน ออก เปน สอง พวก, ๆ หนึ่ง จะ ไป จับ อิลิซาเบ็ต ประหาร ชีวิตร เสีย. พวก หนึ่ง จะ ไป ถอด เมรี ออก ให้ เปน เจ้า แผ่น ดิน. แล้ว เขียน หนังสือ ตาม ซึ่ง คิด กัน นั้น ลอบ ไป ให้ เมรี. เมรี ก็ ได้ ทราบ ความ ใน หนังสือ นั้น. อิลิซาเบ็ต ทราบ ทรง เหน ว่า, เมรี เปน ขบถ คิด ประทุษร้าย ต่อ พระองค์ จริง, ก็ ให้ เอา ไป สำเร็จ โทษ เสีย.

๑ ฝ่าย เยม เจ้า แผ่นดิน สกอตแลนด์ ซึ่ง เปน พระโอรศ ของ เมรี นั้น, ทราบ ว่า พระเจ้า อังกฤษ ล้าง ชีวิตร พระ ชนนี เสีย ดัง นั้น, ก็ กริ้ว นัก, จะ ยก มา ทำ ศึก กับ เมือง อังกฤษ. ขุน นาง ทั้งปวง ทูล ทัดทาน มิ ให้ เปน ปฏิปักษ์ ต่อ กัน, จึ่ง สงบ อยู่ มิ ได้ ยก มา.

๑ ครั้น คฤสต ศักราช ๑๕๘๘ ปี, ฟิลิบ เจ้า แผ่นดิน สะเปน ยก พยุหโยธา มา จะ ทำ ศึก กับ อังกฤศ. แต่ ทัพ บก ทหาร ห้า หมื่น คน. ทัพ เรือ นั้น มาก นัก. ชาว อังกฤษ บราบ ข่าว ว่า จะ มี ศึก ใหญ่ มา ตี เมือง, ก็ สดุ้ง ตกใจ. อิลิซา เบ็ต ทราบ ดัง นั้น, ก็ ตระ เตรียม ทะแกล้ว ทะหาร เครื่อง สัศตรา อาวุธ ไว้ รับ รอง ปอง กัน เข้ม แขง มิ ได้ ย่อ ท้อ. ฝ่าย ทัพ เรือ มา ถึง, มิ ได้ รอ ถ้า ทัพ บก ยก เข้า ตี, ก็ เสีย เรือ เสีย พล เปน อัน มาก. ที่ เหลือ อยู่ ก็ ล่า กลับ ไป เมือง. พวก อังกฤษ มี ไชยชนะ ได้ กฤติยศ.

๑ ครั้น อยู่ มา มี ขุนนาง หนึ่ง ชื่อ เอิลออฟเอเซ็ก, อิลิซา เบ็ต โปรด ปราน มาก, จึ่ง พระ ราชทาน พระ ธรรมรง ไว้ แก่ เอิลออฟเอเซ็ก, แล้ว ตรัส สั่ง ว่า ถ้า ทำ ผิด พลั้ง เปน โทษ อย่าง ไร แล้ว, ให้ ส่ง ธรรมรง นี้ คืน มา ถวาย, จะ โปรด ยก ความ ผิด นั้น เสีย, มิ ได้ เอา โทษ. ตั้ง แต่ นั้น มา เอิลออฟเอเซ็ก มี ใจ กำเริบ ขึ้น มาก, ไม่ เกรง กลัว ผู้ ใด. อิลิซาเบ็ต เหน เอิลออฟเอเซ็ก กระด้าง กระเดื่อง นัก, ก็ ลด ศักดิ์ ลง เสีย จะ ให้ อ่อน ลง. เอิลออฟเอเซ็ก ได้ ความ อัปยศ โกรธ นัก, กล่าว คำ อยาบ ช้า ต่อ เจ้า แผ่นดิน, คิด เอา ใจ ออก หาก เปน เสี้ยน หนาม. อิลิซาเบ็ต สั่ง ให้ จับ มา คุม ไว้ ไต่ ถาม ได้ ความ ว่า, คิด ขบถ จริง. แต่ ยัง ทรง พระ กรุณา โปรด รอ ไว้ จะ ให้ ส่ง

พระ ธรรมรง มา ถวาย, เปน หลาย วัน ก็ มิ ได้ เหน เอิลออฟเอเซ็ก ส่ง ธรรมรง มา, จึ่ง มี พระ ราช หัดถ เลขา ส่ง ไป ให้ เจ้า พนักงาน เอา ไป ประหาร ชีวิตร เสีย.

๏ อยู่ มา ประมาณ สอง ปี, ภรรยา ของ ขุนนาง ผู้ หนึ่ง ป่วย หนัก ใกล้ จะ สิ้น ชีวิตร, ให้ คน ไป ทูล เชิญ เจ้า แผ่นดิน ให้ เสดจ์ มา ที่ อยู่ ของ ตน จะ ทูล ความ ลับ. อิลีซาเบ็ด เจ้า แผ่นดิน ก็ เสดจ มา. ภรรยา ขุนนาง จึ่ง เอา ธรรมรง ถวาย แล้ว ทูล ว่า, เอิลออฟเอเซ็ก เมื่อ ต้อง โทษ อยู่ นั้น, ให้ ข้าพเจ้า เอา ธรรมรง นี้ ไป ถวาย ด้วย เปน ญาติ ของ ข้าพเจ้า. แต่ สามี ข้าพเจ้า นั้น เกลียด ชัง เอิลออฟเอเซ็ก นัก, ห้าม ข้าพเจ้า เสีย มิ ให้ เอา ธรรมรง นี้ ไป ถวาย. ขอ พระองค์ ทรง พระ กรุณา โปรด พระ ราชทาน โทษ เกล้า กระหม่อม ฉาน ใน ครั้ง นี้. อิลิซาเบ็ด ได้ ทรง ฟัง หญิง ทูล ดั่ง นั้น, ทรง พระ กริ้ว นัก, เอา พระหัดถ จับ มือ หญิง นั้น ฉุด กระชาก แล้ว ตรัส ว่า, พระเจ้า จะ โปรด เจ้า ก็ ตาม เถิด, แต่ เรา ไม่ โปรด เจ้า แล้ว. ก็ เสดจ รีบ กลับ มา พระ ราชวัง. แล้ว ทอด พระองค์ ลง ที่ พื้น ประทม นิ่ง. มิ ได้ สรง เสวย ก็ ทรง พระชวร. แพทย์ ทั้งประกอบ พระ โอสถ ถวาย ก็ ไม่ เสวย. ขุนนาง ทั้งปวง เหน พระอาการ นั้น หนัก ลง ก็ พา กัน เข้า ไป ทูล ถาม ว่า, พระองค์ จะ ทรง พระกรุณา ให้ พระ ราชวงษ เธอ องค์ ใด เปน เจ้า แผ่นดิน สืบ ไป. อิลิ ซาเบ็ด จึ่ง ทำ สำคัญ ว่า, จะ ให้ เยม เจ้า แผ่นดิน สกอตแลนด์ เปน เจ้า แผ่นดิน อังกฤษ สืบ ไป. อิลิซาเบ็ด เจ้า แผ่นดิน อังกฤษ ก็ สวรรคต. ใน คฤสตศักราช ๑๖๐๓ ปี, ดำรง ราช สมบัติ อยู่ ๔๔ ปี. พระชนมายุ ๗๐ พรรษา.

๏ จับ เดิม แต่ พระเจ้า แผ่นดิน อังกฤษ เปน ปถม สืบ ๆ มา ถึง อิลีซาเบ็ด เจ้า แผ่นดิน อังกฤษ องค์ นี้, พระเจ้า แผ่นดิน องค์ ใด จะ ได้ ทะนุ บำรุง พระ นคร ให้ รุ่ง เรือง บริบูรณ ขึ้น มาก, เสมอ อิลิซาเบ็ด ไม่ มี. อิลิซาเบ็ด ได้ ทะนุ บำรุง พระ นคร ไว้ ให้ ถาวร มาก นัก. แล้ว เปน ที่ รัก ใคร่ สรรเสิญ แห่ง ประชา ราษฎร เปน อัน มาก. ด้วย ประการ ดั่ง นี้ แล.

๏ ใน คฤสตศักราช ๑๖๐๓ ปี, เยม ที่ หก เจ้า แผ่นดิน สกอตแลนด์ ได้ ราชาภิเศก เปน เจ้าแผ่นดิน อังกฤษ, พระนามว่า, เยม ที่ หนึ่ง. ได้ ครอง ราชสมบัติ ทั้งสอง พระ นคร. อยู่ มา ไม่ นาน มี พวก หนึ่ง คิด จะ ถอด เยม เสีย จาก เจ้า แผ่นดิน, จะ ให้ เลดีอาระเบราสตวต เปน เชื้อพระวงษ ห่าง ๆ เปน เจ้า แผ่นดิน. เยม ทรง ทราบ ดั่ง นั้น ก็ ให้ จับ ผู้ ใหญ่ ใน พวก นั้น ประหาร ชีวิตร เสีย สาม คน. ขณะ เมื่อ เยม ได้ เปน เจ้า แผ่นดิน อังกฤษ, คน ทั้งปวง ที่ นับ ถือ สาศนา บาดหลวง มี ความ ยินดี, คิด ว่า เยม จะ ได้ ช่วย อุปถัมภ์ สาศนา บาดหลว ง. แต่ หา สม คิด ไม่, ด้วย เยม ถือ สาศนา พวก โปรเต็ศซตัน, มิ ได้ เกื้อ กูล สาศนา บาดหลวง. เพราะ เหตุ ฉนี้ พวก บาดหลวง ขุ่น เคือง คิด จะ ทำ ร้าย เยม กับ ขุนนาง ที่ ปฤกษา ทั้งปวง ของ เยม. จึ่ง ลอบ ไป ขุด หลุม ไว้ ใต้ ตึก ที่ ประชุม ปฤกษา ราชการ, แล้ว เอา ดิน ปืน ใส่ ไว้ ใน หลุม นั้น ๓๖ ถัง. คิด ว่า ถ้า เยม เสดจ มา ประชุม พร้อม ด้วย ขุนนาง แล้ว, จะ คลอก เสีย ด้วย ดิน ปืน นั้น ให้ สิ้น ชีพ. เยม ทรง ทราบ การ ที่ คน เหล่า นั้น คิด ทำ ร้าย ต่อ พระองค์, ก็ ให้ จับ ผู้ใหญ่ ใน พวก นั้น ประหาร ชีวิตร เสีย. ครั้น เยม ปราบ ปราม เสี้ยน หนาม ราบ เรียบ แล้ว, ทรง พระ ดำริห์ จะ รวม ประเทศ สกอตแลนด์ กับ ประเทศ อังกฤษ, ให้ เปน เขตร แดน เดียว กัน. แต่ ไม่ สม ดัง พระไทย ประสงค์ ด้วย ชาว พระ นคร ทั้งสอง ไม่ ยอม เข้า แดน เดียว กัน. ใน คฤสต ศักราช ๑๖๑๓ ปี ปรินซ ฮอฟเวละ พระราช บุตร องค์ ใหญ่ ของ เยม ถึง ความ พิราไลย, พะชนม์ ได้ ๑๘ พรรษา. ครั้น อยู่ มา เยม ตรัส ประภาษ ว่า, จะ ส่ง ราชทูต ไป กล่าว พระราช ธิดา ของ เจ้า แผ่นดิน สเปน มา เปน พระ ชายา ของ ชาลีซ์ พระราช บุตร ที่ สอง ของ พระองค์. ชาลิซ์ ราชบุตร ทราบ กระแส พระ ราช โองการ ดั่ง นั้น, จึ่ง ทูล อ้อนวอน พระราช บิดา ว่า, จะ ขอ ไป ดู ให้ เหน ก่อน. พระราช บิดา ก็ โปรด อนุญาต ยอม ให้ ไป. ชาลิซ์ ก็ เสดจ ไป โดย มรรคา เมือง ฝรั่งเสศ, ได้ ทอด พระเนตร เหน พระ ราชธิดา เจ้า แผ่นดิน ฝรั่งเสศ, ก็ ภอ พระไทย. แล้ว เสดจ ล่วง ไป ถึง เมือง สะเปน. ทอด พระเนตร พระราช ธิดา เจ้า แผ่นดิน สะเปน ไม่ ต้อง พระไทย. เสดจ กลับ มา ทูล พระราช บิดา, ให้ ทรง พระ กรุณา โปรด ส่ง ราชทูต ไป กล่าว พระราช ธิดา เจ้า แผ่นดิน ฝรั่งเสศ. พระราช บิดา ก็ ผ่อน ให้ ตาม พระไทย, แต่ ยัง มิ ได้ ทรง จัด แจง การ นั้น ให้ สำเรจ. เยม เจ้า แผ่นดิน ก็ ทรง พระประชวร เปน ไข้ จับ, สิ้น พระชนม์ ใน คฤสตศักราช ๑๖๒๕ ปี. พระชนม์ ๕๙ พรรษา, อยู่ ใน ราช สมบัติ ๒๒ ปี, มี พระราชบุตร ๒ องค์ พระ ราช ธิดา หนึ่ง องค์. ตั้ง แต่ แผ่นดิน เยม สืบ มา, เมือง อังกฤษ กับ เมือง สกอตแลนด์, พระ เจ้า แผ่นดิน องค์ เดียว กัน.

คลอง ขุด ใหม่

๏ เราได้ยิน ว่า เรื่อง คลอง ขุด ใหม่ นั้น กอเวอแมนต์ กรุง เทพ ฯ ไม่ ยอม ให้ ตั้ง หวย เก็บ เงิน ค่า คลอง นั้น เรา จึ่ง ดี ใจ นัก แต่ ก่อน ฤๅ กัน ว่า จะ ตั้ง หวย ที่ แขวง เมือง นครไชยศรี แห่ง หนึ่ง สาคร บูรี แห่ง หนึ่ง ข้าพเจ้า จึ่ง ไม่ สบาย ใจ นัก เห็น ว่า พระ ภาษีสมบัติ คง จะ คิด อ่าน ชัก ชวน ให้ คน ทั้งปวง ที่ ตั้ง อยู่ ดี สบาย นั้น ให้ มา เล่น ด้วย ปรารฐ นา จะ ได้ ทรัพย์ สมบัติ มาก ทวี ขึ้น เรว คง เปน เหตุ ที่ จะ ให้ การ เล่น เบี้ย เล่น ไป อัน เปน การ ร้าย อยู่ แล้ว ให้ ร้าย แรง ขึ้น กว่า นั้น อีก ร้อย เท่า ให้ ฝูง ราษฎร ทั้งปวง เมา ไป ด้วย การ เล่น ให้ เปน บ้า ใน การ นั้น ทุก วัน ทุก เดือน กว่า การ ดี ของ เขา จะ เสื่อม เสีย ไป หมด ทั้ง ทรัพย์ สิ่ง ของ บุตรภรร ยา ก็ จะ ยับ เยิน ไป เรา จึ่ง เห็น ว่า การ เหมือน ยัง กอเวอแมนต์ กรุง เทพ ฯ ยอม ให้ พระ ภาษีสม บัติบริ บูรณ์ ไป ฬ่อ ลวง ฝูง ราษฎร ทั้งปวง โดย ความ ที่ นิ มิตร ฝัน ว่า จะ ได้ ทรัพย์ ง่าย เรว เมื่อ กำลัง ฝัน อยู่ นั้น ก็ ยอม ให้ พระ ภาษีสมบัติ บริบูรณ์ ชิง เอา เสีย ตาม ที่ ชอบ ใจ ฤๅ จะ เปน ยัง กอเวอแมนต์ ยอม ให้ พระภาษี ไป ปลุก เรียก ภูต ปีศาจ มาก มาย มา ช่วย ฬ่อลวง ฝูงราษฎร เพื่อ จะ ได้ ชิง เอา เงิน ทอง ของ เขา ไม่ ให้ อะไร ตอบ แทน แก่ เขา เลย คือ เอา ตาม ฤทธิเดช กฎ หมาย หลวง ที่ กอเวอแมนต์ กรุง เทพ ฯ ไม่ ยอม นั้น เปน การ ดี นัก ควร ที่ จะ สรรเสิญ เปน สำคัญ พยาน ว่า กรุง เทพ ฯ อัน หนุ่ม ๆ ยัง กำลัง ดำ เนิร ใน ทาง ที่ จะ ให้ เมือง ดี ขึ้น เรา มี ความ หวังใจ ว่า การ ดี ยัง นี้ จะ ไม่ อยุด กว่า จะ เปลี่ยน กฎ หมาย จะ ให้ การ เล่น เบี้ย เล่น หวย ทุก อย่าง นับ เนื่อง เข้า ใน การ ขโมย ปล้น เหมือน กัน แล ทำ โทษ แก่ คน ที่ เล่น เบี้ย เล่น หวย จง สาหัส ดุจ โทษ โจร ผู้ร้าย ควร ที่ จะ มี กฎหมาย ห้าม ดั่ง นี้ เพราะ เปน การ ร้าย ใหญ่ จริง เปน เหตุ ที่ ให้ เกิด การ ขะโมย การ ปล้นการ เสีย ใจ นัก ทุกวัน นี้ กอเวอแมนต์ จัด แจง ให้ มี การ เล่น คน ทั้ง ปวง ก็ เห็น ว่า เปน การ ดี คน ทั้งปวง จึ่ง ไม่ มี ความ อาย อดสู กัน ถ้า กอเวอแมนต์ ห้าม ไม่ ให้ ทำ แล้ว คน ดี ก็ จะ คิด อาย คิด กลัว เกรง แต่ เงิน ที่ ได้ เพราะ เล่น เบี้ย นั้น เหมือน ดูด เนื้อ แล โลหิต ฝูง ราษฎร ทั้งปวง ให้ อ่อน กำลัง ไป แล เหมือน จะ ตัด แขน ข้าง หนึ่ง ขา ข้าง หนึ่ง เพื่อ จะ บำ รุง แขน แล ขา ข้าง หนึ่ง เปน การ บ้า ทั้ง นั้น กอเวอแมนต์ ยอม แก่ ตัว ว่า ถ้า ไม่ ได้ เก็บ อากร บ่อน เบี้ย คน ทั้งปวง ก็ คง จะ เล่น เหมือน กัน เพราะ เขา ชอบ ใจ เล่น นัก กอ เวอแมนต์ จึ่ง เหน ควร จะ ตั้ง ที่ สำรับ เล่น ที่ อื่น ๆ ทั้ง ปวง ให้ ห้าม เสีย เหน ว่า ดี กว่า ที่ จะ ยอม ให้ คน ทั้ง ปวง เล่น ใน บ้าน ของ ตัว ตาม อำเภอใจ ที่ กอเวอแมนต์ คิด ดั่ง นี้ ไม่ ถูก ไม่ เหน ด้วย เปน ความ อับัญญา เหมือน การ ปล้น การ ขะโมย กอเวอแมนต์ เหน ว่า มี กำลัง มาก จะ ห้าม ปราม ไม่ ไหว ก็ ควร จะ ยอม ให้ มี ที่ ทาง บ้าน ช่อง ที่ จะ ขะโมย กัน ได้ แล จัด ให้ มี เจ้า ภาษี นาย อา กร เก็บ เงิน เพราะ การ ขะโมย แล ยอม ให้ เจ้า ภาษี มี อำนาถ ชัก ชวน คน ทั้ง ปวง ให้ อุสาห์ ขะโมย กัน จึ่ง จะ ได้ เงิน หลวง มาก ที่ กอ เวอแมนต์ แก่ ตัว ว่า ไม่ มี กำลัง ที่ จะ จัด ให้ การ เล่น เบี้ย น้อย ลง ๆ ไม่ ได้ นั้น เปน ความ ไม่ จริง เก้ เปน อย่าง นั้น จึ่ง ใช้ กอเวอแมนต์ กรุง ฯ เทพ ฯ อ่อน กว่า กอเวอแมนต์ ทั้ง ปวง ใน โลกย ที่ กอ เวอแมนต์ จะ แก่ ตัว ว่า จะ จัด ให้ การ ขะโมย การ ปล้น น้อย ลง ไม่ ได้ นั้น ก็ เปน ที่ สำแดง การ อับัญญา เหมือน กัน อนึ่ง ผู้ ที่ ปฤกษา ราชการ บ้าน เมือง ลาง คน ว่า ให้ กอเวอแมนต์ มี กำลัง ขึ้น น่อย หนึ่ง ก่อน แล้ว จะ จัด แจง ห้าม การ เล่น เบี้ย เล่น หวย หมด ที่ เดียว มี คำ ตอบ ว่า กอเวอแมนต์ กำลัง หว่าน พืชน์ ความ อยาก จน แล การ ร้าย ต่าง ๆ โดย เล่น เบี้ย เล่น หวย อยู่ นั้น นาน ไป ข้าง น่า สัก เท่า ใด จึ่ง จะ เกิด กำลัง ขึ้น เล่า

๏ คำ สรรเสิญ ตัดสิน ฯะ

๑ ขอ สรรเสิญ ซึ่ง ความ ฯ พณ ฯ สมุหพระกระลาโหม ตัดสิน เรื่อง ความ นาย อากร เตา สุรา เมือง สมุทสงคราม ที่ เกิด ความ วิวาท ด้วย จับ สุรา เถื่อน พวก จีน บ้าน ดอนกระเบื้อง นั้น ท่าน ตัด สินโดย ยุติธรรม เปน ที่ สุด ควร ที่ ลง พิมพ์ จดหมาย เหตุไว้ เปน แบบ ต่อ ไป ใน แผ่นดิน สยา มแต่ ท่าน ผู้ อื่น ๆ จะ ใช้ แบบ นี้ ฤๅไม่ นั้น ไม่ ทราบ มิ ได้ ข้าพเจ้า ขอ ถ่ำ เลิก ความ เก่า ขึ้น เทียบ ให้ ท่าน ช่วย สรร เสิญ ความ ดี ความ ยุติธรรม ของ ฯ พ ณ ฯ ด้วย เดิม ณวัน เดือน ใด จำมิได้ ปี ชวด ฉ ศก จุล ศักราช ๑๒๒๖ จีน พก ซึ่ง

เปน น้อง ต่าง มารดา กัน กับ พระภาษีสมบัติบริบูรณ ทำ เรื่อง ราว ประมูล เงิน หลวง ขึ้น แย่ง เอา อากร เตา สุรา เมือง จันทบุรีย แต่งให้จีน เซ่ง เปน ตัว นาย อากร จีน หนู เปน หลงจู๊ จีน พุก เปน นาย ประกัน ตั้ง ลัก อยู่ ณ กรุง ฯ เทพ ฯ ครั้น จีน เซ่ง จีน หนู ออกไป ตั้งโรง ต้มน้ำ สุรา จำ หน่ายไม่ สู้ช้า นาน นัก เหน ว่า ขาด ทุน เพราะ ประ มูล เงิน หลวง ขึ้น มาก นัก ก็ คิด อ่าน กัน ทำ การ คด ๆ โกง ๆ จีน หนู หลงจู๊ ก็ คบ หา พรรค พวก ซึ่ง เปน คนโกง คน เก้ง คน ตั้ง หลาย ซึ่ง หนี ลูกทาง คน หา หลัก มิได้ แล คน เจ้า ถ้อย หมอ ความไว้ เปน อัน มาก แล้ว ก็ให้ไป เที่ยว สืบ หา ชาว ราษฎร ไทย จีน ซึ่ง ตั้ง บ้าน เรือน ทำ มา หา กิน แล ทำ สวนไร่ นา แล สวน พริกไทย ทุก ๆ ตำบล แขวง เมือง จันทบุรีย ซึ่ง มี ทรัพย สิ่ง ของ ช้าง ม้าโค กระบือ แล สวนไร่ นา ได้ ความ จริง แล้ว ก็ไป บอก จีน หนู หลง จู๊ให้ทราบ จีน หนูหลงจู๊ ก็ หา สิ่ง ของ ต่าง ๆ ไปให้ท่าน ผู้ สำเร็จ ราช การ เมือง ท่าน ผู้ ช่วย ราชการ แล กรมการ ใหญ่ น้อย ทั้ง สิ้น แล หมั่นไป ฝาก ตัวให้ท่าน ใช้สอย มิ ได้ ขาด เพราะ จะ คิด ทำ การ ชั่ว ยาบ ช้า หา ผล ประโยชน เปน ของ ตัว ด้วย ความโกง ๆ แล้ว ก็ให้ พรรค พวกไป ทำ น้ำ สุราเถื่อนใส่ ขวด บ้าง ให้บ้าง เอาไปใส่ ใน บ้านไทย จีน เช่น ว่า มา แล้ว นั้นได้ ดั่ง ปราฐนา ก็ ทำ เปนไป รับ สืน บล นำ เอา พรรค พวก จีน หนู หลงจู๊ไป จับ น้ำ สุรา เถื่อน ที่ พวก ของ มันไปใส่ ไว้ ก็ คงได้ทุก ครั้ง แล้ว มัน ก็ ริบ ราษ กวาด เอา ทรัพย สิ่ง ของ ช้าง ม้าโค กระบือ ไทย จีน เจ้า ของ บ้าน ทั้ง ภรรยา บุตร ทาษใหญ่เล็ก ชาย หญิง เอา ไป จน สิน ประมาณ สิบ แปดสิบ เก้า ราย ราย หนึ่ง นั้น จีน เจ้า ของ บ้าน มี บุตร หญิง สาว สอง คน ครั้น มัน จับไป ถึง โรง เตา สุรา แล้ว มัน จับ จีน ผัว เมีย จำ ด้วยคื่อ คับ แล้ว อ้าย จีนหนู หลงจู๊ บังยาจ จับ บุตร หญิง ทั้ง สอง คน เอาไป บ้าน มัน แล้วมัน ทำ ข่ม ขืน จน ถึง ชำเรา แล ราษฎร ไทย จีน ซึ่ง ต้อง จับน้ำ สุราโดย เท็จ นั้น ได้ ความ เดือด ร้อน ไป ร้อง ทุกข์ ต่อ ท่าน ผู้ สำเร็จ ราชการ เมือง ท่าน ผู้ ช่วย ราช การ แล กรมการ ก็ไม่ เอา ธุระไม่ฟัง ถ้อย คำ เพราะ จีน หนู หลงจู๊ เตา สุรา มัน เอาโค กระบือ ซึ่ง จับมาได้ นั้นให้ เปน ของ กำนัน กับ ท่าน บ้าง บ่อย ๆ ภาย หลัง ทราบ ว่า พวกไทย จีน ซึ่ง ต้อง จับ น้ำ สุราโกง ๆ ของ จีน หนู ผู้ทร มาน กาย เข้า มา ณ กรุง ฯ ร้อง ถวาย ฎีกาใน หลวง ก็ได้ ทรง ทราบโปรดให้ ฯ พณ ฯ มหาโกษา ธิบดี ตัด สิน ด้วย เปน หัว เมือง ขึ้น กรมท่า จีน พุก ก็ เข้า เดินใน แล พวก กระลาการ ศาล กรมท่า กลาง ความ ฎีกา ก็ ชัก ช้า มา จน ทุก วัน นี้ ยังไม่ เสร็จ ที่ เสร็จไป แล้ว นั้น ทราบ ว่า ฯ พณ ฯมหาโก ษา ธิบดี ตัด สินให้คืน สิ่ง ของ ซึ่ง จีน หนู ริบ เอาไป เท่า นั้น จีน หนู ทำ การ ยาบ ช้า ถึง เพียง นี้ จะ มีความ ผิด ฤๅไม่ ก็ไม่ ทราบ ถ้าไม่มี ความ ผิด แล้ว เหตุใด จึง ต้อง คืน ทรัพย สิ่ง ของให้กับ ผู้ ต้อง จับ น้ำ สุรา เถื่อน ถ้า จะ ว่า ทำ ผิด พระราช กำหนด กดหมาย เหตุใด จึ่งไม่ ต้องโทษ แล ปรับไหมให้ผู้ ชะนะ ก็ เปน ที่ ประลาดใจ ด้วย กดหมาย สยามไม่ใคร่ จะ เหมือน กัน เพราะ ๆ พณ ฯสมุห พระ กระ ลาโหม ตัด สิน ความ จับ น้ำ สุรา เถื่อน บ้าน ตรกระเบื้อง แขวง เมือง ราชบุรีย นั้น มี อยู่ จะ แจ้ง เหน แพ้ แล ชะนะ แต่ ยังได้ว่าเปน ความ ประนอม ยอม กัน เอง เสีย บ้าง ข้า พเจ้า เปน คน มา จาก ทางไกล ไม่ สู้ สัน ทัด ทำเนียม แล กดหมายใน ประเทษ สยาม ฤๅ จะ เปน ด้วย ทำ เนียม หัว เมือง ฝ่าย ตวัน ออก กับ ฝ่าย ตวัน ตก ไม่ เหมือน กัน กระ มัง ถ้า ท่าน ทั้ง หลาย ทราบ ทำเนียม อย่างไร เปน แน่โปรด จด หมาย ลง พิมพ์ ตอบให้ ข้าพเจ้า ทราบ ด้วย ข้าพเจ้า จะ แสดง กำเนิด ของ จีน หนู หลงจู๊โรง เตา สุรา เมือง จันท บุรีย เมื่อ ปี ชวด ฉศก จะ ต้อง เรียก ว่า อ้าย จีน พัน ทาง เพราะ บิดา มัน เปนไทย มารดา มัน เปน ยวน แต่ ตัวมัน ไว้ผม แต่ง ตัว เปน จีน จะ เรียก ว่า อะไร ถ้า มัน แต่ง เปน ไทย เห น จะ ต้อง ด้วย ธรรมเนียมโบราณ ตาม เพศ บิดา ข้าพเจ้า ว่า มา ทั้ง นี้ เพราะ มี ความ ขัน ๆ อยู่ใน ใจ ว่า เหตุไร คน ซึ่ง เปน คน อาศัย อาธรรม จึ่ง มี อำนารถ ทำ ได้ ต่าง ๆไม่ มีโทษ มี ผิด ๆ กับ ประเทษ อื่น ๆ เปน อัน มาก ดู เหมือน อยาก ที่ จะ รักษา ตัว เพราะ ความ จริง ก็ใช้ ไม่ได้

๏ ข่าว กรุง เทพ ฯ ฯะ

๏ พระ บาท สมเดจ พระจอมเกล้า พระเจ้า อยู่หัว เสดจ กลับ จาก เมือง พระพิศณุโลกย์, ณวัน พุทธ เดือน ๑๑ แรม ๑๔ ค่ำ, ข่าว มา แต่ เมือง พระพิศณุโลกย์, ว่า เข้าใน ท้อง นา ฝ่าย เหนือ นั้น ดี นัก. แล น้ำเหนือนั้น ลดลง ๒ วา แล้วยัง ภูก อยู่อีก

๖ วา, ใน หลวงได้ แรก เสดจ์ พระราชทาน พระกะฐิน ณวัน ศุกร เดือน ๑๒ ขึ้น ๒ ค่ำ, เสดจ์ โดย ขบวน พยุหยาตรา มา วัด พระเชตุพล, วัด ราชบุรณ์, วัด สุทัศน์, ขึ้น ๓ ค่ำ เสดจ วัด จักรวัติราชาวาศ, วัด สัมพันธวงษ์, วัด ปะทุมคงคา, ขึ้น ๔ ค่ำ พระเจ้า อยู่หัว ทรง เรือพระ ที่ นั่ง เสดจ โดย ชลมารค์ แห่ โดย กระบวน พยุหยาตรา เสดจ มา พระ ราชทาน พระกะฐิน วัด บางว้าใหญ่, วัด อะรุณ, วัด หงษาราม, วัด บพิตรภิมุข, ขึ้น ๕ ค่ำ เสดจ วัด โสมนัศวิหาร, วัด บรมนิวาศ, วัด มหาพฤฒาราม, ขึ้น ๖ ค่ำ เสดจไป คลอง บางกอกใหญ่. วัด หนัง, วัดนางนอง, วัด ราชโอรศ, วัด ราชสิทธ, ขึ้น ๗ ค่ำ วัดปรยูรวงษ์, วัด บุปผาราม, วัวพยาญาติ, วัด อนงค์, ขึ้น ๘ ค่ำ วัด กัญญาณมิตร, วัด บางว้าน้อย, วัด สุวรรณาราม, ขึ้น ๙ ค่ำ วัด เครือวัน, แล้ว จะ เสดจ ไป ไหน อีก หา ทราบ ไม่, ขึ้น ๑๐ ค่ำ วัด ชีโพรสาราม, วัด โมลีโลกย์, วัด สังขจาย, ขึ้น ๑๒ ค่ำ วัด สเกษ, วัด สระประทุมวัน แล้ว เลิก การ พระ ราชทาน พระ กะฐิน. ข้าพเจ้า ได้ ใส่ จดหมาย เหตุ แต่ ที่ ทราบ, ที่ไม่ ทราบ ว่า วัด ไหน อีก ก็ไม่ รู้ ที่ จะ ว่า ได้.

๏ หนึ่ง ซิดับละยู เวอชินเอศ ไควเออ, ได้ โดยสาร เรือ เจ้า พระยา เข้า มา ถึง เดือน ๑๑ แรม ๑๓ ค่ำ. ท่าน ก็ ค่อย ยังชั่ว ขึ้น ได้ ยิน ว่า ท่าน จะ กลับ ไป ยัง เมือง สิงสโปร ตั้ง ห้าง อยู่ นั้น.

๏ เรา ได้ ยิน ว่ามิศเตอ ดาเนิเอลวินซอ, ชาติ ฝรั่ง เสศ เสมียร เจ้า พระยา ทิพากร วงษ ผู้ ว่า การ ต่าง ประเทศ, ใน หลวง ได้ แต่ง ให้ นำ ของ ประลาด ๆ ที่ มี อยู่ ใน เมือง ไทย, เอา ไป ถึง เมือง ปาริด เพื่อ จะ ได้ สำแดง ของนั้น, ที่ สำแดง วัน ใหญ่ ใน เมือง ปาริด. แล ที่ นั้น เอมบีรอ ฝรั่ง เสศ ได้ จัด แจง ไว้ ใหญ่ โต งด งาม นัก, สำรับ ใคร ๆ ชาว บ้าน ชาว เมือง ทั้ง ปวง, ใน โลกย นี้ มี ของ สิ่ง ใด ๆ เปน ประลาด แล้ว, ครั้น ถึง เดือน ห้า เดือน หก ฤๅ เดือน ๗ เดือน ๘ คน ก็ เอา ของ ประลาด มา สำแดง ใน ที่ นั้น. เรา ได้ ยิน ว่า ใน หลวง ได้ จัด แจง ของ ประลาด ๆ หลาย สิ่ง นัก, ให้ มิศเตอ ดานิเอล วินซอ นำ ไป สำแดง ที่ นั้น. ข้าพเจ้า ทราบ ความ ว่า, คน ชาว ประเทศ ยุโรบ อยู่ใน กรุง ฯ เทพ ฯ อยาก จะ ทราบ บ้าง, ว่า ของ สิ่ง ใด ที่ ใน หลวง ได้ ฝาก ไป. ถ้า ใน หลวง จะ โปรด ให้ เอา ชื่อ สิ่ง ของ นั้น ลง พิมพ์, คน ทั้ง ปวง ก็ จะ ขอบ พะ เดช พระคุณ นัก. ข้าพเจ้า จึ่ง อาจ ขอ ใน หลวง ได้ โปรด ประทาน ให้ ทราบ.

๏ ข่าว มา ทาง เตลิแกรฟ ฯะ

๏ ลอนดอน เดือน ๑๐ แรม ๕ ค่ำ, เปรศเดน ยอนซัน, เจ้า เมือง ยูใน ทิศเทศ, ความ ที่ คน ทั้งปวง เคย นับ ถือ ท่าน นั้น เสื่อม น้อยไป. คน ที่ อยู่ ฝ่าย คอนเตรศ นั้น มาก ขึ้น. อนึ่ง ฝ้าย ปลูก ใน แขวง เมือง ยูในทิศเทศ ฝ่าย ใต้ นั้น เสีย ไปมาก. อนึ่ง น้ำ ท่วม ที่ ประเทศ ฝรั่งเสศ ของ เสีย มาก มาย.

๏ ลอนดอน เดือน ๑๐ แรม ๘ ค่ำ ข่าว ว่า, ที่ เกาะ แคนเดีย เปน เมือง ขึ้น แก่ เมือง รุ่ม, เกิด เปน ขบถ ได้ รบ กัน หลาย ครั้ง. อนึ่ง ไมตรีออศเตรีย กับ เมือง อิตาลี ที่ ประทับ ลง แล้ว.

๏ ลอนดอน เดือน ๑๐ แรม ๑๑ ค่ำ, ความ นี่ เมือง ยูใน ทิศเทศ ใน เดือน เสบเตมเบอ เดือน เดียว, ได้ ใช้ ๑๕๐ แสน เหรียน.

๏ ลอนดอน เดือน ๑๐ แรม ๑๒ ค่ำ, ข่าว ว่า เอมบีรอ แมคศิมิเลียน เจ้า เมือง เมกศีโก, ได้ ว่า ไว้ จะ ไม่ ละ เมือง เมกศีโก เลย.

๏ ลอนดอน เดือน ๑๐ แรม ๑๔ ค่ำ ข่าว ว่า, บิศชับ ที่ เปน ครู ใหญ่ คฤศตสาศนา ที่ เมือง กาละกะตา ตกน้ำ ตาย, เมื่อ กำลัง เดิน ลง ตะพาน จะ ลง กำปั่น ไฟ ก็ ตก ลง ใน น้ำ ตาย.

๏ ลอนดอน เดือน ๑๐ แรม ๑๕ ค่ำ, ข่าว ว่า ที่ เมือง ลิศ แขวง เมือง อังกฤษ, ฝูง ราษฎร ทั้งปวง ประชุม กัน มาก มาย ว่า กล่าว คอเวอแมนต์ อังกฤษ, ต้อง ยอม ให้ ผู้ ชาย ทั้งปวง ชาว อังกฤษ อายุ ครบ ๒๑ ปี แล้ว ให้ เข้า ใน การ เลือก ขุนนาง ให้ ได้.

๏ อนึ่ง เมือง ฮะโนเวอ แล เมือง ฝรั่งฟด แล เมือง กัศเซน แล เมือง นัศซอ ก็ ขึ้น แก่ เมือง ปรอศเซีย เมื่อ วาน นี้.

๏ ข่าว มา ด้วย จดหมายเหตุ ต่าง ๆ ฯะ

๏ เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๐ ค่ำ, ข่าว เมือง ฝรั่งเสศ ว่า ราช การ ที่ เมือง เมกศีโก, ก็ เกิด ความ รำคาน ใจ นัก แก่ คอเวอแมนต์ ฝรั่งเสศ. คอเวอแมนต์ ฝรั่งเสศ จึ่ง ใช้ ขุนนาง ผู้ ใหญ่ ให้ ไป สืบ ดู ความ ที่ เมือง เมกศีโก.

๏ อนึ่ง โรค ลง ราก ที่ เมือง ปาริด ก็ อยุดแล้ว, แต่ เกิด ที่ เมือง มาเซล ขึ้น.

๏ อนึ่ง เกิด การ ศึก กัน, คือ เมือง ปาเรซิล กับ เมือง ปาเรเคว รบ กัน เดือน ๘ ที่ ๒ ขึ้น ๖ ค่ำ, เมือง ปาเรเคว ได้ ชนะ.

กำปั่น เข้า มา กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อไร	กำปั่น ชื่อไร	กับบีตันชื่อไร	กี่ ตอน	เรือ อไร	มาแต่ไหน
เดือน ๑๑ แรม ๑๔ ค่ำ	วินด์วารด์	บาเรศ	๗๘๒	ชิบอะเมริกา	ฮองกง
เดือน ๑๑ แรม ๑๔ ค่ำ	อิมเปรกเนเบิล	วอลรันต์	๓๑๐	กล ไฟ สยาม	ชาย ทเล
เดือน ๑๒ ขึ้น ค่ำ ๑	มีติศ	นิกกอลซัน	๖๑๓	ชิบฮันโนเวอ	สิงคโปร์
เดือน ๑๒ ขึ้น ค่ำ ๑	ติการีนา	นักเกตา	๒๓๕	บากอังกฤษ	ปตาเวีย
เดือน ๑๒ ขึ้น ค่ำ ๑	นัวฟอล์	ยัง	๒๐๐	บาก สยาม	ไซ่ง่อน
เดือน ๑๒ ขึ้น ๒ ค่ำ	เอต์คารอศ	ปรินตา	๒๗๘	บากฮันโนเวอ	มะเกา
เดือน ๑๒ ขึ้น ๓ ค่ำ	เซนต์ปอล์	ไลเซอ	๒๙๙	บากสยาม	สิงคโปร์
เดือน ๑๒ ขึ้น ๓ ค่ำ	อะละเบิด	สะโรเดอ	๒๙๔	สกูเนอฮำเบิก	ฮองกง
เดือน ๑๒ ขึ้น ๖ ค่ำ	แอมเมโซน	เบลซอด	๒๑๘	ปริกปรอศเซีย	ฮองกง

ออกไป เมื่อไร	กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ				จะไป ไหน
เดือน ๑๒ ขึ้น ค่ำ ๑	อิเลกตรา	เปตตรี	๖๐๖	ชิบ อังกฤษ	ฮองกง
เดือน ๑๒ ขึ้น ๓ ค่ำ	โคล์เดนฟลีซี	ซิมซอน	๒๖๐	บาก อังกฤษ	ฮองกง
เดือน ๑๒ ขึ้น ๕ ค่ำ	เจ้าพรยา	อรตัน	๓๕๓	กลไฟสยาม	สิงคโปร์
เดือน ๑๒ ขึ้น ๖ ค่ำ	นิวยอก	เมียนนิท	๓๖๘	บากอังกฤษ	ฮองกง
เดือน ๑๒ ขึ้น ๖ ค่ำ	เรลเว	คอนเซบซัน	๒๑๓	ปริกสยาม	ปตาเวีย
เดือน ๑๒ ขึ้น ๗ ค่ำ	ธีรา	บักโฮลด์	๕๗๓	สกูเนอสยาม	ฮองกง
เดือน ๑๒ ขึ้น ๗ ค่ำ	ปริลเลียนต์	เครตอน	๑๒๐	ปริกสยาม	ปตาเวีย
เดือน ๑๒ ขึ้น ๘ ค่ำ	แอบบัศฟอศ	วินุศ	๕๒๗	บากอังกฤษ	นิงโป

เมือง ปาเรซิล เสีย นาย ทัพ ๒๘๐ คน ทหาร ๘ พัน คน, เสีย เครื่อง สาตราวุธ มาก มาย.

๏ อนึ่ง เอมบีรอ ฝรั่งเสศ มี หนังสือ หมาย ประกาศ แจก ถึง เมือง ทั้งปวง ใจ ความ ว่า, ที่ เมือง ปรอศเซีย ได้ ชนะ ได้ เปน ใหญ่ เรา ชอบ ใจ มิ ได้ มี ความ อิจฉา. ที่ เมือง เยอมะเนเลก ๆ หลาย เมือง ขึ้น กับ ปรอศเซีย นั้น เรา ก็ ชอบ ใจ. เรา เหน ว่า คง จะ เกิด ความ ศุข แก่ ประเทศ ยูโรป มาก กว่า แต่ ก่อน. ถึง กระ นั้น ควร ที่ เมือง เรา ก็ จะ ต้อง จัด แจง ให้ ทัพ บก ทัพ เรือ มี กำลัง ขึ้น, เพื่อ จะ ได้ รักษา เขตร แดน เมือง ของ เรา ไว้ ให้ มั่นคง. อย่า ให้ เมือง ใด ๆ คิด สงไสย กลัว การ ที่ เรา จะ ทำ นั้น.

๏ เดือน ๘ ที่ ๒ ขึ้น ๗ ค่ำ, พวก ที่ ขึ้น แก่ คอนเตรศ เมือง ยูในติศเทศ นั้น, ก็ กล่าว โทษ เปรศเดน ยอนซัน, ว่า มี ใจ ออก หาก จาก เมือง คิด ขบถ เสีย แล้ว, เหน ที่ การ ของ ท่าน จะ ไม่ ยั่ง ยืน ได้.

๏ อนึ่ง ข่าว ว่า เอมบีรอ ฝรั่งเสศ ประชวน มาก. คอเวอ แมนต์ ฝรั่งเสศ ก็ กลัว ว่า จะ ไม่ อยู่ นาน.

๏ ลอนดอน เดือน ๘ ที่ ๒ ขึ้น ๑๔ ค่ำ ข่าว ว่า, เพราะ เอมบีรอ ฝรั่งเสศไม่ ได้ ออก ชื่อ เมือง อังกฤษ ใน หมาย ประกาศ นั้น, อังกฤษ จึ่ง สงไสย นัก. อนึ่ง เอมบีรอ ฝรั่งเสศ จะ จัด ทหาร บก ทหาร เรือ ให้ ดี ขึ้น มาก กว่า แต่ ก่อน นัก.

๏ อนึ่ง ข่าว มา แต่ เมือง เมกซีโก ข่าว ไม่ ดี ว่า เมือง เมกซีโก ดู เหมือน จะ เสีย ไป.

๏ อนึ่ง เอมบีรอ ฝรั่งเสศ เสดจ์ ไป ถึง ที่ ตำบล ไบอาริศ, เพื่อ จะ ได้ รักษา พระ โรค.

๏ อนึ่ง ข่าว มา แต่ เมือง เตอเก ว่า เกาะ แคนเคีย ที่ คิด ขบถ นั้น ก็ ยอม แพ้ แก่ เมือง รุ่ม แล้ว.

๏ ข่าว มา แต่ เมือง คานิดา ประเทศ ฝ่าย เหนือ อะเมริกา ที่ ขึ้น แก่ อังกฤษ, ว่า เจ้า เมือง คานิดา นั้น, กลัว พวก พีเนียน จะ มา ทำ อันตราย เมือง คานิดา, พวก พีเนียน นั้น คือ ชาว ไอยลันด์, ก็ ได้ ข้าม ฝาก ไป อยู่ ใน เมือง ยูในติศเทศ เปน หลาย แสน คน. เขา คิด แค้น เมือง อังกฤษ นัก, เพราะ เข้า ใจ ว่า อังกฤษ ข่ม ขี่ มา หลาย สิบ ปี มา แล้ว, คอเวอเมนต์ คานิดา ไป ขอ ทหาร แต่ คอเวอเมนต์ อังกฤษ ๆ โปรด ให้ ทหาร ไป สอง กอง ข้าม ทเล ไป ช่วย.

๏ ข่าว มา แต่ เมือง จีน ฯะ

๏ มี ข่าว ว่า ที่ เมือง โฮนำ, มี หนังสือ ปิด ไว้ ที่ ประตู เมือง เปน ใจ ความ ว่า ควร ที่ พวก จีน จะ มี น้ำใจ เปน อัน หนึ่ง อัน เดียว กัน. คิด ฆ่า พื้น ชาติ ยูโรป มี อังกฤษ เปน ต้น, อย่า ให้ มี ใน เมือง จีน ต่อ ไป.

๏ อนึ่ง จีน ทหาร ของ เจ้า เมือง นันกิ๋ง ขะโมย ของ ๆ ราษฎร ทำ วุ่นวาย นัก, เจ้า ก็ ให้ จับ ตัว คน ผู้ เปน นาย การ ๕๔ คน นั้น ตัด ศีศะ เสีย.

๏ อนึ่ง คำมีศซันนา ชื่อ ปิ้น ชาติ จีน ไป เมือง อังกฤษ. แล เมือง ฝรั่งเสศ กลับ มา แล้ว, จะ ลง พิมพ์ เรื่อง ระยะ ทาง ที่ ตัว ได้ เที่ยว ไป ใน พื้น บ้าน พื้น เมือง อังกฤษ แล ฝรั่งเสศ. เขา ว่า จะ เปน เรื่อง น่า อ่าน นัก.

๏ อนึ่ง พวก สลัด ที่ ได้ ฆ่า กัปตัน เฮาส, กำปั่น อะเมริกา ชื่อ ลูปรา นั้น, ก็ ยัง หา ได้ จับ ไม่, แต่ จับ จีน ที่ สงไสย ไว้ ได้ หลาย คน แล้ว, ชำระ ดู ก็ ยัง หา เปน สัตย ไม่.

๏ อนึ่ง เกิด พยุ ที่ชาย ทเล เมือง จีน, เรือ กำปั่น แตก หลาย ลำ.

๏ ปฏิทิน บอก โมง แล ทุ่ม ใน ข้าง แรม เดือน ๑๒ นี้. ฯะ

ค่ำ อังกฤษ	ค่ำ ไทย	ค่ำ จีน	อาทิตย์ ขึ้น กี่ โมง	อาทิตย์ ตก กี่ โมง	อาทิตย์ เที่ยง กี่ โมง	จันทร์ ขึ้น กี่ ทุ่ม
เดือน โนเวมเบอ	เดือน ๑๒	เดือน ๑๐				
วัน ศุกร ๒๓ ค่ำ	แรม ค่ำ ๑	๑๖ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๙ นาที	๕ โมง ๔๑ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๓ นาที	ทุ่ม หนึ่ง ๑๑ นาที
วัน เสาร์ ๒๔ ค่ำ	๒ ค่ำ	๗๑ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๙ นาที	๕ โมง ๔๑ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๓ นาที	๒ ทุ่ม ๑๒ นาที
วัน อาทิตย์ ๒๕ ค่ำ	๓ ค่ำ	๑๘ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๙ นาที	๕ โมง ๔๑ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๓ นาที	๓ ทุ่ม ๑๔ นาที
วัน จันทร ๒๖ ค่ำ	๔ ค่ำ	๑๙ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๐ นาที	๕ โมง ๔๐ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๒ นาที	๔ ทุ่ม ๑๒ นาที
วัน อังคาร ๒๗ ค่ำ	๕ ค่ำ	๒๐ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๐ นาที	๕ โมง ๔๐ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๒ นาที	๕ ทุ่ม ๗ นาที
วัน พุทธ ๒๘ ค่ำ	๖ ค่ำ	๒๑ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๐ นาที	๕ โมง ๔๐ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๒ นาที	๕ ทุ่ม ๕๙ นาที
วัน พฤหัศ ๒๙ ค่ำ	๗ ค่ำ	๒๒ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๐ นาที	๕ โมง ๔๐ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๒ นาที	
วัน ศุกร ๓๐ ค่ำ	๘ ค่ำ	๒๓ ค่ำ	๒๐ นาที	๕ โมง ๔๐ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๑ นาที	๗ ทุ่ม ๓๕ นาที
เดือน ดีเซมเบอ						
วัน เสาร์ ๑ ค่ำ	๙ ค่ำ	๒๔ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๐ นาที	๕ โมง ๔๐ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๑ นาที	๘ ทุ่ม ๑๖ นาที
วัน อาทิตย์ ๒ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๒๕ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๐ นาที	๕ โมง ๔๐ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๐ นาที	๘ ทุ่ม ๕๗ นาที
วัน จันทร ๓ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๒๖ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๑ นาที	๕ โมง ๓๙ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๐ นาที	๙ ทุ่ม ๓๘ นาที
วัน อังคาร ๔ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๒๗ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๑ นาที	๕ โมง ๓๙ นาที	ย่ำ เที่ยง ๑๐ นาที	๑๐ ทุ่ม ๒๑ นาที
วัน พุทธ ๕ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๒๘ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๑ นาที	๕ โมง ๓๙ นาที	ย่ำ เที่ยง ๙ นาที	๑๑ ทุ่ม ๕ นาที
วัน พฤหัศ ๖ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๒๙ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๑ นาที	๕ โมง ๓๙ นาที	ย่ำ เที่ยง ๙ นาที	๑๑ ทุ่ม ๔๕ นาที
วัน ศุกร ๗ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	๓๐ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๑ นาที	๕ โมง ๓๙ นาที	ย่ำ เที่ยง ๘ นาที	

๏ ข่าว มา แต่ เมือง ยี่ปุ่น ฯะ

๏ ข่าว ว่า ไทคุน เจ้า เมือง ยี่ปุ่น ตาย, เมื่อ ณเดือน ๙ ข้าง แรม ผู้ ที่ ขึ้น แทน นั้น ชื่อ สตอตบาซี, มี ใจ ชอบ ด้วย การ ค้า ขาย ต่าง ประเทศ ให้ สดวก, ภรรยา ของ เซอหรีปั๊ก เกิด ลูก ผู้ ชาย เดือน ๑๐ ขึ้น ๗ ค่ำ, ถัด มา ถึง เดือน ๑๐ แรม ๑๑ ค่ำ มี ข่าว ว่า, เกิด ความ วุ่นวาย เมือง ยี่ปุ่น กับ อังกฤษ, ชาว ยี่ปุ่น ก็ ดู หมิ่น ดู ถูก เซอหรีปั๊ก ต่าง ๆ, แล ได้ เอา หิน ขว้าง เอา ผู้ พนัก งาน ของ เซอหะรีปั๊ก ที่ เมือง ยะโด.

รางวัล ๖ ตำลึง

๏ การ คะโมย แต่ ณเดือน ๘ ที่ ๒ แรม ๑๒ ค่ำ, ยัง หาได้ ตัว เปน แน่ ไม่. ขอ ให้ ท่าน สืบ เอา ตัว คะโมย นั้น ให้ ข้าพเจ้า ได้. ถ้า ได้ เปน แน่ แล้ว จะ ได้ รางวัล ๖ ตำลึง. คะโมย นั้น นั้น, คือ คะโมย เอา หนังสือ กฎหมาย ไทย บ้าง, สามก๊ก เล่ม ที่ หนึ่ง บ้าง, ถ้า เหน ผู้ ใด เที่ยว ขาย กฎหมาย แล สามก๊ก ถูก ๆ ก็ ควร จะ สืบ ถาม แต่ คน นั้น, ว่า ได้ เอา มา แต่ ไหน.

สามก๊ก

๏ สามก๊ก เล่ม ๒ ได้ ลง พิมพ์ แล้ว, ได้ ผูก เข้า เปน เล่ม ไว้ บ้าง แล้ว. แต่ จะ จำหน่าย ได้ แต่ ที่ ละ น้อย ๆ, จะ จำหน่าย ให้ มาก ไม่ ได้. ด้วย ลูกจ้าง ผู้ ที่ จะ ทำ เข้า เปน เล่ม นั้น น้อย ตัว นัก.

๏ ตำรา น้ำ ขึ้น น้ำ ลง กำหนด ที่ กรุง เทพ ฯ เมื่อ น้ำ เอ่อ ฯะ

๏ ธรรมเนียม อังกฤษ นับ วัน ตั้ง แต่ เวลา เที่ยง คืน วัน น่า, ไป จน เวลา เที่ยง วัน, เรียก ว่า เวลา เช้า. ตั้ง แต่ เที่ยง วัน จน ถึง เที่ยง คืน เรียก ว่า เวลา บ่าย. ทั้ง สอง นี้ เรียก วัน หนึ่ง, เปน ๒๔ ชั่ว โมง. น้ำ ขึ้น ที่ บางกอก ช้า กว่า ที่ ปาก น้ำ ๒ ชั่ว โมง ๔๕ นาที.

เดือน ๑๒ ข้าง แรม

วัน อะไร	กี่ ค่ำ	ขึ้น เมื่อไร	ลง เมื่อไร	ขึ้น บ่าย เมื่อไร	ลง บ่าย เมื่อไร
เดือน ๑๒	ข้าง แรม				
วัน ศุกร	ค่ำ หนึ่ง	ขึ้น ๘ ทุ่ม ๔๕ นาที	ลง ๓ โมง ๓๐ นาที	ขึ้น บาย ๓ โมง	ลง ๕ โมง ๓๐ นาที
วัน เสาร	๒ ค่ำ	ขึ้น ๙ ทุ่ม ๓๐ นาที	ลง ๔ โมง ๑๕ นาที	ขึ้น บ่าย ๓ โมง ๓๐ นาที	ลง ย่ำ ค่ำ
วัน อาทิตย์	๓ ค่ำ	ขึ้น ๑๐ ทุ่ม	ลง ๕ โมง	ขึ้น บ่าย ๔ โมง	ลง ย่ำ ค่ำ ๓๐ นาที
วัน จันทร	๔ ค่ำ	ขึ้น ๑๐ ทุ่ม ๔๕ นาที	ลง เช้า ๕ โมง ๑๕ นาที	ขึ้น บ่าย ๔ โมง ๓๐ นาที	ลง ทุ่ม หนึ่ง
วัน อังคาร	๕ ค่ำ	ขึ้น ๑๑ ทุ่ม ๔๕ นาที	ลง ย่ำ เที่ยง ๓๐ นาที	ขึ้น บ่าย ๕ โมง ๓๐ นาที	ลง ทุ่ม หนึ่ง ๓๐ นาที
วัน พุทธ	๖ ค่ำ	ขึ้น ย่ำ รุ่ง ๓๐ นาที	ลง บ่าย ๓๐ นาที	ขึ้น ย่ำ ค่ำ ๓๐ นาที	ลง ๒ ทุ่ม ๓๐ นาที
วัน พฤหัศ	๗ ค่ำ	ขึ้น ย่ำ รุ่ง ๔๕ นาที	ลง บ่าย โมง หนึ่ง	ขึ้น ทุ่ม หนึ่ง ๑๓ นาที	ลง ๓ ทุ่ม
วัน ศุกร	๘ ค่ำ	ขึ้น ย่ำ รุ่ง ๔๕ นาที	ลง บ่าย โมง ครึ่ง	ขึ้น ๔ ทุ่ม ๑๕ นาที	
วัน เสาร	๙ ค่ำ	ขึ้น เช้า โมง หนึ่ง	ลง บ่าย ๔๕ นาที	ขึ้น ๕ ทุ่ม ๑๕ นาที	
วัน อาทิตย	๑๐ ค่ำ	ขึ้น เช้า ๒ โมง ๔๕ นาที	ลง บ่าย ๔ โมง	ขึ้น ๕ ทุ่ม ๑๓ นาที	
วัน จันทร	๑๑ ค่ำ	ขึ้น เช้า ๓ โมง ๔๕ นาที	ลง ย่ำ ค่ำ	ขึ้น ๕ ทุ่ม ๔๕ นาที	
วัน อังคาร	๑๒ ค่ำ	ขึ้น เช้า ๕ โมง	ลง ทุ่ม หนึ่ง	ขึ้น	
วัน พุทธ	๑๓ ค่ำ	ขึ้น ๗ ทุ่ม ครึ่ง	ลง เช้า ๒ โมง	ขึ้น บ่าย ๓๐ นาที	ลง บ่าย ๔ โมง
วัน พฤหัศ	๑๔ ค่ำ	ขึ้น ๘ ทุ่ม ๓๕ นาที	ลง เช้า ๒ โมง ๔๕ นาที	ขึ้น บ่าย โมง หนึ่ง	ลง บ่าย ๕ โมง
วัน ศุกร	๑๕ ค่ำ	ขึ้น ๙ ทุ่ม	ลง เช้า ๓ โมง ๓๐ นาที	ขึ้น บ่าย ๒ โมง	ลง บ่าย ๕ โมง ๓๐ นาที

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

เล่ม ที่ ๒ เดือน ๑๒ แรม ๑๕ ค่ำ ปี ขาน อัฐ ศก จุลศักราช ๑๒๒๘ เดือน ดีเซมเบอ วัน ที่ ๗ กฤษ ศักราช ๑๘๖๖, ใบ ที่ ๒๐

คำ ร้อง แล คำ ตัดสิน จีน ชาว เรือ ฉลอม กล่าว ไทษ ขุน ด่าน

๏ วัน ๖ เดือน ๑๑ แรม ๙ ค่ำ ปี ขาน อัฐศก. จีน ซัง, จีน อุย, จีน หวด, จีน ตุน, จีน โม, จีน พัด, จีน เคา, จีน ซุย, จีน ยก, จีน เหง, จีน เจียน, จีน ยง, จีน เดน, ลูก ค้า ชาว เรือ ฉลอม ๑๓ คน, มา ร้อง ทุกข ต่อ ๆ พัณ ๆ ที่ สมุหะพระกะลาโหม. ว่า ข้าพเจ้า จีน ซัง อยู่ บ้าน บาง ตภาน, จีน ยง, จีน หวด, จีน เคา, อยู่ บ้าน สวี. จีน ซุย, จีน เดน อยู่ บ้าน หลัง สวง. จีน อุย, จีน ตุน, จีน โม, จีน พัด, จีน ยก, จีน เหง, จีน เจียน, เปน ลูก ค้า อยู่ กรุงเทพ ฯ. ไป มา ค้า ขาย ต้อง เสีย เงิน ให้ ขุน ด่าน บางกอก ใหญ่ ขา เข้า ตำลึง หนึ่ง, ขา ออก ตำลึง หนึ่ง, ได้ เสีย เงิน ไป เมื่อ เดือน ๖ ปีขาน อัฐศก ครั้ง หนึ่ง แล้ว. บัด นี้ เรือ กลับ เข้า มา ภัก อยู่ บ้าน แหลม แม่ กลอง ท่าจีน โกรกตราก ๑๒ ลำ, ไม่ อาจ เข้า มา ใน ด่าน กลัว จะ ต้อง เสีย เงิน อีก. ข้าพเจ้า นายเรือ ๑๒ คน จึ่ง โดย สาน เรือ จีน ซัง เข้า มาร้อง, เมื่อ เรือ จีน ซัง มา ถึง ด่าน, ขุน ด่าน ก็เรียก เอา เงิน ตำลึง หนึ่ง. การ ทั้ง นี้ ได้ ความ เดือด ร้อน นัก. แต่ ข้าพเจ้า ทั้งปวง เหน ว่า ด่าน เปน ที่ รักษา พระนคร จะ ขอ เสียให้ขา เข้า สลึง ขา ออก สลึง, พอ เปน กำลัง ราชการ, แล จะ ควร ประการ ใด แล้ว แต่ จะ โปรด.

๏ ใน ทันใด วัน เดียว นั้น, มี บัญชา ให้ หา ตัว ขุน ศรี สงคราม นาย ด่าน มา ถาม. ขุน ศรีสงคราม ให้ การ สาระภาพ ว่า, ข้าพเจ้า รับ ราชการ เปน ที่ ขุน ด่าน อยู่ ด่าน บางกอก ใหญ่. ณปี ขานอัฐศก นี้ โปรดให้ ข้าพเจ้า ยก ด่าน ออก ไป ตั้ง อยู่ บาง บอน เรือ ลูก ค้า เข้า ออก ทาง คลอง บางกอก ใหญ่. ข้าพเจ้า ได้ เรียก ค่า ธรรมเนียม ด่าน, เรือ สอง เสา เรียก เงิน เข้า ตำลึง หนึ่ง ออก ตำลึง หนึ่ง. ถ้า เรือ เสา หนึ่ง เรียก เงิน เข้า กึ่ง ตำลึง บ้าง, หก สลึง บ้าง, บาท หนึ่ง บ้าง, ออก กึ่ง ตำลึง บ้าง, หก สลึง บ้าง, บาท หนึ่ง บ้าง, แล เมื่อ เดือน ๖ ปีขาน อัฐศก, เรือ ลูก ค้า ไทย จีน เข้า ออก ค้า ขาย. ข้าพเจ้า ก็ ได้ เรียก เงิน ค่า ธรรมเนียม ลำ ละ ตำลึง บ้าง. แต่ จะ เปน เรือ กี่ ลำ ข้าพเจ้า จำ หา ได้ ไม่. แล เมื่อ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๒ ค่ำ, ข้าพเจ้า ได้ เรียก เงิน ค่า ธรรมเนียม. เรือ จีน ซัง ชาว บาง ตภาน เข้า มา กรุงเทพ ฯ เรือ ๒ เสา เรียก เงิน ตำลึง หนึ่ง, แล ซึ่ง ข้าพเจ้า เรียก ค่า ธรรมเนียม ด่าน ดัง นี้, เหน ว่า ขุน ด่าน แต่ ก่อน ๆ เรียก เงิน ค่า ธรรมเนียม เรือ เข้า ออก กัน มา ดัง นี้, ข้าพเจ้า ได้ รับ พระ ราช ทาน เรียก ต่อ มา. ควร มิ ควร แล้ว แต่ จะ โปรด.

๏ วัน ๗ เดือน ๑๑ แรม ๑๐ ค่ำ ปีขาน อัฐศก. พระยา ศรีสรราชภักดี ได้ นำ คำ ร้อง จีน มี ชื่อ คำให้ การ ขุน ด่าน, ขึ้น กราบ เรียน ฯ พัณ ฯ ที่ สมุห พระกระลาโหม ทราบ แล้ว, มี บัญชา ว่า ขุน ด่าน เรียก เอา เงิน กับ เรือ ลูก ค้าไทย จีน ขา เข้า ตำลึง หนึ่ง, ขา ออก ตำลึง หนึ่ง, เหลือ เกิน กับ การ ซึ่ง ขอ ร้อง กิน โดย ธรรมเนียม ด่าน ทำ ให้ ราษฎร ลูก ค้า ไท จีน ได้ ความ เดือด ร้อน ดัง นี้. ขุน ด่าน มี ความ ผิด เปน การ ข่ม ราษฎร ให้ เฆี่ยน ขุน ด่าน ๓๐ ที่ ให้ เขด หลาบ. เงิน ที่ ขุน ด่าน เรียก เอา เงิน แก่ จีน ซัง ลูกค้าไว้ ครั้ง นี้ ตำลึง หนึ่งให้ คืนให้กับ เจ้า ของ ไป. แต่ เงิน ซึ่ง เรียกแก่ เรือ ลูก ค้า แต่ เดือน ๖ นั้น ให้ ยก เสีย. เพราะ ว่า เมื่อ แรก จีน มิ ได้ มา ร้อง, การ ล่วง มา หลาย เดือน แล้ว, ถ้า ต่อไป เบื้อง น่า เรือ ลูก ค้า จะ เข้า ออกให้ ขุน ด่าน ขอ กิน แต่ เพียง ฤๅ สลึง, ฤๅ จะ เปน สิ่ง ของ ที่ มี ใน ลำ เรือ มา ซื้อ ขาย, ให้ ขอ พอ สมควร แก่ รา คา เพียง เฟื้อง ฤๅ สลึง. แต่ ด่าน บางกอง ใหญ่ ตั้ง อยู่ ๒ ตำ บล, ให้ ขอ ร้อง กัน แต่ ด่าน เดียว. ถ้า ขอ ร้อง เกิน คำ ตัดสิน แล ขอ กิน ทั้งสอง ตำบล, มี ผู้ มา ร้อง พิจารณา เปน สัตย จะ ตัด สิน ทำ โทษ จง นัก. เมื่อ บัญชา สั่ง นั้น, หลวง ชาตสุรินทร เสมียนตรา กรมนา ขุน เทพประชา นาย จำเนียน หมอบ อยู่ ด้วย.

เมือง ปรอศเซีย

๏ กฤสตศักราช ๑๗๐๑ คือ ๑๖๐ ปี มา แล้ว, เมือง ปรอศเซีย แรก จะ มี เจ้า. แต่ เดิม ก็ เปน เมือง เล็ก น้อย ขึ้น แก่ เมือง เยอมะนี. ถึง ว่า เปน เจ้า แล้ว ก็ ยัง ต้อง ขึ้น แก่ เอมปีรอ เยอมะนี เหมือน เมือง เชียงใหม่ ที่ เปน เจ้า ก็ ยัง ต้อง ขึ้น แก่ กรุงเทพฯ. เจ้า แผ่นดิน ปรอศเซีย แรก นั้น ชื่อ เฟรศดิริก ที่ หนึ่ง. ได้ ครอง แผ่นดิน ๓๙ ปี. พลไพร่ ชาว เมือง นับ ได้๒๕๐หมื่น. อาณา เขตร ไม่ เปน ภาคภูม แบ่ง เปน ส่วน ๆ ไป, ที่ นี่ บ้าง ที่ โน้น บ้าง จึ่ง ไม่ สู้ มี กำลัง มาก.

๏ ครั้น ถึง คฤสตศักราช ๑๗๔๐ เฟรศดิริก ที่ หนึ่ง ก็ ล่วง ไป. แม่ ทัพ คน หนึ่ง ได้ สมบัติ ชื่อ ว่า เฟรศดิริก ที่ สอง ท่าน ได้ สำแดง สติ ปัญญา เปน อัน มาก. เมือง ปรอศเซีย จึ่ง เกิด กำลัง ขึ้น กว่า ก่อน สอง เท่า. มี การ ศึก สาม ครั้ง ด้วย ออศเตรีย บ้าง, รูเซีย บ้าง, ฝรั่งเสศ บ้าง, ได้ แพ้ เขา บ้าง แต่ได้ ชนะ มาก. ถึง คฤสตศักราช ๑๗๘๖ อาณา เขตร กว้าง ขวาง ออกไป กว่าแต่ ก่อน สอง เท่า. คน อยู่ ใต้ ทง ปรอศเซีย ประมาณ ได้ ๗๐๐ หมื่น. ใน ปี นั้น เฟรศดิริก ที่ สอง ก็ ล่วง ไป. ผู้ ที่ ได้ ครอง แผ่นดิน ต่อ มา นั้น เรา จำ หา ได้ ไม่.

๏ เมื่อ ถึง คฤสตศักราช ๑๗๙๔ เมือง ปรอศเซีย ได้ เมือง ขึ้น อีก คือ เมือง โปลันด์, เมือง โปลันด์ นั้น แบ่ง ออก เปน ๒ ส่วน ยก ให้ เปน เมือง ขึ้น แก่ เมือง ปรอศเซีย ส่วน หนึ่ง. มีไพร่ พล เมือง ขึ้น อีก๒๐๐ หมื่น. ไพร่ พล สำรับ เมือง แต่ เดิม ๗๐๐ หมื่น รวม กัน เปน คน ๙๐๐ หมื่น.

๏ เมื่อ ถึง คฤสตศักราช ๑๘๐๐ เมือง ปรอศเซีย ได้ เมือง ขึ้น อีก, มี คน เติม ขึ้น อีก สัก ๖๔ หมื่น คน.

๏ เมื่อ ถึง คฤสตศักราช ๑๘๐๖ เมือง ปรอศเซีย ทำ ศึก กัน กับ เมือง ฝรั่งเสศ. เจ้า แผ่นดิน ฝรั่งเสศคน นั้นชื่อ เอมปีรอ นาโปเลียน ที่ หนึ่ง. รบ กันได้ ประมาณ ๖ ปี. ปรอศเซีย แพ้ เอมปีรอ มาก กำลัง ก็ เสื่อม ไป. แต่ เมื่อ ถึง คฤสตศักราช ๑๘๑๕ ได้ เข้า กัน กับ เมือง อังกฤษ รบ กัน กับ เอมปีรอ ฝรั่งเสศ อีก ได้ ไชย ชนะ จับ ตัว เอมปีรอ ฝรั่งเสศ ได้ ที่ ตำบล วัดตาลู. อังกฤษ เอา ตัว เอมปีรอ ไป จำ ไว้ ที่ เกาะ เซนต์เฮลีนา, จน สิ้น พระ ชนม์ ใน กฤสตศักราช ๑๘๒๐ แต่ เมื่อ คฤสตศักราช ๑๘๑๕ นั้น, ครั้น สำเร็จ การ ศึก ฝรั่งเสศ แล้ว, เมือง อังกฤษ, เมือง ฝรั่งเสศ, เมือง ปรอศเซีย, เมือง ออศเตรีย, เมือง เยอมะนี, เมือง สเปน, เมือง โรม, เมือง เหล่า นี้ ได้ ทำ สัญญา เปน ไมตรี กัน แล้ว, ก็ แบ่ง ปัน อาณาเขตร ออก ใหม่ ให้ กัน เปน ส่วน ๆ ไป. เพราะ ว่า เอมปีรอ นาโปเลียน ได้ ทำ วุ่น วาย นัก. ครั้ง นั้น เมือง ปรอศเซีย ได้ เมือง ที่ เสีย ไป แก่ เอมปีรอ แต่ ก่อน นั้น, กลับ คืน มา ได้ เว้น ไว้ แต่ เมือง โปลันด์ แต่ ได้ เมือง อื่น เพิ่ม เติม มา อีก มาก กว่า ที่ ไม่ ได้ คืน ใน เมือง โปลันด์ นั้น. ครั้ง นั้น เมือง ออศเตรีย เปน ใหญ่ ใน กลาง ประเทศ ยุโรป. เมือง ปรอศเซีย เปน เมือง น้อย แต่ เดี๋ยว นี้ เมือง ปรอศเซีย กลับ เปน เมือง ใหญ่ ออศเตรีย ถอย กำลัง ลง. ฝรั่งเสศ ก็ ไม่ อาจ สู้ เมือง ปรอศเซีย ๆ มี คน อยู่ ใต้ ธง ประมาณ ๓๐๐๐ หมื่น คน. ทหาร อยู่ ใน ระหว่าง ๕๐ หมื่น ๖๐ หมื่น คน, ได้ ฝึก สอน การ ศึก ดี นัก, เงิน หลวง ก็ มี บริบูรณ ไม่ ขัด สน ด้วย อะไร. ฝูง ราษฎร ทั้งปวง ก็ ฉลาด มาก รู้ หนังสือ แทบ จะ ทุก คน. แล คน ทั้งปวง ก็ หมั่น ใน การ หา กิน หา ทรัพ สิ่ง สิน แต่ ล้วน แต่ คน ที่ หมั่น ๆ มาก.

การ ผู้ ร้าย วิ่ง ราว

๏ ข้าพเจ้า จีน เตง เปน ลูก จ้าง อยู่ ตลาด หลวง นาวา. ณวัน เดือน ๑๑ แรม ๒ ค่ำ ปีขาล เวลา บ่าย สี่ โมง, ข้าพเจ้า เดิน ขึ้น มา จะ มา เยี่ยม พี่ น้อง ที่ ตภาน เล็ก. มี อ้าย ผู้ ร้าย ประมาณ หก เจ็ด คน นั่ง อยู่ ปาก ตรอก วัด โคก, เหน ข้าพเจ้า เดิน มา ก็ วิ่ง เข้า มา ชิง หมวก ฝารั่ง ของ ข้าพเจ้า ๆ วิ่ง หนี เข้า ไป ใน ตรอก วัด โคก. ข้าพเจ้า จะ วิ่ง ตาม พวก มัน ออก กัน ไว้. ข้าพเจ้า ก็ เลย ไป บ้าน พี่ น้อง ที่ ตภาน เหล็ก. ให้ พี่ น้อง สืบ ให้. เขา จึ่ง ห้าม ข้าพเจ้า ว่า ที่ นี้ อย่า เดิน เลย เวลา เย็น ๆ ค่ำ ๆ ทาง ถนน ใหม่ นี้, อ้าย พวก มัน คอย วิ่ง ราว ขโมย เขา. คือ อ้าย มา สูง ลูก ยาย กล้อม เดี๋ยว นี้ มัน ลัก ทาษ เขา หนี ไป. อ้าย เผือก ลูก ตา เสือ ยาย กล้อม อาไศรย กิน อยู่ โรง ยาย ทรัพ ได้ หู. ถึง เวลา เยน ๆ ค่ำ ๆ ออก เที่ยว หา กิน วิ่ง ราว ขโมย เขา อ้าย จีน ตง คน หนึ่ง เปน เบา พระองค์ ปั้นจาง ติด อยู่ ตราง พระ ราชวัง เมือง มัน หนี ออก มา. อ้าย หรั่ง ลูก ยาย ฉิม เดิม เปน ข้า อยู่ หลวง สูวัน. อ้าย เหมน ทาษ ยาย ทรัพ ได้ หู. อ้าย หงี ลูก นาง ปาน.

พงษาวดาร อังกฤษ ต่อไป

๏ ใน คฤสต ศักราช ๑๖๒๕ ปี, ชาลิซ์ ที่ หนึ่ง ได้ ครอง ราช สมบัติ เปน เจ้า แผ่นดิน สืบ มา, พระชนมายุ ได้ ๒๕ พรรษา. อยู่ มา น่อย หนึ่ง ชาลิซ์ ได้ รับ เฮนเรเอตามาระยา, พระ น้อง นาง ของ เจ้า แผ่นดิน ฝรั่งเสศ มา เปน พระมเหษี. ขุนนาง แล พลเมือง ทั้งปวง ไม่ สู้ ชอบ ใจ, เพราะ พระนาง นั้น นับถือ สาศนา บาดหลวง มั่น คง นัก. อนึ่ง พวก ขุนนาง ใน ประเทศ อังกฤษ เคย ประชุม ปฤกษา ราชการ, แล เมื่อ ประชุม อยู่, พวก นั้น ได้ ชื่อ ว่า พวก พาเลเม็ด. ๆ กับ ชาลิซ์ เจ้า แผ่นดิน อังกฤษ ปฤกษา หา เหน พร้อม กัน ไม่. ชาลิซ์ จึ่ง ให้ ขุนนาง เหล่า นั้น เลิก กลับ ไป บ้าน เสีย, เปน ดัง นี้ หลายครั้ง หลายหน, ด้วย ขุนนาง เหล่า นั้น ไม่ ใคร่ จะ เกรง กลัว ถือ ตัว ว่า เปน ใหญ่. พระ เจ้า แผ่นดิน ทรง อย่างไร, พวก พาเลเม็นต์ นั้น มัก ขัดขวาง ไม่ ใคร่ จะ ยอม. การ เหล่า นี้ ก็ กำเริบ ขึ้น ที ละน้อย ๆ, จน ขุนนาง แล ไพร่ พลเมือง แตก กัน เปน สอง ฝ่าย. ฝ่าย หนึ่ง เข้าข้าง พวก พาเลเม็ด. ฝ่าย หนึ่ง เปน ฝ่าย เจ้า แผ่นดิน แก่งแย่ง ไม่ เข้า กัน. ขยับ จะ เกิด ศึก ขึ้น ใน เมือง. เจ้า แผ่นดิน เหน จะ ปราบปราม ไม่ ได้, ก็ พา พระราชบุตร สององค์ เสดจ ไป อยู่ เมือง หย๊อก.

๏ ครั้น คฤสต ศักราช ๑๖๔๒ ปี, ชาลิซ์ เจ้า แผ่นดิน เสดจ์ จาก เมือง หย๊อก ไป เมือง ฮอแลนด์. ขุนนาง ผู้ รักษา เมือง ฮอแลนด์ ก็ ปิด ประตูเมือง เสีย มิ ได้ ออก มา รับเสดจ์. ชาลิซ์ ทราบ แน่ ว่า ขุนนาง เหล่า นี้ เปน ขบถ, เสดจ ไป ตั้ง ค่าย มั่น อยู่ ที่ เมือง นัตติงแฮม. แล้ว ให้ ยก ธง ขึ้น ไว้ บน ยอดเขา แต่ ขัด สน เครื่อง สาตรา อาวุธ, เงิน ตรา ที่ จะ ซื้อ หา เครื่อง อาวุธ ก็ ขัด สน. พระ มเหษี จึ่ง เอา เครื่อง ประดับ ของ หลวง แล ของ พระองค์ ด้วย, ออก จำหน่าย, แล้ว ซื้อ เครื่อง อาวุธ ส่ง ไป ถวาย เจ้า แผ่นดิน. พวก ขบถ ก็ ยก ตาม ไป ได้ สู้ รบ กัน หลาย ครั้ง. แล ประเทศ อังกฤษ เกิด จุลาจล รบ พุ่ง กัน อยู่ ฉะนี้ นาน ประมาณ หก ปี. พวก ขบถ นั้น ก็ คิด ต่าง กัน ออก เปน สอง หา ต้อง กัน ไม่. พวก หนึ่ง คิด จะ ให้ ชาลิซ์ กลับ มา เปน เจ้า แผ่นดิน, แต่ จะ ให้ ตัด อำนาจ ลง เสีย บ้าง เล็กน้อย. พวก หนึ่ง คิด จะ ไม่ ให้ มี เจ้า แผ่นดิน, จะ ให้ มี แต่ ขุนนาง ว่า การ แผ่นดิน. ผู้ ใหญ่ ใน พวก นี้ ชื่อ ออลีเวอครัมเว็ล, ๆ นั้น ได้ เปน นาย ทัพ ใหญ่, รบ พุ่ง เคี่ยว เข็ญ กับ เจ้า แผ่นดิน. ๆ เสีย ที หนี ไป ประเทศ สกอตแลนด์, หวัง พระไทย ว่า พวก สกอตแลนด์ จะ ช่วย เปน กำลัง. พวก พาเลเม็นต์ ทราบ ว่า เจ้า แผ่นดิน หนี ไป พึ่ง พัก อยู่ ที่ เมือง สกอตแลนด์, จึ่ง ให้ คน ไป ว่า กล่าว ให้ ส่ง เจ้า แผ่นดิน มา แล้ว จะ คิด เงิน ให้. พวก สะกอตแลนด์ ก็ ยอม ส่ง ให้. พวก พาเลเม็นต์ ได้ เจ้า แผ่นดิน มา คุม ไว้ นาน อยู่, จึ่ง ปฤกษา กัน จะ ทำ สัญญาไมตรี ต่อ เจ้า แผ่นดิน, จะ ให้ เจ้า แผ่นดิน ปก ครอง อาณา ประชา ราษฎร ไป ดัง เก่า, แต่ จะ ให้ ลด อำนาจ ลง เสีย บ้าง. ออลีเวอครัมเว็น แม่ ทัพ ใหญ่ ไม่ ยอม, จึ่ง ให้ ทหาร ไป ล้อม ตึก ที่ ประชุม ปฤกษา กัน นั้น ไว้, มิ ให้ ขุนนาง เหล่า นั้น เข้า ไป ปฤกษา กัน ได้, ให้ เข้า ไป แต่ พรรค พวก ของ ตน. แล้ว ให้ คน พา เจ้า แผ่นดิน ไป คุม ไว้ ใน ที่ อื่น ให้ แน่น หนา. แกล้ง ทรมาร ให้ ได้ ความ ทุกข์ ร้อน ต่าง ๆ.

๏ ครั้น คฤสต ศักราช ๑๖๔๙ ปี, ออลีเวอครัมเว็ล ให้ พา เจ้า แผ่นดิน มา ปฤกษาโทษ, ว่า ไม่ สัตย ซื่อ ต่อ แผ่นดิน. แกล้ง ใส่ ความ เอา เปล่า ๆ หลาย ข้อ. ชำระ อยู่ สาม วัน ก็ ไม่ ได้ จริง, ก็ ให้ เอา ไป ตัด ศีศะ เสีย. เมื่อ ชาลิซ์ สิ้น พระชนม์ นั้น, อายุ ได้ ๔๙ พรรษา, อยู่ ใน ราชสมบัติ ๒๕ ปี. มี พระ ราชบุตร สาม องค์, พระราช ธิดา สาม องค์. พระราชบุตร องค์ ใหญ่ สององค์ นั้น อยู่ ใน ประเทศ ฮอแลนด์. พระราช ธิดา องค์ น้อย อยู่ ใน ประเทศ ฝรั่งเสศ. พระราชบุตร ที่ สาม กับ พระ ราช ธิดา ที่ สอง อยู่ ประเทศ อังกฤษ. ฝ่าย พวก พาเลเม็นต์ ก็ ให้ ทำลาย รูป ชาลิซ์ เจ้าแผ่นดิน ที่ ทำ ไว้ ด้วย ทอง. แล้ว ประกาษ ว่า, ถ้า ใคร เรียก พระราช บุตร องค์ ใหญ่ ว่า ปริน ซะออฟเวล แล้ว, จะ เอา โทษ ถึง สิ้น ชีวิตร. แล้ว เบียด เบียน พวก ที่ ยัง สัตย ซื่อ ต่อ แผ่นดิน ด้วย เหตุ ต่าง ๆ. แต่ พวก สกอตแลนด์ ไม่ ยอม อยู่ ใต้ บังคับ บัญชา พวก พาเลเม็นต์. ยัง สัตย ซื่อ ต่อ แผ่นดิน อยู่, จึ่ง ให้ คน ไป เชิญ ชาลิซ์ ปรินซะออฟเวล มา เปน เจ้า แผ่นดิน สกอตแลนด์. ออลีเวอครัมเว็ล ทราบ ว่า ปรินซะออฟเวล ได้ เปน เจ้า แผ่นดิน สกอตแลนด์, ก็ ยก ทัพ ไป จะ กำจัด เสีย. ฝ่าย ชาลี ปรินซออฟเวล เจ้า แผ่นดิน สกอตแลนด์ ยก ทหาร หมื่น สี่ พัน คน ไป ประเทษ อังกฤษ, ด้วย ทรง พระดำริห์ เหน ว่า, พวก อังกฤษ คง จะ สมัค มา เข้า กับ พระองค์. ครั้น พระองค์ เสดจ์ ไป ถึง ประเทศ อังกฤษ, พวก อังกฤษ ไม่

ทราบ เหตุ ก็ ตก ใจ กลัว. จึ่ง มิได้คิด จะ เข้า เปน พรรค พวก ส่วน ออลีเวอครัมเว็ล ยก ทหาร ไป ตาม ทาง, ได้ ทราบ ว่า ปริน ซิออฟเวลซ์ยก ทหาร ไป ประเทศอังกฤษ, ก็รีบ ยก กลับ มา ล้อม กอง ทัพ ปรินซออฟเวลซ์ไว้. ให้ ตี กระหนาบ เข้า ไป ทั้ง สี่ ด้าน. ทหาร ปรินซออฟเวละ ต้าน ทาน ไม่ไหว, ล้ม ตาย เปน อัน มาก. แต่ ปรินซออฟเวลซ์ หนีไปได้, มี ทหาร เหลือ ตาม เสด็จไป สัก ห้าสิบ หกสิบ คน, ก็ ดั้น ดั้น เร้น ซ่อน มา หลาย วัน. พวก นั้น ก็ ตาม ค้น หา. วัน หนึ่ง พระองค์ หนี ขึ้น ซ่อน อยู่ บน ต้น ไม้. พวก ที่ ตาม ไป พระองค์ เหน, บาง ที แปลง เปน ไพร่ ใช้ สอย ปลอม ไป แต่ องค์ เดียว, ก็ ลง เรือ ได้ หนี ไป ประ เทศ นอแมนเด.

๏ เมื่อ คฤสต ศักราช ๑๖๕๓ ปี, ออลีเวอครัมเว็ล ไป ยัง ตึก ที่ ขุนนาง พวก พาเลเม็ ประชุม กัน อยู่ นั้น, ให้ ทหาร ยืน เรียง เคียง กัน เปน แถว สอง ข้าง ประตู ทุก ด้าน. ออลีเวอ ครัมเว็ล ก็ เข้า ไป กล่าว คำ อยาบ ช้า ต่อ น่า ขุนนาง เหล่า นั้น, แล้ว ทำ สำคัญ ให้ ทหาร เข้า ไป, ขับ ไล่ ขุนนาง เหล่า นั้น ให้ ออก ไป เสีย มิ ให้ ประชุม กัน. แล้ว ลั่น กุญแจ ตึก นั้น เสีย, มิ ให้ เข้า ไป ประชุม กัน ได้, ก็ กลับ ไป ที่ อยู่ ของ ตน. ออลี เวอครัมเว็ล ก็ ได้ว่า การ แผ่นดิน, ๆ ก็ สิทธิ์ ขาด อยู่ แก่ ออลี เวอครัมเว็ล ทั้ง สิ้น. ออลีเวอครัมเว็ล มี อำนาถ ยศศักดิ์ คล้าย คล้าย เจ้า แผ่นดิน. แต่ คน ทั้งปวง ไม่ สู้ชอบ ใจ, ด้วย ยัง คิด สัตย์ ซื่อ ต่อ เจ้า แผ่นดิน อยู่. ออลีเวอครัมเว็ล ทราบ อัช ฌาไสย คน เหล่า นั้น ก็ นึก เกรง อยู่, ไม่ ทราบ ว่า ใคร จะ คิด ร้าย ประการ ใด. อยู่ มา คฤสตศักราช ๑๖๕๘ ปี, ออลีเวอ ครัมเว็ล ก็ ถึง อนิจกรรม. ริดเจ็น ครัมเว็ลผู้ บุตร ได้ว่า การ แผ่นดิน สืบ มา. แต่ ไม่ สู้รัก ใคร่ ใน ยศ ศักดิ์ ก็ ละราชการ เสีย, กลับ ไป อยู่ บ้าน ของ ตน. กรุง ลอนดอน ก็ ไม่ มี ใคร่ เปน ใหญ่. ฝ่าย ขุนนาง พวก พาเลเม็นต์ ที่ ออลีเวอครัมเว็ล ขับ ไล่ เสีย ใน ที่ ประชุม นั้น, เหน ว่า ใน กรุง ลอนดอน ไม่ มี ใคร เปน ใหญ่ แล้ว, ก็ พา กัน มา จะ เปน ใหญ่.

๏ ฝ่าย ราษฎร ทั้งปวง เหน ว่า พวก นั้น เปน คน โกง, ก็ พร้อม ใจ กัน เข้า เปน กอง ทัพ ใหญ่, ขับ ไล่ กำจัด พวก นั้น เสีย, มิ ให้ มา ตั้ง ตน เปน ใหญ่ ได้. แต่ ใน พวก ราษฎร นั้น มี นาย ทหาร ใหญ่ อยู่ สอง นาย. นาย หนึ่ง ชื่อ แล็มเบิต. นาย หนึ่ง ชื่อ มังค์, ต่าง คน ต่าง คิด อิจฉา กัน อยู่, เกรง ว่า ข้าง หนึ่ง จะ เปน ใหญ่ กว่า ตน. ฝ่าย มังค์ จึ่ง ไป เชิญ ชาลิซ์ ซึ่ง หนี ไป อยู่ ใน ประเทศ นอแมนเดอ นั้น, ให้ กลับ มา เปน เจ้า แผ่นดิน. ชาลิซ์ ก็ เสดจ์ กลับ มา ถึง กรุง ลอนดอน ใน เดือน เม, คฤสตศักราช ๑๖๖๐ ปี ชาว เมือง ทั้งปวง ก็ ต้อน รับ ด้วย ความ ยินดี เปน อัน มาก. เมื่อ ชาลิซ์ เสดจ กลับ มา ได้ ราช สมบัติ ใน กรุง ลอนดอน, พระชนม์ได้ ๓๐ พรรษา. แต่ พระองค์ หนี ไป เที่ยว ซุ่ม ซ่อน อยู่ ถึง ๑๖ ปี, จึ่ง ได้ กลับ มา ครอง ราช สมบัติ. พระองค์มิได้ เอา พระไทย ใส่ ใน ราชกิจ คิด แต่ จะ เล่น เปน กังวล. ใน คฤสต ศักราช ๑๖๖๒ ปี, พระ องค์ รับ พระราช ธิดา ของ เจ้า แผ่น ไปตุเกส มา เปน มเหสี. ใน คฤสตศักราช ๑๖๖๖ ปี, พระองค์ ยก ทัพ เรือ ไป ทำ สงคราม กับ ประเทษ ฮอแลนด์, ก็ได้ ไชย ชำนะ แก่ ประเทศ ฮอแลนด์. แต่ พวก อังกฤษ ไม่ สู้ จะ ร่าเริง ยิน ดี ใน ไชยชำนะ นั้น, ด้วย ครั้ง นั้น ใน กรุง ลอนดอน เกิด โรคห่า ร้ายกาจ นัก. คน ตาย ด้วย โรค นั้น สัก เก้า หมื่น. แล้ว เกิด เพลิง ใหญ่ ไหม้ ขึ้น ใน กรุง ลอนดอน สาม วัน สาม คืน. ไหม้เรือน เสีย สัก ๓ หมื่น หลัง, เพราะ อันตราย เหล่า นี้ ชาว กรุง ลอนดอน ได้ ความ ทุกข์ ร้อน มาก มาย นัก. อยู่ มา น่อย หนึ่ง ขุนนาง ผู้ หนึ่ง ทูล ยุ ยง ให้ ชาลิซ์ ขับไล่ ลอดแครเร็นดอน ขุนนาง ที่ ปฤกษา สัตย ซื่อ เสีย, แล้ว ชาลิซ์ ทำ สัญญา ไมตรี กับ เจ้า แผ่นดิน ฝรั่งเสศ. คน อังกฤษ ทั้งปวง ทราบ ดัง นั้น, สำคัญ ว่า ชาลิซ์ จะ กลับ ยอม เข้า เปน พวก โพบ บาดหลวง. ก็ ขุ่น เคือง ชาลิซ์ เจ้า แผ่นดิน แทบ จะ เกิด ขบถ ขึ้น. แต่ ขุ่น เคือง ไม่ เข้า กัน มา นาน, จน ถึง คฤสตศักราช ๑๖๘๕ ปี. ชาลิซ์ เจ้า แผ่นดิน ก็ สิ้น พระชนม์ อายุได้ ๕๕ พรรษา, อยู่ใน ราชสมบัติ ๒๕ ปี. ไม่ มี พระราช บุตร เกิด แต่ พระ มเหสี.

๏ คฤสต ศักราช ๑๖๘๕ ปี, เยม ที่ สอง ได้ เปน เจ้า แผ่น ดิน สืบ มา. เมื่อ เยม ได้ ราช สมบัติ, พระชนมายุ ได้ ๕๓ พรรษา. พระองค์ เลื่อม ใส เชื่อ ถือ สาศนา ตาม บาดหลวง มั่นคง ไม่ โยก โคลง. จึ่ง แต่ง ราชทูต ส่ง ไป เมือง โรม, ขอ ทำ ไม ตรี กับ โพบ บาดหลวง. ยอม ให้ แผ่นดิน อังกฤษ อยู่ ใต้ บังคับ โพบ บาดหลวง. โพบ บาดหลวง ก็ รับ ไมตรี ไว้, แต่ เหน ว่า จะ หัก หาร น้ำ ใจ คน เปน อัน มาก, ให้ กลับ นับถือ สาศนา ตาม

◎ คลอง ขุด ใหม่

◎ เรา ได้ ยิน ข่าว ว่า, คลอง ที่ พระ ภาษีสมบัติบริบูรณ ขุด ให้ ทะลุ ถึง แม่ น้ำ ท่าจีน นั้น เกือบ จะ แล้ว. ยัง จะ ต้อง ขุด อีก สัก ๒๐ เส้น เสศ จึ่ง จะ ทะลุ. เรา จึ่ง มี ความ ดีใจ. แต่ มี ความ ไม่ สบาย อยู่ อย่าง หนึ่ง, เพราะ ได้ ยิน ข่าว ว่า, ผู้ใหญ่ ที่ มี ๆ เงิน ไป เก็บ เอา ที่ เสีย หมด. คน ยาก คน จน อยาก จะ ได้ ที่ บ้าง ก็ ไม่ ได้. แต่ ก่อน เรา เข้าใจ ว่า, คลอง นั้น ขุด แล้ว คอเวอแมนต์ จะ ยอม ให้, คน ยาก จน ไป ซื้อ อยู่ เสีย เงิน ไร่ ละ เท่า นั้น ตาม ธรรมเนียม. เดี๋ยว นี้ ได้ ยิน ข่าว ว่า ผู้ ใหญ่ ที่ เก็บ เอา ที่ นั้น, ดู เหมือน จะ ไม่ ยอม ให้ มี ทาง ถนน รถ ตาม ริม คลอง นั้น. เขา ขุด คลอง เลก ๆ เปน ช่อง ให้ น้ำ ไหล เขา ออก ใน ท้อง นา. ทุก วัน นี้ คน จะ เดิน บก ก็ เดิน ยาก, เพราะ ว่า ไม่ มี ทาง. แต่ แรก เข้าใจ ว่า จะ มี ถนน หลวง, ภอ ที่ จะ ขี่ รถ ได้ ถึง แม่ น้ำ ท่าจีน. เหน ว่า จะ เปน คุณ เปน ประ โยชน์ แก่ กรุง เทพ ฯ มาก. คอเวอแมนต์ กรุง เทพ ฯ อ่อน กำลัง เสีย แล้ว ฤๅ. ที่ หมาย ไว้ แต่ ก่อน จะ บังคับ ให้ เหมือน ยัง จำ ไม่ ได้ ฤๅ. มี คน ฏา กัน ว่า คอเวอแมนต์ กรุง เทพ ฯ อ่อน ไป แล้ว. เพราะ ผู้ ใหญ่ ที่ เปน สำคัญ แก่ ชรา ไป. ขอ คอเวอแมนต์ จง ตั้ง ใจ ให้ แข็ง แรง อย่า ให้ สม แก่ ใจ เขา เลย. คน ที่ อยู่ ใน ระหว่าง ๖๐ ปี ๗๐ ปี ไม่ ควร ที่ จะ เรียก ว่า เปน คน แก่. ไม่ ควร ที่ จะ อ่อน กำลัง.

ทาง หลวง ต่าง ๆ

◎ หนังสือ ที่ สุด ท้าย นี้ ได้ คัด ออก จาก หนังสือ ฝรั่งเสศ ที่ เรียก ว่า วัคเตอลอซี ออฟเนชัน. แปล เปน ภาษา ไทย ว่า หนัง สือ ของ มนเซียคิวัลตล์, ว่า ด้วย กดหมาย สำรับ เมือง ต่อ เมือง. เรา ก็ คัด ข้อ นั้น หมาย ว่า ควร แก่ เวลา นี้, คงจะ มี คุณ มี ประโยชน แก่ กรุง เทพ ฯ.

◎ หนังสือ นั้น ว่า ที่ ทาง หลวง ต่าง ๆ, แล ตภาน หลวง แล หลวง แล คลอง ทาง อะไร ๆ ที่ คน ไป มา ได้ โดย สดวก, คง มี คุณ มี ประโยชน แก่ บ้าน เมือง นั้น. ก็ ไม่ ควร ที่ คน จะ สงไสย ว่า จะ มี คุณ มี ประโยชน แก่ บ้าน เมือง ฤๅ ไม่. ทาง หลวง เช่น นั้น ให้ การ ค้า ขาย ใน ระหว่าง บ้าน นี้ บ้าน นั้น เมือง นี้ เมือง นั้น สดวก. แล สิน ค้า ทั้งปวง จึ่ง ถูก ลง, เปน ที่ กำหนด แน่ นอน ได้. พ่อ ค้า ทั้งปวง จึ่ง ขาย ของ ๆ เขา โดย ดี. แล คน นอก ประเทศ ต่าง ๆ มี น้ำ ใจ เข้า มา ซื้อ ขาย กัน กับ ชาว ประเทศ ที่ มี ทาง หลวง มาก นั้น, จึ่ง เกิด ทรัพย ที่ บ้าน เมือง นั้น มาก ทวี ขึ้น. เมือง ฝรั่งเสศ เมือง ฮอลันด์, ทุก วัน นี้ มี ความ สุข เพราะ ทาง แล คลอง มี มาก มาย คน ไป มา สดวก นัก, ควร ที่ คอเวอแมนต์ ของ เมือง ใด ๆ จะ เอา ใจ ใส่ ใน การ ที่ ทำ ทาง หลวง เปน การ สำคัญ ใหญ่, ไม่ ควร ที่ คอเวอแมนต์ จะ ละ เลย เฉย ใน การ จัดแจง ทาง ให้ คน ไป มา โดย สบาย ไม่ เปน อันตราย. เมือง ฝรั่งเสศ เปน เมือง เอาใจ ใส่ ใน การ ที่ มาก นัก, ได้ จัดแจง ให้ มี พวก ตระเวน เดิน ทาง เดิน รักษา ทาง ไว้ เพื่อ จะ ป้อง กัน อันตราย แก่ ผู้ ที่ มี ธุระ ใน ทาง หลวง. ควร ที่ ชาว บ้าน ชาวเมือง ทุก คน จะ ช่วย กัน เอา เปน ธุระ ใน การ ใหญ่ นี้. ครั้น เมื่อ การ ที่ จะ ทำ ทาง นั้น จะ ต้อง ลง ทุน มาก เงิน หลวง ก็ หา ภอ ที่ จะ ใช้ ใน การ นั้น ไม่, ควร ที่ คอ เวอแมนต์ จะ บังคับ ให้ ราษฎร ทั้งปวง เข้า ใน การ นั้น ตาม มี ตาม จน. ที่ เมือง ฝรั่งเสศ ลาง ที ราษฎร ก็ บ่น ติเตียน คอเวอแมนต์ เพราะ คอเวอแมนต์ บังคับ ให้ เข้า ใน การ ทำ ทาง หลวง, แต่ เมื่อ ทาง นั้น สำเร็จ แล้ว ก็ กลับ สรรเสริญ คอเวอแมนต์, เหน ว่า มี ประโยชน นัก, ดัง นี้ ก็ เกิด บ่อย ๆ. เมื่อ ทาง หลวง สำเร็จ แล้ว ก็ ต้อง มี ผู้ รักษา. แล เงิน ที่ จะ ให้ แก่ ผู้ รักษา นั้น ควร ที่ ราษฎร จะ ช่วย ใน การ นั้น. เพราะ ฉนี้ จึ่ง เกิด ธรรมเนียม ให้ คน ที่ เดิน ทาง หลวง ฤๅ ข้าม ตภาน หลวง ต้อง เสีย เบี้ย ที่ อังกฤษ เรียก ว่า โตล์ คน เดิน ทั่ว เพียง อัฐ ฤๅ สอง อัฐ, คน ที่ ขี่ ม้า เสีย มาก ขึ้น น่อย หนึ่ง. คน ที่ ขี่ รถ เสีย ตาม รถ ใหญ่ รถ น้อย, เปน ฉนี้ เพราะ ทาง นั้น เปน ประโยชน แก่ คน พวก นั้น, แล เงิน ที่ เก็บ นั้น จะ ได้ เปน ค่า จ้าง คน รักษา ทาง. ถ้า คอเวอแมนต์ เหน ควร ที่ จะ ยก ฝูง ราษฎร ทั้งปวง จะ ไม่ ให้ เสีย, ก็ คน นอก ประเทศ มี นาย ห้าง เปน ต้น, ถ้า คอเวอแมนต์ จะ เก็บ ค่า ธรรมเนียม นั้น, ก็ หา ควร ที่ ผู้ ใด ๆ จะ ติ เตียน ไม่.

◎ บาง ที่ มี ทาง ที่ คอเวอแมนต์ ไม่ ได้ ลง ทุน เสีย อะไร ใน ทาง นั้น, ยัง มี คน เก็บ เงิน โตล์ ใน ทาง นั้น ยัง นี้ ก็ หา ควร ไม่. ลาง ที่ มี เจ้า นาย เปน เจ้า ของ ที่ ริม แม่ น้ำ, จึง อา ตั้ง ธรรมเนียม เก็บ เงิน โตล์ ตาม อำเภอใจ, เจ้า นาย นั้น ไม่ ได้ ลง ทุน อะไร ใน แม่ น้ำ นั้น ให้ เดิน คลอง สบาย. ถ้า เปน เช่น นั้น ควร ที่ คอเวอแมนต์ จะ ห้าม เปน ธรรมเนียม ขัด ขวาง

อินคนาซันนาลอ. เพราะ ว่า ที่ แย่ง แผ่นดิน ริม แม่ น้ำ ไหน ๆ เปน ของ คน นั้น บ้าง คน นี้ บ้าง, ก็ไม่ ยอม ให้ เจ้า ของ นั้น มี อำนาถ ที่ จะ ห้าม คน เดิน. ทาง เมื่อ เขา เดิน นั้น เขา ไม่ ได้ ทำ ของ ตัว ให้ เสีย. มนุษย ทั้งปวง ทุก คน มี อำนาถ ควร แก่ การ ที่ จะ เดิน ไป ใน แม่ น้ำ ไม่ ต้อง เสีย ค่า ธรรมเนียม อะไร. ถึง กระนั้น ทุก วัน นี้ เมือง ทั้งปวง ก็ ย่อม มี ค่า ธรรมเนียม ที่ ปาก น้ำ บ้าง เล็ก น้อย. แต่ ที่ จริง หา ควร ที่ จะ เก็บ ไม่. เพราะ แม่ น้ำ นั้น เกิด เอง เปน ธรรมดา. เหมือน มหาสมุท ก็ เกิด เอง คน ก็ ไม่ ต้อง เสีย คอเวอเมนต์ ก็ ไม่ ได้ ลง ทุน ทำ. บาง ที เมือง ต่อ เมือง ก็ เทลาะ กัน เพราะ เก็บ ค่า ธรรมเนียม ที่ ปาก น้ำ เกิน สมควร. ธรรมเนียม ทุก วัน นี้ เมือง ทั้งปวง ได้ จัดแจง การ นี้ ตาม สัญญาไมตรี กัน.

ข่าว ที่ กรุง เทพ ฯ

๏ การ ที่ เสดจ์ พระราชทาน พระ กะฐิน ใน กรุง เทพ ฯ ก็ อยุด ใน วัน เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ได้ ยิน ข่าว ว่า พระ ราชทาน รางวัล แก่ พระสงฆ์ ราชา คณะ พระครู คู่ สวด มาก กว่า มากปี ก่อน

๏ ท่าน เจ้า พระยา ศรีสุริวงษ ที่ สมุห พระ กระลาโหม ขึ้นไป ฝ่าย เหนือ ทอด กฐิน ที่ กรุง เก่า บ้าง ที่ อื่น ๆ บ้าง

๏ อนึ่ง เราได้ ยิน ว่า เสาใหญ่ พระเมรุ นั้น ลอยหายไป ที่ ทาง ทเล ประมาณ ๔ ขวบ อาทิตย์ กว่า ๆ แล้ว ข่าว ว่า กับตัน เอม เปน นาย เรือ กลไฟ สยาม เอา เรือ กลไฟ จูง มา แทบ จะ ถึง หลัง เต่า แล้ว ภอ พื้น หมดลง จะ เข้า มา ไม่ได้ จึ่ง เอา เชือก ผูก เสาใหญ่ เข้า แล้ว ทอด สมอ ไว้ กลับ เข้า มา หา ฟืน ได้ แล้ว กลับ ออกไป ก็ หา เหน ไม้ ไม่ เพราะ ลม เปน ลม ว่าว กล้า พัด ซัด ออกไป น้ำ ก็ เชี่ยว นัก เที่ยว หา ก็ไม่ได้ แล้ว ก็ มี เรือ อื่น ไป เที่ยว ตาม หา ก็ไม่ได้ อยู่ มา สัก ๗ วัน ๘ วัน กับตัน รอศ ชิบ อเมริกา ชื่อ คานีเอนมาเซ แลน เข้า มา ยัง ๒๐ ไมล์ จะ ถึง หลังเต่า เหน ไม้ นั้น ลอย อยู่ ก็ สำคัญ ว่า ดิน ลูกเรือ ก็ ตกใจ กลัว จะ โดน เกาะ โดน หิน กับตัน จึ่ง ตก ใจ จึ่ง เอา สาย อยั่ง น้ำ ดู เหน ว่า น้ำ ลึก ๒๐ วา เสศ จึ่ง ค่อย ๆ แล่น เข้าไป ดู เหน ว่า เปน ไม้ ใหญ่ ก็ บ่าย เรือไป เพื่อ จะ ไม่ ให้ โดน กับตัน ไม่ รู้ ว่า เปน ไม้ สำคัญ จึ่ง ทิ้ง เสีย ไม่ เอาใจ ใส่ มา ถึง กรุง เทพ ฯ จึ่ง รู้ ว่า ไม้ นั้น เปน สำคัญ ดู เหมือน จะ หา ยาก ถ้า หา ไม่ ได้ การ พระ ศพ จะ มิ เลื่อน ไป ฤๅ คน นอก ประเทศ เข้า ใจ ว่า การ พระศพ นั้น จะ สำเร็จ ใน เดือน มารช มี ขุนนาง หลาย เมือง จะ เข้า มา ช่วย การ พระ ศพ ด้วย ฯะ

๏ อนึ่ง มี พวก เกรี่ยง อยู่ใน เขตร แดน พม่า ที่ ขึ้น แก่ อังกฤษ ถือ หนังสือ ขุนนาง อังกฤษ เข้า มา ถึง กงสุล อังกฤษ ที่ กรุง เทพ ฯ เปน ใจ ความ ว่า พวกไทย ไป ลัก เอา ช้าง ที่ บ้าน ของ พวก เกรี่ยง เข้า มา ใน แดนไทย ขอ อำ นาถ กงสุล อังกฤษ ช่วย จัด แจง ให้ พวก กะโมย คืน ช้าง ให้ แก่ เขา ให้ ได้ ราคา ช้าง ตัว นั้น ประมาณ ๔๐๐ บาท

๏ อนึ่ง ได้ ยิน ว่า สมเดจ์ เจ้าฟ้าจุลาลงกรณ์ ได้ เสดจ์ ไป เมือง เพชรบุรี เสดจ์ ด้วย เรือ รบ จักร กลไฟ ไป เมื่อ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๑ ค่ำ ครั้น ณวัน ขึ้น ๑๓ ค่ำ ก็ เสดจ กลับ ยัง กรุง เทพ ฯ

๏ อนึ่ง ได้ ยิน ข่าว ว่า เรือ กลไฟ สยาม ชื่อ อาไร ม่อ น้ำ แตก ที่ บ้านแหลม คน ก็ เจ็บ บ้าง เล็ก น้อย หา ถึง เปน อันตราย ไม่ คน หนึ่ง ตก น้ำ ลงไป ว่าย น้ำ กลับ ขึ้น เรือได้ คน อื่น หลาย คน ก็ ถูก น้ำร้อน ลวก บ้าง เล็กน้อย แต่ ไม่ สู้ มาก ข่าว ว่า เครื่อง ที่ สำรับ ดู น้ำ ร้อน จะ กล้า มาก สัก เท่าไร เครื่อง นั้น เสียไป เขา สำคัญ ว่า ยัง ดี อยู่ จึ่ง เร่ง ไฟ ขึ้น เกิน กำหนดไป ม่อ น้ำ จึ่ง ได้ แตก ตั้ง แต่ แรก ใช้ เรือ กล ไฟ ที่ กรุง เทพ ฯ เปน เก้า ปี มา แล้ว ไม่ ได้ เกิด เหตุ ร้าย อย่าง นี้ เลย เปน ความ ปลาด จริง แทบ จะ เปน อันตราย บ่อย ๆ แต่ ว่า ไม่ เปน อินชะเนีย เหน ก็ กลัว จึ่ง ไม่ อาจ ให้ ไฟ กล้า เรือ สยาม จึ่ง ไม่ สู้ เดิน เรว เรา มี ความ หวังใจ ว่า อิงชะเนีย กล ไฟ กรุง เทพฯ ต้อง ตรวจ ตรา ระวัง ม่อน้ำ แล เครื่อง สำรับใช้ ใน การ นั้น

๏ อนึ่ง เรือ เจ้า พระยา กลับ มา แต่ เมือง สิงคโปร ณะ วัน พุทธ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เวลา เยน มา ถึง หลัง เต่า วัน อาทิตย แรม ๓ ค่ำ เวลา พลบ ค่ำ ข้าม หลัง เต่า ณวัน จันทร แรม ๔ ค่ำ ย่ำ รุ่ง ๓ นาที มา ถึง กรุง เทพ ฯ ๕ โมง เช้า มี ชาว ยูโรบ โดย สาร มา สาม คน ชื่อ ออนเนอเรลเบอ อา มาซัน หนึ่ง อาชิวุด เอศไควเออ คน หนึ่ง อี่อี่อังค์ คิยา คน หนึ่ง แล คน ต่าง ๆ นอก นั้น ๒๐ คน

๏ อนึ่ง เราได้ ยิน ว่า กอเวอเมนต์ได้ ซื้อ ปืน ใหญ่ ชื่อ เฮาวิศเซอ ๑๒ บอก สำรับ ยิง ลูก แตก

๏ อนึ่ง กับตัน บาเรศ ของ เรือ ชิบ อะเมริกา ชื่อ วินด์วาด เข้า มา ใน กรุง เทพ ฯ ๓ อาทิตย์ แล้ว กับตันบาเรศได้ เปน สิศย ใน สำนักนี้ อาจาริย ใหญ่ ใน เมือง อเมริกา เรียน เปน ผู้ สำรับ สั่ง สอน สาศนา แล้ว ได้ เปน เจ้า ของ เรือ แล่นไป มา ไป ถึง เมือง ไหน ๆ ก็ เทศ สั่ง สอน ที่ นั้น เมื่อ วัน อาทิตย เดือน ๑๒ แรม ๓ ค่ำ ได้ รับ เชิญ เข้าไป สั่งสอน ที่ โบศ อังกฤษ มา ถึง วัน อาทิตย แรม ๑๐ ค่ำได้ รับเชิญ เข้าไป สั่ง สอน อีก มี คน ชมว่า เทศ ดี มาก คน ทั้งปวง ภอใจ ฟัง

๏ อนึ่ง ณวัน เสาร์ เดือน ๑๒ แรม ๒ ค่ำ มี งาน แห่ ชัก พระ ธาตุ เข้าใน คลอง บางกอก ใหญ่ มี คน ประมาณ ห้า พัน เปน ผู้ หญิงโดย มาก ขี่ เรือ ต่าง ๆ

๏ ข่าว มา แต่ ทาง เตลิแครฟ

๏ แต่ เมือง ลอนดอน เดือน ๑๑ ขึ้น ๗ ค่ำ, ข่าว ว่า การ ศึก ขบถ ที่ เมือง แกนเดีย เงียบ ลง แล้ว.

๏ ลอนดอน ขึ้น ๘ ค่ำ, ข่าว ว่า ฝูง ราษฎร ทั้ง ปวง ประชุม กัน ที่ เมือง คลัศโค ประ.ทศ ชกอศลันด์, เปน อัน มาก, ว่า กล่าว กัน, ว่า ควร ที่ คอเวอ.เมนต์ จะ ยอม ให้เรา เข้า ใน การ ที่ จะ เลือก ขุนนาง ด้วย. ๏ ลอนดอน เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๐ ค่ำ การ ที่ เมือง ออศเตรีย ยก เมือง วินิเซีย, ขึ้น แก่ เมือง อิตาลี สำเร็จ แล้วใน วัน นั้น, ๏ ลอนดอน เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๑ ค่ำ ชาว อิตาลี เข้าไป อยู่ใน เมือง วินิ.ซ ใน วัน นั้น. อนึ่ง พวก ที่ ยู่ใน ดิศ เตศ ที่ เข้า ด้วย คอนเกรศ ได้ การ ชนะ พวกา ที่ เข้า ด้วย เปรศ เดนยอนต์ซัน, ที่ หัว เมือง โอไฮโอ แล หัว เมือง อินดิอานา, แล หัว เมือง ไอโฮวา.

๏ ปรินซ์ออฟเวลซ์ เกือบ จะ เสดจ์, ไป เมือง เสนต์ บี เตอ ซิเบิค เปน เมือง หลวง รูเซีย เพื่อ จะ ได้ ช่วย แต่ง การ บ่าว สาว น้อง เมีย ท่าน กับ ราชบุตร เจ้า เมือง รัศเซีย. ๏ ลอนดอน เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๓ ค่ำ. ข่าว ว่า เมือง สะเปน ตั้ง ใจ ว่า เมื่อ พระ เจ้า ฝรั่ง เสศ จะ ชัก ทหาร ออก จาก เมือง โรม แล้ว, เขา จะ ขอ เข้า ด้วย เมือง ออศเตรีย จะ ช่วย อุปถัมภ์ เมือง โรม ให้ จง ได้.

๏ ลอนดอน เดือน ๑๑ แรม ๓ ค่ำ เซอเฮนเรสะตอกซ์, จะ มา ยัง เมือง กาละกะตา จะ เปน เจ้า เมือง แทน เซอ วิเลียม มันสะฟีลด์ อนึ่ง เกิด ไฟไหม้ เมืองคิวเบก, ใน ประเทศ กานิดา เปน เมือง ขึ้น แก่ อังกฤษ เกิด ไฟ่ไหม้ ใหญ่. ตึก เรือน เสีย ๒ พัน ๕ ร้อย หลัง จึ่ง มี คน ไม่ มี บ้าน จะ อยู่ นับ หมื่น ๘ พัน คน.

หมาย การ นาย ห้าง

มิศเตอ มา เลิบ ปียูเลียน แอนกำปะนี ขอ แจ้ง ความ แก่ ท่าน ทั้ง ปวง ว่า ได้ ตั้ง ที่ ขาย ของ ขึ้น ใหม่ ที่ เรือน ซึ่ง มิศเตอ เอฟ เปลก เอศไคว เออ อยู่แต่ ก่อน ริม กงสุล พุตเกศ ข้าพเจ้า ได้ แยก ออก ขาย อีก แห่ง หนึ่ง แล ที่ เก่า ของ ข้าพเจ้า ก็ ยัง ขาย อยู่ มี ของ มา ใหม่ หลาย สิ่ง มา เมื่อ เรวๆ นี้ แทบ จะ ทุก สิ่ง ที่ ท่าน ทั้ง ปวง จะ ต้อง การ ซื้อ เชิญ ท่าน มา ชม ดู เถิด

๏ การ บันทุก กำปั่น เรือ ไป นอก

๏ เรือ ที่ มี ชื่อ ข้าง ท้าย นี้, ได้ รับ เช่า ตั้ง แต่ เดือน ๑๒ ขึ้น ๘ ค่ำ, คือ เมติลดาบาก ปรอศเซีย, จะ ไป นิ่งโปใน กรุง หาบ ละ ๖๕ เซนต์, หลัง เท่า หาบ ละ ๖๐ เซนต์ ๏ กำไร บาก สยาม จะ ไป สิงคโปร์ ตอน ๘ ปอน สะเตอลิง, บันทุก ไม้ สัก.

๏ อาละเบิด สะกุเนอ ฮำเบิก จะ ไป ฮ่องกง, บันทุก เข้า ใน กรุง หาบ ละ ๔๕ เซนต์, ๏ เอดคารอดซี้ บาก ฮำเบิก, จะ บันทุก เข้าไป ฮ่องกง, หาบ ละ ๔๔ เซนต์,

๏ โคนาด บาก อังกฤษ บันทุก เข้า, จะ ไป ฮ่องกงใน กรุง หาบ ละ ๔๓ เซนต์. ๏ อิวัง ดีเลน บาก อังกฤษ จะ ไป เมือง ฮ่องกง บันทุก เข้า หาบ ละ ๔๐ เซนต์ ข้าง ใน, ๓๕ เซนต์ ข้าง นอก ๏ ดานิเอล มาซีชิบ อะเมริกา จะ ไป นิ่งโป, บันทุก เข้า ข้าง ใน หาบ ละ ๕๗ เซนต์, ข้าง นอก หาบ ละ ๔๔ เซนต์

๏ เรือ ที่ มี ชื่อ ข้าง ท้าย นี้, ได้ แล่น ออก จาก กรุง ฯ เทพ ฯ แต่ ใน เดือน ๑๒ ขึ้น ๘ ค่ำ. ๏ คือ โคลเคน ฟีลซี บันทุก เข้า ๖ พัน ๙๐ หาบ, ฝาง ๑๖๗ หาบ, หนัง สัตว ๖๗ หาบ, เมล็ดงา ๔๑๕ หาบ, ๏ นิวยอก บันทุก เข้า ๗

พัน ๕๗๐ หาบ, ฝาง ๑๑๘ หาบ. ๏ ชีรา บันทุก เข้า ๙ พัน ๑๑๙ หาบ ๏ อัปบัศฟอด บันทุก เข้า ๑๒ พัน ๓ ร้อย ๙๑ หาบ, ๏ ฝาง ๑๕๙ หาบ, พริกไทย ดำ ๔๒๕ หาบ. ไฟกา บันทุก เข้า ๕ พัน ๗ ร้อย ๒๐ หาบ, คัดคิซาก บันทุก เข้า ๙ พัน ๕๐๐ ร้อย หาบ, ลาก บันทุก เข้า ๑๐ พัน ๔ ร้อย ๖๔ หาบ ฝาง ๒๐๐ หาบ เขา สัตว ๒๓ หาบ. อาลเบิด บันทุก เข้า ๔ พัน ๙ ร้อย ๖๐ หาบ, เอศคารอศ บันทุก เข้า ๔ พัน ๙ ร้อย หาบ,

๏ ไลอีมุน บันทุก เข้า ๑๐ พัน หาบ.

๏ อาเมโซน บันทุก เข้า ๔ พัน ๖ ร้อย หาบ.

๏ เรือ มี ชื่อ ข้าง ท้าย นี้, ได้ บันทุก ปลา จะ ไป เมือง ปตาเวีย ได้ ใช้ ใบ ไป แล้ว, คือ เรลเว ๑ ปรินเลียน ๑ ฮิงฮวด ๑ อีไลยซี ๑.

๏ เรือ มี ชื่อ ใต้ นี้. ได้ แล่น ออก ไป แล้ว จะ ไป เมือง สิงคโปร์, คือ เจ้าพยา บันทุก เข้า ๔ พัน ๒๕๑ หาบ น้ำ ตาล ทราย ๒๐๐ หาบ. เขา สัตว ๖๒ หาบ, เมล็ดงา ๒๘ หาบ,

๏ เมทิลดา บันทุก เข้า ๗ พัน หาบ.

ข่าว มา แต่ เมือง จีน

๏ ข่าว มา แต่ เมือง จีน เดือน ๑๒ ขึ้น ๘ ค่ำ ว่า คับเตอ แม็กเคาวัน เปน เอเชน สำรับ อีซเตอ อินเตีย เตลิแครฟ กัมปะนี มา ถึง ฮองกง แล้ว จะ ได้ จัด แจง ทาง เตลิแครฟ ตั้ง แต่ ฮองกง ถึง เมือง กวางตุ้ง ก่อน แล้ว ตั้ง แต่ กวางตุ้ง ถึง เมือง ปะกิ่ง ที ถดัง

๏ อนึ่ง กำปั่น รบ ฝรั่งเศส จะ ไป เมือง โกเรีย จะ ไป ชำระ ความ ที่ เขา ได้ ฆ่า พวก บาดหลวง ได้ ขึ้น ไป จน กะทั่ง เมือง แกงเฮา แล เมื่อ ไป ถึง เมือง นั้น ก็ เหน พวก เมือง นั้น หนี ไป เสีย หมด พวก ที่ เหลือ อยู่ ก็ มิ ได้ ต่อ สู้ ประการ ใด ขุนนาง ผู้ หนึ่ง ที่ เขา จับ ไว้ บน กำปั่น ของ แอดมิรัล ก็ ได้ รับ ว่า เขา ฆ่า กัน จริง แล ว่า ที่ เขา ฆ่า กัน นั้น ก็ สม ควร แก่ พวก บาดหลวง พวก ฝรั่งเศส ที่ ไป เที่ยว หา ของ ใน เมือง ได้ เงิน สิบเก้าหมื่น ฟรันค์ คิด เปน เงิน ไทย แอดมิแรหล์ ได้ หนังสือ จาก เจ้า แผ่นดิน เมือง นั้น เชิญ ให้ ขึ้น ไป ถึง หัว เมือง จะ ได้ คิด อ่าน เรื่อง นั้น แอดมิรัลไม่ ขึ้น ไป จึ่ง เขียน หนังสือ ขึ้น ไป ว่า ข้อ หนึ่ง ให้ ทำ โทษ ขุนนาง ผู้ ใหญ่ สาม คน ที่ ได้ ฆ่า บาดหลวง ข้อ สอง ให้ ใช้ คน ที่ มี อำนาถ มา คิด อ่าน กัน ที่ กำปั่น แอดมิรัล คน ผู้ ใช้ นั้น ก็ เอา หนังสือ ขึ้น ไป หนังสือ ตอบ ก็ ไม่ มี มา แม่ น้ำ ที่ จะ ขึ้น ไป หัว เมือง นั้น เจ้า แผ่นดิน ก็ ให้ ปิด ผนบ ไว้ เจ้า แผ่นดิน เมือง นั้น ตั้ง พระไทย ว่า จะ ต่อ สู้ ให้ จง ได้ ไม่ ยอม ตาม ใจ พวก ขุนนาง ที่ อยาก จะ ยอม แก่ ฝรั่งเศศ

๏ อนึ่ง ไตกุน ใหม่ ไม่ อยาก จะ รบ ต่อ ไป แล การ รบ ข้าง ที่ เมือง ยี่ปุ่น ฝ่าย ใต้ ก็ อยุด เสีย แล้ว

ราคา สินค้า ฮ่องกง

๏ เดือน ๑๒ ขึ้น ๘ ค่ำ, ราคา เข้า สาน ที่ ฮ่อง กง คือ เข้า บังกล่า ๒ เหรียน ๒๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๖๐ เซนต์, เข้า รางกุ้ง เหรียน ๙๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๑๐ เซนต์. เข้า อาระกัน เหรียน ๘๕ เซนต์. แล ๒ เหรียน ๑๐ เซนต์, เข้า สยาม เหยรีน ๘๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๒๐ เซนต์, เข้า ไซ่ ง่อน ๒ เหยรีน แล ๒ เหรียน ๓๐ เซนต์.

๏ หมาก แห้ง ๒ เหรียน ๘๐ เซนต์, แล ๔ เหรียน ๖๐ เซนต์ แล ๔ เหรียน ๖๐ เซนต์,

๏ พริก ไท ดำ ๖ เหรียน ๔๐ เซนต์, แล ๖ เหรียน ๕๐ เซนต์

๏ ฝ้าย บังกล่า หาบ ละ ๑๙ เหรียน แล ๒๒ เหรียน. ฝ้าย เซี่ยงไฮ้ หาบ ละ ๒๓ เหรียน แล ๒๔ เหรียน, ฝ้าย เทียนสิน หาบ ละ ๒๑ เหรียน แล ๒๑ เหรียน ครึ่ง

๏ ตะกั่ว อ่อน หาบ ละ ๖ เหรียน ๑๐ เซนต์ แล ๖ เหรียน ๖๐ เซนต์.

๏ ตะกั่ว เกรียบ หาบ ละ ๒๑ เหรียน แล ๒๑ เหรียน ๕๐ เซนต์.

๏ ปรอด หาบ ละ ๖๗ เหรียน แล ๖๘ เหรียน.

๏ ฝิ่น ปัดนา หิบ ละ ๖๐๗ เหรียน ครึ่ง ฝิ่น บีนาเรศ หิบ ละ ๖๐๐ เหรียน ฝิ่น มละวา หิบ ละ ๘๑๐ เหรียน.

ข่าว มา แต่ เมือง ฮองกง

๏ แต่ เดือน ๑๑ แรม ๘ ค่ำ ว่า แอดมิรันด์ ฝรั่งเศศ ที่ จะ แล่น เรือ รบ ไป ตี เมือง โกเรีย ที่ อยู่ ฝ่าย เหนือ เมือง จีน จะ ผัด ไป เดือน ๕ เดือน ๖ เพราะ เปน ฤดู หนาว จะ ทำ ไม่ ถนัด

๏ อนึ่ง เรือ สกุเนอ อเมริกา ชื่อ เชนนิรัลเซอ นั้น แล่น เข้าไปใน ปาก น้ำ เมือง โกเรีย จะ เข้าไป ซื้อ ขาย โดย ดีใน เมือง หลวง คอเวอแมนต์ โกเรีย ก็ จับ เรือ แล้ว ผูก มัด กับ ตัน แล กะลาสี ทุก คน ผูกไว้ กับ เสา กะโดง มี อังกฤษ ๒ คน โดย สาร ไป เขา จับ สอง คน นั้น ผูก มัด ไว้ ที่ใน เรือ แล้ว เอาไฟ เผา เรือ ตลอก เสีย สิ้น หมาย ว่า จะ ปิด เสีย จะ ไม่ให้ คน นอก ประเทศ เข้าไปใน บ้านใน เมือง ถ้า ทำ อย่าง นั้น ที่ไหน จะ ปิดไว้ ได้ ดู เหมือน จะ กลับ เปิด เผย เสีย อิก ฝรั่งเสศ อังกฤษ อเมริกา ก็ คง จะ เข้าไปจนได้

๏ อนึ่ง พวก ขบถ เมือง จีน ที่ เรียก ว่า เนียนไฟ ก็ ขึ้น ไป อยู่ ที่ เมือง ซังตุง มาก มาย

๏ อนึ่ง เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เกิด แผ่นดินไหว ที่ เมือง เซี่ยงไฮ้ ตึก เรือน บ้าน เมือง ก็ หาได้ เปน อันตราย ไม่

๏ อนึ่ง เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๓ ค่ำ ๑๔ ค่ำ เกิด พายุห์ ที่ ฮองกง เรือ ถาก สมอ ไป สอง ลำ สาม ลำ คน ตาย บ้าง ของ อื่น ก็ เสียไป มาก

๏ อนึ่ง เดือน ๑๑ แรม ๖ ค่ำ เกิดไฟไหม้ ใหญ่ ที่ เมือง ฮองกง เสีย เรือน สองร้อย หลัง กว่า คน จะ ตาย บ้าง ฤๅ ไม่ตาย นั้น หาได้ แจ้ง มาไม่

๏ อนึ่ง ข่าว ที่ มา แต่ เมือง ยี่ปุ่น ครั้ง ก่อน ว่า ไตกุน เมือง ยี่ปุ่น ถึง แก่ กรรม นั้น ก็ จริง ไมกาโด เมือง ยี่ปุ่น นั้น ยัง หาได้ รับ ว่า สะ ทตสะบาซี ควร จะ แทน ไตกุน ฤๅ ไม่ แต่ สะทตซิ บาซี ยัง กำลัง ทำ ศึก ต่อ สู้ ไซซินได้ ไชยชำนะ สองครั้งแล้ว

๏ อนึ่ง ชาว ยี่ปุ่น ทำ หนังสือ ดิกชนาเร เปน ภาษา อังกฤษ แปล เปน ยี่ปุ่น เปน หนังสือใหญ่ เขา ขายใน สิบ วัน สิบ ห้า วัน หมด พัน เล่ม เพราะ ชาว ยี่ปุ่น อยากเรียน ภาษา อังกฤษ นัก อังกฤษ สรรเสิญ หนังสือ นั้น ว่า ดี นัก ชาว ยี่ปุ่น ก็ เปน คน ฉลาดใน ภาษา

๏ ข่าว มา แต่ เมือง มะเกา

๏ ข่าว ว่า มี เจ้า เมือง มะเก่า ใหม่ ชื่อ ไยซิมาเรีย ดีฮอด แตศปอนดีซี่ คอเวอแมนต์ พทุเกศ ได้ ตั้ง ท่าน เปน ราชทูต ปลีนิโปเตนซีเอเร สำรับ กรุง เทพ ฯ สยาม แล เมือง จีน แล เมือง ยี่ปุ่น ทั้ง ๓ เมือง ท่าน มี หนังสือ ฝาก มา ถึง คอเวอแมนต์ กรุง เทพ ฯ เปนใจ ความ ว่า จะ เข้า มา เฝ้า พระ บาท สมเดจ์ พระจอม เกล้า เจ้า อยู่หัวใน เรว ๆ นี้ ปราถนา ที่ ท่าน จะมา ทัน ถวาย พระเพลิง พระศพ สมเดจ์ พระปิ่นเกล้า เจ้าอยู่ หัว ได้ยิน ว่า ขุนนาง ต่าง ประเทศ จะ มา เฝ้า ครั้ง นั้น หลาย คน

ราคา สินค้า กรุงเทพ

๏ เข้ากล้อง อย่าง ต่ำ เกวียนละ ๏ เข้ากล้อง อย่าง กลาง เกวียนละ ๓๗ บาท ๏ เข้าขาว อย่าง ดีเกวียน ละ ๔๖ บาท ๏ เข้า อย่าง ที่ ๔ เกวียน ละ ๔๙ บาท เข้า ขาว ที่ หนึ่ง เกวียน ๖๗ บาท ที่ ๒ เกวียนละ ๖๒ บาท ๏ เข้าโรง ยี่จักร ที่ หนึ่ง หาบละ ๒ บาท ๏ เข้า เปลือก นาสวน เกวียน ๔๐ บาท นา เมือง เกวียน ละ ๓๑ บาท ๏ เมลด งา เกวียน ๑๐๐ บาท ฝ้าย ที่ มี เมลด หาบละ ๙ บาท ๏ น้ำตาน ทราย ขาวอย่าง ที่ หนึ่ง หาบละ ๒๑ บาท ๒ สลึง ที่ ๒ หาบละ ๑๑ บาท ที่ ๓ หาบละ ๑๐ บาท ๏ น้ำตาน แดง หาบ ละ ๕ บาท ๒ สลึง ๏ พริกไทยดำ หาบ ละ ๙ บาท ๒ สลึง ๏ หนัง ควาย หาบละ ๑๐ บาท ๏ หนัง วัว หาบ ละ ๑๘ บาท

๏ หนัง เนื้อ หาบ ละ ๑๓ บาท ๏ เขาควาย ดำ หาบ ละ ๑๕ บาท ๒ สลึง ๏ เขา ควาย เผือก หาบ ละ ๒๙ บาท

๏ เขาเนื้อ หาบ ละ ๙ บาท ๏ กำยาน ที่ ๑ หาบ ละ ๑๗๐ บาทที่ ๒ หาบ ละ ๗๐ บาท ๏ ตะกั่วเกรียบ ที่ ๑ หาบ ละ ๓๓ บาท ที่ ๒ หาบ ละ ๒๙ บาท ๏ ป้าน กลีบ ที่ ๑ หาบละ ๒๒ บาท ที่ ๒ หาบ ละ ๒๐ บาท ๏ รง หาบ ละ ๖๗ บาท

๏ ไหมโคราช หาบละ ๓๒๐ บาท ไหม ยวร หาบ ละ ๙๐๐ บาทไหมเขมน หาบ ละ ๖๕๐ บาท ๏ ครั่ง ที่ ๑ หาบ ละ ๑๔ บาท ที่ ๒ หาบ ละ ๑๑ บาท ๏ เร่ว หาบ ละ ๔๔ บาท

๏ กระวาน หาบละ ๓๖๐ บาท ๏ ฝาง ๓ ดุ้น ๔ ดุ้น เปน หาบ ๆ ละ ๓ บาท ที่ ๕ ดุ้น ๗ ดุ้น เปน หาบ ๆ ละ ๒ บาท ๓ สลึง ที่ ๗ ดุ้น ๘ ดุ้น ๙ ดุ้นเปน หาบ ๆ ละ ๒ บาท สลึง ๏ เมลด กระเบา หาบละ บาท ๏ ไม้ ซิง ชัน ที่ หนึ่ง ๑๐๐ หาบ เปน ๒๐๐ บาท ๏ ไม้ แดง ที่ หนึ่ง ๑๐๐ หาบ เปน ๒๙๐ บาท ที่ สอง ๑๐๐ หาบ เปน ๑๒๐ บาท ๏ ไม้สัก ยก ละ ๙๐ บาท ๒ สลึง ๏ งา ช้าง ๔ กิ่ง เปนหาบ ๆ ละ ๓๖๐ บาท ๕ กิ่ง เปน หาบละ ๓๕๐ บาท ๖ กิ่ง เปน หาบ ๆ ละ ๓๔๐ บาท ๏ ปลาแห้ง หาบละ ๑๕ บาท ๒ ๏ ปลา สลิด หาบ ละ ๑๓ บาท ๒ สลึง ๏ ปลิง ทะเล หาบละ กระ สอบ ๑๐๐ บ เปน ๘ บาท ๏ ทอง หนัก บาท หนึ่ง เปน เงิน ๑๖ บาท ๒ สลึง ๏ การ แลก เงิน เมือง สิงคโปร ได้ กำไร ร้อยละ ๓ เหรียน ที่ ฮ่องกง ๑๐๐ หนึ่งได้ ๑๐๐ ถ้วน

กำปั่น เข้า มา กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อไร	กำปั่น ชื่อไร	กับปีตันชื่อไร	กี่ ตอน	เรือ อไร	มาแต่ไหน
เดือน ๑๒ ขึ้น ๙ ค่ำ	ติ่งห้อย	แฮนเซน	๓๕๒	บากสยาม	เซี่ยงไฮ้
เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๐ ค่ำ	กองกีรอ	คามิน	๒๑๐	บากสยาม	ฮองกง
เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๐ ค่ำ	โอเรศตี	ครูซี	๒๐๐	บากสยาม	ฮองกง
เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๐ ค่ำ	ดิบี้เตอมัน	เนเธอ	๗๔๐	บากปรีมัน	สิงคโปร์
เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๐ ค่ำ	เตลีแครฟ	ไกลนอด	๓๑๒	บาก สยาม	ฮองกง
เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๐ ค่ำ	วอละเตอ	ไวเตอสปูน	๒๓๗	บากสยาม	ฮองกง
เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๐ ค่ำ	อิวันกิเลน	อาดาม	๔๔๑	บากอังกฤษ	ฮองกง
เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๑ ค่ำ	โกนาด	มากา	๓๕๖	บากอังกฤษ	ฮองกง
เดือน ๑๒ แรม ค่ำ ๑	ไซโมเนตตา	ฮอฟมัน	๔๙๙	บากดัชะ	สิงคโปร์
เดือน ๑๒ แรม ค่ำ ๑	โยฮันสมิด	ฮีกีมัน	๔๐๐	บากปรีมัน	ฮองกง
เดือน ๑๒ แรม ค่ำ ๑	เรศโซลูซัน	แม้กเก	๘๑๖	ชิบสยาม	ฮองกง
เดือน ๑๒ แรม ๒ ค่ำ	เวศตา	ไมเออ	๓๐๐	บากดัชะ	สิงคโปร์
เดือน ๑๒ แรม ๔ ค่ำ	เจ้าพระยา	อรตัน	๓๕๓	กล ไฟ สยาม	สิงคโปร์
เดือน ๑๒ แรม ๖ ค่ำ	โดโรเทีย	โฮส์ฮอฟ	๔๙๔	บากฮำเบิก	ฮองกง
เดือน ๑๒ แรม ๖ ค่ำ	อัดวันซี้	ทำซี้	๓๑๔	บากสยาม	อ้ายมุ่ย
เดือน ๑๒ แรม ๖ ค่ำ	ฟอตุน	เอกกลิสตอน	๔๒๐	บากสยาม	ฮองกง

ออก ไป เมื่อไร — กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ — จะ ไป ไหน

ออก ไป เมื่อไร	กำปั่น	กับปีตัน	กี่ ตอน	เรือ	จะ ไป ไหน
เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๐ ค่ำ	เมติล์ดา	ยากบซีน	๒๖๐	ปรีกปวอศเซีย	สิงคโปร์
เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๐ ค่ำ	ไพ่คา	โฉเวิศซีน	๓๖๐	บากฮำเบิก	ฮองกง
เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๑ ค่ำ	ตติซาก	อระ	๕๐๐	ชิบ อังกฤษ	ฮองกง
เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	ลาก	สะธีลด์ซี	๔๔๓	บากอังกฤษ	นิงโป
เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	เซี่ยงไฮ้	จีน	๒๕๐	บากดัชะ	ยาวา
เดือน ๑๒ แรม ค่ำ ๑	อิงฮวด	จีน	๒๐๐	บากดัชะ	ยาวา
เดือน ๑๒ แรม ๒ ค่ำ	อาละเบิด	สะโนดอ	๒๙๖	สกูเนอฮำเบิก	ฮองกง
เดือน ๑๒ แรม ๓ ค่ำ	เอดคารอดซี้	เบนเดอ	๒๗๘	บากฮำเบิก	ฮองกง
เดือน ๑๒ แรม ๓ ค่ำ	เอลเซีย	ยอน	๒๖๘	บากอังกฤษ	ยาวา
เดือน ๑๒ แรม ๕ ค่ำ	คำไว้	บอศซี้ฟอด	๒๕๗	สกูเนอสยาม	สิงค์ โคล้
เดือน ๑๒ แรม ๕ ค่ำ	ไลอีมูน	เฮอวิง	๔๒๕	บาก อังกฤษ	ฮ่องกง
เดือน ๑๒ แรม ๕ ค่ำ	มีคูรา	มัดวิซี้	๓๑๔	บาก อังกฤษ	นิงโป
เดือน ๑๒ แรม ๕ ค่ำ	อาเมโซน	เบลสเตศ	๒๑๘	บาก ปรีมัน	ฮ่องกง

๏ ปฏิทิน บอกโมงแล ทุ่ม ใน ข้าง ขึ้น เดือนอ้าย นี้.

คำอังกฤษ	คำไทย	คำจีน	อาทิตย์ขึ้น กี่โมง	อาทิตย์ตก กี่โมง	อาทิตย์เที่ยง กี่โมง	จันทร์ขึ้น กี่ทุ่ม
เดือนดีเซมเบอ	เดือน อ้าย	เดือน ๑๑				
วันเสาร์ ๘ ค่ำ	ขึ้น ค่ำ ๑	ค่ำ ๑	ย่ำรุ่ง ๒๑ นาที	๕ โมง ๓๙ นาที	ย่ำเที่ยง ๘ นาที	ทุ่ม ๑๑ นาที
วันอาทิตย์ ๙ ค่ำ	๒ ค่ำ	๒ ค่ำ	ย่ำรุ่ง ๒๑ นาที	๕ โมง ๓๙ นาที	ย่ำเที่ยง ๗ นาที	ทุ่ม ๕๙ นาที
วันจันทร ๑๐ ค่ำ	๓ ค่ำ	๓ ค่ำ	ย่ำรุ่ง ๒๒ นาที	๕ โมง ๓๘ นาที	ย่ำเที่ยง ๗ นาที	๒ ทุ่ม ๔๔ นาที
วันอังคาร ๑๑ ค่ำ	๔ ค่ำ	๔ ค่ำ	ย่ำรุ่ง ๒๒ นาที	๕ โมง ๓๘ นาที	ย่ำเที่ยง ๖ นาที	๓ ทุ่ม ๓๐ นาที
วันพุทธ ๑๒ ค่ำ	๕ ค่ำ	๕ ค่ำ	ย่ำรุ่ง ๒๒ นาที	๕ โมง ๓๘ นาที	ย่ำเที่ยง ๖ นาที	๔ ทุ่ม ๔๐ นาที
วันพฤหัศ ๑๓ ค่ำ	๖ ค่ำ	๖ ค่ำ	ย่ำรุ่ง ๒๒ นาที	๕ โมง ๓๘ นาที	ย่ำเที่ยง ๕ นาที	๔ ทุ่ม ๕๘ นาที
วันศุกร ๑๔ ค่ำ	๗ ค่ำ	๗ ค่ำ	ย่ำรุ่ง ๒๒ นาที	๕ โมง ๓๘ นาที	ย่ำเที่ยง ๕ นาที	๕ ทุ่ม ๔๒ น
วันเสาร์ ๑๕ ค่ำ	๘ ค่ำ	๘ ค่ำ	๒๒ นาที	๕ โมง ๓๘ นาที	ย่ำเที่ยง ๔ นาที	
วันอาทิตย์ ๑๖ ค่ำ	๙ ค่ำ	๙ ค่ำ	ย่ำรุ่ง ๒๒ นาที	๕ โมง ๓๘ นาที	ย่ำเที่ยง ๔ นาที	๗ ทุ่ม ๒๐ นาที
วันจันทร ๑๗ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	ย่ำรุ่ง ๒๓ นาที	๕ โมง ๓๗ นาที	ย่ำที่ยง ๓ นาที	๘ ทุ่ม ๑๕ นาที
วันอังคาร ๑๘ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	ย่ำรุ่ง ๒๓ นาที	๕ โมง ๓๗ นาที	ย่ำเที่ยง ๓ นาที	๙ ทุ่ม ๑๕ นาที
วันพุทธ ๑๙ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	ย่ำรุ่ง ๒๓ นาที	๕ โมง ๓๗ นาที	ย่ำเที่ยง ๒ นาที	๑๐ ทุ่ม ๑๗ นาที
วันพฤหัศ ๒๐ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	ย่ำรุ่ง ๒๓ นาที	๕โมง ๓๗ นาที	ย่ำเที่ยง ๒ นาที	๑๑ ทุ่ม ๒๕ นาที
วันศุกร ๒๑ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	ย่ำรุ่ง ๒๓ นาที	๕ โมง ๓๗ นาที	ย่ำเทิ่งย ๑ นาที	
วันเสาร์ ๒๒ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	ย่ำรุ่ง ๒๓ นาที	๕ โมง ๓๗ นาที	ย่ำเที่ยง ๑ นาที	ย่ำรุ่ง ๕๔ นาที

คนมาแต่เมืองนคร

๏ ข่าวว่า มีไทยคนหนึ่ง กลับมาจากเมียงนคร เดือน ๙ ข้างแรม เขาว่า ควรที่จะเปน เมืองงาม เพราะภูมที่ ยาบคาบ มีภูเขา เปนเมือง น่าจะสนุกนี้สบาย แต่ราษฎร ชาวเมือง ยากจนมาก เพราะผู้ใหญ่ข่มขี่ เบียดเบียนใช้สร้อยกัก ฉ้อฉนกันก็มาก ผู้ที่มีเงินนั้นก็มีแต่ขุนนาง เขาว่า แร่ดีบุกมีมาก บริบูรณ์ มีพวกจีน มาแต่ฮ่องกง สัก ๒๐๐ คน มาทำ 'ร ดีบุก การใช้เงินบาด ฤๅสลึง ฤๅเฟื้อง ที่เปนเงินเหรียน ราษฎร ชาวเมือง นครไม่เตมใจรับ ถ้าลดลง ส่วนหนึ่ง จะใช้ได้ สามส่วน เขารับเงินเหรียน ฝรั่ง เงินจูเบี้ยใช้ได้

๏ อนึ่ง ถ่านหิน ที่เมืองจีน เขาขุดได้ ปีหนึ่ง ร้อยหมื่น คอล์ คิดเปน น้ำหนัก เจ็ดร้อยเสน ชั่ง

น้ำเหล้า

๏ อนึ่ง น้ำเหล่า ที่คนกินเข้าไปนั้น ไม่ได้เจริญเนื้อหนัง เลย น้ำเหล้าที่กินก็ ย่อมไหลระคนปนกับโลหิตร แล้วก็ขึ้นชุ่ม อยู่ที่สหมองศีศะ ถ้ากินมาก ๆ ดมหายใจ ออกมา ก็เหมน กลิ่น เหล้า เพราะ เหล้าไม่ได้กลับกลายไป ยังคง เปนเหล้า อยู่โดย ปรกฎิ ถ้ากินเหล้า มาก ดมหายใจ ออกมา จะเอาไฟจุด เข้า ก็จะ ติดได้ แล้วไฟ ก็วูบ ลงมาติด เหื่อที่ ตรีมทราบ ออกมา ตามเส้นขน ทั่วกาย เพราะว่า เหื่อนั้น ก็เปน น้ำเหล้า บางทีเอาไฟ เผาตัวเข้า ก็ไหม้ เพราะเหล้ง เปนเชื้อ มีอยู่ในตัวแล้ว อาไศรย เหตุนี้ จึ่งรู้แน่ว่า เหล้าที่คนกินเข้าไป ไม่ได้กลับไป เปนอื่น ไม่ได้บำรุงกายให้เจริญ ถ้าคนหนุ่ม ๆ กินเหล้า อยู่เปนนิตย แล้ว สลมอง ศีศะ เหมือนแช่ชุ่ม อยู่ในเหล้าไม่เปน ปรกฎิ ถึงว่าเดิมจะเปน คน ฉลาด อยู่ บัญญา ก็คง จะอ่อนไป นี่แล จึ่งว่า

ไม่ ควร จะ กิน เหล้า เลย เปน ของ แสดง ใจ หนังสือ นี้ คัด ออก จาก หนังสือ ครู หมอใหญ่ ที่ เมือง นอก

รางวัล ๖ ตำลึง

๏ การ คะโมย แต่ ณเดือน ๘ ที่๒ แรม ๑๒ ค่ำ, ยัง หาได้ ตัว เปน แน่ ไม่. ขอ ให้ ท่าน สืบ เอา ตัว คะโมย นั้น ให้ ข้าพเจ้า ได้. ถ้า ได้ เปน แน่ แล้ว จะ ได้ รางวัล ๖ ตำลึง. คะโมย นั้น นั้น, คือ คะโมย เอา หนังสือ กดหมาย ไทย บ้าง, สามก๊ก เล่ม ที่หนึ่ง บ้าง, ถ้า เหน ผู้ ใด เที่ยว ขาย กดหมาย แล สามก๊ก ถูก ๆ ก็ ควร จะ สืบ ถาม แต่ คน นั้น, ว่า ได้ เอา มา แต่ ไหน.

สามก๊ก

๏ สามก๊ก เล่ม๒ ได้ ลง พิมพ์ แล้ว, ได้ ผูก เข้า เปน เล่ม ไว้ บ้าง แล้ว. แต่ จะ จำหน่าย ได้ แต่ ที่ ละ น้อย ๆ, จะ จำหน่าย ให้ มาก ไม่ ได้. ด้วย ลูกจ้าง ผู้ ที่ จะ ทำ เข้า เปน เล่ม นั้น น้อย ตัว นัก.

ข่าว มา แต่ เมือง พม่า

๏ ว่า โรค ไค กระบือ ที่ เมืองพม่า มี มาก ทุก ปี ๆ วัว สำรับ ทำ นา ตาย หลาย พัน หลาย หมื่น ทุก ปี การ ที่ ทำนา ก็ ขัด สน ด้วย วัว หา ภอ ใช้ ไม่ มี ตำรา สำรับ รักษา โรค วัว ใหม่ ๆ ทำ มา แต่ เมือง อังกฤษ มา ขาย แก่ ชาว บ้าน ดูเหมือน จะ มี คุณ อยู่ บ้าง

๏ ตำรา น้ำ ขึ้น น้ำ ลง กำหนด ที่ กรุง เทพ ฯ เมื่อ น้ำ เอ่อ ฯะ

๏ ธรรมเนียม อังกฤษ นับ วัน ตั้ง แต่ เวลา เที่ยง คืนวัน น่า, ไป จน เวลา เที่ยง วัน, เรียก ว่า เวลา เช้า. ตั้ง แต่ เที่ยง วัน จน ถึง เที่ยง คืน เรียก ว่า เวลา บ่าย. ทั้ง สอง นี้ เรียก วัน หนึ่ง, เปน ๒๔ ชั่วโมง. น้ำ ขึ้น ที่ บางกอก ช้า กว่า ที่ ปาก น้ำ๒ ชั่ว โมง ๔๕ นาที.

เดือน อ้าย ข้าง ขึ้น

วัน อะไร	กี่ ค่ำ	ขึ้น เมื่อไร	ลง เมื่อไร	ขึ้น บ่าย เมื่อไร	ลง บ่าย เมื่อไร
เดือนอ้าย	ข้าง ขึ้น				
วัน เสาร	ค่ำ หนึ่ง	ขึ้น ๑๐ ทุ่ม	ลง เช้า ๔ โมง ๔๕ นาที	ขึ้น บ่าย ๓ โมง	ลง ย่ำค่ำ
วัน อาทิตย์	๒ ค่ำ	ขึ้น ๑๑ ทุ่ม	ลง เช้า ๔ โมง ๔๕ นาที	ขึ้น บ่าย ๔ โมง	ลง ย่ำ ค่ำ ๔๕ นาที
วัน จันทร	๓ ค่ำ	ขึ้น ย่ำ รุ่ง	ลง เช้า ๕ โมง ๓๐ นาที	ขึ้น บ่าย ๕ โมง	ลง ทุ่ม หนึ่ง
วัน อังคาร	๔ ค่ำ	ขึ้น ย่ำ รุ่ง ๑๕ นาที	ลง ย่ำ เที่ยง	ขึ้น บ่าย ๕ โมง ๑๕ นาที	ลง๒ ทุ่ม ๔๕ นาที
วัน พุทธ	๕ ค่ำ	ขึ้น ย่ำ รุ่ง ๑๕ นาที	ลง ย่ำ เที่ยง ๓๐ นาที	ขึ้น ย่ำ ค่ำ ๓๐ นาที	ลง ๔ ทุ่ม ๔๕ นาที
วัน พฤหัศ	๖ ค่ำ	ลง ย่ำ รุ่ง ๑๔ นาที	ขึ้นย่ำ เที่ยง ๓๐ นาที	ขึ้น๒ ทุ่ม ๓๐ นาที	ลง ๖ ทุ่ม
วัน ศุกร	๗ ค่ำ	ลง ทุ่ม ๑ ขึ้น ย่ำรุ่ง	ลง ย่ำ เที่ยง ๑๕ นาที	ขึ้น ๓ ทุ่ม	
วัน เสาร	๘ ค่ำ	ลง ๑๐ ทุ่ม ขึ้น ย่ำ รุ่ง ๓๐ นา ที	ลง ๔ ทุ่ม ๑๕ นาที	ขึ้น ๔ ทุ่ม ๑๕ นาที	
วัน อาทิตย	๙ ค่ำ	ลง ย่ำ รุ่ง ขึ้น๒ โมง ๔๕	ลง บ่าย โมง ๓๐ นาที	ขึ้น๔ ทุ่ม ๓๐ นาที	
วัน จันทร	๑๐ ค่ำ	ลง ย่ำ รุ่ง ขึ้น เที่ยง	ลง บ่าย๒ โมง ๑๕นาที	ขึ้น ๕ ทุ่ม ๔๕ นาที	
วัน อังคาร	๑๑ ค่ำ	ลงเช้า โมง๑ ขึ้นบ่ายโมง ๓๐ นาที	ลง บ่าย ๓ โมง	ขึ้น ๖ ทุ่ม	
วัน พุทธ	๑๒ ค่ำ	ขึ้น ๖ ทุ่ม ๔๕ นาที	ลง เช้าโมง หนึ่ง	ขึ้น บ่าย โมง ๑	ลง บ่าย ๓ โมง ครึ่ง
วัน พฤหัศ	๑๓ ค่ำ	ขึ้น ๗ ทุ่ม ๔๕ นาที	ลง เช้า๒ โมง ๑๕ นาที	ขึ้น บ่าย๒ โมง ๑๕ นาที	ลง บ่าย ๔ โมง
วัน ศุกร	๑๔ ค่ำ	ขึ้น ๑๐ ทุ่ม ๑๕ นาที	ลง เช้า ๓ โมง	ขึ้น บ่าย ๓ โมง	ลง บ่าย ๔ โมง ๓๐ นาที
วัน เสา	๑๕ ค่ำ	ขึ้น ๑๐ ทุ่ม ๔๕ นาที	ลง ๓ โมง ๓๐ นาที	ขึ้น บ่าย ๓ โมง	ลง บ่าย ๕ โมง

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

เล่ม ที่ ๒ เดือน อ้าย ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปี ขาน อัฐ ศก จุลศักราช ๑๒๒๘ เดือน ดีเซมเบอ วัน ที่ ๒๒ กฤษ ศักราช ๑๘๖๖, ใบ ที่ ๒๑

ทาง หลวง ใน กรุง เทพ ฯ

๏ คอเวอแมนต์กรุงเทพ ฯ ได้ เดิน ก้าว ยาว ใน การ ที่ ทำ ทาง หลวง, เพราะ ได้ ยอม ให้ พวก อังกฤษ ทำ ทาง เตลิแครฟ ตลอด เมือง ที่ ขึ้น แก่ กรุงเทพ ฯ. แล จะ ให้ ทำ ทาง แวะ เข้า มา แต่ เมือง ทวาย ถึง กรุง เทพ ฯ. เรา เหน ว่า ใน สาม ปี ข้าง น่า ทาง นั้น จะ สำเร็จ จะ เปน ประโยชน์ แก่ กรุงเทพ ฯ นัก. แต่ ทาง นั้น คน เดิน ไป ก็ไม่ได้, รถ ก็ ไป ไม่ ได้ กรุงเทพ ฯ ทุก วัน นี้ ต้อง การ นัก แต่ ทาง ที่ คน เดิน ไป ได้ ขี่ ม้า ขี่ รถ ไป ได้. เพราะ ทาง เช่น นั้น ไม่ ใคร่ จะ มี. กรุงเทพ ฯ ก็ ไม่ ใคร่ จะส บาย เหมือน เช่น เมือง อื่น: แม่ น้ำ แล คลอง ทั้งปวง เปน ทาง หลวง ก็ จริง, ต้อง ใช้ ต่อ ไป ข้าง น่า โดย มาก. ทาง แต่ เท่า นี้ ก็ จะ ไม่ อิ่ม ใจ ของ คน ที่ มี สว่าง แล กำลัง มาก ขึ้น, จะ อิ่ม ใจ ด้วย ทาง เท่า นั้น มิ ได้. ถ้า กรุงเทพ ฯ อัน หนุ่ม ปรารถนา จะ ได้ ชื่อ เสียง ใน ประเทศ ที่ มี สว่าง แล มี กำลัง มาก, จำ เปน ต้อง เอา ใจ ใส่ ใน การ ที่ จะ ทำ ทาง หลวง บน บก ให้ ดี ขึ้น. เมือง ไหน ๆ มี ทาง หลวง บน บก น้อย, เมือง นั้น มี สำคัญ พยาน ว่า เมือง นั้น อยู่ ที่ มืด เปน เมือง ป่า. ถ้า มี ทาง หลวง มาก ๆ ขี่ ม้า ได้ ขี่ รถ ได้, เมือง นั้น ก็ อยู่ ใน สว่าง จริง, สว่าง นั้น อังกฤษ เรียก ว่า ศิวิไลเซศเนชัล. เรา เหน ว่า กรุงเทพ ฯ ได้ ทำ ถนน ใหม่ ใน กรุงเทพ ฯ สาม แห่ง สี่ แห่ง แล้ว ควร จะ สรรเสิญ, แต่ ยัง น้อย นัก. ใน บาง กอก นี้ ที่ มี คน กว่า ๔๐ หมื่น คน ไม่ มี ถนน ที่ จะ ขี่ รถ ได้ ก็ มาก น้อย. ถนน เจริญ กรุง ก็ จะ ขี่ รถ ได้ บ้าง แต่ ประ เดี๋ยว ก็ ถึง ตพาน ที่ จะ ข้าม ไป ไม่ ได้ ก็ ต้อง อยุด กลับ. แต่ ก่อน นั้น ได้ ยิน ข่าว ว่า ถนน เจริญ กรุง จะ มี ทาง ต่อ ไป จน ถึง ปาก น้ำ ภอ ที่ จะ มี ตภาน ดี ขี่ รถ ได้. เหตุ ใด คอเวอแมนต์ จึ่ง อยุด เสีย ไม่ ทำ ไป ให้ ตลอด เล่า. กรุง ใหญ่ นี้ ต้อง การ ถนน ขี่ รถ ได้ ไป หลาย แห่ง ใน ทิศ ต่าง ๆ, เพื่อ จะ ให้ คน ที่ อยู่ ใน กรุง, เจ้า นาย ขุนนาง ขี่ ม้า ขี่ รถ ไป สบาย ใจ, เหมือน ฮองกง สิงคโปร ปีนังเ. คน ทั้งปวง จะ ไม่ จำ เปน ลง เรือ ทุก ที่. ถ้า ไป ทาง เรือ ได้ ตาม น้ำ ไป ก็ ไป สบาย, ลาง ที เมื่อ ไป ตาม น้ำ กลับ มา ก็ ทวน น้ำ, ยาก ลำบาก นัก. เรา อยาก จะ กล่าว คำ ซ้ำ, ว่า กรุง เทพ ฯ ฝั่ง ตวัน ตก ก็ ยัง เปน ป่า อยู่, ถนน ที่ จะ ขี่ รถ ไป ไม่ มี เลย. ต้อง การ ถนน เจริญ กรุง ฟาก ข้าง นี้ นัก. อย่า ให้ ผู้ ใด ว่า เจ้า ของ จดหมายเหตุ บ่น เก้อ นัก ใน การ นี้ เลย. อยาก ได้ สิ่ง ใด ๆ ที่ กรุง เทพ ฯ ก็ ต้อง บ่น เก้อ ไป. อัน นี้ เปน ธรรมดา เมือง ทั้งปวง มิ ใช่ จำ เภาะ กรุง เทพ ฯ. เหมือน ยัง แอตแลนติก เตลิแครฟ จดหมายเหตุ ก็ บ่น เก้อ ไป เปน ๑๐ ปี กว่า จึ่ง แล้ว ลง ใน บัด เดี๋ยว นี้. แล ทาง ที่ จะ ไป จาก เมือง ฮ่องกง ถึง เมือง ฟรันซิศโก, จดหมายเหตุ ก็ บ่น ร่ำ ไป ถึง ๑๕ ปี แล้ว, ว่า จะ ให้ มี เรือ กลไฟ ใหญ่ ที่ เดิน เร็ว ให้ หลาย ๆ ลำ, ผลัด เปลี่ยน กัน กลับ ไป กลับ มา สำหรับ คน ได้ โดยสาน ไป มา ให้ สบาย. เดี๋ยว นี้ ได้ ยิน ว่า การ นั้น ก็ เกือบ จะ สำเร็จ, อีก สัก ครึ่ง เดือน ก็ เหน จะ แล้ว.

๏ บัด นี้ เรา ก็ นึก เหน ว่า, เมือง ไทย ต้อง การ ทาง ไป จาก ระแหง ไป ถึง เชียงใหม่ ทาง ที่ จะ ลาก เกวียน ได้ สบาย. เดี๋ยว นี้ มี แต่ ทาง เดิน ด้วย ช้าง ๑๐ วัน ถึง, จะ บันทุก ของ หนัก ๆ ก็ ไม่ ได้. ถ้า จะ ไป ทาง แม่ น้ำ ก็ ช้า อ้อม ไป เดือน กว่า ๆ จึ่ง จะ ถึง เชียงใหม่. ที่ แก่ง นั้น ก็ ยาก นัก ลาง ที ของ ก็ เสีย. เรา ได้ พูด ปฤกษา กัน กับ เจ้า เมือง ลาว คน หนึ่ง ถึง การ ที่ จะ ทำ ทาง จาก เมือง ระแหง ถึง เมือง เชียงใหม่. ท่าน ว่า ทำ ได้ ไม่ สู้ ยาก นัก. ถ้า เปน ความ จริง ดัง นั้น ก็ ควร ที่ คอเวอแมนต์ กรุงเทพ ฯ กับ เชียงใหม่ จะ เข้า กัน ลง ทุน ทำ ทาง นั้น. ควร ที่ จะ มี ทาง ให้ เชียงใหม่ กับ กรุงเทพ ฯ ใกล้ กัน เข้า. เมือง เชียงใหม่ เปน เมือง ขึ้น แก่ กรุงเทพ ฯ ห่าง กัน นัก. ห่าง กัน เหมือน ทุก วัน นี้ ไม่ เจริญ ได้. เรา จึ่ง ขอ อ้อน วอน คอเวอแมนต์ กรุง เทพ ฯ ให้ เอา ใจ ใส่ ใน การ นี้, เพราะ เมือง ลาว เปน เมือง ใหญ่ คน ก็ มาก สินค้า ก็ มาก. ไม่ ควร ที่ จะ ไป มา หา กัน ลำ บาก เช่น ทุก วัน นี้ เลย.

เมือง อิเน ดีย

๏ ได้ รับ อาญา แต่ อิสิทอินเดีย กำปะนี ทั้ง นั้น. แล พวก อิสิทอินเดีย กำปะนี ได้ ครอบ ครอง รักษา บ้าน เมือง ตาม ธรรม เนียม กดหมาย บ้าน เมือง ที่ เปน เมือง ขึ้น นั้น ทุก ๆ เมือง, แล มิ ได้ ว่า ราชการ บังคับ บัญชา การ แผ่นดิน ตาม กดหมาย เมือง อังกฤษ เลย. เปน เหตุ ใด ได้ ทำ อย่าง นี้ มี แจ้ง ใน หนังสือ ห้า ฉบับ, ซึ่ง มิศเตอ แอศชิงชันได้ แต่ง ไว้. ว่า ด้วย เหตุ การ พวก อังกฤษ ใน ประเทศ อินเดีย นั้น, แต่ พิจารณา ดู เหน ว่า เปน เพราะ สมเด็จ พระเจ้า แผ่นดิน เมือง อังกฤษ. เมื่อ ได้ ตั้ง เขา ไว้ เปน พวก อิสิทอินเดีย กำปะนี นั้น, ได้ พระ ราช ทาน อำนาถ ที่ จะ เอา เมือง ที่ มิได้ ถือ พระเยซู สาศนา. ให้ เปน เมือง ขึ้น. แล ให้ ทำ หนังสือ สัญญา กับ ประเทศ อินเดีย ที่ มิ ได้ ถือ พระเยซู สาศนา เหมือน กัน. จึ่ง พวก อังกฤษ เมื่อ เข้า มา ใน ประเทศ อินเดีย แล้ว ก็ มี เมือง ขึ้น, แล ได้ ทำ ราชการ รักษา บ้าน เมือง ตาม กดหมาย แล ตาม สาศนา ทุก ๆ เมือง ที่ เปน เมือง ขึ้น. แล้ว พวก พ่อ ค้า ที่ เปน อิสิทอินเดีย กำปะนี นั้น ไม่ สอน เอง, ฤๅ ให้ ผู้ อื่น มา สอน ชาว บ้าน ชาว เมือง ให้ รู้ พระเยซู สาศนา. แล้ว มิ ให้ ผู้ ใด ที่ เปน ชาติ ยูโรบ อเมริกา ก็ ดี มา อยู่, เว้น แต่ เขา จะ ยอม ให้ มี หนังสือ สำรับ ตัว เปน ตั๋ว คู่ มือ จึ่ง จะ มา อยู่ ได้. แล้ว พวก อิสิทอินเดีย กำปะนี ได้ บังคับ บัญชา การ แผ่นดิน ใน เมือง ขึ้น ตาม อย่าง ตาม ธรรมเนียม เดิม ประมาณ เจ็ดสิบ แปดสิบ ปี. แล้ว มี คน บาง คน ที่ เปน ชาติ อังกฤษ เข้า มา หวัง จะ ได้ สอน ชาว บ้าน ชาว เมือง ให้ รู้ จัก พระเยซู สาศนา, เมื่อ แรก มา ตั้ง รับ เปน นาย งาน ดู การ, แล จะ สอน พระสาศนา อยู่ ข้าง จะ ลับ ๆ. แล พวก พ่อ ค้า อิสิทอินเดีย กำปะนี ทราบ เข้า แล้ว, คิด จะ ไล่ เสีย คน ที่ เปน ครู สอน สาศนา จึ่ง รู้ ความ คิด ของ เขา. แล้ว จึ่ง ไป อยู่ เมือง สิรามบุรี อัน เปน เมือง เคียง กัน กับ เมือง กาละกตา เปน เมือง ขึ้น เมือง เดนหมาก. แล มี ครู สอน พระเยซู สาศนา มา อยู่ ใน เมือง นั้น มาก ต่อ ภาย หลัง, ครั้ง คน ชาติ ที่ เปน ครู สอน พระเยซู สาศนา ออก มา จะ อยู่ ที่ นั่น อิสิทอินเดีย กำปะนี ไม่ ยอม ให้ อยู่ เลย. ต้อง กลับ ออก เสีย ไป อยู่ เมือง พม่า แล เมือง อื่น ๆ บ้าง, ชาว เมือง อังกฤษ รู้ แล้ว ว่า พวก พ่อ ค้า อิสิทอินเดีย กำปะนี ได้ บังคับ บัญชา เมือง ที่ เปน เมือง ขึ้น ใน ประเทศ อินเดีย, ตาม สาศนา ตาม กดหมาย เดิม เมือง เหล่า นั้น, จึ่ง ได้ ความ เดือด เนื้อ ร้อน ใจ นัก, จึ่ง บ่น ถึง พระเจ้า แผ่นดิน เมือง อังกฤษ, แล ขุนนาง ผู้ ใหญ่ เมือง นั้น ขอ ว่า อย่า ให้ อิสิทอินเดีย มี อำนาถ ค้า ขาย อีก ต่อ ไป ใน ประเทศ อินเดีย. แล้ว อย่า ให้ มี อำนาถ ที่ จะ ขัด ไว้ อย่า ให้ ผู้ ใด มา อยู่ มา สอน พระ สาศนา. เว้น แต่ เขา จะ ยอม เหน ชอบ ด้วย, เมื่อ พวก พ่อ ค้า แล ชาว เมือง อังกฤษ ได้ สู้ กัน กับ พวก อิสิทอินเดีย กำปะนี. ใน ข้อ นี้ หลาย ปี มา แล้ว พวก อิสิทอินเดีย กำปะนี ต้อง แพ้ เสีย, เมื่อ แพ้ แล้ว การ ค้า ขาย เกิด ขึ้น ยิ่ง กว่า แต่ ก่อน มาก กว่า มาก. ด้วย ว่า พวก พ่อ ค้า ขาย เมือง ใด ๆ ก็ มา ขาย โดย สดวก. แล้ว คน ชาติ ใด ๆ ถ้า เรียบ ร้อย แล้ว จะ มา อยู่ ก็ อยู่ ได้ หมด, เมื่อ อิสิทอินเดีย กำปะนี ต้อง แพ้ แล้ว, ดู เหมือน หนึ่ง คิด กลัว นัก ว่า ชาว เมือง ประเทศ อินเดีย จะ ทิ้ง สาศนา แล ธรรมเนียม เดิม ของ เขา. จึ่ง ได้ ตั้ง โรง สอน มาก นัก. แล้ว ได้ เอา เงิน คลัง แผ่นดิน จ้าง ครู สอน ภาษา อังกฤษ แล การ วิชา ต่าง ๆ. ตาม ธรรมเนียม ประเทศ ยูโรบ. แต่ ใน โรง สอน หนังสือ ที่ ได้ ตั้ง ขึ้น ทุก ๆ หัว เมือง นั้น, ห้าม เสีย ทีเดียว ไม่ ให้ ผู้ ใด ที่ เปน ครู, ว่า อะไร สอน อะไร ใน การ สาศนา. ครั้น สอน คน หนุ่ม ๆ ใน ประเทศ อินเดีย หลาย สิบ ปี มา แล้ว, แล้ว มี คน ปัญญา รู้ มาก ใน พวก ศิษย์ เหล่า นั้น, หา มี ใจ ซื่อ ตรง ต่อ พวก อังกฤษ ไม่ ถึง พวก อังกฤษ ได้ เลือก เอา คน ที่ เปน ศิษย์, ให้ เปน ขุนนาง บ้าง เปน หมอ ยา บ้าง. แล ให้ มี ที่ ตำแหน่ง อื่น ๆ ไป บ้าง ก็ ยัง หา สู้ เข้า กับ อังกฤษ ไม่, เขา ได้ เข้า กัน กับ พวก คิด ขบถ, จะ ไล่ พวก อังกฤษ จาก ประเทศ อินเดีย จะ ได้ ครอง บ้าน เมือง ของ เขา เอง อย่าง เดิม, แล การ วุ่น วาย คิด ขบถ ซึ่ง เกิด ขึ้น ใน คฤสตศักราช ๑๘๕๗ สิบแปด ปี นั้น, ดู เหมือน หนึ่ง เกิด ขึ้น เพราะ คน ที่ พวก อังกฤษ สอน ให้ มี ปัญญา ให้ รู้ จัก วิชา การ ต่าง ๆ ธรรมเนียม การ ครอง บ้าน เมือง ยิ่ง กว่า เหตุ การ อื่น ๆ เสีย หมด. แล การ สงบ การ วุ่น วาย สงบ ลง แล้ว, ขุนนาง ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย, กับ นาง กระษัตร เมือง อังกฤษ เหน ว่า ไว้ ใจ กับ อิสิทอินเดีย ต่อ ไป ไม่ ได้, จึ่ง ไม่ ให้ อิสิทอินเดีย กำปะนี มี อำนาถ อีก ต่อ ไป. แล เมือง ขึ้น ต่าง ๆ ใน ประเทศ อินเดีย ที่ เปน เมือง ขึ้น กับ อิสิทอินเดีย กำปะนี นั้น ได้ เอา ไว้ เปน เมือง ขึ้น แก่ เมือง อังกฤษ สิ้น. ห้าม มิ ให้ เปน

เมือง ขึ้น แก่ เมือง อิสิทอินเดีย กำปะนี อีก ต่อ ไป. เมื่อ อิสิทอินเดีย กำปะนี มี อำนาจ มี ผู้ ใหญ่ ผู้ ดี เปน อัน มาก. ขอ เขา อย่า ครอง บ้าน เมือง ที่ เปน เมือง ขึ้น ตาม สาศนา อย่าง ธรรมเนียม เดิม ของ เขา ให้ เปลี่ยน แปลง เสีย ให้ ดี ขึ้น เถิด. แต่ ไม่ พึ่ง ถึง ได้ เปลี่ยน เสีย อยู่ บ้าง เล็ก น้อย, ที่ เปน สำคัญ นั้น ไม่ เปลี่ยน เสีย เลย. ตั้ง แต่ เวลา อิสิทอินเดีย กำปะนี ต้อง เลิก เสีย. แต่ ประเทศ อินเดีย เปน เมือง ขึ้น ตรง ๆ กับ เมือง อังกฤษ, ที่ เปน ธรรม.เนียม กดหมาย เดิม ได้ เปลี่ยน แปลง เสีย มาก นัก. แล โรง สอน เด็ก สอน คน หนุ่ม ๆ มาก ขึ้น ทุก เมือง ที่ เปน ครู อาจาริย ไม่ ได้ ห้าม อะไร ใน การ สาศนา แล้ว, แล หนังสือ สัญญา ซึ่ง เมือง ขึ้น แล เมือง อื่น ๆ ได้ ทำ ไว้ แก่ พวก อิสิทอินเดีย กำปะนี นั้น ยัง คง อยู่. แล เมือง อังกฤษ ได้ รักษา หนังสือ สัญญา เหล่า นั้น. เมือง หนึ่ง ได้ ทำ ไว้ แก่ สม เด็จ พระนาง เจ้า แผ่นดิน อังกฤษ เหมือน กัน ตั้ง แต่ กฤสตศักราช ๑๘๕๘ ปี. อย่าง ธรรมเนียม คอเวอแมนต์ อังกฤษ ต่อ พระ มหา ราชา เมือง ต่าง ๆ ใน ประเทศ อินเดีย, ที่ ได้ มา พึ่ง กับ เมือง อังกฤษ แต่ ยัง เปน เมือง ต่าง หาก คือ ดัง ว่า ให้ อำนาจ พระ มหา ราชา เหล่า นั้น มาก ขึ้น. แล สอน เขา ให้ รู้ ว่า จะ บัญชา ครอบ งำ ไพร่ พล เมือง อย่าง ไร จึ่ง จะ ให้ ดี ขึ้น, แล ไม่ ต้อง ขัด ขวาง ห้าม ปราม บัญชา ใน อาณา เขตร ของ เขา, สุก มาก น้อย ก็ ด้วย พระมหา ราชา เหล่า นั้น ที่ ได้ มา พึ่ง เมือง องกฤษ, บ้าน เมือง ของ เขา จะ เจริญ ขึ้น ฤๅ หา ไม่. ก็ สุด แต่ ปัญญา ของ เขา แล ใจ ซื่อ สัตย ต่อ เมือง อังกฤษ, แล เพื่อ จะ ให้ อำนาจ พระมหา ราชา เหล่า นั้น ตั้ง มั่นคง ให้ เจริญ ยิ่ง ขึ้น ไป. แล ให้ มี น้ำ ใจ รักษา บ้าน เมือง โดย ยุติ ธรรม ให้ รุ่ง เรือง ขึ้น แล เมือง อังกฤษ ได้ ทำ หนังสือ สัญญา แก่ เขา ทุก ๆ เมือง. ใจ ความ ใน หนังสือ สัญญา คือ ดัง นี้, ว่า พระนาง เจ้า แผ่นดิน อังกฤษ, มี น้ำ พระไทย ประสงค์ จะ ให้ พระมหา ราชา กับ ทั้ง เจ้า เมือง ฝ่าย ประเทศ อินเดีย ที่ ได้ ครอบ ครอง บ้าน เมือง ของ ตน. แล้ว มา พึ่ง กับ เมือง อังกฤษ, แล เพื่อ จะ ให้ พระ ราชวงษ สืบ กัน ไป เปน นิตย. ได้ สัญญา ไว้ ถ้า แม้น ว่า พระ มหา ราชา เหล่า นี้ ไม่ ได้ มี บุตร ของ ตัว เอง, ที่ จะ ได้ ขึ้น ครอบ ครอง เมือง แทน ตัว นั้น ไม่ ได้. เมือง อังกฤษ เขา ก็ จะ ยอม ให้ เลือก เอา บุตร ท่าน ผู้ ใด ตั้ง ขึ้น เปน พระมหา ราชา ตาม ชอบ ใจ ของ เขา, ท่าน ผู้ ที่ จะ ตั้ง ขึ้น นั้น จะ ได้ เปน ที่ นับ ถือ, เหมือน หนึ่ง เปน บุตร ของ พระมหา ราชา แท้ ๆ. แล้ว สมเด็จ พระ นาง เจ้า แผ่นดิน อังกฤษ สัญญา ไว้ ว่า, พระมหา ราชา เมือง เหล่า นั้น จะ ถือ หนังสือ สัญญา ซึ่ง ทำ ไว้ แก่ เมือง อังกฤษ ทุกประการ นาน เท่าใด, เมือง อังกฤษ จะ ช่วย ให้ เจริญ เมือง ของ เขา นาน เท่า นั้น. เหตุ ซึ่ง คอเวอแมนต์ เมือง อังกฤษ, ได้ ทำ หนังสือ สัญญา ไว้ กับ พระมหา ราชา ดัง นี้ ก็ เพราะ ว่า เปน ธรรมเนียม อย่าง โบราณ มา, ใน ประเทศ อินเดีย ถ้า ไม่ มี ราชบุตร, จะ ยอม ให้ พระ มหา ราชา เลือก เอา ทำ ตาม ชอบ ใจ ผู้ ใด ผู้ หนึ่ง, ได้ แทน ตัว แล้ว ให้ ผู้ นั้น เสวย ราช สมบัติ. แต่ เมื่อ ผู้ เปน ที่ ราชา นั้น ได้ รับ พระ ราชทาน อาญา แต่ เมือง ใหญ่, จะ เลือก เอา ผู้ ใด แทน ตัว มิ ได้, เว้น แต่ เมือง ใหญ่ นั้น จะ ยอม เหน ชอบ ด้วย จึ่ง จะ เลือก ได้. แต่ ก่อน ก่อน มา นั้น. พระมหา ราชา อัน ใหญ่ องค์ หนึ่ง, ที่ ได้ เสวย ราช สมบัติ ใน เมือง เดลฮี เปน ใหญ่ กว่า หมด, ใน ประเทศ อินเดีย. แล ครั้ง พระมหา ราชา นั้น เสีย เมือง กับ เมือง อังกฤษ แล้ว, พวก อังกฤษ จึ่ง เอา อย่าง ธรรมเนียม มหา ราชา องค์ ใหญ่ นี้ เปน อย่าง จะ ครอง ราช สมบัติ ทำ ตาม ธรรมเนียม แก่ ราชา อื่น ๆ ทั้ง หมด. จึ่ง ได้ ขัด ไว้ มิ ให้ ราชา หลาย เมือง, ที่ มิ ได้ มี พระราช บุตร ให้ เลือก เอา ผู้ ใด แทน ตัว. จึ่ง พระ ราช สมบัติ เมือง นั้น, จึ่ง ตก อยู่ แก่ เมือง อังกฤษ เมือ หลาย ๆ เมือง ตก เปน เมือง ขึ้น ดัง นี้ แล้ว. พระมหา ราชา ก็ พลอย กัน ตก ใจ ทั้ง หมด. คอเวอแมนต์ เมือง อังกฤษ จึ่ง ทำ หนัง สือ สัญญา, ตาม ที่ ว่า มา แล้ว. แล ทุก วัน นี้ เมือง ที่ มา พึ่ง แก่ อังกฤษ, ก็ เปน เมือง ขึ้น แก่ เขา อยู่ เอย็น เปน ศุข รุ่ง เรือง ขึ้น ทุก ปี ๆ เปน นิตย. อนึ่ง ธรรมเนียม คอเวอแมนต์ อังกฤษ ทุก วัน นี้, จะ ครอง เมือง ที่ เปน เมือง ขึ้น, ก็ ถอด เจ้า เมือง เดิม ออก เสีย กับ ทั้ง ขุนนาง ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย ทั้ง หมด. แล้ว ก็ ตั้ง ขุนนาง อังกฤษ คน หนึ่ง แทน. แล้ว ก็ เอา เจ้าเมือง เดิม กับ ขุนนาง ผู้ ใหญ่ บ้าง. เอา ไว้ ที่ เมือง อื่น ให้ กิน เบี้ย เลี้ยง ภอ ได้ อยู่ สบาย. แล้ว ก็ ได้ เลือก เอา บาง คน แต่ ใน ชาว หัว เมือง นั้น, ตั้ง เปน ข้า ราชการ ช่วย ใน การ แผ่นดิน. แต่ เปน ที่ ใหญ่ สำคัญ ก็ เปน คน อังกฤษ ทั้ง นั้น. แล้ว ก็ ได้ ตั้ง โรง สอน เด็ก แล คน หนุ่ม ใน เมือง นั้น มาก. ผู้ ใด มี ปัญญา ซื่อ ตรง ก็ เอา ผู้ นั้น เลี้ยง ไว้ เปน ขุนนาง. แล ทุก วัน นี้ คน ชาว เมือง อินเดีย เปน ขุนนาง เปน ครู อาจาริย, เปน

ตระลาการ เปน คน ใช้ ใน ราชการ แผ่นดิน เปน อัน มาก. แล้ว ที่ เมือง ได้ มา พึ่ง แก่ เมืองอังกฤษ ได้ หนุน เข้า ไว้ ช่วย เจริญ ให้ ยิ่ง ขึ้น ไป. ไม่ สู้ อยาก ที่ จะ ให้ มี เมือง ขึ้น อีก ต่อ ไป. ชอบ จะ ให้ ทุก ๆ เมือง ครอง บ้าน เมือง ของ เขา เอง, ดี กว่า เปน เมือง ขึ้น แก่ เมืองอังกฤษ. แต่ ว่า ถ้า เจ้า เมือง ไม่ ใคร่ ครอง เมือง ให้ เปน ยุติธรรม, คง จะ แตก ตื่น ขึ้น อยู่ เอง. บ้าน เมือง นั้น ไม่ เจริญ ได้ คง เสีย ไป อยู่ เอง. แล้ว ก็ ต้อง มา เปน เมือง ขึ้น แก่ เมือง อังกฤษ ฤๅ เปน เมือง ขึ้น. ด้วย ว่า เมือง อังกฤษ เปน เมือง ใหญ่ เรียบ ร้อย มาก สิ้น ความ แต่ เท่า นี้.

๏ คือ เมือง ที่ เปน เมือง ต่าง หาก ที่ ไม่ ได้ ขึ้น แก่ ใคร, เมือง เหล่า นี้ ทำ หนังสือ สัญญา แล ครอง เมือง ตาม ชอบ ใจ ก็ ได้ เหมือน อย่าง เมือง อังกฤษ เมือง ฝรั่งเสศ เมือง ไทย เปน ต้น. คือ เมือง ที่ ได้ มา ขอ พึ่ง บุญ เมือง อื่น. เพื่อ ว่า ถ้า จะ ทุกข ขัด ยาก ลำบาก, เมือง ใหญ่ ซึ่ง ได้ ยอม ให้ เขา มา พึ่ง บุญ นั้น จะ ได้ ช่วย แก้ ขัด แล กัน เสีย ไม่ ให้ เสีย เปรียบ แก่ เมือง อื่น. เมือง เหล่า นี้ ทำ หนังสือ สัญญา ตาม ชอบ ใจ ของ ตัว ก็ ได้, แต่ เคย ปฤกษา เมือง ที่ เปน ที่ พึ่ง เสีย ก่อน, คือ เมือง ซึ่ง ต้อง พึ่ง แก่ เมือง ใหญ่ แล้ว, ถ้า เกิด ศึก สงคราม ใน เมือง ใหญ่ นั้น ต้อง เกณฑ ทหาร ยก ทัพ มา ช่วย. แล้ว ถ้า เมือง อื่น ๆ มา สู้ รบ เมือง ที่ เปน สับสิดอิเวริสเทต นั้น. เมือง ใหญ่ อัน เปน ที่ พึ่ง ต้อง เกณฑ์ ทหาร ยก ทัพ มา ช่วย เมือง เหล่า นี้ ไม่ เคย ทำ หนังสือ สัญญา. เว้น แต่ จะ ปฤกษา กัน กับ เมือง อัน เปน ที่ พึ่ง เสีย ก่อน. คือ เมือง ซึ่ง ต้อง พึ่ง แก่ เมือง อื่น, แล ขอ อำนาจ เมือง ที่ เปน ที่ พึ่ง มา ช่วย ครอบ ครอง บ้าน เมือง แล เจ้า เมือง เหล่า นี้ นี้ ต้อง รับ สัญญา บัตร, แล จะ ทำ หนังสือ สัญญา ตาม ชอบ ใจ ก็ ไม่ ได้ เมือง เหล่า นี้ มัก เปน เมือง ขึ้น. แต่ ลาง ที ก็ ผิด กัน อยู่ บ้าง เล็ก น้อย.

ตัด สิน น้ำ สุรา

๏ ข้าพเจ้า ได้ ทราบ ความ, ใน หนังสือ พิมพ์ ว่า ด้วย ตัด สิน ความ สุรา เมือง กลาโหม กรมท่า ไม่ เหมือน กัน. กฎหมาย ต่าง กัน ฤๅ จึ่ง ตัด สิน เช่น นี้, มี ความ เปน หลาย ประการ ได้ แจ้ง แล้ว. ซึ่ง กฎหมาย เรื่อง น้ำ สุรา จะ ผิด กัน หา มิ ได้. ท้อง ตรา ที่ บังคับ ไป ทุก หัว เมือง นั้น, แล คือ เปน กฎหมาย ถูก กัน หมด. ว่า ถ้า ผู้ ใด ลัก ต้ม น้ำ สุรา ด้วย เข้า, ด้วย เผือก, ด้วย มัน, ทำ น้ำตาล ซ่ม น้ำตาล กะแช่ น้ำ ตาลโตนด, แล ราก ไม้ เปลือก ไม้ ดอก ไม้ ผล ไม้ ใบ ไม้ ต่าง ๆ, แล แกลบ รำ สรรพ สิ่ง สำ ภาระ ทั้ง ปวง มา กระทำ แช่ ตอง เปน น้ำ เมา ซื้อ ขาย กัน ก็ ดี, แล ต้ม กลั่น เปน น้ำ สุรา ลอบ ซื้อ ขาย แก่ กัน, ถ้า มี ฟ้อง มี ผู้ รับ สิน บล จับ ได้, นาย อากร แล เจ้า จำ นวร พิจารณา เปน สัตย, ให้ ลง โทษ ละเมิด ปรับ ไหม ใช้ เงิน อากร สาม ชั้น ตาม เงิน มาก แล น้อย. ความ ใน ท้อง ตรา อย่าง นี้ เปน กฎ หมาย อยู่. ซึ่ง ๆ พณ ๆ ที่ สมุห พระ กลาโหม, ตัด สิน ใน เมือง กลาโหม ของ ท่าน ว่า, ถ้า นาย อากร จับ ได้ แต่ น้ำ สุรา, ไม่ ได้ ส่า แล เครื่อง มือ ด้วย, ให้ ยก เลิก เสีย. นาย อากร จะ ปรับ ไหม เอา มิ ได้. ว่า ผู้ นำ จับ ยาก ได้ เงิน สินบล, เอา น้ำ สุรา ไป ใส่ เขา. การ ซึ่ง ตัดสิน อย่าง นี้ ก็ เพราะ วาศนา ท่าน มาก. ท่าน เหน ยุติธรรม ยังไร, ท่าน ตัดสิน ไป ยัง นั้น. นาย อากร แล ผู้ ต้อง จับ ไม่ อาจ จะ ต่อ เถียง ท่าน ยังไร ได้.

๏ ข้าพเจ้า นี้ เหน ว่า ความ สุรา หัว เมือง ขึ้น ใน กรมท่า ส่ง เข้า มา แล้ว, ก็ ส่ง ไป ตาม กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ. ไม่ ได้ เอา ไว้ ชำระ แต่ สักเรื่อง หนึ่ง, เมื่อ ตระลาการ พระคลัง มหาสมบัติ, รับ เอา ความ ไป ชำระ ไม่ เปน ที่ ชอบ ใจ แก่ ลูก ความ, ๆ ก็ ทำ ฎีกา ทูล เกล้า ฯ ถวาย. กล่าว โทษ ตระลาการ พระคลัง มหาสมบัติ. จึ่ง ได้ โปรด เกล้า ฯ พระ ราชทาน ฎีกา มา ให้ กรมท่า กลาง ชำระ ตาม เมือง ขึ้น. ข้าพเจ้า จะ ตัดสิน เอา อย่าง หัว เมือง ฝ่าย กลาโหม นั้น ก็ ไม่ ได้. ด้วย ความ ขัด อยู่ กับ ท้องตรา, กลัว นาย อากร จะ ไม่ ยอม ความ จะ ไม่ แล้ว กัน. จึ่ง ตัดสิน แต่ ว่า, ถ้า นาย อากร จับ น้ำ สุรา ได้, ไม่ ได้ ส่า แล เครื่อง มือ กะทะ แล้ว, ผู้ ต้อง จับ ต่อ เถียง ว่า มี ผู้ เอา น้ำ สุรา ไป ใส่, ถ้า ความ เปน ดั่ง นี้ ก็ ให้ กรมการ สืบ พยาน รังวัด ดู, เพราะ ได้ สืบ ทราบ อยู่ ว่า, ผู้ ที่ ต้ม กลั่น น้ำ สุรา มัก จะ ไป ทำ ที่ ใน ป่า, ได้ น้ำ สุรา แล้ว จึ่ง เอา เข้า มา เก็บ ซ่อน ไว้ ใน โรง ใน เรือน ของ ตัว, ทำ ดั่ง นี้ ก็ มี โดย มาก. จะ ตัดสิน ว่า ไม่ ได้ เครื่อง มือ ให้ ยก ความ เปน เลิก ไป เสีย นั้น ก็ ไม่ ชอบ. ข้าพเจ้า จึ่ง ตัด สิน ว่า, ถ้า นาย อากร จับ ได้ แต่ น้ำ สุรา ไม่ ได้ ส่า แล เครื่องมือ, ก็ ให้ สืบ พยาน รังวัด ชาว บ้าน ใกล้ เคียง, ว่า ผู้ ซึ่ง ต้อง จับ น้ำสุรา นั้น เคย ต้ม กลั่น น้ำ สุรา ขาย บ้าง ฤๅ ไม่. ถ้า ไม่ มี พยาน แล้ว ก็ เหน ว่า, ผู้ นำ จับ เอา น้ำ สุรา ไป ใส่ เขา เปน แน่. ถ้า มี พยาน หลาย คน ว่า, ได้ เคย ไป ซื้อ สุรา เถื่อน ที่

โรง ที่ เรือน นั้น กินอยู่เสมอ, ก็เหน ว่า เจ้าของโรง เจ้าของ เรือน นั้น, ลัก ต้มกลั่น น้ำสุรา เถื่อน ขาย เปน แน่, เพราะ ต้ม มา ใน บ้าน ได้. ถึงไม่ได้เครื่อง มือ ก็ เอา เปน จริง, มี พยาน หลาย ปาก ยังนี้ แล้ว, จะ เอา เปน จริงไม่ได้ ฤๅ. ถ้าไม่ได้เครื่อง มือ แล สุรา ได้แต่ น้ำ สุรา, สืบ พยาน ก็ไม่ได้ความ จริง ว่า เปน คน ขายสุรา เถื่อน, ก็ให้ เลิก เสีย. นาย อากร จะ เอา ปรับ ไหม นั้นไม่ได้, ก็ ตัดสิน ดังนี้ไม่ เปน สัตย ธรรม ฤๅ.

๏ ข้อ ที่ ว่า นาย อากร ไป จับ น้ำ สุรา, แล้ว ริบ ราชบาต ทรัพย์ สิ่ง ของ เขา นั้น, ตระลาการ ตัดสิน ให้ เปน แต่ คืน ทรัพย สิ่ง ของ เขา ไป. นาย อากร ไม่ มี ผิด ไม่ ต้อง ปรับ ไหม ฤๅ. ความ ข้อ นี้ ขอ ตอบ ว่า, เมื่อ นาย อากร มา ขอ กรมการ ไป จับ น้ำ สุรา ภากัน ไป มาก ๆ ทั้งสอง ฝ่าย, กรมการ แล พวก นาย อากร, ครั้น จับ ได้น้ำ สุราแล้ว, ก็เข้าใจ ว่า ผู้ ทำ น้ำ สุรา นั้น เปน คนผิด, ก็ ภา กันเก็บ ริบ แยง ชิง ทรัพย สิ่ง ของ ไป, ก็ได้ ตัดสินให้คืน. ครั้น เจ้า ของ น้ำ สุรา ต่อ เถียง ว่า มี ผู้ เอา ไปใส่, ตระลาการ สืบ พยาน ไม่ได้ จริง ดั่ง ที่ กล่าว มา แล้ว, จึ่ง ตัดสิน ให้ ปล่อย ผู้ ที่ ต้อง จับ แล คืน ของ ให้ เจ้าของไป. ครั้น จะ บังคับ ให้ปรับ ไหม นาย อากร, ด้วย ท้อง ตรา บังคับ ก็ไม่ มี. นาน อากร เขา ก็ คง จะไม่ ยอม ด้วย เขาได้ น้ำสุรา ไว้. วายนา ข้าพเจ้า ชำระ ได้ก็ แต่ เพียง เท่า นี้.

๏ ข้อ ซึ่ง ว่า จีน อากร หุน จับ น้ำ สุรา ได้แล้ว, กวาด เอา ตัว มา ทั้ง ครัว เรือน, ถ้า มี เด็ก หญิง อายุ ๑๒ ปี ๑๓ ปี, จีน อากร หุน ก็ ข่มขืน ทำ ชำเรา. ตระลาการ ก็ ไม่ ตัดสิน ปรับ ไหม ให้แก่ หญิง นั้น. ความ เรื่อง นี้ ข้าพเจ้า ได้ ชำระ แล้ว, เปน แต่ หญิง คนกลาง บอก แก่ บิดา หญิง ว่า, จีน อากร หุน ข่ม ขืน ทำ ชำเรา. ครั้น ซัก หา พยานว่า ผู้ใด รู้ เหน แล ได้ ยิน เสียง ร้อง บ้าง ฤๅ ไม่. บิดา หญิง นั้น ก็ ว่า ไม่ มี พยาน. ครั้น ถาม จีน อากร หุน, ๆ ก็ไม่ รับ. ตระลาการ ไม่ รู้ ที่ จะ อาไศรย สิ่งไร, จึ่ง เปรียบ เทียบ ให้ จีน อากร หุน พยาบาล ตัว, โจท จำ เลอย ก็ ยอม พร้อม กัน. เรื่อง นี้ จีน อากร หุน ก็ ได้ พยาบาล ตัว แล้ว, ตัดสิน เลิก แล้ว กันไป.

๏ ยัง อีก สอง เรื่อง โจทไม่ ยอมให้ จีน อากร หุน ศาบาล ว่า มี พยาน รู้ เหน, ก็ ได้ มี ตรา แต่ง ให้ ข้าหลวง ไป พร้อม ด้วย กรม การ สืบ พยาน ที่ เมือง จันทบุรี, ก็ ยัง ไม่ กลับ เข้า มา, แล ความ ข่ม ขืน กัน ถึง ชำเรา ดั่ง นี้, ตระลาการ พิจารณา ก็ อาไศรย ได้ แต่ พยาน. ถ้า ไม่ มี พยาน แล้ว จะ อาไศรย ได้ อีก อย่าง หนึ่ง ก็ แต่ เพียง สระเว, คือ ชันสูต ดู บาท แผล เท่า นั้น. ธรรมเนียมไทย จะ ชันสูต ดู บาทแผล ก็ ไม่ เข้าใจ ไม่ เคย ชันสูต. ท่าน หมอ ปรัดเล เหน ว่า ชำระ ความ ไม่ เปน ธรรม. ถ้า มี ความ เกิด ขึ้น อีก ดั่ง นี้, จะ ขอ เชิญ ท่าน ไป ชันสูต แล้ว การ ก็ คง จะ ได้ ความ จริง, เพราะ ท่าน ครู หมอ ปรัดเล ได้ เคย ควัก เคย ล้วง อยู่. ข้อ ซึ่ง ว่า จีน พุก น้อง พระภาศรี, แล จีน หุน นาย อากร เข้า เดิน ข้าง ใน แล เดิน ขุนพินิจใจ, ตระลาการ จึ่งชำระ ความ ไม่ เปน ยุติธรรม ช้าง ช้า มา จน ทุก วัน นี้, ความ ข้อ นี้ ขอ ถาม ท่าน ครู หมอ ปรัดเล ว่า, ผู้ใด มา กล่าว เอา ความ ที่ จะ ให้ เสีย ชื่อ เสียง มา พูด เล่น, แต่ ภอให้ เขา อาย เปล่า ๆ. ถ้าผู้ใด รู้ ว่า รับ สินบล แล้ว, ก็ให้ ออก ตัว มา ว่า กล่าว จะ ชำระ ให้. ถ้า สงไสใน ตัว ข้าพเจ้า ก็ให้ ทำ เรื่อง ราว ฎีกา ทูลเกล้าฯ ถวาย จะ ได้ มี ตระลาการ ชำระ, แล ความ เรื่อง น้ำ สุรา เมือง จันทบุรี ผู้ ต้อง จับ ฟ้อง จีน อากร หุน หลาย เรื่อง โปรด เกล้า ให้ ชำระ ก็ ชำระไป, มี แจ้ง ใน นี้ แล้ว. จีน ซือ โจท ร้อง ถวาย ฎีกา กล่าว โทษ หลวง พิพิทธสมบัติ ตระลาการ พระคลัง มหาสมบัติ. หลวง สวัสดิบุรี เมือง กรมการ เมือง จันทบุรีย์, จีน อากร หุน, จีนเซง, จีน หลงจู๊เลียนกี๊ พวก นาย อากร ใจ ความ ว่า, อ้าย จีนพิน ทาษ จีน ซือ หนี ไป ๓ วัน, แล้ว นำ หลวง สวัสดิบุรีย์ เมือง กรมการ. หลง จู๊ เลียนกี๊ จีน พรม กับ ไท จีน ประมาณ สามสิบ คน, ไป ล้อม โรง จีน ซือ ค้น ได้ น้ำ สุรา ใน หีบ ของ อ้าย จีน พิน, แล้ว จับ เอา ตัว จีน ซือ บุตรภรรยา จีน ซือ, มัด มือ เก็บ ริบ เอา ทรัพย์ สิ่ง ของ ไป ส่งให้ จีน อากร หุน, ภา อิบุน บุตร จีน ซือ ไป ไว้ ที่ เรือน สอง สาม คืน. จีน อากร หุน ทำ ชำเรา ข่ม ขืน อิบุน. จีน ซือ ต้อง เสีย เงิน ให้ จีน อากร หุน จีน เซง นาย อากร ๙ ชั่ง ๑๘ ตำลึง กึ่ง. แล้ว ปล่อย ตัว จีนซือ ไป. หลวง พิพิธสมบัติ ตระ ลาการ ก็ไม่ เอา ตัว จีน อากร หุน จีนเซง ไว้ ชำระ, ปล่อย ตัว จีน อากร หุน จีนเซง ไป บ้าน เสีย. โปรด เกล้า ๆ พระราชทาน ฎีกา ให้ ชำระ ใน กรมท่า, ได้ ตัว หลวง สวัสดิบุรีย์ เมือง จีน อากร หุน จีน เซง จีน พรมหลงจู๊ เลียนกี๊ มา ถาม, ให้ การ รับ บ้าง ไม่ รับ บ้าง แจ้ง อยู่ใน คำให้ การ นั้น แล้ว. ตระลาการ นำ ความ ขึ้น กราบ เรียน พระยา ทิพากร วงษ มหาโกษา ธิบดี ตัด สิน. เจ้า พระยาทิพากรวงษ มหาโกษาธิบดี มี บัญชา ตัดสิน ว่า, จีน อา กรหุน จีนเซง จีน หลงจู๊เลียนกี๊ จีน พรม, ลง เอา เงิน แก่ จีน

ซื้อ เงิน ๙ ชั่ง ๑๔ ตำลึง. ค่า ทำเนียม เสมียน ผู้ คุม เรียก เอา เงิน ๔ ตำลึง กึ่ง รวม เปน เงิน ๙ ชั่ง ๑๘ ตำลึง กึ่ง. สิ่ง ของ ที่ นาย อากร คืน ให้ ยัง ไม่ ครบ, คิด เปน ราคา เงิน ๗ ตำลึง รวม กัน เปน เงิน ๑๐ ชั่ง ๕ ตำ ลึง กึ่ง นั้น ก็ผิด อยู่, ด้วย ท้อง ตรา ก็ โปรด ออก ไป ว่า, ถ้า จับ น้ำ สุรา ได้ ก็ ให้ ส่ง ตัว ผู้ ต้อง จับ เข้า มา ให้ เจ้า พนักงาน พระคลัง มหาสมบัติ ปรับ ไหม. นาย อากร ก็ หา ทำ ดั่ง นั้น ไม่. นาย อากร ปรับ ไหม เอา เอง ตาม พละการ ของ ตัว. ต้อง ให้ นาย อากร คืน เงิน แล สิ่ง ของ ให้ แก่ จีน ซื้อ จง ครบ. แต่ ตัว อ้าย จีน พิน ทาษ นั้น ผู้ คุม กรม การ จับ ตัว ได้ แล้ว, ทำ ให้ อ้าย จีนพิน หนี ไป ได้, ก็ ให้ ขุน วิเศทธานี ผู้ คุม ใช้ ค่า ตัว อ้าย จีนพิน ให้ แก่ จีน ซื้อ ผู้ นาย, ไป ตาม สาร กรมธรรม์. ความ เรื่อง นี้ ก็ ได้ คืน เงิน คืน ของ ให้ กัน เสรจ์ แล้ว. ข้อ ที่ กล่าว โทษ จีน อากร หุน ว่า ข่ม ขืน ทำ ชำ เรา บุตร จีนซื้อ นั้น ถาม จีนซื้อ ก็ ว่า ไม่ มี พยาน. ฝ่าย จีนอากร หุน ก็ ไม่ รับ เปน ความ ลับ ลี้ อยู่. จึ่ง เปรียบ เทียบ ให้ จีน อา กร หุน ศาบาล ตัว. ความ ข้อ นี้ เปน เลิก แล้ว กัน. ความ เรื่อง นี้ เปน สำเรจ เดจ ขาด เลิก แล้ว แก่ กัน, แต่ ณวัน เสาร์ เดือน สาม ขึ้น หก ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก.

จีน ลูก ค้า กับ เจ้า ภาษี เรือ

๏ ข้าพเจ้า จีน เอก จีน หัว, มา ขอ ออก หนังสือ พิมพ์, เดิม ข้าพเจ้า ได้ ยิน ราษฎร ฤๅ กัน ว่า ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า ๆ โปรด ให้ ยก ภาษี เรือ เร่ เรือ จร เสีย ให้ เก็บ แต่ เรือ ประจำ ท่า, ราษฎร ที่ ค้า ขาย เล็ก น้อย ก็ ภา กัน ยิน ดี, ยก มือ ขึ้น ถวาย บังคม แทบ จะ ทุก คน, ด้วย ได้ หา กิน เปน ศุข ยิ่ง กว่า แต่ ก่อน. บัด นี้ เจ้า ภาษี เรือ ทำ การ กด ขี่ คม เหง เหลือ เกิน ไป, ที่ แขวง กรุง เก่า, แล สุพรรณบุรี, เจ้า ภาษี เที่ยว เรียก เงิน, เรือ เร่ เรือ จร โดย มาก, ครั้น เรือ ข้าพเจ้า ไป ถึง เจ้า ภาษี จะ เรียก เงิน ภาษี, ข้าพเจ้า บอก ว่า เรือ ข้าพเจ้า เปน เรือ เที่ยว เร่ ขาย ไป ทุก แห่ง เจ้า ภาษี ก็ ไม่ ยอม, เจ้า ภาษี ว่า ไม่ เปน เรือ เร่ เรือ จร, ด้วย สิน ค้า บันทุก อยู่ ใน เรือ ไม่ ได้ ขน ขึ้น ขน ลง, ทั้ง ลูก เมีย ก็ อยู่ กิน หลับ นอน อยู่ ใน เรือ. ต้อง ที่ เรียก เปน เรือ ประจำ ท่า, แม้น ไม่ เสีย ให้ เจ้า ภาษี จะ เกาะ ตัว ไว้. ข้าพเจ้า จีน เอก ต้อง ยอม เสีย เงิน ให้ ตำลึง สอง สลึง, เงิน อธิมาศ อีก สลึง เฟื้อง แก่ เจ้า ภาษี แขวง กรุง เก่า. ข้าพเจ้า จีน หัว เรือ เร่. เจ้า ภา ษี แขวง สุพรรณบุรี เรียก เงิน ภาษี เรือ ว่า ขาย ผ้า ขาย ด้าย ขาย หมาก พลู. เรือ สาม วา ศอก ต้อง ยอม เสีย เงิน ให้ สาม บาท สลึง เรียก อธิมาศ อีก สลึง หนึ่ง. เปน สาม บาท สอง สลึง, เจ้า ภาษี เรือ ทำ การ ไม่ เปน ธรรมเนียม แบบ อย่าง ลง ได้, ยัก ย้าย หา กิน ดั่ง นี้, ทำ ให้ เกิด ความ วิวาท ลำบาก ยาก แก่ คน นัก. อย่างไร จะ เปน เรือ เร่, อย่างไร จะ เปน เรือ ประ จำ ท่า, ข้าพเจ้า ก็ ยัง ไม่ ทราบ พิกัด แน่ นอน.

คำ มหา พอน แก่ ตัว เรื่อง นาย จิต

๏ ข้าพเจ้า พระ พอน มหา, ขอ เปลื้อง โทษ ตัว. เดิม ได้ ยืม หนังสือ พระราช พงษาวะดาร มา จาก นาย จิต สอง เล่ม, ยัง ไม่ ได้ ส่ง ก็ มี เหตุ ขึ้น. คือ หลวง ไกรยรสินทพ ฟ้อง กล่าว โทษ ว่า, ข้าพเจ้า กับ พระสงฆ์ ใน วัด ชะนะสงคราม ตั้ง บ่อน เล่น เบี้ย กัน, ข้าพเจ้า ก็ มา ติด ชำระ อยู่ ณศาล กรม พระธรรมการ การ ชำระ นั้น กวด ขัน นัก, .อ สิทธิ์ เอก ผูก ยก หนึ่ง ก็ ไม่ สม ยัง คำ โจท หา โจท จึ่ง นำ ชี้ พยาน. พระสงฆ์ สี่ คฤหัฐ สอง, กระลาการ ให้ พยาน สาบาล แล้ว ก็ ถาม. พระกลิ่น พระท้วม กับ คฤหัฐ สอง, ซึ่ง เปน ภรรคพวก พี่ น้อง ของ โจท ให้ การ สม. พระสงฆ์ นอก นั้น เบิก ความ ว่า ได้ ยิน แต่ พระ กลิ่น พระ ท้วม ว่า, ขุน สีประชานน เอา ตัว ข้าพเจ้า มา มอบ ไว้ กับ พระครู อมระวิไชย เจ้า คณะ กลาง, วัด พระ เชตุพล พระครู อมระวิไชย เอา ตัว ข้าพเจ้า จำ ไส่ ชื่อ ไว้. ข้าพเจ้า จึ่ง ประกัน เชิง ลา ออก ได้. ข้าพเจ้า ก็ ไป เตือน กระลาการ ให้ เอา คำ ให้ การ คำ พยาน ขึ้น กราบ บังคม ทูล กระลาการ ผัด ว่า ยัง ไม่ ได้ ช่อง, เริ่ม ชำระ แต่ เดือน สี่ ปี ชวด, จน เดือน หก ปี ฉลู กระลาการ ยัง หา ทูล ไม่. ข้าพเจ้า จึ่ง ลา พระครู อมระวิ ไชย กลับ ไป วัด ชนะสงคราม. ข้าพเจ้า ไป อยู่ วัด ชนะสง คราม แล้ว. ครั้น ถึง เดือน สิบสอง ปี ฉลู เสด็จ ทรง ทอด พระ กะถิน วัด ชนะสงคราม, ข้าพเจ้า ลง ไป คอย จะ โมทนา กะถิน. พระ ธรรมรักษา ไล่ ข้าพเจ้า ขึ้น เสีย. ข้าพเจ้า จึ่ง มา คิด ว่า ไม่ ได้ รับ พระ ราชทาน นิตยะพัตร ผ้า ปี แล้ว, เหมือน ไม่ ได้ เปน ปะเรียน. ครั้น ณวัน เดือน ยี่ ปี ฉลู, ข้าพเจ้า จึ่ง ทูล ลา หม่อม เจ้า พระสีละวะราลังการ พระ ปลัด นาก ว่า จะ สึก. หม่อม เจ้า พระสีละวะราลังการ, พระ ปลัด นาก, ก็ อะนุญาต

ให้ข้าพเจ้า ศึก ข้าพเจ้า จึ่ง ได้ ศึก, เมื่อ ข้าพเจ้า ศึก นั้น. ครั้น ข้าพเจ้า ศึก แล้ว จึ่ง มา คิด ว่า, เมื่อ เปน พระ ความ ไม่ แพ้ กระลาการ กด ความ เสีย ไม่ ทูล ให้, ก็ เพราะ ไม่ มี เจ้า นาย อุปะการะ, ข้าพเจ้า จึ่ง เข้า ถวาย ตัว เปน ข้า สาพิภักดิ์ ใน พระ เจ้า ลูก เธอ พระ องค์ เจ้า คัคะนาง. ข้าพเจ้า รอ ฟัง ความ อยู่ สอง เดือน เสด ก็ หา มี ผู้ ใด ว่า กล่าว อย่าง ไร ไม่. ข้าพเจ้า มี ความ อาไลย ใน สมณะ เพศ อยู่, ข้าพเจ้า ทราบ ว่า เปน เปรียน ศึก แล้ว กลับ บอก อีก จะ อยู่ วัด หลวง ไม่ได้. ข้าพเจ้า จึ่ง ทูล ลา ออก ไป บวด ณหัว เมือง ฉะเชิงเซา. ครั้นเดือน สิบเอ็ด แรม สอง ค่ำ มี หนังสือ รับสั่ง พระเจ้า ลูก เธอ พระองค์เจ้า คัคะนาง, ให้ ข้า ใน กรม ถือ ออก ไป ถึง ข้าพเจ้า. เปน ใจ ความ มี ผู้ ไป ลง หนังสือ พิมพ์ว่า, ข้าพเจ้า ยืม หนังสือ นาย จิด มา หา ส่ง ไม่, ข้าพเจ้า ก็ ร้อน ใจ รีบ เข้า มา ซื้อ หนังสือ พระราชพงษาวะดาร ใช้ ให้ นาย จิด แล้ว, ข้าพเจ้า จะ ได้ ตั้ง ใจ ว่า จะ ช่อ หนังสือ สอง เล่ม ของ นาย จิด นั้น หา มิ ได้, เปน แต่ ลืม ไป เปน ความ จริง ของ ข้าพเจ้า ดัง นี้.

เรือไพรเวเตีย

๏ เรือ ที่ เรียก ว่า ไพรเวเตียว คือ เรือ ที่ ใน การ ศึก คอเวอแมนต์ ยอม ให้ ไป ทำลาย เรือ กำปั่น ค้า ขาย ของ ฆ่าศึก ที่ ใน มหา สมุทร ใน การ ศึก อเมริกา ที่ เลิก ประ มาณ ได้ ปี ครึ่ง มา แล้ว นั้น เปน เรือ ของ พวก ขบถ ที่ เมือง อเมริกา ฝ่ายใต้ พวก ขบถ ยอม ให้ ไป จับ เรือ เมือง อเมริกา ฝ่าย เหนือ ใน สี่ ปี ที่รบ กัน นั้น เรือไพรเวเตีย นั้น แต่ จับ กำปั่น ได้ ทรัพย สิ่ง ของ ฝ่าย เหนือ พวก นายห้าง ที่ เมือง นิวยอก คิด ราคา ดู ถึง ๒๕๐ แสน เหรียน ของ ที่ ทำ ลาย เสีย ที่ เดียว คิด เปน ราคา ๒๐๐ แสน เหรียน เรือ ไพร เวเตีย ที่ พวก ขบถ ใช้ ไป นั้น คือ เรือ กลไฟ ๑๔ ลำ เรือ บาก ๕ ลำ เรือ บริก ลำ หนึ่ง เรือ สกุเนอ ๕ ลำ ไพร เวเตีย ศรี ด้วย กัน ก็ เปน ๒๕ ลำ

๏ เรือ ไพรเวเตีย จับ ทำลาย นั้น คือ เรือ กลไฟ ๕ ลำ เรือ ชิป ๖๑ ลำ เรือ บาก ๗๔ ลำ เรือ สกุเนอ ๖๑ ลำ ศรี ด้วย กัน เปน ๒๓๕ ลำ นับ รวม กัน เปน ๑๐ หมื่น ๓ พัน ๓๒ ตอน

๏ ใน ๒๓๕ ลำ นั้น เรือ ไพรเวเตีย ชื่อ อาละบามา จับ ได้ เรือ กลไฟ ๒ ลำ เรือ ชิป ๓๔ ลำ เรือ บาก ๒๒ ลำ เรือ บริก ๕ ลำ เรือ สกุเนอ ๖ ลำ คิด เปน ราคา ทั้ง เรือ ทั้ง ของ บัน ทุก เรือ ๙๗ แสน เหรียน

๏ เรือ ไพรเวเตีย ชื่อ ฟลอริดา จับ เรือ กลไฟ ได้ ลำ หนึ่ง เรือ ชิป ๑๐ ลำ เรือ บาก ๑๐ ลำ เรือ บริก ๘ ลำ เรือ สกุเนอ ๗ ลำ คิด ราคา เรือ ทั้ง ของ บัน ทุก เรือ หมด ด้วย กัน เปน เงิน ๕๔ แสน ๖ หมื่น ๕ พัน เหรียน

๏ เรือไพรเวเตีย ชื่อ ชีนันโดอา จับ เรือ ชิป ได้ ๑๐ ลำ เรือ บาก ๒๕ ลำ เรือ บริก ลำ หนึ่ง เรือ สกุเนอ ๒ ลำ คิด ราคา ทั้ง เรือ ทั้ง ของ บัน ทุก ได้ ๒๗ แสน ๘ หมื่น ๘ พัน เหรียน

๏ ทุก วัน นี้ คอเวอแมนต์ อเมริกา คิด ว่า ต้อง ให้ อังกฤษ ใช้ ของ ที่ เสีย นั้น เพราะ เมือง อังกฤษ ยอม ให้ เรือ นั้น มา จัดแจง ได้ เรือ ได้ คน ได้ ปืน ได้ กำ ลัง ที่ เมือง อังกฤษ อเมริกา ห้าม อังกฤษ ก็ไม่ ฟัง

ข่าว กรุง เทพ ฯ

๏ สมเด็จ เจ้าฟ้า จุฬาลงกรณ์ ได้ เสดจ ออก จาก กรุง เทพ ฯ เมื่อ ณวันพุทธ เดือนอ้าย ขึ้น ๕ ค่ำ จะ เสดจ ไป พระ ปฐมเจดี ในหลวงได้ เสดจ กลับ มา จาก พระ ปฐมเจดี เดือน อ้าย ขึ้น ค่ำ หนึ่ง

๏ อนึ่ง มาดำ แมกฟาลันด์ ภรรยา ของ เรฟ เรนด์ เอซ ซี แมก ฟาลันด์ เปน มิศชันนารี ที่ เมือง เพชรบูรี ได้ คลอด บุตร ผู้ ชาย วัน เสาร์ เดือน ขึ้น ค่ำ หนึ่ง ได้ คลอด บุตร ที่ บ้าน หมอ ปรัดเล

๏ อนึ่ง เดือนอ้าย ขึ้น สาม ค่ำ จักร สีเข้า ของ มิศเตอ สกอต แอนกัมปนี ที่ คลอง ถวาย นั้น ขาย แก่ พระยา บุรุษ เปน เงิน เจ็ดร้อย ห้าสิบ ชั่ง

๏ อนึ่ง บางกอก กาเลนเดอ คือ ปฏิทิน สำรับ บางกอก จะ ออก อีก เดือนอ้าย ข้าง แรม เปน เล่ม ที่ ๘ คือ ว่า ได้ ทำ ๘ ปี มา แล้ว ผู้ ใด ๆ ฤๅ นายห้าง ปราถนา จะ ลง ชื่อ แล ที่ ของ ตัว เชิญ มา ให้ ทัน เดือน อ้าย แรม ๕ ค่ำ จะ ลง ใน ปฏิทิน ไม่ เอา ราคา

๏ อนึ่ง ใน กรุงเทพ ฯ มี สพาน เหลก แล้ว สอง แห่ง ยัง กำลัง ทำ อีก สอง แห่ง แห่ง ที่ ริม ป้อม ประ จามิตร แห่ง

หนึ่ง ที่ตพานหัน เห่ง หนึ่ง เหน ตพาน เหลก นั้น คือ กว่า ตพาน ที่ เคย มี นัก ตพานหัน เก่า นั้น มี แต่ กะดาร สองแผ่น ม้า รถไปไม่ได้ ไปได้แต่คน กับ แพะ สุนักข์ เรา เคย เหน ตพาน นั้น สิบสามกว่า คน เดินไป เดิน มา มาก มายไม่อยุด ทั้ง กลาง วัน แล กลาง คืน ตพาน เหลก นี้ ผล ของ เมือง สยาม หนุมๆ คือกว่าแต่ ก่อน นั้น ถ้า คอเอวแมนต์ จะ ให้อยู่ นาญไม่ให้สนิม กัด เรว ก็ ต้อง ทาสี น้ำมัน นอก

๏ อนึ่ง เรือ กลไฟ เปน เรือ รบเมือง อังกฤษ ชื่อ เบ่อละจอด ที่ หลัง เต่า ณวัน จันทร เดือน อ้าย ขึ้น สอง ค่ำ เรือ กรุง เทพ ฯ ได้ ลงไป รับ กับตัน แล นายรอง หลายคน ขึ้น มา ถึง กรุง เทพ ฯ ณวัน พุทธ ขึ้น ห้า ค่ำ ถึง วัน เสาร แปน ค่ำ ไปรด เกล้า ให้ มี ลกอน ให้ ดู ที่ บ้าน กงสุล อังกฤษ เพื่อ จะ ให้ สบายใจ ด้วย ทรง ระฦก ถึง พระราช ไมตรี เรือ รบ นั้น มี จักร ท้าย ใหญ่ ถึง ๑๗๕๐ ตอน มี ปืน ใหญ่ ๑๗ ปอก เอนชิน มี กำลัง เท่า ๕๐๐ ม้า คน ที่ บน เรือ ศริ ด้วย กัน สาม ร้อย คน มา แต่ เมือง สิงคโปร์ เจ็ด วัน ถึง หลัง เต่า แลน กลับไป ณวัน จันทร ขึ้น สิบค่ำ

๏ อนึ่ง เรือ รบ กลไฟ กรุง เทพ ฯ ชื่อ อิมเปรกเนเบอด์ กับตัน เรือรบอังกฤษได้ขึ้นไป ดู บนเรือทั่วไป สรรเสิญ ทุก สิ่ง ที่ได้ เหน ว่า ดี มาก เมื่อ เหน ลูกเรือ สื้อผ้า ขาว สอาด อยู่ใน บังคับ เรียบ ร้อย แล้ว เหน คน ดี หัด ปืน ที่เรว ว่องไว ที่ สรรเสิญ ว่า ดี เหมือน ยัง อังกฤษ ยาก ที่ จะ ภบ เรือ อังกฤษ ที่ เครื่อง สำรับ เรือ สอาด ผ่องใสเหมือน เรือ นั้น ยาก ที่ จะ ภบได้

การ ขาย ของ

๏ ใน วัน จันทร เดือน อ้าย แรม ๒ ค่ำ, ตั้ง แต่ บ่าย ๒ โมง จน ถึง ย่ำ ค่ำ, พวก ผู้ หญิง ประเทศ ยุโรบ แล อเมริกา จะ ขาย ของ ปลาด ๆ ที่ เขา เย็บ ไว้ ใน ๑๐ เดือน นี้. จะ ขาย ที่ ตึก สวด สำรับ พวก โปเตศตันต์ ที่ คอก ควาย. เชิญ ท่าน ทั้ง ปวง มา ชม ดูในเวลา นั้น เถิด.

การเลหลังทุกเดือน

ข้าพเจ้า ขอ แจ้ง ความ มา ยัง ท่าน พ่อ ค้า แล ลูก ค้า ทั้ง หลาย ใน กรุง เทพ ฯ นี้ ด้วย ข้าพเจ้า แมศ เตอไดมาติน แอนกัมปนี ได้แต่ง การ เลหลัง ทุก เดือน ให้ เปน สำรับ แก่ พ่อ ค้า แล ลูก ค้า ใน กรุง เทพ ฯ นี้ จะ ได้ ซื้อ ขาย กัน เปน การ ง่าย แต่ เปน เงิน สด การ เลหลัง นี้ ท่าน ทั้ง หลาย ก็ แจ้ง อยู่เอง ด้วย การ นี้ ข้าพเจ้าได้ คิด จะ ตั้ง ที่ ถนน ศาล เจ้า โรงเกือก ข้าพเจ้า จะ ตั้ง การ เลหลัง นี้ ทั้ง แต่ เดือน ฝรั่ง คือ เดือน ยันยูวาเร แต่ วัน ขึ้น ๖ ค่ำ ข้าง ฝรั่ง ก่อน ข้าพเจ้า จะ เลหลัง ข้าพเจ้า จึ่ง จะ มี จดหมาย เปน ราย สิ่ง ของ ซึ่ง ข้าพเจ้า มี จะ เลหลัง นั้น ให้ ทราบ เสีย ก่อน สาม วัน แล้ว ข้าพเจ้า จะ ทำ ทั้ง ต้น เดือน ปลาย เดือน เสมอ อีก ตาม ทั้ง ชั่วปี หนังสือ เขียน เมื่อ วัน เสา ขึ้น ค่ำ หนึ่ง เดือน อ้าย ถ้า ผู้ ใด จะ มี ของ ฝากให้ เลหลัง ก็ข้าพเจ้า จะ รับแต่ จะ ต้อง เสียให้ ค่าธรรเนียม ร้อย ละ ๒ ครึ่ง

๏ ประ กาศ ด้วย น้ำ โซ ดะ

๏ ผู้มี ชื่อใต้ นี้ ขอ แจ้ง แก่ ท่าน ทั้ง ปวง ทั้ง หญิง ทั้ง ชาย ที่ใน กรุง เทพ ฯ ว่า พวก เราได้ ซื้อ เครื่อง ทำ น้ำ โซ ดะ แล น้ำมนาว แต่ มิศ เตอ กะไดโซ แล ทำ น้ำโซ ดะ แล น้ำ มนาว ที่ ห้าง ของ เรา ที่ ริม บ้าน กงสุล ฝรั่ง เสศ ลง พิมพ์ ณวัน พฤหัศบดี เดือน อ้าย ขึ้น ๑๓ ค่ำ ชื่อ พวก เรา มี รีเมตีมนติณี

เรือ เจ้าพระยา มาใหม่

๏ อนึ่ง เรือ เจ้า พระยา มา ถึง ณวัน พุทธ เดือน อ้าย ขึ้น ๑๒ ค่ำ, หาได้เอา เมล์ ประเทศ ยุโรบ มาไม่. เพราะ ว่า เรือ ที่ สำรับ เมล์ มา แต่ ประเทศ ยุโรบ มา ไม่ทัน, แต่ได้ หนังสือ จดหมาย เหตุ เมือง สิงคโปร์ มา บ้าง, เมือง จีน บ้าง. ข่าว ที่ เมือง จีน ว่า

เรือ รบ ฝรั่งเศส เปน หลาย ลำ ที่ ขึ้น ไป ตี เมืองโกเรีย นั้น, จะ ไป ชำระ ความ ที่ คอเวอแมนต์ โกเรีย ฆ่า พวก มิศชันนาเร บาดหลวง แต่ ครั้ง ก่อน. พวก โกเรีย ไม่ ยอม ให้ ฝรั่งเศส เข้าไป. แล้ว ได้ รบ กัน. โกเรีย ยิง พวก ฝรั่งเศส ที่ เปน ตัว สำคัญ ตาย ๔๐ คน กว่า. ฝรั่งเศส ยอม แพ้ ต้อง ถอย ออก ไป จอด เรือ รบ อยู่ ที่ เมือง ยี่ปุ่น ชื่อ โยโกฮามา จะ ซ่อม แปลง เรือ รบ เสีย ใหม่, แล้ว จะ กลับ เข้า ไป รบ อีก.

๏ อนึ่ง อ้าย พวก สลัด ที่ ตี เรือ อะเมริกา ฆ่า กับตัน เสีย นั้น. เขา จับ ได้ ตัว พิจารณา เปน สัตย แล้ว จะ เอา เชือก ผูก คอ อ้าย สลัด เสีย ให้ ตาย.

ข่าว มา ใหม่ โดย ทาง เตลิแครฟ

๏ ลอนดอน เดือน ๑๑ แรม ๕ ค่ำ, ข่าว ว่า พวก ขบถ ที่ เกาะ แกนเดีย ได้ พจน กัน รบ พุ่ง กัน อีก.

๏ ลอนดอน เดือน ๑๑ แรม ๗ ค่ำ, โพบ ที่ เมือง โรม ได้ ตรัส ว่า, ถ้า เหตุ มี ขึ้น ควร เรา จะ เลิก จาก เมือง โรม ไป อยู่ ที่ อื่น เรา พร้อม ใจ จะ ไป. อนึ่ง ข่าว ว่า เมือง พาราเกว แล เมือง ปราซิล์ รบ กัน นั้น, เมือง ปราซิล์ ก็ แพ้.

๏ ลอนดอน เดือน ๑๑ แรม ๑๐ ค่ำ, ข่าว ว่า เอมบีรอ เจ้า รอศเซีย มี รับสั่ง ให้ จัดแจง ทัพ เรือ ทัพ บก ให้ เติม กำลัง.

๏ ลอนดอน เดือน ๑๑ แรม ๑๒ ค่ำ, ข่าว มา แต่ เมือง อะเมริกา ว่า, เมือง อะเมริกา จะ รับ เมือง เมกสิโก ไว้ อุปถัมภ์.

๏ ลอนดอน เดือน ๑๑ แรม ๑๔ ค่ำ, เอมบีรอ เมกซิมิเลียน. ได้ ทิ้ง ที่ ว่า ราชการ เมือง เมกสิโก เสีย แล้ว, กลับ ไป ยัง ประเทศ ยูโรบ.

ข่าว มา ด้วย หนังสือ จดหมาย เหตุ

๏ หนังสือ จดหมายเหตุ มา แต่ เมือง อะเมริกา, ใจ ความ ว่า พวก ที่ เหน ด้วย คอนเครศ มี กำลัง มาก ขึ้น นัก. พวก ที่ เข้า ด้วย เปรศเดน นั้น เสื่อม กำลังลง จำ เปน ยอม แพ้ แก่ พวก คอนเครศ. ทุก วัน นี้ เหน ว่า จะ ยอม แพ้ แล้ว.

ข่าว มา แต่ เมือง พม่า

๏ การ ที่ เมือง พม่า รบ กัน เอง นั้น สิ้น แล้ว, เจ้า สอง องค์ ที่ คิด ขบถ นั้น ก็ ได้ ยอม แพ้ แล้ว หนี ไป อาไศรย อยู่ กับ พวก อังกฤษ ที่ เมือง ร่างกุ้ง. คอเวอแมนต์ อังกฤษ จัดแจง ให้ มี ที่ อยู่ แซงแรง. แต่ ให้ ทหาร ระวัง เฝ้า อยู่ มิ ให้ ไป ไหน ได้. ยัง หา รู้ แน่ ว่า พระเจ้า แผ่นดิน อังวะ จะ ทำ โทษ ประการ ใด, ความ ก็ ยัง หา แน่ ไม่, ราชทูต ฝ่าย อังกฤษ ได้ ขึ้น ไป ถึง กรุง อังวะ แล้ว. คอเวอแมนต์ อังกฤษ ว่า จะ ต้อง เปลี่ยน ข้อ ไมตรี ที่ ทำ ไว้ แต่ ก่อน, จะ ไม่ ยอม ตาม เก่า, พระเจ้า อังวะ จะ โปรด ยังไร ก็ ยัง ไม่ ทราบ. แต่ เรา แน่ใจ ว่า ถ้า ไม่ ยอม เอา อังกฤษ เปน อุปถัมภ์. เมือง พม่า จะ ไม่ เจริญ ต่อไป. ถ้า ยอม พึ่ง อาไศรย แก่ อังกฤษ ก็ คง จะ ดี ขึ้น.

เมือง อะเมริกา

๏ ข่าว มา ว่า เมื่อ เดือน ยูไล, คือ เดือน แปด นี้ ชาว ประเทศ ยูโรบ ข้าม ฟาก ไป อยู่ เมือง อะเมริกา ๖ หมื่น คน ใน เดือน เดียว ไป ถึง เมือง นุยอก, จะ ไป อาไศรย อยู่ ใน ประเทศ อะเมริกา. ใน ๖ หมื่น คน นั้น ๓ หมื่น เปน ชาว อิงลันด์, แล ชาว สกอตลันด์ แล ชาว ไอยลันด์. เหตุ นี้ บอก ว่า ชาว ประเทศ ยูโรบ ชอบ เมือง อะเมริกา มาก, หมาย ว่า จะ ได้ ความ ศุข ที่ นั่น มาก กว่า ได้ ที่ ใน ประเทศ ยูโรบ. ที่ เขา คิด ยัง นั้น เรา ก็ เหน ด้วย.

เมือง สิงคโปร์

๏ มี หนังสือ มา แต่ เมือง สิงคโปร์ ว่า, เรือ กล ไฟ เปน เรือ รบ เมือง อะเมริกา ชื่อ สีนันโดอา, กับตัน ชื่อ โคลัศโบโร ได้ มา ถึง เมือง บำใบ เดือน ๑๐ แรม ๔ ค่ำ, จะ ได้ มา ถึง เมือง สิงคโปร์ ต่อ ที หลัง ไม่ ช้า วัน. หนังสือ จดหมายเหตุ มา แต่ บำใบ ว่า, เรือ สีนันโดอา ได้ แล่น มา แต่ เมือง มัศกาศ. เมื่อ มา ถึง บำใบ ที่ ทอด สมอ แล้ว, ที่ ป้อม เมือง บำใบ ก็ ได้ ยิง ปื้น สลูต รับ ๒๑ นัด. แล้ว ที่ เรือ รบ ก็ ยิง ปื้น รับ ๒๑ นัด เหมือน กัน. ถัด มา ก็ ได้ ยิง สลูต สำรับ กงสุล อะเมริกา ที่ ตั้ง อยู่ นั้น, ห้า นัด.

๏ เรือ รบ ชื่อ สีนันโดอา นั้น, มี ชื่อ เหมือน เรือ ไพระเวเตีย ที่ ได้ จับ เรือ ค้า ขาย ใน ประเทศ ฝ่าย เหนือ นั้น แต่ มิ ใช่ ลำ นั้น, เรือ ลำ นี้ ต่อ เมื่อ คฤสตศักราช ๑๘๖๓ ต่อ ที่ เมือง ฟีลเลเดลเฟีย. ข้าง ใน เรือ ปู ด้วย เหล็ก หนา, ข้าง นอก เปน ไม้, มี นาย ทหาร เลว ๒๐๐ คน. ปื้น ใหญ่ ๙ บอก.

๏ ข่าว ประเทศ ยุโรบ มา โดย จด หมายเหตุ

๏ จดหมาย เหตุ ชื่อ โฮมนิวซ์. เดือน ๑๐ แรม ๙ ค่ำ บอก ว่า ปี นี้ ฝ้าย ที่ เมือง อะเมริกา นั้น เสีย โดย มาก, ๏ อนึ่ง ที่ เมือง ลิเวอภูล์, มี สมโภช เลี้ยง โต๊ะ กัน ใหญ่, เพื่อ จะ ได้ สรรเสิญ คน ที่ เปน สำคัญ ใน การ ทำ แอตแลนติก เตลิแครฟ, ให้ สำเร็จ นั้น. ลอซต้นเล ขุน นาง อังกฤษ ผู้ ว่า การ ต่าง ประ เทศ ได้ ไป ประชุม ที่ นั้น ด้วย, ๏ อนึ่ง พวก เมกสิโก ที่ เรียก ว่า พวก ริบับลิก ที่ ขัด ขวาง เอมบีรอ เมก สมิเลียน นั้น, มี กำ ลัง ขึ้น, ๏ อนึ่ง เปรศสิเดนต์ ยอนซัน กลับ มา ยัง เมือง วัศซิงตัน แล้ว, มี คน ประชุม กัน สรรเสิญ มาก, ๏ อนึ่ง น้ำ ท่วม ที่ เมือง ฝรั่งเสศ ของ เสีย หัก พัง ทำ ลาย มาก, ด้วย น้ำ ไหล มา แต่ ภูเขา ไหล เชี่ยว นัก, จึ่ง ทำ ลาย ตึก เรือน ให้ พังได้.

๏ อนึ่ง โรค ลง ราก ที่ เมือง ลอนดอน ยัง คง อยู่ ลาง ที ก็ เหือด ไป ลาง ที กลับ เปน ขึ้น อีก.

๏ ข่าว มา โดย จดหมายเหตุ โฮม ฮมนิวซ์ แต่ ลอนดอน เดือน ๑๑ ขึ้น ค่ำ หนึ่ง, ความ ไม้ตรี ออศเตรีย กับ อิตาลี ก็ เตก ลง กัน ได้ ประทับ ตรา แล้ว.

๏ อนึ่ง เมือง ปรอศเซีย ยัง กำลัง จัด แจง รับ เมือง ต่างๆ ที่ ขึ้น แก่ ตัว, ๏ อนึ่ง โรค ลง ราก ที่ เมือง ลอนดอน ทวี มาก ขึ้น ๏ อนึ่ง มเหษี เมกสมิเลียน เจ้า เมือง เมกสิโก, ไป เยี่ยม เอมบีรอ ฝรั่งเสศ แล โพบ ที่ เมือง โรม, เสีย จะริต ไป ที่ นั้น. เอมบีรอ เมกสะมิเลียน บอก ความ ตาม ทาง แอตแลน ติก เตลิแครฟ, ถึง มเหษี เปน ๔๗๘ คำ ต้อง เสีย เงิน ๕ พัน เรียน, ตาม ค่า ธรรมเนียม เตลิแครฟ, ๏ ข่าว มา แต่ เมือง โมบีลประเทศ อาละบามา. ๏ ฝ่าย ใต้ แขวง เมือง ยุใน ติศเทศ ว่า ณวัน อาทิตย์ เดือน ๙ แรม ๗ ค่ำ, มี เกาะ ใหม่ ผุด ขึ้น ใน อ่าว ทะเล ใน วัน นั้น, สูง ๙๐ ฟิ๊ด คิด เปน ๑๕ เสศ, โดย ปริมณฑล พัน ๗ ร้อย ฟิ๊ด คิด เปน ๒ ร้อย ๖๑ วา, ๏ อนึ่ง ที่ เมือง รอศเซีย จับ คน ที่ คิด ขบถ ได้ ๓๔ คน, ตัด สิน ว่า เปน โทษ เข้า ใน การ ขบถ คิด จะ ฆ่า เอม บีรอ รัศเซีย เสีย.

ความ ไฟ ไหม้

๏ ณวัน จันทร เดือน อ้าย ขึ้น ๓ ค่ำ, เกิด ไฟไหม้ บ้าน ที่ ถนน เจริญ กรุง ที่ หลัง บ้าน มิศเตอบีกเอนเฟต แอนกำปนี. แต่ ไหม้ ก็ ไม่ มาก.

๏ อนึ่ง ใน คืน วัน นั้น ที่ โรง ยี่, พวกจีน หลัง บ้าน หลวง วิสูทธ สาครดิษฐ์. พวก เดิน กระเวน คน หนึ่ง เหน เพลิง ติด หลัง คา โรง ยี่ นั้น, ก็ ร้อง ปลุก คน ขึ้น ให้ ดับ ไฟ ก็ ดับ ทัน. ได้ เหน ไม้ ขีด ไฟ ฝรั่ง เปน กำมือ ๑ ห่อ อยู่ ใน กระดาด ฟาง หลาย ชั้น ไฟ ติด กระดาด ฟาง อยู่ ยัง หา ถึง ที่ ไม้ ขีด ไฟ ไม่. ถ้า ไม่ ได้ ดับ อีก ประเดี๋ยว ก็ จะ ถึง ไม้ ขีด ไฟ ก็ จะ ติด ไหม้ ขึ้น จะ ดับ ไม่ ได้. บ้าน นั้น ก็ จะ ไหม้ เสีย หมด จะ ติด ลาม ไป ถึง บ้าน มิศเตอมากวัน แอนกัมปนี, แล มิศเตอกอต แอนกัมปนี. เพราะ ลม พัด เรื่อย ใน ขณะ นั้น. พวก กระเวน เดิน ยาม ดั่ง นั้น เปน คุณ ประโยชน์ แก่ บ้าน เมือง จริง.

หมอ นักปราชชื่อ บัศเตียน

๏ หมอ บัศเตียน ที่ ได้ มา อยู่ ใน กรุง เทพ ฯ ๒ ปี ๓ ป แล้ว นั้น, ได้ ไป เที่ยว ที่ เมือง อังกอ, ทุก วัน นี้ ก็ ยัง เที่ยว อยู่ ที่ ประเทศ จีน ฝ่าย ใต้. ตั้ง ใจ ว่า จะ เที่ยว ไป ฝ่าย เหนือ จน ถึง เมือง ปีกิน. แล้ว จะ ขึ้น ไป ตาม น้ำ ชื่อ ไอมัว เข้า ไป ใน แดน เมือง รอศเซีย แล้ว ข้าม เมือง รอศเซีย ไป ถึง เมือง เยอ มะเน จะ ไป บ้าน เขา. กำลัง ธาตุ ทั้ง ๔ ของ ท่าน แขง แรง นัก, เที่ยว ไป ไหน ๆ ก็ ไม่ เปน ไร คน อื่น ก็ จะ ตาย ไป. ท่าน กิน อาหาร แต่ พอ ควร ไม่ มาก. แล้ว เหล้า ก็ ไม่ กิน, เรา เหน ว่า อาไศรย เหตุ นี้ จึ่ง ไม่ ใคร่ จะ เปน โรค, ท่าน ได้ เที่ยว ตลอด ทวีบ อะเมริกา แล แอฟริกา แล้ว. เมื่อ ตลอด ทวีบ อาเซีย แล้ว ก็ จะ อยุด การ เที่ยว. แล้ว จะ เขียน เรื่อง ตาม ที่ ได้ เหน แล ได้ รู้ ใน โลกย.

หมอ เฮ้า

๏ หมอ เฮา กับ ภรรยา ได้ กลับ มา ยัง กรุง เทพ ฯ ณวัน อาทิตย เดือน อ้าย ขึ้น ๙ ค่ำ ได้ ออก จาก เมือง อเมริกา เดือน ๙ ขึ้น ๑๐ ค่ำ, มา ทาง คาลิฟอเนีย, แวะ ที่ เกาะ ซันดาวิศ แล้ว มา ถึง ฮ่องกง แล้ มา จาก ฮ่องกง ถึง กรุง เทพ ฯ ครี เข้า ด้วย กัน เดิน ทาง มา ๑๑๘ วัน ทั้ง ผัว ทั้ง เมีย ก็ สบาย. ดู เหมือน จะ กลับ หนุ่ม ขึ้น อีก, เว้น ไว้ แต ผม แล หนวด ขาว เท่า นั้น, หมอ กลับ มา นี้ พวก เรา ก็ ดี ใจ นัก เหน ว่า ไทย ที่ รู้ จัก หมอ แต่ ก่อน ก็ ดี ใจ ด้วย.

ข่าว กงสุล ฝรั่งเศส

๏ อนึ่ง ว่าเกิดความ กะเทือน แล้ว, ได้ยิน ว่าเขา ฤๅ กัน มาก มาย ว่าใน วัน ศุกร เดือน อ้าย ขึ้น ๗ ค่ำ. มนเซีย ออบาเร กงสุล ฝรั่งเศส, ได้เข้าไป เฝ้า ใน หลวง ที่ น่า พระ ที่นั่ง สุไทยสวรรย, องอาจ กล่าว โทษ ท่าน เจ้าพระยา ศรีสุริยวงษ, เปนใจ ความ ว่า, ถ้า จะ โปรด ให้ท่าน อยู่ ที่ กลาโหม ต่อไป กรุง สยาม กับ ฝรั่งเศส จะ อยู่เปน สุขไม่ได้, มิ หน้าซ้ำ ว่า ควร ที่ จะ กด ลง ถวด เสีย. ถ้า ความ นี้ เปน ความ จริง ก็ ผิด อย่าง ธรรมเนียม ที่ เคย มี ใน ประเทศ อยู่โรป แต่เดิม มา. ถึง มาทว่า จะ เปน ราชทูตใหญ่ จะ มา กล่าว โทษ, ผู้ ที่เปน สำเร็จ ราชการ แผ่นดิน เหมือน ยัง ท่าน ก็ไม่ได้. ที่ประเทศ ยุโรป ถึง ราชทูต ใหญ่ ทำ องอาจ ดัง นั้น, เหน ที่ อังกฤษ ฤๅ ฝรั่งเศส ฤๅ เมือง อื่น ก็ดี, จะ ส่ง หนังสือ ที่ ราชทูต ถือ มา, คืนให้, แล้วก็ จะ ไล่ เสีย. นี้ เปน แต่ กงสุล บันดาศักดิ์ ต่ำ กว่า ราชทูต มาก จะ ยอม ได้ ฤๅ. เรามี ความ หวังใจ ว่า คอเวอแมนต์ กรุง เทพ ฯ จะไม่ ยอม ตาม ที่ กงสุล ฝรั่งเศส ปราถนา นั้น เลย. เปน การ องอาจ แทบ จะ บังคับ ใน หลวง ให้ ตัด แขน ข้าง ขวา เสีย. ตั้ง แต่ความ นั้น เกิด มาเรา ได้ ถาม หลาย คน นัก หนา ก็ ว่าเปน ความ จริง. ผู้ ใหญ่ผู้ น้อย ก็ ว่าเปน ความ จริง, คน ทั้ง ปวง เสียใจ นัก. ได้ยิน ข่าว ว่าใน หลวง ได้ โปรด ยก โทษ กงสุล ฝรั่ง เศส เสีย แล้ว. ถ้า เปน ความ จริง ยกโทษ เสีย ง่าย ๆ ดังนี้, ถ้า ฝรั่งเศส ยก ทัพ มา ตี เมือง ฝ่ายใต้ ได้ หมด, ก็ จะ ยก โทษ เสีย ง่าย ๆ ดั่ง นั้น ก็ได้ เหมือน กัน.

ข่าว มาทาง เตลิแครฟ คัด ออก จาก จดหมาย เหตุ สิงคโปร์

๏ ตอนตอน เดือน ๑๒ ขึ้น ค่ำหนึ่ง พวก คอนเครศ ได้ชนะ พวกเปรศเดนต์ใน การ ที่ เลือก ขุนนาง เปน การ ชนะใหญ่ นัก ตั้ง แต่ นี้ไป เปรศเดนต์ ยอนซัน จะไม่ มี กำลัง ที่ จะ ทำ วุ่น วายไป อีกได้

๏ ตอนตอน เดือน ๑๒ ขึ้น ค่ำ ๑ ข่าว ว่า ที่ ฤๅกัน แต่ ก่อน ว่าเอมปีรอ เมงศมิเลียน ทิ้ง ราช สมบัติ นั้นไม่ จริง แต่ ข่าว ว่า เมือง อะเมริกัน จะ ช่วย อุปถัมภ์ พวก รีบับลิกที่ เมือง เมกสิโก นั้น เหน จะ เปน ความ จริง

๏ ตอนตอน เดือน ๑๒ ขึ้น ๕ ค่ำ ข่าว ว่า ที่ รบ ศึก กัน ที่ เมือง แกนเดีย นั้น สงบ แล้ว การ ศึก ทั้ง ๒ ฝ่าย นั้น ยอม อยุด พวก เมือง เตอเก ยอม แพ้ แก่ เมือง แคนเดีย แล้ว จะ เปนไมตรี กัน อนึ่ง เรือ รบ ฝรั่งเศส จะไป รับ ทหาร ฝรั่งเศส แต่ เมือง โรม คืนไป ยัง กรุง ฝรั่งเศส

๏ อนึ่ง ความ นี่ ของ เมือง อะเมริกา ตกลง ใน เดือน ออกโตเบอ เดือน เดียว ถึง ๒๐๐ แสน เหรียน ถ้า ตดไป เร็ว ดัง นี้ ทุก เดือนใน ๑๒ ปี ก็ จะ ใช้ นี่ นั้น หมด

๏ อนึ่ง เชนนีรัลเชอมัน ได้ ไป เมือง เมกสิโก แล้ว ดูเหมือน จะไป ช่วย พวก รีปับลิก ที่ เมือง เมกสิโก

ข่าว มา โดย จดหมาย เหตุ

๏ โรคไก กระบือ ที่ เมือง อังกฤษ ก็ สิ้น แล้ว อนึ่งหมาย ประกาศ คอเวอแมนต์ ฝรั่งเศส ว่า ทหาร ฝรั่งเศส ที่ เมือง โรม จะ ออก จาก เมือง โรมใน เดือน อ้าย ขึ้น ๘ ค่ำ

๏ อนึ่ง ทหาร ฝรั่งเศส ที่ เมือง เมกสิโก เริ่ม จะ ออก จาก เมือง เมกสิโก แล้ว

๏ อนึ่ง ฝูงราษฎร ที่ เมือง อังกฤษ ก็ ยัง ประชุม กัน มาก มาย ว่า กล่าว จะ ให้ คอเวอแมนต์ ยอม ให้เข้าใน การ ที่เลือก ขุนนางให้ได้

ราคา สินค้า ที่เมือง เสี่ยงไฮ้

๏ เข้าสาน ขาว บังกล่า ราคา หาบ ละ เหรียน ๗๕ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๒๐ เซนต์ เข้า กล้อง สยาม หาได้ บอก ราคา ไม่

๏ น้ำ ตาล ทราย ขาว กวางตุ้ง หาบ ละ ๕ เหรียน ๘๐ เซนต์ แล ๙ เหรียน น้ำ ตาล ทราย แดง หาบ ๔ เหรียน ๓๕ เซนต์ แล ห้า เหรียน ๒๐ เซนต์

แล ๔ เหรียน ๕๐ เซนต์

๏ น้ำ ตาล แดง เมือง อ้ายมุ่ย หาบ ๓ เหรียน ๙๕ เซนต์

๏ ฝิ่น มละวา ใหม่ หีบ ๘๒๕ เหรียน อย่าง ปัตนาใหม่ ใหม่ ๕๗๐ เหรียน แล ๖๙๕ เหรียน อย่าง บีนาเรศ ๕๗๕ เหรียน

แอดแลนติก เตลิแครฟ

๑ ทุก วัน นี้ แอดแลนติกเตลิแครฟ มี ๒ สาย. สาย ที่ เสีย นั้น เขา ได้ จัดแจง ขึ้น ดี แล้ว, ใช้ ได้ ทั้ง ๒ สาย, เมื่อ จัดแจง สาย สายใหม่ ดี แล้ว ก็ไป เกบ สาย เก่า ที่ เสีย จม อยู่ ใน สมุทร. เรือ แล่น ไป ไม่ ผิด ที่ ไป เอา ขึ้น มา ได้. เหน ว่า ไม่ มี อะไร ที่ จะ ลอย ขึ้น มา ให้ เหน เปน สำคัญ, เขา เกบ เอา ได้ ด้วย วิธี ดู ดาว ดวง พระ จันทร์. เมื่อ สาย ขาด นั้น อีก ปี หนึ่ง เขา กลับ ไป. เรือ แล่น ไป ถึง ที่ นั้น เขา เก็บ เอา ได้ เปน ความ ประหลาด จริง. ข่าว มา ว่า สาย เชือก ที่ จม อยู่ ใน มหา สมุทร ปี หนึ่ง นั้น ไม่ เสีย กลับ ดี กว่า แต่ ก่อน. อนึ่ง มี ข่าว ว่า พวก อะเมริกา จะ ทำ แอดแลนติก เตลิแครฟ อีก สาย หนึ่ง โดย เร็ว.

กำปั่น เข้า มา กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กัปปิตันชื่อไร	กี่ ตอน	เรือ อไร	มาแต่ไหน
เดือน ๑๒ แรม ๙ ค่ำ	บังเกะฮิน	ดาวิศ	๙๔๘	ชิบอเมริกา	มะนิลา
เดือน ๑๒ แรม ๑๒ ค่ำ	เซนลี	ลัศซอบ	๓๑๒	บากฮำเบิก	สิงคโปร์
เดือน ๑๒ แรม ๑๒ ค่ำ	มักเคลีนา	สมิค	๕๐๐	บากฮำเบิก	ฮองกง
เดือน ๑๒ แรม ๑๓ ค่ำ	เอกศเปรศ	ตราฟต์	๑๙๖	บริกปรอศเซีย	ฮองกง
เดือน ๑๒ แรม ๑๓ ค่ำ	อัลบีตรอศ	แซมมี	๔๑๔	บาก บริเมน	ฮองกง
เดือน ๑๒ แรม ๑๓ ค่ำ	เคศเตรล	ฮาดิง	๔๙๕	บากอังกฤษ	ฮองกง
เดือน ๑๒ แรม ๑๓ ค่ำ	โคไลฮา	ดีซิลวา	๕๔๒	บากสยาม	ฮองกง
เดือน ๑๒ แรม ๑๔ ค่ำ	เซนเนตอร์	ไวเซอซิ	๓๘๒	บากสยาม	ฮองกง
เดือน ๑๒ แรม ๑๔ ค่ำ	ไฟลยิงพิศ	แซกซีครอฟ	๒๙๕	บากสยาม	อ้ายมุ่ย
เดือน ๑๒ แรม ๑๔ ค่ำ	เบนคาเลน	ไฮเยมสตอน	๒๘๐	บริกดัชะ	ฮองกง
เดือน ๑๒ แรม ๑๕ ค่ำ	เบอลิงตอน	ไฮดี	๔๘๕	บากอังกฤษ	ฮองกง
เดือน ๑๒ แรม ๑๕ ค่ำ	เซนต์มักนัศ	เอศ	๒๓๑๐	บากบริเมนต์	สิงคโปร์
เดือน ๑๒ แรม ๑๕ ค่ำ	อาไลซ์	ซัก	๒๐๐	สกุเนอฮำเบิก	สิงคโปร์
เดือน อ้าย ขึ้น ค่ำ ๑	คาลวิลแฮม	หัดซอน	๒๓๙	บากปรอศเซีย	สิงค์ โปร
เดือน อ้าย ขึ้น ๓ ค่ำ	เพอล์	รอศ	๑๗๕๐	กล ไฟ อังกฤษ	สิงคโปร์
เดือน อ้าย ขึ้น ๓ ค่ำ	ซีซาร์	เสิก	๓๐๖	บากอังกฤษ	ฮองกง
เดือน อ้าย ขึ้น ๕ ค่ำ	คลิบโซ	กิง	๕๖๖	ชิบอเมริกา	ฮองกง
เดือน อ้าย ขึ้น ๕ ค่ำ	แกตอร	เฮมซอด	๙๗๖	ชิบสยาม	ฮองกง
เดือน อ้าย ขึ้น ๘ ค่ำ	แกนซีมน	วดซัน	๔๖๔	บากอังกฤษ	ฮองกง
เดือน อ้าย ขึ้น ๙ ค่ำ	อัดดีเวนเตอ	คิลล์	๕๑๓	บากดัชะ	ฮองกง
เดือน อ้าย ขึ้น ๑๐ ค่ำ	พระฮำ	เฮนเตอซัน	๓๓๓	บาก อังกฤษ	ฮองกง
เดือน อ้าย ขึ้น ๑๑ ค่ำ	เดนมาก	เปราซี	๓๒๙	บาก สยาม	ฮองกง
เดือน อ้าย ขึ้น ๑๑ ค่ำ	เอนเตอไปรซี	ลำเฟล์ด	๔๔๘	บากสยาม	ฮองกง
เดือน อ้าย ขึ้น ๑๒ ค่ำ	เจ้าพระยา	อรตัน	๓๕๓	กลไฟ สยาม	สิงคโปร
เดือน อ้าย ขึ้น ๑๒ ค่ำ	อำมิกัศ	ออล์เซน	๕๑๑	บากอังกฤษ	ฮองกง
เดือน อ้าย ขึ้น ๑๒ ค่ำ	เอมบีรอ	คัดเล	๓๗๐	บากอังกฤษ	ฮองกง

ออกไปเมื่อไร	กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ				จะไป ไหน
เดือน ๑๒ แรม ๑๐ ค่ำ	วิควาต์	บาเรศ	๗๘๒	ชิบ อเมริกา	ฮองกง
เดือน ๑๒ แรม ๑๕ ค่ำ	เมิตคิวเร	จีน	๑๖๘	ปริกสยาม	ยาวา
เดือน อ้าย ขึ้น ค่ำ ๑	เอมิวอวิก	เบโช	๒๗๒	บากอังกฤษ	บ้าเย
เดือน อ้าย ขึ้น ๕ ค่ำ	ชิงห้อย	ยัดเซน	๓๕๒	บากสยาม	สิงคโปร
เดือน อ้าย ขึ้น ๕ ค่ำ	กิมเซงฮอง	จีน	๒๑๓	บริกสยาม	ชายทเล
เดือน อ้าย ขึ้น ๗ ค่ำ	เยิดเดอมัน	เมเออ	๗๔๐	บากบริเมน	ฮองกง
เดือน อ้าย ขึ้น ๗ ค่ำ	เอลวอย	ยัดเซน	๔๔๘	บากสยาม	อาว ทเลไท
เดือน อ้าย ขึ้น ๙ ค่ำ	ครอนรัด	มอคัน	๓๙๐	บากอังกฤษ	ฮองกง
เดือน อ้าย ขึ้น ๙ ค่ำ	อิวันเดเลน	อาด้าซี้	๔๔๑	บากอังกฤษ	ฮ่องกง
เดือน อ้าย ขึ้น ๙ ค่ำ	คิเยคิริม	นอกกุตา	๒๓๗	บากดัช	ยาวา
เดือน อ้าย ขึ้น ๑๐ ค่ำ	เฟอละ	รอคชิ	๑๗๖๐	ฉลไฟรบ อังกฤษ	สิงคโปร
เดือน อ้าย ขึ้น ๑๑ ค่ำ	คิมาชิ	รอคชิ	๑๐๓๑	ชิบอเมริกา	นิงโป
เดือน อ้าย ขึ้น ๑๑ ค่ำ	เบลมิต	เคคิมัน	๔๐๐	บาก บริมัน	ฮ่องกง

๏ ปฏิทิน บอก โมง แล ทุ่ม ใน ข้าง แรม เดือน อ้าย นี้. ฯะ

ค่ำ อังกฤษ	ค่ำ ไทย	ค่ำ จีน	อาทิตย์ ขึ้น กี่ โมง	อาทิตย์ ตก กี่ โมง	อาทิตย์ เที่ยง กี่ โมง	จันทร์ ขึ้น
เดือน ดิเซมเบอ	เดือน อ้าย	เดือน ๑๑				
วัน อาทิตย ๒๓ ค่ำ	แรม ค่ำ หนึ่ง	๑๖ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๕ นาที	๕ โมง ๓๔ นาที	ย่ำ เที่ยง	ทุ่ม ๑ ๕๕ นาที
วัน จันทร์ ๒๔ ค่ำ	๒ ค่ำ	๑๗ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๕ นาที	๕ โมง ๓๔ นาที	ย่ำ เที่ยง	๒ ทุ่ม ๔๔ นาที
วัน อังคาร ๒๕ ค่ำ	๓ ค่ำ	๑๘ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๕ นาที	๕ โมง ๓๔ นาที	ย่ำ เที่ยง	๓ ทุ่ม ๔๑ นาที
วัน พุทธ ๒๖ ค่ำ	๔ ค่ำ	๑๙ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๕ นาที	๕ โมง ๓๔ นาที	ย่ำ เที่ยง	๔ ทุ่ม ๔๓ นาที
วัน พฤหัศ ๒๗ ค่ำ	๕ ค่ำ	๒๐ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๕ นาที	๕ โมง ๓๔ นาที	๕ โมง ๕๙	๕ ทุ่ม ๓๓ นาที
วัน ศุกร ๒๘ ค่ำ	๖ ค่ำ	๒๑ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๕ นาที	๕ โมง ๓๔ นาที	๕ โมง ๕๙ นาที	
วัน เสาร์ ๒๙ ค่ำ	๗ ค่ำ	๒๒ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๕ นาที	๕ โมง ๓๕ นาที	๕ โมง ๕๘ นาที	๖ ทุ่ม ๕๖ นาที
วัน อาทิตย์ ๓๐ ค่ำ	๘ ค่ำ	๒๓ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๕ นาที	๕ โมง ๓๕ นาที	๕ โมง ๕๘ นาที	๗ ทุ่ม ๕๘ นาที
วัน จันทร ๓๑ ค่ำ	๙ ค่ำ	๒๔ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๕ นาที	๕ โมง ๓๕ นาที	๕ โมง ๕๗ นาที	๘ ทุ่ม ๑๙ นาที
เดือนยันยูอาเร						
วันอังคาร ค่ำ หนึ่ง	๑๐ ค่ำ	๒๕ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๔ นาที	๕ โมง ๓๖ นาที	๕ โมง ๕๗ นาที	๙ ทุ่ม ๑๙ นาที
วัน พุทธ ๒ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๒๖ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๔ นาที	๕ โมง ๓๖ นาที	๕ โมง ๕๖ นาที	๑๐ ทุ่ม ๗ นาที
วัน พฤหัศ ๓ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๒๗ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๔ นาที	๕ โมง ๓๖ นาที	๕ โมง ๕๖ นาที	๑๐ ทุ่ม ๕๕ นาที
วัน ศุกร ๔ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๒๘ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๔ นาที	๕ โมง ๓๖ นาที	๕ โมง ๕๕ นาที	๑๑ ทุ่ม ๔๓ นาที
วัน เสาร ๕ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๒๙ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๔ นาที	๕ โมง ๓๖ นาที	๕ โมง ๕๕ นาที	๑๑ ทุ่ม ๔๕ นาที

รางวัล ๖ ตำลึง

๏ การ คะโมย แต่ ณเดือน ๘ ที่ ๒ แรม ๑๒ ค่ำ, ยัง หาได้ ตัวเปน แน่ไม่. ขอให้ท่าน สืบ เอา ตัว คะโมย นั้น ให้ ข้าพเจ้า ได้. ถ้าได้ เปน แน่แล้ว จะ ได้ รางวัล ๖ ตำลึง. คะโมย นั้น นั้น, คือ คะโมย เอา หนังสือ กดหมายไทย บ้าง, สามก๊ก เล่ม ที่ หนึ่ง บ้าง, ถ้า เหน ผู้ ใด เที่ยว ขาย กดหมาย แล สามก๊ก ถูก ๆ ก็ ควร จะ สืบ ถาม แต่ คน นั้น, ว่า ได้ เอา มา แต่ไหน.

สามก๊ก

๏ สามก๊ก เล่ม ๒ ได้ ลง พิมพ์ แล้ว, ได้ผูก เข้า เปน เล่ม ไว้ บ้าง แล้ว. แต่ จะ จำหน่าย ได้ แต่ ที ละ น้อย ๆ, จะ จำหน่าย ให้ มาก ไม่ ได้. ด้วย ลูกจ้าง ผู้ ที่ จะ ทำ เข้า เปน เล่ม นั้น น้อยตัว นัก.

หมาย การ นาย ห้าง

มิศเตอ มา เลิบ บียูเลียน แอนกำปะนี ขอ แจ้ง ความ แก่ ท่าน ทั้ง ปวง ว่า ได้ ตั้ง ที่ ขาย ของ ขึ้นใหม่ ที่ เรือน ซึ่ง มิศเตอ เยฟ เปลก เยศไคว เออ อยู่ แต่ ก่อน ริม กงสุล พุตเกศ ข้าพเจ้า ได้ แยก ออก ขาย อีก แห่ง หนึ่ง แล ที่ เก่า ของ ข้าพเจ้า ก็ ยัง ขาย อยู่ มี ของ มา ใหม่ หลาย สิ่ง มา เมื่อ เรว ๆ นี้ แทบ จะ ทุก สิ่ง ที่ ท่าน ทั้ง ปวง จะ ต้อง การ ซื้อ เชิญ ท่าน มา ชม ดู เถิด

๏ ตำรา น้ำ ขึ้น น้ำ ลง กำ หนด ที่ กรุง เทพ ฯ เมื่อ น้ำ เอ่อ ๆ

๏ ธรรมเนียม อังกฤษ นับ วัน ตั้ง แต่ เวลา เที่ยง คืนวัน น่า, ไป จน เวลา เที่ยง วัน, เรียก ว่า เวลา เช้า. ตั้ง แต่ เที่ยง วัน จน ถึง เที่ยง คืน เรียก ว่า เวลา บ่าย. ทั้ง สอง นี้ เรียก วัน หนึ่ง, เปน ๒๔ ชั่ว โมง. น้ำ ขึ้น ที่ บางกอก ช้า กว่า ที่ ปาก น้ำ ๒ ชั่ว โมง ๔๕ นาที.

เดือน อ้าย ข้าง แรม

วัน อะไร	กี่ ค่ำ	ขึ้น เมื่อไร	ลง เมื่อไร	ขึ้น บ่าย เมื่อไร	ลง บ่าย เมื่อไร
เดือนอ้าย	ข้าง แรม				
วันอาทิตย์	ค่ำ หนึ่ง	ขึ้น ๙ ทุ่ม ๑๕ นาที	ลง เช้า ๓ โมง ๔๕ นาที	ขึ้น บ่าย ๓ โมง ๓๐ นาที	ลง ย่ำค่ำ ๔๕ นาที
วันจันทร	๒ ค่ำ	ขึ้น ๑๐ ทุ่ม ๓๐ นาที	ลง เช้า ๔ โมง ๑๕ นาที	ขึ้น บ่าย ๔ โมง ๓๐ นาที	ลง ทุ่ม หนึ่ง ๑๕ นาที
วัน อังคาร	๓ ค่ำ	ขึ้น ๑๐ ทุ่ม ๓๐ นาที	ลง เช้า ๔ โมง ๓๐ นาที	ขึ้น บ่าย ๔ โมง ๔๕ นาที	ลง ๒ ทุ่ม
วัน พุทธ	๔ ค่ำ	ขึ้น ๑๐ ทุ่ม ๓๐ นาที	ลง เช้า ๔ โมง ๓๐ นาที	ขึ้น บ่าย ๕ โมง ๓๐ นาที	ลง ๒ ทุ่ม ๔๕ นาที
วัน พฤหัศ	๕ ค่ำ	ขึ้น ๑๐ ทุ่ม ๓๐ นาที	ลง เช้า ๔ โมง ๓๐ นาที	ขึ้น บ่าย ๕ โมง ๓๐ นาที	ลง ๓ ทุ่ม ๓๐ นาที
วัน ศุกร	๖ ค่ำ	ขึ้น ๑๐ ทุ่ม ๓๐ นาที	ลง เช้า ๔ โมง ๔๕ นาที	ขึ้น ย่ำ ค่ำ	ลง ๔ ทุ่ม ๑๕ นาที
วัน เสาร	๗ ค่ำ	ขึ้น ๑๑ ทุ่ม	ลง เช้า ๔ โมง ๓๐ นาที	ขึ้น ย่ำ ค่ำ ๓๐ นาที	ลง ๔ ทุ่ม ๓๐ นาที
วัน อาทิตย	๘ ค่ำ	ขึ้น ๑๑ ทุ่ม ๓ นาที	ลง เช้า ๕ โมง	ขึ้น ๒ ทุ่ม	ลง ๖ ทุ่ม.
วัน จันทร	๙ ค่ำ	ขึ้น ย่ำ รุ่ง	ลง ๕ ทุ่ม ๓๐ นาที	ขึ้น ๓ ทุ่ม ๓๐ นาที	
วัน อังคาร	๑๐ ค่ำ	ขึ้น ๑๑ ทุ่ม ๑๕ นาที	ลง เช้า ๕ โมง ๔๕ นาที	ขึ้น ๕ ทุ่ม	
วัน พุทธ	๑๑ ค่ำ	ขึ้น ย่ำ รุ่ง		ลง ๖ ทุ่ม	
วัน พฤหัศ	๑๒ ค่ำ	ขึ้น เช้า ๒ โมง ๑๕ นาที			
วัน ศุกร	๑๓ ค่ำ	ขึ้น ทุ่มหนึ่ง ๑๕ นาที	ลง เช้า ๓ โมง ๑๕ นาที		
วัน เสา	๑๔ ค่ำ	ขึ้น ๘ ทุ่ม	ลง เช้า ๔ โมง ๕๑ นาที		

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

เล่ม ที่ ๒ เดือน อ้าย แรม ๑๔ ค่ำ ปี ขาน อัฐ ศก จุลศักราช ๑๒๒๘ เดือน เยนยุเอริ วัน ที่ ๕ กฤษ ศักราช ๑๘๖๗, ใบ ที่ ๒๒

เรื่อง เกาะ ซันดาวิด บต ๓

๏ เจ้า คามิฮามิฮา ที่ หนึ่ง, ถึง ท่าน ได้ ถือ รูป พระ จน สิ้น พระชนม์, ท่าน ได้ เปลี่ยน ธรรมเนียม สาศนา ที่ ถือ มา แต่ก่อน นั้น หลาย อย่าง. เมื่อ ท่าน ประชวน โรค ที่ เปน ที่ สุด ท่าน ก็ ไม่ ยอม ให้ ไพร่ พล เมือง ทำ การ, ฆ่า คน บูชา สำรับ ที่ จะ บำบัด โรค ของ ท่าน ตาม ธรรมเนียม แต่ บูราณ ที่ มี สืบ ๆ มา. แล้ว ก็ได้ สั่ง ไว้ว่า เมื่อ ตัว เรา ล่วง ไป แล้ว, อย่า ให้ คน ฆ่า มนุษย แล สัตว บูชา, เพื่อให้ ถึง วิญาณ ของ เรา ใน เบื้อง น่า นั้น เลย. เพราะ การ บูชา นั้น จะ เสีย เปล่า. แต่ไพร่ พล เมือง เมื่อเหน เจ้า ชีวิตร ของ ตัว ล่วง ไป แล้ว, ก็ จับ สุนักข ฆ่าเสีย สาม ร้อย ตัว ใน วัน ทำ พระสพ. คน ทั้งปวง ก็ ร้อง ให้ ร้อง คราง ตลอด หมู่ เกาะ, แล ได้ โกน ศีศะ แล เอา ไฟ เผา ตัว ให้ พอง ให้ เจ็บ. แล้ว หัก น่า ฟัน ของ ตัว เสีย. แล้ว ทำ การ วุ่นวาย ต่าง ๆ นัก, แล ทำ การ ชั่ว อยาบ ช้า ต่าง ๆ. ฉะโมย กัน ฆ่า ฟัน กัน ตาม ธรรมเนียม ซึ่ง มี เมื่อ เจ้า แผ่นดิน ตาย.

๏ ไลโฮไลโฮ ราช บุตร ผู้ ใหญ่ ของ คามิฮา มิฮา ที่ หนึ่ง, ได้ ขึ้น ครอง แผ่นดิน ว่า การ สืบ ไป, อายุ ได้ ๒๒ ปี. เกอาฮู มานุ เมีย ที่ สอง ของ คามิฮามิฮา. ที่ ท่าน ให้ ว่า การ แผ่น ดิน ด้วย กัน เมื่อ ยัง อยู่ นั้น, ไลโฮไลโฮ ได้ ตั้ง หญิง คน นั้น ไว้ เปน ที่ เจ้า พระยา กลาโหม, แต่ มารดา ของ ไลโฮไลโฮ นั้น ชื่อ เคียวปิวโอลาเน. ตั้ง ไว้ เหมือน ยัง ปลัด เจ้า พระยา กลาโหม. หญิง ทั้ง สอง คน นี้, ที่ หลัง ก็ เข้า รีต ใน คฤสตสาศนา, เปน เหมือน พระ มารดา เลี้ยง. ของ พวก ลูก ศิษย พระ เยซู ใน หมู่ เกาะ ซันดาวิศ.

๏ ไลโฮไลโฮ ได้ ขึ้น เสวย ราช ใน คฤสตศักราช ๑๘๑๙ คือ ๔๗ ปี มา แล้ว. ครั้น อยู่ มา สัก ปี หนึ่ง, ก็ เกิด เหตุ ใหญ่ ใน หมู่ เกาะ นั้น, ที่ ไม่ ใคร่ จะ มี อย่าง ตั้ง แต่ แรก สร้าง โลกย์. คือ เจ้า นาย แล ราษฎร ใน หมู่ เกาะ, ได้ ทำ ลาย รูป พระ ที่ ตัว เคย นับ ถือ มา แต่ บูราณ ใน ปี เดียว นั้น.

๏ ตั้งแต่ นี้ จะ เล่า เรื่อง ที่ ได้ นำเหตุใหญ่ นั้น เข้า มา. ชาวเกาะ นั้น. มี ธรรมเนียม ที่ เขา ถือ มา แต่ บูราณ เรียก ว่า ตาบู. เปน คู่ กัน กับ ธรรมเนียม ที่ไหว้ รูป. สิล ตาบู นั้น, ให้ ถือ วัน หนึ่ง วัน ใด ว่า เปน วัน พระ. แล ถือ ที่ ต่าง ๆ ว่า เปน ที่ พระ ให้ ถือ รูปคน ต่าง ๆ ว่า เปน พระ. ถือ หลาย สิ่ง นัก หนา ว่า เปน บริสุทธ. ถ้า ผู้ ใด ผู้ หนึ่ง หัก ทำลาย สิล นั้น, ก็ เปน โทษ ถึง ตาย. คน ทั้งปวง จึ่ง ถือ สิล นั้น ครัด เคร่ง นัก. คน ทั้ง ปวง เหน ว่า เปน การ หนัก นัก, แทบ จะ แบก ไม่ ไหว. ใน ธรรม เนียม นั้น, ก็ ห้าม มิ ให้ ผัว กิน เข้า ร่วม ด้วย เมีย. ถ้า มี ฟั่ง เปน โทษ ถึง ตาย. ห้าม ผู้ หญิง ไม่ ให้ กิน เนื้อ สัตว แล ลูก ไม้ แล ปลา หลาย อย่าง ที่ เปน ของ น่า กิน นัก. ห้าม ทั่ว ไป ไม่ ว่า หญิง ผู้ ดี แล คน ยาก. หญิง ผู้ ใหญ่ ที่ มี บันดา ศักดิ์ สูง ก็ ไม่ กลัว พวก พระ จะ มา ฆ่า ตัว เสีย ดอก, พวก พระ ได้ สั่ง สอน ให้ เจ้า นาย กลัว ว่า เมื่อ ยัง ไม่ ถึง ตาย. พวก ยักษ ก็ จะ มา ทำ อันตราย พิฦกษ พึง กลัว. เจ้า หญิง สูง ก็ ได้ ข้อ ที่ พวก พระ สั่ง สอน นั้น, ใจ ก็ ไม่ เชื่อ ด้วย, เห็น พวก นอก ประเทศ เข้า มา กิน อะไร ทุก อย่าง ก็ ไม่ เปน อันตราย. เหน พวก นอก ประเทศ กิน เหล้า ก็ ได้ เมา ไป บ้าง, หาย เมา แล้ว ก็ ไม่ เปน อันตราย อะไร. ยักษ ก็ ไม่ ทำ เขา เลย จึ่ง เกิด ใจ กล้า ว่า ไม่ ควร จะ ถือ สิล นั้น ต่อ ไป, เปน หนัก เสีย เปล่า ๆ. เจ้า หญิง ชื่อ เคียวปิวโอลาเน. มารดา เจ้า แผ่นดิน เปน ผู้ แรก หัก ทำ ลาย ธรรมเนียม นั้น. ได้ กิน เข้า ด้วย ลูก ผู้ ชาย สุด ท้อง, เจ้า หญิง องค์ อื่น เหน, พิจารณา ดู เหน ว่า ไม่ เปน อันตราย เลย, ก็ ตาม. แต่ เจ้า แผ่นดิน ก็ ยัง กลัว อยู่, ไม่ ช้า ไม่ นาน ก็ ยอม ตาม, จึ่ง มี รับสั่ง ให้ คน ทั้งปวง ถือ ตาม ชอบ ใจ จะ กิน ก็ ได้ ไม่ กิน ก็ ได้, จะ ไม่ เปน อะไร. คน ทั้งปวง จึ่ง ทำ ตาม เจ้า แผ่นดิน ก็ มิ ได้ ถือ ธรรมเนียม นั้น ต่อ ไป. คิด เหน ว่า ของ ที่

เปน คู่กัน กับ การ ที่ไหว้รูป นั้น ทำลาย ได้ ไม่เปน อะไร, จะ ทำลาย รูป เสีย ก็ได้ ไม่ เปน อะไร เหมือน กัน. ฝ่าย เจ้าแผ่นดิน ก็ ยอม ให้ ทำ. คน ทั้งปวง ก็ เต็มใจ ชวน กัน ทำลาย รูป แล ที่ไหว้ รูป เสีย สิ้น ใน หมู่ เกาะ นั้น โดย เร็ว ใน ปี เดียว. ผู้ ที่ เปน พระ ใหญ่ ชื่อ ฮีวาฮีวา, ก็ ลา ออก จาก ที่ พระ กลับ มา เข้า ในการ ที่ ทำลาย รูป. คน ทั้งปวง เหน พระ ผู้ ใหญ่ ทำ ดังนั้น, พระ แล ชาว บ้าน ก็ เข้า ด้วยกัน ภา กัน ทำลาย รูป เสีย สิ้น. ครั้น ทำลาย รูป แล้ว ก็ จัดแจง ให้ มี วัน สมโภชใหญ่ เพื่อ จะ ฉลอง การ นั้น. คน ทั้งปวง ก็ ชื่น ชม ด้วยเหน ว่า การ ถือ สาศนา นั้น เปน ที่ ข่มขี่ หนัก.

๏ ไม่ ช้า ไม่ นาน มี เจ้าผู้ ใหญ่ คน หนึ่ง ไม่ ยอม ไม่ เข้า ด้วย ผู้ ทำลาย รูป. ชาวเมือง ที่ ยัง นับ ถือ รูปอยู่ บ้าง ก็ มา เข้า กัน. เกิด การ ศึก ขึ้น ใน เมือง นั้น. ทัพเจ้า เมือง ไลโฮไลโฮ แล เจ้า นั้น ทั้ง สอง ฝ่าย, กระทำ ผจญ กัน ที่ เกาะ ฮะวาย ฝ่าย ตวัน ตก. เจ้า องค์ นั้น ถูก อาวุธ ตาย. ทัพ ก็ เลิกไป คน ก็ กลับ เข้า แก่ ไลโฮไลโฮ หมด. การ ที่ ทำ ลาย รูปนั้น ก็ แล่น ตลอด ทั่ว ไป, เจ้า ไลโฮไลโฮ ทำลาย สาศนา นั้น เสีย. จะ ได้ ทำ ด้วย ปรารถนา สาศนา อื่น นั้น หา มิได้, ทำ เพื่อ ว่า จะ ให้ พ้น สาศนา มิให้มี สาศนา ใด ๆ ที่ จะ ข่มขี่ เปน ใหญ่ กว่า ตัว. เจ้า หญิง ชื่อ เกอาฮีมานู ก็ เหน ว่า สาศนา ที่ เคย ถือ เปน อัน ถือ เปล่า ๆ ก็ ทิ้ง เสีย, มิได้ นึก ว่า จะ ถือ สาศนา อื่น ดอก. เมือง ซันดาวิด นั้น ไม่ มี สาศนา คน ก็ ดู เปน กระจัด กระจาย ไป, ดู เหมือน จะ ไม่ ยัง ยืน ได้. แต่ มี ผู้ ทรง ฤทธิ์ ที่ สุด ที่ เขา ไม่ รู้ จัก ท่าน ได้ รักษา เขา ไว้ กว่า พวก มิศชันนาเร อะเมริกา จะ มา ถึง. จะ ได้ บอก สาศนา ที่ ดี กว่า สาศนา ที่ เขา ถือ อยู่ ก่อน นั้น นักหนา.

๏ รูป พระ ที่ พวก ซันดาวิด ได้ เคย นับ ถือ นั้น เปนรูปต่าง ๆ มี รูป อย่าง หนึ่ง เขา เรียก ว่า พระ พิศม์, รูป อย่าง หนึ่ง อังกฤษ เรียก วอลกาโน, แปล ว่า เปน ผู้ จะ ให้ แผ่นดิน แยก ออก แล้ว ให้ บัง เกิด เพลิง ผุด ขึ้น จาก ดิน ทำลาย บ้าน เมือง ให้ ฉิบหาย. อีก อย่าง หนึ่ง เรียก พระ สงคราม, เปน พระ สำรับ ที่ ออก รบ ศึก. แล รูป พระ ทั้งนี้ เขา แกะ ทำ ด้วย ไม้. ไม่ ได้ ทำ ด้วย เงิน ทอง แล หิน. รูป ก็ ไม่ สู้ ใหญ่ นัก, ลาง รูป ก็ โต เท่า ผู้ ใหญ่ บ้าง เท่า เด็ก บ้าง, ยก ไป ตั้ง ที่ไหน ๆ ก็ ได้ ง่าย, เมื่อ จะ ไป ทัพ ยก ไป ด้วย ก็ มี. ลาง ที่ รูปพระ เล็ก ภอ ที่ จะ ใส่ กะเป๋าไป ด้วยได้. เจ้า แผ่นดิน คามีฮามีฮา ที่ หนึ่งเคย. เอา รูป พระ พิศม์ เล็ก ๆ ใส่ ในใต้ หมอน เมื่อ จะ นอน เปน นิตย. รูป พระ พิศม์ นั้น คล้าย ๆ รูปยักษ โต เท่า เด็ก ๑๓ ปี ๑๔ ปี. อ้า ปาก อยู่ มี ฟัน ใหญ่ น่า กลัว ที่ หลัง นั้น มี รู สำรับ ใส่ พิศม์. รูป พระ สงคราม นั้น มี ตั้ง แต่ ศีศะ ลง มา เพียง คอ มี ฟัน ใหญ่ ๆ มี ผม เหมือน ผม จุก, อ้า ปาก กว้าง ฟัน ใหญ่ น่า กลัว. รูป พระ เรียก ว่า คิบพี, เปน รูป คน ศีศะ เหมือน หัว ช้าง ซีก หนึ่ง. ปาก กว้าง ฟัน ใหญ่ น่า กลัว. รูปพระ อย่าง หนึ่ง มี ไม้ ยาว สัก ห้า ศอก หก ศอก ข้าง หนึ่ง เปน หัว ยักษ, รูป นี้ เมื่อ ไป ทำ ศึก ก็ ถือ เอา ไป ด้วย. ชาว ซันดาวิด เข้า ใจ ว่า กับตัน กุก ที่ เขา ฆ่า เสีย เมื่อ คฤสตศักราช ๑๗๗๙ เปน รูป นั้น. ชาว เกาะ ซันดาวิด มี รูป พระ ที่ นับ ถือ หลาย อย่าง ก่อน พวก มิศชันนาเร อะเมริกา ไป ถึง. แต่ไม่ รู้ ว่า จะ เปน รูป อย่าง ไร เพราะ ไม่ มี ใคร บอก เล่า. เมื่อ พวก มิชันนาเร ไป ถึง นั้น เขา ทำลาย เสีย หมด แล้ว จึ่ง หา ยาก.

การ ทำลาย รูป พระ

๏ เรา มี ความ ปรารถนา เจ้า นาย ขุนนาง ทั้งปวง ใน กรุงเทพ ฯ มี พระ เจ้า อยู่ หัว เปน ต้น ให้ ท่าน ทั้งปวง ตฤก ตรอง ดู ใน การ ที่ จะ ทำลาย รูป พระ ตาม ที่ เอาใจ ใส่ ตฤก ตรอง เลือก ตาม ที่ จะ สมควร สาศนา ที่ ไทย ถือ ทุก วัน นี้ เปน สาศนา สำรับ ไหว้ รูป พระ รูป พระ ของ พุทธสาศนา แล รูป พระ ของ ซันดาวิด นั้น ก็ ผิด กัน ก็ จริง แต่ เปน สาศนา ไหว้ รูป พระ เหมือน ที่ เกาะ ซันดาวิด ก็ เปน สาศนา ไหว้ รูป พระ เหมือน กัน ใน ประเทศไทย ทำ รูป สมณะโคดม เพื่อ จะ ได้ คิด ถึง แล ไหว้ ว่า เปน ใหญ่ กว่า สรรพสัตว แล สิ่ง ของ ทั้งปวง ที่ เกาะ ซันดาวิด เขาไหว้ รูปเขา คิด ถึง ผู้ ที่ เขา ถือ ว่า เปน ใหญ่ยิ่ง เหมือน กัน แต่ เขาไม่ได้ ถือ ว่า รูป นั้น เปน ใหญ่ เขา ถือ ว่า รูป นั้น เปน การ เปรียบ เทียบ เอา ผู้ ที่ เขา ถือ ว่า เปน ใหญ่ เหมือนไทย ถือ รูป ว่าไม่ ได้ เปน ใหญ่เอง ดอก เปน เปรียบเทียบ ผู้ ใหญ่ ที่ มี ใน บุราณ แต่ เท่า นั้น รูป พระ ที่ ทำ ด้วย อิฐ ปูน ทอง เหลือง ทอง แดง เงิน แล ทอง คำ ก็ จะ ประเสริฐ กว่า รูป ที่ ทำ ด้วยไม้ มิได้ เว้น ไว้ แต่ ของ ที่ เอา ผสม กัน ทำ รูป นั้น มี ราคา ผิด กัน มาก กว่า กัน ถ้า การ ที่ ไหว้ รูป ทำ ด้วยไม้ เปน บาป ไหว้

รูป ที่ ทำ ด้วย เงิน ทอง ก็ เปน บาป เหมือน กัน ถ้าการที่ ไหว้ รูป ทำ ด้วย เงิน ทอง เปน การ ดี การ ที่ไหว้รูป ทำ ด้วย ไม้ ก็ เปน การ ดี เหมือน กัน เรา เหน ว่า การ ที่ไหว้ รูป ที่ เกาะ ซันดาวิศ นั้น อาไศรย แก่ พระ เจ้าแผ่นดิน แล เจ้า นาย แต่ เท่า นั้น ถ้า เจ้า แผ่นดิน แล เจ้า นาย เลิก เสีย เมื่อ ใด คน ทั้งปวง ก็ จะ ทำ ตาม ก็ที่ กรุง เทพ ฯ นี้ สาศนา ที่ไหว้รูป ก็ อาไศรย แก่ ผู้ ใหญ่เหมือน กัน เหน ว่า พระ เจ้า แผ่นดิน สยาม แล เจ้า นาย เปน เสาใหญ่ ที่ จะ คุ้ม สำรับ พุทสาศนา ถ้า เลื่อน ออก จาก ที่ไม่ยอม เปน เสา คุ้ม อีก พุทสาศนาใน กรุงเทพ ฯ ก็ จะ ภังค์ ทำลาย เหมือน ที่ เกาะ ซันดาวิศ นั้น ใช่ แต่ เท่า นั้น ถ้า มี แต่ พระ เจ้า แผ่นดิน แล เจ้า พระยาพระคลังใหม่ แล เจ้า พระยา ผู้ฤาภัย เอาใจ ออก หาก จาก พุทสาศนา เพราะ เหนไม่ได้ เปน ประโยชนะ ใน ชาติ นี้ ก็ ดี ชาติ น่า ก็ ดี แล ป่าว ประกาศ ว่า เรา ทั้ง สาม จะ ไม่ เชื่อ ต่อไป ก็เหน ว่า เจ้า นาย องค อื่น แล พระ สงฆ์ ฝูง ราษฎร ทั้งปวง คง จะ เข้า ด้วย กัน ถึง จะไม่ มี รับสั่ง ให้ตาม ก็ คง จะ ตาม เอง ใช่ แต่ เท่า นั้น แม้น พระ เจ้า แผ่นดิน องค์ เดียว เจ้า นาย ฝูง ราษฎร เหน ว่า ท่าน มี พระ ปัญญา หลัก แหลม คง จะ ไม่ได้ถือ สาศนา ผิดไป ถ้า ท่าน กลับ ใจ เสียใหม่ ยังไร ก็ ควร ที่ เรา จะ กลับ ตาม ถ้า ท่าน จะ มี แต่ หมาย ประกาศ ใจ ความ ว่าเราไม่เหน มี คุณ ประโยชนะ ที่ เรา เคย ถือ รูป พระ เหน เปน การ เสีย เปล่า ๆ เรา จะไม่ถือ ตาม แต่ว่า จะไม่ บังคับให้ ผู้ใด ๆ กลับใจ ตาม เราไม่ ตอก เรา จะ ยอมให้คน ทั้งปวง ถือ สาศนา ตามที่ ตัว เหน สม ควร จะ ถือ ถ้า เกิด เหตุ แต่ เพียง นี้ เหน คน ทั้งปวง ก็ จะ ยอม ตาม พระ เจ้า กรุง สยาม ฯ เหมือน อย่าง ฝูง ราษฎร ทั้ง ปวง ที่ เกาะ ซันดาวิศได้ ยอม ตาม เจ้า แผ่นดิน นั้น เมื่อ ท่าน กลับใจ เสียใหม่ ทำลาย พระ รูป ทั้งปวง นั้น ถึง การ ที่ไหว้ รูปใน กรุง เทพ ฯ เปน การ แขง แรง มี กำลัง มาก กว่า ที่ มีใน เกาะ ซันดาวิศ แต่ ก่อน นั้น พระ เจ้า แผ่นดิน สยาม ก็ใหญ่ กว่า เจ้า แผ่นดิน ซันดาวิศ มาก แล มี คน นับ ถือ มาก ยิ่ง กว่า เจ้า เมือง ซันดาวิศ นัก ถ้า ราษฎร ชาว เมือง ซันดาวิศ ได้ ตาม ไลโฮไลโฮ ใน การ ที่ ทำลาย รูป พระ นั้น คน ทั้งปวง ใน ประเทศไทย คง จะ ตาม เจ้า แผ่นดิน สยาม มาก กว่า นั้น เท่าใด ข่าวใน เรื่อง เกาะ ซันดาวิศ นั้น ว่า เจ้าไลโฮไลโฮ เปน แต่ ยอม ให้ เขา ทำลาย รูป พระ ตาม ที่ ชอบใจ หาได้ บังคับ ให้ เขา ทำไม่ คน ทั้งปวง ก็ เข้าใน การ ที่ ทำลาย รูป นั้น ตาม ที่ ชอบใจ เพราะ เจ้า แผ่นดิน ยอม ก็ เสร็จ การ ที่ ทำลาย รูปใน หมู่ เกาะ นั้น คน ทั้ง ปวง ก็ ทำ ตาม โดย ลำ พัง ของ ตัว ไม่ได้ กลัว ว่า เจ้า แผ่นดิน จะ ทรง กริ้ว เข้าใจ ว่า ท่านไม่ได้ รับสั่งให้ทำ

๏ แต่ บัด นี้ เราเหน ว่า ถ้า พระ เจ้า กรุง เทพ ฯ จะ ยอมให้ ราษฎร ทั้งปวง ประพฤติ ตาม ที่ จะ เหน ชอบ ทุก คน เจ้า นาย ขุนนาง พวก พระ สงฆ์ แล พวก คฤหัฐ จะ ละ ทิ้ง พุทสาศนา โดย มาก ที่ไม่ ละ ทิ้ง นั้น น้อย แต่ เหน ว่า จะ เกิด วุ่น วาย น่อย พวก ที่ไม่ ทิ้ง นั้น จะ โกรธ ถ้าง ที่ ก็ จะ เกิด ศึก กัน เหมือน ที่ เกาะ ซันดาวิศ แต่ ฝ่าย ที่ ไม่ ยอม ทิ้ง พุทสาศนา ก็ จะ เปรียบ เหมือน คน แก่ ชรา ที่ เปนโรค มาก อยู่ ด้วย ไม่ สู้ มี กำลัง จำ พวก ที่ จะ ทิ้ง การ ไหว้รูป นั้น จะ เปรียบ เหมือน คน หนุ่ม คน ทำ กลาง อายุ ที่ มี กำลัง มาก คง ได้ พระ พร ของ พระเจ้า เที่ยง แท้ ผู้ ทรง สรรพฤทธิ์ มา สรวมใส่ ตัว ด้วย การ รบ กัน นั้น จะได้ สำเร็จ เร็ว เหมือน ที่ เกาะ ซันดาวิศ

๏ เหตุ ดัง นี้ เรา จำ เปน เหน ว่า พระเจ้า แผ่นดิน สยาม ได้ ทรง พุทสาศนา ด้วย พระองค์ เอง เหน เปน การ วิ ใช้ น่า พิฦก พึง กลัว นัก เพราะ คน ทั้งปวง ท่าน ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย จะ ถือ สาศนา ตาม อย่างที่ ท่าน ถือ ถ้า ท่าน ไม่ ถือ พุทสาศนา เขา ก็ จะ ถือ ตาม ท่าน ต่อไป เรา เหน เปน แน่ ว่า ทาง นั้น เปน ทาง ที่ คง นำไป ซึ่ง ความ อัปยศ ใน ชาติ นี้ แล ชาติ น่า ตลอด ไป เมื่อ เรา จะ ถึง วัน พิภากษา พวก มนุษย ทั้งปวง นั้น คง จะได้ เหน ว่า คน ใน คราว นี้ ที่ได้ นับ ถือ พุทสาศนา แล้ว เสียไปใน วัน นั้น เขา จำ เปน โทษ เอา ท่าน ผู้ ใหญ่ ที่ ได้ นำไป นั้น

เรื่อง ตัด สิ้น ต่อไป

๏ เรื่อง หนึ่ง หมื่นชำนาญ ทำ ฎีกา ทูล เกล้า ฯ ถวาย กล่าว โทษ หลวง พิพิทธ สมบัติ ตระลาการ, หลวง สวัสดิบุรี เมือง, รี อากรหุน จีนเซง ว่า, เดิม เดือน ห้า ปี ชวด ฉศก อ้าย จีนจิต ท จีน อากรหุน, ลัก กระบือ ของ หมื่น ชำนาญ ไป สอง ตัว. ท่

ชำนาญ มา บอกให้ จีน อากรหุน ชำระ, จีน อากร หุน ผัดว่า ๗ วัน ๘ วัน จะ ชำระ ให้. ครั้น เดือน ห้า เดือน หก ปี ชวด ฉศก. เวลา เยน หมื่น ชำนาญ ไม่ อยู่, อ้าย จีน จิก มา นั่ง อยู่ บน เรือน หมื่น ชำนาญ. รุ่ง ขึ้น อ้าย จีนจิก นำ หลวง สวัสดิบุรี เมือง, จีน กิม ไป ค้น ยุ่ง เข้า หมื่น ชำนาญ ได้ น้ำ สุรา สองขวด, แล้ว จับ เอา ตัว หมื่น ชำนาญ กับ ภรรยา หมื่น ชำนาญ มา ส่ง โรง สุรา. แล้ว เก็บ เอา ทรัพย์ สิ่ง ของ หมื่น ชำนาญ มา ด้วย หลายสิ่ง. แล้ว ลง เอา เงิน แต่ หมื่น ชำนาญ ๔ ชั่ง. หลวง พิพิทธ สมบัติ ตระลาการ ชำระ ตัดสิน ให้ จีน อากรหุน จีนเซง คืน เงิน ให้ หมื่น ชำนาญ ชั่ง ห้า ตำลึง, แต่ สิ่ง ของ ที่ เก็บ ริบ เอา มา นั้น, จะ คืน ให้ หมื่น ชำนาญ ตาม เรื่อง ราว หมื่น ชำนาญ. หลวง สวัสดิบุรีเมือง จีน อากร หุน จีนเซง ได้ ทำ ใบ ยอม ไว้ แก่ หลวง พิพิทธสมบัติคลฉบับ. แล้ว หา คืน สิ่ง ของ ให้ หมื่น ชำนาญ ตาม ยอม ไม่. ความ แจ้ง อยู่ใน ฎีกา นั้น แล้ว. เจ้า พระยาทิพากร วงษมหาโกษาธิบดี ได้ ให้ ตระลาการ เอา ใบ ยอม ที่ หลวง พิพิทธสมบัติ, มา พิเคราะห์ ดู ใน ใบ ยอม มี ว่า จีน อากร หุน จีนเซง, ยอม คืน เงิน ให้ หมื่น ชำนาญ ชั่ง ห้า ตำลึง, แต่ สิ่ง ของ หมื่น ชำนาญ ที่ เก็บ ริบ เอา มา นั้น, หลวง สวัสดิบุรี เมือง ยอม ชำระ คืน ให้. ได้ ความ ตามยอม ดังนี้, เจ้า พระยาทิพากร วงษมหาโกษาธิบดี ได้ ตัดสิน ให้ หลวง สวัสดิบุรี เมือง, ชำระ สิ่ง ของ คืน ให้ หมื่น ชำนาญ ตาม ใน ยอม ซึ่ง ทำ ไว้ ต่อ กัน. ได้ มี ตรา ออก ไป ถึง พระยา จันทบุรี, ให้ ชำระ เอา ของ คืน ให้ หมื่น ชำนาญ แล้ว ตาม ยอม.

๏ เรื่อง หนึ่ง จีนฉอง ทำ ฎีกา ทูลเกล้าฯ ถวาย กล่าว โทษ จีน อากร หุน จีนเซงใจ ความ ว่า, เดิม เดือน หก แรม เก้า ค่ำ ปีกุน เบญศก, เวลา เช้า จีนฉอง ตื่น นอน ขึ้น เหน นายเปลม กับ ไทย จีน ประมาณ เจ็ดแปด คน, ขึ้น มา บน เรือน จีนฉอง. นาย น้อย ยก หัย กระเทียม สุรา หัย. จีนฉอง ร้อง บอก กล่าว จีนไท มี ชื่อ ชาว บ้าน ไว้, ว่า นายน้อย เอา สุรา มา ฉ้อ จับ. แล้ว นาย เปลม นาย น้อย ไทย จีน เข้า จับ จีนฉอง มัด มือ ไพล่ หลัง. จีน ฉองไม่ เหน กรมการ นาย อำเภอ มา ด้วย นายเปลม, ๆ เอา ตัว จีนฉอง กับ ภรรยา จีนฉอง มา ส่ง ให้ นาย อากร เตา สุรา เมือง จันทบุรี. จีน อากร หุน ให้ จีนเหียวตี่ เอา ตรวน จำ จีนฉอง กับ ภรรยา จีนฉอง ไว้ ที่ โรง เตา สุรา ได้ ประมาณ ๙ เดือน ๑๐ เดือน ก็ไม่ มี กรมการ ผู้ใด ชำระ. ว่า จีนฉอง ลัก ต้มกลั่น น้ำสุรา เถื่อน ขาย. จีนฉอง ภรรยา จีนฉอง ทน จำ ตรวน ไม่ ได้, ขอ เสีย เงิน ให้ จีน อากร หุน จีนเซง, เปน เงิน ตรา ๒ ชั่ง ๒ ตำลึง กึ่ง แล้ว จีนฉอง กลับ มา บ้าน ดู สิ่ง ของ ที่ โรง จีนฉอง หาย ไป เกลือ สอง เกวียน เข้า เกวียน หนึ่ง, จะ เปน พวก นาย อากร ฤๅผู้ใด เอาไป จีนฉอง ไม่ รู้. จีนฉอง ไป ร้อง ให้ พระแกลง ชำระ พระ แกลง ก็ไม่ ชำระ, มี ความ หลาย ข้อ แจ้ง อยู่ใน ฎีกา นั้น แล้ว โปรด เกล้า ฯ พระ ราชทาน ฎีกา ให้ พระยาพิพัทธโกษา เปน ตระลาการ ชำระ. พระยาพิพัทธโกษา เกาะ ได้ ตัว จีน อากร หุน จีนเซง มา ถาม, จีน อากร หุน จีนเซง ว่า ยอม ใช้ ทุน กัน เสีย แล้ว, ไม่ เกี่ยว ข้อง ร้อน ถึง ตระลาการ, ได้ ถาม โจท ก็ รับ ถูก ต้อง กัน. แล้ว กัน แต่ วัน เสาร์ เดือน ๑๒ แรม ค่ำ หนึ่ง ปี ฉลูสัปตศก.

๏ เรื่อง หนึ่ง จีนเอียง ทำ เรื่อง ราว ฎีกา ทูล เกล้า ฯ ถวาย, กล่าว โทษ หลวง สวัสดิบุรี เมือง กรมการ จีน อากร หุน จีนเซง หลงจูอยู่ นายอิน ๕ ข้อ ๆ หนึ่ง ว่า, พวก นาย อากร ไป จับ น้ำ สุรา เก็บ เอา ผล พริกไท ของ จีน เอียง ไป หนัก ๓๐ หาบ. คิด เปน ราคา เงิน สาม ชั่ง, ถาม จีน อากร หุน จีน เซง ไม่ รับ, จีน เอียงโจท อ้าง พยาน. ข้อ สอง พวก นายอากร สุรา รื้อ เอา เรือน สาม หลัง ของ จีนเอียง ไป เปน ราคา เงิน ๑๗ ตำลึง กึ่ง. ถาม จีน อากร หุน จีนเซง ไม่ รับ. จีน เอียง อ้าง สืบ พยาน. ข้อ สาม พวก นาย อากร ถอน เอา ค้าง พริกไท ของ จีนเอียง ไป, สาม พัน ๓ ร้อย ค้าง, คิด เปน ราคา เงิน ๔ ชั่ง ๑๙ ตำลึง, ถาม จีน อากรหุน จีนเซง ให้ การ ไม่ รับ. จีนเอียง อ้าง สืบ พยาน. ข้อ ๔ พวก นาย อากร เก็บ ริบ เอา ทรัพย์ สิ่ง ของ จีน เอียง ไป หลาย สิ่ง, คิด เปน ราคา เงิน ๑๖ ตำลึง. หลวง สวัสดิบุรี เมือง กรมการ รับ ว่า, พวก หลงจู เก็บ เอา สิ่ง ของ ๆ จีนเอียง มา จะ ส่ง ให้ จีน อากรหุนๆ ๆ จะ เอา ไป ข้าง ไหน, หลวง สวัสดิบุรี เมือง หา ได้ ทำ บาญชี ไว้ ไม่. ถาม จีน อากรหุน จีนเซง ไม่ รับ, จีนเอียง อ้าง สืบ พยาน. ข้อ ๕ จีน อากร หุน จะ ทำ ชำเรา อำแดง จีน น้อง จีนเอียงไม่ ยอม. จีน อากร หุน เตะ อำแดง จีน หลาย ที, ถูก ชาย โครง ที หนึ่ง, อำแดง จีน จุก เสียด ขัด ยอก แล้ว เปน ไข้ ตาย. ถาม จีน อากร หุน ให้ การ ไม่ รับ, จีน เอียง อ้าง สืบ พยาน. เรื่อง นี้ โจท จำเลย ไม่ รับ จึ่ง บังคับ ให้ โจท ต้อง นำ สืบ พยาน.

๏ เรื่อง หนึ่ง จีนเอง ทำ เรื่อง ราว ร้อง ทุกข กราบ เรียน เจ้า พระยาทิพากรวงษ มหาโกษาธิบดีใจ ความ ว่า, เดิม จีน ยัง น้อง

จีน อิน เปน เขย จีก เอ๊ง เถลาะ วิวาท กัน. จีนย้าง เที่ยว พูด ว่า จะ ทำ ให้ จีน เอง ฉิบหาย. ณ เดือน ๗ ขึ้น ๘ ค่ำ ปี กุน เบญศก จีนเอ๊งไม่ อยู่, ๆ แต่ อำแดงเทย ภรรยา อำแดง อุน บุตร จีน คล้าย บุตร, จีนเอง อยู่เฝ้า โรง. จีน ย้าง แบก กะบุง มี ผ้า ปิด มาไว้ ที่โรง จีน เอ๊ง, แล้ว แขวง อิน พี่ ชาย ของ จีน ย้างเปน คนใช้ ของ จีน อากร หุน, กับ หลวง สวัสดิบุรี เมือง จีน หลงจู๊ เลียนก๊ พา กันเข้า ล้อม ค้นโรง จีน เอ๊ง, พบ ไห กระเทียม ใส่ สร่า สุรา ไห หนึ่ง, แป๋ง สุรา พวง หนึ่ง. พา กัน จับ เอา ตัว บุตร ภรรยา จีน เอ๊ง ส่ง ให้ จีน อากร หุน ที่โรง เตา สุรา. แล้ว พา กัน เก็บ ริบ เอา ทรัพย์ สิ่ง ของ ๆ จีนเอ๊ง ไป หลาย สิ่ง, คิด เปน ราคา เงิน สอง ชั่ง ๔ ตำลึง ๓ บาท. ไร่ พริก ไท ราคา เงิน ชั่ง ๑๐ ตำลึง รวม กัน เปน เงิน ๓ ชั่ง ๑๔ ตำลึง ๓ บาท. อำแดง อู๋ บุตร หญิง จีนเอ๊ง อายุ ๑๖ ปี. จีน อากร หุน ข่ม ขืน ทำชำเรา, ถาม จีน อากร หุน ให้ การ ไม่ รับ, โจท จำเลอย อ้าง สืบ พยาน ด้วย กัน ทั้งสอง ฝ่าย. ความ สอง เรื่อง นี้, เจ้า พระยา ทิพากรวงษ มหาโกษาธิบดี, ได้ มี ตรา ตัดสิน แต่ง ให้ ข้าหลวง ออก ไป พร้อม ด้วย กรมการ สืบ เอา ความ จริง ก่อน. เมื่อ ได้ ความ จริง แล้ว จะ ตัดสิน ให้ ต่อ ภาย หลัง. ก็ ซึ่ง ผู้ ใด ว่า ตัดสิน ไม่ เปน ยุติธรรม ที่ ข้อ ไร, ก็ ให้ ทัก ท้วง เข้า มา เถิด.

๏ ความ เรื่อง จับ น้ำ สุรา นี้ เหน ว่า ยุ่ง วุ่น วาย นัก, จึง บังคับ ออกไป ถึง ผู้ ว่า ราชการ เมือง. ถ้า ผู้ ใด รับ สินบล จะ นำ จับ น้ำ สุรา, ก็ ให้ นาย อากร พา ผู้ รับ สินบน มา หา ผู้ ว่า ราช การ เมือง ให้ ไล่ เลียง ดู ก่อน. ถ้า เหน ว่า ผู้ รับ สินบล นั้น มัน พูด จา มั่นคง อยู่, ก็ ให้ แต่ง กรมการ ไป จับ ด้วย พวก นาย อากร, ถ้า จับ ไม่ ได้, พิจารณา เปน สัตย ว่า เอา น้ำ สุรา ไปใส่ เขา, ก็ให้ ทำ โทษ แล ปรับ ไหม ผู้ รับ สินบน. ประ การ หนึ่ง พิกัด น้ำ สุรา ก็ ได้ ห้าม ไป ว่า, อย่า ให้ ริบ ราชบาท เอา ทรัพย สิ่ง ของ ๆ เขา, แล้ว ห้าม มิ ให้ นาย อากร ปรับ ไหม เอา เอง, ให้ ส่ง เข้า มา ยัง เจ้า กระทรวง พระคลังมหาสมบัติ ปรับ ไหม ให้ ตาม ท้องตรา. ตัดสิน ดัง นี้ ไม่ เปน ยุติธรรม ฤๅ.

หมา สืบ เสาะ จับ คโมย

๏ มี ชาย คน หนึ่ง, จะ เข้า ไป ใน โรง ใหญ่ เปน ที่ ประชุม คน ทั้งปวง. เมื่อ จะ เข้า ประตู ใหญ่ นาย ประตู จึง ห้าม ว่า, อย่า เอา หมา เข้า ไป เลย. ชาย หนุ่ม สั่ง ให้ หมา คอย อยู่ แต่ ข้าง นอก ครั้น เข้า ไป ได้ หน่อย หนึ่ง, ก็ คลำ ดู นาฬิกา พก ก็ หาย ทั้ง ตัว ทั้ง สาย. จึ่ง กระซิบ แก่ นาย ประตู ว่า, นาฬิกา พก หาย ไป. ขอ ให้ หมา เข้า มา ใน โรงสัก หน่อย หนึ่ง เถิด. นาย ประตู ก็ ยอม ให้ เข้า มา. แล้ว เขา บอก หมา ว่า ดู นี่ แน่ นาฬิ กา ข้า หาย เจ้า เข้าใจ ฤๅ ไม่. แล้ว บอก ว่า คะโมย อยู่ ใน นั้นแน่ ไป จับ เอา มา ให้ ข้า เถิด. หมา นั้น ก็ กะดิก หาง, แล้ว ก็ เที่ยว ไป ใน หมู่ คน. เที่ยว ดม กะเป๋า แล สาย นาฬิกา ทุก คน. แล้ว ก็ คาบ เอา ชาย เสื้อ ชาย หนุ่ม คน หนึ่ง. แล คน นั้น จะ สะลัด หมา ไป ก็ ไม่ ได้. เจ้า ของ หมา วิ่ง เข้า มา โดย เร็ว, แล้ว บอก พวก ที่ ยืน อยู่ นั้น ด้วย เรื่อง นาฬิกา ที่ หาย. แล้ว ก็ คลำ กะเป๋า ชาย หนุ่ม นั้น ได้ นาฬิกา หก ใบ ที่ คน นั้น ได้ ลัก มา. แล้ว ก็ คืน ให้ เจ้า ของ เสีย. แล้ว ให้ มา เลือก เอา นาฬิกา ของ ตัว ไว้ ด้วย ยินดี. การ ที่ จะ จับ คโมย ได้ อย่าง นี้, ถึง มาทว่า หมา ตำ หลาย คน ที่ มี ปัญญา ก็ จับ ไม่ ได้ เร็ว อย่าง นี้ เลย. แล้ว นาย หมา ก็ ไป ซื้อ เนื้อ วัว แล นม ให้ หมา นั้น กิน. ความ นี้ คัด จาก จด หมาย เหตุ ชื่อ โลเรนกอนติเนวซ์.

๏ แพะ แล กะจก

๏ เวลา วัน หนึ่ง หญิง ผู้ หนึ่ง จะ ไป สวด ได้ สั่ง สาว ใช้ ไว้ ว่า, ข้า ไป แล้ว จง ระวัง เรือน ให้ ดี. ถ้า เจ้า จะ ออก จาก เรือน จงปิด ประตู เสีย. ส่วน สาว ใช้ ได้ ล้าง เช็ด เรือน ดี แล้ว ออก ไป ที่ บ่อ น้ำ, แต่ หา ได้ ปิด ประตู ไม่. แล้ว จึง ว่า นาย ของ เรา ก็ ระวัง นัก หา ต้อง การ ไม่, ใน ถนน ก็ ไม่ มี ใคร เดิน มา. แต่ เมื่อ เขา กำ ลัง พูด อยู่ ด้วย สาว ใช้ เพื่อน กัน, แพะ ตัว หนึ่ง เหน ประตู เปิด อยู่ ก็ เข้า ไป ใน ห้อง ของ นาย. ใน ห้อง นั้น มี กระจก ใหญ่ บาน หนึ่ง ตั้ง อยู่ ที่ ฝา เรือน. แพะ นั้น เหน รูป ตัว อยู่ ใน กระจก ก็ สำคัญ ว่า แพะ, ก็ ทำ ที่ จะ ขวิด เงา ที่ ใน กระจก ๆ ก็ ทำ ที่ จะ ขวิด เหมือน กัน, แพะ ยิ่ง มี ความ โกรธ โดด เข้า ขวิด เอา กระจก แตก เปน หลาย พัน ชิ้น. ขณะ นั้น สาว ใช้ กลับ มา ไล่ แพะ ให้ ออก จาก เรือน, ถึง ว่า จะ ทำ อย่าง นั้น ก็ ไม่ อาจ ที่ จะ ให้ กระจก ดี ขึ้น ได้. เมื่อ นาย กลับ มา บ้าน เหน ของ เสีย ไป ดั่ง นั้น, ก็ ใช้ ให้ ผู้ หญิง ไป ทำ งาน ลำบาก สม แก่ ความ ผิด. ๏ คำ เปรียบ นี้ ใจ ความ ว่า คน ที่ ห้าม ไม่ ฟัง ก็ คง จะ ถึง โทษ.

พงษาวดาร อังกฤษ ต่อไป

๑ บาดหลวง โดย เรว นั้นไม่ได้. ถ้า จะ เดชี่ข่มเหง โดย อำนาจ ของ เยมซี้ เจ้า แผ่นดิน, ราษฎร ก็ จะ ร้อน รน แตก ตื่น ระส่ำ ระสาย วุ่น วาย นัก. จึ่งให้ รอ ไว้ ก่อน, จะ ค่อย ว่า กล่าวสั่ง สอน แต่โดย ดี, ยัง มิให้กลับ คืน มาโดย เรว.

๑ อนึ่ง ชาลิซ์ เจ้า แผ่นดิน ที่ ล่วง นั้น, มี พระราช บุตร อยู่ องค์ หนึ่ง, เกิด แต่ พระ ชายา เดิม. พระนาม ว่า ดุกออฟ เม็นม็อน. คน ทั้งปวง รักใคร่ นับ ถือ, ดุกออฟ เม็นม็อน ได้ พล ทหาร ประมาณ หก พัน คน. ก็ ยก มา จะ ชิง เอา ราชสม บัติ. เยมซี้ เจ้า แผ่นดิน จัด กอง ทัพ ให้ ออก ไป, ได้ รบสู้ กับ ดุกออฟเม็นม็อน. ๆ เสีย ทัพ ขับ ม้า หนี ไป, ทหาร ม้า ก็ ขับ ม้าไล่ ตาม ติด มา. ม้า ดุกออฟเม็นม็อน สิ้น กำลัง ลง. พวก ทหาร ม้า จับ ดุกออฟเม็นม็อน ได้, พาไป ถวาย เจ้า แผ่นดิน. ดุก ออฟเม็นม็อน ทูล ขอ ชีวิตร, ก็ไม่ ทรง พระ กรุณา โปรด. ทรง เหน ว่า จะ ไว้ ชีวิตร, ก็ จะ คิด เปน เสี้ยน หนาม สืบไป. จึ่ง ให้เอาไป ประหาร ชีวิตรเสีย. แล้ว ให้ จับ บันดา ขุนนาง ซึ่ง เข้า กับ ดุกออฟเม็นม็อน ล้าง ชีวิตร เสีย มาก คน. เยมซี้ ครั้น ปราบ ปราม เสี้ยน หนาม แผ่นดิน เสรจ แล้ว, จึ่ง ทรง พระ ดำ ริห์ จะ ให้ชาว ประเทศอังกฤษ ที่ เปน สิษย์ ถือ สาศนา ตาม พวก โปร เต็ศสตันต์ กลับ อ่อน น้อม ยอม อยู่ใน โอวาท โพบ บาดหลวง. คน ทั้งปวง ขุ่น เคือง คิด เอา ออก หาก. จึ่ง ขุนนาง มาก คน พร้อมใจ กันส่ง ราชทูต ไป ทูล ความ แก่ ปริ๊ศซะออฟออเร็น, บุต เขย ของ เยมซี้ เจ้า แผ่นดินใจ ความ ว่า. เยมซี้ เจ้า แผ่นดิน จะ ให้ พวก โปรเต็ศซะตันต์ กลับ เปน พวกบาดหลวง. คน ทั้งปวง เดือนร้อน นัก, เชิญมา ช่วย กำจัด เยมซี้เสีย. พวก โปรเต็ศซะ ตันต์ จะได้ อยู่ เปน ศุข. ฝ่าย วินเลียม ปริ๊นซะออฟออเร็น กับ พระชายา นั้น นับ ถือ สาศนา ตาม โปรเต็ศซะตันต์. ครั้น ทราบ ดั่ง นั้นวิเลียม ก็ จัด ทัพเรือ ทัพ บก ยก มา ถึง ประเทศ อังกฤษ, ใน คฤสตศักราช ๑๖๘๘ ปี, ใน เดือน โนเว็มเบอ. ชาว ประเทศ อังกฤษ มาก ด้วย กัน มา เข้า กับ วิเลียม. เยมซี้ ทราบ ดัง นั้น ตก พระไทย. จึ่ง ส่ง พระ มเหษี กับ พระราชบุตร บุตรี ยัง ทรง พระเยาว อยู่ไป ประเทศฝรั่งเสศ. แล้ว พระองค์ เสดจ์ ตาม ไป ภาย หลัง. พวก ทหาร วิเลียม จับ เยมซี้ได้, ส่งไป ถวาย วิ เลียม. แต่ วิเลียม นั้นได้ ให้สัญญาไว้ แก่ พระชายา ว่า จะ ไม่ ทำ ร้าย เยมซี้ให้ สิ้น ชีวิตร. วิเลียม จึ่ง ให้ คุม ไว้, แต่ไม่ให้ แน่น หนา, หวัง จะ ให้ เยมซี้ หนี. เยมซี้ ก็ หนีไป ประเทศ ฝรั่ง เสศได้. เยมซี้ เสวยราชได้ ๓ ปี, มี พระราชธิดา สององค์เกิด แต่ พระชายา เดิม. มี พระ ราชบุตร อีก องค์ หนึ่ง, มี พระ ราช ธิดาอีก องค์ หนึ่ง, เกิด แต่ พระ มเหษี ที่ สอง. วิเลียม ปริ๊น ซะออฟออเร็น ก็ได้ ราชา ภิเศก เปน เจ้า แผ่นดิน อังกฤษ. พระชน มายุ ๓๙ พรรษา. ฝ่าย เมรี พระมเหษี, มี พระไทย สัตย ซื่อ ต่อ พระราช สามี. แม่ พระนาง เปน พระราช ธิดา ของ เยมซี้ เจ้า แผ่นดิน ก่อน, ก็ แต่ไม่ ถือ ยศศักดิ์. ยอมให้ พระราช สามี ว่า การ แผ่นดิน สิทธิ ขาด, มิได้ค้อน ติงให้ขุ่น เคือง.

๑ ฝ่าย เยมซี้หนีไป พึ่งพระเจ้า ฝรั่งเสศ อยู่ สัก สองสามเดือน. พระ เจ้า ฝรั่งเสศ ก็ จัดแจง กอง ทัพ ทั้ง เงิน ตรา สะเบียง อาหาร, พระ ราชทานให้ เยมซี้ ยกไป ประเทศ ไอยะแลนด์. ชาว ประเทศ ไอยะแลนด์ นั้น ถือ สาศนา ตาม พวก บาดหลวง, ทราบ ว่า เยมซี้ เสดจไป, ก็ พา กัน มา ต้อน รับ นับถือ เข้า เปน พรรค พวก ของ เยมซี้ ทั้ง สิ้น. วิเลียม ทราบ ดั่ง นั้น, ก็ จัด กองทัพ ทหาร ประมาณ หมื่น คน, ให้ ยกไป กำจัด เยมซี้, ก็ไม่ได้ ไชยะ ชำ นะ. วิเลียม ทราบ ดั่ง นั้น ก็ เสดจ์ ยกพล โยธา ไป เปน อันมาก ได้ รบ สู้ กับ เยมซี้ ๆ พ่าย แพ้ล่า ไป เมือง ดับ ปลิน, เปน เมือง หลวง ของ ประเทศ ไอยะแลนด์. ลา ขุนนางใน เมือง นั้น เสดจ กลับ มา ประเทศ ฝรั่งเสศ, ได้ พึ่ง พา อาไศรย พระเจ้า ฝรั่งเสศ อยู่ จน หา ชีวิตร ไม่. ฝ่ายวิเลียม ได้ ไชยชำนะ แล้ว ปราบ ปราม ประเทศ ไอยะแลนด์ ให้ ราบ เรียบ แล้ว, เสดจ์ กลับ มา ประเทศ อังกฤษ, ไม่ นาน วิเลียม ยก ทหาร ไป ทำ ศึก กับ ฝรั่งเสศ. พระ มเหษี อยู่ รักษา พระนคร. วิเลียม ก็ เสดจไป ๆ มา ๆ. พระนาง ก็ ว่า ราชการ แทน อยู่ ถึง สาม ปี, คน ทั้งปวง ก็ รักใคร่. ครั้น คฤสตศักราช ๑๖๙๔ ปี, พระนาง ทรง ประ ชวร เปนไข้ ทรพิศม์ สิ้น พระชนม์. คน ทั้งปวง ร่ำไร รัก เปน อัน มาก. ฝ่าย ชาว ประเทศ อังกฤษ ที่ ถือ สาศนา ตาม พวก บาด หลวง คิด จะ ทำ ร้าย วิเลียม อยู่ เนือง ๆ. แต่ ทำไม่ ได้, ด้วย พวก อังกฤษ ที่ ถือ สาศนา ตาม พวกโปรเต็ศซะตันต์ นั้น มาก กว่า. คอย ป้อง กัน อยู่.

๑ ใน คฤสตศักราช ๑๖๙๗ ปี, วิเลียม ทำไมตรี กับเจ้า แผ่นดิน ฝรั่งเสศ, ซึ่ง เปน ปฏิปักษ์ กัน มา แต่ ก่อน. แต่ ทำไมตรี แล้ว มา ไม่ นาน, วิเลียม คิดเข้า กับ เอมเปอเยอมะ

นี่, จะ ยก ไป ทำ สงคราม กับ ฝรั่งเสศ อีก. ก็ จัด แจง กอง ทัพ. ขณะ เมื่อ วิเลียม เสดจ ไป ดู แล จัดแจง แต่ง กระบวน ทัพ อยู่ นั้น, ม้า พระ ที่นั่ง พลาด ล้ม ลง, วิเลียม ตก จาก หลัง ม้า พระ ที่นั่ง, พระราก ขวัน หัก. ก็ เสดจ์ กลับ เข้า พระ ราชวัง. แพทย์ ก็ ประสาน พระ อัฐิ ให้ เรียบ เรียง ดี. เวลา ค่ำ วัน นั้น วิเลียม ทรง รถ เสดจ ไป ราชกิจ รถ สะเทือน, พระอัฐิ นั้น ก็ เคลื่อน ออก จาก กัน. แพทย สำคัญ ว่า ไม่ เปน ไร. ครั้น ล่วง ไป สัก ๑๕ วัน, ก็ ทรง พระ ประชวร ให้ พระกาย สั่น ดั่ง ไข้ จับ, อยู่ สี่ วัน วิเลียม ก็ สวรรคต. ไม่ มี พระราช โอรศ จะ สืบ สาย..

๏ ฝ่าย แอนนี พระราช ธิดา ของ เยมซี้ พระ น้อง นาง ที่ สอง ของ เมรี มเหษี, ได้ ครอง ราชสมบัติ เปน เจ้าแผ่นดิน สืบ มา. พระ สามี ของ แอนนี กวิน นั้น เปน พระ ราชบุตร ของ เจ้า แผ่นดิน เดนมาก. เมื่อ แอนนี ได้ เปน กวิน แล้ว, พระ สามี นั้น ได้ เปน แต่ นาย ทัพใหญ่, มิได้ เปน เจ้า แผ่นดิน. แอนนี มี พระ ราช โอรศ หลาย องค์. ทิวงคต เสีย แต่ ยัง ทรง พระเยาว อยู่. ขุนนาง พวก พาเลเม็นต์ เหน ว่า เจ้าแผ่นดิน ไม่ มี พระราช บุตร ๆ ตรี, จึ่ง ประชุม ปฤกษา กัน, เตียบ พระ ราชวัง เธอ ไว้, จะ ได้ ให้ เปน เจ้า แผ่นดิน สืบ ไป. ให้ ทราบ ก่อน แต่ พระ เจ้า แผ่นดิน ยัง ทรง พระชนม์ อยู่, ตาม ธรรมเนียม อังกฤษ. พวก พาเลเม็นต์ ปฤกษา ก็ แก่ง แย่ง ไม่ เหน ไม่ ร่วม กัน. พวก ที่ ถือ สาศนา ตาม บาต หลวง นั้น, จะ ให้ พระราชบุตร ของ เยมซี้ เกิด แต่ พระมเหษี, ที่ หนี ไป ประเทศ ฝรั่งเสศ นั้น, กลับ มา เปน เจ้าแผ่นดิน. พวก ที่ ถือ สาศนา ตาม พวก โปรเต็ศซะตันต์นั้น, จะ ให้ เจ้า ใน เมือง แฮนโนเวอ, เปน ชื้อ วงศ ห่าง ๆ ของ พระ เจ้า แผ่นดิน อังกฤษ, มา เปน เจ้า แผ่นดิน สืบไป, เพราะ เจ้า ใน กระกูล นั้น ถือ สาศนา ตาม พวก โปรเต็ศซะตันต์ มั่น คง นัก.

๏ อนึ่ง ใน ประเทศ ยูรบ นั้น, มี พระ เจ้า แผ่นดิน ครอบ ครอง อาณา เขตร เปน เอกราช อยู่ มาก นคร. ถ้า เหน นคร ใด มี กำลัง แขง แรง ขึ้น มาก, เกรง ว่า จะ ล่วง ลาม มา ย่ำ ยี, ก็ รวม กัน เข้า รบ ตัด รอน เสีย ให้ อ่อน กำลัง, มิให้ ล่วง มา รบ กวน ได้. ครั้ง นั้น พระ นคร ฝรั่งเสศ มี อำนาจ แขง แรง ขึ้น. แอนนี เจ้าแผ่นดิน อังกฤษ เกรง ว่า จะ บุกรุก ล่วง มา ถึง กรุง ลอน ดอน. จึ่ง รวม เข้า กับ เอมเปรอะเยอมะนี ยก ไป ทำ ศึก อยู่ มิ ได้ อยุด อย่อน. ใน คฤสตศักราช ๑๗๐๘ ปี, ปรินซะยอด ของ เมือง เดนมาก, ซึ่ง เปน พระ สามี ของ แอนนี กวิน ถึง ความ พิราไลย. ใน คฤสตศักราช ๑๗๑๓ ปี, ประเทศ อังกฤษ กับ ประเทศ ฝรั่งเสศ, ทำ สัญญา ไมตรี มิ ได้ รบ พุ่ง กัน. ถุย เจ้า แผ่นดิน ฝรั่งเสศ สัญญา ว่า, จะ ถวาย หัว เมือง ขึ้น สอง สาม เมือง แก่ พระ เจ้า อังกฤษ. อีก ข้อ หนึ่ง สัญญา ว่า, พระ องค์ จะ ไม่ เปน กำลัง ช่วย คิดอ่าน ให้ พระราชบุตร ของ เยมซี้ นั้น, ยก มา รบ กวน ช่วง ชิง ราชสมบัติ. ใน คฤสตศักราช ๑๗๑๓ ปี, แอนนี ทรง พระ ประชวร นัก. พวก โปรเต็ศซะตันต์ ครั้ง นั้น มี กำลัง มาก, ให้ คน ไป ทูล เจ้า เมือง แฮนโนเวอ, ให้ รีบ เสดจ์ ที่ เมือง ฮอแลนด์. แล้ว แต่ง กำปั่น ไป รับ มา เตรียม ไว้ ใน ประเทศ อังกฤษ, จะ ให้ เปน เจ้า แผ่นดิน. ครั้น จะ รอ ไว้ สิ้น พระชนม์ จึ่ง ไป รับ มา, เกรง ว่า จะ ไม่ ทัน การ, จะ เกิด วุ่น วาย ขึ้น, ด้วย แก่งแย่ง กัน อยู่. คฤสตศักราช ๑๗๑๔ ปี, ใน เดือน ออคัส, แอนนี ก็ สวรรคต. พระชนมายุ ๕๐ พรรษา. อยู่ ใน ราช สมบัติ ๑๓ ปี.

๏ ใน แผ่นดิน แอนนี นั้น, ประเทศ สกอตแลนด์ กับ ประ เทศ อังกฤษ ก็ ยอม เข้า เปน เขตร แดน เดียว กัน, แต่ มี สัญญา ไว้ ว่า จะ ไม่ เลิก ถอน เพิ่ม เติม กดหมาย ที่ ชาว สกอตแลนด์ เคย ถือ มา อย่าง ไร, จะ ให้ คง อยู่ อย่าง นั้น ตาม เดิม. แต่ จะ ให้ ขุนนาง สกอตแลนด์ ๑๖ คน, มา ปฤกษา ราชการ กับ พวก พาเล เม็นต์, แล จะ ให้ จัด เลือก พล เมือง ที่ ดี มี คน นับถือ มาก สี่ สิบห้า คน, ส่ง มา ปฤกษา ราช การ ใน ที่ เฮาซ์ออฟ กัมมัน.

๏ ใน คฤสตศักราช ๑๗๑๔ ปี. ยอด เจ้าเมือง แฮนโนเวอ ได้ ราชาภิเศก เปน เจ้าแผ่นดิน อังกฤษ, แต่ มี พวก หนึ่ง อยาก จะ ให้ พระราชบุตร ของ เยมซี้ กลับ มา เปน เจ้าแผ่นดิน. พวก นั้น เรียก ว่า พวก โตรี, พวก ที่ แก่ง แย่ง ไม่ เข้า กับ พวก โตรี นั้น เรียก ว่า พวก วิก, พวก วิก นั้น ซื่อ ตรง ต่อ ยอด เจ้า แผ่น ดิน. ใน คฤสตศักราช ๑๗๑๕ ปี, พวก โตรี มี อำนาจ ขึ้น ใน ประเทศ สกอตแลนด์, จึ่ง ประกาศ ว่า ให้ เยมซี้ สตวต พระราช บุตร ของ เยมซี้ กลับ มา เปน เจ้า แผ่นดิน สกอตแลนด์. เยมซี้ สตวต ก็ เสดจ์ มา, แต่ ยัง ถึง.

๏ ฝ่าย ยอด เจ้า แผ่นดิน ทราบ ดั่ง นั้น, ก็ ให้ ยก ทัพใหญ่ รีบ ไป ปราบ ปราม พวก โตรี, ใน ประเทศ สกอตแลนด์. แล ใน แว่น แคว้น อังกฤษ, จับ ผู้ ใหญ่ ใน พวก โตรี นั้น ฆ่า เสีย มาก คน, ขับ ไล่ ให้ ไป อยู่ ใน ประเทศ อื่น ๆ บ้าง.

ว่า ปื้นใหญ่ เปน อย่าง ใหม่ เรียก ว่า วุลวิชะ

๏ ปื้นใหญ่ นั้น อังกฤษ พึ่ง ทำ แล้ว, กระบอก ไม่ สู้ใหญ่ นัก ภอ ที่เรือ ทำ ด้วย ไม้ บัน ทุก ได้ หลาย บอก. เขา ทำ เป้า เพื่อ จะ ลอง ปื้น นั้น หนา ศอก หนึ่ง. เขา เอา เหล็ก ใส่ ข้าง น่า ไม้ หนา แปด นิ้ว อังกฤษ. ที่ ข้าง หลัง ไม้ เขา ใส่ เหล็ก หนา นิ้ว หนึ่ง. เป้า นั้น เปรียบ เหมือน กำบั้น ที่ หุ้ม เหล็ก ข้าง นอก ข้าง ใน หนา เช่น นั้น. เขา เอา ปื้น วุลวิชไรเฟอล์, ปาก บอก กว้าง ๙ นิ้ว อังกฤษ, ยัด ดิน ทาง ก้น ปื้น, ทำ ด้วย เหล็ก ดี มิใช่ เหล็ก หล่อ เหนียว ดี. ดิน หนัก ๔๓ ปอน ลูก ปื้น หนัก ๒๙๐ ปอน. เขา ยิง เอา เป้า นั้น ลูก ปื้น ตลอด ทลุ ได้ เลย ไป อีก ๒๐ ฟิต. เขา ยิง ที่ สอง ก็ ทลุ ไป เหมือน กัน ที่ จะ มี กำปั้น หนา ยิ่ง กว่า เป้า นั้น ไป อีก เหน จะ ไม่ มี. จึ่ง เข้า ใจ ว่า เรือ รบ ที่ หุ้ม ด้วย เหล็ก หนา เช่น นั้น, ถ้า รบ กัน เหน จะ ทน ปื้น เช่น นั้น ไม่ ได้. ถ้า มี ปื้น อยู่ ที่ ป้อม ใด ๆ แล้ว จะ ยิง กำปั้น หนา เช่น นั้น กำปั่น คง จะ เสีย. แต่ ต้อง ยิง ให้ ตรง เหมือน อย่าง ยิง เป้า. ถ้า ยิง เฉลียง ถาก ไป แล กะทบ ขึ้น ฤๅ กะทบ ลง ก็ ไม่ ตลอด ไป ได้. เขา เอา เป้า ตั้ง เฉลียง ปาก บอก ปื้น แล้ว ยิง ไป ก็ หา ตลอด ไม่ กิน เข้า ไป ใน เป้า ได้ ๑๒ นิ้ว เท่า นั้น. เหตุ ดัง นี้ จึ่ง เข้า ใจ ว่า ปื้น เช่น นี้, ถ้า ยิง ใกล้ ไม่ สู้ ไกล นัก ตรง ๆ คง จะ ทลุ กำปั้น ที่ หุ้ม เหล็ก หนา ที่ สุด. ปื้น ใหญ่ กว่า ปื้น ใหม่ นี้ ไม่ ต้อง การ อีก. เพราะ ปื้น นี้ ได้ ชนะ กำปั้น รบ ทุก อย่าง. เมือง เรา ไม่ ต้อง ทำ เรือ หุ้ม เหล็ก ใช้. เรือ รบ ทำ ด้วย ไม้ ของ เรา มี มาก ภอ ที่ จะ ใช้ ได้. เรือ นั้น บัน ทุก ปื้น ได้ หลาย ๑๐ กะบอก. เมื่อ จะ สู้ รบ กัน หัน เรือ เข้า ข้าง หนึ่ง, แล้ว ก็ จะ ยิง ปื้น ราย ข้าง เรือ หลาย กะบอก ก็ จะ ได้ การ. จึ่ง เรือ รบ ของ เรา หลาย ๑๐๐ ลำ นั้น ไม่ ต้อง เปลี่ยน ให้ เปน เรือ หุ้ม เหล็ก. แต่ ก่อน เรา เสียดาย นัก ด้วย คิด ว่า จะ ต้อง เปลี่ยน เรือ รบ หุ้ม เหล็ก ทั้ง นั้น ประดัก ประเดิด เสีย เงิน มาก. หนังสือ นี้ คัด ออก จาก จดหมาย เหตุ ลอนดอน. ชื่อ โตมซ์.

ข่าว ที่ กรุง เทพ ฯ

๏ เรา จำ เปน แจ้ง ความ ว่า ด้วย ภรรยา หลวงวิสุทธ สาคร ดิฐ ตาย ใน วัน พฤหัศ เดือน อ้ายแรม ๕ ค่ำ เวลา ทุ่ม หนึ่ง, อายุ ได้ ๓๗ ปี. ใน ความ ตาย นั้น ผัว ได้ เสีย ภรรยา เปน ที่ รักเปน ใจ ดี มาก, ลูก ที่ ยัง อยู่ ๘ คน เสีย แม่ ผู้ เปน แม่ ดี, พวก นอก ประเทศ ที่ มา อยู่ กรุง ฯ เสีย คน ที่ ได้ นับ เข้า ใน พวก ของ ตัว เปน คน น่า รัก เปน คน สำ คัญ. การ ฝัง สพ มี ใน วันศุกร เดือน อ้าย แรม ๖ ค่ำ บ่าย ๔ โมง. ขณะ นั้น พวกอะ เมริกัน แล ประ เทศยุโรบ ได้ ประ ชุม กัน มาก สวด ที่ นั่น พัก หนึ่ง, แล้ว ก็ ชัก สพ ไป ลง เรือ, มี เรือ ชาว ยุโรป แล อะเมริกา ไป ตาม ส่งสพ ประมาณ ๓๐ ลำ ไป แต่ ผู้ ชาย ตามธรรม เนียม, ผู้ ญิง ไม่ ได้ ไป. พระยา พิพัฒ โกษา กับ ขุน นาง อื่น ๆ อีก สอง สาม คน ได้ ไป ช่วย การ ฝัง สพ ด้วย.

ลิวเตน นันต์แบก

๏ ได้ ยิน ข่าว ว่า ลิวเตนนันต์แบก, จะ ออก ไป ที่ แดน ไทย ต่อ แดน พม่า, จะ ไป วัด ดู ตั้ง แต่ พระ เจดี สามองค์ ตลอด ลงไป ฝ่าย ใต้, ได้ ออก จาก กรุงเทพ ๆ ใน ๕ วัน ๖ วัน นี้.

เรือ กลไฟ ชื่อ ย่าปั้น

๏ มี ข่าว มา ว่า, เรือ กลไฟ ชื่อ ย่าปั้น, บันทุก ของ หนัก ๔๕๐ ตอน, จะ เดิน ทาง สิงคโปร์ มา กรุง เทพ ฯ, รับ ส่ง สิน ค้า แล คน โดยสาร เหมือน เรือ เจ้าพระยา. จะ มา ถึง กรุงเทพ ฯ เดือน ยี่ ขึ้น ๑๐ ค่ำ. ถ้า เหน ได้ การ ดี ก็ จะ มี เรือ กลไฟ อีก ลำ หนึ่ง, ชื่อ โมนา จะ คอย ผลัด เปลี่ยน กัน ๑๕ วัน ลำ หนึ่ง.

แจ้ง ความ

๏ มิศเตอ โยเซบสะเฟน แอน กัมนี ที่ เมือง ปารีต, ใน หลวง กรุงเทพ ฯ ได้ ตั้ง เปน เปน ที่ ขุนรัต ณานุชิตร, สำรับ ทำ เพชร พลอย เพื่อ ใน หลวง. มิศมาเลอบี ยูเลียน แอนกัมปย เปน ผู้ ที่ มิศเตอ โยเซบสะเฟน ได้ ตั้ง ไว้ เปน นาย ห้าง สำรับ ขาย เพชร พลอย นั้น. ที่ กรุงเทพ ฯ ผู้ อื่น ไม่ ยอม ให้ ขาย ของ ๆ เขา ที่ กรุงเทพ ฯ. ลงพิมพ์ ณวันเสาร์ เดือน อ้าย แรม ๑๔ ค่ำ.

ปฏิทิน เรียก ว่า บางกอก กาเลนเดอ

๏ เรา ขอแจ้ง ความ แก่ คน ทั้งปวง ที่ เคย ซื้อ บาง กอกคา เลนเดอ ว่า, เมื่อ กำ ลังเก็บ พิมพ์ แทบ ถึง ครึ่ง หนึ่ง เหน ว่า มี ผิด ใหญ่, ด้วย ดิษฐี ไทย แล อังกฤษ คลาด เขื่อง กัน ไป, จึ่ง เหน ควร ที่ จะ ตี เสีย ใหม่ จึ่ง ต้อง ช้า ไป, ถึง เดือน เยนยุอรี คฤสตศักราช ๑๘๖๗ คือ เดือน ยี่แรม ค่ำ หนึ่ง.

การเลหลังทุกเดือน

ข้าพเจ้า ขอ แจ้ง ความ มา ยัง ท่าน พ่อ ค้า แล ลูก ค้า ทั้ง หลาย ใน กรุง เทพ ฯ นี้ ด้วย ข้าพเจ้า แมศ เตอไลมาติน แอนกัมปนี ได้แต่ง การ เลหลัง ทุก เดือนให้เปน สำรับ แก่ พ่อ ค้า แล ลูก ค้า ใน กรุง เทพ ฯ นี้ จะ ได้ ซื้อ ขาย กัน เปน การ ง่าย แต่ เปน เงิน สด การ เลหลัง นี้ ท่าน ทั้ง หลาย ก็ แจ้ง อยู่ เอง ด้วย การ นี้ ข้าพเจ้า ได้ คิด จะ ตั้ง ที่ ถนน ศาล เจ้า โรงเกือก ข้าพเจ้า จะ ตั้ง การ เลหลัง นี้ ตั้ง แต่ เดือน ฝรั่ง คือ เดือน ยันยูวาเร แต่ วัน ขึ้น ๖ ค่ำ ข้าง ฝรั่ง ก่อน ข้าพเจ้า จะ เลหลัง ข้าพเจ้า จึ่ง จะ มี จดหมาย เปน ราย สิ่ง ของ ซึ่ง ข้าพเจ้า มี จะ เลหลัง นั้นให้ ทราบ เสีย ก่อน สาม วัน แล้ว ข้าฯ พเจ้า จะ ทำ ทั้ง ต้น เดือน ปลาย เดือน เสมอ อัด ตรา ทั้ง ชั่ว ปี หนังสือ เขียน เมื่อ วัน เสา ขึ้น ค่ำ หนึ่ง เดือน อ้าย ถ้า ผู้ ใด จะ มี ของ ฝากให้ เลหลัง ก็ข้าพเจ้า จะ รับแต่ จะ ต้อง เสียให้ ค้า ธรรเนียม ร้อย ละ ๒ ครึ่ง

---

๑ ประ กาศ ด้วย น้ำ โซ ดะ

๑ ผู้ มี ชื่อ ใต้ นี้ ขอ แจ้ง แก่ ท่าน ทั้ง ปวง ทั้ง หญิง ทั้ง ชาย ที่ใน กรุง เทพ ฯ ว่า พวก เรา ได้ ซื้อ เครื่อง ทำ น้ำ โซ ดะ แล น้ำมนาว แต่ มิศ เตอ กะไดไร แล ทำ น้ำ โซ ดะ แล น้ำ มนาว ที่ ห้าง ของ เรา ที่ ริม บ้าน กงสุล ฝรั่ง เศศ ลง พิมพ์ ณวัน พฤหัศบดี เดือน อ้าย ขึ้น ๑๓ ค่ำ ชื่อ พวน เรา มี รี่เมตึ่มนดินี

กำปั่น เข้า มา กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กับปิตันชื่อไร	กี่ ตอน	เรือ อไร	มาแต่ไหน
เดือน อ้าย ขึ้น ๑๓ ค่ำ	ยอคัศ	โบริก	๔๑๒	บาก สยาม	สิงคโปร์
เดือน อ้าย ขึ้น ๑๔ ค่ำ	วิรีนา	คอยละคี่	๕๖๕	ชิบสยาม	สิงคโปร์
เดือน อ้าย ขึ้น ๑๔ ค่ำ	ไคลโอ	แครกคิละ	๑๓๐	สกุเนอองกฤษ	สิงคโปร์
เดือน อ้าย ขึ้น ๑๕ ค่ำ	โคละเดนสะทา	โกลเซน	๑๐๓	บากสยาม	สิงคโปร
เดือน อ้าย แรม ค่ำ ๑	อินเดียนวอะยอ	ยัง	๕๖๑	บากสยาม	เมาเลา
เดือน อ้าย แรม ๒ ค่ำ	เซนยูเรียน	ฮิกคินซ์	๘๐๔	บากอังกฤษ	ฮองกง
เดือน อ้าย แรม ๒ ค่ำ	วินสะโล	ฟอศเตอ	๔๓๖	บากอังกฤษ	ฮองกง
เดือน อ้าย แรม ๒ ค่ำ	พาเรคอน	โฮเลเคศ	๗๔๖	ชิบสยาม	อ้ายมุ่ย
เดือน อ้าย แรม ๓ ค่ำ	อะคอบเดน	บิศคอฟ	๔๔๐	บากบรีเมน	ฮองกง
เดือน อ้าย แรม ๗ ค่ำ	อิศะเตนซ์ตา	เคอคาละเต	๓๔๐	บาก อังกฤษ	สิงคโปร
เดือน อ้าย แรม ๘ ค่ำ	มาศิคอน	สำเมอฟี่ด์	๔๙๖	บากอังกฤษ	ฮองกง
เดือน อ้าย แรม ๑๑ ค่ำ	ซาลามันเดอ	เดศเลฟเซน	๓๖๐	บากปรอศเซีย	สิงคโปร์
เดือน อ้าย แรม ๑๓ ค่ำ	ฮิวฟาเคศลิว	ยากบเซน	๕๐๕	บากอังกฤษ	ฮองกง
เดือน อ้ายแรม ๑๓ ค่ำ	เมทิละเด	บิไรอำ	๖๗๐	บากปรอศเซีย	สิงคโปร์

ออกไปเมื่อไร	กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ				จะไป ไหน
เดือน อ้าย ขึ้น ๑๓ ค่ำ	ยังคฤก	ตอมซัน	๔๒๔	บากอังกฤษ	ฮองกง
เดือน อ้าย แรม ๒ ค่ำ	เวศตา	ไมเออ	๕๐๐	บากดัชะ	ฮองกง
เดือน อ้าย แรม ๒ ค่ำ	เบงคาเลน	ไฮะอมสะตอน	๒๐๘	บากดัชะ	ฮองกง
เดือน อ้าย แรม ๒ ค่ำ	เตลิแครฟ	ครินต์	๒๐๐	บากสยาม	ฮองกง
เดือน อ้าย แรม ๒ ค่ำ	ฮงไท	ยัคเซน	๔๐๐	บากสยาม	ยาวา
เดือน อ้าย แรม ๓ ค่ำ	นอร์ฟูล์	ยัง	๓๐๐	บากสยาม	ยาวา
เดือน อ้าย แรม ๓ ค่ำ	เซงควร	มิลเนศ	๓๕๑	บากดัชะ	ยาวา
เดือน อ้าย แรม ๔ ค่ำ	เอกสิ์เปรศ	ตราฟต์	๑๙๖	บริกปรอศเซีย	ยาวา
เดือน อ้าย แรม ๔ ค่ำ	คูรเซอ	ฮิกคนิซ์	๗๐๐	บากสยาม	ยาวา
เดือน อ้าย แรม ๔ ค่ำ	มักดาลินา	สมิต	๕๐๐	บากฮำเบิก	ฮองกง
เดือน อ้าย แรม ๕ ค่ำ	เจ้าพระยา	ออระตัน	๓๕๓	กลไฟสยาม	สิงคโปร
เดือน อ้าย แรม ๕ ค่ำ	เซนเล	เลียฮอฟ	๕๖๖	บากฮำเบิก	ฮองกง
เดือน อ้าย แรม ๕ ค่ำ	เจ้าฟ้า	ฮิกสิ	๓๐๔	ปริกอังกฤษ	สิงคโปร
เดือน อ้าย แรม ๕ ค่ำ	โคโรเทีย	โคสะฮอฟ	๔๓๔	บากฮำเบิก	ฮองกง
เดือน อ้าย แรม ๖ ค่ำ	อาลโบตรอศ	ซำมี	๔๑๔	บากบริเมน	ฮองกง
เดือน อ้าย แรม ๖ ค่ำ	เอดมากกวาด	คีติซ์	๓๕๐	บากสยาม	สิงคโปร
เดือน อ้าย แรม ๗ ค่ำ	ซีเซอ	สะฮิงค์	๒๓๙	บากอังกฤษ	สิงคโปร
เดือน อ้าย แรม ๗ ค่ำ	ซันเซง	สะเทละซี้	๒๕๐	บากสยาม	สิงคโปร
เดือน อ้าย แรม ๘ ค่ำ	อีกองกีรอ	คาไมเออ	๒๐๐	บากสยาม	ยาวา
เดือน อ้าย แรม ๑๒ ค่ำ	คาลววิลเฮลมะ	ฮ็อสิเลอ	๓๑๒	บากปรอศเซีย	สิงคโปร
เดือน อ้าย แรม ๑๒ ค่ำ	ไกลโอ	คาคิละ	๑๓๐	สะกุเนอังกฤษ	สิงคโปร

วัน บัง เกิด ท่าน เจ้า พระยาศรีสุริวงยษ

๏ ได้ ยิน ชาว ว่า เดือน อ้าย ขึ้น ๑๕ ค่ำ, แล แรม ค่ำ ๑ ๒ ค่ำ ๓ วัน นั้น, เปน วัน ที่ ฉลอง วัน บัง เกิด ของ ท่าน เจ้า พระยา ศรีสุริยวงษ์, อายุ ท่าน ถึง ต้น ปี ๕๙. เขา ฦๅ กัน ว่า เจ้า นาย ขุนนาง นาย ห้าง ไพร่ พล เอา ของ มา ช่วย เปน อัน มาก. ปี ก่อน ไม่ ใคร่ จะ มี มาก ดัง นั้น. ใน หลวง ได้ ประ ทาน ของ ต่าง ๆ มาก มาย, นอก นั้น ได้ ประทาน ทอง คำ ปี ละ บาท เปน ๕๘ บาท แล ประทาน เงิน บาท เดือน ละ บาท ตั้ง แต่ เดือน กำเนิด จน ท่าน มา. แล ได้ ประทาน อัฐ วัน ละ อัฐ ตั้ง แต่ วัน กำเนิด [illegible] ครบ เท่า วัน ใน อายุ ของ ท่าน.

บาซา พวก หญิง ประเทศ ยูโรบ แล อะเมริกา

๏ ใน วัน จันทร เดือน อ้าย แรม สอง ค่ำ, พวก หญิง ชาติ ยูโรบ แล อเมริกา ประชุม กัน ที่ โบศ โปรเตศตันต์, ตั้ง แต่ เวลา บ่าย สอง โมง จน พลบ ค่ำ ขาย ของ ที่ ปลาด ๆ, ที่ พวก หญิง ได้ เย็บ เขา ตั้ง ขาย เพื่อ จะ ได้ เงิน ช่วย หมอ แมกคิลเวรี ไป เมือง เชียง ใหม่ ไป ตั้ง บ้าน อยู่. ของ ที่ ขาย นั้น ได้ เงิน ประมาณ ๖๐๐ บาท เงิน ๖๐๐ บาท. นั้น เขา ให้ หมอ แมกคิลเวรี ทั้ง นั้น.

หมอ แมกคิลเวรี ไป เชียงใหม่

๏ ณวัน พฤหัศ เดือน อ้าย แรม ๑๒ ค่ำ, หมอ แมกคิล เวรี กับ ทั้ง ภรรยา แล บุตร ได้ ออก จาก กรุงเทพ ฯ จะ ขึ้น ไป เมือง เชียงใหม่, จะ ไป ถึง ระแหง แล้ว ก็ จะ ขึ้น ช้าง เดินบกไป.

เรือ เจ้าพระยา

๑ เรือ เจ้า พระยา ออก จาก กรุง เทพ ฯ, ณวัน พุทธ เดือน อ้าย แรม ๔ ค่ำ, มี คน ชาติ ยุโรป โดยสาร ไป ๑๒ คน, คือ มิศเตอ พิ้งค์ ๒ คน, มิศเตอคอมซัน หนึ่ง, มิศเตอสมิศ หนึ่ง, มิศเตอตักการ์ หนึ่ง, มิศ.ตอ เฮาวาด์ หนึ่ง, มิศเตอ มัว หนึ่ง, มิศเตอโมเออ หนึ่ง, มิศเตอ แอกซอน หนึ่ง. มิศเตอ มักเกลน หนึ่ง, มิศเตอ เคน เนเค หนึ่ง, มิศเตอ โรเบศซัน หนึ่ง, เปน ๑๒ คน ด้วย กัน.

เรือใบ ชื่อ เจ้า ฟ้า

๑ ได้แล่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ วัน พฤหัศ เดือน อ้าย แรม ห้า ค่ำ, จะไป เมือง สิงคโปร์, มี ชาติ ยุโรป โดยสาร ไป สองคน, คือ ฮา เอศคอซเอศไกว หนึ่ง, มิศเตอ คาดะเนอ หนึ่ง. มิศเตอคาดะเนอ นั้น เปน ตำรวจ คุม มิศเตอ ซกอศ ไป เมือง สิงคโปร์ จะ ไป ชำระ ความ ที่ นั่น.

บาง กอกรีคอเดอ ภาษาอังกฤษ

๑ เรา เหน ว่า ควร ที่ จะ แจ้ง ความ ให้คน ทั้งปวง รู้ ว่า บาง กอกรีคอเดอ ที่ เปน ภาษา อังกฤษ นั้น, เรา จะ อยุด เสีย เมื่อ ยก ที่ ปลาย ของ เล่ม ที่ ๒ จะ ออก แล้ว. เรา จะ อยุด เสีย เพราะ เหตุ ๓ ประการ, คือ ขาด ทุน มาก, ทรัพย์ ของ เรา ไม่ พอ ที่ จะ ทน ได้ ประ การ หนึ่ง, เปน การ หนัก นัก ไม่ มี ใคร จะ ช่วย การ เปลือง เวลา มาก, ไม่ สู้ มี เปล่า ที่ จะ สำแดง สาศนา เปน การ ใหญ่ ของ เรา นั้น ประการ หนึ่ง. เมื่อ แรก ๑๒ เดือน แล้ว, เรา รับ การ เปน เธอกีคอร์ นั้น, เรา หมาย ว่า จะ ทำ แต่ ปี เดียว เมื่อ สิ้น ปี ฤๅ ยัง ไม่ สิ้น ปี, คง จะ มี คน อังกฤษ อะเมริกา มา รับ แทน แต่ บัดนี้ ไม่ เหน มี ใคร เตมใจ อาจ มา รับ, เรา จึ่ง จำ เปน บอก ให้คน ทั้งปวง เข้าใจ ว่า, จะ ลง อีก ยก หนึ่ง แล้ว ก็ จะ อยุด เสีย กว่า จะ มี คน อื่น มา รับ เอา เปนธุร.

๑ ปฏิทิน บอก โมง แล ทุ่ม ใน ข้าง ขึ้น เดือน ยี่ นี้. ฯะ

ค่ำ อังกฤษ	ค่ำ ไทย	ค่ำ จีน	อาทิตย์ ขึ้น กี่ โมง	อาทิตย์ ตก กี่ โมง	อาทิตย์ เที่ยง กี่ โมง	จันทร์ ขึ้น
เดือนยันยุอาเร	เดือน ยี่	เดือน ๑๒				
วัน อาทิตย ๖ ค่ำ	ขึ้น ค่ำ หนึ่ง	ค่ำ หนึ่ง	ย่ำ รุ่ง ๒๓ นาที	๕ โมง ๓๗ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	
วัน จันทร์ ๗ ค่ำ	๒ ค่ำ	๒ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๓ นาที	๕ โมง ๓๗ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	ย่ำค่ำ ๔๖ นาที
วัน อังคาร ๘ ค่ำ	๓ ค่ำ	๓ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๓ นาที	๕ โมง ๓๗ นาที	๕ โมง ๕๓ นาที	๑ ทุ่ม ๓๖ นาที
วัน พุทธ ๙ ค่ำ	๔ ค่ำ	๔ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๓ นาที	๕ โมง ๓๗ นาที	๕ โมง ๕๓ นาที	๒ ทุ่ม ๒๗ นาที
วัน พฤหัศ ๑๐ ค่ำ	๕ ค่ำ	๕ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๓ นาที	๕ โมง ๓๗ นาที	๕ โมง ๕๒ นาที	๓ ทุ่ม ๑๘ นาที
วัน ศุกร ๑๑ ค่ำ	๖ ค่ำ	๖ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๓ นาที	๕ โมง ๓๗ นาที	๕ โมง ๕๒ นาที	๔ ทุ่ม ๙ นาที
วัน เสาร์ ๑๒ ค่ำ	๗ ค่ำ	๗ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๒ นาที	๕ โมง ๓๘ นาที	๕ โมง ๕๒ นาที	๔ ทุ่ม ๕๖ นาที
วัน อาทิตย์ ๑๓ ค่ำ	๘ ค่ำ	๘ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๒ นาที	๕ โมง ๓๘ นาที	๕ โมง ๕๑ นาที	๕ ทุ่ม ๔๑ นาที
วัน จันทร์ ๑๔ ค่ำ	๙ ค่ำ	๙ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๒ นาที	๕ โมง ๓๘ นาที	๕ โมง ๕๑ นาที	
วัน อังคาร ๑๕ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๒ นาที	๕ โมง ๓๘ นาที	๕ โมง ๕๐ นาที	๗ ทุ่ม ๑๙ นาที
วัน พุทธ ๑๖ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๒ นาที	๕ โมง ๓๘ นาที	๕ โมง ๕๐ นาที	๘ ทุ่ม ๑๔ นาที
วัน พฤหัศ ๑๗ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๒ นาที	๕ โมง ๓๘ นาที	๕ โมง ๕๐ นาที	๙ ทุ่ม ๑๑ นาที
วัน ศุกร [illegible] ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๑ นาที	๕ โมง ๓๙ นาที	๕ โมง ๔๙ นาที	๑๐ ทุ่ม ๑๓ นาที
วัน เสาร [illegible] ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๑ นาที	๕ โมง ๓๙ นาที	๕ โมง ๔๙ นาที	๑๑ ทุ่ม ๑๖ นาที
วัน อาทิตย [illegible] ค่ำ	๑๕ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๑ นาที	๕ โมง ๓๙ นาที	๕ โมง ๕๙ นาที	

พยุห์

๏ มี ข่าว มา แต่ เมือง สิงคโปร์ ว่า เรือ บาก ชื่อ เอม มิวอวิก มา ถึง เมือง สิงคโปร์ ถูก พยุห์ เสา กระโดง หัก หมด กับ ตันไดเซอ บอก ข่าว ว่า ใน เมือง สิงคโปร์ เรือ ถูก พยุห์ ยับ เยิน เสีย ต่าง ๆ เข้า มา ที่ เมือง สิงคโปร์ ๒๕ ลำ เพื่อ จะ ซ่อม แปลง เสีย ใหม่

บางกอกรีคอ เดอ เปน ภาษา ไทย

๏ ข้าพเจ้า ผู้ เปน เจ้า ของ จะ แจ้ง ความ แก่ ท่าน ทั้ง ปวง ที่ ได้ ซื้อ หนังสือ พิมพ์ ว่า คน ที่ ซื้อ หนังสือ บางกอก รีกอเดอ เปน ภาษา ไทย น้อย นัก ไม่ ถึง ๑๔๐ คน มี ผู้ รับ แต่ เพียง นั้น ขาด ทุน จะ ทำ ต่อ ไป ไม่ ได้ เมื่อ เล่ม ที่ สอง นี้ อีก สอง ยก จะ ครบ แล้ว ข้าพเจ้า จะ ต้อง อยุด เสีย กว่า จะ มี คน สัก สาม ร้อย คน ขอ ซื้อ เปน ปี จึ่ง จะ ทำ ได้ ต่อ ไป

เรื่อง แม่ สื่อ

๏ อนึ่ง ข้าพเจ้า ได้ ยิน ข่าว ลือ กัน ว่า ยัง มี คน ๆ หนึ่ง. ชื่อ ยาย แถม บ้าน อยู่ แขวง ถนน วัด มหรรณพาราม, คือ ถนน บ้าน ตะ นาว, แล ยาย แถม คน นี้ เปน คน เที่ยว ชัก เมีย ชัก ผัว อยู่ ทุก วัน, แล เที่ยว สืบ ไป ทุก บ้าน ทุก เรือน. ถ้า แม้น บ้าน ไหน ผัว ตาย เปน แม่ หม้าย, ก็ ไป หา เอา ผู้ ชาย มา ให้ เปน ผัว แล้ว ก็ ได้ นาย น่า กิน ทุก ครั้ง, แล้ว ยาย แถม คน นี้ เปน คน กว้าง ด้วย, แล มี คน รู้ จัก มาก ด้วย แล ยาย แถม คน นี้ หา กิน ด้วย แม่ สื่อ ทั้ง ตา ปี, ไม่ ได้ หา กิน ด้วย สิ่ง อื่น เลย.

๏ ตำรา น้ำ ขึ้น น้ำ ลง กำหนด ที่ กรุง เทพ ฯ เมื่อ น้ำ เอ่อ ๚ะ

๏ ธรรมเนียม อังกฤษ นับ วัน ตั้ง แต่ เวลา เที่ยง คืน วัน น่า, ไป จน เวลา เที่ยง วัน, เรียก ว่า เวลา เช้า. ตั้ง แต่ เที่ยง วัน จน ถึง เที่ยง คืน เรียก ว่า เวลา บ่าย. ทั้ง สอง นี้ เรียก วัน หนึ่ง, เปน ๒๔ ชั่ว โมง. น้ำ ขึ้น ที่ บางกอก ช้า กว่า ที่ ปาก น้ำ ๒ ชั่ว โมง ๔๕ นาที.

เดือน ยี่ ข้าง ขึ้น

วัน อะไร	กี่ ค่ำ	ขึ้น เมื่อ ไร	ลง เมื่อ ไร	ขึ้น บ่าย เมื่อ ไร	ลง บ่าย เมื่อ ไร
เดือน ยี่	ขึ้น				
วันอาทิตย์	ค่ำ หนึ่ง	ขึ้น ๘ ทุ่ม ๔๕ นาที	ลง เช้า ๓ โมง ๔๕ นาที	ขึ้น บ่าย ๒ โมง ๑๕ นาที	ลง บ่าย ๕ โมง
วันจันทร	๒ ค่ำ	ขึ้น ๙ ทุ่ม ๔๕ นาที	ลง เช้า ๓ โมง ๔๕ นาที	ขึ้น บ่าย ๓ โมง ๑๕ นาที	ลง บ่าย ๕ โมง ๓๐ นาที
วัน อังคาร	๓ ค่ำ	ขึ้น ๑๐ ทุ่ม	ลง เช้า ๔ โมง ๔๕ นาที	ขึ้น บ่าย ๓ โมง ๓๐ นาที	ลง ย่ำ ค่ำ ๓๐ นาที
วัน พุทธ	๔ ค่ำ	ขึ้น ๑๐ ทุ่ม ๓๐ นาที	ลง เช้า ๔ โมง ๔๕ นาที	ขึ้น บ่าย ๔ โมง ๑๕ นาที	ลง ทุ่ม หนึ่ง ๓๐ นาที
วัน พฤหัศ	๕ ค่ำ	ขึ้น ๑๐ ทุ่ม ๑๕ นาที	ลง เช้า ๔ โมง ๓๐ นาที	ขึ้น บ่าย ๔ โมง	ลง ๒ ทุ่ม ๑๕ นาที
วัน ศุกร	๖ ค่ำ	ขึ้น ๑๐ ทุ่ม ๑๕ นาที	ลง เช้า ๔ โมง ๔๕ นาที	ขึ้น บ่าย ๔ โมง ๔๐ นาที	ลง ๓ ทุ่ม
วัน เสาร	๗ ค่ำ	ขึ้น ๑๐ ทุ่ม ๒๐ นาที	ลง เช้า ๔ โมง ๓๐ นาที	ขึ้น บ่าย ๕ โมง ๓๐ นาที	ลง ๔ ทุ่ม
วัน อาทิตย	๘ ค่ำ	ขึ้น ๑๐ ทุ่ม ๓๐ นาที	ลง เช้า ๔ โมง ๔๕ นาที	ขึ้น ย่ำ ค่ำ ๔๕ นาที	ลง ๕ ทุ่ม
วัน จันทร	๙ ค่ำ		ลง เช้า ๔ โมง ๓๐ นาที	ขึ้น ทุ่ม หนึ่ง	
วัน อังคาร	๑๐ ค่ำ		ลง เช้า ๓ โมง ๓๐ นาที	ขึ้น ๒ ทุ่ม ๑๕ นาที	
วัน พุทธ	๑๑ ค่ำ		ลง เช้า ๓ โมง	ขึ้น ๓ ทุ่ม ๓๐ นาที	
วัน พฤหัศ	๑๒ ค่ำ		ลง เช้า โมง หนึ่ง ๓๐ นาที	ขึ้น ๕ ทุ่ม ๑๕ นาที	
วัน ศุกร	๑๓ ค่ำ		ลง เช้า ๒ โมง		
วัน เสาร	๑๔ ค่ำ	ขึ้น ๖ ทุ่ม ๒๐ นาที	ลง เช้า ๒ โมง ๔๕ นาที		
วันอาทิตย	๑๕ ค่ำ	ขึ้น ๗ ทุ่ม ๕๐	ลง เช้า ๓ โมง ๓๐ นาที	ขึ้น ๒ โมง ๓๐ นาที	ลง บ่าย ๓ โมง ๔๕ นาที

๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

เล่ม ที่ ๒ เดือน ยี่ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปี ขาน อัฐ ศก จุลศักราช ๑๒๒๘ เดือน เยนุยุเอริ วัน ที่ ๒๐ กฤษ ศักราช ๑๘๖๗, ใบ ที่ ๒๓

พงษาวดาร อังกฤษ ต่อ ไป

๏ แต่ไล่ ส่งไป ให้ อยู่ใน ประเทศ อเมริกา พัน คน. ครั้น พวก โตรี กระจัด พรัดพราย ไป สิ้น แล้ว, เยมซ์ สตวด จึ่ง มา ถึง ประเทศ สกอต แลนด์, ไม่ พบ พวก โตรี ที่ จะ เปน กำลัง, ก็ เสดจ์ กลับ ไป ประเทศ ฝรั่งเสศ.

๏ ใน คฤสตศักราช ๑๗๒๗ ปี. ยอด เจ้า แผ่นดิน อังกฤษ เสด็จ ไป เมือง แฮนโนเวอ, เสด็จ ไป ถึง เมือง เล็ก น้อย ปลาย เขตร ประเทศ เยอมะนี. ก็ ทรง พระ ประชวน. แต่ มิ ได้ อยุด ประ ทับ, ให้ รีบ ขับ รถ ไป ถึง เมือง ออศซ์เนเบิค, ที่ พระ เจ้า น้อง เธอ อยู่. ประทับ รถ แทบ พระ ทวาร วัง. ข้า ราช การ จึ่ง ทราบ ว่า, พระเจ้า แผ่นดิน สิ้น พระ ชนม์. ยอด เจ้า แผ่นดิน อังกฤษ สวรรคต ใน คฤสตศักราช ๑๗๒๗ ปี. พระ ชนม์ ๖๘ พรรษา, อยู่ใน ราชสมบัติ ๑๓ ปี, มี พระ ราชบุตร องค์ หนึ่ง, พระ ราชธิดา องค์ หนึ่ง.

๏ ฝ่าย ขุนนาง ใน กรุง ลอนดอน ทราบ ข่าว ว่า, พระเจ้า แผ่นดิน สิ้น พระชนม์ เสีย แล้ว, ก็ ราชภิเศก พระ ราชบุตร เปน เจ้า แผ่นดิน, ทรง พระนาม ว่า ยอด ที่ สอง. พระชนม์ ๔๕ พรรษา. ได้ ปก ป้อง ราชสมบัติ สืบ มา.

๏ ครั้น คฤสตศักราช ๑๗๓๖ ปี. ปรินซ์ออฟเวลซ์ พระ ราชบุตร องค์ ใหญ่, ได้รับ เจ้า หญิง ใน ประเทศ เยอมะนี มา เปน พระ ชายา, ใน คฤสตศักราช ๑๗๓๗ ปี. พระ มเหษี สิ้น พระชนม์. แต่ นั้น มา สัก สอง ปี เกิด รบ กัน มาก นัก, เพราะ เอมเปรอเยอมะนี สิ้น พระชนม์, มี แต่ พระ ราชธิดา พระ นาม ว่า มาระยาทะรีซา. ฝ่าย เจ้า ที่ เปน อิเล็กตอ ของ เมือง บะเวรีอา, เหน ว่า สมบัติ ควร จะ ได้ แก่ พระองค์. เหตุ ฉนี้ เจ้า แผ่นดิน ทั้งปวง ใน ประเทศ ยุโรป นั้น ก็ เปน สอง ฝ่าย. ฝ่าย หนึ่ง เข้า กับ อิเล็กเต่อ, ฝ่าย หนึ่ง เข้า กับ มาระยาทะรีซา. แต่ เจ้า แผ่นดิน ฝรั่งเสศ นั้น เข้า ข้าง อิเล็กต่อ. ส่วน เจ้า แผ่นดิน อังกฤษ นั้น เข้า ข้าง ฝ่าย มาระยาทะรีซา. เจ้า แผ่นดิน อังกฤษ ให้ ยก กอง ทัพ หมื่น หกพัน คน ไป ช่วย มาระยาทะรีซา, แล้ว พระองค์ กับ พระ ราชบุตร ที่ สอง, ก็ ยก กอง ทัพ เสด็จ ไป ภาย หลัง.

๏ ฝ่าย เจ้า แผ่นดิน ฝรั่งเสศ ก็ ยก กอง ทัพ ไป ช่วย อิเล็กต่อ. เหตุ ฉนี้ เจ้า แผ่นดิน ทั้งสองฝ่าย, จึ่ง เปน ปฏิปักษ์ รบ พุ่ง กัน, กอง ทัพ อังกฤษ ก็ รบ รุก ล่วง เข้า ไป ใน เขตร แดน ฝรั่งเสศ. ฝ่าย ฝรั่งเสศ ก็ ข้าม มา รบ กวน ประเทศ อังกฤษ อยู่ เนือง ๆ. ส่วน พระ ราชบุตร ของ เยมซ์ ที่ ต้อง นฤเทศ ไป อยู่ เมือง ฝรั่งเสศ นั้น, ทราบ ว่า เจ้า แผ่นดิน อังกฤษ ยก กอง ทัพ ไป ทำ ศึก อยู่ กับ ฝรั่งเสศ, จึ่ง ให้ ชาลีซ์ บุตร ของ พระองค์ ไป ประเทศ สกอต แลนด์, ด้วย เหน ว่า จะ มี ผู้ เข้า เปน พรรคพวก ด้วย มาก. แล้ว จะ คืน เอา ราชสมบัติ ได้ โดย สดวก. ครั้น ข่าว นั้น ทราบ มา ถึง กรุง ลอนดอน, ชาว กรุง ลอนดอน ป่วน อยู่. เพราะ เจ้า แผ่นดิน หา อยู่ ไม่. ขุนนาง ทั้งปวง ที่ อยู่ รักษา พระนคร, จึ่ง บอก ไป ให้ กราบ ทูล พระเจ้า แผ่นดิน, แล้ว ประกาศ ว่า ผู้ ใด อาษา จับ ชาลีซ์ ได้ จะ ให้ เงิน สามหมื่น ปอน.

๏ ฝ่าย ชาลีซ์ ล่วง เข้า มา ถึง เมือง เอ็ดดินเบอระ, เปน เมือง หลวง ใน สกอตแลนด์. ได้ เมือง นั้น ยัง แต่ ค่าย ใน เมือง นั้น. นาย ทหาร ใน ค่าย ไม่ ยอม. ขณะ นั้น มี กอง ทัพ ของ เจ้า แผ่นดิน ยก มา ช่วย เมือง นั้น. ชาลีซ์ ออก ไป ต่อ ตี ได้ ไชย ชำนะ, แล้ว ล้อม ค่าย ใน เมือง นั้น ไว้, นาย ทหาร ใน ค่าย จึ่ง ร้อง ออก มา ว่า, ถ้า ขืน จะ ล้อม ไว้ จะ เอา ไฟ เผา ค่าย นี้ เสีย. ไม่ ยอม ให้ ชาว สกอตแลนด์ เสีย ดาย ค่าย นั้น, ก็ พา กัน อ้อน วอน ชาลีซ์ มิ ให้ ล้อม ไว้. ชาลีซ์ หวัง จะ เอา ใจ คน เหล่า นั้น, ก็ ให้ เลิก เสีย มิ ให้ ล้อม ไว้. ฝ่าย เจ้า แผ่นดิน ฝรั่งเสศ ทราบ ว่า ชาลีซ์ จะ ได้ การ, ก็ จัด เครื่อง อาวุธ กับ นาย ทหาร ส่ง ไป ให้ ชาลีซ์, แล้ว สัญญา นัด หมาย ว่า จะ ให้ กอง ทัพ ยก ไป ช่วย. ชาลีซ์ ได้ เครื่อง อาวุธ กับ นาย ทหาร

แล้ว, ก็ ยก ล่วง เข้าไปใน แดน อังกฤษ, ยังทาง อีก สัก สาม ราตรี จะ ถึง กรุง ลอนดอน.

๏ ฝ่าย เจ้าแผ่นดิน อังกฤษ ทราบ ความ ใน หนังสือ บอก นั้น แล้ว, ก็รีบ เสด็จ กลับ มา กรุง ลอนดอน. แล้ว จัด กอง ทัพ ยกไป กำจัด ชาลี่ซ์, พระองค์เสด็จ นำ หน้า ทหาร. ฝ่าย กอง ทัพ ชาลี่ซ์มิได้ เหน กอง ทัพ ฝรั่งเศศยก มาช่วย ตาม สัญญา ก็ ตกใจ กลับไป เสีย มาก คน. ชาลี่ซ์ เหน อัง นั้น ก็ เสียพระ ไทย กลับ ไป เมือง สกอตแลนด์. กอง ทัพ อังกฤษ ตาม ไป ทัน ได้ รบ สู้. ชาลี่ซ์ เสีย ที ขับ ม้า หนีไป ได้, เที่ยว ซุ่ม ซ่อน อยู่ ที่ภู เขา ใน ประเทศ สกอตแลนด์ห้า เดือน, ก็ ลง เรือ หนี ไป เมือง ฝรั่งเศศได้. พวก อังกฤษ ที่ เปน ขบถ เข้า กับ ชาลี่ซ์ นั้น, พระเจ้า แผ่นดินให้ ประหาร ชีวิตร เสีย บ้าง, ไล่ ส่ง ไปให้ อยู่ใน ประเทศ อะเมริกา บ้าง.

ความ ฟ้อง

๏ ด้วย มี พระ บรมราชองการ โปรด, เกนท ให้ข้า ทูลออง ทุลี พระบาท ผู้ น้อย ผู้ ใหญ่, กระทำ รูป สัตว การ พระ สพ ใน พระ บวรราชวัง. ผู้ ซึ่ง ถูก เกนท นั้น บริบูรณ์ อยู่, ก็ได้ จ้าง เหมา กับ ผู้ รับ จ้าง, ที่ มี ช่าง ได้เคย ทำ ซึ่ง ถูก เกนท แต่ ครั้ง งาน ก่อน ๆ, ได้ ฉลอง พระ เดช พระ คุณ มา ก็ มิได้ จ้าง กระทำ ของ ตัว เอง. บุศบก แล เกี้ยว ซึ่ง ตั้ง บน หลัง รูป สัตว นั้น. กระทำ ลาย อังกฤษ เดิน เม็ด. แต่ ครั้ง กรม หมื่นณรงบริรักษ เปน แม่ กอง นั้น, ได้เอาช่าง หลวง มา ผูก ลายแล้ว ก็ ลง ชุด กระดาด เสน แจก ตาม ประดา ผู้ ที่ ถูก เกนท. แล้ว ก็ ปิด ลาย อังกฤษ บุษบก แล เกี้ยว ตั้ง ไว้ เปน ตัว อย่าง สิ่ง ละ หลัง, ผู้ ที่ ถูก เกนท ก็ ได้ ดู ตัว อย่าง.

๏ ครั้ง นี้ อ้าย แดง ลูก อ้าย เฉยระบาด หม่อม ไกรษร เปน ข้าใน กรม, เปน คน สูบ ฝิ่น วัน ละ สอง สลึง ๆ เพื้อง ทุก วัน มิได้ ขาด, เปน นาย ช่าง ผูก ลาย อังกฤษ บุษบก แล เกี้ยว, เปน แม่ กอง ควบ คุม ดู แล สิทธิ์ ขาด อยู่ใน นั้น. ผู้ ที่ ต้อง เกนท จึ่ง ขอ ลาย แบบ กระดาด เสน, จะ ลง แบบอังกฤษ เดิน เม็ด, ก็ หา ให้แบบ กระดาด เสนไม่. พูดเกี่ยง จะ เอา เงิน, ผู้ ที่ ต้อง ทำ ก็ พา กัน ว่า แต่ ครั้ง กรมหมื่นณรงบริรักษ เปน แม่ กอง, ท่าน แจก แบบ ลาย กระดาด เสน ทุก คน. อ้าย แดง จึ่ง ว่า กรมณรง แจก ก็ ภา กันไป เอา ที่ กรมณรง เถิด, ข้า มิ ใช่ ข้า ของ เจ้า จะ ได้มา นั่ง ชุด ลาย กระดาด เสน แจก เจ้า, ทำไม่ เหมือน ของ ข้า ที่ ข้า รับ จ้าง เขา ข้า จะ เลิก เสีย. จะ เกาะ เอา ตัว ขัง ตราง จะ ปรับ เอา, ผู้ ที่ ต้อง ทำ ก็ เปน จนใจ อยู่, แบบ อย่าง ก็ มิได้ เหน, การ ก็ จวน เข้า ครั้น จะ ทำ เอา ดี งาม แต่ ตาม ใจ ของ ตัว, ก็ กลัว ว่า จะ ติ จะ แกะ เลิก เสีย, จะ เกาะ เอา ขัง ตราง จะ หา ทัน ราชการ ซึ่ง จะ แห่ไม่. จึ่ง ภา กัน ซื้อ แบบ กะดาด เสนไป ลง อังกฤษ เดิน เมด คิด เอา ลาย บุษบก บาท หนึ่ง ลาย เกี้ยว บาท หนึ่ง เอา เรียง หลัง ตาม ประดา ที่ ผู้ ต้อง เกนท ทำ เอง นั้น หลวง ยุทสาระสักดิ์, หลวง มณเฑียร บริบาล, ใน พระ บวรราชวัง เปน ตัวได้ เสีย เงิน คลบาท ซื้อ แบบ ลาย กระดาด เสน จาก อ้ายแดง. แลผู้ ที่ ต้อง เกนท ทำ เอง นั้น ก็ ซื้อ ลาย กระดาด เสน ตาม กัน เปน หลาย คน. หมื่น ปราบ ไภยรี ปลัด กรม, เปน แม่ กอง ดู ตัว รูป สัตว. กับ อ้าย แดง เปน กลม เกลียว กัน อ้าย แดง ว่า อย่าง ไร ก็ กระทำ ตาม อ้าย แดง. ผู้ ที่ ถูก เกนท จ้าง เหมา กับ ตัว ก็ เปน ดี, ที่ ทำเอง นั้น ก็ คอย ตะแคะ ตะแคง เปน เชิง, ติให้ รื้อ เสีย เขา ทำ ได้ อย่าง แล้ว, ก็ไม่ เอา แกลง ติ จะ เอาขวาน ฟัน. แล้ว ให้เกาะ เอา ขัง ตราง เอา ข้า เกาะ อีก, แต่ แรก เกาะ ให้ มา ลง มือ ทำ ครั้ง หนึ่ง. ติ ตัว รูป สัตว ว่า ไม่ ดี เกาะ อีก เอา ค่า พูก คอ อีก, ผู้ ที่ ทำ ก็ ได้ ความ เดือด ร้อน นัก, ต้อง เสีย เงิน ให้ เปน ค่า ติ. หลวง ณเรนชาติสังหาร ทำ รูป สัตว สาม รูป เสีย เงิน ค่า ติ ให้ รูป ละ สามสิบ บาท, สอง รูป เปน เงิน หกสิบ บาท, รูป หนึ่ง เสียสี่สิบ บาท, เข้า กัน สาม รูป เปน เงิน ร้อย บาท, จึ่ง ได้ ทำ เปน ปรกติ. อ้าย แดง หมื่น ปราบ ไภยรี นาย โพผู้ คุม กระทำ ครั้ง นี้ เหมือน ยัง หม่อม ไกรษร แจก เบี้ย วัด รวม ชัก ค่า ปาก ถุง, แต่ ยัง เปน กรมหลวง อยู่ นั้น ได้ ค้า ตเภา บน หลัง รูป สัตว ที่ หนึ่ง. การ ครั้ง นี้ สมเด็จ พระ เจ้า น้อง ยา เธอ เจ้า ฟ้ามหามาลา พระเจ้า ลูก ยา เธอ กรมหมื่น มเหศวรศิววิลาศ ทราบ อยู่ เตม พระ ทรวง ทั้งสอง พระองค์ แล้ว.

๏ ข้อ ความช่าง บน นี้ ไม่ ใช่ ความ เอดิทอร์, เปน คำ ไทย ผู้มี ชื่อให้ ลง. เจ้า ของ ขอ ให้ ลง, ข้าพเจ้า จึ่ง ลง ตาม.

ข่าว มา ทาง เทลิแครฟ คัด ออก จาก จดหมาย เหตุ สิงคโปร์

๏ ลอนดอน เดือน ๑๒ ขึ้น ๒ ค่ำ, ข่าว ว่า ปรินเซสแดก มา ลูก เจ้า เมือง เดนหมาก ได้ ตั้ง เปน ภรรยา ซิซาริวิศ อัน เปน บุตร ที่ หนึ่ง ของ เอมปีรอ เมือง รัศเซีย.

๏ ลอนดอน เดือน ๑๒ ขึ้น ๓ ค่ำ, ข่าว ว่า เกิด พยุห์ ใหญ่ น่า กลัว, ที่ ตำบล นัดซอ แขวง เมือง เยอมะนี. อนึ่ง การ ขบถ ที่ เกาะ แกนเดีย มี การ ประกาศ ว่า จะ อยุด เสีย เพื่อ จะ ได้ เปน ประโยชน แก่ พวก ขบถ.

๏ ลอนดอน เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๐ ค่ำ, ข่าว ว่า คอเวอแมนต์ เมือง อังกฤษ แล อะเมริกา ยัง กำลัง ชำระ ความ, ที่ เรือ อาละ บามา ที่ เปน ไพรเวเทียของ พวก ขบถ เมือง อะเมริกา ไป ทำ ลาย เรือ ค้า ขาย นั้น, ดู เหมือน อังกฤษ จะ ยอม ใช้ ราคา เรือ แล ทรัพย สิ่ง ของ ที่ ได้ ทำลาย นั้น หมด.

๏ ลอนดอน เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๒ ค่ำ, ข่าว ว่า เซนนิรัล เซอมัน จะ ค้าง อยู่ใน เมือง เมกสิโก, กว่า ยอเร็ศ เจ้าเมือง ริปับลิก นั้น จะ ตั้ง มั่นคง ขึ้น. อนึ่ง เมือง ปรอศเซีย, ยังไม่ ยอม เพื่อ จะ เปน ไมตรีใน การ ซื้อ ขาย กัน กับ เมือง ออศเตรีย.

๏ อนึ่ง ปรินซิกแดกมา นั้น, ลูก เจ้า เดนหมาก ยัง ประชวน อยู่ การ วิวาหะ ต้อง เลื่อน ผัด ไป.

๏ ลอนดอน เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๔ ค่ำ, ข่าว ว่า มิศเตอเอศ, ฟิทศิเคอรัลด์, ได้ ตั้ง เปน เจ้า เมือง บำเบ.

๏ ชาว เมือง อังกฤษ ประชุม กัน มาก มาย ที่ เมือง มันเจศ เตอ เลี้ยงโต๊ะ กัน, ว่า กล่าว กัน ว่า คอเวอแมนต์ จำ เปน ยอม ให้ ฝูง ราชฎร เข้า ใน การ เลือก ขุนนาง.

๏ ลอนดอน เดือน ๑๒ ขึ้น ค่ำ หนึ่ง. ข่าว ว่า เกิด การ ขบถ ใน เมือง สะเปน. อนึ่ง เอมปีรอ แมคมิเลียน เจ้า เมือง เมก ศิโก, จะ ละ ทิ้ง เมือง เมกศิโก กลับ มา ยัง ประเทศ ยูโรป.

๏ ลอนดอน เดือน ๑๒ แรม ๒ ค่ำ, ข่าว ว่า ปาเลเมนต์ เมือง เยอมะนี จะ ประชุม กัน เดือน ยี่ แรม ๑๒ ค่ำ.

๏ อนึ่ง เมือง เดะเก ยัง กำลัง ทำ กฎหมาย คอนสติตูชัน เพื่อ จะ ได้ ครอง เมือง ตาม คอนสติตูชัน นั้น. อนึ่ง เคอโลเนล ยอด อรด ได้ ตั้ง เปน เจ้า เมือง สิงคโปร์ แล เมืองมะละกา, แล เมือง ปีนนัง.

๏ ลอนดอน เดือน ๑๒ แรม ๕ ค่ำ, ข่าว ว่า พวก ขบถ ชื่อ ฟีเนียน ที่ เมือง ไอยะแลนด์, น่า กลัว ว่า จะ เกิด ขบถ, คอ เวอแมนต์อังกฤษ จึ่ง ยก ทัพ ไป ดู, ยกไป ถึง ประเทศ ไอยะ แลนด์ ไป คอย ระวัง ดู.

๏ ลอนดอน เดือน ๑๒ แรม ๗ ค่ำ, ข่าว ว่า เซนนิรันเซอ มัน, ไป เมือง เมกศิโก แล้ว คง มี ทัพ อะเมริกา ยก ไป ช่วย ริปับลิก เมือง เมกสิโก.

๏ อนึ่ง พวก ทัพ เมือง เมกสิโก ก็ ตี ได้ เมือง มัตตะมอรัศ แล้ว.

๏ อนึ่ง ข่าว ว่า แมกศมิเลียน เจ้า เมือง เมกศิ โก ยัง กำลัง โดยสาร มา ประเทศ ยูโรป.

๏ ลอนดอน เดือน ๑๒ แรม ๑๒ ค่ำ, ข่าว ว่า เปรศิเดนต์ ยอนซัน, มี ราช กำหนด ออก มา แล้ว ตาม ธรรมเนียม ปี ละ หน. เปน ใจ ความ ว่า, ที่ เปรศิเดนยอนซัน ได้ เคย คิด ราชการ มา แต่ ก่อน นั้น เหน ดี อยู่ แล้ว, ควร ที่ คอนเกรศ จะ ยอม ตาม. อนึ่ง บาญชีย เมือง ยูใน ติศเตศ ใน ปี ๑๘๖๖ นั้น, เงิน เหลือ ใช้ เปน พัน ๕๘๐ แสน เหรียน. อนึ่ง เมือง ใน ประ เทศ ยูโรป ใน ปี นั้น สำแดง อัชฌาไศรย นับ ถือ เมือง อเมริกา มาก ยิ่ง กว่า แต่ ก่อน. อนึ่ง เมือง ฝรั่งเสศ การ ที่ จะ เลิก ทัพ กลับ มา จาก เมือง เมกสิโก มา ยัง ประเทศ ยูโรป นั้น, ฝรั่งเสศอยาก จะ ผัด ไป ต่อ เดือน ๕ เดือ ๖ ปี น่า. แต่ เมือง ยูใน ติศเตศ ไม่ ยอม. อนึ่ง เมือง อังกฤศ ยอม ปฤกษา กัน ด้วย จะ รับ ใช้ ราคา เรือ ที่ ค้า ขาย กับ ทั้ง ทรัพ สิ่ง ของ, ซึ่ง เรือ ไพรเวเทีย อาลบา มา ได้ ทำลาย นั้น. ดู เหมือน จะ ใช้ ราคา เรือ นั้น หมด.

๏ ลอนดอน เดือน ๑๒ แรม ๑๔ ค่ำ, อังกฤษ ยก กอง ทัพ ไป ยัง เมือง ไอยะลันด์ อีก สอง กอง. อนึ่ง พวก ฟีเนียน ขบถ กำเริบ ขึ้น. อนึ่ง บิศมาก ผู้ สำเร็จ ราชการ เมือง ปรอศเซีย หาย โรค ดี แล้ว. คอเวอแมนต์ ฝรั่งเสศ มี หนังสือ สั่ง ให้ กอง ทัพ ที่ เมือง เมกศิโก ให้ กลับ มา ยัง เมือง ฝรั่งเสศ ให้ ได้.

ข่าว มา โดย หนังสือ จดหมายเหตุ ปารีศ

๏ ว่า เอมปีรอ นาโปเลียน, ได้ ทำ ปืน ใหม่ ได้ ยัด คิน ทาง ท้าย เรียก ว่า ไรเฟิ้ล, เปน ปืน เบา นัก มี รับ สั่ง ให้ ทำ ปืน นั้น มาก มาย เพื่อ จะ ให้ ทัพ ฝรั่งเสศ ได้ ไป ทั่ว ทุก คน. ข่าว

ว่า จะ ให้ ทหาร ม้า ได้ ปืน นั้น ทุก ตัว คน. ข่าว ว่า ถ้า ทหาร ถือ ปืน นี้ ไป, ทัพ ฝรั่งเสศ จะ มี กำลัง มาก มาย กว่า พวก ปรอศ เซีย ที่ ชนะ เมือง ออศเตรีย นั้น อีก.

ข่าว พม่า

๏ ว่าเกิด เปน ความ ศุข แล้ว, เมือง พม่า ยอม ทำไม ตรีใหม่ แก่ อังกฤษ. ข่าว ว่า ข้อ ไมตรี นั้น จะ เปน ประโยชนะ แก่อังกฤษ นัก, แล้ว เมือง พม่า จะ ได้ ความ ศุข มาก ด้วย.

ข่าว กรุงเทพ ฯ

๏ เรือ เจ้า พระยา ออก จาก เมือง สิงคโปร์, เดือน อ้าย แรม ๑๔ ค่ำ เวลา ๔ ทุ่ม ครึ่ง, ถึง หลัง เต่า เดือน ยี่ขึ้น ๕ ค่ำ เวลา ๔ ทุ่มช้า ไป เพราะ ทวน ลม กล้า ใน ทเล จีน. มา ถึง อ่าว ทเล ไทย, เรือ ก็ แล่น สบาย ถึง บางกอก ขึ้น ๖ ค่ำ เวลา สี่ โมง เช้า. คน ชาติยูโรปโดยสาร มา ๑๐ คน. คือ เจ้า ฝรั่งเสศ องค์ หนึ่ง, ชื่อ ดุกออฟเปนเตอา คน หนึ่ง, คอนตี โย วัว คน หนึ่ง, มนเซียพั่นเวน คน หนึ่ง, มะดำแกรนปรี หญิง คน หนึ่ง, คน ใช้ สอย ของ มะดำแกรน ปรีคนหนึ่ง, ภรรยา ของ หมอ แกมเบอ กับ ลูก สอง คน. แลมิศเตอ เยเมก เกลน คน หนึ่ง, ลูก ผู้ ชาย ของ มนเซียละมาศ คน หนึ่ง, นอก นี้ มี คนโดยสาร อีก ๓๐ คน เปน ชาติ ต่าง ๆ.

เรือ รบ อะเมริกา

๏ ชื่อ ซินันโดอา, มา ถึง ที่ หลัง เต่า เดือน ยี่ ขึ้น ๙ ค่ำ กับตัน ชื่อ เยอาร์ โคลซ์เบอโร. เรือ ลำ นั้น ต่อ ที่ เมือง ฟีละเดล เฟีย คฤสตศักราช๑๘๖๒. คอเวอแมนต์ลง ทุน๑๕๐ แสน เหรียน นับ ทหาร ทั้ง ตัว นาย หมด ด้วย กันเปน ๒๕๐ คน, มี ปืน ใหญ่ ๑๐ บอก. มีไม้ ที่ หัว เรือ เรียก ว่า แรม สำรับ โดน เรือ แห่ง พวก ฆ่าศึก. ไม้ นั้น ยาว ๓๐ ฟิต เปน ไม้ ทั้ง แท่ง แล เหล็ก ลำ เรือ นั้น หุ้ม ด้วย เหล็ก หนา ๔ นิ้ว อังกฤษ, ประมาณ ๕ นิ้ว ไทย. แต่ หา ได้ หุ้ม ตลอด ไม่. เรือ นั้น เปน เรือ แล่น ด้วย ไฟ ได้ โมง ละ ๑๓ ไมล์ ครึ่ง. กิน ถ่านใน ๔.๘ ชั่ว โมง, น้ำ หนัก ๔๖ ตอน เรือ ลำ นั้น แล่น ออก จาก เมือง อะเมริกา ประมาณ ๑๔ เดือน แล้ว, เพื่อ จะ แล่น รอบ โลกย์ ได้ แวะ เข้า เมือง ๑๔ แห่ง แล้ว. เรือ ลำนี้ ได้ เข้า ใน การ รบ เมือง ฝ่าย ขบถ ที่ เมือง อะเมริกา คือ บ้อม ฟิตเซอ, แล เมือง วิลมิงตอก, เปน การ รบสาหัศได้ ชนะ มา สอง ครั้ง.

การ รับ บันทุก เรือ ไป นอก

๏ เรือ อำเบิก ชื่อ โดโรเทีย จะ ไป ฮองกง, บันทุก เข้า ได้ ๙ พัน ๕๐๐ หาบ. บันทุก ใน จะ เอา หาบ ละ ๔๒ เซนต์ ครึ่ง, บันทุก ข้าง นอก หาบ ละ ๓๗ เซนต์ ครึ่ง.

๏ เรือ แฮนโนเวอ. ชื่อ เซลลี จะ ไป ฮองกง. บันทุก เข้าได้ ๗ พัน ห้าร้อย หาบ, บันทุก ใน หาบละ ๔๕ เซนต์.

๏ เรือ ดัช ชื่อ เบงคาเลน จะ ไป ฮองกง, บันทุก เข้าได้ หก พัน ห้าร้อย หาบ, บันทุก นอก หาบละ ๔๐ เซนต์.

๏ เรือ อังกฤษ ชื่อ เจ้าฟ้า จะ ไป เมือง สิงคโปร์, บันทุก เข้า ๔ พัน ๘ ร้อย หาบ, บันทุกใน หาบละ ๒๗ เซนต์ ครึ่ง.

๏ เรือ อังกฤษ ชื่อ ซีซาระ, จะ ไป เมือง สิงคโปร์, บันทุก เข้าได้ ๗ พัน ๒ ร้อย หาบ, บันทุก ใน หาบละ ๒๕ เซนต์.

๏ เรือ ปรอศเซีย. ชื่อ คาละวิลเฮม จะ ไป สิงคโปร์, บันทุก เข้าได้ ๔ พัน ๖ ร้อย หาบ, บันทุก ใน หาบละ ๒๘ เซนต์.

๏ เรือ อำเบิก. ชื่อ อาลิศ ไป สิงคโปร์, บันทุก เข้า ได้ห้า พัน หาบ, บันทุก ใน หาบละ ๒๕ เซนต์.

๏ เรือ ดัชะชื่อ แอดมิรัลดีวินเตอ จะ ไป นิงโป. บันทุก เข้าได้ หมื่น หาบ, บันทุกใน หาบละ ๕๐ เซนต์. ข้าง นอก หาบละ ๔๔ เซนต์.

๏ เรือ อะเมริกันชื่อ บังเกอฮิล. จะ ไป เมือง ฮองกง. บันทุก เข้า ได้ สองหมื่น ห้า พัน หาบ, บันทุกใน ๓๐ เซนต์. ข้าง นอก ๒๔ เซนต์.

๏ เรือ อังกฤษ ชื่อ แกบซิงมูล จะ ไป ฮองกง. บันทุก เข้า ได้ หมื่น หาบ, บันทุกใน หาบละ ๔๐ เซนต์. บันทุก พริก ไทย แล ฝาง หาบละ ๕๐ เซนต์.

๏ เรือ อังกฤษ ชื่อ นรฮำ จะ ไป ฮองกง. บันทุก เข้าได้ ๘ พัน ๕ ร้อย หาบ, บันทุกใน นอก เหมา กัน หาบละ ๔๐ เซนต์.

๏ เรือ อังกฤษ ชื่อ เอมบีรอ จะ ไป ฮองกง. บันทุก เข้า

ได้ ๙ พัน ๕ ร้อย, ข้าง ใน ข้าง นอก เหมา กัน หาบละ ๔๐ เซนต์.

๏ เรือ อังกฤษ ชื่อ อิศเทินสะตา ไป ฮองกง. บันทุก เข้า ได้ ๘ พัน ห้าร้อย หาบ, ข้าง ใน ข้าง นอก เหมา กัน หาบละ ๔๐ เซนต์.

๏ เรือ อังกฤษ ชื่อ วิลศะโล จะ ไป ฮองกง. บันทุก เข้า ได้ หมื่น หาบ, บันทุก ใน ๔๐ เซนต์, บันทุก นอก ๓๗ เซนต์ ครึ่ง.

๏ เรือ อังกฤษ ชื่อ มาซีดอน จะ ไป ฮองกง. บันทุก เข้า หมื่น ๕๐๐ หาบ, ข้าง ใน หาบ ละ ๔๐ เซนต์, ข้าง นอก หาบละ ๓๗ เซนต์ ครึ่ง.

๏ เรือ อังกฤษ ชื่อ เอซิฟอร์เดศคิว. จะไป ฮองกง, บันทุก เข้า ได้ หมื่น สอง พัน หาบ, ข้าง ใน หาบ ละ ๔๐ เซนต์, ข้าง นอก หาบละ ๓๒ เซนต์ ครึ่ง.

๏ เรือ อังกฤษ ชื่อ อำมิศัศะ จะ ไป ฮองกง. บันทุก เข้า ได้ หมื่น ๓ พัน หาบ, เหมา เปน เงิน ๔ พัน ๗๐๐ เหรียน,

๏ เรือ อำเบิก ไป ฮองกง. บันทุก เข้า ได้ ๔ พัน ๒๕๐ หาบ, บันทุก ใน หาบละ ๔๕ เซนต์.

๏ เรือ ปรอศเซีย ชื่อ เมดิลละเด ไป ฮองกง. บันทุก เข้า ได้ ๗ พัน ๕๐๐ หาบ, บันทุก ใน นอก เหมา กัน หาบละ ๔๔ เซนต์.

๏ เรือ อังกฤษ ชื่อ เบิชะโกรพี. ไป ฮองกง บันทุก เข้า ได้ หมื่น หาบ, บันทุก ใน หาบละ ๓๗ เซนต์ ครึ่ง, ข้าง นอก หาบละ ๓๒ เซนต์ ครึ่ง.

๏ เรือ อังกฤษ ชื่อ เซนตูรีอัน ไป ฮองกง. บันทุก เข้า ได้ หมื่น ๔ พัน หาบ, บันทุก ใน หาบละ ๓๕ เซนต์, ข้าง นอก หาบละ ๓๐ เซนต์.

ราคา สินค้า ฮองกง

๏ ฮองกง เดือน อ้าย ขึ้น ๗ ค่ำ. การ ค้า ขาย ที่ ฮองกง ไม่ สู้ ดี มาก, เพราะ ข่าว ที่ มา แต่ ประเทศ ยูโรป, เปน ข่าว ไม่ ดี แก่ การ ค้า ขาย.

๏ ราคา เข้า ใน ๑๕ วัน นั้น ไม่ ยั่งยืน, ราคา เข้า ถูก อยู่.

๏ เข้า บังกล่า, หาบละ ๒ เหรียน ๓๐ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๖๐ เซนต์. เข้า รางกุ้ง หาบละ เหรียน ๘๕ เซนต์, แล สอง เหรียน ๑๐ เซนต์. เข้า อาระกัน หาบละ เหรียน ๘๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๑๐ เซนต์. เข้า สยาม หาบละ สอง เหรียน แล สอง เหรียน ๕ เซนต์. เข้า ไซ่ง่อน หาบละ สอง เหรียน แล ๒ เหรียน ๒๐ เซนต์.

๏ พริก ไทย ดำ หาบละ ๖ เหรียน ๕๐ เซนต์, แล ๖ เหรียน ๗๐ เซนต์.

๏ หมาก แห้ง หาบละ ๒ เหรียน ๘๐ เซนต์, แล ๔ เหรียน ๖๐ เซนต์.

๏ ตะกั่ว นม หาบละ ๖ เหรียน ๑๐ เซนต์, แล ๖ เหรียน ๖๐ เซนต์.

๏ ตะกั่ว เหรียบ หาบละ ๒๐ เหรียน, แล ๒๑ เหรียน ๕๐ เซนต์.

๏ เหล็ก วิลาศ หาบละ ๖ เหรียน แล ๖ เหรียน ๒๐ เซนต์.

๏ ปรอด หาบละ ๖๗ เหรียน แล ๖๘ เหรียน.

๏ ถ่าน หิน อังกฤษ หาบ ละ ๑๒ เหรียน แล ๑๓ เหรียน ๕๐ เซนต์.

๏ ถ่าน ออศตราเลียน หาบละ ๘ เหรียน แล ๙ เหรียน ๕๐ เซนต์.

คำให้พร ใน หลวง

๏ ข้าพเจ้า ผู้ เจ้า ของ จดหมาย เหตุ, ได้ รับ หนังสือ ใน หลวง สำรับ อวยพร ผู้ใหญ่ ผู้น้อย ต่าง ประเทศ, ที่ ท่าน ได้ ทรง โปรด เอา ไว้ เปน ซอย กัน, เปน ความ อวยพร แก่ ท่าน ทั้งหลาย สำรับ ปี ใหม่. เปน ใจ ความ ว่า ขอ ให้ ท่าน ทั้งหลาย เปน ศุข ตลอด ปี นี้, แล อีก หลาย ปี ต่อ ไป ข้าง น่า. หนังสือ นั้น มี พระราชหรรถ เลขา ลง ชื่อ ข้าพเจ้า, ที่ ในหลวง ได้ ทรง โปรด ดั่ง นั้น. ข้าพเจ้า คิด ถึง พระเดช พระคุณ. จึ่ง ขอ พระเจ้า ได้ ทรง โปรด ในหลวง แล พระเจ้าลูก เธอ ทุก ๆ พระองค์ แล พระ สนม ทุก ๆ คน, ให้ มี ความ ศุข ตลอด ปี ใหม่ นี้, แล ตลอด ไป ข้าง น่า อีก หลาย สิบ ปี, เปน ความ จริง ในใจ ข้าพเจ้า.

การ สำแดง ของ ปลาด ที่ เมือง ปารีด

๏ เรา ได้ ยิน ข่าว ว่า ใน หลวง ได้ ตั้ง พระยาสุริยวงษ วัยวัฒ, ไป เมือง ปารีด ไป ดู ของ ปลาด ๆ ที่ เมือง ปารีด ต่าง พระเนต

พระยา สุริยวงษวัยวัฒ ได้ ลง กำปั่น เจ้า พระยา, ณวัน อาทิตย เดือนยี่ ขึ้น ๑๕ ค่ำ. เมียใหญ่ ของ ท่าน ก็ ไป ด้วย คน หนึ่ง, กับ หญิง คนใช้ หลาย คน. แล ครู แตร ชื่อ มิศเตอ ซีฮิวเอศชัน เปน เสมียนไป ด้วย. จะไป ถึง เมือง สิงคโปร์ แล้ว, จะ ลง เรือ กลไฟ อังกฤษ ฤๅ ฝรั่งเสศไป ยัง กรุง ปารีศ.

การ วัด เขตร แดน สยาม กับ เขตร แดน พม่า

๏ เราได้ ยิน ข่าว ว่า, กัปตัน เอ เอชิ แยก เปน นาย พวก อินชะเนีย หลวง ฝ่าย อังกฤษ. ออก จาก กรุง เทพ ฯ ใน เดือน อ้าย ข้าง แรม จะ ไป เมือง เพชบุรี, แล้ว จะ ไป ยัง แดน ต่อ แดน. มี ขุนนาง ฝ่าย สยาม ไป ด้วย สอง คน สาม คน, ถึง เมือง เพชรบุรี แล้ว. คอเวอแมนต์ สยาม จัดแจงให้ มี ช้าง หลาย ตัว มา รับ. กัปตัน แยก ยัง หา พร้อม ที่ จะ ขึ้น ขี่ ช้าง ไป, คอย สอง วัน สาม วัน ช้าง ก็ หาย ไป หมด. กัปตัน ต้อง คอย อีก ๗ วัน ไม่ สบาย ใจ นัก กว่า ช้าง กลับ มา, แล้ว ก็ ไป เดือน ยี่ ขึ้น สี่ ค่ำ.

กลไฟ สยามใหม่

๏ เราได้ ยิน ข่าว ว่า, คง มี เรือ กลไฟ ชื่อ สะตีเมอ สยาม อีก ลำ หนึ่ง เปน เรือ ใหม่, แทน เรือ ที่ มี ชื่อ นั้น, ที่ เสีย ไป ที่ ทาง จะ ออก จาก มระแมน ไป กาละกะตา เมื่อ ปี กลาย นี้.

กลไฟ ชื่อ ยาปั้น

๏ อนึ่ง เรือ กลไฟ ชื่อ ยาปั้น, ที่ มี ข่าว มา บอก ว่า จะ มา ถึง กรุงเทพ ฯ เดือน ยี่ ขึ้น ๑๐ ค่ำ, จะ เดิน ทาง สิงคโปร์ มา กรุงเทพ ฯ รับ ส่ง สินค้า แล คน โดยสาร นั้น. ข่าว ว่า ผัด ไป ถึง เดือน สาม กลาง เดือน แล้ว จะ มา รับ การ นั้น.

ความ กงสุล ฝรั่งเสศ กับ หมอ ปรัดเล

๏ ก็ ควร ที่ เรา ผู้ เจ้า ของ จดหมายเหตุ จะ ให้ คน ทั้งปวง รู้ ว่า, มนเซียออบาเร กงสุล ฝรั่งเสศ, ขอ ให้ กงสุล อะเมริกา นัด ว่า ความ กัน. หนังสือ กงสุล มา ถึง ข้าพเจ้า ณเดือน อ้าย แรม ห้า ค่ำ, ใน หนังสือ นั้น สั่ง ให้ หมอ มา ต่อ น่า กงสุลอะเมริกาณวัน พฤหัศเดือน อ้าย แรม ๑๒ ค่ำ เวลา เช้า ๔ โมง, เพื่อ จะ ชำระ ความ นั้น. ใน วัน นั้น กงสุล ฝรั่งเสศ แล ข้าพเจ้า, ก็ ไป ต่อ น่า กงสุลอะเมริกา. กงสุล ฝรั่งเสศ จะ เอา เงิน ปรับ ไหม แต่ ข้าพเจ้า พัน ๕๐๐ เหรียน, เพราะ ว่า ข้าพเจ้า ได้ ลง พิมพ์ อังกฤษ เปน ใจ ความ ว่า, มนเซียออบาเร ใน วัน ที่ เฝ้า น่า พระธินั่งสุทัยสวรย นั้น, กงสุล อยิบ หนังสือ ฉบับ หนึ่ง จาก กะเป๋า เสื้อ ถวาย ใน หลวง, แล้ว พูด อยาบ คาย ว่า เจ้า พระยา ศรีสุริยวงษ ต่าง ๆ. เปน เนื้อ ความ ว่า เมื่อ เจ้า พระยา ศรีสุริยวงษ ยัง ได้ โปรด ตั้ง อยู่ ที่ ของ ท่าน, เมือง ฝรั่งเสศ กับ เมือง สยาม จะ อยู่ เปน สุข กัน มิได้. ต้อง บังคับ ให้ ท่าน เจ้า พระยา ศรีสุริยวงษ ถอม ตัว ลง, ถ้าไม่ ฉนั้น จะ เกิด ความ น่า กลัว นัก. มี คน บอก ว่า มนเซียออบาเร องอาจ ว่า, ถ้า ใน หลวง จะ โปรด มนเซียออบาเร ๆ จะ บอก ชื่อ คน ที่ ควร จะ ยก ขึ้น แทน, มี คำ ฟ้อง แต่ เท่า นั้น. ใน วัน เดือน อ้าย แรม ๑๒ ค่ำ นั้น, ก็ ยัง หา ได้ ตัด สิน ความ ไม่, เพราะ หมอ ปรัดเล ผัด ไป ว่า พยาน ยัง หา พร้อม ไม่. กงสุล อะเมริกา จึ่ง ให้ ผัด ไป ถึง ณวัน จันทร เดือน ยี่ แรม ค่ำ หนึ่ง.

คลอง ขุด ใหม่ ถึง แม่ น้ำ ท่า จีน

๏ เรา ได้ ยิน ข่าว ว่า คลอง นั้น ขุด ทะลุ แล้ว, เรือ แจว เรือ ภาย ก็ ไป มา ได้. เขา ฦๅ กัน ว่า ท่าน เจ้า พระยา ศรีสุริยวงษ ได้ ลง เรือ ไป ตลอด คลอง ทาง ๔ ชั่ว โมง แล้ว กลับ มา ๔ ชั่ว โมง, แต่ จะ เรือ แจว ฤๅ เรือ ภาย ไม่ ทราบ, จึ่ง เข้า ใจ ว่า ผู้ ใด ๆ ปรารถนา จะ ไป เที่ยว เล่น, จะ พา ลูก เมีย ไป ด้วย. ออก จาก กรุงเทพ ฯ เช้า ๆ, จะ ไป ถึง แม่ น้ำ ท่า จีน ที่ โรง หีบ อ้อย จักร กลไฟ, แดด ยัง ไม่ ออก กล้า พัก อยู่ นั้น ๔ ชั่ว โมง ๕ ชั่ว โมง, แล้ว กลับ มา เวลา เย็น สบาย, ดู ผ่า ที่ เรา จะ ไป เที่ยว เล่น ตาม ทาง นั้น. เรา มี ใจ ร้อน รน ปรารถนา จะ ให้ คอเวอแมนต์ กรุงเทพ ฯ ทำ ทาง ถนน ริม คลอง ฟาก หนึ่ง ภอ ที่ จะ ขี่ รถ ได้ สบาย, ตาม ที่ ได้ หมาย การ ไว้ แต่ ก่อน จะ ได้ เปน ทาง เจริญ แก่ กรุงเทพ ฯ อีก ทาง หนึ่ง แท้.

ภรรยา หมอ แคมเบอ

๏ ซึ่ง ภรรยา หมอ แคมเบอ กับ ลูก สอง คน กลับ มา สบาย ณวัน ศุกร เดือน ยี่ ขึ้น ๖ ค่ำ นั้น พวก ชาติ ยูโรบ แล พวก อะเมริกา ซึ่ง อยู่ กรุงเทพ ฯ ก็มี ความ ยินดี มาก

เรือ เจ้า พระยา ออก ไป

๏ วัน อาทิตย์ เดือน ยี่ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เรือ เจ้า พระยา ออก จาก หลัง เต่า จะ ไป เมือง สิงคโปร์ คน ไทย สานไป มาก พระยา สุริยวงษ วัยวัฒ กับ เมีย ใหญ่ ของ ท่าน ก็ไป แล มิศเตอ มัลเฮอบี แล ภรรยา ก็ไป แล มิศเตอ ออดมัน แล เจ้า ฝรั่งเสศ ชื่อ ดุกดี่แปนแต แล เคานัทะดี ไบวัว แล มนเซียพั่นเวล แล มะคำ ดีแกรนเปร แล ครูแตร ชื่อ ฮิวเอศซัน

๏ ได้ ยิน ว่าเรือ เจ้า พระยา จะ กลับ มา อีก หน แล้ว ก็ จะ ไป เข้า อู่ ที่ เมือง สิงคโปร์

เซอยอน บอริง

๏ หนังสือ จดหมาย เหตุ เมือง ลอนดอน ลงพิมพ์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๐ ค่ำ เปน ใจ ความ ว่า เซอยอนบอริง ผู้ เปน มินิศ เตอปลีนิไปเตนชิเอเร แต่ เจ้า เมือง เฮวาย คือ เมือง ซันดาดิศ เปน ผู้ ที่ได้ ทำ พระราชไมตรี เมือง อังกฤษ กับ เมือง อื่น ๆ มาก มาย พระ เจ้า กรุง สยามได้ ตั้ง ท่าน เซอ ยอนบอริง เปน เอนวอยเอกศเตร ออดิเนเร แล ราชทูต ปลี นิไปเตนชิเอเร สำรับ ที่ จะ ว่า ราชการ กรุงเทพ ฯ ที่ เมือง ปารีด แล เมือง เบอลิน ที่ เปน เมือง หลวง ปรอศเซีย แล เมือง เฮคิว เปน หลวง เมือง ฮอลันด์ คน ทั้งปวง ก็ จำได้ ว่า เซอยอนเบอริง คน นี้ เปน ราชทูต อังกฤษ มา ทำ พระ ราชไมตรี เมือง อังกฤษ กับ กรุง สยาม ครั้ง ก่อน ได้เปิด การ ค้า ขาย ที่ กรุงเทพ ฯ เปน การ ใหญ่ ทวี ขึ้น นัก

ราคา สินค้า กรุงเทพ

๏ เข้ากล้อง อย่าง ต่ำ เกวียนละ ๔๓ ๏ เข้ากล้อง อย่าง กลาง เกวียนละ ๔๕ บาท ๏ เข้าขาว อย่าง ดี เกวียน ละ ๗๐ บาท ๏ เข้า อยาง ที่ ๔ เกวียน ละ ๖๕ บาท ๏ เข้าขาว ที่ หนึ่ง เกวียน ๗๐ บาท ที่ ๒ เกวียนละ ๖๕ บาท ๏ เมลด งา เกวียน ๑๐๗ บาท ๏ ฝ้าย ที่ มี เมลด หาบละ ๏ น้ำตาน ทราย ขาวอย่าง ที่ หนึ่ง หาบละ ๑๒ บาท ที่ ๒ หาบละ ๑๑ บาท ที่ ๓ หาบละ ๑๐ บาท ๒ สลึง ๏ หนังควาย หาบละ ๑๑ บาท ๒ สลึง ๏ หนัง วัว หาบ ละ ๑๘ บาท ๏ เขาควาย ดำ หาบละ ๑๕ บาท ๏ เขา ควาย เผือก หาบ ละ ๒๙ บาท

๏ เขาเนื้อ หาบ ละ ๙ บาท ๏ กำยาน ที่ ๑ หาบ ละ ๑๗๘ บาท ที่ ๒ หาบ ละ ๗๕ บาท ๏ ตะกั่วเกรียบ ที่ ๑ หาบ ละ ๓๔ บาท ที่ ๒ หาบ ละ ๓๑ บาท ๏ ป่านกลีบ ที่๑ หาบละ ๒๐ บาท ที่ ๒ หาบ ละ ๑๙ บาท ๏ รง หาบ ละ ๗๐ บาท

๏ ไหม โคราช หาบละ ๓๐๐ บาท ไหม ยวร หาบ ละ ๘๐๐ บาท ไหมเขมน หาบ ละ ๖๕๐ บาท ๏ ครั่ง ที่ ๑ หาบ ละ ๑๕ บาท ที่ ๒ หาบ ละ ๑๔ บาท ๏ เร่ว หาบ ละ๔๗ บาท

๏ กระวาน หาบละ ๓๖๐ บาท ๏ ฝาง ๓ ดุ้น ๔ ดุ้น เปน หาบ ๆ ละ ๓ บาท ๓ สลึง ที่ ๕ ดุ้น ๘ ดุ้น เปน หาบๆละ ๒ บาท ๓ สลึง ที่ ๗ ดุ้น ๘ ดุ้น ๙ ดุ้น เปน หาบ ๆ ละ ๒ บาท สลึง เฟื้อง ๏ เมลด กระเบา หาบละ ๕สลึง ๏ ไม้ ชิงชัน ที่ หนึ่ง ๑๐๐ หาบ เปน ๒๐๐ บาท ๏ ไม้ แดง ที่ หนึ่ง๑๐๐หาบ เปน ๒๔๐บาท ที่ สอง๑๐๐หาบ เปน ๑๒๐ บาท ๏ ไม้ สัก ยก ละ๙๐บาท ๏ งา ช้าง ๔ กิ่ง เปน หาบ ๆ ละ ๓๕ บาท๕ กิ่ง เปน หาบละ ๓๓๗ บาท ๖ กิ่ง เปน หาบ ๆ ละ ๒๕๐ บาท ๏ ปลา แห้ง หาบละ ๑๕ บาท ๏ ปลา สลิด หาบ ละ ๑๓ บาท ๒ สลึง กระ สอบ ๑๐๐ ใบ เปน๘บาท ๏ ทอง หนัก บาท หนึ่ง เปน เงิน๑๗ บาท ๒ สลึง

๏ การ แลกเงิน เมือง สิงค์ ไปร ได้ กำไร ร้อย ละ ๒ เหรียน

สิงโต แล สัตว ปา อื่น ต่าง ๆ

๏ อยู่ มา วัน หนึ่ง สิงโต ตัว หนึ่ง, กับสัตว เดียรฉาน อื่น หลาย ตัว ปฤกษา ตกลง กัน ว่า, เรา ทั้ง หลาย จะ ไป หา กิน, ถ้า ได้ สิ่ง ไร, ก็ จะ เอา วาง ลง เปน ของ กลาง, ปั่น กัน เปน ส่วน. แล้ว ก็ พา กัน ไป หากิน วัน ต้นได้ กวาง ตัวใหญ่ มา, ก็ แบ่ง ตัว กวาง ออก สาม ส่วน, สิงโต ก็ ตั้ง ตัว เอง ว่า เรา เปน ใหญ่ ใน พวก เรา, แล้ว ก็ เอา ท้าว เยียบ ลง บน กวาง ที่ เปน ส่วน ที่ หนึ่ง. ว่า เรา เปน ใหญ่ ใน พวก เรา, ควร เรา จะ เอา ส่วน ที่ หนึ่ง. แล้ว ก็ เอา ท้าว ไป เยียบ ลง บล ส่วน ที่ ๒ ว่า, นี่ ก็ ควร จะ เปน ของ เรา ด้วย เพราะ เรา มี กำ ลัง มาก กว่า พวก เรา. แล้ว สิงโต ทำ สีหนาท ดุ น่า กลัว นัก, สัตว ทั้ง ปวง ก็ สะ ดุ้ง ตัว สั่น, สิงโต

ว่า ส่วน ที่ ๓ นี้ เรา ก็ จะ เอา ด้วย, พวก เรา ไม่ ชอบ ก็ มา สู้ กัน ดู ใคร อาจะ ห้าม เรา ได้.

๏ ใจ ความ นี้ สอน ใจ ว่า คน ก็ ดี ฤๅ บ้าน เมือง ก็ ดี ที่ มี กำลัง มาก ก็ มัก คิด ว่า, ถ้า เรา มี กำลัง ภอ ที่ จะ ตี ได้ ฤๅ จะ ชิง ได้ ก็ ควร ที่ จะ เอา. คิด อย่าง นี้ ผิด ที่ เดียว.

เกาะ บอเนียว

๏ บอเนียว นั้น เปน เกาะ ใหญ่, ถ้า จะ ไป ทิศ ตวัน ออก เมือง สิงคโปร์ ประมาณ ๗๐ ไมล์ จะ ถึง เกาะ บอเนียว. ยาว ๗๕๐ ไมล์ กว้าง ๓๕๐ ไมล์. มี คน อยู่ เปน ชาติ มลายู มาก ชาติ แขก ต่าง ๆ ประมาณ อยู่ ใน ระหว่าง ๓๐๐ หมื่น สี่ ร้อย หมื่น คน. มี ภูเขา สูง มี แม่น้ำ มาก. ป่า ดง ก็ บริบูรณ ด้วย ไม้ ดี ไม้ สูง. แผ่นดิน ราบ เสมอ ทำ ไร่ ทำ นา มี ผล มาก ง่าย นัก, เกิด ต้น อ้อย, ฝ้าย, เข้า, พริกไทย ดำ พริกไทย ขาว, ยาแดง สาระพัด แทบ จะ ทุก สิ่ง ที่ เกิด ใน กรุงเทพ ฯ. ดิน นั้น มี แร่ ตะกั่ว เหรียบ ทองแดง, พลวง, เพชร พลอย, เงิน ทอง บริบูรณ. สัตว เดียร ฉาน ก็ มี วัว ป่า หมู ช้าง. ที่ ริม ตลิ่ง มี ปลิง ทะเล มาก. ที่ เกาะ นั้น มี รัง นก แล ยาง ไม้ ต่าง ๆ มาก มาย. อากาศ ที่ นั้น ก็ สบาย เขา สรรเสิญ ว่า, ที่ นั้น อยู่ สบาย เพราะ มี ภูเขา สูง คน อยู่ บน ภูเขา ก็ สบาย ไม่ สู้ร้อน นัก. เขา อมัมมีเตอ สำรับ วัด ร้อน เวลา รุ่ง เช้า อยู่ ที่ ๕๖ ดีกรี, เวลา เที่ยง ๕๗ ดีกรี, เวลา ตวัน ตก อยู่ ๖๓ ดีกรี.

๏ ก่อน คฤศต ศักราช ๑๘๓๙ คือ ๒๘ ปี แล้ว, อังกฤษ ก็ ไม่ ใคร่ จะ รู้ เกาะ นั้น. ใน ปี นั้น เซอเยมซบรูก แล่น เรือ เข้า ไป ถึง, แล้ว ก็ ตั้ง บ้าน อยู่ ที่ สาราวัก. เซอเยมซบรูก ขับ ไล่ พวก สลัด ที่ อาไศรย ใน เกาะ นั้น ได้ การ ใหญ่. อยู่ มา เจ้า เมือง บอเนียว นั้น, ก็ ยก ที่ ที่ ตำบล ซาราวัก เปน ที่ กว้าง ขวาง ให้ เซอเยมซบรูก ๆ จึ่ง เปน ที่ เจ้า เมือง ซาราวัก. ครั้น ถึง คฤสตศักราช ๑๘๖๓ เมือง อังกฤษ กับ เมือง อะเมริกา ก็ รับ มีเองนั้น ไว้ ว่า เปน เมือง ใหญ่ ไม่ ได้ ขึ้น แก่ เมือง อื่น.

๏ การะบูน อย่าง ดี นัก ก็ เกิด ที่ เมือง บอเนียว, ราคา การะบูน บอเนียว มาก กว่า การะบูน เมือง จีน, เมื่อ การะบูน เมือง จีน ขาย หาบ ละ ๒๐ เหรียน. การะบูน ที่ เมือง บอเนียว ขาย ชั่ง ละ ๓๖ เหรียน. มี ชัน ขาว ๆ ใส ๆ ดี บังเกิด ที่ นั้น. เกิด ยาง ไม้ อีก อย่าง หนึ่ง เรียก ว่า คัตตาปะชา, เขา ทำ เปน เครื่อง ภาชนะ ใช้ สอย หลาย อย่าง, ใช้ ได้ นาน ไม่ เสีย. เกิด อินเดีย รับบา เปน ยาง ไม้ คล้าย กับ คัตตาเปอชา, เกิด กำยาน แล สาคู, เครื่อง เพชร ต่าง ๆ มาก มาย.

๏ ถ้า มี คน ไป อยู่ ที่ นั่น เปน คน หมั่น เหมือน ชาติ ยุโรบ. เกาะ บอเนียว จะ เปน ดี ขึ้น, จะ เปน ที่ ค้า ขาย ดี กว่า เมือง จีน มาก.

๏ คำ แก้ ความ มนเซียออบาเร

๏ คำ ใต้ นี้ เปน หนังสือ ที่ เรา ได้ ฝาก ถึง มนเซียออบาเร กงสุล ฝรั่งเสศ. ณวัน พุทธ เดือน อ้าย แรม ๑๑ ค่ำ.

๏ หนังสือ ดี. ปี. บรัดเล, มา ถึง มนเซียออบาเร กงสุลฝรั่ง เสศ เซอ. ข้าพเจ้า ขอ มี หนังสือ มา ด้วย มือ เย. เอม. ฮูดเอศ ไควเออ กงสุล อะเมริกา มา ถึง ท่าน กงสุล ฝรั่งเสศ, เพื่อ จะ ได้ แก้ ความ ที่ ลง พิมพ์ นั้น บ้าง, แล เพื่อ จะ ได้ ให้ เสรจ กัน ใน การ ที่ ท่าน ฟ้อง ข้าพเจ้า ต่อ กงสุล อะเมริกา นั้น. ข้าพเจ้า ได้ สืบ ถาม แล้ว, จึ่ง นึก ว่า เหน ที่ ลง พิมพ์ ณวัน พฤหัศ เดือน อ้าย ขึ้น ๑๓ ค่ำ นั้น จะ มี ผิด บ้าง, เพราะ คน ที่ ฟัง จะ ฟัง ไม่ ถูก ใน คำ ที่ ท่าน ทูล ถึง เจ้า พระยา กระลาโหม ใน วัน นั้น. เพราะ คอเวอ แมนต์ กรุงเทพ ฯ ได้ ว่า ไว้ ว่า, มี ความ ผิด ใหญ่ ใน ข้อ นั้น. มี พยาน อื่น บ้าง ที่ ได้ ว่า ไว้ ว่า เปน ความผิด จริง. เขา ว่า ท่าน กงสุล ไม่ ได้ ขอ ให้ ท่าน เจ้า พระยา กระลาโหม, ออก จาก ที่ กระ ลาโหม, แต่ ได้ ขอ ให้ ท่าน เจ้า พระยา กระลาโหม ออก จาก ที่ คัมมิชันเนอ ใหญ่ ใน การ ที่ ทำ ไม้ ตรี ใหม่ เมือง เขมน นั้น. ถ้า ท่าน เหน ข้อ อื่น ๆ ที่ ลงพิมพ์ นั้น ไม่ ถูก ท่าน จึ่ง ไม่ สบาย, แล ที่ ผู้ อื่น ได้ มา เล่า ให้ ข้าพเจ้า ฟัง ผิด ไป นั้น, ข้าพเจ้า มี น้ำใจ จะ ลง พิมพ์ แก้ ความ ผิด นั้น ทุก สิ่ง ทุก อย่าง ตาม ที่ สม ควร. ขอ ท่าน ได้ ยอม ให้ ข้าพเจ้า กล่าว ต่อ ไป อีก ข้อ หนึ่ง ว่า, ข้าพเจ้า ลง พิมพ์ ตาม เรื่อง ที่ เขา ฦๅ กัน นั้น, ด้วย ปรารถนา จะ ทำ การ เอดิตอร์ ให้ เปน ความ สัจ ตาม ธรรมเนียม ตาม ที่ สม ควร แต่ เท่า นั้น.

การเลหลังทุกเดือน

ข้าพเจ้า ขอ แจ้ง ความ มา ยัง ท่าน พ่อ ค้า แล ลูก ค้า ทั้ง หลาย ใน กรุง เทพ ฯ นี้ ด้วย ข้าพเจ้า แมศ

เตอไลมาตินแอนกัมปนี ได้แต่ง การ เลหลัง ทุก เดือน ให้ เปน สำรับ แก่ พ่อ ค้า แล ลูก ค้า ใน กรุง เทพ ฯ นี้ จะ ได้ ซื้อ ขาย กัน เปน การ ง่าย แต่ เปน เงิน สด การ เลหลัง นี้ ท่าน ทั้ง หลาย ก็ แจ้ง อยู่ เอง ด้วย การ นี้ ข้าพเจ้า ได้ คิด จะ ตั้ง ที่ ถนน ศาล เจ้า โรง เกือก ข้าพเจ้า จะ ตั้ง การ เลหลัง นี้ ตั้ง แต่ เดือน ฝรั่ง คือ เดือน ยันยูวาเร แต่ วัน ขึ้น ๖ ค่ำ ข้าง ฝรั่ง ก่อน ข้าพเจ้า จะ เลหลัง ข้าพเจ้า จึ่ง จะ มี จดหมาย ปน ราย สิ่ง ของ ซึ่ง ข้าพเจ้า มี จ เลหลัง นั้น ให้ ทราบ เสีย ก่อน สาม วัน แล้ว ข้า พเจ้า จะ ทำ ทั้ง ต้น เดือน ปลาย เดือน เสมอ อีก ตรา ทั้ง ชั่ว ปี หนังสือ เขียน เมื่อ วัน เสา ขึ้น ค่ำ หนึ่ง เดือน อ้าย ถ้า ผู้ ใด จะ มี ของ ฝาก ให้ เลหลัง ก็ ข้าพเจ้า จะ รับ แต่ จะ ต้อง เสีย ให้ ค้า ธรรเนียม ร้อย ละ ๒ ครึ่ง

๏ ประ กาศ ด้วย น้ำ โซ ดะ

๏ ผู้ มี ชื่อ ใต้ นี้ ขอ แจ้ง แก่ ท่าน ทั้ง ปวง ทั้ง หญิง ทั้ง ชาย ที่ ใน กรุง เทพ ฯ ว่า พวก เรา ได้ ซื้อ เครื่อง ทำ น้ำ โซ ดะ แล น้ำ มนาว แต่ มิศ เตอ กะไดไร แล ทำ น้ำ โซ ดะ แล น้ำ มนาว ที่ ห้าง ของ เรา ที่ ริม บ้าน กงสุล ฝรั่ง เสศ ลง พิมพ์ ณ วัน พฤหัศบดี เดือน อ้าย ขึ้น ๑๓ ค่ำ ชื่อ พวก เรา มี รีเมดี้มนคินี

ห่าน ที่ มี ไข่ ทอง

๏ มี คน ๆ หนึ่ง มี ห่าน ไข่ เปน ทอง วัน ละ ใบ, คน นั้น นึก ว่า ไข่ ใน ท้อง ห่าน คง มี มาก, จะ คอย ให้ ห่าน ไข่ วัน ละ ใบ จะ ช้า ไป อยาก จะ ได้ เรว ๆ จึ่ง จับ ห่าน ฆ่า เสีย. ผ่า ท้อง ห่าน ดู เหน ว่า ไม่ มี ไข่ ทอง ก็ เสีย ใจ นัก. ถ้า ไม่ ได้ ฆ่า ห่าน เสีย ก็ จะ ได้ ไข่ ทอง วัน ละ ใบ. ใจ ความ ใน คำ เปรียบ นี้ ว่า เมื่อ มี ความ ศุขภอ ดี อยู่ แล้ว ควร ที่ จะ สบาย ใจ ด้วย ความ ศุข, อย่า ได้ มี ความ ปราฐ นา กำ เริบ ไป.

คน ตระ หนี่ ใหญ่ กับ เพื่อน บ้าน ของ ตัว

๏ กาล ก่อน มี คน ตระ หนี่ ใหญ่. มี เงิน มาก ปราฐนา จะ ซ่อน เงิน ไว้ ไม่ ให้ ผู้ ใด รู้ เว้น ไว้ แต่ เพื่อน บ้าน ของ ตัว คน ๆ ที่ ไว้ ใจ ได้, วัน หนึ่ง วาน เพื่อน บ้าน ไป ช่วย ขุด หลุม, แล้ว เอา เงิน ใส่ ลง ไว้ เอา ดิน กลบ เสีย, ครั้น หลาย อาทิตย ล่วง ไป แล้ว, คน ตระ นี่ ใหญ่, ปราฐนา จะ ไป ดู เงิน สัก ที ก็ ไป เปิด หลุม ดู เงิน ที่ ซ่อน ไว้ นั้น ก็ หาย ไป. จึ่ง นึก ใน ใจ ว่า เงิน เอา ไว้ ที่ นี้ ไม่ มี ใคร รู้ เว้น ไว้ แต่ เพื่อน บ้าน ของ เรา, แล้ว เขา ก็ ปิด หลุม ไว้ ดั่ง เก่า แล้ว ไป หา เพื่อน บ้าน บอก ว่า, เรา มี เงิน ที่ จะ ฝัง ไว้ อีก. พรุ่ง นี้ มา ช่วย ขุด หลุม ให้ โต ใหญ่ เรา จะ ฝัง เงิน อีก. เพื่อน บ้าน นึก ว่า จริง, แล้ว อยาก ได้ เงิน ที่ เขา จะ ฝัง ใหม่ ด้วย จึง เอา เงิน ที่ ขะโมย ไป แต่ ก่อน นั้น คืน มา ไว้ ดั่ง เก่า. แล้ว กลับ ไป บ้าน คอย เวลา ใกล้ รุ่ง, ยัง ไม่ ถึง เวลา รุ่ง ตระ นี่ ใหญ่ ก็ ลง ไป ผู้ เดียว, ดู ว่า ความ อุบาย ของ ตัว นั้น จะ สม ดั่ง ใจ ฤๅ ไม่ เปิด หลุม ขึ้น ดู ก็ เหน เงิน ที่ หาย ไป นั้น, อยู่ ใน หลุม แล้ว, ก็ เก็บ เอา ไป เสีย แต่ ยัง ไม่ ทัน รุ่ง, แล้ว ตั้ง ใจ ว่า ต่อ ไป ข้าง น่า จะ ไม่ ประสม งิน ไว้ อีก จะ ได้ เอา ไป ใช้ มี ความ สบาย นัก.

หมาย การ นาย ห้าง

มิศเตอ มา เลิบ บียูเลียน แอนกำปะนี่ ขอ แจ้ง ความ แก่ ท่าน ทั้ง ปวง ว่า ได้ ตั้ง ที่ ขาย ของ ขึ้น ใหม่ ที่ เรือน ซึ่ง มิศเตอ เอฟ เปลก เอศไคว เออ อยู่ แต่ ก่อน ริม กงสุล พุตเกศ ข้าพเจ้า ได้ แยก ออก ขาย อีก แห่ง หนึ่ง แล ที่ เก่า ของ ข้าพเจ้า ก็ ยัง ขาย อยู่ มี ของ มา ใหม่ หลาย สิ่ง มา เมื่อ เรว ๆ นี้ แทบ จะ ทุก สิ่ง ที่ ท่าน ทั้ง ปวง จะ ต้อง การ ซื้อ เชิญ ท่าน มา ชม ดู เถิด

กำปั่น เข้า มา กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อไร	กำปั่น ชื่อไร	กับปีตันชื่อไร	กี่ ตอน	เรือ อะไร	มาแต่ไหน
เดือน อ้าย แรม ๑๔ ค่ำ	เบอซะโครฟ	วิคมัน	๕๑๘	บาก อังกฤษ	ฮองกง
เดือน อ้าย แรม ๑๔ ค่ำ	เรละเว	เยศเซน	๒๒๐	บริกสยาม	จันทบูร
เดือน ยี่ ขึ้น ค่ำ หนึ่ง	เคดคลีเทอ	ยอนซัน	๓๗๒	บาก อังกฤษ	ไซ่ง่อน
เดือน ยี่ ขึ้น ค่ำ หนึ่ง	ฟเรศซี	ติวเทม	๑๘๐	สกูเนอฮำเบิก	สิงคโปร
เดือน ยี่ ขึ้น ๖ ค่ำ	อิมมานุเอล	ลัลแลธา	๓๒๐	บาก ฝรั่งเศศ	ฮองกง
เดือน ยี่ ขึ้น ๖ ค่ำ	เจ้าพระยา	อระตัน	๓๕๓	กลไฟสยาม	สิงคโปร์
เดือน ยี่ ขึ้น ๖ ค่ำ	เรซิฮอศ	ฮินซัน	๓๘๗	ชิบสยาม	ฮองกง
เดือน ยี่ ขึ้น ๖ ค่ำ	ไคมันด์ ซิตี	ลิวเบก	๒๖๒	บาก สยาม	ฮองกง
เดือน ยี่ ขึ้น ๙ ค่ำ	ซินันโตวา	โล๋ด์ โบโร	๑๕๐๐	เรือรบอะเมริกา	สิงคโปร
เดือน ยี่ ขึ้น ๙ ค่ำ	อัลเลนเตลี้	เค๊ร	๔๔๙	บาก อังกฤษ	ฮองกง
เดือน ยี่ ขึ้น ๑๐ ค่ำ	ไฟโค	ลอเรศเซน	๒๙๒	บาก ฮำเบิก	ฮองกง
เดือน ยี่ ขึ้น ๑๑ ค่ำ	ลิอด์รัคลัน	วิลเลี่ยมซิ	๔๔๗	บากอังกฤษ	ฮองกง
เดือน ยี่ ขึ้น ๑๒ ค่ำ	นิวยอก	มันนิก	๕๓๖	บากอังกฤษ	ฮองกง
เดือน ยี่ แรม ค่ำ หนึ่ง	อินเดียโอลา	บัศเตียม	๑๗๔	บริกสยาม	ฮองกง

กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ

ออก ไป เมื่อไร					จะไป ไหน
เดือน อ้าย แรม ๑๔ ค่ำ	เบอลิงตอน	ไฮดี	๔๘๕	บากอังกฤษ	ฮองกง
เดือน อ้าย แรม ๑๔ ค่ำ	เอมไซโมนีดา	ฮอฟมัน	๔๘๙	บากดัชะ	ฮองกง
เดือน ยี่ ขึ้น ค่ำ หนึ่ง ค่ำ	เนอบัดดา	นักโกดา	๓๐๐	บากอังกฤษ	บำเบ
เดือน ยี่ ขึ้น ๖ ค่ำ	เคลีนโซ	วิง	๓๐๖	บากอะเมริกา	ฮองกง
เดือน ยี่ ขึ้น ๖ ค่ำ	เซนเนดอร์	วิเซอซี้	๓๘๒	บากสยาม	สิงคโปร
เดือน ยี่ ขึ้น ๗ ค่ำ	เอมเดอไปรซิ	ซัมเพลศ	๖๘๘	บากสยาม	สิงคโปร
เดือน ยี่ ขึ้น ๑๑ ค่ำ	แกบซิงมูน	วัคซัน	๔๖๔	สะกูเนออังกฤษ	ฮองกง
เดือน ยี่ ขึ้น ๑๑ ค่ำ	นร์ฮำ	เฮนเดอซัน	๓๓๓	บากอังกฤษ	ฮองกง
เดือน ยี่ ขึ้น ๑๒ ค่ำ	บันเกอฮิล	ดาวิด	๙๙๘	ชิบอะเมริกา	นิงโป
เดือน ยี่ ขึ้น ๑๒ ค่ำ	เซนต์แมคนัศ	เฮก	๒๑๐	บากบริเมน	ฮองกง
เดือน ยี่ ขึ้น ๑๒ ค่ำ	ยูบิเตอ	ลี	๑๐๙	บริกสยาม	สิงคโปร
เดือน ยี่ ขึ้น ๑๔ ค่ำ	เคศเตร์	ฮาดิง	๔๙๖	บากอังกฤษ	ฮองกง
เดือน ยี่ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	ริชาดะคอบเดน	บิศฮอฟ	๔๔๐	บากบริเมน	ฮองกง
เดือน ยี่ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	เจ้าพระยา	อรตัน	๓๕๓	กลไฟสยาม	สิงคโปร
เดือน ยี่ แรม ค่ำ หนึ่ง	ออดัศ	บุด	๔๑๒	บากสยาม	สิงคโปร

๏ ปฏิทิน บอกโมง แล ทุ่ม ใน ข้าง แรม เดือน ยี่ นี้. ฯะ

คำ อังกฤษ	คำ ไทย	คำ จีน	อาทิตย์ ขึ้น กี่ โมง	อาทิตย์ ตก กี่ โมง	อาทิตย์ เที่ยง กี่โมง	จันทร์ ขึ้น
เดือนยันยูอาเร	เดือน ยี่	เดือน ๑๒				
วัน จันทร์ ๒๑ ค่ำ	แรม ค่ำ หนึ่ง	๑๖ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๑ นาที	๕ โมง ๓๙ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	๑ ทุ่ม ๓๗ นาที
วัน อังคาร ๒๒ ค่ำ	๒ ค่ำ	๑๗ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๑ นาที	๕ โมง ๓๙ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	๒ ทุ่ม ๒๗ นาที
วัน พุทธ ๒๓ ค่ำ	๓ ค่ำ	๑๘ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๑ นาที	๕ โมง ๓๙ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	๓ ทุ่ม ๑๒ นาที
วัน พฤหัศ ๒๔ ค่ำ	๔ ค่ำ	๑๙ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๐ นาที	๕ โมง ๔๐ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	๓ ทุ่ม ๕๙ นาที
วัน ศุกร ๒๕ ค่ำ	๕ ค่ำ	๒๐ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๐ นาที	๕ โมง ๔๐ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๔ ทุ่ม ๔๙ นาที
วัน เสาร์ ๒๖ ค่ำ	๖ ค่ำ	๒๑ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๐ นาที	๕ โมง ๔๐ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๕ ทุ่ม ๓๙ นาที
วัน อาทิตย์ ๒๗ ค่ำ	๗ ค่ำ	๒๒ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๐ นาที	๕ โมง ๔๐ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	
วัน จันทร์ ๒๘ ค่ำ	๘ ค่ำ	๒๓ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๒๐ นาที	๕ โมง ๔๐ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๗ ทุ่ม ๑๔ นาที
วันอังคาร ๒๙ ค่ำ	๙ ค่ำ	๒๔ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๙ นาที	๕ โมง ๔๑ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	๘ ทุ่ม นาที ๑
วัน พุทธ ๓๐ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๒๕ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๙ นาที	๕ โมง ๔๑ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	๘ ทุ่ม ๕๐ นาที
วัน พฤหัศ ๓๑ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๒๖ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๙ นาที	๕ โมง ๔๑ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	๙ ทุ่ม ๓๘ นาที
เดือน เฟบยูเอรี						
วัน ศุกร ๑ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๒๗ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๘ นาที	๕ โมง ๔๒ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	๑๐ ทุ่ม ๒๖ นาที
วัน เสาร ๒ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๒๘ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๘ นาที	๕ โมง ๔๒ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	๑๑ ทุ่ม ๑๓ นาที
วัน อาทิตย ๓ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๒๙ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๗ นาที	๕ โมง ๔๓ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	๑๑ ทุ่ม ๕๙ นาที
วัน จันทร์ ๔ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	๓๐ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๗ นาที	๕ โมง ๔๓ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	

๏ ถ้า มี หีบ ฤๅ ตู้ ฤๅ โต๊ะ เปนไม้ งาม มี เงาผ่องใส, ถ้า แล ของ นั้น ไป ถูก น้ำร้อน ฤๅ บรั่นเด ขาว ซีด เสีย ศรีไป, จะ ทำ อย่าง ไร จึ่ง จะ ให้ กลับ ดี งาม ขึ้น ดัง เก่า. ตอบ ว่า เอา ผ้าชุบ น้ำ มัน มะพร้าว ถูให้ หนัก ๆ ที่ ขาว ซีด ไป นั้น, แล้ว เอา น้ำออดี กะโลน ฤๅ แอลโกฮอล์ นิด หน่อย เท ลง ที่ไม้ ขาว ซีด นั้น, เอา ผ้า สอาด ถู ที่ นั้น ก็ คง กลับ ดี งาม ดัง เก่า. ถ้า เหล้า บรั่นเด ตก ที่ไม้ นั้น เสีย งามไป, ให้ เอา ผ้า ชุบ บรั่นเด ถู ที่ นั้น ก็ จะ ดี ดัง เก่า, ลอง ดู เถิด จะ ได้ เหน.

๏ อนึ่ง ข่าว มา แต่ เมือง อเมริกา ว่า, เซนนิรันแครนต์ ปี นี้ จะ ไป เที่ยว ที่ ประเทศ ยูโรบ หลาย เดือน, แล้ว จะ กลับ ไป ยัง วัศชิงตันต์.

๏ อนึ่ง ทองคำ ที่ ได้ ทำ ที่ เมือง กาลิฟอร์เนีย ใน ปี กลาย ปี เดียว, แล ฝาก ไป ถึง เมือง นิวยอก ก็ เปน สองร้อย ๕ แสน ๖ หมื่น ๔ พัน ๙๙๕ เหรียน.

๏ ข่าวใหม่ มา แต่ เมือง จีน

๏ มี ข่าว มา ว่า, ฝรั่ง เสศ ตี ที่ ตำบล ชื่อ ลูต เก็บ ได้ หนังสือ โค เรีย มาก นัก เปน หนังสือ หลวง, มาก หลาย เล่ม นัก, ฝรั่ง เสศ จะ เอา ไป ไว้ เมือง ปารีต. ฝรั่ง เสศ เหน ชาว เมือง โค เรีย เปน คน ฉลาด มี ความ รู้ มาก. อนึ่ง ข่าว ว่า ที่ แขวง เมือง เซี่ยงไฮ้ นั้น เกิด พยุห์ ใหญ่. อนึ่ง ปลัด เมือง จีน ได้ กลับ มา ยัง เมือง เซี่ยงไฮ้, ข่าว ว่า ได้ ตี พวก ขบถ เมือง จีน ชื่อ เนียน ไฟ ได้ ชนะ ใหญ่. อนึ่ง เหรียน ใหม่ ที่ เมือง ฮ่องกง เจ้า เมือง ฮ่องกง มี หมาย ประกาศ ว่า, เงิน เหรียน ซึ่ง ทำ ใหม่ ที่ เมือง ฮ่องกง, คอเวอแมน ได้ รับ ไว้, ว่า ใช้ ดี ใช้ ได้ เหรียน ละ ร้อยเซน. ต์

๏ ข่าว มา แต่ เมือง ยี่ ปุ่น

เกิด ไฟไหม้ ใหญ่ ที่ เมือง โยโกฮมา เดือน ๑๒ แรม ๔ ค่ำ, ตึก เรือน ทรัพย สิ่ง ของ สูญ ไป, คิด ราคา เปน ๔๐ แสน เหรียน.

มี อินชุเรนซี ด้วย ทรัพย ที่ หาย นั้น, ถึง ๒๕ แสน เหรียน, ตึก พวก ชาติยูโรบ เสีย ๖๕ หลัง, ตึก กองสุล ทั้ง ปวง เสียไป หมด, ไฟ เกิด ที่ บ้าน ชาว โยโกฮะมา, หา ได้ เกิด ที่ บ้าน ชาว ยูโรบไม่.

๏ อนึ่ง เดือน อ้าย แรม ๒ ค่ำ, เกิด แผ่น ดิน ไหว ที่ เมือง โยโกฮะมา, แต่ บ้าน เมือง หา ได้เปน อัน ตรายไม่.

๏ อนึ่ง ข่าว ว่า คน นุ่ม ๆ ชาว ยี่ปุ่น หลาย คน โดย สาร จะ ไป ประเทศ ยูโรบ, คอเวอแมน ยี่ปุ่น ใช้ ให้ ไป เรียน กดหมาย แล วิชา ต่าง ๆ ที่ ประเทศ ยูโรบ.

๏ อนึ่ง ทหาร ยี่ปุ่น กลับมา แต่ ที่ เปน ศึก กัน เองได้ เลิก ทัพ เสีย แล้ว, แต่ ข่าว ว่า ผู้ ใหญ่ หลาย คน เสีย ใจไป, เพราะ มิกกาโด ได้ เลิก ทัพ มา ดั่ง นั้น. อนึ่ง คน ชาว ยูโรบ ขายเรือ กลไฟ ลำ หนึ่ง ชื่อ โกโร มันเดล์, แก่ คอเวอแมนต์ยี่ปุ่นเปน เงิน แสนเหรียน, ขาย เรือใบ ลำหนึ่ง ชื่อโอวารีเปน เงิน๓หมื่นเหรียน.

๏ ผู้ ที่ เปน ใหญ่ แก่ คน ทั้งปวง, คือ คน ที่ ได้ เลือก เอา ทาง ประพฤติ ซื่อ กรง ไม่ ได้ แวะ หัน ออก จาก ทาง นั้น. ผู้ ที่ ขัด ขวาง ความ ชันะสูตร ให้ หลง ให้ ผิด ไม่ ยอม ตาม. ผู้ ที่ เมื่อ เกิด ความ ทุกข์ ใจ ปรกฎิ ไม่ สละวน, ผู้ ที่ ได้ วาง ใจ ลง กับ ความ ซื่อ สัตย สุจริต แล บน คำ พระเจ้า, ไม่ หวาด หวั่น ไหว. ผู้ นั้น แล เปน ใหญ่ กว่า คน ทั้งปวง, มิใช่ คน ที่ มี ทรัพย มาก มี วาศนา มาก จะ เปน ใหญ่. แต่ คน ที่ ได้ ถือ เอา บุญ คุณ ของ พระเจ้า มั่น คง กว่า ผู้ อื่น ทั้งปวง, นั้น แล เปน ผู้ ใหญ่ จริง.

๏ ตำรา น้ำ ขึ้น น้ำ ลง กำ หนด ที่ กรุง เทพ ฯ เมื่อ น้ำ เอ่อ ฯะ

๏ ธรรมเนียม อังกฤษ นับ วัน ตั้ง แต่ เวลา เที่ยง คืนวัน น่า, ไป จน เวลา เที่ยง วัน, เรียก ว่า เวลา เช้า. ตั้ง แต่ เที่ยง วัน จน ถึง เที่ยง คืน เรียก ว่า เวลา บ่าย. ทั้ง สอง นี้ เรียก วัน หนึ่ง, เปน ๒๔ ชั่ว โมง. น้ำ ขึ้น ที่ บางกอก ช้า กว่า ที่ ปาก น้ำ ๒ ชั่ว โมง ๔๕ นาที.

เดือน ยี่ ข้าง แรม

วัน อะไร	กี่ ค่ำ	ขึ้น เมื่อไร	ลง เมื่อไร	ขึ้น บ่าย เมื่อไร	ลง บ่าย เมื่อไร
เดือน ยี่	แรม .				
วันจันทร	ค่ำ หนึ่ง	ขึ้น ๘ ทุ่ม ๓๐ นาที	ลง เช้า ๓ โมง ๓๐ นาที	ขึ้น บ่าย ๓ โมง	ลง บ่าย ๔ โมง ๓๐ นาที
วัน อังคาร	๒ ค่ำ	ขึ้น ๙ ทุ่ม ๑๕ นาที	ลง เช้า ๓ โมง ๓๐ นาที	ขึ้น บ่าย ๒ โมง ๔๕ นาที	ลง บ่าย ๖ โมง
วัน พุทธ	๓ ค่ำ	ขึ้น ๙ ทุ่ม ๔๕ นาที	ลง เช้า ๔ โมง	ขึ้น บ่าย ๓ โมง ๔๕ นาที	ลง ทุ่ม หนึ่ง ๓๐ นาที
วัน พฤหัศ	๔ ค่ำ	ขึ้น ๑๐ ทุ่ม ๗ นาที	ลง เช้า ๔ โมง	ขึ้น บ่าย ๔ โมง ๑๕ นาที	ลง ๒ ทุ่ม
วัน ศุกร	๕ ค่ำ	ขึ้น ๑๐ ทุ่ม ๒๐ นาที	ลง เช้า ๔ โมง	ขึ้น บ่าย ๕ โมง ๑๕ นาที	ลง ๓ ทุ่ม ๔๕ นาที
วัน เสาร	๖ ค่ำ	ขึ้น ๑๐ ทุ่ม ๕๐ นาที	ลง เช้า ๔ โมง ๓๐ นาที	ขึ้น บ่าย ๕ โมง ๔๐ นาที	ลง ๔ ทุ่ม ๑๕ นาที
วัน อาทิตย	๗ ค่ำ	ขึ้น ๑๐ ทุ่ม ๔๕ นาที	ลง เช้า ๔ โมง	ขึ้น บ่าย ๕ โมง ๕๐ นาที	ลง ๕ ทุ่ม ๑๕ นาที
วัน จันทร	๘ ค่ำ	ขึ้น ๑๐ ทุ่ม ๓๑ นาที	ลง เช้า ๔ โมง	ขึ้น ทุ่ม หนึ่ง	
วัน อังคาร	๙ ค่ำ		ลง เช้า ๓ โมง ๕๐ นาที	ขึ้น ๒ ทุ่ม ๓๐ นาที	
วัน พุทธ	๑๐ ค่ำ		ลง เช้า ๒ โมง ๑๐ นาที	ขึ้น ๓ ทุ่ม ๔๕ นาที	
วัน พฤหัศ	๑๑ ค่ำ		ลง เช้าโมง หนึ่ง ๔๕ นาที	ขึ้น ๕ ทุ่ม ๔๕ นาที	
วัน ศุกร	๑๒ ค่ำ		ลง เช้าโมง หนึ่ง ๔๕ นาที		
วัน เสาร	๑๓ ค่ำ	ขึ้น ๖ ทุ่ม ๕๐ นาที	ลง เช้า ๒ โมง	ขึ้น บ่าย ๒ โมง	ลง บ่าย ๔ โมง
วันอาทิตย	๑๔ ค่ำ	ขึ้น ๗ ทุ่ม ๓๐ นาที	ลง เช้า ๒ โมง ๓๕ นาที	ขึ้น บ่าย ๒ โมง ๓๐ นาที	ลง บ่าย ๕ โมง ๒๐ นาที
วัน จันทร	๑๕ ค่ำ	ขึ้น ๘ ทุ่ม ๒๕ นาที	ลง เช้า ๒ โมง ๕๐ นาที	ขึ้น บ่าย ๒ โมง ๕๐ นาที	ลง บ่าย ๖ โมง

๏หนังสือจดหมายเหตุ๚

THE BANGKOK RECORDER.

เล่ม ที่ ๒ เดือน ๓ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปี ขาน อัฐ ศก จุลศักราช ๑๒๒๘ เดือน เฟบยูเอรี วัน ที่ ๑๖ กฤษ ศักราช ๑๘๖๗, ใบ ที่ ๒๔

เรือ รบ อะเมริกา

๑ เรา ได้ ว่า ไว้ แต่ ยก ก่อน ว่า, ด้วย เรือ ชื่อ สินันโดวา, เปน เรือ รบ อะเมริกา มา ถึง หลัง เต่า แต่ เดือน ๒ ขึ้น ๙ ค่ำ, ณวัน ๔ เดือน ๒ ขึ้น ๑๑ ค่ำ. กับตัน ชื่อ โคลซ์เบอโร กับ นาย รอง ๑๐ คน กว่า. โดย สาร เรือ กล ไฟ หลวง มา ถึง กรุง เทพ ฯ เวลา กลาง คืน. กับตัน โคลซ์เบอโร กับ นาย รอง ไป ภัก อยู่ ที่ กงสุล อะเมริกา บ้าง, บอเนียว กัมปะนี บ้าง, หมอ คิน บ้าง, มิศเตอ เคอเว อินซะเนีย อะเมริกา บ้าง, อยู่ใน โฮเตล บ้าง, เขา ได้ เที่ยว ไป ดู อะไร ๆ เล่น ทุก วัน, ถึง วัน อาทิตย์ แล้ว ก็ มา ประชุม กัน ที่ ตึก สวด, ที่ เรียก ชื่อ โปรเตศตัน จับะเปล์, ที่ ไม่ ได้ ไป ประชุม กัน ฟัง เทศ ก็ มี บ้าง.

๏ ถึง วัน ๒ เดือน ๒ แรม ค่ำ หนึ่ง เวลา เช้า, เย. เอม. ฮูด กงสุล อะเมริกา, ก็ นำ กับตัน โคลซ์เบอโร กับ นาย รอง ทั้ง ปวง ไป เที่ยว เล่น สะ ประทุมวัน. พวก ชาว อะเมริกา ที่ อยู่ ใน กรุง เทพ ฯ นี้, กับ ทั้ง ลูก เมีย ก็ ไป ด้วย ประมาณ ๒๐ คน. แล้ว จัด แจง เข้า เช้า ที่ สะ ประทุมวัน, คอย อยู่ จน บ่าย โมง หนึ่ง ก็ กิน เข้า อีก ที หนึ่ง ที่ นั้น. กงสุล อะเมริกา จัดแจง ให้ กิน เข้า ที่ นั่น พร้อม กัน เพื่อ จะ ได้ พูด จา รู้ จัก กัน, เพราะ แต่ ก่อน มา ไม่ รู้ จัก กัน. ถึง มา แต่ เมือง อะเมริกา ด้วย กัน ก็ ไม่ รู้ จัก กัน. มา กิน เข้า ด้วย กัน ๒ หน, พูดจา กัน หลาย ชั่ว โมง จึ่ง ได้ รู้ จัก กัน, กิน เข้า บ่าย แล้ว ก็ กลับ ไป บ้าน.

๏ ถึง เวลา เอย็น ใน หลวง ก็ ยอม ให้ กับตัน โคลซ์เบอเรอ กับ นาย รอง เข้า ไป เฝ้า. ได้ ยิน กับตัน โคลซ์เบอเรอ กับ นาย รอง ทั้งปวง ว่า, เปน ความ สนุกนิ์ นัก ที่ ใน พระบรม มหา ราช วัง. ใน หลวง ได้ โปรด ให้ ดู อะไร เล่น มาก. เวลา ดึก วัน นั้น นาย รอง พวก นั้น, ก็ โดย สาร เรือ กล ไฟ หลวง ออก ไป ยัง กำปั่น นอก ที่ หลัง เต่า เปลี่ยน กัน แล้ว, ก็ รับ เอา กับตัน ยอดอีเบล์แนบ เปน นาย เรือ รบ ที่ ๒ กับ ด้วย นาย รอง อีก ๘ คน ๑๐ คน มา ถึง กรุง เทพ ฯ ณวัน ๓ แรม ๒ ค่ำ. ณวัน แรม ๓ ค่ำ ๔ ค่ำ ๕ ค่ำ กับตัน ทั้ง ๒ คน ก็ เที่ยว ไป ใน กรุง เทพ ฯ ดู พระ เมรุ บ้าง, ดู ช้าง หลวง บ้าง, ไป ดู วัด บ้าง, ไป หลาย แห่ง นัก หนา แล้ว เที่ยว ไป เยี่ยม พวก อะเมริกา ทุก บ้าน. วัน พฤหัศบดี แรม ๔ ค่ำ, กับตัน โคลซ์เบอโร กับ กองสุล อะเมริกา ก็ มา กิน โต๊ะ กลาง วัน ที่ บ้าน ข้าพเจ้า วัน ศุกร แรม ๕ ค่ำ, กับตัน เบล์แนบ ก็ มา กิน โต๊ะ กลาง วัน ด้วย, กับตัน โคลซเบอโร ได้ เชิญ พวก อะเมริกา ให้ ไป ชม เรือ รบ สินันโดวา ด้วย กัน, ใน วัน เสาร์ เวลา เช้า พวก อะเมริกา ก็ โดย สาร ไป ด้วย เรือ กล ไฟ หลวง. นัด กัน ว่า จะ ไป ย่ำ โมง หนึ่ง ให้ พร้อม ใน เวลา นั้น, พวก อเมริกา ที่ ไป ด้วย ครั้ง นั้น นับ ได้ ๒๑ คน, ที่ ไม่ ไป ก็ หลาย คน เพราะ ไม่ สบาย ก็ มี, เพราะ ไม่ เปล่า ก็ มี, เพราะ จะ ละ การ ไม่ ได้ ก็ มี. ครั้น คน พร้อม แล้ว ก็ ชวน กัน ลง เรือ ไฟ. ขณะ นั้น เรือ ไฟ ก็ ยัง หา ได้ ติด ไฟ ไม่, เพราะ ไม่ มี ใคร สั่ง ใคร บอก ว่า จะ พร้อม กัน เมื่อ ไร จะ ไป กัน เมื่อ ไร แน่. เมื่อ คน ลง พร้อม แล้ว, สั่ง ให้ ไป เขา ก็ บอก ว่า ยัง ไป ไม่ ได้ ยัง ไม่ มี ไฟ ต้อง อยู่ จน เวลา ๒ โมง เช้า จึ่ง ได้ ไป. ด้วย ความ สบาย สนุกนิ์, กิน เข้า เช้า บน เรือ พร้อม กัน. กับ เข้า ของ กิน นั้น, ต่าง คน ต่าง ก็ หา เตรียม ไป กิน ด้วย กัน ทุก คน, จึ่ง มี เข้า ของ กิน บริบูรณ มาก. กำลัง ไป นั้น ก็ พูดจา กัน, ต่าง คน ต่าง ก็ ถาม ถึง บ้าน แล บิดา มารดา ญาติ พี่ น้อง, ได้ รู้ จัก กัน แล้ว พูด ถึง การ สงคราม ที่ มี ใน เมือง อะเมริกา, แล เหตุ การ ใหญ่ ๆ ซึ่ง บังเกิด แล้ว ใน เมือง อะเมริกา. พวก อะเมริกา ที่ ใน กรุง เทพ ฯ ได้ เหน คน ที่ เข้า ใน การ รบ, ช่วย ใน การ นั้น ก็ มี ใจ ผูกพันธ รัก ใคร่ คน นั้น นัก. ๏ ครั้น บ่าย ครึ่ง โมง ก็ ถึง เรือ รบ, เมื่อ เกือบ จะ ถึง ก็ มี เรือ กะเชียง ๔ ลำ ใหญ่ ๆ ทา ศรี ต่าง ๆ มา รับ. เรือ ที่ ทา ศรี ขาว เปน เรือ สำรับ กับตัน โคลซ์เบอโร, ท่าน ก็ ได้ พา กอง สุล อะเมริกา กับ ทั้ง ภรรยา กองสุล, กับ ภรรยา พวก อะเมริกา ลง เรือ ด้วย กัน. เรือ อีก ๓ ลำ นั้น ก็ มา รับ นาย รอง แล พวก อะเมริกา ที่ เหลือ นั้น ไป ขึ้น บน เรือรบ. นาย รอง ที่ เรือ รบ นั้น, ก็ จัดแจง ใส่ เสื้อ เครื่อง ยศ สำรับ ตัว ก็

พร้อมทุก คน, เพื่อ จะ ได้รับ กับตัน แล พวก อะเมริกา ตาม ธรรม เนียม. ทหาร บน เรือ ก็ ใส่ เสื้อ สอาด ทุก คน. เครื่อง สารพัด ทั้งปวง ใน เรือ ก็ งด งาม อัน ยิ่ง. เมื่อ พวก เรา ขึ้น ไป ถึง เรือ เยี่ยม ดาดฟ้า, ก็ เข้าใจ ว่า นี่แล เปน แผ่น ดิน ของ เรา, เรือ รบ นี้ เปน ของ เรา, ๆ เข้าส่วน ด้วย กัน กับ ทหาร ใน เรือ เปน ของ พวก เรา, ทั้ง เรือ ทั้ง นาย ทั้ง ทหาร ได้ รบ กัน ใน การ ศึก นั้น ได้ ชัยชนะ ใหญ่, จึ่ง เกิด ใจ รัก เมือง เรา มาก ขึ้น. แล้ว กับ ตัน โคลส์เบอโร ให้ นาย รอง พา พวก เรา ไป ดู ใน ลำ เรือ, ดาด ฟ้า ชั้น บน ชั้น ล่าง แล ห้อง สำรับ นาย เรือ ทุก คน. กับตัน แล นาย รอง ก็ เอา รูป ของ ลูก เมีย ญาติ พี่ น้อง, ที่ ชัก มา แต่ บ้าน นั้น เอา มา ให้ ดู. คน หนุ่ม ๆ ก็ เอา รูป บิดา มารดา มา ให้ ดู ด้วย. รูป ชัก แทบ จะ เหมือน ได้ เหน ตัว จริง ๆ. แล้ว ก็ ขึ้น บน ดาด ฟ้า ชั้น บน, กับตัน โคลส์เบอโร ก็ สั่ง ให้ จัด ปืน ใหญ่ บอก หนึ่ง, ชื่อ ดัลเครน ยิง ลูก แตก, พร้อม แล้ว กับตัน ก็ ให้ พวก เรา ขึ้น ยืน ดู อยู่ บน ดาดฟ้า ท้าย เรือ เปน ที่ สูง, เพื่อ จะ ได้ เหน ถนัด. แล้ว ก็ สั่ง ให้ ยิง ปืน. ๆ นั้น หนา นัก เสียง จึ่ง ไม่ สู้ ดัง, ลูก ปืน ไป ศัก ๔ ไมล์ ๕ ไมล์ ก็ ได้ ยิน เสียง ลูก ปืน แตก มี ควัน ไฟ, ลูก ปืน เช่น นั้น เมื่อ ยิง ไป ใน เมือง แล ป้อม, ก็ แตก เกิด ไฟ ไหม้. แล ทาง ๕ ไมล์ นั้น ประมาณ ๒๐๐ เส้น. ครั้น ยิง แล้ว ก็ ลาก ปืน กลับ มา ไว้ ที่ เก่า, จึ่ง เชิญ ให้ พวก เรา กิน โต๊ะ บน ดาดฟ้า ชั้น บน. มี ผ้า ดาด กัน แดด. ครั้น พวก เรา นั่ง ลง แล้ว, พวก นาย รอง เหล่า นั้น, ก็ มา เปน บ่อย คอย เลี้ยง ดู. การ ที่ ทำ นั้น มิ ใช่ นาย เรือ บังคับ ให้ ทำ, เขา ทำ เอง ด้วย มี ใจ รัก ใคร่ นับถือ กัน. กิน โต๊ะ แล้ว นาย รอง พวก นั้น จึ่ง ได้ กิน โต๊ะ ที่ ๒, มี ของ กิน อร่อย มากมาย. แต่ น้ำ บรั่นดี ฤๅ น้ำ เหล้า ที่ เข้ม ก็ ไม่ มี. ได้ ยิน กับตัน ว่า ไม่ ยอม ให้ คน ใน ลำ เรือ กิน, แต่ กับตัน นึก เหน ว่า พวก อะเมริกา ที่ กรุง เทพฯ จะ กิน บ้าง, จึ่ง จัดแจง น้ำ องุ่น อ่อน ๆ ส่ง ให้ กิน, ก็ ไม่ ใคร่ จะ มี ใคร รับ กิน เลย.

๏ เวลา บ่าย สัก ๔ โมง พวก เรา ก็ ลา กับตัน, แล นายรอง จะ มา เรือ, กับตัน กับ นาย รอง ยืน อยู่ บน ดาดฟ้า เอา ผ้า เช็ด หน้า เปน ผ้า ขาว โบก ๆ เปน สำคัญ. บอก ว่า ให้ สบาย มี ความ สุข ต่อ ไป ข้าง น่า. พวก อะเมริกา กรุง เทพ ฯ เอา ผ้า ขาว โบก รับ. แล้ว พวก เรา ก็ ลง เรือ กะเชียง มา เรือ กล ไฟ หลวง. ขึ้น ยืน อยู่ บน ดาดฟ้า ท้าย เรือ. พวก เรือ รบ กับ ตัน แล นาย รอง ก็ ขึ้น อยู่ บน ดาดฟ้า ที่ สูง, แล้ว เอา ผ้า โบก กัน ทั้ง ๒ ฝ่าย, แล้ว พวก เรา ก็ ให้ พร ตาม ธรรมเนียม ว่า หิบ ๆ โฮรา ๓ หน. ที่ บน เรือ รบ กับตัน แล นาย รอง ก็ ให้ พร ว่า หิบ ๆ โฮรา ๓ หน. แล้ว กับตัน ก็ ให้ ลูก เรือ ขึ้น ยืน บน เพลาใบ ทั้ง ๓ เสา. คน ประมาณ ๑๐๐ คน ร้อง ให้ พร ว่า หิบ ๆ โฮรา ๓ หน ดัง นี้ เข้าใจ ว่า ให้ พร อัน ยิ่ง ที่ สุด. แล้ว พวก เรา ก็ ดีใจ นัก แล้ว เรือ เรา ก็ กลับ เข้า มา, เรือ รบ ก็ จัดแจง ไป. ใน ขณะ นั้น จะ ไป เมือง ฮองกง แต่ จะ แวะ เมือง ไซ่ ง่อน ก่อน, ใน ๔ วัน จะ ถึง ไซ่ง่อน, จะ ไป เอา ถ่าน ที่ นั่น, จอด อยู่ ที่ นั่น สัก ๓ วัน ๔ วัน จะ ไป ฮองกง.

๏ เรือ กล ไฟ สยาม เมื่อ แล่น มา ถึงปาก น้ำ เวลา สัก ทุ่ม หนึ่ง, จอด อยู่ ที่ นั่น แทบ จะ ถึง ๒ ชั่ว โมง นาย เรือ ให้ คน ไป หา ฟืน, พวก เรา ก็ เสีย ดาย เวลา นัก, พวก เรา จึ่ง ไป เช่า เรือ กล ไฟ อังกฤษ, ตกลง กัน ว่า ให้ ๖๐ เรียน, นาย เรือ หลวง ตกใจ ก็ ห้าม ไว้ ว่า อย่า เลย, เรา จะ นำ ไป ให้ ถึง โดย เรว, ไฟ ก็ ดับ นาย ก็ ให้ ก่อ ใหม่ เรว, เรา ก็ ถึง กงสุล อะเมริกา ประมาณ ๖ ทุ่ม.

กรุงเทพเทียบเมือง พม่า

๏ จด หมาย เหตุ รางกุ่ง แตม, ได้ เปรียบ เทียบ เมือง พม่า กับ กรุง สยาม เปน ใจ ความ ว่า, คน ทั้งปวง ได้ รู้ แล้ว ว่า กรุง สยาม ไม่ ได้ เสีย แผ่น ดิน แก่ เมือง อื่น. เพราะ ได้ ยอม เปน ไม ตรี กัน กับ เมือง อังกฤษ แล เมือง อเมริกา. แล ฝรั่งเสศ แล, พุทเกต, แล เมือง เดน หมาก, แล เมือง ฮันเสียอัด ติดสเตด แล เมือง ดัชะ, แต่ พม่า ได้ เสีย ที่ แผ่น ดิน มาก, เพราะ ไม่ ยอม เปน ไม ตรี กัน กับ เมือง อื่น ที่ เปน ใหญ่ กว่า ตัว. ได้ เสีย เมือง อา ซำ แล เมือง อาระกัน, แล เมือง มระแมน, แล เมือง เยีย แล เมือง ทวาย, แล เมือง มะเตว. ใน คฤสตศักราช ๑๘๕๒ เสีย เมือง มตะบาน, เมือง ตะแลม คิว เมือง บี่คิว ทั้ง หมด แล บัน ดา เมือง เหล่า นี้, แต่ ก่อน ไม่ ได้ ขึ้น แก่ เมือง อื่น เปน เมือง ใหญ่ แก่ ตัว. อยู่ มา เจ้า เมือง พม่า ก็ ตี เอา ไว้ เปน เมือง ขึ้น แก่ ตัว ที่ หลัง ก็ จำ เปน เสีย ที ละ เมือง ๆ ขึ้น แก่ อังกฤษ. ใคร จะ เซอะซะ ไม่ เข้าใจ ว่า, พม่า ไม่ ได้ เสีย เมือง ขึ้น เพราะ ไม่ เปน ตรี กัน แก่ อังกฤษ เล่า. ถ้า ได้ เปน ไม่ ตรี กัน ก็ ไม่ ต้อง เสีย. เดียว นี้ เมือง อังกฤษ, ก็ มา ถึง เมือง พม่า, มี ใจ จะ เปน ซอม

สนิท กัน, ขอ เมือง พม่า ให้ ยอม พูด ตก ลง กัน เปน ไม ตรี กัน จึ่ง จะ มี ความ ศุข ทั้ง ๒ ฝ่าย. ตกลง กัน แล้ว, จะ เขียน นังสือ นั้น ลง เปน พยาน เพื่อ จะ ให้ ยั่ง ยืน เปน นิตย. แต่ใน หลวง เมือง พม่าไม่ ยอม เปน ไม่ ตรี กัน ด้วย เมือง อังกฤษ, เพราะ มี ที่ ปฤกษา มาก มาย ที่ มี ลิ้น ลื่น ไป, ไม่ คิด การ ที่ จะ บำ รุง เมือง พม่า แท้ ๆ, คิด แต่ ที่ จะ ขุด รื้อ ราก แผ่น ดิน ให้ ภังค์.

๏ เจ้า ที่ อยาก จะ ขึ้น เสวยราช สม บัติ ใน เมือง พม่า มี ใน ระ หว่าง ๒๕ แล ๓๐ องค์. ใน หลวง จะ ระวัง เจ้า เหล่า นั้น, เหน จะ ไม่ ได้ ไม่ มี อำนาจ ที่ จะ ทำ ให้ สำ เร็จ. ถ้า ท่าน ยอม ให้ เปน ไม ตรี อัน ดีซื่อสัตย กับ อังกฤษ, เมืองอังกฤษ ก็ คง จะ รักษา เจ้า องค์ นั้น ไว้ ให้ ดี, ไม่ ทำ อันตราย ที่ เมือง พม่า ได้ เลย. ถึง จะ มี เจ้า ร้อย องค์ ที่ เมือง พม่า, เหมือน ที่ บังกล่า ๑๐ ปี แล้ว นั้น เมือง อังกฤษ อาจ ให้ ราบ ลง หมด.

๏ เหตุไฉน เมือง สยาม ที่ มี กำลัง น้อย, ทุก วัน นี้ แต่ มี ความ ศุข เจริญ มาก. แล เมือง พม่า ที่ แต่ ก่อน มี กำลัง มาก ทุก วัน นี้ ก็ เสื่อม ลง ๆ เล่า. เมือง ทั้ง ๒ เมือง ผิด กัน ดั่ง นี้, เพราะ เมือง สยาม, ยอม รับ ว่า มี กำลัง น้อย จึ่ง ได้ พึ่ง อาไศรย แก่ เมือง ใหญ่ ต่าง ๆ ยอม เปน ไม ตรี กัน ด้วย เมือง นั้น. ถ้า อังกฤษ ปรารถนา จะ ทำ สงคราม กับ กรุงเทพ ฯ มา ตี ชิง เอา เมือง, ฝรั่งเสศ แล เมือง ยูใน ติศเทศ คง จะ ห้าม ไว้. เมือง อังกฤษ คง จะ รอ ไว้ หลาย เดือน ไม่ อาจ ลง มือ ทำ. ฤๅ ถ้า เมือง ยูใน ติศเทศ จะ มา ตี กรุงเทพ ฯ ฝรั่งเสศ แล อังกฤษ คง จะ อุสาห์ เพื่อ จะ ได้ ห้าม.

๏ การ ที่ เมือง เปน ไม ตรี กัน ดั่ง นี้ ก็ เปนประ โยช ทั้ง ๒ ฝ่าย. ๆ ที่ มี กำลัง น้อย ได้ ชู กำลัง ขึ้น เพราะ เมือง ใหญ่ เปน ไม ตรี กัน. เมื่อ เมือง ใหญ่ เมือง น้อย อยู่ ใกล้ เคียง กัน ถ้า ไม่ มี ไมตรี กัน ก็ จะ เกิด วุ่น วาย บ่อย ๆ. เมือง น้อย ก็ จะ เสื่อม ไป ดั่ง นี้ เปน ตาม ทำ ธรรมดา. ถ้า เปน ข้อ ไมตรี กัน เมือง เล็ก คง จะ ดี ขึ้น พร้อม ด้วย เมือง ใหญ่.

๏ ที่ ต้อง การ ใน เมือง พม่า ทุก วัน นี้, คือ จะ ให้ เจ้า แผ่น ดิน พม่า เปน เจ้า แผ่น ดิน แท้ ๆ ไม่ ให้ เปน พ่อ ค้า ด้วย. ต้อง การ ให้ ใน หลวง พม่า ดู เรื่อง ราว เจ้า เมือง อื่น ๆ. ถ้า เหน เจ้า เมือง อื่น ที่ เปน เจ้า แผ่น ดิน แท้ ๆ, ยอม เปน พ่อค้า ด้วย เมื่อ ใด เมือง พม่า ควร จะ เอา เยี่ยง อย่าง เขา เมื่อ นั้น.

๏ ครั้ง ก่อน เมือง อังกฤษ, แล ฝรั่งเสศ เปน ศึก กับ เมือง จีน เพราะ เมือง จีน ยอม เปน พ่ ค้า ด้วย. เมือง จีน จำ ยอม แพ้ ถ้า เมือง พม่า ประพฤติ ดั่ง นี้ ต่อ ไป อีก หน่อย จำ เปน ยอม แพ้ เมือง อังกฤษ. ที่ เมือง พม่า จะ ยอม เปน ไมตรี กัน กับ เมือง อังกฤษ ฤๅ จะ รบ กัน, เสีย คน ใน สง ความ เปน นัก เปนหนา แล้ว ต้อง ยอม แพ้ ข้าง ไหน จะ ดี กว่า กัน. เรา ยัง ไว้ ใจ ได้ ว่า เจ้า เมือง พม่า, จะ ได้ ตฤกตรอง ใน การ ที่ จะ เปน ไมตรี กัน กับ เมือง อังกฤษ. แล ไม่ ช้า ไม่ นาญ จะ ยอม ทำ ข้อ สัญญา กัน ใหม่, ด้วย ใจ กว้าง ขวาง โอบ อ้อม อา รี. ถ้า ท่าน ปรารถนา จะ รักษา ชี วิตร ชาว เมือง พม่า, ปรารถนา จะ รักษา ความ ศุข ให้ เจริญ ใน ระ หว่าง เมือง ต่อ เมือง ทั้ง ๒ ฝ่าย, ก็ ให้ การ ค้า ขาย สดวก ให้ ฝูง ราษฎร ทั้งปวง เกิด ความ ศุข ขึ้น, คราว นี้ ก็ เปน เวลา ที่ ควร จะ ทำ การ ดี ต่อง ๆ นั้น ให้ สำเร็จ.

รถไฟ เมือง พม่า

๏ ยาง กุง แคม ที่ ลงพิมพ์ เดือนอ้าย แรม ๑๑ ค่ำ นั้น ว่า, คอเวอแมต์ อังกฤษ ได้ ยอม แล้ว. ว่า จะ จ้าง คน ไป วัด ดู ที่ จะ ทำ ทาง รถไฟ, ไป จาก เมือง ราง กุ้ง ไป ถึง เมือง ปีคิว. ไป จาก เมือง ปีคิว ขึ้น ไป ฝ่าย เหนือ ถึง แม่ น้ำ สิตัง, ไป จาก ที่ นั้น ถึง แดน เมือง พม่า ขึ้น อังกฤษ, ฝ่าย เนือ ที่ สุด การ ที่ วัด นั้น, จะ แล้ว ใน ปี นี้. ถ้า เจ้า แผ่น ดิน พม่า ยอม ก็ จะ วัด ตั้ง แต่ เมือง พม่า ตลอด ถึง แดน เมือง จีน.

ข่าว มา แต่ รางกุ้ง

๏ เดือน อ้าย ขึ้น ๙ ค่ำ, เปน ใจ ความ ว่า ปี นี้ เข้า ที่ เมือง อาระกัน ดี เปน แท้, จะ มี เข้า มาก บริบูณ ทั่ว ใน แว่น แคว้น นั้น. ปี นี้ ไม่ มี น้ำ ท่วม เกิน ประมาณ ไม่ ได้ เกิด เหตุ อะไร ที่ จะ ให้ เข้า เสีย. ที่ ต้น ปี ใน เดือน ๗ เดือน ๘ เกิด โรค โค กระบือ ตาย. เว้น ไว้ แต่ นั้น, ปี นี้ ชาว นา มี ความ ศุข มาก เกิด เข้า บริบูณ. เข้า ปี ก่อน เกือบ จะ หมด ที่ เดียว. เข้า ปี ก่อน ขาย ดี ชาว นา ได้ เงิน มาก.

ข่าว มา แต่ เมือง มระแมน

๏ เดือน อ้าย แรม ๑๔ ค่ำ, ข่าว ว่า เกิด เข้า แพง ที่ เมือง ซีลอน คือ เกาะ ลังกา, ฝูง ราษฎร ก็ มา ประชุม กัน ทำ วุ่นวาย ที่

เมือง คอล์ แล เมือง โคล้าโบ, น่า กลัว ว่า จะ เปน อัน ตราย มาก. อังกฤษ ต้อง เรียก ทัพ ออก มา ห้ามปราม การ วุ่นวาย จึ่ง อยุด. คอ เวอเมนต์ จึ่ง จัดแจง เรี่ย ราย เงิน. พวก อังกฤษ ที่ มั่ง มี บันดา ตั้ง อยู่ ที่ เกาะ ซีลอน, เอา เงิน ซื้อ เข้า ให้ ทาน แก่ พวก คน ยาก คน จน, จัดแจง เพื่อ จะ จำหน่าย เข้า แก่ คน ทั้งปวง ตาม ที่ จะ ต้องการ ทุก วัน. เกิด เข้า แพง คราว นี้ เพราะ ว่า ใน เดือน ๕ เดือน ๖ เข้า ที่ มา ขาย ที่ เมือง ซีลอน นั้น น้อย กว่า แต่ ก่อน นัก. แต่ ก่อน ก็ เคย มี เดือน ละ ๓ แสน หาบ, แต่ บี้นี้ เดือน ละ ๖ หมื่น หาบ. ครั้น มา ถึง เดือน ๘ เดือน ๙ เข้า มา ขาย ที่ นั้น มาก เกือบ จะ ถึง เดือน ละ ๓ แสน หมื่น หาบ, แต่ เดือน ๑๐ เข้า ก็ ขาด ไป อีก, มี แต่ เดือน ละ แสน ๘ หมื่น หาบ. ครั้น ถึง เดือน ๑๑ เข้า แพง นัก ขึ้น, คอเวอเมนต์ อังกฤษ จึ่ง สั่ง ให้ ซื้อ เข้า มา แต่ นอก, ภอ ที่ ทหาร แล คน โรค คน โทษ แล คน อื่น, ที่ อยู่ ใน คอ วอเมนต์ จะ ภอ กิน ได้ ๓ เดือน, นอก นั้น คอเวอเมนต์ ไม่ ได้ ซื้อ เข้า จำหน่าย, หมาย ว่า เปน การ ที่ พ่อ ค้า แล ฝูง ราษฎร ทั้งปวง จะ ซื้อ ได้ เอง. ตั้งแต่ นั้น มา การ ที่ เข้า แพง นั้น ก็ ค่อย ยังชั่ว ขึ้น.

คำสัญญา ที่ อังกฤษ ปรารฐนา จะ ทำ แก่ พม่า

๏ ข่าว ว่า เคอเลอเนลแฟเออ ราชทูต อังกฤษ ที่ ได้ ขึ้น ไป เมือง หลวง พม่า, เพื่อ จะ ได้ ทำ ขอสัญญา ใหม่ ด้วย คอเวอ เมนต์ พม่า, ทำ ก็ ไม่ สำเร็จ ป่วย การ ไป, เจ้า แผ่น ดิน พม่า ไม่ ยอม, คำ สัญญา ที่ คอเวอเมนต์ อังกฤษ จะ ทำ นั้น, จะ ให้ การ ค้า ขาย ทั้ง ๒ ฝ่าย สดวก ขึ้น. เรา คือ พวก อังกฤษ ที่ เมือง พม่า, ก็ คิด เสีย ดาย เพราะ เจ้า เมือง พม่า, ไม่ ยอม การ ที่ สม ควร จะ ทำ นั้น. เหตุ ไร ที่ ท่าน เจ้า เมือง ไม่ ยอม ก็ หา ทราบ ไม่ ดู ประลาด นัก. ผ่าน เมือง ทั้งปวง เมื่อ ได้ ยิน ข่าว ว่า ไม่ยอม นั้น จะ ไม่ เหน ชอบ ด้วย. เจ้า เมือง อื่น ทั้งปวง ก็ ปรารฐนา จะ เบิด การ ค้า ขาย ให้ ดี ขึ้น. แต่ เจ้า เมือง พม่า ไม่ คิด จะ เบิด ออก อีก คิด แต่ จะ ปิด ไว้, ด้วย หมาย ว่า การ ที่ เก็บ ภาษี ตาม ธรรม เนียม เก่า จะ ได้ เงิน มาก กว่า ที่ อย่าง ใหม่. เหน ที่ เมือง พม่า คราว นี้ ได้ เสีย ที ใหญ่ ๆ. จริง

ข่าว มา ทาง เตลิแครฟ

๏ ลอน ดอน เดือน อ้าย ขึ้น ๕ ค่ำ ข่าว ว่า, คอเวอแมนต์ อัง กฤษ. กำ ลัง จับ พวก ขบถ ที่ เรียก ว่า ฟีเนียน เมือง ดับลิน ประ เทศ ไอย ลันด์.

๏ ลอน ดอน เดือน อ้าย ขึ้น ๖ ค่ำ. ข่าว ว่า เกิด เหตุ ที่ ย่อ ถ่าน เมือง อังกฤษ, ตำบล บ้าน สะเล ไฟ ติด ลม ที่ นั้น แตก ภังคั คน ตาย กว่า ๓๐๐ คน. ๏ อนึ่ง ทับ ฝรั่ง เสศ ออก จาก เมืองโรม เมื่อ ขึ้น ๕ ค่ำ แล้ว. ๏ อนึ่ง ข่าว ว่า ทัพ ฝรั่งเสศ จะ จัด แจง ใหม่ ให้ มี กำ ลัง มาก กว่า แต่ ก่อน, กว่า จะ มี ทหาร ๑๒ แสน ๕ หมื่น คน. ๏ ลอนดอน เดือน อ้าย ขึ้น ๑๐ ค่ำ ข่าว มา แต่ เมือง อเมริกา ว่า, เปรศิเดนต์ยอนซัน ได้ ว่า ไว้ ว่า พวก ฟีเนียน ที่ คิด แค้น เมือง อังกฤษ, ดู เหมือน จะ ทำ การ ขบถ ใหญ่, จะ เข้า ไป ตี เมือง คานิดา, ๏ อนึ่ง คอนเครศ ใหม่ ได้ ประชุม กัน แล้ว. แล ได้ ทำ กดหมาย ให้ พวก ชาติอัฟริกา, ซึ่ง อยู่ ริมวัดซิงตัน นั้น ให้ เข้า ใน การ เลือก ขุน นาง ได้ เหมือน คน ชาติ ขาว. ๏ อนึ่ง คอนเครศ ไม่ เข้า ด้วย เปรศเดนต์ ยอนซัน เลย. กำลัง ชวน กัน โกรธ เปรศเดนต์ยอนซัน นัก. อนึ่ง คอนเครศ ตก ลง กัน ว่า จะ ให้ เมือง ฝ่าย ใต้ ที่ แต่ก่อน เปน ขบถ, จะ ได้ ครอบ จำ ไว้ ตาม อย่าง ที่ เปน เตริโตเร ก่อน, ยัง หา ยอม เปน สะเตศ ก่อน ไม่.

๏ ลอนดอน เดือน อ้าย ขึ้น ๑๑ ค่ำ ข่าว ว่า มิศเตอซิว อาตะ ขุน นาง ใหญ่ ที่ เมือง ยู่ใน ติศเตศ, ได้ ว่า ไว้ ว่า, เมือง อะเมริกา ไม่ อยาก จะ ตี ได้ ชนะ เมือง เมกศิโก, แล ไม่ อยาก จะ ซื้อ ด้วย ปรารฐนา แต่ จะ ให้ เมือง เมกศิโก, พ้น ผู้ ครอบ ครอง มา แต่ ต่าง ประเทศ. อนึ่ง ข่าว ว่า อังกฤษ ตั้ง แอศมิรัล กับเตละ เปน แม่ ทัพ เรือ สำ รับ อยู่ เมือง อิน เดีย แล เมือง จีน.

๏ ลอนดอน เดือน อ้าย ขึ้น ๑๔ ค่ำ ข่าว ว่า เมกศมิ เลียน เอม ปีรอ เมือง เมกศิโก จะ ไม่ ทิ้ง มือง เมกศิโก, จะ ต้อง อยู่ ที่ นั้น. อนึ่ง คอน เครศ เมือง อยู่ใน ติศเตศ, ได้ ทำ กด หมาย ห้าม หัว เมือง ทั้งปวง ที่ ได้ เข้า ใน การ ขบถ ครั้ง ก่อน, ซึ่ง ยัง ไม่ ยอม ตาม คอนเครศ, ห้าม ไม่ เข้า ราช การ ใน คอนเครศ เลย กว่า จะ กลับ ใจ เสีย ใหม่ ยอม ตาม คอนเครศ. อนึ่ง คอนเครศ เครา นี้ มี กำลัง มาก กว่า ครั้ง ก่อน นัก, เปรศเดนต์ จะ ห้าม ปราม มิ ได้.

ข่าว มา แต่ เมือง ปรอศเซีย

๏ ว่า ผู้ ที่ แรก คิด ปืน อย่าง ใหม่ ของ เมือง ปรอศเซีย, ที่ เรียก ว่า นิเดิลิคัน นั้น, ผู้ แรก คิด ชื่อ เชอวิไดรซิ, ได้ คิด ปืน อย่าง ใหม่ ดี ขึ้น กว่า แต่ ก่อน อีก, คิด เปน หลาย อย่าง. อย่าง

หนึ่ง เบา กว่า นิเคลกัน ๓ เปาน์, ยิง ถูก คนได้ ๔๕๑ วา, ยิง ได้ ๘ นัดใน นา ที เดียว. อีก อย่าง หนึ่ง เรียก ว่า ไรเฟน ยิง ถูก คนได้ ไกล ๖๕๐ วา. กระสุน ปืน นั้น ถ้า ยิง ไป ถูก สิ่ง ใด เข้า ก็ แตก ออก ไป เปน ๘ กระสุน, ถูก ที่ ไหน ก็ เกิด อันตราย มาก. ยิง ถูก ที่ ไร้ ดิน ๆ นั้น ก็ จะ แตก ไป. ปืน อย่าง นี้ คน ก็ ถือ ได้ ไม่ สู้ หนัก นัก.

๏ ข่าว มา แต่ เมือง ออศ เตรีย

๏ ข่าว ว่า เมือง ออศ เตรีย พร้อม ใจ กัน ว่า, จะ ใช้ ราช ทูต ออก ไป ทำ ราช ไม ตรี กัน กับ เมือง ต่าง ๆ, ใน ทวีบ อา เซีย ได้ ตั้ง แอศมิรัล เตกคิทอบ, ให้ เปน ราช ทูต ใหญ่, ได้ สั่ง ให้ จัด แจง เรือ รบ เรียก ว่า ฟรีกเคต ลำ หนึ่ง. แล เรือ รบ อีก ลำ หนึ่ง เรียก ว่า คอรเวต ๒ ลำ ด้วย กัน. จะ แล่น จาก เมือง ออศเตรีย ใน เดือน ๓ ปี ชวด อัฐศก. ข่าว ว่า เอมบีรอ เมือง ออศ เตรีย จะ ฝาก เครื่อง ราชบรรณา การ มา ถึง พระ เจ้า แผ่น ดิน สยาม. แล เจ้า แผ่น ดิน ยี่ ปุ่น เปน ของ มี ราคา มาก. แล้ว จะ มี รูป เอม บี รอ, ทำ ด้วย หิน มาถวาย ใน หลวง กรุงสยาม รูป หนึ่ง. ถวา เจ้า เมือง ยี่ ปุ่น รูป หนึ่ง. แล จะ มี หนังสือ ใหญ่ เปน หลาย เล่ม มี ราคา มาก ทั้ง รูป ภาพ เก็บ มา แต่ใน หลวง เอมบี รอ. แล้ว จะ มี รูป มเหษี, แล รูป ลูกหลาน เอมบีรอ มา ถวาย ด้วย. แล จะ มี ของ ที่ เกิด ใน เมือง ออศเตรีย ที่ เปน สำ คัญ มา ถวาย ด้วย.

ข่าว มา แต่ เมือง กะละฟอเนีย

๏ ว่า กำปั่น กล ไฟ เมือง อะเมริกา เปน ใหญ่, ชื่อ โคละรา โด้ ออก จาก เมือง ซันปรันซิสะโก จะ ไป เมือง ยี่ปุ่น แล ฮองกง, จะ มี เดือน ละ ลำ ๆ ใหญ่ ๆ ของ ได้ ๔๐๐๐ ตอน เปน ทาง ใหม่ ที่ คน จะ โดย สาร ไป, จาก เมือง นิวยอก ถึง เมือง ปะนะมา เมือง ยี่ปุ่น เมือง ฮองกง, เปน ทาง ที่ จะ ไป เรว กว่า ทาง เก่า ได้ ๑๕ วัน. เรือจะ ออก จาก เมือง ฮองกง เพื่อ จะ ไป นิวยอก ทุก เดือน. ทาง เก่านั้น, คือ ไป จาก เมือง นิวยอก ไป เมือง ลิเวภูไป ลอนดอน, ไป จาก ลอนดอน ถึง เมือง มะเซล, ไป จาก เมือง มะเซล ไป ถึง เมือง ไอคุบโต ถึง เมือง บำไบ แล ซีลอน, แล เมือง ปีแนง แล เมือง สิง คโปร์ แล ฮองกง.

ข่าว มา แต่ เมือง จีน

๏ ว่า, ขุนนาง จีน ผู้ สำเร็จ ราชการ ใหญ่ ฝ่าย ต่าง ประเทศ. ขุนนาง คน นั้น ชื่อ ไล, มี หนังสือ ถึง กงสุล ต่าง ประเทศ ที่ เมือง จีน ทุก คน. ใจ ความ ว่า คอเวอแมนต์ จีน ได้ ห้าม ชาว เมืองจีน ทั้งปวง, ที่ เคย ได้ ลงพิมพ์ อังกฤษ ติเตียน ขุนนาง ใน เมือง จีน, ว่า ให้ จับ ตัว คน นั้น ให้ ได้. เพราะ คง จะ เปน ชาว เมือง จีน เปน คน ไม่ มี ชื่อ เปน คน เท็จ, เปน คน ที่ เก็บ เอา ความ ไม่ จริง มา ลงพิมพ์ ใส่ โทษ ขุนนาง จีน เปล่า ๆ. หนังสือ นี้ ไม่ ได้ ห้าม การ ลงพิมพ์ ติ ขุนนาง ที่ ควร จะ ติ. ห้าม แต่ คน ที่ แกล้ง เก็บ ความ เท็จ ลงพิมพ์. ขอ ให้ กงสุล อังกฤษ เมือง จีน, บอก เจ้า ของ พิมพ์ ชื่อ นอต ไชนะ เฮรัลด์ ที่ เซี่ยงไฮ้, แล เจ้า ของ พิมพ์ อื่น ต่าง ๆ ที่ เปน เช่น นั้น, เพื่อ เขา จะ ได้ รู้ หมาย ประ กาศ เจ้า เมือง จีน, แล กงสุล อื่น ทั้งปวง ก็ ได้ รับ หนังสือ ห้าง นี้ ทุก คน.

๏ เจ้า ของ หนังสือ นอต ไชนะ เฮเรอ จึ่ง ลงพิมพ์ ณะ เดือน อ้าย แรม ๑๔ ค่ำ, ใจ ความ ว่า, เรา กำลัง ท่วม ด้วย ยศถาศักดิ์ แล ความ เสีย ใจ ด้วย เพราะ ปาก กา ของ เรา อัน เปน ที่ ต่ำ, ได้ เขียน หนังสือ ที่ เจ้า นาย องค์ ใหญ่ ใน เมือง จีน ภอ พระไทย ทอด พระเนตร ดู, แล ให้ เกิด ความ คิด ใน ใจ เจ้า องค์ นั้น แล ขุน นาง ทั้งปวง ที่ เปน ขุนนาง รอง ท่าน. แต่ ข้าพเจ้า แบก ความ ทุกข์ มาก นัก จน ตัว ข้าพเจ้า กด ลง ถึง ผง คลี ดิน, เพราะ เรา องค์ อาจ ติ เตียน เจ้า แล ขุนนาง ผู้ ใหญ่ ใน แผ่นดิน จีน นั้น. เจ้า แล ขุนนาง เหล่า นั้น มี ยศถา ศักดิ์ อัน ใหญ่ ยิ่ง, จำ เปน ประ ตัก ประเดิด ถ่อม ใจ ลง ติ ข้าพเจ้า, เพราะ ข้าพเจ้า ได้ ลง พิมพ์ เปน ภาษา จีน ติ เตียน ขุนนาง เมือง จีน เปน คำ เท็จ, เปน คำ ไม่ ควร จะ ติ นั้น. ที่ คอเวอแมนต์ เมือง จีน ถ่อม ใจ ลง ห้าม ข้าพ เจ้า ขอบ คุณ แล้ว, เพราะ ข้าพเจ้า ได้ รู้ ศึก ว่า ตัว ข้าพเจ้า ผิด แล้ว, แล ข้าพเจ้า เปน ทุกข์ นัก เพราะ ความ ผิด นั้น. ถึง ข้า พเจ้า เปน ชาว อังกฤษ ไม่ ใช่ จีน, ไม่ ใช่ คน ที่ไม่ มี ชื่อ ที่ เขา ว่า นั้น, ถึง กระนั้น ข้าพเจ้า จำ กลัว ความ พิโรธ ของ คอเวอแมนต์ เมืองจีน, แล ข้าพเจ้า จะ ขอ ยก โทษ เสีย เพราะ ตัว ข้าพเจ้า เปน คน ต่ำ หินชาติ. ที่ คอเวอแมนต์ เมืองจีน คิด ผิด ไป ว่า, คน ที่ ลงพิมพ์ ติ ขุนนาง เมือง จีน นั้น จะ เปน ชาติ จีน, ความ ที่ คิด ผิด ไป นั้น จะ เอา มา แก้โทษ ของ ข้าพเจ้า มิได้. เพราะ ข้าพเจ้า เปน

เจ้าของ พิมพ์ ที่ เปน ภาษา จีน แล เจ้าของ พิมพ์ ที่ เปนภาษา อังกฤษ ทั้งสอง ฝ่าย. เมื่อ คอเวอแมนต์ จีน อ่าน หนังสือ ที่ เปน ภาษา อังกฤษ, คง มี ผู้ ล่าม ส่ง ภาษา เข้าใจ ได้ เหมือน ที่ เปน ภาษาจีน. แต่ ที่ จริง หนังสือ จดหมาย เหตุ ทั้งสอง ฝ่าย นี้ เปน ของ ชาติ อังกฤษ. ถ้า คอเวอแมนต์ จีน จะ ตัดสิน ความ ที่ ลงพิมพ์ เปล่า ๆ นั้น, ต้อง ตัดสิน ตาม กฎหมาย อังกฤษ.

๏ เรา มี ความ สบาย ใจ เพราะ หมาย ประกาศ คอเวอแมนต์ จีน ยอม ให้ เรา ลงพิมพ์ ติ ขุนนาง จีน ตาม ที่ สม ควร จะ ติ, แต่ เสีย ดาย ที่ คอเวอแมนต์ จีน ไม่ ได้ บอก ว่า, ยังไร จะ ควร ยังไร จะ ไม่ ควร. ที่ ควร นั้น ต้น เปน ยังไร, ปลาย เปน ยังไร, ไป ถึง ไหน จะ ควร, จะ ไม่ ควร เพียงไหน. ต้น ปลาย ความ ควร จะ อยู่ ที่ ไหน, เมือง ทั้งปวง ก็ไม่ เหนพร้อมใจ กัน. เมือง จีน คง เหน อย่าง หนึ่ง, ฝรั่งเสศ คง เหน อย่าง หนึ่ง. อังกฤษ คง เหน อย่าง หนึ่ง, ไม่ เหมือน กัน ทั้งสาม เมือง. ฝ่าย อังกฤษ คอเวอแมนต์คง จะ สรรเสิญ หนังสือ พิมพ์, ที่ ติ ผู้ พิพากษา รับ สินบล, ฤๅ ผู้ ที่ เปน แม่ ทัพ ที่ ฉ้อ ซื้อ ทหาร ต่าง ๆ, เพื่อ จะ ได้ เงิน ของ เขา เอา ไว้ เปน ของ ตัว, ฤๅ ผู้ ที่ เก็บ ภาษี เกิน พิกัด แล รับ สินบล ต่าง ๆ. ฤๅ ผู้ ที่ เปน เจ้า เมือง มี เงิน เดือน พอ ที่ จะ เลี้ยง บุตรภรรยา ด้วย ดีแต่ เท่านั้น, แต่ เมื่อ กำลัง เปน เจ้า เมือง ก็ กลับ เปน คน มั่ง มี เรว เปน อัษจรรย์. หนังสือ จดหมาย เหตุ ที่ จะ แจ้ง ความ ฉ้อ ใด ๆ, ใน พวก ขุนนาง ก็ จะ ได้ ที่ สรรเสิญ ฝ่าย อังกฤษ. เรา ปรารถนา จะ รู้ ว่า คอเวอแมนต์ จีน จะ สรรเสิญ จดหมายเหตุ เช่น ว่า มา นี้ ฤๅ ไม่. เรา ยอม ว่า หนังสือ จดหมายเหตุ เปน เครื่อง ที่ ให้ คอเวอแมนต์ ที่ ไม่ อาไศรย ความ สัตย์ มี ความ ไม่ สบาย ใจ ต่าง ๆ. แล เมื่อ หนังสือ จดหมายเหตุ เกิด ขึ้น ใหม่ ๆ นม นาญ แล้ว นั้น, คอเวอแมนต์ ทั้ง ปวง ที่ ประเทษ ยุโรบ ทำ กฎหมาย ห้าม ปราม หนังสือ พิมพ์ หนัก หนา, กลัว จะ เปน อันตราย แก่ คอเวอแมนต์. แต่ ครั้น อยู่ มา มี สว่าง ขึ้น ใน ใจ คน ทั้งปวง กลับ เข้าใจ ว่า, คอเวอแมนต์ ทั้งปวง เปน สำรับ ที่ จะ บำรุง ฝูง ราษฎร, ใช่ ว่า ราษฎร สำรับ จะ บำรุง คอเวอแมนต์. เหตุ ฉนี้ คน ทั้งปวง จึ่ง เข้าใจ ว่า, หนังสือ จดหมาย เหตุ เปน เครื่อง สำรับ ฝูง ราษฎร ส่อง ดู คอเวอแมนต์ แล ขุนนาง ทั้งปวง ที่ อยู่ ใน คอเวอแมนต. เจ้า เมือง จีน ได้ ชื่อ ว่า เปน บิดา ของ ราษฎร ทั้งปวง. ขุนนาง ทั้งปวง ก็ ต่าง พระ เนตร เพื่อ จะ ได้ ช่วย เจ้า เมือง ดู ฝูงราษฎร ให้ อยู่ เปน ศุข. เหตุ ฉะนี้ สม ควร ที่ เจ้า เมืองจีน, จะ ได้ ขอบ ใจ พวกเรา ที่ ลงพิมพ์ ติ ขุนนาง ทั้งปวง ที่ ได้ ทำ อาสัต อาธรรม ให้ ฝูงราษฎร เดือดร้อน นั้น. แล เมื่อ ข้าพเจ้า จะ ยอม รับ ด้วย ใจ ก่อม ลง ตาม ที่ สมควร, แล้ว ว่า หนังสือ จดหมายเหตุ ต่าง ๆ จำ เปน มี ความ ผิด บ้าง, เรา จะ ต้อง ทำ หนังสือ จดหมายเหตุ ต่อ ไป, แล ลางที จะ มี ความ ติ เตียนถูก ต้อง ขุนาง ผู้ ใหญ่ผู้ น้อย บ้าง เหมือน แต่ ก่อน ตาม ที่ สม ควร, แต่จะ ไม่ แกล้ง ติ เปล่า ๆ เลย.

๏ กฎหมาย อังกฤษ ใจความว่า, ถ้า ไม่ ได้ แกล่ง เก็บ ความ เท็จ แล ใจ ไม่ ดู ไม่ ร้าย ไม่ โกรษ แก่ คน ที่ได้ ลง พิมพ์ ตินั้น, จะ โทษ เอา ก็ ไม่ได้.

ราคา สินค้า เมือง ฮองกง

๏ เดือน ยี่ ขึ้น ๑๐ ค่ำ เข้า ใน เดือน อ้าย ขาย ไม่ ใคร่ จะ ดี ครั้น ถึง ต้น เดือน ยี่ ราคา ค่อย ดี ขึ้น เพราะ เขา ต้องการ เอาไป ขาย ที่ เมือง ยี่ปุ่น ที่ เข้า แพง ราคา ใน วัน ขึ้น ๑๕ ค่ำ นั้น แรง ขึ้น เข้า รางกุ้ง หาบ ละ เหรียน ๗๐ เซนต์ แล ๒ เหรีน ๙๕ เซนต์ เข้า อาระกัน หาบละ เหรียน ๗๕ เซนต์ แล๒เหรียน ๑๕ เซนต์ เข้า สยาม หาบละ เหรียน ๗๐ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๑๕ เซนต์ เข้า ไซ่ง่อน หาบละเหรียน ๗๕ เซนต์ แล ๒ เหรีน๒๕ เซนต์ ๏ พริกไทย ขาว หาบละ ๓๐ เหรียน ๕๐ เซนต์ แล ๓๑ เหรียน พริกไทย ดำ หาบละ ๖ เหรียน ๕๐ เซนต์ แล ๖ เหรียน ๗๐ เซนต์ ๏ หมาก แห้ง หาบละ สอง เหรียน ๗๐ เซนต์ แล ๔ เหรียน ๖๐ เซนต์ ๏ ถั่ว เครียบ หาบละ๒๑ เหรียน แล ๒๒ เหรียน ๕๐ เซนต์ ถั่ว นม หาบละ ๖ เหรียน ๓๐ เซนต์ แล ๖ เหรียน ๖๐ เซนต์ ๏ เหล็ก วิลาต หาบ ละ ๖ เหรียน ๒๕ เซนต์ แล ๗ เหรียน ๕๐ เซนต์ ๏ ปรอท หาบ ละ ๖๗ เหรียน แล ๖๘ เหรียน

พวก ขบถ เมืองจีน

๏ ข่าว ว่า พวก ขบถ ที่ เรียก ว่า เนียน ไฟ, กลับ เข้ามา ใน แขวง ซางเฮาแล้ว. เข้า มา ได้ หมื่น คน อยู่ ที่ ตำบล ฮอง ไป ไกล จาก เมือง ซางเฮา ใน ระหว่าง ๓๕ ไมล์, ฤๅ ๔๐ ไมล์. ทหาร ของ มนเซีย คือเควละ ได้ ออก ไป รับ แล้ว, เหน คราว นี้ จะ ได้ ชนะ พวก ขบถ ง่าย, ขุน นาง เมือง จีนมี ความ ไว้ ใจ มั่น คง.

ฝูง ราษฎร หนี ออก จาก พวก ขบถ, มา เข้า เมือง ฮางเฮา มาก ทุก วัน ๆ. เมื่อ กำ ลังลง พิมพ์ จด หมายเหตุ นี้, มี ข่าว มา แต่ เมือง ฮองไป ว่า. พวก ขบถ เหน จะ ต้าน ทาน มิ ได้ ก็ หนี ไป เสีย แล้ว.

เรือ เจ้าพระยา

๏ มา ถึง กรุงเทพ ฯ ณวันอังคาร เดือน ๓ ขึ้น ๒ ค่ำ ชาติ ยูโรป โดย สาร มา มิศเตอลิศเต ๑ มิศเตอ ออดแมน ๑ มิศเตอ วอเยอ ๑ มะดำวอเยอ ๑ กับตันเซเบอกอศ ๑ มะดำเซเบอกอศ ๑

๏ ข่าว มา ว่า เรือ กรุงเทพ ฯ ชื่อ ฮอก ลำ หนึ่ง เสีย ที่ ทะเล ริม เกาะ บอเนียว ฝ่าย เหนือ. กับตัน แล ลูก เรือ ตาย หลาย คน เว้น ไว้ แต่ ต้น หน คน หนึ่ง ลูก เรือ ๓ คน.

๏ เรือใบ มา แต่ เมือง ฮอง กง มี ข่าว ว่า, เกิด เหตุ ที่ เมืองฮ่องกง. วัน พฤหัศ เดือน ยี่ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เรือสำรับ ไว้ ดิน ปืน มี ดิน มาก ของ เมือง บริเมน ติดไฟแตก, แล เรือ รบ ของ บริเบน ชื่อ ทีมิศ อยู่ ใกล้ กัน ก็ พลอย แตก ด้วย. คน ชาติ ยูโรบ ตาย ๑๖ คน จีน ๓๐ คน. ขณะ นั้น กับตัน เรือ รบ ไม่, อยู่ ไป อยู่ ลำ อื่น จึ่ง รอด ตัว. เสียง ดิน ปืน แตก นั้น ดัง นัก แผ่น ดิน กะเทือน ตึก ไว้ แก้ว สำรับ ใส่ น่า ต่าง ตึก แตก ไป.

ข่าว ที่ กรุง เทพ ฯ

๏ เดือน ๓ ขึ้น ๗ ค่ำ เรือ กล ไฟ ชื่อ ยะ ปั่น มา ถึง กรุง เทพ ฯ เรือ นั้น จะ เดิน ทาง สิงค์ โปร์ กับ กรุง เทพ ฯ เหมือน เรือ เจ้า พยา. ชาว อังกฤษ ทั้ง ปวง ที่ ไป เปน พระ ยาน ใน การ ที่ ชำระ ความ มิศเตอ สกอต, ที่ เมือง สิงค์ โปร ก็ โดย สาร เรือ นั้น กลับ มา แล้ว. ข่าว ว่า มิศกอศ แพ้ คอเวอแมนต์ อังกฤษ. ศาล ที่ เมือง สิงค์ โปร์ พิ จารณา เปนสัตย ว่า, มิศตอสกอศ เปน คน แกล้ง ให้ สกุเนออีริน จม น้ำ, เพื่อ จะ ได้ เงิน อินชูเรนซ์ แล้ว ตัด สิน กับ ตัน เรือ อีริน เปน โทษ ด้วย รับ จาง มิศเตอสกอศ, ให้ สกุเนออีริน จม น้ำ. ต้น หน คน หนึ่ง ก็ เปน โทษ ด้วย. ข่าว ว่า มิศ เตอสกอศ แล กับ ตัน นั้น ต้อง ขับ ไล่ ไป อยู่ เมือง อื่น, เปน เมือง สำรับ คน โทษ อยู่ ใช้ ให้ ทำ ราช การ ไป อยู่ จน สิน ชีวิตร. ต้นหน นั้น ต้อง ขับ ไล่ ไป อยู่ เมือง อื่น. ที่ สำรับ คน โทษ ๕ ปี แล้ว จะ ให้ พ้น โทษ.

ข่าว ตาย

๏ ณวัน เดือน ยี่ แรม หก ค่ำ กรม หมื่น อุดม รัตนราสี สิ้นพระ ชนม์ จะ เปน โรค อะ ไร เรา ก็ หา ทราบ ไม่, ณเดือน ๓ ขึ้น ๔ ค่ำ พระยาจุลา ถึง อาสัญกัม.

ตัด สิน ความ กงสุลฝรั่งเศศ แล หมอ ปรัดเล

๏ ณวัน เสาร์ เดือน ยี่ แรม ๑๓ ค่ำ, กงสุล อะเมริกา ฟังพยาน ความ กงสุล ฝรั่งเสศ กับ ข้าพเจ้า, มี ๓ คน เปน ผู้ ช่วย ตัด สิน คือ หมอดีน ๑. หมอเฮา ๑ มิศเตอกอเวอินซะเนีย ที่ โรง มีไฟ อะ เมริกา ๑. เมื่อ แรก จะ ฟัง คำ พยาน นั้น. ฝ่าย จำ เลอย ก็ เข้าใจ ว่า, อย่าง กด หมาย อะเมริกา จะ ให้ ผู้ โจทย สา บาน ตัว ก่อน ว่า คำ ที่ จด หมาย เหตุ, ที่ ได้ ลง พิมพ์ ว่า ด้วย กง สุล ฝรั่งเสศ นั้น เปน คำ เท็จ, แล คำ นั้น จะ ให้ ชื่อ ของ ท่าน เสีย ไป ยังไร. แต่ กงสุลอะเมริกา ผู้ พิ พาก ษา ว่า, ไม่ ต้อง การ ให้ โจทย พูด ฤๅ มีพยาน อะ ไร ๆ ก่อน. ควร ที่ ผู้ จำ เลอย จะ แก้ ตัว เสีย ก่อน. ผู้ จำ เลอย จึ่ง ต้อง ยอม ตาม ให้ การ เปน ใจ ความ ว่า, คำ ที่ ลง พิมพ์ ว่า ด้วย กง สุล ฝรั่งเสศ นั้น, เปน คำ ที่ กด หมาย อัง กฤษ, กด หมาย อะเมริกา ไม่ เรียก ว่า, เปน คำ ผิด ธรรม เนียม จด หมาย เหตุ. เพราะ กด หมาย นั้น ยอม ให้ เจ้า ของ จดหมาย เหตุ ติ การ ขุน นาง ทั้งปวง ได้, เพื่อ จะ ได้ เปน ประโยชน แก่ บ้าน เมือง, ถ้า ไม่ ได้ แกล้ง ติลง พิมพ์ เปน คำ เท็จ, แล ไม่ ได้ คิด อิจ ฉา ไม่ โกรธ ผู้ โจทย นั้น, กด หมาย ยอม ให้ ลง พิมพ์ ได้, จะ โทษ เอา ก็ ไม่ ได้. ผู้ จำ เลอย ก็ คัด เอา กด หมาย อังกฤษ, แล กด หมาย อะเมริ กา ออก มา สำ แดง ให้, ผู้ พิพาก ษา แล คน ทั้ง ปวง ฟัง ให้ เข้าใจ ว่า, ธรรม เนียม กด หมาย เปน ดั่ง นั้น จริง. แล้ว จำ เลอย ก็ แก้ ตัว ว่า, ไม่ มี ใจ อิจฉาฤษยา แล ไม่ ได้ เปน อะริ โกรธ กัน กับ กงสุลฝรั่งเสศ. เมื่อ ท่าน กลับ มา จาก เมือง ฝรั่งเสศ ผู้ จำเลอย ก็ ได้ ลงพิมพ์ เชอ เชิญ ท่าน ว่า, กลับ มา อยู่ ใน กรุงเทพ ฯ เปน ศุขเกิด. นั่น เปน เดือน แปด ที่ หนึ่ง. ตั้ง แต่ นั้น มา ถึง ได้ ยิน ข่าว บ่อย ๆ, ว่า กง สุล ฝรั่งเสศ กับ คอ เวอแมนต์ กรุงเทพ ฯ ทำ การ ไม่ สบาย กัน ต่าง ๆ นา ๆ, ก็ ไม่ ได้ ลง พิมพ์ ติ การ กง สุล เพราะ ได้ ตั้งใจ ไว้ ว่า, จะ ไม่ ให้ เสีย ไมตรี กัน กับ ท่าน. ครั้น มา ถึง เดือน ๑๑ ข้าง ขึ้น ใน หนัง สือ จด หมาย เหตุ มา แต่ เมือง ลอน ดอน, ได้ ติ กงสุล ฝรั่งเสศ

ต่าง ๆ. มี ผู้ เปน สำคัญ บอกว่า, เขา ฝาก หนังสือ นั้น มา เพื่อ จะ ให้ ลง พิมพ์ บาง กอก รีคอเดอ, ควร ที่ จะ ลง จะ เปน คุณ เปน ประโยชน แก่ กรุง เทพ ฯ เรา จึ่ง ยอม ลง พิมพ์, ด้วย ใจ ไม่ อยาก ดี, เพราะ เหน แก่ กรุง เทพ ฯ จึ่ง จำใจ ลง. ตั้ง แต่ นั้น มา ถึง เดือน อ้าย ขึ้น ก็ ไม่ ได้ ลง พิมพ์, ติ เอา กงสุล ฝรั่งเสศ สัก คำ เดียว, ถึง ได้ ยิน ข่าว ว่า คอเวอ เมนต์ กรุง เทพ ฯ เปน ทุก ต่าง ๆ เพราะ คำ กงสุล ฝรั่งเสศ ก็ หา ได้ ลง พิมพ์ ดี การ นั้น ไม่. ครั้น ถึง เดือน อ้าย ขึ้น ๘ ค่ำ, คน ทั้งปวง เปน อันมาก ฦๅ กัน ว่า เกิด วุ่นวาย ที่ น่า พระธินั่ง สุธัยสวรรย, เรา พิจารณา ดู จะ จริง ฤๅ ไม่ ก็ เหน ว่า มี สำคัญ พยาน เหน ว่า เปน ความ, จริง จึ่ง อาจ ลง พิมพ์. นึก ว่า ถ้า ไม่ ได้ ลง พิมพ์ คน ทั้งปวง ก็ จะ ว่า คึ่ขลาด ไม่ ตาม ธรรมเนียม จดหมาย เหตุ, ไม่ รัก กรุง เทพ ฯ แท้ ๆ. จึ่ง ลง พิมพ์ ตาม ที่ เขา ฦๅ กัน เปน อันมาก. ใน หนังสือ ที่ ลง พิมพ์ นั้น, หา ได้ ว่า คำ ที่ เรา ลง พิมพ์ นั้น เปน การ จริง ไม่. ได้ ว่า แต่ เพียง นี้ ว่า ดู เหมือน จะ เปน คำ จริง มาก, ว่า แต่ เท่า นั้น. อยู่ สัก ๘ วัน. เมื่อ ได้ ยิน ว่า คอเวอเมนต์ กรุง เทพ ฯ แจ้ง ความ ว่า คำ ที่ ลง พิมพ์ ใน หนังสือ บางกอก รีคอเดอ ว่า, กงสุล ฝรั่ง เสศ ทูล ขอ ให้ ถอด ท่าน เจ้าพระยา ศรี สุริ วงษ จาก ที่ สมุห พระ กลาโหม นั้น เปน คำ ไม่ จริง, เปน แต่ กงสุล ทูล ขอ เปลี่ยน ท่าน เจ้า พระยา กลาโหม, ออก จาก เปน คำ มิซซันเนอ ใหญ่ ใน หนังสือ สัญญา เมือง เขมน กรุง เทพ ฯ. เรา พิจารณา การ นั้น เหน จะ ผิด จริง, จึ่ง เขียน หนังสือ ไป ถึง กงสุล ฝรั่งเสศ ยอม รับ ว่า เหน จะ เปน ความ ลง พิมพ์ ผิด ไป แต่ หา ได้ แกล้ง ลง ผิด ไม่. จึ่ง ว่า ต่อ ไป ว่า ท่าน กงสุล เหน ข้อ ใด อื่น ไม่ จริง, เรา เต็ม ใจ จะ ลง พิมพ์ แก้ ตาม ใจ ท่าน.

๏ เรา ผู้ จำเลอย แก่ ตัว เปน ใจ ความ มา เพียง นี้, ผู้ พิ พากษา จึ่ง ว่า, ถ้า จำเลอย จะ เรียก พยาน ใด ๆ มา แก้ ตัว ก็ ควร ที่ จะ เรียก เดี๋ยว นี้. เรา ผู้ จำเลย จึ่ง บอก ว่า มี พยาน ๒ คน ๓ คน ที่ จะ ให้ การ ว่า, เกิด วุ่นวาย เพราะ กงสุล ฝรั่งเสศ ใน วัน นั้น, น่า พระธินั่ง สุธัยสวรรย จริง. ตั้งแต่ วัน นั้น มา ประตู ก็ ปิด เสีย, คน ชาติ ยุโรป ที่ เคย เข้า ไป โดย สดวก ก็ เข้า ไป ไม่ ได้. เรา เรียก พยาน มา ให้ การ ดัง นี้, เพราะ นึก เหน ว่า กงสุล ฝรั่ง เสศ จะ ไม่ ยอม รับ ว่า เกิด วุ่นวาย เพราะ ตัว ท่าน ใน วัน นั้น. เรา จึ่ง เรียก เฮนเร อาลบาศเตอ เอศไควเออ เปน ที่ ๒ ใน กงสุล อังกฤษ สาบาน ตัว แล้ว, ถาม ท่าน ว่า, ท่าน รู้ อะไร ถึง การ นั้น บ้าง. ท่าน ตอบ เปน ใจ ความ ว่า, วัน ก่อน เหตุ นั้น ได้ เข้า ไป ทาง ประตู นั้น สบาย ไม่ ได้ ปิด ถัด วัน นั้น มา, ได้ พา นาย เรือ รบ คน จะ เข้า ไป ดู ช้างเผือก แล อะไร ๆ เล่น ใน ที่ นั้น, เหน ประตู ปิด มิด อยู่ ขอ ให้ เปิด ก็ ไม่ มี ใคร รับ. ถาม ว่า เหตุ อะไร จึ่ง ปิด. ท่าน ตอบ ว่า ไม่ มี ใคร บอก เงียบ ที เดียว. แล้ว พบ เสมียน ตรา บอก ว่า เข้า ไป ทาง นั้น ไม่ ได้. จึ่ง อ้อนวอน ให้ พา เข้า ไป ให้ ได้. เสมียน ตรา จึ่ง พา ไป ประตู อื่น ที่ ไม่ ได้ เคย เข้า ไป. จึ่ง ถาม เสมียน ตรา ว่า ประตู ปิด เพราะ เหตุ อะไร ฤๅ. ตอบ ว่า ได้ ถาม แต่ ท่าน หา ได้ บอก เหตุ ไม่. มิศเตอ อาละบาศ ให้ การ แล้ว ปล่อย เสีย.

๏ จึ่ง เรียก พระ ราช รอง เมือง เปน ที่ ๒, ผู้ โจทย จำเลอย ไม่ ติด ใจ ให้ สาบาน ตาม ธรรมเนียม ไทย, ขณะ นั้น ผู้ จำเลย ก็ บอก ว่า พระ ราช รอง เมือง คน นี้, ไม่ ได้ อยู่ ใน พวก เจ้า นาย ขุน นาง ที่ บางกอก รีคอเดอ ได้ เลง เอา ครั้ง ก่อน นั้น, ว่า จะ เปน พยาน ใน การ ที่ กงสุล ฝรั่งเสศ ทำ วุ่นวาย นั้น. แล้ว ถาม พระ ราช รอง เมือง ว่า, ท่าน ได้ รู้ อะไร ใน การ ที่ กงสุล ฝรั่งเสศ ทำ วุ่นวาย ที่ น่า พระธินั่ง สุธัย สวรรย บ้าง ฤๅ. เมื่อ ท่าน ยัง หา ได้ ตอบ ไม่, กงสุล ฝรั่ง เสศ ก็ ยอม รับ เปน ใจ ความ ว่า, เรา ได้ เกิด ลำ บาก วุ่นวาย ต่าง ๆ เพราะ คอเวอเมนต์ กรุงเทพ ฯ มากมาย. จึ่ง ถาม ว่า ได้ ความ ลำบาก วุ่นวาย ใน วัน นั้น ฤๅ. ท่าน ก็ ยอม รับ ว่า เกิด จริง, เกิด เพราะ เรา ขอ ให้ เปลี่ยน ท่าน เจ้า พระยา กลา โหม ออก จาก ที่ คำ มิซซันเนอ ใหญ่ ใน การ ไมตรี เมือง เขมน.

๏ แล้ว ก็ เรียก พยาน ที่ ๓ ชื่อ เสมียน ตรา ผู้ โจทย จำเลอย ไม่ ติด ใจ สาบาล ตาม ธรรมเนียม ไทย. ถาม เสมียน ตรา ว่า ท่าน พา มิศเตอ อาละบาศเตอ เข้า ไป ใน พระ บรม มหา ราช วัง ใน วัน นั้น, ตาม ประตู ที่ ชาติ ยุโรป เคย เข้า ไป ฤๅ ไม่. ท่าน ตอบ ว่า เรา ได้ นำ อัคม ไป เข้า ทาง ประตู วิเสศ ไชยศรี. ถาม ว่า ประ ตู นั้น เปน ประตู ชาติ ยุโรป เคย เข้า ไป ฤๅ. ท่าน ตอบ ว่า หลาย ปี แล้ว, คน ชาติ ยุโรป ไม่ เคย เข้า ไป ทาง ประตู นี้. จึ่ง ถาม ท่าน ว่า เหตุไร ไม่ ได้ พา มิศเตอ อาละบาศเตอ เข้า ไป ทาง ประตู ที่ ชาติ ยุโรป เคย เข้า ไป. ท่าน ตอบ ว่า เพราะ นาย ประตู ไม่ ยอม ให้ เข้า ไป. ถาม ว่า ทำไม เขา ปิด ประตู ไม่ ให้ ชาติ ยุโรป เข้า ไป เล่า. ท่าน ตอบ ว่า ไม่ รู้, ถาม ว่า นาย ประตู ไม่ ได้ บอก เหตุ ฤๅ, ท่าน ตอบ ว่า ไม่ ได้ บอก เสมียน ตรา ให้ การ แต่ เท่า นี้ ก็ ให้ ปล่อย เสีย.

๏ แล้ว เรียก พยาน ที่ ๔ ชื่อ, คัปิยู. ซี. พีชเชอ, ได้ สาบาน ตัว ว่า จะ พูด ตอบ ตาม ความ จริง. ถาม ว่า ทุก วัน นี้ เจ้า ได้ รับ จ้าง ใน โรง พิมพ์ หลวง ฤๅ. เขา ตอบ ว่า ได้ รับ จ้าง. ถาม ว่า เจ้า เคย เข้า ไป ทำ การ ใน โรง พิมพ์ นั้น ทุก วัน ฤๅ. เขา ตอบ ว่า เคย เข้า ไป ทุก วัน. ถาม ว่า ตั้ง แต่ วัน ที่ เกิด วุ่นวาย นั้น, เจ้า เข้า ไป โดย สดวก ฤๅ ลำบาก. เขา ตอบ ว่า ข้าพเจ้า ไม่ ได้ ลำบาก ถาม ว่า เจ้า ไม่ ได้ บอก คน อื่น ว่า เรา จะ เข้า ไป ที่ โรง พิมพ์ โดย สดวก มิ ได้ อีก ฤๅ. เขา ตอบ ว่า ไม่ ได้ บอก. ถาม ว่า เจ้า ไม่ ได้ รู้ ว่า ประตู นั้น ปิด ไม่ ให้ ชาติ ยุโรป เข้า ไป ฤๅ. เขา ตอบ ว่า ไม่ ได้ รู้, แต่ ได้ ยิน เขา ว่า ปิด เสีย แล้ว. ถาม ว่า เขา ได้ บอก เหตุ เพราะ ที่ ได้ ปิด ฤๅ. เขา ว่า ไม่ ได้ บอก. ถาม ว่า เปน ผู้ ได้ บอก เจ้า ว่า ประตู นั้น ปิด เสีย แล้ว. เขา บิด พลิ้ว ไป ไม่ ตอบ. ถาม เขา ว่า เจ้า ไม่ ได้ รู้ ฤๅ, ว่า มนเซียโอเบเรีย เกิด วุ่นวาย กัน ใน หลวง ใน วัน นั้น ฤๅ. เขา ตอบ ว่า ได้ แต่ หนังสือ บางกอก รีคอเดอ บอก, แล คับตัน อะระตัน ใน เรือ กล ไฟ เจ้า พระยา บอก ให้ รู้. ถาม เขา ว่า ประตู ใน หลวง นั้น ยัง กำลัง ปิด อยู่ ฤๅ. เขา ตอบ ว่า ข้าพเจ้า ไม่ ได้ เหน ปิด. ให้ การ แต่ เพียง นี้ แล้ว ปล่อย เสีย.

๏ กงสุล อะเมริกา จึ่ง ว่า ถึง เวลา ที่ ควร จะ เลิก การ พิพากษา, จะ ผัด ไป ถึง วัน อังคาร เดือน ๓ ขึ้น ค่ำ หนึ่ง, แล้ว จะ มา ประชุม กัน อีก เวลา เช้า ๔ โมง, ใน ระหว่าง ๔ โมง จน บ่าย ๒ โมง จ ตัดสิน ความ นั้น ให้ แล้ว,ๆจะ แจ้ง ให้ ปรากฏ ว่า ผู้ ใด ๆ จะ มา ฟัง ดู ก็ มา ได้, ผู้ โจทย จำเลอย ถ้า จะ ไม่ มา ก็ได้ แล้ว ก็ เลิก กัน.

๏ เมื่อ ถึง วัน อังคาร เดือน ๓ ขึ้น ค่ำ หนึ่ง, ผู้ ช่วย กงสุล ก็ ประชุม กัน ที่ กงสุล ตาม นัด กัน, แล้ว ตัด สิน ตาม คำ พยาน ที่ ให้ การ ครั้ง ก่อน, เพราะ จำเลอย ไม่ ได้ เรียก พยาน ที่ ได้ ยิน เอง ได้ เหน เอง, ใน เวลา ที่ เกิด วุ่นวาย นั้น, จึ่ง ตัดสิน ให้ จำเลอย เสีย เงิน ๑๐๐ เหรียน แก่ ผู้ โจทย, แล ให้ จำเลอย เสีย ค่า ธรรม เนียม ต่าง ๆ เปน เงิน ๑๐๗ เหรียน ๗๕ เซนต์. ศรี ด้วย กัน เปน เงิน ๒๐๗ เหรียน ๗๕ เซนต์. จำเลอย หา พยาน ฉเภาะ จะ ให้ ปรากฏ ว่า ได้ เกิด วุ่นวาย ใน วัน นั้น เพราะ กงสุล ฝรั่งเสศ จริง. ตั้ง แต่ นั้น ประตู ริม พระที่นั่ง สุธัย สวรรย จึ่ง ได้ ปิด, ไม่ ให้ คน ชาติ ยุโรป เข้า ไป. เพราะ จำเลอย นึก เหน ว่า ถ้า มี พยาน สืบ ได้ ความ แต่ เพียง นั้น, ผู้ พิพากษา คง พิจารณา เหน เปน แน่นอน, ว่า คำ ที่ ลง พิมพ์ นั้น เปน คำ จริง มาก, ภอ ที่ จะ ให้ จำเลอย ได้ ชนะ กงสุล ฝรั่งเสศ ได้, ไม่ ต้อง การ ด้วย พยาน อีก ต่อ ไป.

๏ ผู้ จำเลอย ไม่ ได้ เรียก พยาน ที่ ได้ ยิน แก่ หู ที่ ได้ รู้ แก่ ตา, เพราะ เหน แก่ แผ่นดิน กลัว จะ เกิด วุ่นวาย ต่าง ๆ มากมาย ไป. แล จะ เปน อันตราย แก่ พยาน นั้น ด้วย, จึ่ง ตั้ง ใจ ว่า ถึง จะ แพ้ กงสุล ลง, เรา จะ ยอม เสีย เงิน ๑๕๐๐ เหรียน ตาม ที่ กงสุล จะ เอา แต่ เดิม.

๏ เรา ผู้ จำเลย ลง พิมพ์ เปน ภาษา ไทย ครั้ง นี้ ด้วย ปรารถนา จะ ให้ ท่าน ทั้ง ปวง ที่ ได้ อ่าน หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, พิจารณา ข้อ ความ ตาม ปัญญา ของ ตัว ว่า ข้าง ไหน ควร จะ แพ้ ข้าง ไหน ควร จะ ชนะ ๏ เรา ได้ ยิน ข่าว ว่า กงสุล ฝรั่งเสศ ชอบ ใจ ด้วย กงสุล อเมริกา ตัดสิน ให้ ได้ ชนะ. แล ท่าน กงสุล ฝรั่งเสศ จึ่ง ว่า เพราะ เรา ไม่ ต้อง การ เงิน ร้อย เหรียน ที่ ปรับ หมาย นั้น, เรา จะ ยก ให้ แก่ ผู้ จำเลอย, เพราะ ท่าน ผู้ จำเลอย เปน คน ยาก จน มี ครอบ ครัว ใหญ่. ข้าพเจ้า ผู้ จำเลอย เหน ไม่ ควร ที่ จะ รับ เงิน ที่ กงสุล ฝรั่งเสศ ยก ให้ นั้น, เพราะ เปน เงิน ที่ เรา เหน ว่า ไม่ ควร ที่ กงสุล จะ ได้. ถ้า เรา ได้ รับ ไว้ แล้ว, ดู เหมือน จะ เปน การ ยอม รับ ว่า, การ ที่ ตัดสิน นั้น ถูก ต้อง กดหมาย แล ธรรมเนียม จดหมายเหตุ ที่ เมือง อะเมริกา อยู่ แล้ว. แต่ ที่ จริง เรา เหน ว่า ผิด กดหมาย ผิด ธรรม เนียม นั้น หลาย อย่าง นัก.

๏ อนึ่ง ผู้ พิพากษา ความ ทั้ง สี่ คน นั้น, ก็ คิด เมตา เรา ผู้ จำเลอย ด้วย, จึ่ง พร้อม ใจ กัน จะ ยก ค่า ฤชา เสีย ๕๙ เหรียน, จะ เอา แต่ ๔๘ เหรียน ๗๕ เซนต์.

๏ ผู้ จำเลอย เหน ว่า ไม่ ควร จะ รับ. ครั้น รับ เข้า คน ทั้ง ปวง ก็ จะ เข้า ใจ ว่า, ยอม แพ้ ความ แก่ กงสุล ฝรั่งเสศ.

การ บรม ศพ

ณ วัน อาทิตย เดือน ๓ ขึ้น ๖ ค่ำ, คืน วัน นั้น ชัก พระ ลง ลง มา ลอย อยู่ ที่ น่า พระ ราช วัง เดิม, เพราะ เปน ที่ ประสูตร องค์ ท่าน, แล้ว มี การ เล่น ต่าง ๆ. ณ วัน จันทร ขึ้น ๗ ค่ำ, เวลา เช้า ๕ โมง เสศ, ชัก พระ สพ ไป เข้า พระเมรุ. มี กำหนด ว่า วัน ๑๓ ค่ำ จะ ถวาย พระ เพลิง วัน ๑๕ ค่ำ จะ เลิก การ.

แอดแลนติก เตลิแครฟ

๏ ข่าว มา แต่ เมือง อะเมริกา ว่า, แอดแลนติก เตลิแครฟ ได้ การ ดี นัก. เขา บอก ข่าว ตาม ทาง นั้น ดี นัก เปน แม่นยำ. เจ้า ของ ทาง นั้น ไว้ ใจ ได้, ว่า การ นั้น คง จะ ดี ขึ้น, แล จะ ขอ เคอเวอเมนต์ อังกฤษ ยอม ให้ กัมปะนี นั้น, ให้ ใช้ เงิน

ใน การ นั้น, ใน ระ หว่าง ๒๐ แสน แล ๕๐ แสน เงิน สะเตอลิง, เงิน สเตอลิง อัน หนึ่ง ประมาณ สัก ๕ เหรียน เมกสิกัน. ถ้า คอเวอ เมนต์อังกฤษ ยอม ดัง นั้น, เขา คง จะ ทำ ทาง อื่น, ค่า ธรรมเนียม ที่ จะ บอก ข่าว ใน ทาง นั้น จะ น้อย ลง ครึ่ง หนึ่ง. ตั้ง แต่ เดือน ๘ แรม ค่ำ หนึ่ง จน ถึง เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๒ ค่ำ, กัมปะนี นั้น ได้ กำไร ๔๖๐๔๘ เปานสเตอลิง, คิด เปน เงิน เหรียน ประมาณ ๒ แสน ๓๐ เหรียน. กำไร นี้ ได้ ใน ๕๔ วัน เท่า นั้น, คือ วัน ละ ๔ พัน ๕๕๐ เหรียน.

ผี พุ่ง ใต้

๏ ข่าว มา แต่ เมือง เคอรากี ว่า เมื่อ เดือน ๑๒ ขึ้น ค่ำ หนึ่ง คืน วัน นั้น มี ผี พุ่ง ใต้ ตั้ง แต่ ดึก ตลอด รุ่ง มี มาก กว่า มาก นัก ทั่ว บ้าน ทั่ว เมือง แสง สว่าง ไป ทั้ง อากาศ ภอ ที่ จะ อ่าน หนังสือ ได้ สว่าง ยิ่ง กว่า แสง เดือน ลาง ที เปน เหมือนสาย ฟ้า แลบ แปลบปลาบไปใน อากาศ ติดๆ กัน ไปไม่ มี ระหว่าง อยุด แต่ไม่ มี เสียง ร้อง ถึง กระนั้น คน ก็ ตื่น ตกใจ กลัว นัก ลาง คน ก็ คิด ว่า ถึง วัน ที่ จะ สิ้นโลกย เข้า แล้ว ลาง คน ก็ คิด กลัว จน สลบไป ลาง คน ก็ กลัว ก็ คุก เข่า ลง อ้อน วอน พระเจ้า กลัว ว่า จะ ถึง วัน ที่ พิพากษาโลกย แล้ว คน เปน อัน มาก ก็ วิ่ง เข้าไป ซ้อน ตัว ใน ห้อง ปราฐนาให้ มืด กลัว จะ พบ พระภักตร์ พระเจ้า ๆ จะ มา สำแดง ไม่ อาจ เหนได้ ครั้น ใกล้ รุ่ง ถึ อยุด คน ทั้งปวง ก็ เที่ยวไป ดู ว่า จะ เกิด เหตุ ยังไร บ้าง ก็ ไม่ เหน อะไร หนังสือ จดหมาย เหตุ ชื่อ ไมพ์ศแลก ที่ เมือง อื่น บอก ว่า ใน คืน วัน นั้น เกิด ผี พุ่งใต้ ตั้ง แต่ ๖ ทุ่ม จน รุ่ง อา การ นั้น ก็ สว่าง เหมือน ดอกไม้ ไฟ ที่ แขก นัก ฤดา ทำ บ่อย ๆ ให้มาก ๆ แล หนังสือ จดหมายเหตุ ชื่อ เชน แครล อินเดียแตม บอก ว่า เกิด เหตุ เช่น ว่า มา นี้ ที่ นั้นด้วย ใน คืน วัน นั้น พร้อม กัน เหตุ นี้ เกิด ตาม ที่ นักปราชได้ คิดไว้ ก่อน คิดได้ เพราะ แผ่นดิน ลอย หมุนไป ถึง ที่ ๆ เกิด ดั่ง นี้ เสมอ แผ่นดิน จะ ถึง ที่ นั้น เมื่อ ใด นักปราช ก็ คิดได้ เหมือน ที่ คิด สุริยจันทร์

น้ำ มัน ดิน

๏ ใน คฤศตศักราช ๑๘๖๕ เขา เก็บ ได้น้ำ มัน ดิน ที่ เมือง อะเมริกา, ได้ ถึง ๒๑ แสน ๘ หมื่น ๕ พัน ๙๐ . คือ วัน ละ ๖ พัน ๕ ร้อย บาเรล ๆ หนึ่ง จุ น้ำ ได้ ประมาณ ๘ ถังเสศ. ใน คฤศตศักราช ๑๘๖๖ เขา เก็บ ได้ วัน ละ หมื่น บาเรล. น้ำ มัน มาก เขา ใช้ใน เมือง ยูในติศเทศ สัก ครึ่ง หนึ่ง, เอาไป ขาย เมือง ต่าง ๆ สัก ครึ่ง หนึ่ง.

๏ ข่าว มา แต่ เมือง ยี่ ปุ่น

๏ เดือน อ้าย แรม ๙ ค่ำ เซอ หาริปั๊กซ์ ขี่ ม้าไป เที่ยว ที่ ตำบล ไซ นากาวา, พวก ชาว ยี่ ปุ่น เรียก ว่ายาโกนิน ติด ตาม ไป ด้วย เปน พวก สำ รับ เซอหาริปั๊ก ๆ. ขี่ ม้า ไป ก็ พบ ทหาร ยี่ ปุ่น คน ๑ มา ยืน ต่อ น่า ชัก กระบี่ ออก ห้าม เซอห ริปั๊ก ไม่ ให้ ไป. เซอหาริ ปั๊ก จึ่ง สั่ง ให้ พวก ยา โก นิน ที่ ตาม ไป นั้น, ไป จับ ทหาร ยี่ ปุ่น ไว้. เขา ไม่ อาจ ทำ ทหาร คน นั้น ก็ กลับ หนีไป. เซอหาริ ปั๊ก ก็ ควบ ม้า ติด ตาม จะ ไป จับ เอง, มี เลย ทหาร คน หนึ่ง ของ เซอ หาริปั๊ก ติด ตาม เซอหาริปั๊ก ไป ด้วย เพื่อ จะ จับ ทหาร ยี่ ปุ่น ทหาร ยี่ ปุ่น เหน เซอหาริปั๊ก ควบ ม้า มา ก็ วิ่ง หนี เต็ม กำ ลัง, บัด เดี๋ยว หนึ่ง, เซอหาริ ก็ มา ถึง จับ ตัว สั่ง ให้ พวก ยาโกนิน ถอด กระ บี่ ออก เสีย จาก คน นั้น. มี ๒ เล่ม ทหาร นั้น ก็ ยอม ปล้ำ กัน แต่ สู้ พวก ยาโกนินไม่ได้. ยาโกนิน ก็ จับ ตัวไว้ นำ มา ให้ เซอหา ริ ปั๊ก ๆ ก็ พา ไป ถึง ที่ เซอหาริปั๊ก ว่า ราช การ ฝ่าย อังกฤษ แล้ว คอเวอเมนต์ ยี่ ปุ่น ก็ ใช้ คน มา รับ เอา คน โทษ นั้น, จะ ทำ โทษ ตาม ที่ สม ควร.

๏ อนึ่ง ข่าว ว่า การ ศึก กัน เอง ที่ เมือง ยี่ ปุ่น ก็ เสรจ์ แล้ว ผู้ ที่ ได้ ตั้ง ขึ้น เปน ไตกุน ใหม่ ชื่อ สะตศบาชี, ได้ ประชุม ผู้ว่า ราช การ. ผู้ ใหญ่ ทั้งปวง เพื่อ จะ ให้ ปฤกษา การ แผ่น ดิน ยี่ ปุ่น ข่าว ว่า ได้ ปฤกษา กัน แล้ว พร้อม ใจ กัน ว่า, จะ รักษา ทาง พระราชไม ตรี ที่ ทำ ไว้แก่ ต่าง ประเทศ โดย ดี. ท่าน สตศบาชี ดู เหมือน จะ เต็มใจ, จะ ให้ การ ค้า ขาย ที่ เมือง ยี่ ปุ่น นั้น สดวก ดี ขึ้น, และ ชอบ ใจ จะ ให้ ชาว ยี่ ปุ่น รู้ วิ ชา แล ภาษา ประเทศ ยูโรป มาก ขึ้น. มี สำ คัญพยาน มาก หลาย อย่าง, ว่า คอเวอเมน ยี่ ปุ่น ชอบ ด้วย คน ต่าง ประเทศ มาก กว่า แต่ก่อน เปน แท้.

๏ อนึ่ง ที่ เมือง ยะ โด แขวง เมือง ยี่ ปุ่น เกิด ไฟ ไหม้ หลาย ครั้ง, กลาง คืน วัน ศุกร เดือน อ้าย ขึ้น ๗ ค่ำ เกิด ไฟ ไหม้ ใหญ่ บ้าน ที่ ติด กัน ประมาณ ๔ ไมล์ ตึก เรือน ไหม้ เสียหมด. เหน จะ เปน เพราะ คน ทิ้ง ไฟ. ที่ ไฟ ไหม้ ใหญ่ ที่ เมือง โยโกหะมา ครั้ง ก่อน นั้น, เดี๋ยว นี้ ชาว บ้าน กำ ลัง ทำ เรือน ทำ ตึก เรว ขึ้น.

๏ ปฏิทิน บอกโมง แล ทุ่ม ใน ข้าง ขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๓ นี้ จน ถึง แรม ๑๑ ค่ำ ฯะ

ค่ำ อังกฤษ	ค่ำ ไทย	ค่ำ จีน	อาทิตย์ ขึ้น กี่ โมง	อาทิตย์ ตก กี่ โมง	อาทิตย์ เที่ยง กี่ โมง	จันทร์ ตก
เดือน เฟบยูเอรี	เดือน ๓	เดือน ๑				
วัน เสาร ๑๖ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๓ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	๑๐ ทุ่ม
วัน อาทิตย ๑๗ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๒ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	๑๐ ทุ่ม ๕๙ นาที
วัน จันทร์ ๑๘ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๒ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	๑๑ ทุ่ม ๕๘ นาที
วันอังคาร ๑๙ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๒ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	ขึ้น
วัน พุทธ ๒๐ ค่ำ	แรม ค่ำ หนึ่ง	๑๕ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๑ นาที	๕ โมง ๔๙ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	ทุ่ม หนึ่ง ๔๗ นาที
วัน พฤหัศ ๒๑ ค่ำ	๒ ค่ำ	๑๖ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๑ นาที	๕ โมง ๔๙ นาที	๕ โมง ๕๖ นาที	๒ ทุ่ม ๓๘ นาที
วัน ศรุก ๑๒ ค่ำ	๓ ค่ำ	๑๗ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๑ นาที	๕ โมง ๔๙ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	๓ ทุ่ม ๒๘ นาที
วัน เสาร ๒๓ ค่ำ	๔ ค่ำ	๑๘ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๐ นาที	๕ โมง ๕๐ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	๔ ทุ่ม ๑๘ นาที
วัน อาทิตย ๒๔ ค่ำ	๕ ค่ำ	๑๙ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๐ นาที	๕ โมง ๕๐ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	๕ ทุ่ม ๖ นาที
วัน จันทร์ ๒๕ ค่ำ	๖ ค่ำ	๒๐ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๑๐ นาที	๕ โมง ๕๐ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	๕ ทุ่ม ๔๕ นาที
วัน อังคาร ๒๖ ค่ำ	๗ ค่ำ	๒๑ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๙ นาที	๕ โมง ๕๑ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	
วัน พุทธ ๒๗ ค่ำ	๘ ค่ำ	๒๒ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๙ นาที	๕ โมง ๕๑ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๗ ทุ่ม ๓๐ นาที
วัน พฤหัศ ๒๘ ค่ำ	๙ ค่ำ	๒๓ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๙ นาที	๕ โมง ๕๑ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๘ ทุ่ม ๑๗ นาที
วันศุกร เดือน มาชค่ำ๑	๑๐ ค่ำ	๒๔ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๘ นาที	๕ โมง ๕๒ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๙ ทุ่ม ๕ นาที
วัน เสาร ๒ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๒๕ ค่ำ	ย่ำ รุ่ง ๘ นาที	๕ โมง ๕๒ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๙ ทุ่ม ๕๑ นาที

เมือง จีน

๏ ระดู หนาว ปี นี้, ที่ ฝ่าย เหนือ เมือง จีน ก็ สบาย มาก ว่า ธรรมดา ไม่ สู้ หนาว. ๏ อนึ่ง เกิด ไฟ ไหม้ ที่ เมือง ฟูเจา, เรือน ตึก เสีย ประมาณ ๔๐๐ หลัง. แล เกิด ไฟ ไหม้ ใหญ่ ที่ เมือง เทียน สิน ด้วย. ๏ อนึ่ง ที่ เมือง ฟูเจา เกิด การ วุ่นวาย ใหญ่, เพราะ นาย ทัพ ให้ จับ นักปราชญ คน หนึ่ง, ให้ เฆี่ยน ต่อ หน้า คน ทั้งปวง ๆ เสีย ใจ นัก จะ ทำ การ ก็ คิด แค้น.

ตำรา ปฏิทิน แลตำรา น้ำ ขึ้น น้ำ ลง

๏ ข้าพเจ้า หมาย จะ ทำ ตำรา ปฏิทิน แล ตำรา บอก น้ำ ขึ้น น้ำ ลง ใน ปี เถาะ นพศก ตลอด ปี. จะ ทำ เปน ภาษา ไทย ตาม เหมือน อย่าง ใน จดหมายเหตุ มา. แล้ว จะ ทำ เปน เล่ม ใหญ่ คล้าย ปฏิทิน อังกฤษ ถ้า ได้ ๒๐๐ คน ลง ชื่อ ว่า จะ ซื้อ จะ ขาย เล่ม ละ ๓ บาท. ถ้า ได้ ๔๐๐ คน จะ ซื้อ, จะ ขาย เล่ม ละ กึ่ง ตำ ลึง. ถ้า ผู้ ใด จะ ซื้อ ขอ ให้ มา ลง ชื่อ โดย เรว, จะ ได้ รู้ ว่า กอ จะ ทำ ได้ ฤๅ ไม่ ได้.

จดหมาย เหตุ บางกอก รีคอเดอ

๏ จดหมาย เหตุ ใบ นี้ เปน ที่ สุด เล่ม ๒, จะ ไม่ ทำ ต่อ ไป อีก, เพราะ ขาด ทุน มาก เปน การ ลำบาก ใจ เรา เหลือ ทน. ข้า พเจ้า เหน ว่า คอ เวอ เมนต์ ไทย ไม่ สู้ ชอบ ใน การ ที่ ลง พิมพ์ จด หมาย เหตุ. ถ้า คอเวอเมนต์ ชอบ แล โปรด การ นี้, เหมือน ที่ คอ เวอ เมนต์ อะ เมริกา ได้ โปรด การ ลง พิมพ์ จด หมาย เหตุ นั้น, เหน ที่ คน ทั้งปวง จะ ภอ ใจ ซื้อ, คง เปน ประโยชน แก่ บ้าน เมือง มาก, เมื่อ เรา แรก ทำ คอเวอเมนต์ กรุงเทพฯ ก็ ชอบ, คน ทั้ง ปวง จึ่ง ดี ใจ รับ จะ เอา จดหมาย เหตุ, แล ได้ สรรเสิญ ว่า มี คุณ มี ประโยชน์ แก่ บ้าน เมือง หลาย อย่าง นัก. แล คน ซื้อ ก็ มาก ทวี ขึ้น ทุก เดือน. ข้าพเจ้า จึ่ง ดี ใจ ด้วย ใจ รัก กรุงเทพ ฯ ปรารถนา แต่ ที่ จะ ให้ กรุง เทพ ฯ ดี ขึ้น ทุก อย่าง. ที่ ข้าพเจ้า จะ ทำ ไม่ ได้ ต่อ ไป ก็ เสีย ใจ ไป. ตั้งแต่ นี้ จะ ลา ท่าน ทั้งปวง ออก จาก ที่ เอ ดิเตอร์ ขอ ให้ ท่าน ทั้งหลาย อยู่ เปน สุข เถิด.

กำปั่น เข้า มา กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กับ บี ตัน ชื่อ ไร	กี่ ตอน	เรือ อไร	มา แต่ ไหน
เดือน ยี่ แรม ๒ ค่ำ	มาละวิคัล	โฮเกอ	๕๖๐	ชิบฮำเบิก	ฮองกง
เดือน ยี่ แรม ๔ ค่ำ	ฟรอชบี โร	จีน	๒๓๖	บริกสยาม	ไซ่ง่อน
เดือน ยี่ แรม ๘ ค่ำ	สะเฮเรไวน์	ไทย	๑๕๐	กลไฟสยาม	ชาย ทะเล
เดือน ยี่ แรม ๙ ค่ำ	มีริเดียน	เรเนอดะ	๒๙๔	สกุเนอสยาม	ฮองกง
เดือน ยี่ แรม ๙ ค่ำ	โซตะพีต	มัลลอ	๕๗๕	ชิบสยาม	ฮองกง
เดือน ยี่ แรม ๑๐ ค่ำ	เซนต์ยอด	ดาวิก	๒๑๖	บาก สยาม	อ้าย มุ่ย
เดือน ยี่ แรม ๑๐ ค่ำ	ไทวัด	ลิวอิต	๕๗๖	บาก สยาม	ฮองกง
เดือน ยี่ แรม ๑๑ ค่ำ	ไทลง	คิมซิไก	๔๗๒	บาก สยาม	ฮองกง
เดือน ยี่ แรม ๑๑ ค่ำ	กรอศปาริเต	บีเตอซัน	๖๐๔	ชิบ สยาม	ฮองกง
เดือน ยี่ แรม ๑๒ ค่ำ	เพงเควน	วิเซอเล	๓๓๕	บริก แฮมเบิก	สิงคโปร์
เดือน ๓ ขึ้น ค่ำ หนึ่ง	เจ้าพระยา	อรตัน	๓๕๓	กลไฟ สยาม	สิงคโปร์
เดือน ๓ ขึ้น ๔ ค่ำ	มีต้อร	เปตเตอซัน	๓๙๖	บาก สยาม	ฮองกง
เดือน ๓ ขึ้น ๕ ค่ำ	รูบิกอน	โฮเซียซัน	๑๙๘	สกุเนอ อังกฤษ	อ้ายมุ่ย
เดือน ๓ ขึ้น ๖ ค่ำ	บี โรศ ออฟ เอล์มา	รีตชาด์	๕๕๗	ชิป อังกฤษ	ฮองกง
เดือน ๓ ขึ้น ๗ ค่ำ	ยะปั่น	ชัตพีลด์	๓๖๙	กล ไฟ อังกฤษ	สิงคโปร์
เดือน ๓ ขึ้น ๗ ค่ำ	เยม ซี รัศเซล์	คฤศพีต	๗๖๘	ชิบ อังกฤษ	ฮองกง
เดือน ๓ ขึ้น ๗ ค่ำ	หับเซง	สดา	๓๗๔	บาก สยาม	สิงคโปร์
เดือน ๓ ขึ้น ๙ ค่ำ	ไวคอนต์ คันนิง	คอดลิบ	๕๓๒	กล ไฟ สยาม	ไซ่ง่อน
เดือน ๓ ขึ้น ๙ ค่ำ	เซนต์ เมรี	ครอศ	๓๘๐	บาก สยาม	ฮองกง
เดือน ๓ ขึ้น ๙ ค่ำ	เวรีตัศ	คาเร	๖๓๒	ชิบ อังกฤษ	ฮองกง
เดือน ๓ ขึ้น ๙ ค่ำ	มูลไลต์	ยอร์เคอเซน	๖๔๗	ชิบ สยาม	ฮองกง

ค่า หนังสือ จด หมาย เหตุ

๑. ค่า หนังสือ จดหมายเหตุ ยัง ค้าง อยู่. ใน ๑๐ วัน นี้ ข้าพเจ้า จะ ให้ มิศเตอ เครแฮม ซึ่ง เปน ผู้ ช่วย การ ของ ข้าพเจ้า ไป ทวง. ขอ ท่าน ทั้งหลาย ที่ ยัง ไม่ ได้ ใช้ เงิน ค่า จดหมาย เหตุ จง ให้ เงิน มา แก่ มิศเตอ เครแฮม เถิด.

สาม ก๊ก เล่ม ๓

ข้าพเจ้า ขอ แจ้ง ความ แก่ ท่าน ผู้ ที่ ต้องการ หนังสือ สามก๊ก, ว่า สาม ก๊ก เล่ม ๓ นี้, ช้า ไป กว่า ทุก เล่ม นั้น, เพราะ เหตุ หลาย อย่าง. เหตุ ใหญ่ คือ ว่า เพราะ เงิน น้อย ไป, ใน เล่ม ๓ นั้น แล้ว ๓ ส่วน, ยัง สัก ส่วน เดียว. ตั้งแต่ นี้ ไป จะ เร่ง ให้ เรว ได้ เพราะ การ อื่น ใน โรง พิม ไม่ รู้ จะ มี.

หมาย การ นาย ห้าง

มิศเตอ มา เลิบ บียูเลี่ยน แอน กำปะนี่ ขอ แจ้ง ความ แก่ ท่าน ทั้ง ปวง ว่า ได้ ตั้ง ที่ ขาย ของ ขึ้น ใหม่ ที่ เรือน ซึ่ง มิศเตอ เอฟ เปลก เอศ ไคว เออ อยู่ แต่ ก่อน ริม กงสุล พุตเกศ ข้าพเจ้า ได้ แยก ออก ขาย อีก แห่ง หนึ่ง แล ที่ เก่า ของ ข้าพเจ้า ก็ ยัง ขาย อยู่ มี ของ มา ใหม่ หลาย สิ่ง มา เมื่อ เรวๆ นี้ แทบ จะ ทุก สิ่ง ที่ ท่าน ทั้ง ปวง จะ ต้อง การ ซื้อ เชิญ ท่าน มา ชม ดู เถิด

หนังสือจดหมายเหตุ

THE BANGKOK RECORDER.

รวบรวมพิมพ์ครั้งแรก	พฤษภาคม ๒๕๓๗
หน่วยงานที่จัดพิมพ์	สำนักราชเลขาธิการ
จำนวนพิมพ์	๓,๐๐๐ เล่ม
ISBN	974-8274-44-6

พิมพ์ที่ บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
๖๕/๑๖ หมู่ ๔ ถ.ชัยพฤกษมาลา ตลิ่งชัน กรุงเทพฯ ๑๐๑๗๐
โทร. ๔๒๔-๒๘๐๐-๑, ๔๒๔-๑๑๗๖
โทรสาร : (๖๖๒) ๔๓๓-๒๗๔๒

